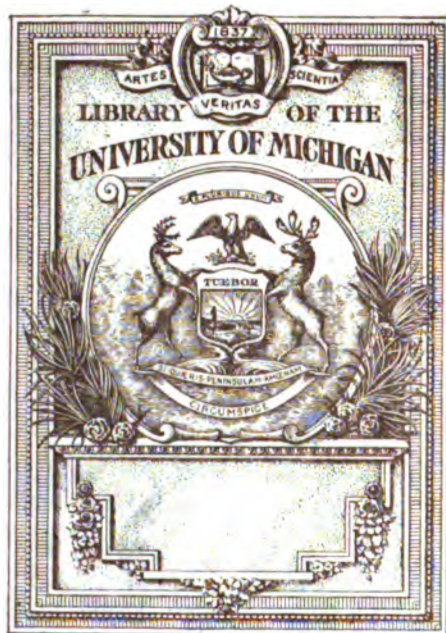

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

Historie of Verhael
VAN
SAKEN van STAET
EN
OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Beginnende met het vervolch van't Jaer 1657. ende eyndigende met het eynde van't Jaer 1660.

Door den HEER

LIEUWE van AITZEMA, 1600-69

NEGENDE DEEL.

In 's GRAVEN-HAGE,

By JOHAN VELY, Boeckverkooper, woonende in de Gort-Straet 1664.

Historie of Verhael
VAN
SAKEN van STAET
EN
OORLOGH,
In, ende omtrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
Beginnende met het vervolch van't Jaer 1657. ende eyndigende met het eynde van't Jaer 1660.

Door den HEER
LIEUWE van AITZEMA, 1600-69
NEGENDE DEEL.

In 's GRAVEN-HAGE,
By JOHAN VELY, Boeckverkooper, woonende in de Gort-Straet 1664.

REGISTER.

A

B.

D.

E.

F.

G.

H.

van

I.

K.

L.

Herto-

M.

N.

O.

P.

R.

S.

by

T.

V.

W.

Ebrard

Y.

Z.

Den

Druck-Fouten.

Den Leser gelieve te letten, dat pag. 216. *Copye van seeckere missive*, &c. met de volgende tien linien moet staen fol. 214. nae de dertichste linie.

Pagina 214. *de Memorie van den*, &c. moet staen pag. 111.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heer

LIEUWE van AITZEMA,

't NEGENDE DEEL.

Beginnende met het vervolch van het

SEVEN-EN-DERTICHSTE BOECK.

Over andere strijdigheden, in Over-Yssel was oock dat die van Hasselt met de Stadt Amsterdam, hadden ghemaeckt een Veer ofte ordinaris Vracht ende Beurt-Schip om van Hasselt op Amsterdam te varen. Sulcks namen die van Swol tot haer groote prejuditie: Ende nae eenige arresten ende contre arresten van scheepen/ hebben die van Swol derwaerts ghesonden haer Commandeur Arent Jan van Haersolte, als mede de Luytenant Colonel Arent Jurien van Haersolte met eenige hondert man/ tegen over Hasselt haer legerende/ ende met Canon de Stadt incommoderende so lang tot dat een provisioneel Accoort wiert getroffen/ ende gereguleert het different van Navigatie/ als oock op het stuck der Finantie ofte receptie der middelen/ dat die van Hasselt hadden aen haer ghetrocken. Ondertusschen waren van

Deventer tot onderstant van Hasselt gesonden een nieuw geworven Compagnie van omtrent hondert man. Die van Swol vreesende dat de selve binnen Hasselt komende, de gemoederen weder souden ontroeren / ende die van Hasselt encourageren om van het gheaccordeerde te resilieren; hebben ghesonden omtrent tachtich Ruyters ende hondert man te voet / om de gemelde hondert man den pas te beletten. Men seyde dat sy om de passagie te openen/ eerst op de Swolsche hadden geschooten / waer op de Swolsche wederom vuyr gevende/ hebben de andere/ als zijnde de swackste/ oock met schieten aengetast / alsoo dat de Capiteyn ende twee Soldaten terstont sijn doodt gebleven/ oock eenige gequetset; waer door de anders ten deele wech geloopen/ten deele gevangen zijn in Swol gebracht/edoch terstont weder los gelaten/ende met achterlatinge van haer wapenen ghedimitteert. Die van Hasselt hebben sedert over dese saecke geschreven soo aen de Stadt Deventer, als aen de Magistraet van Amsterdam, klagende over 't gewelt haer by ende van wegen Swol, soo te voor als nu aengedaen/ dat in twee dagen wel by de seven hondert Canon schooten waren gedaen / dat selfs Godes Kercke niet was ghespaert; eyndelijck oock ghedreycht wordende met Bombes ofte vuyr-ballen. Welck geruchte komende onder de Wyven/ hadden so veel gekrijt gemaeckt dat de Borgemeesters waren uytgetogen/ende hadden gheaccordeert over de twee gemelde pointen/ tot nadeel der Stadt Hasselt, edoch sonder inneminge van Guarnisoen.

Niet te min was al sedert eenigen tijt tusschen de hooge partyen selfs (verdrietich wordende door dese geschillen / gangreneux soo wel door d'eene als de andere) de saecke geprepareert tot een Verdrach / de saeck submitterende aen de Staten van Hollandt/ die tot sulcks committeerden de Heeren van Zuydt Polsbrouck ende de Raedt-Pensionaris de Wit; alles breeder te sien uyt het volgende:

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, Doen te weten, dat nademael op den *achsten* Aprilis des Iaers *sestien hondert vier en vijftich*, in de Vergaderinge van de Heeren Staten van *Over-Yssel* tusschen de Leden van de selve Provintie discrepantien ende oneenicheden, oock vervolgens disputen ende hevige altercatien sijn ontstaen ende gevallen, over de forme der verkiesinge van een Drost van *Twente*, ende dat de selve oneenicheden ende disputen t'sedert den voorsz. tijdt, verder ende verder sijn gegaen, in sulcker voegen dat corts daer aen tot hartgrondich leetwesen ende innerlijcke droefheyt van alle vroome Regenten in de opgemelde Provintien, mitsgaders tot excessive beswaernisse ende incommoditeyt van de goede Ingesetenen van dien, selfs een formele separatie ende scheydinge van de voorsz. Leden daer op is gevolcht, soo verre, dat t'sedert den selven tijdt beyde de delen der voorsz. dissentierende Leden op *twee* distincte Plaetsen haer hebben ghedragen als *Staten* van de welgemelde Provincie, ende in dier qualite Placcaten gedaen emaneren, hooge ende mindere Officieren ende Ministers soo in Policie als over de Militie geeligeert, ende aengestelt: Oock andere die albereyts voor datum van de voorgevallene scheydinge ordentlijck waren geeligeert ende gecommitteert, wederom afgestelt, ende hare Commissien ingetrocken, geconfisqueerde beneficien

ficien ontnomen, bevelen aen de Volcke van Oologe uytgegeven ende meer andere saecken van diergelijcke hogere of mindere Importantie by der hant ghenomen, ende in 't werck gestelt, waer door dan de noodige Authoriteyt van de Regeringe binnen de meergemelde Provintien merckelijck gelabefacteert, de finantien in verloop geraeckt, de Iustitie haer cracht merckelijck geenerveert, de Militie eeniger maten in confusie gebracht, ende de Ingesetenen generalijck in groot ongemack ende diffidentie tegens den anderen gestelt zijn. Oock gheschapen wesende dat alle 't selve by continuatie van de voorsz. scheuringe, meerder ende meerder tot totale ruyne van de voorsz. Provintien soude comen te gebeuren: Ende dat na verscheyden minnelijcke Officien ende devoyren tot nederlegginge ende assopissement van de voorgeroerde erresene oneenicheden, ende disputen aengewent ende bygebracht, soo door tusschen spreecken van de Heeren *Princen Willem van Nassauw* Stadt-Houder van Vrieslandt, &c. ende *Iohan de Witt, Raet Pensionaris* van de voornoemde onsen Landen van Hollandt ende West-Vrieslandt, daer toe by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden op den *vijfden February* des voorleden Iaers *sestien hondert ses en vijftich* specialijck versocht ende gecommitteert geweest zijnde, als by amirable Conferentien van Gedeputeerden uyt de Ridderschap ende Steden der voornoemde Provincie van *Over-Yssel*, ende wel voornamentlijck door iterative communicatien van Gecommitteerden der drie Hooft-Steden *Deventer*, *Campen* ende *Swolle*, by Gedeputeerde van de welgemelte Provincie van *Over-Yssel*, soo van de eene als andere zyde der voorsz. discreperende Leden, eyndlijck op den *sesten* Juny deses loopende Iaers *sestien hondert seven en vijftich*, ten overstaen van den voornoemde onsen *Raet Pensionaris* aengenomen was by de Heeren hare Respective Committenten devoyren te doen, oock soo veel in haer was uyt te wercken dat de selve hare Heeren Committenten alhier in s'Graven-Hagen souden senden hare Gedeputeerden volcomentlijck ghelast ende geinstrueert om de voorgeroerde questien ende verschillen, alle, ende geen uytgesondert, door tusschen-spraecken ende mediatie van *twee* Heeren by ons daer toe te committeren, soo doenlijck, inder minne laten assopieren ende ter neder te leggen, met absolutie Authorisatie, ende pouvoir omme daer toe voorslagen te mogen hooren ende doen, oock de voorsz. saecke diffinitivelijck ende sonder eenige verdere rugge spraecke af te handelen, tot herstellinge ende *consolidatie* van de gewoonlijcke Regieringe in de welgemelde Provintie, ende tot restablissement van de vereyschte vrede, eenicheyt ende confidentie tusschen de Regenten van de selve: Ende ingevalle, buyten vermoeden de voorsz. Questien ende verschillen door tusschen-spraecke ende Mediatie als boven inder minne niet finalijck geassopieert ofte ter neerder geleyt conden werden, dat men in sulcken cas, de selve questien, ofte de overige pointen differentiael, absolutelijck soude submitteren, ende verblyven, ofte aen de voorsz. Mediateurs, ofte aen soodanige anderen als men geraden vinden soude, sijnde ten selven tijde tusschen de gemelte Heeren Gedeputeerde van d'een ende van d'andere zyde door de entremise van de voornoemde onsen Raet Pensionaris, oock gheadjusteert en vast gestelt eenich Interim, waer op, ende waer na by provisie de saecken van de

de Finantie ende van den opheft der ghemeene middelen in de voornoemde Provincie gereguleert, ende voorts oock aldaer van alle verdere wegen van feyten gheabstineert soude werden; Dat mede de adveu ende de approbatie van wedersijdts Heeren Committenten op de voorgeroerde provisionele conventie ghevolcht ende uytghebracht zijnde; Wy derhalven in achtervolgen van dien ende op 't goetvinden van Partyen wedersijdts tot het voorsz. Christelijck Officie versocht ende Gecommitteert hadden de Heeren *Cornelis de Graef*, Heere van *Zuyt-Polsbrouck*, out Borgemeester der Stadt *Amsterdam*, ende onsen Raet Pensionaris voorsz. ende dat naer eenige Conferentien door de voornoemde onse Gecommitteerden ten dien fine met de meergemelte Heeren wedersijts Gedeputeerden gehouden, de selve eyntlijck op den *achsten* Augusti deses loopende Iaers hadden geresolveert tot finale ende absolute submissie, achtervolgens de schriftelijcke Acte daer over opgerecht, ende van woorde te woorden hier naervolgende geinsereert: Daer van twee censluydende exemplaren van de eene zyde by den Secretaris van *Deventer*, ende van de andere zyde by de Secretaris van *Campen* ende *Swolle*, ter Ordonnantie van de Gedeputeerden van de Ridderschap ende Steden, ende van de Staten van *Over-Yssel* respectivelijck geteyckent, in Originali onder ons sijn berustende.

De Heeren Gedeputeerden van *Over-Yssel* soo van de eene als van de andere zyde der discreperende Leden van de selve Provintie alhier in s'*Gravenhage* in competenten ende extraordinairen getale verschenen met macht ende authorisatie van de Heeren hare respective Committenten, achtervolgende ende in conformite van de provisionele ende præliminaire conventie tusschen wedersijts Gedeputeerden, op den *sesten* Iuny lestleden aengegaen, en de respective Ratificatien van wedersijts Principalen in dates den $\frac{31\ Mey}{10\ Iuny}$ ende den $\frac{5}{15}$ Juny voornoemt successivelijck daer op ghevolcht, omme door tusschen-spraecke ende mediatie van de Heeren *Cornelis de Graef*, Heeren van *Zuyt-Polsbrouck*, out Borgemeester der Stadt *Amsterdam*, &c. ende *Iohan de Widt Raet Pensionaris* van den Lande van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, als ingevolge van 't voorsz. Provisioneel verdrach daer toe by de Heeren Staten van de selve Lande specialijck gecommitteert inder minne te laten assopieren ende ter nederleggen de swevende Questien ende gheschillen tusschen de gemelte Leden van de welgedachte Provintie van *Over-Yssel* ontstaen, gheconsidereert hebbende de verclaringe ende overgifte by de welgemelte Heeren hare Respective Principalen in het voorsz. Provisioneel verdrach, door de voorgeroerde daer op gevolchde Rateficatien gedaen, namentlijck dat ingevalle buyten vermoeden, de voorghementionneerde questien ende geschillen door tusschen-spraecke ende Mediatie als boven inder minne niet finalijck geassopieert, ofte ter neder geleyt souden connen worden, als dan de selve questien, ofte de overige pointen differentiael absolutelijck souden werden gesubmitteert ende verbleven ofte aen de gemelte Heeren Mediateurs ofte aen soodanige anderen als men geraden vinden sal, yeder van haer zyde genegen wesende door eene finguliere preuve te betuygen, soo wel de ghenegentheyt, ende den ernst van de Heeren hare respective Committenten tot restablissement van de ruste ende vrede inde meer-

meergemelte Provintie, als 't vertrouwen ende welgevallen 't welck de selve sijn hebbende van de oprechte genegentheyt der voornoemde Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt ende van de Persoonen by haer Ed. Gr. Mo. tot het voorgeroerde Christelijcke Officie gecommitteert: Hebben respectivelick overgegeven ende bewillicht, gelijck de selve overgeven ende bewilligen by desen, dat soodanige geschillen, ofte Poincten differentiael, als door tusschen-spraecke ende mediatie als boven inder minne niet finalijck geassopieert ofte ter neder geleyt mochten connen werden, absolutelijck sullen werden gesubmitteert ende verbleven, ghelijck de selve ghesubmitteert ende verbleven werden by desen aen de uytspraecke van de voornoemde Heeren van *Zuyt-Polsbroeck* ende *de Widt*, als Gecommitteerde van de Hooch-gemelde Heeren Staten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, op de Name van haer Ed. Gr. Mog. te doen: Versoeckende ende authoriserende dienvolgende de meergemelde Heeren Mediateurs, omme de voorgeroerde geschillen ofte poincten differentiael die inder minne als vooren niet sullen connen werden geassopieert, by uytspraecke als boven te termineren ende decideren, sulcx als de selve in Iustitie, Recht, Reden æquiteyt ende billicheyt naer de natuyre ende gelegentheyt van de voorsz. differentiale poincten respective ten meesten dienste ende ruste van de meergemelde Provintie van *Over-Yssel* sullen bevinden te behooren: Belovende van wegen hare respective Heeren Committenten te sullen achtervolgen ende nacomen oock soo veel in haer is, by allen dien het aengaet, te doen achtervolgen ende naercomen, 't gunt by de voornoemde Heeren van *Zuyt-Polsbroeck* ende *de Widt*, in crachte deses sal wesen uytgesprooccken ende gearbitreert: In Oirconde der Waerheyt dese geteeckent in s'*Graven-Hage* den *achsten* Augusty 1657.

Soo ist dat wy op 't Rapport van de meergemelde Heeren onse Gecommitteerde in crachte van de authoriteyt door de voorsz. vrywillige submissie aen ons ghedefereert hebben verstaen ende uytgesprooocken, gelijck wy verstaen ende uytspreecken by desen, dat alle de voorsz. differenten sullen werden, oock van nu voortaen zijn, ende blyven opgeheven, ende geaccommodeert in manieren hier na volgende.

1. DAt alle het geene by beyde delen van de voorsz. gesepareerde Leden soo d'eene als d'andere 't sedert den voorsz. *achsten Aprilis* des Iaers *vier en vijftich* contrarie de ordre van de Regeringe, tot prejuditie van de Privilegien, Rechten ende gerechticheden, ofte oock andersints, hoe 't selve oock soude mogen wesen, tegens elckanderen is geresolveert, by der handt genomen, ende in 't werck gestelt, niets uytgesondert, ghehouden sal werden als niet geresolveert, ende niet gedaen, ende specialijck dat alle daer toe streckende Placcaten, Commissien, Resolutien, Brieven, *picquante* Deductien ende alle andere geschriften, by de selve geduyrende de voorsz. differentien, uytgegeven, genomen, Afgesonden ende in 't licht gebracht, ghehouden sullen worden voor gecasseert ende ingetrocken, gelijck de selve voorts gecasseert ende ingetroocken gehouden worden mitsdesen.

2. Edoch belangende het geen van de eene ofte de ander zyde ontrent de

finantien, ende andere saecken, de Provinciale differenten niet raeckende, is geresolveert ende gedaen, dat alle 't selve door Gecommitteerden van de Ridderschap ende Steden sal worden gherevideert ende geresumeert, sonder dat daer van nochtans yets crachteloos sal worden gemaeckt, dat eenichsints van waerde sal connen verblyven, ende sal 't selve ordentlijck daer, ende soo als van outs, ende voor de voorsz. scheuringe gebruyckelijck is geweest, soo veel noodich geregistreert ende te boecke gebracht worden.

3. Latende de questie over de designatie van den Heer *Prince van Orangien tot het Stadt-Houderschap der gemelte Provintie van Over-Yssel in haer waerde ende onwaerde*, aen 't oordeel ende onderlingh goet vinden van de Regenten, die ten tijde van sijn Hoocheyts *mondige ende bequame* Iaren de Regeringe sullen becleden, om daer in te doen, soo, ende als de constitutie van tijden ende saecken den dienst van 't Landt in 't generael, ende voornamentlijck van de welgemelte Provintie van *Over-Yssel* in 't particulier, als dan sal comen te vereyschen.

4. Ende aengesien over de gedane *Electie* ende *breedinge* van den welgemelte Heere *Prins Willem Fredrick van Nassau* tot L. Stadt-Houder van de meergemelde Provintie van *Over-Yssel* tusschen de voorsz. gesepareerde Leden, merckelijcke contentien ende disputen waren ontstaen, ende dat derhalven den selven Heer Prince, uyt *liefde ende genegentheyt* tot restablissement van de ruste der voorsz. Provintie gerenuncieert heeft van de ghedane Electie tot de administratie van van 't meergemelde *Stadt-Houderschap*, wort 't selve geaccepteert, ende de voorschreve Electie met 't geen daer aen dependeert gehouden als *niet gedaen*.

5. Ende nademael den Heer *Rutger van Haersolte* Drost van *Lingen*, *&c.* sich mede uytgelijcke liefde ende genegentheyt tot Restablissement van de ruste der voorsz. Provintie heeft laten disponeren, omme afstant te doen, ende te renuncieren van de voorgeroerde gedane Electie tot het Drost-ampt van *Twent* daer door de voorsz. questien ende disputen sijn ontstaen, wort de voorsz. afstandt ende renunciatie mits desen mede gheaccepteert ende de selve Electie gehouden als *niet gedaen*.

6. Wordende insgelijck alle vordere Commissien, Officien, ende Beneficien separatelijck geconfereert, ofte gecontinueert, *voor niet* geconfereert, ende niet gecontinueert gehouden.

7. Dat wyders de voorsz. ingetrocken Commissien ende ontnomende beneficien, soo Geestelijck als Wereltlijck verstaen sullen wesen gecontinueert, mitsgaders de afgestelde Officieren ende Ministers in haer Charges ende in *integrum* gerestitueert.

8. Dat tot volcomen Restablissement ende conservatie van de ruste, liefde, confidentie, ende eenicheyt in de welgemelte Provintie van *Over-Yssel*, ende onder de Quartieren, Steden ende Regenten van de selve alle de Leden soo wel van de Ridderschap, als van de Steden ende Provinciale Regeringe aldaer participerende by de lijflijcken Eede sullen belooven, seeckeren, ende sweeren, dat sy luyden renuncieren van alle complotten, Contracten, Reglementen, ende Verbintenissen, over 't vergeven van eenige Ampten, ofte Commissien, voor, op, ofte naer den voorsz. *achsten* Aprilis *vier en vijftich* in 't generael ofte particulier in eenigerhande manieren gemaeckt, ofte opgerecht, ofte

tot

tot prejuditie ende seclusie van eenige Leden, ende haer gerechticheden de selve neffens andere competerende, ingegaen, ende dat sy luyden een yder van sijn gedane beloften van stemme ofte promotie tot eenige Ampten ofte Commissien, ontstaen, ende vrystellen.

9. Ende gemerckt de voorgeroerde beclachlijcke scheuringe haer aenvang ende oorspronck heeft ghenomen uyt de misintelligentie ontstaen over 't begeven van 't voorgementioneerde *Drost-ampt tot Twente*, ende dat derhalven infallibelijck te gemoet gesien wort, ingevalle by den tegenwoordigen Teerheyt der gemoederen, ende de alteratie der selver door verscheyden onmaeckelijcke incidenten gecauseert, in corten tot begeringe van considerable Ampten, Officien, ofte Beneficien souden worden geprocedeert, dat daer door wederom nieuwe discrepantien en wel licht merckelicke hevicheden, niet sonder pericul van nieuwe swaricheden souden comen te ontstaen, dat oock uyt dien insichte, ende tot verhoedinge van sodanige nieuwe swaricheden, de meergenoemde Heeren onse Gecommitteerden gaerne den saecke daer toe hadden gedirigeert gehadt dat het voorgeroerde *Drost-ampt van Twente*, mitsgaders alle vordere Ampten en Officien tegenwoordich ter dispositie van de Heeren Staten van *Over-Yssel* vacerende, voor de consolidatie van de meergem. gesepareerde Leden, by der selve in der minne verdeelt, en also by yder respectivelick aenstonts begeven hadden mogen worden, hebbende daer toe na rype overweginge, een sortabel en raisonnabel expedient geacht, dat by de Magistraet van *Deventer* met de *Ionckeren* uyt de respective quartieren van de selve Provintie, die in de tegenwoordige verdeeltheyt neffens haer de selve zijde houden, gestelt soude worden in *twee delen*, dat die van *Campen* en *Swol* met de *Ionckeren* van haer zijde tot de selve twee deelen souden hebben de voorkeure tot sulcken effect tot het Ampt, ofte de ampten in 't verkoosen deel gestelt, by haer absolutelijck soude worden geconfereert, op soodanigen persoon ofte persoonen, als sy met den anderen goet vinden souden, ende dat de vordere der voorsz. Ampten in 't resterende deel gestelt, insgelijck by die van *Deventer* met de *Ionckeren* van haer zyde absolutelijk soude worden begeven, welverstaende datte vereyste Commissien, aen de persoonen by die van de eene, ende van de ander zyde als booven t'eligeeren, op de name van de Staten van *Over Yssel* ghedepescheert, ende by de geëligeerden daer op den gewoonlijcken Eedt aen haer Ed. Mo. gepresteert soude worden. Dan alsoo van 't voorsz. expedient aen de Heeren alhier aenwesende Gecommitteerde van die zyde, by de welcke voorsz. stellinge ofte deylinge soude hebben moeten geschieden, openinge gegeven zijn, de selve daer toe weynich inclinatie hebben getoont, ende specialijck mede dat de Gecommitteerde van de Stadt *Deventer* daer toe-sonder speciale last van de Heeren haer Committenten niet hebben konnen inlaten. Soo ist, dat wy alle 't selve aendachten gepondereert hebbende uyt insichte ende ten fine als boven in desen verstaen ende uytgesproocken hebben, ghelijck wy verstaen ende uytspreecken by desen, dat alle de voorgewende tegenwoordich vacerende Ampten, ende Officien noch onbegeven sullen worden gelaten den tijdt van *vijf achter eenvolgende Iaren*, aenvanck nemende het *eerste met den dato deses*, ende dat de selve tijdt gheduyrende den Heere van *Bevervoorde*, tegenwoordich *Verwalter* van 't opgemelte

te

te *Drost-Ampt*, mitsgaders alle Substitutien, Lieutenanten, ende anders, daer door de voorger. vacerende Ampten, tegenwoordich worden waergenomen, deselve Ampten respectivelijck sullen blyven bedienen, ten ware nochtans die van *Deventer* voornoemt met de *Ionckeren* van haer zyde het voorsz. voorgheslagen expedient van *halfscheydinge*, ende te laten van de keure aen die van de andere zyde, binnen den tijdt van *acht* dagen naer dato deses, quamen te amplecteren, in welcken gevalle de selve de voorsz. *halfscheydinge* sullen moeten vervatten in geschrifte, ende binnen *tweemael vier en twintich* uyren naer expiratie van de voorsz. acht dagen, de selve by besloten Missive doen leveren in handen van de Heeren *Hiddo van Voorst, Drost van Sallant*; Ofte dat andersints om goede consideratien by onderling goetvinden, ende met eenparige Stemmen van de Leeden by de hoochstgemelte Heeren Staten van *Over-Yssel*, noch binnen den tijdt van den voorsz. vijf Iaren tot begevinge van de meergeroerde vacerende Amptem ende Officien, ofte van eenige van de selve, gheresolveert mochte worden, ende ingevalle die van de voorsz. Magistraet van *Deventer* met de *Ionckeren* van haer zyde binnen den voorsz. ghepresigeerden tijdt van *acht* dagen, tot meergementioneerde *halfscheydinge* quamen te resolveren, sullen als dan de Heeren van *Campen ende Swolle* met de *Ionckeren* van haer zyde ghehouden wesen, de voorsz. keure tot beyden te doen binnen ghelijcken tijdt van *acht* dagen, naer de voorsz. *halfscheydinge* aen den gemelten van *Sallandt* by Missive als vooren toegesonden sal zijn; Ende daer van mede binnen den voorsz. tijdt van *tweemael vier en twintich uyren*, naer expiratie van de selve acht dagen, by Missive kennis te geven aen Borgemeesters ende Regeerders van *Deventer* voornoemt; Gelijck oock vervolgens die van de eene, ende de andere zyde gehouden sullen wesen de Persoonen tot bekledinge van de Ampten haer in sulcker voegen ten deele gevallen t'eligeren voor dato van de eerste by eencompste van *Ridderschap ende Steden* der voorsz. Provintie, daer van hier onder naerder sal gesproocken worden, op dat de selve aldaer haer Commissien mogen ontfangen, ende vervolgens Be-Eedicht worden als naer behooren, ende aengesien over de Vacante Compaignie ofte Compaignien Voetknechten staende ofte gestaen hebbende op ons repartitie ende de gemelte Provintie van *Over-Yssel* aengeschreven ofte gepresenteert in plaets van de Compaignien van den Heer van *Beverwaert*, daer van wy nu eenigen tijdt gheleden de betalinge op ons genomen hebben, de voorgemelte geseparéerde Leden noch sijn geweest van discreperende gevoelen, soo sal de selve vacerende Compaignie ofte Compaignien alhier in geen consideratie getrocken, maer uyt de voorsz. half-scheydinge gelaten worden.

10. Dat de Steden van *Hassel* ende *Steenwijck* in 't stuck van beschryvinge ofte convocatie van de Staten der meergemelte Provintie over materien van *Vrede* ofte *Oorloch, Veranderinge van Landt-rechten, verkiesinge van Stadt-Houders, ende opstellinge van nieuwe Schattingen ofte contributien*, sullen worden geconserveert ende gemainteneert by soodanige gerechticheden als henlieden dienaengaende van outs ende achtervolgende haer privilegien sijn competerende; Sullen de *Ridderschap ende Steden* ten dien fine de gemelte twee Steden over soodanige materien doen verschryven, om daer over haer deliberatien ende Resolutien ter Vergaderinge van haer Ed. Mog. in te brengen, op dat in 't formeren van des Lantschaps con-

conclusien, ende recessen daer op mogen worden gelet nae behooren, ende dat ten selven fine de Heeren Gedeputeerden der voorsz. Provintie by haer Instructie sullen worden ghelast in 't formeren der pointen van de voorsz. beschryvinge haer naer 't geene voorsz. is te reguleren.

11. Dat oock de Stadt van *Hassel* voornoemt in 't vergheven van 't *Schoutampt* der selver Stede sal worden ende blyven gheconserveert, ende gemainteneert, by al sulcke gerechticheden, als haer dienaengaende van outs ende achtervolgens haer Privilegien ende observantie sijn competerende.

12. Ende geconsidereert mits de voorgaende misverstanden ende oneenicheden, onder anderen mede is ghebeurt dat de Compagnien Ruyteren, van den *Collonel Anthony*, ende den *Ritmeester Symon van Haersolte* sijnde by patenten van de Heeren Staten Generael ghedestineert naer *Deventer* van de eene zyde der voorsz. ghesepareerde Leden Patenten ofte Attachen toegesondenzijn, ofte door Gedeputeerden ordre gegeven is, om binnen de selve Stadt in Garnisoen te comen, ende by die van de ander zyde ter contrarie om sich te vervoegen binnen *Campen* ende *Swol* respective, ende dat daer door veroorsaeckt is ghe-worden, dat de Officieren met een notabel getal van Ruyteren sich binnen de voorsz. Steden van *Campen* ende *Swolle* hebben begeven; Edoch dat mede een goet getal Ruyteren van de voorsz. Compagnien sijn gecomen, ofte verbleven tot *Deventer* voornoemt, ende dat daer jegens wederomme gelijck getal van Ruyteren onder de voorsz. Compagnien is aengenomen, over welck inconvenient onder anderen mede door Gedeputeerden van de voornoemde *drie* Hooft-Steden gheconcerteert ende ghecommuniceert sijnde al in den beginne van den Maent van *Iunius* des voorleden Iaers *ses en vijftich*, wederzijdts goetgevonden was, dat soo wanneer eenige Ruyters plaetsen op de repartitie van de meergemelde Provintie door overlyden ofte andersints souden comen vacant te werden, de selve plaetsen niet wederom gesuppleert, maer vacant gehouden souden werden, omme 't voorsz. inconvenient t'sijner tijdt des te beter te connen redresseren, dat mits dien alle soodanige Ruyteren als van de eene ofte van de andere syde t'sedert den *sesten Iuny* des voorsz Iaers *ses en vijftich* mogen wesen aengenomen, sullen werden gehouden voor gelicentieert, ende dat alle de vordere Ruyteren tot *Deventer* noch overich sijnde, sullen werden gerangeert onder de Compagnie van den Major *Bentinck*, die oock binnen *Deventer* in Guarnisoen gebracht ende op 't Comptoir van *Twente*, by verwisselinge tegens die van den voorsz. Colonel *Haersolte* gheaffecteert ende betaelt sal worden; Welverstaende dat ten dien aensien wederomme soodanich getal van de vordere Ruyteren uyt de selve Compagnie van den voornoemden Majoor *Bentinck* afgenomen, ende onder de andere *Over-Ysselsche* Compagnien Ruyteren gevoecht sal worden, dat het getal der Ruyteren van alle de voorsz. Compagnien daer mede aen den anderen werde geesgualeert; Ende voor soo veel de voorsz. Compagnien daer door boven het ordinaris getal van Ruyteren mochten wesen geexcresceert, dat de selve door 't geven van *Payen* aen eenige oude Ruyteren onder de selve, ende voorts door 't afwachten van 't overlyden van anderen, wederomme op haer ordinaris getal gebracht sullen worden.

13. Dat mede 't geene voorsz. staet, al 't gunt t'sedert den voorsz. *achsten*

Aprilis sestien hondert vier en vijftich ende geduyrende de animositeyt uyt de voorsz. oneenicheden ontsteken, is gepasseert of tot nadeel, læsie en cleynachtinge van eenige Leden der Provinciale Regeringe van de meergem. Provintie van *Over-Yssel*, 't sy uyt de Edelen, 't sy uyt de Steden van d'een of d'andere syde gedaen, gesproocken, gheschreven, by der hant genomen, ofte in 't werck gestelt, als niet geschiet, ende voor vergeven ende vergeten gehouden sal worden, sulcx dat dese jegenwoordige oock voor eene generale *Amnestie* over alle het selve sal strecken: indien verstande nochtans, dat sulcx verstaen sal werden ten wedersyden te geschieden alleen tot pure genegentheyt tot de herstellinge van de ruste, Vrede, ende eenicheyt in de meer welgemelte Provintie, ende sonder dat 't selve in eeniger manieren tot prejuditie van de eere, goede naem, ende faem van yemant sal strecken ofte geduydet mogen werden, maer dat de selve aen alle ende een yeder van de gemelte dissentierende Leden, soo Edelen als Steden, ende Regenten van dien, by desen wel expresselijck verclaert wert te wesen geconserveert.

14. Blyvende nochtans van de voorsz. generale *Amnestie* ende conservatie van eere geeximeert de Autheuren van de pasquillen ende fameuse gheschriften, geduyrende de meergedachte Provinciale oneenicheden gemaeckt ende uytgestroyt, mitsgaders alle die geene die daer aen mogen hebben ghepartici-peert ende daer van overtuycht zijn, ofte hier namaels t'eenigen tyde noch overtuycht sullen konnen worden.

15. Voorts sullen van nu af aen, sonder eenich tijdt versuym, onpartydige ende gedisinteresseerde persoonen tot extraordinaris Gecommitteerden ghestelt ende gheauthoriseert, mitsgaders op de Instructie hier naer gheinsereert, specialijck beëdicht worden, om den Staet van de Domeynen, Geestelijcke, Kerckelijcke ende andere goederen, van de welgemelte Provintie *ad pios usus* ghedestineert te examineren, tot dien eynde alle Boecken, Registers, ende Reeckeningen daer toe dienende te doorsoecken, ende wel naerstelijck sonder eenige conniventie te letten, of oock de selve goederen ofte eenige andere *s' Landts inkomsten* ende gerechticheden tegens resolutie van Ridderschap ende Steden, ofte andersints sijn ghediverteert ofte oock abusivelijck ofte onrechtvaerdelijck vervreemt, als meede hoe de selve ten meesten dienste van den Lande sullen konnen werden geadministreert, geredimeert, geredintegreert, ende verbetert, om daer van binnen *acht* Maenden, of soo haest doenlijck, aen de Ridderschap ende Steden pertinente openinge gegeven zijnde, by haer Ho. Mog. daer op soodanich te werden ghedisponeert, als naer vereysch van saecken, ten meesten dienste, ende voordeele van meergemelte Provintie bevonden sal worden te behooren.

16. Dat mede door extraordinaris Gedeputeerden insgelijcx op eene Instructie daer toe specialijck geformeert, ofte noch te formeren, ende by henlieden te besweeren sonder eenich uytstel, een bondich besoigne tot redres ende verbeteringhe van s' Landts *financien* aengheftelt, ende binnen den tijdt van *acht* Maenden, of soo haest doenlijck, gheabsolveert sal worden.

17. Dat de kosten ter occasie van de voornoemde dissentien ende 't geene daer aen dependeert ten wederzijden ghedaen by openlatinghe van de jegenwoordige

woordighe vacerende Ampten ende Officien, ten deele uyt de Tractementen, die daer door sullen werden verspaert, ende voorts, ofte anders gevonden sullen werden uyt de verpande, verdonckerde, ofte t'onrechte, ende sub ende obreptive veralieneerde goederen, als mede uyt het *Hout gewasch*, staende op de Landen ende Erven de meergemelte Provintie toebehoorende, ende oock uyt de publijcke verpachtingen van de *Thienden* die voor desen uytterhandt sijn uytgedaen geweest, ofte uyt soodanige andere middelen, als met den meesten dienst, ende de minste belastinge van de selve Provintie by Ridderschap ende Steden uytgevonden sullen konnen worden.

18. Ende op dat de de bovengemelte verschillen ende onlusten niet superficielijck ende voor het jegenwoordighe alleen gheaccommodeert, maer oock dierghelijcke voor het toekomende ghepreveniеert ende verhoet, ende sulcx daer door tusschen de samentlijcke Leeden van de meergemelte Provintie de bant van een oprechte, goede ende Christelijcke eenicheyt te vaster ende indissolubeler gemaeckt, oock de voorsz. questien met eenen eenparigen yver tot het gemene beste, gedetermineert ende geeyndicht mogen wesen, dat ten dien fine gearresteert, ende vast gestelt sal worden, gelijck gearresteert ende vast ghestelt wordt by desen de *Reglementen, Wetten, ende Ordres* op 't stuck van de Regeringe der voorsz. Provintie, ende in specie op 't vergeven van Officien, Ampten ende Commissien, mitsgaders oock de Instructien ende Eeden voor Gedeputeerden, Drosten, Rentmeesters, Ontfangers, die, ende andere van woorde te woorde hier na volgen.

Pointen raeckende het vergeven van Officien, Commissien *ende* Deputatien.

1. DAt by de Staten van de Provintie van *Over-Yssel* geene politicque ofte militaire Officien, Commissien, Deputatien of Beneficien, by Survivance of expectantie vergeven sullen worden.

2. Dat het bovenstaende als een *Edictum perpetuum* sal worden onderhouden.

3. Dat geen Officien, ordinaris Commissien, Deputatien of Beneficien als op seeckere Vergaderinge, de Leden daer in stem hebben, expresselijck daer toe sijnde verschreven, ende daer en boven op seeckeren geprefigeerden dach de voorsz. Leden by missive, ende geduyrende de vergaderinge, daechs te vooren daer van geadverteert, vergeven sullen worden.

4. Dat *Vader en Kint, Bestevader en Kints-Kint*, als oock volle *Broeders*, tot het avancement henlieden aengaende, geene stemme sullen mogen geven, dan geduyrende de deliberatien over der selver avancement hen sullen moeten absenteren.

5. Dat de geene die de Keur sullen doen, soo Edelen als Borgemeesteren van de Steden, sullen te voorens by Eede volgens seecker daer toe te maecken formulier, beloven dat sy *Godes Eere* ende des gemeene Landts welvaren beoogende, die geene sullen kiesen, den welcken sy in *conscientie*, ende naer haer

beste wetenschap oordeelen het vacerende Officie, Commissie of Deputatie tot *meesten dienst* van den Lande te sullen bedienen.

6. Dat sy ter oorsaecke van het voorsz. officie geen *beloften van giften, of gaven*, by Keyserlijcke rechten verbooden, noch tractementen, beneficien, pensioenen of diergelijcke *vergeldingen* selver ontfangen hebben, noch ontfangen sullen directelijck of indirectelijck.

7. Dat van gelijcken de persoonen, die sich tot eenige vacante officien presenteren, of daer toe voorgeslagen worden, eer ende bevoorens daer over gestemt wert, by eede sullen verclaren, dat sy aen niemant ter oorsaecke van het officie, eenighe *giften ofte gaven*, by Keyserlijcke rechten verbooden, veele min *Tractementen, Beneficien, pensioenen* of *diergelijcke Vergeldingen belooft ofte gegeven hebben, oock niet belooven of geven sullen, mede directelijck of indirectelijck.*

8. Dat indien yemant bevonden sal worden tegen den voorsz. Eedt gedaen te hebben, de kiesers niet alleen haere stemmen, ende de verkoorene het aldus verkregene officie sal verliesen, nemaer oock daer en boven die selve naer exigentie van saecken met restitutie van het *viervout*, *suspensie*, *deportatie* van haren Staet, of andersints gestraft sullen worden.

9. Dat eenich van de voorsz. pointen naergelaten of niet geobserveert wordende, de *electie invalide* ende van geener weerden sal zijn.

Raeckende de persoonen die eligibel *zijn.*

DAt geen *Vader*, *Soon*, *Schoon-Vader*, *Schoon-Soon*, nochte oock *Broeders* op een ende de selve tijdt twee *Capitale Drost-Ampten* sullen mogen bekleden, nochte die selve en oock mede niet *twee Swagers* te ghelijck tot de binnenlandtsche Deputatie, ofte ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. ghecommitteert sullen worden, maer ten tyde van haer respective Ampten ende Commissien aen malkanderen komende te trouwen, sullen daer in mogen continueren.

2. Dat niemant ter Vergaderinghe van Ridderschap en Steeden, van nu voortaen sal mogen verschreven worden, die andere Heeren, als de Provintie van *Over-Yssel*, of de *Geunieerde Nederlanden* in 't Generael Amptshalven *met Eede* verplicht zijn.

3. Dat geen ordinaris Commissien of Deputatien soo binnen als buyten Landes sullen mogen gegeven worden, aen die geene, de welcke permanente officien of beneficien binnen dese Provintie besitten of bedienen, en sulcx sonder onderscheyt, met dien verstande nochtans, dat ten aensien van Commissien of Deputatie voor date deses gheconfereert alleenlijck plaetse sal hebben de resolutie in den Iare *sestien hondert vier en veertich* over gelijcke subject ghenomen.

4. Dat alle *Militairen* voor date deses sijnde verschreven, in saecken de Militie raeckende, als oock alle *Drosten, Rentmeesters, Ontfangers, Gecommitteerden, Officieren*, en *alle Ministers* in 't geene hare respective bedieningen is toucherende, sullen moeten opstaen, ende gedurende de deliberatien haer uyt de Vergaderinge hebben te absenteren.

5. Dat de Instructien ende Commissien of der selver ampliatien voor de binnen-

binnenlantsche Gedeputeerden, Drosten, Rentmeesteren, Ontfangers ende andere Provinciale Ministers, ghelijck de selve hier onder sijn volgende door die geene die 't aengaet respectivelijck van nieus besworen sullen werden.

6. Dat geen nieuwe *Havesaten* gemaeckt, of andere Plaetsen, waer van geen klaer of volkomen bewijs wort byghebracht, dat van Ridderschap of Steden voor *Havesaten* sijn erkent geweest, daer voor aengenomen, privilegien geconfereert, niemant van eenighe wetten ontslagen ende ghedispenseert sal mogen werden als met *eenparicheyt* van alle de Leeden op ordinaris Landtdagen, naer voorgaende expresse verschryvinge tot desen eynde, en inthimatie en advertentie gedaen van ende aen alle de presente Leeden des daechs te vooren, wanneer over de voorsz. saecken gedelibereert sal worden.

7. Dat alle de *pointen van uytschryvinge* aen alle de Edelen sullen overgesonden worden.

8. Dat de *President* de ordre van de pointen van uytschryvinge sal hebben te volgen, ende inghevalle de saecken mochten vereyschen, dat daer in eenighe veranderinge gemaeckt wierde, sal het selve eerst in *omvrage* brengen, ende het goetvinden van de meeste Leeden volgen: Dat oock daechts te vooren aen de Vergaderinge bekent gemaeckt sal worden 't gunt des anderen daechs sal dienen, ten ware naer het scheyden van de Vergaderinghe soodane saecken quamen voor te vallen die geen uytstel konden lyden, waer van by Ridderschap en Steden by pluraliteyt sal worden geoordeelt.

9. Dat de President aen de *Griffier* in substantie de conclusie claerlijck in volle Vergaderinge sal dicteren, ende aenstonts aldaer doen lesen, sullende de resolutie by aldien verdere extensie van nooden in gevolch van het selve worden geextendeert.

10. Dat de genomene resolutien des volgenden daechs, eer ende bevoorens eenige andere saecken by de handt te nemen geresumeert sullen worden, eer de selve voor gearresteert sullen worden gehouden.

11. Dat de *Landtdach* niet sal worden gedissolveert als naer gedane *omvrage* ende goetvinden van de meeste Leeden.

12. Dat ten reguarde van de Compagnien ter repartitie van de Provintie van *Over-Yssel* staende, als wordende van nu af aen promptelijck betaelt in practijcque ghestelt sal worden het Placcaet op het stuck van de Monsteringe by den Raedt van State geformeert, ende den *twintichsten* Iuly *sestien hondert een en vijftich* op de groote Zale geamplecteert, en alleene om de wanbetalinge van eenige Provincien niet naergecomen.

13. Dat de *Drosten* volgens haer aenbevoolen Ampt en Commissie naer Lantrechte sullen hebben te yveren, tegens die geene, die in haer Drost-Ampten des Landts-Hoocheyt mochten troubleren of die selve willen usurperen.

14. Dat alle gemelde ende wedersyts *impetrable Officien*, soo Militaire als Politijcque, tusschen Ridderschap en Steden half en half sullen werden verdeelt, onvercort yeder sijn recht ende privilegie.

Pointen raeckende de Ordre van de Regeringe.

1. DAt de *Souverainiteyt* van de Provincie van *Over-Yssel* in 't geheel, ofte voor eenich ghedeelte om geenderley oorsaecken willen noch in eeniger manieren, can nochte mach worden *geabdiceert* ofte aen yemant anders hoedanich die oock soude mogen wesen, ende onder wat protext ofte name het oock soude mogen wesen, ghedefereert ofte op gedragen, ende dat tot dien eynde alle de Leden, die welcke ter Vergaderinge van de Ridderschap ende Steden worden geadmitteert, by solemnelen ende lyflijcken Eede sullen seeckeren, looven ende sweeren, dat sy die selve *Souverainiteyt* noyt aen yemant anders sullen defenderen, nochte oock gedoogen dat die selve werde gedefereert, anders als met gemeyn goetvinden van alle de stemmende Leden, 't welck in den Eedt van admissie sal werden geinsereert.

2. Dat niemandt tot *Verwalter* van eenich vacant Officie sal mogen worden gestelt, die eenich Provinciael Ampt, Commissie, ofte beneficie is hebben, die om het selve soude willen spreecken, waer van die selve wel expresselijck sal moeten renuncieren, dat oock voortaen geen *Verwalterschap* voor langer tijdt sal mogen werden geconfereert, als tot den naestvolgenden ordinaris Landtdach.

3. Dat niemandt in eenich Collegie *ad Vitam* sal mogen worden ghecontinueert.

4. Dat niemant, hoewel anders genoechsaem gequalificeert inde Vergaderinge van de Staten deser Provincie sal mogen aengenomen worden, ten sy die selve, sy een goet ende *Voorstander* ende *Liefhebber* van de welgemelte Provincie in 't Particulier, ende de *Geunieerde* Nederlanden in 't generael, leydende een *onberispelijck* en *onergerlijck leven*, ende insonderheyt ten sy de selve alvooren by behoorlijcke Attestatie bewyse, dat hy *publijcque Professie is doende*, *van de ware Gereformeerde Christelijcke Religie*, soo als de selve op de *Nationale Synode* binnen *Dordrecht* is ghearresteert, by de Staten van de meerghemelte Provintie aenghenomen, ende in de publycque Kercke wort geleert.

5. Dat niemant, soo wel van de tegenwoordighe Comparanten uyt de Ridderschap ende Steden ten Lantsdage, als anders, tot eenige politicque Ampten of Commissien gheavanceert sal worden, ten sy die selve publijcque Professie van de *ware Christelijcke Religie* doen als vooren.

6. Dat niemant sal mogen onderstaen eenige de minste *veranderinge in de Religie* ofte *Kerckelijcke ordre* in de Regeringhe te maecken, ofte te helpen maecken ende veroorsaecken, maer in tegendeel alle Leeden sullen moeten beloov en, dat sy alle het geene aengaende de *Religie*, *ordre* ende *Kerkelijcke Regeringe*, op de voorsz. *Synode Nationael* is gearresteert, & voor soo veel 't selve by de Staten van de welghemelte Provintie is aenghenomen, willen helpen maintineren ende doen observeren, soo veel in haer is.

7. Dat alle de Leden, soo wel uyt de Ridderschap als Steden de *Unie* in den Iare *vijftien hondert negen en seventich*, tusschen de samentlijcke Bontgenoten opgerecht, ende in den Iare *sestien hondert een en vyftich* bevesticht, ende het maintien

der

der selver niet alleen solemnelijck sullen besweeren, maer oock by Eede beloven ende seeckeren, dat sy oprechtelijck ende punctuelijck willen observeren, ende voor soo veel in haer vermogen is, behertigen, dat by anderen punctuelijck gheobserveert werde alle het geene in de bovenstaende pointen is vervat, ende niet te sullen ghedoogen, dat daer tegens ghehandelt, ofte daer in eenich het minste versuym toegelaten, veel min eenige veranderinge gemaeckt werde, anders als met gemeen consent ende bewilliginghe van alle de stemmende Leden deser Provincie.

8. Alle ende ydere resolutien, rechten ende oude costumen, welcke by dese niet en worden ghealtereert of verandert, sullen blyven in haer cracht ende vigeur.

Artyculen van Ampliatie over de Instructie van de ordinaris Heeren Gedeputeerden.

Eerstelijck dat het *Collegium* ten minsten kosten deser Provintie, bestaen sal in 't getal van *ses Persoonen*, drie uyt de Ridderschap, ende drie uyt de Steden, welcke by die respective Leden genomineert ende na approbatie van de Ridderschap ende Steden gecommitteert sullen worden.

2. In het selve Collegie sullen te ghelijck niet mogen sitten *Vader ende Soon*, noch *twee Broeders* soo aengebooren, als aengehouwt.

3. Dit Collegie sal ten minsten Vergaderen alle *ses* weecken, ende gedurende die Vergaderinge dagelijcx *drie uyren* voor, ende *drie* uyren naer den middach besoigneren, ofte soo veele meer of min, als de dienst van de Provintie sal vereyschen, in der voegen dat de absenten yeder Sessie, sullen verbeuren een *daalder a dertich* stuyvers, en die gene die een half uyr naer den ghepresigeerden tijdt compareren *ses* stuyv. sonder dat hier in eenighe excuse plaets sal mogen hebben, en die geene die voor den behoorlijcken tijdt uyt de Vergaderinge sullen scheyden, sullen gelijck die te late komende breucken, sullende de selve breucken aenstonts in een busse gelecht werden ten proffyte van den Armen, ende die geene die geheele dagen absent zijn, sal gecort worden van hare gagien van yeder dach *drie Caroli gulden*, daer van de Griffier ghehouden sal sijn particulier Register te houden, onder sijn handt, sonder dat de selve Ordonnantie sullen mogen worden ghepasseert, als met cortinge van soodane verbeurde penningen, de welcke onder die presente sullen worden verdeelt.

4. De Gedeputeerden sullen niet mogen besoigneren als ten minsten met *vier* presente, twee uyt de Ridderschap ende twee uyt de Steden.

5. Sullen niet mogen eenige resolutien nemen ten sy de saecke alvooren in deliberatie geleyt, omgevraecht, ende de meeste stemmen goetgevonden zy.

6. Sullen geen resolutien uytgegeven worden, ten sy den selve den volgenden dach *geresumeert* ende te Boecke gebracht zijn.

7. En sullen generalijck geen *Missiven*, *Acten*, *Resolutien* of *Placcaten* afgesonden of uytgegeven worden, als by den President gheparapheert ende by den Griffier onderteeckent.

Het

8. Het *Presidentschap* sal van Weecke tot Weecke veranderen by Tourbeurte tusschen die Gedeputeerden uyt die Ridderschap ende uyt die Steden.

9. Den *President* sal altoos den eersten dach van de ordinaris Vergaderinghe naer het gebeth ende aenroepinge van Godts H. Naem, die Instructie met dese tegenwoordige Ampliatie van woort tot woort doen lesen, eer ende bevoorens tot eenige andere besoignes te treden.

10. Sullen geen *extraordinaris Vergaderinge* mogen leggen, als met *inthimatie* van alle die presente Gedeputeerden.

11. Ende soo wanneer eenige saecken voorcomen, eenige Gedeputeerden aenraeckende, directelijck of indirectelijck, soo in hare Persoonen als van hare Vrunden ende Magen, tot volle Neven incluys, sullen de selve ghedurende die deliberatien ende resolutien op de selve saecken sich moeten absenteren, ende uyt de Vergaderinge vertrecken.

12. Die Gedeputeerden sullen die *Gereformeerde Religie* in alles voorstaen, doen planten ende propageren sonder ten platten Lande eenige andere Kercken-Dienaers toe te laten.

13. Ende sullen specialijck daer op letten dat des *Landes Hoocheyt, Vryheyt, Privilegien ende gerechtichheden, Costumen, Tractaten, ende Contracten* werden gheconserveert ende onderhouden, sonder nochtans diesaengaende yets te mogen doen in prejuditie van de *privilegien* ende *gherechtigheden* van de Leden ende Steden van dien.

14. Sullen sorghe dragen dat de *Domeynen ende goederen* van de Provincie gheconserveert ende behoorlijck geadministreert, mitsgaders de gemeene middelen van consumptie volgens de geemaneerde Placcaten openbaerlijck aen de meestbiedende verpacht werden.

15. Oock goede *correspondentie* houden met de Heeren Staten Generael, Collegien van de Generaliteyt ende die Geunieerde Provincien in 't besonder.

16. De selve Gecommitteerden sullen macht hebben oock ghehouden wesen, alle 't geene soo by de Ridderschap ende Steden gearresteert ende verafscheydet wort, het sy van schattingen, contributien, ofte andersints den ghemeenen Staet ende Regieringe deser Provintie, ofte eenige particuliere Persoonen ofte saecken aengaende met allen vlyt te executeren.

17. Daer beneffens alle *Scholten* en *Richters* daer henholden, dat sy haer Eedt van wegen die Staten van *Over-Yssel*, boven den ghewoonlijcken Eedt, (die sy aen hare respective *Landt-Drosten* schuldich sijn te doen,) het sullen doen, haer Eedt gehou ende getrouw te wesen, buyten Ordonnantien van de Landtschap geene *Impositien, exactien, Schattingen, Wagen-diensten, Pionier-gelden* noch andere *rusticque* ofte *feudale lasten* te doen, ofte uyt te setten, geene precarien te vorderen, geene Vrysitters te houden, noch oock eenighe vryinghe van Persoonen ofte goederen van wat qualiteyt die oock wesen mochten, te doen ofte te gestaden, eenen yederen onvertogen Landtrecht te administreren, ende niemant boven recht te beswaren.

18. Sullen over alle saecken, questien ende verschillen voor haer Ed. vallende ter oorsaecke van *s'Lants inkomsten, middelen, ende lasten* ghehouden wesen, eenen yegelijck Iustitie te doen, gelijck na recht, reeden, Placcaten, Ordon-

nantien, ende in goeder conscientie sullen bevinden te behooren, sonder hun anders 't stuck van ordinaris Iustitie ofte andere Rechteren competerende, te onderwinden.

19. Sullen gheauthoriseert ende ghehouden wesen goede opsicht te nemen, ten eynde die gemeene middelen by die Staten gheconsenteert, ende noch te consenteren met behoorlijck ende ter rechter tijdt, ende soo veele doenlijck op eenen ghelijcken ende eenparigen voet in alle Quartieren, Steden ende Dorpen van *Over-Yssel*, verpachtet, geinnet, gheco lecteert, ende gheexecuteert geworden, ingevolghe van de consenten daer toegedragen ende noch te dragen d'Ordonnantien daer toe gemaeckt ende noch te maecken.

20. Sullen de *Ontfangers* tweemael, en de Rentmeesters en andere *Comptablen* eens des Iaers ten minsten daer toe houden, dat sy pertinenten staet van haren ontfangh overgegeven, met specificatie van den ontfangh ende uytgave.

21. Sullen oock besorgen dat een pertinente lyste van de *verpondingen ende Contributien*, als mede van alle andere uyt, ende ommesettingen, met die conditien ende Voorwaerden van de Kersp len ten platten Lande, (indien eenighe soorten van middelen niet opentlijck te verpachten, maer de Kerspelen aen te schryven, naer desen by Ridderschap ende Steeden goetghevonden mochte werden) onder haer berusten, omme te dienen tot narichtinge.

22. Sullen geene *remissie ofte quijdtscheldinge* mogen doen; doch om gewichtige redenen mogen verleenen surcheance van executie tot die naeste Vergaderinge van Ridderschap ende Steden sonder langer.

23. Van gelijcken sullen alle *Rentmeesters*, *Ontfangers*, *Comptablen*, mede alle Iaer precieselijck hare reeckeninghe doen suyveren, deselve leesen, examineren ende sluyten, in absentie van den Rendant, ende voorts onder sich doen berusten ende daer van aen Ridderschap ende Steden rapport doen.

24. Sullen alle Iaren voor de ordinaris Landtdaechs Vergaderinghe eenen pertinenten Staet hebben te maecken, ende ter Vergaderinge over te leveren van des *Landes Inkomsten*, *schulden* ende *wederschulden*, met verklaringe van den Staet der laestgedane verpachtinge ende specificatie van hoe veel een yeder Stadt, Kerspel ende Dorp gedaen, ende wat veranderinge, vermeerderinge ofte verminderinge in het voorige Iaer daerinne gevallen, als mede hoe veel een yeder middel sommierlijck dat Iaer gedaen heeft.

25. Insgelijcx van des Landes ordinarie ende extraordinarie Lasten met pertinente specificatie hoe veel yeder soorte van lasten bedraecht, mitsgaders eenen sommairen Staet van de gedane Reeckeninge der Rentmeesteren ende Ontfangers.

26. Sullen oock tegens den ordinaris Landtdach een bondige besoigne op het pampier brengen, ende daer by haer Ed. Mog. van advyse dienen hoe ende op wat maniere die *financien* van tijdt tot tijdt te addresseren ende te verbeteren tot meesten dienste van de Lande, ende het minste beswaer van de goede Ingesetenen, ende insonderheyt ontslaginge van de Armen.

27. Sullen voorts goede sorge dragen, dat alle *Pachters*, *Collecteurs*, *Ontfangers*, *Rentmeesters*, na proportie van haren Ontfangh goede cautie stellen.

28. Dat oock de *Ontfangers*, *Rentmeesters ende andere Comptablen*, haren last ende

C In-

Instructie soo in 't ontfangen ende uytgeven van hare penningen, als in andere pointen nacomen, ende sullen tegens de Contraventeurs behoorlijck procederen.

29. Die *Gedeputeerden* sullen besorgen, dat goede Chrijchs-discipline onderhouden, specialijck dat die Compagnien staende ter repartitie van dese Provintie compleet, wel geexerceert ende gewapent, ende promptelijck ende precieselijck betaelt, volgens het slot van de Monsterrolle, ende anders niet; Dat oock geene *Ruyters ofte Soldaten plaetsen* vercocht, dat de Monsteringe der selver volgens het Concept-Placcaet van haer Ho. Mog. op de groote Vergaderinge *sestien hondert een en vijftich* gedaen moge werden met authorisatie, omme die Compagnien binnen het ressort van dese Provincie Guarnisoen houdende, ofte ter repartitie van dese Provincie staende, te mogen monsteren, ende die delinquerende Officieren ende Soldaten te mogen suspenderen van hare bedieninge, tot die naeste Vergaderinge van Staten.

30. Oock beletten dat van de selve geene foulen, exactien ende andere disordren werden gepleecht, tot beswarenisse van de Ingesetenen van den Lande.

31. Insgelijcx sullen de selve bevorderen, dat die Steden ende Forten van dese Provintie met behoorlijck Guarnisoen versien, ende binnen de selve goede Provisie ende voorraet moge wesen van *Cruyt, Loot, Lonten, Geschut, Wapenen*, ende andere *Munitien*, ende *Instrumenten* van Oorloge, van de welcke haer Ed. sullen besorgen, dat behoorlijck Inventaris gemaeckt, ende dat de selve wel ende ten meesten dienste van den Lande geadministreert ende bewaert, ende dat van de selve Administratie alle Iaer reeckeninge werde gedaen.

32. Sullen geen *Payen, Appointementen, Tractementen* ende *Pensioenen* aen yemant mogen geven, nochte oock die tegenwoordige Payen, Tractementen ende Pensioenen, comende te vaceren weder vergeven, behalven beneficien *ad Studia* (de welcke by de Staten eerst tot seecker getal sullen werden gereduceert) ende sullen de selve niet mogen werden betaelt, als op behoorlijcke attestatie in ghevolgh van de resolutie van den Iare *sestien hondert twaelf* den *seventiende* Marty.

33. Sullen oock voortaen niet mogen boven die sommen van *vijf en twintich* Caroli guldens vergeven, ende sulcx oock niet anders, als met eenparicheyt van stemmen.

34. Sullen oock geen *ordonnantien* mogen passeren voor die geene die in Lant-saecken geweest ende ghebesoigneert hebben, ten sy de selve ghefundeert sijn op voorgaende resolutie van Ridderschap ende Steden, de costen, reysen, ende vacatien, by Declaratie ghespecificeert ende, behoorlijck onderteeckent zijn.

35. Alle *Ordonnantien* sullen ten minsten by *vier* Gedeputeerden, *twee* uyt de Ridderschap, ende *twee* uyt de Steden werden onderteeckent.

36. Op saecken van gewichte daer dese Provintie last ofte schade van comen soude mogen, of die den generalen Staet ende Regeringe aengaen, sullen haer Ed. Mog. Ridderschap ende Steden nae het onden ghebruyck door den Lant-Drosten doen convoceren, met oversendinge van de pointen van uytschryvinge.

Alle

37. Alle Iaren voor die te doene *verpachtinghe* van s'Landts-middelen een ordinaris Landt-dach doen uytschryven, formerende daer toe soodanige pointen van uytschryvinge, als den dienst van den Lande sal comen te vereysschen.

38. De ghemelte *Gedeputeerden* sullen sorge dragen dat de Steden van *Hasselt* ende *Steenwijck*, in 't stuck van beschryvinge of convocatie van de Staten deser Provintie, over materien van *Vr de* ofte *Oorloch*, veranderinge van *Lantrechten*, *Verkiesinge van Stadt-houders, ende 't opstellen van nieuwe schattingen ofte contributien*, werden geconserveert ende gemainteneert, by soodanige gerechticheden, als henlieden dienaengaende van outs, ende achtervolgende hare Privilegien sijn competerende. Ende sulcx de gemelte twee Steden over soodanige Materien doen verschryven, om daer over hare deliberatien ende resolutien ter Vergaderinge van haer Ed. Mog. in te brengen, op dat in het formeren van de Landtschaps conclusien ende recessen, daer op moge werden ghelet naer behooren.

39. Sullen oock die Heeren Staten rapport doen van het importantste van hare besoignes, ende insonderheyt wanneer die resolutien van hoochgemelde Staten haer aenbevolen, niet punctuelijck souden nagecomen en ter executie gestelt zijn, met allegatien van de oorsaecken van dien, ten eynde daer op nader versien worden.

40. Sullen hebben te besorgen dat van 't geene by de *Gedeputeerden ter Generaliteyt* ofte anderen van tijdt tot tijdt, raeckende die gemene Regeringe, overgeschreven ofte ghesonden wort aen de Leden ende Steden behoorlijck ghecommuniceert (die saecke vereysschende dat daer over Vergaderinge van Staten geconvoceert) overgesonden worde.

41. De selve *Gedeputeerden*, mitsgaders hare Suppoosten, sullen geen part nochte deel mogen hebben in eenige *Domeynen, Landeryen ofte Goederen*, soo van wegen de Provincie verpacht, ofte andersints uytgegeven worden, nochte in eenige wercken, soo van wegen het Landt besteedet, nochte in eenige Imposten ofte andere ghemene middelen, nochte in eenige leverancie van saecken, die tot profijt ende dienst van de gemene saecke werden gelevert, noch door haer *selve, hare Huysvrouwen, Kinderen* of yemant anders directelijck ofte indirectelijck, geene giften, gaven, ofte geschencken, by Keyserlijcke rechten verbooden, mogen ontfangen, genieten ofte profiteren, van niemant, die sy weten aen dit Collegie yet te doen te hebben, ende dat soo wel voor als naer, dat die saecke in haer Vergaderinge afgedaen sal zijn, alles op peene die bevonden sal worden contrarie het geene voorsz. ofte eenich point van dien gedaen te hebben, sullen worden gedeporteert van haren Staet en Wesen, infaem ende inhabil, om eenich ampt ofte Officie te bedienen, ende vorders subject te zijn, soodane Amenden ende arbitrale correctien, als naer exigentie van saecken bevonden te behooren.

42. Die van de voorsz. Gecommitteerden, sullen voor het aenvaerden van hare bedieninge sich by Eede suyveren, dat sy om den selven dienst te becomen *niet en hebben gegeven ofte beloofte, gelt nochte gelts waerdye, ofte yet anders, hoedanich het oock soude mogen wesen, nochte sullen geven ofte beloven, directelijck of indirectelijck.* Ende

voorts belooven ende sweren te wesen ghehouw ende getrouw die Staten van Over-Yssel, renuncierende by Eede van alle particuliere correspondentien, voor soo veel de selve den gemenen beste mochte wesen hinderlijck, en sonder aensien te nemen op de Leden ende Steden, uyt de welcke sy gekooren ofte yemant anders, Godes eere, ende het ghemene beste van de Provintie sullen voor oogen hebben, en dat sy niet en sullen openbaren die communicatien, deliberatien, resolutien, die secreet behooren te verblyven: Dat sy niet en sullen wesen ten dienste van yemant anders, nochte ontfangen ofte genieten eenige pensioenen: Ende voorts sich naer hare Instructie ende die verdere resolutien van haer Ed. Mog. preciselijcken sullen reguleren, ende wyders doen dat goede ende getrouwe Gedeputeerden gehouden sijn te doen.

Formulier van Eet voor de Gedeputeerden van de Provincie van Over-Yssel *ter Vergaderinge van de Heeren* Staten Generael.

ICk beloove ende swere, die Heeren Staten van *Over-Yssel*, als Souverain van de selve Provincie, (sonder dat ick yemant anders kenne daer toe recht te hebben) ghehouw ende getrouw te zijn, dat ick oock niet sal wesen in raet ofte daet, daer die Hoocheyt der voorsz. Provincie eenich indracht, ofte de Inghesetenen van dien eenich hinder, schade, ofte letsel afcomen mochte, maer indien sulcx tot myne kennisse quame, dat ick na myn vermogen 't selve sal beletten, ende terstont die Heeren Staten voornoemt ofte haer Ed. Mog. Gedeputeerden tijtlijck daer af goede waerschouwingh doen, ofte doen doen: dat ick *de eere, Hoocheyt ende Heerlijckheyt* van den selven Lande naer myn vermogen, sal helpen bewaren, oock onder haer Ho. Mog. gebiet maintineren ende voorstaen die *Ware Christelijcke ende naer Godes H. Evangelio Gereformeerde Religie*, als die tegenwoordich in dese Landen aengenomen ende publijcquelijck geexerceert wert, ende voorts alles helpen dirigeren in saecken ende deliberatien, ofte beraetslagingen, daer inne ick ghebruyckt sal worden in haer Ho. Mog. Vergaderinge ofte daer buyten, tottet geene die Provincie van Over-Yssel, ende de samentlijcke Provincie vermogens de Unie meest voorderlijck ende dienstich sal zijn: dat ick my punctuelijcken sal ghedragen na de beveelen, ordres ende resolutien, van de hooch-ghemelte Heeren Staten van *Over-Yssel* myne Committenten, ende dat ick aen de selve, ofte by hunne absentie aen de Heeren haer Ed. Mog. ordinaris Gedeputeerden naerstelijck ende ghetrouwelijck sal adviseren ende overschryven al 't geene ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. van consideratie passeren ofte voorcomen sal, ende dat Ick voorts secreet sal houden alle 't geene secreet behoort gehouden te worden, dat Ick mede niet en sal *nemen eenige giften ofte gaven die naer beschreven Rechten verboden zijn*, ende dat Ick voorts alles sal doen, dat een goet ende ghetrouw Gecommitteerde ende onderseet van welgedachte Provincie van *Over-Yssel* schuldich is ende behoort te doen.

Soo Waerlijck helpe my Godt Almachtich.

Pein-

Pointen van Ampliatie welcke in de Commissien van de respective Drosten *sullen worden ingevolcht.*

SYnde geresumeert ende doorlesen die Commissien van de respective *Drosten*; Voorts naghesien die resolutien op Landtdagen ende Vergaderingen der Steden over het selfde subject op verscheyden tijden genomen, is voor den dienst van de Provintie van *Over-Yssel* noodich ende raetsaem geoordeelt, dat die selve Commissien blyvende respectivelijck in haer weesen, alle ende yder werden geamplieert ende vergrootet met naervolgende pointen.

1. DE *Drosten* sullen haer ghecontenteert moeten houden met haer ordinaris *Tractementen* ende *Profyten*, sonder de Inghesetenen van haer respective Drost-Ampten met eenigerhande andere lasten te beswaren, met wat name die oock ghenoemt mogen worden, sonder dat oock by 't aennemen ofte by het versterf der selver yets, tot laste der Ingesetenen gebracht sal worden.

2. Sullen oock van de Ingesetenen *geen oncosten in criminele saecken* aengemoedet mogen worden.

3. Sullen die *Breucken* Iaerlijcks voor die ordinaris Gedeputeerden hebben te verreeckenen, genietende daer van in conformite van haer Commissien.

4. Sullen niemandt over saecken niet *capitael* zijnde, mogen in detentie houden, welcke sich sullen connen *verburgen* volgens Landts-rechten.

5. Sullen die loop der *Iustitie* voor die *dagelijcksche Richteren*, met geen inhibitien, avocatien, der saecken ofte voorschriften beletten, noch oock de Gedeputeerden van de Ridderschap ende Steden, in saecken van executie volgens des Landts-rechten behinderen, maer ter contrarie die behulpelijcke handt daer toe te bieden.

Instructie voor de Rentmeesteren van Zallandt *ende* Vollenhove.

1. DEn *Rentmeester* sal sijn een *vroom* ende *oprecht* persoon, staende ter goeder naem ende faem van de Christelijcke *Gereformeerde Religie*, soo als de selve in dese Provintie publijcquelijck wort geexerceert, ende gemainteneert.

2. Sal invorderen, ontfangen, ende verantwoorden alle *Pachten van Erven, Landen, Marsch, Voorslagen, Saet-pachten, Gerstcorens, Erf-pachten, Heeren ofte Coppel, ende andere Renten, Thinsen, Thienden, Grof en Smal, Accynsen, Rantsoenen, Precarien, Tollen, Struyten, Veerschappen*, en alle andere Impoften, Gerechticheden, Baten en profijten in Specie als die sullen mogen vervallen, en heencomen van Hof ende Goeder, ende voorts generalijck alles wat 't selve mogen hebben, niets in 't minste ofte meeste uytgesondert, gehorende tot die Domeynen deser Provincie, en resorterende onder sijn Rent-ampt, ofte 't geene hier namaels by Ridderschap ende Steden tot 't selvige en tot sijn ontfang gevoeght ende afgelecht sullen mogen worden.

3. Sal oock verantwoorden alle *negotieerende penningen, los, lijf*, ende andere *Renten, Pensioenen, Tractamenten* ende andere lasten, waer mede het Rent-

Ampt voorsz. albereyts is beswaert, ofte hier naer by ordre van Ridderschap ende Steeden beswaert sal mogen worden.

4. Sal alle posten tot sijnen ontfangh gehoorende yder op haer Termynen ende verschyn dagen precyselijck moeten doen eyschen ende invorderen, en die geene die den tijdt van *vier* Maenden daer naer in gebreecke mochte blyven, door den Pander doen executeren, sonder eenich langer uytstel te mogen geven.

5. Het geene ontfangen wort, sal pertinentelijck met expressie van des Betaelders name, specien van pacht ofte pachten, ende van de tijdt ende quantiteyt van 't betaelde, in presentie van de Betaelders, voort te boecke geteeckent worden.

6. De Rent-Meester sal verhoeden, dat partyen van verscheyden natuyren, niet gecombineert, maer distinctelijck een yeder op sijn capittel ghestelt worden, met soo veel spacie, dat de respective Sommetten, ende sommen van dien, daer onder gestelt konnen worden.

7. Sal oock alle *verpande in Erfpacht* ofte andersints uytgedane goederen ende Landeryen, waer van die Landtschap geen voordeel en treckt by sijn Reeckeningh mentioneren, ende stellen by memorie.

8. Den *Rent-Meester* sal geen extraordinaris reparatie van *Dycken, Huysen, Bruggen*, ofte andersints mogen doen, als met kennis ende expresse ordre der Heeren Gedeputeerden. Sullende het ordinaris onderhout der *Dijcken, Huysen, Bruggen, Wegen, Weteringen*, ende andere *Onraden*, by die *verpachtinge* tot laste der *Meyeren* ofte *Gebruyckeren* van de Landeryen gebracht ende gelecht worden.

9. Sal oock den Rentmeester geen goederen ofte yets wat het zy, tot sijnen Rent-Ampt ghehoorende, uyt der handt mogen verpachten ofte uyt doen, maer sal daer in ghevolget worden, de ordre by Ridderschap ende Steeden besonderlijck daer over beraemt.

10. Ten selven eynde sal den Rent-Meester soo dickwils als hy wort versogt, voor de verpachtinghe, aen de Heeren daer toe Gecommitteerde kennis ende goede informatie geven, van de rechte gelegentheyt, aert ende natuyre van alle ende yder parceelen, der Landen ende goederen, soo verpachtet sullen worden, ende in 't bysonder op wat manieren, conditien ende termynen van betalinge die selve ten bequaemsten verdeelt, uytgedaen ende verpachtet sullen konnen worden. Omme daer naer de Voorwaerden te mogen doen dresseeren.

11. Sal den Rent-Meester voort daer op goede acht nemen, en letten dat de Voorwaerden in allen haren deelen wel ende te recht mogen worden naergekoomen ende achtervolgt, ende wanneer hy in Ervaringhe komt dat de selve in eenigen deelen worden geinfringeert ende de goederen ofte Landen anders dan naer inhoude der Voorwaerden ende conditien gebruyckt, gehouden sijn sulcks alles sonder uytstel soo veel mogelijck is te beletten, ende ter naester Vergaderinge der Heeren ordinaris Gedeputeerden bekent te maecken, ende alle Contraventeurs naer behooren ende sonder conniventie te doen breucken ende straffen.

12. Besonderlijck sal hy daer op letten, dat de Meyeren, ofte anderen geen

hout

hout de Landtschap toebehoorende, ende komen te houden, ende 't selve gebeurende de ghehouwene Boomen ende Houweren doen afhalen, ende sulcks de Heeren Gedeputeerden als vooren bekent maecken.

13. Sonder dat den Rent-Meester yets sal mogen verswygen ofte conniveren, by pœne van dubbelde Breucke.

14. Die geene soo de Heeren Gedeputeerden ofte den Rent-Meester sal bekent maecken, dat eenighe Landen tegens Voorwaerden sijn ghebruyckt, eenich hout gehouwen, ofte yets anders tot nadeel ende Verslimmeringhe der Landtschaps goederen geattenteert is, de selve sal ghenieten het *vierde part* van de Breucken daer toe staende, ende sijne name versweegen worden.

15. Den Rentmeester sal de ghevallen breucken in sijn reeckeningh brengen, ende daer van een besonder Capittel maecken, al schoon op dat Iaer het welck hy verreeckent, geene Breucken gevallen mochten zijn.

16. Den Rent-Meester sal 't geene tot sijnes Comptoirs ordinaris last is gestelt, ofte by Ordonnantien wort aenbevoolen, onverweygerlijck ende sonder uytstel betalen ende uytkeeren.

17. Sal ten selven eynde geen geschencken, giften ofte gaven, uyt wat redenen het oock zy, directelijck ofte indirectelijck mogen nemen ofte ontfangen, ofte voor Mœden, toebaten, diensten, ofte eenighe andere voordeelen, voor sich ofte den sijnen mogen voorbedigen, nochte van die geene, die aen hem eenichsints comptabel, nochte van soodanighe aen de welcke den Rent-Meester selfs eenighe penningen moet betalen ende uytgeven, veel min van die gheene die eenighe breucken onderworden zijn, op pœne van cassatie.

18. Sal oock den Rent-Meester ofte desselfs Dienaers ende Suppoosten, niet vermogen door haer selfs ofte door anderen, directelijck ofte indirectelijck, eenige Landeryen ofte inkompsten onder sijn Rent-Ampt gehoorende in pachtinge ofte eenich part ofte deel daer aen te hebben, by pœne van cassatie als vooren.

19. Als mede sich niet mogen inlaten tot *Borge* voor yemandt.

20. Sullen alle des Landts-Penningen bekeert ende uytghegeven worden, alleenlijck tot dienste ende profijte van 't Landt, sulcks dat den Rent-Meester niet en sal vermogen eenige daer van aen sich ofte aen yemandt anders te leenen, op Interest te doen ofte andersints tot sijn eygen profijt ende voordeel te employeren, oock niet eenige negotiatie ofte wisselinge daer mede te dryven, 't zy met ofte sonder profijt, maer die selve alle tot den dienst ende behoef van de Provintie moeten gereet houden.

21. De Rent-Meester en sal geene extraordinaris Penningen moeten uytgeven dan met ordre van de Ridderschap ende Steeden, ofte der selver Gedeputeerden ende op Ordonnantie, alvoorens daer over ghedepescheert, welcke Ordonnantien ende ordren by Ridderschap ende Steeden afgegeven, beteeckent sullen wesen, ten minsten by *vier* der ordinaris Gedeputeerden, *twee* uyt de Edelen ende twee uyt de Steden, mitsgaders den Griffier, ende oock geregistreert, ende daer op geteeckent Registrata, ende sullen de Ordonnantien niet hebbende volkomentlijck, beneffens de exhibitie van de Acquiten ende andere

andere behoften daer by gerequireert, al sulcke formaliteyt, hem in uytgeven sijner Reeckeninge niet geleden worden.

22. Edoch de Interesten van genegotieerde Penningen, mitsgaders de ordinaris Polytijcque Tractamenten *ad vitam*, sullen betaelt mogen werden sonder Ordonnantie, *ende sal de betalinge alle * halve Iaren precise gedaen werden., om s' Lants credyt niet te swacken.*

* NOTA. Voor de Rent-Meester van Zallandt te stellen alle Iaren, in plaets van alle halve Iaren.

23. Op de Ordonnantien de welcke betaelt sullen worden, sal gheteeckent worden quitantie by den geenen daer de Ordonnantie op staet, of by yemandt anders daer toe Procuratie ende last hebbende, met expressie van den dach ende datum van de gedane betalinge, ofte sullen by ghebreecke ofte manquement van dien, hem niet geleeden worden.

24. Ende by aldien de Persoon niet schryven en kan, sal hy met het stellen van sijn *Merck* mogen volstaen, mits dat een ofte meer andere Persoonen van goeden naem ende faem met haer eygen handt ter zyden van 't selve Merck attesteeren dat soodanigen Merck het rechte Merck door soodanigen persoon geteeckent ofte versocht is te teeckenen, met naem ende toenaem.

25. De Rentmeester sal alle sijne Ordonnantien betalen met *gereet gelt*, sonder daer tegens gequiteerde Ordonnantien eenige *Restcedullen* ofte Renversalen te mogen geven.

26. De Rent-Meester ofte sijne Dienaren ende Suppoosten, sullen geene Ordonnantien, Schult-Brieven, Obligatien, Subsidien, Payen, Tractementen ofte Actien, hoedanich die mochten zijn, die de Provincie schuldich sullen mogen werden, vermogen inne te koopen, ofte by mangelinghe van goederen ende Coopmanschappen, met Contra obligatien ofte andersints in eenigerley manieren 't sy door haer selven ofte door anderen, directelijck ofte indirectelijck tot haer mogen nemen, ofte sien te verkrygen, ofte part ofte deel daerinne te hebben.

27. Ende by soo verre bevonden werde contrarie gheschiet te zijn, soo sal de Provintie van sulcke Ordonnantien, Schult-Brieven, Obligatien, subsidien, payen, Tractementen ofte Actien geene betalinghe doen, maer sal daer van hem ten eeuwigen daghe voor ontlast houden, ende by aldien de selve betaelt souden mogen zijn, sullen daer van de Penningen ten allen tyde mogen repeteeren.

28. Sullen oock alle *vier* Maenden, ofte soo dickwils sulcx haer sal afgeeyscht worden, aen de Heeren Gedeputeerden pertinenten Staet van haer Comptoir, soo wel den ontfangh als de uytgave betreffende, moeten overleveren.

29. Ende voorts expireren van yeder Iaer ten minsten ter lester Vergaderinge van de Heeren Gedeputeerden voor den Landtdach, alle Iaer op soodanige dagen als haer aengeschreven worden, gehouden wesen van sijn gheheel bewint ende Administratie van 't als dan jongst verloopene Iaer volkomentlijck ende ten principale Reeckeninge te doen, ende de selve Reeckeninghe dubbelt overleveren in Raden van de Heeren Gedeputeerden, wel ende na den

den styl gedistingueert, ingestelt ende geextendeert, na de natuyre van de saecken conform de Ordonnantien, acquiten en andere behoeften, tot bewijs ende verificatie van de selve dienende ende noodich zijnde, de welcke met expressie van den selve date daer by sullen gevoecht worden, stellende de betalinge gebracht in de Declaratie daer op Ordonnantie is ghepasseert in sijne Reeckeninghe elcx op de Capittelen van ghelijcken natuyre, nevens aenwysinge van 't Folium van die selve Declaratie, ende 't Document aldaer gerequireert, ende voorts generalijck in alles sijne Reeckeninghe alsoo formerende ende instellende, gelijck den styl ende de forme van Reeckeninge is vereysschende.

30. Welcke Reeckeningen de Heeren Gedeputeerden in absentie des Rendants sullen naersien, examineren ende sluyten, daer van de eene behoudene in den Collegie, ende de andere hem weder leverende.

31. Ende by aldien by inadvertentie yet in den ontfangh mochte sijn uytgelaten, ofte oock in den uytgave ghebracht ofte te brengen ghepretendeert wierde, 't welck te voorens in uytgeven gebracht mochte wesen, sal hy daer mede vervallen sijn in de boeten van tweemael van dien, ten ware hy selfs de faute repareerde, eer ende alvoorens die selve werden aengewesen.

32. By aldien hy brengt eenige Partyen by Verhael, sal hy moeten exprefferen ende aenwysinge doen waer de selve partye tot sijnen laste sijn gebracht.

33. De Rentmeester sal na publicatie van eenige Placcaten van de *Munte* in sijn uytgheven niet mogen ghenieten eenige vergoedinge van verlies van gelt, ten sy by twee Gedeputeerden ter goeder tijdt die specie waer aen 't verlies geleden is oversien ende ghetelt zijnde, ende hy daer en boven verclaert heeft, dat die selve Penningen 't gemeyne Landt sijn toebehoorende, ende dat daer op Ordonnantie van de Gedeputeerden sal hebben becomen.

34. Sal voorts met alle neersticheyt ende getrouwicheyt sijnen aenbevolen Rent-Ampt ende Comptoir waernemen ende Administreren: Ende soo wanneer hy van eenige malversatie mochte geconvinceert worden, sonder eenige conniventie, abolitie ofte gracie van sijn Ampt gedeporteert, ende een ander in sijn plaetse gestelt worden.

35. De Rentmeester sal voor sijn Ontfangh ende Administratie goede ende suffisante *cautie* stellen ten welghenoegen van de Ridderschap ende Steden, daer mede 't Landt wel bewaert, de welcke met hem sullen staen een voor al, ende als principael, ofte ghenoechsame onderpanden voor 't geene hy bevonden sal mogen worden aen 't Landt schuldich te blyven, ende sal dese cautie sijn ten minsten ter somme van *vijf en twintich duysent* guldens.

36. De Rentmeester sal voor Tractement Iaerlijcx ghenieten de somme van . . . . . als van outs ende tot hier toe gebruyckelijck.

37. Ende daer en boven sal die tegenwoordige Rentmeester in plaetse van alle *Emolumenten*, soo hy te vooren heeft getrocken, genieten de somme van . . . . . Iaerlijcx, het welcke met sijnen doodt sal comen te cesseren, ende aen de navolgende niet mogen toegestaen worden.

38. Die verpachtinge der Lande sal gheschieden openbaerlijck naer voorgaende publicatie, ende ophanginge der Parcelen, in welcke uytgedruckt syn de namen der laeste gebruyckeren, als mede die bekende ende oprechte namen

der Parceelen : Ende ingevalle soodane parceelen onder verscheyden namen verpachtet mochten zijn, dat de selve namen sullen worden geexprimeert, oock die gewoonlijcke ordre der Parcelen geobserveert, sonder dat daer inne eenige veranderinge sal mogen geschieden.

39. Ende in specie sal sorge dragen, dat geene Landen soo gheweydet worden, worden gehoeyt ofte ghescheurt, ende sullen die geene soo sulcx komen te onderstaen, buyten expres consent van de Ridderschap ende Steeden, vervallen sijn in de boete van dubbelde pacht, nevens verbeurte van het Hoy en gewas soo op die Landen werden gevonden.

40. Dat oock geen Landen worden bedyckt, buyten expresse bewilliginge van Ridderschap ende Steden by de boete als vooren.

41. Dese en andere breucken sullen komen voor twee derdendeelen tot profyt van de Lantschap en vooreen derdendeel, tot voordeel van den Rentmester.

Ordonnantie ende Instructie voor de Rent-Meesteren s'Lants van Twente, *daer naer sy hun voortaen in 't stuck van 't selve Officie reguleren sullen, tot dat anders geordonneert sal zijn.*

1. IN den eersten, soo wort den Rentmeester van *Twente* toeghelaten ende geaccordeert by desen, wisselinge te mogen doen, alst van nooden ende versocht sijn sal, by advyse ende goet duncken van twee der Hooft Hof-Meyers in de voorsz. Landen, daer af die Hof-Meyer onder de welcke die Hofhorige begerende bevryt ende gemancipeert te sijn op wisselinghe, woonende of forterende is, altijts en sijn sal, ende de andere een van den Hove te *Ootmarshem Oldenzeel* ofte *Bormo* die naest der plecken daer 't van doen sal sijn woonachtich is, diemen daer toe authoriseert by desen, by provisie, met welcke twee persoonen of Hooft Hof-Meyers die voorn. Rent-Meester, als eenighe vrylatinge by wisselinge te geschieden versocht sal worden, die redenen van dien hooren ende verstaen sal, ende indien sy 't versoeck ofte die begeerten notelijck ende oock dienelijck bevinden, soo sullen sy die vrylatinge ofte wisselinghe mogen accorderen, om eenen vryen persoon, niemant anders hoorigheyt ofte eygenschap verplicht ofte toeghedaen wesende, oock van ghelijcken ofte minder ouderdom, ende soo apparent ende geschickt, ofte apparenter ende gheschickter om kinderen te procureren en sijn of haer conditien te verbeteren, als die geene die begeert gevryt te zijn, ende mits betalende oock dat des Landes behoef sulcke recognitie pecuniele, als naer gelegentheyt ende gestalte der Persoonen en der selver goeden daer toestaet, ende by andere Heeren te gelijcke ghenomen wert, maer anders niet, ende 't selve geaccordeert zijnde, sal den Rent-Meester de vrye persoonen versoecken van hoorigheyt ende eygenschap verlaten ende gevryt te zijn, geven wilt in der selver Eghter, als des Landes hoorige ende eygen op den behoorlijcken Eedt, ende met sulcke ceremonien als dat behoort, ende van outs gheuseert is, ontfangen ende aennemen, ende dat gedaen, den versouckende ghevryt te sijn by wisselinge gheven behoorlijcke Vry-Brieven onder zijn Zeegel, oock geattesteert, ende geteeckent, ofte gezegelt

zegelt by die voorsz. twee Hof-Meyers met den Rent-Meester, als vooren daerinne gehandelt hebbende; Van welcke Brieven en Zegelen die gevryde als vooren den Rent Meester betalen sal een oude Schilt, ende den Hof-Meyers voor haer Handt-teyckenen ofte Zegelen elck *tien* stuyvers, behalven den Clerck sijn gherechtigheyt van de Laers van de opteyckeninghe van uytganck ende inganck boven die recognitie den Lande ghedaen ofte doen als vooren sonder eenige andere onkosten.

2. Item en sal oock den Rent-Meester geen versterf laten redimeren, of afcoopen, sonder als vooren te hebben eenen oprechten ende volcomen *Inventaris* ende taxatie van de verstorvene goeden ghemaeckt by d... voorsz. twee Hooft Hof-Meyers, ende by den selven geverifieert, geatttesteert ende geteeckent daer op hy Rent-Meester met den selven twee Meyers den uytcoop ofte die *Redemptie* van den voorsz. verstorven goeden sal laeten geschieden naer gelegentheyt der saecken ende behooren.

3. Item, Insgelijcx en sal die Rent-Meester voorsz. geen Erfwinninge toelaeten noch admitteren, dan om een behoorlijcken prys ofte penninck tot des Landes behoeft, naer de waerde der Erven en taxatie van de voorsz. twee Hof-Meyeren en hofgenoten na ouder gewoonten, daer van die Rent-Meester mede sijn brieven geven sal onder sijn Zegel met die Zegelen of hantschriften van de twee Hof-Meyers, en omme gelijcke Salaris alsvooren; Indien die Erffenisse Brieven begeren, ende sullen sonderlinge gedachtich sijn in alle Erfwinninge te bespreecken en conditioneren, dat de Erfwinners den Hof of dat Erve na behooren en vermogen des gronts bepooten sullen, en wel bepoot onderhouden, ende oock geen hout van de Hoven of Erven houwen of vellen, dan tot reparatien van haere huysen alleenlijck, ende dat oock niet dan by voorweeten ende consente van den Rent-Meester ende Hooft *Hof-Meyers* daer die Erve onder gelegen is, met twee van de Gecommitteerde Hof-Meyers voorsz.

4. Item sal die Rent-Meester alle *uytlatinge, wisselingen, Redemptien* ofte *uytkoopen* van Erffenisse ende Successien ende *Erf-winningen* doen opteyckenen by de twee *Hof-Meyers* daer over geweest hebbende, met verklaringe ende specificatie van 't gunt daer van ghekomen ende betaelt sal zijn, welcke opteyckeninge ende verklaringe metten Inventaris van den verstorven vooren geroert, geattesteert ende gheteyckent, by de selve twee Hof-Meyers, de voornoemde Rent-Meester ghehouden wesen sal alle Iaren op elcke sijnder Reeckeninghe voor te brengen, tot verificatie van sijnen ontfanck dienaengaende.

5. Item die voornoemde Rent-Meester noch oock die *Hof-Meyers* en sullen voortaen niet gedoogen ofte consenteren, dat eenighe hoorige goederen ofte Erven in 't geheel noch in deelen geoccupeert werden, daer by Man ende Wijf na natuyre des goets daer toe gerecht ende gehoorigh wesende, ende of eenige des Landes hoorige of andere servile saecken Landen ofte Erven in 't geheel of ten deele gheoccupeert waren by conjuncte Persoonen Man of Wijf, beyde, of een van beyden, ofte oock by eenich particulier persoon den Landen van Over-Yssel nae den goeden niet verplicht ende hoorigh wesende, de selve goeden sal den voornoemden Rent-Meester by assistentie van de Hooft *Hof-Meyers* elck in 't zijne, met aller diligentie inwinnen tot des Landes behoef,

 sonder

sonder daerinne versuymich te zijn, op pene 't selve alle interesten aen hunlieden te verhalen elcx viervout.

6. Oock sullen sy niet consenteren noch lyden, dat voortaen eenige Erven ofte partyen van Erven of ghereechtigheden van den Hove verbracht, gealieneert of beswaert werden, maer als sulcx versocht wort, als dan soo sullen die voornoemde Rent-Meesteren ende twee Gecommitteerde Hooft Hof-Meyers, aen de ordinaris Heeren Gedeputeerden volkomen bericht ende alle gelegentheyt der saecken neffens haer goetduncken ende advys overschryven ende bekent maecken, ende dat tot kosten van de versoeckers, om sulcx gesien, en geordonneert te worden naer behooren.

7. Item, want men oock verstaet, datter veele Landen van de Heeren Erven ende Hove versteth, ende belast zijn, eenighe by consente, maer voor een seeckeren tijdt langhe overstreecken, ende andere sonder consent, soo sal die voornoemde Rent-Meester by hulpe van de Hooft Hof-Meyers elck in sijn bedryf sulcke goeden oock doen vryen, ende wedervoegen aen de principale Hove daer die toe behooren, ofte by gebreecke van dien de selve goeden oock inwinnen, ende tot des Landes nutte doen leggen, metten Hofrechten ende op poene als vooren.

8. Ende ten eynde des Landes gerechtigheyt totten hoorigen ende servilen Persoonen ende goeden gheconserveert mach zijn, ende niet vervreemt worden, soo sal die Rent-Meester met die Hooft Hof-Meyers der Landen van Twente, elcx in den zijnen, doen op teecken alle de goeden ende Erven van outs der Landtschap gehoorich gheweest zijnde, met alle die Bouw-Landen, Weylanden,Ősschen, Mastingen, uytdriften, ende andere haren ghevolgen, maeckende goede distinctien van elcx qualiteyt ende conditie, sonder yet te omitteren, ten eynde men altijdt kennisse mach hebben van den selven, met die appendentien ende toebehooren van dien.

9. Van gelijcken sal hy doen opteeckenen die van de Occupateurs der goeden ende Erven Wijf of Man, met verklaringen of sy na die goeden hoorigh zijn dan niet, stellende elck bysonder, te weten, die niet hoorigh sijn alleen, ende die hoorigh zijn oock alleen, ende daer by die namen ende toenamen van de hoorige luyden kinderen, mitsgaders van alle de gene die uyt den Hove hoorigh gebooren ende ghesprooten zijn, ende over sulcx den Landen in gelijcker Echten oock verplicht wesende, elck naer sijne conditie ende Echte waer sy woonen ende waer mede sy sich geneeren, ende dat al voor ons, ende de eerste reyse.

10. Van welcke opteeckeninghe sy drie Register-Boecken maecken sullen, daer van die Meyers elck van de sijnen een hebben ende houden sal, den Rent-Meester eene, ende de ordinaris Gedeputeerde eene.

11. Dit gedaen, sullen sy voorts alle Iaren op den Hofdagen aenteeckenen, ende annoteren, welcke van dien persoonen gestorven, gevryt ende gewisselt, met den geenen die wisselen of Erffinge wederomme aengenomen sullen zijn, ende die kinderen die van de ouden ende anderen nieuwe hoorigen ende eygen luyden ghebooren sullen wesen, elck oock na sijnder Echten ende conditien, van welcke opteeckeninge die voornoemde Rent-Meester alle Iaren met sijne

met sijne Reeckeninge overbrengen ende senden sal een dubbelt, geattesteert ende geteeckent by de Hof-Meyers elcx 't sijne als vooren.

12. Item sullen voorts die voorsz. Rent-Meester in 't generael, ende die *Hof-Meyers* elcx in 't zijne, in natuyre houden ende onderhouden alle andere oude gewoonten ende gerechtigheden desen aengaende, sonder eenighe van dien te veranderen, ofte te laten vergaen, op peyne als vooren.

13. Alsoo van ouden tyden noyt eenige Officieren toegelaten noch geoorlooft is geweest, maer altijts tot kennisse ende de goede geliefte van den Prince alleen ghestaen heeft, die persoonen ende goederen den Lande van Over-Yssel met hooricheyt ende eygenschap plichtich, te vryen ofte te laten vry koopen, te belasten ofte te veralieneren, soo wert de Rent-Meester ende allen Hof Meyers, oock allen Drosten, ende andere Officieren, gheinterdiceert, ende verboden, eenige vrye koopinge van Persoonen belastinge ofte alienatie van goeden meer te gestaen of te consenteren, niet jegenstaende oock eenige oorsaecke, hoedanich die oock sal mogen sijn ofte vallen, maer als eenige vrylatingen van Persoonen, belastinghe ofte alienatie van goeden versocht sullen werden, de selve te renvoyeren ende wysen aen de Staten der Provintie, ofte aen haer Ed. Mog. Gedeputeerde immediate, omme by dien daer op gedisponeert te werden naer gelegentheyt ende behooren, ende of eenige vrylatinge van persoonen, belastinghe of alienatie van den goeden den Lande hoorich ende verplicht zijnde, geschiet waren sonder expres consent, de selve vrylatingen, alienatien, ende belastingen, sullen nul ende van onwaerden zijn, ende ordonneert men den Rent-Meester, mede Hooft-Meyers over sulcke gevryde Persoonen, belaste ende ghealieneerde goeden, te vorderen dat uytterste recht van straffe ende confiscatie na die Hof-Rechten, als vooren, sonder eenichsints versuymigh te zijn, op pœne van privatie van haer Officien met die *pautschappen* die sy daer op hebben indien des yets is, ende arbitrale correctie tot goetduncken van haer Ed. Mog. of der selder Gedeputeerden.

14. Die Rent-Meester sal die Zaet-Pachten inbrengen ende verreeckenen na den prys ende cours van de Marckt, als die t'elckens sal wesen op *Petri*, genietende als *Emolument* op yder Mudde weeck Zaet *ses* stuyvers, ende sulcx by provisie, ende soo lange Ridderschap ende Steden niet en sullen goet vinden de selve Zaet-Pachten te laten redimeren, ofte andere ordre daer ontrent te stellen; Sullen de voorsz. Rent-Meesteren van de pryse of Marck-ganck des besten Coorens op den selven dach oock nemen van de selve Stadt, goede, waerachtige niet suspecte certificatien, ende die overbrengen tot verificatie van sijn Reeckeninge van de Granen als vooren.

15. Soo oock tot noch toe seer cleyn proffijt gecomen is van 't gewasch van de *Eeckeren*, *Beucken* ende andere vruchten der Bosschen, die men noemt mastingen der Swynen, ende omme voortaen 't meeste proffijt daer mede te doen, soo sal die voornoemde Rent-Meester 't gewasch ofte mastinge van *Eeckeren*, *Beucken*, ende anders met de Vercken ofte Swynen, van Iaer tot Iaer, tot bequame lijcke tijden, naer voorgaende Kerckenspraecken in 't openbaer vercoopen, den meest daerom biedende ende hoochst mynende, ende dat by partyen van *Marcken*, *Hoven* ende *Bosschen* of ander verdeylinge, dien hy met den Hooft *Hofmeyers*

Meyers van *Ootmarsheim*, *Oldenzeel* ende *Borne* voorsz, samentlijck daer op ramen ende ordonneren sal, ende in haer luyder bywesen, ende sal van de selve vercoopinge sulcx gedaen, Iaerlijcx tot bewys van sijne reeckeninge overbrengen attestatie van de Hofmeyer daer onder gelegen sal zijn, ende een van de drie Gecommetteerde onder der selver handt teecken ende zegelen.

16. Item sal die voornoemde Rent-Meester met de Hooft Hofmeyers van elcken Hove, ende Rechters in elcken Quartiere, scherpelijcken toesien dat 't gewasch van Houte in Bosschen marcken, waren, ende op der Lantschaps hoorige ende verplichte Hoven ende Erven niet meer ghehouwen noch verhouwen en werde, op pene dat aen hun luyden te verhalen viervout, en boven dien arbitralijck aengesien ende gestraft te zijn, naer eysche ende gelegentheyt der saecken, ende als 't gebeurt dat eenige Boomen vergaen ofte vallen of eenige wint-vallen comt in de voorsz. Bosschen, Marcken, Waren, ofte op der Lantschaps Hoven, soo sal die Rent-Meester by wete ende advyse van de voorsz. drie Hooft Hofmeyers, ofte ten minsten twee van dien, dat terstont in de Kercke doen veylen, ende in der selver presentie tot der Lantschaps meeste proffijt in 't openbaer vercoopen, ende van 't gunt daer van comen sal verantwoorden in Reeckeninge met bewys van Attestatie der selver twee Hooft Hofmeyers, daer present geweest hebbende als vooren.

17. Ende soo de geerfde in *Bosschen*, *Marcken*, *Waren*, ende *besitters* van des Landes hoorige, servile ende andere goeden ende Erven, gehouden sijn de selve *Bosschen*, *Marcken*, *Waren*, *Hoven* ende *Erven* wel te bepoten ende bepoot te onderhouden, naer eysch ende vermoge des grondts; Soo ordonneert men den Rent-Meester ende alle Hooft *Hofmeyers in Twente*, elcx in 't zijne, goede toesicht te hebben, dat 't selve geschiede, ende daer des gebreck valt, den luyden des belast wesende, daer toe te vermanen, bewegen, oock met alle riguer ist noot, naer vermogen des Lantrechts, sonder des versuymich te zijn, op pene van hen Rent-Meesters en Meyers dat te bewysen, ende interest van dien aen hen elck in 't sijne te verhalen naer gelegentheyt; Ende alsoo men in de waerheyt bericht is, dat in de naest voorlede Iaren veel houts geval ende gehouwen is, daer van noch geene naerichtinge, vergoedinge ende ontfanck ingebracht; Soo sullen, die Rent-Meester met die Hooft Hofmeyers elck in sijne met uytterste deligentie hen informeren van het selve hout, op die waerde ende importantie desselfs, wie sich des onderwonden heeft, wat dat waerdigh is, ende indien dat yemant ghedaen heeft, des genen last hebbende, den selven met recht te bedwingen, die waerde van dien tot des Landes behoef op te leggen ende te betalen, ende boven dien doen straffen naer ghelegentheyt ende behooren; Ende 't gunt noch van den gevallen houte in wesen sijn sal, den Rent-Meester met de drie Hofmeyers van Borne, Oldenzeel ende Ootmarsheim, ofte twee van dien, in 't openbaer, naer voorgaende Kercken-spraecken doen vercoopen ten meeste proffyte, ende 't gunt daer van comen sal in reeckeninge brengen tot des Landes behoef naer behooren.

Instru-

Instructie voor de Ontfangers.

1. DEn *Ontfanger* sal sijn een *vroom* ende *oprecht* persoon, staende ter goeder naem ende faem van de Christelijcke *Gereformeerde Religie*, soo als de selve in dese Provintie publijcquelijck wort geexerceert ende gemainteneert.

2. Sal ontfangen, invorderen ende verantwoorden alle middelen ende Penningen, soo by Ridderschap ende Steden worden ingewillicht yder onder sijn ontfanck, voor soo veel die selve aen sijn Comptoir gedestineert zijn.

3. Sal oock verantwoorden alle Penningen die tot laste van sijn Comptoir, door ordre van de Staten deser Provintie worden genegotieert, ende voor alle andere penningen, daer van hem alreede last ende bevel ghegheven is, ofte alnoch gegeven sal werden.

4. Tot voorcominge van alle confusie ende verloop in de Financien, ende den ontfanck, ende op dat de Ontfangeren sonder beswaernisse punctuelijck hare betalingen souden connen doen, soo is geordonneert, dat alle de Pachters van de ghemene middelen van consumptie, vermits de selve Pachters de voorsz. middelen aenstonts connen ende moeten innen, hare beloofde pachtpenningen in Maentlijcke termynen precieselijck ten Comptoire sullen moeten furneren, ende dat de vordere comtablen, t'elcken halven Iare de gerechte helfte van hare Iaerlijcxe quote aen de Ontfangers sullen betalen ende inleveren, namentlijck de eerste helft op den eersten November, het tweede op den eersten Mey daer aen volgende, Ende by soo verre de Comtable mochten in gebreecken blyven binnen den tijdt van ses Weecken na de boven gestelde termynen respectivelijck te betalen, soo sal die Ontfanger voort dadelijck Executeurs tot costen van die in ghebreecke blyvende onder Ontfangers ofte Collecteuren moeten affenden, sonder langer uytstel van betalinge te comen ofte te mogen geven, die welcke soo lange op executie sullen blyven leggen, tot dat die geheele quota ofte vierde part voldaen sal wesen, genietende dagelijcx . . . .

5. Het geene ontfangen wort, sal pertinentelijck, met expressie van des betaelders name, specien van de Pacht ende van de tijdt ende quantiteyt van het betaelde, in presentie van de betaelders, voort te boecken geteeckent worden

6. De Ontfanger sal verhoeden, dat parthyen van verscheyde natuyren, niet gecombineert, maer distinctelijck een yder op sijn Capittel gestelt wort, met soo veel spatie, dat de respective fummetten ende sommen van dien, daer onder gestelt connen werden.

7. Daer en tegens wederom het geene tot sijnes Comptoirs ordinaris last is gestelt, ofte by ordinantien wort aenbevoolen, onverweygerlijck ende sonder uytitel betalen ende uytkeeren.

8. Sal ten selven eynde, geen geschencken, giften ende gaven, by Keyserlijcke wette verboden uyt wat reden het oock zy, directelijck ofte indirectelijck mogen nemen, *Ontfangeren, Collecteuren, Pachtenaren*, ofte die hem eenichsints comptabel sijn 't zy van soodanighe aen die welcke de Ontfangeren selfs eenige penningen moeten betalen ende uytgeven, onder pene van cassatie.

9. Sal oock de *Ontfanger*, ofte dessels Dienaers ende *Suppoosten*, door haer selfs noch

noch door andere, niet vermogen part ofte deel aen eenige Collecte ofte pachtinge te hebben.

10. Als mede sich niet tot borgen voor yemant in te laten.

11. Sullen alle des Landes penningen bekeert ende uytgegeven worden alleenlijck tot dienst ende profyte van het Landt, sulcx dat de Ontfanger niet en sal vermogen eenige daer van aen sich ofte aen yemant anders te leenen, op interest te doen, ofte andersints tot sijn eygen profijt ende voordeel t'employeren, oock niet eenige negotie daer mede te dryven, 't sy met, ofte sonder profijt, maer die selve alle tot den dienste ende behoef van de Provincie moeten gereet houden.

12. De Ontfanger en sal geene penningen mogen uytgeven, dan met ordre van Ridderschap ende Steden, ofte der selver Gedeputeerden, ende op Ordonnantie alvoorens daer over gedepescheert, welcke Ordonnantien ende ordren by Ridderschap ende Steden afgegeven, beteeckent sullen wesen, ten minsten by vier der ordinaris Gedeputeerden twee uyt de Ed. ende twee uyt de Steden, mitsgaders den Griffier, ende oock geregistreert, ende daer op geteeckent registrata, ofte sal de ordonnantie niet hebbende volkomentlijck beneffens de exhibitie van de acquiten ende andere behoeften daer by gherequireert, al sulcke formaliteyt, hem in uytgeven sijner Reeckeningen niet gelden.

13. Edoch de interesten van genegotieerde Penningen, mitsgaders de ordinaris politycque Tractamenten *ad vitam*, sullen betaelt mogen worden sonder Ordonnantie, ende sal die betalinge alle halve Iaer precys ghedaen worden om s'Landts Credyt niet te swacken.

14. Op de Ordonnantien die welcke betaelt sullen worden, sal geteeckent worden quitantie by den geenen daer de Ordonnantie op staet, ofte by yemant anders, daer toe last ende procuratie hebbende, met expressie van den dach ende datum van de ghedane betalinge, ofte sullen by gebreck ofte mancquement van dien, hem niet geleden worden.

15. Ende by aldien de persoon niet schryven en can, sal hy mettet stellen van sijn merck mogen volstaen, mits dat een ofte meer andere Persoonen van goeden naem ende faem, met haer eygen hant ter zyden van 't selfde merck attesteren, dat soodanigen merck het rechte merck door soodanigen persoon geteeckent ofte versocht is te teeckenen met naem ende toenaem.

16. De Ontfanger sal alle sijne Ordonnantien betalen met gereet gelt, sonder tegens ghequiteerde Ordonnantien eenige restcedulen ofte renversale te mogen geven.

17. Den Ontfanger ofte sijne Dienaren ende *Suppoosten* sullen geen Ordonnantie, schult-brieven, *Obligatien, Subsidien, Payen, Tractementen*, ofte *Actien*, hoedanich die mochten zijn, die de Provincie schuldich sullen mogen werden, vermogen inne te coopen, ofte by mangelinge van goederen ende Coopmanschappen, met contre obligatien ofte andersints in eenigerley manieren, 't sy door haer selven, ofte door andere, directelijck ofte indirectelijck tot haer mogen nemen, ofte sien te vercrygen, ofte part ofte deel daer inne te hebben.

18. Ende by soo verre bevonden werde contrarie geschiet te zijn, soo sal de Provincie van sulcke Ordonnantie, schult-brieven, Obligatien, Subsidien, Payen,

Payen, Tractementen, ofte Actien ongehouden zijn, immermeer eenige betalinge te doen, maer sal daer van hem ten eeuwigen dagen voor ontlast houden, ende by aldien die selve betaelt soude mogen zijn, sullen daer van de penningen ten allen tyden mogen repeteren.

19. Sullen oock alle ses Maenden, ofte soo dickwils sulcx haer sal afgeeyscht worden, aen de Heeren Gedeputeerden pertinenten staet van haer Comptoir soo wel den ontfanck als den uytgeve betreffende, moeten overleveren.

20. Ende ter lester Vergaderinge van de Heeren Gedeputeerden voor den Lantdach, alle Iaer op sodanige dagen als haer aengeschreven sal worden, gehouden wesen van sijn geheel bewint ende administratie volcomentlijck ende ten principalen Reeckeninge te doen, ende die selve Reeckeninge dubbelt overleveren in handen van de Heeren Gedeputeerden, wel, ende na den styl gedistingueert, ingestelt ende geextendeert, na de natuyre van de saecken conform de Ordonnantien, Acquiten ende andere behoeften tot bewys ende verificatie van de selve dienende ende noodich zijnde, die welcke met expressie van der selver date daer by sullen gevoeght worden, stellende de betalingen gebracht in de Declaratien, daer op Ordonnantie is gepasseert in sijne Reeckeninge, elck op de capittelen van gelijcken natuyre, neffens aenwysinge van 't folium van die selve Declaratie ende 't Document aldaer gerequireert; Ende voorts generalijck in alle sijne Reeckeninge alsoo formerende ende instellende, gelijck den styl ende de forme van reeckeninge is vereysschende.

21. Welcke Reeckeningen de Heeren Gedeputeerden in absentie des Rendants sullen nasien, examineren ende sluyten, daer van eene behoudende in den Collegie, ende de andere hem weder leverende.

22. Ende by aldien by inadvertentie yet in den ontfanck mochte sijn uytgelaten, ofte oock in den uytgeven gebracht ofte te brengen gepretendeert wierden 't welck te voorens in uytgeven gebracht mochten wesen, sal hy daer mede vervallen wesen in de boeten van tweefout van dien, ten ware hy selfs de faulte repareerde, eer ende alvoorens de selve werden aengewesen.

23. Den Ontfanger sal tot bewys van sijn uytgeven niet mogen innebrengen eenige Ordonnantien welckers daten ende quitantien sijn van navolgende Iaren, maer alleenlijck die gedateert sijn binnen den tijdt sijner Reeckeninge.

24. By aldien hy bybrengt eenige partyen by verhael, sal hy moeten expresseren ende aenwysinge doen waer de selve partyen tot sijne lasten sijn gebracht.

25. De Ontfanger sal na publicatie van eenighe Placcaten van de Munte, in sijn uytgeven niet mogen genieten eenige vergoedinge van verlies, van het gek. ten sy by twee Gedeputeerden ter goeder tijdt die specie waer aen 't verlies geleden is oversien ende getelt zijnde, hy daer en boven verclaert heeft dat die selve Penningen 't gemene Landt sijn toebehoorende, ende daer op Ordonnantie van de Gedeputeerden sal hebben becomen.

26. Sal voorts met alle neerstigheyt ende ghetrouwicheyt sijne aenbevolen ontfanck ende Comptoir waernemen ende administreren; Ende soo wanneer hy van eenige maleversatien mochte geconvinceert worden, sonder eenige conniventie, abolitie ofte gratie, van sijn Ampt gedeporteert, ende een ander in sijn plaetse gestelt worden.

27. Den Ontfanger sal voor sijn ontfanck ende administratie, goede ende suffisante cautie stellen, ten welgenoegen van Ridderschap ende Steden, daer mede 't Landt wel bewaert, de welcke met hem sullen staen elck een voor al, ende als principael, ofte genoechsame onderpanden voor 't geene hy bevonden sal mogen werden aen 't Landt schuldich te blyven, ende sal dese cautie sijn tenminsten ter somme van *vijf en twintich duysent* guldens.

Instructie voor de Extraordinaris Gedeputeerden tot het examen van den Staet der Domeynen, Geestelijcke *ock* Provinciale, veralieneerde, verpande, sub ende obreptive *verkregene ofte verdonckerde goederen.*

EErstelijck sullen tot dit examen ghecommitteert worden ses persoonen; te weten, drie Edelen, ende drie uyt de Steden.

2. De selve sullen gehouden sijn soodanigen Commissie aen te nemen sonder verweygeringe, by pene van *tien* Iaren *inhabil* te sullen sijn tot het bekleden van eenige bedieningen, Ampten, Officien, ofte Commissien.

3. En sullen dese extraordinaris Gedeputeerden by Eede hebben te beloven dat sy geene *corruptien*, giften, gaven, beloften, directelijck nochte indirectelijck onder wat name, schyn ende pretext het selve oock mochte zijn, sullen aennemen; Maer in tegendeel te sullen aen hare Vergaderinge openbaren alle presenten, soo haer dieshalven mochten worden gedaen.

4. Dat sy oock sonder eenige particuliere insicht, sonder aensien van persoonen, wie ende hoedanich de selve oock souden mogen zijn, dese hare Commissie ten dienste ende beste van de Provincie sullen uytvoeren.

5. Dat sy sullen secreteren alle het geene, soo tot dienst van de Provincie in hare Vergaderinge sal worden geproponeert of geadviseert, het welck gesecreteert sal behooren te werden.

6. Sullen dienvolgens met alle neersticheyt inquireren, ende in diligentie ondersoecken, den staet ende gelegentheyt van de Domeynen, Geestelijcke, Kerckelijcke ende andere goederen van de Provincie, *ad pios usus* gedestineert, omme by Rapport van hare consideratien ende advys hare Ed. Mog. t'sijner tijdt te connen dienen, hoe ende in wat maniere voorsz. Domeynen ende goederen tot meesten oyrbaer ende dienste van den Lande geadministreert, verbetert, geemployeert, ofte gebruyckt sullen connen werden, sonder daer door yemant te vercorten in 't Recht, 't welck hem in 't stellen van Predicanten, School-Meesters, ende Costers soude mogen competeren, ende daer van hy soude wesen in possessie ende gebruyck.

7. Tot dien eynde ondersoecken alle boecken, Registers ende Reeckeningen, en die oude ende die nieuwe tegens malcanderen collationeren, daer in neerstelijck sonder eenige connivventie lettende of de selve goederen, of oock andere Landes incomsten en gerechticheden tegens resolutie van Ridderschap ende Steden, of oock andersints abusivelijcken, of onrechtelijcken sijn vervreemt of gedeterireert.

8. Oock mede inquirerende, hoe soodane verslimmerde, verdonckerde, of qualijck

qualijck veralieneerde goederen, ten meesten proffijte van den Lande sullen connen worden geadministreert, geredintegreert ende verbetert.

9. Sullen haer informeren op alle Pantschappen, verpande goederen, Domeynen ende gherechticheden, sonder onderscheyt ofte aen wien [illegible] verpant daer voordeel ofte proffijt voor de Landtschap by gevonden worden, om de selve wederom ingeloost ende geredimeert te worden.

10. Ende oock op soodane goederen, Domeynen, ende gerechticheden, die welcke yemant van de Provincie *sub* ende *obreptie* aen sich gebracht heeft, ende waer mede die Provincie over die helfte mochte sijn verkort, om door ordentlijcke ende ordinaris wegen van Rechten, de selve wederom aen de Provincie gebracht, ende die coop of Erf-pacht gerescindeert te worden.

11. Besonderlijck, of, ende hoedane goederen, [illegible], [illegible], heerlijcheden, pachten, ofte andere incomste ofte gerechticheden tot merckelijcken proffijte van den Lande souden connen gealieneert worden.

12. In specie, of eenige der selver voor considerabele sommen souden connen worden vercocht, met voorbehout van soodane [illegible] in naturen van Erf pacht ofte Stedicheyt, als de selve op 't hooghste verpacht sijnde geweest, mogen hebben gedaen.

13. Als mede particulierlijck, of Erven ende goederen door Hof ofte eygenhoorigen gebruyckt, tot merckelijcken voordeel van de Landtschap gealieneert, ofte sonder prejudicie van [illegible] Recht, in een anderen staet geconverteert connen werden.

14. Sullende die Rent-Meesters, Griffier, Panders, Pachters, Meyeren, Huyrlingen, ende alle andere die eenige administratie, bedieningen, pacht, ofte huyre hebben, ofte van de selve eenige kennisse dragen, gehouden zijn, hun den staet ende gelegentheyt der goederen, van de welcke sy administratie, bewint, pacht, huyre, ofte particuliere kennisse hebben, naer hare beste wetenschap oprechte openinge te doen, ende soo veel in haer is, volcomen onderrichtinge te geven, ofte aenwysinge te doen, waer, door wien, ende wat middelen die voorsz. Gedeputeerden tot kennisse als vooren, best ende bequamelijckst souden connen geraecken.

15. Ende mede tot dien eynde bequame persoonen emploieren, om over soodane Pantschappen, verpande goederen, Domeynen ende Gerechticheden, als mede *sub* ende *obreptive* handelingen ende enorme *lesien* informatie te nemen, ende daer van te rapporteren.

16. Sullende oock hebben te formeren ende op 't papier te brengen een Concept tot redres ende verbeteringe van des Landes financien, om het selve aen Ridderschap ende Steden over te geven, ende van haer Ed. Mog. geexamineert, ende naer bevindinge daer in geresolveert te worden.

17. Ende sal haer oock worden bygevoeght . . . die alles sal hebben te registeren, ende daer van pertinente Notitie te houden.

18. De selve Extraordinaris Gedeputeerden sullen dese hare besoignes binnen den tijdt van acht Maenden, ofte ten uyttersten van een Jaer, te reeckenen van den beginnen van haer besoignes hebben te volvoeren, besoignerende tot dien eynde ten minsten den tijdt . . . . ende voorts dese

hare instructie, en die geene die haer noch meerder mochten worden gegeven, punctuelijck te achtervolgen, ende in alles te doen, dat goede ende ghetrouwe Gecommitteerden behooren te doen.

Waer mede alle de voorgementioneerde questien ende geschillen voor gheтermineert ende afgedaen, mitsgaders de Regeringe van de meerghemelte Provintie van Over-Yssel wederomme voor gheconsolideert ghehouden sal werden.

Ende sullen dienvolgende Ridderschap ende Steden Staetsgewyse eene corte by-een-comste houden tot Raelte den *een en twintichsten* van de toecomende Maent September ouden styl, welcken dach daer toe van nu af aen mitsdesen gehouden wert voor gearresteert, sonder dat ten dien fijne eenige verdere beschryvinge sal van nooden wesen, omme in de selve by-een-comste ordre te stellen, op al 't gunt in executie deses ende vorders provisionelijck tot hanthavinge van de gemeene saecke sal sijn gerequireert.

Sullende vervolgens de ordinaris aenstaende Lantdagh gelecht ende ghehouden worden binnen Deventer, ende soo voorts alles geschickt, ende gedirigeert sulcx ende inder voegen als van outs in de meergemelte Provincie van Over-Yssel gebruyckelijck is geweest.

Ende sullen van dese jegenwoordige uytspraecke gemaeckt werden vier originele bezegelde Acten, daer van het eene onder den Griffier van de meergemelte Provincie van Over-Yssel ten behoeve van de hoochgedachte Heeren Staeten, ende van de drie anderen aen een yder van de voorsz. drie hooft-Steden, eene gelevert sal worden.

Gedaen in s'Graven-Hage, onder onsen grooten Zegele hier aen ghehangen, op den *twintichsten Augusti* des Iaers onses Heeren ende Salighmaeckers Iesu Christi *sestien hondert seven en vijftich.*

In Augusto den dertienden, heb Ick van wegen de Heeren van Bremen audientie gehadt/en vertoont/dat haer Ho. Mo. so wel als een yeder bekent was hoe dat de saecken tusschen Sweden en Denemercken in ende ontrent het Vorstendom Bremen waren uytgevallen tot een openbaren Oorloch; waer over de Heeren van de Stadt moesten besorgt zijn / dat by dese occasien en stercke aennaderinge der allersijts so tegenwoordige als toekomende armeen en troupes so wel haer onderhoorige Landen ende Jurisdictien/als oock de goede Stadt selfs/niet mochten worden onbehoorlijck bevangen ende geimpliceert/hadden verhalven noodsaeckelijck moeten reflexie nemen/soo op het oude Hanzesteetsche Verbondt / als op 't geene anno vijf ende ses en veertich tusschen dese Hoochmachtige Republycque ende de Steden Lubeck, Bremen ende Hamborgh was vernieut/ dienvolgens noodich gevonden / het imminerende ghevaer aen te condigen / ende te vernemen hoemen sich daer by soude hebben te dragen.

Dat dienvolgens welgedachte Heeren van Bremen my hadden gelast by haer Ho. Mog. om der selver hoochgeneyghde Raet/ende de by dese conjuncturen vereyste assecuratie ende assistentie aen te houden/ ende te versoecken eene soodanige favorable Resolutie/ als in reguardt van 't gemeen inseparabel interest

interest van Religie, Commercie ende Nagebuyrschap, haer Ho. Mog. selfs souden oordeelen/ ende specialijck den achtienden Iuly des Jaers twee en vijftich geliest hadde te oordeelen redelijck ende noodich te zijn.

Waer op is geresolveert den derden September als volght.

IS gehoort het Raport van de Heeren *Huygens* ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van *Sweden* ende *Denemercken*, achtervolgens der selver Resolutie van den *dertienden Augusty* lest-leden, gevisiteert ende geexamineert hebbende de Propositie die de Heer *Aitzema* ten selven dage eerst mondelinge heeft gedaen, ende vervolgens in geschrifte overgelevert, uyt den naem ende van wegen de Heeren Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Bremen*, ende ten regarde van de jegenwoordigen opgeresen Oorloch in ende omtrent die Quartieren, tusschen de Coningen van *Sweden* ende *Denemercken*, de vereyste assecuratie ende adsistentie, waer op ghedelibereert zijnde, is goet ghevonden ende verstaen midtsdesen te verclaren, dat in cas datter een *casus* comt voor te vallen, gementioneert in het Tractaet den *vierden Augusti sestien hondert vijf en veertich* tusschen desen Staet ende de Hanse-Steden gemaeckt ende geslooten, dat haer Ho. Mog. haer alsdan van hare zyde daer toe verbonden houden, ende in geen gebreecken sullen blyven van te presteren alle 't geene in conformite van 't gemelde Tractaet van haer soude connen worden gedesireert, daer op de gemelte Burgemeesters ende Raet der opgemelde Stadt *Bremen*, een vast vertrouwen mogen stellen.

Dit Jaer klaeghden de Kooplieden soo tot Amsterdam als Haerlem, aen haer Overichept/ dat de Heer Graef van Oldenborgh onlangs gekomen sijnde in de possessie vanden Tol tot Elsvliet beneden Bremen/ onaengesien hy in den Jare seven en veertich noopende den Interest van desen Staet in de voorsz. Tol hadde aengeboden gehadt behoorlijcke satisfactie/ echter niet te vreden was met een matigen ende redelijcken Tol wegens de Goederen van de Ingesetenen van desen Staet t'ontfangen/ sulcx ende in dier voegen als boven Bremen wert betaelt: maer insupportable exactien dede/ en veel meer nam als op eenige Tol-Plaetse op de Weser oft Rijn of elders/ ja selfs in den Orisont voort gedaen/ ende dit alles naer behagen ende welgheballen/ sonder dat by den Grave opt eenige Tol-Rolle is gemaeckt of opgehangen/ ghelijck op andere Plaetsen doorgaens is gepractiseert/ het welck mede aenleydinge gaf tot het plegen van verscheyde frauden/ die de Schippers in 't regardt van de Koopluyden practiseerden/ alsoo men/ geene Lijste noch Tol-Rolle zijnde/ niet kon weten wat hadden moeten betalen ofte niet/ en den Schippers ooch geen blijck van het geene betaelt hadden wert gegeven. By alle het welcke noch quam/ dat den welgemelten Heere Graef aen verscheyde Cheur ende Vorsten, als oock aen de Sweetsche Regeringe vryheyt van Tollen hadde gegeven/ en de Goederen van der selver Onderdanen vry ende onverhindert liet passeren/ sulcx dat dese Tol de Ingesetenen van desen Staet/ als op de Weser meest trafficquerende/ meest quam te treffen/ en de selve door dese swaren last ende intolerable exactien van den handel op de Weser werden uytgeslooten/

als geen merck konnende houden tegens andere / die of veel minder werden belast / of van alle Tollen exempt waren/ende sonder yets te betalen liber ende vry met hare Goederen aldaer tot Elsvliet passeerden. Ende men vont oock dat de Heer Graef by het Cheur-Vorstelijcke Collegium dede aenhouden om confirmatie tot dese Arbitraire exactien te hebben / en dat op een tijdt als niet alleen de Noortsche Kroonen alle redelijcke Satisfactie aen desen Staet gaven / maer oock de Cheur ende Vorsten door haer Afgesanten in den Hage selve alle redelijcke moderatie aenbooden: ende dat oock andere Princen by de Navigatie op de Weser mede gheinteresseert/ hare klachten aen het Cheur-Vorstelijcke Collegium tegens de Exactien van de Heer Graef hadden doen aenbrengen. Sy versochten voorschryven aen haer Ho. Mog. en recommandatie aen de Heeren Gecommitteerde ter Generaliteyt: dat soo wel het Cheurvorstelijcke Collegie selfs / als der selver in den Hage aenwesende Ministers werden versocht / ende den Heere Grave van Oldenborgh selve vermaent / dat een goet Reglement op den Tol tot Elsvliet mocht werden ghemaeckt ende de Ingesetenen van desen Staet, niet meer met desen Tol mogen werden belast/ als andere die het alderminste daer mede sijn beswaert.

Extract uyt seecker Memorie by den Graeflijcken Oldenborgschen Minister Mylius den 23. Martii, 1647. aen haer Ho. Mog. overgegeven.

SOude oock by u Ho. Mog. noch eenigh scrupel of weder wille blyven ten opsichte van het geimprimeerde interesse; soo is sijn Hoochgraeflijcke Genade overboodich over die Waren gaende van Bremen na dese vereenichde Nederlanden, soodanige moderatie te houden, dat haer oock de privati daer over niet sullen hebben te beswaren.

Extract uyt seecker Missive van de Heer Graef van Oldenborgh, den 31. Augusty, 1647. aen haer Ho. Mog. geschreven.

NAdemael ick my door de meyninge in den Hage alreedts so billijck hebbe laten vernemen, dat indien eenigh important Intresse den Provincien daer by soude zijn, ick my daer omme behoorlijck betoonen, en de klachten geerne verhoeden wilde.

Edoch dat hy te vooren eene lydentlijcke Tol-Rolle begrype, ende die selve aen het hooglofselijcke Cheur-Vorstelijck Collegio *ad referendum & approbandum* ingeve, ende mits een affonderlijcke deswegen veraccordeerde Revers ghenoechsame verseeckeringh doe, dat door desen nieuwen Tol hoochgemelde Keur-Vorsten, met haer Onderdanen ende aengehoorige in 't minste niet beleyt noch beswaert; maer allesints voor haer ende hare Waren vry ende onopgehouden zijn ende blyven, ghelijck dan meergedachte Heer Graef Antoin Gunther met het Stift Paderborn, van wegen desen nieuwen Tol voor allen dingen oock alsoo transigeren ende vergelijcken sal, dat men derhalven geen bevoechde

bevoechde klachten hoore. *Decretum in Consilio Electorali*, Franckfort den *festen* September, 1619.

Maintsische Cheur-Vorstelijcke Cantzelye.

Aen de Rooms-Keyserlijcke, oock tot Ongeren ende Bohemen Koninckliijcke Majesteyts Hooch-aensienlijcke voortreffelijcke Heeren Commissarien.

Ho. Welgeboren Graef, Ho. Edel, Gestrenge, Genadige, Hoochgeneigde Heeren.

ALsoo de Hoochwaerdige, Doorluchtige, Hoochgebooren Vorsten ende Heeren, Heer Diderick Adolph, Bisschop tot Paderborn, Heer Augustus, Heer Christiaen Lodovijck ende Heer Georgh Willem Hertogen tot Brunswijck ende Luneborgh, ende den Heer Willem Lantgraef tot Hessen, onse Genadige Vorsten ende Heeren, van wegen van Godt hun aenvertroude Landt ende Luyden hooch-geintereseert aen de excessive Tols-exactien des Graeven van Oldenborgh tot Elsfliet, ons in genaden hebben aenbevoolen by gelegentheyt, ende daer altans het hoochloffelijcke Cheur-Vorstelijcke Collegium gantsch ende Collegialiter hier te samen is, by den selven ernstige aensoeck te doen, ten eynde in soodane Oldenborghsche Tol, saecken soo veel het punt van *Tariffe of Tol-Rolle* betreft niet verder met præcipitatie van het Cheur-Vorstelijck goedt-achtingh gheprocedeert werde, tot dat die in dese saecke allerzijts hooge gheinteresseerde Heeren van wegen soodanigh haer hooge interessen, ghenoechsaem gehoort, ende daer op een billijcke ende den anderen Vorstlijcken ende Graeflijcken Tollen aen de Weser geproportioneerde moderatie getroffen zy.

Nademael nu in gevolge van soodanigen bevel, wy onlanghs dat versoeck hebben gedaen, soo hebben wy uyt gelijckmatige genadigh bevel oock 't selve aen u Excell. Excell. berichten in onser principalen namen behoorlijck versoecken sullen, haer ghelieve goetgunstelijck in der selver aen sijne Rooms Keyserl. Maj. aller onderdanighst te doene relatie van dese notificatie meldingh te doen, ende na haer veel vermogenheyt het alsoo helpen bemiddelen, dat ondertusschen tot dat de geinteresseerde sullen genoechsaem gehoort, ende op de gemelde manier een moderatie gemaeckt zijn, met de confirmatie van de Tol-Rolle, of eenige andere verordeningen, 't welck den hooge Heeren interessenten tot præjuditie mocht strecken, niet werde voortgevaren. Sulcx sijnde aen sich selfs billijck, sullen nochtans onse genadige Heeren principalen om u Excell. Excell. met gunstige ende welgeneighde wille t'erkennen onvergeten zijn, ende verblyven.

V. Excell. Excell. gehoorsaemste Opwachters.

Ad S. Cæs. Majestatis Dominos legatos & Commissarios.

Vorstl.

Furst. Paderbornsche, Munstersche, Bruns-Luneborgsche, oock Hessen-Casselsche albier aenwesende Gesanten van haer en overige mede Interessenten.

Onse, &c.

U. L. mogen wy niet verbergen dat wy van Borgemeesters ende Raet der Stadt Bremen ende andersints geloofwaerdige naricht hebben bekomen, dat de Heer Graef van Oldenborgh niet alleene met de exactie des Tols voortvaert, maer oock een soo *hoogen Tol-Rolle*, die alle Tollen op den geheelen Weser, als die *alle in een waren geslagen*, jae geheel den Tol in den *Orisont* overtreffet, aengeleyt heeft, ende om approbatie van dien nu by u Cheur-Vorstelijcke dat ende andere Heeren Cheur-Vorstelijcke L. L. L. L. L. L. sich bemoeyt. u L. is sonder onse vermaningh bekent, wat soo wel by den tot Munster ende Osnabrugh geplegene Vredens-Tractaten, als op den nieulijckst algemeynen Rijx-Dage tot Regensborgh ende andersints, van wegen dese Tol-saecke verscheydentlijck is voorgekomen, wat protestiones, contradictiones, Remonstrantions ende afmaningen daer tegen zijn ingewendt, ende insonderheyt wat by den Ro. Keys. Maj. onsen allergenadichsten Heeren, gelijck oock by u L. de voornaemste interessenten aen Commercien op de Weserstroom in Aprili, *sestien hondert drie en vijftich* op den Rijcxdagh tot Regenspurg hebben ghededuceert ende daer by versocht. Alsoo nu door dese hooge Tol-vorderingh, ende der selver evenmatige aenslagh niet alleen die naest aengrensende, maer oock alle de geene (die in d'over ende neder Saxische, West-phalische ende d'onderste gedeelte van den Frankischen Creyts in haer Commercien op den Weserstroom gedreven wordende die hoochlijck benadeelt worden, onder andere oock niet alleen onse gesamentlijcke Onderdanen, maer oock wy van onse Kamer-goederen aen den Graef van Oldenborgh gelijcksaem te contribueren benodicht, 't welck wy nochtans den gemelden Graef niet toestaen, noch hem yets daer van konnen inruymen; Soo hebben wy niet konnen onderlaten by U L. hier mede vriendtlijck in te komen, den selven om voorgemelde reden vlytich versoeckende de selve believe na sijne hooge vermogen te bemiddelen dat den Graef van Oldenborgh in sijn attentaten, insonderheyt in sijne hooge Tol-vordering geen byval gegeven, veel min sulcke eygenmachtige Tol-rolle geapprobeert ende belieft, maer dat de samentlijcke interessenten met haer noodtdruft daer tegen behoorlijck ghehoort, haer præjudicie ende onwederbrengelijck nadeel verhoedt, oock der steygeringh der Commercien, welcke hier op onuytblyventlijck volgen moeten, afghewendet werden moghe. Tot U L. hebben wy dese goede hopening. Sullende hier door het gemeene beste bevordert, en U L. cooperatie tot der selven groote roem gedyen: ende wy blyven den selven tot gevallige dienst bewysingh willigh. Datum in onse Vestingh Wulffenbuttel den *eersten* Octobris *sestien hondert ses en vijftich*.

An Chur-Mentz ende mut. mutandis.
Aen Chur Brandenborgh. Idem mut. mutandis.
Aen den Keyser den sesten Novembris.

Augustus.
Christiaen Lodovigh.
Georgh Wilhelm.
Hertogen tot Brunswijck Luneborgh.

Propo-

Propositie van wegen de Ed. Mo. Heeren Staten van Vrieslandt, ter Vergaderigh gedaen door den Heer Wykel *Staet Generael*, *den* elfden *Augustus*, 1657.

HO. MOG. HEEREN;

WY hebben alreede voor eenigen tijdt last ghehadt om ter Vergaderinge voor te dragen de klachten die by de Ingesetenen van Vrieslandt sijn ingebracht tegen den Heer Graef van *Oldenborgh*.

Breder vervat inde bygaende requeste van wegen de Koopluyden van *Amsterdam* aen de Groot achtbare Magistraet aldaer gedaen (hier voor gestelt) Sijnde oock diergelijcke klachte gedaen aen de Groot achtbare Magistraet tot *Haerlem*.

Wy hebben gewacht dat sulcx van wegen de Heeren van Hollandt als een voorsittende Provincie soude werden ingebracht.

Maer sulcx tarderende, sonder te weten waerom, hebben wy niet langer konnen ledich staen U. Ho. Mog. te versoecken ten eynde de hoochgedachte Heer Graef met reden mach werden geinduceert, of andersints met vigoreuse middelen gedisponeert (*dit sijn de formale woorden van ons last*) de Ingesetenen van desen Staet met sulcke ondraechlijcke exactien niet langer te beswaren, ten minsten niet meer als de minst-beswaerde; Te meer alsoo hoochghedachte Heer Graef door sijn Minister by formeel memorie van den *drie en twintichsten* Marty, *sestien hondert seven en veertich* heeft belooft soodanige Satisfactie, dat haer oock de *Privati of particuliere* Ingesetenen deser Provincien niet souden daer over hebben te beswaren.

Gelijck oock hoochgedachte Heer Grave sulcx by sijne missive van den *een en dertichsten* Augusty, daer aenvolgende wederom seer breet heeft geconfirmeert; alles volgens byleggende Extracten.

Hoewel immers dese Staet, sonder dat bevoucht is by ende ontrent den Graef van *Oldenborgh* te soecken niet alleen een vast reglement in de Tollen, maer oock egaliteyt met de minst beswaerde Natien, soo wel als men 't by de *Noortsche Kroonen*, by sijn Cheur-Vorstel. Doorl. van *Brandenburgh*, ende by de Stadt *Dantsick* ghesocht ende gheobtineert heeft; ende hoedanige moderatie de aenwesende *Gesanten van de geconfœdereerde Cheur ende Vorsten* aen den *Rijn*, *Mase*, *Moesel*, &c. genoechsaem oock te verstaen geven, te willen toestaen.

De waerheyt van dien is wijdtloopich ende veelvoudich aengewesen / ende uyt de Propositie des Heeren Wyckels hier gestelt / blijckt / dat de gheheele Provintie van Vrieslandt sich mede over de selve Tol ende Tols exces beswaerde / sijnde immers de billijckste saecke van de Werelt / dat de Heer Graef presteerde wat hy hadde belooft / ende oock dat den Graef aen desen Staet behoorde te geven wat de Koningen gaven.

Waer op wiert in Augusto aen het Cheur-Vorstelijcke Collegium geschreven /

ven / volgens inhoudt van 't versouck der Koopliedenen / ghelijck oock aen den Heer Graef. Aen den Chur Mentsischen Gesante Hercellis, hier zijnde / wiert versocht / sulcx te secunderen.

Aen de Heer Graef van Oldenburgh den vier en twintichsten *Augusty*, sestien hondert seven en vyftich.

WY en konnen U. L. niet verbergen dat wy uyt de klachten van verscheyden Ingesetenen ende Coopluyden deser Vereenichde Nederlanden handelende ende Negotierende op de Riviere de *Weeser*, boven vermoeden hebben vernomen, dat U. L. onlangs ghekomen sijnde in de possessie van de *Tol tot Elsvliet* beneden *Bremen*, onaengesien de selve in den Iare *sestien hondert seven en veertich*, noopende 't Interest van desen Staet in den voorsz. Tol heeft aengeboden gehadt behoorlijcke Satisfactie, echter niet te vreeden is met een *matigen ende redelijcke Tol*, wegens de goederen van de voorsz. onse Ingesetenen te ontfangen, sulcx ende in diervoegen als boven Breemen wert betaelt, maer *insupportable* Exactien, doet en veel meer neemt als op eenige *Tol-plaetse* op de *Weeser*, den *Rhijn* of elders, ja selfs in den *Orisont* wert gedaen, en dit alles naer behagen en welgevallen, sonder dat U. L. oyt eenige *Tol-rolle* heeft gemaeckt of opghehangen, gelijck op alle andere plaetsen doorgaens is en wert gepractiseert, het welck mede aenleydinge geeft tot het pleegen van verscheyde frauden, die de Schippers in 't reguard van de Coopluyden practiseren, alsoo men, geene lyste noch *Tol-rolle* zijnde, niet kan weten hoe veel datse hebben moeten betalen, ofte niet, ende den Schippers oock geen blijck van 't geene sy betaelt hebben wert gegeven, daer en boven werden wy oock bericht, dat U. L. aen *verscheyde Chur ende Vorsten als oock aen de Sweedtsche* Regeringhe *vryheyt van Tollen souden hebben gegeven* ende de goederen van der selver Onderdanen vry ende onverhindert laten passeren, sulcx dat desen *Tol* de Ingesetenen van desen Staet als op de *Weeser* meest trafficquerende by naer alleen comt te treffen, en de selve door desen swaren last ende intolerable Exactien van den handel op de selve Riviere werden uytgesloten, als geen merckt konnende houden tegens andere, die of veel minder werden belast of van *alle Tollen exempt zijn*, ende sonder yets te betalen liberende vry met hare goederen tot *Elsvliet* voorsz. passeeren, derhalven hebben wy goetgevonden U. L. mitsdesen seer Vrunt, nabuyr ende ernstelijck te versoecken, dat de selve sonder eenich langer uytstel een *goet Reglement op den voorsz. Tol* tot *Elsvliet* wille doen maecken, met het geene daer toe behoort, op dat niet alleen alle verdere klachten voorgekomen, nemaer oock alle verwyderingen die daer uyt souden konnen ontstaen, te gemoet ghetreden moge werden, gheconsidereert wy niet geerne souden sien dat onse Ingesetenen soo notoyrlijck *boven andere* souden werden beswaert, ende daer door de Commercie ende traffycq, sijnde de *senuwen* van desen Staet ghediverteert ende versparret, ende op dat wy mogen weten, waer toe ons desen aengaende te verlaten, sullen wy hier op met verlangen U. L. rescriptie te ghemoet sien. Waer mede, &c. Actum den *vier en twintichsten* Augusty *sestien hondert seven en vyftich*.

Van

Van den Heer Graef quam een antwoort in dato den twintichsten September, die te vinden is achter dese volgende remarques.

Remarques op de Graeflijcke Oldenborghsche Missive van den twintichsten September, 1657.

Rechtmatige ende in 't Rijck herbrachte wijse.

MEt wat recht ofte onrecht den Tol sy geobtineert, is *in actis publicis* genoech bekendt, *In foro poli* sullender voorsprecker noch seer vele over de *onrechtvaerdicheyt* der Graeffelijcken *Oldenburgschen Practicquen* in dit cas haer beklagen, de welcke sulcks *intra fines Imperii* noyt meer is toegelaten, alhoewel nochtans *extra Imperium absque mendacio* wel koste worden geseyt, dat de Graeflijcke Oldenburghsche *Ministri* desen Tol hebben uytgewerckt ende verkregen, *per falsissimas suggestiones, innumeras largitiones, sive corruptelas, & splendidas promissiones, contra juris ordinem, in odium & damnum tertii, imprimis Ordinum Fœderatis Belgii, & Civitatis Bremensis.*

Tol-Rolle.

De Tol-Rolle heeft den Grave van Oldenburgh door sijne *Ministros* selfs laten ontwerpen, ende aen het Cheur-Vorstelijcke *Collegium ad approbandum* offereren: ende sulcks *ante ultimum Martii, Anno* 1623. Want doen ter tijdt het Keyserlijcke *diploma confirmatorium* ten aller eersten daer op is gevolght.

Maer namaels op den *seventienden Augusti, ejusdem Anni*, heeft den Heere Graef noch een andere Tol-Rolle gepractiseert, van welcke niet kan worden geseyt, te sijn geconfirmeert, *sive dicto, sive alio aliquo diplomate Cæsareo.*

Doch sijn beyde sulcke Tol-Rollen, *pendente processu super ipso jure telonei percipiendi in visurgi*, ingestelt, ende by de Stadt *Bremen* ende andere gheinteresseerde in dier tijdt voor onnoodich geoordeelt te willen sulcks disputeren ofte in questie te trecken, terwylen sulcken Tol aen den Heere Grave maer is geconcedeert *in suo territorio*, ende haer dieswegen van hare zyde verseeckert ghehouden hebben, dat den Heere Graef noyt soude in rechten konnen bybrengen, dat de *locus affectati telonei*, voornamentlijck de Weser, *pars territorii ipsius* soude zijn: ende alsoo de Stadt *Bremen, durante super hac quæstione, processu probatorio*, haer Oorloghschip *continué* op de Weeser tegens over de Oldenburghsche Tol-plaetse leggende heeft gehadt, ende sonder de geaffecteerde Oldenburghsche Tol-Rolle doen noch op andere manieren tegen te gaen, haer soo wel *in possessione vel quasi juris districtus visurgica*, als *libertatis, & immunitatis à pratensa exactione telonei Oldenburgici in dicto flumine*, heeft gemaintineert.

Maer als den Heere Graef naermals den begosten *processum probatorium* heeft gedesereert, ende het *per varias artes* daer toe gebracht, dat *prærupto & interverso juris ordine*, dese saecke is *Anno* 1648. in 't *Osnabrugense InstrumentumPacis* mede geincorporeert, ende *ad executionem simpliciter* verwesen geworden; Is wel de *quæstio, de jure percipiendi telonei in Visurgi*, voor so veel aengaet de oppositie ende contradictie, der Stadt *Bremen* t'eenemael vervallen ende uytgebluscht. Maer de *quæstio Quanti* ofte de Tol-rolle selfs aen haer conserneerende, in geenderley manieren opgeheven

heven, maer veel meer door diverse van de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt ghereitereerde, ende van het Chur-Vorstelijcke Collegie geagnosceerde *commissiones*, tot verdere elucidatie, uytgestelt: Invoegen dan het Cheur-Vorstelijcke Mentsische goetvinden ofte consent *de anno sestien hondert seven en twintich* aen den Heere Graef van Oldenborgh, maer *solam possessionem provisionaliter asserert, de ipso, autem jure, omnem cuivis quaestionem* reserveert; Soo en bevint sich oock in het *Instrumentum Pacis*, waer mede den Heere Graef van *Oldenburg* andersints alle, oock die voor desen noyt *ad disputationem, seu, examinationem* gekomene *quaestiones*, gelijck als *uno ictu* vermeent ter neder te leggen, *circa determinationem Quanti*, niet met allen, maer in tegendeel heeft den Heere Graef noch (*NB.*) na den geslotene Osnaburgesche Vrede de onbehoorlijckheyt ende d'onrechtigheyt sijner gepretendeerden Tol-rolle genoeghsaem gevat, wanneer hy in sijne *Anno sestien hondert twee en vyftich* den 17/27. *January* overgeleveerde Deductie aen de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael, sich onder andere heeft aengepresenteert ende verplicht.

Dat by soo verre die van *Bremen* daer op volherden, dat de Tol-rolle al te hoog ende ghedisproportioneert zy, hy by sijne Keyserlijcke Majesteyt ende het Cheur-Vorstelijcke Collegie selfs wilde versoecken, dat de Tol-lyste op soodanigen voet ende proportie werde gereduceert, dat *niemandt met recht over exces, disproportie ende beswaernis souden hebben te klagen*;

Insgelijcks heeft den Heere Graef *Anno sestien hondert drie en vyftich* als tusschen hem ende de Stadt *Bremen*, *ratione praeteritorum*, een Accoordt getroffen, soo wel voor sich selve, als voor de sijne, sich tot *moderatie* aengepresenteert ende verklaert, ende alsoo door soodanige goedelijcke beloften verhindert, dat de Stadt *Bremen*, door hare Afgeordende, op den doenmael noch staenden Rijcksdagh, *ratione Quanti*, niets aensoecken ofte klagen laten, (ongeachtet allen van hooger handt daer toe hebbende vertroostingen,) maer naermaels na ge-eyndighden Rijcx-dage, sulcke sijne belofte niet heeft willen houden ende naerkomen, ten ware de Stadt *Bremen* haer te vooren reverseerde, te vrede te willen sijn met des Heeren Graven particuliere hem behaeghlijcke *moderatie* (die mochte sijn hoe sy wilde) ende daer tegens in toekomende vorders niet te moveren; Maer ondertusschen heeft den Heere Grave, alle het voorverhaelde ongeacht ende onbetracht, niet stil ghheseten, maer, onder pretext eens gesochten *appendicis seu supplementi* sijner gepretendeerden *Tol-rolle* te gelijck dessels bestandige voortsettinge ende confirmatie by het Cheur-Vorstelijcke Collegie, gelijck het voorlede Iaer *sestien hondert ses en vyftich* is geschiet, in 't heymelijck, *& nemine interessentium citato vel audito*, ghesocht, ende alsoo *eo ipso* ghenoechsaem te kennen gegeven, dat de eygenste Tol-rolle welckers confirmatie hy nu eerstelijcken *diserte & expresse* hadde versocht, noch soo niet gedaen en was, dat de selve *absque confirmatione pro tali*, soude sijn te estimeren, dat sy openbaerlijck geaffigeert en *pro norma exigendi* aengenomen werden koste: 't welcke oock de eygentlijcke en eenichste oorsaecke is, waerom aen Hoog-Graeffelijcker Oldenborghsche zijde tot noch toe *in exigendo* dickwils soo seer is ghevarieert; hoewel den Heere Graef sulcks *inferius in hisce ipsis litteris* voor een byson dere gebruyckte discretie en vrywillige *moderatie vel quasi* (niet heerkomende als *ex sola juris diffidentia*) wil gehouden hebben.

Nade-

Nademael dan de Stadt *Breemen* daer over eyndelijck is bewogen, *pro sui & commerciorum in Visurgi conservatione*, den vergeesschen Oldenborghschen beloofde moderatie niet langer te betrouwen; maer het Graeflijcke Oldenborghsche nieuwe *respective confirmations* ende *extensions* versoeck wegens sijne gepretendeerde Tol-rolle, *directo* te contradiceren ende in't gemoedt te gaen; Soo heeft Breemen midtsdesen in openbaren druck laten uytgaen, den gantschen verloop ende beschapentheyt der meergedachter Oldenborghscher *Tol-rolle*, oock in specie daer in bewesen, dat de selve *directo* is contrarierende den Keyserlijcke ende Chur-Vorstelijcke *intentie*, sijnde de selve *expresse* gedirigeert op eene intermedie tusschen de *Hamelsche Tol* ende der Stadt *Breemen Accijs-rolle*.

Geexamineert.

Item, dat de selve van het Cheur-Vorstelijcke Collegie, gelijck ghepretendeert wort, noyt en is geexamineert, maer sonder eenige veranderinge, naer luyt ende inhouden van des Heeren Graven selfs eygen projects aen het Cheur-Vorstelijcke Collegie *ad probandum* geexhibeert, wederom geextradeert is, ende sulcx uyt een gantsch valsch ende onbegrypelijck fondament, van den hooch Graeffelijcken Oldenborghschen *Ministris planè sub & obreptivé* gheprænfigureert, gelijck of soodane Oldenborchsche selfs gemaeckte *Tol-rolle* ende *Taxa*, de selve rechte middelaresse ware die daer behoorde naer de Keyserlijcke ende Cheur-Vorstelijcke intentie, tusschen de Hamelsche *Tol* ende de Accijs-rolle der Stadt *Breemen*, gheobserveert ende in achtinghe ghenomen te werden.

(NB) Ende dit is het hooftstuck, waerom het tot noch toe is te doen, in diervougen, dat den Heere Grave van Oldenburgh, noyt lochenen kan, dat dit sy *pro fundamento & norma* sijner *Tol-rolle*, van Keyserlijcke Majesteyt ende het Cheur-Vorstelijcke Collegie gheposeert, oock dat den Heere Graef noyt sal konnen verifieren en bewysen, dat sijne ghepretendeerde *Tol-rolle*, eene soodane *intermedium* ende middelaresse *in rei veritate* zy, *qualis ex prascripto Imperatoris & Electorum esse debeat*, maer veel meer dit soodanich *intermedium* bycans driemael excedere ende te boven gae, ende dieswegen, *vel reductione valoris moneta pro diversitate temporis: aut alia quacunque ratione, ad principium & prasuppositum Imperiale & Electorale* noch is ende blijft te rectificeren en te redresseren, waer toe een ander ende beter examen wordt gerequireert, als wel van Oldenburgscher zijde tot noch toe falso ghelaudeert is geworden, op dat de *sub* ende *obreptiones Oldenburgia* eenmael recht aen het licht komen, ende niet voor altoos, *malo totius Imperii & omnium vicinorum, tanquam res jamdudum vel quasi judicata, sub clypeo authoritatis & reputationis Electoralis*, voor loutere waerheyt ende recht, sonder eenige vordere navrage gepasseert, ende oock andere Souveraynen in dusdaniger manieren geobtrudeert mogen werden.

Norma ac Regula.

De *Norma & Regula* waer na den Heere Graef van Oldenburgh *provisionaliter* den Tol heffen sal, is, de eerste Anno *sestien hondert drie en twintich. Vltimo Martii per diploma Cæsareum* geconfirmeerde Rolle, *cujus sensus & declaratio pendet ex antedicto principio Imperiali & Electorali*, namentlijck, dat de Oldenburghsche *Tol-rolle* soude sijne eene *intermedium* tusschen de *Hamelsche Tol* ende Breemsche *Accijs-Rolle*; wat den

den Heere Graef daer boven neemt, dat neemt hy *tegens sijn conscientie* ende oock tegens sijn *eygen versoeck*, gelijck een grootmachtigen *Tollenaer* ende *Sondaer*, niet konnende sulcks justificeren *in foro Soli*, nochte *in foro poli*.

Niet by my heeft gestaen.

Scilicet, niet by *my* alleen, maer oock by *mijne onwaerachtighe Ministers*, welcke voorgaven, dat myne geprojecteerde *Tol-rolle*, het gepræsupponeerde *intermedium* was, ende by de Cheur-Vorstelijcke Ministers, die sulcks *simpliciter* gelooft ende wegens andere impedimenten ofte verblindingen mijn Project niet dieper ende beter hebben ingesien, ofte ten weynichsten niet ghedacht hebben dat tot sijner tijdt de geinteresseerde van selfs hare noodtdruft daer tegens wel souden weten in achtinghe te nemen ende voor te brengen; Behalven dat de Cheur-Vorstelijcke hooge *Ministri* voor de ontfangene *Oldenborghsche Paerde* ende *andere schenckagien* soo ondanckbaer niet konden of behoorden te zijn; datse des Heer Graefs Tol project (daer toe noch zy, noch hare Heeren doch niets contribueerden) souden besnyden: maer hebben geern *ex alieno liberales* willen zijn.

Bekandt.

De Stadt B*reemen* heeft nu eerst binnens Iaers sulcke Oldenborchsche Tolrolle *onder andere saecken* drucken laten, daer tegens is den Heere Graef nu al in vijf-Iarige bevinge van sulcken onrechtvaerdigen ende onbillijcken *quantum*: boven dat sijn seer weynich *exemplaria*, oock maer alleen in 't Hoogduyts ghedruckt, en meerendeels na Franckfort gesonden: hoe kan dan daer uyt worden gearguëert, dat de selve aen alle, ende oock Nederlantschen soo veel duysenden Schippers ende Koopluyden, welcke geene kennisse van de Tale hebben, soude bekendt ende openbaer zijn; Oock soo heeft de Stadt B*reemen beyde Tolrollen*, namentlijck de eerste *per diploma Cæsareum* den *dertichsten* Marty gheconfirmeert, ende de later ongeconfirmeert, van den *seventienden Augusty ejusdem Anni*, als oock noch eene derde onvolmaeckte op den *praxin Oldenburgicam* gedirigeert, ende met geene van beyden voorgedachten Tol-rollen over-een-stemmende, in opentlijcken druck uytgeven; *Quæritur igitur*, op welcke onder desen dryen den Heere Graef met sijne antwoort slaet, ende waeromme hy schouwt ofte vreest, het geene tot yegelijcks naerichtinghe dient *in loco telonii* te laten affigeren, het welcke hy toestaet te sijn bekendt gemaeckt in 't openbaer, tegens ofte doch ten minsten, sonder sijne wille: Namentlijcken, om dat hy de *iniquiteyt* niet geerne wilde hebben gepropaleert, voor aleer hy de nieuw gesochte ende verhoopte confirmatie onderkroopen ende gheobtineert sal hebben: als dan soude hy de *stimulos*, *contra quos durum foret calcitrare*, wel sonder vreese ende sonder dilay openbaerlijck laten affigeren, ende *quam rigidissimè in exigendo* daer na laten procederen.

Generale Quitantien.

Hoc est; soo lange het den Heere Grave daer voor houdt, dat sijne gepretendeerde Tol-rolle, noch niet wel de lucht verdragen ofte lyden magh; Soo laet hy veel liever sijne luyden *per aversionem* met den Schipperen, over een gheheele Scheeps-ladinghe wegen den Tol in het gros handelen, ende geeft dan daer over eene *generale quitantie*: Godt gheve, de Coopluyden, welcke dickwils *tien twintich*

twintich, *dertich* ende meer tot eene Scheeps-ladinghe gehooren, ende de eene veel, de ander weynich aenpart in 't Schip heeft, mogen wegen des uytgelegten Tol-gelts *in repartione* hun weder van een ander scheyden ende vergelijcken *hoe sy best konnen*; ofte de Schipper *pro judice* tegens haren wille aennemen, die misschien soodanige manieren voor de beste houdt, op dat hy hem rijck reeckenen, ende wat hy van de eene Koopman al wederomme heeft ontfangen, den ander noch eenmael kan in reeckeninge brengen; Ondertusschen soo en kan den Heere Grave sijne *iniquitas* ende *excessus in exigendo*, by manquement ende verweygeringhe der speciael quitantien, niet specialiter worden overtuyght: maer moet dit sijn *procedere* noch den name hebben van *discretie* ende *vrywillighe moderatie*.

Speciale Quitantien.

Non capiò, Hoe de speciale Quitantien dickwils sijn misbruyckt; 't schijnt maer een *quæsitus color* te zijn, waerom den Heere Graef geene speciale Quitantie geven wil; *Et quid hic abusus ad Dominum Comitem?* indient de selve niet kan schaden? maer veel meer schaden de Generale Quitantien de Koopluydens, *uti modo demonstratum sub lit. G.* Ja, al waert, dat den misbruyck der speciale Quitantien eenige schade aen den Heer Graef toebrengen souden, (als geensints) Soo is doch *absurd, propter abusum velle usum juris tollere vel abrogare.*

Maer dat de *Generale Quitantien souden dienen tot meerder voorspoet*, Is echter een *figmentum*, want de Tractaten over een generale Vertollinghe, requireren meerder tijdt, als eene bloote ende naeckte verteeckenisse van speciale Vertollinge; gemerckt de Schippers doch altijdt eene speciale Designatie ende verteeckenis van haer ingeladene Goederen, yder reyse met sich brengen, en de visitatie, die de meeste tijdt wech neemt, doch soo by de generale als speciale Quitantie gheschiet ende blyft, ende om de Generale Quitantien niet en wort achter ghelaten.

Gratificeren scilicet.

Wanneer de Ho. Mog. Heeren Staten Generael te voorens sal gelieven te beloven dat hare Ingesetenen het geene sullen betalen, wat de Heere Graeff sal openbaerlijck laten affigeren, dan sal de Publicatie volgen. *Et sic habiturus esset per conventionem, quod alioqui de jure hactenus non habuit, imò affixo defendere, ne quidem ausus fuit.* Heet dat niet treffelijck *Gegratificeert? Promittite mihi nummos inquantitate non cognita, imò hactenus controversa. Et gratitudinis ergò habebitis inspectionem chartæ per meras sub & obreptiones à me impetrata.*

Voor soo veel.

Dat nochtans de Gratificatie niet en werde te lange geextendeert ofte geaccepteert, soo bedinget de Heere Graef hier by, dat hy evenwel niet *totius chartæ inspectionem* wil verwilligen; maer alleenlijck voor soo veele, *Ratio hæc est*, dat niet de speciale Quitantien, die de Heere Graef aen de Ingesetenen van de Heeren Generale Staten eyndelijck niet en soude konnen verweygeren, oock by andere mogen werden in consequentie ghetrocken, welcke meyninge het schijnt te willen hebben, *Ratio rationis autem videtur esse*, dat niet de *Universalis iniquitas in exigendo*, oock by andere eene Universeel klachte, ende *per consequens* eene Universael Moderatie ofte Reductie causeren ende nae haer slepen mochte.

Dum-

Dummodo ergo habeat Dominus Comes, quod vult, perinde est quâ consequentiâ habeat, & à quibus, modo tales sint, à quibus sibi metuere necesse non habeat.

Onnodige klachten.

By aldien de Heere Graef dese remedieringe selfs voor raisonabel houdt, soo wert dese klachte *perperam onnodich* verklaert, maer de rechte klaghe wegens de onbillijcke *immoderate exactie* is daer mede gantsch niet afgedaen ofte gecesseert, ende rymt haer de *particula Universalis* (*alle*) dieswegen minder als niet, op een sulcke slechte ende losse aenbiedinge, daer toe de Heere Graef, behalven dat, *omni jure* verobligeert is.

Tegens de selve.

De Heere Graef heeft in dit kas tegens de Ingesetenen der Heeren Staten Generael niet anders hem gedragen als tegens andere, hoe wil hy dan de selve sulcx *pro singulari favore imputeren*, ende voor goede Nabuyrschap toe-reeckenen? Hy heeft doch Anno 1612. selfs bekent, ende *per memoriale* aen de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt opentlijck onder anderen *causalibus petendi telonei* voorgedragen; *Dat de Waren, waer van den Tol op de Weser vallen soude, 't meerendeels uyt Nederlandt wierden ingevoert, ende toebehoorende de Nederlandtsche Kooplieden, Alwaer* (NB.) *doch des Rijckx Onderdanen met nieuwe Accysen, Imposten, Tollen ende diergelijcke meer, werden geagraveert ende beswaert*; Waer is dan doen ter tijdt dese *goede Nabuyrschap* geweest, ofte wae inne wert de selve nu ter tijdt tegens de Nederlanders meer als andere bewesen? De Heer Graef seyt; dat hy namelijck *minder neemt als hem toekomt. Negatur in totum*, ende kan sulcx met geene generael Quitantien worden bewesen: Soo blijckt oock *ex premissis, in primis ex Lit. D.* gheheelijcken het *contrarium*: want de laetste ongeconfirmeerde *Tol-rolle*, van den *seventienden* Augusty anno *sestien hondert drie en twintich* kan nochte *in litera*, nochte in *sensu Oldenburgico, pro vera & legitima norma exigendi* passeren, ja sy is oock soo *enorm* ende *excessif*, dat geene Tolrolle in 't gantsche Roomsche Rijck, ja niet de Koninckliicke Denemarcksche Oresontsche *Zee-tol*, daer mede is te vergelijcken, want sy den *Oresontschen Tol* boven *twee gehoele derdendeelen* excedeert ende te boven gaet. (*vide Pag.* 28 Stadt Breemscher verantwoordinge. Ende of wel de Heere Graef van Oldenburgh sulcx gaerne soude willen *pro norma exigendi* stellen, oock om confirmatie van de selve hem het jonghst voorleden Iaer *sestien hondert ses en vystich* noch heeft bemoeyt, soo heeft hy hem doch tot dato noch moeten schamen ende schouwen de selve in 't Publicq te affigeren, ende *in exigendo* na de selve sich *precisé* te reguleren, wat wonder ofte vriendtschap is het dan, als hy niet derft onderstaen van anderen een sulck *quantum* (dat is voor eenen Rijcx-gulden, *een en twintich* Silver grossen, daer van *vier en twintich* op eenen Rijcxdaelder gaen) te heffen ende te nemen, dat hy oock tegen de Nederlanders *secundum hanc interpretationem in exigendo* niet en procedeert.

Iedoch jure tariffa semper salvo.

Ondertusschen seyt hy niet, dat hy 't oock in toekomende niet en soude willen doen, maer annecteert soo datelijck aen sijne soo qualijck genoemde vrywillighe *moderatie*, dese *reservatie* ende protestatie (*Iedoch jure tariffa semper salvo*) dat is, by soo verre *Ick de ghesochte* confirmatie *obtinere boven het geene dat wy nu ter tijdt à Bremensibus ende andere kooge Heeren Interessenten, dat is, van de Heeren* Bisschoppen *in Westpha-*

Westphalen, den Vorstelijcken Huyse Bruynswijck, Lunenborgh, *ende den Vorstelijcken Huyse* Hessen Cassel, *by 't Cheur-Vorstelijcke Collegie gedispenseert wort, soo wil ick u Nederlanders de Naebuyrschap wel anders interpreteren, ende u wijsen, wat* (jure tariffæ semper salvo) *op duytsch heet, ende hoe mijn voorgedacht* memoriael de Anno sestien hondert twaelf *te verstaen zy*. interim *wil ick u met goede woorden amuseren, ende noch soo veele Paerde ende andere* largitiones *daer achter setten, dat by aldien ghy maer uyt het spel blijft, die van* Bremen *ten minsten wel voor my strijcken sullen; Het mach na mijnen doodt met den Tol gaen soo het best kan ende wil.*

Oordeelen.

Indicet totus mundus, of den Heere Graef, *ante obtentum diploma Cæsareum*, oyt eenen sulcken Tol gesocht ofte gebeden heeft, als hy nu pretendeeet! Of Keyserlijcke Majesteyt ende het Cheur-Vorstelijcke Collegie oyt van intentie sijn geweest, aen den Heer Graef eene *Tol-rolle* te gheven die hooger ware als eene *Intermedium*, tusschen de *Hamelsche Tol* ende der *Bremer Accijs-rolle*? Of de Rijcks Stenden *in dicta Pacificatoria* tot *Munster* ende *Osnabrugh* een ander intentie ghehadt, ofte van dese jegenwoordige gepretendeerde *Tol-rolle* de minste kennisse hun is bewust geweest, yet daer van gesien ofte vernomen hebben? Of de selve yevers eenige Reviere in 't gantsche Roomsche Rijck haers gelijcks hebbe; Ende of dieswegen niet vryelijck ende met hoochster waerheyt, oock met fondament van Rechten dese des Heere Graefs exactie voor insupportabel gheoptineert ende uytgeroepen wert? Te geswygen, dat de *causa petendi* valsch ende versiert, ende de *modus obtinendi* tegens alle recht, ongerechtigh bedrieghlijck ende godtloos is gheweest, oock nu van veelen, *tam in Cæsarea quam Electorum Aulis* bekent ende beklaeght wert, derhalven *de moderatio tanquam summe necessaria, imo debita*, voor het eenichste middel, oock selfs by den selven hoogen personagien ende hoofden wert ghehouden; als waer door het *publicum* ten deele wederom in dit kas koste worden gedient, ende weder gereleveert.

Geen Marckt konnen houden.

Hæc sequela non negatur à Domino Comite; sed tantum antecedens, de quo mox videbimus sequenti lit. R. Interimet hoc verum est, wat van de Weser naer Nederlandt werdt gescheept, ende aen des Graven Tolplaetse tot *Elsvleth* vertolt wert, dat het *eo ipso* soo veel dierder wert gemaeckt, ende moet de opsettinge van de Nederlanders wederom worden betaelt; oock wat de Elve opwaerts na *Hamborgh*, ende de Embse opwaerts naer *Embden* gaet, van minder prijs, als de Weser opwaerts, vermits de betalinghe des Oldenborghschen Tol, ghebracht kan worden, dat selve en raeckt de Weser niet! ende vermindert alsoo de *commercien* op den Weser hoe langer soo meer: wiens eenige oorsaecke is den overgrooten ende hoogen Oldenborghschen Tol, die de Koopluyden, hebbende de Weser onvermydelijck te ghebruycken, naer uytghestane Zee-periculen, den Marckt soo hoogh set dat sy met meer schade als profijt trafiqueren, ende om die oorsaecke het *Commercium* op de Weser geheel ende al desereren ende achterlaten moeten (*Vide* Stadt Bremische verantwoordinge *pag.* 114.)

Niet geven.

Als het by den Grave van Oldenburgh hadde ghestaen, soude hem den Roomsche Keyser misschien soo weynich als de Cheur-Vorsten eenige exemptie

ptie hebben te verseeckeren ghehadt : maer alsoo sijne Keyserlijcke Majesteyt volgens Capitulatie die hy by sijn verkiesing moet besweeren, sonder consent ende verwilliginge des Cheur-Vorstelijcken Collegii, egeene nieuwe Tol in het Roomsche Rijck concederen ende toestaen kan, soo en ist geen wonder, dat de Heeren *Concedentes* haer ende de haren daer van selfs eximeren, ende dat de Heere Graef sulcx heeft laten gheschieden, oock heeft ghesehieden laten moeten; als hy maer de andere, ende principalijcken de Nederlanders *juxta tenorem anted: causalium Oldenburgensium* in den Maent Iunius *sestien hondert twaelf*, *und cum supplicatione* aen Roomsche Keyserlijcke Majesteyt overgegeven, aen ende onder sich *contribunabel* maecken mochte.

In geene consideratie komen.

De Heeren Cheur-Vorsten hebben voor haer ende hare Onderdanen sich *ratione exemptionis* by concessie des Tolles wel expresselijck laten verseeckeren (*NB.*) De Cheur-Brandenburghsche Onderdanen, die in Stift *Minden* aen de *Weser* woonen, ende sich der selven oock beneden *Bremen* ghebruycken, komen immers nu hier by mede in consideratie, *tanquam exempti*, alsoo wel *Elector Brandenburgicus tempore concessionis telonei Oldenburgici*, heeft het Stift noch niet gehadt.

Geen totale exemptie, maer alleenlijck moderatie.

Negatur. Want Sweden is aen den Heere van Oldenburgh gantsch geenen Tol *in Visurgi* gestandich, ende heeft by den Executions Tractaten tot *Nurenburgh* sijnde de selve eerstelijcken gevolget naer het Munstersche Osnabrugsche Vredens besluyt, *quam solemnissimé & acerbissimé sub dato* 21. *September* ende namaels den $\frac{18}{28}$. Anno 1650. daer en tegens geprotesteert. Ende wat voor een *speciale moderatio* soude dit eyndelijcken zijn? *Limitata, an illimitata? Si illa; demonstretur in quibus terminis, cum quanto expresse. Si hac?* Soo is sy *meré arbitraria*, ende van gelijcken valeur, als de voorgedachte gepretendeerde vrywillige moderatie, welcke de Heeren Generaele Staten in particulier voor goede Nabuyrschap wordt geimputeert, ende doch tot dato, noch allen traficquerenden gemeen is, soo lange tot dat die nu noch *bedeckte Tol-rolle*, tot hare rechte geboorte, ende in 't licht *publico affixo*, door aenpleckinge sal zijn gebracht; als wanneer het sich dan uytwysen sal, ofte, ende wie voor de andere eene legitime exemptie sal hebben te genieten, ondertusschen doen de geposeert *extenuationes hujus exemptionis sive moderationis Suecica* niet tot de saecke, want alsoo de selve *in facto* veel anders zijn, soo en heffen oock de selve dese *consequentiam juris* (*si Sueci exemptie Ergo, & Belga*) niet op, want daer soo wel Schepen uyt Sweetsche Steden aen de Oost-Zee als uyt Nederlantsche Steden aen de Noort ende Suyder-Zee gelegen, op de Weser komen, ende daer hare traficque sijn exercerende; Ja alwaer't maer oock alleenlijcken dat de Inghesetenen van het Hertochdom *Bremen* ende *Verden* als Sweetsche Onderdanen desen exemptie waren genietende; soo hadden doch soo veel te meer haer Ho. Mog. sulcx te urgeren; want de meergedachte Oldenburghsche *Supplicatie de Anno* 1621. in haren *causalibus* seyt, dat desen Tol *in specie* tegens de Nederlanders aengesien ende gemunt is, ende soo veel te meer ware aen den Heer Grave te concederen, om dat sijn Heer Groot-vader by occuperinge der Vriesche Landen gelijck hy seght in zijne *Carsalibus* of Tol-Motiven, om sijne Keyserlijck Majesteyts Voorsaten soo wel ghemeriteert hadde,

voorby-

voorbygaende de diversie van Negotie en Negotianten, die soodanige inegaliteyt of executie causeert.

Anders niemant.

Imò de Heere Graef heeft deselve *exemptie in casum non contradictionis* aen het Vorstelijcke huys Bronswijgh Luneburgh geoffereert, *& quidem in scriptis*, ende heeft het Stift Paderborn oock *specialiter de exemptione* caverenseten.

Van dis Huys.

Imò Rex Daniæ proximus successor Domini Comitis, Ergo forsan & hujus lucri. Maer soo men vraegde waer van de Denemarcksche Onderdanen quamen, ende hoe veel Deenen wel waren, die des Heere Graven Tol-plaetse mochten komen aen te doen, misschen soudender qualijck vyf 't gansche Iaer door worden gevonden; ende staet sulcx aen sijnen oorth, wat pacta onder haer in dit kas, sonder præjudicie van een derde, soude konnen werden gemaeckt.

Kostelijcke ende met soo groote moeyte.

Alhoewel de bestede onkosten tot verkryginghe deses Tollen op ettelijcke Tonnen goudts worden *ab Oldenburgiis, extrajudicialiter*, geestimeert ende aengeslagen, soo en hebben nochtans dese speciael *designationes* niet konnen werden gheproduceert, ende indien sy mochten te voorschijn komen, ende *æquo Iudici* wierden overgelevert om getaxeert te worden soude wel een groot debat daer op volgen; maer wat gaet sulcx den *subditis Belgii Fœderati* aen, dat den *Comes Oldenburgicus*, tot harer ende anderer op de Weser Commercierenden belastinge, veel heeft ghespendeert ende verspilt? *Imputet sibi*, want hy sonder belastingen der Nagebuyren ende ander trafiquerenden hem met sijne possederende Landen wel hadde sonder dat mogen Contenteren ende sijnen Standt daer van genouchsaem voeren gelijck sijn Voor-Ouders gedaen hebben.

Ongefondeerde Klachten.

Of de klachten gefondeert zijn, leert ende wijset de verval des *Commercii* op den Weserstroom, waer by *Belgii Fœderati subditi* soodanich sijn gheinteresseert, dat sy *teste supplicatione Domini Comitis de Anno sestien hondert twaelf*, voor alle andere trafiquerende de sterckste Scheepvaert daer op hebben, voornamentlijck de naest-aenpalende Provintien.

Als wel andere.

Quid opus est verbis, ubi rerum testimonii adsunt. 't Sal der Nederlandtsche Onderdanen Cassa ende Beurs best ende seeckerst konnen betuygen, hoe veel hun dese Tol beswaernisse aen expensen beloope ende opdraeght, waer van sy voor desen sijn bevrijt gewesen; Ende soeckt de Coophandel (sijnde sonder dat veelen periculen ende beswaernissen subject) haren profijt in de handelinge ende verteringhe oock op eenes pennincks waerde; *Et nemo sit servus, qui liber esse potest juxta monitum Apostoli.*

Vriend ende Nabuyrschap.

Olim plach het te heeten, *Vulgus amicitias utilitate probat*. Maer nu mach men wel seggen, *Comes amicitias, &c.*

Extract uyt de Graeflijckn Oldenborgsche Supplicatie den Iuny *sestien hondert twaelf* Aen Keyserlijcke Majesteyt overgegeven, waer by eerst de Weser Tol is versocht.

Artyckel. 4.

Dat mijn zalighe Groot-Vader in veroveringh der Vrieslanden met sijn lijf ende goedt tegenwoordich geweest, ende sijn Keyserlijcke Majesteyt ten besten Landt ende luyden heeft helpen veroveren.

Artyckel 15.

Soo is oock hier onder te considereren, dat de Waren meerendeels, daer van de Tol op de Weser vallen sal, uyt de Nederlanden (*NB.*) ingevoert worden, en de Nederlandtsche Cooplieden toeghehoorich zijn. Ende hoemen des Rijcks Onderdanen aldaer met nieuwe Accysen, Licenten, Imposten, Tollen, ende diergelijcke meer beswaert, dat is bekent.

Translaet uyt 't Hoogduyts.

HOOGE MOGENDE HEEREN;

TOt grondige informatie berichte U.Ho.Mog.gedienstelijck, als de R.Keyserlijcke Majesteyt wijlen *Ferdinandus de tweede*, allergloorwaerdichste ghedachtenis met eenparige toestemminge des Hooglosflijcken gheheelen Cheur-Vorstelijcken Collegi, *Anno sestien hondert drie en twintich*, my een Tol op de Weser-Stroom *rechtmatiger, ende in 't Rijck herbrachter wijse* aldergenadighst heeft geconcedeert dat de selve oock te gelijck in 't selve Iaer by een formele *Tol-rolle* heeft toegestelt, de welcke alvorens by de Keyserlijcke gesubdelegeerde naderhandt by de ghesamentlijcke Heeren Chur-Vorsten wel is *geexamineert* met de andere Tol-rollen aen de Weser boven Bremen geconfereert, eyndelijck by de selve geconcedeert van de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt aldergenadichst ghe-confirmeert, oock alsoo onder Keyserlijcke ende Cheur-Vorstelijcke handen ende Zegels uytgegeven, ende daer door een *norma, ende regula* voorgeschreven geworden, naer den welcken ick den Tol heb doen ontfangen, ende de selve door Coopluyden ende Schippers trafiquerende op de Weser laten betalen. Sulcks dat U. Ho. Mog. daer uyt konnen afnemen, dat het maecken van *een Tol-rolle niet by my heeft ghestaen*; maer dat de Keyserlijcke Majesteyt ende het Hooghloslijcke Cheur-Vorstelijcke Collegium, de welcke sulcks in 't Heylige Roomsche Rijck alleen is competerende, hier in een regel ende mate hebben opgestelt: sijnde al sulcke Tol-rolle soodanigh *bekent*, dat oock Borgemeesteren ende Raedt der Stadt Bremen de selve met *open druck* hebben gemeen gemaeckt dat daerom de Coopluyden sich met geen redenen hebben konnen beswaren, als ofte sy niet en wisten wat sy van hare goederen ende Koopmanschappen moeten gheven, oock is aen geen Schipper die sulcks heeft begeert. van sijn ladinge, ende de Vertollinghe van dien *generale quitantie* gheweygert, ja selfs sijn hun in den beginne *speciale quitantien* gegeven, maer als de selve dickwils *sijn misbruyckt*, de Schippers oock selfs tot des te meerder voorspoedigheyt van hun Reyse, ende voornamentlijck weder ende windt hun dienende, soodanich niet en hebben begeert, ofte daer naer willen wachten, soo is sulcks mitsgaders de Publicatie van de Tolrolle, sonder dat genoechsaem bekent voor onnodich geacht, ende als nu in mijn Tolplaetse, gelijck over al aen de Weser,

ende

ende op den Rijn, alwaer de speciale quitantien niet gebruyckelijck zijn, ghehandelt worden.

Op dat echter U. Ho. Mog. mogen speuren, hoe geerne ick de selve in alle 't geen doenlijck ende mogelijck is, wil *gratificeren*, ende te gemoet komen: Soo ben ick overbodigh in cas sulcx U. Ho. Mog. mochte aenghenaem sijn ordre te stellen, ten eynde dat die geapprobeerde, ende geconfirmeerde Keyserlijcke ende Cheur-Vorstelijcke Tol-rolle in de Tol-plaets op 't Comptoir worde opengestelt, ende de selve *voor soo veel* de voorbyvarende te vertollen goederen aengaet, des versocht, ende niet alleen getoont, maer dat oock de Schippers, wanneer sy sulcx begeren van hun ingeladen goederen, ende den Tol daer van betaelt, speciale quitantien sullen worden ghegeven, op dat alle frauderende twist tusschen de Schippers ende Coopluyden voorghekomen, ende U Ho. Mog. van alle *onnodighe klachten* ontlast mogen worden. Of ick nu wel my aen de voorsz. Tol-rolle vastelijck soude hebben konnen houden, ende naer de selve 't recht laten vorderen ende ontfangen, gelijck my dan sulcks by niemandt konde worden verdacht: Soo heb ick echter ten besten van de allegemeene Commercie, ende in consideratie van mijn gedane presentatie in 't Iaer *sestien hondert seven en veertich*, te weten, dat ick my *tegens de selve* Nabuerlijck ende billick soude toonen, (op vertrouwen dat U. Ho. Mog. mijne by Keysers ende Cheur-Vorsten verleende Tolle soo strickt niet souden insereren, maer tot des te beter vermeerderinghe ende bevorderinghe des Couphandels van verscheyden waren, *edoch iure tariffa semper salvo*, minder soude ontfangen, 't welck oock sedert den geheele tijdt herwaerts, dat ick den Tol in gerustige possessie hebbe gehadt is geobserveert ende in 't werck gestelt geworden, sulcks dat niet alleen de Ingesetenen van U Ho. Mog. maer oock om beter ordre ende Esgualiteyt van de Commercie te houden *de Stadt Breemen ende andere* soodanighe beneficie ende vrywillige moderatie nu eenige Iaren effectivelijck hebben ghenoten, ofte sulcke remissie nu voor een eygen machtige naer wille ende believen opgestelde vorderinge, ende als een insupportable exactie met redenen kan uytgeroepen worden, sulcks laet ick een yegelijck onghepassioneerde ende U Ho. Mog. selfs *oordeelen*.

Dat oock U Ho. Mog. is voorghebracht, als ofte ick verscheyden Cheur ende Vorsten; gelijck oock de Koninckl. Sweedtsche Regeringe van dien Tol hadde geeximeert, ende aen de selve vrydom gegeven, ende dat over sulcx die Ingesetenen van haren Staet als welcke met die geene, soo een geringen ende kleynen Tol betalende *geen Marckt konnen houden*, van de Weser soude uytgesloten worden, daer op ghelieven U. Ho. Mog. ghedient te zijn, dat der Heeren Cheur-Vorsten, mitsgaders der selver Onderdanen, volgende de Constitutien van 't Heylighe Roomsche Rijck, ende wel-herbrachte Observantien generalijck sijn geeximeert ende bevrydt van alle de Tollen in 't sulcks dat oock soodanighe haer gherechtigheyt, als een speciale point de Keyserlijcke capitulatie mede inghelijft ende de maintenue van dien heyliglijck belooft wort: welcke vrydom ick aen de selve *niet heb ghegeven*, maer sy hebben die al over veel hondert Iaren beseten, ende in trayn gebracht. Dan sulcks kan alhier *in geen consideratie komen*, of daer over eenige beswaernissen connen inghebracht worden, de-

wijle geen eenich Onderdaen van de Cheur-Vorsten beneden Breemen op de Weser naer de Vereenichde Nederlanden, ende *Vice Versa* is handelende, ofte aldaer een Schuyt, veel minder een Schip hebbende, waer over om U Ho. Mog. Ingesetenen deswegen gantsch geen nadeel ofte schade hebben te vreesen, weyniger dat de selve daer door van de *Weser souden* uytgesloten worden.

Aengaende de Coninckliijcke Sweetsche, Breemsche ende Veerdische Onderdanen. Soo ist dat by de algemeene Vredens Tractaten tot Munster ende Osnabrugge daer over afsonderlijck is getracteert, ende aen de selve *geen totale exemptie, maer alleenlyck moderatie* vergunt ende beloost gheworden, aenghesien de selve op de Weser gants weynich handelen, ende dat 't geen sy uyt de Stadt Bremen halen, voort meerendeel bestaet in Bier, Broot, ende andere weynige nootsaeckelijcke levens middelen, die sy selfs consumeren ende tot haer huyshouden van nooden hebben. Daer-en-boven wat uyt het Hertochdom Bremen naer de Vereenighde Nederlanden de Weser afwaerts wort ghevoert, ofte van daer in 't gemelde Hertochdom Bremen wederom opwaerts gebracht ('t welck mede niet veel importeert.) Sulcks wordt meerendeels eenige mylen beneden myn Tol-plaets inghescheept, ende soo wederom uytgheladen. Ende dewyle het de selve plaets niet is aendoende, soo wort oock aldaer niets aengegeven ofte vertolt; waer by dan mede uwer Ho. Mog. Inghesetenen het minste interesse niet hebben. *Anders is* van my *aen niemant eenige vryheyt ghegheven*, maer alle Nabuyrige geest ende wereltlijcker Rijcx-Vorsten ende Stenden soo oock der Uytlantsche Croonen ende Republijcquen ja mede de Coninckliijcke Denemercksche Onderdanen ende Ingesetenen schoon dat sijn Coninckliijcke Majesteyt selfs is *van dit huys*, geven haer goederen ende waren by die Tolplaets behoorlijck aen, ende betalen ongeweygert 't geen dat de schuldicheyt mede brenght, ende wort in dit cas niemant boven den anderen beswaert, veel minder dat van uwer Ho. Mog. Inghesetenen, meerder als van hun soude worden ghevordert, maer sal ghelijck tot noch toe, als oock in 't toekomende tusschen de selve, die by u Ho. Mog. geintendeerde egualiteyt, ende gelijckheyt, naer alle billijckeyt worden onderhouden ende geobserveert: gelijck ick dan tot U. Ho. Mog. het goede betrouwen hebbe, de selve sullen niet minder als andere Potentaten, ende Republijcquen my dit *kostelijck ende met soo groote moeyte* verkregen Tol-regale geerne gunnen, ende de contrarie *ongefundeerde klachten* niet patrocineren, de welcke niet soo veel van uwer Ho. Mog. Ingesetenen herkomen *als wel van anders door sinistre onderrichtinge*, ende quade persuasien geinstigeert, maer sullen u Ho. Mog. uyt dese Verklaringe gelieven te sien, dat ick genegen ben de voorige goede *Vrunt ende naerbuerschap* te onderhouden, ende cultiveren, oock de selve alle aenghename diensten te betoonen.

Onder welcke verseeckeringe ick u Ho. Mog. in de beschermiinge des aller-*hoochsten tot* geluckige Regeringe van haren Staet getrouwelijck beveele.

Gedaen op mijn Huys Oldenburgh den *twintichsten* September 1657. Onder-*stont u Ho. Mog.* gants dienstwillige, Geteeckent

Anthon Gunster.

't Was soet dat de Heeren Ministers ende Conceptisten van S. H. Graefl. Gen.

Gen. self stelden dat hy soo kostelijck was aen de Tol gekomen/ de selve kosten vielen hem nu sacht ende licht/ alsoo hy nu was in den ontfang/ ende het gebraet met des gebraets vet kon droopen/ ende daerom is oock anders niet sonderlings daer op ghevolgt: hoe seer oock soo wel de boven aengetogene soo Chur ende Vorsten, als desen Staet hebben geklaeght. Schynende alsoo dat volgens de oude maxime een saecke wert bewaert door de selve konsten, waer door de selve is verkregen.

Hoe het de Protestantsche Coopliеden in de Spaensche Havens moesten maecken aengaende de Religie/ is verdragen in het Munstersche Tractaet. Contrarie 't welck hadden die van het tribunal van de inquisitie den Hamburghschen Consul tot Mallaga Simon van Milfort met een syner dienaren gevangen genomen den negen en twintichsten Marty deses Jaers: nemende daer en boven in hun gewelt de goederen soo zyne/ als andere/ oock de onderdanen van desen Staet toecomende ende onder dien Consul berustende. Dit gaf/ om de consequentie/ oock een schrick aen de Nederlandtsche/ die daerom de clachten van de Oostersche Coopluyden hebben gesecundeert ende aen haer Ho. Mog. te kennen gegeven 't ongelijck dat aen de Protestanten geschiede. Dies haer Ho. Mog. soo wel als de Heeren van de Hanse-Steden daer over hebben gheschreven aen den Koningh/ oock Officien laten doen aen den Heer Ambassadeur Don Estevan de Gamarra. De Spaensche seyden; dat hy Luthersche Bybels ende andere verboden boecken hadde doen komen/ ende gedaen tegen de wetten van 't Landt.

Dat tot Geneve waren noch strenger wetten: namelijck van geen Papist te laten in haer Stadt vernachten/ oock Geneefsche Onderdanen/ buyten des Landts of anders afvallende van de Gereformeerde Religie/ geen erfbeurting by uytterste wille of versterf toelatende/ maer sulcx aen de naeste van den bloede van de Gereformeerde Religie zynde/ sulcx latende toecomen. Dit werck trotteerde noch tot in 't volgende Jaer: doch eyntlijck wiert byghestelt. Inder daet is 't soo/ dat wetten die men niet can mainteneren/ van self vervallen/ als in Nederlandt te sien is/ alwaer de inquisitie al langh/ immers soo alse in 't begin was/ onder de voet is. Werdende oock allenthalven ghemerckt dat een goet leven een goede Religie is/ synde de regel doet het goede, en laet het quade, de beste proef van 't Christelijck geloof: 't welck den Apostel te kennen geeft door de text/ wyst my uwe wercken. Tot het gheloof is van de Apostolische tijden af niet vereyscht geweest/ als het Symbolum 't welck onder de Gereformeerde/ Luthersche/ Mennisten/ ende alle Christelijcke gesintheden neffens 't Vader ons, ende de thien geboden in de schoolen ende Kercken woert geleert. De reste niet synde als ceremonien/ welcke aengaende een yeder Overicheyt mainttineert het syne in de publycque ende prevalerende Kercken. Maer in de vereenichde Provincien laet men de andere mede toe/ met connibentie/ self de Papisten hoewel op de eene Plaets meer als op de andere/ ende allesints onder contributie van de Officieren. Wast niet beter dat die profyten by de Magistraten wierde geappliceert tot de Armen? Amsterdam is daer in de indulgenste; aen haer Officier verboden hebbende alle ondersoeckinge/ soo wel van Paepsche als andere gesintheden in de Oeffeningh

van

van haren Godts-dienst / ende daer door ist meer gesegent als eenige plaets. Ende tot Mastricht siet men dat de Papisten noch de Principaelste Kercken in hebben/ gelijck te voor oock was geweest tot Roermunde, Venloo, ende andere Plaetsen / volgens verdrach van den Iare twee en dertich. Ende de Coningh van Engelandt voor de tweede-mael / ten tijde als ick dit schreef / ghetrout aen een Paepsche Princesse / ghelijck oock de Prins van Denemercken een Princes van Orleans versocht / gaven te kennen haer moderatie in dat stuck / ende datse niet waren achtende de eerste soo Lutheri als Calvini maximen; houdende de Papisten voor antechristen ende afgoden-dienaers. Het welck sy retorqueren. Ende is een hatelijcke stoffe/ die ick voorby gae/latende my genoech zijn dat ick nu en dan by occasie van de geschillen die ter saecke van den dienst, dat is / de ghewoonheden ende manier van Godt te dienen (want aengaende 't geloof is men t'eens/ als gesept is) t'elckens weder op comen / segge in 't gros wat elcke party seght. Gelijck ick in de seculiere ende Politijcque verhalinge desgelijcx doe. Ende is abusijf; dat my van de een of de ander party soude worden nagegeven / als of ick oordeelde ende partydich was. Neen/ geensints. Niet komter by van't myne/ Niet worter gesept van my / maer alles wat andere seggen; soo niet uyt druckelijck ten minsten stilswygentlijck.

Als van wegen de Canoniken t' Uytrecht gheclaecht wort over de Predicanten ende van dese over haer/ nopende de geestelijcke goederen, dat segh ick niet/ maer de publijcque faem. Als in Engelandt de Bisschoppen clagen over de Presbyterianen, ende dese over die/ dat segh ick niet / maer de publijcque faem. Als over gheheel Europe gheclaecht wort over de ghescheurtheyt der Christenen: dat de selve hebbende tot gemeene ende seer stercke weder partyen de Joden, de Heydenen, de Turcken ende andere ongelovigen niet behooren in 't particulier (hebbende een gemeen Symbolum) te hacketteren onder haer/ dat ten minsten alle non-Papisten of van Romen gesepareerde/ behoorde eerst onder sich te vereenigen ende voor een man te staen: Dat in plaets van sulcx honderden van secten in Engelandt sijn ontstaen onder de Gereformeerde, onder de Menisten, en andere. Dat eygentlijck de geleerde door hare distinctien, de ongeleerde door de ceremonien van de Pauselijcke verschillen / alles nochtans gaende ende sich addresserende aen den Drie Eenige Godt, die wy in het Symbolum helpden/ dat het een swaer pack is die twaelf corte Articulen te extenderen tot seven en dertich, die voor het Iaer vijftien hondert ses en festich niet bekent waren/ als Borre getuyght / dat onder de Gereformeerde soo wel als onder de Pauselijcke het de wysheyt van de Kercke (dat is de Leeraers niet van alle mans en vrouwen) toecomt/alle schijn-stryt (daer van de H. Schrift vol is) door bequame destinctien wech te nemen (gelijck de Heer Streso in sijn t'samen spraeck fol. 21. segt) dat segh ick niet/maer de publijcque faem. Ick sluyte dan dat ick in alles (soo veel my aengaet) speel een stomme persoon/ verhalende eenvoudelijck wat andere hebben gesept of gedaen / niet van 't myne. Tref ick niet altijdt de waerheyt (de welcke nochtans myn ware wit is) ick hebbe het doolen ghemeen met alle menschen. Ende beter onderrecht / wille geerne beteren; of voort een cristen. *Dum patriam Laudat, damnat dum Poggius Ho-*

Hem:

ctum: Nec malus est civis, nec bonus Historicus. Het is oock beswaerlijck niet alleen alle man/ maer oock op alle tijden / aengenaemlijck te schrijven. Wie soude voor eenige Jaren hebben ghelooft / dat de Koningh van Spangien door een Ambassadeur aen dese Staet soude als een aengename saeck bekent maken de geboorte van een Jonge Prins (alle voorige ghestorven sijnde) ende dat dese Staet soude door twee van de voornaemste Leden haerder Vergaderingh/ namelijck door den Heere Huygens ende van Waveren, den Ambassadeur van Spangien daer door laten bedancken / ende verclaren dattet haer Ho. Mog. ten hoochsten aengenaem was/ datse wensten/dat Godt dien Jongen Prins soude laten opwassen tot sijn eer ende contentement sijner Ouders ? wie/ segh ick/ soude sulcx hebben gelooft ? ja wie soude het niet hebben gehouden ende geacht voor een grande nefas & morte piandum ? Het is nochtans den een en twintichsten December deses Jaers gheschiet. Alsoo heb ick het nu aengenaem geschreven op de een tijde/ op een ander kan het anders zijn.

Elders is verhaelt van 't Secours dat de Koningh van Hungerien hadde gesonden aen den Koninck van Poolen, upt wat kracht sulcx is geschiet/ is te sien upt het volgende/ alrede in Mey gemaeckt.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Dei Patris & Filii & Sp. S. Amen.

NOtum sit universis & singulis, quorum interest vel quomodolibet interesse potest quod cum apud quondam Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dom. Dom. Ferdinandum III. Electum Romanorum Imperatorem semper Augustum, nec non Hongariæ Bohemiæque Regem, Archiducem Austriæ, Gloriosissimæ Memoriæ, Serenissimus ac Potentissimus item Princeps ac Dominus Dominus, *Iohannes Casimirus* Pol. ac Sueciæ Rex, Magnus Dux *Lithuaniæ*, Regnumque Poloniæ, & Magnus Ducatus *Lithuaniæ* jam ab aliquot annis per diversos tam solemnes Legatos quam alias personas ex antiquorum inter dictum Serenissimum Regem ejusque Antecessores ex una & dictum Ser. Regem ejusque item Antecessores Reges Regnumque *Poloniæ* & Magnum Ducatum *Lithuaniæ* ex altera parte existentium fœderum ac pactorum lege sibi tam internis turbis quam externis bellis graviter laborantibus auxilium ferri petiissent: ac tandem re multum diuque deliberatâ prima Decembris anni proxime præterlapsi 1656. inter dictæ Cæsareæ Majestatis cum plenâ facultate ad hoc deputatos Commissarios ac dicti Ser. Regis & Regni *Poloniæ* ac Magni Ducatus *Lithuaniæ* Plenipotentiarios Legatos certa quædam conventio sive fœdus initum ac inter alia pactum fuerit ut Majest. sua Cæsarea certum numerum pedestris Militiæ ex suis dimittere & sub signa *Poloniæ* concedere statuto Tempore debeat permittere, Porro autem cessantibus subinde ex novorum ac cessione hostium dicti Regis Regnique *Poloniæ* tum machinationibus quoque eorundem periculis animadversum fuerit, ad asserendam tam pacem & tranquillitatem dicti Serenissimi Regis & Regni ac Magni *Lithuaniæ* Ducatus, quam securitatem quoque utriusque partis Regnorum ac Provinciarum aliisque Majoribus

joribus copiis ac viribus opus esse: Iam sub excessum ex hac vita dictæ Majestatis suæ Cæsareæ de numero & modo eorum auxiliorum expediendorum pactorumque pro utriusque partis securitate Concipiendorum actum. Ac demum post obitum sæpe dictæ Majestatis Cæs. Reassumpto inter Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini *Leopoldi Hungariæ* ac *Bohemiæ* Regis, Archiducis *Austriæ*, *&c.* cum speciali potestate ad hoc destinatos Commissarios Excell. Domin. *Iohannem Weichardum* Ducem *Munsterbergensem* in Silesia S. R. I. Principem ab *Aursberg*, Comitem in *Gottschee*, & *Wels*, Dominum in *Schon* & *Seiffenperg*, Equitem aurei velleris sacræ quondam Cæsareæ Majestatis gl. Mem. Consiliarium intimum & supremum Aulæpræfectum, nec non Ducatus *Carniolæ* & *Marchiæ Slavonicæ* supremum & hæreditarium Provinciæ Marschallum & Camerarium: Item Dominum *Ernestum* Comitem in *Otting* dictæ quondam Sacræ Cæs. Majestatis Consiliarium item intimum consilii Imperialis Aulici præsidem, ac Domine *Iohannem Ferdinandum* Comitem de *Portia* ac *Brugnera*, Hæredit. in *Sinot* & *Dremb*. dictæ quondam Sacræ Cæs. Majestatis Consiliarium intimum, nec non dictæ S. Regiæ Hung. & Boh. Consiliarium intimum actualem ac supremum aulæ præfectum, ac sæpe dicti Ser. Regis *Ioh. Casimiri* regni *Pol.* ac Magni Ducatus *Lith.* cum plena similiter potestate Legatum Extraordinarium Excell. Dominum *Bogislaum* Comitem de *Lesna*, supremum Thesaur. Regni *Pol.* Majoris *Poloniæ* Generalem. *Miedsuem*. *Ost*. *Osciewene* Gubernatorem, tractatu in Dei nomine in hoc fœdus conventum sit.

Imprimis rata ac firma sint non modo quæ dicta conventione sive fœdere prima Decembris inita, verum etiam quæ antiquitus inter Serenissimas *Austriacam* & *Iagellonicam* Domos pacta & statuta fuerunt, nisi quatenus iisdem per sequentia derogatum vel additum fuerit.

In hærendo igitur dictis fœderibus & pactis sit fœdus inter dictum, Sereniss. *Hungariæ* ac *Bohemiæ* Regem Archiducem *Austriæ* ex unâ & dictum Sereniss. *Iohannem Casimirum* Reg. *Pol.* & *Sueciæ*, Magnum Ducem *Lithuaniæ* dictumque Regnum *Poloniæ* & Magnum Ducatum *Lithuaniæ* ex altera parte, pro restaurandâ pace in *Poloniâ* & securitate utriusque partis Regnorum & Provinciarum (& hic quidem Serenissimus Rex *Hungariæ* & *Bohemiæ* denuo protestatur se per hoc Fœdus nullatenus velle vel posse à pace *Monasteriensi* & *Osnabrugensi* recedere vel illi ulla ratione contravenire) adhunc ergo finem pacis & securitatis sæpe dictus Sereniss. Rex *Vngariæ* & *Bohemiæ* loco *quatuor millium* peditum, antea in subsidium determinatorum justum exercitum pedestris Equestrisque militiæ convenienti Tormentorum bellicorum numero cum requisitis rei tormentariæ instructum sub signis ac Gen. Campi Mareschallo & subordinatis ductoribus loco in finibus Regni *Poloniæ* statuendo cum copiis Serenissimi Regis & regni *Pol.* ac Magni Ducatus *Lithuaniæ* eo die & loco, quo inter Sereniss. Regem *Polon.* & Gen. Serenissimi Regis *Hungariæ*, conventum fuerit, quantocius conjungat, non aliter quam pro defensione sæpedicti Sereniss. Regis & Regni in *Polonia*, operaturum. Si Serenissimus Rex *Poloniæ* ac *Sueciæ* ipse in castris conjunctis præsens erit, Imperium Majestati suæ summum in exercitum auxiliarem competet, si vero absfuerit, tum cuique Exercitus Generali præfecto, in Exercitum sibi commissum Imperium erit, sive autem Serenissimus Rex in Castris adsit

five absit, actiones sive operationes bellicæ non nisi de consilio & consensu Gen. præfecti Auxiliarium copiarum resolvantur & executioni mandentur; Ad promovendam expeditionem dicti Exercitus auxiliaris conventum est ut Seren. Regi *Vngariæ* exsolvatur à Serenissimo Rege *Poloniæ* ac *Suec.* summa *quingentorum millium* Florenorum *Rhenensium.* Pro conservatione vero ejusdem Exercitus in futurum, *Quamdiu bellum hoc durabit*, summa *trecentorum millium* Florenorum *Rhenensium* pendatur annue. Præterea Serenissimus Rex & Regn. *Pol.* Exercitui auxiliari sustentando non tantum quoque tempore annonam præstabit, eoque fine, ex ne ex horum defectu detrimenti aliquid capiatur, locis opportunis granaria sive Magasina, ubi vocant, suo sumptu constituet, verum & stativa hyberna more Germanico præstabit. Si præter hæc omnia, sive ex mandato Regis, sive Reip. *Polonæ* aliqua summa paratæ pecuniæ subsidii loco huic Exercitui distributa fuerit, hæc in deductionem dictæ summæ *trecentorum millium* Florenorum Rhenensium veniet.

Insuper Castella, loca, & Civitates ad S. Regem, Regnum *Poloniæ*, & magnum Ducatum *Lithuaniæ* pertinentes præsertim Iuris Regii & Ecclesiastici maximè vero ad flumina sita pro ratione & necessitate belli Seren. *Hungariæ* & *Bohemiæ* Regis Exercitui ad tutum sui receptum semper aperta erunt, quamdiu necessitas securitatis postulaverit, præsidio tenenda ac mox ubi ea cessaverit dimittenda.

Hac præterea S. Regi *Hungariæ* optione datâ ut eidem liceat *duobus* vel *tribus* ex omnibus præmemoratis locis vel Civitatibus suo arbitrio deligendis, justum militis sui Germanici præsidium imponere, quod præsidium S. *Vngariæ* & *Bohemiæ* Rex pace facta deducere tenebitur, nihilque juris in ea loca prætendet.

Administratorio autem & juris dictio ac judicia rerum Politicarum & Civilium, præsidio durante, penes eum vel eos maneat, ad quem vel quos ea vi Legum & constitutionun Regni pertinent.

Hoc fœdus mutuæ defensionis tam diu duret donec pax facta & executioni mandata fuerit.

De pace vero vel induciis cum adversa parte neutra pars hoc Fœdere comprehensa fine alterius præscitu & consensu agat tractetve nedum concludat.

Si pendente hoc bello Polonico Seren. *Vngariæ*, ac *Bohemiæ* regem ejusve successores & hæredes sive ejusdem Regna & Provincias quacunque de causa à quocunque infestari contingat teneatur Seren. Rex & Regnum *Poloniæ* & Mag. Ducatus *Lituaniæ* tanquam in causa propriâ Ser. Regi *Hungariæ* & *Bohemiæ* ejusque hæredibus omnibus viribus assistere nec ab ea assistentiâ desistere, donec communi consensu pax fuerit conclusa. Cæterum rato manente integre articulo vicissim sæpedictæ Conventionis 1. Decembris anni proximè præteriti initæ cum Ser. Electore *Brandeburgico* promoveatur tractatio vigore conventionis supradictæ prima Decembris initæ & pro assecuratione sua pateat illi ad societatem communis fœderis aditus.

Promoveatur similiter juxta dictam conventionem tractatio cum *Cosacia* Duce *Chmielnicio*, ut is non modo *Cosacos*, si qui nunc contra *Poloniam* vel *Magnum Ducatum Lithuaniæ* militant, Statim revocet sed ipse quoque une cum militia

ipsi adhærente certis legibus & data securitate ad obedientiam Regis & Regni redeat.

Cum Seriniss. Magno Duce *Moscoviæ* non tantum induciæ sancté observentur sed cum eodem & ægatur ut jam nunc Pax stabilis inter ipsum & Ser. Regem & *Polon.* Regnum constituatur qui Ser. R. *Hungariæ* & *Boh.miæ* interpositionem suam offerat & Seren. Magnus Dux interea omnibus viribus suo & loco, pro pacandâ Polonicâ concurrere pergat. Agatur & cum Ser. Rege *Daniæ*, ut & is in societatem armorum pro communi securitate quam primum concedat, si qui alii Reges, Respublicæ, vel Principes in eandem societatem Recipi desideraverint de eo communi fœderatorum Consilio agatur.

In quorum omnium fidem duo hujus fœderis sive conventionis confecta fuerunt exemplaria pro singulis partibus unum, à sæpedictis Commissariis & plenipotentiario Legato manibus propriis subscripta & appensis sigillis suis Munita.

Viennæ d. 27. May anno *millesimo, sexcentesimo septimo.*

Om dat in de navolgende Jaren veel is gehacqueteert over seecker octroy by den Koninck van Vranckrijck dit Jaer gegeven/ tot verbodt van de inboeringh van vreemde Traen, tot groot nadeel van de Commercien van desen Staet: Soo vinde goedt noch sulcx alhier te stellen.

LOUYS par la Grace de Dieu Roy de France & de Navarre; A tous presens & a venir, salut, les necessitez de Nostre Estat nous obligeant a nous servir des voyes extraordinaires pour la subsistance de nos Armeés, nous n'avons pas trouvé de moyen plus doux pour tirer quelque secours, que la concession du privilegie & feculte qui nous a esté demandeé de trafiquer de quelques unes des Marchandises estrangeres a *l'exclusion de toutes sortes de personnes*, A ces causes ayant fait mettre cette affaire en deliberation en Nostre Conseil, ou estoient la Reyne nostre tres-honoreé Dame & Mere, nostre tres-cher & tres-Amé Frere le Duc *d'Anjou*, plusieurs Princes, & autres grands & Notables personnages, de l'advis de Nostre Conseil, & de nostre certaine science puissance & authorité Royale, nous avons par cettuy nostre present Edict *perpetuel & irrevocable*, permis & permettons a nostre bien Ame *Gillis du Gué* Sieur du *porche* de faire ou faire faire le *Commerce, pesche, & fonte* des *Baleines, Sardes, Chiens* & *Loups* de *Mer*, par telles personnes, & en tels lieux qu'il avisera, moyennant la *Somme* qu'il nous payera ainsy qu'il a esté arresté en nostre conseil, en consequence duquel payement, & attendu les grands frais & avances qu'il luy conviendra faire pour commencer, continuer, & entretenir led. Commerce; Nous avons accordé aud. Sieur *du porsche* seul *a l'excusion de tous autres* generalement, la permission a perpetuité de faire ou faire faire lad. *pesche, & fonte de Baleines, Sardes, Chiens* & *Loups de Mer* en toutes les costes de nostre Royaume, contreés du Mord, & ailleurs, ou il avisera bon estre, & la faculté de vendre, mesmes de faire venir des pais estrangers, faire apprester & debiter les huilles, *lards & fanons* de *Baleines, Sardes* & *Chiens de Mer*, en l'estendue de ce Royaume, Pais, & terres de Nostre obeissance, *privativement a l'exclusion de tous francois & estrangers*, a peine de confiscation de Vaisseaux & Mar-

Marchandises, & de *dix mil* livres d'amendes applicables un tiers a nous, un tiers aud. Sieur *du Porche*, & l'autre tiers aux hospitaux des ports de Mer & lieux ou lesdites Marchandises seront confisquées, faisant deffenses sur les mesmes peines a tous Francois on estrangers d'aborder avec leurs Vaisseaux chargez de *Fanons, Lards* & *huilles de Baleines, Sardes, Chiens* & *Loups de Mer*, les costes de France ny descharger leurs Vaisseaux en aucuns ports, & havres, pour y vendre aucunes desd. Marchandises, permettons neantmonis a toutes personnes de vendre & debiter, dans le Royaume les *huiles, Lards & Fanons de baleines, Sardes & Chiens de Mer* qu'ils ont a present en leurs boutiques & Magasins, mesmes d'achepter d'oresenavant dud. Sieur *du Porche*, ou de ses proposez apprester ou manifactures & debiter lesd. *Fanons* dans le Royaume, sans pouvoir doresenavant faire venir aucunes huilles ny *Fanons cruds ou apprestez*, directement ou indirectement des pays *Estrangers*, ny d'ailleurs a peine de confiscation desd. Marchandises, Vaisseaux, & Equipages au profit dud. Sieur *du Porche*, & de *dix mil* livres d'amande, applicable com. dit est; voulons que led. Sieur *du Porche*, ou ses ayans cause, jouisse a *perpetuité* plainement & paisiblement dud. privilege, sans en pouvoir estre depossedé par aucune enchere, doublement ny tiercement, ny estre contranit a aucun suplement de Finance, ou taxes qui pourroient estre faites a l'avenir sur les engagistes de nos Domaines, ou autrement, pour quelque cause & occasion que ce puisse estre, attendu que led. privilege n'est point *Domanial*, ny aliené par aucun contract de vene, ou adjudication faicte a faculté de *rachapt perpetuel*, & ne pourront les droicts qui sont a present levez sur les Marchandises cy dessus estre a l'avenir augmentez, ny led. privilege revoque qu'en rebourssant prealablement comptant, & en un seul payement led. Sieur *du Porche*, ou ses ayans cause des sommes qu'il nous aura comme dit est payeés, suivant les quittances qu'il representera des Tresoriers de nostre espargne, des *parties Casuelles* ou deniers extraordinaires, & afin que led. Sieur *du Porche* n'abuse pas dud. privilege, en miposant a sa discretion *le prix* aud. Marchandises dans le debit qu'il en fera faire, Nous ordonnons que luy ou ses proposez fourniront lesd. huilles a *quatre solz* la livre, & lesd. *fanons* cruds & non apprestez a *quinze sols* la livre, qui est le prix auquel s'est trouveé revenir une *anneé commune* prise sur le pied de la verte qui à esté faite desd. Marchandises pendant *cinq* années consecutives, scavoir les *quatre* derniers & la *presente*; Deffendens tres expressement aud. Sieur *du porche* de vendre lesd. Marchandises en gros a plus haut prix que celuy cy dessus a peine de descheoir de sond. privilegie, Voulons que tous les Vaisseaux, dont led. Sieur *du porche* se servira pour le transport desd. Marchandises ou pesches desd. *Baleines*, ensemble les marchandises qui seront dedans, & leurs equipages soient, comme nous les prenons en nostre protection & sauvegarde speciale, sans estre sujets aux *droicts de Nauffrage*, & *bris de Vaisseaux*, en arrievant es ports & Costes de ce Royaume, dont nous les avons exemptés & exemptons par ces presentes, Voulons que lesd. Vaisseaux equipez en Guerre, & capables de se deffendre, portent nostre Baniere arboreé au haut d'iceux; & afin que led. Trafic ne soit interrompu ny diverty, nous promettons de ne retenir aucun des Vaisseaux servans aud. Sieur *du Porche* pour la *pesche* desd. *Baleines* ou apport desd. huilles, Lards, & Fanons, ny leurs Equipages, mesmes

nous permettons aux Capitaines qui les commanderont de se deffendre contre ceux qui les voudront empescher ou incommoder en leur Navigation pour raison de lad. pesche ou transport desd. Marchandises, & en cas de rencontre des ennemes, leur courir sus, les prendre & amener en ce Royaume, sans qu'il soit besoin d'autre plus expresse Commission que cesd. presentes, & de l'attache de nostre trescher & tres Amé Oncle le Duc de *Vandosme*, grand Maistre, Chef & Surintendant Generael de la Navigation & Commerce de ce Royaume. permettons en outre aud. Sieur *du Porche* de vendre ou disposer dud. privilegie en tout ou partie, ouy associer officiers, de quelque qualité qu'ils soient, Gentilshommes ou autres sans pour ce deroger a leurs qualitez, mesmes commettre pour l'execution d'iceluy telles personnes & a telles conditions quil avisera bon estre, ensemble de faire bastir & construire si bon luy semble en tels lieux & contreés qu'il jugera a propes, des Vaisseaux Forts, & habitations pour la seureté & facilité du commerce desd. Marchandises, & de ceux qui y seront employez par led. Sieur *du Porche*, & en cas qu'il fust apporté quelque trouble ou empeschement aud. Sieur du Porche ou a ceux qui seront par luy employez aud. Commerce par aucuns estrangers en leur Navigation, exploictation desd. pesches, achapt des huilles, & retention d'icelles, ou desd. Vaisseaux qui y seront employez il pourra user du droict de *represailles* sur ceux qui luy auront causé lad. perte ou dommage, jusques a l'entiere valeur & estimation d'icelle, despens, dommages, & interests, & ce en consequence des lettres de permission & concession qui luy en seront expedieés, verification prealablement faite desd. pertes, Comm. aussy seront expedieés toutes Commissions, passeports, & sauf conduits necessaires, pour servir tant dedans que de hors nostre Royaime pour lad. Navigation, Commerce, & achapt desd. Marchandises, Revoquant par cesd. presentes toutes lettres & concessions qui pourroient avoir esté c'y devant donneés ou Traittez qui auroient esté faits a l'effect cy dessus, & d'autant qu'aucuns de nos subjects *Basques*, & autres du Gouvernement & Ville de *Bayonne* ont commencé lad. *pesche* & *fonte* de *Baleines*, avec beaucoup de peril, voulons, & entendons qu'en cas que dans six mois ils requierent led. Sieur *du Porche* de les admettre dans sa Compagnie, qu'ils y puissent estre receus aux conditions arresteés avec nous, & de l'association de lad. Comp. sans toutesfois que lesd. *Basques* & autres du Gouvernement & Ville de *Bayonne* puissent prester leurs noms aux estrangers pour faire la *pesche* & *fonte* des *Baleines*, ny autrement, ny s'associer aud. Commerce avec lesd. estrangers, sur peine de descheance de lad. association, si donnons en mandement a nostre trescher & feal le Sieur *Seguier*, Duc de Gyen, Chevalier, Cancelier de France, que ces presentes, il ait a faire lire, & publier le sceau tenant, & icelles Registrer es registres de l'audiance, pour avoir lieu & estre executees selon leur forme & teneur, sans qu'il y soit contrevenu, en quelque sorte & maniere que ce soit: Non obstant tous edicts Declarations, arrests, Reglemens, & choses a ce contraires, aux quelles & aux derogatoires y contenues, Nous avons deroge & derogeons par ces presentes, Car tel est nostre plaisirs en tesmoin de quoy nous avons fait mettre nostre Seel a cesd. presentes, Domées a *Paris* au Mois de *Decembre*, l'An de grace *mille six cent cincante sept* & de nostre Regne le *quinzieme* signe *Louis* & plus bas, par le Roy *Philippeaux*, *visa*, *Seguier*,

Seguier, & seellé de cire verte sur lacqs de soye Rouge & verte, & au dessous.

Leu & publié le Sceau tenant, de l'ordonnance de Monseigneur *Seguier*, Chevalier, Chancelier de France, & registré es registres de l'audiance de France, Moy Conseiller ordinaire du Roy en ses Conseils, & grand audiancier de France present signe *Margeret*.

Collationne a l'original par Moy Con. Secret. du Roy Maison & Couronne de France & de la finance, signé.

De Cotte blanche,

ACHT EN DERTICHSTE BOECK,

Beginnende met het Iaer 1658.

TErwijl de Minister van desen Staet in Dennemarck seer was yverende / om de Koninck te disponeren van niet te handelen als met bywooninghe der Mediatie van desen Staet / als oock dat Polen, ende Brandenborgh, niet als assisterende ende bywoonende ('t welck de Sweetsche Declaratie toestont) maer als *partes principales* haer differenten met Sweeden mochten te gelijck af handelen; Soo is de Koninck van Sweeden in persoon met omtrent ses a acht duysent Man meest Ruyterye / ghemarcheert nae Fredricx-Ode. Als hy uyt Wismar ginck / ende de Ambassadeurs soo van Vranckrijck, Engelant, als desen Staet by den Koninck in de Carosse sittende hem accompaigneerden / seyde de Koninck al lachende: laet ons aldus t'samen varen na Coppenhagen om de Vrede te maecken, want hier sijn de Plenipotentiarisen als by een.

De breedere relatie van 't innemen van Funen luyd als volgt / by de Sweedtsche ingestelt.

Nae dien de Coning van Sweden nodich hadde bevonden een seecker resolutie te formeren over 't geene nae de doenmaelige conjuncture / in 't een en 't ander stont by de handt te nemen / ende tot dien eynde de voornaemste Ministers en Bevelhebbers na Kiel hadde beschreven / om met de selve over alles te beraetslaen; Soo is hy op den vijfden January st. Vet. Selfs in persoon van Wismar nae derwaerts afgereyst / en op den negenden tot Kiel aengekomen / voor sich vindende den Heere Rijcx-Ad. en Gen. Lieutenant den Grave Wrangel, nevens verscheyde andere Generaliteyts persoonen en Officiers. Datelijck wierde krijghs-raedt ghehouden / ende over ende weder over alles wel overleght / en eyndelijck daer henen geresolveert / datmen 't zy by dov weder / 't sy by continuatie van de Vorst / op d' een of d'ander maniere soude trachten na Funen over te gaen / en eene attacque daer op doen. Hier op bleef het brieven aenhouden / ende liet de Koning den Rijchs Admirael nae Fredericks Ode voor uyt gaen / om tot sodanighe expeditie aen die in Iutlandt gelegene Regimenten ordre te gheven / ende nae die plaetse te doen avan-

ceeren

teeren alwaer hun den ses en twintichsten het Rendevous wierde gedetermineert. Ondertusschen / ende tot dat de Regimenten vaerdich mochten zijn/ liet hy heen en weer verscheyde Instructien afgaen en uytdeelen aen syne Generaels en Ministers / die in de quartieren te rugge waren gebleven/ van 't geene hun namentlijck by des Conings absentie te doen ende te laten stont/ om den vyandt af te keeren of uyt te houden. Insonderheyt expedieerde de selve met volle macht en Instructie den President Gulden-klaeuw om een Tractaet van vreede met Poolen behoorlijck te negotieren: den Coning vertrock daer opnae Gottorp, om aldaer den uytslach van 't weer af te wachten 't welck soo nu en dan sich wat scheen te versachten; Doch herdatten sich de koude eyndelijck / ende gaf aen den Koninck occasie om voort te gaen op Flensburgh, alwaer de selve bleef tot den acht en twintichsten dito / afwachtende de Asschenbergsche en Wymarsche Regimenten / die uyt het Hertogdom Bremen aen marcheerden. De voorige nacht was het met een herden Oosten wint een felle koude/ doch dese en sterckte / ghelijck men wel verhoopt hadde het Ys niet/ maer brieselde 't selve veel meer van 't Landt af/dede oock den stroom hier en daer open scheuren. Niet te min begaf sich de Koninck verder op Hadersleven , en bequam op wech de gewenschte tijdinge / dat den Luytenant Generael opwaerts Fredericks Odde by Wehl ende onderwaerts by Assens het Ys hadde doen visiteren / ende bevonden/ dat soo wanneer de vorst noch twee dagen quam aen te houden / het overgaen aldaer doenlijck soude zijn / kregen mede tot Hadersleven verder bericht selfs uyt de mondt van den Generael Adjutant Arensdorp, dat niet alleen een Corporael die den Luytenant Generael met acht Ruyters van het Dorp Ahnsleet tot aen dat tegens over den hoeck van Funen, Isersnaes genoemt/gelegen Eylandt Bromsoo afgesonden hadden / om de sterckte van 't Ys te verspieden / van eene op 't selve Eylandt ghelegene vyantlijcke Partye met Ruyters / was wech ghenomen; insonderheyt oock als den Luytenant Generael na dit ontfangen bericht / den voorsz. Arensdorp met vijftich Ruyters en hondert Knechten gecommandeert hadde na het voorsz. Broomsoo, om op dat Eylant Posto te vatten / ende te sien waer de vyandt daer was overghekomen / hy 't selve bevondt gheabandonneert / ende daer uyt seeckerlijck konde sluyten dat het Ys van dit Eylandt tot op Funen alreede soo sterck was/ dat het de voorsz. Partye met de ghevangenen wederom te rugge hadde konnen dragen. Na dit bericht liet oock den Rijcks-Admirael de Regimenten opbreecken ende tegens over het Strand tusschen Haders-leven en Coldingen inquartieren / volghde daer op in Persoon met de Infanterie/ ende nam tot Feilsen sijn Hooft quartier; liet oock den Colonel Bober op het voorsz. Eylandt Bromsoo met hondert Paerden en hondert Dragonders standt houden/de welcke van dien selve nacht uyt Commandeerde een Corporael met vijf Ruyters na Funen om te recognosceren/ maer als sy omtrent tot op een Musquet schoot na/ aen 't lant waren gekomen/ brack het Ys in / soo dat sy sich naeuwelijcks met het leven salveerden/ ende moesten sy de Paerden laten verdrincken.

Hier op liet sijne Con. M[illegible] den negen en twintichsten het Rendevous in het Dorp Ahnsleet aenstellen/ ende begaven sich van gelijcken op de reyse na der-

derwaerts; onder wegh bejegende den selve ontrent 't selve Dorp den Ryck-Admirael / en gingen daer op te gelijck na Bromsoo om de rechte beschapenheyt van dat geweest ende van het Ys / selfs af te sien.

Den Ryckx-Admirael gingh met eenige gecommandeerde Ruyters verder af van het Eylandt na Ifnersnees, maer vont des vyants macht aldaer voor sich staen / ende vernam daer by / dat niet alleen de Sonne het Ys annelijck verswackt hadde / soo dat eenige van sijn volck invielen; maer oock dat den vyant recht tegens over 't Landt met hun volck / en eenige Boeren sterck Ysden / oock met Stucken en ander scherp / op hem speelden / over sulcks hy met maniere aftrock. Sijne Con. Maj. wierd te raede / het Punct van Isernees, alsoo sich de stroom aldaer stiet / ende dieswegen draeyde / oock het Ys tamelijck daer door verswackte / te laten leggen / ende aen beyde zijden / daer het niet soo engh / de stroom oock soo groote kracht niet en hadde / het Ys te doen recognosceren: tot dien eynde Commandeerde de selve twee Luytenants met eenige Ruyters / waer van den eene de rechter / de ander de slincker handt nam om het Ys en Stroom boven en beneden te proberen / ende de seeckerheyt daer van te rugge te rapporteren: ondertusschen wierde de wacht op Bromsoo met eenige Dragonders en Ruyters versterckt / oock de Regimenten aengheseght sich den volgenden dach tot de Marche vaerdich te houden: Den Generael Quartier-Meester Luytenant Dalbergh ende den Generael Adjutant Lindebergh, wierden afgesonden om het Ys boven Middelvaert te proberen / oock wierden het Wester-Gottische ende Generael Major Fabian Berents Regimenten weder na Fredricks-Odde versonden / alsoo men die plaetse tamelijck van Guarnisoen ontbloot hadde / om tegenstant te doen of misschien den vyant daer op yets tenteren wilde. Dien selve avont ontrent negen uyren quamen beyde de voorsz. Luytenandts wederom te rugge met bericht dat soo wel na Bogu toe / te weten ter rechte / als na Tibringh en Finslagh sijnde ter linckerhandt / alwaer de vyant twee kleyne Reduyten hadde opgeworpen ende beset hiel / het Ys passelijck sterck was; alleenlijck dat herwaerts als ter lincker / op de andere zijde des strooms sich bevant eene Ysbreucke / op sommige plaetsen een paer ellen breedt / ende dan weder / dat men daer over stappen konde; doch dat aen beyde syden der breucke het Ys tamelijck sterck was. Dieswegen sijne Coninckliјcke Majesteyt de Regimenten ordre liet geven van balcken en plancken aen te voeren om de voorsz. breucke te komen passeren / en des morgens vroegh op den dertichsten na het Eylant Bromsoo, als ghesette rendevous aen te marcheren. Dien selve nacht hiel de koude vinnigh aen / hoewel de vyant sijn best dede met ysen. Wel is waer dat dien morgen vroegh den Generael Quartier-Meester Luytenant van Fredricks-Odde wederom quam met bericht / dat het Ys aldaer mede sterck genoegh was om over te gaen; maer alsoo het rendevous was aengeset; de Regimenten alrede begonnen te marcheren / dat het mede een groot tijdt verlies geweest soude sijn vijf Mylen te rugge te trecken / soo bleef de Koninck by de ghevatte resolutie; voor sijn persoon met het aenbreecken des daeghs van Heylsen na Bromsoo opbreechende / na dat sy de hooftmacht / bestaende in het Anhaltische, ende de Lyf-Regimenten van de Coninginne / ende van den

Luytenant Generael / onder conduite des Colonels Bormans nevens twee-hondert Knechten/ na derwaerts hadde laten voor uytgaen. Den Luytenant die de lincker handt des Ys te vooren hadde gherecognosceert / sondt sijne Majesteyt wederom voor af met vier en twintich Paerden / ende liet den Colonel Luytenant Bober, om hem te secunderen / met hondert Ruyters en Dragonders volgen: ende na dat van dese het voorich bericht hadde gheconfirmeert / te weten dat de Ys-breucke aen de overzijde des strooms was / hy oock de stroom alrede geluckigh was gepasseert / wierde Borman gelast met de voorsz. Regimenten der bovenstaende hooftwacht / na dat de vyandt den Colonel Seestede met sijn Regiment aen strant hadde geplant / tegens den selve te avanceren. De Koningh ordonneerde ondertusschen de Bataille op het Eylandt Bromsoo in dese forme. Dat den Marckgraef van Baden als Generael Luytenant / ende den Rijcx-raedt Grave Tot, als Generael Major de rechte / en Generael Major Berendts, de lincker vleugel / den Rijcks-raedt Grave Iacob, ende Generael Major Wavasoor, het lichaem der Infanterie Commandeerden; doch alsoo het aenmarcheren der Infanterie wat tydts vereyschte/ ende den Colonel Borman met de avantgarde alrede de stroom gepasseert was / oock hadde laten verwittigen/ dat sich de vyandt versterckte ende dieswegen ordre verwachtede/ of hy daer op soude los gaen/ of wel meerder volck inwachten / soo vondt de Koningh nodich/ den rechter vleugel met den Rijcx-Admirael te laten voor uytgaen; ende als de selve de lincker vleugel ordineerde/ ende alleenlijck de Infanterie/ die van haer quartier Stendrup tot Bromsoo anderhalf myl te marcheren hadde / afwachtede/ ende evenwel bedencken droech verder aen te marcheren / alsoo hy sach dat den vyant met sijne macht noch in Iversnees stondt/ ende te beduchten was/dat hy misschien mochte trachten na de Holsteynse zijde over te gaen / eyndelijck evenwel als de selve sich moveerde/ is de Koninck met de voorsz. lincker vleugel mede voortgegaen/ ende kregen half wege tusschen Bromsoo en Funen naricht inge/ dat den Rijcx-Admirael met den Colonel Borman alrede den Colonel Seestede die ontrent Tybringh en Fynschoch aen strandt hadde gestaen / aengetast/ geslagen / ende den voorsz. Colonel selfs met de Regiments-Officiers ghevangen hadde gekregen/ tot welckers versekerheyt de Koninck twee Cornetten wierden gepresenteert / die sich daer op soo veel te meer spoedichde om over te komen ende bevont by desselfs aenkemste/ dat den vyandtlijcken Colonel Ions, die in de plaetse was van den Generael Luytenant Guldenleeuw, (als de welcke wegen sijne indispositie niet selfs by de actie konde present zijn) van Iversnees met sijn corpus, 't welck behalven den alrede verslagenen Colonel Zeestede, oock dat van Steno Bille, die by Middelfaert gestaen hadden / ende des Colonel Ionsen van Lalandt ghekomene elf hondert Paerden / bestont in een en twintich Compagnien te Paerden/ ende des Guldenleeus Dragonders hondert vijftich duytsche Knechten sterck/ sich aen de overzyde Fynschagh aen sene avantageuse plaetse in diverse heggen langs het water met vier Stucken ghesett hadde/ den Rijcks-Admirael oock juyst gheintentioneert was den selve aen te tasten/ dies de Koninck den selve rechter vleugel deylde/ in boogen/ dat den Rijcks-Admirael de voortrouppe nessens een ghedeelte van het eerste treffen/

treffen/ bestaende in vier esquadrons te Paert oock de knechten die in de voor-troupe waren geweest; ende de Koninck die onder den Marckgraef en Grave Tot resterende ende Esquadrons van 't selve eerste treffen nam / ende den Rijcx-Admirael beval/ soo lange ter rechter handt aen het Water te staen/ tot dat de selve met hare Esquadrons oock konde achterom komen: ende alsoo de Koningh oordeelde / dat misschien den Colonel Ions, als een Cavallier van goede conduitte en experientie/ alsoo hy sich overmant sach / maer eene charge soude doen / ende sich soo met betere reputatie op te geven de eere soecken soude; heeft de Koninck so veel te meer tijdt ghenomen door de Heggen te breecken/ ende op dat weynige ontkomen mochten / hem te omringen. Voorts so als den Rijcx-Admirael de rechterhandt langhs de Zee hiel / en sijne musquettiers in de hecken socht te brenghen / om des vyants aldaer staende musquettiers te attacqueren drongh de Koningh met twee Sweetse Regimenten door de Heggen/ settede sich tegens den vyandt/ ende gaf aen den Marck-Graef / die haer / met zijne / des Paltz-Graven ende Landt-Graven van Hamburgh, als drie Esquadrons ter slinckerhandt stondt / soo dat de Koninck tusschen hem ende den Rijcx-Admirael in de midden was / ordre gevende de attacque te doen / 't welck ooch met soodanige kloeckmoedigheyt ghesciede dat hy daer op vier des vyandts esquadrons in disordre bracht / in 't selve instandt ginck den Rijcx-Admirael met den Vyandt die tegens hem stont mede chargeren / doch quam dit ongheluck daer by / dat het Waldeckische ende het Koninghsmarcksche Regiment (dieswegen ooch den Colonel Bormans niet konde tot het treffen komen) in 't Ys viel ende van het Waldeckische twee Compagnien/ ende van het Coninckmarckschen en Bormansche ooch eenige Ruyters verdroncken/ als de Koninck sulcx aensichtich wiert / en de Vyandt myne maeckte den Rijcx-Admirael in de zijde te gaen/ dede hy inhouden ende sette de Grave Tot met de Oplanders om hem te secunderen. Of nu wel het Lijf Regiment van de Coninginne by na alleen stoech/ heeft het nochtans onder den Colonel Luytenant Lubekeren sijn devoyr soodanich ghedaen / dat het alles repousseerde wat van den Vyandt voor hem stont; den Rijcx-Admirael reedt daer op tot des Vyandts voetknechten/ ende riep hun selfs in persoon toe het gheweer neerder te leggen; den Colonel Ions, als hy den Rijcks-Admirael wiert kennende quam hem tegens / en begeerde Quartier / ende wiert daer op de Vyandt gans in de vlucht ghebracht / ooch soo dat het meeste deel 't welck niet en was nedergevallen / sich datelijck ghevangen gaf/ eenige weynige die sich na Assens op het Ys te voet retireerden wierden op het spoor vervolcht / eenighe daer van sijn verdroncken / ende sijn van des Vyandts geen twee hondert man gheeschappeert. Den Generael Major Fabian Berens is met eenige Regimenten na Langelandt gecommandeert om de vyf hondert Paerden / die de Colonel Jons van Swynenburgh was verwachtende/ te ruyneren; den Colonel Asschenbergh daer tegens is gegaen na Middelfaert om de ses hondert Ruyters van den Colonel Steno Bille aldaer te dissiperen / hy selfs sich alrede van te vooren na Odenzee gheretireert hebbende. Volgens uytspraecke van den Colonel Ions, heeft selfs des Vyandts macht bestaen als volght.

Van den Colonel Zeested.	ses Compagnien.
Van Detlof Alefelt.	ses Comp.
Hans Alefelt.	ses Comp.
Steno Bille.	tien Comp.
Ions.	acht Comp.

In allen gerekent op drie duysent seven hondert paerden/ waer by dan oock geweest sijn seven hondert duytsche knechten/ en vijftien hondert op ontbodene Lantlieden/ noch sijn al de hooge Officiers gevangen / behalven den Ritmeest. Rumor van Zeeltede, die in den beginne gebleven is. Onder de ghevangenen bevinden sich van qualiteyt vyf Rijcx-Raden / te weten Iwar Winde, Knut Rosenkrants, Otto Krage, Iurgen Brahe, en Christiaen Rantzou, als mede den Generael Lyutenant Guldenleeuw, dese hadden sich alle na Odenzee geretireert.

Voorts sijn bevonden sestich stucken Geschut / ende een goede quantiteyt van Ammunitie/ nevens een groot Magasijn. De Koninck is in persoon na Odenzee ghegaen / den Rijcx-Admirael na Nieuborgh versonden om de vier Oorloch Schepen die aldaer leggen te bemachtigen/ hier en daer vondt sich veel vaertuygs gemonteert en ongemonteert.

De Koninck in Funen ordre gestelt / ende 't Eyl. verseeckert hebbende met vier Regimenten / onder den Graef Iacob de la Gardie, is den twaelfden February voort gegaen op Langelandt; van daer op Lalant.

Dese neerlaghe causeerde groote verslagentheyt aen 't Deensche Hof / de Koninck vont goet den Engelschen Envoye Meadouw (wel wetende dat de Staetsche Ambassadeur niet aenghenaem was) te versoecken / om sich tot Vreede t'interponeren/ die tot dien eynde een van sijn Domestyquen schickten over de Belt aen den Coninck van Sweden; Hy tot dien eynde committeerde den Graef van Ulefelt ende de Rijcx-Raet Totte, gelijck van Denemarcksche zijde ghestelt wiert de Rijcx-Hof-Meester Gersdorf, ende den Rijcx-Raedt Scheele. Daer van hier nae particulierder. De Koninck van Sweeden tardeerde wel ontrent acht dagen / ondertusschen steldemen tot Coppenhagen wat ordre/ treckende soo uyt Schoonen, de kleyne Steeden in Zeelandt, ende uyt de Schepen alles wat mogelijck was. Alsoo dat sich in Coppenhagen vonden drie duysent Ruyters/ twee duysent te voet ende twee duysent Matroosen/ behalven de Studenten/ jonge ghesellen/ ende Borgerye / waer tegen de Sweeden op het hooghste geseyt wierden te sijn niet boven acht duysent man, dies de Koninck groote reeden hadde om langhsaem te gaen / als van nooden hebbende goede artillerye en Ammunitie/ niet willende faute begaen; den twee-en-twintichsten February is hy gekomen tot Warborgh, en vier dagen daer na tot Kogerkrouch, twee mijlen van Coppenhagen. Die van Nascouw een gefortificeerde Stadt in Lalant (als de Sweden daer quamen) ende met tamelijcke besetting van Landtvolck/ een Artillerye van een en dertich Peerde/ ende sestien Metale Stucken versien / dwongen haer Gouverneur om sonder tegenstant te doen / of de Sweetsche Armee af te wachten / op 't approcheren van een Troup Ruyters ende de sommatie ghedaen door een Trompetter / aen

aen de Koninck van Sweeden de Sleutelen van de plaets te ghemoet te senden.

De Koninck van Sweden, aen de een zijde considereerde wel sijn victorieux Leger/ edoch oock aen de ander zijde dat een benepen Cat wel vecht/ ende dat die van Coppenhagen, hebbende tijdt ghehadt/ om met Steckaden/ ende ansints de onvolmaeckte Wallen te stercken/ uyt desperatie wel mochte meer doen als men meende/ heeft raedtsaem geacht een Vreede te maecken/ vresende al schoon hy Coppenhagen of Zeelandt hadde ghewonnen/ dat soo wel dese Staet/ als andere licht met Oostenrijck, Poolen, ende Brandenborgh mochten aenspannen/ ende dat Vranckrijck ende Engelandt ongeern sagen/ dat hy sich amuseerde in Denemarck. Alsoo heeft de Koninck van Sweeden sich laten contenteren met een middelmatighe satisfactie. Sijn eerste eysch was de halve Tol, oock Regensporgh tot satisfactie van den Hartoch van Holsteyn Gottorp, des Konincks Schoon-Vader, maer sulcx wiert ten deel uytgestelt; ten deel voorby gegaen. Die den Koninck van Denemarck excuseerden/ seyden dat binnen Coppenhagen gants geen of weynich voerage was voor de Paerden/ dies hy te min swaricheyt maeckten/ om terstont by 't sluyten van de Vrede aen Sweden over te geven de begeerde twee duysent Ruyters/ 't hadde oock soo hart gevrooren/ datter geen water was te krygen voor de Paerden in Coppenhagen, alles toegevroren zijnde/ oock wasser geen meel of middel om te malen. De Deenen hebben haer oock laten ontvallen datse van desen Staet meer hadden verwacht. De Vrede dan wiert ghesloten den seven en twintichsten February tot Warburgh, van waer echter noch een ende ander tot Roschilt sedert is geadjusteert/ den Con. van Sweden had sijn Hooft-Quartier tot Koge, onder het handelen heeft de Ambassadeur Beuningen (niet vorderende sich by de Tractaten vinden) door een Memorie versocht/ dat de clausulen van Vyandtlijcke Vlooten uyt de Oost-Zee te keeren/ ende van geen assistentie aen elckanders Vyanden te doen, mochten achter blyven. Maer Denemarck was ghedwongen om wel importanter pointen tot sijn eygen nadeel na te gheven/ ende konde op het Interest van desen Staet niet soo naeuw sien. Na Sluyte viel dispuyte over de executie/ de Deenen sustinerende dat die niet soude geschieden/ voor dat de Sweden Zeelandt souden hebben verlaten/ maer 't heeft niet geholpen/ sijnde den tienden Marty twee duysent Sweden de Sont te Paert en te Voet over 't Ys gepasseert onder den Graef Tot; aen de welcke de Vestingen Elsenborgh, Lantskroon, ende Malmo sijn overgegeven/ sullende rest volgen: De Koningen sijn den twaelfden tot Fredricxborgh by elckander geweest. De Koninck ende Koninginne van Denemarck met het gevolgh van 't geheele Hof ende de Lijf-Guarde te Paert ende te voet reden eerst derwaerts/ daer na reedt hy een half myle buyten Fredricxborgh den Koninck van Sweden te gemoet/ een schoot-weegs van elckander zijnde/ traden de Koningen van de Koets/ te voet elckanderen ontmoetende ende met veel eerbiedingen ende civijle complimenten bejegenende/ ende ter instantie des Deenschen Coninx tradt de Sweedtsche op de koets van d'ander/ ende in de selve saten oock de Vorsten van Sunderborgh en de Graef Gabriel Oxenstiern, aen de Tafel sat de Coninginne van Denemarck boven aen/ ende aen haer zijde de

Coninck van Sweden, daer na die van Denemarck. de Vorst van Sonderborgh ende eenige andere voorname Heeren. Ondertusschen sijn geexcuteert de articulen sprekende van traditie van Schoonen, Bleecking, ende Bornholm, de Coningen sijn van den dertienden tot den vyftienden by den ander gheweest/ over Tafel niet als ghemeene dingen discourerende / maer daer na tot diep in de nacht met elckander confererende. De Coninck van Swedeen wilde niet vertrecken voor: dat hy den Prins van Denemarck hadde ghesprooken/ soo dat hy in aller spoedt van Coppenhagen ghehaelt wiert / sulcx gheschiet sijnde is de Coninck van Sweeden vertrocken/ wordende weder omtrent een half mijl van die van Denemarck ghecondvoyeert / alwaerse onder den blaeuwen Hemel vriendelijck van elckander afscheyt namen. De Coninck van Sweden quam tot Elseneur omtrent vier uyren na de middach/ werdende door lossen van 't Canon van Kronenburgh verwillekomt. De Coninck nam sijn intree in 't Huys van de outste Tollenaer/ alwaer preparatie ghemaeckt wiert tot sijn onthalingh ende vernachten/ maer na een half uyr vertoef ginck een achterdeur uyt te voet nae de Strant/ ende voer de Sont over na Elsenborgh, latende sijn Caros ende bagagie ontrent het Eylandt Ween, daer de Sont noch gesloten lach/ over Ys na Schoonen rijden.

In de eerste conferentie tusschen wederzijts Commissarisen is van de zijde van Sweden tot satisfactie ende reparatie van gheleden schade ende ongelijck in desen Oorloch een excessive eysch gedaen / van dat aen Sweden tegens de evacuatie van de op dit Rijck ingenomen Landen ende plaetsen by den Coninck ende de Croon Denemarcken soude worden gecedeert de Provintien van Schoonen, Bleeckinge, 't Eylandt Bornholm, Ditmarschen, ende 't Graefschap Pinnenberg, de eygendom van de Provintie van Hallandt, welcke volgens de Bromsebrosche Tractaten voor een ghelimiteerde tijdt van Jaren in pantschap aen Sweden was gegeven/ mitsgaders de Ampten Bahuys, Dronthem, ende Aerhuysen in Noorwegen, de helft van de Tollen in de Sont, twaelf de beste Deensche Schepen van Oorloch/ ende een Millioen Rijcxdaelders, nevens noch veel andere beswaerlijcke conditien van renunciatie aen de by dese Croon aengegane Alliatien, exclusie van alle vreemde Oorloch Schepen uyt de Oost-Zee, satisfactie te doen aen den Hertoch van Holsteyn over desselfs Gravamina aen de Heer Ulefeldt over geleden schaden ende ongelijck ontrent ende nae sijn vertreck uyt dit Rijck / vrye inquartieringhe voor de Sweetsche Armee in de Landen van sijne Majest. van Denemarcken, overdoeninghe van de meeste overighe ghewórvene Militie van dese Croon/ nevens meer andere poincten van mindere importantie / ende hoewel door bemiddelinghe van de Heer Tresson Ambassadeur van de Coninck van Vranckrijck ende de Heer Meadouw, welcke twee Heeren 't officie van Mediateurs hebben gedaen/ naderhandt eenige meerder gematichept van de zijde van Sweeden is toeghebracht/ soo heeft echter voor datmael geen adjustement ghetroffen connen werden/ ende sijn voor de ghemelte Heeren Koninckliicke Deensche Commissarisen Maendach s'Morgens den vijf en twintichsten wederom binnen Koppenhage gecomen/ om van haer wedervaren te

ren te rapporteren/gevolcht van de Heer Meadom, welcke in eene particuliere Audientie aen sijn Maj. het uytterste dat men by Sweden te wegh hadde kunnen brengen/ ende de redenen van necessiteyt om van dese zyde tot Vrede te komen heeft voorgedragen; Die geheelen dach is by sijne Maj. ende de Heeren hier aenwesende Rijcx-Raden/ welcke weynich waren serieuselijck gedelibereert/ of men op soodanige harde conditien/ als van de zyde van Sweden wierden voorgeschreven tracteren/ ofte binnen dese Wallen het uytterste af te wachten ende op de middelen van resistentie/ die men in de selve by der handt hadde/ de Croon, het Koninckliјcke Huys, des Kroons Vloote, ende in somma het geheele Rijck hasarderen soude/ ende is eyntelijck soodanige Resolutie genomen/ dat de Rijcx-Hofmeester ende Scheel/ daer mede op Dingsdach van Koppenhage vertrocken zijnde/ met interventie van de opgemelte Mediateurs de saecke soo verre is gebracht/ dat de Negotiatie tot Rostorf een Dorp twee mylen van de gemelde Stadt herwaert zijnde/ voor drie dagen een project/ sommierlijck inhoudende de Pointen van een Tractaet is ghetroffen/ ende by wederzijdts Commissarisen onderteeckent, ende sijn opghemelde Deensche Heeren/ na dat sy van het selve aen sijn Majesteyt ende de Rijcx-Raden rapport gedaen hadden/ den laesten February wederom ghereyst/ met ordre om alles te voltrecken met de meeste mitigatie van veel seer harder conditien/ die by nader instantie te weegh gebracht souden konnen werden sulcx soude geschieden tot Roetschild, ende is gedaen als hier na is te vinden.

Geduyrende de voorschreve handelingh liet de Ambassadeur Beuningen niet te vigileren voor 't Interest van desen Staet als/ hy vernam dat van de sijde van Sweeden wiert geinsteert/ dat in de selve Tractaten soude influeren twee verscheyden articulen/ by 't eene van 't welcke de hooge Contrahenten wierden verbonden des anders vyanden niet te assisteren, ende by het ander soo veel moogelijck was te beletten het passeeren van alle vyantlijcke Oorloch-schepen door de Sont ofte Belt, inde Oost-zee. Hy vertoonde dat het voorschreve eerste point/ in soo ghenerale termen ghetoucheert werdende/ notoirlijck soude derogeren aen de Alliantie welcke Syn Coninckl. Majesteyt hadde met haer Ho. Mo. mede brengende dat men den anderen tegen alle attacquanten hulpe sal leysten/ ende dat het selve Syne Coningl. Majesteyt. ende de Croon soude onbequaem maecken om eenige Alliantie/ selve defensive te hebben ofte in het toekomende te contraheeren/ niet vermogende generaele Reciproque belofte van assistentie tegens alle attacquanten te doen; ende also soodanige contraintien noch billijck/ nochte met de engagementen de welcken deese Coningh met andere Staten hadde over een coomende was/ noch claerlijck strydende met de souverainе vryheyt van dit Rijck/ om door Defensive Alliantie tegens alle attacquanten sich ende sijn vrinden te stercken/ ende dat sulcx ontwijffelijck niet accordeerde met de intentie van Syne Coninglijcke Majesteyt selve; versocht dat allesints die voorsieninge mocht werden gedaen dat het voorsz. Articul in soodanige Termen werde getoucheert dat het niet applicabel was als op de geene die de Kroon Sweeden offensive mochte aentasten/ dat is op attacquerende vyanden/ ende niet op de geene dien die by de selve aengetast ende daer door tot middelen van genoot-

saeckt

faeckte defensie verobligeert mochten werden; ofte dat ingeval hare Ho. Mog. Alliantien met dese Kroon by een expres Articul mochte werden gesalveert. Ende voor soo veel het voorsz. tweede poinct aenginck / alsoo haer Ho. Mog. niet conden werden geprejudicieert / om als 't geweldt ende 't ongelijck / dat haer ofte haer gheallieerden in tijden ende wijlen ervaren mochte / op de Oost-Zee op een genecessiteerde defensie self door Oorlochs Vlooten de Zont te passeren / aen haer Ho. Mog. wel expressselijck bleef by voorgaende Tractaten; soo versocht opgemelde Ambassadeur dat het voorsz. tweede point ofte geheelijck niet ingewillicht ofte in soodanige terme mocht werden gestelt dat voorgaende Tractaten van haer Ho. Mog. onghequest blyven / ofte in alle ghevbal dat de verhinderinghe aen de passagie van Vyandtlijcke Vlooten te doen / niet verder mocht werden verstaen / als de geene die offensie tegens de Croon Sweden ende niet tot defensie van haer Ho. Mog. staet / ofte van der selver geallieerde soude mogen werden gebruyckt / wesende notorie tegens de reden niet alleen / maer oock tegens de Interessen van dit Rijck dat het selve soude engagement maecken om tegens soodanige middelen van defensie anderen te geval sich t'opponeren ende sijn vrunden aen de Oost-Zee met de welcke het selve gemeenschap van Interessen hadde niet alleen niet te mogen assisteren / maer oock haer alle hulpe te water van anderen af te snyden.

Dit aldus in 't groos gestelt hebbende sal de handelingh ende bedes Tractaten ende gevolgh van dien wat besonderlijcken verhalen.

Soo ras als de Coninck was in Funen, quam van de Engelsche Envoye Meadouw tot Odenzee aen hem een schryven uyt Coppenhagen van den derden February, hem van wegen Denemercken versoeckende tot handelingh. Den Koninck antwoorde den vijfden February uyt Nyborgh, dat hy wel genegen was / ende appointeerden om in 't Eylandt Sproo of tot Rudcopia in Langelant by een te comen. Ondertusschen voer de Koninck voort met sijn Leger ende ontmoete den Engelschen Envoye met de Deensche Heeren Commissarisen tot Warborgh. Doch eenich defect sijnde in de Deensche Pouvoirs, quamen daer na weder by een tot Tostrup een Dorp niet wydt van Coppenhagen, alwaer den achtienden February ouden stijl gemaeckt werden de volgende preliminaire Articulen / hier na volgende.

Pacta Tostrupii, à Septentrionalium horum Regnorum Commissariis Plenipotentiariis inita, quorum vigore hostilitates & dissensiones utrinque aliquamdiu exercita, abolenda & amicabiliter componenda sunt.

1. SIt & maneat in posterum inter Regem & Regnum utrunque, nec non eorum subditos & incolas invicem, Pax sincera & perpetua, & ita quidem, ut posthac omnes utrinque cessent dissensiones & discordiæ, contra vero ab utraque parte reducatur amicitia firma & secura, beneficioque Generalis Amnestiæ penitus oblivione sepeliatur, quicquid vel ante bellum, vel ipso flagrante, mali sive damni invicem inflictum fuit.

2. Utraque Pars omnibus fœderibus, in præjudicium ac detrimentum alterutrius initis renunciet.

Nec

3. Nec una pars contra alteram fœdera iciat, aut alterius hostibus opem ferat & succurrat, quibuscunque demum id modis fiat.

4. Utraque pars, quantum fieri potest, impediat, ne hostilis aliqua classis bellica per fretum Oresundicum aut Balthicum in ipsum mare Balthicum penetret & irrumpat.

5. Maneat itidem Pactis Bromsebröensibus pristinus suus vigos, in quantum per præsentes Tractatus non immutantur.

6. Quicunque Reges, Respubl. Potestates & Principes pace hac comprehendi cupiunt, ab utroque Regum id requirere possunt.

7. Omnes naves Svedicæ ad subditos Svedicos spectantes iisque propriæ, à vectigalium pensione, visitationum onere & certificationum exhibitione liberæ ac immunes Oresundam vel fretum Balthicum transeant, dummodò in locis publicis, ubi S.R.M. Daniæ teloniorum cura est, legitimas suas atque justas Commeatus, sive salvi passus Nautici literas, vulgò Stipes monstrent & exhibeant. Aliarum vero mercium Svedicarum, navibus ad peregrinos pertinentibus impositarum, eadem ratio deinceps sit, ut antea, & ita quidem, ut secundum tenorum Pactorum Bromsebröensium legitimas Certificationes suas exhibere teneantur, quarum ope & virtute ab omni telonio aliisque oneribus ie liberas & eximias præstare poterunt.

8. S. R. M. Sveciæ loco satisfactionis tam pro cessione terrarum occupatarum, quam damno per hoc bellum dato, Rex Regnumque Daniæ cedat Hallandium, Blekingiam, Scaniam & Bornholmiam, una cum subjacentibus & appertinentibus Insulis, nec non castellum Bahusiense in Norvegia, una cum adjacenti Districtu & Præfectura, cum omnibus ac singulis Regalibus, juribus & appertinentiis, nullis exceptis, non secus ac Regnum Daniæ eadem huc usque possedit & obtinuit.

9. R. item M. Regnoque Sveciæ Rex Regnumque Daniæ cedat Districtum seu Præfecturam Nidrosiensem, communiter Trundheimensem appellatam, cum omnibus ac singulis appertinentiis, quæ jure meritove vel hodie eo pertinent, vel olim eo pertinuerunt, tam terra, quam mari, ut incorporentur Regno Sveciæ in perpetuam proprietatem.

10. Ex adverso S. R. M. Sveciæ quascunque Regis Regnique Daniæ terras, ditiones ac Fortalitia, durante hoc bello, sive in Dania sive Norwegia, vel etiam Slesvicensi Ducatu, Holsatia, & Comitatu Pinnenbergensi occupata, restituat. Pariter S. R. M. Sveciæ pro se, & successoribus suis, renunciet omnibus juribus & prætensionibus quas in Comitatum Delmenhorst & Ditmarsiam, ratione Ducatus Bremensis, habet vel habere potest.

11. Omnes utrinque captivi, cujuscunque demum conditiones aut fortunæ sint, absque ullo lytro liberi dimittantur.

12. S. R. M. Sveciæ Exercitus, quam celerrime id fieri possit, & minimum intra secundam diem mensis Maji, Ditionibus & terris S. R. M. Daniæ excedat, interea eidem sustentatione necessaria prospiciatur, ita tamen, ut stricta inter milites disciplina vigeat & exerceatur.

13. Consensum etiam est, ut omnes Ordines, tam Nobiles quam Ignobiles, Ecclesiastici & seculares Provinciarum & Præfecturarum, vigore hujus Tra-

statur in Dania & Norwegia cessarum, iisdem legibus, privilegiis & immunitatibus, ut antea, fruantur, in quantum Constitutionibus fundamentalibus Regni Sveciæ non repugnant. Aliàs S. R. M. Sueciæ nomine promittitur, illorum privilegia, quibus hactenus gavisi sunt, auctum potius quam imminutum iri. Bona item & possessiones, quæ vel hæreditatis, emtionis oppignerationis titulo, vel aliis quibuscunque demum jure licitis modis, illis competunt, ipsimet & eorum hæredes ac successores securè retinebunt.

14. S. R. M. Sveciæ omnes terræ ac loca, quæ durantæ hoc bello occupata, ac Regno Sveciæ adempta sunt, ubicunque demum locorum sita, restituantur, ut & tres naves Svedicæ, circa belli initia in Freto Oresundico detentæ, una cum mercibus, quibus juxta tenorem Certificationum onustæ fuerant, vel earundem justo pretio, similiter reddantur.

15. Cedatur etiam S. R. M. Sveciæ omnis jurisdictio Ecclesiastica & secularis, quam S. R. M. Daniæ in quædam bona Terrarum Rugiæ obtinuit.

16. Omnia Fortalitia & Munimenta tam hoc bello expugnata & capta, quam mediantibus Tractatibus cessa, absque tormentis & apparatu militari tradantur. Illarum vero Regionum & provinciarum agricolæ, ubi fortalitia ista sita sunt, tenebuntur prædicta tormenta & commeatum ad littus devehere, ubi commodissime navibus imponi possunt.

17. Duci Holsatiæ à Rege Daniæ secundum æquitatem fiat satisfactio, de qua cum ipso tractabitur & decernetur.

18. Itidem hisce promittitur Comiti ab Uhlefeldt restitutio omnium suorum bonorum, tam mobilium, quam immobilium, cum omnibus reditibus, ex eo tempore, quo in manus Commissariorum pervenerunt, in hanc usque diem perceptis. Et integrum præterea erit ipsi, ejusque Comitissæ, Socrui, liberis, Amicis & famulis libere in Dania ac tuto habitare atque degere, ubicunque commodum ipsis visum fuerit. Feudis vero illis, nempe Hirsholm, Munckelin, ut & S. Johannis Monasterio in Norwegia, Comiti Uhlefeldio ejusque filio olim concessis, juxta tenorem Investiturarum libere fruantur, eademque retineant.

16. Publicatum Manifestum antiquetur & aboleatur, nec unquam posthac divulgetur, recudatur, aut venale habeatur.

17. R. item M. Sueciæ Serenissimus Rex Daniæ bis mille equites, & bis mille pedites tradat & exhibeat.

Ut autem suprascripta omnia, quæ ab Utriusque partis Plenipotentiariis Commissariis promissa sunt, fideliter serventur, una Nobiscum Domini Mediatores Sacræ Regiæ Majestatis Galliæ, & S. Celsitud. Domini Protectoris Angliæ, in testimonium isthoc subscripserunt, & impressione suorum sigillorum confirmarunt, Tostrupii die 18. mensis Febr. Anno 1658.

Le Chevalier de Terlon.	*Philippe Meadowe.*	*Iochem Gersdorp.*	*Christen Skiel*
L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

De Ratificatien van beyde Koningen zijn terstondt daer op gevolght den ses en twintichsten, uyt cracht van sulcx moesten de Deensche overgeven twee duysent duytsche Ruyters.

De Sweden claeghden datse niet meer kregen als negen hondert en ses en dertich, meest of veel Deensche Onderdanen. Doch onder beloste van die te suppleren/ is veraccordeert tot Roeschildt 't gene volght den ses en twintichsten February.

Tractatus Roschildensis.

SErenissimi ac Potentiss. Principis & Domini, Domini Caroli Gustavi, Dei Gratia, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, Wandaliæque, Principis Rügiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ; nec non Comitis Palatini ad Rhenum, Bavariæ, Juliaci, Clivie & Montium Ducis &c. Regis & Domini nostri clementissimi, Nos Plenipotentiarii Commissarii, Cornificius, Comes ab Uhlefeldt, Dominus in Graslitz & Hermanitz, Eques Auratus, altissime memoratæ S. R. M. Consiliarius Secretior: Steno Bielcke. Liber Baro in Corpo, Dominus in Gæddeholm, Grœssöen & Tånga, itidem S. R. M. Regnorumque Sueciæ Senator, Admiralis & Collegii Admiralitatis Consiliarius: notum hisce volumus, quod postquam aliquo abhinc tempore dissensiones, simultates atque controversiæ succreverint & coortæ sint inter sæpe dictam Sacr. Reg. Maj. Regnumque Sueciæ ab una, & Serenissimum ac Potentissimum Principem & Dominum, Dominum Fridericum tertium, Daniæ, Norwegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regem, Ducem Slesvici, Holsatiæ, Stormariæ & Ditmarsiæ, Comitem in Oldenburg & Delmenhorst, Regnumque Daniæ ab altera parte, quæ eousque tandem eruperunt, ut flagrantem istthanc belli flammam inter S. S. R. R. M. M. & gloriosissima hæc Regna non sine ingenti utriusque Regni & eorum subditorum damno, decremento, ruina atque desolatione produxerint & excitarint: primum quidem Serenissimus ac Potentiss. Princeps & Dominus, Dominus Ludovicus XIV. Galliarum ac Navarræ Rex Christianissimus, postmodum vero Sereniss. Dominus Protector Angliæ, Scotiæ & Hyberniæ, pro singulari suo amore & affectu, quo belligerantes hosce Reges & eorum Regna complectuntur, consultum putarint, omnia possibilia indagare media quorum interventu accensa illa & latissime circum serpens belli flamma in Regnis his Septentrionalibus supprimi & extingui, in ejus vero locum pax, tranquillitas, amicitia & bona confidentia stabiliri, & ad præcavendum omnibus futuris malis restaurari possit. In quem finem tam S. R. M. Franciæ, quam Serenissimi Angliæ Protectoris Celsitudo Extraordinarios suos Ablegatos ad utrasque S. S. R. R. M. M. Sueciæ & Daniæ miserunt, cum mandatis amplissimis, ut totius Christianæ Religionis statum & pericula, quæ ob gesta istthæc bella eidem imminere possent, utrique Regum ob oculos ponerent, & ad compositionem, consiliaque pacifica eò magis illos allicerent ac permoverent; ut & præterea Suorum Dominorum

minorum ac Principalium Mediationem & interpositionem ad salutare hocce pacis opus serio promovendum offerrent; Quapropter etiam S. R. M. Rex & Dominus noster clementissimus tam S. Majest. Galliarum Regis, & S. Celsit. Domini Protectoris Angliæ persuasionibus & consiliis, quam proprio instinctu & desiderio ad suffocandum & delendum belli istud incendium, & firmandam conservandamque pacem ac tranquillitatem intra Regnorum suorum fines, ut & fidam amicitiam & bonam correspondentiam cum omnibus vicinis ac finitimis, præsertim vero cum Dania & Norwegia, quippe quæ non amplissimorum modo finium, sese invicem attingentium ratione, verum etiam in multis aliis plurimum mutui commercii obtinent; Suorum Confœderatorum amicabilibus consiliis patentes aures præbuit. Et cum tandem S. R. M. Daniæ itidem propensionem suam, per S. Celsitud. Domini Protectoris in Aula sua degentem Ablegatum extraordinarium, ad pacem ineundam declaraverit; exhinc factum est, ut coitio quædam & congressus primum Rudcopiæ in Langelandia inter utriusque Regni Commissarios & Plenipotentiarios definiretur & constitueretur, Verum postquam interea temporis S. R. M. Rex & Dominus noster clementissimus armorum suorum successui insistens, eorundemque felicitate frui cupiens, una cum universo exercitu per Langelandiam in Lalandiam & Falstriam pedem inferret, Commissarii Danici, comitante eosdem S. Celsitud. Domini Protectoris Ablegato, S. R. M. non procul Wordingburgo heic in Sialandia obviam eundi ansam arripuerunt. Unde S. R. M. ut desiderium suum, qua in pacem & concordiam fertur, approbaret, occasionem istam præterire noluit; quin potius Nos suos Commissarios, suo ac suorum Regnorum nomine constituit, debitaque & sufficienti plenipotentia munivit. Quo facto Nos supra nominati cum altissime memoratæ S. R. M. ac Regni Daniæ Senatoribus & Plenipotentiariis Commissariis, Illustribus, Nobilibus, & Generosissimis, Domino Joachimo Gerstorffio in Tundbyholm, Equite Aurato, Magno Regni Magistro, & Præfecto Regio in Insula Bornholm: & Christiano Skiel in Eusinge, itidem Præfecto Regio in Trygge wælde convenimus, & post Plenipotentiarum Procuratoriorumque nostrorum tabulas mutuo perlustratas, easque legitimas & sufficientes repertas, & rite invicem permutatas, in nomine Sanctissimæ Trinitatis congressi sumus, horumque Tractatuum initium fecimus. Et quanquam Commissarii Danici, ut Regis & Domini sui mentem ac ulteriorem declarationem super proposita à Nobis puncta edocerentur, Hafniam abierint; nihilominus Tractatus ideo non abrumpebantur, præsertim quod promitterent, se in loco aliquo commodo nos quamprimum denuo conventuros. Id quod etiam ita contigit, dum primum in Prætorio ad Torslunda-Magla S. R. M. Dominum nostrum clementissimum allocuturi, deinde in pago Tostrup ad ibidem continuandum inchoatum pacis negotium comparuere. Ubi Nos una cum Christianissimi Galliarum ac Navarræ Regis Consiliario & ad S. R. M. Sueciæ Legato Ordinario Illustrissimo Domino Hugone Terlonio, Equite S. Johannis Hierosol. ut & S. Celsitud. Domini Protectoris Commissario, & Extraordinario ad S. R. M. Daniæ Ablegato Illustrissimo Domino Philippo Medovio adhibita accuratissima diligentia pensitavimus atque examinavimus omnes controversias ac lites, quæ Regna hæcce invicem

invicem exercuerunt, omnesque modos atque vias ad easdem componendas, bonam vero sinceram & fidam amicitiam iterum producendam & stabiliendam inivimus. Quo in negotio supra laudati Domini Mediatores, nomine suorum Principalium omnem sedulitatem, prudentiam, dexteritatem, laborem atque industriam, sine ullo tædio & remissione, tam diu impenderunt, donec tandem inter Nos, nomine s.s. M.M. Regum ac Dominorum nostrorum clementissimorum, eorumque Successorum, ac Regnorum Sueciæ & Daniæ, in certa quædam puncta sive capita consensum ac conventum fuerit, quæ nunc heic Roschildiæ, adsistente divina gratia, mutuo beneplacito, ab utriusque partis Commissariis melius elaborata, insolenniorem quandam formulam redacta, & ad præcavendum omnibus in posterum litibus, erroribus ac controversiis uberius diducta sunt, modo ac tenore sequenti.

PRimum sit inter utrumque Regem & Eorum Successores, Regna, ditiones, Consiliarios, Ministros, subditos & Incolas, Sueciæ, Daniæ ac Norwegiæ, firma, perpetua & nunquam revocanda pax, ita quidem ut omnes in posterum suspiciones, sinistræ voluntates, diffidia, discordiæ, inimicitiæ & bella sopita & sublata sint; cum & quæ ab utraque parte, tam antea, quam durante hoc bello acta fuerint, beneficio generalis & ad quosvis pertinentis amnestiæ sepeliantur, nec unquam in memoriam revocentur aut repetantur. E contrario vero perpetua amicitia, mutua animorum benevolentia, concordia ac fida vicinitas restauretur & conservetur, ita ut alter alterius commodum verbis & factis, non secus ac proprium, promoveat ac defendat, & quicquid alterutrius personæ, regimini, Regnis, Ditionibus ac subditis in damnum aut præjudicium cedere possit, avertere studeat, & quantum in se positum, impediat.

2. Et ut hæc eo melius fieri possint, mutuaque confidentia inter utrosque Reges. & Eorum Regna Sueciæ ac Daniæ foveatur ac conservetur, ab utraque parte tollantur ac rejiciantur omnes confœderationes, cum aliis Potestatibus, *Regibus*, *Principibus*, *Statibus* ac *Rebuspub.* quibuscunque, in alterutrius partis detrimentum aut noxam initæ & sancitæ; sicut etiam in posterum una pars contra aliam nulla fœdera feriat, nec alterutrius hostibus ullo modo, aut sub quovis prætextu succurrat & auxilium mittat.

3. In eundem finem inter nos constituimus, & mutuo promisimus, nos nunquam concessuros, ut peregrina quædam classis inimica, cujuscunque etiam illa fuerit, per fretum Oresundicum aut Balthicum in mare Balthicum transeat; sed ab utraque parte pro omnibus viribus id impedituros & aversuros esse.

4. Conventum quoque ac conclusum est, ut omnes naves S.R. M. Sueciæ, Ejusdem subditis & Incolis tam ipsius Sueciæ, quam subjacentium Provinciarum, Regionum ac Urbium, sine omni exceptione propriæ, sive sint armatæ sive non armatæ, sive parvæ sive magnæ, cum mercibus cujuscunque generis, quas vectant, sine discrimine, non solum in Oresunda & freto Balthico, ab omnibus vectigalibus, Inquisitionibus, Visitationibus, Detentionibus, aliisque molestiis ac oneribus, quocunque demum nomine venire queant, liberæ ac immunes, sed & nullatenus obstrictæ esse debeant, ut secum habeant vel mon-

strent Certificationes quosdam de mercibus impositis, si tantummodo in R. M Daniæ telonio Helsingoræ & Neoburgi legitimas suas salvi passus nautici literas exhibeant & ostendant. Verum cum bonis istis atque mercibus, quæ quidem ad S. R. M. ejusdemque Successorum Subditos & Incolas, tam in Suecia ipsa, quam in omnibus aliis Sueciæ subjacentibus Provinciis, Regionibus ac Urbibus, spectantatque pertinent, sed peregrinis navibus impositæ sunt, eadem in posterum ratio, quantum Certificationes concernit, juxta tenorem pactorum Bromsebröensium obtineat & observetur; in eum quidem sensum, ut si tantummodo legitimas suas Certificationes ostenderint, tunc sine impedimento, detentione, interdicto, aut vectigalium exactione, quocunque demum modo, per Oresundam ac fretum Balthicum ultro citroque libere transire possint. Ast bona Suedica peregrinis navibus imposita, quæ legitimas Certificationes suas ostendere nequeunt, vectigali in freto Oresundico ac Balthico obnoxia sint & subjecta.

5. Quandoquidem S. R. M. Sueciæ in hocce bello occupaverit, & armorum suorum virtute acquisiverit varias S. R. M. Daniæ ac Norwegiæ Provincias, regiones atque Insulas, & in iis sitas munitiones atque Urbes jure belli nunc possideat; S. R. M. Daniæ consensit & constituit pro se, suis successoribus, Daniæ & Norwegiæ Regibus ac Regnis tam in satisfactionem & compensationem pro occupatarum Provinciarum restitutione, quam in reluitionem damni S.R.M. Regnoque Sueciæ per hoc bellum dati & sumptuum impensorum, ut & ad declinandas ulteriores difficultates, ut S. R. M. Ejusdem Successoribus, Sueciæ Regibus ac Regnis cedantur Provinciæ Halland (quæ olim Regno Sueciæ in assecurationem data fuit) Scania, Blekingia, Bornholmia una cum omnibus ad dictas Provincias, Regiones atque Præfecturas pertinentibus Urbibus, Arcibus, Castellis ac Munimentis, Insulis, Scopulis, Superioritatibus, Præeminentiis, regalibus, jurisdictionibus tam Ecclesiasticis quam secularibus, censu, Proventibus, vectigalibus, reditibus ac juribus tam terra quam mari, sicut olim Reges Daniæ ac Norwegiæ easdem possederunt, ut in posterum penes S. R. M. ejusdem successores ac regna Sueciæ in perpetua possessione, proprietate ad dominio, sine controversia permaneant.

6. Similiter ceditur Sacræ Regiæ Majestati ac regno Sueciæ à Sacra Regia Majestate Daniæ arx & Præfectura Bahus, ut & Domus & Præfectura Trundheimensis seu Nidrosiensis una cum omnibus subjacentibus Urbibus, Oppidis, Arcibus ac munimentis, ut & bonis Ecclesiasticis ac secularibus, Præfecturis & appertinentiis, quæ sub iis de jure comprehenduntur, & olim eo pertinuerunt tam terra quam mari, ut Regno Sueciæ in perpetuam possessionem ac proprietatem inferantur: Quemadmodum tam de his, quam de reliquis cessis & præcedente articulo nominatim recensitis ditionibus ac provinciis peculiariter confectæ cessionis literæ S. R. M. Regnique Daniæ Senatorum subscriptionibus ac Sigillis confirmatæ fusius demonstrant.

7. Ceditur itidem S. R M. Ejusdem Successoribus ac Regnis Sueciæ, à S. R. M. Ejusdem Successoribus & Regno Daniæ omnis illa juris dictio, tam Ecclesiastica, quam secularis in quantum eandem habuit super bona quædam in Principatu Rugiæ sita.

Omnes

8. Omnes præterea Nobiles, qui in cessis Provinciis, terris ac Præfecturi bona possident, & ibi habitant, obnoxii erunt & tenebuntur S. R. M. ejusque Successoribus ac Regnis Sueciæ, homagium suum ac fidelitatis juramentum præstare, seque ad debitam obedientiam, fidelitatem & servitia obstringere, quemadmodm olim Regibus Daniæ obligati fuerunt. Eundem in modum omnes reliqui in prædictis Provinciis habitantes, tam Ecclesiastici quam seculares, Cives & Agricolæ, ab hac dies R. M. ejusque successoribus ac Regnis Sueciæ, tantum, ac in perpetuum erunt obligati, & omnes Præpositi ac sacerdotes sequentur illum Episcopum, Superintendentem & Consistorium, cui vel quibus R. sua M. id committet & injunget.

9. E contrario à S. R. M. Regnique Sueciæ promissum fuit, quod omnes status, sive Nobiles sive Ignobiles, sive Ecclesiastici sive secularis, sive Cives sive Agricolæ, istarum Daniæ & Norwegiæ Provinciarum & Præfectuarum, quæ mediantibus his tractatibus fuerunt cessæ, bona sua ac proprietates, quæ vel hæreditatis, emtionis, permutationis, aut oppignerationis titulo, ante bellum eis competunt, vel à Regno seu privatis invicem jure acceperunt, retinere debeant, & ita quidem ut in posterum quoque plena facultas ipsos maneat, bona illa seu proprietates possidendi, utendi, fruendi, retinendi ut & alienandi, vendendi aut permutandi, sicut olim op inuerunt. Similiter retinebunt consueta sua jura, Leges, antiqua Privilegia & immunitates sine omni impeditione & turbatione, in quantum tamen illa non contrariantur vel pugnant cum Legibus Fundamentalibus Regnorum Sueciæ, cum quibus scilicet cessæ hæ Provinciæ ac Præfectu æ inperpetuum posthac adunientur & consociabuntur. Ut etiam appareat S. R. M. Sueciæ ex singulari gratia & indulgentia malle eorum conditionem meliorem reddere, quam diminuere, promissum fuit, ut omnes tam Nobiles quam Ignobiles, qui S. R. M. ac Regnorum Sueciæ jurisdictioni sese omnino subjecerint, frui possint eadem admissione & accessu ad honores & beneficia, ac si in ipsa Suecia nati forent.

10. Consensum quoque invicem est, quod quando Fortalitia & Terræ S. R. M. Sueciæ Commissariis cedentur, tunc simul omnia quæ in promptu erunt documenta & instructiones, de Provinciarum iisque subjacentium bonorum conditionibus, rediribus ac proventibus, ut & finibus, Limitibus & Terminis, quæque justitiæ administrationem concernunt scripta, libri redituum, & alia quæ ejusmodi notitiam progignere possunt, tradenda erunt. Quo facto quo vel tres Plenipotentiarii ab utraque parte constituentur, qui omnes fines, terminos atque limites inter cessas, iisque dicinas & adjacentes Provincias & Præfecturas revidere, separare, dirigere & ordinare poterunt, quo eo melius omnes controversiæ ac lites declinentur, & qui libet in pace & quiete iis frui possit, quæ jure ipsi competunt.

11. Similiter S. R. M. Sueciæ omnes istæ Provinciæ & loca, quæ durante bello occupata, Regnoque Sueciæ erepta sunt, ubicunque demum illa sita fuerint; ut & tres naves Suedicæ, sub initium belli in freto Oresundico detentæ, una cum impositis mercibus, vel justo earundem pretio, juxta tenorem Certificationum, restituantur. Conventum quoque ab utraque parte est, quod omnes illæ prædæ, quæ per concessas commissiones quidem capi potuerunt, sed ante pacifi-

pacificationem Tostrupiensem in portus deductæ non sunt, veris Dominis ac Proprietariis restituendæ sint. Alia vero bona ac mobilia, post illud tempus unius vel alterius partis subditis tam terra quam mari ablata, nec ante sæpe dictam pacificationem à s.s. R. R M. M. Sueciæ vel Daniæ dono aliis data, itidem restituentur & reddentur.

12. Contra s. R. M. ejusque Successores ac Regna Sueciæ cedunt s. R. M. Regnoque Daniæ omnia illa jura & prætensiones, quas s. R. M. jure belli habere potest in omnia Fortalitia, Munitiones, Insulas, Provincias, Urbes atque Territoria, quæ in hoc bello, virtute suorum armorum occupavit, nominatim in Provincias Sialandiam, Lalandiam, Falstriam & Langelandiam, una cum Munimento Nagscow, item Fioniam Jutiam, Ducatum Slesvicensem, Halsatiam, Stormariam & Dithmarsiam cum Fortalitio Friderici-Odda, Munimento Hal, Arce ac Comitatu Pinnenbergensi; sicut & Insulas Alsen & Arrhöe cum Arcibus Ducalibus Sunderburg & Norburg, ut & in omnes tam in his duobus Regnis Daniæ & Norwegiæ, quam in prædictis ducatibus & illis subjacentibus Provinciis & Insulis Urbes occupatas, Munimenta Fortalitia, Præfecturas, Arces Nobilium & territoria, quomodocunque nominari possunt, & in hac transactione per expressum excepta non sunt; illaque loca omnia, postquam secundum tenorem hujus tractatus iterum restituta ac tradita sunt, cum suis appertinentiis ac juribus s. R. M. ejusque Successores ac Regnum Daniæ sine omni impeditione sequentur.

13. Eodem modo cedit s. R. M. pro se, suis successoribus ac Regnis Sueciæ omnia sua jura & prætensiones, quas s. R. M. ratione Ducatus Bremensis aut habet aut habere potest in Comitatum Delmenhorst & Dithmarsiam, transfertq; illa sua jura in s. R. M. Daniæ Ejus successores, & Duces è domo Holsatica Regiæ & Gottorpiensis lineæ, ita ut s.R.M. Sueciæ & ejus successores nunquam ulterius in eas regiones prætendere vel velint vel debeant. Quod si etiam s. R. M. Sueciæ, ratione dicti ducatus Bremensis prætensionem quandam obtineret in bona quædam Nobilium in Holsatia, ceditur eadem simul vigore hujus tractatus, & promittitur, quod documenta quæ in promptu sunt & huc pertinent, s. R. M. Daniæ, & domui Holsatiæ, Regiæ & Gotthorpiensis lineæ tradentur.

14. Sicut autem munimenta utriusque partis, tam quæ hoc bello occupata sunt, quam quæ per hanc pacificationem ceduntur, sine tormentis, apparatu & commeatu bellico tradentur, ita convenit invicem, ut Agricolæ earum Præfecturarum, in quibus illa munimenta sita sunt, teneantur tormenta, apparatum bellicum & comeatum ad littus devehere, unde commodissime in naves imponi ac deferri possint.

15. Conclusum quoque & promissum est, quod in iis Fortalitiis, quæ ab una vel altera parte cedentur, certum aliquod spatium determinandum sit, ubi ille, qui locum munitum cedit, suum comeatum & apparatum bellicum tamdiu conservet ac custodiat, donec tempore commodo eundem alio transferre poterit.

16. Ut autem in eductione militis, tradendi'que invicem Provinciis, Urbibus & munimentis eo melior ordo utrinque observetur, inter utramque partem

tem hac de re ita convenit, ut quamprimum 2000 equites, (quos S. R. M. Sueciæ hoc ipso S. R. M. Daniæ promisit) traditi fuerint, exercitus Suedicus statim Sialandia excedat. Postea Helsingburgum die 27. Lans-Croona 18. Febr. Malmogia die 1. Martii tradentur. Die 4. ejusdem mensis Commissariis Suedicis Christianstadium, eodemque die Commissariis Danicis Naxkovia tradetur: Quo tempore exercitus Suedicus è Lalandia, Falstria & Langelandia educetur. Die 15. Martii Christianopolis & reliqua Blekingia una cum Bornholmia, siquidem fieri poterit, & Cœli tempestas id permiserit, sicut & 18. Martii Bahusium tradentur; Die 1. Maji tradetur Nidrosia sive Trundheim; præterea Jempterlandia & Bremervörda, ut & cœtera loca, quæ Rex Daniæ hoc bello occupaverit, ubicunque etiam sita fuerint, Suedicis Commissariis restituentur. Contra S. R. M. Sueciæ universus exercitus eodem die è Fionia, Jutia, Slesvicensi Ducatu, Holsatia, Stormaria & Ditmarsia, subjectisque Insulis, Munimentis, Fortalitiis, Nobilium Arcibus ac Domiciliis, quocunque ea nomine venire possint, proficisci incipiet. Munimentum vero Friderici-Odda, Pinnenbergum, Fortalitium Hall cum omnibus aliis locis, ubicunque demum sita sint, quæ durante hocce bello in S. R. M. Sueciæ potestatem venerunt, eodem die 1. scilicet Maji Regis Daniæ Commissariis tradentur. Eodem etiam tempore Insula Alsen una cum Sunderburgo & Nordburgo legitimis suis Dominis restituetur. Quod si præterea loca quædam in prædictis Regnis, Provinciis, Ducatibus ac Insulis ab alterutra parte occupata fuerint, ea similiter ac si expresse hic nominata essent, iis ad quos antea pertinuerant, restituentur.

17. Et ut in permutationibus Fortalitiorum, ut & eductione militum ex Urbibus & Provinciis prædicto termino, incolis nulla vis aut injuria inferatur, aderunt ab utraque parte Commissarii, qui hujus rei curam sedulam agent, ne videlicet subditis aliquid violenter eripiatur, vel aliud quid illicitum injungatur. Et quoniam exercitui Suedico, quamdiu in his terris commorabitur, de necessaria sustentatione prospiciendum est, ita quoque hac in re bonus ordo & disciplina observabitur, & hoc quidem modo, ut post diem conclusæ pacis, à subditis nihil amplius & de novo vel pro redimendis ædium incendiis, vel sub aliorum belli onerum prætextu, quocunque demum nomine venire possint, petatur & exigatur, nisi quod ad debitam exercitus sustentionem, juxta constitutionem à Commissariis utriusque partis hac in re faciendam, quamdiu in Regno hoc permanebit, opus erit.

18. Quod supra dictum est, de restitutionibus & cessionibus terrarum, in definito termino, intelligendum erit secundum Leges Patriæ; & ita quidem, ut qui Præfecturas jam habeant & possideant, reditibus fruantur usque ad diem proximam Philippi Jacobi, integrumque eis sit, debita sua à dicta die Philippi Jacobi Anno 1657. usque ad annum 1658. exigere: hoc tamen respectu, ut si quæ statim solvi nequeant, tantum temporis indulgeatur, quo successive & in certis terminis, ut dicunt, solutio possit fieri.

19. Omnes utrinque captivi cujuscunque fortunæ ac conditionis sint, sine ullo lytro statim liberi dimittantur, quod autem ipsorum sustentationem attinet, pro ea secundum æquitatem satisfacient.

20. Liberum quoque erit omnibus subditis & Incolis cessarum Regionum ac Provin

ac Provinciarum in alias Civitates atque loca, ut ibi habitent, concedere, dummodo id fiat secundum statuta Provinciarum & Privilegia Urbium, quas migrare volunt. Quod bona vero securitatis gratia hoc belli tempore Urbibus illata attinet, eadem legitimi Domini sine ulla coetradictione & impeditione repetere poterunt.

21. Priores transactiones & pacta, videlicet Stetinensia, & Bromsebröensia, quæ inter inclyta hæcce Regna olim inita, valorem & vigorem suum integrum in omnibus articulis obtinebunt, & non secus ac ante belli hujus initium, grata erunt, & quasi huic tractatui ad verbum inserta essent, nisi in quantum hic expresse immutata sunt.

22. S. R. M. Daniæ tenebitur secundum æquitatem satisfacere S. Principi Friderico Slesvici, Holsatiæ Gotthorpiensi Duci. Qua de re utriusque partis tam R. M. Daniæ, quam suæ Celsitudinis Commissarii tractabunt. Ita tamen ut tractatus isti intra 2. diem Maij finem sortiantur.

23. Si quid præterea in hocce bello acciderit, quod tam inter S. R. M. Regnum Daniæ & S. Cels. Ducis Holsatiæ Gotthorpiensis uno vel altero modo simultates & diffidentiam producere & creare possit, vel à S. R. M. Daniæ & Ser. S. Cels. inter se, quam ab eorum Ministris, famulis ac subditis invicem aliter, quam in bonam partem acceptum fuerit, illud omne ab hac die in ullius præjudicium & molestiam nunquam in memoriam revocabitur, sed virtute hujus transactionis ab utraque parte componetur, oblivioni tradetur & in totum delebitur.

24. Promittitur etiam vigore hujus tractatus, quod Dn. Cornificio Comiti ab Uhlefeld intra secundam Aprilis currentis hujus anni omnia sua bona tam in Dania quam in Norwegia, mobilia & immobilia restituentur, ut & pro omnibus illatis damnis sufficiens satisfactio & compensatio intra proxime futuram S. Johannis festivitatem dabitur; ipsique ut & ejus Comitissæ, Socrui, liberis, amicis ac famulis integrum erit manere ac habitare libere & secure in Dania ubicunque ipsi aut eis placuerit. Præfecturis illis vero nempe Hilsholm, Munckelin & Monasterio S. Johannis in Norwegia, quas Comes Uhlefeld ac ejus filius, olim habuerunt, secundum tenorem investiturarum fruentur, easdemque retinebunt, & ipsius itidem Conjugi debitus titulus plenarie restituetur.

25. Quicunque Reges sive Resp. Potestates & Principes pace hac comprehendi cupiunt, apud utrosque Reges id requirere debebunt.

26. Consensum quoque est, ut Ius Feciale una cum Manifesto Danico omnino abrogandum & nunquam in posterum divulgandum aut recudendum sit.

27. Quo autem hæc omnia, tam in verbis quam in factis, quemadmodum præscripta sunt, ab utraque parte firmiter, fideliter, ac sincere nunc & futuris temporibus observanda & implenda sint, promissum invicem est, quod nostra hæcce amicabiliter inita pacta & compositiones ab utriusque Regni Regibus Carolo Gustavo Rege Sueciæ, & Friderico III. Rege Daniæ, manuum subscriptione & sigillorum impressione confirmabuntur, & pro majori securitate ab utriusque Regni Senatoribus subscribentur & sigillis eorum munientur.

Con-

28. Conclusum quoque & promissum fuit, quod ab utraque parte unus Regni Senator cum Secretario circa secundam diem Aprilis, Helsingoræ convenient, & hujus tractatus ratificationem utriusque partis subscriptione & sigillorum impressione roboratam & firmatam modo jam prædicto, secum afferent, invicemque permutabunt: ubi simul Danici literas cessionis super Hallandiam, Blekingiam, Scaniam, Bornholmiam, Bahusiensem item & Trundheimensem Præfecturas secum habebunt & eodem tempore Commissariis Suedicis in conclusæ pacis robur, firmitudinem & observantiam tradent & exhibebunt.

In majorem fidem ac confirmationem hæc, ut jam præscripta sunt, in omnibus suis articulis, acta, pacta, decreta & conclusa esse, & à parte S. R. M. Domini nostri Clementissimi & Regni Sueciæ fideliter & firmiter servatum, eorumque præterea ratificationes prædicto die allatum & constituto loco traditum iri: Ideo manuum nostrarum subscriptionibus hæc confirmavimus, & sigillis nostris obsignavimus, simul petentes à S. R. M. Galliæ Legato Ordinario & S. Celsitud. Protectoris Angliæ extraordinario Ablegato, tanquam pacificationis hujus mediatoribus, ut in majorem confirmationem ac certiorem testificationem hæc nobiscum subscribere, & sigillis suis obsignare velint. Actum Roschildiæ d. 26. Febr. Anno 1658.

Le Chevalier de Terlon.	*Philippe Meadowe.*	Corfitz Greff af Wlfeld.	*Steno Bielcke.*
L. S.	L. S.	L. S.	L. S.

Ende den volgenden dach noch de volgende secrete artyculen.

Artyculi Secretiores.

QUandoquidem divina favente Clementia, & interveniente amicabili tractatione, coortæ olim dissensiones & controversiæ nunc sedatæ, compositæ, penitusque sublatæ & extinctæ sint, præter tenuia quædam puncta sive capita, quæ ob certas causas Instrumento Pacis non inserta sunt: Nos infra scripti consultum duximus, ut puncta ista peculiari quodam recessu comprehenderentur, deque iisdem inter Nos conveniretur, modo & tenore, ut sequitur.

1. PRomissum & conclusum est, Generali Majori Ebboni Uhlefeldio in actionibus & prætensionibus suis, quas uno vel alio modo in Dania habere potest, & urgere solet, secundum leges, jura & æquitatem, debitam & plenariam satisfactionem procurandam.

2. Et ut omnia, quæ errores quosdam post se trahere, vel animos ab hac vel illa parte exulcerare & distrahere possint, penitus eradicentur & è medio tollantur, in majorem pacis confirmationem & augmentum conventum invicem est, ut peristromata illa seu Tapetia, quæ in ignominiam & dedecus Regni Suedici contexta, hic in Dania asservantur & custodiuntur, aliis coloribus superillinantur.

Et quamvis puncta hæc in Instrumento Pacis non allegata sint & expressa, promisimus nihilominus & recepimus, quod eundem valorem & vigorem obtinebunt, ac si prædicto Instrumento Pacis una cum aliis ratihabitis & confirmatis punctis de verbo ad verbum inserta forent. In quorum majorem fidem & certitudinem Nos hoc ipsum manibus Nostris subscripsimus, sigillisque nostris communivimus. Actum Roschildiæ, die 17. Febr. Anno 1658.

Ioachim Gersterff. *Christen Skiel.*

L. S. L. S.

De Sweedtsche urgerende op extraditie van de Vestingen in Schoonen, quam van wegen Denemarck de Heer Iul seggen / dat sijn Coninck ghereedt was Elsingborgh over te geven / maer niet te weten waer hy sijn Militie uyt Schoonen trekkende soude onderhouden / alsoo de Sweedtsche die belooft hadden Zeelandt te verlaten om het door-weder moesten blyven. Maer van wegen Sweden daer op wordende aengedrongen / wierden de selve Vestingen haest ontledicht. De Sweetsche waren niet wel te vreden dat de Ambassadeur Beuningen sich te seer Deensch toonde / ende de Deensche tegen Sweden aenriedt.

Maer 't heeft wel gebleecken / dat hy dede na de intentie van sijne Principalen / die namaels al haer macht tot conservatie van Denemarcken bybrachten / ende soude vreemdt gheweest zijn / hadde hy in 't minste begunstigt de Sweedtsche interesten, tegen den last ende tegen de interessen van sijne principalen.

De satisfactie van Holsteyn Gottorp stondt noch oock te verhandelen / tot dien eynde ende om een nader Alliance tusschen die twee Cronen te maecken / oock om het Tractaet van Rotschild te doen executeren / quamen in 't laest van Maert nieuwen stijl tot Coppenhagen de Heeren Bielke ende Cojet van wegen Sweden als extraordinaris Ambassadeurs / eenige dagen te voor was oock gecomen de Fransche Ambassadeur Terlon. De Deensche Commissarissen waren de Rijcx-Raden Axel, Urop, ende Peter Reets beyde Rijcx-Raden.

De Coninck van Sweden in Schonen ende Bleking sijn nieuwe conquesten gesien ende ordre gestelt hebbende / tooch nae Gottenborg, aldaer de Sweedtsche Rijcx-Raden beschrijvende.

Den tienden April nieuwen stijl was de Zee tusschen Coppenhagen ende 't Eylandt Ween noch beset met Ys.

De handeling aengaende / toonden haer de Deensche seer koel / tot de Alliance welcke de Sweden daer negotieerden. Nochtans waren niet vreemdt van een defensijf verbondt / dat sich strecke soude alleen over het Rijck Sweden en Dennemarcken, tot geene geconquesteerde Sweedtsche Landen / ende niet obligatoir souden sijn voor ende aleer de Oorlogen / welcke Sweden tegenwoordich hadde / souden sijn geeyndicht / maer niet om sich tot veel andere engagementen in te laten.

De Heer van Beuningen door een Memoriael erinneerde de Heeren Deensche

sche den sestienden April datse niet mochten handelen als met communicatie van haer Ho. Mog. Oock te letten op 't geene hy vermaent hadde den derden Maert nieuwen stijl.

De Heeren Deensche klaechden seer dat de Vrede seer qualijck by de Sweedtsche wiert geobserveert / van nieuwe extorsien / revengien / ende beratien tegens het geen verdragen was / uyt de welcke men Gravamina formeerde ende aen de Sweedtsche Ambassadeurs overgaf / doch met weynige hoope om daer op eenige satisfactie te bekomen.

De Heeren Holsteynsche Ambassadeurs eyschten niet alleen vergoeding van schade door inquartieringh gheduyrende de verleden Oorloch gheleden / maer moveerden alles / om alle oude questien tusschen 't Huys Holsteyn Gottorp ende die Croon tot haer faveur getermineert te hebben; 't voornaemste was dat den Hartoch ende sijne Descendenten wierden vry gestelt van de Homagie, welcke sy ten aensien van 't Hartoghdom Sleeswijck deden aen die Croon / ende van alle obligatien ende pacten daer uyt desluerende.

Een tweeden / dat aen den selven wierde ghegeven het Ampt Swavestede, weerdich hondert en vyftich duysent Rijcxdaelders / in 't welcke de Hertogen altijdt gepretendeert hebben haer de helft te competeren / gedurende een twee en seventich Jarighe possessie van die Croon. Een derden / dat de gemeenschap van Regeringh in Holsteyn wierde gheaboleert / ende dat voor de geleden schade in den Oorloch vergoedingh in gelt ghesciede. De Heeren Deensche presenteerden de saecke aen een neutrael Prins te verblyven of te compromitteren / maer de Holsteynsche drongen op een finale afkomst / niet alleen met het Articul van het Tractaet / 't welck mede brachte dat voor Mey over de aen de Hartoch van Holsteyn te doene satisfactie in billicheyt soude moeten werden gheconvenieert / maer oock met de Sweedtsche Troupen / die de Heeren Sweedtsche lieten verluyden dat niet souden konnen aftrecken voor 't selve soude sijn gheprestеert; ende was dit een Machine diemen bedecktelijck of openlijck ghebruyckte in alle het geen waer toe de Sweedtsche die Croon disponeerden ende opereerde die van te naerder by / om dat noch alle de Sweedtsche Volckeren / welcke in dat Eylandt waren overgekomen over 't selve verdeelt bleven leggen; geenige van dien als noch de Belt ghepasseert zijnde / om dat het drijf Ys / het welcke de toevoer tot de Oost-Zee voor ende beneden de Stadt noch besloten hiel / oock de passage van de Belt bleef belemmerende.

Over de vieren in de Sondt was oock questie / pretenderende de Sweedtsche dat haer van dese de meeste part toequam.

Aen den Ambassadeur Beuningen versoeckende communicatie / antwoorden de Coninck dat met de Sweedtsche was versprooken het gehandelde secreet te houden / doch niet te sullen sluyten voor dat alles ware ghecommuniceert. Met sulcx was de Ambassadeur niet te vreden / allegeerde Denemarcks eygen nut / dat in allen ghevalle sijn Heeren Meesters mosten weten / waer na hare Mesures te nemen.

In Mey begosten de Sweedtsche oock te pretenderen op 't Eylandt Ween, als woonende verecht in Schonen. De Deensche seyden dat was een speciael indultum, om dat het lach nader aen Schonen; maer soo in dat als andere

pretensien waren de Swedsche in haer staet voor warse wilden / ende de Deensche om het te lijden.

In 't laest van Mey vertooch de Engelsche Envoye Meadow. De Coninck van Denemarck nobiliteerde hem ende maeckte hem Ridder van den Oliphant. Over de Noordtsche saecken hebben haer Ho. Mog. den eersten Juny gheresolveert raeckende de onderhandelinghe tusschen Sweden ende Dennemarcken over een naerder Alliantie defensive tusschen beyde de selve Rijcken tot Coppenhagen geentameert / mitsgaders de goede devoiren / ende officien by den Heer Ambassadeur van Beuningen aengewent en bygebracht / ten eynde dat ofte de voorsz. Alliantie in 't geheel achterwege gelaten / ofte daer in immers niet prejudiciabels voor desen Staet gheadmitteert mochte worden / dat aen de gemelde Heer Ambassadeur geschreven soude worden / dat de voorsz. aengewende devoiren ende officien haer Ho. Mog. aenghenaem waren met recommandatie ende ordre om daer in met alle vlijt ende goede directie te continueren / dat men in conformite van haer Ho. Mog. voorgaende resolutien nochmaels door de Heeren Ambassadeurs Boreel ende Nieupoort aen de Hoven van Vranckrijck ende Engelandt / mitsgaders door de Heeren van Gent, ende Huygens haer Ho. Mog. Gedeputeerden respective aen de Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt alhier residerende van haer Ho. Mog. intentie tot conservatie van de libertheyt ende seeckerheyt der Navigatien ende Commercien op de Oost-Zee, kennis soude geven / met versoeck dat den Coninck van Vranckrijck, ende den Protector achtervolgende de presentatien ende verseeckeringhe dienthalven door desen uyt der selver namen by de opgemelte Ministers aen desen Staet gedaen ende ghegeven / daer inne met haer Ho. Mog. ten besten geliefden te coopereren: Dat wijders mede op de gheretereerde toesegginghe by ende van wegen den hooghgemelden Heer Protector gedaen / van dat de selve aengaende de securiteyt ende vryheyt van de Navigatie ende Commercie op ende ontrent de Oost-Zee niets en soude trachten te obtineren in faveur van de Onderdanen ende Ingesetenen der voorsz. Republijcke, ten waer sulcks mede aen desen Staet geaccordeert wierde. Dat oock al noch ingevolghe van haer Ho. Mog. resolutie soo door gemelden Heer Nieupoort aen den Heer Protector ofte dessels gequalificeerden / als mede door de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. aen de Heer Resident Downing aenbiedinge soude worden gedaen van elckanderen daer over by een gemeene ofte reciproque schriftelijcke Acte volcomentlijck te verseeckeren / ende te gelijck een onderlinghe verbintenis op te rechten tot guarandie ende maintenue van de voorgemelde Navigatie ende Commercie / mitsgaders van de conditien / die daer over met den Coninck van Sweden gheadjusteert ende aengegaen souden worden: Ooch met vorder last aen den Ambassadeur Nieupoort, omme den Heer Protector te sonderen wat sijn Hoocheyt genegen soude wesen in cas van nieuwe swaricheyt tot verwekinge van 't selve eynde / ende tot guarandt ofte maintien van de Stadt van Duynkerck mitsgaders van de Havenen van [illegible] sen neffens haer Ho. Mog. [illegible]

In Iunio [illegible] de [illegible] Sweedtsche noch haer aftreck / hoewel sy die hadden belooft / (soo de Deensche [illegible] seyden) soo haest als 't point van de Holsteynsche

sche satisfactie soude sijn afghedaen/ alsoo sulcx afghedaen zijnde / verderven om het Eylandt Ween te obtineren als een appartenentie van Schoonen. De Deensche waren verstelt ende spraken noch erger. De Schepen ende Schuyten die de Sweedtsche Troupen uyt Zeelandt hadden overghevoert/ wierden by de selve niet alleen aengehouden / maer gheprætendeert/ dat haer souden toebehooren alle de geene die aen die Eylanden hadden gelegen/ en datmen voor een groote redelijckheyt hadde aen te nemen dat sy genegen waren de selve te restitueren tegens de geene die van Deensche zijde in den Oorloch op de Sweedtsche waren genomen. De Deensche seyden daer tegen / dat de voorsz. Schepen ende Schuyten noyt door de Sweedtsche waren ghepossedeert noch gebruyckt/ staende den Oorloch/ dewijl sy in't Ys bevrosen hadden gelegen/ ende dat de Onderdanen van die Croon brandtschattinge hadden betaelt/ ende daer mede haer goederen gheredimeert/ nevens de voorsz. pretensie op de Schepen wiert noch een ander op nieuws ghemaeckt van datmen aen den Coninck van Sweden soude moeten restitueren de Ossen welcke Sijn Majesteyt staende den Oorloch aen de Deensche Onderdanen hadde opgheleyt te leveren om Magasijnen te maecken ende staende den Oorloch niet gelevert waren.

Aen den Heer Ambassadeur Beuningen op sijn versoeck van haer Ho. Mo. 2. wiert toegestaen om te mogen weder keeren / met last om sich exactelijck te informeeren hoe't ging met de handelingh tusschen die Croonen / ende specialijck nopende de exclusie van vreemde Oorloch Schepen uyt de Oost-Zee. Dies tijdts waren noch vyf Sweedtsche Oorloch Schepen haer settende voor Malmo; noch ses quamen aldaer van Gottenborgh. Zeelandt was wel ontledicht; Maer in Funen, Iutlandt, ende Fredricx Ode bleven noch de Sweedtsche leggen/ tot dat Ween soude sijn gecedeert.

De Deensche wildent submitteren aen de Fransche Ambassadeur / eyndelijck dat de Sweden souden beloven geen Forten daer op te maecken. Beydes wiert by de Sweedtsche Ambassadeurs afgheslagen. Den twee en twintichsten Juny nieuwen stijl hebben de Deensche finalijck verklaert haer niet te konnen inlaten tot exclusie van de vreemde Oorloch Schepen. De Sweedtsche hielden sulcx ghelijck als een contraventie van 't Vredes of Roeschildsche Tractaet in't derde artijckel. De Sweedtsche allegeerden oock haer Prothocol tot instructie van de exclusie der vreemde Oorlogh Schepen, het welck de Deensche seyden geen geloof te meriteren. Ende nu scheen in 't midden dat Tractaet [illegible]. De Sweedtsche considereerden desgelijck dat sy de vrage gehoort hebbende/ de Deensche souden andere gedachten krygen.

In Julio urgeerden sy noch al de exclusie, doch dat de Deensche geen onnoodige wapeningh moesten doen om aen de Sweden jalousie te geven. Noch begeeren restitutie van een Sweedsch Schip voor den Deenschen Oorlogh op Poolsche Commissie genomen/ ende in Denemarcken opgebracht. Alles afghehandelt synde quam op het Tapijt de actie van eenen Carlof, aen de welcke de Coninck van Denemarcken in desen Oorloch hadde gegeven Commissie/ om als Capiteyn aen de Sweedtsche afbreuck te doen/ uyt kracht van sulcx hadde hy hem met sijn Schip naer Africa ghetransporteert / ende aldaer van het

Sweedt-

Sweedtsche Rijck ende Onderdanen gheoccupeert alle de Fortresse die sy in Guinea hadden/ mitsgaders het Jacht Stockholm / geladen sijnde met eenich goudt en Olyphants-Tanden doen ter tijdt daer ter Rheede leggende/ de schade wiert begroot op vier hondert duysent Rijcxdaelders, ofte tien tonnen gouts, ende hoewel van de Deensche daer tegens gheseyt wiert dat de Commissie geduyrende den Oorloch/ ende dat ten rechten souden sijn gegeven/ende de plaetsen en ghesepde Schip voor het sluyten van de Vrede tot Rotschilt verovert soude zijn / sulcx dit Rijck achtervolgens het elfde Artijckel van het geseyde Vredens-Tractaet volstaen soude konnen met de restitutie van de Fortressen ende het bloote Schip/ sonder tot eenige verdere reparatie van schaden gehouden te zijn/ evenwel soo bleven de Sweetsche Ambassadeurs in haer pretensie onversettelijck / in voegen Denemarcken om dese eysch gemodereert te hebben den Heer Juyl naer den Coninck van Sweden afgesonden hadden/ ende daer vertoont de harde en ongefundeerde pretensien van sijn Ambassadeurs / doch in plaets van mitigatie hadde tot antwoort bekomen / dat hy sulcx billick vonde / ende niet eer de Deensche Landen van sijn Krijghsvolck soude soude evacueren voor dat de voorsz. restitutie ende reparatie naer den ingestelden eysch soude sijn voldaen ; Sulcx de ghemoederen in Dennemarck niet weynich altereerden.

Den negen en twintichsten July weder een langduyrige conferentie zijnde/ hadden de Sweetse niet alleen gereitereert dat sy noch geen andere last hadden als om op de eysch van een seeckere somme tot reparatie van de voorsz. schade te insisteren / maer daer nevens nieuwelijck ingebracht dat door cessie van het Ampt Drontheym by 't Tractaet tot Rotschildt gedaen soude moeten werden verstaen/afgestaen te sijn aen de Croon Sweden niet alleen 't voorsz. Ampt/ so als 't tegenwoordich was bepaelt/maer oock alle goederen welcke aen 't Stift Drontheym een Aertz-Bisdom sijnde geweest / dependeerden of in vorige tijden gedependeert hadden / en dies verscheyden Landen elders in Noorwegen gelegen en oock (soomen by de overgelevede letter van de Ambassadeurs souden blyven) het Eylandt Ysland, 't welck voor desen onder de Ertz-Bisschoppen van Drontheym ontwijfelijck gerespecteert hadde / hoewel haer meyninge niet was dit laeste daer onder te bevatten. De Heeren Deensche waren over dese procedouren op nieuws seer verstelt ende meer als oyt bekommert. Insonderheyt dewijle een belofte (soo de Deensche seyden) door de Ambassadeurs uyt een Missive van den Coninck haer Meester voorghelesen ende met interventie van de Heer Fransche Ambassadeur solemnelijck was ghedaen/ van dat Funen ontruymt soude worden / so haest Bremerveurde soude sijn geevacueert / na de evacuatie van Bremerveurde, wiert gelijcke toesegginge van 't aftrecken gedaen/ na de satisfactie aen de Hartoch van Holsteyn, ende naderhandt over 't Eylant Ween, tot noch toe wiert alles niet ghepraestert/ want allenthalven de Sweedtsche Volckeren noch in Denemarck bleven ende daer haer noodtdruft trocken/ 't welck volgens het Rotschilsche Tractaet tot den eersten Mey ouden stijl moest geschieden / met extraordinaris swaere exactien ende contributien soo men dagelijcx by inkomende klachten verstont de arme Onderdanen dermaten druckende / dat de selve op veele plaetsen Huys ende

ende Hof verlieten om van de beratien welcke haer langer ondragelijck bleven bedrijt te zijn.

Korts daer na schreef den Hartog van Holsteyn, versouckende dat de verdeelinge van de Landtgoederen van 't Capittel tot Sleeswijck met den Coninck van Dennemarck/ welcke tegens Michiels dach naestcomende soude gheschieden/ sonder langer uytstel macht werden gedaen/ alsoo gemelte Hartoch voorsach dat de Sweedtsche Troupen niet haest souden aftrecken / ende geerne sijn gedeelte sach aengewesen in de voorsz. Landtgoederen/ om voor der selver onbeschadichheyt sorge te dragen. Het allegeren van een dusdanige reden van een Prins / die van der Sweetschen voornemen kennisse kon hebben / beswaerde de bekommernissen / welcke daer over de continuatie van 't verblijf van de Sweetsche Armee in dat Rijck voor langhe waren ghehadt. Maer het geen meer als alle het geen tot noch toe ghepasseert was / die Heeren ten uytersten perplex maeckte / was (soo sy seyden) dat niet alleen de Sweetsche Ambassadeurs ongeacht de expresse belofte van haer Koninck aen de Heer Iuel gedaen van sich te sullen contenteren aengaende de Guineesche saecke met restitutie van het afgenomene ende vergoedinghe van schade / soo hooch die bevonden soude worden te beloopen / bleven eysschen een somme van viermael hondert duysent Rijcxdaelders / ende cautie voor de selve in Hamborgh, 't welck qualijck gheprestéert souden konnen worden. Maer daer nevens moveerden dat Denemarck noch dat Jaer haer Vloote ofte goetghedeelte van de selve soude moeten uytrusten / om in nacominge van 't geen sy seyden tot Rotschildt veraccordeert te zijn / daer mede te cooperéren om alle vreemde Oorloch Schepen uyt de Oost-Zee uyt te sluyten, ende datmen uyt de Sweedtsche quartieren schreef / dat dit een Artyckul soude werden aen de welcke men 't aftrecken van 't Sweetsche Leger vinden soude / alsmen schoon/ over alle andere Artyculen/ eens soude mogen zijn.

Ondertusschen wiert tot Stockholm nacht en dach gheequipeert / ja om veertich a vyftich Oorloch-Schepen in Zee te brengen / ende men drongh de Deensche om oock te equiperen haer Schepen tot uytsluytinge van vreemde Oorloch Schepen. De Sweedtsche eyschte oock tot contributie een venster geldt ende lepel geldt, om van yeder venster ende lepel of mondt soo of soo veel te hebben.

Van de gemelde equipage hebben de Sweedtsche weder korts daer na gerelascheert.

Van den een en twintichsten Augusty wiert uyt Elseneur gheschreven dat s'voorgaende daeghs ontrent de morgenstondt vyf een veertich Sweedtsche Schepen quamen leggen voor Coppenhagen, daer onder waren seventien of twintich bloucke, weerbare Schepen / de rest Jachten ende Schuyten om volck over te setten / s'anderendaegs quamen noch dertien Schepen en drie Galjots/ een Vlieboter, een Hamborger ende een Lubecker. Te lande was doen het Sweedtsche Leger desgelijcx ontrent Coppenhagen. Alle Hollandtsche ende andere Schepen door de Sondt passerende / wierden by de Sweedtsche opgehaelt ende aengehouden/ om geen kennis te geven van des tijdts ghelegentheyt.

De meeste macht van desen Staet ter Zee / was juyst ontrent Portugael, niettemin resolveerde men den vyf en twintichsten Augusty op de inkomende tydingen van de Sweedtsche invasie dat aen de respective Collegien ter Admiraliteyt geschreven soude worden / by dese gelegentheyt alle haer resterende Schepen van Oorloch / noch by der handt zijnde / met allen yver te doen equiperen ende gereet maecken om ten spoedichsten in Zee ghesonden ende op ordre van haer Ho. Mog. gheemployeert te worden. Des soude de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam, Amsterdam, ende in Zeelandt, s'Lants Schepen van Oorloch cruysende in de Bocht van Vranckrijck, door eenige addvys Barquen waerschouwen dat de selve aenstonts sich hadde te verboegen naer en ontrent 't Canael om des te beter haer Ho. Mog. naerder ordres te mogen ontfangen / als oock den Vice-Admirael Pieter Florisz. cruyssende met sijn onderhebbende Esquadre in 't voorsz. Canael, insgelijcks te waerschouwen / dat hy sich mede ten voorsz. eynde soo na ontrent de Hoofden als doenlijck souden hebben te verboegen. Ende wierden nochmaels de defectueuse Provintien op 't allerserieuste versocht en aengemaent / hun consent op 't bewuste Millioen guldens hier bevoorens gepetioneert / tot verval van de Extraordinaris Equipagie ter Zee ten spoedichsten ende sonder langer uytstel ter Vergaderinge in te brengen.

Den laesten Augusty quamen de Heeren van Hollandt en corps boven / alwaer de Heer Raedt-Pensionaris wijdtloopich sprack van de Sweedtsche onrechtmatigen inval ende nieuwe rupture / ende dat het advijs van Hollandt was / ten aensien van de Alliancie in den Jare negen en veertich ende seven en vijftich met Dennemarck ghemaeckt / aen Dennemarck te sturen een secours van ses duysent man te voet / ende dat het selve secours derwaerts mocht werden overgevoert met eene aensienlijcke Vloote Oorloch Schepen onder 't commandement van den Heere van Wassenaer Luytenant Admirael / ende dat tot dien eynde in aller haest door expresse Galiots herwaerts mochten werden op ontboden de Esquadres onder de Vyce-Admirael Pieter Florisz. ende de Commandeur Cornelis Evertsz. cruysende in 't Canael ende de Bocht van Vranckrijck; oock daer benevens ten dien sijne geemployeert de Schepen van Oorloge van de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam ende in Vrieslandt beschepden onder de Vlagge van de Vyce-Admirael Witte Cornelis de Witte ende de geene die op de aenschipvinghe van haer Ho. Mog. by de respective Collegien ter Admiraliteyt noch stonden in Zee ghebracht te werden.

Ende ten eynde de Militie van 't Landt door 't afsenden van 't voorsz. Secours eeniger maten verswackt wederom op de bequaemste wyse gerenplaceert / ende sulcx de Frontieren van den Staet in volkomene versekerheyt ende defensie ghehouden moge worden / dat derhalven alle Compagnyen te voet / sijnde in dienst van desen Staet versterckt mochten worden met vijf en twintich coppen uytgesondert die van de Fransche, Engelsche, ende Schotsche Natie / de welcke hare Recreutes niet soo haest en souden connen becomen / als wel voor den dienst van den Lande soude worden vereyscht / ende dat voor den tijdt van vier Maenden alleenlijck ende langer niet / sulcx dat de voorsz. tijdt

tijdt geexpireert wesende/ het consent tot de voorgeroerde versterckinge gedragen *ipso facto* soude comen te cesseren.

Waer op gedelibereert zijnde/ is by haer Ho. Mog. goetgevonden den Vice-Admirael Pieter Florisz. ende den Commandeur Cornelis Evertsz. kruyssende in 't Canael ende Bocht aen te schryven/ dat sy aenstonts met hare onderhebbende Esquadres souden hebben te comen voor het Landt om haer Ho. Mog. nader ordres te ontfangen/ niet te min wiert aen de gesamentlijcke Collegien ter Admiraliteyt andermael gheschreven/ alsoch tot weeringhe ende stuytinge van de menichvuldige Roveryen die onder den naem van de Portugeysche Commissie als anders in de voorsz. Bocht ende Canael wierden gepleecht/ ten spoedighsten te willen uytsenden eenich kleyn vaertuych/ boven 't geene alreede in Zee soude mogen zijn. Wyders dat aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam geschreven soude worden/ soodanigen ordre te willen stellen ten eynde dat door de bewuste twee Fregatten ofte Schepen van Oorloge jegenwoordigh op de Elve zijnde/ mitsgaders door soodanige/ ende wat Convoyers als voorder na de voorsz. Riviere gesonden soude mogen werden/ de Navigatie ende Commercie van de Ingesetenen deser Landen op de selve Riviere voor alle Turbel ende ongemack beschermt/ mitsgaders de vrye ende onverhinderde vaert op Hamburgh ende alle andere Steden ende Plaetsen op de Elve Stroom responderende/ egeene uytghesondert/ aen de voorsz. Ingesetenen effectivelijck gepresteert/ ende alle die geene die sulcx soude mogen onderstaen te verhinderen/ feytelijck afgeweert/ ende voorder nae Soldaet ende Zeemanschap bejegent mochten werden. Des wiert aen de Collegien ter Admiraliteyt in 't Noorderquartier ende in Vrieslandt geschreven gelijcke ordre ten regarde van de Schepen ofte Jachten van Oorloge van hare directie/ gaende na de voorsz. Riviere de Elve te willen stellen: Ende wierden de defectueuse Provincien nochmaels gantsch ernstelijck versocht hunne Consenten op 't bewuste milioen guldens hier bevooren gepetitioneert tot verval van de Extraordinaris Equipagie ter Zee alsoch ten spoedichsten ter vergaderinge in te brengen/ wyders is verstaen te versoecken de Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot het stuck van de Patenten/ datse sonder verder resumptie van desen af te wachten/ met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raet van Staten by hun selfs te nomineren/ wilden treden in Conferentie op het uytvinden van soodanige Compagnyen als gebruyckt soude mogen worden tot het secours bevet in 't gemelte Provinciael advys gementionneert/ ende voorders adviseren wat tot onderhout van 't selve secours/ mitsgaders tot afscheepinge van dien als anders soude mogen werden gerequireert/ om daer van soo haest doenlijck rapport doen/ ende wierden voorts de Heeren Gedeputeerden van de respective Provincien versocht/ op de saecke ten principalen/ mitsgaders op de nadere executie van den inhout van 't elfste Artyckel van de Alliantie in den Jare negen en veertich, ende van 't vijfde Artyckel in de Alliantie van den Jare seven en vijftich met Denemercken gemaeckt/ soo haest doenlijck hare Provinciale advysen ter Vergaderinge in te brengen/ ende tot dien eynde alle goede officien omtrent de Heeren hare Principalen selfs met het afsenden van

yemant uyt den hare aen te wenden: Des wierden de welgemelte Heeren van Hollandt noch versocht ordre te willen stellen ten eynde dat de Steden Gluckstadt, Krempen, Rensborgh ende de Schantsen daer ontrent onder 't ghebiet van den Coninck van Denemercken geassisteert mochten worden met eenich gelt tot betalinge ende encouragement van de Guarnisoenen in de voorsz. plaetsen leggende / mitsgaders met eenige noodige provisien / als van Speck, Booter, Kaes, Haringh als anders / mits dat in desen niet geexcedeert en werde de somme van dertich duysent Rijcxdaelders eens. Dan is de bovenstaende conclusie geformeert by den Heere Raet-Pensionaris de Wit, als hebbende de Provintie van Hollandt de naest leste weecke gepresideert. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt ende Uytrecht verclaerden / soo op de saecke ten principalen / als op de provisionele geconcludeerde poincten al noch geene consent te hebben gedragen / maer diesaengaende ten spoedichsten te sullen versoecken de Provinciale Resolutie / ende last van de Heeren hare Principalen. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Over-Yssel hebben in de bovenstaende conclusie geconsenteert voorbehoudens de nadere deliberatie van de Heeren hare Principalen / uytgenomen in het versoeck aen de Heeren van Hollandt te doen / aengaende de assistentie aen de Steden Gluckstadt ende Crempen; waer toe sy verclaren als noch ongelast te zijn.

De Heeren Gedeputeerde van de Provincien van Vrieslandt ende Stadt ende Landen hebben in de bovenstaende conclusie geconsenteert op 't behagen van haer Heeren Principalen / dan hebben noch daer nevens met de redenen daer toe dienende gemoveert ende geurgeert dat in dese conjuncture van tijdt ende saecken / een Hooft over de Militie te Lande mochte worden gestelt.

Ondertusschen quam de Heer Ambassadeur van Beuningen hier / dede rapport den eersten September, ende s'anderen daeghs gaf over de navolgende poincten uyt sijn rapport resulterende.

1. Dat by sijn Majest. van Denemerck ende sijn Ministers voor onfeylbaer wiert gestelt dat de Stadt Coppenhagen ende Croonenburgh ende by gevolge heel Dennemarcken in weynighe weecken in handen van Sweden soude komen te vervallen / ten sy die twee plaetsen met een fortabel secours wierden gesecoureert.

2. Dat het selve secours nae apparentie niet langer dan ses weecken / van de welcke alreede twee verlopen waren afgewacht soude konnen werden.

3. Dat middelertijdt nodich was / om te encourageren die geene die desen persisteerden / dat op 't spoedichst aen de selve versekeringh wierde gegeven van dat het voorsz. secours op handen was.

4. Dat seer te bedencken was / dat de voorsz. tijdt van ses weecken wel te ruym soude mogen sijn genomen / soo om andere onseeckerheden van den Oorloch / als om dat noch geen overslach van Vivres tot Coppenhagen was ghemaeckt door sijn vertreck / ende door verscheyden redenen seer gheloofslijck te sijn 't geen de Heer Resident van haer Ho. Mog. sedert uyt Croonenburgh geschreven hadden van datse niet langer als een Maent soude strecken.

5. Dat aen het Deensche Hof wiert ghepresupponeert dat haer Ho. Mog. in dese tegenwoordige gelegentheyt ghehouden waren tot het secours / belooft by het

by het Tractaet van den Jare negen en veertich, ende de daer op ghevolghde Ampliatie van 't verleden Jaer / en dat sy van geen andere handt in dese tijdt/ secours over Zee konden verwachten.

6. Dat het voorsz. secours soude dienen te bestaen in een suffisant aental van Volckeren, Vyvres ende eenich gelt, ende een Vloot bestaende om 't selve over te brengen ende aen Landt te setten.

7. Maer dat aengesien het voorsz. secours oock tijdelijck ghepresteert ende overgebracht werdende/ alleen kon dienen/om de voorsz. twee plaetsen te versterckeren/ ende dat ondertusschen 't geheele platte Landt van Dennemarcken ende Holsteyn, soude blyven beslagen met de Sweetsche Troupen/ ende dat de selve haer daer inne konden stercke/ door 't vast maecken van verscheyden plaetsen/ dat dies nodich was om 't Rijck Dennemarck van sijn uytterste ruyne te verlossen/ dat nevens het voorsz. secours een diversie in Holsteyn ende Iutlandt wierde gemaeckt/ machtich genoech om de Sweedtsche Troupes van daer te doen desslogeren.

8. Dat aen het voorsz. Deensche Hof voor ontwijfelijck wiert ghehouden/ dat soodanige diversie soude konnen werden te wege gebracht / by aldien haer Ho. Mog. employeerden de middelen die haer niet swaer soude sijn/ om de Cheur-Vorst van Brandenborgh (met die sich by hem souden voegen) tot secours van Dennemarcken te doen marcheeren.

9. Ende dewijl die van Noorwegen van alle Correspondentie met de Coninck ende Rijcxraden van Dennemarcken waren afgescheyden / soo langh Coppenhagen beslooten soude zijn; Dat dies by haer Ho. Mog. onder verbetering wel souden mogen werden bedacht/of niet dienstich ware door schryven aen de Vice-Roy van Noorwegen ende andersints/aen de Inwoonders aldaer eenich encouragement te geven.

Vervolgens wierden aen acht en dertich Compagnien te voet / uytmaeckende twee duysent een hondert en tachtich Coppen/ Patenten ghesonden om haer ten spoedichsten te verhoegen na 't Vliet de Hoofden waren (de Colonel Puchler, de Lieutenant Collonels Arent Iurjen van Haersolte, Mansart, ende Maison nefue, de Sergeanten Majoors Ingenieur blanc van Santen, Des Ombres ende Carrey; die volgens haer Ho. Mog. meeninge/ de voorsz. Militie souden commanderen) aengeschreven datse haer ten spoedichsten naer den voorsz. rendevous plaets ten dien eynde souden hebben te verhoegen/ ende dewijl onder de voorsz. Compagnien verscheydene appunctues oock ongetwyfelt / andere oude ende onbequame Soldaten waren / soo wiert den Raet van State versocht/ dat sy de Commissarisen van de Monsteringe in loco, ofte by absentie de Gouverneurs ende Commandeurs aenstonts wilden lasten/dat sy van dese Compagnien de voorsz. appointes ende onbequame Soldaten souden hebben af te nemen/ende de selve verdeelen onder andere Compagnien van het selve Guarnisoen / sijnde van de selve repartitie / ende plaetse van dien weder uyt die Compagnien soo veel goede ende bequame Soldaten nemen ende stellen onder dese Compagnien van Employ, alles ter tijdt ende wijlen de selve Compagnien weder soude te rugh ghekomen sijn in hare Guarnisoenen / wanneer alles soude moeten werden herstelt als het nu is/gelijck oock sy versocht wierden

den de Ammunitie van Oorlogh ende wat voorts daer van dependeert / te willen versorgen : Item een overslach te maecken wat voor Vyvres naer Coppenhagen ende Croonenburgh souden dienen ghesonden te werden / ende haer Ho. Mog. den selven overslach laten toekomen / daer toe als van expresse Schepen souden werden ingehuyrt: Item de Ingenieurs Pool ende Minnekes te lasten om haer mede ten spoedichsten op het rendevous voorsz. te begeven ende met het voorsz. secours om s'Lants Vloote nae Dennemarcken over te gaen / ende by alle voorvallende gelegentheden / dienst te doen naer behooren. Wyders is geresolveert het rendevous van de voorsz. s'Lants Vloote te stellen onder het Eylandt vander Schellinck, ter plaetse daer de Oost-Indische Schepen ordinaris lossen en laden / alwaer voor eerst te verwachten waren de Vyce-Admirael de Wit met vier Schepen / den Vyce-Admirael Pieter Florisz. met ses Schepen / van 't Collegie ter Admiraliteyt in Vrieslandt drie Schepen / dat het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam versocht soude worden / daer by aenstonts te voegen onder den Schout by Nacht Verhaef een Schip / het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, twee binnen ghekomen Convoyers / ende noch twee die aengevangen sijn te Equipperen / mitsgaders de twee Fregatten van de Elve te rugghe ontboden / maeckende t'samen twintich Schepen / gelijck oock daer by soude werden ghevoecht het Esquadre van den Commandeur Cornelis Eversz. soo hy tijdts genoech quam / sulcx dat de Vloote sterck soude sijn twee a vier en twintich Schepen behalve gene die de respective Collegien ter Admiraliteyt in dese necessiteyt souden konnen contribueren / welcke Collegien ernstelijck versocht wierden / hare voorsz. onderhoorighe Schepen van 't voorsz. rendevous te adverteren / ende de selve aldaer ten spoedichsten sonder eenich tijdt verlies te doen komen. Dat daer en boven door 't ghemelte Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam ingehuyrt ende gheequipeert souden werden vier Galliots en ses Brant-Schepen / oock om de voorsz. Soldaten te transporteren / acht welghemonteerde Fluyt-Schepen ende de Vyvres tot haer onderhout by haer soo ingecocht ende versocht datse niet behoefden gekoocht te werden ; Voorts de selve van Bier ende eenich Water voorsien / ende daer en boven noch die voorsieninge gedaen datter een goede quantiteyt Vyvres in voorraet mocht werden mede ghenomen / ende 't bysonder oock in de te huyren Fluyt-Schepen / ingescheept om tot revictuaillement ende provisie te dienen in de Steden ofte Forten daer haer Ho. Mog. souden geetvinden de voorsz. Compagnien in te leggen / des wiert den meerwelgemelte Raet van Staate versocht / van harentwegen oock die ordre te stellen / dat de voorsz. Compagnien mochten werden voorsien van alle nodige Ammunitie / van Cruyt, Loot, Lonten ende diergelijcke de welcke sy uyt de Magasijnen van 't Landt souden konnen doen furneren / ende dat boven het Scheeps-Volck by de voorsz. Fluyten te bedingen door het meergemelte Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, op yder van de selve Fluyten noch aenghenomen souden werden vyf en twintich of dertich kloecke Matrosen / om t'sijner tijdt over te gaen / daer s'Lants dienst soude komen te vereyschen.

Dat tot emplacement van de beveylinghe ter Zee in de districten voor de voorsz.

voorsz. Oorloch-Schepen souden worden ghelicht ende om te dienen tot renforcement in cas van eenige rescontre / over de ghesamentlijcke Collegien ter Admiraliteyt, volgens de gewoonlijcke repartitie ten spoedichsten een Equipagie van twintich Scheepen soude worden aengestelt / doch dat na proportie van de selve daer toe het deficierende Canon by de Generaliteyt soude worden versorght / ende wierden de defectueuse Provintien nochmael gantsernstelijck aengemaent hunne consenten op 't bewuste Millioen gulden hier bevorens gheperitioneert tot verval van de extraordinaris Equipagie ter Zee al noch ten spoedichsten ter Vergaderinge in te brengen. Gelijck oock de Heeren Gecommitteerden staden van Hollandt versocht wierden by provisie soo veel gelt ofte credyt aen 't opgemelde Collegie van Amsterdam te verstrecken/ dat de inhuyrighe van de voorsz. Fluyten, Branders ende Gallioten, ende werdinghe van 't voorsz. Baotf-Volck/ met den allereersten mochten worden geeffectueert.

De Collegien ter Admiraliteyt is oock aengeschreven om haer / daer naer yder voor soo veel hun aenginck precise te reguleren / ende oock in den haren ordre te stellen op 't gunt haer onderhoorige Schepen/ soude mogen deficieren om tot ultimo December naestkomende te konnen dienen / ende wierden de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden versocht sonder intermissie voorts te willen besoigneren op de saeche ten principale / mitsgaders op de naerdere executie van den inhout van 't elfde artijckel van de Alliantie in den Jare negen en veertich, ende van 't vyfde artijckel van de Alliantie in den Jare seven en vyftich met de Croon Denemarcken gemaeckt/ ende daer van mede ten spoedichsten rapport te doen. Van is den bovenstaende conclusie gheformeert by den Heer van den Honert als hebbende de Provintie van Hollandt de voor naest leste weeck gepresideert. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt, hebben verklaert niet alleen te inhereeren haer aenteeckeningh den een en dertichsten Augusty laestleden gedaen doen / maer wel expressselijck tegens den voortganck van de executie van dese resolutie te protesteren. De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Uytrecht ende Over-Yssel geen geinhereert hare respective aenteeckeningen den een en dertichsten Augusty lestleden op 't voorsz. subject ten registre gedaen stellen. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van Vrieslandt ende Stadt ende Landen hebben in de voorsz. Conclusie geconsenteert op 't behagen van de Heeren hare principalen / ende voorbehoudens de vrye deliberatie van de Heeren hare respective principalen.

De Heer Resident Charisius vreesende dat het langh aenlopen soude / eer de geheele Vloot mocht gereedt zijn/ versocht den sesten September dat haer Ho. Mog. gelieven mochte te permitteeren ende t'ordonneren dat de meeste Schepen soo tegenwoordich haer voor 't landt bevonden ende ghereedt waren tot twaelf ofte meer in 't geheel spoedighst derwaerts/ om niet te laet te komen/ voor uyt gesonden wierden / alsoo het de pressante noodt vereyschte ; sijnde (soo hy seyde) seecker bericht ghekomen dat de Sweedtsche Vloot noch niet stercker was als veertien Schepen / die met den Coninck overghecomen waren/ sulkende de Heeren Lieutenant Admirael ende Vyce-Admirael haer Ho. Mog.

hier

hier op met haer advys verder konnen dienen / dat oock soude nodich wesen dat op de voorsz. Schepen een paer duysent soldaten tot Renfort geembarqueert wierden.

Hy heeft oock door een ander Memorie gherefuteert wat de Sweedtsche Resident Appelboom haer Ho. Mog. hadde willen persuaderen / dat sijn Conings intentie niet gingh tot nadeel van desen Staet. Om sulcx te bewijsen was den Heer Charisius niet swaer / want desen Staet was self genoegh van sijne opinie. Te voor was over de Sweedtsche inval in Polen alhier eene generale abominatie tegen Sweden, altans noch meer na de maet van't interest datmen gevoelde of meende te sullen gevoelen by aldien Dennemarcken raeckte onder Sweden. Van den ses en twintichsten Augusty nieuwen stijl wiert geschreven de volgende Sweedtsche Brief.

HEt is niet te beschryven, hoe wonderbaerlijck ons den Allerhooghsten Godt dese reyse wederom heeft overgebracht. Soo haest de Vloote ordre bequam 't Zeyl te gaen, liepen alle de Schepen met malcanderen met een seer goeden wint in Zee: ontrent twee Mylen geseylt hebbende, wierde het contrarie wint, ende eyndelijck soo stille, datter geen wint te voelen en was. Ondertusschen seylde des Coninghs Schip, daer Ick mede inne was, met een volcomen goede wint voort, ende was wel twee Mylen voor uyt, aleer de andere Schepen de wint cregen, 't welck voor eerst een groot merckteecken van Godes handt was: oock sachmen dien dach, voor der Sonnen opganck, eene clare ende heldere Sterre aen den Hemel, diergelijcke sich mede sien liet, doen sijne Coninckl. Maj. de Bataille won tegens den Coninck van *Poolen* voor *Waerschou*. Het geen Iik sonderlingh remarqueerde, was, dat als wy onsen cours dan dus, dan soo, moesten veranderen, den windt sich t'elckens sodanich tot ons voordeel voeghde, als of het specialijck van Godt ghedirigeert wierde. Als nu de Cours recht op *Zeelandt* geset was, vraeghde my de Coningh, of Ick wel conde raeden werwaerts het henen gingh? waer op Ick antwoorde sulcx te moeten sijn door de *Belt* nae *Gottenburgh*, of op *Zeelandt*. Sijne Maj. seyde daer op; het welck ick in waerheyt betuyge, dat de selve voor Godt noch de gantsche werelt niet en conde verantwoorden, om yets aen te vangen, voor en aleer hy *reechticheyt met de trouloose menschen hadde gemaeckt*. Alle de redenen die doens over en weder wierden gevoert, souden te langh sijn te verhalen. Des Saterdachs quamen wy tot *Korsoer*; stracx wierde de Cavallerie uyt de Schepen aen Landt geset, om voorts te verhinderen dat de Deensche troupes sich niet en quamen te Colligeren: 't welck oock wel geluckte, want wy *duysent* van hare gemonteerde Ruyters, oock de *Officiers* met alle de *Standaerden* bequamen. Des *Sondachs* rustede sijne Maj. ende des *Maendachs* vroech marcheerde de selve met de Infanterie en Artellerie: dien avont quamen wy te *Ringsted*; ende op den selve tijdt ontmoeten ons de Deensche Gesanten, sijne Maj. was eerst geresolveert hun geen audientie te geven, doch lietse des morgens vroech by hem comen; het waren twee Rijcx-Raden *Moens Heuck*, en *Christiaen Scheel*; de eerste voerde het woort, ende Claeghde seer beweeghlijck, hoe dat hunnen Coninck buyten alle verwachten was voorgecomen dat sijne Maj. hun met Crijghs-macht wederom

derom soude overtrecken, ende waer toe de allerminste reden niet gegeven en was; en soo daer eenich misverstandt voorgevallen mochte zijn, presenteerde den Coninck van *Denemercken* daer over alle mogelijcke satisfactie te geven. Als nu sijne Maj. hun aenbrengen met groot gedult hadde aengehoort, vingh de selve aen te repliceren, 't welck een *hele uyre* duyrde, ende hier te lange soude sijn te verhalen, in 't corte wast, Dat den Coninck hun eerst tegemoet voerde het begin des Oorloghs, ende hoe sy dien buyten alle reden hadden aengevangen, doch hoe wonderbaerlijck den alderhoochsten Godt hem op eene ongewoonlijcke brugge hadde overghevoert, ende niet alleen het gantsche Landt, Coninck, Coninginne en de gantsche Familie, maer oock Croone en Septer in sijne handen hadde gelevert: dat Hy sich niet te min soodanich tegens hun niet en hadde betoont, als hy wel anders hadde connen doen, maer soo als de hele werelt daer van conde getuygenisse geven. Dat als nu de Vrede tot *Rosschild* was ghesloote, alles op beyde zyde onderghefchreven, oock bearbeydet dat Commissarisen na Coppenhagen ghesonden souden werden om alle cleyne questien af te doen; Waer op vervolgens van sijnen t'wegen *Steno Bielke* ende *Cojet* afgevaerdicht waren geworden, sy Heeren Denen heel anders met hun hadden ghehandelt als roemlijck was, dat sy alleen om tijdt te winnen hun dickwils in *drie* weecken geen ghehoor hadden gegeven; dat sy de puncten die men niet conde voorby gaen om af te doen, niet anders als met grooten onwille alle tijdt hadden toegestaen, ende genoegsaem met dwangh van hun uytgeperst hadden moeten worden; Dat als sijne Maj. met hun een vaste en vertroulijcke Vrientschap en Alliantie hadde willen sluyten, volgens voorgegaen bespreck, sy sulcx hadden veracht ende veronwaerdicht; dat sy tegens hem met sijne Vyanden Correspondentie hadden gehouden, ende met sijne argsten Vyant te raede waren gegaen; Dat sy zijne, welckers getal kleyn was, tegens hem hadden soecken op te ruyen, ende hun eyndelijck selfs wilde laten oordelen of sy de Vrede waren nagecomen; Dat hy niet en wilde spreecken van private saecken die buyten getal waren, waer inne sy hun boose genegentheyt hadden laten blijcken; dat hy uyt alle omstandicheden claerlijck hadde connen sien, dat sy op haer zyde bloot en alleene de occasie hadden willen afwachten om hem te overvallen, 't welck hy met hun eygene brieven conde en soude bewysen ende de werelt toonen, wie den anderen tot desen Oorloch bewoogen hadde? Als sy nu eyndelijck hadden ghehoort dat het met beweeghlijck te spreecken niet te helpen en was, dat sijne Maj. oock nergens van en wilde weten, soo begonnen sy wederom te bidden dat sijne Maj. doch geliefde reguardt te nemen op de onschuldt van haren Coninck ende desselfs Familie: maer sijne Maj. beclaeghde selfs diens rampsalicheyt, dat dien Coninck sich soo lichtelijck liet verleyden ende sijn woort en belofte niet beter na en quam. Als sy nu hart drongen op eene antwoort die sy den Coninck mochten te rugge brengen, seyde sijne Majesteyt dat sy souden berichten 't geene sy ghehoort hadden: ende dat sy de rest souden vernemen by sijne Afgesanten die in Coppenhagen lagen. Den *een en twintichsten* nieuwe styl quamen wy voor *Coppenhagen*, die van binnen staecken de voorsteden datelijck in brandt, 't welck een droefsigh spectaculgaf. Nu sijn wy hun seer na met onse wercken gecomen, sy

schieten sterck op ons, maer wy noch niet, 't welck ick geloove heden te sullen beginnen. Het Slot *Croonenburgh* wort mede aengetast, ende mochte men in corten wel wat vreems hooren. Wy hebben het water afgesneden dat na *Coppenhage* loopt, soo dat sy het na alle apparentie niet langh en sullen connen houden. Gisteren dede den Generael *Guldenleeuw* een uytval met eenige Musquettiers, maer hadde by na het te rugge keren vergeten, &c.

Volgens Deensch verhael / hadde de Graef van Slippenbach geseyt aen de Heeren Deensche Commissarissen / dat sy door haer langsaemheyt / uytvluchten ende dilayen hadden oorsaeck ghegeven dat Poolen, Muscovien en Brandenborgh tegens Sweeden geconjungeert en ghesterckt waren / oock met den Wael des Roomsche Keysers was ghehaest / alle 't welcke Sweeden anders hadde konnen verhinderen: Men wist hoe kostelijcken saeck de tijdt waer / die (gelijckmen seyde) by Godt selfs niet en konde erhaelt worden / en alsoo Denemarckens ondergangh nu toekomstich scheen / soo mostmen met den besten middel sich behelpen. De Koninck van Sweden hadde nu het Landt in / ende hy wilde nu de Forten oock hebben / het ware aen de Ingesetenen even soo goet eenen Koninck te hebben die Carolus, als eenen die Fredericus was ghenoemt / datter een Godt was die de Rijcken afnam en overgaf / en 't scheen dat de fatale tijdt voor Denemarcken ghekomen was / hy woude Godt evenwel bidden dat soo een schoone Stadt als Koppenhagen met soo veele duysent menschen / niet in haer eygen bloet swemmen ende vergaen mochte / de Sweden gedachten hun Meester te maecken van dese Landen / en van daer na de saecken te schicken.

Als de Sweedtsche voor Coppenhagen quamen was de Heer Cojet een van de Coninckliijcke Sweedtsche extraordinaris Ambassadeurs al eenighe dagen te voor tot den Coninck ontboden / moest wel niet hebben geweten van 's desseyn / alsoo hy veel importante Papieren oock een goede somme gelds achter liet / 't welck alles in de Deensche handen viel.

De Baron Bielke daer ghebleven / versocht des Conings protectie / die hy hem gaf. Alhier wiert de Equipage geduyrich geboordert.

Hoe 't ondertusschen in Coppenhagen ginck geeft het volgende.

MYN Ionghsten is geweest van den *twaelfden* desen. In de volgende dagen heeft den Vyandt getracht hem op den *Legerden*, en in haer Majesteyt der Koninginne Tuyn noch meer te verschantsen: 't welck te beletten, ten eersten een *Praem*, ende volgens noch een tweede, wel versien met Geschut op hem dapper vyer gegeven, alsoo dat hy naer drie dagen gestadelijck schieten, de selve Post heeft moeten quiteren.

Den *dertienden* Augusty heeft de Generael Luytenant *Guldenleeuw*, met *drie* Compagnie Ruyters en Dragonders, den eersten uytval op de *Sweedtse* voor de Westerpoort gedaen, alwaer de selve haer in een grooten Koolgaerden ontrent *twee* Musquet schooten vert van de gemelde Poorte hebben begonnen te Verschantsen, sy wierden aldaer in hare Loopgraven alsoo geattakeert, dat haerder *sestich* a *seventich* gesneuvelt zijn, en de overgheblevenen op de Vlucht ghebracht,

bracht, onder welcke de Sweedtsen Oversten Luytenant die haer gecommandeert hadde, ten eersten op de loop tijden, *negen* gevangenen wierde daer van in de Stadt gebracht, en hadden de onsen de Victorie wel verder konnen voortsetten. Den Vyandt die achter hare Majest. der Koninginne Thuyn de aldaer opgeworpene kleyne Schantse ten naesten by gereet gehadt, mede opslaen, ende de daer in geweeste *acht* Stucken konnen veroveren, indien niet van de hoochte van *Wallenbergh vijftien hondert* Sweetsche Ruyters in vollen Galop afghekomen, die in de Schantse te secoureren, derhalven boven gemelde Generael Luytenant ordre ghegheven heeft, weer af te trecken. By dese Rescontre zijn van de onse *vier* gemene Soldaten en een Capiteyn ghebleven. Maer een van de selve welcke men heeft voor doodt gehouden, is den *veertienden* dito weer in de Stadt gekomen, naer dat hy eene Nacht by de Sweden is gevangen geweest, en van haer is wegh gelopen. Den *veertienden* dito heeft het wederom een scherpe Rescontre gegeven door dien de onse wederom eenen uytval voor de Westerpoort gedaen, het aldaer gelegene Slagers-huys, 't welck de Sweetse geoccupeert, ende veel Musquettiers daer achter gelogeert ghehadt, Inghenomen, den Vyandt daer uytgeslagen, ende in de *vijftich* daer neder gemaeckt. Een trop Ruyters wilden desen te hulpe komen, onder welcke de onse van de Wallen met de Stucken speelden, ende by de *vijf en twintich* daer van om veer gheschoten. Onder anderen wierden met een Canon schoot *veertien* Ruyters ende een Paerdt te gelijck doot geschoten, alsoo oock van onse Musquettiers oock een voornaem Officier, diemen voor den Commandeur op Elsingburgh ghesonden, doot geschooten. Des Slagers-huys wierde datelijck in brandt gesteecken, door dien het den Wal te na stont. Den *vijftienden* deses heeft men gecontinueert sterck op den Vyandt te Canonneren soo wel van de Wal en Bateryen aen 't Westerpoort, als oock van de *twee* met Geschut besette Pramen. De naest vergangene nacht heeft men wederom geweldich hooren schieten, het wordt daer voor gehouden, dat de *Sweedtsche* voor *Kroonenburgh* rucken, de wyle hare troupen voor dese Stadt verminderen, oock der selver Oorloghs Schepen, de welcke voor dese Haven hebben ghelegen, deswegen naer den Sondt sijn voort ghezeylt. Voorts heeftmen wel konnen oordelen, dewyle de Vyandt hem in de Hoven ende half afgebrande huysen in de Voorstadt verborgen, dat daer door deser Vestinge eenich onheyl mochte ontstaen: derhalven is men noch dagelijck in 't werck, de noch staende huysen af te branden, de Boomen af te kappen, en alles uyt den wege te ruymen, op dat men eene vryen uytsicht om de Stadt mochte hebben. Het is te verwonderen dat in soo weynich dagen, soo grooten Arbeydt, soo wel de Stadt met Pallissaden, als met verbeteringe ende voltreckinge der sleghts half uyt-geboude Wercken verricht is ghewordē, ende men continueert noch daer by, soo by Dage als by Nachte. Men siet op de Strate bykans geene Mans-personen meer, maer alle die Geweer konnen dragen sijn Dagh en Nacht op de Walle, op welcken de Borgers over al hebben Hutten gebout, latende hem aensien hare kleyne Huyshoudinge, desen Somer aldaer aen te stellen, en hare huysen te verlaten. Dewyle hare Koninckljjcke Majesteyt in Persoon haer Dagh en Nacht mede op de Wallen bevinden, is daer door de Borgerschap alsoo Geanimeert, dat sy tot op den

lesten Man willen vechten. De *Swedtschen* Gesandt *Bielcke*, de welcke by de *sestich* Persoonen sterck in sijn Logement geweest is, wordt tegenwoordich op 't Stadt-huys alhier, maer sijne lieden in besonder Quartieren bewaeckt, uyt dier oorsaecken, wylmen gemerckt dat de selve sich met Vyerroers, Pistolen en ander geweer versien hebben, des nachts Kogels gegoten, ende Vyerwercken laten maecken, oock sijne lieden ende die hy aengenomen hadde, alreets in *drie* Corporaelschappen verdeelt gehadt, soo dat men sigh niet goets tot hun heeft konnen versien. Met uytrustinge der Vloote is men seer besigh. Uyt Hollandt wordt de vergesprokene secours van Oorloghs Schepen ende Volckeren verwacht. In toekomende meer.

P. S. Soo datelijck komt gewisse tijdinge dat de Koningh van Sweden Persoonlijck met een deel van sijne Armede na Kronenburgh in't marceren is.

Extract uyt een Schryvens uyt Coppenhagen, van den 16. Augusty.

ONsen toestandt alhier is Godt lof soodanich dat wy den Vyandt niet vresen al was hy noch eens soo sterck, hier is sulcke Couragie ende affectie tot sijne Koninckliicke Majesteyt onder de Burgers, Ingesetenen ende Soldaten, dat het niet te schryven is, wy sijn oock in dese weynige dagen in sulcke defensie geraeckt dat haer alle Menschen moeten verwonderen. Ick twijffele niet de handt Godes en sijne volkomene hulpe sal by ons sijn dat wy ons konnen Mainteneren, dit is soo seecker als ick leve, 't welck de Heeren aen behoorlijcke plaetsen ghelieve te remonstreren. Haer Koninghlijcke Majesteyt van *Sweden* Oorlogh Schepen leggen *twaelf* in de Sondt en *seven* alhier, dit is tot dato alle hare macht te Water, ende de Macht te Lande is oock niet groot, maer hy magh soo groot worden als sy wil, wy sijn in sulcken kloecke defensie, dat wy haer wel getroost zijn, en haer niet en vresen.

Een ander van den selven dato.

ONsen toestandt is Godt lof veel beter als ick weet dat men kan vertrouwen ende konnen merckelijck sien dat Godes handt met ons is, wy sullen ons met Godts hulpe soo Mainteneren dat de gheheele Wereldt sal verwondert zijn.

Een geextraheert schryvens uyt Lubeck, van den 27. Augusty.

GIsteren avondt sijn *twee* van den Adel van Coppenhagen alhier aengekomen, welcke verleden dingsdags nachts van daer sijn afgevaren, berechten, dat aldaer Godt lof alles wel staet, Generael Luytenant *Schach* is Gouverneur, de Generael Major *Breda* Commandant, de Borgers leven met den Koninck in goeden eenicheyt, en bevinden haer veel Officiers aldaer, alle *Ambachts*-lieden ende Kramers hebben hare winckels gesloten, ende is van Ambachts-Gesellen een regiment gemaeckt, de *Studenten* hebben oock haer eygen Regiment, de welcke alle met Officieren dobbelt sijn versien, *seven* Schepen leggen klaer

klaer, over al sijn *Pallissaden* geset ende de buytewercken met mijnen ondergraeven ende alle præparatoria gemaeckt dat sy haer wel willen defenderen. In het begin sijn buyten gesonden geweest de Heer *Mogens Hog* en de Heer *Christiaen Schel*, welcke soo dadelijck niet ter Audientie gekomen zijn, nochtans daer na op hare vrage waerom haer Coninckliijcke Majesteyt in dese vredens tijdt haer op dese wyse aen viele, tot antwoort gekregen hebben: hy sach wel dat hy met haer niet konde over een komen, wanneer hy onder den Wal van de Stadt was, als dan wilde hy haer wyder antwoordt geven, ende heeft haer daer op laeten gaen.

Placcaet dat den Koninck van Denemarck heeft doen aenslaen op verscheyden plaetsen in sijn Coninckrijck.

KEnnelijck ende openbaer sy hier mede een yegelijck, besonder allen eerlievenden Cavalieren en dappere Soldaten, dat naer dien den Koninck van Sweden op Vrede breeckende manier de Konincklijcke Resident Stadt Coppenhagen te belegeren begonnen, en soo wel hare Konincklijcke Majesteyt van Denemarck en Noorwegen, &c. onser aller ghenadichste Koninck ende Heer als oock den Adel, de Borgerschap en gesamentlijcke Inwoonders sich *genereuselijck* en dapper tot op den lesten man te defenderen ende met malkander te leven en te sterven gheresolveert, oock om ter beter defensie deser Stadt die Edellieden een Regiment Ruyters en de Borgerschap *drie* Regimenten te voet, op haer eygen Beurse van sins zijn te werven, soo worden alle eerlijcke Duytse soo in Sweedtschen dienste sijn hier mede versocht, den Koninck van Sweden in sijner ongerechten saecke niet by te staen, maer sich naer Coppenhagen te vervoegen om aldaer dienst te nemen, en willen de Edelliedens aen elcken Ruyter die overgaet en hier komt vyftich Rijcxdaelders, en de Borgerschap aen eenen Soldaet te voet de welcke de *Sweetsche* dienste quiteert en sich hier laet vinden *tien* Rijcxdaelders stracks op de handt gheven, oock goet quartier, en aen de selve hare Maendelijcke *Gage* promtelijck betalen, insghelijck d'Officiers naer elck sijn qualiteyt met contanten werve gelden, vrye quartieren ende de precyse betalingh versien en wel accommoderen. Waer na hem elck een kan reguleren, dateert Coppenhagen op het Stadthuys den *vyftienden* Augusty, *sestien hondert acht en vyftich*.

Aen den Heer Lieutenant Admirael alhier/ iswert gegeben de volgende Instructie.

Instructie van de Hoge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor den Heer Iacob van Wassenaer, *Heere van* Wassenaer, *&c.* Luytenant-Admirael *van* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, *staende met een Vloot Oorloch Schepen sich te vervoegen nae den Orisont tot verrichtinge van 't gene hier na volgt.*

DE voornoemde Luytenant Admirael sal voor eerst ende voor al tot narichtinge dienen, dat de intentie ende 't oogmerck van den Staet in de bovengeroerde expeditie is, de goede Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenichde Nederlantsche Provintien, ende voornamelijck die geene die op de Oost-Zee sijn trafiquerende, *van alle overlast* te bevryden, mitsgaders oock den Koninck van *Dennemarck* by te springen, ende te assisteren tegens 't gewelt van den Koninck van *Sweden*, die de Hoochstghemelden Koninck ende 't Rijck *Denemarck* onlangs gantsch onverwacht overvallen, ende den Oorloch aenghedaen heeft, in sulcker voegen ende met soodanigen vigeur, als onder Godes zeegen, tot volkomen afweringh der voorschreve oppressie sal van nooden wesen.

2. Ende sal hy Luytenant Admirael ten dien fine sich met de Vloote van den Staet, bescheyden op het *rendevous* onder 't Eylandt van der *Schelling*, in alle diligentie begeven na den *Orisunt*, ende derwaerts *escorteren* het secours uyt de Militie van desen Staet tot assistentie van den Koninck en de Kroone van *Denemarck* als boven, ende specialijck tot ontset van Coppenhagen, ende *Cronenburgh* ghedestineert.

3. Omtrent het Casteel van *Kroonenborgh* ghekomen wesende, sal hy 't voorschreve secours met de macht van sijn onderhebbende Vloot soodanich styven ende appuyeeren, dat aldaer een gedeelte van 't selve moge Landen, ende in 't voorsz. Casteel gheraecken, ingevalle sulcx, ende in voegen als 't selve met communicatie ende advys van den Gouverneur of Commandeur der voorsz. plaetse goetgevonden sal worden.

4. Sal voorts het resterende ghedeelte van 't voorsz. secours, met het gene daer toe behoort, in ghelijcker voegen trachten te doen komen binnen *Koppenhagen.*

5. Sal alle vlijt, ernst ende vigueur, nae *Soldaet ende Zeemanschap* aenwenden, omme uyt handen van de *Sweden* te libereren de Schepen, goederen ende de persoonen van de Ingesetenen deser Vereenichde Nederlandtsche Provintien, die door de Vloote of Schepen van Oorloge van de hoochstgemelte Koninck aengehaelt zijn, ende opgehouden worden.

6. Sal ten fine in de voorgaende artyckelen uytghedruckt de Sweedtsche Vloot of eenich gedeelte van dien, konnende aentreffen, de selve vigoreuselijck *aengrypen* ende veroveren ofte vermeesteren *ist doenlijck*, daer inne plegende soodanige couragie, voorsichtigheyt ende Soldaetschap, als naer gelegentheyt van saecken sal konnen gheschieden, ende hem Luytenant Admirael toevertrout wort.

Sal

7. Sal voorts generalijck alle den geenen die hem in de uytvoeringe van de voorsz. last, eenige tegenstant, hinder ofte *empeschement* soude willen toebrengen, mede bejegenen in manieren als in 't voorgaende artyckel breder uytgedruck staet.

8. *Sal het secours succederende, ende de Militie als vooren ghelant zijnde, met sijne onderhebbende Vloote in, ende omtrent den Orisont sich blyven onthouden,* ende by alle occurrentien vigileren om te contribueren ende by te brengen al 't gunt tot *verder afweringe van de voorgeroerde oppressie sal konnen dienen,* oock voornamentlijck met alle vlyt ende vigeur trachten te bevryden sodanige schepen van de Ingesetenen van desen Staet, als by de *Sweden* vermeestert soude mogen zijn, ende voorts naer vermogen beletten dat geen verder ongemacken aen de trafficquerende Ingesetenen deser Landen toegebracht werden; sullende oock ten dien fine vermogen, op ontfangen kontschappen, ende de ghelegentheyt sulcx vereyschende, eenige Schepen te detascheren om alle *gedreychde onheylen te helpen prevenieren.*

9. Ende ingevalle, ('t gunt Godt verhoede,) voor de aenkomste van de gemelde Luytenant Admirael de Stadt van *Coppenhagen* ende 't Slodt *Croonenburgh* door de Wapenen van Sweden mochten wesen vermeestert, ende gheincorporeert, sal hy Luytenant Admirael in sulcken kas sich met sijne onderhebbende Vloote ontrent de Rijcken van *Dennemarck ende Noorwegen* onthouden op soodanige plaetse. als hy met ghenoechsame seeckerheyt van de selve Vloote sal oordelen tot bereyckinge van 't ooghmerck van den Staet wat in de voorgaende *achtste* artijckel de bequaemste te wesen, ende vorders afwachten de *naerder ordres* van haer Ho. Mog.

10. De gemelde Luytenant Admirael sal sich na 't geene voorsz. staet reguleren ende gedragen, sonder nochtans sich naer *de letter* te binden aen de ordre, ende 't beleyt hem daer by geprescribeert, maer sich dienaengaende naer ontfangene contschappen ende naer occurrentien van saecken soodanich ageren als hy tot uytwerckinge van de boven geexpresseerde haer Ho. Mog. intentie sal oordelen meest dienstich te wesen, voornamentlijck oock daer ontrent in behoorlijcke achtinghe nemende de consideratien ende 't goetvinden van de hoochgemelde Coninck van Denemarck, die hy soo haest doenlijck van sijne aenkomste ontrent dessels Rijcken, ende van de oorsaecke van dien op de bequaemste wyse sal adverteren, ende voorts van tijdt tot tijdt met sijne Majest. ofte dessels hooge Ministers ten besten corresponderen.

11. Den meergemelde Luytenant Admirael sal geduyrende dese reyse sorghe hebben te dragen, ende doen dragen dat de Schepen onder sijn vlagge gehoorende, in conformite van de respective Tractaten, behoudens het respect van desen Staet, oock met alle respect, vrientschap ende courtosie bejegenen

de Opperhoofden ende Commandanten van andere Armades of Esquadrons, toebehoorende aen Coningen, Republique, Princen, ofte Potentaten, met dese Staet in Alliantie, Vrede ofte vrientschap zijnde, sonder nochtans aen de selve yetwes te defereren, 't gunt contrarie dese Instructie mochte wesen, veel min eenige commandementen te ontfangen of de Schepen van de Vloote te laten visiteren, ofte volck daer uyt te lichten, ofte hun te laten afschricken van 't gunt tot haer devoir, ende plicht is behoorende, maer die sulcx souden willen vergen ofte afdwingen, soo redenen geen plaets hebben, afwijsen, ende bejegenen met soodanige macht ende middelen, als ghereetst, ende voorhanden sullen zijn, belast ende een yder sich daer in naer behoren, volgens Soldaet ende Zeemanschap, te quyten.

12. Of geduyrende dese reyse yemant van de Opperhoofden (des Godt verhoede) in Militaire actie, ofte door natuyrlijcke sieckte quame te overleyden, al den naestvolgende provisionelijck in de plaetse succederen, ende de Luytenants op de respective Schepen by afsyvicheyt van haere Capiteynen, by den meergemelte Luytenant Admirael werden gequalificeert, ten waere hy merckelijcke redenen ter contrarie hadde, het welcke oock plaetse hebben sal in kas eenige Capiteynen ofte andere Officieren, over quade comportementen door den Crijghs-Raet mochten werden ghecasseert, ofte van haere dienst vervallen.

13. Den meergemelte Luytenant Admirael sal van alle voorvallende saecken pertinent Iournael houden, ende alle occasien advertentien gheven aen haer Ho. Mog. ende de respective Collegien ter Admiraliteyt om te dienen naer behooren.

14. Eyndelijck sal den meerghemelte Luytenant Admirael op alle andere saecken daer van dese Instructie niet melt, ende nochtans souden konnen voorvallen, met sijnen Krijghs-Raet delibereren, ende resolveren sulcx als de selve ten meesten dienste van den Landen, naer Soldaet ende Zeemanschap bevinden sullen te behooren.

Aldus ghedaen ende gheresolveert ter Vergaderinge van de hoochgemelde Heeren Staten Generael in den *Hage* den *veertienden* September *sestien hondert acht en vyftich.*

In wat schepen de Vloot entlijck bestont / ende welcke effectivelijck in de Sont quamen 't geluck ende eere hebben van in de slach te zijn / is hier na te sien by 't verhael van de Batailje:

De Heer Luytenant Admirael tooch van hier op Amsterdam; aldaer sich een dach of twee ophoudende: hy heeft namaels geklaecht / dat die van de Stadt ende Admiraliteyt hem / na gewoonte / geen eere van onthael of Tractement hadden gedaen; en het heeft ooch gebleecken / dat misnoegen onstont / als hy daer

hy daer na seer tot desavantage van de Amsterdamsche Capiteyns schreef. Men sprack oock qualijck van dat sy niet genoch spoepde om in Zee te komen. De Heer Rosewinge ginck met hem na de Vloot: urgerende staegh het uytlopen/ ende de Heer Charisius alhier dede oock niet als dat uytlopen mocht wat gereet was/ maer in hem ongelijck geschiede: want hy konde niet doen tegens Godts weer ende wint; ende den een en wintichsten September (volgens rapport van de Heeren de Graef, van der Marck, ende de Wilde) waren noch niet meer gereet als negen Oorlochschepen van haer College / ende twee Stadts Schepen / elck met vijf ende veertich Stucken / noch twee van Rotterdam/ drie uyt 't Noorderquartier/ twee uyt Vrieslant/ een van Groeningen ende ses Fluyt-schepen / elck gemonteert met twintich a vyf en twintich Stucken/ me die waren noch niet al op de reede; maer daer waren effectivelijck present twaelf Oorloch-schepen ende twee Fluyten. Ondertusschen hooptemen Pieter Florisz. soude oock af komen; men resolveerde dat de Compagnien op de Vloot gaende / haer souden in Denemarcken versterckeu elck met dertich man/ hopende goeden toeloop te hebben/ ende daer door oock de Sweden te sullen locken tot overlopen ende die daer door te verswacken; ende souden andere acht ende tachtich Kompagnien tot vier duysent man/ als een naeder secours getrocken ende gesonden worden op de naeste plaetsen aen de Zuyder-Zee/ om in bereytschap ende na by de handt te zijn / als 't van nooden was om meer hulp te doen.

Den Heer Lieutenant Admirael schreef van den twee en twintichsten September uyt het Vlie, dat hem noch ombrack twee a drie dagens toemaecken; item een Ancker ende Cabel; dat het Bier moest worden verstouwet/ zijnde door den stroom wat in desordre geraeckt. Haer Ho. Mog. waren daer over gants niet wel te vreeden/ schreven hem waerom hy niet nae quam de toegeschreven ordre/ hem als noch ende weder belastende aensiens brief uyt te loopen/ ende geen tijdt te versuymen; maer die niet gereet is versuymt geen Ty; de Schepen kosten soo niet ter vlucht werden gecalefatert / gemonteert ende versien.

Men klaeghde in Hollandt oock dat in Zeelandt de Capiteys ghenooten seven stuyvers daeghs aen Kost-geldt; in Hollandt gafmen ses stuyvers. Dat men in Hollant de schepen af danckte soo haest sy inquamen; in Zeelant ter contrarie. Zeelant seyde daer tegen/ datse waren wel twee a drie en veertich Maenden ten achteren aen haer Matrosen / ende datmen niet kon afdancken sonder gelt; datmen in Zeelant noch aen interesten betaelde vyf par cent, in Hollant vier, en was oock oorsaeck dattet in Zeelant te langsaem ginck. Daer was oock wat questie over het voeren van de Vlach; maer wiert by Zeelant geredeert.

Pieter Florisz. quam oock eutlijck van Westen; toonde sich omtrent Scheveling, hem wiert belast voort te zeylen ende buyten gaets de Vloot te verwachten. Den yver voor desen was groot geweest voor Sweden / alsmen in het Jaer vyf en veertich schickten een Vloot onder Witte Cornelis de Witte tegens den Koningh Christianus Quartus: die sulcx soo qualijck nam / dat hy geseyt hadt: 't Is eenichsints te lyden dat ick van een meer geslagen worde, maer

maer het doet mijn seer dat ick noch van Esel (verstaende desen Staet (geschopt worde.

Die tijdt ende saecken waren seer verandert / zijn Soon altans stelde al zijn hoop ende troost op dat Ezel: lietet met groote devotie, aendacht ende vlyt aenbidden / hy selfs met brieven / ende door syne Ministers tegenwoordichlijck / siende geen ander uytkomst op aerden / als door 't selve Esel ontlast te worden van 't Sweesche pack dat hem druckte/ende stont om te onderdrucken door al tijdt. De wysheyt van desen Staet was sodanich / datse niet eens en dachten aen de oude ghepasseerde saecken / veel min aen eenich schimpich woort/de voorsichticheyt bestaet in voorwaerts niet achterwaerts te sien; men beelde sich in dattet met deses Staets Negotie na Oosten gedaen was soo Denemarck onder raeckte. Van gewisser handt hoord ick in desen tijdt/ dat de schepen van desen Staet op Oosten varende / in 't Jaer wel ses en dertich mael hondert duysent gulden aen vracht verdienden / 't welck aen veel duysenden van Menschen de kost gaf / dat ende meer hieltmen verloren/ soo wanneer Denemarck verlooren ginck: ende daer resteerde niet als Coppenhaegen.

De Colonel Puchler wiert den twaelfden September oock geinstrueert/dat na genomen afscheyt/ ende verkregene dimissie van haer Ho. Mog. sich aenstonts soude begeven na het Eylant 't Vlie, alwaer het Rendevous gheassigneert was.

Daer gecomen zijnde / soodanige ordre te stellen / dat de Soldaten van alle de aencomende Compagnien / ghehouden wierden in goede ordre binnen Scheepsboort / sonder de selve aen Lant te laten gaen.

Den Heer Luytenant Admirael / oock aldaer present / ende eenige Compagnie aenghecomen zijnde / soude met den selven over de verdelinge der voorsz. Compagnien concerteren / ende overleggen hoe veele van de selve op de aenwesende Oorloch-Schepen van den Staet / ende voorts op yeder van de ingehuyrde Fluyt-Schepen behoorden gelept te worden: tot welcken eynde hem wierde ter handen gestelt een Extract uyt de Lyst der Compagnien die by de voorsz. haer Ho. Mog. Resolutie Provisionelijck tot dese expeditie ghedestineert waren.

Ende soude ontrent de verdelinge wel helpen letten/dat die soodanich mochte worden ghedaen / dat de Oorloch-Schepen, Fluyten, immers de Oorloch-Schepen met al te veel Soldaten niet wierden gheembarassert / op dat sy mochten bequaem sijn tot den dienst daer toe sy gesonden wierden.

Soude oock daer ontrent / soo veel mogelijck / helpen observeren dat op yeder van de voorsz. Oorloch-Schepen ende Fluyten mochten verdeelt worden Soldaten van eene en de selvige Compagnien / ende dat de Officieren van de selve daer wierden bygevo[illegible]ht.

Indien eenige Compagnien [illegible] ten op de voorsz. Lyste staende / later als op den gheprefigeerden tijdt / op [illegible] Rendevous mochten aencomen / ende de Oorloch-Schepen

Schepen gereet sijn tot de expeditie/ soude hy sich met het wachten na die achtergebleven Compagnie geensints ophouden / maer met alle de aengecomene Compagnien / Oorloch ende Fluyt-Schepen sijne reyse vervorderen/ sullende tot transport van de achterghebleven / ende naderhandt aencomende Compagnien andere Fluyt-Schepen worden ingehuyrt/ om mede aenstont geembarqueert ende overgescheept te worden.

Twee dagen daer na wiert nader geinstrueert.

Dat hy sijne acht en dertich onderhebbende Compagnien geembarqueert ende verdeelt sijnde op de Oorloch-Schepen ende Fluyten van 't Landt/ gelijck hy eene aparte Instructie aen den selven was aenbevolen / voorts in de beste ende bequaemste ordre soude geleyden na den Orisont.

Aldaer gecomen zijnde / ende de gelegentheyt soo bevonden wordende dat hy het Slodt Cronenburgh soude connen naderen/soude sonder eenich tijt verlies in conferentie saecken te comen met den Gouverneur of eerste Officier van wegen den Coninck van Denemercken, commanderende op het voorsz. Slodt.

Ende met desselfs goetvinden ende communicatie daer doen binnen trecken soodanich getal van de voorsz. Compagnien met der selver Officieren / mitsgaders soodanige hooge Officieren / om de voorsz. Compagnien van Sesouws te commanderen als den opgemelde Gouverneur ende Commandeur raetsaem achten soude.

De voorsz. hooge ende andere Officieren souden in het geleyden van de selve Compagnien moeten achtervolgen de bevelen ende ordres die haer van de Gouverneur van de voorsz. Plaetse in den Name van hoochstgedachte Coninck commanderende van tijdt tot tijdt gegeven wierden. Soo nochtans dat de disciplina militaire over de voorsz. Compagnien ende de vordere directie van betalingh ende andere versieninge van de Soldaten/ soude blyven aen de voorsz. hooge Officieren selver.

Ende tot dien eynde soude de opgemelde Collonel de voorsz. hooge ende andere Officieren versien van een behoorlijcke Acte / houdende in substantie den teneur van het naest voorgaende Articul/ om sich daer na te reguleren.

Indien oock in het voorsz. Slodt van Kronenburgh eenich gebreck mochte sijn van Polfer/ Cogels of Lonten /soude by Acte lasten aen de Commis/ die nevens de voorsz. behoeften / van wegen den Raet van State wiert afgesonden/ om een redelijcke quantiteyt in het selve te doen inbrengen / doende daer van houden pertinente specificatie/ ende nemende behoorlijcke recipisse, daer mede den voorsz. Commis hem soude connen decharzgeren.

Met de resterende Compagnien soude hy sich personelijck verboegen binnen Coppenhage, ende hem aenstonts addresseren aen de Coningh van Denemercken ofte aen de geenen die uyt den name ofte van wegen de Croone van Denemercken aldaer het opperste ghesach hadde om te ontfangen soodanige ordres ende bevelen als de selve hem souden believen te geven.

Soude hem precise na de voorsz. ordres reguleren / ende sijn persoon/ ende de onderhebbende Compagnien ten diensten van de Koninck te laten ghebruycken/ daer de selve hem souden commanderen. Soo nochtans dat oock de dis-

de discipline militair over de voorsz. Compagnien ende de vordere directie van betalinge / ende andere voorsieninge ontrent de Soldaten te doen/ soude blyven by hem Colonel, den welcken hy desen wiert gelast een naeu regardt te nemen dat alle de Capiteynen / hare Soldaten alle Weecken precise betaelde/ hare leningen na de ordre van 't Landt/ ende de selve van alle noodtdrufticheden soo veel doenlijck voorsien mochten.

Dat hy allesints soude houden ende doen houden goede discipline onder de voorsz. Compagnien/ ende eenige insolentien / inobedientie/ ofte andere faulten onder de selve voorvallende/ soude de selve na teneur van de Articul brief en de militaire ordre / doen corrigeren ende straffen / vergaderende daer toe een Krijghs-Raedt van de Officieren die onder sijn commande ende by hem souden zijn.

In de voorsz. Stadt gecomen zijnde/ soude aen de Hoochgemelde Coninck ofte aen de geenen die uyt den Name ende van wegen de Krone van Denemerck aldaer het opperste gebiet hebben / versoecken aenwijsingh van een bequaem Magesijn, ende aldaer doen transporteren de resterende provisie van Ammunitie van Oorloge/ derwaerts mede genomen / om onder dierectie van meergenoemde Commis aldaer bewaert te worden.

Ende indien in de voorsz. Stadt eenich gebreck mochte sijn van Polser, Koogels, ofte Lonten, soude den voorsz. Commis by Acte lasten/ om van tijdt tot tijdt soo veel uyt den voorsz. voorraet uyt te gheven / als by Acte van de Coninck/ ofte die van sijne Raden soude worden gerequireert/ ende de voorsz. Acten aen de Commis doen ter handen stellen / om de recipisse daer op geteeckent zijnde/ hem te connen dienen tot sijne decharge.

Hy soude van tijt tot tijt haer Ho. Mog. adviseren / alles wat hem gedurende dese reyse / ende aengaende dit commandement voor quam/ ende wanneer hy eenige Secrete Advysen ofte advertentie aen de selve moest geven/ soude sijne brieven soo veel noodich is/ stellen by het cyffer / 't welck hem soude worden ter handt ghestelt / ende sijne brieven by inscriptie addresseren aen de Griffier van haer Ho. Mog.

In dien tijdt wast een swaren storm / soo dat eenige Schepen schadeloos wierden/ andere haer Masten kurven/ dit was nieu beletsel.

Dien tijdt quam oock een langen brief van den Koninck van Sweden van den een en twintichsten Augusty ouden styl. Waer in hy aenwees de oorsaeck van dese sijne nieuwe inval / elders rede oock aengeroert. Klagende over den Ambassadeur Beuningen, dat die de Vrientschap tusschen hem ende Denemerck hadde belet.

Maer sulcx was vreemt. Want men best wist wat sijn last was.

Nae 't Vlie om de Vloot uyt te pressen wierden ghesonden de Heeren van Vlooswijck, Ben, ende van Amerongen.

De Heeren Swanenburgh, Lamsins ende Grovestins wierden gesonden nae Goerede, om twee aldaer ingecomene Schepen weder uyt te doen gaen/ maer sy waren alrede uyt ende 't Vlie gelopen.

Den twintichsten wierden [illegible] expres ghesonden om de Vloot te doen Zee nemen/ al warender maer seventien of achtien Oorlogh-Schepen gereet.

Den

Den vier en twintichsten wiert op de Vloot een beeddach gehouden/ sijnde de selve generalijck uytgeschreven tegen den tweeden October.

De Compagnien van vreemde Natien / mede op de Schepen na Denemercken gaende/ deden haer beklach dat men aen alle de andere Compagnien gaf gelt om haer Compagnien te versterchen met vijf en twintich Man/ met intentie om de versterckingh te doen uyt de Sweedtsche troupen / die men presupponeerde dat souden comen over te lopen/ ende haer begeven onder de ghemelde Nederlantsche Compagnien wanneer sy in Denemercken souden zijn. De selve Capiteyns van de vreemde Natien/ seyden/ dat sy met haer swacke Compagnien van vijftich Man souden moeten doen de selve factie die de andere ende stercke Compagnien deden/ dat sulcx eene inegaliteyt was.

Als men haer seyde dat het geschiede om dat sy uyt Vranckrijck, Engelant, ende Schotlandt soo spoedich haer recreutes ofte versterckingh niet konden bekomen / soo antwoorden sy dat dese versterking soude geschieden uyt Sweedtsche troupen/ dat immers geen Nederlanders waren/ ende dat de Fransche, Engelsche, ende Schotsche Capiteyns alsoo lang hadden gedient/ ende alsoo capabel waren als de Nederlandtsche Officiers om Sweedts te spreecken / of om Sweedtsche troupen te commanderen.

Boven dien toonden de een met de ander ongedult van dat op de Vloot was gecomen een Commissaris van Hollandt om de Compagnien te Monsteren. Edoch niettemin waren alle wel gemoedt om te doen als eerlijck lieden.

Den dertichsten wierden oock tot uytpressingh van de Vloot ghesonden de Heeren Roothooft ende Lamsins.

In dese tijdt notificeerde de Heer Brandenborgsche Resident Copes, dat sijn Cheur-Vorstelijcke Doorl. den seventienden September met zijne/ met de Keyserlijcke en Poolsche troupen marcheerde / om te secoureren sijn Majest. van Denemarcken te Lande / versoeckende dat van hier desgelijcx te Water mocht worden ghespeedt. Ende alsoo door het grouwelijck branden / 't welck hy seyde by de Sweedtsche in Holsteyn gedaen wierde / het landt seer ontbloot wiert van levens middelen / versocht dat eenighe Schepen ende Schippers mochten worden gheencourageert / om op de Elve allerhande eetwaren te brengen.

Den eersten October heeft den Resident Appelboom te kennen gegeven het overgaen van Croonenburgh, ende verseeckerende daer by dat sijn Majest. van Sweeden bleef by sijne soo dickmael gereitereerde verklaringhe van geen intentie te hebben / de Commercien ende Navigatie van desen Staet onbehoorlijck te hemmen ofte beswaren/ mits oock dat desen Staet sich niet soude believen bemoeyen met assistentie te doen aen sijne Vyanden.

De Vloot van desen Staet was noch Woensdach den tweeden October in 't Vlie, konnende van wegen den storm ende contrarie windt niet buyten gaets raecken / hoewel geen vlydt daer aen gespaert wiert / de wille was goedt genoech / maer tegen Godt (weer en wint) was niet te doen. Daer was oock ordre ghestelt dat de Soldaten souden werden ghetracteert met warme spyse/ ende voorts gelijck de Matroosen, ende elck kreegh een Rock van Py-Laccken/ oock wiert Bescuyt of tweeback in plaets van weeck Broodt verschaft.

De Koninckl. Deensche Minister urgeerde vervolgens het resterende secours van vier duysent man.

Den Resident le Mair in Cronenborch geweest sijnde quam hier den tweeden October.

By schriftelijck rapport stelde dat de Koninck den twintichsten Augusty nieuwen stijl met een getal van ontrent vyftich Zeylen Coppenhagen te water quam besluyten / waer onder ontrent seventien a achtien Schepen van consideratie waren / ende ten Oorloch toegerust / de andere Hollandtsche Coopvaerders in de Oost-Zee opgevat / en by een versamelt / om een grooter toon te maecken ende de belegerde te intimideren.

Den een en twintichsten quam hy te Lande daer voor met een macht van twaelf duysent Man / ende blocqueerde de plaetse te Lande / dien selfden dach quamen door de Belt het Cattegat ingheseylt dertien Sweedtsche Oorloch Schepen ende Anckerden drie van de selfde beneden de Bergen Kol / drie wat hooger / ende noch drie wat naerder aen Cronenburgh ende de rest voor Elsenborgh, besluytende alsoo het inkomen van de Zont.

Den ses en twintichsten ontrent elf uyren in de Nacht quam des Rijcx-Admirael Wrangel met drie duysent Man binnen Elseneur ende begon voor de Poort van Cronenburgh hem te begraven ende te approcheren tot onder de voet van de Gracht / de selve extenderende rontomme het Slot / onder faveur van verscheyde Baterven / die meest alle daghe van de eene plaets na de ander getransporteert wierden / om te beter haer intentie te konnen bereycken / hebbende op de voorsz. Batteryen gestelt een en twintich halve Cartouwen, ende dicht onder de Wallen van 't Slodt drie Vier-Mortieren / waermede sy dach ende nacht het Slot beschoten ende soodanich tracteerden / dat de Bolwercken / die aen de Landt-zijde swack waren ende niet soo sterck als aen de water-kant / in de grachten vielen / ende die dempten / sulcx men sonder veel moeytens door de nederghevallen Bolwercken in 't Sloth soude hebben konnen marcheren / sijnde de Borstweringe afgeschoten / ende het meerendeel van de Stucken buyten postuyr van gebruycht te konnen werden / sulcx de Soldaten onwillich werdende / begonnen te mutineren ende te seggen / datse de plaetse niet langer konden noch wilden defenderen / ende in geenderhande manieren de storm afslaen / die de belegerde alle uyren te verwachten hadden / sulcx den Slot-Heer ende Commandant resolveerde onder conditie / datse seven Stucken Geschuts souden uytvoeren / ende met vliegende Vaendels / Cogels in de mont / sack ende pack aftrecken / de plaetse aen sijne Majest. van Sweden in te ruymen / 't welck dien volgende op den sestienden September geschiedt is; uyt het Slot trocken twee hondert en vijftich soldaten / hebbende het Garnisoen in 't beginsel sterck gheweest vierhondert mannen / ende noch eens versterckt werdende door sijn Majesteyt van Dennemarck / by na in 't eynde van de belegeringe met hondert man / die met een Galliot by nacht ende doncker weder van Coppenhagen quamen / sulcks voorsz. Garnisoen in alles sterck geweest was vijf hondert man / de manquerende waren ten deele door een uytvalgeruyneert / ten deele doodt geslagen / ende ten deele gequetst blyven leggen.

Den achtienden hadde de Resident audientie by den Koninck / ende wiert seer

seer civilijck ende beleefdelijck van hem ontfangen/ welcke oock seyde met haer Ho. Mog. te willen leven in goede eenigheyt ende harmonie, daer toe belovende van sijn zijde te willen alles contribueren dat moghelijck was/ wanneer haer Ho. Mog. slechts haer niet ghelieften te bemoeyen met sijn Oorloch/ die ghedachte Majesteyt seyde rechtvaerdich te zijn/ nochte sijne vyanden eenige assistentie te doen/ belovende de Tollen in de Sont niet te verhoogen/ maer eer verminderen/ ende voor al betrachten dat haer Ho. Mog. Onderdanen niet meer souden werden beswaert als eenige andere Natien: seyde voorders dat hy gedwongen wierde sijn nedergeleyde wapenen wederom op te nemen/ door dien de Tractaten met sijn Majesteyt van Dennemarcken aengevangen/ niet wierden ghesloten/ ende in veele pointen hem niet wierden inghewillicht het geene hy voorgeschreven Tractaten hadde bedongen/ als daer was het inruymen van het Eylant Ween, de non betalinge van het Sout dat in drie Sweetsche scheepen geweest was/ het refus van volkomen satisfactie over de schade in Guinea door eenen Charlof op commissie van den Deenschen Koningh hem aenghedaen/ de non leverantie van twee duysent Duytsche ghewvorvene Ruyters gelijck gheconditioneert was/ in plaets van de welcke maer ghelevert waren negenhondert twee en dertich, ende dat Deensche en geen Duytsche knechten.

Ende hadde hoochstghedachte sijne Majesteyt by een secreet artijckel mede bedongen dat seeckere Tapyten hangende op Fredrixbu:ch op de groote Dans-Zael, representerende tot deshonneur van den Koningh van Sweeden diverse veldt-slagen met sijne Majesteyts Vader ghehouden ende verlooren/ souden werden afgehangen ende verbrandt/ 't welck niet geschiedt was/ ende oordeelde dienthalven hoochgedachte sijne Majesteyt van Sweeden aen de ontworpene conditien van Vreede ongehouden te zijn/ ende dat uyt fondament van de redenen hier vooren geallegeert.

Voor den selven Resident schreef oock een beleefden Brief/ van den achsten September ouden stijl/ dat hy geern hem daer hadde ghehouden/ om te versorgen ende voor te spreecken de scheepen van desen Staet aldaer komende ende gaende/ voort na den inhoudt in 't voorich verhael gestelt.

De Heer van Maesdam Ambassadeur extraordinaris van desen Staet regigen tijdt tot Hamburch geweest zijnde/ versocht in desen tijdt om met verlof van haer Ho. Mog. te mogen t'huys komen/ sulcks hem eenige dagen daer nae is toegestaen. Blyvende also den Heer Ysbrants noch alleen uyt/ sich houdende by den Heer Keur-Vorst.

Eyndelijck is de Vloot in Zee gheraeckt den seventienden deses met een Zuydt-Ooste windt.

De Heeren Koninckl. Dennemarckische Ministers alhier/ hebben de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerde tot de Deensche saecken den twee en twintichsten deses statelijck getracteert/ ende niet naegelaten te drincken op het goet succes van de Vloot.

Welgedachte Heeren Ministers soo treffelijcken saecke ende secours geluckelijck volbracht ende geimpetreert hebbende/ continueerden in haer blyde ende hebben de novo by haer Ho. Mog. versocht dat der selver goede ghelieste

mocht

mocht sijn verder te gaen ende het overige secours ten getale van vier duysent man voort te seynden / ten minsten op seecker rendevoys te laten by een komen: Item versochten noch een notabel verschot van geldt op sodanige verseeckeringe als men onderlingh soude konnen convenieren / tot dien eynde wederom een publijcke Minister van desen Staet wel geinstrueert mocht worden gesonden aen sijn Majesteyt van Dennemercken, om daer over te handelen ende tracteren / als oock over de dagelijckse conferentien aldaer corresponderen.

Welgedachte Heeren Ministers hebben wyders versocht tot verseeckeringhe ende behoudenis van de overige Provintien ende plaetsen in Norwegen, dat het haer Ho. Mog. mocht believen te seynden noch sestich à seventich Officiers over ses Compagnien tot hondert en twintich koppen / van Capiteyns tot Corporaels inclusys / noch over ende onder geweer voor duysent Musquettiers; noch pistolen ende bandeliers voor twee hondert Ruyters; noch twee middelmatige Oorloch schepen van ses tot acht en twintich stucken / tot bevrijdinge der Kusten.

De verbitteringe vermeerderde hier seer door de tijdinge van dat Douglas hadde gevangen ghenomen den Hartoch / Hertoginne ende geheele familie van Churlandt. Synde met behendigheyt geraeckt in 't Slot / daer naer voort de stadt Mitauw innemende / plonderende / ende grooten buyt maeckende / hoewel hy noch onlangs door een aensienlijcke somme geldts / sijn neutraliteyt hadde bedongen. Tot justificatie van haer doen hebben de Sweedtsche ghestelt het volgende:

HEt sullen sich die geenige die den toestant der saecken alhier onbewust zijn niet weynich daer over verwonderen dat de Heer Veldt-Marschalck Generael Douglas om de Vesting Mitauw sich te bemachtigen, den Hartoch ende Hartoginne van Kourlant gevangen te nemen heeft gesocht, alhoewel hoochgedachte Hartoch hadde altijdt stil geseten, maer alhier is een yder bekent dat den Hartoch van Kourlandt altijdt sijne Koningl. Majesteyts Estat tegen is geweest.

1. Soo heeft hy oock van den beginne deses Oorlochs den Polen ende Muscoviter gefavoriseert, ende alsoo aen sijn Koningl. Majesteyt van Sweeden onder de handt allerhande wederwille ende schade toegevoecht; maer insonderheyt sijn anno *sestienhondert ses en vijftich* door des Hartoch en sijne Luyden Correspondenten, met de Littausche Armée onder den Veldt-Heere Gonzewsky *thien* Regimenten in de quartieren van Samoiten verspiet, ende in der Littauwer handen gebracht.

2. Noch heeft den Hartoch den Groot-Vorst van Moscauw onder de Rigaesche belegeringe niet alleen allen toevoer gedaen, maer oock hulp ende raedt gegeven hoe die stadt t'emporteren was.

3. Nochmaels ende ten *derden*; doen den Groot-Vorst hier van aftrock, en des Protectors in Engelandt Ambassadeurs sich aengaf als een Mediateur tusschen Sweeden ende Muscau, heeft den Hartoch van Kourlant by Moscau het soo onderbouwet, dat de Engelsche mediatie is na gebleven.

4. Ende

4. Ende ten *vierden*; By den Engelschen Ambassadeur andere finesse aengewendt, ende de selve allerhande vyandtlijcke impressien tegen Sweeden te instileren gesocht.

5. Daer toe is ten *vijfden*, den Hartogin van Kourlant anno *sestienhondert seven en vijftich* als het met Dennemarcken aenving, in persoon nae Konincxbergen gereyst, ende heeft nevens anderen ten meesten helpen raden, dat sijn Chur-Vorstelijcke Doorl. van Brandenborch de Sweedtsche Alliantie soude varen laten, ende met Polen, Denemarck ende Moscouw tegens de Sweden hem inlaten, gelijck dan oock de Tractaten tot Wolau daer op sijn aengestelt ende gesloten, waer op oock de Hartogin met een verheucht ghemoet wederom nae Mitauw is gecomen, ende ons hier in allerhande quaet geprognosticeert. Men heeft doch alles geleden ende soo moeten passeren laten.

6. Tot datmen entlijck ende ten sesten, jonghst uyt geintercipieerde brieven ende Churlandtsche Correspondentien eensdeels met den Moscovischen Generael ende Woywoden in Kakenhuysen Heer Nascokin, anderdeels oock met den Littauwschen Onder-Veltheer Gonziowsky, vernomen heeft, dat den Hartoch de Moscoviter ende de Polen te vereenigen, ende beyde tegens Sweden op te hitsen; in 't werck is geweest.

7. Tot dien eynde soude ten *sevenden*, de Tractaten met Uytlandische ende ter Zeemachtige Potentaten aen de hant sijn wegens de *twee* Churlandische Zeehavens Windau ende Libauw, dat de selve voor onse Vyanden open ende vry souden zijn, soo lange Riga hier na weder soude belegert wesen. By soo beschapenen saecke heeftmen aparte der Sweden moeten resolveren sich van dese Heeren soo lange te verseeckeren, tot datmen uyt dit werck konde komen.

8. De Heer Velt-Marschalck Generael Duglas, schrijft oock uyt Mittau dat hy aldaer narichtinge hadde gevonden, dat de *drie duysent* man, soo de Hartoch van Churlant op de beenen hadde, den Coninck van Polen ende Chur-Vorst van Brandenborgh tegens ons in Pruyssen souden toegesonden werden, ende waren de Officiers alreets daer toe gelast geweest sich tot die marsch vaerdich te houden.

In 't begin van November gingen Patenten van noch veertich Compagnien/ met last om te werden verdeelt in de Steden Enckhuysen, Hoorn, Harderwijck, &c. om op een sprong te konnen werden geembarqueert / waer toe verwacht wiert de Vloot van de Ruyter 't eynde victualie zijnde/ op de Cust van Portugael.

De Heer Lieut. Admirael was den negen en twintichsten onder de Vierboet van Schagen, hadde gepooght etlijcke malen om 't Cattegat te passeren/ maer konde niet vorderen tegen de stercke uytgaende stroom.

Eyndelijck quam de Vloot in 't gesicht van Cronenburgh aldaer eenige dagen op Ancker / wachtende op de goeden wint / die Vrydach den achtsten November nieuwen stijl uyt den Noorden waeyende haer dede onder zeyl gaen / ende aen de Sweedtsche komen. De Coninck schreef aen sijne Ministers daer van in dese manier.

CAREL GVSTAEF, &c. &c. &c.

ONse gonste en genadige affectie met Godt Almachtich, Getrouwe Mannen en Afgesanten, gelijck wy U te vooren te kennen gegeven hebben, hoe dat een machtige Vyandtlijcke Vloote hier aengekomen was, ende in 't gesicht van dese Vestinge dessels Ancker hadde geworpen; Soo is 't sedert gebeurt dat gemelte Vloote heeft eergisteren, sijnde geweest den *negen en twintichsten* deses ouden styl sonder de minste aenmeldinge te doen van sijne aenkomste, of ons op onse loosen met eenich antwoort te honoreren, sijn Ancker gelicht heeft, en sonder salutatie of eenich respect te toonen aen de aen wederzyden leggende Vestingen, sijn desseyn voortgeset heeft, stellende sijnen Cours directe op onse Vloote aen, die sich van gelijcken in postuyr stelde, de andere soodanich t'exciperen als de nootdruft ende gelegentheyt scheenen te vereyschen. Dat de Hollanders effen dien dach resolutie genomen hebben op onse Vloote aen te gaen, ende haer door de *Sondt* te dringen, sijn sy voornamentlijck daer door gepersuadeert, om datse dan een sonderlinge advantage bequamen van weer en windt, die sich gants en geheelijck tot haer faveur voegde, soo datse daermede soo veel te beter conden hare Esquadres in goede ordre aenvoeren, ende haer aen de zyden keeren om te schieten, als oock elckander behoorlijck secunderen. Tegens dese hare advantage heeft onse Vloote een Contrarie wint gehadt, soo dat de *Esquadres* hebben noch in soodanighe ordre konnen gaen, als sy geordineert waren, nochte oock elckander soo bequamelijck ende met die ordre secunderen, als sy ordre hadden te doen, hebbende tegens den Vyant moeten op laveren. Waer door geschiet is, dat de Rijcks-Admirael in de rencontre, die hy met groote resolutie ondernam, sijn dappere intentie niet en konde bereycken vermits dat wanneer hy op de vyant avanceerde, soo haest en tydich niet conde gesuccurreert ende gevolcht worden van die geene die in de selve *Esquadre* waren, en daer toe waren geordineert, dewyle sy haer, met laveren tegens de contrarie windt, mosten behelpen; Alsoo dat hy, werdende van veele te gelijck beschoten, reddeloos en lam is geworden, ende alsoo ghenoodtsaeckt sich aen de kant te begeven, om sijn Schip te repareren, 't welck hem evenwel soo veel ophoude, dat hy niet meer totte Combat comen conde. By dit des Rijcks-Admiraels advanceren op den Vyant, en dat de andere die by hem geordineert waren, soo haest niet konden volgen, is de Heer *Bielkenstern* met sijn Schip daer geadvanceert, op hem is den Hollantschen *Vyce-Admirael* aengekomen, ende heeft *Bielkenstern* hem dan soo ontfangen datse datelijck alle beyde aen een zyde raeckten, alwaer sy soodanich disputeerden dat *Bielkenstern*, *Witte Wittensen* overmachtichde, maer daer by oock selfs soo beschooten dat oock sijn Schip reparatie van noden hadde, en conde niet verders in de Combat treden. Van gelijcken is oock den Admirael *Gerdtson* soo wel selfs als mede sijn schip stracx in den beginne sodanich getracteert, dat hy van gelijcken genootsaeckt was hem wederom te repareren. Door dese accidenten ende ongelucken ist gebeurt dat dese drie Capitale Schepen niet en hebben konnen, volgens hare dappere intentie ende resolutie, 't gevecht tot den eynde toe by woonen, maer haer een weynich na den aenvang van de Combat aen kant

kant moeten begeven ende sich repareren. Alhoewel nu onse Vloote dese ongelucken datelijck in den beginne hadde, ende den Vyandt soodanige advantages genoot als geseyt is, soo hebben niettemin de andere Schepen die de batasse konden bywoonen, van gelijcken haer devoir soo dapperlijck waergenomen, ende een yegelijck soo mannelijck ende met soo groote ende bestandige courage gevochten, dat alle in 't gemeen, en een yder in 't bysonder hebben een sonderlinge roem behaelt ende verworven. En hoewel men wel judiceren can, dat een soo resolutende scherp gevecht, niet en heeft konnen sonder schade aflopen, soo hebben wy evenwel Godt te dancken, die ons en onse Vloote soodanige bystant heeft gedaen, dat de schade niet te groot geworden is, maer die, na al vermoeden, den Vyandt selfs laten overkomen, die de vaste resolutie siende van onse manschap, niet alleen gedeclineert ende gevreest heeft met ons te enteren, maer oock van de plaets moeten wyken, ende lyden dat onse Vloote hem dapper vervolgt ende beschooten heeft. Wy hadden hem oock verder hebben connen laten vervolgen, by al dien wy met de Hollandtsche Vloote alleen te doen hadden gehadt; Maer alsoo wy kontschap hadden dat negen a tien versche Schepen van Coppenhagen quamen de Hollanders tot hulpe, hebben wy goetgevonden onse Vloote te revoceren. Het verlies aen wederzyden aengaende, soo is die soodanich, dat behalven dat Bisschenstern overmachtigde ende veroverde den Vyce-Admirael Witte, die datelijck daer na van sijne quetsuren gestorven is, nevens sijn Schip Brederode, voerende in de festich Stucken, soo sijn van des Vyants zijde noch vier, ten deele ghesoncken, ten deele verbrandt; Soo dat ten minsten vijf, soo niet, nae vermoeden meer, van de Vyants zyde sijn gheruineert ende verlooren, ende andere merckelijck beschadicht. Het Admiraels Schip van Opdam heeft men oock connen sien dat soodanich toegericht was, dat het door de onse vervolcht wordende, verders geen schooten conde doen, maer heeft de Stucke-Poorten laten toevallen. Daer tegens desireren of missen wy van onse Vloote alleen twee, als de Morgensterre, diemen meynt dat ghesoncken is, en 't andere den Pellicaen, 't welck wy meynen dat door de Vyandt mede genomen is, doch hebben daer van al noch geen seeckerheyt, maer mocht wel sijn dat het anders vergaen is, of, gelijck eenige sustineren verbrandt, sijnde tweemael van den Vyandt genomen geweest, en door de onse weder genomen. De overige Schepen, hebbende een hardt gevecht uytgestaen, soo en can anders niet zijn, of sy moeten hier en daer eenichsints sijn beschadicht, maer evenwel soo, dat het met den eersten wort verhoopt gerepareert te connen werden, dewyle gemelte onse Vloote, vermits Godes assistentie, ende de dapperheyt en mannelijckheyt van onse Zeeluyden, ende daer by gevoechde Soldaten, onder de advantages die de Vyandt daer op hadde, soo wel bewaert ende gedefendeert is, datse de Vyandt uyt de plaets heeft connen stoten, ende hem vervolgen, was gedateert Cronenborgh den laesten October ouden stijl.

Een ander Sweedtsche relatie luydt als volght.

Den drie en twintichsten October ouden stijl quamen de Hollanders met haer Vloot ontrent Krul aen / alsoo de selve wegens contrarie wint niet wij-

der konden komen / ende leyde sich achter 't landt by Zeelant ten ancker / alwaermense oock aenstonts in 't ghesichte kreegh. De volgende dach gingen weder een mijle voort / ende bleeven aldaer de vijf, ses, seven ende acht en twintichsten stille leggen: Maer den negen en twintichsten lichteden sy haer ancker / ende gingen s' morgens vroech met een Noordlijcken wint in de Sond, ende vermeynden met een voorstaende windt voor / ende het Slot Cronenburch voor by te zeylen: doch als sy ontrent ten acht uyren wilden voor by gaen / wierden sy van 'tselve Slot met geschut tamelijck gegroet / ende daer nae oock van onse vloote / wanneer sy wat beginden aen te naerderen / is onse Rijcx-Admirael Heer Graef Wrangel datelijck op haer los ghegaen / ende eerstelijck met de Hollantsche Admirael Obdam trefte / heeft oock den selve willen enteren die sich nochtans seer daer voor heeft soecken te wachten / ende van dertien Schepen gesecondeert wierden / soo dat hy sich weder eenichsints te rugh heeft moeten setten / deden hem geen besondere schade / als werde syn cajuyt seer doorschooten / ende syn zeylen allenthalven doorboort / ende dewijl de wint haer seer favorabel was / so gingen sy met alle macht ende yver voort / ende de onse te gelijck met haer / als doen het dan oock tot een hart ende scherp gevecht is gecomen / ende van wederzijdts soo heftich ende onophoudelijck geschooten geworden dat 't niet te seggen is; de Hollanders wachten sich seer voor 't enteren ende lieten haer noyt soo nae comen / doen raeckte het eyndelijck de Vijce-Admirael Wittens, op welcke de Vijs-Admirael Bielkensterre los ginge / ende nae seer hart schieten hem aen boort ghelept ende alsoo vermeestert heeft / den selven hadden vyf Compagnie hollantsche geworvene knechten op / die meerendeels neder gemaeckt ende gevangen wierden / nevens de gemelde Vijs-Admirael de welcke dodelijck verwondet sijnde / noch den selve dach is overleden; dit soo seer geschooten Schip hadde men geeren nae Cronenburch gehadt / maer is onderwegen gesoncken / gelijck oock noch drie andere / ende geraeckten vier in brandt; van de onse wierden gelijckmatich verschepden beschadicht ende quam een geheel in brandt / wat eygentlijck is gebleven kan men alnoch niet weeten / dit gevecht duyrde vier geheele uyren.

Hoe het wiert verhaelt van dese syde / is te sien uyt het volgende.

HOOCH MOOGENDE HEEREN;

Mijne Heeren, Ick hoope U Ho. Mog. sullen mijn schrijven van den *acht en twintichsten* October, leggende ten Ancker, ten vierboodt van *Schagen*, ontrent Zuydt van ons, ontfangen hebben; Zedert hebben wy tot den *achtsten* deser leggen martelen, aleer Wy de Windt goet hebben gekregen, om den *Orisont* te konnen passeren, als wanneer de Windt *Noordelijck* waeyende, Wy met het lumieren van den Dach onder 't Zeyl zijn ghegaen: Soo haest de Sweeden ons in 't gesicht kregen, gingense mede onder Zeyl ende sochten ons de *Loef* af te krygen, 't welck haer in 't begin miste; De Casteelen schooten van wederzyden, doch deden geen quaedt, De Vijs-Admirael de *Witte* hadde met syn Esquadre de Avantguarde, Ick de Bataillie, en den Vice-Admirael *Pieter Florisz.* de Arriereguarde. Tusschen *negen* en *tien* uyren raeckten wy in 't Gevecht,

vecht, ende duyrde mijns oordeels) *vijf* a *ses* uyren; maer vry wat scherp, insonderheyt voor ons, die omtrent *twee uyren moederlijck alleen onder de Sweedtsche* capitaelste scheepen lagen, en hadden al ons Want in stucken, onse zeylen aen flarden, tusschen de *vijf* en *ses* voeten water in ons schip, de brandt voor in de Boech, tusschen de *tachtich* en *negentich* dooden ende gequesten: mijn Luytenant met een deel van mijn volck in een schip van *acht en veertich* stucken, meest metale, die daer na met noch een ander, die oock aen ons boort was, gesoncken is, en alle onse scheepen aen Ly van ons, soo wijdt als men met twee Gootelings schooten soude konnen beschieten, en soo leggende quamen de allergrootste, die ons met haer *sessen* of *acht* scheepen sessens soude hebben konnen aen boort leggen hadden sy gedorst, van tijdt tot tijdt op ons af, en gaven ons de laech, daer wy haer oock soo weynich in schuldich bleven als mogelijck was, tot dat Godt alleen ons daer af hielp, ende weder onder onse scheepen seer desolaet gestelt quamen, en bleven doen de Sweeden ten loefwaert van ons leggen: Wy wierpen 't oock op zy, stoopten soo veel doenlijck was onse schooten onder water, ende siende dat sy bleven leggen ende niet op ons af quamen, soo liepen wy voort na de Deense scheepen, daer wy in 't vallen van den avondt even aen dese zijde van 't Eylandt *Ween* by quamen, en liepen met de selve tot by het eynde van 't Bos, daer wy 't ancker lieten vallen, ende over nacht ende dach arbeyden om weder klaer te maecken. Wy hebben de Vijs-Admirael *Witte* met sijn schip verlooren; 't welck ick seer regrettere, ende is buyten twijffel van de sijne verlaten geweest, gelijck ick oock was. Doen het gevecht begost waren wy geen worps weechs van een, ende sochten yeder een van de grootste aen boort te leggen, maer ontleydent ons. De leste tijdinge die wy daer van hebben, is geweest dat sy hem met twee van de grootste aen boort lagen en tusschen haer beyde hadden, dat hy aen de gront van de kant van Zeelandt geraeckte, en 't eene weer van hem afquam, en datmen sach dat sijn Vlagge wiert afgehaelt; en wort geseyt, dat hy daer na met de Sweedt die by hem lach, gesoncken is, of hy nu doodt is weet ick niet, wil hoopen neen: Hy was een braef Soldaet, ende hadden de andere altemael het sesde part willen uytstaen dat wy uytgestaen hebben, hou voorseecker dat niet een van de Sweeden, daer af soude gekomen zijn: Wie nu sijn devoyr gedaen heeft sal ick nader examineren; maer naer de dooden en gequesten die sommige opgegeven hebben datse hebben, soo kan ick niet oordeelen datse heel seer in de beerebyt geweest zijn, ofte sy moeten gheluckiger zijn als wy niet gheweest zijn, die alreets *seven en dertich* dooden hebben laten aen Landt brengen, ende volgens het seggen van onsen Chirurgyn Generael, noch wel *hondert* ghequetsten, eer meer als min hebben, waer onder veele die armen en beenen af zijn, daer van veel zijn sonder apparentie van leven: Syn Majesteyt heeft laten seggen, dat de gequetsten aen lant souden gebracht werden, datmense wel soude versorgen, ende de dooden laten begraven. De Vys-Admirael *Pieter Floriß.* is oock gebleven met sijn Capiteyn, en hebbe Capiteyn *Gerrit Pietse*, als de outste Capiteyn van 't Collegie van *West-Vrieslandt* en 't *Noorder quartier*, op sijn schip geset, alsoo 't capitaelste naest het onse van haer Ho. Mog. Vloot is. Capiteyn *Bruynsvelt* is mede doodt, en genoechsaem al sijn volck, dien de Sweeden geen quartier wouden geven, doch 't schip

is by ons, maer hebbe noch niemandt van sijn overgebleven volck gesproocken, salder morgen om senden: Wy leggen dicht onder de Stadt. Vande Sweedtsche scheepen zijnder *drie* genomen, daer onder een, daer een van *Schagen* in 't Noorder quartier Capiteyn op was. Vijf heeftmender sien sincken, en dat met den Vys-Admirael *de Wit* soude het sesde zijn, een isser verbrant. Dit is 't dat wy wel weten, hoe 't met de andere ghestelt is, weten wy noch niet: 't Ware te wenschen geweest, dat wyse alle hadden konnen vernielen, 't welck met Godts wille, sonder eenige swarigheden soude gheschiedt hebben indien yeder, als hier vooren geseyt hebbe, sijn devoyr ghedaen hadde. Waer mede ick Godt almachtich bidde U Ed. Mog. Personen en Regeeringe met alle heyl te willen overstorten. En verblijf sou langh ick leve, &c. gheteeckent J. van Wassenaer in s' Lants schip leggende voor ancker ten eynde van 't *Bos*, den *negenden November* 1658.

P. S. Dese morgen is het Sweedtse volck van Coppenhage getrocken, doch soude noch eenige Ruyters gebleven zijn.

Een Briefs geschreven door een Stierman van den Heer Luytenant Admirael, Heere van Wassenaer, Obdam, &c. *den* twee en twintichsten *November voor Koppenhage.*

Gunstige Swager;

NA Cordiale groetenisse aen u liede ende aen Vader, dient desen, u lieden te adviseren dat ick noch gesond ben, waer over ick Godt hebbe te dancken, alsoo daer verscheyden by myn wech gheschoten zijn: ons andere twee Stierluyden sijn gequetst, ende wel *vyf en seventich* die meest armen ende beenen missen, ende noch wel *vyftich* dooden, de Vyce-Admirael in de grond ende selver doodt, *twee hondert* gheberght ende meest ghequetst: Het Lichaem van de Vyce-Admirael met sijn Matrosen werd hier alle uyren verwacht, alsoo wy twee Sweedtsche Moordenaers voor een van sijn gevangens geven. Onse Batalje is geschiet den *achtsten* November, 's Vrydaegs morgens ten *negen* uyren, tusschen beyde de Kasteelen, die eerst heftich op ons schoten, maer doen wy by den Sweedtschen Admirael *Wrangel* quamen, hadde de Kastelen ghedaen, maer was ons beurt, den Vyce-Admirael *de Wit* gaf hem aen stuyrboort in passant de laeg, ende wy aen backboort op dat hy niet manck soude gaen, soo dat hy met staende Zeylen sijn Ancker liet vallen onder het Kasteel Kroonenburgh, en wy verby schoten.

Terstont kregen wy den Vyce-Admirael, met noch twee groote Schepen, met *acht en veertich* a *vyftich* Stucken. De Morgensterre lach achter ons op onse Spiegel, De Vyce-Admirael *Gerritsz.* lach voor ons gat: De derde, met de Boegspriet, onder ons Fokkestag: En aen Stierboordt wel *acht* a *negen* voorby passerende, die ons de Laeg gaven, en duyrden ruym *vier* uyren dit bloedich gevecht. Ten lesten kregen wy de Morgensterre met *acht en veertich* Stucken in, daer ons Volck twee [illegible] laten in waren, maer is haer ontsoncken. Den Vyce-Admirael ging druy[illegible] van ons af, en is soo doortuynt en gesoncken, die

die voor de boech in brandt, doch sonder Brander, waer door wy ons dagelicx ancker moesten afkappen, om dat het in sijn focke-parijn wel vast was, om van sijn brandt ontslagen te werden, soo lang hebben wy niet een van onse scheepen gesien, als Sweeden rondom ons. Doe dese drie van ons waren, klaerden den roock wat op, ende sagen al onse scheepen weder onder nae *Ween* toe, veel verder als wy met onse swaerste Schut konden schieten, doch *de Wit* lach noch en vocht dicht onder 't Lant, by de galg in de Sont, maer hadde oock niemant die hem verlosten, ende wy lagen in onmacht, hadden niet een toutjen op het schip, dat wy onse Fock van de Mast konden krygen, dat oock aen starsen aen de Reede hing; daer toe ses voeten water in 't schip. In somma, sy hebben *de Wit* schelmachtich laten vermoorden, en 't is met ons niet veel beter gevveest. *Pieter Florisz.* is met sijn Capiteyn doodt, en *ses en dertich* Matroosen.

Daer hebben boven *vyftien* scheepen niet gevochten: de *Vergulde Liebaert* hadde noch proppen op sijn stucken, 't is een schip met *acht en dertich* à *veertich* stucken, en veel die men sien konde niet een schoot door haer zeyl en hadden; doch wy hebben Godt danck 't veldt behouden, daer sijn *dertich* à *veertien* Sweeden wech, *vier* genomen, andere gesoncken en verbrandt. Den *thienden* November ging ick met onsen Admirael en omtrent *hondert* Matrosen op een ander schip, Capiteyn *Ionck* van Amsterdam en wy, gingen weder nae de Sweeden toe, die omtrent *Ween* waren, maer liepen *twee en twintich* in *Lantskroon* binnen, *ses* onder 't Casteel Kroonenburch, ende een op Ween, die wy in den brandt staecken, in somma, tot soo veer. Nu was het tijdt datmense daer met steenen, in 't gat van Lanskroon vast maecten; inder wy bennen met Deenen beschreeten, sy sijn al eenige dagen doende geweest, maer nadert weynich, 't is Denen werck, men hoort nu het Yser te smeeden terwijl 't heet is, ende breecken de steenen uyt de straet om daer na toe te brengen. Anders niet, dan hoope met ons schip na huys te gaen.

Noch een ander.

In Amsterdam den 28. *November* 1658.

GIsteren hebbe U Ed. de Novelles geschreven vande tijdinge van den Heer Admirael; maer alsoo weynich tijdt hadde, soo hadde my niet ter degen konnen informeren. Maer alsoo my nu naeder ende pertinent hebbe geinformeert, alsoo den Heer *Marcelis*, den *derthienden* deser, brieven uyt *Koppenhagen* heeft van sijn Broeder, (die *vier* dagen jonger als des *Admiraels* brieven zijn) die hem schrijft, dat den *thienden* deser, den *Admirael* vvederom met sijne Vloot, nevens de *ses* Deense scheepen, zeyl maecte, alsoo de Svveedtse scheepen onder *Kronenburgh* zeyl maecten, ende meenden te eschaperen naer de Oost-Zee, ofte in *Lantskroon*, met haer resterende *sesen twintich* scheepen, alsoo sy seeckerlijck in de eerste attacque *seventien* scheepen, in plaetse van *thien* scheepen, verlooren hebben.

Van dito *seven en twintich* scheepen vvierden *veertien* van de onse afgesneeden, die vveder onder *Kroonenburgh* liepen, vvaer van een door onse Branders in den brandt

brandt gebracht vvierde, ende een vvierdt aen strandt gejaegt, de resterende *twaelf* scheepen lagen van de onse beset, die licht alle in de kaers sullen vliegen, de andere *dertien* scheepen geraecten binnen *Lantskroon*, die daer oock genoeg beset zijn, vvant de Haven heeft niet boven de *vijftien* voeten vvater, soo dat naer alle apparentie, daer de kleynste scheepen in geraeckt zijn, dien inham kanmen stoppen met *twee* a *drie* scheepen maer te laten sincken, vvant daer gaet geen stroom.

Daer quam den *twaelfden* deser 't schip de *Scepter*. een groot nieuvvt schip, van *Wismar* de *Sont* in zeylen, om hem te vervoegen by de *Sweedtse* Vloot, die niet en vvist dat de Vlooten aen den andere vvaren gevveest, ende vvierde datelijck van *twee* van onse scheepen aen boordt geleyt, ende namen 't datelijck vveg.

De *Sweeden* hebben haer vverck voor *Koppenhaven* verlaten ende in den brant gesteecken, sy vvaren soo sterck begraven, dat al haddender *dertich duysent* mannen gevveest, men haer niet soude hebben konnen opslaen, ick vertrouvve dat den *Sweedt* van sijne scheepen niet veel vvederom sal sien, 't is een groote victorie voor de *Deenen* en Ons.

Hier na volcht de Lyste van de Capiteyns ende Schepen der Nederlantsche Vloote.

Schepen uyt de Mase.

Heer Lieut. Admirael van Obdam op 't Schip d'Eendracht, gemonteert met		250 Matros.	75 Sold.	72 stuck.
Schout by nacht Verhaef.	't Fregat Rotterdam,	80	20	52
Capit. de Liefde, op	Dordrecht,	130	30	40
Capit. van Nes, op	Rotterdam	130	30	40

Schepen van Amsterdam.

Command. Evert Antonisz.	de Lantman	138	30	40
Dirck Kryne Verveen,	de Son	Idem		
Ian van Campen,	Halve Maen,	Idem		
Paulus Sonck,	Duyvenvoorde	Idem		
Dirck Bogaert,	West-Vrieslandt	104		28
Ioris Coleiy.	Staveren	150		40
Waerdenburgh,	't Fregat Deutecom	74		24

Stadts Schepen van Amsterdam.

Sybrant Mol,	de Waegh,	140	40
Willem Ian Stoffelsz.	de Boge.	Idem.	

Vyt West-Vrieslandt ofte 't Noorder Quartier.

Slord	de Caleb	125	40
Het Iongh Hoen,	de Ionge Prins	110	30
De Groot,	Alckmaer	120	26

Hout-

Houttuyn,	Medenblick	120		37
De Boer,	Iupiter	120		32
Gerrit Femsz.	d'Eendracht	120		38
Backer,	Hollandia	125		38
Rens,	Vergulde Leeu	Idem		
Claes Arentsz.	de Monick	105		26

Schepen van West-Vrieslandt, &c.

VIce-Adm. Pieter Florisz.	Iosua	150	50
Claes Allertsz.	't Fregat Hoorn	100	28
Pomp,	Enchuyser Maegt	115	32
Sampson,	Moninckedam	105	32
Hes oft Valenhen,	't Kasteel Medenblick	95	28

Vyt de Mase.

VIce-Admir. de Wit,	Brederode	220	50	59
Boshuysen,	Princesse Louisa	120		38
Haeckswant,	Hollandia	200		62
De Haes,	Gelderlandt	120		32
Van Bancken	de Briel	130		40
Wijnbergen,	Delf	Idem		
Geelekamp,	Groeningen	120		36
Bruynsvelt,	Breda	95		28
Stellingwerf,	Albertina	120		36

Schepen uyt Zeelandt.

COrnelis Evertzoon.
Adriaen Banckaert.
Ian Duym.
Ian Krijnsz.

Benevens dese Oorloch-Schepen sijnder noch gheweest ses Fluyt-Schepen met Soldaten, Vyvres en Amonitie, te weten, de Parel, Medea Fruytboom, Haen, Iudith, en de Liefde.

Idem, noch vier Branders en ses Galjoten.

Ende noch boven dien waren by de Vloot *acht en twintich* soo Galjots als Fluyten, geladen met Haringh, Wynen, Uyen of Ajuyn, Wortelen, en allerhande Vivres.

Noch een ander/ was luydende als volght.

Extract uyt seeckere Missive geschreven aen den Heere Rosenwinge *van den Heer* Paul Clinckenberch *Raet van de Admiraliteyt tot* Coppenhagen, *ende Generael Post-Meester van* Dennemarcken *sub dato Hamborgh den* $\frac{5}{15}$ *November* sestien hondert acht en vijftich.

MYN HEERE;

MEt te voorige Post hebbe ick overgeschreven de tydinge die ick doenmaels uyt Coppenhagen van de victorie der Hollandtsche Vloote hebben gehadt, namentlijck 't gene my dienaengaende van *Lubeck* was toegeschreven, daegs daer aen te weten s'Woonsdaegs hebbe ick selfs een brief van de Heere *Lente* ontfangen, gedateert Coppenhagen den *negen en twintichsten Octobris* s'avonts ten *negen* uyren, confirmerende 't voorige, want hy in een postscripto schrijft datter even naer 't sluyten van den brief een expres van de Heer Admirael *Obdam* aen sijne Coninckl. Majest. was gecomen, dat van de Sweedtsche Vloote *drie* Schepen waren genomen, *drie* verbrant ende *drie* gesoncken, dat hy oock niet een Schip als alleenlijck dat van *Witte Wittense*, 't welck was gesoncken, hadde verlooren. De Heer *Lente* refereert mede dat van sijne Majesteyts Vloote alreedts acht capitale Schepen, haer met den Heere van *Obdam* geconjungeert hadden, ende men met het uytleggen van andere meer besich was. Verders dat den volgenden dach sijnde den *dertichsten Octobris* met den dageraet den Vyant wederom soude geattacqueert werden, verhopende dat sulcx dese victorie volkomender sal werden, dewijl ick nu het schryven van den Heere *Lente* billijck gelove, soo en twyfele ick oock niet aen de overgeschreve victorie, ende vertrouwe wy van het s'anderen daegs gevecht mede yets goets sullen vernemen, 't welck Godt geve.

Het is nochtans naderhandt gebleecken / dat dese Deensche tydingen waren Hyperbolijck, dat wel het dessein ende 't ontset van Coppenhagen was volbracht / maer dat het verlies van Schepen ende Volck aen de Sweedtsche zyde niet soo groot was / ende in veelen delen fabuleucx.

De moderate schreven als volght:

De Vice-Admirael De Wit, voor uyt met het eerste Esquadre / de Heer van Wassenaer Luytenant Admirael met het tweede in 't midden / ende den Vijs-Admirael Pieter Florisz. met het achterste / s'morgens ontrent acht uyren het Ancker lichtende / raeckten tusschen negen ende tien uyren tusschen Cronenburgh ende Elsenboch, in 't gevecht. De Graef Wrangel Sweedtsche Rijcx-Admirael gaf sich aen den Heer van Wassenaer, die hem soo bejegende / dat hy sich moeste wenden ende uyt het ghevecht begeven. De Sweedtsche Vijs-Admir. Bielkenstern ende de Vijs-Admirael de Wit raeckten aen een. Bielkenstern wiert beter ghesecundeert als de Wit, dessels Schip soo doorborende dat het entlijck sonck / ende de Wit self met veel andere doot bleef / behalven die ghevangen wierden. De Heer van Wassenaer (waer op het de Sweedtsche meest gemunt hadden) raeckten onder verscheyden Sweedtsche Sche-

Schepen/ daer van de Morgensterre, de Iohas ende noch een de Principaelste waren/ hy was gansch onpasselijck van de Gicht: des onaengesien hielde sich op een stoel voor de groote mast/ ontrent elf uyren was het heetste gevecht/ ondertusschen dreef de stroom ende windt de Nederlandtsche Vloot seer voort. Des Heeren van Wassenaers Schip was het meest beschadigste van alle. De Sweedtsche Schepen ghenaemt de Rijcxappel, de Pellicaen ende de Fortuyn wierden verovert ende tot Coppenhagen opgebracht. Het secours van Volck ende andersints wiert aldaer ontscheept tot groote blydtschap van sijn Majesteyt van Denemercken. De Sweedtsche hebben haer daer na geretireert na de Haven van Lantscroon, sijnde een diepte daer in eenige hondert Schepen veylich conden leggen/ rontom bewaert door droogten: hadden maer een gat; om 't welck te stoppen/ ende voor altijdt de Sweedtiche daer in te besluyten/ of wel soo sy daer noch niet in waren/ de selve achter Ween omloopende/ de wech af te snyden/ versochten de Deensche soo veel van de Nederlandtsche Vloot als bequaem waren. Tien a twaelf van de ghereetste wierden gecommandeert te gaen met de Deensche onder den Rijcx-Admirael Bielke. De Heer van Wassenaer volghde met de rest. Maer de Sweedtsche waren alrede meest in Landtscroon, uytgenomen drie, die voor Cronenburgh lagen/ vijf wierden de wech afgesneden/ daer van haer de drie onder Elsenburgh retireerden/ de twee liepen tegen de drooghte; s'nachts wierden weder vlodt en liepen na Lantscroon. Aen den Noordt-hoeck van Ween lach een groot Sweedts Schip Masteloos aen Landt/ 't welck de Heer van Wassenaer liet in brandt steecken/ versekerende alsoo dat de Sweedtsche hadden verlooren tien Schepen; soo genomen als gebrandt ende gesoncken/ hoewel sy maer van twee wilden bekennen. Siende aldaer weynig apparentie om yets meer uyt te rechten/ keerde weder na Coppenhagen, latende de Deensche Admirael met de Deensche ende Hollandtsche Vloot tusschen Ween ende Cronenburgh. Weder op sijn Schip voor Coppenhagen comende/ bevondt dat sijn Volck hadde ghenomen een Sweedts Schip ghemonteert met in de twintich Stucken/ geladen met Plancken/ Teer/ Yser/ welck Schip meende dat de Sweedtsche daer noch meester waren. Sy hadden oock aengehouden seecker Fluytschip comende van Riga, onder anderen inhebbende een Gesante van den Hertoch van Churlandt aen den Coninck van Sweden. Woensdach den twaelfden ginck den Heer van Wassenaer aen Landt. Donderdach den dertienden wiert eerst besocht door den Resident van Engelandt, in 't selve huys met hem ghelogeert/ daer na van de Keyserlijcke ende Spaensche Ambassadeurs.

De Heer van Wassenaer advyseerde haer Ho. Mog. den seventienden uyt de lijste der dooden ende gequetsten/ die sich Capiteyn opgaven te gebleecken/ datter veel waren die haer devoir niet hadden gedaen/ jae hy verseeckerde datter geen tien, jae geen acht waren die seggen conden met waerheyt datse gevochten hadden. Ick sal het (schreef hy) scherp laten examineren; maer weet niet hoe ick dan suyvere ghenoech sal vinden om een Krijcx-Raedt te formeren ende die qualijck gedaen hebben te straffen. Voorts schreef dat een/ die by de Sweden ghevangen gheweest ende van Elseneur was gecomen/ wilde soo veel

Eeden swerren als hy hayren op het hooft hadde / dat de Sweden vier en vijftich Oorlogh-Schepen soo groot als kleyn sterck waren gheweest. Verseeckerde oock datter van de Sweedtsche over de duysent dooden uyt de Schepen aen Landt waren gebracht.

De Collonel Puchler aen Landt sijnde/ wiert versocht van wegen den Coninck dat sijne Troupen aen hem een Eedt van getrouwicheyt souden doen/ soo langh sy daer waren / sulcx heeft hy beleefdelijck gheexcuseert/ seyde sulcx tegens sijn instructie te zijn. Daer na schreef de Coninck sijn ghenadichste wille te sijn dat hy den Generael Luytenandt Schach soude pareren / sulcx dacht Puchler oock tot prejuditie van haer Ho. Mog. te sullen strecken ; doch wiert verdragen datse communicatijf souden gaen / tot nader ordre van haer Ho. Mog.

Aengaende den Eedt hebben corts daer na de Heer Prins Maurits soo wel als den Heer van Beverwaert verstaen/dat sy wel den Eedt van ghetrouwicheyt conden doen aen Denemerck, onvercort dien sy aen haer Ho. Mog. gedaen hadden. De Coninck dede aen den Heer van Wassenaer de genade van hem te comen besoecken in sijn Logement / hoewel hy om sijn indispositie den Coninck noch niet hadde gesien. Hy wiert dagelijcx seer aengheloopen door Hollandtsche Schippers / welcker Schepen ende goederen de Heeren Deensche hadden genomen tot haer noodtdrust/ met belofte van betalingh : sonder effect. Maer de noodt breeckt wetten ende beloften. De tijdt seer naderende versocht permissie om te mogen te huys comen.

De Coninck liet den Heer van Wassenaer Sondagh den vier en twintichsten s'avons ontrent half sessen door een van sijn Edellupden met een van sijn Coetsen boden halen / ende hieldt hem s'avons ter maeltijdt / alwaer hy na den eeten langh die genade hadt van haer Majesteyt de Coninginne te onderhouden ; die met groote ghetuygenis van ressentiment / soo wel als den Koninck/ seer exalteerden de genereusheyt met de welcke haer Ho. Mog. soo notablen secours voor sijn Majesteyt ende dessels Rijcken herwarts ghesonden hadden/met hoge protestatien dat het selve by haer Majesteyten noch dessels Koninckliicke nasaten in der eeuwicheyt niet soude vergeten worden / maer het selve altijdt tegens haer Ho. Mog. ende dessels Landen erkennen. Sijn Koninckliicke Hoogheyt liet hem daer na / na dat hy audientie hadden laten versoecken / oock door een Edelman ende een van sijn Carossen ophalen die hem met alle civiliteyt ende goede gratie ontfingh ende met complimenten/ slaende op 't secours / die van een Prins van vijf en twintich Jaren / hoewel dese noch geen twaelf haelde/ niet beter soude connen gedaen worden.

Een van de Hollantsche Branders is door 't harde weer/ niet wel van Ankers en touw versien wesende/by 't gat van Lanscroon aen de grondt geraeckt ende van de Sweden in brandt gesteecken : doch het volck is gesalveert ; Ende in die occasie sijn twee van de Hollandtsche Branders aen brandt geraeckt/ sonder datse yets anders uytgerecht hebben.

De Winter was soo wel in 't begin van dit Jaer als in 't eynde / fel ende strengh. Daer van blijckt uyt het volgende.

Uyt Madridt in Spaignien / van den sesden February wiert ghescheven/ dat

dat men aldaer by menschen memorie niet soo fel ende langhduyrigen koude hadde vernomen / als sedert eenige weecken achter een ander / dat in de selve Stadt verscheyden Persoonen s'morgens op de straten waren doodt gevonden van koude bevroren : Dat andere by daegh buyten op de wegen waren neder ghevallen / sonder dat d'een d'ander hadde konnen te hulpe komen ; nevens de ander van koude doot blyvende / ende 't welck meest te verwonderen was / dat op een nacht in seecker Gasthuys aldaer een groot getal siecken waren van koude gestorven. Hier te Lande begost het in Ianuario te vriesen. Uyt de relatie van den tocht des Koninck van Sweden is te sien hoe hy tot voor Coppenhagen met sijn Leeger ende treyn te voet ende te paerde over quam.

Uyt Bremen van de sesten Maert schreef my de Heer Borgemeester Meyer. dat aldaer de Weser door 't opstoppen van 't Ys soodanich swol ; dat men in de laeghste straten / ende op de Kaap met Schuyten voer : kort daer na schreef hy dat het landt daer rontom lach gheinondeert als een Zee / ende indien soo boven als beneden Bremen den dijcken niet waren doorgebroocken / dat de geheele Stadt was in gevaer van te verdrincken. In Oldenborgerlandt waren alle nieuw inghedijckte Landen overgelopen. In s'Hartogenbos moestmen oock met schuyten de straten gebruycken. In 't Landt van Cleef verdroncken veel Menschen ende Vee / 't water hadde twee manslal hooch op het Landt gestaen. De hooge ende neer Betuw, Tiel, ende Bommelerweert waren desgelijcx onder gelopen / ende de dijcken wel op twee en twintich plaetsen door gebroocken. Tot Lions, Rouaen, Parys, ende andere plaetsen is 't Water desgelijcx seer hooch geweest / groote schade doende / tot Parys was de Pont St. Marie door de selve krachten neergeworpen met alle huysen daer op staende / de Pont de Nostre Dame liep groot perijckel.

Van den twintichsten Maert nieuwen stijl uyt Bremen, schreefmen dat de Graef van Oldenborgh, om Stedingerlandt te salveren van de watervloet / hadde gepoocht / het water te diverteren door openingen / gemaeckt in de dijcken der Rivière de Hunte, maer de rapiditeyt van 't toelopende Water hadde geenfonceert de landen daer tegen over leggende / het landt van Morime tot vyf mijlen lang in Betiadigerlandt, soo dat het Ys noch staende in 't diepe of bedde van de Weser, de stroom van 't Water passeerde over de geinnondeerde Landen.

Op d'Yssel heeft het water of aendringende Ys oock veel schade ghedaen / hebbende moeten werden doorgesteecken.

De Camper-brug, sijnde een seer konstich ende kostelijck stuck werck / is desgelijcx alsoo beschadicht dat twee stucken sijn wech gespoelt.

Den vyfen twintichsten, heeft het noch al weder scherper als te voor / ja een ganck Ys gebroorren.

De Put tot Santvoort ende tot Schagen, sijnde in vyftich Jaer (dat is sedert de harde vorst van 't Jaer acht) niet toegevroren geweest / warent dese vorst / alsoo dat een yder liet sijn jonge kinderen daer op staen ; om te konnen seggen dat het weder soo hart gevroren hadde.

Tot Coppenhagen hadden in de Vesten gebijdt mette Bijl / soo lang / dat se op het laest in 't sant slougen.

Ende een van de oorsaecken / waerom de Coninck despereerde Coppenhagen te bewaren / was datter geen Water was / alles toegevroosen sijnde.

Den twee en twintichsten Marty was d'Elve beneden noch alsoo met Ys belept ende beslooten / of gestopt / dat geen Schepen uyt noch in Zee quamen / de Weser desgelijcx.

Desen acht en twintichsten Marty haddet s'nachts alsoo ghevroosen / ende 't was soo bitter kout / ende voor soo scherp / als noch van de geheele Winter hadde gedaen.

Op de Vlaemsche Kust voor Duynkercken, in 't Scheur / voort tot Calais toe / was 't soo sterck bevroren dat het een wonder was / ende soo ver in Zee als men sien kost.

De Ingenieur Koecx heeft my vertelt doen de Brug van Mardycke nae 't Houten Wambes noch stondt (daer overmen by hooch water plach te gaen) dat de Vloet met sulcken snellicheyt onder de Brugh doorliep / als een Pyl uyt een Boogh / 't was dan te meer te verwonderen / dat dese Kust alsoo was bevroren / daer hadden Schepen gelegen soo sterck bevroren / die geen Anckers noch touwen van noden hadden.

In 't eynde van 't Jaer gebeurde specialijck in Hollandt door de Vorst groot ongeluck ende schade. Alsoo dat tusschen Vrydach ende Saterdach des nachts sijnde den seven ende acht en twintichsten December, den Dortschen of Alblasserweert (sijnde het landt 't welck van Gorkom af wert besloten door de Maes ende van Schoonhoven af door de Leck, of daer de Leck in de Mase valt / sijnde wel veertich duysent Mergen groot) te besoecken met water vloedt / sijnde de dijck tusschen Gorkom ende Papendrecht by den Stenenhoeck by Hartochsvelt, ende daer nae noch op ses a seven andere plaetsen ingebroken door overhopinge of opstoppinge van het Water ende 't Ys. Het Water stont in sommige Dorpen tot aen de daecken van de Huysen. Sijnde al van langer handt gevreest / ende aengemerckt dat het Bedt of gront van de Maes, daer omlopende / hoger was / als 't Landt binnen dijcks.

Daer sijn veel Menschen ende Beesten verdroncken. Men wist qualijck hoe 't selve soude sijn te repareren / om dat Ebbe ende Vloedt daer in en uytginck / ende om dat het Velt of Landt alsoo leegh was als de gronde of het diepste van de Maes. Men vreesde ooch dat de Maes een ander Cours soude nemen / ende dwers door dit verdroncken landt lopen nae Rotterdam, waer door de Stadt Dort soude worden een Landt-Stadt. In 't begin van troubelen anno vyftien hondert seventich was een groote Water-Vloedt / daer van Grotius seght: *Quamq; vix unquam eluvie littora perrumpens stragem præsentem attulit, futurum indicavit.*

De Steden ende Dorpen in 't Water staende / waren de volgende / Gornichem, Hartochsvelt, Giessendam, Sliedrecht, Papendrecht, Alblas, Alblasserdam, Blesken-Graef, Molenaers-Graef, Leckerlandt, Streefkerck, Ammers, Nieupoort, Tienhoven, Ameyde, Lexmonde, Vyanen, Leerdam, Arckel, Schelluynen, Meerkerck, Noordeloos, Blocklandt, De Minckeles, Hoorn, Giesse-Nieukerck, de Giesse, Otterlandt, Goudriaen, Neder-Slingelandt, Liesvelt, Langerack, den Engel, Gelkenes, Graeslandt, Peursem, Teckerlandt,

Okerlandt, Heycoop, Everdingen, Golverdingen, Hagesteyn, Oosterwijck, Kedichem, Middelcoop, Leerbroeck, Reyer-Broeck, Nieulandt, Rietvelt Brandwijck, Gyblandt, Wijngaerden, Renghbroeck, Hofwegen, Laeghblocklant, Peulwijck.

Die van de Stadt Munster hadden wel het geluck in 't verleden Jaer ghehadt van verlost te worden van haer belegeringe/ maer niet van haer onlusten.

De Heer Bisschop hadde het Dom Capittel ende de meeste van de Ridderschap/ oock alle kleene Steden aen sijn zijde/ was oock aen 't Keyserlijck Hof meer gesien/ ende daer en boven was hy boven maten actijf ende gauw: ende soo moeste de Stadt altijdt te kort schieten / en sagen geen upkomst als door de vriendtschap ende protectie van desen Staet. Het eerste dat sy nae haer verlossinge betrachten/ was de admissie in 't Tractaet tusschen desen Staet ende de Steden Lubeck, Bremen ende Hamburch gemaeckt; sulcx heb Ick in Ianuario, ende daer na den acht en twintichsten Februarii voorghedragen / ende insonderheyt gedruyckt het argument van 't secours den twintichsten October des verleden Jaers/ by haer Ho. Mog. ghereselveert/ ende gheluckelijck uytghevoert: Hadden haer Ho. Mog. in dat groot werck geen swarigheyt gemaect, sy behoorden 't oock niet te doen in dit geringe; voor 't afscheyt den *eersten Iunij* aen de Stadts Afgesanten gegeven, aldaer te sien, daer beneffens militerende wat dickmael geleyt was, het interesse van *Commersie* en *Nagebuyrschap*. Ondertusschen bedanckende voor d'avantagene weldaet, ende dat de selve in herten van haer, ende van de posteriteyt soude staen ingeschreven, met de pen van onsterffelijckheyt; datse door een expresse besendinge souden komen danckseggen, tot noch toe opgehouden geweest zijnde door allerhande impedimentom.

Daer op heeft Hollandt s'anderen daechs gheadvijseert pro admissione; de andere Provintien werden versocht om haer te verklaren; Gelderlandt nam het over. Den tweeden Martii de saecke weder voorkomende/ conformeerden haer de Provintien ghenoechsaem pro admissione met Hollandt; maer daer wiert eenich scrupel ghemaeckt aengaende 't consent van de Steden Lubeck, Breemen ende Hamburch. Den vierden Maert Ick weder audientie hebbende/ verthoonde/ dat de selve Steden door haer brief hadden in Martio des verleden Jaers te kennen ghegeven haer wilvarigheyt voor de Stadt ende haer jus præsidii, ende dat haer Ho. Mog. als de importanste partye van dat Verbondt in de admissie geen swarigheyt behoorden te maecken/ hebbende de stadt dadelijck met wapenen bygestaen / ende dat het negende artijckel van 't Verbondt met de gemelde Steden sulcks toestondt. Dien dagh ontfingh de resolutie van den tweeden Maert/ nopende d'admissie van Munster, geparapheert by den Heer M. Viersen presiderende / ende ondergeteeckent by den Griffier. Eerstont daer nae omtrent thien uyren / quam by my de Contrerolleur Beldt met een State Bode / 't selve van my weder eysschende: Ick difficulteerde / doch alsoo sy seyden te komen uyt expresse last van haer Ho. Mog. ende datter yets in moest worden verandert/ gaf Ick het over. Des anderen daeghs een ander ondergheteeckende Resolutie krijgende / bevondt / dat in plaets van de woorden (Waer op gedelibereert ende in achtinge genomen zijnde 't negende artijckel

artijckel van 't meergeroerde Tractaet met de Hanse Steden gemaeckt, (is goet gevonden ende verstaen, mits de selve al vooren doen blycken van 't consent ten dien fine by de bovengemelde Hanse Steden gedragen) gestelt was/als in de volgende Resolutie te sien is.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hooch Moogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Sabbathi den tweeden *Martii* 1658.

IS ter Vergaderinge nochmaels voortgebracht de nadere Memorie den *acht en twintichsten* February lestleden, aen haer Ho. Mog. ghepresenteert by de Heer Resident *Aitzema* uyt den naem ende van wegen de Heeren Burghemeesteren ende Raet der Stadt *Munster*, versoeckende alnoch dat de selve Stadt geadmitteert ende geincludeert mooge werden in de Tractaten by desen Staet in de Iaren *sestien hondert vijf en veertich* ende *sestien hondert ses en veertich* met de Steden *Lubeck, Breemen* ende *Hamborgh* ghemaeckt, waer op ghedelibereert, ende in achtinge genomen zijnde het *negende Articul* van de ghemelte Tractaten. Is goetgevonden ende verstaen, dat mits de ghemelte Heeren Burgemeesteren ende Raet der geseyde Stadt *Munster* alvooren doen blijcken van het *consent* ten dien fine by de bovengemelte *Hanse-Steden* gedragen, in de voorsz. versochte *admissie* ende *inclusie*, sal werden geconsenteert, gelijck in sulcken geval daer inne geconsenteert wert mits desen, met dien verstande nochtans, dat de voorsz. *inclusie* in de voorgemelte Tractaten, ende Alliantien sal geschieden *op soodanige condition*, als waer op *gesamentlijck ende met gemeen consent* nader sal worden gheconvenieert: Des sal van dese haer Ho. Mog. goede meeninge ende intentien in 't Regardt van de meergemelde Stadt *Munster*, by missive kennisse ghegheven worden aen de opgemelde andere drie *Hanse-Steden*.

Was gheparapheert *M. V. Viersen*. Onderstont Accordeert mettet voorsz. Register geteeckent *N. Ruysch*.

Aen de Steden Lubeck, Breemen ende Hamborgh wiert gheschreven als volcht.

EDELE, &c;

DE Heeren Burgemeesteren, ende Raet der Stadt *Munster*, hebben ons eenigen tijdt herwaerts seer instantelijck laten versoecken, dat de selve Stadt gheadmitteert ende gheincludeert mochte werden in de Tractaten by desen Staet in de Iaren *sestien hondert vijf en veertich* ende *sestien hondert ses en veertich* met de Steden *Lubeck, Breemen* ende *Hamborgh* gemaeckt. Waer op huyden by ons gedelibereert, ende in achtinge genomen zijnde, het *negende* Articul van de gemelte Tractaten, hebben wy goetgevonden, dat, mits de gemelte Heeren Burghemeesteren, ende Raet der geseyde Stadt *Munster*, alvooren doen blijcken van het consent ten dien fine by de bovenghemelte *Hanse-Steden* ghedragen, in de voorsz. versochte *admissie* ende *inclusie* sal werden gheconsenteert, gelijck wy in sulcken

sulcken gevallen daer inne albereyts geconsenteert hebben, met dien verstande nochtans, dat de voorsz. inclusie in de voorgemelte Tractaten ende Alliantien sal geschieden *op soodanige conditien,* als waer op gesamentlijck ende met ghemeen consent nader sal werden geconvenieert. Van welcke onse goede meninge ende intentie in 't reguardt van de meergemelte Stadt *Munster* wy goetgevonden hebben U. L. mits desen, ende hier nevens de gemelte *twee* andere *Hanse-Steden,* kennisse te geven. Waer mede eyndigende, in den Hage den *tweeden* Marty 1658.

Van een goet Vrient upt die Steden/ verstont Ick datelijck dat de selve haer consent souden langhsaem inbrengen/ vreesende haer te diep t'engageren/ in der wyderingh.

Ick hebbe den vierden Marty vertoont hoe dat Lubeck den achtienden October des Jaers ses en veertich, een Jaer na de Steden Breemen ende Hamborgh, was geadmitteert sonder eenich adveu van de twee andere Steden alrede een Jaer te voor het Tractaet gemaeckt hebbende/ sulcx wiert gestelt in handen.

Ondertusschen quamen hier de Heeren Nicolaes Drachter, ende Walter Clute, Sijndicus ende Alderman respective der Stadt Munster, gheassisteert met My. Den sestienden Maert wierden door den Agent de Heyde met een Caros van twee Paerden upt haer Logement gehaelt in de Vergaderingh/ geintroduceert ende neder geseten op ordinaris stoelen; naest groetenis seyden gecommitteert te zijn, om haer Ho. Mog. haer onderdanige ende dienstlijcke eerbiedingh neffens alles liefs ende goets te vermelden, hadden gaerne eender wegen behooorlijcke dancksegging hare schuldicheyt afgelecht, maer dewyle sy soo wel aengaende de persoon als affschickinge, door veelvoudige impedimenten sonderlingh door alnoch continuerende Landt-dach waren verhindert geworden, baden derlanger verwylinghalven ontschuldich te zijn. Erkenden en erinneerden haer der hoger genade, faveur, ende benevolentie, welcke haer Ho. Mog. belieft hadde de Stadt *Munster* in hare jonghste noden ende extremiteyten genadich ende hoochgeneyght te bewysen.

Daer sy anders van wegen de harde uytgestandene belegeringh aen haer wel herbrachten recht ende gerechtsame privilegien ende liberteyten, hooch periclіteerden, ende soo wel tot haer selfsten als tot haer benabuyrde Landen ende Provincien, hoochsten nadeel ende schaden, die Stadt welcke een *theatrum pacis generalis* was geweest in een *theatrum & sedem universalis belli* lichtelijck transfereert werden mochte. Roemden dat haer Ho. Mog. eerstelijck om een goedt ende vreedelijck verdrach ter tusschen den H. *Bisschop* ende de Stadt ontstane differenten hare hooch-aensienlijcke Afghesanten als mediatoren hadden afgeordent: Dat, als soodanige welmenentlijcke mediatie (welcke doch altijdt van hoge *Monarchen*, *Koningen*, *Potentaten* ende *Republijcquen* in hoge eere ende estime waren gehouden) aen de zyde des H. *Bisschops* niet was aengenomen; Sy met hare aensienlijcke Krijghs-macht de Stadt te ontsetten, te bevryen ende in hare vorigen Staet ende wesen te conserveren ghenadich ende hoochgunstelijck geresolveert hadden.

Gelijck nu haer Ho. Mog. door dese hooglosselijcken actien eeuwige roem ende lof openkundich ingelecht, ende gelijck den edelen *Romeynen* niet alleen met haer victorieuse wapenen, maer oock bestendige Vereenige ende vrientschap sich door de gansche werelt beroemt en te gelijck formidabel ende admirabel gemaeckt hadden. So seyden haer Ho. Mo. sy in den name harer Heeren Committenten Borgemeesteren ende Raedt oock de gansche Borgerschap, wegen sodanen hooge faveur, genade, ende weldaet onderdanig ende dienstich danck, sijnde ende verblyven, daer tegen voor haer ende haren lieve *posteriteyt* tot alle mogelijcken gevalligen en wilvaerdige dienst nae haer weynich vermogen steets verplicht ende obligeert. Souden oock haer Ho. Mog. als *vindices & conservatores jurium, Libertatis, & privilegiorum suarum* erkennen, roemen, ende honoreren. Met onderdanich ende dienstlijcken bede by sulcke hooger affectie ende toeneyginge wyders in toecomende, sonderlijck by dese voor oogen swevende hooggevaerlijcken *motibus*, in ende buyten 't Roomsche rijck genadich ende hoog geneygt te continueren, haer als een Hanse Stedisch *mit gelidt* onder haer Ho. Mog. *schut* te conserveren, ende sich vastelijck te versekeren; des sy niet anders als wat tot haer Ho. Mog. schuldiger ende behoorender eer, dienst, respect, nut ende Interesse eeniger wyse gelangen mochten getrouwelijck soecken, ende haer sulcx nae uyttersten vermogen soude aengelegen sijn laeten.

Nader versocht hebbende Conferentie / sijn ghecommitteert de Heeren Schoock ende andere voor de selve in Conferentie hamense den drie en twintichsten, versochten de admissie in 't Hansesche verbont / die alrede den tweeden Maert met my was toegestaen: doch dattet niet mocht worden vastghemaeckt aen andere conditien of consent der andere welgemelde Steden. De reden wierden soo by monde als geschrifte gestelt. Eerstelijck, om dat alrede de selve door haer missive van den . . . Maert des voorleden Jaers in effect daer in hadden geconsenteert.

Ten tweeden, om dat volgens resolutie van den achtienden Octobris sestien hondert ses en veertich de admissie van Lubeck was gheperfectioneert voor / ja sonder 't selve consent van de andere.

Ten derden, om dat *periculum in mora* was / want in regaerde van dat verscheyden machtige Potentaten in wapenen waren; soo soude de Heer Bisschop met Cheur Ments, Trier, Ceulen en de Vorst van Nyborgh de Stadt willen persen tot Garnisoen / 't welck de Stadt / na gedane admissie in de Alliance con weygeren sich daer op beroepende / anders niet.

Ten vierden, was haer Ho. Mog. bekent / dat het de Stadt Munster niet te doen was om de Alliance met die Steden / maer met dese hooghmachtige Staet.

Van den Chur-Vorst Ments, Trier, Cheulen, quam 't volgende schryvens.

Onse

Onse gunstige groetenisse ende geneygden wille te voaren, Ho. Mog. Heeren, besonders lieve Vrienden.

U. Ho. Mog. is hier bevoorens wel bewust, hoe dat de Stadt *Munster* in *Westphalen* tegens haren Landes Furst in misverstandt, ende aen 't Keyserlijcke Hof in rechtelijcken processen is geraeckt, ter oorsaecke dat den Heer *Bisschop* uyt crachte van Lants-Furstelijcke macht, hoocheyt ende authoriteyt, gelijck sulcx in 't Rijck ghebruyckelijck is, ende nae der letteren inhout des Vredens anno *acht en veertich* tot *Munster* opgerecht, ende dan vermogens des Rijcx afscheyt in 't Iaer *vier en vyftich* daer op gevolcht, een yeghelijcken Cheur-Vorst, ende Standt des Rijcx *jure status* betaemt ende toestaet, naer voorsichtige rype deliberatie der gevaerlijcke conjuncture van de tegenwoordige tyden, ende van de helder brandende Chrijchs-Vlammen, op de grensen des Stichts *Munster*, mitsgaders van de Armature soo groote Potentaten tot conservatie van haer Landt ende Luyden sich met ons ende andere Fursten ende Stenden des Rijcx tot eene defensive Alliantie heeft ingelaten; ende dienvolgens eenich Volck geworven, met intentie onder andere plaetsen oock mede desselfs Stadt *Munster* met Guarnisoen te besetten; dan dat echter de voorgedachte Stadt tot het innemen soodaniger Volckeren niet en heeft willen verstaen, maer sich daer van eximeren, ende volgens aen haren Landt-Vorst het *jus fœderis* disputeren, ende niet weyniger gepoocht het *jus cognoscendi super periculo & necessitate militem colligendi & alendi ut & externa auxilia implorandi*, sich de Stadt namentlijck, ende de Landt-Stenden toe te eygenen, of nu wel op soodanige misverstanden, ende insonderheyt ten opsichte van het geweygerde Guarnisoen schadelijcke verwyderingen sijn gevolcht; de welcke nochtans eyndelijck tusschen beyde partyen sijn geaccommodeert, ende die finale decisie van de saecke voor soo veel het *jus præsidii* der voorgemelde Stadt aengaet, wel aen de voorsz. litispendentie is gerenvoyeert, onder conditie nochtans met het ingenomen Guarnisoen ende met nodich onderhout van dien ter tijdt toe van de meerdere seeckerheyt ende ruste, soo haddemen vertrouwt, de selve soude alles in desen stant hebben laten berusten, ende den uytslach van de rechter afgewacht, tot welcken eynde mede aen haer verscheydene welgemeynde *monitoria* sijn afgevaerdicht; Dewijl wy dan van seeckere plaetsen narichtinge ontfangen, als soude sich sedert met eenige van de Ridderschap tegens haren Landt-Vorst sulcx hebben verbonden, dat sy het Landts-Vorstelijcke Guarnisoen in *Munster* leggende soude willen uytdryven, het geworvene Volck alle onderhout afsnyden, ende als of hares bedunckens geenen noot noch perijckel voor handen waren, haren Landts-Vorst necessiteren ende dwingen tot afdanckinge der Volckeren, ende casseringe der getroffene *defensive verbintenisse*, oock verluyden laten tot deste beter voortsettinge van dien, dat sy U. Ho. Mog. assistentie versochten daer van albereyts op soodanigen voet als het de drie Hanse-Steden, *Lubeck, Bremen, Hamburch*, volgens de opgerechte pacten in de Iaren *vyf en ses en veertich* hadden te verwachten, eventualiter verseeckert ('t welck wy noch-

tans niet konnen geloven) dewyl dan al sulcke beginnen der Stadts ende eeniger Landt-Stenden hoochstgevaerlijcke, oock tegens allen rechten, maer insonderheyt tegens de Ordonnantie van de algemeene Rijcx constitutien allesints strydige saecken zijn, waer uyt lichtelijck een opstant, ende vervolgens des Lants totale ruyne, soo veel te meer ontstaen soude, vermits daer door dese *Municipael Stadt* ende *Mediate* Onderdanen hare van Godt gestelde Overicheyt tegens gedane Eedt ende plichten onderstaet van alle Vorstelijcke Hoocheyt te degraderen, ende sich van hare schuldige gehoorsaemheyt allesints te ontrecken, maer Chur-Vorsten ende Stenden des Rijcx sullen soodanige hun gesamentlijcke ende in 't besonder *ob periculum consequentia* tot hoochsten nadeel streckende tegens het over oude Rijcx hercomen tegens het Munstersche Vredens besluyt, ende tegens alle Rijcx constitutie strydende ende uytsiende feytelijckheden, soo wanneer die op onverwachten val souden te werck gestelt werden, volgens ende in conformite van des Heyligen Rijcx executions ordonnantie, met ende benevens ons geensints gedogen, maer haer daer tegens aenstonts na schuldigheyt crachtighlijck opposeren, ende sich by hare hooge Landts-Vorstelijcken rechten maintineren.

Des versoecken wy U Ho. Mog. mits desen vrunt Nabuyrlijck, de selve gelieven na hare gewoonelijcke discretie ende wytberoemde *conduicte* in saecken van Regeringe alle onbehoorlijcke versoecken van vreemde Onderdanen, niet alleen *in limine* af te wijsen, maer oock de wederhoorige tot hunne behoorlijcke onderdanighe ghehoorsaemheyt te renvoyeren, ende sich aen haerer zyde met dese Rijcks gemeene, ende in specie tusschen een voorname Rijcx-gelit, ende des selfs Onderdanen voorwesende, ende aen het Keyserlijcke Hof hangende strydicheyt, even soo weynich messleren als men sich aen de zyde van het Rijck der selver onderhoorige Onderdanen in sulcken cas sal aennemen, sijnde veel meer gemeynt met de selve alle goede Naebuyrschap oprechtelijck t'onderhouden, ende te cultiveren, ende wy sijn geneycht hun allen nabuyrlijcken goeden wille ende aengename vruntschap te betonen. Datum den *vyftienden* Marty *sestien hondert acht en vyftich.*

van Godts genade { *Iohan Philips tot Maintz.* / *Carel Casper tot Trier.* / *Maximiliaen Henrijck tot Ceulen.* } Erts-Bisschoppen

Des Heyligen Roomschen Rijcx door *Germanien*, *Gallien*, het Coninckrijck *Arelaten*, ende *Italien* Ertz-Cancelers ende Cheur-Vorsten, ende *Philip Wilhelm* Paltz-Grave by den Rhijn in *Beyeren*, tot *Gulich*, *Cleve* ende *Bergh* Hartoch, Graef tot *Veldens*, *Sponhein* der *Marck Ravensparch* ende *Moers*, Heere tot *Ravestein*.

Uvver Ho. Mog. der Heeren, goetvvillige Vrienden ende Nabuyren.

Iohan Philip, Maximiliaen Henrick, Carel Casper, A. E. *Philip Wilhelm.*

Superscriptie,

Aen de Ho. Mog. Heeren onse bysondere lieve vrunden ende Nabuyren de Generale Staten der Vereenichde Nederlanden.

Van den Heer Bisschop quam de volgende Brief.

Onse

ONse vriendelijcke dienste, ende wat wy meer liefs ende goets vermogen te vooren, Ho. Mog. Heeren besonders lieve Vrienden ende Nabuyren; Wy werden geloofwaerdich bericht, hoe dat onse *Municipael* Stadt *Munster*, haren *Syndicum*, *Niclaes Drachter*, ende *Walter Cluten* aen uwe Ho. Mog. op 't nieuw wederom hebben afgesonden, onder valschen schyn ende vreemden pretext, om echter tot voortsettinge ende voltreckinge der Tractaten, tusschen U. Ho. Mog. ende hun voorghewesen in 't voorleden Iaer, over en ter saecke van de participatie, inverlyvinge in de verbintenisse, met de drie Hanse-Steden *Lubeck*, *Bremen* ende *Hamburgh anno sestienhondert vijf en veertich* ende *sestienhondert ses en veertich* opgherecht, aen te houden, ende diesaengaende krachtige instantien doen laten; nu is U Ho. Mo. bekent, wat voor interesse een yder Regent ende Overigheyt nae aenwysinge aller volckeren recht ende zeden, in sulcken cas heeft ingevoert ende hergebracht, wanneer des selfs gehuldichde, ongetwijfselde Onderdanen van haere ordentlijcke Overigheyt afwijcken, ende sich in anderen Heeren bondt, correspondentie ende vriendtschap willen begheven, ghelijck in specie de Keur-Vorsten ende Stenden des Rijcx Duytscher Natie door hoochverpeende Wetten, sulcx ghevinculeert, oock daer toe gehouden zijn, van geens veges te gedoogen, dat soodane onbehoorlijcke, verre uytsiende voornemen der Onderdanen in 't werck ghestelt werden; maer dat sulcke desseynen voor eene rechte afwijckinge van hunne schuldichste gehoorsaemheyt, midtsgaders voor eene verachtinge ende verwerpinge der ordentlijcke Overigheyt, van Godt gestelt, ende aller Vaderlijcke Wetten ende Reglementen, sijn te achten, gelijck dan sulcx by alle Natien ende Staten daer voor wert gehouden, ende aen sulcke wrebelmoedige, plicht vergetene luyden niet lichtelijck byval ghegeven, nochte voor hun deuren ofte poorten geopent; alles volgens ende in conformite der Christelijcke slot-*regula*, in Godes woordt gegront, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: waerom wy dan niet en twijffelen ofte U Ho. Mog. sullen in krachte van de nadere verbintenisse ende vriendtschap tusschen 't Heyl. Rijck ende de Vereenichde Nederlanden, aen 't selve geerne gunnen den cours van sijne Wetten ende Ordonnantien, ende met Ons, oock met alle naburige Potentaten, Keur-Vorsten ende Stenden in desen eens zijn, dat d'een den anderen hier inne welmeyntlijck de handt biede, ghelijck sulcks onder Naburen ende Vrienden betaemt, ende 't geene te bevorderen dat tot krachtiger voortsettinge ende onderhoudinge der fundamentele Wetten in een yeders Landt, oock tot geluckige Regeringe, nut ende noodich bevonden wert: Dus verseeckeren wy U Ho. Mog. vriendt Nabuyrlijck, dat de opgemelde onse *Muncipael* Stadt *Munster* tot dit onverantwoordelijck versoeck, soo weynich reden heeft, als de selve veel meer oorsaeck gegeven werdt, van sich, in conformite van 't jongste accoort. tot *Geist* getroffen, der gehoorsaemheyt, ende des ghewensten Vreedens stants, t'eenemael te beneerstigen, ende hare op nieuws beloofde schuldigheyt naer te komen; daer en tegens, 't geene sy in dese haer souden mogen te buyten gaen, dat sulcx tot een pure wrebelmoet, ende alleentlijck tot wederwaerdige onlusten ende disordres aengesien, oock van sich selfs niet te gedogen sy, gelijck dan sulcx by de loffelijcke Keur-

 Vorsten

Vorsten ende Stenden des Rijcx nae den inhout des schryvens, aen Uwe Ho. Mog. op dit subject afgegaen, op geen andere wyse is verstaen ende uytgeduyt, oock noch op de tegenwoordige uyre by de Mede-Stenden van dit onse Stift ten hoochsten wert geimprobeert, ende op den gemeenen Lant-dagh, als qualijck gedaen, verworpen, hoewel meerged. onse *Municipael* Stadt geen schouw heeft gedragen met seditieuse ongront te roemen, dat de Ridderschap hier over met hun eens sy: dewyl wy nu niet daer voor konnen houden, dat de particuliere *admissie* van dese onse afwijckende Stadt by U Ho. Mog. meerder sal werden geacht, als alle Vriendt ende Verwandtschap met het Heylige Roomsche Rijck, ende met des selfs Keur-Vorsten ende Stenden, waer by sy oock soo veel profijt niet vinden konnen, dat dieswegen de Landts-Vorstelijcke hooch ende gerechtigheyt soude gepostponeert ende minder geacht werden; te swygen, dat het gantsche Rijck sich hier over gheinteresseert soude vinden, ende tot conservatie van sijne rechten, de hier uyt te ontstane schadelijcke consequentien stuyten, ende aen de bekende Rijcx-Statuten hare *vigueur* geven; dat oock onse guarnisoen in de gemelde onse Stadt als noch is, oock daer inne wel blyven, ende de naburige Keur-Vorsten ende Stende, mitsgaders het gantsche Rijck ons by onse gerechtigheyt sal helpen beschermen, en niet gedogen, dat aen onse Stadt *Munster*, tot een quaet exempel van andere *Municipale* steden ende Onderdanen, toegelaten werde dat de selve in sulcker voegen, van hare schuldige gehoorsaemheyt aftrede, ende door haer onwaerachtich aenbrengen uytheemse Potentaten sulcx misleyden, dat de selve sich harer, tegens hunne wettigen Vorst aennemen. Oock is den toestant in 't H. Roomsche Rijck tegenwoordich, Godt lof, noch so beschapen, dat de selve Keur-Vorsten en Stenden by haer recht ende gerechtigheyt wel gheconserveert, oock tegens peryckel, konnen beschermt werden; daer benevens is een groot onderscheyt onder de *immediate* ende *Muni ipale* Bisschoplijcke, ende andere *mediate* Steden, ende vvat aen die toegelaten wert, dat 't selve aen dese Rijcx Constitutien hooglijck verboden is: Soo versoecken vvy U Ho. Mog. mitsdesen vriendt-naebuyrlijck, de selve gelieven nae hare bekende discretie, ende in saecken van Regeringe, beroemde *conduicte*, sich met dese onse des Rijcx Constitutien vvederspannige *Municipale* plaetse niet te bemoeyen, mede oock de opghemelte Hanse Steden daer van af manen, als d'welke sonder dat aen de ongehoorsaemheyt en wederhoorigheyt onser Onderdanen niet en is gelegen, nochte oock dat sy daer door niet yetwes souden geholpen wesen, maer veel meer voor billick achten, dat meergemelde onse Stadt schuldich sy sich na de Vaderlijcke Wetten, ende des Heyl. Rijcx, mitsgaders nae deses Lants Ordonnantien te comporteren, aller gehoorsaemheyt ende eendrachtigen vreede-stants beneerstigen, ende dienvolgens de selve van de *niet toelatinge*, en verresiende nieuvve verbintenisse afwysen, ende aen die in 't Rijck gewoonlijcke rechten, midtsgaders aen de *litispendentie*, tusschen ons ende hun swevende, te *renvoyeren*; hier door sullen U Ho. Mog. het gantsche Rijck ende alle Regenten obligeren, oock betuygen, dat de selve de behoudenisse van goede vrientschap met de Keur-Vorsten ende Stenden des Rijcx in hooger recommandatie zijn houdende, als dat sy souden gereet staen, om aen een populair, oock ontijdich geaffecteerde versoeck, na hare

te onordentelijcken appetijt ende straf bare verleydingen, eenich gelof te geven: Ende wy sijn geneycht de selve allen Naebuyrlijcken goeden wille ende bestendige vrientschap t'allen tijden te betoonen. Gedaen in onse Stadt *Coesvelt* den *vijfden* April *sestienhondert acht en vijftich.*

CHRISTOFF BERNHART, van Godts genaden, Bisschop tot *Munster*, des Heyl. Roomse Rijcx Vorst.

Uwer Ho. Mog.

Dienstwilligen trouwen Vrundt ende Nabuyr,
CHRISTOPH. BERNHART.

De Heeren van Hollandt aengehoort hebbende 't rappart door monde van den Heer Pensionaris Slingelant, van wegen sijne Heeren Met-Gecommitteerde over dese Munstersche saecken ghedaen / hebben al noch de inclusie aen het consent van de bekende drie Steden vast gemaeckt / willende alsoo dat die Steden souden voorgaen / in plaets dat dese Staet behoorde voor te gaen / ende ongetwijffelt van de andere souden worden gevolcht.

Maer 't scheen wel datmen sich liet gelegen zijn aen de vrientschap van den Keyser ende 't Roomsche Rijck / om dat te encourageren tegen de groote desseings / ende verkregen avantagie van Sweeden. Ende alsoo is volgens de intentie van Hollandt aen de Munstersche Gedeputeerden / die om eenen aenstaenden Landt-dach na huys waren reysende / gegeven het volgende afscheyt / in effect niet / als wat alrede te voor aen haer was gegeven.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden; geexamineert hebbende 't schriftelijck Versoeck, huyden aen haer Ho. Mog. overgegeven by de Heeren *Nicolaes Drachter* ende *Walter Cluse* Gedeputeerden van de Heeren Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Munster* relatyf tot hare voorgaende Propositie ende Memorialen tenderende, respectivelijck ten eynde de versochte innemingе van de voornoemde Stadt in de Tractaten by desen Staet anno *sestien hondert vijf en veertich*, ende *sestien hondert ses en veertich*, met Hanze-Steden *Lubeck*, *Bremen* en *Hamborch* gemaeckt mochte werden geaccelereert ende finalik volsloken op 't behagen van de gemeene drie Steden, ende sonder het besluyt van dien te differeren om redenen dat het consent van de selve drie Steden, daer op noch niet uytdruckelijck soude wesen ingecomen, aengesien aen 't selve consent in geenen deelen stonde te twyfelen, hebben na rype deliberatie goetgevonden de gemelte Heeren Gedeputeerden mits desen tot antwoort toe te voegen op 't geene voorsz. is ende te verclaren, dat haer Ho. Mog. *onveranderlijck* sijn geintentioneert omme te continueren ende by te brengen alle 't geene, wat *tot conservatie versekeringe ende vermeerderinge van alle goede Nabuyrlijcke Vrientschap ende correspondentie*, mitsgaders van *Commercien ende trafijcquen* tusschen de Ingesetenen deser Landen ende die van de opgemelte Stadt *Munster* eenichsints soude konnen strecken, dat mede haer Ho. Mog. niet en sullen naerlaten voor het toecomende in hoogen ende *serieuse* recommandatie te houden, sulcx als de selve voor desen ende tot noch toe hebben gedaen, ende by verscheydene *vigeerende* Resolutien betoont ende door reele *preuven*, voor de geheele Werelt

in de

in de jonghste occurrentie gedemonstreert de *conservatie tgde het maintien van de privilegien vryheden, recht ende gerechticheden, de gemelte Stadt competerende*. Ende wat de versochte *inclusie* aengaet dat haer Ho. Mog. van nu af aen wel genegen zijn, omme in de selve te consenteren, ende dienvolgende by de gemelde Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Munster* sijnde uytgewerckt ende gedaen blycken, van gelijck consent dien fine volgens het *negende* artyckel van 't gemelde Tractaet by de bovengemelde Hanze-Steden te dragen, dat haer Ho. Mog. de meergemelde Stadt *Munster*, soo veel als desen Staet aengaet *van dan als nu* houden als in der daet ende effective *geincludeert*, met dien verstande nochtans dat de voorsz. inclusie in de voorgemelde Tractaten ende Alliantien sal geschieden op soodanige conditien, als waer op gesamentlijcke ende met gemeen consent naerder sal werden geconvenieert. Gedaen ter Vergaderinghe van de hoochgemelte Staten Generael in den *Hage*, op den *vyftienden April, sestien hondert acht en vyftich*, was geparapheert.

HANS VAN WICKEL.

Ter Ordonnantie van de selve

N. RUYSCH.

Daer mede met gewoonlijcke recredentialen/togen weder na Munster.

Ick hadde my gaern daer mede de saeck ontslagen / maer de Heeren van Munster met haer Brief van den sestienden April schickten my een nieuw pouvoyr, versoeckende continuatie.

Ick merckte soo langh soo meer datmen hier verkoelde / ende dat de andere drie Steden de saecke door 't weygeren of traineren van haer consent tot de admissie/ van de handt schoven.

In Mey hebben de Heeren van Munster verleent de volgende Instructie.

WY Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Munster in West-Phalen*, doen kondt ende te weten dat uyt hoochbewegende oorsaecken den Hoochwelgeboren Heeren, Heere *Willem Adriaen* Graef van *Flodorf*, Heer tot *Leut*, *Dort*, &c. als oock den Edelen Heer *Leo ab Aitzema* aensienlijck Hanze-Steedtsch Resident in *s'Gravenhage*, wy dienstvriendelijck hebben versocht, sulcx doende mits desen, committeren ende volmachtigen sampt ende sonders kracht deses, sich by den Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden persoon ende mondelingh aen te geven, ende den selven naest behoorlijcke aenwenschinge onser onderdanige dienstlijcken groet die allenthalven inkomende wydt uytsiende tydingen, ende daer uyt sich vermoedelijck verweckende peryckel met diergelijcke bekende circumstantien te remonstreren.

Gelijck wy nu by sulcker voor oogen swevende gevaer niet meer wenschen als dat wy in onsen Staet, oock wel heergebrachte liberteyt, recht ende gerechtigheyt, geconserveert, ende gemainteneert werden mochten, tot welcken eynde ons eenich manschap tot versterckinge onser Soldatesque ende defensie deser Stadt nodich sijn sal, ende tot bekoming van dien door ordinaris werving niet soo ras soude sijn te geraken, dat alsoo by haer Ho. Mog. opgemelde

melde beyde Heeren met best mogelijckste vlyt haer aengelegen willen sijn laten, *dat eenige Compagnien tot een duysent musquetturs sampt nodige Officieren verorlost, van haer Eedt van haer Ho. Mog. gedimitteert, ende genadichlijck, ende hoochgeneygt gepermitteert werden moge, haer wederom in onse Eedt ende plicht op eene ons believige tijdt na bevindende noot of seeckerheyt te begeven*, waer tegen gemelde manschap en Soldaten, soo lang die selve in diensten staen souden van de Stadt behoorlicke ende gewoonlijcke maentlijcke solt verstreckt en gefurneert, oock voor eene groote, dancknemige weldaet erkent, en na mogelijckheyt wederom verdient werden soude. In gevalle oock boven verhopentlijcke vermoeden, de Stadt door krijgsmacht van uytlandtsche Potentaten ende Vorsten Vyantlijck aengegrepen, belegert, ende geattacqueert werden mochte, ons in sulcken gelegentheyt niet te verlaten, maer gelijck verleden Somer hooghstroemlijck is geschiet, ons door goedtlijcke of andere *defensions* ende reddings middelen by te staen, te redden ende te salveren.

Gelijck nu op haer Ho. Mog. ende op die van haer aen ons gedane hoochroemlijcke aenbieding, ende verseeckering, vrientnabuyrlijcke affectie, bystant, ende Correspondentie, wy ons vast vertrouwen hebben geset, soo sijn ende blyven wy oock soodane groote faveur, met onsen willichsten diensten na uytersten vermogen wederom te verdienen schuldich ende willich. Wat nu opgedachte beyde Heeren in dit geval in voegen als boven gestelt is, nut ende ersprijsselijck, of loffelijck sullen verrichten, dat doen wy hier mede in de beste forme approberen, aengenaem houden ende ratificeren. Datum *Munster*, onder onsen gewoonlijcke Zegel den *seven en twintichsten May, sestien hondert acht en vijftich*, onderstont het Zegel in *geelen* Wasse.

Daer na schreven weder/ datmen geensints het inhout van dien soude proponeren publijckelijck/ ick hadde alrede Commissarisen versocht/ ende die de Religie hier aensagen/ toonden genegentheyt om een Kercke ende een Guarnisoen daer in te krygen/ maer Hollandt ende insonderheyt Amsterdam geloovende dat de Bisschop niet goet Sweedts was/ ende haer in of tegen het Rijck niet willen engageren/ bleven afkerich/ ende de Heer Graef van Flodrof raeckten daer na in eenige particuliere verhinderinge/ waer door hy sich de saecke outslouch. Ondertusschen hadde de Heer Bisschop oock syne aenhang ende Correspondentie in de Stadt/ ende dese Staet kreegh de handen vol werck in 't Noorden, door den nieuwen inval der Sweedtsche in Dennemarck/ ende de Heer Bisschop continueerde soo tot Weenen als in 't Sticht by wege van recht de Stadt te incommoderen.

In desen tijdt raeckten de Heer Bisschop oock in eenige moeylijckheyt ten aensien van sijn Minister alhier/ tot dienst van den Bisschop gecorrespondeert hebbende met een van des Heeren Griffiers Clercken/ daer over de selve beyde geraeckten in arrest/ en het factum van den Clerck is te sien uyt het volgende.

ALsoo *Willem van Belle*, Clerck van den Griffier van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael jegenwoordich gevangen op den Voor-poorte van desen Hove, den selven Hove buyten pyne ende banden van Ysere bekent heeft, dat

S niet

niet jegenstaende hy in 't begin van April des Jaers *een en vyftich* aengenomen zijnde, als Clerck ter Vergaderinge van gemelte haer Ho. Mog. gedaen heeft den Eedt van getrouwicheyt ende Secretesse, hy echter ontrent anderhalf Jaer geleden, met *Johan Hessing* correspondentie heeft gehouden, ende van tijdt tot tijdt verscheyden Brieven aen den Staet ingecomen van dessels Ministers buytens Landts, soo in Oosten als in Westen residerende, als mede verscheyden resolutien van desen Staet aen den selven gecommuniceert heeft, sonder dat hy gevangen nochtans seyt, te weeten: datter eenige onder sijn geweest, daer secreet op gestaen heeft, ende als sulcx soude sijn geschiet, dat het by abuys soude toegekomen zijn, ende dat de selve onder andere papieren buyten sijn weten geraeckt waren, dat hy daer vooren soo nu en dan van de voornoemde *Hessingh* in alles genoten heeft aen gelt, ontrent de somme van *hondert en vyftich* guldens, ende eens *vier* Westphaelsche Hammen, somwylen oock een glas Wijn, ende dat hy jonghst van de voornoemde *Hessingh* noch ontfangen heeft, *vyf en twintich* gulden, alle 't welcke sijn saecken van seer quade gevolge, die in een Landt van Justitie niet en konnen werden geleden, maer anderen ten exempel strafbaer zijn: Soo ist dat 't voorsz. Hof, met rype deliberatie van Rade doorgesien ende overwogen hebbende alle 't geene ter materie dienende is, doende rechdt in den name ende van wegen de Hooge Overicheydt ende Graeflijckheydt van *Hollandt*, *Zeelandt* ende *Vrieslandt*, ende verklaerdt hem midts desen vervallen van sijn voorschreve bedieninghe ende *inhabil* om eenigen Staet, Ampt ofte Officie meer te bedienen, *Bant* hem voorts voor den tijdt van *acht* Jaren uyt *Hollandt*, *Zeelandt*, ende *Vrieslandt*, sonder binnen den selven tijt daer weder inne te komen, op peyne van *swaerder* straffe, ende condemneert hem in de costen ende misen van de Justitie, tot taxatie ende moderatie van de voorsz. Hove. Actum by de Heeren *President*, *Block*, *Sixti*, *Nierop*, *Pauw*, *Graef*, ende *Ockers*, ende geprononcieert den *een en twintichsten* October, *sestien hondert acht en vyftich*.

Uyt sulcx is te sien dat oock de Agent Hessing om de selve saecke was in hechtenis gheraeckt/ deswegen van den Bisschop hier quam Dr. Baez, een sijner Raden/ die sonder persoonlijcke audientie te versoecken/ den tienden October by geschrifte in 't Latijn versocht de relaxatie van den Agent; allegerende dat hy was een publijck Minister van verscheyden Princen/ ende daer voor op behoorlijcke Credentialen aengenomen/ende in de publijcque Registers gelegitimeert ende geagnosceert dat *in jure* bekent was *si pater filium appellat eum de quo dubitabatur an filius esset, jam filium esse & filii prærogativa gaudere*, ende alsoo hem wiert te laste gelept het senden van de secrete resolutie van den twintichsten October des verleden Jaers (tot secours van Munster) seyde/ dat de Heer Bisschop *verbo Principis* verklaerde sulcx niet bekomen te hebben van hem/ maer van een ander/ die hy/ was 't noodich/ wel soude noemen/ *sed esto*, seyde hy daer na/ *citra præjudicium tamen veri, Hessingium industria sua excessisse limites, quis est, qui ex historia ignoret, ab eo tempore quo politia coli cæpit, aulaque Magnatum, & Curia frequentari, Legatos, Agentes, negotiorumque gestores, in eo semper fuisse totos, ut rebus principalium suorum velificari, & commoditati inservierint; fecerunt id olim, faciunt & hodiedum, ita prorsus, ut qui*

aut quid hic [illegible], nullibi [illegible] ipsi [illegible], sint ipsius confusatur. Agendi si igitur [illegible] obti-neant; si communem obtineat, si communis error, aut jus faciat, aut facit, aut à culpa excuset, quid succensebimus Hessingio, se [illegible] esse; à tot [illegible] jam tritum Romani, perfectissima illa gens, nunquam rigidis [illegible] est consilium, ubi de lectum in usu fuit.

Dies versocht ontslaginge. De Heeren van *Hollandt* namen 't over / ende hebben korts daer nae hem ontslagen / continuerende voort in sijn bedieninghen nae als voor.

In December quam van wegen den Keyser aen de Stadt Munster de volgende brief.

LEOPOLD van Godes genade gekoren Rooms Keyser, tot aller tijden vermeerder des Rijcx, &c. Lieve getrouwe, wy mogen u genadichst niet verbergen, hoe dat ons des *Bisschop* tot *Munster aendacht*, soo wel schriftelijck als door sijne afgeordenten tot den deputations convent onderdanichst aengehanger ende gebeden heeft, dat wy u door onsen Keyserlijcken ernstelijcken bevel vermanen willen, dat ghy u in den tusschen *sijne aendacht* ende u swevende strydicheden, geen hulpe der Generale Staeten, noch van eenighe andere vreemden sult gebruycken, maer de rechtlijcke uytspraeck verwachten, gelijck dan oock *sijne aendacht* niet anders doet.

Want nu dit buyten sulcx aen ende voor sich selfs billijck ende den rechten ende des H. Rijcx insettingen allerdinghs conform is, sich oock meergeseyde *Bisschops aendacht* verklaert, raeckende de ghemelde stydicheden, sich onse Keyserlijcke uytspraeck te ondergeven ende die te verwachten, soo bevelen wy u ghenadichst ende ernstelijck, dat ghy oock uwes deels u den rechtelijcke uytganck onderwerpt ende van alle vreemde hulp soeckinge gantschelijck onthoudet. Daer aen geschiet onse genadichste ende ernstige wil ende meninge, ende wy sijn u met Keyserlijcke genade gewogen. Gegeven in onse Stadt *Weenen*, den *twaelfden December* 1658. Onderstondt *Leopold*. Noch lager *Ferdinandt* Graef *Kurtz*. Noch lager *ad Mandatum S. C. M. Proprium. Reinard Schroder.*

De Koningin van Bohemen gaf over aen haer Ho. Mog. twee brieven op de eygen handt van de Princesse van Hohenzollern aen de Princesse Louyse geschreven. De eerste beginnende: Puisque je ne puis vous voir, &c. De ander beginnende: La personne qui vous a parlé, &c. Nessens eene brief van justificatie aen de Koninginne beginnende: Aussy sensible que m'a esté, &c. De brieven waren luydende als volght.

PUis que je ne puis vous voir que avec le sceu de la Reine, je crains que ma presance, en la conjuncture ou vous estes, ne vous fut plus nuisible que utile, ce qui fait que je differeray mon voyage jusques a ce que je scache que tout de bon vous desireres, que je vous alle trouver la ou vous me l'ordonnerez soit, a la Haye, ou ailleurs; asseures vous, Madame, que la rigeur de la saison, ny quelque incommodité, que ce soit, ne pourront m'empecher, ny diminuer le desir que j'ay de vous servir; c'est pourquoy je vous conjure d'user avec moy, comme avec la personne du monde qui est le plus absolument

 avous

avous; cependant, je vous envoye celuy de qui je vous ay faict mention dans mes precedentes; c'est celuy mesme, qui vous presente cette lettre, dites luy comme vous voullez, qu'il se gouverne, il logera dans la Maison qui a pour enseigne Bruxelles, il est scavant, & fort homme de bien, vous pouvres, & sans scrupule, vous fier entierement a luy, aussy ne luy ayez point a cachet un dessein, ou il vous servira en tout ce qui seroit de son pouvoir; & apres que vous aurez toute la satisfaction, qu'il vous donnera, je souhaiterois d'apprendre, ce que vous aurez resolu de faire; car comme le chose n'est pas d'une petite importance, il y faut aller avec grande precaution: je prie Dieu de tout mon cœur, qu'il veuille vous envoyer son S. Esprit, pour vous inspirer & vous conduire, a ce que le tout se puisse faire, a sa plus grande gloire, & a vostre salut. O ma chere Princesse que de consolation, ne senterez vous pas, si ce bon Dieu, qui peut toute chose, veut embraser seulement vostre cœur d'un estincelle de son amour, & en vous donnant la lumiere de la foy, il veüille aussy continuer en vous le desir de le servir, vous cognoistrez lors que tout ce que le monde peut donner, n'est rien au prix d'un moment seulement des douceurs que vous gouterez, dans une si Saincte vie, car apres tout rien ne peut rasasier le cœur de l'homme, que Dieu seul & tout ce qui est hors de luy, n'est que pure vanite.

Ende in 't Nederduits luyde als volght.

TErwyl ick u niet kan sien, als met wete van de Koningin, soo vrees ick dat mijne tegenwoordigheyt, in de Conjuncture waer in ghy zyt, meer hinderlijck als voordelich soude zijn, 't welck maeckt dat ick mijne reys sal uytstellen, tot alderstont dat ick wete, dat ghy *Tout de bon*, begeert, dat ick u gaen vinde, daer, alwaer ghy my ordonneren sult, 't zy inden Hage, ofte elders. Verseeckert U *Madame* dat noch 't rigœur des Zaysoens, noch eenigerhande incomoditeyt hoe die sijn mach, my niet sullen beletten, noch verminderen, de begeerte die ick heb om u te dienen. Daerom ist dat ick u besweere met my te handelen, als met den persoon des Werelts, die d'alder absoluytste aen U is. Ondertusschen sende ick U dien van den welcken ick u in voorgaende mentie gemaeckt heb, het is dien selfs, die u desen Brief presenteert, segt hem, gelijck ghy wilt, dat hy sich gouvernere, hy sal logeren in 't huys, 't welck voor teycken Bruyssel heeft. Hy is gheleert, en een seer eerlijck man, ghy kont, ende buyten scrupuleusheyt, U gantschelijck in hem vertrouwen, oock hebt ghy aen hem niet te verbergen, een desseyn waer in hy u sal dienen, in al 't geene dat van sijn vermogen sijn sal, ende naer dat ghy sult hebben alle de vernoeginge, die hy u geven kan: Ick soude wenschen te verstaen, wat ghy geresolveert sult hebben te doen, want alsoo de saeck van de gheringhste importantie niet is, soo moetmen gaen met groote voorsorge. Ick bidde Godt uyt gansch mijn herte, dat Hy u sijn H. Geest wilt senden, om u t'inspireren ende u te leyden, op dat alles mach gedaen werden, tot sijn aldergrootste glorie, ende t'uwer salicheyt. O mijn beminde Princesse! wat vertrostinge sult ghy

ghy niet gevoelen, soo desen goeden Godt (die alle dingen vermach) alleendelijck met een voncxken van sijne liefde u hert wilt omhelsen, ende u 't licht des Geloofs ghevende, hy wille oock, in u continueren, de begeerte van hem, te dienen. Ghy sult alsdan bekennen, dat al 't geene, dat de werelt kan geven niets in prys is van een eenich oogenblick der soeticheden die ghy in een soo heylich leven smaken sult, want naer alles, niets en kan 't herte des mensch verzadigen als Godt alleen, en al 't geene buyten hem is, is niet, als enckel ydelheyt.

Daer na schreef sy haer de volgende.

LA Personne qui vous a parlé est retourné hier au soir & moy je fais Estat, s'il plaist a Dieu, de partir d'icy mardy, ou mercredy, au plus tard, pour estre, le lendemain au pres de vous; entre temps, il me semble que vous ne feries pas mal, da preoccuper l'esprit de la Reine, en luy faisant croyre, que le Prince Edouard, a vous avoit escrit, qu'ayant a vous communiquer un affaire de si grande importance, qu'il ne pouvoit, en aucune facon la fier ny vous les dire par Lettre; il avoit obtenu un pasport des Espagnols, pour pouvoir venir jusques a Anvers, & qu'ainsy il vous prioit de prier la Reine, de vous vouloir per-mettre de venir jusques a la, & qu'il vous avoit proposé de venir par Bergue, affin, que estant icy, vous puissiez vous servir de mon Carrosse jusques a Anvers, & qu'en apres avoir dite cecy a la Reine, vous pourriez lors que je seray a la Haye, prier le Reine qu'elle vous per-mettre de venir avec moy icy, qui seray comme une occasion fortuite, & la meilleure que vous puissiez rencontrer; & vous ayant lors icy, je croy, que nous trouverons bien moyen, pour le reste, & aussy des pretextes pour prolonger un se-jour icy, pendant le-quel nous songerons apres ce qu'il y aura a faire, tant y a, que vous y pourriez passer le Noel, & vous pourriez advertir le Prince Edouard, de tout cecy, afin qu'il prenne ses mesurez a l'advenant, si vous trouvez de la difficulté a executer, cette proposition, il faut prier Dieu qu'il nous en inspire un autre.

In 't nederduyts luydt als volght.

DEn Persoon die u ghesproken heeft, is gister avont weder gekomen ende ick make staet, (soo 't Godt belieft) ten langhsten Dinghsdach of Woensdach van hier te vertrecken, om den anderen dach by u te zijn, ondertusschen het dunckt my, dat ghy niet qualick soudt doen, om 't gemoet van de Koningin voor te komen, haer gevende te geloven, dat den Prins *Edwards*, u geschreven heeft, dat hy hebbende aen u te communiceren, een saecke van soo groote importantie, dat hy, niet konnende op geenderhande wyse die vertrouwen, mochte die aen u per Missive schryven, van de Spangnaerden een Paspoort verkregen hadt, om te mogen tot Antwerpen komen, ende dat hy alsoo u badt, om de Coningin te bidden, dat zy u wilde toestaen te reysen langst Bergen, ten eynde, hier zijnde, ghy u kont dienen van mijn Karosse, tot *Antwerpen*

werpen, ende wanneer ghy dat aldus aen de Koningin fult geseght hebben, soo fult ghy wanneer ick in den *Hage* wesen sal, de Koningin bidden, dat sy aen u toestaet, met my hier, te *Bergen*, te kommen, 't welck een occasie gelijck by geval sijn sal, en de beste die ghy soudt konnen bejegenen. Ende u aldaer hier hebbende, ick gheloove, dat wy noch wel middel tot de rest vinden sullen, ende insgelijcx pretexten om alhiereen verblyf te verlangen, gheduerende het welcke wy daer naer besorgen sullen, watter te doen staet, soo veel isser af dat ghy aldaer de Kersdagen condt passeren, ende ghy kondt van al dit den Prins *Eduardt* adverteren, op dat hy naer advenant zijne *Mesures* neme, soo ghy swaricheyt vint in de uyt werckinghe deses Propositie, so moetmen Godt bidden, dat hy ons een ander instorte.

CEs lignes vous apprendront que ces deux personnes sont au lieu ou vous estes & que celuy qui vous deliurera cette lettre vous menera au lieu ou ils vous attendent, c'est cette meille servante, de qui je vous ay parlé avec son mary qui vous conduiront tout droit a Delfshaven, ou le bateau qui doit vous mener a Anvers vous attend, & comme vous devez passer devant cette ville, le battelier a ordre de vous mener icy a la teste, ou je viendray vous parler, l'homme chez qui vous logerez a Anvers est presentement icy, j'ay tout ajusté avec luy ce qu'il vous faut, il est Prestre & mon confesseur, je remets a vous dire de bouche comme j'ay conferté avec luy je suis en peine pour ce billet que vous devez laisser sur vostre table, le Prestre, & moy avons jugé qu'il est tout a fait necessaire que vous leur dites le subject de vostre retraitte, & nous estions convenuz ensemble qu'il devoit concipier une lettre tel que vous la deviez escrire, & qu'il me le devoit venir communiquer, mais comme les choses ne permettent pas ce delay, il faut que vous disiez seulement dans ce billet, que Dieu vous ayant fait la grace de vous avoir fait cognoistre la vraye Religio, dans la qu'elle seul vous croyez pouvoir faire vostre salut, & cela par un moyen que vous leur manderez quand vous serez arrive au lieu ou vous le pourrez faire en la liberte, & que vous voyant proche du Noel, & par consequent contraint de faire la Ceine contre vostre conscience, ou de leur faire cognoistre le changement de vostre sentiment, vous vous estes veu dans cette necessite de vous retirer pour vous mettre en un lieu ou vous pourriez suivre le mouvement de vostre conscience sans qu'on vous puisse empescher; & adjoustez y aussy que vous ferrez sçavoir de temps en temps, de vous nouelles. Voila, Madame, en substance ce qui me semble que vous devez dire: mais vous les mettres en meilleurs formes, que je ne vous les dis icy: si vous avez le temps de le communiquer au P. il vous escrira cela le mieux du monde; si pourtant, le temps ne permette, vous le ferez assez bien vous mesme: remettez à leur dire les raisons qui vous ont esmeu à changer: lors que vous serrez arrivé au lieu ou vous voulez aller: enfin vous y adjouterez & en retrencherez ce que vous jugerez bon. Le subject

pour-

pourquoy je ne vous ay pas veu le jour que jour que je demeurois à la Haye, fut, que je craignos d'augmenter le supçon de Mer: qui peut estre, par une rage en eut parlé à la Reiné, ce qui nous auroit furieusement desorienté. Recommandez vous bien a Dieu; car certes il faut que ce soit luy, qui vous donna la conduite dans une chose de tat importance; & faites tout ce que vous allez faire sincerement, & faisant cela je ne doute point ou Dieu conduira le tout à une bonne Fin.

In 't Nederduyts luyde als volght.

DEse Regulen sullen u te verstaen geven, dat de twee persoonen sijn ter plaets daer ghy zijdt, ende dat die u de Brief sal overleveren, u brengen sal ter plaets waer sy u verbeyden, het is dese oude dienstmeyt van de welcke ick u gesproocken heb met haren man, die u recht naer Delfshaven sullen geleyden, alwaer 't Schip, dat u tot *Antwerpen* voeren sal, u verwacht, ende alsoo ghy langst dese Stadt moet passeren, den Schipper heeft last om u hier aen het Hooft te brengen, alwaer ick u sal komen spreecken, den Persoon daer by ghy tot Antwerpen logeren sult, is tegenwoordich hier: Ick heb alles dat tot u behoort, met hem geadjusteert. Hy is Priester, ende mijn Biechtvader, ick stelle uyt, u met den monde te seggen, hoe ick met hem geconfereert heb. Ick ben becommert om dit Briefken, 't welck ghy op uwe Tafel moet laten leggen. Den Priester, ende ick hebben geoordeelt, dat het gantschelijck nootsaeckelijck is, dat ghy hun seght, 't subject van uwe Retraicte, en wy sijn t'samen over een gekomen, dat hy eenen Brief concipieren moet, soodanich als ghy moet schryven, ende den welcken hy my moet commen communiceren: maer alsoo de dingen, die dilay niet toelaten, so moet ghy in dit Brief ken alleenelick seggen. Dat Godt u de genade gedaen heeft, van u de waerachtige Religie bekent te maecken, in de welcke alleen gy geloof uwe salicheyt te vinden, en dat eenen middel, die ghy hun sult laten weten, wanneer ghy gearriveert sijn sult, ter plaets daer ghy sulcx in vryheyt sult konnen doen. Ende dat ghy u stende na by de Kersdagen, ende by gevolch ghedwongen, tegens uwe conscientie het nachtmael te houden. Ofte hun bekent te maecken, de veranderinge van u gevoelen, dat gy u gesien hebt in dese necessiteyt, van u te retireren, om u in een plaets te stellen, alwaer gy volgen sult konnen, de bewegingen uwer conscientien, sonder dat men u sulcx kan verhinderen. En daer by noch te voegen, dat ghy van tijdt tot tijdt, van u tydinge sult laten weten. Siet daer *Madame* in substantie, 't geene my dunckt dat ghy moet seggen: maer ghy sult het in beter termen stellen, dan ick 't hier segge. Soo ghy den tijdt hebt om sulcx met den Priester te communiceren, hy sal u dat 't beste van de werelt schryven. Soo u daerom den tijdt niet toe laet, ghy sult het self de wel genouch doen, stelt in hun seggen, de redenen die u tot veranderinge beweecht hebben: wanneer ghy sult aengekomen zijn, ter plaets daer ghy wesen wilt. Eyndelijck ghy sult daer by voegen, ende daer van afdoen, 't geen ghy goet sult oordelen de oorsaeck waerom ick u niet gesien heb, op den dach dat ick in den Hage was, was, om dat ick vreesde, het achterduncken van MER: te vergrooten: die misschien

door

door eene uytsinnicheyt aen de Koningin soude gesproocken hebben,'t welck ons furieuselijck soude ontweven hebben geworden. Beveelt u wel tot Godt, want seeckerlijck hy moet het sijn, die u in een saeck van so groote impartantie het beleyt geve; en doet, al 't geene dat gy gaet bestaen oprechtelijck. En sulcx doende, ick twijffele niet, of Godt sal alles tot een goedt eynde bestieren.

Lettre de la Princ. de Sollern, à sa Majest. la Reine de Boh.

MADAME;

AUssy sensible que m'a esté l'affliction que V. M. à senty, par la retraitte de Madame la Princesse Louise, sa fille autant doulereux m'a esté, de me sçavoir condamné de V. M. comme criminelle d'un action, en la quelle pourtant, je suis plus malheureux, que coulpable: de m'excuser absolument de la cognoissance du dessein, je ne le puis; mais il me sera aisé de me justifier, de n'y uvoir contribué autre chose que ce que je ne pouvois refuser à une personne, qui par une intime confidence m'avoit reduit à cet extremité, ou de fausser ma parole, ou de faire une chose, qui devoit vous, offencer; Madame, dans les primiers resentiments de douleur, secondes, peut estre par mes Ennemis, si je declare à V. M. de ne m'estre jamais servi de la moindre persuasion, au changement de Religion, ny au dessein de la retraitte de Madame Louise, je ne diroy que la pure verité, mais si apres que la resolution de changer fut prise, elle m'en ait voulu confier le secret, ce la ne me doit en aucune façon rendre coulpable, comme aussy sa retraitte ne m'a esté communiqué, que lors que j'ay en la derniere fois l'honneur de vous faire la reverence, & ce sous serment, & promesse de fidelite; ayant esté conjuré en suite de vouloir prendre soin, que sa dite retraitte, ne peut estre interpretee à mal, & que l'honneur de sa personne peut estre protegé de blame, & calomnie des medisans; apres cette confession ingenue, Madame, V. M. voit bien, si elle me veut faire justice comme je n'en doute point, que du sentement, que je suis, je n'ay peu reveler l'un, ny refuser l'autre sans perdre, le respect, que je conserveray tousjours inviolable, pour V. M. & toute sa Maison, n'ayant, qu'à de mander pardon a V. M. de mon silence, le quel je n'eusse peu rompre sans contrevenir absolument à la foy promise & pecher contre ma conscience, la quelle, ne me reprochera jamais rien de criminel contre vostre service. Protestant sainctement à V. M. que je luy conservaray tousjours mes respects inviolables, & la suppliant, avec toute la submission possible qu'elle daigne me continuer ses bontes accoustumées puis qui je ne cesseray jamais d'estre MADAME. De V. M. La tres humble, & obeisante servante. Elisabeth Pr. de Sollern.

In het Nederduyts was luydende.

MADAME, Soo gevoelijck als my gevveest is de bedroefheyt, die uwe Majesteyt gesmaeckt heeft, door de retraite van *Madame* de Princes *Louyse* uwe Dochter, soo veel te meer droefachtiger heeft my geweest, van my van

uwe Majeſteyt gecondemneert te vinden, als criminele, van een Actie, in de welcke ick nochtans meer ongeluckigh, als ſchuldich ben, my volcomentlick t'excuſeren van de kenniſſe des deſſeins, ick en kan; maer het ſal my licht ſijn van my te juſtificeren, van niets anders gecontribueert te hebben, als dat eenige, dat ick niet vermocht te weygeren, aen een perſonagie, de welcke door eene *intime*, ende alder-verborgenſte vertrouwentheyt, my tot deſe extremiteyt, ofte tot vervalſchinge mijns Woorts ghebracht hadt, ofte een dingh te doen, dat u moeſt offenceren. Madame, in de eerſte gevoelſels van ſmerte, door mijne vyanden (miſſchien) onderſteunt, ſoo ick aen uwe Majeſteyt declareerde, van my noyt ghedient te hebben van de minſte perſuatie tot veranderinge van Religie, nochte in 't deſſein van retraicte van Madame Louyſe, ick ſoude niets, als de pure waerheyt ſeggen, maer naer dat de reſolutie van veranderinge was genomen, ſoo heeft ſy my 't ſecreet willen toevertrouwen. Dit moeſte my in geenderley wyſe ſchuldich maecken, nochte insgelijcx haer vertreck, en heeft my niet gecommuniceert geweeſt, dan doen ick laeſtelijck de eer hadt, van u de reverentie te doen, ende dit onder eedt, ende beloſte van getrouwicheyt, hebbende vervolgens geconjureert gheweeſt, om de ſorge te willen nemen, van dat haer gemelde retraite, niet mocht ten quaden geinterpreteert zijn, ende dat de eere haers perſoons mocht voor blame, en callumnie beſchudt werden van quade Tongen. Maer deſe belydenis Madame, u Maj. ſiet wel, ſoo ſy my recht wilt doen, gelijck ick niet twijffele, dat van 't gevoelen dat ick ben, ick noch het een en heb konnen openbaren, noch 't ander weygeren, ſonder te verlieſen 't reſpect, 't welck ick altijdt ongeſchent, ende voor uwe Majeſteyt, en voor geheel haer Huys, ſal bewaren, niets hebbende, als van mijne ſtilſwygentheyt vergiffenis van uwe Majeſteyt te vragen, welcke ick niet heb konnen breken, ſonder abſolutelijck tegens de beloofde trouwe te gaen, en tegens mijne conſcientie te ſondigen, de welcke my noyt ſal reprocheren, yets van crimineel, tegens uwen dienſt. Heylichlijck proteſterende aen uwe Majeſteyt, dat ick de ſelve altijdt mijne inviolabel reſpecten ſal conſerveren, ende de ſelfde met alle mogelijcke ſubmiſſie ſupplierende dat ſy weerdich acht my te continueren hare gewoonelijcke goetheden, terwijl ick noyt ceſſeren ſal te weſen: Madame, *Van uwe Majeſteyt de ſeer ootmoedige ende gehoorſame Dienareſſe. Eliſabeth Princeſſe de Sollern.*

Maer uyt claer bleeck dat ſy niet alleen tot het wechgaen van de Princes haer Dochter aenleydinge gegeven / maer 't ſelve by alle bedenckelijcke middelen gheborderd ende gefacilliteert hadde; dies hebben haer Ho. Mog. verclaert over ſodanigen onlydelijcken actie ten hoochſten te ſijn miſnoecht / ende vervolgens goetgevonden de Princeſſe van Hogenſolre, te ordonneren / datſe haer voortaen ſoude hebben te onthouden van 't beſtellen der Magiſtrature der Stadt Bergen op den Zoom, met den gevolge ende aencleven van dien/ ter tijt ende wylen toe dat haer bericht ende informatie tegens 't gene voorſz. is/ geſien/gehoort/ ingenomen ende geexamineert/ ende de ſaecken boven vermoeden anders bevonden zijnde / by haer Ho. Mog. dienvolgens mede anders mocht worden gediſponeert/ ende dit alles onvermindert haer Ho. Mog.

nader deliberatie ende te nemen resolutie/ raeckende 't bestellen der voorsz. Magistrature / gementioneert in der selver voorgaende resolutien / alrede in December vier en vijftich, ende in Ianuario ende Februario vijf en vijftich genomen. Daer op de Provintien versocht wierden als noch ten spoedighsten ten principalen te willen advyseren / op dat die saecke eenmael tot besluyt mocht worden gebracht. Want desen Staet/ende insonderheyt Zeelant alrede in dien tijdt hadden gesustineert dat haer Ho. Mog. toequam de Magistraets bestelling in de selve Stadt.

De derde van dese brieven beginnende Ces lignes vous apprendront, &c. wiert ghesonden den sestienden Ianuary, als wanneer de Koningin by haer ontboot den Heer Mulert, ter Vergaderingh presiderende. De selve wiert aldaer gelesen/ ende den Heer van Merode versocht om haer te gaen bedancken voor de Communicatie.

Die van de Kercken-Raedt tot Bergen schreven oock aen haer Ho. Mog. scherpelijck klagende/ over de stoutheyt van de Papisten aldaer. Sulcx gaf te meer verbitteringh. Men hadde eenige Heeren van de Vergaderingh gecommitteert om het werck nader t'examineren.

De Princesse van Sollern in den Hage komende om haer in persoon te justificeeren by de Koninginne/ kon geen audientie bekomen. Dies sy door den Heer Rijngraef aen haer by geschrifte te kennen gaf/ dat onder of benessens de Religie/ de Princesse Louyse noch een ander oorsaeck hadde/ van haer vertreck. Ende daer na remonstreerde sy aen haer Ho. Mog. datse niet komende in persoon spreecken met de Koningin/ haer op de voorschreven wijse hadde holpen: Ende versocht dat haer Ho. Mo. geliefde haer niet ongehoort te veroordeelen/ ende t'ontblooten van haer Recht ende Hoocheyt, haer over de Magistrature ende bestellinge in Bergen competerende/ gelijck den negenden Ianuary hier voor aengeroert/ gedaen was: versoeckende in recht ontfangen te worden voor den Raet van Brabandt.

De Koningin sulcx vernemende / schreef den sestienden February aen haer Ho. Mog/ den volgenden brief.

Hauts & puissants Seigneurs, nos treschers & bons amis.

BIen loing d'avoir trouvé de la satisfaction dans la lettre que la Princesse de Zoldre nous a escrit pour se justifier du tort & desplaisir extreme qu'elle nous a fait, en donnant des instructions & des aides a la Princesse Louyse nostre fille de nous abandonner, de se jetter dans l'apostasie, & des se mettre entre les mains des estrangeres, nous avons rencontré dans icelle de calumnies tres picquantes, elles blessent tellement nostre honneur, & caluy de tous les Princes & Princesses nos parents & allies, que nous avons trouvé a propos de leur en donner cognoissance, pour en avoir leur advis avant que d'en pouvoir faire entiere communication a vos Seigneuries, cependant nous les prions d'obliger la dite Princesse de Zoldre de nommer les personnes, qui ont preoccupé nos sentiments, & nos esprits de leur conseil pervers & corrompu nostre naturel, car ceste

reproche

reproche nous est tres-sensible, esperant ceste grace des bontes ordinaires de vos Seigneuries, nous nous recommandans touts jours en leur Protection contre les calumnies & l'infinité des malheurs qui nous persecutent incessament, & prions Dieu de conserver vos hautes puissances en sa Saincte Grace, & de leurs benit de plus en plus de toute de prosperité, ce sont les veux de, &c.

Hoogh ende Mogende Heeren, onse seer lieve ende goede Vrienden.

HEt is verre van daer, dat wy souden hebben gehadt satisfactie in de brief die de Princesse van Zoldre aen ons heeft geschreven, om haer te verontschuldigen van het over groote ongelijck ende leetwesen aen de Princesse Louyse onse Dochter, om ons te verlaeten ende van ons af te vallen, ende haer te begeven onder vreemdelingen, dat wy ter contrarie hebben bevonden in de selve Brief seer pickante calumnien, de selven quetsten sodanigh onse eer ende die van alle Princen ende Princessen onse bloetverwanten ende geallieerden, dat wy goet gevonden hebben de selve daer van kennisse te geven, omme daer over haer advijs te hebben voor ende aleer u Ho. Mog. daer van t'eenemael communicatie te kunnen doen, ondertusschen versoecken wy u Ho. Mog. de gemelte Princesse van Zoldre te doen noemen de personen, die ons gevoelen souden hebben gepreoccupeert ofte ingenomen, ende ons van verkeerden raet gedient ende ons naturel getorrumpeert, ofte bedorven: alsoo ons dat verwyt seer sensibel of gevoelich is verlopen dese gratie van de Ordinaris goetheden van u Ho. Mog. recommanderen wy ons altijdt onder u Ho. Mog. protectie ofte beschermingе tegen de Calumnien ende oneyndelijckheyt van ongeluccken die ons sonder ophouden over komen, ende bidden Godt te bewaren u Ho. Mog. in sijn heylige bescherminge ende u Ho. Mog. meer ende meer te zegenen in alle soorten van voorspoet, dat sijn de wenschen van, &c.

De Princesse van Solre klaegde in 't particulier oock / datse aen de Koningin in haer becommerlijcke staet had verscheyden sommen gelts verstreckt: en dat dese bejegeningh was een ondanckbaerheyt. Met sulck ende andere haer diergelijcke verwijten hier weynich op doende / toogh nae Brussel: ende van daer nae Bergen op Zoom, onder pretext van indispositie; sy vont haer reeckeningh alsoo weynich in Brabant als hier; want de de Princesse Louyse was tot Antwerpen in 't Clooster van de Carmelinis, ende al de werelt (gelijck de Spaensche Ambassadeur hier heeft met brieven getoont) getuyghde dat de Princesse Louyse was onschuldich aen 't abuys daer van de Princesse van Sollern haer hadde besprocken. Ende alhier waren de Koningin van Bohemen, ende wat haer aen dependeerde / ende de geheele Regeringh over de Princesse van Sollern te onvreden. Ende alsser al was veritas convitii, soo wast seer tegen den aert van de Christelijcke liefde / en van de Christelijcke patientie / uyt wraeckgierigheyt / ende om een handt vol werelts hoogheyt (namentlijck het creeren van Burgemeesteren ende Schepenen tot Bergen op Zoom) een eerlijcke Name / ende haer geheel Geslachte schande aen te doen.

Dese saecken alsoo staende/hebben haer Ho. Mog. goetgedacht te doen eene besendinge nae Bergen op Zoom, om sich aldaer te informeren; waer toe genomineert zijn de Heeren van Ommeren, van den Honart, ende van Vrybergen. De Heer van Beverwaert als Gouverneur/ trock mede derwaerts.

Van den Heer Prins Rupert, is onder dato Franckfurt den vier en twintich Februarii gekomen een Missive / waer by hy haer Ho. Mog. bedanckt van de gunst/aen de Koninginne sijn Moeder bewesen/raeckende het enlevement van de Princesse Louyse sijn Suster / als oock raeckende de maledicentie tot nadeel van hoochgedachte Princesse ter bane gebracht; voorts versoeckende continuatie van vriendtschap ende bystant aen 't Huys van hoochstgedachte Koninginne.

De Heer Keur-Vorst Pals-Graef, de Hartogh van Nieuburch, ende andere hooge Aenverwanten/ trocken het haer oock aen; ende ten minsten soo veel de goede naem ende eere van de Princesse aengingh / het intrest van 't Paltsische Huys voorspreeckende; al de werelt / ende beyderzijts Religien de Princesse van Sollern daer in onghelijck gevende / datse de incivilitept van de Koninginne of Moeder (haer weygerende acces of auditie) socht te ressenteeren tegen de Dochter.

De boven genoemde Gecommitteerde in May weder kerende/ rapporteerden den dertienden, datse de Soldatesque hadden gevonden in tameliјcke goeden staet/ edoch vermengt met veel oude soldaten/waer mede de Compagnien bleven verswackt/ ende t'onbequamer tot de Militaire functien.

Aengaende het Politijck ende Kerckelijck/ hadden bevonden bedenckelijck/ dat onder de Raetslieden ghekoosen upt de een en twintich Natien of Leden, Leden van den breeden Raedt / Lieden waren van de Paepsche Religie / dat oock het Leenhof, 't welck was een Hof van Iustitie, bestondt ten deelen upt Persoonen van de selve gesintheyt/ dat eenige van den ouden Raedt klaechden/ dat sy wierden geexcludeert van 't acces tot de Chartres ende Stadts-boecken contrarie de voorgaende prattijque ende observantie / ende eyndelijck dat de drie Leden componerende den breeden Raet by de tegenwoordige Magistraet niet altijt geroepen en wierden over sodanige gewichtige saecken als in voortijden was geobserveert geweest; waer by noch quam de Remonstrantie van de Commissaris Soetens, klagende dat hy niet en konde ghenieten het effect van Collatie van 't Stadthouderschap op sijn persoon gedaen / op presupposst dat de selve geen gebooren Brabander zijnde/niet soude sijn bevoecht dat Ampt te bekleden contrarie de Acte van naturalisatie by haer Ho. Mog. verleent/ waer by hy wiert gehabiliteert ende gequalificeert/ als eenen ghebooren Brabander, om by voorvallende occasien alle Staten / Officien / ende Ampten te konnen ende mogen bedienen.

Maer insonderheyt was by den geheelen Kercken-Raedt met overleveringe van de behoorlijcke Documenten gedoleert over de groote licentie der Papisten in de Stadt ende de Poorterie van dien / frequenterende de Misse ende andere hare diensten doende/ met groote meenichte ende onverhindert/so binnen de mueren van de Stadt ende 't Hof van de Vrouwe Marquise, als buyten op een plaetse den Bal genaemt / gelijck oock perticulierlijck was aenghewesen

wesen dat de Vrouwe Marquise actes dagelijcks in diversche Missen in haer Hof gaf aen verscheyde Lieden welcke ghestelt waren op seeckere lijste/ contienerende het getal van over de twintich personen/ ende voorts alle de geene die vreemt ende van buyten waren/door welcke middelen den aenwas van Godts Kercke niet alleen wierde verhindert / maer oock verscheyde Leden van dach tot dach aen de selve ontrocken; dat in 't Marquisaet dese excessen ende ongebondenheyt waren boven maten; dat de Papen woonden aldaer in de principaelste plaetsen ende Dorpen / in de grootste huysen / selfs dickwils naest de Kerck/ ende omtrent de Predicanten / ende daer sy van te vooren by den tijdt van de Paepsche Officieren/verre buyten de Dorpen aen de heykant/ende dat in stilte ende zedigheyt hare diensten plachten te doen / soo dersden de selve het nu in't aensien van de Officier ende Predicant/met de Paternoster in de handt met honderden uyt hare Vergaderingen komen; de Persoonen by den Predicant alreede getrouwt/wederom hertrouwende/den dagh des Heeren onthepligende / met opene vensters drinckende / dansende / roepende / ende tierende den geheelen dagh ende als de Lieden uyt de Kerck quamen/de begraeffenissen in verscheyde plaetsen oock jaerlijcksche Processien celebererende / volgens haere superstitieuse wijse/ met kruyssen ende andere teeckenen / by haer in die gheleegentheyt gebruyckt/ ende dit alles met sodanige toeloop ende stoutigheyt / als of sy sulcke privilegien wel dier met geldt hadden ghekocht : indien yemandt van de Paeps-gesinde verklaerden ghenegentheyt tot de ware Religie te hebben/ de selve wierdt bespot/belacht/ ende soo hy arm was/gepriveert van onderstant van de Armen-Meesters, ende indien 't een handtwercks man is/die wert uyt vreese van gebreck/ daer van ghedivverteert/ behalven dat veele rechtuyt verklaerden/ datse wel geern tot het ghehoor van Godts woort souden koinen/ maer sulcx lieten uyt vreese voor de Papen, die haer daghelijcks niet alleen daer van afrieden/ maer oock met veele hooge dreygementen aengingen : tot welcke ende andere inconvenienten de Schutters-Gilden veel contribueerden/ alwaer geseyt wiert datmen malkanderen verharde/ tegens de ware Religie, onder eedt dat sy souden goet Roomsch zijn ende blyven/ waer by quam het uytsenden van de Monicken van S. Bernardt, uyt welck klooster als uyt een seminario, alle de Papisten in 't Marquisaet wierden geplant / ende door de insolentien van de Monicken van Huybergen; wenschende de Predicanten van herten dat eenmael middelen mochten werden aengewent waer door dat nest wierde gesuyvert/ ende die Gasten uyt hare plaetsen geweert; dat het niet min bedenckelijck was 't geen by sommige Predicanten was ghedemonstreert/ dat eenige Papen by de Vrouwe Marquise wierden ghegageert/ oock eenige Tienden, door desen tot den Paepschen dienst/nu by de selve aen de ware Godts-dienst, wierden onthouden/ende voorts de Kercke tot Halteren met de pretensie van een jus patronatus, contrarie de Kerckelijcke ordre van Zeelandt, geinquieteert/ende eyndelijck paepsche Schepenen in verscheyde plaetsen aengestelt/ alwaer Lieden van de ware Gereformeerde Religie ghenoech te vinden waren.

De Kercke van Steenbergen ende Kruyssant, hadde sich by dese occasie oock geaddresseert aen de Gecommitteerden/ klagende / dat door de vicinitept van Celsens

Celsens Hoeve ende Wouw, de Lieden onder de voorsz. Kercke hoorende/ wierden afgetrocken tot den Paepschen dienst / ende hare kinderen aldaer ten doope gebracht/ ende getrouwt, alles met soo grooten toeloop ende insolentie/ dat den Officier van Halteren, de selve willende verhinderen / perikel hadde gheloopen van sijn leven; weshalven versocht hare Ho. Mog. assistentie om in 't toekomende der selver ordre ende intentie / met meerder securiteyt te konnen executeren. Tot weringe van alle welcke excessen/ wiert voorgeslagen by eenige Predicanten dat dienstich soude zijn/ dat de Officieren zijnde onder eedt van de Vrouwe Marquise, wierden ghebracht onder eedt van haer Hoogh Mog. ende de selve tot haer devoir gehouden. Dat de Gildens wierden afgeschaft/ de Papen verdreven / een seecker verbodt ghedaen tegens het schelden van de Paeps-gesinde aen die van de ware Religie. De arme kinderen / ooch de nagelatene/ soo van Gereformeerde als Paepsche Ouders / in de ghereformeerde Religie opghevoet ende onderhouden; met verder versoeck / dat haer Ho. Mog. souden gelieven haer toe te doen senden de aenschrijvinge van Bidtdagen, gelijck in alle andere quartieren van Brabandt geschiedt.

Aen de andere zijde remonstreerden de Paus-gesinde door den Advocaet Lemsen, haren goeden yver ende ghetrouwichheyt tot welstandt van desen Staet/ van de beginne aen/ in alle voorvallende gelegentheden van Belegeringen ende entreprinsen bewesen: klaeghden datse nu in haren Godtsdienst/ contrarie den beloofden vrydom / seer scherp wierden vervolcht / ende dat sy mits dien vertrouden / dat men haer in alle vryheyt van Conscientie niet en soude willen frustreeren / noch harder tracteren / als die van de Nabuyrige Steden ende Plaetsen.

De Marquise daer tegen remonstreerde/ dat in alle welgestelde Regeringen (onder welcke die van uwe Ho. Mog. vernoemt is) niemant in sijne eere, goet, gerechticheyt ofte anders con worden gestraft, als geciteert, aengesproocken, gehoort, ende gecomdemneert by sijnen competenten Rechter.

Welcke formaliteyten essentieel waren / selfs wanneer yemandt van alle defensien scheen ofte inder daet gedestitueert soude mogen zijn.

Waeromme oock in dese Landen van allen tijden/ Hoven/ Justitie / ende Gerechtbancken waren opgerecht/ door welcke een yeder recht ende Justitie wiert geadministreert.

Aen welcke de Souverainen selfs haer t'allen tijden hadden onderworpen.

Wanneer in de voorgaende eeuwe by de Princen van den Lande daer ontrent nieuwicheden waren ingevoert / ende te vooren onbekende tribunalen opgerecht hadden de Staten ende Gemeynten haer daer tegens geopposeert/ ende waren de wapenen daeromme ten dele aengetrocken.

Omme welcke van hare wettelijckheyt niet te doen verliesen/ ende een yeder te laten genieten sijne vryheden / rechten/ ende gerechticheden / hadden u Ho. Mog. naer het verlies ende demembratie van de Provincie van Brabandt, sijnde geweest een Lidt van de Unie.

Tot behoudenis van de gerechticheyt van Brabandt, ende de Stadt ende Marquisatie van Bergen, welck eenich in Brabandt was overgebleven/ geerigeert den Raet ende Leenhof van Brabandt alhier in 's Gravenhagen.

Op

Op den voet ende de Instructie als den Raet ende Leenhof tot Brussel was geerigeert.

Welcken volgens mede in alle occurrentien de voorsz. Instructie wiert geallegeert ende in judicando gevolcht geobserveert wordende/ de wetten/ costumen/ usantien ende oude herkomen van den Lande ende Hertoghdom van Brabant.

Dat de Baenrotsen, Edele, ende goede lieden ende Ondersaten van de Steden, Vryheden, Dorpen ende Landen van Brabandt ende Over-Mase niet en mogen gehandelt werden buyten vonnisse ofte rechte, maer dat die in alle saecken moeten gehandelt worden met vonnisse ende met rechte nae de rechten van de Steden, ende bancken daer dat behoordt, ende schuldich is te gheschieden.

Waer op/ als een stale ende onveranderlijcke Wet haer Ho. Mog. buyten twijffel/ soodanich souden gelieven regardt te nemen als met de gewoonelijcke Justitie van haer Ho. Mog. over een quam.

Daer toe considererende dat naer Rechten resolvupt was/ dat niemant pendente causa gepriveert can worden van sijn vredelijcke possessie.

Waer boven sy vertoonde het groote ende capitael gravamen aen haer by 't stant grypen ende continuatie van de gemelte Resolutien geinsinueert.

Niet alleen daer inne bestaende dat sy tot lesie van haer eere soude ghepriveert sijn by forme van confiscatie van 't aenstellen van haer Officieren ende Schepenen.

Ende boven dien gefrustreert van hare Domeyne, Amenden, ende voorvallende confiscatie ende andere haer prerogativen.

Maer oock onmachtich gemaeckt door vilipendien, smaet, hoon, ende insolentien door haer onlydelijck te ghenieten haer rust ende wooninge in de voorsz. Stadt/ ende volgens ontbloot van alle de commoditeyten/ in ende ontrent de selve Stadt haer tot merckelijcke voordeel gelegen.

Sulcx in effecte als gebannen uyt de Plaetse haer eygen/ ende alwaer sy in soo grooten stilte ende eensaemheyt na haren staet ende conditie getracht hadde te connen blyven leven.

Echter is een geruyme tijdt de suspensie van haer gesach tot Bergen gecontinueert/ doch namaels herstelt. Ontrent de selve tijdt/ ghelijck de Princesse afgingh van de Gereformeerde, gingh seecker aensienlijck Rechts-geleerde af van de Remonstrantsche Kerck. Daer wierdt over gecavilleert by de Remonstranten dat de Religie maer een deckmantel was; onder de welcke een yeder socht sijn fortuyn te maecken. Wordende hoe langer hoe meer gemerckt/ dat de scheuringen comen door passien/ twist-gierichheyt/ ende wereltsche insichten: door de selve haer rekeningh van vindende/ moeten in haer gemoedt seggen/ *quantum profuerit fabula de Religione*. De Kinderen van de eerste Remonstranten sijn verwondert/ waerom dat de Ouders haer hooft braecken met disputen diese meest selfs niet verstonden/ ende daerom sy niet uyt de Kerck worden ghesloten: De Mennisten selfs alse rijck sijn/ sien terstondt nae de Kerck die naest aen 't Raedthuys staet. Arminius wort van ingevoert aen Gomarus spreeckende op volgende manier.

Armyn

Armyn aen Gomaer.

Ghy lacht om dat ick weer een Litmaet heb verlooren,
Een dapper Man te Hoof, een stijl van mijne Kerck,
Godt had'er veel genoot, maer weynich uytvercooren,
De *menichte* was noyt het ware Christen merck.
Nu Godt verwerpt het grootst getal van *Adams* Kinderen,
En coos een cleynen hoop alleen maer voor de zijn.
Wanneer ghy dan *Gomaer* mijn volck vast siet verminderen,
Soo denckt Godts cleynen hoop, is 't hoopken van *Armijn*.

Ghy mist een *Conings Kindt*, en ick een *Advocaet*,
Was voor de *Mannen* cans by my tot *Ampt en Staet*,
En warens' oock by u te hoopen voor de *Vrouwen*,
Ick had den *Advocaet*, ghy de *Princes* behouwen.
Officy-Geusen en geveynsde *Huychelaren*,
Sijn wel den meesten hoop, die in u Kerck vergaren,
Soo yeder onbeschroomt nae sijn *gemoet* mocht gaen,
Daer sou haest meenich banck en stoelen ledich staen.
Datmen my *suyver* noemd', en was voortaen geen wonder,
't Wort al *reyn* speck by my, daer loopt geen *Gort* meer onder,
Mijn Kerck is als een pot die vast haer selven schuymt,
Daer alle vuyligheyt te met wort opgeruymt.
Ghy zijt in *suyverheyt* by my niet te gelijcken,
Ghy slaet het alles aen wat van my comt te wijcken,
Het *afval* van de mijn, ontfangt ghy in u Kerck,
Maer 't *afval*, *Gomaer* broer, valt selden *suyver* werck.

De Coninginne van Bohemen continueerde hier in haer commerlijcke Staet/ gevende tot dien eynde over aen haer Ho. Mog. het volgende:

Hauts & Puissants Seig. nos treschers & tres bons Amis.

LEs *malheurs* & *affections* qui nous tallonent de si pres, & *l'extreme* besoing de la mesme assistance que de puis trois ans en ça a fait soubsister nostre vie, nous oblige derechef de prendre recours a vostre bonté, & de joindre aux remerciements que nous vous devons desia, & rendons du fond de nostre cœur par les presentes, a vos Seig. ces nouvelles prieres pour la continuation d'une si *charitable* liberalité des *milles* livres *par mois*, pour subvenir, a nostre urgente necessité, & de pouvoir, eviter l'augmentation de nos debtes, comme nous avons fait les *trois* ans passez, dont nous avons une obligation si singuliere a vos Seig. que jamais nous n'en parderons la memoire, esperantque la bonté de vos Seig. nous continuera non seulement ceste *tenderesse*, mais aussi qu'il leur plaise mettre telle ordre afin que les quotes de leurs Provinces, qui sont encores en arriere pour la plus

plus part de l'année qui vient a expirer en peu de sepmeines, puissent estre fournis entre les mains du Receveur general affin de payer les debtes, que par faute de ce delay, nous avons esté obligez de faire. Ce sera un accroist des obligations que nous avons desia a Vos Seig. & prions Dieu de combler vostre Estat, vos personnes, & vos familles de toutes les benedictions qu'il est accoutumé de departir a ceux qui prestent leur assistence au son soulagement oppressées. Ce sont les vœux & prieres que fait de tout son cœur.

Hauts & puissants Seig. nos tres chers & tres bons Amis.

Vostre tres affectionnée amie

P. ELIZABETH.

Het selve subsidie is haer doe ende naemaels gecontinueert tot dat sy eyntlijck na de herstellingh des Coninghs/ in Engelandt toogh; cort daer na stervende. De Princesse haer Dochter/ door Prins Eduart haer Broeder/ wiert uyt Brabandt gehaelt na Parys, alwaer omtrent sy is gegaen in een Clooster van adelijcke Iuffery.

Tegen de Venaliteyt van de Militaire Ampten is den sesten April by Hollandt weder versien. Alsoo/ dat/ sijnde ter Vergaderingh van haer Ed. Gr. Mog. gerepresenteert de inconvenienten ende swaricheden/ die metter tijdt den Staet souden connen overcomen/ door de practijcque diemen bericht wiert in eenige van de Vereenichde Provintien meer ende meer in te kruppen/ namentlijck dat de Militaire Officien aldaer/ niet alleen tusschen particulieren verhandelt/ maer oock selfs somwijlen by den geenen/ die de collatie daer van was competerende/ niet anders dan onder merckelijcke recognitien in gelde ofte in geldts waerden vergheven wierden/ dat van wegen haer Ed. Grootm. ter Generaliteyt ernstelijck de handt daer aen mochte worden gehouden/ ten eynde niet alleen de resolutie hier bevoorens by haer Ho. Mog. tegens het verhandelen van Officien met het geene daer omtrent is/ ghenomen/ ende specialijck die van den twee en twintichsten April sestienhondert vier en twintich, van den twee en twintichsten October sestienhondert acht en dertich, van den twintichsten Iuly ses en veertich, ende van den vijfden May negen en veertich, punctuelijck ende precijselijck geobserveert ende nagekomen/ maer dat oock by de respective Provintien/ elck in den sijnen in practijck gebracht/ ende gestadich geobserveert mochten worden/ den eedt van suyveringe ter Generaliteyt gedaen wordende by alle personen/ die door haer Ho. Mog. tot eenige Ampten/ Officien/ beneficien ofte bedieningen gepromoveert wierden/ gelijck binnen dese Provintie in achtervolge van haer Ed. Grootm. resolutie van dato den vier en twintichsten February des Iaers ses en vijftich precijselijck nae gekomen ende onderhouden wiert/ met versoeck aen de Heeren Gedeputeerden wegens de ghemelte Provintien ter Generaliteyt comparerende/ dat den selven de boven geexpresseerde haer Ed. Grootm. intentie aen de Heeren haer respective Principalen nae de importantie van de saecken gelieften te representeren/ ende te helpen smaeckelijck maecken.

Raeckende de Generaliteyts Finantien, hebben die van den Raedt in Februario

bruario aen haer Ho. Mog. geklaecht ende vertoont/ datse hadden van tijt tot tijt verwacht dat haer Ho. Mog. eenmael souden believen hebben hare Consenten te openen tot de petitien gedaen over verscheyden Jaren/ nu aen malkanderen verloopen/ om haer dienvolgens in 't formeren van een nieuwe generale petitie, daer na soo veel doenlijck te regeleren/ ende hebben ondertusschen noyt ghetwijffelt / dewijle geene consideratien daer op by eenige Provincien waren ingebracht (immers voor soo veel den Raedt bekendt was) of de selve waren stilswijgende by de respective Provintien aengenomen ende geadvoueert/ende effective achtervolcht op het fundament van haer Ho. Mog. Resolutie die de Consenten als gedragen houden/ wanneer ter ghesetter tijdt geene consideratien ofte difficulteyten ter contrarien worden ingebracht / ende daer op gerust zijnde/ sonder eenige notable veranderinge nu eenige jaren aen malkanderen den Staet van Oorloge gecontinueert / afwachtende de voorsz. consideratien van de respective Provincien / om uyt het selve eenmaels eene vaste ende seeckerder voet te beramen ten dienste van 't gemeene Lant/ ende tot accommodement van de gemeene Ingesetenen der selver / maer buyten vermoeden in ervaringe ghekomen zijnde / dat eenige Provintien niet alleen na de petitie van den voorsz. Staet van Oorloge haer niet volkomen en regeleerden ten respecte van verscheyden Tractementen ende Pensioenen op den selven Staet tot haren laste ghebracht / ten behoeve van verscheyden oude Dienaers van den Staet / sonder eenige voorgaende communicatie van den Raedt / ende selfs sonder prealabele waerschouwinghe aen de geenen die daer by sijn gheinteresseert/ ende die hare persoonen ende ghevolch tot den dienst des Landts hebben gereet ghehouden/ maer dat selfs seer notabele posten/ als in specie die van de Fortificatien , onbetaelt ghelaten zijn / daer uyt niet anders als confusie ende grooten ondienst van de Staet te verwachten was : konden Amptshalven/ niet langer leedich staen / om alle het selve serieuselijck voor te dragen ende te versoecken dat haer Ho. Mog. haer eenmael willen laten disponeren tot een absoluyt ende onghelimiteert consent op de Petitien , ende specialijck die van den Staet van Oorloge, op dat de betalinge dien conform mochten worden gedaen/ ende haer ontlast van de importune ende bedroefde klachten der geener die haer over de voorsz. wanbetalingen, dagelijcks aen haer Collegien addresseerden / ende de saecken van 't Landt ghehouden by de noodige ordre ende reputatie: ende dewijle nu den Raedt mits den verloop van tijdt / ende by ghebreck van eenige nader consideratien van de Provincien als boven/ geene notabele veranderinge in den voorsz. Staet van Oorloge hadden inghebracht ; hebbende alleenlijck eenige afghestorvene ende vervallene lijf-pensioenen ende tractementen geroyeert/eenige veranderinge van Officieren ende begrootinge van Compagnien gedresseert/ gelijck die van de respective Provincien waren aengheschreven ; een Post ten behoeve van een Resident tot Brussel ende des selfs Predicant, volgens tot laste van de Provintie van Hollandt de novo opgestelt/ ende alles wederom naer de respective quote van de Provincien veresfent : alle welcke poincten van geringe consideratien zijnde/wilden den Raedt verwachten dat sy dan op de navolgende petitie metten eersten haer Ho. Mo. consenten hebben/ ende dat de noodige vereyschte effecten voor de volvoeringe

haer

daer op spoedelijck volgen souden. Dat mede haer Hoogh Mog. om tot eenen voorsz. haer souden laten disponeren/ omme de consideratien van de respective Provincien / de welcke souden mogen worden ingebracht aen den Raedt so tijdelijck ter handt te stellen / dat men in October toekomende mocht sijn bequaem gemaeckt tot een volkomen redres van den Staet van Oorloge voor het toekomende Jaer in verscheyden poincten die geoordeelt wierden eenige nadere ordre ende verdelinge te requireren.

Op welck vertrouwen nu dan voorgaende/ recommandeerden de betalinge van oude schulden/ geduyrende den voorleden Oorlogh gemaeckt/ daer van al in den Jare een en vijftich pertinente staten aen haer Ho. Mog. waren gepresenteert/ versoeckende immers als noch by provisie dat een somme van ses hondert duysent guldens mocht werden ingewillicht ende gefurneert / om daer van de noodichste ende krijtende schulden te voldoen/ ofte immers dat by ontstentenis van sodanich gerequireert consent haer Ho. Mog. aen den Raet beliefden andere middelen aen te wijsen / uyt de welcke de betalinge van sodanige deuchdelijcke pretensien ende achteerstellen mochten worden voldaen.

Hier by quammen oock noch klaerlijck te vernemen/ dat eenighe Provincien daer op Assignatien waren ghegeven/ op de restanten tot de Leger-lasten, de selve niet aen en namen noch betaelde / latende de Lieden die de selve hadden/ daeromme achter aen loopen/ groote moeyte ende kosten doen/ sonder dat nochtans bevonden by liquidatie de selve niet schuldich te zijn/ sijnde tot noch toe niemant/ als Hollandt ende Stadt ende Lande, die daer van gheliquideert hadden van de Jaren veertich tot ses en veertich beyde in cluys / soo van het jaerlijckse versochte ordinaris millioen, als oock ten vollen van 't geene by suppletoire petitien daer en boven was versocht geweest/ des niemant met reden behoorden te protraheren / ofte te verschuyven op een generale liquidatie, of moeste daer toe gereet zijn/ ende de selve datelijck by de handt nemen: wierden over sulcx de deserterende Provincien ernstelijck versocht de voorsz. liquidatien van de Leger-lasten noch promptelijck voor den Raedt van State te laten voortgaen/ ingevolge van haer Ho. Mog. iteratide Resolutien/ ende onvermijdelijck niet bevonden hebbende/ daer inne niet meer schuldich te zijn/ de gegeven Assignatien te doen betalen aen de Lieden die daeromme nu lange hadden nageloopen.

Men hadde oock van tijdt tot tijdt versocht / dat de Provincien generalijck van alles souden believen te liquideren, ghelijck als billich ende rechtmatich was ende behoorde te geschieden/ om daer mede malkanderen gelijck te doen; maer alsoo daer op tot noch toe geen effect was ghevolcht / soo moest het selve versoeck al noch weder by desen gereitereert worden / op dat by sulcken liquidatie mochte wech genomen worden het pretext dat dickwils wiert voortgebracht/ als men om voldoeninge van d'een of d'ander was aenhoudende / dat het over, of soo veel meer als andere betaelt hadden / sonder nochtans des te doen blijcken.

Boven den last van de oude schulden / was den Staet noch beswaerdt met het swaere pack van Interesten, over seer veele gelichte Capita en in 't en voorigen Oorloghe ende opghekomene voorvallen. De Capitalen die de respective

Provincien op het versoeck ende door de Generaliteyt hadden ghelicht / daer van was in den Staet van Oorloge / den Interest op elckers verdeelinge ghebracht / om die alsoo by haer selfs quota te vinden ende te profiteren ; maer de Capitalen die daer en boven op haer Ho. Mog. ordre van tijdt tot tijdt waren genegotieert / door den Ontfanger Generael quamen tegenwoordich te monteren ter somme van acht millioenen, drie hondert vijf en vijftich duysendt, twee hondert twee en tachtich guldens vijf stuyvers eene penn. waer van de Interessen tegens den penningh vijf en twintich, soo als de selve nae de ordere van de gearresteerde reductie by den Ontfanger Generael wierden versorcht ende getrocken uyt de Generaliteyts Subalterne Ontfangers Comptoyren quamen te bedragen in 't jaer ter somme van drie hondert vier en veertich duysent, twee hondert elf guldens vijf stuyvers ses penningen / die op de verschijn dagen preciis moesten betaelt worden.

Welcken grooten last soude connen verlicht ende metter tijt geheel wech genomen worden / indien haer Ho. Mog. tot de aflossinge der voorsz. Capitalen konden resolveren / ende een Millioen Jaerlijcx / of nimmers eenige mindere / ende nochtans notable sommen believen ten Comptoyre van den Ontfanger Generael te doen furneren / soo als den Raedt by verscheyden Propositie had voorgeslagen ende versocht / ende nu oock weder versocht / op dat die penningen / die tot precise betalinge van de Interesten moesten geemployeert worden / tot andere lasten mochten worden ghebruyckt / tot verlichtinge van de ghesamentlijcke Provincien / ende vont den Raedt haer verplicht omtrent dese Petitie te representeren : Eerst, datmen in ervaringe quam / datter eenige van de Provincien in dat misverstant waren als of de voorsz. Capitalen haer niet souden raecken / ende daerom de aflossinge van de selve oock sochten te excuseren / als of die lichtingen voor andere defectueuse Provincien souden sijn geschiet / daer over dan versocht wiert / dat de selve haer believen te laten berichten ende desabuseren / door de Heeren hare Gecommitteerde in des Generaliteyts Reeckenkamer zijnde / die in 't Capittel daer van in des ghewesen Ontfanger Generaels Reeckeningen komende / konnen sien / de oorsaecken ende redenen waeromme ende waer toe / de lichtingen t'elckens sijn ghedaen / ende ten anderen dat onghetwijffelt haer Ho. Mog. aengaende dese petitie souden reflexie maecken op de reductie van de Interessen / die metten eersten September van den Jare ses en vijftich ghearresteert / ende vervolgens in practijcke gebracht was / met dien insichte ende expresse restrictie dat de voorsz. genegotieerde Capitalen met het profijt ende overschot van de voorsz. reductie soude wesen vermindert ende afghelept / daer op haer Ho. Mog. geliefden bericht te zijn dat het overschot by de voorsz. reductie te profiteren / soo weynich importeren soude / ghelijck seer licht te calculeren was / dat in meenichte van jaren het ghedesireerde effect van dese Petitie daer van niet soude te verwachten zijn / al schoon haer Ho. Mog. gelijck vertrouwt / ende niet te min ghedienstelijck versocht wierdt / het Comptoyr van den Ontfanger Generael, met geen nieuwe Negotiatien belasten souden / ghelijck in den Jare ses en vijftich, tot leetwesen van den Raedt / noch al geschiet was / gelijck haer Ho. Mog. uyt de begrootinge van de Capitalen in dese ende voorgaende petitien opghestelt / souden gelieven af te nemen.

Daer

Daer na versochten niet alleen continuatie van 't Krijchs-volck so als het gereduceert was; maer dat het mocht worden versterckt / ghelijck in 't Jaer twee en vijftich, ende van de voorsz. Compagnien te willen separeren alle oude, verminckte, ende andere onbequame soldaten / die in de voorvallende occasien geen diensten soude konnen doen / midts de selve betalende ende onderhoudende upt de middelen by den staet van Oorloch in twee verscheyden considerable posten onder 't capittel van de Appointees aen de respective Provincien geadsigneert.

Voorts versochten de noodige Amunitien van Oorloch ende vyvres.

Recommandeerden de prompte betalinghe van de Acten van versoeck by den Raedt gegeven op de post tot de Fortificatien der Frontieren.

De voldoeninge van drie duysent guldens maents / tot voorsieninge van de Magasijns.

Oock dat de Provincien die Frontier-Steden hadden / behoorden versocht te worden de Borgers in de selve daer toe te houden dat een yeder hem voor een gheruymen tijdt / ten minsten voor een half Jaer / van Granen en Vyvres hadden te voorsien / alsoo s'Landts-Magasijnen maer voor 't Krijchs-volck gehouden wierden / ende datmen de Frontier-Steden buyten de Provincien noch souden injungeren haer selven alsoo mede te voorsien.

Noch vijftich duysent guldens tot het gieten van nieuw Geschut.

Daer nae wederom repeteerden de nootsaeckelijckheyt van de liquidatien, die de Provincien behoorden te doen van betalinge op de ses Millioenen voor de saecken van de Zee, in de jaren twee ende drie en vijftich verbolgens versocht / ende haer defecten voorts daer in te suyveren / om de schulden by de Collegien ter Admiraliteyt ghemaeckt / ende noch te betalen staende / daer upt te konnen worden voldaen. Dat van ghelijcken oock de Provincien hadden te liquideren van de ghedane betalinge op de vier Millioenen van festich nieuwe Oorloch-scheepen in de voorige jaren oock versocht gewreest / daer in oock een yeder sijn defecten diende te suyveren ende te suppleeren / op dat het geene aen de selve scheepen noch mocht ontbreecken / voorts gemaeckt / ende die alsoo behoorlijck geperfecteert ende in goede ordre gehouden mochte worden tot dienste van den Lande. Dat mede verbolgens by de Collegien ter Admiraliteyt van het employ der voorsz. ses ende vier Millioenen voor de Generaliteyts Reecken-Kamer behoorlijck mocht worden gereeckent / ende alsoo effen mocht worden gestelt tot gerustheyt van een yeder.

Ende alsoo de saecken haer in den verloopen jare seven en vijftich soo hadden laten aensien / dat tot beveylinge van de Zee / ende versekeringe van de Negotie / verscheyden Esquadres in Zee hadden moeten ghesonden worden tegens de groote macht der Turcksche Rovers ende andersints / dat oock 't selve sich noch niet beter liet aensien voor dit jaer / ende dat haer Ho. Mog. door een rechtvaerdige indignatie tegens de troulose menées der Portugesche Natie / die onder schijn ende pretext van handelingh ende vriendtschap / de considerable conquesten van Brasyl verradelijck overrompelt hadden / tot onlijdelijcke disreputatie van den Staet / ende onwaerdeerlijcke schade van de goede Ingesetenen der selver / in den voorleden jare geresolveert hadden den Oorloge

aen die Natie aen te seggen / om de selve een rechtmatige satisfactie van bey-den met de wapenen af te perssen / dat ten hooghsten noodich was sich te stel-len in een aensienlijck postuyr ter Zee / ende tot dien eynde alle de Oorlogh-scheepen van den Staet behoorlijck te worden gerepareert ende ghereedt ghe-maeckt van Canon, Boscruyt, scherp, ende andere nootsaeckelijcke behoeften wel voorsien.

Continuatie van den ophef der Convoyen ende Licenten; item het Veyl-gelt, wierdt desgelijcks versocht. Voorts den Impost op het Sout; ende wat Drenthe plach te geven; als oock de eenparigen ophef van middelen ende ver-antwoordinge van vijf specien.

Ende dat haer Ho. Mog. doch eenmael geliefden te helpen bevorderen dat in de respective Provincien in dit voor-jaer / ten langsten in de Maendt van April mochten gedragen / voorts dadelijck ingebracht ende geopent worden de consenten op dese petitien/ sonder de noodige betalingen middelertijdt te pro-traheren/ maer spoedelijck aen de Comptoyren ende andere / de selve te laten volgen / op dat alles in behoorlijcke goede ordre ghehouden / ende de disordre vooren gekomen mochten worden.

Tot Equipagie ter Zee/ heeft den Raedt eene particuliere petitie ghedaen van een Millioen, ten Comptoyre van den Ontfanger Generael te fourneren.

In November ende December, hebben weder lange Propositien aen haer Ho. Mog. overgegeven/ om de ingrabescerende troubelen in 't Oosten. Waer tegens behalven de Vlooten ter Zee / de Militie te Lande / noch was ver-meerdert met sevenduysent vierhondert vijf en veertich man.

Sy recommandeerden het heffen van een tweehondertsten penningh, op de gegoeden in alle Provincien. Improbeerden het heffen van hooft ofte schoor-steen gelden/ als te seer de Armen treffende.

Ende als op de vaste goederen (by wege van verpondingen ende diergelijc-ke) wiert genomen / dat andere (welckers middelen in geldt ende Coopman-schappen bestonden) te seer wierden verschoont.

Een Reglement raeckende de directie in den Levantsche handel, is oock gemaeckt den vier en twintichsten July deses Jaers/ als volcht:

Synde ter Vergaderinge overwoogen den innehouden van den Brieven van de Directeurs over den *Levantschen* handel, ende navigatie in de *Middelantsche Zee*, hier bevoorens ontfangen, onder anderen raeckende de comportementen van de *Consuls* van de Nederlantsche Natie in 't generael, Te weten; in alle de plaetsen van *Spaengien*, *Vranckrijck*, *Italien*, en aen de geheeele *Middelantsche Zee* (uyt-gesondert alleen het *Turcx* gebiet) residerende, ende de Reglementen diensthal-ven gheprojecteert. Is naer deliberatie goet ghevonden ende verstaen, mits-desen te arresteren ende vast te stellen, de hier naervolgende poincten ende Articulen, om te dienen voor een ghenerael *Reglement*, naer den in houdt van 't welcke hun de *Consuls* inde voor-verhaelde plaetsen in Christenrijck sullen hebben te gedragen, soo ten regarde van de rechten by de selve te genieten, als andersints, te weten;

Eerstelijck; dat alle de *Consulaet Rechten* van de voorsz. *Consuls*, in alle de plaetsen voor-

voornoemt, ende alomme gereguleert sullen werden op *Realen van achten*, zijnde de selve door de gantsche Middelandtsche Zee ganghbaer, ende over den prys ende valeur van de welcke geen disputen konnen vallen.

Ten tweeden; dat de *Consuls* niet meer voor haer recht en sullen mogen trecken, gelijck hun wel expresselijck verboden wert mitsdesen, als *vier*, ofte ten hoochsten *vijf Realen van achten*, nae advenant de groote van yder schip, in hun respective districten komende te arriveren, midtsgaders last te breecken, ofte aldaer ladinge in te nemen, sonder dat de scheepen alleenlijck daer komende om water te halen, ofte andersints ergens in gehouden sullen wesen.

Ten derden; dat de geseyde *Consuls* haer geen authoriteyt, ofte eenige Iurisdictie sullen hebben aen te matigen, ofte poogen te exerceren, over de persoonen van de Cooplieden, ofte der selver effecten.

Ende ten vierden; In cas het mochte gebeuren dat de *Consuls* hun door de Schippers lieten gebruycken, ende employeren in eenige extraordinaris besoignes, 't sy in 't bevorderen ende beleyden van eenige Processen, beslissen van questien ende eenige differenten, dat sy lieden in sodanige gelegentheyt, voor hun salaris den Schipper, niet meerder sullen vermogen te doen betalen, als volgens de arbitragie van de aenwesende Nederlantsche Cooplieden, geoordeelt sal werden hun te competeren. Welck Reglement Copyelijck toeghesonden sal worden aen alle hare Ho. Mog. *Consuls* in de boven verhaelde quartieren residerende, met last ende ordre van den inhouden van dien precise ende punctuelijck nae te komen, mitsgaders door den druck gemeen gemaeckt, op dat een yeder, de selve behoevende, daer van kennisse mach bekomen. Gelijck oock Extract van dese Resolutie ghesonden sal werden aen de respective Collegien ter Admiraliteyt, midtsgaders aen de voornoemde Directeurs van den *Levantschen handel* ende Navigatie in de *Middelantsche Zee*, om te strecken tot der selver narichtinge. Was geparapheert, *Ian vander Beecke*, geteeckent N. *Ruysch*.

De Negotiatie van de Heeren van Maesdam, de Hubert ende Ybrantsz. by den Coninck van Sweeden Ambassadeurs; sal noch kortelijck overloopen. In Ianuario voor dat den Coninck optrock na Funen, continueerde hy al noch te begeeren voor allen dingen / dat de Ratificatie van wegen hare Ho. Mog. op het Elbingsche Tractaet / soude zijn aldaer in handen van de Heeren Ambassadeurs / anders na geen elucidatien te willen luysteren.

Voorts is verscheyden reysen in particuliere discoursen voorgekomen / dat den Coninck van Sweeden in de aen te stellen Vredens-Tractaten tusschen de twee Noorder Croonen / niet alleen soude urgeren / dat het heffen van den Orisontsche Tol in 't toekomende soude werden naghelaten / maer dat het een conditie soude zijn sine qua non, om daer mede alle occasien van disputen ende verwijderinge tusschen de Coningen in toekomende tijden gheheelijck wech te nemen / ende dien wortel uyt te trecken die men wist de meeste pretexten tot den tegenwoordige Deenschen Oorlogh soude hebben voortgebracht / ende dat daer door noch alle andere Natien / bysonderlijck de Onderdanen van hare Hooch Mog. die den doorvaert van den Orisont wel meest quamen te ghebruycken / van die beswaernissen / vexatien / ende retardementen / soude zijn ontheft / ende daerom

daerom geloofden dat hare Ho. Mo. 't hare mede soude willen contribueren/ en sodanich voordeel en commoditeyt de Commercie en Navigatie toe te brengen. Sy hebben daer op geantwoort/dat haer Ho. Mo. oprechtelijck waren geinclineert/om door alle wegen ende middelen de twee Croonen in een verseker-den en eerlijcken Vrede te helpen brengen sonder d'een of d'ander in sijn Hoogheyt en gerechtigheyt te willen prejudicieren; dat het heffen van Orisontschen Tol, door den Coninck ende Croon van Denemarck een hooch ende considerabel regael was/gestabileert door so langen ende immemorabelen possessie en erkentenisse van alle Natien/ en daerom vertrouden dat haer Ho. Mog. tot de vernietinge van 'tselve niet geern souden helpen willen contribueren/ende aen de hoochstgedachte Coninck ende Croon dat ongelijck vergen. Daer op wiert gerepliceert/ dat de Coninck ende Croon Dennemarck alsoo weynich gerechtigheyt hadde een Tol in den Orisont te heffen/ als andere Natien door hare aengrensingen aen de Hoofden, Straet van Gibralter, ende diergelijcke engten aldaer konden pretenderen/ dat de Sont ende Belt, een vrye doorvaert was / en met de Oost ende Noorder Zeen, een gemeenschap hadden/dat het heffen van een Tol aldaer / maer een enckele usurpatie was / die alleene door de goetheyt ende verdraechsaemheyt van andere Natien soo was ingekroopen ende gestabilieert ghewòrden : dat de Onderdanen van de Croon Sweeden, wel altoos daer van waren exempt ende vry gheweest/ doch niet t'eenemael buyten vexatie, alsoo onder schijn van Sweedtsche scheepen te ondersoecken / of sy goederen/ andere Natien toebehoorende/ ingeladen mochten hebben / somwijlen ettelijcke dagen langer waren opgehouden gheweest als andere scheepen / die de Sweetsche moesten aensien met een favorabel windt de reyse te winnen/ ende hare Coopmanschappen aen de Marckt brengen / ende die occasie ende spoet tot haer groot naedeel sien door by gaen. Dat oock alle fluyckerien die daer mochten geschiedt zijn met goederen van andere / door Sweedtsche aen te geven/ ende te doen passeren/ voornamentlijck moest veroorsaeckt wesen / dat de Cooplieden uyt Nederlant ende andere quartieren/ hare Factoors ende Dienaers nae Stockholm ende elders/ quamen te senden/ ende aldaer Onderdanen ende Borgers lieten worden / ende dat sulcks soo wel by d'een als d'andere Natie/ wierde gepractiseert/ ende by haer de voordeelen daer van genooten/ sonder dat sulcke fluyckerien het gheringste nut of profijt aen de Croon Sweeden, noch aen de Coninckliјke inkomsten quamen te gheven ; dat het daerom onbillick was/ dat uyt frauden die particulieren quamen te inventeren / ende daer van oock te profiteren / altoos occasien ende pretexten van onghenoegen ende Oorlogen tegens de Croon Sweeden souden konnen worden opgenomen ende gevonden / in tijden dat de selve elders met hare vyanden mochten geoccupeert zijn.

Dit was veel verandert van de discoursen diemen in desen Staet te voor pleech te houden/ als sy klaechden over de Deensche Tol in de Sont, plegende even 't selve te seggen / wat nu de Sweeden seyden. De Fransche Minister Acakia, reysden tusschen Wismar ende Polen, om de plaets/tijdt/tijtulen/ende paspoorten/ oock pouvoirs, vast te stellen. Tot Berlyn waren Oostenrijckſche ende Poolsche Gesanten. Den veertienden Ianuarii trock de Heer Ambassadeur

deur de Hubert van Wismar, met seer honorable recredentialen / ende verklaringh des Coninckx tot de Vrede / soo sprack een yeder; maer elck wilde n'se op sijn manier. De Heer Jepson Envoye van den Protector, seyde ronde uyt dat de intentie van sijn Meester was / met den Coninck van Sweeden te correspondeeren / en de selve niet alleen krachtelijck te assisteren tegens alle vyantlijcke [illegible] / maer oock te beletten dat in de Vredens Tractaten met Polen ende Dennemarck, het Huys Oostenrijck niet soude werden gheincludeert / ende dat uyt die insichten trachten wilde, om een Vrede ende vertrouwen te stabilieren tusschen alle Protestantsche Potentaten.

De Heer Ysbrants last ontfangen hebbende om te gaen na Berlyn, is aldaer aengekomen den twaelfden Maert, sijn last was een wederhalingh van 't memorie / 't welck haer Ho. Mog. hadden gedaen stellen / ende aen de Ambassadeurs in Pruyssen ghesonden den achtienden November ses en vijftich, hier voor te sien op dat Jaer folio 587. Omtrent Berlyn komende / hadde al vooren door een Secretaris / sijn komste laten notificeren / die sich daer over geaddresseert hebbende aen den Heer Baron van Swerin, tot antwoordt bracht / dat dese besendinge van haer Ho. Mog. aen den Keur-Vorst ten hooghsten aengenaem was / ende dat hy hadde bevolen hem te recipieren met alle die Eer ende Ceremonien [illegible] gewoon was te doen aen [illegible] van alle Koningen ende Potentaten / met diergelijcke Characters vereert zijn. Omtrent een halve mijle van de Stadt / wierde de Ambassadeur bejegent door een aensienlijck getal van Edellieden / nevens een Marschalck ende een Hof-Raedt van den Keur-Vorst / de welcke hem aldaer uyt den naem van sijn Keur-Vorstelijcke Doorl. [illegible] ende [illegible] / ende met vijf Carossen yder met ses paerden (onder andere de Lijf-Carossen van den Heer Keur-Vorst) geleydet tot in 't Logement dat voor hem bestelt was / alwaer hy ten respecte van haer Ho. Mog. Commissie / drie dagen van wegen sijn Keur-Vorstelijcke Doorl. magnifickelijck wiert getracteert.

Den veertienden is hy hooghgemelde Keur-Vorstel. Doorl. ter audientie geweest / tot welcke hy door een Marschalck ende verscheyde Hof-Jonckeren met de Lijf-Carosse / ende noch een andere van sijn Keur-Vorstel. Doorl. yder met ses paerden / [illegible] / ende onder aen de trap door een ander Marschalck ende eenige Edellieden ontfangen / boven voor de antichambre gekomen zijnde / wierde ontmoet door den Heer Hof-Maerschalck / ende door de selve gheleyt in 't Gemach van sijn Keur-Vorstel. Doorl. de welcke hem tot aen de deure tegen quam / ende op sijne Propositie geantwoordt / na den [illegible] van sijne Instructie / heeft bejegent met een beleefde betuyginge van sijne oprechte ghenegentheyt ende affectie tot den Staet van haer Ho. Mog. ende van de hooge estime die sijne Keur-Vorstel. Doorl. hadde voor der selver vriendtschap. De tyt van de middach maeltijdt middelertwijle ghenadert zijnde / ende komende in de Kamer daer de selve bereyt was / is na eenigen [illegible] [illegible] van haer Ho. Mog. / [illegible] Keur-Vorstel. Hoogheyt [illegible] / van de Heer Keur-Vorst ter tafel versocht / ende [illegible] [illegible] / ende [illegible] na hy met de selve eere en de ceremonien [illegible] ontfangen

was /

was/ wederom tot in sijn Logement wiert geleyt. Den vijftienden hadde audientie by haer Keur-Vorstel. Hoogheyt / met de selve eere ende ceremonien als daechs te vooren / ende wierdt in de selve van hare Keur-Vorstel. Hoogheyt bejegent met seer beleefde ende sincere expressie van hare ghenegentheyt tot den welstant van haer Ho. Mog. oock [illegible] bekennende dat de selve haer de interessen van den Heer Keur-Vorst so seer lieten ter herten gaen/ met verseeckeringhe van alles geerne te contribueeren al 't geene soude konnen dienen tot continuatie ende bevorderinge van een bestandich ende een oprechte mutuele confidentie.

Oostenrijck sach een schoone occasie om op Sweeden yets voordeelijcks te doen in Pomeren. Veel Duytsche troupen waren in bereytschap onder Montecuculi; men wist dat Keur Brandenburch veel pretensie daer op hadde. Doch geit uytschijnlijck de Fransche Ministers de Lombres ende Acakia, poochden so wel Polen als Brandenburch van Oostenrijck af te houden. De intentien ende interessen van desen Staet waren meer daer tegen/ edoch altijt soeckende de Vreedehandeling te bevorderen op seeckere gronden; daer toe was de Heer Ysbrants aen dat Keur-Vorstelijcke Hof gesonden / ende op de rapporten van de ghelegentheden by hem overgheschreven / als mede op 't versoeck des Koninghs van Polen uyt Posna van den derden February, dat dese Staet de hare mocht senden als Mediateurs tot Braunsberch in Pruyssen, tegen den twintichsten Meert, hebben haer Ho. Mog. den negen en twintichsten den Ambassadeur Ysbrants aengeschreven sich ten spoedichsten nae de gesegde handel-plaetse te begheven / ende aldaer de Vrede tusschen de hooghgemelde twee Coningen te helpen bevorderen / in conformiteyt van [illegible] ordres ende Instructien van den Staet / ende specialijck achtervolgende de Memorie dienthalven den achtienden des Jaers ses en vijftich by haer Ho. Mog. gearresteert. Ende voorts by dese occasie geseyt zijnde/ hoe den Heere Ysbrants gaende nae de voorsz. handel-plaetse / de intentie van haer Ho. Mog. aen 't gemelde Hof van den Heer Keur-Vorst bekent maecken/ ende van daer sijn afscheyt nemen soude: is [illegible] te lasten aen de Heer Keur-Vorst te seggen/ dat haer Ho. Mog. met [illegible] vernomen hebbende/ dat sijn Keur-Vorstelijcke Doorl. wederom gebracht was in goede termen van confidentie met den Coninck van Polen, ende van herten wenschende / dat alle voordere gheschillen / differenten ende Oorlogen in ende omtrent de Oostersche gheweesten ontstaen/ mede door een minnelijck ende goede vergelijckinge mochten werden geassopieert ende ter neder geleyt / hem nae sijn Keur-Vorstel. Doorl. gesonden hadden omme met de selve over/ ende voorts generalijck over de bevorderinge van de gemeene Interessen/ en van wederzijdts beste te concerteren. Ende dat haer Ho. Mog. na ontfangene advertentie van de gheseyde gheplacteerde onderhandelinge geoordeelt hadden dat het geene tot bevorderinge van 't geseyde oochmerck was gerequireert best ende bequamelijck soude konnen werden bevordert ende geassisteert/ in cas hy sich ten spoedichsten nae de ghenoemde ghedestineerde handel-plaetse quame te begheven / dat hy verhalen/ ende dat sulcks [illegible] ghenootsaeckt was/ sijn afscheyt te nemen / met versekeringe dat [illegible] te doen/ dat hy gelast was ter gheseyde plaetse / in alles nae de

Mint-

Ministers van den Keur-Vorst confidentelijck te communiceren / ende spe-cialijck by alle bequame wegen te bevorderen / dat de herstelde ende vernieude confidentie tusschen den Coninck van Poolen ende sijn Keur-Vorstel. Doorl. meer ende meer geçorroboreert ende bevesticht / de gemeene Interessen ten be-sten gheprosmoveert / mitsgaders een goede ende vaste Vreede tusschen de Co-ningen van Sweeden ende Poolen, met der selver mede Geallieerden / ende mede geinteresseerden uytgewercht mocht worden op de gronden ende funda-menten die hy Heer Ysbrants voornoemt / volgens ghesepde ordre van den Staet / aen sijn Keur-Vorstel. Doorl. soude hebben gecommuniceert ende be-kent gemaeckt.

Sullende mede Extract van dese Resolutie gesonden werden aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs by de Coningen van Sweeden ende Dennemarcken, om te strecken tot der selver narichtinge.

De Heer Ysbrants hadde oock een particuliere Brief gheschreven aen den Heer Schuylenburch, inhoudende dat de Keur-Vorst geern soude sien sijne besendinge na Braunsberch, waer op serieuse reflexie ghemaeckt wesende / is verstaen / dat den Heer Ysbrants nochmaels / specialijck in mandatis, soude werden gegeven / dat hy soo verre den Coninck van Sweeden tot evacuatie en restitutie van de Landen / Steden ende Plaetsen / by hem in Poolen ende Pruyssen geoccupeert / door 't geene in de gesepde artijckelen van de selve Me-morie stont ghespecificeert buyten vermoeden / niet en mochte wesen te dispo-neren / hy in sulcken cas oock sorchvuldelijck soude hebben te letten ofte niet / omme het ghesepde ghewenschte ooghmerck te treffen / ende voorts eene goede Vreede tusschen de twee Coningen ende Croonen uyt te wercken / in de gesep-de onderhandelinge yets verders ende naerders / tot contentement van Swee-den, te wege gebracht soude konnen worden / daer over verder met de Heeren Mediateurs serieuselijck communicerende ende concerterende / ende met on-derlingh goetvinden sodanige officien aenwenden / als men gesamentlijck sou-de oordeelen tot bereyckinge ende uytwerckinge van de boven gheexpresseerde intentie van de beste operatie te sullen wesen.

Voorts is mede aen hem communicatie ghedaen van 't gunt noopende de voltreckinge van de elucidatien ende naeder interpretatien over 't bewust Elbingsche Tractaet gedesidereert / by haer Ho. Mog. geresolveert was / omme te dienen tot des selfs narichtinge.

De Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Zeelandt, consenteerden in dese Resolutien niet verder / als voor soo veel de selve niet en was strijdich met de voor desen ingebrachte Resolutien van de Heeren hare Committenten / ende in specie met die van den drie en twintichsten deser Maendt / ter Verga-deringe geexhibeert ende gelesen.

DE Heeren Gedeputeerde van de Provintie van *Zeelandt*, hebben by expres-se last van de Ed. Mog. Heeren Staten hare Principalen ter Vergaderinge voorgedragen, dat haer Ed. Mog. gansch noodich ende dienstich achten te wesen, dat de *Ratificatie* van 't bewuste *Elbingsche* Tractaet, sonder langer uytstel, hoe eer hoe liever, geexpedieert, ende tegens die van den Coninck van *Sweeden*

uytgebracht ende overgegeven werden, sonder de extraditie van deselve [illegible] 't finael adjusteren ende sluyten van de oock bewuste poincten van [illegible] of elders anders, een [illegible], oordeelende haer Ed. Mog. dat daer door niet alleen de oude vrientschap ende Alliantie tusschen de Croone van Sweden ende desen Staet, op nieuws ende vriendelijck geconfirmeert, de Commercie ende Navigatie op de *Baltische* Zee sal versekert werden; maer dat oock te hopen ende te vertrouwen is, dat door de inclusie in 't voorgemelde Tractaet sijne Keur-Vorstel. Doorl. van *Brandenburgh*, de gewenste voordeelen ende securiteyt voor sijne Landen ende Onderdanen sal mogen genieten; Dat oock de goede Stadt van *Dansick* buyten vreese ende gevaer van Oorloge, in [illegible] sal connen gebracht werden, [illegible] Ed. Mog. [illegible] nodich achten te wesen, dat [illegible] de hooge geinteresseerde in 't voorgemelde Tractaet, ende sijne Majest. van *Sweden*, eene vaste vrientschap ende goede correspondentie te wege gebracht ende onderhouden werde; dat tot dien eynde de voorgenoemde Stadt *Dansick* versocht ende aenghemaent werde de selve inclusie sonder [illegible] te willen [illegible], ende dat alle 't selve nodich wesen sal de Heer Ambassadeur [illegible], tot sijne [illegible] ende nadere Instructie aengeschreven werde; als mede dat sijne Ed. [illegible] Keur-Vorstel. Doorl. ofte de Heeren des selfs Ministers, sal overleggen ende concerteren over de prompte ende efficacieuse wegen ende middelen, om door de mediatie van desen Staet, met concurrentie met die van *Vranckrijck* ende *Engelandt* den langh ghewensten Vreede in *Poolen* ende *Pruyssen* te bevorderen, ende sijne Keur-Vorstel. Doorl. versoecken, [illegible] te willen [illegible]. Ende hebben de [illegible] Heeren Gedeputeerde van *Zeelandt*, by expresse last als voren, [illegible], dat op het versoeck van sijne Majest. van *Poolen*, een ofte eenige Heeren Ambassadeurs van desen Staet, op de aen te stellen Tractaten tot *Braunsbergh*, so haest mogelick is, mochten verschynen, ende dat dese hare Ed. Mog. intentie, by de andere Provintien smaeckelijck mochte wesen, ende aengenomen werden; Waer op omvrage gedaen wesende, hebben de gemelte andere Provintie 't [illegible] overgenomen.

De Oostenrijcksche wederom / poochden de Fransche te houden buyten de mediatie / zijnde alreede voorgeslagen de Keur-Vorsten van Ments ende Saxen te versoecken.

Om [illegible] tot Berlyn [illegible] / ging [illegible] van wegen den Coninck van Hungarien [illegible] Fiermenich, in qualiteyt van Ambassadeur / die echter / [illegible] aen den Ambassadeur Ysbrants geen kennisse gaf van sijn komste. Hy is den seventienden April van Berlyn vertrocken / sijn wegh nemende over Castryn, alwaer hy met alle beleeftheyt / ende het [illegible] van ses stucken Canon / onthaelt is. [illegible] Poosen, [illegible] Coninck / die de Ambassadeur op de kennisse door een brief van Berlyn aen hem / [illegible] / hadde ghegeven / [illegible] Logement voor de Ambassadeurs besteld. [illegible] sijn arrivement / als de

de Coninck vroech op de Jacht was gereden/ heeft geen audientie konnen laten versoecken / doch aen de Vyce-Cancellier die alleen daer is / door sijn Secretarius/ heeft een compliment maecken / ende sijn Brieven van Credentie behandigen doen/ met versoeck / hem bekendt te maecken wanneer hy ter audientie soude konnen werden gheadmitteert ; waer op hy den volgenden dagh door een Edelman/ hem heeft doen seggen/ dat de Coninck des namiddaechs tegens drie uyren/ hem ter audientie soude laten ophalen. Omtrent den ghesepde tijdt is een van sijn Majesteyts Camer-Heeren gekomen/ met de welcke hy na het Hof is ghereden / alwaer hy boven aen de trap/ door een Mareschal ende verschepde Edellieden wierdt ontfangen /ende ghelept tot in 't Gemach daer den Coninck was. Binnen gekomen zijnde/ bleef met sijn Majesteyt alleen/ de welcke aenstondts hem versocht/ met hem te willen neder sitten / het welck geschiet zijnde/ ende op des Conincks begeerte gedeckt heeft/ sijne Propositie aenghevangen / met de betuyginge van haer Ho. Mog. continuerende goede meeninghe/ om door allerhande amicable officien den tegenwoordigen Oorloch/ in een vaste Vreede helpen veranderen / ende dat haer Ho. Mog. tot dien eynde/ op het versoeck van sijne Majesteyt / hem hadden ghelast/ sich tot voortsettinge van soo heylsamen werck/ sonder uytstel/ nae Braunsbergh te begeven ; doch alsoo vernomen hadde dat eenige nieuwe swarigheden opghekomen waren / selfs omtrent die præliminaria , daer over men te vooren alreede [illegible] was/ hadde geoordeelt dienstich te zijn derwaerts te comen/ [illegible] difficulteyten te helpen bemiddelen / als om sijn Majesteyts [illegible] te versekeren van haer Ho. Mog. goede wille / door den [illegible] des Conincks Regeringe ende Landen/ ende van des Ambassadeurs [illegible] / om met allen ernst ende yver haer Ho. Mog. goede [illegible] de bevorderinge van de gewenste Vreede-handelinge naer te [illegible] / ende in 't werck te stellen / met versoeck dat sijne Majesteyt naer deselfs [illegible] / alle 'tgeene daer een eenige beletselen ofte verhinderinge [illegible] / wech nemen / ende volgens het geene te vooren gheaccordeert [illegible] Commissarisen [illegible] nae Braunsberch voornoemt afsenden (ende door de Heeren Sweetsche Commissarisen de gherequireerde [illegible] depescheren wilde; sijne Majesteyt bedanckte haer Ho. Mo. met [illegible] / dat het selve ghelieft hadde op sijn vertreck haer Ambassadeur tot de aen te stellen Vreedens-Tractaten te deputeren / hoochroemende [illegible] Mog. Christelijcken yver tot de bevorderinge van de gewenste [illegible] tijdt geduyrich aengewendt / met presentatie om [illegible] met sijns Majesteyts reciproque goede officien [illegible] / ende met versoeck / dat sijne Propositie sijn Majesteyt schriftelijck [illegible] doen behandigen. In particuliere discoursen/ eslargeerde sijn Majesteyt sich over de difficulteyten na het depescheren van de voorsz. sijne Missive van den derden Maert lestleden opghekomen / oordeelende de selve [illegible] te zijn/ uytgesondert de formele oppositie / de welcke [illegible] Ungaren gedaen wierden tegen de mediatie van Vranckrijck / [illegible] Majesteyt sich geerne vondt tusschen twee Coningen/ [illegible] / ende die sijn Majesteyt geen van beyde / begeerde te offenseren/

fenseren / ende als de Heer Ybrandts daer op repliceerde / dat in der daet het voorsz. point van gewichte was / aengesien de mediatie van Vranckrijck niet alleene door / maer selfs na de conjunctie van de Wapenen met den Coninck van Ungaren gheaccepteert / ende bereyts twee Jaren in 't werck gestelt zijnde / de selve sonder offensie niet gerepudieert conde werden / ende dat in allen ghevalle den Coninck van Sweden van de selve na alle apparentie niet soude desisteren / ende over sulcx het voorsz. point alleene capabel was omme de Tractaten daer op af te breecken / versoeckende derhalven dat sijne Majesteyt na desselfs hooge wijsheyt ende genegentheyt tot de vrede op eenige expedienten wilde bedacht zijn / de welcke by beyde Koningen aenneemelijck mochten wesen / 't welck niet buyten apparentie scheen te wesen / alsoo in de aen te stellen Vrede-handelinge pointen in consideratie soude comen / de welcke privative tusschen Poolen ende Sweden te beressenen souden zijn / ende de Interessen van den Koninck van Ungarien geensints concerneerden / als namentlijck de pretensie op het Rijck Sweden ende Lijflandt, mitsgaders de restitutie van Pruyssen, ende dergelijcke / ende wederom aen de andere zyde soodanige pointen / de welcke soo wel den Koninck van Hungarien, als den Coningh van Poolen aengingen / hercomende uyt de assistentie van den Koninck van Hungarien aen Poolen gedaen / mitsgaders de securiteyt dat de selve dienaengaende by Sweden niet ghemolesteert / ofte beoorloocht soude worden / ende 't geene van die nature meer soude mogen zijn / konde over de pointen van de eerste soorte / de mediatie van Vranckrijck sonder scrupule by den Coninck van Hungarien geadmitteert / ende den Ambassadeur van Vranckrijck ghedisponeert worden / om sich in de handelinge over die van de tweede soorte niet te mengen. Sijne Majesteyt antwoorde dat dese of diergelijcke voorslagh geamplecteert soude moeten worden / alsoo sijne Majesteyt om redenen voor verhaelt de Mediatie van Vranckrijck niet refuseren conde / gelijck dan oock den Heer Ambassadeur van Vranckrijck positive aen den Heer Ysbrandts verclaert heeft / bereyt te sijn de presentatie te doen / van sich met de pointen / de welcke de Interessen van den Koninck van Hungarien concerneerden / niet te sullen bemoeyen.

De Poolsche ende Oostenrijcksche volckeren begonnen uyt hare Winterquartieren op te breecken / om haer te setten tusschen de Rivieren de Oder ende Warta, aldaer afwachtende het antwoort dat de Heer Morsteyn vier dagen geleden van daer na Berlin vertrocken / van de Heer Cheur-Vorst soude becomen / om soo de Cheur-Vorst de conjunctie van sijne Troupen mette voorbenoemde mochte consenteren / alsdan gesamentlijck in Pomeren te marcheren; doch indien de Cheur-Vorst de voorsz. conjunctie / gelijck apparent was / mochte weygeren / dat men geresolveert was de gantsche macht na Pruyssen te wenden / ende den Oorloch op den Bodem van het Duytsche Rijck niet te brengen.

By de Koningin hadde hy audientie / op de selve wyse als by den Koninck. De discoursen naest complimenten / vielen op de handelingh van vrede / de Koningin ende andere des Koninghs Raden meenden niet datter den Koningh van Sweden een ernst was: als narecht hebbende / dat / terwyle hy protesteer-

de van

de want syne genegentheyt tot vrede met Poolen, op eenen tijdt hy poochde de Muscoviter tegens Poolen op te hitsen / ende daer en boven / dat soo wanneer de selve verclaringe gedaen hadde / om Pruyssen te willen restitueren / te gelijck aen den Koningh van Hungarien voorslagen gedaen souden zijn / om gelijckfaemen partage van Poolen te maecken/ende aen de Koningh van Hungarien de Kroon Poolen te willen laten / mits behoudende selfs de possessie van Pruyssen; behalven dat de voorschreve restitutie geclausuleert was, met een gepretendeerde satisfactie/ de welcke den Koninck van Sweden altijdt tot een pretext soude connen dienen / om tot de vrede niet gesint zijnde/ daer op de Tractaten af te breecken / door 't eyschen van een soo excessive somme / de welcke het Rijck Poolen, door soo verslindige ende langhduyrige Oorlogen uytgeput zijnde/ onmogelijck soude connen fourneren/ waer uyt dese conclusie wiert gemaeckt/ dat de tegenwoordige constitutie van saecken / ende de weynich versekertheyt die men hadde / van de ernstige inclinatie van den Koningh van Sweden, niet toeliet den voortganck van de gedecreteerde by-eencomste tot Braunsbergh, voornamelijck in weerwille van hare Geallieerde/ ende principalijck van den Koningh van Hungarien, de welcke refuseerde de mediatie van Vranckrijck t'accepteren/ ende syne Commissarisen na Braunsbergh te senden/ op wien men nochtans / soo om de goede assistentie van hem genooten/ als om de considerable macht/ daer mede hy in 't herte van Poolen lach/ genootsaeckt was groote reflexie te maecken; Dese difficulteyten maeckten inde deliberatien aldaer groote becommeringen.

In 't Koninckrijck Pruyssen hadden de Sweden noch de principaelste vestingen/ behalven Danfick; de Poolsche ende Oostenrijcksche het platte lant/ konden niet resolveren om Pomeren aen te tasten. Ende de Plaetsen in Pruyssen waren sterck; ende by Poolen was niet wat tot belegeringh van nooden was; als gelt/ ammunitie ende andere leger materialen/ 't welck men alles [illegible] hadde van de Stadt Danfick, die konde niet alles doen voor t'en [illegible] het Rijck Poolen, ende alles gedaen hebbende/ vonden gemeenlijck [illegible] dank. De Magistraet hadde de Borgers om weder [illegible] een honderdsten penninck / zijnde de vierde mael; dat sy dien hadden [illegible] tot onderhoudingh van haer sterck Garnisoen ghedeurende desen S[illegible] Oorloch.

[illegible] den groot Cancelier van Littauw, den onder Cancelier van Poolen [illegible] Ambassadeur Ysbrants wiert met den Ambassadeur de Lombres een [illegible] gehouden. Aldaer proponeerde de onder Cancelier op te Memorie [illegible] Ambassadeur van Vranckrijck overghelevert / continerende desselfs [illegible] met de Sweedtsche Commissarisen / ende particulierlijck op [illegible] in de selve, sprekende van de restitutie van Pruyssen onder [illegible] eenige satisfactie, seggende dat sijn Koninck altijdt bleef [illegible] / van tot geene pretense satisfactie te willen verstaen / [illegible] desireus was om te weten wat satisfactie Sweden [illegible] / [illegible] in gelt of ergens anders / ende ingevalle de selve pecuniale [illegible] hoe veel Sweden de selve wilde begrooten / dat sijn Koninck [illegible] van gheesclarcisseert te zijn / om geen ander reden / als

om

om uyt den eysch van de Sweden te colligeren/ of sy ernstich tot de Vrede ghesint waren/ of niet/ sullende een inique eysch van een excessive somme by Poolen opgenomen worden voor een evident teycken dat Sweden niet van herten de Vrede begeerde/ maer sich alleenlijck van de by-een-comste van weder-zijts Commissarisen sochten te dienen/ om de Geallieerde van Poolen ombrage te geven/ ende van haer te alieneren; Heeren Ambassadeurs hebben daer op geantwoort/ dat/ soo veel haer bewust was; die by Sweden begeerde satisfactie pecuniair soude connen zijn/ doch dat het *quantum* haer onbewust ende van de Sweetsche zijde tot de handelinge selfs gheremitteert was/ besorgende/ dat ooch Sweden beswaerlijck te disponeren soude zijn/ sich dien aengaende eerder als op de by-een-comste nader te verclaren/ om dat de pretensien van satisfactie (gelijck de experientie doceerde) ordinaire ingestelt ende vergrootet wierden/ na dat de successen van Wapenen aen d'een of d'ander zyde/ voorspoedich ofte ongeluckich waren/ 't welck geloofden by Sweden gevolcht te sullen worden/ doch dat de Heeren Ambassadeurs by den Coninck van Sweden zijnde/ soude continueren allen vlyt aen te wenden/ om sijne Majesteyt tot de nadere verclaringe te disponeren/ versoeckende daer benessens dat haer Ed. wilden considereren/ dat uyt eenen eysch van een groote somme satisfactie penningen met geen fondament ghecolligeert ende besloten conde worden/ een ongenegentheyt tot de Vrede aen de zyde van Sweden, alsoo by soodanigen eysch niet altoos was de intentie/ om de selve precise ende ten vollen t'obtineren ende daer op te persisteren/ maer om in de handelinge daer van te relascheren/ volgens het gemeen spreeckwoort *Iniquum petimus ut aequum obtineamus*; De Poolsche antwoorden daer op/ dat de intentie van Poolen was/ geen Tractaten te beginnen/ als met verseeckeringe dat de selve tot conclusie gebracht souden worden/ ende geensints een werck van die importantie wilde laten fluctueren onder de onseeckerheyden van successen van Oorloge/ ende daer om de voorsz. nadere verclaringe ende verseeckeringe van de zyde van Sweden moeste blyven urgeren/ om alsoo verseeckert te sijn dat het Tractaet soo haest gesloten soude wesen als de Commissarisen daer over by-een gecomen souden zijn: Ende nademael de verclaringe voorsz. by Sweeden noch eerst uytgewrocht moeste worden/ ende Poolen desireux was het werck soo veel mogelijck te bevorderen/ verclaerden sy dat haer Coninck soude connen toestaen de by-een-comste van Commissarisen/ niet alleen over de præliminaria, maer oock over de principale verschillen/ indien wilden ofte conden verseeckeringe geven dat de aen te stellene Tractaten tot een goet eynde gebracht souden worden/ 't welck sy meenden dat by haer wel soude connen gedaen worden/ alsoo sy oordeelde dat de Heeren haer beyderzijts Principalen onbeswaert souden sijn te fidejuberen voor de observantie van de tractaten/ en over sulx sy Ambassadeurs geen scrupule hebben conden/ om te caveren dat de selve gesloten souden worden. Sy hebben haer lichtelijck connen doen begrypen de onmogelijckheyt van 't geene isen hun versochte/ ende niet te min verclaert/ dat sy bereyt waren uyt den naem van de Heeren haer Principalen te beloven/ dat deselve alle menschelijcke devoyren souden aenwenden/ ende niet nalaten 't geene van eenige goede operatie soude connen wesen/ om de handelinge tot een gewenscht eynde te doen

doen uytvallen/ daer beneffens presenterende haer welgemeynde Officien om alles tot een goede uytcomste te helpen dirigeren. De Poolsche betuyghden dat de gantsche Croon Poolen van de genegentheyt van Vranckrijck ende haer Ko. Maj. absolutelijck verseeckert/ ende van der selver goede officien volcomentlijck voldaen was / maer dat evenwel de tegenwoordige toestant van haer saecken/ ende meerder seeckerheyt van een goede uytcomste van de Tractaten vereyschten / eer sy de selve eenichsints souden connen entameren / om niet subject te sijn aen de eene zyde met een ydele hoope van Tractaten gheeludeert te worden/ ende aen de andere zyde reele offensie te geven aen haer Geallieerden / particulierlijck aen den Grootvorst van Moscovien , de welcke bereyts met een groote macht de Frontieren van Littauwen ende Lijflandt naderende/ formele oppositie maeckte tegens de Vrede met Sweden , ende in tegendeel insisteerde op de voltreckinge van de Tractaten tot Vilna met hem opgerecht/ begerende eene cathegorycque antwoort/ of men de selve op een Rijcxdach wilde ratificeren ofte niet/ waer door men in Poolen genootsaeckt was geweest te resolveren tot het houden van eenen Rijcxdach binnen tien weken/ op de welcke men na alle apparentie de voorsz. Tractaten ratificeren ende den Grootvorst contentement soude moeten gheven / ende alsoo tot een langhduyrigen Oorloch met Sweden verstaen ; ingevalle voor de voorsz. tijdt geen meerder verseeckeringe ofte nader verclaringen van sijn Majesteyt van Sweden geobtineert soude connen worden. Eyndelijck vragende wat sy oordeelden dat van de Croon Poolen by soodanige perplexe constitutie van saecken soude connen gedaen worden : sy hebben by onse antwoort gheurgeert op de voortganck van de by-een-comste tot Braunsborgh, ende dat daer toe eenen dach op nieuws geprefigeert mochte worden/ binnen den welcken oock de Geallieerden weder zijdes hare Commissarisen derwaerts souden konnen afschicken/ waer door sy meenden dat aen de Geallieerden van Poolen geen jalousie ghegheven conde worden/ om dat de voorsz. by-een-comste/ alleenlijck over de preliminaria en niet over de principale Tractaten aengestelt wierde/ dat oock daer door voorghecomen soude worden een umbragio, die de Coninck van Sweden soude mogen opnemen/ gelijck of men aen de Poolsche zyde/ vermits het declineren van de geaccordeerde by-een-comste van de genegentheyt tot de Vrede verandert was / ende eyntelijck dat sy Heeren Ambassadeurs daer door tijdt ende gelegentheyt souden winnen / om van de intentie van Sweden / omtrent de versochte nadere verclaringe gheesclaircisceert te worden. Sy schenen daer mede geen volcomen contentement te nemen / ende namen evenwel aen daer van rapport aen sijn Majesteyt te willen doen.

Met den Hungarischen Gesante Isola, heeft men op 't selve subject mede lange conferentie gehadt.

De Graef van Slippenbach , doch sonder last / hadde sich laten verluyden tegen de Heer van Sweryn , dat de Koninck van Sweden de Pruyssische conquesten grooter achte / als wat hy in Duytslandt hadde gewonnen : behalven vijf Millioenen rijcxdaelders tot afbetalingh der Sweetsche Militie. In Poolen sijnde ondertusschen meer waren als gelt ; ende altans door den Oorloch was gantsch verarmt. Van eenich redelijcke somme te gheven / souden wel

niet vreemt sijn: men sprack dat dese Staet, Brandenburgh ende Dansick behoorden wat te verschieten. Ondertusschen bleef het Krijghs-volck in haer Quartieren: afwachtende wat Sweden eerst soude doen / die goede Troupen op d'Elve hadden; hebbende oock weder eenige Schepen gesonden/ voor Dansick, die wel geen Tol namen van de Schepen: maer nochtans de selve visiteerden ende alle contrebande daer uyt namen.

De Koningin van Poolen dede een reyse na Berlyn, alwaer sy quam den acht en twintichsten Iuny: De Heer Ambassadeur Ysbrants vont geraetsaem met haer Majesteyt te gaen: de deliberatien aldaer vielen meest over de descente der Sweden in de Neringh; daer uyt allenthalven/ oock hier/ wiert ombrage geschept/ dat de Sweedtsche meenden Dansick te belegeren.

Alsoo in dese tijdt de Koningh van Sweden van Gottenburgh op Iutlandt, ende van daer tot Wismar verwacht wiert / heeft de Heer Ysbrandts goet gedacht te staecken sijn voorgenomde reyse na Warschau, derwaerts de Koningin weder van Berlijn toogh den derden Iuly, sullende de Rijcxdach sijn den tienden. De Heer Ysbrants toogh den twee en twintichsten Iuly van Berlijn. In dien tijdt quam advijs dat de Sweedtsche in Courlandt begosten te ageren.

De Koninck van Sweden hiel sich eenigen tijdt op tot Flensburgh, alwaer by hem quam de Heer van Sweryn ende Weyman, Cheur-Brandenborsche Gesanten. Audientie versoeckende / kregen tot antwoort dat sy alvoorens versocht wierden met eenige Sweedtsche Commissarisen in Conferentie te komen in tegenwoordicheyt van de aldaer aenwesende Heeren Casselsche ende Lunenburghsche Gesanten; sy hebben geantwoort / ghelast te wesen by sijne Majesteyt audientie te versoecken / de welcke haer toegedaen zijnde / sy bereyt waren daer na in conferentie te treden met soodanige Heeren Konincklijcke Commissarisen / als sijn Majesteyt daer toe soude gelieven te noemen/ ende dat oock tot dien eynde op alles volcomentlijck waren geinstrueert/ doch de audientie op dese manier niet hebbende konnen obtineren / sijn sonder afscheyt van Flensburgh vertrocken.

Van het Cheur-Vorstelijcke Collegium tot Franckfurt, quam tot Berlyn in Iulio een besendingh van 't Cheur-Vorstelijck Collegium, haer aenbrengen was/ den Heer Cheur-Vorst aen te manen tot Vrede met Sweden, daer toe aenbiedende haer mediatie; ende voor allen dingen hem poogende te disponeren tot een stilstandt van wapenen. Daer wiert geantwoort dat sijn Cheur-Vorstel. Doorl. niet alleen tot den vrede met Sweden genegen was/ maer oock de selve door allerhande eerlijcke ende gevoechlijcke middelen sochte te bevorderen/ ende dat hem oock ten dien eynde de interpositie van het Cheur-Vorstelijcke Collegie niet anders als ten hoochsten aengenaem conde zijn / vertrouwende/ dat hy by ontstentenisse van dien / sich volcomentlijck hadde te verlaten op de Guarantie, daer toe het Rijck in sulcken geval/ ten regarde van sijn Cheur-Vorstel. Doorl. gheobligeert was: Doch soo veel aengingh den stilstandt van wapenen / dat tot de selve by sijn Cheur-Vorstel. Doorl. ongeerne soude connen werden geresolveert: aengesien den last ende beswaernissen die sijne Landen ende Ondersaten daer door souden comen te lyden.

In

In desen tijdt begost Thorn eerst van der geblocqueert / nader aengetast te worden door de Poolsche ende Hungaersche / onder de Velt-Oversten Sappia ende de Souches.

Den twee en twintichsten July is de Heer Ysbrandts van Berlijn vertrocken na Wismar.

De Heer Ambassadeur Dorp, eenigen tijdt tot Hamburgh sich hebbende opgehouden / is in 't laetste van Mey tot Wismar gekomen / aldaer hadde eenige dagen daer na in conversatie gehadt met den Graef van Slippenbach, raeckende de Vredehandelingh met Poolen. Hy hadde geseyt / te gelooven dat sijn Koninck niet te disponeren soude wesen een eysch te doen / aenlangende de satisfactie over de restitutie van Pruyssen, dat de saecken van den Coninck in sodanigen postuyr stonde / dat conde seggen / over geene restitutie te willen handelen; maer als Poolen de Vrede sochte te hebben / dat alsoan moste vast gestelt worden van Pruyssen te laten blyven in de handt daer het tegenwoordich was / doch dat hy konde verklaren / dat sedert date van sijn Instructie (ingevolge van de welcke hy de ouvertures hadde gedaen van de geseyde restitutie) noyt anders van den Koninck was gelast geworden. Dat niet seggen conde of hy sijn Majesteyt niet soude ontrent dat point verandert vinden / naedemael de Koninck van Poolen declineerde tot de Handelinge te comen / soo als versprocken was; in allen geval terwyle den Coninck van Poolen versegert scheen te wesen om Pruyssen wederom te hebben / gelijck als sijn Coninck niet en was om 't selve af te staen / dat derhalven redelijcker ende gevoechlijcker was / dat den Koninck van Poolen presentatie aen sijn zyde dede / van seeckere satisfactie. Seyde oock dat den Koninck in dien gevalle apparentelijck niet soude voor een cleyne satisfactie daer van willen scheyden / naedemael hy hadde gesien om den Cheur-Vorst van Brandenburgh te ghewinnen / den selven soo notable conditien hadde ingewillicht / die hem eenige millioenen inder daet waerdich waren / daer nochtans geene comparatie te maecken was / tusschen den Coninck sijn Meester ende de Heer Cheur-Vorst / alsoo den Oorloch tusschen de Koningen van Poolen ende Sweden gheconsidereert moste worden als een Oorloch tusschen twee Souverainen, ende de andere / als tusschen een Souverain ende sijn Vasal. Sijn besluyt was eyntelijck / dat / sijns gevoelens / geen Vrede van Poolen soude te becomen wesen / dat sub clypeo ende door separatie op die voet tusschen Oostenrijck ende Poolen, dat het te wenschen ware dat den Cheur-Vorst van Brandenburgh sijn Interest in dat point te recht wilde considereren / want dat ongetwijffelt den Koninck van Hungarien vernemende dat den Cheur-Vorst met den Koninck sijn Meester sich hadde vergeleecken / ende te gemoet siende dat den last van den Oorloch op Silesien soude aencomen / sich wel soude resolveren t' abandonneren de saecken van Poolen, ende by consequentie dat alsdan Poolen wel te brengen soude wesen tot de Vrede.

De Heer Dorp seyde daer op in substantie / dat de hoope was dat sijn Majesteyt gerustelijck mochte blyven tot de Vrede / en 't geene de selve conde bevorderen / ende dat sulcx aen het poinct van satisfactie niet mochte blyven gheaccrocheert. Dat sijns oordeels als een middel tusschen het eysschen en presen-

teren/ by den Koninck van Sweden conde gheconsidereert werden / ingevalle sijne Majesteyt geliefde in vertrouthèyt sich uyt te laten by de Heeren Mediateurs noopende den eysch van satisfactie, de welcke alsdan oordeelende van de billijckheyt van de geseyde petitie aen de Poolsche zijde conde bekent maecken / hoe dat haer in confidentie een eysch aengaende de Satisfactie was te vooren ghecomen / ende dat oordeelden de selve van soodanige redelijckheyt ende billickheyt te wesen / dat daer op conde ende behoorde de by-een-comste ter ghedestineerde plaetse sijn voortganck te hebben/ dat daer door sijn Majesteyt het goede werck van de Vrede-handelinge seer soude avanceren/immers ende ten minsten sijne partije voor alle de werelt in het ongelijck stellen / soo de selve haer op die manier niet en liete disponeren omme te treden tot de voorseyde handelinge / seyde wyders dat te vertrouwen stont eysch soude willen doen / geproportioneert na het jegenwoordich vermogen van het Rijck Poolen, want dat 't geene Slippenbach hadde gheallegeert noopende de conditien die de Heer Cheur-Vorst van 't Rijck Poolen hadde bedongen/ alle conditien waren die 't selve Rijck hadde connen presteren / maer dat eene pecunieele satisfactie/ daer op sijne Majesteyt scheen te staen/sijne proportie moste hebben/ als vooren geseyt is. Hy seyde by vervolgh van discoursen wyders/ dat den rechten ende goeden tijdt van te handelen verre was verloopen ; ende dat sijne Majesteyt sijn Armee als nu niet conde houde buyten employ om af te wachten de uytcomste van de handelinge/ maer nootwendigh met de selve sijne vyants Landen soude moeten beslaen / alsoo de selve ter plaetse daer die nu stonden niet lange vermochten nochte conden subsisteren/ oock niet soude willen sijn eygen Lantschappen door de selve consumeren.

De opinie van Luyden / die over dese saecke conden oordeelen/ was dat sijn Majesteyt den Heere Cheur-Vorst in corten verclaringe soude afvorderen hoe sich in dese conjuncture van tijden soude willen gedragen / ende of sich tegens of met sijn Majesteyt wilde voegen/ niet apparent zijnde/ dat den Coninck sijn marsch soude dirigeren na Pruyssen, ende laten soo considerable macht als die van sijne Cheur-Vorstel. Doorl. achter sijn rugge/ sonder verseeckert te wesen wat staet hy op de selve te maecken hadde.

Tot Flensburgh hadde den negenden Iuly audientie by den Koningh/ naest complimenten / seyde dat haer Ho. Mog. van den Heer Appelboom uyt den naem van Sijne Majesteyt met besondere contentement hadden verstaen/ hoe dat sijn Majesteyt genegen was tot onderhoudinge van de goede vrientschap ende Correspondentie met haer Ho. Mog. ende alles toe te brengen dat van een oprecht geallieerde gedesidereert mochte worden / ende heeft het selve beantwoort in substantie soo als hem van haer Ho. Mog. goede meninge daer ontrent laestelijck was gebleecken / in der selver Antwoort hier over aen den Heer Appelboom toeghevoecht/ ende tot besluyt versocht / dat gheliefde hem Commissarisen toe te voegen / ten eynde mochte openinge doen / hoedanich haer Ho. Mog. haer hadden gelieven te Resolveren ontrent de swevende difficulteyten over de bewuste poincten van Elucidatien, sijn Majesteyt heeft hem over dit subject seer cortoiselijck bejegent/ ende begeert / dat hy van soodanige sijne genegentheyt als voorseyt is/ haer Ho. Mog. soude blyven verseeckeren/

ende noopende sijn versoeck om voor Commissarisen te mogen sijn ordres openbaren / causeerde sijne Majesteyt wel sijne menichvuldige ende wichtige occupatien / doch nam echter aen daer op te sullen dencken ; verders sprack sijne Majesteyt seer misnoeght / aenlanghende de proceduren van den Heere Cheur-Vorst van Brandenburch, seggende in handen te hebben de bescheyden ende de Tractaten daer uyt te sien was / hoe sijne Cheur-Vorstel. Doorl. een offensive sich tegens hem met sijne vyanden hadde ingelaten / ende dat oock haer Ho. Mog. het bericht van de rechte geschapentheyt der saeck soude laten toecomen / mentionerende oock van de saecke van Poolen, seyde dat wel genegen was geweest ende soude blyven tot een oprechte handelinge van vrede met den Coninck ende 't Rijck Poolen, maer ondertusschen niet nalaten soude sijn voordeel aldaer door de wapenen te soecken / dat niet wiste / wat dat seggen wilde de diffidentie, die de Poolen van hem mochten hebben / want dat sy weten conden dat hy haer vyandt was / ghelijck hy oock blyven soude / ten ware sy tot behoorlijcke vrede-handelinge quamen / ende hy sijn contentement by de selve conde erlangen.

Daer na met den Graef van Slippenbach in conversatie komende / vernam dat wel de voornaemste soo niet de eenichste difficulteyt in de pointen van Elucidatie soude gemaeckt worden over de Inclusie van de Stadt Dansick, hy gebruyckende den naem van den Coninck, seyde : dat Sijn Majesteyt hem hadde gelast tegen de Ambassadeur te seggen / dat genegen was over den staet van de Commercie in de Oost-Zee, ende de beneficieringe van dien / met haer Ho. Mog. te correspondeeren / oock van nu af aen met de Stadt Dansick soodanige conditien ende voordeelen haer Ho. Mog. voor der selver Onderdanen in te willigen / als tot haer meeste nut ende voordeel soude vermenen te dienen / maer sine Sijne Majesteyt oordeelde dat het Interest van haer Ho. Mog. alleen was residerende. Seyde wyders dat den Coningh de gemelde Stadt tot sich niet sochte te brengen / om de selve in haer Rechten ende Privilegien te vercorten / noch met Garnisoen te beswaren.

Gemelde Heer Graef was wijtluftich om te beweeren naer sijn opinie / dat soo ten respecte van 't Rijck Poolen, als van den Coninck van Hungarien ende den Grootvorst van Moscovien geen vrede in Poolen soude uytghevonden worden / voor ende alleer Dansick op de zyde van sijn Majesteyt soude wesen / ende haer op goede conditien onder sijn Majesteyt hadden gestelt. De Ambassadeur heeft dese particuliere opinie mede beantwoort / dat ter contrarie sulcx hinderlijck te wesen aen de Vrede in Poolen, ghemerckt dat sijn Majesteyt alsdan becomen hebbende het uytterste van sijne Conquesten / sich daer mede noyt en soude laten persuaderen tot afstant van Pruyssen, ende dat aen de ander zyde (soo als vernomen hadde dattet selve in 't Hof van Poolen wierde genomen) noyt de vredige possessie van dien aen sijn Majesteyt ofte het Rijck Sweden soude geacquiesceert worden / 't welck dan een geduyrige Oorloch soude veroorsaecken / met gevolge van een totale ruyne der Commercie in de selve Landen / waer aen haer Ho. Mog. soo hooghlijck ghelegen was / ende dat sulcx wel conde wesen een van de reden waerom haer Ho. Mog. de Ambassadeur bleven lasten / om by sijn Majesteyt aen te houden dat ghe-

liefde de Stadt Dansick in den Tractaten te includeren/ dat door 't aennemen van de selve inclusie die van Dansick met de meeste securiteyt souden connen sorgen voor haer Rechten ende Privilegien, ende sich stellen buyten den pressure van den Oorlogh/ sonder te incurreeren de hooghste ongenade van den Koninck van Poolen. De Graef bleef by sijn opinie. Vorders sprack hy over de bejegeninge/ die den Koninck aen de Heeren Brandenborghsche Ambassadeurs had laten toecomen/ ende was 't cort begrijp van dien/ dat sijn Majesteyt haer hadde doen aenseggen/ nademael hy in handen hadde/ waer by dat bleeck hoe dat sijn Cheur-Vorstel. Doorl. sich tot offensive vyantschap met sijn vyanden tegens hem had verbonden/ oock eeniger maten in de selve uytgelaten/ dat hy oordeelde tegens sijn respect te wesen haer luyden ter Audientie te admitteren/ ten ware sy conden contentement doen/ en uyt haer volmachten bewysen dat gecomen en afgesonden waren/ om over een Vrede met hem te handelen/ waer op dat de gemelde Heeren Cheur-Vorstel. Ambassadeur oorts daer aen waren vertrocken.

Daer na tot Oldensloo versocht de Heer Ambassadeur den Koninck nochmael Commissarisen/ om sijn aenbrengen te onderstaen/ ten ware selver sulcx wilde met patientie hooren; sijn Majesteyt allegeerde sijn presserende besoignes/ specialijck raeckende sijne saecken met den Koninck van Hungarien, ende die met den Cheur-Vorst van Brandenburgh. Seyde dat sijn luyden/ souden senden/ om des Heeren Ambassadeurs Propositie te vernemen/ wyders dat den Heere Appelboom hadde gelast haer Ho. Mog. eenige saecken voor te houden/ oock te berichten/ van 't geene uytstaende hadde tegens Brandenburgh, ende tot dien eynde te communiceren/ de bescheyden daer toe dienende.

De Ambassadeur Ysbrandts quam den laesten Iulius tot Wismar: op een tijdt als daer oock quam de Koninck ende Koningin. De Sweedtsche Troupen in Holsteyn ende Iuthlandt lagen noch stil/ hoewel dagelijcx ghesprooken wiert van vertreck uyt de Koninckl. Denemerckschè gebieden. De Heer Ysbrandts by den Koninck audientie hebbende/ begost sijne Propositie van de oorsaecken/ waerom dat men in Poolen swarigheyt maeckte/ om door dese by-een-comste hare Geallieerden eenich mistrouwen ende ombragie te gheven/ ende dat men daeromme tot de selve niet soude connen resolveren ten ware men alvooren volcomen seeckerheyt conde hebben/ dat de Tractaten met Sweden geentameert werdende/ in corten tot een ontwijffelijcken goeden uytslach soude connen werden ghedirigeert/ ende versocht daeromme dat sijne Majesteyt om dit obstakel wech te nemen/ geliefde sijne uytterlijcke meninge t'openbaren over het quantum dat sijne Majesteyt soude begeeren voor de restitutie van 't Coninckllijck Pruyssen, of dat sijn Majesteyt de selve aen de Mediateurs confidentlijck geliefde bekent te maecken. In welcken gevalle men volcomentlijck vertroude dat der selver goede Officien by Poolen van dat gewichte soude zijn/ dat niet alleenlijck de præliminaria tot contentement van sijne Majesteyt geobtineert/ maer oock/ in de saecken ten principalen/ Poolen, tot eene pecuniaire Satisfactie ghedisponeert soude connen worden/ ingevalle sijne Majesteyt de selve moderaet ende geproportioneert na het tegenwoordich

woordich vermogen van Poolen soude believen te verderen / doende tot dien eynde voorslach / of sijne Majesteyt soude mogen goetvinden / dat de Ambassadeur op een Millioen Rijcxdaelders by Poolen soude mogen negotieren / 't welck tegenwoordich te bequamer soude connen gheschieden / dewyle tot Warschouw den Rijcxdach noch vergadert was / ende de saecken tusschen sijne Majesteyt ende de Heer Cheur-Vorst van Brandenbu gh tot geene opentlijcke rupture noch waren uytghebrosten. De Coninck beantwoorde dit alles met eene lange Deductie van veele redenen / waer mede sijne Majesteyt trachte te betoonen dat noyt aen hem hadde geschort / dat de Tractaten niet al over langh waren gesloten / ende dat sijne Commissarisen tot dien eynde een gheruymen tijdt tot Stettin hadden leggen wachten; doch wat aenginck de begeerde nadere verclaringe / seyde sijn Majesteyt dat niet conde oordeelen dat met sijne reputatie of den tegenwoordigen toestant van sijne saecken over een quam hem de selve te vergen / ende dat hy noch niet genootsaeckt was Pruyssen te quiteren / dat men hem daeromme presentatie behoorde te doen van sodanich een Somme / waer door men hem de Evacuatie van 't selve smaeckelijck soude connen maecken / ende op de voorslach die de Heer Ysbrandts dien aengaende in sijne Propositie hadde ghedaen van een Millioen Rijcxdaelders / repliceerde sijn Majesteyt dat hy wel drie Millioenen aen Poolen wilde geven in dien men hem het voorsz. Pruyssen begeerde te laten; Aengaende Brandenburgh sprack met seer groote animositeyt wegens de offensive Alliancien die de selve soo met Denemerck als Oostenrijck tegens hem soude hebben aengegaen, ende seyde dat by de handelinge met den Heer Cheur-Vorst hem daer voor behoorlijcke satisfactie soude moeten geworden. Eyndelijck besloot dese Audientie daer mede / dat vernemende / dat de Ambassadeur in effect alle het selve hem hadde geproponeert / 't geen de Fransche Ambassadeur de l'Ombres mede hadde aengebracht / sijne Majesteyt hem daer ontrent oock soude laten toecomen de selve Antwoort die gemelde Heer de l'Ombres was gegeven / ende belaste / den Grave Slippenbach aldaer tegenwoordich zijnde / hem van alles communicatie te geven; waer mede afscheyt genomen hebbende / heeft naderhandt de resolutie van sijn Majesteyt ontrent dit gansche werck van den Grave Slippenbach verstaen / de welcke daer in bestont / dat sijn Majesteyt van den Coninck van Poolen begeerde de renunciatie van alle pretensie die den selven soude mogen maecken op het Rijck Sweden, ende 't geene daer van dependeert / dat Poolen volcomen afstandt soude doen van Lijflandt, niet alleen soo als sijne Majesteyt van Sweden tot noch toe 't selve had beseten / maer oock van dat gedeelte 't welck onder Poolen was ghebleven / daer nevens begeerde sijn Majesteyt dat hem mede als een dependentie van Lijflandt soude worden gecedeert de Souverainiteyt ofte 't Dominium directum van 't Hartochdom Courlandt, ende dat 't selve voortaen onder Sweden soude behooren / op de selve manier als het tegenwoordich onder Poolen was / ofte dat den Hartoch van Courlandt daer tegens met Samogitia mocht worden gecontenteert. Voor de restitutie van Pruyssen begeerde een somme van tien millioenen Rijcxdaelders, doch was naderhandt gecomen op acht, ende eyndelijck op vijf millioenen, waer by sijn Majesteyt persisteerde / soo nochtans

dat

dat den voorsz. eysch van Satisfactie voor 't afstaen van Pruyssen niet obligatoir soude zijn/ voor ende alleer dat men effectivelijck tot de Tractaten soude sijn ghetreden / ende onder conditie / eerstelijck dat de successie van 't Rijck Poolen noch aen Oostenrijck noch aen Moscovien soude werden gegeven/ op dat alsoo Pruyssen niet in handen van de selve / als sijnde soo machtich / ende sijn vyanden/ mochte comen te vervallen ; ende ten anderen dat sijn Majesteyt Pruyssen niet eerder soude Evacueren voor dat de beloofde satisfactie penningen ten vollen betaelt soude wesen. Voorders persisteerde hy Braunsbergh tot een plaets van by-een-comste/ ende dat tot dien eynde sijn Commissarissen metten eersten naer Pomeren soude senden/ om de resolutie van Poolen aldaer af te wachten. Ten lesten begeerde dat de Paspoorten ende pleinpouvoirs gedepescheert soude moeten worden met uytlatinge van de Tytuls / ende 't wapen van Sweden in de Zeegels.

De Ambassadeur heeft hier op in 't brede den Graef Slippenbach te gemoet gevoert/ alle de swaricheden die hy meynde dat by Poolen tegen alle 't voorsz. soude worden gemoveert / ende particulierlijck over den pretensie van Courlandt, 't welcke by Poolen noyt tegengestaen soude worden / te sijn een dependentie van Lijflandt, maer altijdt gesustineert is onder Littauwen te behooren / ende dat daer en boven Poolen noyt soude connen gedisponeert worden eenige andere als pecuniaire satisfactie voor Pruyssen te gheven / ende nademael te beduchten was / dat den voornoemde eysch van vijf millioenen, Poolen excessijf soude voorcomen / dat aldaer als een onmogelijcke conditie soude worden aengesien / dat dienvolgende oock te vreesen stont / dat Poolen met Moscovien soude sluyten / ende daer door alle hoope van vrede met Sweden afgesneden worden. De Graef Slippenbach antwoorde hier op / dat den Koninck van Sweden door de desperatie van Poolen, sich niet soude laten schricken/ dat de Tractaten met Moscovien niet anders als bedroch waren / ende dat Poolen niet gesint was den Grootvorst opt tot haren Coninck te nemen/ maer dat sijn Majesteyt diergelijcke desperate consilien wilde plaets gheven/ die middelen in handen hadde om den Moscoviter effectivelijck te doen gauderen van de successie die hem by Poolen versprooken soude werden / 't welck soude ghescheiden als sijn Majesteyt van Sweeden aen de Grootvorst soude overleveren/ waer door sijn Majesteyt den Grootvorst tot reciproque voordelige conditien voor hem soude obligeren. Betreffende den voorsz. eysch van vijf millioenen, seyde dat Poolen van sijn Majesteyt een nader declaratie begeert hebbende/ nu behoorde te vreden te sijn dat den Koninck verclaert hadde sijn pretensie niet hooger als de geseyde vijf millioenen Rijcxdaelders te sullen instellen/ ende dat daer uyt niet gesloten most werden / datmen onveranderlijck op de voornoemde somme soude blyven staen / maer dat ter contrarie hy sijne Majesteyt ghenegentheyt was / hy soo verre de Tractaten haren voortganck namen/ ende Poolen sijne Majesteyt in de andere conditien wilde te gemoet comen/ om oock van de voorsz. vijf millioenen noch weder te relascheren. Met diergelijck afscheyt is de Heer de l'Ombres oock vertrocken / nemende sijne wech over Stettin na Warschauw.

De Heer Ambassadeur Dorp by den Koningh nader aenhoudende / kreegh voor

voor antwoort/ dat de Koninck desidereerde alvoorens verseeckert te wesen/ dat haer Ho. Mog. sich souden willen vertoonen/ de saecke soo als uytstaende hadde/ met den Cheur-Vorst van Brandenburgh, ende de Stadt Dansick (spreeckende met meerder retenue als voor desen van het Huys Oostenrijck) dat den Koninck genegentheyt toonde om te comen tot uytwisselinge van de ratificatie op 't Elbinghsche Tractaet/ ende dat men als dan/ te weten/ als daer door de vrientschap buyten alle bedenckingh was ghestelt/ soude connen handelen over de Elucidatien. De Ambassadeur heeft hier op geurgeert; dat de Negotiatie mochte werden geconcludeert/ soo als haer Ho. Mog. ordres ende resolutien waren mede brengende. Doch eyntelijck geseyt/ dat als sijne Majesteyt de saecke anders mochte verstaen/ de Ambassadeur in allen ernst aenhielde/ dat noch selver voor het vertreck van de aenstaende Post/ mochte van den Koninck becomen een Cathegorijck bescheydt. Hy kreegh tot finael antwoort/ dat sijnen Resident de Heere Appelboom hadde gelast om soodanich esclaircissement van haer Ho. Mog. af te vorderen/ als geseyt is.

Den tienden Augusty was de Heer Ysbrants weder tot Berlyn; met intentie om te gaen aen den Koningh van Poolen/ tot voortsettingh der Vrede/ gelijck de Heer Ambassadeur Dorp, na dat de Koninck van Sweden van Wismar was gevaren na Kiel, ende van daer na Zeelandt, mede geresolveert was den Koninck te volgen: Edoch quam eerst tot Hamburgh: alwaer ghelijck over al daer omtrent/ het vol was van de nieuwe rupture der Sweden tegen de Denen: De Koninck was den vijftienden nieuwe stijl van Kiel 't seyl gegaen met elf Oorlogh-Schepen ende drie en vijftich Schuyten/ arriveerden den achtienden tot Corsoer, gaende recht op Coppenhagen aen. Den twintichsten vielen de Sweden in de Wilstermarsch, overvallende den Velt-Marschalck Eberſteyn, met sijn troupen aldaer/ niet quaets vermoedende; die sy meest ruyneerden. Haer Ho. Mog. wierden versocht van wegen de Deensche, om sorge te dragen voor Luckstadt ende Crempe: 't vervolgh is te sien onder de Deensche saecken.

De Cheur-Vorst van Brandenburgh liet den Ambassadeur Ysbrants den twintichsten Augusty, noch tot Berlyn zijnde/ communiceren/ wat de Keyserlijcke Gesanten aen hem hadde geopenbaert: namelijck dat den Heer Berenclauw Sweedtsche Afgesante tot Franckfurt de Keyserlijcke Commissarisen voorgedragen ende verseeckert hadde van de genegentheyt des Koninck in Sweeden, om met sijne Keyserl. Maj. niet alleen de opgeresene gheschillen te vergelijcken/ maer oock met de selve eene nauwe Alliantie op te rechten/ de welcke strecken soude tot merckelijcke opnemen ofte advantagie van sijne Keyserl. Maj. dat de selve presentatie by de Keyserl. Commissarisen gedecli-neert was/ om dat de verbonden met Poolen ende Brandenburgh opgerichtet/ niet toelieten eenige separate handelinge/ ende dat daerom sijne Keyserl. Maj. buyten der selver sijne Geallieerden kennisse ende consent/ tot geene Tractaten soude verstaen; dat in de selve conferentie ghemelten Heere Berenclauw verclaert hadde/ dat sijnen Koninck met Poolen geen vrede soude maecken/ als tot satisfactie genietende Pruyssen, Samogitien ende Courlandt, dat hy van de Keyser soude begeeren ophoudinghe van alle hostiliteyt in Poolen tegens

hem aengevangen/ ende daer benessens cautie/ dat diergelijcke vyandlijckheden in het toecomende niet meer gepleecht soude worden.

De Heer Cheur-Vorst was ende bleef ghereſolveert om met sijn macht Pruyssen te helpen suyveren/ ende in persoon derwaerts te gaen/ ende alsoo de Koninck van Poolen nae gheeyndichde Rijckdach/ in persoon quam voor Toorn, soo heeft sich de Heer Ysbrants oock derwaerts begeven.

De Koninck van Denemerck schreef een brief van danckbaerheyt aen haer Ho. Mog. met groote lof van den Heer van Wassenaer, ende sijn aengebracht secours. Waer op haer Ho. Mog. den seven en twintichsten November gheresolveert / ende aen hem gheschreven hebben: datse met sonderlinge aenghenaemheyt ende goet contentement opgenomen hadden / sijne goede devoiren/ notable diensten/manneliicke courage ende dapperheyt/mitsgaders loffelijcke conduite ende directie betoont ende ghedaen in de Zeeslach ende rencontre tusschen s'Lants Vloote/ ende die van den Coninck van Sweden den achsten deses in den Oresont voorgevallen / ende dat haer Ho. Mog. geensints twijffelden/ of hy soude daer inne met gelijcke yver / cloeckmoedicheyt ende courage voorts continueren/ende de victorie tot verder secours van den Koninck van Denemercken, vervolgen; Ende ghemerckt dat de voorsz. s'Lants Vloote/ derwaerts ghesonden was tot secours van de hoochstgemelde Koninck van Denemercken, ende dienvolgens niet anders/ dan als een auxiliaire macht gheageert hadde / op den naem ende van wegen den selven Koninck/ dat hy Lt. Admirael ter dispositie van de hoochstghemelte Coninck soude hebben te laten de Schepen / ofte prinsen op de Sweden verovert ende tot Coppenhagen ende elders opgebracht / des soude hy niet te min sijne Majesteyt beleefdelijck hebben bekent te maecken / ende voor te houden de ordre op de verdelinge der veroverde Prinsen/ ten profijte ende behoeve van de vrybuyters van dien hier te Lande gheobserveert ende gebruyckelijck / ghelijck hy Lt. Admirael noch ter dispositie als vooren soude hebben te laten de gevangene Swoedtsche Officieren ende Matrosen aldaer opgebracht / doende niet te min alle goede Officien ende devoiren sulcx ende daer 't behoorde/ten eynde dat een gedeelte der voorsz. ghevanghenen des noot gheemployeert mochte worden tot lossinge ende recouvrement van de gevangenen of doode Lichamen van die van deser zyde/ die in de macht der Sweden souden mogen wesen geraeckt. Ende wierden de Heeren van Gent ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Vranckrijck, mitsgaders de Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Engelandt, versocht ende gheoommitteert/ om van de voorsz. voorgevallene rencontre aen de Heeren Ambassadeur de Thou, ende Resident Douwning Respective/communicatie te gheven/ met verclaringe dat haer Ho. Mog. intentie niet anders alnoch en was als den Coninck van Denemercken in sijne ongelegentheyt ende oppressie, uyt krachte van voorige Tractaten ende Alliantien te secoureren/ ende de vrede in die Oosterſche gewesten, wederomme te herstellen / ende voorts met ende nevens de andere Christen Vorsten/ende besonderlijck met den Coninck van Vranckrijck ende den Heere Protector van Engelandt, naer haer uyterste vermogen te coopereren/dat de voorsz. Noorder Croonen buyten alle troubles

ende

ende Oorloge, die niet dan tot merckelijcke prejuditie van de Naghebuyren conden strecken/ gehouden mogen werden.

Des is van de selve rencontre oock door den Agent de Heyde communicatie gegeven aen de Heeren alhier aenwesende extraordinaris Afgesanten van de Keyser, ende Koninck van Poolen respective / werdende Extract van dese resolutie gesonden aen de Heeren Ambassadeur Boreel ende Nieupoort om te strecken tot der selver narichtinge/ ende wyders sulcx ende daer 't behoorde.

Raeckende het naerder secours na Denemerck, hebben haer Ho. Mog. den sesten December goetghevonden / ende den Vijs-Admirael Ruyter, ende den Colonel Killegrem ghelast / om by provisie te blyven leggen / ende niet uyt te loopen/ ende alsoo men vernam van 't uytloopen der Engelsche Vloot nae de Sont/ is den Heer van Wassenaer toegeschreven/ dat hy sich met de gantsche Vloot van desen Staet in 't beste postuyr doenlijck/ soude hebben op te houden ter tijdt toe/ dat de deliberatien van haer Ho. Mog. op de voorsz. tijdinge uyt Engelandt ingecomen / (want men hadde hem weynich dagen te voor gelast/ om aldaer te laten twaelf Schepen / ende met de overige te huys te komen) souden sijn geeyndicht: met last dat hy sich ten besten doenlijck/ met vivres ende andere nootwendicheden soude trachten te voorsien / soo uyt de naest gelegene plaetsen/ als selfs met uytlichtinge uyt de Schepen van de Ingesetenen deser Landen/ die door den voorsz. Orisont mochten comen te passeren / onder belofte van behoorlijcke vergeldinghe daer vooren van den Staet te sullen ghenieten.

Ende raeckende de twee a drie Sweedtsche Schepen/ die de Lt. Admirael hadde geschreven by hem verovert te zijn/ ordonneerden den elfde niet te konnen goet vinden / dat de voorgeroerde ofte eenige andere Sweedtsche Coopvaerdy-schepen door den Vloot ofte Schepen van Oorloch van desen Staet afgesonden tot secours van den Coninck van Denemercken / tot afweeringe van dessels jegenwoordige oppressien genomen ofte aengehouden eenichsints beschadicht / veel min tot prys gemaeckt souden worden / dat derhalven hy Lt. Admirael soodane ordre soude hebben te stellen / ende die voorsieninge te doen dat de Sweedtsche Coopvaerdy-schepen / die by den Vloot ofte Schepen van Oorlogh by desen Staet ten fine voorsz. nae den Orisont ghesonden/ aengehaelt ofte opgehouden mochten zijn / met haer ingeladen goederen in de macht der Sweden overgelevert / ende voorts onverhindert ende ongemolesteert gelaten mochten worden/ ten ware nochtans van de zyde van Sweden, door 't nemen van de Coopvaerdy-schepen Ingesetenen deser Landen toebehoorende / als wel door 't arresteren van de Ingesetenen deser Landen ende haer effecten onder 't Sweetsche gebiedt daer toe oorsaeck was gegeven/ ende dat men van die zyde/ weygerich soude blyven/ soodane genomen ofte aengehaelde Coopvaerdy-schepen ofte gearresteerde persoonen ende effecten mede te ontslaen. De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Zeelandt, hebben in de voorsz. conclusie niet anders geconsenteert/ als by gevolgh van de andere Provincie/ ende op 't behagen van de Heeren haer Principalen.

Korts daer nae notificeerde de Resident van de Protector, dat de Engelsche Vloot door contrarie wint sijnde gedurich Oost met vorst geweest/ was weder

weder in Enghelandt gekeert / doch eerstdaeghs stont om weder uyt te loopen.

Het weder senden van Gesanten aen Denemercken soo wel als Sweden, quam in 't eynde van December weder op het tapijdt / daer toe van wegen Zeelandt genoemt wiert de Heer de Huybert: De Heer Ysbrandts was noch by den Heer Cheur-Vorst in Holsteyn, alwaer sedert de laetste rupture Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. met de Keyserlijcke ende Poolsche / oock Deensche assistentie gheheel meester was van 't velt / hebbende den Hertogh geobligeert om Gottorp oock in sijn handen te stellen / met belofte van restitutie terstont na de vrede. De Deensche hadden oock geern gehadt Tonningen, maer het selve heeft sich gemainteneert. Het Eylandt Alzen is by de Brandeburſche oock geluckelijck verovert. Frederick Odde alleen opiniastreerde sijn Cheur-Vorstel. Doorl. dede hier veel instantie / om door middel van transport-schepen sijne Troupen op Funen te brengen.

Den vierden Maert hadde ick audientie ter vergaderingh van haer Ho. Mog. van wegen de ghesamentlijcke Hanse-Steden/ende specialijck van Lubeck, Bremen ende Hamburgh, versoeckende/dat aengaende het twee en derde Artijckel van 't Placcaet den drie en dertichsten December lest-leden by haer Ho. Mog. geemaneert / tot verclaringe van den Oorloch tegens Poortugael, soo aen de Collegien ter Admiraliteyt als aen de Capiteynen ende Commissievaerders deser Landen geordonneert mochte werden/ te onderhouden het gunt in 't Tractaet van Marine, tusschen den Coninck van Spangien ende desen Staet den seventienden December des Jaers vijftich gemaeckt (waermede volgens het sestienden Artijckel van 't Tractaet van Vrede/ de Hanse-Steden waren geesgalliseert) Articulis ses, seven ende acht, was gestatueert/ ende dienvolgens dat de Schepen van de Hanse-Steden niet mogen werden gemolesteert/ om het voeren van Koorn, Vuyren Deelen, Vuyren gesaechde Balcken, ende andere sodanige waren/ die by 't voorsz. Tractaet van Marine, ende de daer in gestelde Lyste niet waren verbooden.

Waer op gedelibereert zijnde/ is de voorsz. Propositie gestelt in handen van de Heeren Huygens, ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden totte saecken van de Zee/ om te visiteren/ examineren / ende daer van rapport te doen.

Korts daer na wederom/ raeckende het schip de Hope van Hamburgh, geladen oock met eenige verboden waren; maer 't was niet alleen uytgevaren/ maer oock gecregen door het Placcaet van den een en dertichsten December laetst-leden.

Ende tot Amsterdam gaven die van de Admiraliteyt openbaerlijck Zeebrieven ende Paspoorten voor Schepen ende goederen op Poortugael varende. Niet tegenstaende den gedeclareerden Oorloch. Daer toe nochtans ghebruycken meest neutrale Schepen/ om in Poortugael immers in 't begin ende hitte van den Oorloch geen pericul te lopen van confiscatie der Schepen.

Als Ick sulcx te kennen gaf/ rescribeerden die van de Admiraliteyt dat op die generale clachte sy geen ander bericht en conden doen/ als generalijck verclaren dat sy in 't dirigeren der voorsz. saecke haer reguleerden in conformite van haer Ho. Mog. Placcaten.

In de

In de resolutie by haer Ho. Mog. op die rescriptie / den sevenden Mey genomen/ stelden haer Ho. Mog. als of by die van de Admiraliteyt mijn clachte wiert ontkent / ende dat die missive tot mijn bericht my soude werden in handen gestelt. Waer op ick den dertienden weder te kennen gaf dat de ghemelde Raden ter Admiraliteyt geensints in haer missive ontkenden by haer de Navigatie op Portugael met openbare Paspoorten ende Zee-brieven/ onaengesien den gedeclareerden Oorloch te sijn toegelaten geweest / maer dat se haer reguleerden na haer Ho. Mog. Placcaten ende Resolutien de welcke geensints de selve Navigatie ende commercie waren verbiedende.

Sulcx was claer te sien uyt het gemelde Placcaet van den een en de-tichsten Decembris, ende specialijck uyt de Rubrijcke van dien / stellende de Navigatie ende Commercie op de Havenen van Portugael vast ende onverandert./ alleen met verboth van toevoer van contrebande aen de subjecten van 't selve Rijck. Sulcx als een bekende gepubliceerde wet stelde ick niet in mijn memorie/ maer alleen dat oock de selve was in goede observantie/ allegerende tot dien eynde 't Collegie van de Admiraliteyt tot Amsterdam, als het voornaemste ende dien wet seer wel nalevende.

Mijn clachte was niet over de toelatingh der vaert op Portugael, maer op de becommeringh ende hinder die men dede aen de Oosterlingen, in 't geen men aen de Ingesetenen alhier toeliet; ende dat onder pretext van contrebanden men de Oosterlingen incommodeerde ende aenhaelde/ om alsoo de Ingesetenen alhier de Commercien te amplieren ende die aen de andere te restringeren. Gelijck dan de opgemelde verclaringh/ by my den vierden Maert versocht/ geduyrich wiert genegligeert ende leggen bleef. Het gemelde Schip de Hoop tot Harlingen opgebracht/ heb ick nochtans vry gekregen/ hoe wel die van Amsterdam haer lieten verluyden/ wast by haer opgebracht gheweest / sy soudent gansch hebben geconfisqueert.

Ontrent October was de *Elve* op tot in Hamburgh geloopen een fameus Portugysch Caper/genaemt Collaert; wiens Vader was geweest Vijs-Admirael tot *Duynkercken*, maer dese tegens Spangien misdaen hebbende/ nam Portugeessche Commissie. Haer Ho. Mog. schreven aen den Raedt tot Hamburgh dat Collart in haer Stadt nu soo langh ghelegen / ende sich van alles versien ende sijn Fregat uytgerust hebbende / gemeent soude sijn met den eersten goeden windt weder uyt te lopen/ versochten dat de voorsz. Caper mocht worden aengehouden. Dat haer Ho. Mog. oock met groote bevreemdinge voorgecomen is dat sy met goeden oogen aengesien/immers ghepermitteert ende toegelaten dat den selven Caper aldaer sijne Prinse opgebracht ende de genomene goederen gelost ende gebeneficieert/ oock sijn voorsz. Fregat wederom ten vryhuyte geequipeert ende uytgerust hadde/ tot nadeel van de Inghesetenen deser Landen en andere hare Geallieerde frequenterende de Elfstroom ende de Haven van de selve Stadt.

Een Hollants Coopman van Hoorn, eleer door Collart, noch spaensch zynde/ berooft / ende een sententie ooch afgehandelde transactie ende Obligatie tot sijn last hebbende versocht arrest op Collarts persoon/ schip/ ende goederen. De Heer van Maesdam extraordinaris Ambassadeur doen aldaer zijnde/

heeft door last van haer Ho. Mog. sulcks gesecundeert / representerende / dat niet alleen in thesi, tusschen twee vreemde cooplupden/ die buyten Lands met malcanderen hadden gehandelt/ in Hollandt ende Zeelandt daer hy de eer had lange jaren staet in 't Hof te sijn) voor de selve handeling aldaer wiert verleent Arrest / als daer maer omtrent quam *aliqua manifesta conveniendi commoditas* ende dat sulcx al omme in *Patria arresti* wiert gepractiseert ; maer dat oock de saeck in *Hypothesi* gerechtich was.

Want dat de pretensie ende het subject waer op het versoeck van Arrest wiert ghefondeert/ was een seer solemnele transactie / welckers cracht nae rechten wel bekent was. Hy was geemologeert ende geadvouveert door een considerable betalinge / by den ghesepde Caper selfs daer op ghedaen / extrajudicielijck voor den Raedt bekent.

Geclausuleert met een prorogatie van jurisdictie ghecontracteert binnen Spangien/ hy sijnde een onderdaen aldaer.

Verders dat de geseyde transactie hadde *causam odiosam a parte rei* alsoo de schult sijn oorspronck had *ex spolio & injuria ejus*.

Ni parte actoris favorabilem als de welcke by de ghesepde transactie vijftich ende meer duysent Carolus guldens had geremitteert.

Daer by comende dat de gesepde Caper vageerde/ *& nusquam sui copiam faciebat*, als de welcke was van geboorte een onderdaen van Spangien, van woninge een Fransch-man/ t' huys horende omtrent Rochelle, ende van bestellinge/ varende op particulier profijt toe gerust in Vranckrijck.

De consideratie/ door de welcken men de Heeren van Hamburch eenige impressie socht te geven/ was dat hy voer onder commissie van den Coningh van Portugael, ende daerom dat nae de tegenwoordige tijden van Oorlach tusschen haer Ho. Mog. ende den Coningh van Portugael; Hamburch excuseerde geen justitie te administreren tusschen der selver respective onderdanen.

Hier op gaf den Heer Ambassadeur in goede bedenckinge 't gene hier na volgt.

Namentlijck dat onbekent wiert dat gesepde Collaert soude wesen een onderdaen van Portugael, *sive ratione nativitatis sive domicilii, sive navis*.

Dat niet was gebleecken dat hy soude genaturaliseert sijn tot een Portugeesch/ immers dat *partie advers cum suis* daer op moeste nae rechten gehoort zijn.

In alle geval dat soodanige naturalisatie niet en can wechnemen de cracht van een contract voor date van dien tijd gemaeckt.

Imo, dato, non concesso, dat hy een Onderdaen van Portugael mochte wesen; soo was doch nae rechten niet waer *quod hostis hostem non possit arrestare propter debitum non ratione belli verum ante bellum contractum*.

Maer gelijck vooren is gesept/ was desen Collaert in geener dele aen te sien voor een Poortugees / oock niet ten insichte van sijne Poortugeessche Commissie/ alsoo na rechten geen gevolgh en maeckte/ dat *miles mercenarius protinus fiat subditus*, gelijck men dat al omme anders sach gebeuren/ oock in dese tijden dat de Cheur-Vorst van Brandenburgh sijne Onderdanen de welcke in dienst van Sweden wierden bevonden / niet als ghevanghenen van Oorlach tracteerde/ maer als sijne Onderdanen daer over straft.

Dese

Dese redenen waren soo suffisant ende claer/ dat de selve niet alleen de Heeren van Hamburgh behoorden te doen resolveren tot het verlenen van het gheseyde civil Arrest, op costen van ongheliick/ ende het welck onder cautie con worden afgedaen; maer dat het ter contrarie groote verwyderinge soude veroorsaecken by haer Ho. Mag. by aldien daer aen niet en wierde ghedefereert alsoo in sulcken geval haer Ed. Achtbare (in 't vriendelijck gesproocken) niet excusabel soude connen geacht worden *de denegata Iustitia*.

De gemelde Heer Ambassadeur/ seyde geen last te hebben om te dreygen/ noch datter was contrarie sijn humeur; maer versocht dat haer Ed. Achtb. de contrarie comminatie van den Portugysschen Resident wilden ascriberen de nature van die Natie; en daerentegen de rechtmaticheyt van de saeck selver op de Hollandtsche zyde/ mitsgaders de serieuse ende notable tusschencomste van den Staet geliefde plaets te gheven/ ende by aldien *d. liberante judice* goedt ghevonden mocht worden een comparitie voor Heeren Commissarisen t'ordonneren/ dat de geseyde Collart daer toe mocht worden ghehouden ende genoodtsaeckt/ noch middelertwylen belet dat sijn onderhebbende Schip sich niet mocht begeven buyten de Rivier. Waer omtrent/ al voorens sijn versouck te sluyten/ ghemelde Heer Ambassadeur noch een consideratie aen de hande gaf; te weten/ dat het Schip niet toe en quam den Coninck van Poortugael, maer dat hoochgemelte Monarch van sijn commissie alleen een gedeelte in den buyt [illegible]/ als een portionaris/ ende dat soodanige Commissievaerders in Vranckrijck by den Coninck ter selver tijdt wierden ghedesadvoueert/ ende seer strenghelijck te dier oorsaecke noch aen het leven souden worden gestraft.

De Heeren van Hamburgh nochtans wettelijcke redenen van vreese hebbende/ dat hare Schepen ende goederen in Portugael souden worden aengehehouden/ hebben den negentienden October daer op schriftelijck geantwoort/ dat geen Overicheyt schuldich was tusschen vreemde/ haer jurisdictie niet onderworpen zijnde/ Arrest te verlenen; insonderheyt als 'er erheeflijcke of wettelijcke oorsaecken waren daer uyt te sluyten was/ dat soodanige Arrestatie aen 't publijck ende particulier ghevaer ende schade soude aenhangen dat de Heer Ambassadeur sulcx selfs wel conde dencken/ ende daerom biddende sulcx by haer Ho. Mog. ten besten te ontschuldigen.

Van haer Ho. Mog. self/ schryven datse den Caper met sijn Prinsen ghenomen in Zee/ de Elve opcomende/ verstaedt hadden laten seggen weder uyt te loopen/ wanneers dat sy hem niet souden toelaten eenige prinsen daer op te brengen/ ofte te vercopen/ daer op schickte hy sijne originele commissie van den Coninck/ seyde dat hy voor [illegible] op een neutrael [illegible]/ ende als een neutrael comende/ mochte het [illegible] recht genieten.

Vercochte de Prinsen van sich/ noch relaxerende een Hollandtsche Schipper/ niet waer sijnde dat hy sijne Prinsen/ of goederen van dien/ in Hamburgh hadde gebeneficieert/ noch niet wetende dat men hem toegestaen hadde nieuwe Equipagie te doen/ seggende voorts [illegible] dat hy op de Elve aen niemandt schade mochte doen.

Schipper Pieter Naet met sijn Schip de Prophaet Daniel van Lubeck,

comende

comende van Cadix in Spangien in 't uytgaen van de Bay/ ontmoetende den Capiteyn Christiaen Ellerts van Rotterdam, met eenige byhebbende Schepen/ versocht ende kreegh van hem een Sein-brief om met hem te varen tot op de hooghte van Capo Finis terræ, s'anderen daeghs den sesten October sagen een Schip/ 't welck sy bevonden te sijn een Turck van Saleé.

Naet, tusschen Elders ende den Turck inlopende/ riep aen Elders, Broeder dit is mijn vyandt, ick sal hem afbreuck doen, soo veel ick can. Daer op schietende aenstondts vijf schoten/ dede hem strijcken. Waer na hy met sijn Iolle ende seven of acht man met handt geweer is aen boort gevaren hem entererende ende veroverende/ daer uyt halende de Turcken ende het groote seyl van de Ree/ ende voorts dat los was. Naet, niet wetende qualijck gedaen te hebben dat hy sijn vyandt hadde afbreuck gedaen/ voer aen boordt van Ellers, die hem terstondt in de boeyen liet setten; halende oock aen sijn boordt de ghenomen Turcken; alles neffens het Schip van Naet opbrengende tot Rotterdam.

De Heeren van Lubeck schreven daer over soo aen haer Ho. Mog. als aen my. Ick remonstreerde dat die van Saleé der Lubecksche vyandt waren ende haer namen en tot Slaven maeckten waerse conden; dat sulcx oock wedesom den Lubecksche vry stondt in openbare Spaensche Zee/ alwaer dese Staet geen ghesach pretendeerde/ versoeckende vrylatinge van Pieter Naet, sijn volck/ Schip ende goedt. Haer Ho. Mog. namen advijs van de Collegien tot Rotterdam ende Amsterdam. Sy seyden dat Naet niet alleen in presentie ende onder convoy van een Vloot van desen Staet varende/ de Moorsche commisse-vaerder hadde geaggresseert ende geplondert/ maer dier man hadde daer op doodt geschoten ende voort het Schip hadde in brandt gesteecken/ ende vier daer in gequetste Moren jammerlijck laten omkomen. Dat de Moorsche Capiteyn/ los gelaten tot Amsterdam door Cooplupden in den handel op Saleé geinteresseert/ seer hadde gheclaeght over de nonobservantie van het Tractaet in 't verleden Jaer met Saleé gemaeckt. Die van de Admiraliteyt considereerden het disrespect/ dat desen Staet by de voorsz. Moorsche Natie soude worden aengedaen/ in cas den voornoemde Capiteyn verlaten wordende by de sijne soude wederkeren ende sijn wedervaren clagen/ het welck in het geheel tot laste van desen Staet soude worden gheimputeert/ ten opsichte dat van sijner syde niet en hadde gemanqueert yetwes dat by het voorsz. Tractaet wiert gerequireert/ ende sijn persoon wesende aen boort van Capiteyn Christiaen Ellerts sijn Schip selfs ten tyde van de geleden attacque door eenige van sijn scheeps-volck was beset ghweest/ ten sy daer inne by andere middelen tot laste van de voorsz. Lubecksche Schipper soude worden voorsien/ de welcke de protectie deser Landen soude hebben genooten by aldien sijne vyanden hem te machtich waren geweest/ behalven dat in sulcken gevalle te gemoet sagen een absolute rupture/ in 't voorsz. Tractaet met soo veel moeyten ende costen verkregen/ ende dat de geledene schaden dubbel over de persoon ende effecten deser Landen souden werden verhaelt/ hadden derhalven hoochnodich geacht dienstelijck te gemoet te voeren/ of niet raetsaem soude wesen het Interest van de voornoemde Moorschen Capiteyn van wegen den Staet by der hande te nemen/ ende door het Collegie van Rotterdam den

selven

selven provisionelijck volgens sijne gedane versoeck te doen herstellen/ latende interim wel sijn volck ten huyse van den Tepier logeren/ ghelijck tot noch toe was geschiet/ maer niettemin de vryheyt genieten om by dage te mogen uyt ende in gaen/ ende dat/ om die schade te verhalen door den Fiscael tegens den voorsz. Lubeckschen Schipper wierde geprocedeert/ sulcx als na Justitie ende billickheyt bevonden soude worden te behooren/ om dat men van deser zyde in het essentieelste point daer over de difficulteyten in 't sluyten van 't voorsz. Tractaet waren ghevallen/ een goet exempel stellende tot promptte expeditie van Justitie/ voornamentlijck in soo een extraordinaris toeval/ als in cas subject/ oock met des te meerder reden by die van Saleé diergheliјcke promptitude mocht vorderen ende verwachten/ dienstelijck versoeckende dat haer Ho. Mog. een corte ende spoedige resolutie beliefden te nemen/ op dat den meergenoemden Moorschen Capiteyn die geen middelen altoos en hadde om sich te sustenteren/ ofte by ordinaris wegen van Justitie sijn saecken te vorderen/ des te eerder geholpen mocht worden.

Het voorsz. Tractaet is te sien in het voorgaende Boeck/ ende was noch dit lopende Jaer op den vijf en twintichsten Mey geratificeert. Dies is den Moorschen Capiteyn toegheſtaen tegens den Lubeckſman te procederen/ waer op 't sijner tijdt gegeven is de volgende sententie.

Inder saecken hangende voor de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt, residerende binnen Rotterdam, tusschen Hamet Cortobe *Capiteyn van* Salé, *Eysscher ende Arrestant, als mede geexcipieerde ter eenre; ende* Pieter Naet *Schipper van Lubeck Verweerder ende Gearresteerde, als oock excipient ter anderen zyde.*

HAer Ed. Mog. parthyen wedersijdts door hunne respective Advocaten ende Procureurs, eerst over de geproponeerde exceptie, ende daer over de saeck ten principael t'elckens in 't lange ghehoort, hun ingediende schrifturen ende stucken gelesen, ende alle 't selve, alsmede 't gunt waer op haer Ed. Mog. *ex nobili officio judicis* dienstich hadden gevonden, haer breeders t'informeeren, behoorlijck geexamineert, ende vervolgens op alles wel, ende rypelijck geleth hebbende, doende recht uyt den naem ende van wegen de Hooge Overicheyt rejecteren d'exceptie, decreteren het geventileerde Arrest ende Condempueren den verweerder ende ghearresteerden aen de Eysscher ende Arrestant *op te leggen ende te betaalen ter saecke, ende in vergoedinge vande schade by hem Eysscher door 't aengrypen, vermeesteren ende verbranden van sijn schip ende toebehooren; mitsgaders het plunderen van hem, ende sijn volck geleden, de somme van negen duysent vijf hondert gulden; ende daer en boven in Costen soo alreede gedaen over ende ter saecke van 't opbrengen, bewaeren ende voeden van den Eysscher met sijn volck ende den Verweerder met den sijne; mitsgaders van 't opbrengen, ende bewaecken van 't gearresteerde schip ende ladinge; als oock nochte doen mettet trasporteren ende spysen van de Eysscher met sijn volck, wederom na Zalee als anders; mitsgaders inde kosten van de processe, soo d'een als d'ander* instantie, alles tot taxatie ende moderatie van desen Raden, *Verclarende daer voor het gemelte gearresteerde schip verbonden ende executabel*, ende

 ontleggen

ontleggen de Eyſſcher ſijnen vorderen eyſch. Aldus ter vergaderinge van de welgemelte Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt geſentieert den achiten Ianuary ſeſtien hondert negen en vijftich, ende gereſumeert ſoo ten ſelve daeghs naer den noen, als oock naerder des anderen daeghs wanneer 't is geconfirmeert, ende vervolgens gheprononchieert, namentlijck den negende der ſelver Maent Ianuary ſeſtien hondert negen en vijftich, onderſtont

P. SPLINTER.

Waer over wiert ſijn Schip ende ingeladen goederen geexecuteert ten meeſten dele/ want yets wiert gereclameert door de bevrachters.

De Schipper ſelf/ gewaerſchout van in hechtenis te ſullen raecken/ maeckte ſich wech/ treckende op Engelandt, ende aldaer van de Sweedtſche Miniſter nemende Commiſſie/ met de welcke hy wel twee of drie Hollandtſche Schepen nam/ in Gottenburgh in liep/ en ſijn ſchade rijckelijck repareerende.

Van het tegen Portugael ghedecerneerde Oorloch/ is alrede in verleden Iaer geſeyt. Ende den laetſten December was een ſtrict Placcaet gemaeckt/ tegens 't brengen van contrebande op dat Rijck. Den veertienden Februarij deſes Iaers/ is oock verboden uyt eenige Provintien/ Steden of Zee-Havenen van 't ſelve Rijck eenich gewas of gewin/ ende in ſpecie geen Soudt hier te Lande in te brengen. Doen wiert oock ghereſolveert/ ſpecialijck oock in regaerdt van Portugael acht en veertich Oorloch-Schepen t'equiperen/ onder ghelijcke verdelingh als in 't verleden Iaer/ ende dat daer toe ſoude worden gheaffecteert ſhet Laſt ende Veyl-gelt. Werdende in gevolge van dien de reſpective Collegien ter Admiraliteyt aengheſchreven hare reſpective contingenten.

De Franſchen Ambaſſadeur alhier (om de ſaeck van Portugael hier te verſachten) dede weder inſtantie tot opſchortingh van Wapenen tegens Portugael, maer ſulcx is ſoo aen hem als aen den Heer Downingh den tienden April weder beleefdelijck geexcuſeert; ende by vorige reſolutie oock Placcaten gepersiſteert. De gevangene Portugyſen hier te Lande weſende/ inſonderheyt die op de Suycker Prinſen ghecregen waren/ ſijn in een Schip weder derwaerts geſonden.

In Iulio quam hier Don Fernando Telles de Faro, als Ambaſſadeur/ hy wiert met de gewoonlijcke ceremonien ingehaelt/ gelogeert ende gedefrayeert. De Heeren van Renſwoude ende Bootſma ontfingen hem by de Hoornbregge; hy hadde audientie den twee en twintichſten, ſeyde na complimenten/ gecomen te ſijn om Vrede te maecken/ ende ſatisfactie te geven ſo veel mogelijck was/ tot arbitragie van de Franſche ende Engelſche Miniſters. De Heer vander Beeck preſiderende/ antwoorde: dat deſen Staet noyt anders ghesocht hadde als Vrede/ hebbende tot dien eynde ghedaen twee beſendingen/ na dat men ſoo veel injurien ende affronten van Portugael hadde ontfangen. Na de Audientie hielde hy de Heeren Crants ende Schulenburgh by hem t'eeten. Maer hy gingh ſelven boven aen ſitten. Waer van ſy clagende/ hebben hare Ho. Mog. hem door den Griffier laten ſeggen/ dat ſulcx was een incongruiteyt, alſoo hy nu was geweeſt buyten defrayement ende ſelf Waert. Hy gaf

tot

tot antwoordt/ dat aengaende de ceremonien / sulcx ende meer voortaen soude nageven. Tot de conferentien met hem/ zijn gecommitteert de Heeren Huygens, van Hoorn, Rudolphy, den Raedt Pensionaris, Veth, Hoolck, Groustins ende Schulenburgh.

Daer waren drie van Hollandt/ de andere opposeerden; niet willende meer toestaen als twee. Hollandt seyde de derde soude geen stem hebben.

In de conferentie met den selven Ambassadeur den laesten July, heeft de Ambassadeur overgegeven het Coninghlijck volmacht /'t welck aen den Ambassadeur gaf breede macht om te handelen / soo met haer Ho. Mog. als met de Bewinthebbers van de Oost ende West-Indische Compagnie / 't sy van een Vrede/ 't sy van een Treves voor corte of lange Jaren/ op soodanige conditien als hy oordelen soude billick te zijn/ als met de clausulen van Ratificatien ende indemniteyt.

Voorts ten principalen/ heeft verclaert dat de conditien die de Commissarissen van desen Staet in 't verleden Jaer tot Lissebon quamen voor te houden/ haer t'eenemael waren onmogelijck/ namelijck om weder te geven alle Steden ende Forten, soo in Africa als America. Seggende: dat de verbitteringh van de Portugysen soo groot was tegens de Hollanders, dat sy haer liever souden overgeven in de handen van ghelijcke veel wat Prins; eer sy haer souden geven in handen van de Hollanders, of West-Indische Compagnie.

Maer alsoo de selve Compagnie hadde gheleden soo veel schade/ hy presenteerde soodanige geldt-somme / die ghenoeghsaem soude zijn/ om de Compagnie schadeloos te stellen: ende namelijck seeckere vrye Commercie in sijne Rijcken. Ende wat hy in geldt soude mogen beloven/ soude ten dele bestaen in Suyckeren ende andere waren van sijne conquesten/ ten dele oock in Sout, ende in vryheyt van Tollen/ die men in Portugael noemt alfandagas.

Versoeckende dat men hier wilde considereren de gelegenheyt van Portugael, ende de ghemene Interest ende profiten die desen Staet hadde met dat Rijck/ ende de conservatie van dien.

In dese presentatien/ in 't generael merckte men wel / dat niemandt alhier contentement nam in de selve. Maer 't scheen de Portugysen steunden seer op Vranckrijck ende Engelandt hare Mediateurs.

Terstondt daer na is verclaert / de ghedane presentatie / te sijn geensints satisfactoir/ ende derhalven den Ambassadeur bekent gemaeckt/ ende hy versocht om sijne van den Koningh ontfangene ende hebbende Instructien na te sien / ende te willen andere ende nadere presentatien doen/ of anders dat men soude moeten difficulteren in vordere besoigne ende conferentie te comen.

Voorts daer na sijn gereedt geworden de na Portugael ghedestineerde Schepen: Doch verre beneden het ghetal van acht en veertich, daerom oock de Heer Lt. Admirael van de tocht verschoont wiert / hoewel die van Amsterdam de vier en twintich Schepen van haer repartitie al tijdelijck in Zee hadden ghebracht. Doch wierden meest geemployeert om te cruyssen in 't Canael, de Bocht van Vranckrijck/ ende voorts ontrent de Custen van Biscayen, ende Galicien, onder Pieter Florisz. ende Cornelis Evertsz.

Met de Portugysche Ambassadeur is men den sestienden weder in conferentie

ferentie geweest. Zijn eerste presentatie was geweest te geven satisfactie in geldt / geen Landen; want dat Landen te gheven niet was in de macht van den Koningh. Het geldt aengaende / bekende wel dat het niet was in contanten / maer hy wees aen de middelen uyt de welcke die geldt-somme (waer over men mocht convenieren) soude heercomen / namelijck uyt Coopmanschappen of Brasijlsche vruchten. Item uyt Sout ende uyt Tollen.

Sulcx alles hebben haer Ho. Mog. verclaert insuffisant ende onaennemelijck / oock te generael / ende begeert een ampler ende specifiquer presentatie / daer op heeft den Ambassadeur in de laeste conferentie ghesept / verwondert te zijn / dat men hem afvorderde een ampler presentatie / nademael hy noch geen summa of tantum hadde ghenoemt; maer alleen aengewesen / waer uyt het soude heercomen / dat tot satisfactie van de Compagnie soude dienen.

Dit alles wiert gehouden voor woorden / die geen sack volden. Hier refereerde men sich tot de Propositie die verleden Somer door de Heeren Commissarissen van desen Staet aen den Coninck van Portugael tot Lissebon was gedaen.

Ondertusschen quam hier tijdingh dat veel Fransche ende andere Capers met Portugysche Commissien in Zee waren / ende groote schade deden aen de Nederlantsche Schepen / die sy opbrachten in de Fransche ende Engelsche Havens / ende aldaer beneficieerden / ghelijck de Enghelsche claeghden dat de Spaensche Capers de Engelsche Prinsen alhier opbrachten ende beneficieerden.

Geperst sijnde om specifice te stellen / sijne aenbiedinge / seyde sulcx te sullen doen / in presentie van de Fransche ende Engelsche Ministers.

Korts daer na presenteerde vijf millioenen guldens / edoch in Waren ende Coopmanschappen / ende in sestien Jaer te betalen / 't welck alhier niet wiert geacht / want alrede in 't begin van 't Jaer een en vijftich door den Ambassadeur Sousa Macedo was geboden geweest acht millioenen, behalven de vier tonnen goudts voor de Weduen ende Wesen van Zeelandt / die men seyde dat door 't verlies van de West-Indische Compagnie seer waren geruyneert.

Hy hiel sich te coeler / om dat hy sach dat men hier gheraeckte in Oorlogh ontrent het Noorden.

Ende om onder de Gemeente de saecken van Portugael schoon te maecken / liet uyt gaen het volgende.

Manifest ende Rededen van Oorloge, tot Lisbona uytgegeven, ende gepubliceert tusschen Potugael, ende de Geunieerde Nederlandtsche Provintien.

HEt schynt met reden, aen de werelt wonder te wesen, dat men eene Oorloge siet tusschen *Portugael*, ende de Staten van de *Vereenichde Provincien*, aengesien dat met de herstellinge van 't Koninckrijck *Portugael*, den bant van vrede tusschen beyde Natien, soude behooren vast gheknocht te blyven, als daer toe, door reciprochen intrest verbonden wesende, ja, en tot nieuwe Alliantie, tegens den gemeenen vyant, die hoe bedeckter dat hy aen valt, hoe meer dat hy te vresen werdt, waer aen dat *Portugael* ten hoochsten gelegen is (gedeurende

desen

desen Oorlogh) geene andere questien t'aenveerden, dan de geene daer toe 't selfde geforceert wert. Om dan den oorspronck van desen gedwongen Oorloch, aengenomen te hebben, klaerlijck te kennen te geven, soo wort hier gestelt een waerachtige relatie, de substantieelste redenen, die 't selfde daer toe gedwongen hebben, de welcke soodanich zijn, dat sy onder soo veel occulaire getuygen niet en konnen ontkendt, nochte geignoreert werden, waer uyt den onpartydigen Leser sal connen oordelen, aen wie van beyde partyen, de ghe-rechticheyt der saecke staet.

Soo haest en was *Don Iohan de IV.* geen Koninck van *Portugael* geproclameert, ofte sont voor al ordres, naer de Over-Zeesche Landen, resorterende onder dese Croone, dat niemandt sich vervorderen soude, eenige hostiliteyt te toonen, die van de Vereenichde Nederlanden: Gelijck het wel geschiet was, als den Koninck der Castilianen, die Landen onder sijne heerschappye hadde, ten opsichte dat den oorspronck van de vyantschap te cesseren quam, ende dat dagelicks meer ende meer redenen aengroeyden, om eene vaster Ligue met de selfde te maecken. Nu soo was alles in minne voort gegaen, ende s'Conincks Gebodt soo promptelijck geexecuteert geworden, dat den Marquis van *Monvalva*, Vice-Roy van Brasilien, in *Phernambuco*, de Hollantsche Troupen, en met groote courtoisien, ende met groote presenten ghetracteert heeft: Ende *Sancho de Faria*, Capiteyn van de Indische Schepen, ontmoetende de Vereenichde Nederlandtsche Schepen, in die Zee, willende de selfde met beleefheyt ontfangen, is daer gebleven, sonder eenige tegenweer te doen, op vertrouwen van vrientschap.

Op den selfden tijdt, ende met de selfde intentie, heeft den Koninck naer de Staten Generael gesonden, voor Ambassadeur, *Gerres Teistauw de Mendoza Furtado*, ende om dieswille dat de occupatien sijns nieuwen Rijcks, niet toe lieten, van eenen eeuwigen Vrede te handelen, accordeerde Treves van *tien* Iaren, op den *twaelfde Iuny* 1641. met conditie dat die in Europa strack beginnen soude, ende in de andere plaetsen buyten Europa, wanneer aldaer, daer van de tijdinge soude gecomen wesen, gelijck men lesen mach in de woorden van den *een twee* ende *acht* Articul, geconcipieert ende geschreven by den voorgemelden Ambassadeur, ende in alle oprechticheyt, die mede verclaerde ter goeder trouwen te tracteren, ende in de demonstratien van de acte van den *vijfden* Marty, desselfs jaers, by de welcke sy gheresolveert hadden eene Armade van secours naer Portugael te senden, gelijck sy oock gesonden hebben, daer toe sy Iaerlijcks eene goede somme van Penningen contribueerden.

Maer doch, de West-Indische Compagnie, dede aen dese apparentie wel contrarie, want sy flucx aen den Generael huns *Armada*, *Pè de Pan*, die naer *America* trock, advys depescheerden, dat hy al dat hy konde, nemen soude: de occasie waer nemende, datter in 't beginsel eens nieuw Rijcx, altjdt, ende het water troubel ende altijdt eenige confusien zijn.

Pè de Pan, was boven *Angola*, altijdt soeckende de Publicatie van den voorgemelden Treves voor te comen, hoewel nochtans op dien tijdt al ghepubliceert, ende daer van onsen t'wegen, onder protest verwitticht zijnde, antwoorde, daer van noch geen advys te hebben, besprongh ende vermeesterde

de Stadt *Loanda*: Ende naer dat hy daer in was, ende dat hem aengedient wiert, dat hy dit exploict op eenen onbequamen tijdt ghedaen hadt; Seyde dat hy sustineerde wel gedaen te hebben, ende dat hy van dien Post niet anders disponeren mocht, sonder ordre sijns principale. Daer naer tot Bengo sijnde (eene plaets niet wijdt daer van daen, ende handelende met den Gouverneur *Pedro Cesar de Meneses*, ende eenige Portugesen, ende als vrienden met malcanderen converserende, besprongen de Hollanders inder nacht de Portugysen, veele neder hackende ende ghevangen nemende, den Gouverneur, ende al wat sy krygen konden, 't welck van seer groote weerde was: Ende met de selfde ontrouw, onaengesien des Treves Publicatie, al overjaert was, attaqueerden het Fort *Mabangane*, alwaer sy hun devoir oock seer wel deden.

Op de selfde maniere, ende tegens den nu alreden gepubliceerden Treves, hebben het Eylandt ende sterckte van St. Thomas ingenomen, ende voorts met noch argeren Titul veroverende de Stadt van St. Louys: want belydende vrienden te zijn, versochten eenige dagen op het Eylandt te mogen wesen, om hunne verversschinge, ende 't geene hun meer noodich was, te mogen becomen, waer over sy met groote eere ontfangen wierden, maer den derden dach namen den Gouverneur gevangen, en brachten hem om naer 't Recif te voeren, doch bleef onder wegen.

Den Koninck van Portugael hier van geinformeert wesende, in plaetse van in sijne Havens repressaillien te stellen, sont naer Hollandt eenen nieuwen Gouverneur, *Francisco de Andrada* (wesende *Pristano de Mendoza*, die den Treves gemaeckt hadde, uyt Hollandt vertrocken) versoeckende over dese inconvenienten, de behoorlijcke remedie. Maer de Ministers van de Compagnie excuseerden hun, op d'ignorantie van den Treves, waer over hy sich aen de Staten Generael addresseerde, die hem hope van restitutie gaven, de welcke noyt geeffectueert is. De violente instantien van de geinteresseerde, die sy by de Staten Generael deden, waren soo groot, dat sy den *vijf* ende *negen en twintichsten* July 1642. ordre kregen, met noch meerder acte, dat men 't schip *Spiritus Sanctus*, dat met sijne ladinge naer *Pariba*, onaenghesien den Treves ghevoert was, soude restitueren, maer sulcks en heeft noyt tot executie connen ghebracht werden. Boven menichte Schepen in de Brasiliaensche Zee, die sy continueerden aen te vallen ende mede te nemen. De Oost-Indische Compagnie, naer dat in de Indien den Treves gepubliceert was, namen in *Ceilano*, de Stadt *Negumbo*, aldaer groot ghetal van Portugysen met coelen bloede matterende. Ende den voorgemelden Ambassadeur, siende dat hy niet en kost verkrygen 't gene dat hy versocht, badt sijne Majesteyt dat hy hem gheliefde van de affairen te excuseren, ende ergens elders te senden.

Den Coninck hem noch vorder op sijne rechtveerdige saecken betrouwende, sont wederom eene anderen Ambassadeur, *Francisco de Sousa Conthino*. In het begin (ofte daer ontrent) van sijne Ambassade, soo veroverden de Portugysen van aldaer, wederom *Maranhano* (sonder hulpe van Portugael) met kracht van wapenen, daer naer *St. Thomas*, sijnde het principaelste instrument van het quaet geweest; ten lesten sijn de revoltes in de Brasilien opghecomen, welcks oorspronck ende progres is, als volght.

Den

Den Graef van Nassauw, die in *Phernambuco* gouverneerde, naer Hollandt vertrocken wesende, soo stonter onder de Ministers, ende onder de Soldaten van de Compagnie, eene soo groote dissolutie op tegens de Portugysche Inwoonders, dat sulcks aen de mont noch aen de penne niet toe gelaten is te vercondigen, ten opsichte van de onmenschelijckheyt die daer in geschiet is. Onse arme miserabele, wanhopich ende ongewapent zijnde, ende sonder eenige macht, resolveerden om te sterven, siende dat sy van niemant conden gheholpen ende verlost werden, sijn met een kloeck ghemoet op de Hollanders ghevallen, ende hebben de selve in de stercke Zee-plaetsen doen retireren, sendende mede om secours naer de *Bahia*, waer over den Gouverneur aldaer *Antonio Telles da Sylva*, hem selven perplex vindende over dese Inwoonders oproer, die versochten dat men assistentie aen hare vrienden ende maechschap doen soude: van de andere sijde, considerende sijne schuldige gehoorsaemheyt aen den Koninck, die belast hadde, datmen den Treves volcomentlick onderhouden soude; sont derwaerts eenige Compagnien met instructie, dat sy hun devoyr souden doen om de affayren te adjusteren, ende by te leggen, tot dat hy den Koninck van alles wel geinformeert hebbende, sijne vordere bevelen afwachten soude. Maer alsoo de practijcque, en wantrouwe niet en cesseerden, so hebben de Inwoonders selfs gesonden aen den Koninck om bystant te hebben, ofte andersints, dat sy hun aen eenen anderen Prince onderwerpen wilden. Den Koninck ondertusschen sijn selven verbaest vindende, of om den treves naer te comen, of om een schandael te onderstaen, van sijn geheel Rijck, 't welck sijn onderstant ende sijn faveur, tot conversatie van hunne vrienden versocht, resolveerde van dien tijdt af, daer in te voorsien.

De Staten Generael latende de soete wegen, waer door dusdanige voorvallen, soude konnen gestut werden, rustende toe, eene goede *Armada*, om naer Brasilien te senden, waer tegens den Ambassadeur, *Francisco de Sousa*, voorsiende de schadelicke consequentien, staende uyt dusdanige resolutie te volgen, versocht met de grootste instantien, dat sy sulck voor-nemen wilden veranderen, dat hy beloofde te restitueeren, 't gene dat van hunne Goederen soude mogen genomen zyn, oock Landen, Plaetsen &c: presenterende selfs met d' Hollantsche Schepen, naer Brasilien te gaen, om sulcx te effectueren: waer op de Staten Generael, om geenen tijdt te verliesen, weynich achtende de instantien, en presentatien, sonden in een plaets van twee Armaden en dit met sulcke arrogantie, dat de Soldaten aen Lant ghekomen zynde, marcheerden met Boeyen ende Ysers in de handt, om alle Portugysen daer in gevangen te setten, welck exces, noodwendich van Godt moest gestraft worden, gelijck sy dien volgens in twee Battaillien sijn overwonnen gheworden, met verlies van veel van haer volck, ende weynige Portugysen, ende dat met sulck geluck, dat sy in 't vechten, de naturelicke krachten, schenen te boven te gaen. Hier naer hebben de Hollanders de derde *Armada* naer de Bahia gesonden, sonder dat sy daer 't minste recht konden pretenderen, maer doch sijn alle gelijck de voorgaende gevaren.

Met sulcke *Armades*, verbitterden sy 't ghemoet van veel persoonen, soo dat sy buyten hoope vielen, van door dusdanigen middel hare Plaetsen te reduceren,

ren, ende door dien, dat tusschen den Ambassadeur, ende de Staten, gelijck eenen af keer, ende gelijck eenen haet, ingenomen was, soo heeft den Coninck, verstaende dat hy aldaer niet willekom en was, hem Ambassadeur ghebruyckt, in sijne Ambassade, in Vranckrijck, sendende in sijne plaets voor Ambassadeur *Antonio de Sousa de Macedo*; Ende aldaer gearrivert, en heeft in veele Maenden geene audientie konnen krijgen, maer simuleerden, dat men met hem tegens 't recht der volckeren soo handelde, sulcx toe-schrijvende, aen de menichvuldige affairen, daer mede de Staten, doen ter tijt, geoccupeert waren, ofte om beter te seggen, aen de *Fortuyn*, die gevioleert zijnde, haer tegens haer ghereet maeckte. Ten langen lesten hy kreegh gehoor, ende tradt met haer in conferentie, in welcke den Ambassadeur in 't brede uyt-leyde, de redenen, waer uyt het convenieerde, dat men de aengenomen questie soude byleggen, dat de saecke voorts procederende, naermaels irredressabel wesen soude, voor ooghen leggende, de over groote kosten, die wederzijdts moesten geemployeert werden, tot onderhoudt, van sulcke machtige Zee *Armades*, dat sy tot voldoeninge van de schaden, ofte die zy, ofte de Compagnie, ofte andere gheinteresseerde, mochten geleden hebben, besorgen soude, eene groote somme van penningen; waer uyt sy wel remarqueren konden, wat genegentheyt den Portugaelschen Koninck, tot den Vrede hadde, daer hy nochtans van de ander zyde, soo groote advantaige op sijn partye hadde.

Maer sulcx was niet genouch, ende het scheen, dat de E. Staten Generael, niet meer over dese affairen en wilden in conferentie treden, waer over den Ambassadeur *Antonio de Sousa de Macedo*, wederom nieuwe instantie dede, seggende dat men wel behoorde op sijne gedane Propositien te antwoorden, andersints dat sulcke wyse van procederen, niet en kost goet-gevonden werden, noch by s'Koninckx genereusheyt, noch by sijns Ministers voorsichticheyt, dat de modestie van zijn Officie, sulcx niet vorder en konde gedoogen, ende protesteerde, dat sy ten diversche instantie, hadden gesien, de groote neersticheyt, by sijnen Koninck gedaen, om tot eenen Vrede te komen, waer tegens men niet anders sach, als Oorloch, ende apparentie, tot continuatie des selfs: Dat Portugael nu gedaen hadde, al dat mogelijck was, om met alle verduldicheyt, den Vrede te beloopen, alle courtoysie geemployeert, ende alle presentatien gedaen; Ende terwijl niet van alles wierdt aenghenomen, soo waren sy emmers uyt de nature tot defentie gedwongen, terwijlder geen rechtveerdiger saecke is, dan daer toe den uyttersten noodt dwinght. Niet tegenstaende soo over-leyden de Portugaelsche Ministers, wederom met nieuwe deliberade swaricheyt deser affayren, ende wat desen Staet in dese conjuncture, het nutbaerste wesen soude, om alle inconvenienten te weren, ende het Bloet van de Onderdanen, te conserveren, ende reguleerden de saeck tot de verkiesinge van seeckere uytheemsche Arbiters.

Middelertijdt Portugael verstaende, uyt den Ambassadeur (die in Hollandt was in *Junio* 1651, naer dat voor hem noch drie Ambassadeurs hadden geweest) dat alles te vergeefs was, ende dat doen de apposteumie van den Oorlogh uytgebroocken was: Doen verboodt den Koninck in alle sijne Havenen, de Commertie met de Hollanders, eene saecke soo profijtelijck aen haren Staet: ô! hoe

ô ! hoe veel Hollandtsche Coopluyden zijnder geweest, die hun aen den Ambassadeur addresseerden, om voor hare Schepen Paspoort te krygen, dat het eene notabel somme (soo zy beloofden) soude opbrengen, even ghelijck de scheepen die om Sout gingen, aen den Castiliaenschen Koninck gaven. Den Koninck met een oprecht Koninckklijck gemoedt, onderwerpende sich sijne naturelijcke bewegingen, aen de temperature ende matigheyt, heeft gedacht van sijne digniteyt te wesen, te trecken, uyt de occasien van gramschap die men aen hem hadde gegeven, eene occasie van faveur, ende onder de meeste Baren van grimmigheyt, vreedsaem te wesen, liet alles aen de schepen toe als te voorens.

De affayren hun in dese termynen vindende, heeft den Koninck gesonden *Salvador Correa de Sa, & Benavidus* voor Gouverneur van Angolo, gelijck hy altijt nae 't veroveren van de Stadt *Loanda*, gedaen heeft, die nae dat hy gesien hadde, dat aldaer met courtoysie ende beleeftheyt niet te winnen was, ende al was het schoon dat hy hem hielt op plaetsen buyten het district van de Hollanders, nochtans ondervont, dat sy het al begeerden: soo is den gemelden *Salvador Correa de Sa*, met eene genereuse impatientie, sijn voornemen veranderende, gevallen voor de gemelde Stadt, ende de selfde binnen korte dagen veroverende, met al het geene de Compaignie daer omtrent besat.

Twee jaren nae den gesloten Treves, soo hebben de Portugesen van Brasil zijnde ter Zee geassisteert, met eenige schepen opgerust van de generale Compaignie van Commercie, die tot Lisbona, gemaeckt, ende geformeert was, geconquesteert het Recif, met by nae alle de plaetsen, de welcke de Hollanders in die quartieren hadden, maer daerom en liet den Koninck niet nae, met alle mogelijcke middelen den gewenschten Vreede te soecken, ende resolveerde eenen nieuwen Ambassadeur te senden, om eenige Gedeputeerde tot Lisbona te krygen, doch in 't midden van soo goet voornemen, hadde Godt, gelieft gedient te wesen, hem uyt dese werelt te roepen, waer over de Koningin Regente, soo haest sy het Gouvernement aenvaerde, beval aen den Agent, die hem tot Amsterdam onthielt, dat hy hem addresseren soude, aen de Staten Generael, ende hare begeerte van Vreede te kennen geven, met versoeck van tijdt ende plaetse, om daer over nader te tracteren; en alsoo de saecken des Rijcks niet wel toe en lieten eenen Ambassadeur te senden, soo sondt Sy noch voor Envoye *Feliciano Dourado*, om die handelinge te vervorderen, sonder tijdt te verliesen. Den Alder-Christelijckstem Koninck oock seer yverich, om den voorderen Oorloch te beletten, ende sijne Geconfœdereerde eendrachtich te sien, heeft sijn selven geoffreert, om middelaer te zijn, 't welck van beyde wiert aengenomen.

Hier over en is den Envoye niet vertrocken, om datmen kennis gekregen hadde, dat de Staten resolutie hadden genomen, van een *Armade* te senden nae de Revier van Lisbona, met eenige Commissarisen, de welcke gewichtige Propositien te doen hadden, ende ordre hebben souden, om de antwoort ende de toestemminge van hun versoeck binnen ghelimiteerde dagen te versoecken, ende in cas van geen antwoorde ofte toestemminge, binnen den gelimiteerden tijdt, soude men ons, met gewapender handt aentasten: Dit hadde den Ambassa-

Ambassadeur van den Koninck van Castilien, in den Hage genegotieert, voorgevende, dat Portugael geattaqueert zijnde van een machtich Leger (gelijck sijne Ministers door geheel Europa uytstroyden) soude gedwongen wesen alles toe te staen, dat sy eysschen soude. Het scheen dat de Staten hun van dese maxime lieten verleyden, dat hare Voorsaten, de liberteyt die sy nu tegenwoordich hebben, op gefondeert hadden, als te veel geloofs aen haren vyandt gevende, dienvolgens accepteerden het Griecx Paert voor een present. Tot Bruyssel seyde *Anthonio Bruyn*, zijnde in dat Hof, uyt *Hollandt* gekomen (alwaer hy Ambassadeur van den Koninck van *Castilien* was). Om eenige affayren, dat de doodt van den lesten Prins van *Orangien*, die over eenige dagen te voorens overleden was, meer aen sijnen Koninck weerdich was als of hy veel Battailien gewonnen hadde: met meerder reden soude men konnen seggen, dat in de weynige Iaren, de welcke den Castiliaenschen Ambassadeur in Hollant geresideert heeft, hy de Provintien meer heeft geperturbeert, als de *tachtentich* Iaren, van de voorgaende Oorlogen gedaen hebben. Men weet wel wat onkruyt, den selven Ambassadeur gezaeyt ende gefomenteert heeft, onder de Ministers van dien Staet, 't sedert de doodt van den Prins van Orangien, ende hoe den selven hun geduerich tegens *Portugael* ophitste, wel wetende, dat den meesten Oorloch, die hy de Staten konde aendoen, was haer te separeren van de vyanden van Castilien, ende principalijck van Portugael, waer door sy tot eene extremiteyt souden konnen komen; 't welck oock de reden geweest is waerom dat den Koninck met de Staten noyt gesimuleert heeft, als naer dat hy Portugael verlooren hadde.

Ten lesten: De Staten lieten haer persuaderen, die nu tot den Oorloch van Dantsick haer prepareerden, ende hun wapenden tegens de suspitie, die sy van Vranckrijck hadden, dat hunne schepen ledich lagen, dat sy daer mede beter profijt konden doen tegens Portugael, ende men wel behoorde de geinteresseerde van de West-Indische Compagnie te assisteren, 't welck hunlieden soo eenen rechtvaerdigen tytul van Oorloch was, welcke Staten de occasie waernemende, wetende dat de artyckelen van versoeck van de Compagnie, niet en waren om toe te staen, ende alsoo geen Tractaet en soude gesloten werden, en sonden geen personen van Staet om de Propositie te doen, maer eenige particuliere van de Compagnie, met de formaliteyt van brieven van Credentie.

Middeler tijdt, soo quam den Generael *Opdam* met *veertien* schepen, sijn ancker laten vallen niet verre van de Revier van Lisbona, als Vriendt, ende voor sulcx liet hem den Koninck besoecken met een ordinair refraischement: Den Generael verwachte den Oversten *Ruyter*, die hem moest komen vervoegen met *sestien* schepen uyt de Middelantsche Zee, die aen landt sette *twee* Commissarissen, versoeckende audientie by de Koningin, die haer de audientie gaf den *vierden* dach: Tot de selfde gekomen zijnde, las een van haer, een Papier in 't Latyn beschreven, alwaer sy ten aenvanck van wegen de Staten beklaechden, aen de Koninginne, de doodt van den gestorven Koninck, ende wensten veel gelucx, ende voorspoedige regeringe aen den nieuwen Koninck: Ende terstonts van spraecke, ende styl veranderende, begonsten haer negotiatie op een ander manier, gaven haer versoeck te kennen, versoeckende daer op binnen

veertien

veertich dagen te antwoorde, met termynen ende circumstantie so schandaleus, datter wel eene disgratie soude uytghevolcht hebben, ten ware dat de beleeftheyt van hare Majesteyt sulcx wederhouden hadde, die het Papier aenvaerden, welcks artyckelen by nae in dese substantie waren.

DAtmen sal hebben te restitueren, aen de West-Indische Compagnie, alle de Landen, Capitanien, Provintien, Steden, en Sterckten van Brasil, van Rio de Santo Francisco van de Zuyt-zijde, ende de Provintie van Seara in de Noort-zijde begrepen.

Ende datmen te gelijck soude restitueren, alle de Velt-stucken Canons, ende Artillerye, die de Portugesen in het Recif, ende andere Fortressen leggende in de voorghemelde Provintien, hadden genomen, t'samen oock alle de Amonitie, die daer was, als sy dat besprongen.

Dat de Ondersaten van de Staten Generael wederom gerestitueert, ende herstelt worden, in't besit van hare Landen, Huysen, Erven, ende andere Goederen, die sy aldaer gehadt hadden, doende hun soo met den eersten wederom herstellen, van wie oock dat hare Goederen tegenwoordich beseten, ende gebruyckt wierden.

Dat de Portugesen van Brazil soude geven, aen de voor-gemelde Compaignie duysent bois de Carro, duysent Koeyen, drie hondert Paerden, en ses hondert Schapen, ende dat binnen den tijt van ses Jaren.

Dat de Portugesen die woonen, in de Landen de welcke de Compaignie onderworpen waren, haer onderhouden soude, aen de Compagnie al haer achterstel betalen, ende dat even eens, oock de Hollanders souden reciprochelick aen de Portugesen betalen.

Dat van gelijcken, die van Portugael sullen betalen, aen de West-Indische Compagnie ses hondert duysent guldens in seven maenden, ende derthien duysent Caixas de Acura, binnen derthien Iaren.

Item, datmen de voorschreven Compagnie soude restitueren, alle de Steden, Plaetsen, Fortressen, ende Domicilien, die sy houden in de Custen Austriael van Africa, met alle het geene de Portugesen daer hebben ghestelt, ofte gebouwt, 't sedert dat zy die Plaetsen van de Compaignie genomen hebben, 't welck sich verstaen sal van vier tot derthien graden incluys.

Dat de Portugesen sullen quiteren in dat gewest, de Plaetsen naer de Zuytzijde liggende, die sy ten Iaren sestien hondert seven en veertich vervolchde, ende willende negotieren, ende handelen, sullen aen de Compagnie betalen de Rechten, de welcke de Inwoonders van Hollant betalen.

Dat de voor-gemelde Portugesen negotierende, sullen hare Schepen mogen in alle Havens laden, gelijck was te Loanda, boven welcke Cust sy sullen mogen hare Slaven trecken.

Item datmen aen de Compaignie sal restitueren, het geheelen Eylant van S. Thomas, met sijn Fortressen, ende Castelen, met alle geene de Portugesen van de Septentrionale Plaetsen van Africa, 't sedert het Iaer sestien hondert twee en veertich, aldaer gebouwt hebben.

Dat alle de gevangenen soo wel van d'eene als van d'ander sijde, sullen gerelaxeert

elaxeert, ende gerestitueert werden, ende alle Crimen, ende misdaedt vergeven, uyt-genomen Theodorus Hoochstraten, ende den Lieutenant van den Collonel Nicolao Nicolai.

Door het exces deses versoecks, ende deser Articulen, kost men terstont wel bemercken, met wat voornemen dat sy quamen, door dien oock den Generael *Opdam* hem retireerde buyten Canon van de sterckten, ende Fortressen van de Haven, ende scheyde de conferentie sonder hoope: Ende de Commissarissen gevraegt zynde, of sy de macht hadden van in de Propositie yets te modereren, want sulcxs niet hebbende, soo soude men sonder vrucht tracteren, sy antwoorden dat sy de macht hadden om te handelen, over al dat goet, ende rechtveerdich wesen soude; gelijcke hare Majesteyt soude connen gevoelen, als haer gelieven soude, Gedeputeerden te ordonneren tot de conferentie, het welck oock soo geschiede.

In de eerste conferentie wiert hunlieden gherepresenteert, dat sy seer verwondert waren, dat alsoo de Staten geaccepteert hadden voor Mediateur van het different: den Koninck van Vranckrijck, ende dat daer op een Minister van Portugael, naer den Hage vertrocken was, alwaer den Ambassadeur van den Alder-Christelickften Koninck was, nochtans de voorgemelde Staten, dese nieuwe resolutie namen van hunlieden, hier met gewapender hant te senden; Sy antwoorden dat de Staten niet en weecken van hare resolutie, noopende de mediatie van Vranckrijck, maer datmen in dit Hof soo wel met den Ambassadeur van Vranckrijck, als in 't ander konde tracteren.

Men begonst voorts te tracteren over *twee* artyckelen, namentlijck *twee* die raecten de restitutie van de Landen ende plaetsen (die Portugael met rechtvaerdigen tytel besat) datmen die overleveren soude sonder medelyden met de Religie te hebben, ende de arme Roomsche Catholijcke, die in die plaetsen woonden, 't welck onmogelijckheyt *de facto*, mede brengt; ende involveert impugnantie, tusschen de Onderdanen van dien Staet, ende dit Rijck, het street oock voorder tegens alle rechten, sodanige allienatie te permitteren, gedurende s'Konincx minoriteyt.

De Commissarissen repliceerden, datmen nae veel exempelen van Catholijcke Princen, wel vermocht ter liefde van de Vreede, eenige Landen restitueren, ende dat mede de versochte restitutie niet onmogelijck en was, maer seer wel moghelijck, alsoo den Koninck alleen, maer en moest sijn Oorlochs volck, daer toe uyttrecken; waer op geantwoort wiert: dat de Princen sulcx wel deden in de quartieren buyten hun Rijck gelegen, ende onderworpen aen hostiliteyt, ende in plaetsen daer de liberteyt van de conscientie vry is, ende toegelaten, ofte getolloreert wert, maer datmen daer uyt geen consequentie maecken en kan, in regart van de Landen, daer noyt geen liberteyt van Religie geweest en is, ende die vreedtsaem ende verre geset en zijn, levende in de nieuwe werelt, waer over sijne Majesteyt sulcke macht niet en heeft, ende over sulcx sijn Oorlochs volck niet en vermach van daer te trecken, ende de Inwoonders onder eene andere regeringe stellen, als wesende seer kloeck volck, die noyt de heerschappye van de Staten en souden dragen, van de welcke sy soo groote injurien

injurien ontfangen hebben, in plaets van eer, die sy aldaer van hun hebben gekregen.

De Commissarisen (schynende dat sy dese redenen wel verstonden) offreerden nieuwe artyckelen, die scheenen geheel gemodereert te wesen, alsoo sy die ophielden meer als *seven* dagen, boven den gelimiteerden tijdt, brochten dese naevolgende: *Dat sy souden desisteren* van de restitutie van't Eylant van S. Thomas ende van Angola, op conditie dat sy in alle beyde de quartieren vryen handel souden hebben, ende dat sy op de Kusten van Africa, by de *Soto*, ofte by *de Rio Coansa*, ofte *Rio Lucalla eene fortresse souden maecken*; maer aengaende de restitutie van 't Landt, ende Landen van Brasil, en wilden niet ophouden, ofte yets daer in veranderen; maer selfs sy eyschten noch drie millioenen binnen *acht* Iaren te betalen, waer op geantwoort wierdt, dat alsoo sy niet ophielden van versoeck van restitutie, soo en konde de onmoghelijckheyt niet komen te cesseren, de welcke men gerepresenteert hadde, ende dat sy billiger ende acceptabelder artyckelen moesten by-brengen, ende sodanige proponneren, dat hare Majesteyt alles soude doen, om eenen goeden Vreede te stabileren, waer over sy met gantscher herten wel wilde tracteren.

Over alle dese conferentien, appliceerde den Heer *de Cominges*, Ambassadeur van Vranckrijck, sijne mediatie met alle neerstigheyt ende industrie, ende heeft eyndelijck in de leste conferentie geassisteert, ende aldaer drie middelen voor gestelt.

Eerstelijck, dat een yder ander artyckelen soude proponeren, met seclusie van Lants restitutie.

Ten tweeden, dat in gevalle de Comissarissen sulcke macht niet en hadden, dat sijne Majesteyt eenen Ambassadeur na Hollandt soude senden, die tracteren soude, met sodanige Commissarissen, als de Staten daer toe nomineren souden, in de tegenwoordigheyt van eenen Ambassadeur van sijne Alder-Christelijckste Majesteyt, ende eenen van den Protector van *Engelant*, om alle differenten ter neder te leggen, ende eenen goeden Vreede op te rechten.

Ten derden, dat als men dat niet goet vinden en soude, datmen eene plaets in *Vranckrijck* nemen soude, daer beyde de Ministers van de partyen komen mochten, beneffens eenige Ministers van den Koninck van *Vranckrijck*, ende van den Protector van *Engelant*, om tusschen beyden, door goet beleyt, ende raedt van de Mediateurs de saecke binnen behoorlijcken tijdt te adjusteren.

Van wegen hare Majesteyt wierdt dese Propositie gheaccepteert, maer niet van wegen de Commissarissen, seggende, dat sy geen middel mochten toelaten sonder restitutie van Landen, waer over den Ambassadeur geformaliseert wesende, wilde hem als Middelaer, de saecke niet meer bemoeyen, terwijl sijn voornemen anders niet gheweest en was, als de differenten met behoorlijcke middelen redresseren.

Boven al dit, soo addresseerde sijne Majesteyt dese saecken aen de Koningin Regente, versoeckende datmen daer over employeren soude den Raedt, ende advysen van haer Raden Tribunael, die bestaen in soo meenichte van treffelijcke Ministers, de welcke al t'samen antwoorden, dat sy sterven wilden, tot conservatie van die Landen, de welcke hun Voor-Vaders gewonnen hadden:

hare Majesteyt vermanende, dat sy tot geender tijdt, ende veel min, staende de minder jarigheyt des Konincx, en mocht verminderen des Kroons patrimonie. Dit gevoelen hadden oock alle particuliere.

Eyndelijck, geen reden, geen presentatien, geen middelen, geen neerstigheyt, en sijn bequaem geweest, om de Commissarisen te bewegen, om het voornemen tot den Oorloch te veranderen, altijdt haer uytvlucht nemende dat sy geene andere Commissie, nochte geen ander last en hadden, en als sy tegen de reden niet op en mochten, seyden dat sy den Oorloch begeerden. Wat remedie isser tegens gewelt, als gewelt selfs? als het anders niet en kan ghevonden worden, nochte geschieden? aen den noot en is geen Wet, nochte die en laet geen raedt toe; men dissimuleert injurien, soo veel als het betamelijck is, men presenteert de Vreede, voor soo veel als het gheoorloft is, men doet om den Oorloch uyt te blusschen, en van ons af te weeren, so veel als het mogelijck is, ende in tegendeel men houdt sich doof, voor de gherechtigheyt, men volhert in 't nemen, men concerteert de victorie, in sulcken voorval en machmen geen violentie verdragen: dat is het gebodt van de reden, onder de geleerden, de nootsaeckelijckheyt onder de Barbaren, de gewoonte onder de volckeren, de natuyr onder de Beesten.

Ende eyndelijck de Portugesen konnen seggen, met den kloecken *Macchabeus*, wy en neemen ander luyden Landen niet, wy en houden niet dan ons eygen, ende alleen 't gheene dat ons Vaderlant raeckt, 't welck voor eenen tijt onrechtveerdelick door onse vyanden heeft vervolght geweest: Ende in desen tijdt soucken wy maer de restitutie van het erfgoet onses voor-ouders. Wy hopen dat Godt der Heyrscharen, die alle herten kent, de reden van beyde in sijne gerechts-schale sal ballanceren.

Onderstont PACHECO SOVSA, MAGALHANES, ROCHA CASTILHO, &c.

Wat alhier omtrent de Deensche, Keur-Brandenburch, Poolsche, ooch Keyserlijcke Negotiatien/ raeckende de Sweetsche, is ghepasseert/ sal nu stellen.

De Heer Rosewinge versocht den derden January, dat haer Ho. Mo. mochten rijpelijck letten op de behoudenis van Dennemarck, ende hoe ondraechlijck het was dat sijn Coninck alleen op sijne kosten/ dien oorloch soude voeren; versocht een Vloot tegen dat het saisoen sulcx soude toe laten/ ende middeler wijle gelt ende volck/ volgens elfde artijckel van de Alliance; exaggererende de hoochschadelijcke Sweetsche dessein.

De Heer Appelboom daer tegen seyde den negenden, dat Dennemarck door haer precipitante procedure/ desen Oorlogh hadden verweckt; gelijck de Deensche van ondenckelijcke tijden door haer violente exactien desen Staet te voor oock hadden gequelt/ teegen het Erf-Tractaet tusschen de Nederlanden ende Dennemarck gemaeckt; dat noch onlangs sijn Koninck de vryheyt in de Sont aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet hadde ghepresenteert te verbeyden. Dat t'onrecht de Sweeden wierden gelastert van schadelijcke intentien. Dat het gepasseerde anders ende contrarie aenwees; dat de Sweeden de Protestantse saecke met goet en bloedt ghedefendeert/ ende tot dien eynde

op

op ernstige instantie van haer Ho. Mog. aengenomen hadde de wapenen / die de Heeren Deenen Anno negen en twintich soo licht quiteerden / niet eens advijs daer van aen haer Ho. Mog. gevende / maer de onschuldige Hertogen van Mecklenborch aen den Keyser / en den Hertogh van Walstein ten proye latende / ende alleen op haer particulier siende / spelende met de Keyserlijcke facio ut facias, De saecke van de Paltsen van 't geheele Protestantse wesen / niet alleen abandonnerende / maer destrueerende / speciael na de nederlage by Nordlingh, als wanneer sy haer kracht waernamen / ende der Croon Sweeden volckeren uyt het Sticht Breamen extrudeerde / Ende den Orisontsche Tol haer niet ghenoech zynde / oock by den Keyser den tol op de Elve entendiceerden / multiplicerende hare quade nieuwers / soo lange tot dat Anno vyf en veertich de mate vol wierde; die wapenen van desen Staet die haer doenmaels hielpen / tot reeden te brengen / souden sy nu geern willen employeren om haer te brengen in gelijcke postuyr / als sy waren voor het selve jaer / tot dien eynde oock in 't Roomsche Rijck den Oorlogh aensteeckende ende induceerende de macht / die haer Ho. Mog. altijdt is verdacht ghe weest / daer van alreede de voncken in de verleden Somer op dese Frontieren waren gesien / niet achtende dat andere Nagebuerige Croonen sulcx om haer interest souden tegen gaen; 't scheen haer genoech / als sy maer desen florisanten losselijcken Staet mochten brengen in verwijderinge / den selven induceerende tot non ratificatie van 't Elbingsche Tractaet, en daer door indirectelijck beletende de aenghenaeme mediatie van haer Ho. Mog. daer sy nochtans behoorden te dencken / hoe quaden exempel sodanige non ratificatie soude geven by andere Natien / bysonderheyt by de geene / die haer mede mediatie hadden aengeboden / op dat presuppoost ende hoop dat oprechtelijck behoort te worden ghepresteert wat belooft was; ende soude geen fundament op toekomende handelinge konnen ghestelt werden by aldien de voorgaende niet en wierde voltrocken. Immers gaven de Deenen wel te kennen dat se niet en sochten als eene generale verwijderinge in 't Westen, gelijck sy in 't Oosten alreede hadden te wege gebracht / geen teecken zijnde van liefde tot vreede: om de welcke oprechtelijck te faciliteeren sy behoorden haer Ho. Mog. te versoecken tot een sincere ratificatie van 't geaccordeerde / als een waerachtich fondament van confidentie en trouwe / sonder de welcke geene handelingen konnen bestaen; zijnde een ongehoorde saecke / die by andere Natien qualijck sal gheloof vinden / dat yemandt bestaet tot sijn voordeel en voor sich te suscitteren wapenen die hy weet by een expres Tractaet belooft te zijn tegens hem / in cas van aggressie / gelijck by de Deensche was gedaen.

Aengaende de gemelde discoursen van de geheele vernietinge der Tol in de Sont, heeft Hollant verklaert / dat voor al noch / ende ghedurende het Tractaet met Denemarck tot vernietingh van dien Tol / niet konden contribueren; hoe wel sy sulcks noyt hadden erkendt / of erkennen wilden als een ghestabiliseert regael. Voorts militeerden te veel redenen van Staet voor de hulp van hier aen Dennemarck altans te doen.

De Heer Keur-Vorst liet hier / op sijn Tractaet met Poolen in September laest leden ghemaeckt / hier voor ghestelt / versoecken de guarantie van desen

Staet.

Staet. Haer Ho. Mog. begeerden te weten of syn Keur-Vorstel. Doorl. mede incliueerde om met alle macht te contribueren tot de bevredigingen van de Noorder Kroonen/ met verseeckeringe dat haer Ho. Mog. indien gevalle haer mede souden gedisponeert vinden/ omme tot meerder bekrachtinge van soodanich voornemen met Syne Keur-Vorstel. Doorl. hier over naerder te concerteren/ ende gesamentlyck t'adjusteeren soodanige poincten/ als tot wedersyts gerustheyt/ ende tot beter uytvoeringe van 't gunt voorsz. is/ soude connen dienen/ verders versoeckende het verdrach met Poolen opgerecht: met bydoeginge van 't selve Tractaet/ voor soo verre het selve niet soude nadelich syn aen desen Staet te guaranderen. Syne Ministers verklaerden daer op dat syn Keur-Vorstel. Doorl. geen bedencken droech aen haer Ho. Mog. als syne oude bontgenooten/ te ontdecken de ghelegentheyt van synen Staet/ veel min te communiceren/ hoe de selve sich met Poolen hadde gereconcilieert; Dat syn Keur Vorstel. Doorl. seer hadde gewenst selfs de Mediatie van haer Ho. Mog. te mogen genieten/ als verseeckert/ dat daer mede was gedaen het geene haer Ho. Mog. soo lange tyt/ en door so veele ernstige aenradingen hadden gedesireert. En raeckende het ander poinct/ niet gelast synde/ versochten nader opening; nochtans hoop gevende van de Keur-Vorstel. genegentheyt.

Vranckrijck soo by missive/ als door den Ambassadeur/ dede in dese Maent noch vermaningh tot uytblussingh van de Noordsche ende Oostersche Oorlogh. Daer op heusselyck is gheantwoort/ als te voor/ ghelyck men tot dien eynde de kostbare Ambassaden daer ontrent hadde gehadt. Alles op de bewuste elucidatien fluctuerende; ooch na de veranderingh van saecken luysterende. Ondertusschen quam de Heer de Hubert te huys; ende dede omstandelyck rapport/ eerst by monde/ daer na den sesten February by geschrifte/ ende specialyck van de discoursen by syn afscheyt met den Koninck ghehadt. Dat hy syn Majesteyt hadde geseyt te wenschen/ dat hy voor syn vertreck de bewuste poincten van Elucidatie te hebben mogen tot een goet besluyt helpen brengen/ende dat syn Majesteyt de mediatie van haer Ho. Mog. tot nederlegginge van de Deenschen Oorlogen/ hadden bestiert aen te nemen/ sonder den voortganck van het een ende het andere aen de extraditie van de Ratificatie van het Elbinghsche Tractaet te accrocheren, die de Ambassadeur uyt den naem van haer Ho. Mog. echter verseeckerde/ dat op het sluyten van de poincten van elucidatie onfeylbaer soude volgen.

De Koninck antwoorde daer op insubstantie/ dat de selve de Mediatie van haer Ho. Mog. niet en refuseerde/ noch ooch den voortganck van de voornoemde pointen van elucidatie te rugge hielde/ maer dat sy daer toe selfs de gewenschte facilitey t conden toebrengen/ met het expedieren van de Ratificatie, in behoorlycke forme/ daer toe hy seyde/ dat sy volgens het publijck woort en trouwe al over Iaer ende dach geobligeert waren/ en syn eygen Ratificatie op haer Ho. Mog. versoeck al in de Maent van October voorleden een Iaer tot dien eynde aen syn Resident in den Hage hadde afgesonden/ en nu hier op te meer moeste urgeren ende blyven staen/ alsoo hy iteratyf bericht ontfinck/ dat de bewuste Ratificatie doch niet volgen soude, al waren schoon de poincten van Elucidatie naer contentement van haer Ho. Mog. gesloten: Wyders

betoonde

betoonde tot generale Vredens-Tractaten geene inclinatie te hebben / dat houdende voor een seer langh ende wijtluchtich werck / en dat het niet moghelijck soude zijn / saecken van soo diversche Nature ende Intresten te ghelijck / ende in een ende de selve handelinge te veteffenen / protesterende andersints een oprechte intentie ende genegentheyt te hebben / om met alle sijn bywanden vrede te soecken / ende dat hy toe had gestaen / dat op de Deensche ende Poolsche aen te stellen vredens-Tractaten allersijts vrunden en geallieerde souden verschijnen.

De Heer de Hubert heeft hier op geseyt / dat haer Ho. Mog. seer verwondert waren gheweest te vernemen / dat sijn Majesteyt de voortganck van de pointen van elucidatie niet alleen hadde vast gemaeckt aen de bewuste Ratificatie, maer oock ettelijcke veranderinge van 't geene tot Thoorn alberevts gheadjusteert was soude willen inbrengen / dattet oock voor den Staet van haer Ho. Mog. seer beswaerlijck ende nadenckelijck soude wesen / dat met de voornoemde Ratificatie in debita forma te obtineren / daer mede oock soude verstaen worden / dat de Obligatie van 't Elbinghsche Tractaet soude gereeckent worden geintroduceert te zijn / van de tijdt dattet voornoemde Tractaet was ghesloten / alsoo sedert dien tijdt groote veranderinge ende een nieuwen Oorloch was opgecomen / dat dese sijn Majesteyts pretensie ongetwijffelt sijn voornaemste opsicht hadde / om tegens de Croon Denemerck als attacquant soo als die ghesustineert wiert te wesen / Secours ende Assistentie te versoecken / ende gaf sijn Majesteyt heuslijck te bedencken ofte dat tegenwoordich haer Ho. Mog. te vergen ende af te vorderen was / alsoo nu geen questie was sijn Majesteyt van Sweden ende sijne Landen van de oppressie van de Deensche wapenen te bevrijden ende daer tegens staende te houden ofte te defenderen / maer dat sijn Majesteyt ende Croon van Denemerck jegenwoordich soo ongeluckich waren van een groot ende best ghedeelte van haer Landen onder de Sweedtsche macht te sien / ende dattet daer mede soo beschapen stont / dat soodanich te gheven secours van volck ofte gelde den Coninck en de Croon van Denemerck apparentelijck tot voorder extremiteyt ende meerder gevaer souden brengen. Ende dat niet alleen haer Ho. Mog. maer alle Potentaten aen de conservatie en behout van de Coninck ende Croon van Denemercken hooch gelegen was, versocht oock wyders dat sijn Majesteyt doch door eenige geruchten ofte discoursen die diffidentie van dat het Elbinghsche Tractaet niet en soude worden geratificeert / niet en geliefde op te nemen / als comende van haer Ho. Mog. intentie geheel anders getuygen / ghelijck sijn Majesteyt ende de Heeren desselfs Commissarisen sulcks meermalen hadden geseyt / ende verseeckert / ende aengesien sijn Majesteyt soo seer op de uytbrenginge van de bewuste Ratificatie geliefde te urgeren / dat de Heer de Hubert oordeelde dat de selve nergens door meer conden worden gespoedicht / als dat sijn Majesteyt de aen gepresenteerde mediatie van haer Ho. Mog. als noch sonder eenige limitatie ende restrictie geliefde te accepteren. Ten anderen dat de pointen van Elucidatie volgens het geadjusteerde tot Thoorn mochten worden gesloten. Ten derden, dat de obligatie van de Elbinghsche Tractaten haer Introductie ende ingang mochten nemen mettet sluyten ende teeckenen van de bewuste pointen van Elucidatie voor 't toecomende ende niet voor 't gepasseerde.

Den Coninck rememoreerde by dese occasie 't geen meermalen tot justificatie van sijn wapenen tegens Denemerck was geseyt / met een betuyginge van niet liever noch hooger te wenschen als die door een eerlijcke vrede te mogen eyndigen / versoeckende die geene / die daer toe haer raet ende advijs hadden toegebracht / daer by voegende 't geene sijn Majesteyt sustineerde / dat haer Ho. Mo. uyt crachte van de Tractaten van den Jare veertich en vijf en veertich, ende dat van Elbingh daer ontrent te præsteren ende guaranderen schuldich souden zijn / ende dat sulcks niet wel conde worden geexcuseert / om dat de wapenen van die Croon ongeluckich ende de sijne voorspoedich waren / seggende evenwel de smerte ende schade te voelen / soo in sijn eygen Rijcken ende Landen / als in sijn conquesten in Poolen ende Pruyssen, ende in de veranderinge van sijn Geallieerde. Ende wyders haer Ho. Mog. gepresenteerde mediatie aenroerende / seyde noodsaeckelijck te wesen / om die te accepteren / dat sijn Majesteyt van haer Ho. Mog. vrientschap ende oprechte genegentheyt moste verseeckert zijn / ende dat de selve daer van geen betere teyckenen en getuygenissen conden ontfangen / oock geen meerder en desidereerde als dat haer Ho. Mog. de bewuste Ratificatie expedieerden en de Croon van Denemercken tot eene Vrede met sijne Majesteyt ernstelijck geliefde aen te manen ende te exhorteren / sijnde de Coninck van die opinie / dat sulcx genoechsaem van haer Ho. Mog. dispositie ende directie dependeerde / ende dat Denemercken tegens de Consilia van haer Ho. Mog. niets soude willen onderlaten / maer daer van genoechsaem dependeerde / dat andersints Alliancien te vernieuwen en vermeerdere oock Mediateurs te zijn / en dan sijne Vyanden t'assisteren (gelijck sijne Majesteyt menichmael te vooren hadde geseght / als mede de Heeren sijne Ministers / dat Denemercken uyt den Staet van haer Ho. Mog. soo met gelt als andersints soude zijn / en noch worden ondersteunt) met den anderen strydich ende incompatibel was / en als dat niet en soude ophouden / dan liever soude weten wat van de Vrientschap ende Alliantie van haer Ho. Mog. te verwachten hadde / en hoe sijn Majesteyt daer aen soude wesen; dat het niet ghenoech en was / soo slecht een Mediatie aen te nemen, maer dat men met eenen van een oprechte Vrientschap moest verseeckert zijn / want daer na te clagen over assistentie / die aen sijn Vyanden wyders mochte gedaen werden / en dan een Mediatie om sulcke procedueren naderhandt op te seggen, dat sulcx noch meerder moeyelijckheyt soude gheven / en bracht sijne Majesteyt daer toe het spreeckwoort *Turpius ejicitur quam non admittitur hospes*, komende daer naer op den voortganck ende 't sluyten van de pointen en Tractaten van Elucidatie, meynde sijn Majesteyt dat de veranderinge die van sijn zyde daer in soude werden gesustineert / in equiteyt gefundeert waren / om redenen die in de boven-ghealligeerde brieven van de Ambassadeurs uytgedruckt staen: Doch seyde eyndelijck / laet de Heeren Generale Staten de Ratificatie van 't Elbinghsche Tractaet maer depescheren, en in handen van de Heeren der selver extraordinaris Ambassadeurs senden, en dat daer door bekent mocht wesen, dat men het met mijn oprecht ende wel meynt, soo sal Ick my dan over het eene ende het andere point, in alle redelijckheyt uytlaten, sonder dat de welgemelte Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs die sullen

behoeven

behoeven te demanieren ende over te geven, voor datse daer van de preuven ende vruchten souden hebben gespeurt, ende gaf sijn Majesteyt niet duysterlijck te kennen/ gelijck de Heeren sijne Ministers wel duydelijck hadden ghedaen/ als maer de Ratificatie in handen was, als boven gemelt is/ soo wel de Mediatie te sullen accepteren/ als tot het adjusteren van de pointen van Elucidatie laten toe treden/ en voor soo veel de Introductie van de obligatie van het Elbinghsche Tractaet aenginck/ toonde sijne Majesteyt daer omtrent by na de selve faciliteyt ende intentie als over de twee andere pointen; seggende: als de Ratificatie in handen is/ dan sal men met den anderen daer over connen spreecken ende handelen; sulcx dat uyt de woorden van sijne Majesteyt en noch claerder uyt die van sijne Ministers/ niet anders af te nemen was/ of haer Ho. Mog. soude over de Mediatie adjusteren van de pointen van Elucidatie ende Introductie van de obligatie van 't Tractaet van Elbingh alle contentement ende satisfactie hebben te hoopen/ als maer alleene de bewuste ratificatie in behoorlijcke forme ware geexpedieert/en gegeven in handen van de Heeren der selver Ambassadeurs/ sonder die te extraderen/ door datse haer Ho. Mog. goede meninge ende intentie in dese hadden bereyckt ende uytgewerckt.

Na dat so over al de boven verhaelde pointen/ de nadere, en so als hy al doen conde oordelen de uyterste intentie vande Coninck hadde onderstaen/ heeft met alle behoorlijcke civiliteyt ende eerbiedinge syn afscheyt van sijn Majest. genomen/ die de selve met sonderlinge beleefde expressien van sijn Coninkl. gunste en genegentheyt/ten aensien van den Staet van haer Ho. M. beantwoort/hem versoeckende/haer Ho M. sijn vrundelijcke en Nabuyrige groet t'aenbrengen/ en van sijn oprechte intententie tot onderhoudinge van de onderlinge vrientschap en verbonden te versekeren/ seggende 't selve reciproquelijck van haer Ho. Mo. te sullen verwachten/en dat hem leet was/dat hy de Ambass. ten respecte van haer Ho. Mo. door de ongelegentheyt van tijt en saecken niet meerder eere ende courtoisie hadde connen bewijsen; hem Heere de Hubert alsoo nae de beleefde contestatien tot in sijne antichambre uytleydende/ alwaer sijne Majesteyt sijne Edelluyden door de Meester van de ceremonien liet incoomen/ ende sijne handen cussen/ hem alsoo brengende tot aen de Deure van de voornoemde Antichambre/ wordende vorders door den Maerschalck ende eenige Edellieden van 't Hof tot aen de Koninckx Carosse geleyt/ ende vorders door den opgemelde Meester vande Ceremonien tot in sijn logement gebracht/ met de selve Ceremonien/ ghelijck hy van daer te Hove was opgehaelt. Sendende sijn Majesteyt hem des anderen daegs een seer beleefde Brief van recredentie/ om aen haer Ho. Mog. over te leveren.

Op 't hier voorghemelde versoeck vande Heeren Deensche Ministers niet volgende/werdende by d'andere Provintien t'elckens over genomen: hoe seer noch Hollant toonde haer inclinatie: soo heeft de Heer Rosenwinge al weder den achtienden February wytloopich vertoont de noot van sijn Koninck/'t interest/ ende belofte van desen Staet/ ende dat anders licht sijn Majesteyt soude mogen een affsonderlijck Tractaet maecken/ in 't welck laest hy een waer Profeet is geweest. Daer op is ten selven dage van wegen Hollant instantelijck geurgeert/ ten eynde dat als noch geresolveert mochte werden op de saecken

 ken

ken van Sweeden ende Dennemerck, de forme van Ratificatie ende Elucidatien van 't Elbingsche Tractaet/de introductie van sijne Obligatie, de assistentie aen den Coninck van Dennemarck te doen/ in cas van noot / de Guarantie van desen Staet tot prestatie van 't Tractaet tusschen den Coninck van Polen ende den Keur-Vorst van Brandenburch onlangs opgerecht/ ende den naderen last / soo dienaengaende / als ten opsichte van de bevredigingh van de drie Noorder Croonen aen den Heer Ysbrants tot Wismar, gaende van daer na 't Hof van den Keur-Vorst/ te geven. Dat oock de selve Heeren Staten mochten werden geindemneert ten regarde van de penningen by haer bereyts te leen verstreckt/ende noch te verstrecken aen den Coninck van Dennemarcken: waer op is goet gevonden / dat gheschreven soude werden aen de andere ses Provintien met vriendt ende ernstelijck versoeck / dat hare Ed. Mog. op de Oostersche ende Noortsche saecken ten spoedichsten sulcks geliefden te resolveren als de selve ten meesten dienste van den Staet bevinden soude te behooren. Ende daer van door de Heeren hare Gedeputeerden in hare Ho. Mo. Vergaderinge / hoe eer soo liever openinge te laten doen. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van Zeelandt, hebben op de voorsz. conclusie laten aenteeckenen / dat sy voor desen den last van de Heeren haer Principalen op de Ratificatie op 't Elbingsche Tractaet / en de pointen van Elucidatien geopent: ende alle de Resolutien by de Heeren van Hollandt successivelijck op de Oostersche ende Noortsche saecken ter Vergaderinge ingebracht aen de ghemelde Heeren der selver Principalen getrouwelijck overgesonden: hebbende gansch onnoodich oock ondienstich ende informeel gheoordeelt / dat desen aengaende wegen haer Ho. Mog. aen haer Provincie soude werden geschreven.

Ondertusschen quam aen den Resident Appelboom de tijdinge van de victorie sijnes Koninckx in Funen, 't welck hy den een en twintichsten als een blijde tijdinge aen haer Ho. Mog. notificeerde: doch of het soo wiert aenghenomen/ wiert getwijffelt.

Van wegen den Protector, wierde vermerckt andere speculatien omtrent het Deensch Oorloch als die van desen Staet: dat namentlijck hy verstondt/ men behoorde sich hier niet te vermengen met Oostenrijck, oock geen secours te doen aen Dennemarck, op 't welck de Heer Downing den vijfden Maert weder een lange Memorie ingaf/ gelijck hy oock alreede te vooren gedaen hadde.

De Heeren van Over-Yssel, ghelegen tegen Duytslandt open/ toonden haer bekommernis ter Vergaderinghe den dertienden Maert, seer aenradende de Vreede in 't Noorden, de Equipagie van een Vloot, ende dat de Militie te Lande mocht werden vermeerdert/ alle Compagnien te voet op hondert / de Colonellen op hondert en twintich, de Guarnisoenen op den Rhyn, Yssel, ende langs de Frontieren van Vrieslant, Over-Yssel ende Stadt ende Landen te versterchen/ de Fortificatien te verbeteren/ de affuyten van het Canon te repareren/ de Magasijnen te versien van ammunitien ende vyvres, den Yssel te verdiepen / de Militie te exerceren / de Servitien op den ouden voet te brengen/ de Petitie van den Raet tot sulcks te appliceren.

De Heeren van Hollant hebben eyndelijck raeckende de Noortsche saecke den drie en twintichsten ingebracht / dat alles soude werden verbleven by

voorgaende resolutien hier bevoorens successivelijck op de voorsz. saecken genomen/ voor soo veel de selve op de tegenwoordighe constitutie applicabel waren: ende dat dienvolgende by haer Ho. Mog. nochmaels gheschreven mocht werden aen den Heere van Maesdam, dat hy by alle bequame wegen ende middelen soude hebben te bearbeyden/ ten eynde de bewuste elucidatien op den Tractate tot Elbing ghesloten/ in conformite van voorgaende iteratieve resolutien/ eenmael finalijck voltrocken mochte werden/ dat oock tot facilitatie van dien/ conform het gerefereerde van de Heer de Hubert/ende in achtervolghe van haer Ho. Mog. goede meeninge/ verdat in de laetste clausule van de aenschryvinge in date den vierden Augusty des voorleden Jaers het instrument van Ratificatie op 't voorsz. Elbingsche Tractaet in behoorlijcke forme opgemaect en geexpedieert/mitsgaders in handen van de gemelde Heere van Maesdam gesonden mochte werden/ met byvoeginge nochtans van 't selve instrument niet t'extraderen/ voor en al eer de pointen van elucidatie in voegen als boven/ ghesloten zijnde/ de Ratificatien daer op ten wederzijden mede te gelijck uytgewisselt soude komen werden.

Zijnde daer beneffens mede ghereſolveert/ dat de voorgenomen extraordinaris Equipagie ter Zee/ ter Generaliteyt met alle vlijt bevordert worden/ ende ten dien fine aen de respective Collegien ter Admiraliteyt niet alleenlijck serieuse brieven/ maer oock des noot zijnde/ expresse Gedeputeerden afgesonden souden werden.

Den acht en twintichsten is ter Vergaderinge nochmaels voortghebracht het Memoriael onlangs by den Heere Appelbom, Resident des Coninex van Sweeden, aen haer Ho. Mog. ghepresenteert/ houdende in effect dat hy Heere Resident voornoemt door eene eygene Missive van den Coninck gecertiereert zijnde van de getroffene Vreede tusschen de selve sijne Majesteyt ende de Croone van Dennemarcken, sich verobligeert gevonden hadde haer Ho. Mog. soo goede ende gewenschte tijdinge mede te deelen/ met byvoeginge van civile expressien van genegentheyt tot securiteyt ende vermeerderinge van de Navigatie ende Commercie. Noch ghelesen seecker sijn nader Memoriael/ mede het voorsz. subject concernerende: Is goet ghevonden ende verstaen aen den ghemelten Heere Resident op de voorgeroerde des selfs Memorien/ tot antwoort toe te voegen/ dat haer Ho. Mog. met aenghenaemheyt hadden ontfangen de gedane verseeckeringe van dat door den Vreede tusschen de hooghstghedachte Coninck van Sweeden, ende de Coninck van Dennemarcken getroffen/soude komen te cesseren/ ende op te houden de troubles ende inconvenienten nu eenigen tijdt herwaerts in de Navigatie ende Commercie op de Oost-Zee geleden/ immers dat den Coninck van Sweeden van sijner zijde soude bybrengen alles wat tot eene goede vriendtschap ende correspondentie met desen Staet eenichsints konde strecken/ ende van een oprecht Geallieerde ghedesireert worden/ met byvoeginge dat haer Ho. Mog. alsulcke ordres ende instructien toegesonden ende ghegeven hadden aen haer Ministers omtrent het Sweedtsche Hof/ dat daer mede sodanige genegentheyt van hare zijde effectivelijck ende metter daet soude werden betoont/ ende dat de selve mede van de zijde van sijn Coninckl. Majesteyt de reele effecten van de voorgeroerde verseeckeringe te ghemoet

moet sien souden: ende wiert Extract van dese haer Ho. Mog. Resolutie gesonden aen de Heeren hare Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs by den Coninck van Sweeden ende Dennemarcken, ende aen het Hof van de Heere Keur-Vorst van Brandenburch, om te strecken tot der selver narichtinge.

Raeckende de misverstanden over het hermeten der scheepen/ uyt dese Landen op Norwegen varende/ is in April gemaeckt het volgende Tractaet.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. *Doen te weten,* Alsoo op huyden tusschen den Heere *Rosenwinge*, extraordinaris Gedeputeerde van den Coninck van Denemercken, &c. uyt den name ende van wegen den hoochst-gemelten Coninck ter eenre, ende eenige Heeren Gedeputeerden uyt het middel van onse Vergaderinge, in Onsen name ter andere zyde, is gemaeckt, gheslooten, ende geteeckent het Verdrach ofte Tractaet over 't hermeten van de Schepen uyt dese Landen op Noorwegen varen, hier naer volgende geinsereert.

KEnnelijck sy eenen eygelijck die 't aengaen mach by desen jegenwoordigen Instrumente, dat, nademael t'sedert eenigen tijdt herwaerts aen de eene zyde. by ofte van wegen den Doorluchtichsten, Grootmachtigen Vorst ende Heere, Heere *Fredrick de derde*, tot Denemarcken, Noorwegen, der Gotthen ende Wenden Koninck, Hertoch tot Sleswijck, Holsteyn, Stormarn, ende Ditmarschen, Graef tot Oldenburgh ende Delmenhorst, &c. aen de Ho. ende Mog. Heeren *Staten Generael* der Vereenichde Nederlanden, door Sijne Majesteyts Ministers iterative doleantien sijn gedaen, dat tegens de dispositie van 't Tractaet tusschen de Croone van Denemarcken voornoemt, ende den Staet der voorsz. Vereenichde Nederlanden in den Iare *sestien hondert seven en veertich* solemnelijck gesloten ende geratificeert, verscheyden Schepen toebehoorende de Inghesetenen der selver Landen, ende varende op Noorwegen, omme van daer Hout te halen, merckelijck grooter in last-taelen souden werden bevonden, als waer op de selve sijn getauxeert, volgende de maet-brieven by de Schipperen daer van geexhibeert wordende, ende 't gunt dien conformelijck op de Zeylbalcken van de selve Schepen gebrant staet; Dat oock eenige Schepen varende op Noorwegen als boven hare maet-brieven verduystert, en de brant-teeckens uytgehackt, mitsgaders haer op andere Plaetsen abusivelijck, ende ter quader trouwe souden hebben doen hermeten, ende op nieuws branden, tot merckelijcke prejuditie ende excessive schade van hoochst-ghemelte sijne Conincklijcke Majesteyt: Dat mede in reguarde van eenige Schepen als vooren bevonden soude zijn, dat hare maet-brieven niet waren accorderende met de brant-teeckens op der selver Zeyl-balcken gestelt, met meer andere onordentelijckheden van gelijcke nature: Ende dat aen de andere zyde by ofte van wegen haer Ho. Mog. sensible klachten inghebracht zijn, van dat by de Tollenaren van sijne Coninckl. Majesteyt in de Havenen van Noorwegen, onder pretext van de boven-gheexpresseerde onordentelijckheden, ende omme de selve *propria authoritate*, tegen te gaen, ende te redresseren, seer sware exactien aen de Nederlandtsche Schippers souden wesen ghepleecht, soo met

het

het afvorderen van excessive Tollen naer hare fantasie, boven de groote harer Schepen, ende tegens hare deuchdelijcke maet-brieven, als mede met het exigeren van By-Tollen, Vuyr-gelden, ende andere diergelijcke beswaernissen; Dat oock van eenige Schepen niet met Houdt, maer met andere Waren ofte goederen geladen wesende, eens de Tol na advenant van een Rijcxdaelder per last over het Schip gereeckent, ende noch eens de Tol by 't stuck, ende sulcx dubbelde Tol afgevordert souden zijn, alles contrarie den voorsz. Tractate in den Iare *sestien hondert seven en veertich*, als boven op gerecht, ende specialijck den innehoude van het *twaelfde, dertiende* ende *sestiende* Articul van dien; Ende den meer-hooghstgemelten Heere Koninck soo wel als de hooch-gemelte Heeren Staten Generael van ganscher herten ghenegen wesende, daer over elckanderen te geven alle billicke satisfactie, midtsgaders soodanigen ordre te stellen, ende die voorsieninge te doen, dat hare respective Ingesetenen ende Onderdanen haer punctuelijck, ende sonder eenige d'alderminste contraventie, naer 't voorsz. Tractaet komen te reguleren, ende te ghedragen, oock specialijck bevonden wesende, dat soo wel by de Meters, als by de Tollenaers in de Havenen van Noorwegen eenige frauden ofte abusen in 't meten der Schepen, ende 't ontfangen der Tollen begaen waren. Derhalven tusschen my *Henrich Willemssen Rosenwinge* tot Lyssaggergardt, extraordinarie Gedeputeerde by de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, ende Amptman op Dracxmarck Clooster, &c. uyt den name ende van wegen hooghst-gedachte sijne Koninckl. lijcke Majesteyt ter eenre, mitsgaders Ons *Rutger Huygens* tot Clarenbeeck, Ridder, &c. *Abraham van Beveren*, Heer van Oost- ende West-Barendrecht, Oudt-Burgemeester der Stadt Dordrecht, *Iohan de Wit*, Raedt-Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt, *Cornelis Lampsins*, Oudt-Burgemeester der Stadt Vlissingen, *Iohan Baron van Rede*, Heere tot Renswoude, &c. *Epo van Boetsma, Boudewijn Iacob Mulert*, Heer tot der Leemcuyle, &c. *Iohan Schulenburgh*, Raedts-Heer der Stadt Groeningen, ordinaris Gedeputeerden in de Vergaderinge van de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, wegens de Provintien van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt en Lande, uyt den name ende van wegen hooch-ghemelte haer Ho. Mog. ter andere zyde, op approbatie ende onder aggreatie van onse respective Heeren Superieuren, binnen den tijdt van twee Maenden naer date deses, in gewoonlijcke forme uyt te brengen, is veraccordeert ende verdragen; Dat alle scheepen uyt de voorsz. Vereenichde Nederlanden op Noorwegen varende, tegenwoordich hier te Lande sullen werden ghemeten ende gebrandt, ofte hermeten ende herbrant by twee ofte drie gheswooren Meters, ende een Inspecteur, soo van d'eene als van d'andere zijde, daer toe te ordonneren ende te verkiesen, in conformite van den innehoude van het *tweede, derde, vijfde* ende *seste* artyckel van 't meer gheroerde Tractaet, ende op de Maet-Charter in het *vierde* artyckel van 't selve Tractaet geinsereert, sonder daer van in eenigen dele af te wijcken, ende hebbe ick extraordinaris Gedeputeerde uyt den name ende van wegen meer hooghst-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt belooft, gelijck ick uyt den name ende van wegen de selve beloove by desen, dat aen de voorsz. te doene hermetinge by de Officieren ende Bedienden van sijne Maje-
steyt.

steyt ghedefereert, ende de Schippers die hunne scheepen, in conformite van 't geene voorsz. is, sullen hebben laten hermeten, niets vorders dan den geordonneerden Tol achtervolgende de dispositie van 't voorsz. Tractaet, afghevordert sal worden; zijnde nochtans vermits de tastelijcke billickheyt by maniere van exceptie geconditioneert, dat alle sodanige scheepen als van die geene die conform den innehoude van 't *tweede* artyckel van 't voorsz. Tractaet, korts nae 't sluyten van 't selve gemeten, ende dienvolgende vervat zijn in de verteeckenisse ofte Registers daer van in voldoeninge van 't seste artyckel des selven Tractaets geformeert, midtsgaders tot narechtinge, soo van de voorsz. s'Konincx Officieren, als van de voorsz. Schipperen, met den druck gemeen gemaect, tegenwoordich noch in wesen werden bevonden, de voorsz. hermetinge ende herbrandinge niet onderworpen sullen zijn, maer dat aen de Shipperen van de selve hare afgenomen Maet-Brieven, ofte anderen van gelijcken innehoude sullen werden gerestitueert, ten ware nochtans ghebleecke de selve by nieuwe vertimmeringe in lengte ofte wijdte vergroot, ofte oock andersints haerlieder Maet-Brieven ende brant-teeckenen ter quader trouwen verandert te wesen: Ende hebben wy ondergeschreven uyt den name ende van vvegen onse respectiveHeeren Superieuren elckanderen wyders beloofft ende verseeckert, gelijck wy elckanderen beloven ende verseeckeren by desen, dat de selve Heeren onse Superieuren 't meer gementioneerde Tractaet, ende alle de artyckelen van dien in 't generael, midtsgaders de boven geexpresseerde *twaelfde*, *derthiende* ende *sestiende* artyckelen in 't particulier, oprechtelijck ende ter goeder trouwe sullen observeren ende nakomen, oock doen observeren ende naekomen by allen den geenen die onder de gehoorsaemheyt van de selve onse Heeren Superieuren zijn staende, sonder in prejuditie van dien yets te doen, ofte gedogen gedaen te worden, directelijck of indirectelijck, in eeniger manieren.

Ende aengesien van de zijde van hoogstgedachte sijne Koninckl. Majesteyt wyders gesustineert is, dat t'sedert den voorsz. Iaere *sestienhondert seven en veertich* eene nieuwe fabrijcque van scheepen geinventeert en in practijcque gebracht soude wesen, in sulcker voegen, dat de selve scheepen, echter vermidts eenige rondigheden ofte holten ten weder-zijden voor ende achter uytsteeckende, merckelijck meerder Hout souden konnen laden als die van de oude fabrijcke, met versoeck dat over sulcx ende tot voorcominge van alle misverstanden, die daer uyt soude konnen resulteren, over eene andere forme van metinge, ten reguarde van de selve scheepen gheconvenieert mochte werden: ende dat ter contrarie van de zijde van haer Ho. Mog. hoogstgemelte sijne Koninckijcke Majesteyt ende des selfs Ministers is ghedaen, te gemoet voeren, dat de forme der scheepen daer op tot adstructie van dien reflexie werdt gemaect, al in ghebruyck is gheweest, voor date van den voorsz. Iare *sestienhondert seven en veertich*, ende sulcx oock al voor date van 't aengaen ende sluyten van 't meer ghementioneerde Tractaet; dat oock de ronte, ofte het uytsetten in eene ronde forme, die aen de Fluyt-scheepen voor ende achter wert ghebouwt, ende oock al voor date van 't voorsz. Tractaet als boven gewoon is gheweest, ghebouwt te werden, eygentlijck niets soude geven ofte contribueren tot meerder capaciteyt ofte drachtigheyt in de Hout-ladinge ten principalen.

Ende

Ende dat mitsdien de hoogstghemelte contraherende partyen dienthalven als noch sijn staende in feyten contrarie; soo hebbe Ick Extraordinaris Gedeputeerde, uyt den Name ende van wegen meer hoogstgedachte sijne Koninckelijcke Majesteyt gereserveert ende voorbehouden, het voorschreve ghesustineerde van de selve syne Koninckelijcke Majesteyt naerder te mogen verifieren, ende doen blycken; ende wy Gedeputeerden van de hoochgemelte Staten Generael, uyt den name ende van wegen haer Ho. Mog. belooft, ghelijck wy belooven by desen, in cas sulcx tot eenigen tijde quame te blycken, dat als dan by haer Ho. Mog. daer over, ende op 't voorsz. syne Majesteyts versoeck, met de selve naerder in alle billickheyt ende rechtmatigheyt, tot verhoedinge van syne Majesteyts schade, geconvenieert sal worden.

Des hebbe Ick Extraordinaris Gedeputeerde uyt den name ende van wegen syne Majesteyt mede belooft, gelijck Ick beloove by desen, dat middelerwyle syne Koninckelijcke Majesteyts Tollenaren, ofte andere Bedienden, onder pretext van dien eygener authoriteyt, ofte andersints de Schippers uyt de Vereenichde Nederlanden op Noorwegen varende, geene andere ofte hooger Last-Tollen sullen afvorderen, als volgens de metinge, die in krachte van het tegenwoordich Verdrach sal wesen gedaen, ende dat het selve Verdrach, mitsgaders het voorgeroerde Tractaet de anno *sestienhondert seven en veertich*, punctuelijck sal werden achtervolcht ende naer ghekomen, ter tijden ende vvylen toe, by naerder Verdrach, met onderlingh goetvinden anders sal wesen geconvenieert.

Ten oorkonde der waerheyt hebben Wy hier van doen maecken, ende met onse gewoonlijcke Signaturen bevesticht twee eens luydende Instrumenten, daer van yeder van de Contrahenten eene na sich genomen heeft. Aldus veraccordeert ende geslooten in 's Graven-Hage den *vijftienden Aprilis sestienhondert acht en vijftich*. Ende was onderteeckent

Henr. Willemsß. Rosenvinge.
L. S.

L. S. *R. Huygens.*
L. S. *A. Bevaren.*
L. S. *Iohan de Witt.*
L. S. *Corn. Lampsins.*
L. S. *Iohan van Reede.*
L. S. *E. v. Boetsma.*
L. S. *B. I. Mulert.*
L. S. *I. Schulenburch.*

Soo ist, dat Wy naer rijpe deliberatie goet gevonden hebben, daer van midts desen kennisse te geven aen allen Ingesetenen ende Ondersaten van dese vereenighde Nederlantsche Provintien, ende daer benevens wel expresselijck te lasten ende beveelen allen Schipperen ende Trafficquanten op Noorwegen voorsz. mitsgaders allen anderen die sulcx soude mogen aengaen, haer nae den inhout van 't selve Verdrach of tractaet precyselijck te reguleeren, en dienvolgende mede de hermetinge daer inne gheroert, niet alleenlick sonder eenige oppositie ofte contradictie te gehengen ende gedogen, maer oock de selve elck

in 't reguard van hunne Schepen, soo veel des noot zy, behoorlijck te bevorderen, ende geensints uyt dese Lande uyt te loopen met soodanige Scheepen, als in achtervolge van 't voorsz. Verdrach de hermetinge subject zyn, voor ende al eer de selve in forme e van 't selve verdrach hermeten sullen weesen, op een poene van duysent Carolus guldens by de Schipper na te betalen. Ghelijck Wy oock allen Schipperen ende Trafficquanten, ende generalijck eenen yegelijcken wel scherpelijck interdiceren ende verbieden, de Maet-brieven die hen in gevolge van 't voorsz. verdrach de nove sullen werden gelevert, eenichsints te veranderen, te verduysteren, ofte oock de brant-teeckens op de Zeylbalcken der Schepen dien conformelick te stellen, uyt te hacken, ofte te altereren, directelick ofte indirectelick, in eeniger manieren, meede op poene van duysent Carolus Guldens, ende voorts soo in 't reguard van de eene, als van de andere, naer exigentie van hare begaene misdaet, ofte fraulde arbitralick ghecorrigeert te werden: De voorsz. poenen t'appliceren ende verdeylen, te weten, een derde-part ten profijte van den Aenbrenger, een derde-part ten profijte van den Officier die de calangie ende executie sal hebben ghedaen, ende het resterende derde-part ten profite van de gemeene saecke. Van alle 't welcken op dat niemant eenige ignorantie naemaels kome te pretenderen, Ontbieden ende versoecken Wy de Heeren Staten, Gecommitteerden Raden, ende Gedeputeerde Staten van de Provintien respective van Gelderlant ende 't Graefschap Zutphen, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, midtsgaders Stadt Groeningen ende Ommelanden, dat sy dese onse Ordonnantie van stonden aen alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeren, in allen plaetsen, daer sulcx noodich wesen sal, ende men gewoon is sodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, den Advocaten Fiscaels, midtsgaders Admiraels, Vyt-Admiraels, Capiteynen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarisen ende Commisen ter Recherche, soo in de Zee-gaten, als elders, dese onse Ordonnantie te achtervolgen, ende doen achtervolgen, procederende ende doende procederen tegens de Contraventeurs van dien, sonder oochluyckinge, faveur, dissimulatie ofte verdrach; want Wy sulcx alsoo ten dienste van den Lande bevonden hebben noodich te zijn.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, in den Hage op den *vijftienden* Aprilis *sestienhondert acht en vijftich*. Was geparapheert *Haas van Wyckel*, vt. Onder stont, ter Ordonnantie van de selve. Geteeckent *N. Ruysch*. Sijnde op 't spatium gedruct het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

Elders is gesprooken van de Keur-Brandenburgsche besendinge aen Sweeden tot Flensborch. Wat tot Sweedsche justificatie by de Heer Appelboom, ende daer tegen by den Heer Copes is gedaen, ende de ware beschapenheyt van het geheel, kan gesien worden uyt de volgende Memorien.

Ho-

Ho. Mog. Heeren;

DEn Resident Copes, comt u Ho. Mog. in den name van sijne Keur-Vorstel. Doorl. van Brandenburch sijn genadigste Heere dienst vrundtlijck versoecken, hem te verleenen Copye van seeckere geschrifte, ofte remonstrantie by de Heer Appelboom Resident van Syne Kon. Majesteyt van Sweeden, den achtienden deses u Ho. Mog. ingelevert; aenghevult, soo hy gheloofwaerdich is bericht, met vele ongemeriteerde impositien tot nadeel van Hooghstgedachte sijn genadichste Heer ende Meester, vertrouwende dat u Ho. Mog. naer hare gewoonlijcke hooch beroemde discretie, hem dese versochte Copye niet sullen weygheren om de selve aen sijne Keur-Vorst. Doorl. te senden, ende daer op ordre te ontfangen; houdende den gemelden Resident Copes sich ondertusschen by devoyr ende eedts plichte verobligeert, tot voorstant van de eere van sijne Keur-Vorstel. Doorl. voor af te seggen. Voor eerst, ten regarde van de receptie der selver Heeren Ambassadeurs tot Flensburgh, dat het senden van Ambassade, ende de admissie van dien al te wel in 't recht aller volckeren is gefondeert, als dat yemant het selve naer sijne particuliere fantasie soude mogen uytleggen, ende alsoo het selve tot Flensburgh op eene, ende tot Lauwenburgh in Pomeren op een andere maniere interpreteren; veel min dat de selve dan noch 't recht soude hebben de Heeren principalen selve, die de besendinge doen, te crimineren ende in hare personen te traduceren, ghelijck in dit onrechtvaerdich beschuldigen, als ofte hoochstghedachte sijne Keur-Vorstelijcke Doorl. by de eerste mouvementen der Poolsche Oorlogen sijne Majesteyt van Sweden tot de selve soude gheanimeert ende aengedreven hebben; daer ter contrarie waerachtich is, dat een van de voornaemste Sweetsche Ministers binnen Berlyn, ende als in de slaep-kamer van sijn Keur-Vorstel. Doorl. is ghekomen, de selve af vragende, ofte de selve woude Vriendt ofte Vyandt van sijn Majesteyt ende de Kroon Poolen wesen, ende by aldien hy sich niet soude willen verklaren, dat de Sweedtsche Wapenen hem daer toe souden dwingen, ende oock daer toe aenhouden, dat hy seeckere sijne Vestingen tot verseeckeringe soude moeten inruymen; waer over sijn Keur-Vorstel. Doorl. so seer ontroert wierde, dat het weynich verscheelde, ofte soude den selven Minister naer meriten, bejegent hebben; noch souden de Sweetsche discoursen deser Remonstrantie onder anderen daer heenen tenderen, dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. de Sweetsche partye in Pruyssen sonder noot soude verlaten hebben, waer op ende 't gene die saecke betreft, sal hy Resident om kortsheyts wille, hier by voegen Copye van seeckere Missive by sijne Keur-Vorstel. Doorl. aen sijn Koninckl. Majesteyt van Sweeden geschreven, behelsende de ware redenen ende oorsaecken van alle dese dingen; onder de welcke wel de principaelste is het ontgaen, ende in 't toekomende af te weeren alle droevige violentien, die in Pruyssen aen sijne hoogstgedachte Keur-Vorstel. Doorl. sijn ofte noch mochten gepleecht werden: waer toe oock alleene tendeert de defensive Alliantie, eerst met Poolen, ende daer nae met het Koninckl. Huys van Oostenrijck ingegaen, ende vervolgens gesloten, met geinsereerde clausule; dat soo wanneer de Sweedtsche Wapenen eenige harer Landen souden komen te invaderen, sy gesamentlijck de

de selve soude repouseren, alwaer 't oock tot in de Sweetse eygene Landen, als de voester Landen deser invasie, noyt in de ghedachte van sijne Keur-Vorstel. Doorl. ghekomen sijnde de onredelijckheden van de selve Landen te partageren, soo als by dit geschifte onvoorsichtelijck genoech soude werden geseght; doch wat proceduyren desen aengaende aen de sijde der Croon Sweeden sijn gehouden, konnen de exempelen overvloedich uytwijsen, ende den Vorst van Transilvanien ende de Croon Polen ghenoegsaem betuygen, alles gegront op dese soo eerlijcke fundamenten, gelijck de selve verdunckt, dat het *jus armorum* toelaet Landen t'in corporeren, ende dat Godt de uytdeelinge der selver door de wapenen doet, sonderlijck als daer mede voortgheset wort de eere Godes, ofte om Christelicker te spreecken, het *Evangelische wesen*; Maer ghelijck Godt sich niet laet bespotten, soo behoorden alle hooghe Regenten te weten, dat by Godt de Regeringe soo langhe in goeden staet gelaten werdt, als die op der aerden justitie wel administreert. Eyndelijck op dat u Ho. Mog. mogen weten, wat voor *leges* (gelijck spottelijcken by dese remonstrantie noch soude geallegeert staen.) Dese Keur-Vorstel. Ambassade heeft voordragen willen; Soo ist, dat de selve in dese drie Leeden hebben bestaen: Eerstelijck, syne Koninckl. Majesteyt van Sweeden, (ghelijck van de Ambassadeurs van 't Electorael Collegie ende die van andre Vorsten daer present zynde, mede is geschiet) op 't hoogste ende in alle vriendtschap te versoecken, geene invasien, als strydende tegens de solemnele beswoorene Tractaten tot Munster ende Osnabruggè, te willen doen in 't Duytsche Rijck, waer van nochtans alreede een aenvanck in de Landen des Hertoghs van Saxen Lauwenburch, ende andere aengrensende, was gemaeckt. Ten *tweeden*, de selve syne Majesteyt te versoecken, Pruyssen te restitueren ende Vreede met Poolen te maecken, midts daer voor eyschende ende ghenietende eene redelijcke satisfactie, voor de welcke oock syne Keur-Vorstel. Doorl. des noodt zijnde, sich soude garant stellen; Ende ten *derden*, dese soo redelijcke voorstellingen niets konnende by sijne Majesteyt opereren, dat syne Keur-Vorstel. Doorl. dan ghenoodtsaeckt soude zijn te staen aen de zijde van de gheoppresseerde, ten eynde het Hertochdom Pruyssen in synen voorigen staet mochte werden herstelt. Dit nu ghevveest zijnde geene *Leges*, maer seer redelijcke ende billijcke voorstellen ende verklaringe: So is aen de Heeren Ambassadeurs van syne Keur-Vorstel. Doorl. daer op door de Heeren Sweetsche Commissarisen geantwoort, dat sy syne Majesteyt 't selve niet dorsten voordragen *als een horreur, hebbende dit poinct van restitutie te hooren*, ende verders siende, dat men haer audientie trayneerde tot affront van hoogstged. syne Keur-Vorstel. Doorl. haer Heere ende Meester, syn sy genootsaeckt geweest te vertrecken, ende naer huys te keeren. Ende alsoo hy Resident ignoreert wat de gedachte Sweetsche Remonstrantie meer mochte inhouden, soo blyft hy ten fine als vooren inhereren sijn eerst ghedane versoeck, om daer van Copye te hebben, op dat die Hoochstgedachte sijne Keur-Vorstel. Doorl. 't sijner tydt mogen beantwoort worden, *Signatum 's Gravenhage* den *twee en twintichste* Iuly *sestien hondert acht en vijftich*.

J. Copes.

Extract

Extract eens Briefs gheschreven by sijne Keur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, aen den Koningh van Sweeden, den twaelfden *Novemb.* festien-hondert seven en vijftich.

TErwylen dan uwe Coninckliicke Majesteyt ter oorsaecke van de nieuwe in Dennemarcken opgeresene vyantlijcke beroerten, den aengevangenen Poolsche Oorloch heeft verlaten, ende dat de selve sonder *ons eenige de minste communicatie daer van te geven*, met syn gantsche Leger nae andere Gewesten is vertrocken, ende alsoo door een aenstaende gevaer genootsaeckt is gheweest, ons t'eenemael te abandonneren: Wy te gelijck oock insiende, onsen soo pericu-lusen Staet, ende dat uwe Majesteyt ons selfs heeft geraden, dat wy ons op de beste maniere met den Koninck van Poolen souden reconcilieren, ende onse seeckerheyt soecken, soo en hebben wy echter (of wy wel ten aensien van de bovengeschreven verlatinge, ende volgende den Raedt ons van uwe Majesteyt selfs stracx gevoechlijck hadden konnen de Tractaten (met Poolen) beginnen, die ons noyt advantageuser als die tijdt sijn aenghepresenteert: evenwel, liever het uytterste willen afwachten, als te doen 't geene hadden konnen schynen onbehoorlijck ende ontydelijck te syn gedaen; maer als ons aenghedient wierde, in wat voegen syne Koninckliicke Majesteyt van Dennemarcken soo voorsichtich syn Leger leyde, dat het u Konincklijcke Majesteyt onmogelijck was de selven tot een treffen te brengen, ende dat de Rijcx-Raden ende Standen van Sweeden uwe Majesteyt pressserden te rugge te keeren, sulcx alle hoope van in Poolen wederomme te konnen komen, was afghesneden. Dat oock de Stadt *Warschauw* buyten verwachten in korten tijdt was overgegeven, de Oostenrijcksche volckeren nae Pruyssen quamen, *Czarnetzky* met syne Troupen de Marck ende Pomeren, ende *Gontchefsky* Pruyssen invadeerde, ende by sulcke constitutie van saecken onse Onderdanen ons instantelijck versochten, dat overmits uwe Konincklijcke Majesteyt ons door der selver vertreck hadden bevrydt van de obligatie van het gemaeckte Verbondt, ons oock geene hoope toescheen op eenige der ghemelden plaetsen suffisant secours te konnen bekomen, soo hebben wy ons ende onse Staet anders niet konnen verseeckeren, als ons met Godes hulpe, met Poolen wederomme in vreede te stellen, *gelijck wy het selve oock al voor langs uwe Konincklijcke Majesteyt by geschrifte wijtloopich hebben te kennen gegeven*: Moetende het t'syner plaetse laten staen, waeromme het uwe Majesteyt belieft heeft ons de selve Brieven ongheopent werderomme te rugge te senden, daerse nochtans met de taele ende styl onder ons meenichmael gebruyckt waren ingestelt ende geschreven.

Wat nu aengaet de Graef van *Slypenbach*, ende dat de selve uwe Majesteyt aenghedient heeft, dat vvy ons Leger in het Duytsche Ryck voerden, om dat met uwe Majesteyt te conjungeren, ende 't Huys Oostenrijck vyantlijcken aen te tasten, ende weten wy niet uyt vvat fondament hy dat kan gherapporteert hebben: Want buyten dat, dat hy sulcks uyt den Naem van Uwe Majesteyt op ons heeft begeert, en is het selvighe noyt in Onse ghedachten ghekomen: Ende kan Uwe Konincklijcke Majesteyt sulcks oock lichtelijck

 oordee-

oordeelen, uyt dien dat om sulck eene resolutie in 't werck te stellen, een ryper deliberatie gherequireert werdt, ende konnen wy oock niet sien dat daer inne onse seeckerheyt soude bestaen. door dien wy door dit middel ons ende onse Landen grooter ende machtiger vyanden souden verwecken.

Dat u Koninckl. Majesteyt seyt by dit voornemen te verblyven om onsen Staet te vermeerderen ende te vergrooten, 't selve erkennen wy gaerne met een danckbaer gemoet, ende by aldien u Koninckl. Majesteyt soude willen indachtich zijn wat wy tot der selver beste hebben gecontribueert, ende wat schade om harentwegen onse Provintien geleden hebben, soo en souden wy geensins aen sulcke uwer Majesteyt intentie konnen twijffelen. Maer wy en konnen oock u Koninckl. Majesteyt niet verswygen, dat den Graef van *Slypenbach*, soo dickmaels als hy tot ons is ghekomen, niet alleen van ons heeft gepretendeert ons Hertochdom *Pruyssen*, maer oock dese laetste reyse soo sterck op de permutatie van 't selve heeft geurgeert; ende onder anderen sulcke tale gevoert, dat wy noodtsaeckelijck dese impressien hebben moeten nemen, dat het eene onmogelijckheyt was, dat een Landtschap ofte Provintie, uwe Majesteyt welgelegen zijnde, by sijnen eygenaer soude konnen verblyven. Gelijck wy nu aen u Majesteyt niet en misgunnen, so veele treffelijcke Rijcken, ende wat het Godt verders gelieft heeft aen de selve te verleenen, so verseeckeren wy ons in tegendeel dat de selve een gelijck gemoet t'onswaerts sal dragen: Betreffende het overige, bidden wy Godt Almachtich uyt het diepste onser zielen, dat h.m believe u Coninckl. Majesteyt te inspireren sodanige gedachten ende raetslagen waer door den soo seer gewensten vreede geconserveert, ende u Coninckl. Majesteyt beweecht moge worden, ons op de hier bygevoechde brieven sodanige verklaringe toe te senden, dat wy het begonnen werck van *Vreede* met *Poolen* met Godes hulpe, tot bevorderinge van 't gemeene beste ende verhoedinge van het gevreesde quaet, mogen voltrecken: 't welck geschiedende sullen wy u Coninckl. Majest. metter daet betuygen hoe seer ons ter herten gaet de conservatie van der selver stant: de welcke wy verders allen voorspoet toewenschen. Datum in ons Slot tot *Keulen* aen de Spreu, den *twaelfden November* 1657.

Memorie van den Resident Appelboom, van den 18. *July* 1658.

DEn ondergeschreven Resident van sijn Koninckllijcke Majesteyt van *Sweden*, en heeft niet konnen naerlaten, haer Ho. Mog. als aller hoochstghedachte sijn Koninckllijcke Majesteyts oudtste ende vertroutste Vrienden ende Geallieerden, mitsdesen Vriendt Nabuyrlijck tot onderhoudinge van alle goede correspondentie, te communiceren ende bekendt te maecken het geen nu jongst tot *Flensburgh* met ende omtrent de Afgesanten van sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Brandenburgh* gepasseert is, de ware beschapentheyt van dien sulcks zijnde, dat nae dien aller hoogstgedachte sijne Konincklijcke Majesteyt alreede voor een geruymen tijdt van de zijde sijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburch buyten alle reden ende verwachten allerley machinatien tegen des selfs actien, wapenen ende progressen heeft vermerct gehad, mits sijn Keur-Vorstel. Doorl. niet alleen geduyrende de jongst

Deen-

Deensche ende Sweetschen Oorloch, den Koninck van *Dennemarcken* met vertroostinge van secours, ende by diversie in aller hoogstged. sijner Koninckl. Majesteyts Landen te sullen vallen onder de handt geinstigeert heeft, om tot geen Vreede met de selve te treden, maer oock in de vergaderinge des Neder-Saxischen Creyts, alle mogelijcke verhinderinge toegebracht heeft, als men daer delibereerde op 't point van de Guarantie, ten aensien van de Deensche irruptie in't Hartochdom Bremen; hebbende sijn Keur-Vorstel. Doorl. voorts verscheyden mael in de *Pillou* de Sweetsche scheepen, geladen met Amunitien, ghedestineert tot defentie der Guarnisoenen in *Pruyssen*, wechghenomen, ende vervolgens afwijckende van de Alliantie, waer by sijn Keur-Vorstel. Doorl. soo heylichlijck ende strictelijck aen sijn Koninckliicke Majesteyt was verbonden, sich in tegendeel heymelijck geengageert heeft in vreemde, soo defensive als offensive confœderatien, soo binnen als buyten het Duytsche Rijck, met de Koningen van Hungarien ende van Polen, direct tegens aller hoogstghedachte sijne Koninckliicke Majesteyt *tanquam contra communem hostem*, onder malkanderen voor uyt partagerende, ende haer approprierende sijn Koninckliicke Majesteyts Provincien ende Landen, als of het een roof ware, van welcke Alliantien de Ratificatien selfs onderling gheextradeert zijn, waer op *Frauwenburch* in Pruyssen tegens expres accoordt tusschen sijn Koninckl. Majesteyt ende den Heer Keur-Vorst opgerecht van sijne Keur-Vorstel. Doorl. met desselfs volck beset is gheworden, en sijn Koninckl. Majesteyt aengehoorige op allerleye wijse in *Pruyssen* vervolcht ende verdruct, hebbende sijn Keur-Vorstel. Doorl. sich voorsz. bemoeyt tegens sijn Koninckl. Majesteyt ende des selfs Actien allesints ende by alle Stenden haet ende jalousie te verwecken; gelijck sulcx alles met onloochbare Documenten soude konnen betoont worden, soo dat sijn Koninckl. Majest. niet anders en heeft konnen afsien, als dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. misschien al voor lang tegens de selve in openbare vyantschap soude zijn uytghebroocken, soo Godt Almachtich sijn Koninckl. Majesteyts Wapenen niet soo merckelijck en hadde gesegent.

Allerhoogstgedachte Koninckliicke Majesteyt evenwel ongeacht alles om sijn goede genegentheyt tot vreede te betoonen, ende de vrientschap met sijn Keur-Vorstel. Doorl. te redintegreeren, aen de selve van *Gottenburch* af heeft laten weten, dat indien sijn Keur-Vorstel. Doorl. alle ghepasseerde onlusten ende misverstanden by minnelijcke compositie geliefde te laten wech leggen, sijn Koninckl. Majesteyt seer willich sich daer in soude laten vinden. Doch sijne Keur-Vorstel. Doorluchtigheyts Afghesanten, vervolgens tot *Flensburgh* aenkomende in plaets van soodanich verhoopt accommodement te bearbeyden, heeft sijn Koninckl. Majesteyt met seer groot leetwesen moeten hooren ende verstaen, dat sijn Keur-Vorstel. Doorluchtigheyt soo nauw aen sijn Koninckliicke Majesteyts vyanden was verbonden, dat sijn Afghesanten meer waren ghekomen om (midts soeckende *in aliena causa*, als in de Oostenrijcksche ende Poolsche saecken sijn Koninckliicke Majesteyt *Leges* voor te schryven) aen de selve den Oorloch aen te seggen (soo sijn Majesteyt in hunne aenbrengen niet promptelijck en wilde condescenderen) als haer eygen saecke by te leggen.

Syn

Syn Coninckliicke Majesteyt docht dit soo onbillick te zyn, dat de selve haer ter audientie niet heeft konnen admitteren, voor ende al eer sy sich hier over wyders souden hebben ge-expliceert. Ordonnerende dieswegen seeckere Gedeputeerden die in't byweesen van de Vorstelicke *Brunswijcksche Lunenburgsche ende Hessische* Afgesanten met dese Heere Keur-Brandenburchsche Afgesanten soude confereren, ende van haer vernemen ofte sy niet eerst nodich vonden de saecke van sijn Keur-Vorstel. Doorl. selfs tot een goet verdrach te brengen, onder verseeckeringe dat sy dan in 't resterende mede souden worden geadmitteert ende gehoort, door dien den Heer Keur-Vorst geen Mediateur konde wesen soo langh den selven bleef een *Fœderatus cum hoste*, dattet oock sijn Majesteyt niet gevergt konde worden dreygementen aen te hooren van des selfs vyant, maer te vergeefs: alsoo de gemelde Heeren Afgesanten, in plaets van dese redelijckheyt plaets te geven, sonder voorgaende notificatie ofte kennis, in een morghenstont van Flensborgh weeder afghereyst ende vertrocken zyn. Syn Koninckl. Majesteyt dese proceduyren vreemt vindende, belaste de Principaelste Motiven van des selfs sustenue in geschrifte te doen stellen, ende de Heeren Afgesanten nae te senden, gelijck gheschiedt is, ende uyt desen is te sien, ende daer by te considereren dat sijn Koninckl. Majesteyt alles ende meer gedaen hebbende als in de redelickheyt van de selve geeyscht kan worden, de saecke Godt bevolen moet laten zijn; Ende van haer Ho. Mog. is vertrouwende dat de selve sich niet sullen laten verrucken door verkeerde inductien, maer stantvastelijck willen blyven by soo goede intelligentie, correspondentie ende vertrouvvelijckheyt als van oudts tot beyder zijdts besten gheweest is, ende te blyven heeft tusschen syn Koninckl. Majesteyt ende haer Ho. Mog. syne Koninckl. Majesteyt dan staet daer op maeckende, wenscht van haer Ho. Mog. eenmael te verstaen der selver Vriendt Nabuyrlijck ende goede verklaringe over het jongst tot *Elbing* den *elfden September* des Iaers *sestienhondert ses en vijftich* soo solemnelijck gesloten ende onderling geteeckende Tractaet, de Acte van welckers Ratificatie syn Coninckl. Majesteyt nu by de *twee* Iaren hier heeft laten gereet houden. De ondergeschreven Resident hier op van haer Ho. Mo. een favorable ende onghedelayeert antwoordt en resolutie tot syn Majesteyts goede naerechtinge verwachtende, wenscht den selven haer Ho. Mog. van Godt Almachtich, gheluck ende voorspoedige Regeringe. *Signatum 's Graven-Hage den achtienden July sestienhondert acht en veertich.*

Copye van seeckere Missive geschreven van seer goeder handt, geduyrende de Regeringe van de Koninginne Christina, *in Stockholm den thienden December sestienhondert een en vijftich.*

DE Koninginne ende des Rycx-Standen, syn besich op middelen te dencken, om den Keur-Vorst van *Brandenburch, Pruyssen* af te nemen, ende het selvige den Koninck van Poolen over te dragen, mits conditie dat Sweeden de *Pillau* ende *Memel*, ende de voorsz. Keur-Vorst geen recompense daer voor sal hebben. N. N. heeft oock wytloopich gededuceert in seecker Concept, vvat nut voor beyde Croonen daer uyt soude komen te spruyten, ende dat men daer na een *Ligue* offensijf ende defensijf met malkander konde maecken.

Daer

Daer tegen heeft de Heer Appelboom weder ingegeben het volgende den twee en twintichsten July.

DE ondergeschreven Resident van Sweeden by sijn Memorie van den *achtienden* deses haer Ho. Mog. hebbende verseeckert van sijn Koninckl. Majesteyt goede intentie tot onderhoudinge van een oprechte ende goede correspondentie, neemt de vrymoedigheyt om ten selven fine wederom te seggen, ongeerne te vernemen dat den Heere Chur-Brandenburchse Minister alhier soeckt te sugilleren 't geene den voorsz. Resident by de gemelte sijne Memorie heeft gesegt op 't subyt vertreck der Heeren Chur-Brandenburchse Afgesanten tot *Flensburgh*, als of het soude zijn een contraventie van 't recht der volckeren, daer onder hy odieuselijck oock laet insueren het ophouden der Heeren Ambassadeurs van haer Ho. Mog. tot *Lauwenburgh*. Nu is bekent dat omtrent de Gesanten het eene gemeene styl is eerst t'examineren der selver hoedanigheyt. Gelijck by exempel als den Koninck *Vladislaus* van Polen omtrent 't Iaer 1637. had getrout, door sijn Stenden daer toe aengeperst, een Princesse van Oostenrijck in plaets van een ander Princesse (daer mede sijn Maj. evenwel niet en was geengageert) en sijnen Ambass. *Rey* na Engelant om sulcx te excuseren afvaerdichde, so heeft de selve in lange en veel weken tijt noyt tot audientie connen comen, en is ongehoort verreyst, 't welck dien Koninck nochtans (hoewel een Souverain en groot Prins) noyt voor een inbreuk van 't *jus gentium* heeft opgenomen. In 't Iaer 1641. wierde den Graef, nu Vorst van *Auersberg*, Ambass. van den Keyser, veel maenden hier opgehouden, en hoewel hy eyndelick nader last ontfing, en aen desen Staet contentement, nopende de tytulen en andersints, presenteerde te geven, so vontmen doch niet goet den selven te hooren, sonder dat 't voor een violatie *juris gentium* gehouden wiert. De Koninckl. Portugaelse Ambass. *Zousa Macedo*, is in 't Iaer 1651. veel maenden opgehouden eer hy ter audientie quam: den Kon. Sweetse Afgesante *Spiering* van gelijcken in Engelant en wat diergelicke meer is. Het onderhouden van ordre en van gemene wetten is noyt genoemt geweest in observantie van 't *jus gentium*, en soude 't een vreemt recht zijn Koningen en Princen te obligeren tot esgale admissie van Ambassadeurs, 't sy dat sy van vrienden of vyanden komen, alhoewel sijn Konickl. Maj. eygentlik in desen niet kan geseyt worden audientie geweygert te hebben, zijnde maer vier dagen opgehouden. Aengaende 't ander, is het soo wel elders als hier mede buyten costume, dat Gesanten, hoe hooch en groot die oock mochten zijn, soude mogen gaen ofte komen van ofte na vyantlijcke plaetsen, veel min sodanige die belegert zijn sonder paspoort, en in den Oorloch luystert sulx seer nau, so dat de Commandeur in *Lauwenburg* by de Heeren Ambassadeurs van desen Staet daer van selfs is geexcuseert, ende noyt klachten daer over gedaen sijn geworden. Immers en conde sulcx sijn Koninckl. Majest. verre en diep in Polen zijnde, en lang doot geseyt, niet worden geimputeert. Den Heer Rijcx-Cancelier evenwel (niet tegenstaende 't anders had connen verstaen worden, na 't exempel van Konink *Sigismundus* van Polen, die al eer seer qualick nam dat *anno* 1627. de doenmalige Heeren Ambs. van desen Staet by den Koning *Gustavus* gingen, voor datse by hem Koning *Sigismunt* waren geweest) van de sake verwittigt zijnde, heeft de hoochgedachte Heeren Ambassadeurs van desen Staet laten

laten passeren, ende daer naer alle behoorlijcke eer ende respect ontfangen ende bejegent. Soo als mede vervolgens ghedaen heeft sijn Kon. Majest. selfs uyt Polen in Pruyssen te rugge comende, ende met haer Excellentie sluytende het so menigmael-genoemde Tractaet van *Elbing*, tot begeerte en tot contentement van haer Ho. Mog., self sijn Konincklijcke Majesteyt heeft het altijdt seer leedt gedaen, dat door de misgunners der goede vrientschap ende correspondentie tusschen syn Koninckl. Majesteyt ende haer Ho. Mog. de uytwisselinge van dien tot noch toe verhindert is, ende 't is te beklagen, dat altans de Heeren Keur-Brandenborgse Ministers op nieu aen die koorde gaen trecken; d'ervarentheyt heeft alrede geleert dat sulx niet heeft gedient als de Navigatie meer en meer te sparen, en te verbinderen, daer ter contrarie door 't selve Tractaet alles watmen heeft konnen bedencken gereluleert en vast gestelt is. d'Onderschreve Resident sal tot besluyt seggen, dat by hem in sijn voorgaende Memorie niets geposeert is, 't welck niet by geloofwaerdige Acten kan, ende t'sijner tijdt sal blycken, inhaererende sijn voorige vertrouwende, dat haer Ho. Mog. na hare wysheyt geen oor sullen gelieven te leenen aen eenige persuasien die de goede vrientschap tusschen sijn Koninckl. Majest. ende haer Ho. Mog. soude konnen doen verflauwen ofte altereren, ende by consequentie de uytwisseling der ratificatie des Elbingse Tractaets langer doen opschorten ende uytstellen, waer op den selven al noch van haer Ho. Mog. een favorable resolutie is verwachtende. *Signatum 's Graven-hage den vijf en twintichsten July sestien hondert acht en vijftich.* Geteeckent HARALD APPELBOOM.

Extract uyt de Muse Royale of vers Burlesque wekentlijck tot Paris werdende gedruckt No 4. den 13. July 1658.

Selon les nouvelles d' Ausbourg,
De Stettin, Berlin & Hambourg,
Les Roys d'Hongrie & de Pologne
Pour mieux tailler de la besoigne
Es Plusieurs Region du Nord,
Aux Suëdois qu'ils craignent fort,
Ont si bien fait par leurs Cabales,
Qu' a ces deux puissances Royales
Brandebourg s' est associé:
C'est assés bien negocié
Mais si ce Prince de l'Empire
Apprehende d'avoir du pire,
Voyant ses Estats en danger,
Ne peut il pas encor changer?
Si, quand on est en mauvais termes,
Aucuns se picquent d'estre fermes

Et bons amis, Iusqu' au trepas:
Brandenbourg ne s'en pique pas &c.

Extract uyt een Brief van een Keur-Brandenburchsche Minister geschreven, Berlyn den negenden May sestienhondert een en vijftich.

OF wel volgens de Rycx-Constitutien, ende de noch nieuwelicx getroffene ende gepubliceerde Osenbruchsche generale Rycx-Vreede, so dier besvvooren en belooft is, dat niet feytelicx of dadelicx by 't eene Lidt des Rycx tegen 't ander sal of moet werden voorghenomen: Soo is echter in den Raedt van syn Keur-Vorstel. Doorl. van Brandenburch beslooten, den Hartoch van Nieuburch met gewelt ende ongewaerschout t'overvallen, ende hem syn Lant ende Luyden afhendich te maecken, &c.

De Heer Appelboom op sijn Memorie van den achtienden Iuly krijgende een generael antwoort/ sonder te verklaren raeckende de secoursen die Keur-Brandenburch hier socht tegen Sweeden, heeft den vyfden Augusty al nach ende wederom versocht eenige nader verklaringe. Doch alles adverso flumine. Want men hier sich bevont geinteresseert om te faboriseren alles wat gingh tegen de Sweetsche dessepnen. 't Was Oostenrijck, Pools ofte anders. Gelijck van een aengename notificatie was die de Heer Richard Koninckl. Spaensche Secretaris ende Minister dede/ dat Donderdagh den achtienden Iuly was geschiedt de electie van den Ungarische Koninck Leopoldus tot Rooms Keyser, ende dat de Kroninge soude gedaen worden den twee en twintichsten, dat hy sulckx met een Expresse hadde laten weten aen desen Staet/ met de welcke hy soude houden alle goede correspondentie. Prins Maurits van Nassauw hadde oock van wegen desen Staet gedaen de geluckwenschinge aen de Keyser, die sulcx had beantwoort met teeckenen van affectie/ en dat hy eer langh door den Heer Friquet, hier te senden/ sulckx oock soude betuygen.

Ende van wegen Poolen quam hier de Heer Pinoccy, die sich Saterdach den seventienden Augusty liet aengeven dat hy quam als Legatus extraordinaris; men nam sulckx als of hy was Extraordinaris Ambassadeur/ ende van behooren hem te recipieren na die waerdigheyt; maer op dat stuck door den Agent gewaerschout zijnde/ seyde sulckx niet te pretenderen/ ende dat Legatus niet moest worden verstaen Ambassadeur. Hy wiert simpelijck ter audientie gehaelt den een en twintichsten, door de Heeren vander Steen ende Duyst van Voorhout, met twee Carossen/ d'een met vier, d'ander met twee Paerden. Seggende in 't Latyn/ hier getranslateert:

Ho. Mo. HEEREN;

SYne Koninckl. Majesteyt van Poolen ende Sweeden, Mynen genadichste Heere, estimeert soo hooch uwe Republick, de welcke is een groot vercierssel van de Weerelt, ende acht soo seer uwe affectie tot sijne Majesteyt ende de Republick van Poolen: Sy draecht soo een danckbaer herte tot u, ende is soo sorchvuldich over alle de periculen die u souden mogen overkomen, dat sy meent nimmermeer haere satisfactie te konnen nemen, indiense anders als door

door myne Extraornarise Afgesantschap alle die dingen u te kennen soude geven.

Het betaemt my dan, voor alle dingen uwe Ho. Mog. te gratuleren over de goetgunstige genegentheyt van een soo grooten Koninck, de welcke, gelijck het betaemt eenen die gheboren is by naer uyt een hemelsche bloedt, grooter zijnde als beyde de fortuynen van voorspoet ende tegenspoet, van ghemoet hooger als het Rijck, niet bevangen zijnde door de inspiratie van de smeeckende fortuyne, door de met voeten getreden rechten van Verbonden ende Eeden, strijdt om een anders goederen te hebben (welcke Koninckliicke Hoogheyt plach geacht te worden by den geenen, de welcke de maximen van het Christendom, dat is, van de ware liefde in die tijdt niet en kenden) maer met een hoochmoedigheyt ende stantvastigheyt van het begin van sijne Regeringe af, kloeckmoedich resisterende de tegenstrydende fortuynen, na dat hy heerlijcke victorien door sich verkregen hadde, niet meer ter herten neemt, als de Republijck die door een trouloose draye wint gedreven en gebogen is; m.er niet gebroocken kan worden, te restitueren, en voortaen sorge te dragen door zijne, ende der Princen sijne Vrienden, voornamentlijck uwe voordeel.

Hy volcht daer in de voetstappen van de Doorl. Koningen van Poolen sijne Voorsaten, de welcke nimmermeer vergetende de oude Vrientschap tusschen het Rijck van Poolen ende de Vereenichde Nederlanden, ja oock Religieuselijck de selve eerende, altoos het profijt van de Hollanders, seer gunstich zijn geweest.

Poolen en kan oock geen berouw hebben van de vriendtschap die onverbreeckelijck met uwe gehouden is geweest, ende het valt oock soo uyt dat ghy niet t'onrecht meucht roemen van de affectie van soodanigen ende soo grooten Koninck, want ghy openbaer gemaeckt hebt voor alle de Werelt, hoe stantvastelijck ghy oock de vriendtschap onderhouden hebt, wanneer ghy voor twee Jaren gesonden hebt een machtige Vloot om Dantsick te secoureren, ende soo menichmael uwe Ambassadeurs, Mannen met groote wijsheyt begaeft, op datse de fackel van Vreede ende ruste uyt uwen Name souden voordragen. Alle welcke dingen sijne Koninckl. Majesteyt mijn Genadichste Heer altoos met een danckbare geheugenisse vervolcht: want de danckbaerheyt is, na sijne Koninckliicke oordeel, soo grooten ghedeelte van de Iustitie, dat de geene welcke die nae laet, sijne Majesteyt twijffelt, ofte hy kennisse heeft Godt met een waerachtich gevoel van Godtvruchtigheyt te eeren.

Derhalven sijne Majesteyt seer bewogen zijnde door de tegenwoordige standt van de Oost-Zee, heeft begeert dat ick herwaerts soude reysen, ende uwe Ho. Mog. verclaren sijne Koninglijcke goetgunstigheyt ende stantvastige begeerte om het voordeel, ruste ende verseeckerheyt van de Commercien van uwe Republijck door alle middelen die de selve mogelijck zijn, te bevorderen ende te conserveren.

Ghy weet wel, Ho. Mog. Heeren, hoe veel daer aengelegen zy, Pruyssen in sijne voorgaende ende oude staet te conserveren. Ghy weet wel, hoe meenichmael de Sweeden getracht hebben veranderinge daer in te brengen, soo door de Wapenen, als door loosheyt. Ghy weet wel, met wat stantvastigheyt ende

ende met wat kosten de Voorsaten van sijne Koninckl. Maj. mijn Genadigste Heere dat voornemen te ghemoet gegaen hebben, ende nu oock van syne Majesteyt te gemoet gegaen wordt. Eyntlijck is U oock niet onbekent, hoe precijs, ende hoe sincerelijck syne Majesteyt aen sijn sijde mede gepresteert heeft alles wat van sijn Doorluchtigde Broeder ende Voorzaedt, met de Stumdorffiaense Accoorden belooft is geweest.

Nochtans weten wy niet, met wat frivole ende hoe verre, ja inghebeelden gesochte oorsaken, terwyl de geaccordeerde Treves noch duert Pruyssen nu aengetast wort, ende den Doorluchtigen Koning mynen Heer, van de Sweeden, die met geene vyantschappen, ofte op andre wyse ghetercht ofte ghequetst syn met de oorlog aengesprongen is.

Hier uyt blyckt klaerder als des middachs Sonne, dat Sweeden syne oude raetslagen drijft, ende niet alleen tracht de oude vryheyt van de Oost-zee te verdrucken, maer oock de fondamenten daer toe alrede geleyt heeft, na dat Lijflant, ende eenige plaetsen in Pruyssen, genomen zyn, ende den Doorlugtige Koninck van Denemerck, Heere van de naute van dien Zee, so seer verdruckt is.

Door welcke vreemde beswaernissen, indien yemant seydt, dat de verbonden met de Ho. Mog. Heeren Staten soo menichmael van de Sweden ingegaen (door de welcke de vryheyt van de Oost-zee altoos solemnelijck versocht is geweest) indirectelijck ende stillekens gevioleert wordt, dunckt my voorwaer, dat niet te vergeefs spreeckt.

Hoe het zy: Daer is niemant meer aengelegen om dit quaedt te gemoet te gaen, ende de vryheyt van de Commercien te versorgen, als u Ho. Mog. Heeren, de welcken de grootste Coophandel, na datse eerst van Sluys, daer na van Brugge, en eyndelijck van Antwerpen verhuyst is, in uwe schoot ontfangen zijnde, tot noch toe geluckig voedet; en met uwe Navigatie, vermaert door hare doorluchtige macht en ordre, de verre afgelegen plaetsen van Oosten en Westen, tot groot voordeel van uwe Ingesetenen, ende van de gantsche Wereldt te samen voeght. Derhalven oordeelt sijne Koninckl. Majesteyt mijn Genadichste Heere, dat men hier aldermeest behoort te insisteren, ende by tijts met allerley middelen te ghemoet te gaen, dat niemant absoluyt meester van die Navigatie worde, ende als dan sodanige Monarchie oprechte, die de gantsche Wereldt beswaerlijck, maer voornamentlijck uwe Provintie van Hollandt ('t welck Godt verhoede) schadelijck soude zijn.

Dit sijn de dingen die sijne Koninckl. Majesteyt myne Genadichste Heere belast heeft Uwe Ho. Mog. te kennen te geven, bereydt sijnde in het voorstaen van de liberteyt der commercien van de Oost-Zee, door my sijne Afgesante met genoechsame instructie voorsien zijnde, de raetslagen te communiceren, een defensijf verbondt van de selve vryheyt te maecken, ende sijne Koninckl. affectie ende sorge met der daet te getuygen: Gelijck ghy alle dese dingen breder sult konnen verstaen, in dien volgens gewoonte uwe Ho. Mog. gelieven, tot verder conferentie met my over dese dingen, Gedeputeerden te verkiesen.

Terstont daer na quam den Heer Friquet, die sich eenige dagen onbekent hiel/ entlijck den derden September ingevende de volgende sijn Credentiael.

LEOPOLDUS, Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ Dalmatiæ; Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ Stiriæ Carinthiæ Carniolæ & Virtembergæ, Comes Tyrolis, &c. *Charissimis Amicis nostris generalibus fœderati Belgii statibus* salutem & benevolentiam nostram Cæsaream, *Amici charissimi*, mittimus ad vos honorabilem Consiliarium nostrum & sacri Imperii fidelem dilectum *Iohannem Friquetium*, ut de nostro Amicitiæ & bonæ Viciniatis studio certos vos reddat: prout ex vivo ejusdem consiliarii nostri sermone percipietis, cui plenam in hoc fidem habere cupimus, vobisque, benevolentiam nostram Cæsaream offerimus. Dabantur in Civitate nostra Imperiali *Francofurti*, die 3. Augusti 1658. Regnorum Nostrorum Romani *primo Hungariæ quarto, Bohemiæ* vero *secundo*. *signatum*, Ferdinandus *Comes Curtius*.

Vester Bonus Amicus Leopoldus, *subsignatum* I. Walderode.

Door desen geduyrende den Oorlogh met Spangien hadden de Keysers het noyt konnen of willen te pas maecken/ dit wiert wel opgenomen/ zijnde *Charissimi Amici* 't selve/ wat is *Tres-chiers grands Amis*?

Hy wiert ter audientie gehaelt gelijck de Poolsche, door de Heeren Crommon, ende van Renswoude. Hy sprack in 't Latijn, van des Keysers affectie/ voorts complimenten/ de Heer Bootsma presiderende/ heeft van wegen hare Ho. Mog. hem weder verseeckert van alle goede Vrient- ende Nabuyrschap deses Staets/ ende dat de besendingh ende persoon aengenaem was.

Raeckende de Poolsche Gesante sijn by Hollandt omtrent sijne Negotiatie geremarqueert ende ingebracht volgende consideratien den vierden December.

In den eersten, Nademael nu eenigen tijdt geleden in de onderhandelinge over de evacuatie van Pruyssen onder eene pecuniele Satisfactie door den Heer Ambassadeur van Vranckrijck uyt den Naem ende van wegen den Koninck van Sweden voorgedragen was/ dat de voorsz. Satisfactie sonder merckelijcke beswaernisse van de Croon Poolen soude connen werden ghegeven/ namentlijck/ ingevalle aen de Koninck van Sweden eenigen opheff van Tollen in Zee toegestaen wierde/ over de goederen in/ ofte uyt het Rijck van Poolen gevoert werdende naer 't exempel van 't geene in den Jare negen en twintich is gepractiseert geweest/ dat den hoochst-gemelte Coninck van Poolen daer over geerne van de intentie van hare Ho. Mog. soude wesen gheesclaircceert/ op dat sijne Majesteyt ingevalle het werck tot een besluyt van Vrede mochte comen/ soo veel mogelijck alles tot contentement ende naer 't Interest van sijne Vrunden dirigeren mochte

Ten anderen. Aengesien den hoochst-gemelte Coninck van Poolen alberyts met den Coninck van Denemerck ende den Keur-Vorst van Brandenburgh tot defensie van hare respective Rijcken ende Landen by Tractate was verbonden/ dat sijne Majesteyt oock bereyt was met hare Ho. Mog. eene defensive Alliancie tot conservatie van de vrye Navigatie ende Commercie op de Oost-Zee aen te gaen.

Ten derden, Nademael het soude connen gebeuren dat de Stadt van Dan-

sick

ock door belegeringe wierde benauwt/ dat over sulcx hooghst-gemelde sijne Majesteyt is versoeckende dat haer Ho. Mog. in sulcken cas de voorsz. Stadt met een considerable Vloot gelieven te secoureren.

Ten vierden, Dat meerhooghst-gemelde sijne Majesteyt geerne soude verstaen wat haer Ho. Mog. genegen waren tot preservatie van de Coninck ende 't Rijck van Denemerck in hare jegenwoordige oppressie te contribueren op dat hy Heere Afgesante dienthalven mede de goede meninge van den hooghst-gemelten Coninck van Poolen nader openen ende uytleggen mochte.

Eyntelijck, ende ten vijfden, Aengesien wederom op nieuws daer van by-een-comste ghelept was tot Braunsbergh omme aldaer nader te handelen van vrede tusschen Poolen ende Sweden, dat sijne Majesteyt over sulcx geerne ten spoedichsten soude geinformeert wesen/ of haer Ho. Mog. in de selve Tractaten souden gelieven t' intervenieren ende geincludeert werden/ als geconfoedereerden van sijne Majesteyt/ dan of hare Ho. Mog. haer aldaer alleenlijck als Mediateurs souden gelieven te dragen ende te laten vinden: Waer op gedelibereert zijnde/ is goet-gevonden ende verstaen/ dat van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt de saecke daer heenen soude werden ghedirigeert/ ten eynde de meergemelde Heere Afgesante op de boven gheexpresseerde pointen tot antwoort te mogen werden toegevoecht.

Op 't eerste, Dat haer Ho. Mog. ten hooghsten soude misvallen eenige nieuwe invoeringe van Tollen ofte andere beswaernissen op de Oost-Zee, gelijck de selve hare Ho. Mog. intentie in den Jare ses en vijftich abondantelijck was ghebleecken/ ende dat haer Ho. Mog. over sulcx van de Coninck ende de Republijcke van Poolen geensins verwachten/ dat de selve daer toe hare toestemminge ofte eenige de minste occasie souden willen geven.

Op 't tweede ende derden, der voorsz. pointen dat hare Ho. Mog. met goede insichten tot conservatie van de vrye Navigatie ende Commercie op de Oost-Zee, ende specialijck tot preservatie van de Stadt van Dansick op den tienden ende twaelfde July des Jaers sestien hondert ses en vijftich respective/ soo met de Minister van de Stadt van Dansick, doenmaels alhier aenwesende/ als met den Heere de Bye, Resident van sijne Majesteyt hadde opgherecht ende gesloten seeckere verbintenisse/ specialijck tot verhoedinge van nieuwe ende onrechtmatige belastingen op de Schepen ende Goederen/ naer/ ofte van de Stadt van Dansick comende/ ofte vervoert werdende/ sonder dat tot noch toe daer op de beloofde ratificatien uytgebracht waren/ ende ingevalle de meergemelde Heere Afgesante sich gequalificeert vont om op de voltreckinge van de voorsz. Verbintenisse hare Ho. Mog. de gerequireerde satisfactie te doen hebben/ dat hare Ho. Mog. in sulcken cas van hare zijde noyt in gebreecken soude blyven de meergenoemde Stadt van Dansick van alle oppressien ende violentien te helpen bevryen/ ende sulcks mede de Navigatie ende Commercie op 't Rijck van Poolen ten besten te assecureeren/ met byvoeginge dat hare Ho. Mog. oordeelden dat het selve fundament gelept zijnde vervolgens mede beyderzijdts nadere intentien ende interessen seer lichtelijck bereyckt ende gheconsequeert soude konnen worden.

Op 't vierde point/ dat haer Ho. Mog. metter daet ende door reele preuven

soo metten senden van eene considerable Vloot Oorlogh-Schepen / als met het stuyren van secoursen aen de Koninck van Denemerck oogen-schynlijck betoont hebben / dat de selve geresolveert waren volgens gemaeckte Tractaten ende Alliantien / den hooghst-gemelte Coninck na hare uyterste vermogen te libereren van de oppressie sijner Vyanden daer mede sijne Majesteyt jegenwoordich wiert gedruckt / ende dat hare Ho. Mog. hoopten ende vertrouden dat de andere gheallieerden van de Coninck door 't selve exempel meer ende meer geanimeert souden werden om haer in ghelijcker wijse tot soo loffelijcke eynde na uyterste vermogen t'esvertueren.

Ende wat belanghde het voorgeroerde laeste point / dat hare Ho. Mog. van de voortganck der by-een-comste daer inne vermelt nader geadverteert ende verseeckert werdende / in geen gebreecken souden blyden / haer gemachtichde of gemachtichden derwaert te senden / met sodanige last ende Instructie / als naer ghelegentheyt van tijden ende saecken tot bevorderinge van de algemeene ruste inde Oosters quartieren soude wesen gerequireert.

Aen de Keur-Brandenborchiche Ministers op haer veelvoudige Conferentien Memorie ende aensoeckinge / was alreede gegeven het volgende antwoort.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien, geexamineert ende overwogen hebbende den inhoude van seecker Memoriael, den *elfde* deser aen haer Ho. Mog. gepresenteert by de alhier aenwesende Ministers van de Heere Keur-Vorst van Brandenborgh; Oock gehoort het rapport van de Heeren van *Ommeren* ende andere haer Ho. Mog. Ghecommitteerde met de selve in conferentie geweest zynde, mitsgaders gelet wat vorders by de tegenwoordige conjuncture van saecken, ten regarde van de entreprinse der Sweeden op 't Rijck van Dennemarcken by den Staet geresolveert, ende in 't werck soude dienen gestelt te worden, hebben naer rype deliberatie goetgevonden den gemelte, Heeren Keur-Vorstelijcke Brandenborgsche Ministers op 't voorsz. Memoriael voor antwoort toe te voegen dat haer Ho. Mog. den Heer van *Wassenaer* Luytenant Admirael by naerder aenschrijvens hebben bekent gemaeckt, dat boven ende behalven 't geene hem albereyts in mandatis is gegeven, het voorname Ogemerck van de Staet daer heen gaet. *Inden eersten* dat de Sweetsche Troupen haer tegenwoordich bevindende op 't Eylant van *Zeelandt* mogen worden belet het overschepen op *Holsteyn* ofte *Iutlant*, ende sulcks de conjunctie met de verdere Troupen haer onder 't beleyt van den Prince van *Sultsbach* aldaer bevindende; Ende ten *anderen* by soo verre den hooch-ghemelte Heer Keur-Vorst van *Brandenborch* genegentheyt mochte hebben, een gedeelte van syn armee tot secours van den Coninck van *Dennemarcken* over te brengen op *Zelandt* voornoemt, ofte op eenige andere Eylanden van *Dennemarcken* voorsz. dat sulcks van wegen desen Staet by alle moghelijcke ende sortable middelen moge worden gefaciliteert. Dat derhalven hy Luytenant Admirael in plaets van sich met syn onderhebbende Vloote te onthouden in ende ontrent den *Orisont*, ofte wel ontrent de Rijcken van *Dennemarcken* ende *Noorwegen*, hem met den selven vloot sal mogen begeven ende onthouden in ende ontrent den grooten *Belt*; ende aldaer 't sy in een gros ofte wel

in

in Esquadres verdeelt, neerstelijck te rigileren, ende al wat doenlijck is, te contribueren om de voorgheroerde conjunctie van de Sweedtsche Legers te beletten. Ende inghevalle den meer hoochgemelde Heere Keur-Vorst van *Brandenburgh* gedisponeert mochte wesen, om een gedeelte van sijn onderhebbende Armee als boven, te doen overbrengen, dat hy Lt. Admirael voorsz. in sulcken cas tot facilitatie van dien, niet alleenlijck sal hebben te ghebruycken sijn onderhebbende Vloot, maer oock geauthoriseert ende gelast wesen, gelijck haer Ho. Mog. hem by 't voorsz. naerder aenschryvens hebben geauthoriseert ende gelast, om tot Transport van de voorsz. *Brandenburghsche* Crijghsvolckeren te pressen, ende aen te houden alle de Schepen ende vaertuygen, die daer ontrent sullen wesen te vinden, ofte in Zee aen te doen, soo van de Ingesetenen van desen Staet als van andere Natien, onder belofte ende met verseeckeringe van daer vooren behoorlijcke vrachten te sullen genieten; Dat hy Lt. Admirael over 't geene voorsz. staet soo met sijn Keur-Vorstel. Doorl. als met den Heer Ambassadeur *Ysbrandts*, die sich tegenwoordich aen 't *Brandenburghsche* Hof, ende ontrent den persoon van den Heere Keur-Vorst is onthoudende, sal hebben te corresponderen: hebbende haer Ho. Mog. ten voorsz. eynde hier van by missive kennis gegeven aen den ghemelten Heere *Ysbrandts* om sulcks den meer hoochgemelte Heeer Keur-Vorst soo haest doenlijck te communiceren ende notificeren, met versoeck dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. des selfs intentien op 't aldersspoedichste soo aen haer Ho. Mog. directelijck, als mede aen den meergemelde Lt. Admirael, ten fine als boven ghelieve bekent te maecken. Alles met dien verstande dat hy Lt. Admirael eerst ende voor al het ooge hebbende op de executie van sijn voorige Instructie, hem vervolgens naer den inhoude van dese haer Ho. Mog. goede meninge ende intentie sal hebben te reguleren, ingevalle naer gedane communicatie van dien aen den hoochst gemelten Coninck van *Denemercken*, sijn Majesteyt daer toe ordre soude ghelieven te geven. Edoch by aldien den meer hoochstgemelten Coninck niet in State soude mogen sijn om soodanigen communicatie te ontfangen ende de voorsz. ordre te gheven, ofte dat sulcks oock sonder merckelijcke tijt versuym niet soude connen geschieden, dat hy Lt. Admirael hem tot executie deses sal hebben te beneerstigen ende te bespoedigen. Dat voorts haer Ho. Mog. hebben gheresolveert dat van wegen desen Staet op 't spoedichste een Minister sal worden gesonden aen den *Grootvorst* van *Moscovien*, ende dat den Raedt van State der voorsz. vereenichde Nederlanden versocht is, den meerhoochgemelde Heere Keur-Vorst met een tamelijck quantiteyt van *Buspolver* ende van *Lonten* by leeninge te voorsien, mits den Valeur van dien alvoorens begroot, ende ter concurrentie van de selve by de opgemelte Keur-Vorstel. Ministers gepasseert, ende ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. overgelevert wesende, behoorlijcke obligatie met belofte, om de selve binnen seeckere corten tijdt by den meer hoochgemelten Heer Keur-Vorst te sullen doen ratificeren: Versoeckende haer Ho. Mog. den meerghemelte Heeren Ministers van dese haer vrunt naerbuyrlijck verclaringe ende antwoort favorabel rapport te doen, ofte wel naer ghelegentheyt de selve over te schryven aen sijn Keur-Vorstel. Doorl. met verseeckeringe dat haer Ho. Mog. ghemeynt sijn

 ende

ende blyven te continueren in haer affectie ende genegentheyt, tot onderhoudinge van alle goede correspondentie ende handthavinge van de gemene Interessen, ende sulcks in dese tegenwoordige ongelegentheyt van den hoochstgemelde Coninck ende Croon van *Denemercken*, ghecauseert door den onverwachten Inval van den Coninck van Sweden in Zeelant, noch naerder effective ende met ter daet sullen soecken te betuygen. Daer op sijn Keur-Vorstel. Doorl. een vast vertrouwen believe te stellen. Gedaen ter Vergaderinge van de Hooch-gemelte Staten Generael, in den *Hage* den *tweeden Novembris sestien hondert acht en vyftich*, was gheparapheert C *Huubois*. vt. Onder stont ter Ordonantie van de selve, ende geteeckent *N. Ruysch*.

Ende aen de Heeren Fransche ende Enghelsche Ministers desgelijcks op haer veelvoudige ingevingen tot bevredingh van de Oosterschen gewesten, hebben geformeert het volgende antwoort.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden doorgesien ende overwoogen hebbende den inhoude van de Memorie by den Heere de *Thou* Ambassadeur van den Koninck van Vranckrijck op den *dertichsten* der voorleden Maent aen haer Ho. Mog. gepresenteert, raeckende den Oorloge tusschen de Koningen van Sweden ende Denemercken, onlanghs opgeresen ende de bevredinge van de Oosterschen gewesten, hebben na rype deliberatie goet gevonden, den ghemelten Ambassadeur daer op midts desen tot antwoort toe te voegen, dat haer Ho. Mo. met sonderlinge aengenaemheyt, opgenomen hebben de verclaringe uyt de naem ende van wegen den hoochgemelte Koninck gedaen, van dat sijn Majesteyt bereyt is nevens den Heer Protector van de Republijck van Engelant, Schotlant ende Yerlant, met haer Ho. Mo. te copereeren tot bereyckinge van 't eynde by haer Ho. Mo. Resolutie van dato den *seven en twintichsten* der voorleden Maent voorgestelt, namelijck tot *uytwerckinge van de Vrede* in de voorgeroerde Gewesten, sijnde haer Ho. Mo. van hare zyde genegen ten selven eynde en tot voortsettinge van de gesamentlicke Mediatie der voornoemde drie Staten, ten spoedigsten mede *Extraordinaris Ministers aen beyde de hoogstgemelde Coningen* af te senden, met last ende instructie om met en nevens de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt sodanige voorslagen ende Officien tot accommodement te doen ende te helpen uytwercken, als men met onderlingh confert na de occurrentie van tijden ende saecken ten fine voorsz. de *sortabelsten ende bequaemste achten sal*; dat haer Ho. Mog. oock boven al sullen behartigen ende helpen besorgen, ten eynde de voorsz. Vrede *vast ende eewichduyrende wesen moge*, ende *alle bedenckelijcke precautien sullen helpen by-brengen ofte amplieeren*, die ten selven eynde de beste ende efficatieuste geoordeelt sullen worden.

CONCEPT.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ghesien, geexamineert ende overwogen hebbende den inhouden van de Memorie by den Heere *Downinck* Resident van de Protector van Engelant, Schotlant ende Yerlant, op den *dertichsten* der voorleden Maent aen haer Ho. Mog. gepresenteert, raeckende de bevredinge van de Oorsterschen gewesten, ende voornamentlijck van de

de Koningen van Sweeden ende Denemarcken, hebben nae rype deliberatie goetghevonden de ghemelte Resident daer op midts desen tot antwoort toe te voegen, dat haer Ho. Mog. met sonderlinge aengenaemheyt opgenomen hebben de verclaringe uyt den name ende van wegen den meer hoochgemelte Heeren Protector ghedaen, van dat sijn Hoocheyt bereyt is nevens den Coninck van Vranckrijck met haer Ho. Mog. te copereeren tot bereyckinge van 't eynde by haer Ho. Mo. resolutie van date de *seven en twintichsten* der voorleden Maent voorgestelt, namentlijck tot uytwerckinge van de vrede in de voorgeroerde gewesten, sijnde haer Ho. Mog. van hare sijde genegen ten selve eynde ende tot voortsettinge van de gesamentlijcke Mediatie der voornoemde *drie* Staten in de voorsz. Memorie als 't beste middel daer toe tenderende voorgeslagen, ten spoedighste mede *Extraordinaris Ministers* aen beyde de hoochstgemelte Coningen af te senden, met last ende instructie om met ende nevens de Ministers van *Engelandt ende Vranckrijck* soodanige voorslagen ende Officien tot accommodement te doen ende te helpen uytwercken, als men met onderlingh consert naer d' occurrentien van tyden ende saecken ten fine voorsz. de *sortabelste ende bequaemste* achten sal, versoeckende middeler wyle dat sijn Hoocheyt *sich geensints gelieve te attacheren, veel min eenich geloof te attribueren, aen geruchten die gespargeert* souden mogen zijn, ofte hier namaels noch gespargeert worden, van dat haer Ho. Mog. geresolveert ofte geintentioneert soude sijn yets te ondernemen of in 't werck te stellen, waer door geoccasioneert ofte gefailiteert soude connen werden, saecke die haer Ho. Mog. soo wel voor haer selven, als voor haer Geallieerden, ten hoochsten prejudicabel achten.

Dinsdach den negen en twintichsten January, heeft de Spaenschen Ambassadeur Don Estevan de Gamarra alhier gevieret over de geboorte van den Jongen Prins van Spangien met pecktonnen/ Canonades/ Musijck/ Trompetten/ ende een gastmael aen de Heeren van Gent, Huygens, van Merode, van Amerongen, Bootsma, Mulert ende Schuylenburgh, oock den Griffier Ruysch; door een vuyrwerck vertoonende de woorden; *parve at magne Philippe. prospere procede & regna*; werpende oock silvere penningen/ daer op stont/ *Nato feliciter Hispaniarum Principe Philippo Prospero, Hispanum inter & Batavum, continuandae pacis votum, publica prosperitatis augurium*; Rontom stont/ *Prospere procede & regna*, P. 54. aen de ander syde/ *Crescente hoc, pax aurea crescet*, ende rontom/ *Dabit populis pacem, M. DC. LVII.*

Daer op volghde oock een provisioneel accoort/ raeckende de deelingh der Landen/ van Over-Maze, na datse veel ende lange Jaren hadden gheleden; hier na volgende.

ALsoo sedert den ghemaeckten Vrede tusschen den Heere Coninck van *Spangie* ter eenre, ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ter andere zyde, verscheyden differenten ende verschillen sijn opgeresen ende ontstaen, nopende de Souverayniteyt ende het absoluyt gesach over de Landen van *Valckenborgh*, *Daelhem* ende *s'Hartogenrade*, *Over-Maze*; Ende dat wy *Don Estevan de Gamarra y Contreras* Raet van sijne Majesteyt in sijnen supremen Raet van Oorloge, ende des selfs Ordinaris Ambassadeur in de Geunieerde

de Provincien, ende oock wy ondergeschreven Commissarisen van de Hooggemelte Heeren Staten Generael, ons vinden *gelast ende geauthoriseert by onse respective Procuratie ende Volmachten* de eene ghedateert den *ses en twintichsten* September ende de andere den *vijftienden* Augusty beyde lestleden, omme de voorschreve differenten ende verschillen over de voorsz. *drie* Landen van *Over-Maze* te richten, neder te leggen, te accommoderen, ende verdragen; Soo ist: dat wy Ambassadeurs ende Commissarisen voornoemt na verscheyden gehoudene conferentien ende uytwisselinge van diversche acten, geschriften ende Memorialen, in crachte van de voorsz. onse respective Procuratien ende Volmachten, omme eenen vasten voet ende toeganck te hebben tot een finael accommodement van de voorsz. saecke, wedersijdts soo seer gedesireert, onderlingh sijn veraccordeert ende verdragen, ende vervolgens hebben besloten ende vastgestelt, gelijck wy besluyten ende vast-stellen midts desen, dat den hoochst-gemelte Heer Coninck ende de meer hoochgemelte Heeren Staten Generael yder *in vollen vryen eygendom, superioriteyt ende souverainteyt sullen hebben, houden ende besitten eeuwichlijck ende erflijck voor haer ende hare respective nacomelingen, de gerechte helft van de voorsz. drie Landen van Over-Maze*, onder de conditien daer over men hier naer onderlinge sal convenieren, ende dat wy op dien voet ende op dat fondament ten aller eersten, sonder eenige Intermissie, met malcanderen sullen treden tot de *effective partagie* van de selve Landen, ende alsoo tot een finael accommodement van de voorsz. swevende differenten ende verschillen te komen, op dat vervolgens den meer hoochstgemelte Heere Coninck ende de meer hoochgemelte Heeren Staten Generael hoe eer hoe liever mogen treden in de vrye ende *paisible* possessie van de helft der voorsz. Landen, die by uytval van dese handelinge bevonden sal werden hem toegekent ende ghecedeert te zijn; Des ten orconde hebben wy Ambassadeurs ende Commissarisen voornoemt, dese Acte met onse eygen handen onderteeckent, ende met onse respective cachetten bevesticht op den *vijf en twintichsten* February ende den *seven en twintichsten* Marty *sestien hondert acht en vijftich*, geteecken *Gamarra*, *R. Huygens*. *I. de Merode*, *Iohan de Wit*, *I. De Mauregnaut*, *Iohan van Reede*, *M. Vierssen*, *B.I. Mulert*, *I. Schulenburg*, *G. de Schagen*, en hare respective cachetten daer nevens opgedruct.

Onaengesien 't voorsz. accoordt/ korts daer na/ klaeghde de Spaensche Ambassadeur dat de Drost van Valckenborgh **hadde belet aen de Spaensche de Collecte van s' Koninghs bede / ghevangen nemende de Deurwaerder des Raets van** Brabant tot Brussel, **versochte herstellingh.**

Om den Oorlogh met Portugael, **hadde men aen de Heer** Reede, **Minister van desen Staet tot** Madrid **last gegeven / om met den Koninck te spreecken van licentie om Sout te halen aen** Punto del Rey, **gelijck in den Treves soude sijn geschiet. Waer op hy rescribeerde dat de Spaensche ontkenden die licentie in dien tijdt gegeven. Edoch dat echter de Koninck geresolveert was/ niet alleen soodane licentie te vergunnen / maer oock met haer Ho. Mog. tegen het Rijck van** Portugael **in Alliance te treden. Hem wiert geantwoort/ alleen aengaende 't** eerste **lidt/ met de Spaensche te handelen.**

Daer op is gevolght dat de Heer Richardt **Koninchlijcke Spaensche Raet/ Secre-**

Secretaris ende Minister alhier by absentie van den Ambassadeur/ heeft den achsten Iuny te kennen ghegheven / dat sijn Majesteyt om te toonen sijne Koninckliicke goetwilligheyt / hadde toegestaen het Houdt-halen aen de Punto de Arraya , of del Rey , onaengesien de stercke oppositie van sijn Raden van State ende van de Indien / ende dat gheduyrende den tijdt dat de Oorlogh tusschen desen Staet ende Portugael soude duyren/ ende onder conditien / die met den Heer van Reede souden worden afgesproocken ; om te voorkomen de abusen ende excessen die onder dat pretext souden konnen werden begaen in de Commercien van West-Indien. Tot welcken eynde hem het noodigh pouvoir wiert toegesonden.

De selve Minister claeghde daer na/ dat de Heer Rijngraef, Gouverneur tot Maestricht, hadde geworven een Regiment Paerden/ daer van sijn Soon soude sijn Colonel/ ten dienste van Vranckrijck , ende gedaen in 't Over-Quartier van Gelderlandt, specialijck tot Wissem, groote roberye/ self gesterckt met eenige uyt het Guarnisoen van Mastricht. Versocht dat sulcx niet meer mocht geschieden/ende den Heer Rhyngraef sich mocht houden binnen de palen van neutraliteyt. De Heer Rijngraef hiel sich daer door soodanich gheoffenseert / dat hy aen den Prins van Isengien , Gouverneur van 't selve Over-Quartier , sont een Cartel / maer des Koninckx Fiscael door een arrest op de persoon van dien Prins heeftet voorghekomen. Opgemelde Heer Richardt versocht datter van deser zyde oock mocht werden ordre in gestelt/gelijck geschiet / ende 't werck bygeleyt is. De Heer Rijngraef sich excuserende / ende ignorant wat sijn Soon mocht hebben gedaen.

Ende daer na in Augustus wiert gheaccordeert raeckende de goederen / die de Carthuysers tot Antwerpen , te voor geseten tot Vucht by den Bos , in de Meyerie, of onder het district van de Generaliteyt hadden leggende.

ACHtervolgens de Resolutien Commissoriael van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden , van dates den *negen en twintichsten* Martii, *sestiendenden* May lestleden, ende *sevenden* deses, sijn de Heeren haer Ho.Mog. Gedeputeerden tot de saecken van de *Meyerie* van *'s Hartogenbosch* op 't versoeck van *Iosephus d'Outelair* Prior van de *Carthusers* tot *Antwerpen*, getreden in conferentie met den Heere *Richart* Raedt van den Koninck van *Spaengien*, des selfs Secretaris ende van sijn Majesteyts Ambassade alhier ghemachticht door Procuratie van den Heere Ambassadeur *Don Estevan de Gamarra y Contreras* , den *negentienden* Iuny mede lestleden tot *Veurne* op hem verleent ende gepasseert, uyt crachte van seeckere authorisatie van den Heere Prince *Don Ioan d'Austria* van dato den *seven en twintichsten* May deses Iaers,ende den voornoemde *Iosephus d'Outelair*, in de voorsz. qualiteyt als *Prior*, Procuratie hebbende van *Christophorus van den Heetvelde* Prior van de *Carthusers* tot *Leeuven*,den *Visitator* van de Duytsche Provintien , ghedateert in de voorsz. Stadt *Leeuven* den *vier en twintichsten* der selver Maent *May*, over de differenten noopende de goederen der *Carthusers* tot *Vucht*, ende over de selve alsoo geconvenieert ende geaccordeert , gelijck gheconvenieert ende geaccordeert midts desen , dat de voornoemde *Carthusers* tot *Antwerpen* aen desen Staet sullen betalen *vijf en vijftich duysent* guldens eens,van welc-

ke somme den Armen van de Stadt van *'s Hertogenbosch drie duysendt* guldens sal profiteren ende ghenieten, te weten, de *Diaconye* van de groote Kercke aldaer *twee duysent*, ende 't *Weeshuys* der selver Stadt *een duysent* gulden, ende dat haer Ho. Mog. daer tegens de voorsz. *Carthusers* tot *Antwerpen* sullen cederen, transporteren ende overgeven, soo als haer Ho. Mog. doen midts desen, alle de *goederen, Hoeven, Landen, Thienden, Renten* ende *Inkomsten*, geene uytgesondert, die 't voorsz. Clooster eenichsints toecomen in wat plaetsen die oock gelegen zijn, so onder het ressart van desen Staet, als van de hoochstghemelte Heere Koninck van *Spaengien* met alle hare gerechtigheden, sonder dat haer Ho. Mog. eenich verder recht ofte actie op de selve sijn behoudende, oock niet op die goederen ende incomsten die na de Reductie van de voorsz. Stadt *'s Hertogenbosch* by de voornoemde *Chartusers* sijn vervreemt, behoudelijck nochtans dat alle de voorschreve somme van *vijf en vijftich duysent* gulden sullen blyven verbonden, tot de volle effectuele betalinge van de selve toe. Gelijck oock by haer Ho. Mog. afghedaen sal werden het *Leen*, daer met seecker Hoeve tot *Udenhout*, onder de goederen der voorsz. *Chartusers* bevonden, beswaert is, dat mede de Prior ende Procurator om de verkopinge van de voorsz. goederen te mogen bywesen, sal vergunt werden behoorlijcke Passepoort, voor den tijt van *drie* Maenden, ende eyndelijck dat de *Carthusers* tot *Antwerpen* voornoemt de voorsz. goederen ende de opcomsten van dien absolutelijck aenvaerden, besitten, ende genieten sullen, 't sedert den *eersten* January van dit loopende Iaer *sestienhondert acht en vijftich*, midts van den selven tijdt af betalende Interest van de meergenoemde somme van *vijf en vijftich duysent* guldens tegens de penning *twintich* of *vijf* van 't hondert in 't Iaer, tot dat het selve Capitael effectivelijck sal sijn afgelost ende gequeten.

Aldus gedaen, geconvenieert, gheaccordeert ende wederzijdts onderteeckent, ende bezegelt in den Hage op den *acht en twintichsten* Augusty *sestienhondert acht en vijftich*.

L. S. A. SCHOOCK.
L. S. I. DUYTS VAN VOORHOUT.
L. S. I. VETH.
L. S. G. v. HOOLCK.
L. S. E. v. BOOTSMA.
L. S. WERN. CRANS.
L. S. I. SCHULENBORGH.

L. S. V. RICHARD.
F. I. D'OUTELAIR.

Onderstont, by faute van geen Zegel, soo hebben wy gedient van 't zegel van d'Heer Richart.

Alsoo in October haer Ho. Mog. hadden ghenomen resolutie tot dissolutie van de Chambre Mypartie, ende revocatie van de Rechters/ heeft in December Don Joan door opgemelden Heer Richard laten vertoonen/ dat sonder toestemminge van den Koninck niet konde geschieden een saecke die soo solemnelijck in de Tractaten was goetghevonden/ tot vast-stellinge van de Vreede/ ende opgerecht met soo veel kosten ende moeyte door onderlinge bewilligingh/ ende onder wederzijdts verdragene Instructien; tot wechneminge van veel mesintelligentien/ raeckende de Limiten ende andere gheschillen/ spruytende uyt de contraventien ende non executien van de Vreede/ zijnde alreede wel

hondert

hondert Processen geinstrueert / gefourneert / ende gereedt om te werden gheoordeelt / soo 't haer Ho. Mog. geliefde te dispenseren van 't eerste artijckel der Ampliatie der instructien van de Chambre, die de Rechters de handen bondt tot het uytoordeelen van de saecke van Over-Mase, daer toe de Koninckische gereet waren.

De Fransche Negotiatien alhier / sijn dit Jaer begost door een brief des Koninckx / die haer Ho. Mog. krachtich aenriedt tot Vrede met Portugael, ende voor eerst tot een stilstandt van wapenen. Sijn argumenten waren / dat het Christen bloet behoorde te worden gespaert / dat de Commercien van desen Staet souden te meer floreren. Entlijck daer by doende: Ce sera un moyen de vous faire considerer par ceux, qui ne peuvent souffrir que les peuples qu'ils avoient assujettis contre droict & raison reprennent le liberté, & tesmoignent assez combien il leur desplaist de voir celle de quelque autre affermie; d'ailleurs en demeurant en paix aveq les Roys & Potentats Chrestiens, vous asseurez celle que vous avez conclue aveq eux.

De Ambassadeur de Thou hadde expres audientie daer op / ende voeghdender by een recommandatie tot de vrede in 't Noorden met dese woorden: Mais je ne puis finir cette audience sans vous convier aussi de la part du Roy mon Maistre de continuer dans les bonnes intentions que vous tesmoignez avoir pour la pacification de la guerre qui est allumée entre les trois Roys du Nord, puis qu'outre que vous restablirez le commerce de la Mer Balthique qui en est si troublée & si affoibli, vous ne pouvez faire chose qui soit plus agreable & plus desirée de sa Majeste laquelle vous exhorte de ne vous pas laisser surprendre aux artifices secrets de ceux qui peuvent desirer la continuation de cette guerre, pour leurs fins & interests particuliers.

Et pour le moins le Roy mon Maistre, a cet avantage aux yeux de toute le Europe qu'il n'oublie en aucune part, aucuns soins ny aucunes diligences, pour tascher par ses Ministres, & ses ordres a procurer la paix, entre tous ses alliéz, comme de sa part aussi il ne refuse aucune Mediation ni ouverture pour finir par une bonne paix cette longue guerre, qu'il soustient avec tant de gloire contre un puissant Ennemy depuis vingt deux campagnes, ainsy qu'il ne l'a que trop faict paroistre par ce qui s'est passé depuis peu a Francfort dans la mediation de Messieurs les Princes Electeurs.

Et comme la paix est la source de tous les biens & la cessation d'un nombre infiny de mauu & de disordres; Sa Majeste a creu ne vous pouvoir faire par ma bouche au commencement de ce nouvel an un plus agreable compliment de sa part, que la presente proposition, puis qu'elle ne tend pas seulement a une paix, mais a en procurer plusieurs tout a la fois.

Op sulcx is hem geantwoort den vijfden February, dat de selve Officien tot bylegginge van den Oorlogh / haer Ho. Mog. souden sijn seer aengenaem / ten eynde dese Vereenichde Nederlanden eenmael / eyntelijck van de zyde van Portugael / mochten erlangen de langh verwachte reparatie ende satisfactie over de bekende injurien ende violentien de selve ende de subjecten van dien / soo trouwloosselijck aengedaen: Doch wat de voorgeroerde voorslach van stilstandt van Wapenen belanghde / dat daer op by hare Ho. Mog. egenerestertie

fierie ghemaeckt / ofte dienthalven by de selve eenige deliberatien ghehouden conden worden / voor ende aleer van de zyde van Portugael tot de vereyschte reparatie ende Satisfactie soude wesen gecondescendeert / met bysvoeginge dat hare Ho. Mog. wel gedisponeert waren / ende oock t'allen tijden haer bereyt souden houden / omme te hooren ende t'ontfangen de propositien ende de ouvertures die van wegen den Coninck / ofte de Coninginne Regente / ende de Croone van Portugael, daer toe souden mogen worden gedaen / met verclaringe dat by soo verre de hoochstghemelde Coninck ofte de Coninginne Regente mochten goetvinden ten voorsz. eynde haer Minister ofte Ministers herwaerts af te senden / dat de selve by haer Ho. Mog. gehoort / tot Conferentien geadmitteert / ende allenthalven naer 't volckeren recht getratteert ende bejegent souden worden.

Van wat aenginck de Noorder Kroonen / wiert de saecke al noch opgehouden. De Heer en Gedeputeerde van de Provincie van Zeelandt hebben in de voorsz. conclusie gheconsenteert op behagen van de Heeren hare Principalen. De Heer aenwesende Gedeputeerde van de Provincie van Vrieslandt inheereeden haer voorige gewoonlijcke aenteeckeningen.

De Ambassadeur 't selve geconfereert hebbende met sijn Instructie / memoreerden daer op den negentienden, in 't welck hy wel maeckte de introductie van den Oorloch tegen Portugael, maer eintlijck ende eyghentlijck sprack van den Noortsche Oorlogh / specialijck oock taxerende den Heer Rosenwinge, hem noemende (soo sprack hy) een gepraetendeert Ministers van Denemarcken om dat hy niet hadde gedaen aen hem de behoorlijcke notificatie / ende andere devoiren / die een Minister van Dennemarck, als geallieert aen Vranckrijck / hadde behooren te doen. Dit sproot oorspronckelijck daer uyt / om dat de Heer Rosewinge, voor desen hier zijnde / sijn visite dede aen de Ambassadeur van Spaengien eer hy de selve dede aen Vranckrijck.

Wijders representeerde dat dese Staet qualijck soude doen; indien de selve soude onderstaen en resolveren / om assistentie te doen aen beyde partyen gelijck hy seyde / uyt seker Memoriael van de Heer Rosenwinge te hebben vernomen.

Verclarende in effect / in dien dese Staet sulcx soude beginnen; dat het soude Vranckrijck beweegen om desgelijcx te doen / ende secours te seynden aen Sweeden. Dat sulcx niet soude sijn als eene verlenginge ende verwijderinge van den Oorloch ende als oly in 't vier / in plaets van datmen behoorde de *alimenta belli* te subtraheren / ende den vreede vorderen.

Derhalven hy verklaerde te verwachten van de voorsichticheyt van haer Ho. Mog. datse wilden haer houden binnen de limiten van waerachtige Mediateurs; om alsoo te vernemen de effecten van een Vrede / die soo wierdt gedesireert.

Alles met verseeckeringh dat sijn Koninck alle sijn macht ende authoriteyt wilde by brengen / om te conserveren de vryheyt der Commercien / ende nochtans alsoo dat Sijn Majesteyt niet soude pretenderen eenige avantage voor sijn Onderdanen / in 't stuck der Commercien / die niet souden oock gemeen sijn aen de Onderdanen van desen Staet.

In Maert sagen de Spaensche de Fransche een voordeel af tot Hesdin: alwaer

maer de Commandeur eenich misnoegen schepte tegen den Cardinael: die een expres schickte om de sake weder by te leggen maer de Commandeur ontdeckte dat hy socht het Guarnisoen tegens hem op te maecken / dies hy de overgave aen de Spaensche ofte Condesche precipiteerde. De Heer Hocquincourt Marschalck van Vranckrijck was den principaele handelman/ die daer nae sich na Brussel begaf/ ende wel ontfangen wiert.

De Koninginne van Portugael, om haer genegentheyt te toonen tot de vrede/ hadde in 't begin van dit jaer vry gestelt alle aengehoudene Nederlantsche Schepen ende ghevangens; ende datse had genoemt den Grave de Prado om te senden in Ambassade herwaerts: vermaende alnoch tot suspensie van wapenen: ende tot neutrale Mediatie tusschen de Noortsche Koningen/ sonder te doen assistentie aen d' een of d' ander.

Men hadde in Vranckrijck gestropt dat de Spaensche een machtich secours van volck souden senden in Neerlant/ ende als door wint gedreven / in eenich haven alhier landen.

De Ambassadeur de Thou seyde in April: dat sulcks niet soude konnen werden geexcuseert van vyantschap: soo ment hier toeliet.

Vranckrijck was van binnen oock niet sonder onrust. In Normandyen wildenen de nieuwe Noblesse / immers die 't seedert het Jaer sestien hondert ses het waren geworden met yets beswaren/ maer de selve was sodanich door huwelijck met de oude vermengt/ dattet haer de oude oock aentoogen/ende soo is 't achtergebleven/ende de onlust metter tijdt verdwenen/ gelijck oock elders de Saboctiers sijn gedissipeert.

De Heer Iustiniani, Ambassadeur van Venetien tot Paris, heeft aen den Ambassadeur Boreel in May voorgehouden het senden van onderlinge ordinaris Ambassaden hier tot Venetien: Item een vernieuwinge van oude alliance/ maer men heeft hier altijt gesustineert dat Venetien de voorige Alliancen hadde qualijck onderhouden.

De Ambassadeur van desen Staet dede in May devoor tegen 't verbot van de inbrenghingh van Traen uyt dese Landen / men dreyghde daer oock de Nederlandtsche Boots-Gesellen op Spaensche Schepen gevonden / te setten op de Galey.

De Cardinael toonden in desen tijdt/ dat hy habyl ende subtyl was/ hy dede liberaliteyten van eenige Tonnen Gouts aen de Venetianen tegens de Turck: aen het bouwen van 't groot Hospitael tot Paris, tot soulagement van den Armen/ ende daer mede was hy versoetende de opspraeck tegen de Alliantie/ ja broederschap met Cromwel, want de selve niet te vreden was met den Titul van Mon Cousin, die hem de Koningh gaf/ maer moest aen hem schryven Mon Frere. waer op volghde de conjunctie van Wapenen met de Engelsche ende 't verroveren van Duynkercken, sulcx stellende in handen van die men tot noch toe uytgekreten hadde voor een Koninghs moorder, ja van een Koninck die des Franschen Konincx Vaders Suster hadde getraut/ verbannende dessselfs kinderen uyt geheel Vranckrijck. Door al 't welck nochtans de Cardinael dede een grooten dienst aen sijn Koninck/ die door de selve conjunctie eyntlijck Spangien dwongh tot een van de glorieuste Vreden die opt Vranckrijck

rijck hadde gemaeckt. Het scheen nochtans of in 't begin der Campagne de fortuyn den Spaensche wat toelachte/ latende komen in haer handen de stercke Stadt Hesdin. Daer na hadden een treffelijck voordeel tot Oostende, welcke plaets den Mareschal d'Aumont meenden te betrappen. Een Waels Collonel Sebastiaen Spintelet was om seecker misdaet eerst ghe-weecken na Vranckrijck, ende om sich met Spangien te versoenen/ bedrooch den gemelden Aumont, hem wijs maeckende te sullen hem leveren de Stadt Oostende. Hy maeckte tot dien eynde een formeel Tractaet met een volmacht van Aumont binnen Sluys; daer van het kort begrijp was dat seven a acht hondert Soldaten op seecker teecken van een Canon schoot/ ende 't senden van een Piloot/ souden te scheep komen in de Haven van Oostende. mede brengende een goede somme gelts/ men seyde vier hondert duysent guldens. Dat Spintelet de Stadt soo langh soude commanderen dat het gelt getelt was/ tot belooningh van hem ende andere Capiteins/ specialijck Saeyers ende Adorno; die mede tot Sluys het Tractaet hadden gemaeckt.

Aldus overkomen zijnde/ wierde den veertienden May vast gestelt om den aenslach uyt te voeren/ en om den Fransen (van wegen den Cardinael gesonden tot dit werck) met de sijne te beter te vernoegen/ soo dede men geveynst (terwijl sy vier dagen binnen Oostende heymelijck waren geweest) door ordre van den Gouverneur/ die oock van de valschen aenslach wist/ den dertienden May na middachs uyt de Stadt trecken vier hondert Spangiaerden/ onder den naem dat sy na Grevelingen toogen/ maer sy trocken niet vorder als het naeste Dorp/ van waer sy by doncker s'avonts weder binnen Oostende quamen/ en neffens haer noch drie hondert Walen van 't Regiment van den Grave van Megen, de Spangiaerden hielt men verborgen binnen de Parochiale Kerck/ en de Walen in de Capucijne Kerck/ boven dien hielt men omtrent de Wycken rontsom de Stadt ses hondert Ruyters verborgen/ op dat selve oogenblick dede den Gouverneur de Magistraet stillekens vergaderen/ en als daer nevens hem oock gecomen was de Heer Marcus Ognate Burgemeester van 't Vrye/ soo deden sy aen 't College opentinge van den aenslach/ gevende ordre aen de Burgery haer niet uyt hunne Huysen te begeven/ dan als het teycken gedaen wierde/ wanneer sy gewapent souden uyt komen.

Den geseyde Heer Ognate begaf hem terstont in de Camer/ van den Gouverneur in des selfs ordinaris bedde/ om te rusten van de Garde wesende omhangen ende verciert mette ordre van St. Iacob, 't welck den Gouverneur gemeenelijck droegh/ omtrent ten twaelf uyren s'nachts sijn de geseyde Fransen/ en Spintelet met twee Edellieden/ neven noch ses verkleede persoonen alle toegerust als Soldaten/ gekomen in 't Huys van den Gouverneur) vallende in sijn kamer/ en gevangs nemende den geseyden Ognate, doende aen den Francoisen gelooven dattet den Gouverneur was/ hem ghebiedende geen geruycht te maecken/ Ognate die hem veynsde de Fransche tale niet te verstaen/ sprack niet als Spaens/ daer hem den Capiteyn Le Fevre als Tolck tusschen beyden schickte. Als nu de geseyde Francoisen aen Ognate, die sy voor Gouverneur aensagen/ hadden doen verstaen het bevelen van den Marschalck d'Aumont, en dat de Stadt gewonnen was/ (want op de selve uyre hadden de Capiteynen

pen Sneyers en Adorne met hunne Compagnien quansuys de West en Cay-Poort bemachticht/ en de Spangiaerden die de selve bewaerden / hadden last de Wapens neer te leggen / en hun gevangen te geven als de Walen hem souden komen bespringen ; een ander Vlaems Capiteyn dwongh de Corde-garde op de Marckt) de Heer Ognate maeckte groote lamentatie over sijn ongeluck, ende 't verlies van soo een notablen plaets.

De Francoisen noch de moeyten nemende om hem te vertroosten/ beloofden hem wegens haren Marschalck wel te tracteren / als mede sijn Huysvrouw en Kinderen/ en als de Capiteynen Gegeles en Fevre onderwyl lustich op hem scholden/ so versochten de Fransche hem niet te hinderen/ maer hem gevangen te leyden in seeckere Cordegarde van Walen/ die men vertrouwde van hunne vertrouwde te zijn : Dit gedaen zynde / gingen de Fransen van post tot post / beloovende wonderlijcke dingen aen de Soldaten/ van daer gaende / begost men te roepen Vive le Roy de France & Duc d'Aumont, daer op Spintelet en de gedachte Francoisen de Magistraet deden vergaderen / aen de welcke sy vertoonden dat de Stadt gewonnen was / belovende / dat sy wel gemoet souden zijn / men soude hun wel tracteren / mits datse getrouw souden zijn / en den Eet aen Vranckrick doen/ 't welck de selve beloofden te doen : Daer op wierde doen het teycken van inkomen op de Rede gedaen aen de Francoisen / het welck twee schooten met Canon waren / en eenige Vuyren die men op de Bolwercken maeckten : soo ras den Marschalck d'Aumont sulcx vernam/ sondt hy een sijner Fregatjes met een Edelman binnen de Stadt / om te vernemen of alles wel was. Die en was soo haest niet in Oostende, of 't Waels Guarnisoen begost te roepen Vive le Roy de France. Dese Edelman sach den Gouverneur gevangen / die niets en dede van sijn ongeluck te vervloecken en gestadich te suchten : hy dede hem de groetenisse wegens den Marschalck d'Aumont, van wiens wegen hy hem alle goet onthael quam beloven / en keerde soo weder na buyten tot den Marschalck /, met de selve sonden den Colonel Spintelet en de twee Francoisen/ een brief van verseeckeringh / dat alles wel ende na sijn wensch was. Aumont sulcx gelovende quam met sijne troupen daer binnen (soo veel de Spaensche goedt docht) ende vondt sich datelijck vyandlijck besprongen/ ende gevangen.

In 't begin van Iunius hadden de Spaensche weder een voordeel. Den vierden s'nachts toogen uyt Grevelinghen in schuytjens vier hondert ende vijftich Soldaten, ende lagen haer in Embuscade tusschen Greveling-brugh ende Bourborch in seven partien/ hebbende advys dat de Franschen daer souden passeeren met eenige troupen van de Marschal la Ferté, ende een gedeelte van de Bagagie/ sy sagen passeren den Hertoch van Elbeuf, met twee a drie duysent Paerden; maer de Spaensche om haer kleyn getal dorsten die niet aentasten/ daer na sagen passeren eenige geladen Muyl-Esels/ eenige wagens met Bagage/ en drie Regimenten Cavallerie/ die sy resolveerden t'attacqueren / ende hebbende met de eerste charge afgesneden ende bekomen eenige Muyl-Esels/ chargeerde ooch de laeste Embuscade naest aen Grevelinger-Brugh gelegen/ besluytende alles wat was op de Dijck van 't een eynde totter ander. De Ruyteryje stegen af van haer paerden / ende stelden haer in defensie/

sie; maer twee van de Spaensche Embuscades haer chargerende / deedense quartier eysschen/ dat sy haer gaven/ haer doende het Canael passeren/ om het leven te behouden. De Spaensche wierpen ladders ende plancken over het Canael / passerende veel Paerden ende Muyl-Ezels / behalven de resterende Fransche.

Opt Bourbourch quamen veel Engelsche met vliegende Vaendels om de Fransche te ontsetten/ de Spaensche veynsden te vluchten / ende verlieten haer Brugh/ de Engelsche dat siende/ riepen kil/kil. Doen keerden de Spaensche/ en de twee Embuscades die noch niet hadden gevochten/ stonden op/ chargeerden/ ende sloegen de Engelsche; ende alsoo quamen met een rijcken buydt in Greveling, ende met omtrent drie hondert gevangens/ daer onder waren twee Maistres de Camps de Cavallerie; maer dese vreuchde duyrde niet lang. De Fransche onder den Marschal de Turenne naer eenige feintes quamen voor Duynkercken den ses en twintichsten May, het Secours van twaelf duysent Engelsche was alreede oock aengekomen. De Fransche hebben terstont twee nieuwe begonnen / doch niet volmaeckte / Forten inghenomen / daer door een vrye passage over de Vaert krijgende; de Marquis de Lede raeckten binnen Duynkercken met eenige Officieren/ maer drie Regementen met hem komende/ wierden belet; het Guarnisoen was twee à drie duysent man. De Spaensche trocken terstondt te samen wat sy konden; Don Ian ende de Prins van Condé waren den sevenden Iuny tot Yperen.

De Franschen sijn Vrydach s'morgens den veertienden/ terwijl de Spaensche Cavallerie meest om voeragie uyt was/ uyt haer trencheen gekomen/ op de Spaensche avantgarde, drie quartiers uyrs van Duynkercke leggende/ alwaer sy vier Regementen / so Spaengiaerden als Italianen / hebben meest gedissipeert. Opt Brussel wiert daer van geschreven op volgende manier: De Spaensche sterck twaelf duysent paerden ende seven duysent te voet/ hadden haer in tweeen gedeelt/ nemende den twaelfden haer posten een half uyr van de Fransche Linien. Den dertienden waren den Prins Don Ian, de Prins van Condé, Marquis de Carescena, Prins van Ligne, Don Estevan de Gamarra Veldt-Marschalck/ Marschalck de Hocquincourt ende andere / gegaen om de Fransche wercken te besichtigen / op de welcke twee Fransche Esquadres uytquamen/ die gerepousseert wierden; maer in 't weder keeren kreech Hocquincourt een musquet schoot / daer van hy binnen een quartier uyrs daer naer stierf; de Fransche siende datse souden van de Spaensche worden besprongen/ vonden goet haer te prevenieren/ eer sy beschanst of van Geschut waren voorsien / sijn derhalven den veertienden Iuny met den dageraet uytgekomen / de meeste Ruyterie was uyt om voeragie/ de reste / als oock Don Ian, niet denckende dat de Fransche haer soo sterck souden gheven uyt haer voordeel; maer Turenne voorsach dat de Spaensche voor hadden door middel van twee ghestagen bruggen over 't Canael aen Veurne, hem aen de zee-strant ende landwaerts te bespringen. Eer de Spaensche ter deech te paerde quamen waren de Fransche ingevallen / niet te min wiert by de andere nae tijts gelegentheyt wel gevochten / doch schooten te kort / alsoo dat een merckelijck ghetal van de selve op de plaets doodt bleven/ behalven de gequetste ende ghevangens; de

een

een maeckte het getal groot/de ander kleyn/ elck nae sijn genegentheyt; 't ver-lies nochtans was sodanich/dat het seer schadelijcke gevolgen had. De Mar-quis de Lede binnen de Stadt/ deede wat hy mocht; maer 't ontset was ghe-slagen; de Engelsche Vloot lach sterck in Zee / beletteende alle ingangh te wa-ter/ ende hy selfs eyndelijck wierdt gheschooten / waer nae de belegeraers ten moet ontschietende/ hebben de plaets opgegeven op eerlijcke conditien/geteec-kent den vier en twintichsten Iuny, het Guarnisoen omtrent vijf en twintich hondert man sterck/ daer onder wel sevenhondert siecke/trocken daer uyt den volgenden dach: werdende daer nae overgegeven aen de Engelsche / maer na de Fransche de handen weder leedich ende vry krijgende/ gantsch Vlaenderen vervulden met vreese. Cortrijck, Yperen, Gent ende Brugge, waren opghe-propt van gevluchte menschen ende vee; het Spaensche Leger retireerde/ en hiel sich tusschen Nieupoort ende Oostende.

Terstont nae 't overgaen van Duynkercken / quam Wynoxbergen ende Veurne oock in handen der Fransche/daer na oock Dixmuyden. De Spaen-sche retireerden verder/ende belegerden haer tussen Oostende ende Plasschen-dale. Don Ian hadde geern oock besettinge gehadt na Brugge; maer de Bor-gers namen aen/ de Stadt selfs te beschermen. Over de kiesingh van Leo-poldus tot de Keyserlijcke Croon/ wiert aldaer geviert / ende den ses en twin-tichsten aengestelt een negendaechsche devotie; desgelijcks tot Gent ende el-ders.

In 't begin van Iulius viel de Coninck in een swaere koorts/daer over twee-mael in den arm/ ende eens in de voet ghelaten wierdt/ daer na noch viermael in den arm/ ende alles niet helpende / wiert hem ingegeven een gheprepareer-de antimonium, genaemt vin hemetique, daer van hy ghenas / hoewel op sijn doodt gewedt wiert noch veel dagen na sijn gheneesinge: de oorsaecke was om dat de Fransche Troupen langh stil lagen. Eyndelijck tusschen den seven en twintichsten ende acht en twintichsten Iuly quam de Marschalck la Ferte Se-neterre voor Grevelingen met thien à twaelf duysent man. Turenne bleef leg-gen by Dixmuyden.

In Vlaenderen wiert de Gemeente getroost met de verwachte vier duysent Duytschen: doch het seeckerste was dat ses duysent Keurlingen wierden aen-genomen. Men trock ondertusschen al by een/om te sien of Grevelingen was te ontsetten. Den vier en twintichsten Augusty trock Don Ian na Cortrijck met den Prins van Condé, Marquis de Caracena, Don Estevan de Gamar-ra, Maistre de Camp general, Conite de Zallasar Generael van de Artillerie/ met omtrent acht duysent paerden/ ende soo veel te voet/passeerden door Ype-ren, in allen schijn of sy gingen de Fransche voor Grevelinge besoecken; maer van Turenne, sulcks merckende/ gingh oock het principael gros derwaerts/ soo dat de Spaensche haer omtrent Poperingen, Roerbeecke, ende de daer omleggende Dorpen hielden. Ondertusschen ginck Grevelinge over aen de Fransche/ die terstont daer na haer begaven na Deinse, drie mijlen van Gent, 't selve Stedeken bemachtigende/ ende oock een brugh over de Leye: het gros van haer Leger sette de sich tusschen Dixmuyden, Yperen ende Rousselare; Saterdach den sevenden, namen Audenaerden in; daer na oock Geertsberge,

Nieuwenhoven ende Lesse, 't welck nieuwen schrick maeckte/ ende alles dede vluchten: een partye Franschen trocken over de Bruchsche-vaert, qualijck kap ende tot Maldegem, liepen oock tot Brussel voor de poort / echter wilden de Borgers aldaer geen guarnisoen innemen; maer eenich volck wiert gelegt aen de Vaert: de Magistraet tot Gent namen ses hondert man aen tot haer meerder defensie: tot Brussel wierden twee poorten toegestopt / met resolveerde oock een lichting van twaelf hondert man; ondertusschen komende tijding dat haer de Fransche naer datse op den Prins van Ligne hadden advantage ghehadt/ haer geengageert hadden voor Yperen, 't welck sich woensdach den vijf en twintichsten over gaf/ nae een belegering van vijftien dagen: 't sedert treden de Franschen niet als herwaerts ende derwaerts swerven/ geduyrende de geheele Maent van October, ende noch in November, alles onder Contributie stellende of plonderende. In 't laetst van November gingen de Fransche in Winter-quartieren: onder de Spaensche wierden veel Regementen gereformeert: de Staten van Brabandt resolveerden aen te nemen ende te onderhouden ses duysent te voet ende duysent paerden; voorts maeckte sich Don Ian gereedt om nae Spaengien te trecken/ ende tegen de Portugesen gebruyckt te worden.

De Campaigne kortelijck hebbende doorgheloopen / sal yets mede seggen van den Staet. Van 't Octroy des Konings ghegheven tegen de invoeringe van vreemde Traen, hebbe in 't voorgaende Boeck gesprooken.

De Koninck emaneerde den seventienden Augusty een Placcaet/ by het welck hy verboot aen alle/ met Commissie van sijn Geallieerde varende/ ende in sijn Rijcken eenige Prinsen inbrengende / de selve te koop te stellen ofte te veylen/ ende aen sijn Onderdanen verboodt die te koopen; verboodt oock aen alle Commissie-Vaerders soo die van sijne Geallieerde als sijne eygen Onderdanen/ in haer scheepen te hebben verscheyden Pavillons ofte Vlaggen / op straffe van te verbeuren lijf en goet.

In Augusto wierdt oock ghesprooken van diergelijcke monopolie van de Suycker / ende datter vermogende Reeders aen vast waren / onder pretexte van groote voordeelen tot versterckinge van s' Koninckx Financien.

De Ambassadeur schickten in September sijn Soon over herwaerts/ om vertrouwelijck te communiceeren wat van de Fransche dessepnen was / te sien uyt de volgende pointen by hem overghegeven den sevenden September in particuliere Conferentie.

EErstelijck, Dat het *Edict* tot oprechtinge van eene Societeyt in Vranckrijck, door de welcke alleenlijck *by exclusie van uwe Ho. Mo. Onderdanen* nevens alle anderen, sal werden gedreven den Handel van *Traen, Olye*, van *Walvisschen*, ende vorders wat van de selve is provenierende, eyndeling was geverifieert ende geregistreert geworden in de Parlamenten van *Paris* ende *Rouan*.

Dat uyt cracht van het *Octroy* ende by speciale Declaratie van de Coninck sal werden geinterdiceert ende verboden het inbrengen in *Vranckrijck* van eenige *Traen*, *Olye* van *Walvisschen*, &c. aen allen ende een yder buyten de gespeyden Societeyt wesende; Ende soo heeft ymant dien niet tegenstaenden, soude willen onder-

ondernemen, om het contrarie te doen, dat by confiscatie van de ingebrachte goederen, niet alleen sal werden geprocedeert, maer oock arbitralijck de Contraventeurs sullen werden gestraft.

Door het oprichten van welcke *Compagnie* aen u Ho. Mog. Onderdanen, wert geinterdiceert den handel van een *Ware* die in haer selven gepermitteert is, want die noyt gequoteert is geworden, onder de specien, die expresselijck sijn verclaert *voor Contrebande* Waren, in alle Tractaten voor desen tusschen u Ho. Mog. Staet ende *Vranckrijck* opgherecht; Ende is dese procedure des te vremder, dewijle het verbodt in *Vranckrijck* gedaen, niet generael is, maer wort door het selve den vryen handel, voor desen aen yder een indistinctelijck gepermittert, gelimitteert by faveur aen eenige weynige, welcke concessie niet en behoorde te prejudicieren uwe Ho. Mog. Onderdanen, uyt crachte van de Tractaten, ende waer van tot nu toe sijn geweest in de possessie.

Die van de *Compagnie* maecken haer sterck ende hebben belooft, dat sy Iaerlijcx boven de ordinarisse, een considerabel getal van Scheepen meer, op de *Walvisch vangst* sullen senden, waer door overvloedelijck sullen werden versien van *Traen, Olye, van Walvisschen*, &c. 't welck gheschiedende, eene groote schade soude veroorsaecken aen de *Visscheryen* van uwe Ho. Mog. Onderdanen, door dien de selve alle Iaren onghevaerlijck in *Vranckrijck* senden ende debiteren, *vijf duysent* Lasten, of wel *twintich duysent quartelen Traen*, die gereeckent volgens den ordinarissen ccurs, tegens *tachtich* tot *vijf en tachtich* Croonen, de *vier quartelen*, bedraecht in waerde *twaelf hondert duysent* guldens.

Om dit tegen te gaen, ende in voldoeninge van U Ho. Mog. ordres sijn by de Heer Ambassadeur in *Vranckrijck* continuele debvoyren gedaen, ende by soo verre dese saecke tot noch toe niet en heeft connen werden ghebracht tot een gewenst eynde, nae de intentie van uwer Ho. Mog. die hy Heer Ambassadeur altijt met onderdanigheyt ende respect sal betrachten nae uytterste vermogen. Soo bidt hy dat U Ho. Mog. 't selve niet en gelieven te imputeren aen sijn defect ofte wan debvoyren, maer dat de difficile tijden *veranderinge van ghenegentheyt*, ende particuliere desseynen (die juyst niet altijdt over een comen met U Ho. Mog. Staets nutheyt ende welvaren) daer van de rechte ende ware oorsaecke zijn, die de Ambassadeur wenscht, dat mogen veranderen tot U Ho. Mog. beste contentement.

Ende alsoo dit Edict van de *Baleines* alleenlijck voorgaet om te werden ghevolcht van veele andere desen gelijck, schadelijcke *Edicten*, op verscheyde specien der Waren, daer uyt de Negotie met het Rijck van *Vranckrijck* bestaet, alle 't welcke om tegen te gaen, sullen U Ho. Mog. in aller onderdanigheyt werden bericht van voorslagen, soo wanneer het de selve sal gelieven eenige Heeren Commissarisen te nomineren, dat gantsch onderdanich bidde ende versoecke.

Op de menichvuldige clachten in U Ho. Mog. naem, gedaen aen het Hof in Vranckrijck, over de excessive *roveryen*, die meest in alle Zee-havenen van *Normandien, Picardien* ende *Brittaignen* werden begaen, niet alleen met *Portugesche*, maer met *dobbele*, ende mogelijck meer Commissien, heeft den Koninck gheordonneert een Declaratie, waer by sijn Majesteyt verbiedt; *in 't eerste*, dat geene van sijn

sijn Onderdanen die voor desen eenige *Commissie* hebben in *Vranckrijck, Portugaelsche* Commissie sullen vermogen te nemen, om daer mede te beschadigen eenige van sijne Majesteyts Geallieerden, met de welcke die Croon in Oorloch is. *Ten tweeden*; Dat die geene de welcke de Portugesche Commissien hebben, niet en sullen vermogen met hare Prinsen langer in de Havenen van *Vranckrijck* te verblyven als den tijdt van *vier en twintich* uyren, sonder dat ondertusschen eenige goederen uyt de Prinsen sullen mogen verkoopen of trocqueren. *Ten derden*; Dat alle de welcke bevonden sullen worden met *twee* Commissien of meer, sullen gehouden ende gestraft werden als Pyraten ende Zee-Roovers, volgens ordonnantien. *Ten vierden*; Dat oock niet alleen voor Pyraten sullen werden gehouden die geene die *twee* Commissien hebben; maer yder een van sijne Majesteyts Onderdanen die meer als met *een Vlagge* varen. Van welcke Declaratie U Ho. Mog. by afdrucksels sullen werden gedient, soo haest de selve in handen van hem Heer Ambassadeur sullen sijn gekomen.

Eyndelijck, was den *eersten Augusty* tot *Parys* by expresse door de Fransche Ambassadeurs afghesonden, tijdinghe ghekomen hoe dat op den *vijfthienden dito* in een plaets van omtrent *Franckfort*, was geslooten een Ligue tusschen de Keur-Vorsten van *Ments. Colen*, Bisschop van *Munster*, ende Landt-Graef van *Hessen*. Was geteeckent JACOB BOREEL.

Hy gaf daer neffens een Lijste van de Compagnien in Vranckrijck ghemaeckt/ende noch te maecken/tot nadeel ende uytsluytinge van de Nederlantsche Commercie, immers tot groot nadeel van dien.

EErstelijck; Een Societeyt de welcke alleen sal verhandelen ende debiteren de *Traen, Olye, van Walvisschen*, &c. wat van de selve is voortcomende, 't welck geschieden, soude veroorsaken een notable schade aen de *visscherye* deser Landen, alsoo alle jaren voorde Provintien van Noormandien alleen uyt de Geunieerde Nederlanden werden versonden, meer als *twee hondert duysent quartelen Traen*; behalven de *Walvisse-baerden* ofte *Balleynen* die wel ruym een *vierde part* importeren.

Ten *tweeden*; Een geprojecteerde societeyt van den *Abberdaen* ende *gesouten haringh*, hier door soude een considerabel prejudicie worden geleden, vermits alle jaren uyt *Nederlant* nae *Rouaen* in *Vranckrijck* worden versonden over de *acht hondert lasten* Haringh, dat een groten schat is, de welcken uyt Zee wort gheschept waer door veel *duysende* van menschen haer gheneren ende aen de kost hier te Landen geraken.

Ten derden; Een geprojecteerde Societeyt van de *Suyckeren* de welcken als de anderen dien handel alleen sal dryven, tot dien eynde sullen geen *Rafinaderies* mogen in *Vranckrijck* wercken als met concessie van dese *Societeyt* die haer rycken sal doen betalen voor de permissie, ende moet dit *Octroy* voor haer wel sijn van grote Importantie dewyle aen den Coninck daer voor belooven te presteren, de somme van *achtien Millioenen* guldens, in *drie volgende* Iaren t'elckens met egale portien, welcke saecke van soo veel te grooter gewichte is van haer Ho. Mo. Staet, dewyle in de Geunieerde Provintien alleen by naer soo veel *Rafinaderies* zijn als in alle andere Landen ende Steden van *Europa*. Ende wordt alle Iaren uyt

uyt Nederlandt in Vranckrijck versonden een uyttermaten groote quantiteyt *geraffineerde broodt* ende *puyer Suyckeren*, de Geassolcieerde van de selve Compagnie worden gesegt te hebben ghecontracteert met de *Portugesen* in *Portugael*, die haer sterck maecken om de Compagnie te voorsien van alle soorten van Suyckeren, soo noodich souden mogen hebben, niet alleen tot de consumptie in Vranckrijck, maer selfs om daer mede te konnen Negotieren met de Nabuyren, alles tot een ghelimiteerden civilen prys, door welcken handel (seggen sy) *Portugael* sal worden gestijft, oock den Oorloch tegens *Spaengien* te konnen continueren.

Ten vierden; Een geprojecteerde *Societeyt* van de *specerien* ende alle *Indische* Waren, ende souden de *Portugesen* mede belooven dese Compagnie in alles abondantlijck te versorgen.

Eyndelijck; Wort mede gesprooken van een Compagnie die alleen den handel soude dryven van *Tin* ende *Loot*, 't welck men gelooft de Engelsche Natien meest sal nadeelich zijn. Was geteeckent J. BOREEL.

Noch een enumeratie van de Waren ende Manufacturen / die in Vranckrijck gemaeckt / ende in dese Provintien werden ingevoert / diemen by retorsie wederom soude konnen verbieden ende excluderen.

TEn eersten; Groote quantiteyt van *Fluwelen, Felpen, Satynen, goude ende silvere Laeckens, Armoisinen*, ende ander Zyde Waren; die tot *Lyons* ende *Tours* worden gemaeckt, de welcke monteren over de *ses millioenen*.

2. Aen *Linten* van zyde, *Kanten*, *Passementen*, *Knoopen*, *Litsen*, die tot *Parys Rouan* ende daer omtrent worden gemaeckt, voor de waerde van *twee millioenen*.

3. Aen *Castoor Hoeden*, *Vigoignes*, wolle ende hayre *Hoeden*, die tot *Parys* ende *Rouan* worden gemaeckt, voor *vijftienhondert duysent* gulden.

4. Aen *Pluymen, Draeckbanden, Wayers, Kapers, Masques*, vergulde ende geëmaileerde *Spiegels, Horloges*, ende andere Cramerien, voor meer als *twee millioenen*.

5. Aen *Handtschoenen* die gemaeckt worden tot *Parys, Rouan, Vendosme*, ende *Clermont*, voor meer als *vijftienhondert duysent* guldens.

6. Aen gesponnen *Wol Garen*, de welcke door geheel *Picardien* wort ghesponnen, voor de waerde meer als van *vijfhondert duysent* gulden.

7. Aen *Papier* van alle soorten, 't welck gemaeckt wordt in *Auvergne, Poictou, Limoisin, Campagne* ende *Normandie*, voor meer als *twee millioenen*.

8. Aen *Spelden* ende *Naelden* die tot *Parys* ende in *Normandien* worden gemaeckt, ende hoorne-palmhoute ende beene *Kammen*, voor *vijfhondert duysent* gulden.

9. Aen *Nurenburch* werck ofte *quincaillerie* dat gemaeckt wort in *Auvergne*, voor meer als *ses hondert duysent* gulden.

10. Aen *Lywaten, Zeyldoeck*, die ghemaeckt worden in *Bretagne* ende *Normandien*, voor meer als *vijf millioenen* guldens.

11. Aen *Meublementen*, van *Bedden, Matrassen, behangsels, Deeckens, Crespines, Franges* ende *Molets* van zyde, meer als *vijf millioenen* guldens.

12. Aen *Wynen* soo uyt *Gascoigne, Xaintoigne, Nantois*, als andere plaetsen, voor de waerde meer als *vijf millioenen*.

13. Aen *Brande Wyn, Asynen, Cidre*, voor *vijftienhondert duysent* guldens.

14. Aen *Saffraen*, *Pastel*, *Seep*, *Honich*, *Amandelen*, *Olyven*, *Kappers*, *Pruymen*, *Brignolles*, voor meer als *twee millioenen*.

15. Aen *Sout* alle Iaren meer als *vijf* ofte *seshondert* scheepen, die afghehaelt worden tot *Rochelle*, *Maran*, *Brouage*, de Eylanden van *Oleran* ende *Res*.

Hy exhibeerde oock Coppe van't Tractaet dat de Koninck hadde gemaeckt met een groot deel Keur ende Vorsten in Duytslant/ luydende als volcht:

QUandoquidem Sacra Christianissima Regia Majestas, ut consors pacis, accedit ad fœdus, quod Eminentissimi, Serenissimi, & Reverendissimi Principis ac Domini, Dominus *Iohannes Philippus* Mogontinus, Dominus *Carolus Casparus* Trerirensis, Dominus *Maximilianus Henricus*, Coloniensis Archiepiscopi Sacri Romani Imperii per Germaniam, Galliam, Regnum Arelatense ac Italiam Archicancellarii, ac Principes Electores, Dominus *Christophorus Bernhardus* Episcopus Monasteriensis Sacri Romani Imperii Princeps, Dominus *Philippus Wilhelmus* Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ & Montium, Regia Majestatas Sueciæ, ut Dux *Bremæ & Verdæ*, ac Dominis *Wismariæ*. D. D. D. *Augustus Christianus Lodovicus*, & *Georgius Wilhelmus*, Duces Brunsvicenses, et Luneborgenses, nec non Dominus *Wilhelmus* Hassiæ Landgravius, Vi recesses Francofurti hujus 1658. anni die 4. Augusti stil. veter. unanimiter conventi inierunt. Ideo Rex Christianissimus eundem recessum per omnia omnino comprobat, & juxta ejus tenorem, iisdemque sub conditionibus prædictis Electoribus & Principibus se associat adeoque Rex Christianissimus ab una, deinde Electores & Principes Fœderati ex altera parte, pro communis in Sacro Imperio tranquillitatis conservatione, bonam inter sese amicitiam & mutuæ defensionis correspondentiam inire eandemque præter supradictum ab omnibus solenniter initum & acceptatum recessum, singulari hac pactione confirmant, & utrinque in conditiones infra scriptas porro convenerunt, ita tamen ut prout in dicto recessu continetur, ad idem fœdus liber aditus patere debeat, omnibus, nullo excepto, reliquis Principibus pacis consortibus tum Catholicis, tum Augustanæ confessioni addictis.

Sit super pace publica *Monasteriensi*, & *Osnabrugensi* inter Regem Christian. Fœderatos Electores ac Principes supradictos, omnes & singulos, eorum Successores, hæredes, & posteros, amica, & firma *Correspondentia* ac reciproca, obligatio interminis defensivis ita ut unus alteri, omnesque uni, & sic mutuo sibi inter se, si invadantur in suis ditionibus Instrumto Pacis comprehensis assistant, modo sequenti.

Defensiva hæc *Correspondentia* ultra non extendatur, nisi quousque unum alteri Instrumentum Pacis obstringit. Ex qua securitate tam publica quam privata Rex Christianissimus & Fœderati Electores, ac Principes, quisque seorsum & junctim omnes, fruantur mutuis auxiliis tuti adversus quoscunque aggressores, & invasores Instrumentum Pacis contraventuros.

Inspecie alteri opemferant contra turbatores in eo, quodquisque *Correspondentium* jure Successionis aut Electionis, aut vi Instrumenti Pacis reipsa possidet.

Ex hac servandæ pacis conventione particulari nullo modo lædatur quisquam

quam, sive intra sive extra imperium, bella etiam *Hispano Gallici* inde penitus sint *Exclusa*, adeo ut iis Fœderati Electores ac Principes applicari nolint, nec quoquo modo teneantur.

Rex Christianissimus fœderi huic defensivo accedit & promittit servare omnibus modis Instrumentum Pacis, & requisitus assistere iis, qui idem servare volunt, quive Electorum tum omnium & singulorum Principum & Imperii ordinum jura & libertatem sibi cordi esse sinunt, contra omnes quotquod voluerint vel tentaverint eos impugnatum ire aut in exercitio jurium libertatumque suarum impedire.

Rex Christianissimus promittit arma sua nullo modo applicare vel conferre contra vel Imperium aut Electores Principesque aut eorumdem Provincias, terrasque hostiliter incursare, aut hybernis contributionibus aliisque quibuscunque ex-actionibus bellicis gravare, easve nullo alio modo turbare neque permittere, ut in præjudicium quicunque jam sint vel fœderi huic accessuri sint, miles in *Galliis* aut in *Alsatia* conscribatur, indeque in perniciem illorum educatur, armave, tormenta, vel pulveris tormentarii hostibus ipsorum submittantur.

Rex in specie suos quoque reliquos fœderatos quicunque illi sint, vel futuri sint, intra & extra Imperium eo disponet ut pariter bonam & stabilem amicitiam, pacemque servent cum Imperio, Electoribus & Principibus Fœderatis, hisque ne nocere aut prejudicare ullo modo, vel directe vel indirecte, velint aut faciant.

Rex Christianissimus in simplo se obligat, tum omnibus fœderatis his conjunctim tum seorsum singulis assistere, *mille sexentis* peditibus, & *octingentis* equitibus cum convenientibus tormentis bellicis, propriisque sumptibus si ipsi ulleve eorum ditiones, ubicunque sitæ sint in Germania, hostiliter invadantur vel stativis Hybernis, exactionibus, contributionibus, transitibus, violentiis, & executionibus militaribus, aliisque factis, atque pressuris, quovis modo graventur.

Vice versa pollicentur Electores & Principes fœderati pacem servare, cum Rege Christianissimo Regno *Galliæ* & cunctis regionibus ei nunc subjacentibus neque directe nec indirecte assistere milite vel pecunia iis volent contra Instrumentum Pacis Regem ejusque terras per Instrumentum Pacis acquisitas atque possessas, aut in quibus vi Instrument. Pacis habet jus præsidii hostiliter invadere.

Electores Principes obligant se in simplo illo numero & peditum & equitum, qui in supradicto Recessus expressus, est sæopte ære auxilio esse Regi Christianissimo in & pro illis provinciis quas ex Instrumento Pacis habet, si ex imperio ab ullo statuum aliisve qui *Monasteriensis* Pacis socii sunt, hostiliter invadatur aut arma auxiliaria inimicis ejus illas terras invadentibus præbeatur.

Si Instrumentum Pacis non Servetur tunc ad requisitionem partis læsæ; statim fœderati Electores & Principes, & qui porro accesserint huic fœderi, juxta, juxta præscriptum Instrumenti Pacis, omnem fidam operam, studia, & officia prompta in id adhibebant, ut ejusmodi infractiones sine onera & reipsa tollantur, & reparentur urgore hujus fœderis singuli & omnes Electes & Principes

cipes fœderati promittunt, se ad obtinendam pacis observantiam tam in Imperii Comitiis quam alibi, omni modo totis viribus curaturos & prospecturos, ut *generalis Garantia* in Instrumento Pacis fundata, efficaciter & realiter in ipso opere constituantur, qua constituta vel speciali aliqua *Guarantia* tantis per donec illæ generalis plene firmetur, inter pacis socios, plurium adhoc fœdus accessu factâ, de aliis realibus & effectivis mediis pacem conservandi & tuendi ac de conjunctione consiliorum viciumque in contravenientes porro convenietur.

Interim singuli & omnes fœderati Electores Principesque ad fluvios ac præsertim ad Rhenum habitantes & ubicumque præterea id, ob situs opportunitatem fieri poterit, quilibet eorum in suo territorio tenebuntur cavere ne copiæ adversus Regem Christianiss. ejusque modernos Fœderatos, in Belgium autalio missæ per ditiones suas transeant, neve in suis terris ulla stativa hiberna, arma, termenta commeatusve eis permittantur, qui paci contraveniunt.

Rex Christianiss. & Fœderati Electores & Principes mutuo sibi promittunt, si occasione vel sub prætextu hujus defensivæ propace *correspondentia* in Germania unus illorum vel omnes ab illo, quisquis ille vel intra vel extra Imperium futurus sit, offendatur, hostiliterve tractetur, quod tum unus alteri omni conatu & necessitati congrua virium suarum potentia præsto esse, suos exercitus eo conducere & pro defensione laborantis socii copias suas paratissimas conjungere velint.

Duret defensivum hoc fœdus ad proximum *triennium* à die Ratificationis computandum, atque si intereâ pax inter *Gallia* & *Hispania* Coronas non coïerit, prorogetur consensu confœderatorum omnium aut eorum qui in hoc fœdere ulterius persistere volent, & de hoc tractatur *Francofurti* medio anno ante lapsum triennii.

Hos omnes articulos & singulos Rex Christianiss. & Fœderati Electores & Principes sibi appromiserunt quia Instrumento Pacis & cæteris Imperii constitutionibus nituntur, reoessui hujus 1658. anni die 4. Augusti stil. vet. Francofurti inter principio memoratos Elect. & Principes initio, cui Rex Christian. accedit, conformes sunt, & adneminis mortalium offensionem spectant.

Resevant sibi tamen Electores & Principes fœderati omnes & singuli fidem Imperio patriæ suæ & Imperatori debitam.

In fidem ac solidamentum horum omnium, &c. Instrumentum hujus fœderis ad ratificationes Dominorum Principalium intra spacium unius mensis invicem commutandas subscriptum & subsignatum est à Regis Christianismi & Fœderatorum Electorum Principumque Legatis Moguntii die 5. Augusti 1658. stil. vet.

Antonius Dux & Mareschal *de Gramont*, L. S.
Hugo de Lionne Plenipotentiarius, L. S.
Ioh. Christianus P. *Baro a Boneburg*, L. S.
Guilhielmus ego Comes a Furstenburg, L. S.
Franciscus de Gise, L. S.
Georgius a Snolsky, L. S.
Polycarpus Heclandt, L. S.
Otto Iohannes Wittem, L. S.
Otto de Mandtrode, L. S.

De Rooms Catholijcken/ selfs in Vranckrijck/ spraecken qualijck van dit overgeven der Stadt Duynkercken aen Engelant, als een ergernisse ende afbreuck aen des Koninckx eygen Religie. Daer tegen wierden door sijn bevel gemaeckt eenige remarques/ daer van het kort bericht was; Dat de *Spaensche ambitie* om al de werelt onder haer te brengen, de *Franschen* hadde gheobligeert om haer te voegen met de *Engelsche*, die anders haer souden hebben ghevoecht met de *Spaensche*, tot groot afbreuck van de *Fransche*. Dese oock allegeerden tot haer justificatie 't exempel van *Hendrick de vierde*, wiens maximen dese Koninck wilde volgen: *sans s'arrester aux discours de quelques Esprits preoccupez, ou de superstition*, (dit waren de woorden) *ou des quelqu' autre passion*. Dat Koninck *Hendrick* desghelijcx maeckte een alliance met de Koninginne *Elizabeth*, de *Vereenichde Provintien*, ende de meeste *Protestantsche* Princen in *Duytslant*, om te breecken de macht van de Spaensche, possiderende alle de Spaensche Koninckrijcken met *Napels* ende *Milan*, oock andere Prinsdommen in *Italien*, muguetterende oock *Poolen*, gelijck al noch, hebbende aen sijn zyde alle Catholijcke Princen met desseyn om t'invaderen geheel Europa. Als daer nae getracteert wiert tot *Vervins* over de vreede, dat de Pausselijcke Legaet presiderende, niet vreemt vont om aldaer oock te doen komen die van de Koninginne van Engelant, ende die van de Vereenichde Provintien. Hier moet Ick tusschen seggen/ dat nochtans geen van beyden daer quamen; maer wel by den Koninck expostuleerden dat hy een afsonderlijcke vreede maeckte/ ende haer verliet.

Verder seyde het Manifest / dat *Lodewijck de dertiende* (hoewel seer devoot in sijn religie) in de Iaren *een, drie* ende *ses en dertich*, voegende sijn wapenen met Sweeden, om Duytslant door *Wallensteyn*, ghebracht in een schandelijcke slavernie, hadde geen swarigheyt gemaeckt in de Iaren *een, drie* ende *vijff en dertich*, sich te allieren met de Vereenichde Provintien, volgens raedt van den Cardinael *Richelieu*, ende de Capucyn *le Pere Ioseph*. Dat volgens die alliancien geheel *Nederlands* was alreede uytgedeelt. Daer nu de Engelsche waren gereduceert alleen tot een plaets alleen. Dat nochtans volgens Tractaet nu met *Engelant* gemaeckt, de Catholijcke Religie was vast gestelt, 't welck met die van de *Vereenichde Provintien* niet gedaen was. Dat de Spaensche door den Marquis *de Lede*, ende *Don Alonzo de Cardenas* hadden aen Engelant ghepresenteert *Calis*, sonder eens mentie te maecken van de Religie, gelijck sy oock niet hadden gedaen in 't concederen *s' Hartogenbos*, *Breda* ende *Grave*, aen de Vereenichde Nederlanden, sonder yets te stipuleren voor de Religie. Voorts daer by doende de artyckelen van de Tractaten met den Protector gemaeckt, inhoudende de conservatie van de Catholijcke Religie in alle manieren; gelijck hier na te sien / ende oock by de Engelsche wel onderhouden is/ tot dat na de restitutie des Koninckx in Engelant/ de Stadt weder aen Vranckrijck verhandelt/ ende overgegeben wiert.

In wat manieren/ en op wat pointen van wegen Spaengien met de Protector genegotieert was/ is te sien uyt het volgende:

Memoire Presenté au Serenissime Protecteur, par le Marquis de Leyde, & Dom Alonse de Cardenas, Ambassadeurs du Roy Catholique en Angleterre, le 21. de May 1655.

SErenissime Seigneur, Le Marquis de *Leyde* Ambassadeur extraordinaire de S. M. & Dom *Alonse de Cardenas* Ambassadeur ordinaire de sadite Majesté, disent, que le Roy leur Maistre ne pouvant douter que U. A. n'ait conserué le souvenir de tant de preuves d'amitié & de bonne correspondance, auec laquelle ledit Roy a tasché d'obliger cette Republique, dés le moment qu'elle se forma, & V. A. depuis qu'elle s'est chargée de sa *Protection*, sans avoir obmis aucun moyen capable de contribuer à estraindre davantage le nœuds de cette amitié, qui n'ait esté tenté & proposé de sa part; Il a pleu à S. M. d'ordonner de nouueau ausdits Ambassadeurs, de representer à V. A. que ledit Roy ayant esté *le premier qui reconnut* cette Republique, & y destina vn Ambassadeur, qu'elle authorisa du titre de Plenipotentiaire, pour traitter auec cét Estat; ledit Dom *Alonse de Cardenas* proposa dés lors le renouuellement de la Paix stipulée avec le Roy *Charles* premier du nom, laquelle ayant esté examinée avec les Commissaires que le Parlement deputa en cette occasion; le Traitté fut si aduancé, que vray-semblablement il se fust conclu, si la separation du Parlement, qui suruint au mois d'Auril de l'an 1653. ne l'eut empesché. Et bien que dans les conferences qui furent tenuës auec les Commissaires du Parlement, il y eust eu de grands debats & contestations sur les poincts du commerce des *Indes*, de *l'Inquisition*, & du payement inesgal des droicts, par les subiets de sa Majesté dans les lieux de l'obeyssance de cét Estat (qui sont les poincts les plus difficiles du Traitté) lesdits Commissaires s'en relascherent; demeurant d'accoord de *donner compte au Traitté*, qui est le terme duquel ils se seruoient dans les poincts dont ils conuenoient.

Et depuis le Parlement ayant chargé V. A. de l'Office & dignité de *Protecteur*, elle eut agreable, à l'instance dudit Dom *Alonse*, de nommer des Commissaires lesquels deuoient rendre response aux Articles, que ledit Dom *Alonse* de *Cardenas* leur auoit presenté, qui rapporterent vn escrit qu'ils dirent leur auoir esté donné par U. A. afin qu'ils examinassent denouueau auec luy les trois points cy-dessus des *Indes, Inquisition*, & payement des *Droicts*; A quoy il satisfit de son costé, declararant que S. M. ne pouuoit consentir, aux deux premiers, par les raisons qui auoient esté auparauant deduites: Mais que pour ce qui regardoit les *Droicts*, il s'y trouveroit vn temperament, qui faciliteroit ce point là. Sur quoy lesdits Commissaires promirent de rendre compte de tout à U. A. & responsе audit Ambassadeur. La dessus ou commença le nouveau Traité d'alliance plus estroite, & lors qu'il n'y avoit personne qui ne creut, que les conspirations desquelles Dieu avoit preservé la personne de V. A. retarderoient la conclusion du Traité de cette Republique avec la France, dont les maximes, les interests, & les convenances sont si contraires a V. A. ainsi que luy a representé ledit Dom *Alonse* en diverses occasions, & particulierement lors que les Ministres de cette Couronne là, se sont meslez dans lesdites *conspirations*, jusques-là

ques-là que V.A. se vid obligée de faire sortir de sa Cour le sieur *de Baas* Envoyé du Roy Tres-Chrestien, lequel fut recompensé à son arrivée en *France*; ioint que V. A. ne pouvoit ignorer, combien la France a contribué, soit de gens ou de conseil, & d'autres assistances aux derniers mouvemens, que l'on a veus en divers Comtez de ce pays, & que les Troupes destinées à passer en *Angleterre* pour les fomenter, coniointement avec le Regiment du Cardinal *Mazarin* estoient prestes, dans les Ports & costes de la *Manche*, attendant la conjoncture pour s'embarquer dans les Navires qui estoient preparez pour cét effet: mesme que ce fut pour cela que ladite Couronne retarda la conclusion du Traité, qu'elle recommence à solliciter maintenant, voyant ses desseins avortez. Tout le monde a esté extremement surpris de voir que V. A. nonobstant des procedez si estranges, & de notorieté si publique, incline auiourd'huy à la conclusion du Traité avec les François, & que l'on differe l'ajustement de la Paix avec *Espagne*: les interests de cette Nation, en ce qui est du commerce, estans si contraires, & la maniere avec laquelle on s'est conduit envers V. A. de la part de S. M. & de ses Ministres estant si differente de celle des Francois, comme chacun a pû voir; C'est pourquoy le Roy leur Maistre voyant les Traitez *d'Hollande*, de *Dannemarck*, & de *Suede* achevez, & jusqu'à celuy de *Portugal* conclu, & celuy de *France* si avancé, & que celuy *d'Espagne* seulement est differé, sans rendre responſe sur les Articles, qui furent presentez par ledit Dom *Alonse*, ainsi qu'il a esté dit cy-dessus: Sa Majeste a voulu satisfaire de sa part avec toutes les demonstrations d'estime & d'affection qu'elle a pour V. A. non seulement par l'envoy dudit Marquis de *Leyde*, en qualité d'Ambassadeur extraordinaire, afin de faire vne Declaration plus authentique de ses sentimens; mais aussi afin qu'il expose à V. A. la continuation du desir que S. M. a, de s'vnir d'interest avec V.A. & d'establir avec elle vne alliancé & confederation si estroite, qu'elle asseure pour toûjours les interests communs, & achemine la felicité des deux Estats. En consequence dequoy lesdits Ambassadeurs ont ordre de representer à V. A. combien il est necessaire pour regler le commerce, d'achever & conclure le Traité du renouvellement de la Paix, & de l'estraindre par le moyen de ladite vnion, en la forme & aux conditions qui seront ajustées pour la seureté & avantage commun.

Et ils ont ordre aussi de faire entendre à V. A. qu'en cas que cét Estat trouve son compte, de recouvrer la Place de *Calais*, concertant le moyen de la prendre, & V. A. y concourant par la jonction de ses forces, tant par mer que terre, avec celles de S. M. l'on remettra ladite Place és mains de V. A. & elle luy sera delivrée, à condition & charge, que V. A. deura assister le Prince de *Condé*, de Navires, & de gens de guerre, pour entrer dans *Bordeaux*, où s'il n'en peut venir à bout, en telle autre part qui sera jugé plus propre, pour donner entrée audit Prince dans la *France*, & agir dans ce Royaume là, d'où il reviendra un si grand avantage à cét Estat: s'il y a quelque autre chose que V. A. desire de S. M. elle embrassera volontiers tous les moyens, qui luy seront proposez, pourveu qu'ils soient utiles à la cause commune, & au bien des deux Nations.

Het extract uyt te gemaeckte Tractaet van seven en vijftich luyde als volgt.

Extract

Extraict du Traitté faict & signé le vingt troisiesme du mois de Mars, *de l'année* mil six cent cinquante-sept, *entre Monsieur le Comte de* Brienne, *Commandeur des Ordres du Roy, Conseiller, Secretaire d'Estat, & des Commandemens de sa Majesté; & Monsieur de* Lyonne *Conseiller de sa Majesté en ses Conseils, Prevost, & Maistre des Ceremonies desdits Ordres, de la part de sa Majesté. Et Monsieur* Lockhart *Ambassadeur de Monsieur le* Protecteur *de la Republique d'Angleterre, d'Escosse, & d'Irlande, prés de sa Majesté, de la part dudit Sieur Protecteur.*

ARTICLE XI.

ET dautant que sa Maj. meuë d'vne si saincte intention, comme est celle de procurer le repos de la Chrestienté, n'eust jamais voulu consentir, quelque avantage qu'on luy eust pû offrir, que ses forces eussent favorisé l'establissement de celles *d'Angleterre*, dans vne place de Flandres, si elle n'eust eu vne pleine, entiere & saincte confiance, que la Relig. Catholique y seroit conservée en son entier, exempte de toutes sortes d'incommoditez, de prejudices & de troubles; Ledit Seigneur Protecteur promet & oblige solemnellement sa foy, (dont il donnera encor vne particuliere Declaration sur ce suiet à sa Majesté) que Dunkerque, Mardick ou Graveline, estans remis en son pouvoir (comme il est dit cy-dessus) il y lairra toutes les choses qui regardent la Religion Catholique, au mesme estat qu'il les y aura trouvées, & qu'en consequence de ce, tous les Ecclesiastiques tant reguliers qu'autres, (pourveu qu'ils n'entreprennent rien contre le Gouvernement, auquel ils auront esté soubmis) joüyront seurement de tous leurs revenus, & de la possession des Eglises, dont aucune ne pourra estre employée à l'vsage de la Religion Protestante, ny estre fait aucune sorte de changement en la Religion Catholique, soubs quelque pretexte que ce soit.

Ende uyt het Tractaet van 't loopende Jaer.

Extrait du Traitté fait le 28. du mois de Mars de l'année 1658. entre Monsieur le Comte de Servien Commandeur des Ordres du Roy, Ministre d'Estat, & Sur-Intendant des Finances; & Monsieur le Comte de Brienne Commandeur desdits Ordres, Conseiller de sa Majesté en ses Conseils, Secretaire d'Estat & de ses Commandemens, de la part de sa Majesté. Et Monsieur Lockhart Ambassadeur de Monsieur le Protecteur de la Republique d'Angleterre, d'Escosse, & d'Irlande, prés de sa Majesté, de la part dudit Sieur Protecteur.

ARTICLE I.

ET premierement, que le Traité fait l'année derniere, entre sa Majesté & S. A. ensemble l'article secret qui y a esté adiousté, lequel avec tout le contenu

tenu audit Traité, ne devoit durer qu'vne année; demeurera en son entier, & aura la mesme force & vertu pour vne seconde année, à commencer du jour que le precedent Traité devoit finir; En sorte que tout ce qui est escrit, convenu & promis par iceluy, soit executé de bonne foy, & avec la mesme seureté, que si tous les Articles dudit Traité estoient icy transcrits de mot à mot: & principalement tout ce qui regarde la Religion Catholique, sera si sainctement & inviolablement gardé, qu'elle ne puisse recevoir aucun dommage ny prejudice; ny aucun changement ou nouveauté estre introduits ou soufferts, sous quelque raison, titre, ou pretexte que ce soit, en l'Estat de la Religion, ou de l'Eglise, ainsi qu'il a esté plus expressément convenu par le Traité precedent.

De Articulen ten propooste van de Catholijcke Religie / luyden als volght:

Extrait des Articles accordez par Monsieur de Turenne tant au Sieur de Bassecourt, qui commandoit dans la Ville de Dunkerque pour le Roy Catholique, qu'aux Ecclesiastiques, & Communautez de ladite Ville, lors qu'elle a esté remise à l'obeïssance du Roy.

QUe les Bourgeois de ladite Ville, tant Ecclesiastiques, qu'autres, de quelque qualité ou condition qu'ils soient, seront conservez dans leur Religion, biens, privileges, & franchises, dont ils ont jouy jusques à present, sans aucune charge & imposition nouvelle.

Qu'en ladite Ville de Dunkerque & dependances d'icelle, la Religion Catholique Apostolique & Romaine sera maintenuë & conservée, sans qu'il soit rien changé ny innové aux privileges & immunitez des Ecclesiastiques, ny qu'il leur soit fait aucun tort, ny aux Eglises, en quelque sorte & maniere que ce soit.

Comme aussi seront maintenus dans la paisible possession de toutes leurs pensions, droicts, rentes, privileges & libertez toutes personnes Ecclesiastiques, seculieres, Religieuses, Cloistres, & Hospitaux, sans qu'il leur soit fait aucun obstacle ou empeschement.

Les Religieuses Conceptionites, & les Sœurs Grises de l'Hospital de S. Iulien demeureront sous leurs Superieurs & Superieures, comme elles ont esté jusques à present.

Toutes Reliques, Images miraculeuses de la glorieuse Vierge, & d'autres Saincts, ne seront enlevées & transportées ailleurs, non plus que les Ornemens, & Cloches des Eglises, Cloistres, ou autres Communautez, & lieux publics.

De Acte van den Ambassadeur Lockhart, luyde als volght:

Copie de l'Acte signé par M^r^. Lockhart, *Ambassadeur de M^r^. le Protecteur de la Republique d'Angleterre, d'Escosse, & d'Irlande prés de sa Majesté, le 25. Iuni 1658.*

NOus Guillaume *Lockhart* Chevalier, l'un des Conseillers pour l'Escosse, du Serenissime & Tres-puissant Seigneur Protecteur d'Angleterre, d'Escosse & d'Irlande, & Ambassadeur dudit Seigneur au Roy Tres-Chrestien Louis XIV. Sçavoir faisons, qu'en vertu de la Commission qui nous a esté donnée par S. A. la ville de *Dunkerque*, avec tous les Forts qui en dépendent, aussitost aprés sa reduction, a esté remise aujourd'huy entre nos mains par l'ordre du Roy Tres-Chrestien, avec toute son Artillerie & les munitions de guerre & de bouche qui y ont esté trouvées; en execution des Traitez faits entre sa sacrée Majesté Tres Chrestienne, & S. A. les 23. de Mars de l'année 1657. & 28. du mesme mois de l'année presente. Et conformement au contenu ausdits Traitez, nous promettons à sa Royale Majesté Tres-Chrestienne, que la *Religion Catholique*, avec tout ce qui en dépend, sera si sainctement & inviolablement conservée dans ladite Ville de *Dunkerque*, tandis qu'elle sere soubs nostre Domination, qu'elle ne receura aucun dommage de nous; & que tous les Ecclesiastiques, Reguliers & autres (pourveu qu'ils n'entreprennent rien contre le Gouvernement, auquel ils seront soubmis) jouyront seurement de leurs revenus & de la possession de leurs Eglises; aucune desquelles ne pourra estre employée à l'usage de la Religion Protestante, ny aucune sorte de changement ou de nouveauté introduits dans la Religion Catholique, sous quelque raison, titre, où pretexte que ce soit: mais qu'elle demeurera tousiours au mesme estat auquel elle est maintenant. Nous promettons de plus, & obligeons solemnellement nostre foy, de rapporter & consigner dans un mois, entre les mains de sa Majesté Tres-Chrestienne, une Declaration particuliere de S. A. signée de sa main, qui sera de la mesme teneur & force que la presente, par laquelle aussi les conditions accordées aux Habitans de ladite Ville de *Dunkerque*, le 24. du present mois de Juin, seront confirmées de S. A. En foy dequoy, & pour preuve indubitable, nous avons fait & signé la presente dans le Fort de Mardick, le 25. du mois de Juin de l'année 1658. & y avons fait apposer nostre cachet. Signé, GUILLAUME LOCKHART, & cacheté du cachet de ses Armes.

In 't laetst van November dede de Fransche Ambassadeur nieuwe instantie alhier / ten eynde men mocht cooperceren met Vranckrijck ende Engelandt tot het maecken van de Vreede tusschen de twee Noorden Croonen / waerschouwende voor de practijcken van Oostenrijck, die hy seyde / dat niet sochte als continuatie van Oorlogh / dat men met de selve geen engagement wilde maecken: dissuaderende oock het senden van een nieuw secours / daer van elders is gesproocken onder de Deensche saecken.

Vreede in 't verleden Jaer / is gheseyt / dat by aenwesentheyt van de Heer Nieupoort oock versocht waren / de Heeren van Beverningh ende Iongstal om

rapport

rapport te doen van haer in 't Jaer drie ende vier en vijftich in Engelandt bekleede Ambassade; sulcks hebben sy ghedaen den vierden January, oock daer nevens overgelevert een register van de Originele stucken tot de voorsz. Negotiatie specterende / ende voorts gherestitueert seecker bericht van de Advocaet Graswinckel, op de saecke van Amboyna den negenden December des Jaers drie en vijftich ter Vergaderinge geexhibeert; waer op-ghedelibereert zijnde / hebben hare Ho. Mog. de ghemelte Heeren gewesene Extraordinaris Ambassadeurs voor de moeyte in 't doen van 't voorsz. rapport bedanckt, als oock van hunnen yver, goede directie ende conduite gebruyckt in 't assopieren en nederleggen van de bloedigen Oorloch tusschen de Republijcque van Engelant ende desen Staet in den Jare twee en vijftich ontstaen, midtsgaders in 't procureren van de Vreede tusschen beyde de voorsz. Republijcken, daer van het gemaeckte Tractaet by de gesamentlijcke Provintien eenparichlijck is geratificeert: Des wierden de gemelde Heeren ghewesene Ambassadeurs versocht de substantie van sijn gedane mondelingh rapport by gheschrifte te vervatten / ten eynde de respective Provintien daer van Copyelijck mogen werden gedient. De Heeren Gedeputeerde van de Provintien van Zeelant, Vrieslant ende Stadt ende Lande, hebben de bovenstaende Conclusie niet verder toegestaen / als raeckende de bedanckinge over de moeyte van 't gedane rapport: van wat aengingh het verder geconcludeerde / dat al voorens het voorsz. verhael / midtsgaders de pointen van deliberatie daer uyt resulterende souden behooren geexamineert / ende daer van distinct rapport ghedaen te worden / om het selve gehoort / ende gesien / als dan sulcks by ende van wegen de Heeren hare respective Principalen / gedelibereert ende gheadvyseert te werden / als bevonden soude werden te behooren.

Het opghemelde substantieel van het mondelingh rapport (hoewel by vier Provintien selfs alsoo verstaen / is noyt aen haer Ho. Mog. overgegeven / veel weyniger het geene de Provintien van Zeelandt, Vrieslandt ende Stadt ende Landen pretendeerden.

Men heeft doen / ende voor oock na / veel gesprooocken van het ghevaer / daer in de twee Hollantsche Heeren haer hadden gestelt door de handelingh van de bewuste seclusie van den Heer Prins; maer die sorghe is ghebleecken onnut te zijn / alsoo twee Jaer daer nae de Koninck in Engelandt gherestitueert zijnde / noyt van hem of yemandt anders daer van is gherept / ende haer Ed. Groot Mog. hebben van selfs de selve Acte verklaert nul / oock van selfs vernietícht door de doodt van Cromwel.

Alhier quam van den Heer Doúningh Woonsdach den drie en twintichsten een schrijven aen haer Ho. Mog. inhoudende dat van sijn Hoogheyt den Heer Protector hy gesonden aen haer Ho. Mog. den twee en twintichsten des avonts was aengekomen tot Maeslant-Sluys, om by haer Ho. Mog. te bekleeden het Ampt van een Resident, dat hy sulcks hadde willen notificeren aen haer Ho. Mog. om by de selve te ageren de saecken die sijn Hoogheyt hem in mandatis hadde ghegeven. Dit gaf eenich nadencken / of ende wat receptie hem soude mogen worden gedaen; zijnde daer op nagesien hoe in voorgaende tijden waren ontfangen de Ministers / die met dierghelijcke Character ende

 quali-

qualiteyt waren gekomen; maer men bevondt niet dat opt aen yemandt/ speciaelijck niet aen de geene die van wegen de Koningen van Engelandt in qualiteyt van Resident waren gekomen/ eenige receptie was gheschiedt / als alleen wanneer sy audientie hebben souden/ geen defrayement.

Vrydach den vijf en twintichsten is alhier aengekomen/ sonder eenige particuliere receptie; maer de Heer Ambassadeur Nieupoort heeft hem/als particulier Vriendt/ in sijn Caros met ses paerden gehaelt van Delft, ende ghelogeert in 't huys van de Extraordinaris Ambassadeurs / 't welck leedich zijnde / hem toegheftaen is / om op sijn eygen kost daer in te logeren: des anderen daechs heeft hy ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. sijn aenkomste alhier laten seggen/ ende audientie versoecken.

Hadde audientie s'anderen daechs s'morgens ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gehaelt in de Carosse van den Heer presiderende met vier paerden / gehaelt door de Agent de Heyde, sijn eygen Carosse met twee paerden volchde; boven hy de trap wiert ontfangen van den Heer Bootsma ende Beeck, ende geleyt tot aen de tafel/alwaer ghesetén op een stoel sonder armen/deede sijne Propositie in 't Engels/ doch gaf die over in 't Frans.

Hy sprack van de verleden Oorloch / met detestatie / dat Vrienden op malkander deeden erger/ als te voor met Inquisitie/ verbannen/ ende confiscatie van goederen was geschiedt/ nu beyde Natien congratulerende over de Vreede tusschen beyde Republijcke: Edoch klagende dat nochtans door dese Oorloch in 't Noorden, de Protestantsche Religie last leedt / vreesende dat sulcks oock tusschen sijn Meester ende desen Staet soude maecken nieuwe jalousie/ dat hy ghe resolveert was de Vreede met desen Staet niet alleen te cultiveren/ maer te vermeerderen: waerschouwende voor de machinatien ende artifitien der gemeene vyanden/insonderheyt van de Religie, en passant glorierende dat de Hirarchie, het eenichste obstakel van dien / nu in Engelandt was gantsch uytgeroept. Men merckte wel dat de Protector alhier soude ageren om desen Staet te doen blyven in een volkomen neutraliteyt omtrent den Oorloch in 't Noorden, ende van het secours in 't Noorden af te manen.

Ondertusschen was in Engelandt weder een Parlement / bestaende in een Hooger ende in een Lager Huys / doch om wech te nemen de jalousie / gaven het de naem niet van het Hooger, maer van het ander Huys/the other Haws, de Leden waren sestich in 't getal/ hier na volgende:

The Lord Richard Cromwel.
The L. Hen. Cromwel, Lord Deputy of Ireland.
Nathanael Fiennes } Lords Commissioners of the Great Seal.
John Lisse
Henry Lawrence Lord President of his Highness Privy Council.
The Lord Charls Fleetwood.
Robert Earl of Warwick.
Edmond Earl of Mulgrave.
Edward Earl of Manchester.
William Lord Viscount Say and Seal.
Lord Jo. Cleypole, Mr of the Hors.
Philip Lord Viscount Lisle.
Charls Lord Viscount Howard.
Philip Lord Wharton.
Thomas Lord Fauconbridge.
Lord John Disbrowe } Generals at Sea.
Lord Edw. Montague
George Lord Evre.

George

The Lord Whitelock.
Sir Gilbert Pickering.
Col. William Sydenham.
Sir Charls Wolsely.
M. G. Philip Skippon.
Lord Srickland.
Col. Philip Jones.
Sir William Srickland.
Francis Rous Esq.
John Fiennes Esq.
Sir Francis Russel.
Sir Thomas Honywood.
Sir Arthur Hesilrigg.
Sir John Hobart.
Sir Richard Onslow.
Sir Gilbert Gerard.
Sir William Robert.
John Glyn } Lords Cheif Justices.
Oliver St. Iohn }
William PierrePoint Esq;
Ihon Iones Esq;
John Crew Esq.
Alexander Popham Esq;
Sir Christopher Pack.
Sir Robert Tichborne,
Edward Whalley Esq,
Sir Iohn Barkstead Knight, Lieutenant of the Tower.
Sir Thomas Pride.
Sir George Fleetwood.
Richard Ingoldsby Esq;
Sir John Hewson.
James Berry Esq.
William Goffe Esq;
Thomas Cooper Esq;
Edmond Thomas Esq;
Georhe Monck, Commander in Cheif of his Highness Forces in Scotland.
David Earle of Cassils.
Sir William Lockhart.
Sir Archibald Johnston of Warriston.
William Steel, Lord Chancelor of Ireland.
The Lord Broghil.
Sir Matthew Tomlinson.

De Protector verscheen daer selfs / dede aen beyde huysen een korte aenspraeck / de Heer Fiennes sprack voort ende langh. Het ginck meest tegen Spangien ende den Paus. Verscheyden van de beste Predikanten wierden geappointeert / om te preecken in beyde Huysen met lange gebeden na gewoonte: men ordineerde een vast en-bededach, men maeckte dessein om de verstandichste Theologanten uyt Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt t'ontbieden/ om vast te stellen een goede forme van de ware Gereformeerde Religie, die men alrede in 't Jaer drie en veertich hadde ontformd, maer die van 't Lagerhuys, genaemt Communs, toonden haer misnoegen / als haer een brief tot dien eynde wiert gesonden met opschrift/ het Huys van de Heeren aen 't huys der Gemeente; deden aen 't Opperhuys weten; geen Huys van Lords of Heeren te kennen. Ja daer wiert gemaeckt een Request / van wel twee duysent onderteeckent / aen 't Lagerhuys, om aen den Protector het oppergesach soo van de Militie als Politie te benemen / maer 't wiert ghesupprimeert. Een groot getal der Leden oock vertrocken/die alle weder wierden ingeroepen binnen seecker tijdt / gebot wiert gedaen aen alle malignanten ende Papisten, om haer t'absenteren van Londen, maer de quaetste waren die van de gesintheyt van de vijfde Monarchie, daer onder was Harrison, Carew, Courtney: dryvende oock niet alleen de Herdooperye, maer oock het doopen of dompelen na de letter naeckt in de Rivier de Taems, 't welck wel was de eerste instellingh in 't Euangelie: maer de Kercke hadde over al ingevoert de besprengingh:

het welck de Menisten self elders allenthalven oock volghden.

De Protector sulcx siende/ ende dat niet vruchtbaerlijcx soude worden ghedaen na sijn wille/ heeft het Parlement gescheyden: ende soo is elck stillekens sijn wech gegaen.

De Heer Downingh alhier by een tweede audientie/ hadde aengeboden de Mediatie tusschen desen Staet ende Portugael/ op't welck hem den vijfden Februarij is gheantwoort dat haer Ho. Mog. sulcx sonderlingh aengenaem soude zijn/ ten eynde de Ingesetenen van desen Staet eenmael van Portugael mochten erlangen de lange verwachte reparatie ende satisfactie over de bekende injurien ende violentien den selve soo trouloselijck aengedaen. Doch wat de gedane voorslach van stilstandt van Wapenen belanghde/ dat daer op by hare Ho. Mog. geene reflexie gemaeckt/ ofte dienthalven by de selve eenige deliberatien ghehouden conden worden/ voor ende aleer van de zyde van Portugael tot de vereyste reparatie ende satisfactie soude wesen ghecondescendeert/ met byvoeginge dat hare Ho. Mog. wel gedisponeert waren/ ende oock t'allen tijden haer bereyt houden souden/ omme te hooren ende t'ontfangen de ouvertures van wegen Portugael te doen/ met verclaringh/ by soo verre de Koningh goedt vont tot dien eynde eenich Minister of Ministers herwaerts af te senden/ dat de selve by hare Ho. Mog. gehoort/ tot Conferentien geadmitteert/ ende allenthalven naer 't volckeren recht getracteert ende bejegent souden worden. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt hebben in de voorsz. Conclusie gheconsenteert op 't behagen van de Heeren hare Principalen: Ende de Heer, aenwesende Gedeputeerde van Vrieslandt heeft geinhereert voorgaende verclaringe raeckende de saecken van Portugael.

Aen den Ambassadeur van Vranckrijck was gelijck antwoort gegeven.

Ende aengaende 't Noordtsche werck/ waer op oock den Heer Downingh hadde geproponeert/ ende gesustineert/ men moest het werck tusschen Sweden ende Denemerck alleen bevredigen/ sonder Poolen ende Oostenrijck. Wijder verklaerde/ dat de Heer Protector niet soude versoecken in faveur van sijne Onderdanen/ ten ware by desen Staet sulcx mede wiert geaccordeert. Is den een en twintichsten van wegen haer Ho. Mog. geantwoort/ dat haer Ho. Mog. ernstige intentie ende genegentheyt geen andere was/ als door alle mogelijcke wegen en middelen de Vrede tusschen de Noorder Croonen/ ten besten te bevorderen/ en dat de selve bereyt waren daer toe ende voor af tot het leggen van eene by-een-comste/ en dat haer Ho. Mo. oock gaerne hem souden concerteren over de wegen ende middelen/ door de welcke 't voorgeroerde gemeen ooghmerck best/ ende met de meeste promptitude soude connen werden gheconsequeert/ met byvoeginge dat haer Ho. Mog. den Protector ten hooghsten bedanckten over des selfs genegentheyt van niets in faveur van sijne Onderdanen te sullen versoecken/ ten sy sulcks by desen Staet mede geaccordeert wierde: doende oock gelijcke ende reciproque verklaringe van deser zijde/ ende aenbiedinge van elckanderen daer over by eene gemeene ofte reciproque schriftelijcke Acte, volkomentlijck te verseckeren/ dat sy gevolgh oock de Ambassadeurs ende Ministers wederzijdts te senden/ of die alree reydts afgesonden waren

ren

ren souden dienen gelast/ dat sy communicatis consiliis souden moeten ageren.

Dat antwoordt wiert hem ghegeven in particuliere Conferentie / ende by monde aengewesen dat een particuliere handelingh tusschen Sweeden ende Dennemarcken was ongeraden.

Daer op heeft hy veel ter contrarie gherepliceert / doch sulcks den vijfden Maert in geschrift overgegeven / inhoudende dat sodane ghenerale handelinge soude niet sijn als tot voordeel van Oostenrijck, datmen in 't maecken der Vreede niet alleen moest sien op die Trafiq / maer op de saecke ende 't volck van Godt almachtich in die Oostersche Landen. Vermanende dat dese Staet niet believe te treden buyten de palen van de Neutraliteyt, soo men contrarie deede / dat de Protector protesteerde van onschuldt van alle quaedt / ende van een nieuwen Oorloch tusschen desen Staet ende Sweeden, dat daer uyt mocht volgen. Eyndelijck riedt weder tot een stilstant van Wapenen met Portugael. Korts daer na klagende dat hier ten dienste van Spaengien wierden gesonden veel munitien van Oorloch / oock scheepen; specialijck dat een van Diest, Koopman tot Rotterdam drie scheepen in Oostende hadde gesonden / dies men in Engelandt oock een ende ander van de scheepen ende Portugysen Prinsen incommodeerde ende aenhiel / 't welck contre klachten waren.

In dien tijt stierf de Lord Rich. Soons Soon / des Grave van Warwyck, onlangs getrout hebbende des Protectors jongste Dochter.

In April was men besich om een hooch Hof van Justitie te stellen / alsoo de Koningsche soo wel als de fijnste Parlementisten / seer onrustich waren.

Aen de Protector hadden gheklaecht verscheyden Engelsche Koopluyden over quaet trattement in Indien, haer aengedaen door de scheepen ende Officiers van de Oost-Indische Compagnie aldaer / te sien in 't volgende:

Namentlijck: Dat op 't incomen van 't schip *Endimion* in de Straet van *Sunda* op haer reyse van *Engelandt*, 't selve aldaer ontmoetende een eenich schip de Nederlanders toebehoorende, van 't welcke wiert gherelateert dat de Nederlanders een Oorloch hadden aenghevangen met den Coninck van *Bantam*, ende zeylde soo nevens den voornoemden *Endimion* tot dat het quam in 't ghesichte van *Puula Pamsan*, alwaer noch *vier* Nederlandtsche scheepen op Ancker lagen, van de welcke een commandement wiert gesonden, dat het voorsz. schip *Endimion* by haer ten Ancker soude comen, 't welcke vervolgens wiert nae ghekomen; maer de voornoemde Nederlanders (om haere macht en grootsheyt te toonen) pretenderende, dat het selve te verre van haer af was rydende, commandeerden henlieden haer Ancker te lichten, ende weder op een naeder distantie te setten, 't welcke desgelijcken wiert geobedieert, sy lieden doe sonden een citatie aen den Commandeur Capiteyn *Iorbuis Couchman*, ten eynde hy aen boort van den Generael soude comen, maer den voornoemden Capiteyn ter oorsaecke van een siecte niet gheconditioneert zijnde, appoincteerde sijnen Schryver om den voornoemde Generael op te passen en kennisse te bekomen van de redenen om welcke sy lieden met force wierden gedetineert. De Schryver dienvolgens aen boordt gaende van den Nederlantschen Generael, beliefden het den selven sijne bevelen te rugge te senden aen den Commandeur van 't schip *Endimion*, dat hy niet en wilde toelaten dat het voorsz. schip soude gaen

in de

in de Reede van *Bantam*, veel min dat het voorsz. scheeps-boot soude afgaen om den *Agent* van de Engelsche Compagnie van 't voorsz. schips arrivement te advyseren. In dese conditie hebben sy 't voorsz. schip *negen* dagen gehouden; t'eynde van de welcke sy lieden geen hoope ofte verwachtinge siende, dat de Nederlanders hare resolutie souden alteren, seylden sy lieden nae *Iambée*, ende procureerden sodanige Peper als in die Haven als doen was te bekomen, ende zeylden soo wederom nae *Bantam*, in hoope dan daer haer ladinge te completeren, ende na *Engelandt* gezeylt te hebben, maer ter contrarie sijn sy door *drie* van de voorsz. scheepen gecommandeert, ende wiert gesonden om aen boordt van haren Generael te komen, ende is door hem verboden met henlieden schip in de Reede van *Bantam* te gaen; maer na veel biddens (als een groot faveur) henlieden toegelaten een Boot aen Landt te senden om den Engelschen *Agent* van haer aenwesen notitie te gheven, de welcke daerom sich addresseerde aen den Nederlandtschen Generael, hem versoeckende te willen permitteren dat het voorsz. schip in de Reede van *Bantam* mochte komen, om sodanige goederen als aldaer voor 't selve schip gereet lagen in te laden, wiens antwoordt was, dat hy sulcx niet en durfde ondernemen sonder expresse ordre van *Batavia*, 't welck den Engelschen *Agent* ende Raedt haere brieven dede afvaerdigen op *Batavia* aen den Gouverneur Generael, op haer versoeckende ordre te willen gheven dat het voorsz. schip mochte toeghelaten werden in de Reede te komen. Op welcke haer versoeck sy lieden dit antwoort ontfingen: Dat sy geen schip ofte scheepen hoedanich die oock souden mogen wesen, souden toelaten daer in te loopen, ofte het gunts en weder varen tusschen de scheepen ende het Landt in geenderhande manieren; waer op den *Agent* met Mr. *Iames Bisbecke* is ghezeylt met het schip *Endimion* na *Batavia*, supponerende, dat sijne presentie yetwes van 't geene hy versocht, soude gheeffectueert hebben; maer dit was insghelijcks vruchteloos, want na veele personele addressen, brieven ende protesten, keerde hy weder sonder sijn voornemen geobtineert te hebben, waer door 't voorsz. schip *Endimion* genootsaeckt was weder na *Engelandt* te keeren met een considerable quantiteyt van doode vracht, de Nederlanders henlieden niet toelatende van 't Landt te halen, noch *Rys*, noch *Arrac*, jae niet soo veel als *Water* voor haer t'huyswaerts gedestineerde reyse, in regardt van gebreck van provisie, ende tot groote schade van de Compagnie, vermits sy ghenootsaeckt waren hare goederen achter te laten, de welcke daer leggen ende verderven, ende om verders hare groote heerschappye te magnificeren (den Commandeur van het voorsz. schip *Endimion* hebbende sijn Boot uytgesonden om een weynich Houts op een ongebouwt Eylant te snyden) vierden een Canon op de selve, commanderende haer aen boort te komen om permissie ende verlof te versoecken, 't welcke sy lieden gheforceert waren te doen, ofte andersints weder te keeren, waer sy lieden gekomen waren.

De Cabinetten ende de Schryf-Lade van Mr. *Frederick Skninner* den Engelschen *Agent*, sijn door ordre van den Gouverneur Generael van *Batavia* ghesaiseert geweest ende gehaelt van 't boort van de *Marigold* ofte *Gouts-bloem*, waer in waren alle de brieven, de welcke van den Iare *sestienhondert seven en vijftich*, tot den Iare *sestienhondert acht en vijftich* van *Bantam* op *Maccassar*, ende van daer wederom

op

op *Bantam* tot antwoort sijn gesonden geweest, relaterende de manieringe van de affairen van de Compagnie, behalven alle de *Consultatien*, gheduyrende dien tijdt in *Bantam* gehouden, welcke alle vokomentlijck ende geheelijck sijn doorsien ende seer peremptoirlijck van haer doorsnuffelt. Van gelijcken is het schip *Mari gold* ofte *Gouds blom*, uyt *Bantam* ghehouden, ende daer op door de Nederlanders geschooten.

Op den *Gouden Haen* een kleyn schip, hebbende sijne ladinge van *Peper* geprocureert om aen boort van 't schip *Employement* te transporteren, hebben de Nederlanders (notitie daer van hebbende) gemant een schip van *twintich* stucken om 't selve te apprehenderen, ende haer Peper aen boort te halen, maer het beliefde Godt dat desseyn te frustreren.

Het schip de *Olijf-branch* of *Olyf-tack*, gesonden van Engelandt na *Bantam*, ende door zegen van den Almachtigen aldaer behouden arriverende, is niet alleenlijck door de Nederlanders verboden geweest *Bantam* in te loopen, maer oock soo absolutelijck aengeseyt, dat sy niet en souden voortgaen na *Sillabar* ofte *Andrapore*, mitsgaders 't schip *Ionathan*, komende van de Kust van *Choromandel* met een Cargasoen van goederen om in *Bantam* te verkoopen, ende willende de Nederlanders 't selve niet gedogen in te loopen, waer op sy lieden een protest instelden tegens de voorsz. Nederlanders, en ghenootsaeckt waren sonder van eenich deel van haer *Cargasoen* te disponeren, de Haven te verlaten, ende een reyse aen te vangen na *Maccassar*, hoewel de Nederlanders als doen uytgaven dat sy lieden (zijnde in Oorloch getreden met de *Maccassaren*) geen schip wilden gedoogen derwaerts te gaen om te handelen, daer by voegende (om haer macht en grootschap te extolleren) dat by aldien de Engelsche stercker waren dan sy lieden de selve *Bantam* mochten inloopen, maer indien sy lieden stercker waren dan de Engelsche, dat de selve niet en souden inloopen.

Het schip *Assada Merchand* ofte Koopman, van *Assada* zeylende van *Suratte*, ende al eer de Nederlanders haren Oorloch met de *Bantamers* hadden begonnen, arriveerde tot *Bantam*, ontlastende sich aldaer van sijne ladinge, wiert bevracht op *Camboja*, in haer weder reyse van welcke plaetse een Nederlantsch schip, comende over de *Bar*, was verlooren, doch door de hulpe ende assistentie van 't Bootsvolck van 't voornoemde schip, wiert het leven van *acht* Nederlanders gepræserveert, de selve in haer Schip nae *Bantam* mede nemende, ende sonden haer aldaer aen boort van een van de Nederlantsche scheepen, ende meenden soo de Haven in te zeylen, maer tot vergeldinge van dese Christelijcke courtoisie, losten de Nederlanders op haer *drie* stucken geschuts, commanderende den Coopman Mr. *Nicolaus Buckeridge* aen boort van haren Admirael te komen, alwaer aenstonts sententie wiert ghepronuncieert om de selve na *Batavia* af te senden, haer niet gedoogende, datse haer Boot na Landt souden affsenden om hare goederen van *Camboja* gebracht ende na Engelandt gedestineert, te laden, nochte eenich deel van sodanige goederen, als aen Landt in *Bantam* voor andere marckten in *Indien* waren gheprovideert te doen afhalen, tot seer groot verlies van de Engelsche Compagnie ende andere Eygenaers in 't geseyde schip.

De voorsz. Nederlanders hebben (volgens relatie van een van de Factoors van de Compagnie onlangs uyt *Indien* weder ghekeert) contrarie het Verdrach

tusschen de *twee* Natien ten aensien van 't Eylant van *Polrom* de boomen ter neder gehouwen, ende de rest met de wortel uytgeroeyt, haer *Fort* door een Myne doen springen, ende indien 't mogelijck ware geweest, souden het Eylandt in Zee geworpen hebben. Dit is bekendt door een van haer eygen Schippers, ofte Meester van een schip ('t welcke onlangs daer was geweest) in de aenhooringe van de voor ghementioneerde Compagnies Factoor, de welcke verders verklaerde, dat de voornoemde Nederlanders (hebbende alreede 't grootste deel van de Riviere van *Iambée* in hare possessie) echter ten eynde de Engelsche van de Peper-handelinge t'eenemael soude zijn versteecken, sy lieden aen den jongen Koninck gheoffereert hebben de somme van *dertich duysent* Realen van Achten, ten eynde hy de handelinge aen haer alleen soude willen vergunnen, welcke aenbiedinge van de haren soude zijn geaccepteert geweest, in dien een Oudt Raets-Heer ende een Vriendt van Engelant sich niet en hadde geinterponeert, verklarende den Koninck 't quade vervolch, dat daer door soude mogen voortkomen, sijn selven tot een Slave van de Nederlanders maeckende, als hy den Koophandel met alle anderen soude verbieden.

Dat het schip de *Benjamin* gedestineert van 't Fort *S. Ioris* op de Kust van *Choromandel* nae de Haven van *Buvatte* ende meenende in hare passagie tot *Goa* aen te loopen, insgelijcx door twee Nederlantsche scheepen, de welcke veel stucken geschuts op 't voorsz. schip afloften, is aengeranst geweest, aen boordt geklampt, hebben *seven* van haer volck gewondt, ende en wilden 't selve niet gedoogen tot *Goa* in te loopen.

Door de verscheyden voorgaende onbewoordelijcke voorghevallen actien van de Nederlanders, behalven de oneer de Engelsche Natie aengedaen, kan het door suffisante blijckbaerheden ende preuven gedemonstreert werden, dat het verlies ende de schaden, de welcke daer door sijn aengegroeyt, ende noch sullen veroorsaeckt werden aen de *Engelsche Oost-Indische* Compagnie, ende de verscheyden Eygenaers geinteresseert in de respective scheepen ende vaertuygen voorgenoemt, sal veel *duysenden sterlinx* bedragen, gelijck sy het te gelegener tijt sullen proberen, &c.

Daer op is hem den derden May geantwoort:

Dat de Bewinthebbers vande selve Compagnie door verscheyden authentijcque stucken / oock eygen brieven van den Agent Skinner ende andere Engelsche tot Bantam residerende / bewesen dat de Iavaens in Bantam sijnde Moren, ende grooten vyanden der Christenen, hadden meyneedichlijck de Vrede gebroocken / ende haer vyantlijck geworpen op het Territoir ontrent Batavia, aldaer gantschelijck door haer Soldaten verbrandende alle huysen / suycker-moolens / ende velt-gewas / dat daer door de Generael ende Raden deser Compagnie oock waren gedwongen ghewee st de wapens in handt te nemen / ende de Stadt ende Rivieren van Bantam met haer Schepen te blocqueren: datse echter de Engelsche Koopluyden in Bantam hadden gewaerschouwt van dat desseyn / om haer te versien tegen de ongheleghentheyt van desen Oorloch / met aenbiedinge van mogelijcke en redelijcke assistentie: Dat eene sodane afgedwongene Oorloch / ende verhinderinge van Navigatie op een geblocqueerde plaets

plaets/ niet kon ghenoemt worden een affront aen de Engelsche gedaen. De Bewinthebbers hadden oock aengewesen/ datse aen 't Engels schip Endimion wel hadden belet hare provisie van Rijs, Arack ende water, tot haer retour in Bantam te nemen / nochtans hadden haer aengeboden sulx en alle andere noot-wendigheden te nemen tot Batavia, gelijck aen 't Engels schip Soucy geschiet was / zijnde oock een gesochte Calomnie / datmen de boomen afgekapt / ende het Fort hadde doen springen in Pouleron, als werdende uyt Banda expresse-lijck geschreven dat de Gouverneur ende Raden aldaer haer soude precieselijck reguleren nae 't seggen van wederzijdts Commissarisen/ dienvolgens dat het selve Eylant soude werden gelevert in de staet als het doen was: zijnde oock on-waerachtich dat die vande Oost-Indische Compagnie souden hebben geboden dertich duysent stucken van achten, om alleen te mogen ghenieten de trafijcq van de Peper met exclusie van de Engelsche / ende dat sy souden hebben belet het Schip de Olyftack van te gaen van Bantam na Sillabar ende Indiapour, ende datse souden hebben gepoocht te nemen de Peper uyt het Schip genaemt den gouden Haen, ende eyntelijck datse de Engelsche souden hebben belet te gaen na Macassar, als Oorloge zijnde tusschen de Oost-Indische Compagnie van desen Staet ende dat Koninckrijck. Aengaende de bejegheningh die een Schip van de selve Compagnie / genaemt de Orange-boom, omtrent twee hondert mijl ten zuyden van de Caep de bonne Esperance soude hebben ghe-daen aen een Engels Schip de Society in 't weerom komen uyt Indien (daer over de Engelsche oock hadden geclaeght) verclaerden de Bewinthebbers/ sulcks niet te kunnen geloven/ indien nochtans sulcx soude werden bevonden/ te sullen doen rigoureuse straffe nae Eysch van saecken: sullende schryven aen den Generael ende Raden in Indien, te stellen sulcke ordre/ dat de in 't jaer vier en vyftich ghemaeckte Vreede / werde punctelijck onderhouden. Haer Ho. Mog. vertrouwde de Heer Protector soude door dit waerachtich verhael klaer sien de ongefondeertheyt der Engelse klachten. By so verre nochtans de klagers daer in geen contentement namen / Haer Ho. Mog. beloofden goet recht ende Justitie / volgens vier en twintichste artijckel van de gemaeckte Vrede, soo wanneer sy haer actie quamen te institueren voor den ordinaris en competenten Rechter der gemelde Compagnie alhier te lande.

Van de overkomste des Heeren van Nieupoort, Ambassadeur in Enge-lant / is in verleeden jaer gesprooken; als oock van de conversie van sijne ex-traordinaris in een ordinaris ambassade. Den tienden May wiert by Hollant goetghevonden ter Generaliteyt de saecke daer heen te dirigheren / dat hy tot Tractement souden hebben / ghelijck de Heer Boreel in Vranckrijck veertien duysent Guldens van wegen de Generaliteyt/ ende noch duysent gulden/ als een byslach van wegen Hollandt, ende dat hy ten spoedichsten weder mochte gaen nae Engelant.

In May was hier de Hartoch van Iorck by de Princesse Royale: op 't aen-houden ende klachte van den Heer Downingh, is van wegen de Heeren van Hollant versocht te vertrecken / gelijck hy beloofden te doen.

Al hoewel geduyrich in May, is gearbeyt om yets nopende 't Oosters, Por-tugys werck/ ende dat van de Marine met Engelant, vast te stellen: sulcx is ent-

lijck den eersten Iuny geschiet: als op 't eersten, dat de Heer Nieuport in Engelant soude poogen te convenieren over eene reciproque Acte van verbintenis, dat Engelant ende desen Staet by de Noortsche Koningen niet soude impetreren als egale conditien ten aensien van de commercie/ dienvolgens de een de ander niet te vervordelen; voorts tot guarand van de Stadt Danfick, ende andere Pruyssische Havens te sonderen was/ de Protector soude genegen sijn te contribueren in cas van nieuwe swaricheyt. Aengaende Portugal wiert de Heer Nieupoort gelast/ om de Protector te bedancken voor dessels geinterponeerde mediatie/ ende de goede officien die Sijn Hoocheyt alberevts hadde doen aenwenden/ ten eynde onder behoorlijcke reparatie ende satisfactie by de Croone van Portugael aen desen Staet te doen/ de Vrede ende Vrientschap tusschen beyde wederom herstelt mochte werden/ ende voorts hem wel t'informeren van de schaden/ Injurien ende verongelijckingen/ die desen Staet van de Portugesche Natie 't sedert eenige Jaren herwaerts had geleden/ met versoeck dat sijn Hoocheyt door dessels aensienlijcke aenradinge die van Portugal tot de voorsz. satisfactie wilde helpen disponeeren/ ende met verseeckeringe dat hare Ho. Mog. in dien deele niet anders soude begeeren dan 't geene in de hoochste redelijckheyt gefondeert was.

Aengaende 't Concept van Marine van wegen Engelandt aen den Heer Nieupoort overgelevert/ en in December laestleden hier ghebracht/ gaven haer Ho. Mog. hem last aen den Protector te gemoet te voeren dattet voorsz. Tractaet van Marine niet anders sullende sijn als een naerder explicatie van het Tractaet van Vreede in den Jare vier en vijftich tusschen den Heer Protector ende desen Staet ghemaeckt/ achtervolgende het gunt by het sevende artijckel van dien was gedisponeert/ ende sulcks te rechte als een gedeelte van het opghemelde Tractaet van Vreede moetende worden aengesien/ oock dienvolgende van ghelijcke durée, ende verhalven mede eeuwich duyrende soude dienen te wesen/ immers dat den tijdt van dien soo lange mochte worden ghestipuleert als het eenichsints doenlijck soude zijn.

Dat voorts op het artijckel van 't voorsz. concept/ dicterende/ dat sodane Verbonden, Contracten ende Accoorden eene ofte de ander van de Geconfœdereerden voor desen hadden gemaeckt met andere Princen, Staten ofte Republijcken in allen deele souden blyven van weerde, ende in haer geheel, den Heer Nieupoort besorgen soude dat de voorsz. Tractaten conform den voorslach dienthalven by Commissarisen van den Heere Protector in November des voorleden Jaers gedaen/ particulierlijck mochten worden gheexpresseert ende authentique Copyen daer van overgelevert/ op dat/ vermits de Generaliteyt van de voorsz. expressie/ geen twijffelachtigheyt overblevе/ ende in cas daer op van de zijde van Engelandt geen andere Tractaten gespecificeert ofte overghelevert worden/ dan die geen daer van haer Ho. Mog. voor desen communicatie hadden gehadt/ soude als dan het voorsz. artijckel met de geseyde specifique expressie aengenomen ende gepasseert worden. Edoch in cas buyten vermoeden eenige andere Tractaten ghenomineert ende overgelevert wierden/ daer in eenige bedenckelijcke clausulen ten desen applicabel quamen te influeren/ souden in sulcken cas daer van aen haer Ho. Mog. communicatie

tie gegeven/ ende vervolgens daer op naeder geresolveert worden/ ghelijckmen bevinden soude te behooren.

Ende noopende het seste artijckel van 't voorsz. Tractaet / mitsgaders het formulier van Paspoort ofte Certificatie daer in gheinsereert / wiert dienthalven ghepersisteert by haer Ho. Mog. Resolutie van den achtienden Ianuary des voorleden Jaers/ende het dertiende artijckel van 't Tractaet van Vreede in den Jare vier en vijftich tusschen den Republijcke van Engelant ende desen Staet gemaeckt.

Doch ingevalle den Heer Protector nae alle mogelijcke aengewende debvoiren daer toe niet soude komen worden ghedisponeert/ soude in sulcken cas het voorsz. seste artijckel met de voorgeroerde insertie / conform de presentatie van de zijde van Engelant op den negenden November des voorleden Jaers gedaen/ by provisie in 't geheel geomitteert / ende de conventie dienthalven te maecken tot beter gelegentheyt ende een naeder onderhandelinge ghedifferreert worden.

Ende noopende den vorderen inhoude van het voorsz. Concept/ souden de voorsz. remarques tot contentement van den Staet/ gheobtineert wesende het voorgeroerde Tractaet daer op moge worden gheperfectioneert ende voltrocken.

De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Zeelant, hebben de voorstaende conclusie / raeckende het naeste laetste Lidt van de selve / noopende het provisioneel omitteren van het seste artijckel daer in ghementioneert als ongelast zijnde / niet toegestaen / maer aenghenomen daer van over nacht ende dach aen de Heeren haer Principalen kennis gegeven / omme daer op der selver last af te wachten.

Tot Londen wiert omtrent Blackwaal den dertienden Iuny ghevangen een Walvis, omtrent sestich voet langh ende vijftien diep / 't welck wel mocht werden genomen voor een beduydingh van des Protectors doodt / ende vordere veranderinge.

Op commissie van den Protector door den Heer Downing by Memorie geexhibeert/ is den twintichsten Iuny den Advocaet Gerbrant Sas der Rechten Doctor gheadmitteert om in dese Provintien te wesen Advocaet van de Engelsche Natie hier te Lande handelende ende traffijcquerende / behoudelijck dat hy sich soude moeten submitteren de ordre by de respective Hove van Iustitie ende Rechtbancken daer hy soude mogen komen te ageren/ hier te Lande ghebruyckelijck / sonder te pretenderen eenige preeminentie ofte voor-recht boven andere Advocaten/ ofte oock/ dat eenige van de voorsz. Engelsche Natie hier te Lande haer Burger-recht hebbende / soude konnen constringeren om hem in hare saecken te moeten employeren / anders als met haren vryen wille/ ghelijck haer Ho. Mog. oock verstonden dat ten respecte van de voorsz. commissie den meer ghenoemden Advocaet niet onbequaem en kan gheacht werden om oock de saecken van andere personen te konnen bedienen / die hem daer toe souden mogen versoecken.

In desen tijdt quamen weder veel klachten uyt Engelant ; van scheepen by die van de Nederlantsche Compagnie in Indien ende omtrent Bantam (ghe-

blocqueert) genomen; de Protector schreef op dat subject den vijf en twintichsten om reparatie/ waer tegen de Capiteyn Bankert in Zeelandt heeft gerapporteert/ dat de Engelsche in 't Canael de Koopvaerdy-scheepen onder sijn Convoy zijnde/hadde gevisiteert/of die geen Spaensche Soldaten in hadden.

Tot noch toe was hier in de Engelsche Kerck gebeden voor den Koninck/ sulcks in Iulio verboden; dies de Koningin van Bohemen haer Tapijt liet uyt de Kerck nemen/ ende gingh daer na in de Fransche.

Wederom in Iulio klaegde de Resident Douwningh, dat verscheyden Engelsche Schepen waren genomen door Onderdanen van desen Staet/ende soo hier als te Oostende opgebracht: ende tet stont daer na klaegde weder over de drie Scheepen by die van de Nederlantsche Compagnie genomen ontrent Bantam. Daer naer weder over Engelsche Schepen by Spaensche Onderdanen ghenomen / ende hier op ghebracht; alles niet sonder scherpitheyt; om waer in te versien/ ende vorder goet verstant t'onderhouden/ de Heer Ambassadeur Nieupoort weder naer Engelandt vertrock den drie en twintichsten Iuly, komende den tweeden Augusty voor Gravesande: Ende soo tot Instructie aen hem als tot antwoort aen den Heer Downingh, is den sesten Augusty, geresolveert / aengaende 't beklach dat seecker Schip genaemt de Postillon ende naderhant noch twee Scheepen / de eene genaemt de Fredrick ende de ander Francois ende Ian, alle toebehorende Ingheseteenen ende Onderdanen van Engelandt/in de Haven van Bantam ingeloopen zijnde/ ende aldaer hare ladinge inghenomen hebbende / in 't wederkeeren van eenige Oorloch Schepen van de Oost Indische Compagnie deser Landen / haer voor de voorsz. haven van Bantam onthoudende / soude wesen ghenoomen / ende tot Batavia opgebracht. Dat meede noch seecker ander Engels Schip genaemt Bantam Isacq, op de Westcust van Sumatra, insghelijcx by die van de voorschreven Oost-Indische Compagnie ghenomen soude wesen; dat gantsch ernstelijck soude werden ghedoleert over de onfatsoenlijcke bejegeninge ende proceduren van eenige van de Engelsche Natien in de voorgeroerde ghewesten / ende wel specialijck over de bitterheyt ende nydigheyt die den President Frederik Skinner sich binnen Bantam voorsz. onthoudende/ soo door sijne actien ende comportementen/ als door onbetamelijcke ende vilaine expressien in sijne Brieven successivelijck hadde betoont/ tegens die van de Nederlantsche Natie/ ende in specie mede tegens de Generael ende Raden in Indien voorsz. midtsgaders oock over de hatelijcke informatien voor desen aen de hooghghemelde Heere Protector ghegheven / even als of seecker schip van de voorsz. Oost-Indische Compagnie deser Landen/ met namen Oraengie, omtrent de Cabo de bonne Esperance aen een Engels schip de Societeyt genaemt / Barbarische wreedtheden ende entrages ghepleecht soude hebben / daer nochtans in tegendeel van dien/ tegenwoordich consteerde / ende met onwedersprekelijcke Documenten gevisiteert wiert/ dat die van het voorsz. schip Oraengie omtrent die van het schip de Societeyt voorsz. sich niet anders dan met alle civiliteyt ende bescheydentheyt gecomporteert ende gedragen hadden met serieuse representatie van de quade affecten die daer op door de onvermijdelijcke abalienatie der gemoederen van beyde de Natien komen te resulteren/ oock met gansch ernstich

versoeck

versoeck dat het sijne Hoogheyt mochte ghelieven der voorsz. Skinner van daer te revoceren ofte doen revoceren / ende in des selfs plaetse te surrogeren/ ofte doen surrogeren een ander bequaem persoon / die capaciteyt ende inclinatie mochte hebben / omme alle goede Vrundtschap ende Correspondentie tusschen beyde de Natien te cultiveren ende te vermeerderen : Dat wyders van wegen als boven/ ende in maniere voorsz. den Protector / ende de voornoemde des selfs Minister te ghemoet soude werden ghevoert / dat die van de voorsz. Oost-Indische Compagnie de voorgeroerde drie Schepen / de Postillon, de Fredrick, mitsgaders de Francois ende Ian, genomen ende van goeden prinse verclaert hadden/ op 't fundament van dat de voorgeroerde Stadt van Bantam moste aengesien werden als van wegen desen Staet belegert; ten opsichte diergelijcke Barbarische Natien/ buyten Europa geseten/ als de wilde Natien, in Europa geconsidereert/ mitsgaders het styven ende stercken van de selve/ tot nadeel van de Christenen in alle manieren verhindert behoorde te werden : Ende insonderheyt mede om de sucht/ raet/ ende bystandt / ja om de vyantlijcke actien selfs die de Opperhoofden ofte 't Scheeps-volck van de meergheroerde Schepen binnen Bantam voornoemt/ tegens dese Natie / ende de voorgeroerde Schepen van die van de gemelte Oost-Indische Compagnie de selve plaetse beseth houdende/ gepleecht hadden.

Ende alhoewel derhalven wel reeden soude wesen / om tegens de Opperhoofden of 't Scheeps-volck voorsz. nadere ende vigoureuse proceduren te doen houden/ dat haer Ho. Mog. echter te vreden waren / de meerghenoemde drie Schepen/ mitsgaders de goederen daer inne geladen geweest zijnde/ achtervolgende de specificatien ende Inventaris daer van ghemaeckt / aen de voorige Eygenaers ofte gheintereffeerden te doen restitueren / behoudelijck nochtans/ dat haer Ho. Mog. gerust ende verseeckert mochten zijn / dat van de zyde van Engelandt in gelijcke gelegentheden/ mede in dier voegen / ten regarde van desen Staet ende de Ingesetenen van de selve / soo buyten als binnen Europa geprocedeert soude worden.

Ende wat belangt 't voorsz. vierde Schip/ is bevonden de voorsz. clachten dienthalven abusivelijck gedaen/ende 't voorsz. Schip door die van de voorsz. Oost-Indische Compagnie met alle discretie ende civiliteyt bejegent / mitsgaders beleefdelijck gedimitteert te wesen.

Aen de Engelsche Resident hier/ wiert geclaeght over het sterck Cruyssen der Enghelsche Oorlogh Scheepen voor ende ontrent de Zeegaten van dese Provincien/niet sonder visitatie/oock selfs van Hollantsche Oorlochschepen, 't welck ghesustineert wiert een ondraegh lijcke nieuwicheyt te zijn. Daer op heeft hy geantwoort dat het niet alleen waren Engelsche, maer oock Fransche Oorlogh-Schepen; willende seggen/ dat de selve Kruyssinge ende visitatien geschieden ende gedaen wierden niet alleen uyt den naem van den Protector, maer oock uyt of op den naem van Vranckrijck.

De Ambassadeur Nieupoort verwittigde door sijn Soon den Secretaris van Staet Thurloe van sijn aenkomste: sijn antwoort was/ dat een Edelman soude komen met hem spreecken raeckende sijne receptie. Dat het sijn Hoogheyt so aengenaem soude wesen / als het best soude connen betuygen ende uytdrucken

drucken de grooten estime die hy hadde van haer Ho. Mog. ende dat hy seer ongeerne eenige opportuniteyt soude omitteren om sijne goede intentie tot de selve te openbaren/ alwaer het maer in het point van Ceremonien: Ende versocht derhalven dat hy raeckende sijne aencomste tot Londen, soodanige resolutie soude willen nemen als soude oordeelen dat aen haer Ho. Mog. het meeste genoegen soude connen geven. Des daeghs daer aen quam den voorsz. Edelman van wegen den Protector verwillecomen / ende aenbieden eene publijcke receptie met Bargen ende Carossen, als mede het defroyement soodanich als het aen de aensienlijckste Ambassadeurs wiert gegeven / maer verstaen hebbende dat den Protector ende het geheele Hof in groote droefheyt was over de doodelijcke kranckte van de Lady Cleypole sijne Hoocheyts Dochter/ ende considererende/ dat hy eenige dagen buyten de Stadt soude hebben moeten blyven / ende daer naer noch veel tijdts hebben verlooren met de verdere Ceremonien, heeft best gedacht nevens den Edelman met de Barge na Londen te comen / alwaer hem wiert geseyt dat de Protector daegs daer aen van Hamptoncourt tot Whitehal in de Vergaderinge van den Raedt soude verschynen: Maer de selve was soo seer geaffligeert over de sware kranckheyt van sijn Dochter/ dat hy niet van daer hadde connen scheyden; Echter wiert hem audientie toegestaen den negenden Augusty. Tot dien eynde quam de Meester van de Ceremonien hem tusschen elf ende twaelf uyren aenspreecken ende condusyeerde hem met drie Carossen yder met ses paerden tot Hamptoucourt voornoemt/ alwaer hy aen de tweede poort van de eerste Bassecourt van de Secretaris van Staet wiert gherecipieert / ende gebracht in 't Quartier van den Heer Protector, die hem seyde dat sijn eygen onpasselijckheyt ende van andere Domestijcque ongelegentheyt hem belet hadden tot Londen te comen/ ende met hem aldaer te spreecken / daer op met behoorlijcke Complimenten hebbende geantwoort / naer dat sijn Hoocheyt de omstanders hadde doen vertrecken/ ende alleenlijck den Heere President Laurence met den Heere Secretaris van Staet/ mitsgaders den Heere Stricklandt by hem behouden / heeft de Ambassadeur hem succinctelijck voorgedragen het geen hem was aenbevoolen/ raeckende des selfs geinterponeerde Mediatie, over de differenten met Portugael, als mede belangende het Tractaet van Marine ende noch de saecken in Oosten voor so veel als aengingh de vryheyt van de Navigatie ende Commercie op ende omtrent de Oost-Zee, mits sijne Hoocheyts indispositie / niet gheraden vindende hem met een wytloopich discours te verveelen; Op het eerste seyde hy / dat hy met een oprechte genegentheyt sijne Mediatie hadde aengebooden / ende dat hy niet liever sien soude als dat haer Ho. Mog. redelijcke ende billijcke Satisfactie ende reparatie kregen / doch dat hy geen rechter socht te wesen/ maer wel een aenrader tot een goet accommodement. Op het tweede seyde/ dat hy de voorige Commissarisen ofte andere soude lasten die saecke nader met de Ambassadeur te resumeren/ ende dat hy het daer toe soude dirigeren dat men de discrepantie wechnemende dat werck tot een goede conclusie soude connen brengen. Ende op het laeste wat gediscoureert hebbende in generale termen/ seyde / dat hy sich niet wel en bevont / om dienaengaende nader te spreecken / maer dat hy in de aenstaende

Weeck

Weeck voorhadde weder tot Witthal te keeren/ ende dat hy geerne als dan ſoude aenhooren het geen de Ambaſſadeur dienaengaende ofte van andere ſaecken ſoude goetvinden hem voor te dragen/ daer mede ſijn afſcheyt nemende / wilde hy hem leyden tot aen de uytterſte deur van de Antichambre van waer hy door de drie voorgemelde Heeren door verſcheyde Galleryen ende vertrecken wiert gebracht tot aen de Caroſſe.

De Lady Cleapool overleden zijnde / wiert het Lijck den twintichſten nae middach van Hamtoncourt te water afgebracht na Weſtmunſter, ende ghe-ſtelt in de geſchilderde Camer van het Parlements Huys. Den Lord Richard Cromwel, den Lord Falconbridge ende de Dames met de Heeren van den Raet/ als oock de voornaemſte Officieren ende Domeſtyequen van ſijn Hoogheyt quamen mede met Barges ende roey-jachten het Lijck volgen/ het welck uyt de voorſz. Camer door eenige Edelluyden wiert gedragen onder een ſwart fluweele kleet (dat aen de vier hoecken door vier Dames van qualiteyt wierden opgehouden) in de Capelle/ gebouwt door Koninck Hendrick de ſevende ghevolcht door de voorghemelde Heeren ende veel Dames. De Soldaten ſtaende en Haye van 't voorſz. Parlements Huys tot de voorſz. Capelle/ hielden yeder een brandende waſſe Toorts; Den Heere Protector bleef noch tot Hamtoncourt ende hadde ſich eenige dagen onpaſſelijck bevonden ende door het Podagra groote pijn geleden.

De volgende dagen was hy noch vol pijne ende ſwackheyt/ doch den ſeven en twintichſten was weder op de been / reedt na 't huys van Milordt Barely, om ſich wat te verluchten.

De Ambaſſadeur communiceerde aldaer 't byleggende Placcaet op de veelvoudige klachten van de Heer Downingh, die eyndlijck ſeyde dat Engelant door de vryheyt van neutrale Capers hier gegeven / meer ſchade hadde geleden als in de verleden Oorloch met deſen Staet.

De Ambaſſadeur verſocht dat diergelijck Placcaet in Engelandt mede mocht geemaneert worden.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, allen den genen die deſen jegenwoordigen ſullen ſien ofte hooren leſen Saluyt. *Doen te weten*, Alſo wy dagelijcx meer ende meer worden bericht, hoe dat de Commiſſie-vaerders van de Naegebuyren, Neutralen, of Geallieerden van deſen Staet komen te misbruycken den *Vrydom* die haer by voorgaende placaten is vergunt gewerden in 't reguard van het aendoen ende gebruyck van Onſe Havenen by voorval van noot, of andere gelegentheden, 't ſy met haer onderhebbende ſchepen alleen, of wel met de ſchepen, en goederen by haer op haer *Vyanden verovert*, en ſpecialijck, hoe dat de ſelve haer menichmael onderſtaen, de ſoodanige veroverde Schepen, ofte goederen in 't geheel hier te Landen te *verpranden*, ende te *veralieneren*, direcktelijck tegens onſe goede meninge, ende de verbooden diesaengaende gedaen, oock ſelver tegens den teneur vande Commiſſien daer op ſy worden in Zee gebracht, waer tegen wy ſoo veel in ons is, met alle middelen ſoecken te voorſien. SOO IST, dat Wy overwogen hebbende 't geen tot voorkominge van dien ſoude mogen dienen, by deſen goet-gevonden hebben

 te

te verklaren, te ordoneren en te statueren, dat voortaen alle de sodanige Commissievaerders, hoedanich of van waer die ook sullen zijn, die met haer schepen en prinsen, of wel met haer prinsen alleen, de Zee-gaten en Havens deser Landen sullen komen aen te doen, haer sullen hebben te onthouden van de sodanige hare prinsen, eenichsints te reppen der selver last te breken, om de selve in 't geheel ofte deel te ontlossen, vervremden, ofte veralieneren, maer datse die sullen hebben te laten ende houden ongherept, ongheloft, ende onveralieneert, ende in dier voegen met de selve weder Zee te nemen, ghelijck sy met de selve inghekomen sullen zijn, op pene, dat ter contrarie doende, de sodanighe hare prinsen by 's Landts Officieren by ons daer toe te authoriseren, aenvaert, haer afgenomen, ende ten nutte gerechticht sullen zijn, onder de Collegien ter Admiraliteyt in de districten daer die ingekomen, in bewaringe ende verseeckeringe nevens de Contraventeurs van dese onse beveelen, sullen werden ghebracht, ende aldaer gedetineert, tot dat by de Raden van de gemelde Collegien kennis van der selver transgressie ghegeven zijnde daer het behooren sal, vorders ter saecke van de opghebrachte goederen ende hare transgressie, sulcks sal wesen gedisponeert, als nae gelegentheyt van de selve, ende tot voorkominge van de soodanige transgressien voor het toekomende bevonden sal worden te behooren. Ende ten eynde dese onse ordre te beter nagecomen werde, soo sullen alle de sodanige Commissie-Vaerders die de Havenen deser Landen sullen comen aen te doen, gehouden zijn, ter eerster plaetse van haer aencomste haer te voegen by 's Lants Officieren, die aldaer ter opsichte van alle comende schepen zijn gestelt, ende aen de selve te vertoonen de Commissie daer op datse in Zee zijn gegaen, ende kennisse te geven van de oorsake haerder incomste, en van de veroverde goederen, daer mede sy ingecomen zijn, en te gedogen, dat by de selve Officieren op de selve eenige Personen tot bewaringe en verseckeringe van de selve, werden gestelt, om te beletten, dat die tegen Onse Ordonnantien niet werden gelost ofte vervreemt, ende de sodanige wacht daer op te gedogen, soo lange tot datse met hare veroverde goederen weder Zee nemen, ende uyt de Havenen deser Landen sullen vertrecken. Ende op dat de voorverhaelde transgressien des te meerder voorgecomen mogen werden, soo hebben Wy by desen alle Inghesetenen deser Landen, midtsgaders alle andere de selve frequenterende, wel ghewaerschout ende scherpelijck verboden willen hebben, datse haer sullen hebben te onthouden van eenige soodanige hier te Lande inghebrachte goederen te koopen, oock van eenige der selver te aenvaerden, of onder haer te nemen, om wat oorsaecke het oock soude mogen zijn, of oock eenige behulpsaemheyt of adsistentie met haer personen, scheepen ofte schuyten tot het vervremden, verkoopen, ontlossen, ende veroveren van de selve te doen, op pene van dat niet alleen de goederen, die sy tegens dese onse Ordonnantie haer sullen hebben aenghematicht, haer sonder eenige vergoedingh van het geen sy voor de selve gegeven, of wel aen de selve sullen hebben verdient, afghenomen, ende onder de gemelde Raden ten nutte van die daer toe gerechticht mochten zijn, sullen werden ghebracht, maer dat sy daer en boven vervallen sullen in een boete van *duysendt* guldens, te appliceren een derde part ten profyte van 't Landt, een derde part ten profyte van de geenen

die

die daer van de kennis sal komen doen, en welckers name, om redenen, ongemelt sal blyven, en het resterende derde part ten nutte van den Officier die de calangie sal doen, oock vervolgens, als mede Complicen van de sodanige Contraventeurs, by de gemelde Raden sullen werden ghestraft, sulcx als nae eysch van saecken bevonden sal worden te behooren. Aldus gedaen ende ghearesteert ter Vergaderinge van de hoochgemelde Staten Generael, in den Hage den *negenden Augusty sestienhondert acht en vijftich*. Was geparapheert, I. VAN GENT, vt. Onderstont, Ter Ordonnantie van de selve. Geteeckent, in absentie van den Griffier I. SPRONSSEN. Zijnde op 't spatium gedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

In 't begin van September flouch de sieckte van den Protector/ weder tot Whitehal gekomen; tot een derdendaechse Koorts / met soodane swackheyt/ dat men hem van geen saecken mocht spreecken.

Vrydach den derden September, ouden ofte den dertienden nieuwen stijl/ des namiddach tusschen drie ende vier uyren is hy overleden / in 't midden van sijne victorien / daer van de laest was het slaen van de Spaensche onder Don Iean van Oostenrijck, by Duynkerken: welcke Stadt daer door gheacquireert wiert aen Engelandt. In sijn sieckte liet dickwils lesen het tiende Capittel van Matheus Evangelie. Den Psalm In te Domine Speravi; seyde hy ordinaris by hem selfs en dat van buyten / tweemael daeghs: hoewel hy oock de Habitude hadde van *Ex tempore* gebeden te doen; oock vermaninge op eenige texten van de Bybel / gelijck een Predicant: waer in haer seer hadden geoeffent niet alleen hy/ maer oock veel andere van 't Parlement / maeckende professie van uyterlijcke vroomicheyt in 't leven/ haer onthoudende van vloecken / sweeren / prachen / ende andere ondeughden: dis onder de groote / ende militairen al te gemeen zijn.

Op den selven dach den derden September hadde hy gewonnen den slach tot Dunbar in Schotlandt / oock den slach tot Worcester, ende op dien dach was hy door 't Parlement gevestight Protector.

Des anderen daeghs wiert gedaen de volgende proclamatie.

NAdien het den alder wijsten Godt na sijne voorsienicheyt belieft heeft uyt dese Werelt te neemen den seer Doorluchtigen ende Vermaerde OLIVIER geweesen Heere Protector van dese Republijck: Ende de voorsz. sijne Hoogheyt hebbende in sijn leeven volgens een Acte van het Parlement genaemt, *Oetmoedich Request ende Advys*, &c. verklaert ende appointeert den seer Edele ende Doorluchtige Heer RICHARD oudtste Soon van sijne voorsz. gewesene Hoocheyt, om hem te succederen inde Regeringe van dese Natien: Derhalven verklaren ende publiceeren Wy van den *Secreten Raedt*, neffens de *Lord Mayor*, *Aldermans*, ende Borgers van *London*, de Officiers van het Leger, ende veele andre voornaeme Edel luyden nu hier mede met volle stemme ende consentement van tonge ende hert, de voorsz. Edele ende Doorluchtige Heere RICHARD rechtelijck te sijn Protector van dese Republijck van Engelant, Scotlant, ende Yerlant, ende de Dominien ende Landen daer toe belangende,

 aen

aen de welcke wy erkennen alle ghetrouwicheyt ende ftantvaftigelghehoor-faemheyt volgens het Recht, ende het voorsz. *Ootmoedichste Requeft ende Advys*, met alle hertelijcke ende ootmoedige affectien. Biddende Godt, by wien Princen Regeren, hem te segenen met een langh leven, ende dese Natien met Vrede ende Heyl onder sijne Regeringe.

Richard Chiverton, Lord Moyor van Londen.
Hen. Lawrence, President.
Nathanael Fiennes, Segel-bewaerder:
Iohn Lisle, Segel-bewaerder.
C. Fleetwood.
P. Lisle.
I. Desbrow.
E. Montagne.
G. Pickering.
C. Wolseley.
P. Skippon.
W. Sydenham.
W. Strickland.
P. Iones.
Iohn Thurloe.
Fauconbridge.
Ed. Whaley.
W. Goffe.
Tho. Cooper.
Oliver Flemming.
I. Clark.
Tho. Pride.
Ed. Prideaux.
Tob. Bridge.
Ed. Salmon.
I. Biscoe.
W. Lagoe.
I. Mill.
E. Grosvenor.

Godt beware sijn Hoogheyt RICHARD Heere Protector.

Aen haer Ho. Mog. schreef hy den volgenden Brief van den sestienden nieuwen stijl.

CElsi & Præpotentes Domini Amici ac Fœderati Chariffimi. Quum Sereniffimus & gloriofæ memoriæ Princeps *Oliverius* hujus Reipub. Protector *Pater Noster* maximus rebus domi forifque geftis annorum & gloriæ Saturn. 3. hujus menfis Septembris ad æternitatem tranfierit. Nos ad quos *summa Imperii in hisce nationibus rediit*, dolorem quem ex ejus morte cepimus, Vobifcum utpote Paternis, & hujus Reipublicæ Amicis communicatum voluimus, neque dubitamus vofco nuntio ita affectos fore, uti in tanto noftro, & aliquatenus veftro damno æquum eft. Novimus enim quantum ille vivens res veftras promovere cupierit, quæ etiam veftra erga eum mutua voluntas fuerit. Nos autem qui veftigiis ejus per omnia infiftere præclarum exiftimamus in hoc præcipue inftituto fuæ amicitiæ vobifcum colendæ & confervandæ perfeverare ftatuimus, ut fi qua in re vobis utiles effe poffimus in hujus Reip. rationibus atque in confiliis nihil immutatum aut innovatum effe percipiatis. De hifce autem D. George Downing noftro deinceps apud vos Refidenti plura mandavimus, cui igitur rogamus ut plenam & eandem quam antea fidem adhibere velitis in iis quæ noftro nomine vobifcum tractabit. Adeoque Dominationes veftres fummo cum animi affectu divinæ Protectioni commendamus. Dab. è Palatio noftro *Westmonasterii* 6. die Septembris 1658.

Dominationum Vestrarum bonus Amicus & Fœderatus sign. RICHARDUS P. *ex mandato Celsitud. suæ subsign.* W. THURLOE.

Ick hebbe niet konnen omgaen / hier te setten een Eloge van de overledene/ 't is een groote pluymstrijckerie van de waerheyt; want inder daet hy was geweest/ ende hadde gedaen wat hem aldaer wiert (al te cierlijck) toegeschreven/ hebbende meer als eens door sijn dapperheyt ende door het gheluck ghewonnen drie soo aensienlijcke Koninckrijcken/ met hun aenhangh.

D. O. M.

Et piis manibus sacrum.
Asta viator,
visurus,
quod omnis ætas loquetur,
nostra mirata est,
& vix oculis suis credidit.
Fegit hæc Urna,
quod reliquum natura fecit
ex
Magno
OLIVARIO
Angliæ, Scotiæ, Hyberniæ Protectore,
nisi maximo,
certe optumo
Patriæ Patre,
Qui
Deo Authore,
virtute Duce,
Sapientia & Fortuna Comitibus,
Labore & Constantia pedissequis,
per infinitas difficultates,
eò fastigii fœlicissime enixus est,
quò rarissimi contendere audent,
vix aliquis pervenit
absque præcipitio;
ideo etiam
se ipso major,
Illud ex summo dispexit,
quod summi maxime despiciunt.
ex tam vasta dignitate

præter Pietatis & Modestiæ exemplum
nihil sibi vindicans.
Quod,
quo alienius est à Regum moribus,
& solemni vitio,
hoc magis Regium est.
de quo HEROE
Regum,
Regnorum,
sui etiam
& Fortunæ Ipsius victore
(Cujus extrema vita miraculis plena fuit
& plane supra Hominem
In ipsa adeo morte
qua humanitatem exuebat)
quidquid dixerimus, minus erit.
Nam
quamvis Longa utriusque Parentis serie
hinc veteres Walliæ Principes
hinc regiam Scotorum familiam respiceret,
ex satis tenuibus tamen principiis
tam immensum opus exorsus est,
de quo dubites
majorene virtute aggressus sit,
an perfecerit,
Ipse Fortunæ suæ Faber,
in solidum,
nunquam ex acie,
nisi victor, rediens,
nunquam ex Consilio,
nisi victoria certus.
satis ubique viam aperientibus.
Natus
Hontingtoniæ
Patre
ROBERTO CROMWELLIO
Armigero
Matre
. . . .
In

in ista Fortuna
non nisi mediocribus curis imbui potuit,
& quidem
primum ætatis
liberalibus studiis datum est,
medium.
Post militiæ rudimenta,
Respublica occupavit,
utrobique sic prælicentibus Fatis,
ut
quem in occulto tenebant,
Imperio non occulte jam designarent,
quamvis id tunc,
ignorata rerum serie,
quæ superventura erat,
vix animadverteretur.
Enim vero
non diu heroico animo materia defuit,
Gliscentibus enim
inter Regem Carolum Regnorumque Status
fatalibus odiis,
postquam
tentatis omnibus,
sub onere deficeret Respublica.
in OLIVARII sui sinum
opportunissime reclinans,
& quietem invenit,
& major è ruinis surrexit.
Quæ
explicandis Fatorum destinatis,
ut erant tunc tempora,
à Consiliis ad Prælia,
à Parlamento ad Exercitum vocabat
futurum utriusque Rectorem,
Qui bello Pacem quærebat:
& Ille
mente manuque juxtim valens,

& prom-

& promptus,
quæ fœliciter consuluerat,
fœlicius exequenda suscepit,
quod raro Ejusdem esse solet.
adeo
festinato Cœli Consilio,
militis & Ducis officium
simul discendum aggressus,
cum maxime disceret,
jam utrumque docebat.
exiguo enim Intervallo
Ex Ductore Cohortis, Tribunus,
ex Tribuno Magister Militum:
hinc Generalis Militiæ Præfectus.
prius devicit hostes,
quam scire artum crederetur:
quæ inter,
quod maxime mireris,
sub quo profecerat,
FAIRFAXIUS
(at quanti vir nominis)
tanquam ad solis exortum luna disparuit:
agnito illius Imperio,
quem ex suo vix dimiserat,
idque maxime volens.
Ex quo tempore
plena demum Lux Angliæ effulsit,
quamvis nubeculis identidem interspersa,
ne OLIVARIANÆ virtuti materia deesset,
quam cum novam Ipsi quotidie quærerent fata,
& vix parem invenirent,
post tot Pacis Bellique experimenta
adoptato Herculeis humeris Imperii Cœlo,
cum ne isti quidem Oneri cederet,
trium Regnorum vastissimam molem
in illum repente conjecerunt.
in qua bajulanda etiam spes omnium prævenit,

rem

rem difficillimam Angliæ suæ impertiens,
ut sua ipsius vela anteiret.
Quæ proinde
beneficiorum memor.
tam strenue Virtutum præmia ipsi decrevit
quam ille meruerat:
nullibi tamen difficiliorem experta
quam in acceptandis honoribus,
quos flagrantius recusavit,
quam alii concupiscere solent,
obtentis enim
ad Prestonum, Dunbarum, Woscestriam
insignitissimis victoriis,
sibi tandem restituta,
Post tot ancipites Fortunæ Casus,
BRITANNIA,
quum Rex atque Imperator designaretur
vix Protectorium titulum admisit,
amicissimi Nominis gloriam adfectans,
ut non suo,
sed Populi bono Reges esse
ex se doceret.
Quos.
Cum factis omnes antevertisset,
factorum præmiis infra omnes
constitit.
Qui
quum in Regiis titulis superbiant,
subinde sine Regno,
nihilque minus quam regere apti.
Ille
(quod nunquam audias)
quum tria Regna haberet,
pluraque mereretur,
& obtinere potuerat
si hoc equisset.
etiam sine Nomine esse maluit,
esseque bonus quam videri.

Neque autem
Sua Macedonia contineri potuit Alexander,
quin utrinque Orbem
(qua longissime patet)
victoriis impleverit,
adeo ex illo tempore
supra se ipsam evecta Anglia.
& Cæsarianas Victorias vindicatura,
toto orbe divisos devincens,
non nisi solem ubique testem habuit.
&
quod Ipsa de se olim,
ex Oceano in hostem,
ex hoste in Oceanum relapsa est,
sed semper victrix,
& utrique leges dicens,
idque beneficio OLIVARII.
Qui
ex aula sua Ecclesiam,
ex Regno familiam,
ex Castris Academiam fecerat,
(Armorum enim præmia. Armis retinenda fuerunt,)
à quibus,
dum ferociam & luxuriam,
(solemnia Vitia:)
demeret,
sobriam fortitudinem,
Fidemque cum pietate restituit:
ut
Castra videres nihil castrense habentia,
præter virtutem:
reliquorum omnium Exemplum
sine Exemplo.
nam
quum tota Imperii Ipsius tempore
continua stativa fuerint,
frequentissimis armis & legionibus.

circa

circa Londinum,
nullum Belli vestigium ibidem videas,
nec militem à Colono discreveris,
promiscue itinera facientes
nisi armorum innoxia gestatione
ut Apium Rempubl. dixeris
non nisi noxiis nocentium.
Quarum Rex,
cum mille aculeis instructus sit,
Ipse nullum habet.
Ergo longe alium,
quam quem invidi faciebant
Actionum suarum scopum habuit
OLIVARIUS:
ut
Bonis Bonus,
ita
Unus malis timendus,
Reges afflixit,
Reges adjuvit
Rempublicam oppressam erexit,
Rempublicam luxuriantem repressit,
(nam
nisi major Ipsi Pietas quam Potestas fuisset
Praeter inane Hollandiae nomen
nihil hodie haberemus)
in his omnibus
non adfectuum,
Sed rationis & Religionis ductum secutus.
ut illi referret Imperium,
à qua acceperat,
imprimis
vicini maris Dominam
bona tandem fide reliquit
suam
ANGLIAM.
cui unice studebat,

præ se ipse
junctis utrinque littoribus,
& Dunquerqua in potestatem redacta,
quod nemo ante ipsum
vel sperare potuerat;
Cui
tanquam Palmario Operi
placide indormivit
marmorea facta
quam lateritiam acceperat,
PACEM BELLO QUÆRENS;
verus Augustus,
Quæ inter
Nemo pluribus insidiis petitus fuit,
Nemo securius insidias conterapsit:
Vix enim singulis diebus lucem aspexerat
quin novos motus intelligeret:
Quibus Ille
Innocentiam & Pietatem opponens,
multos dissimulando,
plures ignoscendo punivit:
nec in cujusquam perniciem duravit,
nisi Invitus:
tanquam literas scire nollet
scribendo sanguinis Edicto.
Quod ut ex pietatis sensu profectum scias
nunquam sine precibus eo devenit,
&
quod præcipuum totius Imperii fuit,
sæpius cum DEO.
quam cum Hominibus loqui visus est.
Nempe
his moribus illud obtinuit.
ut
quæ in exitum Ipsius struebantur,
securitatis præsidia existerent.
& timeretur ab Illis,

qui

qui timorem ferebant:
visus enim cum paucis Comitibus,
visus cum Inermibus,
visus cum nullo,
Ipsisque Proditoribus se committere.
sine Arbitris;
tanquam in virtute satis præsidii esset:
persæpe autem illos,
qui inimicissimi accesserant,
objurgando Amicos reddidit:
adeo in lingua
aliquid divinum habebat,
flectendis hominum animis.
Cæsari,
Quem imitandum Ipsi Natura dederat
per omnia simillimus,
sed morte etiam major,
quæ & Ipsi maxime voluntaria
& Naturæ invitissima fuit
Membris omnibus contremiscenti
sub tanti Rectoris obitum,
tanquam cum ipso moritura esset;
hoc inter Ethnicum & Christianum
Cæsaris interfuit.
I nunc vesane
& nega in rebus humanis Providentiam esse!
Quis crediderat,
nisi vidisset,
mille periculis quotidie obnoxium,
non nisi laureis suis succumbere potuisse,
& Curis illis,
quas pro Republica capiebat:
neque inter Homines esse desiisse
nisi gloria pertæsum,
& quietis anhelabundum,
Sexagenarium aut paulo minorem,
Quis Filium in paterna sede exstiturum dixerat,

 Possere

Postere die qua Pater obierat,
non alio mutationis signo
quam quod Populum faustis acclamationibus certare vidimus:
quod ut fato factum scias,
quemadmodum omnia,
Tertia Septembris erat,
Quæ victoriis ad Dunbarum, & Worcestriam
sacra & solemnis,
& Patrem nobis eripuit,
& Filium restituit.
Illum cœlesti corona,
hunc terrena insigniens.
quæ proinde dubium fecit,
quo nomine imposterum Nobis habenda sit
tantum mœroris & lætitiæ argumentum juxtim præbens.
præsertim,
cum Patri simillimus Filius
etiam majorem spem ac fœlicitatem
ex annis suis promittat.
Hoc Te volui Viator
ut Angliam lugere desinas,
OLIVARIUM suum lugentem,
in quo quicquid perdidit.
in RICHARDO recepit,
Quo cum
sortis humanæ memor
atque OLIVARIANÆ domus
tot miraculis firmatæ
atque indies crescenti
perennitatem precatus
Vale atque abi.

Hebbende daer-en-boven Vranckrijck door 't nemen van een geheele Vloot gelucklglijck geaffronteert / Spangien door 't nemen van Duynkercken, van Iamaica ende haer silver retour crachtiglijck berooft / ende tot een Vreede nae appetijt van Vranckrijck ghedwongen ; na dat hy dese Provincien (Denemarck daer by gevoecht) hadde gesurpreneert ende buyten postuyr gebracht / meer / als opt gedaen had de Koninck van Spangien door een tachtigh jarigen Oorlogh. Maer dat sijn dapperheyt / wijsheyt / ende fortuyn niet erffelijck was /

was / bleeck haest in sijn Soon. De liefde / die hy droech tot sijn Soon / was blint/ niet hebbende konnen voorsien/ dat hy te swacken schouderen hadde om soo swaren pack te dragen.

Het afsterven van den Protector had den Heer Downing oock door sijn Secretaris laten aencondigen: daer op is den twintichsten September den Ambassadeur Nieupoort aengeschreven / dat hy aen de tegenwoordige soude hebben af te leggen het compliment van Condoleance over den overleden/en vervolgens hem te congratuleren ende te Feliciteren in sijne jegenwoordigen Protectorale digniteyt / met verseeckering dat haer Ho. Mog. geresolveert ende genegen waren / ende bleven met hem niet alleenlijck de voorige vruntschap ende jongst geslootene alliance te continueren / maer oock de selve met nader verbintenis tot wedersijts beste te corroboreren ende te vermeerderen. Dat wijders hy Heer Ambassadeur Nieupoort by dese conjuncture ernstelijck soude hebben aen te houden tot ypwerckinge van voorgaende hare Ho. Mog. resolutien hem door desen mede gegeven ofte toegesonden / ende voornamelijck op de saecken van Sweeden ende Denemarck, mitsgaders op 't stuck van de Marine, met 't geene daer aen dependeerde / doende ten selve eynde aen den Heere Protector goede onderrichting in wat voegen haer Ho. Mog. in cracht van voorige Tractaten ende Allianten haer verobligeert ghebonden hadden den Coninck van Denemarcken in sijne tegenwoordige ongelegentheyt ende oppressie te secoureren/ in conformite van den teneur der voorsz. Tractaten/ met gansch ernstich versoeck / dat hy/ over wegende dat den jegenwoordigen Oorloch van de Sweeden tegens Denemercken ondernomen was/ contrarie/ ende met verbreeckingh van het Tractaet onder anderen by de Ministers van Engelandt mede ghetreckent / trachtighlijck de handt daer aen believe te helpen houden / dat soodanige infractie gherepareert ende de saeck van Denemerck soodanich geredresseert mochte worden/ dat de machten van beyde de hoochstgemelde Coningen den anderen behoorlijck balancerende de Vrede wederom herstelt mitsgaders de voorsz Rijcken buyten nieuwe troubles ende Oorlogen/ die niet dan tot merckelijcke prejuditie van de Nabuyren conde strecken/ ghehouden mochten werden.

In October dede de Heer Downingh mede een hevige clachte over die van Zeelant, datse qualijck aenhaelden ende tracteerden de Engelsche; maer specialijck dat de Spaensche Capers genooten meer vryheyt in Zeelandt als in Vlaenderen. Op den selven tijdt wiert aen den Ambassadeur Nieupoort geclaegt over de non-reparatie van de in Indien genomene Scheepen / daer van hier voorgeseyt is.

De Sweetsche, het over gaen van Cronenburch aldaer bekent maeckende/ presenteerden groote voordeelen aen de Engelsche, versoeckende een nader alliance/ sulcx wiert door eenige op Oostlant handelende coop-luyden gesecondeert. De Heer Nieupoort daer tegens allegeerde de verklaringe van den overleden Protector; van geen voordeelen te sullen bedingen die desen Staet mede souden genieten.

Dies tijdts versochten de minder Officieren/ dat de Militie mocht worden gestelt onder Charles Fleedwood, als Generael/ maer 't wiert gestuyt.

Korts

Korts daer na hadde den Heer Ambassadeur Nieupoort weder een privée audientie rakende 't Oosters werck/ urgherende een reciproque acte van verbintenis om elckander te verseeckeren van een ghelijckmatigheyt in 't stuck van de Oostersche commercie / item over het Tractaet van de Marine, alles volgens resolutie van den eersten Juny, hier voor gestelt; de Protector antwoorde hem generalijck/ nu nieuws aengecomen zijnde/ dat geen grote kennis noch conde hebben van 't gepasseerde: echter te sullen de vreede ende alle goede correspondentie onderhouden: ende dat de Heeren Fiennes, Strickland, ende Pickering, aldaer present/ met hem nader soude confereren.

In Engelant wiert den Protector aengebracht / als of desen Staet fomenteerde het Oorlogh ende verdeeltheyt in 't Noorden. De Ambassadeur gaf in 't begin van November daer op te verstaen / dattet was een puyr versiersel/ ende dat haer Ho. Mog. niet meer ter herten gingh / als dat het Godt beliefde de gemoederen / so wel van Engelant/ als die van de Vereenichde Provincien te dirigeren in sulcker manieren/ dat sy moghten coopereren tot uytsluyssinge van de tegenwoordige Oorlochs vlam / ende te herstellen een vaste Vrede ende vruntschap/ tusschen de twee hoochgemelde Noortsche Coningen ende Rijcken op redelijcke ende billijcke conditien / ende soodanige artijckelen / dat daer door een vaste ende geduyrige Vreede mocht werden gevestight in dien hoeck van de weerelt / waer de gemelte Heeren Staten geen ander Interest ofte oochmerck hadden / als 't welck gemeen ende 't selve was met Engelant/ te weten / dat de Coningen ende Princen / die verlost sijn van de dependentie van Romen ende het Pausdom, mochten werden gereconcilieert ende vereenicht tot een mutuele Eendracht ende rust onder elckanderen / ende dat alle Jalousien ende diffidentien moghten werden wech genomen / als oock dat de vryheyt van de Commercie ende Navigatie inde gemelte Zee mogte werden gepreserveert / gelijck het was gestabilleert by solemnele Tractaten. De gemelte Ambassadeur verklaerde wyders dat de Vloot van Oorloch-Schepen inde immediate dienst van de Vereenichde Provintien was geseylt na Coppenhage. alleenlijck om te assisteren de Coninck van Denemercken in dese teghenwoordigen onderdruckinge / (sijnde belegert in de ghemelte Stadt) met twee duysent voet-knechten ende eenige victualien : 't welck ghedaen zijnde/ dat de gemelde Vloot wederom soude keren na de gemelde Vereenichde Provintien. De gemelde Ambassadeur hebbende gesien de ordre ende resolutie op dat subject genomen/ ende wetende voorseeckerlijck dat de gemelte Vloot niet langer was gevictualieert als voor drie Maenden / beginnende met September, ende eyndigende den laetsten November, soo dat de gemelde Ambassadeur seeckerlijck geloofde dat de voorsz. Vloot soude wederom sijn in de voorsz Vereenichde Provintien binnen twee ofte drie Weecken ten uyttersten.

De voorseyde Ambassadeur verseeckerde oock/ dat daer was geen Ligue/ engagement / of combinatie / tusschen de Keyser noch Koninck van Poolen, noch eenich Paeps Koninck of Prince/ in 't minste niet/ datter oock geen offensijf Tractaet of confederatie tusschen eenich Protestants Coninck/ Staet/ of Prins was / tegens de Coninck of het Rijck van Sweden, of eenige andere/ maer alleene een defensijf met de Coninck ende 't Rijck van Denemercken.

Soo

Soo dat de gemelde Heeren Staten Generael / hebben de selve intentie ende interest met Engelandt, in relatie ende regardt van de tegenwoordighe Krijgh in Denemerck ende Holsteyn, tusschen de hoochgenoemde Noordtsche Coningen / ende waerachtelijck sijnde geen ander fondement of intentie in haer consilien / als wat hier voor was uytgedruckt / soo versocht de gemelde Ambassadeur seer instantelijck / dattet sijn Serenissime Hoocheyt beliefde / dat alle dingen mochten sijn alsoo geordonneert / dat de gemelde Heeren Staten Generael / wetende de intentie van sijne Serenissime Hoocheyt / streckende tot de voorsz. twee groote gemeene enden ende interessen / namelijck / de vaststelling van Vrede ende Eendracht tusschen de Protestantsche party / ende de preservatie van de gemelte mutuele vrydom van Commercie ende Navigatie in de Baltische Zee ende Oostersche contreyen / mochten concurreren ende coopereren gesamentlijck met sijne Serenissime Hoocheyt / gebruyckende sulcke wegen ende middelen als sijn Serenissime Hoocheyt ende den Raet wilde oordelen meest crachtich ende best te sullen sijn om daer toe te comen / ende dat het perijckel (waer in beyde waren apparent te vallen / indien een soodanige communicatie van de gemelte intentien niet wierde gegeven aen gemelde Heeren Staten Generael) mochte werden gepreventeert / ende dat ('t welck Godt verhoede) de dyte soo gheluckelijck vereenichde Coninckrijcken / mochte niet werden gesepareert ende afgesondert van de gemelte Vereenichde Provintien / de welcke realijck ende seer sinceerlijck begeerden haer te sluyten ende te vereenigen met de selve vaster als opt te vooren.

De Heer Downingh als noch klagende over de insolentie van de vreemde Commissie-Vaerders / ende van de receptatie / die sy alhier genooten / is tot meerder Satisfactie der Engelsche gemaneert het volgende.

PLACAET:

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die desen jegenwoordigen sullen sien, ofte hooren lesen, Saluyt. *Doen te weten*, Alsoo wy dagelijcks meer ende meer in ervaringe komen, hoe dat de *Commissie-vaerders van de Nagebuyren*, Neutralen ofte Geallieerden van desen Staet, onaengesien onsen voorgaenden Placcate, in date den *negenden Augusti* lestleden, komen te misbruycken den vrydom, die haer by voorgaende Placcaten is vergunt geworden, in 't regardt van het aendoen ende 't *gebruyck van de Zee-gaten deser Landen* by voorval van noot Weer, ofte andere ongelegentheden, 't sy met haer onderhebbende Schepen alleen, ofwel met de Schepen en goederen by haer op haer Vyanden verovert, ende specialijck, hoe dat de selve haer menichmael onderstaen, soodanige veroverde Schepen ofte goederen, in 't gheheel hier te Lande te vervremden, ende te veralieneren, directelijck tegens onse goede meeninge, ende de verboden dies-aengaende gedaen, oock selver tegens den teneur van de Commissien, daer op sy worden in Zee ghebracht, waer tegen wy soo veel in ons is, met nader middelen soeckende te voorsien SOO IST, dat wy overwogen hebbende 't geene tot voorkominge van dien soude mogen dienen, goet gevonden hebben te verklaren, te ordonneren ende te

te statueren, ghelijck wy verklaren, ordonneren ende statueren by desen, dat voortaen alle de soodanige Commissie-vaerders, hoedanich ofte van waer die oock sullen zijn, die met haer Schepen ende Prinsen, of wel met haer Prinsen alleen, de Zee-gaten deser Landen sullen komen aen te doen, haer sullen hebben te onthouden van met hare Prinsen op te seylen, ofte de selve op te senden, naer ofte in de Havenen van eenige Steden deser Geunieerde Provincien, oock voor al van soodanige hare Prinsen, eenichsints te reppen, der selver last te breecken, die in 't geheel, ofte deel te ontlossen, te vervremden, ofte te veralieneren, maer datse haer met de voorsz. hare Prinsen sullen hebben te onthouden, binnen de Zeegaten deser Landen niet verder inwaerts, als waer sy haer tegens Onweder, ende ander ongeval, konnen bergen, ende dat sy voor al, de voorsz. hare Prinsen sullen hebben te laten ende te houden ongherept, ongelost, ende onveralieneert, ende in diervoegen met de selve weder Zee te nemen, ghelijck sy met de selve ingekomen sullen zijn, op pene, dat ter contrarie doende, soodanige hare Prinsen by 's Landts Officieren aenvaert, haer afgenomen, ende sonder eenige vergoedinge, ofte vergeldinge *gerestitueert* sullen werden aen den geenen, voor wiens reeckeninge de selve in Zee ghesonden sullen zijn, ende aen wien sy voor date van de voorsz. veroveringe, hebben toe behoort; Dat mede de voorsz. Commissie-vaerders desen gecontravenieert hebbende, aenstonts in verseeckeringe gestelt, ende naer ghenomen kennisse van saecken, hare onderhebbende Schepen *geconfisqueert*, oock sy-luyden voorts arbitralick naer gelegentheyt gestraft sullen worden. Ende ten eynde dese onse ordre te beter nagecomen werde, soo sullen alle soodanige Commissie-vaerders die de Zeegaten deser Landen sullen komen aen te doen, gehouden zijn, ter eerster plaetse van haer aencomste haer te vervoegen by s' Lants Officieren, die aldaer ter opsichte van alle comende Schepen zijn gestelt, ende aen de selve te vertoonen de Commissie daer op sy in Zee zijn ghegaen, oock kennisse te geven van de oorsaecke haerder incomste, ende van de veroverde goederen, daer mede sy ingecomen sullen zijn, ende te gedoogen, dat by de Officieren op de voorsz. Prinsen eenige Persoonen tot bewaringe en versekeringe van de selve, werden gestelt, omme te beletten, dat die tegens Onse Ordonnantien niet werden ghelost ofte vervreemt, ende soodanighe wacht daer op te gedoogen, soo lange tot datse met hare veroverde goederen weder Zee nemen, ende uyt de Zeegaten deser Landen sullen vertrecken. Ende op dat de voorverhaelde transgressien des te meerder voorgecomen mogen werden, soo hebben Wy by desen alle Inghesetenen deser Landen, midtsgaders allen anderen de selve frequenterende, wel ghewaerschout ende scherpelijck verboden willen hebben, datse haer sullen hebben te onthouden van eenige soodanige hier te Lande inghebrachte goederen te koopen, oock van eenige der selver te aenvaerden, of onder haer te nemen, om wat oorsaecke het oock soude mogen zijn, of oock eenige behulpsaemheyt of adsistentie met haer Personen, Scheepen ofte Schuyten tot het vervremden, verkoopen, ontlossen, ende veroveren van de selve te doen, op pene van dat niet alleen de goederen, die sy tegens dese onse Ordonnantie haer sullen hebben aengematicht, haer sonder eenige vergoedingh van 't geen sy voor de selve gegeven, of
wel

wel aen de selve verdient sullen hebben, afghenomen, ende onder de gemelde Raden ten nutte van die geene, die daer toe als boven gherechticht zijn, ghebrach sullen werden, maer dat sy daer en boven vervallen sullen in een boete van *duysendt* guldens, te appliceeren een derde-part ten profyte van 't Landt, een derde-part ten profyte van de geenen die daer van de kennis sal komen doen, en welckers name, om redenen, ongemelt sal blyven, en het resterende derde-part ten nutte van den Officier, die de calangie sal doen, oock vervolgens, als mede Complicen van sodanige Contraventeurs sullen werden gestraft, sulcks als na eysch van saecken bevonden sal worden te behooren. Versoecken voorts de Heeren Staten van de respective Provincien, door de Officieren, ende Magistraten van de Steden, in den haren goet reguardt te doen nemen, of oock eenige Commissie-vaerders als boven, contrarie dese Ordonnantie, met hare byhebbende Prinsen komen op te seylen, oft de selve op te senden, naer, ofte in de Havenen van eenige Steden harer Provincie, ende sulcks bevindende, daer op aenstonts de handt te doen leggen, ende de restitutie aen de origineele Eygenaers, in voegen voorschreve te doen doen; Oock in cas van last-breeckinge, distractie, ofte andere contraventie, door de voorsz. Officieren tegens de Contraventeurs van dese, voor den ordinaris Rechter te doen procederen, tot adjudicatie van de penen hier boven geexpresseert, in cas de saecke by preventie niet sy ghebracht, ende aenhangich gemaeckt voor 't een of 't ander Collegie ter Admiraliteyt. Ende op dat niemandt hier van ignorantie en hebbe te pretenderen; Ontbieden ende versoecken wy de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten van de Provincien respective van Gelderlandt, ende 't Graefschap Zutphen, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, mitsgaders Stadt Groeningen ende Ommelanden, dat sy dese Onse Ordonnantie van stonden aen alomme doen verkondigen, publiceren ende affigeren, in allen plaetsen daer sulcks noodich wesen sal, ende men gewoon is soodanige publicatie ende affixie te doen. Lasten ende bevelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, den Advocaten Fiscaels, mitsgaders Admiraels, Vice-Admiraels, Capiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarisen ende Commisen ter recherche, so in de Zeegaten, als elders dese onse Ordonantie te achtervolgen en doen achtervolgen, procederen ende doen procederen tegens de Contraventeurs van dien, sonder oochluyckinge, faveur, dissimulatie, ofte verdrach, want wy sulcx also ten dienste van de Lande bevonden hebben noodich te zijn. Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Staten Generael, in den Hage den *sevenden* November *sestien hondert acht en vijftich*. Was geparapheert, *A. H. Ripperda van Buirse*. vt. Onder stont, ter Ordonnantie van de selve. Geteeckent, *N. Ruysch*. Zijnde op 't spatium gedruckt het Cachet der selver Heeren Staten, in rooden Wassche.

Onaengesien des Ambassadeurs devoiren/ter contrarie heeft den Protector last ghegeven omtrent den sevenden November aen achtien a twintich Oorlochs-Schepen in Duyns leggende/ om te gaen na de Sont, ende het Tractaet van Marine wiert by de Engelsche noch in langhsaemheyt getogen. De Ambassadeur

bassadeur was om weder een keer te doen na Hollant, maer om dese saeck stelde sijn reyse te rugh.

Den vijftienden gaf den Protector de volgende antwoordt.

SYne Hoocheyt hebbende ghelet op het geschrift van sijn Excellentie, den Heer *Nieupoort*, Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gedateert den *sesten November nieuwen styl sestien hondert acht en vijftich* daer by het hem belieft sijne Hoocheyt te verseeckeren dat de Heeren sijne Superieurs niet meerder en behartigen dan de herstellinge van een goede Vrede ende vrientschap tusschen de *twee Noortsche* Coningen ende Coninckrijcken van *Sweden* en *Denemercken*, en dat de Coningen ende Princen de welcke van het *Pausdom* sijn afgescheyden in eene onderlinge eendracht mochten vereenicht wesen, ende van gelijcken de vryheyt van de Commercie ende Navigatie in de *Oost Zee*, ende daer op versoeckende dat sijne Hoocheyt ende de Heeren Staten Generael mogen gesamentlijck in soodanige beraetslagingen concurreren ende coopereren, als gheacht sullen werden tot dien eynde als vooren meest te strecken ende efficacieust te wesen. Sijne Hoocheyt heeft daer op bevoolen dit tot antwoort aen den gemelten Heere Ambassadeur weder toe te voegen, dat sijne Hoocheyt seer willich ende bereyt is, volgens het versoeck van sijne Excellentie om met de ghemelte Heere Staten Generael te coopereren ende te communiceren tot bevorderinge ende te weechbrenginge van de voorsz. eynde, namentlijck de herstellinge van een vrede tusschen die twee Coningen ende de reconsiliatie van de differenten tusschen *Protestantsche* Princen ende Staten, ende de vryheyt van de Commercie ende Navigatie in de *Oost-Zee*, sijnde die dingen de welcke sijn waerste ende beminde overleden Vader gheduyrende de tijdt van sijne Regeringe ende sijne Hoocheyt tegenwoordich, 't sedert dat hy daer toe is gecomen, meest heeft beoocht ende voorgehadt in alle sijne beraetslagingen, ten aensien van de affayren van dese ghewesten, ende met dese meninge ende intentie heeft het sijne overleden Hoocheyt belieft in het voorleden Iaer sijn Resident in den *Hage* te senden, om aengaende die materien ten tijde als den Oorloch tusschen de gemelte twee Coningen eerst was uytgheborsten met de Heeren Staten te communiceren. Indien wy gelooven dat by aldien de Staten Generael hadden gevonden dat het voor haer redelijck ende gevoechlijck was, sich in de *mediatie* doenmaels voorgestelt, mede te voegen tot opmaeckinge van de *Breche* tusschen de ghemelte Coningen affonderlijck, ende sonder die daer in te vermengen met het Interest van de *Papistische* partie, soo hadde de tegenwoordige rupture mogen gheprevenieert werden. Maer aengesien (dat het Godt heeft belieft) de saecke soo te disponeren dat dese *twee* Coningen nu wederom sijn gebrouilleert, ende dat van die cant grooter ghevaer als oyt te vooren sich is vertonende voor de geheele *Protestantische partie*, en haere vrunden ende Geallieerden aen alle canten het welcke by gevolch oock na sich soude mogen slepen een versperringe in de vryheyt van de Commercie in die Zeen, so meynt sijne Hoocheyt datter geen apparenter wech ofte middel om te bereycken de meyninge ende intentie van beyde dese Staten, daer door een gheconjungeerde aenbiedinge van eene *Mediatie* tot een Vredens-Tractaet tusschen die twee Coningen *afsonderlyck*

van

van de *Oostenrijckse* partie, ende dat is het welcke sijne Hoocheyt tegenwoordich voorstelt, niet twijffelende, maer dat de Propositie van dien over een sal comen met de intentie van de Heeren Staten, aengesien sijn Excellencie in het voorseyde geschrift verseeckeringe geeft, datter geen ligue nochte verbintenisse ofte combinatie en is tusschen henluyden ende de Keyser ofte Coninck van Poolen, ofte eenich ander Paus-gesinde Coninck ofte Prins, ende datter oock geen offensijf tractaet en is nochte confoederatie tusschen henlieden ende eenige protestantsche Staet, Coninck ofte Prins tegen den Coninck ofte 't Koninckrijck van *Sweden*, maer alleen een defensijf Alliantie met den Coninck ende Conninckrijck van *Denemarcken*, ende (gelijck sijne Hoocheyt sich erinneert) hebbense de selve met den Coninck van *Sweden*, soo dat de intentie ende het eynde van beyde Staten wesende het selve ten respecte van het groote ende principale *concernement* ofte *belangh*, ende geen obligatie door eenich Tractaet ofte stipulatie daer wesende om het te verhinderen, of in de weegh sijnde tot het geene nu wert geproponeert, soo isser oorsaeck om te hoopen datter een goede uytcomst daer af sal wesen, ten ware de Staten Generael haer Vloot sendende in die gewesten (het welcke sijne Excellentie mede in sijn papier gelieft te communiceren) het difficilder soude maecken, om het welcke te prevenieren, hoopt sijne Hoocheyt dat de Heeren Staten soodanigen ordre sullen stellen dat die niet en werde geemployeert tot prejuditie van de voorsz. eynden, nochte datse geen verder secours sullen senden, ofte Crijghs-gewyse verder in dese saecke engageren, waer door de raetsplegingen van beyde Staten ofte het herstellen van een goede vrede tusschen de gemelte twee Coningen soude mogen gefrustreert ofte verhindert werden, het welcke sijne Hoocheyt heeft noodich geacht aen te mercken ten respecte dat den ghemeynen Vyant uytstrooyt als of de navale forces van de Vereenichde Provintien in die Zeen (tegens den inhout van sijn Excellencie voorsz. gheschrift) soude ghebruyckt werden, om de forces van het Huys van *Oostenrijck* tegenwoordich in *Holsteyn* ende in *Iutlandt* in *Zeelandt* te transporteren, in sulcker voegen als of de Staten Generael ende die forces tegens den Coninck van *Sweden* in desen Oorloch soude werden geunieert: Ende op dese occasie sijn wy ghelast uwe Excellencie te verseeckeren, dat alhoewel desen Staet het nodich heeft geacht ende vervolgens geresolveert een Vloot in die gewesten te senden, dat het nochtans is met een intentie om de mediatie van een vrede tusschen henluyden aen te bieden, ende tot voorcominge van alle desseinen (de welcke den gemenen vyant ter occasie van dese differentien met meerder avantagie soude mogen dryven) tot prejuditie soo met ruyne van de protestanten ende hare vrunden, ende tot wechneminge van de vryheyt der Commercie ende Navigatie in die Zee. Ende sijne Hoocheyt proponeert wyders dat dese twee Staten haer t'samen souden voegen om den Cheur-Vorst van *Brandenburgh* af te brengen van sijne conjunctie met het Oostenrijcksche Interesse en andere *Papistische* geconfoedereerde, als sijnde een andere efficacieus middel tot bevorderinge van de voorsz. eynden. Sijne Hoocheyt apprehenderende dat de conjunctie ende confoederatie in de welcke hy tegenwoordich is gheinvolveert, seer prejudicabel is tot de voorsz. eynde, ende oock seer dangereus voor des Cheur-Vorsten eygen Interesse

resse, ende verseeckeringe,(ende by aldien het Godt belieft) de Heeren Staten te bewegen om met sijne gemelte Hoocheyt in dese beraetslagingen te convenieren, daer en is niet aen te twijffelen, of door Godes segen sullen de saecken de welcke beyde de Staten haer selven voorstellen connen geeffueert werden. Ende een seecker fondatie geleyt van verder confidentie beyde tusschen henluyden ende de gemelte *twee* Coningen, het welcke is, het geene sijne Hoocheyt seer hertelijck desidereert, ende sal nooyt in gebreecke blyven in alle andere occasien te bevorderen. Onderstont *Whitehal den vijftienden November sestien hondert acht en vijftich*, gheteeckent *Nath. Fiennes. Ch. Woolseley. Ph. Iones. Walt. Stricklande. Io. Thurloë.*

Aengaende de in Oost-Indien genomen ende beschadichde Schepen/ vertoonde den Heer Downingh weder den vijf en twintichsten November, seer scherpelijck dat den Protector die saeck hadde laten examineren in't Hoge Hof van de Admiraliteyt, ende bevonden by de Engelsche niet te sijn gedaen/ als wat volgens het recht der volckeren gheoorloft was. Debatterende wat van wegen haer Ho. Mog. hier voor was verclaert: persisterende by sijn versoeck van reparatie, of dat den Protector soude gedwongen sijn sich te dienen van andere middelen, om sijn Onderdanen te beschermen, tegens soodane Roveryen ende violentien.

Ende aengaende 't Noortsche werck/ vertoonde al wederom/ dat men tusschen Sweden en Denemercken behoorde te maecken/ een afsonderlijcke Vrede, sonder die te binden aen Oostenrijck ende Poolen; begeerden oock dat men Brandenburgh van die party souden aftrecken.

De Heer Resident om dat memorie over te geven/ hadde gesonden aen den President/ die hem wachte tot aen tien uyren wanneer hy gingh ter vergaderingh/ dies den Resident schickte sijn Secretaris om den President te spreecken in de vertreck camer; de selve alreede geseten sijnde in sijn stoel/ dede ombrage: men adviseerde hy soude blyven sitten, ende door den Commis Spronsen wiert den Secretaris ghesegt/ dat de Heer President alreede ghesetenen ende geen manier was dat de President wiert uytghevordert uyt sijn stoel/ dies hy aen de Commis gaf 't gemelde Memorie/ ghelijck oock het memorie van den Ambassadeur van Vranckrijck. Soo wel de materie als Forme in het Engelsche om de aenstootlijcke woorden wiert seer qualijck ghenomen/ ende hooch gesprooken/ dat men sich alsoo niet moest laeten door Engelant verschricken. Ende 't uytloopen van drie en twintich Enghelsche Oorlogs-Fregatten onder Goodson gaf hier nochtans groote becommerhept; doch Godt versachte: doende de Engelsche te rugh keeren door storm ende quaet weder.

Den derden December wiert gehouden de begraeffenis van den Protector. Des morgens ten acht uyren quam de Meester van de Ceremonien halen den Ambassadeur Nieupoort in een Caros van den Protector, gevolght van veertien a vijftien Laqueyen in Sommerset-Huys, daer comende/ wiert door den Heer Strickland ontfangen en door al de Cameren met swarte bay behangen/ en stonde het Lijck in een Zale, responderende op den Hof/ alwaer oock pompeuselijck opgehangen waeren de schilderyen van sijn Hoocheyt ende desselfs Huys-

huysgenot/neffens een ontelbare menichte Vendels/Banderollen/wapenen/ en cierteeken/in dier voegen wierden oock gestelt de Ambassadeurs van Vranckrijck, Portugael, ende de Afgesanten van Sweden/ maer af de laetste wesende de Heer Lieutenant Generael Fleedwood, en de Heer Frisendorf, sustinerende dat sy/zijnde bekleet met een commissie van gevolmagtichde van den Sweetsen Coninck haer Meester/niet en behoorden te gaen onder de Residenten, maer neffens de Ambassadeurs 't welck de gheauthoriseerde Heeren die uyt den Raedt over de ceremonie deser begraeffenis waren gestelt/ so ver bracht dat de voorsz. twee Heeren ten respecte van de digniteyt van de Heer Fleedwood, souden gaen tusschen de Ambassadeurs ende den Raedt: de Ambassadeur van Vanckrijck gingh recht voor het Lijck/gevolght van vier huys genooten die de sleep van sijn rouwmantel nae droegen / voor den selven gingh in dier gestalt den Portugesen Gesant/doen na den Ambassadeur van de Staten Generael/ daer voor ging de ceremonie Meester alleen; en tusschen beyde de twee opgemelde Sweetsche Ministers: daer op quamen vier Heraultwaerders bloots hoofts/ende doen de Zegel-bewaerders, den President ende de Lords van het ander Parlements huys/ doen lestmen alle de Residenten ende Agenten; maer alsoo de Residenten van Denemercken, Venetien, ende Florentien, sagen datmen de Sweedtsche een andere plaets had gegeven / sustinerende dat sy voor de Lords behoorden te gaen/ soo retireerde sy hun van daer; maer die van Genua, Holsteyn, Bremen ende Hamburgh maeckten geen swarigheyt: als nu al desen trein in de Kercke tot West-Munster quam/ sijn de Effigies op een bedt van Staet neder ghelept: 't welck in een cierlijcke timmerage in 't ooste van de voorsz Kerck was opgerecht/maer nae yeder (volgens de gewoonte in Engelandt) sich scheyde/ alsoo deden oock alle Soldaten, die van Witehal af tot Westmunster over beyde zyden der strate stonden / aenhebbende nieuwe rode rocken die de Protector hadde gegeven; Men verhaelt oock / dat tot dese begraeffenis drie duysent mannen rouwlederen hebben gedragen.

Met het begin van dit Jaer/wiert gereetschap gemaeckt tot de Electie van een Keyser: Tot welcken eynde de Coninck van Ongarien in persoon quam tot Franckfurt, als mede de Cheur-Vorsten van Ments, Trier, Cuelen, Saxen, Palts, beneffens Fransche Gesanten den Grave van Grammont, ende de Heer van Lionne. De Spaensche Ambassadeur Pignerande, Cheur-Beyersche, Cheur-Brandenburghsche Gesanten Prins Maurits; van wegen Sweden was daer den Graef Brahe, den President Biorenclau ende Snolsky, alle met grooten Staet. In May was de strijt over het Vicariaetschap. Want alsoo van wegen Beyeren in die qualiteyt waren Mandaten aengeslagen/ soo liet den Cheur-Vorst Palts-Graef, die voor sijn Dienaers t'elckens weder afscheuren.

Vranckrijck opposeerde sich tegens de Electie tot dat sy satisfactie souden hebben / ende dat Oostenrijck soude beloven aen Spangien geen assistentie te doen; Sweden desgelijcx/ dat 't selve Huys of Keyser aen Polen of in Duytslandt tegen Sweden geen hulp souden leisten.

Aengaende het Vicariaet, wierden gedaen protesten ende contraprotesten. In het Beyersche stonden de aenstootelijcke woorden van verwerckingh sijner Landen,

Landen, ende van handelingh tegen hant en zegel. Cheur-Palts sulcx horende/ gheboodt hem te swygen/ ende D. Ochsel, Beyersche Gesant/ nochtans voortlesende/ poogde hem 't geschrift uyt de hant te rucken/ hy faute van het welck hy hem den incht-pot na 't hooft wierp/ die wel de pot/ maer niet een partye van de incht ontweech/ met het welcke oock eenige bysittende Gesanten wierden besmet.

De Heer Cheur-Vorst Paltz-Graef, tot sijn verschooningh/ verthoonde wel te weten wat respect hy aen het hooge Cheur-Vorstelijcke Collegie schuldich was/ soude niet geerne daer tegen yets laten geschieden/ edoch wiste oock hoe wydt de rechten der Gesanten haer streckte. Dat hy soo atroce injurien niet van de principael wilde lyden. Dat het was tegen de amnestie tot Osnabrugge versprooken/ versocht dat hem niet mocht worden qualijck afghenomen/ wat hy exjustissimo dolore hadde gedaen/ dat aen den Beyersche mocht werden verbooden voort aen meer soodane eer-schendende gheschriften te lesen. Dat het anders den Cheur-Vorsten bedenckelijck soude vallen meer in persoon te verschynen.

Waer op wiert geresolveert/ als volght.

HEt Cheur-Vorstelijcke Collegie heeft in de huydige Sessie met bestortinge aengehoort ende gesien, hoe dat U. Cheur-Vorstel. Doorl. geduyrende het lesen van de Cheur-Beyersche reprotestatie over de woorden van *verwerckinge* sich tot ongeduldt heeft laten bewegen, alsoo dat van de *woorden* tot de *datelijcheyt* tegens die *Cheur-Beyersche* Gesante is geprocedeert. Gelijck nu dit alles tegens het behoorlijck respect ende seeckerheyt van 't Cheur-Vorstelijcke Collegie loopt, oock den *Cheur-Beyersche* Gesante tegens het recht ende vryheyt der Gesanten is geoffendeert, daer by waer sijnde dat in de gouden *Bul* tegens sulcks is gestatueert, soo gaetet oock het hoochloffelijcke Cheur-Vorstelijcke Collegie diep ter herten, ende twijffelen niet U. Cheur-Vorstel. Doorl. sullen soodanige haesticheyt erkennen, ende daer door sich gevallen laten aen het Cheur-Vorstelijck Collegie *reparatie* te geven, oock sich in toecomende alsoo aenstellen dat dergelijcke tot quade naclangh ende gevaerlijck verwyderinge van 't Cheur-Vorstelijcke Collegie streckende saecken, gants achter ghelaten worden, oock den Cheur-Beyersche Gesante, die het bevel van sijn genadichsten Heer heeft moeten doen, met eenige datelijcheyt geensints worde beswaert, maer allesints over al in seeckerheyt sy ende blyve. Op dat oock in toecomende sulcks niet meer ghebeure, soo houdent de aenwesende Heeren Cheur-Vorsten daer voor, sijnde oock alsoo geresolveert, dat als voortaen by tegenwoordige ofte andere *Electie*, Collegiael ofte Rijcx-versamelinge, een Cheur-Vorst in persoon dergelijcke daetlijckheyt meer onderstaen soude, dat de selve daer door voor die reyse in den selven *Rijcx-Waal* ofte versamelinge sal geheel gepriveert sijn van *Sessie* ende *Stem*, ende de Gesanten van de afwesende Heeren Cheur-Vorsten, ingevalle sich yemandt der selve uyt bevel met *onruwerige* woorden ende daer uyt ontstaende datelijcheyt tegens een ander vergrypen soude, niet alleen voor sijn persoon sal worden uyt ghesloten, ende niet meer in 't Collegie gheadmitteert, maer sal oock den bevelende Cheur-Vorst

voor

voor die reyse even soo wel als ofte hy in persoon, de daet selfs begaen had, sijn *Sessie* ende *Stem* verliesen. Maer tegens die *Gesante* die sonder bevel sich alsoo heeft vergreepen, sal andere scherpe straffe, volgens den *Goude Bul* worden voorghenomen. Ende dewyle de oorsaecke der gepasseerde ongelegentheyt is ontstaen uyt den tusschen uwe ende de Keur-Beyerse Doorl. op de baen gebrachte protestatie ende reprotestatie, Soo bevint het Keur-Vorst. Collegien voor goet, dat men sich voortaen beyderſijdts van 't selve in 't Keur-Vorst. *Collegie* in alle manieren onthouden, ende in contrarie geval, dat de Heeren *Keur-Vorsten* vande *Sessie* opstaen, ende 't selven geen gehoor geven sullen.

De Republijcke van Venetien claegde seer op desen wael-dach over de weynige bystand haer geschiedende tegen den meineedigen Oorloch ende woedende macht/ die sy alleen moesten ophouden tegen de Turcken, maer corts daer nae wierdt den Keyser self/ diensvolgens 't Rijck geinvolveert in daedlijckheyt tegens den Turck om Transilvanien.

Tot Franckfort was vervolgens de questie niet soo seer om den Coning van Hungarien Keyser te maecken / als om voor eerst de conditien vast te stellen. Vranckrijck ende Sweeden wilden hen seer binden / om soo tegen de een als de ander neutrael te blyven. Men onderwont noch om de Vrede te maecken tusschen Vranckrijck ende Spangien alles te vergeefs.

In 't Laest van Iunius wiert de Borgerie te Francfort bedicht aen 't Keur-Vorstelijcke Collegie / selfs Saxen, ende insonderheyt Brandenborgh waren goedt Keysers / Cheur-Meynts, Ceulen, ende Paltz traineerden / om aen Vranckrijck ende Sweeden eerst satisfactie te geven. De andere seyden men gecomen was om de Wael.

De Coninck van Hungarien was den negenden Iuny achtien Jaer out geworden. Den sestienden stierf sijn Jonger Broeder aen de kinder Pockens/ genaemt Ferdinandus Aloisius Iosephus, den vijftienden Iuly, is eyndelijck de capitulatie gereedt geworden ende by alle Cheur-Vorsten onderteeckent/ ende daer op met eendrachtige stemmen tot Keyser op den achtienden ghekoren Leopoldus Koninck van Hungaren, na dat vooren door trompets gelupt wiert geboden/ alle vreemde Personen/ die aen geen Cheur-Vorst gehoorden/ haer den seventienden voor sonneschijn uyt de stadt te begeven. Erts-Hartog Leopoldus selfs begaf sich na Saxenhausen, de Fransche Gesanten nae Meynts, de Spaensche na Obertrot, de Sweedtsche na Hanaw.

Donderdach den eersten Augusti ghesciede de Croningh. Eenige dagen daer na / gingh elck sijn wech / sullende een deputations dach sijn tegens den elfden Octobris.

De Keyser quam den achtienden Augusti tot Nurenburgh, tooch van daer den twintichsten op Auspurgh. Den ses en twintichsten wierde tot Munchen ontfangen / vertrock van daer op Lints, om tegens den vijf en twintichsten September tot Wenen te zijn / komende tijdingh dat Ragotsky door vijftich duysendt Turcken in Sevenburgh wiert besocht. Niet te min schickte de Keyser alsoo wel sijn Volck na Pomeren tegen Sweden, als tot hulp van Ragotsky.

Alrede in 't verleden Jaer hadden de Heeren Oost-Friesche Standen we-derom geclaeght dat de Graef van Oldenburgh weygerde te betalen sijn quote in de Penningen die sy aen desen Staet schuldich waren/ van wegen In- ende Kniphuysen.

In dit Jaer quam de Graeflijcke Oldenburghsche Secretaris Heespen; hy hadde audientie den negenden February, na gewoonte door de Heeren van de Honardt ende Cromon boven aen de trappen ingehaelt ende op een ordinaris Stoel geseten. Naest curialia excuserende sijn laet aencomen / seyde dat de gemelde saecke al overlanghs van wegen haer Ho. Mog. was gewesen aen den competenten Rechter: allegerende de resolutien van den twee en twintichsten May, des Jaers vier en twintich, andere van de Jaren acht en twintich, den Jare ses en seven en derdich, in de selve Jaren te vinden; ende daer toe ick my sal gedragen; als aldaer gestelt onder de Oost-Friessche ende Oldenburghsche saecken/ dattet daerom eene gheheele afgedane ende gedecideerde saeck was/ versochte dat daer by mocht worden gepersisteert.

Van wegen de Stenden / hebbe daer tegen den veertienden gheseyt het volgende.

Ho. ende Mog. Heeren;

De veelvoudige ende dickmael ghereitereerde Oost-Vriessche accoorden ende verdragen, ende de beloofde mainteneuen ende garantien van U Ho. Mog. over de selve sijn soo vast ende erkent, dat de Heer Graef van Oldenburgh seer ongefondeerdelijck derf soecken, wederom U Ho. Mog. t'obtruderen een acte tegen het fundament van de gemelde accoorden ende mainteneuen *sub & obreptitie* geobtineert.

Dat de Heerlijckheden In- ende Kniphuysen waren Leden van de Oost-Vriessche Stenden, is buyten alle controversie, ende oock blijckt uyt verscheyden onderteyckeningen van den Heer van Kniphuysen self, ende specialijck het *Noorden* executions reces, de concordaten, ende het *Haeghsche* accoort.

Hoe nu de Heer Graef van *Oldenburgh* geduyrende de *Mansveltsche* invasie omtrent het Iaer *drie en twintich*, de possessie heeft aen sich getoogen, ende hoe hy daer na met den Heer van dien heeft ghecontracteert, dat laet men in sijner waerden ende onwaerden.

Maer de selve Heerlijckheden konden niet over gaen als *Cum sua Onere*. Ende 't was in niemants macht, de andere mede Stenden sonder haer consent, als sijnde mede *partis contractus*, van haer recht t'ontblooten.

U Ho. Mog. is bekent, dat eerst nu binnen *twee a drie* Iaer ende longhst den *acht en twintichsten* December laestleden in dese schuldtsaecken van de welghemelte Oost-Vriessche Stenden is gedecideert; na rype examinatie als in 't selve Iaer te sien is. Sijnde daer by na gedaen rapport by U Ho. Mog. goet ghevonden en verstaen positivelijck den Heer Graef van *Oldenburgh* aen te schryven de præstatie van de quote van de gemelde Heerlijckheden.

Waer door t'eenemael courrueert ende valt de geallegeerde *per summam sub- & obreptionem*, verkregen acte van den *achtsten Augusty sestien hondert seven en dertich*, als sijnde *ipso jure* nul ende van geender waerden.

Want

Want de gemelde Heerlijckheden zijnde, ten minsten tot na de gemaeckte schulden, geweest *plane ejusdem naturæ, & qualitatis* als de andere Stenden, konden alsoo weynich als de andere worden afgescheurt van 't Lichaem sonder ghemeen consent.

Sulcx hebben u Ho. Mog. in dese selve nu questieuse schult in *terminis* alsoo verstaen; geensints willende toestaen; dat men sich soude ontrecken de judicature van U. Ho. Mog. die seyden hun sulcx sonder eenige contradictie toe te komen, uyt cracht van Submissie ende maintenue.

Nu can op aerden niet werden bedacht eenich schyn van reden, waerom de hoochgemelte Heer Graef of wel de Heer van Kniphuysen self (die uyt noot ende armoedt, als sijnde violentelijck van het sijne ontbloot, heeft moeten accorderen met een hoochgedachte Heer Graef) souden meer recht hebben om sich te subduceren van de betalingh der ghemeene Lants schulden, of van de Submissie ende maintenue by U Ho. Mog. respectivelijck ghedaen ende belooft, als de andere mede Stenden: Of wel U Ho. Mog. souden aen de andere mede Stenden de selve deur openen.

Boven dien is de acte van den Iare *sestien hondert seven en dertich* relatijf tot die van de Iare *sestien hondert vier en twintich*, alwaer de saecke (dies tijdts noch rauw; sijnde eerst gedecideert nu den *achte en twintichsten* December laestleden) gewesen wert tot vrientlijcke compositie of tot rechtlijcke uytspraeck. Die vrientlijcke compositie is noeyt getenteert.

Heeft *autem* de Vorst van Oost-Vrieslandt, als gepretendeert wert, het aenhangigh ghemaeckt aen het Rijcx opperste gherucht, dat mach raecken sijne Vorstel. Genade ofte de saecke ten principale; geensints sal blijcken dat de welgemelde Stenden haer hebben over dese saecke tegen de hoochghedachte Heer Graef geaddresseert aen 't Rijck.

Haer Ho. Mog. konden dan in de acte van 't Iaer *sestien hondert vier en twintich* wel seggen, dat haer niet toucheerde de saecke, namelijck ten principale, ende soo veel sijn Vorstel. Genade van Oost-Vrieslandt tereenre, ende den Heer Graef van Oldenburgh ter andere zyde aenginck, nopende de Superioriteyt. Gelijck dan wel dergelijcke meer processen uyt Oost-Vrieslant sijn aen 't Hof van 't Roomsche Rijck. Maer dat U. Ho. Mog. oyt souden hebben verstaen dat de cognitie van dese saecke in questie van contributien ende het dragen van dien elck na haer quota, soude sijn van U Ho. Mog. na 't Rijck gerenvoyeert; is noeyt gehoort, ende het contrarie is by U Ho. Mog. positivelijck verstaen by de resolutie van den *negen en twintichsten* Septembris jonghstleden.

Wat wyders de Heer Graeflijcke Afghesante in sijne Propositie sal hebben gemelt van sijne hooch Graeflijcke Genadens groote affectie tot desen Staet; dat is dickwils, ende specialijck contrarie gebleecken, als geduyrende den Engelschen Oorloch de selve sijn slach waer nam ende sich in possessie stelden van den Prætensen Weser Tol; tegen soo uytdruckelijcke inhibitien van desen Staet: als die ghebleecken was dat de Heer Graef dien specialijck hadde uytgebeden in haedt ende tot speciale beswaernis van desen Staet, als meest trafiquerende op de Weser.

 Ende

Ende waer over de voornaemste Leden van Hollandt, ghelijck oock de Provintie van Vrieslandt wegen haer Kooplieden al noch klagen; met recht sustinerende, dat.

Eerstelijck, ondraeghlijck by den Heer Graef wert gheprocedeert soo omtrent de formaliteyt van het ophangen der Tol-lyste, als aengaende de exorbitante excessen van de Tol, ghelijck door de Kooplieden klaer sal werden aengewesen.

Ten *tweeden*, dat in allen geval den Heeer Graef (als hy soo groote affectie droegh tot desen Staet, gelijck de Heer Afgesante seght) niet behoorde de Inghesetenen van desen Staet meer te beswaren, in het stuck der Tollen, als de minst beswaerde Natien, ghelijck de Noortsche Koningen, de Heer Cheur-Vorst van Brandenburgh, ende de Stadt Dantsick dergelijcke beleeftheyt tonen.

Nu is notoir dat niet alleen de Sweedtsche, maer alle Cheur-Vorstelijcke Onderdanen, oock andere, van dien Tol vry zijn.

Ende de Heer Graef van Oldenburgh heeft in 't Iaer *sestien hondert seven en veertich* soo by missive als door sijn Afgesante *Mylius* uytdruckelijck aen haer Ho. Mog. belooft Satisfactie, aengaende haer Interest.

Om alle welcke reden U Ho. Mog. seer eerbiedelijck werden versocht der selver gheliefde sy aengaende de saecke van *In- ende Kniphuysen* te persisteren by der selver positivelijck ghenomen resolutie van den *negen en twintichsten* Novembris laestleden, of andersints de Heeren Landtstenden van Oost-Vrieslandt op den anbreng van dese Graeflijcke *Oldenburghsche* Afgesante te hooren. Ende aengaende de pretense Weser Tol des gelijck te persisteren by U Ho. Mog. resolutie ende aenschryvingh van den *vier en twintichsten* Augusty laestleden, of wel de geinteresseerde Kooplieden, Onderdanen van desen Staet, daer op te verstaen.

Dit in handen van den Secretaris Heespen gestelt zijnde/ heeft gheantwoort het volgende.

Ho. Mog. Heeren;

U Ho. Mog. segge Ick onderdienstelijcke danck voor de communicatie van 't geene tegens mijne Propositie is overghegeven, dan vinde my verobligeert, aenvanck te verclaren, dat het buyten mynen Instructie is, my van wegen de saecken ten principalen t'engageren, ofte dienaengaende met yemant in dispuyten te comen, alsoo mynen last alleen leyt, u Ho. Mog. met behoorlijcke Reverentie te remonstreeren, dat dese schult saecke, die welcke by de Heeren van *Oost-Vrieslandt* t'onrecht wederom wert gheroert, by u Ho. Mog. noyt aengenoomen, maer datse die selve altoos positivelijck sonder eenige reservatie ofte restrictie, van haer afgewesen, ende de Stenden van *Oost-Vrieslandt* met haer versoeck, gelijck billijck, aen de Competenten Rechter in 't Roomsche Rijck gerenvoyeert hebben.

Het selve is claerlijck bewesen door de beyde Resolutie van uwe Ho. Mog. de

de eene in date den *twee en twintichsten* May *sestien hondert vier en twintich*, ende de andere van den *achsten* Augusty *sestien hondert seven en dertich*, waer by haer Ho. Mog. verklaren, dat de questie van 't *hooge gesach ende ressort* der beyde Graefschappen ende van de gepretendeerde contributie over de Heerlijckheyt *Kniphuysen*, haer Ho. Mog. niet en toucheert, ende de kennisse daer van niet en begeerde aen sich te trecken, maer de saken van *In ende Kniphuysen* met den appendentien ende de dependentien van dien, als mede de schult ten principalen ende dieswegen verlopende, ende noch te verlopen Interessen, renvoyeren aen 't Hof van sijn Roomsch Keyserlijcke Majesteyt ende de Stenden vermanen, 't proces aldaer uyt te voeren ende Sententie af te wachten.

En staet wel te noteren, dat wel gedachte *Stenden* doen ter tijdt, gesocht ende geintendeert hebben ghehadt, dat de Heerlijckheden *In- ende Kniphuysen* een gedeelte mochten overnemen ende dragen in die schult, daer mede de Lantschap van *Oost-Vrieslandt* u Ho. Mog. gehouden was, ende dat alsoo de voorverhaelde Resolutie, geene anderen reflexie en connen hebben als op de schult tegenwoordich in questie.

Na dien nu 't selve versoeck t'elckens afgheslagen, ende 't sedert dien tyde geene, noch de minste alteratie ende veranderinge in de saecke gevallen is, soo moet het billijck by 't geresolveerde onveranderlijck verblyven, sijnde Syne hooch Graeffel. Genade in des selfs goet recht daer door soodanich bevesticht, dat het de selve niet en can ontnomen worden.

Daer en is ter Weerelt oock geen reeden dat de Heeren Stenden van *Oost-Vrieslant* haer souden connen beswaren over eenich ongelijck wanneer sy worden gewesen aen sodanige Iustitie, die soo wel sy selfs, als Syne hooch Graeffelijck Genade voor 't wettige Opper-Gericht moeten erkennen.

Te meer, om dat Syne Hooch Graeffelijck Genade van *Oldenburgh* al voor lange Iaren, specialijck ten regarde van de Heerlijckheden *In- ende Kniphuysen*, met goederen ende Borgen heeft gestelt suffisante cautie, om aldaer te Rechte te staen, ende het gewijsde te voldoen, sulcx dat de Stenden van *Oost-Vrieslant* in geenen deele en wort geprejudiceert.

De gesonden vernuft ende Redenen gheven van selfs, dat by soo verre de Stenden van *Oost-Vrislandt* yets te pretenderen hebben, op ende jegens Synen hooch Graeffelijcke Genaden van *Oldenburgh* dat het selve voor den Competenten Rechter in 't Rijck moet gheschieden, alsoo Syne hooch Graeffelijck Genade ten Reguarde van sijne Graef ende Heerlijckheden niets in possiderende dat onder 't Landtschap van *Oost-Vrieslandt* ressorteert.

U Ho. Mog. en hebben oock hier by geen Interest, alsoo de Stenden van *Oost-Vrieslandt* de schult gestaen, connen ende moeten de selve oock voldoen, sullen de selve nu, achtervolgens U Ho. Mog. renvoy, daer ende soo 't behoort, doen blijcken, dat sijne hooch Graeflijcke Genade daer toe voor een gedeelte gehouden is (het welck nochtans niet veel wesen can, alsoo de Heerlijckheden *In- ende Kniphuysen*, in *drie* Kerspelen bestaende, een cleynicheyt is tegen het geheele Vorstendom van *Oost-Vrieslandt*) soo sullen sich die selve alsdan daer in vinden, ende doen wat na rechte behoort.

Ondertusschen blyven U Ho. Mo. Resolutien in hare kracht ende vigueur.

Daer tegens worden heel impertinent aengetrocken, de Accorden ende concordaten, ten overstaen van U Ho. Mog. tusschen sijn Vorstel. Genade van *Oost Vrieslandt* ende der selver Stenden onder haer selfs, gemaeckt, de welcke oock in den Iare *sestien hondert vier en twintich* ende vervolgens van de meer wel-gedachte Stenden sijn gheallegeert, maer die selve raecken ende verbinden alleene die geene, soo Stenden van *Oost-Vrieslandt* zijn; Den *derden* en connen die selve niet prejudiceren, en is wel in U Ho. Mog. ghedachten noyt gecomen, dat daer door yemandt aen 't geene hy door behoorlijcke middelen van recht heeft verkregen, souden worden becort ofte beleth.

Het soude eenige apparentie hebben, in cas mynen ghenadigen Heere ende Grave van *Oldenburgh* tot de Heerlijckheyt *Kniphuysen* was gecomen, uyt crachte van soodanige Tractaten, ofte van wegen eenige cessie ende Accoordt uytten hoofde van de Heeren van *Kniphuysen*, als bedecktelijck ende abusivelijck geposseert wort, maer sijne hooch Graeflijcke Genade heeft die selve uyt geheel anderen, ende sulcken fundamenten in Recht geobtineert, dat met het Landtschap van *Oost-Vrieslandt* geene gemeenschap is hebbende, nochte van de Heeren van *Kniphuysen* eenichsints dependeert.

De saecken van *Oost-Vrieslandt* worden voor u Ho. Mog. gebracht uyt krachte van volontaire submissie, ghelijck in 't overgegeven Memoriael wort ghestaen, dan 't selve en can niet verder geextendeert werden, als op soodanige persoonen, die in de submissie bekent, ende in de Tractaten begrepen zijn.

In de schult saecke, soo veel U Ho. Mog. ende de Stenden van *Oost-Vrieslant* aengaet, is wel eerst binnen *twee* a *drie* Iaren gedecideert, dan de questie of sijne hooch Graeflijcke Genade ten opsichte van de Heerlijckheden *In* ende *Kniphuysen* daer in yets gehouden is te dragen, ofte niet, is al in 't Iaer *sestien hondert vier en twintich* ende *sestien hondert seven en dertich* van haer Ho. Mog. *cum sufficienti causa cognitione*, tot behoorlijcke uytvoeringhe aen de Iustitie in 't Roomsche Rijck verwesen.

Sijnde heel absurdt, ende tegens alle redenen, dat de resolutie van *den Iare sestien hondert seven en dertich sub & obreptivé* verkregen sijn soude, want die selve en is niet *precipitanter* op 't bloote versoeck van sijn hooch Graeflijcke Genade van *Oldenburgh* genomen, maer de Stenden van *Oost-Vrieslandt* sijn al te vooren daer op genoechsaem gehoort.

Wat nu met volcomene kennisse van saecke ghedecideert is, daer tegens heeft de exceptie *sub & obreptionis* geen plaetse; Boven dien, soo en is dit geene nieuwe Resolutie, maer alleen eene confirmatie ende declaratie van de geene, die alrede van te vooren genomen was.

Gelijcke gelegentheyt heeft het met de ongefundeerde sustenue, dat die resolutie van den Iare *sestien hondert vier en twintich* alleen sijn Vorstelijcke Genade van *Oost-Vrieslandt* ten regarde van de Superioriteyt ende niet de Stenden van *Oost-Vrieslandt* aengaen soude.

Want behalven dat de clare woorden van de Resolutie het contrarie betuygen, sooten heeft sijne Vorstel. Gen. ofte des selfs Heeren Predecesseurs dienaengaende noyt by U Ho. Mog. yets gesocht, wel wetende dat sulcx voor de selve niet behoorde, de Heeren Stenden alleen hebben instantie ghedaen, dat

de

de Heerlickheden *In* ende *Kniphuysen*, dese schult *pro quota* mede dragen, ende sich dieswegen contributien vorderen mochten, ende die selve sijn oock *totaliter* afgewesen, ende met hare pretensie gerenvoyeert worden.

Wat ten laetsten aengaet U Ho. Mog. Resolutie ende schryvens aen sijn hooch Graeffelijcke Genade van den *negen en twintichsten Novembris* laetstleden is niet te verwonderen, dat U Ho. Mog. daer toe sijn gepersuadeert geworden, alsoo by de instantie dieswegen uyt den naem van de Heeren Stenden van *Oost-Vrieslandt* aen U Ho. Mog. gedaen, niet alleen de beyde voorsz. Resolutie, waer door de saecke t'eenemael gedecideert ende afgedaen was, wierden verswegen, maer in *facto* abusivelijck gepresupponeert, *Dat de Heerlyckheden van* In *ende* Kniphuysen *mede Leden sijn van 't Graefschap Oost-Vrieslant, sonder daer van oyt ofte oyt ghedetascheert te zijn.*

Dan het selve wort aen de zijde van sijn hooch Graeffelicke Gen. niet alleen ontkent, ende het contrarie gesustineert, maer is oock aen 't hoochste Opper-Gerecht des Rijcx met Documenten, ende menichte van tuygen, evidentelijck bewesen, dat de voorsz. Heerlickheden niet onder *Oost-Vrieslant*, maer onder de Heerlickheyt van *Ievers*, daer op *Oost-Vrieslandt* niet en pretendeert, sijn gehoorende, ende in diervoegen possideert sijne hooch Graeffelicke Genade die selve als noch, vermogens deuchdelijcke Sententie, ende wettige executie.

Dus comende het fundament daer op 't voorsz. aenschryven is geimpetreert t'eenemael te cesseren.

Soo en twijffelt syn hooch Graeffelicke Genade geensints of U Ho. Mog. sullen na der selver hooge wijsheyt ende gerechtigheyt gelieven te persisteren, by der selver voorgaende naer rype deliberatie genomene ende gereitereerde Resolutie, ende de meer welgemelde Heeren Steden van *Oost-Vrieslandt*, daer en tegen in dese al over langh ghedecideerde saecke verder niet te hooren, my dienaengaende tot myne Propositie en onderdienstich versoeck gedragende.

Wat voorders de Heere Resident *Aitzema* wegen sijne hooch Graeffel. Gen. *Weser Tol* heeft gemoveert, weet Ick de saecke heel anders gelegen, ende soude daer in voor myn particulier, betere ende grondelijcker informatie geven connen, dan alsoo mynen last, misschien oock de Commissie van de welgemelde Heere Resident *Aitzema*, daer toe niet en streckt, ende de sulcx meer uyt passien, als wettelijcke gronden voortgebracht wort, oock myne Propositie niet en concerneert; soo verhoope Ick by U Ho. Mog. geexcuseert te wesen, dat Ick my dienaengaende niet en engagere, dan 't selve op sijnen notoyre onwaerden beruften late, vastelijck vertrouwende dat U Ho. Mog. veel beter van de saecke geinformeert zijn, ende sijne hooch Graeffel. Gen. geern gunnen wat de selve van de Roomsche Keyserl. Majesteyt, Keur-Vorsten ende Stenden des Rijcx, wettelijck is geconcedeert, ende met consent van 't geheele Roomsche Rijck ende beyde uytheemsche Croonen, in de algemeene Vreede tot *Munster* ende *Osenbrugge* is geconfirmeert, ende geguarandeert worden. Onder stont U Ho. Mog. onderdienst ende bereytwilligen Dienaer, geteeckent *W. Heespen.*

Daer tegens hebbe ick den vijf en twintichsten wederom aen haer Hooch Mog. vertoont/ dat te onrecht den Heer Heespen suggilleerde de Resolutie van

van den negen en twintichsten November laetstleden/ waer by/ na overziening van de retroacten volgens Resolutie van den eersten September) was positivelijck verstaen dat de Ingesetenen van In ende Kniphuysen, of den Heer Graef van Oldenborch als Possesseur van de selve Heerlijckheden soude werden aengeschreven/ gelijck aengheschreven is/ hun quote te betalen in 't geene de samentlijcke Stenden volgens Resolutie van den achtsten February laetstleden op sijn tijdt ende plaets gestelt/ was opgelept te betalen.

Om waer tegen te thoonen de magerheyt ende ongefundeertheyt van den Graef Oldenborchsche uytvluchten/ exhibeerde Ick de Resolutie van den twee en twintichsten May des Jaers vier en twintich, in de welcke niet voor den Heer Graef stont/ als dat ingestelt soude worden een antwoort.

Welck antwoordt nergens te vinden was als onder den Heer Graef van Oldenborch, dienvolgens suspect; ende alsoo de Resolutie van den achtsten Augusty des Jaers seven en dertich (op sijn tijdt hier voor gestelt) was relatijf tot de Resolutie van den twee en twintichsten May des Jaers vier en twintich, hier vooren gheallegeert/ soo kon de accessoire niet meer aen den Heer Graef geven als de principael: Ende wat aengingh de Acte daer in gemelt/ de selve was desgelijcks nergens als onder den Heer Graef/ dienvolgens noch meer suspect. Ende alsoo dit waren stucken ende pointen van groote importantie/ daer haer Ho. Mog. om haer hooch interest/ niet weyniger als de Heeren mijn Principalen ten hoochsten aengelegen was.

Soo versocht Ick dat ilico de retroacten mochten nagesien, ende van sulcx notule werden gehouden.

Ick gaf daer over een seer lange Deductie/ aenwijsende het pericul van geloof te geven aen Acten die niet waren gheregistreert ende obreptive/ tusschen een President ende Griffier alleen waren onderteeckent/ komende haer handt lichtelijck worden gecontrefept/ daer van Ick diversche exempelen aenwees.

Ick versocht/ men mocht dese saeck soo langh ophouden dat eenighe van mijne Heeren Principalen konden hier komen/ of met assumtie van een ofte meer Raden uyt de Hoven van Justitie de saecke te laten examineren/ gelijck noopende de andere questien meermaels/ ende noch onlangs/ was geschiedt; maer des onaengesien/ is by haer Ho. Mog. voorgevaren/ ende aen den Heer Graef van Oldenborch gepasseert de volgende Acte.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen *Salut*: Doen te weten; dat Wy huyden in onse Vergaderinge hebben gelesen seeckere nadere Memorie van den Heer Resident *Aitzema*, tenderende ten eynde dat hy ghesupersedeert moge werden met de saecke van *In* ende *Kniphuysen*, totter tijdt dat van wegen den Vorst ende Stenden van Oost-Vrieslandt herwaerts gesonden sal worden, ende dat by de selve occasie by de Heeren van den *Steen*, ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden, tot de saecken van Oost-Vrieslant, rapport is gedaen, oock ghelesen eene korte Deductie by haer E. ingestelt, hebbende in gevolch van hare Ho. Mog. Resolutien van den *negenden, een en twintichsten, vijf en twintichsten* ende *seven-en twintichsten February* laetstleden, midtsgaders van den *eersten* deses, ghevisiteert ende

ende geexamineert de respective Memorien ende Propositien aen haer Ho. Mog. van tijdt tot tijdt gepresenteert, gedaen ende overgegeven, soo van wegen de Heeren Stenden van Oost-Vrieslandt voornoemt, als van wegen den hooch ende welgebooren Heere Grave van Oldenborch, in de voorsz. saecke raeckende 't *jus collectandi* in de Heerlickheden van *In* ende *Kniphuysen*, met de appendentien ende dependentien van dien, ende specialijck mede de sustenue van de welghemelde Stenden, van dat de Inghesetenen van *In* ende *Kniphuysen* voornoemt, of wel den welgemelten Heer Grave van Oldenborch, als Possesseur van de selve Heerlijckheden, gehouden soude zijn hunne quote te betalen in 't geene hun Heeren Stenden, volgens haer Ho. Mog. Resolutie van den *achsten February sestienhondert seven en vijftich* opgeleyt is, ten behoeve van desen Staet te voldoen: Ende voorts naegesien de retroacta diesaengaende hier bevoorens ghevallen, waer op by de hoochgemelte Heeren Staten Generael rypelijck gelet ende ghedelibereert wesende, hebben goetgevonden ende verstaen, mitsdesen te verclaren, dat haer Ho. Mog. niet tegenstaende het bericht van den meer gemelten Heer Resident *Aitzema* van wegen de meer welgemelte Heeren Stenden van Oost-Vrieslant gedaen, de voorsz. saecke van *In* ende *Kniphuysen*, met ten appendentien ende dependentien van dien, laten verblyven ende berusten by haer Ho. Mog. Resolutien ende Acten van den *twee en twintichsten May sestienhondert vier en twintich*, ende den *achsten Augusty sestienhondert seven en dertich*, so ten regarde van de schuldt ten principalen, ende 't *Collecteren* van dien, als oock ten regarde van de verloopene, ende noch te verloopene Interessen. Ende werden de meer ghemelten Stenden midts desen al noch vermaent, tot vorderinge ende uytvoeringe van hare *sustenue*, ende het proces diesaengaende hangende aen 't Roomsche Keyserl. Hof, ofte de hoochste Justitie in 't Duytsche Rijck, ten uyt-eynde aldaer te vervolgen, ende Sententie af te wachten, waer aen sy by desen nochmaels worden gerenvoyeert. Gedaen ter Vergaderinge van de meer hoochghemelte Heeren Staten Generael, in den Hage op den *twee en twintichsten Marty sestienhondert acht en vijftich*, was gheparapheert *I. van Gent*, [vt]. Onder stont ter Ordonnantie van de selve, geteeckent *N. Ruysch*.

Tusschen de Vorst ende Stenden van Oost-Vrieslandt was het mede niet vreedich; haer Ho. Mog. hadden alreede den vijftienden November des verleden Jaers aen de Vorst gheschreven/ bericht te worden dat hy voorhebbens soude zijn/ des selfs Lant-Stenden in de administratie der Landen Collecten en Contributien tegens 't Emdische Reces ende provisioneel voorslach te turberen / alsoo dat sich oock des selfs Beampten onderstonden de Pachter in de Executie der pacht / te verhinderen / daer door de voorsz. Landtschap eenige duysenden schade leedt.

Ten anderen, dat syne Raden ende Ministers weygerden de ingewillichde schattinge te betalen, ende daer van vry wilden wesen/ daer nochtans de selve daer aen soo wel als andere Onderdanen/ schuldich ende gehouden waren.

Ten derden, dat die van de Ridderschap in hare/ van ondenckelijcke tijden wel hergebrachte possessie van de Jacht wierden geturbeert / het welcke van voor eenige dagen aen eenen door extravagante molestatie ende gewelt gedaen

soude zijn/ directelijck tegens den inhoudt van de Concordaten ende Oosterhuyschen accoordt strijdende.

Ten vierden, dat die Vroendiensten ende Wagenvaerten in allen Ampten tegens die speciale Verdragen ende oudt herkomen versteygert/ ende als daer over *Mandata de non turbando*, by 't Hof-gerichte uytgebracht wierden / dat doch niet te min die Onderdanen tegens des Hof-gerichts verbodt / gheexecuteert wierde; 't welke tot totale eversie des Hofgerichts Jurisdictie was streckende.

Ten vijfden, dat sijne Beampten onderstonden nieuwe Ordonnantien te maecken/ ende daer over/ als oock andere geringe saecken/ de Luyden te panden, ende onbehoorlijcke breucken af te nemen/ daer nochtans sulcke nieuwe Wetten ofte Ordonnantien anders niet/ als met der Stenden consent / moesten ingevoert werden; Dies haer Ho. Mog. goetgevonden hadden sijne Vorstel. Doorl. alle 't geene voorsz. is/ te representeren/ ende daer beneffens vrientnabuyrlijck ende seer ernstich te versoecken / dat de selve van de voorsz. proceduyren gheliefde te desisteren / oock / op dat daer door alle ghevreesde onlusten ende verwijderingen voorgekomen / ende een yeder by sijn recht ende vryheyt/ nae den inhoudt der Accorden ende Verdragen/ die sy belooft hebben te mainteneren/ gelaten mochte worden.

In plaets van sulcx af te doen / klaechden de Standen weder den tweeden January nieuwen stijl deses Jaers / in specie dat de Graeffelijcke de Vrouw van Petkom, Weduwe Ripperda, hadde in haer Jurisdictie op verscheydene manier indracht ghedaen / ende die Ingesetenen van allen ampten / in specie die van Grietmer-Ampt met verscheyden præstatien, lijfdiensten en wachtbestelling, tegens Accorden ende Verdragen beswaret, ende daer over gewaltsamer wijse ghepandet/ daer beneffens quamen in ervaringh dat sijn Vorstel. Gen. buyten weten/ consent en bewilliginge der Standen nieuwe Mandementen ende Ordonnantien aen het Hof-gericht/ ende andere ondergerechten/ om daer nae te judiceren/ hadde schicken laten / 't welck aen sijn Vorstel. Genade sy ghebeurlijck remonstreert / ende af te schaffen / begeert hadden ; maer daer op was anders niet als een bloote recepisse ghegeven/ met byghevoechde antwoort / dat die Deputeerden ende Administratoren / met diergelijcke saecken sich niet hadden te bemoeyen / ghevolget / daer uyt klaerlijck bleeck / dat sijn Vorstel. Gen. voortaen het Collegie der Deputeerden ende Administratoren tegens den derden artijck. Embder Lant / de anno sestienhondert achtien tit. van Collegie Administratorum, niet te erkennen ; was gesinnet daer door de Accorden ende Verdragen t'eenemael over eenen hoop ghewordpen werden souden/ versochten reparatie.

Haer Ho. Mog. hebben daer op weder den vijftienden January ernstelijck geschreven tot assistant / datse anders tot maintien van accoorden / de saecke in nader deliberatie souden leggen.

De Vorst antwoorde daer op met ontkenning/ sulx d' Heer Resident de Groot wijtloopiger deduceerde/ dattet waren frivole onghefondeerde, ende meest abusive clachten waer mede haer Ho. Mog. importante occupatien soo onnuttelijck geturbeert ende verhindert wierden door personen die noch tot aennemen, noch tot het hanthaven van sodanige doleantien gevoecht waren, en ten

regard

regarde van saecken, die soo van nature, als wegen hare situatie hare competen Rechter aldaer hadden, waer van haer den toegangh ende gerechtige bystant noyt ontseyt was geweest, maer doorgaens by de Doleanten selve van de insuffisantie haerder versoecken bewust zijnde wiert voorby gegaen, ende gedeclineert, ghelijck hy niet alleen in 't gheneral, maer oock specialijck op de klachten in haer Ho. Mog. voorgemelte Missive gementioneert, ghereet was aen die geene die haer *Ho.* Mog. soude gelieven daer toe te committeren alle onderrechtinge, ende contentement te geven; Versekerende haer Ho. Mog. de intentie van sijne Vorstel. Gen. geen andere te zijn, als sijne regeringe van binnen door *Liefde, Eendracht ende gerechtigheyt*, en van buyten door *goede intelligentie* met hare Nabuyren, insonderheyt door een oprechte ende vertroude vrientschap met haer Ho. Mog. ende des selfs Inghesetenen te stabilieren, ten welcken eynde hy my verplicht vondt haer Ho. Mog. te versoecken dat sy sich den tegenwoordigen toestant des Roomschen Rijcx, ende de effecten dieder uyt de *Wapens van de* aldaer strydende Partyen souden konnen ontstaen, ende *uyt de voorgaende* exempelen, niet sonder reeden ghevreest wierden, voor oogen stellende haer gedachten op noodige beschermmiddelen gheliefden te laten gaen, ende by gevolge de Landt-Standen van Oost-Vrieslandt door serieuse en geraisonneerde aenmaninge daer toe te helpen bewegen, dat sy eyndelijck tot *sodanige besettinge* mochten verstaen die door tusschen komen van haer *Ho. Mog.* wyse ende rechtmatige raet in diervoegen mochten getempert werden dat de selve sonder injurie aen *de digniteyt* van den Prins, ofte oppressie aen *de vryheyt* van des selfs Onderdanen te konnen doen, die beyde tot beschermingе, ende haer Ho. Mog. tot securiteyt mochten strecken. Ende alsoo het sijne Vorstel. Genade tot onderhoudinge van een vaste ende sincere correspondentie met haer Ho. Mog. ende voorkominge van alle ombragien die daer tegen door abusijf aengeven van *quaedt* geintentioneerde soude konnen gegeven werden, ghelieft hadde sijne residentie alhier met een continuele commissie aen haer Ho. Mog. te bevestigen, in conformiteyt van de Credentialen daer van onlangs aen haer overgelevert, so was myn gedienstich versoeck dat haer Ho. Mog. geliefte ware, voortaen sodanige *frivole Doleantien*, hier vooren gementioneert, al voorens die aen sijne Vorstel. Gen. toe te senden, tot sijne kennis en beantwoording te laten komen, ten eynde de selve door prompte berichtinge ende satisfactie tijdelijck te gemoet ghegaen wordende, de goede Nabuyrige vrientschap ende onderling vertrouwen, meer ende meer ghestabiliseert ende geconfirmeert mocht werden.

De Heer de Groot seyde seer wel/noch onlangs die commissie te hebben gekregen; ende daerom maeckte geen meldingh van de Accoorden, Verdragen, ende verklaringen by den Staet ende tusschen de Vorst ende Standen gemaeckt/ die al te samen verbogerden het absolupt dominaet, 't welck hy in de ghemelde Deductie stelde. Zijn versoeck van dat tot sijn kennis mocht comen, wat aengaende sijn saecken soude voorkomen, souds alle publijcke Ministers in het haeg oock aengenaem zijn; maer den text jura vigilantibus scripta, afsteerde. De Standen hadden aengaende een defensie selfs noch van den vijftienden February oock versoeck gedaen/maer de Vorst begeerde die op sijn manier/

voor een militie, by de Standen te betalen, by de Vorst te commanderen; sulck konde niet zijn; maer de Standen versochte voorschrijvinge soo wel aen de Noortsche Coningen selfs/ als aen de Heeren haer Ho. Mog. Ambassadeurs, om behoorlijcke Acten van sauvegarde ende verschooninge van inquartieringe/ ende dat haer Ho. Mog. als hebbende alreede haer besettinge in Embden ende Lieroort, oock het overige/ 't welck licht om doen was/ mochten besetten ende beschermen.

Met de Stadt Embden hebben de Standen desgelijcks te doen gehadt; die van de Stadt klaechden over het verminderen van de Compagnien, tot daer aen toe by de Standen onderhouden/ sonder datter de Standen het minste gesach over hadden; doleerden oock over de uytspraecken hier vooren gestelt/ als of haer te nae was gheschiet; sulcks is in het breede te sien uyt haer volgende brief:

ILLUSTRE HO. MOG. HEEREN;

U Ho. Mog. is uyt den *veertienden* artycul des Hagischen accoorts de anno *sestienhondert drie*, ten vollen kennelijck hoe dat de selve tot verseeckertheyt van die accoorden tot ruste van Stadt ende Landen, ende tot bewaringe van dese Stadt, tegens uytwendich assault ofte overvalle, ende tegens inwendich oproer noodich bevonden hebben den guarnisoen van *seshondert* man door haer overstaen tot laste van de Stadt ende Landen op te doen richten, 't welcke Guarnisoen dan in den Emdisschen recessen de anno *sestien hondert ses* Cap. ult. Art. *sestien* ende in 't Oosterhuysch accoort de anno *sestien hondert elf*, Art. *twee* als mede in andere accoorden van anno *sestien hondert achtien*, ende *sestien hondert twintich* is geconfirmeert, ende by U Ho. Mog. daer over speciale acte van Maintenue des Guarnisoens onder der selver Zegel tot diversche reysen gepasseert, ja als in tijden van de Keyserlijcke Inquartieringe die weeckentlijcke leningen des Guarnisoens uyt de middelen van het Landt ter cause, van die *te niet doeninge der consumptie*, by die Keyserlijcke Soldatesque gedaen, niet en costen werden genoten, soo hebben U Ho. Mog. niet alleen door der selver Heeren Gecommitteerden den *derden* February anno *ses en twintich* eene uytspraecke ende decisie soo by u Ho. Mog. op 't advijs by sijn Excellentie ende Raet van State op den *eersten* Iuly anno *sestien hondert seven en twintich* is geapprobeert doen publiceren, waer inne articulo *ses* het Guarnisoen voorsz. van *ses hondert* man wort ghecontinueert, nemaer oock onse antecesseurs aengeraden ende versocht, oock onder belofte van 't recouvrement des verschots by 't Landtschap te willen verschaffen, daer henen gepersuadeert, dat die selve de weeckentlijcke *Leningh* des Guarnisoens verschieten mochten, als verstaende dat die continuatie van sulck Guarnisoen mede waer spreeckende tot *dienste ende nutte van de Vereenichde Provintien*, welcke in tijden van de voorsz. Keyserlijcke Inquartieringe, als in den swaren Spaenschen Oorloch enveloppeert zijnde, verdere onheylen van 't Roomsche Rijck bevreesden, waer over dan oock onse Antecesseurs het verschot des Garnisoens onderhout, op sulcke belofte hebben gedaen, ende terwyle 't selve uyt die intraden van dese Stadt niet en coste werden gedragen, soo

soo hebben onse Antecesseurs die peningen dies noodich van tijdt tot tijdt by andere genegotieert ende op rente genomen, ende tot betalinge van de seve renten nieuwe capitalen wederom fourneren moeten, 't welck u Ho. Mog. gebleecken zijnde, soo hebben de selve in anno *sestien hondert twee en dertich* den *achtienden* September ende in anno *sestien hondert vier en dertich* den *een en dertichsten* October de Stenden van Oost-Vrieslandt naer voorgaende Liquidatie gecondemneert aen dese Stadt dieshalven *acht hondert negen en t'negentich duysent, vier hondert en acht* guldens *twaelf* stuyvers *vijf penningen*, op termynen van *hondert duysent* guldens t'elckens mette renten tegen *acht* van 't *hondert* van t'elckens resterende capitael te betalen, gelijck dan oock de voorsz. Stenden daer op eenige betalinge aen die renten gedaen, maer na ingevallene Hessische Inquartieringe daer van gesupercedeert hebben; Nu hadden wy wel verhoopt dat als u Ho. Mog. in der selver resolutie van den *vijftienden December* anno *vijftich* de Liquidatie van ons verschot voor der selver HeerenGecommitteerden te doen hebben ghedecreteert, oock daer toe op den *acht en twintichsten* April anno *vijf en vijftich* eenige aensienlijcke Heeren Gecommitteerden geordonneert, men soude ons het geheele Capitael van de voorschreven *acht hondert negen en t'negentich duysent vier hondert en acht* guldens, &c. ende so niet met alle Renten, edoch ten minsten *usque ad alterum tantum* geadjudiceert, oock het geheele Guarnisoen ten voorsz. fine verder ghecontinueert hebben, maer alsoo u Ho. Mog. door het versiert voorgeven van de andere Stenden, als ofte syluyden door de Hessische Inquartieringe geheel gedepauperiert waren, gereduceert sijnde op den *acht en twintichsten* April ende *drie en twintichsten* October *sestien hondert vijf en vijftich* gelieft heeft, alleene het Guarnisoen op *drie hondert* man te verminderen, maer ons oock alleene die somme van *vier hondert vijf en seventich duysent* gulden, 't welcke als een kleintje die voorsz. Stenden oock terstont in een half Iaer hebben in 't geheel opgebracht, te adjudiceren, ende vorders mede ons dieshalven die *ex capite enormissime læsionis & diversorum errorum calculi*, met goede rechts-gronden, versocht *restitutionem in integrum* op den *acht en twintichsten* December des naest afgelopenen *sestien hondert seven en vijftich* Iares t'ontseggen; Soo sijn wy daer over uyt noot by manquement van 't recouvrement onses grooten verschots gedrongen werden tot afdoeninge van onse sware lasten, indien wy gheheel niet en wilden daer onder versincken, die *consumptien*, bysonders op de *Wynen* yets te vergrooten, in 't minste niet vermoedende, dat sulcx by eenich mensch ter werelt qualijck soude connen opgenomen worden, maer den tijt heeft anders doen blycken, alsoo eenige quaetwillige, buyten twijffel met toedoen ende opraden van *eenige u Ho. Mog. Staet* ende dese Stadt niet wel gheaffectioneerde persoonen, als siende ons ter cause van 't cleyne Guarnisoen tegens inwendich oproer niet genoechsaem verwaeret, hun verstoutet, ende onderstaen hebben op Sondach laestleden den *sevenden huius* des presiderende Borgemeesters huys by nachte te bestormen, de vensteren uyt te smyten, de deuren met gewelt van Bylen ende houwelen te openen, te plonderen, ende van huysraet, linnen, ende andere meubelen te berooven, ende sijn persoon te vermoorden, ende sijn huys ganschelijck te verbranden, te dreygen oock allerhande violentien op opene straten te begaen, ja hun oock niet ontsien verluyden te laten, soo wanneer sy

niet en waren door gemaeckte alarm verhindert worden, ende hare veelvoudige complicen tot eenige *hondert* toe, door abuys van die tot het oproer bestemde tijdt, niet achter ghebleven, tot Moort, verdere plonderingh ende Brant van andere *Raets-persoonen, Veertigen*, ende andere voorneme wel gheaffectioneerde Borgeren huysen te hebben willen comen, waer over wy dan tot verhoedinge van diergelijcke vordere bevresende Tumulten ende continuerende dreygementen genootsaeckt worden ons Guarnisoen op *ses hondert* man, edoch onder *vier* Compagnien te redintegreren ende te herstellen.

Terwyle nu dese Stadt die verders op het nieuwe tot verhoedinge van inwendich oproer, aengenomene *drie hondert* man uyt hare intraden niet en can onderhonden, ende evenwel het Guarnisoen tot ruste, verseeckeringe ende welvaren van dese Stadt, ende het geheele Vorstendom *Oost-Vrieslandt* is streckende, Soo is over sulcx aen u Ho. Mog. ons dienstelijck versoeck dat der selver grootgonstich gelieven sijn soude aen die *Standen* van Oost-Vrieslandt serieuselijck te schryven, dat de selve ten opsichte het Guarnisoen in die Accoorden tot voorverhaelden eynde ten besten van 't geheele Lantschap is aengeordnet, die vorders aengenomene *drie hondert* Man, ende alsoo het gheheele Guarnisoen van *ses hondert* man onder *vier* Compagnien voor *vijf sesde* parten te onderhouden, ende de Leningen daer van, als een cleyntjen voor het Landtschap importerende, door den Commandeur uyt hare Comptoiren op te halen, te consenteren, ofte indien u Ho. Mog. boven vermoeden daer toe niet en souden connen verstaen, dat de selve als dan ten minsten uyt de penningen welcke u Ho. Mogentheden van 't Lantschap *Oost-Vrieslandt* sijn competerende, aen dese Stadt Iaerlijcx tot onderhout van die ghecasseerde, ende by ons wederom aengenomen *drie hondert* man, *veertich* ofte den minsten *dertich duysent* gulden als een *subsidie* te sullen betalen, de voorsz. Stenden grootgonstich t'ordonneren, gelijck dan u Ho. Mog. diergelijcke Subsidien aen de Steden van *Geneve* ende *Straelsont* voor desen wel hebben ghedaen, soo edoch verder van u Ho. Mog. Landen gelegen, ende wy ons oock om so veele meer daer toe versien, dat U Ho. Mog. aen de conservatie van dese Stadt selfs ten hoochsten gelegen, ende wy het verschot voor het Guarnisoen, waer over wy in so groote vast onuytwickelijcke schulden sijn geraeckt, in die dangereuse tijden van die voorschreven Keyserlijcke Inquartieringe, tot beste van de Vereenichde Provintien op U Ho. Mog. aenraden, versoeck, ende belofte van weder uyt *Oost-Vrieslandt* te willen verschaffen, hebben gedaen, U Ho. Mog. werden ons hier door verplichten tot eeuwige Danckbaerheyt ende in verwachtinge van eene favorable ende spoedige antwoort, *ob extremum in mora periculum*, recommanderen Wy ons ende dese Stadt in der selver goede gratie, wenschende de selve Godts zegen tot eene voorspoedige Regeringe, verblyvende altoos. *Illustre Ho. Mog. Heeren.* U Ho. Mog. Dienstwillige goede Vrienden ende Nabuyren *Burgemeesteren ende Raet der Stadt Embden.*

Soo gedaen tot *Embden* op den Raet-Huyse desen *tienden* Marty ouden styl anno *sestien hondert acht en vijftich.*

Dese

Dese Brief contineerde het verhael van een oploop tot Embden ghebeurt/ met een aenhangh als of de Burgemeester Feeuwen was daer in vermoordt/ ende sijn huys afgebrant/ dat dien opstant was veroorsaeckt door eenige/die so wel haer Ho. Mog. als de selve Stadt/ quaet gunden/daer door indigiteren: de de Oost-Vriessche Stenden/ ofte eenige van dien; ende op dien gront soeckende weder op de schouderen van de Stenden te leggen het vollen onderhout der seshondert man/nu op driehondert vermindert/pogende alsoo oock te vernietigen de by haer Ho. Mog. gedane uytspraeck. De Stenden moesten vreesen dat op het gevaer 't welck de Heeren van Embden soo groot maeckten/ eenige provisionele Resolutie mocht vallen tot haer nadeel. Die van de Stadt hadden nu over de vijftich Jaer de Stenden ghequelt met de onderhoudinge van die seshondert man / sonder de Stenden eenich ghesach daer over te laten/ jae gebruyckten de selve veelmael tot oppressie der Stenden, die door de Mansfeldtsche / Keysersche ende Hessische inquartieringen / oock door inundatien ende andere/ door de inquartieringe veroorsaeckte onheylen/ grouwelijck waren bedorven. Om dan niet weder te vervallen onder 't juck van een Stadt/ zijnde niet meer als een Lidt van een Lidt der Stenden, was nootsaeckelijck tegen die Embdische harde beschuldinge ende impetitien der Stenden te verdedigen/ ende de ongronden van de gemelde Brief wech te nemen. Sulcx geschiede den dertichsten Maert, als wanneer Ick door eerst uyt een brief van den Heer Westendorp, der Stenden Secretaris/van jonger date als de hare/ aenwees dat de gestelde moort ende brandt fabuleux was;ende voortaen gaende hare klachten over sodanige uytspraeck, over hare gelegentheyt van schulden,daer in sy seyden te sijn vervallen/moest Ick aenwijsen haren oorspronck/ watse al eer waren geweest/ namentlijck onder Edellieden , of hoofdeelingen van dien naem; daer nae onder de Heeren van Hamborch, van de welcke het de Graven hadden ghekocht. Ende datse sedert het Jaer vijf en negentich door desen Staet waren gelijck als vry ghemaeckt/ immers tot den Stande verheven/ daer in sy tegenwoordich waren/ ende niet behoorden tegens de soo wel ende wijsselijck ghedane uytspraecke van desen Staet haer te stellen/ende dat tot nieuwe oppressie van de Stenden. Datse aen desen Staet schuldich waren soo veel millioenen die uyt de Stenden tegens danck ende consent van de Stenden waren getrocken geweest/ ghelijck soo notoir ende werelt kundich was. Dat hare ondanckbaerheyt tegen desen Staet door soo groote weldaden bleeck daer uyt/datse sonder de minste kennis/ja tegen wil en danck van haer Ho. Mo. een Commandeur stelden/dat sy altans in dese gelegentheyt die sy so exaggreerden haer so jaloux en mistrouwich toonden/datse weygerden de versekeringe van 't Staetse garnisoen haer van wegen desen Staet gepresenteert/ tot suppletie van afgedancte drie Stendise Comp. uyt puyre jalousie tegens desen Staet/ ende datse wilden quansuys zijn een vrye Republijck, stellende ghemeenlijck onder haer Stadts Resolutien/ jussu nobilissimæ Reipublicæ: datse altans versochten de wederoprechtinghe van de seshondert man tot last der Stenden/ om te vernietigen de na so lange instantie/ende nae verhoor van saecken/ ende nae rijpe deliberatien soo solemnelijck ghedane uytspraeck, ende wederom te usurperen de insolentien/ die sy soo lange jaren tegen consent/wil/ ende

ende danck van de Stenden geexerceert hadden. Zijnde noyt gehoort dat een gheheel corpus ofte lichaem van Staten tegens haer consent sal worden contribuabel gemaeckt aen een Lidt van een Lidt.

Werdende impertinentelijck by haer ghesustineert/ dat sy waren vervallen in schulden, door de non-betalinge van de Stenden.

Want (eerstelijck) de Stenden haer niet een penningh schuldich waren te geven. Ten tweeden, door de grouwelijcke ende Barbarische Mansveltsche/ Keyserssche ende Hessische verwoestinge inundatien ende andersints de Stenden onschuldich overgecomen/ waren de selve onmachtich yets te geven; echter hadden het met Capitael ende Interest tegen acht van het hondert. Ten derden, was wereltkundich/ dat gheduyrende al de opghemelde miserie der Stenden de Stadt hadde ghefloreert / alsoo datse alle omleggende Adelijcke Heerlijckheden hadden aengekocht/ daer aen (men moet het seggen) onnuttelijck bestedende hare gereede penningen/ ende pretenderende (op een noyt ghehoorde wijse) mede te representeren het Lidt van de Ridderschap ende t'eenemael plus ultra te gaen/ ende semper Augustus te zijn.

't Was niet te presumeren datse arm waren/ die haer geldt aen vvindt ofte ydele glorie bekeerden.

Dat de oorsaecke van het tumult aldaer by hun averechts gheimputeert wiert op de swackheyt van 't guarnisoen/ want sy hadden de afgedanckte drie hondert man uyt haer eygen beurs gesuppleert/ niet begerende meer Compagnien van desen Staet in te nemen; ende waren oock jaloux een Commanmael deur van haer Ho. Mog. aen te nemen.

Zijnde meer te presumeren (ghelijck sy oock selfs te kennen gaven) dat het tumult ontstaen was door het invoeren van de nieuwe Impositien, tot last van de gemeene Borgerie / die met scheele oogen aensagen dat de Magistraet haer Finantien hadde besteedt aen 't inkoopen van de Adelijcke Heerlijckheden; ende nu hare Militie versterchen tot beswaringe ende last van de Gemeente/ die meenden sulcks te smaecken na Oligarchie, ende om alleen de Magistraets Familien te mainteneren in de regeringe/ daer in de ghemeene Borgerie mede smaeck hadde/ want daer uyt rijsen doorgaens de oploopingen; maer dat het onbetamelijck was van de oorsaecken daer van te werpen op de Stenden, die soo lange jaren onschuldichlijck hadde geleden om eenige weynige tot Dominateurs te maecken/ over een Militie die uyt het sweet ende bloet van de Stenden wiert onderhouden/ ende dat het was ondanckbaer te taxeren de uytspraken van haer Ho. Mog. die in regardt van de Stadt soo moderaet ende favorabel waren gheweest / ende daerom de Heeren Stenden in alle manieren bewoocht waren te versoecken datse voort t'eenemael mochten worden ghelibereert van het onderhoudt van het resterende guarnisoen / zijnde vreemt dat de gemelde Heeren van Embden nu niet / gelijck haer Voorgangers in het Jaer vijftienhondert vijf en negentich de interventie/ besendinge/ militie/ ende bescherminge van haer Ho. Mog. versochten/ op dat mochte blijcken wat reden de Borgerie ghehadt hadde tot dese commotie / die sy ver boven de waerheyt exaggeerden ende met notoyre onwaerheyt/ als geseyt is/ vermengden. Dese aenwijsinge namen de Heeren van Embden seer qualijck, schreven een Apologetijcken Brief van den 24. April, als volcht. ILLU-

ILLUSTRE HO. ENDE MOG. HEEREN;

WAt aen U Ho. Mog. Wy op den *tienden* Marty ouden styl laestleden hebben bericht, noopende den oproer ende tumult soo sich op den *sevenden* des selfs ter cause van eenige vergrootinge der Stadts consumptien alhier heeft toegedragen, ende wat wy daer nevens versocht hebben, om namentlijck aen die Stenden van *Oost-Vrieslandt* te schryven van te willen *verstaen tot het onderhout van 't vorders Guarnisoen der drie hondert man*, ofte dat ten minsten U Ho. Mog. grootgunstich gelieven woude tot een subsidie Iaerlijcx *veertich* ofte *dertich duysent* guldens uyt der selver by de Stenden van *Oost-Vrieslandt* uytstaende Penninge by assignatie ons toecomen te laten, sulcx werden de selve als noch buyten allen twyffel in versche memorie sijn hebbende, daer toe Wy ons dan om cortheyts wille vorders doen ghedragen. Maer alsoo Wy ondertusschen met bevreemdinge hebben verstaen, dat den Agent *Aitzema* onder den name van de voorsz. Stenden op den *dertichsten Marty* aen U Ho. Mog. eene bittere remonstrantie tegens ons heeft ingedient om ons ende de goede Stadt, soo veele aen hem is, door allerhande onwaerachtige propoosten ende becladdingen te denigreren, misceerende ende aenhalende uyt passie extravagante poincten dese materie niet raeckende, volgende daer inne sijn quade humeur van lasteringe, gelijck hy over al in sijne boecken doet, hem niet ontsiende selfs U Ho. Mog. Staet ende actien, ende het doen van der selver hooge bedienten, ja van de Heeren Princen van *Orangie* ende de Heeren Graven van *Nassauw*, ende andere verachtelijck te censureren; Soo hebben Wy daeromme niet ledich connen staen ons belangh cortelijck daer op te seggen. Het is wel waer dat dese Stadt voor *hondert* ende meer Iaren niet soo groot noch soo populeus, als tegenwoordich is geweest, gelijck dan de Steden na gelegentheyt van tijden wassen, ende wederomme afnemen, als die dagelijcxe experientie is lerende, evenwel heeft dese Stadt *Embden* van ondenckelijcke Iaren haer eygene Magistrature ende Regeringe volgens de gemene Vriessche vryheyt gehadt, ja oock lange Iaren voor de Graeflijcke Regeringe alreets ten tijde des Keysers *Ruperti Bavari*, het *Jus Moneta*, gelijck uyt de Historien *Ubbonis Emmii* te sien, ja noch van ouder Iaren het *jus telonii* ende andere dierghelijcke *regalia*, sonder dat eenige *Hovelingen* noch die van *Hamburgh*, hun in desen hebben geprejudiceert, noch verders van den Keyser *Maximiliano* de eersten in 't bysonder *anno veertien hondert vier en t'negentich*, ende *negen en t'negentich* verscheyden privilegien heeft vercregen, ende daer beneffens niet min als andere Steden van *Vrieslandt* die aen de *Vriesen* in het gemeen van *Carolo Magno*, *Sigismundo*, ende andere Keyseren verleende *Privilegia*, alle welcke *Privilegia* aen dese Stadt van den Keyser *Rudolfo* de *tweeden* in des selfs resolutie van anno *vijftien hondert seven en t'negentich* articul *ses en twintich* sijn geconfirmeert, ofte nu wel in tijdt van Graef *Idsardt* Regeringe veele *Gravamina* deser Stadt toegevoecht worden, waer over dan aen den voorsz. Keyser *Rudolfo* hooger memorie geklaeght worden, ende daer op het *Delfsyl* verdrach ende die voor allegeerde Keyserlijcke Resolutie ende andere accoorden tot redresseringe ende remedieringe van dien sijn gevolcht, soo heeft nochtans

tans dese Stadt wat sy in desen meer als de selve te vooren was hebbende heeft geobtineert, 't selve niet *titulo Lucrativo*, maer *titulo oneroso* vercregen, dat de selve alsoo hare *privilegia* niet en sijn te misgunnen, alhoewel men oock u Ho. Mog. voor der selver *goede gratie, faveur, ende assistentie*, soo de selve hier onder hebben bewesen, grootelijcx doet bedancken, ende het selve noyt in vergetentheyt sal stellen, maer tot allen tijden na vermogen soecken te verdienen. Het aengeroerde point van des *Commandeurs* bestellinge, is ons *noyt van de andere Standen gecontroverteert*, dependeert oock van die ons aenvertroude Regeringe, ende is gefondeert in die voorsz. Keyserlijcke Resolutie Articulo *vier en dertich*, ende in het *veertienden* Articul des *Hagischen Accoordts*, daer tegens Wy dan oock niet vertrouwen dat U Ho. Mog. ons sullen graveren, maer meer achtervolgens de schriftelijcke belofte van *maintenue* daer by grootgunstich hanthaven; voorts wert oock de Regeringe van dese Stadt, conform de accoorden van ons gereguleert, ende is onder die *Veertigen* ende die Burgerye hier over met ons geene discrepantie noch eenige clachten van quade mesnage der Stadts middelen, gelijck den *Agent Aitzema* U Ho. Mog. poocht met *onwaerheyt te persuaderen*, den welcken oock het ghevaer ende perijckel kleyn soeckt te maecken, ende ten sulcken eynde onse woorden te misduyden, als die Wy niet van *dadelijcke Moort en Brant*, maer van *dreygementen* hebben geschreven, ende waren niet de geheele Soldatesca ende die Burgerye in de Wapenen gecomen, ende op alles goede ordre gestelt worden, soude 't qualijck genoech afgeloopen hebben, 't welck den almogenden genadelijck heeft verhoet, wat vorders van den voorsz. *Agent Aitzema* soo den vreselijcken ghevaerlijcken tumult in alle manieren gheheel ergerlijck doet patrocineren ende voorspreecken, aengeroert wort, 't selve refuteert sich selfs, ende is daerom oock buyten dat onnodich voor ditmael te beantwoorden, gehoort oock hier henen niet, refereren ons daeromme tot de voorsz. missive van den *twintichsten Maert* ende wat onsen Agent *Stal* u Ho. Mog. uyt onsen name wert voordrogen, niet twijffelende u Ho. Mog. na der selver hooge wysheyt, werden selfs na gelegentheyt van den tegenwoordigen periculeusen tijdt het gevaer, waerinne dese Stadt is staende, rypelijck apprehenderen, oock het groote Interest soo die Vereenichde Provintien aen *die conservatie van dese Stadt sijn* hebbende, onbeswaert considereren, versoeckende daeromme aen U Ho. Mog. nochmaels seer dienstelijck, dat gelijck de selve hun altoos tot dese Stadt seer goedertieren hebben getoont, de selve ons oock nu niet en willen troost noch hulpeloos laten, maer op ons versoeck eene spoedige favorable resolutie nemen, verplichten ons wederom 't selve met alle mogelijcke vrunt nabuyrwillige diensten wederom te verdienen, als verblyvende altoos naest wenschinge van een voorspoedige Regeringe. *Illustre Ho. Mog. Heeren.* U Ho. Mog. Dienstwillige goede Vrunden ende Nabuyren, *Burgemeesteren ende Raden der Stadt Embden.*

Embden op 't Raet-huys den *veertienden* Aprilis *sestien hondert acht en vijftich.*

Waer en boven lieten door den Heer Doctor Budde **Raedts-Verwalter ende mede Gedeputeerde der Stadt in 't Collegie van de Heeren** Administrateurs **den** vijftienden April **proponeren.**

Dewyl

Dewyl de Resident *Leo van Aitzema* in den Hage aen haer Ho. Mog. een *ontwaerige* ende versmadelijcke schrift met veele *onwaerheyden* vervult hadde overgegeven. Soo wilde hy in namen sijner principalen vernemen of de Heeren Ordinarii Gedeputeerde ende Administratoren sich daer heen verstonden, en des fals aen den selven ordre mede gedeelt hadden, dan Borgermeesteren ende Raedt waren gesint sulcx niet op sich sitten te laten, maer tegens den selven te ressenteren.

Als hier op den Heer Doctor Budde was afgetreden ende weder binnen gecomen/ is hem van wegen den President Maurits Frese geantwoort/ men wilde sich daer over bespreecken ende hem morgen daer op antwoort wederbaren laten.

Des anderen daeghs als de Heer Budde sijne den voorgaende dach/ gedane Propositie itereret ende begeerde die ordinaris Gedeputeerde ende Administratores mochten sich resolveren of sy den Resident Aitzema tot den gemelten geschrifte ordre gegeven ende of sy de selve approbeerden. Is daer op van allen aenwesenden Heeren ordinaris Gedeputeerde eenhellich hem navolgende tot antwoort geven; dat

Als men in ervaringe was gecomen den Burgermeesteren ende Raedt der Stadt Embden aen de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der vereenichde Nederlanden een schryven soo men wel vermoedet dat tot prejuditie der Stenden strecken soude hadde laten afgaen, soo was aen den selven Resident ordre mede ghedeelt der Stenden interesse daer by te bewachten; Als sich nu daer na bevonden dat voorgenoemde schryven met allerhande onervindtlicken, ende tegens de waerheyt strydenden dicenten aengefult was geweest, ende hy daer door gheobligeert in den naem der Stenden een bericht aen haer Ho. Mog. over te geven, hadde hy daer in niet anders verrichtet als wat der saecken noodtdruft ende sijn ampt ervorderde.

Ick representeerde aen haer Ho. Mog. dat de Heeren van Embden t'onrecht op my ghestoort waren. Het was haer eygen schult datse op een soodanige wyse ende met sulcken verwarden styl hadden gheschreven/ als of effectivelijck de Heer Borgemeester Feuwen was vermoort ende sijn huys verbrandt. Immers alsoo dat de gheheele vergaderingh het soo verstont; ende door soodane temeraire aenduydingh seer waren ghealarmeert/ ende souden op soo ridiculeusen informatie lichtelijck hebben genomen eene voor de Stenden beswaerlijcke resolutie.

Dat abuys ontdeckten Ick/ende wees aen/ dat de Burgemeester by leven/ ende sijn huys door brandt in 't minste niet beschadicht was.

Want Ick van haer stant voor het Jaer vijfen t'negentich ende volgende/ hadde ghesept/ was de puyre waerheyt/ ende datse eerst sedert hadde verkregen haer autocratie, ende inder daedt liberteyt, is al te notoor. Ick gunse haer geerne; maer alsoo sy sochten onder dit falsch pretext van moort ende brandt de Stenden weder vast te maecken aen het onderhoudt van de afghedanckte Compagnien/ende tot destructie van de uytspraecke waren arbeydende/ soo moest Ick spreecken de tael die de Stenden vijftich Jaer langh hadden ghesprooken. Sulcx te noemen lastering, was de Heeren Stenden mijn Princi-

palen gelastert; 't was den vermaerden history Schryver Ubbo Emmius gelastert / die schrijft wat Ick stelde: Ick was immers geen Onderdaen van de Stadt Embden, maer in desen hare formele party; ende wat vryheyt die van Embden wel dickwils in doen en spreecken hadden ghebruyckt tot verkleyneringh van den Vorst / daer van nochtans sy bekenden Onderdanen te zijn / is by haer selfs ende een yeder bekendt.

De tael die Ick in mijn Boecken voer / is niet mijn / maer van de partyen / daer van Ick de Acten verhale / ende voorgaens ven die versachrende; zijnde de Heeren van Embden de eenichste / daer van my tot noch toe sulcke reprimende is voorgekomen. Dat d'een op dese / d'ander op die wijse myn seggen nae sijn sin treckt ende verdraeyt / is mijn schuldt niet. De heylige schriften selfs sijn dat subject / elcke Gesintheyt vinter sijne reeckeningh / elck treckt de woorden nae sijne intentie / soo als sy in elcx kraem passen.

Een droevich accident gebeurden in desen tijdt: De Collonel Hessel, Baron van Ailva, Drost van Lier, ende d'Amman Wyarda; sijn op saturdach voor Paessche nae Wener in Reyderlant gereden / om aldaer in faveur van de Eygen Erfde Landt-gebruyckers / tegens de slechte Werfs ende arbeyts Lieden, seecker gemeene weyde of opslach van Beesten betreffende / eene executie te verrichten; daer komende / heeft de Drost upt de nieuwe Schans acht musquettiers / ende de Heer Wyarda van de Graeffelijcke vier musquettiers / neffens de Voochden ende Gerichts-Dienaers tot sich ghenomen / waer by de Eygen-Erfde tot welckers faveur de executie soude geschieden / sich mede met Boeren hadden gevoecht: komende nu op het veldt van de Weyde / sijn de arbeyts Lieden van Wener ende Holthuysen met Vrouwen ende Kinderen omtrent twee hondert sterck / uytghekomen om haer Vee te beschermen / hebbende te voor onder haer geresolveert / indien van de party op haer wiert geschooten / dat sy als dan met gemeenderhandt met haer stocken / Vorcken / ende Mest-gavelen souden invallen. Als sy nu soo te samen gekomen / ende een tijdt langh hadden gedisputeert / klagende de arbeyts Lieden over ongelijck / ende willende / indien men haer de Weyde voor haer Beesten wilde nemen / datmen oock hare Kinderen tot sich soude nemen / welcke sy buyten dat niet konden onderhouden: Soo quam men eyndelijck tot dadelijckheyt / immers wierdt een schoot ghedaen / ende soo men meende / van de zijde der Vorstelijcke / waer over de Colonel een slach krygende op het hooft met een Gavel / gheboodt te schieten; doch eer hy ter zijden konde aftreden om sijn volck aen te voeren / wiert van sijn eygen volck doodt geschooten / ghelijck oock een van sijn Dienaers by hem seer verwondt nedergheschooten wierdt / die langh in onmacht ende van sich selfs zijnde / weder adem schepte / ende den Colonel neffens drie van de Wercklieden doodt te samen vondt leggen; ende de rest soo van d'een als van de ander party verloopen / zijnde wederzijts over de seventich verwont; waer van het sedert verscheydene zijn gestorven. De Vorst heefter daer nae een deel Soldaten nae toe gesonden / doch de arbeyts Lieden waren meest verloopen / latende hare huysen ledich staen.

Met de Vorst raeckten de Stenden daer na noch in contentie / 't welck noch eenige Jaren na sijn doot / ende met de succederende Graef heeft geduyrt.

De

De Stenden hadden op den Landdach in Augusto tot Lier ingewilliget een personele contributie tot betalingh van het geen sy aen haer Ho. Mog. schuldich waren: met last aen de Administrateuren, om die ten effecte te brengen. Daer tegen quam de Vorst en wilde door syn beampten sodanige contributie laten setten/ de Placcaten van de Stenden tot dien eynde aengeplackt/ doende afscheuren. Hy schreef haer den dertichsten Augusty op dat subject seer scherp: onder anderen met dese woorden. Wy willen onse Onderdanen noch van u, noch van den genen, die sich ordinaris Deputatos noemen, noch oock van onse samentlijcke Landts-Stenden niet gebieden, ende alsoo *novum in principatu Imperium* invoeren laten, maer wat op de Landtdage besloten, ende van ons belieft ende geapprobeert is, willen wy self weten werckstellich te maecken door de geene die wy, daer toe noodich, sullen bevelen, gelijck sulcx den Landtdach en den Landt-Vorstlijcken hoogen Overicheyt grondtlijck conform, ende den accorden ende verdragen niet tegen is. Dienvolgens blijckt, dat wy u tot uwe censure geen oorsaeck gegeven hebben; Sijnde die by u geallegeerde verdragen gantsch impertinenter ende in eene verkeerde sin aengetogen. Hier tegen hebt ghy die als Onderdanen aen de Lantdachs resolutien, ende den daer op gevolghde afscheyt stricte verbonden, daer en boven door uwe Commissie ghelimiteert, ende daer aen gebonden zyt, niet alleen eene goede reproche, maer oock, als men na het strenge recht soude gaen, een harde straffe daer door verdient, dat ghy tegen den claren letter van soodanige resolutie ende afscheyt, in plaets van de *Hoofdelingen*, die eygene jurisdictie hebben der selver gerichts Verwalten in 't erigeren van 't register der schattingen hebt onderstaen te substitueren, ende in plaets van ons, den *Hoofdlingen* de halve breucke toe te leggen: Het welck wy geensints lyden, noch aen onse *Regael* (uyt cracht van 't welcke wy alleen alle contributien aen te leggen, ende de gebreeckige te bestraffen hebben) daer door een soo mercklijck af breuck willen doen laten. Alsoo kont ghy uyt het geene voorschreven is, genoech verstaen, waerom wy uwe Placcaten hebben laten *afscheuren*, ende behoeft ghy niet te twijffelen, of wy sullen alle schade die ons Landtschap uyt de verachterde betalingh aen den Ho. Mog. Heeren Staten Generael te doen, ghebeuren mochte, ons tegen u samptende sonders willen verhalen, waer na ghy u sult weten te rechten ende voor schaden te hoeden.

Hy schickten oock synen voornaemsten Raedt den Heer Bloem na den Hage, die echter aldaer niet als particulieren officien dede/ sonder eenigen addres aen den Staet.

Om het cort van 't Garnisoen der ses hondert man in Embden te binden/ hebben haer Ho. Mog. haer Compagnien aldaer leggende/ gedaen versterken/ die van de Stadt quamen seer onhaerig tot afdanckinge; sagen oock niet gaern de selve versterckinge der Staetsche Compagnien: Soo soet ende teder is de autocratie, of self meester te zijn? ende om te toonen haer passie tegen de Stenden/ pooghden de persoonen van 't Collegie te beswaeren met het waecken ende andere Borgerlijcke lasten/ daer van de selve by resolutie van den dertienden February des Jaers ses en twintich vry waren.

De Stenden schreven den dertienden September aen haer Ho. Mog. uyt-

voerlijck; ende versochten last aen den Commandeur ende 't Guarnisoen van haer t'assisteren in 't innen van haer middelen / tegen den Vorst. Haer Ho. Mog. schreven daer op den vijftienden September een ernstige afmaningh aen den Vorst. Waer over hy by missive van den derden October, gelijck de Heer Resident de Groot by memorie van den twaelfden November haer seer beswaerden; dattet was een onvruntlijcke brief; dat men niemant ongehoort konde of behoorde op die wyse te beswaren.

Maer al wederom moet daer op werden geseyt dat t'onrecht sy haer verwonderden over brieven / 't welck niet waren als woorden / daer immers notoir was / dat alreede by de sestich Jaer langh volgens accoorden dese Staet door de opgedragene guarantie van dien / de opperste directie van saecken in Oost-Vrieslant niet was by den Vorst, maer by desen Staet. Als doen hy t'elckens weder stont na een despotijcke macht / soo moest hy immers werden afgemaent.

Eynde van 't Iaer 1658.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heer

LIEUWE van AITZEMA,

't NEGENDE DEEL.

NEGEN-EN-DERTICHSTE BOECK.

IN verleden Jaer was tusschen den Spaenschen Ambassadeur Don Estevan de Gamarra, en de Heeren Ger. van haer Ho. Mog. gemaeckt een Verdrach van dat elke Staet soude hebben een gerechte helfte van de drie Landen van Overmase. Nu viel de questie om de selfde te deelen: de Spaensche begeerden dat het soude ghescschieden by smaldelinge, haer Ho. Mog. sustineerden het konde niet bequamer ghescchieden / als stellende Valckenborch aen de eene / en Hartogenrade met Dalem aen d'ander zyde. Echter waren hier en daer stucken die elck gaern aen sijn zyde soude trecken om de wel gelegentheyt / gelijck alles wat aen de Mase lach best paste by Maestricht; voorts dat de Domainen en opkomsten van den Landen souden worden geballanceert/om alsoo een gelijckmatige verdeelinge te maecken. De Spaensche waren daer niet seer tegen / echter bekommert om te salveren de Abdye van Cloosterraedt en van S. Gerlach, ende daer en boven wierden seer aengeloopen van de Ridderschap ende

ende andere/die so om de Religie als om de meerder vryheyt van lasten, geern wilden vallen onder de Spaensche partage. Hier was nu soo veel jaren geroepen over de ondraechlijckheyt van het Spaensche juck; die Leden ter contrarie riepen ende klaeghden over het Staetsche. De Spaensche Ambassadeur deed wat hy mocht/ maer 't was onmogelijck haer alle te salveren; redenen ende motiven wierden wederzijds overgegheven / ende hy d'een waerom de smaldeling konde ende behoorde te geschieden/ hy d'ander waerom niet; maer 't secreet was/ dat elck gaern by het grootste eynde was/ elck troch of sochte te trecken het meeste water nae sijn molen; ende het was een groot desavantage dat de Spaensche so het scheen moesten alle die ende dergelijcke saecken alhier tracteren / tot haer meerder kosten ende verkleyneringe; want behalven de kosten van de Ambassade / waren hier bygangs geduyrich eenige van des Koninckx Raden ende Gecommitteerde uyt de Landen van Overmase. Tot Brussel en Madrid is niet met al van Staet gedaen/ende wat souden de Spaensche doen? die van desen Staet possideerden de Castelen van Valckenborch, Hartogenrade ende Dalem, ende met de stercke besettinge in Maestricht kondense bequamelijck mainteneren; soo dat noch groote industrie by de Spaensche moest worden gebruyckt om te bekomen watse bequamen.

Ende om de langhduyrige ende veelvoudige hacquetten hier over ghehouden eenmael te boven te komen/ heeft de Ambassadeur den seventienden Maert deses Jaers gedaen de volgende presentatie / op het fundament van wat in Februario en Martio des verleden Jaers was verdragen / dat namelijck den Koninck ende de Heeren Staten souden hebben, elck de helfte, onder de conditien daer over te maecken, dat om daer toe spoedelijck te komen tot contentement van beyde partyen, ende op dat de Koninck sijn Meester niet vernadeelt wierde in de *Licenten* der Coopmanschappen, noch in de passage der Krijghs-volckeren des *Hertoghdoms* van *Luxenburgh*, in 't boven quartier van *Gelderlandt*, noch haer Ho. Mog. in 't geene best ende bequaemst was voor de conservatie van haer Stadt *Mastricht*, te vrede was dat de *ballance* der deylinge gedaen wierde door een van de twee partyen, ende dat de geene die het selve dede aen de ander, de *kiesinge* soude geven, of wel gesamentlijck door Gedeputeerden van beyde zyden; ende in dat cas dat men het lot soude werpen. Dat hem obligeerde om dese aenbiedinge te doen, was, seyde hy, om te perfectioneren een soo wel begonnen werck, ende om in rust te stellen dese miserable Onderdanen, die soo veel geleden hadden, ende haer te bevryden van de *Officieren*, de welcke geprofiteert hadden door indirecte wegen van het *bloet* van dese arme luyden; welcke Officieren tegenwoordich dit accommodement sochten te beletten. Dat haer Ho. Mog. niet onbekent was, hoe veel moeyte men hadde gehadt om dit different uyt de *Chambre-Mypartie* te trecken; waer in de Koninck sijn Meester hadde ghecousenteert om haer Ho. Mog. te believen. Ende soo het niet wiert geaccommodeert door een billijcke deylinge; dat het nootsaeckelijck gherenvoyeert moest worden aen de voornoemde *Camer*, op dat sy oordelende aen wien van beyde partyen behoorden toegeeygent te werden de *drie* Landen van *Over-Maza*, ghelijck het expresselijck was verdragen by het *derden* Articul van het Tractaet van Vrede.

Sulcx

Sulcx gestelt sijnde in handen van de Heeren Commissarisen van haer Ho. Mog. hebben s'anderen daeghs geadviseert/men behoorde sulcx aen te nemen/ daer van gerapporteert wordende den achtienden, is by de Provintien overgenomen.

Het advijs van Hollandt van den vijfden April was / dat het geheel Landt van *Valckenburgh*, mitsgaders het Dorp *Vaels* gelegen in *s'Hartogenrade*, blyvende aen haer Ho. Mog. in vollen vryen eygendom, superioriteyt, ende souverainiteyt eeuwichlijck ende erflijck, even ende in sulcker voegen als haer Ho. Mog. sijn besittende de landen, tegenwoordich indisputablement, ende privativelijck onder haer gebiet wesende, beyde de landen van *Dalem* ende *s'Hertogenrade*, midtsgaders het Convent ofte Clooster van *S. Geerlach* in ghelijck recht van eygendom ende souverainiteyt souden sijn ende verblyven aen de Koninck van Spaengien, ende dat de reden daer toe dienende aen de andere Provintien op't allercrachtichste gerepresenteert, mitsgaders gantsch ernstelijck versocht souden werden de selve redenen insgelijcx te apprehenderen, ende *dienvolgende* van wegen den gemenen Staet aen de meerghemelte Heer Ambassadeur, ende vorder des noots sijnde de ongefundeertheyt ende genoechsame impossibiliteyt van desselfs gesustineerde, ende van begeerde *smalde'inge* van yeder Landt, claerlijck voor oogen te doen stellen, op dat de selve sich eenmael eyntelijck mochte laeten bewegen door een heerlijcke ende rechtmatige partagie de Inghesetenen van de voorsz. drie landen van haer jegenwoordige ongemacken te helpen bevryden.

Niet te min was by Hollandt geapprobeert het hier voor gemelde accoort met Spangien/ in verleden Jaer ghemaeckt / daerom den Ambassadeur dacht vreemt te zijn / dat de eene party aen sich soude nemen de dispositie ende deylingh van 't geene haer beyde toe quam.

In de selve Landen was oock sedert eenige tijdt dispuyte / aengaende de heerlijckheyt van Limbrecht, de Heer van die plaets hadde hem geaddresseert aen den Raet van Brabandt alhier/ sich seggende Vassal van Valckenburgh, ende hadde bekomen sententie tot sijn voordeel / om reparatie te hebben van seeckere merckelijcke schade hem aenghedaen door den Dartoch van Nieuburgh. De Heer van Limbrecht niet anders konnende comen tot executie/ hadde alrede den vijfden December des verleden Jaers geimpetreert de volgende Resolutie.

IS gehoort 't rapport van de Heeren *Ripperda, van Buyrse*, ende andere hare Ho. Mo. Gedeputeerden tot de saken vande Landen van *Over-Mase*, gevisiteert en geexamineert hebbende de Missive van den Raet van *Brabant* geschreven alhier in den Hage den *seven en twintichsten November* lestleden, houdende responsive op hare Ho. Mog. brief van den *dertichsten October* deses Iaers, ende dienvolgens (alvoorens gehoort het bericht van den Advocaet *Fiscael* van *Brabandt*) haer advys op seeckere missive van de Drossaert *Hans Willem* van *Til*, ende den Luytenandt *Voecht Posters* geschreven tot Valckenburgh den *achtsten* der voorsz. Maent *October* ende de stucken daer nevens overgesonden, raeckende het Huys ende Heerlijckheyt van *Limbrecht*: Waer op ghedelibereert oock geleth zijnde, dat

uyt de acte possessoor by de Cancelerye ofte Raet van *Brabandt tot Brussel* gepleecht, over het voorsz. Huys ende Heerlijckheyt claerlijck is blyckende, dat het selve Huys ende Heerlijckheyt niet te houden is, als dependent van den Lande van *Gulick*, ofte daer onder gehoorich, maer wel infaillibelijck van den Lande ende Leenhove van *Valckenburgh*, ende alsoo ressort van den gemelten Raet van *Brabandt* ende Leenhove alhier residerende, ende vervolgens onder de Souverainiteyt van desen Staet gehoorende, is in conformite van 't voorsz. advys goetgevonden ende verstaen, dat haer Ho. Mog. *sonder eenige conferentie toe te staen*, noopende het principael, te weten, het point van *ressort ende souverainiteyt* over het Huys ende Heerlijckheyt van *Limbrecht*, 't welck al over lange gedecideert is, ende daeromme de opghemelte Cancellerye daer inne oock niet en heeft willen consenteren bevoecht zijn, ende met goet fondement de feytelijcke attentaten by die van den Lande van *Gulick* tegens den Heer, het Huys ende Heerlijckheyt van *Limbrecht* gepleecht, *costeloos ende schadeloos te doen repareren*; metten ghevolge ende aencleven van dien, ende de sulcx den voorsz. Heere van *Limbrecht* als Vasal ende Onderdaen van desen Staet, buyten schade ende clachten te stellen: Ende op dat den selven Heeren van *Limbrecht*, door nieuwe instantien niet langer van de vergoedinge over sijn gheledene schade ende interesse werde gefrustreert nochte in sijne jurisdictie ende oude limiten ofte palen van sijne Heerlijckheyt van *Limbrecht* die desen Staet als Souverain Leen-Heer mede concerneren, verder werde ende blyven gheturbeert, dat hem by den meergemelten Rade van *Brabandt* alhier residerende, op sijne voor desen ghe-obtineerde brieven *van cassatie ende vonnisse* verleent sullen werden *brieven van attache* omme de selve ter executie te mogen doen stellen, mette clausule, dat in cas van oppositie de saecke door den selven Rade van *Brabandt* verders sal werden geventileert ende vervolght. Sullende haer E. Extract van dese resolutie toeghesonden werden, om te strecken tot der selver narichtinge ende om de voorsz. brieven van *attache* in behoorlijcke forme te doen depescheren.

Daer tegen stelden haer niet alleen de Hertoch / maer oock de Spaensche / want als 't een Valckenburghs Leen was; ende de Landen van Over-Maze toequamen soo wel aen den Koninck als desen Staet / volgens jonghst ghemaeckte accoordt; so volghde dat de Koninck oock moest participeren in de Jurisdictie / ende in 't consenteren van de Repressalien. Den Hertoch hadde alrede in Januario geschreven een langen brief / aenwysende wat in den Raet van Brabandt tot Brussel was gepasseert. De Gesanten van de Geallieerde Keur ende Vorsten tot Franckfurt schreven oock in faveur van den Hartoch, des onaenghesien hebben haer Ho. Mog. den ses en twintichsten May, met advijs van de Raden van State ende van Brabandt verstaen dat haer Ho. Mog. dienvolgens bevoecht ende gehouden waren den Huyse Heerlijckheyt ende Heere van Limbrecht te defenderen ende mainteneren / ende de feytelijcke attentaten by die van Gulick gepleecht costeloos ende schadeloos te doen repareren / sulcx als haer Ho. Mog. alreeds op den vijfden December des Jaers sestien hondert acht en vijftich hadden gheresolveert / dat niet te min blyvende in sijn geheel gemelte resolutie en de brieven van attache daer op by den

den meergemelten Raet van Brabandt verleent/ by haer Ho. Mog. toegestaen soude werden/ gelijck toegestaen wiert een tweede surceantie van acht Weecken en een conferentie met gedeputeerde van de Hertoge van Nieuburgh/ over de bewuste saecke/ om deselve gheduyrende dien tijdt aen te vangen/ ende af te doen/ op conditie nochtans dat gheduerende den selven tijdt by ofte van wegen den Heer Hertoch niets en soude mogen gheattenteert werden tot prejuditie van haer Ho. Mog. hoocheyt over de Heerlijckheyt van Limbrecht ofte tot nadeel ende schade van de Heere Limbrecht sijn Persoon/ Huys/ Heerlijckheyt/ ende Goederen/ op hoedanich pretext het oock soude wesen/ ende dat in contrarien ghevalle/ als mede ter expiratie van de voorsz. tijdt van Weecken als voren tot de conferentie soude werden gehouden opgegeven/ ende het volcomen effect ende executie ghelaten aen haer Ho. Mog. meergemelde resolutie van den vijfden December sestien hondert acht en vijftich.

In Junio liet door sijne gesanden Raet Janson daer tegen wijdloopich remonstreren/ oock ingeven de volgende protestatie.

ALsoo de Doorluchtighsten Vorst ende Heere, Heere *Philips Wilhelm*, Palts-Grave by den Rhyn, in *Beyeren*, *Gulick*, *Cleve* ende *Bergh* Hartoch, Grave tot *Veldens*, *Spanheym*, der *Marck*, *Ravensberch* ende *Moers*, Heeren tot *Ravesteyn*, myn genadichsten Vorst ende Heere uyt eene Resolutie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlande van den *ses en twintichsten May* lestleden, de welcken op den *vierden* deses Maents Juny aen desselfs Agent *Hessingh* is toegecomen, gantich onvermoedelijck heeft vernomen, dat haer Ho. Mog. op de Ingekomene advysen van de Rade van State, ende Rade van Brabant, sich daer toe verclaren, dat niet tegenstaende die in den Naeme van Syne Hoochstghemelte Vorstelijcke Doorluchtigheyt onder expresse Protestatie, ende alleen *per modum simplicis informationis* gecommuniceerde *Positien* van desselfs hebbende recht, ende Superioriteyt in desselfs *Gulicks* onder Heerlijckheyt *Limburg*, de selve echter bevoecht en gehouden syn 't Huys ende Heerlijckheyt nevens den Heere van *Limburgh* te defenderen, ende te maintenèren, ende de attentaten (gelijck sy het noemen) de welcke die van *Gulick* tegen den selven hebben voorgenomen, cost ende schadeloos te doen repareren, soo als haer Ho. Mog. alreets op den *vijfden December* anno *sestien hondert acht en vijftich* hadden geresolveert, dat dies niet tegenstaende (voorbehoudens dat alsulcke resolutie, ende daer op van de Rade van *Brabandt* verleende brief van *Attache* in haer figeur blyve) haer Ho. Mog. bewilligen eene tweede surceance van *acht* Weecken, ende eene Conferentie met sijne Vorstelijcke Doorluchticheyts Gedeputeerde over de bewuste saecke, omme de selve in sulcken tijdt aen te vangen, ende af te doen. Onder dese conditie; Dat ondertusschen van wegen sijn Vorstel. Doorl. niets sal worden gheattenteert in prejuditie van de Hoocheyt van haer Ho. Mog. over de voornoemde Heerlijckheyt *Limburgh*, des selfs Persoon, Huys, Heerlijckheyt, ende Goederen, ende ingevalle daer tegen wierde gedaen, ende oock den tijdt van *acht* Weecken gheexpireert soude zijn, de voornoemde surceance opgeheven, ende de Resolutie van den *vijfden* December voornoemt ter executie ghestelt soude werden, ghelijck het voornoemde

Extract van die aen sijne Vorstel. Doorl. ter handen gestelde Resolutie verder is mede brengende.

Ende dan dese haer Ho. Mog. verclaringe, ofte aenghematicht gewysde (daer inne alrede het geene waer over by de conferentie noopen de hooftsaecke sal gehandelt worden is onderstaen te decideren) als sijnde *in propria causa* geschiet, de openbare *nulliteyt* is onderworpen ende sijn Vorstel. Doorl. aen dese resolutie in 't gheheel noch ten dele sich can laten binden, ofte haer Ho. Mog. oock daer in soo weynich inruymen, als haer Ho. Mog. sijn Vorstel. Doorl. eensydige resolutie defereren souden.

Soo is derhalven sijn Vorstel. Doorl. bewoogen gheworden, my des selfs Raet ende Afgesante genadichst op te geven en te bevelen, so wel daer tegens als tegens de voor desen uytgegeven brieven van *attache per expressum* te protesteren, en dese proceduyre, de welcke notoirlijck tegens de concordaten strydet, ende gelijck *par in parem* geen *imperium* heeft, oock alsoo haer Ho. Mog. *in propria causa* geen *cognitio ullo jure* sich connen aenmatigen efficatiter te contradiceren, gelijck ick dan op het ontfangen van soodanich genadichst bevel tegen al sulcke nietige resolutien, als *ab in competentibus* uytghegheven ende dat sijn Vorstel. Doorl. sich daer aen niet kan binden ofte dienaengaende yets inruymen. Hier mede expressellijck protestere, ende in de beste forme van Rechten contradiceren, met vertrouwen dat haer Ho. Mog. uyt de voorgeroerde importante rechtelijcke oorsaecken, dewyl niemant *in propria causa pars, & Iudex* te ghelijck can wesen, de onbillicheyt van de selve sullen erkennen, haer boven-gemelte *ensijdige* Resolutien intrecken, en met den brief de *Attache* sijne Vorstel. Doorl. niet beswaren, maer de selve veel meer releveren; Te meer sijne Vorstelijcke Doorl. *ligatis manibus* niet konde voor den dach comen, hoewel anders sijn Vorstelicke Doorl. genegen is, en presenteert alles na de *concordaten* te laten richten, ende *sine prejudicio*, van de eene of de andere partye, die saecke in de tegenwoordige staet te laten. Edoch in gevalle haer Ho. Mog. tegens betere hoope, ende goede toeversicht, *viâ facti* van meninge souden sijn met de *represalien* voort te varen, dat in sulcken onverhoopten val sijne Vorstl. Doorl. oock niet en soude connen onderlaten, dit bedwangh ende violentie, aen des selfs mede geallieerden ende ghesamentlijcke Stenden des Rijcks te kennen te geven; de welcke sonder twyffel sijn Vorstel. Doorl. ende des selfs Onderdanen daer tegen souden beschermen, ende niet gedogen dat een van der selver mede Leden alsoo aengetast, ende de Rijcx jura gevioleert souden werden, gelijck dan sijne Vorstelijcke Doorl. in dese onverhoopte gelegentheyt schuldich soude zijn, sich, en des selfs Landen en Luyden voor diergelijcke onnabuyrlijcke proceduren, door alle billijcke en noodige middelen te hanthaven en mainteneren.

Na eenige conferentien is verstaen den eersten Augusti, dat geconsidereert haer Ho. Mog. Vergaderinge in dese conjuncture van tijden ende saecken/ dagelijcks meer en meer wiert geobrueert met veel swaren ende importante affayren van Staet/ die geen uytstel conden noch mochte lyden/ maer met allen ernst en yver behertight / bevordert ende afghedaen moesten worden/ Is goetgevonden de besoignes raeckende de voorsz. Limbrechts differenten te verschuyven

schrijven tot over twee Maenden / om / de selve gheexpireert zynde / alles ter materie dienende met den gemelte Heer Iacob Iansen, ofte yemant anders die den Hooch gemelte Heer Hartoch daer toe soude ghelieven af te senden ende te authoriseren / te reassumeren / oock tijdt ende plaets te nommeren tot de by een comste van wederzijdts Gedeputeerden / dienvolgens in de voorschreve saecke sullende vaceren ende besoigeren. Blyvende ondertusschen ende tot dat de voorsz. te houdenen conferentie soude sijn afgeloopen/ alles in Staete daer in het jegenwoordich was / op conditie nochtans dat middelerwijle by ofte van wegen den meer hoochgemelte Heer Hartoch niets soude mogen geattenteert worden tot prejuditie van haer Ho. Mog. Hoocheyt over de voorschreve Heerlijckheyt Limbrecht, ofte tot nadeel ende schade van den Heer van Limbrecht, sijn Persoon/ Huys/ Heerlijckheyt ende Goederen/ op hoedanich pretext het oock soude mogen zijn/ ende dat in contrarie ghevalle dese surcheantie soude worden gehouden voor opgeheven / ende het volcomen effect ende executie ghelaten aen haer Ho. Mog. resolutie van den vijfden December sestien hondert acht en vijftich.

Daer mede wiertet geschoven op de langer bane.

De klachten ende wederklachten over de excessen in de Landen van Over-Mase, hebben dese Somer geduyrt/ soo langh tot dat in December ghemaeckt wiert het volgende interim.

DE Commissarisen van de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden tot de Conferentie met den Heer Ambassadeur van Spaengien over de saecken van 't accommodement van de differenten der *drie* Landen van *Over-Maze*, sijn in gevolge van hare Ho. Mog. resolutien van den *vijfden* deses ende andere voorgaende met den Heer *Richardt* Raedt van den Koninck van Spangien des selfs Secretaris ende van sijn Majesteyts Ambassade alhier overkomen ende verdragen, gelijck de selve verklaren, belooven ende verseeckeren mitsdesen dat van de zyde van de hoochgemelde Heeren Staten Generael punctuelijck gepresteert ende nagekomen sal worden, te weten:

Eerstelijck, Dat men aen hem sal ter handen stellen Copye authentijck van de laeste verpachtinge van de *Pastorale* goederen in de voorsz. *drie* Landen van *Over-Maze* gedaen, ende dattet revenu van de voorsz. gesamentlijcke verpachtingen (eerst daer van afghetrocken de *gages* van de *drie* Rent-Meesters van de voorsz. drie Quartieren, ende de onkosten op de verpachtinge gevallen) voor de eene helft sal werden uytgegeven ten behoeve van de Pastoren in de voorschreve *drie* Landen residerende, in handen van soodanige Rent-Meesters of andere Officieren der voorsz. Landen, als van wegen den Heer Koninck van *Spangien* daer toe sullen worden geauthoriseert, ende sulcx soo lange tot dat de differenten over de voorsz. *drie* Landen finalijck sullen wesen afgedaen.

Ten *tweede*, Dat aen den ontfanger *Vermeer*, nu ten eersten en contant sal werden betaelt een somma van *vijf duysent* Rijcxdaelders in minderingh van sijne pretensien ende achterstallen, t'samen begroot ende by de Rekencamer tot *Brussel* gesloten op *acht en veertich duysent* guldens, ende dat het resterende van de

 voorsz.

voorsz. summa voorts van tijt tot tijt by lydelijcke terminen oock sal worden voldaen, alles over de lande van *Valckenburgh*, met behoorlijcke repartitie ende ordre om te slaen, oock specialijck daer over geroepen sijnde de gequalificeerste Edelen van 't selven lant.

Ten *derden*, dat voortaen die ordre omtrent wedersyts officieren in alle de voorsz. *drie* landen sal gehouden worden, dat by de selve niet anders en sal werden gevordert of geinnet, als de ordinaris *revenues* en opcomste van de beeden ende domeynen, sonder eenige anderen ommeslagen van achterstallige of loopende lasten uyt haren eygen hoofde te mogen doen in eeniger manieren, of oock om de voorsz *beeden* ende *domeynen* te bekomen, eenige feytlijckheden ofte feytlijcke executien te plegen of te laten geschieden in conformiteyt van voorige resolutien; ende in cas eenige omslagen souden syn gerequireert voor het toekomende, dat de wedersijts Officieren haer daer over sullen moeten addresseren aen de Heeren haer Souverainen, om by specificatie aen de selve te vertoonen 't geene in de *drie* landen sal syn gherequireert, ende dat alvoorens yet daer op te statueeren, sodanige specificatie by minnelijcke Conferentie tusschen den Heer Ambassadeur van den Hoochstgemelte Heer Koninck, en Gedeputeerde van haer Ho. Mog. sullen worden geexamineert, ende niet anders daer ontrent werden geresolveert of geordonnert als met wedersijts believen.

Ten *vierden*, dat om nieuwe confusien ende desordres voor te komen, alle Officieren van d'een ende d'ander zyde met haer Dienaers, den lande van *Overmase* vry ende liber sullen mogen frequenteren, niet tegenstaende eenighe *sententien* die van wegen d'een of de ander van de hooge partyen tot haren laste soude mogen werden uytgesproocken.

Ten *vijfden*, dat de geheele *beede* sal worden ontfangen met een *remissie* van de gehele *Massa* door yemant by de Officieren van haer Ho. Mog. ende de Edelen van het lant daer toe te deputeren, d'welcke dan t'elckens aen de Rentmeesters van yeder van de hooge partyen syne helfte ofte portie soo van beede als van de tantiesme daer van sal uytreycken.

Ten *sesten* ende laesten, dat dese provisionele ordre by forme van *Interim*, sal blyven duyren ende stant houden tot dat de hooge partyen over de saecken ten principalen sullen syn verdragen, ende dat tot bevordering van soodanige heylsamen werck, sonder eenige de minste intermissie of tijt verlies, wederzijts alle mogelijcken vlyt, ernst ende devoyren soo door hervattinge ende continuatie van de aenghevangene ende begonnen minnelijcke Conferentien tusschen den wel gemelden Heer *Ambassadeur* van *Spangien*, ende de oock wel ghemelde Heeren haer Ho. Mog. Commissarisen als anders sints, sullen werden bygebracht ende aengewent, op vast vertrouwen, dat Godt Almachtich daer toe sijnen genadigen zegen sal verleenen. Gedaen in den *Hage* den *dertienden Decembris sestienhondert negen en vijftich*, onder stont, ter Ordonnantie van de wel gemelde Heeren haer Ho. Mog. Commissarisen.

Alreede in 't verleden Jaer / was van wegen de alsoo genaemde Hertoginne van Lotteringen hier versocht ende gedaen eens super Revisie over de saecke van Bergen op Zoom; daer op is by de Heeren van Hollandt ghenomen de volgende Resolutie den vijf en twintichsten January deses Jaers:

Extract

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt in haer Ed. Gr. Mog. Vergaderinge, genomen op Saturdach den vijf en twintichsten Ianuary sestienhondert negen en vijftich.

SYn ingevolge van haer Ed. Gr. Mog. Resolutie in date den *drie en twintichsten* deser loopende Maent ter Vergaderinge voorghelesen de Remonstrantien by de Vrouwe *Princesse Beatrice de Cuisance* Hartoginne van *Lorraine* in *Septembri* des voorleden Iaers, ende sedert successivelijck ter Vergaderinge van haer Hooch Mog. gepresenteert, houdende beklach over ende ter saecke, dat sy haer excessivelijck vont ghegraveert ende veronghelijckt door de respective proceduren ende sententien tegens haer gehouden, ende gewesen door den Raedt van Brabandt alhier, raeckende het Marquisaet van *Bergen op den Zoom*, ende de Heerlijckheyt *Borchvliet*, met versoeck om tegens de voorsz. Sententien gheadmitteert te mogen werden *ad quaerelam nullitatis*, ende sulcx omme de respective *nullityten*, ende *iniquiteyten* in de voorsz. proceduren ende sententien ghepleecht in goede justitie te konnen doen redresseren, ende is daer nevens mede lecture gedaen van de Consultatien ende Advysen soo by de Professoren in de Rechten, ende by andere Rechts-geleerden in de Universiteyten tot *Leyden* ende tot *Leuven*, als by verscheyden Advocaten alhier ende tot Brussel ter requisitie van de Vrouwe Remonstrante in de voorsz. saecke gegeven; oock daer op gheappliceert het laetste Lidt van 't advys den voorsz. deses alhier ter Vergaderinge gerapporteert, door monde van de Heer Pensionaris van *Slingelant*, uyt den name ende van wegen de Heeren haere Ed. Gr. Mog. Gecommitteerden, hebbende in gevolge, ende tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael in date den *veertienden December* des voorleden Iaers nae ingenomen *praeadvis* van Gedeputeerden uyt beyde de Hoven van *Iustitie*, aendachtelijck overwogen de questie by de voorsz. Resolutie *in generalibus terminis* voorgestelt, namentlijck *offer eenige redenen souden konnen dienen waeromme tegens eene Sententie by den Raedt van Brabandt gewesen, ende in cas van Revisie gheconfirmeert, nae 't verloop van negen Iaren, eenich nader remedie van Iustitie, 't sy van provocatie, super Revisie, of anders soude konnen werden verleent.* Op alle 't welcke rypelijck gedelibereert zijnde, is by *eenparige* advysen van alle de Leeden, goetgevonden ende verstaen, dat van wegen haer Ed. Gr. Mo. ter *Generaliteyt*, de saecke daer heenen sal werden gedirigeert ten eynde 't voorsz. versoeck by de hoochgemelte *Princesse van Cuisance* aen haer Ho. Mog. ghedaen, gheexcuseert moge werden.

Ende op dat voortaen niet alleenlijck saecken van sodanige nature als is de bovengeroerde, maer oock alle anderen hier te Lande in cas van *Revisie* ghetermineert, 't sy de voorige Sententie, ofte Sententien in *Revisie* sijn gheconfirmeert, ghealtereert, ofte oock ghoretracteert, soodanige klachten daer tegens oock mochten werden ingebracht, volkomentlijck gheassopieert ende buyten alle verdere disputatie gelaten werden, als mede ten eynde eenen yegelijck weten moge waer nae hy hem in sulcken cas peremptoirlijck sal hebben te reguleren, dat over sulcx voor soo veel de Provintie van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt* aengaet.

aengaet, sal werden gestatueert, ende vast gestelt, gelijck gestatueert ende vast ghestelt werdt by desen, dat alle saecken ofte processen by Sententie in cas van *Revisie* geetermineert, ofte noch te termineren, 't sy de voorsz. Sententie van de Gecommitteerde Raden van den hoogen Raedt, van de Rector ende Rechters van haer Ed. Gr. Mog. Universiteyt tot *Leyden*, ofte van eenige andere Rechteren in *Hollandt*, van welcke Sententien tegenwoordich *Revisien* vallen, ofte hier namaels toegestaen soude mogen werden, daer tegens *erreur* geproponeert is, in *Revisie* moge wesen geconfirmeert, gealtereert, ofte oock geretracteert, al waer het schoon soo dat de voorsz. Sententien van *Revisien* mogen werden geaccuseert van soodanige *nulliteyten* ofte *inquiteyten*, die naer de beschreven Roomsche Rechten, ofte naer 't oordeel van eenige Doctoren, van alsulcke consideratie van de selve ghesustineert soude kunnen werden, dat de ghecondemneerde in Revisie *ad querellam nullitatis*, ofte tot eenich ander remedie souden behooren te werden geadmitteert, voor volkomentlijck geassopieert, ghehouden, ende buyten alle verdere disceptatie ghelaten sullen werden, sonder dat daer tegens eenige exceptien, provocatien, *super Revisien, gratien, reliefven, querellen van nulliteyt*, ofte eenige andere beneficien ofte remedien, hoedanich die oock mochten werden genaemt, egeene uytghesondert, directelijck ofte indirectelijck geadmitteert ofte getolereert sullen werden, ende sal daer van aen de President ende Raden van beyde de Hoven kennisse gegeven werden, met ordre omme 't selve op de respective Rollen van beyde de voorsz. Hoven te doen publiceren, ende voor soo veel belangt de Sententien van *Revisie* van de voorghemelde Raden van Brabandt, van de Collegien ter Admiraliteyt, ofte van eenige andere Rechteren van de Generaliteyt, van welcker Sententien tegenwoordich *Revisien* vallen, ofte namaels toegestaen soude mogen werden, dat ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. dienaengaende ghelijck declaratoir *mutatis mutandis* ten besten geprocureert sal werden.

De voorgaende saecken tusschen Spaengien ende desen Staet gepasseert gestelt hebbende / sal oock kortelijck overloopen wat in ende tusschen de Spaensche Nederlanden ende Vranckrijck is gepasseert.

Don Ian oock van haer Ho. Mog. met een vriendelijcke brief sijn afscheyt genomen / ende genotificeert hebbende dat hy gingh in 't employ tegen Portugael, trock over Parys nae Spaengien. Den Marquis de Caracena dede den achsten January sijn intrede tot Brussel, niet willende datmen om hem veel ceremonien soude gebruycken / echter waren de Gilden in haer Tabbaerden by de poort / ende de klocken wierden gelupt; sijn Patent hiel te sullen gouverneren tot dat de Koninck een ander sondt / 't welck men seyde te sullen zijn den Aerts-Hartogh Sigismunt van Oostenrijck.

Ondertusschen duyrden noch het Lant-verderffelijck loopen der Fransche / hoe seer van vreede gesprooken wiert. De Spaensche selfs maeckten niet beter / doch de soete hoop van Vreede dede de Ingesetenen moet houden; de Handelingh wiert in Vranckrijck ghedreven door Piementel, voort door den Cardinael Mazerin ende Don Louys de Haro: niet sonder jalousie van den Paus, die als een gemeen Vader in soo wichtige handelingh pleegh te werden aengesien

ghesien ende ghebruyckt. De Cardinael seyde aen des Paus Nuntius dattet de Spaensche niet hadden begeert. De versoeningh van den Prins van Conde, als oock de uytsluytingh van Portugael, waren in 't laest wel de meeste swaricheden; en om de onseeckerheyt va n de uytcomst wiert geen vlyt nagelaten tot Brussel om weder sterck in 't velt te komen.

In Langedock ende Provence was het wat oproerich/ selfs tot Marseille; 't welck des Koninckx reyse derwaerts veroorsaeckte; maer syn victorieuse autoriteyt sliste alles seer lichtelijck.

In May begostmen genouchsaem volkomentlijck te gelooven / dat het met de Vreede een gedane saecke was/ niet te min togen de Spaensche te Velde in May, maeckende haer rendevous omtrent Aelst; doch den vyftienden wiert op't Casteel van Antwerpen gepubliceert een stilstant van wapenen tot den achsten Iuly; 't principalen werck was gedaen / resterende alleen eenige interesten van particuliere; Niet te min syn soo wel de Fransche als Spaensche Legers op de Frontieren vergadert / edoch behoudens de stilstant; de selve wiert den seven en twintichsten Iuny tot Gent gepubliceert te sullen duyren tot naerder ordre.

Den Cardinael vertrock Dingsdach den vier en twintichsten Iuny van Parys met den Mareschaux de Villeroy, Clerembeau, Hartoch van Crequy, Souvray, Lionne, Piementel, de Treyn hem volgende waren ses Carossen met ses paerden / ses wagens / ende vier Fourgons, drie en dertich Muylen/ veel handt-paerden / twintich Pagien / dertich Edellieden; hy sliep Dingsdachs daer aen tot Chambor, aldaer vindende den Hartoch van Orleans, die hem wel ontfingh.

In Iulio was de Koningin van Bohemen, de Koninck van Engelandt, sijn twee Broeders/ de Princesse Royael tot Brussel, mede verblijdt over de Vreede/ ende met goede hoop tot de Engelsche saecke

Den vijfden Iuly was de Cardinael tot Poitiers, ende ontfingh brieven dat Don Louys de Haro mede alreede op de wech was om tot Bajonne ende Iron elckander te vinden.

Den sestienden tooch hy van Cadillac by Bordeaux na Bajone, sijn gevolch was wel van drie duysent man.

De Koninck ende het gantsche Hof/ namen eyndelijck oock de resolutie om te trecken/ gelijck Maendach den acht en twintichsten Iuly ghesschiede / was Dingsdachs tot Gergeau, Woensdach tot Clery, Donderdachs tot Chambor, alwaer hy den Hartoch sijn Oom tracteerde; hy was den vierden Augusty tot Castelnau, s'namiddachs vertreckende/ quam den vijfden tot Poitiers.

Den vierden Augusty deed den Cardinael sijn eersten uytgangh (zijnde aen de Gicht veel dagen onpasselijck ghweest) te voet gaende nae de Kercke van de Recollecten Mis hoorende; ondertusschen wierdt de scheeps-bruch ghemaeckt/ om over te gaen in 't Eylant de l'Hospital, ende de huysen daer in de Ministers souden confereren. Op dese Rivière scheyden de twee Koninckrijcken/ daer wiert een Zale gemaeckt van sestien voeten in 't vierkant/ ende noch twee Kamers elck van twaelf voeten in 't vierkant/ alwaer de twee Ministers elk in een souden zijn/ tegen over elkander in 't midden van de Rivière.

Don Louys hiel hem tot Fontarabie, de Cardinal tot S. Ian de Luz.

Den veertienden Augusty was de t'samenkomst / de Cardinael toogh ten tien uyren van S. Ian de Luz met de Mareschaux de Grammont, Villeroy, Clerembaut, Duc de Crequy, Souveray, voor de Carosse marcheerde sijne Compagnie Lijfgarde/ ses Carossen volchden de sijne met de Grooten / daer nae den Aerts-Bisschop van Lyons, den eersten ende ander Stal-Meester volchden achter de Carosse met twaelf paerden/ gevolcht van sestien Pagien oock te paerde; op de kant van de Riviere waren in bataille ghestelt hondert vijftich Musquettiers/ recht tegen over het Eylant/ ende vijf en twintich om de bruch te bewaren/ ende te beletten aen alle anderen den ingangh / behalven die van de Cardinael, in 't getal van dertich; den Cardinael quam een weynich voor Don Louys op 't Eylandt / ende tradt met de sijne in de Hutte voor de Franschе gemaeckt; Don Louys quam een weynich daer na gedragen in een Littiere gevolcht van vijftien Carossen/ zijnde mede een getal van soldaten aen sijne zijde/ doch stercker op de kant van de Rivier. Beyde Ministers traden alleen in de middel-Kamer / sonder yemandt by haer te hebben/ gheduyrende wel vier uyren/ondertusschen gaven de Groote malkander visites wederzijts/ nae de Conferentie quamen de Grooten van beyde zijden in de Zale van de twee Ministers / ende nae dat malkanderen vertoondt waren / ende de twee Ministers malkander omhelst hadden / scheyden met veele beleeftheyt ende teeckenen van blijdtschap.

Den drie ende vijf en twintichsten waren weder Conferentien / de Ministers regaleerden d'een d'ander met presenten / de saeck van Portugael, Condé, Lottringen, eysten wat tijdt/ende voorts het recapituleren van 't geen alreede was vast gestelt.

Den eersten September wiert de kennis der Vreede door Couriers aen den Paus, om dispensatien en de Koningen ghedaen / werdende de Mareschal de Grammont genoemt om te gaen nae Madrid de Infante te versoecken.

Engelandt ofte het Parlement soo wel als Portugael, hebben door haer Ambassadeurs gepoocht haer interesten oock te doen aennemen in dese handelinge. De Koninck van Engelandt (doen noch genaemt van Schotlant) is oock in persoon daer ontrent gheweest/ ghelijck mede den Hartoch van Lorraine; maer hoe alles is geregnleert/ blijckt uyt het Tractaet.

Het Hof is eyndelijck Maendach den sesten October vertrocken van Bordeaux nae Tolouse, om van daer te gaen nae Perdignan.

Ondertusschen sijn de Conferentien wel over de twintich noch ghecontinueert tot in October, ende doen eerst heeft de Mareschal de Grammont sijn Ambassade voortghesetl / met hem nemende sijn beyde Broeders / sijn twee Soonen / oock veel andere Grooten; de twee Ministers hebben malkander ende elcks gevolch met seer heerlijcke presenten geregaleert/ van Diamanten/ paerden/ ende rariteyten.

Terwijl tusschen de Coningen selfs/ ende aen beyderzijdts Natien/so minnelijck wiert gearbeydt tot Vreede/ontstont tot Antwerpen een Borgerlijcken Oorloch of opstant/ om de posterie, 't welck de Borgerie/gerepresenteert door de Deeckens van de Gilden, aen haer trocken / seggende : dat het was een van

hare

hare privilegien / ende dat het profijt van dien aen de Borgerie / niet aen des Conincks Generael Post-Meester den Grave van Taxis behoorde ; 't wierdt eerst gesustineert by wegen van proces voor den Raedt van Brabandt, alwaer het gewesen wierdt voor den Coninck, de Deeckens wilden niet pareren ; de Magistraet klaechden / 't hielp niet / dies moest geprocedeert worden tot executie, men vande eenige die als Goe-mannen van wegen de Borgerie waren gebruyckt / doch met confiscatie van goederen / dit ontstelden de gemeene Borgerie / insonderheyt die haer onderhoudt hadden van de posterie.

Den dertichsten September raeckende geheel Antwerpen in roere / elck sloot sijn winckel / de Borgers raeckten in wapenen / sloten de poorten / elck salveerde in de Kloosters wat hy konde / aen de waterkant sachmen Vrouwen / Kinders / etc. in scheepen met hun beste goederen na Lillo, Bergen op Zoom, ja tot in Zeelandt vluchten / alsoo het gherucht langs de straet gingh van de Stadt te plonderen. Ten een uyren viel het Canaille in 't huys van Borgemeester Halmale (die sy te vooren noch onweerdelijck op 't Stadthuys bejegent hadden) de deuren en vensters oploopende / plonderden en raseerden alles / selfs sijn Carosse die langs de straten aen flenteren scheurende / quetsten noch den Rentmeester / mainteneerden de gebannene / houdende sich partye en independent van justitie / dach en nacht was de Stadt in roere / soo dat den Cancelier en Rade van Brabant sich aen den Gouverneur Caracena eyndelijcken addresseerden / versoeckende de stercke handt tot handthavinge van de Justitie; want of wel de Magistraet om de Gemeente te stillen den eersten October hadde doen publiceren / datmen alle devoiren soude doen om de ghebannen Deeckens te herstellen / soo was doch alles te vergeefs / 't Canaille wilde niet van straet / en ghelijck sy een Schoenmaeckers / Backers / ende een Geelgieters huys seer rouwelijck hadden geplundert / soo meenden sy insgelijcks met het Post-Comptoir / des Bisschops huys ende andere / die men met stercke wacht bewaerde / te doen / roepende / pasquillen plackende / en als dolle menschen in troupen van twee en driehondert t'samen loopende ; wanneer het slapens tijdt was / met een fackel beyde menschen en gebouwen dreygende / so dat Burghemeester Halmale sich niet langer binnen Antwerpen vertrouwende / den tweeden October s'nachts langs de Werf-poorte wiert uytgelaten / ende geraeckt aen 't Oorloch-schip dat voor de Stadt op stroom lach / van waer hy aen 't hooft van Vlaenderen voer / ende soo voorts naer Brussel. Den Gouverneur Caracena wel merckende dat dit veelhoofdige Dier / om te temmen / met scherpe sporen soude moeten bereden worden / sondt den seventhienden October om hun de mate vol te meeten / noch eens uyt den naem van den Coninck ordre aen de Magistraet / om in handen van den Raedt van Brabant te stellen de ghebannen Mannen / om seven a acht van deselve te straffen / ende de geplonderde en qualijck getracteerde huysen schade te stellen / met protestatie ende dreygement van onheyl daer uyt sullende volgen ; daer op quam Caracena den selven dach op het Casteel van Antwerpen, en seven ofte acht duysent soldaten quamen om de Stadt te dwingen / rontsom op de Dorpen logeren daer sy qualijck huysden met de Boeren / stelende / roovende / moordende / en vernielende by na alles / dorvende noch de Antwerpenaers op de wallen

toe roepende/ dat sy het (binnen de Stadt komende) noch veel slimmer soude maecken; de Borgers voor sulcke gasten verbaert / bewaerden sorchvuldich hunne poorten/onderwijl de Magistraet met Caracena handelde. Eyndelijck isser den drie en twintichsten October besloten / ende den ses en twintichsten geteeckent/ wat volcht:

Don Louys de Benevides, Carillo, ende Toledo, Marquis van Fromista, ende Carazena, Graef van Pinto, Lieutenant Gouverneur ende Capiteyn Generael van Nederlant ende van Bourgongien.

ALso wy achter volgens onse Declaratie ende Manifest van den *seventienden* deses, onder 't Cachet syns Majest. eenige Troupes Oorloghs-volck hadden doen approcheren tot de Stadt van *Antwerpen*, ende ons begaven binnen 't Casteel; alwaer die van de Magistraet gekomen waren hun ontlasten van de submissie, die sy aen syne Majesteyt schuldich zyn, protesterende soo in haren naem, als in die van de gantsche gemeenschap der Stadt, van te willen blyven syne ootmoedichste, ghetrouwste en gehoorsaemste dienstknechten, Vassalen, en Onderdanen. Ende de Dekens ende Ambachtsluyden van de selfde Stadt als representerende een van de drie Leeden der selver, hebbende in den selfden tijt, ofte korts daer aen, ons Requeste gepresenteert, inhoudende dat sy gansch gereedt waren, absolutelijck te revereren de sententien van den *tweede* December *sestien hondert acht en vijftich* en van den *vijf en twintichsten* Augusty lestleden, respective in den Rade van Brabant verleent, ten eynde om aen ons alle contentement en genoeghdoeninge te geven, ende te betoonen dat sy syn en blyven sullen altijdts seer getrouwe en seer gehoorsame Onderdanen en Vessalen syns Majesteyts; En dat sy liever hadden op te offeren en te consacreren hun goet, leven en kinderen in desselfs dienst, als aen hem occasie te geven van te twijffelen van haren sinceren en oprechten yver in syn Majesteyts dienst, gelijck sy altijts getoont hebben, gedeurende de leste Oorlogen. Midts welcken baden met alle nedrigheyt, dat sy hun mochten imagineren, dat volgens onse naturelijcke goedertierentheyt, het ons beliefde, die hier te voorens begane fauten te vergeven, de welcke sy gevoelden tot het binnenste huns herte, en ter oorsake van dien buychden en knielden voor onse voeten, ten eynde, niet tegenstaende de selfde, het ons beliefde, aen de gemelde Stadt *te restabileeren*, en weder te geven des selfs soo seer gewenschte ruste. In gevolge van welcke supplicatie, de Serenissime Princen, den Heer Hertoch van *Iorck*, den Heer Hertoch van *Glocester*, en den Heer Prins van *Condé*, sich bevindende in dese occasie, hebbende betracht hun te interposeren, ende tot haer faveur te intercideren, 't welck mede insghelijcks ghedaen hebben den Bisschop van *Antwerpen*, Prelaten van *S. Bernaert*, *S. Michiel*, Deecken ende Capittel van onse L. Vrouwe van 't gemelde *Antwerpen*, met alle de Pastoren ende Ordenen van Religieusen, ons verseeckerende de Gedeputeerde van de gemelde Geestelijckheyt, van een volkomen en oprecht leetwesen van de gemelde Deeckens en Ambachtslieden, ten regarde van de ghepasseerde onordentelijckheden. Ende op de bovenschreven

Requeste

Requetst verstaen hebbende 't advys van de Lieden van den Raedt van Brabandt, ende andere Ministers sijns Majesteyts. *Doen te weten*, dat, ghevende de deferentie die wy schuldich zijn, aen de intercessien van de opghemelde Heeren Princen, ende oock favorabel regart nemende op 't bidden van de voorsz. Geestelijckheyt van *Antwerpen*, ende op den dienst welcke dese Stadt ende gemeenschap, hier te voorens in verscheyde occasien aen sijne Majesteyt gedaen heeft. Ende eyndelijck om te excuseren dat de goede ende onnoosele niet en werden geenvelopeert en vervat, in de straffe en punitie die de schuldige verdienen. Wy hebben in den naem en van wegen sijne Majesteyt ende op des selfs aggreatie, van welcke wy onse *parole* geven, te procureren effectivelijck, suyver remis, pardon en abolitie, quiteren, remitteren, vergeven ende aboleren, in den naem en van wegen als boven, al 't geene waer in de gemelde Deeckens ende Ambachtslieden representerende een van de *drie* Leden vande voorgemelde Stadt hebben gedelinqueert, en misdaen tegens sijne Majesteyt sijnen Raedt van Brabandt, ende der selver Stadts Magistraet, ter cause van de gepasseerde beroerten, waer van hun in behoorlijcker forme letteren van patente sullen gedepescheert werden, alles op de volgende Conditien.

Eerstelijck, dat de Sententien gegeven door den Raedt van Brabant, den *tweeden December sestienhondert acht en vijftich*, en *vijf en twintichsten Augusty* laetstleden, effect sullen sorteren, ende datter plaets sal gegeven werden tot de executie van dien, in manieren als betamelijck zijn sal.

2. Dat uyt dese gratie, boven de gecondemneerde van de opgemelde Sententie van den *vijf en twintichsten Augusty*, sullen uytgeslooten, ende gereserveert blyven, van nu af aen, die en in 't regart en laste van welcke, als noch proces crimineel onbeslist hangt voor gemelden Raedt van Brabandt.

3. Gelijck insgelijcks in dese gratie niet en sullen vervat zijn, *Symon de Decker, Ian Bapta Colyns, Adriaen Corsavont*, ende *Ian Houtbraecken*, die om de groote diffamatien, welcke t'haerlieder laste zijn, hun sullen moeten absenteren, ende houden geretireert van de Stadt, ende *Ban-Lien* van *Antwerpen*, tot alderstont, dat sy sijn gepurgeert in Iustitie voor den Rade van Brabandt, van dat sy geen Autheurs zijn geweest van de seditieuse mouvementen, nochte andersints die gesomenteert, ofte de oorsaecke, ofte de aenleydinge gegeven te hebben.

4. Gelijck oock in dese gratie niet en sullen gecomprehendeert werden, die souden konnen overwonnen werden, geweest te hebben de Conducteurs, van die volckeren t'samenrottinge, om eenige huysen te plunderen, ofte die te hebben gedesigneert, nochte niet meer de geen, ofte dese, die ghewilt hebben op den persoon van den Burgemeester *Almale* attenteren, ende ghequetst hebben den Ontfanger *Schenart*, van welcke delicten de kennisse by den Raedt van *Brabandt* sal genomen werden, ende ten dien sijne sal aen den selfden de informatien. ende 't proces overgelevert werden, welcken Raedt noch kennis sal nemen van diergelijcke ende andere *casus* Royal, ende van verjaerde delicten, soo de saecke sich offreert.

5. Dat tot de herstellinge van de authoriteyt ende reparatie van de eere des Magistraets, swaerlijck misdaen ende geleseert, door dese laetste seditieuse ongeregeltheden, ende in 't geen gepasseert is, in de violentie en gewelt, daer van

't kleen Gemeente geobserveert heeft, ter saecke van de publicatie, ofte aenplackinge van 't gedruckte, raeckende de confiscatie van de goederen van de bovengemelde ghecondemneerde. De selfde Supplianten sullen p[illegible]fferen, en acte geven aen die van den Rade van Brabant, en aen hun gemelt Magistraet, door welcke sy sullen desadvoyeren, alle gewelt, en faictelickheden gepleecht, door het kleyn Volck, aen de voorschreven Magistraet, dat sy bedroeft zyn, over de gepasseerde ongeregeltheden in die bejegeningen, en dat zy, op den eedt die sy doen ten aenvanck huns ampts, sullen houden, de Magistraet in eer, respect en authoriteyt, en de selfde ghehoorsaem sullen zyn, sodanich als by 't Recht, Placcaten, en Ordonnantien van syne Koninckliicke Majesteyt gestatueert is: Dat sy procureren sullen, dat den selfden gepresteert werde by alle de suppoosten van 't selfde Magistraet. Dat de principale van de meer geseyde beroerte sullen gestraft zyn. Aengaende de resistentien van het faict, tegens de interdictien van den Raedt, ofte ghedresseerde executien in virtute, ofte inkrachte van desselfs sententie sullen geroyeert, ghetraceert, en gecasseert werden, alwaermen die geen registreert sal vinden; als oock mede de acte van den eersten deses maendts Octobris, en alle andere, die sy van 't Magistraet geextorqueert hebben, en dat sy sullen acte verleenen, door welcke sy verklaren in te willigen, en te consenteren, in dese royeringe, trasure, ende cassatie.

6. Dat den Burgemeester, Ontfanger, Deeckens en andere, welcke geplundert, en qualick mishandelt syn gheweest, sullen ghedisinteresseert, en buyten schade gestelt zyn, van 't verlies, en affronten, die sy beyde, en gedult, en geleden hebben, t'haerlieder satisfactie, en ter arbitraige van den opgemelden Raet.

7. Dat tot establissement van de ruste, en tranquiliteyt van de Stadt, en tot extirpatie van de oorsaecken, en motyven van de voorleden disordres, en gepasseerde confusien, de Deeckens Supplianten, sullen moeten beloven, onder eedt te doen in handen van de Magistraet, ende in de tegenwoordigheyt van de Kamer des Raedts van Brabant, presentelijck in dese Stadt vergadert, te bewaren, en punctuelijck t'observeren de Ordonnantie, en Reglement Politicq, hier beneffens geattacheert, insgelijcks onder 's Koninckx Cachet, ende te procureren dat den selfden eedt, oock stracks daer aen gepresteert worden, door haerlieder Suppoosten, den welcken ook sal moeten gedaen werden, van jaer tot jaer, op yeder vernieuwinge van de wet, door de Deeckens, in hunne Ampten tredende.

8. Ende alsoo de oorsaecke en 't subject, onder 't pretext van 't welcke in 't voorleeden Iaer, geimpet[illegible]eert wiert bewillinge en consent van syne Majesteyt om de *Ketens* langst de straten te spannen, tegenwoordigh cesseert, en nochmeer sal cesseren door de Vrede publicatie, welckmen in 't kort verhoopt, wy verstaen dat de gemelde ketens promptelijck sullen gebracht en gestelt werden in handen van den Gouverneur des Casteels ofte synen Lieutenant, de welcke die sullen consigneren in een gesloten plaets van twee sleutels, op het Stadthuys, daer van den Gouverneur, ofte synen Lieutenant, eenen sleutel sal bewaren, en de Magistraet den anderen, en vervolgens sullen oock wech genomen en uytgegraven werden de palen, welck gedient hebben tot vasthechtinge van de boven gemelde ketens.

9. Ende

9. Ende op 't geene dat de Staten van 't Lant en Hertoghdom van Brabant gheklaegt en ghedoleert hebben, dat de Stadt en 't quartier van *Antwerpen*, hun schuldich waren verscheyde en importante sommen ter causen van haerlieder *quoten*, *Aydes* en *subsidien*, aen syne Majesteyt geaccordeert in de voorige Jaren: Wy verstaen mede, dat de Supplianten, ten eynde op dat sy haer weerdiger maecken van dese tegenwoordige genade ofte gratie, sullen moeten effectivelijcken procureren, dat buyten, ofte sonder ulterieure remise, de gemelde sommen relick, tot volkomen satisfactie van de voorsz. Staten betaelt en geacquiteert werden. Gedaen int Casteel van *Antwerpen* den *drie en twintigsten* October *sestien hondert negen en vyftich*, Geparapheert *Ho. vt.* ende geteeckent *El Marquis Conde de Pinto*, en gecontresigneert *Verreycken*.

Reglement Politicq.

PHILIPPUS BY DER GRATIE GODTS, &c.

OMme 't affirmeren de ruste ende tranquiliteyt van de Stadt van *Antwerpen*, ende de goede Regeringe der selver te asseureren, soo is noodich te voorsien tot de uytroeyinge, en extirpatien van de principale oorsaken, de welcke aldaer eenige troubelen de voorleden Iaren toegebracht hebben. Doen te weten. Dat wy hier op hebben gehadt 't advijs van de luyden van onsen Raedt van *Brabandt*, en andere Ministers residerende in ons Hof van *Brussel*, hebben ter deliberatie van onsen Cosijn *Don Louys de Benavides*, &c. geordonneert en gestatueert de poincten en artikulen naervolgende.

1. Dat Placcaten, Edicten ende Ordonnantien, ofte Reglement, geemaneert ofte van onsent wege t'emaneren, tot beter administatie en beleyt van de Iustitie en Politie van de bovengemelte Stadt, van nu voortaen sullen ontfangen, gepubliceert en geobserveert werden, met alle behoorlick respect, sonder daer tegens t'opposeren door wegen populair van feyte en violentie, maer soo die subject van Contradictie valt, sulcx sal moeten gheschieden door remonstrantie, ofte oppositie in Rechte, by vervolgh en directie van de Magistraet, als wettige beschermers van de Rechten der voorsz. Stadt.

2. Dat van nu voortaen, alle de saken, en materien van de Politie sullen gehandelt en getracteert werden in den *Conseil du liendict*, naer de oude inhibitie, en usantie, sonder te mogen werden ghetransporteert, ofte ghediverteert in den breeden Raedt, directelick, nochte indirectelick, nochte onder wat coleur, ofte pretext dat sulcx zy, en moeten sich resolveren in de gemelden *Conseil du Liendict*, door pluraliteyt van *Souffrages* opinien, ofte stemmen, soodanige als schuldigh zyn, en competeren aen die recht hebbende aldaer te verschynen, daer van de *Deeckens*, en opperste van de Ambachten, niets meer als eene stemme en sullen vermogen te hebben, gelijck hier te voorens geoordeelt is in den Raet van Brabant, tot welcke sententien ten dien regarde gegeven, sy hun sullen moeten conformeren.

3. Dat den breeden Raedt noyt en sal vermogen te vergaderen, als op preallabel consent, en bewillinge van de Burgemeesters, 't welcke de *Deeckens* sullen

len moeten impetreren, door geschrift, onder hare hanteyckeninge, en van hare Secretarissen, ofte Griffier, en welck de gemelde Deeckens sullen t'haerlieder ontlastinge, en de charge moeten bewaren, sonder dat sy hun sullen mogen excuseren, op eene simpele advertentie, die sy mochten hebben ghedaen, ofte de verbale bewillinge, die sy souden mogen pretenderen gheobtineert te hebben. Dat het gemelde consent niet en sal mogen geeyscht, nochte gegeven werden, ten sy wanneer datter noot ware te tracteren van materie en saecke, welcke nae de oude institutie ende usantie, aen den selven Raedt moeten behooren; te weten, wanneer de selfde ageren, om te resolveren, op de *Aydes* ende subsidien, door ons geeyscht, ofte de Gemeente, ofte gemeenschap te belasten met imposten, ofte andere somme van penningen, 't sy om te furneren tot eenige nootsaeckelijckheden, ofte publicke lasten ende kosten van de Stadt. Wel te verstaen, door de ordre ende propositie, ghedaen door de Magistraet, om de stemme ende opinie te formeren, op de ghemelde *Aydes* ende *subsidien*, sal altijdt moeten voorsien zijn van consent en suffisant verlof.

4. Dat, wanneer den breeden Raedt aldus sal legitimelijck ende wettelijck vergadert zijnde, niet en sal niet vermogen te tracteren van andere materie, als van die, waerom dat de Vergaderinge is toegelaten geweest, alles op pœne, dat de *Deeckens*, ofte andere daer tegens contravenierende, sullen voor de eerste reys vervallen zijn, van dat jaer van hunne publicke bedieninge: En voor de *tweede* reys, gehouden te werden voor incapabel ende in habil, voor altoos, van diergelijcke charge te bedienen. Ende voor de *derde* reys, van gedegradeert te wesen van de carractere der Burgerschap, ende voor eeuwich uyt de Stadt gebannen te werden. Dat de *Ordonnantie Albertyne*, ende andere additionele Reglementen van den *twee en twintichsten December sestienhondert negen en vijftich*, sullen oock moeten punctuelijck bewaert, ende in 't toekomende gheobserveert werden. Gelijck mede besonderlijck sal moeten bewaert ende geobserveert werden het Reglement additioneel van den *seventienden October sestienhondert vier en vijftich*, niet tegenstaende de innovatien ende vernieuwinge, die men daer in heeft willen brengen, of die men t'sedert soude mogen hebben gheobtineert ter contrarie. In gevolge van welcken wy declareren, dat de vier *Chefs*, genaemt Hooftmannen van de Borgerie, in alle vergaderingen van de Wijck-Meesteren oock sullen compareren, ende sullen met haer hunne stemmen hebben, en dat de eersten van die, de gemelde stemmen sal collecteren ende versamelen.

5. Dat de bovengemelde Wijck-Meesters uyt de Borgerschap sullen ghekosen werden, geen Lieden van ambacht zijnde.

6. Dat de stemmen van de *Deeckens* van de Ambachts-Lieden, jaerlijcx door de Magistraet sal geschieden, in conformite ende achtervolgens de oude institutie van de bovengemelde Ambachten, sonder precieselijck geobligeert ofte verbonden te zijn, te volgen de nominatie, de welcke de ghemelde *Deeckens* gedaen sullen hebben. Ordonnerende aen de voorsz. Ambachten respectivevelijck te accepteren, ende te aenvaerden de aldus verkooren *Deeckens*, op pœne dat daer in voorsien sal werden t'haerlieder lasten, nae exigentie van het cas ofte saecke. Dat de Propositie over materie van *Aydes* ende *subsidien*, van onsent wegen geeyschen, gedaen wesende in den breeden Raedt, soo de Leden requi-

requireren dagh ofte dilay, dien sal arbitrael zijn, door die van 't Magistraet, naer de importantie van 't faict, ofte urgente necessiteyt, waer naer de Leden hun precieselijcken gehouden sullen sijn te reguleren.

Wat aengaet de *meslanges*, ofte 't samen menginge, men verbiedt in hunne opinien, eenigerhande particuliere conditien te voegen, niets consernerende de materie, ofte principale Propositie, te preponneren in den breeden Raedt, en waer in gevolght sal werden, de ordonnantie in den Raedt van Brabandt gemaeckt, den *vierden* van *Februaryus sestien hondert een en vijftich*, authoriserende de Magistraet, om te mogen verwerpen, en rejecteren dusdanige conditien als'er soude mogen geproponeert sijn geweest, door eenige van de opghemelde Leden, tegens de voorgeroerde ordonnantie, en wanneer door opghemelde Magistraet, gheaccordeert zijnde, dach, ofte termijn van deliberatie, de oude Deeckens comparerende in den achter Raedt, sullen alleendelijcke stem consultative hebben, voor de infractie des dienende Eedt, den welcken tot naerder vryheydt sijne stemme sal formeren, naer dat de oude Deeckens sullen gheretireert zijn, soodanichlijck, dat de voorghebrachte opinie, door den selfden Eedt verwisselt sal zijn, als opinie van sijn Lidt, sonder dat de boven-ghemelde oude Deeckens sullen vermogen mede ghedeputeert te werden in eenigerhande conferentie, met die van het Magistraet, maer sulcks sal ghedaen werden, door de dienende Deeckens. Dat de opinie van de Ambachten, die men verstaet te moeten resolutif wesen, sich sal moeten stellen, en redigeren in de Caemer van de Schip-luyden, door een van de Chef, Hooft-Deeckens, in de tegenwoordicheydt van *twee* anderen die van de *drie* ghelijck onderteeckent zijnde, sonder daer by te brengen eenigerhande conditie, ofte restrictie, 't zy wat het zy, ofte selfs geconvenieert, ten minsten van twee van de drie Leden. Verclarende dat naer, dat eenige *Aydes, subsidien*, ofte assistentien, sullen geaccordeert, en geaccepteert sijn geweest, soo in de designatie van de middelen, daer toe noodtsaeckelijck, door tweedracht ofte discordance van eenige Leden, ofte andersints quam, oorsaecke te sijn van eenich notabel verachtertheyt, door 't welcke de Stadt, ofte 't Lant soude in schade, ofte gheinteresseert wesen, dat in sulcken gheval daer in sal voorsien werden door die van de Magistraet, soo 't doendelick is, en soo niet, arbitrerende, ofte designerende, soodanige middelen, vervat, in de propositien, die sy best rechtmatich en equitabel sullen vinden, waer toe wy de selfde mits desen authoriseren.

8. Ende alsoo wy verstaen dat de bovengemelde Stadt tegenwoordich vol is van leegh-gangers en vagebonden, en andere diergelijcke volckeren, die van gheenen dienst in de selve konnen zijn. Wy ordonneren aen de selfde, daer naer een prompt en exact ondersoeck te doen, om de Stadt daer van te purgeren en te suyveren, en te voorsien tot des selfs vertreck, in manieren dat de selfde daer van ghesuyvert zy: Ter reserve nochtans van die, tot welcx last men materie heeft, om criminelijck te procederen, op het subject ende ter saecke van dese leste Tumulte. Reserverende ten surpluyse dusdanige verdere ende ulterieure ordres ende Reglementen te gheven, als het behooren sal, om te remedieren in de Borgerlijcke wacht, en in te veel frequente

 verga-

vergaderingen van de Raedt-Kamere, door de informatien, de welcke wy belast hebben, die van onsen Raedt van Brabandt, daer van te nemen.

9. Oock verklaren wy eyndelijck, dat ingevalle van *Crimen læsæ Majestatis*, van seditie, van valsche munte, ende andere diergelijcke casus, ofte Koninckklijcke saecken, als mede in cas surannes, ofte verjaerde saecken. De Borgers ende Inwoonders van de selfde Stadt, sullen sonder difficulteyt, tractabel en convenabel zijn, voor onsen Raedt van Brabant, sonder dat sy de jurisdictie, ofte het jugement sullen vermogen te declineren, onder wat pretext sulcx sy.

Gedaen binnen *Antwerpen* den *drie en twintigsten October sestienhondert negen en vijftich* geparapheert C.Ho.vt. lager stont geschreven, Ick onderschreven verklare dat dese copye is conforme aen de depesche en Placcaet, 't welck sijn Excell. aen my gecommandeert heeft te maecken, in de welcke de Acte van gratie, geaccordeert aen de *Deeckens* ende *Ambachts-Lieden* van de Stadt *Antwerpen*, relatijf is. Geteeckent *Vervoychen*, &c.

Nu volcht de Acten van acceptatie ende gratie en genade:

Aen Syn Excellentie.

DE *Deeckens* ende *Ambachts-Lieden* van de Stadt *Antwerpen*, aenghesien dat de goetheyt sijns Excell. geweest is te accorderen by Acte van den *drie en twintichsten* deses Maendts, de supplicatie huns Requeste; bedancken de selve van gantscher herten, en terwijl sulcx sijn plaisir is, ontfangen en accepteren voor aengenaem de selfde Acte ende Reglement ten desen annex, in alle des selfde poincten. Aldus gedaen in de Vergaderinge van de gemelde *Deeckens* ende *Ambachts-Lieden* den *vier en twintichsten October sestienhondert negen en vijftich*. Was onderteeckent *Gysbert Bris*, *Paulus van den Berge*, *Ian Baptista Sels*.

Aen Syn Excellentie.

DE Wijck-Meesters van de Stadt *Antwerpen*, representerende het *tweede* van de *drie* Leeden van de voorsz. Stadt, ghesien hebbende de Acte Uwes Excellentie van den *drie en twintichsten* deser Maendt, met het Reglement daer annex, verseeckeren dat terwijl sulcx het goet playsier van U. Excell. is, de selfde te ontfangen ende te approberen voor so veel ons raeckt. Gedaen op onse Kamer den *vijf en twintichsten October sestienhondert negen en vijftich*. Was onderteeckent *Ian Baptista van Brueseghem*, *Franceys de Mandt*, Wijck-Meesters van 't eerste quartier.

Aen Syn Excellentie.

DE Out-Schepens van de Stadt *Antwerpen* hebbende communicatie gehadt van de Acte welcke Uwe Excell. heeft belieft te doen depescheren den *drie en twintichsten* deser Maendt, ende den selfden dagh aen de Magistraet gesonden, benessens de Declaratie, de welcke de Magistraet op huyden daer op gegeven heeft; bedancken Uwe Excell. van gantscher herten over de clementie ende

ende goedertierenheyt, daer van hy geuſeert heeft. In regarde van de Deeckens en Ambachts-Lieden deſer Stadt, en voor ſoo veel de ſelfde Acte en Declaratie, ende Reglement daer annex hun touceert, verklaren de ſelfde voor aggreabel ende aengenaem te hebben, ende die te aenvaerden in al haer poincten. Gedaen ter Vergaderinge van de Oudt-Schepens den *vijf en twintichsten October*, des avonts ten *ses* uyren, des Iaers *sesthienhondert negen en vijftich*. Was onderteeckent *A. Simoni*.

Aen Syn Excellentie.

DIe van de Magiſtraet van de Stadt *Antwerpen*, hebbende geſien de Acte die Uwe Excell. den *drie en twintichsten* deſer Maendt, belieft heeft te doen expedieren, ende haer op den ſelfden dagh toe te ſenden, voor eerſt bedancken de ſelve van geheel hun herte over de clementie en gratie, daer van hy geuſeert heeft ten regarde van de Deeckens van de Ambachten der ſelver Stadt, ende voor ſoo veel dat de ſelfde Acte, Declaratie ende Reglement daer annex, hun touceert, verklaren de ſelfde voor aenghenaem te hebben, ende die te accepteren in alle poincten ofte artyckelen daer in begrepen. Gedaen in 't Collegie van het voorghemelt Magiſtraet, *den vijf en twintichsten October sesthienhondert negen en vijftich*. Was geteeckent *Æg. Mart. M. Huux, G. v. Beeren*.

Syn Excell. geſien hebbende de *vier* Acten van confirmatie ende acceptatie, de welcke die van de Magiſtraet van de Stadt *Antwerpen*, de Out-Schepens van de ſelfde, de Wijck-Meeſters ende de Deeckens, en de Ambachts-Lieden reſpectivelijck ghegheven hebben, die van de Deeckens ende Ambachten den *vier en twintichsten* deſes, ende de andere den *vijf en twintichsten* op 't Placcaet ende Reglement politick, de welcke ſijn Excellentie heeft doen uytgeven den *drie en twintichsten* der ſelver, ende op de conditien van gratien die hy ten dien dage uyt den naem ende van wegen ſijne Majeſteyt gegeven heeft aen de Deeckens en Ambachts-Lieden, alles voor ſoo veel als het een yder van de ghemelde Leden van de Stadt mocht raecken, ende hebbende de ſelfde *vier* Acten van confirmatie ende acceptatie voor aenghenaem. Ordonneert dat van alles een openbaer Inſtrument gemaeckt ſy, in 't welcke om te eviteren alle twijffelachtigheyt ende diſputen in toekomende ſullen gheinſerreert zijn, de Letteren patente van gratie, ende van het gemelde Placcaet, met de Acten van confirmatie en acceptatie, ende de preſente Acte van aggreatie, als mede de notes van Eedt, die de ſelfde Leden van de Stadt ende hare Suppooſten ſullen gepreſteert hebben vaſt te bewaren, ende te obſerveren reſpectivelijck het gemelde Placcaet ende Reglement politick, ende de conditien van de gratie, ende ſulcx gedaen, dat alles geregiſteert ſy, ſoo wel in den Raedt van Brabandt ende Reecken-Kamer, als op het Stadt-Huys deſer Stadt. Oock laſt men dat op yeder vernieuinwge van de Magiſtraet, en veranderinge van Wijck-Meeſters en Deeckens, wanneer men den Eedt ſal preſteren op het gemelde Reglement, 't ſelfde haer openbaerlijck ſal voorgeleſen, ende pertinente notitie ſal van ghehouden worden, ende waer van yeder reys aen den Cancellier van Brabandt, tegens

Tt 2 woor-

woordichlijck in dese Stadt vergadert, serieuselijck daer aen de handt te houden, ten eynde dat alles als boven, en yeder van de poincten en articulen, vervadt in de gemelde gratie, en reglement, poinctuelijck geaccompleert, en geexecuteert werde: en waer van sy aen ons eene relatie particulier sullen hebben te senden, om reeckenschap aen sijne Majesteyt te geven. Gedaen in 't Casteel van Antwerpen den *seven en twintichsten* October 1659.

DEn ondergeschreven Griffier van den Raet sijns Majesteyts geordineert in Brabandt, verklaert en attesteert, dat den *ses en twintichsten* en *seven en twintichsten* deser Maent Octobris, de Magistraet, de oudt Schepens, de Wijckmeesters en de Deeckens van de Ambachten, maeckende de Leden van de Stadt Antwerpen, sollemnelijck gesworen hebben, de onderhoudinge sijns Majesteyts, in date *drie en twintichsten* van de selfde Maendt, in de tegenwoordicheyt van den Raedt van Brabandt, extraordinaerlijck in de gemelde Stadt vergadert, en in 't Collegie van 't selfde Magistraet: ick oock present. Actum den *acht en twintichsten* van de selfde Maent October 1659. en was onderteeckent *G. van Ghindertalen.*

OOck hebben de ketens, waer van boven gementioneert is, wegh genomen gheweest, ende gheconsigneert op 't Stadt-Huys van de opgemelde Stadt Antwerpen, wegens de condite in de gratie vervat, en was onderteeckent *G. van Ghindertalen.*

DE *Deeckens* van de Ambachten der Stadt Antwerpen verklaren by desen, te disadvoueren, alle 't ghewelt, lest door 't kleyn gemeente gepleeght aen 't Magistraet, dat sy over de gepasseerde disordres bedroeft sijn in die bejegeningen, en dat op den Eedt die sy gedaen hebben, ten aenkomen huns ampts, sullen de Magistraet houden in eer, respect en authoriteyt, en sullen 't selfde gehoorsaem zijn, gelijck by 't recht, placcaten, en ordres van sijne Majesteyt, gestatueert is, dat den selfden ghepresteert werde, by alle de supposten van het gemelde Magistraet, ende dat de principaelste van de gemelde seditie gestraft worden: te vreden wesende, dat alle de resolutien, die by geschrift gestelt zijn, raeckende de resistentie van 't faict, tegens de interdictien van den Raedt, ofte gedresseerde executien, in virtute van de sententien, sullen ghetracteert, en ghecasseert zijn, daer men die sal gheregistreert vinden, als oock de acte van den eersten deser Maendt Octobris, en alle andere die sy van de Magistraet geextorqueert hebben, daer van sy dese acte verleenen, soo wel aen den gemelden Raedt, als aen 't Magistraet. Aldus gedaen in de Vergaderinge van onse Camers, desen lesten October 1659. en was geteeckent *Gysbert Vries, Paulo van den Berge, Ian Baptista Seb.*

Sentent-

Sententien ten laste van de principale oproer-maeckers. Den Raedt en Procureur Generael van Brabant eysscher, tegens Adriaen van Dale, geboren tot Antwerpen, gevangen.

GEsien in den Raedt van sijne Majesteyt, geordonneert in Brabant, extraordinaerlijck vergadert in de Stadt Antwerpen, t'examen en confessie van den gevangen, van den *drie en twintichsten* courant; Oock gesien de Conclusien by den selfden eysscher genomen, ten laste van den gemelden gevangen, den *seven en twintichsten* van de selfde Maent, heden gerepeteert, met de antwoorde van den ghevangen, ende de reden *verbaelijck* geplaidoyeert door *sijnen Advocaet*, persisteringe in plaets van Replijck, en Duplicque respectivelijck: en alles geconsidereert. Het Hof verklaert, dat den ghevangen niet begrepen is, in de gegeven gratie van sijn Excellentie den Heer Marquis de Caracena, &c. hem houdende voor suffisantelijck overwonnen van seditie, begonnen op de Marckt, en in 't Stadt-Huys deser Stadt, insgelijcks gheweest te hebben complicen in de plunderinge des huys van de Burgemeester Halmale, en van Jacques Matthysz. Condemneert den selfden gevangen. geexecuteert te werden met de koorde datter de doot naer volght, verklaert sijn goederen gheconfisqueert tot profijt van den Koninck, afghetrocken de kosten, en misen van Justitie. ghepubliceert openbaerlijck t'Antwerpen in 't Collegie van de Magistraet, den *negen en twintichsten* October 1659. Door my onderteeckent *G van Ginderteelen.*

Gelijcke sententien, en om t'hebben geweest complices van de seditie, ende plunderinge van de huysen, sijn op den selfden dach ghepronunceert geweest ten laste van Gillis van Kricken, geboren van Rosselaer, tegens Reynier van Barbancon, geboren van Brussel, tegens Franchoys Fonteyne, geboren van Antwerpen, en Guilliame de Koster, gheboren van Wolhem by Aelst, van welcke de *drie* eerste geexecuteert sijn geweest op de Marckt van de selfde Stadt den *dertichsten* van de selfde Maent, aen de *twee* andere de pœne des doots, is door gratie sijns Excellentie verandert geweest in bannissement.

Diergelijcke sententien des doots om gelijcke feyten, sijn gegeven geweest door den Auditeur van de Admiraliteyt van Antwerpen, ten laste van Reynier Nool, en George van Crainten, Bootsgesellen, den eersten is op den selfden dach geexecuteert geweest, op 't Casteel-pleyn van de selfde Stadt, en aen den anderen heeft sijn Excellentie genade gedaen, door de volgende Acte:

Don Louys de Benavides, Carillo ende Toledo, Marquis van Fromista en van Caracena, Graef van Pinto, L. Gouverneur, en Capiteyn Generael van Nederlandt ende van Bourgongien, &c.

M*Essieurs*. Also wy gratie van leven gedaen hebben aen Guilliame de Coster, en Franchois Fontaine, op conditie dat sy uyt Brabant gebannen zijn, en dat sy dese Stadt op *vijf* mylen niet naerderen, op pœne van executie van de sententie,

Sententie tot hunnen laste gisteren ghepronuncieert; Wy senden u desen, ten eynde ghy Lieden gheinformeert mocht zijn, ende dat de selfde persoonen het effect van de gratie genieten, in manieren nochtans, dat voor hun sulcx te declareren, de *drie* andere geexecuteert sullen zijn. Verders myn Heeren, Onsen Heer heeft u in sijn H. genade, tot Antwerpen den *dertichsten October sestienhondert negen en vijftich*, gheteeckent *El Marquis Conde de Pinto*, ende lager *Verreycken*, de opschift was *A Messieurs, les Gens du Conseil du Roy en Brabant, extraordinairement assemblées en la Ville d'Anvers*.

Voorts wierden de keetenen van de straten ghenomen ende op het Casteel gebracht/ het bannissement ende confiscatie der gevangen Goe-Mannen hielt stant. Den selven ses en twintichsten quam Caracena uyt het Casteel binnen Antwerpen, met de Prins de Condé, Don Stevan de Gamarra, den Prins de Ligne, den Hartoge van Aerschot, &c. Den Raden van Brabandt traden in magnificentie op het Stadthuys ende verwesen den negen en twintichsten seven persoonen/ om wegens de laetste oproer ghestraft te worden/ zijnde twee Bootsgesellen/ een Slypschaerennes/ een Brouwers knecht/ een knecht van de Blaeu-Verwers/ een Tapijtwercker/ ende een Swavelstocks man/ de drie wierden gepardonneert/ ende twee voor 't Casteel/ ende twee voor het Stadthuys gehangen.

Daer mede was dit hollen over/ ende het benam die van de omgelegen Steden de lust dat padt in te gaen/ daer het anders al mede soude hebben ghehapert.

Om weder te komen tot de groote Handelinge. De Mareschal de Grammont deed sijn intreedt tot Madrid den sestienden October, naer afgeleyde audientie wiert de Infante ghetracteert als Koningin/ ende hy vertrock weder den een en twintichsten.

Eyndelijck is den sevenden November geschiedt de onderteeckeninge van het Huwelijck en Vrede/ door de twee groote Ministers.

Den achtienden quam de tijdingh door Expressen van Don Louys de Haro, soo aen den Marquis de Caracena, als aen den Prins van Condé, tot merckelijcke blijdtschap van groot ende kleen; maer het wiert wat getempert door het afsterven van den tweeden Prins van Spaengien.

Aen den Prins van Condé quamen terstont paspoorten om te mogen komen in Vranckrijck.

De Cardinael quam den twee en twintichsten November tot Tholouse; de Prins van Conty ontfingh hem vier mijlen van de Stadt/ hare Majesteyten met Monsieur een half mijl. De Cardinael afgetreden zijnde/ soo tradt de Koninck oock uyt sijn Carosse/ hem omhelsende/ t'samen gaende in de Carosse van de Koninginne/ ende alsoo weder nae de Stadt/ met groote acclamatie van het volck.

Den twaelfden December vonden haer beyde Hartogen van Lorreyne weder by een/ met veel civiliteyt en uytterlijcke eenigheyt/ zijnde ses en twintich jaren van een gheweest/ ende nu door den Hartoch van Orleans haer schoonbroeder versoent; hoewel Duc Charles in de vrede sijn contentement niet had.

Hoewel

Hoewel het Tractaet van Vrede soo wel als van 't Houwelijck eerst in 't volgende Jaer wiert gepubliceert/ ende geconsumeert / nochtans zijnde gheteeckent ende geratificeert den sevenden ende vier en twintichsten November deses Jaers/ sal betamelijck zijn/ die alhier te stellen / luydende als volcht :

Traicté de Paix, entre les couronnes de France & d'Espagne, conclu & signé par Monseigneur le Cardinal Mazarin, & le Siegneur Don Louys Mendes de Haro, Plenipotentiaires de Leurs Majestez, Tres-Chrestienne & Catholique, en l'Isle dite des Faisans, en la Riviere de Bidassoa, aux Confins des Pyrennées, le septiéme Novembre mil six cent cinquante-neuf.

LOuys par la Grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut; Comme, en vertu des Pouvoirs respectivement donnez par Nous, & Tres-Haut, Tres-Excellent & Tres Puissant Prince, le Roy Catholique des Espagnes, nostre tres-cher & tres-amé Bon Frere & Oncle, à nostre tres-cher & tres-amé Cousin le Cardinal Mazarin, & au Seigneur Don Louys Mendez de Haro & Gusman, ils ayant dans l'Isle, dite des Faisans, en la riviere de Bidassoa, aux Confins des deux Royaumes, du costé des Pyrennées, le septiéme du present mois de Novembre, conclu, arresté & signé le Traité de Paix & de reconciliation, duquel la teneur s'ensuit.

AU nom de Dieu le createur; A tous presens & à venir, soit notoire; Que, comme vne longue & sanglante guerre, auroit, depuis plusieurs années, fait souffrir de grands travaux & oppressions, aux Peuples, Royaumes, Pays & Estats qui sont sous-mis à l'obeyssance de tres-Haut, tres-Excellent & tres-puissant Prince, Louys XIV. par la grace de Dieu, Roy Tres-Chrestien, de France & de Navarre, & de Philippes IV. par la grace de Dieu, Roy Catholique des Espagnes, en laquelle guerre s'estant aussi meslé d'autres Princes & Republiques, leurs Voisins & Alliez, beaucoup de villes & Pays de chacune des deux Partis, auroyent esté exposez à de grands maux, miseres, ruines & desolations; Et bien qu'en d'autres temps, & par diverses voyes, auroyent esté introduites des ouvertures & negotiations d'accommodement, aucune, néantmoins, pour les misterieux secrets de la divine Providence, n'auroit pû produire l'effect que leurs Majestez desiroient tres-ardemment: jusques à ce, qu'en fin, ce Dieu Supreme, qui tient en sa main les coeurs des Roys, & qui s'est, particulierement reservé à luy seul, le precieux don de la paix, a eu la bonté, par sa Misericorde infinie, d'inspirer, dans vn mesme temps, les deux Roys, & les guider & conduire de telle maniere, que, sans aucune autre intervention, ni motifs, que les seuls sentimens de compassion qu'ils ont eu des souffrances de leurs bons Sujets, & d'vn desir paternel, de leur bien & soulagement, & du repos de toute la Chrestienté, ils ont trouvé le moyen de mettre fin à de si grandes & longues calamitez, d'oublier & d'esteindre les causes & les semences de leurs divisions, & d'establir, à la gloire de Dieu, & à l'exaltation de nostre Saincte Roy Catholique, une bonne, sincere, entiere & durable paix & Fraternité entr'eux,

tr'eux, & leurs Successeurs, Alliez & Dependans, par le moyen de la quelle ils puissent, bien tost, reparer en toutes parts, les dommages & miseres souffertes. Pour à quoy parvenir, lesdits deux Seigneurs Roys ayans ordonné à Tres-Eminent Seigneur, Messire Iulle Mazarin, Cardinal de la Saincte Eglise Romaine, Duc de Mayenne, Chef des Conseils du Roy Tres-Chrestien, &c. Et à Tres-Excellent Seigneur le Seigneur Don Louys Mendez de Haro & Gusman, Marquis de Carpir, Comte Duc d'Olivares, Gouverneur perpetuel des Palais Royaux, & Arsenal de la Cité de Séville, Grand Chancelier perpetuel des Indes, du Conseil d'Estat de sa Majesté Catholique, Grand Commandeur de l'Ordre d'Alcantara, Gentil-homme de la Chambre de sa Majesté, & son grand Escuyer, leurs deux premiers & principaux Ministres, de s'assambler aux Confins des deux Royaumes, du costé des Monts Pyrennées, comme estant les deux Personnes les mieux informées de leurs sainctes intencions, de leurs interests, & des plus intimes secrets de leurs cœurs, &, par consequent, les plus capables de trouver les expediens necessaires pour terminer leurs differents: Et leur ayans, à cet effet, donné de tres-amples pouvoirs, dont les copies seront inserées à la fin des presentes, lesdits deux principaux Ministres, en vertu de leursdits pouvoirs, reconnus, de part & d'autre, pour suffisans, ont accordé, establi & arresté les articles qui ensuivent.

1. Premierement, il est convenu & accorde, qu'à l'avenir, il y aura bonne, ferme & durable paix, confederation & perpetuelle Alliance, & Amitié entre les Roys Tres-Chrestian & Catholique, leurs Enfans naiz & à naistre, *leurs* Hoirs, Successeurs & Heritiers, leurs Royaumes, Estats, Pays & Sujets, qui s'entr'aymeront comme bons Freres, procurans, de tout leur pouvoir, le bien, l'honneur & reputation l'vn de l'autre: & évitans de bonne foy, tant qu'il leur sera possible, le dommage l'vn de l'autre.

2. Ensuite de cette bonne reunion, la cessation de toutes sortes d'hostilitez, arrestée & signée le 8. jour de May de la presente année, continuera selon sa teneur, entre lesdits Seigneurs Roys, leurs Sujets, Vassaux & Adherans, tant par mer & autres eaües, que par terre, & generalement, en tous lieux où la guerre a esté jusques à present, entre leurs Majestez: Et si quelque nouveauté ou voyes de fait, estoient, ci-apres, entreprises par les Armes, ou en quelque façon que ce soit, sous le nom & authorité de l'vn desdits Seigneurs Roys, au prejudice de l'autre, le dommage sera reparé sans delay, & les choses remises au meme estat ou elles estoient audit huitiéme jour de May, que ladite suspension d'Armes fut arrestée & signée la teneur de laquelle se devra observer jusques à la publication de sa paix,

3. Et pour éviter que les differents, qui pourroyent naistre à l'avenir, entre aucuns Princes ou Potentats Alliez desdits Seigneurs Roys, ne puisse alterer la bonne intelligence & amitié de leurs Majestez, que chacun d'eux désire rendre tellement seure & durable, qu'acun accident ne la puisse troubler, il a esté convenu & accordé, qu'arrivant, ci-apres, quelque different entre leurs Alliez, qui pust les porter à vne rupture ouverte entr'eux, aucun desdits Seigneurs Roys, n'attaquera ou n'inquétera avec ses Armes, l'Allié de l'autre, & ne donnera aucune assistance publique ni secrete, contre ledit Allié, sans que, premiere-

ment

ment & avant toutes choses, ledit Seigneur Roy n'ait traité en la Cour de l'autre, par l'entremise de son Ambassadeur, ou de quelque autre Personne particuliére, sur le sujet dudit différent: empeschans, autant qu'il sera en leur pouvoir, & par leur authorité, la prise des Armes, entre leurdits Alliez, jusques à ce que, ou par le Iugement des deux Roys, si leurs Alliez s'en veulent remettre à leur décision, ou par leur entremise & authorité, ils ayent pû accommoder ledit différent à l'amiable, en sorte que chacun de leurs Alliez en soit satisfait, évitant, de part & d'autre, la prise des Armes auxiliaires: Apres quoy si l'authorité des deux Roys, ou leurs offices, & leur entremise, n'ont pû produïre l'accommodement, & que les Allies prennent, enfin, la voye des Armes, chacun desdits Seigneurs Roys pourra assister son Allie, de ses Forces: sans que, pour raison de ce, l'on vienne à aucune rupture entre leurs Majestez, ni quo leur amitié en soit altérée: prometrant mesmes, en ce cas, chacun des deux Roys, qu'il ne permettra pas, que ses Armes ni celles de son Allié, entrent dans aucun des Estats de l'autre Roy, pour y commettre des hostilitez: mais que la querelle se vuidera dans les limitez de l'Estat ou des Estats des Alliez qui combattront entr'eux, sans qu'aucune action de guerre ou autre qui se fasse en cette conformité, soit tenuë pour vne contravention au présent Triaté de Paix.

Comme, pareillement, toutes-fois & quantes que quelque Prince ou Estat Allié de l'un desdits Seigneurs Roys, se trouvera, directement ou indirectement attaque par les Forces de l'autre Roy, en ce qu'il possédera ou tiendra lors de la signature du présent Traité, ou en ce qu'il devra posséder en exécution d'iceluy, il sera loisiple à l'autre Roy, d'assister ou secourir le Prince ou l'Estat attaqué, sans que tout ce qui sera fait en conformité du present article, par les Trouppes auxiliaires tandis qu'elles seront au service du Prince ou Estat attaqué, puisse estre pris pour vne contravention au présent Traité. Et en cas qu'il arrivast que l'un des deux Seigneurs Roys, fust le premier attaqué, en ce qu'il posséde présentement, ou doit posséder en vertu du présent Traité, par quelque autre Prince ou Estat que ce soit, ou par plusieurs Princes & Estats liguez ensemble, l'autre Roy ne pourra joindre ses Forces audit Prince ou Estat aggresseur, quoy que, d'ailleurs, in fust son Allié, n'on plus qu'à ladite Ligue de Princes & Estats aussi aggresseurs, comme il a esté dit, ni donner audit Prince & Estat, ou à ladite Ligue aucune assistance, d'hommes, d'argent, ni de vivres, ni passage ou retraite dans ses Estats, à leurs Personnes ni à leurs Troupes.

Quant aux Royaumes, Princes & Estats qui sont présentement, en guerre avec l'un desdits Seigneurs Roys, qui n'auront pû estre compris au présent Traité de Paix, ou qui, ayans esté compris, ne l'auront pas accepté, il a esté convenu & accordé, que l'autre Roy ne pourra, apres la publication dudit Traité, leur donner, directement ni indirectement, aucune sorte d'assistance, d'hommes, de vivres, in d'argent: & encor moins, aux Sujers qui pourroyent, ci-apres, se souslever ou révolter contre l'un desdits Seigneurs Roys.

4. Tous sujets d'inimitié ou mes-intelligence, demeureront esteints & abolis pour jamais: & tout ce qui s'est fait & passé à l'occasion de la présente guerre, ou pendant icelle, sera mis en perpétüel oubli, sans que l'on puisse, à l'avenir, de part ni d'autre, directement ni indirectement, en faire recherche par

Justice ou autrement, sous quelque pretexte que ce soit, ni que Leurs Majestez ou leurs Sujets, Serviteurs & Adhérans, d'un costé & d'autre, puissent tesmoigner aucune sorte de ressentiment, de toutes les offences & dommages qu'ils pourroyent avoir receus pendant la guerre.

5. Par le moyen de cette Paix & estroite Amitié les Sujets des deux costez, quels qu'ils soyent, pourront, en gardent les Loix & Coustumes du Païs, aller, venir, demeurer trafiquet, & retourner au Païs l'un de l'autre, marchandement & comme bon leur semblera, tant par terre que par mer, & autres eaües douces, traiter & négocier ensemble: & seront soustenus & deffendus les Sujets de l'un au Païs de l'autre, comme propres Sujets, en payans raisonnablement les Droits en tous lieux accoustumez, & autres, qui par Leurs Majestez & les Successeurs d'icelles, seront imposez.

6. Les villes, Sujets, Marchands, Manans & Habitans des Royaumes, Estats, Provinces, & Païs apartenans au Roy Tres-Chrestien, jouiront des mesmes privilèges, franchises, libertez & seurtez, dans le Royaume d'Espagne & autres Royaumes & Estats appartenans au Roy Catholique, dont les Anglois ont eu droit de jouir, par les derniers Traitez faits entre les deux Couronnes d'Espagne & d'Angleterre: sans qu'on puisse, en Espagne ni ailleurs, dans les Terres ou autres lieux de l'obeissance du Roy Catholique, exiger des François & autres Sujets du Roy Tres-Chrestien, de plus grands Droits & Impositions, que ceux qui ont esté payes par les Anglois avant la rupture, ou qui sont payez présentement, par les Habitans des Provinces-Vnies des Païs Bas, ou autres Estrangers, qui y seront traitez le plus favorablement. Le mesme traitement sera fait dans toute l'estenduë de l'obeissance dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, à tous les Sujets dudit Seigneur Roy Catholique, de quelque Païs ou Nation qu'ils soyent.

7. Ensuite de ce, si les François, ou autres Sujets de sa Majesté Tres-Chrestienne, sont trouvez dans lesdits Royaumes d'Espagne, ou aux Costes d'iceux, avoir embarqué ou fait embarquer dans leurs Vaisseaux en quelque sorte que ce puisse estre, des choses prohibées, pour les transporter hors lesdits Royaumes, la peine ne pourra s'estendre au delà de ce qui a esté pratiqué cidevant en tel cas, envers les Anglois, ou qui est présentement, pratiqué envers les Hollandois, ensuite des Traitez faits avec l'Angleterre ou les provinces-Vnies: & toutes les recherches & proces cy devant intentez, pour ce regard, demeureront annullez & esteints. Le mesme sera observé à l'endroit des villes, Sujets Manans & Habitans des Royaumes & Pays appartenans audit Seigneur Roy Catholique, qui jouiront des mesmes privileges, franchises & libertez, dans tous les Estats dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien.

8. Tous François & autres Sujets dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien pourront, librement & sans qu'il leur puisse estre donné aucun empeschement, transporter hors desdits Royaumes & Païs dudit Seigneur Roy Catholique, ce qu'ils auront eu de la vente qu'ils auront faite de bleds, dans lesdits Royaumes & Païs, ainsi & en la forme qu'il en a esté usé avant la guerre: Et le mesme sera observé en France, à l'endroit de ceux dudit Seigneur Roy Catholique.

9. Ne pourront, d'un costé ni d'autre, les Marchands, Maistres des Navires, Pillotes

Pilotes, Marelots, leurs Vaisseaux, Marchandises, denrées & autres biens à eux appartenans, estre arrestez & saisis, soit en vertu de quelque Mandement general ou particulier, & pour quelque cause que ce soit, de guerre ou autrement, ni mesmes sous prétexte de s'en vouloir servir pour la conservation & defence du Païs: & generallement, rien ne pourra estre pris aux Sujets desdits Seigneurs Roys, dans les Terres de l'obeïssance de l'autre, que du consentement de ceux à qui il appartiendra, & en payant comptant, ce qu'on desirera d'eux. On n'entend pas, toutesfois, en ce comprendre les saisies & arrests de Justice, par les voyes ordinaire; à cause des debtes, Obligations & Contracts valables de ceux sur lesquels lesdites saisies auront esté faites à quoy il sera procede selon qu'il est accoustume par droit & raison.

10. Tous les Sujets du Roy Tres-Chrestien, pourront, en toute seurté & liberté, naviger & trafiquer dans tous les Royaumes Païs & Estats qui sont ou seront en paix, amitié, ou neutralité avec la France (à la reserve du Portugal seul & ses Conquestes, & Païs adjacens, dont il est disposé autrement par un article du present Traitté), sans qu'ils puissent estre troublez ou inquiétes dans cette liberte, par les Navires, Galléres Fregates, Barques ou autres Bastimens de mer, appartenans au Roy Catholique, ou aucun de ses Sujets, à l'occasion des hostilitez qui se rencontrent ou pourroyent se rencontrer ci-apres, entre ledit Seigneur Roy Catholique, & les susdits Royaumes, Pays & Estats, ou aucun d'iceux qui sont ou seront en paix, amitié, ou neutralité avec la France: Bien entendu, que l'exception faite du Portugal, en cet article & aux suivans, qui regarde le Commerce, n'aura lieu qu'autant de temps que ledit Portugal demeurera en l'Estat qu'il est à present: & que s'il arrivoit que ledit Portugal fust remis en l'obéissance de sa Majesté Catholique, il en seroit alors usé, pour ce qui regarde le Commerce audit Royaume de Portugal, à l'esgard de la France, en la mesme maniére que dans les autres Estats que possede, aujourd'huy Sadite Majeste Catholique, suivant le contenu au présent article & aux suivans.

11. Ce transport & ce Trafic s'estendra à toutes sortes de Marchand. & denrées, qui se transportoyent librement & seurment, ausdits Royaumes, Païs & Estats, avant qu'ils fussent en guerre avec l'Espagne, Bien entendu, toutesfois, que, pendant la durée de ladite guerre, les Sujets du Roy Tres-Chrestien, s'abstiendront d'y porter Marchandises provenans des Estats du Roy Catholique, telles qu'elles puissent servir contre luy & ses Estats, &, biens moins, Marchandises de Contrebande.

12. En ce genre de Marchandises de Contrebande, s'entend seulement estre comprises, toutes sortes d'armes à feu, & autres assortimens d'icelles: comme, canons, mousquets, mortiers, petards, bombes, grenades, saucisses, cercles poissez, affusts, fourchettes, bandoliéres, poudres, cordes, salpestre, balles, picques, espées, morions, casques, cuirasses, hallebardes, javelines, chevaux, selles de cheval, fourreaux de pistolets, baudriers & autres assortimens servans à l'usage de la guerre.

13. Ne seront compris en ce genre de Marchandises de Contrebande, les fromens, bleds & autres grains, legumes, huilles, vins, sel, ni généralement, tout ce qui appartient à la nourriture & sustentation de la vie: mais, demeureront

ront libres, comme toutes autres Marchandises & denrées non comprises en l'article précédent; & en sera le transport permis, mesmes aux lieux ennemis de la Couronne d'Espagne, sauf en Portugal, comme il a esté dit, & aux villes & places assiégées, bloquées ou investies.

14. Pour l'exécution de ce que dessus, il a esté accorde, qu'elle se fera en la maniére suivante: Que les Navires & Barques, avec les Marchandises de Sujets du Seigneur Roy Tres-Chrestien, estans entrées en quelque Havre dudit Seigneur Roy Catholique, où ils avoyent accoustumé d'entrer & trafiquer avant la présente guerre, & voulans de là passer à ceux desdits Ennemis, seront obligez, seulement, de montrer aux Officiers du Havre d'Espagne, ou autres Estats dudit Seigneur Roy, d'où ils partiront, leurs Passeports, contenants la specification de la charge de leurs Navires, attestez & marquez du scel & seing ordinaire, & reconnu des Officiers de l'Admirauté des lieux, d'où ils seront premierement partis, avec la declaration du lieu où ils seront destine, le tout en la forme ordinaire & accoustumée, Apres laquelle exhibition de leurs Passeports, en la forme susdite, ils ne pourront estre inquietez ni recherchez, détenus ni retardez en leurs voyages, sous quelque pretexte que ce soit.

15. Il en sera usé de mesme, à l'égard des Navires & Barques Françoises, qui iroyent dans quelques Rades des Estats du Roy Catholique, oú ils avoyent accoustumé de trafiquer, avant la présente guerre, sans vouloir entrer dans les Havres, ou y entrans, sans, toutes fois, vouloir débarquer & rompre leurs charges: lesquels ne pourront estre obligez de rendre compte de leur Cargaison, que dans le cas qu'il y eust soupçon qu'ils portassent aux Ennemis dudit Seigneur Roy Catholique, des Marchandises de Contrebande, comme il a esté dit ci dessus.

16. Et audit cas de soupçon apparant, lesdits Sujets du Roy Tres-Chrestien, seront obligez de montrer dans les Ports, leur Passeports, en la forme ci-dessus specifiée.

17. Que s'ils estoyent entrez dedans les Rades, où estoyent rencontrez, en pleine mer, par quelques Navires dudit Seigneur Roy Catholique, ou d'Armateurs particuliers, ses Sujets, lesdits Navires d'Espagne pour éviter tout desordre, n'approcheront pas de plus pres les François, que de la portée du canon, & pourront envoyer leur petite Barque ou Chaloupe, au Bord des Navires ou Barques Françoises, & faire entrer de dans, deux ou trois hommes seulement, à qui seront montrez les Passeports, par le Maistre ou Patron du Navire François, en la maniére cidessus spécifiée, selon le Formulaire qui sera inséré à la fin de ce Traité: par lequel il puisse apparoir non seulement de sa charge, mais aussi du lieu de sa demeure & residence, & du nom tant du Maistre & Patron, que du Navire mesme: afin que par ces deux moyens, on puisse connoistre s'ils portent des Marchandises de Contrebande, & qu'il apparoisse suffisamment, tant de la qualité dudit Navire, que de son Maistre & Patron: ausquels Passeports & Lettres de mer, se devra donner entiere foy & creance. Et afin que l'on connoisse mieux leur validité, & qu'elles ne puissent, en aucune maniére, estre falsifiées & contrefaites, seront données certaines marques & contre seings de chacun des deux Seigneurs Roys.

Et

18. Et au cas que dans lesdits Vaisseaux & Barques Françoises, se trouve, par les moyens susdits, quelques Marchandises & denrées de celles qui sont ci-dessus declarées de Contrebande & defenduës, elles seront deschargées, denoncées & confisquées pardevant les Iuges de l'Admirauté d'Espagne, ou autres competans: sans que, pourcela, le Navire & Barque, ou autres biens, Marchandises & denrées libres & permises, retrouvées au mesme Navire, puissent estre, en aucune façon saisies ni confisquées.

19. Il a esté, en outre, accordé & convenu, que tout ce qui se trouvera chargé par les Sujets de Sa Majesté Tres-Chrestienne, en un Navire des Ennemis dudit Seigneur Roy Catholique, bien que ce ne fust Marchandise de Contrebande, sera confisqué, avec tout ce qui se trouvera audit Navire, sans exception ni reserve: mais, d'ailleurs, aussi, sera libre & affranchi tout ce qui sera & se trouvera dans les Navires appartenans aux Sujets du Roy Tres-Chrestien, encor que la charge, ou partie d'icelle, fust aux Ennemis dudit Seigneur Roy Catholique, sauf les Marchandises de Contrebande, au regard desquelles on se reglera selon ce qui a esté disposé aux Articles precedens.

20. Tous les Sujets dudit Seigneur Roy Catholique, joüiront, reciproquement, des mesmes droits, libertez & exemptions, en leurs Trafics & Commerces, dans les Ports, Rades, mers & Estats de Sa Majesté Tres-Chrestienne: Ce qui vient d'estre dit; que les Sujets dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, joüiront en ceux de Sa Majesté Catholique, & en haute mer, se devant entendre que l'egalité sera reciproque en toute maniere, de part & d'autre, & mesme en cas, que cy aprés, ledit Seigneur Roy Catholique, fust en paix, amitié & neutralité avec aucuns Roys, Princes & Estats qui devinssent Ennemis dudit Seigneur Roy Tres Chrestien, chacun des deux Partis devant user reciproquement, des mesmes conditions & restrictions exprimées aux Articles du present Traitté, qui regardent le Trafic & le Commerce.

21. En cas que, de part ou d'autre, il y ait quelque contravention ausdits Articles concernans le Commerce, par les Officiers de l'Admirauté de l'vn desdits Seigneurs Roys, ou autres Personnes quelconques, la plainte en estant portée par les parties interessées, à leurs Majestez mesmes, ou à leurs Conseils de Marine, Leursdites Majestez en feront, aussi tost, reparer le dommage, & executer toutes choses en la maniere qu'il est ci-dessus arresté. Et en cas que, dans la suite du temps, on decouvrist quelques fraudes ou inconveniens touchant ledit Commerce & Navigation; ausquels on n'eust pas suffisamment pourveu par lesdits Articles cidessus, on pourra y adjouster, de nouveau, les autres precautions qui seront de part & d'autre, jugées convenables: demeurant cependant, le present Traité en sa force & vigueur.

22. Toutes les Marchandises & effets arrestez en l'vn ou l'autre Royaume, sur les Sujets desdits Seigneurs Roys, lors de la Declaration de la guerre, seront rendus & restituez de bonne foy aux Proprietaires en cas qu'ils se trouvent en nature, au jour de la publication du present traité & toutes les debtes, contractées avant la guerre, qui se trouveront, audit jour de la publication du present, Traité, n'avoir point esté actuellement payées à d'autres, en vertu des Iugemens donnez sur des des Lettres de Confiscations ou Represailles, seront

acquitées & payées de bonne foy : & sur les demandes & poursuites qui en seront faites, lesdits Seigneurs Roys ordonneront à leurs Officiers, de faire, aussi bonne & briéve Iustice aux Estrangers, qu'à leurs propres Sujets, sans aucune distinction de Personnes.

23. Les actions qui ont ci devant esté, ou seront, ci-apres, intentées, pardevant les Officiers desdits Seigneurs Roys, pour Prises, Despoüilles & Represailles, contre ceux qui ne seront point Sujets du Prince en la Iurisdiction duquel lesdites actions auront esté intentées, seront renvoyées, sans difficulté, pardevant les Officiers du Prince, duquel les Defendeurs se trouveront Sujets.

24. Et pour mieux asseurer, à l'avenir, le Commerce & l'Amitié entre les Sujets desdits Seigneurs Roys, pour le plus grand avantage & commodité de leurs Royaumes, il a esté conveu & accordé, qu'arrivant, ci-apres, quelque repture entre les deux Couronnes (ce qu'à Dieu ne plaise) il sera tousjours donné six mois de temps aux Sujets de part & d'autre, pour retirer & transporter leurs effets & personnes, ou bon leur semblera : ce qui leur sera permis de faire, en toute liberté, sans qu'on leur puisse donner aucun empeschement, ni proceder, pendant ledit tems, à aucune saisie desdits effets, moins encor à l'arrest de leurs personnes.

25. Les Habitans & Sujets d'un costé & d'autre, pourront, par tout, dans les Terres de l'obeïssance desdits Seigneurs Roys, se faire servir de tels Advocats, Procureurs, Notaires, & Solliciteurs que bon leur semblera, à quoi, aussi, ils seront commis par les Iuges ordinaires, quand il sera besoin, & que lesdits Iuges en seront requis: Et sera permis ausdits Sujets & Habitans, de part & d'autre, de tenir dans les lieux où ils feront leur demeure, les livres de leur Trafic & Correspondance, en la Langue que bon leur semblera, soit Françoise, Espagnole, Flamande, ou autres, sans que, pour ce sujet, ils puissent estre inquietez ni recherchez.

26. Lesdits Seigneurs Roys pourront establir, pour la commodité de leurs Sujets trafiquans dans les Royaumes & Estats de l'un & de l'autre, des Consuls de la Nation de leursdits Sujets : lesquels joüiront des droits, libertez & franchises qui leur appartiennent par leur exercice & employ : & l'établissement en sera fait aux lieux & endroits où, de commun consentement, il sera jugé nécessaire.

27. Toutes lettres de Marque & de Représailles, qui pourroyent avoir esté, ci devant, accordées, pour quelque cause que ce soit, sont suspendues, & n'en pourra estre, ci-apres, donné par l'un desdits Seigneurs Roys, au préjudice des Sujets de l'autre, si ce n'est seulement, en cas de manifeste déni de Iustice : duquel, & des sommations qui en auroyent esté faites, ceux qui poursuivront lesdites Lettres, seront obligez de faire apparoir, en la forme & maniere requise par le Droit.

28. Tous les Sujets d'un costé, & d'autre, tant Ecclesiastiques que Seculiers, seront restablis en leurs Biens, Honneurs & dignitez, & en la joüissance des Benéfices dont ils estoyent pourveus avant la guerre, soit par mort ou resignations soit par forme de Coadjutorerie, ou autrement: Auquel restablissement

ment dans les Biens, Honneurs & Dignitez, s'entendent nommement compris, tous les Sujets Napolitains dudit Seigneur Roy Catholique, à l'exception des Charges, Offices & Gouvernemens qu'ils possedoient: sans qu'on puisse, de part ni d'autre, refuser le Placet, & empescher la prise de possession, à ceux qui auront esté pourveus de prebendes, Benefices, ou Dignitez Ecclesiastiques, avant ledit temps, ni maintenir ceux qui en auront obtenu d'autres provisions pendant la guerre: si ce n'est pour les Curez qui sont canoniquement pourveus, lesquels demeureront en la joüissance de leurs Cures. Les vns & les autres seront, pareillement, restablis en la joüissance de tous & chacuns leurs biens, immeubles, rentes perpetüelles, viageres & à rachat saisies & occupées depuis ledit temps, tant à l'occasion de la guerre, que pour avoir suivi le parti contraire: ensemble de leurs droits, actions & successions à eux survenuës, mesmes depuis la guerre commancée: sans toutesfois, pouvoir rien demander ni pretendre, des fruits & revenus perçeus & écheus des le saisissement desdits biens, immeubles, rentes & Benefices, jusques au jour de la publication du present Traité.

29. Ni semblablement, des debtes, effets & meubles qui auront esté confisquez avant ledit jour: sans que jamais les Creanciers de telles debtes & Depositaires de tels effets & leurs Heritiers, ou ayans cause, en puissent faire poursuite, ni en pretendre le recouvrement. Lesquels restablissemens, en la forme avant dite, s'estendront en faveur de ceux qui auront suivi le parti contraire: en sorte qu'ils rentreront, par le moyen du present Traité, en la grace de leur Roy & Prince Souverain, comme aussi en leurs biens, tels qu'ils se trouveront existans à la conclusion & signature du present Traité.

30. Et se fera ledit restablissement desdits Sujets de part & d'autre, selon le contenu en l'Article 28. precedent: nonobstant toutes Donations Concessions, Declarations, Confiscations Commises, Sentences preparatoires ou deffinitives, données, par contumace, en l'absence des parties, & icelles non oüyes: Lesquelles Sentences, & tous Jugemens demeureront nuls & de nul effet, & comme non donnez & avenus, avec liberté pleine & entiere ausdites Parties, de revenir dans les Païs d'où elles se sont ci-devant retirées, pour joüir, en personne, de leurs biens, immeubles, rentes & revenus, ou d'establir leur demeure hors desdits Païs, en tel lieu que bon leur semblera, leur en demeurant le chois & election, sans que l'on puisse user contr'eux, d'aucune contrainte pour ce regard. Et en cas qu'ils aiment mieux demeurer ailleurs, ils pourront deputer & commettre telles Personnes non suspectes, que bon leur semblera pour le gouvernement & joüissance de leurs Biens, rentes & revenus; mais non au regard des Benefices requerans residence; qui devront estre personnellement administrez & desservis: sans toutesfois, que la liberté du sejour en personne; dont il est parlé en cet Article; se puisse estendre en faveur de ceux dont-il est disposé au contraire; par d'autres Articles du present Traité.

31. Ceux qui auront esté pourveus, d'un costé ou d'autre des Benefices estans à la Collation Presentation; ou autre disposition desdits Seigneurs Roys ou autres; tant Ecclesiastiques que Laiques; ou qui auront obtenu Provisions du Pape, de quelques autres Benefices scituez dans l'obeissance de l'un desdits Seigneurs

Seigeurs Roys, par le consentement & permission duquel ils en auront joüi pendant la guerre ; demeureront en la possession & joüissance desdits Benefices, leur vie durant, comme bien & deuëment pourveus : sans que toutesfois, on entende faire aucun prejudice, pour l'avenir, au Droit des legimes Collateurs, qui en joüiront & en useront comme ils avoient accoustume avant la guerre.

32. Tous Prelats, Abbez, Prieurs, & autres Ecclesiastiques, qui ont esté nommes à leurs Benefices, ou pourveus d'Iceux par lesdits Seigneurs Roys, avant la guerre ou pendant icelle, & ausquels Leurs Majestez estoient en possession de pourvoir, ou nommer, avant la rupture entre les deux Couronnes, seront maintenus en la possession & joüissance desdits Benefices, sans pourvoir y estre troubles, pour quelque cause & pretexte que ce soit: Comme aussi en la libre jouïssance de tous les biens qui se trouveront en avoir dependu d'ancienneté, & au droit de conferer les Benefices qui en dependent, en quelque lieu que lesdits biens & Benefices se trouvent scituez: pourveu, toutesfois, que lesdits Benefices soyent remplis de Personnes capables, & qui ayent les qualitez requises, selon les reglemens qui estoyent observez avant la guerre : sans qu'on puisse, à l'avenir, de part ni d'autre, envoyer des Administrateurs pour régir lesdits Benefices, & jouïr des fruicts, lesquels ne pourront estre perceus que par les Titulaires, qui en auront esté legitimement pourveus; Comme aussi, tous lieux qui ont, cy-devant, reconnu la Iurisdiction desdits Prélats, Abbez & Prieurs, en quelque part qu'ils soient scitüez, la devront aussi reconnoistre à l'avenir, pourveu qu'il apparoisse que leur droit est establi d'ancienneté, encor que lesdits lieux se trouvassent dans l'étendue de la domination du Parti contraire, ou dependans de quelque Chastellenies ou Bailliages appartenans audit Parti contraire.

33. Et afin que cette Paix & Vnion, Confederation & bonne Correspondance, soit, comme on le desire, d'autant plus ferme, durable, & indissoluble, lesdits deux principaux principaux Ministres, Cardinal Duc, & Marquis Comte Duc, en vertu du Pouvoir special qu'ils ont eu à cet effet des deux Seigneurs Roys, ont accordé & arresté, en leur nom, le Mariage du Roy Tres-Chrestien, avec la Serenissime Infante, Dame Marie Thereze, Fille aisnée du Roy Catholique : & ce mesme jour date des Presentes, ont fait & signé un Traité particulier, auquel on se remet touchaut les conditions reciproques dudit Mariage, & le temps de sa celebration, Lequel Traité à part, & Capitulation de Mariage, sont de la mesme force & vigueur que le present Traité de la Paix, comme en estant la partie principale, & la plus digne, aussi bien que le plus grand & le plus precieux gage de la seurté de sa durée.

34. D'autant que les longuers & difficultez, qui se seroient rencontrées, si on fust entré en discution des divers droits & pretentions desdits Seigneurs Roys, eussent pû beaucoup retarder la conclusion de ce Traitté, & differer le bien que toute la Chrestienté en attend, & en reçevra il a esté convenu & accordé, en contemplation de la Paix, touchant la retention & restitution des Conquestes faites en la presente guerre, que tous les differents desdits Seigneurs Roys, seront terminez & ajustez en la maniere qui ensuit.

35. En

35. En premier lieu, il a esté convenu & accordé, pour ce qui concerne les Pays-Bas, que le Seigneur Roy Tres-Chrestien, demeurera saisi, & joüira effectivement, des places, villes, Pays & chasteaux, Domaines, Terres & Seigneuries qui ensuivent.

Premierement, dans le Comté d'Artois, de la ville & cité d'Arras & sa Gouvernance & Bailliage, de Hesdin & son Bailliage, de Bepaume & son Bailliage, de Bethune & sa Gouvernance ou Bailliage, de Lilers & son Bailliage, de Lens & son Bailliage, de la Comté de S. Pol, Terosnne & son Bailliage, de Pas & son Bailliage: comme aussi de tout les autres Bailliage & Chastellenies dudit Artois, quels qu'ils puissent estre, encor qu'ils ne soient pas ici particulierement énonces & nommez: à la reserve, seulement, des villes, Bailliages & Chastellenies ou Gouvernances d'Aire & de Saint Omer, & de leurs appartenances, dependances & annexes, qui demeureront toutes à Sa Majesté Catholique: comme aussi le lieu de Renty, en cas qu'il se trouve estre desdites dependances d'Aire, ou Saint Omer, & non d'autre maniére.

36. En second lieu, dans la Province & Comté de Flandre, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, demeurera saisi & joüira effectivement, des places de Graveline, des Forts Philippes, l'Escluse & Hannüin, de Bourbourg & sa Chastellenie, & de Saint Venant, soit qu'il soit de la Flandre ou d'Artois, & de leurs Domaines, appartenances, dependances & annexes.

37. En troisiéme lieu, dans la Province & Comté de Hainaut, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, demeurera saisi & joüira effectivement, des places de Landrecy, & du Quesnoy & de leurs Bailliages, Prévostez ou Chastellenies, Domaines, appartenances & dependances.

38. En quatriéme lieu, dans la Province & Duché de Luxembourg, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, demeurera saisi, & joüira effectivement, des places de Thionville, Mont-medi & Damvilliers, leurs appartenances, dependances & annexes, Prevostez & Seigneuries: de la Prevosté d'Ivoy, de Chavancy, le Chasteau & sa Prevosté; & du lieu & Poste de Marville, scitué sur la petite reviere appellée Vezin, & de la Prevosté dudit Marville, lequel lieu & Prevosté avoient, autresfois, appartenu, partie aux Ducs de Luxembourg, & partie à ceux de Bar.

39. En cinquiéme lieu, Sa Majesté Tres-Chrestienne ayant fermement declaré ne pouvoir jamais consentir à la restitution des places de la Bassée, & de Berg S. Vinox, Chastellenie dudit Berg & Fort Royal basti sur le Canal, pres de la ville de Berg, Et Sa Majesté Catholique ayant condescendu qu'elles demeurassent à la France, si ce n'est que l'on pust convenir & ajustér vn eschange desdites places, avec d'autres de pareille consideration & de commodité reciproque, lesdits deux Seigneurs Plenipotentiaires, sont enfin convenu, que lesdites deux places de la Bassée & de Berg Saint Vinox, sa Chastellenie, & Fort Royal dudit Berg, seroient eschangées avec celles de Marienbourg & de Philippeville: scituées entre Sambre & Meuze, leurs appartenances, dependances, annexes & Domaines; Et partant, Sadite Majesté Tres-Chrestienne rendant, comme il sera dit ci-apres, à Sa Majesté Catholique, lesdites places de la Bassée, Berg-Saint Vinox & sa Chastellenie, & Fort Royal, avec leurs appartenances,

tenances, dependances, annexes & Domaines, Sa Majesté Catholique fera mettre, en mesme temps, entre les mains de Sa Majesté Tres-Chrestienne, lesdites places de Marienbourg & de Philippeville, pour en demeurer saisie Sadite Majesté Tres-Chrestienne, & en joüir effectivement, & de leurs appartenances, dependances, annexes & Domaines, en la mesme maniere, & avec les mesmes droits de possession, Souverainaite & autres, avec lesquels. Elle joüira & pourra joüir par le present Traité des places que ses Armes ont occupées en cette guerre, & qui lui doivent demeurer par cette Paix: Et mesmes en cas, qu'à l'avenir, sa Majesté Tres-Chrestienne fust troublée en la possession & jouissance desdites places de Marienbourg, & de Philippeville, pour raison des pretentions que pourroyent avoir d'autres Princes, sa Majesté Catholique s'oblige de concourir à leur deffence, & de faire de sa part, tout ce qui sera necessaire afin que sa Majesté Tres-Chrestienne puisse jouir paisiblement & sans contestation, desdites, places, en consideration de ce qu'elle les a cedées en eschange desdits la Bassée & Ber-Saint Vinox, que sa Majesté Tres-Chrestienne pouvoir retenir & posseder sans trouble, & en toute seurté.

40. En sixieme lieu, sa Majesté Catholique, pour certaines considerations, cy apres, particulierement exprimées dans vn autre article du present traité, s'oblige & promet de remettre entre les mains de sa Maj. Tres-Chrestienne, la ville & place d'Avennes, scituée entre Sambre & Meuze, avec ses appartenances, dependances, annexes & Domaines, & toute l'Artillerie & munitions de guerre, qui y sont presentement, pour demeurer sadite Majesté Tres-Chrestienne, saisie de ladite place d'Avennes, & en joüir effectivement, & desdites appartenances, dependances, annexes & Domaines, en la mesme maniére, & avec les mesmes droits de possession, Souveraineté, & autres choses que sa Majesté Catholique les posséde à present. Et dautant que l'on a sceu, que dans ladite place d'Avennes & ses dépendances, annexes & Domaines, la Iurisdiction ordinaire, les rentes & autres profits, appartiennent au Prince de Chimay, *il a* esté declaré & convenu entre lesdits Seigneurs Roys, que tout ce que les murailles & fortifications de ladite Place enserrent, demeurera à sa Majesté Tres-Chrestienne, en sorte que ledit Prince naura aucun droit, rente, ni Iurisdiction, ou dedans desdites murailles & fortifications: lui estant, seulement, reservé tout ce qui par le passé, lui a àppartenu hors de la ville, dans les villages, platpais & bois desdites dependances d'Avennes, & en la mesme maniere qu'il l'a possede jusques à present: Bien entendu, aussi, comme il a esté dit, que la Souveraineté & haut Domaine dans lesdits villages, platpais & bois, dependans d'Avennes, appartiendra & demeurera à sa Majesté Tres-Chrestienne, ledit Seigneur Roy Catholique s'estant chargé de dedommager ledit Prince de Chimay, de ce que peut importer tout ce qui lui est osté par le présent Traite, dans l'enclos de ladite place, comme il est dit cy-dessus.

41. Lesdites places d'Arras, Hesdin, Bapaume, Bethune, & les villes de Lilers, Lens, Comté de Saint Pol, Téroane, Pas; & leurs Baillages: comme aussi, touts les autres Bailliages & Chastellenies d'Artois, (à la réserve seulement, ainsi qu'il a estè dit, des villes & Bailliages d'Aire & Saint Omer, leurs appartenances, dependances, annexes & Domaines) comme aussi Renty, en

cas

cas qu'il ne se trouve pas estre desdites dependances d'Aire, ou de S. Omer; ensemble les places de Graveline, avec les Forts Philippes, l'Escluse & Hannüin, Bourbourg & Saint Venant, dans la Flandre les places de Landrecy & le Quesnoy, dans le Haynaut : comme aussi, celles d'Avennes Marienbourg & Philippeville, qui seront mises entre les Mains du Roy Tres-Chrestien, ainsi qu'il a esté dit ci devant; ensemble les places de Tionville, Mont-médy, & Danvilliers, ville & Prevoste d'Ivoy, Chavency, le Chasteau & sa Prevoste, & Marville, dans le Luxembourg, leurs Bailliages, Chastellenies, Gouvernances, Prevostez, Territoires, Domaines, Seigneuries, appertenances, dependances & annexes demeureront, par le present Traite de paix, audit Seigneur Roy Tres Chrestien, & à ses Successeurs, & ayans cause irrevocablement & a tousiours, & avec les mesmes droits de Souveraineté proprieté, droits de Regale, Patronnage,, Gardienneté, jurisdiction, Nomination, prerogatives & préeminences sur les Eveschez Eglises Cathedrales, & autres Abbayes, Prieurez, Dignitez, Cures, & autres quelconques Benefices, estans dans l'estenduë desdits pais, places & Bailliages cedez, de quelques Abbayes que lesdits Prieurez soyent mouvans & dependans, & tous autres droits qui ont, ci-devant, appartenu audit Seigneur Roy Catholique, encor qu'ils ne soyent ici particulierement enoncez : sans que sa Majeste Tres-Chrestienne, puisse estre à l'avenir ; troublée ni inquietée ; par quelconque voye que ce soit ; de droit ni de fait ; par ledit Seigneur Roy Catholique, ses Succeurs, ou aucun Prince de sa Maison, ou par qui ce que soit, ou sous quelque pretexte ou occasion qui puisse arriver en ladite Souveraineté, propriete, Iurisdiction, ressort, possession & jouissance de tous lesdits Pais, villes places, chasteaux, Terres, Seigneuries, Prevostez, Domaines, Chastellenies & Bailliages, ensemble de tous les lieux, & autres choses qui en dependent. Et pour cet effet, ledit Seigneur Roy Catholique, tant pour luy que pour ses Hoirs, Successeurs & ayans cause, renonce, quite cede & transporte, comme son Plenipotentiaire, en son nom, par le present Traité de Paix, irrevocable, a renoncé, quité, cedé & transporté perpetuellement & à tousiours, en faveur & au profit dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, ses Hoirs, Successeurs, Successeurs & ayans cause, tous les droits, actions, pretentions, droits de Regale Patronnage, Gardiennete, Iurisdiction, Nomination, prerogatives, & préeminences, sur les Eveschez, Eglises Catedrales ; & autres Abbayes ; Prieurez ; Dignitez ; Curers & autres quelconques Benefices estans dans l'estendüe desdits Pais ; places & Bailliages cedez de quelques Abbayes que lesdites Prieurez soyent mouvans & dependans : & generalement, sans rien retenir ni réserver, tous autres droits que ledit Seigneur Roy Catholique, ou ses Hoirs & Successeurs, ont & prétendent, ou pouroient avoit & prétendre, pour quelque cause & occasion que ce soit, sur lesdits Païs, places, chasteaux, Forts, Terres, Seigneuries, Domaines, Chastellenies, & Bailliages, & sur tous les lieux en dépendans, comme dit est : Lesquels, ensemble tous les hommes, Vassaux, Suiets, bourgs, villages, hameaux, forests, rivieres, Plat-Pais, & autres choses quelconques, qui en dépendent sans rien retenirni reserver, ledit Seigneur Roy Catholique, tant pour luy que pour ses Successeurs consent estre, des a present & pour tousiours, vnis & incorporez à la Couronne de

France;

France ; nonobstant toutes Loix, Coustumes Statuts, & Constitutions faites au contraire, mesmes qui auroyent este confirmées par serment : ausquelles & aux clauses derogatoires des derogatoires, il est expressément derogé par le present Traité, pour l'effet desdites renonciations & cessions, lesquelles vaudront & auront lieu, sans que l'expression ou specification particuliere deroge à la generale, ni la generale à la particuliere ; & excluant à perpetuité, toutes exceptions, sous quelque droit, titre, cause ou pretexte qu'elles puissent estre fondées : Declare, consent, veut & entend ledit Seigneur Roy Catholique, que les hommes, Vassaux & Sujets desdits pais, villes, & Terres cedées à la couronne de France, comme il est dit cydessus, soient & demeurent quites & absous, dés à present & pour tousiours, des foy, hommage, service & serment de fidelité, qu'ils pourroyent tous & chacun d'eux, lui avoir fait & à ses Predecesseurs Rois Catholiques : Ensemble de toute l'obeissance, subjection, & vasselage que, pour raison de ce, ils pourroyent lui devoir ; Voulant ledit Seigneur Roy Catholique, que lesdits foy & hommage, & serment de fidelité, demeurent nuls & de nulle valeur, comme si jamais ils n'avoient esté faits ni prestez.

42. Et pour ce qui concerne les pais & places que les Armes de France ont occupez en cette guerre, du costé d'Espagne : Comme l'on auroit convenu en la Negociation commancée à Madrid, en l'année 1656. sur laquelle est fonde le present Traite, que les Monts-Pirennées, qui avoient anciennement divisé les Gaules des Espagnes, feront aussi, d'oresnavant, la division des deux mesmes Royaumes, il a esté convenu & accordé, que le Seigneur Roy Tres-Chrestien, demeurera en possession & jouira effectivement, de toute la Comté & Viguerie de Roussillon, & de la Comte & Viguerie de Conflans, pais, villes, places, chasteaux, bourgs, villages & lieux qui composent lesdites Comtez & Viguéries de Roussillon & de Conflans ; Et demeureront au Seigneur Roy Catholique, la Comte & Viguerie de Cerdana, & tout le Principat de Catalogne, avec les Vigueries, places, villes, chasteaux, bourgs, hameaux, lieux, & pais qui composent ladite comte de Cerdana, & Principat de Catalogne : Bien entendu, que s'il se trouve quelque lieu de la Comte & Viguerie de Conflans, seulement, & non de Roussillon, qui soient dans lesdits Monts Pirennées, du coste d'Espagne, ils demeureront aussi, à sa Majeste Catholique : comme, pareillement, s'il se trouve quelques lieux de la dite Comte & Viguerie de cerdana, seulement, & non de Catalogne, qui soyent dans lesdits monts Pirennées, du coste de France, ils demeureront à sa Majeste tres Chrestienne. Et pour convenir de ladite division, seront presentement, deputez des Commissaires de part & d'autre, lesquels, ensemble de bonne foy, declareront quels sont les Monts Pirennées, qui, suivant le contenu en cet Article, doivent diviser, à l'avenir, les deux Royaumes, & signaleront les limites qu'ils doivent avoir : Et s'assambleront lesdits Commissaires sur les lieux au plus tard, dans vn mois apres la signature du present Traité, & dans le terme d'vn autre mois suivant, auront convenu emsemble, & declaré, de commun concert, ce que dessus : bien entendu, que si, alors, ils n'en ont pû demeurer d'accord entre eux, ils envoyeront, aussi tost, les motifs de leurs avis, aux deux Plenipotentiaires des deux

deux Seigneurs Roys ; lesquels, ayans eu connoissance des difficultez & differents qui se seront rencontrez, conviendront entre eux sur ce Point : sans que pour cela, on puisse retourner à la prise des Armes.

43. Toute la Comté & Viguerie de Roussilion, Comté & Viguerie de confians, à la reserve des lieux qui se trouveront estre dans les Monts-Pirennés: du costé d'Espagne, en la maniere cidessus dite, suivãt la declaration & ajustement des Commissaires qui seront deputez à cet effet cõme aussi, la partie de la Comté de Cerdana, qui se trouvera estre dans les Monts Pirennées, du costé de France, suivant la mesme declaration des Commissaires pais, villes, places, chasteaux, qui composent lesd. Vigueries de Roussillion & de Conflans, & partie de la Comté de Cerdana, en la maniere susdite, appartenances, dependances & annexes; avec tous les hommes, Vassaux, Sujets, bourg, villages, hameaux, forests, navierres, plat-Pais & autres choses quelconques qui en dependent, demeureront, irrevocablement & à toujours par le present Traite, vnis & incorporez à la Couronne de France, pour en jouïr par ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, ses Hoirs, Successeurs & ayans cause, avec les mesmes droits de Souveraineté, propriete, Regale, Patronnage. Iurisdiction, Nomination, prerogatives & preeminences, sur les Evesches, Eglises Cathedralles, & autres Abbayes, Prieurez, Dignitez, Cures ou autres quelconques Benefices estans dans l'estendue de ladite Comté de Roussillon, Viguerie de Conflans & partie de la Comté de Cerdana, en la maniere ci-dussus dite (à la reserve, pour le Conflans, de ce qui se trouveroit dans les Monts Pirennées, du costé d'espagne) de quelques Abbayes que lesdits Prieures soyent mouvans & dependans, & tous autres droits qui ont ci-devant appartenu audit Seigneur Roy catholique, encor qu'ils ne soyent ici particulierement énonces: sans que sa Majesté Tres Chrestienne puisse estre, à l'avenir, troublée ni inquietée par quelconque voye que ce soit, de droit ou de fait, par ledit Seigneur Roy Catholique, ses Successeurs, ou aucun Prince de sa Maison, ou par qui que ce soit, ou sous quelque pretexte & occasion qui quisse arriver, en ladite Souveraineté, proprieté, Iurisdiction, ressort, possession, & joüissance de tous lesdits Pais, villes, places, chasteaux, Terres, Seigneuries, Domaines & Bailliages: ensemble de tous les lieux & autres choses quelconques, qui dependent de ladite Comte de Roussillon Viguerie de Conflans & partie de la Comte de Cerdana, en la maniere ci dessus escripte (à la reserve, pour le Conflans, de ce qui se trouveroit dans les Monts-Pirennées, du costé d'Espagne) Et pour cet effet, led. Seigneur Roy catholique, tant pour lui, que pour ses Hoirs, Successeurs & ayans cause, renonce, quite, cede & transporte, comme son Plenipotentiare, en son nom, par le present Traité de Paix irrevocable, a renoncé, quité, cedé & transporté perpetuellement & à tousiours: en faveur & au profit dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, ses Hoirs, Successeurs & ayans cause, tous les droits, Actions, pretentions, droits de Regale, Patronnage, Iurisdiction, Nomination, prerogatives, & preminences sur les Evesches, Eglises Cathedrales & autres Abbayes, Prieurez, Dignitez, Cures, ou autres quelconques Benefices estans dans l'Estendue de ladite Comté de Roussillon, Viguerie de Conflans & partie de la Comté de Cerdana, en la maniere ci-dessus dite (à la reserve, pour le conflans, de ce qui se trou-

trouveroit dans les Monts Pirennées, du costé d'Espagne) de quelques Bbbayes que lesdits Prieurez soyent mouvans: & generallement, tous autres droits, sans rien retenir ni reserver, que ledit Seigneur Roy Catholique, ou sesdits Hoirs & Successeurs, ont & pretendent, ou pourroyent avoir & pretendre, pour quelque cause & occasion que ce soit, sur lesdites Comté de Roussillon, Viguerie de Conflans, & partie du Comté de Cerdana, en la maniere cy-dessus dite, (à la reserve pour le Conflans, de ce qui se trouveroit dans les Monts Pirennées, du costé d'Espagne) & sur tous les lieux en dependans, comme dit est: lesquels, ensemble tous les hommes, Vassaux, Sujets, bourgs, villages, hameaux, forests, rivieres, plat-Pais, & autre choses quelconques, qui en dependent, sans rien retenir ni reserver, ledit Seigneur Roy Catholique, tant pour luy que pour ses Successeurs, consent des a present & pour tousiours estre vnis & incorporez à la Couronne de France, nonobstant toutes Loix, Coustumes Statuts, Constitutions, & Conventions faites au contraire, mesmes qui auroyent esté confirmées par serment, ausquels & aux clauses derogatoires des derogatoires, il est expressement deroge par le présent Traité, pour l'effet desdites renonciations & cessions: lesquelles vaudront & auront lieu, sans que l'expression ou specification particuliere deroge a la generale, ni la generale à la particuliere: en excluant, à perpetuité, toutes exceptions sous quelques droits & titres, causes ou pretextes qu'elles puissent estre fondées; &, nommement, celle que l'on vou lust ou pust pretendre, à l'avenir, que la separation de ladite Comte de Roussillon, Viguerie de Conflans, & partie de la Comté de Cerdana, en la maniere susdite, (à la reserve, pour le Conflans de ce qui se trouveroit dans les Monts-Pirennées, du costé d'Espagne) & de leurs appartenances & dependances, fust contre les Constitutions du Principat de Catalogne, & que partant ladite separation n'a pu estre resoluë ni arrestée, sans le consentement expres de tous les Peuples assamblez en Estats Generaux: Declare consent, veut & entend ledit Seigneur Roy Catholique, que lesdits hommes, Vassaux, Sujets de ladite Comté de Roussillon, Viguerie de Conflans & partie de la Comté de Cerdana. en la maniere ci-dessus dite, (à la reserve, pour le conflans, de ce qui se trouveroit estre dans les Monts-Pirennées, du costé d'Espagne) leurs appartenances & dependances, soyent & demeurent quites & absous des à present & pour tousiours, des foy, hommage, service & serment de fidelité qu'ils pourroyent tous & chacun d'eux, lui avoir faits, & à ses Predecesseurs Roys Catholiques: ensemble de toute obeissance sujettion & vasselage que, pour cela, ils pourroyent lui devoir: voulant que lesdits foy, hommage, & serment de fidelité, demeurent nuls & de nulle valeur, comme si jamais ils n'avoyent esté faits ni prestez.

44. Ledit Seigneur Roy catholique r'entrera en la possession & joüissance du comté de Carrolois, pour en joüir luy & ses Successeurs, pleinement & paisiblement, & le tenir sous la Souveraineté du Roy Tres-Chrestien, comme il le tenoit avant la presente guerre.

45. Ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, restitüera audit Seigneur Roy Catholique, dans les Pais-Bas, les villes & places d'Ypre, Oudenarde, Dixmude, Furnes, avec les Postes fortifiez de la Fintelle & de la Quenoque, Merville sur

sur la Lis, Menene & comine, leurs appartenances, dependances & annexes. Comme aussi, Sa Majesté Tres-Chrestienne, remettra entre les mains de Sa Majesté catholique, les places de Berg Saint Vinox & son Fort Royal, & celle de la Bassée, en eschange de celles de Marienbourg & de Philippeville, comme il a esté dit ci-dessus, en l'Article 39.

46. En second lieu, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, restitüera en Italie, audit Seigneur Roy catholique, les places de Valence sur le Po, & de Mortare, leurs appartenances, dependances & annexes.

47. En troisiesme lieu, dans la Comté de Bourgoigne, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, restituëra audit Seigneur Roy catholique, les places & Forts de Saint Amour, Bléterans, & Ioux, & leurs appartenances, dépendances & annexes: & tous les autres Postes, fortifiez ou qui ne le soient pas, que les Armées de Sa Majesté Tres-Chrestienne, avoient occupez dans ledit comté de Bourgogne, sans y rien réserver ni retenir.

48. En quatriéme lieu, du costé d'Espagne, ledit Seigneur Roy Tres Chrestien, restitüera audit Seigneur Roy catholique, les places & Ports de Roses, Fort de la Trinité, cap de Quers, la Seau d'Vrgel, Toxen, le chasteau de la Bastide, la ville & place de Baga, la ville & place de Ripol, & le comté de Cerdana, dans lequel sont Belver, Püicerda, Carol, & le chasteau de cerdana, en l'estat qu'ils se trouveront à present: avec tous les chasteaux, Postes, fortifiez ou non fortifiez, villes, bourgs, villages & autres lieux, appartenances, dépendances & annexes ausdites places de Roses, Cap de Quers, Seau d'Vrgel, & comté de Cerdana, encor qu'ils ne soyent ici nommez & spécifiez: Bien entendu, que si quelques vns des Postes, villes, places & chasteaux ci dessus nommez, se trouvoyent estre de la Viguérie de Cerdana, dans les Monts Pirennées, du costé de France, ils demeureront à Sa Majesté Tres-Chrestienne, conformément & en vertu de l'Article quarantedeux, du présent Traité, non obstant le contenu en celuici, auquel, en ce cas, il est dérogé pour ce regard.

49. Ledit Seigneur Roy catholique restitüera audit Seigneur Roy Tres-Chrestien, les villes & places de Rocroy, le Castelet, & Linchamp, avec leurs appartenances, dépendances & annexes: sans que, pour quelque raison, cause ou excuses que ce puisse estre préveuë, mesmes celle que lesdites places de Rocroy, le Castelet, & Linchamp, soyent présentement, au pouvoir & en d'autres mains que celles de Sa Majesté catholique, Elle puisse se dispenser de faire ladite restitution desdites trois places, audit Seigneur Roy Tres-Chrestien; Sadite Majesté catholique se faisant fort & prenant sur soy la réelle & fidelle exécution du présent Article.

50. La restitution respective desdites places, ainsi qu'il est dit dans les cinq Articles inmédiatement precedans, se fera par lesdits Seigneurs Roys, ou leurs Ministres, réellement & de bonne foy, & sans aucune longueur ni difficulté, pour quelque cause & occasion que ce soit, à celuy ou à ceux qui seront députez par lesdits Seigneurs Roys, respectivement, dans le temps, & en la maniére qu'il sera cy apres dit, & en l'estat que lesdites places se trouvent à present, sans y rien démolir, affoiblir, diminüer, ni endommager en aucune sorte: &

sans que l'on puisse prétendre ni demander aucun remboursement, pour les fortifications faites ausdites places, ni pour le payement de ce qui pourroit estre deu aux Soldats & Gens de guerre y estans.

51. Lesdits Seigneurs Roys, restitüans lesdites places respectivement, pourront faire tirer & emporter toute l'Artillerie, poudre, boulets, vivres & autres munitions de guerre, qui se trouveront dans lesdites places, au temps de la restitution, Pourront aussi les Officiers, Soldats, Gens de guerre, & autres qui sortiront desdites places, entirer & emporter leurs biens meubles, à eux appartenans, sans qu'il leur soit loisible d'exiger aucune chose des Habitans desdites places, & du plat Pays, ni endommager leurs maisons, ou emporter aucune chose appartenant aux Habitans: Comme aussi, lesdits Seigneurs Roys seront obligez de payer auxdits Habitans des places dont leurs Armes sortiront, & qu'ils restitüeront, tout ce qui justement leur pourra estre deu par lesdits Seigneurs Roys, pour choses que les Gouverneurs desdites places, ou autres Ministres desdits Seigneurs Roys, auroyent prises, pour employer à leur service, dont ils ayent donné des récepissez & obligations, aux Personnes qui les auroient fournies, comme aussi, seront tenus les Officiers & Soldats desdites garnisons, de payer ce qu'ils deuront légitimement, aux Habitans, par récépissez ou obligations: Bien entendu, que, pour l'accomplissément de cette satisfaction des Habitans, on ne retardera point la remise & la restitution desdites places, mais qu'elle sera faite dans le temps & jour qui sera convenu & prescript cy apres, en d'autres Articles du présent Traité: demeurans, en ce cas, les Créanciers dans tout le droit des justes pretentions qu'ils peuvent avoir.

52. Comme la place de Hesdin & son Bailliage, par le présent Traité de Paix, doit demeurer au Roy Tres-chrestien, ainsi qu'il est dit cy dessus, il a esté convenu & accordé, en considération des offices dudit Seigneur Roy catholique, qui avoit pris sous sa protection les Officiers de guerre ou Soldats de la Garnison dudit Hesdin qui s'estoyent soulevez dans la place, & soustraits de l'obeïssance dudit Seigneur Roy Tres-chrestien, depuis la mort du Gouverneur de ladite place qu'en conformité des Articles, par lesquels lesdits Seigneurs pardonnent, chacun, à tous ceux qui ont suivi le Parti contraire, pourvû qu'ils ne se trouvent prévenus d'autres délits, & promettent les r'establir dans la possession & ioüissance de leurs biens, Sa Majesté Tres Chrestienne fera expédier ses Lettres d'Abolition & de Pardon, en bonne forme, en faveur desdits Officiers de guerre, & Soldats de la Garnison dudit Hesdin: lesquelles Lettres estans offertes & mises entre les mains du commandant dans la place, au iour qui aura esté désigné & résolu entre Leurs Majestez, pour la remise de ladite place, au pouvoir de Sa Majesté Tres-chrestienne, ainsi qu'il sera dit cy apres, le mesme jour & au mesme temps, ledit Commandant, Officiers & Soldats, seront tenus de sortir de ladite place, sans aucun delay ni excuse, sous quelque prétexte que ce soit, préveu ou non préveu, & de remettre ladite place, au mesme estat quelle estoit lors qu'ils se sont soulevez, au pouvoir de celui ou de ceux que Sa Majesté Tres-chrestienne, aura commis pour la recevoir en son nom: & cela sans rien changer, affoiblir, endommager, demolir, ou altérer, en quelque sorte & maniére que ce soit, ladite place. Et au cas que lesdites Lettres

tres

tres d'Abolition & de Pardon, estans offertes audit Commandant, lui ou les autres Officiers & Soldats de ladite Garnison de Hesdin, refusent ou différent, sous quelque cause ou prétexte que ce puisse estre, de remettre ladite place, dans le mesme estat, au pouvoir de celui ou de ceux que Sadite Majesté Tres-Chrestienne aura commis pour la recevoir en son nom, lesdits Commandant, Officiers & Soldats seront descheus de la grace que Sa Majesté catholique leur a procurée de leur Pardon & Abolition, sans que Sadite Majesté en veüille plus faire aucune instance en leur faveur: &, au mesme cas, promet Sadite Majesté catholique, en foy & parole de Roy, de ne donner, directement ni indirectement, ausdits Commandant, Officiers & Soldats, ni permettre estre donnée par qui que ce soit, dans ses Estats, aucune assistance d'hommes, d'armes, de vivres, de munitions de guerre, ni d'argent: au contraire, d'assister de ses Troupes, si Elle en est requise, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, pour l'attaque de ladite place, afin qu'elle soit plustost réduite à son obeïssance, & le présent Traité sorte plustost son entier effet.

53. Comme les trois places d'Avennes, Philippeville & Marienbourg, avec leurs appartenances, dépendances, & annexes, sont cédées par le présent Traité, ainsi qu'il a esté dit cy-dessus, au Seigneur Roy Tres-Chrestien, pour estre vnies & incorporées à la Couronne de France, il a esté convenu & accordé, qu'en cas qu'entre lesdits places & la France, il se trouvast aucuns bourgs, villages, lieux ou Païs, qui n'estans pas desdites appartenances, dépendances, ou annexes, deussent demeurer en propriété, & souverainete audit Seig. Roy catolique, Sad. Maj. catholique ni ses Successeurs Roys, en aucun temps, ne pourront fortifier lesdits bourgs, villages, Postes ou Païs, ni faire aussi aucunes fortifications nouvelles entre lesdites places d'Avennes, Philippeville & Marienbourg, par le moyen desquelles fortifications, lesdites places, ou aucune d'icelles, vinssent à estre coupées d'avec la France, ou leur communication entre elles, embarassée: Comme, pareillement, a esté convenu & accordé, qu'en cas que le lieu de Renty, dans l'Artois, demeure à Sa Majesté catholique, comme il a esté dit, qu'il lui demeurera, s'il se trouve estre des dépendances d'Aire ou de Saint Omer, Sadite Majesté Catholique, ni ses Successeurs Roys en aucuns temps, ne pourront fortifier ledit Renty.

54. Tous les Papiers, Lettres & Documens, concernans les Païs, Terres & Seigneuries qui doivent demeurer audit Seigneur Roy Tres Chrestien, par le présent Traité de Paix, seront fournis & delivrez, de bonne foy, dans trois mois apres que les ratifications du présent Traité auront esté eschangées.

55. En vertu du present Traité, tous les Catalans, & autres Habitans de ladite Province, tant Prélats, Ecclesiastiques, Religieux, Seigneurs, Gentilshommes, Bourgeois, qu'autres Habitans, tant des villes que du plat-Païs, sans nul excepter, pourront r'entrer, r'entreront & seront effectivement laissez & r'establis en la possession & jouïssance paisible de tous leurs biens, honneurs Dignitez, priviléges, franchises, droits, exemptions, constitutions, & libertez, sans pouvoir estre recherchez, troublez, ni inquietez, en general ni en particulier, pour quelque cause & prétexte que ce soit, pour raison de tout ce qui s'est passé depuis la naissance de la présente guerre: Et à ces fins, Sa Majesté Catho-

 lique

lique accordera & fera publier, en bonne forme, ses Déclarations d'Abolition & de Pardon, en faveur des Catalans, laquelle publication se fera le mesme jour que celle de la Paix En suite desquelles Déclarations, il leur sera permis à tous & à chacun en particulier, ou de retourner, en personne, dans leurs maisons, en la jouïssance de leurs biens, ou, en cas qu'ils veuillent establir leur séjour ailleurs que dans la Catalogne, ils le pourront faire, & envoyer au dit Pays de Catalogne, leurs Agens & Procureurs, pour prendre, en leur nom, & pour eux, la possession desdits biens, les faire cultiver & administrer, en percevoir les fruits & revenus, & les faire transporter par tout ailleurs ou bon leur semblera: sans qu'ils puissent estre forcez à aller, en personne, prester les hommages de leurs Fiefs, à quoy leurs Procureurs pourront satisfaire en leur nom: & sans que leur absence puisse empescher la libre possession & jouïssance desdits biens, qu'ils auront aussi toute faculté & liberté d'eschanger ou aliéner par vente, donation, ou autrement. A la charge, neantmoins, que ceux qui seront commis pour le régime & culture desdits biens, ne soient suspects au Gouverneur & Magistrats du lieu où lesdits biens seront scitüez: auquel cas, il sera pourveu par les Propriétaires, d'autres Personnes agréables & non suspectes: Demeurant, neantmoins, à la volonté & au pouvoir de Sa Majesté Catholique, de prescrire le lieu de leur séjour à ceux desdits Catalans, dont Elle n'aura pas le retour dans le Pais agréable: sans toutesfois, que les autres libertez & priviléges qui leur auront esté accordez, & dont ils jouïssoyent, puissent estre révoquez ni altérez. Comme aussi, il demeurera à la volonte & au pouvoir de sa Maj. Tres-chrestienne, de prescrire le lieu de leur sejour, à ceux du Comté de Roussillon, appartenances & dépendances, qui se sont retirez en Espagne, dont Elle n'aura pas le retour dans ledit Comté agreable: sans, toutesfois, que les autres libertez & priviléges qui auroyent esté accordez ausdites Personnes, puissent estre revoquez ni altérez.

56. Les successions testamentaires, ou autres quelconques, donations entre vif, ou autres, des Habitans de Catalogne & du Comté de Roussillon, réciproquement les vns aux autres, leur demeureront égallement permises & inviolables: Et en cas que sur le fait desdites successions, donations, ou autres Actes & Contracts, il arrivast entr'eux differents sur lesquels ils fussent obligez de plaider & entrer en procées, la Iustice leur fera faire de chaque costé, avec égalité & bonne foy, quoy qu'ils soient dans l'obeïssance de l'autre Parti.

57. Les Evesques, Abbez, Prélats, & autres, pourveus pendant la guerre, de Bénéfices Ecclésiastiques, avec approbation de Nostre S. Pére le Pape, & par authorité Apostolique, demeurans dans les Terres de l'vn des Partis, jouïront des fruits, rentes & revenus desdits Bénéfices, qui se trouveront estre dans l'étendue des Terres de l'autre Parti, sans aucun trouble ni empeschement, pour quelque cause, raison, ou prétexte que ce puisse estre: &, à cette fin, ils pourront commettre, pour ladite jouïssance & perception de fruits, des Personnes non suspectes, aprés en avoir l'agréement du Roy, ou de

ses

ses Officiers & Magistrats, sous la nomination duquel se trouveront estre scituez lesdits fruits, rentes & revenus.

58. Ceux des Habitans du Principat de Catalogne, ou Comté de Roussillon, qui auront joüi par Donation, ou Confiscation accordée par l'vn des deux Rois, des biens qui appartenoient à quelques Personnes de Parti contraire, ne seront obligez de faire aucune restitution aux Proprietaires desdits biens, des fruits qu'ils auront perçeus en vertu desdites Donations & Confiscations, pendant la durée de la présente guerre: Bien entendu, que l'effet desdites Donations & Confiscations, cessera le jour de la publication de la Paix.

59. Il sera député des Commissaires de part & d'autre, deux mois aprés la publication du present Traité, qui s'assembleront au lieu dont il sera respectivement convenu, pour y terminer, à l'amiable, tous les differents qui pourroient se rencontrer entre les deux Partis; lesquels Commissaires auront l'œil à faire égallement bien traiter les Sujets de costé & d'autre, & ne permettront pas, que les vns r'entrent dans la possession de leurs biens, que lors & au mesme temps que les autres r'entreront dans la possession des leurs: Comme aussi, travailleront lesdits Commissaires, si on le juge à propos de la sorte à faire vne juste évalüation de part & d'autre, des biens de ceux qui ne voudront pas retourner habiter dans le Païs qu'ils ont quité, ou que l'vn des deux Rois n'y voudra pas admettre, lui ayant prescrit ailleurs son séjour, suivant ce qu'il est dit cy-dessus: afin que, ladite évaluation estant faite, les mesmes Commissaires puissent ménager, en toute équité, les échanges & compensations desdits biens, pour plus grande commodité, & avec égal avantage des Parties interessées, prenans garde qu'aucune ny soit lezée. Et, enfin, régleront lesdits Commissaires toutes les choses concernant le Commerce & frequentation des Sujets de part & d'autre, & toutes celles qu'ils estimeront pouvoir plus contribuër à l'vtilité publique, & à l'affermissement de la Paix: Et tout ce qui a esté dit dans les quatre Articles immédiatement precédens, & dans celuy-cy, touchant le Comté de Roussillon & ses Habitans, doit estre entendu de la mesme maniere, de la Viguérie de Conflans & de la partie du Comté de Cerdana, qui peut ou doit demeurer en propre, par le present Traité, à Sa Majesté Tres-Chrestienne, par la déclaration des Commissaires ci-dessus dits, & des Habitans de ladite Viguérie de Conflans, & partie susdite du Comté de Cerdana: Comme aussi, se doit entendre réciproquement, des Habitans du Comté de Cerdana & de la partie de la Viguerie de Conflans, qui peut ou doit demeurer à Sa Majesté Catholique, par le present Traité & declaration desdits Commissaires.

60. Quoy que Sa Majesté Tres-Chrestienne n'ait jamais voulu s'engager, nonobstant les vives instances qui luy ont, ci-devant, esté faites, accompagnées mesmes d'offres considerables, à ne pouvoir faire la Paix sans l'exclusion du Royaume de Portugal, d'autant qu'Elle à preveu & apprehende qu'vn pareil engagement pourroit estre vn obstacle insurmontable à la conclusion de la Paix, &, parconsequent, reduire les deux Rois à la necessite de perpetuer la guerre: Neantmoins, Sadite Majeste Tres-Chrestienne, souhaitant,

tant, avec vne passion extreme, de voir le Royaume de Portugal jouïr du mesme repos qu'acquereront tant d'autres Estats Chrestiens, par le present Traité, auroit proposé, à cette fin, bon nombre de partis & d'expédiens, qu'Elle jugeoit pouvoir estre de la satisfaction de Sa Majesté Catholique : parmi lesquels, mesmes, non obstant, comme il est dit ci-dessus, que sa Majesté n'eust aucun engagement en cette affaire, Elle en est venuë jusques à vouloir se priver du principal fruit du bon-heur qu'ont eu ses Armes, dans le cours d'vne longue guerre, offrant, outre les places qu'Elle restituë par le present Traité, à Sa Majesté Catholique, de luy rendre encor toutes les autres Conquestes generalement, que sesdites Armes ont faites en cette guerre, & de r'establir entierement, Monsieur le Prince de Condé, pourveu & à condition, que les affaires du Royaume de Portugal fussent laissées en l'estat qu'elles se trouvent à present : Ce que Sa Majesté Catholique n'ayant pas voulu accepter, auroit seulement offert, qu'en consideration des puissans offices dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, Elle consentiroit à remettre les choses audit Royaume de Portugael, au mesme estat quelles estoient avant le changement qui y arriva au mois de Décembre de l'annee 1640. pardonnant & donnant vne Abolition générale de tout le passé, & accordant le r'establissement dans tous les biens, Honneurs & Dignitez de tous ceux, sans distinction de Personne ou Personnes, qui, retournans en l'obeïssance, de Sa Majesté Catholique, se remettroyent en estat de jouir de l'effet de la présente Paix. Enfin, en contemplation de la Paix, & veu l'absoluë nécessité où Sadite Majesté Tres-Chrestienne s'est trouvée, de perpetuër la guerre par la rupture du present Traité, qu'Elle a reconnuë estre inevitable, en cas qu'Elle eust voulu persister plus long temps, pour obtenir, en cette affaire, de Sa Majesté Catholique, d'autres conditions que celles qu'Elle avoit offert, ainsi qu'il est dit cy-dessus, & Sadite Majesté Tres-Chrestienne devant & voulant préferer, comme il est juste, le repos général de la Chrestienté, à l'interest particulier du Royaume de Portugal, pour l'avantage, & en faveur duquel Elle n'avoit desja rien obmis de ce qui pouvoit dépendre d'Elle, & qui estoit en son pouvoir, jusques à faire des offres aussi grandes qu'il a esté dit cy-dessus, il a esté, finalement, convenu & arresté entre lesdits Seigneurs Roys, qu'il sera accordé à Sa Majesté Tres-Chrestienne, trois mois de temps, à compter du jour de l'eschange des ratifications du présent Traité, pendant lesquels Elle puisse envoyer audit Royaume de Portugal, pour tascher d'y disposer les choses, & ajuster & réduire cette affaire, en sorte que Sa Majesté Catholique en demeure pleinement satisfaite : apres lesquels trois mois expirez, si les soins & les offices de Sadite Majesté Tres-Chrestienne, n'ont pû produire l'effet qu'on se propose, Sadite Majesté ne se meslera plus de ladite affaire, & promet, s'oblige & engage sur son honneur, & en foy & parole de Roy, pour soy & ses Successeurs, de ne donner audit Royaume de Portugal, ni en commun, n'y à aucune Personne, ou Personnes d'iceluy, en particulier, de quelque dignité, estat, qualité, ou condition qu'elles soyent, à present, ni à l'avenir, aucune ayde, ni assistance publique, ni secréte, directement ou indirectement, d'hommes, d'armes, munitions, vivres, Vaisseaux, ni argent,

argent, sous aucun pretexte, ni aucune autre chose que ce soit, ou puisse estre, par terre, ni par mer, ni en aucune autre maniére : Comme aussi, de ne permettre qu'il se fasse des levées en aucun endroit de ses Royaumes & Estats, ni d'y accorder le passage à aucunes qui pourroient venir d'autres Estats, au secours dudit Royaume de Portugal.

61. Sa Majesté Catholique renonce, par ce Traité, tant en son nom, que de ses Hoirs, Successeurs & ayans cause, à tous les droits & prétensions, sans rien réserver ni retenir, qu'Elle peut ou pourroit, ci-apres, avoir sur la Haute & Basse Alsace, le Zuntgau, le Comté de Ferrette, Brisac, & ses dépendances, & sur tous les Païs, places & droits qui ont esté délaissez & cédez à Sa Majesté Tres-Chrestienne, par le Traité fait à Munster le 24. Octobre 1648. pour estre vnis & incorporez à la Couronne de France : Sa Majesté catholique approuvant, pour l'effet de ladite rénonciation le contenu audit Traité de Munster, & non en aucune autre chose dudit Traité, pour n'y avoir intervenu. Moyennant laquelle présente rénonciation, Sa Majesté Tres-Chrestienne offre de satisfaire au payement des trois millions de livres qu'Elle est obligée par ledit Traité, de payer à Messieurs les Archiducs d'Inspruk.

62. Monsieur le Duc Charles de Lorraine ayant témoigné grand déplaisir, de la conduite qu'il a tenuë à l'égard du Seigneur Roy TresChrestien, & avoir ferme intention de le rendre plus satisfait, à l'avenir, de lui & de ses actions, que le temps & les occasions passées ne lui en ont donné le moyen ; Sa Majesté Tres-Chrestienne, en considération des puissans offices de Sa Majesté Catholique, reçoit des à present, ledit Sieur Duc dans sa bonne grace, &, en contemplation de la Paix, sans s'arrester aux droits qui pourroient lui estre acquis, par divers Traitez faits par le feu Roy son Pere, avec ledit Sieur Duc, apres avoir fait préalablement démolir les fortifications des deux villes de Nancy, qui ne pourront plus estre refaites, & apres en avoir retiré & emporté toute l'Artillerie, poudres, boulets, armes & munitions de guerre, qui sont, à present, dans les magazins dudit Nancy, remettra ledit Sieur Duc Charles de Lorraine, dans la possession du Duché de Lorraine, & mesmes des villes, places & Païs qu'il a autres fois possédez, dépendans des trois Eveschez de Metz Thoul & Verdun ; à la réserve, prémiérement, & exception de Moyenvic, lequel, quoi qu'enclavé dans ledit Estat de Lorraine, appartenoit à l'Empire, & a esté cédé à Sa Majesté Tres-Chrestienne, par le Traite fait á Munster, le vingt quatriéme jour d'Octobre mil sixcent quarante-huict.

63. En second lieu, à la réserve & exception de tout le Duché de Bar, Païs, villes & places qui le composent, tant la partie qui est mouvante de la Couronne de France, comme celle qu'on peut prétendre n'en estre pas mouvante.

64. En troisiéme lieu, à la réserve & exception du Côte de Clermont & de son Domaine, & des places, Prévostez & Terres de Sténay, Dun, & Iametz, avec tout le revenu d'icelles & Territoires qui en dépendent ; lesquels Moyenvic, Duche de Bar, compris la partie du lieu & Prévosté de Marville, laquelle partie, ainsi qu'il a esté dit ci-dessus, appartenoit aux Ducs de Bar, places, Comté, Prévosté, Terres & Domaines de Clermont, Sténay, Dun & Iametz, avec leurs

leurs appartenances, dépendances & annexes, demeureront à jamais, vnis & incorporez à la Couronne de France.

65. Ledit Sieur Duc Charles de Lorraine, avant son r'establissement dans les Estats ci-dessus spécifiez, & avant qu'aucune place lui soit restituée, donnera son consentement au contenu aux trois Articles immediatement précédens : Et pour cet effet, délivrera à Sa Majesté Tres-Chrestienne, en la forme la plus valable & authentique qu'Elle pourra desirer, les Actes de sa renonciation, & cession desdits Moyenvic, Duché de Bar, compris la partie de Marville, tant partie mouvante, que pretenduë non mouvante de la Couronne de France, Sténay, Dun, Iametz, le Comté de Clermont, & son Domaine, appartenances, dependances & annexes, sans pouvoir rien pretendre ni demander ledit Sieur Duc, ou ses Successeurs, ni présentement, ni en aucun temps à l'avenir, sur le prix que le feu Roy Loüis XIII. de glorieuse Memoire, s'estoit obligé de payer audit Sieur Duc, pour ledit Domaine du Comté de Clermont, par le Traité fait à Liverdun, au mois de Iuin 1632. attendu que l'Article où est contenüe ladite obligation, a esté annullé par les Traitez subséquens, & de nouveau, en tant que besoin seroit, est entiérement annullé par celui-ci.

66. Sa Majesté Tres-Chrestienne, restitüant audit Sieur Duc Charles, les places de son Estat, ainsi qu'il est dit ci-dessus, y laissera, à la réserve & exception de celles qu'il est convenu devoir estre demolies, toute l'Artillerie, poudre, boulets, armes, vivres, & munitions de guerre, qui sont dans les magazins desdites places, sans pouvoir les affoiblir, ni endommager, en aucune maniére que ce soit.

67. Ledit Sieur Duc Charles de Lorraine, ni aucun Prince de sa Maison, ou de ses adhérans & dependans, ne pourront demeurer armez, mais seront, tant ledit Sieur Duc, que les autres cy dessus dits, obligez de licentier leurs Troupes, à la publication de la presente Paix.

68. Ledit Sieur Duc Charles de Lorraine, avant son r'establissement dans ses Estats, fournira aussi Acte en bonne forme, à Sa Majesté Tres-Chrestienne, qu'il se desiste & depart de toutes Intelligences, Ligues, Associations, & pratiques qu'il auroit, ou pourroit avoir avec quelque Prince, Estat, & Potentat que ce pust estre, au prejudice de Sa Majesté & de la Couronne de France, avec promesse, qu'à l'avenir il ne donnera aucune retraite dans ses Estats, à ses Ennemis, ou Sujets rebelles, ou suspects à Sa Majesté, & ne permettra qu'il s'y fasse aucune levée, ni amas de Gens de guerre, contre son service.

69. Ledit Sieur Duc Charles donnera, pareillement, avant son r'establissement, Acte en bonne forme, à Sa Majesté Tres-Chrestienne, par lequel il s'oblige, tant pour lui que pour tous ses Successeurs Ducs de Lorraine, d'accorder, en tout temps, sans difficulté aucune, sous quelque pretexte qu'elle pust estre fondée, les passages dans ses Estats, tant aux Personnes, qu'aux Troupes de Cavalerie & Infanterie, que Sadite Majesté & ses Successeurs Roys de France, voudront envoyer en Alsace ou à Brisac, & à Philipsbourg,

aussi souvent qu'il en sera requis par Sadite Majesté & sesdits Successeurs: & de faire fournir ausdites Troupes dans lesdits Estats, les vivres, logemens & commoditez nécessaires par Estapes, en payant par lesdites Troupes, leurs despences au prix courant du Pays: Bien entendu, que ce ne seront que simples passages, à journées reglées, & marches raisonnables, sans pouvoir sejourner dans lesdits Estats de Lorraine.

70. Ledit Sieur Duc Charles, avant son r'establissement dans ses Estats, mettra entre les mains de Sa Majesté Tres-chrestienne, vn Acte en bonne forme, & à la satisfaction de Sa Majeste, par lequel ledit Sieur Duc s'oblige pour luy & pour tous ses Successeurs, de faire fournir par les Fermiers & Administrateurs des Salines de Rosiéres, Chasteau-Salins, Dieuze, & Marsal, lesquels Sa Majeste luy restituë par le present Traité, toute la quantité de minots ou muids de sel, qui sera necessaire pour la fourniture de tous les Greniers qu'il sera besoin de remplir; pour l'vsage & consomption ordinaire des Sujets de sa Majesté, dans les trois Eveschez de Metz, Toul & Verdun, Duché de Bar, & Comte de Clermont, Sténay, Iamets, & Dun: & cela, au mesme prix pour chaque minot & muid de sel, que ledit Sieur Duc Charles avoit accoustumé de fournir aux Greniers de l'Eveśché de Mets, au temps de Paix, pendant la derniere année que ledit Sieur Duc a esté en possession de tout son Estat; sans qu'il puisse, ni ses Successeurs, en aucun temps, augmenter le prix desdits minots, ou muids de sel.

71. Et d'autant que, depuis que le feu Roy Tres-Chrestien, de glorieuse Memoire, a conquis la Lorraine par ses Armes, grand nombre des Sujets de ce Duché, ont servi Leurs Majestez, ensuite des sermens de fidelité qu'Elles ont desire d'eux, il a esté convenu, que ledit Sieur Duc ne leur en sçauroit aucun mauvais gré, ni ne leur fera aucun mauvais traitement: mais les considerera & traitera comme ses bons & fidelles Sujets, & les payera des debtes & rentes ausquelles ses Estats peuvent estre obligez: ce que Sa Majesté desire si particulierement, que, sans l'asseurance qu'Elle prend de la foy que ledit Sieur Duc luy donnera sur ce sujet, Elle ne luy eust jamais accordé ce qu'Elle fait par le present Traité.

72. Il a esté convenu, en outre, que ledit Sieur Duc ne pourra apporter aucun changement aux provisions des Benefices qui ont esté donnez par lesdits Seigneurs Roys, jusques au jour du present Traité, & que ceux qui en ont esté pourveus, demeureront en paisible possession desdits Benefices, sans que ledit Sieur Duc leur apporte aucun trouble ni empeschement, ou qu'ils en puissent estre depossedez.

73. Il a esté, en outre, que les Confiscations qui ont esté données par Sa Majesté, & le feu Roy son Pere, des biens de ceux qui portoient les Armes contre Elle, seront valables pour la jouissance desdits biens, jusques au jour de la date du present Traité: sans que ceux qui en ont joüi en vertu desdits dons, en puissent estre recherchez, ni inquietez, en quelque maniere, & pour quelque cause que ce puisse estre.

74. En outre, a esté arresté, que toutes procedures, Iugemens & Arrests donnez par le Conseil, Iuges & autres Officiers de Sa Maj. Tres-Chrestienne, pour

pour raison des différents & procez poursuivis, tant par les Sujets desdits Duchez de Lorraine & de Bar, qu'autres, durant le temps que lesdits Estats ont esté sous l'obeïssance dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, & du feu Roy son Pere, auront lieu, & sortiront, leur plein & entier effet, tout ainsi qu'ils seroient si ledit Seigneur Roy demeuroit Seigneur & possesseur dudit Païs: Et ne pourront estre lesdits Iugemens & Arrests révoquez en doute, annullez, ni l'exécution d'iceux, autrement retardée, ou empeschée: Bien sera loisible aux Parties, de se pourvoir par révision de la Cause, & selon l'ordre & disposition des Loix & Ordonnances: demeurans, cependant, les Iugemens en leur force & vertu.

75. De plus, est aussi accordé, que tous autres dons, graces, rémissions & aliénations, faites par ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, & le feu Roy son Pere, durant ledit temps des choses qui leur sont escheuës, & avenuës, ou leur auroient esté a jugées, soit par confiscation, pour cas de crime & commise, (autre pourtant que de guerre, pour avoir suivi ledit Sieur Duc) on réversions de Fiefs, ou faute de légitimes Successeurs, ou autrement, seront & demeureront bonnes & valables, & ne se pourront révoquer, ni ceux ausquels lesdits dons, graces, & aliénations ont esté faites, estre inquiétez ni troublez en la joüissance, en quelque maniére, & pour quelque cause que ce soit.

76. Comme aussi, que ceux qui pendant ledit temps, auroient esté receus à foy & hommage, par lesdits Seigneurs Roys, ou leurs Officiers ayans pouvoir, à cause d'aucuns Fiefs & Seigneuries tenuës & mouvantes des villes, chasteaux, ou lieux possedez par lesdits Seigneurs Roys, audit Païs, & d'iceux auroient payé les droits Seigneuriaux, ou en auroient obtenu don & rémission, ne pourront estre inquiétez ni troublez, pour raison desdits droits & devoirs, mais demeureront quites, sans qu'on en puisse rien demander.

77. En cas que ledit Sieur Duc Charles de Lorraine, ne veüille pas accepter & ratifier ce dont les deux Seigneurs Roys ont convenu, pour ce qui regarde ses interests, en la maniére qu'il est porté cydevant, ou que l'ayant accepté, il manquast à l'avenir, à l'exécution & accomplissement du contenu au present Traité, Sa Majesté Tres-Chrestienne, au premier cas que ledit Sieur Duc n'accepte pas le Traité, ne sera obligée à exécuter de sa part, aucun des Articles dudit Traité, sans que, pour cette raison, il puisse estre dit ni censé, qu'Elle y ait en rien contrevenu: Comme aussi, au second cas, que ledit Sieur Duc, apres avoir accepté les conditions susdites, manquast, à l'avenir, de sa part, à leur exécution, Sad. Majesté s'est réservée & réserve tous les droits qu'Elle avoit acquis ser ledit Estat de Lorraine, par divers Traitez faits entre le feu Roy son Pere, d'heureuse Mémoire, & ledit Sieur Duc, pour poursuivre lesdits droits, en telle maniére qu'Elle verra bon estre.

78. Sa Majesté Catholique consent, que Sa Majesté Tres-Chrestienne ne soit obligée au r'establissement ci-dessus dit, audit Sieur Duc Charles de Lorraine, qu'aprés que l'Empereur aura approuvé & ratifié, par vn Acte authentique, qui sera livré à Sa Majesté Tres-Chrestienne, tous les Articles stipulez, à l'égard dudit Sieur Duc Charles de Lorraine, dans le present Traité, sans nul excepter; & s'oblige mesmes Sadite Majesté Catholique, de procurer aupres de l'Empereur, la prompte expédition & délivrance dudit Acte: Comme aussi, en cas qu'il se trouve que des Estats, Païs, villes, Terres, ou Seigneuries, qui demeu-

demeurent à sa Majesté Tres-Chrestienne, en propre par le present Traité, de ceux ou celles qui appartenoient ci-devant aux Ducs de Lorraine, il y en eust qui fussent Fiefs, & relevassent de l'Empire, pour raison de quoy sa Majesté eust besoin & désirast d'en estre investie, sa Majesté Catholique promet de s'employer, sincérement & de bonne foy, aupres de l'Empereur, pour faire accorder lesdites Investitures au dit Seigneur Roy Tres-Chrestien, sans delay ni difficulté.

79. Monsieur le Prince de Condé aiant fait dire à Monsieur le Cardinal Mazarin, Plenipotentiaire du Roy Tres-Chrestien, son Souverain Seigneur, pour le faire sçavoir à sa Majestè, qu'il a vne extreme douleur d'avoir, depuis quelques années, tenu vne conduite qui a esté desagréable à sa Majesté, qu'il voudroit pouvoir racheter de la meilleure partie de son sang, tout ce qu'il a commis d'hostilité dedans & hors de la France, à quoy, il proteste, que son seul malheur l'a engagé plustost qu'aucune mauvaise intention contre son service, & que si sa Majesté a la générosité d'vser envers luy, de sa bonté Royale, oubliant tout le passé, & le retenant en l'honneur de ses bonnes graces, il s'efforcera, tant qu'il aura de vie, de reconnoistre ce bien-fait, par vne inviolable fidélité, & de reparer le passé par vne entiére obeïssance à tous ses commandemens: Et que, cependant, pour commencer & faire voir par les effets qui peuvent estre presentement en son pouvoir, avec combien de passion il souhaite de r'entrer en l'honneur de la bienveillance de sa Majesté, il ne pretend rien en la conclusion de cette Paix, pour tous les interests qu'il y peut avoir, que de la seule bonté, & du propre mouvement dudit Seigneur Roy son Souverain Seigneur, & desire mesmes, qu'il plaise à sa Majesté, de disposer plainement, & selon son bon plaisir, en la maniere qu'Elle voudra, de tous les dédommagemens que le seigneur Roy Catholique voudra luy accorder, & luy a desia offert, soit en Estats & Pays, soit en places ou en argent, qu'il remet tout aux pieds de sa Majesté: En outre, qu'il est prest de licentier & congédier toutes ses Troupes, & de remettre au pouvoir de sa Majesté, les places de Rocroy, le Castelet, & Linchamp, dont les deux premieres luy avoient esté remises par sadite Majesté Catholique: Et qu'aussi tost qu'il en aura pû obtenir la permission, il envoyera vne Personne expresse audit seigneur Roy, son souverain seigneur, pour luy protester encor plus precisement, tous ces mesmes sentimens, & la verité de ses soûmissions, & donner à sa Majesté tel Acte ou Escrit signé de luy, qu'il plaira à sa Majesté, pour asseurance qu'il renonce à toutes Ligues, Traitez, & Associations qu'il pourroit avoir faites par le passé, avec sa Majesté Catholique: Et qu'il ne prendra ni recevra, à l'avenir aucun establissement, pension, ni bien-fait, d'aucun Roy ou Potentat Estranger: Et, enfin, pour tous les interests qu'il peut avoir, en quoy qu'ils puissent, consister, il les remet entiérement, au bon plaisir & disposition de sa Majesté, sans prétention aucune: sadite Majeste Tres-Chrestienne ayant esté informée de tout ce que dessus, par sondit Plenipotentiaire, & touchée de ce procede & soûmission dudit sieur Prince, a désiré & consenti que ses interests soient terminez dans ce Traité, en la maniére qui suit, accordée & convenuë entre les deux seigneurs Roys.

 80. Pre-

80. Premierement, Que ledit Sieur Prince desarmera au plus tard, dans huit semaines, à compter depuis le iour de la signature du present Traité, & licentiera, effectivement, toutes ses Troupes, tant de Cavalerie que d'Infanterie, Francoises ou Estrangeres, qui composent le Corps d'Armée qu'il à dans les Pays Bas, & cela en la maniere qu'il plaire à Sa Majesté Tres-Chrestienne luy ordonner; à la reserve des Garnisons de Rocroy, du Castelet, & de Linchamp, lesquelles seront licentiées au temps de la restitution desdites trois places. Et sera ledit desarmement & licentiement fait par ledit Sieur Prince, réellement & de bonne foy, sans transport, prest, ni vente, vraye ou simulée, d'autres Princes ou Potentats, quels qu'ils puissent estre, Amis, ou Ennemis de la France, ou de ses Alliez.

81. En second lieu. Que ledit Sieur Prince, envoyant une Personne expresse à Sa Majesté, pour lui confirmer plus particulierement, toutes les choses ci dessus dites en son nom donnera un Acte signé de lui, à Sadite Majesté, par lequel il se soumettra à l'execution de ce qui à esté arresté entre les deux Seigneurs Roys, pour le regard de sa personne & de ses interests, & pour les Personnes & interests de ceux qui l'ont suivi; Et, en consequence, declarera qu'il se depart sincerement, & renonce de bonne foy, à toutes Ligues, Intelligences, & Traitez d'association, ou de protection, qu'il à pû faire & contracter avec Sa Majesté Catholique, ou quelconques autres Roys, Potentats, ou Princes Estrangers, & autres telles Personnes que ce puisse estre, tant au dedans, que hors le Royaume de France: avec promesse de ne prendre ni recevoyr en aucun temps à l'avenir, desdits Rois ou Potentats Estrangers, aucunes pensions, establissemens, ni bien faits, qui l'obligent à avoir dependances d'eux, ni aucun attachement à quelque autre Roy, ou Potentat, qu'à Sa Majesté son Souverain Seigneur: à peine, en cas de contravention audit Escrit, d'estre descheu, deslors, de la rehabilition & r'establissement qui lui sont accordez par le present Traité, & de retourner au mesme estat qu'il estoit à la fin du mois de Mars de la presente année.

82. En troisieme lieu, Que ledit Sieur Prince, en execution de ce qui a esté cy devant arresté & convenu entre lesdits deux Seigneurs Roys, remettra réellement & de fait, entre les mains de Sa Majeste Tres-Chrestienne, les places de Rocroy, le Castelet, & Linchamp, au temps & jour qui sera dit ci-apres, dans un autre Article de ce mesme Traite.

83. Moyennant l'execution de ce que dessus, Sa Majesté Tres-Christienne, en contemplation de la Paix, & en consideration des offices de Sa Majesté Catholique, usant de sa Clemence Royale, recevra sincerement & de bon cœur, ledit Sieur Prince en ses bonnes graces, luy pardonnera, & obliera, avec la mesme sincerité, tout ce qu'il a, par le passé, fait & entrepris contre son service, soit dedans ou hors le Royaume; trouvera bon qu'il revienne en France, mesmes où sera la Cour de Sa Majesté: Ensuite de quoi, Sadite Majesté remettra & l'establira ledit Sieur Prince réellement & de fait, en la libre possession, & jouissance de tous ses biens, Honneurs, Dignitez, & Privileges de Premier Prince de son Sang: Sans, neantmoins, pour ce qui regarde lesdits biens, de quelque nature qu'ils soient, que ledit Sieur Prince puisse jamais rien

rien pretendre pour le passé, á la restitution des fruits desdits biens, quelques Personnes qui en ayant joüi par ordre de Sa Majesté, ni au payement & restitution de ses Pensions, Appointemens, ou autres rentes & revenus qu'il avoit sur les Domaines, ou Fermes, ou Receptes Generales dudit Seigneur Roy ; non plus que pour raison, ou sous pretexte de ce qu'il pouvoit pretendre lui estre deub par Sa Majesté, avant la sortie du Royaume, ni pour les demolitions, degradations, ou dommages faits, par les ordres de Sa Majesté, ou autrement, en quelque maniere que ce soit, dans ses biens, villes, places, fortifiées ou non fortifiées, Seigneuries, Chastellenies, Terres & Maisons dudit Sieur Prince.

84. Et pour ce qui regarde les Charges & Gouvernemens de Provinces ou de places, dont ledit Sieur Prince estoit pourveu, & qu'il possedoit avant sa sortie de France, Sa Majesté Tres-Chrestienne auroit long temps constamment refusé de l'y r'establir, jusques à ce qu'estant touchée du procedé, & de la soûmission cy-dessus dite, dudit Sieur Prince, quand il a remis pleinement à son bon plaisir & disposition, tous ses interests, sans prétention aucune & tout ce qui luy estoit offert par Sa Majesté Catholique, pour son dedommagement, Sadite Majesté Tres-Chrestienne s'est, enfin, portée à luy accorder ce qui ensuit, à certaines conditions cy-apres specifiées, dont lesdits Seigneurs Roys ont convenu, & ainsi accordé: Sçavoir est, que, moyennant que le Seigneur Roy Catholique de sa part, au lieu de ce qu'il avoit intention de donner audit Sieur Prince, pour dedommagement, tire la Garnison Espagnole qui est dans la ville, place & Citadelle de Julliers, pour laisser ladite place & Citadelle libres de ladite Garnison, à Monsieur le Duc de Neubourg, aux conditions & en la maniere qui sera plus particulierement, cy-apres, specifiée dans un autre Article du present Traité: Comme aussi, moyennant que Sadite Majesté Catholique, outre ladite sortie de la Garnison Espagnole des ville & Citadelle de Julliers, mettra entre les mains de Sa Majesté Tres-Chrestienne, la ville & place d'Avennes, sçituée entre Sambre & Meuze, avec ses appartenances, dependances, annexes & Domaines, en la maniere que Sadite Majesté Catholique s'y est cy-dessus obligée, par un Article dudit present Traité: (laquelle place d'Avennes Sadite Majesté avoit aussi, entre autre chose, intention de donner audit Sieur Prince) moyennant ce que dessus, comme il est dit, c'est à dire, en compensation de ladite remise & cession d'une desdites places faite audit Seigneur Roy Tres-Chrestien, pour estre unie & incorporée à jamais, à la Couronne de France, & de la sortie de la Garnison Espagnole de l'autre, en faveur d'un Prince Ami & Allié de Sa Majesté Tres-Chrestienne, qu'Elle à desiré d'obliger en vertu du Traité de ladite Alliance: Sadite Majesté Tres-Chrestienne, pour toutes choses generallement quelconques qui peuvent concerner les Charges & Gouvernemens que ledit Sieur Prince avoit possedez, ou que pouvoient avoir lieu d'esperer ceux qui luy appartiennent, sans nul excepter, donnera audit Sieur Prince le Gouvernement de la Province de Bourgogne & Bresse : sous lesquels s'entendent compris les Pays de Bugey, Gex, & Veromey : Comme aussi, luy donnera les Gouvernemens particuliers du Chasteau de Dyon, & de la ville de Sainct Jean de Laune : & à Monsieur le Duc d'Enguien

d'Enguien son Fils, la Charge de Grand Maistre de France, & de sa Maison, avec des Brevets d'asseurance audit Sieur Prince, pour la conserver, en cas que ledit Sieur Duc d'Enguien vinst à deceder avant luy.

85. Sadite Majesté fera expedier ses Lettres Patantes d'Abolition, en bonne forme, de tout ce que ledit Sieur Prince, ses Parens, Serviteurs, amis, adherans, & Domestiques, soit Ecclesiastiques ou Seculiers, ont & peuvent avoir fait ou entrepris, par le passe, contre son service, en sorte qu'il ne luy puisse jamais, ni á eux, nuire, ni prejudicier en aucun temps, ni á leurs Heritiers, Successeurs, & aians cause, non plus que s'il n'estoit jamais avenu. Et ne fera Sadite Majesté, en aucuns temps, aucune recherche envers ledit Sieur Prince, ni les Siens, ni envers ses Serviteurs, amis, adherans, & Domestiques, soit Ecclesiastiques, ou Seculiers, des deniers que luy ou eux, ont pris dans les Receptes generales ou particulieres, ou dans les Bureaux de ses Fermes: Et ne les obligera á aucune restitution desdits deniers ni de toutes levées de Contributions, impositions, exactions sur le Peuple & actes d'hostilité commis dans la France, en quelque maniere que ce puisse estre: Ce qui sera plus particulierement contenu dans lesdites Lettres d'Abolition, pour l'entiere seurte dudit Sieur Prince, de ceux qui l'ont suivi, de n'en pouvoir jamais estre recherchez, inquitez, ni molestez.

86. Apres que ledit Sieur Prince aura satisfait, de sa part, au contenu dans les trois Articles 80. 81. & 82. du present Traité, tous Duchez, Comtez, Terres, Seigneuries & Domaines, mesmes ceux de Clermont, Stenay & *Dun*, comme il les avoit avant sa sortie de France, & celuy de Jamets aussi, en cas qu'il l'ait eu, lesquels appartenoient ci devant audit Sieur Prince, ensemble tous & quelconques ses autres biens meubles & immeubles, de quelque qualité qu'ils soient, en la maniere ci-dessus dite, luy seront restitüez réellement & de fait, ou à ceux que ledit sieur Prince, estant en France, commettra & deputera, pour prendre, en son nom, la possession desdits biens, & le servir en leur administration: Comme aussi, luy seront restitüez, & à sesdits Deputez, tous les Titres, Enseignemens, & autres Escritures, delaissées au temps de sa sortie du Royaume, dans les maisons de sesdites Terres & Seigneuries, ou ailleurs; Et sera ledit sieur Prince reintegré en la vraye & réelle possession & joüissance de sesdits Duchez, Comtez, Terrez, Seigneuries, & Domaines, avec tels droits, authoritez, & justice, Chancellerie, cas Royaux, Greniers, Presentations, & Collations de Benefices, Nominations d'Offices, graces & preéminences, dont lui & ses Predecesseurs ont joüi, & comme il en joüissoit avant sa sortie du Royaume: Bien entendu, qu'il laissera Bellegarde & Montrond, en l'estat qu'ils se trouvent à present: surquoi, lui seront depeschez, en aussi bonne forme qu'il le desirera, toutes Lettres Patentes de Sa Majesté, à ce necessaires, sans qu'il puisse estre trouble, poursuivi, ni inquieté en ladite possession & joüissance, par ledit seigneur Roy, ses Hoirs; Successeurs, ou ses Officiers, directement ni indirectement, nonobstant quelconques donations, vnions, ou incorporations, qui pourroyent avoir esté faites desdits Duchez, Comtez, Terres, Seigneuries & Domaines, biens, Honneurs, Dignitez & prerogatives de Premier Prince du Sang, & quelconques clauses derogatoires, Constitutions & Ordon-

& Ordonnances à ce contraires. Comme aussi, ledit sieur Prince, ni ses Hoirs & Successeurs, pour raison des choses qu'il peut avoir faites, soit en France avant sa sortie, soit hors du Royaume, apres ladite sortie, ni pour quelconques Traitez, ou intelligences, par lui faites & euës avec quelconques Princes, & Personnes, de quelque estat & qualité qu'ils soyent, ne pourront estre molestez ni inquitez, ni tirez en cause : Mais toutes procedures, Arrests mesmes celui du Parlement de Paris du vingtsept Mars, de l'année 1654. Jugemens, Sentences, & autres Actes, qui desja auroyent esté faits contre ledit sieur Prince, tant en matiere civile que criminelle, si ce n'est qu'en matiere civile il ait volontairement conteste, demeureront nulles, & de nulle valeur, & n'en sera jamais fait aucune poursuite, comme si jamais ils ne fussent avenus. Et à l'esgard du Domaine d'Albret, dont ledit Sieur Prince joüissoit avant sa sortie de France, & duquel sa Majesté a depuis disposé autrement, Elle donnera audit Sieur Prince, le Domaine du Bourbonnois, aux conditions que l'eschange desdits deux Domaines avoit desja esté ajuste, avant que ledit Sieur Prince sortist du Royaume.

87. Quant aux Parents, Amis, Serviteurs, adherens, & Domestiques dudit Sieur Prince, soit Ecclesiastiques ou seculiers, qui ont sui vi son Parti, ils pourront, en consequence des Pardon & Abolition, ci-dessus dist, en l'article, revenir en France, avec ledit Sieur Prince, & establir leur sejour en tel lieu qu'ils desireront : Et seront r'establis comme les autres Sujets deux Seigneurs Roys, en la paisible possession & joüissance de leurs Biens, Honneurs & Dignitez, à l'exception & reserve des Charges, Offices & Gouvernemens qu'ils possedoyent avant leur sortie du Royaume, pour joüir par eux desdits biens, Honneurs, & Dignitez, ainsi qu'ils les tenoyent : Sans pouvoir, neantmoins, pretendre aucune restitution des joüissances du passé, soit de ceux à qui Sa Majesté en auroit fait don, ou en quelque autre maniere que ce soit. Comme, pareillement, seront r'establis en leurs droits, noms, raisons, actions, successions & heritages à eux survenus, ou aux enfans & veufves des deffunts, pendant leur absence du Royaume, comme aussi, leurs meubles delaissez, leur seront restituez, s'ils se trouvent en nature : Et Sa Majesté, en contemplation de la Paix, déclare nulles & de nulle valeur & effet (hors pour le regard de leursdites Charges, Offices & Gouvernemens) toutes procedures, Arrest, mesmes celui du Parlement de Paris du vingt-sept Mars 1654. Sentences, Jugemens, adjudications, donations, incorporations, & autres Actes, qui contr'eux ou leurs Heritiers, pourroyent avoir esté faits, pour raison d'avoir suivi le Patri dudit Sieur Prince, & ce tant en matiere civile que criminelle, si ce n'est, en matiere civile, qu'ils ayent volontairement contesté, sans qu'eux, ni leurs Hoirs, puissent jamais en estre recherchez, troublez ou inquietez. Sur toutes lesquelles choses ci-dessus dites, Sa Majesté Tres-Chrestienne fera expedier, tant audit Sieur Prince, qu'à ses Parents, Serviteurs, Amis, adherans, & Domestiques, soit Ecclesiastiques, ou Seculiers, toutes Lettres Patentes necessaires, contenans ce que dessus, en bonne & seure forme : Lesquelles Lettres Patentes leur seront remises, quand ledit Sieur Prince aura accompli, de sa part, le contenu aux trois Articles 80. 81. & 82. du present Traité.

88. En conformité de ce qui est contenu en l'Article 84. du present Traité, par lequel Sa Majesté Tres-Chrestiennes s'oblige de donner audit Sieur Prince de Condé, & audit Sieur Duc d'Enguien son Fils, les Gouvernemens, & la charge qui y sont specifiez, sa Maj. Catholique promet & s'oblige, de sa part, en foy & parolle de Roy, de faire sortir de la ville, Citadelle ou chasteau de Julliers, la Garnison Espagnolle qui est dans ladite ville, Citadelle ou chasteau, & les autres troupes qui y auroyent entré depuis peu, ou y pourroyent de nouveau entrer, pour renforcer la Garnison, laissant dans lad. ville & Citadelle, toute l'Artillerie, qui sera marquée aux Armes de la Maison de Cleves, ou de Julliers, ou qui lui aura appartenu: & pour de reste de ladite Artillerie, armes munitions, & instrumens de guerre, que sad. Maj. a dans ladite ville & Chasteau de Julliers, à M. le Duc de Neubourg, où à ceux qui auront charge de luy, de la recevoir, en la mesme qualité qu'il a la possession de l'Estat de Julliers : ledit Sieur Duc mettant, auparavant, entre les mains de Sa Majesté Catholique, vn Escrit en bonne forme, signé de sa main, & à la satisfaction de sadite Maj. Catholique, par lequel il s'oblige de ne pouvoir vendre, aliener ni engager ladite ville, *citadelle* ou chasteau, à aucun, ni aucuns autres Printces, ni à Personnes particuliers, & qu'il n'y mettra, ni establira aucune Garnison que de ses propres Forces : Comme aussi, d'accorder à Sadite Majesté Catholique, quand Elie en aura besoing, le passage de ses Troupes soit par ladite ville, soit par l'Estat de Julliers, Sadite Majesté payant à ses frais, la despence des passages desdites Troupes, qui se feront á journé.s regleés, & marches raisonnables, sans pouvoir sejourne, *dans* le Pays, & ledit Sier Duc prenant, en tellles occasions, les precautions necessaires pour la seurté de ladite ville & Citadelle. Et en cas que ledit Sieur Duc manquast d'accomplir ce à quoy il se sera obligé, tant de n'aliéner, que de mettre aucune autre Garnison dans ladite place & Citadelle, que la sienne propre, où qu'il refusast de donner passage aux Troupes de Sa Majesté Catholique, en payant, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien promet en foy & parolle de Roy, de ne point assister ledit Sieur Duc, d'argent ni de Gens de guerre, ni en aucune autre maniere, par soy-mesme, ou par Personnes interposées, pour soustenir ladite contravention, & qu'au contraire, il donnera ses propres Forces, s'il est necessaire, pour l'accomplissement de ce qui a esté dit ci-dessus.

89. Il a esté expressement convenu & arresté entre lesdits Plenipotentiaires, que les reservations contenuës aux Articles 21. & 22. du Traité de Vervins, auront leur plein & entier effet, sans qu'on puisse apporter aucune explication contraire à leur veritable sans : &, en consequence d'icelle, qu'audit Seigneur Roy Tres-Chrestien, de France & de Navarre, ses Successeurs & ayans cause, sont reservez, non obstant quelque prescription ou laps de temps que l'on pust alleguer, au contraire, tous les droits, actions, & pretentions qu'il entend lui appartenir, à cause desdits Royaume, Pays, & Seigneuries, ou autrement ailleurs, pour quelque cause que ce soit, ausquels n'a esté par lui ou par ses Predecesseurs expressement renoncé, pour en faire poursuite par voye amiable, & de Justice, & non par les Armes.

90. Seront aussi reservez audit Seigneur Roy Catholique des Espagnes, ses Successeurs, & ayans cause, nonobstant quelque prescription & laps de temps qu'on

qu'on pust alleguer, au contraire, tous les droits, actions, & pretentions qu'il entend lui appartenir, á cause desdits Royaumes, Païs, & Seigneuries, ou autrement ailleurs, pour quelque cause que ce soit, ausquels il n'auroit esté par lui, ou par ses Predecesseurs Roys, expressement renoncé, pour aussi en faire poursuite, par voye amiable & de Justice, & non par les Armes.

91. Comme ledit Sieur Cardinal Mazarin, Plenipotentaire de Sa Majesté Tres-Chrestienne, auroit remontré, que pour mieux parvenir á une bonne Paix, il est necessaire que Monsieur le Duc de Savoye, lequel s'est meslé en cette guerre, joignant ses Armes á celles de la Couronne de France, dont il est Allié, soit compris au present Traité: Sa Majesté Tres-Chrestienne affectionnant le bien & la conservation dudit Sieur Duc, comme la sienne propre, pour la proximité du Sang & Alliance dont il lui appartient : Et Sa Majeste Catholique ayant trouvé raisonnable que ledit Sieur Duc soit compris en cette Paix, sur les instances & par l'interposition de Sa Majesté Tres-Chrestienne, il a esté arresté & convenu qu'il y aura, á l'avenir, cessation de toutes sortes d'actes d'hostilité, tant par mer & autres eaues, que par terre, entre sa Majesté Catholique, & ledit Sieur Duc de Savoye, leurs Enfans & Heritiers, Successeurs, nais & à naistre, leurs Estats, Dominations, & Seigneuries, r'establissement d'amitié, Navigation, & Commerce, & bonne corespondance entre les Sujets de sadite Majesté & dudit Sieur Duc, sans distinction de lieux ni de Personnes: & seront lesdits r'establis, sans difficulté ni delay, dans la libre & paisible possession & jouïssance de tous les biens, droits, noms, raisons pensions actions, immunitez & privileges, de quelque nature qu'ils soient, qu'ils possedoient dans les Estats l'vn de l'autre, avant la presente guerre, ou qui leur seroient écheus pendant qu'elle a dure, & qui leur auroient esté saisis à l'occasion d'icelle: Sans pouvoir, neantmoins, pretendre ni demander aucune restitution des jouïssances du passé pendant la guerre.

92. En consequence de ladite paix, & en consideration des Offices de sa Majesté Tres-Chrestienne, ledit Seigneur Roy Catholique, restituëra audit Sieur Duc de Savoye, reellement & de fait, la ville, place & chasteau de Verceil, & tout son Territoire, appartenances, dependancas & annexes, sans qu'on puisse rien, demolir, ni endommager des fortifications qui y ont este faites, & au mesme estat, pour l'Artillerie, munitions de guerre, vivres & autres choses qui estoient en ladite place, lors que ledit Verceil fut pris par les Armes de sa Majeste Catholique. Et pour le lieu de Cencio dans les Langues, il sera aussi rendu audit Sieur Duc de Savoye, en l'estat qu'il se trouve présentement, avec ses dependances & annexes.

93. Quant à la Dot de la feue Serenissime Infante Chatherine, pour raison de laquelle il y a different entre les Maisons de Savoye & de Modene, sa Majeste Catholique promet & s'oblige, de faire payer effectivement, à Monsieur le Duc de Savoye, les arrerages qui peuvent estre deus a sa Maison, depuis que ladite Dot fut constituée, jusques au 17. Decembre de l'année mil six cent vingt, que le feu Duc Charles Emanuël de Savoye, donna en Appanage ladite Dot au feu Prince Philbert son Fils, suivant ce qui sera verifié de cette debte, par les livres de la Chambre Royale du Royaume de Naples. Et pour le payement,

ment, à l'avenir, du courant de ladite Dot, & d'autres arrerages, il en sera vse ainsi qu'il est disposé plus pas, par autre Artic. du present Traite.

94. Et d'autant que les divisions ou pretentions contraires: des Maisons de Savoye & de Mantoüe, ont plusieurs fois excité des troubles dans l'Italie, pour les assistances que lesdits seigneurs Roys ont donné en divers temps, chacun à son Allié, afin de ne laisser, a l'avenir, aucun sujet ny pretexte qui puisse de nouveau alterer la bonne intelligence & amitie de leurs Majestez, il a esté convenu & accordé, pour le bien de la Paix, que les Traitez faits à Quérasque, en l'année 1631. sur les differents disdites Maisons de Savoye & de Mantoüe, seront executez selon leur forme & teneur: Et sa Majesté Catholique promet & engage sa foy & parolle Royalle, de ne s'opposer jamais, ni faire chose contraire, en aucune maniére, ausdits Traitez, ni à leurs executions, pour quelque raison, action, & pretexte que ce puisse estre, & de ne donner aucune assistance, ni faveur, directement ni indirectement, en quelque sorte que ce soit, à aucun Prince qui voulust contrevenir ausdits Traitez de Querasque: Dont sa Majeste Tres-Chrestienne pourra soustenir l'observations & execution de son authorité, &, s'il est necessaire, de ses Armes, sans que sa Majesté Catholique puisse employer les siennes pour l'enpescher; nonobstant le contenu au troisiéme Article du present Traite, auquel il est expressement derogé par celui-cy, pour ce regard seulement.

95. Comme le different qui reste entre lesdits sieurs Ducs de Savoye & de Mantoüe, sur la Dot de la feue Princesse Marguerite de Savoye, Ayeule *dudit* sieur Duc de Mantoüe, n'a pû estre accommodé en diverses conferences, que les Commissaires disdits sieurs Ducs, ont eu sur cette matiére, tant en Italie, qu'en ce lieu cy, en présence desdits Plenipotentaires de Leurs Majestez, à raison du trop grand éloignement des pretentions de l'vn & des exceptions de l'autre, en sorte qu'ils n'ont pû convenir avant la conclusion de cette paix, qui n'a pas deu estre retardée pour ce seul interest: Il a esté arresté & accordé que lesdits Sieurs Ducs feront assembler leurs Commissaires en Italie, *dans trente* jours apres la signature de ce traité, & plutost s'il se peut, au lieu qui sera concerté entre lé sieur Duc de Navailles, & en son absence, l'Ambassadeur du Roy Tres-Chrestien, en Piedmont, & le sieur Comte de Fuensaldana, ou, en la maniere qu'ils jugeront plus à propos, afin, qu'avec l'intervention des Ministres des deux seigneurs Roys, qui pourra contribuer beaucoup à faciliter & avancer cet Accord, ils travaillent à l'ajustement de cette affaire, en sorte que dans quarante autres jours, depuis qu'ils se feront assemblez, ledit ajustement soit conclu, & que les Parties ayent convenu de la somme qui est deve. Et en cas que cette nouvelle Conference ne produise pas l'effet qu'on pretend, avant le Printemps, que les deux Plenipotentiaires des deux seigneurs Roys, se trouveront encor ensemble en cette mesme Frontiere des deux Royaumes, leurs Majestez, alors, ayans la connoissance que leur auront donnée leurs Ministres, des raisons de part & d'autre, & des expediens qui auront estez proposez, prendront celuy qui leur semblera juste & raisonnable, pour moienner l'Accommodement de cette affaire à l'amiable, & en sorte que lesdits sieurs Ducs puissent & doivent demeurer avec satisfaction commune: Et Leursdites Majestez con-

concourront apres, vniformement, à procurer que ce qu'elles auront determiné s'execute, en sorte qu'il ne reste aucun motif qui puisse alterer la tranquilite publique d'Italie.

96. Et d'autant, que; depuis le deceds de Monsieur le Duc de Modene, arrivé en Piedmont, l'année derniere 1658. sa Majesté Catholique a este informée, par ses Ministres en Italie, que Monsieur le Duc de Modéne son Successeur, a tesmoigne deplaisir des choses qui se sont passées durant cette guerre, & avoir ferme intention de rendre sadite Majeste satisfaite de luy & de ses actions, & de meriter, par sa conduite, sa bien veillance Royalle, ayant fait ledit Sieur Duc, à cette fin, divers offices pres du Sieur Comte de Fuenlsaldana Gouverneur & Capitaine General dans l'Estat de Milan: En cette consideration, & de l'entremise du Roy Tres-chrestien, sa Majeste Catholique reçoit des á present, en sa bonne grace, la Personne & Maison dudit Sieur Duc: Lequel, doresnavant, vivra & procedera en bonne & libre Neutralite, avec les deux Couronnes de France & d'Espagne, & ses Sujets pourront avoir & tenir dans les Estats de chacune desdites Couronnes, vn Commerce libre: Et jouiront, ledit Sieur Duc & sedits Sujets, des rentes & graces qu'ils auroient obtenu, ou pourroyent, cy apres, obtenir de leurs Majestez, comme ils avoient accoustume d'en jouir, sans difficulte, avant les mouvemens des Armes.

97. De la mesme maniere, sa Majeste Catholique a consenti & accorde, de ne plus envoyer dans la place de Correggio, la Garnison qu'il avoit accoustume, par le passé, d'y tenir: En sorte que la possession de ladite place de correggio, demeure libre de ladite Garnison: & mesmes, pour plus grande seurte & avantage dudit Sieur Duc, sa Majest. catholique promet de faire des offices tres pressans, aupres de l'Empereur, à ce qu'il ait agreable d'accorder audit Sieur Duc, à sa satisfaction, l'Investiture dudit Estat de correggio; comme l'avoient les Princes dudit correggio.

98. Quant à la Dot de la Serenis. Infante Catherine, assignée sur la Douane de Foia, dans le Royaume de Napels, en quarante huit mille ducats de revenu annuel, ou telle autre quantité qui paroistra par les livres de la chambre Royalle de ce Royaume la pour raison de laquelle Dot il y a different entre M. le Duc de Savoye & M. le Duc de Modene, sa Maj. cathol. demeurant d'accord, sans aucune difficulté de la devoir, & ayant intention de la payer à celui desdits Sieurs Ducs auquel la proprieté de ladite Dot sera adjugée par justice, ou à qui elle démeurera par Convention particuliere qu'ils pourroient faire entreux il a esté convenu & accordé, que sadite Majesté catholique remettra presentement, les choses consernant ladit: Dot, au mesme estat quelles estoient lors que le payement de ladite Dot a cessé de courir, à l'occasion de la prise des Armes: c'est à dire, si en ce temps la, les deniers de ladite Dot estoient sequestrez, ils se seront encor à l'avenir, jusques à ce que le different desdits Sieurs Ducs soit termine par vn Iugement definitif en Iustice, ou par accord entr'eux: Et si, au temps susdit ledit feu Sieur Duc de Modene de trouvoit en possession de jour de ladite Dot, sans que les deniers en fussent sequestrez; sa Majesté continuera des apresent, á la faire payer audit sieur Duc de Modene son Fils, tant les atterages qui se trouveront estre deus par le passe, que le couraut, à l'aveni, du revenu de ladite

 Dot

Dot rabatant, neantmoins, sur les arrerages; toute la jouïssance du temps que la Maison de Modene a eue les Armes à la main, contre l'Estat de Milan. Et en ce dernier cas, demeureront, cependant, audit sieur Duc de Savoye, toutes raisons, droits & actions, pour les poursuivre en Iustice. & faire declarer à qui appartient la propriete de ladite Dot: apres lequel jugement ou Convention particuliere qui pourroit intervenir entre lesdits Sieurs Ducs, sa Majeste Catholique payera, sans difficulte, le revenu de ladite Dot, à celuy d'entreux à qui elle se trouvera appartenir par sentence de finitive en Iustice, ou par Accommodement fait entre lesdits sieurs Ducs de Savoye & de Modene.

99. Et d'autant que lesdits seigneurs Roys ont consideré, que les differents des autres Princes leurs Amis & adhérans, les ont souvent tire malgre eux, & les Roys leurs Predecesseurs, de glorieuse Memoire, à la prise des Armes, leurs Majestez, desirans autaunt qu'il est en leur pouvoir d'oster, par la presente Paix, en toutes parts, les moindres sujets de dissention, afin d'en mieux effermir la durée, & notamment le repos de l'Italie, qui a souvent esté troublé par des differents particuliers, arrivez entre les Princes qui y possedent des Estats. Les deux Seigneurs Roys ont convenu & accordé, qu'ils interposeront de concert, sincerement & pressamment, leurs affices & leurs supplications, aupres de Nostre Saint Pere le Pape, jusques à ce qu'ils ayent pû obtenir de sa Sainteté, qu'Elle ait pour agreable de faire terminer, sans delay, par Accord ou par Iustice, le different que ledit Sieur Duc de Modene a depuis si longtemps, avec la Chambre Apostolique, touchant la proproprieté & la possession des Vallées de Comachio: se promettans lesdits Seigneurs Roys, de la souveraine equité de sa Sainteté qu'Elle ne refusera pas la juste satisfaction qui sera deuë à vn Prince, dont les Ancestres ont tant merité du Saint Siege, & lequel, dans vn tres-considérable interest, a consenti jusques ici, de prendre ses Parties mesmes pour ses Iuges.

100. Les deux Seigneurs Roys, par la mesme consideration d'arracher la semente de tous les differents qui pourroyent troubler le repos de l'Italie, ont aussi convenu, qu'ils interposeront, de concert, sincerement & pressamment, leurs offices & supplications autres de Nostre Saint Pere le Pape, jusques à ce qu'ils ayent pû obtenir de sa Sainteté, la grace que Leurs Majestez lui ont assez souvent demandée separement, en faveur de M. le Duc de Parme, à ce qu'il ait la faculté d'acquirer, en divers intervalles convenables de temps, la debte qu'il a contractée envers la Chambre Apostolique, en la mesme maniere de differens intervalles; & que par ce moyen, & avec l'engagement ou l'alienation de partie de ses Estats de Castro & de Ronciglione, il puisse trouver l'argent qui luy est necessaire, pour se conserver la possession du reste desdit Estats: Ce que leurs Majestez esperent de la bonté de sa Sainteté, non moins pour le desir qu'Elle aura de prevenir toute les occasions de discorde dans la Chrestienté, que de sa disposition à favoriser vne Maison, qui a tant merité du Saint Siege Apostolique.

101. Lesdits Seigneurs Roys estimans ne pouvoir mieux reconnoistre envers Dieu, la grace qu'ils ont receuë de sa seule souveraine bonte, qui leur a inspiré le desir, & ouvert les moyens de se pacifier ensemble & de donner le

repos

repos à leurs Peuples, qu'en s'appliquans & travaillans, de tout leur possible, à procurer & conserver le mesme repos à tous les autres Estats Chrestiens, dont la tranquilité est troublée, ou est à la veille de s'alterer; Leurs Majestez voyans, avec grand deplaisir, la disposition presente de l'Allemagne, & des autres Pais du Nort, ou la guerre est allumée, & qu'elle peut encor s'enflamer dans l'empire par les devisions de ses Princes & Estats, ont convenu, demeuré d'accord & résolu, d'envoyer, sans delay, leurs Ambassadeurs, ou faire agir ceux qu'ils ont desia dans l'empire, de commun concert, pour menager, en leur nom & par leur entremise, vn bon & prompt Accommodement, tant de tous les differents qui peuuent troubler le repos l'Empire, que de ceux qui, depuis quelques années, ont causé la guerre dans les autres parties du Nord.

102. Et d'autant que l'on appren, que non obstand l'Accommodement qui fut fait, il y a quelques année, des divisions survenues alors, entre les Cantons des Ligues de Suisse Catholiques & Protestans, il reste encor sous la cendre, des estincelles de ce feu, qui pourroit, si on ne les esteint entierement, s'enflamer, & causer de nouveaux troubles & dissentions entre ces Peuples alliez avec les deux Couronnes; les deux Seigneurs Roys ont jugé necessaire, de s'appliquer, de leur part, à la prevention de ce danger, autant qu'il sera en leur pouvoir, avant que les choses empirent: Partant, il a esté accordé & convenu entre Leurs Majestez, qu'elle envoyeront, sur ce sujet, des Ministres particuliers, chacun au Cantons de ses Alliances, (si ce n'est qu'ils jugent que ceux qu'Elles y tiennent d'ordinaire suffisent pour la fin qu'elles se proposent) avec ordre qu'apres s'estre exactement informez des Motifs & causes qui donnent lieu à la mes intelligence & des vnion de ladite Nation, ils s'amblent & travillent: vniformement & de concert à y procurer la concorde, & à faire que toutes choses y retournent à la Paix, au repos & à la Fraternité, avec laquelle lesdits Cantons avoyent accoustume de vivre par le passe: faisans entendre à leurs Superieurs la satisfaction que leurs Majestez en recevront pour l'affection qu'elles portent à leurs Estats, & combien ce & r'establissement d'vnion, leur sera agreable pour le desir qu'Elles ont de leur bien & de la tranquillité publique.

103. Les differents survenus aux Pais de Grisons, sur le fait de la Valteline, ayans, diverses fois, obligé les deux Roys & plusieurs autres Princes, de prendre les Armes; Pour éviter qu'à l'avenir, ils ne puissent alterer la bonne intelligence de Leurs Majestez, il a esté accordé, que dans six mois apres la publication du present Traité, & apres qu'on aura esté informé, de part & d'autre, de l'intention des Grisons touchant l'observation des Traitez ci devant faits, il sera convenu amiablement, entre les deux Couronnes, de tous les interests qu'elles peuvent avoir en cette affaire, & que, pour cet effet, chacun desdits Seigneurs Roys donnera pouvoir suffisant d'en traiter à l'Ambassadeur qu'il en voyera à la Cour de l'autre, apres la publication de la Paix.

104. Monsieur le Prince de Monaco sera remis, sans delay en la paisible possession de tous les biens, droits & revenus qui luy appartiennent, & dont il jouissoit avant la guerre, dans le Royaume de Naples, Duché de Milan, & autres de l'obeissance de sa Majesté Catholique: avec liberté de les aliener comme bon

me bon luy semblera, par vente, donation, ou autrement: sans qu'il puisse estre troublé ni inquieté en la joüissãce ce d'iceux pour s'estremis sous la protection de la Couronne de France ni pour quelqu'autre sujet ou pretexte que ce soit.

105. Il à esté, pareillement accorde & convenu, que sa Majesté catholique payera comptant, à la Dame Duchesse de Chevreuse, la somme de cinquante cinq mille Philippes, de dix reaux piece, qui valent cent soixante & cinq mil livres, monnoye de France, & ce pour le prix des Terres & Seigneuries de Ke:-pin & Lommersein, avec les Aydes & dependances desdites Terres que ladite Ducesse avoit acquises de sa Majesté catholique, suivant les Lettres Patentes de Sadite Majesté, du 2. Iuin 1646. desquelles Terres & Seigneuries ladite Dame a esté, de puis, depossedée par les Ministres de sa Majesté catholique, a l'occasion de la presente guerre, & Sadite Majesté en a dispo'é en faveur de Mõnsieur l'Electeur de Cologne; Et ce sera ledit payement de cinquante cinq mille Philippes, de dixreaux piece, par sad. Maj. Cathol. à ladite Dame de Chevreuseé, en deux termes, le premier dans six moins, à compter du jour & date des Présentes, & le sur plus, six mois apres, en sortes que dãs, vn an elle a receu toute la somme.

106. Tous les Prisonniers de guerre, de quelque condition & Nation qu'ils soyent, estans detenus de part & d'autre, seront mis en liberté, payans leur despence, & ce qu'ils pourroient, d'ailleurs, devoir, sans estre tenus payer aucuner rançon, si ce n'est qu'ils en ayent convenu: auquel cas, les Traitez faits avant ce jour, seront executez selon leur forme & teneur.

107. Tous autres Prisonniers & sujets desdits Seigneurs Roys, qui par la calamité des guerre, pourtoient estre detenus aux Galeres de Leurs Majestez seront promptement delivrez & mis en liberté, sans aucune longueur, pour quelque cause & occasion, que ce soit: & sans qu'on leur puisse demander aucune chose pour leur rançon, ou pour leur despence, Comme aussi seront mis en liberté, en la mesme maniere, les soldats François qui se trouveront detenus prisonniers en les places que sa Majesté catholique possede aux Costes en Affrique: sans qu'on leur puisse de mander, comme il est dit, aucune chose pour leur rançon, ou pour leur despence.

108. Moyennant l'entiere observation de tout ce dessus, il a esté convenu & accorde, que le Traité fait a Vervins, en l'an 1598. est de nous au confirmé & approucé par lesdits Plenipotentiaires, en tous ses points, comme s'il estoit inseré ici de mot à mot, & sans innover aucune chose en icelui, ni aux autres precedans, qui tous demeureront en leur entier en tout ce à quoy il n'est point derogé par ce present Traité.

109. Et pour le regard des choses contenues audit Traité de 1598. & au precedent fait en l'année 1559. qui n'ont esté executées suivant ce qui est porté par iceux, l'execution en sera faite & parachevée, en ce qui esté à executer: Et pour cet effet, seront deputez Commissaires de part & d'autre, dans deux mois, avec pouvoir suffisant pour convenir ensemble, dans le delay qui sera accordé d'vn commun consentement, toutes les choses qui resteront à executer, tant pour ce qui concerne l'interest desdits seigneurs Roys, que pour celui des Communautez & particuliers leurs sujets, qui auront a faire quelques demandes ou plaintes d'vn costé ou d'autre.

110. Les-

110. Lesdits Commissaires travailleront, aussi, en vertu de leursdits Pouvoirs à regler les limites, tant entre les Estats & pais qui ont appartenu, d'anciennetê, aux dits Seigneurs Roys, pour raison desquels il y a eu quelque contestation, qu'entre les Estats & Seign. qui doivent demeurer à chacun d'eux, par le present Traité, dans les Pais-Bas: & sera, particulierement, faite, par lesdits Commissaires, la separation des Chastellenies & autres Terres & Seigneuries qui doivent demeurer audit Seign. Roy Tres-chrestien, d'avec les autres Chastellenies, Terres & Seigneuries, qui demeurent audit Seign. Roy Catholique: en sorte qu'il ne puisse arriver, ci apres, dé contestation pour ce sujet, & que les Habitans & Sujets de part & d'autre, ne puissent estre inquietez. Et en cas qu'on ne puisse s'accorder sur le contenu au present article, & au precedant, il sera convenu d'arbitres, lesquels prendront cônoissance de tout ce qui sera demeuré indecis entre lesd. Commissaires: & les jugemens qui seront rendus par lesd. Arbitres, seront executez de part & d'autre, sans aucune longueur ni difficulté.

111. Pour la satisfaction & payement de ce qui se peut devoir de part & d'autre, pour la rançon des prisonniers de geurre, & pour les depences qu'ils onfaites durant leur prison, depuis la naissance de cette guerre, jusques au jour de la presente paix en conformité de Traitez qui ont este faits d'eschange desdits prisonniers & nommement celuy de 1646. qui se fit à Soissons, le Marquis de Castel-Rodrigo estant Gouverneur des Pais Bas, il a esté convenu & accordé, que l'on payera comptant, presentement, de part & d'autre, les depences des prisonniers qui sont des-ja sortis ou doivent sortir, en vertu de la presente Paix, sans rançon; & qu'à l'égard des autres prisonniers qui sont sortis en vertu des Traitez particuliers d'eschanges qui ont esté faits pendant la guerre, & avant ledit present Traité, il sera nommé des Commissaires de part & d'autre, un mois apres l'eschange des ratifications du present Traité, lesquels s'assembleront dans le lieu dont on conviendra, du costé de Flandres: où l'on portera, aussi les comptes, touchant les prisonniers qui ont est faits aux Royaumes de Napels & de Sicile, & leurs dependances, dans l'Estat de Milan & le Piedmont, dans la Principauté de Catalogne & Comtez de Roussillon & de cerdana, & autres endroits d'Espagne, outre ce qui regarde les Frontieres de France, avec les Pais-Bas, & les comptes estans par eux arrestez, tant de leurs depences pour leur nourriture, que pour leur rançon, en la maniere qui a esté pratiquée aux autres Traitez cette nature, celuy desdits deux Seig. Roys, qui se trouvera debiteur de l'autre, par l'arresté desdits comptes, s'oblige de payer comptant, de bonne foy & sans delay, à l'autre desd. Seigneurs Roys, les sommes d'argent dont il sera demeuré debiteur envers luy, pour les depences & rançons desdits prisonniers de guerre.

Comme il pourroit arriver que les Personnes particulieres interessées des deux costez, en la restitution des biens, dans la joüissance & proprieté desquels ils doivent r'entrer en vertu du present Traité, rencontrent, sous divers pretextes, des difficultez & de la resistance en leur r'establissement, de la part de ceux qui sont, aujourd'huy, en possession des biens, ou qu'il naisse d'autres embarras, à l'entiere execution de ce qui a esté dit cydessus, il a esté convenu & accordé, que lesdites Seigneurs Roys deputeront chacun un de leurs Ministres,

 en

en la Cour de l'autre & en d'autres en droits, s'il est nécessaire, afin, qu'entendans conjointement, au lieu où s'assambleront lesdits Ministres, les Personnes qui s'adresseront à eux, sur cette matiére, & prenans connoissance du contenu aux Articles de ce Traité, & de ce que les Parties leur présenteront, ils déclarent ensemble, de bon accord, briévement & sommairement, sans autre forme de Iustice, ce qui devra estre exécuté, donnans l'Acte & Instrument nécessaire de leur déclaration : lequel Acte devra estre accompli, sans admettre ni laisser lieu à aucune contradiction ou replique.

113. L'exécution de la présente Paix, en ce qui regarde la restitution ou remise des places que lesdits Seigneurs Roys se doivent rendre & mettre en main, restpectivement, l'vn à l'autre, ou à leurs Alliez, en vertu & en conformité de ce Traité, se fera au temps & en la maniere suivante.

114. Premierement, sans attendre l'eschange des ratifications du present Traité, afin que les Troupes qui composent l'Armée du Roy Tres-Chrestien, & les Garnisons des places qu'il tient en Italie, puissent repasser les Monts, avant que les glaces enbouchent les passages, lesdits deux Plenipotantiaires ont convenu & accordé, qu'ils se chargent de faire envoyer, incessamment, par couriers expres, les ordres de Leurs Majestez, respectivement, au Sieur Duc de Navailles, & au Sieur Comte de Fuensaldana, comme aussi, au Sieur Marquis de Caracéne, pour ce qui le regarde, pour faire, le trentiéme jour du present mois de Novembre, les restitutions suivantes, à sçavoir : Seront, ledit jour, renduës par le Seigneur Roy Tres-Chrestien, à sa Majesté Catholique, les places de Valence sur le Pô, & de Mortare, dans l'Estat de Milan. Comme pareillement, le mesme jour 30 Novembre, seront rendües, par le Seigneur Roy Catholique, à M. le Duc de Savoye, la place & Citadelle de Verseil, dans le Piedmont : & du costé des Païs-Bas, la place du Castelet, à sa Majesté Tres-Chrestienne : Lesdits Seigneurs Plenipotentiaires ayans pris sur eux, en vertu des ordres particuliers qu'ils ont eu de Leurs Majestez sur ce sujet, la ponctuelle exécution de cet Article, avant, comme il est dit, l'eschange des ratifications du présent Traité.

115. L'eschange des ratifications ayant esté faite dans le jour qui sera dit ci apres, le 27 jour de Decembre de la présente année, seront, par ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, rendües à sa Majesté Catholique, les places d'Oudenarde, Marville, Ménéne & Comine sur la Lis, Dixmude & Furne, avec les Postes de la Fintelle & de la Quenoque: Comme, pareillement, le mesme jour 27. Decembre, seront, par ledit Seigneurs Roy Catholique, rendües à sa Majesté Tres-Chrestienne, les places de Rocroy & de Linchamp.

116. Huit jours apres, qui sera le 4 Ianuier, de l'année prochaine 1660. seront rendües par ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, à sa Majesté Catholique, les places d'Ypre, la Bassée, Berg Saint Vinox, & son Fort Royal, & tous les Postes, villes Forts & chastaux, que les Armes de France ont occupez dans le Principat de Catalogne, à la réserve de Roses, Fort de la Trinité & Cap-de-Quiers : Comme, pareillement, le mesme jour 4 Ianuier, seront, par ledit Seigneur Roy Catholique, rendues & mises entre les mains, & au pouvoir de sa Majesté Tres-Chrestienne, les places de Hesdin, Philippeville & Marienbourg.

117. Apres

117. Apres que Monsieur le Prince de Condé aura rendu ses respects au Roy Tres-Chrestien, son Souverain Seigneur, & esté r'establi en l'honneur de ses bonnes-graces, les places d'Avennes & de Iulliers, seront, par ledit Seigneur Roy Catholique, remises entre les mains & au pouvoir de sa Majesté Tres-Chrestienne, & de Monsieur le Duc de Neubourg: Et, le mesme jour, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien restitüera à sa Majesté Catholique, le, Postes, villes, Forts & chasteaux, que la France a occupez en la Comté de Bourgogne, en la maniére & au temps que Leursdites Majestez en ont plus particuliérement convenu.

118. Présupposé & à condition que lesdits Commissaires, qui auront esté députez pour déclarer les lieux qui devront appartenir à chacun desdits Seigneurs Roys, dans les Comtez & Viguéries de Conflans & de Cerdana, auront auparavant convenu, & fait, de commun accord, la déclaration qui doit regler à l'avenir, les limites des deux Royaumes: comme aussi, que toutes les restitutions ci-dessus dites, auront esté punctüellemunt accomplies, sa Majesté Tres-Chrestienne, le 5. May de l'année prochaine 1660. restitüera à sa Majesté Catholique, les places & Ports de Roses, Fort de la Trinité, & Cap-de-Quiers, aux conditions plus particuliérement accordées entre Leurs Majestez.

119. Il a esté, pareillement, accordé & convenu, que dans l'eschange qui sera fait de la Bassée & de Berg-Saint Vinox, & son Fort Royal; avec Philippeville & Marienbourg, il sera laissé dans lesdites places, autant d'Artillerie, tant en nombre que de mesme poids & calibre, dans les vnes que dans les autres: comme aussi, autant de munitions de guerre, de toutes sortes, & de bouche, dont les Commissaires députez de part & d'autre, conviendront de bonne foy, & le feront exécuter: de maniére, que ce qui se trouvera de plus dans les vnes que daus les autres, pourra estre tiré desdites places, & transporté allieurs, ou bon semblera à celuy desdits Seigneurs Roys, à qui cette plus grande quantité de choses susdites se trouvera appartenir.

120. Leursdites Majestez ont, pareillement, convenu, accordé, résolu & promis sur leur foy & parole Royale, d'envoyer, chacun de sa part, leurs ordres aux Generaux de leurs Armées, ou Gouverneurs de leurs Armes & Païs, afin qu'ils tiennent la main à l'exécution desdites restitutions respectives, de places, aux jours certains qui ont esté ci-dessus préfix, concertans ensemble de bonne foy, les moyens, & toutes autres choses qui peuvent regarder la fidelle exécution de ce qui a esté promis & arresté entre Leursdites Majestez, en la maniere & au temps qui a esté dit.

121. Monsieur le Duc Charles de Lorraine, acceptant, pour ce qui le regarde, la présente Paix, aux conditions ci-dessus stipulées entre lesdits Seigneurs Roys, & non autrement, sa Majesté Tres-Chrestienne r'establira dans quatte mois, à compter du jour de l'eschange des ratifications du présent à Traité, ledit Sieur Duc dans les Estats, Païs, & places qu'il a esté dit ci-dessus: à la réserve de ce qui doit demeurer à sa Majesté Tres-Chrestienne, en propre & souveraineté, par ledit présent Traité: Bien entendu, que ledit Sieur Duc, avant ce r'establissement, outre son acceptation des conditions qui le regardent en la présente Paix, aura fourni à sa Majesté Tres Chrestienne, & à sa satis-

satisfaction, tous les divers Actes & obligations, qu'il doit lui remettre en main, en conformité de ce Traité, en la maniére qu'il a esté spécifié & stipulé ci-dessus.

122. Outre Messieurs les Ducs de Savoye, le Duc de Modéne, & le Prince de Monaco, lesquels, comme Alliez de la France, sont principaux Contractans en ce Traité. ainsi qu'il est porté ci-dessus, en cette Paix & Alliance, de commun accord & consentement desdits Seigneurs Roys Tres-Chrestien & Catholique, seront compris, si compris, y veulent estre, de la part de sa Majesté Tres-Chrestienne, Premiérement, Nostre Saint Pére le Pape, le Saint Siége Apostolique, Messieurs les Electeurs, & autres Princes de l'Empire, Alliez & Confédérez avec sa Majesté, pour la manutention de la Paix de Munster: à sçavoir, Messieurs les trois Electeurs de Mayence, de Cologne, & Comte Palatin du Rhin, le Duc de Newborg, les Ducs Auguste Christian, Louis & George Guillaume de Brunswic & de Lunebourg, le Landgrave de Hesse-Cassel, & le Landgrave de Darmstat, le Duc & Seigneurie de Venise, & les treize Cantons des Ligues Suisses, & leurs Alliez & Confédérez, & tous autres Roys, Potentats, Princes & Estats, villes & Personnes particuliéres, à qui sa Majesté Tres-Chrestienne, sur la décente réquisition qu'ils luy en feront, accordera de sa part d'estre compris en ce Traité, & les nommera, dans vn an depuis la publication de la Paix, à sa Majesté Catholique, par declaration particuliére, pour joüir du bénéfice de ladite Paix, tant les ci-dessus nommez que les autres qui seront par Elle nommez dans ledit temps: Leurs Majestez donnans leurs Lettres déclaratoires & obligatoires, en tel cas requises, respectivement, le tout avec déclaration expresse, que ledit Seign. Roy Catholique ne pourra, directement ni indirectement, travailler, par soy ou par autres, aucun de ceux, qui de la part dudit Seigneur Roy Tres-Chrestien, ont ci-dessus esté, ou seront ci-apres, compris par déclaration particuliére: & que si ledit Seigneur Roy Catholique prétend aucune chose à l'endroit d'eux, il les pourra seulement poursuivre par droit, devant les Iuges compétans & non par la force, en maniére que ce soit,

122. Et de la part dudit Seigneur Roy catholique, seront compris en ce Traité, si compris y veulent estre, Nostre Saint Pere le Pape, le Saint Siége Apostolique, l'Empéreur des Romains, tous les Archiducs d'Austriche, & tous les Roys, Princes, Républiques, Estats & particuliéres Personnes, qui, comme Alliez de cette Couronne, furent nommez en la Paix faite à Vervins, en l'année 1598. & qui se seront conservez & se conservent aujourd'huy en son Alliance: ausquels s'adjoustent maintenant, les Provinces-Vnies des Pais-Bas, & le Duc de Guastalé: Comme aussi, seront compris tous les autres, que de commun consentement desdits Seigneurs Roys, l'on voudra nommer dans vn an depuis la publication du présent Traité: ausquels, comme aussi ceux ci-dessus nommez, s'ils le veulent en particulier, seront données des Lettres de nomination, obligatoires respectivement, pour joüir du benefice de cette Paix, & avec expresse déclaration, que ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien ne pourra directement, ni indirectement, par soy ou par autre, travailler aucun d'eux, & que s'il prétend quelque chose contr'eux, il les pourra seulement

ment poursuivre par droit, devant des Iuges competans, & non par la force.

124. Et pour plus grande seurté de ce Traité de Paix, & de tous les Points & Articles y contenus, sera ledit Traité publié, vérifié & enrégistré en la Cour de Parlement de Paris, & en tous autres Parlemens du Royaume de France & Chambre des Comtes dudit Paris: Comme, semblablement, sera ledit Traité vérifié, publié & enrégistré, tant au Grand Conseil & autre Conseils, & Chambre des Comptes dudit Seigneur Roy Catholique aux Païs Bas. qu'aux autres Conseils des Couronnes de Castille & d'Aragon, le tout suivant & en la forme conteduë au Traité de Vervins, de l'an 1598, dont seront baillez les Expeditions de part & d'autre, dans trois mois apres la publication du présent Traité.

Lesquels Points & Articles ci-dessus énoncez, ensemble tout le contenu en chacun d'iceux, ont esté traitez, accordez, passez & stipulez entre les susdits Plenipotentiaires desdits Seigneurs Roys Tres-Chrestien & Catholique, au nom de Leurs Majestez: Lesquels Plenipotentiaires, en vertu de leurs Pouvoirs, dont les Copis sont inserées au bas du présent Traité, ont promis & promettent, sous l'obligation de tous & chacun les biens & Estats présens & à venir des Roys leurs Maistres, qu'ils seront par Leurs Majestez inviolablement observez & accomplis, & de leur faire ratifier purement & simplement, sans y rien adjouster, & d'en bailler & délivrer réciproquement, l'un à l'autre, Lettres authentiques & scellées, où tout le present Traitté sera inseré de mot à autre, & ce dans trente jours, du jour & date des Présentes, & plustost si faire se peut. En outre, ont promis & promettent lesdits Plenipotentiaires, ausdits noms, que lesdites Lettres de ratification estans échangées & fournies, ledit Seigneur Roy Tres-Chrestien, le plustost qu'il se pourra, & en présence de telle Personne ou Personnes qu'il plaira audit Seigneur Roy Catholique députer, jurera solennellement sur la Croix, Saints Evangiles, Canons de la Messe, & sur son honneur, d'observer & accomplir plainement, réellement & de bonne foy, tout le contenu aux Articles du présent Traité: Et le semblable sera fait aussi, le plustost qu'il sera possible, par ledit Seigneur Roy Catholique, en présence de telle Personne ou Personnes qu'il plaira audit Seigneur Roy Tres-Chrestien députer. Eu tesmoin desquelles choses, lesdits Plenipotenttaires ont souscrit le présent Traité, de leurs noms, & fait apposer le cachet de leurs Armes.

Fait dans l'Isle appellée des Faisans, scituée dans la riviére de Bidassoa, à demie lieüe du bourg d'Andaye, en la Province de Guienne, & autant d'Irum, Province de Guipuscôa, dans la Maison bastie en ladite Isle, pour le présent Traité. le 7 Novembre 1659. Signé, le Cardinal Mazarini, Dom Loüys Mendez de Haro.

NOus, ayans le Traité susdit agréable, en tous & chacun les Points & Articles qui y sont contenus & déclarez, avons iceux, tant pour Nous que pour nos Héritiers, Successeurs, Royaumes, Païs, Terres, Seigneuries & Sujets, accepté, approuvé, ratifié & confirmé, acceptons, approuvons, rati-

ratifions & confirmons, & le tout promettons, en foy & parole de Roy, sous l'obligation & hypotéque de tous & chacun nos biens présens & à venir, garder, observer, & entretenir inviolablement, sans jamais aller ni venir au contraire, directement ou indirectement, en quelque sorte & maniere que ce soit: En tesmoin de quoy, nous avons signé ces Presentes de nostre main, & à icelles fait mettre & apposer nostre scel: Donné à Toulouze le vingt-quatriéme Novembre, l'an de Grace mil six cent cinquante neuf, & de nostre Régne, le dix-sept.

Hier volcht nu het Tractaet van Houwelijck tusschen den Koninck van Vranckrijck ende de Infante van Spaigne.

LOuys, by der Gratie Godts, Koninck van Vranckrijck ende van Navarre: Aen al die dese tegenwoordige Brieven sullen sien. Saluyt: Terwijl het sulcks is, dat het Contract van Houwelick, tusschen ons, ende de Sereniss. Infante van Spaingen, Dona Maria Teresa, outste Dochter van onsen seer waerden ende seer beminden Oom, den Koninck van Spaengien, Don Philippus de *vierden* van dien naem, heeft gesloten, gearresteert, ende geteeckent geweest, door onsen seer lieven ende beminden Neef den Cardinael *Mazariny*, van onsent wegen: Ende den Heer Don *Louys Mendez de Haro* wegens den ghemelden Koninck van Spaengien, den *sevenden* dach Novembris, in 't Eylant genaemt *des Faisans*, in de Reviere van Bidassoa, op de grensen van de twee Koninckrijcken van Vranckrijck ende Spaengien, uyt krachte van haere vollemachten, ende commissien, door het laetste artyckel van 't selfde Tractaet, onsen voor ghementioneerden Cosyn ende Kardinael Masariny, in onsen naem belooft ende gestipuleert hebbende, te doen turneren onse Brieven van Ratificatie in forme, ende maniere gheaccoustumeert, ende de selve binnen *dertich* dagen te doen overleveren, met de derogatien ende te niet doeninge van alle ende yeder Wetten, costuymen ende dispositien, die in contrarie soude wesen van het Tractaet, daer van den inhouden volcht:

IN den Naem van de alderheylichste Drievuldigheyt, *Vader, Soon*, ende *Heyligen Geest*, drie personen in eenen waerachtigen Godt, tot sijnder eere ende glorie, ende ten goede deser Koninckrijcken; het sy kennelijck aen al die dese tegenwoordige Brieven ende Accoort van Houwelijck sullen sien: dat alsoo in 't Eylandt genaemt *des Faisans*, ghelegen in de Reviere van *Bidasson*, een half myle van de Vlecke *Andaye*, Provintie van *Guyenne*, en soo verre van de Stadt *Yrum*, in de Provintie van *Guypuscoa*, ende in 't huys 't welck dit Iaer in 't gemelde Eylandt getimmert is geweest, om aldaer te handelen van Vreede tusschen haer Alder-christelijckste ende Catholijcke Majesteyten, heden den *sevenden* van de Maent *November* van 't Iaer 't welckmen reeckent 't sedert de geboorte Jesu Christi onses Heer ende Salichmaeckers *sesthienhondert negen en vijftich*, voor my *Pedro Coloma*, Ridder van de Ordre van *S. Iaques*, Heer van de Steden van *Chozaz*, van *Cavalos* ende van *Yunchillers*, van den Raedt van Indien, Secretaris van Staet, Schryver ende Notaris van de Catholijcke Koninckl. Majest. hebben

hen gecompareert, den Heer eminenten Heer *Messire Iules Mazarini*, Cardinael van de Heyl. Roomsche Kerck, Hartoch van *Mayene*, Hooft van alle de Raden, van den seer hoogen, seer Excellente, en seer machtigen Prince *Louys de veertienden*, by der gratie Godts, Alder-christelijckste Koninck van Vranckrijck ende Navarre, uyt krachte van Volmacht, die hy heeft van sijn Alder-christelijckste Majesteyt, gheschreven in de Françoyse Tale, gheteeckent van sijn Koninckclijcke handt, ende gezegelt met sijnen Koninckl. Zegel, gecontrezegelt door sijnen Secretaris van Staet, den Heer de *Lomellini*, ghegeven tot Parys op den *een en twintichsten* dach van *Iunij sestienhondert negen en vijftich*, welcke Volmacht in myn handen gebleven is, ende daer van de copye geinserreert sal worden, t'eynde de tegenwoordige ter eender, ende van d'ander zijde, den seer Excellenten Heer *Don Louys Mendez de Haro* ende *Gusman*, Marquis van *Carpio*, Graef Hartoch van *Olyvares*, eeuwich Gouverneur van de Koninckl. Paleysen, ende van 't Arsenael van *Sivilien*, eeuwich Groot-Cancellier van de Indien, van den Raet van Staten van sijn Cathol. Majest. Groot-Commandeur van de Ordre van Alcantara, Edelman van de Camer syns Majesteyts, ende sijnen Grooten Stalmeester. Ende in den naem van den seer Hoogen, seer Excellensen en seer machtigen Prince *Philippus de IV.* by der gratie Godts Koninck van *Castilien*, *Leon*, *Arragon*, van de twee *Sicilien*, *van Ierusalem*, *van Portugael*, *van Navarre*, ende van de *Indien &c.* Artz-Hartoch van *Oostenrijck*, Hartoch van *Bourgongien*, *van Brabant ende van Milanen*, Graef van *Hasburg*, van *Vlaenderen*, ende van *Tirol &c.* Ende in virtute van de Volmacht die hy van sijnen Catholijcke Majesteyt heeft, by Acte van sijn Koninckclijcke handt geteeckent, gezegelt met sijnen Koninckclijcke Zegel, en getegenzegelt door *Don Ferdinand de Fonseca, Ruiz de Contreras*, sijnen Secretaris van Staet; Gedaen binnen *Madrid den vijfden dach van Iuly*, des tegenwoordigen Iaers; Als den Koninck, Vader ende wettigen Administrateur van de Sereniss. Infante, Vrouw *Maria Terese*, sijne outste Dochter, en van de Majesteyt van de overleden Koningin Elisabeth, syne wettige getrouwde: Ende den gementioneerden Heer Cardinael *Mazarini*, in den naem van sijn Alder-Christelijcxste Majesteyt. Ende den Marquis Graef van *Olivarez*, in den naem van sijn Cathol. Majesteyt, gebruyckende van hare bovenschreven Volmachten. Hebben gesecht ende verklaert, dat hunne Meesters, als Alder-christelijckste ende Catholijcke Koningen, die seer ter herten hebben, het welvaren haers Koninckrijcken, ende de affirmatie van den Vreede, die sich huyden tusschen beyde Kroonen stabileert, desirerende ende begerende dat de geduyrsaemheyt niet alleenlijck extendere ende uytspreyde aen de gheduyrsaemheyt van 't leven van beyde hare Majesteyten, maer passere met de selvige vastigheyt, hare Successeurs ende Descendenten, ende oordelende dat den alder-efficacieusten ende bequaemsten middel, om te komen tot dit heylich eynde, is, hare Alliantien vaster te knoopen ende naerder te verbinden, door het goet werck eens Houwelijcks, hare Majesteyten met de genade, ende tot dienste Godts, hebben getracteert ende gheaccordeert, de Espousalien ende Houwelijck van sijne Majesteyt den alder-christelijckste Koninck, met de Serenissime Infante Vrouw *Maria Therese*, out Dochter van sijne Majesteyt den Cathol. Koninck: Ten eynde om te meer te confirmeren door desen nieuwen bandt, de

de liefde, vrientschap, ende de Unie dieder is, en die men tusschen hare gemelde Majeysten desireert te conserveren. Ende ten dien effecte, de voorgemelde Heeren Plenipotentiarisen in den bovenschreven naem, hebben ghetracteert ende geaccordeert de artyckelen die hier na volgen.

Dat met de gratie ende bedictie Godes, preallabelijck geobtineert de dispensatie sijns Heyligheyts, uyt oorsaecke van de proximiteyt, nabloet-Verwantschap, ende consanguiniteyt die daer is tusschen den alder-christelijckften Koninck, ende de Serenissime Infante, dat sy doen celebreren, hare Espousalien ende Houwelijck, door het tegenwoordich woordt, naer de wyse en solemniteyt, door de Heylige Canons, ende constitutien van de Catholijcke, Apostolijcke ende Roomsche Kercke voor geschreven ende geprescribeert; ende dese gemelde Espousalien ende Houwelijck sullen geschieden, in 't Hof van sijn Catholijcke Majesteyt, waer het selve wesen sal met de Serenissime Infante, *Dame Maria Therese*, en sulcx in krachte van de volle macht, ende Commissie van den alder-Christelijckften Koninck, die 't selfde in persoon ratificeren, ende accompliceren sal, wanneer de Sereniss. Infante *Dame Maria Therese*; ende de sulcx in krachte van de volle macht ende Commissie van den alder-Christelijckften Koninck, die 't selfde in persone ratificeren en accompliceren sal, wanneeer de Serenissime Infante *Dame Maria Therese*, sal in Vranckrijck gebracht ende gearriveert zijn.

Dat sijn Cathol. Majesteyt belooft ende verobligeert blijft, te geven, en sal geven aen de Sereniss. Infante *Dame Maria Therese*, in dote ende Houwelijcksche gifte, met den Alder-Christelijckften Koninck van Vranckrijck, ende sal betalen aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, ofte aen dien volle macht ende commissie van hem sal hebben de somme van *vijfhondert duysent* goude Cronen eens, ofte der selvige rechte waerde, binnen de Stadt *Parys*. En de voorschreve somme sal op de volgende maniere betaelt werden: Een *derde*, op den tijdt van de consummatie des Houwelijcx; 't ander *derde*, ten eynde van 't Jaer, nae de selfde consummatie des Houwelijcx; ende de laetste *derde partye*, *ses* Maenden daer nae, in sulcker voegen, dat de geheele betalinge van de boven-gementioneerde somme van *vijfhondert duysent* goude Croonen eens, ofte haer rechte valeur ende waerde sal gedaen sijn binnen achtien Maenden tijdts, in de termynen ende gedeelten, diemen gespecificeert heeft.

Dat sijne Alder-Christelijckste Majesteyt sich verbint te verseeckeren, ende sal verseeckeren de Houwelijcx dote, van de Sereniss. Infante *Dame Maria Therese*, op goede, ende wel verseeckerde renten, ende op fonds gronden, ende valabel assignatien, tot contentement van sijn Catholijcke Majesteyt ofte van dien Persoon, welcke hy ten dien effecte sal nomineren, naer mate, ende proportie, van 't geene sijne Majesteyt sal hebben ontfangen, van de *vijf hondert duysent* goude Croonen eens, ofte haer juyste waerde, binnen de termynen hier boven geseyt; ende sal alsoo haest, aen sijn Cathol. Majesteyt senden de Acten van de selve Assignatien, ende consignatien van renten: ende by ghevalle van dissolutie van Houwelijck, ende dat uyt rechte, de restitutie van de houwelijckse Dote plaets heeft, sijn Hoogheyt ofte sijne Erfghenaem ende Successeurs, sullen van de revenus ende inkomsten jouisseren, waer toe monteren sullen

de

de voorschreven *vijf hondert duysent* goude Croonen eens, naer advenant van den penninck *twintich*, die betaelt sullen werden, uyt krachte van de boven geschreven assignatien.

Dat vermidts de betalinge effective aen sijn Alder-Christelijcxste Majest. gedaen, van de voorgemelde 500000. goude croonen eens, ofte haer rechte weerde, in de termijnen als hier boven is gesecht geweest, de gemelde Sereniss. Infante, sal haer voor gecontenteert houden, ende haer vergenoegen, met de bovenschreven Dote, sonder dat sy hier naermaels magh allegeren, haer eenigerhande ander recht, nochte eenige andere actie ofte pretensie te attenteren, pretenderende dat die haer toekomen, ofte mogen toekomen en andere grootere goederen, Rechten, middelen en actien, uyt recht van erffenissen en veel grooter successien, van hare catholijcke Majesteyten, haren Vader ende Moeder; nochte voor contestatie van hare persoonen, in eenige andere manieren, ofte om wat saecke ende Titul dat het zy, het sy dat sy 't wiste, ofte dat sy 't ignoreerde, wel verstaende dat van wat qualiteyt ende conditie, dat de gemelde actien en dingen hier boven zijn, sy daer van gheexcludeert moet blyven; Ende voor de effectuatie van hare Espousalien, sal sy, in goede ende behoorlijcke forme de *renunciatie* moeten doen, ende dat met alle verseeckeringen, formen ende sollemniteyten, die daer toe gerequireert ende nootsaeckelijck zijn: welcke gheseyde *renunciatie*, sy doen sal, voor dat sy getrouwt sal wesen, door het tegenwoordigh woort; dat sy soo haest naer de celebratie van het Houwelijck, sal approberen ende ratificeren, ghesamentlijck met den Alder-Christelicxsten Koninck, met de selvige formen ende sollemniteyten, die sy sal hebben gedaen, aen de bovenschreven eerste renunciatie, ja met de clausulen, die sy sullen sien te wesen de alderoorboorste, ende nootsaeckelijcxste: Tot het effect ende accomplissement van de ghemelde renunciatie, sijn Alder-Christelijcxste Majesteyt ende sijn Hoocheyt, sullen blyven, ende blyven van nu af, gelijck voor alsdan geobligeert; Ende indien dat sy niet en doen de selfde renunciatie ende Ratificatie, uyt krachte van het tegenwoordich contract, door capitulatie; de selvige bovenschreven Tractaten, renunciatie ende Ratificatie, sullen gehouden en verbonden sijn van nu tegenwoordigh, ghelijck als voor alsdan, voor wel, ende behoorlijck gedaen, gepasseert, ende ghe-octroyeert. Het welck ghescchieden sal op de autentijckste, ende efficacieuste wyse, als mogelijck sijn sal te konnen ghedaen worden, om goet en valide te wesen; te gelijck met alle de Clausulen, derogatorien, van eenige wetten, Jurisdictie, costuymen, rechten en constitutien, ten desen contrarie, ofte die verhinderen, of in 't geheele, of ten deele, de selvige renunciatien, ende ratificatien, aen de welcke ten effecte, ende validiteyt als boven, hare Alder-Christelijcxste ende catholijcke Majesteyten derogeren, ende van nu af aen sy volkomentlijck derogeren: Ende voor de approbatie ende ratificatie, welck sy doen sullen van dit tegenwoordich contract, ende capitulatie, van nu af ghelijck als dan sullen sy verstaen aen alle de hier bovenschreven exceptien, ghederogeert te hebben.

Dat voor, voor soo veel als hare Alder-Christelijcxste, en catholijcke Majesteyten sijn gekomen, ende komen om het Houwelijck te sluyten, ten eynde

om dies te meer te perpetueren ende te verseeckeren door dien knoop ende bandt, de publicque Vreede des Christenrijcx, ende tusschen hare Majesteyten de liefde ende Broederschap, dat yeder een tusschen haer verhoopt, ende tot contemplatie oock van de rechtveerdige ende wettige oorsaecken, die thoonen ende persuaderen de egaliteyt, ende over-een-kominge van 't ghemelde Houwelijck, door middel van 't welcke ende vermidts 't faveur ende gratie Godts, yeder een seer geluckige successen verhoopen kan, ten alderbesten, en tot vermeerderinge van 't Geloove ende Christelijcke Religie ten goede, ende gemeene benefitie van de Koninckrijcken, Onderdanen ende Vassalen van de twee Kroonen, als oock voor 't geene dat raeckt, ende importeert tot nut van de gemeene saecke, ende behoudenis van de selfde Kroonen, welcke soo groot ende machtich wesende, niet en konnen in een eenige, gereunieert, ende vereenicht werden, ende dat men van nu af aen de occasien van eene ghelijcke voeginge voorkome ende preveniere; Verders vermits de qualiteyt der selvige, ende andere juste redenen, ende merckelijck die van de egaliteyt, die men moet conserveren: hare Majesteyten accorderen, en arresteren door contract, ende pacta conventioneel, tusschen haerlieden, 't welck sorteren, plaets, kracht, ende vigeur, uyt de wet selfs hebben sal, ende vast blyven voor altijdt, ende altijdt in faveur van hare Koninckrijcken, ende van alle publijcque saecke der selvige; dat de Sereniss. Infante van Spaengien *Vrouw Maria Theresa*, ende de Kinderen geprocureert van de selve, 't sy Mannelijcke, 't sy Vrouwelijcke, en hare Descendenten, *eerste* ofte *tweede*, *derde* ofte *vierde*, hier naer gebooren, in wat graet sy hun mogen vinden, ja voor oyt altijdt, niet vermogen te succederen, noch sullen succederen in de Koninckrijcken, Staten, Heerlijckheden ende Dominien, die toekomen en toebehooren sullen aen sijn Catholijcke Majest. en welcke vervadt sijn onder de titulen, ende qualiteyten, gementioneert, in dese presente capitulatie, nochte in eenige in sijne andere Koninckrijcken, Staten, Heerlijckheden, Provintien, adiacente Eylanden, Fiefs, Capitaneryen, noch in de Frontieren, die sijne Catholijcke Majesteyt tegenwoordich possedeert, ofte die hem toebehooren, ofte mogen komen toe te behooren, so binnen, als buyten het Koninckrijck van Spangien; en dat in toekomende sijn voorschreven Cathol. Maj. ofte sijne Successeurs sullen hebben, sullen posséderen, ende haerlieden sullen toekomen, nochte in alle die daer in vervat zijn, ofte van de selvige dependeren, nochte selfs in al die, welcke hier naermaels, in wat tijdt dat het sy 't selve Koninckrijck ende Dominien, soude mogen verkrygen ofte daer toe aenwassen, ende toegevoecht worden, ofte die het selfde soude mogen weder tot sich trecken, ofte die daer toe door devolutie soude mogen vervallen, ofte door eenige anderen tytel, rechten ofte reden als soude konnen, ende mogen wesen, ende schoon dat sulcx ware gedurende het leven van de gemelde Sereniss. Infante *Dame Maria Theresa*, ofte nae haer doodt, ende in die van wie het sy van hare Descendenten, *eerste*, *tweede*, *derde* ofte *leste* gebooren, dat het cas ofte het *casus* door de welcke, ofte van 't recht, ofte door de Wetten ende Coustuymen, van de selfde Koninckrijcken, Staten ende Dominien, 't sy door dispositien van tytulen, door de welcke sy mogen succederen, ofte gepretendeerde te komen succederen, in de selfde Koninckrijcken, Staten

ten

ten ofte Dominien, haer behoorden toe te komen: De fuccessie in al 't selvige gemelde cas, van nu af de voorsz. *Dame Maria Therese* Infante secht, en verklaert, te zijn, ende te wesen wel ende behoorlijck gheexcludeert, als mede alle haere Kinderen ende Descendenten, Mannelijck ofte Vrouwelijck, schoon dat sy mochten ofte wilden seggen ende pretenderen, dat in hare personen niet en liepen, noch de selfde redenen van de publicque saecke niet en konden ofte en mochten geconsidereert werden, noch andere waer op de bovengeschreven exclusie haer mocht fonderen, of dat sy wilden alligeren: ('t welck Godt niet believe) dat de successie van den Catholijcken Koninck, ofte van sijne Sereniss. Princen ende Infanten, ende ten overvloede de mannelijcke die hy heeft, ende die hy voor sijne wettige Successeurs mocht hebben, hadde gemanqueert ende ontbroocken, door dien dat gelijck ghesecht is gheweest, in geen anderen cas, noch in eeniger tijdt, nochte in eeniger manieren, als soude konnen geschieden, noch sy, noch sylieden, haer Erfgenamen ende hare Descendenten niets en hebben te succederen, noch pretenderen te mogen succederen, niet tegenstaende alle Wetten, Costuymen, Ordonnantien ende dispositien uyt krachte van de welcke men ghesuccedeert heeft, in alle de gheseyde Koninckrijcken, Staten ende Heerlijckheden: Ende on-aenghesien oock alle de Wetten ende Costuymen van de Fransche Croon, de welcke in nadele, ende prejuditie van de Successeurs der selvige, tegens dese exclusie ende uytsluytinge haer opposeren, oock soo wel tegenwoordich als in toekomende tijden, ende in *casus* die de gemelde successien lange gedifftereert hebben: Aen alle gemelde consideratien, te gelijck ende aen yder in 't particulier van die hare voorsz. Majesteyten derogeren, in 't geene dat sy contrarieren, ofte den inhouden deses Contracts empesceren ende beletten, ofte het accomplissement ende executie des selfs: Ende dat voor de approbatie ende Ratificatie van dese presente capitulatie, derogeren sy daer aen, ende houden die voor ghederogeert: Begeren ende verstaen dat de Sereniss. Infante ende de Descendenten der selvige, in toekomende sullen blyven, ende voor altijdt geseclu deert, om te mogen succederen t'eeniger tijdt, nochte in eenigerhande cas, in de Staten van de Landen van Vlaenderen, Graefschap van Bourgongien ende van Charalois, haerlieder appertenantien ende dependenten. Insgelijx verklaren seer expressélijck, dat ingevalle dat de Sereniss. Infante, Weduwe bleef ('t welck Godt niet believe) sonder Kinderen van dit Houwelijck, dat sy vry ende lieber van de voorgemelde exclusie sal blyven; ende dienvolgens ghedeclareerde persone, capabel van hare Rechten, en vermach te succederen in al 't geene dat haer soude mogen toekomen ofte versterven, in twee dingen alleenlijck: *d'Een*, soo sy Weduwe bleef van dit Houwelijck sonder Kinderen, en in Spaengien quam: *d'Ander*, soo door reden van Staet, voor het gemeene beste en voor rechtvaerdige consideratien, sy hertrouwde, door begeren van den Catholijcke Koninck haren Vader, ofte Prince haren Broeder: In welcke twee dingen, sal sy capabel ende habil blyven, om te mogen succederen ende erven.

Dat de Sereniss. *Dame Maria Therese*, al eer het Houwelijck te celebreren, met woorden van nu af aen, gheven, beloven, ende haer gheschrift octroyeren sal, door 't welcke sy sal obligeren, soo voor sich selfs als voor hare Successeurs Erfgenamen,

genamen, aen het accomplissement ende observantie van al 't geene dat boven van hare exclusie gesecht is, en van die van hare Descendenten, sal alles approberen, nae, ende gelijck 't selvige in dese tegenwoordige capitulatie ver vat is, met de clausulen ende nootsaeckelijcke ende gerequireerde be-eedingen, ende daer in insererende de boven-ghemelde Obligatie ende Ratificatie, die sijn Hoogheyt sal gegeven ende gemaeckt hebben tot de tegenwoordige capitulatie, soo sal sy een ander diergelijcke maecken gesamentlijck, ende met den Alder-Christelijckften Koninck, soo haest als sy sal gepouseert ende ghetrouwt zijn, de welcke in 't Parlement van Parys sal geenregistreert zijn, naer de gewoonlijcke forme ende wyse, met de andere nootsaeckelijcke clausulen. Gelijck oock van wegen syn Cathol. Majesteyt hy sal doen approberen ende ratificeren, de renunciatie ende Ratificatie, in forme ende gewoonlijcke kracht, met de andere noodige clauselen; ende insghelijcx in synen Raedt van Staten doen enregistreren. Ende het sy dat de ghemelde renunciatien ende Ratificatien, ende approbatien syn gedaen, ofte niet ghedaen; van nu af, uyt krachte van dese tegenwoordige Capitulatie, ende wegens het Houwelijck dat volgen sal, ende tot contemplatie van alle de gemelde dingen, soo sullen sy gehouden syn, ende gecenseert voor wel ende behoorlijck gemaeckt, ende gheoctroyeert, en voor gepasseert ende geregistreert, in 't Parlement van Parys, door de publicatie van den Vreede in 't Koninckrijck van Vranckrijck.

Dat syn Alder-Christel. Majesteyt aen de Serenissime Infante *Dame Marie Therese* sal geven voor hare Baguen ende Juwelen, de waerde van *vijftich duysent* goude Croonen eens, de welcke met al die sy met haer sal brengen, haer sonder difficulteyt sullen toe-komen, gelijck als goederen wesende van hare Patrimonie, eygen aen haer Hoogheyt, ende aen hare Erfgenamen ende Successeurs, ofte aen die haer recht ende actie sullen hebben.

Dat syn Alder-Christel. Majesteyt wegens de oude ende loffelijcke Costuyme van Vranckrijck, sal assigneren ende constitueren aen de Sereniss. Infante *Dame Maria Theresa*, voor haer Douarie *twintich duysent* goude Croonen eens yeder Iaer, de welcke sullen wesen geassigneert op inkomsten en Landen alwaer Iustitie sal zijn; waer van de principaelste plaetse den Tytel van Hartochdom sal hebben, ende consecutivelijck tot de concurrentie van de voor gementioneerde somme van *twintich duysent* goude croonen eens yder Iaer, van welke plaetsen en Landen aldus gegeven en geassigneert, gemelde Sereniss. Infante jouisseren sal door hare handen en door hare authoriteyt, ende door die van hare Commissarisen ende Officieren, ende van de Iustitie, gelijck altijdts is gepractiseert gheweest. Verders sal aen haer behooren de provisie van alle vacerende Officien, gelijck de Koninginne van Vranckrijck geaccoustumeert hebben. Wel verstaende nochtans, dat de selvige Officien niet en mogen ghegeven werden als aen naturele Francoysen, gelijck als de administratien ende Pachten van de selfde Landen, conformelijck na de Wetten ende Costuymen van 't Coninckrijck Vranckrijck. Van welcke bovengemelde Assignatie, de selfde Sereniss. Infante *Dame Maria Therese*, in de possessie ende gebruyck sal treden soo haest als Douarie plaets sal hebben, om daer van al haer leven te jouisseren, 't sy dat Sy in Vranckrijck blyft, of dat sy ergens buyten Vranckrijck retireerde.

Dat

Dat sijn Alder-Christelijcxste Majesteyt sal geven, ende assigneren aen de Sereniss. Infante Vrouw *Maria Theresa*, voor de onkosten van haer Camer ende onderhoudinge van hare Staet, ende van haer Huys, een convenabel ende behoorlijcke somme, soodanigh als toekomt aen Vrouw en Dochter van soo groote en machtige Koningen; de selve haer assignerende in forme en maniere, gelijckmen in Vranckrijck gewoon is, assignatien voor soodanige onderhoudingen te geven.

Dat den Alder-Christelijcxsten Koninck ende de Sereniss. Infante *Dame Marie Theresa*, sullen houwelijcken ende trouwen door den Procureur, welcken den Alder-Christelijcxsten Koninck aen de Sereniss. Infante sal senden, door woort, van nu af tegenwoordigh. Dit gedaen wesende, sijn Cathol. Majest. sal de selfde doen geleyden op sijne kosten tot op de Frontieren van het Koninckrijck van Vranckrijck, met de weerdicheyt ende toerustinge, als toekomt, aen Vrouwe ende Dochter van soo groote Koningen; ende met de selfde toerustinge sal sy van den Alder-Christelijcxsten Koninck ontfangen werden.

Dat in cas dat het houwelijck dissolveerde, tusschen sijn Alder-Christelijcxste Maj. en de Sereniss. Infante *Dame Marie Theresa*, ende dat haer Hoocheyt sijn Alder-Christelijcxste Maj. overleeft: In sulcken gevalle vermach sy vryelijck wederom te keren, ende sonder eenigerhande beletsel, in 't Koninckrijck van Spangien, ende in de plaetsen, ende quartieren, die sy bequaemst buyten Vranckrijck soude verkiesen, t'allen tijden, ende soo dickwils, als haer sal goet duncken, met al haer goederen, Dote, ende Douarye, Bagagie, Iuwelen, en Kledingen, Silvere Service, en alle andere soorten van Meubelen, met hare Officiren, ende knechten haers Huys; sonder dat men voor eenige saecke, wat sulcx oock sy, ofte dieder mocht opgekomen zijn, haer eenigerhande beletsel, ende verhinderinge vermach te geven, nochte haer vertreck op te houden directelijck, ofte indirectelijck, te beletten de cognoisance, ende 't recouvrement, van haer gemelde Dote, ende Douarie, noch andere assignatien, diemen haer gegeven hadde, ofte moeste gheven. Ende ten dien effecte sijn Alder-Christelijcxste Maj. sal aen sijn Cat. Maj. voor de voorseyde Infante *Dame Maria Theresa* sijne Dochter, soodanige letteren van seureté, geven die nodich sijn sullen, geteyckent met sijn eygen hant, ende gesegelt met sijn Zegel; ende van nu af aen, gelijck als van alsdan sijn Alder-Christelijcxste Maj. sal haer de selfde verseeckeren, ende belooven, voor hem, ende voor sijne Successeurs Koningen, op trouwe, ende Koninckliick woort.

Dit Tractaet, ende Houwelijcx Concert, heeft gedaen geweest, met desseyn, om onsen heyligen Vader den Paus te bidden, gelijck van nu af aen hare Majesteyten hem supplieren, dat het hem aengenaem sy 't selvige te approberen, ende haer sijne Apostelijcke benedictie te gheven; ghelijck oock mede te approberen de Capitulatien, ende de ratificatien, die hare Majesteyten, ende haer Hoocheyt gedaen sullen hebben, ende de geschriften, ende eeden, die gedaen, gemaeckt, ende gheoctroyeert sullen werden, tot dessels accomplissement, die insererende in sijne Brieven van approbatie, ende regeringe: dat hare Alder-Christel. ende Cathol. Maj. approberen, ende ratificeren sullen, dese tegenwoordige Capitulatie, ende al 't gene dat sy vervat, sullen beloven, ende

haer verbinden, op haer trouw, ende Koninckllijck woort, de selfde te bewaren, ende onverbreeckelijck t'onderhouden: sullen ten dien effecte, hare Brevetten, ofte Brieven overleveren, in behoorlijcker wyse, niet de derogatien van yder wet, gherechticheden, ende costuymen, die ten desen souden contrarie zijn, ende aen de welcke het behoort gederogeert te werden. Welcke gemelde Brevetten, ofte Brieven van Ratificatie van het tegenwoordich gheschrift, sy respectivelijck de een de ander sullen overleveren binnen *dertich* dagen, te reeckenen, van den dagh, en date van de tegenwoordige, door middel van Ambassadeurs, ofte Ministers, die resideren in de Hoven van hare Alder-Christelijcxste, ende Catholijcke Majesteyten; met de obligatie, ende pantschap van haer trouwe, ende Koninckllijck woort, dat sy 't selvige sullen effectueren, ende bewaren, ende bevelen, ende commanderen sullen, dat 't selvige geobserveert zy, ende volkomentlijck onderhouden, sonder dat in 't gheheel, ofte ten deele, daer aen yets t'minste mancquere, en dat sy niet gaen, niet komen, nochte consenteren sullen in de contrarie van dien, directelijck nochte indirectelijck, noch in eenigerhande andere wyse; want aldus hebbent belooft, ende gestipuleert, de gemelde Heeren Plenipotentiarissen, uyt crachte van de Vollemachten, die sy van hare Majesteyten hebben. Waer toe van de zyde van Vranckrijck tegenwoordigh is geweest. Myn Heeren de Hertogen van Guise Graef van Harcourt, Groot-Stalmeester van Vranckrijck, ende Gouverneur van Elsas ende van Philipsburgh; Marescha1ck van Clerembault, Gouverneur van Berry; Hertogh van Crequy, eersten Edelman van de Camer, van den gemelden seer Alder-Christelijcxsten Koninck Baillieu van Souvré Graef van Olonne; Marquis de Vardes, Capiteyn van de hondert Switsers van de Garde sijns voorgemelde Majesteyt, Marquis van Soyecourt, Meester van de Garderobe van sijn gemelde Majesteyt de Lyonne Minister van Staet, Monsieur Courtin een van de Request-Meesters, van 't Hostel sijns voorgemelde Majesteyts: Davaux oock Request-Meester van 't selfde Hostel, ende verscheyde andere Heeren, ende Cavalliers. Ende van wegen Spangien, myn Heeren den Marquis de Montdejar Edelman van de Camer sijns Catholijcke Majesteyts, Hertogh Mazara, ende van Maqueda, Marquis de Balvazes Capiteyn Generael van de Gens-d'Armes van den Milaenschen Staet; den Licentiaet Don Ioseph Gonçalez, van den Raet, ende Camer sijns Majesteyts, ende President van sijne Finantien; Den Licentiaet Don Francisco Ramos de Mancano, van den Raet sijns ghemelden Majesteyts in 't Souvereyn van Castillien; den Baron van Bateville, van den Raet van Oorloge van sijn meergemelde Majesteyt ende synen Capiteyn Generael in de Provintie van Guipuscoa; Don Rodrigo de Mexica van den Raet van Oorloge van sijne Majesteyt ende Maistre de Camp Generael, van 't Leger van Estremadura, ende verscheyde andere Heeren ende Cavailliers. Ende de gemelde Heeren Contractanten hebbent met hare handen, ende namen onderteeckent, ende versochten my, dat ick van al dese Capitulatie, haer Copye gaf, ende van al die, welcke sullen werden getranslateert, die haer noodich souden zijn, Geteyckent den *Cardinael Masarini*, ende *Don Louis Mendez*. Gedaen, ende ghepasseert voor my Secretaris hier boven gemelt, Schryver, ende openbaer Notaris, in

't Iaer,

't Iaer, ende op den dagh als boven, Geteyckent *Pedro Coloma*, tot ghetuygenis van de waerheyt, *Pedro Coloma*, met paraphe.

Hier naer volghde in de Fransche Tale, den inhouden van de volle macht van den Cardinael Mazarin, ten effecte als boven: Gegeven te Parys den een en twintichsten dagh Juny 1659. geteyckent Louys, en lager stont par le Roy de Lomeline.

Doen volghde noch in de Spaensche Tale de volmacht van Don Louys de Haro, ten selfden effecte als boven: Gegeven te Madrid den vijfden Julio 1659. Yo El Rey, Don Ferdinando de Fonseca Ruiz de Contreras.

Item, de Ratificatie van de Alder-Christelijckste Majesteyt in de Fransche Tale, gegeven te Toulouse den vier en twintichsten November 1659. geteyckent Louys. En lager door den Koninck De Lomenie.

Item, de Ratificatie van sijn Catholijcke Majesteyt in de Castiliaensche Tale, gegeven te Madrid den tienden December 1659. Yo El Rey. Don Fernando de Fonseca Ruiz de Contreras. Con El Sello Secreto.

Verders de Commissie van de Alder-Christelijckste Majesteyt ghesonden aen den Heer Procureur Generael, ten vorenschreven effecte, ghegheven te Vincennes den een en twintichsten July 1660. En wat lager stont, de Guenegoud.

Item, 't Extract uyt de Registers van het Parlement, van den seven en twintichsten July 1660. Geteyckent, Du Tiller.

Item, Eene Ordonnantie van den Franschen Koninck, om de verificatie van het boven-gementioneert Houwelijcks-Contract te doen, den een en twintichsten July 1660. te Vincennes ghegeven, gheteyckent den Konninck de Guenegauld. En daer onder de Acte van enregistrement in de Chambre des Comptes van den sevenden Augusti 1660. geteyckent, Richer.

Item, Noch eene Ordonnantie aen den Franschen Koningh van die van 't Hof des Aydes, gegeven te Vincennes den een en twintichsten July 1660. geteeckent als vooren.

Item, Daer onder d'Acte van Publicatie en enregistrement van het ghemelde Hof des Aydes, van den derden Augusti 1660. geteeckent Molin.

Ende daer onder stont de gedane Collatie door my onderschreven Raets-Heer ende Secretaris van den Koninck, Huys en Croon van Vranckrijck, en van desselfs Finantien.

Mettet begin van dit Jaer begost de Heer Rosewinge weder aen te houden om betalingh van de restanten der onbetaelde subsidien, die sijn Koninck waren belooft gheduyrende den Engelschen Oorlogh. Immers behalven Hollandt hadden de Provintien daer in niet alles voldaen, hoewel de Koninck noch niet hadde ghepresteert alles wat by Tractaet belooft was; Maer in dese gelegentheyt, hy hadde wat noodeu.

De Poolsche Minister Pinoccy eenige tijdt hier geweest zijnde, drongh om expeditie. Hy communiceerde den negenden January de conditien van den overganck van Toorn, ghesloten op den drie en twintichsten December des

 verleden

verleden Jaers; op eerlijcke ghewoonlijcke voorwaerden. Zijn expeditie ende afscheyt wiert geresolveert den sevenden January in volgende termen.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Martis den sevenden January. 1659.

DE Heeren *Ripperda van Buyrse* ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden totte saecke van *Poolen* hebben gerapporteert, dat haer Ed. in gevolge van der selver resolutie van den *elfden December* lestleden gevisiteert ende gheexamineert de successive Propositien ende Memorien by den Heer *Pinocci* Extraordinaris Afgesante van de Coninck van *Poolen* soo ter vergaderinge van Haer Ho. Mog. als aen Commissarisen van de selve gedaen ende in geschrifte overgelevert, daer inne geremarqueert hadden de navolgende pointen van consideratie.

Eerstelijck, nademael nu eenigen tijdt gheleden in de onderhandelinge over de evacuatie van *Pruyssen* onder eene pecuniele satisfactie door de Heer Ambassadeur van Vranckrijck uyt den naem ende van wegen de Coninck van *Sweden* voorgedragen was, dat de voorsz. satisfactie sonder merckelijcke beswaernisse van de Kroon *Polen* soude kunnen werden gegeven, namentlijck ingevalle aen de Koninck van *Sweden* eenigen ophef van Tollen in de Zee toegestaen wierde over de goederen ofte uyt het Rijck van *Poolen* gevoert werdende nae 't exempel van 't geene in den Iare *negen en twintich* was ghepractiseert geweest, dat den hoochstgem. Koninck van *Poolen* daer over gaerne van de intentie van haer Ho. Mog. soude wesen geesclaircisseert, op dat Syne Majesteyt ingevalle het werck tot een besluyt van vrede mochte komen, soo veele mogelijck alles tot contentement ende nae 't interest van sijne Vrienden soude mogen dirigeren.

Ten anderen; Aengesien den hoochstgem. Koninck van *Poolen* albereyts met den Koninck van *Dennemarcken*, ende den *Keur-Vorst* van *Brandenburgh* tot defensie van hare respective Rijcken ende Landen by Tractate was verbonden, dat sijne Majesteyt oock bereyt was met haer Ho. Mog. eene *defensive Alliantie* tot conservatie van de vrye Navigatie ende Commercie op de *Oost-Zee* aen te gaen.

Ten derden; Nademael het soude konnen ghebeuren dat de Stadt van *Dansick* door belegeringe soude werden benaut, dat over sulcx sijne Majesteyt was versoeckende, dat haer Ho. Mog. in sulcken cas de voorsz. Stadt met een considerable Vloot soude gelieven te secoureren.

Ten vierden; Dat meer hoochstgem. Syne Majesteyt, geerne soude verstaen wat haer Ho. Mog. genegen soude zijn tot preservatie van den Koninck ende Rijck van *Dennemarcken* in hare tegenwoordige oppressie te contribueren, op dat hy Heere Afgesante dienthalven mede de goede meeninge van hoochstgem. Koninck van *Poolen* naerder mochte openen ende uytleggen.

Eyndtlijck ende ten *vijfden*; Aengesien wederom op nieuws, dach van by eencomste geleyt was tot *Braunsbergh*, omme aldaer naerder te handelen van Vreede tusschen *Poolen* ende *Sweden*, dat meer hoochstged. sijne Majeyt over sulcks geerne

geerne ten spoedichsten soude gheinformeert wesen, of haer Ho. Mög. in de selve Tractaten sullen ghelieven te intervenieren ende gheincludeert werden als Geconfœdereerden van sijn Majesteyt, dan of haer Ho. Mog. haer aldaer alleenlijck als Mediateurs souden ghelieven te dragen ende te laten vinden. Waer op gedelibereert zijnde, is goet ghevonden ende verstaen aen de meer gemelden Heer Afgesante op de boven geexpresseerde puncten tot antwoort midts desen toe te voegen.

Op't eerste; Dat haer Ho. Mog. ten hoochsten soude misvallen eenige nieuwe invoeringe van Tollen, ofte eenige andere beswaernissen op de *Oost-Zee*, gelijck de selve haer Ho. Mog. intentie in den Iare *ses en vijftich* abondantelijck is ghebleecken, ende dat haer Ho. Mog. over sulcx aen den Koninck ende Republick van *Polen*, geensins sullen verwachten, dat de selve daer toe hare toestemminge ofte eenige de minste occasie sullen willen geven.

Op't tweede ende *derde* der voorsz. pointen, dat haer Ho. Mog. met goede insichten tot conservatie van de vrye Navigatie ende Commercie op de *Oost-Zee*, ende specialijck tot preservatie van de Stadt van *Dantsick* op den *thienden* ende *twaelfden* Iuly des Iaers *ses en vijftich* respective, soo met de Minister van de Stadt *Dantsick* doenmaels alhier aenwesende, als met de Heere *de Bye* Resident van Syne Majesteyt hadden opgerecht ende gesslooten seeckere verbintenisse, specialijck tot verhoedinge van de nieuwe onrechtmatige belastingen op de scheepen ofte goederen nae ofte van de Stadt van *Dantsick* komende ofte vervoert werdende, sonder dat noch toe daer op de beloofde ratificatie uytgebracht waren, ende inghevalle den meergemelde Heere Afgesante sich ghequalificeert vont, omme op de voltreckinge van de voorsz. verbintenisse haer Ho. Mog. de gerequireerde satisfactie te doen hebben, dat haer Ho. Mog. in sulcken cas van hare zyde noyt in ghebreecke sullen blyven de meerghemelde Stadt van *Dantsick* van alle oppressien ende vyolentien te helpen bevryden, ende sulcx mede de Navigatien ende Commercien op 't Rijck van *Polen*, ten besten te asseecureren, met byvoeginge dat haer Ho. Mog. oordelen dat het selve fondament geleyt zijnde, vervolgens mede wederzijdts verdere intentie ende interesten seer lichtelijck bereyct ende geconsequeert sullen konnen werden.

Op't vierde point; Dat haer Ho. Mog. metter daet, ende reële preuve, so met het senden van eene considerabele Vloote Oorloch scheepen, als mede het stuyren van secoursen aen den Koninck van *Denemarcken*, oogenschynlijck betoont hebben, dat de selve sullen geresolveert zijn wegens ghemaeckte Tractaten ende Alliantien den hoochstgem. Koninck naer uytterste vermogen te libereren van de oppressien sijner vyanden, daer mede sijne Majesteyt tegenwoordich wert gedruct, ende dat haer Ho. Mog. hoopen ende vertrouwen dat de andere Geallieerden van meer hoochstgem. Koninck, door 't selve exempel, meer ende meer geanimeert sullen werden, omme haer in gelijcker wyse tot soo loffelijcken eynde nae uytterste vermogen te evertueren.

Ende wat belanght het voorgheroerde laetste point dat haer Ho. Mog. van den voortganck der by eenkomste daer inne vermelt, naerder gheadverteert ende verseeckert werdende, in geen ghebreecke sullen blyven hare Gemachtichde ofte Gemachtichden mede derwaerts te schicken met sodanige last ende

Instructie als nae ghelegentheden van tijden ende saecken tot bevorderinge van de algemeene ruste in de Oostersche Quartieren, sal wesen gerequireert.

MAR. v. STAVENISSE, vt.

Accord: met het voorsz. Register

N. RUYSCH.

Hy seyde daer op den vijf en twintichsten, als wanneer hy sijn afscheyt nam/ dat tot Toorn sijn Koningh tegen den tienden Maert een by-een-comste van sijne geallieerden ende vrienden hadde aengestelt/ om te komen tot een generale vrede / of andersints op middelen van Oorlogh te dencken. Versochte oock die van desen Staet. Klaegde dat tot noch toe van de mede geintresseerden niet als *vota & voces* waren ghekomen op de gemelde resolutie/ seyde; dat hy last hadde om oock in Engelandt te gaen. Dat hy aengaende het Tractaet in de gemelde Resolutie gheroert geen last hadde/ oock daer van noyt voor desen hadde gehoort. Voort bedanckende voor de ontfangen eer ende gunst. Hy toonde in particuliere discoursen / niet seer vernoeght te sijn: bleef noch veel dagen na sijn afscheyt / hadde een soorte van oploop ontrent sijn Huys / van Canallie/ aengehitst door eenich Laquay/ hier by hem aengenomen / ende met weynich contentement ghedimitteert / hem verwytende secrete diensten ende bestellingh van schoone Vrouwen aen hem gedaen te hebben. Entlijck wiert hem vereert een goude Kettingh / als aen de Gedeputeerde van Dantsick was geschiet. Gelijck oock soo wel de Keysersche als Deensche ende Brandenborghsche meenden dese Staet behoorde met haer nieuwe Tractaten te maecken: Self een groote personnage alhier hadde last van de Keyser om den Heer Friquet te secunderen / dat tusschen den Keyser ende desen Staet mocht worden ghehandelt / maer 't wiert dien grooten personnage afgeraden. Men soude daer door soo wel Vranckrijck als den Protector hebben te seer gealtereert/ ende men sach wel dat soo wel de Keyser als Denemerck ende Brandenburgh niet sochten als self conquesten te doen / daer aen sich desen Staet niet veel liet ghelegen zijn/ sochten echter de Sweden tot reden te brengen; gelijck eintlijck geschiede.

Die van de Admiraliteyten waren in dese Maent hier/ om te raetslaen op d'Equipage; want van de Engelsche was groot geruchte.

Haer advijs was den twee en twintichsten, dat behalven de continuatie van de twee en dertich Oorloghschepen jegenwoordich onder de Vlagge van de Heere van Wassenaer synde in den Orisont, noch ten alderspoedichsten ter occasie van 't jegenwoordige op en weder soude dienen toegerust ende extraordinaris in Zee gebracht te worden acht en veertich Capitale Oorloch-Schepen/ te monteeren van veertich tot sestich ofte meerder Stucken Canon/ mitsgaders twintich wel beseylde Fregatten te monteeren van vier en twintich tot dertich gotelingen of daer boven/ ende te mannen naer advenant / in ghevolge van de hier na geinsereerde Staet ofte Lyste/ gesterckt met tien brant-Schepen/ ende soo veel advijs Jachten/ alle in Equipage ende besorginge te verdeelen op den voet ende regel als in den Jare sestien hondert twee en vijftich de

respective

respectifve Collegien ter Admiraliteyt was geordonneert gheweest/ namentlijck by 't Collegie ter Admiraliteyt/ tot

Rotterdam *dertich* Schepen, *drie* Fregatten, *twee* Branders, *twee* a *drie* Iaghten.
Amsterdam *ses en twintich* Schepen, *acht* Fregatten, *drie* Branders, *drie* Iachten.
Zeelandt *veertien* Schepen, *drie* Fregatten, *twee* Branders, *twee* Iachten.
Noorderquartier *veertien* Schepen, *drie* Fregatten, *twee* Branders, *twee* Iachten.
Vrieslandt *dertien* Schepen, *drie* Fregatten, *een* Brander, *een* Iacht.

Te samen *tachtich* Schepen, *twintich* Fregatten, *thien* Branders, en *tien* Advys-Jachten.

Daer aen de opgemelde Collegie ter Admiraliteyt respectivelijck tot afslach souden connen strecken de Oorlogh-Schepen albereyts als vooren onder de vlagge in actie zijnde.

Doch alsoo in cas van rescontre de successen onseecker waren / dat ordere dienende ghestelt te worden tot den aenbouw van ten minsten achtien capitale scheeps-hollen/ om te dienen tot remplacement van de schaden die soude konnen vallen/ namentlijck voor het Collegie ter Admiraliteyt residerende tot

Rotterdam *drie.*
Amsterdam *ses,*
Zeelandt *drie.*
Noorder-Quartier *drie.*
Vrieslandt *drie.*

Zijnde achtien Hollen / langh hondert veertich, ofte hondert ses en veertich voeten / ende ses en dertich wijdt / wel nae advenant / ende noch drie, daer onder een van de selve Chartery / ende twee van hondert dertich voeten langh ende twee en dertich wijt / van 't opgemelde Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam / om te remplaceren het verlies van drie diergelijcke by 't selve in twee Jaren herwaerts ghelêden / daer toe mede verwesicht soude worden het geen by de hier na geinsereerde Staet is geexpresseert.

Dienvolgens wierdt dienstelijck versocht / dat haer Ho. Mog. ansiende de noodsaeckelijckheyt van de voorsz. Equipagie / oock nae proportie de middelen believen te besorgen/ buyten de welcke de selve buyten effect souden moeten blijven: ende eyndelijck dat haer Ho. Mog. considererende dat de consumtie van alle sorten van scheeps-behoeften/ ende Ammunitie van Oorloge in sodanige ghelegentheyt extraordinaris groot soude vallen / van nu af daer en boven verdacht believen te wesen sodanighen voorraet te doen inkoopen ende gereet houden/ dat na de bedige rescontres ofte gheledene schaden (des Godt verhoede) alle deselve sonder uytstel gesuppleert ende geemployeert souden konnen worden.

Staet van de Subsidien gerequireert tot verval van de boven aengeroerde lasten.

Eerstelijck / twee en dertich Scheepen onder de Vlagge alreede in employ zijnde/ voor den anderen gereeckent op hondert vijftich Matrosen ende veertich Soldaten / ende der Officieren ende Matrosen / soldye voor den anderen tegens

tegens vijftien guldens ter Maendt / komt voor yder schip te bedragen twee duysent twee hondert ende vijftich guldens/ voor de twee en dertich scheepen ter maent twee en t'seventich duysent guldens/ ende in thien maenden seven hondert twintich duysent guldens.

Het kost-gelt van de voorsz. hondert vijftich Matrosen ende veertich Soldaten/ tegens thien gulden ter maendt/op yeder schip te bedragen negenthien hondert guldens / over de twee en dertich scheepen ses duysent acht hondert guldens ter maent/ ende in thien maenden ses hondert en acht duysent guld.

Het onderhoudt van de selve scheepen in hare Equipagie / de consumptie van behoeften daer in gereeckent/ elck schip tegens vijftien hondert guldens ter maent; komt voor de twee en dertich scheepen ter maent acht en veertich duysent guldens/ ende in thien maenden vier hondert tachtich duysent guld.

De soldye van negen duysent vier hondert vijftich soo Officieren als Matrosen te employeren op de acht en t'sestich nieuws te equiperen scheepen ende fregatten/ door den anderen ghereeckent tegens vijftien guldens ter maendt/ komt te bedragen hondert een en veertich duysendt, seven hondert vijftich guldens/ ende in thien maenden veertienmael hondert vijftien duysent ende vijf hondert gulden.

Het kost-geldt van de voorsz. negen duysent vier hondert vijftich soo Officieren als Matrosen / midtsgaders van twee duysendt vier hondert tachtich Soldaten nevens de voorsz. Matrosen op de voorsz. scheepen ghebruycken/ door den anderen ghereeckent op thien guldens ter maent / komt te bedragen hondert negentien duysendt drie hondert guldens/ ende in thien maenden elf hondert drie en t'negentich duysent guldens.

De uytrustinge ende onderhoutt van de voorsz. acht en veertich groote scheepen genomen op vijftien hondert guldens ter maendt/ ende van de thien mindere schepen tegen duysent guld. komt ter maent te bedragen twee en t'negentich duysent, ende in tien maenden negen hondert en twintich duysent guld.

Noch tot den inkoop van thien Fluyt-scheepen omme tot Branders toegerust ende ghebruyckt te worden/ ghereeckent tegens thien duysent guldens yeder Fluyt-schip met haer toerustinge / komt voor de thien Fluyt-scheepen hondert duysent guldens.

Tot den inkoop van thien Galiots ende der selver toerustinge tegens vijf duysent guldens/ elck Galiot vijftich duysent guldens.

De soldyen van veertien soo Officieren als Matrosen op de Branders te gebruycken/ gereeckent tegens drie hondert en acht guldens ter maent/komt over de thien Branders te bedragen drie duysent en tachtich guldens/ ende in thien maenden dertich duysent en acht hondert guldens.

Der selver kost-geldt tegens twee hondert en thien guldens ter maent / gereeckent/ komt over de thien Branders een en twintich hondert guldens / en in thien maenden te bedragen een en twintich duysent guldens.

De soldye van acht mannen op yeder Galiot te gebruycken / gereeckent op hondert acht en dertich guldens ter maendt/ bedragen over de thien Galiots ter maent duysent drie hondert en tachtich guldens / ende in thien maenden dertien duysendt en acht hondert guldens.

Der

Der selver cost-gelt tegens hondert twintich guldens ter Maent bedraeght over de tien Galiots twaelf hondert, ende in tien Maenden twaelf duysent guldens.

Tot den aenbouw van de gedesireerde achtien capitale Schepen/ genomen elck hol met het yser-werck op vijf en veertich duysent guldens/ comt voor de achtien der selve acht hondert tien duysent guldens.

Tot Remplacement van de drie Schepen onder het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam verongeluckt door den anderen gereeckent hondert twintich duysent guldens.

Somma totalis ses millioen, acht en negentich duysent, een hondert guldens.

De Vloot van den L. Admirael van Wassenaer was niet gevictualieert als tot December, hy schreef gedurich van gebreck/ ende van siecken onder sijn Volck. Dies eyndlijck den seven en twintichsten January wiert geresolveert hem aen te schryven dat hy met de gantsche Vloote ten spoedichsten soude wederom comen/ ende de Schepen alhier/ elck onder haer destrict/ laten in lopen/ om ververscht/ gerepareert/ ende weder bequaem gemaeckt te worden. Edoch soude mogen eenige achterlaten soo hy het nodich vondt. In Coppenhagen lagen ontrent seventich Nederlandtse Coopvaerdy-Schepen; die hy mede na herwaerts soude convoyeren: in Vlecker lagen noch ontrent soo veel Deensche Schepen die uyt Yslandt ende andere ghewesten quamen ende het ghemunt hadden op Coppenhagen, de selve soude hy wederom derwaerts sien te convoyeren/ door eenige Deensche Oorloch-Schepen/ ghecombineert met eenige Nederlandtsche.

De ordinaris tijdt voor de Oostersche Schepen om uyt te lopen/ wiert beraemt op den twintichsten April eerstcomende. De Schepen uytlopende om de magere Ossen te halen plegen te werden geeximeert; maer daer van wiert nu geen mentie gemaeckt.

De Deensche ende andere Geallieerde Ministers hebben tegens de selve revocatie seer ghedoleert/ dattet groote verslaeutheyt soude veroorsaecken. Hielden aen tot sendinge van nieu secours.

Aengaende 't werck van de Zee/ hebben de Heeren van Hollandt in 't begin van Februarius geconsenteert in de Equipagie van acht en veertich Schepen; daer onder begrepen de Vloot die alreede in de Sont was/ om t'ageren soo wel in 't Westen als om Oosten.

Ende den Heer L. Admirael wiert aengeschreven dat haer Ho. Mog. op ingecomene advijsen uyt Coppenhagen in nadere deliberatie gelept hadden de opgemelde revocatie der Vloot; die niet goedt vindende; ende dat hy aldaer soude hebben te verblyven tot nader ordre ende uytslach van de selve deliberatien.

In Maert wierden tot vorderingh der Equipage na Gelderlandt gesonden de Heer van Beuningen ende van Amerongen. Haer expeditie is te sien in het volgende.

DE Staten des Vorstendoms Gelre ende Graefschaps Zutphen in behoorlijcke deliberatie gelecht hebbende het geproponeerde ende versoecke van de Heeren *Coenraet van Beuningen* Raet ende Pensionaris der Stadt *Amsterdam*, ende *Godert van Raede*, Heere van *Amerongen, Ginckel, &c.* Respective extraordinaris ende ordinaris Gedeputeerden ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. als der selver Gecommitteerden by monde uytvoerlijck ghedaen, ende by gheschrifte in substantie overgegeven, betreffende de consenten soo voor delen als tegenwoordich versocht tot de extraordinaris Equipagien ter Zee, in alles begrootet op *ses Milioenen*, gelijck sulcx by de voorsz. Propositien naerder is gededuceert, souden niet lievers wenschen als hare Ho. Mog. dienaengaende te connen geven volcomen contentement; Dan bevindende de *Petitien* met de oude maximen van Staet niet over een comende, ende ten opsichte van de Provincie de voordelen van de selve niet ofte gantsch weynich genietende, seer beswaerlijck, ja ondraeghlijck ende voor de Ingesetenen Ruineux, die soo wel in de Steden als ten platten Lande t'eenemael comen te verarmen, soo cunnen de selve niet ledich staen, voor eerst berichts gewyse te vertonen, hoe dat in voortijden den Oorloch te *Water* geen ghemeynschap ghehadt heeft met den Oorloch te *Lande*, als sijnde by de Regeringe doenmaels goetgevonden daer toe in te stellen ende te arresteren tweederhande Staten ende diversche middelen, namentlijck, de *Convoyen* ende *Licenten* tot den Oorloch te *Water*, ende de middelen van *consumptien* tot verval van de Oorloch te *Lande*, sonder dat men de selve eenichsints heeft willen vermengen, oock geen of weynich overschot van de Admiraliteyten tot subsidie van de Oorloch te *Lande* comen te laten, ja dat het eene Collegie van de Admiraliteyt te boven comen boven den Staet van Oorloge te *Water*, het andere te cort comende uyt haren overschot niet heeft willen subsidieren.

Ende de middelen van *Convoyen* ende *Licenten* niet bestant zijnde, heeft men sulcx met verhooginge van de selve of andere lasten te water ghevonden, soo verre oock, dat men de Coopvaerdye-Schepen by Placcaten heeft moeten ordonneren sich selven te monteren ende in Admiraelschappen te varen.

Sijnde by de Provincie van *Hollandt* te meermalen verclaert dat de middelen van *Convoyen* ende *Licenten cum annexis* suffisant waren, daer uyt den gheheelen Oorloch te *Water* te vervallen, als in specie in de Iare *vijftien hondert seven en tachtich* ende daer naer by meer resolutien vast gestelt is, om by de Provintie niet ofte weynich voordelen van de Commercien treckende, by het inbrengen van hare Resolutie, conform de maximen van de Staet hebben gestipuleert dat het incomen van de Admiraliteyten met der selver lasten sal worden gheesgaleert sonder de Provincien met eenige subsidien immermeer te moeyen, ghelijck in conformiteyt van dien voorts naer uytgangh van de Treves in den Iare *twee en twintich* by de Heeren Staten Generael geresolveert is, dat soo wanneer subsidien ter Zee van nooden waren, de selve tot laste van de *Coopmanschap* gestelt ende gevonden mosten worden, gelijck doenmaels op den *ses en twintichsten Marty* des Iaers *sestien hondert twee en twintich* met advis van sijn Excellentie ende de Admiraliteyten den Staet van Oorloge te water sonder belastinge van 't Landt geformeert ende gearresteert is.

Ende

Ende al hoewel des niet tegenstaende in corte Iaren herwaerts by de Provintie tot de saecken van de Zee by hoochdringende noot, als namentlijck in den Iare *acht en twintich*, *ses en dertich*, ende bysonder in den Iare *vier en veertich* op dese gelegentheyt meest passende, eenige weynige subsidien by de Provintie sijn goet gedaen die dese Provincie sulcx smerten, ende tot soodanen Staet gebracht hebben, dat het de selve seer beswaerlijck is hare ordinaris lasten te connen uytvinden ende gedragen, als moetende door de sware lichtinge van *capitalen*, ten dienste van 't gemene beste gedaen, soo veel aen Iaerlijcxe *Renten* ten naesten by uytkeren als men aen de Generaliteyt te betaelen ghewoon is gheweest.

Daer by noch komt het groot bederf door *inundatien* van de beste Landerien voor de helfte deser Provintie binnen *acht* Iaren *viermael gheinundeert* zijnde, boven de ghDeledene schaden van het verdroncken Koorn in *twee* Iaren noch Somer of Winter Coorn in de beste districten heeft connen gewonnen worden, voorts *misgewassen*, *Hagel-slach ende onweeren*, *verdrincken ende sterften van Beesten* nu verscheyden Iaren herwaerts gheleden, neffens die extraordinaris sware belastinge van *Verpondinge*, die welcke in dese Provintie swaerder als in eenige andere geheven wort, ende de platte Landen soo druckt, dat der selver verloop te bevresen staet, soo soude sich dese Lantschap van soodanige sware petitien wel met redenen connen ende mogen excuseren: Edoch geconsidereert hoe verre de Provintie verbonden zijn, in de Tractaten met den Coninck van *Denemercken* ingegaen, ende den Staet daer by is geinteresseert, soo wort geconsenteert met gevolch van de andere Provintie in de resterende versochte petitien van *vijf Millioenen* boven het consent in 't *Eerste Million*, beloovende daer op te betalen binnen den tijdt van drie Maenden *hondert en vijf en twintich duysent* guldens.

Ende voor soo veel de resterende Penningen aengaet, verclaren Ridderschap ende Stede Gesanten van het quartier van *Nimwegen* sampt de Ridderschap des *Zutphenschen* quartier, dat, blyvende de Provintie in staet, dienaengaende aen de Generaliteyt soo veel doenlijck contentement gegeven sal worden, vertrouwende ende vast stellende dat dese Provintie in 't toecomende van dusdanige petitien verschoont, de Militie deser Landen versterckt, de Frontieren met meerder Guarnisoen, vyvres, ende ammunitie van Oorloch voorsien, als mede een *Illust. Hooft over de Militie* aengestelt sal worden, dat mede de middelen van *convoyen* ende *Licenten* soodanich sullen worden ghebeneficieert verhoocht ende gecontinueert, dat daer uyt niet alleen de verseeckeringe van de Commercie ende de lasten van de Oorloch te water, maer oock het achterwesen van de Admiraliteyt gevonden sullen connen worden, ende worden de Heeren Gecommitteerden van haer Ho. Mog. voor der selver aengewende moeyten in desen bedanckt, ende met eenen versocht, daer van te willen doen goet ende favorabel rapport.

De Gecommitteerden van de Stenden des *Zutphenschen* Quartiers, als mede Ridderschap ende Stede Gesanten des *Veluwschen* Quartiers, verclaren de resterende penningen te sullen furneren soo veel moghelijck, midts dat haer Ho. Mog. soodane ordre sullen ghelieven te stellen, dat die *Militie* te Voet ende te Paert

Paert werden *versterckt*, de *Guarnisoenen in de Frontieren vermeerdert*, *Fortificatien* ende *Magasijnen* beter versorcht, ende een *Illuster Hooft* tot *Velt-Marschalck* aengheftelt; ende met dese expresse meninge dat men het incomen van de *Convoyen ende Licenten* alomme sal blyven heffen met die verhooginge als met 't *Last ende Veylgelt*, soo als die nu geheven worden, sonder die af te setten, voor ende alleer alle lasten ende schulden van de Admiraliteyten, soo als die nu sijn of namaels wesen sullen, sijn voldaen ende afgeleyt, oock het incomen van de Convoyen ende Licenten ten allen tijden in 't toecomende soodanich ghecompasseert tegens de lasten met het *benificieren* van de selve, soo met *Verpachtinge* in 't geheel, *suyveringe* van *binnenlandsche passepoorten* als andersints, dat daer uyt een *fonds* mach vergadert worden, waer uyt alle lasten ter Zee mogen gevonden worden, sonder dat de Provintie in 't toecomende met diergelijcke petitien mochten worden beswaert, ende worden de Heeren Gecommitteerden van gelijcken bedanckt voor der selver aengenomene moeyte, ende mede versocht daer van te willen doen goet ende favorabel rapport. Aldus ghedaen ter Vergaderinge van de Lantschap binnen *Nimwegen* den *vijftienden Maert* 1659. Onderstont ter Ordonnantie van haer Ed. Mog. Geteeckent *P. Singendonck*.

Men tardeerde hier met het affenden der extraordinaris deputatie/ tot dat sich de Coninck van Sweden soude hebben verclaert tot aennemingh van deses Staets mediatie: om 't welck smaeckelijck te maecken / de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers aen hem expres hadden geschreven.

In 't begin van de Maent Maert sijn oock eyntlijck uytgesonden patenten aen de veertich compagnien/ die door desen om de invallende vorst waren weder in Garnisoen geleyt: de ordre was om tegens den twintichsten Maert op het rendevous in Tessel te zijn. Die van Amsterdam waren al in 't begin van de Maent gereedt met haer vier en twintich Schepen / wordende oock veel Boopers ende diergelijck vaer-tuygh toegerust om de magere Ossen over te halen: edoch oock of wel eerst om troupen uyt Iutlandt in Funen ende Zeelandt over te voeren. Tot Hooft over de na de Sont te senden troupen wiert voorgeslagen een van de Heeren Princen van Nassauw.

De Trommel tot aenneminge van Matrosen geroert wordende/ was weynich toeloop: dies aen die van de Admiraliteyt wiert toeghestaen om ter Maent dertien tot veertien guldens te beloven/ in plaets van twaelf guldens.

De Groenlandts-vaerders wierden om die reden oock ingehouden / om te meer toe-loop te maecken aen de Oorlochs-scheepen.

Ondertusschen wiert de handelinge tot Vrede alhier geprepareert/ om door de Mediatie Fransche ende Engelsche Ministers alhier te werden bygeleyt. Den eersten April gaven bey de Ministers by Memorie te kennen last ende authorisatie te hebben ontfangen tot de gemelde Mediatie / met vermaninge om sonder tijdt verlies dat werck te beginnen.

Ondertusschen wiert de sendinge der Vlooten soo wel van hier als uyt Engelandt gevordert.

Montagu was alreede van Londen gegaen nae sijn schip de Naseby.

Tot waerneminge van den dagh tot Toorn, is van hier gesonden de Heer van

den

den Honart gecommitteerde Raedt van Hollandt. Van wegen Vrieslandt is tot de besendinge naer 't Noorden ghenomineert de Heer van Haren, nae dat het de Heer Hottinga om sijn hooge jaren hadde geexcuseert.

Alreede eenighe malen / waren hier tijdingen ende gheruchten van dat de Koninck van Sweeden hadde uytgegeven Commissien aen verscheydene/specialijck Engelsche/ om te beyrederen niet alleen op Deensche, maer oock Onderdanen ende Ingesetenen van de Vereenichde Provincien; edoch hadden noyt daer van ghehadt authentijcke bewijsen / ghelijck dan oock wel tijdinge was gheweest van Arrest ende annotatie van goederen der Inghesetenen van desen Staet; maer niet van confiscatie. Alrans hadden de Heeren van Zeelandt ingebracht ende gheexhibeert eene authentijcque coppe van eene Commissie/ die hooghstgedachte Koninck soude hebben gegeven aen een Engelsch Kaper/ waer over onder de Zeeusche Visschers groote vreese was/ datse van sodanige Kapers souden mogen worden gesurprenmeert/ ende na Gottenburg opgebracht.

Tot Amsterdam vonden haer de meeste Troupen na Denemarck ghedestineert/ werdende aldaer Tenten opgeslagen tot haer Logement.

De Heeren Guldewagen, Lampsins, ende de Vijs-Admirael de Ruyter, togen den elfden April nae Amsterdam, met veel ernstige redenen poogende/ den Raedt van de Admiraliteyt te disponeren tot het inbarqueren van de bewuste Landts-soldaten/ gedestineert tot secours nae Denemarcken, ofte dat aen de selve geduyrende haer langer verblijf buyten scheeps-boort uyt de penningen tot haer transport gefourneert / ende geaffecteert hooft voor hooft ses stuyvers daeghs aengetelt soude worden; waer op gedelibereert wesende / is de gemelde Heeren Gedeputeerden openinge gedaen van de constitutie van de Oorloch scheepen van dien ressorte / ende daer uyt aengewesen dat de ghelegentheyt der voorsz. scheepen noch niet toe en liet de voorsz. inscheepinge te doen/ ende de schaersheyt van middelen van 't Collegie / mitsgaders de consequentie / ende raeckende het aentellen van dach-gelden, als zijnde eygentlijck een saecke specterende tot voorsorge van de Heeren Raden van State, ende noch onseecker wanneer de conjunctie van de Vloote soude ghescheiden / ende het voorsz. transport van apparentie tot succes worden/ maer tegemoet ghevoert dat soo haest de voorsz. Soldaten in andere quartieren wierden ingheschcept / ende de conjunctie maer eenichsints apparent was / sulcks dat de vorderinge van de reyse voorhanden te zijn gheoordeelt soude konnen worden; dat oock dat Collegie tot het ontfangen van de selve/ binnen scheeps-boort alle noodige ordre soude stellen / ende interim de scheepen daer toe doen repareren/ ten eynde geen obstaculen souden werden gevonden.

De ghemelde Heeren Guldewagen ende Lampsins, schreeven sulcks over; haer Ho. Mog. met advijs van den Raedt/ schreven aen die van de Admiraliteyt, dat haer sulcks seer vreemt was voorgekomen/ ende datse al noch sonder eenich tijdt verlies souden hebben nae te komen / ende te presteren 't geene de ghemelde Heeren Guldewagen ende Lampsins haer in den naem haer Ho. Mog. hadden versocht / dienvolgens aen de Soldaten van 't bewuste resterende secours nae Denemarcken gedestineert voor eenigen tijdt aldaer geacribeert

riveert zijnde / uyt de noch bewuste seven en dertich duysent guldens by hun daer toe ontfangen/ alimenterende met een schellingh des daeghs / tot dat de selve effective in 's Landts scheepen van Oorloge soude sijn geembarqueert; met verseeckeringe / dat in cas / boven vermoeden / den tijdt langer mochte komen aen te loopen als ses weecken / die hier beoorens waren ghenomen ende beraemt geweest/ tot het embarqueren op het Rendevous/ende 't wachten nae weer ende windt/ ende 't transporteren ende verboeren van de voorsz. soldaten na Denemarcken de geseyde seven en dertich duysent guldens ondertusschen mochten komen te absorberen / dat haer Ho. Mog. daer toe andere prompte penningen souden doen verschaffen/des soude het meergemelde Collegie ter Admiraliteyt in 't uytreyckhen van de voorsz. schellingh des daeghs/ hebben te betrachten de meeste mesnagie van 't Landt / ende daer inne sodanige ordre stellen als sy ten dien fine bevinden souden te behooren ; ende wiert Extract van dese Resolutie gesonden aen de gemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden tegenwoordich tot Amsterdam, met versoeck dat de selve de bovenghementioneerde intentie van den Staet / met hare particuliere ende naedere goede officien ende devoyren by 't meerghemelde Collegie ter Admiraliteyt sulcks souden hebben te secondeeren / dat daer op de gedifeerde effecten volgen mochten.

De Deensche Minister Rosewinge, notificeerde sijn last ende vertreck na Engelandt ; ende is haer Ho. Mog. Ambassadeur Nieupoort aengeschreven op sijn versoeck om met hem goede correspondentie te houden ; aen den Luytenant Admirael Wassenaer, wierdt geschreven dat men hier doende was om een goede Vloot in Zee te brengen/en hem gelast soo ondertusschen een Engelsche Vloot quam in de Sondt, dat hy aen de selve soude thoonen alle beleeftheyt/ ende met terginge of provocatie geen oorsaeke geven tot eenige offensie; insonderheyt dewijle van de zijde der Engelsche diergelijcke verklaringe ende verseeckeringe was gedaen : edoch ingeval anders bevonden ende eenige hostiliteyt van de Engelsche gedaen wierdt / wiert gelast om gewelt met gewelt tegen te staen/ ende behoorlijck Soldaet ende Zeemanschap te gebruycken.

Dingsdagh den vijftienden April, is de geheele Raedt van State en corps geweest in de Vergaderingh van haer Ho. Mog. ende geresolveert dat rigoreuselijck soude worden gheschreven specialijck aen die van de Admiraliteyt tot Amsterdam, ten eynde de Militie aldaer leggende/ wierde geembarqueert op de gereede Oorloch scheepen/ die altans niet alleen Pampes, maer oock het Vlack waren gepasseert nae het Texel, op dat alsoo de vier en twintich scheepen van Amsterdam mochten ten spoedichsten van alles ghereet worden ghemaeckt ; by de andere Collegien wiert diergelijck devoyr aengewent : ondertusschen quamen veel advijsen in dat de Engelsche Vloot in Zee was / immers nae alle apparentie / soude in de Sondt zijn voor dat de Vloot van desen Staet daer soude zijn : ende ghelijckmen hoopte / jae sich verseeckerde/ dat de Protector sijn Vloot niet sondt om Denemarcken te opprimeren ; maer om beyde Koningen tot eene redelijcke vreede te brengen / soo konde men niet begrijpen dat de Vloot van desen Staet van nooden hadde om derwaerts te spoedigen/ alsoo in sulcken cas de Engelsche niet meer souden willen neutrael zijn/

zijn / ten ware de Vloot van desen Staet oock neutrael was: ende als dese Vloot soude neutrael zijn / soo was byhans aen Denemarcken ghelijcke veel offe daer was of niet.

Immers 't bleeck dat seer wiert gesien ende gereflecteert op het Engelsche werck / ende op 't geen de Engelsche Vloot aldaer soude doen / ofte wat last de Engelsche Admirael soude hebben. Ondertusschen quam de tijdt van actie aldaer weder aen / ende men was verwondert te hooren dat de Koninck van Sweeden weder vier en twintich Oorloch scheepen voor Landscroon soude gereet hebben.

De Heer Ysbrandts naer voorgaende permissie ghekomen zijnde van sijn Ambassade / deed den seventienden rapport. De Heer van den Honaert wiert aengemaent om sijn reyse nae Thoorn te spoedigen.

Nae verscheyden Conferentien tusschen Fransche, Engelsche ende Staetsche respective Ministers ende Commissarisen / is soo langh geconfereert dat eyndelijck in 't laetst van April op 't papier sijn ghebracht eenige artyckelen / die men de Noortsche Koningen soude voordragen / ende hun daer toe obligeren om tot de Vreede te komen. Van de selve artyckelen soude het Rodtschildische Tractaet sijn als een fondement; sullende alsoo worden gheprocureert de Vrede eygentlijck ende singulierlijck tusschen de twee hooghstgemelde Coningen / in sulcker voegen dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh daer in mede soude worden ghecomprehendeert / soo de selfde believde de comprehensie aen te nemen / dat is sich van de andere Geallieerde te separeren / ende sich onder de te maecken Vreede te voegen; 't welck sijn Keur-Vorstel. Doorl. soude moeten doen binnen seeckeren korten tijdt. Voorts wierdt daer in gesprooken van de vrye Navigatie door de Sondt, van de Tollen, van het Elbingsche Tractaet, van de Poolsche saecken / &c.

De Heeren soo Deensche als Brandenburchsche Ministers / thoonden haer niet al te wel te vreden met dese conferentien / pretenderende men behoorde alles / immers soo verre ende veel het Denemercken ende Brandenburch raeckte / met haer te communiceren.

Noch in 't begin van May, lagen de nae Denemarcken gedestineerde soldaten tot Amsterdam; van wegen de selve quamen hier de Colonel Alart ende de Luytenant Colonel Schimmelpenning, proponerende eenige swarigheyt bysonder aengaende de sessie in den Krijchsraedt / soo langh de soldaten binnen Scheeps-boort souden zijn / wesende geordonneert / dat de Vice Admirael Ruyter soude presideren ende de omvrage doen. Waer tegen sy seyden dat de Charge van Collonel veel gerelevee rder was / als die van een Vice Admirael; ende dat noyt Collonel by tijden des Princen van Orangien hadde willen sitten onder den President van de Crijghs-Raedt. Sy allegeerden oock dat de Engelsche Collonels binnen Scheeps-boordt waren boven den Vice Admirael; hebbende oock een Tractement van tien duysent guldens 's Jaers. Sy presenteerden echter te sullen mede gaen als Passagiers; ende in cas van ghevecht encourageren haer Soldaten na behooren. Haer Ho. Mog. bleven by haer ordre / soo veel als de Krijghs-Raedt aengingh / maer anders ende self in 't eeten aen de tafel in de Cajuyt ordonneerden / dat de Collonels souden sitten boven de Vice Admirael.

Men sont oock acte van Collonel of om te commanderen als Collonel ae n de Luytenants Collonels Mansart, ende Ladder: ende men gingh voorby andere Luytenants Collonels die onder waren als de voorgenoemde. Maer het is qualijck alle man te behagen *Ne Iupiter quidem*.

De Soldaten hadden oock sedert eenigen tijdt den gewoonlijcken Schellingh niet ontfangen/ ende die van de Admiraliteyt weygerden voor als noch de selve binnen Boort te nemen: voor dat sy gereedt waren. Edoch wiert altans seer groote vlydt aengewendt om gereedt te worden/ sijnde geen manquement als aen Matrosen. die t'sedert de tijdinge van 't arrivement der Engelsche Vloot in de Sondt nu noch afkeriger waren geworden / vresende ghelijck in de voorige Engelschen Oorlogh/ voor armen ende benen. Ende Matroos was gewent tegens de winter wederom by moer te zijn / immers niet soo langh uytte blyven/ als nu tot Coppenhagen geschiede.

Men hadde wel by openbare Placcaet absolutelijck verboden de Groenlandtsche Navigatie. Maer op secrete conditien dat echter de Schepen op den eersten May (presupponerende dat alsdan de Oorloch schepen souden volcomen sijn versien van Matrosen) souden uytgaen.

Verscheyden Matrosen die alrede Admiraliteyts dienst hadden aengenomen/ende gelt op de handt ontfangen/vernemende dat het absolupt verbot gesimuleert was/ sijn gecomen/ ende hebben het geldt aen de Admiraliteyt wederom gebracht/ gaende op de Groenlandts-vaders, als waer aen sy haer eerst hadden verhuyrt. Dies wiert gesprooken van geheel ende al te verbieden de Groenlandtsche vaert.

Aen den Coningh van Denemercken wiert onder dato den acht en twintichsten April wederom seer claer ende net geschreven/ dat men sijn Majesteyt het secours onder Godes hulp ende segen souden senden/ ende dat sijn Majesteyt sich daer toe mocht verlaten.

Edoch hoopte men noch al dat alhier soude geschieden de teyckeningh van het resultat der conferentien / die met de Fransche ende Engelsche Ministers waren gehouden.

Ende alsoo tot noch toe geen nader last was gecomen aen de Ministers van Engelandt en Vranckrijck nopende het teyckenen van het bewuste Tractaet of resultat der conferentien; soo hebben haer Ho. Mog. genomen een seer vigoreuse resolutie / van in te houden alle Coopvaerdy-Schepen/ insonderheyt de Groenlandts-vaerders, heen ende ter tijdt de Oorloghs-Vloot soude bemant sijn na behooren. Tot dien eynde sijn uytgesonden Posten na alle Zee-Havens; dat men het Roer van alle soodanige Coopvaerdy-Schepen soude afnemen.

Ende om dan effectivelijck de Oorlogs-Vloot in Zee te brengen; soo sijn gecommitteert de Heeren Gent, Swaenswijck, ende . . . . . . na de Mase, de Heeren Guldewagen, Lampsins, Kortleven, ende Groustins na Tessel, de Heeren Meerman, Backer, Stavenisse ende Velsen na Zeelandt, om de selve Vlooten te perssen; ende niet van daer te gaen / voor dat de selve in Zee souden zijn. Dit alles geschiede met seer grooten yver.

Ondertusschen verstonnmen dat nochtans oock by de Ministers wiert voorge-

voorgegeven / datse alle uyren waren verwachtende nader last. Ende wiert allesints versekert/ dat de in de Sondt leggende Engelsche Vloote geen last hadde om eenige de minste Hostiliteyt te toonen / maer simpelijck te comen om de vrede te maecken.

Dies men oock niet conde geloven dat de selve Vloote aen de Vloot van desen Staet eenige hinderinge souden doen willen; maer de selve laten passeren.

De Heeren van Gent ende andere haer Ho. Mog. Gecommitteerde gheweest sijnde tot Rotterdam ende Maeslandtsluys, sijn den derden May weder ghecomen: verhalende dat de seven aldaer gheequipeerde Schepen (van de welcke een was van de selve Charter ende grootheyt als dat van den Luytenant Admirael/ vaerdich ende seyl-rede waren: uytghenomen het defect van Matrosen of Scheeps-Volck. Waer in nu was gesuppleert door de Cooplupden of Reders der Groenlandts-vaerders, aengenomen hebbende te leveren twaelf hondert Matrosen het best van haer Volck.

De Heeren Vogelsanck ende Haren, namen haer afscheyt den vijfden May, omtrent de selve tijdt oock den Heer van den Honardt na Poolen.

De Heeren van Slingelandt ende de Hubert waren noch niet gereedt / ghelijck oock noch niet ryp waren de Haeghsche Tractaten. Anders was de last der besendinge in de volgende ghenerale termen / ende alleen aen Denemerck; maer de veranderingh van tijden / geven soo veel veranderingen in de last ende instructie/ dattet bycans onnoodich is een instructie te geven.

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, *voor de Heeren* Govert van Slingelandt, *eerste Raet Pensionaris der Stede* Dordrecht, *M.*Pieter Vogelsanck, *Pensionaris der Stadt* Amsterdam, Pieter de Hubert *Secretaris van de Edele Mogende Heeren Staten van* Zeelandt, *ende* Willem van Haren, Grietman vander Bilt, *Extraordinaris Gedeputeerden in haer Ho. Mog. Vergaderinge van wegen de Provintien van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, gedestineert omme van wegens desen Staet afgesonden te werden in qualite als Extraordinaris Gedeputeerden aen de Coninck van* Denemercken.

1. DE voorsz. Heeren Extraordinaris Gedeputeerden sullen sich ten eersten begeven naer *Denemercken*, ende vervoegen ter plaetse daer sijn Coninckllijcke Majesteyt sijne residentie hout, ende dat over soodanige wegen, als by dese circumstantie van tijden ende saecken daer toe de bequaemste sullen werden geoordeelt.

2. Tot de eerste publijcke Audientie toegelaten zijnde, sullen sy extraordinaris Gedeputeerde sijne Majesteyt in goede termen verseeckeren, niet alleen van de continuatie van haer Ho. Mog. volcomen vruntschap, maer oock van der selver sincere inclinatie ende affectie ten besten van sijne Majesteyt dessels

Koninckx familie, ende de behoudenisse ende 't welvaren van sijne Rijcken, Landen ende Onderdanen.

3. Met Verclaringe ten dien eynde, dat haer Ho. Mog. gemeynt ende geresolveert zijn, achtervolgens de alliantie van den Iare *sestien hondert negen en veertich*, ende nader ampliatie van dien in date den *twintichsten* July *sestien hondert seven en vyftich* te suppleeren het secours van militie daer by gestipuleert, als mede in gevolge van de selve Alliantien sijne Majesteyt nader by te springen, met soodanige verdere middelen van defensie, als by overweginge van de jegenwoordige hoochdringende ongelegentheden, de afweringe van de gevreesde oppressie sal geoordeelt werden te requireren.

4. Doch op dat haer Ho. Mog. by continuatie van Oorloge souden mogen weten, waer op de selve in het uytvinden der Lasten tot dese assistentie hare mesures sullen mogen nemen, sullen de voorsz. extraordinaris Gedeputeerde sich exactelijck informeren, aengaende de constitutie van de macht van sijne Majesteyt soo te water als te Lande, als mede wegens de constitutie ende ghelegentheyt van des selfts Finantien, oock op den voorraet of defecten soo van Ammunitie van Oorloch als vivres, ende in cas van defect, sonderlingh van Vivres, wat staet ende overslach aldaer gemaeckt wert, omme die successivelijck te connen consequeren, door soodanige wegen ende middelen, die eenige verseeckertheyt in sich hebben, doende aen haer Ho. Mog. van hare bevindinge in desen, getrouw ende pertinent bericht ende rescriptie.

5. Sullen vorders de voorsz. extraordinaris Gedeputeerde omsichtelijck ende door behoorlijcke Officien trachten te onderstaen, ende sich te informeren, over de Negociatien, die door andere Coningen, Republijcken, Princen, Potentaten of Staten by Hoochgemelde sijne Majesteyt of aenghesocht, of gedreven, of oock wel albereyts aengegaen ende geslooten zijn, met last, om op 't geene noch in sijn geheel is, een waeckent ooge te houden, ende die voorsorge te gebruycken, dat ist doenlijck, voor het toecomende geene soodanige Contracten, onderhandelingen ende Alliantien mogen werden geentameert, veel min tot sluyten ghebracht, dan met kennisse ende voorgaende communicatie van haer Ho. Mog.

6. Ende nadien de laeste besendinge aen sijn Majesteyt van wegens haer Ho. Mog. gedaen, is geschiet door meer Ministers, in qualiteyt als Ambassadeurs Extraordinaris, ende dat de jegenwoordige afgaet alleen in qualite van extraordinaris Gedeputeerden, sullen sy extraordinaris Gedeputeerden daer over doen een beleefde excuse, ende compliment gefundeert op redenen, reflexie hebbende tot den dienst van sijne Majesteyt ende haer Ho. Mog.

7. Wyders sullen sy extraordinaris Gedeputeerde trachten te procureren, ende daer toe alle goede Officien aenwenden, datter mach sijn een goet verstant ende oprechte confidentie tusschen de Militie van sijn Majesteyt ende die van haer Ho. Mog. ende sonderlingh tusschen de wederzijdts hooge Officieren, ende dat om het selve te beter ende krachtiger te stabilieren, de voorsz. haer Ho. Mog. Militie mach werden bejegent met goet ende bequaem tractement.

8. Werden mede sy extraordinaris Gedeputeerden by desen geauthoriseert, om

om aen de Militie van haer Ho. Mog. soo die alreede tot assistentie van sijne Majesteyt is toegesonden, ofte oock naders toegesonden soude mogen werden, in den name van haer Ho. Mog. die gerustheyt ende verseeckertheyt te geven, dat Hoochgemelte haer Ho. Mog. meninge egeensints is, of daer henen sal gaen, van de selve hare Militie te abandonneren, ofte door het doen van eenige andere Eeden, die te houden voor gedetascheert van haer Ho. Mog. Nemaer ter contrarie, dat cesserende de bewegende oorsaeck van dese assistentie, de selve gerevoceert, ende naer de diensten ende getrouwicheyt in dat employ bewesen, geestimeert sal worden.

9. Met de Ambassadeurs ende Ministers, van den Keyser, Coningen, Princen, Potentaten ende Stenden, met haer Ho. Mog. in Alliantie, vruntschap ende Neutraliteyt staende, sullen de voornoemde Heeren extraordinaris Gedeputeerden na gewoonte corresponderen, te weten, visites ontfangen ende geven, mits in alle occurrentien nae gelegentheyt houdende rangh, Sessie, ende preëminentie, desen Staet naer de Republijcke van Venetien, immediatelijck ende buyten alle controversie competerende.

10. De voornoemde Heeren Extraordinaris Gedeputeerden sullen haer nevens dese Instructie reguleren ende soecken t'effectueren alle 't geene hun by aenschryvens hier naer op de voor te vallen saecken soude mogen werden aenbevoolen.

11. Ende hare Ho. Mog. van hare aencomste tot Coppenhage of elders daer sy sijn Majesteyt souden mogen hebben aengetroffen, datelijck adverteren, oock daer naer van tijdt tot tijdt, ende met alle occasien ende gelegentheden, pertinentelijck overschryven, 't geene by haer aldaer ende in die quartieren, ingevolge van desen haren Last ende Instructie sal sijn gedaen ende verricht, ende wat hun daer op bejegent ende wedervaert.

12. Ende de secreetste saecken die dat sullen vereyschen adverteren by cijffere, daer van een sleutel gemaeckt, ende hun nevens desen behandicht sal werden, addresserende in sulcken gevalle hare brieven aen de Griffier van haer Ho. Mog. volgens der selver Resolutie van den *een en twintichsten July sestien hondert een en vijftich* op de groote Zale van 't Hof alhier genomen, daer van hun mede Extract sal werden behandicht.

13. Ende t'harer wedercomste van hare verrichtinge ende wedervaren aen haer Ho. Mog. rapport doen, ende schriftelijck verbael overleveren.

14. Van gelijcken sullen sy Heeren Extraordinaris Gedeputeerden volgens haer Ho. Mog. resolutie van den *ses en twintichsten October sestien hondert ses en vijftich* binnen den tijdt van *twee*, ende ten uytersten *drie* Maenden naer hare voorsz. t'huys compste ende gedaen rapport, hare Declaratien moeten overleveren.

15. Noch sullen sy gehouden zijn, de stucken uyt de Griffie van haer Ho. Mog. die hun onder behoorlijcke Inventaris ende Recepisse mede gegeven ofte toegesonden souden mogen worden, om sich daer van te dienen in het uytvoeren van hunnen last t'harer wedercomste hier te Lande, nevens hun voorsz. Verbael, by Intreckinge van de voorsz. Inventaris ende recepisse, behoorlijck restitueren, ende daer nevens oock onder inventaris over te leveren alle soodanige originele ende andere stucken, als sy luyden geduyrende hunne

Negotiatie becomen sullen hebben, om alsdan ter Griffie voorsz. gesoponeert te werden.

Eyntelijck sullen de ghemelte Heeren Extraordinaris Gedeputeerden punctuelijck hebben t'achtervolgen haer Ho. Mog. resolutie van den *tienden Augusti sestien hondert een en vijftich* tegens het nemen van vereeringen, Giften, gaven ofte geschencken genomen, ten welcken eynde Extract van de selve resolutie hier naer volght geinsereert.

Extract uyt 't Register der Resolutie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

Iovis den tienden *Augusti* 1651

IN deliberatie geleyt zijnde, is goetgevonden ende verstaen, &c.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de Hoochghemelde Heeren Staten Generael, in s'Gravenhage den *elfden April* 1659.

Aen den Colonel Killegreuw **wiert gegeven de volgende last.**

Instructie voor Willem Killegreuw *Colonel van een Regiment Engelsche Voet-Knechten ten dienste van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gedestineert by der selver Resolutie ende Commissie tot het commandement ende de directie over de* veertich *Compagnien van des Landts Militie gesonden werdende tot naerder secours van de Coningh van Denemarck.*

1. DEn opgemelde Colonel sal hem tegens den *twintichsten* van dese Maent Marty, volgens het aenschryven van de Heeren Raden van State, laten vinden tot *Amsterdam*, ende van daer na *Tessel*.

2. Sal tot *Amsterdam* ende in *Texel* gekomen zijnde, nevens den Colonel *Hollard* ende *Kuyck van Meteren*, ende Lt. Colonel *Wallart, Vane, Georger Lander*, ende *Louys Aquila*, ende de Sergeant Majors *Schimmelpenningh vander Oye, Iohan van Beveren*, ende *Louys Arskine*, hem addresseren aen het Collegie ter Admiraliteyt tot *Amsterdam* residerende, ende nevens de Gecommitteerde by de selve daer toe genomineert sodanige ordre stellen, dat de Soldaten van de *vier en twintich* Compagnie de welcke haer Rendevous in *Texel* voorsz. geadsigneert is, ende by Lyste aen haer Edele syn bekent gemaeckt, in goede ordre werden ingescheept inde Oorloch scheepen van 't Collegie, sal daer omtrent soo veel mogelijck syn sal, observeren dat op yeder van de voorsz. scheepen van Oorloch mogen verdeelt worden Soldaten van eene ende de selve Compagnie, ende dat de Officieren van de selve daer worden bygevoecht om die te commanderen.

3. Ende in *Texel* verwachten de Oorloch schepen die van *Harlingen* met de *acht* Compagnie van het Rendevous binnen die Stadt geadsigneert onder den Heer Colonel van *Aylva*, derwarts gelast zyn, hem te gaen rescontreren, sal tot

tot dien eynde t' elckens kennis geven aen opgemelte Colonel *Aylva* van het embarquement van syne Troupen, ende den selven soo veel doenlijck een precisen dach assigneren, om in *Texel*, 't *Vlie*, of Voorgats, malcanderen met de schepen te ontmoeten.

4. Ende datmen s' Lants Vloten by haer Ho. Mog. albereyts tot transport van dese Troupen gedestineert, hem sonder tyt-verlies, begeven na den Orisont, ende soo voorts recht op *Coppenhage*.

5. Houdende onderwegen, ende doende houden goeden ordre ende discipline onder de Soldaten inde Respective Oorlochscheepen ende Fluyten ingescheept.

6. Sal tot *Coppenhage* gecoomen zynde, hem aenstonts addresseren aen de Heer Colonel *Pichler*, ende met des selfs communicatie voorts aen de Coninck van *Dennemarck*, ofte den geenen die van wegen den Coninck het opperste gesach ofte commando binnen die Stadt sal wesen aenbevoolen.

7. Ende vervolgens onder de directie en het commandement van hem met alle de bywesende hooge ende mindere officieren ende Soldaten laten gebruycken ten dienste van de Hoochgemelte Coning, volgens de last ende ordre die van wegen den selven hen sullen gegeven worden.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoochgemelte Heeren Staten Generael in den *Hage* den *negentienden* Maert 1659.

Onaengesien de jalousie die Engelandt schepte over de Vreede die Vranckrijck soo was voortsettende met Spaengien, bleven de Heeren de Thou ende Douwningh hier correspondeerende in 't stuck der conferentien / om met de Heeren Commissarisen van desen Staet de selve conferentien te resumeren / gelijck sy de selve hebben geresumeert / om het geconcipieerde Tractaet te voltrecken ende eyndelijck te doen teeckenen; maer over weder eenige conferentien sijn gehouden / ende hoopte men eene goede uytkomst / hoewel van wegen Engelandt eenige limitatie ende elucidatie op het geconcipieerde wierdt ingebracht / noopende alle 't welck men nochtans hoopte te sullen wel convenieren.

Van wegen alle de Collegien ter Admiraliteyt, waren nu weder beschreven eenige Gecommitteerde om haer Ho. Mog. te informeren wat navale macht ofte scheepen noch meer te vinden mochten zijn in dese Landen / die tot den Oorloch konden worden gebruyckt.

De werbinge van de Matrosen door die van de Groenlantsche Compagnie gingh wel voort / 't waren meest Koorn ofte Sacke-dragers, ende andere diergelijcke / wel eer Matrosen ende varent-gesellen gheweest zijnde / ende altans stil sittende / om dat de Commertie ende Navigatie eenichsints stil stont / zijnde niet te winnen / ende dan heeft plaets per mare pauperium fugiens.

De Admiraliteyt nam yeder Matroos tegens vijftien guldens over van de selve Compagnie; maer wat de Matrosen daer en boven bedongen / dat moest de selve Compagnie aen haer been binden.

Dingsdagh den dertienden, quam hier door een Expresse met brieven uyt Engelant van den achsten deses / inhoudende merckelijcke veranderingen daer van de substantie was cedant armis togæ; immers alsoo dat Donderdagh den

eersten

eersten May nieuwe stijl/ de hooge Officieren geunieert door de beysten van veel in 't Parlement / alle de Regimenten in ende omtrent Londen hebben doen komen in de wapenen / ende de considerabelste posten wel beseten : In St. James ende daer omtrent wierden twee Regimenten ghestelt; tegen den avondt quamen aldaer de Heeren Fleetwood, Desborrouw ende Berry, als Capiteyn, Luytenant, ende Majoor Generael, om ter executie te stellen de resolutie die in den Krijchsraedt was ghenomen/ om namentlijck de Melitie te stellen onder de gemelde drie Hoofden; alwaer by haer quam d' Heer Thurloe Secretaris van State. De Heer Protector door den selven verstaen hebbende datter niet anders was te doen / heeft aen die van de Militie laten weten/ dat hy sich nae haer raedt soude voegen; ende hoewel Fleedwood was Swager van dese Protector, ende Desborrouw Swager van de Overledene, soo hebben nochtans de selve alsoo wel als de andere Militaire / ongeerne konnen sien dat sy die de drie Coninckrijcken gewonnen hadden, souden worden ghestelt onder de directie van de geene die togati waren/ ende weynich tot het conquest gedaen hadden.

De Overleden Protector was selfs mede gheweest van de Conquesteurs, ende hy hadde groote habiliteyt/ooch authoriteyt onder de Militie; maer dat konde noch by dese niet zijn.

't Was nochtans te ghelooven dat de beyde voorsz. Hoofden / zijnde Swagers van den Protector, souden soecken den selven te mainteneren by eere ende aensien/immers toonden haer alsoo vyandt van de Coninckische party als yet door desen / hebbende de selve soo wel als de Roomsgesinde ghedaen retireren twintich Engelsche mijlen buyten Londen; niet te min wat aensien of gesach konde de Protector hebben als de kracht ende executie van de Regeringh (de Militie) was by andere.

De overleden Protector sach wel dat het Politijck ende Militair moest sijn geunieert in een persoon/ende daerom was hy afgeweecken van de Poliarchique maximen / ende hadde sich met de Monarchale macht laten accingeren/ als wel siende dat de veel hoofdigheyt soude twist ende seditie produceren; zijnde al over langh geprofeteert dat de Koninck soude weder in 't Rijck gaen door de poorte van oneenigheyt, die scheen te sullen worden gheerigeert/wanneer niet de politijcque ende militaire macht was onder een Hooft.

Maer dit ergerde verscheyden / jae de hertelijckste Vrienden van den Protector, namentlijck de Independenten, de welcke altijdt gesustineert ende gepreeckt hadden/ dat de Regeringh geen ander Hooft moest hebben als onsen Salichmaecker Christus, ende dat men au reste moest hebben/ende houden eene Republijcke ofte Poliarchie. Ende daerom wiert nu meest ghesprooken van het vijf-jarich Parlement te herstellen/ 't welck door het Protectorschap wiert gedissolveert.

De Heeren Meerman ende andere uyt Zeelandt ghekomene Heeren / rapporteerden dat alrede Woensdagh den veertienden de seven Zelantsche scheepen onder den Vijs-Admirael Ian Evertsz. sich hadden in Zee begeven / om van daer te gaen vinden de Vloot in Texel, edoch was al noch eenich manquement aen volck/ insonderheyt aen Geschut / 't welck uyt Amsterdam hun

in

in Texel souden worden toegevoert. Ende alsoo tijdingh quam van een gevecht in de Belt, soo wiert tot remplacement van 't geen aldaer mocht sijn verschoo-ten ende gebroocken/ aen de Admiraliteyten belast nieuwe provisie van alles te seynden.

Den een en twintighsten heeft de Resident Charisius door een prolix Memoriael, seer gedoleert over de separate handelinge die hier met de Fransche ende Engelsche wiert gedreven om sijn Koninck van den Keyser, Polen, ende Brandenburch af te sonderen; dat haer Ho. Mog. deeden tegen den plicht van goede Geallieerden/ tegens woort ende beloften/ ende tegens haer eygen interest/ dat sijn Koninckx reputatie ende securiteyt niet toe en liet te verblijven by het Rotschiltsche Tractaet, 't welck de drie Staten stelden als een fundament van hare conventien; dat Denemarck tot een roof aen een onversadelijcken vyandt wiert gestelt / versoeckende het promt seynden van een Vloot / Vyvres / ende andere noodtdruften.

Des onaengesien wiert gesloten ende geteeckent het volgende (alsoo ghenaemde) Haechsche Tractaet.

LA *France* & *l'Angleterre* ne pouvants voir qu'avec beaucoup de douleur & regret le renouvellement & la continuation de la guerre survenue entre les Serenissimes Roys de *Suede* & de *Dennemarck*, sur des differents & difficultéz pretendues dans l'execution du Traicté faict à *Rotschild* le 26. Febr. 1658. stil. vet. dont ils avoient esté les *Mediateurs*, ont creu estre obligéz par les interests de *l'honneur*, & du *debvoir*, de presser & de chercher toutes sortes de voyes, & de moiens, pour faire finir au plustost cette guerre, & comme ils ont creu n'en pouvoir trouver de plus propre ny de plus prompt, pour parvenir a ce dessein, que celuy de s'unir ensemble, & d'offrir leur *Mediation*, comme ils ont fait, auxdits Roys, & pour oster touts les obstacles, & difficultez qui se pouroient rencontrer, de convier les *Provinces Unies*, pour se joindre, & concourir avec eux, dans un si pieux dessein, que celuy de mesnager une paix, qui va non seulement a reconcilier deux Roys voisins & Alliéz de proximité de *Sang*, à faire cesser les ruines, les calamitéz, & les miseres de leurs peuples, & à restablir le *Commerce* de la Mer *Baltique*, l'interruption du quel, apporte une infinité d'incommoditez, à touts les Estats voisins, & esloignez, mais qui va encore à prevenir les suittes d'une Guerre capable de troubler le reste de *l'Europe*, une grande partie des Princes d'icelle se pouvants commettre les uns contre les autres par les liaisons, qu'ils peuvent avoir avec l'un ou l'autre de ces deux Roys, ce qu'estant ainsi, & bien examiné & consideré, par les susdits *trois Estats*, apres beaucoup de serieuses reflexions & de meures deliberations faites en diverses conferences par leurs Ambassadeur, Resident, & Commissaires deputéz à ce suject. A sçavoir Messire *Iacques Auguste de Thou*, Chevalier Comte de *Meslay*, Conf. de sa Mej. *tres Chrestienne* en ses Conseils, & son Ambassadeur vers les Seigneurs Estats Gen. des *Provinces Unies*, le Sieur *George Downing*, Escuier, Resident du tres puissant & Serenissime *Protecteur d'Angleterre, Escosse, & Yrlande*, & les Sieurs *Iean Baron de Gent*, Seigneur *d'Ofterwede* Lt. des Fiefs, & Primat du Pays de *Fauquement*, *Ioan Baron de Merode*, Seigneur de *Rummen*, *Heer Oudelant Ambachts*, *Severnick*, Bailly du

Pays

Pays de *Kennemerlant*, *Iean de Widt*, Conseiller & Pensionaire de la Province de *Hollande* & *West-Frise*, *Marinus de Stavenisse*, Conseiller & Pensionaire de la Ville de *Zierickzee*, *Gisbert vander Hoolck*, ancien Bourgmaistre & Senateur de la Ville d'*Vtrecht*, *Fredrick de Grovestins* en *Englum*, Seigneur en *Iepma*, avec ce qui en depend dans *Nikerck*, &c. *Werner Crans*, Bourgmaistre de la Ville de *Swolle*, *Iean de Schuylenbourgh* Senateur de la Ville de *Groeningue*, tous Deputes ordinaires à l'Assemblée des Seigneurs Estats Generaux au nom des Provinces de *Gueldres*, *Hollande*, *West-Frise*, *Zelande*, *Vtrecht*, *Frise*, *Over-Yssel*, & *Groningue*, s'ont convenus, & demeurez d'accord entre eux des conventions & articles suivants, pour faire cesser, & terminer au plustost cette Guerre, qui peut avoir de si grandes, & de si fascheuses suittes.

1. Que la *France*, l'*Angleterre*, & les *Provinces Vnies*, feront touts debvoirs possibles conjointement, ou separement, selon qu'il sera trouvé plus expedient, & à propos, mais tousjours *de Concert*, par leurs Ambassadeurs & Ministres qui se trouveront sur les lieux, aupres des Roys de *Suede* & de *Dennemarq*, pour affermir une bonne & seure paix entre eux, sur le fondement & le pied du Traitté subsmentioné fait à *Rotschild* 8. Mars 1658.

2. Que neantmoins pour eviter les jalousies que l'on pourroit prendre par le *troisieme* article dudit Traitté, qui parle d'empescher le passage des Flottes estrangeres, & Ennemies par le *Sond*, ledit article sera retranché & osté entierement, ou conceu, & explique en tels termes, que les *trois Estats* ny aucuns d'eux, ne puissent en recevoir aucun prejudice, en la liberté du passage de leurs vaisseaux de guerre par le *Sond*, & les *Belts*.

Que si toutefois l'un ou l'autre desdits Roys de *Suede* & de *Dennemarq*, faisoit instance *pour faire apporter quelques* autres changements, ou adjouster quelque chose au susdit Taitté de *Rotschild*, à cause de la guerre, qui s'est renouvellée depuis la signature & l'execution d'une partie d'iceluy, les Ministres desdits trois Estats feront pareillement touts devoirs possibles aupres desdits Roys, conjointement, ou separement, comme dessus, pour terminer à l'amiable touts *les differents*, qui pourroient estre entre eux, & les remettre autant qu'il se pourra, dans une bonne, & faite intelligence.

3. Que la Flotte de S. A.S. d'Angleterre qu'il à envoyé, comme Amy commun des deux Roys, vers le Sond, ne se joindra à aucune des Flottes desdits Roys, & ne donnera assistance, ny fera aucune hostilité a l'un, ou a l'autre, dans le temps de *trois sepmaines*, du jour que la notification du present Traitté en sera faite a l'Admiral, ou autre commandant en chef ladite Flotte, duquel Traitté luy sera envoyé en toute deligence une copie en forme, par mer & par Terre; Et que d'autre part, des maintenant jusques à l'expiration desdites trois sepmaines, la Flotte, que les Provinces Unies doibvent envoyer de ce costé la, ne donnera aucune assistence, ny fera aucune hostilité à l'un ou à l'autre desdits Roys, & ne se joindra non plus à aucune de leurs Flottes, ny mesme à celle qui a desia esté envoyée au secours du Roy de *Dennemarq* soubs le commendement du S^r. de *Wassenaer* leur L^t. Admiral, laquelle Flotte dudit S^r. L. Admiral ne pourra *soubs quelque pretente* que ce soit, pendant l'espace desdites *trois sepmaines* faire, ou favoriser directement ou indirectement aucun transport de Troupes dans

dans les Isles ou autres places de *Dennemarq*, contre le Roy de *Suede*, & que mesme ladite Flotte n'entreprendra rièn offensivement, ny attaquera ledit Roy de *Suede*, ou sa Flotte par Mer, ou par Terre, durant lesdites trois sepmaines, & que la Flotte des Provinces Unies, qui doibt estre envoyée comme dessus, n'y passera aussy, ny n'entreprendra de passer à *Coppenhage*, ou dans la Mer *Baltique*, par le *Sond* ou par les *Belts*, desmaintenant jusques a l'expiration du temps cy dessus mentioné, pendant lequel les Ministres des *trois Estats* qui se trouveront sur les lieux, negotieront aupres desdits Roys, conjointement ou separement, mais toufiours de concert, & par conjonction de Conseils, pour restablir une bonne & seure paix entre lesdits Roys.

4. Et si dans ledit temps (ce que Dieu ne veuille) il arrivoit avec touts les soins que prendront, & touts les Offices, debvoirs, & diligences que feront les Ministres desdits *trois* Estats qu'aucune paix, ou accommodement ne se peut conclurre entre lesdits Roys, lesdits trois Estats, & chacun d'iceux *cesseront d'assister celuy, qui se trouvera refusant*, d'accepter la paix, ou accommodement soubs des conditions justes & raisonnables, laquelle cessation de secours durera autant & si longuement que ledit refus, mais si par malheur, il arrivoit que lesdits trois Estats ne peussent demeurer d'accord de la justice ou equité des pretensions respectives desdits Roys, & se trouvassent obligéz & necessitéz de donner des *assistances contraires*, a l'un & l'autre, ces secours & assistances contraires ainsy données ne *pourront* estre *reputées pour une rupture* entre lesdits trois Estats, ou aucun d'eux. Mais la paix continuera, & demeurera ferme, & entiere entre eux, & leurs Traitéz d'Alliances demeureront dans la mesme force & vigueur, que si lesdits secours n'avoient pas esté donnés.

5. Et si, comme l'on doibt esperer, les soins des trois Estats, sont favorisez du succes d'une paix, lesdits trois Estats se joindront ensemble, pour *demeurer garents*, en la meilleure, plus authentique & plus seure forme, qui se pourra, de cette paix, ou accommodement qui aura esté Traitté, & conclu entre lesdits Roys, en vertu des presentes conventions.

6. Qu'aucun nouveau Peage, Tolle, ou autre imposition a raison de *feux, faveaux, Ancrages*, ou autre suject, ou pretexte quelconque, ne pourra à l'advenir estre restably ou levé dans le *Sund*, ou les Belts par qui que ce soit, sur les trois Estats, ou l'un d'eux; ou sur leurs sujets, & pour les peages, ou tolles que l'on y paye en vertu du Traité fait a Londres entre le deffunct Sereniss. Protecteur *d'Angleterre, Escosse, & Yrland*, & la Couronne de *Dennemarq*, & de celuy fait entre ladite Couronne & les Provinces Unies a *Christianopels* le 13. d'Aoust 1645. stil. vet. ne pourront jamais estre hauffés sur les trois Estats, ou aucun d'eux, ou sur leurs subjects, pour cause ou pretexte quelconque, & s'il se trouve que dans l'un desdits Traitez, il y ais des conditions plus favorables & avantageuses, que dans l'autre soit a l'esgard de la taxe, ou en la maniere de la lever, ou autre circonstance, lesdits trois Estats, & chacun d'eux, & leurs sujects jouiront a l'avenir aveq egalité desdites conditions plus favorables, & advantageuses, Desquelles clauses cy dessus exprimées, les trois Estats *demeureront garents*, l'un a l'autre en la meilleure forme qu'il se peut, Et pour se donner encore entre eux une marque plus particuliere d'amitie, & de confiance lesdits Trois Estats s'engagent

 respecti-

respectivement les uns envers les autres de travailler, a ce que leurs sujects puissent jouir des *mesmes conditions* & advantages au regard de toute sorte de Tolles, Peages, ou autres impositions, comme aussi de touts autres privileges, & exemption, que les uns ou les autres pourroient obtenir en ces quartiers la, Ce qui estant obtenu lesdits trois Estats en *demeureront pareillement garents* l'un a l'autre comme dessus

7. Que la France & l'Angleterre, feront aussy touts devoirs possibles, pour oster, & faire cesser toutes les mesintelligences, survenues entre le Roy de *Suede*, & les *Provinces Unies*, & pour mettre en sa perfection & faire ratifier le Traitté d'*Elbing* du premier Septembre 1656. avec les *Elucidations* d'iceluy, comme elles ont esté consenties par les Commissaires dudit Roy a Thorne, & que l'Electeur de *Brandenborgh* & la ville de *Danfick* puissent jouir de l'effect de l'inclusion dans ledit Traité d'Elbing, susmentioné, du jour qu'ils accepteront ladite inclusion, laquelle acceptation pour en pouvoir jouir, ils seront tenus de faire dans le terme d'un mois a compter du jour que la notification, & communication leur en aura esté faite en bonne & deüe forme.

8. Et pour la *Guerre de Poloigne*, que les trois Estats feront touts devoirs possibles, de travailler conjoinctement a *mesnager une bonne Paix* entre les deux Roys, & quant a l'Electeur de *Brandeburg*, outre ce qui est dit a son esgard dans le precedent article, s'il y restoit encore quelques differents ou different a desmesler, les trois Estats feront aussy touts devoirs pour les faire terminer a l'amiable, & remettre ledit Electeur en bonne intelligence & amitié avec le Roy de *Suede*, & a cette fin ledit Electeur sera convié d'envoyer incessamment ses Ministres sur le lieu, pour communiquer, & concerter de ses interest avec les Ministres de tres Estats, sans que neantmoins ces negotiations puissent retarder ou empescher la paix ou l'accommodement susdit entre lesdits Roys de Suede & de Dennemarq.

9. Que le present Traitté sera approuvé & ratifié en bonne & deue forme par les trois Estats & les Instruments de la ratification d'iceluy seront eschangez dans *le terme de trois Sepmaines* du jour de la signature, & que cependant l'execution n'en sera pas sursise. Faict a la Haye en Hollande le 21. jour de May 1659. Signé JACQUES AUGUSTE DE THOU.

Het selve in 't Nederlandts/ was luydende als volcht:

NAdemael *Vranckrijck* ende *Engelant*, niet sonder droeffenis hebben bevonden dat tusschen de Doorluchtichste Koningen van *Sweeden* ende *Dennemarcken* het Oorloch is weder ingebroocken ende al noch duyrende, daer van de oorsaecken toegeschreven worden aen de gheschillen die gerefen souden zijn uyt de *non-executie* ofte *inobservantie* van het *Rotschiltse Tractaet* den *achste Maert* des Iaers *sestienhondert acht en vijftich* ouden styl ghemaeckt (over het maecken van 't welck soo d'een als d'ander seer hadden ghearbeydt) hebben gedacht haer plicht te zijn, alle vlyt ende arbeyt aen te wenden om die Oorloch neder te leggen; derhalven verseeckert zijnde, geen bequamer noch spoediger manier te konnen werden bedacht, tot bereyckinge van dat oogemerck, als door het maecken van

van een onderlingh *Verbondt*, tot dien eynde sich als Middelaers tusschen beyde Koningen aen te bieden, ende om alles te beter te doen succederen, ende alle beletselen wech te nemen, oock de *Vereenichde Nederlanden* tot dat officie te nooden, op dat door een t'samen gevoechde neerstigheyt, eyndelijck een soo goet ende p'yselijck werck tot een goet eynde mocht geraecken, ende sijn tot sulcx te meer bewogen gheweest om dat niet alleen daer aen hingh de herstellinge van de eendracht tusschen twee nabuyrige, ende door de bandt van Maechschap onderlingh verbondene Koningen, de wechneminge der veelvoudige elenden ende calamiteyten die de Oorlogen ghemeenlijck met haer trecken, ende de restauratie der Commercien in de Oost-Zee, welcker interruptien veel ongemacken soo aen de Nabuyrige, als verre gelegene Volckeren, souden aenbrengen, maer oock om dat gantschelijck ghevreest wiert dat de langer continuatie van desen Oorloch, gheheel Europa soude collideeren ende te samen stooten; door dien de meeste Princen, 't sy uyt kracht van verbintenis, 't sy uyt andere interesten ende oorsaecken, d'een ofte ander Koninck souden bystaen ende hulpe seynden, ende soo met ghewapender macht aen een ander komen.

Alle 't welcke door de voorsz. *drie* Staten voorsichtelijck bedacht zijnde nae voorgaende veelvoudige raetslagingen ende rype overweginge door der selver Ambassadeur, Resident, ende Commissarisen, daer toe gedeputeert, te weten den seer Doorluchtigen ende seer Excellenten Heer *Iacob Auguste de Thou*, Graef van *Meslay*, geheyme Raedt van den Aller-Christelijckste Koninck, ende Ambassadeur by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden; d'Heer *Downing* Schiltknaep, Resident van den Doorl. ende Machtichsten Protector van Engelandt, Schotlandt ende Yrlandt; d'Heer *Ian* Vryheer van *Gent*, Heer in Oosterweede, Stadthouder van het Leenhof, ende Opperste Rechter in Valckenburch, &c. *Ian* Vryheer van *Merode*, Heer van Rummen, Heerende'ants-Ambacht, Severningh, &c. Baillieu van Kennemerlant; *Ian de Wit*, Raedt ende Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt; *Marinus van Stavenisse*, Raedt ende Pensionaris der Stadt Sirickzee; *Gysbert vander Hoolck*, Out-Burgemeester ende Raedt der Stadt Uytrecht; *Fredrick van Grovestins* tot Englum, Heer van Jepma met den toebehoorden tot Nykerck; *Werner Crans*, Burgemeester der Stadt Swol; *Iohan Schuylenburgh*, Raedt der Stadt Groeningen; alle ordinaris Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, van wegen Gelderlandt, Hollandt ende West-Vrieslant, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel ende Stadt ende Landen, ende Commissarisen in desen deele, met macht ende authoriteyt gedeputeert, sijn naer ernstige deliberatie verdragen ende eens gheworden op de conditien in de volgende artyckelen begrepen, op dat daer door het soo wydt schadelijck, ende soo veel swaricheden nae sich slepende Oorlogh, ten spoedichsten geeyndicht, ende in een geluckige Vreede varandert worden moge.

1. Dat *Vranckrijck*, *Engelandt*, ende de *Vereenichde Provintien*, door haer Gesanten ende Ministers by de Koningen van *Sweden* ende *Denemarcken* ghesonden, t'samen ofte elck bysonder, soo als sy best bevinden sullen, doch allesints met onderlinge communicatie sullen pogen, ten eynde tusschen de selve Koningen

 een

een vaste ende getrouwe Vreede worde gemaeckt, ende dat op den grondt ende het fondament van 't voornoemde *Rotschiltsche Tractaet* van den *achtsten Maert ses-tienhondert acht en vijftich* nieuwen styl.

2. Dat ondertusschen om wech te nemen alle jalousie ende archwaen die ontstaen mocht uyt het *derde* artyckel van 't voorsz. Tractaet, *waer by verboden wert de passage van vreemde ende vyantlijcke Vlooten door den Orisont*, het voorsz. *derde* artyckel t'eenmael sal worden gelicht, of alsoo gevat en geelucideert dat noch de gemelde *drie* Staten, noch eenige van dien, over de vrye doorvaert van haer Oorloch scheepen door den *Orisont* ofte beyde *Belten*, eenige schade ofte hinder worde gedaen. Ingevalle nochtans ymandt van beyde Koningen mocht aenhouden dat in 't selve *Rotschiltsche Tractaet* yets soude worden verandert ofte gheredresseert, om dat het Oorloch is vernieut, nae dat het voorsz. Tractaet alreede was geteeckent ende meestendeel geexecuteert, soo sullen de Ministers van de gemelde *drie* Staten t'samen ofte affonderlijck, als geseyt is, met alle mogelijcke devoyren pogen alle geschillen tusschen de voorsz. Koningen by te leggen, ende haer soo veel mogelijck tot onderlinge vrientschap weder brengen.

3. Dat de Vloot die den Doorl. Protector als Vriendt van beyde Koningen nae de *Sont* heeft gesonden, haer met geen van de Vlooten van beyde Koningen sal voegen, noch geen van beyde Koningen hulp noch vyantschap thoonen binnen den tijt van *drie* weecken eerstkomende, te reeckenen van de dach af dat dit Tractaet den Admirael ofte Opperhooft van de Engelsche Vloot sal sijn bekent gheworden. Ende sal tot dien eynde door verscheyden wegen te Water ende te Lande een authentijcque copye van dit Tractaet ten spoedichsten aen hem werden ghesonden. Daer tegens, sal de Vloot die van wegen de Vereenighde Provincie derwaerts gesonden wort, aen geen van beyde Coningen van *desen dach af*, tot het eynde van de voorsz. *drie* Weecken, eenige hulpe doen, noch sal sich vyantlijck toonen tegens eenige van beyde Coningen, noch sich voegen met eenige van de Vlooten van beyde Coningen, oock niet met den Vloot die alrede gesonden is tot assistentie van de Coningh van Denemercken, onder de Heer van Wassenaer L. Admirael van de Vereenighde Provintien. Ende sal de Vloot die onder den Heer van Wassenaer gesonden is tot hulpe van den Coninck van Denemercken, binnen de tijdt van de ghemelte *drie* Weecken geen troupen onder wat oorsaeck ofte pretext het soude mogen zijn, mogen overvoeren, ofte de overvaert vorderen *na de Eylanden* ofte andere Plaetsen van Denemercken, tot nadeel van den Coninck van Sweden; sal oock niet vyantlijck te water ofte te Lande ondernemen tegens de Volckeren van den Coninck van Sweden, noch die bevechtende, oock sal de Vloot van de Vereenichde Nederlanden derwaerts altans gesonden wordende van desen dach af voort eynde van de voorsz. *drie* Weecken niet mogen gaen ofte poogen te gaen na *Coppenhagen*: oock niet passeren na de Oost-Zee door den *Orisonde* ofte eenige van beyde *Belten*. Ende sullen de Gesanten ende Ministers van de *drie* gemelte Staten als dan daer tegenwoordich sijnde, neerstelijck pogen met onderlinge communicatie ghesamentlijck ofte affonderlijck binnen de voorsz. *drie* Weecken tijdt te bemiddelen dat een vaste ende ghetrouwe Vrede getroffen worde.

4. Maer

4. Maer ingevalle ondertusschen tegens alle hoop ende verwachtinge, ongeacht alle vlyt ende arbeyt der Ministers van de voorsz. *drie* Staten, de Vrede tusschen de voorsz. Coningen niet getroffen, noch de saecke by vrientlijcke wegen gheslist wiert; Soo sullen de gemelde *drie* Staten, ende een yder van de selve in 't besonder, afstaen ende ophouden van alle hulpe ende assistentie te doen aen den geene die *geweygert* sal hebben de Vrede aen te nemen op gerechtige ende billijcke conditien, welcke ophoudingh of cessatie van secours sal duyren soo lange als hy sal persisteren in 't recuseren van de Vrede. Ingeval oock by ongeluck, dat Godt verhoede, de gemelde *drie* Staten onder haer oneens wierden ofte discrepeerden over de Iustitie ende billijcheyt van de dingen die de een ofte ander van de voorsz. Coningen soude postuleren, ende dat daer over men tot assistentien resolveerde: soo sullen nochtans de selve assistentien, op voorgaende wyse den strydenen partyden toegebracht, geensints worden genomen voor een *verbreeckinge der vrede* tusschen de voorsz. *drie* Staten, ofte eenige van dien, maer de Vrede sal onder de selve onverlet blyven, ghelijck oock de alliantien onder haer ghemaeckt sullen behouden haer cracht; even gelijck ofte de selve assistentien niet gesonden waren

5. Maer by soo verre, 't welck te hoopen is, de sorge ende arbeyt der voorsz. *drie* Staten soo goeden effect crygen dat door Godes genade de vrede tusschen de geseyde Coningen wort herstelt, soo sullen de voorseyde *drie* Staten in de allerbeste ende seeckerste manier elckander ondertusschen verbinden om te *guaranderen*, mainteneren, ende onderhonden alles wat tusschen de selve Coningen in cracht van dit verdrach is vastgestelt, dat het behoorlijck werde nagecomen ende in allen dele voldaen.

6. Geen nieuwe Tol, Haven-gelt, ofte eenigh ander tribuyt, in den Orisont ofte in eenige van beyde Belten, door eenigerhande macht, ter saecke van vieren ofte nachtlijchte, vierboete, ofte ancker gelt, ofte van eenige ander saecke, ofte onder eenich ander pretext, sal niet mogen worden opgelecht ofte ghevordert van de gemelte drie Staten ofte haer Onderdanen: maer wat aengaet de Tollen ofte Haven-gelden die aldaer worden betaelt volgens het verbont tusschen den overleden, Doorl. Protector van Engelandt, Schotlant, ende Yerlant, ende het Rijck van Denemercken, als oock volgens verbont tusschen den voorseyden Coninck van Denemercken ende de Vereenichde Provintie tot *Christianopel* den 23. *Augusti sestien hondert vijf en veertich* opgerecht, die sullen tot geenen tijde uyt eenige oorsake ofte onder eenich protext mogen worden verhoocht of verswaert tot nadeel van de voorsz. *drie* Staten ofte eenige van dien of van haer Onderdanen. By so verre de conditien van 't een of 't ander van de voorsz. verbonden wierden gevonden bequamer ofte vordelijcker, 't sy in den *tax* 't sy in de manieren ende wyse van de exactie, ofte in andre circumstantien, soo sullen de geseyde *drie* Staten ofte eenige van dien ofte der selver Onderdanen, egalijck ende sonder eenich onderscheyt de voorsz. conditien die bevonden worden de bequaemste ende vordelijckste, gebruycken ende ghenieten. Ende sullen de gemelte *drie* Staten door een wedersijdts acte onderlinge haer verbinden als borgen, guarants ende Executeurs om volcomentlijck ende getrouwelijck te doen onderhouden alles wat in dit Artickel is belooft. Ende op

dat de geseyde *drie* Staten noch een overvloediger blijck van haer onderlinge Vrientschap ende vertrouwen mogen geven. Soo verbinden sy haer in crachte deses door een reciproque obligatie, dat harent-wegen sal werden gearbeyt, ten eynde hare respective volckeren ende Ondedanen in die gewesten mogen gauderen ende genieten eenerleye conditien ende voordelen in 't betalen van allerhande Tollen, Haven-gelden, ende andere lasten ofte Vryheden hoedanich die mochten zijn. Het welck erlanght hebbende, de gemelde *drie* Staten sich onderlingh verbinden om van sulcks onder elckander oock te sullen sijn Borgen, guarandts, ende Uytvoerders.

7. Vranckrijck ende Engelandt sullen poogen ende met alle devoiren arbeyden dat alle jalousien die tusschen den Coninck van Sweden ende de Vereenichde Nederlanden sijn opgecomen, worden wechgenomen ende gheslist, ende dat het Tractaet tot *Elbingh* den *elfden September sestien hondert ses en vijftich* ghemaeckt met sijn *Elucidatien*, ghelijck alrede de Conincklijcke Sweetsche Commissarien tot Thoorn hadden toegestaen, geratificeert ende volcomen naegevolght worden; ende dat den Cheur-Vorst van *Brandenburgh* ende de Stadt *Danzick* het verder ende beneficie van *Inclusie* in het ghemelte *Elbinghsche* verbondt mogen ghenieten van den dach af, dat sy het sullen hebben aenghenomen. Welcke acceptatie, om den vrucht daer van te ghenieten, sy sullen moeten te kennen geven *binnen de eerst volgende Maent* van de dach af aen te reeckenen, dat haer sulcks wettelijck sal sijn genotificeert ende bekent gemaeckt.

8. Wat aengaet het Poolsche Oorloch; de ghemelde *drie* Staten sullen met alle devoiren arbeyden dat metten eersten een seeckere Vrede tusschen beyde Coningen worde opgerecht. Maer wat aengaet den Cheur-Vorst van *Brandenborch*; ingeval, boven 't geene in 't voorgaende Artickel van hem is gemelt, eenich misverstant over is, soo sullen de voorsz. Staten alle vlyt aenwenden, dat tusschen *Sweden* ende *Brandenburgh* een oprechte eendracht ende vrientschap werde herstelt: tot welcken eynde den gemelte Cheur-Vorst sal worden ghenoodicht om te senden sijn Ministers met den eersten naer de plaetsen selfs, om met die van de voorsz. drie Staten te communiceren van de saecke die hem aengaen. Edoch op dese conditie, dat door de selve Negotiatie geen verhinderinge ofte uytstel ghelschiede aen de gewenste vrede ende versoeninge tusschen de voorsz. Coningen van Sweden ende Denemerck.

9. Dese Artickelen ende conventien sullen behoorlijck ende solemnelijck worden bevesticht van de *drie* Staten, ende in de beste ende wettige forme worden geratificeert door uytwisselinge ende extraditie van de Instrumenten van ratificatie binnen de tijdt van *drie* Weecken eerst volgende, na den dach van de onderteeckeninge deses: Ende nochtans sal daerom de executie van dit Tractaet niet worden uytgestelt ofte nagelaten. Actum in *s' Gravenhage* in *Hollandt* den *een en twintichsten Mey sestien hondert negen en vijftich*.

Tot executie van sulcx/ werdt s'anderen daegs naest danckseggingе/ aen de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerdens goedtgevonden dat Copye authentycq van 't voorsz. Tractaet gesonden souden werden aen de Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet gaende naer de Coningen van Sweden ende

ende Denemercken, om haer by provisie te dienen door Instructie met ordre/ niet alleen door alle mogelijcke middelen de Vrede ingevolge van dien uyt te wercken/ maer oock alle bedenckelijcke devoiren aen te wenden om de meeste voordelen ende advantages voor den Coninck van Denemerck te bedingen. Des soude aen de Heer Resident Downingh door den Agent de Heyde, werden bekent ghemaeckt / dat haer Ho. Mog. alberepts Extract van 't voorsz. Tractaet/ bestaende in 't derde Artyckel van dien/ aen den Vice Admirael de Ruyter, mitsgaders oock aen de Heer van Wassenaer L. Admirael hadden toegesonden / met ordre omme sich naer den inhout van dien precise te reguleren / ende als hy van de Duplicaten van haer Ho. Mog. Missiven aen de selven L. Admirael ende Vice Admirael respectivelijck afgesonden/ gedient soude willen zijn/ dat die hem aenstonts behandicht werden. Dat oock haer Ho. Mog. versochten dat twee Duplicaten van sijne brieven / die met ende nevens een ingesloten Copye Authentijcq / volgens het voorsz. derde ende laetste Artyckelen van 't voorsz. Tractaet/ aen de Admirael Montagu, ofte die de Engelsche Vloote en Chef commandeerde/ gesonden moesten werden/ aen de voornoemde Agent de Heyde gelevert mochten worden/ om door haer Ho. Mog. ordre te Water ende te Lande voorts gestuyrt te werden / met aenbiedinge soo hy Heer Resident sijne expressen aen de Heer Admirael Montagu ofte den Chef over de voorsz. Elgelsche Vloote af te veerdigen wilde mede laten gaen / met de expressen van wegen desen Staet door een Galiot te Water/ mitsgaders te Lande af te senden/ dat hy sulcx soude connen doen. Sullende de selve expressen by ofte van wegen haer Ho. Mog. af te veerdigen / wel expresselijck werden gelast / van de gemelde Admirael Montagu ofte Chef van de Engelsche Vloot in 't overleveren van de brieven van den welgemelde Heer Resident Downingh, behoorlijcke Recepisse te nemen/ ende daer mede haer te vervoegen naer de voornoemde Heeren Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet/ oock de selve recipisse in originali aen haer over te leveren/ mitsgaders Copyen van dien te behandigen aen de Heer van Wassenaer L. Admirael/als oock aen de vice Admirael de Ruyter, om te strecken tot der selver narichtingen.

Wyders is geresolveert dat aen de Ruyter, naerder geschreven soude werden/ dat hy in conformite van 't opgemelde derde Artyckel / hem andermael toe te senden/ met sijne onderhebbende Vloote van nu af aen tot het uyt eynde van drie Weecken / te reeckenen van den dach af dat de voorsz. brieven aen de voornoemde Admirael Montagu ofte Chef van de Engelsche Vloote / behandicht soude zijn/ niet en soude vermogen te doen 't geene hier naer volcht.

Eerstelijck, dat hy gedurende den selven tijdt / aen de een of de ander van beyde de Coningen geene hulpe ofte assistentie vermogen soude te doen. Ten tweeden, dat hy sich tegens de selve niet vyantlijck soude mogen ghedragen. Ten derden, dat hy sich oock met geen van beyde de Coningen Vlooten soude vermogen te conjungeren. Ten vierden, dat hy sich niet soude vermogen te conjungeren met de Vloot van desen Staet / die alberepts tot secours van de Coninck van Denemerck, onder de conduite van de Heer van Wassenaer afgesonde was. Ten vijfden, dat hy niet soude mogen inloopen / noch trachten

in te loopen met sijn onderhebbende Vloote in Coppenhage. Ende ten sesten, dat hy met de selve Vloote niet en soude vermogen te loopen in de Oost-Zee, ende dit alles geduyrende den voorsz. tijdt van drie Weecken, te reeckenen als vooren/ met dien verstande/ dat alle 't geene hem ingevolge van de voorsz. ses poincten ofte een van dien/ofte oock ingevolge van haer Ho. Mog. voorgaende last/ niet en wiert verbooden te doen/ alle 't selve hem vry bleef te doen/ende dat over sulcx haer Ho. Mog. hem/ ingevolge van de selve gereserveerde vryheyt/ authoriseerden / om hem geduyrende den voorsz. tijdt van drie Weecken/ te reeckenen als vooren/ te mogen vervoegen ende onthouden 't sy onder Zeyl ofte op Ancker in de Zee/ Engten/ Haven/ ofte andersints / alwaer hy soude oordelen / conform de intentie van haer Ho. Mog. die hy uyt sijn Instructie duydelijck soude konnen vatten / best ende gevoechlijckst te zijn / ende van waer hy oock oordeelen soude / dat den voorsz. tijdt overstreecken zijnde/ hy hem op de seeckerste/ bequaemste / ende gevoechlijckste maniere soude connen conjungeren met s'Lants Vloote/ jegenwoordich sijnde onder de vlagge van de vooenoemde Heer van Wassenaer L. Admirael / daer over hy metten selven Heer van Wassenaer soo veel doenlijck soude hebben te correspondeeren/ welcke conjunctie hy na den uytganck der voorsz. drie Weecken soude hebben te doen / volgens ende in conformiteit van sijn Instructie / ingevalle hem by hare Ho. Mog. ofte de voornoemde Heeren der selver extraordinaris Gedeputeerde uyt haren naem/ geen andere ordre souden mogen werden gegeven/ ende in cas den ghemelten Admirael Montagu ofte Chef van de Engelsche Vloote/ na dat hem de voorsz. Brieven/ofte een van de selve souden wesen behandicht/ en sulcx na dat de voorsz. drie weecken hadden aenvanck genomen/ sich buyten vermoeden met de voorsz. Engelse Vlote mochte komen te conjungeren met de Vlote van de Coning van Sweden, of met de selve Engelse Vlote den Coning van Sweden t'assisteren/of sich vyantlijck te gedragen tegen de Coninck van Denemerck, soude hy Vice Admirael de Ruyter sich in sulcken cas hebben te reguleren na sijne Instructie/sonder aen de bovenstaende ordres als dan gebonden te zijn; Voorts is geresolveert dat mede Copye Authentijck van 't voorsz. Tractaet/gesonden soude werden aen de meergemelte Heer van Wassenaer, om te strecken tot derselver narichtinge / aen de welcken oock/ ingevolge van haer Ho. Mog. aenschryvinge naerder geschreven soude werden/ dat hy ten regarde van s'Lants Vloote hier bevoorens onder sijn beleyt/ tot Secours van de Coninck van Denemercken overgesonden / by 't voorsz. Tractaet niet verder wert verbonden/ als omme geduyrende den voorsz. tijdt van drie Weecken / te reeckenen als vooren / egeene Troupes, om wat oorsaecke ofte pretext sulcx soude mogen wesen / soude vermogen over te voeren/ ofte der selver overvoeringe promoveren ofte behulpelijck wesen/ naer eenich Eylandt ofte andere Plaetsen in Denemercken tot nadeelende prejuditie van de Coninck van Sweden, oock om te Water ofte te Lande niets offensivelijck t'entrepreneeren ofte molieren tegens de Troupes ofte Krijghs-machten van de Coninck van Sweden ofte de selve t'attacqueren; ende dat over sulcx hem L. Admirael volcomentlijcke vry bleef / om te ageren defensivelijck tot afweringe van alle oppressien, die tegens den Coninck van Denemercken

ofte

ofte des selfs Rijcken ende Landen / 't sy tot benauwinge der Stadt Coppenhagen, 't sy met surprinse op eenige Eylanden ofte andere Plaetsen onder des selfs gebiet gehoorende / of andersints / in eenigerhande manieren souden mogen werden ondernomen / oock in cas dat yets soude mogen werden ghemolieert tot nadeel van de Vloote van desen Staet / ofte van de Ingesetenen van dien / ende dienvolgende / dat hy niet tegenstaende het meergemelde Tractaet de voorsz. gereserveerde vryheyt / ten besten van den Coninck van Denemercken ende tot preservatie van de macht van desen Staet / hem toevertrouwt / mitsgaders tot protectie van de goede Ingesetenen van dien / resolutelijck soude vermogen te gebruycken / ende dat hy oock ingevolge van dien / met syn onderhebbende Vloote sich soude vervoegen ende onthouden ter Plaetse alwaer ende van de welcke hy 't voorsz. ooghmerck van haer Ho. Mog. best ende met de meeste seeckerheyt soude connen bereycken ende betreffen / ende met eenen oock regardt nemen op de conjunctien die noodich souden mogen zijn / maer de expiratie der voorsz. drie Weecken / te reeckenen als vooren / ghedaen te werden tusschen de Vlooten van desen Staet / die onder syn commando ende van de Vice Admirael de Ruyter, respectivelijck waren gesepareert / ten welcken eynde hy daer over soo veel doenlijck met den selven Vice Admirael de Ruyter soude hebben te correspondeeren / gelijck oock den Vice Admirael soude hebben te doen metten Heer van Wassenaer: Voorders is verstaen / dat Extract uyt 't voorsz. Tractaet behelsende 't sevenden Artyckel van dien / met ende nevens een beleefde missive gesonden soude werden aen de Heere Cheur-Vorst van Brandenburgh, ende syne Cheur-Vorstel. Doorl. daer neffens bekent gemaeckt / dat Vranckrijck ende Engelandt haer boven dien / nevens haer Ho. Mog. hadden verobligeert ende verbonden / om alle mogelijcke diligentie aen te wenden / ten eynde dat alle dissentien ende oneenicheden / die daer verder tusschen den Coninck van Sweden ende syne Cheur-Vorstel. Doorl. souden mochten overich wesen / inder minne wierden geassopieert / met versoeck dat de selve syne Cheur-Vostel. Doorl. syn Ministers tot dien eynde wilde senden op de handel-plaetse / de welcke aen de Ministers van Vranckrijck, Engelandt ende desen Staet openinge mochten geven van des selfs interessen / die haer Ho. Mog. met alle moogelijck sorchvuldicheyt / ernst / ende yver / allenthalven souden appuyeren / seconderen ende bevorderen. Des wiert meede Coppe authentijck van 't voorsz. Tractaet gesonden aen de Heer van den Honert, om te strecken tot des selfs narichtinge / met ende nevens ordre / dat hy in alle manieren syne reyse soude hebben te spoedigen soo veel doenlijck / ende de Vrede met alle mogelijcke ende bedenckelijcke middelen te helpen bevorderen. Voorders wierden de Heeren van Gent ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden versocht ende geauthoriseert om naer ghehoudene communicatie met de Heeren de Thou ende Downingh over den voet ende maniere van communicatie van 't voorsz. Tractaet te geven aen de Ministers van de Princen ofte Staten in 't selve Tractaet gementioneert / daer van aen de selve Ministers op de beste ende gevoechlijckste maniere communicatie te doen / ghelijck oock voorts aen de andere Ministers van uytheemsche Princen ende Staten alhier resideerende: Sullende voorts Coppe

authentijck van 't selve Tractaet ghesonden worden aen de Heere Ambassadeur Boreel, als oock aen de Heer Ambassadeur Nieupoort, om te strecken tot der selver naerichtinge / met ordre om daer over wederom een civil ende beleeft compliment te doen aen de hooge Contractanten in dese.

De vergaderingh duyrde van elf uyr 's morgens tot vieren na middagh/ ontrent drie uyren versochten ende hadden audientie de Heeren Cheur-Brandenburghsche Ministers/ seggende wat volght:

Ho. Mog. Heeren;

HEt is bekent als voor eenige weecken, eerstlijck heymelijcke *Congressen*, daer naer secrete Besoignes, ende op 't laest publijcque Handelingen tusschen de Ministers van *Vranckrijck* ende *Engelandt* ende eenige Leden van desen *Staet* wierden by der handt genomen ende ghecontinueert, soo verre oock dat alles stont op 't poinct van 't onderteeckenen eenige projecten, vol van nadenckelijcke Conditien, dat wy ons deels ghedreven door een oprechte yver voor de gemeene saecke, by publicque audientie hebben geremonstreert, dat sulcx was tegens de ordinaris manier van doen, tegens de gemeene Interessen, ende boven de verwachtinge van de Geallieerden, dien desen Staet ten alllen tijden soo hoochlijck hadde verseeckert van sinceriteyt, stantvasticheyt, ende de Party niet te willen abandonneren door particuliere Tractaten, versoeckende in allen gevalle communicatie van het ghebesoingneerde voor het sluyten, ende dat het wel waer is, dat wy ons hebben gefrustreert ghesien van alle hoope om yetwes te obtineren in soo billijckmatich versoeck, selve, door een resolutie excusatoir, de welcke capabel was ons soupçon eerder te vermeerderen als te verminderen. Dan evenwel dat wy ons *ex post facto* wel eenichsints hebben konnen gerust stellen, ten aensien dat by verval van tijden ende de billickheyt van de geene, daer men 't minste van verwachtede, reden gaf te hoopen, datmen soude veranderen van sinnen, om dat men allenghskens quam te begrypen, hoe teren saecke het zy, tegens sijne eygene Interessen ende solemnele beloften, sijne Geallieerde te dwingen, ende soo veele gekroonde ende ghewapende Hoofden, wetten ende wyse voor te schryven, sonder reden, grondt ofte macht daer toe gesien te hebben, noch van sijne Geallieerden, noch van andere, daer men mede tracteerde: Ende dan voorders dat wy daerom tot hier toe wel hebben stille gestaen, terwyle men ons onder de handt verseeckerde van niet te willen retascheren van de oude goede maxime, nochte oock tracteren sonder communicatie met de Bondtgenoten van den Staet, ende dat wy dienvolgens op soodanich vertrouwen ghesupersedeert hebbende van verdere poursuittes, considereerden dat wy behoorden buyten bekommeringe te wesen, ten respecte van onsen Heer ende Meester, terwylen het *sonder violentie*, ja *schier sacrilegie niet* soude konnen gedacht werden, dat soo Illustren Staet, welckers gront-palen van den beginne *trou* ende *redelijckheyt* geweest zijn, yetwes soude by der hant nemen, streckende tot verkleeninge van sijne Cheur-Vorst. Doorl. ende by ghevolge tot nadeel van den Staet selve. Echter komende in ervaringh, dat dien ongeacht, van wegen haer Ho. Mog. op nieus soude ghe-

tracteert

tracteert ende alles in staet zijn, om sulcx te onderteyckenen, sonder daer over aen ons de minste communicatie gegeven te zijn, waer over wy oock niet sonder groote reden moeten apprehenderen, of schoon men seyt de voorige projecten verandert te wesen, dat alles is tot nadeel van den Geallieerden, konnende niet geloven dat men soude goet vinden te bedecken, wat men sonder schroom soude konnen sien ofte voor sijne Vrienden onthouden, dat tot haren voordeel soude gemeent ende gedaen wesen: In voegen het mede voor yegelijck een bekent is, dat sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken niet alleen door besondere brieven, maer oock door hertelijcke remonstrantie ghedaen by desselfs Minister sich ten hooghsten heeft beklaeght over soodanige maniere van procederen, als sijnde ongehoort, dat Geallieerden tracteren sonder haer Bontgenoten, dat het assisterende deel Conditien beraemt voor den geassisteerden, en over sulcx dat het accessoir het principael, de uyterlijcke Leden het Hooft, *inversa planè ordine*, souden komen te reguleren, ende met een woort gheseyt, dat Vrienden haer ondernemen wetten te gheven aen die geenen, die hare Bontgenoten, ende onder Godes zegen noch in geen staet zijn, uyt vrese voor haer vyanden yet wes te doen, dat de eere of de publique trouwe soude konnen laderen, tot *quetsinge van haer woort ofte conscientie*: Ende over sulcx ist, als sijne Cheur-Vorstel. Doorl. is komen te verstaen, dat men alhier was arbeydende, de Croon Denemarcken te obligeren, op den voet van het Tractaet van Rotschilt, separatelijck te handelen met Sweden, by aldien hun Vranckrijck ende Enghelandt maer wilden verbinden de Tollen soo wel tegens Sweden als Denemarcken te reguleren by publique guarantie, ende verders dat men sich met Sweden wilde reconcilieren, by soo verre sijne Majesteyt het Tractaet van Elbingen soude willen ratificeren met den aenclevem van dien, dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. *schier is verbaest geworden* over soo onbegrypelijcke drifte, over soo onvermoedelijcke veranderinge, sonderlijck ghemerckt, dat men den Vrede in Polen ende andere Vrienden genoeghsaem aen een zyde stelt, ende voor sijne Cheur-Vorstel. Doorl. niet anders soude sijn gestipuleert als eene *verachtelijcke inclusie*, ende dat sulcx alles soude geschieden sonder aen de Geallieerden of der selver aenwesende Ministers daer van de minste kennisse te gheven. Ende dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. daerom heeft goet gevonden U Ho. Mog. by aldien de selve souden gelieven voort te varen, door ons, volgens de gheexhibeerde speciale last, uyt eene innerlijcke sincere genegentheyt tot de ghemeene welvaert te laten voorstellen ende representeren: Dat men sijn eygen conservatie versuymt als men sijne Vrienden met sijn vrese accableert, ende dat het de rechte wech niet en is, sich van Oorlogh te bevryden, als men de Vrede soeckt met precipitantie, sijnde U Ho. Mog. uyt de Christelijcke Wet genoechsaem bekent, dat men sijnen even-naesten *sijne gedane beloften sal houden, oock met schade*, ende dat het een seer onseeckere wysheyt is, goet te doen door quade en ongeoorlofde middelen: *Verlaet u vrienden, ende siet dan ghy u op Godt niet verlaet*: 't Is geen Staet, het is geen mensch, op wien niemant hem kan vertrouwen sonder vrese: Wy protesteren voor Godt wel te weten, dat, gelijck sijne Cheur-Vorstel. Doorl. van den beginne *daer toe is gedrongen ende* gedwongen in dese bedroefde Oorlogen, dat hy midden onder sijn geluck of

 ongeluck

ongeluck noyt yetwes gesocht heeft als Vrede, geen mensche is'er oock, die niet met leedtwesen aensiet, dat U Ho. Mog. seer hart daer mede ghedruckt werden, dat het den Staet swaer valt soo groote onkosten te doen, dat yeghelijck een naer ruste suchtet ende verlanget! Maer Hooge Mogende Heeren, is niet alles van de hant des Heeren, sijn Oorlogen niet plagen van den hemel? Wie sal hem daer tegens stellen met ongedult? Is dan Godt te overwinnen anders als met *lytsaemheyt*? Hy laet ons aenghevochten werden, doch niet boven ons vermogen: Sijn arm is niet verkort als voor die geenen, die al te veel op vleeschelijcken arm sien. Het is al eens sich selven te verlaten, of voor den vyant te gaen loopen: 't is al eens of de Schiltwacht verandert van Partye, of dat hy stille swyght als den Vyant aenkomt. Het is al eens dat yemant sich selven doot, of geen medicine wil aennemen, ende veele zijn vergaen om dat sy remedie al te seer hebben gehaet of gevreest. De sterckte van sulcken Staet is noyt op sulcke gronden geleyt. Als men ons in Anno *sestien hondert vijf en vijftich* heeft genoodt tot het sluyten van Alliantie, als men sijne Cheur-Vorstelijcke Doorl. ende andere machten heeft geanimeert de Wapenen in de handt te nemen tegens Sweden, doen is sonder twijffel alreets bedacht wat men nu schynt te apprehenderen! Echter by aldien men tegenwoordigh op alle het selve niet en soude willen letten, by aldien men soude gedencken, nieuwe tijden, nieuwe resolutien, is daer mede de saecke gereddert? sijn daer mede alle swaricheden wegh genomen? Sal dan het Landt van lasten bevrydt zijn? 't Is een venster toe-gedaen om een Poorte te openen, men vindt een kleyne rust, maer om daer in te versmooren, men salveert het minste, om in 't eynde het geheele te verliesen: Den Vyandt sal een weynich te rugge gaen, om dies te grooter sprongh te doen tot sijner tijdt: Men negligeert tegenwoordich soo favorabelen conjuncture, om alles in eenen vasten staut te brengen: In hondert Iaren sal het qualijck beuren dat soo Universele hulpe zy, tegens *eenen die de Werelt trouwbleert*: Daer en boven als Denemarcken opiniatreert ende niet en wil, sal hem den Staet dwingen, verlaten? Sal men de selve Croon dan in vreemde handen doen vallen? Gewisselijck de revengie soude hart sijn voor sijne Majesteyt, maer in soo wydt soet dat hy in sijne ruyne soude mede inwickelen die hem buyten *vermoden abandonneerden*: Ende genomen dat Denemarck wil, is daer mede de Oost-Zee in ruste, nademael de Oorlogh in Pruyssen ende Polen sal continueren? Wy geloven dat het als dan vry wat erger sal wesen, terwyle door de Vrede met desen Staet, ende door de swackheyt van Denemarcken, Sweden dies te stercker sal ageren tegens Polen: En hoe het gaet, sal men niet alle Vrienden disgusteren eer men selve buyten noodt is? Het is waer wy weten niet, of wy van alles wel bericht zijn, ende het kan daerom wel wesen, dat wy misslagen hebben in ons oordeel: Maer Ho. Mog. Heeren, wie sal ons dien aengaende yetwes imputeren, nademael het U Ho. Mog. niet en belieft ons te desabuseeren? Hadde men den Geallieerden naer soo veel versoeckens ghecommuniceert, wat doch eyndelijck aen het licht most komen, misschien soude daer door geen schade ghedaen sijn aen dese saecke selve: Maer het is de eygenschap van een yegelijck op 't hoochste te apprehenderen, wat men soo studieuselijck verberght: Ende dienvolgens niet onghegrondt dat de Geallieerden

den

den haer beklagen van seer ongelooffelijcke procedueren, in eene saecke die haer in 't gemeen aengaet, aengesien, dat een deel daer in statueert sonder het ander te hooren, dat men wetten ontfanght, in plaets van hulpe, een ontijdich verdragh voor een algemeene Vrede: 't Is oock voor de alderminsten gevoelijck, dat men haer goet doet met quaet fatsoen: Wat soude men van gekroonde Hoofden verwachten die men aenneemt te dwingen? Andere mogen andere sinnen hebben, de Ziele van Princen is het ghelijckfaem dat men op eer en reputatie let: Ende wat is de natuere verder van malkanderen als dwangh en vriendtschap? 't is gewis, het houdt niet aen malkanderen, wat soo qualijck gemetselt is: Ende als men Vrienden verliest om Vyanden te believen, soo wijst men sijn Vyanden, dat men noyt kan Vrienden houden: U Ho. Mog. seggen by der selver resolutie van den *een en twintichsten* Marty geen communicatien te konnen geven, om dat sy selve niet en wisten van het resultat; maer kan dat het recht der Geallieerden wech nemen wat sy in den haren relascheren? lichtelijck sal oock gerepliceert werden, dat de Geallieerden altemet wel hebben getracteert, sonder de Staet daer van kennis te geven; maer 't sal noyt bewesen werden, dat het is gheweest met Vyanden, ofte tot schade, buyten de hoochste noot, ende dat ymant van des Staets Ministers soude present geweest zijn, sonder getrocken te zijn tot de geheymste raetslagen. Wy hebben in den beginne van 't Iaer *sestienhondert ses en vijftich* ons moeten setten met *Sweden*, maer in sulcken tijt, in sulcken noot, dattet t'eenemael buyten twijffel is, dat wy beter hebben gedaen te tracteren om onse krachten in 't geheel te houden, als dat wy alles op de spitse van de fortuyne soude hebben laten komen, om 't gantsche te hasarderen: Dan wat hebben wy nochtans moeten lijden, om dat het was buyten kennis van U Ho. Mog.? Alles klaechden, alles riep tegens den Cheur-Vorst, alhoewel geen Mensche leeft, die sal bewysen, dat syne Cheur-Vorstel. Doorl. het minste heeft overgegeven, 't sy ten aensien van tollen, 't sy andersints daer U Ho. Mog. by geintereffeert waren: Wy allegeerden de baerblijckelicke uyterste noodt, ende sijne Cheur-Vorstel. Doorl. sondt de Heere van *Bonin* synen geheymen Raedt, maer alles te vergeefs: Wy mosten niet alleen hooren, dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. niet en hadde behooren te tracteren sonder kennis van Staet, maer oock niet tegenstaende alle reden in *contrarium* het Tractaet te communiceren, niet *in clausula concernenti*, niet hier ende daer, maer volkomentlijck, ende dat de Gecommitteerde van U Ho. Mog. sich daer van konde dienen naer welgevallen: Wy hebben met Polen naderhant getracteert: Wy hebben het met Denemarcken gedaen: maer is het niet ten deele op de stercke aenradinge van U Ho. Mog.? Syn sy niet allegaer van een Interesse, Vrienden van desen Staet tot des Keyserlijcke Majesteyt incluys? Immers en syn sy geen Vyanden van U Ho. Mog., den Staet hadde geen Ministers ter plaetse, begeerde geen communicatie: Kan dan daer uyt tegen ons geargumenteert werden in desen? daer U Ho. Mog. tracteren met Sweden, onsen ende haren Vyandt, met een Koninck daer tegen ons Meesters in de wapen staen, daer wy in *loco* present zynde, om communicatie heymelick, opentlick, by monde en geschrifte, soecken, smeecken, aenhouden, ende niets obtineren als woorden, ende dat men ons naer alle apparentie soeckt te waer-

 schouwen

schouwen met den slach: Is het wel wat men negotieert, waerom communiceert men 't ons niet? is het qualijck, waerom geeft men geen reden, waerom hoort men niet ons advys? sonder twyffel souden wy noch de een of de ander middel hebben konnen aenwijsen, om dies te verder tot syn oochmerck te komen, terwijl een yegelick syn eygen interest best verstaet, best tempert. Was het dan raisonnabel, waerom daer op niet gelet? Soude het anders zyn, soo blyven U Ho. Mog. doch in haer geheel, om naer goetvinden te doen ende te laten: Wy beroepen ons op de getuygenis ende conscientie van die genen die aen de tafel sitten, hoe dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. onsen Heer ende Meester hem tegens U Ho. Mog. Ministers heef gedragen, of hy yets verborgen, of hy yets geweygert, ja of hy hare Excell. niet tot de secreetste deliberatien ten allen tijden heeft gheadhibeert? Wy sijn geallieert, dienvolgens een *Corpus*, soude 't eene lidt 't ander achter laten? de Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt, die sijn Keur-Vorstel. Doorl. de eere hebben ghegeven van 't eerste af eenige ouverture te doen van haer voornemen, hebben sonder twijffel met de Ministers van Sweeden ghecommuniceert, watter passeerde: en by aldien neen, soude ons dat selve tot nadeel konnen gereycken, daer hare Excellentien van den beginne hebben gheprotesteert haers deels aen Sweeden tot niets verbonden te wesen, ende ter contrarie U Ho. Mog. bekendt is hoe nauwe dat sy aen Ons ende Denemarcken verknocht zijn door soo veele Alliantien ende verbintenisse. Dan, Ho. Mog. Heeren, dit soude allegaer konnen over 't hooft ghesien worden, by aldien de deuchdelijckheyt van 't werck soude konnen suppleren wat aen het fatsoen vergeten is: de grootheyt van affectie overweecht lichtelick de faute van formaliteyt, ende soude daerom lichlijck niemant van de Geallieerden becommert wesen; maer dit is het dat ons druct, dat sijne Keur-Vorstel. Doorl. beducht, ende de Geallieerden in alles twijffelachtich maect, dat Wy niet anders konnen sien als dat U Ho. Mog. *Polen* ende *Oostenrijck* ignoreren, sijne Keur-Vorstel. Doorl. uytsluyten, *Denemarken* in sulcken staet te stellen, dat hy hem voor eeuwich sal moeten deporteren van alle hoope van restitutie, dat hy sijne Vrienden ende Alliantien sal moeten verlaten, ende eeuwich miserabel wesen, onder de al te groote macht van Sweeden, ende dat niet minder seecker is dat onder het bloote scherm van Tollen ende Guarantie vast te stellen, U Ho. Mog. sullen moeten aensien dat *Sweeden*, 't sy over kort, 't sy over langh, soude konnen meester worden van de Oost-Zee, 't welcke nochtans t'ontgaen het haer belieft heeft eenighe Jaren herwaerts door soo veele besendingen, door soo veele Alliantien ende Sinceratien schier hemel ende aerde te bewegen. U Ho. Mog. sullen 't niet qualijck nemen, dat wy spreecken van de Interessen van een ander, nademael dat het wel bekendt is dat de Conservatie van sijn Keur-Vorstel. Doorl. niet weynich dependeert van de behoudenis van sodanige Geallieerden: ende terwijl uwe Ho. Mog. ten minsten dencken om de behoudenis van sijn Keur-Vorstelijcke Doorl. in solemnele Tractaten, soo sullen sy het niet qualijck vinden dat sijne Keur-Vorstel. Doorl. spreect, raedt ende werckt voor den selver interessen met soo veele hertelijcke genegentheyt, ende door allerhandel middel ende wegen: Ten allen tijden heeft men ons geseyt, den *Sundt* verlooren, den *Staet* verlooren,

ende

ende men heeft altoos soo hooch ende dier gecontesteert, dat in de Oost-Zee geen veranderinge mochte gheschieden, dan dat was de conservatie van dese Republique: ende is wel niet te twijffelen, of den tijdt, soo het Godt door de volstandigheyt van de Geallieerden niet verhoedt, sal de waerheyt ende vastigheyt van sodanich sustenue komen te wysen: het is immers 't woordt van U Ho. Mog. als Wy de Alliantie-gingen behandelen: de ziele van de Staet sijn de Commercien, de ziele van de Commercie is de Oost-Zee, de ziele van de Oost-Zee is de verdeeltheyt, de ziele van de verdeeltheyt is, dat *Pruyssen Pruyssen, de Oost-Zee de Oost-Zee*, ende in handen van die geene blyven die daer tegenwoordich Possesseurs van zijn: helaes! is soodanich argument, soo onwedersprekelijcke reden weghsten, verandert, verlooren? men sterckt nu *Sweden*, men separeert de vereenichde Machten, men stroyt het onkruyt van mistrouwen met gantsche handen vol tusschen de Geallieerden, sal dan niet *Pruyssen* door sodanigen wegh eenen anderen Meester bekomen? Is dit niet het rechte middel de Oost-Zee aen maer eenen Heer te brengen, ende dat Ick sonder schrick niet seggen kan, is het niet de ziele van alles over te geven aen de toevallen van tijdt, of aen de discretie van soo verbitterden Overwinner? doch wat mach Ick veel stamelen? wat mach Ick dus langh herom swerven met een onseecker discours? de noodt prest ons te seggen: van nu af is sonder de miraculeuse hulpe van den hemel de *Sondt* ende de Oost-Zee alreets genoechsaem verlooren, van nu aen is het al gedaen by aldien dat U Ho. Mog. sal believen op sodanen voet voort te varen, want is de gedeeltheyt de seeckerheyt der Oost-Zee, hoe kan het dan gaen dat men door dese Tractaten alles stelt in de handen van eenen? het geheele stuck bestaet in de bewaringe van den *Sondt* ende *Pruyssen*, ende de selve dan door dese Tractaten werdende overghegeven aen *Sweden*, ofte indirectelijck onseecker ghemaeckt aen de selve, die sy tegenwoordich besitten, om dat men haer gaet verlaten door so onverwachten handelingh: Is dan niet alles gheschapen, dat alles eenen Heer moet hebben? Is dan niet alles verlooren, verlaten ende overgegeven, daer men sich soo hertelijck tegen heeft ghekampt, soo veele Iaren geleden? Denemarcken is niet sonder den Sondt, de Sondt is niet sonder Schoonen, ende wat is Pruyssen, wat is Danswick sonder Polen? Alsoo het nu seecker is, dat U Ho. Mog. door het vast stellen van het Tractaet van Rotschild toestaen, dat Schoonen mach blyven aen Sweeden: Also het niet minder geloofft wert, dat U Ho. Mog. laten geschieden, selve oock coopereren, dat sijn Keur-Vorstel. Doorl. ende de Stadt Dantsick door de aenneminge van de Inclusie haer sullen separeren van Polen. Wat kan dan anders daer uyt volgen, als dat door de afgangh van sulcke stucken, eerstelijck Denemarcken, daer na Polen, eyndelijck het gheheele werck verlooren gae? *dum singuli pugnamus, omnes vincimur*. Het sal met een bloode hoope, met een verborgen intentie niet gereddert werden: *in bello non licet bis peccare*: Wat irreparabel is, moetmen noyt haserderen, wy ons deels moeten de Inclusie dien volgens de Sweedtsche interessen aennemen of niet; neutrael te blyven is een onmogelijckheyt, by aldien wy niet willen dat Sweeden ende Polen mogen eens worden tot onse ruyne; ende konnen daer toe eenige foible interpretatien of imaginaire expedienten niet helpen, het Rappier is boven alle subtiliteyten

tiliteyten

tiliteyten van het volck van de schole: ende daerom moetmen sich niet flatteren met een ongewapende wysheyt: nemen wy haer dan aen, hoe sal dan Polen varen, hoe sal het met de Oost-Zee gaen? Eerst sal het den Staet ende daer naer lichtelijck oock ons gelden: nemen wyse niet aen, en blijven by Polen *intemeratâ fide*, wat hazard wert'er niet gelopen datmen met Sweeden sal moeten tracteren tot nadeel van U Ho. Mog. om dat wy niet machtigh syn ter Zee te ageren tegens eenen Vyant die de Zee door dese Tractaten tot synen wille krijcht: of wat reden sijnder niet te vreesen dat alle offensien sich komen uyt te gioten op desen Staet, daer wy soo seer by geinteresseert zyn door dien datmen soude mogen Lant wech geven, tollen *pro lubitu* setten, ende alles doen na discretie van den sterckste? sulcx is het met woorden niet te doen, het werck selven sal de intentie wijsen: Het is maer al te klaer, wat wy seggen: Men tracteert over de gemeene Interessen met den Vyant, ende men siet naer Geallieerden niet eens om: Men dwinght Denemarcken, terwyle men hem de hulpe ontseyt of surchieert, *Negat scilicet qui negat, qui detinet alimenta:* Men schrijft hem voor, om datmen hem, die doch de Chef party is, niet eens en hoort: Is het niet oock *contra fidem datam?* Want waer toe is de Alliantien., diemen ten allen tijden heeft ghepresupponeert? wat is u Ho. Mog. Brief van den *negen en twintichsten* Maert? wat is de tweede van den *drie en twintichsten* April, daermen Secours, Vloote en alles in belooft met soo hooge verseeckeringe sonder eenige restrictie? Somma wie *Schoonen* wech geeft, ruyneert Denemarcken, ruyneert de parthye! ende datmen seyt: Denemarcken heeft het eenmael overgegeven sonder den Staet, daer door en kan het Interest niet gesalveert werden van de Republique; is een dinck qualijck ghedaen, men laet het niet soo blyven; maer men redresseert het so haest men kan, Godt geeft de occasie uyt den hemel, maer de menschen moeten haer daer van dienen op aerden: dan also U Ho. Mog. de handt aftrecken, wat is dan anders te verwachten als een gemeene schade voor alle? daer kan geen geluck of zegen komen daer Verbonden ende Vrientschappen waggelen; daer kan geen Vreede volgen daermen tusschen de Hooge Machten inegaliteyt ende onminne sticht; moet niet eener meester worden daer men alle gaet deelen? U Ho. Mog. nemen aen Vreede in Denemarcken ende in Polen te bevorderen, maer terwyle sy seggen, als het in Polen niet te vinden is, gelijck sulcx vry meer als onmogelijck is in den tijdt van *drie* weecken, dat daerom de Vreede in Denemarcken niet en sal werden verachtert, werden dan verbonden niet verswackt, blijft dan egaliteyt ende vriendtschap tusschen de Geallieerden? is dat niet veel meer in effect separatie gemaeckt tusschen beyde de Kroonen, ende eyndelijck 't rechte voedsel daer door gegeven aen eeuwige Oorlogen? immers verlaetmen sijne Majesteyt van Polen, die so genereus geweest is, dat hy sonder U Ho. Mog. niet eenmael heeft willen luysteren na de Vreede met Sweeden selfs op de avantagieuste conditien? ende hoe sal Keur-Brandenburch varen? de waerheyt te seggen, het werdt voor sijne Keur-Vorstel. Doorl. gesorcht, doch sonder sorge: men seyt de selve kan sich salveren door het aennemen van de Inclusie van 't Tractaet van *Elbingh*, ende over sulcx met *Sweeden* reconcilieren, desgelijcx seytmen van de Stadt *Dantsick*, ende dat hun *vier* weecken tijts sal gegeven worden om sich te verklaren of het

hun

hun aenstaet ofte niet? maer het is geen seclusie? Wy schricken als wy het hooren, ende om ons te flatteren in ons swackheyt dat is in soo grooten opinie die wy hebben van ons vrienden, soo is het dat wy niet konnen geloven dat den Staet in den Staet is, als men ons soodanige Propositien doen van wegens soo reputabelen Republijck: Den Cheur-Vorst van Brandenburgh een aengeboren Bontgenoot, soo ouden, soo trouwen vrient, die in sijn wiege heeft ingesogen alle genegentheyt, alle affectie ende trouwe voor de Vereenichde Nederlanden, die voor Godt ende het Politique alles gemeen heeft met dese Regeringe, die sijne behoudenis in den Staet ende den Staet in sijn huys vint, soude sodanigen Raet ontfangen in Hollandt! Dat hy sijn voordeel in sijn verderf, sijn ruste by sijne Hooft-vyanden, sijne eere inde ruine van den Geallieerden soude soecken? Ick wil niet seggen, dat hy soude werden wat u Ho. Mog. voor soo weynigh tijdt in hem schier hebben gedetesteert; dat hy soude weder treden in een party, daer in hem desen Staet gelijckſaem heeft vervloeckt: Labieau sal getuygen hoe dat de Ambassade van u Ho. Mog. heeft ghefulmineert, dat wy Sweden appuyeerden, ende Berlijn weet het, so langh de geheugnis aldaer sal blyven van 't geproponeerde van de Heere *Ysbrants*, hoe bly, hoe vernoeght, hoe voldaen sich dese Tafel toonde over onse reconciliatie met Polen: Nu souden wy Polen wederom verlaten om Swedisch te werden, ende *brevi compendio* ons ende desen Staet ruineren om alleenlijck het Elbings Tractaet te bevryden van sijn Eclips? Neen, neen, konde de Cheur-Vorst bevinden dat het reden was met Sweden hem te versoenen door particuliere Tractaten, hy soude niet van doen hebben dat men hem includeert als een appendice, als een accessoir, als een toegifte van sijne vrienden: De Geallieerden van desen Staet sijn tot geenen tijdt *pro ascriptis glebæ* gheconsidereert, sy sijn Bontgenoten, sy sijn *Socii Reipublicæ*: Het soude na vaniteyt smaecken, dat wy seyden wat voordeel dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. voor weynigh tijdt soude hebben konnen bedingen, by aldien hy oyt hadde willen tracteren sonder sijne geconfedereerden, 't is genoegh dat een Prins van soodanigen conditie weet, dat hy hem niet besoedelt heeft met oneerlijcke gedachten, met dingen, die sonder eere, sonder wysheyt zijn, soo lange de claerblijckelijck hooghste noot niet en gebiedt, dat men met de laetste schyve wat besorghder moet wesen, om het gantsche spel niet te verderven: wy bidden u Ho. Mog. te considereren, wat het is, geincludeert te sijn in het Tractaet van Elbingen: Weynich tijdt geleden is het dat men van inclusien heeft ghehoort, ende als men voor als noch soude vragen wat het is geincludeert te zijn, soo souden wy derven verseeckeren, dat niemandt is, die daer van eenige verdere kracht soude konnen aenwysen, als de geene die de complementen, welcke de laetste quade tijden hebben ingevoert, mede brengen, immers niet meer, als dat men den gemeenen onnoselen man daer mede kan payen ende blindthocken:) Wat seeckerheyt is'er dan voor ons? Wy bidden u Ho. Mog. verder te gedencken, dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. aen Polen verbonden is *juratâ fide*, door een Alliantie, de welcke men beyder zijdts gesworen heeft, niet te willen quitteren, sonder Sweden tot een redelijcke Vrede gebracht te hebben, ende dat u Ho. Mog. daer mede die tijdt als wy daer van Communicatie gedaen hebben aen den Staet, sood-

 nich

nigh vernoeght geweest zijn, dat sy niet alleen daer over sijne Cheur-Vorstel. Doorl. hebben laten congratuleren, maer oock in Hollandt ende verscheyden andere Provintien hebben gheresolveert sijne Cheur-Vorstel. Doorl. by soodanigen Tractaet te garanderen : Ende dat het daerom onmogelijck is, dat sijn Cheur-Vorstel. Doorl. tot aenneminge van soodanigen inclusie kan resolveren, terwyle hy sulcks niet soude konnen doen, sonder hem selven te kort te doen in eere ende gewissen : sijnde desen Eedt geen simpel *juramentum fidelitatis*, ofte een geconditioneerden gemenen leen-eet, ghelijck den voorigen, de welcke naer sijn gelegentheyt quam te cesseren, soo haest den Leen-Heer het Rijck verliet; Maer *juramentum absolutum, non conditionatum*, ende het welcke in specie daer op staet, dat geen deel van beyden en sal tracteren, ofte uyt de party scheyden, sonder Vrede met Sweden in 't gemeen verkregen te hebben, sulcks dat dese inclusie, terwyle sy *conditionem impossibilem* impliceert, niet anders is als in effect geimagineert, ende eene *inclusio excludens*. Behalven dat het al te beclaeghlijck is, dat desen Staet soude raden of goetvinden, dat de Stadt Dansick haer nu noch in 't laetste soude detascheren van de Interessen van Polen: Een Stadt die het exempel is van standtvasticheyt in onse Eeuwe : Die soo geluckigh is geweest, dat sy noyt heeft hoeven te veranderen in de swaerste ende bekommerlijckste tijden : Die daer door by Poolen eeuwich recht, eeuwigen danck heeft behaelt : Die soude het eynde van haer werck gaen kroonen, met het aennemen van soodanige inclusie ? Het soude sijn in de Haven ghestrant, ende op eenmael omgestoten, wat met soo veele moeyten ende kosten is opgebouwt : Immers sijn de saecken daer na niet ghestelt, dat men tegenwoordich soude ingaen, het welck by soo veele sware tijden ghenereuselijck, ende niet sonder Godes zegen is gerefuseert geworden: Ende konnen over sulcks u Ho. Mog. naer der selver hooge wysheyt oordeelen, wat men voor de Geallieerden doet, ende of het anders als imaginaire dingen zijn, daer men mede sustineert de publicke trouwe voldaen te hebben, ende eyndelijck of niet door dese wegen voor eerst Denemarcken van Polen, Polen van Denemarck, Brandenburgh van beyden, den Keyser van allen wort gesepareert, ende daer door can occasie gegeven werden, tot erschrickelijcke revolutien ende inconvenientien voor het gemeene welvaren. Het is waer men seyt van guarantie, men spreeckt dat Vranckrijck ende Engelant den Staet willen mainteneren by sijn visees: maer is 't mogelijck, dat yemant daerom sijn welvaren, sijn Vrienden, sijn maximen verlaet? Is 't mogelijck dat yemant staet can maecken op sulcke beloften? Immers sal 't wel raer wesen, die soo veel contrarie intressen hebben onder den ander, dat de selve lange sullen konnen blyven sonder brouilliries, ick swyge dat den tijdt soo veele veranderingen mede brenght, dat sulcke stipulatien niet zijn, als een *magnum inane & grande nihil*. Nu, Ho. Mog. Heeren, wy en konnen niet twijffelen, of U Ho. Mog. sullen sulcks alles begrypen sonder verder aenwysinge, nademael het soo klaer is als de Son in den helle middagh schijnt, wat wy alrede hebben gemonstreert : Ende souden ons inbeelden, by aldien men de Ministers van de Geallieerden hadde gehoort, dat verscheyden voorslagen hadden konnen op het tapijt gebracht werden, om tot sijn ooghmerck te geraecken : Wy willen oock wel bekennen, dat sijne Chur-

Vorstel.

Vorstel. Doorl. op seeckeren voet ons daer toe hadde geinstrueert: dan sulcks niet willende wesen, ja lichtelijck het quaet soo verre gekomen zijnde, dat de remedien aen dese tafel niet als te laet mochten konnen geappliceert werden: soo sullen wy alleenlijck dit seggen, dat sijne Cheur-Vorstel. Doorl. meningh is, men moet met eeren uytvoeren, dat met Godt is aenghevangen, men moet dienvolgens vast staen, ende geene separatie veroorsaecken tusschen de Geallieerden Machten; wy sijn wel in die tijden niet gebooren, daermen met Godt de Heere selver can te rade gaen, dan ons dunckt dat de oprechte *Consilien* sijn de visibele openbaringen van den hemel, ende als onse saecke van een goede intentie ende redelijcke macht wert gheappuyeert, dat hy als dan selver spreeckt: *Gaet heenen mijn Volck ende strydet, ende ick wil u de Vyanden in u handt leveren*, ende wie kander aen twijffelen, als men maer denckt hoe glorieus het is voor Godt ende den Menschen, *sijne beloften te voldoen*, sijne Vrienden te helpen, Vreede te bevorderen, ende dat alles is, de Vyanden van sonde, ende een gecroont Hooft van oppressie niet alleen, maer oock de gheheele weerelt van eeuwige Oorlogen te redderen, alles verlangt, yder een sucht daerom, ende gelijck de geene die geen macht hebben om reelijck te helpen u Ho. Mog. accompagneren met alle hertelijcke toewenschingen, soo doen die geene alles *cum pudore*, die de wapenen souden mogen aenvaerden, tegen so salutaire ende rechtvaerdich voornemen, sullen u Ho. Mog. Sweeden apprehenderen? *Oorlogen sonder recht, sijn Oorlogen sonder macht*, de offensie aen dien Koninck ghegeven, sal niet uyt de wech gheleyt worden, als door vigoreuse resolutien. Vranckrijck selve is oock al te ghenereus als Sweeden groot te maecken door de ruyne van Polen, ende Engelandt heeft te veel wijsheyt als dat het Denemarcken soude renverseren, Brandenburch onder de voeten helpen, ende over sulcx de valance van de Religie ende het *universum* sodanich verstellen dat het sijne straffe in den *Sond* met eygen handen soude gaen planten, ende metter tijdt gevoelen gelijck de Protestanten in Duytslant, ende u Ho. Mog. in desen staet alreets al te seer hebben gheproeft, wat *Sweedische Vriendtschap, Sweedische danckbaerheyt, ende Sweedische Religie is.* De uytterlijcke demonstratien comen dickwils uyt een innerlijcke persuasie, van dat men gelooft sijn party te connen intidemeren sonder perijckel; ende by aldien het anders waer, soude men daerom verflauwen? soude men daerom de handt aftrecken? geeft Godt niet middel genoech tot resistentie; eenigheyt tusschen de Geallieerden, willigheyt by de Inghesetenen, macht van Vlooten ende Armeen? 't is vryelijek bedenckelijck het uytterste te wagen, menschen bloedt is dier ende costbaer in de oogen des Heeren; maer terwyle de noodt daer, ende geen ander raedt is, sal den Staet daerom te rugge gaen, ende sich ende sijn Vrienden overgeven aen een Vyandt, die niet als Oorloch ende ruyne soeckt? alle inconvenienten sullen blyven die men tegenwoordich vreest, by aldien niet soo wel in Polen als Denemarcken wert uytgewrocht, wat tot een gemeene Vreede dient, het sy in reden van Staet, het sy in de Commercien of andersints, waerom dan niet rondt gegaen? waerom niet soodanich datmen sijne redelijckheyt met eenige realiteyt toone aen die geene, die der sich soo vastelijck hebben toe verlaten? lichtelijck sal Sweeden hem bedencken, sonder twijffel sal Engelandt soo redelijcken desseyn seconderen, ende over sulcx soude konnen

nen gheobtineert werden, den Vreede soo wel in Polen als in Denemarcken vast te stellen sonder separatie van de Geallieerden Machten, ende by aldien neen, waerom dan liever standt ghehouden ende gelooft dat dien Godt sal zegen geven aen de wapenen van u Ho. Mog. die in dese saecken sijne handt soo dickwils, ende soo wonderbaerlijck heeft getoont, dat hy schynt sich de glorie gereserveert te hebben Denemarcken niet anders te redderen als met miraculen, ende wat glorie voor desen Staet, wat eeuwige eere, als't een of't ander beurde? in waerheyt, 't is niet met allen daer by, dat u Ho. Mog. souden konnen lyden, in cas de wapenen van den Staet desavantage hadden, *sex of seven* scheepen connen de Parthy niet verderven, in allen geval kan Coppenhagen genoechsaem versien werden, ende is als dan de eere ende de beloften genoech gedaen, ende sonder twijffel Denemarcken in staet te minder niet het Tractaet van Rotschild te connen obtineren, dan wie kan ghelooven dat Sweeden aen Engelandt, of Engelandt aen Sweeden, den *Sondt* ende wat daer omtrent is, sal toestaen, cederen, inruymen? mede en connen sulcken stucken geen partage lyden tusschen ghelijcke Machten, ende soude dan sijne Majesteyt van Denemarcken als dan meer verliesen als door dese Tractaten, terwyle de selve versteeckert is, dat men hem boven het Tractaet van Rotschild niet het minste meer soude connen benemen *salva Regni substantia*, over sulcx Ho. Mog. Heeren is't nu dat sijne Keur-Vorstel. Doorl. op't hoochste versoeckt u Ho. Mog. gelieven sulcx alles nae haer hooge wijsheyt rypelijck te overleggen, dienvolgens met alle particuliere handelinge ofte stille te staen, ende de Parthy getrouwelijck ende sonder uytstel met der selver Vloote te assisteren, of ten minsten *communicatis consiliis* met de Geconfœdereerden uyt te wercken, dat een alghemeene Vreede, niet alleen in Denemarcken, maer oock in Polen moge bevordert, vercregen, ende vast ghestelt werden, daer in sullen Godt, de menschen behagen, de Commercien hare ruste, de Bontgenoten contentement, en sijne Keur-Vorst. Doorl. in 't bysonder reden vinden te gelooven, dat u Ho. Mog. der selver conservatie met ernst soecken, gelijck sy haers deels voor alle de werelt genoechsaem toonen, dat sy niet alleen hare Landen ende Lieden, hoe leet het haer oock is, sonderlijck oock hare hooge Persoon ende Huys, geerne employeren ende hasarderen ten besten van de gemeene saeck, en gelijck ons devoyr ende plicht geweest is, dat selve u Ho. Mog. in allen yver voor te stellen, soo vertrouwen wy u Ho. Mog. sullen ons laten antwoorden, waer naer sijne Keur-Vorstel. Doorl. hem sal konnen ghedragen in der selver Interessen ende Actien.

De ontstelt heyt van den Heer Keur-Vorst, selfs over de procedurem van desen Staet/ heeft oock namaels ghebleecken aen eene sijne schrijvens aen sijn in den Hage resliderende Raedt, ende hoewel in jonger date/ stelle de selve hier om de gelijckheyt der materie.

Hooch geleerde Raedt ende lieve getrouwe; Wy hadden wel verwacht, dat volgens de hoope, ons met voorgaende Post by U ghegeven, de Heeren *Staten Generael* sodanige resolutie mochten hebben genomen, ende

aen

aen der selver Vloote afgesonden, die *conform haer Interest*, als mede so veele by hem gedaen hooge beloften mochte sijn gheweest, ende de *Noortsche* Vreede in sulcker voegen hebben konnen avanceren, dat niet alleen den Coninck van *Dennemarcken* eenigermaten geconserveert, nemaer oock de Nageburen, en in desen Oorloch geintresseert, daer door gereddert, Principalijck de *Commercien* op de *Oost-Zee* gesalveert ende in haer liberteyt geconserveert conden werden. Dit niet tegenstaende hebben Wy, met onse hoochste verwondering, by uwer absentie, uyt seeckere gheloofwaerdige Missive, by anderen herwaerts gesonden, moeten sien, datmen juyst doen daer mede besich is geweest, om te depescheren seecker ordre aen de Afgesante tot *Coppenhage*, ten eynde sy Lieden aen den Koninck van *Dennemarcken* souden hebben te notificeren, dat in cas den Coninck 't Tractaet van *Rotschilt* niet souden willen accepteren, de Staet soo dan niet gesint ware, meerder assistentie aen sijn Conincklijcke waerde te doen, nemaer de Vloot en s'Landts-Militie te *revoceren*, waer mede in effecte, niet alleen den Coninck van *Denemarcken*, nemaer oock Wy ende onsen Staet t'eenemael werden geabandonneert. Nu ist aen elck een bekendt, hoe dat het Tractaet van *Rotschildt* ten hoochsten nadeelich is, soo aen de Croone *Denemarcken* ende de *Geunieerde Provintien*, als alle anderen Nagebuyren; niet alleen by desen tijdt, al wat is dat *Sweeden* niets meer obtineerde van al het gunt het welck Svveeden altoos onveranderlijck sal soecken t'emporteren, soo sal den Coninck van *Sweeden* nochtans daer boven oock de *Commercien* nae sijn believen connen veranderen, dirigeren en de heerschappye over de *Oost-Zee* alleen exerceren; nemaer, 't welck meest nadenckelijck is, sal *Coppenhagen* in sulcken gevalle altijdt ende sonder ophouden, soo veel als belegert blyven, dienvolgens weynich differentie zijn of de *Sweeden* tegenwoordich op *Zeelandt* leggen blyvende, ofte uyt anderen, aen hun gecedeerde plaetse *Coppenhage* voorsz. geduyrichlick beslooten en geblocqueert houden, doende niet met al ter saecke, watmen van de bewuste *Garantie* seggen wil; want door dienmen tegenwoordich soo grooten Macht by een is hebbende, ende nochtans met goede oogen siet dat den Coninck van *Denemarcken* soo onnosel wert gheopprimeert, wat staet salmen dan daer op konnen maecken, dat wanneer *Sweeden*, volgens sijn vastghestelde desseyn, ende d'avantage uyt het Tractaet van *Rotschilt* vercregen, over cort of langh, de reste soecken sal onder sijn gheweldt te crygen de geene, die welcke tegenwoordich haer soo slap, ja veel eer qualijck geaffectioneert te zijn, betoonen voor 't gemeene best, souden die wel, wanneer sy wederom onkosten doen ende armeren

sullen, de saeck met yver aentasten; Wy swygen, in staet blyvende als het nu is, naemaels met soo snellen overrassinge, in grooter yle tot sijn ooghmerck soude konnen komen, sulcx dat den Staet onmogelijck souden vallen met den Secours tijdelijck genoech te mogen arriveren; maer terwylen al 't voorschreven alreets overvloedichlijck geremonstreert, mede so klaer als de heldre Sonne is, dat, indien men niet met voorbedacht tot sijn eygen bederf wil laboreren, het selve by elck een van selfs ghenoech kan worden bemerct ende verstaen, wy oock bykans beducht wesende, datter *fataliteyten* onder dit werck gemengt zijn, soo moeten wy aen 't eynde alles Godt beveelen, die, nae sijn onberispelijcke gherechtigheyt, de regeringe op de aerde verandert; vastelijck vertrouwende op des selfs oneyndelijcke goetheyt, dat, terwyle wy in dit werck noyt ander intentie hebben bygebracht, als simpelijck de bevorderinge van een generale ende vaste *Vreede*, den selvigen dan gelieven sal, ons eyndelijck sulck daer uyt te helpen, dat wy reden sullen vinden hem daer voor te bedancken, sullende op een ander reys ons door *aenradingen van de Heeren Staten*, niet soo lichtelijck als nu gheschiet is, laten persuaderen; Terwylen ons de selve tegenwoordich, nae dat wy hare *Conseils* sijn achtervolcht, in der noot verlaten willen, ende een *onversadelijcke Vyandt* op de voeten helpen. Wy moeten wel bekennen dat wy sulcken *onbestandigheyt* noyt hadden verwacht, principalijck in sulck een saecke, waer in de staet meerder Interesten heeft, als wy en wanneer ons gheliefde, van ghelijcx te doen, wie souden wel misschien haest konnen middelen vinden, ons selfs te redderen uyt die saecke, en sulcx noch al met *avantage*, hoewel hy grootelijcx souden twijffelen, op alle de conditien daer by voorvallende, oock mochte strecken tot *appludissement van den Staet*.

Over sulcx gaet ons seer diep ter herten, dat, nadien wy tot hier toe onse actien aldus hebben beleyt, gelijck den Staet selfs heeft gedesidereert ende opentlijck ghelaudeert; nochtans ende vervolgens den *Raedt-Pensionaris de Witte* sich ondernemen sal, publijckelijck over ons te schreeuwen, *dat wy oorsaeck soude wesen van de ruyne van den Coninck van Denemarcken, door dien wy sijn Koninckklijcke waerden deborteerden van 't Tractaat van Rotschilt*. Zijnde de beschuldingh soo overmaten *onbeschaemt ende ongefundeert*, als het vermetel is, dat *sulck een mensch* derft onderstaen, *van onse actien sodanich te oordelen*. Wy hebben Ons noyt onderwonden den Coninck van *Denemarcken Mombers te stellen*, ofte te prescriberen hoe sijn Coninckl. waerden sijn saecken hoorde gade te slaen; maer verseeckerende de selve van onse *standvastigheyt*, oock wel aenwysende 't voorstaende pericul van 't Tractet van *Rotschilt*, is by ons niet

gedaen

gedaen, dan 't gunt van den *Estats* selfs veelvuldich is geschiet, konnende wy tot deser uyre toe niet seggen dat den *ganschen Estats* hier inne soude hebben ghehangeert; want, aengaende wat in de respective Provincien deshalven omme gaet, is ons sulcx niet onbekent, dat wy ons nochtans *met de witte, sich hebbende van Fransche, Engelsche ende Sweedtsche Ministers, tegens het ware Interesse van den Staet, laten omsetten*, sonder conformeren ende *deel nemen in sijn onbestendige ende hoochstschadelijcke raetslagen, daer inne beminnen wy ons eer en conscientie te veel.* Sullende hy voorseecker den eersten niet zijn, die met sijn exempel verificeeren sal, dat wel yemandt in den Staet, volgens de nature van soodaniger Republijck, *voor een tijdt langh, soo pernicieuse Conseils kan voeren, oock in eenige manieren doen doordringen; maer wel haest moeten vallen in 't graf, 't welck men bedacht hadde voor anderen te delven, nimmermeer ghelooveende, dat de Goddelijcke wraecke langh tarderen sal over sulcke Lieden.* Dit schryven wy u, ten eynde hy sulcx te weten kryge, ende op andere tijden beter regard nemen op sijn tonge, andersints willen wy ons *beklagh doen over hem by den Staets selfs.* Gegeven den *achtsten Iuly sestienhondert negen en vijfftich*, geteeckent FREDRICH WILLEM KEURVORST.

Om weder te keeren tot de Haechsche conventie, ende de daer op ghedane Propositie: De Heeren Brandenborchsche hadden veel instantie de voorige dach gedaen/ insonderheyt by de Heeren van Vrieslandt, om het werck buyten teeckenen te houden. Sulcks niet geluckende/ deeden de ghemelde harde Propositie; Hollandt ende andere nament seer qualijck/ ende merckten wel dat Brandenburch met hulpe der Keysersche ende Poolsche, veel Conquesten hoopte in Pomeren. Hollandt hadde hem sulcx wel te gunnen/ maer sach op Vranckrijck, die door de Vreede met Spaengien, machtich wiert/ende de handen vry kreech/ ende op de Engelsche die met een machtige Vloot in de Sondt lagen/ ende dat beyde die Rijcken ongetwijffelt haer souden canten tegens het Keysers Secours/ soo dat de Hollandtsche voorsichtigheyt ten hoochsten te prysen was.

Den Koninck van Denemarcken toonde sijn ongenoegen door de volgende Brief:

WY FREDERICK, &c.

WY hadden wel verhoopt dat de beweeglicke Missive by ons aen u Ho. Mo. geschreven in dato den *seven en twintichsten* April lestleden ende inhoudende eene vruntnabuyrlijcke dehortatie van seeckeren Tractaten by de selve voorgenomen met eenige uytheemsche Ministers in den *Hage* op 't subject van de *Noortsche* Vrede, ende sulcx *sonder* onse *overslaen*, ende om reeden dat wy, om verscheyde oorsaecken willen, daer toe in diervoegen niet konden resolveren soude op sulcken maniere rypelijck overwogen ende gepondereert zyn, dat sy sulcke gedachten souden t'eenemael hebben laeten varen.

't Welck

't Welck wy daerom oock te meer hadden vertrout, nademael de Heeren in den haren ten *vijfdenmael* gerepeteerden brief van den 29. *April* ons verseckert en sulx sich hebben verclaert dat sy op de gedane ouverture van den Kon. *Fransche ende Engelsche* aldaer residerende Ministers, alleen hadden aengehoort de propoosten tot den *Vreeden*; maer de Tractaten ende 't slot der selve hier heenen hadden geremitteert, ende hoe sy in gevolge van hare soo veel gerepeteerde schriftelijcke presentatie, sulcke *Consilia* souden voor de handt nemen, waer door ons Rijck ende onse Landen van de tegenwoordige *oppressien* van onse Vyanden verlost, ende een seeckere reputeerlijcke *Vreede* gerestabilieert soude werden, dan moeten nu met geene geringe *consternatie* vernemen dat de *Sweedsche* Ministers, gelijck sy haer daer van voor desen al hebben geroemt, 't werck door haer geaffectioneerde nu soo wydt hebben gebracht, dat den Secours by ons soo seer gedesireert, voor eerst een tijdt langh wert te ruch gehouden, ende eyndelijck wel t'eenemael, indien wy ons tot geenen separaten Vreede souden connen verstaen, ons tot weynigen hulpe ofte voordeel souden komen te strecken, gelijck ons het selve van verscheyden andere plaetsen wort bericht, ende dat de Heeren over den voornoemden *separaten Vreede* met de *Fransche* ende *Engelsche Ministers* alreede yetwes vast gestelt hebben, ende dat ons gelijcksaem in den tijdt van *drie* weecken sal *overdrongen* werden. Wy willen tegenwoordich niet verhalen, hoe het selve geschieden kan dat *Vranckrijck* ende *Engelandt* dese *Mediatie* sullen ondernemen, alsoo oock van wegen *Vranckrijck* sich noch niemandt by ons heeft aengegeven. Den Ambassadeur *Terlon* hem noch in *Poolen* in andere Commissie bevindt, *Engelandt* oock van vvegen die aldaer voorgevallene veranderinge sonder hooft is, ende als noch sonder seeckere forme van Regeringe; doch vvy stellen het aen het hooch vernuftich te rugge dencken van de Heeren, hoe ende op vvat manier het gesette fundament van soodane Vreede by haer selfs voor desen alle tijdt is geimprobeert, ende hoedanich het selfde soude strecken tot ruyn onses Rijcx ende Landen, mitsgaders dat onse Vyanden door dit Tractaet maer tijdt ende meer ende meer voordeel tot *onse oppressie* souden comen te gevvinnen. Wy hebben daer beneven aen u Ho. Mog. hier van openinge ghedaen, dat vvy met onse *hooge Geconfœdereerde* sulcx sijn verbonden, dat vvy behoudens ons *Koninckklijck respect* en *eere*, geene particulieren Vreede connen ingaen, noch ons in eenige Tractaten inlaten sonder der selver assumtie, ende hebben vvy dienaengaende oock van haer reciproque constante verseeckeringe in handen, ende willen alle *Consilia* daer heenen dirigeren, dat vvy voor eenen *bestandigen* Bontgenoot mogen geacht vvorden; vvaerom vvy dan oock het vaste vertrouvven zijn dragende tot u Ho. Mog. dat sy ons hier in sullen byvallen ende sulcke spoedige ordre stellen, dat het secours herwaerts geschickt, ende soo na hier by leyt, tot onsen dienst moge gedebarqueert worden, ende de Oorlogh-Schepen geen occasie versuymen onsen vyant afbreuck te doen, om die seeckerheyt ende het floreren van de *Commercien* te redresseren, op dat wy daer door eenen eerlijcken, bestandigen *generale vrede* met reputatie mogen erlangen, het welck geensints is te verhoopen, noch de seeckerheyt van de Navigatie uyt te wercken soo u Ho. Mog. op dit *principium* bestaen, ons van onse geconfœdereerde *af te sonderen*, ende te noodigen tot particuliere Tractaten.

Staten. Wy verhoopen u Ho: Mog. sullen betere gedachten nemen, haer eygen hier onder verserende Interesten wel overwegen, ons niet hulpeloos laten, tot voorkominge van veel hoochschadelijcke consequentien. Wy verblyven, &c. *Coppenhagen* den *seven en twintichsten May* oude styl *sestien hondert negen en vijftich*.

De Ruyter was alrede in Zee als dit Tractaet wiert geteeckent/ dies was men seer becommert dat hy soude comen te ageren eer hy dese ordre kreegh/ ende men wenschte dat hy noch hadde getoeft. Maer corts daer na schreef dat hy vrydach den drie en twintichsten May was Zuyd-West van 't Vlie, dat de Heer van Slingelandt was aen syn boordt gecomen/ ende het opgemelde Tractaet van den een en twintichsten hadt ontfangen. Doen was men gerust.

Die van de Admiraliteyten waren hier/ om raeckende de Sweedtsche noch andere Caperyen te adviseren/ sy sloegen voor/ daer tegen te senden twaelf Fregats. Tot dien eynde de Licenten te verhogen; de last ende veyl-gelden of subsidien / ofte de Præmien aen de Kruyssers. Men maeckte staet dat soo in Hollandt als Zeelandt ende Vrieslandt waren in de ses en twintich Oorloch-Schepen. Van de Oost ende West-Indische Compagnien meende men te hebben dertich Schepen: in alles ses en vijftich, edoch sonder Geschut/ Volck ende geldt/ sulcx moest worden versorght.

In 't laest van May quamen hier Coopluyden uyt Vrieslandt, clagen dat de Coninck van Denemerck haer in Coppenhagen hadde afgenomen twee Scheeps ladingen Rogge sonder 't te betalen/ gevende adsignatie op Gabriel Marcelis, die seyde rede driemael meer adsignatien als Geldt te hebben.

De Staten van Vrieslandt hadden dese Coopluyden gegeven brieven van voorschryven aen den Resident Carisius, dat hy wilde geven adsignatie op de noch in Vrieslandt staende acht en dertich duysent guldens/ maer hy wees dat af.

Dat waren de penningen die den Coninck hadde gegeven aen de Ministers. Ende Prins Willem hadder noch pretensie op gemaeckt. Ende alsoo is 't blyven staen. Ende noch naderhandt aen de Heeren Deensche getelt. Ondertusschen liet men niet hier becommert te zyn/ als bemerckende de impracticabiliteyt van het Tractaet van den een en twintichsten May/ want 't was een absurditeyt dat het soude worden over drie Weecken geratificeert/ ende de drie Weecken stilstandt soude aenvangen met de notificatie. Wassenaer soude moeten stilstaen; ende hy soude blyven geconjungeert met de Deensche.

Ende Denemerck soude self niet willen stilstaen; syn Geallieerde noch niet. Elck soude seggen/ *tu mihi turbas aquas*. Maer Sweden moest vreesen de separatie van de Engelsche; dat die hem souden ontvallen.

De hevige oppositien van Denemerck ende Brandenburgh tegen de Haegsche conventie syn hier voor gestelt. De Koninck van Sweden gaf in Iunius uyt een langh verclaringh van syne genegentheyt tot Vrede/ maer also dat de saecken van den Keyser van Poolen ende van Brandenburgh daer van bleve

afgesondert. Denemerck seyde/ de Sweden sochten maer met dat Rijck alleen te sluyten ;om daer na in Pruyssen te crachtiger t'ageren. Van die opinie ende maxime was oock desen Staet/maer Vranckrijk ende Engelant waren in dat stuck Sweets. Alles scheen in de Haegse conventie te zijn gereguleert; maer het kon niet zijn/dagelijcx quamen veranderingen. In Engelant wiert met den Ambassadeur Nypoort eene prolongatie gemaeckt van den stilstant; sulcx namen de Heeren van Vrieslandt, door Deensche ende Brandenburghsche drift/ seer qualijck : expostuleren den achsten ende sestienden July hooch tegen die verlenginge/ spraecken van revocatie ende straffinge/ begeerden dat de Vloote mocht ageren ; ende alle wijdere ophoudingh afgesneden worden. Allegerende tot dien eynde de ingredienten van een missive van de Admiraliteyt tot Amsterdam. Daer in sy seyden haer verbonden te vinden niet alleen by de generale Instructie voor de Collegien ter Admiraliteyt met de beveylinge van de Zee/ tot voortsettinge van de Commertie voor de goede Ingesetenen deser Landen/ nemaer oock volgens ordre ende resolutie van de Staet met besorginge van een en dertich capitale Schepen van Oorloge / neffens vier Branders, vier Galiots ende ander vaertuych/bemant met een groot aental Officieren / Matroosen ende Soldaten / jegenwoordich by de Armade van desen Staet in 't Noorden , welcker employ ende behout voor 't gemene beste ten hoochsten in achtinge te nemen stont / gemesnageert te worden/ om oock met het interest van 't selve te doen concurreren. Dat sy daerom haer devoir gheacht hadden om voorsz. Ingredienten onder de poincten van deliberatie / concernerende het voorsz. subject / te connen dienen / haer Ho. Mog. dienstelijck te gemoet te voeren / dat gheconsidereert de proceduren van de Coninck van Sweden tegens de Schepen ende goederen van de Ingesetenen deser Landen/ ende 't vervolgen / aenhalen ende veroveren van de selve / niet alleen in des selfs Rijcks ende Landen/ onder sijn ghehoorsaemheyt zijnde/ ofte door Oorloch-Schepen by de selve directelijck geequipeert/ nemaer oock door distributie van Commissien aen de Ingesetenen van Vranckrijck ende Engelandt, die de voorschreve Schepen ende goederen onder pretext van dien met uyterste vermogen ter Zee wechnamen ende beroofden / in allen schijn oft een puplijck Oorloch ware gedenuncieert / ende naturele Sweden waren/ gelijck het groot aental van soodanige Schepen aldaer opgebracht / ghetuygen konden/ de voorgemelte Armade niet simpelijck en diende te worden aengesien/ als tot Secours van de Coninck van Denemerck, nemaer oock tot bevorderinge van 't voorsz. Interesse van desen Staet / in 't protegeren van de Schepen ende goederen der Ingesetenen ende weringe der menichvuldige Roveryen/ in Zee gebracht / ende beletten de divertie van de selve naer andere Landen/ daer op soo lange was toegeleyt ende noch dagelijcx wiert gepractiseert ; Het welcke vast-gestelt/ als onwedersprekelijck zijnde/ dat wel licht afgenomen con worden/ hoe grooten prejuditie voor de Commercie gecauseert wiert / in cas het besluyt der gewenste Vrede oft bevorderen van 't selve / door noodige middelen/ volgens het gedane project gedilayeert soude worden/onder pretext van noch andere Plenipotentiarisen te senden / by aldien Interim soo grooten aental van meer als seventich Coopvaerdy-Schepen deser Landen (soo men berichte)

berichte) die de geheele winter tot Coppenhagen hadden gelegen / ende welckers ladingen voor soo veel in eetwaren bestaen hadden / meestendeel sonder betalinge waren uytgelicht / ende 't Volck gedisponeert ofte geprest / tot andere diensten / soo veel langer vruchteloos souden worden opgehouden / ende blyven leggen.

Dat oock geen Schepen deser Landen de Oost-Zee souden mögen frequenteren / sonder genomen ofte aengehouden te worden.

Dat de voorgemelte Roveryen uyt Fransche ende Engelsche Havenen onder pretext van de voorsz. Sweedtsche Commissien tot ruine van de Commercie deser Landen / ende benefitie van andere / souden blyven continueren / ende soo grooten macht van Oorloch-Schepen / op de besoignes van wedersijdts Gedeputeerden ofte Commissarissen / die alreets daer waren / ende noch t'sijner tijdt verwacht wierden / souden moeten stil leggen / sonder yets ten beste van de selve te contribueren / maer alleenlijck die men om neffens de Regeringe dagelijcx aen te hooren / de deplorable schaden van de goede Ingesetenen / die hare Nabuyren als ten Rooven wierden gelaten / terwijl de Engelsche Natie de Oost-Zee met gheheele Vlooten bevoer / ende van allen zyden daer inne wiert gecaresseert / ende geprotegeert / sulcx dat by veele particulieren niet ondienstich wiert geacht / onder hare vleugelen te schuylen / gelijck den cours van handel genoechsaem uytwees / seer verre devierende van voorige betrachtingen ende ghenooten effecten. Dat seer bedenckelijck was soo grooten Armade van den Staet / dagelijcx soo veel importerende / buyten versekert te wesen van een ghewenst eynde / met soo veel Volck beswaert / soo lange in 't heetste van de Somer leggende in de Belt, tusschen twee ghenoechsame vyandelijcke Wallen / soo lange buyten actie te houden / met evident peryckel van swaere sieckten onder 't Volck te ontstaen / seeckere consumptie van haren voorraet / onlust over de lange verwachtinge / beswaernisse van den Staet over 't besorgen van nieuwe provisie / ende soo waer was 't geen men poochde te doen gelooven van de nieuwe toerustinge in Engelandt, niet buyten apparentie van discourage / by aldien der selver Vloot van secours met noch een notabel aental Oorloch-Schepen / onder titul van transport der voorgemelte Heeren Plenipotentiarisen / ende oock de Sweetsche Vloote in getale versterckt soude worden / ende van deser syde met gelijcke devoiren souden worden aengewent ende secours gecontribueert / omme te konnen dienen by soo verre de voorsz. Vlooten / door belet in de voorsz. Vredehandelinge ende secours van de een ende de ander partye tegens malcanderen souden moeten ageren; Versoeckende seer dienstelijck / dat haer Ho. Mog. de voorsz. bedenckingen / aensiende als poincten van haer devoir / de selve soo verre in achtinge beliefden te nemen / als tot de jegenwoordige Deliberatien te passe souden mogen comen / ende in cas / dat de voorsz. Vloote gelaten soude worden den tijdt van ses Weecken / naer ghedane notificatie van het voorghemelte Tractaet aen de Heer Generael Montagu; in soodanigen stant / als de selve onder den Vice Admirael de Ruyter in de Belt was gecomen / ordre beliefde te doen stellen tot supplement van de vivres die by de opgestelde Landts-Militie, geduyrende haer verblijf aen boort / meer geconsumeert souden worden / als

als harenthalven was geprobideert/ op dat daer door by langer verblijf van de vloote / als wel gissinge was ghemaeckt / geen schaersheyt ende ghebreck voor 't Boots-Volck werde getauseert / ende soodanige ongelegentheyt voor 't gemeen / als by de voorige Vloot onder den Heer van Wassenaer was onderbonden. Ende ten anderen op middelen gedacht daer door de voorgemelte Coopvaerdy-schepen van Coppenhage veylichlijck herwaerts wierden gebracht (tot welcker Convoy seer bequamelijck souden connen dienen de bewuste ses gemonteerde Fleupt-Schepen/ die dus lange tot groote beswaernis in dienst waren gecontinueert gheweest) de Negotie in de Oost-Zee voor de Ingesetenen deser Landen / neffens die van Engelandt veylich ende open gestelt / ende Westwaert ontheven van de voorsz. Roveryen uyt de Fransche ende Engelsche Havens / ofte soodanich geprotegeert / dat de selve met minder schaden ende meerder securiteyt als tot noch toe mocht worden ghefrequenteert.

Van wegen Engelandt quam oock in dese Maendt een Acte van Ratificatie/ alleen met uytlatinghe of veranderinghe van het proemium, insererende simpelijck de artijckelen / om niet te comprobeeren den naem ende Ampt van den Protector.

Voor den Heer Douning, quam met eenen een nieuw Credentiael, waer by hem wiert gegeven den tijtel van Commissaris tot ende over de saecke van het Noorden ; sulcx hy oock met een Memorie heeft te kennen gegeven.

De Credentiael begost met dese woorden/gratulationem vestram de *Reip.* nostræ libertate asserta & recuperata, uti libenter accepimus, &c.

De Heer de Thou wiert vermaent om desgelijcx in te brengen sijn Konings Ratificatie.

Ondertusschen liep het werck van het Haechsche Tractaet seer 't een tegen 't ander/ eenige als geseyt is/ waren hier t'onvreeden over het tweede bestant ofte non-actie der Vloote; maer andere sustineerden dat het wel gedaen was/ gelijck sedert noch oock by den L. Admirael Wassenaer wel was ghedaen/die de prolongatie der twede drie weecken heeft selfs goet gevonden; want anders soude men nootsaeckelijck sijn gekomen tot de dadelijckheyt met de Engelsche, zijnde gebleecken/ ende nu notoir/ oock bekendt / dat Vranckrijck ende Engelandt eene expresse Ligue gemaeckt hadden tot mainctenue van Sweeden, ende dat tot dien eynde de Engelsche Vloote was gesonden. Gelijck dan oock by de Engelsche specialijck hart wiert gedrongen tot ontreckinge van de assistentie van Dennemarcken, in welcke beyde ghevallen Denemarcken de eerste soude hebben gepericliteert. De Heer Nieupoort dan te voor / ende nu de Heer van Wassenaer soodanich perijckel voor de prolongatie prevenierende / moest verstaen worden oock te prolongeren de assistentie aen Denemarcken , dienvolgens aen Denemarcken een merckelijcken dienst te doen.

De Heer Douning heeft daer na geremembreert het ontfangen van de Ratificatie, ende dat het mochte tegen de Fransche ende deses Staets Ratificatie werden uytgewisselt/ dat het selve Parlement geresolveert was vigoureuselijck ende efficacieuselijck te vervolgen een accommodement tusschen de twee Noordtsche Coningen/dat tot dien eynde altans haer Gevolmachtichde Commissarissen

risen nae de Sondt op wegh waren / voorsien met ordres ende Instructien om met ende neffens de Ministers van desen Staet aldaer zijnde / te coopereren. Ende alsoo in 't selve Tractaet stonden twijffelachtige pointen / upt de welcke souden mogen voortkomen discrepantien / dienvolgens oock discrepantien in de Instructien tusschen de Ministers van beyde Republijcken; waer door men soude worden gefrustreert van 't goet oochmerck; 't welckmen sich hadde voorgestelt in 't ghemelde Tractaet van den een en tvvintichsten May, ende waer door de Troublen in die Gewesten souden worden ghecontinueert tot groot nadeel/niet alleen van die beyde Koningen/ maer oock van de beyde Republijcken; het Parlement by seecker haer antwoordt van den acht en tvvintichsten Iuny ouden stijl aen den Ambassadeur Nieupoort hadde begeert dat men dienaengaende mocht naeder convenieren / met last aen hem Heer Douning, om daer op van haer Ho. Mog. te versoecken een prompte ende Categorijcke antwoort/ende dat haer Ho. Mog. gelieft soen ten spoedichsten aen haer Ministers in de Sondt te seynden de ordres om met de Ministers van Engelandt te coopereren/ verseeckerende dat daer op de gewenschte ruste soude volgen; ende in sulcken geval verseeckerde Douning desgelijcks dat by den Koninck van Svveeden soude worden toegestaen de Ratificatie op het Elbingsche Tractaet/neffens de Elucidatien volgens verklaringe tot Thorn gedaen/ende dat de gheincludeerde souden volkomentlijck gauderen van het beneficie der Inclusie. Haer Ho. Mog. hebben daer toe gheordineert eene Conferentie met hem/ maer de meeninge van desen Staet was / om door Denemarcken te bekomen eenige naerder satisfactie, als dat aen de selve mocht verblyven Drontheym, Bornholm, Ween, ende wat meer gepretendeert wiert/ sedert de Conclusie van het Rotschiltsche Tractaet by de Sweeden van Denemarcken ghevordert te zijn.

Interim wiert van wegen Vrieslandt gedaen geduyrige instantie/ ten eynde last wierde gegeven om met des Landts Vloote te ageren/ niet ophoudinge ende opheffinge van alle stilstant ende prolongatie van dien; maer volgens Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engelandt in voorleden Februario ghemaeckt / verklaerden de selve datse in sulcken cas souden moeten komen in contre actie door Sweeden: sullende alsoo desen Staet in plaets van een Oorloch te eyndigen/ vervallen in verscheydene nieuwe.

De Gedeputeerde van Stadt Groeningen ende Ommelanden hebben den twee en tvvintichsten Iuly wederom ter Vergaderinge / ghelijck oock die van Vrieslandt geexpostuleert over het prolongeren van het armistitium ofte clarastitium in de Sondt, versoeckende dat de Heer Ambassadeur Nieupoort, als in de laetste drie weecken hebbende geconsenteert/ mocht worden geevoceert/ om reeden ende reeckenschap te geven van het gemelde Consent/ende naer bevindinge van saecken te werden ghecorrigeert / ghelijck oock dat ordre mocht werden gesonden aen de Gedeputeerden van desen Staet/ ende den L. Admirael, om offensivelijck ende defensivelijck te ageren voor Denemarcken.

Gelijck van oock tot dien eynde by ende van wegen den Heer Koninckliijcke Denemarcksche Resident Charisius is aen haer Ho. Mog. ingedient een lang Memoriael met aenduydinghe van reeden, van beloften, ende van Verbonden,

den, waerom men behoorde de selve Vloote te doen ageren / ende het werck der assistentie niet flauwelijck te doen. Voorts versoeckende dat soo met de Denemarckſche als met de Keur-Brandenburchſche Ministers mocht werden ghetreden in naeder Conferentie / om te adjusteren soo wel het werck van assistentie ofte actie der Vloote/ als dat van de generale Vreede-handelingh.

De selve Heeren hadden niet van nooden sulcks soo iteratyelijck te representeren by desen Staet / die inder daedt met seer excessive kosten / ende oock met bloedtstortinge Denemarcken hadde ghetoont groote affectie ende ghenegentheyt.

Maer 't selve moest oock werden smaeckelijck ghemaeckt aen Vranckrijck ende Engelandt, die haer het werck alsoo aentrocken/ dat sonder de selve te offenseren/ men sonder haer niet konde doen; ghelijck van de Engelsche Admirael ende Ministers sulcx in Denemarcken aen sijn Coninckljcke Majesteyt selfs oock genoegh te kennen gaven dat de Engelsche Vlote in cas Denemarcken verder soude blyven in weygeringe van aen te nemen de Vreedehandelinge volgens het Tractaet van den een en twintichsten May, dat de Engelsche Vloote niet soude konnen blyven buyten actie.

Ende de Fransche Ambassadeur alhier/ verklaerde rondt uyt/ ingheval dese Staet soude believen af te wijcken of uyt te treeden uyt het Tractaet van den een en twintichsten May, dat sijn Coninck volgens het met Engelandt ghemaeckte Tractaet/soude treden uyt de palen van mediatie/ ende den Coninck van Sweeden assisteren met alle sijne krachten.

Alsoo dat de Heeren Deensche ende Keur-Brandenburchsche het t'onrechte waren soeckende by desen Staet alleen / 't moest oock werden gesocht by Vranckrijck ende Engelant; Ende derhalven wiert op 't gemelde lange Memorie ende de voorgaende niet gedaen/ als dattet by Coppe aen de Provintien is overgenomen; Ende is daer op gevolgt de Ratificatie van het opgemelde Tractaet van den een en twintichsten May, ende datmen soude de assistentie ontrecken den Recuserende.

Zeelant advijseerde den sestienden Iuly, dat/ vernemende der Sweden verklaringh tot aenneminge van de Haechsche conventien; ende het contrarie van de Deensche, door de aenwesende Ministers van de drie Staten den Koninck van Dennemarck op het krachtichsten mocht worden geindicieert tot aenneminge van de Haechsche conventien, overtuygende oock den selven Coninck dat by middel van de Negotiatie tot eene generale Vrede by syn Majesteyt geprojecteert/geensins mogelick was dat tot herstellinge van syne droeve ongelegentheden alsulcke spoedige ende efficacieuse remedien konden werde toegebracht als de selve op 't hoochste requireerden/ende voorts besorgende by voortganck van de voorsz. separate handelinge, dat by de Ministers alles voornamentlijcke wierden gecontribueert in faveur van Dennemarck, in conformite van de last: doch ingevalle de selve Coninck na de voorsz. uyterste aengewenden devoyren/ nochmaels niet en verstont te komen tot eene separate handelinge, maer even sterck bleve opiniastreren by eene algemeene vrede/ ende incluse van alle sijne Geallieerden/ dat in sulcken cas de Ministers over den Coninck van Denemercken ende als den selven representeerden, in particuliere

culiere handelinge soude mogen treeden met den Coninck van Sweeden ende trachten als noch de beyde hoochstrydende partyen te brengen tot een redelijcke ende fortabel accommodement / nemende tot dien eynde specialijck by de hant den inhoude van 't Rotschiltsche Tractaet. Ende alsoo vertrouwt wierd dat den Coninck van Swveeden volgens sijn eerste verklaringe / ende daer op ghevolchde ample Declaratie op sijnen naem uytgegheven / betreffende sijn prompte ende sincere genegentheyt tot de Vreede / geern ende ghewillichlijck daer toe soude verstaen / ofte wel in cas van tergiversatie / door de Ministers van de drie Staten niet alleen by conveniable inductien, maer oock by ontstentenisse van dien / door het employ van het compulsoir, soude konnen werden gedisponeert /, soo souden de hoochgemelde Ministers het selve van de Coninck van Swveeden gheobtineert hebbende / haer andermael gaen vervoegen by den Coninck van Denemarcken, aen den selven haer ghebesoigneerde ende ghetracteerde representeren ende ernstelijck versoecken / om sich daer mede te willen conformeren / als zijnde het uyterste remedie 't geene inder minne tot sijne behoudenisse hadde konnen werden bedacht / 't geene oock in goede justitie bestont / dan soo niet te min het ongheluck wilde / dat oock het selve superabondant officie ware sonder effect / dat in sulcken ghevalle de drie Staten tot haer leetwesen ghenootsaeckt souden wesen den hoochgem. Coninck van Denemarcken / als notoirlijck recuserende / niet alleen te ontrecken alle verdere hulpe / maer oock des noodt zijnde / met hare gemeene macht te bewegen ende te houden tot aenneminge van het geadjusteerde van de drie Staten / ende tot betrachtinge van sijne eygen beste. Dan ingevalle als dan anders wierde bevonden den Koninck van Denemarcken wel gedisponeert / ende Sweeden recusant, dat in sulcken cas tegens Sweeden in verso ordine soude moeten werden geprocedeert / als tegen Denemarcken geseyt is / ende dat ten wederzijden op soo korten termijn van tijdt als mogelijck was.

Sy improbeerden wel meede de prolongatie by den Heer Nieupoort gedaen / maer niet sijne revocatie / dan alleen dat hy soude hebben sich schriftelijck te verantwoorden / om sulcks gesien hebbende / naerder te resolveren op de revocatie.

Zijnde voorts den negentienden Iuly aldaer in ombrage gebracht het point van beschrijvinge / raeckende seeckere abusive proceduren onlangs gehouden by den Heer Ambassadeur Nieupoort, als die op sijn eygen plicht, ende sonder voorgaende kennisse / veel min expresse bewillige van de Heeren Staten Generael / ende alleen ter instantie van Commissarisen van 't Parlement van Engelandt de eerste drie weecken / gestelt in 't derde artijckel van 't Tractaet / onlangs in den Hage ghesloten / hadde gheprolongeert met noch andere drie weecken immediatelijck daer op volgende / mitsgaders daer van directe insinuatie gedaen / soo aen de Heeren Extraord. Gedeputeerden van wegen desen Staet aen de Sweeden ende Denemarcken, als aen de Heer L. Admirael van Wassenaer, ende andere Opperhoofden van des Landts Vloote / hebben alle de Leden verklaert / de voorsz. proceduren met eene sonderlinge onaengenaemheyt ende verwonderinge te hebben verstaen / ende voorts goetgevonden door de Heeren Ordin. Gedeputeerden ter Generaliteyt te doen urgeren / ten eynden

den gemelden Heer Nieupoort ghelast mochte werden by geschrifte daer van aen haer Ho. Mog. pertinente reeckenschap ende satisfactie provisionelijck te doen.

Raeckende de opgemelde Prolongatie van 't bestant by den Heer Nieupoort gedaen/ is hem gesonden de volgende Brief:

DE Staten Generael, &c. Edele, &c. Uwe Missive van den *achtsten* deser loopende Maendt, is ons met de bylagen daer toe specterende wel ter handen gecomen; waer op by ons gedelibereert, ende in speciale achtinge ghenomen zijnde de antwoorde by den Raedt van State, aldaer ghegeven op de Memorie by u aen den selven Raedt ingedient raeckende de saecken van Oosten, ende de bevorderinge van de Vreede in de selve Quartieren, hebben wy goetgevonden u mitsdesen te rescriberen, dat het tot seeckere ende effectuele uytwerckinge van de Vreede tusschen de Coningen van *Sweeden* ende *Denemarcken* t'eenemael nootsaeckelijck sal zijn dat ghy die van de Regeringe aldaer disponeert om nevens ons de handt daer aen te houden, ende uyt te wercken dat den hoochstgem. Coninck van *Denemarcken* by de voorsz. te maecken Vreede blyve behouden het Ampt *Drontheim*, ende het Eylant *Bornholm*, dat oock den hoochstgemelde Coninck van *Denemarcken* geensints verobligeert werde tot voldoeninge van de beloften naer 't sluyten van 't bewuste *Rotschilsche* Tractaet van sijne Majesteyt geextorqueert, als daer sijn die van de bewuste *viermael hondert duysent* Rijcxdaelders, over pretense schaden op de Kusten van *Guinea*, gheduyrende de Oorloch geleden, ende dat het Eylandeken *Ween*, als in gevolch van *Schoonen*, aen den Koninck van *Sweden* soude moeten blyven, gelijck wy oock geensints connen gelooven dat die van de Regeringe aldaer in dien deele, sullen blyven discreperen, ende den hoochstgemeld. Coninck van *Denemarcken* door executie van 't *vierde* artyckel van 't bewuste Tractaet van den *een en twintichsten May* lestleden tusschen de *drie* Staten alhier in 's Graven-Hage geslooten, ofte andere reële middelen helpen constringeren om sijne *getrouwe Onderdanen* in de voorsz. plaetsen over te geven aen dien Coninck die de voorsz. trouwe soude aensien als een *Crimen* tegens sijne Majesteyt begaen, ende die daer aen t'sijner tijdt tegens haer in diervoegen soude ghedencken, want voorwaer als men de reeden ende billickheyt, mitsgaders het oochmerck van 't voorsz. Tractaet te rechten insiet, soo moet het fundament ende den grondtslach van de Handelinge tusschen beyde de voornoemde Koningen, volgens het *eerste* artyckel, wesen het *Rotschildtsche Tractaet* in termen van 't welcke het den Coninck van *Sweden* onmogelijck is te herstellen ende te leveren de Landen ende Plaetsen die den selven verwoest, verbrandt, ofte andersints geruyneert heeft, 't welcke dienvolgende met een equivalent moet werden gesuppleert, welck equivalent niet sortabelder can werden ghevonden als door 't laten ofte overgeven van den Coninck van *Denemarcken* van eenige Landen daer van den selven Coninck tegenwoordich rechtvaerdichlijck de possessie heeft gherecupereert, mitsgaders door quiteren van de pretensien daer over de voorgeroerde beloften in voegen als boven sijn gheextorqueert, zijnde ten anderen oock met alsulcken insicht in het voorsz. Haechsche Tractaet geinsereert geweest de *clausule reservatoir* aen 't eynde

de van het *tweede* artyckel van dien gevoecht. Ten *derden*, is oock in sich selven, ende sonder aenschouw te neemen op t' voorsz Tractaet van tastelijcke billijcheyt dat den Coninck van Sweden aen die van Dennemarcken *wat te goede* kome over de excessive schade die de selve eerst door verblijf van de Sweetsche Troupen in sijne Landen *langen tydt* na de beloofde evacuatie, ende naderhandt noch door de *onrechtmatige nieuwe* in vasien heeft gesupporteert, behalven dat den Koninck van *Denemarcken* niet sonder de hoochste hardigheyt, soude connen abandonneren ofte geconstringeert worden tot een abandonnement van sijne *getrouwe Onderdanen*, die met hasart van goet ende leven de macht van Sweeden afgeworpen, ende haer wederom onder de ghehoorsaemheyt van Denemarcken ghebracht hebben, ende connen wy geensints twijffelen of sal voor al de Republijcke van *Engeland*: nevens ons, daer toe laboreren, die in de Navigatie ende Commertie op *Dronthheym* mede merckelijck is ghe intereßeert, ende in 't voorleden Iaer de ongemacken van de verhoochde Tollen onder de handt van Sweeden albereyts heeft ghevoelt, ende om van onser zijde abondantelijck te doen blycken onse ernstige ghenegentheyt tot bevorderinge van de voorsz. Vreede, soo sult ghy die van de Regeringe aldaer in onsen name verseeckeren, dat inghevalle men de uytwerckinge van de voorsz. rechtmatige pointen onderlinge sal gelieven vast te stellen, wy ons van onser zijde oprechtelijck ende formelijck verbinden, om den Coninck van *Denemarcken* niet alleenlijck van alle voorgewende exceptien te doen desisteren, en sijne Majesteyt in de voorgeslagene handelinge, te doen condescenderen; maer oock de selve sijne Majesteyt in 't vorder tot acceptatie van de Vreede onder restitutie ende evacuatie van sijne Landen, volgens het *Rotschildtsche* Tractaet, met uytlichtinge van 't bekende *derde* artyckel effective te helpen brengen in conformite van onse Missive den *sestienden* der voorleden Maendt aen u ghesonden, mits dat die van de Regeringe aldaer, haer in gelijcker wyse mede ten aensien van Sweeden, nevens ons verbinden, in cas den hoochstgemeld. Coninck van *Sweeden*, sich niet vrywillich tot aenneminge van de voorsz. conditien, geliefde te laten disponeren; welverstaende dat wy tot al het selve van onser zijde, tegens den Coninck van *Denemarcken* niet anders verobligeert soude wesen, dan mits van de zijde van Sweeden ten besten soo wel van Engelandt als van desen Staet, ende van de vordere geincludeerde inghewillicht werde de bekende *Elucidatien nevens het Elbingsche Verbondt* in 't *sevende* artijckel van 't voorsz. Tractaet tusschen de *drie Staten* ghementioneert; Wy meenen met de bovenstaende presentatie in billickheyt te hebben ghenoech ghedaen, ende sullen ons voorts op uwe goede ende ernstige officien ende debvoyren verlaten, Godt almachtich biddende sijne genadigen zegen daer over te willen verleenen, ende uwe in sijn heylige protectie te nemen. In den Hage den *achtienden July sestienhondert negen en vijftich*.

Voorts is den Ambassadeur Nieupoort daer benevens gheschreven / dat haer Ho. Mog. ghelet hebbende op het eerste Lidt van de antwoorde by den Raet van Staete aldaer aen hem gegeven / daer by gesegt wiert / dat de forme van de Ratificatie op 't Tractaet alhier in den Hage gesloten / sulx als men de selve van die zyde bereyt was te geven / daer van twee Acten ofte Instrumen-

 ten

ten herwaerts over souden werden ghesonden / omme tegens ghelijckformige Acten ofte Instrumenten van Vranckrijck ende van desen Staet naer behooren uytghewisselt te werden / haer de voorsz. forme van Ratificatie volgens het overgesonden model / wel hadden laten ghevallen / met last ende ordre / dat hy soo verre de voorsz. Acte van Ratificatie buyten vermoeden op sijne ghedane verklaringe noch niet herwaerts overgesonden mochten wesen / het selve als noch sonder eenich uytstel mochte gheschieden / oock met byvoeginge dat haer Ho. Mog. haer aen de gepresenteerde verbintenisse in sijne Missive gheexpresseert / geensints verobligeert souden houden / als van de tijdt af dat de voorgeroerde Instrumenten van Ratificatie herwaerts overgekomen / ende tot bekrachtinge van het voorsz. Tractaet in handen van haer Ho. Mog. gestelt soude zijn. Ende is extract van alle het geene voorsz. is gesonden aen den Heer Boreel, Ambassadeur in Vranckrijck / om hem te dienen voor Instructie / ende dienvolgens met alle mogelijcke debvoyren gelijcke conditien aldaer sien uyt te wercken; ghelijck oock de Heeren van Gent, ende andere haer Ho. Mog. voorgaende Gedeputeerden tot de saecken van de Noorder Croonen versocht wierden / op dat subject ende ten dien fine met de Heeren Ambassadeur de Thou, ende Resident Douningh, in nader Conferentie te treden / om rapport daer van te doen. Voorts is oock Extract van desen gesonden aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerden by de Coningen van Sweeden ende Denemarcken, om te strecken tot der selver narechtinge; ende is dese conclusie geformeert by de Heer Raedt Pensionaris de With, als hebbende de Provintie van Hollant in de voorleden weecke gepresideert. De Provintien van Gelderlandt, Zeelandt, Uyttrecht ende Stadt ende Landen, hebben in de selve conclusie gheconsenteert op het behagen van de Heeren hare respective Principalen. De aenwesende Heeren Gedeputeerden van wegen de Provintie van Vrieslandt hebben tegens de bovenstaende conclusie / ende de af te sendene Brieven aen de Ambassadeur Nieupoort laten aenteeckenen dat sy in 't minste de selve niet konden toestaen / als zijnde contrarie ende strijdich met de intentie van de Heeren hare Principalen / ende hare Propositien hier voor verhaelt. De Heeren Gedeputeerden van Over-Yssel, seyden oock niet te konnen in de bovenstaende conclusie consenteren / sonder last van de Heeren hare Principalen / en wensten om haer Ed. Mog. pertinentelijck te konnen informeren ende voor af te mogen hebben verklaringe van de voorsittende Provintien hare Bondtgenooten / hoe verre het drie Staetsche Tractaet aen de zijde van haer Ho. Mog. obligatoir was / voor datmen verseeckert was van de Ratificatie van Vranckrijck ende Engelandt.

De Heeren van Gent, ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden / waren den vier en twintichsten July in nader Conferentie met de Heer Ambassadeur de Thou, ende Commissaris Douning, ende rapporteerden van het geene nader tusschen henlieden gheconvenieert ende gheadjusteert was / over saecken raeckende de bevredinge van de Koningen van Sweeden ende Denemarcken. Waer op gedelibereert zijnde / hebben haer Ho. Mog. hun het voorsz. naeder geconvenieerde ende geadjusteerde wel laten gevallen / oock 't selve gheapprobeert ende geconfirmeert / in voegen ende maniere als hier nae van woorde te woorde staet geinsereert.

Op

Op 't geene wat den Heer *Georgius Downing* Commissaris van 't *Parlement* van de Republicque van *Engelandt* den *negenthienden July* in 't Iaer *sestienhondert negen en vijftich* aen de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden in ghescchrifte heeft geproponeert, is van beyde zijden geaccordeert ende geconvenieert, dat aen de Gedeputeerden soo wel van de Republicque van *Engelandt*, als van de Vereenichde *Nederlanden* aen de Coningen van *Sweden* ende *Denemarcken* gesonden, sal gelast worden datse met allen yver sullen voortgaen, om uyt te wercken ende alle hunne officien daer heenen te dirigeren, dat een vaste ende onverbreeckelijcke Vreede tusschen de selve Coningen werde vernieuwt, ende dat op fondament ende grondt van 't *Rotschildsche* Tractaet, volgens de artyckelen en conditien de welcke in den *Hage* den *een en twintichsten* dach van de Maent *May* lestleden, naderhandt sijn verdragen.

Ende om wech te nemen alle oorsaecken van disputen, de welcke namaels mochten opstaen ter sake van 'tgene in de voorseyde conventien niet genoech soude mogen sijn versien of gecaveert, soo is verdragen, dat aen een van beyde Coningen, ofte alle beyde, sulcx begerende, in 't formulier van het *Rotschildtsche* Tractaet werde verandert ende by gedaen alle 't geene wat ten regarde van de plaetsen, door een van beyde Coningen ingenomen, ofte daer nae ten respecte van de geledene schade aldaer te veranderen ofte by te doen, noodich gheacht sal worden om de Vreede voort te setten. Ende de geseyde Afgesanten sullen daer heenen alle hunne debvoyren dirigeren, dat gedurende den tijdt van *vijftien* dagen den eenen Coninck met den anderen sal vereenicht worden. Ende sy sullen oock onder haer selven hier in convenieren ende daer na trachten dat op alles in acht genomen werde de billickheyt in 'tversorgen van 't *interest* ende advantagie der Staten, de welcke om de geseyde Vreede te vernieuwen sullen laboreren volgens het geene 't welck den *een en twintichsten May* lestleden in den *Hage* is verdragen.

Is 't saecke dat binnen den *vijftienden* dagh de geseyde Gesanten tusschen de beyde Coningen de eendracht niet anders als op de Conditien van 't *Rotschildtsche* Tractaet souden connen vinden (midts nochtans dat aldaer geheelijck verandert werde het *derde* artyckel, ofte dat door eene bequame verclaringe ende uytlegginge daer in werde versien) volgens ende conform het geene 't welck in den *Hage* den *een en twintichsten* van de Maendt *May* lestleden geordonneert is; soo sullen de gemelde Gesanten ende de Vlooten soo van de Engelsche als van de Vereenichde Nederlanders, neerstelijck behartigen om de Vreede tusschen beyde de Coningen vast te stellen, volgens het voorsz. *Rotschildtsche* Tractaet, ende daer nae trachten dat de plaetsen by een van beyde de Coningen 't sedert de *Rotschildtsche* Vreede ingenomen, ofte gewonnen, sullen gerestitueert vvorden, ofte gaen aen de geene die de selve daer te voor toebehoorden, ofte uyt cracht van 't *Rotschildtsche* Tractaet mochten toebehooren: edoch alsoo nochtans dat het ampt *Drontheym* met alle sijne toebehoorigheden aen den Coninck van *Denemarcken* sal worden toegeeygent, alhoewel van het selve te *Rotschildt* anders was verdragen. In 't overige het *Rotschildtsche* Tractaet in cracht ende vigeur blyvende, om wederzijdts geexecuteert te werden, salmen sich allesints reguleren nae 't geene wat in den *Hage* den *een en twintichsten May* lestleden is verdragen

 dragen

dragen: alsoo nochtans dat daer door niet werde benomen de liberteyt om te ageren by den Coninck van *Sweden*, op dat de Coninck van *Denemarcken* werde ontlast van de beloofde *vierhondert duysent Rijxdaelders*, hem van wegen die in *Guinea* geledene schade opgelecht.

Wat aengaet de *Commercien* ende *Navigatien*, sullen de gemelde Gesanten arbeyden om van de Coninck van *Denemarcken* te becomen de seeckerheden in 't stuck der *Commercien* ende *Navigatien egael* ende *evendrachtich* aen de coopererende Staten. Oock sullen de voornoemde Gesanten alle vlyt aenwenden, dat den Coninck van *Sweeden* het *Elbingsche* Tractaet, met de *elucidatien* (gelijckse tot *Thoren* sijn toegestaen) ratificere ende geheelijck voltrecken, alsoo dat de geseyde Staten alle *voordelen* in dat Tractaet toegheftaen, ende des selfs *elucidatien* egalijck en evendrachtelijck mogen genieten, dat oock alle de Staten in 't selve Verbondt begrepen, sullen genieten de commoditeyten ende beneficien de welcke door dat Contract voor haer sijn bedongen, midts datse de selve comprehensie ende insluytinge, in 't meer gemelde Tractaet van den *een en twintichsten May* lestleden in den *Hage* gemaeckt, accepteren ende aennemen.

Eyndelijck nae verloop der geseyde *vijftien* dagen, en sal noch aen de scheepen ende de Vloote van *Engelandt*, nochte aen de scheepen, Vloote, ofte soldaten van de Vereenichde *Nederlanden*, gheoorloft zijn te helpen ofte by te staen yemandt van beyde Coningen die de boven gheseyde conditien voor uytgangh van de voorsz. *vijftien* dagen *niet* sal aengenomen hebben; maer aen den *Acceptant* salmen alle hulp ende bystandt doen, ende met t'samen gevoechde macht ende wapenen uytwercken, dat die geene die de geseyde conditien soo tot een ghewenschte Vreede sal weygeren, uyt cracht van dit concert, met der daedt daer toe gedwongen werde. Gedaen in den *Hage* in *Hollandt* den *vier en twintichsten July duysent seshondert negen en vijftich.*

Eenige dagen daer nae is dit ghetreckent door de Commissaris Douning aen d'een / ende de Heer Vrybergen van wegen desen Staet aen d'ander zijde / ten huyse van den Franschen Ambassadeur de Thou, maer de Ambassadeur selfs heeft niet geteeckent / seggende / geen last te hebben; maer nam aen het te recommanderen.

Het voorsz. geconvenieerde is gesonden aen de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerde aen de hoochstgemelde Coningen van Sweeden ende Denemarcken, met ordre / om den inhoudt van dien na hare forme precise ter executie te doen stellen. Gelijck oock 't selve geconvenieerde is ghesonden aen den Heer van Wassenaer L. Admirael / om te strecken tot des selfs narechtinge / met ende nevens bevel / om de ordres hem dienthalven te geven ende toe te senden by de gemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet punctuelijck te achtervolgen ende nae te komen. Is voorts het meer geseyde naerder geconvenieerde ende geadjusteerde ghesonden aen den Heer Ambassadeur Nieupoort, om van ghelijcken te strecken tot sijne narechtinge / met ende nevens aenschryvinghe / dat haer Ho. Mog. verwachten dat het Parlement van Engelandt ghelijcke ordres aen de Heeren der selver Gedeputeerde ofte Plenipotentiarisen in Denemarcken tot precise executie van het selve geconvenieerde

venieerde

beniëerde aenstonts mochten laten afgaen/ als hier door aen de Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet is geexpresseert/ daer van hy Ambassadeur haer in alle yle soude hebben te adverteren. Tot dien eynde is oock het voorsz. geconbenieerde gesonden aen den Heer Ambassadeur Boreel, ende den selven daer nevens aengeschreven/ dat haer Ho. Mog. mede verwachten/ dat gelijcke ordres als vooren / by den Coninck van Vranckrijck ghesonden mochten worden aen sijne Majesteyts Minister / of Ministers / die haer in Denemarcken soude mogen bevinden ; dan is de bovenstaende conclusie gheformeert by den Heer van Vrybergen, als hebbende de voorleden weecke gepresideert. De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Gelderlant ende Uytrecht hebben in de voorsz. conclusie gheconsenteert op het behagen van de Heeren hare Principalen. De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt ende Lande, inhereerden hare voorgaende aenteeckeningen.

Den vijf en twintichsten July, wierdt oock aen de Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet in de Sondt aengheschreven ; dat in cas by voortganck van de Vreede in 't Noorden, het Eylandt Bornholm naer alle mogelijcke aengewende devoyren onder anderen door den Coninck van Denemarcken niet en soude konnen worden bedongen/ maer dat het selve aen Sweeden moeten worden overgelaten/ sy als dan de saecken daer heenen soude hebben te dirigeren / ten eynde dat de in ende opgesetenen van 't voorsz. Eylandt/ die uyt trouwe tot haren Coninck met hasardt van goet ende leven de macht van Sweeden afgeworpen ende haer wederom onder de gehoorsaemheyt van Denemarcken ghebracht hadden / dies aengaende daer over geen leedt en ghesschiede ; maer dat sulcks by den Coninck van Sweeden by eene ample amnestie tot hare meeste securiteyt in volkomen vergetenheyt gestelt/ ende noyt daer aen meer gedacht en werde. De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslandt, hebben geinhereert hare voorgaende aenteeckeningen.

Item/ dat haer Ho. Mog. goede meninge ende intentie/ was dat gedurende den tijdt van veertien dagen / gementioneert in het naerdere gheconvenieerde ende geadjusteerde/ alle hostiliteyt te Water / soo tegens de Coningen van Sweden ende Denemercken selfs/ als tegens de Schepen van Engelandt ende van desen Staet, haer in die gewesten bevindende/ soo wel van Commercie als van Oorloge, moge comen te cesseren / ende op te houden/ ende dat sy dienvolgens daer toe / nevens de Ministers van Vranckrijck ende Engelant alle ernstige officien souden bybrengen ende niet alleenlijck door desen Staet/ maer oock des noot zijnde/ door den Coninck van Denemerck in dien deele mogen instaen, namentlijck dat / by soo verre den Coninck van Sweden sich tot de voorsz. cessatie van hostiliteyt te Water quam te verbinden / ende de selve van sijne zyde te observeren/ de navale machten van Engelandt ende van desen Staet, door soo veel sulcx noodich mochte wesen / alle hostile actien van Denemarck te water de facto naer vermogen souden tegen gaen ende verhinderen ; En ingevalle den Coninck van Sweden buyten vermoeden tot soodane cessatie van hostiliteyt niet en soude willen verstaen / dat in sulcken cas/ de Vloote van desen Staet in October des voorleden Jaers tot Secours van de

 Coninck

Coninck van Denemarcken uytgesonden / aenstonts mochte treden in actie, niet alleenlijck met gheresolveerde ende expresse Last om vigoureuselijck ende resolutelijck af te weren / de benauwinge daer mede de Stadt van Coppenhage soude mogen wesen gheincommodeert / mitsgaders af te keeren alle ghewelt / attacque ende surprise / die door ofte onder beneficie van de Sweedsche Navale macht / op eenige Eylanden ofte andere Plaetsen / onder 't gebiet van de Coninck van Denemarck souden mogen werden ondernomen / ende sulcx de voorsz. macht die tot soodanige benauwinge ofte entreprise gebruyckt soude mogen werden / te ruineren, te vermeesteren, ofte te verdryven, naer ghelegentheyt van saecken / maer oock om (tot restauratie van de saecken van Denemarck ten minsten voor eerst in alsulcken stant / als de selve is gheweest ten tijde van 't aengaen van 't Tractaet tusschen de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt, mitsgaders Commissarisen van haer Ho. Mog. den een en twintichsten May lestleden alhier in s'Gravenhage gesloten) met alle uyterste devoir, kracht, ende macht te recupereren, ofte helpen recupereren, alle soodanige Landen, Eylanden ende Plaetsen die den Coninck van Denemarck naer 't sluyten van 't voorsz. Tractaet waren ontweldicht, ende dat de vordere Schepen van Oorloge van desen Staet / in May voorleden naer Denemarck uytgesonden / haer souden stille houden tegens de Vloote van de Republijcke van Engelandt, haer tegenwoordich in de voorsz. gewesten bevindende / ingevalle sulcx met onderlingh Concert van wederzijts Ministers in loco in dier voegen con werden goetgevonden; daer toe de voorgemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet aen die van Engelandt aenbiedinge doen souden / ofte dat by gebreecke van dien de voorsz. Oorlogh-Schepen van desen Staet in May voorleden naer Oosten uytgesonden / haer buyten actie souden houden om de voorsz. Engelsche Vloote soo veel doenlijck te observeren / ende in allen gevalle haer in soodanich postuyr / mitsgaders soo naer by de voorgeroerde Vloote van desen Staet onthoudende / dat by alle onverwachte sinistre toevallen / de selve naer menschelijcker apparentie de conjunctie ende de mutuele assistentie niet verhindert con werden; Ende ingevalle de selve Engelsche Vloote buyten vermoeden mochten treden in actie tegens die van Denemarck ofte wel tegens die van Sweden, ende soo de eene als de andere naer Soldaet ende Zeemanschap alle mogelijcke afbreuck doen / sullen in sulcken cas soo wel de voorsz. Vloote van desen Staet in Octobri lestleden naer Denemarck ghesonden / als de voorsz. jonghst uytghesonden Oorloch-Schepen / 't sy geconjungeert / 't sy gesepareert naer occurrentie ende gelegentheyt van saecken soo wel by maniere van offensie als van defensie tegens de voorsz. Engelsche ende Sweden in vigoreuse actie treden / ende is dese conclusie geformeert by de Heer Raet Pensionaris de Wit, als hebbende de Provincie van Hollant en West-Vrieslant de naest voorgaende weecke gepresideert. De Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Gelderlandt, Zeelandt, ende Uytrecht, hebben in de voorsz. Conclusie geconsenteert op 't behagen van de Heeren hare Respective Principalen. De Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Vrieslandt, Over-Yssel ende Stadt ende Landen inhaereerden hare voorige aenteeckeningen.

Den

Den dertichsten July, wierde goet ghevonden dat van wegen desen Staet/ ontrent 't Hof van Vranckrijck ende het Parlement van de Republijcke van Engelandt, alle goede directie ende ernstige officien soude werden toegebracht/ ten eynde de hooghstgem. drie Staten door hare Ministers by de Coningen van Poolen ende Sweeden, door ghesamentlijcke devvoiren / efficacieuselijck mochten laboreren/ om de selve Coningen te disponeren ende persvaderen/ dat haer Majesteyten om een spoedige ende seeckere Vrede te verkrygen / wederzijdts aen de Arbitrage ende uytspraecke van de drie Staten wilden verblyven de determinatie van de somme die de Croone van Poolen aen die van Sweeden soude gheven voor de evacuatie van Pruyssen, ende dat daer op tusschen de selve een stilstant van wapenen mochte werden gheintroduceert/ voor een competenten tijdt/ binnen de welcke de voorsz. uytspraecke ghedaen / ende onder Godes genadigen zegen de verdere uytstaende differenten voorts finalijck gheassopieert ende beeffent mochten werden / ende wiert daer over gheschreven aen de Ambassadeurs Boreel ende Nieupoort, met last om de voorsz. voorslach by 't Hof ende Regeringe aldaer/ ten besten te onderbouwen/ mitsgaders oock aen de Heeren Extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet by de Coningen van Sweeden ende Poolen, om daer over met de aenwesende Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt te concerteren / ghelijck noch door de Heeren van Gent, Raedt-Pensionaris de With, Vrybergen ende vander Hoolck, haer Hoogh Mog. Gedeputeerden met de Heeren Ambassadeurs de Thou, ende Commissaris Downing in conferentie ghetreden soude werden/ ten eynde by gemeene devvoiren nae uyterste vermogen gelaboreert wierde / omme de voorsz. voorslach de hooghstghemelde beyde Coningen ten besten smaeckelijck te maecken. Ende is dese conclusie geformeert by de Heer van Vrybergen, als hebbende de naest voorgaende weecke gepresideert.

Noch wiert ten selven dage geschreven aen de extraordinaris Gedeputeerden aen het Hof van Sweeden, den selven Coninck daer toe te willen helpen disponeren/ ten eynde by sijn Majesteyt gedepescheert mochten werden/ de gerequireerde Paspoorten voor de Ministers van alle de Princen ende Potentaten tegenwoordigh directelijck ofte indirectelijck tegens sijn Majesteyt in Oorlogh geimpliceert/ op dat de bevorderinge van de Vrede ende tranquilliteyt alomme in de Oosters gewesten by manquement van dien/ niet ghestuyt ofte verhindert en wierde.

Op het geproponeerde by de Heeren Gedeputeerde van de Provincie van Hollandt, is goetghevonden/ dat gheschreven soude werden aen de Heer van Wassenaer L. Admirael/ dat haer Ho. Mog. vertrouwt ende verwacht hadden dat hy in achtervolginge ende tot voldoeninge van der selver voorgaende resolutie in date den sevenden February lestleden/ de Oorloghs-scheepen deser Landen leggende/ ofte gelegen hebbende tot Coppenhage ende daer omtrent/ hertwaerts naer het Vaderlandt soude hebben doen convoyeren / door de bekende ingehuurde transport Fluyten / ende twee ofte drie s' Landts-scheepen van Oorloge die meest van nooden hadde om te repareeren ; ende inghevalle sulcks voor de receptie van de Missive ingevolge deses aen hem L. Admirael te schryven/ bevoorens vermaeden noch niet geeffectueert mochte wesen/

dat

dat hy in sulcken cas geensins in gebreecken en soude blyven/ de voorgheroerde intentie ende expresse begeerte van den Staet al noch ten spoedichsten naer te komen ende te voldoen / ende in cas de voorsz. Coopvaerdy scheepen sonder de voorgeroerde ingehuyrde Fluyt-scheepen herwaerts mochten wesen vertrocken/ dat hy als dan de selve gehuyrde Fluyt-scheepen meede sonder eenich verder uytstel soude licentieren/ ende na het Vaderlandt senden.

Soo wel de Coninck van Denemarcken selfs / als sijne Ministers / schreven/ ende klaechden gheduerich over het Haechsche Tractaet / dies haer Ho. Mog. den een en dertichsten July aen hem schreeven den volgenden Brief/ grondelijck weerleggende alle argumenten/ by de Heeren Deensche van tijdt tot tijdt voortgebracht.

DOORLUCHTICHSTE, &c.

Wy hebben uwe Majesteyt by onse voorige Missiven van den *acht en twintichsten Maert* ende *negen en twintichsten April* beyde laestleden, met een oprechte genegentheyt bekendt gemaeckt, dat wy niet alleen stantvastelijck geresolveert bleven uwe Majesteyt in sijne tegenwoordige ongelegentheyt met alle macht trouhertelijck by te springen ende door alle efficatieuse middelen helpen afweren de oppressien daer mede uwe Majesteyt, mitsgaders des selfs Coninckrijcken, Landen ende Onderdanen werden beswaert, maer dat wy oock geene middelen soude sparen om uwe Majesteyt uyt de selve ongelegentheden te helpen redden, dat wy ten dien fine op de gedane ouvertures van de Heeren alhier aenwesende Ministers van Vranckrijck ende Engelant met de selve door Gedeputeerden uyt het middel van onse Vergaderinge, in conferentie en serieuse besoignes hadden laten treden, ende daer inne over ende weder over voorslagen waren gedaen ende ghehoort, tot uytvindinge van een eerlijcke ende verseeckerde Vreede in de Noordelijcke Gewesten, op dat die des te facilder aldaer *in loco* mochte getroffen ende gesloten werden, doch dat de voorsz. saecke doenmaels, mits seecker ingevallen incident noch niet finalijck hadde kunnen werden geperfectioneert, ende dat gelijck wy in de voorsz. conferentie ende besoignes uwe Majesteyts interessen soo hooch als die van onsen Staet selfs in achtinge hadden genomen, oock alsoo daer inne onveranderlijck soude continueren ende volharden. Het heeft den grooten Godt des Vredes, naderhant genadelijck belieft de voorsz. onse devoyren soodanich te zegenen, dat daer op eyntelijck tusschen de Hoochgemelde *drie* Staten, een goeden ende vasten gront tot bereyckinge van de voorsz. Vrede geleyt, ende op den *een en twintichsten* May lestleden by formeel Tractaet bevesticht is, dat mede tot seeckerder ende efficatieuser uytwerckinge van dien op den 24. deser loopende Maendt by nader conventie is geadjusteert 't gunt tot eenparige executie van 't voorsz. tractaet de Ministers, *in loco* naeder *in mandatis* gegeven soude werden.

Wy hadden wel verwacht, dat uwe Majesteyt de voorsz. onse trouhertige voorsorge met gelijcke genegentheyt als de selve van onser zyde was te wercke geleyt, mitsgaders den vredigen uytval van dien met applaudissement soude hebben opgenomen, maer wy vernemen ter contrarie met hert-grondich leetwesen uyt uwe Majesteyts successive Missiven van den *seven en twintichsten* Aprilis,

Aprillis, *seven en twintichsten* May ende *veertienden* July, alle ouden styl, dat de voorsz. onse aengewenden devoyren ende officien by uwe Majesteyt niet alleenlijck niet welgevallich opgenomen werden, maer dat het de selve ghelieft heeft, in plaetse van met de verwachte aengenaemheyt, ons daer over met *sensible klachten* te bedroeven, even ende in sulcker voegen, *als of wy daer door met quitsinge ende contraventie van de Alliantien tusschen uwe Majesteyt ende ons opgerecht, de selve hadden trachten te brengen tot een desavantagieuse ende disreputatieuse Vrede met sijne tegenwoordige vyanden.*'

Wy kunnen oprechtelijck ende met goeden ghemoede verklaren, in de voorsz. onderhandelinge noyt yets te hebben voor oogen gehadt, als het beste van uwe Majesteyt, mitsgaders het welvaren van des selfs geoppresseerde ende suchtende Onderdanen, 't welck wy in desen oock van dat van desen Staet, ende van de goede Inghesetenen van dien inseparabel achten, gelijck wy als noch op seer vaste ende solide gronden, oordelen en verstaen door de voorsz. Handelingen nae de tegenwoordige gelegentheyt van tijden ende saecken een goede saecke voor uwe Majesteyt ende des selfs ondergehoorige Rijcken ende Onderdanen provisionelijck ter neder gestelt ende uytgewerct te hebben, ende bidden dat uwe Majesteyt sijne ghedachten daer over met rypigheyt ende aendacht, naeder gelieve te laten gaen; Wy houden ons verseeckert dat de selve weynich exempelen sullen te vooren comen, van dat eenighe Princen ofte Staten het ongeluck subject gheworden zijnde, dat hunne vyanden een notabel gedeelte van hare Landen ende Stercten, met macht van wapenen hadden geoccupeert, naderhandt door bemiddelinge van hunne Vrienden ende Bontgenooten de selve Landen en Stercten wederom sonder eenige vergoedinge of vergeldinge, daer over aen des selfs vyanden te doen, in hare handen gecregen hebben, ende noch veel min dat in soodanigen gheval de saecke tot alsulcken totale restitutie ghebracht kunnende werden, diergelijcke occasie met de voeten gestooten ende alles onder het droevich lot van de wapenen de onseeckere uytcomste van dien subject gelaten soude wesen, wy meenen de saecken door de voorsz. onderhandelinge te hebben ghebracht in dien staet, dat uwe Majesteyt paisibelijck ende sonder eenige vordere bloetstortinge, ofte verwoestinge, niet alleenlijck buyten vergoedinge ofte vergeldinge als boven, sal kunnen bekomen restitutie van alle de Landen, Eylanden, Steden, Stercten ende Plaetsen die de selve 't sedert het jongst ghemaecte Tractaet by den Coninck van Sweeden sijn genomen; maer dat uwe Majesteyt noch daer en boven tot soulagement over de geledene schade, en gecauseerde vergaderingen der voorsz. Landen, Eylanden, Steden, Stercten ende Plaetsen een notabel equivalent in geldt en Landt sal werden toeghekent, of wel dat by refus ofte *non præstatie* van den Coninck van Sweeden uwe Majesteyt gherechtige saecke met de authoriteyt ende de macht van de twee considerabelste Staten van 't Christenrijck nevens ons soude werden gehandthaeft, ende als vooren ten goeden eynde ghebracht, hoedanigen aenbiedinge wy vertrouwen met waerheyt te mogen affirmeren noyt by eenige Princen, Potentaten ofte Staten ter werelt van de handt gewesen te zijn.

Ende voor soo veel de voorgeroerde handelinge by uwe Majesteyt sodanich werde

werde opgenomen *als soude daer mede eenige indracht gedaen wesen aen Alliantien tussen de Cronen van Denemarcken en dese Vereenichde Provintien gemaeckt*: so bidden wy u Majest. dat de selve de moeyte believe te nemen van de voorsz. Alliantien daer op met attentie na te sien, als wanneer deselve nevens ons sal bevinden dat de voorsz. Alliantien sodanich concert, ende al sulcke handelingen als boven, niet alleenlijck niet verbieden, maer veel eer daer toe merckelijcke aenleydinge geven ende het eynde van dien uytdruckelijck præscriberen, sijnde in 't twaelfde artyckel van de Alliantie de Anno *sestien hondert negen en veertich*, ende in 't sevende artyckel van de Ampliatie van dien de Anno *sestienhondert seven en vijftich* (welcke beyde artyckelen alleen die gene sijn die mentie maecken van *niet te mogen handelen sonder communicatie, &c.* niet anders geconditioneert, dan *dat den genen van de Geallieerden die geassailleert is ende Secours ontfangen heeft* (in hoedanige termen uwe Majesteyt tegenwoordich, Godt betert, is versetende) *niet vry en staet met sijn vyandt te handelen, Vrede te sluyten, ofte Treves te maecken, ende uyt den Oorloch te scheyden als met communicatie ende inclusie van sijn mede assisterende Geallieerde*; sonder dat, ofte aldaer, ofte in eenich ander artijckel van de voorsz. Allientien, selfs by reciprocatie gedisponeert werd *dat die gene van de Geallieerden die secours præsteert, mede niet anders soude mogen handelen met die gene tegens de welcke 't Secours ghepræsteert wert*; daer van oock de reden uyt de inspectie van de voorsz. Alliantie evident is, namentlijck; *dat de selve maer obligeeren tot een gelimiteert Secours sonder necessiteyt van ruptuyre of formele hostiliteyt*; maer aengesien het sevende artyckel van de voorsz. Alliantie de Anno *sestien hondert negen en veertich*, midtsgaders het vierde artyckel van de voorgeroerde Ampliatie de Anno *sestien hondert seven en vijftich* expresselijck mede brengen *datmen door directe besendinge ende andere minnelijcke middelen, sal tenteeren den vyandt daer heenen te disponeren dat alles in vruntschap geslist ende bygeleyt moge werden*; So willen wy vertrouwen dat uwe Majesteyt naer rype overweginge van alles, veel eer daer uyt sal concluderen dat wy conform de intentie van de voorsz. Alliantie geageert hebben, verkiesende het efficacieuste middel, dat, naer ons oordeel tot bereyckinge van 't voorsz. eynde conde dienen; ende of wel een der principaelste deelen der voorsz. Missiven daer op schynt te loopen dat uwe Majesteyt door 't voorsz. Tractaet verobligeert soude werden *om sich van sijne andere Geallieerden te scheyden, ende eene separate Vrede te maecken.* Soo dunckt ons echter dat de tegenwoordige conjuncture van tijden ende saecken wel te rechte naer gesien zijnde, oock uyt dien hoofde geen fondament of reden van oppositie overblyven sal; want alhoewel wy geerne bekennen dat eene algemene Vreede tot satisfactie van alle geinteresseerden de beste waren, ende derhalven oock soo veel in ons is, de saecken daer toe altijdts hebben soecken te dirigeren, ende oock als noch allen ernst ende yver tot dien fine sullen toebrengen, soo heeft nochtans de experientie geleert, dat daer by in de voorgheroerde onderhandelinge tussen de drie Staten, met geen vrucht langer kon werden geperfecteert, sullende oock ontwijffelijck uwe Majesteyt noch in goede memorie zijn, dat wy in 't laetste van den Iare *sestienhondert seven en vijftich*, ende in den beginne van 't Iaer *sestienhondert acht en vijftich*, insghelijcx van de zijde van Vranckrijck ende Engelant aengesocht geweest zijnde om door gesamentlijcke officien, en met onderlingh concert de Vreede tusschen uwe Majesteyt ende den Coninck van

Sweeden

Sweeden te herstellen, de reden waerom doenmaels daer op niets vruchtbaerlijcx is gevolcht, geene andere is geweest, dan dat de doenmaels, voornementlijck van de zijde van Engelandt, præallable verclaringe wierde versocht, van datmen de Vreede tusschen uwe Majesteyt ende den hooghgemelde Coninck van Sweeden *niet en soude binden* aen de Negociatien, welcke dien onvermindert tusschen de vordere strydende partyen in de Oostersche Gewesten soude worden by der handt genomen, ende dat van onser zijde daer inne alleenlijck niet bewillicht, maer ter contrarie gheinsisteert wierde datmen elckanderen soude verplichten tot alle crachtige officien om eene ghenerale Vreede uyt te wercken, dat 't selve wederom van de andere zijde gherefuseert wesende, daer door eygentlijck is ghecauseert dat vvy den anderen over het voorsz. subject niet connende verstaen, desen Staet t'eenemael uyt de directie van de Negotiatie corts daer naer tusschen uvve Majesteyt ende den meerhoochstgem. Coninck van Svveeden gevallen, buyten ghesloten is gevveest, vvaerom dan vvyders ghevolcht zijn de onghelucken van de herden Winter van het overcomen der Sweedtsche Troupes in uvve Majesteyts Eylanden ende van de Rotschilksche Vreede, daer ter contrarie Vranckrijck ende Engelandt haer voor dato van de voorsz. desastres iterativelijck overbodich getoont hadden, omme nevens ons crachtelijck de handt daer aen te helpen houden, dat alles tusschen uwe Conincklijcke Majesteyt ende den Coninck van Svveeden, hadde mogen geassopieert vverden *op den voet van 't Bremsebroesische Tractaet*, mits dat de Negotiatie aen geen andere vvierde geacchoceert.

Ende gelijck vvy doenmaels, involgende daer inne uvve Majesteyts sentiment en genegentheyt, de voorsz. occasie hebben laten voor by gaen, het selve tot merckelijcke desavantage van uvve Majesteyt, en by ghevolge tot seer excessive schade ende lasten van desen Staet uytgevallen is, soo soude oock als nu vvederom te beduchten sijn gevveest, dat by soo verre vvy dese tegenwoordige invitatie van Vranckrijck ende Engelandt nochmaels op de selve discrepantien vruchteloos hadden laten afloopen, daer uyt niet alleenlijck ghelijcke uytsluytinge van desen Staet uyt alle beleyt van de aenstaende Vreedehandelinge, maer de vordere ruyne van uwe Majesteyt ende de Croone van Denemarcken wel lichtelijck soude hebben comen te resulteren, zijnde uwe Majesteyt oock boven dien seer wel bekendt *dat wy van sodanige verbintenissen* waer door de selve benomen soude wesen de vryheyt om de gewenschte vruchten van de voorsz. onse salutaire voorsorge te mogen accepteren, *geene de minste kennisse hebben*, ende dat wy ons niet sonder uwe Majesteyt te insimuleren van een *seer onbillijcke actie ende conduite* soude connen inbeelden dat de selve sich *buyten ons advijs, jae t'eenemael buyten ons voorweten, soude hebben kunnen ofte willen inlaten in eenige Liguen daer door uwe Majesteyt verobligeert soude wesen den Oorlogh, selfs naer de aenbiedinge van soodanigen Vreede als hier vooren breeder staet gheexpresseert, te moeten continueren*, voornamentlijck niet, als de voorsz. Liguen oock noch soo verre soude cunnen gheextendeert werden *dat wy daer door buyten ons toedoen in den last van den voorsz. Oorlogh, ende de swarigheden daer aen dependerende, soude moeten blyven gheengageert*, eene saecke voorwaer die alhier niet anders dan van de *hoochste ongheoorloftheyt* gekeurt soude kunnen werden in een vrye Republijcke, alwaer noyt eenich Lidt tot sodanige lasten

ten

ten ende beswaerlijckheden anders dan met sijne vrywillighe toestemminge can werden verobligeert, ende hebben wy dienvolgende oock op soodanich præsuppoost onse actien geensints cunnen dirigeren ende conduiseren tegens de notoyre reden, ende de voorsz. considerable bedenckinge selfs op de sorge voor de preservatie van uwe Majesteyts Rycken, Landen ende Onderdanen ghefondeert zijnde, meynende oock uwe Majesteyt claerlijck te cunnen aenwysen dat de selve door geene Alliantien verobligeert is, soodanige Vrede als vooren, te moeten verwerpen, daer van wy de redenen aen uwe Majesteyt door onse Ministers aldaer, naerder ende breeder sullen doen deduceren.

Wy cunnen ons wyders niet onthouden uwe Majesteyt mede by desen bekendt te maecken dat ons ten *hoochsten sensibelijck ende smertelijck* is voorghecomen de klachte gedaen by de voorgeroerde des selfs Missive van den *veertienden Iuly* laetstleden, namentlijck, *dat wy ons door aenporringe ende onwaerachtich bericht van uwe Majesteyts vyanden, souden hebben laten divertseren van onse voorige genomen resolutien om uwe Majesteyt tegens alle vyandtlijcke invasie naer vermogen te defenderen, ende alle oppressien daer mede des selfs Landen ende Onderdanen beswaert werden, met alle macht ende middelen te helpen afweeren, ende dat door het ingaen van seecker Armistitium voor eenige weecken, jae, dat meer is, dat uwe Majesteyt daer door meer als door den openbaren Oorloch soude wesen geincommodeert, ende in specie dat door het voorsz. Armistitium, sommige uwe Majesteyts Eylanden, die door de provyanderinge aen des selfs residentie Stadt, merckelijcke dienst toe brachten,* (daer mede wy oordeelen de Eylanden van Langelandt, Falster, Lalandt ende Meun, ofte eenige van de selve te werden ghedenoteert) *uwe Majesteyts vyanden ten deel soude sijn geworden*; zijnde voor eerst in facto een abusif ende erroneus præsuppoost, dat by ons eenich *Armistitium* soude wesen aengegaen, oft yet anders gecontracteert waer door wy ghediverteert ofte voor eenigen tijdt in onse vryheyt besnoeyt soude sijn gheworden om uwe Majesteyt tegens alle vyandtlijcke invasie naer vermogen te defenderen, ende alle oppressien daer mede des selfs Landen ende Onderdanen beswaert worden, met alle macht ende middelen te helpen afweeren; wel is waer, dat wy ons by het derde artyckel van het voorgeroerde Tractaet tusschen de drie Staten gheslooten, verobligeert ende verbonden hebben, omme gheduyrende den tijdt van drie weecken in 't voorsz. artyckel breeder gheexpresseert, met onse Vloote aldaer wesende, niet offensivelijck te doen entrepreneren, tegens den Coningh van Sweeden, maer geensints om uwe Majesteyt niet soo veel als voorheenen te mogen blyven defenderen, ende alle vyandtlijcke oppressien als vooren, naer vermogen af te weeren; zijnde soo verre van daer dat ons door het voorsz. Tractaet de handen gebonde souden zijn geweest, in 't executeren van de voorsz. gheresolveerde defensie ende afweeringe van oppressie, dat ons daer en tegen door het opgemelde Tractaet selfs niet benomen is gheweest de faculteyt om offensivelijck te ageren tegens de macht van de voorsz. Oppresseurs als sulcx ghescchiede om uwe Majesteyt, mitsgaders des selfs Landen ende Onderdanen te defenderen ende de voorghenomene oppressie af te weeren, maer *niet om selfs yets offensivelijck te entrepreneren* ofte te molieren tegens Sweeden; ten welcken fine, ende om alle materie van cavillatie in sulcken cas te eviteren van onser zijde in het op-

stellen

stellen van 't voorsz. artyckel, die cautele ende sorchvuldigheyt ghebruyckt is, datmen sich niet heeft willen verbinden om gheduyrende de voorsz. tijdt niet offensivelijck te sullen ageren, maer alleenlijck om niet *offensivelijck t'entrepreneren* ofte *molieren*; ende op dat in dien deele by de Hoofden van de voorschreve onse Vloote geen occasie van twijffelinge ofte materie van schupule mochte overblyven, soo hebben wy den *twee en twintichsten May* voornoemt, nevens toesendinge van 't voorsz. Tractaet des daechs te vooren gesloten, den Heere van Wassenaer Luyt. Admirael der voorsz. Vloote *en chef* commanderende, met de naervolgende woorden in forma aengeschreven dat *hem Luyt. Admirael volkomentlijck vry bleef om te ageren defensivelijck tot afweeringhe van alle oppressien die tegens uwe Majesteyt ofte des selfs Rycken ende Landen, het sy tot benauwinge der Stadt Coppenhagen, het sy met surprinse op eenige Eylanden, ofte andere plaetsen onder uwe Majesteyts ghebiedt gehoorende, ofte andersints in eenigerhande manieren soude werden ondernomen, oock in cas yets soude mogen werden gemolieert tot nadeel van de Vloote van desen Staet ofte van de Ingesetenen van dien, ende dienvolgende dat hy, niet tegenstaende het meergemelde Tractaet de voorschreve gereserveerde vryheyt ten besten van uwe Majesteyt, ende tot preservatie van de macht van desen Staet, hem toevertrout, mitsgaders tot protectie van de goede Ingesetenen van dien, resolutelijck vermochte te gebruycken, ende dat hy oock in gevolge van dien sich met sijn onderhebbende vloote voorsz. soude vervoegen, ende onthouden ter plaetse alwaer ende van de welcke hy 't voorsz. ons oogemerck best ende met de meeste seeckerheyt soude kunnen bereycken ende betreffen*; Ende houden wy ons volcomentlijck verseeckert dat uwe Majesteyt na de receptie van 't boven staende omstandich ende waerachtich bericht, sich volcomentlijck ende satisfactoirlijck sal vinden overtuycht van de *abusive ende ongegronde betichtinge ende informatien* die voor heenen op des selfs Coninckl. ghemoet eenige cracht scheenen te hebben gevat, ende in uwe Majesteyt eenige impressie ghelaten, als of wy ons door eenich *Armistitium* voor eenigen tijdt hadden laten diverteren van onse voorige resolutien ende gegevene verseeckeringen om uwe Majesteyt tegens alle vyandtlicke invasie naer vermogen te defenderen, ende alle oppressien daer mede des selfs Landen ende Onderdanen beswaerdt vverden, met alle macht ende middelen te helpen afvveren.

Maer boven ende behalven de voorgheroerde peremptoire allegatien, kunnen vvy niet naerlaten op de voorschrevene particuliere klachten van dat door het voornoemde alsoo ghenaemde Armistitium, de Eylanden van Langelandt, Falster, Lalandt ende Moeun, ofte eenighe van de selve uvve Majesteyts Vyanden ten deel soude zijn ghevvorden, midts desen te verklaren dat vvy ons niet min bedroeven, als vervvonderen datmen ons by uvve Majesteyt om de selve van sijne seer goede ghenegentste ende alder ghetrouvvtste Vrienden eene sinistre impressie in te planten, soo odieuselijck heeft soecken te imputeeren het verlies van de voornoemde Eylanden, ende dat onder voor geven dat het voorschrevene verlies veroorsaeckt soude wesen, uyt redenen dat de meer genoemde Eylanden vermits het tusschen koomen van het meergheroerde Tractaet met de voorschrevene onse navale Macht, niet vigeugeureuselijck ghedefendeert hadden kunnen vverden, daer ter contrarie in facto vvaerachtich bevonden vverdt dat het voorsz. Eylandt Langelant al in April van dit loopende Iaer, ende sulcks meer als een gheheele loopende

Maent voor 't sluyten van 'tvoorsz. Tractaet, by Sweeden is verovert geweest; dat mede de Eylanden van *Falster ende Lalant* omtrent het begin van May daer aenvolgende, ende sulcx beyde mede al een geruymen tijt voor het maecken van 'tselve Tractaet, by de Sweden al waren vermeestert, ende dat het Eylant *Moenn*, naer de advysen die ons daer van alhier syn toegecomen, in de macht der Sweeden overghegaen is s'daechs voor dat het meerghemelte Tractaet by den voornoemde L. Admirael in de Vloote van desen Staet ontfangen is gheweest; sulcx dat uwe Majesteyt uyt het gene voorsz. staet met behoorlijcke ressentiment believe aen te mercken de *artificien* waer mede men de selve heeft poogen te doen gelooven, dat saecken die al voor 't sluyten van 'tvoorsz. Tractaet, immers voor ende al eer den meerghem. L. Admirael eenichsints geseyt soude cunnen werden door de receptie van 't selve in de Vloote van desen Staet in syne liberteyt, om ten dienste van uwe Majest. te mogen ageren, in eenigerhande manieren besnoeyt ofte gebonden geweest te zijn, met ons groot leetweesen, soo wel als van uwe Majesteyt waren gepasseert ende voorgevallen, aen te sien ende op te nemen soude zijn *als quade vruchten van het selve Tractaet, ende bedroefde effecten van het also gequalificeerde Armistitium*, sijnde voorwaer in de nature ende in s'menschen begryp eene impossibiliteyt ende een notoire contradictie implicerende, *dat de vruchten ende effecten hare oorsaecke souden precederen*, ende niet excusabel *van groote onbedachtsaemheyt*, dat men in poincten van soo hooge importantien uwe Majesteyts ghenegentste ende getrouste Geallieerden voor de selve soo *hatelijck* heeft soecken te beswaren, ende uwe Majesteyts Coninckllijcke gemoet becommeren met saecken die uyt den toedracht van dien, ende de simple tijdts aenmerckinge, overtuycht connen werden, in der daet anders gelegen te zijn. Mits alle welcke redenen wy ons dan oock volcomentlijck sullen verseeckert houden, dat uwe Majesteyt voortaen soodanige abusive suggestien, geen gheloof sal attribueren; maer de saecke ten rechte insiende, het behoorlijcke gewichte geven aen den Raet van uwe Majesteyts getrouste Vrunden ende Bontghenoten, ende sulcx blymoedelijck amplecteren de gewenschte Vrede die uwe Majesteyt tegenwoordich door onse trouhertige officien, soo veel als gheprocureert is, op dat daer door aen d'eene syde moge werden geprevenieert *de calamiteyten ende extremiteyten* daer inne uwe Majesteyt by refus van dien inesvitabelijck staet te werden ggeplongeert, ende van de andere syde eenmael eyndelijck gheconsequeert de ruste ende tranquilliteyt daer nae soo meenich duysent benauwde zielen van uwe Majesteyts bedructe halsen aspireren Ende ghelieve uwe Majesteyt sich verseeckert te houden dat wy van onser syde *in omnem eventum* niet sullen naelaten by continuatie uwe Majesteyts beste, als des selfs ghetrouste, soo niet eenichste Vrunden ende Bontgenooten op 't aller efficacieuste te bevorderen. Den groote Godt des Vredes neyge het herte van uwe Majesteyt tot soo een Christelijcke eynde, in wiens heylige protexie wy de selven mitsdesen bevelen, Geven in den Hage den *een en dertichsten* Iuly *sestien hondert negen en vijftich*.

Missive

Missive van haer Ho. Mog. De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, aen de Heeren der selver Gedeputeerden by de Coningen van Sweden en Dennemarck.

De Staten, &c.

DEwyle wy bespeuren datmen van de syde van Denemerck continuert over 't Tractaet den *een en twintichsten* May laestleden alhier in den Hage geslooten, ende 't naerder geconvenieerden van den *vier en twintichsten* deses daer op gevolcht, misnoegen te thoonen, hebbende den Coninck daer over aen ons tot meermaels gheschreven, ende de Ministers van sijn Majesteyt dienthalven by monde gedaen ende by gheschrifte overgelevert de propositie, midtsgaders oock noch naderhandt ingedient de Memorialen, alle copyelijck hier nevens gevoecht: Soo hebben wy goetgevonden U L. alle de selve stucken mitsdesen toe te senden, oock bekendt te maecken dat wy ons ten hoochsten verwonderen over soodanige proceduren, versoeckende ende begeerende dienvolgende dat U L. by de eerste goede occasie aen de hoochstgem. Coninck, den Heer Rijcx-Hofmeester, ende andere hooge Ministers van sijne Majest. claerlijck ende met bondighe redenen sullen voor oogen stellen de prysselijcke en Christelijcke intentie die wy in 't voorsz. werck gehadt hebben, ende haer met eenen benemen de impressie die sy daer over verkeerdelijck schynen te hebben opgevat.

Zijnde inder waerheyt eene seer loffelijcke ende voor al mede voor dien Coninck van Dennemarcken, mitsgaders voor alle des selfs suchtende Onderdanen eene ghewenste saecke, dat drie soo notable Staten, haer in der minne hebben konnen vergelijcken, ende wel formelijck willen verbinden, om met een goet concert en onderlinge harmonie op sortable gronden te bevorderen, ende ist doenlijck, uyt te wercken het restablissement van de ruste in de Noorderlijcke Gewesten.

Ende alhoewel de hoochgemelde Coninck in sijne Missive van den *sevenden May*, nieuwen styl lestleden, geliest te allegeren, dat sulcx de selve seer bedenckelijck ende by naer ongelooflijck voorghecomen is, ende dat uyt oorsaecke daer by gheexpresseert, namentlijck dat de handelinge tusschen de drie Saten soude sijn ondernomen sonder voorgaende communicatie van sijn Majesteyt ende sonder yemant van de sijne daer over geroepen te hebben, met byvoeginge, dat sulcx soude strydich wesen tegens het gebruyck van de geheele werelt, soo dient daer op in sonderlinge achtinge ghenomen, dat by soo verre wy van onse zijde daer van aen de selve Communicatie hadden willen geven, ofte daer over roepen de Ministers van sijne Majesteyt het in gelijckerwijse oock betamelijck soude zijn geweest dat van de zijde van Vranckrijck ende Engelandt, daer van mede Communicatie was ghegheven geweest aen den Coninck van Sweeden, ende dat oock de Sweetsche Ministers daer over soo wel als die van Denemarcken hadden gheroepen gheworden, waer door dan de saecke voor eerst in een inevitable longeur, ende vervolgens mede in menichvuldige discrepan-

crepentien soude sijn gebracht geweest, soodanich dat alle menschelijcke apparentie, met het adjusteren van dese preparatien tot de aenstaende Vrede-handelinge in loco te voltrecken, soo veel tijdt soude hebben ghepasseert, dat het adjustement over de selve preparatien, nauwelijcx eerder recht begonnen soude hebben connen werden, als de voorsz. Vrede volcomentlijck ende finalijck hadde behooren afgehandelt te wesen.

Behalven dat oock sodanige allegatien als boven, niet wel en passen voor die geene die by de voorsz. Missive opentlijck bekent ende verclaert sich selfs in sijne jegenwoordige ongelegentheyt, wanneer de hulpe van desen Staet ghenoechsaem scheen te wesen het eenich middel van sijne subsistentie, buyten onse kennisse, veel min met onse interventie, sich ingelaten te hebben informele verbinteniſſen ende Liguen tot continuatie van dien Oorloch die ghenoechsaem tot coste ende laste van desen Staet alleen moet gevoert worden.

Ende soudemen daer op voorwaer met recht mogen besluyten dat soo veel de Vrede lieffelijcker ende pryselijcker is dan den Oorloch, ende soo veel meer het geoorloft is yets voor te nemen tot yemants ontlastinge ende verlichtinge, als tot yemandts beswaernisse ende schade, het ons oock soo veel meerder betaemt heeft het voorsz. preparatoir adjustement tot bevorderinge van de Vrede aen te gaen, als wel den Coninck van Denemarck de voorsz. Liguen tot continuatie van den Oorloch te besluyten, voornamentlijck als de voorschreve Liguen selfs souden konnen strecken tot een engagement voor desen Staet in de continuatie van de Oorloch, ende de beswaerlijckheden daer aen dependerende, gelijck by de voorsz. Missiven mede uytdruckelijck wert ghepresupponeert.

Ende is daer en boven in desen op de voorgeroerde allegatien noch van singuliere remarque, dat wy soo om 't voorsz. werck met meerder acceleratie ten eynde te brengen als om meer andere goede consideratien, daer van in onse vergaderinge selfs noeyt eenige ouvertures ofte rapport gehadt, maer de conduite van dien aen de Heeren onse Gedeputeerden privatelijck toevertrouwt hebben, ende dat over sulcx de Allieerden haer met weynich fondament connen beclagen, dat wy tegens de selve hebben laten gelden de redenen daer aen wy even tot sulcken eynde en so verre in ons eygen regart gedefereert hadden.

Dat voorts de voorsz. saecke by de voorgeroerde missive, propositie ende Memorialen, soodanich voorgestelt wort, als soude mede eenige indracht gedaen wesen in de alliantien tusschen de Croone van Denemarck ende desen Staet opgerecht, daer over schryven wy directelijck aen sijne Majesteyt ende doceren het contrarie van dien, met peremptore en wederspreeckelijcke redenen, gelijck U. L. naerder sullen connen vernemen uyt de copie van de principalen brief hier nevens gaende.

Weshalven dan oock ons niet weynich aenstoots gegeven hebben de termen, te weten, *niet tegenstaende alle stipulatien by Tractaten, diere beloften, ende eere redelijckheyt*, gestelt in de memorie by de Heere Resident *Charisius* den *twee en twintichsten Mey* lestleden in onse vergaderinge in gedient, aengesien wy daer door buyten alle reden geinsimuleert werden van onredelijckheyt, Bondtbreeckingh, eerloosheyt ende ontrouwe.

Edoch ingevalle de materie ende de ingredienten van't voorgeroerde Tractaet, ende 't naerdere geconvenieerde tusschen de drie Staten geslooten, aldaer met bedaertheyt ingesien ende geconsidereert sullen werden, willen wy geensints twijffelen of wy sullen daer over in plaetse van soo hooge klachten, merckelijcke danck behalen.

Want voor eerst, de saecke in 't generael ingesien werdende, soo streckt de selve nergens anders toe, dan om door gesamentlijcke officien, ende met onderlingh concert eene goede ende raisonable Vrede in de Oostersche Gewesten te herstellen, daer door dan terstont die advantage voor Denemarck is geprocurreert, dat wy, die t'eenemael het interesse van den Coninck van Denemarcken hebben geembrasseert, ende genouchsaem met sijne Majesteyt tegens Sweden formelijck sijn geimpliceert, mede interventures ende beleyders sullen wesen van de voorsz. Vrede, daer anders evidentelijck stonde te verwachten dat de gantsche directie van't selve werck wederom soude hebben gevallen in handen van Vranckrijck ende Engelandt alleen, welckers mediatie albereyts van wederzyden aengenomen was, en dat over sulcx de geheele directie lopende in faveur van Sweden seer lichtelijck in het te maecken Tractaet wederomme even als by 't sluyten van 't bewuste Rotschiltsche Tractaet was geschiet, artyckulen van merckelijcke præjuditie soo voor de Croone van Denemarcken, als oock selfs voor desen Staet ingedrongen soude sijn geworden.

Behalven dat door 't voorsz. adjustement oock schynt geprecaveert te wesen eene generale Rupture met Engelant, ende by gevolge oock met Vranckrijck ten opsichte van de Guarantie dienthalven tusschen beyde Staten opgerecht, door welcke generale Rupture den Coninck van Denemarck notoyrlijck in sijn uytterste ruyne gheprecipiteert soude wesen, aengesien ons daer door de handen vol wercks ghegeven wordende, wy ghenoech te doen soude hebben om onse eyge Custen ende Landen te beschermen, ende geensints bequaem soude blyven om hoochstgedachte sijn Majesteyt 't sy met gelt, volck van Oorloch, ofte met Schepen by te springen, als onse innerlijcke affectie ende inclinatie andersints wel soude mede brengen.

Ende wat de particuliere ingredientien van 't voorsz. Tractaet belanght, connen wy mede niet anders oordelen of sijn de selve soodanich, dat den Coninck van Denemarck daer inne reden van genoegen, ende wy reden van satisfactie cunnen vinden.

Want alhoewel het sijn Majesteyt gelieft sich tegenwoordich seer te formaliseren tegen het Rotschilsche Tractaet in 't eerste artyckel gestelt, wesende tot een fondement van de te maecken Vrede, soo blijft het echter waerachtich dat het voorsz. Rotschilsche Tractaet by sijn Majesteyt selfs, buyten toedoen van desen Staet, ja oock onaengesien de contrarie Remonstrantien van onsen Minister *in loco* op eenige ingredienten van 't selve Tractaet, ende specialijck op 't derde artyckel van dien, aengegaen is geweest, ende dat in een tijdt dat Denemarck niet konde allegeren door Sweden overvallen, ofte met Oorloch geaggresseert te wesen.

Behalven dat om de saecken in de termen van 't Rotschiltsche Tractaet te reduceren, niet den Coninck van Denemarck, maer die van Sweden, merckelijcken

lijcken afftant ende notable overgiften van plaetsen soude moeten doen, welcke plaetsen het nochtans seer onseecker is, of buyten eenich Tractaet in langen tijdt, by ofte voor Denemarck soude kunnen gerecupereert werden, voornamentlijck als Vranckrijck ende Engelandt de Sweden soude komen by te vallen, gelijck wel lichtelijck soude kunnen geschieden in cas wy refuserende nevens haer op 't fondament van 't voorsz. Rotschilsche Tractaet, tot uytwerckinge van Vrede te laboreren, den Coninck van Sweden met de wapenen tot extremiteyten soude trachten te pousseren, in welcken cas, mogelijck niet sonder reden soude staen te beduchten, dat door de ghesamentlijcke machten van Vranckrijck, Engelandt ende Sweden 't geen den Coninck van Denemarck tegenwoordich noch possideert, wel eerder by sijne vyanden gheincorporeert, als het afgenomene tegens het Rotschilsche Tractaet, by ofte ten behoeve van sijne Majesteyt gerecupereert soude wesen.

Behalven dat het voorsz. generael fondement in 't eerste artyckel geposeert, in 't tweede daer aenvolgende sodanich wort geelucideert, dat de liberteyt van de passage der Oorloch-Schepen door den Orisont niet sal mogen te na gekomen worden, ende dat men boven dien oock sal letten of eenige andere veranderingen of ampliatien in ofte by 't voorsz. Tractaet soude mogen werden begeert, om in sulcken cas de strydende partyen daer op in redelijckheyt te verdragen, 't welck in effecte niet verders ten regarde van de Coninck van Denemarck inpliceert, als 't gunt sijne Majesteyt selfs by Missive in date den *negenden* February lestleden aen den gewesen Protector van Engelant heeft geschreven, in welcke Missive sijne Majesteyt antwoordende op den brief van den selven Protector verklaert, dat hy als noch tot de Vrede als voor desen is ghenegen, doch dat hy sal moeten hebben reparatie van de schaden sedert 't Rotschilsche Tractaet geleden, ende meerder securiteyt als voor desen, welcke beyde pretensien hoochstgem. sijne Maj. by 't voorsz. Tractaet, ende 't naerder geconvenieerde van den *vier en twintichsten* deses werden toegekent ende gepresseert.

Ende alsoo een van de principaelste doelen der voorsz. Missive daer op schijnt te loopen, dat men door 't voorsz. Tractaet voorhebbens soude sijn den Coninck van Denemarck t'obligeren om sich van sijne andere Geallieerden te scheyden ende eene separate Vrede te maecken, soo sijn wy daer over oock aen sijne Majesteyt directelijck schryvende in de voorsz. Missive als vooren copyelijck hier nevens gaende daer toe ende aen de redenen daer in geallugeert, wy ons desen aengaende refereren.

Ende houden wy het daer voor dat by so verre wy 't sy op de voorgeroerde allegatie van sijn Majesteyt ofte om eenige andere oorsaecke de tegenwoordige invitatie van Vranckrijck ende Engelant wederom vruchteloos hadde laten afloopen, het eerste effect van dien onfeylbaerlijck soude sijn geweest de actie van de Engelsche Vloote in faveur van Sweden, volgens het speciael Tractaet tusschen Vranckrijck ende Engelandt daer over gemaeckt, het tweede effect het welcke onvermydelijck daer op stonde te volgen de Rupture tusschen Engelandt, ende in ghevolge van de Guarantie in 't voorsz. Tractaet gestipuleert oock tusschen Vranckrijck ende desen Staet, daer uyt dan voor het derde effect, om de redenen in den voorsz. Brief aengeroert, de ruyne van Denemarck

marck na menschelijcke apparentie soude hebben ghereſulteert; Ende willen wy geensints twijffelen, of alle de voorſz. bondige redenen ofte ſoodanige andere van efficatie als U. L. na hare gewoonlijcke ervarentheyt daer toe ſullen weten te appliceren, ſullen aldaer ten minſten van die operatie weſen dat men eenmael ſal gedencken dattet betamelijck is in ſulcken gelegentheyt yets te defereren aen den Raedt van ſoodanige Vrunden, die door ſo menichvuldige ende ſo conſiderable preuven betoont hebben dat de ſaecken van Denemarck haer niet min als haer eygen ter herten gaen.

Ende daer op verders in conſideratie nemende dat den Coninck van Denemarck tot noch toe abſolutelijck heeft blyven refuſeren van ſich in eenige handelingen in te laten, anders dan met ende nevens ſijn Geallieerden, ende ſulcx de gereprojecteerde handelingh poocht te verſchuyven ofte af te wyſen naer Brausbergh in Pruyſſen, hebben wy derhalven oock in de voorgeroerde Miſſive aen ſijne Maj. met peremptoire redenen aengeweſen dat op de voorſz. exceptie by deſen Staet egeen regardt ter werelt en kan werden ghenomen, ende hebben daer by ten overvloet alhier noch veel willen voegen dat wy niet en kunnen bevroeden dat de voorſz. exceptie in 't regardt van den Coninck van Denemarck, ſelfs eenich fondament heeft, ende ſulcx niet anders als voor een pretext kan werden aengeſien ende opgenomen, want voor eerſt, voor ſo veel den Keyſer belanght, en weten wy niet dat den Coninck van Denemarck daer mede eenige confœderatie heeft tot ſodanige verbinteniſſe dat ſijn Coninckl. Maj. geen ouverture tot Vrede ſoude mogen aenhoren ſonder conſent van den Keyſer, ende vertrouwen wy wel geinformeert te ſijn dat den hoochſtgem. Coninck eenige weynige tijdt voor 't aengaen van 't voorſz. Haechſche Tractaet, noch geene ſodanige verbinteniſſe met den Keyſer gemaeckt hadde, oock en kunnen wy niet gelooven dat ſijn Maj. albereyts kennis hebbende hoe ſorchvuldelijck alhier by ons wierde gelaboreert tot des ſelfs præſervatie, ſich echter daer tegens met den Keyſer ſoude hebben willen Ligueren, ende ſulcx wetens ende willens ſich ſelven in die perplexiteyt brengen, om van 't beneficie van onſe voorſorge niet geruſtelijck te mogen gauderen, alhoewel voor deſen by ſommige voorgegeven is dat in cas wy alhier in den Hage met Vranckrijck ende Engelandt quame te ſluyten, ſijn Majeſt. als dan ſich nader met den Keyſer ſoude Ligueren: Ende of ſulcx mogelijck buyten alle vermoeden ende niet ſonder kleynachtinge van deſen Staet mochte geſchiet zijn, ſoo dunckt ons, dat ons des te meerder rechtveerdige redenen ſoude ſijn gegeven, om ons tegen 't effect van ſodanigen onrechtmatigen verbinteniſſe t'oppoſeren.

Wat nu wyders Polen belanght, dienaengaende ſijn wy geinformeert dat wel tuſſchen de ſelve ende den Coninck van Denemarck eenige ſodanige verbinteniſſe by Tractaet is ghemaeckt, maer dat het Rijck ofte de Republicque van Polen 't ſelve Tractaet alleenlijck om de clauſule van de ſelve verbinteniſſe, noyt heeft willen ratificeren, gelijck U. L. dan oock uyt de bygeleyde Copye kunnen overnemen, dat noch op den *twintichſten May* leſtleden, weſende s'daegs voor 't ſluyden van 't voorſz. Haechſche Tractaet, daer over uyt den naem van den Coninck van Denemarck aen de *Gedeputeerden* van den Coninck ende de Republicque van Polen is geexpoſtuleert, ſulcx dattet van de hoochſte onrecht-

rechtmatigheyt wesen soude, dat den Coninck van Denemarck om sijne beste Vrunden te choqueren, niet sonder pericul van sijne eygene ruyne, sich soude willen binden aen een Tractaet, ende speciael aen die clausule van 't selve, daer aen, alhoewel reciproquelijck obligatoir gestelt zijnde, sijnde mede contractant aen sijne syde niet verbonden is ofte verobligeert wil zijn, in diervougen dat de gehele verbintenisse dan soude aencome op de Keurvorst van Brandenburch: dan also den Heere Keurvorst soo wel is een Vrient en Geallieerde van dese Staet als van den Coninck van Dennemarck, ja dat wy vry meerder in des selfs subsistentie ende de preservatie van sijne Havenen sijn geinteresseert als den Coninck van Dennemarck, so heeft Syn Majesteyt dienthalven niet meerder te formaliseren als wy selfs, maer 't gene in dien dele decisoir is, soo hebben de drie Staten by 't voorsz. Tractaet in 't regard van de HeerKeurvorst ende voor des selfs volcomene securiteyt ende gerustheyt, abondantelijck geprospiceert; op alle welcke redenen ende meer andere, die te lange soude wesen alhier te repeteren, ende die U. L. by haer selfs wel sullen weten *pro re nata* te applicere, wy dan oock geensints willen twijffelen of de selve sullen den hoochgemelte Coninck weten te overtuygen van sijn ongelijck, ende dat noch boven dien syn Majesteyt wijselijck sal gelieven te considereren dat de selve sulcx als nu tot voorcominge van sijne totale ruyne, vermits de evidente noot ende het aenporren van so machtige Staten, mitsgaders den Raedt van sijne beste, soo niet, eenichste Vrunden, selfs niet sal cunnen wesen.

Ende willen wy vastelijck vertrouwen dat aen alle de voorsz. redenen aldaer des te meer gedefereert sal werden in consideratie, dat by 't voorsz. Tractaet merckelijcke voordelen ende avantagien, soo voor Dennemarck als voor desen Staet gestipuleert, ende positivelijck ter nedergestelt zyn: Als in den eersten; Dat men niet wederom sal handelen buyten interventie van desen Staet, gelijck geschiede Anno 1658. niet tegenstaende wy onse Minister *in loco* hadden, tot grote disreputatie en schade, so van desen Staet als van Denemarck.

Ten *anderen*, dat onse Oorloch-Schepen buyten de Oost-Zee niet soude mogen ghesloten werden, 't welck andersints by eene handelinge sonder ons tusschen comen als boven, wel lichtelijck wederom gheconditioneert soude sijn geworden, oock mogelijck met exceptie van andere Staten, en voornamentlijck van die gene die door 't refus van de voorgeroerde aenbiedinge geirriteert zijnde, wel lichtelick by Sweden soude hebben weten uyt te wercken, dat sodanige stipulatien tot haren nadeel, van geen effect soude sijn geweest.

Ten *derden*, dat niemant in den Orisont eenige nieuwe Tollen sal mogen establieren daer wy by eenige handelingen als boven, wel subject hadde mogen worden het opstellen van nieuwe Tollen, onder anderen mede tot onsen laste, doch uyt de voorsz. oorsaecke moghelijck mede wel met exemptie van andere Staten als boven, daer mede dan notoyrlijck alle onse Commercie op de Oost-Zee in pricul soude sijn geweest, om t'eenemael gheruyneert ende by andere geincorporeert te worden.

Ten *vierden*, dat men sal laboreren om in de voorsz. Gewesten esgale voordelen te mogen bedingen, soo ten regarde van Tollen, als van alle andere advantagien, 't welck mede een saecke is van merckelijcke gherustheyt voor desen

sen Staet, daer men andersints beducht hadden te wesen dat wel lichtelijck andere Staten ten regarde van hare Trafijck, op de Sweedtsche Haven of die onder 't Sweedtse gebiedt zijn, uyt redenen voorsz. meerder advantagien soude hebben trachten te bedingen, als onse subjecten aldaer soude mogen genieten.

Ten *vijfden*, dat wy gesamentlijck guarant blyvende van de te maecken Vrede, namaels by nieuvve entreprinse van den Coningh van Svveden tegens die van Denemarck, met volkomen gerustheyt den Coningh van Denemarck soude mogen by springen, gemerckt Vranckrijck ende Engelandt uyt crachte van 't geinterponeerde guarant tot ghelijcke assistentie verobligeert wesende in allen gevalle, geen contrarie assistentie, gelijck sy nu doen, soude cunnen geven, daer ter contrarie de Vrede buyten onse tusschen-comste ghesloten werdende, in tijden ende wylen al wederom de selve inconvenienten staen soude te vresen.

De objecten die van wegen Denemarck wyders voortgebracht sijn tegens 't voorsz. Haechsche Tractaet, en oock tegens 't voorsz. nader geconvenieerde, connen meest alle getrocken werden tot de twee navolgende poincten.

Eerstelijck, dat het *Armistitium* (gelijckmen 't selve abusivelijck gheliefr te qualificeren) daer van 't derde artyckel van 't voorsz. Tractaet is wagende, aen Denemarck ten hoochste schadelijck sy geweest, ende particulierlijck dat daer door de Eylanden van Falster, Langelandt, Lalandt ende Moeun, sijn Majesteyts vyanden ten deel soude sijn geworden, gelijck de selve sich daer over by sijne Missive in date den *veertienden* der voorleden Maendt, sulcx aen ons heeft believe te beclagen.

Ten *anderen*, dat de voorsz. verbintenisse, midtsgaders alle het getracteerde met Vranckrijck ende Engelandt, strydich soude wesen met de beloften van desen Staet, boven ende behalven den inhoude van de voorgeroerde Tractaten, insonderheyt mede by particuliere aenschryvingen, ende specialijck by die van den *acht en twintichsten* Marty, ende *negen en twintichsten* Aprilis lestleden aen sijn Maj. en de Croon Denemarck gedaen.

't Voorsz. eerste poinct hebben wy in onse voorsz. Brief, die wy als vooren, huyden aen den Coninck van Denemarck laten afgaen, met suffisante redenen ende argumenten wederleyt, gelijck U L. uyt den inhoude van dien nader sullen kunnen vernemen.

Ende wat belanght 't voorsz. tweede poinct ofte objectie, namentlijck, dat wy met het aengaen van de voorgeroerde verbintenissen soude getravenieert hebben onse solemnele beloften, boven ende behalven den innehoude van de voorgeroerde Tractaten, insonderheyt mede by de voorsz. iterative brieven gedaen, dienaengaende vertrouwen wy voor soo veel de voorsz. geallugeerde brieven aengaen, dat U L. mede uyt den tijt wanneer de selve sijn geschreven, ende uyt de examinatie van de inhouden van dien, claerlijck sullen connen vernemen, ende sijn Majesteyt, mitsgaders de hooge Ministers aldaer overtuygen, dat onse intentie geensints is geweest, noch oock de woorden van de selve eenichsints mede brengende, dat men sich van deser zyde 't sy in de Handelinge met Vranckrijck ende Engelant, 't sy in de actie van Vlooten, anders soude comporteren als men tegenwoordich heeft gedaen.

 Want

Want voor eerst, so veel de tijt belangt, is U L. niet onbewust dat de voorsz. Handelinge op den *acht en twintichsten* van de Maent Martii, als wanneer de eerste der voorsz. Brieven is geschreven door beleyt en officien van onse Gedeputeerde al verre was geavanceert, jae dat ten selve dage de publijcke deliberatien in onse Vergaderinge al waren geentameert, ende is daer uyt dan mede wel evidentelijck te concluderen dat den voorsz. Brief goenfints met die intentie kan wesen ingestelt, datmen daer by yets soude hebben willen verklaren 't gunt met de trotterende Handelinge en 't verwacht werdende besluyt van dien, niet soude kunnen bestaen, 't welck dan oock uyt de laetste van de voorsz. Brieven des te klaerder blyct, by de welcke alle de belofte by de voorgaende geexpresseert noch in krachtiger termen werde gerepeteert, ende echter in de selve te gelijck van de voorsz. onderhandelingen als een seer pryselijcke saecke ghesproocken, oock met leetwesen verklaert dat de selve Handelingen doenmaels voor als noch, niet finalijck geperfectioneert hadde kunnen werden.

De verklaringen selfs by de voorsz. Missiven gedaen, sijn in substantie daer in bestaende, dat wy stantvastelijck gherosolveert waren sijn *Maj. in sijne* tegenwoordige ongelegentheyt trouhertelijck by te springen, *des selfs* oppressien te helpen afweren, oock geene middelen te sparen om sijn Maj. uyt de selve ongelegentheden te helpen redden, ende hebben wy gemeynt, gelijck wy als noch meynen, dat alle 't selve niet beter, prompter, nochte efficacieuser konde te wege gebracht worden, dan door de conventien tegenwoordich met Vranckrijck ende Engelandt gemaeckt, om de reden hier vooren in 't lange gededuceert, daer op in 't coucheren van de voorsz. Missiven en verklaringen specialijck is ghereflecteert geworden. Wyders wert by de voorgeroerde Missiven verseeckeringe gedaen van met sijn Maj. vyanden in gene handelinge te sullen treden, waer mede ons in eeniger manieren soude werden benomen de faculteyt en gelegentheyt, om 't gene voorsz. is op 't aller efficacieuste ende crachtichste wyse in 't werck te stellen, ende kunnen U. L. sijn Maj. oock ten overvloet wel volkomentlick verseckeren dat wy met des selfs vyande niet ter werelt getracteert hebben, veel min yets waer door ons benomen soude werden de faculteyt ende gelegentheyt om sijn Maj. eensdeels door continuatie van een vigoureuse defensie tot afweringe van alle oppressien, en anderdeels door 't voltrecken en executeren van de voorsz. onderhandelinge, uyt sijne ongelegentheyt te helpen redden, welcke faculteyt ende gelegentheyt wy oock effectivelijck door 't aengaen van 't voorsz. Tractaet hebben gebruyct, ende noch gemeynt blyven op de alderserieuste en krachtichste wyse (ten beste van sijn Majesteyt) in 't werck te stellen, ende onder Godes genadigen zegen voltrecken.

De verdere verklaringe, van dat wy onveranderlijck geresolveert bleven onse Vloot ende 't resterende secours, ten fine voorsz. derwaerts te senden, is oock volkomelijck na gekomen, ende hangt het tegenwoordich aen de goede ende wyse resolutien van sijn Majesteyt om daer van de salutaire vruchten, namentlijck, den gewenste Vrede, met restitutie van sijne afgenomene Landen, ende noch meer, paisibelijck te genieten, ende wel lichtelijck de gecombineerde machten van Engelandt ende desen Staet, te doen ageren tegens sijnen vyandt,

vyandt, om den selven tot de voorsz. restitutie te compeleren, ofte wel sodanige efficacieusen employ van de voorsz. machten tegens hem, ende echter tot sijn eygen beste, subject te werden, welck laetste geensints van de wysheyt en voorsichticheyt van dien Prince, insonderheyt onder U L. circumspectie, ende niet min ernstige conduite, kan verwacht werden.

Wat nu voorsz. nader geconvenieerde selfs belanght, kunnen wy niet anders oordelen, of is de saecke daer by in goede termen voor den Coninck van Denemarck, ende oock satisfactie voor desen Staet getermineert, want voor soo veel den Hoochgemelte Coninck belanght, is het buyten exempel, dat eenich Prins door sijn vyant by na alle sijn Landen afgenomen zijnde, by Tractaet niet alleen 't selve sijn Landt (sonder vergeldinge) weder krycht, maer oock daer en boven noch tot reparatie van de geledene schade, gelt ende Landt obtineert, gelijck wy vertrouwen dat in desen door de remissie van het bewuste millioen, en den afstant van 't ampt Drontheim sal ghelchieden, behalven dat U L. oock bekent is, dat beyde poincten in 't Haechsche Accoort van den *een en twintichsten* May lestleden, noch open ghebleven waren, en noyt formelijck doorgebracht hadde kunne worden.

Ende voor soo veel desen Staet belanght, is (boven en behalven de voorsz. conditien voor Denemarck gestipuleert, die wy ten regarde van de gemene interessen oock voor de onse reeckenen) noch considerabel dat by 't voorsz. geconvenieerde het Elbinsche Tractaet met de elucidatien necessair wert ghemaect, 't welck U L. bekent is, soo hooch voor desen opgenomen geweest te zijn, dat om 't defect van die necessiteyt, en uyt oorsaecke dat de artyckel daer van gewagende, alleenlijck in termen van devoyr was gestelt, en gebracht achter 't artyckel daer by de voorsz. conditien met een compulsoir wierden bekrachticht het gantsche werck in poincten van afbreecken gestaen heeft, sijnde mede daer en boven van merckelijcke utiliteyt dat in 't voorsz. nader gheconvenieerde, niet alleenlijck de negative constantie, maer oock het positijf compulsoir is geinflueert daer op gelijck U L. mede bewust is, van den beginne aen hebben gelaboreert, soo om dat de ontreckinge van secours aen de een zyde machtich was den Coninck van Denemarck tot alles te doen resolveren, of sijn Majesteyt en sijn gantsch Rijck in handen van den Coninck van Sweden te doen vervallen, en dat het selve middel aen de ander zyde geensints suffisant was om den Coninck van Sweden by refus, van die kant tot reden te brengen.

Wy sullen verwachten dat U L. in desen met sonderlinghe vigilantie en ernst tot uytwerckinge van onse goede intentie, sonder intermissie, sullen laboreren, en sullen daer van metten eersten een gewenst succes te gemoet sien. Godt Almachtich biddende U L. devoyren in desen genadelijck te willen zegenen, in wiens heylige protectie Wy de selve mits desen bevelen. Gegeven in den Hage den *een en dertichsten* July 1659.

De nader consententie van den vierden Augusty luydt als volcht:

Om

OM prompter te geraecken tot het soo seer gewenscht ooghmerck van de Vrede tusschen de Coningen van Sweden ende Denemerck volgens het Tractaet van de *een en twintichsten May*, ende de Conventie van den *vier en twintich-sten* der verleden Maent, is daer en boven goetgevonden en geaccordeert dat in cas tegen alle verwachtinge den eersten dach der *vijftien* dagen, gementioneert inde voorsz. Conventie van de *vier en twintichsten July*, niet begonnen sy voor dat de Ministers de tegenwoordige hebben ontfangen als dan sullen de voorsz. *vijftien* dagen beginnen binnen den tijdt van *vier en twintich uyren* na de voorsz. Receptie.

Ende in cas dat de Vrede tusschen de voornoemde Coningen niet geslooten sy voor de expiratie der voorsz. *vijftien* dagen dat als dan de Ministers van de *drie* Staten immers, die van *Engelandt* ende der Vereeniche Provintien, geobligeert sullen wesen terstont te verclaren voor refusant ofte refusanten, die ofte den geenen der voornoemde Coningen *die niet en sal of sullen hebben geaccepteert alle de conditien ende clausulen in't voorsz. Conventie van den vier en twintichsten July gementioneert*, ende die sich niet en sal of en sullen gereet verclaert hebben, volgens de selve, finalijck de Vreede te sluyten : ende dat sonder eenich dilay de Vlooten ende Schepen van Engelandt, gelijck oock de Vlooten, Schepen ende Volck van Oorlogen der Vereenighde Provintien sullen met gemeen advys of goetvinden ende of eendrachtelijck geemployeert werden om *den Refusant ofte de Refusanten van dese soo seer begeerde Vrede reëlijck t'obligeren*, de selve aen te neemen volgens de voorsz. Conventien van den *vier en twintichsten July* in de forme ende maniere als de Ministers der drie Staten tot de voornoemde Vreede copererende ten minsten die van Engelant, ende der Vereenichde Provintien het prompste, het seeckerste, ende efficacieuste sullen oordeelen, waer in sy sullen gehouden wesen onophoudelijck te procederen sonder eenich tijt verlies, ende sonder te verwachte ofte te ontbieden nieuwe ordres, op dat de ongeluckige gevolgen die de continuatie van den Oorloch ontwijffelbaerlijck soude voortbrengen, soo de voorsz. Vrede sich niet geslooten ende geeyndicht en bevon voor d'expiratie van dese Somer, niet en mach geimputeert weden aen de voornoemde Staten ofte haer Ministers op de plaetsen.

Ende dat de voornoemde Ministers op de plaets t'samen sullen raden of 't niet goet en sal syn weder na huys te senden eenich gedeelte van den Vloten ofte machten van Engelant ende der Vereenichde Provintien, aldaer latende een suffisant getal tot d'executie van de voorsz. Conventie van de *vier en twintichtichsten July*, Gedaen inden Hage in Hollandt den *vierden Augusty sestien hondert negen en vijftich*.

Dit is eenige dage daer na geteeckent by de Heer vander Hoolck van wegen deesen Staet/ ende van wegen Engelandt by de Commissaris Douninck.

Des anderen daeghs na gedaen rapport hebben haer Ho. Mog. sulcx geapprobeert; ende goedt gevonden 't geconvenieerde te sende aen de Heeren hare Ho. Mog. gedeputeerden in de Sont; met ordre om de Inhout van dien naer hare forme precise ter executie te doen stellen : Ende wat aenginck het renvoy van

van een gedeelte van s'Landts vloote/ yeder an voorsz. noch naerder geconvenieerde vermelt/ souden de selve Heeren Gedeputeerden hebben te gemoet te sien haer Ho. Mog. particuliet sentiment ende Instructie/ende dienvolgens wel vermogen diesaengaende in overlech te treden/ maer niet finalijck te sluyten/ veel minder yetwes ter executie te stellen/ sonder de voorsz. haer Ho. Mog. instructie ontfangen te hebben: Gelijck oock 't selven geconvenieerde gesonden wierden aen de Heer van Wassenaer Luytenant Admirael/ mitsgaders aen de Collonel Pichler om te strecken tot der selver narichtinge/ met ende nevens bevel/ om de ordres hun diesthalven te geven ende toe te senden by de gemelte Heeren executeurs Gedeputeerden van desen Staet/ punctuelijck t'achtervolgen ende na te comen. Ende daer nevens wiert oock aen de selve Collonel Puchler gesonden het geconvenieerde van den vier en twintichste Iuly lestleden mede om diesaengaende de ordres van de gemelte Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerden t'achter volgen ende na te comen: Sullen voorts het meergeseyde naerder geconvenieerden ende geadjusteerde gesonden werden aen de Heer Ambassadeur Nieupoort, om van gelijcken te strecken tot sijne narichtinge/ met ende nevens aenschryvinge dat hare Ho. Mog. verwachten/ dat het Parlement van Engelandt gelijcke ordres aen de Heeren der selver Gedeputeerden ofte Plenipotentiarisen in Denemarck, tot precise executie van 't selve geconvenieerden/ aenstonts souden laten afgaen/ als hier vooren van de Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet staet geexpresseert/ daer van hy Heer Ambassadeur haer Ho. Mog. in aller yle soude hebben te adverteren: Sullen tot dien selven eynde oock het voornoemde geconvenieerden gesonden werden aen de Heer Ambassadeur Boreel, ende den selven daer nevens aengeschreven dat haer Ho. Mog. mede verwachten/ dat gelijcke ordres als vooren by den Coninck van Vranckrijck gesonden souden werden aen syne Majest. Minister ofte Ministers/die sich in Denemarcken soude mogen bevinden; de depesches hier uyt resulteren gingen af sonder resumptie. Van is de bovenstaende conclusie geformeert by de Heer vander Hoolck, als hebbende de naest lest voorgaende weecken gepresideert.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Gelderlandt, hebben in de voorsz. conclusie geconsenteert op't behagen van de Heeren hare Principalen. De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt, Over-Yssel ende Stadt ende Landen, insereerden hare aentekeningen.

De Ambassadeur van Vranckrijck verclaerden tot de teyckeningh van dit laetste geen last te hebben/ nochtans geschieden de conventie in syn huys ende tegenwoordicheyt.

POur parvenir plus promptement au bus tant souhaitté de la paix entre les Roys de Suede & de Dennemarq suivant le Traitté du 21. May & la convention du 24. du mois passé il a esté trouvé bon & accordé en outre qu'au cas que contre toute attente le premier jour des quinze mentionnez dans ladite convention du 24. Iuillet ne soit commencé devant que les Ministres ayent receu la presente alors lesdits quinze jours commenceront dans *l'espace de vingt & quatre* heures apres ladite reception.

Et au cas que la paix ne soit conclue entre lesdits Roys avant l'expiration desdits quinze jours qu'alors les Ministres des trois Estats au moins ceux d'Angleterre, & des Provinces Unies seront obligez de declarer incontinent *refusant ou refusants* celuy ou ceux desdits Roys qui n'aura ou n'auront pas accepté toutes les conditions & clauses mentionnées dans ladite convention du 24. de Juillet & qui ne se sera ou ne se seront declarez prest de conclure finalement la paix selon icelles: & que sans aucun dilay les flottes & Navires d'Angleterre, comme aussy les flottes, Navires & Gens de guerre des Provinces Unies seront *employez de concert pour obliger reellement le Refusant ou les refusants* de cette paix tant desiré *a la recevoir* suivant la dite Convention du 24. Juillet en la forme, & maniere que les Ministres des trois Estats cooperants a la dite Paix au moins ceux d'Angleterre & des Provinces Unies jugeront la plus prompte, la plus seuré, & la plus efficacieuse, en quoy ils seront tenus de *proceder incessamment sans* aucune perte de temps, en sans *attendre* ou demander de *nouveaux ordres*, affin que les malheureuse suittes que la continuation de la guerre producroit indubitablement si la dite Paix ne se trouvast conclue & achevée devant l'expiration de c'est Esté ne puissent estre imputées aux dits Estats ou aleurs Ministre sur les lieux.

Et que lesdits Ministres sur le lieu adviseront ensemble s'il ne sera pas a propos de *renvoyer quelque partie des flottes* ou forces d'Angleterre & des Provinces Unies en laissant un nombre suffisant pour l'execution de la dite Convention du 24. de Juillet. Fait a la Haye en Hollande le 4. d'Aoust. 1659.

Rakende de Prelongatie der twee de drie weecken/ heeft de Heer Amb. Nieupoort geschreven dat de Commiss. van den Raet van State aldaer aen hem in seeckere conferentie hadden geseght ende voorgestelt/ dat den gemelte Raet om reden goetgevonden hadde (by aldien hy Heer Nieupoort voornoemt haer conde verseeckeren dat het aen de zyde van de Vereenichde Nederlanden mede so soude verstaen worden) den tijdt van drie Weecken gementioneert in 't derde Articul van het bewuste Tractaet alhier in den Hage gesloten voor noch andere drie Weecken te prolongeren, dat hy Heer Ambassadeur onder anderen daer op geantwoort hadde/ dat hy wetende dat haer Ho. Mog. geen ander intentien hadden als om de vruntschap tusschen beyde de Staten ende Natien te vermeerderen/ ende alle onlusten tusschen beyde wech te nemen geern daer over aen de Heer van Wassenaer ende de Heeren ext. Gedeputeerde van desen Staet in die Quartieren tot dien eynde soude schryven, hebbende de voorsz. missive noch tot bylage de coppe van de brief daer over verbolgens aen gemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet ende *mutatis mutandis* aen de voornoemde Heer van Wassenaer geschreven ende afgesonden/ waer op gedelibereert zijnde/ is goetgevonden dat den gemelte Heer Ambassadeur Nieupoort geordonneert wert den Staet by rescriptie pertinentlijck te informeren/ ende sonder eenige reserve te berichten van de reden ende motiven die hem hadden doen resolveren/ mitsgaders van al 't gunt hem eenige aenleydinge ofte inclinatie hadde gegeven om by de voorgeroerde des selfs missive de meergemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet ende *mutatis mutandis* den gemelten Heer van Wassenaer aen te schryven/ dat hy de voorgemelte

gemelte Commissarisen van de Raedt van Staten in Engelandt verseeckert hadde soo wel geinformeert te sijn van de sincere intentie van de Heeren sijn Superieurs dat hy willich ende bereyt was aen de selve Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet ende den meergemelden Heer van Wassenaer, te schryven ende gants ernstlijck te recommanderen dat de selve souden believen te convenieren met den Generael ofte het Opperhooft van de Vloote van de Republijcke van Engelandt, dat de voorsz. drie Weecken gementioneert in 't derde Articul van 't voorgeroerde Tractaet mogen gecontinueert ofte geprolongeert worden voor den tijdt van noch drie Weecken/ om het voorsz. bericht gesien zijnde/ als dan daer op al sulcken resolutie genomen ende dienthalven soodanich geresolveert te worden als naer exigentie van saecken bevonden sal worden te behooren.

Ter selver tijdt is ter Vergaderinge nochmaels voortgebracht het Memoriael van de Commissaris Douningh houdende in effect dat den Raet van State van de Republijcke van Engelandt ghecousirmeert hadde het naerder geconvenieerde van den vier en twintichsten July laestleden/ ende dat de Heeren Plenipotentiarisen van de selve Republijcke in den Oostsondt daer toe al Instructien becomen hadden. Waer op gedelibereert ende geconsidereert sijnde dat men jegenwoordich met de Republijcke van Engelandt volcomentlijck was verdragen over al het gunt noch eenige discrepantie hadde connen causeren in de voortsettinge van de Vrede tusschen Sweden ende Denemarck. in sulcker voegen dat de voorsz. Vrede binnen den tijdt van veertien dagen gementioneert in de naerdere conventien van den vier en twintichsten der voorleden/ ende deser loopende Maent by de hoochstgemelde Coningen vrywillich sal moeten worden aengenomen, ofte dat na expiratie van de selve veertien dagen de machten van Engelandt ende desen Staet tot reele uytwerckinge van den meergemelte Vrede op 't allerefficatieuste met onderlingh concert souden moeten ageren; Is goetgevonden dat aen de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerde by de hoochstgemelte Coningen van Sweden ende Denemarck nochmaels ten overvloet gheschreven soude worden dat de selve alle sorchvuldichept souden bybrengen om te prevenieren ende te verhoeden dat gedurende de voorsz. veertien dagen geen sinistre reicontres tusschen de Vlooten van Engelandt en desen Staet en quame voor te vallen. Ende is dese conclusie geformeert by de Heer vander Hoolck, als hebbende de naest voorgaende Weeck gepresideert: De Heeren Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslandt hebben geinhereert haer voorgaende aenteeckeningen.

Hoe verder was het sentiment van Hollant omtrent het Noortsche werck, is te sien uyt het volgende.

Op de overture by de Heeren Gedeputeerde der Stede Amsterdam ter Vergaderinge van Hollandt gedaen van de naerdere last ende resolutie van de Heere Borgemeesteren ende ses en dertich Raden der voornoemde Steden/ noopende de promptè uytwerckinge van de Vrede tusschen de Coningen van Sweden ende Denemarck, is naer voorgaende deliberatie goetgevonden den negenden Augusty dat van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt de saecke daer heen soude worden gedirigeert ten eynde de Heeren extraordinaris

Gedeputeerde van desen Staet aen de Coningen van Sweden ende Denemarck tot naerder informatie van haer Ho. Mog. sentiment omtrent de manier van executie van 't Tractaet van den een en twintichsten May lestleden tusschen de drie Staten alhier in s'Gravenhage ghesloten / ende de naerdere conventien van den vier en twintichsten Iuly ende vierden Augusty daer op gevolght / by aenschryvinge mochte worden geordonneert / in 't concert van de Ministers tusschen de gemelte drie Staten in loco te houden / door 't advys van desen Staet / het werck daer henen te beleyden dat voor eerst ende voor al den Coninck van Sweden mochte worden geverght des selfs cathegorique ende positive verclaringe soo op 't bewuste Elbinghste Tractaet / en de elucidatien van dien / als op alle vordere conditien ende clausulen in de voorsz. naerdere conventie van den vier en twintichsten Iuly lestleden begrepen / ende dat om te preventeren ende wech te nemen alle redenen van exceptie / subterfugie / n de dilay tot syn Majesteyts velcomen seeckerheyt ende gerustheyt in cas den Coninck van Denemarck als dan in alle de voorsz. conditien ende clausulen noch niet mocht hebben bewillicht / de Ministers ende geauthoriseerden van de hoochstgemelte drie Staten / immers die van Engelandt ende desen Staet voor den selven Coninck van Denemarck mogen in staen, ende als den selven representerende in particuliere handelinge treden met de hoocstgemelde Coninck van Sweden, mitsgaders uyt den naem ende van wegen de Heeren der selver Principalen haer sterck maecken den Coninck ende Ryckx-Raden van Denemarck te sullen doen advoueren ende aggreren in behoorlijcke ende gebruyckelijcke forme, alle voorgeroerde conditien ende clausulen mitsgaders al het gunt omtrent de executie ende voldoeninge van de selve in de voorsz. handelinge ter neder gestelt ende gesloten soude wesen. Ende ingeval den Coninck van Sweden dien onaengesien de voorsz. conditien ende clausulen ofte eenige van de selve mocht blyven refuseren / dat in sulcken cas na expiratie van de bewuste veertien dagen in beyde voorgeroerde naerdere conventien breder geexpresseert / den selven Coninck alomme te water ende te lande door alle bedencklijcke wegen ende middelen in voldoeninge van de selve conventien alle doenlijcke schade ende ongemack mochte worden toegebracht sonder eenige limitatie ofte reserve. Ende voor soo veel de hoochstgemelde Coninck van Denemarck belanghde / in cas de selve mede buyten vermoeden binnen de voorgeroerde veertien dagen den voorgeslagen Vrede onder de meergeroerde conditien ende clausulen niet vrywillich mocht hebben gheampleteert / dat als dan in 't executeren van de voorsz. naerdere conventien / ende het adhiberen van de middelen compulsoir tegens de selve met die onsichtichheyt mochte worden gheprocedeert / dat daer door de Stadt van Coppenhagen niet directelijck tegens de intentie van 't voorgeroerde Tractaet ende de nader conventien daer op gevolght / quame te vervallen onder de macht van Sweden, ende dat midtsdien voor 't eerste compulsoir tegens de hoochstgemelte Coninck van Denemarck de voorsz. Stadt van Coppenhagen door de Vlooten van Engelandt ende van desen Staet ofte door een suffisant gedeelte van 't selve / t'eenmael beset ende gesloten gehouden mochte worden in sulcker voegen dat geen de minste toevoer van levens middelen ofte andere behoeften ende

nootsaecke-

noot saeckelijckheden daer in gebracht/ ofte eenige correspondentie met de selve gehouden soude connen worden/ ende dat daer benevens mede te Landt-Militie van desen Staet sich binnen Coppenhagen bevindende/ voor eerst haer mochte abstineren van alle tochten ende wachten in cas het selve soude connen worden in 't werck gestelt sonder gevaer van Surprise der Sweden, waer tegens de gemelte Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet souden helpen excogiteren ende adhiberen alle doenlijcke middelen van precautie.

Ende dat voorts met de vordere machten van Engelandt ende van desen Staet den hoochstgemelte Coninck ende het Rijck van Denemarck alle vordere ongemack ende ongelegentheyt toegebracht moge worden, alles in conformite ende ten fine als in 't voorsz. Haeghsche Tractaet ende de voorsz. nadere conventien daer op gevolght ter neder gestelt was/ dat voorts de opgemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet mede geordonneert mochte worden op de voorslach/ vervat in haer Ho. Mog. resolutie van den dertichsten der voorleden Maent/ ende door alle vordere bedenckelijcke expedienten te laboreren tot een generael restablissement van de ruste in de Oostersche Quartieren. Ende dat oock particulierlijck met de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt soo alhier in s'Gravenhage residerende / als sich op de voorgeroerde handel-plaets bevindende/ gheconterteert mochte worden over de herstellinge van den Hartoch van Coerlandt ende de restitutie van de Landen ende Plaetsen de selve met de hoochste onrechtmaticheyt af genomen.

Raeckende het revictuailleren van de Vloot in Denemarck, is op 't advys van de Admiraliteyten den een en twintichsten goet gevonden / dat den Heer van Wassenaer soude worden geauthoriseert om de Vivres tot des selfs verblijf ende overcomste t' sijner tijdt noch van noden wesende tot Lubeck ofte andere quartieren daer omtrent te doen incopen/ende de selve Vloot te doen toevoeren door soodane Fluyt ofte anderen Schepen als hy daer toe de bequaemste achten soude ende aldaer te becomen waren/ in sulcker voegen dat de selve Fluyt ofte anderen Schepen by verdeelinge wierden geaffecteert voor de Scheepen van de Collegien ter Admiraliteyt respective naer proportie van der selver presente aental/ ende de vivres geaddresseert aen de respective Vice Admiraels / om de selve aen de Scheepen van 't Collegie daer onder resorteerende/ verdeelt te worden/ ende daer van Recipisse te vorderen / om ter concurrentie van dien / ende na advenant het beloop van prijs op Reeckeninge van de Respective Capiteynen gestelt te worden. Tot den incoop van welcke Vivres de meergemelte Luytenant Admirael soude dispicieren/ ende met advijs van de gemelte Vice Admiraels committeren eenige schippers ofte andere personen hun dies verstaende ende wel te vertrouwen zijnde / sulcx als de selve onderling raetsaem achten soude. Des wiert de respective Collegie ter Admiraliteyt aengeschreven den Luytenant Admirael in de voorsz. quartieren / yeder naer advenant/ de schepen t' haerder directie staende/ met de eerste Post credit te willen versorgen / ende ten eynde de gemelte Collegie ter Admiraliteyt van prompte ende contante penningen mogten worden versien/ om 't gunt tot betalinge van de voorgemelte vivres by de gemachtigde soude worden getrocken/

ken/ promptelijck ende sonder uytstel te betalen / daer toe aen de selbe volgens de overslach / dienthalben by de opgemelte Heeren Gecommitteerde uyt de Collegien ter Admiraliteyt gemaeckt in contant soude dienen gefourneert te worden een Somma van vijf hondert en tien duysent guldens om verdeelt te worden naer advenant het getal van der selver Oorlogh-scheepen by de vlagge zijnde/ als namentlijck Rotterdam tien Scheepen/ Amsterdam een en dertich Schepen/ Zeelandt negen Schepen/ 't Noorderquartier dertien Schepen/ en Vrieslant vijf schepen/ ter concurrentie van seven duysent vyf hondert guld. voor yeder schip de een voor de andere gereeckent/ en dat in cas de Lants militie op de voorsz. Schepen soude mogen verblyven / de voorsz. somma van seven duysent vijf hondert guldens op yeder Schip met een derde soude moeten vermeerdert werden/ en dan noch gefourneert een somma van tien duysent guldens voort meergemelte Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, tot het victuailleren van de Brandt scheepen en advys Jachten by de voorsz. Vloot zijnde ; derhalven wiert een geraisonneerde ende beweechlijcke missive in gantsch ernstige termen geschreven aen de Respective Provincien / ten eynde de selve ten spoedichsten ende sonder eenich uytstel / haer quoten ofte het defect van de selve in de gedragen Consenten geliefde te voldoen / ende voorts mede te consenteren in de jongste Petitie van noch twee millioenen guldens by den Raet van State den negende May lestleden gedaen ; ende ofte boven vermoeden de saken inde voorsz quartieren sich sodanich mochten aenstellen ende openbaren/ dat de noodige Vivres voor so langen tydt tot Lubeck ofte daer omtrent niet te bekomen souden wesen : wiert de Collegien ter Admiraliteyt respective mede geordonneert tegens den ontfangh der voorsz. penningen/ prompte ende effective ordre te stellen/ om den gerequireerden toevoer uyt dese Landen te doen ; ende alsoo de voorsz. somma van vijf hondert en twintich duysent gulden niet was gecomprehendeert in den Staet ofte overslach in den beginne deses Jaers gemaeckt/ behelsende de alrede gedane Equipagie ende gemaeckte lasten/ daer op de gedane petitien ende gedragen consenten reflecteerden/ wiert den Raet van State versocht ter concurrentie van dien een petitie suppletoir te willen uytschryven.

Die van Amsterdam daer na quamen in persoon / ende met haer advys is ordre gestelt dat de Vloote in allen geval soude werden gevictuailleert / ende tot dien eynde ghemaeckt Credit ter somma van een Millioen ; ingevalle de vier duysent Man Landt-Soldaten souden mogen blyven op de Vloot ; anders ende ingevalle de selve Landt-Soldaten souden mogen yewers zijn gedesbarqueert ; dat het credit soude werden gemaeckt ter somma van seven mael hondert duysent guldens. Waer uyt echter oock eenige alrede gemaeckte schulden souden werden voldaen. Immers : 't was een rechten ernst/ dat men den Oorlogh of executie van de gemaeckte concerten soude willen voortsetten/ soo haest als de vijftien dagen souden voor by zijn.

Provi-

Provisie van vivres om te formeren een Magasijn tot Coppenhagen, om aen de Borgers gesleten te worden.

Vijf hondert duysent pont *Kaes*, tot *vijf en t'seventich duysent guldens*.
Hondert twintich Last *Grutten*, tot *vier en twintich duysent, acht hondert, veertich* gulden.
Hondert twintich last *Erweten*, tot *negen en twintich duysent hondert en sestich* guldens.
Drie hondert last *Haringh*, tot *veertich duysent, vijf hondert* gulden.
Vier hondert duysent pont *Stockvis*, tot *acht en twintich duysent* gulden.
Hondert vijf en dertich last *Sout*, tot *veertien duysent ses hondert en thien* gulden.
Acht hondert vaten *Booter*, tot *negen en vijftich duysent, twee hondert* gulden.
Vier hondert Ocxhoofden *Brandewijn*, tot *vier en dertich duysent tachtich* gulden.
Vijf hondert Ocxhoofden *Asijn*, tot *tien duysent vijf en seventich* gulden.
Vier hondert duysent pont *Speck*, tot *twee en seventich duysent* gulden.
Hondert Schip-pont *Hop*, tot *vier duysent drie hondert* gulden.
Twee hondert last *Mout*, tot *drie en twintich duysent twee hondert ende veertich* gulden.
Twee hondert quarts *Traen*, tot *ses duysent drie hondert* gulden.
Vier duysent pont *Peperwortel*, tot *drie hondert veertich* gulden.
Twee hondert aem *Raep-Oly*, tot *seven duysent acht hondert* gulden.
Drie hondert ton *Ossen-Vleesch*, tot *sestien duysent ses hondert* gulden.
Thien duysent pont *Caerssen*, tot *drie duysent* gulden.
Twintich duysent pont *Tabeck*, tot *vier duysent* gulden.
Twee hondert last *Haver*, tot *veerthien duysent* gulden.
Te samen bedragende *vier hondert vier en seventich duysent, vijf en veertich* gulden.

De Coninck van Denemarck, **heeft alnoch ende wederom geklaeght by de volgende Missive van den** een en dertichsten July, **den** drie en twintichsten Augusty **alhier ontfangen.**

WY *Frederick* de *derde* van Godes Genade Coninck van Denemarck, Noorwegen, &c. De Heeren sullen alnoch indachtich wesen, hoe dat sy ons in haer diversche missiven vaste vertroostinge hebben gedaen dat sy eene sulcke considerable Scheeps-Armade met het beloofde Secours van hare *Lands-Militie* souden toesenden, daer door wy van de oppressie onse vyants souden gelibereert, ende in een beteren ende seeckeren staet weder gestelt worden.

Maer wy hebben met groote perplexiteyt, by de gheluckige aenkomste van dese Oorloghs-Vloodt en Secours moeten vernemen, dat den Coninck van *Sweden* met sijne Adherenten by u Ho. Mog. tot sijn groot ende merckelijck profijt het heeft soo verre ghebracht dat in de Plaets van de gehoopte *assistentie* een onverhoopte ende gantsch schadelijcke *stilstant* van Wapenen, sonder eenige aen ons daer van gedane communicatie, is ingegaen ende weder geprorogeert, sonder dat in eenige consideratie is getrocken, wat daer tegen is gheremonstreert, oock sulcx dat daer by meer de *Sweedsche* persuasien sijn gheattendeert, als de *vrientschap*, het gemeen *interest*, ende de *digte verseeckeringh* daer mede

sy ons

sy ons ende onse Rijcken soo vast ende sterck sijn verbonden. Soo haest nu de Sweden hebben vermerckt, dat soodanich *Armistitium* by u Ho. Mog. toegestaen, haerluyden soo profijtabel was, hebben sy verder daer heenen weten te practiseren dat de selve prolongatie noch verder is geconsenteert. Dan wat nu ons ende onse hooge Geallieerden voor een irreparable schade ende onse vyanden daer tegen voor een groot voordeel is toegevoeght, ende in wat manieren hier door den Heer Cheur-Vorst van *Brandenburgh* onses vrientlijcken Vetters liefde, als mede der Geallieerden ende onse eygene Militie soo merckelijck verhindert is de recuperatie van onse Eylanden te doen, ende haer de ghewenschte occasie is afgesneden om den vyanden in den *Insulen* afbreuck te doen, sulcx is een yeder meer als bekent, ende mede den Heeren self. Ende hoe dat datelijck in 't begin deses stilstants den moet den vyant is gewassen; ende 't geen de selve voor henen noyt heeft dorven bestaen, doen ter tijdt als u Ho. Mog. Scheeps-Armade stil lach, ende niets tegen den selven heeft willen ageren. Hy sich van dese gelegentheyt bedienende, den Eylanden *Falster*, *Lalandt* ende *Moen* heeft geoccupeert, niet tegenstaende alle groote ende neerstige devoiren, die by den L. Admirael Wassenaer met bygevoeghde Remonstrantie van 't perijckel sijn gedaen, met versoeck om de voorsz. Eylanden met sijne Scheeps-Armade te bedecken, oock onse daer omtrent leggende Militie tot Secours van de Vestinge *Nascouw* te transporteren, of ten minsten de securiteyt van u Ho. Mog. Oorloch-Schepen te presteren, ten eynde sy wel mochten overkomen. Het welck doch ten deel van hem is gerefuseert, onder pretext dat hem door eene contrarie ordre de handen waren gebonden, ende dat hy alsulcke sware verantwoordinge niet konde over hem nemen, sulcx dat op dese maniere gelijcksaem in 't gesichte van dese soo machtige Scheeps-Vloot de Vestingh is hulpeloos ghelaten, ende uyt manquement van Secours in des vyandts handen geraeckt. Behalven dat oock den vyandt door desen stilstandt geen gheringh avantage over ons heeft becomen, hebbende onse residentie Stadt twee Maenden langh geblockeert ghehouden, ende allen toe ende uytvoer, mitsgaders de Proviandeeringh van de selve belet, ende de ingenomene Plaetsen, als *Cronenborgh*, *Koke*, ende *Corsor* in *Zeelandt*, ende *Nyborgh* in *Funen* continuelijck meer ende meer ghefortificeert, in de selve sijne Magasijnen opgerecht, ende sich nu soo considerabel ghemaeckt, dat hy met groote moeyten ende kosten in 't toekomende swaerlijck weder daer uyt sal te brengen zijn.

Souden nu u Ho. Mog. met het consenteren van sulcken stilstant van wapenen, die wy doch van den begin af altijdt hebben tegen gesproocken, de intentie hebben gehadt daer door te bequamer tot het ooghwit der Vrede te geraecken, soo sijn de selve seer buyten spoor geraeckt, ende hebben uyt de voorverhaelde schadelijcke effecten ghenouchsaem konnen sien dat den Koninck van *Sweden* daer door in sijne Vrede breeckende attentaten is versterckt, ende weder op de been gebracht, ende seer veel ende groote voordelen heeft verkregen, om sijne onversadelijcke begeerte van grooter progressen te doen, ende de wapenen tot in onse geallieerden ende de Nabuyrige Landen voort te setten, in sulcker voegen dat hy der selver faveur ende Vrientschap seer weynich heeft geacht, ende geduyrende de stilstant van Wapenen nu ten tweeden

maal

mael u Ho. Mog. Oorloch-Schepen (hoewel de selve sijn gewaerschout, ende haer niet hebben willen in acht nemen) ten dele in de kleyne *Belt* heeft vyantlijck aengetast, genomen ende wech gevoert, oock daer van eenige in brant geset. Daer uyt men dan lichtelijck can afmeten, dat, als sy ons souden konnen vermeesteren, u Ho. Mog. haer wel mogen verseeckeren, ghelijck sy het oock in het toekomende metter daet ende waerheyt noch verder sullen ervaren, dat soo lange den Vyandt *conjunctis viribus* te Water ende te Lande, bysonderlijck in de Eylanden, niet en wort gheattacqueert, hy in geenderley manieren sal sijn te bewegen eenen eerlijcken, seeckeren, ende bestandigen Vrede met ons ende onse hooge Geallieerden (alsoo op eene particuliere Vrede, gelijck wy dickwils hebben geremonstreert, weynich seeckerheyt is te stellen) in te gaen.

By soo verre het nu u Ho. Mog. aengenaem is, dat wy tot ruste, ende de *Commercien* wederom tot haren voorigen fleur comen, dat dit Rijck, ende de voorlanghst ghesocht absolute heerschappie over de *Baltische Zee*, niet en vervalle in 't gewelt van den vyandt, dat de hoe langer hoe meer inbreeckende gevaer tegen gegaen, ende onse ende onser aengehooriger totale ruyn verhoedet werde, gelieven de selve alle andere reflexien aen een kant te setten, ende ons met soodanige trouwe ende geloove, als waer toe sy *publica fide* uyt cracht van de opgerechte Alliancen verbonden zijn, te assisteren, ende ons niet langer hulpeloos te laten in onse tegenwoordige gevaer en noot, maer na der selver hooch verstant rypelijcken te overwegen den gevreesden uytkomst, ende haer eygen Interesse, alle verre uytsiende onheylen in tijdts voor te komen, ende aen haer Admirael ende Vice Admirael ter Zee, ende aen de Commandeurs over de Lant-Militie sulcke ernstige ende stricte ordres te geven wegen het aennaderende winter saisoen, den vyandt na vermogen afbreuck te doen, ende geen oogenblijck meer te versuymen, maer den selven te Water ende te Lande met vigoreusheyt aen te tasten, ende het transport onser, ende de gheallieerden Volcken met alle macht te secunderen, ende hier in onse ordre te volgen, op dat wy eens mogen werden bevrydt van het voor oogen swevende gevaer, ende niet genecessiteert soodane *Consilia* ende middelen by der handt te nemen, de welcke de Heeren misschien niet aengenaem souden mogen zijn. Verwachten hier op eene spoedige goede resolutie ende antwoort, ende verblyven, &c. Gegeven op onse Residents tot *Coppenhagen* den *een en dertichsten July sestien hondert negen en vijftich.*

Waer op is van wegen haer Ho. Mog. den vijfden September geantwoort ende sulcx wederleyt met de volgende Missive:

DOORLUCHTIGE, &c.

WY hebben met leetwesen uyt u Majesteyts Missive date van den *een en dertichsten July* lestleden *stylo loci* bespeurt, dat de selve ons daer by wederom met *nieuwe klachten is beswarende*, doch heeft het ons eenige maten gerust gestelt dat wy bemercken dat de voorsz. uwe Majesteyts Missive geschreven en afgesonden te wesen voor de receptie van onse geraisonneerde Brief van den *een en dertichsten*

 July

Iuly voorsz. nieuwe styl, ende houden wy ons volkomentlijck verseeckert dat uwe Majesteyt naer de receptie ende aendachtige overweginge van de innehouden van de selve Brief, ons niet soude hebben beswaert met klachten, al of wy uwe Majesteyt, *niet met soodanigen trouwe hadde geassisteert en bygesprongen* als waer toe wy *publica fide* uyt krachte van de oprechte Alliantien, verbonden souden wesen, oock specialijck als wy door het ingaen van *Armistitia* ons daer van hadde laten *diverteren*, ende als de *handen binden*, ja als of ter occasie van de voorsz. *gepretendeerde Armistitia de Eylanden Falster, Lalant en Moen* by uwe Majesteyts vyanden souden wesen geoccupeert, aengesien het contrarie van alle 't selve in de voorsz. onse Missive van den *een en dertichsten* Iuly voornoemt met soo peremptoire ende overtuygende redenen aengewesen is, dat uwe Majesteyt sich ontwijffelijck met eene *rechtvaerdige indignatie ontsteecken ende geporret sal vinden tegens die gene die uwe Majesteyts gemoet met soo sinistre ende onwaerachtige impressien, tot nadeel van des selfs beste Vrienden ende getrouwe Geallieerden, ontrust ende bedroeft gehadt hebben*, maer dewyle u Majesteyt boven dien in de voorgeroerde des selfs Missive ons noch wyders is beswarende met eene nadere klachte over 't verlies van *Nascou*, in allen schyn als of wy van onser zijde in gebreecke soude sijn geweest de voorsz. Vestinge met de Vloot van desen Staet, soo veel doenlijck, te helpen beschermen, ende dat het *verlies van de selve Vestinge een effect soude wesen van de voorsz. gepretendeerde Armistitia*, ofte van de continuatie van dien, soo vinden wy ons verplicht u Majesteyt mitsdesen naerder te gemoet te voeren, dat wy geensints getwyffelt hadden of u Majesteyt soude niet onbewust geweest zijn, hoe dat al op den *dertienden* May lestleden, soo haest als den Heere van Wassenaer Luytenant Admirael uyt het Relaes van de Heeren Rycx-Raet *Otto Krach, Hendrick Muller* ende den Admirael *Bielcke*, kennisse becomen hadde dat de Sweden ghenoechsaem sonder slach ofte stoot op Lalandt gekomen waren, sy lieden ghesamentlijck goet gevonden hebben alle vlyt aen te wenden om de Sweden het voorsz. Eylandt wederom te doen verlaten, ende sulcx de voorsz. Vestinge *Nascou*, daer op gelegen, buyten peryckel te stellen, dat sy lieden daer toe alrede diligentie bygebracht, ende op den *negentienden* der voorsz. Maendt omtrent de middach by Lalandt voornoemt ghearriveert wesende, den voornoemde Heere van Wassenaer met de Vloote van desen Staet naer *uyttersste vermogen getracht heeft te faciliteren de descente van 't Krijchs-Volck*, 't welck onder 't commandement van den Luytenant Generael *Hans van Alefelt*, met den Mayor Generael *Frederick van Alefelt*, gedestineert was om de Sweden van 't meergenoemde Eylandt te helpen verdryven, ende dat den gemelden Heer van *Wassenaer* in specie noch dien selven naermiddach daer toe geordonneert heeft *twintich* Boots, met *een* gemonteert Galiot, nevens een cleyn Jacht, ende noch eenige Schaerboots, om wast doenlijck, het voorsz. volck daer mede aen *Nascou* te helpen, dat het selve oock dienvolgende des anderen daechs, wesende den *twintichsten May* voorsz. *is getenteert*, doch dat sulcx vermits het water aldaer seer engh ende serpenterende is, ende door de Sweden met een Jacht ende verscheyden Boots als toegepaelt was, die oock van de kanten met Canon aldaer geplant, ghedefendeert wierden, ende om meer andere incidenten ende toevallen, niet heeft ghelucken willen; ende of wel den gemelten Heer van *Wassenaer* by Missive van date den

een en twintichsten May voornoemt aen ons geadviseert heeft dat men sien soude of men noch yets tot ontset van die van *Nassou* voorsz. soude kunnen in het werck stellen, dat hy sulcx afwachtende middelerwyle met de Vloote van desen Staet de Beldt soude afzeylen tot omtrent *Nieuburgh*, om te sien in wat postuyr de Sweden sich aldaer waren onthoudende, soo is nochtans, onses wetens, daer op niet gevolcht, maer naderhandt tot onse merckelijcke verwonderinge ghebeurt (ghelijck den gemelden Heere van *Wassenaer* ons by des selfs Missive in date den *dertienden* July daer aenvolgende gheadviseert heeft) dat hy op den *achtsten* van de selve Maent met sijne onderhebbende Vice Admiralen gevaren sijnde aen boort van uwe Majesteyts Admirael *Bielcke*, om met de selve, als oock met den voorsz. Heere Rycx-Raet *Otto Krach* te overleggen wat het noodichste voor uwe Majesteyts dienst ghedaen ende in 't werck ghestelt diende te werden, met presentatie om so daer eenige apparentie was de voorsz. Stadt *Nassouw* te kunnen ontsetten met de Vloote van desen Staet, ende de macht hem toevertrout het sijne daer toe te sullen contribueren, by de voornoemde Heeren uwe Majesteyts *Admirael Bielcke ende Rijcx-Raet Otto Krach geoordeelt is, het selve ondoenlijck te wesen,* en veel dienstiger te sijn sich met de voorsz. Vloote naer *Coppenhagen* te vervoegen, welcken volgende dan oock de voorsz. Vloote den *dertienden* van de voorsz. Maent Iulius s'morgens vroech omtrent Coppenhagen het Ancker geworpen hebbende, ende daer benevens mede op den *veertiendenk* daer aenvolgende de Vloote van desen Staet eenigen tijdt te vooren onder de conduicte van de Vice Admirael de *Ruyter* van hier derwaerts gesonden van alle verbinteniße vry wesende, soo heeft het ons mede niet weynich verwondert uyt volgende succeßive advysen te vernemen, dat alhoewel u Majesteyt daer van al veele Weecken te vooren kenniße ghehadt heeft, de selve nochtans op de aenbiedinge ende verclaringe by den genoemden Heere van *Wassenaer* gedaen van dat hy afwachtende was wat u Majesteyt hem voor des selfs dienst soude ghelieven te ordonneren, ende dat hy het selve met alle mogelijckheyt soude soecken te executeren *noch resolutie, noch preparatie tot eenich dessein* ofte employ voor de voorsz. Vloote ghenomen ofte ghemaeckt hadde, maer voor al is ons vreemt voorgecomen dat u Majesteyt naer 't vruchteloos verloop van eenigen tijdt op den *twintichsten* van de voorsz. Maent, als doen daer op formele deliberatie gehouden hebbende, den uytval van dien als noch dilatoir sy geweest, namentlijck dat wel gheoordeelt wierde de meergenoemde onse Vloote ende de Landt-Militie daer op gheembarqueert niet vruchtbaerlijcker geemployeert te kunnen werden, dan tot secours van *Nassou*, ende om te faciliteren de descente tot recuperatie van de Eylanden by de Sweden als vooren bemachticht, daer beneffens verstaen ende gheconcludeert dat het selve niet en konde geschieden voor ende aleer uwe Majesteyt daer toe soude hebben doen komen *vijftien hondert Paerden*, die u Majesteyt verclaerde in *Iutlant* ende *Femeren* gereet te hebben; en ghemerckt de preparatien daer toe noodich noch manqueerden, die u Majesteyt aennam ten spoedichsten te sullen doen verveerdigen, dat over sulcx alles was gebleven buyten finale resolutie, ende middeler wylen oock de Vlooten buyten actie omtrent *Coppenhagen* blyven leggen, uytghesondert alleenlijck sommige Oorlogh-Schepen van de selve tot

Convoy van eenige Coopvaerdy-Schepen na *Dantzick* uytgesonden, wy versoecken u Majesteyt alle het bovenstaende aendachtelijck te willen overwegen, ende daer uyt by sich selven in rechtmaticheyt te oordelen of wy by de voorgeroerde desselfs missive *niet abusivelijck, ende tegens de evidentie van de saecke selfs, beswaert werden, oorsaecke geweest te sijn van het verlies van Nasceauw voornoemt.* Ende houden wy ons verseeckert dat u Majesteyt ons in sijn eygen gemoet daer van te eenemael sal moeten obsolveren, insonderheyt het selve verlies van de voornoemde Vestinge voorgevallen wesende naer dat den voornoemde Heere van *Wassenaer* met sijne onderhebbende Vice Admiralen aen 't boort van u Majesteyt Admirael *Bielcke* als boven voorslach ende presentatie gedaen hadde om tot ontset van de voorsz. plaetse alles by te brengen, ende 't geene wy voor al considerabel achten, juyst in de selve tijdt dat de Vloote van desen Staet by manquement van resolutie ende preparatie van uwe Majesteyt als boven buyten actie omtrent *Coppenhagen* waren leggende, ghelijck ons uyt de advysen die wy daer van tot noch toe ontfangen hebben, toe schynt het verlies inder daedt op de selve tijdt voorgevallen te wesen; sulcx dat of mogelijck in 't asscriberen van de oorsaecke van het voorsz. verlies aen ons eenige reflectie ghemaeckt mochte wesen op seeckere onse resolutie van date den *vier en twintichsten July* lestleden, die op den *eersten* Augusty daer aenvolgende (ende sulcx al naer het overgaen van de voorsz. Vestinge) aen den gemelten Heere van *Wassenaer* ter handen ghekomen is, het selve geen *minder abuys ende contradictie soude impliceren* als by de voorsz. onse Missive van den *een en dertichsten July* voornoemt aengewesen is, abusif ende contradictoir te zijn, dat het bekende Tractaet van den *een en twintichsten* May, oorsaeck soude wesen van het verlies van de Eylanden die ten deelen al voor date van dien, ende immers al vooren de receptie van 't selve in de voorsz. Vloote van desen Staet, by de *Sweden* geoccupeert ende bemachticht sijn gheweest, behalven dat oock andersints de voorsz. onse resolutie van den *vier en twintichsten* July voornoemt niet anders behelsende, dan 't gunt tot merckelijcke voordeel van uwe Majesteyt is streckende, daer toe geensints applicabel is, maer wy hebben alle 't selve uwe Majesteyt mitsdesen oock noch voornamentlijck te ghemoet te voeren, dat het ons seer *smertelijck is* voorgecomen dat u Majesteyt soo notabel aental van Militie deser Vereenichde Provintien *heeft ghenecessiteert om binnen Scheeps-boort te moeten verblyven*, ende daer door aen de eene zyde de selve Militie in merckelijcke *gevaer gebracht om door siecten en andere ongemacken in sware miserie te vervallen*, mitsgaders van de andere zyde veroorsaeckt dat de *victailie daer mede wy de voorsz. Vlooten, voor soo veel 't Scheeps-Volck belanght*, in overvloet hadden doen versorgen, by 't aenblyven van de voorsz. Lant-Militie voor den tijdt geconsumert, ende wy ter oorsaecke van dien sware lasten ende onkosten hebben moeten op ons nemen, om de selve Vloote *sonder honger ende kommer* in de voorgeroerde gewesten den gerequireerden tijdt geduyrende te doen uythouden; Ende heeft het ons des te meer verwondert, dat uwe Majesteyt weygerich geweest is de voorsz. Militie *binnen de Stadt van Coppenhagen te ontfangen*, ten respecte dat wy daer toe zijn gedisponeert door verscheydene serieuse remonstrantien by ofte van wegen uwe Majesteyt aen ons ghedaen, van *dat die binnen Coppenhagen, tot preservatie van de Stadt t'eenemael nootsaeckelijck was*,
gelijck

gelijck dan oock u Majesteyt noch naer 't affenden van de voorsz. Militie ende ten tijde dat de selve met de voorsz. Vloote onder de conduicte van den Vice Admirael de *Ruyter* was leggende in de *Belt*, ons iteratyvelijck ende met grooten ernst heeft doen versoecken, dat wy doch soodanigen ordre souden willen stellen ende die voorsieninge doen dat de voorsz. Militie *ilico, ende sonder eenich uytstel, als boven, soude mogen worden gedesbarqueert* ende de voorsz. gerequireerde ordre by ons al op den *twintichsten* Iuny lestleden ghegeven, en daer op noch den *dertienden* July ernstelijck gerenoveert zijnde, can u Majesteyt lichtelijck oordelen hoedanich het *voorsz. refus* om de selve Militie uyt de Schepen binnen Coppenhagen te ontfangen, *ons moet gesurpreneert* hebben.

Wy connen in oprechticheyt verclaren, dat het ons van herten leet is, alle de voorsz. saecken, uwe Majest. alhier na waerheyt, voor oogen te moeten stellen, ende dat wy geerne de selve souden hebben *gedissimuleert ende over het hooft gesien*, maer dat wy (bespeurende in *wat voegen u Majesteyt van onse affectie ende trouwe verkeerde ende abusive impressien waren gegeven*) ons verplicht gevonden hebben, de selve door de tegenstellinge van de waerheyt, soo veel in ons is, daer van te desabuseren, geensints om de voorsz. saecken tot *verminderinge van de voorgeroerden onse affectie ende trouwe in gadachtenis te houden*, maer alleenlijck met de intentie, dat uwe Majesteyt daer door, als boven, behoorlijck ghedesabuseert wesende, gelijcke affectie ende ghenegentheyt t'onswaerts moge conserveren, ende erkennen, dat wy by alle gelegentheden, en voornamentlijck in de jonghste onderhandelingen met de Ministers van *Vranckrijck* ende *Engelandt* uwe Majesteyt beste, na uytterste vermogen, bevordert hebben, ende dat uwe Majesteyt derhalven, mitsgaders op de redenen in de voorgeroerde onse missive van den *een en dertichsten* Iuly lestleden in 't lange gededuceert, sulcx naer behooren mogen apprehenderen, ende dienvolgende sich daer mede conformeren, 't welck wy van uwe Majesteyt rechtmatich oordeel, ende van des selfs voorsichticheyt verwachten, ende te gemoet sien, Godt Almachtich biddende, uwe Majesteyt ende des selfs Rijcken Landen ende Onderdanen altijdts met voorspoet, ende welvaren te willen zegenen. Gegeven in den *Hage* den *vijfden* September *sestien hondert negen en vijftich*.

Het gaf hier nieuwe verbreemdinge tegen Sweden, dat de selve de vijf by sijn Cheur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh gelegene Schepen / meest aen Hollandt gehoorende / hadden vyantlijck geattacqueert / wech genomen / ende verscheyden kleyn vaertuych verdestrueert.

Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh heeft onder dato den vijfden Augusty nieuwe styl aen haer Ho. Mog. weder gerepresenteert de schadelijckheyt van het Haechsche Tractaet / waerschouwende dat haer Ho. Mog. niet als alle quade effecten daer van souden hebben te vernemen / vermanende alnoch dat de selve geliebe haer de saecke van haer Geallieerden effectivelijcker en ernstiger aen te nemen. Excuserende oock het nemen van de vijf opghemelde Schepen / de schult op de drie Capiteyns / die niet wel gedochten hadden / werpende.

Den twaelfden September heeft den Heere van Wijckel ter Vergaderinge

 presi-

presiderende haer Ho. Mog. voorgedragen/ dat de Heeren Ambassadeur de Thou ende Commissaris Douningh hare Respective Secretarissen aen hem hadden gesonden/ ende laten versoecken om noch desen Morgen ten elf uyren met de Heeren Gedeputeerden tot de saecken van 't Noorden in Conferentie te treden; Daer naer heeft de Raet Pensionaris de Widt, sijnde tegenwoordich de eerste in rangh/ van de selve alhier aenwesende Gedeputeerde haer Ho. Mog. bekent ghemaeckt/ dat uyt den gemelde Heer Downingh hy verstaen hadde/ dat de voorsz. versochte Conferentie soude dienen/ om te convenieren over de executie van de laeste Clausule van het bewuste noch nader gehandelde in dato den vierden Augusty lestleden/ raeckende het te rugge senden van eenige Schepen van wedersijdts Vlooten/ tegenwoordich in Denemarck zijnde. Noch is by dese occasie nochmaels ter Vergaderinge voorgebracht de Missive van de Heeren Slingelandt ende de Huybert haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerden by den Coningh van Sweden, geschreven tot Elseneur den seven twintichsten des voorsz. Maents Augusty/ ende den vijfden deses alhier ontfangen/ houdende onder anderen de Heeren Plenipotentiarissen van de Republijcke van Engelandt haer hadden voorgehouden of de selve/ nevens haer/ niet en souden konnen goetvinden/ een ghedeelte van de Schepen van wedersijdts Vlooten te senden naer 't Vaderlandt/ latende aldaer in conformite van 't voorsz. nader geconvenieerde in s'Gravenhage van den vierden Augusty een genoechsaem ende suffisant getal tot executie van 't bewuste geconvenieerde/ dat sy Heeren extraordinaris Gedeputeerden/ niet veel difficulteyt souden gemaeckt hebben/ ten ware haer Ho. Mog. by der selver Resolutie van den vijfden daer aenvolgende haer hadden gelieven te gelasten dat de selve alvooren dienaengaende yets was finaliick te sluyten/ veel minder yetwes ter executie te stellen/ souden hebben te gemoet te sien haer Ho. Mog. particulier sentiment ende Instructie/ ende dat sy luyden dienvolgens haer Ho. Mog. nader ordres souden afwachten; Waer op gedelibereert zijnde/ is goetgevonden dat de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet aen de Coningen van Sweden ende Denemarck tot nader bekrachtinge van de voorsz. laeste Clausule der bewuste Conventie in dato den vierden des voorleden Maents/ geauthoriseert souden worden/ omme in cas by de gemelde Heeren Engelsche Ministers nadere instantie mochten worden ghedaen/ tot het te rugge senden van een gedeelte harer Vloote/ in sulcken gevalle sodane Schepen van Oorloge van de Vloote van desen Staet/ niet excederende de nombre van twintich, te mogen licentieren/ maer voor al met die precautie nochtans/ dat aldaer verbleve een gantsch suffisante macht om de bewuste Conventie van den vier en twintichsten July lestleden/ reelijck ter executie te stellen/ en vigoureuselijck te connen ageren/ mits dat de voorsz. Schepen te licentieren/ niet anders dan datelijck met de Engelsche/ of ooch wel eenigen tijdt naer dato van de selve/ ende geensints voor af/ van daer herwaerts ghesonden werden/ dat mede de ghemelte detascheren Schepen/ in ghetal ofte macht geensints en excederen ofte surmonteren/ maer of egael of minder sijn dan die geenen/ by Engelandt te rugge souden worden ghesonden; Ende wat belanghde de te licentieren Schepen in 't particulier/ dat daer in voorna-
mentlijck

mentlijck regardt soude werden genomen op de ongelegentheyt van die geene/ die in die voorsz. gewesten verblyvende/ de principaelste Actien soude moeten doen/ en wiert dienvolgende de verkiesinge van d'eene ende van d'andere volkomentlijck ende absolutelijck gedefereert aen de opgemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet / ende de aenwesende Hooft-Officieren van s'Landts Vloote/ met recommandatie ende begeerte / dat daer omtrent voornamentlijck in achtinge genomen wierde het advis van de verblyvende Hoofden/ by de welcke de voor te vallene actien souden staen te verantwoorden ; des dat daer omtrent soo veel doenlijck geobserveert wierde die proportie/ dat in de Schepen aldaer ghehouden werdende ; yder Collegie beswaert bleve/ met soodanich aental/ als by 't selvige Collegie / volgens de ordre van den Staet derwaerts hadden behooren gesonden te werden. Te weten die van de Admiraliteyt tot Amsterdam met de helfte, ende die met de vier andere Collegien yder met een achte part ; Ende wierden de Heeren de Huygens Raet Pensionaris de Widt, Vrybergen , ende vander Holck , haer Ho. Mog. Gedeputeerden versocht / de voorsz. aenghebodene Conferentie noch dien voormiddach te willen waernemen/ ende tot executie van 't geene voorsz. staet met den ghemelden Heer Commissaris Downingh te convenieren ende sluyten/ dat wedersijdts Ministers in loco gheauthoriseert wierden om met onderlingh concert eenige Schepen van wedersijdts Vlooten te mogen licentieren/ ende herwarts senden/ voor al met die precautie nochtans / dat aldaer verbleven een gansch suffisante macht om de bewuste Conventie van den vier en twintichsten July ter executie te stellen/ en de vigoreuselijck te connen ageren.

Extract van dese Resolutie / is gesonden worden aen de meergemelde Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerde by de Hoochstghemelde Coningen van Sweden ende Denemarck , om haer daer naer preciselijck in allen delen te reguleren/ als oock gelijcke Extract aen de Heer van Wassenaer L. Admirael om te strecken tot sijn narichtinge / ende is de gemelde Heeren Gedeputeerden aengeschreven soo haest doenlijck over te senden de namen van soodanige Hooft-Officier of Officieren die met de Schepen als gerenvoyeert souden mogen werden/ als van daer mede souden overcomen. De Heeren Gedeputeerden van Zeelandt hebben verclaert op die Clausule geensints te connen adviseren/ sonder voorgaende last ende Instructie van de Heeren hare Principalen/ende derhalven de selve Clausule voor als noch te contradiceren. Ende is de bovenstaende Conclusie geformeert door den Heer vander Holck. De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt hebben verclaert ongelast te zijn ; ende hebben de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Stadt ende Landen geinhereert hare voorgaende aenteeckeninge.

Ten selven dage na de middach in deliberatie geleyt zijnde / ende in achtinge genomen dat den Coninck van Denemarck sich op den vier en twintichsten der verleden Maent / noopende het aengaen van de Vrede met Sweden by schriftelijcke Acte tot contentement van de Heeren aenwesende Ministers van Vranckrijck , Engelandt ende desen Staet verclaert hadde / doch dat den Coningh van Sweden daer omtrent tot noch toe in geenen deele het verwachten

ten van de hoochstgemelte die Staten hadde voldaen / is goetgevonden / dat de Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet by de Hoochstgemelde Coningen van Sweden ende Denemarck soude werden aengeschreven / dat haer Ho. Mog. vertrouden den Hoochstgemelde Coninck van Sweden, ingevalle de selve den voorsz. Vrede volgens de bewuste Conventien niet sou hebben geaccepteert / soo wel door de macht van Engelandt, als door die van desen Staet alle doenlijcke schade / ongemack ende verhinderinge / al voor de receptie van dese haer Ho. Mog. resolutie te sullen wesen toegebracht / met last ende ordre dat sy in cas als boven in allen gevalle de Vloote ende militaire macht van desen Staet / daer inne naer uytterste vermogen souden doen continueren / ende de Sweedtsche Vloote allerwegen doen aentasten / oock selfs wast doenlijck / alwaert saecke dat de opgemelde Vloote haer in de een of de ander Haven mochte hebben geretireert ; ende in dien deele liever yets hasarderen / als buyten actie blyven leggen / ooch sonder haer van 't gunt voorsz. is / om eenigerhande oorsaecken / hoedanich de selve souden mogen wesen te laten diverteren / dat mede de gemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet / ingevallen als boven / alles wat in haer was / souden contribueren / ende 't werck daer toe efficatieuselyck dirigeren dat een goet en suffisant aental Brandenburghsche Volckeren / ende voornamentlijck van Ruyteren / by voorgaende overlegh ende concert met den Coninck van Denemarcken te begrooten / 't sy binnen Coppenhage 't sy elders tot meesten dienst van den hoochstgemelte Coninck van Denemarck, ende tot bereyckinge van 't ooghmerck in desen geexpresseert / moghten werden overgevoert / ende dat sylupden souden laboreren / ten eynde de Engelsche Vloote volgens het ooghmerck van de voorgeroerde Conventien het voorsz. transport mochte helpen promoveren ende faciliteren : Dat voorts van wegen haer Ho. Mog. soo door den Heer Ambassadeur Boreel als door Officien by de Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. voorgaende Gedeputeerden ontrent den Heer Ambassadeur de Thou aen te wenden / den Coninck ende 't Hof van Vranckrijck in krachte van 't vierde Artijckel van 't bewuste Tractaet den een en twintichsten May lestleden alhier in s' Gravenhagen geslooten / gesommeert soude worden omme alle hulpe ende assistentie aen den Coninck van Sweden, 't sy door presteren van gelt subsidien of andersints / naer te laten / ende dat van gelijcke het Parlement van de Republijcken van Engelandt door de Heeren Ambassadeur Nieupoort directelijck / mitsgaders door Officien aen de Heeren Commissaris Downingh by de gemelde haer Ho. Mog. Gedeputeerden aen te wenden soo op 't voorsz. vierde Artickel, als mede op de nadere Conventien van den vier en twintichsten July / ende vierden Augusty beyde lestleden soude werden gesommeert om voor eerst ende voor al / de Engelsche Regimenten / mitsgaders oock alle particuliere Officieren / Soldaten ende Matrosen / van de Engelsche, Schotsche, ofte Yersche Natie 't sy te Water 't sy te Landen in dienst van den Coningh van Sweden wesende / sijn Majesteyt metter daet t'ontrecken / ende ten dien fine door Mandementen ende Placcaten avocatoir de vereyste ordre te stellen / oock verders aen alle hare Admiralen / Vice Admiralen / Commandeurs ende Capiteynen ter Zee / mitsgaders

aen

aen alle Gouverneurs ende Commandeurs van hare Havenen te bevelen/ de Sweedtsche Schepen allerwegens aen te tasten/ op te brengen ende aen te houden. Ende dat van wegen desen Staet mede ten spoedichsten de vereyste ordre gegeven soude worden, om 't geene voorsz. is, insgelijck van deser zyde, aller wegen op de efficacieuste manieren in 't werck te stellen: Dat voorts mede de welgemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet gelast soude werden, gelijck haer gelast wierden mits desen by den Hoochstgemelde Coningh van Denemarck alle bedenckelijcke devoiren aen te wenden, om de Landt-Militie van desen Staet jegenwoordich op s' Lants-Vloote gheembarqueert, binnen Coppenhagen of elders, alwaer van de selve de meeste dienst soude connen werden ghetrocken, te doen Landen, op dat haer Ho. Mog. by Refus van dien niet genootsaeckt wierden de voorsz. Landt-Militie tot conservatie van de selve weder herwaerts te doen komen, ende ten eynde haer Ho. Mog. van tijdt tot tijdt geinformeert mochten wesen, van de constitutie der Sweedtsche macht ende andere saecken van consideratie in de voorsz. gewesten, soo wiert de meergemelde Heeren extraordinaris Gedeputeerden mede in mandatis gegeven, haer van tijdt tot tijdt exactelijck te informeren ende laten informeren op de gelegentheyt ende 't verblijf der Sweedtsche Vloote ofte Schepen van Oorloge, midtsgaders van de nombre, constitutie ende het onderhouden van de Sweedtsche Militie te Landen, soo te Paert als te Voet, oock van de Fortificatien, voorraet van amunitie, ende vivres in de Magasijnen, soo van Denemarck als van Sweden, ende den staet daer van pertinentelijck te berichten, mitsgaders van alles anders, waer op by hare Ho. Mog. in hare deliberatien reflectie gemaeckt soude connen worden, met authorisatie van daer toe de gerequireerde penningen te mogen spenderen, ende belofte van die in hare reeckeninge te sullen doen valideren, ende dat syluyden oock om van de constitutie van 't Leger van de Cheur-Vorst van Brandenburgh, behoorlijck geinformeert te wesen, daer over met den Secretaris Eyckbergh van tijdt tot tijdt souden correspondeeren. Van is de bovenstaende conclusie geformeert by den Heer Raet-Pensionaris de Widt, als hebbende de Provincie van Hollandt de naest voorgaende Weecke gepresideert. De aenwesende Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt connen in de voorsz. conclusie consenteren voor soo veel de selve niet contrarieert den last van de Heeren hare Principalen ende hare voorgaende Propositien/ mitsgaders de menichvuldige gedane aenteeckeningen. De aenwesende Heeren van de Provintie van Stadt ende Landen consenteerden in de bovenstaende conclusie niet als een gevolgh van 't geconvenieerde van den vier en twintichsten Julij/ ende den vierden Augustij lestleden/ maer als een saecke met de intentie van hare Heeren Principalen ende Interesse van den Staet over een komende.

Korts daer na was men hier seer gesurpreneert/ hoorende dat de Engelsche Vloote uyt de Sont was vertrocken/ alleen achterlatende de drie transport-Schepen/ daer mede de Engelsche Ministers waren overgekomen. Ende hoewel de gemelde Heeren Engelsche verklaerden/ datse niet te min verbleven ende vast hielden aen de conventien die alhier ghemaeckt waren tusschen de drie

drie Staten/ soo con men qualijck begrijpen hoe het con bestaen/ dat de andere twee Staten niet ageerden op een gelijcke voet als dese Staet. Want voor eerst Vranckrijck door haer Ambassadeurs wel present was by de conventien/ maer wat sedert den een en twintichsten May was gepasseert/ dat was by den Heer Ambassadeur niet geteeckent. Ende of het wel was geteeckent by den Heer Downingh; soo sach men nochtans geen sonderlinge effecten. Want nu noch den twaelfden deses beloofdt was dat eerst in de Sont door wederzijdts Heeren Ministers soude werden beraemt met onderlingh concert; wat getal van Schepen in de Sont soude blijven leggen; wat getal soude repatrieren. Ende men bevont dat al voor dato van dien de geheele Engelsche Vloot uyt de Sont was vertrocken: latende de sorgh van 't gemeen Interest aen die van desen Staet alleen.

Onaenghesien de Engelsche Vloote uyt de Sont gheheelijck was vertrocken; wierdt echter nochtans alhier ghesprooken van twintich Oorloch-Schepen uyt de Nederlandtsche Vlooten wederom nae huys te doen komen. Want alsoo de Sweedtsche Vloote geheel uyt de Zee/ ten minsten uyt de Sondt was: soo wiert geoordeelt dat soo grooten Vloot niet tot last aldaer/ ende voor den Staet alhier tot groote costen soude sijn sonder notable vrucht/ soo langh als het Winter saisoen duyrde. Wordende geoordeelt ghenouch ende suffisant te zijn/ dat men maer de Stadt Coppenhagen overvloedelijck versagh van alle behoeften ende nootdruftigheden voor acht Maenden. Waer in genouch ghewaeckt ende sorge gedragen wiert. Ende alsoo de Heer Luytenandt Admirael van Wassenaer alrede omtrent een Iaer uyt gheweest/ ende sijne indispositie niet wel toeliet eene langer verblijf aldaer; versocht permissie om wederom te komen; ghelijck oock den Vice Admirael Ian Evertsz.

Dus verre gekomen zijnde/ sal stellen een cort verhael/ van de reyse ende aencomste der samentlijcke Heeren Ministers van desen Staet in de Sondt; welcker Instructie hier voor te sien is.

De Heeren Vogelsangh ende Haren, den drie en twintichsten May uyt Tessel gezeilt/ sijn den sevenden Iuny gecomen tot Coppenhagen.

Tusschen Col ende Zeelandt comende onder de Engelsche Vloot/ hebben de selve begroet met het strijcken van de Vlagh ende eenige Canon Scheuten/ die sulcx met gelijcke civiliteyten heeft beantwoort. De Engelsche Admirael daer toe versocht/ schickten haer een Fregat van vijftich a sestich Stucken tot haer meerder securiteyt/ sy dimitteerden 't selve/ s'anderendaeghs/ om dat de Coningh van Sweden tot Cronenburgh op haer versoeck haer schickte een Paspoort onder sijn handt en zegel/ ende bericht dat haer admissie by den selven niet soude werden gherefuseert; hoewel sy ghedestineert waren aen den Coninck van Denemarcken, vonden goedt hem te begroeten ende te bedancken/ werdende van hem ontfangen met satisfactoire eere ende beleeftheyt: waer na sy weder aen boordt gaende/ sijn met een goede wint tot Coppenhagen geraeckt.

Sy wierden by de Tolbode door den Rijcx-Raedt Rosencrans ende eenige Hof-Joncheren in 't by sijn van meest alle haer Mo. Mo. hooge ende mindere Officieren voorts in de Coninckliicke Carosse opgebracht aen 't Logement/

door

door ordre des Coninghs geprepareert / ende des Sondaghs ende Maendaghs, na gelegentheyt van de beswaerlijcke tijden / wel getracteert. Maendach naer middach hadden audientie in des Coninghs Tuyn. De Coningh was in Rouw over de Vrou-Moeder van de Coningin.

De Propositie ghedaen zijnde / wierden beantwoort door den Secretaris Lente. Het principael subject was het geconsidereerde van den een en twintichsten May. De Coningh refleeteerde op sijne Gealliëerde. Sy versochten Commissarissen. Daer toe wierden gheordonneert de Rijcx Hof Meester Gersdorf, Magnus Hoegh, ende Goude Rosencrants Rijcx-Raden. Met de selve noch dien selven dach in conferentie comende / verkregen niet / als een versoeck om het te stellen in geschrifte.

De Heer van Slingelandt in 't Schip van den Vice Admirael de Ruyter, was den tweeden July ontrent Anout in 't Cattegat. Van daer sijne reyse vorderende / ende ontrent de Engelsche Vloote / leggende ten Ancker twee Mylen bewesten de Lap, gecomen zijnde / heeft eene van sijne by hebbende voor af gesonden met een missive aen den Heer Admirael Montagu, waer op aenstonts geantwoort sijnde met ghelijcke civiliteyt / ende aen hem Heer van Slingelandt hebbende doen afleggen een beleeft compliment / heeft hem in des Admiraels Chaloupe aen des selfs boordt laten roepen / alwaer hy ter eere van haer Ho. Mog. commissie met alle soorte van courtoisie is ontmoet / soo in 't aencomen / verblijf / als mede in 't nemen van sijn afscheydt ende het varen van boordt. De Admirael dede seer ernstelijck ende tot meermalen ghereitereerde instantien om het avondtmael ende nachtrust aldaer te nemen / maer heeft et beyde beleefdelijck geexcuseert. Hare discoursen liepen meest op den jegenwoordigen toestandt van saecken in die ghewesten / ende namelijck tusschen de twee hoogh strydende Partyen; doch merckende dat hy dienthalven niet en was geauthoriseert / maer dat het beleyt van de Negotiatie alleenlijck bevolen was de Ministers van de Engelschen aen de respective Hoven haer jegenwoordigh bevindende / heeft sich gewacht omme tot eenige particulariteyten te comen. Op den vijfden daer aen volgende s'nachts ontrent de clocke twee uyren / is aen boordt des Heeren van Slingelandt gecomen / een Edelman de welcke hy achtervolgende haer Ho. Mog. Resolutie voor af hadde gesonden met een missive aen den Coningh van Sweden, refererende dat sijne aencomste te Hove ende by de Heeren Rijcx-Raden seer aengenaem soude wesen / ende dat hy dienvolgende met soodanigen receptie soude worden ontmoet / als de dignityt ende het respect van haer Ho. Mog. noch ende de qualiteyt van des selfs Minister quam te vereyschen. Ten selven tijde quam mede seeckeer Sweedtsch Edelman met namen Petrus Torneroos, de welcke / naer een beleeft compliment by monde ghedaen / aen hem heeft overgelevert een missive van den Heer Rijcx-Raedt Rosenhaen in seer courtoise termen geconchipeert / mitsgaders een Paspoort ('t gunt echter by hem niet en was versocht: ende omme verscheyden respecten oock geoordeelt onnoodich te wesen) ende eyndelijck een tweevoudige declaratie uyt den name van Sijn Coninckl. Majesteyt tot antwoordt op sijne missive toegebracht. Hy heeft aenstondts de selve gecommuniceert aen de Heeren Vogelsangh ende Haren doen daer zijnde / ende

over den inhoude van de selve met haer gheconsulteert / heeft niet goedtgevonden hem in te laten tot een particulier debat / van alle de ingredienten van dien / mitsgaders tot Iustificatie van haer Ho. Mog. sincere / rechtmatige / ende wel gefundeerde procedüren : refererende het selve tot nader ghelegentheyt / als mede tot haer Ho. Mog. consideratien ende ordres ; maer heeft de geseyde Edellupden wedercomme afgesonden met een missive aen den ghemelden Heer Rosenhaen gheaddresseert in beleefde / doch clare duydelijcke ende positive termen / behelsende sommierlijck haer Ho. Mog. ooghmerck ende intentie in 't affsenden ende decreteren van de Commissie aen den Coninck van Sweden, met verclaringh dat hy bereyt was daer op hem te verboegen by sijn Majesteyt. Ten selben dage heeft hy een missive geschreven aen den Heer Graef Gabriel Oxenstern, Rijcx-Maerschalck / met versoeck ten eynde die voorsorge ende moeyte soude gelieven te nemen / dat een bequaem huys tot sijn Logement mochte worden gedisponeert / mitsgaders de nodige ende condigne ordre gheftelt tot sijne receptie, waer op sijnde bejegent met satisfactoir contentement / is daeghs daer aenvolgende afgehaelt door de Heeren Baronnen Spar ende Bannier, mitsgaders den Heer Leliencroon, een van sijn Majesteyts Hof-Ionckers / met twee Jachten. Ontrent het Slot Cronenburgh vondt vijf Carossen yeder met ses Paerden / ende daer onder de lijf Carossen van sijn Majesteyt / waer in getreden zijnde / is door gemelde Heeren geconduiseert in een van de Notabelste huysen van Elseneur, met tapyten ende andere Koninckx meubelen versien. Korts nae sijne aencomste heeft sijne brieven van credentie door een Maistre de ceremonien doen presenteren aen den Coninck / met instantelijck versoeck ten eynde ten spoedichsten de eere soude mogen ontfangen omme ter audientie gheadmitteert te worden : de welcke hem geadsigneert sijnde jegens den dach daer aenvolgende / is op den sevenden Iuny ter gemelte audientie opgehaelt door de Heeren Gustavus Pos, Iurien Flemmingh Camer-Raden ende geseyde Maistre de Ceremonien, met ghelijcke vijf Carossen als vooren / ende ghevolgh van verscheyde Hof-Ionckers ende andere des Coninghs dienaers / op het Slot is onder aen de Trappen op het pleyn ontmoet by des Coninghs Hof-Maerschalck in de antichambre by voorgemelde Heer Graef Gabriel Oxenstiern Rijcx-Maerschalck / ende door de selve geintroduceert in de Camer van Audientie / alwaer hy den Coningh gevonden heeft staende ende geadsisteert met verscheyden Heeren Rijcx-Raden ende andere personagien van qualiteyt / ende na ghedane reverentie ende complimentaire introductie ghededuceert 't gunt voordeelde haer Ho. Mog. ordres ende salutaire intentie conform te wesen / soo ten regarde van 't Tractaet tot Elbingh gesloten / ende de nader elucidatien diendhalven gerequireert / als ten opsichte van het bevorderen van de Vrede tusschen de twee hoochstrydende partyen. Na dat de Coninck hem met groote attentie hadde de eere ghedaen van te hooren / blyvende doorgaens met ongedeckten hoofden, beliefde het de selve hem met eygen monde te beantwoorden / ende op het eerste poinct sich wat wydtluftich geextendeert hebbende / met sommiere recapitulatie van alle het gunt ontrent die saecke tot noch toe was gepasseert / heeft verclaert bereyt te wesen eenige Commissarisen te deputeren / met de welcke de Heer van

Slinge-

Slingelant in nader conferentie soude konnen komen / de gheinterrumpeerde besoignes reassumeren / het concept dienthalven voor desen tot Thoorn ghe-projecteert te resumeren / ende onder Godes ghenadigen zegen dat werck tot sijn volkomen perfectie te brengen. Ende aengaende het tweede point / na een justificatie van des selfs proceduren tegens Denemerck, ende het gunt daer omtrent was / verklaerde gelijck de selve altijdt tot een raisonnable ende ver-seeckerde vreede ghenegen was gheweest / als noch daer van in geenen deelen anders te zijn / voegende voorders daer by / dat tot betuyginge van des selfs wel-gemeende inclinatie op de ouvertures dienthalven ghedaen by den Heer Am-bassadeur van Engelandt, hy goet ghevonden hadde eenige Commissarisen te nomineren die dat importante werck soude hebben by te woone / ende helpen mesnageren tot een gewenschte conclusie / dat de voorgeslagen plaetse van by-een-komste tot Fredrixborch, als zijnde genoechsaem in 't midden ende beyde de hoochstrijdende partyen wel gelegen / sich wel hadden laten gevallen / dat hy bereydt was de noodige saufconduiten te doen expedieren. soo ras als den Coninck van Denemercken eenige Heeren Commissarisen soude hebben ge-lieven te deputeren / ende der selver namen ende qualiteyten doen bekendt maecken / dat hy op de saecke selfs sich niet verder konde esclargeren voor ende al eer men wiste wat van de dispositie ende inclinatie was van hoochgemelte Coninck van Denemercken, datmen allenthalven verstont aen dat Hof een seer groote ongenegentheyt ende absolute afkerigheyt te wesen van de Vreede; waer nae getreden zijnde in discoursen op de gelegentheyt van haer Ho. Mo. commissie slaende / heeft afscheyt ghenomen van sijn Majesteyt / ende is we-derom me afgeleyt als vooren.

De Heer de Huybert uyt Zeelandt, oock in een affonderlijck schip / is korts daer nae oock aengekomen ende tot benoegen ontfangen.

Sy hebben met de Heeren Cojet ende Erenstein eerst eenige hacquetten ge-hadt / raeckende de wederzijdts pouvoirs, oock ten principalen. Hebben daer nae ghebouchéert met de Heeren Vogelsang ende Haren tot Coningskroech. Uyt wederzijdts rapport / bleeck dat beswaerlijck de strijdende Coningen konden aennemen / wat buyten haer weten in May was geconcerteert in den Hage. De fortuyn van den Oorloch zijnde journailier ende veranderlijck. Denemercken sach avantage / als stercker geadsisteert door de Geallieerde te lande / ende haer Ho. Mog. te water.

Vranckrijck toonde wel meer gunst aen Sweeden, maer geen macht noch te water noch te lande by der handt hebbende / gaf niet als woorden; derhalven Denemercken meer als Sweeden oorsaeck hadde / om de Haechsche Conven-tien in de windt te slaen / of in langsaemheyt te trecken.

Daer was oock dispuyt aengaende den aenvang van der drie weecken stil-standt: aen den Engelschen Admirael Montagu, was de notificatie aenghe-komen op den tweeden, aen den Admirael Opdam, op den negenden Juny. Nae eenige debatten is den aenvangh gestelt op den negenden.

Vervolgens meer ende meer bevonden wordende / dat Denemercken was recusant, stondt het daer op / datmen soude verklaren volgens het vierde ar-tyckel van het Haechsche Tractaet / dat men aen dien Coninck alle hulpe en

 bystandt

bestaende souden verweygeren / soo lange hy recusant bleef. De Coninck van Sweeden, om te thoonen sijne wilvaerdigheyt / accordeerde Paspoort aen een notabel aental Coopvaerdy scheepen ontrent Coppenhagen leggende / om te gaen nae Hollandt.

Nopende de Elbingsche Elucidatien, gaf noch alle hoop tot bewilliginge.

De Engelsche seyden / dat haer Admirael punctuelijck hadde achtervolcht het Haechsche Tractaet / maer dat sulcks niet gheschiedt was by den Luytenant ende Vys Admiraels van haer Ho. Mo. dat de conjunctie van haer Vloot was ondernomen noch geduyrende de drie weecken; dat de Luytenant Admirael van den beginne ende doorgaens hadde ghecontraventeert het Haechsche Tractaet / soo ten opsicht van geen transport te doen van eenige Troupes / ofte het selve te faciliteren tot nadeel van Sweeden, als ten regarde van niet vyantlijcx te moveren tegens Sweeden. Dat de Oostenrijcksche, ende andere Geallieerde in 't Eylandt Fenoe overgheleyt waren / ende alle noodige krijchsbehoeften ontfingen / onder het faveur van vier Nederlantsche / Oorlogh schepen / haer doorgaens ende noch tegenwoordich onthoudende in de kleyne Belt, dat het Eylandt Funen genoechsaem in 't ronde met de Nederlandsche Vloot beset was / met afsnydinge van alle correspondentie / dat de Deensche scheepen gedurige excursien deden op de Sweedtsche sonder pericul / alsoo sy haer t'elckens begaven onder de protectie van de Nederlantsche Vloote / dat noch onlangs een Nederlandts Oorloghschip ghenomen hadde een Sweets schip met Oorlochs-behoeften / de Sweeden daer op gebonden / als noch gevangen houdende.

Omtrent den eersten July heeft de Engelsche Admirael op de eerste kennisse van dat haer Ho. Mog. Vlooten waren geconjungeert / oock zeyl gemaeckt nae de Belt, anckerende niet verre van de Vloot van haer Ho. Mog. eerst omtrent Haseleyn, ende naderhandt voor Callenburch, om t'elckens op het zeylmaecken van de Nederlantsche, oock ancker te lichten. De Sweetsche Vloot in de Sondt wiert vergroot tot een en veertich zeylen.

Den sevenden July quam de Engelsche Vloot sterck negen en dertich zeylen / wederom ten ancker twee mijl van Elseneur by de Sweetsche Vloot / zijnde tusschen de Engelsche ende Nederlandtsche Admiraels de stilstant gheprolongeert op drie weecken. De Nederlandtsche klaechden / dat de Sweedtsche in de kleyne Belt, twee van haer Ho. Mog. scheepen hadden aen strande ghejaecht; de Sweedtsche seyden / datse van selfs / als geageert hebbende voor de Oostenrijcksche, uyt vreese ende quade conscientie waren aen strandt geloopen.

De Fransche Ambassadeur Terlon, is in 't begin van Iulius van Danswick gekomen tot Elseneur, Hy ende de Heer Meadou met de Heeren Nederlandtsche Gesanten / sijn korts daer nae tot Coninckxkroech t'samen gheweest. De twee eerste hebben met veel yvers ghesustineert dat Denemercken was refusant, sommerende de Heeren Nederlantsche op de executie van het vierde artyckel der Haechsche Conventie. De Heeren Vogelsang ende Haren, sijn aldaer niet verscheenen / ende hebben in de verklaringe van de executie van het gemelde artyckel bedencken gedragen. Ondertusschen is de Heer Luytenant Admirael van Wassener wederom voor Coppenhagen ghekomen / daer naer

noch

ooch de Vloot van den Vice Admirael de Ruyter, te samen geanckert aen den Draker, op 't gesichte van de welcke terstondt ghewee(ken sijn de Sweedtsche Schepen die de Stadt nu vijf weecken langh hadden geblocqueert gehouden.

De Heeren Deensche vraegen seer ten eynde de Vloeten elders mochten worden geemployeert.

De Heeren Sidney, Honiwoot ende Bont, Plenipotentiarisen van de nu in Engelant veranderde Regeeringh/ sijn den dertichsten July met twee Fregats ende vijf Coopvaerdy Schepen in de Sondt aengecomen. Korts daer na sijn alle de selve soo Fransche, Engelsche, als Nederlandtsche Gesanten in het Engels Fregat by een geweest.

In dese tijdt wierden door de Sweedtsche in de Haven van Ebeltude verovert/ ende in de Sondt opgebracht twee Deensche ende twee Nederlandtsche Oorlogh-Schepen/ die den Heer Cheur-Vorst van Brandenburgh tot dienst van de Geallieerde opgehouden/ ende met sijn Volck beset hadde/ een derde Nederlandts Schip/ Enckhuysen genaemt/ was aldaer verbrant/ benessens veel kleyn vaertuygh.

Aen de Heeren Engelsche tot Fredrichsburgh by den Koninck audientie hebbende/ wiert tot antwoordt gegeven sijn volcomene genegentheyt tot een particuliere of generale Vrede, daer mede sy na Coppenhagen sijn vertrocken.

In dese tijdt heeft de Coninck van Sweden een expres van wegen haer Ho. Mo. met brieven aen de Heeren Gesanten/ als oock met gelijcke missiven van den Heer Douningh aen de Heeren Engelsche voor Cronenburgh laten faisseren ende gevangen setten. Nae eenige clachten sijn haer de brieven gevolght. Dit was tot represalie van dat de Heer van Wassenaer geduyrende de drie eerste weecken stilstandt eenen des Conincks Lijfdienaer/ gaende met brieven aen Wrangel, hadde aengehouden: derhalven de Coningh desen expressen ende den Schipper, soo langh soude houden tot dat sijn Lijfdienaer was ontslagen/ insonderheyt om dat de selve Expres ende Schipper noch brachten eenige brieven aen den Coninck van Denemarck ende sijne Raden.

Den twaelfden Augustus sijn de Heeren van Slingeland ende de Huybert in het Engelsch Fregat gezeilt naer Coppenhagen, alwaer sy met behoorlijcke civiliteyten sijn gerecipieert; hadden s'anderen daechs audientie/ daer na sijn met de twee Engelsche Plenipotentiarisen weder vertrocken nae Elseneur, 't effect was een Prolongatie van noch vijftien dagen/ sullende eyndigen den tweeden September nieuwen stijl.

De Coninck van Denemercken eyndelijck sich hebbende verclaert soo op de forme als materia tractandi tot satisfactie van de Heeren van Slingelande ende de Huybert, sijn sy weder nae den Coninck van Sweden gekeert den vier en twintichsten Augusti ende twee dagen daer nae by den Coninck van Sweden, hebben eerst het werck van de Elucidatien voorgebracht/ daer na dat van Vredehandelingh. Op 't eerste verclaerde sich de Coninck/ wel op 't twede noch; doch dat hy niet conde desisteeren van de gewoonlijck forme van te tracteren door wederzijts Commissarisen/ alomme gerecipieert/ ende insonderheyt tusschen de twee croonen. Ende dat onder de Commissarisen nodelijck soude moeten wesen Steno Bielke tot Coppenhagen tot noch toe gedetineert.

Dat

Dat hy wel mocht lyden dat door de Mediateurs het werck wiert ghefaciliteert. Maer in geenderley manieren te willen laten/ het beleyt van de Negotiatie aen de Heeren Mediateurs / veel min sich onderwerpen der selver arbitrio. By welcke occasie hy met wat animositeyt sich toonde misnoeght over 't respective geconvenieerde in s'Gravenhage. Met by voeginge dat hy niet conde oordelen dat haer Ho. Mo. of der selver Ministers capabel waren om dat officie in desen te presteren. Ende op de saecke self dat hy verstondt meerder securiteyt te moeten hebben dan de naeckte woorden van 't Rodtschildesche Tractaet/ ende dat de Guarantie van Geallieerden ende vrienden niet gaf de genoeghsame securiteyt. Sy hebben daer na aen de Sweedtsche Commissarisen over ghegeven 't werck van de Elucidatien: op dat daer aen de laetste handt mocht worden geleyt. Met de andere Plenipotentiarisen is daer nae gesprooken / van een gedeelte der Vloot na huys te senden / waer in die van desen Staet seyden noch nadere last te moeten afwachten.

De Heeren Vogelsangh ende Haren schreven den dertichsten Augusty, dat de Koninck van Sweden hadde verclaert wel te willen de saecke laten behandelen door de Fransche ende Engelsche, maer die van desen Staet te houden voor sijne formele partyen ende Vyanden. De Koninck van Denemarcken ter contrarie.

Want een concept Tractaet ghestelt/ ende by den Koninck van Denemarcken *ad deliberandum* aengenomen zijnde; heeft de Koninck van Sweden, hoewel de relaxatie van Steno Bielke was geprocureert / met een wederwaerdige contenance gerejecteert / ende beyde so Engelsche als Staetsche Plenipotentiarisen met groote hevicheyt ende indigniteyt in jegenwoordicheyt van veel Rijcx-Raden/ hooge Officieren/ ende andere/ gerudoyeert. By nader conferentie persisteerde Sweden noch, te connen toestaen eene amicable entremise van de Heeren Mediateurs: maer geen arbitrage; dat sulcx moest blyven by den Koninck. Dat den Koninck niet alleen seer vreemt was voorghecomen/ 't gunt buyten sijn kennis in den Hage was gheconvenieert/ maer ten hooghsten daer over ontsticht ende gealtereert; ende gelijck het was buyten exempel dattet oock was een onwaerdicheyt implicerende dat Republijcquen souden onderstaen den Koningen wetten voor te schryven. Dat self nochte in de historien van dese/ nochte voorgaende eeuwen niet gevonden soude worden/ dat Mediateurs eenige concepten hadden geprojecteert/ende aen strydende partyen overghelevert; dat hy daerom niet hadde goedtghevonden sich in 't minste te verclaren op 't meerghemelde concept / oordelende 't selve noch voor de jegenwoordige werelt / noch voor de posteriteyt verantwoordelijck. Maer soo men op de gewoonlijcke wyse procedeerde/ dat aen een goede uytcomst niet stont te twyffelen. Hy toonde oock sijn groote ongenoeghtheyt / tegen Rosenhaen ende Bielke, om dat sy dat project hadden overgenomen; sijnde by hem te voor gerejecteert.

De Fransche en Engelsche om te tonen haer eendracht/ verclaerden haer niet als Mediateurs te sullen laten gebruycken / ten ware oock de Nederlantsche wierden geadmitteert.

Nae verloop van de beraemde vijftien dagen/ is ordre gestelt tot vigorieuse actie

actie van de Vloote. De Heeren van Slingelandt, de Huybert ende Haren hebben haer in persoonen verboeght op de Vloot van de Ruyter, ende Ian Evertsz. leggende voor Landtscroon, om de twee en twintich daer in leggende Sweedtsche Schepen/ alle mogelijcke afbreuck te doen.

Echter wiert oock gheprocureert een by-een-comst van allerzijdts Ministers tusschen Coppenhagen ende 't Sweedtsche Leger. Aen den Heer Cojet van wegen Sweden gedestineert na Hollandt, op sijn versoeck/ hebben de Heeren Gedeputeerde toegestaen een Oorloch-schip ende passort met haer vieren geteeckent.

In dese tijdt hadde de Generael Alefelt ingenomen Ustede in Schonen; doch weder verlaten/ een ander dessein der Deensche op Keugh is oock achter gebleven/ alsoo de Koningh van Sweden met veel macht daer binnen was gecomen.

Over 't depescheren van de Paspoorten/ insonderheyt voor de Heeren Vogelsangh ende Haren als oock voor den Rijcx-Hof-Meester Gersdorp, wiert wiert by Sweden gedifficulteert/ doch eyntlijck toegestaen.

Den drie en twintichsten hadden gesamentlijck een conferentie. De Heeren Deensche gingen over aen de Sweedtsche Tente om de eerste visite aldaer af te leggen; werdende geconduisseert by de Heeren Mediateurs ende door de Heeren Sweedsche eenige passen te gemoet getreden ende buyten de Tente gerecipieert.

De Heeren Mediateurs haer geretireert hebbende/ sijn de Koninghlijcke Commissarisen getreden in besoignes/ ende hebben 't Rotschildsche Tractaet doorgeloopen. De Heeren Deensche wilden dat het twede Articul alleen verstaen soude worden van een offensive Alliantie/ blyvende de defensive in haer cracht: Blyvende voort aen beyde Coningen vry/ om te maecken sodane Alliance als sy souden goedtvinden tot yeders securiteyt.

Dat het derde Artickel soude worden ghelicht/ dat Dronthem ende Bornholm aen Denemarck, voor de geleden schade soude blyven.

De Sweden sustineerden aengaende het tweede Artijckel het tegendeel. Aengaende het derde, wilden met de Ministers van de drie Staten in conferentie comen.

Tot afstandt van Dronthem wilden niet verstaen/ ten ware een equivalent/ elders wierde gegeven. Aengaende het negende Artickel/ sijn oock debatten gevallen.

De conferentie daer mede gescheyden/ is ghesept te sullen worden ghereassumeert op den sevenden October; doen sijn de volgende Artickelen doorghelopen met wederzijdts consideratien. De Koninck van Sweden sedert dat de compulsoriale middelen waren byderhandt ghenomen/ is van hier van daer geweest. De Fransche ende Engelsche volghden hem. Maer die van haer Ho. Mog. een gelimiteert paspoort hebbende/ vertrouden haer niet te volgen/ sonder expressie.

In dese tijdt was de Nederlantsche Vloot besich om de Geallieerde Trouppen uyt Holsteyn ende Femeren over te halen.

Den vierden October togen de Heeren van Slingelandt, de Huybert, ende Haren nae Falster, tot den Koninck van Sweden; alwaer de Fransche ende

 Engelsche

Engelsche alrede te voor waren geweest: De Heer Vogelsangh bleef tot Coppenhagen. Eenige Oorlogh-Schepen gingen na Vleckeroo, om de verwachte Vloot met Vivres ende andere uyt Hollandt comende te gemoeten / ende in salvo te brengen.

De Heer L. Admirael van Wassenaer is ontrent den eersten November met sijne gedetascheerde Schepen van Coppenhagen door de Sont ghevaren/ na 't Vaderlandt.

De Heeren van Slingelandt, de Hubert, ende Haren quamen den dertichsten October op Falster: s'anderendaeghs hadden audientie/ ende vervolgens conferentien: die geabrumpeert werden door 't vertreck des Coninghs na Corsoer, soo haest hy vernam/ dat de Ruyter in de groote Belt ghecomen was (daer van het vervolgh hier na:) Wies oock de Heeren soo Fransche, Engelsche als haer Ho. Mog. Gesanten/ den twaelfden November weder te Coppenhagen quamen.

Tot beter verstant van 't voorgaende verhael / moet worden gerepeteert en aengemerckt/ hoe veranderlijck/ niet alleen hier / maer oock aldaer de resolutien ende incidenten waren / dan wilde de een niet / dan de ander; dan wierde dit/ dan dat goedt ghevonden; dan was men hart / dan weeck. De Haeghsche conventien wierden tot drie mael toe verandert. Ende eyntlijck wiert noch oock tusschen den Heer Douningh ende den Raet Pensionaris geteeckent/ het renvoy van eenige Schepen.

EN suite & execution de la convention faite a la *Haye* le 4. Aogst passé, portant, que les Ministres des trois Estats, au moins aux d'*Angleterre*, & des *Provinces Vnies* estants aupres les *Roys de Swede* & *Dennemarcq* adviseront ensemble, s'il ne seroit pas a propos de Renvoier une partie des Flottes ou forces d'*Angleterre* & des *Provinces Vnies*, en laissant un nombre suffisant pour l'execution de la convention *du* 24. *Iuillet*. Et lesdits Ministres ayants, la dessus advisé ensemble, *il* a esté trouve bon & accordé, que les Ministres aupres lesdits Roys seront autorisés, comme ils sont par la presente, pour pouvoir Renvoyer vers l'*Angleterre* & les *Provinces Vnies* Respectivement une partie de l'une & de l'autre Flotte: mais tousjours avec cette præcaution, qu'il y demeurera une force suffisante pour l'execution Reelle de la susdite convention du *vingt quatrieme Iuillet* passé. Fait a la Haye le 12. *September* 1659. estoit signé *Downing*, & *de Wit*.

Om te meer ernst te tonen/ was alrede den twaelfden September gheresolveert dat de Vloot soude ageren/ volgens conventie van den vierden Augusty, en wiert by placcaet van den negentienden September verboden het varen of loopen van schepen uyt dese Landen met eenige provisie, amunitie van Oorloch, of andere behoeften, na eenige plaetsen, of Havenen wesende onder het gebiedt, of in de possessie des Coninghs van Sweden, op verbeurte van Schip ende goedt.

Ende om te betonen dat men de saeck van Denemarck rechte behartighde/ is den ses en twintichsten September, ter Vergaderingh nochmaels voorgebracht ende gelesen het schriftelijck rapport van den Heer Huygens, ende

andere haer Ho. Mog. Gedeputeerde tot de saecken van Sweden ende Denemarcken, met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raet van State/ gevisiteert ende geexamineert hebbende / de Missive van den Coninck van Denemarck, gheschreven tot Coppenhagen den twintichsten Augusty lestleden stilo loci, als oock seecker Memoriael van den Heer Resident Charisius beyde raeckende de jegenwoordige conjuncture van tijden ende saecken in die gewesten / ende voorts houdende versoeck / dat haer Ho. Mog. die goede voorsorge gheliefden te dragen / dat ten allerspoedichsten de Stadt Coppenhage met noodtwendige Vivres, brant ende andere behoeften versien/ sijne Coninckl. Maj. met de door desen begeerde somme van penninge geassisteert / het Secours van haer Ho. Mog. nevens een ghedeelte van der selver Vloote tot defensie van sijn Majesteyt te ageren belast / ende tot uytvoeringe van soo een groote saecke het transport van de Brandenburghsche Cavaillery gefacilliteert werden mocht / omme des Coninghs in Sweden voorhebbende desseyn te preevenieren / waer op ter presentie van de welgemelde Raet van State omvrage gedaen/ende rypelijck gedelibereert zijnde/is goetghevonden ende verstaen.

Eerstelijck, dat door den selven Raet van State / in aller yle soude worden geformeert / ende uyt dese Landen / onder suffisante Convoy van Oorlogh-Schepen na Coppenhagen gesonden een magasijn van allerhande levens behoeften tot onderhout van ses duysent mannen effective / voor den tijdt van acht Maenden, op den voet van de lyste / voorleden na-Jaer voor de bewuste twee duysent mannen naer Denemarck geformeert/ofte nader door den meer-welgemelde Raedt van State te formeren / mitsgaders eenige voorraet van kleedingen, koussen, ende Schoen, als mede van Lonten ende andere Amunitie.

Ten anderen, dat immiddels het voorsz. Magazijn besorght wierde / tot verder voorsieninge van noodtdrufticheden van allerhande soorten voor de voorsz. Stadt / op sommiere narichtinge van den Heer Resident Charisius ofte soodanigh meer volcomen / als men sonder tijdt verlies soude connen becomen/ dat door den Raedt van State/een overslach soude werden gemaeckt/ van 't geen daer binnen voor den tijdt van acht Maenden *circum circa* gherequireert mocht zijn/ om 't selve gesien / aen de Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerden/ gelt ofte Credit te versorgen/ tot soodanige somme als convenabel geoordeelt soude worden/ om uyt de Steden aen de Oost-Zee ende de best gelegene plaetsen / ten meesten oirbaer te connen doen incopen / al het geene voor de voorsz. acht Maenden, boven het van hier te senden Magazijn/ noodich bevonden worden soude.

Ten derden, dat de gemelde Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerden / alvooren haer omstandich ende par le menu met de meeste doenlijcke seeckerheyt gheinformeert hebbende op de gelegentheyt ende quantiteyt van Vivres, Amunitie, Medicamenten, ende andere behoeften / binnen de voorsz. Stadt zijnde/ ofte in 't corte ende voor de aencomende Winter seeckerlijck daer binnen staende te komen / ende een soo veel doenlijck pertinentelijck overslagh gemaeckt hebbende / van 't geene daer aen ontbreeckt (om 't welcke

beter uyt te binden in allen noodige specien haer een Copye van de Lyste van provianderingen binnen Maestricht ofte eenige andere van s'Landts importantste Frontier-Plaetsen gesubministreert soude worden) de Coninck ende Rijcx-Raden van Denemarck serieuselijck aenmanen souden / om soodanich defect by haer selven te suppleren/ met order aen de gemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerde om niet meer van 't voorsz. haer te versorgen credit/ ofte penningen te gebruycken/als tot den incoop van soodanich surplus / als sonder aenbiedinge van den Staet / naer tijdts ongelegentheyt niet tijdelijck besorght soude konnen worden.

Ten vierden, dat voorders gemelte Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerde nevens toesendinge van dese haer Ho. Mog. Resolutie souden werden geinformeert van de Provisie ende quantiteyt van Vivres, Cledinge, ende Amunitie alhier by den Raet van State in conformiteit van 't geene voorsz. is/ was in te coopen / om in 't beramen van noodige behoeften / tot hare narichtinge te dienen; sullende sy voorders de by haer in te koopen Vivres ende noodtruftigheden / ten besten beneficieren door Officieren by haer daer toe aen te stellen / ende doen vercoopen / aen de Ingesetenen van Coppenhagen ten meesten oirbaer tot een civilen prys sonder voordeel ofte schade van den Staet.

Ten vijfden, dat speciale voorsorge soude worden gedragen / om de voorsz. Stadt Coppenhagen, van de swaere incommoditeyten ende inconvenienten door manquement van materie van brandt, te gemoet te sien/te helpen behoeden; ende wierden tot dien eynde niet alleen de meergemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerde gelast om den Coninck van Denemark ernstelijck voor soo veel des noodich te exhorteren/ om daer tegens te voorsien / met 't afhalen van branthoudt uyt Noorwegen, ofte van elders/ daer toe presenterende ende naer gelegentheyt employerende / 't Convoy ende behulp van s'Lants Oorloch-Scepen / maer dat te gelijck door de Heer Ambassadeur Nieupoort, by 't Parlement in Engelandt debvoiren souden werden aengewent om tot haren lasten te nemen het besorgen ende haestich oversenden naer Coppenhagen, van soodanige quantiteyt Steen-Koolen, onder suffisant Convoy van Oorlogh-Schepen/ als beraminge na de gelegentheyt van de selve Stadt (van brant-materialen ontbloot zijnde) voor den tijdt van acht Maenden soude wesen gerequireert. Ende dat door de gemelde Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden by den Heer Commissaris Downingh instantie soude werden gedaen/ om die debvoiren met goede officien te secunderen.

Ten sesten, dat sonder tijdt verlies/ door de meergemelde Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden/ ghesamentlijck ende met confert met den Heer Commissaris van Engelandt, by de Heer aenwesende Heeren Ministers van de Heer Keur-Vorst van Brandenburgh souden worden onderstaen/ of ende hoe suffisant getal van Cavaillerye ende infanterye met goetvinden van den Heer Cheur-Vorst, over Zee gebracht / ende wat middelen daer toe voor handen gevonden/ ofte verder gerequireert/ ende van waer best/ ende prompst ghesuppleert soude konnen worden / ende dat voor al de Heer Keur-Vorst / in cas van genegentheyt/ tot voorsz. transport, door de gemelde

Heeren

Heeren Ministers ende door den Secretaris Eyckbergh soude worden geoit-poneert/ om met de meeste haest een goet Magazijn van Fouragie van Paerden te versamelen/ op d'een of d'andere Plaetse aen de Zee/ van waer de selve op de Deensche Eylanden conden werden gebracht.

Ten sevenden, Dat te gelijck by 't Parlement van Engelandt door middel van den Heer Ambassadeur Nieupoort, ernstelijcke devoiren souden werden aengewent/ om een grootte quantiteyt langh ende cort voer naer Coppenhagen over te senden, ende dat na ingenomen bericht van de voorghenoemde Brandenburghsche Ministers nader soude werden gelet/ wat tot bevorderinge van soo hooch een considerable saecke by desen Staet soude mogen worden gedaen.

Ten achsten, dat nademael haer Ho. Mog. om veele redenen seer apprehendeerden 't geene by den Resident Charisius van gebreck van gelt was voorgedragen, dat om 't selve als eene notable behoefte provisionelijck eeniger mate te suppleren/ ende den Coninck van Denemarck door soo verre bequaem te maecken / nader soude werden gelet / onder wat goede conditien aen den selven Coninck van Denemarck verschot van penningen soude connen werden gedaen/ ende dat hier daer over door de Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden met den Resident Charisius soude werden gesproocken/ noch de meer opgemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerde in Denemarck aengheschreven dat sy daer ontrent voorslagen souden mogen hooren ende overschrijven.

Ten negenden, ende laesten, dat om promptelijck uyt te vinden / de penningen noodigh tot den incoop van alle 't geene voorsept is soo hier door den Raet van State ende andersints/ als buyten s'Landts/ den Raet van State versocht soude werden / desen door den Ontfanger Generael Doubleth, ten laste van de Generaliteyt / sonder eenich tijdt verlies te doen negotieren de somme van drie mael hondert duysent Carolus gulden om daer uyt betaelt te werden/ de versorginge ende betalinge van de Vivres ende andere Commoditeyten, door den tijdt van acht Maenden, ghereqnireert tot behoef van de Landt-Militie deser Vereenichde Provintie in Denemarck wesende / breder gementioneert in 't voorsz. eerste point/ aldaer genomen op ses duysent man; des wiert den Raet van State geauthoriseert om de voorsz. in te coopen Vivres ende andere commoditeyten, aen de voorsz. Landt-Militie ordentelijck ende tot een getamelijcke prijse / tegens contant gelt te doen uytleveren / ende de penningen die daer van provenieren souden/ wederom t'employeren tot aflossinge van 't voorsz. te negotieren Capitael van drie mael hondert duysen gulden.

Ende dat voorts de ghesamentlijcke Provintien versocht souden werden ilico te doen negotieren/ ende ten spoedichsten/ ten langsten binnen de tijdt van drie weecken/ nae dato deser vallende / ten Comptoyre van den gemelde Ontfanger Generael Doubleth alhier in den Hage, te laten fourneren ende effective te berde te brengen / hare respective quotes in de somme van achtmael hondert duysent guldens vereyst werdende tot het provideren van de voorsz. Stadt Coppenhage, met alle noodtdruftigheyt / 't welck geen uytstel kan ofte

mochte lijden/ indientmen de sake in die gewesten niet tot de uytterste extremiteyt en wilde laten vervallen; ende in cas boven vermoeden eenige Provincien in gebreecke mochte blyven hare quote als vooren te negotieren ende te furneren/ dat als dan tot indemniteyt van de Provincie die haer diesaengaende na behooren soude hebben geesvertueert by faute van prompter rembourseement aen de selve betaelt soude werden Interessen van de Capitalen by haer als boven genegotieert/ uyt de opkomste van het Comptoir van den Ontfanger General Doubleth tot den eersten January naestkomende/ werden de meer welgemelden Raedt van State versocht/ de soodanige Interessen aen de welghemelde Provincien t'sijner tijdt promptelijck te betalen ende te voldoen/ sonder onder pretext van kortinge/ rescontre/ compensatie/ ofte andersints daer van yet wes in te houden/ ende dat de meer welgemelde Provincien die als vooren soude hebben genegotieert/ ende haer desen aengaende wel gheesvertueert het voorsz. Capitael haer als dan noch niet gerembourseert wesende/ de Interesse van dien tegens vijf ten hondert souden genieten in de Staet van Oorloge/ ter tijt en wijlen toe de selve by furnissement van de quotes van de difficierende Provincien uyt het provenu van de in te koopen behoeften/ ofte andersincx uyt de penningen in tijden ende wijlen by liquidatie van den Coninck van Denemarcken te consequeren/ soude wesen voldaen: des wiert den meer welghemelden Raedt van State seer ernstelijck versocht dat sy de voorsz. Interessen in den Staet van Oorloge/ op de repartitie van de Provincie die als voren genegotieert souden hebben ghestelt werdende/ sorge wilden dragen dat de selve Provincien aengaende de seeckere ende vaste posten/ daer tegens op de ander deficierende Provincien over te setten/ soodanich contentement wierde gedaen/ dat sy de voorsz. Interessen van vijf ten hondert, volkomentlijck ende effectivelijck quamen te genieten/ ter tijdt toe dat de Capitalen als boven/ gerembourseert souden wesen: ghelijck oock de meer gemelde Heeren Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden versocht wierden/ om met eenige Heeren Gecommitteerde uyt den meer gemelten Raet van State/ by haer selfs te nomineren/ ten spoedichsten ende sonder eenich tijdt verlies in besongnes ende in conferentie te treden/ tot bevorderinge van de executie van dese haer Ho. Mog. Resolutie nae hare forme ende teneur op rapport daer van aen dese Vergaderinge te doen/ sullende voorts Extract van de selve haer Ho. Mo. Resolutie ghesonden worden aen den Heer Ambassadeur Nieupoort/ ende de oock meer gemelte Heeren haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerden in Denemarcken, als mede aen den voornoemden Secretaris Eyckberch, om hun respectivelijck yder voor soo veel hun aengingh/ naer den inhouden van dien precyselijck ende punctuelijck te regulen: ende van gelijcken aen de Heer van den Honart haer Ho. Mog. extraordinaris Gedeputeerde by den Coninck van Polen om te strecken tot des selfs narechtinge. De Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provincien van Gelderlandt, Zeelandt ende Uytrecht, hebben in de bovenstaende Conclusie geconsenteert op behagen van de Heeren hare respective Principalen: De aenwesende Heeren Gedeputeerden van de Provincien van Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt ende Landen, hebben op de bovenstaende Conclusie laten aenteeckenen/ dat sy als noch in-

hereren

Heeren hare voorgaende iteratieve Propositien ende successive aenteeckeningen daer op gevolget/ dies voorbehoudens dat sy al voor eenigen tijdt over dese saecke aen de Heeren hare Principalen hebben geschreven/ welcker last sy in korten te gemoet sien/ dan considererende de importantheyt/ ende bemerckende de eenparigheyt van de voorsittende Provintien/ souden de voorsz. Conclusie laten gaen/ des ende niet anders/ als op het behagen ende goetvinden van de ghemelte hare Heeren Principalen/ ende dat behoorlijcke sorge werde gedragen dat te gelijck ende sonder tijdt verlies/ de Frontieren ghenoechsaem werden verseeckert met militie, soo te voet als te paert/ dat tot dien fine door convenable ende efficatieuse beele middelen sijne Keur-Vorstel. Doorl. van Bradenburch mach werden gedisponeert, het sy door Consetten ende Conferentien van sijne Ministers/ het sy by andere de beste wegen met de Militaire machten elckander te assisteren, ende alle gheduerychde invasien ende onverwachte invallen te beletten/ in aensien niet alleen de Commercien dienen ghepr otegeert/ ende insonderheyt de plaetsen ende Provintien te Lande behoorlijck beschermt ende bevrijdt/ noch de Imperium van desen Staet ghebracht in die Provintien die welcke naest leggen aen den Duytschen Bodem.

Hier uyt is te sien hoe yverich men gingh voor Denemarcken, echter konde men niet voldoen: de Heeren Deensche ende Brandenburchsche schepten nieuw mescontentement/ door dienmen hier niet wilde resolveren tegen de aenkomste van den Heer Cojet, waer tegen de Heer Charisius den tweeden Octobris in gaf een seer aenstootelijcke Memorie/ seggende:

Dat hy hadde vertrout haer Ho. Mog. souden hebben aen haer Ministers in de *Sonde* ghegeven ordres om te superstederen van de *onbillicke poursuites*, die sy by sijn Koninck deden, omme hem te obligeren den Koninck van *Sweden* tegen alle raison ende equiteyt Tractaten aen te bieden, en in eene forme van Handelinge, om den vyant meer tijt te doen gewinnen tot sijn hoochste prejuditie, nadeel ende ruyn te engageren, dat hy met hartseer en leetwesen moest vernemen dat sijn Coninck noch dat ongeluck hadde dat by *eenige weynige (niet wetende eyt wat insicht, passien ende reden) tegen die goede intentie van den Staet, de meyninge van het gemeenebest ende het sentiment van de meeste in de Regering, daer in wiert geconcteert; en alle de groote kosten so wel op de kostelijcke vlote als andersints vergeefs aengewent, tot dat het saisoen mochte verloopen*, ende den Sweetsche verwachtede Minister hier aengecomen zijn, om benevens andere van syn party *met allerley practijcquen ende artificien* het uytvoeren van dit groote werck (dat door Godes zegen alleen in handen van haer Ho. Mog. stont) te beletten, en de saecken in diervoegen te brouilleeren, dat sy niet soude sijn te redresseren, noch den Coninck van *Sweden* tot sijn wit te comen, te beletten, daer nochtans 't welvaren van *millioenen* van vele Christelicke goede Ingesetenen deser Landen wel vereyschte, dat (onder correctie) dit groote werck met *meerder circumspectie* en yver wierde ingesien, ende sodanige dreygende ruyn, terwijlen de tijdt noch permitteerde, sulcx voor te komen; want wat vrientschap kon desen Staet verwachten van die geene diens *perfidieuse exempelen* met *Poolen* ende *Denemarck* ende ignominieuse harde tractementen aen der selver Ministers ten vollen betuygden, hoe dat het dese Provintien soude gaen, die gelegentheyt hem daer toe willende voegen; Ende was uyt 't exempel van de Heer

Heer Resident *Appelboom* over eenige Iaeren, wel af te nemen, hoedanich den Koninck van *Sweden*, dese Ambassadeurs bejegende, ende met wat aenghenaemheyt hy haer Ho. Mog. besendingh hadde sullen aennemen, by aldien maer den tienden deel van soodanige indigniteyt tegen syne Majesteyts hooge resp.ct had gepleecht. Daer men nochtans hier geen bedencken had *Serpentem in sinu* te foveeren, den *Sweetsche* Ambassadeur in haer Ho. Mog. eygen oorloch schip over te voeren, ende misschien noch verder aen sijne gewenste propositien ende voorbrengen geloof te geven.

Dit waren de formalia van sijn Memorie / als 't ghelesen wiert / seyde een notabel lidt van Hollandt; dit is een stuckje van Albert Durer: willende seggen; dat de Heeren Deensche, ende Cheur-Brandeburgsche haer werck daer van maeckten / om te suggilleren. De actien ende moderata consilia van Hollandt, door dien sy stilswygende den Heer Cojet lieten in 't Landt komen.

De Cheur-Brandeburghsche representeerden ter selver tijdt in eene conferentie dergelijcke clachten / by occasie dat haer Ho. Mog. genegen waren / om Schepen te lenen tot overbrengingе van Cavallerye in de Deensche Eylanden. De formalia waren:

Dat sijne Keur-Vorstl. Doorl. om te toonen syn oprechte genegentheyt aen desen Staet ende de kroonen *Denemerck* by syn vertreck na Pomeren, een suffisant Corps van Ruyteren had gelaten in *Holsteyn* ende *Iutlant*, omme daer mede te secunderen de intentie van desen Staet, streckende tot liberatie van *Denemerck*, echter dat vertrouwde, dat de *Eere, de pieteyt, ende oprechticheyt* van syne Bontgenooten niet en soude toe laten, dat hem sodanigen dieren officie soude schadelijck, veel min *ruineux* zyn, ende daer toe dienen, als hy sijne krachten hadde aengespannen, omme syne vrienden te helpen, *dat den gemeenen vyant daer door soude gestijft ende gelockt* worden hem ende sijne geallieerden met dies te meerdere macht te konnen overvallen, Ende dat sy Ministers dienvolgende versochten haer Ho. Mog. goede geliefte sijn mochten: Ten *eersten*, op de propositie by hun Ministers op dit subject alreede gedaen, ende op de brieven van sijn Keur-Vorstl. Doorl. selver sonder verder uytstel te antwoorden: Ten *tweeden*, De selve sijn Keur-Vorstl. Doorl. tegens de voorgeroerde periculen, door het eene ofte het andere expedient, ist mogelijck gerust te stellen, Ten *derden*. Des selfs geallieerdens, sonderlijck sijne Keyserlijck Majesteyt ende der selver sincere vrientschap niet te *chocqueren*: Ten *vierden*, Eenich vaertuych tot meerdere seeckerheyt naer *Denemerck* over te senden, ende de Proviant-scheepen, sijnde gedestineert naer de *Sont*, in allen geval tot soodanigen gebruyck te proportioneren: Ten *vijfden*, Het *Paerde voer* soo veel immers moogelijck, te besorgen, ende dan eyndelijck by haer rijpelijck t'overwegen, hoe seer den tijdt verloopen, de saecke verandert, ende sijn Majesteyt van *Sweden* nu tegenwoordich was geavantageert, door dien de *amicheyt* van de Coningen van *Denemerck* ende Polen soo verre verruckt was, dat hy aen eene syde in Polen door sijne Plenipotentiaris, aen de andere syde tot Coppenhagen door de Ministers van de drie Staten, ende over sulcx aen de eene ende andere plaetsen particulierlijck tracteert, ende ghelijck daer door de gemeene saecke van de Geallieerdens niet weynich was verachtert, met wat tederheyt, met wat circumspectie ende sonderlijck

derlijck met wat spoet voortaen dient gegaen, omme het werck, soo veel mogelijck, te herstellen, ende door alle middelen te prevenieren, ten eynde *Sweden* niet moghte comen te genieten de vruchten van sijne *artifices*, door dien door onderlinge jalousie ende ombragie den eenen ofte den anderen, omme hem selven te redderen, mochte komen in 't bysonder te sluyten, ende hem daer mede te ontrecken van dien bandt, waer mede tot nu toe de Geallieerdens soo gheluckichwaren verknocht gheweest, omme van den gemeenen vyant sich niet anders als door gemeene middelen te bevryden, ende alsoo het ooghmerck van *Sweden* sulcx was, ende dat het uyt geenen anderen grondt quam, dat men aen die syde sijn Majesteyt van *Denemarck* t'elckens ende so dickwils als het hun beliefde tot nieuwe endeseer *assistentelijcke declaratien* dede obligeren, alleenlijck omme daer door in *Poolen* te konnen betonen dat desen Staet niet hooger en ambieerde als *Sweedtsche vrientschap*; dat dan de voorsz. Ministers niet hadden konnen ledich staen uyt haer eygen movement haer Ho. Mog. verders in bedencken te geven, of niet gedienstich. Ten *sesten*, De Heeren der selver Extraordinaris Gedeputeerden tot *Coppenhagen* te rescriberen, ende te recommanderen ten eynde aen de eene syde mochte werden met vigeur ende met esclat gheageert, ende aen de andere zyde sijn Majesteyt van *Denemarck* bevryt, voor soo veel als aenginck aennemingh der *Haechsche Tractaten*, bevryt van verderepoursuites die aen de Weerelt soude konnen oorsaeck geven, van al te veel ombragie ende misduydinge. Edoch dat ten *sevenden*, de Gesantschap van *Sweden*, die men seyde op comende wech te zijn, *voor alle dingen op het gevoechlijcx mochte werden gedeclineert*, connende haer Ho. Mog. naer der selver hooge wysheyt lichtelijck bevroeden, gelijck de selve niewers toe aengesien was, als desen Staet te *amuseren, in Poolen te sluyten*, ende alsoo de gemeene saecke daer henen te brengen, dat *Denemarck* ontbloot sijnde van de assistentie der Geallieerdens aen die zyde, soude mogen werden gestelt in termen van noyt ende tot geenen tijde wederomme te konnen ontweldicht werden uyt de handen van soo swaren vyant, dat dan de bejegeninge *in 't publijck* sullende gheschieden aen een persoon, die *in 't publijck* quam, soude het eenichste middel zijn, dat dan resteerde, om met macht te connen contramineren een vyant, wiens insichten aen de voorsichticheyt van haer Ho. Mog. soo weynich konnen verborgen zijn, als het al te klaer scheen, dat sijn Majesteyt de welcke in *Denemarck* konnende sluyten, ende sijne eygene Schepen gebruycken, nochtans goet vondt hier henen te senden, ende de *Vlaggen* van desen Staet te *ambitionneren*, daer en boven oock noch hier propositien te doen, alhoewel het meer als notoir was, dat den Staet allene niet machtich was van 't Haeghsche gheconvenieerde te dispenseren, onder het *schijnsel van soodanen eere*, onder het gebruycken van de *Bannieren deses Staedts*, ende onder de uytwendicheyt van Vrintschap, niet anders socht, als den Staet *in den slaep te wiegen*, ende ondertusschen de Geallieerdens aen de andere zyde tot sijne willen te brengen, overtuygende de selve, soo seecker in sijne handen te hebben, met dese Republijck appart te sluyten, als apparent voor alle de Werelt soude werden overgegeven, dat haer Ho. Mog. hadden goet gedocht, niet tegenstaende soo veele ontfangene *indigniteyten*, sijnen Ambassadeur onder des *Staets Vlaggen* ende Sauvegarde gelijcksaem als *triumpherende in sinum Republica*

te connen inhalen ende te hooren, hebbende sy Ministers daer nevens begeert, dat serieuse ordres mochten werden ghedepescheert aen s'Landts Vloote, of daer 't behoorde, omme ten *achsten*, de Correspondentie uyt d'*Elve*, *Denemarck*, ende *Sweden* op *Wismar* ende *Pomeren* of elders, met kracht tegens te gaen. Ten *negenden*, te helpen trachten dat de goede desseynen van de Geallieerdens niet en mochten werden getraverseert, door eenige oppositien in Duytslandt, ende dat ten dien eynde de vrientschap met sijn Vorstel. Genade den Bisschop van *Munster* mochte werden gecultiveert, ende eynteliick voor het *tienden*, dat den Heere *van den Honart* mochte worden gelast, in *Poolen* te cooperereren tot conservatie van bestandige Vrientschap tusschen allerzyts Geallieerdens, ende daer over niet alleene te continueren de goede intelligentie met de Cheur-Brandenburghsche aldaer wesende Heeren Ambassadeurs, maer oock de Interessen van sijn Cheur-Vorstel. Doorl. te helpen appuyren, ende dat de Heeren Gecommitteerde van 't bovenstaende, ende wat by monde verder daer by gededuceert was, gherapporteert hebbende, hare Ho. Mog. ghelieven mochte der selver goede meninge daer over aen haer van tijdt tot tijdt te laten weten, de selve verseeckerende niet te sullen nalaten in alle sinceriteyt daer toe te contribueren, ten eynde men alleene de oude ende soo lange wel hergebrachte Vrientschap, ende Correspondentie tusschen het Cheur-Vorstel. Huys *Brandenburgh* ende dese *Illustre Republyck* mochte werden gheconserveert, maer oock aen alle kanten daer henen gearbeyt, dat het gemeyne Interesse met alle krachten, in achtinge genomen ende bevordert wierde.

Op dese wyse wierdt tegen de komste van den Heer Cojet aengegaen. De Cheur-Brandeburghsche hadden by monde oock al wat breder ghesprooken/ maer modereerdent daer na in 't geene sy schriftelijck als gestelt is/ ingaven/ als sy vernamen/ dat het memorie van den Heer Charisius wiert soo qualijck genomen; dat Hollandt begeerde/ men soudet hem weder uyt geven/ met betuyginge van onvernoughtheyt. Hy daer tegen verklaerde/ dat soodanige weder uytgevinge hem soude sijn eene groote verkleineringh/ als of men hem wilde tracteren/ gelijck voormaels aen den Heer Appelboom was gheschiet/ ende dat hy het den Coninck sijn Heer soude moeten over schryven. Eintlijck wiert goedtgevonden/ dat men 't geheel uyt de notulen soude lichten.

Het geheel secreet was dat Denemarck ende Brandeburgh openlijck/ ende de Keyser bedecktelijck sochten desen Staet te demasqueren; ende in volkomen rupture tegen Sweden te brengen. Maer sulcx was ongeraden/ want Vranckrijck dirigeerde de Vrede tusschen Sweden ende Polen ghemeenschaem met exclusie van desen Staet/ ende soo wel Vranckrijck als Engelandt laboreerden om tusschen Sweden ende Denemarck desgelijcx te doen. Immers Vranckrijck ende Engelandt toonden haer genoech vyandt van Oostenrijck, alsoo dat de Fransche Ambassadeur Terlon in Denemarck noch weygerde de gesontheyt des Keysers te drincken.

Dese Staet con ende wilde niet afleggen het Officie van midiatie, 't welck men soude verliesen/ by aldien men in formele rupture quam tegen Sweden.

Ende ondertusschen/ als bleeck/ men liet niet aen Sweden alle mogelijcken afbreuck ende aen Denemarck bystant te doen. Soo dat de voorsz. klachten der

der Deensche ende Brandeburghsche waren fanatijck/ ende ongegrondt. Het admitteren van Cojet was niet als een vaststellingh der neutraliteyt/om onder dat dexel aen Sweden te veyliger nadelich te zijn / gelijck de uytkomste heeft gheleert / want hy hier in't minste niet altereerde de ghenegentheyt die men droech aen Denemarck.

De Heer Cojet entlijck aengekomen ende eenige dagen tot Amsterdam sich uytgherust hebbende / als oock daer na in den Hage, heeft den vijftienden November door den Heer Presiderende sulcx aen haer Ho. Mog. bekent ghemaeckt/ ende dat hy/ eerst half Schip-breuck / daer na veel koude ende ongemack op Zee gheleden hebbende / eenige dagen sijn dispositie hadde moeten herstellen/ echter binnen weynich dagen hoopte bequaem te zijn / om audientie te versoecken.

Hy wiert ondertusschen door sijn wederpartydige (ghelijck dat natuyrlijck was) gesugilleert / ende de actien van Sweden ghetraduceert / ende een yeder van de Regeringh gaven genoech te kennen / dat hy groote welspreeckenheyt van nooden hadden/ om sijn Koninghs saecken alhier te instituëren of smakelijck te maecken. Hy gaf nochtans soo veel jalousie aen Denemarck, dat van daer geresolveert wiert een extraordinaris Ambassadeur; als hier na sal volgen. Hy heeft entlijck audientie gehadt den vijf en twintichsten November gehaelt en weder te huys gebracht door twee Heeren Gecommitteerden van haer Ho. Mog. na gewoonte/ hy dede sijn propositie in't Latijn / die hy daer na oock in't Nederlandts self dede drucken / om oock de gemeente van sijn Koninghs oprechticheyt t'onderrichten / doch alles tegen stroom. Want de eerste actie in Polen (in onmacht zijnde) ende de tweede in Denemarck (ghenoech versmacht ende bedrouft door het Rodtschildtsche Tractaet) hadden de Sweden hier al te stinckende gemaeckt.

Oratio, Ablegati Suedici Extra Ordinarii Dni. Petri Iulii Coyet Equitis Aurati, &c. Habita in Consessu Dn. Ord. General, Fœderati Belgii Hagæ Comitis die 25. Nov. CIↃ IↃC LIX.

Celsi atque Præpotentes Domini Ordines Generales.

QUantum Vtriusque Nationis tam Suedicæ quàm Belgicæ intersit, pacem amicitiamque mutuam inter Ipsas coli, probè perspectum habuêre, qui utrinque ad clavum Reipublicæ sederunt, quando arctiora fœdera initiò inter illas non minus cupidè expetita quam conclusa fuerunt. Quæ quidem eò sanctius observatum iri, diutiusque duratura spes erat, quod antehac, quousque hominum memoria pertingere potest, nulla libido aut injuria istas Nationes inter sese commisisset. Nec spem isthanc eventus destituit. Nam ex quo tempore primum amicitia mutuò sancita fuit, usque adeò nihil detrimenti illa cepit, ut potius arctioribus vinculis adstringeretur, ac, ne velut vetustate obsolesceret, recentibus identidem pactis instauraretur. Demonstrant id fœdera regnante *Gustavo Adolpho Magno* gloriosissimæ memoriæ contracta, ut & quæ sub imperio Serenissimæ *Reginæ Christinæ* binâ vice anno Christi videlicet 1640. Holmiæ, & 45. Suderakeræ strictissima coaluerunt. Hæc fœdera qui nunc

Succorum Sceptra moderatur *Carolus Gustavus* Rex ac Dominus meus clementissimus non solùm summa cum integritate servavit, & semper servare firmiter apud animum suum constituit, sed etiam cum Celsis ac præpotentibus Dominationibus Vestris ita visum foret, ante quadriennium & quod excurrit, novo se fœdere obligare voluit. Idque non quod priorum fœderum vis jam expirasset, quippe quæ in complures adhuc annos sese extendebant, nec quod à S. R. Maj. ullâ in parte istis contraventum fuisset, cujus rei ne minimum quidem vestigium Cels. ac Præpp. Dominat. Vestrarum Legati tum temporis ostendere valuerunt, sed quod S. R. Mej. omni ratione, quantum fieri possit, desideriis hujus Reipublicæ indulgere cordi esset. Conclusit igitur Elbingæ novum fœdus, conditiones continens subditis hujus Reipublicæ perquam proficuas, Instrumentumque Ratihabitioni justo tempore ad suum heic Residentem Ministrum misit cum Cels. ac Præpp. Dominat. Vestrarum Instrumento intra præstitutum spatium commutandum. Verum enimvero factum *est artibus certorum hominum, qui consilia sua non salute Patriæ sed propriâ libidine metiuntur. & quibus major ex turbidis quam compositis rebus lucri spes affulget*, ut à parte Cels. ac Præp. Dom. Vestrarum Ratificatio non fuerit secuta, sed in Ejus locum Elucidatio quædam articulorum Elbingæ conclusorum postulata. Equidem Sæ. Ræ. Mti. illud satis constabat, Cels. ac præpp. Dom. Vestrarum Legatos nulla in re mandatorum suorum limites excessisse, quo nomine etiam Ipsis ob res bene & ordine gestas publicè heic actæ sunt gratiæ; ac præterea absurdum videbatur Tractatus nondum ratihabiti Elucidationem ulteriorem desiderare, ejusque Ratihabitionem contra ipsamet pacta ab Elucidatione suspensam velle: ne tamen ulla in re se difficilem præberet Rex meus clementissimus, Commissarios suos constituit, qui cum Cels. ac Præpp. Dom. Vestrarum Legatis ea de re conferrent, ac cum iis in certam formulam articulos elucidandos redigerent. Conscribebantur itaque Mariæburgi Borussorum circa hoc negotium Projecta aliquot, & penè ad optatum finem res perducta erat, cum de improviso Legatis Vestris alii articuli elucidandi mittuntur, non solum à prioribus omninò diversi, sed & menti Tractatuum Elbingensium planè contrarii, tàm stricto insuper mandato addito, ut ne quidem à conceptorum verborum formula decedendi illis facultas relicta fuerit. Quod ipsum, etsi S. R. Mtis. subditorum commerciis haut parum detrimenti inferret, tamen postquam Regem Daniæ libido caperet, fidam cum Suecia pacem ancipiti bello commutare, S. R. Mtas. ut majus malum ex bello Danico subditis suis imminens evitaret, in rem fermè ipsam, illa formula comprehensam, Thorunii consensit. Sed neque hac ratione quicquam effectum est. Legati enim Vestri prompta hac ac benevola S. R. Mtis. in promovendis & plena securitate muniendis Vestratium commerciis voluntate acquiescere, oblatasque conditiones tunc temporis acceptare noluerunt. Unde Serenissimus Rex, Dominus meus clementissimus facilè conjicere poterat, Danis instigantibus ista omnia fieri, & varios hinc inde prætextus tantum consarcinari, quibus Ratihabitio Tractatus Elbingensis differretur, *adeoque elusionem potius ejusdem quam elucidationem* quæri, & Ratihabitionem hautquaquam tunc extradendam, etiamsi Rex toties expetitam Elucidationis formulam comprobasset. Id quod ea satis arguunt, quæ paulo ante ac deinceps contigere. Vix enim

enim fœdus istud Elbingæ ictum fuerat, cum S. R. M. ea sibi à Celſ. ac Præpp. Domin. Veſt. exhiberi ſenſerit, quæ ab Amicis ac Fœderatis nullo modo exſpectari poterant. Usque adeò enim memoriam priorum fœderum quorum vigor, utut Tractatui Elbingenſi debita Ratihabitio defuiſſet, nondum exoleverat, videbamini exuiſſe, ut præterquam quod Claſſis Veſtra non procul Gedano in anchoris ſtans bellum Polonicum difficile reddiderit, non ſolùm S. R. Maj. Sueciæ Regi ac Domino meo Clementiſſimo contra invaſorem Danum auxilia debita non præſtiteritis, ſed etiam hujus injuſtis conatibus faveritis, Eumque ſubminiſtrato apparatu bellico & commeatu ſublevatum iveritis. Cæterum iſta, ne quid S. R. Maj. de ſuo in Inclytam hanc Rempublicam animo immutare cogeretur, *paucorum quorundam auſu, qui im publico conſilio ſuſcepta* credere maluit. Ac propterea deinceps quoque non ſolùm fervente adhuc bello Danico, ſed & poſtquam Cœlo pontem ſternente in intima Daniæ ſeſe penetraverat, Danoſque ad pacem ineundam compulerat, Pactis Elbingenſibus ſtare, imò & neceſſariam reique ſubjectæ convenientem Elucidationem admittere voluit, modò Ratihabitionis Inſtrumenta prius commutarentur, nec vis ac efficacia Tractatus ab articulis elucidandis ſuſpenderetur. Factum interea eſt, ut cum Dani conſiliis ſuis pro fundamento ſubſternerent, Suecis quæ promiſerant non ſervare, & jam tradita vi aut per fraudes iterum eripere, eoque fine non antiqua modò fœdera cum apertis Sueciæ hoſtibus renovarent, verum etiam nova in ſummam ejuſdem fraudem parturirent, iſto nempe conſilio, ut ſi Sueci reliquis ſuis hoſtibus, quos neſcio quæ belligerandi libido in ſe armaverat, reſiſtere vellent, ipſi interim occaſioni imminerent, quâ nudo Sueciæ lateri periculoſam plagam inferrent, Sereniſſimus Rex, Dominus meus Clementiſſimus, cui niſi Daniâ vel fida, vel in ordinem redactâ hoſtes ſuos repellere valde eſt difficile, imò ferè impoſſible, armis, quippe extra quæ nulla compoſitionis ſpes apparebat, Danos denuò ad ſaniora conſilia adducere cogeretur. Heic ſub initium ſtatim continuati belli S. R. Maj. Celſ. ac Præpp. Dom. Veſtris prægnantiſſimas cauſas, quibus ad arma in Danos iterum ſumenda adigeretur, per literas prolixè expoſuit, & quomodo Danorum fraudes & machinationes non admitterent, ut pax Roſchildenſis bello ab ibſis moto finem impoſuiſſe videri queat: Simul etiam pronum erga Celſ. & Præpp. Dominat. Veſtras animum multis eſt conteſtata, & quod nulla ratione negotiationibus & commerciis, quorum curam & patrocinium Inclyta hæc Reſpublica quàm maximè præ ſe fert, impedimentum aliquod injicere in animo haberet. Idem quoque expugnato Croneburgo tàm per Veſtrum Helſingoræ Reſidentem Miniſtrum in Patriam abeuntem, quàm per literas Eidem ad perferendum datas ſignificavit, ac præterea omnes Veſtratium naves, quarum ſupra centenas in poteſtate habebat, liberas & illæſas dimiſit. Enimverò dum ad binas ſuas literas amicum reſponſum à Celſis ac Præpp. Dominat. Veſtris exſpectat, præter opinionem à Veſtrati Claſſe bellica impetitur, eâ prorſus ratione, quâ profeſſi hoſtes ſolent. Seriò ſanè indoluit Rex Sereniſſimus tàm diù cultæ, & utrique parti maximè proficuæ religionem amicitiæ, nullo ex ſua parte officio intermiſſo, inſuper habitam, ac non tentatis prius pacificis mediis repentè tantis cædibus anſam fuiſſe præbitam. Quod ſi enim priorem Claſſem Legati fuiſ-

sent comitati, dubium non est, quin multi sanguinis effusione supersederi, ac bellum istud facili negotio potuisset sopiri, quippe ubi nondum reliqui Suecorum hostes occasione istius belli tanta damna dedissent, nec adeò sese jam confirmassent, quin intra principia conatus eorum sistere in proclivi fuisset. Nihilominus tamen cùm altera Vestra Classis Deputatos quoque Vestros Extraordinarios simul adportaret, qui ad componendas inter Regna Sueciæ & hanc Rempublicam enatas controversias, ut & bellum Danicum amicabilibus mediis sedandum venisse præ se ferebant, S. R. Maj. eosdem non solùm prolixè excipi curavit, sed & benevolè admisit, Commissariosque suos ordinavit, qui super ista re consilia cum iis communicarent. Postquam autem in rem præsentem ventum est, etsi videre licuit, Deputatos Vestros Extraordinaris ex sinistra adversariorum informatione de statu Suedico, ut & intentione S. R. Maj, justitiaque causæ nostræ hinc discedentes tali instructione munitos non fuisse, ut in quem missi erant finis tam facilè obtineri potuerit; hoc tamen saltim satis clarè apparebat, Cels. ac Præpp. Dom. Vestras jam propius quam nuper à pristino illo animo abesse. Unde ex re fore putavit Serenissimus Rex meus, si aliquem ex Ministris suis huc ablegaret, qui accuratius S. R. Maj. mentem declararet, & ea de quibus Cels. ac Præp. Domin. Vestrarum Deputati vix quidquam in mandatis habere possunt, dilucidius explicaret, prætereaque omne id præstaret, quod ad tollendas simultates omnes momenti aliquid adferre possit. Quod negotium cum S. R. Maj. clementer mihi injunxerit, sedulam dabo operam, ut quod commissum mihi est, S. R. Maj. benevolum erga Inclytam Rempubl. Vestram animum exponam, & quàm cordi Eidem sit sinceram fidamque amicitiam Vobiscum colere. Idque non verbis duntaxat, sed reipsâ etiam demonstrabo, ubi à Celsis ac Præp. Dom. Vestris Commissarii sufficienti autoritate instructi fuerint denominati, cum quibus de modo ad istum finem perveniendi pressius agere queam. Quod superest, uti Celsæ ac Præp. Dominat. Vestræ personam meam sibi quàm optimè commendatam habebunt, id quod etiam officiosè contendo: Ita certissimè velim Eædem sibi persuadeant, me eo candore, fide, ac diligentia in hoc negotio versaturum, ut in me nihil queat desiderari, quò minus amicitia aliquantum hactenus labefactata iterum confirmetur, & cum Utriusque Nationis incremento in posterum sincere ac citra querelam perpetuo exerceatur.

P. I. COYET.

Het Translaet in het Nederduyts luyde als volght.

Ho. Mog. Heeren.

HOe seer het beyde, soo wel de Sweetsche als Nederlantsche Natien aengelegen is, dat Vrede en vrientschap tusschen haer werde onderhouden, sulcx hebben wel gesien die gene die beyderfijts aen 't Roer van de Regeeringe geseten hebben, als tusschen de selve naerder verbonden in den beginne met geen minder begeerte sijn voorgheslagen, als wel besłooten gheworden. Welcke verbonden men oock verhoopt heeft veel heyliger te sullen werden onder-

onderhouden, en soo veel te langer te sullen duyren, om dat soo verre Menschen te rugge gedencken konnen, noyt eenige quade begeerte ofte ongelijck, de selve Natien tegens malkanderen opgheftoockt ofte tot feytelijckheyt gebracht hadden. Waer in oock de hoope niet veyl geslagen heeft. Want van die tijdt af dat de vrientschap wedersijts bevesticht is, soo heeft de selve diervougen geenen inbreuck geleden, datse veel meer met nauwer banden verknocht, en ten eynde, sy van outheyt niet gelijcksaem soude te vergaen schynen, t'elckens met nieuwe verbonden hervat is gheworden. Het selve uytwysen de getroffene Alliancien ten tyde vande bestieringe des Rijckx Sweeden van *Gustavus Adolphus de Grote*, Hoochloffelijcker gedachtenisse, als oock die gene die by de Regeringe van de Doorluchtichste Coninginne *Christina* tot twee malen, namentlick in 't Iaer 1640. tot Stockholm, ende 1645. tot Suderacker, seer nauw te samen gegroeyt ende gesllooten zijn: Dese verbonden heeft die tegenwoordich den Sweetschen Scepter swaeyt, *Carolus Gustavus*, mijn Aldergenadichste Coninckende Heere niet alleen met sonderlinge oprechticheyt onderhouden en altijt vastelick te onderhouden by sich beslooten, maer oock doen het u Ho. Mo. soo goetgevonden hadden, voor omtrent vier Iaren in een nieuwe Verbont met de selve sich in te laten, heel genegen betoont heeft. Ende dat niet om dat de kracht van de voorige Alliantie als doen ten eynde was, als streckende de selve sich noch op veele Iaren, noch oock om dat sijn Coninckl Maj. de selve in eenige deele gecontravenieert hadde, hebbende u Ho. Mo. Minist. ter dier tijt noyt eenich teycken daer van konnen tonen: Maer om dat sijn Koninckliјcke Majesteydt gesint was in alles, soo veel mogelijck toe te laten en de te gemoet te komen 't geene dese Republijcke mochte begeren. Sijne Koninckliјcke Majesteyt heeft dan tot *Elbingh* een nieuwe verbont gesllooten vervattende de conditien die voor de Onderdanen van dese Republijcke seer profijtelijck waren, en heeft oock binnen voorbestemde tijdt daer van het Instrument van *Ratificatie* herwaerts overgesonden aen des selfs alhier Residerende Minister, om 't selve binnen beraemden termijn tegens het Instrument van u Ho. Mog. uyt te wisselen. Maer 't is geschiet, vermits *de practijcke van seeckere Luyden, die tot een oochwit setten van hare raetslagen niet hares Vaderlandts beste en welvaren, maer 't uytwercken van hare eygene passien, en die meer gewin, uyt beroerte ende troubles, als wanneer alle saecken in ruste zijn, verhopen*, dat de Ratificatie van de zyde u Ho. Mog. niet gevolcht en is, maer in plaetse van dien eene *Elucidatie* is ghevordert, over eenige Articulen tot *Elbingh* ghesllooten ende afgedaen. Seeckerlijck sijne Koninckliјcke Majesteyt was niet onbewust, dat u Ho. Mog. Heeren Ambassadeurs in geene deele hadden overtreden 't geene haer bevolen was; deswegen sy oock alhier, van alles wel ende volgens ordre te hebben gedaen, publijckelijck sijn bedanckt gheworden: en boven dien scheen 't oock vreemt verder *Elucidatie* te begeren van een Tractaet dat noch niet *geratificeert en was*, ende de *Ratificatie* ondertusschen, tegens 't inhoudt van 't verdrach selfs, aen de *Elucidatie* te willen verbinden; Edoch ten eynde mijnen ghenadichsten Koninck hem niet in eenige saecken difficijl soude betoonen, heeft de selve sijne Commissarien ghestelt, de welcke met u Ho. Mog. Heeren Ambassadeurs daer over souden confereren en met de selvige de Articulen in eene seeckere forme helpen bren-

gen.

gen. Alsoo sijnder omtrent dit werck tot *Marienburgh* in Pruyssen eenige projecten opgestelt, en de saecke was bykans tot eene ghewenste eynde ghebracht, als wederom andere *Artijckelen* van *Elucidatie* onverwacht aen u Ho. Mo. Heeren Ambassadeurs gesonden wierden, niet alleen *discreperende van de voorige*, maer oock gehelijck strydende tegens den sin van de *Elbinghsche* Tractaten met bygevoechde soo precyse ordre aen gemelde Heeren Ambassadeurs dat den selven oock de *vryheydt niet gelaten wierden om het geringhste van de forme der geconcipieerde woorden van opgemelde Articulen te wycken.* En alhoewel 't selve niet weynich schade aen de Commercien van sijne Koninckliicke Majesteyts Onderdanen was toebrengende, soo heeft sijne Koninckliicke Majesteyt echter, na dat den Koninck van *Denemarcken* de quade begeerte hadde ingenomen van eene trouwe Vrede met Sweden te veranderen in een onseeckere Oorloch, om een grooter quaet te myden en te ontgaen dat uyt den Deenschen Oorloch aen zijne Koninckliicke Majesteydts Onderdanen konde ontstaen, bykans in de saecke selfs, en soo als die in de voorsz. forme vervat was tot *Thoorn* gheconsenteert. Maer en is op dese wyse tegen al 't vermoeden oock niets uytgherecht, want uwer Ho. Mog. Heeren Ambassadeurs en wilden haer, by dese sijne Koninckliicke Majesteyt vaerdige ende goetwillige genegentheyt, om uwe Ho. Mog. Onderdanen haerder Commercien te bevorderen, verseeckeren en bevestigen, niet geruist stellen, noch de aengebodene conditien doen ter tijdt aennemen. Waer uyt den Doorl. Coninck mijn alderghenadichste Heer wel bemercken konde, dat dit alles geschiede door *aenhitsinge van de Deensche*, en dat van elders verscheyden pretexten alleenlijck wierden te samen gheraept, daer door de *Ratificatie van 't Elbinghsche Tractaet* soude opgeschort worden, ja dat men meer socht 't selve Tractaet te Eluderen als te Elucideren, en dat de *Ratificatie* doenmaels geensints soude worden geextradeert, *al hadde den Koninck die soo dickwils begeerde forme van Elucidatie toestemmen willen.* Het welck alles wel blijckt soo wel uyt het geene een weynich te vooren als daer naer sich toe gedragen heeft. Want naeuwelijcx was de Alliancie tot *Elbingh* gesloten als sijn Coninckliicke Majesteyt van u Ho. Mog. soo bejegent wierde, als van Vrienden en Geallieerde ghener wyse konde verwacht worden; schynende u Ho. Mog. de gheheugenisse van voorige verbonden, de welcke op veele noch toekomende Iaren hare kracht behoorden te behouden, alwaere het Tractaet van *Elbingh* schoon niet na behooren geratificeert, soodanich te hebben afgelecht, dat behalven uwer Ho. Mog. Vloote niet wyt van *Dantsick* ten ancker leggende sijne Koninckliicke Majesteyt den Oorloch in Poolen beswaerlijck maeckte, u Ho. Mog. oock niet alleen de schuldige subsidien aen sijn Koninckl. Majest. van *Sweden* mijnen ghenadichsten Koninck ende Heere tegens *Denmarck*, die *Aggressiur* was, niet en presteerden, maer veel eer 't onrechtveerdich bestaen van *Denemarcken gefavoriseert hebben*, en de selve met subministratie van *Schepen, Ammunitie en andere Oorlochs behoeften*, te hulpe ghekomen zijn. Maer op dat sijne Koninckliicke Majesteyt niet ghedwongen mochte worden eenichsints te veranderen van des selfs vriendelijcke ghenegentheyt tot den Staet van u Ho. Mog. soo heeft de selve liever willen geloven, dat sulcx door het onderstaen van eenige weynige als door publijcke Raet en gemeene toestemminge geschiet sy.

Ende

Ende daerom heeft sijne Coninckllijcke Majesteyt oock naderhandt, niet alleen noch volkomentlijck gheduyrende den Oorloch met *Denemarcken*, maer oock na dat den Hemel een Brugge over 't Meer maeckende, syne Koninckllijcke Majesteyt in 't hert van *Denemerck* door ghedrongen, ende de Deenen om de Vreede in te gaen ghedwongen hadde, by 't verbont van *Elbingh* willen blyven staen, ja oock admitteren eene noodige *elucidatien*, en die met de saecke selfs konde over een komen: als maer de Instrumenten van *Ratificatie* eerst tegen malkanderen verwisselt, ende de kracht en 't effect vande Tractaten aen de Articulen van *Elucidatien* niet ghesuspendeert wierden. Ondertusschen heeft sich toegedragen, dat vermits de *Denen* hare *Consilien* op dat fundament hebben gebout, van niet te houden 't ghene sy aen Sweeden belooft hadden, en om het overgheleverde nu met ghewelt of met bedroch wederom t'ontnemen, en tot dien eynde niet alleen hare oude Verbonden met de openbare Vyanden van *Sweden* vernieuden, maer oock andere nieuwe tot desselfs hoochste nadeel tracteren lieten, namentlijck met die intentie, dat by aldien Sweden wilde sich setten tegens sijne andere Vyanden, de welcke ick niet wete door wat *Oorlochs begeerte tegens Sweden* gewapent zijn, de Denen de occasie souden waernemen om den *Sweden* van ter zyden daer sy meest ontbloot waren, eenen ghevaerlijcken slach toe te brengen, sijne Coninckllijcke Majesteyt mijnen Genadichsten Heer dien het swaer ja bykans onmogelijck soude vallen by soo gheschapene saecken het zy dan dat *Denemarck* of trouw bleve, of tot maticheyt ghebracht wierde, sijne menichvuldige Vyanden met vigeur te repousseren, genootsaeckt wiert door wapenen, dewyle door Tractaten het niet koste te wege ghebracht werden, de Denen tot heylsamere voornemen te brengen. Maer op dat sulcx sijn Koninckllijcke Majesteyts Vrienden en Bontgenoten niet vreemt soude voorkomen, heeft sijne Koninckllijcke Majesteyt stracx in den beginsel van den ghecontinueerden Oorloch onder anderen oock u Ho. Mog. door sijne brieven wijdtlopich bekent gemaeckt de ghewichtige redenen waer door sijne Koninckllijcke Majesteyt ghenootsaeckt wiert de waepenen tegens *Denemarck* wederom in de handt te nemen, ende hoe de machinatien en argelisten van de Denen niet konden toelaten dat de *Rotschildsche* Vrede soude ghehouden werden een eynde ghemaeckt te hebben van den Oorloch die sy selfs sonder de minst gegevene oorsaeck begonnen hadden; te ghelijck heeft sijne Koninckllijcke Majesteyt met veelen getuycht des selfs genegene goede wille tot u Ho. Mog. ende dat sijn Koninckllijcke Majesteyt geener wyse gesint was de Negotie ende Commertie deser Staets Onderdanen eenichsints te verhinderen als waer voor dese Republijcke sonderlinge voorsorge draecht ende ten hoochsten sich aen gelegen laet zijn. Het selve heeft sijne Koninckllijcke Majasteyt oock na de veroveringe van *Kroonenburgh*, soo wel door u Ho. Mog. Minister tot *Helsingeur* residerende, die doen nae 't Vaderlandt keerde, als oock door Brieven, den selven mede gegeven om over te brengen, te weten gedaen ende verseeckert; En daer en boven oock alle Schepen u Ho. Mog. Onderdanen toebehoorende, daer van de selve ver boven de *hondert* in sijn gewelt hadde, vry ende veylich heeft laten passeren. Middelerwyle dan dat sijne Koninckllijcke Majesteyt op des selfs twee verscheyden Brieven u Ho. Mog. vriendelijcke

antwoort was verwachtende, is hy van deses *Staedts Oorlochs Vloote* soodanigen wyse overvallen ende aengetast als men van openbaere Vyanden pleeght aengeranst te worden. 't Is seecker dat het sijne Koninckl ijcke Majesteyt seer gemoeyt heeft, dat die *heylige bant* der vrientschap, die soo langh onderhouden was en aen beyde Naetien soo veel nut hadde toegebracht, sonder de minste schult aen syde sijner Coninckl ijcke Majesteydt, nu soo weynich wierde gheacht, dan sonder vredelijcke middelen eens te besoecken, datelijck tot soo veel bloetstortinge oorsaeck wierde ghegeven. Want het was geen twijfel indien Ambassadeurs by de eerste Vloote gevolcht hadden, of veel bloet-vergietens te rugge soude gebleven, en dien Oorloch lichtelijck ghedempt sijn gheweest, dewyle de andere Vyanden van *Sweden*, ter oorsaecke van dien Oorloch, doen ter tijdt noch soo veel schade niet en hadden gedaen, noch sich oock soo bevesticht, dat niet licht soude sijn gheweest, haer voornemen, in den aenvangh, te stuyten. Niet te min, als uwer Ho. Mog. andere Vloote der selver Extraordinaris Gedeputeerden te gelijck mede brachte, de welcke voor gaven, van ghekomen te zijn, om by te leggen de misverstanden die tusschen Koninckrijcken van *Sweden* ende dese Repulijcke waren opgekomen, gelijck mede om den Deenschen Oorloch in vriendelijckheyt te bemiddelen, soo heeft sijne Koninckl ijcke Majesteyt de selve niet alleen mildelijck doen ontfangen, maer oock wel willichlijck geadmitteert, en heeft sijne Commissarisen gheordonneert, die met haer daer over souden in handelinge treden. Maer alhoewel na dat men tot de saecke selfs ghekomen was, men sien konde u Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerden van hier gaende met soodanighe Instructie, door hier ghehadde quade informatien van den Sweedtschen Staet ende van sijne Koninckl ijcke Majesteyts meninge ende intentie, oock van de gerechticheyt van onse saecke, niet versien te zyn, om het wit tot welcker eynde sy gesonden waren soo lichtelijck te bereycken; soo is nochtans claer genoech gebleecken dat u Ho. Mog. nu veel nader sijn aen haer voormalige ghenegentheyt als onlanghs te vooren. Waerom mijn Doorl. Coninck nodich gheacht heeft, yemandt van sijne Ministers herwaerts te senden, de welcke sijn Koninckl ijcke Majesteyts meninge eygentlijcker soude voor oogen stellen, en helderder verklaren, 't geene waer van u Ho. Mog. Gedeputeerden, nauwelijckx eenich bevel sullen hebben, als oock noch vorders alles doen ende bybrengen, wat tot bene mn ge van alle simulteyten ende misverstanden eeniger maeten strecken konde. Het welcke hier te verrichten alsoo sijne Koninckl ijcke Majesteyt mijn genadichst aenbevolen heeft, soo sal ick mijn vlytelijck beneerstigen, om te verstaen te gheven, 't gene mijn aenbevolen is, van Coninckl ijcke Majesteyts goede ghenegentheyt tot u Ho. Mog. vermaerde Replycque, ende hoe seer hy behertticht, om met u Ho. Mog. een oprechte en getrouwe vrientschap te cultiveren; Ende dat sal ick niet alleen met woorden, maer oock in der daet selfs betoonen, wanneer u Ho. Mog. Commissarisen sullen hebben genomineert, versien met genoechsame volmacht met de welke ick wyders sal konnen handelen van de maniere daer door men tot sulcken eynde sal konnen geraken. En sluytende, gelijck ick vriendelijck versoecke dat u Ho. Mog. gelieven haer mijn persoon ten besten gerecommandeert te laten syn;

syn ; alsoo bid ick oock dat de selve ghelieven sich verseeckert te houden, dat ick mijn in dat werck met sodanige oprechtigheyt, goeder trouwe en neerstichheyt, sal gedragen, als van mijn sijde sal konnen vereyst worden, om de vrientschap, die nu eenichsins verswackt is, wederom te doen volkomentlijck herstellen ende bevestigen, als oock te bevorderen, de selve naemaels tot beyder Natien beste sinceerlijck en sonder klachte gheduyrichlijck werde onderhouden. *P. I. COYET.*

Hage den vijf en twintichsten November sestien hondert negen en vijftich.

Weder te huys gebracht zijnde/ hadde laten aenrichten/ om/ volgens ghebruyck/ de Heeren haer Ho. Mog. gecommitteerden/ die hem de eer van 't geleyden gaven/ ter maeltijdt te tracteren/ maer die hebben 't geweygert: Waer uyt hy wel sach/ dat hy onwellekom was.

Men nam oock seer qualijck de passage/ *factum esse artibus certorum hominum, &c.* in 't duyts/ vermits de practijcke van seeckere Luyden, &c. Ende 't stondt langh daer op/ dat hem soude werden gevraecht, wat luyden hy met die woorden meenden? Het was oock eerst ghestelt in den antwoort: die in volgende Ianuarius hem wiert ghegheven. Maer de tijdt wat versachtende/ wiert dat overgestapt. Ende de Heer Charisius (hoewel met minder gront) hadde het te voor gedaen.

De Heer Cojet hielt sedert geduyrich aen/ om in nader conferentie te komen/ maer men vondt best/ eerst sijne Propositie/ soo die lach/ te beantwoorden/ ghelijck hier na sal volgen. Ende de krachtichste refutatie van sijn aenbrengh/ was de Slach in Funen, op eenen tijdt/ als hy hier sijne Propositie dede.

Haer Ho. Mog. om te meer te toonen haer yver/ hadden alrede den twintichsten November by Placcaet gheavoceert alle haer Ingebooren ende Ingesetenen, die in Sweedtsche dienst waren te Water of te Lande/ om binnen drie Maenden te huys te komen/ op straffe van Lijf ende Goedt, of eeuwich bannissement voor die absent bleven.

Den veertienden was oock weder wel aengekomen de Heer van Wassenaer L. Admirael van Hollandt: &c. s'anderen daechs audientie versoeckende/ compareerde ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. ende dede sommier rapport van sijn geheel voyage/ leverde oock over/ eene recredentiael des Koninghs van Denemarck, seer tot sijn lof spreeckende. Den Heer L. Admirael wiert verklaert/ dat sijn wederkomste den Staet aengenaem was/ versoeckende dat hy sijn Journael ende rapport soude hebben te leveren in scriptis, om geexamineert ende daer van gherapporteert te worden. Hy rapporteerde onder andere/ dat hem de Koninck hadde vereert dertich duysent gulden/ ende aen sijn Soon een lijf pensioen van drie duysent gulden Jaers. Sulcx wiert by Hollandt over genomen; edoch is daer by gebleven.

De beyde soo Koninckliijcke Denemarcksche als Cheur-Branbeburghsche Ministers vervolgens hebben haer Ho. Mog. gecongratuleert over de victorie in Funen ghesamenderhant bedochten/ met vermaninge tot continuatie/ om alsoo de volkomen vrucht ende effecten van soo heerlijcken werck te ghenieten.

nieten. Specialijck wiert versocht dat men niet wilde luysteren na eenige separate of affonderlijcke handelinge / maer dat men volharden soude in den Oorloch tot dat eene generale Vrede wierde geimpetreert. Werdende oock by ende van wegen de Cheur-Brandenburghsche versocht antwoort op de voorige ende voor desen overgegevene pointen ende begeerten / dat die geene die op soo veele hartelijcke aenradingen van desen Staet een gemeenen vyant hadden genomen aen Sweden, niet sonder noot mochten werden geabandonneert / ende gelaten tot een roof van soodanigen Natie.

De Koninckltjcke Denemarckfche Minister bedanckte specialijck voor de gepresteerde assistentie / versoeckende continuatie; ende dat men sich niet wilde verhaesten tot Vrede / maer de Confilia alsoo te dirigeren; ten eynde de volkomene herstellinge van sijn Majesteyts Rijck ende Landen volge / tot ruste van desen Staet / de behoudenis der vrye Commercie / ende eenen algemeynen seeckeren Vrede.

De Vergaderingh van Hollandt scheyden op reces / om terstont na Nieuwejaer weder te komen.

Sy hebben aen den Graef van Stierum weder ghegeven sijne Compagnie Paerden / die hem benomen was doen / en om dat hy was gegaen in Sweetschen dienst.

Aen den Soon van den Colonel Pichler hebben oock gegeven eene Compagnie te Voet; oock een aen den jongen Heer van Gent; ende een aen de Neef van den Colonel Killegrew.

Ter wijle men alhier alnoch was raddeerende en delibererende om te geven een antwoort / ende te comen in Conferentie met den Koninckltjcke Sweedtschen Afgesante Cojet; quamen brieven uyt de Sont / dat men aldaer noch sterck in handelingh was / alsoo namelijck dat alreede niet alleen nopende het Tractaet van Elbingh ende de daer over gevolchde Elucidatien was vergeleecken; Maer oock tusschen Sweeden ende desen Staet opgestelt de voor desen gemelde acte van redintegratie van vrientschap. Edoch niet als in ghevāl oock de vrede in 't Noorden wiert getroffen daer toe noch geen groote apparentie was. Want aen de eene sijde de Koninck van Sweden niet begeerde af te staen van Drontheym of het equivalent van dien. Ende aen de ander sijde was sijn Majesteyt van Denemarck de moet seer aenghewassen sedert de victorie op Funen.

Voor desen was toegestaen aen den Heer de Hubert, een van de Heeren Extraordinaris Gedeputeerde in Denemarck / om te mogen wederom komen / ingeval hy soude oordeelen dat sijne tegenwoordicheyt al daer tot bevredinge der Koningen niet meer nodich was. Dergelijcke toelatinge wiert oock nu geconcedeert aen den Heer van Haren; om te mogen weder repatrieren op soodanige conditie.

Dese saecken van Staet dus verre gestelt hebbende / sal oock het merckelijckste seggen wat van Oorloge in 't Noorden is omgegaen. De Keur-Brandenborgsche waren in 't begin van January oock van Noortburgh in Alsen, ende soo van 't gantsche Eylandt meester geworden / terstont daer na oock van Coldingen. Fredericxode wiert wel gedreyght / maer 't was te sterck / verscheyden

den rencontren ende schermutselingen geschieden daer omtrent / sonder groot gevolgh. Het Cheur-Brandeburghsche hoofquartier was tot Rypen, daer na tot Wyburgh. Montecuculi commendeerde de Keyserlsche; Charnetsky de Poolsche. Met den Hartogh van Gottorp is een neutraliteyt ghemaecht/ doch met overgave van Gottorp. Maer de Vestingh Tonningen heeft hy gedefendeert.

Op Nieujaers dach quamen de Graef Magnus de la Garde, ende Graef Slippenbach tot Wismar, om te gaen tot de Tractaten met Poolen, doch sy vonden haer eenige dagen daer nae noch eenigen tijdt tot Hamburgh. Op den selven Nieujaers dach nieuwen styl/ dede de Koningh van Poolen sijn intrede met de Koningin ende den Franschen Ambassadeur de Lombres in Toorn, na dat den Graef Benedictus Oxenstiern, ende den Commendant Generael Major Bulouw twee dagen te voor waren uytgetrocken met acht en twintich Vaendelen te voet / ende negen Standaerden Paerden / t'samen sterck vier hondert Man: wordende geconvoyeert na Marienburgh.

Omtrent Coppenhagen passeerde weynich / als schermutselingen: in de Stadt was meest gebreck aen brandthout. De Sweden hielden nochtans de Stadt in ghedurigen alarm / om haer metter tijdt machtsaem te maecken/ tegen het dessein/ 't welck sy prepareerden. Ondertusschen ginck Drontheim ende Bornholm weder over aen de Deensche. De Commendant op 't Slodt te Bornholm hadde sich laten van de Inwoonders of Edellieden te gast nodigen/ doen dwingende aen sijn Vrouw te schrijven de Vestingh of Slot over te geven; of datse de man souden ombrengen / sy dat doende en afkomende/ vont haer man alreede omgebracht/ uyt dat Eylandt hebben die van Coppenhagen veel verversingh gekregen.

De meeste betrachtinge der Geallieerden in Holsteyn ende Iutlandt was om over te komen in Funen, 't welck by faute van vaertuygh / niet voorts wilde.

In Maert quam de Cheur-Vorstin van Brandenburgh tot Hamburgh, wiert door den Prins van Anhalt met twee duysent Paerden na 't Leger gebracht.

De langh ghedreyghde aenval op Coppenhagen is eyntlijck in 't werck ghestelt.

De Sweedtsche beschrijvingh luydt als volcht.

Nae dat de Koningh op voorgaende rype deliberatie met de aenwesende Rijcx-Senatoren ende Generaliteyt de finale resolutie hadden ghenomen op meerghedachte Stadt Coppenhagen/ een versoeck te doen / oock tot sulcken eynde verscheyden Brigaden uyt Sweden over de Sont herwaerts aen tot de Armee in 't Leger getrocken / ende andere allerhande daer toe gehoorige preparatien hadde vervaerdigen laten / hebben sy aenvanckelijck de Hoeck aen 't Coninckliijcke Slodt/ tusschen de Wester Poort/ Conincks-Stal / Laengangh ende Brou-huys na behooren te recognosseren en ordre ghegeven / ende bevonden dat de Revieren welcke tusschen 't Eylandt Amack ende 't vaste landt van Zeelandt loopt ende desen hoeck maeckt / sijne diepte alsoo verliest dat de selve voorgaens een a twee ende ten hoochsten drie voet water hadde/

 ende

ende daerom by het favorabele Winter-weer niet anders gedencken conde/ als dat soo een vals water tot aen de gront vriesen soude / gelijck het dan oock merendeels sich alsoo bevont / ende wierde daer op tot de meeste misnage van den tijdt in de nacht van den achten tot den negenden February alle Brigaden tot dicht aen de Stadt aen 't Dorp Walby gevoert; Dewyl nochtans de vyant in opgemelde Revier aen die zyde / alwaer de Hooft attacque gheschieden soude/ midden in 't vaerwater een Oorlogh-Schip / als oock een Prame met acht stucken tot onse groote desavantage leggen hadde / want men daer uyt de onse in den aenval scherp in de Flancken spelen conde. Soo liet sijne Majesteyt sulcke Pramen door eenige gecommandeerde voorheen occuperen/ ende na dat men de Stucken in de stroom geworpen/ vervolgens in den brant steecken/ welcke verrichtingh nochtans soo veel tijdt wechnam dat daer door den dach te na aen quam / ende alsoo onmoghelijck was de Battallionen eer het licht wiert in ordre te stellen / veel weyniger in actie te brengen / soo dat sijne Majesteyt voor die reyse beter achtede de executie op den volgenden dach in 't werck te stellen / ende de Infanterye wederom na 't Leger ghetrocken. Ende als men nu wederom op den avont van den negenden tot den tienden deses / het werck ghedacht aen te gryppen ende dieshalven de Infanterye aen voorgemelde oort Walby was gestelt / ende men nochtans te voor verseckert wilden zijn/ of de vyandt/ soo 't scheen die in de voorige nacht niet geheel verbrande Pramen wederom met stucken was versien / sijne Majesteyt oock eygentlijcke narichtinge desidereerde hoe het Ys op des vyant gemaeckte waecken ende ysingh beschapen was/ soo wiert den Oversten Luytenant Genneck met twee hondert man gecommandeert op voorgeroerde Pramen nochmaels los te gaen/ ende verder den hoeck ende het Ys tot aen den Laen-gangh te recognosseren/ welck laetste/ alsoo den Praem onbeset bevonden wierdt/ voor de tweedemael wel is verricht/ maer tot jegen den morgen duyrde eer het gedaen was / soo dat sijne Majesteyt of wel de brigaden tot onder de oude wercken ontrent de Tuyn van de Koningin/ alrede gevoert ende tot een aenloop geset waren/ wiert evenwel niet doenlijck geoordeelt den vyant soo na aen den dach aen te gryppen / maer voor dese reyse wederom met alles af te trecken / ende de Infanterye te rugh na het Leger te laten gaen.

Den tienden dito wierde ordre gegeven de brigaden in diervoegen op den rendevous te brengen / dat sijne Majesteyt ontrent middernacht in actie comen conde/ 't welck oock gheschiede / alles in goede ordre onder s'vyants canonnade ghevoert is / een yder was het livrey wacholdenstrach ende strop/ ende dat woort help Godt uytgedeelt; verwachtende het teecken tot den aenloop. Als nu haest daer op met peck/ spanen/ ende polver toegemaeckte teertonnen aengesteecken wierden/ commandeerde sijne Majesteyt (om dese actie van begin tot den eynde by te woonen) sijne Capiteyn met vijftich Musquettieren/ het voor aen gelegene Kabclijn te occuperen / gelijck oock aenstonts is geschiet. Ter rechter syde van de selve gingh de Overste Luytenandt Genneck met twee hondert ghecommandeerde / recht op een tusschen den Laengangh ende 't Bolwerck gemaeckte Fort/ ende op hem avanceerde ter lincker syde des Oversten Delwighs Brigade op het halve Bolwerck ende de ingebogene

bogene

ne linie/ ende ter rechter syde van den selve Generael Major Fersen met syne brigade terstont achter den Overste Luytenant Genneke/ ende alsoo haestede ter rechter de Paltsgravische/ ter slincker syde de Vestergh ofte Engelsche brigaden/ op een van den vyandt tusschen de Laen-gangh ende Coninghs gangh verdeerdichde Bolwerck/ ende ter rechter zyde van haer gingen hondert rachtich Musquettiers onder den Major Smit/ ende Scheeps Major Bahren/ op 't bovengemelde Oorlogh-Schip ende Praem/ de Overste la Voyette naerderde sich het Brou-huys aen 't Slodt/ als synde syn geordonneerde Post/ achter die selve volghden de Oost Gothen ende de Overste Asschenbergh met drie hondert Ruyters afgeseten. So haest voorgemelde brigaden van na by yets aenrechteden/ begost des vyants Canon van alle zyden aen gevollet met hagel/ kogels en schroot op haer te spelen/ welck evenwel niet sonder schaden gedaen is/ ende avanceerden de Fersischen deses ongeacht met de Welwighschen brigaden achter de Ov. Genneke in dier voegen dat sy des vyants Pallisaden aengrepen/ de selve veel afkapten en sich in de graven logeerden/ oock hare storm-lederen appliceerden/ en de wallen te bestrycken aendingen; gelijck dan eene van 't Fersischen Regiment alreeds boven op de Borstweer stonden en aldaer gebleven zijn. In middel nochtans in 't avanceren der andere brigaden/ wierde aenstonts de Ov. Gengel by de Phaltsgravische doot geschoten/ den Overste la Voyette/ doodtlijck gequetst/ oock de Overste Yesterich/ Weysensteyn/ Asschenbergh tamelijck gewondet; het welck by hare brigaden niet weynich alteratie veroorsaeckte/ soo dat uyt hare marche syne Coninckliycke Majesteyt terstont eenich mantquement ordelen conde/ ende derwaerts afvaerdichde den Heere Rijcx-Tuygh-Meester Graef Erich Steenbock/ om de selve met de Smalandischen brigade te sustineren.

Terwyl nu hy des vyandts macht ende onse loopbruggen passeren wilden ende 't eene deel der brigaden in tamelijcke disordre bevondt/ oock oordeelde dat sulcx soo lichtelijck niet tot stant gebracht werden conden/ besloot de selve voorby ende recht op des Coninghs stal te gaen. Maer in 't passeren der loopbrugh wiert hy in de borst gheschooten ende de Overste Luytenant Niels Kagh die de Smalanders commandeerde seer hart verwondt/ dat alsoo dese brigade oock sonder Hooft wel dapper voort op het werck marcheerde/ maer eyntlijck uyt gebreck der noch meer na een ander gevallene opper Officieren/ ende dat onmogelijck was des vyants veelvoudige Canonnaden ende swaere Granaten langer bloot op 't Ys sonder groote schade te resisteren/ niet recht in actie comen conde; Ende alhoewel de Coninck uyt het dapper comportement van de ander brigaden eene goede hoop schepte/ ende daerom de andere Smallandische brigade onder de Overste Peter Spar/ als oock de Sudermanlandische ofte Helsingischen brigade onder Carel Spar ordre gaf te avanceren/ dewyle nochtans ondertusschen des vyants Stucken seer scherp speelden/ ende de eene brigade na de andere in tamelijcke confusie gheraeckten/ de vyandt hier tegen tijdt won syne force ende reserve (soo hy ghelijck men seyde in drie Esquadres verdeelt hadde) daer by te trecken/ so resolveerde syne Coninckliycke Majesteyt niet meer te hasarderen/ maer tot een ander reyse te verschuyven/ gaf daer op ordre de eene brigade na den anderen af te trecken/

ken/ welck oock is geschiet / ende is admirabel te sien geweest / hoe in dit ghevecht/ dat derde half upr duyrden / een yegelijck op 't bloote ys / tegen een vyant/ die in sijne groote voordeel stonde/ sijne dapperheyt boven maten betoonde/ ende naderhant de eene brigade na den anderen achter de oude wercken retireren: Ende is alsoo dit de rechte actie aen de Hooft attaque. Om des vyants force te diverteren/ liet sijn Majesteyt onder Conduicte van de Generael Bainert/de Engelsche generael Major Vavasar met de Douglassische brigade Polacken/ gelijck oock onder de Overste Luytenant Hage/ twee hondert gecommandeerde ende drie en twintich hondert afgheseetenen Ruyters onder den Oversten Luytenant Lentsman ende Wittingh of / uyt het hospitael de nieu aen geleyde Citadelle ende de oorster poort aengrypen / maer alsoo dese in het tileren door het hospitael tamelijck lang ophielden / en de vyandt gants tijdelijck alarm bequamen/ ende hunne Ruyterie met te reserve haer en tegen sonden/ soo hebben sy niet besonders verrichten connen / maer eyndelijck nae een hard gevecht aftrecken moeten/ alsoo is het oock by de Falsen attaque aen de Noorder poort welcke de Canaillen met hondert Tartaren ende vijftich Zeelantsche Knechten aen grepen/toegegaen; Op Cristiaens Haven ende Amack wierden oock blinde alarmen door afgheseetenen Ruyters ghemaeckt / ende is waer dat dese occasie niet sonder tamelijck schade is afgegaen: De selve bevinden zich nochtans nae proportie veel grooter by de Opper Officieren als onder Officieren ende gemeene Knechten; Alsoo in de actie selfs de Generael Major Vavasor/Overste Gengel/ Overste Luytenant Dromont/Lentsman/ Guntersbergh / Fittinghshof/ benessens meer andere Majoors ende Capitains doot sijn gebleven; De Heer Rijcx-Tuygh-Meester Steenbaeck ende de Overste la Popette sijn daer na in 't Leger aen haer wondingh ghestorven. Onder de verwonden die aldaer gevaer lyden/ is voornamelijck de Overste Luytenant Von Pris: met de Heer Generael Major Asschenbergh heeft het anders geen noot als dat hem een slach op het Wapen treffende een weynich aen 't hooft heeft gequest. Het getal van den gemeene dooden wert nae ingecomene specificatie begroot op vier tot vijf hondert ende in alles soo dooden als gequesten op ses hondert.

Het Deensche relaes luyde als volcht.

Den vierden of veertienden February wierde den Engelsche Resident Isaac Ewres, de welcke een tijt langh by den Con. van Sweden hadden geweest/ en op des selfs versoeck sich wederom herwaerts begeven/ in de Stadt gelaten/ ende den volghende dach ter audientie by syne Coninckliicke Majesteyt van Denemercken geadmitteert: Brachte seeckere Brieven mede aen syne Majesteyt/ ghesch[r]even van den jeghenwoordigen Heere Protector van Engelandt Ec. ende des selfs Afgesanten de Heere Meadouwe, tenderende daer henen/ gelijck oock sijn Propositie / dat de voorsz. Protector sijne Mediatie tot particuliere Vreede tusschen beyde dese Noortsche Croonen presenteerde. Maer men heeft uyt de vyantlijcke attentaten daer op gevolcht claerlijck vernomen / dat sodanige Propositie van de Sweetsche syde gedaen / alleenlijck voorgeslagen was omme syne Maj. daer door te abuseren ende in den slaep te wiegen/ oock de goede Stadt t'overrompelen/ ende vervolgens nae veroveringe van de selve/

de/ 't gehele Rijck/ ende met eenen de absolute dominie te Water en te Lande/ tot groote prejuditie van de gesamentlijcke Geconfedereerden ende Nabuyrige Potentaten door gewelt t' eenemael t'emporteren: Gelijck uyt de naervolgende actien oogenschijnlijcke blijckt.

Want op den vijftienden dito heeft den ghemelten Resident de voorseyde openinge gedaen. Doch voor en alleer dienaengaende aen de Heeren Protector/ ofte yemandt anders conde werden geantwoort / ende wanneer syne Coninckligcke Majesteyt van Denemarcken een Trompetter met particuliere Brieven van eenige persoonen van dese Stadt aen hare Vrienden op 't lant/ gelijck oock van de Heer Admirael van Wassenaer door het Sweetsche Leger sochte uyt te senden/ heeft den Coninck van Sweeden sulcx niet willen toestaen/ doch de brief van den welgemelte Heere Admirael desen reys alleen / maer in 't toekomende niet meer laten passeren: Waer mede hy alleen occasie ende tijdt heeft gesocht / gedurende de harde Vorst ende donckere nachten/ onder schijn van gepresenteerde Vreede / de Hostiliteyten te continueren / ghelijck het vervolgh genoechsaem uytwijst.

Want wanneer den Coninck van Sweeden nae gehouden Krygs-Raedt/ sijn geheele macht van Sweeden, Lappen, Finnen, Yrlantsche, Schotse, Engelse, Duytse, ende Poolse volckeren/ tegens haeren wil uyt het lant gebracht/ uyt Schonen en Funen op Zeelant over ghebracht hadde / heeft hy syne hooge Krijgs Officieren den achtienden deser schriftelijck belast de Stadt van Coppenhagen, nevens de Vestingh Christiaenshaven aen alle kanten vyantlijck te bestormen. Waer van sijne Coninckligcke Majesteyt van Denemarcken ten selven daege als oock te vooren by tijdts ghewaerschouwt was. Ende hadde den Sweedt sijn bloedtdorstich dessein contrarie de gedane Vredens presentatie geern te vooren/ ja ten selven tyde als de voorsz. Resident nauwlijcx daer van openinge gedaen hadde / in 't werck gestelt / by aldien hy niet door andre voorghevallene occasien daer in was verhindert geweest / waer van men seer goede kennisse heeft.

Tusschen den achtienden ende negentienden deser/ na middernacht / is de geresolveerde storm gevolght; maer Godt sy gelooft, voor de Sweden qualijck gesuccedeert. Doch het is daer by niet gebleven/ Want de Vrede-hatende ende onrustige vyandt/ heeft wederom tusschen den twintichsten ende een en twintichsten deses s'nachts omtrent ten een uyre met sijn gantsche macht de Stadt van Coppenhagen en de Vestingh Christiaens-Haven vyandtlijck aengevallen. De eerste attacke gheschiede te ghelijck op drie plaetsen van den Longangh af die achter het Coninghs Slot/ ende het Ammunitie Huys is gelegen langhs de Wallen/ ende het halve Bolwerck/ ofte Bastioen by de Waterkonst, voornamentlijck op het byleggende Ravelijn / en de voorsz. Longangh.

Achter het Ammunitie-huys leyde een kleyn Deens Oorlogh-Schip ofte Galiot/ genaemt Hoyen-Hal, met weynich stucken ende elf a twaelf man beset. Hier op heeft den Vyant sijne furie mede uytgelaten/ ende eenige Ponten ende Bruggen mede gebracht. Maer het heeft sich seer wel ghehouden / tot den laetsten man toe / onaengesien de weynige persoonen die daer op waren/

 welcke

welcke sy drie uytgestaene attaken tot op ses nae gequetst ende doodt geslagen waren. Sulcx dat de overige den vyandt met continuelijck schieten niet alleen afgehouden hebben / maer oock des selfs Troupen/ die over 't Ys van Caleboc, na de gemelte Posten avanceerden / ende ten deele aldaer in Batailje stonden / groote schade aengedaen. Eyntlijck hebbense van die welcke tot haer aen boordt ghebornen waren / eenen Majoor ghenaemt Smit, neder ghemaeckt/ ende de overige wederom uyt het Schip geslagen. Nevens den Capiteyn lagen rontom op het Schip elf dooden / behalven die verdroncken waren.

Die geene welcke het voorsz. Ravelijn/ gelegen voor het Bastioen by de watterkonst / attakeerden / wierden mannelijck afgheslagen / doch quamen op nieuws wederom aen/ ende na dat sy eenige Palissaden hadden afgehouwen/ drongen sy met gewelt door/ ende sochten met hare storm-leeren de Wal te beklimmen / doch wierden van de onse met pijcken tegens pijcken met groote resolutie ende tegenweer / te rugge ende afgedreven / ende wederom uyt het voorsz. Ravelijn/ nae dat sy de selven drie uyren langh hadden gemeyntineert/ gheslaegen/ende sijnder veele op de plaetse ghemassacreert ende ghequetst ghe-worden.

De onse op het halve Bolwerck op het byleggende Cortijn/ende in de Longangh / by de Stal / ende nevens de muyr aldaer/ ende de andere wercken/ slogen den Vyandt gelijckerwyse geduyrigh af.

Syne Coninckl ijcke Majesteyt/ mitsgaders desselfs Hoogh ende Welgheboorene Heeren Rijcx-Raeden / ende den Adel / waren persoonlijck by ende in de actien ; ghelijck oock de Koninckl ijcke ende eenighe vreemde Ministers. Die van het Koninckl ijcke Hof ende andere Officiers benessens de Hooft-Luyden hadden hare posten achter het Ammunitie is by des Koninghs Stal ende in de Longangh/ de welcke sy loffelijck mainteneerden.

Door hooghstgedachte sijn Koninckl ijcke Majesteyts presentie ende Heroische Resolutie/ alsoo de selve geen gevaer vreesde / maer sich gheduyrende den storm altoos aen die plaetsen/ daer het ghevecht allerheftighst was / seer animeus vertoonde/ ende ordre uytdeelde / wierde een yeder noch meerder geanimeert : Voornamentlijck konde men hier de courage van de Hooge Generaels ende Krijghs Officiers bespeuren / namentlijck hoe de selve yder een in 't bysonder aenspraecken / selfs mede vochten / ende met soodanigen moet ende dapperheyt tegens den vyandt ageerden / dat den selven haer met de hulpe Godes/ het minste niet heeft afgewonnen/ maer te rugge moeten keeren.

De Heeren Borgemeesteren ende Raden deden oock het haren by de ghetrouwe Borgerye / de welcke sich ongheloofflijck wel comporteerden / ende haer persoonlijck assisteerden. Wesende alle te samen geresolveert lijf / leven/ goet/ ende bloet voor 't Vaderlandt/ ende haren vroomen van Godt geordonneerden Koningh te wagen.

Hier was dan de hooft attake/de welcke wierde in 't werck gestelt door den Generael Major Vavasor, de Palts-Graefsche/Engelsche/ Oostrische brigaden / als mede die van den Generael Major Ferlen , ende van den Oversten Gorgas : De welcke met groote animositeyt sochten hare ordres te volvoen.

Den

Den Koninck van Sweden stont by sijne reserve / niet verre van de attaquerende / echter buyten Canon schoot. Onse stucken ende Musquetten speelden gheduyrich op den Vyandt / de welcke sochte overal sijne nieuw gheinventeerde Bruggen ende Ponten over de opgeysde grachten te werpen. Ende als sulcx op de een ende de andere plaetse ghelucht was / wierden de storm-leeren / principalijck aen de punt van het Bolwerck ofte Rondeel by de Waterkonst, het welck seer wel met Pallisaden / Stormpalen ende Spaensche Ruyters was versien / aengheset. Maer wierden die geenen welcke de selve appliceerden / ten meestendeels gheschooten / ende de stormende / de welcke driemael met nieuwe Volckeren ghesecondeert wierden / doodtgeslagen / en de rest totaliter gherepousseert.

Eenige weynige hadden 't geluck om boven op de wallen te komen / maer waren daer by soo ongeluckigh / datse terstont vergaten verder te gaen / ende sullen niet vertellen hoe sy daer op sijn gekomen.

Eyndelijck was den hooghmoedigen Vyandt gedwongen / metten dageraet / als de duysternis sijne ongerechtige entreprisen niet langer konde bedecken / met groot verlies / nalatende menichte van Dooden ende gequetsten / veele Ysbruggen / Storm-leeren / eenige Vaendels / Mortiers ende Petarden / nevens eenige vreemde Materialen / Instrumenten ende Krijghs-rustingen / over hals ende hooft na sijne Leger te retireren / na dat den storm die heet ende bloedich was aen te sien omtrent vier uyren langh geduyrt hadde.

Voor Christiaens-Haven presenteerde sich den Vyandt oock / komende aldaer over 't Ys recht aen op de posten der Hollanders / welcke tusschen Amag ende het Ammunitie-Huys leyt / genoemt Scharp-oort. Ende wierde oock met bloedigen hoofden ende groot verlies aen dooden ende gevangens afgewesen.

Voor en aleer den Vyandt de voorsz. Posten attacqueerde / maeckte hy voor Christiaens-Haven eenen valschen alarm / de Trommelen slaende / ende met groot ghetschreeuw aenkomende / om de onse t'abuseren / datse eenigh secours derwaerts souden senden / ende soo de posten in Coppenhagen t'ontblooten. Hy avanceerde tot aen de opgheysde grachten / ende vondt het water wyder open / als hy wel gemeynt hadde. Eenige die voor uyt gingen / sijn daer in gevallen ende verdroncken / ende heeft men als 't dach was ghewoorden / veele Hoeden / drie Peruycken / ende twee Mossen op 't water sien sweven. Op het Ys / als mede hier en daer op 't Landt lagen in de Sneeu veele Dooden. De overige heeft den Vyandt volgens sijne ghewoonte mede ghesleept / maetende yder Ruyter ende Musquettier sijne Cameraet / die Doodt ofte gequetst was / mede nemen / ende op de Sleden ofte Wagens werpen.

Omtrent half-vijven quam de derde Vyantlijcke partye / de welcke onder 't commandement van den Generael Luytenant Graef Gustaef Bannier, door de Overste Luytenants Lentsman, Fyttinghof, Stael ende andere / met de byhebbende Poolse afgesetene Ruyters / ende anders volckeren / op de andere zyde van de Stadt van Coppenhagen, recht tegens de Ooster-Poort; ende de by ghelegene twee Bolwercken / het Moolen ende Midden Bolwerck ghenoemt / wierden aengevoert / alwaer de Hollantsche Officiers ende Soldaten oock hare Posten hadden. Dese lieten den Vyant soo na aen beyde zyden van

de Kavelerye komen/ datse haer met eenige stucken Geschut met schroot gela-
den/ dicht by/ en met Musquetten over de gracht/ alwaer sy doende waren
omme hare Bruggen ende toebehoorende Materialen te ghebruycken en over
te leggen/ soo wellekom heten/ datter veele van haer 't wederom keeren noyt
sullen ghedencken/ ende eyndelijck de overige in de grootste desordre hebben
moeten wijcken ende doorgaen.

Als den vyant de eerste Ponten aldaer vermeende aen te brengen/ isser een
van de selve met het voorste eynde onder 't Ys gheraeckt/ maer van achteren
om hooch gesprongen/ soo dat sy haer weynich daer van konden dienen. Niet
te min sijnder vier persoonen op de Storm-leeren/ diese te gelijck over 't Ys had-
den geworpen/ op de Wallen gekomen/ de welcke de Hollanders quartier ga-
ven. Hier mosten de Sweden van haere mede gebrachte inventien/ Ys brugge/
storm-leeren ende andere Instrumenen/ wederom wech loopen ende veele doo-
den ende gevangens achterlaten/ waer onder veele gesonde haer hadden ver-
steecken/ ende knielende met opghehevene handen om quartier riepen/ ende
oock verkregen: soo dat een goet getal gevangens op dese ende de andere pos-
ten wierden ingebracht/ ende daer onder verscheyde Majoors/ Rit-Mee-
sters ende anderen/ die naderhant aen haere quetsuren meest zyn gestorven.

De Admirael van hare Ho. Mog. de Heeren Iacob, Baron van Wassenaer,
&c. hielden sich in persoon met eene considerable Esquadre tot reserve/ by de
Ooster poort/ ende hadde by sich vele braeve/ ende kloecke Matroosen. Ende
moet men de Hollanders de getuygenisse geven/ datse haer dapper ende coura-
gieus hebben betoont: Alsoo niet alleen de ghemelte Matroosen van de Oor-
loch schepen/ maer oock die van de Hollantsche Koopvaerdy Scheepen/ haer
vlytich ende onververvaert/ soo by de stucken Geschut als over al/ waer men
haer van doen hadde/ hebben laten gebruycken/ ende 't hare als eerlijcke Luy-
den gedaen.

Volgens het bericht der Gevangenen/ hadde den Koninck van Sweden de
Ruyters (die anders af te sitten ende mede te stormen/ weygerden) voorna-
mentlijck daer mede gheencourageert/ dat hy de selve voor seecker hadde be-
looft/ de Stadt drie dagen continuelijcken te mogen uyt-plunderen/ ende met
het Vrouwenvolck naer eygen goet vinden handelen. Van Deensche sijde is
niet een Officier maer alleen acht of tien Soldaten vermist. vande Borgers
sijn drie a vier gequetst/ voornamentlijck twee Edel-luyden/ met namen Ro-
secrants ende Rotsteyn, waer van de eene op de plaets is gestorven/ en de twee-
de seer gequetst.

Ondertusschen sijn aen des Vyandts zyde van voorname Generaels Per-
soonen/ ende hooge Officieren/ doodt gebleven desen navolgende. Ten eersten,
Den Generael Majoor Vavasoor. Ten tweden Graef Loodwich Drommont.
Ten derden, Overste Gengel: behalven eenige andere Oversten/ Daer-en-
boven sijn noch doodt. Ten Vierden, Den Oversten Luytenant Lentsman.
Ten vijfden Den Oversten Luytenant Fijttinghof. Ten sesten, Den Majoor
Ottoo. Ten sevenden, den Major Smit, benevens verscheyden andere Over-
ste en Overste Luyten. Majoors en Rit-Meesters: waer onder/ Ten achsten,
den Capiteyn Augustinus vander Oosten, de welcke alhier van syne quetsu-

ren

ren is ghestorven. Ten negenden, Capiteyn Ugla. Ten tienden, den Rit-Meester Westhagen. Ten elfden, den Rit-Meester Nieuw-Huys. Daer-en-boven sijn in 't Sweetsche Leeger gestorven. Ten twaelfden, den Generael Majoor Fersen. Ten dertienden, den Generael Majoor Aschenbergh. Ten veertienden, Graef Erich Steenbock, des Rijcx Tuych-Meester. Ten vijftienden, den Oversten la Voyette. Ten sestienden, den Oversten Gorgas. Ten seventienden, Een voornaem Sweetsch Officier is by 't Deensche Oorloch Schip achter het Ammunitie-huys onder het Ys ghevonden / behalven de dooden ende gequesten/ de welcke zy op Storm-leeren / ende Wagens / waer mede zy hare Matrialen/ ende Ys-bruggen aenbrachten / hebben wech ghesleept.

Onder anderen hebben de Boeren drie Wagens vol dooden/die sy na 't Leger souden brengen / niet verre van de Galgenbergh in een kuyle ghewornen/ vijf hondert ses en sestich dooden heeft men getelt boven die soo verdroncken zijn.

Twee en sestich gevangens zijnder ingebracht. Eenige Ruyters tot ons uyt het Sweetsche Leger over-geloopen/ verhalen dat de geruchten in 't Leger gingen/ dat sy drie Generalen/ acht Overste ende twaelf Overste Luytenants / nevens veele mindere Officieren/ en drie duysent gemeene Soldaten hadden verlooren. Maer de Sweden selfs spreecken van twee duysent man.

Het Woordt der Sweden/ was/ Godt help ons: ende der Belegerden/ Eerlijck. Het Sweetsche teycken / 't welck sy aen de Hoeden hadden ghebonden/ waren groene Genever tackjes met Stroo omgewonden. De onse droegen een witte Neus-doeck aen den Hoet. Het meeste ghedeelte van den Vyandt hadde witte Hembden over hare Kleederen / datmense in de Sneeuw niet en soude sien.

De onse hebben schoone Buyt aen kostelijcke kleederen/ Ringen / Gemunt Goudt / ende Silver / oock Kettingen / ja heele Beursen vol Goudt / en anders/by de dooden gevonden/waer onder het zegel van den Graef Drommont, ende het Zegel ende Goude Wapen-ringh van den Oversten Carel Bannier.

Dese heerlijcke Victorie is nochmaels Godes werck; die daer voor billick moet ghepresen worden. Derhalven men oock den tweeden deser / des voormiddaghs het Te Deum Laudamus over al in de Kercken heeft gesongen: Ende was het seer aengenaem te hooren / hoe ons Volck / als den dagh begoste te naderen/ en den Vyant op de vlucht was geslagen/ op de groote plaetse voor de Koninckliicke Residentie ende Slot / alwaer sy tot reserve stonden/ verscheyde Danck-Psalmen met verhevene stemmen hebben gesongen.

Het is remarckabel/ dat van soo veele Granaden/ die den Vyandt/ geduyrende den storm / by menighte op ende na de Wallen heeft geworpen/ niet een eenige schade heeft gedaen. De meeste zijn te rugge gesprongen / ende hebben den Vyandt selfs gequetst. Ende hebben de Deensche oock dapper met Granaten groot ende kleyn onder den Vyandt gespeelt/ ende alleen van de Bastion by de waterkonst over de drie hondert handt-Granaten uytgeworpen.

De Windt wesende Noordt-Oost / was de Deenen door Godes beschickinge/ seer favorabel / soo dat den meesten rooch / van beyder zydts schieten ontstaen/

ontstaen/ van de Wallen / ende Posten af/ ende den Vyandt recht in 't aengesicht wierde gedreven.

Als nu den Vyandt door de genade Godes / over al dapper afghedreven was / is hy even soo schielijck doorghegaen/ als hy in het begin furieuselijck begost hadde aen te vallen/ ende heeft men hem alle Posten een goet Convoy van Hagel en Schroot/ na gesonden.

Den selven dage / namentlijck den een en twintichsten Februarij des namiddaghs wierde een Sweedtse Trompetter binnen Coppenhage gesonden/ met versoeck dat hem de doode Lichamen van den Generael Majoor Vavasor, Oversten Gengel, ende andere mochten worden overgelaten. Het welck toegestaen is.

Drie Wagens vol Storm-leeren/ de welcke door de Ooster-Poort tusschen de Ravelin aldaer ende een Schoorsteen stonden / hebben de Hollantsche Soldaten / die na buyt uyt-geloopen waren / benevens groote quantiteyt van Ponten/ ende diergelijcke Storm-instrumenten / binnen Coppenhagen ghebracht. Waer van sijne Koninckelijcke Majesteyt verscheyde tot gedachtenisse heeft doen bewaren.

Daer-en-boven zijn verovert ses Vaendels/ twaelf Trommels/twee Mortieren. Een groote Petarde/ daer mede sy den Longangh vermeenden te openen/ ende noch eene andre Petarde. Vele groote ende kleyne Granaten / ende Morgensterren/ met Kruyt ende Loot gevult. Vele Pieken/ ende ander ende boven geweer/ oock verscheyde nieuwe Inventien van Musquetten / soo gemaeckt/dat de selve boven een kleyn Granaet van Cope r/ waer in verscheyde slagen sijn geweest/ hadden / waer door een puntich Yser met seecker haeck doorgingh/ 't welck te gelijck een Mensch konde verwonden ofte in de kleederen blyven hangen/ ende met de slagen de nevens staende beschadigen / sulcks dat men met een Musquet schoot te gelijck drie a vier persoonen konde treffen. Maer dese / alsoo sy meest over de Wallen schooten / hebben sy na geen effect gedaen. Ende is den Inventeur daer van den Koninck van Sweden rijckelijck vereert geworden.

By den Oversten Luytenandt Fytinghof, de welcke op de plaetse voor het voorsz. Ooster-Bolwerck is doodt gebleven / heeft men de navolgende ordre met des Koninghs van Sweden eygen Handt ende Zegel / ondergeschreven ende verzegelt/ gevonden,

Carel Gustaef van Godes genade, der Sweden, Gothen en Wenden Coninck. Groot-Vorst in Finlandt, Hertogh tot Schoonen, Ehsten, Carelen, Bremen, Verden, Stettin, Pommeren, der Cassuben en Wenden, Vorst tot Rugen, Heer over Ingerlant, Wismar, als mede Palts-Graef aen de Rhijn, in Beyeren, Hertogh tot Gulick, Cleve ende Bergen.

HEt is sijne Conincklijcke Majesteyts genadichste Ordre aen des selfs beyde Overste Luytenants, *Lanteman* en *Fytinghhof*, dat sy, soo haest den Oversten Luytenant *Stael* met sijne gecommandeerde volckeren voor by de Ravelyn op

de

de flincke handt op het Bolwerck van de Citadelle is avancerende, met hare gecommandeerde Ruyters ende byhebbende Materialen, het gemelde Ravelyn op haer flincke handt latende, aen de rechte voonby, de lange Force van 't halve Bolwerck sullen attakeren, ende voorts trachten daer aen hare Materialen te appliceren omme het halve Bolwerck te vermeesteren, den Vyandt daer uyt te slaen, ende aldaer hare Posten te mogen vatten ende behouden, tot dat sy naerdere ordres bekomen. Ende by aldien sy een ofte tweemael wierden gerepousseert, sullen sy echter niet nalaten tot dat sy de plaetse hebben geemporteert. Sullende ondertusschen de Generael Bannier in wat postuyre sy den vyandt bevinden, vlytich adviseren. Waer in sijne Coninckliicke Majesteyt sich op de dapperheyt ende goede conduite van de beyde Overste Luytenants ende hare onderhebbende Officieren, verlatende, verblyf de selve met Coninckliicke genade toegedaen. Te oorconde onder des selfs eygen handt ende by gedruckte Coninckliicke Zegel. Gegeven in 't Leger by Bremsoy den *achsten* February 1659. (L. S.) *Carel Gustaf.*

Ordre voor de Overste Luytenants Lentzman ende Fytinghof. *Frans Iuel.*

By eenen anderen/ den welcken door de Ooster poort by seeckeren Schoorsteen doodt lagh/ ende als men door seecker weer/ den Generael Majoor Vavasor, sijnde achter door de rughe geschooten/ is geweest/ heeft men noch eene andere Coninckliicke Sweedtsche Ordre in Originali ghevonden/ luydende als volght.

Carel Gustaf van Godes genade der Sweden Gotthen ende Wenden Coninck, &c.

HEt is syne Coninckliicke Majesteyts genadichsten ordre aen den Generael Majoor Vavasoor, dat soo haest den Generael Majoor Fersen met syne byhebbende Brigaden op de posten hem aen bevoolen avanceert, hy te gelijck met de Palts-graefsche ende Hestrische en Engelsche Brigaeden op het Bolwerck sal los gaen, sulcx dat de Palts-graefsche aen de force op de rechte zyde tegens Amach, ende de Hestrische nevens de Engelsche aen de Force op de flincke tegen den Loenganck, haere Materialen sullen appliceren, ende alle devoiren aenwenden omme het Bolwerck te bestormen ende t'emporteren, ende Meester daer van sijnde aldaer haere posten vatten, de selve aen beyde syden, te weeten aen de rechte met den Rijcx-Tuyghmeester Steenbock, en den Oversten *la Voyeru*, ende aen de flincke met den Overste *Gorgas* te conjungeren. Ende in gevalle den Capiteyn met de *vijftich* gecommandeerde, ofte den Oversten *Gorgas* last hebbende aen de rechte syde den Longangh te emporteren, den selven noch niet en hadde vermeestert, sal hy Generael Majoor *Vavasor* den gemelte Longangh met de by sich hebbende Petarden aen de flincker syde openen, den Vyant daer uyt dryven, de stucken vernaegelen, ende hen sulcx met de Brigaden op de flinckerhandt voegen, ende ondertusschen sijne Coninckliicke Majesteyt adviseren in wat staet hy den Vyandt bevindt, 't welck ter executie

ecutie werdende gestelt, verlaet sijne Conincklijcke Majesteyt sich op de dappere conduitte ende goede voorsichticheydt van des selfs Generael Majoor *Vavasor*, ende verblijf den selven naest bevelinge Godes met Conincklijcke genade wel toe gedaen. Te oorconden onder der selven handt ende by ghedruckte Conincklijcke Zegel. Gegeven in 't Leger by *Bronson*, den *achsten* February 1659. (*L. S.*) *Carel Gustaf.*

Sedert hebben de Sweeden, siende dattet met Coppenhagen niet soude willen gaen / haer posten hier ende daer gefortificeert / ende 't oogh geworpen op de Eylanden, die noch voor Denemerck hielden.

In Pruissen hebbense wederom Dirschouw ingenoomen den een en twintichsten Maert.

In April was een muitinatie tot Bremerveurde maer die van Staden ende Buxtehoede daer by komende/hebben de plaets geconserveert.

Den seventienden April quam den Engelschen Admirael Montaigu met sijn vloot in de Sont.

De Sweeden om 't volck te menageeren / verlieten 't groote werck van Frederixode, bewarende de kleyne Schants.

In May was veel gerucht dat de Deensche ende Hollantsche vloote de Sweetsche hadden aengetast ende geslagen. Maer alsoo den Deensche Admirael Bielke sijn besaens-mast wiert over boort geschooten / liet af van 't gevecht: ende de Hollantsche hadden geen last als hem te volgen/dies de Sweetsche vloot onbeschadicht geraeckte in de Sont, ende seedert sijn sy meester geworden van de Eylanden Lalant, Falster, Moen en Langelandt. werdende by de Deensche ende Hollantsche vloot te vergeefs getracht om Nascouw t'ontsetten. In 't laest van Mey verlieten de Sweetsche oock de kleyne schants van Frederixode, ende hebben sich over de kleyne Belt, in Funen gesalveert.

In 't begin van Iunius onstont een brant in Staden, waer door de gheheele Stadt is geconsumeert / uytgenomen twintich Huysen ende een Kerck.

Van 't aenkoomen van de vloote onder de Vice Admirael Ruyter wert elders gesprooken : ende hoe de Hollantsche vlooten haer hebben moeten wagen nae de Haechsche Tractaten.

Omtrent half Iuny heeft de Heer Keur-Vorst met de geallieerde volckeren den Sweeden uyt Feuöe gejaecht : ende seer getracht om in Funen te koomen: maer te vergeefs / alsoo de Sweetsche de aenkomsten met veel batteryen seer hadden gesterckt : ende korts daer nae quam een Esquadre van de Sweetsche vloot wech neemen de drie a vier Oorloch-scheepen die de geallieerden hadden geassisteert om in Feuöe te koomen. Ende de geallieerden siende weynich kans. Hebben haer om de Kost te soecken / wat te landewaerts verspreyt : de Boeren over al seer bederbende / werdende bytans omtrent de legers geen levende ziele meer gevonden. 't Hooft quartier bleef echter tot Coldingen.

Den vijfen twintichsten Iuly ginck Nascouw over aen den Graef van Steenbock.

Ende de Sweetsche by Ebeltut in de kleyne Belt ruyneerde vijf soo Hollantsche

sche als Deensche Schepen/ hebben 't volck van de Geallieerden weder uyt Fenöe gejaecht.

Daer na eenich vaertuygh in Aerhuysen gedestineert/ de Stadt geplondert en gebrantschat. De Geallieerde siende geen kans om in Funen te komen/ retireerden nae Rypen Eiderstede, ende Fredericx Stadt. De oude Vorst van Gottorp stierf den twintichsten Augusty in Tonningen/ 't welck aldaer een nieuwe verslagentheyt gaf.

Tusschen den Heer van Wassenaer ende Montagu, passeerden niet als een gerecht van courtoisie/ elck van sijne sijde verclarende geen last te hebben tot offensie/ ende alsoo schreven aen elckander verscheyden brieven/ beleefdelijck regulerende hoe de Vlooten souden blyven buyten actie/ ende in termen van mediatie/ hoewel ondertusschen de Sweeden klaeghden dat Wassenaer leggende tusschen Zeelant en Funen aen haer alle communicatie affsneedt/ oock alle toevoer belette/ ende als die gevonden wiert/ wech nam. De Deenen klaeghden dat hy niet ghenoech deede voor haer. De Koninck/ als uyt sijne brieven bleeck/ doleerde datmen hem belooft had vigoreuselijck t'ageeren: dat men hem geen woort hiel. Het hart was hier goet genouch; maer men wilde geen moeyte hebben met d'Engelsche/ *vestigia terrebant*. Ende daerom moestmen gaen in Correspondentie met Engelant ende Vranckrijck/ welcke dingen/ en hoe beswaerlijck d'extraordinaris Gedeputeerden/ door alle die veranderingen ende perplexiteyten/ moesten wercken/ is elders te sien.

De Koninck van Sweden ontfing in dese tijdt oock een onaenghenaeme tijding uyt Pruyssen. Prins Adolf sijn eenigste broeder had tot noch toe tegen de Poolen aldaer het opperste bevel: de selve of door eygen kleynmoedicheyt/ of door quaden raet der Officieren/ quam in persoon met veel der selver Officieren in Pomeren, even so als de Polen aldaer in aentocht waren. De Koninck sulcks vernomen hebbende/ schreef hem van den negentienden Augusty uyt het leger voor Coppenhagen, dat hem sulcx seer vreemdt voor quam/ dat hy in plaets van door sijn aenwesentheyt de anderen t'encourageeren/ door sijn vertreck de saecke tot wanhoop verweeg. Te meer alsoo hy in alle syn brieven hem de vriendtbroederlijcke vertroostingh had ghedaen/ hem door eene reputeerlijcke vreede of andere verdragelijcke wijse af te lossen: dat hy niet verhoopt hadde of hy soude sijne daer uyt te verwachtene Eere ende renommée afgewacht/ ende sich door eene soodanige dienst den Koninck/ ende 't Vaderlant tot behoorlijcke erkentenis gerecommandeert hebben; maer de wyl 't hem anders hadde gelieft/ soo moest de Koninck hem seggen/ dewyl hy sich op die wyse uyt sijn employ onafgheboordert/ had onttrocken/ de Koninck hem met respect niet conde accommoderen met de Commissie die hy scheen te begeeren in Pomeren, hem der selven versoeckende hy wilde de by sich hebbende acten/ het Pruyssche gouvernement raeckende/ overgheven/ de gelegentheyt des Staets van Pruyssen overschryven/ hoe ende met wat volckeren alle posten in Pruyssen waeren beset/ wat op elcke plaets aen ammunitie in voorraedt was/ ende hoe langh met levens middelen voorsien. etc.

Met sijn eygen hant had daer onder geschreven.

Alle Officieren, behalven den Generael *Wirtz*, denwelcken ick het Commando,

 mando,

ecutie werdende gestelt, verlaet sijne Coninckliicke Majesteyt sich op de dappere conduitte ende goede voorsichticheydt van des selfs Generael Majoor *Vavasor*, ende verblijf den selven naest bevelinge Godes met Coninckliicke genade wel toe gedaen. Te oorconden onder der selven handt ende by ghedruckte Coninckliicke Zegel. Gegeven in 't Leger by *Bronson*, den *achtsten* February 1659. (*L. S.*) *Carel Gustaf*.

Sedert hebben de Sweeden, siende dattet met Coppenhagen niet soude willen gaen / haer posten hier ende daer ghefortificeert / ende 't oogh geworpen op de Eylanden, die noch voor Denemerck hielden.

In Pruissen hebbense wederom Dirschouw ingenoomen den een en twintichsten Maert.

In April was een mutinatie tot Bremerveurde maer die van Staden ende Buxtehoede daer by komende/hebben de plaets geconserveert.

Den seventienden April quam den Engelschen Admirael Montaigu met sijn vloot in de Sont.

De Sweeden om 't volck te menageeren / verlieten 't groote werck van Frederixode, bewarende de kleyne Schants.

In May was veel geruchte dat de Deensche ende Hollantsche vloote de Sweetsche hadden aengetast ende geslagen. Maer alsoo den Deensche Admirael Bielke sijn besaensmast wiert over boort geschooten / liet af van 't gevecht: ende de Hollantsche hadden geen last als hem te volgen/dies de Sweetsche vloot onbeschadicht geraeckte in de Sont, ende seedert sijn sy meester geworden van de Eylanden Lalant, Falster, Moen en Langelandt. werdende by de Deensche ende Hollantsche vloot te vergeefs getracht om Nascouw t'ontsetten. In 't laest van Mey verlieten de Sweetsche oock de kleyne schants van Frederixode, ende hebben sich over de kleyne Belt, in Funen gesalveert.

In 't begin van Iunius onstont een brant in Staden, waer door de gheheele Stadt is geconsumeert / uytgenomen twintich Huysen ende een Kerck.

Van 't aenkoomen van de vloote onder de Vice Admirael Ruyter wert elders gesprooken: ende hoe de Hollantsche vlooten haer hebben moeten dragen nae de Haechsche Tractaten.

Omtrent half Iuny heeft de Heer Keur-Vorst met de geallieerde volckeren den Sweeden uyt Feuöe gejaecht: ende seer getracht om in Funen te koomen: maer te vergeefs / alsoo de Sweetsche de aenkomsten met veel batteryen seer hadden gesterckt: ende korts daer nae quam een Esquadre van de Sweetsche vloot wech neemen de drie a vier Oorlogh-scheepen die de geallieerden hadden geassisteert om in Feuöe te koomen. Ende de geallieerden siende weynich kans. hebben haer om de Kost te soecken / wat te landewaerts verspreyt: de Boeren over al seer bederbende / werdende bycans omtrent de legers geen levende ziele meer gevonden. 't Hooft quartier bleef echter tot Coldingen.

Den vijfen twintichsten Iuly ginck Nascouw over aen den Graef van Steenbock.

Ende de Sweetsche by Ebeltut in de kleyne Belt ruyneerde vijf soo Hollantsche

sche als Deensche Schepen/ hebben 't volck van de Geallieerden weder uyt Fenöe gejaecht.

Daer na eenich vaertuygh in Aerhuysen gedestineert/ de Stadt geplondert en gebrantschat. De Geallieerde siende geen kans om in Funen te komen/ retireerden nae Rypen Eiderstede, ende Fredericx Stadt. De oude Vorst van Gottorp stierf den twintichsten Augusty in Tonningen/ 'twelck aldaer een nieuwe verslagentheyt gaf.

Tusschen den Heer van Wassenaer ende Montagu, passeerden niet als een gerecht van courtoisie/ elck van sijne sijde verclarende geen last te hebben tot offensie/ ende alsoo schreven aen elckander verscheyden brieven/ beleefdelijck regulerende hoe de Vlooten souden blyven buyten actie/ ende in termen van mediatie/ hoewel ondertusschen de Sweeden klaeghden dat Wassenaer leggende tusschen Zeelant en Funen aen haer alle communicatie afsneedt/ oock alle toevoer belette/ ende als die gevonden wiert/ wech nam. De Deenen klaeghden dat hy niet ghenoech deede voor haer. De Koninck/ als uyt sijne brieven bleeck/ doleerde datmen hem beloofte had vigoureuselijck t'ageeren: dat men hem geen woort hiel. Het hart was hier goet genouch; maer men wilde geen moeyte hebben met d'Engelsche/ *vestigia terrebant*. Ende daerom moestmen gaen in Correspondentie met Engelant ende Vranckrijck/ welcke dingen/ en hoe beswaerlijck d'extraordinaris Gedeputeerden/ door alle die veranderingen ende perplexiteyten/ moesten wercken/ is elders te sien.

De Koninck van Sweden ontfing in dese tijdt oock een onaengheneame tijding uyt Pruyssen. Prins Adolf sijn eenigste broeder had tot noch toe tegen de Poolen aldaer het opperste bevel: de selve of door eygen kleynmoedicheyt/ of door quaden raet der Officieren/ quam in persoon met veel der selver Officieren in Pomeren, even so als de Polen aldaer in aentocht waren. De Koninck sulcks vernomen hebbende/ schreef hem van den negentienden Augusty uyt het leger voor Coppenhagen, dat hem sulcx seer vreemdt voor quam/ dat hy in plaets van door sijn aenwesentheyt de anderen t'encourageren/ door sijn vertreck de saecke tot wanhoop verwees. Te meer alsoo hy in alle sijn brieven hem de vriendtbroederlijcke vertroostingh had ghedaen/ hem door eene reputeerlijcke vreede of andere verdragelijcke wijse af te lossen: dat hy niet verhoopt hadde of hy soude sijne daer uyt te verwachtene Eere ende renommée afgewacht/ ende sich door eene soodanige dienst den Koninck/ ende 't Vaderlant tot behoorlijcke erkentenis gerecommandeert hebben; maer dewyl 't hem anders hadde gelieft/ soo moest de Koninck hem seggen/ dewyl hy sich op die wyse uyt sijn employ onafghevordert/ had onttrocken/ de Koninck hem met respect niet conde accommoderen met de Commissie die hy scheen te begeeren in Pomeren, hem der selven versoeckende hy wilde de by sich hebbende acten/ het Pruyssche gouvernement raeckende/ overgheven/ de gelegentheyt des Staets van Pruyssen overschryven/ hoe ende met wat volckeren alle posten in Pruyssen waeren beset/ wat op elcke plaets aen ammunitie in voorraedt was/ ende hoe langh met levens middelen voorsien. etc.

Met sijn eygen hant had daer onder geschreven.

Alle Officieren, behalven den Generael *Wurtz*, denwelcken ick het Com-

mando,

mando, om in *voor Pomeren* te ageren, heb gegeven, willen u lieden ongesuymt na *Pruyssen* te rugh schicken, ende den onwilligen gevangen tot my alhier over senden, want Ick geen Officier toe staen, *af te dancken als hy wil, of te dienen waer hy wil*: Ick sal hier over geene ontschuldige verdragen.

De directie der *Pomersche* landen, en het Oorlochswesen in *Duytslant*, absoluyt mijnentwegen, te voeren, sal de *Rijcx Admirael Wrangel* overnemen, den welcken ick tot dien eynde daer heen afvaerdige alle *Cancelly acten* ende *Instructien* willen u lieden aen *Leliendael* mede na *Pruyssen* te rugh gaen laeten, nevens mijne *Ambassadeur* tot den Vreedens-handelingen gedestineert, u lieden voortaen met eenige Commissie te beswaren sal ick gedencken dragen, ende u lieden gaerne de begeerde ruste laeten: Godt sal dan noch mynen saecken helpen uytvoeren, doch ick hadde sulcx van u lieden niet vermoedet.

Van dien tijdt af heeftmen van Prins Adolf, hoe wel des Koninckx eenigste broeder, niet sonderlings gehoort, hy retireerde sich na Sweeden.

In Pomeren quam een nieuw Leeger van Keysersche, Poolen ende Brandenborchsche onder Soes ende Spar, om een diversie te maecken; de Sweeden om haer macht by een te trecken verlieten Griffenhagen, inhoudende de Schants. Den festienden Augusty waeren drie mijlen van Stettin, naderende den Dam, ondertusschen quam de Generael Wurts met twee duysent man uyt Denemerck in Stettin. Doch de Tol-schants hadden de Geallieerden reede wech/den Dam hielt sich.

In 't begin van September hebben de Poolen Graudens verovert / gingen op Dirschouw, 't welck de Sweeden verlatende/ na 't Hooft toogen.

De Heer Keur-Vorst siende schoone occasie in Pomeren, troch uyt Holsteyn met sijn macht / was den twaelfden September tot Oldenslоо, Wollijn was reeden by de Geallieerden ingenoomen. Den seventienden ginck den Dam over met accoord. Gelijck van oock Demmijn, Damgarten, Tribsee, Loits, ende alle onhoudbare plaetsen ten deel van de Sweeden verlaten/ten deel met geweldt genoomen sijn door de geallieerden die meester in 't veldt waren/ Stetijn was de bruydt daer 't alles om danste/ werdende rontom sterck toegeset. Hoewel met eenen oock Gripswalde door Montecuculi wiert aengetast / dech sonder succes / sijnde na drie stormen afgeweerken. De Generael Dorflijn paste op Straelsundt, alwaer de Generael Wrangel met vijf duysendt man lach onder de Stadt.

De Heer Keur-Vorst hiel sich met een gros daer omtrent / doende aen de Sweetsche alle mogelijcken afbreuck.

Doch het meeste geweldt wiert gebruyckt door Stettin, soo met schieten/ approcheren / als mineren: ende alsoo oock daer gekomen was den Graef van Dona in de Nederlantsche Krijgh ende manieren van belegeringh ervaren: hooptemen van dach tot dach daer van meester te worden; maer men twijffelde of hy het principael secreet mede bracht./ dat was 't gereedt gelt, daer meede men in Nederlant op een gewisse manier de aerde voet tot voet gelijck als kochte.

In 't laest van October hebben die van Danzich 't Hooft aengetast / als oock de Kasenmarcksche Schans gelegen in het Warder.

In

In Holsteyn wiert oock geen tijdt versuymt: de Generael Schack raeckte eyntlijk den tienden November by Assens op Funen, aldaer commandeerde de Paltsgraef van Sultbach.

Den twaelfden November quam de Generael Wrangel in Stetijn met een goet secours; waer nae die van binnen met een stercke partij te water ende te lande uytvallende/ hebben een groot deel Canen met ammunitie ende provyant van Custrijn afgenomen/overweldicht ende binnen Stetijn gebracht; de Keyserſche ende Brandenborchsche geen kans siende/ hebben de belegheringe verlaten/ ende haer quartieren in brandt ghesteecken. Daer tegen hadden de Brandenborgsche 't geluck dat Demmin een stercke plaets/ sich aen Spar over gaf.

Den dertienden December quam de Koninck ende Koningin van Poolen in Danzigh, als oock de Fransche Ambassadeur de Lombres, 't Hooft was doen noch belegert/ de Commendeur had gaern bedongen de vrylating van Coningsmarck, als met de een goede summa gelts; maer beydes wierdt afgeslagen; ende hy eintlijck gedwongen den twee ende twintigste uyt te trecken/ sterck drie-hondert Ruyters ende vier hondert en ses en dartich man te voet. De Heeren van Dansigh lieten een gedacht penninck slaen/ op d'eene syde stont de Belegering van t' Hooft, ende daer rontom:

Causa Deo placuit, sed & arma frentia causam.

Aen d'ander syde stont:

Deo Opt. Max. Auspice, Rege Conatibus fidelium Civium coram Aspirante, imminente propinquo exercitu Polonico sub felici ductu Lubomirschi herois, in Decus operis Pariter & Tutelam, Hauptum, ad divergia Vistulæ in Neringâ situm, Fama ac munitu celebre, ingens in utranque partem momentem, armis, labore, constantia Gedanensium, pressum, fatigatum subactum, deditionem fecit die vigesimo secundo Decembris A. CIↃ IↃC LIX.

Met het wapen van Dansick daer onder/ opgehouden door twee Leeuwen.

Hier door is gesept dat de handeling met Sweeden wiert geïnterrumpeert door 't landen der Geallieerden in Funen; ende van de aenkomste van de Vice-Admirael de Ruyter tot Cartemunde, waerom de Koninck schielijck toogh na Corsoer.

De fatale neederlaegh in Funen sal nu stellen/ ende de daer op gevolgde voltrecking van 't Elbingsche tractaet.

Den sevenden Novembris waeren tot Kiel geëmbarqueert vyf-duysent twee hondert Ruyters/ ende vier duysent ses hondert man te' voet/ sy quamen den achtsten voor Nyborgh, s'anderen daegs voor Cartemunde, alwaer een groot/ doch ondiepe Reede was: daerom ten schien uyten gaven hem alle 't volck in boots ende schuyten. De Deensche Schepen waeren noch soo wydt in Zee/ datmense nauwelijcks konde sien. De Sweeden hadden van 't Stedeken af tot aen de Bock van de brugge/ trancheen gemaeckt/ aen d'eene syde stonden twee/ aen d'ander syde drie Regimenten paerden/ de Dragons hielden in de Stadt; ondertusschen landen oock de Deensche/ namen d'avantgarde, de Colonel Killegrew de rechter vleugel; de Sweeden al schietende/ hielden eerst wat standt/ doch niet langer als tot dat de boots vol volcks by

nae aen landt waren. De Strandt vlack zijnde / ende niet aen het drvogh konnende komen / spronck het volck over boort / onder welcke sich signaleerde de Ritmeester Buat / die hem als voluntair mede op de vlot van de Ruyter hadde begeven. Ondertusschen de Geallieerden oock by Assens ende Middelfor overgekomen zijnde / dwongen de Sweedtsche haer by een te trecken / noopende 't voordere my gedragende tot de volgende Deensche Relatie.

Als dat de Geallieerden stracx na haer overkomste door eenige Huyslieden ende oock door Overloopers vernamen, dat den vyandt soo als wy te lande stonden, sijne gantsche macht naer *Nyburgh* hadde getrocken, 't welck wy nochtans daer na wel anders hebben bevonden, zynde den Paltsgraef van *Sultsbach*, den *vijfden* deses ouden stijl, met syne geheele macht gekomen ontrent *Cartemonde*, ende heeft sich aldaer in sulcken postuur gestelt, dat wy vreesden dat hy onse conjunctie met die van de troupes van den Heere Veldtmaerschalck *Eversteyn*, wilde verhinderen: waer op onse Generaliteyt, naer gehoudene Krijghsraedt, voor goet vondt, alsoo wy 't minste niet en wisten van de overkomste van welgedachte Heer *Eversteyn*, veel min of hem de passagie tot *Middelvaert* van den vyant mochte gedisputeert zyn, het Stedeken *Cartemonde* te verlaten, ende met geslotene bataille te marcheren op *Odenzee*, tot sulcken eynde nu brack onse kleyne macht, ghereeckent tegens die van den vyandt; den *sesten* deses trocken van *Cartemonde* op, en avanceerden dien dach maer een myl, tot aen het Dorp *Munckebode*, daer wy twee dagen bleven leggen, om des vyandts contenancie te sien, ende komende ontrent veele considerabele passen, hielden wy ons om seeckerder te gaen, soo veel te langer op, blyvende over al in goede defensie, dat oock daer over onse marche te langhsamer voortginge. Wy meenden dat wy van den vyant op desen soo moeyelicken wech eenige rencontre soude ghehadt hebben, maer de selve ruymde over al het velt, ende begaf sich wederom na *Nieuburgh*, naer dat hy ons een tijdt langh te vergeefs hadde gecostoyeert. 's Daeghs daer aen quamen wy sonder eenich beletsel in de Stadt *Odenzee*, alwaer wy kondschap kregen, dat de Heer Veldtmaerschalck *Eversteyn* by *Middelvaert* den *vierden* deses ouden stijl, nae geluckige dissiperinge van den vyant aldaer oock was gelant, ende geschieden daer op den *elfden* deses de gheheele conjunctie by de Heeren Veldtmaerschalcken voorsz. ende wierde voorts van de ghesamentlicke Generaliteyt ghesloten in Godes name op den vyant, die onder *Nieuborgh* stonde, met de geconjungeerde macht, los te gaen. Den *twaelfden* voerde de Heer Veldtmarschalck *Eversteyn* d'Avantguarde, ende quamen wy des avonts een mijl van *Odenzee* tot aen een pas. 's Daeghs daer aen zijnde den *dertienden* stijl als vooren; hadde die van de Heer *Schack* den voortocht, ende quamen des avonts aen het Dorp *Masleben* anderhalve mijle van *Nieuborgh*, alwaer beyde de Armeen dien nacht in 't veldt campeerden. Den *veertienden* brack den Veldtmaeschalck *Eversteyn* met sijne troupen vroegh op, ende vondt ontrent elf uyren 's morghens den vyandt niet wijdt van *Nieuborgh* voor het Bosch in volle batalie staen, ende behalven dat die achter hem met een seeckere retraitte naer de Stadt *Nieuborgh* was versien, hadde hy ontrent *vijftigh* passen voor sijne betalie noch een stercke hegghe ende gracht, achter de welcke sijne Musquettiers ende Dragoniers als in eene stercke borstweeringhe

ghelogeert

ghelogeërt waren. De Avantguarde soo staende, sondt de voornoemde Heer Veldtmaerschalck *vierhondert* ghecommandeerde Ruyteren ende een deel van de Poollacken voor uyt, die aldaer gherepousseert wierden, daer op, na dat hy des vyandts postuyr hadde ghesien, maeckte hy eene halte ontrent twee musquet-schoten van de voornoemde hegge, ende formeerde de batalions in sulcker voeghen, dat de Keurvorstelijcke Brandenburghsche Generael Majoor *Quast* den rechter vleugel soude voeren, waer in sich bevonden een deel Poolen, die aen het uytterste van de vleughel ter rechter-zijde wierden aenghehanghen, ende de Keyserlijcke Regimenten, *Matthei Caraffa*, ende *Schultz*, ende oock eenige Dragonners van de Brandenburghschen Overste *Canits*, die mede hier onder ghesteecken wierden; den Graef van der *Natte*, ende een deel van het *Matthеische* Regiment waren tot de reserve deses vleughels gheordonneert; waer op volghde d'Infanterie, die met *veerthien* Stucken was versien, waer by van de *Eversteynsche* gedaen wierden twee Brigaden, die de Veldtmaerschalck *Schack* van de Koninckljjcke Deenemarcksche ende Hollandtsche secours volckeren sonde: op de selve volghden in de lincker vleughel de Keur-Brandenborgische Regimenten te peerde, als *Greve*, *Quast*, eenighe *Canitsche* Dragonners, een Esquadron van de Eversteynsche ende de Poollacken, op de welcke volghden het resterende volck van het Eversteynsche ende het Brandenburghe *Kannenbergische* Regiment tot reserve. Ondertusschen quam de Heer Veldtmaerschalck *Schack* met sijn *Corpus* mede aen, die sich oock op twee musket-schoten van de Eversteynsche betaille passeerde; alsoo, dat de Heer Generael Lieutenant *Hans van Alevelt* de rechter vleughel commandeerde, waer in de *sestigh Schackistische* Dragonners waren geordineert, ende voorders hare Koninginne Lijf-Regiment te paerde, de jonghe Overste *Guldenleeuw*, ende sijn Overste Lieutenant, de Overste *Bohs* met haer Koninckljjcke Majesteyts eygene voetknechten, ende twee Stucken, als oock noch een Esquadron van de *Guldenleeuwse*, ende de Overste Luytenant ende Majoor van de *Schackische* met hare Esquadrons: op dese volghden het Hollandtsche secours te voet met vier Regiment stucken, ende Sijne Excellentie de Heer Veldtmaerschalck *Schack*, ende de Heer Generael Lieutenant *Claus van Alefeldt*, ende de Hollandtsche Heeren Colonels *Kilgreuw* ende van *Matteren*, en *Ailva*, die alle het Corps de bataille maeckten: den slincker vleugel wierde van de Heer Generael Majoor *Tramp* gecommandeert, die beset wierde van twee *Trampische Esquadrons*, van een Vriessche ende het halve Regiment van de Heer *Killegreuw* te voet, als oock twee Vriessche, ende van een Krusische Esquadron: waer toe oock by de rechte vleughel het *Brockenhusische* ende het overighe *Krusische* Regiment tot reserve wierde ghecommandeert. In sulcke ordre gingh de Heer Veldtmaerschalck *Schack Everstеyn*, met de voornoemde Hooge Geallieerde volkeren met goeden moedt los, drongen oock tot aen de hegge door; maer het was van weghen den stercken tegenstandt van des vyandts Musquettieren ende Dragonneren niet moghelijck verder door te dringhen, sulcks dat de eerste troupen tot op de reserve in eenige disordre quamen, ende door de *Schackische* bataille ten laeste gesecondeert wierden, want by de selve troupen sich voor ende in hare retraitte tot hare reserve soo wel hielden, dat noch van de Keyserlijcke, d'Onse noch

 Branden-

Brandenburghse, niet een eenigh Officier was te vinden, die niet een sonderlingh kenteecken van goet comportement, het zy wonde, het zy Prysen van de vyandt daer van hadde gedragen, insonderheyt hebben de Keyserlijckse ende Eversteynse tot verscheyde malen scherp ghetroffen, ghelijck oock deden de Keur-Brandenburghsche Regimentem, ende de Dragonners, die soo heet hebben ghestaen, dat een groot ghetal op de plaetse zijn ghebleven: daer op nu de *Schackische* bataille eyndelick klaer raeckende, voort ruckte, de *Eversteynsche* te hulpe quam, ende neffens de anderen den vyandt met ernst aentasteden, ende was het een sonderlinghe lust te sien, hoe veerdigh ende bequaem de Hollandtsche voetvolckeren sich van 't exercitie harer Musquetten ende Pycken wisten te bedienen, betoonende sich op het couragieus aenmanen van de Heere Veldtmaerschalck *Schack*, d'Heere Generael Luytenant *Claus van Alevelde*, ende hare eygene nobele Officiers, soo willigh ende wel ghemoedt, dat sy den vyandt soo wydt als hy voor haer stonde, uyt sijn voordeel achter de hegghe deden delogeren, ende het veldt ruymen. Op de rechte zijde hadde de Heer Generael Lieutenant *Hans van Alevelt* het geluck, de gracht met sijne onderhebbende Troupen te passeren, ende des vyandts slinker vleugel, die door de Heer Veldtmaerschalck *Steenbock*, de Generael Lieutenant *Hoorn*, ende mede de Heeren Generael Majoren *Weyer* ende *Waldeck*, wierden ghecommandeert tot in de Stadt te pousseren, ende vielen hier door de Sweedtse voetvolckeren, als zijnde van hare Ruyterie verlaten, in de handen van de Poolen, ende overmits niemandt, ter oorsaecke van andere occupatien, haer redden konde, zijn sy meest altemael tot in de *twee duysent* man nedergesabelt. Men moet die Heeren Poolen tot lof na geven, dat alhoewel sy haren Colonel de Heer *Piazenzwski*, ende vele voorneme Cavalliers hebben verloren, sy nochtans met een onbeswekene couragene hare posten hebben ghemainteneert. Het is oock ghedenckweerdigh, dat een Hollantsche Brigade, die van de Colonel *Meteren*, van eenige weynighe van onse Ruyterie gesustineert zijnde, met ghevelde Pijcken twee vyandtlijcke Esquadrons te peert van haer Canon hebben wech ghedreven. Ondertusschen was de Sweedtsche rechter vleughel onder conduitte van de Heer Paltsgraef van *Sulsbach*, ende de Generael Majoor *Bellechter* met onse lincker vleughel dapper in 't werck, maer om dat de Geallieerden sich onder de beyde Heeren Veltmaerschalcken *Everstein* ende *Schack*, ende de Heer Generael Majoor *Tramph* ende andere voorneme Officieren, ende de nieuw-gheworvene Deense Regimenten gheset hebbende, lustigh met haer hadden ghecommelt, moste de Heer Platsgraef van Sultsbach het ten laesten verloren geven, ende sich in *Nieuburgh* salveren. De Onse volghden haer op de hielen nae, alwaer sy op d'andere zijde den Generael Lieutenant *Hans van Alefeldt*, die sich aldaer voor de Stadt hadde ghesest, voor sich vonden. Daer wierde terstont uyt drie Stucken de leus gegeven op den vyandt, die sonder eenigh tijdt verlies met twee de selve beantwoorde, waer op onse Generaliteyt aen den Heer Vice-Admirael *Bielke* ende de Heere de *Ruyter* van alles bericht deden, ende de selve lieten versoecken, sich nader tot de Stadt te begeven, waer op soo drae als den volgenden morgen aenbrack, het soo op de Stadt begonde te donderen, dat men wel mercken konde, dat beyde de Hooghe Offi-

ghe Officieren van de Vloten de rechte handt-grepen daer toe gheleert hadden, ghelijck oock de Heer de *Ruyter* voor sijn persoon sijnen roemelicken yver geduyrende dese gheheele entreprise, als oock eerst tot *Cartemonde*, soo heeft laten bespeuren, dat hy sich in een Schuyt heeft gheworpen, ende onghacht twee Matroosen aen sijn zyde doodt gheschoten wierden, onder de eerste mede sich na 't landt heeft gehaest. Korts daer voor eer dat de Vloote aenvingh te Canoneren, wierde den vyant des morgens den *vijftienden* deses oude stijl nochmaels eene lous van drie Stucken gegeven van onse Generaliteyt te lande, maer de selve onbeantwoort blijvende, verseeckerden wy ons dat men in de Stadt met Vredens-gedachten omginge.

Maer naer dat de Vlooten hadden aenghevangen de Stadt, als boven is verhaelt, met haer Canon te begroeten, quam des Oversten *Engels* Trompetter uyt, in de Naem van de Sweedse Generaliteyt om de Deense in alle oytmoedicheyt te versoecken, datmen met het Canoneren mochte inhouden, syne Principalen sich presenterende tot een eerlijck Accord, ende dat dadelijck in te gaen. Maer om datmen aen onse zyde van geen Accord, als op Genade ende onghenade, wilde weeten, wierden sulckx onghacht, met Canoneren te Lande ende te Water strackx voort ghevaeren, waer op de Overste *Schoonleven* Generael Auditeur *Lilien Croon*, met noch een Cavallier, als Sweedse Gedeputeerden uyt quamen, ende in de Namen van de voornoemde haere Heeren Principalen nochmaelen ghedienstelijck baden om inhoudinge van het Canoneren, seggende, dat die in de Stadt bereyt waren, sich op discretie aen Ons over te geven: Waer op de Heer Generael Krijghs-Commissarius *Detlof van Alefeldt*, nevens d'Heer Gen. Majoor *Trampen* daerwaerts wierden ghesonden, sich hier over met haer een weynich naeder te bespreken. Maer het liep niet lange aen, of den Generael Lieut. *Heinrick Hoorn* quam, ende presenteerden de overgeblevene Cavallerie, die sich in *Nieuburgh* hadden gesalveert, ende die bestaende in *drie duysent* paerden. Onse beyde Majoren *Luskens* ende *Harlack*, die den voorgaenden dagh gevangen waren, wierden ons met de veroverde Standaeren van den Iongen *Guldenleeuw* met groote eerbiedinge wederom ter handen gestelt, ende de Sweedse Ruyterije wierde half onder de Geallieerde, ende half onder de Onse onder gesteecken, oock alle Standaeren, Ketel-trommen en Triumph-teeckenen, wierden volgens de ondergheftelde specificatie Ons ten deele, ende om kortelijck te seggen, soo en is het gheringhste niet van de geheele Macht, die den Vyant op de Insul heeft gehadt, ontcomen, als alleen de Heer Paltz-Graef van *Sultsbach*, ende den Velt-Marefchalck *Steenbock*, met twee ofte drie Dienaers, die des nachts tusschen den *veertien* en *vijftienden* oude styl op een Visschers Boot naer *Zeelandt* zyn ontkomen; Indien den Vyant in syn voordeel waer gebleven, ende sich in *Nieuborgh* sonder hen tot eene Batalie te hazarderen hadde gheset, soo soude Ons dese entreprise op *Funen* seeckerlijck veel bloets gekost hebben, jae Ons gheheel Dessein hadde wel t'eenemael vruchteloos ghebleven. Maer de voorsichtighe ordre ende bestieringhe van Syne Coninckl. Majesteyt Onses Allergenadichsten Conincks ende Heere, heeft niet weynich geholpen tot het ghelucktigh uytvoeren van dit soo herlijck Werck, alsoo sedert twee Maenden ende en half, ende dat de selve door

den Heer

den Heer Generael Majoor *Fredrick van Alevelt*, maer tot een schyn een versoeck op de Stadt *Ysted* in *Schoonen* heeft doen laeten, is de Vyandt gheconfundeert geworden, ende alle tijdt van dese meeninghe geweest, men soude van Onse zyde met die eenmael tot *Kiel* gheimbackee de Volckeren neven haere operatien voornemen, waer door men in het Eylant *Funen*, niet so nauw op syne hoede is gheweest: soo veel nochtans doenlijck, heeft de Coninck van *Sweeden* tot diverse malen in de *vijfftienhondert* man te voet des nachts laten overscheepen soo dat den Vyant in het geheel *vijf en veertich hondert* Ruyters *twee duysent* te voet, ende *ses hondert* Dragonders sterck is gheweest, daer tegens wy aen Ruyterije Voet-Volckeren ende Dragonders desgelijckx; maer *acht duysent* Man ghehadt hebben.

Dat nu dese onse gelijcksame ende ten deele, in sulcke rencontre ongeoeffende macht, den Vyandt soo gheluckigh uyt alle voordeelen heeft ghedreven, ende gheheel ter neder gheleyt, het selve is een Werck, dat eenigh ende alleen de gront goedige Godt toegeschreven moet worden, ende Sijn Koninckllijcke Majesteyts onsen aller Genadigsten Konings en Heers gerechte sake, so miraculeus tegens den hooghmoet onser vyanden tot noch toe heeft uytgevoert.

Hier op volght de Lijste van de Ghevangenen, ghequetsten ende dooden, oock van die op 't Eylant Funen tot hier toe ghewesen Regimenten, die ten deele door den Heer Generael Luytenant Hoorn sijn overgegeven, ten deele oock neffens de voet-volckeren ende Dragonders op de plaetse neder sijn gehouwen.

Dese syn de gevangene Sweetse Generale ende hooge Officieren.

Generael Majoor
- Hendrick Hoorn.
- Weyer.
- Graef Waldeck.

Generael
- De Hartoch van Wymaer in de Batailie gevangen.
- Graef Koningsmarck in de Batailie verwont ende gevangen.

Colonellen
- Hubener.
- Schoonleven.
- Engei.
- Peter.
- Schmit over de Infanterie.
- Taube over de Dragonners.
- Tauer.
- Weydenbach over de Dragonners.
- Riesengroen.
- Timmermam.

Somma Generaels Personen *twee*; Colonellen *twaelf*.

Alle

Alle die aen den Genraels Staf dependeren, sijn alle gevangen; als

De Generael Quartier-Meester.
Opper-Commissarus Siltman.
Generael Auditeur Lelye-Kroon.
Commissarisen { Struve. Mittelstar.
Twee Provyandt-Meesters.
Twee Veldt-Medici.
De Generael Geweldiger.

Somma *thien* personen.

Lijste van de Gevangene Sweetsche Regimenten te Paert.

Het Lijf-Regiment, gecommandeert door den Luyt. Bremer, *acht* Compag.
Het Hoornse Regiment, *acht* Compagnien.
Het Waldeckse Regiment, *acht* Comp.
Het Wymarse Regiment, *acht* Compag.
Het Konincxmerckse Regiment, *thien* Compagnien.
Het Huybenaertse Regiment, *acht* Compag.
Het Schoon Levense, *acht* Compag.
Het Engelsche Regiment, *ses* Compag.
Het Peterse, *acht* Compag.
Het Botticherise Regiment, *acht* Compag.
Het Marck-Graeffche, gecommandeert door Colonel Tower, *acht* Comp.
Regimenten te paert *elf* Compag.

Somma *acht en tachtich* Compagnien, sterck geweest in alles *vier duysent vijf hondert man.*

Daer van heeft de Generael Luytenant Hoorn aen onse met hare Colonellen, Colonel Luytenants, Majoors, Ritmeesters, Luytenants ende toebehoorende onder Officieren gepresenteert Paerden. 3000

Wat noch van de resterende op de plaetse van de Batalie is ghebleven, ofte oock in de Boschen ende Heggen sich versteecken heeft, daer van heeft men de namen niet by een konnen brengen.

Het Palts-Graefse.
Het Weyherise.
Het Taubise.
Het Weydenbachise.
} Regimenten Dragonders:

Summa *vier* Regimenten, Sterck geweest *ses hondert man.*

Het Schmidische, met Krusische Regimenten, ende de Gecommandeerde *vijftien hondert* te Voet ghekomen van het Eylandt Zeelandt, die als boven verhaelt, alle uytghenomen eenighe weynighe, sijn ghesabelt gheworden, sijn te voet sterck geweest. 2000

Verders sijn oock in de Batalje van de Sweetse zyde doodt gebleven, den Generael Mayoor Botticher, ende veel andere meer, wiens namen men in der haest niet heeft konnen weten.

Lyste van de geene die aen de Deense zyde, ende de ghesamentlijck hooge Geallieerden, aen Officieren op de Waal-plaetse sijn doot ghebleven, soo veel als noch is bekent.

Van de Keyserlijcke geene.
Van de Deense, de Collonel Hendrick Volraht Boet te Voet.
Collonel Lieutenant Josias Brede Rantzow.
Collonel Lieutenant Tycho Sandtbergh.
Majoor Nahrenderf te voet.
Ritmeesters { Kay van Ahlefeldt. Taube. Topling.
Van de Poolse Collonel Piasseczynsky.
Van de Brandenborgse hooge Officieren niemandt.
Van de Hollandtse een Fries Capiteyn Hemmema.

Summa *negen* persoonen doodt.

Lijste van de Gequetsten.

Van de Keyserlijcke, is de Collonel Schultz in 't hooft, maer niet dodelijcke ghequetst.
Van de Deense Collonel Lieutenant Norman te voet.
De Heere Velt-Marschalck Ebersteins, Majoor Baron de Wey, door den arm geschooten.
Ritmeesters { Claudi met *drie* koogelen door de Koonen. Hintzo door ende door ghestoocken.
Capiteyn Bendix van Ahlefeld.
Van de Poolse weynighe.
Van de Brandenburghse is de Generael Majoor Quast, teenemael swaerlijck ghequetst, van de Hollandtsche eenige weynige.

Summa *seven* persoonen gequetst.

Aen gemeene Soldaten van de Deense ende de ghesamentlijck Geallieerde, soo

de, soo te Paert als te Voet, sijn doot gebleven, niet over de 500

Specificatie wat aen Stucken ende Ammonitie den 15. October 1659. inde Vestinge Nieuborgh is gevonden.

vierentwintigh pondige	*Metale Stucken.*	2
acht pondige		2
acht pondige		4
acht pondige		11

Noch op de Schants Kundshoffoit twee Metale halve Cartouwen verovert, die de Hollantse Vice-Admirael de Ruyter tot sich heeft genomen. 2

Summa Geschut *een en twintig*

Item van alderhandt groot ende kleyn Stuck.

	Centener.
Kogelen	2269
Polver bekans	110
Handt-Granaten	80
Ammunitie Wagens	28
Noch niet veerdighe	18
Kogel Wagens	10

Ende aen Musquet Kogelen, Lonten, Koets-Sadelen, Canon ende Wagen touwen, ende wat andersints daer toe gehoort, heeft men wel eenigh doch weynighen voorraet inde Stadt ghevonden, maer op de plaetse van de Batalie aen sijdt, ende boven Geweer, Pistolen, Bandeliers, Ammonitie Waghen, Bagage, ende van sulcke soorten, waer mede onse Officieren heel wel sijn geaccommodeert, een groote quantiteyt.

Oock zyn van de Vyandt verovert de Triumph-teecken, als

Vaendels ontrent	20
Ruyters ende Dragonders Standaerden over de	100
Keteltrommen	8 paer.

Het welcke men tot noch toe heeft gevonden.

Lijste van het gene Sijn Excellentie de Heer Veldtmarschalck Eversteyn in het begin van 't landen op het Eylandt Funen aen grof ende kleyn Canon voor sich gevonden ende verovert heeft:

	Canon
Voor Assens een Sweedts schip a	24

 2. Gecom-

2. Gecommandeerde Kapers { de swartee Hond.	6
het ander met	4
Op een Kraher	4
In Assens	1
In de hooghe Schans op Funen een metale drie vierendeel Cartouwè, ende noch twee ysere Stucken	3
In de andere Schans drie ysere met een metale Faut	4
Aen de wegh by Middelferth ysere Stucken sonder Affuyten	3
Tot Hinsgabel kleyne metale Stucken	2
Tot Stripsoddo in het Fort metale halve Cartouwen	3
Een Veldtslagh van metael ende een ysere halve Cartouwe	2
Op het Eylandt Fenoë een halve Cartou van metael, een kleyn metalen Stuck, een ysere halve Cartou met al haer toebehoor	3
Op Funschow groote Stucken	3
In de batalie in 't veldt verovert	18
Summa	80
Hier by gedaen die tot Nieuborgh zijn verovert	21
Doen in 't geheel	101 Stucken

Uytghenomen die ghene welcke noch op het Eylandt hier en daer in de kleyne Stedekens ende Advenuen verborgen zijn.

Syne Coninckliјke Majesteyt Onsen Aller-ghenadighsten Koninck ende Heer, heeft van wegen dese soo seer heerlijcke Victorie, dierghelijcken in vele jaren noyt is geobtineert, ter eeren des Aller-hooghsten een Heyligh-*Danck*-ende Vreughde-Feest den 24. November ouden stijl aengestelt, ende bevolen *Te Deum Laudamus* in alle Kercken te singen, ende daer na het Canon te Lande ende op de Schepen rondtom dese Stadt drie mael met scherp laten lossen, ende salve te schieten uyt de Musquetten.

Brief van den Coningh van Denemarcken, aen de Heeren Staten Generael.

Wy Frederick, &c. ontbieden aen de Hooghe ende Mogende Heeren Staten Generael; Naer dat wy van Onse beyde Velt-Marschalcken *Ernst Albrecht van Ebersteyn*, ende *Hans Schack*, eene gelijck luydende Relatie hebben ontfangen, dat de Alderhooghste Godt op Frederijcksdagh, wesende den *veertiende* van dese Maent, Onse ende Onser Geallieerden, ende U Ho. Mo. geconjungeerde Troupen, op het Eylanat Funen, een soo heerlijcke Victorie heeft verleent, dat sy Onse Vyandt, de Sweden, in een opentlijcke Bataille aldaer geslagen ende ter neder gheleyt hebben, op sulcke maniere, dat sich de overgeblevene

vene met de vlucht naer *Nieuborgh* hadden geresolveert, oock naederhant te gelijck met alle Standaerden, Vaendelen, ende geheele Artelerie op discretie sich hebben moeten overgeven, ende alleen de Paltz-Graef van *Sultsbach*, ende de Veldt-Maerschalck *Steenbock* voor haere persoonen met een Visschers boot over de Belt naer Zeelandt sijn ontkomen, alwaer by de voorgaende Batalie, U Ho. Mog. Troupen; als mede U Ho. Mog. Officieren, die de Heeren Ons laestmael tot secours hebben toeghesonden, sich soo valiant ende couragieus hebben gequeten dat haer dieswegen met recht lof, maer voor eerst Godt alleen de eere ende danck toe komt. Ende hebben Wy niet konnen stil staen, U Ho. Mog. het selve hier mede vrient-naerbuyrlijck te notificeren; waer over Wy oock Onsen Resident, ende Lieven getrouwen *Peter Charisius* specialijck hebben bevolen, U Ho. Mo. hier van breeder bericht te doen, niet twyfelende ofte U Ho. Mo. sullen sich over dese heerlijcke Victorie met Ons verheugen.

Waer mede Wy U Ho. Mo. bevelen in Godts beschermінghe, Ghegeven op onse Residentie tot *Coppenhagen* den *een en twintigh December*. 1659.

Memorie van de Heere Charisius, overgelevert aen de Heeren Staten Generael.

Ho. Mog. Heeren;

ALsoo den Resident ondergeschreven, van Sijn Con. Majest. van Dennemarcken, Norwegen, *&c.* die nevensgaende Missive voor Haer Hog. Mog. heeft ontfangen, met ordre expresse niet alleen de selve aen U Hooch Mog. te presenteten maer oock veerder communicatie, van de door Godes zegen in Funen verleende Victorie, ende wat veerder daer by ghepasseert is, te geven, soo heeft hy hem geobligeert gehouden, de selve mitsgaders de daer van gedruckte relatie hier mede te overleveren, Haer Ho. Mog. niet alleen te congratuleren over soodanige geluckigen succes der gemeene Wapenen, maer oock bedancken voor soo veele hooge affectie, groote voorsorghe, ende assistentie, terwyl nu klaerlijck daer uyt blijckt, hoe wonderbaerlijck de gerechte Godt de goede saecke favoriseert, ende sijnen segen tot de goede intentie verleent, soo en twyfelt hy niet, of haer Ho. Mog. sal gelieven noch met allen vigeur te continueren, ende in een soo groot werck haer niet te verhaesten, maer haer hooge wyse *Concilia* soodanig veerder te derigeren ten eynde de volkomene herstellinge van Hoogstghedachte Syne Con. Maj. de ruste van desen Staet de behoudenisse der vrye Commercien, haerer goede ingesetenen ende eene algemeene seeckere Vrede wierde geobtineert. *Den twintighsten December.*

Memorie van de Heer Wyman ende Copes, overgelevert aen de Heeren Staten Generael.

Ho. Mog. Heeren;

DE ondergheschrevene Ministers van Brandenburgh, niet konnen ledigh staen haer Ho. Mog. te congratuleren over de heerlijcke victorie, waer

mede het Godt de Almachtige onlanghs belieft heeft de Wapenen van sijne Majesteyt van Denemarcken ende des selfs hooge Allieerden te segenen, vinden haer genoodtsaeckt mitsdesen te repeteren haer voorigh versoeck, begerende wat haer Ho. Mog. ghelieve daer op te resolveren ende aen sijne Cheur-Vorstelijcke Doorluchticheyt soodanich te antwoorden als het de billickmaticheyt van dien sal mede brengen, ende voorts, dat by de tegenwoordige toestant van saecken, door Godes handt sich soo schynbaerlijck toont voor de goede party, met sodanen omsichticheyt ende genereusheyt mach werden gegaen, dat de wonderen van de Hemel mogen strecken tot ons encouragement, ende dat dienvolgens soo grooten werck niet ten halven, maer in dier voegen moge werden gedaen, dat de welcke op soo veele hertelijcke aenradingen van desen Staet eenen gemenen Vyandt hebben verkooren aen Sweden, niet sonder noot mogen werden geabandonneert ende ghelaten tot een roof van soo herden tegendeel. Ende dat daerom niet en moge werden getracteert als generalijck ten eynde de vrucht die men kan hoopen door gemeene *perijckelen*, ontydigh ende door geprecipiteerde handelingen gepluckt werdende, by eenigen apart, niet in der daet onrype bitter ende onsmaeckelijck sy ende blyve aen alle. Yegelijck een wenscht sulcks ter eeren van soo Illustre Republijck, ende sijne Cheur-Vorstel. Doorl. verseeckert sich daer van, ter oorsaecke van soo veele onderlingen nauwe verbintenissen. *Actum Hage den twintichsten December sestien hondert negen en vijftich.*

Verhael van 't geene in Noorwegen onlanghs gepasseert is.

Den *veertienden* October is de Generael *Bielke*, sterck sijnde *vijf duysent* Mannen te voet ende te paerde ingevallen: Ende heeft den *twintichsten* dito van de vyant de Schantse by Quistrumbroge ingenomen, ende het geschut, Bagage, ende alles wat daer in was bekomen: waer op den vyandt sich van daer na *Oddewalt* geretireert heeft, alwaer de voorsz. Generael haer vervolchde, ende een partye daer van nedergemaeckt.

Den *negen en twintichsten* dito, heeft de voorschreven Generael de Schantse voor *Oddewalt* die op een Bergh leyt ingenomen, hebbende de Sweden de selfde by nacht verlaten, nemende met haer het geschut ende haer bagage, ende soo na Sweden gevlucht: wordende van de Generael Majoor *Ryckwni* met *vijftien hondert* Mannen vervolcht.

Den *een en dertichsten* dito, heeft de voorschreven Generael *Bielke* de Schantse by Nodesandt ingenomen.

Den *tweeden* November, marcheerde hy met sijne Volckeren van *Oldewalde* na *Marstrandt*, om de Heere Admirael *Mathias Biorn* te seconderen, die met *seventien* Scherboten ende een goet ghetal Volck na de *Mick* was vertrocken, om Marstrandt te gaen attakeren, waer van men een goet succes verwacht.

Den Overste *Budde* heeft uyt de Vestinge *Halden* ghecommandeert verscheyde partyen Sweeden, met de welcke oock gingen een groot ghetal Borgers, met andere Volontarisen, die wederom waren gecomen met een groote buyt, ende een groote partye Ossen, Koeyen, diese in de voorsz. Vestinge hebben gebracht.

Den

Den *achsten* November, is den Overste *Brecterf*, met de Majoor *Pieter Ofusson* met *twee duysent* mannen te paerde ende te voet in Sweden gevallen, vergeselschapt met eenige Landt-Dragoniers, Borgers ende Boeren, de welcke aldaer groote buyt ghemaeckt hebben, ende veele Landen tot verre in Sweden ghedwongen Brantschattinge te continueren.

Den Overste *Preve* is met sijn Leger van de Noortsyde in Iemterlandt ghevallen, ende heeft aldaer goet succes.

De Heere Viceroy *Nuls Trolle* heeft by geschrift vermaent dat yder Borger ende Boere, de welcke sijn Vederlandt lief heeft, sijn beste soude doen, om den Vyandt alle mogelijcke af breeck te doen, met bewillinge dat yder een die eenige buyt sal krygen, voor sich sal behouden: Ende daer-en-boven van de Stenden versocht, dat sy na hare uytterste macht neersticheyt souden doen, om het Leger met allerley Proviandt te voorsien, ende dat sy hare betalinge van de Heeren Generael des Rijcx-Commissaris *Kniel Schinckel* sullen hebben te verwachten: waer over soo een groote toevoer is geschiet, dat alles aldaer beter koop als in de Steden is.

De Collonel Kellegreuw schreef daer van aen haer Ho. Mog. op volgende wyse / dat ghemarcheert sijnde met de Nederlandtsche Troupes onder hem / den Collonel Cuyck van Meteren ende den Collonel Ernst van Ailva, tot aen Odenie, sonder dat haer de Sweedtsche vertoonden / hy sich hadde gevoeght met de Velt-Maerschalck Eberstein, die gepasseert was tot Middelfaer met vier duysent Paerden / soo Keysersche, Poolsche als Brandenburghsche, ende eenigh voet-volck. Des anderen daeghs marcheerde na Nieuborgh, alwaer sich de vyandt hadde geretireert met vier duysent Paerden ende twee duysent te voet. Maendagh den vier en twintichsten quam in 't ghesicht van hare troupes ontrent een myle van de Stadt / staende in bataille op het hellen van een tamelijck langh geberghte. De Deensche ende Geallieerde troupen / daer ontrent ghecomen zijnde / wierden desgelijcx in ordre ghestelt. Eberstein ter rechter / Schack met de Infanterye ende Deensche Cavallerye ter slincker zyde: het gevecht begost door de Cavallerye / de welcke wat aen 't wycken raeckte soo wel aen de eene als aen de ander Vleugel / soo dat het Canon in gevaer ende self eenige Stucken in besit van de Vyandt quamen. Als wanneer Schack de Nederlandtsche commandeerde aen te vallen.

Dat geschiede met soodanige resolutie ende courage / dat de vyandt sonder veel tegenstandt abandonneerde sijn Post ende Geschut: ende alsoo retireerde sijn rechter vleugel. Syn slincker disputeerde eenigen tijdt seecker passage: maer het veranderde haest: ende Godt / door een particuliere ghenade / maeckte de Nederlandtsche tot instrumenten van overwinninge. Alle de Officiers ende Troupen van haer Ho. Mog. deden als eerlijcke lieden: ende de vyanden selfs bekenden dat het waren de Nederlandtsche, die haer den doodt-steeck hadden gegeven. Des anderen daeghs schickten die van Nieuborgh om te parlementeren / sy gaven haer over op discretie / togen uyt de Stadt sterck drie duysent Paerden / wordende onder de Keysersche, Deensche ende Brandenborghsche ondergesteecken. De Stadt wiert gheplundert

door

door de Poolsche, Keyserſche ende andere; De Nederlandtſche bleven gedurrich in wapenen. Voort ſchreef hy dat het ghebreck was groot gheweeſt in het Leger/ dat ſoo wel de Ruyters als Soldaten bycans in vier dagen geen broot geſien hadden. Dat groot gebreeck van Officiers was geweeſt onder de Nederlandtſche troupen / ende om dat de Luytenandts waren wel meriterende perſoonen ende van courage / badt dat aen de ſelve mochten worden gegeven de vacante Compagnien.

De Vice Admirael de Ruyter ſchreef/ dat hy het volck ontſcheept hebbende / tooch van Cartemonde, ende was op de na-nacht van den twee en twintichſten al wederom in 't ghesicht van Nyburgh, van waer hy den vier en twintichſten de Batallie konde ſien. Hy commandeerde den Commandeur Cornelis Evertſen, Commandeur de Wilde, Capiteyn vander Saen, Sweers, Ian Tyſſen ende Tuynemans ten Noorden der Stadt / in te loopen/ ende hy ſelf zeylden met de reſt van de Vloodt tot dicht voor Nyborgh; daer twee Schanſſen/ met twee halve Cartouwen lagen; de Sweden daer uytjagende / de Nederlantſche Vlaggen plantende de twee halve Cartouwen/ haelden daer uyt/ de een aen zijn / de ander aen Capiteyn van Meeuwens boort brengende. In den dageraet ſettent ſoo dicht onder Nyburgh, datſe mette kleenſte ſtucken konden over de Stadt heen ſchieten / ende ſchooten ſeer fel op de Stadt ontrent een uyr langh/ tot datſe een Trompetter aen hem ſonden / biddende dat ſy niet meer ſoude ſchieten/ ende datſe beſich waren te parlementeren / en datſe haer vrywillich op ghenade ende ongenade wilden overgeven; daer op hy antwoorde/ datſe Cito ſouden reſolveren / ende binnen een uyr tijdts nader antwoort brengen / ofte ſouden de Stadt onder de voet ſchieten: ende na datſe een uyr gewacht hadden / ende niet quamen / begon wederom te ſchieten/ ſoo datſe doen terſtont met een brief van den Generael Velt-Marſchalck Schack uytquamen / die hem ſeer bedanckte dat hy haer werck ſoo kort hielp afmaecken / ende dat alles op genade en ongenade was overgegeven / ſoo dat de Steden Nieuburgh, Cortemunde ende Odenzee, nevens het gheheele Eylandt Funen, in vijftien dagen geheel wederom aen den Koninck van Denemarcken ſijn overgegeven/ nevens vier en dertich ſtucken Canon/ daer van ſeſtien, ſo hy ſchreef/ by de onſe/ en achtien aen de weſtzyde in Middelfaer-Zont, nevens alle hare wagens en Leger-bagagie bekomen/ en wel over de ſes duyſent mannen gevangen/ daer onder ontrent twee duyſent doot geſchooten/ alle Officieren gekregen / uytgeſondert de Prins van Sultsbach, en den Overſte Steenbock, tuſſen den vier en twintichſten en vijf en twintichſten s'nachts met een Boot na Zeelant gevlucht: hebben mede bekomen achtentachtig ſtandaerden/ en acht en twintich Vaendelen. Van de onſe (ſchreef hy) waren niet meer als ontrent twee hondert Man gebleven/ waer onder eenige hooge Officieren/ een Vries Capiteyn/ genaemt Hemmema, oock weynich van haer Ho. Mog. volck / die nochtans alle in 't ghenerael hier in deſen ſlach haer ſeer eerlijck hadden gedragen / ende wierden ſelf van hare vyanden ſeer hooghlijck gheroemt. Den ſes en twintichſten wiert hy / nevens den Admirael Bielke aen landt onthoden by den Veldt-Marſchalck Schack, ende andere hooge Officieren/ die haer ſeer bedanckten voor den goeden dienſt / die ſy met s'Lants

Vloot

Vloot en Volck hadden gedaen / waer mede terstont weder aen boort voeren/ want het was daer soo vol van menschen/ van Deenen, Neerlanders, Keyserſche, Poolen, Brandenburghſche, ende alle ghevangene Sweden, dat men der qualijck door konde comen/ waren wel over de veertien duysent menschen op een/ sonder de Paerden en Wagens / en gingh het plunderen op veele aen/ seer gruwelijck ontrent het Vrouw-Volck / 't geen droevich was om te sien/ lieten veel menschen in haer hemdt staen sonder klederen / daer uyt men sach/ dat den Oorloch alles verslondt. Den seven en twintichsten met den dach zeylden sy de Bay van Nieuborgh uyt. De Veldt-Maerschalck Eversteyn quam aen boort van den Admirael Bielke, ende door het onstuymich weer konde den Veldt-Marschalck Schack niet komen / doch de Admirael Bielke voer s'nachts by hem met beter weer/ en nam sijn afſchept; alsoo hy niet langer konden wachten / want verscheyden van sijne Capiteynen haer laeste broot uytgegeven hadden/ en oock de vorst dagelijcx op handen was/ en boven dien niet mogelijck daer ontrent yets te krygen. En hebben aen de Militie van de toegesondene Rocken en klederen overgegeven op versoeck van de Heer Collonellen Killegry en Meteren, als volcht; een duysent seven hondert seven en tnegentich Rocken, twee groote packen met Kouſſen, sijnde by gissinge wel over de twee duysent paer/ ses vaten met Schoenen, en daer in by gissinge ontrent vier en twintich duysent paer/ noch drie duysent tachtich hemden in acht vaten. Dese bovenstaende Klederen waren seer noodich aen de Soldaten verdeelt. Den acht en twintichsten s'middachs sijn met de Vloot vertrocken/ en sijn op den Noen s'morgens Langelandt ghepaſſeert / en sondt den Capiteyn Isaac Sweers met seven Schepen/ met eenige Fluyten en schoeten naer Kiel in Holsteyn, om Brandthout te laden voor de Stadt Coppenhagen, en seylden voort naer Lubeck; daer den eersten s'morgens met den dach op de Rede sijn gekomen/ en verstonden dat de Sweden in de Sondt sterck lagen ses en dertich seylen / om hem op te slaen; Hy hoopte datse aldaer hem souden verwachten/ sullende alle devoir doen om daer by te komen.

Hoe wellekom Sultsbach ende Steinbock den Koninck tot Corsor sijn gheweest; can men dencken. Men heeft echter niet gehoort/ dat haer de Koninck heeft van eenich wandevoir beschuldight. Hy hadde als een verstandich Prins oft alles wel voorsien / de macht van sijn vyanden was te groot: Hy wiert te gelijck in Pruyſſen ende in Pomeren toegeset/ van Keyserlijcke, Konincklijcke ende Cheur-Vorstelijcke machten, ende 't was sijn geluck dat niet dese laeste macht soo wel op Schonen als op Funen uytgestort wiert; het soude misschien de selve ganck hebben gegaen / ende daer na soude Funen van selfhebben gevallen / want hy aldaer in al den tijdt sijner inquartieringh niet een houbare Plaets hadde ghemaeckt. Alsoo was nu den besten raedt met desen Staet te vernieuwen de vrientschap. Tot dien eynde wiert gheslooten de volgende acte van Redintegratie.

SErenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Domini *Caroli Gustavi*, Dei Gratiâ Suecorum, Gottorum, Wandalorumque Regis Magni Principis Finlandiæ, Ducis Scaniæ, Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini Pomeraniæ,

raniæ, Cassubiæ & Wandaliæ, &c. Principis Rugiæ Domini Ingriæ & Iuliaci Cliviæ & Montium Ducis, &c. Regis ac Domini nostri Clementissimi Regnique Suetiæ Senatores ad hanc Tractationem Specialiter Deputati *Scheringius Rosenhaen* Consiliarius Cancellariæ, Summus præfectus Arcis Holmensis, & Judex Provincialis Sudermanniæ, Liber Baro in Ihalaborg, Dominus in Topa, Tysta, Engelholm & Hagen, *Steno Bielcke* Armiralis & Consiliarius Ammiralitatis, Liber Baro in Korpo, Dominus Geddeholm Grasœ & Tanga: nec non Celsorum ac Præpotentium, D. D. Ord. Generalium Fœderati Belgii ad Sacram Reg. Maj. Sueciæ Deputati Extraordinarii & Plenipotentiarii *Godefredus à Slingelant*, Consiliarius & Assessor Urbis Dordracenæ Primarius, *Petrus Vogelsang* Consiliarius & Syndicus Urbis Amsterdami, *Petrus de Huybert* à Secretis Dominorum Ordinum Zeelandiæ, & *Wilhelmus ab Haren* Grietmannus & Toparcha de *Bilt*, ad Consessum. D. D. Ordinum Generalium Deputati nomine Provinciarum *Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisiæque.* Notum testatumque facimus omnibus quorum Interrest, aut quomodolibet Interesse poterit, cum à multis retro annis inter S. R. Maj. Antecessores Reges Regnumque *Sueciæ*, & Celsos Præpotentesque Fœderati Belgii *Ordines* Generales atque utriusque subditos & Incolas vetus necessitudo, arcta amicitia Vicinitatis & sinceræ Communicationis fides viguit, quæque semper ingenuè atque illibatè fuit exercitata, adeo quidem ut intuitu apprime salutare ansam præbuerit arctiori fœderi inter *Gustavum* Augustii nominis & immortalis Memoriæ Regem & unitum *Belgium* inito, quod quamdiu duravit, sancte semper Religioseque fuit habitum, etiamque tot ac tantos Communi bono fructus peperit, ut non modo idem fœdus Anno 1640 renovatum sed & postmodum Anno 1645 intimiore amicitiæ affecta vi & virtute peculiarium Confirmationis Tabularum illustratum fuerit, imo & nuperrima conventione per. S. R. Maj. Commissarios & Celsorum Præpotentiumque Ordinum Generalium fœderati Belgii Extraordinem Legatos *Elbingæ* die 1. September stil. vet. Anno 1656 inter utrumque statum corroboratum fuerit. Quandoquidem verò post dictæ novissimæ Conventionis Conclusionem, *ita ferentibus fatis*, ob adversos casus variasque Rerum vicissitudines præsertim posteaquam bellum inter serenissimos *Sueciæ Daniæque* Reges recruduit, quædam evenerunt, quæ non parum dictam amicitiam veterem atque necessitudinem turbarunt ac labefactarunt, adeò ut ea tantum non impedita & quodammodo interrumpi visa fuerit subortus dissidiis quibusdam ac Simultatibus: Et cum Celsi Propotentesque Fœderati Belgii Ordines Generales profiteantur nihil sibi antiquis nihilque magis cordio esse quam ut prædicta vetus amicitiæ necessitudo sinceræque Communicationis fides inter utrumque statum eorumque subditos denuo reflorescat, fæderaque pristina abolitis submotisque prædictis simultatibus atque enatis Controversiis deinceps sanctè Religioseque colantur, & per omnes muneros ad amussim ad-impleantur & S. R. Maj. *Sueciæ* jam pridem eodem tendat, idque vel maximè sibi in animo propositum habeat, Nos supra memorati Commissiarii & Deputati Plenipotentiarii una congressi seriâque institutâ deliberatione, muniti ad id utrumque justa potestate ac mandatis respective à S. R. M. Domino Nostro Clementissimo, & Celsis ac Præpotentibus Gen. Fœderati Belgii Ordinibus superioribus Nostris

Nostris nostrisque utrimque exhibitis procuratoriis Convenimus atque declaravimus, quod hoc ipso & hujus conventionis vigore abolebuntur & submorebuntur omnes simultates atque enatæ Controversiæ quemadmodum hisce abolentur atque submoventur, eorumque loco restaurabitur, quemadmodnm hisce restauratur *vetus, sincera, fida, & perpetua amicitia* inter S.R. M. Regumque *Suecia* ab una & Celsos Præpotentesque D. D. *Ordines* Generales Fœderati Belgii abaltera parte, ita ut ex hoc die inter Regem Regnumque *Suecia & unitum Belgium* omnesque eis respective subjectas & adhærentes Provincias terminetur, exulet, ut cesset omnis plané *simultas, discordia & injuria*; Ejus vero loco *amicitia pristina & bona correspondentia* ita sincere serioque servetur, ac colatur, ut de hinc utraque pars alterius etilitatem, honorem, & commoda quærat & omnistudio expræscripto fœderum quæ deinceps Religioseque observanda sunt, promoveat fidæque amicitiæ & Confidentiæ cultus reflorescat & vigorem suum recuperet; In cujus Rei fidem hæc subscripsimus *Helsingoria*, die 29. Septembris Anno. 1659. subsignatum erat. *Scheringius Rosenhaen. Steno Bielcke. G. v. Slingelandt. Pr. Vogelsangh. Pr. de Huybert. W. v. Haren.*

Het Tractaet van Elbingh/ is ter selber tyt met de Gevolmachtigen voltrocken als volght; Doch alsoo/ dattet niet Eerder effect soude bekomen / door dat de Vrede tusschen Sweeden ende Dennemarck soude sijn voltrocken 't welck eerst ten seven ende twintichsten des volgenden Jaers geschiede.

DEn Doorluchtighsten ende Grootmachtighsten Prins ende Heere, Heere *Carel Gustaff*, door Godes genade der Sweeden, Gothen en Wenden Koninck, Groot-Furst van Finlandt, Hertogh van Esthen, Carelien, Bremen, Verden, Stetin, Pomeren, Cassuben, Wenden, Prince van Rugen, Heere tot Ingermanlant en Wismar; oock Palz-graeff by den Rhijn, Hertogh in Beyeren, Guligh, Cleeff, Bergh, &c. onseren aldergenadighsten Coninck en Heer, als mede der Sweedsen Croone Rijcxraedt, Cancellier, Gouverneur Generael van Pruyssen, President in het Commercie Collegie, ende Provincialen Rechter over West-Norlandt, Lapmarchen, Jemptelandt en Herredael; *Erick Oxenstierna*, Graef van Zuyt-Morea, Vryheer tot Kimitho, Heere in Tydoo, Vyvy en Julestadt; *Sten Bielcke*, Syne hooghst-gedachte Coninckliijcke Majesteyts Lieutenant Admirael en Raedt ter Admiraliteyt, Vryheer in Korpo, Heere in Geddeholm, Graasoo, Tanga; ende *Gustaf Baner*, Syne hooghgemelte Coninckliijcke Majesteyts Krijghs-en Hof-Raet, Vryheer in Gamble Carleby, Heere in Oreby, Crakerum, en Verpel, midtsgaders de Extraordinaris Ambassadeurs van wegen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, aen syne hooghst-gedachte Coninghlijcke Majesteyt afgesonden, *Godefridus van Slingelandt*, eerste Raedt-Pensionnaris der Stadt Dordrecht, ende Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Ed. Gro. Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant; *Fredrick van Dorp*, Heere van Maeldam, ordinaris Raet in den Hove van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt; *Pieter de Huybert*, Raedt der Stadt Middelburgh in Zeelant; *Iohan Ysbrandts*, Hovelingh in Ruygevardt, respective Gedeputeerden ter Vergaderige van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, van

wegen de Provintien van Hollant, Zeelandt, Stadt ende Landen. Kennelijck zy een yegelijek die 't aengaen, ofte eenighsins soude mogen raecken, Nademael tusschen syne hoogst-ghedachte Coninckliche Majesteyts Voorsaten hoochloffelicker memorie, Koningen ende Kroon van Sweeden, ter eenre, ende tusschen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ter andere zyde, nu veele achtervolgende jaeren eene intime ende innerlijcke vrundtschap, met alle integriteyt en oprechtigheyt ghecultiveert, oock door het oprechten van verscheyde nieuwe Tractaten en Verbonden in diervoegen doorgaens van tijt tot tijt is gecorroboreert, dat tot volle vastigheyt van dien, niet anders wierde vereyscht, als alleen een soo nu als dan vernieuwde continuatie van de geseyde Tractaten ende verbintenisse: Weshalven hare hooghst-gedachte Coninckliche Majesteyt, midtsgaders hare Ho. Mog. haer selven voor oogen stellende, ende te ghemoet voerende 't Verbond inden Jare *sestienhondert veertigh* onderlingh in gegaen, ende naderhant in den Jare *sestienhondert vyf enveertigh* tot haere mutuele behoudenisse noch stricter ende bondiger hervat, oock daer benevens de jegenwoordige *geschapenheyt* en circumstantien van tyden, considererende als een richtsnoer van 't ooghmerck zijnde der boven verhaelde Verbonden; Soo hebben sy ons voorsz. Commissarisen en Ambassadeurs specialijck hier toe gedeputeert, aenbevolen en gelastet, dat wy, resumerende en herlesende de meergemelte Tractaten en Verbonden, de observantie en 't onderhouden van dien, souden stabilieren, oock daer-en boven, 't geene de jegenwoordige staet van saecken wederzydts mochte vereysschen, tot 't gemeene beste, ende tot voordeel van beyde de Geconfœdereerden souden approprieren, en ghelijck als toe passen: Soo sijn wy met Godes hulpe na reciproque verwisselinge van onse Procuratien, ende gehouden conferentien, over 't geene ons door onse Heeren Principalen aenbevolen was, verdragen ende veraccordeert, in voegen als volght; Eerstelijck, naer resumptie van den Tractate des Iaers *sestien hondert veertich* op den eersten September binnen Stockholm t'samen opgerecht, midtsgaders in den Iare *sestien hondert vijf en veertich* op den *vijftienden* dach van de Maent Augustus tot Suderocter naerder gheconfirmeert, ende met meerder tijdt van Iaren gheatendeert tot voordeel ende welstant van beyde de Geconfœdereerden, soo renoveren, confirmeren en corroboreren wy midtsdesen, alle de conditien en Articulen in beyde de voorsz. Tractaten begrepen, even ende in sulcker voegen, als of de selve van Articul tot Articul, en van woorde tot woorde hier inne waren geinsereert: Vastelijck beloovende, dat van wegen sijne Koninckl. Majesteyt ende de Kroon Sweden, mitsgaders van wegen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, het meergemelte Tractaet in alle sijne poincten ende clausulen heylichlijck en onverbreeckelijck geobserveert en naergekomen sal werden. Verklaren daer-en-boven tot naerder licht van 't ooghmerck en van de intentie onser Heeren Superieuren, in 't eerste Articul van den voornoemden Tractate aengewesen, der selver intentie gedirigeert te zijn, ende in 't toekomende te sullen gedirigeert werden, tegen alle ende ydere Turbateurs die den duydelijcken sin van 't voornoemde Tractaet soude mogen contravenieren, ofte yets, daer tegen strydich zijnde, aenvan-

aenvangen. Vorders examinerende en overwegende de meninge en oprechte verstande van den meerghemelten Tractate, bevinden 't selve alleen daer toe te specteren (boven de defensie en voorstant van de respective Rijcken ende Landen der beyde Geconfœdereerden, ende de conservatie van haer beyder ghebiedt, Rechten, Vrydommen, Immuniteyten, pacten, ende welherbrachten costuymen,) dat den vryen handel der Commercien en Navigatie op de Oost ende Noort Zee, tot de enghte toe van 't Canael exclusive, gemaintineert te werden, ende deshalven considererende, hoe veel beyde de Geconfœdereerde ghelegen is aen 't handthavenen van dit haer voornemen, ende dat dit haer oochmerck by desen jegenwoordigen gheperturbeerden en verwarden Staet van Europa onghekrenckt, en in sijn volle kracht moge komen te verblyven, soo hebben wy onse gedachten ende deliberatien daer henen laten gaen, dat de geseyde vryen handel der Commercien, en de Scheepvaert, niet alleen ten opsichte van andere, moge gaende gehouden, en geprotegeert werden, maer oock op dat wy wedersijdts seeckere en vaste reguls souden stellen, door de welcke alle hinderpalen, streckende tot verachteringe van 't voorgaende Tractaet, tusschen beyde de Geconfœdereerde ghesłooten, en van 't geen daer inne vereyscht wert, voor soo veel hare beyder Rijcken, Landen, gebiedt en Onderdanen belanght, mochten werden wechgenomen, ende by aldien het een of 't ander hier tegens strydigh, naer den aenvangh van 't voorsz. Verbondt, mochte ingesloopen zijn, dat wy het selve wech nemen, ende het meergemelte Tractaet in sijne voorgaende observantie souden herstellen: Ten welcken fine zijn wy wederzydts onderlinge verdragen ende veraccordeert, dat nochte ter oorsaecke van Oorloge en beroerte in Poolen, Pruyssen, ofte de naeste aengelegene Landen, nu onlanghs ontstaen, nochte om eenige andere redenen wille, die in 't toekomende soude mogen voorvallen, een der beyde geconfœdereerde des anders Vrydommen, ofte oock die van sijne Onderdanen in 't dryven van Koophandel en Scheep-vaert op de Oost ende de Noort-Zee, ofte oock op de Revieren daer op responderende, directelijck nochte indirectelijck, als strydigh tegens den klaren en duydelijcken text van de Verbonden in den Iare *sestien hondert veertich*, en *sestien hondert vijf en veertich* ingegaen, eeniger mate sal mogen verhinderen, ofte incommoderen, nochte oock toestaen ofte tolereren, dat de selve door sijne Onderdanen verhindert, beswaert, ofte eenigh ongemack, toe ghevoecht werde, veel min datter ordre soude mogen werden gegeven, om yets diergelijcx in 't werck te stellen, ofte ter handt te nemen. En na dien wy sorghvuldichlijck overleght hebben, op wat voet tusschen beyde de gheconfœdereerde Staten ende hare Onderdanen, den handel ende aenwas van Commercien gevoeghlijckst soude kunnen toenemen, ofte voort gheplandt werden, ende dat oogenschijnlijck door experientie ondervonden is, dat de moderatie van Tollen en belastingen, niet weynigh hier toe is contribuerende, ghelijck de selve dan oock ten tyde van 't ingaen der voorsz. Verbonden, ende eenige Iaren daer aenvolgende in het Territoir ende gebiedt van beyde de Geconfœdereerden, naer vereysch van ons ooghmerck genoeghsaem geadapteert, ende naer onse oprechte meyninge in bequamer voegen is toegepast, soo hebben wy onderlinge beloften en

ten en verseeckeringe gedaen, gelijck wy doen midtsdesen, dat beyde de gheconfœdereerde, behoudens 't recht van Regalien ende andere gherechticheden, ontrent het invoeren en stellen van Tollen en belastingen, doorgaens gebruyckelijck de ghesëyde Tollen en belastingen in hare Rijcken, Landen en districten, die sy jegenwoordich sijn besittende, ofte hier namaels souden mogen komen te besitten, in sulcker voegen, en by na op gelijcken taux, sullen accommoderen, die ten tyde van 't ingaen der voornoemde Verbonden, in swangh, en in gebruyck is geweest, sulcks dat ten wedersyden de Tollen, Impositien ende belastingen op de Commercien ende Navigatie ghestelt sullen werden, so moderaet, als eenighsints doenlijck is. Waer by wy dan noch voegen, ende wel expresselijck bedingen, dat geene van beyde de Geconfœdereerde, nochte oock hare Onderdanen, in 't ghebiedt van de andere Geconfœdereerde, noopende 't betalen van Tollen en belastingen, op andere wyse werde getracteert en beswaert als eenige Vremdelingen van die Natie, de welcke in de nauste verbintenisse staen, ende die aldaer de grootste voordeelen en vrydommen van Tollen en lasten sijn genietende, ofte in 't toekomende souden mogen genieten, getracteert ende beswaert werden. Ende by aldien om seeckere reden wille, oft doordringende necessiteyt, quame te gebeuren, datter in 't gebiedt van de een of de ander der beyde Geconfœdereerde, vernieuwinge ofte verhooginge van Tollen, en belastingen wierde ingevoert, dat in sulcken gevalle geene hooger nochte swaerder belastingen van de ander Geconfœdereerde ofte van sijne Onderdanen, sal mogen afghevordert werden, als by de eygene Inghesetenen en Onderdanen van de geene, die de nieuwe ofte verhoochde Tollen ende belastingen mochte komen in te voeren, werden betaelt; Edoch dat onder de geseyde egualiteyt niet begrepen, nochte onder de selve te verstaen sullen zijn, de speciale Privilegien aen eenige Compagnien, ofte aen eenige Onderdanen in 't bysonder vergunt. Ende op dat aen een yeder kennelijck zy, dat nochte sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden, nochte de Ho. Mog. Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden, eenige andere insichte ofte ooghmerck hebben, als de observantie ende 't onderhouden van de meermaels aengeroerde Tractaten en Verbonden, nevens de behoudenisse van wederzijdts haer gebiedt, authoriteyt en gherechticheden, als mede van den vryen handel der Commercien en Navigatie, op dat oock daer-en-boven klaerlijck moge blijcken, dat de oprechte meyninge ende intentie van beyde de Geconfœdereerden tenderende is, om met alle hare goede Nabuyren, Vrunden en Geallieerden, een vaste ende bondige Vrede t'onderhouden, oock alle Tractaten en Verbonden met de selvige ghesllooten, nae te komen; Soo is by ons verdragen, en wederzijdts toegestemt, gelijck midtsdesen verdragen en toegestemt wort, dat de Koningen van Vranckrijck en Denemarcken, als mede den Protector van Engelandt, Schotlandt ende Yerlant, nevens den Heere Cheur-Vorst van Brandenburgh, met alle hare Rijcken, Landen en districten in dit tegenwoordige Tractaet, en in de Conditien daer onder behoorende, sullen begrepen en ingesllooten werden: Welverstaende by aldien sy selve souden mogen begeren daer inne begrepen, en ingesllooten te werden, sulcks dat sy alle de conditien en voordeelen, over welcke beyde de Gecon-

Geconfœdereerde wederzijts verdragen zijn, in toekomende sullen genieten. Daer-en-boven dat de Stadt Dansick van gelijcke in dit tegenwoordige Tractaet begrepen en ingesslooten sal werden, ghelijck sy midtsdesen daer inne begrepen en inghesllooten werdt, met alle hare Rechten, Privilegien, immuniteyten, vrydommen en costuymen van Wetten, sonder præjuditie nochtans der ghetrouheyt, die de voornoemde Stadt Dansick aen sijne Coninckliјcke Majesteyt van Poolen schuldich is: Soo dat van nu af aen alle vyandtschap ende feytelijckheyt, tusschen sijne Koninckliјcke Majesteyt van Sweden, en de voornoemde Stadt Dansick komen te cesseren, ende dienvolgende, dat, nochte de hoochstghedachte Koningen van Vranckrijck en Denemarcken, nochte den Protector van Engelandt, Schotlandt ende Yrlandt, nochte den Heer Cheur-Vorst van Brandenburgh, nochte oock de Stadt Dansick door de een of de ander van beyde de Geconfœdereerde, eeniger maten sullen mogen verhindert werden in hare Scheep-vaert, ofte in den vryen handel van hare Commercie, door de Oost ende Noort-Zee, ende de Rivieren daer onder begrepen: Dat sy oock in geenen deele directelijck noch indirectelijck, door de een of de ander der beyde Geconfœdereerde veronghelijckt ofte beschadight sullen worden, 't sy ten opsichte van hare Rijcken, Landen, districten, Steden, Heerschappyen, Rechten, Vrydommen en Onderdanen, 't sy ten aensien van hare eygene Persoonen; Maer ter contrarie dat wedersyts met de selve een volkomen en oprechte vrundtschap en goede correspondentie sal onderhouden werden. Ende op dat 't gunt hier boven is besloren, te meerder kracht bekome, ende des te heylichlijcker werde geobserveert, gelijck wy op ons genomen en de belooft hebben, dat alle 't selve naer den dach van 't sluyten des jegenwoordige Tractaets, kracht bekomen, ende heylichlijck gheobserveert sal werden, midts voorgaende Ratificatie van sijne hoochstghedachte Koninckliјcke Majesteyt van Sweden, ende hare Ho. Mog. onse Heeren Superieuren, welcke Ratificatie van nu af aen, ten langhsten binnen den tijt van *vier* naestvolgende Maenden, wedersydts overgelevert, en verwisselt sal moeten werden. Soo hebben wy van dit jegenwoordige Tractaet, twee Instrumenten en Afschryffels van eenen en den selven inhoudt laten verveerdigen, de selve met onse eygene hantschrift onderteyckent, ende met indruckinge onses Zegels bekrachticht. Aldus ghedaen ende besloten tot Elbingh, den *eersten* September Anno *sestien hondert ses en vijftich*. Was geteeckent ende gesegelt als volght.

Erick Oxenstierna.	*G. van Slingelandt.*
L. S.	L. S.
Sten. Bielke.	*Frederick van Dorp.*
L. S.	L. S.
Gustaef Baner.	*P. de Huybert.*
L. S.	L. S.
	Iohan Isbrandts.
	L. S.

Den

Den Doorluchtigsten en Grootmachtighsten Prince ende Heere, Heere CAREL GUSTAEF door Gudts ghenade der Sweeden, Gotthen en Wenden Koninck, Gootvorst van Funlant, Hertoge van Schonen, Esthen, Carelen, Bremen, Verden, Stetijn, Pomeren, Cassuben en Wenden; Prince van Rugen, Heere tot Ingermanlandt, en Wismar, als mede Paltzgraeff by den Rhijn; Hertoge in Beyeren, Gulich, Cleeff, &c. onses aldergenadighsten Heer en Coninghs, midtsgaders der Sweedtschen Kroone Rijcks-Raden, tot dit jegenwoordige Tractaet specialijck ghedeputeert: *Scheringh Rosenhane*, Raedt in de Cancelleryе, Stadthouder tot Stockholm, Provinciale Rechter over Suydermanlant, Vryheer in Ikalaborgh, Heer in Torpa, Tytta, Engelholm, ende Hagen, *Steno Bielcke*, Admirael en Raedt ter Admiraliteyt, Vryheer in Korpo, Heer in Geddehelm, Grasoo en Tanga: midtsgaders de Extraordinaris Gedeputeerden ende Plenipotentiarissen aen Syne hoogh-gedachte Coninghlijcke Majesteyt van Sweeden, van wegen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden afgesonden, *Godefridus van Slingelandt*, Eerste Raedt-Pensionaris der Stadt Dordrecht, *Pieter Vogelsangh*, Raed-Pensionaris der Stadt Amsterdam, *Pieter de Huybert*, Secretaris van de Edele Mogende Heeren Staten van Zeelandt, ende *Wilhelm van Haren*, Grietman vander Bilt; Gecommiteerden ter Vergaderinge vande Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde, Nederlanden, van wegen de Provincien van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt. Kennelick zy een yegelijck, die 't aengaen ofte eeniger maeten raecken mach, Naedemael door het jonghste Tractaet tusschen hoogh-ghedachte Syne Coninghlicke Majesteyts Commissarisen, ende de Ambassadeurs van hare Ho. Mog. tot dese actie specialijck geauthoriseert, uyt den naem ende door 't bevel van onse Heeren Superieuren op den 1. September Oude stijel des Jaers sesthien-hondert ses en vijftigh tot Elbingh in Pruyssen geslooten, onderlinge is geconvenieert ende gestatueert; dat beyde de Geconfœdereerde in haere respective Rijcken, Provintien en Landen, die de selve jegenwoordigh besitten, ofte hier naermaels souden mogen komen te besitten, de Tollen, ende andere belastingen sullen accommoderen, in sulcker voegen, en by nae op gelijcken taux, als de selve ten tyde van 't sluyten van de voorgaende Tractaten, ende eenige Jaren immediatelick daer aen volgende in wederzijdts Territoir, geheven zijn geweest. Ende in gevalle het mochte komen te gebeuren, dat uyt speciale oorsaecken ende door evidente necessiteyt, eenige nieuwe, meerdere of hoogere Tollen ende belastingen in d'een of d'anders gebiedt souden moeten werden op gestelt, dat als dan in dien gevalle, de voorsz. Tollen ende belastingen van de Geconfœdereerde, ofte des selfs Onderdanen, niet meerder nochte hooger souden werden afgevordert, als de eygen Ingesetenen ende Onderdanen zijn betalende.

Ende alsoo in tyden ende wylen over 't rechte verstant ende de waere meyninge van de voorschreve woorden eenigh verschil, ofte twijffelachtigheden souden mogen ontstaen, namentlijck, voor eerst aen d'eene zyde de voorsz. casus voorkomende, of als dan de voorgeroerde gestipuleerde esgualiteyt, tusschen de Geconfœdereerde ofte des selfs Ingesetenen, en eygene natuyrlijcke

ke Subjecten, verstaen soude moeten werden van eene absolute esgualiteyt, ten opsichte van de gheelen Toll, ofte de gantsche belastinge, sonder eenige distinctie, ende sulcx so wel reguarde van de belastingen en Tollen, die voor date van 't sluyten der voorsz. Tractaten waren opgestelt, als van de belastingen die naderhandt uyt speciale oorsaecken, ende door evidente necessiteyt als boven, souden mogen wesen, ofte hier namaels noch werden geintroduceert, dan of de selve gestipuleerde esgualiteyt alleenlijck op de voorschreve nieuwe belastingen en verhoogingge van Tollen souden moeten werden geappliceert, ende van d'ander zyde mede in cas de meergemelte gestipuleerde esgualiteyt alleenlick van de voorsz nieuwe belastingen en verhoogingge van Tol te verstaen soude zijn, van wat tijdt precise de reeckeninge van de voorsz. esgualiteyt soude moeten beginnen en aenvangh nemen.

Derhalven tot verhoedinge van soodanige verschillen, ende om alle aenleydinge tot misverstanden ende twist voor te komen, zijn Wy over de verklaringe ende naeder uytlegh van 't voornoemde Elbinghsche Tractaet, van wegen wederzijdts onse Heeren Superieuren, uyt krachte van de Pouvoirs en Volmacht van de selve, daer toe by ons ontfangen, op de naervolgende wyse verdragen ende geaccordeert.

Eerstelick, wert verklaert en vast gestelt midtsdesen, dat de meer-geroerde gestipuleerde esgualiteyt alleenlick applicabel sal wesen op de nieuwe belastingen of verhoginge van Tollen, na den Jare *sestienhondert veertigh* geintroduceert.

Ende aengesien in de Rijcken ende Landen van den hoogst-gemelten Koninck, ende de Kroone van Sweeden, al voor dato van den selven jare sestienhondert veertigh, ende eenige jaren daer aenvolgende, onderscheydene inesgualiteyt in 't stuck van de voorsz. belastingen, en betalen van Tollen, in gebruyck is geweest, soo ten opsichte van de Koopmanschappen, met onderscheyt, of de selve de Onderdaenen van de Kroon Sweeden, of wel Vreemden waren toebehoorende, als mede ten aensien van de Schepen, in welcke de geseyde Koopmanschappen gheladen wierden, met onderscheyt tusschen de Sweetsche ende vreemde Schepen, doch eyntlijck door seeckere Ordonnantie in date den achtsten December des Jaers *sestien hondert vijf en veertigh* op 't stuck van Tollen in Sweeden ghedaen emaneren, om goede insichten ende considerratien gestatueert ende vast gestelt, dat van doen voortaen, soude cesseren alle inesgualiteyt van Thollen, Impositien, ofte andere belastingen, die, van den voorschreven jare sestienhondert veertigh af aen geobserveert waeren, ten insichte van de goederen ende Koopmanschappen, met onderscheyt of de selve Onderdanen van de Kroon Sweeden, of wel vreemde Natien waere toebehoorende, doch dat niet te min in ghebruyck verbleven is, het observeren van de andere inesgualiteyt, ten opsichte van de Schepen in welcke de goederen ende Koopmanschappen geladen en vervoert wierden, met onderscheyt tusschen de Sweetsche ende vreemde Schepen, so sullen de Ingesetenen ende Onderdanen der Vereenighde Nederlanden, in toekomende de meergemelte inesgualiteyt ten opsichte van de goederen ende Koopmanschappen met onderscheyt, of de selve aen Onderdanen vande Kroon Sweeden of aen vremden mochten toebehooren, nochte in 't uytgaen, nochte in 't inkomen, 't zy

directelijck of indirectelijck, eenighsints onderworpen zijn, maer alleen subject blyven de meergemelte inesgualiteyt ten aensien vande Schepen.

Doch voor soo veel belanght de goederen ende Koopmanschappen die in 't Rijck van Sweeden sullen in gebracht werden, sal ten reguarde van de selve de meergemelte inesgualiteyt voor soo veel de Schepen is raeckende, alleen te observeren, staen, en onderhouden worden, volgens den inhout van 't tweede Articul van de voornoemde Ordonnantie van den Iare *sestien hondert vijf en veertich*, sulcks dat dienvolgende van alle goederen ende Koopmanschappen, als Haringh, Sout, Speceryen, Laeckenen, Stoffen, ende generalijck alle andere Waren ende Koopmanschappen, 't sy Gewassen ofte Manufacturen, in 't Rijck van Sweden ingebracht werdende door Vereenichde Nederlantsche Koopvaerdye-Schepen, over de waerde van yeder *hondert* Daelders een Ducaet meerder aen Tol afgevordert sal mogen werden, als van de selve goederen ende Koopmanschappen, gelijcke *hondert* Ducaten waerdigh zijnde, betaeldt werdt, so wanneer die door Sweedtsche gemonteerde Schepen werden ingevoert, ende een halve Ducaet meerder als over ghelijcke goederen ende Koopmanschappen in gemeene Sweetsche Koopvaerdye-Schepen inkomende, wert gheexigeert. Sullende volgens het *derde* Articul van de voorschreve Ordonnantie des Iaers *sestien hondert vijf en veertich*, nevens andere Conditien aldaer uytgedruckt, voor gemonteerde Schepen werden gereeckent alle sodanige, als met *veertien* stucken, ofte met meerder getal van grof Geschut sijn ghemonteert, ofte oock in diervougen gebouwt of vertimmert, datse ten minsten *veertien* stucken, ofte meer, tot hare defensie voeren konnen.

Ende ten eynde het voorgaende Articul met goede ordre, ende tot wederzijdts contentement, gepractiseert moge werden, dat derhalven een yegelijck die eenige goederen als boven, in 't Rijck van Sweden sal komen in te voeren, ghehouden sal sijn de selve na den rechten prijs ende waerde aen te gheven; Welverstaende, dat in gevalle de Officiers van sijne Koninckelijcke Majesteyt, t'eeniger tijdt mochten oordeelen eenigh aengegeven goet te laegh ghewaerdeert te wesen, aen de selve vry sal staen, 't gemelte goet te naderen, ende ten behoeve van sijne Koninckelijcke Majesteyt aen te slaen, mits boven de aengegeven waerde noch daer by leggende een gerechte vijfde-part van de selve, ende alvoorens 't naerderen ende 't aenvaerden van de goederen, de Koopluyden met contant gelt betalende.

Maer wat belanght de goederen ende Koopmanschappen uyt het Rijck van Sweden uytgevoert wordende, sal van de selve, soo wanneer die met Nederlandtsche Koopvaerdye-Schepen werden ghetransporteert, soo veel meerder aen Tol mogen werden afgevordert, en over betaelt, dan over ghelijcke goederen die met Sweetsche Schepen sullen werden uytghevoert, te betalen staen sal, soo dienthalven in den voorsz. Iare *sestien hondert veertich* achtervolgende de seeckere Tol-lyste den *vierden* Marty des selven Iaers opgerecht, albereyts is gestatueert, welcke voorschreve Tol-lyste door ordre van sijne Coninckelijcke Majesteyt van Sweden geamplieert, ende vermeerdert zijnde, met een derde colomne, volgens de Ordonnantien ende 't gebruyck naderhandt ghemaeckt, ende inghevoert, ende door Koninckelijcke Commissarisen aen de

Ambassa-

Ambassadeurs van hare Ho. Mog. overghelevert, dienvolgende met wederzijdts toestemminge en goetvinden, alhier als een Richtsnoer, tot voorkominge van alle dispuyten ende verschillen, van woorde te woorde, volght geinsereert.

Geel ende root Cooper.		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepé wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Geel Arcker - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Gaer Kooper - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Ongeersche Blaten - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Klock Cooper - - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Nieu Ketel Kooper -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Out Ketel Kooper -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Brant Kooper - - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Afgeknipt Kooper -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Plate Kooper - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Bleyck Plate Koper -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Munte Platen - -	1 schipp.	3	0	3	36	4	24
Alderhande gearbeydt Kooper - - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Kooperdraet - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Kooper-stucken -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Klocken - - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Geele Ketelen en andere - - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Bereyt Arbeyt - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Rollen Geel Kooper -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Geeldraet - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Yser en Stael.							
Stangh-Yser - -	1 schipp.	0	20	0	25	0	30
Afgeknipt Yser -	1 schipp.	0	32	0	40	1	0
Harnas Platen -	1 schipp.	0	42	1	$4\frac{1}{2}$	1	15

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepē wort uytgevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Spiel Platen - -	1 schipp.	1	14	1	$29\frac{1}{2}$	1	45
Ronde Platen -	1 schipp.	1	6	1	$19\frac{1}{2}$	1	33
Kogels - - -	1 schipp.	0	20	0	25	0	30
Anckers - - -	1 schipp.	1	14	1	$92\frac{1}{2}$	1	45
Ancker Fly -	1 schipp.	0	32	0	40	1	0
Smits Yser, het welck is alderhande bearbeydt -	1 schipp.	0	42	1	$4\frac{1}{2}$	1	15
Spieckers - - -	1 schipp.	1	20	1	37	2	6
Dito - -	1 Ton	0	43	1	$5\frac{3}{4}$	1	$16\frac{1}{2}$
Dito - -	hondert	0	1	0	$1\frac{1}{4}$	0	$1\frac{1}{2}$
Ysere Stucken - -	1 schipp.	0	24	0	30	0	36
Stael - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Stael-draet - -	1 schipp.	1	0	1	12	1	24
Spiel - -	1 stuck	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Harnas met een Hoet -	1 stuck	0	1	0	$1\frac{1}{4}$	0	$1\frac{1}{2}$
Stormhoet -	1 stuck	0	$\frac{1}{4}$	0	$\frac{5}{16}$	0	$\frac{1}{8}$
Onder Geweer	1 stuck	0	1	0	$1\frac{1}{4}$	0	$1\frac{1}{2}$
Musquet met Bandelier en Gaffel	1 stuck	0	1	0	$1\frac{1}{4}$	0	$1\frac{1}{2}$
Pistoolen	1 paer	0	1	0	$1\frac{1}{4}$	0	$1\frac{1}{2}$
Allerhande kleyn en subtijl Ardeydt dat men in dit Rijck maecken kan van Yser, Stael, geel en root Koper, sal men geven in den Thol een pro cento van vreemde en Inlantsche Schepen.							

Bondt-werck ende Huyde-Waren.		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepé wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy - Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Luycx Vel	1 stuck	1	7	1	20¼	1	34½
Dito gemeen	1 stuck	0	16	0	20	0	24
Harmelijn	1 Timmer	0	6	0	7½	0	9
Mancker	1 Timmer	0	7	0	8¼	0	10½
Grauw Werck	1 Timmer	0	6	0	7½	0	9
Wolfs-vel	1 stuck	0	12	0	15	0	18
Beren-huyt	1 stuck	0	12	0	15	0	18
Sweedtsche Vos	1 stuck	0	6	0	7½	0	9
Swarte Vos	1 stuck	1	7	1	20¼	1	34½
Brant Vos	1 stuck	0	28	0	35	0	42
Cruys Vos	1 stuck	0	12	0	15	0	18
Witte Vos	1 stuck	0	2	0	2½	0	3
Blauwe Vos	1 stuck	0	6	0	7½	0	9
Bever-vel	1 stuck	0	34	0	42½	1	3
Jars-vel	1 stuck	0	28	0	35	0	42
Hasen-Velvoeder	1 stuck	0	8	0	10	0	12
Otter-vel	1 stuck	0	6	0	7½	0	9
Grauwercks Voeder	1 stuck	0	28	0	35	0	42
Hasen-vel	1 Timmer	0	2	0	2½	0	3
Hout-werck							
Masten-hout van 28 palm	1 stuck	22	10⅔	27	37⅓	33	16
Dito 27 palm	1 stuck	17	37⅓	22	10⅔	26	32
Dito 26 palm	1 stuck	15	26⅔	19	21⅓	23	16
Dito 25 palm	1 stuck	13	16	16	32	20	0
Dito 24 palm	1 stuck	11	5⅓	13	42⅓	16	32
Dito 23 palm	1 stuck	8	0	10	0	12	0
Dito 22 palm	1 stuck	8	0	10	0	12	0
Dito 21 palm	1 stuck	6	32	8	16	10	0

		Van het goet dat op Sweetsche ghemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche schepé wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wort uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Dito 20 palm	1 stuck	6	32	8	16	10	0
Dito 19 palm	1 stuck	5	16	6	32	8	0
Dito 18 palm	1 stuck	5	16	6	32	8	0
Diao 17 palm	1 stuck	4	0	5	0	6	0
Dito 16 palm	1 stuck	4	0	5	0	6	0
Dito 15 palm	1 stuck	2	32	3	16	4	0
Dito 14 palm	1 stuck	2	32	3	16	4	0
Dito 13 palm	1 stuck	2	32	3	16	4	0
Dito 12 palm	1 stuck	2	32	3	16	4	0
Claphout	cento	0	32	0	40	1	0
Groot Pypenhout	cento	1	6	1	19½	1	33
Dito kleyn	cento	0	43	1	5¾	1	16½
Wagenschot	cento	1	41	3	27¾	4	13½
Eycke Plancken	1 stuck	0	7	0	8¼	0	10½
Eycken Teller	2 dosijn	0	8	0	10	0	12
Eycken Timmer	1 stuck	0	11	0	13¾	0	16½
Eycken Stolp	1 stuck	0	8	0	10	0	12
Dito kleyn	1 dosijn	0	12	0	15	0	18
Eycken Balck	1 stuck	0	11	0	13¾	0	16½
Tennen Timmer	1 dosijn	0	8	0	10	0	12
Dennen Plancken	1 dosijn	2	0	1	12	1	24
Dennen Balck	1 stuck	0	3	0	3¾	0	4½
Deelen van tien ellen	1 dosijn	0	3	0	3¾	0	4⅓
Die langer naer advenant.							
Dennen Stolp	1 stuck	0	3	0	3¾	0	4½
Deelen	duysent	18	0	22	24	27	0
Greenen hout	1 dozyn	0	8	0	10	0	12
Sparren van 10 palm	1 dozijn	1	24	1	42	2	12
Dito van 7 palm	1 dozijn	0	24	0	30	0	36
Dito die minder	1 dozijn	0	12	0	15	0	18
Latten	duysent	0	16	0	20	0	24

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepē wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Greyne Sparren	1 dozijn	0	8	0	10	0	12
Vuyre Sparren	1 dozijn	0	4	0	5	0	6
Boom Sparren	duysent	4	0	5	0	6	0
Cromhout		0	12	0	15	0	18
Greene Teljooren	1 dozijn	0	4	0	5	0	6
Tafelhout	1 dozijn	0	11	0	$13\frac{1}{4}$	0	$16\frac{1}{2}$
Hoppen staecken	hondert	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Tonnen Bodemen	hondert	0	4	0	5	0	6
Tonnen staven	duysent	0	$9\frac{3}{5}$	0	12	0	$14\frac{2}{5}$
Brandthout	1 vadem	0	4	0	5	0	6
Houten Kannen	1 dozyn	0	3	0	$3\frac{3}{4}$	0	$4\frac{1}{2}$
Houte Teljoren	1 schock	0	3	0	$3\frac{3}{4}$	0	$4\frac{1}{2}$
Houte Vaten	hondert	0	$10\frac{2}{3}$	0	$13\frac{1}{3}$	0	16
Troggen	hondert	0	$10\frac{2}{3}$	0	$13\frac{1}{3}$	0	16
Vlooten	hondert	0	$21\frac{1}{3}$	0	$26\frac{2}{3}$	0	32
Leer en Huyden.							
Gesouten Osse-huyden	1 deecker	0	32	0	40	1	0
Dito Koe-huyden	1 deecker	0	16	0	20	0	24
Kalfs-vellen	1 deecker	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Seems, Schaeps, Bocks, Geyten, en Spaens-Leer	1 deecker	0	16	0	20	0	24
Robbe Vellen	10 stucx	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Bereyt Harte Leer	1 stuck	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Zeel Leer Corduwaen	1 deker	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Bereyt Rheens Huyt	1 stuck	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Dito Elants Huyt	1 stuck	0	28	0	35	0	42
Dito Elants Kalfs-huyt	1 stuck	0	11	0	$13\frac{3}{4}$	0	$16\frac{1}{2}$

Dito

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepē wort uytgevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy - Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Dito Paerde Huyt	1 stuck	0	4	0	5	0	6
Rauwe Ossen-huyt	1 deecker	2	0	2	24	3	0
Dito Koe-huyt	1 deecker	1	0	1	12	1	24
Bock-huyt	1 deecker	1	0	1	12	1	24
Geyten-huyt	1 deecker	0	24	0	30	0	36
Kalfs-Vel	1 deecker	0	6	0	7½	0	9
Bonte Kalfs-vellen	1 deecker	0	4	0	5	0	6
Schaeps-vellen	1 deecker	0	12	0	15	0	18
Lams Vellen	1 deecker	0	4	0	5	0	6
Rees Huyden	1 deecker	0	16	0	20	0	24
Harten Huyden	1 stuck	0	16	0	20	0	24
Rheyns Huyden	1 stuck	0	16	0	20	0	24
Elans Huyden	1 stuck	1	36	2	9	2	30
Elans Kalfhuyt	1 stuck	0	33	0	41¼	1	1
Vlas en Hennep.							
Sweets Vlas	1 schipp.	0	35	0	43¾	1	4½
Sweets Hennip	1 schipp.	0	23	0	28¾	0	34½
Koorn en Saet.							
Tarwe	1 ton	0	6⅔	0	8⅓	0	10
Rogge	1 ton	0	5⅓	0	6⅔	0	8
Garst	1 ton	0	5⅓	0	6⅔	0	8
Haver	1 ton	0	2⅔	0	3⅓	0	4
Mout	1 ton	0	5⅓	0	6⅔	0	8
Tarwen Meel	1 ton	0	8	0	10	0	12
Rogge Meel	1 ton	0	6	0	7⅓	0	9
Lynsaet	1 ton	0	14⅓	0	18⅓	0	22

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepen wort uytgevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert	
Peck, Teer en Traen.		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Peck	1 Last	2	6	2	$21\frac{1}{2}$	3	9
Teer	1 Last	2	6	2	$31\frac{1}{2}$	3	9
Traen	1 Vat	0	43	1	$5\frac{3}{4}$	1	$16\frac{1}{2}$
Soudt en gedroogde Visch.							
Dorsch	1 ton	0	8	0	10	0	12
Salm	1 ton	0	28	0	35	0	42
Ael	1 ton	0	35	0	$43\frac{3}{4}$	1	$4\frac{1}{2}$
Stromlingh	1 ton	0	8	0	10	0	12
Negen Oogen	1 ton	0	28	0	35	0	42
Sieck	1 ton	0	8	0	10	0	12
Gesoute Snoeck	1 ton	0	8	0	10	0	12
Drooge Snoecken en alderhande Visch	1 schipp.	0	35	0	$43\frac{3}{4}$	1	$4\frac{1}{2}$
Ael	1 lis pont	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Geroeckte Salm	1 stuck	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Verwen en Victriel.							
Victriel	1 schipp.	0	14	0	$17\frac{1}{2}$	0	21
Aluyn	1 schipp.	0	28	0	35	0	42
Roode Sweetsche Verwe	1 schipp.	0	14	0	$17\frac{1}{2}$	0	21
Swavel	1 schipp:	0	28	0	35	0	42
Koopmans Waren.							
Boter	1 Ton	0	43	1	$5\frac{3}{4}$	1	$16\frac{1}{2}$
Gesmolten Talck	1 schipp.	1	1	1	$13\frac{1}{3}$	1	$25\frac{1}{2}$
Rouw Talck	1 schipp.	0	35	0	$43\frac{3}{4}$	1	$4\frac{1}{2}$
Talck	1 Ton	0	43	1	$5\frac{3}{4}$	1	$16\frac{1}{2}$
Kaes	1 schipp.	0	42	1	$4\frac{1}{2}$	1	15

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepē wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Heel Speck	1 Ton	0	28	0	35	0	42
Wasch	1 schipp.	5	34	7	6½	8	27
Vleesch	1 Ton	0	28	0	35	0	42
Osse Tongen	1 Ton	0	42	1	4	1	15
Keucken Vet	1 Ton	0	15	0	18¾	0	22½
Traen Barm	1 Ton	0	3	0	3¾	0	4½
Ossen	1 stuck	0	28	0	35	0	42
Paert	1 stuck	0	24	0	30	0	36
Merry Paert	1 stuck	0	12	0	15	0	18
Haseneuten	1 Ton	0	14	0	17½	0	21
Zeep	1 Pot	0	7	0	8¾	0	10½
Assche	1 Vat	0	8	0	10	0	12
Veeren	1 Ton	0	3'	0	3¾	0	4½
Wadmael	1 El	0	0½	0	0⅝	0	0¾
Elants Haer	1 Ton	0	2	0	2½	0	3
Grof Wollen Laecken	1 elle	0	0½	0	0⅝	0	0¾
Sacken	1 Last	0	8	0	10	0	12
Matten	1 stuck	0	2	0	2½	0	3
Bevergal	1 schipp.	0	14	0	17½	0	21
Genever Bessen	1 Ton	0	8	0	10	0	12
Toot	1 last	0	8	0	10	0	12
Polijste Steen	100 El	0	32	0	40	1	0
Rouwe Steen	100 El	0	16	0	20	0	24
Sarck Steen	1 stuck	0	14	0	17½	0	21
Tafel-steen	1 stuck	0	14	0	17½	0	21
Molen-steen	1 paer	0	22	0	27½	0	33
Kleyne Molensteen	1 paer	0	10	0	12½	0	15
Hant Molensteen	1 paer	0	6	0	7½	0	9
Slijpsteenen	1 stuck	0	6⅔	0	8⅓	0	10
Dito smal Slijpsteen	1 stuck	0	2⅔	0	3⅓	0	4

Russche Waren.		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepé wort uytgevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Vlas	1 schipp.	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Henaip	1 schipp.	0	4	0	5	0	6
Vlas Werck	1 schipp.	0	3	0	$3\frac{3}{4}$	0	$4\frac{1}{2}$
Talck	1 schipp.	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Geverst Linnen	100 ellen	0	4	0	5	0	6
Dwelck	100 ellen	0	4	0	5	0	6
Boraen	1 deecher	0	4	0	5	0	6
Justen Leer	1 deecker	0	10	0	$12\frac{1}{2}$	0	15
Fyne Sabelen	1 Timmer	1	16	1	32	2	0
Dito middelmatige Sabelen	1 Timmer	1	0	1	12	1	24
Dito gemeene Sabelen	1 Timmer	0	32	0	40	1	0
Marten	1 Timmer	0	10	0	$12\frac{1}{2}$	0	15
Viltmantel	1 dozyn	0	10	0	$12\frac{1}{2}$	0	15
Hantschoenen	100 par	0	6	0	$7\frac{1}{2}$	0	9
Fyne Seep	1 pot	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Dito gemeene	1 pot	0	$1\frac{2}{3}$	0	$1\frac{5}{6}$	0	2
Persiaensche Dekens	1 stuck	0	2	0	$2\frac{1}{2}$	0	3
Bancke Peulen	1 dozyn	0	12	0	15	0	18
Uytheemsche Drancken, voor soo veel de selve uyt het Rijck van Sweeden uytgevoert worden.							
Ongersche Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Bastart Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Alecante Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Malvesey Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepé wort uytgevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Ricx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Moscadel Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Rhynsche Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Spaensche ofte Canary Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Fransche Wyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Brandewyn	1 aem	3	0	3	36	4	24
Van allerhande Fustagien wert na advenant ende inhouding der Amen betaelt.							
Fransche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Littauwsche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Lubsche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Wismarsche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Sonsche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Stettinsche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Rigysche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Coersche Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Rostocker Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Dansicker Mede	1 ton	2	0	2	24	3	0
Jopen Bier	1 vat	1	24	1	42	2	12
Half Jopen Bier	1 vat	1	24	1	42	2	12
Serffter Bier	1 vat	2	0	2	24	3	0
Bronswycksche Mon	1 vat	2	0	2	24	3	0
Alderhande soorten van ander Mon	1 vat	2	0	2	24	3	0
Lubs Bier	1 vat	1	32	2	4	2	24
Wismar Bier	1 vat	1	32	2	4	2	24
Hamborger Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Lubs Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0

Stettins

		Van het goet dat op Sweetsche gemonteerde Schepen wort uyt gevoert.		Van het goet het welck op ghemeene Sweedtsche Schepé wort uyt gevoert.		Van het goet dat op Nederlantsche Koopvaerdy-Schepen wordt uyt gevoert.	
		Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden	Rijcx	Oorden
Stettins Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Rostocker Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Grypwalts Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Wismars Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Baerts Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Sonts Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Colberghs Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0
Denemarcks Bier	1 ton	1	16	1	32	2	0

Edoch sullen de gemelte Ingesetenen en Onderdanen van de hooggedachte Vereenichde Nederlantsche Provintien, ten opsichte van alle nieuwe, veranderde of verhoochde Tollen, Licenten, Impositien, ofte andere belastingen, boven 't gene in de voorsz. Tol-lyste, ende hier vooren in 't Articul beginnende: *Doch voor soo veel belanght de goederen ende Koopmanschappen die in Sweeden sullen in gevoert werden,* &c. staet gespecificeert, niet hooger nochte swaerder als d'eygen Ingesetenen ende Onderdanen van de Kroone van Sweden ghegraveert ofte getracteert worden, sulcks dat dienaengaende tusschen de selve eene *absolute esgualiteyt* sal werden geobserveert, sonder onderscheyt, of haere goederen, Waren ende Koopmanschappen in Sweetsche ofte in Nederlandtsche Schepen mochten ingebracht, of uytgevoert werden, indiervoegen, dat alle inesgualiteyt ten dien respecte tusschen de selve alleenlijck sal verblyven in *proportione arithmetica*, volgens het onderscheyt van de Tollen en belastingen hier vooren in 't Articul beginnende; *Doch voor soo veel belanght de goederen ende Koopmanschappen die in 't Rijck van Sweeden, sullen ingebracht werden*, &c. ende in de Tol-lyste van de uytgandee Waren ende Koopmanschappen dien aengaende uytgedruckt, en albereyts geintroduceert geweest zijnde, sonder dat de meergemelte Ingesetenen ende Onderdanen van de voorsz. Vereenighde Nederlandtsche Provincien, boven de Subjecten ende Onderdanen van Sweeden, 't zy in *'t inkomen*, het zy in het *uytgaen*, eenige hoogere belastinge, ofte meerder beswaernisse als hier vooren ghespecificeert staet, opgelecht, ofte geverght sal mogen werden, 't zy directelick, 't zy indirectelick, door onderscheyt van betalinge der Tollen, Licenten, Impositien, ofte andere belastinge in Waren, in specien van Gelt, of op eenige andere wyse, bedenckelijck ofte onbedenckelijck, in eeniger manieren.

De selve gestipuleerde esgualiteyt en gelijckheyt sal ten opsichte van alle andere Landen en Plaetsen, onder 't gebiedt van syne Koninghlijcke Maje-

steyt, ende de Kroone van Sweeden staende, ofte die hier namaels by de selve noch souden mogen werden geacquireert, insgelijcx alleenlijck verstaen werden van de geseyde nieuwe veranderde, ofte verhoochde Tollen en belastingen, aldaer 't sedert den Jare *sestienhondert veertigh*, op gestelt, ofte hier namaels uytdringende necessiteyt noch te introduceeren, ende op te stellen, sulcx dat de respective Tol-lyste van den meer-gemelten Jare *sestienhondert veertigh* inde voorsz. Landen ende Plaetsen, door publicque authoriteyt ingevoert, en gepractiseert geweest zijnde, dienaengaende mede tot een richtsnoer dienen sal, en ghehouden werden even in sulcker voegen, als ten reguarde van de boven geinsereerde Sweetsche Tol-lyste is bedongen, en hier vooren breeder staet geexpresseert.

De Ingesetenen ende Onderdanen van beyde de gheconfœdereerde Staten, sullen de selve meermaels aengeroerde esgualiteyt, reciprocè genieten, niet alleenlick over hare Persoonen, maer oock ten aensien van hare goederen, Waren ende Koopmanschappen, oock specialick van haere Scheepen, ende sullen dienvolgende alle Tollen en belastingen, die 't sedert den voorsz. Jaere *sestienhondert veertigh* op de Schepen ende Koopmanschappen gestelt mochten blyven, als mede die uyt bysondere oorsaecken, ende doordringende necessiteyt, naemaels op nieuws ofte by maniere van verhoogingen op gestelt souden mogen werden, esguael werden geheven en gevordert, so wel van de Schepen en goederen, toebehoorende de Ingesetenen en Onderdanen van de Kroone Sweeden, als van de Ingesetenen van de voorsz. Vereenichde Nederlandtsche Provincien, sonder eenich onderscheyt, 't zy dat de voornoemde Schepen onder het gebiedt van de Kroone van Sweeden, ofte van de Vereenichde Nederlandtsche Provincien, ofte oock elders souden mogen zijn gebouwt, 't zy dat de geseyde goederen ende Koopmanschappen mochten geladen zijn op Schepen toebehoorende de Onderdanen van Sweeden, ofte van de Vereenichde Nederlanden, ofte oock dat andersints de selve goederen en Koopmanschappen mochten zijn geladen op Schepen onder 't gebiedt van d'een of d'ander deser beyde respective Staten, zynde gebouwt.

Ende aengesien in 't voorsz. Tractaet van Elbingh achter de voorgeroerde stipulatie van esgualiteyt, versproocken is, dat onder de selve esgualiteyt in geenen deelen verstaen moeten werden, de speciale Privilegien aen eenige particuliere Compagnien, ofte Onderdanen vergunt ende geoctroyeert, wert tot naerder esclaircissement van de selve clausule en periode, midts desen verklaert ende vast gestelt, dat de voorgeroerde clausule en periode in den voorsz. Tractate alleenlick is gevoeght tot conservatie van de rechten en gerechtigeden, de voorschreve Compagnie ende Onderdanen uyt krachte van de vergunde Octroyen en Privilegien competerende, ende dat derhalven onder pretext van dien, ofte uyt krachte van de voorschreve clausule, de geene die onder soodanighe Compagnien zijn begrepen, ten reguarde van 't gene boven de Tollen en belastingen van den Iare voorsz. *sestien hondert veertigh* noch op gestelt soude mogen blyven, ofte oock hier naemaels van nieuws uytdringende noot, ofte by forme van verhoogingen op gestelt soude mogen werden, geenighe vrydom ofte immuniteyt, aengaende de betalinghe van de voorsz.

voorsz. Tollen en belastingen boven de andere Geconfoedereerde, of des selfs Onderdanen en Ingesetenen, sullen genieten, dat oock de ghesey de Onderdanen ende Ingesetenen van de andere Geconfoedereerde dienaengaende geene hoogere ofte meerde belastinge dan henlieden, sal afgevordert worden.

Eyndelijck, om voor te komen alle verkeerde illatien, die ten aensien van de Stadt Dantsick souden konnen gemaeckt werden, uyt de misduydinge van 't Articul, spreeckende van de oprechte vrundtschap ende goeden correspondentie reciproquelicken te cultiveren, ende te onderhouden, met alle in 't meergemelte Elbingsche Tractaet vervatte ende geincludeerde Potentaten, Soo wert verklaert, de intentie van de Contrahenten in 't opstellen van de voorgeroerde Articul en conditie geensints geweest te zijn, nochte oock als noch te wesen, dat de selve op de Stadt Dantsick anders ofte vorder soude applicabel zijn, dan voor soo veel betreft de communicatie tusschen wederzijdts Onderdanen ende Ingesetenen in handel en wandel, sonder de selve Stadt tot eenige andere præstatie te verbinden, veel min, dat daer door eenigermaten soude werden gederogeert, ofte vernietight, de uytgedruckte reservatie van trouwe ende fideliteyt, die de selve Stadt aen den Coninck van Poolen schuldich is: Nochtans met dien verstande, gelijck in 't meergemelte Elbinghsch Tractaet is versproocken, dat tusschen syne Konincklijcke Majesteyt van Sweeden, ende de voornoemde Stadt Dansick alle vyantschap sal komen te cesseren.

Nademael echter van de genegentheyt ende intentie van de voornoemde Stadt Dansick, voor soo veel belanght het poinct van inclusie sal moeten consteren, weshalven beloven de Ambassadeurs van de Vereenichde Nederlanden, dat sy den inhouden van dit Articul aen den Raedt van Dansick met den eersten schriftelijck sullen bekent maecken, op dat door haer de inclusie en insluytinge op 't spoedichste moge aengevaert werden. welcke aennemingen, op datse daer van de vruchten mogen ghenieten, sal de selve Stadt Dansick oock gehouden sijn te kennen te gheven binnen den tijdt van een Maent naer dien dach, op de welcke aen haer de voorsz. inclusie in behoorlijcke manier bekent gemaeckt, ende gecommuniceert sal wesen, binnen welcken tijdt insgelijcks sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van Brandenburgh sijne meninge, noopende de voorsz. inclusie gehouden sal sijn te uytten, op dat hy de beneficien en voordeelen daer uyt resulterende, moge genieten, ende dat na voorgaende onderhandelinge ende verdrach, met sijne Konincklijcke Majesteyt van Sweden.

Is van gelijcken verstaen, ende verdragen dat de Koningen van Vranckrijck ende Denemarcken, als mede de Republijcke van Engelandt, midtsgaders de Onderdanen van de selve drie Staten, alle de prærogativen en voordeelen, door het Elbinghsche Tractaet, ende dese jegenwoordige Elucidatie ende naerder Verklaringe, van 't selve toegestaen, gesamentlijck ende in het gemeen sullen genieten, soo wel als de Onderdanen der Vereenichde Nederlanden, naer gedane verklaringe van in 't voorsz. Verbondt te willen zijn begrepen.

Tot besluyt beloven wy, dat alle 't geene verder in 't meergemelte Tractaet

van

van Elbingh is vervat ende besllooten, ter goeder trouwe uytgeleeht, ende voor al strictelijck sal naergekomen worden, onder 't goetvinden ende Ratificatie van wedersijdts onse Heeren Superieuren, onderlinge te verwisselen, binnen vier Weecken, naer den tijdt van den ontfangh, ende receptie deses. Tot bevestinge ende verseeckeringe van alle het selve, hebben wy twee afschriften van dit Tractaet doen vervaerdigen, sijnde met onse onderteeckeninge ende indruck onses Zegels bekrachticht. Aldus gedaen in Helsingeur den *negen en twintichsten November sestienhondert negen en vijfstich*. Ende was onder teeckent ende gezegelt als volght.

Scheringh Rosenhane.
L. S.
Steno Bielke.
L. S.

G. v. slingelandt.
L. S.
Pr. Vogelsangh.
L. S.
Pr. de Huybert.
L. S.
W. van Haren.
L. S.

DEn Doorluchtichsten en Grootmachtichsten Prins en Heere, Heere *Carel Gustaf*, door Godes genade der Sweden Gotthen en Wenden Koningh, Grootfurst van Funlant, Hertoge van Schoonen, Esthen, Carelen, Bremen, Verden, Stettin, Pomeren, Cassuben en Wenden, Prince van Rugen, Heere tot Ingermanlandt en Wismar, oock Paltz-Graef by den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Guligh, Cleef, Bergh, &c. onses alderghenadichsten Heere en Koninghs, als mede der Kroone van Sweeden Rijcx-Raden, zijnde tot dese handelinghe specialick ghedeputeert, *Scheringh Rosenhane*, Raedt in de Cancellerie, Stadthouder tot Stockholm, Provinciale Rechter over Sudermanlandt, Vryheer in Ikalaborgh, Heer in Torpa, Tysta, Engelholm, ende Hagen; ende *Steno Bielcke*, Admirael en Raedt ter Admiraliteydt, Vryheer in Korpo, Heer in Geddeholm, Grasoo, en Tanga: Mitsgaders de Extraordinaris Gedeputeerden en Gevolmachtighden van wegen de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, *Godefridus van Slingelandt*, Eerste Raedt Pensionnaris der Stadt Dordrecht; *Pieter Vogelsangh*, Raedt-Pensionnaris der Stadt Amsterdam, *Pieter de Huybert* Secretaris van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt; ende *Willhelm van Haren*, Grietman van der Bilt, Gecommitteerden ter Vergaderinge van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, van wegen de Provincien ~~van Hollandt, Zeelandt ende~~ Vrieslandt, Maecken mitsdesen kenbaer aen een yeder die het aengaet, ofte eeniger maten soude mogen aengaen, Nadien voor vele Jaren tusschen de hoochloffelijcke Voorsaten van syne Coninghl. Majest. van Sweeden, ende de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, mitsgaders tusschen wederzijts Onderdanen ende Ingesetenen, een oude verbintenisse, nauwe vruntschap, Nabuyrschap, ende vertrouwelijcke communicatie doorgaens geeffent, oock in haer volle vigeur en onverbreeckelijcker wyse gehanthavet, en van tijt tot tijt is aengewassen,

waer

waer door de wech voorts sijnde gebaent, tot noch nader Alliantie tusschen sijne Majesteyt Coninck Gustaef de Groote onsterffelijcke memorie, ende den Staet der Vereenichde Nederlanden, de selve Alliancie niet alleen heylichlijck geobserveert, ende trouwelijck altijdts is onderhouden, ja maer oock soo veele ende soo groote vruchten heeft voortghebracht tot voordeel van 't ghemeene beste, dat de selve wederom in den Jare *sestienhondert veertich* vernieuwt, ende naderhandt in den Jare *sestienhondert vijf en veertich* met innerlijcker affectie, ende door kracht van gereiteerde verbintenisse, ten overvloede is geconfirmeert, ende als verdubbelt, oock daer-en-boven by het laeste Verdrach tusschen de Commissarisen van sijne hoochstgedachte Coninckl. Maj. ende de Extraordinaris Ambassadeurs van haer Ho. Mog. tot Elbingh op den *eersten* September ouden styl, in den Jare *sestienhondert ses en vijftich* noch stercker is bebekrachtight. Des niet tegenstaende sijnde door verscheyde toevallen ende veranderinge van saecken, 'tsedert het voornoemde laetste Verdrach, voornamentlijck na dat den Oorlogh tusschen hare ConinckIijcke Majesteyt van Sweden ende Denemarcken op 't nieuws was ontstaen, eenige verwarringe in de wege gekomen, die de voorgemelte oude vrundtschap ende verbintenisse niet weynich hebben verachtert ende gekrenckt, soo dat de selve vriendtschap door het tusschen komen van verscheyde onvriendelijcke bejegeningen en quade intelligentie, genoeghsaem stont om af ghebroocken te werden: Edoch hare Ho. Mog. verklarende niet liever te sullen sien, nochte yets meerder ter herten te nemen, als dat de voorsz. oude vriendtschap ende vertrouwelijcke communicatie tusschen beyde de respective Staten en haere Ingesetenen, voor desen hebbende gefloreert, wederom mochte komen toe te nemen, ende de voorgaende Verbonden, door het afsnyden van alle misverstanden, ende dissentien, in 't toekomende, heylighlijck sonder eenige interruptie mochten geeultiveert, ende in allen deelen vervult en voltrocken werden, ghelijck dan oock de intentie van sijn hooghstgedachte Coninghlijcke Majesteyt, daer toe ten vollen is streckende, Soo hebben wy boven ghemelte Commissarisen en Gedeputeerde Plenipotentiarissen, nae gehoudene vergaderinge ende by een komste, specialijck daer toe aengestelt, ende nae serieuse deliberatie beraemt en vast gestelt, gelijck wy beramen en vast stellen mits desen, ende door speciale last en authoriteyt van wegen syne hooghghemelte Coninghlijcke Majesteyt, en van wegen haere Ho. Mog. onse Heeren Superieuren aen ons gegeven, naer dat wy onse Procuratorien ten dien eynde onderlinge vertoont hadden, dat uyt krachte van dit tegenwoordige Verdrach wech genomen, ende te niet gedaen sullen werden, gelijck mits desen werden wech genomen, ende te niet gedaen alle verwyderingen wederzijts ontstaen, ende dat in plaetse van dien, herstelt sal werden, gelijck mits desen herstelt werden, de oude vertrouwelijcke ende onverbreeckelijcke vriendtschap tusschen Syne hooghst-gedachte Coninckiijcke Majesteyt ende 't Rijck Sweeden ten eenre, ende de Hooge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden ter andere zyde; Soo dat van nu af aen, tusschen syne hooghgedachte Majesteyt, ende Kroon Sweeden ter eenre, ende de Vereenighde Nederlanden ter andere zyde, mitsgaders tusschen alle Provincien aen de selve verknocht, ofte onder de

der de selve sorterende, sal komen op te houden, ende te cesseren alle verwyderinge, tweedracht ende feytelickheden, ende dat in plaetse van dien, de oude vrundtschap ende goede correspondentie met soodanigen ernst en sinceriteyt sal onderhouden, ende geculriveert werden, dat d'eene des anders profijt, eer ende voordeel in alle manieren kome te betrachten ende te bevorderen, volgens 't vereysch van de meergemelte verbintenissen, de welcke in alles heylicken te observeren sullen staen, op dat de voorgaende vertrouwelicke vrientschap ende correspondentie eyndelijck werde herstelt, ende haer oude vigeur wederom bekome. Tot bevestinge van alle het welcke hebben wy dese Acte met onse eygene handtschrift onderteeckent, ende met indruckinge van ons Zegel bekrachtight. Aldus gedaen in Helsingor den *negen en twintigsten* November *sestienhondert negen en vijftigh* Was onderteeckent ende gesegelt als volght.

Schering Rosenhane, L. S.
Steno Bielke. L. S.
G. v. Slingelant. L. S.
Pr. Vogelsang. L. S.
Pr. de Huybert. L. S.
W. van Haren. L. S.

Wy ondergeschreven Commissarisen ende Gedeputeerden Plenipotentiarisen van Syne Koninghlicke Majesteyt ende 't Rijck Sweeden respective, ende van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, verklaren wederzijdts midts desen, dat de Acte van Elucidatie, noopende het Tractaet van Elbingh, als mede 't geene de herstellinge van reciproque oude vriendtschap ende 't poinct van Amnestie behelsende, op huyden door ons uyt kracht vande Procuratorien ten dien fine door onse Heeren Principalen aen ons verleent, is onderteeckent, *niet eerder zijn effect sal bekomen* nochte ter executie ghestelt werden, *voor ende al eer de Vrede* tusschen hare Coninghlijcke Majesteyten van *Sweden* ende van *Denemarcken* zy voltrocken.

Hier en boven belooven wy Gedeputeerde Plenipotentiarisen, dat 't geene ons van syne Coninghlijcke Majesteyt van Sweeden is gerecommandeert, als mede 't gene noch gecontroverteert worr, ende niet ten vollen is afgehandelt, Wy 't selve aen hare Ho. Mog. schriftelijck sullen te kennen geven, ende met alle vlijt de saecke daer heenen trachten te dirigeren, dat dit alles met den eersten werde afgedaen. Om 't welck te bevestigen, hebben wy dit met onse eygene handen onderteeckent. Actum in Helsingor den *Negenentwintighsten* November *sestienhondert negen en vijftich* oude styl. Was onderteeckent ende gesegelt als volght. *Scheringh Rosenhane.* (L. S.) *Steno Bielke.* (L. S.) *G. v. Slingelandt.* (L. S.) *Pr. Vogelsang.* (L. S.) *Pr. de Huybert.* (L. S.) *W. van Haren.* (L. S.)

Voor ende aleer Ick kome tot het geene wat met Munster is gehandelt/ sal stellen het Tractaet/ dat de Heer Bisschop/ raeckende Bevergeern heeft met de Prins van Orange gemaeckt.

Kenne-

Kennelijck en te weten sy hier mede aen een yegelijck; Nadien tusschen d Doorluchtichste Furstinne ende Vrouwe Hare Coninckliijcke Hoogheyt Vrouw *Maria* gebooren Princesse Royael van Groot Brittagne, Ende hare Hoogheyt Vrouwe *Emilia* Weduwe, Princesse van Orangie (*titulus*) so wel voor haer selfs als in cracht dragende macht van sijne Churvorst. Doorl. Heer *Frederick Wilhelm* Marckgraef tot Brandenborch (*titulus*) als respective Moeder, Groot Moeder, ende Voormomber des oock Doorluchtigsten Forsten ende Heere Heer *Willem Hendrick* Prince tot Orangien (*titulus*) ter eenre, Ende de Hoochwaerdichste Forst ende Heere, Heer *Christoff Bernhard* Bisschop tot *Munster*, des Heyl. Rooms Ryx Forst, Burggraef tot *Stromberg* aen de andre zijde, wegen eenige prætensie op 't Slodt ende Vleck *Bevergern*, Item het Huys ende ampt *Cloppenborgh*, *Oyte* ende *Friesoyte*, oock het *Embslandt* de *Schappe* de *Humerlingh* ende andere plaetsen meer, soo veele van de Grave van *Teeckelenborch* daer van aen 't Stight *Munster* (*Lingen* met sijn vier Carspelen uyt bescheyden) gecedeert is verweringh ende strydicheyt voorghevallen, daer-en-boven de Hoochghedachte Voormomschap der voornoemde Ampten, Slooten, Vlecken, Steden, Dorpen, plaetsen, stucken ende goederen respective restitutie en inruyminge begeert, Hoochstged. Heer Bisschops Furstelgen. nochtans niet daer toe heeft connen verstaen, maer aengewesen dat hy van de selve nu voor derdehalfhondert ende meer Jaren incontinueelen inhebbentheyt ende *possession vel quasi* was. Het welcke dan op eene statelijcke *colisie* ende verstooringh van de Nabuylijcke goeden voornemens ende vriendtschap inder daet conde ende mochte uytvallen, dat om sulcx voor te comen, oock om conservatie ende voortsettinge van verdere vertrouwelicke intelligentie, behoudinge der so dier verworvene vreede in des Rooms Rijcx Duytscher Natie ende der selver aengrensende Landtschappen ende tot meerder ende vaster ruste van beyde deelen nae veele *hinc inde* gedane schickingen ende gehoudene conferentien, sy sich daer over op naervolgender wyse goedichlijck gheset, vereenicht ende vergheleecken hebben.

Eerstelick, quiteert, renuncieert ende begeeft sich meerhoochstgedachste Voormomberschap in de naeme van haer plege Soon, oock voor sich selfs ende 't gantsche Huys van *Orangien*, aller Verwante, *Cog* ende *Agnaten*, alle vermeynde pretensien aenspraeck ende vorderingh van wat name die oock mochten syn op voorgemelte stucken, goederen, Heerschappien, Oorden, Plaetsen, niet alleene haer aen ende toegehoorige ledichlick ende tot eeuwigen tyden sich der selver nimmermeer in noch uyt den Heylige Roomse Rycke, of in ende uytlandische Heeren Hoven ende Gerichten, het sy gerichtelick ofte buyten gericht *sub quocumque etiam quæsito colore & prætextu* sijn Furstelick Genade der selver Successoren in 't Stift, Furstendom ende Lantschap *Munster* te ghebruycken, maer mortificeren ende dooden de selve hier mede in diervoegen datse van eeuwighheydt ende als of sy nimmermeer *in rerum natura* waeren geweest, vereenicht sijn ende als gedoodet ende vernietight eeuwichlick verblyven sullen, tot dien eynde ende tot meerder ende krachtiger bondicheydt cedeert ende overgeeft meerhoogstgedachte voormomberschap, gelick boven staet, die hier onder eenichsints competerende ende aengematigde *actiones*, behulp, ende goet-

goetdaden tegen een yeder die sich van wegen de gedachte stucken ende goederen verder ofte anders concerneren connen ofte mogen, in specie de Graven van *Teeckelenborch* renuncieert ende vertyet sich oock voortaen ende van nu aen ten eeuwighen tyden van den tecx ende passage soo meergedachte Heer Prince hem ofte het Huys *Orangien* opgedachte Slooten, goederen, en pretensien selven te goede in 't *instrumento pacis Hispano-Hollandico de Anno* 1648. en in 't articul *resignat*, affonderlijck gereserveert, sich van sulcx nimmermeer te sullen dienen, gelijck dan de selve den meerhoochstgedachte syne Furstelijcke Genade des selfs Nacomelingen aen den Stift, Furstendom, ende Landtschap desen aengaende, niet minder als wegen alle opgemelte pretensien besonderlick gequiteert ende losgesproocken hebben. By soo veere sich oock het overcort ofte langh toedragen mochte, dat sijne Furstelicke Genade, des selfs Successoren 't Stift, Furstendom ende Landtschap tegen dese vergelijckinge, cessie ende handelingh ofte oock aen meergemelte goederen ende wat daer toe gehoort ofte anders in des selfs besit ende inhebbentheyt aengevochten, verhindert ende ontrustet mocht worden, op wat wyse ofte maniere sulcx mochte geschieden, van wie ofte welcken het oock waren, soo verspreecken ende gelooven opghedachte *Voormombers* van *Voormomberschaps* wegen sijne Vorstelijcke Genade des selfs Successoren ende Stift Vorstendom ende Landtschap *Munster* in alsulcke stucken, alsse in crachte deser cessie ende handelingh van hoochloffelijcke Huys van *Orangien* verworven vastelijck te vertreden, guaranderen, te hanthaven ende in allen schadeloos te houden, verseeckeren, ende verplichten sich oock hier mede ende in cracht deses die vervoeginge te doen, oock daer voor in te staen, dat meerhoochstgemelte haer noch minderjarige *pleegh Soon* na ingetredene sijner *majorenniteyt* voochtbaerheyt dese contract, besluyt ende vergelijckinge voor sich selven, syne Erven ende nacomelingen *vigoriseren*, bevestigen, ende voor aengenaem te houden, oock dieswegen ende hier onder het Stift, Furstendom ende Landtschap, syne Furstelicken Genade of des selfs Nacomelingen niet meer aen ofte toeeygenen sal, alles by Cheur ende Furstelick ware woorden, eere ende geloove, ende by versettinge of verpandinge van alle haeres Heeren *pleech Soons* haef ende goederen, Furstendommen, Graefschappen, Heerschappyen, waer de selve gelegen ofte aen te treffen sijn mochten niet daer van uytgesondert, gelick oock in specie de Graef ende Heerschap *Lingen* met alle der selver in ende toegehoorten, in diervoegen ende met sodanigen form dat de generael *hypotheca* der speciael ende de speciael den Generael niet dirogeren ofte in de wege leggen can ofte sal, renunceren ende versien oock daer neven de Heeren Voormomber en alle hier by mede geinteresseerde in specie op het *beneficium auth. presente. C. de Fidejuss. Divisionis vel Epistola Divi Adriani, cedendarum actionum & novarum constitutionum de fidejussoribus, aut pluribus debendi reis S. C. velliani auth. siqua mulier*, ende wat diesaengaende meer het Vrouwelick geslacht by de rechten indulgeret ende vergunstiget, oock *in corpore utriusque juris* des Heyl. Room. Rijx afscheyden ende settingen, oock in aller andere Fursten ende Heeren Landtschaps ordeningen bevindlijck ende wytlopiger uytgeduydet sijn, oock *generaliter* alle andere exceptien, inbrenginge, ende uytfluchten, welcken haeren Heer *pleegh Soon* ende haer selven eeniger maten

ten competeren, ofte in 't toecomende competeren ofte aenwassen connen ende mogen, gelijck de selve alle ende yeder, geene daer van uytgesondert niet weyniger als voorige speciales *in corpore utriusque juris* des Heyl. Room. Rycx afscheyden ende settingen, oock aller andere Fursten, Heeren ende Lantschaps ordonnantien exprimeert bevindelijck ende uytgeduydet sijn, aen welcken allen, ende jeder *tam in specie quam in genere* als of sy alle hier in waeren specifice gesettet ende benamet, sy hier mede welwetentlijck ende van haere Raden ende andere genoechsaem onderricht in crachte deses in *optima juris forma* renuncieren ende vertyen, ende sich de selve gantslijck, absolute *& plenissime* nu ende eeuwichlijck begeven of daer van afstaen, in diervoegen dat tegen dese hare verbintenis ende obligatie, oock die daer in gegevene licentie op eygener authoriteyt ende voor sich selfs de executie te doen, ofte anders *per viam paratæ executionis* te ageren sy alle ende een yeder geene van alle ende yeder van de ghemelde exceptien, beschuttingen of contradictien, noch oock eenich rescript, arrest, gebodt of verbodt, al was het oock van den Rooms Keyserlijcke Majesteyt des Heyligen Rijcx Cheur-Vorsten, ende Stenden, andere Croonen, Coningen, Potentaten, ende Landtschappen albereyts erhouden, ofte in toecomende tijdt *sub quocunque etiam colore & prætextu* impetreert ende erhouden mochte werden, noch oock anders eenich behulp, *appellationis, provocationis, recursus, restitutionis in integrum, nullitatis contractus, ac processus revisionis* ende anders (het welck sy desgelijcx welwetentlijck ende genoechsaem daer van onderricht in de beste forme na rechte renuncieren ende daer van afstaen, soo veel sy dese eenigermaten contrarieren connen ofte mogen nu ende ten eeuwigen tijden) beschutten ende beschermen sullen, connen of mogen, maer het sal (voorige alle onverhindert ende niet des te weyniger) *ad paratam executionem, ejusque vias & modos* met de selve allen ofte eenige te gelijck *una via & modo electis*, de andere onbenomen, sterck geprocedeert ende spoedelijck voortgevaren mogen werden.

Daer en tegen verspreecken meer hoogh-ghedachte Vorstelijcke Genade met voorweten ende believen van sijn Standen aen de meerhooghstgedachte *Voormomberschap* tot doodinge van alle opgemelde aenspraeck ende pretensie op meergedachte goederen, oorden, plaetsen, districten, *cum pertinentiis omnibus & singulis nec non quibuscunque, quomodolibet an- & connexis & dependentibus* de somme van *hondert en vijftien duysent Rijcxdaelders* yder tot *vijftich stuyvers* Hollandts, in sijn Stiften, Vorstendommen ende Landtschappen ende alhier tot *Coesfelt*, ofte waer hy ende de Vorstel. Landtschaps penninck-kamer in 't Stift anders bevonden, wierde, in handen van die ofte dien de welcke van de *Voormomberschap* daer toe genoechsame volmacht ofte behoorlijcke assignatie ende overwysingh inbrengen sullen aen te tellen, ende tegenrichtige quitingh betalen te laten, by evenmatige verpandinge van alle sijne Haef ende goederen, hier ende elders, te vinden ende aen te treffen, tot dat daer aen de dadelijcke voldoeninge ende aentellinge der opgedachte *hondert vijftien duysent* Rijcxdaelders sonder eenige foute of afcortinge tot volcomen vergenoeginge der hooghgedachte *Voormomberschap*; Alsoo nochtans sijne Vorstelijcke Genade daer op stont dat eene soodanige somme wegen de tegenwoordige becommerlijcke toestant sijns Vor-

ftendoms op eenmael niet opghebracht conde werden, soo is daer by vergeleecken ende afghesproocken, dat de betalinge in *seven terminen* in diervoegen geschieden sal, dat de eerste termyn op *S. Michiels Feest* deses tegenwoordigen lopenden *sestienhondert negen en vijfstichste* Iaers *vyf en twintich, duysent* Rijcxdaelders der voorgedachte somma *sonder Interesse*, de andere *ses* in de navolgende *sestienhondert sestich, een en sestich, twee en sestich, drie en sestich, vier en sestich, vijf en sestichste* Iaer op *S. Michiels*, edoch *veertien* dagen voor of *veertien* dagen daer na onbenomen, een yder ter somme van *vijftien duysent* Rijcxdaelders alsoo vervallen ende goetgedaen werden sullen, dat op het naestvolgende Iaer *sestienhondert sestich* op *Michiels*, *vijftien duysent* Rijcxdaelders sonder Interesse, ende dan noch van de resterende *vijf en seventich duysent* Rijcxd. *twee per cento* tot interesse, welck sich tot *duysent vijf hondert* Rijcxd. beloopt, ende alsoo gesamentlijck in eerstgemelde *sestien hondert sestich* Iare aen capitael ende Interesse *sestienduysent vijf hondert* Rijcxd. daer naest in den Iare *sestienhondert een en sestich* nochmael *vijftien duysent* Rijcxd. capitael, maer aen Interesse, *drie per cento*, maeckende van *vijf en seventich duysent* Rijcxd. *twee duysent twee hondert vijftich* Rijcxd. alsoo in 't gemelde Iaer *sestienhondert een en sestich* aen Capitael ende Interesse *seventichduysent tweehondert vijftich* Rijcxd. in het Iaer *twee en sestich* wederom *vijftienduysent* Rijcxd. capitael, ende desgelijcx van *sestienduysent* Rijcxd. capitael, *drie pro cento* aen Interesse, welcke sich bedragen *een duysent achthondert* Rijcxd., ende alsoo aen capitael ende Interesse te samen in 't gemelde Iaer *sestienhondert twee en sestich, sestien duysent achthondert* Rijcxd. wyder in anno *sestien hondert drie en sestich* nochmael *vijftien duysent* Rijcxd. capitael pro Interesse *drie pro cento, facit* van *vijf en veertich duysent* Rijcxd. *een duysent driehondert vijftich*, te samen in dit Iaer *drie en sestich* aen capitael ende Interesse *sestien duysent drie hondert vijftich* Rijcxd., nochmaels in 't Iaer *vier en sestich, vijftien duysent* Riicxd. capitael Interesse *drie pro cento, facit* van *dertich duysent* Rijcxd. *negen hondert* Rijcxd. ende alsoo in opgemelde Iaer *vier en sestich* aen capitael ende Interesse *vijftien duysent negen hondert* Rijcxd. eyndelijck ende ten laetsten in 't Iaer *vijf en sestich*. *vijftien duysent* Rijcxd. aen capitael, *drie* Rijcxd. *pro cento*, maeckt *vier hondert vijftich* Rijcxd. ende alsoo te samen aen capitael ende Interesse in den Iare *vijf en sestich, vijftien duysent vier hondert vijftich* Rijcxd. alles in *termino Michaelis veertien* dagen voor ofte na onbevangen uyt te tellen zijn, welcke in somme bedracht aen capitael *hondert vijftien duysent* Rijcxd., ende aen Interesse *acht duysent twee hondert vijftich* Rijcxd. ende alsoo in *somma sommarum* aen capitael ende Interesse *hondert drie en twintich duysent twee hondert vijftich* Rijcxd. alles *Hollandtsche* Munte, als namentlijck de Rijcxdaelders tot *vijftich stuyvers* Hollandts gereeckent.

Daer en tegen aen de zyde van de Heeren *Voormombers* alle by haer ofte haren Heere *Pleegh-Soon* ofte oock elders voorhandene ende dese saecke aengaende narichtinge, zegelen, brieven, *cessiones, transportationes*, ende wat daer van dependeert ofte eenigermaten toegehoorich sijn kan ende mach *fideliter* ende oprechtelijck werden geextradeert, ende sijne Hoogh-Vorstelijcke Genade uytgegeven. By soo verre oock in 't toecomende de eene en de ander voorcomen soude, dat sulcx hier mede ende in cracht deses gemortificeert ende eeuwichlijck onduchtigh, ende crachteloos sijn sal, dan sal verder sijne Vorstel. Genade vry staen *pro majori firmitate, robore, & assecuratione* tot allerzydts meerder vasthoudinge over

ge over dese vergelijckinge, renunciatie, ende afftant van de Rooms Keyserlijcke Majesteyt de confirmatie, approbatie, ende becrachtinge te soecken ende te erhouden, gelijck als daer tegen hooghstgedachte *Voormomberschap* hares deels versproocken, daer over oock by den Hoove in *Hollandt* het *decretum* wegen alles wat bovengemelt is, soo haest mogelijck ende immer doenlijck, te erhouden ende uyt te brengen.

Ingevolge van al 't welcke hare Coninckl. Hoogheyt de Princesse Royale soo wel als hare Hoogheyt de Princesse Douariere van Orangien, haer van alle aengetogene ende andere beneficien soo het vrouwelijcke geslacht hier onder eeniger maten favoriseren connen, hier mede ende in cracht deses nu ende ten eeuwigen tijden wel wetentlijck begeven ende daer van afftaen ende daer op renuncieren ende vertijden, ende ghelijck alles wat voorsz. is tot onderhoudingh van goede Nabuyrlijcke vertrouwen ende Vrientschap geintentioneert ende vermeynt is, alsoo verspreeckt oock hier mede ende in cracht deses het hoogh-loflijck Huys *Orangien* sijne Vorstelijcke Genade der selver Successoren, *Stift*, Vorstendom, ende Landtschap nu ende hier na tot allen tijden alles vertrouwelijck Nabuyrlijcke vrientschap te bewysen ende wercklijck te verlenen; tot waerheyts oorconde sijn van dese *Instrumenten* twee van gelijcke inhouden opgerechtet, ende soo wel van beyde hooghghemelde Verweedude Princesse van *Orangien* ende sijne Vorstel. Doorl. van *Brandenburgh*, als oock van sijne Vorstelijcke Genade van *Munster*, eygenhandich onder geschreven, ende met haer aller wapenen ende zegel becrachtiget. Geschiet tot *Coesfelt* den *vijftienden* February anno *sestien hondert negen en vijftich*.

Dit Jaer, als mede in 't voorige, duyrde de onlust omtrent Munster. Daer was specialijck een questie over een middel dat de Stadt heeft genaemt Multer Stuyr, ende Wagenzeychen, daerom hy haer door den Opper-Fiscael liet aenspreecken, ende by defaut condem eren. Ondertusschen maeckte de Heer Bisschop allerhande voorraet van amunitie van Oorloch, sijn Militie vermeerderende, alle toevoer van dergelijcke saecken aen de Stadt belettende; specialijck eenige Wagens met hantgranaten na Munster gaende, doende ophangen, ende na Varendorp voeren, ende sach men wel dattet op Munster met de wapenen was gesien.

Ick versocht een afmaningh schryven soo by haer Ho. Mog. als by Hollandt.

In Junio schickten aen my een nieu ampel Pouvoir.

NOs Consules & Senatus Civitatis & Reipublicæ Monasteriensis partium Westphaliæ, vigore præsentium notum facimus; Quandoquidem pro justa, legitimaque, Jurium ac privilegiorum Civitatis nostræ defensione, & conservatione, cum præpotentibus Ordinibus Generalibus unitarum Provinciarum tractare, eumque in finem certæ personæ, cum auctoritate & plenipotentia negotium dirigendum & peragendum committere necessum duximus, proindeque in prudentia, experientia, fide & Zelo Nobilis & Clarissimi Domini Leonis ab Aitzema, in obsequium dictæ Civitatis nostræ confidentes, damus illi

illi absolutam potestatem & auctoritatem, nec non generale & speciale mandatum, ut nomine & ex parte nostra, in qualitate Plenipotentiarii hujus Civitatis nostræ, coram supro dictis Præpotentibus Statibus, & Collegio Dominorum Ordinum Generalium in *Haga Comitis* compareat, proponat, agat & negotietur; Promittimusque bona fide, præsentium vigore, sub obligatione personarum nostrarum & successorum in generali & particulari, nos pro bono, firmo, & Rato Habitaros, omne, quod per bone memoratum Dominum ab *Aitzema* agetur, convenietur, & concludetur, Ratificaturos, observaturos, atque ut observetur, curaturos, absque ullâ unquam præstatione in contrarium, neque permissuros ut fiat, quocunque modo, directe vel indirectè in cujus rei testimonium præsentes jussimus expediri, Sigillo nostro consueto muniri, perque Secretarium nostrum signari. *Monasterii* Westphaliæ 19. Iunii anno. 1659.

Bern. Hollandt.

Ick versocht ende verkreegh Commissarisen/ 't welck waren de Heeren van Gent, Guldenwagen, Vrybergen, vander Hoolck, Haubois, Crants ende Schulenborgh. Het kort begryp der conferentie was/ dat die van Munster aen desen Staet hooghlijck gheobligeert zijnde/ oorsaecke hadden om noch meer daer aen verbonden te worden.

Het eerste was gebleecken in 't Jaer seven en vijftich, wanneer haer Ho. Mog. soo door schryven/ besendinge/ als reael secours volgens de genereuse resolutie van den twintichsten Octobris, de selve Stadt hadden gereddet uyt de handen van die haer te vier ende te swaerde vervolghde.

Het tweede, was te sien uyt de sedert ghevolghde sollicitatien/ om in het met de Hanse-Steden gemaeckte Tractaet van den Jare vijf en veertich, te worden geintrometteer uyt verscheyden so missiven als besendingen aen haer Ho. Mog. gedaen.

Sy hadden geduyrich daerom oock met een en de ander hier gecorrespondeert/ ende eyntelijck aen my gesonden een brief van Credentie ende Pouvoir.

Daer op (alsoo haer Ho. Mog. seer overvloedich hadden getoont hoe merckelijck sy by de conservatie der gemelde Stadt waren geinteresseert) versocht haer Ed. Mog. believen met haren goeden raedt de selve Stadt by te staen/ ende eenich voorslach te doen/ hoe de selve mocht worden gestelt in securiteyt tegens de nieuwe vervolginge ende belegeringe/ daer mede sy wierden ghedreyght/ waer op als haer Ed. Mog. verclaerden hare Commissie niet te strecken als om te hooren/ examineren ende rapport te doen: Soo heb ick/ des versocht/ dit korte geschrift aen haer over gegeven/ om op 't selve/ ende haer gunstich rapport t'ontfangen ende spoedige gewenste verklaringh waer na de Stadt haer soude mogen reguleren.

ED. MOG. HEEREN.

SYnde rijck ende Wereltkundich, dat uyt verscheydene wegen ende plaetsen, ende na de tegenwoordige conjuncture de Stadt *Munster*, groot perijckel belegeringh ende ongelegentheyt in korten tijdt ontstaen mocht, ende billick oock

oock de selve Stadt ten hoochsten daer aen gelegen ende geoorloft is, dat uyt schuldige voorsorgen tijdelijck door in alle rechten toegelatene middelen van defensie sulcx werde te gemoet ghetreden ende by tijdts voor gebout, sonder prejuditie van sijn Roomsch Keyserl. Majesteyt ende van 't Heilige Roomsche Rijck.

Soo wert onder dienstelijcke versocht dat, in gheval in korten of langen, eenen swaren stoot van in of uytwendige krijgh, volck versamelingh, ende gewalt onvermoetlijck overcomen mocht, de selve Stadt op het mogelijcxte ende spoedichste tot haer reddingh ende beschermingh mocht werden gesuccurreert ende bygestaen.

In specie, op dat daer door de Stadt *Munster* (gelijck hoochlijck te besorge is) niet werde oversnelt, ende daer door de middelen ende wegen tot haer reddingh ende ontset niet werde afgesneden, dat altans *malis imminentibus praeveniendo & praeoccupando eventualiter* believet, placiteert, oock speciale ordre mede gedeylt ende ghedisponeert werden moge, dat op alle gebeurende nootval uyt de benabuyrde Garnisoenen een *hondert* man, *vier*, *vijf* of meer op versoeck van de Stadt, ende vertoningh van haer Ho. Mog. speciael ordre ongesuymt uytgevolcht, hares Eets ende plichts tot seeckeren tijdt verlaten, in de Stadt ingenomen, behoorlijck van de Stadt verpleecht onderhouden, ende tot haer verdedingh ende manutenentie na Krijghs-gebruyck geemployeert werden moge.

Ondertusschen wiert de saecke van Munster seer verslimmert / ende te rug gestelt / door de volgende Keyserlijcke uytspraeck.

IN de saecken hangende tusschen den Borgemeesteren ende Raet der Stadt *Munstert* ende haren Landt-Vorst Heeren *Christoffel Bernardt* Bisschop tot *Munster*, sijn die van wegen den Stadt overgegevene positien ende artijckelen van bewijs, als onerheeslijck niet toegelaten, ende om sulcke ende andere oorsaecken de gebedene commissie afgeslagen, daer de saeck van amptswegen voor gesloten is aengenomen, ende volgens alles, wat voorgebracht is, in rechte erkent; *dat Borgemeesteren ende Raet het in actis ingevoerde Jus praesidii sampt het jus clavium Portarum, Vallorum murorum, ende simbolo seu tessera militaris in de Stadt Munster*, niet bewesen, maer des Heeren Bisschops als haren Landt-Vorsten ende ordentelijcken Overicheyts *Praesidium militare*, so dickmael het sijn Vorstelijcke Genade voor noodtwendich acht, onweygerlijck in te nemen, ende sijn Vorstelijcke Genade deswegen geen indracht of verhinderingh te doen sullen schuldich zijn: De oncosten uyt beweeghlijcke oorsaecken tegens den anderen compenserende ende vergelijckende. *Signatum Wenen* onder sijn Keyserlijcke Majesteyts op ghedruckte secreet in zegel, den *negenden July sestienhondert negen en vijftich.* (L. S.) *Georgh Vldrich Graef tot Wolkensteyn. Reinardt Schroder.*

De Heer Bisschop sulcx tot sijn voordeel nemende / schreef op dat subject eenen langen brief / met copye van de Sententie. Seyde dattet nu meer niet was zijn / maer des Keysers ende Rijcx saecke. Versocht dat men hier sich

 in

in die saecke niet mocht vermengen / *non dubitans quin pro sua aequitate & prudentia jurisdictionem Caesaris & imperii sub quocunque praetextu turbare vel impedire Religioni potius illis futurum sit, quam rei alienae se immiscendo, & contumaces defendendo, inviolatae amicitiae jura temerare aut rumpere velint*. Dat hy die van de Stadt door een gedruckte patent hadde laten aenbieden sijne clementie; ende dat hy sijn verkregen recht niet *severe aut rigide sed paterne* wilden gebruycken.

Die van de Stadt allegeerden tegen de gemelde Sententie / de volgende Nulliteyten.

Eerstelijck, dat door een boven maten partiaels Rapport precipitantelijck was geprocedeert / want tegen de ordre van de gemeene Rechten / ende tegen de expresse ordeningh van het Hofgericht aen de Stadt niet was gecommuniceert coppe der Producten van de Vorst / ja was wel expresselijck ghewevgert de introtulatie van de Acten / tegen den teneur van de gemelde ordeningh.

Sijnde alsoo de Stadt / ongehoort ende onghedefendeert / voor ende alleer haer getuygen waren geproduceert ende geexamineert / voor ende aleer de versoghte oculare inspectie was geschiet / voor ende aleer de aengebodene seer wel gefundeerde probatien voor de Conclusie ende submissie in / causa door een definitive Sententie gecondemneert.

Wat de saeck self aenginck / moest men weten dat het *Ius Clavium, Portarum, Vallorum, &c.* (van 't welcke in de Sententie wiert gemelt / als of het niet was bewesen) niet van de zyde der Stadt / maer van de Bisschop en de Keur-Vorst Ernesto, door omtrent seventich Jaer / als *Ab Actore in litem Processumque* was getoogen / ende dat de probatie van dien den Acteur Bisschop, niet de gedaeghden ofte den Stadt hadde geincombeert / ofte noch incombeerde

Gelijck dan tot Cheulen / als in den Jare ses en vijftich, door den Keyserlijcken gesubdeligeerden *via Concordia* wiert getenteert de Licentiaet Widenbrugh, Gesante van de Bisschop / het *jus Praesidii* separeerde van het recht der Sleutelen, Poorten, Wallen, &c. ende duydelijck sustineerde dat het een met het ander geen gemeenschap hadde / intenderende dat de questie over het *jus Praesidii* konde affsonderlijck werden ghedecideert / ende dat het niet dependeerde van 't oude proces / 't welck sprack van 't Recht der sleutelen, Poorten.

Haer Gravamina tegen den Heer Bisschop altans soo wel de Stenden als de Stadt ende Steden raeckende / waren de volgende.

Munstersche Gravamina.

DAt het *Privilegium Patriae*, van geen verbont te maecken met uytlandtsche Princen, sonder consent der Stenden, niet wiert onderhouden.

Het selve wiert oock niet onderhouden in de citatien der instantie van den Fiscus ghesschiedende, oock niet *in evocationibus*, 't welcke oock was tegens de Pauselijcke Privilegien.

Het was oock in de Vorstelijcke Capitulatie alsoo ghereftringeert, dat de Vorst het simpelijck hadde belooft, met de clausule *soo veel doenlijck*. Het welck is tot onghetwijffelde nadeel der Stenden, voornamelijck der Stadt ende Steden.

Dat

Dat op den Landtdagen nu altijdt gesloten wiert by pluraliteyt, ende dat alsoo de Steden niet meer waren *consultatores, sed auscultatores aliorum*, genoemt wierden, sijnde niet meer als een schaduwe.

Dat de Stadt van alle communicatien, Deputatien, Commissien, Rapporten, &c. wiert uytgesloten.

Dat de Matrikel der *oplagen* ofte *schattingen* waren verandert, de best vermogende *Erven* of *Landeryen*, onder pretext van *moderatie* wierden geeximeert, ende sulx op den anderen geladen, alles juyst alleen ten besten van de Vorst, van het Capittel, ende van de Ridderschap, maer tot aenwassende Last van de Landeryen der particulieren.

De absolute dispositie over de *penningh- of finantie Camer* ende den gemenen Landts-middelen.

Der selver diversie, voornamelijck tot de gepretendeerde Militie, besendingen, ende handelingen tegen de Stadt, werdende ondertusschen de *Creditoris* (daer onder der Stadts Ingesetenen, Geestelijcke ende Wereltlijcke, rijcke ende armen huysen, Godt betert geensints betaelt.

De *evocatie* van beyde gerichten, ende der selver *Translatie*.

Oock de veelmalige *suspensie* der gherichten tot ophoudinge van de Iustitie, belettinge der betalinge van de schuldige debitoren, op dat alsoo allenskens de Inwoonders van de Stadt mochten comen tot armoede.

Gelijck dan oock de *immissien* en *Executien* wierden uytgestelt, de *res judicata* niet komende tot haer spoedige expeditie, maer op vele maniere opgehoude werde.

De absolute dispositie over de *Militie*, waer toe voor desen als oock tot de Monsteringe, betalinge ende diergelijck, de Stenden altijdt plegen beroepen ende getogen te worden.

De *annotatien* ende *confiscatien* van de goederen der Borgeren.

Die van de Stadt schickten oock na Wenen, om haer belangh tegen de Sententie te seggen; ende ten minsten suspensie te erlangen / upt het Keyserlijck Protocol van den veertienden Augusty wiert geschreven het volgende extract of resolutie.

M*unster Contra Munster in puncto Juris præsidii*, *sive* de Bisschop tot *Munster in literis de dato Coesvelt* den *vijf en twintichsten Iuly* laestleden dancket den Keyser voor die gegevene spoedige Iustitie, ende aenbiet sich tot aller onderdanichste, gehoorsaemste dienst-bewysinge.

In eodem: die Vorstelijcke Munstersche afgeordente *Willem van Furstenbergh* ende *D. Hendrick Batz* den *twaelfde hujus exponunt*, hoe dat die Generale Staten tegen den Heere Bisschop yeder tijdt hebben gecontesteert, dat, als dese saeck in rechte soude sijn geyendicht en van sijn Koninckklijcke Majesteyt ontscheyden, sy als dan geen *Interesse* ende verders niet daer by te doen hadden. Sulcx was oock den Heere *Friquet* selfs te gemoet gevoert, die het den Heere Bisschop hadde geopent, ende ontwijffelijck oock tot *Wenen* soude hebben bericht. Badt derhalven den selven te rescriberen ende te beveelen, den Heeren *Generale Staten* van de gemelde Sententie naricht te geven ende die in acht te nemen, als mogelijck de Stadt *Munster* opgemelde Heeren *Staten* over die gemelde sen-

 tentie

tentie souden klagen, dat hy haer wilde erinneren van hare voorige contestatien, ende dat die van *Munster* tot ghehoorsaemheyt der Iustitie verwysen wilden. Daer op is geresolveert.

Rescribatur aen *Friquet*, met insluytinge der *Sententie*, ende bevel, dat hy daer van den *Generale Staten* naricht geve, ende indien de Stadt by den selven over dese saeck yets aenbrengen, haer de gemelde contestatie te vernieuwen, ende alle vlyt aenwende op dat die Heeren Staten haer in dese saecke niet mengen, maer de selve haer vrye loop aen 't Key:. Hof laten. Onderstont *Ruysch* *Schroder*.

Ondertusschen het Roomsche Rijck soo wel door uyt als Inlantsche machten en Wapenen (onder welcke de wetten swygen) ende gedeeltheyt gevallen zijnde, soo hadt men allesints groot oorsaecke te letten op de intentie van den Heer Bisschop, die ambitieuser was ende sijn voordeel socht, daer hy het meest meende te vinden: hebbende verklaert sub quovis clypeo sich te sullen mainteneren. Soo dat de geene die door dese geaccelereerde Sententie preten zeerden hem te winnen, hem wel mochten verliesen: *in alle geval*, dat de Stadt Munster al te veel preuve gedaen hadde van getrouwicheyt aen het Roomsche-Rijck, geduyrende den jonghsten Oorloch, om in vrede soo bloedelyck te werden vervolcht. Zijnde ongehoort dat een Stadt die haer eygen Raetkiesinge, hooge, lage, ende middelbare Iurisdictie, het recht van Tractaten te maecken, ende van een Hanse-Stadt te zijn, door honderden van Jaren gehadt hadde, nu entelijck door den appetijt van andere van de bewaringh haerders sleutelen, wallen, ende poorten soude werden ontset, ende wat sijn Vorstel. Genade hadde ende doet offensivelijck, behoorde immers de Stadt geoorloft te zijn defensivelijck.

Aen den Heer van Cortenhoeven, Borgemeester tot Amsterdam, was sonder naem toegesonden, 't volgende, die 't my gaf.

Offeruntur Claves Vicinæ & Sociæ
Metropolis Westfaliæ,
Subire Nolentes Papisticum jugum.
Occasio præsto est,
Mox Fallens.
Accipe Batavia, ne præcipias Suecia.
Præveniens
Gaudebit,
Subsequens Dolebit.
Propera, Festina.
Tenta leviter, obtinebis Perenniter.
Applaudet Germania,
Silebit Austria,
Augebitur, Firmabitur
Batavia.

Soo wel by Hollandt / als haer Ho. Mog. wiert geduyrich aengehouden. Hollandt committeerde Dordrecht, Haerlem, Amsterdam, Alckmaer ende Hoorn Den seventhen October was in Conferentie met de Heeren van Ommeren, Swanenburgh, Stavenesse, Holck, Bootsma. Sy versochten my eenige naerder openingh. Ick versocht een ordre ende acte/ volgens welcke eenige hondert man/ vier, vijf, of meer/van de Militie deses Staets/ in de naeste Guarnisoenen leggende; om van haer Eedt ontslagen / op exhibitie van de acte uytgevolght/ in de Stadt Munster ingenomen behoorlijck van de Stadt verpleeght/ onderhouden / ende tot verdedingh der Stadt na Krijghs - ghebruyckt geemployeert te worden. Ick heb haer oock alles na vermogen gededuceert/mijn pouvoir, ende last voorlesende/ ende om 't door desen/ soo veelmael voorgestelde/ aenhoudende/ versochte voorslagen van haer/ maer sy seyden niet gelast te sijn als om te hooren. Ick hadde van tijdt tot tijdt de Stadt kennis gegeven van de beschapenheyt alhier / ende datse met eene exprese besendinge de saecke wilden hier naerder aendringen / gelijckse tot Wenen desgelijcx deden.

Sy hadden tot een tweeden Syndicum aengenomen een D. Ioachem Ferdinandt van Eitsen, een heet gebakert man: sich uytgevende te sijn een Soon van den Heer Borgemeester Aelbrecht van Eitsen tot Hamborgh, maer desselfs kinderen kenden hem niet: dese maeckte haer veel wijs; dat hy specialijck in den Hage groote kennis hadde: dese designeerden sy wederom in den Hage te senden. De Bisschop hadde hem soo wel als de Alderman Clute alsoo in 't ooge; dat hy last gaf aen den sijnen om den selven aen te houden waer sy haer vonden.

Sy raeckten nochtans door/ addresserende haer en passant aen eenige Steden in Gelderlandt ende Over-Yssel, oock t'Amsterdam: eintlijck quam in den Hage; spraecken met den Keyserlijcken Afgesante Heer Friquet, die haer seer riedt / geen audientie te versoecken by haer Ho. Mog. dattet de Keyser ende 't Rijck qualijck soude nemen / insonderheyt soo sy hulpe versochten: daer vielen oock harde woorden / waer door sich de Heer Friquet geoffenseert hiel. seggende de Syndicus, oock andere; datse souden moeten handelen met Sweden, soose hier niet te rechte quamen. Soo Sweden niet wilde, datse souden liever onder den Turck, ja onder den Duyvel wesen, *religionem nihil morari*.

Sy hadden audientie den veertienden November: danckten eerst voor het secours voor desen aen de Stadt gedaen/ versochten mediatie, ende een Guarnisoen van ses hondert Man te voet / ende vier Compagnien Paerden. Van den Heer Bisschop quam een scherp schryven daer tegen/ verklarende den Gedeputeerden in effect als Criminel van ghequetste Majesteyt, ende soo men hier wilde de handt lenen aen een onrechtmatige saeck/ dat men hem niet soude verdencken/ soo hy oock pooghde te mainteneren een rechtvaerdige saecke *sub quovis clypeo*, dit laetste waren sijne formele woorden.

De Heer Domdeecken Brabeeck was hier oock in desen tijdt / doch geen addresse aen haer Ho. Mog. maer onder de hant officien doende: was principalijck hier / om de saecken van Bevergeerde.

De Heer Keyserlijcke Afghesante Friquet representeerde den achtienden

door een langh Memoriael wat tusschen den Heer Bisschop en de Stadt van Munster aen 't Keyserlijck Hof was gepasseert / dat echter eenige onrustige geesten in de Stadt haer opponeerden tegen de executie contre l'avis & au grand mescontentement (soo sprack hy voorts) des plus honnestes, & plus aisez *Citojens*, sans autre raison ny pretexté, que l'esperance dont on le flatte de pouvoir obtenir de V. V. S. S. un secours de Gens, & d'argent, capable & suffisant pour l'affermir & fortifier dans cette contumace, & quoy que sa Majesté soit fort esloignée, decroire que V. V. S. S. ayent l'intention d'employer leurs armes ou leur Conseil, pour fomenter la desobeissance & obstination de cette populace, malconseillée, contre le droict des gens, l'equité naturelle, & la bonne correspondence qui doit estre entre les Estats Voisins, toutes fois pour estre plus asseurée du dessein de V. V. S. S. en une chose de si grande importence, elle a ordonné au soubsigné de les requerir de sa part & en son nom, de ne se plus mesler d'une affaire, qui ne les touche en aucune façon, & de *ne pas troubler l'orde & le cours de la justice Imperiale*, par une action qui serviroit de mauvais exemple à tous les subjects & habitans des Villes *municipales* de l'Empire, comme celle de *Munster*, & feroit d'une tres-dangereuse consequence pour tous les Princes du meme Empire, qui ont ence point un interest fort sensible & commun aveq le dit Seign. Evesque; le dit soubsigné satisfait à l'ordre de sa Majesté par le present memorie, & comme il a entendu que V. V. S. S. ont donné audience publicque au Syndique, & a un autre Bourgeois de la dite Ville, qui ont eu la *hardiesse*, de demander secours a cest Estat au grand mespris des ordonnances de l'Empire, il supplie vos Seigneuries de considerer meurement cette affaire, & de donner à sa Majesté une responce conforme a leur prudence ordinaire, a la justice dont elles sont profession, & a la bonne intelligence qui a tousjours esté entre l'Empire, & cet Estat.

De Syndicus Eitzen maeckten tegen dat Memoriael weder een geschrift/ hier te langh/ ende alles was dickwils geseyt.

De Staten van Vrieslandt namen het werck van Munster in soodane achtinge/ datse by resolutie van den twee en twintichsten November verclaerden seer gunstelijck/ datse authoriseerden haer Gecommitteerden ter Generaliteyt/om benessens de Heere Gecommitteerden van de andere Provincien/met de Heeren Afgesanten van Munster, op de aengebooden conditien van mediatie ende protectie te mogen sluyten, handelen ende accorderen, soo ende als sy verstaen souden te behooren/ ende dienstich te wesen / tot het meeste welvaren van de Vereenighde Nederlanden / ende voortplantinge van de ware Gereformeerde Religie. Des dat haer Gecommitteerde gehouden souden wesen haer Ed. Mog. selfs / ofte by absentie haer Gedeputeerde van tijdt tot tijdt / van hunne berichtinge/ verwittigen/ ende met der selver ingenomen advijs/ eyntelijck te mogen sluyten ende veraccorderen; Welverstaende nochtans / dat hare Gecommitteerde alle haer ingewillichde consenten, soo tot provianderingen van de Stadt Coppenhagen, als tot Revictuailleringe van s' Lants Oorlogh-Schepen in den Orisont, overwinterende genomen / daer aen souden binden, intrecken ofte ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. overleveren; Soo manneer de andere Provincie met ende nevens ons met de Heeren

Heeren Afgesanten van Munster souden sluyten ende veraccorderen. Daer aen sy voor de verseeckeringe van de gantsche Staet der Vereenichde Nederlanden / ende haer Provintie in 't particulier/ten hoochsten verstonden aengelegen te wesen/ ende daerom haer gedragene consenten/ in cas van non-accordt met de Stadt Munster, hielen voor niet gedragen ende geconsenteert.

De Heeren van Hollandt schreven daer tegen aen die van Vrieslandt den seven en twintichsten, datse met ontsteltenis ende droefheyt hadden vernomen de gemelde bindingh van 't Munsters werck aen de Revictuailleringh van de Vloote ende Provianderingh van Coppenhagen. Dat het eersten niet gemeens hadde met het tweede, behalven dat oock de vivres soo tot revictualeringe van de Vloote / als tot provianderinge van Coppenhagen vereyscht/ niet alleen voor lange ingecocht / maer oock voor 't merendeel albereyts nae die gewesten afgesonden/ en soo vertrout wiert nu aldaer waren gheariveert. Dat haer Ed. Gr. Mog. op vast vertrouwen van suyvere consenten ende prompt fournissement van penningen tot de voorsz. revictualeringe, ende tot provianderinge, allen mogelijcken spoet ende yver laten aenwenden, om dat sulcx voor den winter, die daer op handen was, moeste geschieden, ghelijck *Vrieslandt* immers soo wel als *Hollandt* con oordeelen; sulcx datter jegenwoordich niet anders en resteerde, als te betalen die geene, die 't Landt hadden gecrediteert, daer toe de penningen uyt de Provintien moesten comen, dies hoochnoodich hebben geacht haer Ed. Mog. gantsch vrundt ende ernstelijck te versoecken dat de selve de voorsz. hare principale advysen wilden resumeren, ende volgens hare loffelijcken, ende altijdts betoonden yver ten besten van den Staet deser Landen, de voorsz. hare consenten absolutelijck dragen, sonder de selven te clausuleren ofte ergens aen te binden, geconsidereert den pressanten noot, daeromme de voorsz. penningen waren gepetitioneert, op dat de Provintien die haer in desen albereyts wel hadden gheevertueert, diesaengaende gerust moghten worden gestelt, ende anderen geanimeert om haer mede na behooren te quiten: haer Ed. Mog. nochtans verseeckerende dat Hollandt de saecke van de Stadt Münster met ernst ende yver behertigen, oock daer over dagelijcx besongnerende, ende door Gedeputeerden uyt haer Vergaderinge te laten besoigneren, om derhalven rapport gehoort zijnde, diesaengaende soodanige salutaire resolutien te nemen, als ten meesten dienste van de Staet deser Landen souden bevinden te behooren.

Door desen Nevel wiert de opgemelde Vriessche Sonneblick weder verdonckert / hoewel die van Vrieslandt, immers Prins Willem, te kennen gaf dat sy en de Stadt ende Landen alleen de versochte assistentie ende protectie aen Munster souden doen/ maer dat verkoelde oock.

De Heeren van Hollandt verstonden den vijfden December, dat voor af ende by provisie / van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt de saecke daer heenen soude worden gedirigeert / ten eynde den Heere Friquet, extraordinaris door Gecommitteerden van haer Ho. Mog. versocht mochte werden / uyt den naem ende van wegen syne Keyserlijcke Majesteyt alle goede ende efficacieuse officien te willen bybrengen / ten eynde den Heere Bisschop met de Stadt Munster door sijne interpositie in der minne mochte werden verge-

vergeleecken; Ende middelerwylen/ wiert het versaeck van de meergemelte Stadt aen haer Ho. Mog. gedaen/ in deliberatie gehouden.

Den tienden wierden de Provintien aengemaent/ om haer te verklaren. Den sestienden weder van wegen de Munstersche aengehouden zijnde om resolutien/ wiert goetghevonden door den Heer van Ommeren ende andere/ te doen formeren een advys/ hoe men de Stadt soude konnen gherust stellen. Maer wiert by Hollandt overgenomen. Terstont daer na/ wiert oock van wegen Vrieslandt verklaert/ datse wel genegen bleven tot de saeck van Munster; Edoch datse 't aen Coppenhagen niet meer vast honden.

Dese irresolutie mishaeghde ende bedroefde die van Munster, alwaer het gevaer ende moeyelijckheyt dagelijcx aennam/ werdende de Borgerye door de Wachten verswackt/ ende het Krijghs-Volck wiert rontom de Stadt in de Stedekens ende Dorpen/ oock op de passen soodanich gelegt/ dat men beswaerlijck meer uyt of in kost. Sy schreven ende versochten/ dat ten minsten by provisie haer Ho. Mog. mocht believen aen den Keyser voor haer saeck te intercederen: daer in hadde men hier oock bedencken. Daer by quam/ dat tusschen den Afghesanten van de Stadt alhier geen goede eenicheyt was. Zijnde de Syndicus een dronckvallich, haestich ende fabuleux man/ oock veel gelt aen kleederen/ ende anderstints verquisten/ende een Caros met Paerden aentuygende/ in weerwille van de Alderman Clute sijn Confrater.

In 't begin van January/ betaelden de Oost-Vriessche Stenden weder de Somme van vier en negentich duysent een honder twee en tachtich gulden, ses stuyvers, als een tweede termijn van de bewuste schult. Maer den Raet verklaerde dattet moeste zijn/ volgens accoordt van den achsten February des Jaers seven en vijftich, de somme van hondert duysent negen hondert drie en sestich guldens elf stuyvers acht penningen. De oorsaeck van dat verschil was/ dat de renten ende makelardye wierden verscheydentlijck by den Raet dus/ by de Stenden soo gereeckent/ als op sijn plaets is geseyt.

De Vorst dede alnoch ende wederom alhier aenhouden/ om een defensions werck, ten aensien van de noch in 't Noorden duyrende Oorlogh. De Stenden hadden alreede in 't verleden Jaer verklaert/ geen soodane noot te sien/ maer sagen wel dat de Vorst gaern een Militie op de baen hadde/ daer sy de kosten/ ende hy de directie van mocht hebben.

Dit voorjaer is de Heer Wyarde oock op dat stuck in den Haegh gheweest/ om het onder de hant te dryven; de Heer Resident de Groot recommandeerdent door Memorien/ daer op den een en twintichsten February is goetgevonden den Stenden ende Stadt Embden in bedencken te stellen offe eenige herwaerts wilden senden. Sy hebben den vijf en twintichsten Maert op haer Landt-dachs versamelingh tot Aurick geantwoort/met danckseggingh voor de goede sorge die haer Ho. Mog. droegen/ ende aengewesen haer onvermogentheyt tot afdragingh van een kostbare defensions werck; als sijnde door de Mansveltsche, Keyserfche, ende Hessische Inquartieringh seer verarmt/ moetende nu noch oock aen dese Staet jaerlijcx so grooten somma betalen/ vertrouwende dat de wapenen ende 't gesach van haer Ho. Mog. soude genoechsaem zijn. Voorts aengaende met den Vorst noch andere uytstaende

staende differenten bereydt te sijn haer in onderhandelingh te stellen binnen s'Landts.

Die van de Stadt schreven den dertienden April meest op de selve voet; dat een kleyne besettingh ondienstich / een groote ondraeghlijck was / dat se oock andere strydicheden hadden met de Vorst; dat hy niet gehuldicht / de accoorden ende verdragen niet bevesticht / de beswarenissen niet afgedaen / maer aengewassen waren. Excuseerden de besendingh na den Hage.

In April versocht de Heer de Groot, soo wel voor de Vorst van Oost-Vrieslandt, als voor de Graef van Oldenburgh, inclusie in de Noortsche Tractaten; de Stadt Embden versocht dat oock / by missive van den een en twintichsten April. Sulcx alles wiert den Heeren Extraordinaris Gedeputeerden / na de Sont gaende / mede in last ghegheven / de Capiteyn Grevingh commanderende het Guarnisoen in Embden, overleden zijnde / hebben de Heeren van de Stadt haer gedachten laten gaen op den Luytenant Colonel Hans Hendrick Ehrentrieter: daer toe hebben haer Ho. Mog. gegeven haer acte van adveu, ende in 't laest van Augustus verleent de volgende.

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden voor Hans Henrick Erentreiter L. Colonel over een Regiment voet-knechten van desen Staet, als Commandeur binnen de Stadt Embden.

1. ALsoo het commandement over 't Guarnisoen binnen de Stadt *Embden* is comen te vaceren, ende mitsdien ten hoochsten noodich sijnde, dat daer met een ander bequaem ghequalificeert ende geexperimenteert persoon versien worde.

2. Soo ist dat hare Ho. Mog. innesiende, ende considererende de goede qualiteyten van den L. Colonel *Hans van Erentreiter*, ende oock de inclinatie op sijn persoon gevallen, van de Borgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden*, hebben goetgevonden, ende vinden goet mitsdesen, dat de selve als *Commandeur* over het Guarnisoen, aldaer werde aengestelt, ende aengenomen, op den voet ende maniere hier navolgende, te weten;

3. Dat hy goede ordre ende discipline sal houden, niet alleen over het volck van Oorloge, 't welck tot laste van de *Stenden* van *Oost-Vrieslandt* binnen de Stadt *Embden* wort onderhouden, maer oock over de Compagnien ende Soldaten van haer Ho. Mog. die binnen de Stadt albereyts sijn gesonden, ofte hier nae noch gesonden souden mogen worden, ende dat hy volgens de ordre by den Kryghs-Raet aldaer de delinquanten sal doen straffen, ende de *Mes-usen* laten corrigeren na behooren.

4. Dragende goede sorge dat by de selve binnen of buyten de Stadt, geene insolentien, moetwille, of eenige overlast worde gepleecht, maer dat alle soodanige swaricheden voorgecomen, ende de Stadt geconserveert moge werden in goede ruste ende eenicheyt, mitsgaders voor inwendich oproer ende uytwendich *assault* gedefendeert tegens een yder die de selve eenigen overlast ofte molestatie soude willen aendoen tot ondienst van de selve *Stadt* ende van desen *Staet*.

5. Hen dienaengaende regulerende na de *accoorden ende verdragen* dienthalven hier bevorens tusschen de Grave van *Oost-Vrieslands* der selver *Stenden*, ende de Stadt *Embden* opgericht.

6. Ende naer de resolutien, sedert noch particulierlijck by haer Ho. Mog. genomen, ende voorgaende respective Commandeurs voor ende na toegesonden, de welcke hy *Erentriter* voor 't meerendeel by den Oversten *Erentriter* sijn Broeder, een van de gewesen Commandeurs sal vinden, ende voorts na die gene, die by haer Ho. Mog. noch van tijdt tot tijdt vorder genomen, ende hem toegesonden sullen mogen worden.

7. Sal mede nevens den behoorlijcken Eedt binnen *Embden* te doen by Eede beloven, dese Instructie te achtervolgen, ende naer te comen, ende hem voorts in alle voorvallende saecken te dragen, als een goet vroom ende getrou Commandeur, ende Capiteyn toestaet, ende behoort te doen. Aldus gedaen ende gearresteert, ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. in s'Gravenhage den *acht en twintichsten Augusty sestienhondert negen en vijftich.*

De acte van adveu, was luyde alsvolght:

DE *Staten Generael* der Vereenichde Nederlanden, allen den geenen die desen jegenwoordigen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, alsoo de Borgemeesteren ende Raet der Stadt *Embden* by haer *Reversael* van date den *veertienden April sestienhondert drie*, onder anderen hebben beloofd ende versekert, dat sy haer niet sullen onderstaen ofte ondernemen, over het Guarnisoen van de voorsz. Stadt by aflyvicheyt, ofte wettelijcke afscheyt van den Commandeur, eenen anderen aen te stellen ofte te substitueren, als met ende conform onse voorgaende advys ende goetvinden, ende het *Commandement* over het voorschreve Guarnisoen is vacerende, ende mitsdien hooghnodich is, dat een ander bequaem ende geexperimenteert persoon, daer toe werde gedispicieert, ende wy ons vertrouwen op de kloeckheyt, dapperheyt, ende goede experientie van handelinge in Militaire saecken van *Hans Henrick van Erentriter* L. Colonel van een Regiment voet-knechten, ten dienste deser Landen, voor ons advys ende goetvinden ons hebben laten gevallen, dat den selven daer toe worde aengestelt, ende ghelijck wy hebben gesien de inclinatie van opgemelte Borgemeesters ende Raedt tot des selfs persoon, ende dien volgende te gemoet sien, dat hy in gevolge ende in conformite van dit ons voorgaende advys ende goetvinden tot *Commandeur* als vooren sal worden aengestelt ende aengenomen, soo ontbieden ende beveelen wy onse gesamentlijcke Ritmeesteren, Capiteynen, Officieren, Soldaten ende volck van Oorloge in de voornoemde Stadt in Guarnisoen zijnde, ofte noch sullende comen, voorts allen anderen die het aengaen sal, den meergemelden L. Colonel *Erentriter* als soo aengestelt, sijnde voor *Commandeur* t'erkennen, respecteren, gehoorsamen, ende t'obedieren, versoeckende ende beveelende oock respective allen anderen die dit aengaen sal, dat sy hem in 't exerceren van sijnen last ende Commissie alle addres ende behulp doen, *Actum s'Gravenhage den acht en twintichsten Augusty, sestienhondert negen en vijftich.*

Het

Het Revers van die van Embden van den veertienden April festienhondert drie, luydt als volght:

BOrgemeesteren ende Raet der Stadt *Embden* in *Oost-Vrieslandt*, doen te weten, dat, nademael in de handelinge van vrede tusschen den welghebooren Graef *Enno van Oost-Vrieslandt*, ons genadigen Landes Heer en ons Gedeputeerde by intercessie van de Ed. Mog. Heeren *Staten Generael* der Vereenichde Nederlantsche Provintie in loopende ende voorsz. Maendt de welgemelte Heer Graef verclaert hadde, dat sijn Genade om sijn Keyserlijcke Majesteyt niet te offenseren, niet conde toestaen dat in de handelinge soude gestelt worden, dat de voorsz. Ed. Mog. Heeren *Staten Generael* by beyde partyen souden versocht worden om de hanthoudinge van de selve vredehandelinge ende afweringe van alle contraventien te belooven, dat niet te min sijn Gen. ons niet wilde beletten, maer lyden conde dat wy het selve tot ons meerder gerust ende verseeckertheyt alleen van haer Ed. Mog. souden versoecken, welcke voorsz. hanthoudinge ende afweringe de voorsz. Ed. Mog. Heeren Staten Generael ons daer na 't onsen seer ernstigen versoecke ende begeerte by haer Ed. Mog. acte gunstelijck belooft hadden, onder expres conditie dat wy van onser zyde gehouden souden wesen, haer Ed. Mog. daer tegens te beloven ende onder ons Stadts-zegel te verseeckeren, dat wy ons niet onderstaen noch aennemen sullen die *ses a sevenhondert* Soldaten binnen de voorsz. Stadt *Embden* in Garnisoen by de voorsz. vrede-handelinge gedestineert in 't geheel ofte ten deele af te dancken, te verminderen ofte te veranderen, noch te oock af te dancken ofte veranderen den Commandeur daer over, *met goetvinden, ende advys der voorsz. Ed. Mog. Heeren Staten Generael te stellen*, maer by aflyvicheyt ofte wettelijck afscheyt van hem selven, en anders niet, *conform het voorsz. voorgaende advys, ende goetvinden van haer Ed. Mog. te substitueren:* Soo ist dat wy volgens de voorsz. ons belofte ende om genoech te doen, de conditie daer op haer Ed. Mog. ons de voorsz. *acte van hanthoudinge* gunstelijck hebben geaccordeert, den selven haer Ed. Mog. belooft hebben, gelijck wy belooven by desen, dat wy de voorgaende *ses a seven hondert* Soldaten ende daer over *commanderende*, als vooren, niet sullen afdancken, verminderen, ofte veranderen, ofte laten gebruycken tegens het inhouden van de Artijckelen des Tractaets, noch toe te laten afgedanckt, vermindert, verandert, ofte tegens het Tractaet gebruyckt te worden, dierectelijck noch indierectelijck, maer de selve in volle getalle tot voorseeckerheyt der voorsz. Stadt, conform de voorsz. handelinge van vrede in dienst houden sullen, tot der tijdt toe ende soo lange als sulcks by haer Ed. Mog. ende ons ten eynde als boven noodich ende dienstich geacht sal worden. Des te oirconde hebben wy desen by onsen Secretaris doen teeckenen, ende met ons groot *Cachet* doen cachetteren den *veertienden* dach der Maent April *festien hondert drie*. Onderstont ter ordonnantie van de Heeren voorsz. was geteeckent *D. Alting* Secretaris, ter syden was gedruckt het *Cachet* van de voornoemde Stadt *Embden* in rooden wassche, met een wit papieren ruyt overdeckt.

Op dat point schreven die van Embden den sevenden September, onder andere

andere de volgende woorden. Alleen sullen U Ho. Mog. niet qualijck gelieven te nemen, dat wy noodich geachtet hebben, by u Ho. Mog. ons onderdienstelijck te ontschuldigen, als wanneer in dese saecke niet naer behoor of seecker *Renversael* van den *veertienden* Aprilis *sestienhondert drie* en soude sijn ghegaen, aengesien wy hier in niet anders doen konnen als naer klare aenwysinge van 't *veertiende* artijckel des *Hagischen Accords*, en den uytdruckelijcke inhouden van dien, zijnde daer op niet alleen be-eediget, maer oock verseeckert, dat by ons in sulcker voegen, ghelijck nu de *Commandeurs* van tijdt tot tijdt sijn bestelt sy gedaen gheweest, en of wel aen u Ho. Mog. van onse Antecesseurs een *Renversael* uytgegeven sijn mochte, daer van ons nochtans voor desen niet eygentlijck en is bewust geweest, so is het selve, nochtans uytdruckelijck gefondeert niet alleen op u Ho. Mog. speciale beloften van *maintenue* over het *Hagische Accoordt* aen de Stadt, maer oock daer op dat het Guarnisoen van dese Stadt, sonder U Ho. Mog. ende ons consent niet en soude mogen worden vermindert, maer U Ho. Mog. speciale belofte van maintenue over het *Hagische accoordt* aen dese Stadt, sijnde anno *sestienhondert elf* by het *Ooster-Huysische Accoordt* over alle *Accoorden* ende alle *Standen* generalijck geschiet, ende ons Guarnisoen van U Ho. Mog. op de helfte vermindert, soo is buyten twijffel het *Renversael* voornoemt *gevallen*, ende alles by den *Accoorden*, gelijck de selve in letteren leggen, gebleven; Te meer alsoo de *Obligatoire woorden* van *'t Renversael* selfs, ghelijck het ons in Copye vertoont *a versiculo*, *soo ist*, eerst aenvangende, geen eygentlijck dispositie vervatten van het stellen eener *Commandeur*, maer veel alles diesaengaende, by den klaren inhout van het *veertienden* Artijckel *Haechsche Accoordt* laten, versoeckende dienvolgende U Ho. Mog. onderdienstelijck ons niet te verdencken, dat wy ons aen den uytdruckelijcke text des voornoemde *Hagischen Accoordts* gehouden hebben, en uyt cracht onser Eeden en plichten, niet anders en hebben konnen doen, met vertrouwen dat u Ho. Mog. ons in onse *Recht* diesaengaende ende tegens heercomen, niet en sullen prejudiceren, maer veel meer daer by gracieuselijck mainteneren, het welcke U Ho. Mog. selfs roemelijck, ende ons tot een eeuwich danckbaerheyt verbinden sal.

Ondertusschen hadde de Vorst een Landtdach uytgeschreven tot Lier, de Stenden aldaer komende/ bevonden dat de Heer Bloem des Vorsten Raedt/ weygerich was de Propositie te doen/ dat hy onder pretext dat de Stenden niet in competenten getal vergadert waren/ de Vorstelijcke bedienten hadde in allen plaetsen geschickt/ de namen der Gedeputeerde uyt den derden Standt opschrijvende/ ende haer afschrickende. Ende wederom door den Secretaris Westendorp, alsoo de Ridderschap, de drie Stenden, ende vijf ampten des derden Stants present waren/ versocht om de Propositie te doen; antwoorde / hy stont om te bereysen / wilde aen den Vorst rapporteren / ende erinneren dat over drie Weecken weder een Landt-dach mocht worden beschreven.

Sy claeghden daer over aen de Vorst, dattet was tegen de accoorden/ oock dat hy Bloem den Heer Hofrichter Baron van Kniphuysen hadde willen van de Landt-dach houden; als hadde hy een brief geschreven na Luckstadt, ende daer door was in reatur criminali, &c. Hem oock daer na door 't Hofgericht geciteert/ daer van den Heer Hofrichter heeft aen den Keyser geappelleert.

De Vorst socht niet als de Stenden te scheuren, ende de Pluraliteyt aen sich te krygen.

Alsoo wierden de Stenden oock belet in 't verwilligen van consenten tot betalingh van 't aenstaende termijn aen haer Ho. Mog. De selve hebben alles laten gelangen aen haer Ho. Mog. die daer op aen den Vorst hebben geschreven den volgenden brief.

DOORLUCHTIGE, &c;

WY hadden wel vertrout dat uwe Vorstelijcke Doorluchticheyt in gevolge van onse missiven van den *dertienden* November, en den *vijftienden* Ianuary beyde lestleden, diverse grieven ende contraventien by de selve ende sijne Ministers tegens de *Oost-Vriesische accoorden ende Verdragen* gepleecht, soude hebben afgheschaft, gelijck wy sulcx te doen uwe Vorstelijcke Doorl. volgende de aengenomene *maintenue* over de Oost-Vriessche accoorden hadden versocht, maer nu bespeuren wy boven vermoeden ter contrarie, dat niet alleene de voorgaende veelvoudige beswaringe, niet werden gheremedieert, maer daer-enboven met allerhande nieuwe ende directe tegens voorsz. accoorden strydende *contraventien*, van dach tot dach door uwe Vorstel. Doorl. Raden ende Ministers werden overgehoopt, ghelijck dan soo wy bericht werden, voor weynich dagen als de Stenden van Oost-Vrieslandt tot *Lier* op den Landt-dach sich over een personale schattinge tot betalinge van 't geene de selve aen desen Staet schuldich zijn, gedestineert, vereenicht, ende dienvolgens aen de Administratoren van 't Collegie aenbevoolen hadden, de selve volgens der selver officie met beschryvinge, taxatie der persoonen ende effectivelijck opheffingh in trein te brengen. Uwe Vorstel. Doorl. des selfs Raden ende beampten sich onderstaen hebben die van de administratoren na inhout der Stenden Landtdages resolutien *aengeplackte placcaten af te scheuren*. Verbiedende de Ingesetenen eenige Registers aen 't Collegie der administratoren te brengen, willen de *taxatie van personen ende der selver beschryvinge* tot sich trecken, alles strydende tegens de expresse letteren van de accoorden, als *Embden Landt-dach* van 't Iaer *sestienhondert ses Cap. 1. Artijckel 2. provisioneel voorslach* van 't Iaer *sestienhondert seven artijckel 1. Noorder Landt-dages* sluyt van 't Iaer *sestien hondert twee* (*dewyle*) *Vber diesem. versiculo. verbinden ende verspreecken sich*, onse declaratie van 't Iaer *sestien hondert ses en twintich artijckel 7. generael pacht-ordningh tit.* xj. waer in wel expresselijck gestatueert is, dat *uwe Vorstel. Doorl. des selfs Raeden ende beampten afstant sullen doen van 't onderwint der geaccoorde middelen ofte contributien*, ende *sich directelijck noch indirectelijck geensins, eenich maniement, directie, voorgreep, of in versperringe daer in ondernemen*. Ende dat of wel de ordinaris Gedeputeerden van Oost-Vrieslandt uwe Vorstel. Doorl. de onvougen des selfs Ministers geremonstreert, ende om remedieringh soodaniger grieven aenghesocht, nochtans sulcx alles min als niet heeft connen effectueren, ja dat uwe Vorstel. Doorl. noch met een dreygement schryvens aen de administratoren van 't Collegie sich heefr vernemen laten; gelijck oock als eenige der Onderdanen sich onderstaen hadden turbatie in de *consomptions-middelen* te maecken, ende meergemelde ordinaris Gedeputeerde tot Maintenue van de

 Pachters,

Pachters, so van outs altijt her geschiet is, eenige Soldaten van 't Guarnisoen binnen Embden met consent van de Commandeur gheschickt hadden, uwe Vorstel. Doorl. sulcx geensints heeft willen ghedogen, ende door des selfs beampten ende Ministers de voorsz. onse Soldaten niet heeft willen laten passeren, ende de selve oock met dreygementen afgewesen, alsoo dat wy niet anders als de geheele ruyne van s'Landts-Middelen uyt sulcke proceduren connen te ghemoet sien, daer inne wy ten hoochsten sijn gheinteresseert, in consideratie van de notabele somme van penningen die de Stenden so deuchdelijck aen desen Staet schuldich zijn. Sulcx dat wy in crachte van de voorsz. accoorden ende de beloofte *maintinue* ende voor onsen eygen interest, nodich hebben geacht uwe Vorstel. Doorl. alle 't geene voorsz. is, mitsdesen te representeren, ende daer benevens nochmaels in gevolge van onse voorsz. missiven van den *dertienden* November, ende den *vijfthienden* Iannuay, beyde laestleden, seer vrunt-naebuyr-ernst ende serieuselijck te versoecken ende vermanen, dat de selve alnoch van de voorsz. ende alle andere contraventien, in de selve onse missiven, ende hier boven ghementioneert, gelieve te desisteren, ende uwe Vorstel. Doorl. Ministers ende beamten daer toe te houden, datse van gelijcken doen, ende dat dienvolgens alle nieuwicheden gerepareert, ende eene yegelijcken by sijn recht ende gerechticheyt naer inhout de voorsz. accoorden, die wy verobligeert sijn te mainteneren, verblyve ende gelaten moge werden; Alle 't welck wy alnoch, *sonder verder delay*, van uwe Vorstelijcke Doorl. hooge wysheyt ende liefde tot des selfs *Stenden* ende Onderdanen onfeylbaerlijck sullen verwachten.

Dan by onverhoopte ontstentenisse van dien, en connen wy uwe Vorstel. Doorl. niet verbergen dat wy eyntlijck genootsaeckt sullen werden in crachte van de veel opgemelte accoorden ende verdragen, dese saecke in nader deliberatie te leggen, ende diesaengaende soodaniger resolutie te nemen oock in het werck te laten stellen, als wy tot mainteaue van de selve bevinden sullen te behooren: Vastelijck vertrouwende dat op dit ons vrunt-nabuyrlijcke ende iteratif versoeck, tot voorcominge van alle verwyderinge, de nu soo lange gedesidereerde effecten binnen corten tijden sullen volgen. Waer mede eyndigende bidden Godt Almachtich.

Doorluchtige, &c. Actum Hage den vijf en twintichsten September anno sestienhondert acht en vijftich.

Ondertusschen hiel de Vorst hier noch al wederom door den Heer de Groot aen om een naerder aenmaningh van haer Ho. Mog. aen de Stenden, om te beramen middelen tot een defensions werck. De Stenden ter contrarie/ claeghden over 't beletsel/ dat de Vorstelijcke deden tegen het collecteren ende innen van haer middelen; versochten de stercke hant van de Militie of Garnisoen in Embden, konnende anders niet opbrengen het beloofde termijn.

Den negen en twintichsten October wiert by haer Ho. Mog. verstaen/ dat geschreven soude worden aen de Commandeurs tot Embden ende Lieroort, dat sy de Ingesetenen van Oost-Vrieslandt voortaen/ met het senden van tien of minder Musquettiers/ souden hebben aen te spreecken ende met executie

cutie te brengen/ ten eynde de penningen van den derden termijn sonder eenich langer tijdt uytstel ofte vertrek opgebracht mochten werden/ des is by die occasie mede goetgevonden te versoecken den Raet van State/ datse den termijn ofte termijnen die den hooghgemelde Vorst van Oost-Vrieslandt aen haer Ho. Mog. schuldich was/ in cas van wan-betalinge, paratelijck te doen executeren ende invorderen/ haer Ho. Mog. t'sijner tijdt adverterende/ 't geene by haer daer inne soude gedaen ende wat daer op soude sijn gevolcht.

In 't begin van November klaeghden die van Embden, dat haer Schepen den verschen Eems op ende door by Lieroort gaende/ aldaer door vyantlijck schieten buyten gewoonte/ aengehouden ende door een nieuwen Certer tot betalingh van een tot dato ongebruyckten ende hooghbeswaerlijcke nieuwe Tol gheconstringeert wierden. In die klachte (sijnde niet nieuw) was Embden met de Bisschop van Munster eens.

Op 't selve subject heeft noch onder andere mentie gemaeckt de Heer Resident de Groot in 't volgende lange ende klachtige memorie.

Ho. Mog. Heeren;

HEt is nu de *derde mael* dat ick my tot mijn groot leedtwesen ghenootsaeckt vinde u Ho. Mog. voor te dragen, de sonderlinge genegentheyt die sijne Vorstelijcke Genade van *Oost-Vrieslandt* van de beginne haerder sou Nabuyrige Regeringe ghehadt heeft, om in een volcomen vertroude *correspondentie*, met uwe Ho. Mo. ende der selver Ingesetenen te leven, haer bewogen heeft sich de costen niet te ontsien van hier gestadich een Minister te laten residereren, ten eynde alle quade impressien die uwe Ho. Mog. sinisterlijck mochten gegeven werden, door des selfs communicatie ende tegenbericht mochten te ghemoet gegaen ende wechgenomen werden, aleer de selve door verkeerde onderrechtinge, eenige verwyderinge in de ghemoederen mochten comen te veroorsaecken, met versoeck (nademael het sijne Hooghgedachte Vorstelijcke Genade goet gedacht hadde, mijn persoon tot de voorsz. functie te gebruycken, ende uwe Ho. Mog. hadden gelieven te getuygen, het selve haer niet onaenghenaem te zijn) dat voortaen by occasie van eenige klachten, die haer by de eene of d'andere *qualijck geintentioneerde* of ten minsten *qualijck onderrechte*, mochte werden gedaen, my daer van (alvooren eenige definitive Resolutie te nemen) communicatie mochte werden gedaen, ende daer door middel gegeven om u Ho. Mog. of behoorlijck onderrechtinge ofte rechtmatige satisfactie te doen erlangen. Ende hoewel ick dien volgende in mijn ghemoedt wel bewust ben, dat ick gheduyrende den tijdt, die ick my alhier in de voorsz. functie hebbe laten employeren, nimmermeer eenich ooghmerck en hebbe ghehadt ofte eenige Propositie en hebbe gedaen, die niet ghedient en heeft, tot onderhoudinge van de goede *intelligentie*, tusschen uwe Ho. Mog. ende sijne hoochghedachte Vorstel. Genade tot wechneminge van abusive clachten, die u Ho. Mog. mochten sijn gedaen, tot voorslagen raeckende de *bescherminge* van Landen aen welckers veylicheyt desen Staet soo merckelijck is gelegen, ofte tot aenwysinge van ghevouchlijcke middelen, waer door u Ho. Mog. aen haer deuchde-

deuchdelijck achterwesen sonder imminente ruyne van sijne Vorstel. Genade mochten geraecken, soo ben ick echter soo ongeluckich gheweest, dat ick tot noch toe op verscheyde *Memorialen* by my ingegeven, egene dispositie en hebbe connen becomen, maer dat de selve of aen de *Stenden van Oost-Vrieslandt*, als het gesien was dat sy by de redelijckheyt van die haer ooghmerck niet en souden kunnen becomen, sijn overghesonden, ghelijck op het subject van de pretensien die sijne Vorstel. Genade op de selve sijn competerende in den voorleden Iare is ghescchiet, ofte in handen van de Heeren uwe Ho. Mog. daer toe Gedeputeerde door absentie, dan van de eene, dan van de andere der selver vruchteloos sijn blyven leggen, daer nochtans in tegendeel niet tot nadeel van sijne Vorstel. Genade en is voorghedragen gheweest, daer niet de facto of met scherpe missive (als op den *vijftienden September* des voorleden Iaers ter occasie van een gansch abusive klachte, gelijck ick naderhandt met authentijcque documenten hebbe aengewesen of met execu:ie selve op gedisponeert en is gheweest, sonder alvoorens door eenige communicatie daer van aen sijne Vorstelijcke Genade ofte my in sijne name, de middelen van verantwoordingh, die de *Souverainen* self aen hare geringhste Onderdanen niet en sijn gewoon te weygeren, gegeven te hebben, gelijck niet lange gheleden, op het Memoriael van de Heer Resident *Aitzema* ter occasie van de invorderingh van de termijn penningen by de Stenden van *Oost-Vrieslandt* aen u Ho. Mog. te betalen, is gheschiet, niet tegenstaende ick uwe Ho. Mog. met waerheyt can verclaren daer toe by sijne Vorstel. Genade die doen ter tijdt buyten haer Landt was, geene de minste oorsaeck gegeven te sijn geweest. Weshalven ick my verplicht vinde uwe Ho. Mog. voor oogen te stellen, hoe sensibel het moet sijn aen een Vorst, *die gene dependentie van desen Staet, maer alleen van het Roomsche Rijck is hebbende*, sijne Landen in vilipendie *by sijne eyge Onderdanen, geinvadeert te sien door de Militie van een nabuyrigen Staet*, met de welcke hy in soo goeden correspondentie is levende, op het presuppoost van een invorderinge, die hy self met ghedachten niet en heeft wederstaen, daer hy ondertusschen door die selve Militie leggende in sijn eygen *Stadt, belet wert de deuchdelijcke* pretensien die hy volgens accorden ten overstaen selve van desen Stadt gemaeckt, op de *Stenden van Oost-Vrieslandt* in 't generael, ende op de Staet *Embden* specialijck te eysschen heeft, machtich te werden. Ende of het niet selver nadeelich aen de reputatie van desen Staet en is, door soodanige exempelen eenige *eensydicheyt* in de *interventien ende guarantien* van uwe Ho. Mog. by andere regeringen te doen vresen. Biddende ondertusschen uwe Ho. Mog. seer gedienstelijck in toecomende met ghelijcke proceduyren soo lange te willen supersederen, tot dat sy tot wedersijtsche onderrichtingen volcomen kennisse van saecken sullen becomen hebben; Ende alsoo ick al voor desen, doch te vergeefs u Ho. Mog. hebbe voorgedragen, hoe ruineux het voor sijne Vorstel. Genade soude zijn, het achterwesen uwe Ho. Mog. op de selve competerende, volgens de gheconvenieerde termijnen uyt de vercoopinge van hare capitale goederen op te brengen, ende hoe onmoghelijck het is, dat de selve uyt haer jaerlijcx innecomen ende daer uyt spruytende achterstellen can geschieden, soo lange als de *Landtstenden* van *Oost-Vrieslandt* ende de Stadt *Embden* in ghebreecke blyven sijne Vorstel. Genade in *hare deuchdelijcke pretensien*

tensien daer uwe Ho. Mog. al voor desen kennisse van genomen hebben, volgens recht ende reden te voldoen, soo is al noch sijn Vorstel. Genade Vrunt-Nabuyrlijck versoeck dat uwe Ho. Mog. haer de selve *assistentie* niet en gelieven te weygeren tot invorderinge van so deuchdelijcke pretensien, tot maintenue van de accoorden, ten overstaen van uwe Ho. Mog. selve gemaeckt, ende tot uytvoeringe van de Resolutie, al voor desen by haer te dier oorsaecke ghenomen, ofte dat sy volgens de Propositie oock al voor desen by my gedaen, eyndelijck ghelieven goet te vinden de Gedeputeerde van de *Landtstanden*, ende in 't particulier van de Stadt *Embden* nevens die van sijne Vorstel. Genade alhier te beschryven, om ten overstaen van uwe Ho. Mog. selve aenghewesen, ende geliquideert te werden. Verseeckerende uwe Ho. Mog. dat sijne Vorstelijcke Genade niet alleenlijck hare deuchdelijcke pretensien aen het rechtmatich oordeel van uwe Ho. Mog. sal submitteren, maer dat hy oock niet een penningh van de selve tot sich en sal trecken, voor ende aleer uwe Ho. Mog. daer uyt van haer achterwesen sullen zijn voldaen.

Vorder alsoo ick seeckerlijck onderricht werde, dat sich al eenige tijdt herwaerts seeckere *Contor* van de Admiraliteyt van *Vrieslandt* op het Huys te *Lieroort* is onthoudende, de welcke sich onderwindt van alle waren, daer voor by passerende Tol ofte Licent af te vorderen, directelijck strydende tegen de Capitulatien tusschen uwe Ho. Mog. ende sijne Vorstel. Genade, Heer Grootvader Hoochloffelijcke Memorie op het inruymen van het voorsz. Huys *Lieroort*, gemaeckt, tegen de Neutraliteyt tusschen het Roomsche Rijck ende desen Staet tot noch toe geobserveert, ende specialijck tot groote beswaernisse niet alleen van de Onderdanen van sijne Vorstel. Genade, maer van alle Nabuyren die ten hoochsten aen de voorsz. vaert gelegen is.

So is mijn gedienstich versoeck dat uwe Ho. Mog. achtervolgende de Resolutie die sy al voor desen in de Jaren *sestienhondert twee en veertich* ende *sestienhondert drie en vijftich* tegen ghelijcke inbreuck hebben ghenomen, soodanige ordre gelieven te stellen dat sulcke persoonen sich voortaen van gelijcke attentaten sullen hebben te onthouden, ende aen de *Eembs-stroom*, die daer ter plaetse midden door het *Territorium* van sijne Vorstel. Genade is loopende, hare gerechtige vryheyt te laten. *Actum Hage den vijfden December sestienhondert negen-en vijftich* gheteeckent *P. de Groot*.

Waer op is goetgevonden aen de Stenden te schryven/ eenige Gecommitteerden uyt den haren herwaerts te senden om ten overstaen van Gedeputeerde van haer Ho. Mog. met de Gecommitteerde van den Vorst/ over de differenten in Conferentie te treden.

Op 't point van nieuwen Tol voor Lieroort wiert verwacht het bericht van de Admiraliteyt tot Harlingen.

In cracht van de Resolutie van den negen en twintichsten Octobris ghebruyckten de Stenden de Soldaten des Guarnisoens in Embden, om te collecteren wat by haer was geconsenteert.

De Vorst wist wel/ 't moeste werden bygebracht: men wildet hier hebben. Maer 't was hem seer sensibel/ dat sulx soude geschieden door andere/ als de

 zijne/

zijne/ in sijne Vorstendom ende Jurisdictie. Dies hy den derden September seer ongeduldich schreef aen haer Ho. Mog. dattet nu soo wyt gekomen was, dat de alsoo genoemde Commandeur in *Embden Hans Henrick Erentrieter* haer Ho. Mog. Soldaten sijn Vorstelijcke Landen sedert eenigen tijdt door loopen liet; dat seven sodanige tot sijn Vorstelijck merckelijcken despect, waren den voorigen avont in doncker, in sijn Residents Stadt *Aurick* ingesloopen, dat sulcx, was het ordentlijck regiment omkeren, den ghemelde *Commandeur* tot Lants-Heer maecken, ende in geenen wyse te lyden was: Dat de *Assignateurs* van de gemeyne middelen ende hare byghevoechde *ordinarii* Gedeputeerde haer wrevermoedich stelden tegen sijn Hofgerichts hogen Justitie: seggende entlijck, wir hetten ons solcher absurditeits wol nimmermer versehen; haben es auch nicht umb E. Ho. Mag. verdient/ das wir dero gestalt untern deckmantel E. Ho. Ma. namens und autoritet solten behelliget werden/ &c. verlochte met dergelijcke proceduyren ende inbreuck sijner Landtsovericheyt, *Hoogheyt*, verschoont te blyven, &c.

Dese ongeduldige manier van spreecken/ was den Vorst niet t'imputeren/ sy spreecken noeyt haer eygen tael/ maer die van haer Directeurs. *Laetatur honore Rex puer insolito, quod jam sibi tanta licere permittant Famuli.* Sijn Raden gedachten niet eens dat de Stenden sedert sestich Jaren nu hadden dat *jus quaesitum* van eenighsints Collateræl te sijn met den Vorst, ghelijck het sedert hondert Jaer te voor des Vorsten Voorouders hadden verkregen/ van superieurs te zijn/ booven de Stenden, met den welcken hy te voor was puyr egael. Alle dingen hebben hare tijden/ die moest hy distingueren.

In Iulio quamen te Amsterdam drie Gesanten van Salée: Sy wierden den vierden Augusty in den Hage ingehaelt uyt de Haeghsche Herbergh by 't Delfsche Veer/ door den Hof-Meester Hessels, ende ghelogeert in 't Huys van de Extraordinaris Ambassadeurs.

Den sevenden wierden ter audientie ghehaelt/ door de Agent de *Heyde*, ende geleyt/ tot by de Vergaderingh/ alwaer de Heer Huygens de selve voort heeft binnen geleydet.

De Professor Gool was haer Tolck/ sy danckten voor de audientie/ ende datse 't clare gesicht van haer Ho. Mog. mochten aenschouwen.

Sy deden groetenis van de Sant, sy versochten Commissarisen om de Alliance te vernieuwen.

Sy versochten een Medicijn voor de quade oogen van de Sant.

Sy brachten twee Paerden/ een Leeuwin. Den Leeuw was gestorven in Zee/ oock den Vogelstruys/ ghestorven tot Amsterdam/ in wiens maegh gevonden wierden menichte van spijckers/ hem door de jongens toegeworpen. Sijnde een fabel datse 't Yser konnen verteren. Souden mede gebraeght hebben seven Paerden/ maer 't Schip was te engh.

Men heeft gheordonneert van elcke Provincie een tot de Conferentie ende vernieuwingh van de Alliance.

Men meende haer te defrayeren voor drie dagen/ maer 't wiert getinueert.

Haer Credentiael luyde als volcht.

In

In den name des groote barmhertigen Godts die veelvoudige heylige benedictien uytstrecke over sijne Propheten.

Wegens het bevel van onsen Heer, Prince der gelovigen, *Soon van onsen Heere, Prince der Gelovigen, Soon van onsen Heer, Prince der Gelovigen, ons Heer Aboo Mohamet, Abdalla Alobatrick Billa.*

(L.S.) omhelsende de namen ende toenamen van den Prins.

Den welken Godt maintinere met sijne Goddelijcke bystant ende door de versterckinge sijner hulpe voorspoedige tot eeuwigen ghedachtenisse van de selve verheven naem.

Dusdanige repetitie wert by haer gebruyckt om te kennen te geven een oude afcomste van gelijcke qualiteyt ende luyster.

Aen de hoochwaerdighe, fincere Vrienden de Staten Generael, Opper-Heeren der Vereenichde Nederlantsche Provintien, welcker beradingen ende voornemen Godt recht bestieren wil door sijne *inspiratien* tot alle geluck ende heyl, desen hebben wy geschreven uyt onser tegenwoordighe residentie plaets de Stadt *Salée* om te vernemen den toestandt uwer welvarentheden door Godts ghenade ende conditien te maecken de oprechte intentien onser herten tot continuatie van vrientschap ende onderhoudinge van het verbondt ende de capitulatien tusschen Ons ende U L. ghemaect. Ende daer benevens aen u Ho. Mog. te recommanderen de geene die dese sullen overbrengen, onse Vrienden ende Dienaren onser waerdigheyt den seer geachten ende geliefden *Syd Ibrahim Duque*, den bysonderen *Syd Ibrahim Manino*, ende den aensienlijcken *Syd Mohamet Pinalien* en de onsen vordere Dienaren, die in haer geselschap zijn, welcken wy tot u l. afgesonden hebben uyt vast vertrouwen op uwe fincere affectie, vrientschap, ende goede wille te onswaerts, ten eynde de selve onse Dienaers door u l. vermogent bevel eenighe *Medicyns Meesters* tot ons herwaerts mede nemen mochte; ende daer nevens met u l. vernieuwen het Tractaet van Vreede ende handelen over eenighe saecken concernerende het nut ende voordeel van wederzijden, versoeckende u l. haer geloof te willen geven in alle het geene sy van onsentwegen de selve voordragen ende in onsen naem refereren sullen, aengesien sy van de naeste ende vertrouste Dienaer zijn van onsen Staet; Vorders sijn by eenighe van uwe Oorloch-scheepen tegens die van onse zijde gepleecht seeckere mishandelingen, welcke wy vastelijck vertrouwen buyten uwe ordre ende kennisse geschiet te wesen, derhalven noodich is, dat ghy lieden met ernst insien wilt de gerechtigheden der onvermogende, die tot ons haeren toevlucht nemen, tot voldoeninge van onse Verbondt ende conservatie van vrientschap; ghelijck wy oock letten sullen op het geene van onse zijde mochte geschieden, ende hebben nu al versorcht de restitutie van het schip, waer over van u l. aen ons gheschreven is, zijnde den Eygenaer dies machtich gemaect eenige dagen voor datum deses, welcke is het begin van de *heylige* Maent *Ramedaan* des Iaers 1069. ende wensten dat ghy lieden oock alsoo mocht uwe goede intentie betonen in 't geene

(u. l. en ghy lieden) wort by haer oock geschreven aen Coningen en Princen

(uHo. Mog.) het eygentlijcke woort in hare tale, ghebruyckelijck is een eertitul van alle hooge machten.

(Heylige) alsoo ghesegt om dat ghe-

ne onse zijde raect, ende byfonderlijck noopende het schip 't welcke uwe Ondersaten ghenomen hebben voor *Titnar*, tien dagen voor de *Maendt Godts Dulhitzea* van den Iaere *duysendt en seven en t'sestich*; ende wat belangt het schip van *Alcordeby*, daer van hebt ghy lieden voor desen kennisse genomen, doch het geene ghehoort was, is niet gelijck het geene voor de oogen wort ghesien; maer ghy lieden (welcke Godt dirigere) zijt waerdich t'onderhouden 't gene tot cessatie aller vyantschappen, ende tot handthavinge van Vreede tusschen ons ende u l. besloten is behoorende, ende vast te houden de banden waer mede de selve t'samen ghevoecht ende vereenicht is. Siet wy hebben aen u l. gesonden onse Vrienden, op dat ghy lieden met de selve mochte vernieuwen ende verhandelen alle pointen van gerechtigheyt groot ende kleyn, die tusschen u l. ende ons te considereren staen.

duysende de selve maent by haer ghehoudē wort een rigoureuse vaste den gehelen dagh

Maent Gods wort soo genoemt om dat in de selve haer groot Feest met sacrificien ende by sondere ceremonien tot Mecha ghehouden wort. Ende den tijdt in brief gheexpresseert, comt over een met den 20, July 1657

De gemelte Persoonen, sullen noopende het subject van eenighe *genees Meesters* u l. nader openinge ende verhael doen; ende uwe weldadigheyt verseeckert ons, dat de selve ons sullen toeghesonden worden, gelijck sy dan oock met eere ende goede gunste wel ontfangen ende getracteert zijnde, in korten tijt (soo 't Godt gelieft) derwaerts weder te keren hebben, zijnde dit een saecke die ons ter herten gaet, ende van u l. gansch ernstelijck wort versocht, waer uyt wy de waerheyt onser hoope bespeuren sullen, houdende u l. voor die geene van welcke het volbrengen deses mach in seeckerheyt verwacht worden. Ende hoewel buyten u l. oock andere ons na by zijn, so hebben wy nochtans om 't geene dat van uwe oprechte ende goede ghenegentheden t'ons waerts ghebleecken is, dese onse Vrienden aen U Ho. Mog. voor alle andere gedestineert, ende aen de selve dese onse eerste besendinge willen doen, buyten gewoonte, versoeckende dat u l. ghelieve onse Vrienden wederkomste met eene korte ende ghewenste expeditie te voorspoedigen.

Gelijck oock alles wat van uwer Ho. Mog. begeerten t'onser kennisse mochte komen, met Godes hulpe, in alle waerdigheyt by ons sal volbracht werden. Waer mede, &c. in den aenvang van de *Heylige* Maendt *Ramedaan* des Iare 1069.

dat is na onse rekeninge den 22. May 1659.

Haer naerder versoeck bestont in de volgende pointen/ die gelesen wierden den achsten Augusty.

EErstelijck, soo wanneer de Oorlochs ofte andere van u Ho. Mog. Schepen eenige Schepen van *Salée* ofte andere Plaetsen staende onder 't ghebiet van de hoochgemelde Heer *Sid Abdalla* sullen comen te rescontreren, datse de selve wel sullen tracteren, soo met woorden als met wercken, ende sulcks niet alleen ontrent de Schepen, maer oock met de Persoonen ende Coopmanschappen, soo ende gelijck twee geconfœdereerde Natien, onder den anderen ghewoon sijn te doen.

2. Dat soo wanneer de Schepen van desen Staet die van *Salée* ende onse vordere

dere plaetsen sullen rescontreren onse Capiteynen niet ghehouden sullen sijn met haer boots aen boort van u Ho. Mog. Schepen te comen, maer dat u Ho. Mog. Capiteynen yemant aen boort van ons Schepen sullen senden, naer dat de onse sullen hebben ghestreecken, ende haer ingewacht, omme haer Zee-brieven ofte Commissien te recognosceren ende te examineren, ende sulcks uyt oorsaeck, dat vele Schepen van andere Natien, die onse bedriegen, den den Prince Vlagge latende wayen, waer door sy de onse aen haer boort comende, ghevangen nemen, ende in *Spangien* gaen vercoopen, dickmaels door dit middel veel van ons Schepen nemende, 't welck niet can worden gheremedieert, als alleen daer mede dat ons Capiteyns binnen scheepsboort verblyven.

3. Dat u Ho. Mog. aen haer Consuls die in de Havens van Spangien ende andersints resideren, willen adviseren dat t'elckens, alsser eenich Schip ofte Scheepen ter plaetse daer sy zijn, wort opgebracht, toebehoorende de Vasallen van de Prince onsen Heere, sy terstont exactelijck sullen examineren wie den Veroveraer is geweest, ende vernemende dat de selve een Onderdaen van desen Staet is, dat hy terstont de hant op 't schip ofte Schepen sal leggen, tegens den Capiteyn die den Veroveraer is, protesteren, ende hem trachten te doen apprehenderen, op dat alsoo in crachte van de gemaeckte vrede tusschen desen ende onsen Staet het veroverde Schip ofte Schepen in vryheyt mogen worden herstelt, ende sulcks ten opsichte, dat het albereyts ghebeurt is, dat naer de ghemaeckte vrede eenige van ons Schepen door die van u Ho. Mog. sijn genomen fingerende *Duynkerckers* ofte andere van ons vyanden te zijn. Als mede dat de voorsz. Consuls in diergelijcke gevallen gehouden sullen sijn terstont daer van reeckenschap te gheven aen u Ho. Mog. ende aen de *Consul*, die van wegen u Ho. Mog. tot *Salée* resideert.

4. Dat in cas deses Staets Oorloch-Schepen in Zee eenich Schip ofte Schepen van ons rescontreren, dat met eenige andere van ons vyanden in actie is, ende pericul loopt van genomen te sullen worden, de selve onse Schepen sullen moeten defenderen ende procureren, dat haer geen molestie wort aenghedaen, ende sulcks niet tegenstaende dat het Schip ofte Schepen, 't welck met de onse in ghevecht is, soude mogen sijn van yemant van u Ho. Mog. Geallieerde.

5. Insgelijck, dat eenich Schip ofte Schepen van onsen Staet met die van u Ho. Mog. in Compagnie seylende, de selve in geenerley manieren sullen consenteren dat de onse eenich afgront werde toegebracht, maer sullen veel eer de selve defenderen als sich onder den vlagge begeven hebbende.

Dit sijn de Artijckelen die wy wenschen, ende is seer nootsaeckelijck tot conservatie van de Vrede, dat de Tractaten daer mede worden geamplieert.

De Consul van *Salée*, heeft voor desen u Ho. Mog. geadviseert over seecker Coopvaerdy-Schip dat de Oorloch-Schepen onder de Esquadre van de Heer Vice Admirael de *Ruyter* voor *Tituan* hadden genomen, ende genotificeert dat het selve Schip toebehoorende was een Onderdaen van onsen Prince, genaemt *Hali Marchique*, waer van tot noch toe geen satisfactie is gedaen, onaenghesien het selve genomen, ende verovert is directelijck tegens het vredens Tractaet, als wesende een Schip van een Inwoonder van *Salée*, Onderdaen van onsen

 Prince

Prince ende de goederen daer in geladen, toebehoorende insgelijck Inwoonderen van *Salée* ende Vasallen van onsen Prince, in voegen dat het meer als recht ende billijck is dat dese schade aen de meesters worde gerepareert, ende dat van wegen u Ho. Mog. de Vrede worde gemainteneert, met de gheledene schaden door u Ho. Mog. Versallen te doen vergoeden, gelijck wy aen onser zyde bereyts gedaen hebben ende noch sullen doen, als by exempel geschiet is ontrent een Schip dat een van de onse in Zee heeft ghevonden sonder volck ende 't selve tot *Salée* opbrengende, aldaer voor goeden pryse is verclaert, ende sulcks rechtmatelijck als sijnde sonder volck gevonden. Ende ofte wel volgens de Zee-rechten het voorsz. Schip goeden prys was. So is echter, na dat men bevonden hadde dat het een *Hollandts* Schip was, ende na dat 't selve door den Schipper die van *Cadix* na *Salée* quam, was gereclameert, het selve gerestitueert, na dat het algereets publijckelijck was verkocht, ende in plaets van sijn ladinge die in *Baccaljau* bestont, is hem *Tarwe* gegeven, die in waerdye de *Baccaljau* verre overtrof.

De goederen die met bovengemelde Schip van *Halimarchique* sijn genomen, bedraeght, volgens opstel, realen van achten . . . . ende het Schip met sijn geschut, ende vordere behoeften . . . .

Wy moeten u Ho. Mog. mede te vooren brengen, dat een van onse Schepen te Caep varende, daer Capiteyn op was *Brahim Flores*, jacht maeckende op een Spaens Schip, ende het selve inseylende ende genaeckende, so ist gebeurt dat se haer benaut siende, haer boot hebben uytgeset ende gevlucht zijn, verlatende het Schip, het welck den voorsz. Capiteyn *Brahim* siende, de boot heeft vervolght ende oock ghenomen, daer in bevindende elf Biscayers die hy aen sijn boordt heeft ghebrachdt, ende wederom jacht ghemaeckt op de Prys die hy niet heeft connen vinden, daeghs daer aen heeft hy eenige Schepen van desen Staet gerescontreert, ende den Capiteyn *Brahim* naer boort van een deser Schepen varende om sijn Commissie te verthoonen, hebben sy haer boots aen sijn boort gesonden, ende de voorsz. *elf* Slaven, die in een wettigen Oorlogh waren genomen, uyt ons Schip gelicht. Ende ofte wel de Capiteyn van u Ho. Mog. gehouden waren, als wetende dat het Schip, Capiteyn, ende volck van *Salee*, hem vry ende onverhindert te laten gaen, soo hebben sy hem echter opgehouden ende qualijck getracteert, ende souden hem oock niet in vryheyt hebben herstelt, ten ware dat het volck van drie Engelsche Schepen, die aldaer by deses Staets-Schepen, quamen ende terstont sagen dat den Capiteyen en volck van Salée was, voor hem hadden geintercedeert, door welckers intercessie ende aengewende devoiren sy daer toe beweeght sijn gheworden, behouden evenwel by haer de voorsz. Slaven, sulcks dat het billijck ende rechtmatich is, dat u Ho. Mog. ordonneren dese schade moge worden betaelt, bedragende de waerdy der voorsz. *elf* Biscayers *twee duysent* stucken van achten.

De saecke van den Capiteyn *Mohammet Cortobi* is u Ho. Mog. volcomentlijck bekent, ende seggen daerom alleenlijck dat den selven ons heeft geadviseert, dat u Ho. Mog. hadden geordonneert, hem recht ende Iustitie te doen wedervaren, ende vervolgens oock dat hy Sententie t' sijnen voordeele hadde ghe-obtineert, waer by hem, voor sijn Schip was geadjudiceert de somme van *negen*

negen

duysent vijf hondert gulden, boven ende behalven alle oncosten, in voegen dat wy niet anders hebben geweten ofte den voornoemde Capiteyn *Cortobi* hadden bereyts de voorsz. *negen duysent vijf hondert* gulden ontfangen, ende was daer mede na sijn Landt vertrocken, edoch bevinde als om het tegendeel, ende dat de Heeren van de Admiraliteyt tot *Rotterdam*, hem alleenlijck hebben doen aentellen de somma van . . . . ende de reste doen aftrecken voor oncosten die sy seggen ghedaen te hebben met de *Moren*, ende met der selver transport naer Salée, mitsgaders voor eenige andere dingen die den meergemelde Capiteyn *Cortobi* niet schuldich is, want de wyle de Heeren van de Admiraliteyt de Mooren, die liber waren, tegens alle reden hebben ghelieven gevangen te setten, ende soo lange in detentie te houden, soo ist oock billijck dat sy de aengewende oncosten selfs betalen, 't was oock onnoodich dat de welgemelde Heeren een Schip huyrden tot Transport van de Moren na Salée, want sy selfs, indiense in vryheyt waren gestelt geweest, souden middel hebben gesocht, om weder in haer Landt te raecken, gelijck voor desen in dergelijcke ghelegentheyt andere Moren (ende nu oock eenige van dese) hebben ghedaen, ende oock sommige dienst genomen, onder den Heer de *Ruyter*, sulcks dat het de reden vereyst dat de Heeren van de Admiraliteyt selfs betalen 't geen sy na haer eygen welgevallen hebben gelieven uyt te geven, ende dat het den armen Capiteyn niet moge worden afgecort van 't geene hem soo rechtmatich is geadjudiceert. Ende by gevolge werden u Ho. Mog. versocht dat der selver goede geliefte sy te ordonneren dat de voorsz. oncosten niet tot sijne laste mogen comen, maer dat het geene hem is afgetrocken, weder aen hem moge worden goetgedaen ende uytgekeert.

De Paerden wierden weder vereert aen den Jongen Prins van Orange; de selve hem sendende door den Agent de Heyde, met complimenten daer op passende/ waer op de Prins hadde geantwoort/ dat hy hoopte haest capabel te sijn om met de selve Paerden haer Ho. Mog. ende den Staet dienst te doen.

De opghemelde Gesanten van Salée toonden soo in haer kledinge als discoursen veel modestie/ ende (ten minsten in den schijn of op hare wyse) heyligheyt van leven/ drinckende geheel geen Wijn; maer een sorte van Limenade, doende vijfmael daegs haer gebedt of devotie/ beginnende met der Sonnen opganck; ende haer van voor allen dingen wassende of reynigende. Men continueerde alnoch in haer defroyement/ ende soude soo worden ghecontinueert al den tijdt die sy hier souden zijn: ende sy presseerden den tijdt; ende datse soo haest, doenlijck moghten worden geexpedieert.

Het geene sy soo by naerder geschriften als by Conferentien hadden te kennen gegeven/ is te sien uyt de Resolutie van den derdienden October, waer by geseyt wiert; Dat hare Ho. Mog. haer lieten ghevallen de versochte ampliatie van het Tractaet tusschen desen Staet ende den Prince van Salée, voor soo veel de drie eerste Artijckelen aenginck/ mits dat het eerste wierde gerecipieert/ ende achter het dispositijf van het tweede artijckel/ ende de woorden recognosceren ende examineren bygevoecht/ des sullen soodanige Salée-

sche

sche Schepen de geene die aen haer Boort ghesonden worden niet alleen met gestreecken Mars-Seyl in wachten; maer oock in diervoegen blyven leggen, tot dat de uytgesondenen wederom aen 't boort van de Schepen van haer Ho. Mog. sullen wesen gekeert, ende van daer aen de Saléesche sein gegeven sal zijn, om haer reyse te vervorderen. Ende dat dienvolgende door de Heeren van Ommeren ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerde met ghedachte Afgesanten in conferentie soude werden ghetreden / om met de selve de voorsz. drie eerste Artijculen by forme van ampliatie van 't voorgeroerde Tractaet te redigeren / adjusteren / ende daer over finaliјck te convenieren / oock te sluyten ende teeckenen / wel lettende / dat de substantie van het negende Artijckel van dien / daerinne onder anderen mede influere / ghelijck het in 't Tractaet van deser zyde geratificeert / is gestelt geweest.

Item / dat sijn Excellencie soude doen afkondigen ende ordre stellen / dat de Onderdanen van hare Ho. Mog. onder sijn gebiedt / 't sy aldaer woonende / of komende te handelen niet onbehoorlijck en wierden bejegent of qualijck ghetracteert / 't sy met woorden / werpen van steenen / buylicheden / ofte andersints / maer in sulcker voegen / als tusschen twee Natien in Vrundtschap ende Tractaet met malkanderen zijnde / betamelijck was / op pene van naer behooren gestraft te werden.

Ende voor soo veel aenginck de twee vordere voorgeslagen Artijculen van ampliatie. De selve souden werden voorby gegaen ende ghedeclineert / als hebbende oock meergedachte Afgesanten by hare Memorie daer van gedesisteert.

Ende voor soo veel belanght de particuliere klachten / wiert tot afscheyt gegeven / eerstelijck voor soo veel aenginck de twee eerste voorghestelde / raeckende het Schip van Tituan genomen / ende de verongelijckinge / welcke seecker Saléesch Capiteyn Brabim Floris in Zee soude sijn bejegent / dat haer Ho. Mog. soo wanneer soodanich nader bescheyt / als de Afgesanten aennamen te bevorderen / uytghebracht soude zijn / aen de gheinteresseerde van Salée, goet ende kort Recht souden doen wedervaren.

Ende voor soo veel het Cusus van Capiteyn Mahamet Cortobi belanght / dat hoewel 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam aen de selve hadde laten wedervaren goet accomplissement van Justitie / ende dat daer inne by 't selve Collegie als Rechter van de saecken van de Zee was gheprocedeert / volgens de rechten / ende costuymen van den Lande / ende so als met haer Ho. Mog. eygene / ende alle andere Natien gheschiede / ende dat costen in het bewaren / spysigen / ende overbrenginge van 't Boots-Volck / ende andersints in de voorsz. saecke gedragen / met geen reden tot laste van desen Staet / ende veel min tot laste van de voorsz. rechter conden werden ghebracht / haer Ho. Mog. nochtans / om de selve Capiteyn te soulageren in de schade / ten aensien van het verloopen van sijn Slaven / ende andersints geleden / op de intercessie van de voorsz. Afgesanten / ende in hare consideratie alleen / aen de selve souden laten toecomen een somme van drie duysent gulden / met dien verstande / dat de voorsz. somme soude werden vervallen uyt de subsidien voor de Collegien ter Admiraliteyt geconsenteert / daer toe van wegen den Staet de

gere-

gerequireerde ordre soude werden gestelt/ dat wyders voor de meer opgemelde Heeren Afgesanten behoorlijcke recredentialen souden werden ghedepescheert/ oock geschreven aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, dat de selve Inwoners wilden doen transporteren/ ende accommoderen in een van de Convoy-Schepen/ die na de Straet souden vertrecken/ om aen Lant geset te werden in een van de beste gelegene Havenen van Barbaryen/ daer de voorsz. Schepen hadden te passeren/ ende alsoo de gemelde Afghesanten niet alleen voor hare Persoonen/ maer oock der selver Dienaers hier te Lande aller wegen met civiliteyt/ ende vrientschap waren bejegent ghewordden/ ende dat haer Ho. Mog. met aengenaemheyt hadden vernomen datse daer over waren vergenoecht/ soo versochten haer Ho. Mog. dat de selve in haer Landt gecomen zijnde/ van ghelijcken alle goede officien by den Heere Prince van Salée, ende elders van nooden wesende/ wilden doen ende aenwenden/ ten eynde dat de Onderdanen van desen Staet aldaer wonende of komende te handelen/ het effect van 't voorsz. negende Artickel na sijn forme ende inhout ruselijck ende vredelijck moghten ghenieten/ dat mede den Consul David de Vries, als haer Ho. Mog. Dienaer ende Minister met behoorlijcke respect mocht werden bejegent/ en ontmoet/ op dat hy des te bequamer mocht zijn/ en blyven/ om sijn ampt en bedieninge na behooren waer te nemen/ en t'exerceren; Eyntelijck verclaerden haer Ho. Mog. met aengenaemheyt uyt ghemelde Heeren Afgesanten verstaen te hebben/ dat de selve hadden aengenomen/ ende beloeft by hare Prince/ alle mogelijcke devoiren te sullen aenwenden/ ten eynde raeckende de uytstaende questie van Wilhelmus Wilhelmi Coopman in Zeelandt eenmaels na soo lange wachtens/ recht ende justitie wierde geadministreert/ ende hy alsoo aen sijn deuchdelijcke achterwesen verholpen.

Den twee en twintichsten October wiert met haer gesloten een Tractaet van Elucidatie van 't voorige in 't Jaer seven en vijftich ghesloten/ ende in 't Jaer acht en vijftich alhier gheratificeert/ ende op dien tijdt te sien. De Elucidatie luyde als volght.

ALsoo sedert eenige Iaren herwaerts tusschen dese Vereenichde Nederlanden ter eenre, ende den Doorluchtigen Prince ende Heere *Sid Abdalla Ben Sid Mohamed Benbucar*, Heere van de Steden ende Landen van Salée ter andere zyde, is onderhouden eene goede Vrede, Vrundtschap ende Correspondentie, ende de selve oock noch jonghst met een Tractaet, den *twee en twintichsten* Marty in den Iare *sestienhondert seven en vijftich* is bevestight gheweest, ende concurrerende alnoch wederzijdts goede meeninge ende intentie, tot verder onderhoudinge van de voorschreve Vrede, Vrundtschap ende Correspondentie, ende mede tot Elucidatie ende Ampliatie van 't voorsz. Tractaet, soo hebben de Hooge Mogende Heeren Staten Generael der voorsz. Vereenighde Nederlanden, uyt der selver middel gecommitteert ende geauthoriseert, de Edele, Gestrenge, Erentfeste, Hoogh-geleerde, wyse, voorsichtige Heere *Rudolph van Ommeren*; *Paulus Swanenburgh*, Oudt Burgermeester der Stadt Leyden; *Iohan de Witt*, Raet ende Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt; *Marinus*

 Stave-

Stavenisse, Pensionaris der Stadt Zirrickzee; *Iohan Baron van Rede*, Heere van Renswoude, &c. *Epo van Bootsma*;

Iohan Schulenburgh, Raedts-Heer der Stadt Groeningen, respective Gedeputeerden in hare Ho. Mog. Vergaderinge van wegen de Provincien van Gelderlandt, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden, de welcke tot diversche reysen in conferentie gheweest zijnde met de Heeren *Syd Ibrahim Duque*; *Syd Ibrahim Manino*, ende *Syd Mohammed Pinaliez*, Afgesanten van welgemelten Prince ende Heere van Salée, te samen, in kracht van wederzijdts Authorisatien, hebben beraemt ende besloten, tot Elucidatie ende Ampliatie als vooren, dese navolgende Poincten ende Articulen.

Erstelijck, Dat tusschen de hooghgemelte Heeren Staten Generael, ende den welgemelten Prince ende Heere van Salée, reciproquelijck sal werden onderhouden, ende vastgestelt blyven, het voorsz. Tractaet van Vrede ende Vruntschap, onderlinge ghemaeckt ende gesloten, op den *twee en twintighsten Marty sestien hondert seven en vijftich* voorsz. relatif tot dat van den *negenden February* des Iaers *sestienhondert een en vijftich*.

2. Ten anderen, dat den meer welgemelten Prince van Salée, sal doen afkondigen ende ordre stellen, dat de Onderdanen van haer Ho. Mog. onder 't gebiedt van sijn Excellencie, 't sy aldaer woonende, ofte komende te handelen, niet onbehoorlijck en werden bejegent, of qualijck ghetracteert, 't sy met woorden, werpen van stenen, vuyligheden, of andersints, maer in sulcker voegen, als tusschen twee Natien in Vrundtschap ende Tractaet met malkanderen zijnde, betamelijck is, op pene van naer behooren gestraft te werden.

3. Ten derden, dat soo wanneer wedersydts Oorlogh ofte andere Schepen, malkanderen sullen komen te rescontreren ofte ontmoeten, datse de een den anderen wel sullen hebben te tracteren, ende bejegenen, soo met woorden, als met wercken, ende sulcks niet alleen omtrent de Schepen, nemaer oock in 't reguardt van de Persoonen ende Koopmanschappen, soo ende gelijck twee Natien in Vrundtschap ende Tractaet met malkanderen zijnde, onderlinge gewoon, ende gehouden zijn te doen.

4. Ten *vierden*, dat soo wanneer de Schepen van den Staet der Vereenighde Nederlanden, die van Salée, ende van andere Plaetsen, staende onder het gebiedt van sijn Excellencie, sullen rescontreren, de Saléesche Capiteynen niet gehouden en sullen zijn, met hare Boots aen de Schepen van haer Ho. Mog. te komen, maer dat de Nederlantsche Capiteynen yemandt aen haer boort sullen moeten senden, naer dat die van Salée sullen hebben gestreecken, ende haer in gewacht, omme hare Zee-brieven of Commissien te recognosceren, ende t'examineren: Des sullen soodanige Saléesche Schepen, die gaene, die als vooren aen haer Boort ghesonden werden, niet alleen met ghestreecken Maers-zeyl in wachten, maer oock in dier voegen blyven leggen, tot dat de uytgesondenen wederom aen 't boort van de Schepen van haer Ho. Mog. sullen wesen gekeert, ende van daer aen de Saléesche Zeyn gegeven sal zijn, om hare reyse te vervorderen.

5. Ten *vijfden*, dat haer Ho. Mog. de Consuls van de Nederlandtsche Natie, residerende in Spangien, ende in de Rijcken van Spangien, sullen aenschryven, ende ernstelijck lasten ende beveelen, dat soo wanneer alsser in die gewesten eenich Schip ofte Schepen, ter plaetse van hare residentie, werdt opgebracht, toebehoorende de Vasallen ende Onderdanen van den meer welgemelten Prince ende Heere van Salée, sy luyden haer als dan datelijck sullen hebben te informeren, ende laten informeren, wie den Veroveraer daer van is gheweest, ende vernemende dat die een Onderdaen van haer Ho. Mog. is, dat sy de handt op het veroverde Schip, ofte schepen sullen leggen, tegens den Capiteyn die den Veroveraer is, protesteren, ende trachten hem te doen apprehenderen, op dat alsoo in krachte van den voorsz. Vrede, tusschen beyde de Staten ende Natien gemaeckt, soodanige genomene schepen, of schip, met de ingeladene goederen, den ghevolge ende aenkleven van dien, in vryheyt mogen werden gesteldt, ende aen de originele Eygenaers gerestitueert.

Ten *sesten*, dat het jegenwoordige Tractaet van elucidatie ende Ampliatie by haer Ho. Mog. ende sijn Excellencie, gheratificeert ende gheapprobeert sal werden, ende de Brieven ende Instrumenten van ratificatie ende approbatie, in behoorlijcke forme, tegens den anderen uytgewisselt, binnen den tijdt van ses Maenden, naer date deser vallende, een Maendt of twee onbegrepen.

Ende hebben Wy Gedeputeerden ende Afgesanten voornoemt, dit Tractaet van elucidatie ende ampliatie, met onse eygen handen onderteeckent, ende 't selve met onse Cachetten bevestight, in den Hage, op den *twee en twintichsten October sestien hondert negen en vijftich.* Was onderteyckent ende ghecachetteert als hier naer volght.

L. S. *Rudolph van Ommeren.*
L. S. *P. Swanenburgh.*
L. S. *Iohan de Witt.*
L. S. *Mar. Stavenisse.*
L. S. *Iohan van Reede.*
L. S. *E. van Boetsma.*
. . . .
L. S. *I. Schulenborgh.*

Ibrahim Duque.
Ibrahim Manino.
Mohamed Pinabez.

De Tractaten in 't eerste Artijckel vermelt/ sult ghy vinden op haren tijt/ in de Jaren een en vijftich, ende seven en vijftich.

Sy namen afscheyt den twee en twintichsten October. De principaelste sprack/ hadde eenige Capittelen op een papiertge. Sprack van de wonderen van desen Staet/ wat hy hier hadde geremarqueert; dat soo veelerleye Religien hier waren; ende soo vredich met een ander leefden. Voort van de goede ordre/ ende politie.

Aen elck van de selve wiert vereert een goude Kettingh van vier hondert gulden/ met een Kaert-boeck of beschryvingh van de Vereenichde Provintien. Ende een dergelijck Caert-boeck kostelijcker ingebonden ende afgeset voor den Prins van Salée self. Dergelijck gouden Kettingh is oock gegeven

aen den Professor Golius, die in alle dese handelingh ghedient heeft voor Tolck.

De Directeurs van de Levantschen handel / hebben in desen tijdt oock geklaeght/ over de groote macht van die van Algiers, dat van daer tegenwoordich in verscheyden esquadres in Zee gheloopen waren / negentien capitale Schepen en Galeyen / ghemonteert met ses en dertigh, vier en dertich, meer ende minder stucken Geschut / versien met vijf hondert, vier hondert, meer en minder Persoonen/ ende dat aldaer noch vier capitale Fregatten op stapel stonden ende een Galey/om met den eersten oock gereedt te sijn in Zee te lopen/ hebbende voorgenomen wel dertich Schepen van Oorloge ghereedt te maecken / ende dat al uyt die eene Haven/ behalven veel meer Rovers uyt Tunis, Tripoli ende andere. Dat mitsdien de Zee van Turcksche Rovers en boven dien oock van veele met Portugysche, Sweedtsche ende andere Commissien/ varende in de Straet/selfs tot het canael toe (daer de Turcken hun oock lieten sien) soo vol was / dat by na egene Koopvaerdy-Schepen vry conden Navigeren/ hoewel gemonteert volgens 't reglement, alsoo de Turcken vijf, ses, à acht in een esquadre varende/ de Nederlandtsche licht overmanden / ghelijck nu jonghst was gebeurt/ dat twee wel gemonteerde Schepen/ het eene de Elisabet, met twee en dertich Stucken/ den Dolphin, met vier en twintich stucken/ samen wel negen à tien tonnen goudts weerdich/ geruineert waren/ het eene genomen/ ende 't ander ghestrandt ende verbrandt / ende nu tegenwoordich weder een goedt getal Schepen na de Straet uyt zijn/ was te vreesen/ dat alle de selve / ja oock selfs s' Landts Convoy in de uytterste pericvlen souden comen/ omme alle ghenomen te worden / ende sulcx te verwachten/ dat geen Schip in de Straet meer soude connen navigeren. Ende indien 't selve soo volghde/ die Negotie t'eenemael van dese Landen soude diverteren/ ende overgaen aen de Engelsche / die met de Turcken van Algiers soodanige alliancie gemaeckt hadden / dat sy wierden geexcuseert: Ende alsoo de Negotie op de Middelandtsche Zee was seer important / het eenighste fondement van de coophandel in dese landen/ daer op alles ruste / soo in 't regardt van of ende toevaert ende dat het geene uyt het Noorden wiert gehaelt derwaerts wiert gebracht/ als 't geene daer weder herwaerts over quam / ende alle waren verteert ende versonden wiert / waer by s' Landts Convoyen ende Licenten merckelijck profiteerden/ ende soo menighte menschen haer onderhoudt/ over schipstoeftel en alle aencleven van dien genoten ; ende op 't hooghste te beduchten soude wesen dat eenige meerdere krenckinge daer inne soude gheschieden/ veel min comen te vervallen / gelijck seer apparent voor de deur stont. Versochten meer adsistentie als het ordinaris Convoy. Daer op is in December by Hollandt vastgestelt de sendingh van twaelf doucke Oorloghs Fregatten.

Ende om te tonen particulierlijck wat macht in dien tijdt hadden/ die van Algiers alleen/ gaven over de volgende Notitie.

Nadmirael Dirck, 't Schip de Perel, vier en twintich stucken, vijf hondert mannen.

De

De Vice Admirael de Roseboom, dertigh stucken / vier hondert vijftich mannen.

Het Schip ghenaemt de Berbersaer, vier en dertich stucken / vijf hondert mannen.

Het Schip de Publicaen, dertich stucken/ vier hondert man.

Het Schip de Fonteyn, ses en twintich stucken/ vier hondert man.

Het Schip de Daedelboom, dertich stucken/ vier hondert dertich man.

Het Schip Algiers, ses en twintich stucken/ drie hondert vijftich man.

Noch een Schip de Dadelboom, dertich stucken / drie hondert vijf en seventich man.

Het Schip de Silvester, sestien stucken/ twee hondert tachtich man.

Het Schip de Peerl, twintich stucken/ drie hondert man.

Het Schip 't Wapen van Algiers, veertien stucken/ twee hondert man.

Het Schip S. Ian Baptista, sestien stucken/ twee hondert man.

Noch een Schip de Silvester, achtien stucken / twee hondert dertich man.

Het Schip de Neptunus, nieu/ acht en twintich stucken/vier hondert dertich man.

Het schip de Halve Maen, nieu/ dertich stucken/vier hondert vijftich man.

Het schip de Kerck van Constantinopolen, ses en dertich stucken/ vijf hondert man.

Een Galey met acht en twintich paer riemen/ vijf hondert man.

Een Galey met ses en twintich paer riemen/ vier hondert vijftich man.

Een Galey met twee en twintich paer riemen/ vier hondert man.

Het Noortsche Oorloch toonde aen de eene zyde het groot deel / dat Hollant nam in het Deensche interest/ en de ander syde bleeck hoe swaer het viel. Petitien op petitien gheschiedende tot verval van de extraordinaris onkosten: den vijf en twintichsten February brachten de Heeren van Hollant verscheyde pointen tot dien eynde in de Vergaderingh van haer Ho. Mog.

Eerst, Datse hadden geconsenteert in den ophef van 't last ende veylgelt. Gelderlandt, Uytrecht, Vrieslandt, Over-Yssel ende Stadt ende Landen, hebben daer inne mede geconsenteert/ op 't behagen van de Heeren hare principalen. Ende sijn de Heeren Gedeputeerden van Zeelandt versocht sich dien aengaende mede ten spoedichsten te willen verklaren.

Ten tweeden, Datse hadden geconsenteert in den ophef van den twee hondersten penningh, eens gevens gelt/ mits dat het selve middel over de andere Provincien ende geassocieerde Landtschappen/ mitsgaders de geconquesteerde plaetsen/ mede ghegheven / immers ten minsten by provisie over 't ressort van de Generaliteyt geconsenteert soude werden.

Ten derden, datse geconsenteert hadden/ in den ophef van 't opleggelt van de Granen volgens de Ordonnantie daer van gearresteert: versoeckende daer nevens de andere Provincien/ dat het selve middel mede in den haren geintroduceert ende geheven mochte worden. Sulcx is by de respective Provincien overgenomen.

Ten vierden, dat van nu voortaen alle Landen ende vaste goederen die

Godts-Huysen in Hollandt toebehoorende / het middel van verpondingen soo wel als andere Landen ofte vaste goederen van particuliere / subject soude wesen. Sulcx is aengenomen by Ratificatie.

Ten vijfden, hadden goetgevonden de respective Officieren Magistraten ende andere in den Haven te doen presteren den eedt tot beneficie ende heel / practijcque van de gemeene Landts-middelen / ende particulierlijck van de Wijnen, Bieren, 't Gemael ende Beestiael op de formulieren diesaengaende geärresteert. Van sulcx is by de Provincien versocht Copye: sijnde wel dit laetste middel by Hollandt in practijcque gestelt / maer terstont daer na weder afgeschaft / als in practicabel / ende veel stricken aen de gemoederen sullende leggen.

Al sedert eenige Jaren was van wegen de Generael Meesters van de Munte geklaeght / over den Brabantsche of Spaensche Ducaton en Patacon. Waer van eyndelijck den negentienden Juny geappointeert sijnde voor de Heeren van Ommeren ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden is goetgevonden / dat gemaeckt soude worden eene nieuwen Nederlandtschen penninck met den naem van een silver Ryder ende de selve geordonneert op elf penningen, seven grein fijn silver, ende van seven stucken, ende noch drie hondert drie en seventich drie hondert een en veertichste gedeelten van een stuck in 't troische Nederlantsche marck-werck / een halven penninck naer advenant / ter remedie van een greyn fijn silver in den alloye / ende een Engels in den gewichte, op 't merck-werck voorsz. beyde ten profyte van de Munteniers in 't geheel / welcke penninck den leveraer ter munte soude toegereeckent worden ten prijse van sestich stuyvers ofte drie gulden, doch cours ofte gangh hebben onder de gemeente tot drie en sestich stuyvers 't stuck / de halve naer advenant / mede sulcx dat volgens de selve prys sal gerekent worden uyt het merck fijn silver / van twaelf penningen / het stuck genomen tot drie guldens als voren.

23 gul. 18 st. 33 mit.

Waer van den Muntmeester soude gehouden sijn te betalen aen de Cooplupden / Wisselaers / ende leveraers voor der marck fijn silver comende op den voet van de voorsz. penningen.	23	9	14
Aen de wercklupden ende Munteniers / t'samen	-	2	14
Aen sleyschat ofte Heerlijckrecht van yder marck fijn silver in de voorsz. penningh geconverteert ten behoeve van de Generaliteyt.	-	3	-
Ende noch voor gelijcke sleyschat aen de Provincie daer de selve penninck wert verarbeyt.	-	2	30
Ende soude mitsdien voor de brassagie van de Muntmeesters blyven	-	1	13
Maeckende t'samen - - -	23	18	33

Dat voorts den tweeden penningh met den naem van een silveren Ducaet geordonneert soude werden op tien penningen / elf ende een half greyn fijn silver, ende van acht stucken / ende noch een negen en twintich duysent een hondert een en vijftichste gedeelte van een stuck in 't troische Nederlantsche marck

marck-werck / den halven penningh naer advenant ter remedie van een greyn fijn silver in den alloye ende een Engels, in den gewichte op het marck-werck voorsz. beyde ten proffijte vande Munt-meesters in 't geheel/ ende dat de voorsz. penningen den Leveraer ter munte soude werden toegerekent/ ten prijse van acht en veertich stuyvers, doch soude gangh hebben onder de gemeente tot vijftich stuyvers, de halven mede naer advenant / sulcx dat dienvolgende ghetrocken soude werden uyt een marck fijn silvers van twaelf penningen, het stuck genomen tot acht en veertich stuyvers als [illegible].

23 gul. 18 st. 34½ mit.

Waer van de Muntenaer soude gehouden sijn te betalen de Coopluyden / Wisselaers / ende Leveraers voor yder marck fijn silver/ comende op den voet van de voorsz. penningh	23	13	12
Aen de werckluyden ende munters gesamentlijck	-	2	12
Aen sleyschat ofte Heerlijckrecht van yder marck fijn silvers in den voorsz. penninck geconverteert ten behoeve van de Generaliteyt	-	-	24
Aen gelijcke sleyschat ten behoeve van de Provincie daer den voorsz. penningh wert geraeyt	-	1	-
Ende soude over sulcx voor brassage ten behoeve van de Muntenaer blijven	-	1	24½
Maecken 't samen	23	18	34½

Dat wyders soude werden gecontinueert in 't maken en Munten van de Nederlantschen Rijcxdaelder volgens de Instructie ende ordre by de ghesamentlijcke Bontgenooten al op den seventienden February des Jaers sestien-hondert ses, dienthalven [illegible]/ ende vervolgens op tien penningen vijftien greynen fijn silver ende van acht stucken/ ende noch twee en seventich hondert een en vijftichste gedeelte van een stuck in 't troische marck-werck / de halve naer advenant ter remedie van een greyn fijn silver in den alloye ende van een Engels in den gewichte / op het marck-werck voorsz. mede ten proffijte van de Muntenaer in 't geheel/ die ter munte aen de Coopman/ Wisselaer/ ende Leveraer gerekent soude werden tot vijftich stuyvers / de halve pro rata/ ende dat de volgende uyt een marck fijn silver van twaelf penningen soude getrocken worden/

23 gul. 18 st. 33 mit.

Waer van de Muntenaer soude gehouden sijn te betalen den Leveraer voor yder marck fijn silver comende op den voet van de voorsz. penningh	23	14	-
Aen de werckluyden ende Munters gesamentlijck	-	2	21
Aen sleyschat ofte Heerlijckrecht ten proffijte van de Provincien daer den penningh gemunt wert	-	1	-
Ende soude over sulcx resteren voor brassage ten behoeve van de Muntenaer	-	1	12
belopen als vooren	23	18	33

Dat gelijcklijck mede soude werden gecontinueert in 't maecken van de Nederlantschen

verlandtschen Leeuwendaelder volgens de voorsz. Instructie in den Jare sestienhondert ses dienthalven geaerresteert / ende sulcx op negen penningen fijn silver in den alloye ende van acht stucken, ende noch acht negende gedeelten van een stuck in 't troische marck-werck/ de halve naer advenant ; ter remedie van anderhalf greyn fijn silver in den alloye/ ende van anderhalf Engelsche in den gewichten op 't marck-werck voorsz. mede geheel ten profijte van de Muntenaer / die ter munte den Leveraer toegereeckent soude worden in veertich stuyvers het stuck/ ende dat volgende den voorsz. prys uyt een marck fijn silver van twaelf penningen getoogen soude worden.

	23 gul.	14 st.	$2\frac{1}{4}$ mit.
Waer van de Muntenaer aen de leveraers soude gehouden sijn te geven comende op den voet van de voorsz. penningh	23	11	ʃ
Aen de wercklupden ende Munters gesamentlijck	ʃ	2	24
Aen sleyschat ofte Heerlijckrecht aen de Provintie daer den penningh wiert gemunt ofte verarbeyt	ʃ	1	ʃ
Makende t'samen - - -	23	14	24

Ende dienvolgens meerder als uyt de voorsz. penninck can getrocken werden 20¾ Miten, de welcke den Muntenaer vinden ende betalen soude uyt sijn remedie / die hem in voegen als vooren in 't geheel soude werden toegestaen/ dat voorders de Muntenaers souden ghehouden blijven den voet hier vooren nedergestelt soo in alloye als gewichte onder beneficie van de remedie hunluyden geoctroyeert/ punctuelijck ende precijselijck te volgen / sonder eenichsints daer van af te wijcken / op pene van dubbel vergoedinge , over den minsten afwijck van dien/ ten opsichte der selver brassage, met de prys van een quart greyn, ende een quart Engels , over stercker schickinge, als den voorsz. voet van de uytterste remedie vereyscht / is verhoocht/ dat voorts tot stricte observantie ende ernstige onderhoudinge van 't geene voorsz. is / vastgestelt souden werden/ gelijck vastgestelt ende gheaerresteert wierden mits desen/ de hier navolgende poincten.

Namentlijck /, dat tot vermijdinge van de steygheringe des prys van de Munte / alle de materialen ende specien / hoedanich die ghenaemt moghten werden / voortaen niet anders dan op den assay souden mogen gelevert ende oock ontfangen worden/ende geensints bruto, ofte by gissinge van fijnte.

Dat mede de sleyschatten, nochte mede de penale remedien/ by de eene of de andere Provintie buyten kennisse van haer Ho. Mog. noyt quyt gescholden ofte geremitteert souden worden.

Dat van gelijcken alle de Rijcx-munten onder desen Staet wesende / op de bequaemste middel beweecht souden worden / tot geheele stilstant van Munten, of andersints hen selven geheel voegen ende schicken / soo ende in manieren als men gewoon was te doen/ ontrent alle de Provintiale munten onder dese vereenichde Nederlanden gehoorende.

Ende alsoo de Provintie van Gelderlandt ende van Stadt ende Landen/ hadden verclaert/ hare respective Rijcx-munten soo van de Steden Nimwegen ende Zutphen , als van de Stadt Groeningen geheel te sullen sluyten

ende

ende buyten slach houden/sonder eenige penningen 't sy capitale ofte payementen te munten / ofte gedoogen gemunt te worden noch directelijck noch indirectelijck. Soo is de selve voor den voorsz. stilstant jaerlijcx toegelegt yder een somme van twee duysent gulden/ tot employ van hare Fortificatien volgens hare Ho. Mog. resolutie van den Jare sestienhondert ses alles onvermindert/ ende sonder prejuditie van 't recht dat de voorsz. Rijcx-munten van het Rijck waren hebbende/ 't welck expresselijck verstaen wiert te blyven in sijn geheel/ gelijck mede verstaen wiert/ dat dese Resolutie de Stadt Arnhem, pretenderende recht te hebben van kleyne munte te slaen/ mede soude prejudiceren.

Werdende vorders de Generael-Meesters geauthoriseert een concept op te stellen / op wat manier met die Steden die Rijcx-munten hadden / ende de stilstant niet mochten ampleeteren/ geaccordeert soude connen worden/ dat sy haer in alles de ordre van de Generaliteyt/ gelijck de Provintiale Munten (tot het examineren van de busse ende het dragen van de costen van dien incluys) souden mogen onderwerpen.

Dat mede de respective Instructien soo van de Wisselbancken ende Wisselaers / mitsgaders van de Muntenaers ende van alle anders officieren ter munte naer gelegentheyt van desen tijde de novo, ende op nieuws eppelijck geexamineert ende naer haer Ho. Mog. wel gevallen / gearresteert souden werden.

Eyntelijck namen alle de Provintien aen / dat de selve 't geene als vooren op 't stuck van de Munte gearresteert was/ eendrachtelijck souden onderhouden ende doen onderhouden in den ressorte van yders respective Jurisdictie ende gebiet/ sonder eenige particuliere (by de Generaliteyt niet geconsenteerde) dispensatien/ oochluyckingen/ ofte anders den Placcaten ende contrarierende/ te doen ofte gedoogen gedaen te worden / sonder alle het welcke onmogelijck was/ dat eenen vasten ende den Lande dienstigen voet op 't stuck van de Munte gemaeckt ende gehouden con worden.

In Augusto hadde een Deurwaerder van den Hoogen Raet in arrest ghenomen / den persoon van den Heer Cornelis de Hubert, uyt krachte van seecker Sententie by den Hoogen Raet gewesen / tegen de Raeden ter Admiraliteyt in 't Noorderquartier. Waer over ontstont een Conflict van Jurisdictie; of den Hoogen Raet / Hof van Hollandt of de Gerecht-bancken souden bevoecht zijn/ tot de Judicature van saecken/ raeckende de Collegie ter Admiraliteyt. De Heer de Hubert wiert ondertusschen ontslagen uyt het Arrest. Ende de Instructie der Admiraliteyt eximeert de Collegien alsoo sy wysen by Arrest werdende van hare Sententien niet geappelleert maer gerevideert.
Hier voor is gestelt het antwoort by die van Gelderlandt op de Propositie der Heeren van Buyningen ende van Amerongen in Maert ende April ghegeven. Op sulcx heeft den Raet van Staete gestelt het navolgende advys.

HO. ENDE MOG. HEEREN;

WY hebben met groote verwonderinge gesien, de Advysen ende Resolutien by de Heeren Staten van de Provintien van *Gelderlandt* ende *Over-Yssel*

in u Ho. Mog. Vergaderinge overgebracht van dato den *vijftienden* Marty en den *een en twintichsten* April deses loopende Iaers respective, raeckende de consenten de welcke die Provincien sijn versocht te draegen op de twee distincte petitien van *ses millioenen* guldens, in den voorleden Iare, tot verval van extraordinaris equipagien ter Zee, ende tot een bouw van eenige nieuwe hollen van Schepen by ons gedaen: Ende konnen niet begrypen dat haer Ed. Mog. met rype deliberatie ende ernstige meninge souden hebben ter neder gestelt, ende in 't toecomende souden van meninge sijn te achtervolgen soodanige maximen, als in de premissen van die respective resolutien sijn geinflueert; Immers menen wy ende stellen ongetwyffelt vast, dat die op geene redenen sijn gefondeert, ende dat die renverseren de *oude gronden ende maximen van den Staet*, ende los maecken de oude ende onverbreeckelijcke verbintenissen, daer mede de Geunieerde Provintien aen malckanderen geknocht zijn: Ende soo hare Ed. Mo. met eenige ernstige intentie souden vermenen te blyven omtrent die sustenuen, dat u Ho. Mog. niet sullen konnen ledich staen van de selve te disabuseren, ende met allerhande middelen van inductie te brengen, tot gesonder sentimenten om de selve te bewegen, dat sy dienaengaende in desen prestanten noodt haer absolutelijck willen conformeren met de andere Provintien, ende voorts generalijck in het toecomende willen blyven inhereren de oude maximen van de Staet, omtrent alle nieuwe swaricheden, die het lieve Vaderlandt soude mogen overcomen: Ende om in ghevolge van u Ho. Mog. gereitereerde resolutien de voorsz. premissen te dilueren, ende u Ho. Mog. te dienen van ons Advys: Sullen wy voor eerst seggen, dat wy niet en begrypen met wat fondament ghesept wort: *dat dese Petitien niet souden over een comen met de oude maximen van den Staet:* Want als wy daer op nasien de Unie ende het eeuwich verbont in den Iare *vijftienhondert negen en seventich*, tot Uytrecht geslooten by de welcke de respective Provintien haer hebben verbonden ende vereenicht, als of sy luyden *maer eene Provintie en waren*, soo sal in de eerste Artijckel aenstonts voor een vast ende onverbreeckelijcke fondament werden gevonden, dat de Provintien gehouden sijn malckanderen met *lijf, goet ende bloet by te staen*, tegen alle Fortsen ende ghewelden, die hen yemant soude mogen aendoen, ende malkanderen te assisteren ende helpen defenderen, jegens alle Uytheemsche Heeren, Vorsten, Princen, Landen die hen in 't generael ofte in 't particulier eenige Fortsen, gewelden ofte ongelijck souden willen aendoen, ofte Oorloge maecken sonder eenige de minste destinctie, of soodanige forcen, ghewelden ofte Oorlogen, te *Lande*, *by Zee of langhs de Rivieren* mochten worden ondernomen, oock of die het geheele lichaem ofte eenich Lith van het selve mochten raecken, maer met een generale expressie, tegen allen ende hoedanigen die gewelden ende Oorlogen souden mogen zijn: Ende als men oock de nature van die saecke selfs sal willen insien: Soo sal seer lichtelijck bevonden worden dat die Geallegeerde distinctie van Oorlogen te Water ofte Lande niet imaginabel is, noch ten respecte van dat geheele lichaem, nochte ten respecte van de Leden selfs, want als men de ghedachten te rugge wil laten gaen, op dien swaren ende langhduyrige Oorlooge, daer mede den Koninck van Spangien dese Vereenichde Nederlanden gheattacqueert ende vervolght heeft, ende daer

daer omtrent considereren de machten ende middelen in differentelijck te Lande, der Zee, ende langhs de Rievieren daer toe geemployeert, ende de noodige defensie aen alle canten, daer tegen by de Generaliteyt ghebruyckt, ende de assistentie van Uytheemsche Nabuyrige Potentaten te Lande ende van over Zee daer tegens geimployeert ende becomen: Ende dan vervolgens de middelen, die tot alles hebben moeten werden gefinneert: Soo sal seer licht daer uyt te besluyten zijn, dat de voornoemde attacquen, hoewel met meerder gelegentheyt ende gewelt op het eene Lith als op het andere gedaen, ende wederom de gemene middelen van defensie, hoewel met meerder nootsaeckelijckheyt ende dienst ten behouve van het eene Lith als van het anderen gheemployeert, nochtans niet anders en sijn opgenomen, als een attacque ende defensie aen ende *over het geheele lichaem*, ende dat andersints by soodanige distinctien, als in desen werden voortgebracht, het eene Lith sijn voetsel treckende uyt het welvaren van de Commercien, ende het andere, uyt de opkomsten ende gelegentheden, van de Landen ende culture van dien, ende ten dien insichte, yder maer geyvert hebbende voor sijn eygen subsistentie in 't particulier, sonder een gemenen ende generale reflexie, op den toestant ende subsistentie van 't gehele lichaem, het selve al langh waren gedimembreert geweest ende de Leden stuck voor stuck afgeruckt van dat Lichaem, dat het of schandelijck geinnutileert, of geheel daer door hadden moeten vernietícht worden. Behalven dat dan oock omtrent die leden selfs by het oprechten van het groote Lichaem van die gemene Unie, sorghvuldelijck soude moeten sijn ghelet geweest, omtrent soodanige distinctie, om haer tot het onderhout, voorsorge, ende subsistentie van andere Leden, niet anders als by ghelijcke reflexie ende proportie te verbinden; ende hadde daer uyt moeten volgen, dat de *trafficquerende Leden* haer alleen becommerende over de vryheyt van de Navigatie ende Commercie, ende daer toe alleen hare middelen applicerende, ende de *Lande Provintien* geen andere insicht nemende als op de beschermingе van hare Landen ende Steden, ende het hare alleen daer toe employerende het gemene Interest ende de conservatie van het geheele Lichaem soude sijn geregligeert geweest, ende by ghevolge, dat Lichaem van de Unie met soo grooten becommeringe ende voorsorge by een gebracht in sijn eerste beginselen verdwenen, ende sal hier omtrent oock meest in consideratie connen genomen werden, de experientie ende opgevolghde practicquen, die de beste uytleggers van ghemelte Unie moeten zijn, ende die by de voorsz. provinciale advysen in contrarie opinien worden aengetrocken: Te weten, *'dat in voortijden den Oorloch te Water geene ghemeenschap soude gehadt hebben, met den Oorloch te Lande.* Wy bekennen geerne dat wy niet en weten op wat redenen dat ghesustineerde gefondeert is, maer wel ter contrarie, dat van allen tijden ende van den beginne van de Oorloge aen, soo voor als naer den Treves, ende selfs naer de Vrede, doorgaens by ons propositien van petitien sijn gedaen, soo generale als particuliere, soo tot verval van de noodige lasten, ende oncosten te Lande, als tot de beveylinge van de Zee, ende verseeckeringe van de Revieren gherequireert, ende dat de respective Provintien sonder eenige soodanige exceptien ende distinctien oock van tijdt tot tijdt verstaen hebben, dat sy volgens de Unie verbonden

waren na de toestaent van saecken hare consenten daer op te dragen, ende de furnissementen te doen, ende dat de Ingesetenen gehouden sijnde tot de contributie van de ordinarise ende extraordinarise middelen, soo te Water als te Lande geaffecteert, de selve oock doorgaens ghedragen hebben, ghelijck de publijcque registers, soo in de Griffie van de Generaliteyt als in onse Secretarye berustende, van soodanige petitien ende op gevolgh de Provinciale Resolutien van consenten ende furnissementen vol zijn, ende komt hier tegens in geene consideratie 't geene verder tot adstructie geallugeert wort, *dat voormaels ingestelt ende gearresteert souden sijn tweederhanden Staten van Oorloge ende verscheyden middelen, te weten, van Convoyen ende Licenten tot verval van de saecken van de Zee, ende middelen van consumptie, tot verval van de saecken te Lande, ende dat men die noeyt soude hebben willen vermengen*, Want om voorby te gaen die vast geposeerde differente Staeten die buyten onse kennisse zijn, ende in allen ghevalle, maer voor een Iaer worden geallegeert. Daer van ons oock de practicque ende observantie niet volcomen bewust is, soo staet daer omtrent te considereren, dat voor date van de institutie van de respective Collegien ter Admiraliteyt de saecken van de Zee wat confuselijck sijn beleyt ende gheadministreert gheweest: De Equipagien doorgaens sijnde gedaen by de respective Provintien ende Steden na voorvallende gelegentheyt ofte noot, ende dat daerom by de gesamentlijcke Bontgenooten noodich geoordeelt is geweest, de selve met beter ordre ende directie te reguleren, ende tot dien eynde provisioneel is opgestelt geweest, ende vervolgens in treyn gebleven die Instructie voor de respective Collegien ter Admiraliteyt de welcke op den *dertienden Augusty vijftienhondert seven en tnegentich*, ter Generaliteyt gearresteert, ende dat by die Instructie ter dispositie van de opgemelde Collegien, ende tot verval van de noodige gerequireerde Equipagien sijn gestelt, alle de penningen die in de Vereenichde Provintie souden procederen van de Convoyen ende Licenten, confiscatien, muliten, prinsen ende beuyten te Water, ende dat voor soo veel aen die Collegien particulierder is gedefereert geweest, het geene op den *twaelfden April vijftienhondert acht en tachtich* by voorige Instructie nevens de directie van saecken van Oorloge te Lande aen den Rade van State der Vereenichde Nederlanden was aenbevolen als uyt de *seston, dertienden, veertienden* ende *achtienden* Artijckelen van de voorsz. Instructie te sien is, maer dat uyt die distinctie by soodanige nadere Instructie voor de opgemelde Collegien goetghevonden te introduceren tot naerder oplicht ende beter directie onder verscheyden Collegien, soude volgen *dat daerom de respective middelen soo vast ende onveranderlijck soude sijn geaffecteert geworden, dat om geenderhande saecken het overschot van de eene tot suppletie van de ghebreecken van anderen souden hebben mogen geemployeert worden, ofte dat de generale defecten met geene extraordinarise subsidien souden moeten gesuppleert worden*, is soo notoirlijck in contrarie termen ghestatueert in het *vierden* Artijckel van de Instructie van desen Rade ende het *seven en twintichsten* Artijckel van de Instructie van de opgemelde Collegien, dat het geen tegenspreecken lyden kan, Want als in het voorgaende *dertienden* Artijckel aen de Raet is belast te bevorderen, dat de Convoyen ende Licenten eenpaerlijck mogen worden geheven, volght in het voorsz. *veertienden* Artijckel, op 't employ van de selve, ende verdere middelen tot verval van de Equipagie gedestineert,

neert, *dat regards sullen nemen om daer uyt te doen betalen de voorgaende ende loopende lasten van de Equipagie van de Schepen van Oorloge* ende 't geene daer van dependeert, ten meesten dienste van de Lande, mitsgaders al sulcke andere schulden als by de Staten Generael volgens de consenten van de Provintien geordonneert sal werden, ende in 't voorsz. *seven en twintichsten* Artijckel, indien by sloth van respective reeckeningen van de Ontfangers van de quartieren bevonden wort dat in het eene ofte andere Quartier meer ontfangen als uytgegeven is, dat, dat overschot ter ordonnantie van de Heeren Staten Generael sal worden bekeert ende verstreckt aen de Ontfanger van het quartier daer te cort gecomen is, ende soo verre boven de betalinge van het cort eenige overschot is, dat het selve bekeert sal worden daer ende sulcx als de Heeren Staten Generael daer op oversien souden na behooren, maer dat de *administratie* van de voorsz. respective middelen gesepareert is, ende ten regarde van het bewint ende de directie selve van dien, geene vermenginge behoort te vallen, willen wy seer geerne toestaen, dat het nu oock in de practijcke selfs soo geweest ende geobserveert is, soo wel ten respecte van het overschot van incomsten der Collegien ter Admiraliteyt, als van der selver defecten, sal aengaende het eerste, maer alleenlijck noodich zijn, dat men nasie u Ho. Mog. Resolutie van den *twintichsten May sestienhondert negen*, ende van den *negenden Augusty sestienhondert tien*, ende verscheyden anderen van tijdt tot tijdt daer op ghevolght, by de welcke den Ontfanger Generael Doubleth gelast is, de *penningen by de Collegien in voorraet sijnde boven hare lasten de Generaliteyt toecomende, te lichten*, op dat die in de noodelijcxste lasten van den Generaliteyt, ter ordonnantie van de Heeren Staten Generael mochten bekeert worden na behooren, ende daer benevens de reeckeningen van gemelde Ontfanger Generael ende die van de Ontfangers van de respective Collegien, in den welcke klaerlijck sal bevondon worden, dat gedurende den twaelf jarige Treves (sijnde den eenigen tijdt van eenige overschot die by de voorsz. Collegien heeft connen gevonden worden) excessive *sommen van penningen uyt de Comptoiren van die Collegien getrocken sijn tot verval van allerhande Lasten te Lande, in 't Velt ende in de Garnisoenen voorgevallen*, ende sal bevonden worden, dat, dat geen of weynich overschot van de Admiraliteyten tot subsidien van den Oorloch te Lande gecomen, soo als de Heeren Sraten van Gelderlandt in hare resolutie spreecken, in de voorsz. tijdt komt te monteren tot seer groote sommen, en dat selfs gedurende den Oorloch uyt de middelen van de Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam ende Amsterdam, meest doorgaens van Iaer tot Iaer sijn getrocken seer considerable sommen tot betalinge van Leger lasten, Treck-paerden, Transporten van Soldaten ende andere behoeften na de Legers, ende de Garnisoenen gheemployeert, ende dat noch voorts in soodanigen tijden als de voorgemelee Collegien met seer sware ende extraordinarise Equipagien belast, ende notoirlijck in onvermogen waren, ende aengaende de subsidien in gevolge van het voorsz. *seven en twintichsten* Artijckel van de Instructie van de Collegien ter Admiraliteyt, aen de selve te presteren, kan voor eerst uyt de Registers van de petitie-boecken, in onse Secretarye berustende, evidentelijck worden aengewesen, dat soo verre de selve injwesen en voorhanden, ende vervolgens sedert de expiratie van den twaelf-

 jarige

jarige Treves, tot het Iaer van *sestienhondert seven en veertich* incluys, niet een eenigh Iaer gepasseert is, in het welck niet boven de ordinaris middelen van Convoyen ende Licenten extraordinarise subsidien van seer importante sommen gepetitioneert zijn, de welcke ten deele ingewillicht, ten dele oock betaelt zijn, seer verre extenderende de weynige subsidien, die anno *sestienhondert acht en twintich*, *sestienhondert ses en dertich*, *sestienhondert vier en veertich* by het voorsz. advys worden geseyt geconsenteert te zijn, daer over wy echter meynen dat de respectieve Provintien, die haer omtrent de gemene saecken van het Lant soo treffelijck gheacquiteert hebben, veel eerder te prysen ende te bedancken zijn, als dat wy het tot een contrarie sin ofte argument voor het toecomende, souden willen aentrecken, daer uyt dan mede volght de refutatie van het geene noch vorder geseyt wort, dat de Convoyen ende Licenten niet bestant zijnde, de selve verhoocht ofte andere Lasten te Water ghevonden zijn, ende andere reglementen op de monture ende manninge van de Schepen, mitsgaders het varen in Admiraelschap, gearresteert, want die verhooginge volgens de voorsz. positie, oock effective ten verscheyden tijden sijnde in practijck gestelt, nu met een derde op de Convoyen, dan met een *last ende veyl-gelt* tot soodane beswaringe van de Commercie, als by de Staten van de respective Provintien gheoordeelt is, dat de selve uytterlijck conden lyden ende sulcx by het benificieren van de middelen, ende op goede reglementen tot verschooninge van de Provintien eerst ghedacht, ende uyt de middelen van de Zee ende Revieren alles vervallen sijnde wat daer uyt te vinden was, ende daer-en-boven soo evidenten noot ende soo extraordinarisse lasten emergerende; dat alle die ordinarisse ende extraordinarisse middelen sijn bevonden in suffisant tot verval van de Equipagie, daer toe de machten van den Vyandt de Regeringe ghenecessiteert hebben, soo is het immers evident, dat ingevolge, van 't voorsz. *seven en twintichste* Artijckel de Staten Generael dat cort hebben moeten suppleren, ende na behooren daer op voorsien, gelijck oock van tijdt tot tijdt gheschiet is, ende indien dat geposeerde vast ginck; soo en souden boven het ghepetitioneerde by den Staet van Oorloge te Lande, oock geen extraordinaris Subsidien tot Leger-lasten, Servicien, Fortificatien, hebben mogen gepetitioneert werden, maer alles hebben moeten vervallen worden by aenstellinge ende verhooginge van middelen te Lande, van soodanigen nature dat die met de middelen te Water geene gemeenschap hadden, daer van by het oprechten van de Unie wel eenige articulen gearresteert, maer in de practijcque geesvanesceert zijn: Om dienaengaende wat naerder te particulariseren, ende tot vermydinge van prolixiteyt, alleenlijck op te nemen die voorsz. Iaren by de Heeren Staten van Gelderlandt selfs aengetogen, soo believen u Ho. Mog. haer te erinneren, dat in den Iare *sestienhondert acht en twintich* na dat desen gheneralen staet gemaeckt was, van 't achterwesen van alle de Colleglen ter Admiraliteyt daerinne de selve vervallen waren 't sedert de expiratie van de twaelfjarige Treves, sulcx alle te samen by de Provintien is overghenomen, ende naergedane repartitie, volgens de ordinarise quoten betaelt, als by de notulen van dat Iaer te sien is, dat doen ter tijdt oock vast ghestelt is, een subsidie van *twee millioenen* Iaerlijcx, ende daerinne gecontinueert tot den Iare *sestienhondert*
vijf

vijf en dertich incluys, ten opsichte van de Equipagien der bewuste *Cust-Schepen* ende *Kruyssende Esquadrons*, onder de Vice Admiraels van de respective Collegien ter Admiraliteyt, dat vorders, mits het defect van de betalinge van de meeste Provincien, de Collegien ter Admiraliteyt grootelijcx ten achteren raeckende ende oock dienvolgens defecteurs blyvende in hare Equipagien in den Iare *sestienhondert ses en dertich* de Provincien respectivelijck volgens de repartitie daer af gemaeck, ende in de registers te vinden, aengenomen hebben seecker aental Cust-Schepen te doen equiperen door Commissarisen ofte Directeurs by de selve daer toe respectivelijck daer toe te stellen, daerinne de gemelde Provincien van Gelderlandt ende Over-Yssel oock het hare hebben gecontribueert tot in den Iare *sestienhondert een en veertich* wanneer by de Collegien aengenomen is het merendeel van de Cust-Schepen wederomme te equiperen, onder belofte van prompte betaelinge by de Provincien daer toe te doen, sijnde door Gedeputeerden van de Heeren Staten van Gelderlandt (soo wy bericht zijn) het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam specialijck versocht, ende het selve onder serieuse beloften van prompte furnissementen, oock gedisponeert tot de Equipagie van een Schip ende een half Iacht (sijnde gheweest de quota van die Provintie) daerinne oock is ghecontinueert tot het cesseren van de Oorloch, als by de publijcque Reeckeningen, daer van zijnde, gesien can worden, ende connen daer en-boven uyt alle het geene hier vooren gededuceert, ende particulierlijck uyt de redenen ende motiven in de voorsz. ordinarisse ende extraordinarisse petitien geallegeert, mitsgaders uyt de nu geallegeerde Reglementen. verdelingen ende affectatien, oock seer claerlijck worden afgenomen de redenen waeromme soodanige petitien extraordinaris gedaen, ende de consenten tot subsidie, hebben moeten gedragen worden, niet om daer uyt te vervallen de ordinarise lasten van de Convoyen, ende het Cruyssen van de Zee, tot beveylinge van de selve ende protectie van de Coopvaerdy-Schepen, maer meest doorgaens tot verval van soodanige extraordinarise Equipagien, die de gesamentlijcke bontgenooten aen de Collegien hebben goetgevonden te ordonneren, tegen nieuwe ende onverdachte voorvallen tegen den aenwassende macht, ende oock extraordinarisse entreprinsen van de Vyanden van desen Staet, oock tot secours ende protexie van de geallieerden van desen Staet; Oock tot voortsettinge ende bewaringe van nieuwe Colonien buyten Lants, ende diergelijcke: Soo sijn ten tijden van den eersten Oorloch in den Iare *vijftienhondert acht en tachtich* tot besettinge van de Vlaemsche Havens, ende tegen die geweldige Spaensche Vloot in den Iare *vijftienhondert drie en tnegentich*, tot secours ende hulpe van den Koninck van Vranckrijck, in den Iare *vijftienhondert ses en tnegentich* tot assistentie van den Coninginne van Engelandt tot uytvoeringe van hare desseynen op de Rijcken van Spangien, in den Iare *vijftienhondert negen en tnegentich* tot executie van gelijcke desseynen tegens Spangien, ende op de Spaensche Eylanden, ende dierghelijcke, ende wederom in dese laeste tijden tot onderstant van de West-Indische Compagnien, tegen de machten van Denemarck, Sweden ende Engelandt, tegen den overlast van de Portugesen, ende onlanghs weder tegen den *aenwassende macht, des Koninck van Sweden*, ende tot secours van de Geallieerden van den Staet, soo veele ende soo consi-

considerable Equipagien, met soo excessive costen gedaen, niet anders als tot vaststellinge, beschherminge ende bevorderinge van het ghemene welvaren, van het gheheele Lichaem van den Staet; Gelijck met het selve insicht ende ten selven eynde oock verscheyden subsidien gegeven sijn aen de Geallieerden van desen Staet, omtrent hare Oorlogen te Lande, ende die met de saecken van de Zee geene de minste gemeenschap hadden; Ende is daer omtrent soo considerabel 't geene by de resolutien van de opgemelde Provintien selve voor een reden van de jegenwoordige consenten geposeert wort, *dat sy in den haren hebben overleyt hoe verre de Provintien verbonden zijn in de Tractaten met Denemarck, ende hoe veel den Staet daer by is geinteresseert*, welcke redenen van *verbintenisse* ende van *Interest*, doorgaens, als boven gededuceert is, de fondamenren sijn geweest van alle de extraordinaris petitien, ende dienvolgende oock een crachtige persuasive moeten zijn, om de opgemelde Provintien, ende alle de andere Provintien in die sentimenten te doen blyven, ende dewyle omtrent de voorsz. Subsidien, ende de opgevolge consenten, oock specialijck wort aengetrocken het Iaer van *sestienhondert vier en veertich* met allegatie, dat eenige weynige subsidien indien tijdt op dese ghelegentheyt meest passende by de Provintien sijn goetgedaen, soo believen u Ho. Mog. daer omtrent te letten, dat in den voorsz. Iare boven de *elf hondert acht millioenen* gulden doen vervolgens eenige Iaren extraordinaris gepetitioneert, ende noch *twee en veertich hondert vier millioenen* gulden tot aenbouw van nieuwe Schepen, de resterende Subsidien van dat Iaer, ende eenige volgende Iaren, de welcke in dese souden applicabel zijn, gedestineert waren tot vaststellinge van de Conquesten in Brasil, ende omme de Limiten van den Staet in die quartieren, onder de directie van een particuliere Compagnien te extenderen, ende sulcx geene gemeenschap conde hebben met de ordinaris lasten, ofte incomsten van de Collegien ter Admiraliteyt, ende dat de Heeren Staten van de Provincie van Vrieslandt, haer die saecke hebbende aengetrocken, ende by gevolge hare quoten in de voorsz. ende verdere gedragene consenten niet furnerende, en ses andere Provintien ende notanter mede de Heeren Staten van Gelderlandt ende Over-Yssel tot verscheyden reysen, de Heeren Staten van Vrieslandt daer over hebben doen besenden; sijnde in den Iare *sestienhondert twee en vijftich* oock selfs daer toe als hooft van de Commissie geemployeert geweest den Heer van *Lintelo*, mede Gedeputeerde van de Provincie van Gelderlandt, ende dat in der selver Heeren Instructie notanter ende als twee principale argumenten sijn gheinflueert het *verbont van de gemeene Unie*, volgens de welcke alle de Provintien tot het maintien van de Compagnien verbonden waren, ende de vorderlijcke negotie die men aldaer soude connen stablieren, ende den ghevolgen van dien, daer in de macht van het Landt gelegen was; Gelijck oock wy inderdaet ende alle de Provintien ghesamentlijck van allen tijden sijn gheweest van dat advys (seer verre van de distinctie die de opgemelde Heeren van de twee Provintien nu trachten voor te stellen) dat de *bevylinge van de Zee de importanste saecken van den Staet is*, sonder de welcke als een *Lichaem sonder Ziel*, de selve niet can subsisteren, ende soo sullen u Ho. Mog. bevinden, dat alle onse Petitien, ende alle u Ho. Mog. missiven aen de Provincien op dese materie sijn passende, vervult sijn met die expres-

sien

sien ende motiven dat de Equipagien tot de voorsz. beveylinge de principaelste, de notabelste de alder-importantste ende alder-considerabelste saecke was, daer op de Regeringe te letten stonde, dat het de verseeckerste sterckte was, daer op den Staet moste gherust zijn, ende het eenige middel om de selve te doen subsisteren; dat de *Navigatie ende Commercie de Senuwe ende Ziele van het Lichaem zijn*, de welcke het gheheele Lichaem doen groyen ende bloyen ende alle de Leden haer volcomen voetsel geven; ende niet wel verseeckert zijnde, het geheele Lichaem doen treuren ende vergaen; dat sonder dien geene Provincie lange soude connen subsisteren; dat alle de welvaert van den Staet dependeert van 't vrye gebruyck van de Zee; Ende dat het een out seggen is, dat de Staten lichtelijck *beschermt worden op de selve wyse als die sijn geformeert*, ende dat desen Staet sijn beginsel, sijn leven, sijn groey ende groot worden uyt dat vrye gebruyck van de Zee becomen hebbende, oock door de selve middelen ghevesticht ende gheconserveert moet werden; Ende menen wy oock, dat niet wel daer omtrent by de opgemelte Provincien geargumenteert en wort, als sy seggen, *dat de Provincien die de voordelen van de Zee, niet en genieten, oock van de extraordinarisse Lasten behoorden verschoont te blyven*; Want behalven 't geene nu geallegeert is, van het gemene Interest van het gheheele lichaem, ende dat de Leden van dien daer omtrent niet separatelijck geconsidereert en connen worden, soo is immer notoir dat de Vertieringe van de Commercie door alle de Provincien soo het geene derwaerts in ende door gevoert wort, als van 't geene uyt ende door de selve weder afkomt, van Manufacturen, Beestialen, Landt-ghewas, ende soo voorts, eene groote nutticheyt toebrenght aen de Landt-Provincien, maer het geene in desen boven alles considerabel ende meest applicabel, so is het onwedersprekelijck dat de selve uyt dien hoofde, ende ten dien respecte ten hooghsten by de welvaert van de trafijcquerende Provintien profiteren, dat de selve met het furnissement van soo groote contributien ende quoten ghenoechsaem de *vier vijfde parten* dragen van alle de Militie te Lande, van de Fortificatien, Magasijnen, Artillerye, Servicien, ende wat voorts van de andere Lasten van de Staet ende van de Ingredienten is, van den gheheelen Staet van Oorloge, de welcke sonder de hanthaveninge van de Navigatie en Commercie, ende daer uyt resulterende Macht ende Middelen, by de selve niet souden connen ghedragen worden, ende die Leden door macht der Zee ende vervolgende verloop van sodanigen welvaren tot onmacht in den Staet vervallen zijnde, of die andere Leden het Lichaem souden weten op te houden, meenen wy dat genen verderen distructie van nooden heeft; wy willen wel gelooven, dat *de ordinarisse Lasten de Provincien yder in den haren genoech drucken, ende dat de ongeluckige toevallen van innundatien ende diergelijcken dien last des te swaerder maecken*; maer de andere Leden connen al mede diergelijcke ongemacken allegeren van *ondragelijcke schade ter Zee* eenige Iaren herwarts geleden, ende soo vindt yeder sijn ongelegenheyt; maer de behoudenis van den Staet, die de opperste wet is, en de onvermydelijcken noot die ons t'elckens dwingt tot het doen van extraordinaris Petitien, moet oock de gesamentlicke Provintien daer toe disponeren, dat sy haer ten uyttersten eventueren, ende elck in den haren met het beneficieren van de Provinciale middelen haer bequaem maecken, om in

 soodane

soodane onghelegentheden van tijden yets entraordinaris te konnen toebrengen.

Maer daer tegen wat geallegeert, dat men de middelen van de *Convoyen ende Licenten behoort beter te beneficieren, dat men het last ende veyl-geldt moet doen continueren, ende alles bybrengen uyt de middelen van de Zee, wat de Commercien eenichsints connen lyden.* Ende wy menen dat het self met seer groot fundament wert bygebracht, ende gelijck wy Iaerlijcx by de ordinaris propositien van *Petitien* gewoon sijn aen u Ho. Mog. voor te dragen, sonder in der daet, om 't vorderen van soodanige extraordinaris petitien soo veel mogelijck te prevenieren, dat het dienstich ende selfs noodtsaeckelijck is, dat de voorsz. lopende middelen wel ende na behooren worden gebeneficieert, door eenparicheyt in den ophef ende executie der Placcaten tegen de Contraventeurs, dan of het selve door verpachtinge van een *vierde part* der voorsz. Convoyen gevoechlijkt sal connen gheschieden (als mede wort gepresupponeert, ende daer van al over eenige Iaren eenighe preuven ghenomen zijn) of door eenige nadere of bequamer wegen ende middelen, sullen wy aen de wyse directie van u Ho. Mog. bevolen laten. Immers weten wy wel dat de gesamentlijcke Collegien ter Admiraliteyt (uytgesondert die van Zeelant) eenige Iaren herwaerts ten dien eynde hebben geurgeert, ende dat by alle de Provincien (mede de Heeren Staten van Zeelandt uytghesondert) dienstich ende nodich geoordeelt de bewuste *generale verclaringe* der Schippers en exacte *suyveringh* der *binnenlandtsche Paspoorten* door *consignatie van penningen* in plaets van *cautie* te stellen, het welcke wy meynen dat alnoch behoort in treyn gebracht te worden, ende de Heeren Staten van *Zeelandt* sonder intermissie aengemaent, om haer diensaengaende met de andere Bontgenoten te conformeren; ghelijck men oock aen de andere zyde ten hooghsten aen de gesamentlijcke Provincien behoort te recommanderen, dat sy yeder in den haren tot het voorsz. beneficieren der middelen alomme soo door politijcque als militaire Officieren aen die van de Recherche de hant willen bieden, ende *de frandateurs* met vigeur helpen vervolgen tot reparatie ende straffe, ende niet met separate ende onordentlijcke Provinciale of particuliere Steden, resolutien tegens den teneur van de voorsz. Placcaten ende lysten de selve protegeren.

Eyndelijck wort noch by de meerghemelde Provincien voor een fondament ende reden van excuse gemoveert, *dat de Provincien gestipuleert hebben, dat het incomen van de Admiraliteyten met der selver lasten soude moeten worden geegaleert, dat by verscheyden resolutien gearresteert is dat de lasten ter Zee uyt des selfs middelen moeten gevonden worden*, ende noch *dat de Heeren Staten van Hollandt, te meermalen in specie anno vijftienhondert seven en tachtich souden verclaert hebben dat de Convoyen ende Licenten suffisant waren om den Oorloch te Water te vervallen.* Wy wenschten wel dat haer Ed. Mog. belieft hadde de Iaren ende dagen van de voorsz. Resolutie te expresseren, om de selve daer op met bequaem antwoordt te bejegenen. Nu connen wy uyt de natuyr van de saeck self maer alleenlijck seggen, dat soodanige Resolutien van *egalisatie* van middelen ende lasten, ende die uyt de Zee te doen vervallen, maer alleen connen genomen sijn in *soodanige tijden* als men tegens de swacke machten van des Staets Vyanden met de ordinaris Equipagien tot *Convoyen ende Cruyssen,*
de

de Navigatie ende Commercie heeft connen verseeckeren ende protegeren; Ende dat wy in sulcken gevallen oock absolutelijck van die sentimenten zijn, gelijck by ordinaris jaerlijckse *Petitien* by ons oock noyt verder is versocht gheweest, maer dat alle de *extraordinaris Petitien* haer fondament ende reden ghehadt hebben op onverwachte sware extraordinarise toevallen, die met soodane Resolutien niet gereguleert hebben connen worden, gelijck in specie die van de jegenwoordige tijdt, daer over wy nu laboreren, ende van voorgaende tijden, breder boven gededuceert is. Maer soo de voorsz. geposeerde ende niet geexpresseerde Resolutien geen meerder fondement en hebben als die van den Iare *vijftienhondert seven en tachtich*, by de welcke wy geloven dat gemeent wort de antwoorde van de Staten van *Hollandt* op de remonstrantie van den Graef van *Licester* den *sestienden October vijftienhondert seven en tachtich* gegeven, ende by de welcke geseyt wort, dat *de Convoyen ende Licenten met de buyten ende prinsen wel gebenificieert sijnde tot de costen van de toerustinge van de Schepen van Oorloge bevonden sullen werden suffisant te wesen*; Soo menen wy dat de selve niet seer ten propooste in desen geallegeert worden, ende dat die in hare omstandicheden naerder sijnde in gesien, van self connen te corrueren. Want behalven datter een groot onderscheyt is van de *tijden* in den beginne van den Oorloch, als de macht van de vyandt te Water geringh was, ende desen Staet in de Commercie begon toe te nemen, en dat doen in plaets van soo sware ende geweldige Oorloch-Schepen alleen tot veylinge van de Zee, wierden in Zee ghehouden eenige lichte *Vliets-boots*, gemant met *dertich*, *veertich*, ende ten hoochsten met *sestich* ende *seventich* coppen, ende sulcx geen applicatie van die tijden tot de volgende ende jegenwoordige gemaeckt can worden, Soo connen oock uyt de Remonstrantie van den Grave van *Licester* van den *sesten ende veertienden September* ende uyt de opghevolghde consenten van de Provincien van den *achtienden* des selven Maents, oock uyt dese voorsz. aengetrockene Resolutie selfs evidentlijck afnemen dat de Heeren Staten van Hollandt in misverstandt ende wantrouwe geraeckt sijnde met de opgem. Grave (gelijck uyt verscheyden andere stucken van dien tijt blijckt) den selven in sijn geduyrige ende extraordinarise *gelds-petitien* met sodanige antwoordt hebben willen stuyten. Want als haer Ed. Mo. met ende na enumeratie van alle de lasten die sy te dragen en oock meest voldaen hadden, oock spreken van de saecken van de Zee, so seggen sy uyt druckelijck, *dat de lasten van de Admiraliteyt die uyt de Convoyen en Licenten niet conden betaelt worden, nootelijck mede uyt haer quote sullen moeten worden gevonden*; *en in de voorsz. antwoorde van den sestienden Octob. dat sy van groot bedencken achteden en haer seer verwonderden dat men hen lieden vordere verclaringe en verseeckeringe van haer middelen, ende of die genoeghsaem waren met het secours van haer Maj. om den Oorloch als 't behoorde te continueren*; dewyle den Heere Prince van *Orange* Ho. ged. met Godes hulpe de defensie der Landen hadde aengevaert, ende sonder soodanich heerlijck secours van haer Majesteyt ende sonder de helft van de Middelen die nu waren in treyn gebracht, de Steden ende Sterckten onghefortificeert ende van alles onversien ende eenige van de Principaelste van dien onder het gewelt van den vyandt sijnde het groot gewelt van den selven te Water ende te Landen (oock by verscheyden Legers ende Equipagien te Water gebruyckt) door Godes hulpe hadde wederstaen, sonder sulcke verclaringh of ver-

verseeckeringh af te vorderen. Vorders in de voorsz. Provinciale Resolutien niet ghevonden hebbende dat eenige particulierder antwoort in materie van dese consenten mocht requireren, sullen wy hier mede af breecken ende den goeden Godt bidden dat hy in 't midden van u Ho. Mog. Vergaderingh met sijnen goeden Geest wille presideren ende alle der selver deliberatien daer henen dirigeren, dat in dese sware ende becommerlijcke tijden alles met voorsichticheyt en wysheyt, beleyt, met onderlinge liefde ende eendracht besloten, ende met vigeur ende standt-vasticheyt onder sijn genadigen segen moge worden uytgevoert. Waer mede Ho. Mog. Heeren, &c. in den Hage den *elfden* Augusty *sestienhondert negen en vijftich*, was geparapheert *E. vander Horst*, onderstont ter ordonnantie van den Raedt van State der Vereenichde Nederlanden in absentie van den Secretaris *N. Assendelft*.

Boven ende behalven de saeck te Water / hebben haer Ho. Mog. noch sorge ghedragen voor de saecke te Lande. Den Raet van State advijseerde den seventienden October, dat de Fortificatien van de Frontieren op ende omtrent den Yssel ende Rijn in redelijcke goeden standt waren/ dan om de onderhoudinge te continueren / ende 't geene hier ende daer deficieert te suppleren/ als met namen de Batteryen, die meest vergaen ende niet langer reparabel waren/ dat de Provintien dienden aengemaent te worden / de post op den Staet van Oorloch tot Fortificatien ghestelt / op de Actens van versoeck van de Raet van State/ promtelijck te voldeen.

Dat den Raet noch dit Jaer de Frontieren voornoemt/ insonderheyt die van de Rivieren afgelegen waren / versien hadde van Cruyt, Loot, ende Lonten, edoch dat noch groot gebreck was/ van affuyten, leggende op vele plaetsen het Canon op de Wal/ ja dat te vreesen stont/ dat de affuyten die noch goet schenen/ echter door den tijdt seer gesleten zijnde / in 't noodich gebruyck souden comen te deficieren/ sulcx ten allerhoochsten noodich/ dat de Provincie alle ghelijck/ ingevolge van voorgaende Petitien ende noch lest van Augusty lestleden/ eenmael beliefden te consenteren in de effective dertich duysent gulden van Jaer tot Jaer versocht / te furneren hare respective quote tot vermaecken ende maecken van affuyten, soo menichmael by den Raet van State daer toe ghepetitioneert/ sonder het welcke men de Frontieren niet en kon verseeckeren.

Tot voorsieninge van Vivres, hadde men de Provincien van Hollandt versocht/ de Steden Grol ende Brevoort met eenige lasten Koggen te versien/ het geene alnoch behoorde te geschieden ; Coeverden ende Bourtange waren door de Provintien van Vrieslandt ende Stadt ende Landen versien.

Ende alsoo de Steden van den Rijn ende Yssel seer sober waren voorsien/ soo soude de Provintie van Hollandt seer ernstelijck mogen versocht worden/ soodanigen voorraet voor de selve te versorgen / dat men dienthalven mocht gerust zijn / daerinne haer Ed. Mog. te min swaricheyt hadden te maecken/ aengesien een post van drie duysent gulden ter maent/ op de selve Provintien was staende / daer uyt 't selve bequamelijck con ghevonden werden/ ende in lange tijdt daer op niet hadden betaelt / ende de andere Provintien daer mede niet en waren beswaert op den Staet van Oorloge.

Al voor desen was in September acht en vijftich soo veel voet-Volck nae de Frontieren van Vrieslandt ende Stadt ende Landen, mitsgaders nae de Frontieren op ende ontrent den Yssel ende Rhijn ghesonden / als men eenichsints uyt de andere Provintie ende Frontieren hadde konnen vermissen.

Dat men daer en boven alle Nederlantsche Compagnien / met welcke de verhaelde Frontieren meest beset waren/hadde vermeerdert met vijf en twintich Mannen/ waer mede men geoordeelt heeft de selve wel voorsien te zijn.

Maer dat den Raedt oordeelde tot verseeckeringe van de Frontieren ten hooghsten noodich te zijn/dat alle de Provintien sonder eenige exceptien lieten effect sorteren/ de patenten van de Generaliteyt / waer tegen by verscheydene Provintien nu eenigen tijdt herwaerts Compagnien opghehouden waren/ ende dat derhalven op nieus de Provintien / nu swaerte wolcken in 't Noorden siende/elck anderen behoorden te verbinden tot een precise achtervolginge van des Generaliteyts Patenten/sonder 't welck men geene seeckere kennisse con hebben van den Staet der Frontieren/ veel min dat men de selve in voorvallende noot soude konnen verseeckeren.

Dat boven dien Patenten behoorden ghedepescheert te worden / voor de Compagnien van Mancheaux uyt Heusden naer Zutphen, ende de Compagnien van wylen Capiteyn Colve uyt Wijck te Duerstede na Zutphen, om dat die Plaetse soo wel niet voorsien was van Voet-Volck als wel andere/ ende mitsdien meerder voet-volck aldaer van nooden was.

Dat oock de Provintien alle gelijck/geen Officieren behoorden verlof te geven of continueeren / maer aenstonts naer hare Garnisoenen te senden/ soo wanneer ordre quam by de Generaliteyt / dat yder in sijn Garnisoen moest wesen/ 't geene sommige Provintien hadden geobserveert/ ende andere gants niet/ 't geene ongelijckheyt ende disordre veroorsaeckte.

Voorts voerden te ghemoet / dat in de Frontieren seer weynige Officieren by hare Compagnien waren / 't welck daer door by quam / om dat eenige Provintien / ende insonderheydt de Provintie van Hollandt hare vacante Compagnien onvergheven lieten. Ende meenden dat haer Ed. Mog. seer ernstich dienden versocht te worden / de vacante Compagnien te willen vergeven/ op dat 't selve defect metterdaet gesuyvert mocht werden.

Aengaende de Ruyterye meest noodich om subite invasien van vyanden te weeren/ dient geconsidereert/ dat de Ruyterye op de Frontieren was gelecht/ ende dat men Patenten behoorden te verveerdigen ende gereet te houden om tegen den noot te laten marcheren / de Compagnien van Bergen, Breda, Heusden, den Bosch, de Grave, Rhenen, Groningen, Leeuwarden, Gorcum ende Campen, op soodanigen Rendevous ofte in soodanige Frontieren als men uyt den aenstaende noot soude oordelen te behooren / om dat de Compagnien te verleggen tegen den Winter ten hoochsten schadelijck en ruineux voor de selve was; Dat mede de resterende Ruyterye (uytgenomen eene Compagnien alleen leggende in Vlaenderen) in soodanige Garnisoenen was van de welcke op het Winter ende Somer bequamelijck aen den Rhijn ende Yssel kon komen.

Dat men boven desen allen haer Ho. Mog. in bedencken gaf of niet noodich

dich was / dat van nu af by de Provincien wierde gheconsenteert in het aennemen van twee duysent Ruyteren / ende dienvolgens alle noodige ordres daer toe/ als mede tot de betalinge der selver/ tijdelijck gestelt / op dat de noot nader comende alles promtelijck geexecuteert ende achtervolcht mochte werden/ om dat men meest moest apprehenderen eenige subite invasien van Ruyterye in de Landen van desen Staet / welcke / om voor te komen der selver Ruyne / best ende alleene met een aensienlijcke aental Ruyteren conden ende moesten geweert worden ; niet apparent sijnde dat yemant sich in de Landen van desen Staet soude derven begeven / moetende passeren ende achterlaten de Garnisoenen van desen Staet / beseth sijnde met soo considerabelen aental van Ruyterye van ontrent vier duysent Ruyteren / connende by een gebracht worden/ om een geapposteerde invasien inutil te maecken.

Den tijdt van de aenneminge wiert ghelaten aen de betere kennisse van de Noortsche saecken / die haer Ho. Mog. hadden / ende van tijdt tot tijdt becomen/ ende daer uyt derhalven best souden connen afnemen wanneer men de gearresteerde ordres daer toe soude behoren in 't werck te stellen/ van gelijcken den tijdt hoe lange de selve in dienst behoorden gehouden ende gecontinueert te worden.

Om ten spoedichsten dese twee duysent Ruyteren te becomen/ende ten minsten kosten te onderhouden / soudemen vijftich Compagnien yder met veertich Ruyters konnen versterken / als wanneer de Compagnien Collonellen van hondert ende de andere van negentich Paerden souden wesen.

Dat yder Ritmeester belast wierde geen onder de veertich Ruyteren aen te nemen als die voor desen/ desen Staet ofte andere te Paert ten minsten twee a drie Jaren gedient hadden.

Welcke werbinge van twee duysent Ruyteren ter Maent soude beloopen ses en vijftich duysent gulden/ende in 't Jaer vier hondert ses en tachtich duysent, ses hondert ses en sestich gulden dertien stuyvers, vier groot,

De Prins van Orange nu gaende in sijn negende Jaer/ bequaem tot de Studie / gaf occasie aen de Magistraet tot Leyden , om aente bieden niet alleen haer Stadt/ ende Hoge School / maer oock het alsoo genaemt/ Princen Hof, om te bewonen/ gelijck sijn Heeren Voor-Ouderen ; verclarende het tot dien eynde te hebben ghemeublieert / ende te sullen meublieren. De Princesse Royael noemde tot Gouverneur van des selfs persoon den Heer van Zuylesteyn, tot sijn persoon / ende den Professor Bornius tot sijn Studien / waer in oock eyndelijck de Cheur-Vorst ende Princesse Groot-Moeder consenteerden.

In April togen haer Hoogheyt de Princesse Douariere met de Princesse Henriette na Groeningen ; alwaer oock uyt Holsteyn quam de Cheur-Vorstin / om te solemniseren het Huwelijck van de selve Princesse Henriette ende den Prins van Anhalt.

By Hollandt wierdt niet wel/ immers van quade consequentie ghenomen/ dat in 't begin van Junius de Generaliteyt of Raedt van State/ dede procederen tegens de Commis der finantsen van Hollandt / hoewel nochtans het faisissement of apprehensie was geschiedt met consent ende authorisatie van Hollandt.

Hollandt. Maer 't was een oude dispute; de jurisdictione omnium judicum & foro competente, elck treckt het Water na sijn Molen. Men vondt oock geen probationes luce meridiana clariores. Et, si iniquitates observaveris, Domine, &c. Het is daer na met kennis ende ten overstaen van Hollandt gheoordeelt/ soo over hem (in de welcke meer gewoonlijcke machtsaemheyt als malitie wiert gevonden) als tegen andere/ die haer buyl ghewin hadden ghesocht.

De bylagen of Bruyloft tusschen den Vorst van Anhalt ende Princesse van Orange tot Groeningen gecelebreert zijnde/ quamen al het Princelijck geselschap in 't begin van Augustus tot Ryswijck. De Princesse Royale hiel haer tot Honselaerdyck, alwaer de Princesse Douariere/ met haer gantsche Hof ende Familie haer ginck besoecken/ waer na de Princesse Royale wederom besocht de Princesse Douariere, ende haer Princelijcke Schoon-Soons de Princen van Anhalt ende Nassauw ende de Princessen. Maer in de een noch de ander visite is de Cheur-Vorstin van Brandenburgh niet geweest om de dispute van den rangh/ niemandt den ander willende wijcken.

Sedert is van wegen haer Ho. Mog. oock de verwillekomingh ghedaen aen de Cheur-Vorstin ende 't gheheel ghesel schap door Gecommitteerde/ de Prins van Anhalt heeft den Heer volgende presiderende weder ghewe est besoecken/ door hem haer Ho. Mog. danckende voor de ontfangen visite.

Van Amsterdam wiert ghesonden de Heer van Marseveen Borgemeester/ aen de Cheur-Vorstin ende de andere princelijcke personagien/ den selven nodigende om eintlijck voor het vertreck ende scheydinge oock de eer te doen aen Amsterdam, om die Stadt te besoecken/ ende te besien / welcke invitatie aengenaem ende aengenomen is ghewe est: Treckende het Princelijck gheselschap daer op na Amsterdam. Alleen de Princesse Royale was niet mede getogen/ om de questie hier voor geroert. Ende daerom heeft oock de Princesse Royale niet willen toestaen/ dat de Prins van Orange alleen of sonder haer soude gaen na Amsterdam.

In Orange duyrde alnoch de oneenichheyt tusschen den Graef van Dona, Gouverneur; ende het Parlement aldaer. De Graef wiert gesteunt door de Princesse Douariere, ende de Heer Cheur-Vorst.

Het Parlement daer tegen hadde de Princesse Royale voor sich / ende de Princesse Royale hadde soo veel faveur aen 't Hof van Vranckrijck, dat de Koninck aldaer de handt boodt aen het Parlement, of aen de Princesse Royale. Het principael inkomen van 't Prinsdom was seecker Tol op de Roone, de Koninck hadde belast dat de selve soude worden betaelt aen de Ontfanger van de Princesse Royale. De Graef van Dona hadde beleyt gedaen aen de Schepen die den Tol alsoo betaelt hadden/ begerende dat den Tol soude worden betaelt aen de oude of sijn Ontfanger.

De Koninck heeft een gewapent Fregat gesonden / om de Rivier of Schepen te bevryden tot voordeel van de Princesse Royale. De Graef van Dona, daer tegen pooghde sijne macht of Militie te gebruycken / doch eintlijck was 't meeste recht daer de meeste macht was. Pisces minutos magnus comest.

Maendach den derden November liet de Prins van Orange door den Heeren

ren van Heenvliedt ende den Cancelier Weyman, aen den Heer Presidente ende van haer Ho. Mog. notificeeren sijn vertreck na Leyden. Haer Ho. Mog. hebben door de Heeren Huygens, Ripperse, Stavenisse, Renswoude, sijn Hoocheyt s'achtermiddachs laeten bedancken ende wederom complimenteeren/ gelijck oock eenige uyt den Raet van State tot dien eynde sijn by hem geweest. Des anderen daeghs is vergeselschap van de Princessen Moeder ende Groot-Moeder/ getogen na Leyden, aldaer door den Heer Rector Magnificus Coccejus met een bequame Oratie in't Nederduytsch / verwellekomt. Beyde Princessen sijn s'avonts weder gekeert.

De twist over Orange noch al ghedurende / ende wel voorsiende dat de macht ende 't ghesach van Vranckrijck soude prevaleeren; hebben de Heer Cheur-Vorst / ende Princesse Douariere goetgevonden door haer Ministers de saecke aen haer Ho. Mog. te brengen: die het wederom / ghelijck te voor/ door brieven / ende door haer aldaer aenwesende Ambassadeurs aen den Koninck hebben ernstelijck beden recommanderen.

Het Memoriael aen haer Ho. Mog. luyde als volght.

HO. MOG. HEEREN;

U Ho. Mog. sullen apparentelijck van buyten af vernomen hebben van de onlusten ontstaen tusschen de Voochden van den Heere Prince van *Orange* over de *Regence* ende gouvernement van des selfs Prinsdom, ende lichtelijck de selve oordeelen van die nature te wesen, dat men daer over sich behoorde eerder in't minnelijcken te vereenigen, als uytheemsche machten daer mede te bemoeyen, waer by wy u Ho. Mog. wel konnen versieeckeren dat niet alleen sijn Cheur-Vorstel. Doorl. van *Brandenburgh*, ende hare Hoocheyt de Princesse *Douariere* van *Orange*, &c. tot de sachste middelen inclinerende, mede van soodanen ghevoelen sijn gheweest, maer dat sy haers oordeels van aenvangh ende soo haest de Princesse *Royale* de *Regence* de facto alleene ondernam, ordonnerende den tegenwoordigen Gouverneur te vertrecken, niet en hebben ledich gestaen dienaengaende allerhande erinneringen te doen, Remonstrerende de de dangereuse ghevolgen van haer voornemen, ten minsten dat beyde delen, ingevolge van soo veele Tractaten ende Verdragen daer over behoorden te verwachten de uytspraecke van Rechten, naer dien het meer als bekent is, dat de Princesse *Royale* selve van de beginne af het regleren van de *Tutel* heeft ghelieven absolutelijck te submitteren aen de decisie van de Ed. Hove van *Hollandt*, *Zeelandt* ende *West-Vrieslandt*, soo verre oock dat by speciale verdrach van den *sés en twintichsten May sestien hondert vier en vijftich* is uytdruckelijck ghecon venieert, *dat de saecken van Orangne soude in state blyven, tot dat eene ofte andere deel het different soude believen rechtelijck te intenteren, ende decideren te laten.* Vertrouwende haer Coninckl. Hoocheyt soude eyntelijck plaetse hebben gegeven aen soo welgemeende advysen; daer by komende dat de Heeren Raden van het Huys, diergelijcke devoiren doende, niet anders waren verwachtende als dat dese verschillen ten laetsten noch hadden konnen assopieert worden *intra Domesticos parietes*; Dan alsoo, Ho. Mog. Heeren, alle soodane *Offices* sijn vruchteloos ende vergeefs ge-

weest

weeft, blyvende de Princesse *Royale* daer by; dat sy voor haer deel, sonder de Coninginne haer Vrouw-Moeder niet en konde relascheren van het geene, waer over sy eenmael haer woort heeft gegeven, ende dat daer en tusschen den Gouverneur van *Orangne* door alderhande hardicheden wierde gepersecuteert, soo verre dat het hare Coninckl. Hoocheyt gelieft heeft tot de geweltsame reductie van de Plaetse sijns Coninckl. Maj. van *Vranckrijck* om hulpe ende allerhande assistentie te versoecken, de Tollen *armatâ manu* te doen wechnemen, ende het sitten van het Parlement op Fransche Bodem vast te stellen, ende entlijck soo verre te gaen, dat schier niet anders te ghemoete te sien is, als het verlies van 't gheheele stuck; Soo ist wel waer, dat men aen de zyde van sijn Koninckl. Doorl. ende hare Hoocheyt sich heeft genootsaeckt gevonden van alle dese droevige toevallen openinge te doen aen de Ed. Hove van *Hollant*, &c. ten eynde het selve mochte gelieven op middelen verdacht te zijn, waer door het Interest van de Prince conde werden gesalveert, ten minsten dat sijn Koninckliijcke Doorl. ende hare Hoocheyt ten allen tijden daer door mochten werden gedeschargeert van blasme ende verantwoordinge, ghelijck sy moeten bekennen, dat hare Ed. Mog. dienaengaende haer niet alleene met eenen loffelijcken yver, hebben getoont daer toe seer ghenegen te zijn, maer oock soo voorts vervoecht omtrent de Princesse *Royale*, om te sien, of door entremise de saecke soude konnen werden bygeleyt, ende gevonden. Ende alsoo nochtans alle het selve tot hier toe geen meerder effect ghedaen heeft, als dat haer Coninckliijcke Hoocheyt alles heeft geremitteert aen de Coninginne haer Vrou-Moeder. Ende sijn Cheur-Vorstel. Doorl. soo wel als hare Hoocheyt sien, dat dese saecke geen uytstel lyden can, als met groot pericul, sonderlingh geconsidereert zijnde, dat men op den naem van de Princesse *Royale* seer groote devoiren doet aen 't Hof van Vranckrijck, om assistente van Volck ende andersints te becomen, ende dat daeromme te vresen staet, dat sijne Aller-Christelijckste Majesteyt het sy door importuniteyt, 't sy door de artifices van de geene, die de Princesse Royale, of hare Majesteyt de Coninginne van Engelandt het bewint van dese saecke heeft aenbetrout, eyndelijck conde werden ghedisponeert, omme tegens de Vestinge ende het Vorstendom van *Orangne* yetwes feytelijcx by der hant te nemen, als waer door de saecke soude werden gestelt in Termen van irreconciliable verwyderinge, alhoewel wy billich niet vergen, dat men aen de zyde van sijn Koninckl. Doorl. ende hare Hoocheyt oock wel aen het geseyde Hof eenige devoiren doet, om de ghelegentheyt van saecken rechtschapen voor te stellen ende te representeren, vertrouwende dat daer door sal werden bevordert, ten eynde de Iustitie en de equiteyt van soo machtigen Monarch niet moge werden gesurpreneert, om yetwes te laten geschieden, het welck tot nadeel van soo *Illustren Pupil* soude strecken, of oorsaecke geven, dat daer door het recht van des selfs ghesubstitueerde Erfgenamen soude werden gequest, of 't eenemael geinterverteert, soo ist, dat de selxe, gedreven door een oprechte yver, omme haer van haer Ampt allesints behoorlijck te quyten, ende bericht werdende, dat het voornemen van de Princesse Royale schynt te trecken naer eenige Hoope van Erffenis, bequaem sijnde te interverteren de ordre van Successie, vastgestelt by de Testamente van sijn Hoocheyt

heyt Prince *Frederick Hendrick* Hoogh-loffelijcke Memorie, waer van u Ho. Mo. mede Executeurs zijn, hebben geraden ghevonden niet langer stille te staen, maer van dese ongelegentheden part ende deel te geven aen hare ghetrouwste Vrienden, ons expresselijck lastende, ten dien eynde dese tegenwoordige Memorie aen haer Ho. Mog. te presenteren, ende met eenen te versoecken, dat het der selver goede geliefte sy dese haer welgemeende vrymoedicheyt niet in ongoeden te nemen, maer vervolgens der selver hooge estime, sorge, ende affectie, die sy ten allen tijden hebben gehadt en gedragen voor den welstant ende de conservatie van het Huys ende den Name van *Orangne*, de goetheyt te hebben, ende participerende in dese hare becommeringe, haer in soo tederen saecke te assisteren met der selver Hoogh-wysen Raets, advys, ende Officien, hoe ende waer door dese verschillen in Vrientschap uyt den wech ghenomen, ofte rechtelijck ontscheyden, immers feytelijckheden gediverteert, ende oversulcx de *Principaute* geconserveert, ende de eenicheyt in de Voochden herstelt werden moge. Wy verseeckeren u Ho. Mog. dat sy daer mede niet alleene sijn Cheur-Vorstel. Doorl. op 't hooghste verobligeren, maer oock voor alle Werelt sullen toonen, dat haer de behoudenisse van 't Huys van *Orange* so seer ter harten gaet, als sy ten allen tijden daer door hebben geintereßeert, als voor een considerabel ghedeelte van de Religie, ende dese Illustre Republijcke. Waer op favorable Resolutie verwachtende, blyven *Hooge Mogende Heeren, &c.* U Ho. Mog: Heel Oytmoedige Dienaers. Geteecken *D. Weyman. I. Copes.*

De binnelantsche geschillen der leden van de Vriessche Ommelanden hebben dit Jaer oock haer Ho. Mog. werck gegeven/ die daerom hadden gesonden de Heeren Swaneburgh, Stavenisse, Wyckel, Isselmuyden, benevens den Heer Tresorier Generael Beverninck. De selve hebben daer in ghemoyenneert het volgende Reglement. Waer in echter noch in 't Jaer drie en *sestich* is gemaeckt een naerder correctie ende ampliatie. Het welck om de connexit/ ick goet gevonden heb hier by een te stellen.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, allen den geenen die desen sullen zien ofte hooren lesen, Saluyt, Doen te weten; Dat nademael onder de Ionckeren, Hovelingen, Eygen-erfden ende Volmachten in den Ommelanden tusschen d'Eems ende Lauwers, in den Iaere *sestienhondert vijf en vijftich* eenige oneenigheden ende dissentien waren gheresen ende ontstaen, Wy op de klachten daer over aen ons gheaddresseert, tot herstellinge van de onderlinge liefde ende eenigheyt, eerst door Gedeputeerden na de Provintie van Stadt Groeningen ende Ommelanden afgesonden, met ende ne vens den Heere Prince *Willem van Nassau*, als Stadthouder van die selve Provincie, ende vervolgens hier in den Hage weder door Gecommitteerden uyt het midden van onse Vergaderinge sodanige debvoiren hadden laten toebrengen, dat niet alleenlijck de voorsz. oneenigheden ende dissentien in der minne waren geaccommodeert, maer oock na voorgaende versoeck, overgifte, ende vrywillige *submissie* van parthyen ende Gedeputeerden uyt de Ommelanden wederzijts waren beraemt ende opgestelt seeckere poincten ende articulen, by onse *Decisie*

van

van den achtsten Iulii *sestienhondert vijf en vijftich*, voor een onverbreeckelijcke Wet gearresteert, met vast vertrouwen, dat alle twist ende oneenicheyt daer mede voorgekomen, ende de Vrede, onderlinge vrientschap ende correspondentie onder de Leden van de Ommelanden, daer mede vast gestelt ende bevesticht soude sijn gebleven; ende niet tegenstaende alle de *precautien* ende heylsame remedien in het voorsz. Reglement vervat, nochtans in de volgende jaren al weder eenige nieuwe misverstanden ende questien waren geresen, over de *non observantie* van 't voorsz. Reglemente en eenige interpretatie van eenige articulen van het selve: So dat wy al wederom op de klachten in dese Iare *sestienhondert negen en vijftich*, in onse Vergaderinge gepresenteert, tot voorcominge van alle onheylen, na de opgemelte Provintie had goet gevonden uyt het midden van Ons te deputeren de Heeren *Paulus Swanenburch*, *Marinus Stavenisse*, *Hans van Wijckel*, *Iohan van Ysselmuyden*, *respective Gedeputeerden* in onse Vergaderinge van wegen de Provincien van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, ende Overyssel, ende *Hieronimus van Beverning* Raet ende Tresorier Generael deser Vereenichde Nederlanden, omme met ende nevens gemelten Heere *Prince Willem* nochmaels de voorsz. nieuwe onlusten ten besten by te leggen; ende door de menichvuldige debvoiren ende goede officien van den ghemelten Heere Stadthouder ende voorsz. Gedeputeerden, de saecken weder daer henen waren gedirigeert, dat op eygen versoeck, en na vrywillige overgifte van parthyen, wederzijts waren op 't papier ghebracht seecker poincten van interpretatie ende ampliatie, dienende tot nader verklaringe ende vaststellinge van de articulen, begrepen in het voorsz. Reglement den *achtsten Iulii sestienhondert vijf en vijftich gearresteert*: ende dat op de uytspraecke der selven in de volle Vergaderinge van de Ommelanden in het Provincie-Huys binnen de Stadt Groningen op den eersten Martii oude stijl deses jaers gedaen, by Resolutie ten voorsz. dage genomen, de Ionckeren, Hovelingen, Eygen-erfden ende Volmachten, en Corps solemnelijck ende in seer grooten getale vergadert zijnde, de voorsz. *Decisie* ghehelijck, ende alle hare poincten hadden geamplecteert, met belofte van de selve religieuselijck te achtervolgen, ende te doen achtervolgen: Ende met seer gediensttich versoeck aen ons, dat wy het voorsz. *Reglement* de anno *sestienhondert vijf en vijftich*, mitsgaders de ampliatien, interpretatien, ende correctien omtrent het selve by de voorsz. uytspraecke van den *eersten* Marty lestleden, daer op ghemaeckt ende ghearresteert, als een eeuwich-duyrende Wet, tot allen tijden wilden doen mainteneren ende oock vervolgens 't selve Reglement met de voorsz. ampliatien, interpretatien ende correctien, wilden doen redigeren ende vervatten in een Corpus, ende eene bequame ordre. SOO IST, Dat wy gehoort het rapport van de opgemelte Heeren onse Gedeputeerden, ende gelet op het voorsz. versoeck, mitsgaders de overgifte en vrywillige submissie van het gehele Lichaem der Ommelanden, begrepen in de voorsz. Resolutie van den *eersten Marty* lestleden in conformiteyt van de articulen van 't voorgaende Reglement van den *achtsten* Iuly *sestienhondert vijf en vijftich*, en de opgevolchde poincten van ampliatie en interpretatie de selve hebben doen redigeren in een Lichaem, en doen disseren in een bequame ordre, om voor een onveranderlijcke en onverbreeckelijcke Wet geobserveert te worden, in voegen ende manieren hier na volgende.

Reglement, Voet, ende Wet, waer op voortaen onverbreeckelijck de Regieringe van de Ommelanden tusschen d'Eems ende Lauwers sal werden bestelt, ende gereguleert, ende waer na sich yder Ioncker, Hovelingh, Eygen-erfde ende Volmacht in de selve Ommelanden, precijselijck sal hebben te reguleren ende gedragen.

Van de Omlander Regieringe in't generael.

1. DE Regeringe der Ommelanden sal onveranderlijck bestaen uyt *Ionckeren, Hooflingen, Eygen-erfden* ende *Volmachten* in *drie distincte Quartieren*, te weten *Hunsingo, Fivelingo*, ende *Wester-quartier*, in voegen, dat yder *Quartier* sal sijn en blyven gedeelt in drie *Onder-Quartieren*.

Van de verdelinge van Hunsingo in drie Onder-quartieren.

2. Dienvolgens het *Quartier* van *Hunsingo*, verdeelt in drie *Onder-quartieren*, sal yder daer van begrypen seventien Carspelen: Namentlijck het eerste *Onder-quartier*, ghenaemt *Marnster-deel*, de Carspelen 1. Ulrum, 2. Vliedorp, 3. Nykerck, 4. Vierhuysen, 5. Hoornbuysen, 6. Closterbuiren, 7. Leens, 8. Wee, 9. Suyrdijck, 10. Warfhuisen, 11. Harssens, 12. Maerslacht, 13. Mensingeweer, 14. Maerhuysen, 15. Baflo-Rasquert, 16. Adorp, ende 17. Wetsinge.

Het tweede *Onder-quartier* van *Half-amster-deel*, de Carspelen, 1. Wierhuysen, 2. Sauwert, 3. Bellingeweer, 4. Winsum, 5. Obergum, 6. Ranum, 7. Pietersbuyren, 8. Eenrum, 9. Wester-Nylandt, 10. Saexumhuysen, 11. Andeel, 12. Brede, 13. Usquert, 14. Uythuysen, 15. Huysinga, 16. Menckeweer, ende 17. Tynnallinge.

Het derde *Onder-quartier* van *Ooster-amster-deel*, de Carspelen, 1. Suidtwolde, 2. Noordtwolde, 3. Bedum, 4. Dijcxhorne, 5. Onderwierum, 6. Westerwytwert, 7. Middelstum, 8. Doornwert, 9. Cantes, 10. Stitswert, 11. Warsum, 12. Eppingehuysen, 13. Rottum, 14. Sandeweer, 15. Oldenzyl, 16. Ooster-Nylandt, 17. Mieden.

Vande verdelinge van Fivelingo in drie Onder-quartieren.

3. Desghelijcx het *quartier* van *Fivelingo*, verdeelt in drie *Onder-quartieren*, sal yder daer van begrypen vijftien Carspelen: Namentlijck het eerste *Onder-quartier*, van 't Wolt-deel, de Carspelen, 1. Spijck, 2. Bierum, 3. Godlinse, 4. Schilwolde, 5. Slochteren, 6. Colham, 7. Scharmer, 8. Harckstede, 9. Heydenschap, 10. Garmerwolde, 11. Thesinge, 12. Ten Buir, 13. Woltersum, 14 St. Anne, ende 15. Oostwoldt.

Het tweede *Onder-quartier* van *'t Hoogelandt*, de Carspelen, 1. Delfzyl, 2. Holwyrda, 3. Uytwyrda, 4. Solwert, 5 Marssum, 6. Stedum, 7. Wester-Embden, 8. Garshuysen, 9. 't Zandt, 10. Leermens, 11. Eenum, 12. Wirdum, 13. Apwingadam, 12. Tjamsweer, 15. Opwijrda.

Het

Het derde *Onder-quartien* van 't *Oosterdeel*, Carspelen, 1. Farmpsum, 2. Ooterdum, 3. Heveskes, 4 Weywert, 5. Meethnysen, 6. Siddebuyren, 7. Ten-Post, 8. Garrelsweer, 9 Losdorp, 10. Lopperium, 11. Zee-Ryp, 12. Oosterwytwert, 13. Crewert, 14. Iuckwert, ende 15. Helm, met dien verstande nochtans, dat het voorsz. Carspel van Helm sich niet verder sal extenderen, als tot de Schip-sloot by het Huys van Eelt Iansen in Schilwoude *incluis*, ende dat Dobbelt Iansen, ende Ian Cornelis sijn Schoon-Vader sullen blyven stemmen voor hare personen onder dese bovenstaende Carspelen haer leven lanck geduyrende.

Van de verdelinge van 't Wester-quartier in drie Onder-quartieren.

4. Het *Wester-quartier* verdeelt in drie *Onder-quartieren*, sal het eerste *Oost-langewolster-deel* begrypen acht Carspelen, Namentlijck, 1. Suydthorm, 2. Noordthorm, 3. Faen, 4. Nykerck, 5. Oldekercke, 6. Nye-Zyl, 7. Lutke-gast, ende 8. Groote-Gast, mits dat Yle Bausema voor sijn persoone sal stemmen onder de Comparanten van de voorsz. acht laeste Carspels sijn leven lanck gheduyrende.

Het tweede *Onder-quartier* van *Vrede-wolder deel* dertien Carspelen, te weten, 1. Leege-Mieden, 2. Oostwoldt, 3. Lettelbert, 4. Midwolde, 5. Tolbert, 6. Nybert, 7. Nuys, 8. Marum, 9. Noordtwyck, 10. Sibaldebuyren, 11. Grypskerck ende Ruygewaert, 12. Upende, ende 13. Visvliedt.

Het derde *Onder-quartier* van *Middachster-deel* festien Carspelen, 1. Hoochkerck, 2. Leegkerck, 3. Dorcqueert, 4. Wierum, 5. Oostum, 6. Garnewert, 7. Aduwert, 8. Hooge Mieden, 9. Fransum, 10. Ham, 11. Ferwert, 12. Esinge, 13. Oldehove, 14. Nye-Hoove, 15. Saexum, 16. ende 17. Doesum, ende oock met dien verstaende, dat voortaen geen nieuwe ofte andere Carspels tot der Ommelander *Regeringe* in 't generael, ofte onder eenige der voorsz. drie *Quartieren*, ende de *Onder-quartieren* der selver en sullen worden geadmitteert, als die geene, die in dit, ende de twee naest voorgaende Articulen zijn begrepen, en de met namen gespecificeert.

Vota te Colleteren in yder Onder-quartier.

5. Dat in de begevinge van alle Ampten ende Officien decerneren van Commissien, tot examinatie ofte bevorderinge van eenige saecken, ende diergelijcke, mitsgaders het formeren van alle Provinciale, en Ommelande Resolutien ofte advisen, in de *Respective Onder-quartieren* sal werden gegaen by simpele overstemminge, ofte by pluraliteyt van stemmen, hooft voor hooft in yder Onder-quartier te tellen.

Verkiesinge van de Omlander Officien, aen yder Onder-quartier geassigneert, voor de tijdt van twee Iaren.

6. Dat aen yder van de *respective Onder-quartieren* onverbreeckelijck sal wesen

 geassig-

geassigneert een Gecommitteerde Rechter ofte *Arbiter*, een ordinaris, ende een *extraordinaris Gecommitteerde* Raedt der Ommelanden, voor den tijdt van twee Iaren by pluraliteyt van stemmen, in yder *Onder-quartien* te verkiesen.

Verkiesinge van de Provinciale Ampten, ende in de Generaliteyts Collegien by Tourbeurten in de Onder-quartieren vervallen, voor den tijdt van twee Iaren.

7. Ende dat de voorsz. drie *Onder-quartieren van Hunsingo, Fivelingo*, ende het *Wester-quartier*, yder in hare *Onder-quartieren* sullen hebben de bestellinge ende begevinge van de *Provinciale Ampten*, mitsgaders in de *Generaliteyts Collegien*, een vierde *Gedeputeerde* Stare deser Provincie, ende in de *Chambre-Mipartie*, ende sulcx voor den tijdt van twee Iaren, observerende daer inne specialijck soodanige *Tour-beurten*, als in den gedresseerden *Almenack by het vierde artijckel van de contracte deses*, staen geinsereert.

Verkiesinge van een Luytenant in de Hooge Iustitie-Camer.

8. De *Luytenants* plaetse in de *Hooft-Mannen-Camer* aen de zyde van de Ommelanden, volgens Resolutie der Heeren Staten van Stadt ende Lande *de dato* 19. *Decembris* 1656. te bestellen, sal daer van de eerste begevinge werden gedaen by de drie *Onder-quartieren* van *Fivelingo*, ende de tweede *Tour-beurte* sal comen te te vervallen aen de drie *Onder-quartieren* van 't *Wester-quartier*, de derde *Tour-beurte* sal vervallen aen de drie Onder-quartieren van *Hunsingo*, ende soo vervolgens na de gewoonlijcke ordre van de Quartieren ambuleren, met dien verstande, dat in de Verkiesinge van de voorsz. *Luytenant* sal worden geprocedeert by pluraliteyt van Stemmen in yder *Onder-quartier*, ende by soo verre de drie Onder-quartieren niet en mochten op een Persoon over een comen, sullen in sulcken cas twee Onder-quartieren het derde niet mogen overstemmen, maer wegen yder Onder-quartier een *Cedulle*, met de name van de verkosene persoon werden geleght in een hoedt, ende wiens naem eerst daer uytghetrocken wert, sal voor geeligeerde Luytenant werden gehouden.

Verkiesinge van de Perpetuelle Hoofmannen, ende Hooftmans Dienaer.

9. Desgelijcx sal werden geprocedeert met de verkiesinge van een perpetuel *Hooftman* in de *hooge Iustitie-Camer* ende een *Hooftman Dienaer*, op yder Quartier gheassigneert, ende door den Doodt ofte *remotie propter infamiam vacant* vallende.

Verkiesinge van de Provinciale Ampten, waer van tusschen beyde Leden Tour-beurten zijn, ofte noch sullen werden gemaeckt.

10. Aengaende de vacante Provinciale Ampten, waer van bereyts tusschen beyde Leden der Provincie Tourbeurten zijn ghemaeckt, ofte noch mogen werden gemaeckt, als den *Secretaris* van de Provincie, den *Secretaris* van de *Luytenant* ende *Hooftmannen Camer*, *Secretaris* van 't *redres* van de Verpondinge, *Monster Commissarisen*, ende andere by den Ommelanden, alleene op haer Tour te begeven, daer van sijn gemaeckt dese navolgende Tourbeurten, dat de eerste van de voorsz. vacante plaetsen sal worden bestelt by de drie *Onder-Quartieren* van *Fivelingo*, de tweede van de vacante plaetsen by de drie Onder-Quartieren van 't *Wester-Quartier*, de derde by de drie Onder Quartieren van *Hunsingo*, ende vervolgens aldus *ambuleren*, van *Quartier* tot *Quartier*, mitsgaders in de maniere van verkiesinge worden geprocedeert in de drie Onder Quartieren van yder Quartier, so ende als hier bevoorens nopende de verkiesinge van een *Luytenant* in de *Hooge Iustitie Camer* is gesecht.

Verkiesinge van de Provinciale Ampten, by beyde Leden te begeven.

11. Voorts sal in de verkiesinge van alle andere Provinciale Ampten, soo *Politijcque* als *Militaire*, by beyde Leden deser Provincie te vergeven, voor soo veele het Lidt der Ommelanden aengaet, geobserveert worden den voorgaenden voet, te weten, in cas de drie Quartieren niet over een en comen in de keur op een persoon, dat twee Quartieren het derde niet mogen overstemmen, maer dat in sulken ghevalle drie *Cedullen* sullen worden ingelecht in een hoedt, ende op yder *Cedulle* geteyckent de name van een Quartier, ende welck Quartier eerst uytgetrocken wordt, sal hebben de begevinge van het vacante Ampt, van 't selve Quartier; Ende in cas de drie Onderquartieren van 't selve Quartier sich mede niet conde vereenigen op een persoon, sullen twee Onderquartieren het derde Onderquartier niet mogen overstemmen, maer sullen van yder Onderquartier een *Cedulle* met de name van de gene, so wegen dat Onderquartier by pluraliteyt van stemmen is gekosen, gelecht worde in een hoet, ende wiens name eerst wordt uytgetrocken, sal werden gehouden voor gekosen wegen dat selve geheele Quartier, exempt de twee eerst vacante Capiteynschappen aen het Lidt der Ommelanden vervallende, waer van de eerste vacante Capiteynschap aen *Fivelingo*, ende het tweede aen *Hunsingo quartier* sal vervallen, om begeven te worden by de Onderquartieren inde selve Quartieren in maniere, als boven van de Luytenans plaetse in de *Hooge Iustitie Camer* is gesecht.

Tot Officien van State niet te eligeren, die geen twee Iaren de Landtsdagen hebben becleedt

12. Doch en sal niemandt tot eenige *Officien* van State, als namelijck in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generael, Rade van State, Generaliteyts

Reken-

Rekenkamer, ter Admiraliteyt in Hollandt, West-Vrieslandt, ofte elders in 't Collegie van de Heeren *Ordinaris Gedeputeerden* van Stadt ende Lande, ofte in dat van de Gecommitteerde Raden der Ommelanden, Item in de Provinciale Reeckenkamer, ofte tot *Curator* van de *Universiteyt* ghekooren ofte geemployeert mogen worden, voor ende aleer sy den tijdt van twee Iaren de Lants dagen becleet hebben, op dat sy alsoo eerst behoorlijcke kennisse ende wetenschap mogen krygen, voor ende aleer sy tot sodanige Hooge Staten ende Officien gheadmitteert werden, maer dat sy van alle andere *Commissien* ende *Officien* niet geseclu deert ofte geweert sullen worden.

Die van 't eene Quartier met het ander Quartier, noch die van het eene Onder-quartier met het ander sich niet te bemoeyen, met de Ampten in een Quartier ofte Onder-quartier vallende, Verwisselinge van Ampten, twee geeligeerde in bloede ofte affiniteyt malcanderen soo na bestaende, datse in een Collegie te samen niet connen sessie nemen, onder haer beyden te lotten.

13. Ende sullen die van het eene Quartier haer omtrent de bestellinge der voorsz. Ampten, *Officien* ende *Commissien* niet hebben te bemoeyen met die van de andere twee Quartieren, nochte die van het selve *Quartier* met de *Onderdeelen* van haer *Quartier gesepareert* ende verdeelt, als in de voorgaende articulen; nochtans met dien verstande, dat de *respective Ampten* ende *Commissien* in yder *Onderquartier*, soo wesende bestelt, volgens den *Almanack* daer van gemaeckt, ende by den geene die in de voorsz. *Onderquartieren* daer toe bevoecht zijn, daer naer in het selve *Quartier* twee *Onderquartieren* malcanderen wel sullen mogen *accommoderen*, met de verwisselinge van een Ampt ofte *Commissie*, *reciproquelick* van dat van het eene *Onderquartier* albereyts bestelt, tegen dat van een ander onder-deel des selvigen *Quartiers*, mits dat soodanige verwisselinge gheschiede met volcomen toestemminge ende *Resolutie* van de Landtsdaeghs Comparanten in beyde de voorsz. *Onderquartieren*, Recht van stemminge *competerende*: Oock soo het gevielle, dat van wegen de voorsz. *Quartieren* ofte *Onderquartieren*, tot becledinge van eenige Ampten ofte Officien wierden gecommitteert Broeders, Swagers, ofte andere, die in bloedt ofte *affiniteyt* malcanderen soo na bestaen, dat sy na de *respective Instructien* der *Collegien*, daer toe sy souden zijn gedeputeert, gesamentlijck niet en souden admissibel zijn, ende derhalven eenich seecker expedient soude moeten vast staen, om de *questien* daer uyt *resulterende*, te connen *termineren*, dat voortaen soodanige *questien* voorcomende, de selve met het Lodt tusschen de twee geeligeerde, sal moeten werden gedirimeert, ende dat de suppletie van den genen, die uytgevallen is, voorts sal werden gedaen by dat selvige *Onderquartier*, van het welcke hy was genomineert geweest.

Vermaeninge aen de Collateurs van de Officien aengaende haren Eedt.

14. Dat omme in 't toecomende te *praeveniren* ende voor te comen alle *abusen* die

die in de *nominatien* ofte *electien* van personen tot eenige *Militaire* ofte *Politijcque Ampten*, *Commissien*, *Officien* ende bedieningen, 't sy ordinaris van twee tot twee Iaren tegens *St. Petri vacant* vallende, ofte andersins, geene uytgesondert, by gebreecke van behoorlijcke voorsieninge mochten geschieden, alle Ionckeren, Hovelingen, Eygen-Erfden, ende Volmachten alvooren tot de voorsz. *nominatien* ofte *electien* te treden, door den *Syndicum* des Landts sullen werden vermaent, by den Eedt aen 't Landt gedaen, ende oock daer op aennemen, niemandt tot de voorsz. *Ampten, Commissien, Officien* ofte bedieningen te sullen *nomineren* ofte *eligeren*, dan die sy luyden in hare *conscientie* weten ofte gevoelen daer toe ghequalificeert ende bequaem te zijn, ende die niet met gaven, *beneficien*, ofte beloften, *directelijck* ofte *indirectelijck* daer na gestaen hebben; Ende in cas het eeniger tijdt yemandt, staende naer eenich *Ampt, Commissie*, *Officie*, ofte bedieninge, 't sy *Militair*, 't sy *Politijcque*, bevonden mochte werden getracht te hebben in eenigerley manieren de stemmen daer toe te coopen, dat de selve niet alleenlijck daer toe niet *eligibel* sal wesen, ne maer oock namaels tot geenderhande bedieninge van *Officien*, ofte op Landtsdagen gheadmitteert sal mogen werden, gelijck oock inhabil omme op de selve Landtsdagen te *compareren*, ofte om eenich *Ampt* ofte *Officie* te bekleden, verclaert sullen werden de geene, die men bevinden sal voor 't geven van hare stemmen tot de voorsz. *Ampten, Commissien, Officien* ende bedieningen eenige giften ofte gaven *directelijck* ofte *indirectelijck* te hebben ontfangen.

Eedt by de geeligeerde Officianten te doen.

15. Dat de *nominatie* ofte *electie* van Persoonen tot de *Ampten* ofte *Officien* als vooren gedaen zijnde, de genomineerde ofte geeligeerde personen gehouden sullen zijn, alvoorens dat de Stemmen van 't Lidt der Ommelanden in de Staetsche wyse Vergaderinge van de Provincie van Stadt ende Lande, sullen mogen werden ingebracht, te verclaren ende sweren, dat sy *directelijck* ofte *indirectelijck* omme soodanige stemmen te vercrygen, aen eenige Persoonen, so binnen als buyten de Regeringe, onder wat *pretext* ofte naem 't selve soude mogen wesen, geene giften ofte gaven hebben gegeven, *gepresenteert*, ofte belooft, nochte oock geven, *presenteren*, ofte beloven en sullen, *Soo waerlijck moeste haer Godt Almachtich helpen*.

Commissien te continueren totter tijdt die na gedane Rapport zijn afgeleydt.

16. De *Commissien* op yemandt ghedecerneert, tot *examinatie* ende bevorderinge van eenige saecken, soo *ordinaris* als *extraordinaris* voorvallende, sullen blyven ghecontinueert sonder eenige veranderinge, ter tijdt ende wylen toe, de selve na gedane rapport, en na de ordre van de regeringe sullen wesen afgeleyt.

In welcke saecken geen Overstemminge sal mogen geschieden, ende in hoedanige maniere de Resolutien ende advysen geformeert sullen werden.

17. Dat, om seeckerlijcken te weten, wat *poincten* eygentlijck van Vry-

 ende

ende Gerechticheden van den Ommelanden, ofte ordre ende forme van *Regeringe* aengaende, zijn gereserveert, ende in de welcke geene overstemminge soude mogen vallen, by desen werdt verklaert ende uytgesproocken, dat voor eerst daer onder sijn begrepen, ende verstaen moeten werden alle ende een yder van soodanige *Privilegien* ende voor-rechten, de welcke by eenige *Decisie* van haer Ho. Mog. aen den Ommelanden zijn toegekent: *Ten tweeden*, alle de Instructien soo voor den Heere Stadthouder, ende Gedeputeerde van de Provincie, mitsgaders de Heeren Gecommitteerde Raden van de Ommelanden, als van de *Iustitie* van de *Hooftmannen Camer*, in materie van Revisie, ende soo voorts de Politie ende Iustitie raeckende, voor eenige Provinciale ofte Ommelander *Collegien* gearresteert; Ende *ten derden*, oock alle de *Resolutien* ende *Reglementen* by haer Ho. Mog. in verscheyden tijden ten besten der Ommelander Regeringe genomen ende gemaeckt ende in specie dese tegenwoordige Decisie, Ordre ende Reglement, op heden by haer gearresteert, ende gheconfirmeert, over welcke laetste poincten van *Decisie* ende *Reglement*, niet alleenlijck geenderhande overstemminge en sal connen vallen, maer oock geene veranderinge *ampliatie*, ofte *alteratie* en sal connen werden ghedaen, het zy de *Arbiters*, in gevolge van 't *ses en dertichste artyckel* aen te stellen, het sy by de Vergaderinge der Ommelanden selve; maer alleenlijck by haer Ho. Mog. die in gevolge van de overgifte ende submissie aen hare Vergaderinge ghedaen, de voorsz. Reglementen vast ghestelt, ende gedaen arresteren hebben, maer dat voorts omtrent alle andere saecken, geene uytgesondert, de Provinciale ende Ommelander Resolutien sullen genomen werden by overstemminge ofte pluraliteyt, so dick ende menichmael van de negen voorgemelte *Onder-quartieren sullen* bevonden worden van eenige ende selvige advys te zijn, schoon de andere drie Onder-quartieren van contrarie opinie mochten wesen, oock sonder aenschou te nemen, of de voorsz. ses Onder-quartieren van twee of drie distincte Quartieren mochten zijn, maer de vijf Onder-quartieren tegen de vier andere discreperende, ende in contrarie sentementen blyvende, geene conclusie en sal connen genomen worden, maer soodanige poincten, als van outs, ende tot noch toe by inductie ofte accommodement sullen moeten ghevonden en vergeleken worden, met dien verstande nochtans, dat yder Onder-quartier in den sijnen by pluraliteyt ende overstemminge sijn advys formeren ende concluderen sal.

Ampten op St. Petri, vacant vallende in 't begin van Ianuario bevorens te bestellen.

18. Dat van nu voortaen de *Gecommitteerde Raden* der Ommelanden sullen zijn gequalificeert ende bevoecht, oock gehouden, om t'elcken Iare, als soodanige Ampten in het *sevenden artyckel*, als mede in de *Almenack geexpresseert* op den volgenden Landtsdach van *St. Pieter* open vallen, in de Maendt van *Ianuario* tijdelijck seeckeren precisen dach ende plaetse, in yder Onder-quartier te assigneren, op de welcke de ghequalificeerde Landtdaeghs Comparanten van yder Onder-quartier sullen gehouden sijn te vergaderen, omme ten overstaen van

den

den *Syndicus* ende *Secretaris* der Ommelanden, by pluraliteyt van stemmen als vooren, de voorsz. Ampten te bestellen, om van wegen dat Onder-quartier de geeligeerde Officianten ten Landtdage ingebracht te werden, ten eynde sonder eenich dilay, soo de Provinciale als Ommelander Regenten ende Officianten in voegen als boven geeligeert, als mede den Luytenant ende Hooftmannen, naer ouder ghewoonte be-eedicht, ende in diervoegen de Policie ende Hooge Iustitie van tijdt tot tijdt ordentlijck bestelt worden; Sonder dat de *Monsteringe* van de Landt-daeghs *Comparanten*, veele min eenige besoignes op den selven, mitsgaders oock die van alle volgende Landts-dagen van *St. Petri* sullen mogen werden gheentameert, bevoorens ende aleer de Regeringe in voegen als voorsz. is bestelt.

Niemandt op den Landts-dach te compareren sonder voorgaende admissie by 't examen, ende gedanen Eedt.

19. Doch en sal niemandt op den Landts-dacht 't zy onder het Lidt der Ommelanden *apart*, ofte in de Staetsche wyse Vergaderinge van de Provincie mogen komen, stemme hebben, of verkooren worden, ten zy de selve bekent sy voor een goedt *Patriot*, de *Gereformeerde Religie* toegedaen wesende, mitsgaders in de Monsteringe ten Landts-dage geadmitteert, ende sich dese *Decisie*, *Ordre* ende *Reglement* hebbe ghesubmitteert, en de selve hebbe onderteyckent ende be-eedicht, achtervolgende het formulier hier na geinsereert.

Dat sweert ghy, dat ghy naer u beste vermogen, sult bevorderen ende helpen *maintineren* de *privilegien*, *Hoogh-vry-ende-gerechticheden* der Ommelanden, mitsgaders punctuelijck observeren de Decisie ende het Reglement ende Wedt op de Regeringe der selver Ommelanden, by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden den *negentienden April, sestien hondert negen en vijftich, en den twee en twintichsten February sestien hondert drie en sestich*, Respectivelijck gearresteert, ende in specie dat ghy deselve *Decisie* ende *Reglement*, ende alle de articulen van dien, voornamelijck mede 't gunt by de Heeren Rechteren ofte *Arbiters* in ghevolge van de *ses* ende *ses en dertichste articulen* van 't voorsz. *Reglement* ende daer op gevolghde *correctie* verkosen, ofte noch te verkiesen, soude mogen werden gedecideert, uytgesproocken ofte gesententieert, voor soo veel in u is, sult voldoen, naerkomen ende achtervolgen, oock besorgen, dat het selve insgelijcx by anderen punctuelijck voldaen, naer ghekomen ende achtervolcht werde, en geensints gedogen, maer verhinderen ende afweren, dat daerinne eenige indracht ofte *Prejuditie* werde gegeven, en 't geene voorsz. is niet te laten ten opsichte van eenigh persoon, ofte personen, van wat *conditie* ofte *qualiteyt* die oock souden mogen, noch oock om eenige vrientschap ofte verwantschap, vyandtschap, gunste, haet, ofte eenige andere *affectie*, ende dat gy voorts in allen u sult dragen, ghelijck als een oprecht, vroom ende getrouw Ommelander Regent ofte Landts-daeghs Comparant toestaet ende behoort te doen.

In de Monsteringe van anno 1659. geadmitteert te stemmen tot het volgende examen anno 1661. te doen.

20. Ende dat, nademael op de *twee en twintichsten, vijf en twintichsten ende ses en twintichsten February sestienhondert negen en vijftich* zijn *Vorstel. Doorl. de Heere Stadthouder*, de *Gedeputeerden* van de Ommelanden ende *Monster-Heeren* uyt de Respective Quartieren ter presentie van den *Syndicus*, is ghedaen het Examen van de Ommelander Landtsdachs Comparanten, in conformitè van het Reglement van den *achsten* Iuly *sestien hondert vijf en vijftich* sullen dienvolgens gerechticht wesen, ende voor qualificeerde Ommelander Landtsdaeghs Comparanten werden gehouden, ende stemme hebben, alleene die Ionckeren, Hovelingen, Eygen-erfden, ende Volmachten, ende geene andere, als by het voorsz. examen tot de comparitie van den Landtsdach sijn geadmitteert, ende sulcx voor den tijdt van twee Iaren, te weten tot de volgende *Monsteringe* op *St. Petri* Landtsdach anno *sestienhondert een sestich*, Mitsgaders van tijdt tot tijdt die geene, ende geene andere, als de welcke in de *Monsteringe*, van twee tot twee Iaren successive te doen, voor wettige Comparanten sullen werden erkent, ten ware der selver qualificatie baerblijckelijck mochte verandert wesen.

Op de qualificatie van Landen, in het examen anno 1659. bekent, sullen die selve Comparanten hare leven lanck in volgende Monsteringe werden geadmitteert.

21. Dat de Ionckeren, Hovelingen ende Eygen-erfden by het voorsz. examen van *St. Petri sestienhondert negen en vijftich* uyt kracht van hare qualificatie van in eygendom ende besit te hebben *dertich* grasen Landts, in het Quartier *daer sy* woonachtich zijn, gelegen, waerdich zijnde ten minsten *duysent Embder guldens*, ende *acht* Caroli gulden ofte daer boven in yder verpondinge doende, sullen met de selve qualificatie haer leven geduyrende in de toekomende *Mondesteringen* mogen volstaen.

Qualificatie van Landen van de nieuwe Comparanten in futurum.

22 Maer dat voortsaen ende in 't toekomende, geene nieuwe Comparanten ten Landtsdage sullen werden geadmitteert, het sy Ionckeren, Hovelingen, ofte Eygen-Erfden, ten sy de selve onder de voorsz. hare Landen, geldende soodanige *acht* Caroli gulden in yder verpondinge als vooren, ten minsten een partye hebben van *dertich* grasen Landts, leggende onder een *Dorp, ende het selve schat-register*, in voegen ende *manieren*, als soodanige qualificatie volgens het Landtrecht, notoirlijck wordt gherequireert, omme mede ghesach ende stemme te hebben in de verkiesinge van de Predicanten, die in de Respective Quartieren ende Carspelen beroepen werden.

Quali-

Qualificatie van Vrouwen goedt, ende Pacht-brieven na expiratie van de negen Iaren.

23 Dat echter tot een *Temperament* ende *Modificatie* van het voorsz. articul sal worden toeghelaten, dat een man sal mogen compareren van zijn Vrouwen goedt, oock na des selfs doot, so lange hy blyft gecontinueert in de possessie van 't selfde, ende dat oock yemandt op den Landtsdach sal werden geadmitteert van Pacht-brieven, daer van na expiratie van negen Iaren geen inlosse sal zijn geschiedt, ende dat voor so veele den Eedt articul *acht en twintich* van het Reglement begrepen, sal verandert worden.

Verkiesinge van Volmachten.

24. Ende dat van nu af aen, wegens de Carspels in de Respective Quartieren der voorsz. Ommelanden, alwaer soodanige Ingesetenen ghequalificeert, als in de naest voorgaende articulen, niet ghevonden werden, woonachtich te zijn, gelijck van oudts wel sullen mogen worden ghecommitteert, omme tot kosten ende lasten van de voorsz. Carspels ten Landtdage te compareren, een ofte twee personen, versien wesende met genochsaeme procuratien: maer dat voort aen niemandt en sal worden gheadmitteert over de verkiesinge ofte electie van sodanige Volmachten, als die geene, die *dertich* grasen Landts, beklemt ofte onbeklemt, onder het selve Carspel hebben in gebruyck; Ende dat geene persoonen sullen mogen worden geeligeert, omme met soodanige procuratien als Volmachten te compareren, ten sy de selve oock onder het voorsz. Carspel in gebruyck hebben, ten minsten dertich grasen Landts, beklemt ofte onbeklemt als vooren (onvercortet de Stadt Appinga-Damme haer Recht) ende voort sijn van de bequaemste ende gequalificeerste die men in dat Carspel soude connen vinden, ofte dat de selve by ghebreck van sodanige qualificatie ende gebruyck van Landt van den Landtdach sullen werden afgewesen, ende dat de voorsz. procuratien maer twee Iaren sullen kracht hebben, sullende oock de voorsz. Volmachten alhoewel twee in 't getal maer een stemme mogen uytbrengen.

Qualificatie van Landen hebbende daer yemandt woont, sal van dat Carspel moeten compareren.

25. Een yder hebbende in 't Carspel ende Schat-Regifter daer hy woont, dertich grasen Landts, duysent Embder guldens waerdich, ende in yder Verpondinge acht Caroli gulden doende, ende sodanich als volgens het Landtrecht notoirlijck werdt gerequireert, omme mede gesach ende stemme te hebben in de verkiesinge van de *Predicanten, van dat Carspel sal moeten compareren, daer hy met sijne Familie huys houdt ende woont, onaengesien hy ander wegens in gelijcken, ja oock meer,* mochte wesen gelandet.

Geen genoechsame Landen hebbende daer jemandt woont, sal van sulck Carspel compareren, alwaer hy genoegsame qualificatie van Landen is hebbende.

26. Ende yemandt niet hebbende soodane Landen, als voorsz. is, in het

 Carspel

Carspel daer hy met sijne *Familie* woont, maer wel elders. sal moeten *compareren* van dat Carspel, alwaer hy dusdane Landen is hebbende, met *exclusie* van den Volmacht ter plaetsen.

Iemant sich hebbende van een plaetse ofte Carspel gequalificeert, sal daer op blyven.

27. Die geene, die sich van een plaetse ofte Carspel heeft gequalificeert, sal daer op moeten blyven, ten ware hy door erffenisse ofte beter gelegentheyt, sijne wooninge ende *familie* elders quame te *transporteren*, ofte door *notabele* aenkoop van Landen sijne ghelegentheyt mochte veranderen, dies dat de selve soodane aenkoop ende veranderinge een Iaer te vooren aen de Ommelanden sal moeten bekent maecken.

De nieuwe Comparanten voor haer admissie Eedt te doen.

28. Dat alle nieuwe Landt-daeghs Comparanten een Iaer sullen moeten gehadt hebben de voorsz. Landen, ende na voorgaende waerschouwinge van de straffe over den *Meen-eedt*, *prasteren* desen eedt, als volght.

Dat sweert ghy, dat ghy in waren eygendom en volkomen besit zijdt hebbende *dartich* grasen Landts, ten minsten *duysent* Embder gulden waerdich zijnde, in yder Verpondinge *acht* Caroli guldens doende, ende in een Carspel ende schat-Regisster van 't *Quartier*, waer ghy woonachtich zydt, gelegen, ende gequalificeert na het Landt-recht, als gherequireert werdt, om een stemme te hebben tot verkiesinge van een *Predicant*, dat ghy oock op de selve Landen geen set-ofte pacht-penningen van yemandt hebt genooten, noch aengaende de voorsz. Landen eenich *Contract* van weder inlossinge ofte *Reversael*, den waren eygendom *contrarierende*, hebt ghepasseert, dat mede die brieven ende bescheyden, by u tot bewys van den eygendom der voorsz. Landen, ende betalinge der verpondinge van dien, de Heeren *Monster-Commissarisen* overgegeven, oprecht zijn, sonder eenige *simulatie* ofte valscheyt. dat ghy voorts omme in de Vergaderinge van 't Lidt der Ommelanden, ofte op de gemene Landts-dagen te *compareren*, ofte om uwe stemme ten voordele van de eene ofte de andere te geven, van niemandt eenige giften, gaven, ghesschenck, uytlegh, leninge, ofte verschot van penningen, *defroyement*, ofte yets diergelijcx hebt ghenooten, ofte genieten sult, *Soo waerlijck moet u Godt Almachtich helpen.*

De brieven ende bescheyden van Landen, een Iaer te vooren laten regisstreren.

29. Ende dat over sulcx alle Coop scheyt ende *donantie*, brieven, Item verwisselingen, *Testamenten*, Houwelijcksche Voorwaerden, ende ander bescheyden, daer mede jemandt sal willen bewysen den eygendom van Landen, uyt kracht van de welcke hy soude mogen *sustineren* gequalificeert te wesen, omme in de Vergaderinge der Ommelanden te *compareren*, aen den *Secretaris* der selver Omme-

Ommelanden, sullen moeten werden aengegeven, omme by hem te boecke gestelt, ende de *registrature* van dien, op yder *Instrument in dorso* geteyckent te worden, ende dat niemandt op eenige bescheyden als boven, geadmitteert sal werden, ten zy behoorlijcken blycke, dat de selve een Iaer te vooren aen den voorsz. *Secretaris* aengegeven zijn, ende geregistreert.

In de Collegien van de Generaliteyt ofte Provincie zijnde, sich van de Landts-dagen te absenteren.

30 Wyders sullen hen van de Landts-dagen moeten *absenteren* die geene, de welcke zijn in eenich *Collegie* van de *Generaliteyt*, ofte van de *Provintie*.

Van Kinderen, zijnde in de familie van haer Ouders, ende die geen twee Iaren in den Ommelanden hebben gewoont.

31. Gelijck mede hen van de Landts-dagen sullen moeten onthouden de Kinderen in de *familien* van hare Ouderen zijnde, ende anderen, die geen twee *continuele* Iaren met haer Huys-gesin in de Ommelanden ghewoont hebben, ende noch woonende zijn.

Van Kinderen, buyten de familie van haer Ouderen zijnde, ende haer eygen goederen hebbende.

32. Wel-verstaende dat de geene, wiens Ouderen in de Ommelanden mogen gewoont hebben, ofte noch woonen, ende sy lieden buyten de *familie* harer Ouderen zijnde, ofte haer eygen goederen hebbende, als boven *articul twee en twintich* gerequireert, op de Landts-dagen mogen *compareren*, mits hare brieven ende bescheyden, een Iaer te vooren hebbende laten *registreren*, als *articul negen en twintich* is geseyt.

Van die soo buyten de Provincie inkomen, ende wie te houden zijn in den Ommelanden te woonen.

33. Maer yemandt van buyten de Provincie ingekomen zijnde, ofte noch willende inkomen, omme sijne wooninge in den Ommelanden te nemen, en sich met aenkoop ofte gebruyck van Landen, soodanich te *qualificeren*, dat hy als *Joncker, Hovelinck, Eygen-erfde*, ofte *Volmacht*, ten Landts-dage mochte werden geadmitteert; ende sal niet tegenstaende alle de voorsz. behoorlijcke *qualificatien* in voorige *articulen*, aengeroert, echter tot soodanige Lantsdaeghs *comparitien* niet worden toegelaten, ten sy hy al vooren aen de *Monster Commissarisen* hebbe doen blijcken, dat hy twaelf achter een volgende Iaren *fixum domicilium* in de voorsz. Ommelanden gehouden hebbe, ten ware soodanige persoon oock in de Ommelanden quame te trouwen, ende soo voorts sijn *domicilium* te nemen, in welcken gevalle, hy na een vast verblijf ende wooninge van ses Iaren, onder

der behoorlijcke qualificatie als boven, soude mogen werden gheadmitteert: Met dien verstande nochtans, dat niemant sal gehouden worden in de Ommelanden te woonen, ofte *fixum domicilium* aldaer te houden, die niet een eygen huys aldaer en possidere, ende met sijne Familie het selve effective bewoone, so dat voortaen niemant en sal mogen volstaen, met eenich huys ofte kamer aldaer in huyr te hebben.

Monsteringe te doen immediatelijck na de bestellinge van de Regeringe.

34. Dat uyt het geheele Lichaem der Ommelanden *mogen Monster-Heeren*, ende over sulcx uyt yder Onder-quartier een van de selve by pluraliteyt van stemmen sullen worden verkoren, immediatelijck, na dat soo de Provinciale als Ommelander Officianten ende Regenten, als mede de Hooftmannen bedicht, ende in dier voegen de Policie ende Hooge Iustitie *van tijdt tot tijdt* ordentlijck sal wesen bestelt, nevens de Heere *Prince Willem als Stadthouder van* de voornoemde * Provintie, (mitsgaders de Ordinaris Heeren Gedeputeerden der Ommelanden) ter præsentie van den Syndicus, een nieuwe examinatie ofte monsteringe te doen, van alle de Comparanten, die sich tot de comparitie van den Landts-dach sullen komen præsenteren: Welverstaende dat tot geene besoingnes van de selve Landts-dach sal werden ghetreden, exempt de bestellinge der Regieringe als voorsz, totter tijdt dese examinatie ofte nieuwe Monsteringe van alle de Comparanten sal wesen gedaen.

Eedt by de Monster-Heeren te doen.

35. Dat de voorgeroerde Monster-Heeren ofte Monster-Commissarisen *in* dier voegen ge-eligeert wesende, mitsgaders oock den Heere *Stadthouder* * (*de Gedeputeerden van de Ommelanden*) ende den *Syndicus*, al voorens tot het doen van de voorsz. Monsteringe, ofte daer by en over te werden geadmitteert, by solemnelen Eede lijflijck aen Godt Almachtich te staven hooft voor hooft sullen belooven ende sweeren, in het doen van de selve Monsteringe, ende het geven van hunne advysen over de admissie ofte afwysinge van die geene, die hun sullen præsenteren, te sullen gaen buyten alle affectie, gunste, ofte ongunste tot de eene ofte ander, ofte tot eenich persoon, wie 't selve oock soude mogen wesen, sulcx de selve in aller oprechticheyt, naer haer luyder conscientie sullen bevinden te behooren, ende specialijck, dat sy luyden niemant voor gequalificeert sullen aen nemen, dan die sy bevinden sullen te hebben de qualiteyten volgens de bovenstaende articulen daer toe gerequireert, en daer inne geene inqualificatien volgens den inhouden van de selve articulen, met de comparitie in 't Lidt der Ommelanden, ofte op de Landtsdagen strydende werden bespeurt nochte oock yemandt afwysen, die sy bevinden sullen achtervolgende de meergeroerde Articulen daer toe gequalificeert ende gerechticht te wesen, ende dat ten reguarde van alle die geene, die als ongequalificeert souden mogen worden afgewesen, de redenen van non qualificatie op den innehouden

* *Vid. add. art 4.*

den

den van de selve *Articulen* ghefundeert, in 't examinatie-boeck gheexpresseert ende aengeteyckent sullen moeten werden. *Soo waerlijck moste haer Godt Almachtich helpen.*

Van de Arbiters.

36. Ende ten eynde dese tegenwoordige *Decisie* en *Reglement* in alle poincten Heylichlijck ende onverbreeckelijck moge werden gheobserveert, oock alle materie van tweedracht ende scheuringe tusschen de Ionckeren, Hovelingen, Eygen Erfden ende Volmachten in 't Lichaem der Ommelanden voort toekomende, soo veel doenlijck, gepræcaveert ende verhoedt, dat derhalven by 't Lichaem der Ommelanden sullen werden verkoosen * *negen persoonen van bekende Redelijckheyt ende Vreedsaemheyt, te weten, uyt yder van de Respective Onder-quartieren een, by pluraliteyt van stemmen, als articul ses is ghestatueert, te eligeren,* die men met reden mochte betrouwen in de questien ofte geschillen, die welcke hier namaels (het gunt Godt verhoede) haer onder die van de selve Ommelanden soude mogen komen te openbaren, *neutrael* te sullen wesen, aen welcke *negen* personen sal worden gedefereert, gelijck aen de selve van nu af aen ghedefereert wert mits desen de macht ende authoriteyt, omme jegens die geene, die sy bevinden sullen het selve Reglement te hebben gecontravenieert, te procederen, doen procederen, ende sententieren als na rechten, ende de selve daer over, pecunielijck te mogen mulcteren, in een boete tot *vijf hondert* Goudt-guldens ofte *duysent* goudt-guldens toe, als hier naer *articul een en veertich* wert uytgedruckt; oock jegens sodanige *contraventeurs* ter dier oorsaecke te mogen *decerneren deportement* van alle *State*, ende bedieningen, mitsgaders van de *Ordinaris* Landtsdagen ende uyt het Lidt der Ommelanden, 't sy voor altoos, 't sy voor seeckeren tijdt, naer gelegentheyt van saecken; sullende derhalven het *Corpus* der Ommelanden voortaen by sich selven immediatelijck, geene soodanige *deportementen* ofte *politijcque correctien decerneren*, ne maer alleenlijck de handt daer aen houden, dat de *Decisien* ende *Sententien* van de voorgeroerde *negen* personen, over 't geene voorsz. is, punctuelijck werden achtervolght, voldaen ende geexecuteert, oock des noodt zijnde, den *Heere Stadthouder* in de tijdt wesende, daer toe versoecken, die in sulcken cas gehouden sal wesen, goede sorge te dragen, ende de voorsieninge te doen, ten eynde de voorsz. *Decisien* ende *Sententien*, naer hare forme ende innehouden werden nagekomen, voldaen, ende ter executie gestelt; des sal aen die geenen, de welcke over eenige soodanige contraventie soude mogen werden gecalangeert, vryftaen, de eene of de ander, ofte oock eenige van de voorsz. *negen*, te verkiesen Rechters ofte Arbiters te mogen recuseren, om redenen in rechten gefondeert, sullende over 't fondament ofte de Redenen van de voorsz. Recusatie, by de overige van de voorsz. *negen* personen, die niet gerecuseert sullen wesen, des noodt zijnde, werden geoordeelt.

* *Vid. add. art. 6.*

Eedt van de Arbiters.

37. Ende sullen de voorsz. ghecommitteerde Richteren ende Arbiters alvoorens tot examinatie van eenige contraventien te treden, presteren desen naervolgenden Eedt:

Wy beloven ende sweren, ons in 't decideren ofte Sententieren punctuelijck te sullen Reguleren, naer 't gundt is vervadt in de *Decisie*, *Reglement* ende Wet by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der vereenichde Nederlanden op de *Regeringe* der Ommelanden den *achtiende* Aprilis anno *sestienhondert negen en vijftich*, en den *twee en twintichsten* February *sestienhondert drie en sestich* respectivelijck gearresteert, ende ons daer inne soodanigh te sullen gedragen, als wy naer onse *conscientie* in goede *Iustitie* sullen bevinden te behooren, *Soo waerlijck moet ons Godt Almachtich helpen.*

Hoedanige saecken by de Arbiters te berichten. Ordre in de proceduiren te observeren.

38. Voorts raeckende de macht ende directie der *Arbiters*, mitsgaders de executien van de *Sententien* by de selve gewesen, omme aen een yder van de Landtsdaghs Comparanten te gheven een volcomene gherustheyt, tegens de passien ende voor-oordeelen, die ontrent de personen der *Arbiters* mochte werden geapprehendeert, omme oock alle saecken te doen dienen, ende te doen voldingen met behoorlijcke ordre ende termijnen; ende aen de andere zyde, te doen geven een volcomen effect aen alle Sententien, die in gevolge van de proceduiren voor haer gehouden, soude wesen uytgesproocken; Soo wert ghestatueert en vast gestelt, voor eerst, dat de voorsz. *negen Arbiters* gecooren, volgens den Teneur van 't voorgaende *ses en dertichste* Articul, haer niet en sullen mogen bemoeyen met de kennisse ofte judicature van eenige andere criminele ofte civile saecken, die in dese *Decisien* ende *Reglement* niet en sijn begrepen, en die de observantie van de selve niet en raecken, maer alle soodanige andere saecken, 't zy criminele ofte civile, personele ofte reële sullen laten ter directie ende dispositie van de Richters, over sodanige persoonen ofte saecken *competent* zijnde: Dat sy voorts omtrent de proceduyren voor haer Collegie ofte Vergaderinge vallende, sullen moeten houden, ende doen houden, behoorlijcke ende ordentlijcke termijnen, van eysch, *antwoort replijck* ende *duplicque*, ende dat de selve termijnen de voorsz. *duplicque* niet en sullen mogen excederen, ende dat die van acht dagen tot acht dagen sullen moeten gehouden worden, op pœne van versteck, ende maer alleenlijck daer-en boven sal werden geadmitteert een gelijcken Termijn van productie, mits dat de *Attestatien*, *interrogatorien*, *contra interrogatorien*, *ende recollementen* sullen moeten beleyt werden, ende ghepasseert zijn, voor yders competenten Rechter, ende niet voor het Collegie van dese Arbiters: ende dat de saecke voor de voorsz. *Arbiters* in sodanige forme voldongen zijnde, de selve sullen gehouden sijn wederzijdts stucsten onder ghelibelleerden Inventaris te doen fourneren binnen den tijdt van noch

noch andere acht dagen, ende de selve dan by malcanderen in te sluyten, ende soo ghesllooten te senden aen sijn Vorstel. Doorl. Prins *Willem* als Stadthouder van de *Provincie*, ende aen de volgende Heeren Stadthouders in der tijdt, omme by den selven buyten kennisse van de voorsz. *Arbiters*, secretelijck gesonden te worden aen eenich Hof van *Iustitie* buyten de *Provintie*, om een dictum van Sententie over de saecke in questie te doen formeren.

Van de pænen ende mulcten.

39. Dat het voorsz. Hof, aen het welcke soodanige Decisie sal worden gedefereert, na *examinatie* van saecken ende stucken, sal sijn bevoeght, omme na haer beste kennisse ende wetenschap, ordentelijck te mogen decreteren een boete van *vijf hondert* goudt-guldens, ofte oock soodanige verdere pecuniele poenen ende mulcten tot *duysent* goudt-guldens, als in 't volgende articul staen geexpresseert, sonder nochtans de selve te mogen *excederen*: ende sulcx ten reguarde van saecken ofte contraventien, die de navolgende swaerder straffen niet mochten meriteren, ende voorts in alle andere saecken ende contraventien van meerder inportantie ende gevolge, oock mogen decreteren deportement van alle *Ampten Staten* ende bedieningen, selfs met afwysinge uyt de vergaderinge, ende het Lidt der Ommelanden, 't sy voor altoos, 't sy voor eenigen tijdt, ende daer-enboven in de misen van *Iustitie* tot last van den ghecondemneerden, soo menichmael de selve schuldich verklaert sal worden; Soo nochtans, dat de voorsz. *pecuniele mulcten*, ende de verder swaerder straffen, over eene selvige saecke, ende in een selvige Sententie, niet sullen mogen werden gecumuleert ende t'samen gebracht, maer de uytspraecke ende *decisie alternative*; 't zy tot de eerste, het zy tot verdere straffe, sal moeten worden ghedirigeert; Ende oock met dien verstande, indien yemandt over eenige saecken als boven beklaeght ende aenghesproocken zijnde, by Sententie van de voorsz. Hove, soude sijn geabsolveert, dat de voorsz. onkosten ofte misen van *Iustitie*, sullen moeten ghedragen worden by het Lichaem der Ommelanden, uyt welckers Hoofde ende Naeme, de voorscheve Arbiters sullen hebben gheageert.

Pronunciatie der Sententien.

40. Dat voorts de *Sententie* soo geformeert ende aen sijn *Vorstel. Doorl. de Heere Prince Willem* als Stadthouder, ende in 't toekomende aen de Heeren Stadthouders in der tijdt, met de stucken te rugge gekomen zijnde, by den selven ghesllooten, sal worden overgesonden aen de voorsz. Arbiters om in haer volle Vergaderinge binnen den tijdt van drie dagen daer na, ende sonder verder uytstel *parte citatâ & præsentе vel in contumaciam* geopent, ende volgens by de Arbiters ende Gecommitteerde Richters uyt den Naem ende van wegen de Ionckeren, Hovelingen, Eygen-Erfden ende Volmachten der Ommelanden tusschen de Eems ende Lauwers gepronuncieert te werden, ende dat de executie

 daer

daer op voorts sal worden ghedaen in conformiteyt van 't voorsz. *ses en dertichste* articul, ende wert tot meerder seeckerheyt, aen de partyen wel *expresselijck* mits desen verboden, tegens de voorsz. Sententie ende executie haer te versien, of te behelpen met eenige wegen ofte middelen van *provocatie, appel, revisie*, ofte andere *remedie*, van rechten, hoedanich oock de selve souden mogen sijn genaemt.

Speciale straffe der Opposanten ende Contraventeurs van dese Decisie ende Reglement. Executie der Sententien.

41. Ende dewyle de vasticheyt ende observantie van alle Reglementen ordinaris hanght aen de precise ende vigoureuse executie van de selve, ende de executie voor af vereyscht een seeckere ende geproportioneerde straffe, tot laste van de geene, die oyt sullen derven ondernemen de voorsz. *Reglement te* verbreecken, soo wort by desen onveranderlijcken vastgestelt, ende *gestatueert*, dat een yeghelijck, de welcke sal bevonden worden eenige giften ofte gaven te hebben gepresenteert, gegeven, ofte genomen, ofte oock eenige leninge, verschot ofte * (*desfroyementen*) onder wat naem ofte pretext het oock moge wesen, te hebben gedaen, ofte ontfangen, contrarie het 14. ende 15. articul, en specialick oock tegens de laetste *clausule* van den eedt achter het 28. *articul* geinsereert, ende *contrarie dese dispositie, ofte de Articulen van dese Decisie ende Reglement*. ende mede insonderheyt die van de onderdeylinge van de *Quartieren*, ende de verdeylinge ofte *affectatie* der Ampten in de selve sal hebben overtreden, ofte *directelijck* ofte *indirectelijck* sich daer tegens geoposeert, over sodanige vuylicheden, *contraventien ofte oppositien directelijck ofte indirectelijck gepleegt*, ofte toegebracht, sonder *gratie ofte conniventie* sal worden gestraft, indien hy een *Ioncker ofte Hovelingh is*, met sodanige *deportementen* van alle Ampten, Staten, ende bedieningen, mitsgaders afwysinge uyt de Vergaderinge, ende het Lit der Ommelanden, voor altoos, als hier vooren *articul* 36. *is gestatueert*: Ende indien hy een *particulier Eygen-erfde ofte Volmacht is*, dat hy sonder *gratie* ofte *conniventie* als boven, sal worden gemulcteert met een somma van *duysent gout-guldens*, ten voordeele ende judicature als boven in het voorsz. 36. 37. 38. articul is geexpresseert: De voorsz. boeten van dit ende 't voorgaende articulen te *appliceren twee derde parten ten profijte* van den armen in den Ommelanden, ende *een derde part* voor den Aenbrenger van soodanige contraventien, ende sal de executie van sodanige uytspraecke ende straffe niet alleenlijcken blyven aen den Heere Stadthouder in der tijdt wesende, om de selve in *conformiteyt* van 't 36. ende 39. articul te doen effectueren, maer sal den selven oock met de *macht* ende de *Militie van het Landt*, daer in werden gesterckt, ende door haer Ho. Mog. authoriteyt worden gesecundeert, niet tegenstaende eenige oppositien, die ter contrarie mochte werden ingebracht.

Monster-Heeren voor het examen, dese Decisie ende Reglement te be-eedigen ende onderteyckenen.

42. Dat tot meerder bondicheyt van alle 't geene voorsz. is, dese tegenwoordige Decisie ende Reglement eerst by de Heeren, tot het doen van de

* *Vid. add. art. 5.*

Monsteringe ghecommitteert, sal worden onderteyckent ende beswooren, met speciale belofte, van niemandt tot den selven Landtsdagh te sulle admitteren, dan die geene, die al vooren 't voorsz. Reglement onderteyckent, ofte eenmael hebben onderteyckent, ende 't selve met solemnelen Eede bevesticht.

Aldus gedaen, gearresteert ende gegeven onder onsen grooten Zegel, *Paraphure* van den Heer *Presiderende* in onse Vergaderinge, ende onderteyckeninge van onsen *Griffier*, In s'Graven-Hage den *negentienden Aprilis sestienhondert negen en vijftich*. Was gheparapheert, *Iacob Veth.* *Onderstondt*, ter Ordonnantie van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael, ende geteyckent, *N. Ruysch*, hebbende onder uythangen het groote Zegel in Rooden Wassche aen een voorvlochte Coorde van goude en roode zyde draden.

Naerder Correctie ende ampliatie van het Reglement der Ommelanden, by eenpatige Ommelander Resolutie in dato den 12. Ianuary 1663. beraemt en by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden den 22. February des selven Iaers geapprobeert:

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen Salut, Doen te weten, Alsoo de Heeren Gecommitteerden van de Ommelanden tusschen de Eems ende Lauwers, ons by hare Missive geschreven tot Groeningen den *dertichsten* Ianuary lestleden, stylo loci, onder andere hebben toegesonden de poincten van veranderinge in 't Ommelander Reglement, by de gesamentlijcke Ionckeren, Hovelingen, hooft voor hooft onderteeckent, ende naderhant op den *twaelfden* Ianuary en Corps solemnelick vergadert zijnde, eenhellichlijck gheapprobeert, en te onderhouden aengenomen, hier naer volgende van woorde te woorde geinsereert.

SYne Vorstel. Doorl. de Heere Stadthouder, voor oogen hebbende de ruste ende eenicheyt onder de Edelen ende Leden der Ommelanden, ende considrerende dat wel tot dien eynde verscheyden heylsame Decisien ende Reglementen omtrent der selver Regeringe, so in den Iare 1610. als naderhant, en in specie den *negentienden* Aprilis 1659. zijn gedresseert: Echter door de experientie wert bevonden, dat die selve geen volcomen effect sorteren, maer door 't eene ofte ander middel van tijdt tot tijdt werden ingebroocken, hare Ho. Mog. van haer loffelijck ooghmerck gefrustreert, en de Ommelanden in voorige oneenicheden ende swaricheden weder comen te vervallen.

Ende de Heeren Committeerden der Ommelanden versocht hebbende om met sijne Vorstel. Doorl. op des selfs Hof in besoignes te treden, ten eynde na 't exempel van andere loffelijcke benabuyrde Landen, naerdere ordres tot redres van dien, ende voorcominge van verdere inbreucke, ende daer uyt ontstaende onlusten ende onheylen, onderlinge tweedracht, haet, nijdt, verval in oneyndige oncosten voor de Respective Onder-quartieren, ende ruyne van de Ommelander Staet, Financien, Cassa, ende welvaert beraemt mochte werden. Is eendrachtich goetgevonden ende vastgestelt 't geene volget.

 1. Dat

1. DAt alsoodane Ommelander Landaeghs Comparant, 't zy Ioncker, Hovelingh, Eygen-erfde, ofte Volmacht, soo t'eeniger tijdt bevonden sal worden, die by 't Reglement van hare Ho. Mog. ghearresteerde Smal-deelen ofte Onderquartieren, hier namaels te willen inbreecken, ofte vernietigen, ofte uyt het Onderquartier waer onder hy resorteert, in een ander Onderquartier Cuyperye te dryven, van de Landts-daghsche comparitie sal sijn vervallen, mits daer over alvooren, in comformite van 't *ses en dertichste* ende *achte en dertichste* articulen van het Reglement, voor de Heeren Arbiters wettelijck geconvinceert ende gecondemneert zijnde.

2. Dat geene nieuwicheden ofte veranderinge omtrent het voorsz. Reglement van haer Ho. Mog. noch by resolutie der Ommelanden; noch by eenige andere wegen, oyt ingevoeret sullen mogen werden.

3. Edoch, dat in achtervolge eenparige Ommelander Resolutie in dato den *achsten Marty sestienhondert twee en sestich* tot meerder esgualiteyt onder de Onderquartieren, de Almenack ofte Tour-beurten van de Officien, in voegen als volcht, gedresseert, ende hen verders geobserveert sullen werden.

Almenach

A

Ampten voor de negen Onderquartieren der OMMELANDEN.

I.

we
of
of
cie
lea
da
co

m
ge

ad
qu
vo

4. Dat tot meerder gerustheyt ende wechneminge van inesgualiteyt onder de respective Onderquartieren, de mosteringe ofte examen van de Ommelanlander Landtsdaeghs Compatanten by sijn Vorstel. Doorl. beneffens negen Committeerden, uyt yder Onderquartier een te nomineren, ter presentie van de Syndicus, ende Secretaris der Ommelanden, ende niemandt anders, hem verders gedaen sal worden.

5. Dat mede den Eedt in het *acht en twintichste artijckel* van 't Reglement uytgedruckt, in allen delen sal moeten werden geobserveert ende naer gecomen, sullende nochtans door het woort defroyementen aldaer geinsereert, niemant benomen wesen de vryheyt, om eenige Comparanten onder des selfs Onderquartier resorterde, gheduyrende de Landtsdagen tot sijnen huyse ten eeten. ofte ter maeltijdt te noodigen, maer dat die selve aldaer niet gelogeert, ende alsoo ten eenemael gedefroyeert sullen mogen werden.

6. Dat in 't *ses en dertichste* articul van 't Reglement *Post Verba* : *sullen werden verkosen*, gheinsereert sullen werden dese woorden, Ten overstaen van sijne Vorstel. Doorluchticheyt.

7. Ende alsoo by experientie wort bevonden, dat de maniere van procederen voor de Heeren Arbiters, tot noch toe, niet te rechte naer de intentie van hare Ho. Mog. geexerceert heeft connen werden: So ten regardt dat de Text van 't Reglement niet claerlijck disponeert; of de beschuldinge over eenige Contraventien ende inbreuck van dien, alleen uyt de naem ende op costen van 't Corpus der Ommelanden, dan of sulcx op naem der Aenbrengers soude werden ghedaen, als oock door wiens authoriteyt 't Collegie der Arbiters op de tijdtlijcx voorvallende clachten soude werden geconvoceert, Soo is tot naerder interpretatie, elucidatie, ende beter practijcque van dien, verstaen ende goetgevonden, dat het een yeder Ommelander Landtsdaeghs Comparant ofte Officier, uyt het selve Lidt tot eenige Provinciael ofte Ommelander Ampt verkooren, absolutelijck sal vrystaen, buyten sijn eygen costen, aen sijne Vorstel. Doorl. als President van 't Collegie der Heeren Arbiters, aen te brengen, ende bekent te maecken al soodane Contraventien, inbreuck, ende overtredinge, als de selve tegen gemelte Reglement mach vermeynen gecommitteert te zijn: Sullende Hoochgemelte sijne Vorstel. Doorl. soodane aenclachten van eenich moment bevindende, bevoecht wesen, daer op 't Collegie der Heeren Arbiters te doen vergaderen, ende naer bekentmaeckinge van saecken by ghemelte Collegie, de Advocaten der Ommelanden onder Eede werden gelastet, de Calangie tegens soodane beschuldichde Persoon ofte Personen t'institueren, ende in conformite van de ordre van proceduren, ende naer 't voorschrift van 't ghedachte Reglement, op den naem ende van wegen 't Corpus der Ommelanden, te vervolgen ende doen decideren. Aldus gedaen ende ghearresteert ten overstaen van sijne Vorstel. Doorluchticheyt, ende de Heeren Committeerden der Ommelanden, den *vijfden November sestienhondert twee en sestich* Onderstont Collatum Concordat, Was gheteeckent, *A. Rhinmersma.*

SOO IST, Dat wy naer examinatie van de voorsz. poincten van veranderinge, oock ghelettet op het versoeck, soo van den Heere Prince Willem van Nassau

Nassau Stadthouder van de Provincien van Vrieslandt, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden, als van de voornoemde Gecommitteerden, ende Rype deliberatie daer op ghevolcht, de selve poincten van veranderinge hebben geapprobeert ende geratificeert, ghelijck Wy die approberen ende ratificeren mits desen, om by den geene, dien het eenichsints aengaen mach, als een additioneel van 't voorschreven Reglement, in allen deelen naergecomen, gheobserveert, ende onderhouden te werden. Gegeven in den Hage, onder onsen Cachette, Paraphure, ende de Signature van onsen Griffier den *twee en twintichsten* February *sestienhondert drie en sestich*.

Was geparapheert. *I. van Gent*. Onderstont, ter Ordonnantie van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael. geteyckent.

(*L. S.*) *N. RUYSCH*.

Tusschen de Fransche ende Portugesche Ministers / was in Januario eenigh misnoegen.

Het was bekent dat de Fransche ende Engelsche Ministers alhier waren / als Mediateurs / om de Vrede tusschen desen Staet ende Portugael te maecken / ende alsoo Vranckrijck ende Engelandt haer droegen als Geallieerde ende Vrienden van Portugael, Soo hadde de Ambassadeur van Portugael de inbeeldinge gekregen / dat (specialijck) de Ambassadeur van Vranckrijck, alhier dat werck van Vrede-handelingh / in regard van Portugael ministreerde, wat gelidé timideque dilator, spe longus, iners, &c. Derhalven heeft hy goedt gedacht (soo 't scheen) den yver van den Franschen Ambassadeur te verwarmen. Immers het was alsoo / dat den Priester van den Portugeschen Ambassadeur / een Jesuyt hadde aen den Priester van den Franschen Ambassadeur discoursen gevoert van vereeringe: Of dat de Koningh van Portugael aen den Heer Ambassadeur van Vranckrijck (na de gemaeckte Vrede) soude vereeren vijftigh duysent Fransche kroonen / ende dat immers de selve Heer Ambassadeur behoorde meer yver ende vlijt aen te wenden voor sulcken vereeringh.

De selve Fransche Ambassadeur vernemende/dat van sulcx eenigh geruchte of gesprek was / heeft den negen en twintighsten Januarij, den gemelden Portugeschen Jesuijt, als oock den Secretaris van de Portugesche Ambassade by sich ontboden / ende in presentie van verscheyden aensienlijcke Heeren den gemelden Jesuyt over soodanige discoursen met scherpe woorden gereprimendeert / begeerende dat de gemelde Secretaris van de Ambassade sulcx soude rapporteren aen den Portugeschen Ambassadeur / met versoeck om Justitie te doen over de Jesuyt, tot satisfactie van den Franschen Ambassadeur; maer alsoo van den Portugeschen Ambassadeur geen bescheydt quam / soo heeft de Koninghse Fransche Ambassadeur den een en dertighsten Januarij wederom gesonden aen den Secretaris van de Portugesche Ambassade / om hem yet naerder te seggen. Maer de selve Secretaris heeft sich geexcuseert van by den Franschen Ambassadeur te komen / te kennen gevende dat hem ende den Jesuyt dien-volgens den Ambassadeur / ende den Koningh van Portugael was kleynigheyt aen gedaen / dien volgens dat aen haer be-

hoorde satisfactie te geschieden. Niet alleen den Resident van Engelandt; maer oock andere voorname persoonen/ hebben haer gebruyckt/ om dese saecke by te leggen/ maer de Portugesche sustineerde/ in geval sijn Domestijcq yet misgrept of misdaen hadde/ dat de Fransche Ambassadeur hadde behooren sulcx te hebben geklaeght/ of gedaen klagen/ aen de Portugesche Ambassadeur; die dan wel soude hebben daer in gedaen/ soo als 't behoorde nae bevindingh van saecken.

Door tusschen spreecken van de Engelsche Minister Douningh is de questie neer geleyt/ in voegen dat den Jesuyt soude gaen nae Engelandt by den Portugeschen Ambassadeur aldaer zijnde/ waer mede den Heer Ambassadeur de Thou sich contenteerde/ voorts in het Ampt van Mediateur continueerde/ nevens den Heer Douningh.

De Ambassadeur van Vranckrijck klaeghde/ daer na door een geschreven Memorie/ dat de Roomsch Keyserlijcke Majesteyt tegens den inhoudt/ soo wel van de tot Osenbrugh gemaeckte algemene Vrede/ als van de tot Franckfort, zedert beswoorne Capitulatie/ sondt een Armée tot assistentie van Spaengien.

Ende alsoo hy seyde gehoort te hebben/ dat aen het Keyserlijcke Hof/ men sich flatteerde/ als of aen de Keyserlijcke alhier aenwesende Minister soude zijn gegeven/ heymelijcke Licentie/ ende versekeringh/ van te sullen favoriseren de passagie over den Rhijn/ ontrent de Plaetsen die met guarnisoen van desen Staet waren beset: Soo notificeerde hy aen haer Ho. Mog. dat het sijne aller-Christelijckste Majesteyt soude nemen als een hostiliteyt, ende rupture der Vrede. Versoeckende daer op een antwoort tot satisfactie van den Koningh sijn Meester.

De Heer Friquet Keyserlijcke Minister/ alhier/ verklaerde geen kennis te hebben van eenigh Keyserlijck secours/ dat door Spaengien af quam/ maer wel van werbingen die door den Koningh van Spaengien wierden gedaen/ soo tot Keulen, als elders/ ende dat sulcx den Spaenschen alsoo vry stondt als den Franschen/ die desgelijcx over al waren werbende/ ende volck aennemende.

Hoewel de vermaerde ende Hoogh-geleerde Prædicant Morus, by het Fransche Synode tot Goude, in April laetstleden was geaccuseert van Leugens, Falsiteyten, Bedriegeryen, Godtloosheden, Ondanckbaerheydt, een Ondraeghlijcke hooghmoedt: Sijnde gebleken van dat hy hadt gedetracheert/ ende atrocelijck geinjurieert seer voorname ende eerlijcke Lieden/ jae geheele Consistorien ende Predicanten; Waer over hy was verklaert onweerdigh/ om alhier te bedienen eenige functie van Predicant: Jae self om te gaen tot het Heylige Nachtmael/ als sijnde gesurpreneert geweest op infame plaetsen/ &c.

Soo hebben echter die van Parys, onaengesien van wegen het Synodus van dese Provincien/ die van Parys alle 't voorgemelde was toe geschreven/ hem Morus geadmitteert tot Predicant/ in de Gemeente tot Parys, of Charenton. Sulcx wierdt hier gehouden/ als gedaen/ tegen de ordre/ die in de Kercken van de Gereformeerde Religie tot noch toe was onderhouden.

In Julio, wierdt aen haer Ho. Mog. bekent gemaeckt/ dat in Vranckrijck

van wegen den Koningh was gepubliceert een Placcaet / verbiedende het Laden van vreemde Schepen in de Fransche Havens / soo lang als de Inlandsche of Fransche Schepen haer volle ladinge ende vracht niet in hadden. Sulcx sijnde een groote nieuwigheyt / ende tot nadeel van de Vereenighde Nederlandtsche Commercie / hebben haer Ho. Mog. door de Heeren van Gent, Raedt-Pensionaris de Wit, ende Vrybergen laten voordragen / aen den Franschen Ambassadeur de Thou, die belooft ende aengenomen heeft / daer over te schrijven aen 't Hof / ende de onbillickheyt van dat Placcaet aen te wijsen.

Voorts is met hem oock gesproocken / noopende de tweede Prolongatie van het Clasistitium, door den Heer Ambassadeur Nieupoort, in Engelandt mede goedt gevonden. Over welcke Prolongatie / de Koninghlijcke Denemarckssche / ende Keur-Brandenborghsche Ministers seer riepen ende doleerden: Gelijck oock in Hollandt verscheyden opinien daer over waren / 't welck oorsaeck was / dat het Tractaet van den een en twintighsten May, tot noch toe bleef buyten Ratificatie, hoewel het nochtans ter Executie gestelt wierdt.

In desen tijdt gebeurde / omtrent een publijck Minister, het geen de Koningh namaels in den zijnen tegen Romen heel anders en scherp verstont. De Keur-Brandenborghsche Heer Resident Wickefort, tot Parys ontfangende voor eenigen tijdt ordre van wegen den Koningh om sich te retireren uyt sijn Rijck / seyde te sijn een Minister van Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. ende dat hy sulcx eerst moest schrijven / ende van Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. ordre ontfangende / weygerende alsoo des Konincks bevel te pareren; Daer op gehoort een ander by den Koningh / zijnde Cheur-Brandenborghs Gesant / genaemt Brandt, ende verstaen dat hy Heer Resident geen Minister meer was van Sijn Cheur Vorstel. Doorl. en dat hy in ses Jaer niet voor Sijn Cheur-Vorstel. Doorlucht. hadde gedaen / soo is hy Resident gebracht in de Bastille. Eenigen tijdt daer nae heeft echter de Cheur-Vorst geschreven / ende hem geavoueert; maer nae hy uyt de Bastille is gebracht nae Calais, met last aen de geene die hem conduiseerden / om niet van daer te gaen / voor datse hem sagen geembarqueert: Sijnde aen sijn Vrouw ende Kinderen tijdt gegeven van binnen ses weecken te sullen moeten volgen.

Werdende by de Fransche gesustineert / dat de nieuwe Cheur-Vorstelijcke Brief van Adveu was gefabriceert / ende niet kon opereren / ende datse in alle manieren hem wegh schaften niet als een Minister / maer als een particulier: Ende men leyde hem specialijck te last / dat hy hadde intelligentie gehadt met den Prins van Condée / tot nadeel van de Koningh ende de Kroone; Doch het quam hem meest heer van den Cardinael Mazarin. Doch in alle geval was waer / dat hem de Heer Cheur-Vorst noyt hadde gerevoceert: het welck noodigh was om sijn Character te vernietigen; met den Heer Franschen Ambassadeur / alhier / daer van spreeckende: Seyde / dat in een seecker Klooster / waren geschreven dese drie Leeringen: *Sine tempus ire sicut it, fac officium tuum taliter qualiter*; Maer boven al / *Bene semper loquere de Domino priore*. Ende het *Ius Gentium*, inde publijcke Ministers werdt seer gelimiteert door de macht van

van haer principalen. *Pauper minet cau id, timeat male dicere vel scribere pauper.* Voor den sulcken is niet beter / als sijn *præsidium* ende bescherming te soecken in de gunst van den genen / daer men aen gesonden is. De Heer Douning, als elders geseyt was / voerde den Advocaet van de Engelsche Natie seer genereuselijck door 't ongemack / daer in hy vervallen was. Maer oock want Engelant was onvergelijckelijck grooter in consideratie by desen Staet / als Brandeburgh by Vranckrijck.

Die van de Admiraliteyten / klaegden in Augusto over de nieuwe beswaringen der vreemde Schepen in Vranckrijck. Haer Ho. Mog. schickten den Heer Raedt Pensionaris ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Vranckrijck, over 't voorsz. subject in conferentie te treden met den Heer de Thou, ende daer in op 't alder serieuste urgeren dat hy by den Koning alle vverige instantien wilde doen / ten eynde de voorschreven belastinge effectivelijck mocht komen te cesseren / ende de Commercie deser Landen aldaer behouden haren vryen kours / volgens de Tractaten onderlings tusschen Sijne Majesteyt / ende desen Staet op-gerecht. Mede wierdt geschreven aen den Ambassadeur Boreel, dat hy dese hare Ho. Mog. goede meninge naer sijne particuliere devoiren soude hebben te secunderen.

Des wiert geresolveert dat ondertusschen by Placcaet ('t welck emaneerde den twintichsten Augusty) soude worden verboden aen alle Ingesetenen deser Landen / dat sy luyden hare Schepen in Vranckrijck latende bevrachten / soodanige belastinge niet en souden hebben te betalen / ofte daer over in eenigerhande manieren te composeren / op poene van drie duysent guldens op yeder Schip / contrarie desen doende / te verbeuren. Des wierdt om alle pretexten van ignorantie / aen de voorsz. Ingesetenen te benemen / aen den Ambassadeur Boreel mede geschreven / dat / dat hy daer van advertentie soude hebben te geven aen alle de Consuls van desen Staet / in de Zee-Havenen van Vranckrijck residerende / omme alomme daer 't behoorde de Ingesetenen deser Landen te waerschouwen voor haer schade.

Ende of boven alle vermoeden door het gunt voorsz. is / de afschaffinge van de voorsz. belastinge niet en souden worden geeffectueert / soude als dan bedacht werden op soodanige andere middelen / daer door de voorsz. betalinge effectivelijck soude konnen worden tegen gegaen / ende vernietight.

Daer nae / den drie en twintichsten October, was het advijs van de Admiraliteyt tot Amsterdam, dat men den voortganck van dat Lastgeldt soude beletten / door 't verbieden van alle vreemde Schepen in eenige Havenen / ofte Reeden / van Vranckrijck geladen hebbende / in te laten komen / ofte ontladen in de Havenen / Reeden ende Steden deser Geunieerde Provintien / op de peynen by haer Ho. Mog. te prefigeren. Men vondt goedt te lasten den Ambassadeur Nieupoort, om de regeeringe in Engelandt te disponeren / ten eynde dat deselve oock in oppositie tegens de introductie van het voorschreve Lastgeldt door het voorsz. verbodt aen de Ingesetenen respectivelijck te doen / met hare Ho. Mog. souden willen concurreren. Des wierden de Heeren van Ommeren, ende andere / hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saken van de Zee versocht / met den Resident Aitzema te spreecken / ten eynde dat de Hanse-

 Steden,

van wegen den Koningh was gepubliceert een Placcaet / verbiedende het Laden van vreemde Schepen in de Fransche Havens / soo lang als de Inlandsche of Fransche Schepen haer volle ladinge ende vracht niet in hadden. Sulcx sijnde een groote nieuwigheyt / ende tot nadeel van de Vereenighde Nederlandtsche Commercie / hebben haer Ho. Mog. door de Heeren van Gent, Raedt-Pensionaris de Wit, ende Vrybergen laten voordragen / aen den Franschen Ambassadeur de Thou, die belooft ende aengenomen heeft / daer over te schrijven aen 't Hof / ende de onbillickheyt van dat Placcaet aen te wijsen.

Voorts is met hem oock gesprooken / noopende de tweede Prolongatie van het Classificium, door den Heer Ambassadeur Nieupoort, in Engelandt mede goedt gevonden. Over welcke Prolongatie / de Koninghlijcke Denemarcksche / ende Keur-Brandenborghsche Ministers seer riepen ende doleerden: Gelijck oock in Hollandt verscheyden opinien daer over waren / 't welck oorsaeck was / dat het Tractaet van den een en twintighsten May, tot noch toe bleef buyten Ratificatie, hoewel het nochtans ter Executie gestelt wierdt.

In desen tijdt gebeurde / omtrent een publijck Minister, het geen de Koningh namaels in den zijnen tegen Romen heel anders en scherp verstont. De Keur-Brandenborghsche Heer Resident Wickefort, tot Parys ontfangende door eenigen tijdt ordre van wegen den Koningh om sich te retireren uyt sijn Rijck / seyde te sijn een Minister van Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. ende dat hy sulcx eerst moest schrijven / ende van Sijn Cheur-Vorstel. Doorl. ordre ontfangende / weygerende alsoo des Koninghs bevel te pareren; Daer op gehoort een ander by den Koningh / zijnde Cheur-Brandenborghs Gesant / genaemt Brandt, ende verstaen dat hy Heer Resident geen Minister meer was van Sijn Cheur Vorstel. Doorl. en dat hy in ses Jaer niet voor Sijn Cheur-Vorstel. Doorlucht. hadde gedaen / soo is hy Resident gebracht in de Bastille. Eenigen tijdt daer nae heeft echter de Cheur-Vorst geschreven / ende hem geadvoueert; maer nae hy uyt de Bastille is gebracht nae Calais, met last aen de geene die hem conduiseerden / om niet van daer te gaen / voor datse hem sagen geembarqueert: Sijnde aen sijn Vrouw ende Kinderen tijdt gegeven van binnen ses weecken te sullen moeten volgen.

Werdende by de Fransche gesustineert / dat de nieuwe Cheur-Vorstelijcke Brief van Adveu was gefabriceert / ende niet kon opereren / ende datse in alle manieren hem wegh schaften niet als een Minister / maer als een particulier: Ende men leyde hem specialijck te last / dat hy hadde intelligentie gehadt met den Prins van Condée / tot nadeel van de Koningh ende de Kroone; Doch het quam hem meest heer van den Cardinael Mazarin. Doch in alle geval was waer / dat hem de Heer Cheur-Vorst noyt hadde gerevoceert: het welck noodigh was om sijn Character te vernietigen; met den Heer Franschen Ambassadeur / alhier / daer van spreeckende: Seyde / dat in een seecker Klooster / waren geschreven dese drie Leeringen: *Sine tempus ire sicut it, fac officium tuum taliter qualiter*; Maer boven al / *Bene semper loquere de Domino priore*. Ende het *Ius Gentium*, inde publijcke Ministers werdt seer gelimiteert door de macht van

van haer principalen. *Pauper minus cautus, timeat male dicere vel scribere pauper.* Voor den sulcken is niet beter / als sijn *præsidium* ende bescherming te soecken in de gunst van den genen / daer men aen gesonden is. De Heer Douning, als elders geseyt wort / voerde den Advocaet van de Engelsche Natie seer genereuselijck door 't ongemack / daer in hy vervallen was. Nadien want Engelant was onvergelijckelijck grooter in consideratie by desen Staet / als Brandeburgh by Vranckrijck.

Die van de Admiraliteyten / klaegden in Augusto over de nieuwe beswaringen der vreemde Schepen in Vranckrijck. Haer Ho. Mog. schickten den Heer Raedt Pensionaris ende anderen hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Vranckrijck, over 't voorsz. subject in conferentie te treden met den Heer de Thou, ende daer in op 't alder serieuste urgeren dat hy by den Koning alle uyterste instantien wilde doen / ten eynde de voorschreven belastinge effectivelijck mocht komen te cesseren / ende de Commercie deser Landen aldaer behouden haren vrijen kours / volgens de Tractaten onderlings tusschen Syne Majesteyt / ende desen Staet op-gerecht. Mede wierdt geschreven aen den Ambassadeur Boreel, dat hy dese hare Ho. Mog. goede meninge naer sijne particuliere devoiren soude hebben te secunderen.

Des wiert geresolveert dat ondertusschen by Placcaet ('t welck ammaneerde den twintichsten Augusty) soude worden verboden aen alle Ingesetenen deser Landen / dat sy luyden hare Schepen in Vranckrijck latende bevrachten / sodanige belastinge niet en souden hebben te betalen / ofte daer over in eenigerhande manieren te composeren / op poene van drie duysent guldens op yeder Schip / contrarie desen doende / te verbeuren. Des wierdt om alle pretexten van ignorantie / om de voorsz. Ingesetenen te benemen / aen den Ambassadeur Boreel mede geschreven / dat / dat hy daer van advertentie soude hebben te geven aen alle de Consuls van desen Staet / in de Zee-Havenen van Vranckrijck resideerende / omme alomme daer 't behoorde de Ingesetenen deser Landen te waerschouwen voor haer schade.

Ende of boven alle vermoeden door het gunt voorsz. is / de afschaffinge van de voorsz. belastinge niet en souden worden geeffectueert / soude als dan bedacht werden op sodanige andere middelen / daer door de voorsz. betalinge effectivelijck soude konnen worden tegen gegaen / ende vernietiget.

Daer nae / den drie en twintichsten October, was het advijs van de Admiraliteyt tot Amsterdam, dat men den voortganck van dat Lastgeldt soude beletten / door 't verbieden van alle vreemde Schepen in eenige Havenen / ofte Reeden / van Vranckrijck geladen hebbende / in te laten komen / ofte ontladen in de Havenen / Reeden ende Steden deser Geunieerde Provintien / op de peynen by haer Ho. Mog. te prefigeren. Men vondt goedt te lasten den Ambassadeur Nieupoort, om de regeeringe in Engelandt te disponeren / ten eynde dat deselve tot de oppositie tegens de introductie van het voorschreve Lastgeldt door het voorsz. verbodt aen de Ingesetenen respectivelijck te doen / met hare Ho. Mog. souden willen concurreren. Des wierden de Heeren van Ommeren, ende andere / hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saken van de Zee versocht / met den Resident Aitzema te spreecken / ten eynde dat de Hanse-

 Steden,

Steden, van gelijcken / tot de voorsz. oppositie door gelijck verbodt aen hare Ingesetenen te doen/ met hare Ho. Mog. wilden concurreren.

Eyntlijck wiert den negen en twintichsten seer rigoreuselijck geresolveert/ dat nochmaels over 't selve subject geschreven soude werden/ aen den Heer Ambassadeur Nieupoort: Mitsgaders oock aen den Resident le Maire, nu tot Lubeck zijnde / met last ende ordre / omme by de respective Regeringen in Engelandt, ende by de Hanse-Steden, alle ernstige devoiren aen te wenden/ ten eynde by de selve mede tot stuytinge van de voorsz. opgesette Last-gelden, moge werden gearresteert / ende gepubliceert / soodanigh Placcaet *mutatis mutandis*, als haer Ho. Mog. al-bereyts op den twintichsten Augusty, lestleden/ ten selven eynde hadden gedaen emaneren/ ende dat den Resident Aitzema, Minister van de voorsz. Hanse-Steden alhier residerende / uyt den name ende van wegen haer Ho. Mog. door den Agent de Heyde soude versocht werden/ de boven geexpresseerde haer Ho. Mog. goede intentie/ omtrent de selve Steden / met sijne particuliere devoiren / ten besten te willen secunderen; Dat voorts de Heer Ambassadeur Boreel nochmaels by aenschrijvinge soude werden geordonneert / tot intreckinge van het Edict, dienthalven in Vranckrijck gedaen emaneren/ alle mogelicken ernst te adhiberen ende by te brengen / ende dat daer van mede een expres Artijckel gemaeckt soude werden in de Instructie / huyden goet gevonden te doen concipieren voor de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van wegen desen Staet naer 't Hof van Vranckrijck af te senden; Dat oock den gemelden Ambassadeur Boreel geordonneert sal werden / de aenschrijvingen by hem / uyt den name / ende van wegen haer Ho. Mog. aen die van de Nederlantsche Natie / ende voornamentlijck aen de Nederlandtsche Schippers ende Kooplieden / in alle Havenen van Vranckrijck, met toesendinge van het voorsz. Placcaet van den twintichsten Augusty lestleden gedaen / andermael te renoveren / ende soo veel in hem was te helpen besorgen / dat het voorsz. Placcaet by eenen yegelijcken / sonder eenige contraventie achtervolght / ende naer gekomen werde: Immers vernemende daer inne eenige infractie gedaen te werden/ de Regeringe daer van aenstonts te adverteren; Dat voorts mede de respective Collegien ter Admiraliteyt by aenschrijvinge geordonneert soude werden / haer exactelijck te informeren/ ende doen informeren / of oock by eenige Nederlantsche Schippers tegens het voorsz. Placcaet eenige contraventie gepleecht mochte wesen/ende sulcks bevindende / tegens de contraventeurs te procederen/ of doen procederen / tot Executie van de poenen daer inne begrepen/ ende haer Ho. Mog. by rescriptie pertinentelijck te berichten/ van de devoiren by henluyden daer inne gepleecht.

De hevige oppositie/daer tegen gedaen/ door den Franschen Ambassadeur/ is te sien in het volgende Jaer.

Van de besendinge des Heere van den Honard, is elders geseyt. Sijne Instructie, was luydende / als volght:

Instructie

Instructie van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael, der Vereenichde Nederlanden, voor den Heer ende Meester Johan van den Honard, *uyt den* Outraet *der Stadt* Dordrecht, *Gecommitteerde Raedt van de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van* Hollandt *ende* West-Vrieslandt, *om in qualiteyt, als* Extraordinaris Gedeputeerde *van wegen haer Ho. Mog. by te woonen, ende ten besten te helpen dirigeren de aengestelde onderhandelingh van Vrede tusschen de strijdende Potentaten in het* Noorden, *ende hare Geallieerden.*

1. DEn voornoemden Heere Extraordinaris Gedeputeerde, sal sich ten spoedichsten op de reyse begeven, ende vervoegen naer *Toorn* in *Pruyssen*, sijnde de plaetse tot de voor-geroerde onderhandelingh gedestineert, ende dat in diervoegen; Mitsgaders door alsulcke wegen, te Water, ende te Lande, als hy by de tegenwoordige conjuncture van tijden ende saecken, daer toe de veylichste ende bequaemste achten sal.

2. Ende sullen hem na gewoonte mede gegeven worden de noodige Brieven van Credentie, ende addres, niet alleen aen de Hoochst-gedachte Potentaten, ende hare Gevolmachtichde tot de boven-geroerde onderhandelingh; maer oock aen soodanige Prinçen, Vorsten, Staten, ende Steden, door welckers gebiedt hy soude mogen komen te passeren, omme des noodt zijnde, neffens de afegginge van de ordinaris complimenten aen de selve over gelevert te worden.

3. Tot *Toorn* voornoemt, gearriveert wesende, sal hy na aflegginge van de gewoonlijcke *Curialia*, de Gevolmachtigen van de voor geroerde strijdende partyen: mitsgaders de Heeren Mediateurs, de boven geexpresseerde haer Ho. Mog. intentie, ten besten, ende op de efficacieuste maniere bekent maecken; Ende specialijck, dat haer Ho. Mog. in geen gebreecken hebben willen blijven, continuerende hare Vrede-lievende genegentheyt, in alle voorgaende handelingen, tusschen de Hooghstgemelde Potentaten betoont, haer Officien van intercessie, in desen wederom toe te brengen, ende na vermogen te helpen laboreren, tot herstellinge van de langh gewenste ruste, in de voor geroerde gewesten.

4. Ende sal hy voorts, soo daer over, als mede op het vorder beleyt van saken daer omtrent te gebruycken, confidentelijck communiceren met de vordere Heeren Mediateurs, die sich aldaer sullen bevinden, versoeckende des noot zijnde, der selver corperatie, tot voorkominge van alle obstaculen, die sich tegen de admissie van haer Ho. Mog. mediatie in de voorsz. gelegentheyt, soude mogen komen te openbaren.

5. Edoch, in gevalle buyten vermoeden dien onaengesien, haer Ho. Mog. *Mediatie*, by de een, ofte ander, van de strijdende parthyen t'eenmael mochte worden gedeclineert, sal hy Haer Extraordinaris Gedeputeerde, dien onaengesien van wegen haer Ho. Mog. alle besoignes, soo veel in hem is, by woonen, ende naer uytterste vermogen door de Heeren Mediateurs, ende andersints helpen besorgen, dat aldaer niets in prejuditie van desen Staet verhandelt, ofte besloten worde.

6. Ende aengesien, haer Ho. Mog. oordelen, dat in de voor geroerde onderhandelinge, ende de besoignes daer aen dependerende, soo in het een, als in het ander, geval, voornamentlijck in consideratie sal komen: *Eerstelijck*, het gunt tusschen de Koningen, van *Poolen* ende *Sweden*, staet te desmeleren. *Ten anderen:* Het gunt tusschen den selven Koninck van *Sweden*, ende die van *Denemarcken*, staet te vereffenen. *Ten derden*, de noodige securiteyt ende gerustheyt voor den Cheur-Vorst van *Brandenburgh* te procureren, ende daer en boven mede, het geen tot conservatie van de liberteyt der *Navigatie*, ende *Commertie*, van de goede Ingesetenen deser Landen: Mitgaders tot herstellinge van de *Confidentie* wegens desen Staet, met de Koninck van *Sweden*, noch finael, staet to perfectioneren, ende voltrecken, soo sal den meer gemelten Heer Extraordinaris Gedeputeerde, op alle 't selve tot naerichtinge ende Instructie dienen, het naervolgende,

7. In den *Eersten*, voor soo veel belangt, 't gunt tusschen de Koningen van *Sweden*, ende *Polen*, staet te desimeleren, dat daer in, ende daer omtrent alles moge worden gedirigeert conform de goede meninge van haer Ho. Mo. vervat, in de *eerste*, *tweede*, *derde*, *vierde*, *vijfde*, ende *seste Artyckel*, van de meer-gemelde, noopende de voorsz. Vredehandelinge, den *achtienden* November *sestienhondert ses en vijftigh* gearresteert: Mitsgaders de resolutie, in dato, den *negen en twintichsten* Marty, *sestienhondert acht en vijftich*, daer op gevolght.

Ten *Anderen:* Nopende 't gunt tusschen de Koningen van *Sweden*, ende *Denemarcken*, staet te vereffenen, dat daer ontrent in behoorlijcke achtinge moge worden genomen, de schade by den Hoochstgemelde Koninck, en de Rijcken van *Denemarcken*, *Noorwegen*, *&c.* Geleden door de occupatie ende invasie van de selve, by den Koninck van *Sweden*, naer 't sluyten van 't jongste Tractaet, in dato, den *achtsten* Marty, *sestien hondert acht en vijftich*, gecontinueert ende ondernomen, ende dat tot betamelijcke reparatie ende satisfactie van dien, den Hooochstgemelde Koninck van *Denemarcken*, behoorlijck contentement moge gedaen worden: Dat oock voor al in de selve handelinge den *Securiteyt* ende Vryheyt van de Navigatie ende Commercie, ende specialijck op de *Oost-Zee*, volkomentlijck besorght, ende ten dien fine onder anderen wel uytdruckelijck, ende met de vereyschte gerustheyt geprecaveert mogen werden, dat den Koninck van *Sweden* tot geenen tijde sal mogen ondernemen, in ofte ontrent den *Orisont*, ofte *Belt*, eenige *Belastinge op de passerende* Schepen, Waren, ofte Koopmanschappen te heffen, ofte te doen heffen, directelijck of indirectelijck, in eeniger manieren, ende dat voorts soo tot vorderinge van de sekerheyt, ende liberteyt der voorschreve Navigatie ende Commercie, als *tot voordeel van* den Hoochgemelden Koninck van *Denemarcken* mogen werden gestipuleert, ende bedongen de *advantagieuste conditien*, die het eenichsints mogelijck sal sijn te obtineren.

9. Ende wat voorts belanght, de noodige *Securiteyt* en de *Gerustheyt* voor den Heere Cheur-Vorst van *Brandenburch* te procureren; Mitsgaders, het gunt ten fine als boven, wegens desen Staet met den Koninck *van Sweden*, noch finalick staet te perfectioneren ende te voltrecken, dat tot bereyckinge van 't oochmerck van haer Ho. Mog. in dien deele gecorroboreert, ende gearresteert moge

moge werden het bewuste Tractaet van Alliancie ende Commercie, tusschen Commissarisen van den Hoochstgemelten Koninck van *Sweden*, en de Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet, den *elfden* Septembris, des Jaers *sestienhondert ses en vijftigh*, tot *Elbingh* in *Pruyssen* geslooten, met de *Poincten* van *Elucidatie* in voorgaende resolutien van haer Ho. Mo. breeder geexpresseert, ende *in forma* vervat, in de Acte die den meer genoemde Heere Extraordinaris Gedeputeerde hier nevens ter handen gestelt sal werden: Insonderheyt mede, om dat daer door sijne *Cheur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt*: mitsgaders de *Stadt van Danzick* geprocureert moge werden de faculteyt, omme te gauderen van de *Inclusie* tot haren voordeel in 't voorsz. Tractaet gestipuleert, achtervolgende de jonghste resolutie: Dienthalven by haer Ho. Mog. den *negenden* Augusty des voorsz. Jaers genomen.

10. Den gemelden Heer van den *Honart*, sal mede gegeven werden de Originele *Ratificatie* van desen Staet, op het voorsz. *Elbinghsche Tractaet*, gelijck die hier bevorens is gesonden geweest, aen den Heer van *Maesdam*, haer Ho. Mog. gewesene Extraordinaris Ambassadeur: midts dat hy sich nopende de *Extraditie* van dien, punctuëlijck ende precyselijck sal hebben te reguleren, ende gedragen, naer de Inhouden van haer Ho. Mo. resolutie, van den *negen en twintichsten* Marty, des voorsz. Iaers *sestienhondert acht en vijftich*, op dat subject genomen.

11. Met de Ambassadeurs ende Ministers van den Keyser, Koningen, Republyquen, Princen, Potentaten, ende Stenden met haer Ho. Mog. in alliantie, vriendtschap, ende neutraliteyt staende, sal de voornoemde Heer Extraordinaris Gedeputeerde, naer gewoonte corresponderen: te weten, *visites* ontfangen ende geven; midts in alle occurrentien nae gelegentheyt houdende *Rangh*, *Sessie*, ende *Preëminentie*, desen Staet naer de Republyque van *Venetien*, immediatelijck ende buyten alle controversie competerende.

12. De voornoemde Heer Extraordinaris Gedeputeerde, sal hem nevens dese Instructie reguleren, ende soecken te effectueren, alle 't gene hem by *aenschryvens*, hier nae, op de voor te vallen saecken soude mogen worden aenbevolen.

13. Ende haer Ho. Mo. sijne aenkomste, tot *Toorn* voorsz. datelijck adverteren, oock daer naer van tijdt tot tijdt, ende by alle occasien ende gelegentheden pertinentelijck over schrijven, 't gene by hem aldaer, ende in die quartieren, in gevolge, van desen sijnen last ende Instructie sal sijn gedaen, ende verricht, ende wat hem daer op bejegent ende wedervaert.

14. Ende de secreetste saecken, die dat sullen vereyschen, adverteren by *Cyffer*, daer van een sleutel gemaeckt, ende hem nevens desen behandicht sal werden, addresserende in sulcken gevalle sijne Brieven aen den *Griffier* van hare Ho. Mog. volgens der selver resolutie van den *een en twintichsten* Iuly *sestienhondert een en vijftich*; Op de groote Zale van 't Hof, alhier genomen, daer van hem mede Extract sal worden behandight.

15. Ende t' sijner wederkomste van sijne verrichtinge ende wedervaren, aen haer Ho. Mog. rapport doen, ende schriftelijck *Verbael* overleveren.

16. Van gelijcken sal hy Heer Extraordinaris Gedeputeerde, volgens haer Ho. Mog. resolutie van den *ses en twintichsten* October, *sestienhondert een en vijftich*, binnen

binnen den tijt van twee, ende ten uyttersten drie Maenden naer sijne voorsz. te huyskomste, ende gedaen rapport, sijne *Declaratie* moeten overleveren.

17. Noch sal hy gehouden sijn, de stucken uyt de Griffie, van haer Ho. Mog. die hem onder behoorlijcke Inventaris ende Recipisse mede gegeven, ofte toe gesonden soude mogen werden, om sich daer van te dienen, in 't uytvoeren van sijnen last, t'sijner wederkomste hier te Lande, nevens sijn voorsz. Verbael, by intreckinge van den voorsz. Inventaris ende Recipisse, behoorlijck te restitueren, ende daer nevens oock onder Inventaris over te leveren, alle soodanige originele, ende andere stucken, als hy geduyrende sijne Negotiatie bekomen sal hebben, om alsdan ter Griffie voorsz. geseponeert werden.

18. Eyndelijck sal den gemelden Heer Extraordinaris Gedeputeerde punctuelijck hebben te achtervolgen, haer Ho. Mog. resolutie, van den *thienden* Augusty, *sestien hondert een en vijftich*, tegens het nemen van de vereeringen, giften, gaven ofte geschencken genomen: Ten welcken eynde Extract van de resolutie, hier naer volgt geinsereert.

Aldus gedaen, ende gearresteert, ter Vergaderinge van de Hoochgemelde Heeren Staten Generael, *in den Hage*, den *vijfden* April, *sestienhondert negen en vijftich*.

Hy nam sijn reyse over Keulen, Franckfort aen den Oder, ende quam den twaelfden Iuny tot Posen, den seventienden tot Toorn. Aen den Grave van Celery, commanderende aldaer / sijn aenkomst bekent gemaeckt hebbende / wiert 's anderen daegs door een Militair Officier verwillekomt / daer nae door twee uyt het middel van de Magistraet; vervolgens hadde audientie in den Raedt / door twee Heeren van dien opgehaelt uyt sijn Logement / met de selve tot het inkomen van 't Raedthuys gereeden zijnde / quam hem de gantsche Raedt tot beneden aen de Carosse ontfangen / ende in de Kamer wierdt hem de honorabelste of eerste plaets gegeven: Alwaer hy heeft gedaen / ende ontfangen een compliment / op tijdts gelegentheydt passende / ende is op de selve wijse weder afgeleydt als hy gekomen was. Tot Toorn, vondt goedt eenige dagen te blijven / om af te wachten de komste van den Groot-Cancellier van Poolen: werdende gesegt / dat de Koninck self stont om oock daer te komen. Maer niet komende / wiert te rade voort te reysen nae Warschauw, daer hy den laetsten Iuny aen quam / sijnde den seven en twintichsten van Toorn getogen. Voor sijn vertreck wierdt door den presiderende Borgemeester Bernet gecomplimenteert: Versoeckende hy den Koninck te bemiddelen / de conservatie van haer Stadts Privilegien.

Voor ende al eer de Stadt Warschauw in te rijden / heeft sijn aenkomste den Heer Rijcx-Cancellier / door een van sijne Suite / met een Missive doen bekent maecken / de welcke aen de selve / een leedigh, vuyl, ende stinckent Huys heeft doen assigneren tot sijn Logement / seggende: voorts niet te wesen / het welcke hem het intrecken van die Stadt soude verhinderen / gelijck hy oock sonder eenige verdere ontfangene Ceremonien aldaer ingekomen is.

Des anderen daeghs / des morgens / heeft de Heer Cancellier / hem door sijn Secretaris Muller genaemt / doen verwellekomen / met de gewoonlijcke Compli-

Complimenten daer op passende / door de welcke / in behoorlijcke danckseggingе hy sijne Excellentie sijn dienst heeft doen presenteren; Des naermiddaeghs heeft aen sijn Excellentie een visite gaen geven/ende naer de ordinarise Curialia, Summarie, de oorsaecke van sijne aenkomste bekent gemaeckt / ende versocht sijn Excellentie het geliefde daer toe te dirigeren / dat hy metten eersten audientie by den Koninck ende Koninginne mochte erlangen / het welcke sijn Excellentie naer verwellekominge ende versekeringe / dat sijne aenkomste/ als van wegen haer Ho. Mog. komende/ ten hooghsten aengenaem was/ heeft aengenomen te sullen doen / waer op in discoursen raeckende van de toestant van de Vredens Tractaet/ heeft verklaert/ noch geen plaetse/ nochte tijt tot de byeenkomste geassigneert te wesen; Doch dat verhoopte binnen weynich / ja uytterlick veertien dagen/ sulcx getermineert te konnen werden/ verhoopende daer yets goedts geconcludeert te sullen werden / ende de mediatie van haer Ho. Mog. niet vruchteloos te sullen wesen/ te meer / soo sijn Excellentie/ seyde nu wat beter genegentheyt by de Heeren Sweeden te wesen; waer na sijn afscheyt met behoorlijcke Complimenten heeft genomen: De Cancelier heeft hem over al de hooge handt ter eere van haer Ho. Mog. gegeven/ ende tot voor de deure ontfangen/ ende wederom uytgeleyt.

Op den tweeden Iuly, heeft de Rijcx-Cancelier / hem door eenen Gravenbent sijn Schrijver / doen aenseggen / dat hem de Koninck ende Koninginne des volgenden daeghs des naermiddachs te drie uyren audientie soude vergunnen/ sonder in het minste van eenige Ceremonien, ofte ophalinge gewach te maken / het welcke hem seer vreemt voorquam / ende dienvolgende geantwoort/ dat hy sich tegen den geprefigeerden tijdt gereedt soude houden/om op de gewoonlijcke maniere, ende tot voldoeninge van het respect van haer Ho. Mog. gerecipieert te werden: waer op den voornoemden Gravenbent weder komende/ aen yemant van sijn volck vraeghde/ wat hy daer door meende, ende op wat maniere, oordeelde, dat behoorde gerecipieert te worden, ende wat de qualiteyt van Extraordinaris Deputatie mede bracht, alsoo de selve aen dat Hof onbekent was? De welcke naer dat hem het selve hadde gecommuniceert/ heeft geantwoort: Die Caracter niet nieu te wesen; maer voor desen tot meermalen by haer Ho. Mog. gebruyckt, ende namentlijck al over eenige Iaren by de Koningen van Sweeden ende Denemarcken; alwaer oock nu tegenwoordich die Heeren/ die aldaer van wegen haer Ho. Mog. ageerden/ egeene andere qualiteyt en hadden / ende altoos gerecipieert geweest te zijn/ op de naeste wijse aen de Ambassadeurs. Des anderen daeghs naer de middagh / is de meer-gemelde persoon wederom gekomen: seggende / uyt de Naem van de Heer Cancelier / door ordre van den Koningh gesonden te zijn/ om hem ter Audientie te geleyden/sonder dat eenige Carossen gesonden wierden / ofte eenige vordere solemniteyten / daer omtrent wierden aengewent. De Heer van den Honart is ten hooghsten verwondert geweest/over de groote koelheydt van dit Hof / ende noch meerder over de onordentelijckheyt / die hy daer na in het inkomen van de Antichambre vernam / alwaer hy niet alleen van yemant wierde ontfangen; maer oock by Edellupden / en de Heeren die daer stonden/ voor onbekent scheen te passeeren; Onder anderen / hem vragende;

gende: of hy aldaer op een Banck die daer stondt geliefde te gaen sitten; een weynigh daer gewacht hebbende / is de Kamer van sijn Koninckliicke Majesteyt geopent / ende door de Heer Kamer-Dienaer Butler, ingeleydt zijnde / heeft sijne Majesteyt alle het volck doen vertrecken / ende is met hem alleen in de Kamer gebleven / alwaer met overleveringe van haer Ho. Mog. Credentialen / dese by-gevoeghde Propositie hebbe gedaen; Sijne Majesteyt de Credentialen selfs gelesen hebbende / heeft in het Hooghduyts geantwoort / excuseerende de Latijnsche Tale tot sijn commandement soo wel niet te hebben / ende vervolgende geseydt / dat hy haer Ho. Mog. bedanckte / soo van de voorige Ambassade / in de persoon van de Heere Ysbrandts aen hem gesonden: Als mede over dese tegenwoordige Deputatie, met toewenschinge van alle voorspoet / heyl ende welvaren over haer Ho. Mog. Regeringe / daer by voegende dat hy tot een goede ende geruste Vreede / soo wanneer de selve op eerelijcke ende billijcke conditien konde gemaeckt werden / gepotteert was / begeerende dat de Propositie schriftelijck wilde overleveren / het welcke oock aenstondts / als die gereedt hebbende / is geschiet. Waer mede de Koninck overtredende tot een ander Discours / seyde verstaen te hebben / dat haer Ho. Mog. oock hare Extraordinaris Gedeputeerden aen de Kroonen van Denemarcken ende Sweeden gesonden hadden / vragende of de selve daer wel waren onthaelt, ende of de mediatie van haer Ho. Mog. by Sweden aengenomen was. Hy heeft daer op geseyt / dat haer Ho. Mog. hare Ministers derwaerts gesonden hadden / met de selve Caracter / daer mede haer Ho. Mog. hem aen sijn Koninckliicke Majesteyt geliest hadden af te vaerdigen / ende oock verstaen te hebben hare aenkomste / aldaer aengenaem te sijn geweest / als mede tot contentement van haer Ho. Mog. ontfangen: Waer op sijn Majesteyt wijders verklaerde de Mediatie van haer Ho. Mog. hem mede ten hooghsten aengenaem te wesen / als de selve door sijne Ministers hebbende versocht / ende voortkomende van sijne oude ende getrouwe Vrienden / van de welcke hy alles goets verwachte; Maer of niet wiste of Sweden de selve mede soude komen aen te nemen: seyde daer aen niet te twijffelen / alsoo die by sijne Majesteyt van Sweden in Denemarck niet gerefuseert en ware geworden; doch dat hy volgens de intentie van haer Ho. Mog. hem eerst aen sijn Koninckl. Majesteyt hadde moeten addresseren / met hoope de eere te sullen hebben van de Tractaten te helpen vervorderen / ende tot een gewenst eynde tot contentement van sijn Koninckliicke Majesteyt te brengen.

De Koninck seyde voorders bericht te wesen / dat tusschen de Ministers van Vranckrijck, Engelandt, ende haer Ho. Mog. yetwes tot bevorderinge van de Vrede tusschen Denemarck ende Sweden, ware geconvenieert / ende het selve oock in druck te hebben gesien; doch dat daer in seer weynigh regardt op sijne Interessen waren genomen / ende oock gantsch geene mentie wiert gemaeckt van het Rijck van Poolen. Hy seyde daer op niet pertinentelijck te konnen berichten / alsoo het selve naer sijn vertreck uyt den Hage was gearresteert; doch vastelijck te vertrouwen dat haer Ho. Mog. behoorlijcke reflexie op sijne Koninckliicke Majesteyt / als mede des selfs Geallieerde soude genomen hebben: Waer op de Koning versocht / dat indien hy eenige tijdinge uyt Neder-

lant-

lant bequam / dat hy de selve hem wilde communiceren. Het welcke hy be-loofde / ende naer presentatie van sijnen onderdanigen dienst / nam afscheyt, op sijn Frans gekleedt zijnde / heeft gestadich bloots-hoofts dicht aen de Tafel blijven staen / ende in 't uytgaen een pas vier of vijf naer de deure geavanceert. Daer van daen door den gemelden Gravenbent, benessens de Heer Deenhof, Edelman by sijn Koninckklijcke Majesteyt / naer boven geleyt sijnde op de plaetse daer hare Majesteyt gewoonlijck was audientie te geven / heeft de selve daer niet gevonden / soo dat sy wederom na beneden sijn gegaen / verstaende hare Majesteyt aen het eene Been een weynigh geincommodeert te wesen / alwaer sy hem in een tamelijcke groote Kamer / tegen de muyr leunende heeft gerecipieert / ende naer overleveringe van haer Ho. Mog. Credentie / hy in de Fransche tale sijn Propositie deedt / bestaende meest in Complimenten / met een sommier verhael / van de reeden / van sijne besendinge / met versoeck dat hare Majesteyt geliefde mede tot soo een heylsaem werck van Vrede te helpen coopereren / ende de Tractaten t'avanceren: Hy heeft haer Ho. Mog. in seer significante termen bedanckt over de goede affectie / ende genegentheyt / waer mede naer behoorlijcke reverentie / sijn afscheydt genomen hebbende / is door der selver tweede Secretaris tot half wegen de Antichambre geleyt / ende voorts door de Persoon die hem hadde op-gehaelt / tot in sijn Logement geconduiseert / alwaer gekomen zijnde / heeft niet duysterlijck te kennen gegeven / dat hy vertrouwde dat haer Ho. Mog. niet al te wel gesticht souden wesen over het sober onthael aen de selve in sijn persoon aengedaen / ende dat niet soude konnen naerlaten / volgens sijn onderdanigen plicht / daer van haer Ho. Mog. behoorlijcke kennisse te geven.

Des anderen daegs / heeft de Heer Rijcx Cancelier hem een visite wesen geven / soeckende te excuseeren / dat hy daegs te vooren naer de digniteyt van haer Ho. Mog. ende tot sijn contentement niet en ware ter audientie gebracht / seggende: De titul van Extraordinaris Deputatus, daer te Hove onbekendt ende nieuw / ende alleen maer een eenich exempel daer van te wesen / te weten: de Heer Joël van wegen sijn Koninckklijcke Majesteyt van Denemarcken / de welcke noch daer en boven den Titul van Plenipotentiarius hadde / ende evenwel niet als op soodanigen voet gerecipieert te sijn geweest / ende best te wesen tot voorkominge van alle disputen / dat hy den Titul van Legatus aennam / ende daer mede alles te sullen cesseren; Hy voerde sijn Excellentie in gemoet sulcx niet nieuw / ende door desen elders ende oock nu by haer Ho. Mog. in Denemarcken ende Sweeden, als hooren is geseyt, in 't gebruyck te wesen: Ende wat aenginck de Heer Joël, het selve hem onbekent te wesen / ende dat hem stonde te verantwoorden 't gunt sijn Ed. hadde gedaen / ende hem Heer Gedeputeerde op het respect van haer Ho. Mog. van de welcke hy de eere hadde afgesonden te zijn / soo veel mogelijck te letten / als daer van reeckenschap moetende geven / ende heeft daer op de meer-gedachte Heer Rijcx Cancelier hem gecommuniceert / dat tusschen de Ministers van de Keyser / den Koningh van Poolen ende Brandenburgh wederom een nieuw Contract was op-gerecht / om een considerabel Leger naer Pomeren te schicken / waer toe den Keyser soude furneeren twaelf duysent man / ende sijn Majesteyt van

Polen twee duysent, ende syn Cheur-Vorstel. Doorlucht. van Brandenburgh vier duysent man/ dat de Keyserische Troupen sonder twijffel al aen het marcheeren waren/ ende men besich was om aldaer mede ordre te stellen.

Sedert is in den Raedt besloten/ aengaende het misnoegen over de Recepte met den eersten te resolveren/ tot contentement.

De Heer van den Honart over de slechte receptie schrijvende/ kreegh last om met de Poolsche Ministers geen Conferentie te houden/ voor ende aleer het voorschreven e soude syn gerepareert: Als namaels sal worden geseyt.

De Propositie was luydende/ als volght.

Serenissime ac Potentissime Rex.

CElsi ac Præpotentes D. D. Ordines Generales Confœderatorum *Belgico-Germaniæ* Provinciarum Principales mei, S. R. Majest. vestræ à *supremo numine*, perpetuam salutem, summam fælicitatem & *immortalem gloriam* apprecantur, suaque & Reipublicæ suæ officia devotissime offerunt, *exoptantes* ut S. R. Maj. vestræ beatissimâ tranquillitate, omniumque votorum *Fortunato* eventu semper frui liceat: sed ut mihi in loquendo amplior fides habeatur, hasce suas Litteras S. R. Majest. vestræ tradendas dedêre, nulli dubitantes, quin eadem, qua semper solita est benevolentia, ea receptura sit.

Celsi ac Præpotentes Confœderatarum Provinciarum Belgii Ordines, summo cum animi dolore intellexere inter S. R. Maj. vestram Regemque *Sueciæ* Bellum, jam ante aliquot abhinc retro-annos sopitum, citius quam fas erat, exarsisse, ut que ejus flammæ extingui possent, jam ab initio per Legatos suos, in eum finem ad S. R. Maj. vestram missos, frustra tentavêre, eorumque conatus optato caruisse successu, quam maxime dolent, & cum jam vix ulla componendi flagrantis illius Belli spes superesse videretur, S. R. Maj. vestra, supremi procul dubio numinis instinctu, animum ad pacem sanciendam appulit, & tam pijet Christiani Consilii Celsos ac Præpotentes D. D. Ordines per Deputatum suum *Pinocci* sub initio hujus anni participes fecit, simulque vos invitavit, ut aliquem eorum nomine qui mediatoris officio fungatur, *Thorunium*, vel in alium ad tractandum locum (salvo tamen Regio vestro honore autoritate, & jure) mittant. Quod quam gratum Celsitudinibus suis fuerit ea qua par esse reverentia, & quam in me contulêre *Extra ordinem deputatione*, satis abundè testantur, nihilque magis in votis habent, quam ut alma pax (exoptatissimum humanorum bonorum compendium) inter duos Potentissimus Reges, Confœderatos suos restitui, & tanta Christiani sanguinis effusio cohiberi possit. Non hic mihi bellorum calamitates, incendia, cædes, agrorum depopulationes, urbium eversiones, quæ, *dii boni!* & ante oculos sunt, & neminem amplius latere possunt, dicere est animus, & supervacuum esset patientia S. R. *Maj.* vestræ, jam ultro à feniendo funestissimo hoc bello, si modo æquis, honestis, & certis conditionibus liceat, non aliena abuti, magnisque verborum lenociniis, in eam partem velle ducere, in quam sua natura propensa est. Non ignorant Celsitudinem suæ hoc negotium componendi belli arduum, multisque difficultatibus involutum esse: cum tamen hujus Regni, vicinarumque Gentium

tium utilitatem, & universæ Christianæ Reipubl. tranquillitatem considerent, nihil quod reducendæ paci conveniat, prætermittendum esse duxêre, ideoque per me *Extra Ordinem Deputatum* suum & ut confidunt S. R. Maj. vestræ non ingratum, sua officia offerre non dubitaverunt. Ego quidem qui hanc Provinciam jussu Celsorum & Præpotentium D. D. Confœderati Belgii Ordinum libens in me suscepi S. R. Maj. vestræ omne studium atque operam meam humiliter offero: simulque precor, ut S. R. Maj. vestra pro certo habeat, me nihil in toto hoc negotio actu um, quod vel dignitati regiæ, vel Reipublicæ Poloniæ utilitati non conveniat.

In dese tijdt waren daer noch Gesanten van Brandenburgh, dringende op een Generale Vredehandelingh. De Fransche Envoyé Akakia was gegaen nae Stettijn om eenige correctie in de Paspoorten voor de Plenipotentiarisen.

Ondertusschen quamen vier à vijf Sweedtsche Oorlochschepen / brengende allerhande Munitie ende noodtruften in 't Hooft: Het welck de Koningh aen den Heer van den Honardt voorwierp als een vrucht van de Haeghsche Tractaten / ende de geprolongeerde stilstant / afradende alle vordere Prolongatie.

Den Koningh begeerich om den Heer van den Honart te spreecken / sondt hem den seven en twintichsten July / een groen Fluweelen Caros met ses Paerden / met des selfs Onder-kamer Heer / ende vier Laquayen / om hem op te haelen ende ter audientie te brengen: alwaer een Compliment gemaeckt hebbende / heeft de Koninck niet als een generael discours van den toestandt der saecken in Denemarcken gevoert; Op hem onder anderen begeerende / hy wilde haer Ho. Mog. dien Armen Koninck van Denemarcken (het waren sijn Majesteyts eygen woorden) op het serieuste recommanderen / het het welck aennam te doen / sonder hem yets anders voor te houden / soo dat die audientie was aengeleyt geweest / alleen om te repareren het abuys in de eerste receptie begaen / ende haer Ho. Mog. dien aengaende satisfactie te geven.

Van wegen den Hartogh van Nieuburgh, was tot Warschauw in Augusto de Heer Rautensteyn sijn Raedt / die oock sijn komste aen den Heer van den Honart notificerende / ende hem daer nae quam besoecken / de Heer van den Honart hem de Contra-visité doende / verstondt van hem gekomen zijn / om te letten / op de handelingh / dat tusschen Cheur-Brandenburgh, ende sijn Meester waren oude onlusten / wegen de Landen van Gulick, Kleef ende Berge; Dat de selve tot verscheyden tijden door tusschen-komen van den Keyser / Koninck van Vranckrijck / haer Ho. Mog. ende andere Potentaten waren geassopieert / ende nu noch laetstelijck in den Jare een ende vijftich; Doch t'elcken by sijne Cheur-Vorstel. Doorl. van Brandenburch daer van afgegaen / ende dat sijne Vorstel. Doorlucht. vreesde / dat by het sluyten der Vrede tusschen Poolen ende Sweden de Cheur-Vorst wel wederom eenige gedachten macht krijgen die tot verwyderingh mochten komen uyt te bersten / ende de Troupen in Cheur-Vorstel. dienst zijnde / tegen sijn Heer ende Meester doen aen marcheren / ende het voornoemde Tractaet niet in alle sijne

deelen observeren: 't welck sijn Vorstel. Doorl. seer gaerne wilde voorkomen/ ende alsoo haer Ho. Mog. aen der selver Landen grensende/ daer door mede eenige Interesse souden mogen komen te lijden/ versocht/ den Heer van den Honart mochte sich tot voorkominge van sulcx daer toe mede laeten gebruycken. Het antwoort was/ dat hy het aen haer Ho. Mog. soude over-schrijven/ ende last verwachten.

In 't laetst van Augustus wiert de Heer van den Honart te Rade een reyse te doen nae Dantzigk, om met den Franschen Ambassadeur de Lombres te spreecken. Ende sullende nu afscheydt nemen van den Koningh/ heeft hy den Ryck Cancelier te wege gebracht satisfactie aengaende sijn onthael te Hove. De selve daer over met den Koningh hebbende gesprooken; heeft hem doen aen seggen/ dat hy soude worden ontfangen als alle andere Ministers ende Ambassadeurs. Waer op gevolght is/ dat den laetsten Augusty, aen hem gesonden wiert een Groen Fluweele Carosse met ses Paerden/ ende vier Lacquepen/ gelijck te voor; Doch te Hoof komende/ heeft aldaer merckelijcke veranderingh gevonden/ alsoo de Heer Deenhof, Kamer-Heer van den Koningh/ hem tot aen de Karosse quam ontfangen/ ende in de Kamer van Sijne Majesteyt getreden zijnde/ stonden daer twee Roode Arm-stoelen in een van dewelcke Sijne Majesteyt/ gaende sitten/ heeft hem versocht in de andere sijne plaetse te nemen/ ende sijne Propositie begonnen hebbende/ heeft den Koningh begeert/ dat hy sich soude decken/ het welcke gedaen hebbende/ is voort-gegaen/ ende nae de behoorlijcke Complimenten Sijne Majesteyt genotificeert dat hy voornemens ware/ met des selfs goetvinden/ hem nae Dantzigh te begeven/ om aldaer volgens de ordres van haer Ho. Mog. over eenige saecken/ rakende de bevorderinge van de Vrede-handelinge tusschen de twee Kroonen/ met de Heer de Lombres t'abboucheren ende te overleggen/ of men niet by provisie soude konnen dencken op een Armistitium, op sodanige redelijcke ende billijcke conditien/ als daer toe soude konnen uyt-gevonden worden. Sijne Majesteyt toonde daer toe seer weynich genegentheyt te hebben/ seggende: een werck te zijn/ dat van veele consideratie was/ ende daer in sijne Geallieerden mede geinteresseert waren; Doch in gevalle het alleen maer soude sijn omtrent de handel-plaetse; dat het selve van andere speculatie soude wesen/ ende seyde voort beter te wesen/ dat men de saecke ten principale by de handt nam/ ende dat hy van sijne sijde soude doen blijcken/ dat hy groote genegentheyt tot de Ruste ende Vrede hadde/ als de selve maer op eerlijcke/ billijcke/ ende seeckere conditien konde getroffen werden/ ende geen volkomen seeckerheyt te konnen hebben/ ten ware de Kroone Vranckrijck, ende haer Ho. Mog. het te maecken Tractaet quamen te guaranderen/ hem (Heer van den Honart) versoeckende/ hy wilde haer Ho. Mog. 't selve bekent maecken/ als wel oordeelende/ dat hy omtrent het Guarant niet gelast en ware. Sijne Majesteyt voerde hem mede in 't gemoet/ dat daer waren twee conditien/ sonder de welcke het onmogelijck was/ tot het sluyten van een Vredens Tractaet te komen: Namentlijck de Evacuatie van Pruyssen, ende van Kourlandt, ende dat dien Hertogh wederom in integrum mochte werden gerestitueert; daer by voegende/ dat Chourlandt, ten regaerde van Lituanie, soo important was/

was / als Pruyssen aen Poolen, ende dat haer Ho. Mog. daer omtrent immers soo veel waren geintereffeert / in het stuck van de Commertie ende Navigatie/ als in Pruyssen. Ende vermidts syne Instructie van Choerlandt gantsch geene mentie en maeckte / soo heeft hy daer op nadere bevelen van haer Ho. Mog. versocht.

By de Koninginne is op gelijcke wijse onthaelt. Ende sedert heeft hy sich weder met de Poolsche Ministers (dat hem te voor / om het slecht onthael/ verboden was) ingelaten in besoignes.

De saecken naerderende tot de Tractaten / wierdt by de Sweedtsche voorgeslagen Braunsbergh, of Frauwenburgh tot de Plaets; Maer Poolen, soo wel als de Keyserche en de Brandenburgsche, wilden niet verstaen / als dat het soude syn tot Oliva by Dantzick.

Nae dat de Sweedtsche in 't Hooft, met die van Dantzick, op den twintichsten Decembris, Nieuwen-stijl / hadden gecapituleert / ende twee dagen daer nae upt trocken: wierdt de Heer van den Honart, van wegen de Heeren van Dantzick versocht / haer een Paspoort te geven / datse door de Oorlochschepen van desen Staet niet souden worden beschadicht/met verseeckeringh dat 't selve niet alleen aen den Koningh van Poolen,ende de Stadt van Dantzick ten hoochsten aengenaem soude wesen/maer oock selfs by de Keyserche, Denemarcksche, ende Brandenburchsche Ministers, die de Heer Fabritius Syndicus, seyde daer over begroet te hebben / rechtmatich geoordeelt te worden: waer in hy met de voor-gemelde Respective Ministers gesprooken hebbende / ende by haer soodanige Paspoorten sullende werden gegeven/ geen difficulteyt heeft gemaeckt / maer de Stadt daer mede gecomplaceert.

De Heeren Sweedsche Plenipotentiarisen tot de Vrede-handelingh / hebben ten langen lesten de plaets van de Oliva aengenomen/ende lieten de Logementen aldaer voor haer gereet maecken / ende soude de openinge van de selve op den tweeden Ianuary, toekomende geschieden / ende is Monsieur d'Akakia op den twee en twintichsten, naer Elbingh gereyst / en de boven-gemelde Sweedsche Commissarisen af te gaen halen / ende derwaerts te Convoyeren.

In Februario, heeft de Portugesche Ambassadeur / aen haer Ho. Mog. laten bekent maecken de Victorie syns Koninghs by Elvas: ende het ontset van die Stadt; Doch is daer op niet geresolveert hem te laten bedancken/ of Complimenteren / om dat men stondt in vyandschap met syn Koningh.

In April, wierdt vreemdt op-gehoort / dat de Portugeesche Ambassadeur sich gesubduceert hadde van hier.

Hy hadde alreede eenigen tijdt onder de handt met den Spaenschen getracteert / ende sich met dien Koningh gereconcilieert / de saeck van Portugael niet betrouwende. Men sprack oock van andere; die syn exempel souden volgen.

Diergelijcke reconciliatie met Sweden, deed in Engelandt de Brandenburghsche Minister Sletser; maer hy klaegde over quade betalingh: synde alreede eens in arrest geweest / ende deur 't Privilegie van syn Character op ordre van den Protector gerelaxeert. Nu vreesde hy ten tweedemael het selfde.

De

De Portugesche hadde andere redenen / die hy of yemandt syntent wegen deduceerden / in 't volgende: Als geschreven tot Keulen, den sesten Junij.

IE ne pretens pas justifier devant le monde Dom *Ferdinando Telles de Faro*, sur ce qu'il s'est declaré pour le service du Roy nostre Maistre, par ce qu'en faisant ce à quoy il est obligé selon les devoirs, esquels il est né, toutes autres satisfactions sont inutiles: Ie pretens de monstrer qu'il n'y a jamais manqué, & de retirer les Portugais de leur vaines esperances, afin que repentis, par les oppressions & miseres qu'ils ont souffert, & par leur eminente ruine & destruction, ils puissent retourner à l'obeyssance de leur Roy & Seigneur naturel, qui non seulement par sa benignité accoustumée offre pardon de leur delicts enormes, mais aussi remede aux vexations qu'ils suffrent par les excessives charges, & continuelles levées, desquelles personne n'eschappe, les uns estans obligez d'estre soldats, les autres de donner de l'argent, & ceux qui ont des bestes à charge, de les employer au service de la guerre.

Non obstant *ma petite capacité*, & la briefveté du temps, lequel à peine m'a permis te transcrire les premiers brouillons, je me trouve obligé de faire imprimer ce Discours, dans lequel on verra puntuellement les desseins & intentions des Ministres de *France* sur le *Portugal*: principalement porté par *l'inclination* que j'ay de le delivrer de l'infamie & de la ruine que les menacent: cognoissant tresbien que la verité est de soy-mesme si belle, que sans l'ornement de la Rhetorique & sans le fard de l'eloquence, elle tirera apres soy toutes les personnes, qui ne sont pas aveuglées d'ambition ou de leur passions particulieres ou lesquels le leur conscience n'accuse tellement, qu'ils desesperent sans raison de la Grandeur de Sa Majesté.

Aussi tost que quelques uns de la Noblesse en *Portugal* s'estoient eslevez estans mescontents parce qu'ils n'estoient point en charge au Gouvernement du Royaume, bien qu'ils n'en fussent pas capables & ne l'eussent point merité, mais en vouloient avoir: lesquels furent suivis du peuple; ou par la nouveauté qu'il ayme naturellement, ou esmeu par les raisons des seditieux, lesquels leur promirent une grande liberté & diminution de tributs. Dom *Ferdinando* estant encore jeune se deliberoit du depuis suivre le veritable party de Sa Majesté, lequel il a recognu tousjours pour son legitime Roy & Maistre. Dont a y bonne preuve d'avoir refusé à prendre les armes contre Sa Majesté, comme aussi toutes les charges qu'on luy a voulu donner, non pas sans grand danger: Mais cet artifice ne luy a peu servir en toutes les occasions, qui s'offroient, tant qu'il a esté obligé de s'excuser de Capitaine de Cavallerie jusques à estre Gouverneur de la Province de *Beira*: tellement qu'il vint à estre prisonnier dans un Chateau, pour n'avoir pas voulu accepter le Gouvernement de Campo Major. Mais afin qu'on ne croye pas qu'il y ayt procedé de la sorte pour avoir plus aimé son repos que les fatigues de la guerre, il n'a voulu perdre en ce temps là aucune occasion qui s'offroit d'aller contre les Hollandois: jusques à aller aux armées qui sortoient pour garder la mer, & en celle qui fut envoyée vers Brasil au secours de la *Bahia*, en laquelle il servoit de Maistre de Camp: ayant auparavant refusé cette charge plus de trois fois, pour ne pas aller sur les frontieres de Castille.

De

Depuis ce temps là, Dom *Ferdinando* à tousjours souhaité de passer ouvertement au service de Sa Majesté, à peine pouvant suffrir d'estre tenu mesme en apparance pour un des Rebelles. Mais ayant entendu que les fideles subjects du *Portugal*, lesquels ne sont pas en petit nombre meslez avec les Rebelles, pourroient faire beaucoup plus grand service, lors qu'ils prendroient l'occasion de se declarer, pour faire plus de profit, & quand Sa Majesté Catholique s'employeroit au recouvrement du Portugal, il en a differé l'execution avec grand peril, combien qu'il fit tout son possible pour le dissimuler, jusques à ce qu'en Portugal resolution estant prise de traitter la Paix avec les Hollandois, il fut nommé Ambassadeur Extraordinaire: Et puis que le Comte de Odemeira son Oncle se tourmentoit beaucoup qu'il fit ce voyage, il ne le pouvoit excuser; & s'il n'estoit pas venu en *Hollande*, il auroit esté obligé d'aller à la frontiere d'*Alentejo* en charge de General de l'Artillerie, de laquelle il n'auroit peu se delivrer sans grand soupçon de ses inclinations.

Aussi tost qu'il fut arrivé à la *Haye* il a tasché d'asseurer Sa Majesté de son zele & bonne intention, demandant congé de pouvoir passer incontinent à son service: Mais on luy a ordonné par *Don Stephano de Gamarra y Contreras*, Chevalier de l'Ordre de S. Iaques, Premier Conseiller de Guerre, Maistre de Camp General de ses armées en Flandres, Gouverneur de *Gent*, & Ambassadeur aupres des Estats Generaux des Provinces Unies, de demeurer en cette occupation, comme il fit, jusques à ce qu'il fut obligé par les embuches de Monsieur de *Thou* Ambassadeur du Roy Tres-Chrestien à la *Haye*, de se retirer à Cologne, comme en Pays libre.

La plus pressante raison qui obligeoit le *Portugal* d'envoyer en Hollande pour traitter la Paix, furent les promesses de Monsieur de *Thou*, son *ambition & convoitise* (croyant que ceux de Portugal luy donneroient grande somme d'argent pour le desir qu'il monstroit de faire des grands services) proposoit l'affaire comme facile: mais ils ne se vouloient laisser payer de parolles & comme il n'en pouvoit venir about, il s'est trouvé aussi mocqué.

Sur ce fondement, & non sans grande raison, croioient les Ministres de *Portugal* qu'ils avoient la Paix desia faitte á bon marché, principalement par la mediation de France & d'Angleterre: & pourtant ils ont donné si peu de pouvoir à Dom *Ferdinando*, qu'il luy ont mandé d'offrir pour recompense de la Capitaine de *Pernambuco*, *Rio Grande*, & *Pariba* la somme de deux millions à payer en 20. ans: Et en ses instructions secrettes jusques à trois millions & demy à payer en 40. ans. Par ou on peut juger de la fausseté de Monsieur de Thou, en disant que Dom Ferdinando avoit pouvoir de promettre plus qu'il n'a fait.

Le Roy Tres-Chrestien & le Protecteur d'Angleterre ont bien accepté la mediation, mais si froidement, que le Roy escrivit seulement une lettre au Duc de *Berganza*, par laquelle on ne pouvoit comprendre autre chose, si non qu'il acceptoit la mediation, sans autre engagement: Et le Protecteur aussi n'escrivit pas d'avantage. Estant certain que ny les Francois, ny les Anglois n'ont souhaitté la Paix de *Portugal*: ceux cy à cause de leur interest d'estre seuls les Seigneurs de Maistres de tout le commerce de Portugal, dont ils tirent grand profit, & pour prevenir la Guerre du *Zondt*, & tirer la Flote Hollandoise

de ces quartiers là, ce que leur est succedé si bien, que cela a causé la perte de Cronenburg.

Mais la *France* non seulement ne soubaittoit pas la Paix à raison de plus hauts desseins, mais taschoit aussi l'empescher par tous moyens possibles, & pour la seduire n'avoit autre chemin que d'estre Arbitre du traitté, ou pour le conclurre selon ses interests, le dirigeant pour venir à son but, asçavoir de ruiner les forces de *Portugal*, & ainsi le faire dependre absolument de la France, en donnant grande somme d'argent, & le commerce en ses conquestes, avec quoy les Portugais seroient ruinez, parce que les Hollandois faisans tousjours leurs voyages avec beaucoup moins de fraiz que toutes les autres Nations, tireroient tout le commerce à soy: En quoy Monsieur de *Thou* s'entendoit avec Monsieur le Pensionaire de la Province d'Hollande, ce qui se recognoissoit en ce que ledit Pensionaire lors qu'on commençoit à traitter la negotiation, ne voulut par avoir Monsieur de *Thou* pour Arbitre, affirmant tousjours à Dom *Ferdinando*, qu'on commençast à traitter sans y appeller la *France* & l'*Angleterre*. Aussi tost que Monsieur de *Thou* recognût cela il menagea tellement l'affaire, que le dit Pensionaire voulut tousjours apres qu'ils en fussent Arbitres. Mais les desseins de la *France* estans bien cognus en *Portugal*, Dom *Ferdinando* ne voulut pas consentir que Monsieur de *Thou* fut Arbitre, qui le rechercha par tous moyens possibles: Et afin que le motif des artifices & cautelles dont il se servit en ceste matiere, soit mieux cognu, il sera necessaire de donner le plus briefvement que faire se pourra quelque noticede ce qu'on en a entendu en Portugal.

Aussi tost qu'on y eut refusé l'obeyssance à son Roy & Seigneur naturel, le Cardinal de *Richelieu* eut des pensées de se faire Maistre de ce Royaume: Et à ceste fin il recourut à des pretensions anciennes, mais nullement fondées, & pour les introduire mieux, on a commencé d'en escrire des Livres, lesquels sont puis apres esté imprimez que j'ay veu, & chascun n'en est pas ignorant: Et pour mieux couvrir par dissimulation sa fraude, pensant obtenir la protection de *Portugal* comme en Catalogne (ce qu'y est arrivé ayant servy aux Portugais d'advertissement de ne se laisser tromper) ou par force & violence, (en envoyant grand secours de gens dans les places lesquelles il demanda en ostage, & lesquelles il pourroit prendre par force,) & se rendre Maistre de Royaume, & puis apres de toute d'Espagne: car un usurpateur ne manque jamais de pretextes pour colorer ses actions: Il a tasché d'en venir about par *Francisco de Melo*, qui fust le premier que le Duc de *Berganza* a envoyé en France: mais alors, soit par la vanité des Portugais qui est tres grande, soit par ce qu'ils voyoient alors que Sa Majesté estoit occupée en Catalogne, ils n'en avoient aucune peur, & partant n'accepterent par tel offre: Et puis apres en estans advertir, ils l'ont refusé au Cardinal Mazarin, qui suivant les mesmes maximes promit d'envoyer à ses despens une grande armée par l'endroit de la Province entre *Duero* & *Migno*, & faire la Guerre en Galice, demandant en ostage les ville de *Puerto à Puerto*, *Viana* & *Caminha*: mais les desseins de la *France* estans desia descouverts, on a aussi rejetté lesdits offres souz diverses pretextes.

On recognut bien en France la desfiance des Portugais; c'est pourquoy on y commença diriger les affaires pour les affoiblir, leur demandant grande somme

somme d'argent, ou qu'ils la donnassent aux Anglois, & aux Hollandois: l'intention estant de tirer l'argent hors de *Portugal*, avec indifference qui le devroit recevoir: Et si cela ne succedoit pas, la *France* procureroit que le Portugal se consumeroit en choses inutiles, l'obligeant à faire la Guerre à Sa Majesté, de laquelle viendroit plus de dommage que de profit, & d'envoyer des navires de Guerre en Italie: & combien que les Ministres Portugais, voire mesme le Duc de Berganza, cognussent bien les intentions des François, avec tout cela ils n'ont peu laisser de faire quelque chose, estans advertis de la part de la France, que si le Portugez ne l'assistoit au temps qu'elle se trouve en une Guerre de grands frais, en faisant une diversion, Sa Majesté aussi se separeoit d'eux lors qu'il feroit la Paix avec Espagne.

Portugal faisoit tout ce que pouvoit, se consumant & ruinant pour obliger la *France*: & à present la *France* l'abandonne, ce qui est tout ce qu'Elle a tousjours cerché pour executer ses desseins: Et croyant que l'argent du deffunt Duc n'est pas encore consumé, Elle à faict demander par Monsieur de *Cominges* à *Lisbone* *trois millions de Crusades*: Mais personne n'ignore ces artifices, voyant que les interests de *France* & ses maximes sont de s'opposer à l'*Espagne*, comme tous leurs Politiques testifient: & l'experience l'a monstré en toutes les choses qui sont arrivées en *Europe*, estant assez que l'*Espagne* s'incline à un costé, afin que la France s'incline à l'autre, & l'assiste sans quelque autre raison. Et *Portugal* ayant contribué le plus pour venir à son but, Elle n'a pas seulement point secouru le *Portugal* avec argent, gens & conseil, mais aussi pretendu d'estre Arbitre pour faire la Paix avec les Hollandois, & de faire donner à eux une grande somme d'argent, seulement pour ce qu'il convient à la France de le tirer hors de Portugal, pour la contraindre entierement à sa disposition, & apres avoir la domination sur iceluy.

En ceste forme on donna les ordres à Monsieur de *Thou*, lequel avec sa *petite prudence & legeté naturelle*, qui s'augmentent aussi par son *humeur colerique* à laquelle il est subject, fit cognoistre à Dom *Fernando*, que son intention estoit d'estre Arbitre, mesme au commencement de le negotiation: Et puis que cela luy estoit defendu par son instruction, il s'excusa le mieux qu'il pouvoit; mais Monsieur de *Thou* tascha d'en venir about par tous moyens possibles, mais avec si peu d'addresse, qu'on pouvoit du premier abord appercevoir quelle estoit son intention. Desesperant doncq de ses artifices & faintises, à t'il cherché toutes occasions de rompre avec Dom *Fernando*: Et se servant d'une petite affaire, qui estoit que le Pere *Antonio Vaz* Jesuite, & Chappellan de Dom *Fernando* dit au Chappellan de Monsieur de *Thou*, qui estoit son particulier Amy, que si la Paix se fasoit, il auroit sans doute *un grand present de Portugal*: Il se persuada qu'avec cela il avoit trouvé ce qu'il cherchoit: Et ayant convoqué cincq ou six de ses confidens amys, pour estre tesmoins de la grande action qu'il vouloit entreprendre de faire maltraicter un Religieux, & l'Auditoire estant preparé, il fit appeller ledit Pere *Antonio Vaz*, & en leur presence le traitta avec *toute sorte d'indignitez*, non seulement luy, mais aussi tous ceux de son Ordre, qui avec grande raison sont scandalisez de son procedé, comme autresfois aussi d'un Livre composé par le Pere dedit Monsieur de *Thou*.

 Par

Par cela il pensoit que Dom *Ferdinando* irrité par ceste mauvaise action & hardiesse en monstreroit quelque ressentiment, mais comme il cognoissoit que tout cela s'acheminoit à faire retarder & prolonger la mediation, au lieu de manifester son ressentiment, pour eviter toutes pretextes, il envoyoit ledit Pere en *Angleterre*, sans consideration de sa personne, qui est de grande vertu & authoritée en son Ordre, & Procureur General de la Province de *Brazil.*

Aussi peu s'a justifié Monsieur de *Thou* de sa *convoitise*, en refusant une chose qui ne luy estoit pas offerte, n'ayant esté qu'un discours fait sans ordre d'aucune personne: Et si Dom *Ferdinando* auroit eu l'intention de le corrumpre, autres moyens ne luy eussent manqué plus seurs, qui ne se disent pas modestie.

Monsieur de *Thou* se trouvant frustré de tous ses desseins, & aussi *scandalize* de Dom *Ferdinando* en quelques affaires particulieres qui se taisent, a entrepris une grande meschanceté, en faisant tout ce qu'il pouvoit pour donner à entendre & croire en Portugal, que Dom *Ferdinando* ne feroit pas la Paix, l'ayant promise à l'Ambassadeur du Roy nostre Seigneur, estant pourtant luy mesme qui tascha de l'empescher: Car Dom *Ferdinando*, comme il se peut voir par les Memoires delivrées à Messieurs les Estats Generaux, estoit parvenu d'offrir plus que ses instructions ne luy permettoient: neantmoins ce n'a pas servi pour effectuer la Paix: dont seront suffisans tesmoins *Louys Alvarez Ribero* son Secretaire, *Ieronimo Nunes Dacosta*, & Monsieur de *Groot*, comme personnes qui ont veu ses instructions: Et il l'a aussi voulu monstrer au Pensionaire *de Wit*, par ce que sa charge estoit publique par les memoires qu'il avoit delivré, afin qu'il puisse sçavoir que ce que Monsieur de *Thou* avoit dit estoit faux. Mais comme ledit Pensionaire & les autres Ministres des Estats, avoient desia cognoissance des interests de la *France* & de l'*Angleterre*, ceste justification n'estoit pas necessaire, outre que Monsieur de *Groot* l'en avoit desia asseuré. Devant ce temps là estoit Dom *Ferdinando* adverti par plusieurs personnes bien intentionnées, de ne se fier à Monsieur de *Thou*, en estant aussi adverti depuis qu'il avoit receu advis de ce que s'estoit passé entre Monsieur *Boreel* Ambassadeur des Estats Generaux en France & le Cardinael *Mazarin*, touchant la Paix de *Portugal*, lors qu'il luy fit la visite & donna la bienvenue de *Lyons*: quand le Cardinal aussi parla en faveur des affaires de *Portugal*, & promit de faire toutes sortes d'instances de faire restituer les Terres de *Brazil*. Et puis apres voyant que la negotiation alloit en avant avec apparence d'accommodation, il fit venir Monsieur *Boreel* chez luy, & le demandoit si la Paix estoit faitte, parce qu'il sçavoit que Dom *Ferdinando* avoit tout le pouvoir necessaire pour la conclurre à sa satisfaction, & qu'il feroit fort mal s'il ne la concluoit pas. Ce que n'estoit pas vray, parce que depuis qu'il a esté à la *Haye* il n'avoit receu autre ordre que celuy qu'il avoit apporté avec luy. Mais parce que les Estat Generaux commencoient estre content de ce que le *Portugal* raisonnablement avoit offert, a t'il fait son possible devoir de les en divertir avec esperance qu'ils obtindroient meilleure condition: Et environ ce mesme temps a dit Monsieur de Cominges à la Duchesse de *Bergance* que les affaires

d'*Hollande*

d'*Hollande* estoient en tels termes avec la Guerre du *Zont*, que la Paix se pouvoit faire avec beaucoup moins qu'on avoit desia offert, afin qu'on ne consentist pas en Portugal aux propositions lesquelles *Diego Lopez de Vlhoa*, qu'y estoit envoyé de la part de Dom *Ferdinando*, avoit à faire: Tout cecy estant indubitable, on ne sçauroit mieux descouvrir l'intention de la France: Ny aucun Ministre d'Estat en doutera, puis qu'ils ont receu tel advis de Monsieur *Borel*, & peutestre plusieurs autres desquels je n'ay pas cognoissance: Le Conseil d'Estat en *Portugal* ne doutera pas aussi de l'advertissement du Cardinal.

Des ordres de Monsieur de *Thou* je n'en donneray si bonnes preuves, puis qu'il les niera: Mait j'ay des Copies de Lettres du Cardinal, lesquelles j'ay receu de bonne main, en lesquelles il reitere les ordres de ne consentir que la Paix se fasse; & c'est evident qu'on ne feroit pas ces diligences aupres ceux qui sont dehors, sans avoir premierement disposé on commandé ceux de la maison.

Au contraire proceda Dom *Ferdinando* avec toute sincerité en conformité de ses instructions; il demanda du premier abord une suspension d'armes, ce que la France empescha incontinent. Il a offert tout ce que sa charge luy permit: Et afin que la Paix se feroit, il a offert en sa derniere memoire beaucoup plus au de là de ses ordres: Car il a offert le commerce en *Afrique*, lequel n'est pas compris en sont instruction: Il a offert de payer *trois millions & demy de Crusades* à payer en *dix & sept* ans: & ses ordres estoient que quand il viendroit à ceste somme là, le payement se feroit en *quarante* ans. Par ou on peut voir la sincerité en laquelle il a procedé.

Estant venu à ces termes, & touts les offres estans rejettez, il a declaré n'avoir pas ordre d'offrir d'avantage: demandant du tems pour escrire vers *Portugal*, selon la teneur de son instruction: & afin qu'il pourroit envoyer plus particuliere cognoissance des affaires, on a fait quelques raisonnables capitulations, & parce qu'elles seroient mieux entendues en *Portugal*, Dom *Ferdinando* a envoyé avec elles *Diego Lopes de Vlhoa*, lequel avoit esté present quand on les dressoit, & qui estant interessé en *Brazil*, souhaitoit la Paix beaucoup.

Diego Lopes de Vlhoa est receu à *Lisbon* avec toute sorte de satisfaction, & on y a approuvé toutes les conditions: Et estant despeché pour partir vers *Hollande*, (ou sans doute apres son arrivement la Paix auroit esté faitte) Monsieur *de Thou* cognoissant cela a fait tout son possible pour faire Dom *Antonio* suspect apres la Duchesse de Bergance, comme estant le dernier moyen qui luy restoit, & cela luy a reussy si bien, que son advis y estant arrivé lors que *Diego Lopes* estoit prest pour partir, son voyage a esté empesché, & on luy a donné creance, puis que les tyrans ne se fient de personne, & ont peur de toutes personnes: Et parce que Dom *Ferdinando* a esté tousjours hai de la Duchesse, ses Lettres lesquelles il escrivit à ses Domestiques & à ses Amys ont esté arrestées, comme aussi celles lesquelles estoient escrites à luy; c'est pourquoy il a esté contraint de se delivrer de la violence qu'on luy pourroit faire ou par fraude, ou par force. Et ne se fiant pas de ses Serviteurs, la plus part desquels estoient des François & les plus dangereux, & parce qu'en cette occupation à la *Haye* il ne pouvoit

plus rendre aucun service à sa Majesté, ny retourner en *Portugal*, ou il ne seroit par esté inutile, il a resolu se retirer vers un pays libre, pour attendre ce que sa Majesté plaira luy ordonner, de la Grandeur de qui il espere que sa fidelité sera recognue, puis que libre de toute crainte ou esperance seulement à cause de la Justice de sa cause il luy porte affection. L'occasion en laquelle Dom *Ferdinando* avoit rendu compte de sa fidelité, estoit quand les Portugaiz se trouverent avec une grande armée devant la ville de *Badajoz*, afin que personne ne presume que l'estat de Portugal, soit bon ou mauvais, l'a peu mouvoir: en tout cas alors il n'y avoit rien à craindre: l'ambition aussy ne le pouvoit pas mouvoir, comme ayant assez bonne commodité de biens, estant un des plus riches Cavalliers de son pays, & avec peu d'obligation, & de grande estime entre ceux de sa nation, se trouvant Ambassadeur Extraordinaire en *Hollande*, & Gouverneur de *Brazil*, qui est la meilleure charge en *Portugal*, & que, s'il auroit fait la paix avec les Estats generaux, auroit receu une grande somme d'argent, *sans quoy ledit* gouvernement est de grande importance, ou il pourroit estre *libre des dangers* de Portugal: Et qui plus est, ayant lesse Comte de *Odemira* son *Oncle dans la* premiere place de Gouvernement, & à les affectioné plus qu'à quelque autre de ses parens: & ainsi il le favorisoit par dessus tous les autres.

De tout céla on peut comprendre, qu'aucune autre chose du monde ne l'a peu mouvoir, que la recognoissance que Sa Majesté est le vray Roy & Seigneur de *Portugal*, & que contre luy il ne pouvoit rien faire, sans courir dans le blame de trahison: Esperant, que ceste action, si elle ne sert d'exemple, ne laissera d'en faire souvenir tous les Portugais, la fidelité desquels a esté tousjours grande, & est encore en plusieurs, qui voudront quitter la masque, quand l'occasion s'offrira pour le pouvoir faire, lesquels le peuple ne manquera de suivre pour se delivrer des oppressions & miseres qu'ils souffrent, & dont ils sont menacez par une sanglante Guerre, laquelle sans leur ruine n'aura fin, principalement s'ils font entrer des forces estrangeres, par lequelles ils ne prendront seulement leurs biens, mais aussi leur libertez, ce qui est le but des Francois, & puis apres la pudicité de leur femmes & enfans, ce qui est le plus.

Zijn meeste Domestiquen retireerden haer alhier ten huyse van den Ambassadeur van Spaengien. Alleen Louys Alvares de Ribeiro, zijnde Secretaris van de Koningh ende van de Ambassade / is gebleven in 't huys van den Ambassadeur met den Stalmeester / de Coetsier ende Paerden waren oock gegaen in 't huys van den Spaenschen Ambassadeur. De Heer Richard Secretaris van de Spaensche Ambassade / kleeghde dat de selve Portugesche Secretaris / in sijn huys gevangen hiel / noch een Domestijcq / versocht dat hy mochte volgen sijn Meester den Ambassadeur: hy wierde los gelaten.

Als de Secretaris Ribeiro, aen haer Ho. Mog. te kennen gaf / den afval van den Ambassadeur / noemde hy de selve een abominable verraderye, hem onder anderen gevende de schuldt van dat tot noch toe de Vrede niet was gemaeckt: Voorts verklarende dat door de trouwloosheyt van den selven niet was gemortificeert de Ambassade als door sijn persoon / dat hy / als Secretaris van de Ambassade / ende van den Koningh noch continueerde in sijne functie /

franctie / onder protectie van 't recht aller Volckeren / dat aen een Huys van alle Ambassadeurs competeerde: Verseker ende dat in korten tijdt / de Heer/ Ulhoa uyt Portugael soude alhier komen met nieuwe last ende instructie tot alle mogelijcke satisfactie van desen Staet.

De Crediteurs van den Ambassadeur Telles hebben geklaeght aen de Heeren van het Hof van Hollandt, ende versocht Justitie / dies de selve haer Dienaers in het Huys van den Ambassadeur hebben geschickt.

Sedert sijn de gemelde Crediteurs van wegen den Heer Richard gecontenteert. Ende klaeghde de Portugesche Secretaris dat het Hof de handen hadde gesteecken in het Huys en de saecken van den Ambassadeur / tegen den stijl van het Jus Gentium.

Soo wel de Fransche Ambassadeur / als Engelsche Resident / hebben oock by monde successivelijck by den Heer presiderende van haer Ho. Mog. geklaeght / van dat het Hof van Hollandt te verre soude sijn gegaen in het Huys van den Portugeschen Ambassadeur / nu Spaensch zijnde / tot nadeel van den volstandich blyvende Secretaris; Maer daer op wierdt geseyt / dat het huys was aen den Ambassadeur Teller: soo langh hy het in huyr hadde: dat het Hof alles deedt op sijn versoeck / of van den sijnen.

Sedert heeft de Portugesche Secretaris verkregen een resolutie / waer by haer Ho. Mog. hem namen in hare protectie; maer hy seyde te sijn Raedt van den Koningh ende Secretaris van de Ambassade / niet van de Ambassadeur / dienvolgens dat hy door den verradelijcken afval ende desertie (soo als hy seyde) van den Ambassadeur was geworden Minister van sijn Majesteyt van Portugael, datmen dienvolgens hem daer voor wilde houden / aensien / ende met hem voort handelen / klagende als noch dat het Hof van Hollandt partydighlijck hadde geprocedeert tegen hem / &c. Wat het eerste poinct aenginght / wierdt verstaen / dat hy sonder behoorlijcke Brieven van Credentie / ende van authorisatie niet kon worden volkomelijck aengenomen / ende gelooft; Doch soo hy eenige presentatien wist te doen dat men hem soude hooren.

Hier door is te sien wat pretext Dom Ferdinando nam tot sijne veranderingh / ende alsoo hy aldaer niet weynigh raeckte den Ambassadeur de Thou; Soo heeft deselve wederom daer tegen gedaen stellen het volgende: Als onder de naem van een Portugys Edelman, doch het was de stijl van den Heer de Thou. Het wierdt gedateert / als geschreven den dertichsten Juny; maer men sagh het eerst in Augusto.

MONSIEUR:

La part que vous m'avés tousjours donnée en vostre amitie & confidence, a faict que je n'ay pu voir sans un extréme desplaisir, l'action honteuse, que vous venés de commettre, & je me serois contenté de vous plaindre, si l'interest de nostre Pays, & de nostre Nation, ne m'obligeoit de respondre à quelques poincts du Pretendu Manifeste, que vous avés mis en lumiere, sans ozer vous en dire l'auteur, affin que (prevoyant bien le traittement, qu'il ne pouvoit

voit manquer de recevoir, pour les faulsetés & suppositions, dont vous l'avés remply) vous fussiés tousjours en pouvoir de le desavoüer, quand il seroit mocqué, censuré & condamné, comme il est generalement de tout le Monde; mais par une lettre, que vous avés escritte de Cologne à *une Dame* de grand respect, & de pareille qualité, en cette Cour, vous avés donné clairement à conoistre, qu'il est de vostre style, & qu'on peut y repondre sans mesprise, c'est pourquoy.

Je vous diray, que vous avés eu quelque raison, & c'est le seul endroict qui s'y lise de raisonable, de declarer au commencement, que vostre intention n'est pas de vous justifier, estant impossible de le faire, puis qu'il n'y a poinct de couleur, dont on puisse couvrir l'indignité de vostre procedé, ny de pretexte, pour desguiser la qualité de vostre trahison.

Il n'estoit point aussy necessaire, que vous y parlassiés de la *petite capacité* de vostre esprit, vous en avés donné tant de preuves, que tout le *Monde en estoit* trespersuadé, sans qu'il fut besoin, que vous fissés mettre de *nouvelles marques* sous la presse, pour les rendre plus publiques; & rien, à mon *advis, ne pouvoit* vous obliger de faire imprimer ce Brouillon (car c'est *ainsy que vous nommés* vostre escrit) que le dessein, de faire cognoistre, à ceux qui n'avoient pas examiné vostre mauvaise conduitte, que vous estes un des plus mediocres homme du Monde, dont la faulse Politique voudroit rendre suspecte la sincerité, avec laquelle la France a tousjours agi avec nous, & faire paroistre interessée l'assistance des bons conseils, avec lesquels elle nous a secourus, depuis 1640, que fut l'année de l'acclamation du deffunct Roy nostre Maistre, & vous estes bien mal habile, de vouloir mettre en jeu, & parler au desavantage de Monsieur le Cardinal de *Richelieu*, & de Monsieur le Cardinal *Mazarin*, qui sont deux Premiers Ministres, lesquels, sous leur administration, ont esleve au dehors, & mis à un si hault poinct d'honneur, & de gloire, la renommée & *les interests* de la Couronne des deux Roys, sous lesquels ils ont eu l'honneur de *servir*, & le dernier sert encore; que leur reputation est au dessus, & à couvert de venin de la calomnie, & de l'envye.

Vous dittes en suitte, que pour tesmoigner l'inclination, que vous avés tousjours eüe pour l'Espagne, vous avés refusé des employs considerables, affin de n'estre pas obligé de porter les armes contre vostre veritable Maistre, & vous avés esté neantmoins des premiers à les prendre de vostre propre mouvement, apres vous estre mis du nombre de ceux, qui reconurent d'abord le feu Roy nostre Maistre, & luy rendirent en cette qualité les premieres assurances de leurs hommages & obeissances, puis que vous allastes incontinent lever des Gens de guerre pour son service, & pour la deffense de son autorité Royale, dans un lieu nommé Ribatege, & que vous les conduisistes sur la frontiere, en qualité de Capitaine de Cavalerie, ainsy bien loing que l'inclinarion soit veritable, que vous voulés faire croire aux Ministres d'Espagne, avoir eüe de tout temps, pour le service de leur Maistre, que vous tromperés sans doute aussy quelque jour: il est constant seulement qu'au lieu d'avoir refusé des employs contre ses interests, vous avés esté au devant pour en avoir, & que vous deffiant avec raison de l'insuffisance de vostre merite, à cause de laquelle on vous

vous refusa le gouvernement de la Province D'*Abyny*, vous aves eu tousjours recours au credit de Monsieur le Comte D'*Odemeyra* vostre Oncle (qui est si zelé, & si fidelle à nostre Roy) & de quelques autres de vos parents, pour en obtenir.

Et de grace, dites nous, puis que vostre intention estoit tousjours d'abandonner nostre Pays commun, pourquoy, trois ans apres le restablissement de nostre Monarchie, y pristes vous pour femme, la fille du Secretaire *Christophla Soeares*? cet engagement nouveau, par lequel vous vous attachiez plus estroitement au Pays, ne pouvoit tesmoigner aucun dessein de le quitter, à moins que, par une lascheté sans exemple, vous n'eussiés des le mesme temps aussy premedité de tromper vostre femme, & les enfants que vous en deviés esperer, dont un fils est encor à *Lisbone*, & de trahir tout ensemble, comme vous avez fait, l'Honneur, la Patrie, l'Amitié, & la Nature.

Pour ce qui est de vostre prison, que vous pretextez, contre la verité, d'affaire d'Estat, chascun sçait qu'elle a esté veritable, mais chascun sçait aussy, que vous n'y avez este mis, que pour des crimes, & desordres particuliers, causez tousjours par le desreglement de vostre vie, & jamais pour aucune autre cause: mais quelque juste subject que j'aye de m'estendre sur cette matiere, j'ay plus de charité pour tacher vos actions criminelles, que vous n'avez eu de retenue dans l'insolence de vos calomnies.

Vous pouviez passer facilement de nostre Pays en Espagne, les comoditez en estoient assez grandes, & le chemin bien court, puis que de *Campo Major* en trois heures on peut estre sur les terres d'Espagne, mais c'estoit trop peu pour vous qu'une desertion simple & particuliere, il falloit par un crime plus grand, meriter une advantageuse reception en Flandre, (en quoy neantmoins vous avez esté trompé jusques icy) & par une trahison plus esclatante y pour establir vostre reputation, il falloit employer tout le credit de Monsieur vostre Oncle, que vous trahissez en cette occasion, par une lacheté sans pareille, ayant esté la caution de vostre fidelité, aprez du Roy nostre Maistre, pour faire surceoir l'envoy de Monsieur le Comte de *Prato*, homme d'honneur, & de merite, qui avoit esté nommé pour Ambassadeur extraordinaire vers Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies, & vous faire prendre sa place, affin que par cette charche publique, qui vous donnoit part aux secrets de vostre Maistre, vous eussiés plus de lieu de luy faire une haulte trahison, & une infidelité, qui n'a point d'exemple dans touttes les histoires.

Aussy tost que vous fustes arrivé à la *Haye*, vous fistes assurer, dites vous, le Roy d'*Espagne* de vostre Zele, c'est à dire, que vous commenceastes des lors de vendre vostre honneur, & vostre Pays, & de tromper l'Auguste College de Messieurs les Estats Generaux, qui croyants traitter avec un Ambassadeur & Ministre d'un Roy, sont bien scandalisez de se treuver n'avoir eu affaire, qu'à un phantosme, & un fourbe, qui abusoit effrontement de la dignité de leurs assemblées.

Pour l'Ambassadeur d'Espagne, dont vous inserez tous les tiltres & qualites

 avec

avec tant de jugement, & si à propos, il n'est pas vray, comme vous dites, que vous vous ouvristes à luy d'abord apres vostre arrivée, puis que le *Secretaire Richard* a advoüé à un de ses amis, qu'ils ne vous avoient corrumpu qu'au Mois de *Septembre* dernier, c'est à dire trois Mois apres vostre arrivée, mais apres vous avoir gaigné, il vous fist jouer un personage bien digne de vous, en vous establissant son espion aupres de Monsieur l'Ambassadeur de France, & des Commissaires de Messieurs les Estats Generaux, mais le Premier ayant recognu, que vous n'agissiés pas comme vous deviés, vous retrancha bien tôt toutte sa familiarité, & ayant esté adverty en suitte, apres le partement du Sieur *Vllon*, des entreveües secrettes, que vous aviés eües avec l'Ambassadeur d'*Espagne*, & des liaisons, que vous aviés prises avec luy pour trahir vostre Patrie, il ne manqua pas d'en advertir les Principaux de l'Estat, de sorte que depuis ce temps là, qui fust au Mois de *Decembre*, vous fustes *la duppe* de ces Messieurs là, qui sçavoient bien qu'ils parloient à un fourbe, *quand ils parloient* à vous, & attendoient le retour dudit Sieur *Vllon*, *pour traitter avec* luy, & non plus avec vous, qu'ils souffroient avec impatiance, *vous reconoissants* pour ce que vous estiés; Et vous n'avés pas esté moins duppe, quand vous vous astés laissé excrocquer *cinquante* pistoles, par le pretendu Abbé de *Rocquetaillade*, qui est presentement dans les prisons de la Ville d'*Amsterdam* pour ses debtes, & qui vous advouera la chose, quand vous voudrés, pour un faux extraict d'une pretendue lettre de Son Eminence, à Monsieur *de Thou*, qu'il vous supposa, & que vous avés envoyée en *Portugal*, dont vous faictes mention dans vostre Manifeste, de sorte que si vous avés pas mieux employé les *soixante mil* florins, que vous avés touchés & volés à nostre Maistre, depuis vostre venue en *Hollande*, & l'argent que vous avéz du recevoir d'*Espagne*, pour vostre corruption, vous pouvés bien vous vanter, d'estre la plus grossiere duppe, qui soit d'icy en *Portugal*, de façon qu'estant recognu tel, *par les* Espagnols, qui sont tres *subtils*, *tres delicats*, *& fins* en cette matiere, je suis biens persuadé que desia vous leur estes à charge, & importunité, puis que, bien qu'on soit capable d'aimer la trahison, on n'aime jamais les traistres, pour ce qu'on ne les peut estimer; mais on ne les souffre qu'avec peine, quand ils sont inutils, comme sont les personnes incapables, & sans suffisance, ainsy que vous l'estes, & que par les effects, vous les faictes paroistre.

Mais pour faire voir clairement la verité de ce que je viens de dire, que vous avés peu de capacité, & de conoissance dans les affaires d'Estat, en raissonnant si mal sur les subjects, qui ont obligé Sa Majesté, d'envoyer en Hollande traitter de la Paix, sans expliquer ny le detail des motifs, qu'elle en a eus, ny parler du Conseil de nos Alliés là dessus, il suffit de dire, qu'il est tousjours glorieux & utile à un Monarque legitime, de donner la Paix à ses subjects, quand il la peut faire avec de conditions honorables & justes: & pour ce qui regarde Monsieur de *Thou*, que vous attaqués personellement, dans touttes les pages de vostre escrit, la justice m'oblige de dire en faveur de la verité, ce que vous sçavés aussy bien que Moy, qu'il n'a rien faict esperer à la Reyne nostre Maistresse sur la disposition de Messieurs les Estats à un accommodement, qui ne se soit trouvé veritable, & que nous sommes asseurement redevables

redevables à ses Offices de l'esperance qu'il y a de faire nostre traitté, qui se seroit achevé, si par vos trahisons, & les faulses informations, que vous avés envoyées en *Portugal*, vous n'eussiés retardé le retour du Sieur *Vlloa* & tout le Monde est si bien informé de la prudente conduitte de Monsieur *de Thou*, que la plus grande marque de haine, que vous puissiés tesmoigner à nostre Paix, est de tascher de luy oster le secours de ses conseils, dans la suitte de nostre negotiation.

Lors que vous parlés des empressements, que vous dites qu'apporta Monsieur *de Thou*, pour avoir la mediation de nostre Paix avec la *Hollande*, vous vous rendez bien ridicule de parler de la sorte que vous faictes, car ce n'est pas luy qui a accepté laditte mediation, mais c'est luy, qui l'a offerte à Messieurs les Estats, de la part du Roy son Maistre, comme Monsieur le Comté de *Cominges* l'offrit pareillement en *Portugal* en mesme temps, auparavant que Messieurs les Estats nous eussent declaré la guerre, & ayant esté acceptée à *Lisbone* par Sa Majesté, & icy par Messieurs les Estats, il fit entendre en *Portugal*, depuis la declaration de la guerre, que si on envoyoit un Ambassadeur icy, il y seroit receu & admis; ce sont les promesses, qu'il a faictes en *Portugal*, lesquelles ont esté bien accomplies, puis que vous y avez esté receu, & mieux que vous ne meritiez, pour la trahison que vous y avez faicte depuis. Mais pourquoy ne parlez vous pas des lettres du Roy, & de la Reyne Regente, que vous luy rendistes à vostre arrivée, par lesquelles leurs Majestez le remercioient des soins qu'il avoit pris de leurs interests, & le prioient de vous assister, c'est, que vous ne le pouvez faire, sans demeurer d'accord, que vous luy avés obligation, puis qu'oultre tant de courtoisies particulieres, qu'il vous à faittes, & à tous ceux de vostre suitte, il vous envoya d'abord par le Sieur *Da Costa* les instructions necessaires, pour esviter cent incongruitez que vous auriez commises dans les formalites de vostre reception; Vous ne parlèz non plus de tous les advis, qu'il vous a donnez avec tant de bonté, conjoinctement avec Monsieur le Resident d'*Angleterre*, sur tant de faultes grossieres, que vous mettiez ou par incapacité, ou par malice, dans les memoires, que vous presentiez à Messieurs les Estats, c'est à dire, par *incapacité, & ignorance*, avant vostre corruption, & par malice depuis, & en suitte de cela vous ozez l'accuser ridiculement, & insolemment de faulseté, vous qui estes un *traistre*, & luy qui sert son Maistre avec tant d'honneur, & de reputation.

Pour prouver cette faulseté vous advancez qu'il a dit, que vous aviez des ordres pour faire de plus grandes offres, que celles que vous faisiez, & si cela estoit, il vous auroit demandé à les voir, & vous n'auriez pas pu luy refuser cette communication, puis que vous dites l'avoir donnée à plusieurs, & que vous aviez ordre de ne rien faire que par ses advis, & ceux du Ministre d'*Angleterre*, mais il ne vous a jamais demandé à les voir, parce qu'il sçavoit bien ce qui estoit dedans, en estant adverty par Monsieur de *Cominges*, & par les Sieurs *Vloa*, *Ribero*, & *Da Costa*, qui vous avoient esté donnez par le conseil de Portugal tres prudemment pour vous surveiller, & sur une faulse lettre de ce pretendu Abbé de *Roquetaillade*, vous osez donner une espece de dementy, & attaquer l'Honneur Monsieur *de Thou*, qui est Ambassadeur du premier Roy de la Chrestienté,

stienté, qui *est d'une Famille si illustre, & si pleine d'Honneur, & de probité, qu'elle est en veneration à tous les Gens de bien, & qui outtre cela a l'honneur d'appartenir à tout ce qu'il y a de plus grand en France, & de qualité plus revelée.*

Mais prenez garde sans y penser, de faire rencontre de quelques uns de ses proches, ou de ses Amis, qui ne sont pas en petit nombre, car les *Lacques de Maille*, que vous avez faict faire à la *Haye* avec tant de soin, ne vous garantiroient pas de l'insulte, que vostre conduitte semble se vouloir attirer, & que tous ceux de nostre Nation vous devroient faire, puis que vous le voulés offenser à nostre subject, & luy tesmoignés de la haine, pour l'affection qu'il nous a montrée, par ordre du Roy son Maistre.

Vous luy reprochés ce qui s'est passé au subject du *Pere Vas* vostre Aumosnier & vous avez si peu de lumiere, que vous ne voyez pas que ce, dont vous l'accusez est a son avantage, ayant monstré en cette rencontre, combien sa façon n'agir est des interessée, puis qu'il ne peut pas souffrir mesme qu'une persone indifferente, le soubçonne le moins du monde du contraire, sans en tesmoigner du ressentiment, vous estes *exemt de ces beaux mouvements de colere, qui partent du principe de generosité*, & ne les condamnez, que, parce qu'estant sans honneur, vous ne sçavez pas combien il est sensible d'estre touché en cette partie: Mais peut estre en la formalité qu'observa Monsieur *de Thou*, que vous pretendez qu'on trouve à redire, & vous la trouvastes si juste, dans le temps que cette affaire arriva, qu'outtre les choses que vous m'avez dites en confidence, du tort que vous donniés à vostre Aumosnier, vous avez dit encor à un des Gentilhommes de Monsieur *de Thou* qui vint vous en demander satisfaction de sa part, que c'estoit un homme, qui vous avoit esté donné directement par la Reyne, sur lequel, par cette consideration, vous ne pouviés pas agir avec la mesme autorité, que vous feriez sur tout autre de vos domestiques, qui auroit offensé Monsieur de *Thou*, que tout ce que vous luy pouviez faire, estoit une reprimende publique, & en suitte l'envoyer, ce que vous m'avez redit, & punctuellement executé, d'ou il est facile de juger, que vous teniez vostre Aumosnier coulpable, par la proposition, qu'il avoit esté si temeraire, d'ozer faire à l'Aumosnier de Monsieur de *Thou*, puis que vous le punissiez de cette sorte; Mais venons à la conduitte qu'il observa dans la remonstrance qu'il fit à ce Pere; de crainte qu'elle fut mal interpretée, il voulut avoir des tesmoins de chez vous mesme, affin que vous fussiez informé plus fidellement de la verité des choses; & le retardement que Monsieur *Ribero* Secretaire de vostre Ambassade fit à venir, depuis neuf heures, qu'il fut invité par un des Gentilshommes de Monsieur *de Thou*, jusques à onze, qu'il arriva, fut cause, que Messieurs les Comte *de Horn*, Vi-Comte de *Machault*, de *Groot*, d'*Armainvilliers*, & de *Gentillot*, touttes personnes d'honneur & de merite, qui vindrent visiter Monsieur *de Thou* dans ce temps là, furent arrestez par luy fort prudemment, pour les informer du succez de la confrontation qu'il vouloit faire des deux Aumosniers, pour sçavoir de quelle façon le Pere *Vas* advoüeroit ce qu'il avoit dit à son Aumosnier, & pour avoir en suitte des tesmoins de ce qu'il diroit au dit Pere, qui est tout contraire, à ce que vous en raportez, car Monsieur de *Thou*, aprez que le Pere *Vas* eut advoüé la chose, luy parla avec des termes tres honora-

honorables de son ordre, luy disant, quil se rendoit, par l'action qu'il venoit de faire indigne d'en estre, & que sans la consideration de son ordre, qui estoit en si grande veneration en France, celle de son Charactere de Prestrise, & de sa qualité de domestique d'un Ambassadeur d'un Roy Amy & Allié il luy feroit *paroistre un ressentiment proportionné à sa temerité*, d'avoir voulu traitter de *mercenaire* un Ambassadeur de *France*, & une personne de son nom & de sa qualité; ce sont les propres termes qu'il dit, que j'ay appris de la bouche, non pas d'un seul de ces Messieurs, mais de tous ensemble, & un ressentiment dans une occasion de cette nature, & pouvoit estre tesmoigné avec des paroles plus moderées, & plus dignes d'un Ministre d'un grand Roy, en suitte dequoy il vous renvoya ledit Pere, pour luy en faire justice, & donner satisfaction sans luy faire aucun autre mauvais traittement, ou violence, de laquelle moderation, il fut fort loüé sur l'heure, par toutte la compagnie, comme il l'a esté depuis par touttes les personnes raisonnables, qui ont esté bien informées de la verité de la chose, dont on ne peut pas doutter, l'action s'estant faicte en presence d'un si grand nombre de tesmoins, & si qualifiés; ainsy vous vous rendéz bien ridicule, de le vouloir blasmer d'une chose, qui luy est si glorieuse, & que vous avés trouvée si juste, que vous luy en avés donné satisfaction par l'esloigement de vostre Aumosnier.

Mais ce n'est pas dans une lettre comme celle cy, ou il fault parler de sa sincerité avec laquelle la France nous a tesmoigné sa bienveillance, & nous l'a tousjours continuée, il faudroit un traitté exprés pour ce subject, & les plumes excellentes, dont ce Royaume là est si remply, na manqueront pas de respondre comme il fault à touttes vos calomnies, je me contenteray seulement de vous dire, sur l'endroit de vostre Manifeste, qui en parle, que lors que la Providence de Dieu, par sa bonté, nous destacha de la domination estrangere, sous laquelle nous estions, il est bien vray, que quelque Livres s'emprimerent, par l'artifice des Castillans, pour nous rendre l'amitié de la France dangereuse & suspecte, mais ces artifices furent bientost dissipés par les tesmoignages authentiques que nous receusmes de la sincerité avec laquelle la *France* embrassoit nos intereits.

Et j'ay tant de preuves à donner de cette verité, que si je les mettoi icy touttés, je ferois un volume, au lieu d'une lettre, qui n'est desja que trop longue veu la nature de son subject, & les cognoissances que je sçais, que vous avés du contraire de ce, à quoy je suis obligé de respondre.

Vous contrefaictes en suitte *le modeste*, *& le reservé*, mais vous ne joués bien de personage, que celuy de traistre, car quand vous avés vomy contre Monsieur de *Thou*, touttes les sortes de calomnies, que vostre cervelle a peu controuver, vous voules faire le retenu à son esgard, mais si grossierement, & de si mauvaise grace, qu'il n'y a persone, qu'il n'y a persone, qui ne voye clairement, que vous n'avez rien à dire, non seulement de croyable; mais de vray semblable, contre la fidelité incorruptible de ce Ministre, & que vous passeriés pour un fol achevé, si vous continués de l'attaquer par la suitte de vos mesdisances; Pour Moy, je ne sçais pas, ce que diront vos bons amis les Ministres d'*Espagne*, de ce qu'ayant pu, comme vous dites, leur acquerir & gagner Monsier *de Thou*, dont assurement la conqueste leur auroit esté un peu plus advantageuse, que celle de vostre persone, vous ne leur avéz pas rendu cet important service.

 Pour

Pour achever en fin cette lettre, car je suis las d'examiner tant de sottises, je remarque, que vous faites comme un *Trivelin*, ou un *Briguelle*, qui joue plusieurs roolles differents en une mesme Comedie, tantost vous dites, qu'aussy tost que vous fustes à la *Haye*, vous declarastes à l'Ambassadeur d'*Espagne*, que vous estiés bon *Espagnol*, & cependant dans ce mesme temps là, vous pressiés en bon Portugais l'accommodement de *Portugal*, avec la *Hollande*, jusques à avoir offert, par vostre propre confession, plus que vos ordres ne permettoient, pour la conclusion de cette Paix, qui est si contraire, comme l'on sçait, aux interests d'*Espagne*, n'est ce pas là, trahir l'*Espagne*? que diront les Ministres de vostre Politique? & quelles mesures pourront ils prendre avec une persone, qui les trompe des le moment, qu'elle leur promet ses services, & qui demande desja la recompence d'une fidelité aussy tôt violée, que promise? on souffre chéz eux la trahison, quand elle est advantageuse, cependant qu'on y abhorre le *traistre*, & l'aversion de tout le Monde, que vous vous estes acquise, sera la *digne reconoissance* que vous y pouvés pretendre avec justice, mais comme *le mespris* ou vous estes, vous chassera bientost sans doute de la *Flandre*, *je ne desespere pas* d'apprendre un jour, que vous serés passé en *Turquie*, & y aurés arboré *le turban*; permettés à ma charité cette crainte, qui n'est pas fondée sur de legeres apparences; souffrés que j'aprehende, que la perte de vostre ame, suive celle de vostre reputation, puis qu'on a lieu de tout craindre d'un homme, comme vous, qui faict *banqueroute* à son honneur; Cependant je vous rends la part que j'avois en vostre amitié, comme je reprens celle que je vous avois donnée en la mienne, & vous declare, que, si j'ay esté vostre amy, lors que j'ay creu le pouvoir estre sans honte, je ne le feray jamais d'un *fourbe*, & d'un *traistre*, *qui faict honte à sa Nation, à son Pays, & a sa naissance.*

Hy tough over Maestricht na Italien, ende van daer na Spaengien, was tot Madrid, als de Ambassadeurs van desen Staet daer waren.

In sijn plaets quam de Graef van Miranda: hy wierdt den negenden December hier ingehaelt/ door de Heeren Lampsins ende Beecke.

Den twaelfden hadde audientie / soo wel de Koningh in sijn Credentiael/ als de Ambassadeur in sijne propositie/ exprimeerde veel teeckenen van goede genegentheyt die altijdt was geweest in het Rijck Portugael, om met desen Staet te houden eene oprechte vrientschap/ soo dickwils als de Wettige ende Natuyrlijcke Koningen de occasie ende gelegentheyt daer toe hadden gehadt. Ende soo haest als sy haer het Castiliaensche jock was afgeschudder/ datse haer oprechte begeerte van vrientschap door het senden van een solemnele Ambassade hadden geopenbaert/ om/ nae gemaeckte redintegratie/ van de Liefde tusschen bey de Natien/ t'samender-handt de Wapenen te voeren tegen den gemeenen Vyandt/ die/ hoewel daer nae tot Munster was gemaeckt/ een Vrede/ nochtans (soo de Ambassadeur seyde) daerom niet soude afleggen den ouden haet/ ende begeerte om weder tegen desen Staet in Oorloge te komen/ dat hem nu daer toe meer als te voor soude porren sijne met Vranckrijck gemaeckte Vrede.

De breuck der vriendtschap tusschen Portugael, ende desen Staet/ schreef

hy

hy niet toe aen de wille der Regenten/ maer aen de onwetenheydt van de Onderdanen/ of/ om beter te seggen/ aen de Fataliteyt. Dat altans hy Heer Ambassadeur haer Ho. Mog. quam verseeckeren / dat de Koningh begeerde eene billijcke Vrede / niet alleen om schade te vermijden / maer oock om de oude vriendtschap te herstellen. Dat tot dien eynde de Koningh herwaerts hadde gesonden verscheyden Gesandten / ende noch jonghst Dom Fernando Tellos de Faro: die / *ob Commissum perfidiæ scelus* (seyde hy) sich hadde onwaerdich gemaeckt van soodanige eere/ende de Vrede hadde geretardeert: Dat hy Heer Ambassadeur nu quam om dat goet werck te vorderen / danckende voor eerst dat dese Staet / nae het vertreck van den gemelden Dom Fernando, sijne hier gebleven Domestijcken hadde beschermt / hopende men soude hier die gunst meer en meer continueren / om te komen tot een vriendelijck verbont tusschen beyde Natien: versoeckende tot dien eynde Commissarisen/ om met de selve te confereren ende te handelen van de conditien. Sich van dien tijdt af inbeeldende een goedt succes uyt de goetheydt ende voorsichticheydt van desen Staet/die licht soude oordeelen wat groote voordeelen uyt de goede correspondentie tusschen het Rijck Portugael ende dese Republijcke stonden te verwachten.

De Heer President heeft dat goedt opset geprefen / ende verklaert dat sijn geluckige overkomst den Staet aengenaem was. Ende sijn de Heer Huyger s ende andere als Commissarisen / geordonneert om met den Ambassadeur te komen in Conferentie.

Men kon niet mercken dat den Ambassadeur van Vranckrijck alhier sich der saken van Portugael sonderlingh aennam; Ende Engelandt hadde genoech met sich self te doen. Niet te min sprack dese Ambassadeur moedigh van de saken sijns Koninckx / datse Spaengien niet vreesden: Ja datse de Spaensche sloegen als sy wilden / gelijck noch verleden Somer was gebleecken; Doch andere/ ende de Fransche self spraken anders/ende hadden slechte opinie van de tegenwoordigen Portugaelsche Regeeringh.

Engelandt roonde het werck van 't Noorden, alsoo seer voor Sweden, als desen Staet voor Denemarcken te behartigen. Men sprack dat Sweden het Slot Kroonenburgh soude stellen in handen van de Engelsche. Immers de Protector Equipeerde sterck ende dede ses duysent Engelsche werven.

Met Vranckrijck maeckte Engelandt het volgende Tractaet / raeckende het behartigen van den Noordtschen Oorlogh.

CUm non obstante Tractatu imperrime inito in loco dicto de *Rotsscild* per mediationem Galliæ & Angliæ novum inter Reges Sueciæ & Daniæ Bellum exarserit, quo per multi alii Principes & status, involvuntur, unde non solum novæ exurgunt difficultates paci a populo Christiano,tam diu expetitæ, verum etiam libertas commercii in partibus Septentrionalibus labefactatur, in aliarum gentium detrimentum; ut tantis malis occurratur, nec non Rex, Regnumque *Sueciæ* liberentur à periculis, quæ ipsis à tot hostibus in eorum perniciem armatis imminent, è re *Galliæ & Angliæ* visum est, ut nullo desint officio amicitiæ erga *prædictam Coronam*, ipsis à tot retro temporibus addictam,

non

non tantum præstita huc usque Regi Sueciæ auxilia (si utriusque conditio tulerit) continuare, & conatus suos operamque jungere pacis in dictis partibus septentrionalibus stabilienda gratia, sed & præsertim inire Tractatum ratione Classis versus sinum Oresundicum missæ ab Anglia, post fidem datam a nobilissimo viro Domino *Anthonio de Bordeaux* Christianissimi Galliarum & Navarræ Regis a sanctioribus consiliis ejusdemque in Anglia Legato extraordinario, Majestatem suam *pro hostibus habituram* quoscunque Principes & status qui ex causa & occasione prædicti auxilii navalis Angliæ hostes evasuri sint; Cumque prædictus Legatus plenariam potestatem acceperit, idem authenticé per Tractatum confirmandi, deque iis omnibus conveniendi, quæ consilio utriusque gentis conducere possint, & Serenissimus & Potentissimus Dominus Protector Reip. Angliæ & in eundem finem deputasset prænobiles viros *Nathanaelem* Dominum *Fiennes* primum è custodibus magni sigilli Angliæ ac suæ Celsitudini a secretioribus consiliis, & *Iohannem Thurloe* Principalem secretarium status, ac a secretioribus consiliis prædictis, suos Commissarios, ab utraque parte, in sequentes articulos conventum est.

1. QUam citissimè in mandatis dabitur Galliæ & Angliæ Ministris, in Curia Regis *Sueciæ* residentibus ut ipsum cum omni cura & diligentia ferant ad pacem cum Rege *Daniæ* æquis conditionibus ineundam, posteaque *Hafniam* se conferant ut Regem *Daniæ* in eandem sententiam adducant, suadentes ambobus Principibus ita utrique expedire & ab eorum amicis communi voto desiderari.

2. Quo facilius hoc pacis negocium promoveatur si præfati Reges in Tractatum proni videantur, prædicti Ministri Dominorum suorum mediationem offerent; eâque non ingratâ, omnem suam operam ad prædictum Tractatum perficiendum præstabunt.

3. Ut tollantur omnes difficultates, quæ circa Tractatus executionem & observationem vel securitatem occurrere possent, offeretur etiam præfatis Principibus tam Galliæ quam Angliæ *Sponsio seu fidejussio*, dabiturque potestas prædictis Ministris promittendi, Dominos suos illius partes amplexuros, qui primum in præjudicium Tractatus ineundi, vim & hostilitatem passus fuerit, adversus aggressorem.

4. Si vero conatus illi præfatos Reges ad pacem adducere nequeant, atque in commune bonum, & è re utriusque confœderat, visum fuerit, Regem *Sueciæ fovere* Gallia & Anglia illi opem suam, quivis pro ratione virium & rerum suarum, subministrabunt.

5. Quod si ex causa & occasione auxilii, jam Sueciæ Regi missi, vel in posterum ab Anglia præstandi, inter Angliam & Principem aliquem vel statum, novum bellum intercesserit, Gallia eundem sibi hostem apertum declarabit, & ab Angliæ partibus contra ejusmodi hostem vel hostes stabit; Anglia vicissim eodem modo se geret erga Galliam si ex eadem causa & occasione in nova bella inciderit.

6. Præterea conventum est, quod si bellum modo & occasione supradictis inter Galliam aut Angliam & Principem aliquem vel statum intercesserit, neutra

neutra pacem vel in ducias cum ejusmodi hostibus (nisi conjunctum) conficiet & altera alteram nominabit & comprehendet in quacunque pace aut induciis, cum prædicto Principe vel statu incundis.

7. Ut prædicta pax certius & citius inter præfatos Reges stabiliatur, Ministri Galliæ & Angliæ Hagæ Comitis Residentes, indesinenter instabunt apud Ordines Generales unitarum Provinciarum *ne nova auxilia, Regi Daniæ in hoc Bellum transmittant*, verum conjunctis consiliis & conatibus, prædictis Regibus reconciliandis serio & sinceré incumbant, quo scilicet omnis tollatur occasio offendende amicitiæ, quæ inter Galliam, Angliam, & unitas Provincias intercedit.

8. Et quoniam Fœdus quo Rex *Daniæ* cum Rege *Poloniæ* & *Electore Brandenburgico uniri videtur*, prædicto Tractatui novas difficultates & moras injicere posset, mandabitur quoque Angliæ & Galliæ Ministris apud eosdem Principes residentibus, ut pari diligentia invigilent, paci inter prædictos Reges *Sueciæ* & *Poloniæ* & Electorem *Brandenburgicum* conciliandæ, quo firmior pax in partibus illis Septentrionalibus stabiliri Libertasque commercii in integrum restitui possit.

9. Præsens Tractatus per patentes utriusque partis litteras magno sigillo munitas, debita & authentica forma intra mensem proximè insequentem confirmabitur & ratificabitur, mutuaque instrumenta intra prædictum tempus hinc inde extradentur, nec interim supersedabitur executioni.

Sequitur tenor Commissionum ex utraque parte.

In quorum omnium & singulorum Fidem ac testimonium nos Majest. suæ Legatus, præsentem Tractatum propria manu subsignavimus & sigillo nostro munivimus. Datum *West-monasterii tertio* die Febr. anno salutis 1659.

De Bordeaux.

De Heer Downingh sprack den vierden January scherp / nopende de Engelsche pretensien in Indien, dat de Protector geen contentement nam in het jonghste antwoordt aen hem gegeven / dat hy noch dese mael instantie deedt om volkomen ende promte restitutie tot reparatie van de Injurien ende affronten, (formalia) aen sijn Hoogheydt ende de Engelsche Natie aengedaen. Hy was de schade begrootende wel op hondert duysent pondt sterlings.

De Engelsche Vlote nae de Sont gevaren in Januario voor de tweedemael/ quam weder te rugge. Doch wierdt terstont ordre gestelt om weder uyt te loopen/ stercker als te voor.

Conferentie sijnde over de Engelsche Oost-Indische differenten / wierdt door de Hollandtsche aengewesen het ongelijck dat de Engelsche hadden/ willende parthy ende Rechters te gelijck zijn. Daer het sevende, achtste, ende vier en twintichste Artijckelen van de gemaeckte Vrede klaer te verstaen gaf/ dat in Cas van misverstandt/ men de saecke moest laten komen tot de Justitie / of tot onpartydige Middelaers / ende dat niemant sich self mach recht doen by wege van Repressalien of Feytelijckheyt. Sulcx is den Ambassadeur van desen Staet in Engelandt over ende toe geschreven/om aen den Protector ende sijn Raedt te vertoonen / vertrouwende dat de selve niet souden willen

 afslaen

afslaen wat redelijck was. Echter tot restitutie van de Schepen ende Goederen/ in Oost-Indien aen-gehouden/ toonden de Bewinthebbers alhier / om een grooter quaet voor te komen niet ongenegen te zijn; maer tot boete van schaden ende interesten konden niet werden geinduceert.

De Engelsche seyden/ dat dese Bewinthebbers qualijck allegeerden de Artijckelen van de Vrede/om niet als by wege van recht of submissie te gaen: Want seyden sy de Hollandtsche self hebben by wege van feytelijckheyt aengetast de drie questieuse Engelsche Schepen/ ende dat de Engelsche bevoeght waren wederom met Repressaillen toe te tasten. Ende wat salmen seggen? in Zee gaet het gemeenlijck soo toe: *Pisces minutos magnus comest*: Ende Godt helpt gemeenlijck de sterckste.

Den lesten ende seven en twintichsten February, is tusschen de Engelsche ende Nederlandtsche Oost-Indische Compagnien by gelegt / het hier voorgemelde different / gelijck in de twee volgende Accoorden particulierlijck te sien is.

COmme ainsi soit qu'au Mois de *Iuillet* de l'an passé & du depuis soyent faictes diverses plaintes aux hauts & puissants Seigneurs les *Estats Generaux* des Provinces Unies du Païs Bas par le S. Resident *Downing* touchant certains trois navires, l'un nommé le *Postillon*, l'autre le *Fredericq*, & le troisieme le *François* & *Iean*, tous appartenants aux *Anglois*, cy devant pris par quelques vaisseaux de guerre estans au service de la Compaignie Octroyée des *Indes Orientales* desdites Provinces Unies a la Rade de *Bantam*, & amenez à *Batavia*, & sur ce qui est passé & arrivé en outre aux dites Quartiers entre les deux Nations, & que leur Hautes puissances ayent faites des responces sur lesdites plaintes per diverses Resolutions, avec lesquelles son Altesse Serenissime le Seigneur *Protecteur* d'*Angleterre*, *Escosse & Yrlande*, *&c.* ne se contentant point pour des raisons exhibées par escrit; Si est ce qu'en fin pour venir a bout & vuider ces affaires entierement & totalement, entre nous soubsignez au nom & de la part de ladite *Altesse* d'une, & de leurs *Hautes Puissances* d'autre part, est accordé & convenu que leur *Hautes Puissances* seront restituer & livrer a ceux qui seront nommés par ledit S^r. Resident a *Londres*, pour les proprietaires & interessez par ceux de laditte Compaignie des *Indes Orientales* desdites Provinces Unies en argent comptant, monnoye d'Angleterre la valeur desdits trois navires le *Postillon*, le *Fredericq*, & le *François & Iean*, comm' ils auroient esté a leur arrivement a *Londre*, en cas qu'ils n'eussent esté empeschés en leur voyage, & touchant les biens & marchandises qui ont esté chargez dans lesdits trois navires au temps de la prinse, que leur *Hautes Puissances* feront payer & refondre a *Londre* quant & quant avec la valeur desdits trois navires en une mesme somme par ceux de ladicte Compaignie a ceux qui seront nommés par ledit Seigneur Resident *Downing* pour lesdits Proprietaires ou Interessez dans le terme de *dix sepmaines* apres la date de ce present Accord la valeur d'une mesme quantité des marchandises & biens de la mesme qualité & bonté que ceux qui ayent esté chargez dans lesd. navires, à proportion du prix que semblables marchandises & biens ont cousté a *Londres*, *six* mois apres la Prinse desd. vaisseaux respectivement, en rabbattant

le

la lacage ordinaires desdites marchandises & biens, & l'*assurance*, comme on auroit payé de lad. somme, or valeur pour la mesme voyage en ce temps là a condition que ceux de lad. Compagnie refondront & payeront en outre a ceux qui seront nommez par led. Seigneur Resident pour lesd. Proprietaires & interessez l'interest de la somme qui se trouvera apres ledit rabbat pour lesd. marchandises & biens, comme aussi de la valeur desdits *trois navires* au denier *quatre par cent* depuis le premier du mois d'*Aoust* dernierement passé jusques au payement effectuel pour lesd. navires, biens, & marchandises. Et en suite de cela viendront a cesser & estre esteintes touttes les actions & pretensions qui pourroient aucunement estre meües du costé d'*Angleterre*, a cause des torts & mauvais rencontres qu'on pourroit alleguer estre faits par lad. Compagnie a la Nation *Angloise* aux *Indes* Orientales a l'esgard desdits trois navires *Anglois* ou d'aucune autre chose arrivée environ ce temps là, ou du depuis qui soit venüe a la cognoissance de sadite Altesse devant le *vingtiesme* du Mois de *Ianvier* passé, & que les deux Nations doresnavant se rencontreront reciproquement en toutte tranquillité & parfaitte amitié tant aux *Indes* Orientales qu'ailleurs dedans & dehors l'*Europe*. Et quant a ce qui concerne la determination de la valeur desdits *trois* Navires, marchandises & biens, comme aussi de la somme a rabbatre a cause du *lacage* & de l'*Asseurance* comme dessus, sera incontinent apres la signature de ce present accord traitté & conclu entre les soubsignez de part & d'autre.

Fait a la *Haye en Hollande* le *sixiesme* Febvrier de l'an *mil six cent cinquante neuf*, signez.

(L.S.) *R. Huyghens.*
(L.S.) *I. de Merode.*
(L.S.) *Iohan de Witt.*
(L.S.) *Mar. Stavenis.*
(L.S.) *I. de Reede.*
(L.S.) *E. v. Bootsma.*
(L.S.) *B. I. Mulert.*
(L.S.) *I. Schulenborgh.*

(S. L.) *G. Downing.*

Het ander van den seven en twintichsten, luyde / als volght: Zijnde een begrootinge van de Summe.

COmme ainsy soit, que dans l'accord fait & conclu le *sixiesme* de ce mois entre nous soubsignés au nom & de la part du Serenissime Seigneur le *Protecteur d'Angleterre, Escosse, & Irlande* d'une, & des hauts & puissants Seigneurs les *Estats Generaux des Provinces Unies* du Païs bas d'autre part, il soit convenu, que touchant la determination de la valeur des *trois* navires Anglois y mentionnés, s'avoir le *Postillon*, le *Frederick*, & *le François & Iean* avec la valeur des marchandises & biens y ayants, esté enchargées, comme aussy de la somme a rabbattre a cause du lacage, & de l'asseurance y specifiée, seroit traité & conclu entre nous incontinent apres la signature dudict Accord; Si est ce qui apres avoir

 consideré

consideré & examiné meurement les particularites & circumstances de tous ces points, & recapitulé generalement tous les Articles dudit Accord, sur ce ayant eu les infirmations necessaires de la part des interesses de costé & d'autre, il est accordé finalement, & conclu entre nous soubsignés au nom & de la part dudit Seigneur *Protecteur* d'une, & desdits Seigneurs Estats Generaux d'autre part, que pour accomplir pleinement, & reellement tout ce que lesdits Seigneurs Estats en vertu dudit accord sont obliges de faire effectuer par ceux de la Compaignie Octroyée des *Indes Orientales* desdites Provinces Unies, leurs Hautes puissances feront payer & refundre par ceux de la mesme Compaignie aux Sieurs *Benjamin de Launoy*, & *Daniel Skinner* Marchands de la Ville de *Londres*, ou a leurs auctorités, pour les proprietaires & interesséz dans lesdits trois navires la summe de *cinquante mille trois cents soixante & quinze livres sterlinx, trois deniers, d'Angleterre*, tout a la fois, dedans la Maison du Sieur *Lucas Luce* Marchand a *Londres* le *dix septieme* du mois d'*Avril* de la presente année 1659. selon ne nouveau stile, ou plus tost, si bon leur semblera,

Et s'il a vienne que ladite summe ou partie d'icelle ne *soit pas payée* au *jour* assigné, ou plus tost, qu'en tel cas leurs Hautes puissances seront obligés de faire payer la summe cy dessus specifiée, ou bien la partie qui en manquera avec l'interest au denier *six par cent*, depuis le *dix septieme* d'*Avril* susdit jusques au payement plein & entier aux dits Sieurs *Benjamin de Launoy*, & *Daniel Skinner*, ou a leurs autorises sur la semence ou demande qui en sera faite par eux ou per leur ordre.

Et l'acquit desdits Sieurs *Benjamin de Launoy & Daniel Skinner* ou de leurs autorisez servira leurs Hautes Puissances & ladite Compaignie des *Indes Orientales* de descharge suffisante & absolvé pour ladite summe, & tout autre chose, que l'on pourroit demander d'eux en vertu dudit accord, & a l'esgard des matieres y mentionnées. Fait a la *Haye le vingt septieme de Fevrier*, l'an *mil six cent cinquante neuf* estoit signé & seellé en deux colonnes.

(L. S.) *Huygens.*
(L. S.) *I. de Merode.*
(L. S.) *Iohan de Wit.*
(L. S.) *G. van Crommon.*
(L. S.) *Iean de Reede.*
(L. S.) *E. van Bootsma.*
(L. S.) *B. I. Mulert.*
(L. S.) *I. Schulenborgh.*

(L. S.) *G. Downing.*

Dese Tractaten wierden geratificeert van wegen haer Ho. Mog. den een en twintichsten Maert daer aen volgende: Geparapheert B. I. Mulert, ende geteeckent N. Ruysch, ende vervolgens tegen die van den Protector uytgewisselt.

De Bewinthebberen alhier/gaven den vier en twintichsten een treffelijcke maeltijt aen den Heer Downingh, alwaer oock waren de voornaemste der Staten Generael.

In Engelant dit voor-Jaer een Parlement zijnde/bevondt men soo langh/ soo

soo meer / dat de authoriteyt van de Protector, met Olivier, was seer verstorven. Lambert, Vane, Hesselrigh ende diergelijcke spraken bzy / ende tegen het Protectoraet: Veel / den Koningh toegedaen / foveerden dat. In April hoorde men dat de Hooge Officiers van de Armeen / door de votes ende dritten van het Parlement, te meer geanimeert zijnde / hadden alle de Regimenten te voet ende te Paerdt / op Donderdach den derden in de Wapenen doen komen / ende de considerabelste Posten / in ende om de Stadt Londen, wel doen besetten / in S. James / ende daer omtrent wierden twee Regimenten gebracht / ende tegens den avondt quamen aldaer de Heeren Fleedwood, ende Desboron met den Majoor Generael Berry, om de genomen resolutie in den Krijghsraedt ter Executie te stellen. Nae dat de Heeren aldaer omtrent een uyr ofte anderhalf geweest waren / quam den Secretaris Thurlöe haer eerst spreecken / die een wijl met de gemelde Heeren geconfereert hebbende / wederkeerde naer Whitehall, daer alles in roere was. Ende de Protector verstaen hebbende / hoe het werck stondt / ende datter niet meer als eenige weynige Compagnien (eenige spraecken maer van drie ofte vier/ ende die noch niet eenparichlijck) hem wilden bystaen / sondt den gemelden Secretaris om aen de selve te verklaren / dat hy sich naer haer Raedt wilde accommoderen; Ende daer op wierdt gaedt gebonden dat de Protector eene Commissie soude doen op-maecken onder het groote Zegel van Engelandt, om beyde de Huysen des Parlaments te dissolveren. Datter een Capiteyn Generael over de Arméen ende Militie soude gestelt worden: dat de Regimenten van de Lords Falconbridge, Howard, Waley ende Gof, onder het Commandement van de andere Colonels soude gestelt worden: Dat men het Parlament soude herstellen / soo als het was geweest / geduyrende het Quinquennium van den twintichsten April, des Jaers negen en veertich, tot de dissolutie gedaen op den twintichsten April, des Jaers drie en vijftich, ende de Leeden van die vergaderinge weder soude laten sitten / in sulcken schijn als of de selve maer op reces waren gescheyden geweest: Sulcx dat de meeste Leeden van dat Parlement weder plaets namen in het Huys der Gemeente.

Men resolveerde eenige Heeren uyt den Raedt te sitten / ende den Heer Protector, voor sijn persoon in eer te houden / maer echter de Hofhoudinge seer te veranderen.

Op den sesden sijn vier Compagnien Ruyters door de Stadt van Londen gereden / om possessie te nemen van den Tour. Soo ras sy daer omtrent quamen / heeft de Luytenant Collonel (dit daer in commandeerde / by absentie van de Commandeur/) aen-stonts de Poort geopent / ende verseeckert datse welkom waren: Waer op is door ordre van den Heer Fleedwood, ende den Generalen Raedt van de Officieren ordre gegeven / om alles in goede postuyr te stellen; Ende men heeft veel Ammonitie van Oorlogh in het Magazijn doen brengen. Nae Schotlandt ende Yerlandt, sijn wegen Sijn Excellentie / ende den Generalen Raedt expressen afgesonden / als mede aen de Gouverneurs ende Commandeurs van alle Sterckten ende Kasteelen/ die met eenigh Guarnisoen waren beset / die men verseeckerde dat

haer alle voor d' Armée souden verklaren. De Soldaeten soo te Paerdt als te Voet/ die in ende omtrent Londen lagen/ hebben drie Maenden gagie ontfangen. De Ruyterye van 't Leger was in 't geheel niet stercker als negen of thien hondert Paerden/ ende niet meer te voet/ in alles als tusschen de vier ende vijf duysent Soldaeten/ in ende om beyde de Steden van Londen ende West-Munster. Den voor-gemelden Generalen Raedt bestondt in thien Persoonen/ vergaderden dagelijcks in het Huys van den Heere Fleetwood, genaemt Wallingforthouse, staende recht tegen over Whitehall; Alwaer eenige minder Officieren mede dagelijcks compareerden om alle Resolutien te prompter t'executeeren.

Men heeft alle de Rooms-gesinde, ende die voor den Koninck de Wapenen hadden gedragen uyt beyde de voorschreve Steden ende Plaetsen binnen de twintich Engelsche mijlen in het ronde doen vertrecken nae haer woonplaets/ of die van haer Ouders of Vrienden. Veel menschen betoonden haer misnoegen met woorden; maer soo wel ten platten Lande/ als in de Steden/ was het soo stil ende gerust als offer gantsch geene veranderinge was voorgevallen. De Officiers van het Regiment van de Lord Lambert met de meeste Ruyteren quamen sonder ordre tot Londen, opentlijck seggende dat se haren ouden Colonel wilden hebben. Men sprack van een Raedt van seventich persoonen te stellen/ van welcken Raedt den Heere Protector den eersten soude wesen. De Republicains woelden dapper om den Generalen Raedt van de Officieren daer toe te disponeren/ dat het lange Parlement weder soude mogen herstelt worden/ ende tot dien eynde werden petitien gemaeckt ende redenen ende motiven gedruckt. Veel eerlijcke Luyden waren over den tegenwoordigen toestande der saecken aldaer niet weynigh bekommert: Vermidts de parthijen tegens den anderen begonnen te verbitteren.

In 't laetst van May waren de saecken in Engelandt/ alsoo verandert/ dat men nu by Publijcque Acten den Protector noemde *his late Highness*, dat is: sijne gewesene Hoogheydt; Aen de welcke nochtans dese gunst geschiede/ dat het Parlament aennam te betalen/ sijne ende sijnes Vaders schulden/ die gemaeckt waren sedert den vijftienden December, des Jaers drie en vijftigh. Hem toe-leggende hondert duysent gulden erffelijck/ met een bequaem Huys/ ende noch hondert duysent gulden/ *ad vitam*. Ende aen sijn Moeder/ de Weduwe van den overleden Protector, tachtich duysent gulden Jaerlijcks/ *ad vitam*: (Ten aensien van de waerdigheyt van Hooch-gedachte Protector. Werdende van wegen het Parlement hem aengeseyt (onder de naem van Sir Richard) dat het Parlement hat Paleys van Whitehal van nooden hadde tot ander gebruyck, ende daerom ve·socht, dat hy het wilde ruymen.

Verklarende ondertusschen/ incapabel alle soodane persoonen/ die sedert den twintichsten van May, des Jaers twee en veertich, hadden aen-gehangen den laetsten Koningh/ Carel Stuart, &c. ende dergelijcke; nemende de Heer Charles Fleetwood, voor Hooft van de Militie te Lande. Sullende voort de administratie of executive macht bestaen in een Raedt van Staet/ in een bequaem getal van persoonen.

De Reysje by stellende voor alle die geloofden in Godt den Vader, in Jesus

Jesus Christus sijn eenige Soon, waere Godt, ende in den Heyligen Geest, Coæquael met de Vader ende de Soon, een Godt gebenedijdt in der eeuwigheyt; Ende aennamen de Heylige Schriftuyr van het Oude ende Nieuwe Testament, te sijn het geopenbaerde of geschreven woordt of wille van Godt: Sullende niemandt werden belet in de Exercitie van sijne soodane Professie; Midts dat dese liberteyt niet werde misbruyckt tot eens anders ongelijck, ende niet werde geextendeert tot Papery, of Prelaetschap. Dat is: datse niet wilden toestaen de Roomsche ende de Bisschoplijcke, als geweest was onder de Koningh.

De Heer Ambassadeur van desen Staet versocht nieuwe Brieven van Credentie aen het Parlement van Engelandt, of Leden van dien, die haer lieten qualificeren Bewaerders van de Vrede of Vryheydt, van de Republijcque van Engelandt, &c. Soodane Brieven wierden hem van hier toegesonden.

Alle Beampten ende Officieren in Engelandt, Schotlandt ende Yerlandt, die den sestienden May laetstleden, waren in dienst, sijn gecontinueert tot dat nieuwe Commissien souden sijn gegeven, werdende noch gelaudeert ende geapprobeert alle Acten by haer gedaen.

De Heer Monck, Generael in Schotlandt, ende sijne mede-Officiers, hebben haer geconformeert met het geene wat de Militie in Engelandt gedaen hadde.

In het begin van Junius is het noch gebeurt, dat de Advocaet Gerbrandt Sas, de Consul of Advocaet van de Engelsche Natie alhier, hebbende yemant op straet des avondts geaggresseert ende in 't aengesicht gequetst, is daer over ontboden voor de Heeren van 't Hof, ende alsoo hy seyde te sijn een Minister van de Protector der Republijcque van Engelandt ende declineerde; soo is hy eerst bewaert, in een besloten Kamer, daer nae in de Castelenye, ende endtlijck is geset op de Gevangen-Poorte. Ende waer soude men nu de Protector vinden?

Het is waer dat by de gemelde provisioneel ordre geseyt was: dat alle die den sestienden May in eenige Dienst van de Republijcque waren, in de selve dienst souden continueren tot naerder ordre, of andere Commissie; maer eenige twijffelden of sulcx soude moeten werden geextendeert tot andere, die buyten 's Landts waren. Echter de Resident Downingh, tot noch toe geen andere Credentialen toonende, heeft aen het Hof doen klagen over de detentie van den gemelden Advocaet, seggende: Hy behoorde te gauderen van het recht aller Volckeren.

In het particulier wierdt by eenige daer tegen gedisscoureert, dattet noch tegen het recht aller Volckeren was yemant in *via Publica* te aggresseeren.

Derhalven hy was ende bleef noch alhier sitten op de Gevangen-Poorte, tot dat hy soude hebben geagnosceert het Hof van Hollandt voor sijne *competentes* Rechters. Hy sustineerde te sijn een publijck Minister van Engelandt, dienvolgens hier niet Justiciabel, ende dat hy sich niet kon submitteren, gelijck de Heer Downingh desgelijcks sustineerde, ende voor hem sprack; Maer daer tegen wierdt by het Hof geseydt, dat de gemelde Advocaet niet was

geadmitteert als met dese expresse clausulen ende conditien / dat hy geen prærogative, of ander Voor-recht soude hebben te pretenderen boven andere Advocaten hier te Lande. De Heer Downingh, seyde daer tegen: Dat sedert de gemelde eerste admissie was aen haer Ho. Mog. van wegen den laetsten Protector geweest een noch duydelicker Acte; waer by de selve den gemelden Heer Sas, noemde *suum Advocatum*. Dat de selve Acte was geexhibeert in Januario laetstleden. Ende hoewel daer op geen resolutie viel / als dat de Retroacten souden worden nae-gesien: Dat de simpele notificatie ende insinuatie van die Acte genouch was/ om hem een Minister te doen sijn van Engelandt / dienvolgens te hebben het *jus revocandi eorum*. Dat men in geval van on-aenneemelijckheyt hadde behooren sulcks t'exprimeren.

Het Hof sustineerde daer oock tegen / dat de *Privilegia* niet alle Ministers competeerden / maer alleen den geenen die *in gradu eminentissimo* sijn gestelt / als Ambassadeurs, dienvolgens dat self geen Resident, veel min een Advocaet of Consul, soude konnen de *Privilegia Legatorum* pretenderen. Gelijck van de gemelde Resident zeyde / dat yemandt van het Hof soude hebben geseydt / dat men aen den Resident self soude doen gelijcke bejegeningh in gelijcken geval.

De Heer Resident heeft daer over geschreven aen het Parlement / gelijck het Hof door den Fiscael aen den Heer Ambassadeur Nieupoort.

De tijdingh van de veranderingh in Engelandt alhier komende/ sijn (als geseyt is) terstont van wegen haer Ho. Mog. derwaerts gesonden nieuwe Brieven van Credentie door den Ambassadeur van desen Staet / die daer op heeft audientie gehadt in het Parlement, congratulerende ende geluck-wenschende aen de voorsz. nieuwe regeeringe.

Voorts recommanderende de restitutie van de Vrede in het Noorden; Ende versoeckende te weten wat de intentie van Engelandt mocht zijn / noopende de Ratificatie ende Executie van het alhier gemaeckte Tractaet van den een en twintichsten May. Waer op de selve Heer Ambassadeur sedert in naerder conferentie geweest sijnde met den Raedt ende eenige Gecommitteerde van dien / heeft de selve Raedt aen den Ambassadeur verklaert / dat het Parlement bereydt was het gemelde Tractaet te ratificeren/ gelijck alreede het oock van wegen het Parlement gesonden was aen den Admirael Montagu, met ordre/ om het selve Tractaet te observeren ende na te komen.

Wijders proponeerde de selve Raedt / dat het goedt soude sijn den tijdt in het selve Tractaet gestelt/ van drie weecken/ te prolongeren: geduyrende/ den welcken tijdt beyde de Republijcken souden desisteren/ te assisteren. Ten eynde dat tusschen de twee Republijcquen onderwijle een Tractaet mochte worden geentameert tot effectueelder uytwerckinge van een vrede tusschen de Noortsche Koningen. In het welcke door de Interesten van de beyde Republijcquen ten aensien van yeders vrye Commertien soude worden gesorght / ende een vaste grondt geleyt tot een durable en vaste Vrede ende Unie.

Begeerende dat dese handelingh aldaer / of op een ander bequaem plaets door yeders Gevolmachtighde mocht werden bevordert.

De Engelsche Resident heeft den twintichsten Iuny Brieven ontfangen van den Raedt van State van het Parlement van Engelandt, waer by verklaert

klaert wierdt / dat de selve Republijcque approbeerde het Tractaet van den een en twintichsten May, ende datse van nooden hebben over een en ander met hem Heer Resident te spreecken: Dienvolgens hem gelast te zijn / om een reyse te gaen doen nae Engelandt, sulcks hy haer Ho. Mog. hadde willen notificeren.

Haer Ho. Mog. hebben den Agent de Heyde, gelast om hem Heer Resident voor de voorsz. notificatie te bedancken / goede reyse te wenschen ende te versoecken de Heeren sijne principalen te verseeckeren van alle genegentheyt deses Staets tot onderhoudinge en vermeerderingh van alle goede Correspondentie. Sedert heeft het Parlement geresolveert eenige Gesanten te schicken aen de Noordtsche Koningen / in de Sondt, ende aldaer voort af te handelen de aldaer swevenden Krijgh en differenten / ende datse seer noodich waren achtende eene Prolongatie van de drie weecken / tot op noch andere drie weecken / sijnde ses te samen. Het welck die van het Parlement aen haren Admirael Montagu hebben laten aenkondigen / gelijck de Heer Ambassadeur Nieupoort, ooch aen den Admirael Wassenaer ende de Ruyter sulcks ooch heeft genotificeert / met versoeck dat sy desgelijcks geduyrende de andere drie weecken souden willen van alle hostiliteyt inhouden ende cesseren. Gelijck dan de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet / alreede van wegen haer Ho. Mog. ooch de macht was toe-geschreven / om de opgemelde eerste drie weecken met eenige weynige dagen te verlengen; maer wat fascherie sulcks aen den Ambassadeur Nypoort causeerde / is elders geseyt.

Den drie en twintichsten Juny, was de Engelsche Minister Downingh in particuliere Conferentie met de Heeren Huygens ende Veth, als daer toe van wegen haer Ho. Mog. Gecommitteert. Ende heeft wijtloopige klachte gedaen / van dat men den Advocaet Sas, volgens expresse daer van hebbende Acte / Advocaet, van de Engelsche Natie / hadde gevangen gestelt op de Voorpoorte / hem daer als noch houdende / tot seer groot despect van de Republijcque: Waer op hoewel hem nochmalich is geantwoort / dat de selve Advocaet was aengenomen met expresse reserve / van dat hy geen Prerogative of exemptie boven andere Advocaten soude hebben / ende dat hy des onaengesten het Hof van Hollandt hadde veracht / ende niet willen erkennen; Drongh echter op sijne relaxatie seer ernstelijck: Dies hebben haer Ho. Mog. geresolveert te versoecken de Heeren van de Provincie van Hollandt, datse wilden den gemelden Advocaet los laten.

In het begin van Julius, heeft de Heer Downingh, aen haer Ho. Mog. genotificeert ordre te hebben om alhier noch te blijven / ende te continueren. Tot de besendingh van wegen het Parlement nae de Sondt, waren genomineert (behalven de Lord Montagu, alreede aldaer als Admirael van de Engelsche Vloot zijnde /) de Heeren Algenon Sidny, Sir Robert Hoinwood, ende Mr. Boone een Koopman tot London, alle Leden van het Parlement.

De Engelsche waren van opinie dat men de stilstandt in de Sondt van de auxiliaire Vlooten soude behooren te laten continueren / geduyrende de Tractaten / immers ende ten weynighsten tot de by-een-komste van de allersijdts Gedeputeerden / dienvolgens tot de aenkomste van de hare. Maer hy

ende van wegen sijn Majesteyt van Denemarcken, ende sijn Cheur-Vorstel. Doorluchtigheydt van Brandenborgh, wierden alle mogelijcke devoiren gedaen tot afbreeckinge of verkortinge van dien stilstandt. Te meer/ alsoo van wegen de Room. Keyserlijcke Majesteyt een groot nieuw secours wierdt verwacht/ ende tot de passage in Funen, dienvolgens evacuatie van dien/ groote apparentie was.

Het Hof van Hollandt heeft den eersten July, by Sententie den gevangen Advocaet van de Engelsche Natie/verklaert niet te wesen admissibel tot eenige Ampten/ Officien of digniteyten/ hem condemnerende in een amende van duysent guldens/ te betalen aen den Rentmeester van de Exploicten/ ontseyde hem voort voor den tijdt van ses Jaer, de Landen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, sonder binnen den selven tijdt daer weder in te komen/ op poene van swaerder straffe/ hem mede condemnerende in de kosten ende misen van de Justitie; midtsgaders in besloten hechtenis te blijven / tot dat hy de voorschreve amende/als mede de kosten ende misen van de Justitie soude hebben voldaen.

De Heer Downingh in Iulio, door nieuwe Credentialen geconfirmeert in sijn Ministerie alhier / heeft eyndelijck geobtineert by Hollandt, conform het versoeck van haer Ho. Mog. dat de sententie by het Hof van Hollandt, gepronuncieert tegens den Advocaet van de Engelsche Natie, soude blijven buyten executie. Dienvolgens is de selve Advocaet den vijftienden deses op den middagh in de Carosse van den Heer Downingh van de Gevangen-Poort afgehaelt / sonder yets van de sententie te voldoen. Soo dat in der daedt den Advocaet meer contentement/ hadde als het Hof.

Een van het selve hadde geseyt / nu mogen wy andere Crimineele oock wel laten loopen. Maer by de Heeren van Hollandt is geconsidereert/ dat deselve Advocaet / hoe men het oock nam / was een Publijcq Minister van den Protector, ende daer voor geadmitteert/ ende dat de clausule van geen prerogative te sullen genieten boven de andere Advocaten, *pro non adjecta* moest worden gehouden / als contrarierende de essentie van de admissie. Daerom oock by sijn tweede admissie op de Acte van den laetsten Protector, die *Clausula Derogatoria* niet was gerepeteert. De resterende scrupel was/ dat hy de rencontre hadde/ ende in swarigheydt quam nae den civilen doodt van de laetste Protector. Maer dien defect hebben haer Edele Gr. Mog. gesuppleert (als het schijnt) *ex plenitudine potestatis & gratiæ*, om reden van Staet.

In Engelandt heeft oock de Lord Henry Cromwel rapport gedaen / ende is daer op belast te Landtwaerts sich te gaen ophouden / ende hoewel eerst anders was geseyt/ bleef soo wel de gewesen Protector, als het geheele Huys van Cromwel, beladen met de gemaeckte publijcque schulden: immers ende alsoo / dat het Parlement niet wilde betalen de Doot-schulden van de laetst overledene / ende alsoo veel Laecken was omgedeelt; selfs onder Publijcque Ministers wierdt geseyt/ dat elck een die het Laecken hadde genoten/ het selve mocht betalen. Ende dat Huys scheen daer mede geheel gelevelt, dat is geeffent / of geæqualiseert te zijn: 't welck noch onlangs soo hoogh verheven/ jae in paralleele stondt met de Koninghlijcke. Het was wonder; maer noch meer

[illegible] was te verwonderen / dat het selve huys was gedaeit sonder vallen, *descendis non decidit.* [illegible] *Lapsus* was niet / *gravis nec cum fragore & fractione.* [illegible] wel na des Koninckx restitutie aen het Lijck van den Protecteur Olivier, een groote smaede wierdt gedaen.

In Augusto waren weder hier ende daer nieuwe insurrectie, speciaelijck eenen Sir George Booth, een Edelman die over de tachtich duysent guldens Jaerlijcks inkomen hadde / ende altijdt was Parlements of tegens den Koningh geweest / een notabel tsamen [illegible] van Volck dede in de Provincie van Chester. Ende alsoo hy binnen de Stadt West-Chester onder de Burgerye intelligentie hadde / ende het Casteel niet meer als met een Compagnie beset was / hadde het selve geëmpoorteert. Derwaerts zijn Troupen gesonden onder Colonel Okey, namelijck hier gevangen / ende in Engelandt gesonden. In London nochtans was alles stil / ende de Tour was ende bleef in subjectie van het Parlement / gelijck oock de Regeeringh of Magistraet binnen de selve Stadt / alwaer desgelijcks [illegible] tien à twaelf duysent Man wierden gewapent tot [illegible] van alle quade humeuren / soo binnen als buyten de selve Stadt / *quae est Caput rerum.* [illegible] dit tegenwoordigh het bloedigh Parlement / als zijnde het selve / door welckers autoriteyt de Koningh, de Hartogh van Hamilton, Grave van Hollandt, Lord Capel, &c. haer leven hadden verloren / ende die het Hoogerhuys hadden afgeschaft. Ende het welck in het laetste van 't Jaer sestienhondert drie en vijftich door den Generael Cromwel wierdt gescheurt / die sich in het volgende Jaer liet Proclameren Lord Protector.

[illegible] noch niet [illegible] vry ende Wettigh Parlement. [illegible] van het tegenwoordige subduceerden haer ; [illegible] Compagnien stelden een [illegible] op de afwesende.

In het begin van November, schreef de Ambassadeur Nieupoort door een Expresse / de nieuwe veranderingh in Engelandt, dat Sir Arthur Hasselrig, Colonel Morley met de meeste van het Parlement / meynden de Militie geheel subject ende dependent te maken aen het Parlement; [illegible] in het daedt de persoonen van Fleedwood, Lambert, Ludlow, Desbourrou, ende andere.

[illegible] hebben [illegible] het Parlement-huys / Whithal ende S. James, ofte de Adventuen [illegible] te besetten / ende de regeeringh vast te maken aen een Raedt / dissolverende daer mede het Parlement, ende de weynige overige van dien [illegible] / elck na haer huysinge op het Landt ; Soo dat Fleedwood is verklaert Generael ende Chef, daer nae Lambert, Ludlouw, Desbourrou, &c. onder hem gesubordineert ; waer mede alles nu weder in stilte was / immers nae uytterlijck aensien. Aen de Militie in Duynkercken wierdt mede geldt gesonden : oock waren aen de Forces leggende in ende omtrent Londen gegeven twee maenden solts.

Terstondt nae dese tijdt heeft de Heer Downingh te kennen gegeven / dat hy geresolveert was een reyse te doen nae Engelandt, versoeckende een Oorloghschip tot zijn transport / ende alsoo in den Briel een gereedt lach / in het selve te

mogen over varen. Sulcks is hem toegestaen / ende was wel te begrijpen / dat hy dese veranderingh hy niet wist / hoe sich soude dragen / à qu'el saint se vouër: Immers soude moeten hebben nieuwe Credentialen van sodanige als hy bevinden soude altans de Regeeringh aen de handt te hebben. Hy liet niet te min sijn Vrouw ende Familie alhier / hoopte oock haest weder alhier te zijn.

De Heer Nieupoort, Ambassadeur in Engelandt, versocht permissie om te mogen komen een reyse doen nae Hollandt, om te rapporteren van verscheyden saecken van gewichte / ende specialijck / nopende het Tractaet van Marine, het welck hy niet hadde konnen brengen tot perfectie.

Daer nae hoorde men dat de Generael Monck commanderende de Forces in Schotlandt, van daer hadde gelicht wat hy konde / ende met tien of twaelf duysent man nae Engeland in marcheerde: waer tegens de Generael Fleedwood ende Lambert, elck met haer Troupen oock in het marcheren waren. Het was seecker dat Monck malcontent ende te onvreden was / om de veelmalige veranderingen: ten minsten om de laetste / of dissolutie van het Parlement. Het welck oock in het generael aen de Gemeente niet kon aengenaem zijn / alsoo hier door de Militie / of eenige weynige Officieren van Dienaers, Regenten, ende de Knechten tot Meester wierden. Waer op met der tijdt wederom de saecken souden moeten komen tot een Protector.

De Republijcks-gesinde waren van opinie/dat het Monck geen ernst was / ende dat hy sich wel licht accommoderen souden. Andersints in gevalle de opgemelde Republijckse forces / aen elckander / ende tot daedelijckheydt quamen / soo wierdt daer door opgerecht *Porta discordiæ*: Door de welcke geproseteert was / dat de Koningh weder ingaen soude; Doch sy maeckten korts daer nae een Accoordt: soo het scheen.

In Engelandt waren in het laetst van December noch niet als confusien; onder de seventigh persoonen / die gestelt waren om te maken een nieuw model van regeeringh / was weynigh consonantie / eenige sijnde meest voor de Militie, andere voor een Nieuw of vry Parlement, andere spraken oock van weder aen te nemen den Protector Richard: Eenige oock hadden gesproken van den Koninck.

Nae alle apparentie soude het werck eyndelijck uytdraeyen op een Nieuw of vry Parlement, als waer door alle deelen ende leden van dat Landt souden krijgen contentement / ende konden gebracht worden tot contributie van geld-middelen / die doen seer manqueerden.

Het is waer / de Militie was machtigh om geldt te vinden / maer de selve was gedeelt.

Eynde van 't Jaer 1659.

HISTORIE of VERHAEL, VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende omtrent de

VEREENIGHDE NEDERLANDEN,

Door den Heer

LIEUWE van AITZEMA,

't NEGENDE DEEL.

't VEERTICHSTE BOECK.

E Heer van den Honardt Extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet gesonden aen den Koninck van Poolen, continueerde tot Dantzick, negotierende wat hem van haer Ho. Mog. was aen-bevolen, 't welck was om te helpen bemiddelen de Vrede tusschen de strijdende Koningen / tot sulcken eynde dringende om te worden geadmitteert tot het Ampt van Mediateur.

De Heeren Sweedtsche haer onthoudende / in 't Klooster t'Olive, verklaerden met veel beleefthept / datse geloofden syne bemiddelingh by haren Koningh te sullen syn aengenaem; maer beriepen haer op de *non ordre*, of geen last daer toe te hebben: Echter datse souden schrijven / ende niet twijfelden of souden last daer toe krijgen. De Heeren Poolsche gaven mede goede woorden / oock de Koninck self / maer lieten 't op de Sweedtsche aenkomen. Dat sonder der selver aenneminge daer in niet kost worden gedaen / ende nochtans toonden sy soo veel koelichept / datmen

men wel merckte datse haer ooch weynich daer aen lieten gelegen zijn: Want zy/ hoewel daer toe versocht/ geen instantie by de Sweedsche deden. De Koningin was goedt Frans/ ende de Alder-Christelijckste Koningh hadde sijn ambitie ende consideratien/ waerom hy liever alleen hadde d'eer van de Mediatie, gelijck oock om alsoo t'excludeeren de Mediatie van den Keyser/ daer en boven vreesde dat de Heer van den Honart soude sijn te quaet Sweeds.

Want hy hadde last om de Poolsche Vrede t'annecteren aen de Denemarcksche, ende om die *Pari passu* te bemiddelen/ waer toe oock gelast was de Heer Raesbergh, Minister van Denemarcken.

De Heeren Poolsche waren oock t'onvreeden/ dat hare Ho. Mog. hadden in December laetstleden alreede gemaeckt een redintegratie van vriendtschap met Sweeden/ende geadjusteert d'Elucidatien met het Elbingsche Tractaet. Ende hoewel d'Executie van sulcks was gelimiteert aen de sluytingh van Vrede tusschen Sweeden ende Denemarcken, nochtans namen sy dat als een afsonderlijck Tractaet/ ende dat daerom oock Poolen billick sach op haer particulier/ haer latende ontvallen/dat haer Ho. Mog. niet deden als schuymen (dit waren haer woorden) op haer particulier voordeel. Sijnde oock t'onvreeden/ dat de Afgesante Pinoccy alhier niet hadde verkregen eenigh assistentie of belofte van dien; Oock vonden de Heeren Poolsche dat haer landt verarmt/ uytgeput/ ende ellendigh was/ datse een Vrede/ ende ten spoedighsten van nooden hadden. Oostenrijck was haer van langer handt suspect/ van 't selve een predominatie/ ende daerom waren meer Frans, ende tot de maximen ende Macht van de Koninginne/ die veel verstandt ende bewindt hadde omtrent den Koninck.

De Heer Cheur-Vorst van Brandenburch, dede wel oock sijn best/ om de Tractaten te doen gaen op een gelijcke voet met Denemarcken, maer hy hadde alreede self een particulier Tractaet gemaeckt met Poolen, ende noch geen volkomen Executie daer van hebbende/ wilde Poolen niet te seer tegen spreecken. De Stadt Dantzick was oprecht/ ende dede aen den Heer van den Honarde de beste Officien/ maer hadden te Hove weynigh Credijt/als niet de maet van het gelde/ dat men haer gedurichlijck afperste/ boven het gene sy de conservatie van de Kroon alreede hadden gedaen/ sulx dat de Koningh self haer de eer gaf van sijne ende des Rijcks behoudenis/als voor desen geseyt is.

De Heer van den Honardt gaf aen de Heeren Sweedsche in Januario een visite op haer plaets van Residentie buyten Dantzick. Alwaer met satisfactoire Receptie is bejegent/ werdende door de Maerschalck Ambassade van Sweeden aen sijn Carosse ontfangen/ ende alsoo door een grooten Trap/ de welcke voor het Huys van den Heere Grave Magnus de la Guardie was/ geleyt sijnde voor de Deure van het Huys/ door de gemelde Grave de Heere Oxenstierna, den Grave Slippenbach, ende den Heer Guldenkleeuw, respective Sweedsche Plenipotentiarissen ontfangen ende verwellekomt/ ende ten Respecte van haer Ho. Mog. op haer Ed. begeerten voor in gegaen/ geleyt wordende op een Boven-kamer met tapijten behangen/ alwaer aen de eene zijde vier swarte Fluweele stoelen waren gestelt/ ende een gelijcke stoel daer recht tegen over/ waer op neder geseten zijnde/ heeft de Credentialen van haer Ho.

Mog.

Mog. geliefst hadde hem mede te geven / met de redenen daer op passende/ ende de presentatie van haer Ho. Mog. Mediatie / benessens offres van alle behoorlijcke ende mogelijcke diensten van sijne geringe persoon / haer Edele versekerende van de goede genegentheydt van haer Ho. Mog. tot den welstandt van Sijne Koninckliijcke Majesteyts persoon / ende der selver Rijcken ende Landen/ waer op de Heere Grave de la Gardie, met seer beleefde expressie van woorden / antwoorde sijn aenkomste haer Ed. ten hooghsten aengenaem te wesen / ende te wenschen dat haer Ed. hare goede genegentheydt tot den Staet van haer Ho. Mog. ende hem hadden konnen alle behoorlijcke satisfactie ende contentement geven/maer het ongeluck te hebben dat nu in tien weecken, geen Brieven / noch te eenige ordres van sijne Majesteyt bekomen hadden/ ende dienvolgens niet te twijffelen of de selve waren op den komende wegh / maer dat alle hare Brieven onder wegen wierden opgehouden / het selve seer exaggereerende ; Ende dienvolgens haer Ho. Mog. Mediatie door als noch niet te konnen accepteren / biddende dat haer Ho. Mog. het selfde doch niet verkeerdelijck geliefden op te nemen/ exalterende de groote genegentheyt van sijn Majesteyt tot haer Ho. Mog. met seer significante expressie van woorden / vragende verder van de saecken in Denemarcken, seggende : daer mede geen tijdinge van daen te krijgen / ende gelijck als vreemdelingen in de Wereldt te wesen. De Heer van den Honardt heeft haer geseght de gelegentheyt van het sluyten van het Elbinghsche Tractaet/naerdere Elucidatie, ende dat vervolgens oock haer Ho. Mog. Mediatie by de twee aldaer waren aengenomen/ dienvolgens niet hadde gedacht dat haer Excellentie eenige de minste difficulteyt op het aennemen van de Mediatie alhier souden hebben gemaeckt ; Doch verklaerden als noch geen ordres te hebben/ende te bidden (het waren hare formele woorden) haer Ho. Mog. geliefde het te gelooven/ ende ten besten te interpreteren / versoeckende hy wilde eenige weynige dagen patientie nemen / ende niet te twijffelen ofte souden naerdere ordre tot contentement van haer Ho. Mog. ontfangen. Hy heeft daer op afscheydt genomen/ ende op het selve fatsoen als vooren wederom uytgeleyt zijnde / in sijn Koetse treden / ende in 't wegh rijden vernomen / dat sy hem twaelf Ruyters hadden mede gegeven/dewelcke hem tot ontrent half wegen de Oliva convoyeerden/ ende alsdoen te rugge keerden.

De Heeren Sweedsche schickten daer nae aen hem haren Secretaris/ hem bedanckende voor de visite / ende excuserende haer contravisite / om dat hy in een vyandtlijcke plaets/ Dantzick, gelogeert was. Ende als noch doende seggen / datse waren hopende de naerder ordres van den Koningh / om sijne Mediatie aen te nemen ; maer by sulche excusen is het altijdt gebleven. Het was een beleefde Contra-elucidatie, of Elusie van de Elbinghsche Elucidatien; Ende sy wisten wel dat hy last hadde om Sweeden te doen Evacueren ende verlaten geheel Pruyssen, ende datse niet veel soetigheyt van desen Staet hadden te verwachten.

Poolen hadde min oorsake om ontevreden te zijn : want men met groote genegentheydt haer Interest hadde geamplecteert. Ende / indirectelijck/'t selve Rijck genoechsaem gemainteneert tegen Sweeden ; Maer het was een hoogh

gein,

geintoneerde Natie / ende meenden men behoorde van hier haer met subsidie van geldt (datse weynigh hadden / ende seer begeerden) by te springen. Ende het was niet van nooden / want het Sweedtsche werck was in verloop ende decadentie/ ende de Vrede stondt voor de deur.

De Heer van den Honardt arbeyde / volgens last / geduerigh / om tot de Mediatie te werden geadmitteert / maer te vergeefs. Ja wierdt genoeghsaem van alle communicatie van watter passeerde uytgesloten. Hy wierdt te rade endtlijck expresse weder den Koningh te begroeten / gelijck hy door een memorie op des Koninckx versoeck het heeft oock ingegeven. Eerst klagende, van dat hem geen kennis wierdt gegeven van wat passeerde, ende geen de minste communicatie van de Acten. Daer nae versocht dat de *Gereformeerde* ende *Luyter,che* door geheel Poolen ende de geincorporeerde Provintien, volgens des Rijcks constitutien mochten worden gerestitueert, ende geprotegeert. Dat de Koningh geen Vrede mocht maecken, als nae dat oock de Koninck van *Denemarcken* sijn Vrede hadde gemaeckt, ten minsten soo langh mocht blijven buyten Executie, gelijck oock haer Ho. Mog. het alsoo hadden gemaeckt met het adjusteren van het *Elbinghsche* Tractaet, ende de *Elucidatien* in *December* laetstleden. Dat anders geen *guarantie* van haer Ho. Mog. op de Poolsche Vrede was te verwachten.

De Koninck gaf daer op den sevenden Marty een schriftelijck antwoordt: dat hy bedanckte voor de aengebodene Mediatie, hem leedt zijnde / dattet de wederpartye niet hadde willen aennemen.

Aengaende die van de *andere* Religien, dat hem bekent was der selver trouwe ende gehoorsaemheydt, datse daerom geen *Mediateur* van nooden hadden, als niet misdaen hebbende, veel weyniger van nooden hebbende een *Vermaner* om haer te doen behouden de Rechten ende immuniteyten, die hy haer tot noch toe wel hadde gehouden, behoefden oock geen *Herstellinge* in het geene, waer sy noyt waren uytgevallen, dat haer sijn genadige gunst noyt soude ontbreecken. Gelijck hy wederom versocht dat haer Ho. Mog. aen de *Rooms Catholijcken* beliefde weder te geven, *'t Gebruyck ende Vryheydt van Religie*, die sy van hem waren versoeckende.

Aengaende de *Vrede*, dat sijn Majesteyt niet meer hadde gewenst, als dat die generalijck hadde mogen getroffen worden, was het doenelijck, dat het geallegeert Exempel van het *Elbinghsche Tractaet*, rakende de *Commertie*, niet quadreerde, sijnde een Oorlogh *bloedtstortingh* mede-brengende, een ander saecke als de Koopmanschap.

Wat de weygeringh der *guarantie* aengingh, geen oorsaecke te hebben, om daer over te klagen, alsoo hy het aen haer Ho. Mog. niet hadde versocht. *Praeposterum videri, negatum sibi aliquid arguere, quod nec dum postulasset.* Dit antwoordt wierdt hem door een Secretaris van den Groot-Cancelier behandight. De Heer van den Honardt sprack daer over met den Palatijn van Poosen, hem aenwijsende de ongerijmtheyt van het eerste Poinct/ raeckende de Religie, in het welcke haer Ho. Mog. niet anders hadden doen voorstellen / als het gunt over een quam met de Constitutien ende oude practijcque van dat Rijck/ daer sijn Majest. van haer Ho. Mog. begeerde saecken die directelijck tegens

de fondamenten van der selver Regeeringe strijdich waren / ende niet en konde geadmitteert worden sonder de selve t'eenemael te renverseren. Op het tweede, dat haer Ho. Mog. als in de saecke van een derde, spreeckende niet anders als de advantagies van Poolen selfs / ofte ten minsten de gemeene Interesten sochten te bevorderen / hem nochmael met veele redenen pogende te doen begrijpen in wat dangier Denemarcken door een affonderlingh Tractaet wierde gestelt: Waer op de Palatijn antwoorde / dat het wel waer was; maer dat sy mede tot extremiteyt waren vervallen / ende haer eygen dingen te moeten doen / daer by voegende / wilde de Keyser ende den Cheur-Vorst van Brandenburgh tot assistentie van Denemarcken den Oorlogh continueren / dat het haer vry stondt. Op het poinct van de guarantie, seyde de Heer van den Honardt mede vreemdt te wesen / dat men voorgaf die noyt begeert te hebben / dat hem Palatino wel bekent was alle het geene daer omtrent ware gepasseert / ende aen den Koninck selfs daer over met hem verscheyde malen hadde gesprooken / als mede meest alle de andere Heeren Plenipotentiarissen / ende hem selfs / het welcke hy moeste advoüeren ende toestaen / ende het gunt dat van de *non communicatie* daer hadde doen in vloeyen / dat sulcks waer was / ende tot noch toe niet een Papier uyt handen van de Heeren Poolen hadde ontfangen. De Palatinus antwoorde alles publijcq te wesen / ende langs de straten te loopen / ende dat hem alles / als het geteyckent was / soude werden gecommuniceert / ende nu niet anders als Memorien, ende niet seeckers te wesen. De Heer van den Honardt heeft geantwoort / dat hy nochtans al veel Actens hadde gesien / de welcke in forma waren gedepescheert / ende dat hy niet gaerne straet-tijdinge aen haer Ho. Mog. over schreef / maer veel liever met wat meerder fondament ende vastigheyt ginck: Ende soo veel de Communicatie van het gesloten Tractaet aenginck / dat hy hem daer voor hadde te bedancken / maer dat het dan vry wat laet soude komen / ende door den Druck gemeen gemaeckt zijnde / lichtelijck heel goede koop te bekomen soude wesen. Ende vermidts den Heer Palatijn by de Koninginne wierde ontboden / is hy genootsaeckt geweest daer mede af te breecken.

Het poinct van de Religie aen den Koningh te recommanderen / dacht anderen oock vreemdt / nademael dese Staet den Sweeden, die geheel Poolen gingen Protestants maken / in haer Oorlogh hadden tegen gegaen / wel te kennen gevende dat men meer sach op de Commertie ende gewin van rijckdom als van Zielen.

Op de voorgaende wijse wierdt den Heer van den Honardt opgehouden / tot dat eyndtlijck den derden May het wiert gesloten.

Waer nae den Heer van den Honardt sich op den twaelfden (gelijck oock dede den Franschen Ambassadeur de Lombres, ende soo wel de Heeren Poolsche als Sweedsche) heeft op de reyse begeven.

Instrumentum Pacis perpetuæ inter S. Regiam Majestatem & Rempubl. Poloniæ ejusque Confœderatos S. Cæsar. Majestatem & Sereniss. Electorem Brandeburgicum. Ex una, & inter S. Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ ex altera parte ad Gedanum, in Monasterio Olivensi 3. Maij, *Anno* M DC LX. *Inita & conclusa.*

In Nomine Sacro Sanctæ & Individuæ *Trinitatis*.

NOtum sit universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest, Postquam à multis annis, bella, dissidiaque inter Serenissimos Reges Regnaque Poloniæ & Sueciæ orta, & interdum Induciis, præcipuè verò Sexennalibus *Anno* 1629. deindè viginti Sexennalibus, *Anno* 1635. sopita & composita fuerint, ac denique inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum Dominum *Ioannem Casimirum*, Regem Poloniæ Magnum Ducem Lithuaniæ *&c. &c. &c.* Et Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum Dominum *Carolum Gustavum* Suecorum Gothorum Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, *&c. &c. &c.* deventum sit ad bellum, quod non solùm dictos Reges, Regnaque eorum per plures annos exercuit, sed & Poloniæ Fœderatos ac belli Socios videlicet Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum Dominum *Leopoldum* electum Romanorum Imperatorem semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatie, Croatiæ, & Sclavoniæ Regem, ArchiDucem Austriæ, *&c. &c. &c.* Serenissimo Regi & Regno Poloniæ, ad ejusdem requisitionem, auxilia ferentem, nec non Serenissimum Principem ac Dominum Dominum *Fredericum Wilhelmum*, Marchionem Brandeburgicum Sacr. Rom. Imperii Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, in Prussiâ, *&c. &c. &c.* Ducem involvit; unde multa Christiani Sanguinis effusio, cum plurimarum Provinciarum desolatione, secuta est. Tandem Divinâ bonitate factum, ut utrinque de Pace universali, inter Regem Remque publicam Polonam & ejus Confœderatos ac belli Socios ab unâ, & Regem Regnumque Sueciæ ab alterâ parte, suscepta sit cogitatio operâ & studio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Domini *Ludovici* XIV. Galliarum & Navarræ Regis Christianissimi, quie huic Paci conciliandæ Mediationem obtulit, & in ipso negotio Pacis, per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum *Antonium de Lumbres*, Dominum de Herbingen, Loos & la Cloye, Comitem consistorianum, Regiique ordinis Equitem, Legatum suum, eandem mediationem Serenissimis Regibus Poloniæ & Sueciæ, nec non Serenissimo Electore Brandeburgico acceptantibus, præstitit. In eum ergo finem ex mutuâ partium conventione constitutus est dies quintus Januarii *Ann.* 1660. Congressui Plenipotentiariorum Olivæ instituendo. Comparentes igitur statuto tempore ac loco omnium Pacificentium legitimè constituti Legati Plenipotentiarii, à Parte quidem Serenissimi Regis, Reique publ. Poloniæ, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, ex ordine Senatorio quidem, Dominus *Ioannes* Comes à *Lezno*, Palatinus Posnaniensis, Reginalis Majestatis supremus Aulæ Præfectus ac Mareschallus, Generalis Majoris

jotis Poloniæ, Mariæburgensis Corsunensis Gubernator: Dominus *Georgius Lubomirski*, Comes in Wisnicz & Jaroslaw, Supremus Regni & Campi-Mareschallus, Generalis Cracoviensis, Scepusiens. Chmielnicens. Pereaslaviens. Casimiriens. Olstinensis Gubernator: Dominus *Nicolaus* in *Praxmou Praxmowski*, Supremus Regni Cancellarius, Nominatus Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Abbatiæ Sieciechoviensis Administrator perpetuus, Præpositus Sancti Michaëlis Ecclesiæ collegiatæ in arce Cracoviensi: Dominus *Christophorus Pac*, Supremus Magni Ducatus Lithuaniæ Cancellarius, Viscoviscensis, Ostrinens. Kosienicens. Kleszczelens. & Nemonocens. Gubernator: Ex ordine verò Equestri, Dominus *Ioannes Andreas* de Raciborsko *Morstin*, Referendarius Regni, Kowalensis & Zavichostensis Gubernator: Dominus *Vladislaus de* Naglowice Rey Thesaurarius Curiæ Regni, Reginalis Majestatis Cancellarius, Neokorcinens. Libussiens. Kamionacens. Gubernator: Dominus *Ioannes* in Gnin *Gninsky* Pomeraniæ Succamerar: Gnesnensis Gubernator. Et à parte Fœderatorum Poloniæ, videlicet Serenissimi Imperatoris Romanorum, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Dom. *Franciscus Carolus Libsteinsky*, S. R. Imperii Comes à Colowrat, Dominus in Reichenaw, Sacræ Cæs. Regiæque Hungariæ & Bohemiæ Majestatis Consiliarius, Camerarius, Iudicii Majoris Provincialis Assessor, Regius Locumtenens, & Appellationum in arce Pragensi Præses: Dominus *Franciscus* Liber Baro de *Lisola* à Thise & Marienfeld, Consiliarius Cameralis aulicus: Et Serenissimi Electoris Brandeburgici: Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Dominus *Ioannes ab Hoverbecke*, in Eickmedien, Baronoven, Geyerswalde & Domkow Dominus & hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status intimus, Electoratusque Dapifer hæreditarius, Hohensteinens. Præfectus: Dom. *Laurentius Christophorus* à *Somnitz* in Grumsdorf, Drenow & Gerbero Dominus & hæres, Suæ Serenitatis Consiliarius Status Intimus, & Orientalis Pomeraniæ Cancellarius: Ejusdemque Ducatus Camerarius hæreditarius, Lauenburgensis & Butoviensis Præfectus: Dominus *Albertus ab Ostaw*, in Nerviken & Kegelfet Dominus & hæres, Suæ Serenitatis in Supremo Ducalis Prussiæ Appellationum Judicio Consiliarius. A parte vero Serenissimi Regis Regnique Sueciæ, Illustrissimi ac Ellentissimi Domini, Dominus *Magnus Gabriel* de la *Gardie*, Comes in Leckou & Arensburg, Liber Baro in Ekholmen, Dominus in Habsal, Magnushof & Hoyendorp, Regiæ Suæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Thesaurarius, Generalis Gubernator Livoniæ & Locumtenens per Esthoniam, Livoniam & Ingriam, Militiæ Generalis, Judex Provincialis Vestergothiæ & Daliæ, nec non Academiæ Ubsaliensis Cancellarius: Dominus *Benedictus Oxenstirna*, Comes in Korsholm & Wasa, Liber Baro in Moreby & Lindholmen, Dominus in Coporium & Rosersberg, Suæ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Cancellariæ Consiliarius: Dominus *Christophorus Carolus Schlippenbach*, Comes in Sahovede. Liber Baro in Liufala, Dominus in Salinge, Suæ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Consilii Bellici Præses: Et Dominus *Andreas Güldenklaw*, Dominus & hæres in Schonela, Ekeby, Hyllinge & Hulterstadt, Reg. Suæ Majestatis Consiliarius status & per Pomeraniam Regiam, Regiminis & Consilii status ut & supremæ Curiæ Justitiæ Præses. Post invocatum Divini Nu-

minis auxilium, mutuasque Plenipotentiarum tabulas (quarum apographa sub finem hujus Instrumenti de verbo ad verbum inserta sunt) rite commutatas, Tractatus Pacis auspicatò inchoatus est. Et licet in ejus fere decursu præmemoratus Serenissimus Rex Sueciæ, disponente ita Divina providentia mortali hac vita decesserit, Tractatus tamen hic renovatis à Serenissimo & Potentissimo Principe ac Domino Domino *Carolo* Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege & Principe hæreditario, Magno Principe Finlandie, &c. &c. &c. Plenipotentiarum tabulis, (quæ ad calcem hujus Tractatu quoque inseruntur) feliciter continuatus est, ac tandem ad Divini Numinis gloriam & Christianæ Reipubl. Salutem, partes omnes in mutuas Pacis & amicitiæ Leges consenserunt & convenerunt, tenore sequenti.

I.

SIt *Pax* universalis ac perpetua, & vera sinceraque amicitia inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Do. Do. Ioannem Casimirum Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ &c. &c. &c. Ejusque Regiæ *Majestatis* Successores ac Posteros, Reges Poloniæ, Magnos Duces Lithuaniæ Regnumque Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ atque subjectas illis Ditiones ac Provincias, ut & Ejusdem Majestatis & Regni Poloniæ Confœderatos, inprimis Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Leopoldum electum Romanorum Imperatorem semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ regem, Archiducem Austriæ, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis hæredes ac Successores, Provincias ac ditiones, intra vel extra Imperium Romanum sitas, & serenissimum principem ac Dominum, Dominum Fridericum Wilhelmum Marchionem Brandeburgicum, sacri Rom. Imperii principem, Electorem & Archi Camerarium, Magdeburgi, Prussiæ &c. &c. &c. Ducem, ejusque Serenitatis hæredes & successores, Provincias ac ditiones, in vel extra Imperium Romanum sitas, ab unâ: atque Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum Suecorum, Gothorum & Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Successores ac Posteros, Reges Suecurum Regnumque Sueciæ atque subjectas illis intra vel extra Imperium Ditiones ac Provincias, ab alterâ parte: Ita ut altera pars alteri posthac nihil hostilitatis, aut inimicitiæ, clam aut palam, directè vel indirecte inferat, vel per suos aut per alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, nec cum alterius hostibus fœdera huic Paci contraria ineat, nec quicquam in alterius status & securitatis diminutionem per se, vel per alios moliatur aut tentet, vel tentari faciat, sed utraque pars alterius utilitatem, honorem ac commodum promoveat & fidam invicem vicinitatem, Pacem & amicitiam seriò colat & servet. *Pacta* verò & fœdera omnia, quæ partes paciscentes inter se; vel cum aliis *Principibus* ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, clausulas, & articulos integra & in pleno robore suo permaneant: Ita tamen ut per ea præsens Transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.

§. 2. Sit

II.

§. 1. Sit utrinque perpetua oblivio & amnestia eorum omnium, quæ quocunque loco, modoque à quacunque paciscentium parte hactenus hostiliter facta sunt, ita ut nec eorum, nec ullius alterius rei causa vel prætextu ulla pars alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ, specie juris, aut viâ facti, inferat, aut per suos aliosve inferri faciat.

2. Hac generali Amnestiâ gaudeant omnes & singuli, cujuscunque Status, conditionis & Religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ ab utrinque partes hostiles secutæ sunt, aut in hostilem possessionem devenerunt. Nec ullis hoc bellum præjudicio, & noxæ sit, in suis Iuribus, privilegiis ac consuetudinibus, generalibus & specialibus, tam in ecclesiasticis, quam in civilibus profanisque, quibus ante hoc bellum gavisi sunt, sed iis in totum fruantur secundum leges Regni. Nec ullis communitatibus aut privatis actio, ratione adhæsionis hosti intentabitur, ita ut nemini liceat alicui negotium facessere ratione illius adhæsionis hostilis, aut eam exprobrare.

3. Civitatibus Prussiæ Regalis, quæ in possessione suæ Reg. Majestatis Regnique Sueciæ hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia jura, Libertates & Privilegia, quibus sive in ecclesiasticis sive in profanis potitæ sunt ante hoc bellum (salvo libero, uti ante hoc bellum viguit, in prædictis civitatibus Catholicæ & Euangelicæ Religionis exercitio) earumque territoria, Magistratus, communitates, cives, Incolas & subditos, S. Reg. Majestas Poloniæ, eadem quà olim clementia & gratia regiâ inposterùm prosequetur, fovebit & tuebitur. Dabitur iisdem quoque facultas, ædificia publica & privata per injuriam belli destructa, reficere & reædificare: Pro his verò, quæ necessitate defensionis destructa sunt, minimè tenebuntur. Quoad ea verò, quæ militiæ Suecicæ tributi loco, ab utriusque Insulæ subditis exsolvere necesse fuit, à nemine molestia inferetur, sicut & propter decimas, aliosve census, quibus subditi Insulani satisfacere tempore belli minimè potuerunt, non turbabuntur.

4. Cunctæ actiones & inquisitiones adversus illos, qui partibus hostilibus hoc bello adhæserunt, vel easdem secuti esse insimulantur, quibuscunque in locis Poloniæ, Magni Ducatus Lithuaniæ, Prussiæ regalis, Curlandiæque habitent, cujuscunque statûs & conditionis aut religionis sint, sive privati vixerint, sive officio publico functi, aut servitio suæ Majestatis Sueciæ in sago vel toga adstricti fuerint, institutæ necdum finitæ & ad executionem deductæ, abrogentur, omnique executione careant in perpetuum: & inposterum contra eos nulla unquam quæstio vel actio ex hac causa instituetur.

5. Quæ durante hoc ultimo bello, jure Fisci, ex occasione ac prætextu adhæsionis aut protectionis alterius partis, cuiquam sive Nobili sive plebejo, cujuscunque status, conditionis ac religionis adempta, vel Fisco illata, vel aliis collata sunt bona, sive regia ac Reipubl. sive etiam privatorum sunt, mobilia quidem, si tradita sunt, modernis possessoribus relinquantur. Si verò ejusmodi jura caduca, hactenus in executionem deducta non sunt: antiquis possessoribus relinquantur, neque ulla actio dehinc adversus communitates aut privatos, ratione ejusmodi bonorum intentetur. Bona verò immobilia hæreditaria, advitalitia & jure hypothecæ possessa, Fisco ap-

 plicata,

plicata, tum quorum donationes & largitiones factæ sunt, sive jam ante tradita, sive nondum tradita sunt, maneant penes antiquos Dominos, cessantibus de cætero omnibus actionibus, ratione redituum, sive ex publicis sive ex privatis bonis perceptorum.

III.

Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Joannes Casimirus Rex Poloniæ, pro se ac hæredibus posterisque suis, amore Pacis, vigore hujus Instrumenti Pacis, solenniter ex nunc & in posterum renunciat omnibus prætensionibus in Regnum Sueciæ & Magnum Principatum Finlandiæ, & alias ipsis subjectas Provincias, Regiones, Ditiones, Civitates, Castra & Munimenta, sive hæc omnia nuper, sive ab antiquo acquisita sint, nec non in bona Avita in Regno Sueciæ dictisque provinciis sita; in Regnum Sueciæ dictasque Provincias & bona, præsentibus vel futuris temporibus, nihil quicquam prætensurus. Quoad Titulos & Insignia ita conventum est, quod Serenissimus Rex Poloniæ, prout hactenus, ita inposterum ad dies vitæ suæ, utetur integris titulis & sigillis Insignibusque Regni Sueciæ in Poloniâ & ad omnes principes, Status & privatos extrà Sueciam, sine ullo tamen plenariæ supra dictæ Renunciationis præjudicio. Dictis vero Titulis & Insignibus non utetur ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciæ, in literis aliisve Diplomatibus aut Scriptis, sed observabitur ab utrinque receptus hactenus modus abbreviandorum titulorum, cum Etcæterationibus, ita ut postverba Magnus Dux Lithuaniæ, tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi moderni Regis Poloniæ & vicissim post verba, Magnus princeps Finlandiæ, tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi Regis Sueciæ adjiciantur. Insignibus tamen Regni Sueciæ in sigillis Regis & Reipublicæ Polonæ, dum in Sueciam scribetur, penitus omissis, post obitum verò moderni Serenissimi Regis Poloniæ, successores ejus & Respublica Polona in Titulos & Insignia Sueciæ nihil unquam prætendent, sed utrinque Reges & Regna, suis quisque Titulis & Insignibus tantum plenariè gaudebunt & utentur.

IV.

§. 1. Serenissimus Rex & Status Ordinesque Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, à modo & in perpetuum cedunt vi hujus pacificationis Serenissimo Regi Sueciæ, ejusque successoribus Regibus Regnoque Sueciæ, omnem illam Livoniam trans Dunanam, quam Suecia hactenus per tempus Induciarum tenuit & possedit, ut & partes eis Dunanas omnes, & Insulam Rünen in mari sitam, quas per idem tempus Induciarum Suecia tenuit & possedit; nec non quidquid Iuris Regibus & Reipublicæ Poloniæ in Esthoniam & Osiliam hactenus ullo modo competere poterat. Atque hæc quidem omnia & singula, cum omnibus suis pertinentiis, terrestribus & maritimis, Urbibus, Arcibus, Propugnaculis, Bonis & Proventibus, nec non Iuribus, Iurisdictionibus, Regalibus & superioritatibus, tam in Ecclesiasticis, quam in Politicis, nullis penitus exceptis, in plenum Dominium & proprietatem Regum Regnique Sueciæ transferunt; Ordinesque & subditos in illa Livonia ejusque recensitis partibus, omni erga Regem & Rempublicam Polonam obedientiæ vinculo & fidelitatis sacramento exsolvunt, nihil unquam in eos ac dictam Livo-
niam

niam ejusque pertinentias posthàc prætensuri. Cis Dunam autem Serenissimi Reges Regnumque Sueciæ non ulterius quam hactenus fines suæ possessionis in Curlandiâ aut Semigalliâ promoveant, aut servitutes à subditis Illustrissimi Curlandiæ Ducis exigant; aut ullum Jus lignandi, aliudvè quodvis in Curlandiâ aut Semigalliâ prætendant. Commissarii verò ad declarandos & determinandos ab utraque Parte fines, ab utrinque deputabuntur, & Commissio hæc intra quatuor septimanas à subscripto tractatu inchoëtur, & intra duas expediatur.

2. Quod Religionem Catholicam ejusque Exercitium in Livonia Sueticæ possessionis attinet, omnes Incolæ Livoniæ subditique Illi Religioni addicti, omni securitate gaudeant, ac conscientiâ liberâ, Religione, devotioneque suâ, domi, sine inquisitione vel animadversione, privatim utantur.

3. *Tituli Provinciales*, tam spirituales quam seculares Senatorii & Equestris Ordinis in Livoniâ Sueticâ, penes Possessores modernos maneant, durante ipsorum vitâ, sine ullis proventibus aliisve prætensionibus. Nec ullum exinde præjudicium juris sacræ Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ in Livoniam Sueticam, neque prætensio quæpiam Regno Poloniæ; Magno Ducatui Lithuaniæ interea temporis & infuturum inde enascetur.

4. Iudicia omnia Decretaque ad cujusvis instantiam, modo non in invitos aut absentes lata, nec non Contractus & Transactiones in locis, dum illa hoc bello Suecia tenuit, institutæ judicialiter sive extra judicialiter, si modo statui publico, qui ante hoc bellum fuit, & Pacificationi præsenti non contrarientur, firma maneant, æquè ac si nulla Regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset, salvis Appellationibus & Revisionibus in iis, in quibus hæc Iuris remedia hactenus haud fuerunt adhibita, & quæ in rem judicatam non transierunt. Sententiæ quoque & decreta si quæ Rigæ in incolas & subjectos Magni Ducatus Lithuaniæ tum & Curlandiæ Semigalliæque invitos vel inauditos, & ex adverso si similia per Magistratus Magni Ducatus Lithuaniæ & Curlandiæ in Livoniæ Suecicæ subditos, circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem & robur obtinebunt in perpetuum.

V.

§. 1. Pars Livoniæ eaque Australis, quæ ante hæc & per hæc bella & temporibus Induciarum subditione fuit Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, nempe Duneburgum, Rositen, Lutzen. Marienhusen itemque omnia loca quæ per Commissarios ad id utrinque deputandos Polonicæ possessionis per tempus Induciarum fuisse invenientur, cum omnibus suis pertinentiis. Territoriis, Urbibus, pagis, fructibus & Proventibus, theloneisque, Iuribus directoque & utili Dominio remanent in possessione Serenissimorum Regum & Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ nec Serenissimi Reges Regnumque Sueciæ in istam partem Livoniæ, ut ab altera diversam neque in Ducatus Curlandiæ Semigalliæque & Districtum Piltensem, vel respectu Livoniæ septentrionalis, vel quovis alio prætextu, nullum unquam Ius prætendent aut prætendere poterunt. Cum verò Magnus Dux Moschoviæ non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam partem Suecicæ occupatas armis nunc teneat, ideò conventum est ut si Respublica Polona aliquid ex Livonia Suecica

quo-

quocunque tempore à Moschis, armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sueciæ ultrò & gratuitò non imputatis belli expensis restituere, eodem modo & vicissim, si Regnum Sueciæ aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moschis, armis, tractatibus, aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniæ & Magno Ducatui Lithuaniæ ultrò & gratuito, non imputatis belli expensis, restituere.

2. Titulis & Insignibus Livoniæ tum sacra Regia Majestas Poloniæ ejusque Successores Reges Poloniæ & Magnique Ducatus Lithuaniæ ratione Australis Livoniæ, tum sacra Regia Majestas Sueciæ ejusque Successores Reges Sueciæ ratione septentrionalis Livoniæ sub titulo Ducatus promiscuè utentur.

3. Si quas posthac controversias de limitibus aut de rebus aliis inter Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lithuaniæ, Livoniam Polonicam, *Curlandiam*que & Semigalliam ab unâ; & Regnum Sueciæ eique *subjectas Provincias* inprimisque Livoniam Suecicam ab Alterâ parte *incidere & suboriri* contigerit, eæ per Deputatos utrinque Commissarios *ad fines Livoniæ* amicabili ratione complanentur. Si quæ verò lites minores exortæ fuerint inter subditos & Incolas utriusque Partis, nec transigi de iis amicabiliter inter litigantes possit, quælibet pars ad suum competens Forum remittatur, & justitia indilatè administretur.

4. Subditi hoc ultimo bello fugitivi Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ Curland. Livoniæ Polonicæ quicunque in Livonia Suecica reperti fuerint, suis Dominis sine ullo processu Iuris reddentur, unâ cum suis mobilibus, quæ inveniri poterunt, quæ profugus secum tulit, nec sub novo Domino acquisivit. Quod etiam viceversâ observabitur, si qui subditi fugitivi Livoniæ Sueticæ in Magno Ducatu Lithuaniæ Curlandiæ & Livonia Polonica reperti fuerint. Si qui etiam abducti sunt & adhuc supersunt, reddantur & illi sine processu Iudiciario suis quique Dominis.

5. Quo favorem commerciis & navigationi sacra Regia Majestas *Poloniæ* contestetur, signa nautica in Domesnes & Luserort exstructa consistere permittit. De ratione verò, conservationis & Manutentionis eorundem, convenietur à Suecis cum fundi Dominis: nullo indè jure aut prætensione Regni Sueciæ in fundos dictos aut Territorium Piltense enascituro.

V.

Illustrissimus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Dux cum Serenissima conjuge proleque sua Ducali ac totâ familiâ & Aulâ absque ulla pro tractione intra sex septimanarum spatium à die 5. *Aprilis, stili novi*, Rigam sistetur. Inde verò intra dies quatuordecim, decenti ac suæ Dignitati accommodato convenientique modo, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit, ad fines Semigalliæ deducetur, omniaque sua suorumque mobilia non distracta, ubicunque intercepta, vel Rigæ deposita, Literatoria similiter, sive publica, sive privatorum, Documenta bona fide extradentur & Mitaviam reportabuntur. Ante eliberationem autem suam ac restitutionem plenariam peculiari reversalium Diplomate caveat, de non offendendo aut vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem regnumque Sueciæ infuturum, salvâ fidelitate & obli-

VII.

§. 1. Serenissimus Rex Regnumque Sueciæ restituit Serenissimo Regi Reipublicæque Poloniæ Mariæburgum. Elbingamque cum suis Fortaliciis, reliquaque in Prussia loca, quæ Sueticis præsidiis tenentur, ac Mariæburgum quidem una cum arce ac Fortalitiis suis, ut & Stuma, intra octiduum à subscriptione moderni Tractatus, & depositâ in manus Excellentissimi Domini Mediatoris, Serenissimi Regis Poloniæ provisionali horum Factorum Ratificatione evacuabitur, & præsidium Sueticum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum suis Fortalitiis, ubi Tractatus modernus plenariâ Serenissimi Regis Poloniæ ratificatione confirmatus, & per Reipublicæ Comitiali authoritate delegatos pro futuro conventu ratificatus fuerit, quatriduo post ipsam ratificationum commutationem sine contradictione evacuabitur, & in manus Senerissimi Poloniæ Regis ejusque Commissariorum tradetur. Bauscum etiam, uti & reliqua, si quæ sint in Suecorum potestate loca in Curlandia, præsidiis Sueticis evacuabuntur, intra octiduum, postquam notitia ad Generalem Exercituum in Livoniâ, vel in absentiâ ejus ad ejus locum tenentem pervenerit, de subscripto Tractatu, quæ notitia per Tubicines utriusque partis conjunctim Rigam deferetur.

2. Deductio militiæ Sueticæ, una cum bellicis tormentis Majoribus & Minoribus juxta factam hic conventionem, nec non cum Impedimentis, fiet Elbingâ diversis vicibus, intra tamen definitum tempus permutationis Ratificationum & evacuationis Elbingæ, dato eidem libero & innoxio transitu per Habum ad portum Pillaviensem, & inde ad naves proprias, quas milites conscensuri, ad ditiones Sueticas ituri sunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem navibus Elbinganis, & si illæ non sufficiant, tum navibus adjacentium territoriorium aliorum, sine aliquo pretio. Communicabit etiam Præfectus militiæ Sueticæ & conveniet cum Præfecto militiæ Electoralis, aut ejus locum tenente, de modo transitus perdictum Portum Pillaviensem; Et fiat de cetero ejusmodi deductio sine damno & noxa subditorum in Prussiâ, tam Polonicorum, quàm Electoralium. Quod si per periculum belli maritimo itineri militia sese committere tutò nequeat, liber illi & innoxius transitus per terram, quam brevissimo itinere, in Ditiones Juris Suetici proximas, sine damno Incolarum Reipublicæ Polonæ & Serenissimo Electori Brandeburgico subjectorum, deducentibus Commissariis Serenissimorum Regis Poloniæ & Electoris Brandeburgici, concedi debet: Justitia verò per Præfectos indilatè bonâ fide administretur damna & injuriam passis.

3. Si cui, aut quibus, in Civitatibus Prussiæ evacuandis earumque Territoriis non placuerit manere, sed mutato domicilio aliò se conferre, iis liberum sit in spatio trium abhinc annorum sua divendere, aliis elocare, aut pro suo lubitu distrahere, sine ullo impedimento, aut onere sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum Juribus & Privilegiis.

VIII.

Quicquid in Polonia & Magno Ducatu Lithuaniæ, Provinciisque annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ eorumque Ducibus ac Legatis vel à privatis, vel à Communitatibus. Exercitibus & Provinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocunque Titulo Diplomatum, Obligationum, & literarum, Instrumentorum & actorum publicorum, ea omnia Authographa, quæ supersunt, Serenissimo Regi & Reipublicæ Polonæ, Ducique Curlandiæ circa ratificationum commutaionem bona fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint, vel alio modo perierint, omnia ejusmodi scripta Actaque privata & publica, ex nunc cassantur, annihilantur, & eliminantur: Nihilque exindè Reges, Regnumque Sueciæ in Provincias, Exercitus, Districtus vel privatos in Polonia, Magnoque Ducatu Lithuaniæ, & Provinciis illis annexis vel subjectis, in specie etiam *Curlandia* & Districtu Piltensi, Iuris prætendere velle aut posse, omni *meliori modo* declaratur.

IX.

Restituentur quoque à parte Suecorum omnia Archiva, *Acta* publica, Castrensia, Iuridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quæ ex Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniæ avecta, & quorum copia haberi potest, idquè intra tempus commutationis Ratificationum, vel ad summum, intra tres menses à facta commutatione.

X.

Obligationes atque recognitiones, si quæ sunt ab Illustrissimo Curlandiæ & Semigalliæ Duce aut Incolis Curlandiæ & Semigalliæ Districtusque Piltensis extortæ per Suecos, aut viceversa à Suecis per Polonos, in totum cassantur, nullumque habere pondus declarantur.

XI.

Debita inter utriusque partis subditos & Incolas tum etiam à *Ducibus* & officiariis Belli, ubicunque contracta, utrinque bona fide solventur. *Si quæ* verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones extortæ ab utrinque sint, in totum cassantur, nullumquè pondus habere declarantur.

XII.

Deposita aliaque bona mobilia; ubicunque reperiuntur, & Fisco nondùm adjudicata, bona fide propriis Dominis restituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refusionem, quæ Fisco adjudicata & extradita sunt, præstandam.

XIII.

Tormenta bellica majora minoraque in Polonia Magno Ducatu Lithuaniæ, Prussia, Curlandia, cæterisque annexis provinciis à Suecis capta, sive sint Reipublicæ, sive Privatorum, sive Civitatum, quæcunque in locis evacuandis reperientur, exactè relinquentur. Quæ verò ex Suecia invecta sunt in Poloniam, Lithuaniam, Prussiam, Curlandiam, liberum erit Sueciæ, sine ulla pretensione secum auferre. Transactioni quoquè deditionis Thoruniæ, quod adhuc restat, hac in re satis fiet.

§. 1. Qui-

XIV.

§. Quicunque hoc bello ab utrinque inter Polonos, Lithuanos, & Suecos in quocunque loco capti sunt, cujuscunque conditionis ac status, liberi & sine ullo soluto pretio, nisi aliter ante hunc Tractatum ab ipsis conventum fuerit, dimittentur, pristinæque libertati restituentur, solutis tamen impensis Officiariorum in victum eorum factis. & debitis in captivitate ab eis contractis. Cæterum captivis quoque adnumerandi. & ab utraque Parte restituendi sunt, qui inviti militiæ alterius Partis nomina dederunt. Omnes verò supra dicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniæ, Prussia Regali, utraque Livonia aut Curlandia, detinentur, intra tres Septimanas à subscripto moderno tractatu; Illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Livonias & Curlandiam detinentur, intra tres menses libertati restituantur. Quod autem de Lytri Conventi solutione hic supra dictum est, tantum locum habebit in Majoribus Officiariis, utpote Generalibus Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

2. Sacra Regia Majestas & Regnum Poloniæ Magnusque Ducatus Lithuaniæ id paci huic perpetuæ dandum censuerunt ut Authoritatem & Officia sua interponant apud Chamum, Hordasque Tartarorum, quò sine Lytro captivi in Tartaria Suetici intra sex abhinc menses inde dimittantur. Dimissi verò per Regnum Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuaniæ annexasque iis Provincias liberè ac tuto transeant, & benignè habiti ad Provincias & Ditiones Juris Suetici promoveantur.

XV.

§. 1. Commercia pristina sint libera & non impedita inter utrumque Regnum Poloniæ Magnumque Ducatum Lithuaniæ, & Sueciæ subjectas, que illis provincias, subditos, & Incolas, tam terrà, quam mari, & inveteri usu atque Exercitio, quo fuerunt tempore Induciarum, conserventur. Inprimis sit liberum commerciorum exercitium, liberaque desluitatio mercium per fluvium Dunam & Bulderaviam subditis & Incolis Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuaniæ, & Polonicæ Livoniæ, Curlandiæque & Semigalliæ, cum subditis Incolisque Livoniæ Sueticæ. Et viceversâ subditis Incolisque Regni Sueciæ & Livoniæ Sueticæ sit liber commerciorum usus per eadem flumina cum subditis incolisque Poloniæ, Lithuaniæ, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ, Semigalliæque. Teloneorum verò & vectigalium in Flumine Dunâ & Buldera, ut & maritimorum ac terrestrium in Livonia, eadem ratio, & in iisdem tantum locis ab utraque parte in posterum sit, uti & ubi tempore induciarum & ante hoc bellum ultimum fuit.

2. Majoris quoque Poloniæ incolæ cujuscunque conditionis sint, sive terra, sive aqua commercia sua exercentes, nullis novis Teloneis & Gabellis Stetini onerabuntur.

3. Civitas quoque Gedanensis, & aliæ Prussiæ Civitates in Regno Sueciæ & subjectis provinciis aliis gaudeant eâ libertate commerciorum & vectigalium, qua gavisæ sunt ante hoc novissimum bellum.

XVI.

Dominus Comes Königsmarckius Campi-Mareschallus Sueciæ absque ullâ protractione, intra sex Septimanarum spatium à die 5. Aprilis *styli novi*, Danticum modo decenti sistetur: inde verò intra dies quatuordecim, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit eliberabitur: Ante restitutionem autem plenarium peculiari reversalium Diplomate caveat de non offendendo & vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Poloniæ, & specialiter Civitatem Gedanensem, salva tamen debita Regibus Regnoque Sueciæ obedientiâ & fide.

XVII.

Serenissimus Rex & Respublica Poloniæ Illustrissimæ Principis Annæ Mariæ, Defuncti Illustrissimi Ducis Ianussii Radzivillii, Palatini Vilnensis, Supremi Exercituum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducis, Filiæ unicæ, *in adeundis* secundum legitimas consuetudines Regni & Magni Ducatus *Lithuaniæ* hæreditatibus & bonis paternis ac maternis, vigore generalis amnestiæ, *præ*senti conventione omnibus cautæ, ut ei satisfiat, condignam *rationem* habituri sunt.

XVIII.

De mortuorum belli Ducum atque Officialium aliorum corpora, sive in Poloniâ, sive in Prussiâ adhuc inhumata, & nonnullis in locis asservata sunt, tradentur, & non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur ea inde deducendi. Quorum autem cadavera tum in priori, tum hoc ultimo bello humata sunt in Elbingensi, Mariæburgensi, & in aliis in Prussia & Polonia templis, intacta jaceant, ac sepulchra Eorum ab omni violatione & inquietudine sint immunia.

XIX.

De Domini Ducis Crojani desiderio ratione debitorum apud Rempublicam Polonam ita conventum est, ut prædictus Dominus Dux Jus suum originalium obligationum productione doceat in proximè futuris Comitiis Regni Generalibus, ibidemque debita ratio ejus habeatur, salvo quoque jure *Illustrissimi* Ducis Curlandiæ, si quod eidem ad præfatas summas pecuniarias competierit.

XX.

Quoad Dominorum Comitum à Donà postulatum & debitum apud Rempublicam Poloniæ, in quantum illud liquidari poterit, justa eorum ratio in futuris Comitiis Regni habebitur.

XXI.

Habebitur quoquè æqua ratio à Suecia Domini Baronis Sigismundi à Guldenstern, quoad bona in Regno Sueciæ vel illi subjectis Provinciis prætensa.

XXII.

§. 1. Eadem similiter Pax, Amicitia, Amnestia, & præteritorum omnium perpetua oblivio, sub iisdem clausulis & vinculis in hocce Instrumento contentis vigeat, & in perpetuum stabilita sit, inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Leopoldum, Electum Romanorum

rum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, ArchiDucem Austriæ, &c. &c. &c. Præcipuum Poloniæ Fœderatum bellique Socium, nec non ejus hæredes ac successores, Regna & subjectas Provincias tam in, quam extra Imperium Romanum, Eorumque subditos, & Incolas, ac Serenissimum & Potentissimum principem ac Dominum, Dominum Carolum, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Ejusque hæredes ac Successores, Reges regnumque Sueciæ, & subjectas provincias tum in Imperio Germanico, tum extra illud sitas, Eorumque subditos & Incolas, ita ut quicquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, sive in Poloniâ, sive extra illam, seu ratione auxilii, Serenissimo Regi, ac Reipublicæ Poloniæ præstiti, sive quavis alia de causa, mutuæ offensionis atque inimicitiarum, aut prætensionum oriri potuit, perpetuæ oblivioni tradatur, neutrique Parti quocunque prætextu licitum sit, alterius Regna, Status, aut Provincias, clàm aut palàm, directè vel indirectè, armis impetere, vel ullum in ipsas hostilitatis genus exercere, sed alter alterius commoda sectetur, & omnia inter utramque partem, Earumque Status, ac subditos, ad pristinum prorsus statum, Unionem, & fidam correspondentiam restituta & redintegrata sint. Et nemini ex utriusque Partis subditis, aut Imperii Statibus ac Vasallis noxæ sit, aut præjudicio, quod alterius partes hoc bello, sago vel toga fuerit sectatus, sed quicunque ex sola causa hujus belli de fortunis aut statu suo decidisset, is in pristinum statum, in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quo ad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, si Fisco nondum adjudicata & extradita sint, indilatè & sine contradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat, ac fruatur.

2. Ut autem firmioribus fundamentis hæc Pax & Amicitia stabiliri queat, S. R. Majestas loca omnia, quæ in Pomerania, & Megalipoli occupata præsidiis suis insidentur, Serenissimo Regi ac Regno Sueciæ, Ea verò, quæ in Holsatia & Ducatu Slesuicensi Duci Holsatiæ Gottorpiensi (qui prævia tamen cautione, de non vindicando juxta formulam, de quà hic convenit hac pace, consensu partium, inclusus censebitur) restituet plenariè, cum tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamentaria, cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item Actis Cancellariæ, Archivis, ac litterariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta sunt, & adhuc non distracta extant. Quæ evacuatio fiet, locorum scilicet Pomeraniæ & Megapoleos, exceptis Wollino, Dam, & Greiffenhagen, intra duas Septimanas, à die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniæ restituetur. Wollinum verò, Dam, & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ, & Ducatus Slesuicensis, intra alias duas sequentes hebdomadas, à die supra memoratæ permutationis, evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis, præsidiariis militibus, & è provinciis ad Sac. Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ, Duces Megapolitanos, & Ducem Holsatiæ, Slesuicens. spectantibus, copiis omnibus, ea ratione & modo, de quo inter Generales utriusque partis vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit.

3. Cæterùm quicquid circa res Imperii controversiæ intercesserit, juxta Imperii, & Pacis Germanicæ leges absque strepitu armorum componetur, aut decidetur, & stabitur ab utraque parte per omnia dispositione pactorum Osnabrugensium & Constitutionibus Imperii.

XXXIII.

Similiter tam à parte Serenissimi Imperatoris, quam Serenissimi Regis Sueciæ, Captivi hujus belli, cujuscunque sint conditionis ac status, liberè & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum tractatum ab ipsis conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum à die ratificationis dimittentur, & libertati pristinæ, solutis ab Officiariis impensis, in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis, restituentur, & captivis quoquè annumerandi, & ab utraque parte restituendi sunt, qui inviti ad danda alterius partis Militiæ nomina sua adacti fuerunt: Quod autem de lytri conventi solutione hic supra dictum est, tantùm locum habebit in majoribus Officiariis, utpotè Generalibus, Tribunis, Tribunorum *Locumtenentibus*, & Capitaneis.

XXXIV.

1. Sit itidem Pax perpetua, veraque ac sincera amicitia inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum Carolum, Suecorum, Gothorum, & Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, *&c. &c. &c.* Ejus hæredes, Successores ac Posteros Reges Regnumque Sueciæ: Ejusdemque tàm in Imperio, quàm extra illud sitas provincias, Status ac Ditiones, & Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgicum, S. R. Imperii ArchiCamerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ Ducem, *&c. &c. &c.* Poloniæ Fœderatum Bellique Socium, Ejusdemque hæredes ac Successores, Provinciasque, Status, ac Ditiones, in & extra Imperium Romanum sitas, ita ut alter alterius honorem, commodum, & utilitatem sincerè serioque in perpetuum promoveat.

2. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes Paciscentes inter se, vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, clausulas, & Articulos, integra & in pleno robore suo permaneant, ita tamen, ut per ea præsens Transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.

3. Sit etiam utrinquè Amnestia, & præteritorum omnium perpetua oblivio, ita ut quicquid hactenus quocunque loco & quavis de caussa, sive in Imperio Romano sive extra illud, ab alterutrâ Partium, vel sub earum Imperio Potestateque existentibus, absque ullo Personarum rerumque respectu, gestum vel admissum fuerit, nullo prætextu, viâ Juris vel facti, directè vel per indirectum, à neutrà parte unquam vindicari possit; Et nec horum, nec ullius alterius rei caussa vel prætextu alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiæ, vel etiam quoad ministros, officiarios aliosque Incolas & subditos statum, Bona vel securitatem, per se vel per alios, clam vel palam inferat vel inferri faciat.

4. Nemini quoque ex utriusque partis subditis, aut Vasallis cujuscunque Conditionis & dignitatis fuerit, noxæ sit, aut præjudicio, quod alterius Partes

hoc

hoc bello, sago vel togâ fuerit sectatus, sed quicunque ex sola caussa hujus belli de suis Possessionibus decidisset, Is in pristinum statum, in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad honores ac Bona Immobilia, nec non etiam, quoad mobilia bona, si hæc bona mobilia Fisco nondum adjudicata & extradita, aut alias distracta sint, indilatè & sine ulla contradictione restituatur; Eisque plenariè gaudeat ac fruatur. Atque proinde & Campi-Mareschallo Comiti à Königsmarck ut & Campi Mareschalli Comitis Wittenbergii hæredibus, Bona Immobilia quæ in Ditionibus suæ Serenitatis Electoralis ubicunque locorum ante hoc bellum possederunt, in eo statu, quo nunc sunt, restituantur, vigore hujus Pacificationis, atque eo jure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac possederunt.

XXV.

Et ne occasione ante actorum lis & dissidium aliquod oriri possit, Sacra Regia Majestas Sueciæ pro se, Hæredibus ac successoribus suis Regibus Regnoque Sueciæ, virtute hujus Instrumenti pacis quam fieri potest validissimè in perpetuum & irrevocabiliter renunciat Pactis, quæ die die septim. Januarii, Anno 1656. Regiomonti item 15. Junii prædicti Anni Mariæburgi, tumque decim. Novembr. eodem Anno 1656. Labiaviæ inter Serenissimum Sueciæ Regem gloriosæ memoriæ nuper defunctum, & suam Serenitatem Electoralem confecta sunt, ut & aliis omnibus Conventionibus, quæ illis adjectæ, aut separatim, quocunque modó, durante hoc ultimo bello Polonico, ejusque respectu initæ sunt. Atque ea omnia & singula in omnibus & singulis Clausulis, conditionibus & articulis suis irrita & nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & effectum hoc ipso & virtute hujus Pacti, penitus & in æternum detrahit; Ita ut contra suam serenitatem Electoralem Brandeburgicam, Ejusque Hæredes, Agnatos, Successores, Provincias, ubicunque locorum sitas, & in specie in Ducatum Prussiæ atque Ejusdem Ordines & Incolas, aut contra Sacram Regiam Majestatem, Ejusdem Successores, Reges, Regnumque Poloniæ ex nominatis & indigitatis supra pactis & Conventionibus abolitis, nunc & in posterum sive Successionis in Prussia sive Unionis aut quocunque alio prætextu vel caussa, nomine Regis, Regum, Hæredum ac Successorum & Regni Sueciæ nihil unquam allegari, prætendi aut postulari possit, aut debeat. Quare præmemoratorum pactorum & conventionum Originalia cum retradi non potuerint, hoc ipso pro retraditis, scissis, & in cineres redactis habentur, atque in æternum habebuntur.

Quemadmodum & Serenissimus Elector Brandeburgicus in Prussia Dux, quàm fieri potest validissimè, in perpetuum & irrevocabiliter vigore hujus Instrumenti pacis, pro se Hæredibusque ac Successoribus suis profitetur, nihil vel se vel Hæredes ac posteros suos ex prædictis pactis & Conventionibus, contra suam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciæ pretensuros, sed sua Serenitas Electoralis, pro se Hæredibusque ac Successoribus suis hoc ipso & virtute hujus pacti, supra memoratis pactis omnibus jam abolitis renunciat. Et eadem omnia pro retraditis, scissis & in cinereres redactis, nunc & in æternum declarat, & irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & effectum penitus & in æternum detrahit.

Sere-

XXVI.

Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, *&c. &c. &c.* loca omnia, quæ in Pomerani hocce bello occupata, præſidiis ſuis inſidentur, Sacræ R. Majeſtati & Regno Sueciæ; Ea verò quæ in Holſatia, & Ducati Sleſuicenſi, Celſiſſimo principi & Duci Holſatiæ Gottorpienſi, (qui prævia tamen cautione de non vindicando juxta formulam, de qua hic convenit, hac pace conſenſu partium inclusus cenſebitur) reſtituet, plenariè cum tormentis bellicis Ipſorum propriis, re armamentaria, cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuſcunque generis, item Actis Cancellariæ, Archivis & litterariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditionis inibi reperta & adhuc non diſtracta extant. Quæ evacuatio fiet, locorum ſcilicet *Pomeraniæ*, exceptis Wollino, Dam & Greiffenhagen, intra duas ſeptimanas à die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore quoque *Elbinga* reſtituetur. Wollinum verò Dam & Greiffenhagen, nec non *loca Holſatiæ* & Ducatus Sleſuicenſis intra alias demum duas ſequentes *hebdomadas à die* ſupramemoratæ Reſtitutionis evacuabuntur, deductis *eodem tempore è dictis* locis, præſidiariis militibus & è Provinciis ad *Sereniſſimum Regem* Sueciæ & Ducem Holſatiæ & Sleſuici Regentem ſpectantibus, copiis omnibus, è ratione & modo de quo inter pareis utriuſque Generales, vel eorum Locum tenentes intra tempus Ratihabitionibus commutandis præſinitum, conventum fuerit: Ita tamen ne in præmemoratis reſtituendis & evacuandis locis vel communitatibus, quæ Præſidia Electoralia habuerunt, aut quovis modo hoc bello in ſuæ Serenitatis Electoralis fide & poteſtate fuerunt, vel cuiquam privato, quod partes ſuæ *Serenitatis* ſecutus fuerit, ulla ratione noxæ fraudique ſit, vel alia in re quoad priſtina jura, privilegia, Bona, Feuda & Libertates illi competentes, abſque exceptione vel reſervatione præjudicet.

XXVII.

Captivi hujuſce belli, cujuſcunque conditiones ac Status, liberi & ſine ſoluto ullo pretio ſeu lytro, niſi aliter ante ſubſcriptum Tractatum ab ipſis conventum fuerit, intra ſpatium trium hebdomodarum à die ratificationis dimittentur, priſtinæque libertati reſtituentur, ſolutis tamen ab Officiariis impenſis in victum Eorum factis & debitis in captivitate ab Eis contractis. Cæterum captivis quoque annumerandi & ab utraque parte reſtituendi ſunt, qui inviti Militiæ alterius partis nomina dederunt.

XXVIII.

Debita inter Utriuſque partis ſubditos & Incolas, tum etiam à Ducibus & officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bona fide ſolventur; ſi quæ verò hoc ultimo bello obligationes & recognitiones extortæ ab utrinque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur.

XXIX.

Inter Sac. Regiæ Majeſtatis Sueciæ, & ſuæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ, Regni Provinciarum, Statuum, Ditionum tam in Imperio Romano, quam extra illud ſitarum ſubditos & Incolas priſtina reſtituantur Commercia, atque inpoſterum in pleno vigore conſerventur.

Si

X X X.

Si quæ bona à suæ Serenitatis Electoralis subditis vel Ejusdem Ditionum Incolis, in Regiæ Sac. Majestatis Sueciæ Regno, Provinciis, Ditionibus, aut Locis occupatis, & hactenus possessis, ante vel sub tempus hujusce belli deposita vel alio quocunque modo eò delata sunt, ea sine ullâ morâ vel effugiis, Dominis suis restituantur, nisi jam Fisco adjudicata, atque extradita fuerint.

X X X I.

Cum verò ad stabilitatem hujus Pacis plurimum intersit, ut universaliter componatur & inter omnes Belli hujus Socios securitati commerciorum plenè prospiciatur, ideò licet Controversiæ, quæ Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ cum Serenissimo Rege Daniæ intercedunt, hic commodè decidi non potuerint, & in ipsa Daniâ cum spe successus tractentur; Nihilominus conventum est, ut Serenissimus Daniæ & Norvegiæ Rex, Ejusque Regna ac *Ditiones* in hoc Tractatu, conclusâ in Dania Pace comprehendantur: ita ut ea omnia, quæ inter altè memoratos Sueciæ & Daniæ Reges conclusa & constituta fuerint, ad hanc Pacem pariter, ac si in hoc Instrumento specificè inserta forent, pertinere censeantur, salvo per omnia ipso tractatu in Dania inter utrosque Reges & Regna concluso vel concludendo.

X X X I I.

§. 1. Cessent omnes hostilitatis actus inter partes paciscentes omnes tum principales, tum Fœderatas, Earumque Exercitus, à die conclusæ & subscriptæ hujus pacis computando, in Prusiâ tam Regali quam Ducali exactis quatuor, in Pomeraniâ & Megapoli, duodecim, in Curlandia & Livonia quatuordecim, & in Holsatia & Slesuicensi Ducatu exactis viginti diebus. Eodem quoque die in singulis præmemoratis locis negotiationes quævis pristino usui restituantur, & literarum commercia libera sint.

2. Generales præsidii Elbingensis in Prusiâ, ac tam Cæsarei quàm Electorales in Pomeraniâ, post acceptam hujus armorum Cessationis Intimationem, exactam curam adhibebunt, ut usque ad finalem Pacis executionem Militis sustentatio non ampliùs exigatur more hostili, nec ultra justam & necessariam alimentationem, Provinciæ Ipsorum armis infessæ aggraventur. In quem finem Commissarii à partibus deputabuntur, qui curam sedulam habeant, ne exorbitantiæ contra hanc conventionem fiant.

X X X I I I.

Denique omnium belligerantium in Imperio Partium Copiæ & Exercitus post restitutionem Locorum ab omnibus Partibus Paciscentibus dimittantur & exauctorentur, eo tantum numero, in suos cujusque proprios Status traducto, quem quæque pars pro sua Securitate judicaverit necessarium.

X X X I V.

Pacta hæc ratihabeantur à Serenissimo Rege Poloniæ, nec non Republica Polonà, Ejusque Fœderatis ab una, & Serenissimo Rege Sueciæ ab altera parte, qua de re admodum sequentem convenit.

Primò, Instrumentum hujus pacis manibus ac Sigillis Dominorum Commissariorum utriusque partis tum & Excellentissimi Domini Legati Mediatoris subscribatur & invicem tradatur & commutetur.

 Secundò,

Secundò, Serenissimus Rex Poloniæ eadem Pacta illico à subscriptione & signatione Dominorum Commissariorum Polonicorum Diplomate ratificationis in forma conventa confirmet, atque ex nunc assecurationem suam interponat, subsecuturam intra spatium ad summum trium mensium, computandorum à subscriptione hujus Instrumenti Pacis plenariam Ejusdem Regiæ Majestatis ratificationem, cum integrâ insertione Instrumenti Pacis conclusæ, ad formulam, inter utriusque partis Commissarios conventam.

Tertiò, Serenissimus Rex Sueciæ solenni Instrumento hæc pacta nomine suo & Regni Sueciæ per subscriptionem Serenissimæ Reginæ Matris suæ & Dominorum Regni Sueciæ Administratorum in forma conventâ rata habeat.

Quartò Domini Delegati, à Republ. Polona lege Comitiali *Anno 1659.* deputati, nomine Reipubl. hæc pacta subscriptione & sigillatione sua approbent in futura convocatione intrâ tres menses celebrandâ.

Quintò, Diplomata ratificationis, tam S. Reg. Majestatis *Poloniæ quàm* deputatorum Comitiali lege Delegatorum, in proximis *Comitiis, Constitutionibus* & volumini Legum Polonicarum inserantur.

Sextò, Instrumenta hæc solennia Ratificationis tum utriusque *Serenissimi* Regis, tum dictorum Reipubl. delegatorum, ab ambarum partium Commissariis, intra spatium ad summum trium mensum à subscriptione hujus Instrumenti Pacis computandorum, ad limites territoriales inter Elbingam & Mariæburgum utrinque per Excellentissimum Dominum Mediatorem à Partibus paciscentibus recipiantur, & ab Eodem eo ipso tempore inter Partes commutentur.

Septimò, ut Sac. Cæsar. Majestas & Serenissimus Elector Brandeburgicus ratihabitiones suas itidem tempore & loco eodem tradi faciant.

Octavò denique ut dicta Serenissimorum Regum & Reipublicæ Polonæ ac Ejus Fœderatorum Instrumenta Ratificationum ad conventam & *præscriptam* formulam, quod Titulaturam & Sigillationem aliaque requisita, *nulla* voce aut syllaba immutatâ, conferantur & reciprocè commutentur.

XXXV.

§. 1. Quo firmior, stabilior & secutior pax hæc coalescat, & ab omni parte intemerata duret, promittunt supramemoratæ partes paciscentes omnes tam Principales quam Fœderatæ, se hanc Transactionem & Pacem, omnesque Ejus Articulos, capita & clausulas, sanctè & inviolabiliter, servare velle & debere, & ne inposterum violari queat, se invicem ad generalem guarantiam & evictionem mutuam ac defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt: Hisce quam fieri potest firmissimè spondentes, ut si contingat, unam Partem ab alterà, vel plures à pluribus, terrà vel mari, bello contra hanc Pacificationem impeti, aggressor ipso facto pro infractore hujus Pacis ab omnibus habeatur, ejusdemque beneficio excidat: Et tam altera reliquæque paciscentium partes, parti læsæ ad summum intra duos menses à requisitione partis læsæ, eidem communibus armis assistere & bellum tam diu contra aggressorem prosequi, donec pax communi omnium partium consensu restituta fuerit, invicem teneantur.

2. Si verò contingat, unam partem ab altera, vel plures à pluribus gravi aliqua

aliqua injuriâ, citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideo læso ad arma subito recurrere, sed ante amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet, ut læsus accepta injuria, si immediatè cum lædente convenire nequeat, alios paciscentes moneat, & Commissio Generalis omnium paciscentium nomine instituatur ad læsi confinia, intra spatium quatuor mensium, in qua inter Deputatos utrinque Commissarios negotium discutiatur, & si possibile erit, intra quatuor ad summum alios menses terminetur.

3. Si verò lædentem, refractarium ad æqua, quæ proponentur, media deprehenderint, tum læsis licebit, facta tamen prius legitimâ belli denunciatione, Jus suum armis prosequi & bellum, ut supra statutum est, lædenti inferre.

4. Quod si verò turbationes vi, contrariisque artibus retundantur, solummodo tuendorum limitum causâ, actus ejusmodi pro violatione pacis non reputabuntur, ipsa autem super limitibus controversia extra vim armorum terminetur.

XXXVI.

Cum autem pro majori securitate hujus Pacificationis tam Serenissimus & Potentissimus Rex & Respublica Poloniæ quàm Serenissimus & Potentissimus Rex Sueciæ & Serenissimus Elector Brandeburgicus postularint, ut Serenissimus Elector Brandeburgicus postularint, ut Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Ludovicus XIV. Galliarum & Navarre Rex Christianissimus, cujus ope ac studio inter præmemoratos Serenissimos Reges & Serenissimum Electorem Brandeburgicum Pax promota & mediatione ad optatum finem perducta est, executionis & observationis illius inter Eosdem fidejussor existeret: Sacra Majestas Christianissima postulationibus ac votis illorum annuens, eodemque animo Pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro se ac Successoribus suis Regibus Galliæ spondet ac promittit, idque per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Antonium de Lumbres Legatum suum plenariis mandatis ad hanc Guarantiam cavendam instructum, se executionem horum pactorum eorumque observationem, ac perpetuitatem intra eosdem supra nominatos Principes omni meliori quo fieri potest modo, etiam armis, ubi amicabilia media non processerint, assecuturam. Et siquis Eeorum sub hac fidejussione comprehensorum illa violarit, arma viresque suas parti læsæ, ad ejus requisitionem, juncturam. Quod ut firmiùs omnibus constet, promittit dictus Dominus Legatus Gallicus, se ratificationem Regis sui super hanc guarantiam eodem tempore, quo Ratihabitiones Pacis commutabuntur, extraditurum. Integrum quoque erit paciscentibus omnibus, eandem Christianissimi Regis Guarantiam & fidejussionem suscipere & alios quoque in tempore ratihabitiones ad idem officii genus invitare, & denominare principes ac potestates.

XXXVII.

Si qui Regum, Principem nec non Rerum publicarum ac Statuum amicorum hisce pactis à quacunque parte paciscentium includi voluerint, sit ipsis ejus facultas, modo se ad ista intra sex abhinc menses declaraverint, & id consensu omnium partium fiat.

In quorum omnium & singulorum fidem, majusque robur, omnium Partium Legati & Commissarii cum Illustrissimo & Excell. Dom. Mediatore præsens Pacis Instrumentum, & hoc quidem exemplar Serenissimi Regis & Reipublicæ Poloniæ atque Serenissimi Electoris Brandeburgici Legati ac Commissarii manibus Sigillisque propriis muniverunt ac firmarunt. Datum Olivæ, die tertia Maji, Anno *Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo.* Locus Nominum & Sigillorum Illustrissimorum & Excellentissimorum Legatorum.

NOs Joannes Casimirus *Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, &c. &c. &c. Notum testatumque facimus, universis & singulis quorum interest. Quod cum ad Tractatum instituendum, de præsenti hoc bello, eoque diuturno & funesto convenienter sopiendo, deque facienda perpetuâ pace, inter Nos Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Nostrosque Fœderatos ab una, & Serenissimum Principem fratrem, Consanguineum & Vicinum nostrum, Dominum Carolum Gustavum Suecorum, Gotorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ &c. &c. &c. Et Regnum Sueciæ ejusque Confœderatos ab altera parte, modus & via iniri cœperit, atque Serenitatis suæ nomine declaratum & contestatum sit nihil quod ad ejusmodi Tractatum inchoandum, instituendum, & plenè perficiendum merito requiriri poterit, à parte Ejusdem suæ serenitatis desideratum iri, Ideò testaturi constans nostrum propositum & animi propensionem, ad promovendum dictæ pacis negotium, non modo in præfatum Tractatum consensimus, sed illico etiam deputavimus & constituimus: sicuti etiam vigore præsentium deputamus & constituimus veros & legitimos nostros ad supra dictum Tractatum, Commissarios, Illustrissimos, Illustres, Magnificos, & Generosos, nobis sincerè fideles, & dilectos D.D. Ioannem Comitem à Leszno, Palatinum Posnaniensem, sacræ Reginalis Majestatis Marscalcum, Generalem Majoris Poloniæ, Mariaburgensem, Corsunens: Georgium Comitem in Wisnicz, supremum Regni Campique Marschalcum, Generalem Minoris Poloniæ, Cracoviens. Scepusiens. Chmielnicens. Nizinens. Pereaslaviens. Olstinens. Casimiriens. Nicolaum in Prazmow, supremum Regni Cancellarium, nominatum Episcopum Luceoriens. Abbatiæ Sieciechoviens. perpetuum Administratorem, Præpositum Cracoviens. Christophorum Pac, supremum M. D. L. Cancellarium, Wilkovistens. Kozienicens. Clescelens. Ostrinens. Ioannem Andream Morzstin de Raciborsko, Referendarium Regni, Kovaliens. Zavichoystens. Vladislaum de Naglovice Rey, Thesaurarium Curiæ Regni, sac. Regin. Majestatis Cancellarium Neokorcinens. Libussiens. Ioannem in Gnin Gninski, Succamerarium Palatinatus Pomeraniæ Gnesnens. Gubernatores. Dictisque nostris Commissariis plenam potestatem damus, ut congressi, cum altememorata Serenitatis suæ, ad talem Actum cum plena potestate Deputatis & constitutis Dominis Commissariis nomine & authoritate nostra Regia, non modo de Præliminaribus, & iis quæ ad viam Tractatui Paincipali inchoando*

com-

complanandam facere deprehendentur, statuant & concludant, sed etiam Principale pacis stabiliendæ negotium, omniaque & singula, quæ quocunque modo ad subortas hinc inde controversias componendas & finaliter terminandas, ut & ad mutua utriusque partis commoda provehenda pertinere videbuntur omni meliori modo, via & ratione, agant, tractent, statuant & concludant, conclusa Instrumento inserant, inserta verò & transacta firment & perficiant, atque adeo Pactorum Conventorum Instrumenta invicem commutent. Promittimus itaque verbo nostro Regio ac vigore hujus Procuratorii, Nos ea quæ supra nominati nostri Plenipotentiarii Commissarii, sive omnes simul, sive in unius vel alterius absentia, reliqui eorum in sæpe dicto pacis negotio, tam Præliminari quam Principali, Nostro nomine egerint, tractaverint, sanciverint, & concluserint, omni meliori modo, firma, rata grataque habituros. In quorum fidem majorem præsentes manu nostra subscriptas, Sigillo quoque nostro Majori communiri jussimus. Datum Warsaviæ, die XXIV. Mensis Maji, Anno MDCLIX.

Joannes Casimirus Rex.

(L. S. appensi)

Joannes Ignatius Bakowski,
Succamer. Culmensis.

Nos Status & Ordines Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ: Notum testatumque facimus. Quod prout Sacra Regia Majestas Dominus noster Clementissimus ad Tractatum instituendum de præsenti hoc bello Polono Suetico diuturno & funesto convenientur sopiendo, deque facienda pace perpetua inter se Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Ejusque Majestatis Confœderatos ab una: nec non Serenissimum Principem, Dominum, Dominum Carolum Gustavum, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem, Finlandiæ &c. &c. &c. Regnumque Sueciæ & ejus Confœderatos ab altera parte Commissarios suos Plenipotentiarios deputavit & constituit: ita & Nos authoritati Sac. Regiæ Majestatis, Domini nostri Clementissimi accedentes testatoque ad invicem publicæ tranquillitatis studio inducti, faciendum duximus, ut eosdem Commissarios, Illustrissimos, Illustres, Magnificos & Generosos Dominos, Ioannem Comitem à Lesno, Palatinum Posnaniens. Majoris Poloniæ Generalem, Mariaburg: &c. Georgium Comitem in Wisnicz supremum Regni Campique Marschall. General. Min. Poloniæ, Cracov. &c. Nicolaum in Prazmow Regni, &c. Christophorum Pac, M. D. L. Supremos Cancellarios, Wil-

kow, &c. Gubernatores, Andream Morsztin Referendarium Regni, &c. Vladislaum Rey Thesaur. Curia Regni, &c. Ioannem Gninski, Succam. Pomerania, &c. publico nostro consensu autoritateque Comitiali deputaremus, prout vigore præsentium deputamus. Quibus plenam & absolutam Potestatem damus, omnia & singula negotia, quæ ad mutuam utriusque Regiæ Majestatis, & Regnorum Poloniæ ab una & Sueciæ ab altera partibus, commoditatem spectant, tractandi & perficiendi controversias quasvis componendi & finaliter determinandi, præmissaque omni meliori modo, via & ratione, quibus ab utrinque visum fuerit, statuendi & concludendi: nec non Rescripta super his necessaria & diplomata dandi & invicem accipiendi & Reipubl. nomine quicquid transactum fuerit, firmandi & assecurandi. Promittimus autem plena & integra fide, eaque acta, sancita, conclusaque fuerint. Nos ex parte nostra rata firmaque habituros, & ex nunc rata firmaque habere. In cujus rei fidem præsentes manibus Senatorum, nec non Marschalci nunciorum Terrestrium, ad Comitia Regni Generalia congregatorum, nomine Equestris Ordinis subscriptas & sigillo Illustrissimi & Reverendissimi Domini Archiepiscopi Gnesnensis Regni Poloniæ Primatis, Primique *Principis munitas: Damus Warsaviæ in Comitiis Regni Generalibus,* Die XXIV. *mensis Maji, Anno Domini MDCLIX.*

Wenceslaus de Lesno
ArchiEpiscopus Gnesnens.
Casimirus Czartoriski
Episcopus Uladislaviens.
Ioannes Dowgallo Zawisza
Episcopus Vilnensis.
Albertus Tholibowski
Episcopus Posnaniens.
Ioannes Sta. Wyzga Episcopus
Luceoriens.
Stanislaus Sarnowski, Episc.
Præmislien.
Thom. de Lezenice Episcopus
Chelmensis.
Thom. Uieyski Episcop. Kyov.
Joannes Tarlo Palatin. Lublinen.
Stanislaus Laskowski Palatin. Plocensis.
Casimirus Ludovicus Ieiolaszewski,
Palat. Brescienfis.

L.S.
Archi Episcopi Gnesn.

Stanislaus Potocki Palatin. Cracovient. Dux Exercit.
Christophorus Zawisza Marschal.
Supre. M. D. L.
Stephan. Czarniecki. Palat.
Terr. Russiæ.
Ioann. Zamojiski. Wda. Send.
Nicol Steph.
Pac. Pal. Trocens.
Georgius Carol. Hlebowicz
Generalis Ducat. Samog. Guber.
Hieronymus Wierzbowski,
Palatinus Brestensis, Cujaviensis,
Oszojecimensis, Berwaldens. Capit.
Adamus Matthias Sakowicz
Palat. Smolenscen. Administrator
Thesauri, M. D. Lith.
Stanislaus Casimirus Bieniewski.
Castellanus Wolhyniæ.
Bohuslaviens, Nossoviensis Capitan.
Ioannes in Gnin Gninski, Succamerarius Pomeraniæ, Præfectus.
Gnesnensis, Marschalcus Comitiorum Regni.

No

NOs Ioannes Casimirus, Dei Gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ,&c.&c.&c. Notum testatumque facimus Universis & singulis, quorum interest. Quod cum ad Tractatum instituendum, de præsenti hoc bello, eoque diuturno, & funesto, convenienter sopiendo, deque facienda pace perpetua inter Nos regnumque Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ Nostrosque Fœderatos ab unâ, & Serenissimum principem Nepotem, Consanguineum & vicinum nostrum, Dominum Carolum Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Et Regnum Sueciæ Ejusque Confœderatos ab altera parte,modus & via iniri cœperit, atque Serenitatis suæ nomine declaratum & contestatum sit, nihil quod ad ejusmodi Tractatum inchoandum, instituendum, & plenè perficiendum meritò requiri poterit, à parte Ejusdem suæ serenitatis desideratum iri: Ideò testaturi constans nostrum propositum, & animi propensionem, ad promovendum dictæ Pacis negotium, non modo in præfatum Tractatum consensimus: Sed illico etiam deputavimus, & constituimus, sicuti etiam vigore præsentium deputamus & constituimus, veros & legitimos Nostros, ad supradictum Tractatum Commissarios, Illustrissimos, Illustres, Magnificos & Generosos, Nobis sincerè fideles & dilectos D. D. Ioannem Comitem à Lezno Palatinum Posnaniensem. Sac. Reginalis Majestatis Marschalcum, Generalem Majoris Poloniæ Mariæburgensem, Corsunensem, Georgium Comitem in Wisnicz, Supremum Regni Campique Marschalcum, Generalem Minoris Poloniæ, Cracoviensem,Scepusiens. Chmielnicens. Nizinens. Pereaslaviens. Olstynens. Casimirens. Nicolaum in Prazmow, Supremum Regni Cancellarium nominatum Episcopum Luceoriensem, Abbatiæ Sieciechoviens. perpetuum Administratorem, præpositum Cracoviens. Christophorum pac, supremum M. D. Lithuaniæ Cancellarium Wilkovistens. Kozienicens. Klesczelem. Ostrinens. Ioannem Andream Morsztyn de Raciborsko. Referendarium Regni, Kovaliens. Zavichostens. Uladislaum de Naglovicè Rey, Thesaurarium Curiæ Regni, Sac. Reginalis Majestatis Cancellarium, Neokorcynensem, Libussiens. Ioannem in Gnin Gninski Succamerarium Palatinatus Pomeraniæ, Gnesnensem, Gubernatores, dictisque Nostris Commissariis, nomine & autoritate nostra Regia non modo de præliminaribus,& iis,quæ ad viam Tractatui principali inchoando, complanandam, facere deprehendentur, statuant, & concludant: sed etiam principale Pacis stabiliendæ negotium, omniaque & singula, quæ quocunque modo ad subortas hinc inde controversias componendas,& finaliter terminandas,ut & ad mutua utriusq; partis commoda provehenda pertinere videbuntur, omni meliori modo, via & ratione agant, tractent & statuant concludantque, conclusa Instrumento inserant, inserta verò & transacta firment, & perficiant, atque adeò pactorum Conventorum Instrumenta invicem commutent. Nos ea quæ supra nominati Nostri Plenipotentiarii Commissarii sivè omnes simul, sive in unius vel alterius absentia, reliqui eorum, in sæpe dicto Pacis negotio, tam præliminari quam principali Nostro nomine egerint tractaverint & concluserint, omni meliori modo firma, rata grataque habituri. In quorum fidem majorem præsentes manu nostra subscriptas sigillo quoque nostro majori communiri

jus-

jussimus. Datum Gedani die quarta Mensis Aprilis Anno Millesimo sexcentesimo Sexagesimo.

Ioannes Casimirus Rex.

(L.S.)

Stephan. Hankiewic, Sec. Reg. Majestatis.

NOs *Carolus Gustavus Dei Gratia* Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rex, Magnus Princeps Finlandiæ, *&c. &c. &c.* Notum testatumque facimus, Universis & singulis, quorum interest, quod cum ad Tractatum instituendum de præsenti hoc bello eoque diuturno & funesto conveni*enter so*piendo, deque facienda perpetua Pace inter Nos Regnumque *Nostrum Sue*ciæ & Nostros Fœderatos ab una & Serenissimum Pri*ncipem Fratrem con*sanguineum & vicinum Nostrum, Dominum Ioann*em Casimirum Regem* Poloniæ, Magnumque Ducem Lithuaniæ, *&c.&c.&c.* nec non Regnum *Po*loniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Ejusque Fœderatos, imprimis Serenissimum & Potentissimum Principem Fratrem & consanguineum Nostrum Dominum Leopoldum Electum Romanorum Imperatorem Semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, Ducem Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wurtembergæ, Comitem Tyrolis; nec non Serenissimum & Celsissimum Principem consanguineum & Vicinum nostrum, Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgensem, Sac. Rom. Imperii Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorumque; nec non in Silesiâ Crosnæ & Carnoviæ Ducem, Burggravium Norinbergensem, Principem *Halbarstadii &* Mindæ, *&c.* ab altera parte, modus & via iniri cœperit. Atque suæ Serenitatis, ut & altememoratorum Ejusdem Confœderatorum nomine declaratum & contestatum sit, nihil quoad ad ejusmodi Tractatum inchoandum, instituendum & plenè perficiendum meritò requiri poterit, à parte ejusdem suæ Serenitatis & Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, ut & *Superius* altememoratorum Confœderatorum desideratum iri, ideo testaturi constans nostrum propositum & animi propensionem ad promovendum dictæ Pacis negotium, non modo in præfatum Tractatum consensimus, sed illico etiam deputavimus & constituimus, sicut etiam vigore præsentium deputamus & constituimus, veros & legitimos Nostros ad supra dictum Tractatum Commissarios, Illustres & Magnificos & Generosos, Nobis sincere fideles & dilectos Dominum Magnum Gabrielem de la Gardie Comitem in Lecköö & Arensburg, Lib. Baronem in Eckholmen, Dominum in Habsal, Magnushof, Hoyendorp, Nostrum Regnique nostri Thesaurarium, Generalem Gubernatorem Livoniæ, & Locumtenentem Nostrum per Esthoniam, Livoniam & Ingriam, Militiæ Generalem, Iudicem Provincialem, Westrogothiæ & *Daliæ,* nec

nec non Academiæ Upsaliensis Cancellarium, & Dominum Benedictum Oxenstierna, Comitem in Korsholm & Wasa, Lib. Baronem in Moreby & Lindholmen, Dominum in Coporium & Rotersberg, Cancellariæ consiliarium; Et Dominum Christophorum Carolum Schlippenbach Comitem in Schoveda Lib. Baronem in Laufala, Dominum in Salinge, Consilii bellici Præsidem, Omnes verò Nostros Regnique, Nostri Senatores: Nec non Dominum Andream Gulddenau, nostri per Pomeraniam Regiminis ac Consilii Status, ut & supremæ Curiæ Justitiæ Præsidem, Hæreditarium in Skonela, Ekeby, Hylinge, & Huldersftadt, dictisque Nostris Commissariis plenam potestatem damus, ut congressi cum altememoratæ suæ Serenitatis & Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, ut & sæpius altememoratorum Confœderatorum ad talem actum cum plenâ potestate deputatis & constitutis Dominis Commissariis, nomine & autoritate Nostra Regia, non modo de præliminaribus & iis quæ ad viam Tractatui Principali inchoando complanandam facere deprehenduntur, statuant & concludant, sed etiam principale pacis stabiliendæ negotium, omniaque & singula, quæ quocunque modo ad subortas hinc inde controversias componendas & finaliter terminandas, ut & ad mutua utriusque partis commoda provehenda, pertinere videbuntur, omni meliori modo, via & ratione agant, tractent, statuant & concludant, conclusa Instrumento inserant, inserta verò & transacta firment & perficiant, atque adeò pactorum conventorum Instrumenta invicem commutent; Promittimus itaque verbo Nostro Regio, ac vigore hujus Procuratorii, Nos ea quæ supra nominati Nostri Plenipotentiarii Commissarii, sive omnes simul, sive in unius vel alterius absentia bini eorum in supradicto pacis negotio tam præliminari quam principali cum supradictis suæ Serenitatis & Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ ut & sæpius memoratorum Eorum Confœderatorum Dominis, Dominis Commissariis egerint, tractaverint, sanciverint, & concluserint, omni meliori modo firma, rata grataque habituros. In quorum fidem majorem præsentes manu nostra subscriptas, Sigillo quoque Nostro majori communiri jussimus. Dabantur Nicopiæ in Insula Falster die 17. Octobris Anno supra Millesimum, Sexcentesimum, quinquagesimo nono.

CAROLUS GUSTAVUS.

(L.S. appensi.)

NOs *Carolus Dei Gratia*, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rex & Princeps Hæreditarius, Magnus Princeps Finlandiæ, *&c. &c. &c.* Notum testatumque facimus Universis & singulis, quorum interest, quod cum ad Tractatum instituendum de præsenti hoc bello eoque diuturno & funestro convenienter sopiendo, atque facienda perpetua Pace inter Nos Regnumque nostrum Sueciæ, & nostros Fœderatos ab una & Serenissimum Principem Fratrem, Consanguineum & Vicinum Nostrum Dominum Ioannem Casimirum Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuaniæ, *&c. &c. &c.* nec non Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniæ, Ejusque Fœderatos imprimis Serenissimum & Potentissimum Principem, Fratrem & Con-

Consanguineum Nostrum, Dominum Leopoldum Electum Romanorum Imperatorem Semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclavoniæ Regem, ArchiDucem Austriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, & Carniolæ Marchionem Moraviæ, Ducem Luxemburgiæ, ac superioris & inferioris Silesiæ, Wurtembergæ & Tekæ, Principem Sueviæ, Comitem Habsburgi, Tyrolis Ferreti, Kyburgi & Goritiæ, Landgravium Alsatiæ, Marchionem Sac. Rom. Imperii, Burgoviæ, ac superioris & inferioris Lusatiæ Dominum, Marchiæ Slavonicæ, Portus Naonis & Salinarum. Nec non Serenissimum & Celsissimum Principem, Consanguineum & Vicinum nostrum, Dominum Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgensem, Sac. Rom. Imperii Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorum; nec non in Silesiâ Crosnæ & Carnoviæ Ducem, Burggravium Norinbergensem, Principem Halbarstadii & Mindæ, *&c. ab altera parte*, modus & via iniri cœperit. Atque suæ Serenitatis, ut & *Altè memoratorum* Ejusdem Confœderatorum nomine declaratum & *constitutum sit*, *nihil* quoad ad ejusmodi Tractatum inchoandum, instituendum & plenè perficiendum meritò requiri poterit, à parte ejusdem suæ Serenitatis & Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, ut & Superius Altè memoratorum Confœderatorum desideratum iri: Ideò testaturi constans nostrum propositum & animi propensionem ad promovendum dictæ Pacis negotium, non modo in præfatum Tractatum consensimus, sed illico etiam deputavimus & constituimus. Sicut etiam vigore præsentium deputamus & constituimus, veros & legitimos Nostros ad supradictum Tractatum Commissarios, Illustres & Magnificos & Generosos, Nobis sincere fideles & dilectos, Dominum Magnum Gabriel de la Gardie, Comitem in Lecköö & Arensburgh, Lib. Baronem in Eckholmen, Dominum in Habsal, Magnushof & Hoyendorp, Nostrum Regnique nostri Thesaurarium, Generalem Gubernatorem Livoniæ, & Locum tenentem Nostrum per Esthoniam, Livoniam & Ingriam, Militiæ Generalem, Iudicem Provincialem, Westergothiæ & Daliæ, nec non Academiæ Upsaliensis Cancellarium, & Dominum Benedictum Oxenstierna, Comitem in Korsholm & Wasa, Lib. Baronem in Moreby & Lindholmen, Dominum in Coporium & Rosersberg, Cancellariæ consiliarium; Et Dominum Christophorum Carolum Schlippenbach Comitem in Schoveda Lib. Baronem in Liusala, Dominum in Salinge, Consilii bellici Præsidem; Omnes verò Nostros Regnique, Nostri Senatores: Nec non Dominum Andream Guldenclau, nostri per Pomeraniam Regiminis ac Consilii Status, ut & supremæ Curiæ Justitiæ Præsidem, Hæreditarium in Skonela, Eckeby, Hylinge, & Hulderstadt, dictisque Nostris Commissariis plenam potestatem damus, ut congressi cum alte memoratæ suæ Serenitatis & Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, ut & sæpius altememoratorum Confœderatorum ad talem actum cum plena potestate deputatis & constitutis Dominis Commissariis, nomine & autoritate Nostra Regia, non modo de præliminaribus & iis quæ ad viam Tractatui Principali inchoando complanandam facere deprehenduntur, statuant & concludant, sed etiam principale pacis stabiliendæ

liendæ negotium, omniaque & singula, quæ quocunque modo ad subortas hinc inde controversias componendas & finaliter terminandas, ut & ad mutua utriusque partis commoda provehenda, pertinere videbuntur, omni meliori modo, via & ratione agant, tractent, statuant & concludant, conclusa Instrumento inserant, inserta verò & transacta firment & perficiant, atque adeò pactorum conventorum Instrumenta invicem commutent. Promittimus itaque verbo Nostro Regio, ac vigore hujus Procuratorii, Nos ea quæ supra nominati Nostri Plenipotentiarii Commissarii, sive omnes simul, sive in unius vel alterius absentia bini eorum in supradicto pacis negotio, tam præliminari quam principali cum supradictis suæ Serenitatis & Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ, ut & memoratorum Eorum Confœderatorum Dominis, Commissariis egerint, tractaverint, sanciverint, & concluserint, omni meliori modo firma, rata, grataque habituros. In quorum fidem ac certitudinem majorem, præsentes manu Honoratissimæ & Charissimæ Matris Nostræ, nec non Nostrorum Regnique nostri Senatorum subscriptas Regni nostri Sigillo firmari jussimus. Dedimus Gothoburgi die *quarta* Martii Anno *Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo*.

HEDEWIG ELEONORA.

Petrus Brahe Comes in Wisingsborg. *Sevedt Bååt.* *Axell Lillie.*
Gustavus Bonde. *Gabriel Oxenstiern Comes in Korsholm & Wasa.* *Carolus Mauritius, Lewenhaupt, Comes de Rasburg & Falckenstein.*
Willhelm Taube, *Per Lenersen Ribbing.* *Erick Fleming.*
Christier Horn. *Canutus Kurck.* *Gustavus Posse.* *Georgius Fleming.*

(L.S.) *Eduardus Ehrenstein.*

(L.S.) *Godefredus von Schröer, Regiæ Legationis Suedicæ Secretar.*

De Heeren Kragh ende Buckwaldt Extraordinaris Ambassadeurs van Denemarcken hier aengekomen, deden den sevenden January haer intrede, maer by gebeurde eenigh desordre. Des namiddaghs reeden de Graef van Flodrof en de Heer Schuylenborgh, in de Karos van de Princesse Douariere om haer in te halen. Achter de Karosse van de Princesse volghde immediatelijck die van den Franschen Ambassadeur, daer nae anders, oock die van de Keyserlijcke Minister Friquet, die, als geen Character van Ambassadeur hebbende, met de Fransche niet wilde contesteren. By de Hoornbrugh komende, rencontreerden twee Deensche Karossen, in de eene saten de Ambassadeurs, in de tweede haer Edellieden.

De Fransche Karosse (in de welcke saten sijn Stalmeester, ende anders sijne Domestijcquen) liet voor haer rijden de eerste Deensche Karosse, uyt de welcke de Ambassadeurs waren overgegaen in die van de Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mog. maer wilde de tweede niet laten voorrijden, sustinerende dat door het voor-rijden van de eerste Karosse, wordende genomen voor des Koninchs Karosse, de eere alreede aen den Koninck overbloe-

digh was vol gedaen / sonder van nooden te hebben ooch die eere van voorganck te geven aen de tweede Karosse.

Insisterende Vranckrijck haer oude maxime / dat haer de voorganck toestondt voor alle Koningen / veel meer voor dese tweede / geen geboren Koninck.

De twee Deensche Karosse niettemin deedt haer best om voor de Fransche te komen / de Fransche ter contrarie / yverende de een tegen de ander / ende ter syden elckander inrijdende van de Hoornbrugge af tot op de Valbrugh of ingangh van den Hage, als wanneer de voorste Paerden van de Fransche Karosse wierden door een State Bode / door last van de Heeren Gedeputeerde (soo hy seyde) by de toom gevat / ende ter syden uyt-geleyt / waer over oppositie viel / ende verscheyden Rappieren tusschen de Deensche ende Fransche uytraechten / op elckander slaende. De Fransche hadden smalle klingen / een van deselve wiert swaerlijck in syn arm gequetset / noch twee andere niet soo swaer.

De Deensche Ambassadeurs verklaerden haer neutrael / ende de sacke niet aen te trecken / seggende: dat het geheel ende al geweest was het werck van de Gedeputeerde van haer Ho. Mog. die endlijck de Fransche Karosse hadden gedaen retireren / ende een ander wegh nemen. Echter hadden de Deensche de Rapieren getrocken. Ende wierdt verseeckert dat een der Ambassadeurs gereedt was om ooch uyt de Karos te springen met een Rapier / maer wierdt belet.

Een Laquay van de Princesse Douariere heeft ooch de handt geslagen aen een van de Fransche Paerden / om de selve af te leyden. De Fransche Ambassadeur / heeft soo wel aen de Hoogh-gemelde Princesse / als aen de Deensche Ambassadeurs / straffe of satisfactie begeert.

Om dese querelle nae de waer beschapenheydt te verhalen / kan niet beter doen als te stellen de eygen klachte ende woorden van de een en van de ander. De Heer Ambassadeur, seyde: als volght.

LE soubs-signé Amb. de *France* se trouve obligé avec desplaisir, de s'addresser a leurs Seigneuries pour leur faire plainte du Sieur Comte de *Fledrop*, qu'elles ont deputé pour aller recevoir Messieurs les Ambass. extraordinaire de *Danemarc*, lequel sur le chemin de *Rijswijck*, & a l'entrée du pont de la *Haye*, envoya un des Messagers de l'Estat pour Commender au Cocher dudit Ambass. de se retirer, & laisser passer un Carosse devant le sien, lequel ne debvoit pas y passer, & par cet ordre ainsi mal donné, excita les Domestijcques desdits Sieurs Ambassadeurs a venir faire une violence, & un insulte aux Valetz de pied de l'Ambass. de France, lequel avoit esté prié & convié le matin de la part du Sieur Resident *Charisius*, d'envoyer son Carosse a la rencontre des Ambassadeurs du Roy son M., dans lequel insulte un de Valetz de pied dudit Amb. a esté blessé par derriere tres dangereusement au bras d'un coup de sable, par un homme vestu de noir de livrée de deuil, sur quoy l'Escuyer dudit Ambass. estant sorty du Carosse, pour sçavoir le subject, d'un procedé si extraordinaire, & pour secourir les Domestiques de son Maistre, ledit Sieur de *Fledrop* sortit du primier Carosse ou il estoit, & luy fit commendement de la part, & au nom de l'Estat de se retirer

rer avec son Carosse & sa livrée, & avec des paroles peu convenables ou respect de la dignité de son Maistre. Mais comme ledit soubsigné Ambassadeur ne peut croire qu'il aye aucun ordre de leurs Seigneuries d'en usir ainsi, & de decider un *point de Ceremonie* de cette qualité, dans lequel *il paroist estre peu servant*, il les requiert de la part du Roy son Maistre de luy declarer s'ils advoüent, ou non, ledit Sieur de *Flodrop* de ce qu'il a dit & fait en cette occasion au nom de l'Estat, afin que ledit Ambassadeur advise, en suite de cette declaration, de quelle façon il aura a se conduire, pour demander contre ledit Sieur Comte de *Flodrof* & autres, la reparation d'une *injure* de cette qualité faite au Roy son Maistre en sa personne, C'est sur quoy ledit Ambassadeur prie leurs Seigneuries de luy vouloir donner une prompte response, remettant a leur sagesse & prudence de faire les reflexions convenables sur une affaire aussi *delicate* que sont celles de cette Nature, & lesquelles ont de si *grandes suites*, si on n'y pourvoit de bonne heure avec toute la Iustice & la raison necessaire. Faict a la Haye ce 8. Ieanuier 1660. estoit signé. *Iaques Auguste de Thou.*

De Heeren Graef van Flodrof ende Schuylenborgh, seyden als volght.

Ho. Mo. Heeren,

De Heeren Graef van *Flodrof* ende *Schulenborgh*, by u Ho. Mog. gecommitteert tot het recipieeren van de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van den Koninck van *Denemarcken*, *&c.* sijn ten dien eynde op gisteren naermiddagh ten *twee* uren by malkanderen gekomen, in de groote vertreck-kamer.

Aldaer wesende, hebben de Stalmeester van de Heer Ambassadeur *de Thou*, ende de Secretaris van de Heer *Friquet* haer laten aengeven, ende binnen staende gesecht, datse aldaer gekomen waren, met de respective Koetsen van hare Meesters, om het voorsz. recipieeren te accompagneeren.

Tusschen *twee* ende *drie* uren sijn de gemelte Heeren afgegaen, ende getreden wesende in de Koetse van Mevrouwe de Princesse *Douariere*, sijn de vordere Karossen gevolcht, als naer ouder gewoonte.

Gekomen sijnde aen de *Hoornbrugge*, hebben aldaer de gemelte Heeren Extraordinaris Ambassadeurs in den name ende van wegen u Ho. Mog. verwillekomt, ende sijn de selve vervolgens overgetreden in de voorsz. Koetse van de hooch gemelde Vrouwe *Princesse*.

Alsoo voorts rijdende na den *Hage*, gevolcht werdende immediatelijck van de Koetse, waer uyt de gemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs gegaen waren.

Ende voorts van de Koetsen van de Heeren Ambassadeur *de Thou*, ende *Fricquet*, *&c.* Onderwegen de Heer Graef van *Flodrof* sittende in het Portier van de Koetse, dat open was, sijnde de andere daer de Heer *Schuylenburgh* sat, voor de windt toe-gedaen, heeft gesien datter eene Koetse in den rouw zijnde, ende verscheyden malen trachtede voor de Koetse van de Heer Ambassadeur *de Thou*, in te treden, ende alsoo de *derde* in ordre te wesen.

Alsoo voorts rijdende naer den Hage, gevolght wordende immediatelijck van de Koetse, waer uyt de gemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs gegaen waren.

Sonder dat sijn E. daer van mentie heeft gemaeckt inde Koetse van de Princesse, verhoopende dat die saecken sich selven wel soude vinden sonder ongemack.

Maer komende aen de *Haeghsche* brugge, ende daer over rijdende de *eerste* ende *tweede* Koetse, hebben de gemelte Heeren Gedeputeerden vernomen, datter veel menschen sich versamelden ende groot geroep was.

Daer uyt ontstaende, dat de voorsz. Koetsen van den Ambassadeur de *Thou*, ende een van de Ambassadeurs van *Denemarcken* wesende, die als vooren in rou was, de een voor de ander mede wilde overryden: sulcks dat de *twee* voor-rijdende Koetsen wierden stil gehouden.

Daer op de gemelde Heeren een Bode derwaerts hebben gesonden, ende haer laten exhorteeren, om alle occasien tot disordre te willen vermijden.

Binnen den *Hage* gekomen wesende, sijn de Lacquayen van de Ambassadeurs van Vranckrijck ende Denemarcken, met verscheyden *Degens ende* Rappieren aen malkanderen gekomen, daer toe vremden *haer mede voeghden*, sulcks dat geschapen was daer uyt noch meerder *confusie ende ongemacken* te ontstaen.

Ende om sulcks soo veel mogelijck te beletten, is den wel-gemelden Heere Grave van *Flodrof*, eyndelijck uyt de Koetse getreden, door de Boden van de Generaliteyt onder het volck plaetse doende maecken, ende sich alsoo onder de Degens begevende, heeft de voorsz. confusie ende tumulte doen stillen, ende de Rappiers insteecken.

Ondertusschen de Stalmeester van de Heer Ambassadeur *de Thou* gewaer werdende, hebbende sijn Rappier inde handt, heeft den Heer Graef versocht het selve mede te willen opsteecken, ende te copereren, ten eynde de andere Dienaers van sijn Meester sulcks oock deden.

Daer op den Stalmeester geschauffeert wesende, seyde last te hebben van de Heer Ambassadeur *de Thou*, niet als eene Koetse van de gemelde Heeren Ambassadeurs van *Denemarcken*, als representerende haren Koninck, voor te laten rijden.

De Heer Graef hem antwoordende, seyde in 't Frans: *Je ne sçay ce que c'est que de la representation de vos Carosses, aussy n'est ce pas, a moy de le decider.*

De Stalmeester, seyde daer op, *que feray je doncq?*

Ende antwoorde Heer Graef;

Il me semble que vous feriez bien de vous retirer hors de cest embaras, & pour eviter des plus grands inconvenients, de prendre une autre route.

Daer op is den Heer Graef wederom inde voor-rijdende Coetse getreden.

Doch is daer naer de Koetse van de Heer Ambassadeur *de Thou* niet meer vernomen.

Ende voorts, alsoo de beyde Heeren Ambassadeurs van *Denemarcken* in des Landtshuysinge geconduiseert.

Gedaen in den Hage den *achten* Ianuarij 1660. getekent *A. G. Graef van Flodrof* ende *I. Schulenborgh.*

Het selve hebben haer Ho. Mog. deur den Commies Spronssen **gecommuniceert**

niceert aen den Heer de Thou, ende gesonden aen den Ambassadeur Boreel, om te strecken daer het van noode was.

Vervolgens hebben haer Ho. Mog. door den Heer van Gent, ende den Heer Raedt-Pensionaris, den Heer Ambassadeur bericht gedaen / dat de Heer Graef verklaerde geen soodanigh last of woorden aen den Stalmeester te hebben gesprooken / ende dat dese Staet aen Vranckrijck niet soude disputeren den rangh. De Heeren Deensche Ambassadeurs hebben een van haer Lacqueyen wegh gejaeght / ende beloofst soo sy konden vinden onder de hare / die des Ambassadeurs Knecht soude hebben gewondet / datse hem oock souden wegh jagen: Ende om alle satisfactie te geven / hebben op de audientie den tienden deses haer beyde eygen Carossen te huys gehouden / ende de Carosse van den Franschen Ambassadeur alleen laten volgen naest aen de Carosse / in de welcke de Ambassadeurs ter Vergaderingh reeden. Een Lacquey van de Princesse Douariere / die mede geassisteert hadde tegens de Fransche Carosse / is oock wegh gejaeght. Ende de Heeren Deensche Ambassadeurs hebben den Koninckl ijcken Franschen Ambassadeur doen bedancken voor de eer van sijn Carosse.

Nae drie dagen desfrayement hebben sy audientie gehadt / geleydet door de Heeren Ripperse ende Vrybergen, doende een lange ende beweeghlijcke propositie hier nae volgende.

HO. MO. HEEREN,

HEt moet alle de Wereldt vreemdt duncken, dat twee Oorlogen, de welcke gantsch Europa als geinteresseert hebben, ende van de welcke de eerste alreede geaccordeert was, door de mediatie van den Alder-Christelijckste n Coningh, ende van den doen wesende Protector van *Engelandt*, ende veranderdt in een Vrede, de welcke in de Beloften behoorde eeuwigh te zijn, maer in der daedt nauwlijck een half Jaer duerde; opgeresen sijn in minder als drie Iaren tijdts, tusschen twee Coningen van het *Noorden*, die andersints soo naeu met Bloedtwantschap, Alliantie, en een selfde Religie geunieert waren. Ende men moet het selfde niet sonder oorsaecke vreemdt duncken, alsoo nae het eyndigen van den eersten Oorlogh niemandt geweest is, die niet gelooft heeft, dat door de Vrede, ende de t'samen-komste, soo vol van teerheydt zijnde, welcke doenmael tusschen de twee Coningen geschiede, allerley vyandtschap en mis-intelligentien behoorden wegh genomen te zijn, ende dat soo veel te meer, alsoo men sagh de advantagien die aen het Coninckrijck van Sweeden daer door waren gekomen, van de welcke verre af sijnde datter oorsaecke soude zijn geweest, om een nieuwe Oorlogh wederom te beginnen, het selfde Rijck allerley oorsaecken hadde om te vreden te zijn, ende sich te verblijden.

Den eersten Oorlogh door de ondoorgrondelijcke oordeelen Godts ongeluckigh zijnde geweest voor die van *Denemarcken*, heeft nochtans redenen gehadt die gefondeert waren in haer verseeckertheydt ende in de aldergewichtichste

stichste ende importanste rechtveerdigheyt: Want sijne Majesteyt de Koningh onsen Meester niet dan al te veel bemerckende door oneyndelijcke tekenen ende kennissen die hy hadde van de desseynen die den Koningh van *Sweden* voede, ende op wat maniere die Koningh geresolveert was, nae het eyndigen van den Poolsen Oorlogh, ofte ter eerste occasie boven alle andere te attakeren de Landen onder sijne macht staende, ende siende noch daer-en-boven alle de onrechtveerdigheden, die de selfde voorsz. Koningh hem alle daeghs aendeede in veele dingen: Hoe dat hy tegen de expresse woorden van het Tractaet van *Bremsebroo* niet af liet hem te prejudicieren voor groote sommen in de Rechten van de Tollen, die men hem in de *Sondt* schuldigh is: Hoe dat hy tegen alle billickheyt hem onthielde Parochien ende Plaetsen behoorende onder de Kroon van Noorwege: Hoe dat hy door nieuwe Imposten de Commercie in de *Baltische Zee* overlaste ende troubleerde, gelijck veele Schriften, die door bevel van den Koningh onsen Meester over die saecke gepubliceert sijn geweest, klaer genoech doen blijcken. Dat hy de Stadt van *Danzick* onder sijn geweldt wilde brengen, om op die maniere met minder resistentie sich te mogen toeeygenen de gantsche Commercie in de selfde Zee: Sijne Majesteyt, segghen wy, siende alle dagen alle die practijcken, ende hoe dat niet tegenstaende de sorgen die U Ho. Mog. met uwe Vloot te samen met de sijne namen, om te verhinderen dat dien meer gemelde Koningh in alle die dingen niet soude executeren sijne soo schadelijcke desseynen, bleef hy nochtans opiniatrerende, niet anders doende als een bequame tijdt te verspien, om sich te wreken van dese hindernisse, soo wel over Ons als over U, sonder dat Sy eenige hoope hadde, dat men hier noch door middel van Ambassaden, die hy soo weynich geacht hadde, noch door middel van Remonstrantien, diemen soo menichmael hem te vergeefs gedaen hadde, noch door eenige andere wegh, konde komen tot eenigh vriendelijck accommodement: Was wel noodigh, dat, liever om te prevenieren, als geprevenieert te worden, nae een wettelijcke denonciatie van Oorlogh (de redenen waer van sijnde voor desen gepubliceert geweest) Sijne Majesteyt sijn recht socht volgens de gewoonelijcke maniere van Souvereynen.

Sekere Instructie die gegeven was geweest aen een van de Sweetse Ministers, van date den *seven en twintichsten* April *sestienhondert seven en vijftich*, uyt het quartier Generael van *Czrenin* by *Bugen*, selfs aleer eenigen Oorlogh gedeclareert was geweest tusschen de twee Koningen, ende waer van de originale door een particuliere voorsienicheyt Godts in onse handen is gevallen, thoont wel, wat gedachten de Kroon van *Sweden* doen ter tijdt hadde, tot disavantagien van by na het gantsche Christenrijck, ende voornementlijck van *Denemarcken*, hoewel op dat Koninckrijck niet te reprocheren was, als alleen dat tot meerder versekertheyt, wetende dat het hadde een Nabuyr van een soo moeylijcke vrientschap, men aldaer alreede hadde begonnen eenige Troupen te werven. De invasie die *Sweeden* daer van pretendeerde te doen, blijckt soo klaerlijck, datse geen difficulteyt maeckt te verklaren, dat hy in minder als *vier* ofte *vijf* Maenden sy *Denemarcken* soude overhoop werpen, en alsoo twee van de oudste Koninckrijcken van de Werelt uytroeyen, een Koningh die een van de considerabelste

rabelste van Europa is, met sijn gantsche Familie; neffens een Natie de welcke niet dan al te veel tot haer schade hare dapperheydt in alle Eeuwen gevoelt heeft, te niet maken: ende dat, sonder dat den selfde Koningh, ende de selfde Natie, eenige de minste schaduwe van een rechtveerdige oorsaecke gegeven hadden.

Maer het heeft Godt, die alle dingen met wijsheyt gouverneert, belieft, daer van op een andere maniere te disponeren. Desen Godt, die wilde dat dit Koninckrijck gestraft soude werden, hoewel dat, gelijck hy daer nae genoeghsaem getoont heeft door veele by nae wonderlijcke daden in de defensie die hy genomen heeft van een soo rechtveerdige oorsaecke, hy niet gewilt heeft de totale ruine des selfde, maeckte in die tijden door sijn koude een soo extraordinarise Winter, dat de Kroon van *Sweede* daer door getrocken heeft soo groote advantagien over ons, datse diergelijcke noyt gehadt heeft, door het gebruyck datse wist daer van te maecken, soo datse ons doenmael genootsaeckt heeft tot een Vrede, die de selfde in de twee Koninckrijcken maeckte meesterse van veele machtige Provincien, van veele groote Steden, van veele Forteressen die by nae onwinbaer waren: Sy hadde oorsaecke sich daer mede te vrede te houden, indien een blinde begeerte haer niet wederom gedreven hadde, door occasie te willen aenvangen, voorts wegh te nemen 't gene daer resteerde, en 't welck sy niet gehadt hadde: Ende hoewel Sijne Majesteyt de Koninck onsen Meester, sich seer geincommodeert bevondt door dese Vrede, nam hy nochtans niemendal meer ter herten, als sonder bedrogh ende exactelijck te volbrengen alle de Poincten, waer toe de gemaeckte Tractaten hem verobligeerden: Wanneer in tegendeel van de Sweedtse zijde niemendal geexecuteert wierde volgens de selfde Tractaten, noch voor het vertrecken van de Troupen op de geaccordeerde tijdt, noch voor de evacuatie van de plaetsen diese geduyrende den Oorlogh genomen hadden, noch voor het restitueren van de Vivres ende Munitien die gevonden wierden in de plaetsen, die haer overgegeven waren, noch voor het verlossen van de Gevangenen, de welcke, nae datse de selve getransporteert hadden in verre afgelegene plaetsen, sy dwongen de Wapenen tot haren dienst te nemen, noch voor de distributie van de quartieren, noch eyndelijck yet van de dingen waer over men in de Tractaten veraccordeert was: Maer hebbende alleen voor eenen tijdt (op dat de Stadt van *Koppenhagen*, welcke sy wilden overvallen, sich gerust stellende met soo veel te grooter verseeckertheyt over de Vrede, geen misvertrouwen soude hebben van eenige vyandtschap) gerestitueert de Eylanden van *Zeelandt*, *Lalandt* ende *Falster*, namen sy occasie een weynigh daer nae die wederom te nemen, sonder datse eenige andre redenen hadden, als die welcke haer gegeven hadde de begeerlijckheyt, welcke eenige van de Ministers van die Kroon hadden tot onse goederen, van de welcke sy alreede beloften ontfangen hadden, ende dat de tijdt haer aen d'andre sijde favorabel toonde; want de macht van de twee Koninckrijcken was doen ter tijdt krachteloos, de beste Provincien waren in hare macht, de Fortereffen waren in hare handen, de alderbeste Troupen waren oock haer gegeven geweest: Ende hoewel men menighmael klaeghde over sulcke hare proceduren, die soo seer buyten reden waren, soo wel aen de Koningh

ningh selfs door Afgesanten ende door Brieven, als mondelingh aen sijne Generaels, ende aen sijne Ministers, in de Conferentien, diese niet anders gewenst hadden tot Koppenhagen met ons te beginnen over het Tractaet van Rotschild, het welcke van sich selven genoegh te verstaen is, als om de tijdt van het marcheren van het Leger te prolongeren, op datse de favorabelste tijdt voor haer desseins mochten waer nemen: Niet tegenstaende alle goede woorden en beloften van veranderingh die men ontfingh, soo volghde nochtans niet daer op als altoos een herder ende onverdraeghlijck tractement, tot dat eyndelijck yder een verblijdt sijnde over het imbarkeren van de Troupen by *Kiel*, geloovende dat men eenmael soude geraecken uyt dese Tyrannye, waer mede men soo langen tijdt de Ondersaten van dit Koninckrijck soo deerlijck hadde verdruckt, men schielijck verstondt tegen alle imaginatien, dat den Koningh van Sweeden by Corsor voet aen Landt hadde geset, ende dat hy met alle spoedt na Koppenhage marcheerde, welcke Stadt hy oock weynigh dagen daer na belegerde ter Zee ende te Lande, soo onverwacht, dat niemant tijdt hadde sich van eenigh dingh te versien.

Sijne Majesteyt sijnde in dese Staet, om niet van alle de dingen welcke concerneren de conservatie van het Landt, 't welck Godt onder sijn beleyt gestelt hadde, nae te laten, heeft terstondt nae het ontfangen van dese tijdinge (hebbende alvooren ordre gestelt die in de Stadt noodigh waren) aen den Coningh van Sweeden gesonden twee van sijne Rijcks-Raden, om van hem te verstaen de redenen van een soo grooten ongelijck, ende om te sien ofter geen middelen overigh waren, om sich te mogen guaranteren van een soo grooten ongeluck, als het welcke scheen sijn Persoon, sijn Familie, ende oock alle sijne Staten te brengen in de uyterste ruine; Maer hebbende geen redenen konnen verstaen, om datter geen en waren, wierde haer alleen geantwoordt: Datter op dat Rijck een onvermydelijck Destijn was, het welcke het eynde des selfde naderde, ende dat het wijse luyden toe quam sich te conformeren met de dingen, tegen de welcke geen remedie was: Dat het de Deenen al een dingh behoordt te zijn, wat Name haren Coningh hadde, het sy *Frederick*, ofte *Karel*, als sy maer eenen hadden. Dat den Koningh van Sweede alreede Meester was van het platte Landt, ende wat de Fortereessen aengaet, die wilde hy oock hebben, nochtans niet soo seer beklagende, als het ongeluck van de goede Stadt van Coppenhagen, die tegen hem opiniatrerende, sich selven soude obligeren te swemmen in haer eygen bloedt, met veele andere diergelijcke manieren van propoosten, vol sijnde van onverdraegelijcke vermetelthedt, als ofte desen Coningh alreede in sijne handen alle de dingen, die hy in sijne gedachten opswelghde.

Maer het gebeurde gantsch anders als hy gemeent hadde, want dit antwoort bekendt sijnde geworden door de wederkomste van die genen welcke gesonden waren, trock sijne Majesteyt geensints in twijffel te gelijck met sijne Rijcks-Raden, die by geval sich by sijn Persoon bevonden met de Borgers, ende met de Ondersaten van qualiteyt wie die souden mogen zijn, dese soo vaste ende loffelijcke resolutie te nemen, van alle middelen die haer overigh waren, te imployeren tot haer defensie: de Rijcks-Raden ende de Borgers met

met de andere Onderfaten protesterende aen de andere zijde, tot de laetste droppel van haer bloedt te willen mainteneren hare Vryheden, ende Privilegien, ende liever duysentmael te sterven, als te vallen in handen van soo kruelle Vyanden, de welcke haer verrast hebbende met soo een onverwachte maniere, niet en soude mankeren, wanneerse volkomen meester van haer souden geworden zijn, haer in een eeuwige slavernye te houden: Sich daer-en-boven, Ho. Mog. Heeren, persuaderende, dat ghy niet soudt vertoeven volgens de gemaeckte Tractaten, ende volgens uwe eygen Interest, aldaer noodtsakelijck secours te senden, het welcke oock Godt door een t'eenemael besondere zegen (waer voor wy hem nimmermeer genoech konnen dancken) tot een soodanigh point geseconder heeft, dat de resistentie die de Vyandt daer door gevonden heeft, hem voor alle eeuwen sal bedecken met een onsterffelijcke schande.

Ghy hebt oock in dese verdruckingen, waer in sijne Majesteyt met sijn gantsche Koninckrijck sich gevonden heeft, ende waer toe Sy soo weynich oorsake gegeven heeft, geageert, als oprechte Vrienden, ende als waerachtige Geallieerden, ende op een soodanige manier, dat noch die genen die tegenwoordigh leven, noch die welcke hier nae sullen komen, nimmermeer U genoech sullen weten te prijsen. Ghy hebt *Koppenhagen* gesalveert, aen de conservatie van de welcke dependeert die van de Croon, van de Scepter, ende de behoudenisse van het gantsche Landt. Uwe Vloot die Ghy gesonden hebt, met soo veel Volck, Munitien, Vivres, ende alle andere nootsakelijcke dingen geladen, onder het commandement van dien voortreffelijcke Lieutenant Admirael de Heere Baron van Wassenaer, ende op de welcke was de treffelijcke Infanterye, die als noch gecommandeert wordt binnen *Koppenhagen* van de Heere Colonel *Puchler*, zijnde een Capiteyn niet minder wacker als vaillant, heeft niet alleen terstondt onse Haven geopent, ende de Vyandt geobligeert in confusie te gaen uyt sijne loopgraven, die hy alreede by nae de drie maenden tegen de Stadt open hadde gevonden; Maer heeft hem noch gedwongen, nae dat e hem in een Scheep-gevecht hadde geslagen, sich met sijn gantsche Vloot binnen de Haven van *Landtskroon* te retireren, ende te lijden, dat men de selfde aldaer besloot, sijnde als noch aldaer eenige Schepen de welcke sedert noyt daer hebben konnen uyt komen.

Het is waer, Ho: Mog: Heeren, dat Sijne Majesteyt voor u arrivement, terstont nae desen inval van de *Sweeden*, hoe wel hy niet en twijffelde, noch van de oprechtigheyt van uwe affectie, noch van de seeckerheyt van uwe assistentie, vreesende nochtans, alsoo het saysoen alreede geavanceert was voor een Winter; welckers strengicheydt, hebbende de Navigatie, indien niet t'eenemael onvruchtbaer, ten minsten seer qualijck verseeckert gemaeckt, oock uwe goede intentie t'Sijnen regarde soude mogen sonder effect maecken, ende vervolgens de Hertoghdommen van *Holsteyn*, *Slesswhich*, ende *Iutlandt* abandonneren op de genade van de Vyandt, te gelijck met de Fortressen die aldaer zijn, ende die qualijck genoegh versien waren; door sijne Afgesanten heeft laten weten aen sijne Keyserlijcke Majesteyt, aen Sijne Majesteyt van *Poolen*, ende aen Sijne Cheur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Brandenburch*, de Staet,

waer in de voorsz. soo onverwachte inval de selfde gebracht hadde, ende haer nootsaeckelijck secours dede versoecken, sonder dat Sy aen U. Ho. Mogende konde advys geven, soo om datter geen van Uwe Ministers op die plaetsen waren, als om dat de wegen onseeoker, ende de posten gebroken waren, ende het quaedt aen de andere zyde hooghdringende was, geen uytstel vereysschende tegen een soo onversoenelijcken Vyandt. Maer het was verre van daer dat Sijne Majesteyt eenich voornemen hadde in dese rescontre yet te doen, het welck soude mogen strecken tot prejuditie van yemandt, ofte dat hy daer door pretendeerde te trouwen een eeuwige Oorlogh tegen de interesten van wie het soude mogen zyn, dat hy op dese wyse niet anders geageert heeft, als alleen tot versekertheyt van de voorsz. Fortressen ende Landen, van welcke Landen de Vyandt, behalven de quartieren die hy aldaer genomen soude hebben, noch groote advantagien soude getrocken hebben tot versterckinge ende vermeerderinge van sijne troupen, indienmen niet getracht hadde haer *daer van te garanteren* door considerable machten te Lande, welcke niet *konnende verkregen* worden als by de voorsz. drie Princen, die de selfde *doen op de been hadden*, ende de welcke daer en boven neffens ons in de *selfde saecke geingageert* waren, door diense ten naesten by de selfde oorsake van offensie als wy van den Koningh van *Sweden* ontfangen hadden, heeft sijne Majesteyt sich mede geaddresseert aen haer, ende hy heeft haer op sijn begeerten soo gedisponeert gevonden, dat sonder eenige voorgaende obligatien, ende alliantien, sy haer met soodanige spoet op onse Frontieren begaven, dat de Vyandt nauwelijck kennisse daer van konde bekomen, soo dat hy sich genootsaeckt bevondt sich uyt de voorsz. Provintien van Jutland, Holsteyn, ende Sleswich, ende alle de Plaetsen daer toe behoorende te retireren; de selfde in haer handen latende, aen de welcke wy oock volkomen obligatie hebben, om dat de selfde Provintien voor ons geconserveert, ende, hoewel seer geruineert, wederom onder de gehoorsaemheyt van haren Koning ende natuerlijcke Heere gestelt zijn.

Ghy ondertusschen, Ho. Mog. Heeren, op dat onse behoudenisse soo veel te versekerder soude mogen zijn, hebt niet gewilt, dat het eerste secours het welck ghy ons toe-gesonden hebt gehadt, genoech ware, maer hebt op het Voor-jaer ons een andere Vloot ongelijck considerabelder als de eerste toegesonden, onder het bevel van die soo seer bekende ende vermaerde Vys-Admiraels de Heeren de *Ruyter*, *Jan Evertsz.* ende *Meppel*, neffens eenige duysent Mannen te Voet onder het commandement van de Heere Collonel *Killigry*, ende van andere Officiers, van de welcke ghy selfs nu tegenwoordich groote eere treckt, en wy geduerigen dienst, alsoo sy niet op en houden te gelijck met andere Geallieerden te arbeyden voor onsen beste, ende voor onse gemeene glorie, ende in der daedt betoonen, dat van alle dingen die door de wetenschap van den Oorlogh, soo ter Zee als andersints konnen geeffectueert worden, niemendal en is, 't welck ghy niet en over komt.

Maer dese obligatien, hoewelse seer groot zijn, en sijn nochtans die alleen niet, noch de considerabelste die wy u schuldich zijn: Secours te senden in een Stadt, is een ordinarise sake, ende die men alle dagen in Historien kan lesen: Maer te continueren de selfde Stadt te versien met alle dingen, geldt, vivres, munitien,

munitien, ende aldaer twee Vlooten te senden van soodanigen gevolgh, ende van soo grooten kosten, dat sijn dingen sonder eenigh exempel, ende de welcke niet konnen gedaen worden aen eenige Natie die de selfde meer estimeert, noch die meerder herkentenisse daer van heeft, als de onse.

Wy sijn oock hier expresselijck gekomen, om aen U Ho. Mog. te kennen te geven, het gevoelen 't welck Sijne Majesteyt, neffens het gantsche Koninghlijcke Huys, ende het gantsche Landt daer van heeft, niet twyfelende ofte Ghy sult, na soo veel glorieuse teeckenen die ghy gegeven hebt van een oprechte vrientschap t'onsen regarde, en voornementlijck in dese laetste rescontre in het Eylandt van Funen, alwaer men niet genoech kan prysen de dapperheyt die aldaer getoont hebben die genen welcke ghy aldaer gesonden hebt; continueren met de selfde vigueur, als ghy alreede begonnen hebt, tot dat wy te gelijck sullen verkregen hebben een seeckere, rechtveerdige ende billijcke Vrede: Ofte ghy sult acht nemen op uwe eygen Interessen in de Baltise Zee, de welcke geen vastigheyt noch seeckerheyt sullen hebben, soo langh als den Koningh van Sweeden soo absoluyt Meester van die Zee sal zijn, de welcke is, om soo te seggen, de Moeder van alle Commercien, dat hy in Staet moge sijn om de selfde te troubleren na sijn wel behagen: Ofte ghy sult by ons exempel considereren het geloof dat men moet geven aen de woorden ende beloften van dien Koninck, die men wel siet dat hy in alles niemendal houdt, als waer in hy min ofte meer sijn advantage gevoelt, tot dat hy de commoditeyt min ofte meer favorabel vindt tot sijne desseins, om daer by te blijven, ofte sich te disengageren: Ofte Ghy sult sien soo wel als Wy, het Wit 't welck de selfde Koninck heeft in alle dese manieren, die soo vol van uytvluchten, ick swyge van bedriegeryen sijn, welcke hy de gantsche voorlede Somer gebruyckt heeft, soo ten regarde van Uwe Ministers, als ten regarde van die van Vranckrijck ende Engelandt, de welcke waren gekomen om hem voor te stellen de Tractaten die ghy te samen op dese plaets geconcludeert hadt; ende de prejuditie die ons daer van gekomen is sedert die tijdt: ofte ghy sult lichtelijck remarkeren, dat indien hy u nu heeft toe gestaen, 't welck hy soo langen tijdt met soo groote hertneckigheyt heeft gerefuseert gehadt, te weten: de Ratificatie van het Tractaet van *Elbingen*, hy dat doet niet anders als om dat hy siet dat hy sich daer toe geforceert bevindt door het geluckigh succes, (waer van wy komen te spreken) in het Eylant van *Funen*, hebbende andersints geen dessein, als om de Geallieerden te separeren, om vervolgens haer (na dat hyse van malkander gescheyden heeft) d'een na den anderen met meerder lichtigheyt te verrassen: ofte sult met ons konnen toestaen, dat het een sake op het hooghste prejudiciabel soude sijn voor uwe eygen Interesten, soo wel als voor de andere Geallieerden, indien terstont, na dat ghy alle te gelijck u bloedt hebt vergoten om soo een vermaerde ende groote Victorie te verkrygen, door welcke na alle apparentien men eyndelijck dien Koningh tot reden soude konnen brengen; Ghy u van haer soudt separeren, en de vruchten daer van laten aen een vyandt, de welcke sonder twyfel (sijn partye niet sijnde gebalanceert tot de Vrede, maer blyvende de sterckste) niet ophouden sal de tijt te verspien om gevoeligh te sijn van het ongelijck 't welck hy meent van u ontfangen te hebben, om dat ghy verhindert hebt dat hy Denemarcken niet vermeestert heeft.

Het is nu, Ho. Mog. Heeren, meer als op eenige andere tijdt noodigh, dat Ghy rypelijck examineert alle dese dingen, ende soodanige maeten daer over neemt, als u beleydt, u eygen verseeckertheydt, ende de macht die ghy hebt, lichtelijck in uwe handen sullen konnen stellen.

Wanneer het Uwe Ho. Mog. sal believen ons volgens onsen versoeck Commissarisen te assigneren, sullen wy een ampelder openinge doen, ende daer over Tracteren met een sinceriteyt, de welcke U genoech sal doen bekent maecken, dat wy niet en soecken als dat rechtveerdigh en billick is, ende t welck de gemeene Interesten aengaet. U ondertusschen bedanckende voor het goedt onthael ende tractement, waer mede Ghy ons hebt willen favoriseren t'onser aenkomste: Wy en sullen niet mankeren Sijne Majesteyt de Coningh onse Meester het selfde te adviseren, de welcke in alle occasien, sijne Coninckliicke herkentenisse aen U daer over sal thoonen, gelijck wy, *soo veel* onse Persoonen aengaet, altoos sullen herkennen de obligatien, die *ons daer* over verblijven, sijnde

Ho. Mog. Heeren,

Uwer Ho. Mog. verobligeerde Dienaers

Otthe Kragh.

Gosche van Buchwalt.

De Heeren Deensche by volgende Conferentien / hebben van desen Staet versocht / alle mogelijcke continuatie van subsidien, secoursen, ende assistentien / soo van volck / van geldt / als van Schepen / ende andersints / specialijck tot versterckinge van de besettinge in Coppenhagen, ende in Funen. Daer is oock gesprooken van de verseeckeringh van eenige Plaetsen of Tollen aen desen Staet / die haer Coninck was presenterende voor de weder prestatie ende voldoeninge van de assistentien / die dese Staet hadde gedaen / ende vorder soude doen / boven ende behalven het geene men schuldigh was / volgens alliance:

Ondertusschen toogh de Heer van Cojet Amsterdam, om te spreken van sijne Negotiatie met de Regeeringh van die Stadt / als meest geintcresseert by de Commercien / ende die groot gewicht by bracht in dese Republijcq; Waer de meeste inclinatie was / dat eerst Schoonen mocht worden gerecupereert.

De Heeren Cheur Brandenburghsche Ministers / hebben aen haer Ho. Mog. te kennen gegeven de nuttigheyt ende nootsaeckelijckheyt van een Vrede-handelingh die generael was. Immers dat haer niet aenstondt de maniere van handelingh / die soo tusschen de Noordtsche Kroonen ende oock in Pruyssen affonderlijck of principalijck tusschen de Kroonen aldaer / gedreven wierdt. Versoeckende alsoo de Oorlogh door gemeene Wapenen tegen een gemeen Vyandt wierdt gevoerdt / dat oock door een gemeene ende generale Vrede de selve mocht werden neer-geleydt / moetende anders vreesen / van de Vrede op de een plaets gemaeckt / op een ander soude causeren een des te swaerder Oorlogh.

De Kon. Poolsche Resident heeft oock geklaeght over de Handelingh in de Sondt tusschen de Noordtsche Koningen / op het model van de Haeghsche Conventien / stellende dat sulcks niet kon strecken als om desgelijcx oock sijne

Majesteyt

Majesteyt van Poolen te noodigen / tot acceleratie van particuliere Tractaten/ versoeckende derhalven dat sich haer Ho. Mog. mochten gelieven op dat poinct te verklaren / als waer nae sijn Coninck desgelijcks sijne mesures soude mogen nemen.

Een van de poincten die by de Heeren Denemarckſche wierden gedreven/ was de vervullingh of suppletie der ses duysent Man / die desen Staet volgens Alliantie gehouden was tot assistentie van Denemarcken te houden : sulcks wierdt bevonden redelijck te zijn / ende wierdt over-geleydt met den Raedt van State / hoe de selve suppletie bequamelijck soude konnen geschieden : Zijnde de Compagnyen in Coppenhagen ende Funen, door sterfte ende verloop seer gemindert ; Tot provianderingh van de Vloote in Denemarcken is desgelijcks ordre gestelt / maer de preliminaire deliberatie was nopende de gelt-middelen/ ende sonder het welcke de Admiraliteyten niet wilden/ noch konden equiperen/ ende sonder het welck de Coopluyden niet wilden leveren.

De Heeren Ambassadeurs door haren Secretaris nu oock hebbende laten notificeren haer aenkomste / heb haer Excellentie de visiten gedaen / ende de selve weder ontfangen : Sy spraken seer qualijck van den Heer Cojet, gevende hem veel of meest de schult van de laetste rupture / dat hem de Coninck sedert gegeven hadde wel tweemael hondert duysent gulden aen Landt; Doch hoe zy / als Vyanden van hem qualijcker spraecken / hoe sy hem by sijn Coninck lieber ende schoonder maeckten.

Het antwoordt aen den Heer Cojet was alreede vast-gestelt den dertichsten December; maer wierdt eerst den vijftienden January aen hem gelevert.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, gehoort ende gelesen hebbende de Propositie van de Heer *Petrus Iulius Cojet* Extraordinaris Gesante van Sijne Coninckllijcke Majesteyt van *Sweeden* den *vijf en twintichsten* des voorleden Maents in de Vergaderinge van haer Ho. Mog. eerst mondelingh gedaen, ende vervolgens in geschrifte overgegeven, ende op des selfs inhoudt rypelijck gelet hebbende, souden wel onnoodigh, oock ontydigh achten, het ophalen van voor heen gegane onvriendelijck ende onaengename bejegeninge, terwijl haer Ho. Mog. met ernst ende oprechtheydt arbeyden om te gelijck met een langh gewenste Vrede in het Noorden de oude Vriendtschap ende Verbintenissen tusschen het Rijck Sweeden ende desen Staet te restaureren, maer dewijle het de op gedachte Afgesante gelieft heeft, in de voorsz. sijne Propositie de saecken tusschen Hoochgedachte Sijne Coninckllijcke Majesteyt ende haer Ho. Mog. sedert eenigen tijdt voor gevallen diermate uyt te duyden, als oft de oude Tractaten ende Verbonden van de *Sweedtsche* zijde punctuelijck geobserveert, ende van hare Ho. Mog. genegligeert ende overtreden souden zijn, ende dat de voornaemste schult van de verwyderinge tusschen de beyde Staten ende Natien ontstaen, aen de Ho. Mog. ware te imputeren : Soo vinden haer Ho. Mog. haer geobligeert, daer op tot antwoort te voegen, dat sy voor al niet wel begrypen, in welcken sin door Gedacht. Heere Afgesante wert voorgegeven ende geposeert, dat de Verbonden tusschen de

Kroon

Kroon *Sweden*, ende desen Staet in den Jare *sestienhondert veertigh* gesloten, ende in den Iare *sestienhondert vijf en veertigh* naerder gecorroboreert van de *Sweedtse* sijde in geenen deele gecontravenieert, maer met sonderlinge oprechtigheyt onderhouden, ende als by haer kracht ende vigueur verbleven, geconsidereert zijn, dewijle nochtans bekendt ende genoechsaem de Werelt kondich is, dat over weynigh Iaren geduerende den Oorlogh tusschen de Republijck van *Engelandt* ende dese Landen, met de Doorluchtichste Princesse *Christina*, doenmaels Regeerende Coninginne van *Sweden* uyt de Naem van hare Ho. Mog. gehandelt zijnde, over 't gene volgens het Voorschrift van de voor-geroerde Verbonden te presteren was, niet alleen niets dienaengaende is geobtineert, maer aen haer Ho. Mog. Afgesante door ende wegens Hoochstgedachte Kon. tot antwoordt toe-gevoecht, dat de Kroon *Sweden* vermidts voor-gevallen Tractaten tusschen de Kroon *Denemarcken* ende haer Ho. Mog. uyt krachte van meer-gemelde Verbonden, als vervallen ende te niet gedaen, niet aengesproken konde werden: Iae dat ter dier tijdt aen de *Sweedtse* sijde nauwe verknochtheydt van de selve Verbonden, de sentimenten van de Vriendtschap, ende de geheuchenissen van verscheyden goede Offitien het Rijck *Sweden* van desen Staet wedervaren, soo geheel niet geconsidereert ende ter sijde gestelt zijn, dat in plaetse van een sincere ende dadelijcke affectie tot het beste van de saken van haer Ho. Mog. sich heeft ontdeckt een openbare genegentheydt om der selver voordeelen *tegens te zijn*, ende aen de selve in verscheyde occasien naerdeel voor hulpe toe te brengen, konnende tot prouve van dien genoechsaem strecken de meer dan eenmael aen den dach gekomen tentativen, om den Coningh van *Denemarcken* af te trecken van haer Ho. Mog. ende aen de selve het assisteren van desen Staet, tot het welcke Sijn Majesteyt uyt de Tractaten gehouden ende genegen was, bekommerlijck ende difficijl te maecken; wesende oock tot geen ander eynde te duyden een geheel ontydich verbodt tegens het uytvoeren van Geschut uyt de Havens van Sweeden, alleenlijck aengeleydt om op te houden een groot getal Ysere Stucken wegen haer Ho. Mog. tot geheel pressant ende necessaire gebruyck ingekoft, ende gereedt leggende doenmaels om afgevoert te werden, ende wel voor al het ongelijck ende wederwaerdicheyt desen Staet wedervaren, doch weynigh min, dat Vyandlijcke ordres by de Hoochstgedachte Coningh, in de swaerste tijden van den Engelschen Oorlogh precipitantelijck gegeven, ende rigoureuselijck geexecuteert zijn, in gevolge van welcke de Koopluyden deser Landen tot *Stockholm* doenmael haer bevindende in arrest genomen, twee der selfde in gesloten hechtenisse gebracht, ende alle Koopmanschappen, Boecken ende Papieren versegeldt, ende onder publijcke bewaernisse gestelt zijn, om geen andere reden als om een offensie heel te onrecht opgenomen, over een personeel Arrest by het Hof van Iustitie in Hollandt naer style gedecreteert tegens een Sweedts Ingeseten, aen de welcke soo geen oorsaecke ofte pretext was gegeven, ofte gelaten om over weygeringe ofte onbehoorlijck uytstel van Administratie van goede Iustitie te klagen, dat in tegendeel de Heeren Staten van de voorgenoemde Provintie een prompt ende rechtmatige expeditie in des selfs saken aen het voor gemelde Hof serieuselijck aenbevolen,

bevolen, ende selfs *extraordinem* hebben laten laboreren, ten aensien van de voorschryvinge van de Hooghst-gedachte Coninginne om de voorschreven Sweedtsche Ingesetenen, ende sijne parthye in een goedt verdragh over hare particuliere questien te doen over een stemmen; Haer Ho. Mog. hebben oock niet vernomen dat na de komste van de Doorluchtichste Prins *Karel Gustaef*, tegenwoordigh regeerende Koningh van *Sweden* tot de Kroone, de Sweedtsche sentimenten ende respecten, omtrent de meer-gemelde Verbonden, andere ende meer Satisfactoir sijn geweest, wesende in der daedt van de zyde van Hoochgemelde Coninginne soo gansch geen achtinge gegeven, om haer Ho. Mog. persuasie dien aengaende te doen vatten, dat op de eerste vergaderinge van des selfs Rijcks Standen, aen de welcke nae gewoonte de toestandt van des Sweedtsche Rijcks-saken mondelingh ofte Schriftelijck werdt gerepresenteert, in een omstandigh ende punctueel denombrement van vrienden, ende Geallieerden, ende Staten, ende Princen, den Staet der Vereenighde Nederlanden niet is gedacht geweest, gelijck dan oock de Heere *Spar* in qualiteyt van Extraordinaris Gedeputeerde naderhant aen haer Ho. Mog. afgesonden, omtrent het confirmeren ende stabilieren van de voorschreve Verbonden (als in beginselen van nieuwe Regeeringe plach te geschieden, ende in desen ten aensien van het boven verhaelde noodigh was, indien men eenige staet op de selve Verbonden soude maecken) gebleecken is eenige bondige en vereyste last mede gebracht te hebben, maer om daer omtrent geen twyfelinge over te laten, hebben Commissarisen en Geauthoriseerden van meer hooghstgedachte Sijne Majesteyt in Mey des Jaers *sestienhondert ses en vijftigh* aen haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeur in ronde termen verklaert, dat de selfde Majesteyt de oude Verbonden *niet obligatoir* en kende, gelijck dan oock de nieuwe offensien ende verongelijckingen van onbehoorlijcke *over swaere* Tollen, in open Zee voor de Reede van *Dantzick* door een Sweedtsche Oorloghs-Vloot van de Schepen ende Koopmanschappen van de Ingesetenen van dese Landen geexactioneert: Het *offensant ophouden* van hare Ho. Mog. voor-gedachte Ambassadeurs door den Commandant van Louwenburgh: De krachtige ende heete instantien aengewent, om den Cheurvorst van *Brandenburgh* te doen *verhoogen* sijne Tollen in *Pruyssen*, tegens het geconvenieerde met haer Ho. Mog. ende gelijck dwangh van quade devoiren te werck geleyt om den Koningh van *Denemarcken te detascheren van de interessen* van desen Staet, klaerlijck docerende, dat men van de Sweedtsche sijden weynich considereerde de Vriendtschap van hare Ho. Mog. en soo verre was het van aen de selve te presteren in voorvallende gelegentheyt het effect van de Verbonden met *Sweden*, dat men selfs laboreerde, om haer Ho. Mog. te turberen in de Tractaten, die sy ten besten van hare saecken met anderen hadden aengegaen.

Ende hoewel eenige Maenden daer naer merckelijcke veranderingh van saken, over de Redintegratie van de selve Verbonden, en over eenigh noodigh Reglement op de Navigatie ende Commertie, door voor-gedachte Heeren Commissarisen van Sijn Majesteyt van Sweeden, ende Ambassadeurs van hare Ho. Mog. op wederzijts Ratificatie tot Elbingh is geadjusteert ende gesloten seecker Tractaet, naer rype examinatie wierde bevonden te influeren ambi-

guitez ende duysterheden, welcke tot voorkomingen van nieuwe disputen, ende om haer Ho. Mogende te doen erlangen behoorlijcke gerustheyt, van te sullen genieten het effect van haer intentie omtrent het voorsz. Tractaet, nader uytgeleyt ende gelucideert vereysschen te worden, soo is haer Ho. Mog. alvooren het voorsz. Tractaet te ratificeren, met goede Recht gedecideert, dat haer op eenige *Poincten van Elucidatie* ten voorsz. eynde ingestelt, satisfactie mochte werden gegeven, konnende niet dan 't onrecht selve daer henen geduyt werden, als of haer Ho. Mog. door middel van soodanige geeyschte *Elucidatie* het voorsz. Tractaet hadden getracht te *Eluderen*, ende onvoltrocken te laten door manckement van noodige *Ratificatie*, dewyle om hoochst gedachte Majesteyt van het contrarie te meer gerust te stellen de Acte van Ratificatie van haer Ho. Mog. op het voorschreve Elbings Tractaet, alreede gedepescheert, ende in handen van haer Ho. Mogende meer gemelde Ambassadeurs is geweest, om soo haest men over de voor-geroerde *Elucidatien* soude verdragen zijn, te gelijck met de *Ratificatie* op de selve *Elucidatien* geextradeert te werden, maer dewyle de meer geroerde Poincten van Elucidatie, volgens de last ende intentie van haer Ho. Mog. niet tegenstaende alle debvoiren van hare zijde aengewent, tot geen conclusie gebracht konde werden, ende de voorgaende oude Tractaten van de zijde van *Sweeden* waren gedefereert ende niet obligatoir verklaert, ende dat van *Elbingh* met geen *Ratificatie* ten weder-zijde was bekrachticht: Soo konnen haer Ho. Mog. geensints toestaen aen de wel-gedachten Afgesant, dat eenige Contracten ofte Verdragen met de Kroon *Sweden* haer soude hebben benomen de faculteyt, om ter ernstiger beede van die van *Dantzick* met haer Vloot ende Militie, sonder eenigh faitelijckheyt te attenteren te voorsien op de securiteyt van een Stadt, ende op de vrye toevoer tot een Haven, in welckers conservatie haer Ho. Mogende, *ten* aensien van alle Respecten van Vriendtschap, Commertie ende Staet, met recht interesseerden, ende welckers besettinge door *Sweedtsche* macht in het Jaer daer te vooren hadt geproduceert, de voor verhaelde onbehoorlijcke Exactie van Tollen op de Zee: En veel min konnen haer Ho. Mogende accorderen, dat sy uyt krachte van voorige Tractaten, in den *Deensen Oorlogh*, eenige *subsidien* aen den Koninck van Sweeden schuldich sijn geweest, ofte oock verobligeert om aen den Koninck van *Denemarcken* hare Vrundt ende Geallieerde te verhinderen, soodanige commoditeyten uyt dese Landen, als de selve, (noechtans sonder publijcke assistentie van den Staet voor de *Roeschildse* Vrede) uyt de selve getrocken heeft.

Haer Ho. Mogende ignoreren niet met hoedanich ooghmerck wegens de Kroon *Sweden* in *Denemarcken* lange is gelaboreert, om te luxeren haer Ho. Mo. Alliantie met dat Rijck, ende om haer Ho. Mog. Oorlogh-schepen met gemeene Raedt ende macht van de twee *Noorder Kroonen* te sluyten de vrye toeganck tot de *Oostzee*, ende wat dringende yver op de verder Tractaten met *Denemarck* ende daer naer is aengewent, om dit beydes door nadruck van victorieuse Wapenen door te drijven.

Haer Ho. Mogende sullen niet wijtluftigh expliceren omtrent de *invasie van het Eylandt Zeelandt*, het attaqueren van *Koppenhagen* ende *Kroonenburgh*, ende

ende daer door geresuscitecrde bloedich ende landtverderfelijck Oorlogh tegens het Rijck *Denemarcken* naer het aengaen van de Vrede tot *Rotschildt*, het heeft haer Ho. Mog. ten uyterften bedroeft, door een sodanige vyandtlijck overval een Geallieert Koninck van desen Staet, met Sijne ende met Sijns Rijcksfortuyn, met een flach onverwachtelijck in de extremiteyten van een onvermydelijcken onderganck te sien, ende haer selven in de necessiteyt om de selve verloren te laten gaen, ofte in aller yl met de Wapenen van den Staet te hulp te nemen.

Maer dewyle het haer Ho. Mog. niet vry heeft gestaen in desc te balanceren, ten aensien de Tractaten tusschen het Rijck *Denemarcken* ende de Staet der Vereenichde Nederlanden, haer Ho. Mog. *in cas van Aggressie* in een pressant pericul obligeren tot onvertogen *secours*, ende dat de grootheyt van het gevaer, ende de uytterste noot, in de welcke de Deense saken verseerden, geen plaetse ende tijt lieten aen het tenteren van sachte remedien met uyttitel van de meest efficacieuste, ende dat de hoope ende dispositie tot Vrede, die nu voor gewent wert ende haer Ho. Mo. geerne sagen, door de Officien van de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers, welcke buyten die van haer Ho. Mog. de *Rotschildsen* Vrede hadden gemoyenneert, konde werden gemesnageert, ende soo verre doenlijck tot een goet effect ende uytkomste gebracht, so twyfelen haer Ho. Mog. niet of het af-senden van haer Ho. Mog. Vloote ende secours nae Coppenhagen, ende de ordre daer omtrent gegeven, meriteren de approbatie van de geheele Werelt, ende dat de verwyderinge ende hostile actien daer op gevolcht, niet konnen werden geimputeert aen haer Ho. Mog. die in desen hebben gedaen het gene haer de necessiteyt, ende de obligatie door aengegaen verbonden imponeerde, maer aen de dwangh door de welcke haer Ho. Mog. in soodanige necessiteyt gantsch ongaerne sijn over gebracht.

Sullende andersints haer Ho. Mogende bereyt sijn willichlijck toe te brengen het geene van haer billicklijck gedesidereert kan worden, om uyt de voorschreve necessiteyt soo haest doenlijck is te eluceteren, ende om een goede vaste Vrede tusschen de twee Noorder Kroonen, ende voorts mede tusschen alle strydende Partyen in de Oosterse gewesten: midsgaders de oude Vrientschap, goede correspondentie ende verbintenisse tusschen de Kroon Sweeden ende dese Staet te bevorderen.

Ende dewijle haer Ho. Mog. tot beyde de selve heylsame oochmercken haer Ministers aen Hoochstgedachte Sijne Majesteyt van Sweden ende sijn Majesteyt van Denemarcken hebben afgesonden, soo sal haer Ho. Mogende aengenaem sijn te mogen wesen geinformeert van alle het geene kan dienen, om de negotiatie daer over aengestelt aldaer, tot een gewenscht goedt eynde te geleyden, ende voort te setten, ende hebben haer Ho. Mog. 't versoeck van de wel-gedachten Afgesante afgesondert eenige Heeren uyt haer midden Gecommitteert, om het gene hy Heer Afgesante verder voor te dragen heeft, te hooren ende in te nemen, om der selver rapport gehoort hebbende, naeder te resolveren, soo als Haer Ho. Mog. in reden sullen vinden te behooren; den *vijftienden* January *sestienhondert en sestigh*.

In Conferentie den negentienden January sustineerden de Heeren Deensche als noch seer hart ende bitter. De saecke self aengaende, seyden haer meeningh niet te sijn de Extraordinaris kosten te leggen op desen Staet / maer alles te sullen goet maecken / spraecken van verseeckeringh; Luckstadt hadden se voor desen gepresenteert / maer Engelandt was jalours daer van / echter soo het nochtans desen Staet aenstont / datse de Engelschen niet souden achten / disconteerden oock van de Tol in Drontheym. Voorts presenteerden Malmö ende Landskroon, haer versekerende de selve haest te sullen in hebben / met handtbiedingh van desen Staet / ende als dese Staet in alle het selve noch geen contentement soude nemen / begeerden haer Ho. Mog. souden self voorslagen doen / dat sy bereyt waren alles toe te staen wat men hier soude goetvinden / self sonder uytneemingh van Kroonenburgh. Sy klaeghden oock dat Vranckrijck de Coningin van Poolen hadde gedisponeert om haer Conincks tot affonderlijcke Vrede te raden / dat de Keyser oock daer nae soude luysteren / immers dat Poolen seeckerlijck soude Vrede maken.

Het verstant van Hollandt, dienvolgens van den Staet was / dat hier moesten werden genomen rigoreuse resolutien; Dat de Staet al wasser geen obligatie / eventhalven geengageert was.

De Sweedtsche alhier wierden gewaerschout: Sweeden macht sich wel bedencken / ende de Haegsche Conventien aennemen / een kleyntjen niet aensien / of souden haer bedrogen vinden / gelijck in Funen. De Heer Vogelsangh schreef in het particulier dat hem walghde van de Tractaten aldaer / dat hy half gesint was te huys te komen: Dat oock Sidny nu seer fulmineerde op Sweeden.

Die van de Admiraliteyt hier komende / hebben niet gesprocken als van Equipagie na Oosten.

Den twee en twintichsten wiert van wegen de Heeren Deensche ingegeven het volgende / sijnde als een kort begrijp van de gehoudene Conferentie.

HEt werdt onnoodich geacht met veele woorden hier te retireren, ende te wederhalen de groote genegentheyt, de welcke hare Koninckliicke Majesteyt van *Denemarcken, Noorwegen, &c.* altoos hebben getoont tot herstellinge van de gemeene ruste ende welvaert, soo wel in haer eygen, als des selfs geallieerdens Rijcken ende Landen. Hebbende het selve tot overvloet betoont door hare in *Koppenhagen* gegevene Declaratie; Hoewel daer en tegen ten vollen blijckt uyt de Actien ende tergiversatie van de Coninck van *Sweden* (als gisteren breeder is geremonstreert) dat den voorsz. Coninck alleen daer nae trachtet, hoe dat, Hy, of door continuatie van den Oorloch, *Koppenhagen* mocht vermeesteren, het *Dominium van de Oost-zee* verkrygen; Ende alsoo over al de Tollen op de gedachte *Oost-zee* verhoogen, ofte by geval hy door stercke verhinderinge daer van mochte belet worden, dat hy nochtans de *Eylanden*, die hy tegenwoordigh possideert, door sijne *Tirannique* proceduyren ende exactien soo arm ende kael maecken mochte, op dat hy namaels, om soo veel lichter tot sijn wit ende de occupatie van de gedachte Stadt konde komen, (wanneer den selven ten weynichsten daer op is verdacht) het sy by Winter-tijden, harde

Vorst

Vorst, ofte andere onvermoedene toevallen, of als desen Staet (het welcke Godt in genaden wille verhoeden) elders aen andere plaetsen mochte geoccupeert zijn: Alsoo hebben uyt den name ende van wegen Sijne Coninckclijcke Majesteyt van *Denemarcken* de ondergeschreve Ambassadeurs hoochnoodich geacht haer Ho. Mog. te versoecken, dat de selve gelieve sulcx naer haer hooge wijsheydt te considereren, ende hare *Consilia* daer henen te dirigeren, dat het Rijck van *Denemarcken* tot een bestandige seeckere Vrede wederom mochte geraecken, daer mede den Coninck van *Sweeden*, niet alleen t'eenemael de lust ende hoope werde benomen, *Denemarcken* in korten tijdt (of voor en alleer eenige uytheemsche assistentie daer by konde komen) te renverseeren, maer oock de groote excessive kosten, soo desen Staet op den Oorloch heeft aengewendt, niet vergevens sijn mochten, oock de selve soodanige tot allen tijden wederom te doen, hem soude genootsaeckt bevinden, soo werden van haer Ho. Mog. *vigore fœderis*, ende omme den Coninck in Sweeden tot eene raisonnable Vrede te brengen, de navolgende poincten begeert.

1. Dat hare Ho. Mog. gelieven ordre te stellen dat de Militie die tegenwoordich in *Denemarcken* is, tot op *ses duysent* Man gecompleteert werden mochte.

2. Dat haer oock gelieve een notable *somme* penningen te verstrecken, de welcke sal geemployeert worden tot betalinge van de Troupen, Equiperinge van eenige sijner Majesteyts Oorloch-schepen, als mede ten behoeve van eenige arme noodtlydende Borgers, de welcke door soo een harde, sware, in de *seventien Maenden* gedurende Belegeringe, niet meer vinden eenige middelen in de Stadt om te subsisteren.

3. Insonderheyt wordt begeert tot onderhout ende subsistentie van het Guarnisoen tot *Koppenhagen* alle Maendt *vier en twintigh duysent Rijcksdaelders*, van nu aen te rekenen.

4. Ende alsoo het noodich is, dat alle desseynen door eene considerable Vloote ofte Zee-macht, werde gesecondeert; Soo wert begeert dat haer Ho. Mog. gelieste sy, *dertigh*, meer ofte min van hare Oorloch-schepen ten dienste ende bevel van Sijne Koninckklijcke Majesteyt van *Denemarcken*, onder een dapper Hooft, met het open-gaende Water te ageeren laten, op dat, om soo veel te eerder ende spoediger soo wel desen Staet, als oock de *Noordsche Kroonen* tot eenen bestandigen seeckeren Vrede mochten komen.

Men vondt niet goet dat daer in soude staen wat noopende Malmô, Landskroon, &c. was gesprocken / maer de Heeren Gedeputeerde vonden goedt uyt hare particuliere notulen / sulcks elck aen haer respective Provintien te schrijven / noch om een goedt stuck geldt / om tot Koppenhagen aen de overloopers te geven / daer mede men aen de Sweedsche Armée haest meende meer afbreuck te doen / als of men se sloegh.

In dese tijdt Communiceerde seecker Heer als een secreet advijs dat de Coninck van Sweeden, hoewel vermaent ende gebeden by sijne Vrienden/ echter geen Vrede begeerde. Dat de Cardinael Mazarin aen de Stadt Munster hadde gepresenteert twee Millioenen, soo se wilden innemen Frans ofte

Sweedts

Sweedts Guarnisoen. Dat de Dom-deecken, Brabeeck hier in den Hage hadde omgedeelt vijftigh duysent Rijcksdaelders. Dusdanige advysen sijn licht te geven / voor-lieden die door een Eycken planck konnen sien / dat nergens is.

De berichtingen tot last van den Luytenant van Wassenaer, door desen in de Vergaderingh van Hollandt gedient hebbende / wierden oock gebracht ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. Tot welcken eynde souden werden geexamineert de dispositien van de Capiteyns gedaen door de Admiraliteyt tot Amsterdam, noopende de aen hem vereerde dertich duysent gulden / ende drie duysent guldens pensioen aen sijn Soon / wierden de Provintien oock versocht haer te verklaren.

Den negen en twintichsten wierdt aen den Heer van den Honaert geschreven / dat hy met alle de exteriteyt ende goede Conduite souden trachten te precaveren / dat de Vrede tusschen Poolen ende Sweeden, niet affsonderlijck van de Vrede / tusschen Sweeden ende Denemarcken gesloten mochte worden / of andersints dat de Kroon Poolen geen staet soude te maecken hebben / dat haer Ho. Mog. gedisponeert souden konnen werden / om haer guarant te interponeren voor het gehandelde aldaer.

Den dertichsten, is aen de Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet in Denemarcken geschreven / de Vloote ende Militaire machten van de Hooghgemelde Staet tegenwoordigh aldaer sijnde met alle viguer te doen ageren tegen de Vloten ende Militaire machten van den Koninck van Sweeden: Mitsgaders alle bedenckelijcke middelen van nadruck / volgens haer Ho. Mog. voorgaende Resolutien doen adhiberen ende in 't werck stellen / tot tijdt toe de Koninck van Sweeden tot redelijckheydt soude wesen gebracht / sonder dat sy sich op eenigh spetieus voorgeven / of om eenigerhande oorsake van het employ der voorsz. rigoureuse middelen een eenigh moment souden laten diverteren / voor ende al eer den selven Koninck de bewuste Conditien hem voor gehouden / formelijck soude hebben ingewillicht / ende dat de Vrede daer op effectivelijck tot besluyt gebracht soude zijn; Des souden de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt, tegenwoordigh in Denemarcken zijnde / ende voornamentlijck de laetste op de gemaeckte Conventien hebben te sommeren / ende in gevolge van de selve krachtelijck disponeren / om gesamentlijck den Koninck van Sweeden met allen doenlijcken ernst te presseeren / ten eynde sijn Majesteyt de Conditien ende voorsz. Conventien verbat mede quame te amplecteeren.

Aen den Poolschen Resident de Bye is oock ter handen gestelt Copye van de nieuwe gesloten Elucidatien op het Elbinghsche Tractaet: Midtsgaders van de Acte van Redintegratie van vriendtschap, als oock van de Acte daer op geconvenieert ende verklaert wierdt / dat beyde de voorsz. eerste Tractaten geen effect souden sorteeren voor ende aleer de Vrede tusschen Sweeden ende Denemarcken gesloten soude zijn / alle welcke drie Acten tusschen de Heeren Commissarissen van Sweeden, ende de Extraordinaris Gedeputeerden van desen Staet / binnen Elseneur waren geadjusteert / gesloten / ende geteeckent op den negenden December lestleden Nieuwen-stijl, met versekeringh aen den

den

den gemelden Heer Resident tegens alle geruchten ter contrarie in Poolen gespargeert / dat in de voorsz derde Acte, ofte Declaratie verhaalt was Haer Ho. Mog. oprechte meeningh ende intentie / ende dienvolgens dat de selve Haer Ho. Mog. geene obligatie upt de twee eerste Tractaten en souden mercken / noch oock haer verbonden houden door ende aleer de Vrede tusschen Sweeden ende Denemarcken voornoemt in der daedt gesloten / ende tot effect gebracht soude zijn. Hebbende voorts de Gedeputeerden aen den gemelden Resident te gemoet gevoert / dat haer Ho. Mog. vertrouden dat de Kroon ende Republijcque van Poolen soude konnen begrijpen tegens haer Interesten te strijden / dat sy met Sweeden eene separate handelingen / ende Denemarcken alleen in den Oorlogh / ende tot een proye van den Coninck van Sweeden souden laten:. Dat derhalven haer Ho. Mog. wenschten dat Poolen met Sweeden handelende niet anders en sloot als op gelijcke Acte als hier vooren staet geexpresseert: Namentlijck dat de selve handelingh geen effect soude sorteren / als naa dat de Vrede tusschen Sweeden ende Denemarcken was geperfectioneert.

Noch is aen den Ambassadeur Nieupoort gelast by occasie van 't restablissement van het tegenwoordige Parlament alle goede Officien soo in het publijck als particulier onder de handt by de Regeeringh aldaer aen te wenden / om de selve te doen begrijpen haer Ho. Mog. oprechte meeningh tot nederleggingh van den Oorlogh in 't Noorden, ende de selve trachten te disponeren/oock formeele resolutie upt te wercken/ ten eynde dat met gemeene cooperatie de Coninck van Sweeden gebracht moge werden tot aenneemingh van de conditien in de voorige conventien verhaalt / mitsgaders tot refusie van de kosten alreets door des selfs refus ende tergiversatie geceauseert/ende noch te causeren / immers dat ten opsicht van dien de voorsz. conditien door den Coninck van Denemarcken soo veel te favorabler ende seeckerder bedongen ende gemaeckt mochte werden.

Ende is oock aen Cheur-Brandenburchsche Ministers communicatie gedaen van het op-gemelde / tot satisfactie van 't gunt sy by haer memorien hadden vermaent tot een generale Vrede.

De Coninchlijcke Fransche Ambassadeur / my den dertichsten de eer van een lange visite gevende / sprack seer van dat sijn Coninck den Coninck van Sweeden soude guaranderen by de Osenbrugsche Vrede.

Echter sprack oock seer dat Sweeden behoorde Vrede te maken met Denemarcken, sonder te blijven by sijne *immoderata, intendibilia, nimis alta*: Ende in somma dat Vranckrijck niet begeerde de oppressie van Denemarcken.

In het begin van February wierdt den Capiteynen in Denemarcken aengeschreven dat elck sijn Compagnye soude hebben compleet te maecken / ende daer toe soude mogen aennemen van gelijcke veel wat Natie. Ende wierden de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden aldaer sijnde geauthoriseert om door bequame persoonen de monsteringh te doen. Maer nieuw geldt tot de recreües is haer geweygert. Hoe de opgemelde vigoureuse resolutien den Sweedschen behaeghden/kan men licht dencken. Echter waren de Deensche, oock Keyserlsche, Poolsche, Brandenborghsche daer oock niet met te vreden/

om

om dat men het werck vast maeckte aen de Haeghsche Conventien/ want de selve alle wilden dat Schoonen soude weder komen aen Denemarcken ; ende Brandenburgh hadde groot appetijt op geheel Pomeren.

De Heeren *Deensche* hebben den tweeden *February* geklaecht, gesien te hebben niet alleen voor haer komst alhier, maer oock sedert de naem van den Coninck haer Meester gestelt nae die van de Coninck van *Sweeden* in verscheyden haer Ho. Mog. resolutien, als oock in verscheyden andere gedruckte ende gepubliceerde schriften, onaengesien de contrarie gewoonte by haer Ho. Mog. te voor in haer establissement als daer nae gepractiseert conform alle Iustitie: Want behalven dat de Rijcken van *Denemarcken* ende *Noorwegen* in haer outheyt niet cedeerden aen Sweeden, sijnde van de oudtste van de Wereldt, dat de Coninginne *Margarita* de selve alle drie door een geluckigh beleyt hebbende vereenicht, dwangh het Rijck Sweeden niet te erkennen als haer navolgers de Coningen van *Denemarcken* ende *Noorwegen*. De welcke vereeninge, hoewel Sweeden pooghde haer van dien te ontrecken door particuliere *Gouverneurs* die de Sweeden stelden in verscheyden rencontres, continueerde nochtans onder de Regeeringen van *vijf* aen een volgende Coningen, *Erick van Pomeren*, *Christoffel van Beyeren*, *Christiaen de eerste* van dien naem (alsoo wel als van het huys van *Oldenburgh*. Welck huys sedert sonder discontinuatie hadde aen die Rijcken gegeven soo veel Doorluchtige Coningen) van *Ian*, ende van *Christiaen de tweede*, onder wiens Regeeringh, hoewel *Gustaef de eerste* sich dienende van de disordres in *Denemarcken*, van de Electie van *Frederick de eerste*, ende van de veranderingh van de *Religie*, stabilieerde voor sich ende sijne Successeurs het Gouvernement in Sweeden, dat nochtans het beste gedeelte, ende het grootste van de *drie* voor-gemelde Rijcken, te weten: de twee geheele Coninckrijcken bleven aen *Frederick de eerste*, ende was altijt gebleven aen sijn navolgers, de welcke noch continuerende van een Huys, te weten: van *Oldenburgh*, ouder in Regeeringh als de Coningen van Sweeden, meriteerden in alle reden de preferentie van die Coningen. Versoeckende daerom hare Ho. Mog. geliefde te trachten de selve reden, ende behoorlijck te veranderen het gemelde *abuys*, ende niet te lijden dat yet wierde by haer gedaen, tot prejuditie van een Koningh, haer geallieerde door een soo naeuwen Verbondt, noch tot nadeel van de Coningen sijn navolgers. Dit is aengenomen voor *notificatie*, ende oock by gelegentheden, au gevolcht, dan niet gevolcht.

By naerder overlegh is goet gevonden de laetste Clausule van de Resolutien van den dertichsten January te modereren / ende uyt te lichten al wat den Coninck van Denemarcken scheen te verbinden aen de Haeghsche Conventien. In der daedt toonden die van Hollandt gantsch genegen om de geheele Sondt wederom te brengen aen Denemarcken ; maer alsoo Vranckrijck ende Engelandt soo verde van het Rodtschildtsche Tractaet niet wilden afwijcken / soo wilden haer die van desen Staet daer toe niet verbinden. Hoe seer sy de mijne maeckten. In desen tijt leyde de Heer van Beuningen sijn Pensionarisschap af/ ende wierdt Vroedtschap/dat is van knecht Meester/een teecken/dat hy Amsterdam gelaudeert wiert alles wat hy gedaen hadde in het Noorden, daer eenige wilden aen twijffelen: Die van Amsterdam nochtans

toonden

toonden oock aen den Heer Cojet alle Civiliteyt/ noodichden ende tracteerden hem seer magnifijck in het Heeren Huys.

De Deensche lieten door allerhande gedruckte discoursen/ de Sweden meer ende meer verhart maecken/ uytgevende eenen *Speculum perfidiæ Sueciæ*; Ende in het Duytsch de Sweetsche Spiegel, waer tegens wederom van wegens de Sweetsche desgelijcx wiert gedaen; Maer de liefde van den Staet ende Ingesetenen alhier/ was t'eenemael voor Denemarcken, meest om 't publijck Interesse, ende by de Gemeente uyt compassie. In de resolutien van den dertichsten January, hier voor gestelt/ in de eene wierden achter aen simpelijck uyt-gedaen dese woorden: Dat derhalven haer Ho. Mog. wensten dat Poolen met Sweeden handelende, ende in haer plaets sijn gestelt. Ende of evenwel gebeurde dat de Kroon Poolen dien onvermindert haer handelingh met Sweeden soude begeeren te voltrecken, dat alsdan ten minsten, &c.

In de ander Resolutie van den selven dato wiert gesloten met dese woorden/ een eenich moment sullen laten diverteren, voor ende aleer dat de Vrede effectivelijck tot besluyt gebracht soude zijn: Alle het resterende wiert uyt gedaen tot het eynde toe.

In de Resolutie van den selven dato spreeckende van den Heer Ambassadeur Nieupoort, is niet verandert.

Op het versoeck van de Heeren Brandenburchsche, is geschreven aen den Heer van den Honaert in Pruyssen, ende gerecommandeert het Interest van Sijn Cheur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt. Insonderheyt raeckende sijn Hypoteeck op Elbingh. Item/ de Religie in Poolen. Item/ dat de Collateralen/ te weten: de Printen van Anspach ende Culmbach mocht werden versekert van de successie in Pruyssen, sijnde beyde van de Euangelische Religie/ in cas de Linie van desen Cheur-Vorst quam te deficieren.

De Heeren Deensche gaven oock yet in tegen de Resolutien van den dertichsten January, om die noch verder te doen gaen tot afbreuck van Sweeden; maer het wiert niet gelesen/ ende men vondt niet goet meerder te veranderen/ niet willende te seer gaen tegens Vranckrijck ende Engelandt.

De Heer Cojet gaf den elfden February weder een Memoriael in tot wederlegginge van eenige Poincten in het ontfangene antwoordt gestelt/ het welck men nam voor recriminatien. In der daet was nochtans waer/ dat Sweden directelijck desen Staet niet hadde geaggresseert; maer wat was 't? Dese Staet interesseerde sich/ ende nam alles wat aen Denemarcken geschiede als aen haer gedaen/ ende daer mede was het uyt. Ende hadde men Vranckrijck ende Engelant niet gevreest/men soude noch meer gedaen hebben: Nochtans konde de Heer Cojet niet min doen/ als geduerich aenwijsen wat tot sijn Meesters best was. Hoewel van begin aen/men hem wel geseyt hadde/ dat hier niet te doen was/ende dat het tegen de doodt was gewortelt.

In dese tijdt riedt de Kon. Franschen Ambassadeur seer dat de Koninck van Sweeden mocht Vrede maken/ dat de Koninck nu meer soude krijgen als by het Tractaet van Rotschild: Want dat nu Denemarcken was jammerlijck verwoest ende verarmt geworden/ dat sulcks was thienmael

soo veel als Drontheym. Hem wiert geseyt/ dat soo Vranckrijck sijn assistentie in Duytslant of Pomeren te rugh hielt / dat dan Sweeden wel moest Vrede maken :. Hy seyde dat Vranckrijck belooft hadde Sweeden te assisteren in Duytschlant, ende moest woort houden.

De Heeren Deensche gaven den dertienden February weder een groote memorie in/ om haer Ho. Mog. te induceren tot continuatie van den Oorlogh/ aenwijsende dat Sweeden de Haeghsche Projecten niet hadde aengenomen/ dat haer Ho. Mog. oock van vry daer van waren :. Voorts inhoudende de Argumenten/ alreede dickmael geseyt.

Terstont nae de slach in de Sondt in November des Jaers acht ende vijftich, hadde de Luytenant Admirael laten informatie nemen / over de wandevoiren by eenige Capiteyns begaen. Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam schreven den twaelfden February die te hebben geexamineert / ende niet bevonden dat yets geseyt wiert tot laste van de Capiteyns : hoewel de Luytenant Admirael by sijn Brief van den negenden November acht ende vijftich, alle de Capiteyns seer hadde beschuldicht / maer schreven die van de Admiraliteyt datse haer wel hadden gequeten / soo als men van de selve naer Soldaet ende Zeemanschap / oock in gevolge van de ordres by den Luytenant Admirael aen haer gegeven/ soude hebben konnen verwachten ; sulcks dat sy haer geen redenen gevonden wordende/ waerom sy de voorsz. Capiteynen langer in reatu souden behouden/ sy geresolveert hadden de selve / de occasie presenterende / te employeren / als voor de voorsz. Calange geschiet was/ tot continuatie van de goede reputatie die sy door desen bekomen hadden/ende sy geanimeert mochten blijven om den Staet met allen yver / dienst te doen.

Den achtienden was de Heer Cojet weder in Conferentie. Hy hadde seer wijtloopigh ende alleen gediscoureert/ sonder te sluyten; Men vraeghde wat eygentlijck sijn versoeck was. Hy seyde te sullen bewijsen / dat de Elucidatien van het Elbinghsche Tractaet/eygentlijck waren tot schade van desen Staet. Voort was 't Justificatoir voor Sweeden. Ende onder andere seyde / Vrede makende/dat elck behielt dat hy hadde :. Exempel aen Vranckrijck. Yemant seyde/ dat Sweeden aen Denemarcken soo veel schade hadde gedaen/ dat sulcx behoorde te werden geboet. Hy pooghde te demonstreren het contrarie : dit duerde soo langh dat de Gedeputeerde moede wierden / (ende alsoo hy geen Conclusie maeckte) seyden haer tijt was verloopen/ende te moeten na de Vergaderingh. Waren alsoo gescheyden/ ende na gehoorde rapport wierdt voorgeslagen/ so de Heer Cojet meende yet geseyt te hebben dat resolutie vereyschte / dat hem geliefde sulcks by geschrifte in te geven : wat hy seyde was wel van gewichte/ maer de tijdt was Deens. Daer wiert geseyt dat de Heer Cojet wel wist ende sach dat hier niet te doen was / dat hy echter raetsaem vont te Confereren / al was 't maer om te doen gaen het gerucht / dat hy in conferentie was geweest / ende dat sulcks ten minsten yets goets doen/of eenige jalousie soude geven aen de vyanden van Sweeden, dat hier yets tusschen Sweeden ende desen Staet gedaen wierdt. In het scheyden van de Conferentie (seyde hy) dat hy geseten hadde onder protestatie / dat hem hooger plaets toequam. De Primier van de Commissie sat aen het eynde / hy aen sijn lincker

sijde/

zijde/ aen de slincker zijde van de Tafel/ naest aen den inganck/ ende de andere haer Ho. Mog. Gecommitteerden aen de rechter zijde van de Tafel. Men seyde dat de Heer Friquet, Downingh, &c. oock soo hadden geseten.

De Keyserlijcke Minister Friquet, heeft den achtienden aen haer Ho. Mo. te kennen gegeven/ dat tusschen Spaengien en Vranckrijck in der selver Vrede een Artijckel gestelt was/ volgens welcke sy verbonden waren de Vrede in Duytschlant/ of den generalen Vrede te herstellen/ waer mede over een quam dat van elders geschreven wiert/ dat den Franschen Ambassadeur de Lombres soude last hebben om soo veel mogelijck te declineren de particuliere Vrede/ende te procureren de generale. Ende dit was oock dat de Deensche Ambassadeurs ende Brandenburghsche Ministers alhier waren bearbeydende.

Aen de Heeren Boreel en le Maire, Ministers van desen Staet in Vranckrijck ende Denemarcken, wiert gelast haer daer op te erkondigen. De Heer van Gent ginck ten selven fine spreecken den Franschen Ambassadeur. Soo veel wasser van / dat Vranckrijck toonde geen assistentie aen Sweeden in Duytschlant te sullen doen / ten ware hy Vrede maeckte met Denemarcken, ende in Pruyssen moest Sweeden wel Vrede maken. Vranckrijck wilde wel de Vrede generael ende over al / maer niet in een Instrument, of dat de Vrede in Pruyssen ende Duytschlant soude aen de Deensche worden vast gemaeckt.

Maendach den drie en twintichsten February Nieuwen/of den tienden ouden-stijl des morgens tusschen een ende twee uyr / is de Koninck van Sweeden tot Gottenburgh op een opentlijcke Rijcks versamelingh/ deser werelt overleden/ oudt seven ende dertich Jaer drie Maenden. Hy was Anno sestienhondert drie en twintich geboren tot Upsal den achtsten November Ouden-stijl nae middach omtrent den Vesper tijt / den sesten July Anno vier ende vijftich in de Regeeringh gekomen/ den vierden Octobris des selven Jaers getrout / Anno vijf ende vijftich geraeckten in Oorlogh met Poolen/ Anno seven en vijftich tegen Denemarcken. Den vijftienden Ianuary kreegh de Koningh/ gelogeert in het Huys van den beroemden Velt-Overste Torstensoon een harde koude/ daer op een groote hitte/ moedigheyt/ Hooft-pijn/ ende dorst volghde/ met een defluxie uyt het Hooft. De koortse continueerde tot in den derden dach; Doch genas soo verre dat hy weder wel at / dronck/ ende sliep/ sijne affaires expedieerde / in den Raedt verscheen / ende tot in de vierde weecke sich soo wel bevondt / dat hy aen de Paltzgraef van Sultsbach, ende aen de Heer Cojet in Hollandt met eygener handt schreef. Maer den sevenden February des morgens omtrent vier uren / nae dat hy den voorigen avondt vrolijck van gemoet was geweest / wierdt weder met een fenijnige Vleck-feber, anders genaemt de Peper-koorn, aldaer meer regeerende / bevangen : waer toe seer hielp de geduerige stinckende Nevel ende vochtige Lucht; welcke kranckheyt door het groote fenijn / ende veelvoudige swaere toevallen hem soo hebben toe-geset / dat met menschelijcke hulp niet meer was te doen/ duyrende tot den sesten dagh / by den Medecijns genoemt Tyrannus, als wanneer Godt sijn wille met hem deedt; Sijnde hoogh te verwonderen / dat hy soo hetten Koorts / by de Doctoren genoemt *Febris maligna Petechialis*, ende onder swaere accidenten als daer waren / *continua*

 vigilia,

vigiliæ, diarrhæa, compressiones & Angustia cordis pleuritis maligna: summa respirandi difficultas, nausea; vomitus inanis, singultus, sudor Symptomaticus Colliquativus, &c. Geen delirium geweest zy. Maer in de Koningh nae dat hy twee dagen te voor het Heylige Avondtmael hadde ontfangen tot aen sijn laetste endt/ hy goeden verstandt gebleven/ noch twee uyren voor sijn doot sijn Testament/ neffens andere gewichtige Rijcx-saecken in tegenwoordigheyt van verscheydene Heeren Rijcx-Raden sich hebbende laten voorlesen/ ende op een stoel sittende/ met eygener hant onderschreven/ daer nae op aenradingh van sijn Medecijn Docter Coster, sich weder te bedde begevende/ is omtrent drie vierendeel uyr daer na sonder eenige bewegingh/ onder vlytige geduyrige gebeden/ insonderheydt het reciteren van den Boet-Psalm; *Miserere Mei*: (die hy oock in den Veldtslagen veel gebruyckte) salichlijck ontslapen: Alsoo isset by sijnen luyden/ werdende ontkent/ dat hy was gestorven van een quetsuyr in Noorwegen ontfangen/ of als andere seyden/ dat hy sich ter harten getoogen hadde de groote Contradictien die de Stenden hem deeden: of/ als andere seyden/ in sijn sinnen geslagen was. De waerheyt was/ dat hy wel vyanden hadde/ een van sijn eygen beste Ministers/ ende die veel met hem hadde omgegaen/ geleeck hem by Hertogh Carolus Audax van Bourgondien. Een ander hebbende in sijn Kamer de Schilderyen van hem/ van de Coninginne Christina, en van den Protector Olivier Cromwel, noemden den eersten *speculum audaciæ*, den anderen *speculum humilitatis*, sijnde van Koninginne puyr particulier geworden/ ende den derden *Fortuna non particulier*, tot absoluyt Meester van drie Koninckrijcken.

Hy was van een dicklijcke korte statuer/ swart van hayr/ bruyn blanck van aensicht/ lispte eenighsints met de Tonge/ maer van een snel verstandt/ begrijp/ ende memorie/ seer wel-sprekende/ seer civijl/ eens anders Propositie klaer vattende ende net recapitulerende/ ende met een prompte voorsichtigheyt beantwoordende/ vrolijck ende minsaem van ommeganck/ over maeltijt gebruyckende veel Booter/ die hy steeds by hem staen hadde/ ende als hy wat anders gegeeten hadde/ terstont weder wat Booter ende Broodt eetende. Sijn eerste dronck was gemeenlijck (gelijck oock den Koningh Christiaen den vierden, van Denemarcken nae geest/) aller Hanereyen gesontheyt; maer hy noemde het de groote gesontheyt. Ende als seecker Ambassadeur/ daer op (wetende of onwetende) die voortbrengende/ seyde: Sijne Majesteyts gesontheyt, soo seyde de Koninck: Dat sal ick de Koninginne vrahen. Eens verhalende dat de Paus hem in seecker geschrift hadde gestelt/ ende genoemt *importunum hostem*: hadde gelacht ende geseyt/ hy konde hem niet sachter noemen; Ende wie hadde oyt gehoort dat een *hostis* was *opportunus*: doch sich bedenckende: Ja nochtans het is waer, de Koninck van Denemarcken is my een *opportunis hostis* geweest: willende seggen/ dat de selve hem schoone gelegentheyt hadde gegeven/ om met eeren te komen uyt Pruyssen, ende niet alleen om sich ende sijn verhongert Leger in Holsteyn te verversschen; maer oock om de schoone Conquesten van Schoonen, Bleeckingh, Halant te doen. Nu gelijck sijn leven was geweest formidabel aen sijn Vyanden/ alsoo waren de selve niet weynigh verblijt in sijn doot/ insonderheyt Denemarcken ende desen Staet, hoewel ick reecken dat sijn doot aen Sweeden self/ ende allen den

sijnen

sijnen/is geluckich geweest / want hy was boven maten genegen tot Oorlogh, ende soude noyt gerust hebben/ ende sijn eygen Vrienden als Vranckrijck ende Engelandt waren jalours; Ende korts nae sijn doot quam de tegenwoordige Koninck weder in Engelandt die veel teeckenen gaf van meer Vriendt te sijn van Denemarcken, als van Sweeden. Ende sonder de korts nae sijn doot volgende Vrede / soude het Conquest van Schoonen, Bleeckingh, Halandt gevolcht hebben den wegh van Drontheym ende Bornholm.

Den Franschen Ambassadeur de Thou, hadde den drie en twintichsten February audientie / overleverende een Brief van den Coninck / in de welcke hy schreef seer gaern vernomen te hebben / de redintegratie der vriendtschap tusschen Sweeden ende desen Staet, het vergelijck nopende de Elucidatien ende Ratificatie van het Elbinghsche Tractaet / welcke sijn blijdtschap getempert was door de tijdingh / dat eenige quaetwillige nochtans pooghden den voortganck van die redintegratie te beletten door de Sweedtsche nederlage in Funen. Vermaende des onaengesien tot voortsettinge der Vrede in het Noorden, die / soo hy seyde / eenige (denoterende Oostenrijck) sochten te verhinderen/ om haer particulier Interest.

De Ambassadeur/ nae lecture van den Brief/ voegdender by: Dat de Koninck seer gevoelich was van dat de Officien, die hy allenthalven hadde laten doen, tot de *Vrede* aen alle sijne Vrienden, noch soo weynich succes hadden gehadt: Dat de langhsaemheyt van de Fransche Vrede met *Spaengien* voor een groot deel gecauseert was door het adjusteren van de interesten van sijn Geallieerden. Dat alreede daer te voor hy had tot *Franckfurt* laten arbeyden tot byleggionge van de *Noortsche* onrust. Dat nu de *Keyser*, en *Spaengien* met *Vranckrijck* hadden aengenomen die Mediatie over de selve Oorlogh. Dat de *Lombres* en *Terlon* daer over alreede doende waren, versocht dat hier desgelijcx, door Commissarisen met de *Sweetsche* Ministers mocht werden gesproocken over de resterende difficulteyten, oock met den *Engelschen* Envoyé, ende met de *Deensche* Ambassadeurs; Endtlijck dat men mocht die reeckeningh maecken, soo de *Vrede* niet wiert gesloten, dat de Mediateurs, hoewel ongeeren, alle haer macht ende middelen souden aenwenden tegen de onwillige, het welck hy seyde niet te moeten werden genomen als een dreygement, maer als een *advijs* van *vriendtschap*.

In Pruyssen nochtans klaeghden de Cheur-Brandenburghsche, dat de Polen continueerden affsonderlijck te willen sluyten met Sweeden, daer toe sy meenden oorsaecke te hebben / om dat men de Haeghsche Conventien hadde gemaeckt sonder haer/of sonder reciprocatie: Gelijck sy 't noemden. Vranckrijck ende Engelandt vonden dat soo goet / siende anders dat de vyanden van Sweeden souden te veel advantagie hebben. Brandenburgh toonende grooten smaeck tot Pomeren. Ende de Keyser desgelijcks om de Sweeden te doen weder over geven haer Duytsche Conquesten: Vranckrijck dreef op volgende Conditien. 1. Renunciatie des Koninckx van Poolen op Sweeden. 2. Cessie van Lijflandt, als voor desen Oorlogh / volgens Tractaet van Stromsdorf, 3. Evacuatie van Pruyssen. 4. Herstellingh van de Vorst van Chourlandt. 5. Herstellingh van Pomeren. 6. Compensatie van kosten.

De Heer Cojet gaf den ses en twintichsten February in geschrift over de pointen / daer van sy den seventienden by monde / als geseyt is / soo langh discoureerde.

1. Eerstelijck alsoo de Heeren Gesanten van desen Staet de handen niet soo vry hadden, om nae billickheyt der conditien ende des tijts omstandigheden te ageren: Dat hy Heer *Cojet* raedt wist om alle difficulteyten ende beletselen der Vrede wech te nemen.

2. Dat oock hy was geinstrueert, noopende de *guarantie*.

3. Alsoo de Eventuale reconcialitie tusschen den Koninck ende desen Staet was gemaeckt, dat gedetermineert mocht worden, hoe men tot het effect soude komen, om dat het met de Deensche Vrede soo langh haperde.

4. Wilde yet aenwijsen noopende de *Elucidatien*, dat tot nadeel was van desen Staet, waer in met de Gesanten in *Denemarcken* niet hadde konnen werden gedaen, om de bepaeltheyt van haer last.

5. Dat oock bequamer van andere noch open staende ende uytgestelde differenten hier konde werden gehandelt; Maer het was voor een doof mans deur gesongen. Men hadde ende hielt de impressie dat de Heer Cojet niet quam/ als om dese Staet te separeren van Denemarcken.

Ende de Sweeden self merckten wel / gelijck my de Heer Downingh klaer uyt seyde / dat Vranckrijck of Engelandt niet begeerden dat Sweeden soude Meester van Denemarcken worden.

Den eersten May vertoonden de Heeren Deensche / dat de Sweeden van haer eyschten in plaets van Drontheym, een gedeelte van Noorwegen veel grooter en considerabelder als Drontheym, noch tien van de grootste Deensche Oorloghschepen / eenige tonnen goudts aen gereedt geldt: twee duysent boetknechten/ een gedeelte van het Graefschap Oldenburgh, &c. Dat Sweeden groote preparatie tot Oorloch maeckte / socht met Poolen alleen te sluyten. Versochten een favorabel antwoort op haer memorien/gelt/voort Guarnisoen tot Koppenhagen, oock Vivres/ Ec.

Den eersten Marty is vast gestelt het volgende antwoort / alreede voor eenige dagen gestelt op de memorie van de Heer Friquet.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien, overwogen ende geexamineert hebbende, het Memoriael by den Heere *Friquet*, Raedt ende Extraordinaris Gedeputeerde van den Roomschen Keyser den *achtienden* deses aen haer Ho. Mog. ingedient, houdende communicatie van seecker Artijckel, influerende in 't Tractaet van Vrede, jonghst tusschen de Koningen van *Vranckrijck* ende *Spaengien* gemaeckt, daer by hare Majesteyten hadden vast gestelt met gemeen consent te sullen laboreren, om door der selver interpositie een goedt en prompt accommodement in de Oostersche ende Noorder gewesten uyt te wercken, met meer andere saken ende circumstantien daer uyt geresulteert, hebben naer deliberatie goet gevonden den welgemelden Heer Extraordinaris Gedeputeerde mits desen daer op tot antwoort toe te voegen, dat haer Ho. Mog. met sonderlinge blijtschap ende aengenaemheyt hebben verstaen, niet alleen het glorieuse ende loffelijcke voornemen

nemen van de Hoochst gemelde soo machtige Koningen ende Potentaten, ten fine als boven, nemaer oock dat het sijne Roomsch Keyserlijcke Majesteyt eerst ende daer nae des selfs Geallieerden belieft heeft de Mediatie van de selve groote Koningen te accepteren, vertrouwende dat Godt Almachtich de interpositie ende goede officien, soo van hare Majesteyten als van desen Staet, ende andere by dat groote werck mede geintereffeert, soodanigh sal zegenen, dat daer op binnen korten tijde een eerlijcke, versekerde ende duyrable Vrede tusschen de hooghstrydende partyen in de voorsz. gewesten sal werden getroffen. *Ten eersten*, ende tot soulagement van de geheele Christenheyt, ende insonderheyt van soo veele duysenden menschen die nu onder het jock van den Oorloch sitten ende suchten, bedanckende haer Ho. Mog. sijne alderhooghst gedachte Roomsch Keyserlijcke Majesteyt voor de eere van de voornoemde communicatie, ende de meer gemelde Extraordinaris Gedeputeerde voor de moeyte by hem dies aengaende genomen, met versekeringe dat haer Ho. Mo. niet lievers en wenschen, als met de selve sijne Roomsch Keyserlijcke Majesteyt te onderhouden, ende meer ende meer te Cultiveren alle goede Vrundtnaebuyrschap ende vertrouwde Correspondentie. Gedaen in den *Hage* den *een en twintichsten February sestienhondert sestich.*

Den vierden Maert spraken de Heeren Deensche wederom by Provisie te hebben drie maenden onderhout voor 't Guarnisoen tot Koppenhagen, begroot op sestich duysent Rijcks daelders. De Vice-Admirael Egbert Meeuwis Cortenaer, den tweeden Marty uyt de Sondt gescheyden / liep voor-by Kroonenborgh, wordende niet geschooten: hy schoot oock niet. De Ruyter lach met negen en twintich Schepen voor Lands-kroon. Hy bracht de eerste tijdingh dat de Koningh van Sweeden was overleden. De Deensche Ambassadeurs hadden oock de seeckere tijdingh: Echter deden daer van geen notificatie aen den Staet / doch in 't particulier versweegen niet.

Vranckrijck liet door den Ambassadeur de Thou den vijfthienden Maert doen eene nette ende wijtloopige propositie / tot ernstige recommandatie van de Vrede in het Noorden: aenwijsende het eygen Interest dat desen Staet daer by hadde. Daer nae seyde. Maer indien niet tegenstaende alle dese debvoiren, Godt geterght sijnde door de misdaden en de sonden van de menschen, niet soude toe-laten, dat de Vrede soude mogen gesloten worden op dese fondamenten, hebbe ick ordre van den Koningh mijn Meester, in dien gevalle U Ho. Mog. te verklaren dat hy den Doorluchtigen Koningh van *Sweeden* sijn oude Geallieerde, niet sal abandonneren, maer dat hy hem sal secoureren met alle de macht van sijne Victorieuse Legers, van de welcke hy niet een Soldaet afgedanckt heeft, de welcke oock vermeerdert sijn met die, welcke sijne Doorluchtige Hoogheyt de Heere Prince van *Condée* gecommandeert heeft, ende hem daer en boven sal assisteren met alle sijne schatten, ende alle de Finantien van sijn Koninckrijck.

Ende bevindt sijne Majesteyt sich geobligeert, een soo hooge ende advantagieuse Declaratie te maken in faveur van sijn Geallieerde door de maximen van eere, van generositeyt, ende van erkentenisse die de selve gelooft schuldich te sijn aen de standtvastigheyt ende getrouwigheyt van de alliantie, die de

Kroon van *Vranckrijck* met hem gehouden heeft, hebbende nimmermeer konnen beweeght worden door vreese ofte dreygementen, noch getenteert door eenige beloften ofte advantagien, om sich van sijn Majesteyt te separeren, in die groote ende swaere Oorlogh van *Duytschlant*, die hy getrouwelijck ende couragieuselijck met sijn Majesteyt onderhouden heeft, tot de conclusie van de Vrede toe, die hy mede met hem gemaeckt heeft tot *Munster* ende tot *Osnabrugge*.

Daer nae sprack noch van een notabele Brief/ die hy seyde/ dat de Coninck hadde geschreven tot Franckfurt, over de invasie ende rupture der Keyserschen in Pomeren. Versocht daer op serieuse reflexie te nemen/ sulcx oock bekent te maken aen den Ambassadeur van Denemarcken alhier. Daer nae doleerde seer over de resolutie van den . . . Decembris, van wegen haer Ho. Mog. aen my gedaen insinueren/ ende de andere officien op dat stuck gedaen door haer Ho. Mog. Ministers tot Lubeck, Bremen, *Hamborgh*, noopende het op-gestelde nieu Vat-Lastgelt. Voor ende aleer *Ick uyt de Vergaderingh* gae, (seyde hy) hebbe Ick ordre van den Koningh *mijn Meester, aen U* Ho. Mog. een wel droevige klachte van sijnent wege te brengen, wegen *de* instantien ende sollicitatien die sy laten doen sedert eenigen tijt, met grooten yver ende impressie, in *Engelandt*, ende tot *Lubeck*, om die machtige ende considerable Natie, Vrienden ende Geallieerden van sijne Majesteyt, als mede de *Hanze-Steden*, die mede Geallieerden zijn, op te rocken tegen seeckere Imposten van *vijftich* stuyvers op yder Vat, van uytheemsche Schepen, die in Vranckrijck laden, welcke Impost van groote consequentie aen Sijne Majesteyt is, ende van geene, ofte seer weynige betalinge voor uwe Ondersaten, dewelcke andersints soo groote ende considerable profijten in Vranckrijck doen, ende by nae de gantsche vruchten ende voordelen daer van trecken.

U Ho. Mog. weten seer wel, dat yder *Souverain* aen sich reserveert de libertëyt van in sijne Landen soodanige wetten te maken, als het hem belieft, ende die hy oordeelt te strecken tot de meeste advantagie en goet van sijnen Staet, ende van sijne Ondersaten: Sijne Majesteyt klaecht oock niet dat ghy in uwe Landen Placcaten gemaeckt hebt in dese occasie, (hoewel daer op yets soude mogen te seggen vallen in de termen waer in die gestelt zijn) maer sijne Naebuyren ende Geallieerden te gaen solliciteren om de selve van sijne vriendtschap te debaucheren, en hem de goede affectie te doen verliesen, *die hy* hoochlijck estimeert, ende waer van hy Staet maeckt als van een Bolwerck, ende een Fort van buyten voor sijn Koninckrijck, dat is 't gene hy niet kan verdragen sonder u het uytterste gevoelen daer van te betoonen, ende u door mijn mondt te verklaren, dat *indien ghy directelijck ofte indirectelijck persisteert om de voorschreven sollicitatien in Engelandt ende tot Lubeck te continueren*, *Sijne Majesteyt de selve moet considereren, als practijcquen ende dreygementen, om een Ligue te formeeren tegen sijnen Staet, ende aen uwen Staet sal geven die uytterste merckteekenen van gevoelen ende indignatie die in sijn macht sullen zijn*, in plaetse dat met aen de selve een redelijcke satisfactie te geven op het een, ende het ander Hooft-punct van dese Propositie, ghy moet verwachten de selve advantagien, en de selfde getuygenissen van vrientschap, die uwe Vaders beproeft hebben, onder de regeeringe van de overledene

Koningen

Koningen van glorieuse ende van triumphante gedachtenisse, de Vader ende Groot-Vader van sijne Majesteyt.

Ende ick en twijfele niet, *Mijn Heeren*, ofte considererende, ende reflectie nemende op de Staet van de macht ende van de grootheyt, waer in sijne Majesteyt sich tegenwoordich bevindt, door de genaden, die Godt soo sichtbaerlijck aen alle kanten giet op des Konings Heylige Persoon, verciert met alle qualiteyten, ende uyterlijcke gaven, de alder avantagieuste van de Natuere.

In de fleur ende Lente van sijne Ouderdom.

De welcke sich bevint sonder eenige vyanden, door een seer glorieuse Vrede, die de selve komt te sluyten.

Op-gemetselt ende vast gemaeckt door een hooge ende seer Doorluchtige alliantie.

Het Koninckliicke Huys t'*eenemael* vereenight met sijn persoon om nimmer gesepareert te worden,

Seer machtich gewapent, niet met nieuwe Troupen, maer met oude Militien, gecommandeert door Generaels van de hooghste Meriten die in de Werelt zijn, ende vervult met de couragieuste ende verstandichste Officiers, die in Europa zijn, ende bestaende in de braefste ende alder gedisciplineerde Soldaten dieder oyt geweest zijn:

De welcke nae de sijde van *Spaengien*, van *Italien*, van *Duytschlant*, ende van de *Nederlanden*, voor Frontieren heeft onverwinnelijcke Fortereslen.

Die sich bevint versterckt met een groot getal van seer machtige ende seer considerable alliantien.

Ende het welcke dit werck kroont, ende oock de Ziele, ende als de geest is, de welcke de beweeghenisse geeft, ende dese machten in Actie stelt, geassisteert met een soo wyse, soo verlichte, ende soo vigoureuse Raedt, dat de selve sijne Majesteyt stelt in een Staet, om sich te doen beminnen, ende versocht te worden van alle sijne Geallieerden ende nabuyren, ende om sich te doen vreesen, ende redoutabel te maken aen alle de geenen, de welcke tegenwoordigh sijn vyanden sullen willen zijn, ofte in vervolgh worden?

De Heer Cojet hadde oock een Credentiael aen Hollandt, die niet was in Forma gelijck hem-te vooren was geseyt / ende het titulair gegeven. Echter waren te vreden hem audientie te geven op sijn Credentiael aen haer Ho. Mo. ingegeven. Om de doot van den Koninck (die de Heer Cojet wel geloofde / maer nochtans moest ignoreren / als daer van noch geen aenschrijvingh hebbende) deden de Heeren Deensche nieuwe ende dubbelde instantie tot Oorlogh / ende datse nu nae het Rodtschildtsche Tractaet gantsch niet konden luysteren.

De Heer Cojet, uyt vreese van niet nae behooren geadmitteert te worden in de Vergaderingh van Hollant, gaf de Propositie/ die hy by monde doen soude/in geschrifte: Sijnde een verhael van het gepasseerde in Poolen, Pruyssen, van het Tractaet van Elbingen, de Elucidatien, van den Deenschen Oorlogh, van de satisfactien die sijn Koninck aen desen Staet hadde gegeven / ende verder gepresenteert/voorts aenwysende de swarigheyt/soo desen Staet sich langer ende meer mengde in de Deensche assistentie. Endtlijck, seyde hy, die U L.

meest ophitsen om den Oorloch te vervolgen, en sijn met die gene, die u met volck en geldt konnen verlichten, maer die u daerom alleen vleyen, om datse op u perijckel haren haet in het werck mogen stellen. Ghy lieden sult de kosten doen, en by aldien daer wat gewonnen wort, dat sullen andere krygen en besitten. Ondertusschen sullen uwe Commercien daer stille staen en elders belet, en mogelijck niet licht wederom in den voorgaenden staet gebracht worden; Maer wy soecken van U al het contrarie, namelijck dat ghy u gelt spaert, en geen oorsaeck en geeft om meer bloets te vergieten, en u selven in geen perijckel en stelt, en uwen koophandel drijft, en veylich geniet de seer groote weldaden, die mijn Koninck uwe Ondersaten vergunt heeft; die ghy voorwaer naderhant te vergeefs sult hoopen, soo ghy hartneckigh voortgaet met vyandtlijcke bejegeningen, met veelvuldich onrecht alle verbintenissen van weldaden krachteloos te maken. Voegt hier by, dat die reden die ghy voor desen tot een pretext van uwe aenslagen hebt gebruyckt, nu al uyt *is, te weten*: De onderdruckinge van *Denemarcken* te willen afsweeren, daer *mijn Doorluchtichsten* Koninck niet nae en tracht, soo als hy niet alleen *huyden, maer oock* by nae al voor een Jaer, soo met woorden, als met schriften *betuycht heeft*; hy soeckt alleen veylich te behouden het gene hem de *Denen* self gegeven hebben, en het gene hy met recht tot vergoedinge van de plaetsen, die verder in te ruymen zijn, mach pretenderen.

Soo ghy op dese gantsche redelijcke conditien mijnen Doorluchtichsten Koninck den Vrede wilt laten geworden, soo sult ghy binnen weynigh weecken het geheel *Noorden* in ruste brengen, en den wegh banen tot een bestendige Vrede in *Europa*. Te vergeefs meent men die door andere wegen te herstellen, en soo sal oock al wat men andersints woelt, nae de algemeene Vrede, verloren arbeyt wesen. Niet daerom, dat onsen Doorluchtichsten Koninck een afkeer soude hebben van *Vrede* met yeder een te maecken, maer om dat het ongerijmt is sulcke verscheydene questien en tweedrachten, die elck in het bysondere geslecht moeten worden, al te samen in een bundel te willen begrypen. Wel aen dan ghy Edele Groot Mogende Heeren, wilt heylsame Raden nemen, en de andere Provintien van dese vermaerde Republijcque met u exempel voorgaen, op dat de gewenschte Vrede in het Noorden metten eersten herstelt werde, ende acht het u tot glorie genoech te zijn, dat onsen Doorluchtichsten Koninck bekent dat het nu in u macht staet de Noordtsche Landen binnen korten tijt een vaste Vrede te doen genieten.

De Heeren Deensche ter contrarie toonden geen genegentheyt tot Vrede, als volgens het Tractaet van Bromsebro, urgeerden al op de sestich duysent Rijcks-daelders/ maer hier bleef men noch ongereedt. Echter wiert al weder gesproken van te senden acht en veertich Schepen nae de Sondt. Den negentienden Maert quamen de Heeren van Hollant sterck boven/ seyden dat Engelant equipeerden sestich Fregatten/ dat Vranckrijck sterck equipeerde/ datter ander-antwoordelijck was dat men hier soo tardeerde in het consenteren tot de Equipagie. Zeelant sprack om de Præmien voor haer Kruyssers: Vrieslant sprack van Munster te assisteren / ende het was Hollant self geen ernst / als wel siende dat het op een Vrede uyt-liep.

Dien dach wierden oock vast gestelt de antwoorden / soo aen den Koningh als aen den Ambassadeur van Vranckrijck op der selver respective Brief en Propositien hier voor aengeroert. Echter quam daer nae noch ettelijcke dagen weder op het Tapijt: wiert endtlijck geantidateert / ende soo gestelt / als of men noch niet hadde geweten van de doodt des Koninckx van Sweeden. Aen den Coninck schreven prolix, datse volgens Tractaet verbonden waren om Denemarcken te helpen, ende dat sulcx niet te min oock was voor het Interest van Vranckrijck, ende alle Princen van *Europa*. Willende seggen, dat Sweeden niet diende al te groot gemaeckt. Voorts spraken van de Haeghsche Conventien, ende hoe men het *eerste* van den *een en twintichsten May*, hadde geamplieert met dat van den *vier en twintichsten Iuly*, ende van den *vierden Augusty*. Verklaerden wyders den Coninck van *Sweeden* recusant van de Vrede, ende verhaelden sijne exorbitante nieuwe postulaten, versochten dat door de Fransche Ministers, Sweden mocht worden gekracht tot redelijckheyt, ontkenden dat om de victorie in *Funen* door practijcquen van Vrede hatende lieden, desen Staet sich liet verrucken tot continuatie van Oorlogh. Dat de Acte van *redintegratie* niet was als *Eventuael*.

Aen den Heer Ambassadeur gaben tot antwoort: Dat men niet kon, volgen sijn versoeck, om met de Sweetsche Ministers alhier te adjusteren de swarigheden die de Vrede beletten, om dat daer toe van nooden waren speciale consenten van bey de Noortsche Coningen: die van Sweeden nu oock overleden zijnde, alsoo men oock hier wijdt van de Noortsche Hoven af gelegen was, dat om het minste toeval nieuwe ordres moesten werden afgewacht, tot groote langsaemheyt ende verwyderingh, dat daerom beter by de Koningen selfs door de Ministers van de drie Staten aldaer sulcx soude konnen werden gedaen. Voorts den Koninck van Sweeden in het ongelijck stellende, ende wat meer op dat subject dickmael is geseyt.

Aengaende des Ambassadeurs hoogh spreecken van het Lastgelt, was wel geseyt / men soude wederom hem met gelijcke Munt betalen; Maer beter is gevonden te seggen / dat volgens oude Tractaten, de Ingesetenen van desen Staet niet hooger behoorden te werden beswaert als des Konincks eygen Onderdanen, ende dat men daer over door Gedeputeerde met hem soude komen spreecken.

De gemelde responsiven ende gemeene discoursen van die van de Regeeringh / gaven als noch te kennen / dat men de Vrede in het Noorden niet geloofde soo nae te zijn.

Ja men sprach van reparatie van schaden / sedert de laetste rupture / die Sweden soude moeten doen. Ondertusschen is gesien de ernstige aenmaningh van Vranckrijck; ende de Engelsche Ministers in de Sondt hadden den achtienden Marty, aen de Heeren Nederlantsche seer heftich verklaert / dat de Koningh van Denemarcken was recusant / ende gelijck dese Staet nu soo langh aen Denemarcken hadden hulp gedaen tegen Sweeden, als recusant: datse alsoo nu wilden haer hulp onttrecken van Denemarcken als recusant, ende abstineeren *ab injuria & inimitia* (dit waren de woorden) daer mede sy Sweeden tracteerden: daer by voegende / soo men van wegen desen Staet

alsoo continueerden / datse door Godt/een wreker van trouweloosheyt, ende door alle Menschen (immers die geen vyanden van de waerheyt/van de Justitie/ ende van de reden waren) betuyghden / dat die van desen Staet waren Violateurs van het geaccordeerde, ende dattet aen het Parlament van Engelandt vry soude staen recht ende satisfactie te soecken over dese Bontbreucke, ende datse onschuldich waren aen alle het gene dat konde geschieden.

Dies is den sestienden Marty, by de Heeren Gesandten van desen Staet verklaert aen de Heeren Sweetsche / van dien dach aen de Oorlogh-Schepen van desen Staet van alle Vyantschap of gewelt op de Sweetsche / het sy Oorlogh/ het sy andere Schepen te doen/ souden abstineren in de Oost, Noort of andere Zeen ende Plaetsen: desgelijcks verklaerden de Sweetsche Commissarisen den achtienden: revocerende oock van dien dach af alle Commissien/ die van wegen haer Koninck waren gegeven. Daer op waren acht Sweetsche Oorloch-Schepen geloopen uyt Lantskroon. Dese tijdingh hier komende klaeghden de Heeren Deensche seer/ ende de Provintien toonden oock misnoegen; maer het was meer een grimace als ernst/ men was het moe/ maer de Heeren Deensche alhier fulmineerden seer/ datse alhier het alderminste niet hadden konnen te wege brengen/dat men voorbedachtelijck hadde getraineert de versochte of genoech toe-gestane sestich duysent Rijcksdalers. Dat de Koninck van Denemarcken was als desperaet ende buyten sinnen/ dat de Gesandt van desen Staet den Koninck van Denemarcken onfatsoenelijck hadden bejegent / en als gedwongen als of hy haer knecht was geweest: dat de selve Gesandten binnen Coppenhagen niet seecker waren voor de Canaillie/ als boven maten verbittert sijnde door de sluytingh van Treves. Sy klaeghden door haer Memorien van den negen en twintichsten Maert, en den eersten April, dat de Gesandten van desen Staet den Koninck niet meer als twee dagen tijdt hadden willen geven / datse met Sweeden hadden gemaeckt een Treves sonder Denemarcken daer in te comprehenderen/latende alsoo aen haer de vryheyt om tegen Denemarcken te ageren. Wesen aen dat sulcx was tegen de verklaringh van desen Staet / dat het was tegens de Alliance tegen de ordre van den Vice-Admirael de Ruyter gegeven; dat haer Koninck een notabel dessein hadde om de Sweetsche Vloot te destrueren/het welck nu verdween/ dat Coppenhagen nu weder in benautheyt soude vervallen/ &c.

Als in Denemarcken by de Gesandten van alle drie Staten de Acceptatie was noodich gevonden, sijn de Heeren Axel Urop, ende Peter Reets gekomen by de Heeren Staetsche / klagende dat haer Koninck sulcks met leetwesen hadde gehoort/ende niet hoopte dat sijne Comportementen daer toe oorsaecke en hadden gegeven / sonder yets meer van substantie daer by te voegen. Sy hebben hier op geantwoort / dat de informatie die sijne Majesteyt hadde ontfangen/ waerachtich was/ doch dat het revoceren van de Vloote by haer niet en wierde gefondeert op de comportementen van sijne Hooghstgedachte Majesteyt / die sy altoos soo veel in haer was, soo by haer selven / als by anderen ten besten wilden interpreteren / maer door dien de Sweetsche Commissarisen haer in dier voegen tot den Vrede hadden uyt-gelaten / als Sijne Majest. en de Heeren Rijcx-Raden / uyt die aengebrachte Declaratie hadden konnen sien/

sien/ ende dat de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers haer verbolgens upt krachte van de solemnele verbintenissen tusschen de drie Staten aengegaen/ daer op seer ernstelijck ende sonder ophouden hadden gesommeert/ dat sy ooch nae rype ende serieuse examinatie/ ende overweginge van alles/ dat niet langer hadden konnen declineren/ ende haer dispenseren van het geene daer toe haer Ho. Mogende met de twee andere Staten hadden willen verbinden; dat de Heeren Fransche ende Engelsche de voorschreve Sweedtsche declaratie niet alleen voor volkomen satisfactoir op namen/ ende sustineerden dat sijne Majesteyt van Denemarcken sich noyt soo bondigh ende tot genoegen hadde upt-gelaten/ maer selfs dat Hoochstgedachte Sijne Majesteyt genoeghsaem verseerde in terminis van refusant, dat sy oock tot noch toe geene bysondere remarckes ofte scrupulen/ van de Deensche sijde tegen de voorschreve Sweedtsche Declaratie hadden hooren allegeren/ ende in gevalle datter eenige mochten wesen/ dat sy die wel wenschten te verstaen/ om de selve door hare Officien te remedieren/ by welcke occasie in discours gekomen zijnde/ om den sin van eenige woorden in de voorschreve Declaratie verbat/ is door den Heere van Slingelandt, als laetst tot Elseneur geweest zijnde/ daer op soodanige solutie gegeven/ dat de gemelde Heeren Rijcks-Raden seyden te gelooven/ gelijck sy oock bespeurden dat daer een gemeene impressie was/ dat Sweeden de Vrede op de gerequireerde ende voor-gehouden Conditien als deen begeerden/ doch dat het niet redelijck soude zijn/ die/ nae het afbreecken van het Rotschildtsche Tractaet/ ende toe-brengen van soo excessive schaden van dit Rijck/ sonder behoorlijcke ende geproportioneerde satisfactie/ te obtineren; maer op als sy allegeerden dat de drie Staten/ immers Engelandt ende de Vereenighde Provintien door het weder-brengen van Drontheym, soo considerabel aen dese Kroon/ daer op hadden gereflecteert/ meynden wel gemelde Heeren dat die satisfactie niet genoechsaem was/ maer een meerder behoorde te werden gegeven.

Sy recommandeerden op het afscheyt seer ernstelijck/ dat doch dat Hof/ sonder langer tijdt-verlies haer serieuselijck op de Vrede wilden upt-laten/ ende door Commissarisen met de Heeren Mediateurs, of wel met de Heeren Sweedtsche Volmachten in Conferentie te treden/ ende de gedachten daer henen wenden/ dat de langh gewenschte Vrede in korte dagen mocht worden gesloten.

Des anderen daechs op de middagh wierden sy van besijden bericht/ dat de Koningh sich dien morgen met een Deensch Capertjen nae de Vloot van haer Ho. Mogende voor Lantskroon hadde begeven/ om eenigh desseyn ofte exploict soo voor-gegeven wierdt/ tegens de Sweedtsche Vloot in het werck te stellen/ gelijck de Rijcks-Raedt Peter Reets, haer des avondts tusschen negen ende thien uyren quam confirmeren/ ende upt den Name van Sijne Majesteyt/ die tot dien eynde een Hof-Joncker hadde af-gesonden upt de Vloote/ versoeckende dat aen den Heere Vice-Admirael de Ruyter ordre mocht worden gegeven om met de Vloot van haer Ho. Mogende voor de Haven van Lantskroon te blijven leggen/ en het dessein van Hoochstgedachte

syne Majesteyt te favoriseren: Sy hebben dit op het gedweeghlijckste ende beleefste geexcuseert / ende andermael getoont op wat gronden ende fondamenten/ende waer toe sy van de Heeren Ministers van Vranckrijck en Engelant waren gesommeert. Sy hebben haer oock verwondert getoont / dat men dit dessein tot hier toe hadde gereserveert / daer in de voorleden Somer / ende nu in dit Voor-jaer soo veel tijts was geweest om yets te tenteren / dat sy sedert eenige Maenden van diergelijcx niet hadden hooren spreecken / ende haer leet was de Koningh die moeyte hadde willen nemen/ die sijn Majesteyt aen mindere hadde kunnen aenbevelen; Na dat de Heer Reets van haer was gescheyden / is haer een half uyr daer nae behandicht een Brief van de Vice-Admirael de Ruyter ten selven dage gedateert / adverterende sijne Majesteyts aenkomste in de Vloot / sonder van eenigh geprojecteert dessein mentie te maken/ maer wel des selfs versoeck/ dat de Vloote voor Lantskroon soude verblijven. Sy hebben daer op des anderen daeghs vroegh tot antwoort laten afgaen/dat sy konden aensien dat de Vloote aldaer tot haer naerder ordre konde blijven leggen / overmits sy de gerequireerde securiteyt voor de Schepen en Onderdanen van haer Ho. Mog. van de Sweetsche sijde noch niet en hadden bekomen / doch dat onderwijlen met het voor-gegeven Deensch desseyn niet soude worden bemoeyt. Tegens den middagh heeft de Heer Axel Urop in het Logement van haer Ho. Mog. en des naer-middachs den Heer Rijcks Hofmeester in een visite die sy hem gaven het versoeck van den Heer Peter Reets, aengaende het verblijf van de Vloote voor Lantskroon gereitereert/sonder van eenigh desseyn te vermanen / of daer van met eenige apparentie van succes te spreecken/gelijck sy oock wel hadden konnen bespeuren/ dat sulcks de oorsaecken van de gedane versoecken niet was geweest / maer wel om tijt te gewinnen/ende te sien of de Heeren Staten immers Engelandt ende de Vereenichde Provintien yets naerders in faveur van die Kroon onderlingh mochten hebben geaccordeert / ende dat onderwijlen haer Ho. Mog. wapenen tegens die van Sweeden mochten sijn geengageert. Sy hebben die Heeren hier op als vooren bejegent / en serieuselijck geurgeert / om veel eer de sake van de Vrede by de handt te nemen/ als door onseecker wachten/ tijt te verliesen /de Ministers van Vranckrijck en Engelandt meer ende meer te verbelgen/ende die van hare Ho. Mog. in geduerige bekommeringe ende perplexiteyt te brengen/ communicerende ten dien eynde aen de wel-gemelde Heer Rijcx-Hofmeester/ het geen haer een uyr of twee te vooren door de Heeren Engelsche was bejegent / in het behandigen van eene tweede Insinuatie, ofte Protestatie. Sy hoopten dat haer Ho. Mog. naer examinatie van alle het gepasseerde / haer geensints souden schuldich vinden aen het geene waer over aldaer soo hooghlijck wiert geprotesteert/ maer ter contrarie de Haeghsche Conventien punctuelijck te hebben gevolght / waer in sy oock vorders / ende sonder intermissie souden continueren/ ende streckte het tot haer sonderlingh genoegen/ dat over hare Actien een gunstiger oordeel was / selfs by de Heeren Sweedtsche Commissarisen / soo als haer Ho. Mog. konden afnemen uyt seecker Missive van de wel-gemelde Heeren Commissarisen haer des avonts toe-gekomen / ende overhandicht eenige uyren later als haer geinsinueert was / de op-gemelde

Pro-

Protestatie/ nevens welcke Missive de gemelde Sweedtsche Commissarissen/ haer een Acte geteyckent ende gezegelt/ hebben toe-gesonden/ waer op sy aenstonts den Heer Vice-Admirael de Ruyter aenschreven hare voorige ordres/ om met de Vloote van den Staet te komen tusschen het Eylant Ween, ofte daer omtrent/ ende Coppenhagen te excuseren/ ende sich van alle hostiliteyten/ ende alle vyandtlijcke Acten tegens de Sweetsche Schepen ende Onderdanen te onthouden: Sy hebben in gevolge van dien des anderen daeghs sijnde den negentienden, als wanneer sijne Majesteyt des avonts in de Stadt was weder-gekeert/ de voornoemde Vloote ter bestemder plaetse te gemoet gesien.

Doch alsoo de selve haer niet en vertoonde/ of om dat haer afgesonden Missive niet en mocht sijn te recht gekomen/ of dat de windt of stroom sulcks belette/ ende sy ondertusschen van de andere Heeren Ministers van eenige Collusie wierden gesuspecteert/ hebben goet gevonden des anderen daechs haer gegeven ordre aen de Vice-Admirael nochmael af te senden/ doch al eer de selfde wierde verhantreyckt/ wierden bericht dat de Vloot onder Zeyl/ ende naderhandt op de geordonneerde plaets geanckert was/ gelijck oock den gemelden Vice-Admirael korts nae de middagh haer is komen vinden/ ende onder andere over de gelegentheyt van het voor-gegeven desseyn op de Schepen in Lantskroon verhaelde/ dat soo veel geluck ende faveur te samen werde gerequireert/ te concurreren/ dat weynigh apparentie gaf van eenigh goet succes/ ende sijne Majesteyt oock geraden was sulcks niet te laten tenteren.

Op het recommanderen van de Vryheyt van de Gereformeerde ende Protestantschen Religie in Poolen, door den Heer van den Honardt gedaen/ hadde de Koninck soo wat niet al te vriendtlijck geantwoort/ dat hy de selve Religie soo weynigh qualijck tracteerde/ datse geen voorspraeck of Mediatie van nooden hadden: Dat wyders hy daer in niet soude mancke. e 1/insonderheyt soo oock haer Ho. Mog. aen de Rooms Catholijcken in dese Provintien de vrye exercitie toestonden. Dat de Deensche Vrede de Poolsche soude moeten voorgaen/ want niet conform de Wetten der Liefde: Dat hy sich de Elucidatien soo wel als het Elbingsche Tractaet niet aentoogh/ als rakende de Commertie/ different van de saecken des Oorloghs. Ende alsoo men alhier daer over wat te onvrede was/ heeft de Poolsche Resident door een lange memorie des Konincks antwoort gejustificeert ende staende gehouden met eenige nieuwe Expostulatien: Onder andere dat men hem hier in de Nederlantsche Kercken geen plaets gaf. Dat dese Staet niet bemiddelt hadde de generale Vrede-handel/ &c.

Hy klaechde oock dat den Heer van den Honardt aen sijn Koninck hadde geseyt/ indien de selve sijn Tractaet met Sweeden niet te rugge hieldt/ dat de selve van desen Staet geen guarantie souden hebben te verwachten. De Coninck self in sijn antwoort seyde daer op niet te konnen klagen over de weygeringh van het geen noyt versocht was. Willende seggen dat Polen daer weynigh nae vraechde/ ende daerom was het dat oock namaels de Stadt Dantzick niet heeft dorven/ soo ampel/ als versocht wiert/ aennemen de Inclusie in het Deensche Tractaet/ haer gelijck oock aen Brandenburch geappliceert;

maer

maer de Resident relevende dat poinct van de weygeringh der guarantie hooch / noemdet een dreygement, ende dat het een Souverayn Koninck / die van niemandt dependeerde als van Godt / seer sensibel was / dat hem alsoo in syn Koninckelijck aengesicht sulcks voor quam / maer den Heer van den Honardt moest syn last doen.

De Cheur-Brandenburchsche hebben desgelijcks gedoleert op de gemelde ophoudinge van hostiliteyt ende advocatie van de Ruyter. Dies om aen alle de selve ende insonderheyt aen de Deensche eenich contentement te geven: hebben den eersten April aen de Gedeputeerden in Denemarcken geschreven / dat daer in geen volkomen contentement konden nemen / oock niet sien dat Sweeden volkomen acceptant was van de Conventie van den vier en twintichsten July laetstleden / dies haer ordineerden / dat by aldien voor de receptie van desen Brief de Vreede aldaer tusschen de strydende Koningen noch niet finalijck mocht wesen getroffen / ende dat van de syde van Sweeden noch soodanige specifijcke Verklaringh niet mochte wesen geobtineert / sy de selve in sulcken cas als noch ilico souden vorderen / ende by refus of dilay van dien de voorsz. Vloote aenstonts wederom in vigoureuse Actie laten treden / ende den Sweeden alomme alle mogelijcke afbreuck laten doen / tot tijt toe sy lieden van die syde soodanige specifijcke ende satisfactoire verklaringh souden hebben geconsequeert.

Voort te bearbeyden dat Denemarcken mocht worden gedesdommageert van de schade geleden sedert het refus van Sweeden.

Echter schreven aen den Koninck van Denemarcken oock serieuse aenmaningh tot Vrede, dat haer Ho. Mog. sulcks niet alleen oordeelden tot best van Syne Majesteyt / ende tot verhoedinge van swaere ongemacken / t'eenemael geraden / maer oock absolutelijck nootwendich / haer reserverende tot de Missive van den een en dertichsten July des verleden Jaers.

Den derden April gaven haer Ho. Mog. oock een prolix antwoort op de Propositie by den Heer Downingh / gedaen den vier en twintichsten February. Het eerste poinct was van te maken een nieuwer Alliantie met Engelant: het ander was een vermaningh tot de Vrede in het Noorden. Op het eerste verklaerde haer groote genegentheyt / versochten dat hy Heer Downingh daer van wilde openingh doen / maer in de volgende Maent van May is gebleecken / dat hy alreede voor Jaer ende dach met den Koningh hadde onder den Deken gelegen. Nopende het tweede Poinct repeteerden haer bekende / ende voor desen meer gestelde Argumenten ende sustenuen.

De Heeren Deensche gaven den sesten weder een lange memorie / eysschende volgens Tractaet van Stettin (maer op dat van Rotschildt was gefondeert) een Millioen Gouds tot satisfactie / van dat Sweeden eerst gebroocken hadde: Item / dat het Cederen van Bornholm geen satisfactie / maer de Deenen eygen en in haer handen was. Haer Ho. Mo. vonden goedt 't selve te schicken aen haer Gesandten in Denemarcken, om te sien offer yets konden op bekomen. Eyndelijck nieuwe Brieven van Credens gekomen sijnde aen de Heer Cojet, heeft den veertienden April audientie gehadt / doende de volgende Propositie / ende overleverende des Koninckx Brief.

Celsi

Celsi ac Præpotentes Domini Ordines Generales,

QUi ante ipsos quinque menses Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini *Caroli Gustavi*, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, Ducis Scaniæ, Esthoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, Wandaliæque, Principis Rugiæ, Domini Ingriæ & Wismariæ; nec non Comitis Palatini ad Rhenum, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ ac Montium Ducis, &c. Regis ac Domini mei, dum in vivis erat, Clementissimi, studium erga inclitam hanc Rempublicam in Consessu isthoc Vestro splendidissimo explicui, & quam sincero adsectu cum tot hostibus suis acerbissimis pacem instaurare cupiat, Ejus proh dolor! mortem hodie Celsis ac Præpotentibus Dominationibus Vestris publice heic nunciatum venio. Immaturam illam quidem & valde luctuosam, sed placidissimam tamen atque piam, & in qua amica divinæ providentiæ indicia luculenter liceat deprehendere. Qui enim per totum, quo Regna Sueciæ tenuit, tempus, difficillimo sane, mille periculis inter hostes fuit expositus, & in præliis ac per obsidia urbium circa se prostratos vidit complures, & lanceas hostiles pectori suo intentatas fortissima dextra repulit, incolumis tamen ubique & victor evadens, nunc Domi apud suos, ac in oculis omnium totius Regni Statuum, Gothoburgi tum congregatorum, postquam rationem consiliorum suorum ipsis adprobaverat, unicoque suo Filio tot validorum hæredi populorum subjectionis fidem dari curaverat, inter solicitudines pro salute patriæ, quorum ad extremum usque halitum explicandarum facultas Ipsi contigit, magnam illam animam cœlo suo, unde hauserat, devote reddidit. Quo veluti augurio in firmam spem erigimur, fore ut supremum illud Numen, quo sustentante hactenus inter tot hostium ubique ingruentium impetus inconcussi stetimus, in posterum quoque nostras partes sit propugnaturum, & consilia Divi Regis, tam composito animo in Successorem translata, benigne secundaturum.

Equidem non sine acerbo doloris sensu agnoscimus, insigne dispendium res Nostras fecisse, amisso in ipso flore ætatis utilis Rege ac Heroë incomparabili, qui omnium quæ in Principem cadere possint virtutum exemplar fuit absolutissimum, quem ipsi hostes aliquo virtutis genio imbuti, æstimarunt ac venerati sunt, & in quo ignobilis livor quod carpat nihil invenit, nisi quod sibi suisque subditis illatas injurias minus patienter concoquere potuit. Quod eo minus in Principe reprehendendum, quo magis cum officio ipsius junctum subditis suis securitatem procurare, & quæ fors in privato laudatur patientia: in Rege pro ignavia reputatur. Et altius sane dolor iste penetravit, quo magis expediisse videbatur hoc præprimis tempore diutius vixisse Regem, cujus Heroicum animum ac generosissimam indolem, tot quibus conflictamur difficultatibus parem, res adversæ non turbare, non labores frangere, non exhaurire curæ, non moles negotiorum opprimere poterant. Imo cujus invicta ferro manus, & prudentissima consiliorum promptitudo cum summa exequendi dexteritate conjuncta certam Nobis victoriam pollicebantur de tot hostibus, quos cætera dissimillimos nescio quæ fatorum vis in Nostri perniciem immerito conjurasse permisit.

Vobis vero, Celsi ac Præpotentes Domini Ordines Generales, liquido possum adfirmare, non vulgarem amicum fuisse ereptum. Quanquam enim quæ hactenus inter Nos gesta fuere, non satis amica aut fœderatis digna visa sunt, omnia tamen si- millimam animorum conjunctionem iterum spondebant, siquidem intra hosce terminos res steterit, ut non tam per invidiam & cupiditatem Nos opprimendi, quam rebus propriis cavendi negotio isthuic Vos immiscuisse judicari possit. Injurius proinde in Vos viderer, ni certo sim persuasus, postquam Magni istius Regis obitum fama heic dispersit, non leviter Vos fuisse perculsos, quippe quos supra vulgarium affectuum turbines positos liquidius pensitasse credo, quantum communi Protestantium causæ columen, quantum amicis levamen & solatium morte ista sit subtractum. Nihilominus tamen quod gratulentur sibi & placeant nondum inde obtigisse hostibus Nostris, non unum est quod firmiter sperare jubet. Non enim orbam adeo *Sueciam* habemus, quin adhuc superfit, qui à Rege Carolo Gustavo *laudatissimæ semper* atque immortalis memoriæ cœpta gloriose juxta & fortiter *perficere, & cum* inclyta hac Republica sinceram amicitiam colere queat. *Carolus is est, Carolo* Gustavo Magno non minor, quod auguramur, futurus Filius, qui *omnium* Sueciæ Regum Hæreditariorum primus ipsa nascendi forte regno destinatus, Deo sic disponente, sceptra à Divo Parente sibi tradita, tenella licet manu intrepidus adprehendit. Ejus nomine nunc Vobis, Celsi ac Præpotentes Domini Ordines Generales, publice significo, quod uti in reliquis paternis insistere vestigiis cordi est futurum; ita omnem daturus est operam, ut Vestram in se propensionem omni benivolentia uberrime penset, & quævis amici ac fœderati candidi officia perfecte impleat. Quid abs Rege isthoc meo Serenissimo Orbis sibi polliceri queat, vel illud satis ostendit, quod Caroli Gustavi Augustæ memoriæ Regis Filius sit, sub tutela Matris pientissimæ, Serenissimæ Reginæ nostræ, Heroinæ supra meas laudes positæ, virtute artibusque Rege dignis instruendus, cui prudentissimus Regni Senatus fidelissime adsistet, quo per *mol*litiem istam annorum in offenso pede perducatur, quousque ætate magis confirmata propriæ virtutis specimina possit expromere. Cui accedit ingens subditorum fortissimorum amor, qui eo tenerius Principem suum amplectuntur, quo efficacius fidem atque obsequium suum ut exerant publicæ necessitates urgent. Ac nullo modo despondebunt animum, quin potius pro Rege suo & gentis gloria non facultates tantum, sed sanguinem etiam ac spiritum *alacres* profundent & intrepide, eoque audentius obviam ibunt periculis, quo majori acerbitate patriæ ipsorum ruinam tot hostes machinantur.

Vestrum nunc est, Celsi ac Præpotentes Domini Ordines Generales, tenerum istum S^æ. R^æ. M^{tis}. Regis ac Domini mei clementissimi animum eo adversum Vos adfectu imbuere, qualem in posterum ab Ipso sentire optatis. Quod si enim jam tales Vos exhibueritis, quales amicos ac fœderatos par est, & ut plena jam inter Nos facta reconciliatio requirit, in eo duntaxat deinceps Vobiscum erit certamen, ne ulla benevolentiæ significatione à Celsis ac Præpotentibus Dominationibus Vestris victus esse videatur. Cujus rei argumentum est, quod Sacra Regia Majestas integerrimi sui in Vos animi non me solum, licet paulò serius, ob parum tempestive allatas literas, isthoc munere defungor, inter-

interpretem esse voluit, sed & Ordinarium suum heic Residentem Ministrum Dn. *Appelbomium* novis insuper mandatis instruxit, ut pro singulari sua dexteritate atque fide, quam non semel Vobis hactenus probavit, in posterum quoque eundem Serenissimi Regis Nostri affectum & benevolentiam adversus inclytam hanc Rempubl. quacunque data occasione contestetur. Et quo ad solidam animorum combinationem nihil amplius deesset, Serenissimus Rex meus, quod præ Vobis hactenus tulistis, pacis studium jam antevertit, exhibita nuper circa pacem in Septentrione constituendam per Plenipotentiarios suos declaratione, in qua valde iniquus sit oportet, qui aliquid liberalius desideret. Quod ipsum quo minus illi fraudi sit, efficite, Celsi ac Præpotentes Domini Ordines Generales, ac in id incumbite, ne qui tantopere à pace abhorrent, Vestra opera atque subsidio in pertinacia sua confirmati merito judicari possint. Et hæc sunt, quæ Vobis isthac vice exponenda fuerunt. Quid vero præterea in mandatis habeo, id vel Celsis ac Præpotentibus Dominationibus Vestris ipsismet, vel eorundem Deputatis data occasione aperire non intermittam. *Haga-Comitis* d. 4. *April*, *Anno* 1660.

P. J. COYET.

CElsi & Præpotentes Domini Ordines Generales, placuit divinæ voluntati, quæ Regum Potestatumque fata & vices dispensat, è mortalium consortio in cœlestem Patriam, post gravem morbum, die 12. hujus mensis evocare Parentem Nostrum olim honoratissimum & gloriosissimæ memoriæ Regem, Serenissimum ac Potentissimum Dominum, Dominum *Carolum Gustavum*, &c. Postquam igitur divina gratia & vigore legum Regni Nostri fundamentalium statutorumque, summa rei ad Nos, ceu legitimum Regni Sueciæ Regem & Principem hæreditarium est delata: Nos veteris instituti memores, intermittere noluimus, quin præmaturi hujus excessus, Vos participes redderemus. Et cum inter præcipua & extrema actorum desideratissimi Parentis Nostri fuisse constet, quantopere ille veteri amicitiæ reducendæ, quæ multis ab hinc annis sanctè culta, subinde verò enatis simultatibus labefactata, operam sollicitam dederit: Itaque Nobis quoque idem manebit studium, eadem voluntas, ut in eorum, quæ ille meditabatur in rem communem, exsecutione, Parentem adhuc superstitem & spirantem conservemus. Insuper pollicemur Nobis, vosque amicè & benevolè requirimus, ut ea, quæ ad stabiliendam à parte Vestra amicitiam conducere arbitremini, paribus votis & promptitudine, collata in medium industria adferatis. De his & similibus, Ablegato Nostro Extraordinario Generoso & sincerè Nobis dilecto, *Domino Petro Iulio Coyet*, &c. in mandatis dedimus: Cui ut eandem fidem, quam antea superstite Parente Nostro Ejusque nomine habuistis, Eidem quoque de cætero, quæ nomine & mandato nostro acturus est, habeatis, amicè pariter rogamus. Quod superest vos divinæ tuitioni commendamus. Dabantur Gothoburgi, die 23. *February* Anno 1660.

Nomine Sacræ Regiæ Majestatis respectivè dilectissimi Filii nostri, & Clementissimi Regis ac Domini.

HEDWIGE ELEONORA.

Senatores.

De Heeren van Krommon ende van Rensvoude klaechden / dat hebbende den Heer Cojet begeleyt tot in het Salet in sijn huys / hy haer niet hadde weder geleyt tot aen de Karos / sendende den Agent de Heyde daerom te klagen. Hy seyde : dat hem in het uytgeleyt wiert gegeven een Brief / in het welck te lesen hy daer belet wiert / doch seyde te sijn verwondert dat haer Ho. Mog. soo scherp sagen in hem / daerse self niet nae behoorden hem Heer Cojet hadden bejegent : Soo in het plaetsen / in het recipieren als andersints / hoewel aen de Gedeputeerden van desen Staet in de Sont wiert gegeven Excellentie ende de rechterhant. Dit was waer / elck meer als ander socht die van desen Staet aldaer te flatteren / sy mochten het gelaten hebben. Hier konde geen regel maecken / want de Keyserlijcke ende Konincklijcke Gedeputeerden van andere souden het van oock hebben gepretendeert / ende hoe soude men dan tracteren de Ambassadeurs ?

Noopende de by Denemarcken hier versochte sestich duysent Rijcksdaelders / oock noopende de verseeckeringh ende remboursement van andere onkosten / is aen de Gesandten in Denemarcken gesonden het volgende Concept-Verdrach.

OP huyden den . . *Aprilis* des Jaers *sestienhondert sestich*, is tusschen ons ondergeschreve Commissarisen van de Doorluchtichste Grootmachtichste Furst ende Heere, Heere *Fredrick de derde*, tot Denemarcken, Noorwegen, der Wenden ende Gothen Koninck, &c. ter eenre, ende de extraordinaris Gedeputeerden van de Hoochgemelde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, ter andere sijde in krachte van onse respective pouvoiren veraccordeert ende verdragen, dat aen ofte ten behoeve van de Hoochstgemelde Koninck by haer Ho. Mo. te leen verstreckt sal worden een somme van *sestich duysent* Rijcksdaelders, ofte *hondert en vijftich duysent* Carolus guldens, op Interest tegen *vijf ten hondert* in het Jaer, ende onder belofte van het selve Capitael naer het verloop van een Iaer van *dato* deses af te reeckenen, te sullen rembourseren, des dat tot verseeckeringe van het voorsz. remboursement, ende van de betalinge dier Interesten daer op te verschijnen, by meer hoochstgemelde sijn Koninckliicke Majesteyt met approbatie van de Heeren Rijcx-Raden ten behoeve van haer Ho. Mog. daer over gepasseert sal werden obligatie in de bondichste forme, met speciale affectatie, ende onwederroepelijcke oppignoratie van de *Tollen*, *Domeynen* ende andere Koninckliicke Inkomsten vallende ende konnende geproffiteert werden in het ampt *Drontheym*; Mitsgaders in de Ampten van *Bomsdallen*, *Reyns-klooster* ende *Baecke-klooster*, aen ofte onder *Drontheym* gehoorende, in sulcker voegen dat de voorschreve *Tollen*, *Domeynen*, ende andere Inkomsten gestelt werden onder de administratie van soodanich persoon ofte persoonen, als daer toe by ofte van wegen haer Ho. Mog. sal ofte sullen gecommitteert werden, of wel dat de voorsz. *Tollen*, *Domeynen* ende andere Inkomsten by sijn Majesteyt met genoechsame seeckerheyt ende gerustheyt in admodiatie uytgegeven werden aen een ofte meer suffisante persoonen, ende dat de selve persoon ofte persoonen voor de Iaerlijcksche uytkeeringe ende betalinge aen, ofte ten behoeve van den Staet der Vereenichde Nederlanden te doen,

van het geene by hem ofte haerlieden daer vooren sal wesen uyt geloofr, ten genoege van haer Ho. Mog. cautie stellen van suffisante Kooplieden in Nederlant voorschreve, ende nademael by ofte van wegen haer Ho. Mog. verseeckeringh is gedesireert voor het rembourssement der *onkosten by de selve geduyrende den Oorlogh tegen den Koninck ende het Rijck van Sweeden* tot defensie van de hooch-gemelde Koninck ende Rijck van Denemarcken gesupporteert boven het beloop van het ordinaris secours in de Alliantien van de Iaren *sestien hondert negen en veertich*, ende *seven en vijftich* gestipuleert, is dienthalven uyt den naem en van wegen als boven versproocken ende verdragen, dat over de vergrootinge van de somme der voorschreve onkosten tusschen wedersijts geauthoriseerden sal werden geliquideert ende geaccordeert, ende dat de voorgeroerde *Tollen* ende Domeynen, ende andere opkomsten daer vooren mede sullen verbonden blyven, ende gelaten werden: Ten ware op eenige andere verseeckeringe dienthalven onderlinge geconvenieert wierde; Ende in gevalle men buyten vermoeden over het *quantum* der voorschreve onkosten niet mochten eens worden, dat in sulcken cas geremitteert, ende gestelt sal worden aen de uytsprake van *ses Arbyters*, ten weder-sijden *drie* van de selve te verkiesen, de determinatie van de somme die sijne Majesteyt uyt oorsaecke voorschreve sal hebben te betalen, ende haer Ho. Mog. in æquiteyt ende billickheyt mogen vorderen, ende by soo verre de stemmen van de voorsz. Arbyters mochten komen te steecken, dat de selve alsdan sullen vermogen een *superarbyter* tot haer te assummeren, ende oock over de Electie van de *superarbyter* discreperende. Het Het geschil dienthalven by lotinge determineren, ende in diervoegen een seecker afkomst daer van maecken. *Aldus gedaen, &c.*

Wat de Hertoch van Holsteyn tot Gottorp heeft geleden by desen Oorloch/ is te sien uyt de klachte die de Heer Resident de Bye voor hem dede/ van dat/ hoewel hy sich noyt met den Oorloch hadde gemoeyt/ of party gekoosen/ ende aen de Deensche Generaliteyt alle sijne Vorstendommen ende Landen hadde gedeveert/ ende die alsoo in de selve hadden geleeft/ dat noch voor menschen noch voor beesten meer levens middelen overich waren; Echter noch uyt het kleyn Landeken Eyderstede aen contante Penningen ende Victualie hadden getrocken driemael hondert en vijf duysent Rijcksdaelders. Ende hebben van Syne Cheur-Vorstel. Doorl. van Brandenburch geobtineert door redemtie van een groote somme gelt belofte bekomen/ dat daer nae het selve kleen Landeken/ als mede de Hertoginne Weduwe van alle exactien/ hoe die oock souden mogen genoemt worden/ soude verschoont blijven/ des onaengesien het selve Landeken/ weder door alle de Deensche Troupen uyt Iutlandt onder den Velt-Maerschalck Schacke was overtogen/ uyt het selve naeuwelijck een myle groot alle Maent eysschende twee en twintich duysent vier hondert Rijcksdaelders/ ende hoewel sy boven haer vermogen aen Schack hadden gegeven vier ende twintich duysent Rijcksdaelders tot afkoop/ ende onder Acte van niet meer aen yemant te sullen geven: Dat evenwel de Velt-Maerschalck Eberstyn terstont daer nae in het selve Lant was gekomen: voort de Stadt Tonningen rontom belegerende/ oock de Riviere beneden met

Oorlochschepen beleggende/ om alsoo den Hertogh maer vijftien Jaer out in de gront te bederven/ende waer het mogelijck te extirperen/als mede om door sulcke ongehoorde/ ende meer als geweltdadige oppressien van den Hartogen te exorqueeren het door twee jaer inder minne gemaeckte Verdragh/ ende dat te vernietigen. Wes hy haer Ho. Mog. versocht dese sake te recommanderen aen de Heeren Gedeputeerden in de Sondt. De Heeren Deensche hebben by memorie den seventienden ter contrarie versocht dat dese Staet sich sulcks niet beliefde aen te trecken / dat het niet gemeens hadde met het Tractaet van Rotschildt. Dat sedert het Accoort tusschen den Koninck ende den Hertogh gemaeckt/ veel veranderingh was toe-gekomen. Dat quade Raetsluyden hadden gebroken de goede ende oude intelligentie die tusschen beyden was geweest / dat door het belegh van Tonningen niet gesocht wiert als wat redelijck was. De Heer Downingh dede weder aen haer Ho. Mog. eene lange aenmaningh tot Vrede in het Noorden. Hollandt nochtans continueerde in haer onvernoeghtheyt over de *non* Actie van de Vloote/ seyden den negentienden ter Vergaderingh / onlydelijck te sijn dat de Sweedtsche Oorloch-schepen alsoo souden domineeren in Zee. Wes is weder geschreven gelijck den eersten April/ dat de Staetsche Vloot soude ageren tegen de Sweetsche, of dat de Sweedtsche souden ophouden te ageeren tegen de Deensche.

De Fransche Ambassadeur de Thou heeft den seven en twintichsten April weder door een lange memorie geseeundeert wat de Heer Downingh den seventienden hadde vertoont/ vermanende haer Ho. Mog. van haer instantien tot naerder indemnisatie voor Denemarcken, boven het gene wat aen Denemarcken was geprocureert door de Conventien van den vier en twintichsten July en den vierden Augusty lestleden / konnende gesecht worden dat beyde te Koningen op differente tijden waren geweest respectivelijck beyde acceptanten ende recusanten. Allegerende nu oock de minoriteyt van den Koninck van Sweeden, ende dat het scheen dat haer Ho. Mog. haer wilden prevaleren van de jonckheyt des pupils. Hy seyde ordre te hebben van sijn Koningh/ om niet alleen te confirmeren de voorderlijcke verklaringen voor desen gedaen door Sweeden ; maer oock daer by te voegen / dat in faveur van de Koninginne Moeder/ende van den jongen Koningh van Sweeden haer Soon de Koningh sijn Meester soude alles opsetten(*qu'il mettroit le tout pour le tout*)om haer te hanthaven by het Rotschiltsche Tractaet / volgens de verklaringh van wegen Sweden gedaen op de modificatie ende explicatien aen de Mediateurs gestelt. Derhalven versoeckende haer Ho. Mo. geen nieuwe ordres te senden aen haer Ministers in de Sondt. Ten tweeden sprack hy van de Tollen ende Plaetsen die haer Ho. Mog. vorderden van Denemarcken tot verseeckeringh van de sommen / die sy pretendeerden dat haer moesten werden van de selve Kroon geremboursseert (volgens het hier voor gestelde Concept) wegens de Extraordinaris onkosten gedaen boven het geen wat dese Staet schuldich was volgens het Tractaet. Dat oock Vranckrijck hadde konnen stipuleren van Sweden seer particuliere voordelen voor Fransche Onderdanen/ met exclusie van desen Staet. Dat Engelant desgelijcx hadde konnen doen/ maer door eene genereuse moderatie sulcx hebbende nagegeven / begeerde dat dese Staet desgelijcx

lijck sulcks wilde doen/ om geen jalousie te geven aen Vranckrijck ende Engelant. Eyndtlijck seyde datter in de Elucidatien van het Elbingnsche Tractaet of de voorgaende Tractaten op dat relatijf zijnde / souden sijn eenige clausulen die aen Vranckrijck en Engelant mochten geven nadeel/ begeerde explicatie daer van / versoeckende dat over het selve mocht werden ter goeder trouwen geconfereert/om met goede gratie te remedieren sonder yets was. Eyndtlijck seyde dat de Koning aengenamelijck hadde gehoort de nominatie van de Heeren van Gent en van Beuningen tot de Extraordinaris Ambassade/niet twyfelende of de nominatie van den Heer de Hubert soude desgelijcx hem lief zijn/ en datse souden werden ontfangen en gunstelijck gehoort / als sy haer souden komen te vertoonen voor den Koningh.

In dese en de volgende dagen stont het noch schraep met het werck der Vrede: dese Staet toonde niet alleen hier/ maer oock in Engelant door den Ambassadeur Nieupoort, en in de Sondt haer yver tot meerder satisfactie voor Denemarcken, en de Officien van desen Staet waren bekleet niet soo seer met redenen/als met Wapenen, hebbende een goede Vloot in de Sont, Vranckrijck ende Engelant brachten niet by als woorden. En in Engelant sach men klaer eene veranderingh op handen te zijn / en Denemarcken beelde en beloofde sich veel avantage door de aenstaende restitutie des Koninckx. Alsoo moest Sweeden van een supren Appel bijten.

Sweeden hoewel self het quaet genoech hebbende/toonde hier noch haer pieteyt door den Hertogh van Gottorp, door den Heer Cojer, doende seconderen ten lesten April wat de Heer de Bye te voor hadde gedaen. Eenige van de Vergaderingh addviseerden/ ten gingh desen Staet niet aen/ en het bleef veel dagen leggen/slapende met de Presidents sack/ sonder eens gelesen te worden. Gelijck generalijck alles wat tegen Denemarcken gingh/om reden van Staet/ weynich wiert begunsticht.

De Fransche Ambassadeur klaechde/gelijck te voor dickwils gedaen had/ soo oock nu wederom tegen my over de Sweetsche Ministers/insonderheyt designerende den Heer Cojet, dat hy Heer Ambassadeur / soo hooge ende groote Officien doende voor Sweeden, nochtans haer noyt voldede: datse in Vranckrijck over hem klaechden dat hy slap was / of het werck niet aenbondt/ ende hy meende bykans alleen alles te doen/ alsoo Engelant was in sich gedeelt/ en als in swijm. In der daet hadden de Sweetsche ongelijck: want de Ambassadeur wist best de gront van sijn last / en Mazarin hadde al voor jaer en dach tegen de Ambassadeur Boreel getoont dat Vranckrijck ongaern sach dat Denemarcken soude worden geheel geopprimeert. En Engelant hadde meermaels geseyt/kan Sweeden Meester worden van Koppenhagen, wy sullent niet beletten, maer wy willen hem daer toe niet helpen. En van begin aen wiert by alle verstandige geoordeelt / dat de Sweden een gevaerlijck stuck begosten/ sonder eenige communicatie van Vrienden. En sy moesten die rekeningh maken/gelucktet/yder soudet prijsen/want oock het grootste schelmstuck, wel geluckende, passeert voor een deugt; maer niet geluckende / datse soude werden uytgelacht/en in onmacht komende/te menen dat haer Vrankrijck of Engelant, (van hier haddense alles quaets te verwachten/ gelijckse wel wisten) soude met alle

macht

macht helpen/was dwaes hept/en het was noch groot geluck dat Vranckrijck en Engelant soo veel voor haer deden / en dat dese Staet niet meer tegen haer dede. In Denemarcken hadden de Sweden noch even voor de vrede het geluck van gevangen te krijgen ende tot Malmuyden op te brengen Schack ende Alefeldt beyde Generaels persoonen. Doch dit verbitterde wederom soodanich de gemoederen dat Gelderlant proponeerde / en Hollant secondeerde / men soude een ernstige reprimende schrijven aen de Gedeputeerde in de Sondt, ende datse souden voldoen haer last. Een Concept-brief gelesen zijnde/ wiert bevonden te laf / men wilde scherper schrijven / verdende nagesocht alle voorgaende slappigheden by haer gepleecht / specialijck het advoteren van de Vloote van voor Lantskroon.

Nu wiert oock geapprehendeert de sterfte / ende het verloop van het volck/ ende datse ten eynde Victualie waren. Eyndtlijck den vierden Mey wiert geresolveert haer te schrijven / dat haer Ho. Mog. met de twee jonghste Posten geen schrijven van haer hadden ontfangen / datse daer over ten hooghsten te onvreden ende ontrust waren / te meer / nademael eenige Heeren van de Regeeringh/ende oock particulieren alhier in den Hage Brieven hadden ontfangen / geschreven tot Coppenhagen den seven en twintichsten April Nieuwenstijl / datse derhalven haer Ho. Mog. metten aller-eersten sonder tijt verlies niet alleen en souden hebben te berichten/ waer aen dat sulcks haperde ofte bygekomen was / nemaer oock alnoch de voorschreve toe-geseyde informatie ende bericht te laten toe komen / ende bysonderlijck Waerom datse 's Landts Vloote, leggende voor Lantskroon, van hare Posten ontboden, ende occasie gegeven aen de Sweetsche Schepen om uyt te loopen, ende daer by gedooght dat verscheydene Deensche Schepen in het gesichte van de Vloote onder den Vice-Admirael de Ruyter waren wech genomen, selfs naer het Declaratoir van Denemarcken, het welck nochtans door de Ministers van de vrie Staten satisfactoir was geoordeelt/dat haer Ho. Mog. daer en boven noch wierden bericht/ dat seecker Nederlantsch Galjoot onlangs by de Sweetsche was genomen / ende datse voorts van tijt tot tijt by alle Posten ende gelegentheden souden hebben over te schrijven ende te informeren hoe het stont met de Vrede-handelinge tusschen de twee Noorder Kroonen/ op dat hare Ho. Mogende hare mesures daer naer ter eenre ofte ter andere sijde mochten nemen/ met byvoeginge dat hare Ho. Mog. nochmaels hielden voor gerepeteert/ de last ende ordre vervat in der selver Resolutien ende Missiven van den derden October, dertichsten January, eersten ende negentienden Aprilis, alle lestleden/ omme / of boven vermoeden de Vrede tusschen de twee strydende Noorder Kroonen voor den ontfangh des Briefs noch niet en mochten wesen getroffen/ in alle de gevallen daer inne gementioneert by haer punctuelijck te werden naer gekomen ende geexecuteert / sonder daer van in eeniger manieren in gebreecken te blijven/ geconsidereert haer Ho. Mogende sulcks seer ernst was.

Om dat in dese te sendene Brief wiert gereflecteert op eenige voorgaende/ hebbe goedt gedacht alleen te stellen die van den eersten April, als continuerende oock de redenen van de twee voorgaende.

Edele,

EDELE, &c.

ONs is wel ter handen gekomen U Lieden Missive van den *een en twintichste* der voorlede Maendt met *vijf* distincte bylagen daer nevens gevoecht, onder addres aen onsen Griffier herwaerts overgesonden, welckers innehoude by ons aendachtelijck overwogen zijnde, ende voornamentlijck gelet op de Acte by U L. den *sestienden, st. n.* der voorsz. Maendt gepasseert, waer by de selve in consideratie van de declaratie over het subject van de Vrede den *negen en twintichsten* February lestleden, *stylo veteri*, van de sijde van Sweden gedaen, ende op insicht van eene reciproque Acte by de Heeren Sweetsche Commissarisen te passeren, in effecte te verklaren, dat van die tijdt af de Oorlogh-Schepen van desen Staet nochte in de Oost-zee, nochte in de Noordt-zee, nochte elders, eenich leedt, ongemack of schade sullen toe-brengen aen de Sweetsche Schepen, 't zy ter Koopvaerdye, 't zy ten Oorloge uytgerust, hebben Wy niet mogen afwesen U L. mits desen bekent te maken, dat wy uyt de voorsz. U L. Missive ende bylagen, soodanich licht ende esclaircissement niet hebben konnen trecken, of sijn ons, ten aensien van de voorsz. gedane verklaringe, ende de executie daer op gevolcht, verscheyde bekommernissen ende perplexe bedenckelijckheden over-gebleven, niet hebbende konnen bespeuren dat den Koninck van Sweeden geaccepteert hadde alle de conditien ende clausulen in de bewuste conventie van den *vier en twintichsten* July des voorleden Jaers gementioneert, ende dat over-sulcks sonder merckelijck gevaer tegens den selven Koninck gediscontinueert konde werden de compulsoriale middelen sedert eenigen tijdt herwaerts jegens het selve Rijck, volgens de voorsz. ende de nadere Conventie van den *vierden* Augusty des selven Iaers te wercke geleyt: Wy hebben wel met opmerckinge gelesen ende geresumeert de voor-geroerde schriftelijcke declaratie van *dato* den *negen en twintichsten* February lestleden by Commissarisen van Sweeden aen de gesamentlijcke Heeren Mediateurs ter handen gestelt, maer daer jegens reflexie makende op het oneyndich verschil tusschen de generale verklaringen hier vorens door Koninck *Carolus Gustavus*, onsterffelicker memorie aen U L ende de andere Heeren Mediateurs te meermalen gedaen, ende de exorbitante postulaten naderhandt uyt den name ende van wegen Sijne Majesteyt in het particulier voor-gestelt, soo vinden Wy geene suffisante stoffe, om ons te konnen gerust stellen, dat de specifique verklaringe van de sijde van Sweden, op de materie ende de forme van het te maken Tractaet, ende van yder Artijckel van dien in het bysonder naerder uyt te brengen, niet en sal vervatten eenige saecken of contrarie, of buyten, ofte immers divers van den Innehoude der voorsz. Conventien: want behalven dat in de voorsz. Sweedsche declaratie van de voorgeroerde Conventien gene de alderminste mentie werde gemaeckt, ende dat de selve oock mits dien daer toe geensints relatijf zijnde, andere saken en pretensien niet formelijck buyten sluyt, soo remarqueren wy daer inne noch mede verscheyden expressien ende perioden, die de voorgenoemde Onse bekommeringe augmenteren, ende wel voornamentlijck die gene, daer by gereserveert werdt de faculteyt om in de Articulen van het Rotschiltsche Tractaet eenige veranderinge, vermeerde-

ringe, ofte verminderinge te mogen doen, naer de jegenwoordige tijts gelegentheyt, ende tot verhoedinge van discrepantie over den rechten sin van de selve, onder pretext van welcke reservatie wy bedacht zijn, dat noch wel poincten van merckelijcke essentie op het Tapyt, ende in questie gebracht souden mogen werden; Weshalven wy wel hadden verwacht, dat alvoorens de *compulsoriale middelen* tegens *Sweden* te doen cesseren, by de selve Sweeden eene nette, cathegorijcke, en *Amicalatim* in forme van Tractaet geextenteerde verklaringe, uytgebracht soude sijn geweest, met eene verseeckeringe dat men van die sijde geresolveert was de Vrede daer op, sonder eenige verdere pretensie van deidommagement, compensatie, equivalent ofte andersints metter daedt te besluyten, ende te ratificeren, oock sonder verders eenige Actie ter wereldt tegens *Denemarcken* te reserveren, ofte open te houden, sonder 't welcke wy ons oock niet genoech geesclaireert vinden, in wat voegen u lieden soude konnen oordeelen *genoech gedaen te hebben*, *aen onse iteratiue aenschryvingen van daten* respective den *derden* October des voorleden, en den *dertichsten* Ianuary des loopenden Iaers, expresselijck mede brengende, dat u lieden de Vloote ende Militaire Wachten van desen Staet in die gewesten zijnde, *met alle mogelijcke vigeur souden doen ageren*, tegens de Vlooten ende Militaire Wachten van den hoochstgemelden Koninck van *Sweeden*; mitsgaders alle bedenckelijcke middelen van nadruck doen adhiberen ende in het werck stellen, ter tijdt en wylen toe den meer hoochstgemelden Koninck van *Sweeden tot Reeden* soude wesen gebracht, sonder u lieden op eenich *specieus voorgeven*, *ofte om eenigerhande oorsake van het employ der voorsz. vigoureuse middelen om eenich moment te laten diverteren*, voor ende aleer de Vrede effectivelijck tot besluyt gebracht soude zijn, op alle welcke onse bekommernissen wy dan van Post tot Post, met hertelijck verlangen naerder esclaircissement sullen te gemoet sien, hebbende niet te min u lieden middelerwyle wel willen ordonneren, gelijck wy sijn doende by desen, dat ingevalle, buyten alle vermoeden, voor de receptie deses, de Vrede aldaer tusschen de strijdende Koningen noch niet finalijck mochte wesen getroffen, ende dat van de sijde van Sweeden noch soodanige specifijcke verklaringe als boven niet mochte wesen geobtineert, u lieden de selve in sulcken cas als noch *illico* sullen vorderen, ende by *refus* ofte *delay* van dien, de voorsz. Vloote aenstondts wederom in vigoureuse Actie laten treden, ende de Sweeden alomme alle mogelijcke af breuck te doen, ter tijden ende wijlen toe u l. van die sijde soodanigen specifijcke, ende satisfactoire verklaringe als boven sullen hebben geconsequeert, ende dat over sulcks de Vrede, voor soo veel de selve van de wille van Sweeden dependeert, effectivelijck sal wesen getroffen, ende ingevalle buyten vermoeden, by de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt, ofte by yemant van hunluyden noch gecontinueert mochte werden daer jegens oppositien, of protestatien te doen, dat u lieden in sulcken cas de selve krachtelick sullen aenwijsen de ongefondeertheyt van dien, ende dat al het gene voorsz. staet, t'eenemael conform is de dispositie van de bewuste conventien in den voorleden Iare alhier aengegaen; Wijders is oock onse ernstige meeninge ende expresse begeerte, dat ingevalle de Vrede als boven, voor de receptie deses, noch niet tot besluyt gebracht mochte zijn, u lieden in sulcken cas op het *alderefficacieuste*, *ende*

ende met alle assiduiteyt sullen laboreren, ende de co-operatie van de voorgemelde Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt versoecken, ten eynde den Coninck van Denemarcken moge worden gedesdommageert van de schade by sijne Majesteyt ende desselfs Onderdanen geleden, door en sedert het refus van den Koninck van Sweden, ofte dat in consideratie van dien, faverabelder ende seeckerder conditien voor Denemarcken mogen werden geobtineert. Wy willen oock geensints twijffelen, of sal den Coninck van *Denemarcken* van sijne sijde in geen gebreecke gebleven zijn, den Vrede te accepteren, op de conditien in de voorgeroerde conventien vervat, ende sich dienthalven mede al voor de receptie deses, in alle particulariteyten uytgelaten hebben, waer inne, by soo verre buyten alle vermoeden noch eenich gebreck mochte wesen, sullen U L. Sijne Majesteyt uyt onsen name, met alle bequame redenen daer toe op het alderefficacieuste trachten te disponeren, en voorts haer in dien deele oock naer de voorgeroerde conventien, en onse voorgaende resolutien reguleren, sijnde onse ernstige meeninge, dat daer inne ten wedersijden oprechtelijck tot prompte uytwerckinge van de Vrede sal werden geprocedeert: Op alle het welcke ons verlatende tot u lieden goeden yver en conduicte, met recommandatie van alle doenlijcke voorsichtigheyt ende noodige precautien, bevelen wy u lieden in de protectie Godes. In den *Hage*, den *eersten* April *sestienhondert sestich.*

Om nochtans daer door aen Denemarcken geen hoop te geven tot continuatie van den Oorloch, schreven sy hem den volgenden Brief van den selven date.

DOORLUCHTICHSTE, *&c.*

UYt de jonghste advysen van onse Extraordinaris Gedeputeerden aldaer, hebben wy niet sonder bekommeringh vernomen de perplexiteyt ende toestant van saecken in die gewesten, en hebben wy de selve onse Extraordinaris Gedeputeerden daer op hier bevooren versien ende gesterckt met soodanige nader ordres als wy tot bevorderingh van de langh gewenste *Vrede*, ende ten besten van uwe Maj. hebben bevonden te behooren; doch onder andere mede aenmerckende dat uwe Maj. noch eenige scrupule of *retenue* scheen te hebben, om sich particulierlijck uyt te laten tot acceptatie van de voorschreve *Vrede*, volgens ende in conformité van de bewuste conventien in den voorleden Iare dienthalven alhier in *'s Gravenhage* gesloten, hebben wy van ons devoir geacht u Majesteyt mitsdesen gantsch *vrientschlijck* te versoecken, ten eynde de selve daerom sijne promtitude ende wilvaerdicheyt gelieve te betoonen, uwe Majesteyt in oprechtigheyt ende uyt sincere affectie verseeckerende, dat wy niet anders konnen oordeelen of sulcks is tot beste van u Maj. ende tot verhoedinge van sware ongemacken, niet alleenlijck t'eenemael geraden, maer oock *absolute* noodsaeckelijck, welcken aengaende wy ons alnoch refereren tot de redenen daer toe dienende, u Majest. voor desen in het lange overgeschreven by onse Missive in *dato* den *een en dertighsten Iuly* des verleden Iaers, ende tot het gunt de meer-genoemde onse Extraordinaris Gedeputeerde u Majesteyt in onsen name op het selve subject nader ende breeder sullen representeren, waer aen wy uwe Majesteyt mitsdesen versoecken te willen geven volkomen geloove, ende hier mede, &c.

het was in der daedt/ als of hy soo wel als Sweeden, stonden onder Voogdye van desen Staet. Denemarcken hadde oorsaeck genoegh om sulck ten besten te nemen; maer Sweeden wist ende sach dat men geduerende al desen Oorlogh hadde Deensch geweest/ ende moest nochtans alles voor Suycker op eeten/ ende doen wat voorschreef/ onder de naem van aenraden.

De Heeren Extraordinaris Gedeputeerde den voor-gemelden Brief van den eersten April ontfangen hebbende/ schreven een Justificatoir antwoort/ in dato den sestienden April: Datse haer na den Inhout van dien punctuelijck souden reguleren, ende niet nalaten met de eerste gelegentheyt de hooge Regeeringh soodanige nadere informatien ende bericht tot voldoeningh van de voornoemde Missive te geven, datse klaerlijck souden betoonen dat sy de respective *Haeghsche Conventien* ende haer Ho. Mog. successive resolutien soodanigh met den anderen hadden gecompasseert, dat nae gelegentheyt ende constitutie van saecken vermeynden niet alleen den *gemeynen* ende *rechten sin* van de selve in goeder conscientie te hebben voldaen self (niet sonder groote bekommeringh) door het te rugh houden van het geen sy noch daer en boven waren geobligeert tegens *Denemarcken* ter executie te leggen. Datse oock konden seggen dat alle het gepasseerde van soodanige operatie ende nadruck was, datse in weynich dagen ter eenre of andere sijde een *peremptoire ende finale uytkomste* van die langhwylige negotiatie souden konnen sien. En in geval de Vrede niet mocht worden getroffen, dat haer Ho. Mog. doch geensints beliefden bekommert te zijn, dat door het verlaten ende openen van de Haven van *Lantskroon* eenige avantagie was verwaerlooft, maer haer veel eer, nae alle menschelijcke apparentie, een meerder ende promter middel van nadruck aen de handt gekomen, om in cas van tergiversatie van de sijde van *Sweeden*, haer Ho. Mog. goede intentien tot bereyckinge van de *Vrede* krachtelijck uyt te wercken. Gelijck sy oock ten aensien van *Denemarcken*, soo het aen die sijde quam te manqueren, insgelijcx ende alsoo te wedersijden, oprechtelijck ende tot promte uytwerckinge van de Vrede, haer souden comporteren. Doch dat het niet mogelijck was, sijnde altans in het midden van soodanige swaer-wichtige besoignes, ende dat sy nu de selve met redelijcke goede *Harmonie* tusschen de Heeren *Mediateurs* tot haer uytterste stonden te brengen, die plotselijck te precipiteren, ende door haer particuliere vorderingh van eene positivere en Cathegorijckere verklaringh, als wel van bey de partyen gedaen was, alles in gevaer van nieuwe jae uytterste verwarringh, ende dissolutie te laten vervallen. Dat haer Ho. Mog. geliefden versekert te zijn, dat sy alles soo wijdt als haer oordeel reycken kon, rypelijck ende niet te min getrouwelijck hadden overwogen, echter niet anders bevonden noch oordeelden, of den dienst ende het langh verwachten van haer Ho. Mo. verboden haer absolutelijck op een ander wyse te procederen.

Hier door wierden haer Ho. Mog. anders/ ende soodanich verlicht/ dat de hier te voor gestelde Brief van den vierden May, aen de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden in de Sondt gedestineert/ wiert te rugge gehouden/ ende niet afgesonden/ ende korts daer na quam een geheel Journael van de selve/ van het gepasseerde: als volght.

Na dat op den dertienden April de Projecten van de Vrede door beyde de Hooghstrijdende partyen ende Heeren Mediateurs des morgens waren over-gegeven / ende dat de selve des naer-middachs daer aen van poinct tot poinct waren over-gelesen / ende by haer geexamineert / hebben de gemelde Heeren goet-gevonden met beyde de partyen in Conferentie te treden / om van yeder affonderlijck daer over hare naerdere intentie ende meyninge te onderstaen / gelijck het selve op de twee dagen daer aenvolgende is geschiet / ende daer op geresolveert een Tractaet in forma volgens dat van Rotschildt, ende de Haeghsche Conventien te dresseeren / ende aen beyde de partyen te presenteren.

Den sestienden en sijn de Heeren Mediateurs niet by den anderen geweest noch ooch daechs daer aen.

Ondertusschen hebben wy niet ledich gestaen / gelijck oock te vooren ende de volgende dagen door alle bedenckelijcke redenen / ende persuasien te urgeeren een redelijck ende fortabel desdommagement voor alle te schade die de Kroon Denemarcken sedert het refus van den Koninck van Sweeden heeft geleden / ende daer toe oock de hulpe ende cooperatie van de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers ernstelijck te versoecken / doch het geluck niet gehadt haer daer toe te hebben konnen permoderen / selfs niet om nevens die van desen Staet de remissie van de bewuste vier hondert duysent Rijcksdaelders te sustineren / veel minder te houden voor een *necessaire conditie*.

Den achtienden daer aenvolgende is den Heer van Slingelandt, nae voorgaende Concert / ende goet-vinde van de gesamentlijcke Heeren Mediateurs met den Heer Sidney in besoignes getreden / om met het gedesidereert Tractaet in forma te concipieren / doch komende op het Poinct van de voornoemde vier hondert duysent Rijcksdaelders sijn genoechsaem vruchteloos afgeloopen / hebbende den Heer Sidney sich soo verre niet willen laten persuaderen / om alle de andere Poincten / tot onderlingh contentement eerst op te stellen / ende dit voor het leste te refereren / alhoewel daer toe ten selven dage andermael instantie was gedaen.

Den negentienden ende twintichsten hebben bestelt / omme de remissie van de meer genoemde vier hondert duysent Rijcksdaelders / soo wel by de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers als de Heeren Sweetsche Commissarisen uyt te wercken.

Des anderen daechs smorgens / de gesamentlijcke Heeren Mediateurs op het versoeck van den Heer Ambassadeur van Vranckrijck in het Logement van de Heeren Engelsche, by den anderen zijnde / heeft wel-gemelde Heer Ambassadeur een geschrift gelesen / behelsende een klachte over de conduite van die van desen Staet / dat sy alleene ende affonderlijck van de andere Heeren Mediateurs / de Heeren Sweetsche selfs met comminatoiren soo over een desdommagement voor Denemarcken, als remissie van de bewuste vier hondert duysent Rijcksdaelders sonder ophouden presseerden / begeerende te weten of hy Heer Ambassadeur langer voor Mediateur wierde gerespecteert ende aengesien / ende daer in met grooten ernst gesecondeert sijnde door de Heeren Plenipotentiarisen van Engelandt, sijn aldaer seer hooge contestatien gevallen.

De Gesanten van desen Staet hebben van haer zijde aengewesen op wat redenen ende fundamenten van Justitie het gepretendeerde desdommagement was berustende / ende noch veel meer de voorsz. remissie van de vier hondert duysent Ryckx daelders. Ende nademael het debvoir van de Mediateurs, volgens de Nature van haer Ampt / vereyschte / om daer toe gesamentlijck te concurreren / ende echter daer in niet en geliefde de hant te bieden / dat dan ten minsten soodanige officien elck in het besonder waren geoorloft selfs naer den Text van de Conventie van den een en twintichsten May des voorleden Jaers / willende in het eerste Artijckel / dat de Ministers van de drie Staten souden ageeren / *conjointement ou separement, mais tousjours de Concert*, gelijck de Staetsche dese laetste woorden oock altoos hadden gepractiseert / ende de Heeren Mediateurs voor ende naer van alles communicatie gegeven / ende voor soo veel aengingh de gedreychde comminatoiren, dat de wille van haer respective Superieurs was by haer versoecken niet alleen een besonderen ernst te gebruycken / maer oock de gene die de Conventien onder haer opgerecht / niet souden willen voldoen met de macht van Wapenen daer toe te Compelleren, in voegen mediatie van de drie Staten niet alleen was van persuasie / maer oock van contrainte tegens de onwillige. Doch hebbe het geluck niet gehadt / dat dese ende andere redenen meer de Heeren Fransche ende Engelsche hebben konnen contenteren / maer tot groote droefheyt der Staetsche met hooge reproches tot nadeel van de eere ende respect van de Staet van den anderen moeten scheyden.

Ten selven dage als mede des daechs daer aen hebben aen de zijde van Sweden haer voorige devoiren gecontinueert / maer sonder veel te avanceren / niet soo seer / soo veel sy hebben konnen bemercken / uyt eene ongenegentheyt van de selve / als wel door gebreck van de mede-hulpe ende cooperatie van de Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt.

Gelijck oock den drie ende vier en twintichsten daer aenvolgende is geschiet / terwijlen den Heer van Slingelandt heeft getracht / doch te vergeefs / met de Heer Sidney over de outstane differenten eenich soetabel expedient te vinden / willende van Heer Sidney eerst weten / in cas men den anderen niet en konde verstaen / by wien de voorsz. differenten en andere discrepantien voort / soude werden gedecideert.

Den vijf en twintichsten hebben met de Heeren Sweetsche Commissarisen in de Vredens-Tenten een conferentie gehadt / ende aldaer onder anderen vertoonende aen de eene zijde de oprechte genegentheyt van haer Ho. Mog. om met de Kroon Sweeden een goede ende vertrouwde vriendtschap te cultiveren; ende aen de andere zijde / om de Vreden in concurrentie van de Ministers van Vranckrijck ende Engelant tot een kort ende spoedich besluyt te brengen / of tegens de onwillige de Actie van haer Ho. Mog. Vloote ende Militie volgens de Conventien tusschen de drie Staten opgerecht / te gebruycken / soo seyde een van de Sweetsche Commissarisen den Brief van haer Ho. Mogende van den eersten April in druck uyt Nederlant ontfangen ende gelesen te hebben / en daer in een besonder ernst van haer Ho. Mog. tegens haer bespeurt / doch dat sy haer inbeelden dat soodanige vigoureuse ordres à dessein waren gedivul-

gedivulgeert om andere secreten te beter te bedecken/ het welcke by de Heeren Staetsche met verwonderinge gehoort zijnde / en siende dat dien voorschreven Brief nu allesints was bekent geworden/ konden goedt daer op te seggen/ ingevalle die haer na de waerheyt was voor-gekomen/ dat sy daer uyt de rechte ende eygentlijcke intentie van haer Ho. Mog. echter gefundeert op de bewuste Conventien tusschen de drie Staten aengegaen / hadden gesien / ende haer niet en geliefden in te beelden dat sy eenige andere secreter ordre hadden ontfangen / maer dese exactelijck souden ter executie leggen / ende derhalven hare mesures daer nae souden konnen nemen / gelijck sy het haer tot dien eynde rondelijck denuntieerden.

Den ses en twintichsten bemerckende dat sy van de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers nergens toe werden aen-gesocht / ende dat de selve ondertwijlen sedert de laetst ontstane contestatien veel conferentien met de Sweeden hielden/gelijck oock doorgaens ende meest alle dagen was geschiet/sonder daer van aen de Staetsche eenige communicatie te geven / hebben sy goedt gevonden om geen tijdt meer te verliesen de Heeren Frans ende Engelsche yeder een Tractaet in forma te presenteren / met marginale aenwysingen in wat voegen alle de Artijckelen soo met het Rotschildsche Tractaet / en de Haeghsche Conventien, als de wille van beyde de hooghstrijdende partyen quamen te accordeeren. Als dit den Franschen Ambassadeur wiert over hantreycht/ meynde hy dat het eenich protest of scherp geschrift was/maer versekert wordende dat het niet was als haer gemeenen last/heeft het aengenomen; doch de Heeren Engelsche excuserende het uyt de hant van de Staetsche te ontfangen/ hebben goet gevonden om alle aigreurs ende disputen te ontgaen / over den inhout van dien in sachte ende beleefde discoursen te komen / ende haer voorsz. Missive ende gedresseert Tractaet in forme op de Tafel neder te leggen / ende aldaer te laten.

Twee dagen daer aen sijnde den acht en twintichsten, is den Ambassadeur van Vranckrijck haer komen betuygen sijne genegentheyt tot voortganck van de Vrede / ende daer toe niet meer te wenschen / als een goede correspondentie tusschen de Heeren Mediateurs ; haer wyders communicerende dat tot dien eynde door de Heeren Engelsche een geschrift was geconcipieert / om den anderen te verbinden ende te obligeren/niet by de hant te nemen/als met gemeen concert ende goet-vinden van alle de Mediateurs/ ende dat de Staetsche haer dat souden onderwerpen / doende oock wyders een voorslach om het poinct van de vier hondert duysent Rijcksdaelders te renvoyeren aen de decisie van de drie Staten haer principalen/doch dat ondertwylen een equivalent aen Sweden soude vervallen/ in cas de voorsz. decisie niet wiert gedaen in een Maent tijts / ende dat de hooghstgedachte Staten met den anderen daer over niet en mochten komen te accordeeren.

De Heeren Staetsche hebben op het eerste Poinct betuycht niet meer als de voorsz. correspondentie te begeeren / ende door alle middelen te cultiveren ; dat daer toe soo veel te minder eenige nieuwe verbintenis of obligatie tusschen de Ministers van nooden was / om dat de gene die tusschen haer Superieurs soo solemnelijck waren opgerecht / haer Actien ende genegentheyt soodanich

dan ich

vanich hadden gereguleert ende bepaelt / dat ingevalle sy die exactelijck wilden volgen / geen disputen oft discrepantien ter Werelt en waren te vermoeden; Versoeckende hem derhalven seer ernstelijck de saecken daer heenen te willen dirigeren / dat haer dergelijck geschrift in forme van nieuwe verbintenis niet en mochten werden gevercht / maer alle obstaculen ende hinderpalen helpen renoveren / ende tot de saecke ten principale gaen / om die in weynigh uyren te adjusteeren/ ende tot sijn perfectie brengen/ in plaets van soo veel dagen onnuttelijck te laten voorby gaen. Aengaende het poinct van de vier hondert duysent Rijcks daelders / hebben als voor desen tegen gesprooken / ende insonderheyt de twee conditien / die by het renvoy aen de drie Staten tot last van Denemarcken door den Ambassadeur van Vranckrijck waren voorgeslagen/ als seer onredelijck gedebatteert.

Ten selven dage is op het versoeck van den Ambassadeur van Vranckrijck een uyt den Staetsche by de Heeren Engelsche, het middachmael gaen nemen/ om daer door occasie te geven van eenige minsame discoursen over het subject van de negotiatie / ende den volgenden dach te beramen om haer overgegeven Tractaet in forma te examineren / ende vervolgens tot Sijne laetste perfectie te brengen.

Doch de Heer van Slingelandt tot dien eynde op den negen en twintichsten by den Heer Sidney gegaen zijnde / is sonder yets te vorderen / wederom gekomen/ onder voorgeven dat hy Sidney haer overgegeven Tractaet in forma noch niet en hadde geexamineert / 't geene sy hebben goet-gevonden met patientie af te wachten.

Des anderen daechs sijnde den laetsten April, is haer op den middach uyt den Naem van de Ministers van Vranckrijck ende Engelandt eene antwoorde op het overgegeven Tractaet in forma toe-gekomen.

De Heeren Staetsche hebben daechs daer aen/ sijnde den eersten May, op de voorsz. antwoorde sonder tijt verlies gerepliceert.

Den tweeden deses is den Heer van Slingelandt by de Heeren Engelsche gegaen / om te vernemen of de selve op de voorsz. Replijcque yets hadden te remarqueren / doch den Heer Sidney uytgaende/ is niets geavanceert.

Den derden dito sijn de Heeren Fransche ende Engelsche gekomen in haer Ho. Mog. Logement / ende te samen hare Resp. schriftelijcke consideratien hebbende gelesen / ende daer over diversche redenen gewisselt / hebben verklaert voor het interest van hare Staten noodich te wesen/ alvoorens een Tractaet van Vrede tusschen de twee Noorder Koningen te sluyten / contentement te ontfangen over het Tractaet van Elbingh, ten aensien van de defensive secoursen/ aldaer Contra quoscunque gestipuleert. De Heeren Staetsche hebben hier tegens met veele bondige redenen vertoont/dat noch Vranckrijck noch Engelant geene het minste nadeel in het finael accomplissement van het voornoemde Elbinghsche Tractaet en konde pretenderen / maer in tegendeel van dien/ alle voordeel en advantage/ ende volgens het sevende Artijckel van de Conventien van den een en twintichsten May, en den vier en twintichsten July, beyde des voorleden Jaers/ geobligeert het selve nevens haer Ho. Mog. te vorderen/ende effectivelijck uyt te wercken. Dat dit oock geen gemeenschap en

en hadde met de Vrede tusschen de twee Koningen / om die daer aen te accrocheeren ; doch sy hebben het geluck niet gehadt dat de gemelde Heeren Ministers aen der Heeren Staetsche redenen hebben gedefereert.

Den vierden, zijn met de Heeren Sweetsche Commissarisen in de Tente in conferentie geweest / ende na veele discoursen ende verwisselinge van redenen / op alle de Artijckelen van haer gedresseert Tractaet in forma, als mede op de voorgewende scrupulen over het Elbinghsche Tractaet / soodanige ontmoetinge ontfangen / dat sy tot contentement van de gesamentlijcke Mediateurs / ten huyse van de Heeren Engelsche daer van communicatie gegeven / ende versocht dat een Tractaet in forma in het Net mochte werden afgeschreven / ende uyt de Naem van alle de Mediateurs aen beyde de hooge partyen / om te werden onderteeckent / gepresenteert / waer op van goet gevonden is / des anderen daechs by een te komen / gaende de Heeren Fransche ende Engelsche ondertwijlen aen de Heeren Sweetsche een visite geven.

Des anderen daechs vroech ten huyse van de Heeren Engelsche van by den anderen gekomen zijnde / hebben de Heeren Fransche ende Engelsche hare Duplicque in geschrifte overgegeven / waer over gekomen sijnde in discours / ende voor eerst in eene discrepante opinie over de woorden *Cujuscunque possessores*, als mede seeckere bedenckelijcke clausule achter het Artijckel / spreeckende van de goederen van Schoonen, gelijck oock over de vrylatinge van de gevangenen ; en seeckere te presteren Hypotheque voor de uytspraeck van de vier hondert duysent Rijcksdaelders, hebben de Heeren Fransche ende Engelsche daer over geen genoegen genomen / maer op staende / versocht dat wy wederom by geschrifte onse meyninge wilde seggen / ende dat ons meest heeft verwondert / als wy seyden dat de Heeren Sweeden selfs in de poincten geen swarigheyt souden maecken / maer haer in redelijckheyt laten vinden / ende in allen dien te vreden sijn met de dispositie van het Rotschildsche Tractaet, alsmede van de respective Haeghsche Conventien / soo als uyt haren mont iteratievelijck hadden verstaen / hebben de gemelde Heeren Ministers klaerlijck gesecht / gelijck te vooren noch eens / ende namentlijck uyt de Heeren Sweeden daer tegens gehoort te hebben / hare meyninge geheel anders te zijn / als by de Staetsche was opgenomen / en aen haer gerapporteert : Sy hebben niet nagelaten hier over haer misnoegen te toonen / dat men in dier voegen met fijne woorden speelde, ende alles in geduyrige onseeckerheyt te laten fluctueeren / maer dat het oock tijt was dat de Staetsche haer selven insgelijcx van haer gegeven woort aen de Heeren Sweeden geliberееrt hielen / dewijle sy Heeren Fransche ende Engelsche gelijck als te kennen gaven / de Sweeden het effect van haer gegeven Declaratie niet en presteerden / ende vervolgens voor refusant konden werden gehouden / ende daer by komende dat de Heeren Fransche ende Engelsche, doch insonderheyt de laetste / vast bleven staen / om het Tractaet van Elbingh buyten Ratificatie / ende vervolgens buyten sijne perfectie te houden / directelijck tegens de Haeghsche Conventien als vooren is aengewesen. Soo hebben de Heeren Staetsche met bekommeringe overleght wat onder allen desen mochte verborgen wesen / als mede onder het gene dat de Sweetsche Commissarisen dickmaels over gemoveerde discrepanten ende scrupulen / hadden gesecht wy

sijn in handen van de gesamentlijcke Heeren Mediateurs, ende sullen alles doen het geene sy ons raden ende oordeelen billick te wesen. Welcke overgifte inder waerheyt billich was/ ten ware men soude willen practiseren/ als de Mediateurs van twee Staten yets souden goetvinden te definieren buyten/ ofte oock jegens de Haeghsche Conventien, ende sulcx directelijck jegens de gesamentlijcke last van de Ministers van de drie Staten/dat die van den derde Staet soude gehouden wesen haer daer mede te conformeren / het geene sy oock bemercken de meyninge van de Heeren Fransche ende Engelsche te wesen.

Terwijlen de saecken van de Vredens Negotiatie haer in desen toestant bevonden/ is gebeurt dat des anderen daechs den sesten deses tegens de middach een Vloot van tien Sweetsche Schepen van voor de Haven van Landtskroon is t'zeyl gegaen / sonder dat opt te vooren daer van yets was gehoort of notificatie gegeven / ende haer kours nemende naer het Esquadre van de Heer Vice-Admirael de Ruyter mede tien Schepen sterck/ende niet wetende wat haer voornemen mochte wesen/ heeft gemelde Vice-Admirael de Admirael van de Sweetsche Schepen versocht / om door nieuwe desseyns ende entreprinses de langh verwachte Vrede niet te verachteren/ by hem ten Ancker te komen / sonder dat hy haer eenich hinder ofte leet pretendeerde te doen / gelijck oock met onderlinge salutatie ende begroetinge is geschiet.

De Heeren Staetsche hebben noodich geacht daeghs daer aen/ van dit incident aen de Heeren Fransche ende Engelsche Ministers kennis ende communicatie te geven/en aen te wijsen op wat gronden ende fundamenten het gepasseerde was geschiet / dat voor al nootsaeckelijck was tot bevorderinge ende spoedige uytwerckinge van de Vrede/ dat de een strydende partye door diversche trainissementen ende Longueurs soo hier als in andere quartieren niet te veel avantage quamen te gewinnen/ende sijne conditien merckelijck te melioreren/ dat het Ampt van Mediateurs mede bracht de Inconvenientien hier uyt te ontstaen / met wijsheyt voor te komen / ende de partyen soo veel mogelijck in gelijcke advantage tegen den anderen te houden: Dat insonderheyt oock moest werden gesorcht om de intentie ende nadruck van de Conventien tusschen de drie Staten niet te verliesen/ dat de occasien ende middelen niet en moesten werden uyt de hant gegeven / daer aen de compulsoire middelen souden konnen werden ter Executie gelecht / in cas Sweeden wederom Refusant van de Vrede soude werden/gelijck die tegens Denemarcken, ingeval die mede Refusant wilde werden/ altoos met nadruck konnen werden geadhibeert: Versoeckende de gemelde Ministers gantsch ernstelijck om alle ongelucken ende quade toevallen te voorkomen / de laetste handt nevens de Staetsche aen het werck van de Vrede te willen brengen. Dese communicatien sijn met reciproque beleeftheden gepasseert / ende sijn voor die tijt geene teyckenen van misnoegen over het gepasseerde tusschen de Vlote voor-gekomen. Doch op de middach sijnde in het Logement van den Heer Ambassadeur van Vranckrijck, om aldaer nevens andere Heeren te vergasten / heeft hy den Staetschen een Brief van de Sweetsche Commissarisen behandicht / ende voorts nevens den Heer Honiwood, de Heer Sidney na den Eten daer by komende/ seer

hooch

hooch misnoegen over het voorsz. gepasseerde beginnen te thoonen / ende soo over als na de maeltijt / met groote hevicheyt gecontinueert / versoeckende met seer hooge dreygementen, dat de Staetsche aenstonts ordre souden geven dat de bewuste tien Sweetsche Schepen haer vryheyt mochten hebben om te verseylen / oft dat sy by ontstentenis van dien / moesten verklaren geen Mediateurs meer te konnen wesen / noch van de Vrede te spreecken / maer partye te werden / ende dat affront, gelijck sy sulcx geliefden te noemen / ende te pretenderen; niet alleen aen Sweeden, maer oock aen Engelandt ende Vranckrijck gedaen te zijn / te revengeeren, ende tot dien eynde desen Staet daer over als den Oorlogh te declareren.

De Staetsche hebben de ongefondeertheyt niet alleen krachtich gedebatteert / maer oock de nuttigheyt van het gepasseerde tot voldoeninge van de bekende Convention aengewesen / doch geensints het geluck gehadt de gemelde Heeren tot haer Sentiment over te halen.

Sy hebben op den sevenden dito goet-gevonden om alle sinistre impressien te benemen ende te toonen dat haer Ho. Mog. de Vredens Tractatie niet van meyningh waren te turberen oft met nieuwe conditien te beswaren / gelijckmen dat trachte te divulgeren / maer punctuelijck by de nieuwe Conventien te verblijven / de Heeren Ministers van Vranckrijck ende Engelandt een Papier te doen behandigen / ende aen de Heeren Sweetsche Commissarisen te senden het Project in forma, hier vooren gementioneert / daer nae hebben eenige Missiven d'een d'ander geschreven / elck tot sijn advantage / maer sonder effect.

Maer om haer Ho. Mog. proceduren noch soo veel te meer te evidenter te billijcken / hebben de Heeren Staetsche den Heer Rijcx-Hofmeester ernstelijck versocht / dat Sijne Majesteyt ende de Heeren Rijcx-Raden mochten bewogen worden het hier vooren aengeroert Tractaet in forma te laten amplecteren / ende alsoo boven de generale Declaratie op alle de particularia contentement te geven. Vertoonende tot dien eynde de nuttigheyt die daer in soo voor dese Kroon als den Staet van de Vereenichde Nederlanden / souden gevonden worden / presenterende daer en boven als het besluyt van de Vrede langer soude werden verschoven ende uytgestelt / dat sy ordre souden geven de tien Sweetsche Schepen te doen aentasten ende door Gods hulpe veroveren / doch dewijle alle dese proceduren en ernst van haer Ho. Mog. niet en geschieden tot verrijckinge van eenich particulier voordeel / maer alleen ten besten van dese Kroon / ende tot haer meeste advantagie ende securiteyt / dat sy oock alsoo alles met hare communicatie ende approbatie wilden uytvoeren / gelijck sy oock met den wel-gemelde Heer Rijcx-Hofmeester verscheyden malen hadden geconsuleert / wanneer het tijdt soude wesen om de voorsz. Sweetsche Schepen aen te tasten / doch is hy van gevoelen geweest noch eenige dagen daer mede te supersedeeren / soo om dat de Sweeden in die tijt hare meyninge naerder konden te ontdecken / als dat na alle menschelijcke apparentie de voorsz. Schepen altoos in der Staetschen hant waren.

Sy bemercken wel dat by de Deensche op de oppositien ende proceduren van de Ministers van Vranckrijck ende Engelant, met bekommeringe wiert gere-

gerefletteert / ende alhoewel de selve scheenen te arbeyden om die Kroon van hare Ho. Mog. als te separeeren / ende met exclusie van hare Ministers de Vrede met Sweeden te sluyten / ende daer toe odieuselijck te debiteeren / als of haer Ho. Mog. simulerende het voordeel van Denemarcken soo seer te bevorderen / echter onder pretext van een gepretendeert rembourfement van onkosten boven het gestipuleerde secours gesupponeert / maer alleen souden soecken te drucken / ende als tot hare dispositie te houden / soo bespeurden sy echter dat dese practijcquen op het gemoet van den Koninck ende Rijcks-Raden van weynigh operatie waren / maer dat de roemlijcke exemplaire getrouwigheyt ende weldaden van haer Ho. Mog. aen dat Rijck bewesen / in danckbare memorie bleven.

De Stadt Breemen gelijck voor desen / alsoo nu weder / klaeghde dat Sweeden difficulteerde haer te includeren in de Vrede / gelijck de Steden Lubeck ende Hamborgh.

Dese Staet soo wel als de Heer Franschen Ambassadeur ende de Engelsche Minister / hebben in haer faveur geschreven.

De Heere Cojet gesien ende overwogen hebbende de beklagingen die dese Staet tot nadeel van de overleden Koningh hadde laten insiueren in hare responsiven aen de Ministers van Vranckrijck ende van Engelandt, alhier gegeven / heeft den sevenden Mey weder een geelaboreert / en wel geraisonneert langh memorie tot defensie van dien in het Latijn overgegeven / ende noch door den Druck gemeen gemaeckt / gelijck meest alle soodanige geschriften van de publijcque Ministers opsettelijck wierden by de selve gedivulgeert / om de Gemeente te imbueeren van der sake geschapenheyt / taxerende specialijck de Haeghsche Conventien, die wel by de drie Staten wierden gemaeckt / doch alsoo / dat meest de inclinatie van desen Staet wiert gevolght.

Sulcks was wel in der daet alsoo / maer hy moest dencken dat de stem van dese Staet / als gewapent / nootsaeckelijck het meeste gewicht aenbrachte / ende dat de Sweeden self oorsaecke waren van desen affstant van Drontheym van Bornholm, ende van de viermael hondert duysent Rijcxdaelders / om dat sy soo schoone stucken gewonnen hebbende de selve beneffens haer andere advantagen weder in de waeghschael ende onder de Fortuyn van den Oorlogh stelden. Ende de Sweeden wisten wel / datse aen desen Staet geen vrient hadden / ende dat het was by den Duyvel te biecht gaen / alles wat hier / het sy met goede / het sy met quade woorden wiert geseyt. Doch de Heer Cojet wilde nochtans toonen sijn liefde tot sijn Koninck / of soo / hy seyde, *vindicando magni Regis famam*.

Den selven dach gaven de Heeren Deensche desgelijcks weder een lange memorie in / repeterende de voorige klachten / souden gaern alles weer hebben gehadt / ende inder daet was groote apparentie / hadden niet de Fransche de Vrede met Pruyssen apart laten sluyten / als hier voor gestelt is / maer door aen desen Staet / soo wel als aen Denemarcken de moet ontsonck.

Hoe het noch endtlijck is gekomen tot sluytinge / geeft het volgende.

Het uytloopen van de tien Sweedtsche Schepen (daer onder een Galjoot) uyt Lands-kroon, scheen nieuwen onlust te sullen maken / maer het is geweest een

een oorsaecke tot sluytinge der Vrede. De Sweeden hadden geen intentie/ als om te loopen nae Stockholm, soo om te verversschen/ als om eenige bagagie van de Koninginne te transporteren. Warense in Lands-kroon gebleven/ het werck hadde noch langh konnen traineren.

Ende het was gebleecken dat Ruyter daer voor leggende/ haer geen quaet konde doen. Maer sy quamen van self uyt/ende moetende passeren de Staetsche Vloot/ stelden haer reuckeloóselijck in handen van dien/ sijnde notoirlijck veel stercker als zy / het welck daer uyt bleeck / om datse op het seyn van de Ruyter terstondt by hem ten Ancker quamen: de Admirael van de Sweedsche quam aen Boordt van de Ruyter, ende gelijck als demeererende/seyde/dat hy geen last hadde om eenige Vyantschap / veel min aen de Staetsche / te toonen: Jae soo de Staetsche op haer schooten/ datse niet wederom souden schieten.

Ruyter seyde / hy hadde oock noch geen last/ maer last krygende/dat hy sijn best soude doen / ende begeerde dat de Sweedsche haer best daer tegen souden doen / ende hoe sy haer meer weerden/ hoe de Nederlandsche meer eer souden winnen.

Wat souden de Sweedsche doen? *Karel* was doot: dese Koningh een Kindt/ de Finantien uytgeput / ende het verdelgen van dese Schepen soude een groot verlies ende schande sijn geweest voor haer / ende een nieuwe triumph ende eere voor haer vyanden.

Het groot spreecken van de Fransche ende Engelsche, sonder eenige de minste macht by der handt te hebben / was wint. Dies geseyt moet worden dat de Heeren Nederlantsche Ministers aen de Sweeden selfs goet gedaen hebben/ ende door dit Compulsoir geprefervéert voor meerder ruyne.

Den laetsten May, sijn alle vier Heeren Extraordinaris Gedeputeerde ten versoeck van de Koninck van Denemarck te Hove geweest / ende is haer aldaer ter presentie van Sijne Majesteyt ende meest alle de Heeren Rijcx-Raden/ daer sich tegenwoordich bevindende/ door monde van den Rijcx-Hofmeester bekent gemaeckt dat tusschen de twee partijen ten wedersijden tot onderlingh contentement alles was geadjusteert / uytgenomen alleen het poinct van Evacuatie, soo veel als den *terminus à quo* aen gingh / sustinerende Denemarcken dat de selve moest ende behoorde gedaen te worden immediatelijck/ nae dat de Ratificatie van dese sijde op de gesloten Vrede uyt-gebracht soude wesen / immers dat aenstonds op de gesloten Vrede ten minsten de een of de ander plaets tot verseeckeringh ingeruymt wierde. Sweeden eenige redenen ter contrarie moverende/ heeft Sijne Majesteyt dienthalven goet gevonden in beleefde termen te doen schrijven aen de Heeren Commissarisen.

Ondertusschen hadde den Franschen Ambassadeur alhier den twintichsten May, gedaen een scherpe klachte / tegen het gemelde aenhouden der tien Sweedsche Schepen in de Sondt. Datse waren uytgeloopen/sous la foy des Mediateurs. Datse waren gearresteert / non seulement contre & au præjudice de la suspension d'hostilitez, faite de puis peu & executée entre la Suede & leur Estat, mais encore, contre les paroles formelles & positives données par leurs Ministres, aux Ambassadeurs de France & d'Angleterre, de ne rien

 faire

faire dans la suite de la negotiation, qu' avec Concert, & communication, de sorte que ceste action ne pouvoit estre prise que pour une rupture de leur part avec la *Suede*. Leurs Ministres qui sont sur les lieux n'ayants peu donner aucune raison apparente d'une procedure si estrange, que l'ordre de leurs superieurs; puis que la *Suede* est demeurée & demeure encore dans les declarations qu'elle à faites comme fait pareillement le *Denemarc*, Monsieur le grand Maistre de *Denemarc*, ayant dit a Monsieur de *Terlon*, en presence du Gentilhomme porteur de la depesche qu'ils n'avoyent aucune part a cet arrest des vaisseaux.

Haer Ho. Mog. hebben hem door Gecommitteerden laten anders onderrechten. Ende dat het der Sweedtschen eygen schuldt was / dewijle sonder eenige voorgaende Notificatie waren uytgevaren / dat het door de Sweedsche selfs best was op dese wijse haer te compelleren tot sluytinge / ende om de Sweedsche te meer te intimideeren / wierden hier oock wel Conferentien gehouden met de Deensche / ende den Raedt van State wierdt versocht te advijseren op de securiteyt van de Frontieren/ende op middelen van gelde. Ende de tegenwoordige veranderingen in Engelandt moesten de Sweedtsche oock doen ommesien. Ende een groote Personagie alhier/seyde / dat de Koningh van Engelandt sich in discoursen alreede hadde verklaert voor Denemarcken. Hoewel hy aen de Deensche Ministers hadde verklaert alhier in dat werck niet te sullen konnen doen.

Eyndelijck quam alhier den dertienden Juny den Heer van Beveren, met Brieven van de Extraordinaris Gedeputeerden van den seven en twintichsten May Oude en den sesten Juny Nieuwen-stijl/ dat de Vrede aldaer oock tot Coppenhagen was gesloten ende geteeckent.

Instrumentum Pacis Danico-Suecicum, Prout inter utriusque Coronæ Commissarios conclusum & subscriptum est. Actum die 27 May, Anno millesimo, sexentesimo, & sexagesimo.

SErenissimi ac Potentissimi Principi ac Domini, Domini *Friderici Tertii*, Dei gratia Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum Gothorumque Regis, Ducis Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Ditmarsiæ, Comitis in Oldenborg & Delmenhorst: Nos Commissarii Plenipotentiarii, Olaus Parsbergius in Iarnit, Eques, Axelius Uruppius in Belteberg Eques, & Petrus Retius in Tygestrup, Supremus Thesaurarius, Præfecti Regii in Westerwick, Dalum & Mceöne: notum testatumque facimus, quod, quandoquidem post nuper Roschildiæ 26. *Febr.* 1658, inter inclyta duo hæcce Septentrionalia Regna conclusam, confirmatam & ratihabitam Pacem, variæ controversiæ & simultates inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum *Fridericum Tertium*, Dei gratia Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gothorumque Regem, Ducem, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ, Ditmarsiæque, Comitem in Oldenborg & Delmenhorst, &c. Regnumque Daniæ ab una, & Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum *Carolum Gustavum*, quondam Sueccorum, Gothorum Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Scaniæ,

Scaniæ, Estoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, Vandaliæ, Principem Rugiæ, Dominum Ingriæ, ac Vismariæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ, Iuliaci, Cliviæ & Montium Ducem, beatæ & gloriosissimæ nunc memoriæ, Regnumque Sueciæ ab altera parte, denuò subortæ sunt, quæ diffidia non ita pridem sopita rursum excitarunt ac eò usque propagarunt & dilatarunt, ut inde non solùm inter summè memoratam Serenissimam Regiam Majestatem Daniæ, & summè itidem memoratam Serenissimam Regiam Majestatem *Sueciæ* gloriosissimæ memoriæ, apertum bellum inceptum, verùm etiam sub Serenissimo Ejus Filio, nunc Regni gubernacula tenente, in hunc usque diem continuatum sit; eaque de causa Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Ludovicus* XIV, *Galliarum* ac *Navarræ* Rex, cum vere Serenissima Republica *Angliæ*, ac Celsi ac Præpotentes Domini *Belgii*, ex singulari affectu consultum duxerunt, omni possibili modo id agere, ut bellum hoc tam latè serpens sopiretur, inque ejus locum exoptata pax, securitas ac fida amicitia cursum reduceretur : In eum finem aliquo ab hinc tempore, proximè scilicet elapso Anno, ad utrasque Regias Majestates, *Daniæ Sueciæque*, ablegantes plena potestate munitos suos respectivè Legatos, Commissarios, Deputatos Plenipotentiarios; primum quidem summè memorata Serenissima Regia Majestas *Franciæ* suum Consiliarum & ad S. R. Majestatem *Sueciæ* Legatum Ordinarium, Excellentiss. Dominum *Hugonem Terlonium*, Equitem S. Iohannis Hierosol: & deinceps Serenissima Angliæ Respubl. suos ad Sereniss. Reg. Majestatem Daniæ Commissarios & Plenipotentiarios, Excellentissimos Dominos, Dominum *Algernonum Sidney*, unum è Parlemento & è Consilio Status, Authoritate Parlementi, & Dominum *Robertum Honniwod*, Equitem & ex Consilio Status Prædicto: Tum Celsi ac Præpotentes D. D. Ordines Gener. Provinciarum Fœderati Belgii suos itidem Deputatos Plenipotentiarios, Excellentissimos Dominos, Dominum *Godefredum à Slingelandt*, Consiliarium ac Assessorem Urbis *Dordracenæ* Primarium, Dominum *Petrum Vogelsang*, Consiliarium ac Syndicum Urbis *Amsterdamensis*, Dominum *Petrum de Huybert* à Secretis D. D. Ordinum *Zeelandiæ*, nec non Dominum *Wilhelmum ab Haren*, Agri Bilthani in Frisiis Grietmannum & Torparcham, ad concessum D. D. Ordinum General. nomine Provinciarum *Hollandiæ*, *Zeelandiæ*, *Frisiæque* Deputatos, Commendatos, ut utrique S. S. Regiæ Majestati ad oculos ponerent præsentium temporum conditionem, & quantum discrimen quæque calamitas subsecutura hoc belli incendium esset, nî idoneis ac decentibus mediis maturè sedaretur: Tum &, ut compositionem pacificaque Consilia permoverent, & quò tantò magis salutare hoc Pacis negotium promoveretur, suorum Dominorum & Principalium interpositionem & meditationem offerrent. Quapropter postquam summè memorata Sereniss. Reg. Majest. *Daniæ*, Rex noster Clementissimus, inductus altè memoratorum Fœderatorum suorum sedulis & amicis persuasionibus, tum proprio, quo ferebatur motu ac desiderio deponendi hujus belli & obtinendæ securæ duraturæque Pacis, nec non firmandæ fidæ amicitiæ & bonæ correspondentiæ cum S. R. Majestate *Sueciæ*, gloriosissimæ memoriæ, vicino quondam & amico suo in posterum colendæ, tam salutari & Christiano Consilio & oblatæ mediationi aures pronas & assensum præbuit: & S. R. Majest.

Majest. gloriosissimæ memoriæ, *Sueciæ* quondam Rex, ad id se induci sivit, cum altè memoratorum suorum, fœderatorum suorum, sedulis & amicis persuasionibus, tum proprio quo ferebatur motu ac desiderio deponendi hujus belli & obtinendæ securæ duraturæque Pacis, nec non firmandæ firmæ amicitiæ & bonæ correspondentiæ cum Ser. Regia Majestate *Daniæ*, vicino suo, Domino nostro Clementissimo in posterum colendæ: & altè memorata moderna Ser. Majestat. *Sueciæ*, Divi Parentis vestigiis insistens, ejusque proni in pacem animi exemplo, nihil magis expetiit, aut cordi sibi esse sivit, quam ut omnes quæ inter duo Septentrionalia hæc Regna enatæ sunt controversiæ, interveniente sæpe memoratorum S. R. Majest. Fœderatorum industriâ ac cooperatione, funditus omninò tollantur, ac firma, tuta ac perpetua pax vicissim sanciatur: idcirco factum est, ut congressus inter utriusque Regni Commissarios & Plenipotentiariós constitueretur, & nos suprà scripti cum summè memoratæ S. R. Majestatis Regnique *Sueciæ* Commissariis Plenipotentiariis, *Illustribus Dominis*, Domino *Schæringio Rosenhahn*, Libero in *Ikalsborg*, Domino in *Torpa*, *Tyssa*, *Engelholm* & *Hagen*, summè memoratæ Ser. R. Majestatis Regnique *Sueciæ* Senatore, Consiliario Cancellariæ & summo Præfecto Arcis *Holmiensis*, ut & Judice Provinciali *Sudermaniæ*, Domino *Stenone Bielke*, Libero Barone in *Korpo*, Domino in *Gedeholm*, *Graslos* & *Tanga*, itidem altissimè memoratæ S. R. Majest. Regnique *Sueciæ* Senatore, Ammirali & Collegii Ammiralitatis, Cancellariæque Consiliario, conveniremus; ubi post Procuratoriorum Plenipotentiarumque nostrarum tabulas mutuò perlustratas, easque legitimas repertas, & ritè invicem permutatas, pacificationis hoc negotium aggressi sumus, proponentes nobis, Instrumentum Pacis *Roschildianæ* per omnes suos Articulos percurrendum, eo quidem fine ac intentione, ut isti Tractatui, tanquam fundamento, sive basi, novam hancce Pacificationem superstrueremus, & experiremur, quomodo omnia & singula ita peragerentur, ut ritè sibi invicem respondere & ad præsentium temporum conditionem adaptari & confirmari possent. Quo in negotio etiam supra nominati Domini Mediatores summam suam diligentiam, magnam industriam, prudentiam, & indefessam curam ac laborem tamdiu & sine tædio adhibuerunt, ut rem eò perduxerint, ut jam prædictum *Pacis Roschildianæ* Instrumentum diligenter pervolverimus, quicquid in illo præsenti tempori convenire & ex æquo respondere deprehensum fuit, invariatum retinuerimus, probaverimus, confirmaverimus; quicquid verò mutatione aliqua indigere visum erat, necessariis explicationibus, limitationibus, additionibus, & restrictionibus adhibitis, præsenti tempori negotiorumque constitutioni ita adaptaverimus, ut tandem Divina favente gratiâ, nomine S. S R. R. Majestatis, Eorumque Successorum ac Regnorum *Daniæ* & *Sueciæ* mutuo beneplacito, conventum sit in hæc pacta & Articulos qui sequuntur.

I.

Primum sit inter utrumque Regem & eorum Successores, Regna, ditiones, Consiliarios, Ministros, subditos & incolas *Daniæ*, *Norvegiæ* & *Sueciæ* firma, perpetua, & nunquam revocanda Pax; ita quidem, ut omnes in posterum suspiciones, sinistræ voluntates, diffidia, discordiæ, inimicitiæ, & bella sopita ac sublata sint; Tum & quæ ab utraque parte, tam anteà, quam durante hoc bello

acta fuerunt, beneficio generalis & ad quosvis pertinentis *amnestia* sepeliantur, nec unquam in memoriam revocentur aut repetuntur: è contrario verò perpetua Amicitia, mutua animorum benevolentia, concordia ac fida vicinitas restauretur & conservetur; Ita ut alter alterius commodum, verbis & factis, non secus ac proprium, promoveat ac defendat, & quidquid alterius personæ, regimini, regnis, ditionibus ac subditis in damnum aut præjudicium cedere possit, avertere studeat, &, quantum in se positum, impediat.

II.

Et, ut hæc eò melius fieri possint, mutuaque confidentia inter utrosque Reges, & eorum Regna, *Dania* & *Suecia*, foveatur ac conservetur, ab utraque parte tollantur ac rejiciantur omnes Confœderationes cum aliis Potestatibus, Regibus, Principibus, Statibus, ac rebus publicis quibuscumque in alterius partis detrimentum aut noxam initæ & sancitæ; sicut etiam in posterum una contra aliam nulla fædera feriat, nec alterutrius hostibus, ullo modo aut sub quovis prætextu, succurrat, & auxilium mittat.

III

Conventum quoque ac conclusum est, ut omnes naves S. R. Majest. *Suecia*, ejusdem subditis, incolis tam ipsius *Suecia*, subjacentium Provinciarum, Regionum, ac urbium sine omni exceptione propriæ, sivæ armatæ sive non armatæ, sive parvæ sive magnæ, cum mercibus cujuscunque generis quas vectant sine discrimine, non solum in *Oresunda* & freto *Balthico* ab omnibus vectigalibus, inquisitionibus, visitationibus, detentionibus aliisque molestiis ac oneribus, quocunque demum nomine venire queant, liberæ ac immunes, sed & nullatenus obstrictæ esse debeant, ut secum habeant vel monstrent certificationes quasdam de mercibus impositis; si tantummodo in S. R. Maj. *Dania* telonio *Helsingora* & *Neoburgi* legitimas suas salvi passus nautici litteras exhibeant & ostendant. Verum cum bonis istis atque mercibus, quæ quidem ad S. R. Majestatem Ejusdemque successorum subditos & incolas, tam in *Suecia* ipsa, quam in omnibus aliis Sueciæ subjacentibus Provinciis, Regionibus ac urbibus spectant ac pertinent, sed peregrinis navibus impositæ sunt, eadem inposterum ratio, quantum certificationes concernit, juxta tenorem pactorum *Bremsebroensium* obtineat & observetur, in eum quidem sensum, ut si tantum modo legitimas suas certificationes ostenderint, tunc sine impedimento, detentione, inter dicto aut vectigalium exactione quocunque demum modo per *Oresundam* ac fretum *Balthicum* ultro citroque libere transire possint. Ast bona *Suetica* peregrinis navibus imposita, quæ legitimas certificationes suas ostendere nequeunt, vectigali in freto *Oresundico* ac Balthico obnoxia sint & subjecta.

IV.

Quemadmodum per pacta *Rodschildensia* Anno 1658. die 26. Februarii conclusa à S. R. Majestate Regnoque Daniæ S. R. Majestati Sueciæ cessa est arx, & præfectura Bahusiensis, ut & Scania, Blekingia & Hallandia Provinciæ cum omnibus eò appartinentibus urbibus & Castellis, insulis, scopulis, cumque *Huena* Insula, postmodum quoque cessa tum omnibus aliis superioratibus, præeminentiis, regalibus, jurisdictionibus tam Ecclesiasticis quam secularibus, bonis & appertinentiis, censu, proventibus, vectigalibus, reditibus ac juribus,

 tam

tam mari quam terra, quocunque nomine veniant, sicut *Daniæ, Norwegiæque* Reges ante hac eadem possederunt, Regno *Sueciæ* imposterum incorporanda in perpetuam & nunquam turbandam possessionem; quemadmodum *peculiares* Cessionales datæ *Hafniæ* 24 Febr. 1658. à S. R. Majestate & Senatoribus Regni *Daniæ* subscriptæ & signatæ id amplius declarant: Ita hisce planè confirmatur & omni modo corroboratur earum provinciarum Regionum Præfecturarumque cessio, ut dictæ Provinciæ, Regiones ac præfectura, cum omnibus eò pertinentibus urbibus, arcibus & Castellis, Insulis, Scopulis, Superioritatibus, Præeminentiis, Jurisdictionibus, & omnibus Iuribus, quemadmodum supra memoratum est, in S. R. Majestatis, ejus successorum Regnique Sueciæ sempiterna & inperturbata possessione nunc & perpetuò maneant.

V.

Et siquidem ex re visum, ut, quod conventionem de Insula *Bornholmiæ* attinet, separato Recessui inseratur: Id circo conclusum est, ut iste *actus, sive Recessus* ejusdem sit vigoris, & roboris, ac si verbotenus hîc *comprehensus* esset. Et ut ab utrisque S. S. R. R. Maj. Maj. ratificetur atque juxta *reliqua* pacta & conventa inviolabiliter observetur.

VI.

Quandoquidem etiam ignium Nocturnorum qui inter *Schagam* & *Falsterbo* non sine ingenti navigantium commodo instituti sunt, quidam in S. R. Majestatis Danniæ ditionibus, sumptibus & Impensis S. R. Majestatis Daniæ; quidam verò in ditionibus S. R. Majestatis Sueciæ ejus impensis alii debent, istorumque ignium nomine vectigal quoddam à singulis navibus præternavigantibus S. R. Majestati Daniæ solvitur, Conventum est, quod in refusionem sumptuum, qui alendis dictis ignibus impenduntur, & ad compensandas ex æquo impensas S. R. Maj. Daniæ obstricta erit annuatim expendere summam *trium millium quingentorum* Imperalium, cujus summæ dimidium singulis semestribus S. R. Majestatis Sueciæ Ministro *Elsingoræ* vel *Elsenburgi* adnumerabitur, ita tamen ut S. R. Majestatis Regnumque Sueciæ, nec inde, nec quocunque pretextu ullum Ius, vectigal, aut tributum aliquod, in *Oresundico* freto imperandi aut exigendi prætendat.

VII.

Conventum quoque est, ut quotiescunque Suecicarum bellicarum Navium, una pluresve, majores sive Minores, fretum *Oresundicum* transeunt, è regione arcis *Cronenburgensis* tesseram Suecicam tormentorum explosione edant, ac vicissim Danicâ tesserâ ab arce edita similiter honorentur: sed & Navium Danicarum Bellicarum, una vel plures, per fretum transeuntes, itidem ante *Helsingburgi* arcem tesseram *Danicam* tormentorum explosione edent, & similiter ipsæ tessera *Suedica* ab arce vicissim honorabuntur. Sin verò acciderit, ut naves *Danicæ Sueciæque* vel in mari aut in portubus sibi occurrant, vel invicem se ibi offendant, quo demum numero ab una alterave parte fuerint, nullæ ex iis tenebuntur velum velave supremi mali demittere, verùm consueta tantum tesserâ, juxta usum, qui ante hæc obtinuit, mutuò se amicabiliter salutabunt.

VIII.

Quandocunque continget, alterutrum Regum Copias militares Naveśve arma-

armatas ex Oceano in Mare *Balthicum*, vel inde in Oceanum transferre & mittere, atque numerus earum justè, suspicionem quandam creare possit, conventum, atque concordatum est, quod si quidem Copiæ militares, quæ simul transportantur, excedant mille ducentos, Naves verò Bellicæ superent numerum *quinarium*, *tribus* ad minimum hebdomadibus utrinque id prævia notificatione & quidem à S. Majestate *Daniæ Helsenburgi* tantum, à S. R. Majestate Sueciæ verò *Helsingoræ* aut *Neoburgi* absque ulla notificatione facienda; quando sive Copiæ, sive Naves Bellicæ per Fretum *Balthicum* transeunt, significandum sit priusquam adveniunt.

IX.

Ceditur itidem à S. R. Majestate, Ejus successoribus Regnoque Daniæ Seren. Reg. Majestati ejusque successoribus ac Regno Sueciæ, omnis Iurisdictio, tam Ecclesiastica quam secularis, in quantum eandem habuit super bona quædam in Principatu *Rugiæ* sita.

X.

Pari modo conventum est, ut quicquid residuum est ex summa, pendenda propter onus salis, quo tres Suecicæ in Freto *Oresundico*, sub initium prioris belli detentæ, naves oneratæ fuerunt, secundum liquidationem *Hafniæ* postea factam, exsolvatur; eaque de causa ita transactum, ut Regia Majestas Daniæ, intra anni & diei spatium, prædictam restantiam per certos & qui solvendo sunt mercatores *Hamburgi* ei adnumeret, quem Sacra Regia Majestas Sueciæ ad eam summam accipiendam ordinaverit.

XI.

Omnes præterea Nobiles, qui in cessis Provinciis, Terris, ac Præfecturis bona possident & ibi habitant, obnoxii erunt, & tenebuntur Sereniss. Reg. Majestati ejusque successoribus ac Regno Sueciæ homagium suum ac fidelitatis juramentum præstare, seque ad debitam obedientiam fidelitatem & servitia obstringere, quemadmodum olim regibus Daniæ obligati fuerunt. Eundem in modum, omnes reliqui in prædictis Provinciis habitantes, tam Ecclesiastici, quàm seculares, Cives & Agricolæ ab hac die S.R. Majestati ejusque successoribus ac Regnis Sueciæ, tantùm ac in perpetuum obligati erunt, & omnes Præpositi ac sacerdotes sequentur illum Episcopum, superintendentem & Consistorium, cui vel quibus S. R. M. id committet & injunget.

XII.

E contrario à S. R. Majest. Regnisque Sueciæ promissum fuit, quod omnes Status, sive Nobiles, sive Ignobiles, sive Ecclesiastici, sive seculares, sive Cives, sive Agricolæ istarum Daniæ Norvegiæque Provinciarum ac Præfecturarum, quæ mediantibus hisce Tractatibus fuerant cessæ, bona sua ac proprietates, quæ vel hæreditatis, emptionis, vel mutationis, aut oppignorationis titulo ante bellum eis competunt, vel à Regno seu privatis invicem jure acceperunt, retinere debeant, & ita quidem, ut in posterum quoque plena facultas ipsis maneat bona illa seu proprietates possidendi, utendi, fruendi, retinendi, ut & alienandi, rendendi permutandi, sicut olim obtinuerunt; similiter retinebunt consueta sua Jura, Leges & super bonis ipsorum ac prædiis dominicis ante hac obtenta jura, Privilegia & immunitates, cujusmodi sunt Bircæ, Vitæ ac Manus, ut & Patronatus

natus secundum Provinciæ Leges ac constitutiones jura, sine omni impedimento & turbatione, in quantum tamen illa non contrariantur, vel pugnant cum legibus fundamentalibus Regnorum *Sueciæ*, cum quibus scilicet cessæ hæ Provinciæ ac Præfecturæ in perpetuum post hac adunientur & consociabuntur. Quicquid in Provinciis concessis, lege, judicio aut jure decisum, aliisque legitimis modis diremtum, & ad finalem litis processum perductum est, illud omne post hac penitus & modis omnibus immutatum & immotum permanebit. Ut etiam appareat S. R. Majestat *Sueciæ* ex singulari gratiâ & indulgentiâ malle eorum conditionem meliorem reddere quàm diminuere, promissum fuit, ut omnes Nobiles, qui S. R. Majestatis ac Regnorum *Sueciæ* jurisdictioni sese omnino subjecerint, quoad personas illorum, utantur omnibus illis prærogativis & privilegiis quibus R. Majestatis Regnique *Sueciæ* subditi & Nobiles fruuntur, ut videlicet in Equestrem Curiam Nobilium *Sueciæ* recipiantur admittanturque & æquali cùm iis ferendi voti jure gaudeant, secundum *primam* ordinandæ Equestris Curiæ constitutionem; idque ita quidem, ut, quotquot Nobilium probare possint, se aut Majores suos Senatorio munere *in Regno Daniæ* functos fuisse, ea prorogativa honorandos se sciant, ut in secundam Classem Equestris *Sueciæ* Ordinis admittantur. Cæteri verò juxta Equestris Curiæ ordinantiam recipiantur, atque ita planè hoc ipso in Nobiles *Suecos* cooptabuntur, usuri pari cùm cæteris Nobilibus *Suecis* accessu & admissione ad beneficia & honores quam primum sese capaces ejus rei declaraverint. Similiter promisit S. R. Majestas Sueciæ, non minùs curaturam sese cæterorum Ordinum in cessis hisce Provinciis, Terris ac Præfecturis commoda & conditiones ad conservanda eorum antiqua Privilegia & libertates sine impeditione aut turbatione ulla, ita, ut & illi, si in fidelitate & debita devotione erga S. R. Majestatem Sueciæ perseverant, spem certam conditionis illorum meliorandæ habere debeant, & similiter pari cùm indigenis Suecis jure, ad beneficia & functiones adspirare.

XIII.

Ut omnes sive in Scania, sive *Dania* aut *Norvegia* incolæ, qui bona & proprietates in Scania, Hallandia, Blekingia & Præfectura Bahusiensi, cæterisque cessis Provinciis ac Urbibus habent, Nobiles aut Ignobiles, Ecclesiastici vel seculares, Cives vel Agricolæ, nullo penitus excepto, liberè rursum bonis ac prædiis suis fruantur eaque retineant cum omnibus, quæ ibidem reperiuntur & ad ipsos pertinent, mobilibus, vel immobilibus, utque eorum possessiones proximè venturo die S. Johannis adeant & recipiant cum cunctis ante hac obtentis Privilegiis ac Iuribus in bona, prædia, ac proprietates eum ad modum sicuti super iis in pactis *Roschildensibus* transactum & conclusum est, eaque à S. R. Majestate Sueciæ postea aucta & meliorata sunt, sine ulla vindicta aut damno inferendo, ob id, quod ab uno alterove, cujuscunque sortis aut conditionis fuerit, durante hoc ultimo bello factum & perpetratum est, ea tamen conditione, ut utrimque quidem circumspecti atque moderati Commissarii constituantur, qui inter utramque partem amicabiliter transigant, & æquam liquidationem faciant, in plenam utriusque partis satisfactionem, ut ab initio statim exoptatæ hujus pacis cunctis dissidiis obviam eatur.

Con-

XIV.

Consensum quoque invicem est, quod, quando fortalitia terræ S. R. Majestatis *Sueciæ* Commissariis cedentur, tum simul omnia, quæ in promptu erunt, documenta & instructiones de Provinciarum earumque subjacentium bonorum conditionibus, reditibus ac proventibus, ut & finibus, littoribus & terminis, quæque justitiæ administrationem concernunt scripta, libri redituum & alia quæ ejusmodi notitiam propignere possint, tradenda erunt, quoad adhuc reperiuntur, nec jam ante extradita sunt. Quo facto duo vel tres Plenipotentiarii ab utraque parte constituentur, qui omnes fines, terminos atque limites, inter cessas iisque vicinas & adjacentes Provincias, & Præfecturas revidere, separare, dirigere, & ordinare poterunt, ubi nondum revisi, separati, directi & ordinati sunt, quo eo melius omnes controversiæ ac lites declinentur, & quilibet in pace & quiete iis frui possit, quæ jure ipsi competunt.

XV.

Contrà S. R. Majestati Ejusque successoribus & Regno *Daniæ* S. R. Majest. ejusque successores & Regnum *Sueciæ* cedunt omnia illa jura ac prætensiones, quas S. R. Majestas habere potest in omnia fortaliti, munitiones, Insulas, Provincias, Urbes & Teritoria, quæ in hoc bello virtute suorum armorum occupavit, nominatim in *Zeelandiam*, *Lalandiam*, *Falstriam* & *Moönam*, cum omnibus inibi sitis arcibus & munimentis, *Nycopia*, *Nascovia*, *Fortalitio Cooster*, *Corsör*, *Coëga* & *Cronenburgo*, itemque aliis in hisce *Daniæ Norvegiaque* Regnis sitis atque occupatis Urbibus, Castellis, munimentis, Præfecturius, Nobilium arcibus & Territoriis, quomodocunque nominari possint, quæque in hac transactione per expressum excepta non sunt, nec S. R. Majestati horum aut priorum pactorum vi cessa. Et postquam secundum tenorem hujus Tractatus reddita & restituta fuerint, cum omnibus suis appertinentiis & juribus, S. R. Majestatem, Ejus successores & Regnum *Daniæ*, sine omni impeditione, sequentur.

XVI.

Et quò possit mutua inter hæc duo Regna fiducia & amicitia eò melius stabiliri, S. R. Majestas Regnumque *Sueciæ* nullam vult refusionem impensarum in munimenta, fortalitia & opera à S. R. Majestate *Sueciæ* in *Daniæ* excitata & exstructa; verum ea cuncta S. Reg. Majestati Regnoque *Daniæ* tempore evacuationis nullatenus destructa inque eo statu, quo nunc sunt, integra tradenda curabit.

XVII.

Similiter, ad instantiam D. D. Mediatorum & amore Pacis, ceditur S. R. Majestati Regnoque Daniæ & Coronæ, Domus & Præfectura *Trantheimiensis*, seu Nidrosiensis, unà cum omnibus subjacentibus Urbibus, Oppidis, Arcibus ac munimentis, ut & bonis Ecclesiasticis ac secularibus, præfecturis & appertinentiis, Fœdere *Rotschildensi* S. Regiæ Majestati *Sueciæ* concessis, ut Regno *Norvegiæ* rursum in perpetuam possessionem ac proprietatem coalescat, nulla à Sacra Regiæ Majestate sibi suisque successoribus & Regno Sueciæ in posterum reservata prætensione; in quem finem literæ Cessionis Sacræ Regiæ Majestati Daniæ, desuper juxta Articul. 6. Pactorum *Rotschildensium* tactæ, reddentur & cassabuntur.

XVIII.

Eodem modo cedit S. R. Majestas, pro se, suis successoribus & Regno Sueciæ, omnia sua jura & prætensiones, quas S. R. Majestas ratione Ducatus Bremensis, aut quocunque alio titulo, unquam habuit aut habere poterit in Comitatum Delmenborst & Ditmarsiam, transfertque illa sua jura in S. R. Majestatem Daniæ, ejus successores & Duces de Domo Holsatica Regiæ & Gottorpiensis lineæ, ita ut S. R. Majestas Sueciæ & ejus successores, nunquam ulterius in eas Regiones prætendere, sive de jure sive de facto, vel velint vel debeant. Quod si etiam S. R. Majestas Sueciæ, ratione dicti Ducatus Bremensis, prætensionem quandam obtineret in bona quædam Nobilium *in Holsatia*, ceditur eadem simul, vigore hujus Tractatus, & promittitur, quod documenta, quæ in promptu sunt & huc pertinent, S. Reg. Majestati Daniæ ac Domui Holsatiæ, Regiæ & Gottorpiensis lineæ, tradentur.

XIX.

Atque ut renovata hæc amicitia eò firmiori fundamento *inniti queat*, S. R. Majestas Regnumque Sueciæ, deserere atque remittere *vult*, *quemadmodum* hisce deserit remittit, jus quod Regia Majestas ejusque *subditi propter negotium* Guineënse in quatuor *tonnas auri* prætendit, ita ut ab hinc nihil ob eam summam ulterius petatur & exigatur, verùm Sacra Regia Majestas Regnumque Daniæ ab omni solutione, sine ulla vel minima prætensione, immune penitùs maneat.

XX.

Sicut autem munimenta utriusque partis, tam quæ hoc bello occupata sunt, quàm quæ per hanc pacificationem ceduntur, sine tormentis, apparatu & commeatu bellico tradentur, Arce *Cronenburgensi* excepta; Ubi, juxta unitam conventionem, ea tormenta retinenda, quæ à Suecis illuc non advecta, quæve præter hæc, nec Suecica insignia habent, nec aliis inscriptionibus ad Suecos pertinentibus notata, reperiuntur: Ita invicem convenit, ut agricolæ earum Præfecturarum, in quibus illa munimenta sita sunt, teneantur tormenta, apparatum bellicum & commeatum ad littus devehere, unde commodissimè in naves imponi ac deferri possint.

XXI.

Conclusum quoque & promissum est, quod in iis fortalitiis, quæ ab una vel altera parte cedantur, certum aliquod spatium determinandum sit, uti ille, qui locum munitum cedit, suum apparatum bellicum & commeatum, qui nunc ibi reperitur, tamdiu conservet ac custodiat, donec tempore commodo eundem alio transferre poterit.

XXII.

Omnes utrinque *Captivi*, cujuscunque fortunæ & conditionis sint, sine ullo lytro statim liberi dimittantur. Quod autem ipsorum sustentationem attinet, pro ea secundum æquitatem satisfacient. Omnes itidem S. R. Majestatis Daniæ subditi, quos Rex & Corona Sueciæ ex Provinciis & Regionibus Danicis in alia quæcunque loca transferri curavit, liberam a que nullo modo impeditam habeant potestatem revertendi postliminiò in patriam, & in libertatem pristinam remeandi. Captis, qui Sacramento militari se addixerunt, & sub vex-

vexillis *Danicis* merentur, detur facultas redeundi, quibus id volupe est, ad pristinam militiam, uti & ab altera parte iis, qui merentur sub signis *Suecicis*, dummodo id fiat intra spatium trium mensium post ratificatam pacem.

XXIII.

Conventum quoque est, quod loca ab alterutro Regum intercepta aut expugnata post initam *Roeskildiæ* pacem, vigore horum pactorum restitui, illique parti denuo accedere debent, cujus aut fuerunt, aut ex autoritate fœderis *Rodschildiani* debuerant esse, eruntque hæc omnia confecta & consummata, omnesque Regiæ Majestatis Sueciæ Copiæ Equestres & Pedestres, ex omnibus Regiæ Majestatis *Daniæ* Regnis, Ducatibus, Provinciis & terris æductæ intra *quatuordecem* dies adminimum, à die permutatæ ratificationis, quæ intra Mensis spatium post conclusam pacem fieri debet. In hunc quidem modum, ut quam primum Pax subscripta eodemque die publica fuerit, obsidio ad *Hafniam* solvatur, ita ut castra inter quatuor subsequentes dies evacuentur, & intra quatuor rursum proximè sequentes dies Nycopia, Falstria & Môôna cedatur. Et è contra eodem tempore Tonninga obsidione liberetur, totumque *Eyderstadium* & *Husum* evacuetur. *Oêiduo* post iterum *Nascovia* cedetur Danisque tradetur;& sub idem tempus, simul ac naves paratæ ac præsto fuerint, eductionis copiarum initium fiat. *Oêiduo* rursus post hæc *Koega* cedetur, militesque inde deducentur; Quamprimùm Ratificationes intra *Mensis* spatium post signatam pacem, permutatæ, navesque ad transportandum militem paratæ & ad manus fuerint, quatuor diebus insequentibus, Corsöra tradetur, & militibus navigiis impositis avehendi copias initium fiet; atque tùm temporis unà Celsissimi Ducis *Holsatiæ* terræ ab omnibus Regiæ Majestatis *Daniæ* militibus liberatæ erunt. Statim postea, quæ adhuc restant Copiæ, sive pedestres sive Equestres, naves portubus oportunis conscendent, similiterque ex *Cronebergo* avehentur, ita ut munimentum, *decimo quinto* die post permutatas Ratificationes, sive quando *sex* septimanæ post pacis conclusionem elapsæ sunt, totaliter cedatur; eoque ipso tota *Seelandia* ab omni milite *Suecico* liberetur.

XXIV.

Et ut in permutationibus fortalitiorum & eductione militum ex Urbibus & Provinciis prædicto termino incolis nulla vis aut injuria inferatur, sed ordine cuncta fiant, aderunt ab utraque parte Commissarii, qui ubicunque locorum in Urbibus vel Trajectibus sedulam curam agant, ne subditis aliquid vi & direptione auferatur, vel aliud quid illicitum injungatur, sub debita pœna transgressori infligenda. Et quemadmodum Exercitui *Suecico*, quamdiu in his terris commorabitur, de necessaria sustentatione prospiciendum: Ita quoque hac in re bonus ordo & disciplina servabitur, & hoc quidem modo, ut, post diem conclusæ pacis, à subditis nihil ampliùs, pro redimendis ædibus vel sub aliorum belli onerum prætextu, quocunque demum nomine fiat, petatur & exigatur, nisi quod ad debitam exercitus sustentationem juxta constitutionem, à Commissariis utriusque partis faciendam, quandiu in hoc Regno permanebit opus érit; & ut eò citiùs ac meliùs evacuatio perficiatur, sacra Regia Majestas *Daniæ* jàm illico & in tempore, ubicunque trajectus opportuni sunt, in qualibet Provincia imperari jubebit ut omnes idoneæ naves, Pontones ac navigia cum appa-

apparatu, nautis & hominibus necessariis colligantur inque promptu sint, Quemadmodum sacra Reg. Majestas similiter in prope sitis & ad suam Sacram Regiam Majestatem pertinentibus locis necessaria navigia procuranda *jubere* vult, quò militum eductio locorumque evacuatio omni modo maturetur, nec nisi vento impediatur. Cunctaque navigia, unà cum nautis ac hominibus ad ea pertinentibus, ut & alia quæ à parte *Daniæ* ad prædictam evacuationem faciendam procurantur, post finitam & perfectam trajectionem, sine omni detentione atque molestia liberè statim dimittentur.

XXV.

Liberum quoque erit omnibus subditis & incolis cessarum Regionum ac Provinciarum in alias civitates atque loca, ut ibi habitent, concedere; dummodo id fiat secundum statuta Provinciarum & Privilegia urbium de quibus migrare volunt: quod bona verò, securitatis gratiâ, hoc belli *tempore urbibus* illata attinet, eadem legitimi Domini, sine ulla contradi*ctione & impeditione*, repetere poterunt.

XXXVI.

Priores transactiones & pacta videlicet *Stetinensia*, *Siödrensia*, *Bromsebroensia* & *Rotschildensia*, tertio articule excepto qui hic plane exclusus est, interinclyta hæcce Regna olim inita, valorem & vigorem suum integrum in omnibus Articulis obtinebunt, & non secus ac ante belli hujus initium rata erunt & quasi huic tractatui ad verbum inserta essent; nisi in quantum hic expresse immutata sunt.

XXVII.

Cùm Articulo 22 Pactorum *Rodschildensium* cautum sit, quod S. R. Majestas *Daniæ* tenebitur secundum æquitatem satisfacere Celsissimo Principi Slesuici, *Holsatiæ Gottorpiensi* Duci, postea quoque ea de re utriusque partis tam Regiæ Majestatis *Daniæ* quam S. Celsitudinis Commissarii inter se tractârunt atque *Hafniæ* 22. May 1658. tandem transegerunt atque concluserunt; conventum hisce est, ut ea omnia pacta & transacta accuratè observentur & undecunque fideliter & ex amussi adimpleantur.

XXVIII.

Si quid præterea in hocce vel superiore bello acciderit, quod tum inter S. R. Majest. Regnumque Daniæ & S. Cels. Ducem Holsatiæ *Gottorpiensem* uno vel altero modo simultates & diffidentiam producere & creare possit, vel tam à S. R. Majestate Daniæ & S. Cels. inter se, quàm eorum Ministris, famulis & subditis invicem aliter quam in bonam partem acceptum fuerit, illud omne ab hac die, cùm intuitu mutuæ consanguinitatis & imprimis Ser. R. Majestatis Reginæ *Sueciæ*, tum ut inter utramque, Regiam scilicet Ducalemque Holsatiam, *Gottorpiensem* Domum solida & perpetua amicitia permaneat, in ullius præjudicium nunquam in memoriam revocabitur, sed virtute hujus transactionis ab utraque parte componetur, oblivioni tradetur & in totum delebitur. Vult etiam S. R. Majestas *Daniæ* non solùm, cum in *Daniæ* evacuatio fit, suum exercitum atque copias suas ex S. Cels. Regionibus, Munimentis & Urbibus educere, sed etiam omnem operam dare ut S. R. Majestatis confœderati occupata S. Cels. Munimenta, Urbes & Terras similiter sine mora ac tergiversatione evacuent.

Qui-

XXIX.

Quicunque Reges five Respublicæ, Poteftates & Principes pace hac comprehendi cupiunt, apud utrofque Reges id requirere debebunt. Per expreffum verò hifce includuntur, Imperator *Romanus*, Rex *Poloniæ* & Elector *Brandenburgicus*, unà cum Regnis, Electoratu, Ducatibus ac Provinciis eorum. Ita ut S. R. Majeftas Regnumque *Sueciæ* nullam quærat prætenfionem, fub quocunque prætextu, adverfus altè memoratum Imperat. Regemque *Poloniæ* ac Electorem *Brandeburgicum*, propter auxilium ab ipfis, hujus belli tempore, contra Regnum *Sueciæ* ejufque Confœderatos præftitum.

XXX.

Includitur quoque huic Pacificationi Dominus *Anthonius Guntherus* Comes in *Oldenb.* & *Delmenhorft*, Dynafta in *Ieveren* & *Kniphaufen*, ejufque Succeffores, Feudales & Allodiales, unà cum Comitatibus, Dynaftiis, terris, bonis ac juribus appertinentibus; ubi & Dominus *Iohannes* Princeps *Anhaltinus* lineæ Zervestanæ, ratione Dynaftiæ *Ieverenfis*, & Dominus Comes *Antonius ab Oldenborgh* Nobilis Dominus in *Varel* & *Kniphaufen* cum fuis Dynaftiis, Dominiis, bonis ac juribus.

XXXI.

Conventum præterea eft, omnes Hanfiatico fœdere comprehenfas Civitates, nullis exceptis, includi, ut gaudeant & fruantur liberis & non impeditis Commerciis terra marique in utroque Regno. Et fi quid in hoc bello evenit, quod unam alteramve partem offenderit, fublatum id ipfum fit & perpetua oblivione fopitum.

XXXII.

Et quandoquidem circa tempus Pacificationis *Rodfchildenfis fecreti quidam Articuli conclufi*, qui hic reiterati non funt, illi omnes eundem vigorem obtinebunt, ac fi verbo tenus tractatui huic inferti effent. Ad hæc, quæcunque fcripta durante hoc bello ab uno alterove, in alterius Nationis præjudicium atque fcandalum tendentia, edita effe poffunt, hifce penitus tollentur, caffabuntur ac prohibebuntur, inque nullo ex hifce Regnis ab hinc divulgabuntur aut recudentur.

XXXIII.

Quò autem hæc omnia tam in verbis quàm in factis, quemadmodum præfcripta funt, ab utraque parte firmiter, fideliter, ac fincerè nunc & futuris temporibus obfervanda & implenda fint, promiffum invicem eft, quod noftra hæc amicabiliter inita pacta & compofitiones ab utriufque Regni Regibus, *Friderico* III. Rege *Daniæ*, & *Carolo* Rege *Sueciæ*, manuum fubfcriptione & figillorum impreffione confirmabuntur, & pro majori fecuritate ab utriufque Regni *Senatoribus* fubfcribentur & figillis eorum munientur.

XXXIV.

Conclufum quoque & promiffum fuit, quod ab utraque parte hujus Regni Senator cum Secretario circa diem 24. Junii proximè futurum *Helfingora* convenient & hujus Tractatus Ratificationem utriufque partis fubfcriptione & figillorum impreffione roboratam & firmatam modo confueto fecùm adferent invicemque permutabunt. Ubi fimul Suecici Litteras Ceffionis fuper Præfectu-

ram *Drontheimiensem* secum habebunt, & eodem tempore Commissariis Danicis in conclusæ Pacis robur, firmitudinem & observantiam extradent ac exhibebunt.

In majorem fidem & confirmationem hæc, ut jam præscripta sunt, in omnibus suis Articulis acta, pacta, decreta & conclusa esse, & à parte Ser. R. Majestatis, Domini nostri Clementissimi, & Regnorum *Daniæ Norvegiæque* fideliter & firmiter servatum, Eorumque præterea ratificationes prædicto die allatum & constituto loco traditum i'i, ideo manuum nostratum subscriptionibus hæc confirmavimus: Et quoniam ad majorem eorum omnium securitatem & conservationem S. R. Majestatis Christianissimi Galliarum Regis, ut & Serenissimæ Reipubl. Angliæ & Celsorum ac Præpotentium D. D. Fœder. Belgii respectivè Extraordinarii Legati, Commissarii & Deputati Plenipotentiarii, nomine suorum Dominorum Principalium, similiter promiserant & cautione reciprocâ, sive *garantiâ*, tam generali omnium trium Statuum *simul*, quàm speciali singulorum Statuum seseorsim obstinxerunt; Quemadmodum hisce etiam, in forma omnium optima, amplissima securissimàque sese invicem mutua obligatione obstringunt, ut actorum transactorum sponsores, fidejussores vindicesque sint, idque effectum dent, ùt hæc pacta conventa sedulò ac penitus per omnes suos numeros impleantur & ritè in perpetuum observentur, tum quòd procurare velint, ut Ratificationes suorum Dominorum Principalium desuper extraduntur: Ideo ab illis, tanquam non solùm Pacis Mediatoribus, sed etiam Pactorum Conventorum sponsoribus, fidejussoribus vindicibus, petivimus, ut in majorem omnium confirmationem & certiorem certificationem hæc nobiscum subscribere & sigillis suis obsignare velint. Actum *Hafniæ* die 27 *Maij*, Anno *millesimo, sexentesimo & sexagesimo*.

Was onderteeckent in vier Colommen

Hugues de Terlon. (L. S.)	*Al. Sidney.* (L. S.)	*G. van Slingeland.* (L. S.)	*Olaius Parberg.* (L. S.)
	Rob. Honywood. (L. S.)	*P. Vogelsang.* (L. S.)	*Axelius Urup.* (L. S.)
		P. de Huybert. (L. S.)	*P. Reetz.* (L. S.)
		W. Haren. (L. S.)	

Convenire versionem hanc Latinam cum originali Danico attestor
J. Juelh.
(L. S.)

NOtum testatumque sit universis & singulis, quorum interest aut quomodo libet interesse poterit: Cum funestissimum Bellum, quod nuper inter Serenissimos *Daniæ Sueciæque* Reges recruduit, cujus caussæ adscriptæ fuerunt controversiis, ob Pacis considerationes *Roschildiæ* die 26 *Febr.* 1658. initæ implendas, obortis, operâ atque industria Galliæ Fœderatique Belgii Legatorum & Depu-

Deputatorum Plenipotentiariorum, ut Pacis Conciliatorum, interveniente, & Divino numine tam pio instituto clementer adspirante, felici faustaque Pace compositum atque extinctum sit, litesque pactis abolitæ, quæ ipsum Pacis pactorumque Conventorum Instrumentum die 27. mensis May *stilo Vet.* Anno 1660. confectum & signatum uberius demonstrat: Eodemque tempore actum conventumque sit de quibusdam concernentibus Navigationis atque Commerciorum libertatem per Freta, *Oresundicum* & utrumque *Balthicum* in ipso Mari *Balthico*, atque *Daniæ Norvegiæque* Regno Provinciisque & ditionibus iis subditis; prout de iis latius patet in ipsa Declaratione Serenissimi ac Potentissimi Principis *Friderici Tertii*, Dei Gratia Regis *Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum Gottorumque,* Ducis *Slesuici*, *Holsatiæ*, *Stormariæ* ac *Ditmarsiæ*, Comitis in *Oldenburg* & *Delmenhorst*, &c. datâ Hafniæ die 19 *Martii* Anno 1660. Et cum non modò Alte-memoratorum Serenissimorum Regum, Eorumque subditorum quam maximè intersit, prædictam Pactum firmam, stabilem atque inconcussam manere, cæteraque pacta & conventa ex amussim adimplere, recteque & ritè ea observare; sed in primis conducat Tranquillitati Universi Orbis Europæ: Nos infrascripti Extraordinarii Deputati Uniti Belgii Ordinum Generalium ad Serenissimos Daniæ Sueciæque Reges, Godefredus à Slingelant, Consiliarius & Assessor Urbis Dordracenæ primarius; Petrus Vogelsangh, Consiliarius & Syndicus Urbis Amstelodami; Petrus de Huybert, à Secretis Dominorum Ordinum Selandiæ; & Wilhelmus ab Haren, Agri Biltani in Frisiis Grietmannus & Toparcha, ad Consessum DD. Ordinum Generalium Deputati nomine Provinciarum, Hollandiæ, Selandiæ, Frisiæque, vigore potestatis, nobis datæ à Celsis atque Præpotentibus Fœderati Belgii Ordinibus, Dominis nostris, hisce declaramus; quod sese constituent, quemadmodum hisce in forma omnium optima, amplissima securissimaque sese constituunt *sponsores, fidejussores vindicesque eorum omnium*, quæ inter Præfatos Reges Pacta sanctaque sunt, ut & eorum omnium quæ dictam Navigationis & Commerciorum libertatem concernunt; spondentes & promittentes, quod id omnibus modis efficient, ut ea omnia & singula observentur & fideliter ac penitus, ex præscripto pactorum Conventorumque, per omnes numeros impleantur. Quòd si verò posteà contingat, Regem Sueciæ, quod Deus avertat, Pacem rumpere Fæderique & pactis Conventis è directo contravenire, libertatem Navigationis & Commerciorum impedire, turbare vel vectigalibus aliisve quibusvis modis, contra jus Gentium & pacta, onerare atque gravare, quòd itidem Alte præfati Celsi atque Potentes uniti Belgii ordines Generales Regem Sueciæ, ut pote ruptorem vel contraventorem, *armis*, si quidem id necesse sit, atque amicè admonitus emendare detrectet, quod in præjudicium aut detrimentum actum & pactis contraventum fuerit, pactisque satisfacere nolit, compellent, Regi regnoque Daniæ injuriam passo manum præbebunt auxiliarem, ut demptis omnibus quæ fæderi contraria sunt cum reparatione damni, pactis stare atque in posterum ea ritè observare cogatur. In quorum majorem fidem & robur instrumentum hocce confici curavimus manuumque nostrarum subscriptione & Sigillorum appositione confirmavimus. Actum Hafniæ 2. Junij 1660. Signatum erat.

G. Slingerlant. (L.S.) *P. de Huybert.* (L.S.) *P. Vogelsangh.* (L.S.) *W. v. Haren.* (L.S.)

De Heeren Sweetsche Plenipotentiarissen / hadden gepasseert een Acte op den achtsten Marty deses Jaers tot Elsingör, dat van dien tijt af geredoceert wierden alle Commissien die de Koningh soo aen sijn Oorloghschepen als andere particulieren hadde gegeven / om op de Ingesetenen van de Vereenichde Provintien te rooven.

Sy hadden oock alreede den sevenden January Nieuwen-stijl tot weghneming van het derde Artijckel des Rotschildtschen Tractaets gesocht/dat den vreemden/soo Oorlogh als andere Schepen de passagie door de Sont ende Belten soude vry zijn / datse oock volgens voorgaende Tractaten / met Engelant ende desen Staet gemaeckt souden hebben vryen toeganck in alle Sweedtsche Havens/ met desen aenhanck. Et ut omnibus liquido Constare possit, nihil S. R. Maj. magis propositum esse quam fuere libertatem navigationis, idque sedulo operam dare, ne Commercia præter jus & æquum onerentur graventurve: Ejusdem summè-memoratæ S. R. Majestatis *nomine promittimus*, quod nullum omnino vectigal,onus, aut tributum in *Oresundico, freto prædictis* tribus statibus aut eorum alicui, Eorumve subditis, *vel ignium nocturno* um, Pharorum Anchoralium, vel quacunque alia de causa, aut *quocunque* prætextu nunc vel in posterum ullo unquam tempore a S. R. Majest. *Suecia* Imperabitur aut ab iis exigetur. Quo ipso tamen non comprehensum intelligi debet, quod in refusionem sumptuum qui alendis prædictis ignibus nocturnis Impenduntur, nec nomine vectigalis venire possunt aut debent à singulis navibus Regi Daniæ ante hac dari solitum & deinceps *Helsingora* solvendum, pro rata ac proportione secundum rationem sumptuum & numerum ignium inter S, R. Majestatem Sueciæ & Regem Daniæ distribuendum est. Ac quo S. R. Majestatis edat antememoratis *Tribus statibus* luculentum amicitiæ specimen, quam cum illis serio excolere in animo habet, simulque mutua eorum fiducia magis magisque corroboretur atque stabiliatur: Ejusdem S. R. Majest. nomine promittimus quod populi subditique *trium statuum* in Regnis S. R. Maj. Sueciæ & Provinciis S. R. Majestati regnisque ejusdem subjectis gavisuri sint *pariter* iisdemque ex æquo Conditionibus & commodis in solutione omnis generis vectigalium, portoriorum, aut onerum quorumcunque omniumque aliorum privilegiorum Exemptionum & prærogativarum Fruitione, adeò ut quidquid fœdere *Elbingensi* ad diem 11. September, *Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto* concluso, ejusque *Illustrationibus* Helsingoræ die 29. *Novemb.* Anno *quinquagesimo nono Fastis* aliòque alio Tractatu uni *Trium statuum* vel ante hoc concessum est vel inposterum concedetur. *Tres status* Eorumque subditi vi horum pariter & ex æquo eo gaudearet.

Desgelijcks heeft sich oock verklaert de Koningh van Denemarcken in het volgende.

NOs *Fridericus* Tertius Dei Gratiâ Rex Daniæ, Norwegiæ, Vandalorum Gothorumque, Dux Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dithmarsiæ, Comes in Oldenburgh & Delmenhorst, &c. Notum testatumque facimus omnibus ac singulis, quorum interest aut quorumlibet interesse poterit. Quando-

Quandoquidem intelligimus, articulum *tertium* fœderis, inter nos & *Sueciæ* Regem *Rodschildiæ* ad diem 26 *Februarij*, Anno 1658. conclusi, *quo classes exteræ ac hostiles freti Oresundici transitu prohibentur*, in varias incurrere interpretationes, præter mentem atque intentionem nostram, atque eundem articulum quorundam animos non parum commovisse percipimus: Nos hisce ad omnem declinandam invidiam & tollendas suspiciones sequiores, quæ inde oriri queant, declaramus atque profitemur, non aliam nobis fuisse aut nunc esse mentem, quam *ut navibus, tam bellicis, quam onerariis, quemadmodum hactenus consuetum fuit*, ita *posthac liber transitus, per fretum Oresundicum* & *Balthicum relinquatur*, ita, ut prædictus articulus *Tertius* in pactis *Rodschildensibus*, sublatus sit; Et quod dictis etiam navibus in portus nobis subjectos Liber erit receptus, prout hac in re in antecedentibus, quæ nobis cum *Anglia* & unito *Belgio* intercedunt, pactis dispositum est. Et ut omnibus Liquido constrare possit, nihil nobis magis propositum esse quam fovere Libertatem Navigationis, idque sedulò operam dare, ne commercia præter jus & æquum onerentur graventurve, promittimus quod nullum novum Vectigal portoriumve, neve ullum aliud onus aut tributum in *Oresundico* aut utrovis *Balthico* freto *tribus statibus* aut eorum alicui eorumve subditis vel ignium nocturnorum, pharorum, ancoralium, vel quacunque aliâ de causâ aut quocunque prætextu, imperabimus aut ab iis exigemus. Quod autem attinet ad Vectigalia vel portoria, quæ ibidem solvuntur, juxta fœdus inter nos & unitum *Belgium Christianopoli* sancitum ad diem 13. Augustij, *Anno* 1645. ea ne ullo tempore quâcunque de causâ aut quocunque prætextu ex prædictis tribus statibus aut eorundem aliquo, eorumve subditis graviora vel ulla tenus ampliora exigemus. Ac quo edamus Luculentum amicitiæ specimen quam cum antememoriatis *tribus statibus* & eorum singulis serio excolere in animo habemus, utque simul mutua eorum fiducia magis magisque corroboretur atque stabiliatur, promittimus quod si forte unius, quam alterius, ex jam commemoratis fœderibus, conditiones commodiores potioresque reperiantur, sive quoad taxationem sive in ratione ac modo exigendi, sive in aliis quibuslibet circumstantiis, *tres status* & quilibet ex iis, eorumque subditi *æqualiter* & nullo inter ipsos discrimine prædictis conditionibus, quæ potiores commodioresque erunt, utantur, fruantur & quod præterea populi subditique *trium Statuum*, in Regnis nostris Daniæ, Norwegiæ, & Provinciis nobis Regnisque nostris subjectis & subjiciendis gavisuri sint paribus iisdemque ex æquo conditionibus, & commodis in solutione omnis generis vectigalium portoriorum, aut onerum quorumcunque, omniumque aliorum privilegiorum, exemptionum, & prærogativarum fruitione, adeò ut quicquid ullo Tractatu uni *trium Statuum* vel antehac concessum est vel imposterum concedetur, *tres Status* eorumque subditi vi horum *pariter & ex æquo* gaudeant.

In quorum majorem fidem & certitudinem, præsentes hasce manus nostræ subscriptione sigillique Regii impressione roboravimus. In Regia nostrâ *Hafniæ* die 19. *Martii*, Anno 1660.

Het afscheydt van de Heeren Engelsche in Denemarcken, is geweest niet alleenlijck sonder de gewoonlijcke solemniteyten van op-gehaelt te worden met des Koninckx Carosse / ende in de particuliers audientie-kamer / maer oock in de Propositie van weynich woorden ende korter antwoorde / ende sulcx niet van het beste genoegen ten wedersijden. De audientie by de Koninginne versocht / is geexcuseert op de indispositie van hare Majest. ende is aen de ander zijde geen versocht by sijne Koninghlijcke Hoogheyt.

In dees tijt vondt sich in Denemarcken eenen Trewleben, hebbende de Practijcque van onder water te konnen visschen / wat van gesoncken Schepen voor handen was / hebbende te dier oorsaecke een speciael Octroy van de Kroon Sweden. Hy hadde uyt een Deensch Oorloghschip / genaemt Sophia, voor sestien Jaren gebleven voor Gottenborgh by de twintigh Metale Stucken gevist / ende uyt het Schip van Witte Cornelis de Wit ses en twintigh stucken. Desgelijcks heeft uyt het Schip van Capiteyn Waterdrincker gebleven by Westkappelen in Zeelandt, gevist groote quantiteyt Silver ende andere kostelijcke Waren / gebruyckende seeckere Instrumenten / als Nijptangen, die in de grondt waren vattende wat sy bejegenden.

De Heeren de Huybert ende van Haren hier komende / hebben Maendach den acht en twintichsten Juny gedaen rapport / ende sijn bedanckt / overlevende het in het Noorden gemaeckte Tractaet / gelijck het hier voor gestelt is / ende hebben daer nevens in bedencken gestelt / alsoo het Elbinghsche Tractaet ende de Elucidatien van dien / nu oock waren vast gestelt / of niet aen Sijne Cheur-Vorstel. Doorlucht. van Brandenburgh, ende de Stadt Dantzick, alsoo de tijdt van acceptatie maer voor een Maendt was gestelt / diende sulcx te worden genotificeert / of de selve souden believen de inclusie aen te nemen / ende van de beneficien van de selve te gauderen. Waer op goedt gevonden is aen de selve te schrijven. Item / is in bedencken gestelt / of niet tegen den tijt der Ratificatie / men diende uyt te wercken de guarantie van Vranckrijck ende Engelandt, ende wegens Vivres, ende Ammunitie van Oorloch / beyde in Coppenhagen gebleven / om aen Sijn Majesteyt van Denemarcken toe te staen / oock aengaende het repatrieren van des Landts-Militie / is by de selve Heeren Extraordinaris Gedeputeerde geproponeert. Eyndelijck hebben geseght dat het transporteren van de Sweedtsche Militie niet sonder Hollandtsche Schepen ende geldt soude konnen worden gedaen / alsoo beydes in Denemarcken schaers was: dat derhalven sulcx van hier ende ten spoedichsten mocht worden gedaen / sulcks is oock door de Heeren Deensche Ambassadeurs versocht / ende alhier toe gestaen / uyt-genomen dat van de Amunitien ende Vivres. De selve Ambassadeurs hebben in het laetst van Iulius haer afscheyt genomen / geconduiseert door den Heeren Vrybergen ende Hauboys, haer presenten tot ses duysent gulden elck / ende ses hondert gulden voor den Secretaris Tesman sijn haer na gesonden.

De Heer Cojet, bleef hier noch tot beslichtinge van een ende ander swaerigheyt / particulierlijck reclamerende het Schip den Swarten Os, by den Lieutenant Admirael van Wassenaer voor desen in de Oost-Zee genomen. Eyndelijck den vierden September hebben haer Ho. Mog. niet tegenstaende het

voorsz.

voorsz. Schip met sijn ingeladene Goederen voor goeden Prinse mocht worden gehouden / echter in consideratie van de goede recommandatie van den Heer Cojet, ende tot een evidente preuve dat haer Ho. Mog. de nu van nieuws herstelde vriendtschap ende goede correspondentie wilden onderhouden / voortsetten / ende cultiveren met den Koninck / ende Kroon van Sweeden, gelijck oock op het vertrouwen dat derselver Ingesetenen in toekomende gelijcke civiliteyten ende goede bejegeninge aldaer souden erlangen / goedt-gevonden aen het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam te schrijven datse aen de eygenaers ende geinteresseerden het voorsz. Schip met sijne ingeladene goederen wilden restitueren ende onbekommert laten volgen / voor soo veel noch overigh ende niet vermist en was.

Hy nam sijn afscheyt in het laetste van September, wordende be-eert met een gouden Ketting / als aen den Heer Rosewinge was geschiedt. Hy gaf alhier een treffelijcke maeltijt / meest in regardt van de Heeren van Amsterdam, die hem in haer Stadt hadden getracteert: alwaer oock waren de Heer Keyserlijcke Afgesante Friquet, de Heer Koninckljjcke Resident Charisius: Den Cheur-Vorstelijcken Raedt Weyman, ende Ick.

Van de Magistraet van Rostock quam in September een schrijvens / versoeckende haer Ho. Mog. Protectie tot vrymaeckinge van hare Haven Warnemunde, die door een Sweeds Oorlochschip gesloten ende aldaer een Tol geheven wiert: Op het selve subject is aen den Coningh beleefdelijck geschreven / doch sonder effect.

Hier voor is geseyt dat haer Ho. Mog. den Heeren van Dantzick waren aenbiedende ende nodigende tot de inclusie in het Tractaet van Elbingh, ende om haer daer op te verklaren binnen een Maendt / ende op die manier mede te genieten de voordeelen ende beneficien by dat Tractaet bedongen. Sy hebben daer op den negenden Augusty geantwoordt: Gelijck sy met seer waerdigh respecteerden de seer gratieuse genegentheyt, die haer Ho. Mog. tot haer en haer stadt in die geheele handelingh klaer ende standtvastich tot dien tijdt toe hadden bewesen, datse oock alsoo vertrouden, dat haer Ho. Mog. met haer presupponeerden, dat de eeuwige Vrede tusschen *Polen* ende *Sweden* solemnelijck gesloten zijnde, alle vyandschappen generalijck, van self ende door sichself, nu cesseerden, ende dat de seeckerheyt haerder Stadt van het gevaer des Oorlochs tot noch toe gevoert, op de heyligheyt der *Olivesche-Vrede*, ende op de sterckte, waer door de selve Vrede was gevesticht, steunde, ende dat daerom haerder Stads *insluytinge*, in het *Elbinghsche* Tractaet, ende desselfs Elucidatien, t'eenemael was te refereren tot de voordelen ende benefitien over het gebruyck der Commercien en betalinge der Tollen uyt kracht van die Tractaten verkregen, dat namelijck de Stadt door middel van die *inclusie* ende insluytinge oock konde gauderen van alle de conditien ende voordelen, daer van tusschen de Geconfoedereerde was verdragen. Ende op die wijse verklaerden, dat sy de aengebodene *inclusie* ratificeerden ende met behoorlijck respect aennamen. Haer Ho. Mog. grootelijcks bedanckende voor de wel-gunstige aenbiedinge, die sy met alle observantie ende diensten naer vermogen bereyt waren te demereren.

Dese Verklaringh dacht haer Ho. Mog. te sijn wat mager / als restringerende haer acceptatie: Dies den vijftienden September sy resolveerden dat de gemelde Missive gestelt soude worden in handen van den Heere Huygens ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Sweeden ende Denemarcken, om over den inhouden ende de termen van de voorsz. Missive/ met my ordinaris Minister van de gemelde Stadt alhier in conferentie te treden/ ende my daer toe te disponeren dat door mijne directie onder de handt van Burgermeesteren ende Raedt der meer-gemelde Stadt / geprocureert mochte werden eene andere Missive / by de welcke duydelijck/ ende sonder eenige conditie / limitatie / presuppoost ofte reserve de voor-geroerde inclusie/ sulcx/ ende in termen als die lach/ geaccepteert werde; Edoch by soo verre Ick beter geraden mochte vinden / dat daer over ten selven eynde van wegen haer Ho. Mog. aen de op-gemelde Stadt als directelijck geschreven werde / soude als dan sulcks oock alsoo gedaen werden/ gelijck geschiet is. Maer het is daer by gebleven. De Heer Cheur-Vorst van Brandenburgh desgelijcks versocht sijnde om aen te nemen de selve inclusie / verclaerden het haer de Ministers / dat Sijn Cheur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt wierd geincludeert Pariter met een Stadt.

Den tienden September is ter Vergaderingh van Hollandt binnen gestaen den Collonel Puchler, hebbende Enchef gecommandeert de Troupen van desen Staet in de voorledene Jaren tot secours van den Koninck van Denemarcken uyt-gesonden geweest zijnde / ende heeft van de voorsz. expeditie gedaen succinct rapport; Waer op ende op het gunt den meer-gemelden Colonel Puchler ter dier occasie aen haer Ed. Gr. Mog. voor-gestelt heeft/ rijpelijck gedelibereert zijnde / hebben haer Ed. Gr. Mog. den meer-gemelden Colonel over ende ter saecke van sijne goede devoiren in de voorsz. expeditie aen-gewent bedanckt; Ende is voorts goedt-gevonden te confirmeren in hare Respective Charges / de Lieutenanten ende Vaendrichs by den meer-gemelden Colonel in de voor-geroerde expeditie Provisionelijck gesurrogeert in plaetse van overleden of van soodanigen als hare Charges door dat van de selve expeditie gequiteert mochten hebben / ofte andersints vacant wesen gevallen/daer van den selven de Namen aen de Heeren Gecommitteerde Raden soude hebben op te geven / om met de noodige Commissien versien ende naer behooren be-eedight te worden.

Dat wijders de Heeren Gecommitteerde Raden versocht ende gelast souden werden/ de Respective Officieren in Denemarcken geweest sijnde/te doen genoelen het effect van de Resolutie op den seventienden December des jaers sestienhondert acht en vijftich, nopende het desdommagement van de selve Officieren ten respecte van het verlies gevallen op de Wisselen en den koers van het gelt by haer Ed. Gr. Mog. genomen.

Ende wat belangde de recommandatie gedaen in faveur van de Lieutenanten vacante Compagnyen leydende / ende binnen de Stadt van Coppenhage alle fatigues uyt-gestaen hebbende/dat dienthalven ter gelegener tijt nadere deliberatie aengestelt worden soude.

De Heeren Gedeputeerde van Dordrecht hebben om redenen by monde gede-

gededuceert in de boven-staende conclusie niet geconsenteert. Kortz daer nae oock de Heer van Slingelandt t'huys komende / heeft den negenden Septembris rapport gedaen in Hollandt, ende is bedanckt voor sijne goede conduite/ en goet-gevonden / dat by haer Ho. Mog. de saecke soude worden daer henen gedirigeert/ dat op gemaeckt mochte worden het behoorlijcke instrument van Ratificatie om tegen dat van Sweeden onder den Heer Resident Appelboom berustende / met hem te worden uyt-gewisselt / gedateert binnen den tijt ende dato daer toe by het Tractaet van den elfden September des Jaers ses en vijftich geprescribeert / gelijck geschiet is.

De Heer Vogelsangh alleen / was noch gebleven tot Coppenhagen. Haer Ho. Mog. hadden alreede den negen en twintichsten July omstandelijck geresolveert/ aengaende de leeninge van Geldt, Vivres, Ammonitie van Oorloge by den Koninck van Denemarcken versocht / het weder-keeren van des Landts-Militie uyt de voorsz. gewesten/ende het betalen van de Buytgelden, de selve Militie competerende / oock te dier occasie haer gedachten hebben laten gaen op het Retour van des Landts-Vloote / sijnde in ende omtrent den Oresont. Dat de Heeren Extraord. Gedeputeerden van wegen desen Staet in Denemarcken / soude aengeschreven worden de voornoemde 's Landts-Vlooten te licentieren ende te doen herwaerts keeren / in geval op of voor de receptie van die te schrijven Missive de Evacuatie van al de Deensche Plaetsen by de Sweeden volkomentlijck was geschiet / of andersints in cas buyten vermoeden/aen de voorsz, te doene Evacuatie noch yets soude mogen mancqueren/ de voorsz. Vloote niet in het geheel / maer wel by gedeelte / sulcks ende in dier voegen als sy na gelegentheyt ende constitutie der saecken aldaer souden oordeelen sonder perijckel ende ondienst van den Lande te konnen geschieden/ successivelijck te doen herwaerts komen; Edoch in allen geval het laetste gedeelte van dien niet dimitteerden/ voor ende aleer de laetste macht der Sweden den Deenschen bodem in het geheel ontruymt soude hebben.

Dat mede sy Heeren Extraordinaris Gedeputeerde soo veel van 's Lants-Militie in Denemarcken wesende/op de Oorloch-schepen van de voorschreve Vloote soude doen herwaerts overkomen/ als de capaciteyt ende de gelegentheyt der voorsz. Schepen soude konnen lijden / midts al vooren daer over spreeckende met de Vice-Admirael de Ruyter, ende de Hooft-Officieren/ende te samen overleggende/ hoe/ ende by wat verdeelinge het embarquement soude te doen zijn / soo in Coppenhagen als in Funen, ende die geene van de selve Militie/die alsdan noch souden mogen overich wesen/op eenige Coopvaerdy-Schepen / na het Vaderlant gemunt hebbende / by verdeelingh over de selve in kleyn getal / of by inhuyringe van eenige bequame Transport-Schepen/ of oock wel door beyde de voorsz. middelen / sulcks sy ten meesten dienst ende mesnage van het Landt souden bevinden te behooren. Daer op lettende / dat de Compagnie soo verdeelt wierden op de voorsz. Oorloch/Coopvaerdy/ende in te huyren Schepen / datse hier te Lande machten aenkomen / daer sy souden naest sijn aen de Guarnisoenen daer sy waren uytgetrocken. Geconsidereert haer Ho. Mog. om goede reden haer daer toe moverende / verstonden dat sy alle weder souden worden geleght in haer voorgaende Guarnisoenen/

de voorsz. 's Lants Oorlogh-schepen / met eenige Wijtes die tot Coppenhagen ende in Funen waren / doende voorsien tot de overkomste. Gevende sy Heeren Extraordinaris Gedeputeerden hier promtelijck advertentie / tegen datse souden vertrecken / van de verdeelingh / ende waer dat gemunt was / die aen te brengen / om op vorder transport promte ordre te stellen. Indien verstaende nochtans dat sy lieden aldaer eerst ende al vooren souden doen licentieeren de bewuste vijf en twintich Coppen van de eerste over-gesonden Troupen / die op voorgaende ordre van den Staet in Denemarcken aengekomen waren / als mede die geene van gelijcken vijf en twintich Coppen over yder Compagnie van de tweede Troupen hier te Lande geworven / die vrywillich gedisponeert souden konnen werden / haer in dienst van den Koninck van Denemarcken te begeven / of andersints aldaer te verblijven / sullende de vordere die gene genegentheyt hebben mochten om haer in de voorsz. dienst te begeven of in Denemarcken te verblijven / mede herwaerts over-gebracht worden / mits dat in geval de Provintien op de aenkomste van de voorschreve Troupen respect. in de voorsz. Licentieeringh niet souden mogen consenteren de Compagnien van de selve Troupen met de voorsz. vijf en twintich Man als dan hier te Lande wederom souden werden versterckt.

Dat wijders de gemelde Heeren Extraordinaris Gedeputeerde soude werden aengeschreven haer in geen verder verschot van penningen / verstreckinge van Vivres, of Leeningh van Amunitie van Oorlogh in te laten / ten sy al vooren van de sijde van Denemarcken in alle sijne Deelen ende Leden wierden aengenomen ende gesloten het Project van Accoort in haer Ho. Mogende resolutien van den veertienden April laetstleden geinsereert / met authorisatie om sulcks voor gegaen sijnde / aen of ten behoeve van sijne Majesteyt noch te mogen verstrecken eenige Penningen, Vivres, ende Amunitie van Oorlogh / met het geene na de receptie van de voorsz. resolutie van den veertienden April voornoemt / aen of ten behoeve van sijne Majesteyt verstreckt was / niet excederende de summa van sestich duysent Rijcks daelders / of hondert en vijftich duysent guldens / besorgende oock in allen gevalle / ende alwaer het sacke dat over nader Leeninge van Geldt, Vivres, of Amunitie van Oorlogh ... mach geconvenieert worden / dat over het geene allereeds aen sijne Majesteyt aen gelden geleent / of in Vivres verstreckt was / of suffisante verseeckeringh / ende de verbintenis van de Tollen, Domeynen, ende andere Koninghs inkomsten van Dronthcym, achtervolgende den inhouden van het voor gerocerde Concept bekomen ende geobtineert werde / of by ontstentenis van de voorschreve Conventie ende verbintenis over het een ende het ander / de Vivres ende de Ammunitie van den Staet van daer op de bequaemste wijse herwaerts over te senden / omme alhier ten dienste van het Landt gebruyckt of geberesiceert te worden.

Dat voorts by de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden by den Koninck van Denemarcken, ende de Hooge Ministers van het Rijck / alle mogelijcke ende efficacieuse devoiren souden hebben aen te wenden / ten eynde de voorsz. Militie van desen Staet voor haer vertreck uyt Denemarcken, gecontenteert mochte werden van de Huyrgelden de voorsz. Militie competerende / ende

sulcks niet konnende geeffectueert werden/ haer exactelen te informeren/ ooch door den Collonel Killegrew ende andere Officieren/ te doen informeren in wat voegen de saecken van de voorsz. gepretendeerde Buytgelden eygentlijck was gelegen/ ende haer Ho. Mog. daer van op het spoedichste bericht geven.

In Denemarcken was van ouds ende noch meer in desen Oorloch een groote jalousie by de Geestelijcke/ Steden/ ende Boeren-standt over het al te groot gesach dat den Adel hadde. Een ende ander uyt de Edelen die den Koninck flatteerden (Aristippy) hopende door des Koninckx verheffinge ooch te meer hare rekeningh te sullen vinden/ stoockten dat vier: Immers alsoo dat deselve On-edele riepen om den Koninck te maecken tot een absoluyt ende Erf-Koningh.

Ulefelt, te voor het Hooft van de Edelleden/ was gevangen; De Koningh geapplaudisseert en geacclameert door de Gemeente uyt haet van den Adel, ende selfs gewapent/ alsoo was 'er niemandt die sich dorste daer tegen stellen.

De Heer Vogelsangh beschreef het inde volgende manier.

Dat de Geestelijckheyt ende Borgerye in den haren secretelijck hadden geformeert/ het dessein daer in bestemde;

Dat nadien sijn Majesteyt in dit Oorloch met Sweeden veel gevaers ende swarigheden onderworpen geweest zijnde/ echter met een sonderlinge standtvasticheyt betoont hadde sijnen yver/ Liefde/ ende genegentheyt tot de conservatie van het Rijck en sijn Onderdanen/ hy oordeelden dat het selve niet gepasseert konde werden sonder demonstratie ende reele betuyginge van danckbaerheyt/ ende dat die met geen beter ende bequamer erkentenisse soude te exprimeren zijn/ dan door het defereren van de Kroone aen het geslachte van sijn Majesteyt by successie/ te meer/ alsoo men bevonden hadde dat sedert het selve gepractiseert was in andere naebuyrige Koninckrijcken/ het geweest hadde ooch niet sonder vruchtbare ende voordeelige operatien ten besten van het Rijck: Dese resolutie genomen zijnde/ hebben de voorsz. twee Standen goet gevonden die door eenige Gecommitteerden bekent te maecken ende te communiceren aen een van de Heeren Rijcks Raden/ met versoeck aen den selven/ niet alleen om het voorsz. geresolveerde bekent te maecken aen de vordere Heeren Rijcks-Raden ende den Adel, maer ooch door alle goede Offitien ende devoiren te coopereren: ten eynde die by het Lith van den Adel voor aengenaem mochten werden opgenomen/ ende het selve Lith het welck sy erkenden het eerste ende aensienlijckste te zijn/ gebracht tot eenparigheyt met de twee andere.

Nae eenige deliberatie is hier op geantwoort/ dat voor soo veel de saecke in sich selfs belanghde die soo nieuw niet was/ of waren daer over tot memorialen ende in verscheyden tijden discoursen gehouden voor desen/ ende datter in der daet waren gededuceert redenen van importantie voor en tegen/ maer en konde het Lith van den Adel niet afwesen van sich te beklagen over de informaliteyt in desen gebruyckt/ namentlijcken/ dat een saecke van soo een gewichte niet alleen secretelijck en sonder het doen van de minste communicatie was ge-emaneert/ maer ooch positive ter neder gestelt/ ende tot besluyt gebracht/ met contrarie versoeck dat men de Heeren Rijcks-Raden ende den Adel niet

wilde prefferen / maer ten minsten competente tijt verleenen / om daer over mede ordentelijck te communiceren ende delibereren in den Hare; waer op sijnde by de andere twee Standen met beleefde excusen gedeclineert het *poinct* van de informaliteyt, hebben aen de andere sijde geinhereert op een antwoort ten principale / ende de conformiteyt van het Lidt van de Edelen met de twee andere. Edoch vernemende dat het selve antwoorde of niet of immers soo spoedelijck niet te verwachten en was / soo is by de voorsz. twee Standen naerder resolutie genomen om voort te treden, en daer op het geresolveerde boven gebracht en overhandicht aen sijn Maj. sulcx het werck in haer regarde onveranderlijck gemaeckt: Hoochstgemelde Majesteyt droech sich soodanich als die dit niet geambieert hadde noch ambieerde / maer de welcke echter niet declineren of refuseren soude / by aldien het aengeboden wiert ordentlijck ende met sijn volkome Leeden. Ende is volgens by het selve Lidt continuele instantie gedaen/om mede te hebben der selver positive verklaringe. By den Adel (die geen ander uytkomste sagen) quam in consideratie *ut preveniant, ne quod faciunt fecisse videantur inviti.*

Onder des wierden tot Coppenhagen de Poorten gesloten gehouden / de Wachten verdubbelt/ende was de Burgerye mede specialijck op haer hoede/ aen de andere sijde staen alle andere affaires en de Cancellerie stille.

Korts daer nae heeft niet alleen den Adel haer geconformeert met de twee andere Standen / maer sijn met de selve gesamentlijck op het Slot gekomen ende den Koninck geoffereert / eerst de Kroon aen het geslachte van sijn Maj. erffelijck en by successie was onder de woorden reflecterende alleen *ad progeniem masculinam*, maer sijnde bespeurt dat het selvige by Sijne Maj. niet aengenaem wierde opgenomen / is by nader resolutie de delatie gedaen *sine discrimine sexus*, wegens den Adelijcken standt wierde vermits de indispositie van de Heer Rijcks-Hofmeester het woort gedaen by den Heer Niels Trolle Vice-Roy van Noorwegen, met expressie dat den Senaet en Adel wel gewenscht hadde dat in desen was geprocedeert / met een vertroude Communicatie en beter orde/ als sijnde dat Lidt noyt van minder genegentheyt geweest om sijn Majesteyt en des selfs geslachte te gratificeren/dat de twee andere van wegen de Geestelijcke Standt wierde het woort gedaen by den Bisschop van dese Stadt/en besloot de selve sijne harangue van congratulatie met de benedictien van Amen, het welck by alle de presenten gerepeteert en bevesticht wierde. Sedert was men besich met het toe-stellen van een Theatrum, waer op de solemniteyt van huldinge soude gedaen werden publijckelijck / het welcke opgerecht wiert op de plaetse voor het Slot aen den opgangh van de Beurs/ en wert alles geprepareert met een sonderlinge yver en spoedigheyt. Het Theatrum gereedt zijnde/ is op Woensdach den seven en twintichsten Octobris ter executie gestelt/ende wierde dienvolgens des namiddachs op het blasen van Trompetten ende het slaen van een Keteltrom door de geheele Stadt uytgeroepen ende bekent gemaeckt / dat de Burgerye en de Militie des anderen daechs tegens acht uyren in het geweer soude zijn / des anderen daechs van drie Compagnien Ruyteren opgeseten zijnde/wierden de selve gerangeert/ ende by nae ten eynde van de Kaetsbaen staende by het Slot / waer benevens geboecht wierde aen

de

de eene sijde van het Slot/een goede quantiteyt Voetvolck onder seven Vaendelen / ende aen de andere sijde achter het Theatrum noch vier Compagnien Voetvolck: Insgelijcks seven Compagnien Voetvolck tegens over het Slot by de Brugge gaende nae de Holmes; De Klock omtrent tien uyren marcheerde de Burgerye onder twaelf Vaendels / ende wierde gestelt van de eene ende andere Leuninge van de Brugge van het Slot tot aen ende besijden van het Theatrum, sulcks dat daer eene bequame passagie was van het Slot af tot aen het Theatrum ter wedersijden beset met Burgerye in Wapenen zijnde: het Theatrum was hoogh in sijn eerste opgangh acht of tien treden/ doch hadde een verhevender plaetse van vier treden hoogh binnenwaerts / de welcke begrepen wierdt onder een geproportioneert verhevent gehemelte ofte een Daix, sijnde alles bekleedt / bedeckt ende omhangen met roodt Laecken: de voorsz. verhevender plaetse stonden twee Purper Fluweele Arm-stoelen/ de eene voor den Koningh / ende de andere voor de Koninginne / ende nevens die van den Koningh stondt een kleyn Buffet ofte Tafelken / bedeckt mede met een Purper Fluweelen kleedt; Voorders wederom twee stoelen voor beyde de Koninckelijcke Princen / aen de rechter sijde van Sijn Majesteyt/en daer tegens over drie Stoelen voor de Coninckelijcke Princessen ter lincker sijde van de Coninginne / ende hadde voorts het Theatrum op bey de sijden Bancken/ mede bekleedt met een roodt Laecken/ ter rechter voor den Senaet ende ter slincker voor de Dames van de Coninginne / omtrent den middagh quam het Hof af / gaende den Senaet ofte de Heeren Rijcks-Raden voor uyt/ ende wierde by vier van de selve gedragen de insigna van het Rijck / als de de Kroon ende Scepter, den Appel ende het Swaerdt, de welcke naderhandt gelijck gestelt wierden op de voor gemelde Buffet; Daer aen volghde de Koningh alleen / de Koninginne hebbende aen hare sijde den jonghsten Prins/ daer aen den oudtsten Prins ende de drie Princessen gaende alle onder een gehemelte van Incarnaten Satijn / het welck gedragen wierde by acht Vorsten; Nae dat de Koningh/Koninginne/ beyde de Princen ende de drie Princessen op het Theatrum gekomen ende geseten waren in het midden van den Senaet, Adel ende Hof-Ionckers, staende op de plaetse van het Theatrum minder verheven/ wierde nae het doen van eenige gewoonlijcke Ceremonien/ waer onder mede het leggen op de knyen /. geprocedeert tot het presteren van den Eedt, die gelesen wiert door den Heere Rijcx-Raedt Peter Reets, inhoudende eene belofte van getrouwigheyt aen den Koninck/ Coninginne ende het Coninckelijcke Huys als Erf-Coningen van Denemarcken, de welcke daer op gedaen wierdt: Eerst by den Senaet of Rijcks-Raden, daer nae by den Adel, daer nae by de Hof-Jonckers, ende die geene voorders aen het Hof dependerende zijn / vervolgens by de Gecommitteerde van de Geestelijckheyt, daer nae by de Gecommitteerde van de Steden, ende eyndelijck by de Huyslieden op Amack van de Nederlandtsche af komste / sijnde vrye Luyden / dependerende alleen aen ende van den Koninck.

Den Eedt in dier voegen gepresteert zijnde / wierde by yeder in het particulier / uytgesondert de Huyslieden, aen hare Majesteyten gedaen een teecken van eerbiedinge by forme van Congratulatie / komende nament-

lijck van de min verheven plaetse de vier treden opwaerts met het doen van Reverentie tot aen hare Majesteyten / en dan weder keerende in dier voegen / dat daer door het voltrecken van dese solemnele Actie van Erf huldinge geduert heeft tot omtrent drie uyren: Als wanneer het Hof wederom na het Slot gekeert is / in gelijcke ordre als het gekomen was / sijnde alles niet tegenstaende de groote confluentie van menschen / wel ende met gemack afgeloopen / waer op vervolgens drie mael salve geschoten wiert / soo by de Burgerye / als de Soldaten te Paerdt ende te voet / ende wierden mede tot drie malen afgeschoten eenige Stucken van het Canon op de Wal ter nombre van vijf à ses en twintich, des avonds sijn alle de drie Stenden by hare Majesteyt op het Slot ter tafel geweest / alwaer mede was de eerste Prins en Princesse.

De Heer Rijcks-Hofmeester / hoewel onmachtigh om sich van sijn voeten te komen dienen / heeft echter niet willen of wesen by te sijn het presteren van den Eedt, sijnde op het Theatrum gedragen op een stoel / doch den Eedt afgeleght hebbende / heeft sich geretireert en weder na huys begeven / waer in echter sijn Majesteyt vergenoeght is geweest. De Poorten sijn daer nae weder geopent.

De Koningh heeft terstondt daer nae haer Ho. Mog. door een Missive van den dertichsten Octobris sulcks bekent gemaeckt / dat de onbegrypelijcke Goddelijcke providentie het soodanich hadde gedisponeert / dat twee dagen te voor hem en sijne Koninckliijcke Huyse / Mannelijcke en Vrouwelijcke Linie de gesamentlijcke Stenden eenparichlijck een vry ende Erfrijck hadden op-gedragen ende overgegeven. Haer Ho. Mog. hebben den elfden November over de Notificatie bedanckt / ende gewenscht dat hy noch lange jaren en sijne Koninckliijcke prosperiteyt / veel eeuwen sulcks mochte genieten.

Sedert sijn op gestelt seven Collegien. Het eerste een *Collegium status*, waer in President soude sijn de Heer Joachim Gersdorp, ende souden nevens andere daer in compareren de Presidenten van de andere Collegien / oock den Bisschop ende de Burgermeesteren / ofte eenige van dien van Coppenhagen. Het tweede van de Finantie, waer van tot President als Rijcks Schatmeester gestelt is de Heer Hannibal Zeestadt, het derde van de Cancellerye, waer over als Cancellier gestelt is Peter Reets, het vierde van de Militie, het vijfde van de Justitie, het seste wegens de saecke van de Zee ofte van de Admiraliteyt, het sevende van de Commertie, niet alleen op die voet ende forma / maer meerder getal als in Sweeden; Sijnde wyders / soo als uyt het gene voorschreve is ten deele gesien kan werden / notabele veranderinge gevallen in eenige de hoochste Charges / te weten / Is voor eerst dat hoogh ende aensienlijck Ampt van Rijcks-Hofmeester gemortificeert / ofte veel eer geconverteert in een ander; Edoch van geen minder authoriteyt ende aensien onder de denominatie en qualificatie van Rijcks-Drost op de forme mede als in Sweeden, ende daer toe op nieuws ge-eligeert: Wel gemelde Heere Joachim Gersdorp gewesen Rijcks-Hofmeester. Ten tweeden, soo is de Charge van Thesaurier of Rijcks-Schatmeester gebracht op den Heer Hannibal Zeestadt. Ende den derden de Heer Peter Reets, gewesen Thesaurier, gemaeckt tot Hof-Cancelier.

Hier

Het Formulier van den Eedt gedaen aen sijn Majesteyt als Erf-Koninck/ ende des selfs Huys/ Was:

ALDERGENADICHSTE KONINCK.

ICk N. N. belove ende verklare aen U Koninckliicke Majesteyt, als mijn Aldergenadichste *Erf Koninck* en Heere, als oock aen U Koninckliicke Majesteyts Huys, Houw en Trouw te zijn, U Coninckliicke Majesteyt ende des selfs nutte en de besten soecken ende bevorderen, schade ende nadeel naer mijn vermogen af te weeren, ende U Koninckliicke Majesteyt getrouwelijck te dienen als een eerlijck Edelman ende *Erf-Onderdaen* eygen is, en toe-behoort, *Soo waerlijck moet my Godt helpen, ende sijn Heylige Euangelium.*

Door den Heer Vogelsangh de Koningh versocht sijnde om Commissarissen te stellen tot de liquidatie van de assistentie ende onkosten by haer Ho. Mo. in den jonghsten Oorlogh aen hem gedaen/ boven het gene sy gehouden waren volgens alliantie: Antwoorde den tienden November, tot meermalen aengewesen te hebben/ daer toe ongehouden te zijn/ pretenderende dat het haer Ho. Mog. om haer eygen interest hadden gedaen/ echter seyde te sullen Commissarisen stellen/ ende soo sy het niet konden vinden/ dat het aen Arbiters mocht komen. Maer tot noch toe is niet gevolght/ ende sal wel noyt geen liquidatie vallen/ alsoo hy oock in gebreecke bleef de liquide schulden te betalen. Gelijck geduyrich soo wegen het publijcque als particuliere namaels is geklaeght.

Echter klaechde den Heer Resident Charisius, over de wanbetalingh van het lijf-pensioen/ het welck de Staet aen de Princesse van Denemarcken, ten Doop hadde gegeven ter somme van vier duysent guldens Jaerlijcks.

Hy deedt oock korts daer na klachten wegens de Gluckstadsche Afrikaensche Compagnie, over schade die de West-Indische Compagnie haer hadde aengedaen. Sulcks wiert gestelt in handen van de West-Indische Compagnie/ die het met contre klachten heeft beantwoordt. Sijnde bevonden dat het waren hierlandtsche Kooplieden/ die den handel op Guinée door Denemarcken dreven.

Van den Heer Resident Appelboom, is den veertienden December gelesen een Memoriael/houdende advertentie/dat de Rijcksdach in Sweden jonghst gehouden/ met gewenscht succes geeyndicht zijnde/ met eenparige stemmen vast gestelt was/ dat de Coninckliicke Regeeringe/ geduerende de minoriteyt van den Koninck/ geadministreert soude werden conform de jonghst voor-gegane tutelaire Regeeringe/ te weten: op den naem van den Hooghstgemelden Koninck door middel van de Koninginne Moeder, met en nevens de vijf souveraine Collegien des Rijcks. Waer op gedelibereert zijnde/ is goet gevonden den gemelden Heere Resident midts desen te bedancken voor de gedane Notificatie/met en nevens congratulatie over de geluckige vast-stellinge der geseyde Regeeringe.

De aenwesende Gedeputeerden van de Admiraliteyten hebben den achtienden

rienden December versocht te verstaen haer Ho. Mog. goede meeninge / hoe langhe de Lasten van de gedane Equipagie tot secours van den Koningh van Denemarcken op reeckeninge van den selven Koningh / geimputeert ende gestelt soude moeten worden / om dienvolgens te konnen fourneeren een staet van schulden die den Koningh gevordert souden worden te vergoeden / waer op is verstaen dat de voorsz. Lasten by de voornoemde Heeren Gecommitteerde tot haerder wederkomste gesupputeert soude worden 't sedert de rupture van het Rodschiltsche Tractaet tot de wederkomst van alle de Oorloghschepen van des Landts-Vlote; Ende wierdt den Raedt van State oock versocht den staet van secoursen en de penningen aen Denemarcken verstreckt / te willen formeren nae proportie van den selven tijt / om beyde de voorsz. Staten gesien zijnde / diesaengaende soodanigh geresolveert te worden / als soude bevonden worden te behooren / maer daer op is weynich of niet gevolcht.

De Heer van Slingelandt last hebbende om aen de Koningh ende Koninginne Moeder in Sweeden te doen een Compliment van *Condoleance*, is den derthienden Juny gekomen in het Stockholmer Lieth, daer nae tot *Elsnas*, van waer hy een Edelman nae Stockholm aen de Heeren Roosenhaen en de Graef Gabriel Oxenstiern sondt. Hy quam hem den een en twintichsten weder vinden in de Daler, mede-brengende een Hof-Jончker / ende eenige Dienaers / die hem in een Carosse met ses Paerden hebben gebracht tot Stockholm. Des daegs te vooren waren de Heeren Hannibal Zeestadt, ende Sidny aldaer te Lande aengekomen.

De Koninginne eenigen tijt absent geweest zijnde / quam den vijf en twintichsten Juny binnen Stockholm. De Heer van Slingelandt schickte door den Meester van de Ceremonies sijn Credentiael aen Graef Gabriel Oxenstiern Rijcks-Maerschalck / met versoeck / ten eynde hem den dach ende uyre daer toe gedestineert mochte werden geappointeert / welcken dach vervolgens sijnde geassigneert op den negen en twintichsten, is door de Koetse van hare Majesteyt opgehaelt / naer behooren gerecipieert / ende geintroduceert in de presentie-Camer van den Koningh / de welcke gevonden hebbende / staende onder een Dais voor een stoel sonder Bonnet ofte Hoedt / geassisteert door de Heeren Rijcks-Drost ende Schatmeester: mitsgaders alle de Heeren aenwesende Rijcks-Raden / ende heeft na voorgaende reverentie ende de noodige condoleantie over den doodelijcken afgangh van wijlen Sijn Koninckliјcke Majesteyts Heer Vader Carel Gustaef, onsterffelijcker ende glorieuser memorie: Mitsgaders congratulatie over Sijn Majesteyts aenkomste tot den Croon / in name van haer Ho. Mog. afgeleght soodanigen compliment / ende in soodanige Termen ende expressien als hy op de presente gelegentheyt van de geslotene Vrede in die Oostersche ende Noortsche quartieren / als mede van de restauratie ende redintegratie van de voorige Vriendtschap tusschen Sweeden, ende den Staet der Vereenichde Nederlanden oordeelden best te quadreren / ende hem verseeckert hiel conform te wesen haer Ho. Mog. intentie. Op alle het welcke hy ten respecte van haer Ho. Mog. Commissie uyt den name van den Koninck / door monde van de Heer Rijcks-Raedt Gustaef Pos, is bejegent met gelijcke ende reciproque beleefheyt in seer krachtige ende ernstige

woorden /

woorden / onder anderen met hertgrondelijcke danckseggingen over de goede cooperatie van wegen haer Ho. Mog. tot bevorderinge van de Vrede tusschen de twee Noorder Kroonen gecontribueert: Sijn afscheyt genomen hebbende van Sijn Majesteyt / is vervolgens geconduiseert in het appartement van de Koninginne Moeder, ende aen hare Majest. insgelijcks het gerequireerde officie van condoleantie afgelecht zijnde/ heeft wyders een compliment gedaen/ sulcks ende in voegen als gemeynt heeft te behooren / waer op door monde van de Heer Rijcks-Raedt Benthorn geantwoort zijnde / is wederom als vooren gereconduiseert in sijn Logement. De Heeren Sidney ende Hannibal Zeestadt, in gelijcke maniere ter audientie geweest zijnde/ heeft de Heer Sidney naer overleveringe van de Brieven van de Republijcque ende het Parlement van Engelandt in des selfs name sijne Propositie geformeert.

De Heer van Slingelandt sijn officien ende last by den Coningh ende Coninginne Moeder afgeleyt hebbende/ is in particuliere Conferentien geweest met de Heeren Gustaef Soop ende Canutus Corck, beyde Rijcks Raden; Mitsgaders Israël Lagervelt, Vice-President van het Commertie Collegie, van de welcke de eerste gehouden is op het Slot in de ordinaris Vergaderplaets van de Heeren Senateurs (sijnde door de selve opgehaelt door een Secretaris in een Carosse met ses Paerden gerecipieert aen de Trappen / door gemelde drie Heeren geintroduceert / ende aen de Tafel aengewesen de honorabelste zijde) de ander in haer Ho. Mog. Logement. Hy heeft in geseyde Conferentien geprepareert alle het gunt de executie ende observantie van het gene onderlingh tot Elbingh ende tot Elucidatie van dien tot Elsingör was geconvenieert / ende tot dien eynde al voor van de uytwisselingh van de Respective Ratificatien gesprooken hebbende / geinsisteert op het Fondament van de redenen daer toe dienende tot moderatie ende reductie van de Tollen sedert den Jare veertich , ende insonderheyt van den Jare vijf en vijftich, seer hooch ende excessivelijck op eenige Waren beswaert / ende alsoo hy geremarkeert hadde dat eenige misstellingh/ alhoewel van geringe importantie in de Tol-Lijste influerende in het Instrument van Elucidatie door de Heeren Sweetsche Commissarisen ende haer Ho. Mog. Ministers gesamentlijck onderteeckent / gevonden wierden / dat mede het Capittel van de Uytheemsche Dranchen / voor soo veel de selve uyt het Rijck van Sweeden uytgevoert wierden / door inadvertentie was gestelt op den taux van den Jare vijf en veertich , daer het notoirlijck moest worden gereguleert nae die van den Jare veertich , met insertie van een middelste columne ; Soo heeft hy nae exacte Collatie het selve doen dreſſeren volgens haer Ho. Mog. Resolutie / ende in Conformité van het geseyde geconvenieerde.

Hy heeft boven dien voorgedragen alle de Poincten/ soo het publijck als het particulier van eenige Ingesetenen van de Vereenichde Nederlanden concernerende/ ende hem door haer Ho. Mog. by verscheyden resolutien / gedurende dese Commissie aen bevolen / ende yeder van dien met soodanige redenen ende motiven geappuyeert / als hy geoordeelt hadde op de selve respectivelijck te quadreren / ende namelijck mede op het te kennen geven van Jouke Binkes Hinnema , op alle het welcke na seer hooge contestatien hy soodanigh

tienden December versocht te verstaen haer Ho. Mog. goede meeninge / hoe lange de Lasten van de gedane Equipagie tot secours van den Koningh van Denemarcken op reeckeninge van den selven Koningh / geimputeert ende gestelt soude moeten worden / om dienvolgens te konnen fourneren een staet van schulden die den Koningh gevordert souden worden te vergoeden / waer op is verstaen dat de voorsz. Lasten by de voornoemde Heeren Gecommitteerde tot haerder wederkomste gesupputeert soude worden 't sedert de rupture van het Rodschiltsche Tractaet tot de wederkomst van alle de Oorloghschepen van des Landts-Vlote; Ende wierdt den Raedt van State oock versocht den staet van secoursen en de penningen aen Denemarcken verstreckt / te willen formeren nae proportie van den selven tijt / om beyde de voorsz. Staten gesien zijnde / diesaengaende soodanigh geresolveert te worden / als soude bevonden worden te behooren / maer daer op is weynich of niet gevolcht.

De Heer van Slingelandt last hebbende om aen de Koningh ende Koninginne Moeder in Sweeden te doen een Compliment van *Condoleance*, is den derthienden Juny gekomen in het Stockholmer Lieth, daer nae tot *Elsnas*, van waer hy een Edelman nae Stockholm aen de Heeren Roosenhaen en de Graef Gabriel Oxenstiern sondt. Hy quam hem den een en twintichsten weder vinden in de Daler, mede-brengende een Hof-Joncker / ende eenige Dienaers / die hem in een Carosse met ses Paerden hebben gebracht tot Stockholm. Des daegs te vooren waren de Heeren Hannibal Zeestadt, ende Sidny aldaer te Lande aengekomen.

De Koninginne eenigen tijt absent geweest zijnde / quam den vijf en twintichsten Juny binnen Stockholm. De Heer van Slingelandt schickte door den Meester van de Ceremonies sijn Credentiael aen Graef Gabriel Oxenstiern Rijcks-Maerschalck / met versoeck / ten eynde hem den dach ende uyre daer toe gedestineert mochte werden geappoincteert / welcken dach vervolgens sijnde geassigneert op den negen en twintichsten, is door de Koetse van hare Majesteyt opgehaelt / naer behooren gerecipieert / ende geintroduceert in de presentie-Camer van den Koningh / de welcke gevonden hebbende / staende onder een Daix voor een stoel sonder Bonnet ofte Hoedt / geassisteert door de Heeren Rijcks-Drost ende Schatmeester: mitsgaders alle de Heeren aenwesende Rijcks-Raden / ende heeft na voorgaende reverentie ende de noodige condoleantie over den doodelijcken afgangh van wijlen Sijn Koninckl. Majesteyts Heer Vader Carel Gustaef, onsterffelijcker ende glorieuser memorie: Mitsgaders congratulatie over Sijn Majesteyts aenkomste tot den Croon / in name van haer Ho. Mog. afgeleeght soodanigen compliment / ende in soodanige Termen ende expressien als hy op de presente gelegentheyt van de geslotene Vrede in die Oostersche ende Noortsche quartieren / als mede van de restauratie ende redintegratie van de voorige Vriendtschap tusschen Sweeden, ende den Staet der Vereenichde Nederlanden oordeelden best te quadreren / ende hem verseeckert hiel conform te wesen haer Ho. Mog. intentie. Op alle het welcke hy ten respecte van haer Ho. Mog. Commissie uyt den name van den Koninck / door monde van de Heer Rijcks-Raedt Gustaef Pos, is bejegent met gelijcke ende reciproque beleeftheyt in seer krachtige ende ernstige

wooden/

worden / onder anderen met hertgrondelijcke danckseggingе over de goede cooperatie van wegen haer Ho. Mog. tot bevorderinge van de Vrede tusschen de twee Noorder Kroonen gecontribueert: Zijn afscheyt genomen hebbende van Sijn Majesteyt / is vervolgens geconduiseert in het appartement van de Koninginne Moeder, ende aen hare Majest. insgelijcks het gerequireerde officie van condoleantie afgeleecht zijnde / heeft wyders een compliment gedaen / sulcks ende in voegen als gemeynt heeft te behooren / waer op door monde van de Heer Rijcks-Raedt Benthorn geantwoort zijnde / is wederom als vooren gereconduiseert in sijn Logement. De Heeren Sidney ende Hannibal Zeestadt, in gelijcke maniere ter audientie geweest zijnde / heeft de Heer Sidney naer overleveringe van de Brieven van de Republijcque ende het Parlement van Engelandt in des selfs name sijne Propositie geformeert.

De Heer van Slingelandt sijn offitien ende last by den Coningh ende Coninginne Moeder afgeleyt hebbende / is in particuliere Conferentien geweest met de Heeren Gustaef Soop ende Canutus Corck, beyde Rijcks Raden; Mitsgaders Israël Lagervelt, Vice-President van het Commertie Collegie, van de welcke de eerste gehouden is op het Slot in de ordinaris Vergaderplaets van de Heeren Senateurs (sijnde door de selve opgehaelt door een Secretaris in een Carosse met ses Paerden gerecipieert aen de Trappen / door gemelde drie Heeren geintroduceert / ende aen de Tafel aengewesen de honorabelste zijde) de ander in haer Ho. Mog. Logement. Hy heeft in geseyde Conferentien gepresenteert alle het gunt de executie ende observantie van het gene onderlingh tot Elbingh ende tot Elucidatie van dien tot Elsingör was geconvenieert / ende tot dien eynde al voor van de uytwisselingh van de Respective Ratificatien gesprooken hebbende / geinsisteert op het Fondament van de redenen daer toe dienende tot moderatie ende reductie van de Tollen sedert den Jare veertich, ende insonderheyt van den Jare vijf en vijftich, seer hooch ende excessivelijck op eenige Waren beswaert / ende alsoo hy geremarkeert hadde dat eenige misstellingh / alhoewel van geringe importantie in de Tol-Lijste insluerende in het Instrument van Elucidatie door de Heeren Sweetsche Commissarisen ende haer Ho. Mog. Ministers gesamentlijck onderteeckent / gevonden wierden / dat mede het Capittel van de Uytheemsche Wrancken / voor soo veel de selve uyt het Rijck van Sweeden uytgevoert wierden / door inadvertentie was gestelt op den taux van den Jare vijf en veertich, daer het notoirlijck moest worden gereguleert nae die van den Jare veertich, met insertie van een middelste columme; Soo heeft hy nae exacte Collatie het selve doen dresseren volgens haer Ho. Mog. Resolutie / ende in Conformité van het geseyde geconvenieerde.

Hy heeft boven dien voorgedragen alle de Poincten / soo het publijck als het particulier van eenige Ingesetenen van de Vereenichde Nederlanden concernerende / ende hem door haer Ho. Mog. by verscheyden resolutien / gedurende dese Commissie aen bevolen / ende yeder van dien met soodanige redenen ende motiven geappuyeert / als hy geoordeelt hadde op de selve respectivelijck te quadreren / ende namelijck mede op het te kennen geven van Jouke Binkes Hinnema, op alle het welcke na seer hooge contestatien hy soodanigh

 bejegent

bejegent is/ dat/ de Reele-executie volgende/ haer Ho. Mog. ende de goede Ingesetenen souden reden hebben haer te contenteren. In de besites en contravisites gedurende sijn verblijf aldaer met de eerste Officieren van het Rijck ende de notabelste Rijcks-Raden gehouden/ heeft generalijck/ ende hy yeder in het particulier bespeurt een sonderlingh contentement ende vrenghde/ soo over de gesloten Vrede/ als wel insonderheyt over de herstellinge ende redintegratie van de vrientschap met den Staet der Vereenichde Nederlanden. Hy heeft in geenen deelen uyt de discoursen met de selve gehouden konnen afnemen/ dat met kennis van de Regeeringh eenige onlusten waren rijsende tusschen die Kroon ende de Stadt Bremen, ende dat uyt oorsaecke die Anno vier en vijftich door tusschen-spreecken van haer Ho. Mog. Ministers tot Staden bygeleyt waren/ veel min dat nae de gesloten Vrede eenige ordre soude gegeven sijn om in die quartieren nieuwe lichtinge te doen/ of yets feytelijck te ondernemen jegens geseyde Stadt; Maer dat men daer jegens als een saecke buyten waerheyt gaende/ protesteerde.

De Heer Sidney een present ontfangen hebbende ter waerde van vijftien duysent guldens/ is weder vertrocken naer Coppenhagen, en van daer voorts niet nae Engelant, maer over Lubeck, Vranckrijck ende Italien: Waer hy hem sedert heeft onthouden om de veranderingen in Engelandt wt te wachten/ ende wat vrye discoursen hy voor ende nae tot smaet van den Koningh heeft gevoert/ is elders geseyt. De Heer Honiwood trock recht op Engelandt: beyde in Denemarcken, sedert de veranderingh in Engelandt, by sich aengesien.

De Vice Cancellier Radsiewsky dus langh in Sweeden gevangen/ is in desen tijt geëlargeert.

De Heer van Slingelandt hadde oock eenige particuliere poincten te bemoeyeren voor Kooplieden deser Landen Ingesetenen/ oock sich te informeren of Sweeden yet tegen Bremen mocht voor hebben/ maer niet bevonden.

Daer nae uyt Sweeden weder tot Coppenhagen gekomen zijnde/ ende hy den Coningh ende Coninginne sijn afscheyt genomen hebbende/ is in het begin van September ter Zee nae Hollant vertrocken/ in het laetste van September rapport doende/ ende bedanckt wordende.

De Verwisselingh der Ratificatie van de Noordsche Vrede, tot Elseneur gedaen zijnde/ volchde de vordere Evacuatie der Sweedsche uyt Corsör, Coge ende andere Plaetsen/ werdende door den Vice-Admirael Ruyter en de Witt over gevoert in Schoonen. Daer viel swarigheyt/ aengaende twee Finnische Regimenten/ die te Water begeerden nae Finlant, ende van omtrent drie hondert Poolen ende Tartaren op Dantzick. De Sweeden achterhielden daer om de Evacuatie van Kroonenburgh. Dit is alsoo geaccordeert dat de twee Finlantsche Regimenten souden werden simpelijck getransporteert op Elsenborgh: mits ontfangende vijftien hondert Rijcksdaelders in gelt.

De Poolen ende Tartaren sijn op Dantzick gescheept.

Den acht en twintichsten July, toogen eyndelijck de Sweeden sterck drie hondert en vijftich man oock uyt Kroonenburgh, daer in niet meer als negen Stere stucken wierden bevonden.

In dese tijt hadde de Graef van Ulefelt het geluck van sich uyt sijne detentie in Schoonen te salveren/ ende vrywillich in Coppenhagen te komen; maer de Koningh heeft hem sonder ter audientie te admitteren/ datelijck weder laten vast setten/ ende met sijn Vrouw nae Bornholm voeren.

De Evacuatie nu gedaen zijnde / is des Lants-Vloote weder nae Hollant geseylt in het begin van Augustus. Ruyter schreef overgevoert te hebben sedert den sevenden Iuly tot den tweeden Augusty, acht duysent seven hondert, een en seventich Paerden / soo van Ruyters / als Bagagie-wagens / maer het getal der Ruyters gissen op vijf duysent, ende negen hondert vijf en tachtich, soo Bagagie als Kist-wagens. Andere maeckten 't op vijftien duysent Paerden. De Deensche Vice-Admirael Heldt, hadde over-gevoert uyt Zeelant in de Groene Sont drie duysent vier hondert vier en sestich Paerden/ uyt Falster acht en twintich hondert. Dese sijn nae Pomeren gevoert. In alles wiert het Voetvolck begroot niet hooger als thien duysent man.

De Heer Vogelsangh heeft gecontinueert in Denemarcken te versoecken het remboursement van het geene boven het beloofde secours de Koningh hadde genooten: Oock de Portie in de Buyt-gelden voor de Militie deses Staets. Het eerste was wat verre te soecken / op het tweede seyden de Denen het was rantsoen-gelt/waer op een vremde Militie niet kon pretenderen.

De Koninck heeft den Vice-Admirael Ruyter gegeven een Brief van Nobilitatie/met assignatie van een Lijf-pensioen. Aen den Oversten Puchler gaf desgelijcks een Lijf-pensioen ende een Goude Keten met des Konincks Medaille ende Contrefait/rontom met Diamanten beset. Aen den Collonel Haersolte gaf de Koningin een schoon Paerdt. Aen andere is gegeven hoop/ ende die verdween. Tien Schepen hebben des Lants Militie uyt Funen gescheept.

De Brief van Nobilitatie voor de Vice-Admirael de Ruyter, luyde als volght:

WY FREDERICK de *Derde*, &c. (*totus titulus*) Getuygen opentlijck, en doen kondt aen een yegelijck uyt onsen, en uyt den name van onses Rijcks Denemarcken nakomelingen, dat alhoewel wy uyt Koninckklijcke goedertierentheyt ende aengeboorne goetheyt en genade genegen zijn, alle ende een yegelijck onse Koninckklijcke goedertierenheyt te bewijsen, soo willen wy het selve nochtans veel klaerder doen blijcken aen de gene welcke ons ende onse Rijcken, Provintien ende Landen ten tijde van den nieuwelijcken *bygeleyden* Sweetschen Oorloch, wanneer wy van onse Vyanden belegert, ende door hulpe van onse Nabuyren ende Geallieerden, voornamentlijck door de Vloote van de Vereenichde Nederlanden geassisteert wierden, singuliere diensten hebben gedaen; Hebbende dieswegen, goedertierentlijck ingesien ende geconsidereert de Heroique ende onverdroetelijcke deuchden ende de getrouwe stantvaste diensten, welcke aen ons ende onse voorsz. Rijcken *Michiel de Ruyter* Vice-Admirael van Hollandt, met sijn onderhebbende Vloote ende dappere Zeeluyden ten tijde van de belegeringe van dese onse Koninckklijcke Stadt, en in het veroveren van het Eylant Funen, als mede naer de gemaeckte

Vrede tusschen ons, ende de Kroon *Sweden*, in het transporteren van Sweedtsche Militie over onsen Orizondt naer Schoonen, ende allerley andere occasien ende Bataillien ter Zee, met alle geluckich succes met groote neerstigheyt ende dapperheyt, noch bloet noch macht sparende, promtelijck en standtvastelijck betoont heeft. Waer door Wy bewogen sijnde geworden, met voor-bedachten gemoeden, goeden raedt, rechte kennisse ende eygene inclinatie, met consent van onse *Rijcks-Raden*, den selven aennemen *in de Adelijcke ordre haren rangh hebbende in de Tornoyspeelen* van dese onse Rijcken ende Furstendommen met sijne Wettelijcke Erven ende afklimmende Kinderen, ende der selver Erven soo wel Mannelijck als Vrouwelijck geslachte. Gelijck wy dan oock wetentlijck ende uyt krachte van dese opene Brief den voorsz. *Michiel de Ruyter* met sijne Wettelijcke Erfgenamen in de nederdalende Linie van beyde Sexen, het *Collegie* ende *Societeyt* van desen onsen *Adeldom* toevoegen, vergeselschappen ende gelijck stellen in sulcker voegen ende verstande, gelijck of de selve van hare Voor-Ouderen, soo van Vaderlijcke, als *Moederlijcke zijde* in beyde de Linien Wettelijcke Edelluyden geboren waren, ende haer-luyden in alle Benefitien, Privilegien, Eere, Waerdigheden, Prerogatien en *Præeminentien*, Welcke onse voornoemde Edelluyden genieten, genadelijcke schencken, ende hier mede confereren. Ende tot meerder geloofwaerdigheyt ende gedachtenis van dese onse Koninckklijcke promotie ende verheffinge tot den Adelijcken Staet ende ordre van onse Rijcken ende Furstendommen: Soo hebben wy den meer-gemelden Edelman *Michiel de Ruyter*, en sijne Wettelijcke Erfgenamen sijn oude Schilt ende Wapen soodanich vergroot, dat de selve hier namaels een *opene, vrye, ende Adelijcke gekroonde Helm*, daer een Curassier met sijn uytgestreckte rechterhandt met een bloot Swaert dreygende te slaen, tot aen sijn middel boven uyt staet, mogen voeren. Ende op dat der selver Adeldom des te klaerder mach uytsteecken, soo hebben wy dese Wapenen ende Stammen tot haer-luyden eeuwich gebruyck daer toe willen voegen, gelijck de selve hier boven afgebeeldet staen; Namelijck een *Schilt* gequartileert, ofte in vieren verdeelt, aen de rechter sijde in het bovenste quartier een *Curassier* ofte geharnascht Ruyter te Paerdt met sijn uytgestreckte rechterhandt, voerende een bloot Swaerdt en dreygende daer mede te slaen, in het onderste quartier een *Kanon* bleck-geel, waer onder leggen *drie Geele Kogels*, boven aen de slinckerhandt een Wit *Kruys* in een *Roodt Veldt*, ende onder een Wit *Admiraels Schip* in een Hemels blaeuw Veldt. Ende hebben wy alsoo den selven ende sijne Wettelijcke Erfgenamen, met dese Wapenen vereeren, verheffen, ende in den rangh van onsen *Adeldom* altoos ende eeuwichlijck willen stellen, ende vorders toegestaen dat de selve soodanige Eere ende waerdigheden sonder eenige molestie genieten, ende het hier boven in dese opene Bulle afgebeeldet Adelijck Schildt ende Wapen moge voeren. Het welck wy (dese onse opene Brief met eygener handt onderteyckent ende met ons Koninckl. Zegel bevesticht hebbende) aen een yegelijck hebben willen bekent maken.

Gegeven op ons Koninckklijck Slot binnen *Koppenhagen*. Den *eersten* Augusty *sestienhondert sestich*.

In desen tijt de Coninginne Christina uyt Italien gekomen / versocht om haer passage door Denemarcken nae Sweeden te nemen. De Heeren Otto Kragh ende Gooske Bouckwalt waren in September oock weder tot Coppenhagen aengekomen van haer Ambassade in den Hage, roemende de eer ende civiliteyt van wegen haer Ho. Mog. haer aengedaen.

De Coninginne Christina over Holsteyn ende Funen is den vier en twintichsten September op de invitatie des Conings in Coppenhagen gekomen / met groote demonstratie van eere / zijnde niet alleen alle de Militie soo te Paerdt als te Voet in Wapenen / maer oock de Burgerye / en reeden beyde hare Majesteyten / de Coninckljjcke Prins ende Princessen vergeselschapt met veel Edelen / Hof-Jonckers ende Dames tot omtrent half wegen de Leger-plaets / alwaer de Coninginne Christina door den Coningh overgehaelt zijnde in een Carosse geplaetst wierdt aen de rechterhandt des Conincks / ende soo geconduiseert in het Lusthuys van de Guarde / by haer was den Ambassadeur en den Ridder Terlon. Den seven en twintichsten is met gelijcke demonstratie en eere gedimitteert / ende nae Elseneur gevaren / om nae Elsenburgh gescheept te worden. De Heer Vogelsangh, heeft soo by haer aenkomen / als vertreck / de eer gehadt haer te salveren. Sy verklaerde haer te willen houden buyten alle directie van publijcke affaires. Edoch met belofte van alle goede affectie tot desen Staet.

Een gevolgh van het Poolsche Oorlogh / is mede geweest de onrust in Sevenbergen. Den grooten Turck nam qualijck dat Ragotsky sich met de saken in Polen hadde gemoeyt; Ick weet niet waerom: want hy oock geen Vriendt van Polen was / echter sal gevreest hebben dat de Coningh van Sweeden / Meester in Polen, ende Belliqueus des te redoutabler Vyandt aen den Turck soude zijn geworden. Immers het is soo dat hy heeft Sevenbergen aengetast / alwaer een treffen geschiedt zijnde / de Prins Ragotsky selfs soodanigh wiert verwont / dat hy beswaerlijck tot Waradijn gebracht / aldaer den sesten Juny is gestorven. Doen viel twist of een nieuw Vorst door den Duytschen of Turckschen Keyser soude worden aengestelt.

De Douariere van Ragotsky gaf haer onder Protectie van den Duytschen / met versoeck van hulp / het welck hy niet seer ter herten nam / latende de Turcken advanceren: Barckfay pretenderende het Vorstendom, die eyndelijck oock by den Turck wierdt geapprobeert. De Turcken dreyghden Waradijn; het Duytsch Keyserlijck volck ageerde onder den Generael Suse ende den Graef van Serin. Den Keyser door sijn persoon passeerde dese tijt pompeuselijck in sijne Oostenrijcksche Erflanden / daer hy wierdt gehuldight. Ondertusschen gingh Waradijn nae een sware Belegeringh over aen den Turck den seven en twintichsten Augusty; Een Sleutel van Hongaryen, Moravien ende Silesien. Een schande voor den Christen Keyser / en een begin van afbreuck aen den Huyse van Oostenrijck. Het selve nu in Vrede ende nochtans gewapent zijnde / hadde wel mogen meer yver ende macht toonen / om dien Barbaer ende Erfvyandt te stutten. Die van de Protestantsche Religie klaechden oock seer over de Reformatie, die den Keyser in sijne Landen aenstelde / het welck hem wel alsoo vry stondt als de andere Duytsche

Keur-Vorsten ende Standen / maer hy moest bedacht sijn of hy het konde uytvoeren ende of het tijdich was / te meer alsoo den Turck in het stuck van de Religie sich Licentieux ende indulgent toonde. Daerom veel eer lieven liever Turcks als Oostenrijcks. De Turcksche macht wiert geseyt te zijn / seventigh duysent, behalven dertich duysent Tartaren. Sy gaven al noch voor/ datse de Vrede met den Keyser wilden continueren/ ende alleen hare rebellige Vassallen quamen straffen/ pretenderende Transilvanien.

Na het veroveren van Waradijn stroopten de Turcken waer sy konden / de Keyserschen bleven puyr op haer defensive/ ondertusschen bleef de Keyser noch in sijne Landen van Tyrol. Carinthem van Grats gaende nae Triest, sich in alle Steden latende huldigen / goet chier maeckende terwijl in Sevenbergen en Hungaryen alles wierdt vermoort/ ende van Vrienden ende Vyanden bedorven. Eyndelijck quam den drie en twintichsten weder tot Weenen. Uyterlijck sochten door handelingh alsnoch den Krijgh voor te komen/ ende soo passeerde de Winter.

Gelijck in het laetst van het voorgaende was begost / alsoo duyrde alsgang de confusie in Engelandt: In verscheyden plaetsen wiert getumultueert doch in ende omtrent Londen esclatteerdent.

Meest alle de Soldaten te Paerdt ende te Voet / dewelcke waren in Lincolnsinfields (sijnde een groot ruym Veldt) onder het beleyt van de Collonels Okey, Alluret ende Marckham, marcheerden in het begin van Januarius nae het Huys van den Heere Spreecker in Chancery Lane, alwaer alle de Officieren / soo voor haer selven als de Soldaten aen hem voor de Deur staende/ verklaerden datse volkomentlijck datse gesint waren het Parlement in het toekomende getrouwelijck te dienen / de selve haer daer over geprezen hebbende / gaf ordre aen de voornoemde drie Collonels / in wat voegen de Wachten best souden gestelt werden; het selve gedaen zijnde / reedt met Sir Anthony Aschley Cooper, ende drie andere Heeren nae den Towr, om daer oock goede ordre te stellen/ ende liet aldaer / om alle onheylen voor te komen / de voorgemelde vier Heeren Commissarissen. Van Yrlandt quam oock tijdinge dat S^r. Hardresse Waller met de meeste Officiers aldaer haer oock voor het Parlement verklaert hadden / oock dat het Regiment Ruyteren van den Collonel Desborow uyt het Noorden na Londen sijnde ontboden/tot S. Albans halte hadden gehouden / ende verstaen hebbende hoe de saecken in de Stadt verandert waren / oock door een Ritmeester den Heere Spreecker hadde doen versekeren datse het Parlement getrouwelijck souden obedieren / van welck voornemen sy oock haren Collonel hadden verwitticht. S^r. Arthur Haselrich, ende de Collonels Morley, ende Walton hadden oock geschreven datse met de Forces van Portsmouth, ende daer omtrent mede na Londen aen marcheerden; Daer op sijn den vijfden January de Leden van het Parlement eerst in de Raedt-kamer tot Whitehal by een gekomen / ende gingen van daer gesamentlijck achter den Spreecker (voor den welcken de Mace wierdt gedragen) naer het Parlements-huys, alwaerse Sessie namen / ende ordonneerden dat Collonel Alexander Popham met eenige anderen souden geauthoriseert wesen om de saecken van de Militie te beleyden tot de aenkomste van de voor

desen

desen gestelde Commissarisen: Voorts wierde goet gevonden dat een Maent gagie aen de Soldaten soude betaelt werden / des daechs daer aen wierdt den opheve van de Coustumen en den Excyse gecontinueert tot den eersten Maity naestkomende; Een groot getal van Leeden de welcke in den Jare sestienhondert acht en veertich uyt het Parlement waren gesecludeert geweest/ sochten weder geadmitteert te werden; Ende daer op wierdt goet gevonden dat het Huys soude delibereren over de gelegentheyt van de absente Leeden / als mede hoe men de vacante plaetsen soude konnen suppleren / ende dat ondertusschen de Retroacten door een Committée souden werden naegesien/ om daer af Rapport te doen. Wiert oock goet gevonden dat den Generael Monck, den Vice-Admirael Lawson, ende Sr. Arthur Heselrich, Collonel Walton en Collonel Morley over hare getrouwigheyt ende goede diensten door speciale Missiven van het Parlement souden bedanckt werden / oock dat alle de Officieren door den Generael Monck aengenomen / in dienst souden gehouden werden / het geene eenige Leden van den Raet van Staten geduyrende de Interruptie gedaen hadden / wiert geapprobeert / van gelijcken alle het geene door den Heere Spreecker was gedaen geweest / als mede door den Vice-Admirael Lawson ende sijne onder-hebbende Capiteyns. Den Collonel Rich, den Major Breman ende andere Officieren / die haer met die van Portsmuyden verbonden hadden / sijn mede over hare goede diensten bedanckt geweest. Den achtsten wierdt vast gestelt / datter weder een Raedt van Staten soude gestelt worden / bestaende uyt een en dertich persoonen / daer af de thien buyten het Parlement souden wesen. Sedert heeft het Parlement noch tien persoonen gekoren om nevens de een en twintich, sijnde Leeden van het Parlement, den Raet van State te bekleeden: Namelijck den Lord Fairfax, den Generael Monck, den Vice-Admirael Lawson, Sr. Anthony Asley Cooper, Alderman Food, Alderman Love, Mr. Josias Bernerds, Mr. Terrijl, Mr. Robbert Rol, ende Mr. Slingsby Bethel. Op den twaelfden refereerden de Commissarisen / de welcke met den Lord Major ende de Aldermans van London in Conferentie waren geweest / raeckende de securiteyt ende rust van die Stadt / dat de Posten ende Kettenen / de welcke in versheyde plaetsen waren opgerecht / weder wech genomen souden worden / ende dat sy hare gehoorsaemheyt aen het Parlement souden bewijsen. Den selven dage wierdt oock goet gevonden dat alle Officieren / de welcke in Commissie waren op den een en twintichsten October lestleden / ende alle andere Officieren ende Soldaten in de laetste desertie ende rebellie / de welcke haer albereyts hadden gesubmitteert ende weder-gekeert / ofte die voor den negentienden deses souden weder keeren tot haer devoir ende obedientie / souden ten aensien van haer goedt ende bloedt gepardonneert ende geindemniseert worden: Voorts is geordonneert dat den Raedt van State de Commissarisen over het beleyt van de Armée / ende den Generael Monck van de Officieren ende Soldaten tot haer devoir ende obedientie weder-keerende / souden [illegible] soo sy het raetsaemst achten. Daer wierde oock specialijck geresolveert dat John Lambert, Escuyer (sonder andere qualificatien te exprimeren) in de voorsz. Acte van Indemniteyt soude begrepen wesen / ende dat de Executie aen den Raedt van State soude gedefereert

reert worden. Op den dertienden wierdt in het Parlement geresolveert dat de Provintien ende Steden / welckers Gecommitteerden in dit Parlement geseten hebbende / waren overleden / andere in hare Plaetsen souden surrogeren: Oock datter een Bill soude gereet gemaeckt worden / raeckende een Eedt van abjuratie van den Tytel van Koninck Karel, ende de descendenten van den Koninck Iacob, welcken Eedt soude afgenomen werden van alle de Leden tegenwoordich in het Parlement sittende / ende die nae desen daer in souden mogen sitten; Ende daer op is den vijftienden goet gevonden dat de Leden in den Jare acht en veertich sijnde gesecludeert geweest niet weder in dit Parlement souden geadmitteert worden / maer dat ordres souden uytgegeven worden/ om in hare plaetsen te verkiesen andere Leden.

De Heer Loccard heeft door een Brief / geschreven in Duynkercken, het Parlement verseeckert dat hy ende het gantsche Guarnisoen met blijtschap hare herstellinge verstaen hadden / belovende volkomen getrouwicheyt ende gehoorsaemheyt/ dat hy over die tijdinge alle het Kanon van de Wallen ende Schepen des nachts hadde doen afschieten. Den Heer *Lambert* heeft sich mede gesubmitteert selfs eer hy kennis hadde bekomen van de voorsz. Acte van Indemniteyt. Den Lord Fairfax heeft mede geschreven dat hy en eenige andere Edellupden te samen waren gekomen om alle inlegeringen ende oppressien/sonder ordre van het Parlement, te beletten/ende datse geensints voor hadden yetwes te doen tot prejuditie van het Parlement: Datse de herstellinge van hare authoriteyt verstaen hebbende naer hare Respective Huysen waren gescheyden. Oock schreef de Generael Monck uyt Schotlandt / aenbiedende sijne absolute gehoorsaemheyt aen het Parlement, met verklaringe dat hy bereyt was van sijne Troupen te disponeren naer het wel-gevallen van het Parlement, ende door sijn persoon/ om na Londen te komen/ ofte om aldaer te verblijven/ soo als het haer best soude gevallen. Oock quam bericht van Hull, ende andere stercke plaetsen met guarnisoen beset zijnde / datse alle haer onderwierpen de Regeeringe des Parlements, sulcx dat het Parlement weder volkomentlijck is herstelt/ ende alle dese Resolutien sijn gepasseert sonder eenige andere bloetstortinge/ als van drie ofte vier geringe Luyden in de tumulten van de Londense Prentesen. Het Parlement op de voor-gemelde Missive van den Generael Monck, heeft den selven versocht om nae Londen te komen met soodanige Troupen als hy soude raetsaem achten / om de Militie van de Republijck soo te helpen stabilleren / dat alle dessepnen van buyten ende van binnen souden mogen gestuypt worden. Hy quam in groote achtinge.

Op de klachte tegens het in Vranckrijck ingevoerde Vergeldt, hebben haer Ho. Mog. door den Ambassadeur Nieupoort laten klagen: Uyt den Raedt wierden Gecommitteert de Heeren Nevil, Coll. Martin, Chalonner ende Bethyl, die den twee en twintichsten quamen den Ambassadeur daer over spreecken: Hy seyde haer dat door de laetste interruptie van het Parlement het besluyt van de Artijckelen tot voorkominge van Roberyen/ oock was geinterrumpeert geweest/ ende dat het eene dienstige/ ende niet min aengename saecke soude wesen voor alle eerlijcke Commercierende Ingesetenen van beyde de Staten / dat de selve Artijckelen tot een goede ende spoedige conclusie

souden

souden mogen gebracht worden. Ende deduceerden hare verscheyde redenen ende motiven daer toe dienende: Waer op de selve hem verseeckerden datse oock oordeelden/ dat het behoorden gedaen te werden/ ende datse daer toe souden arbeyden. Hy seyde daer naer/ dat spreeckende met de Heere Boone, hy was gewaer geworden/dat de Heeren Plenipotentiarisen van die Republijck in Denemarcken, het poinct raeckende de quijtscheldinge van de bewuste vier hondert duysent Rijcxdaelders over het gepasseerde op de Kust van Guinea, niet en hielde voor necessair/ dat hy sich verseeckerde dat sy noch goede gehengenisse souden hebben/ dat de Commissarisen voor desen hem uyt den naem van den Raedt van Staten hadde verseeckert/ dat als haer Ho. Mog. niet souden insisteren op Bornholm, ende Ween, dat van wegen de Republijcke de twee andere Poincten (namentlijck van Drontheym, ende de quijtscheldinge van de voorsz. vier hondert duysent Rijcksdaelders) absolutelijck mede souden vast gestelt worden/ om nootsaeckelijck bedongen te werden. Hy verhaelden haer in wat voegen de obligatie van die somme den Koninck van Denemarcken was afgeperst sedert het bewuste Rotschildtsche Tractaet/ ende dat tegens het selve/ dien Koninck en het gantsche Koninckrijck soo jammerlijck was uytgeput/ dat het eene absolute onmogelijckheyt was de selve somme te betalen. Sy bekenden/ dat het by den Raedt van Staten voor desen oock soo was verstaen geweest/ende beloofden datse de Instructie dienaengaende afgesonden aen de Plenipotentiarisen van die Republijck souden naersien/ ende by aldien de selve souden mogen defectueus wesen/ dat den Raedt van Staten naerder ordre soude stellen. Op het laetste seyde/ dat haer Ho. Mog. hem andermael hadden aengeseyt/ dat hy by de Regeeringe soude versoecken dat de Schippers van die Natien haer oock souden mogen onthouden de Nieuwe opgestelde Last-gelden in Vranckrijck te betalen/ met gantsch ernstelijck versoeck dat het Parlament oock dienaengaende soodanigen verbodt souden willen doen/ als was gedaen door hare Ho. Mog. ende leverden aen haer eene schriftelijcke Memorie over/ ende oock eene getranslateerde Copye van hare Ho. Mog. Placcaet van den twintichsten Augusty lestleden

Sy beloofden het te sullen refereren/ maer haer eygen importante affairen hebben het belet.

Den twee en twintichsten is het Regiment van Sir Henry Vane, door ordre van het Parlement gelicentieert. Ten selven dage is de Heer Scot Secretaris van Staet gemaeckt/ met ordre dat alle Papieren/ soo wel van Transactien als Intelligentien in sijne handen soude gestelt worden. Op den seven en twintichsten heeft het Parlement goet gevonden dat Colonel Sydenham uyt het Parlement soude gestelt worden/ ende ten selven tijde wierdt den Major Saloway van sijnen dienst in het Parlement gesuspendeert/ ende naer den Towr gesonden/ om aldaer te verblijven/ soo lange als het Parlement sulcks soude goetvinden. Het heeft vervolgens drie Heeren Gecommitteert tot het bewaren van het Groot-zegel, ende Rechters gestelt in alle de Hoven van Justitie/ sijnde meest de selve/ de welcke die Plaetsen voor de interruptie bekleet hadden/ maer in het Hof van de Admiraliteyt sijn drie nieuwe Rechters gemaeckt: Namentlijck Dr. Walcker, die voor desen Advocaet Fiscael was

geweest/en Dr. Turner, met Mr. Cawelay, daer hadde den Raet van State advertentie datter in de Stadt Londen weder wierdt gewoelt om de Gemeente gaende te maken/ende daer op wiert de meeste Ruyteren ende Soldaten daer omtrent zijnde (begroot werdende op ses duysent te voet/ ende omtrent twee duysent te Paerdt) gesonden na de Stadt om alle onrusten ende tumulten te beletten. Den Recorder ofte Pensionaris van de Stadt Exchester in De-Vonshire heeft aen den Spreecker bekent gemaeckt dat de Noblesse van die Provintien by den ander was vergadert geweest/ om te samen te delibereren/ hoemen de desordres ontstaen in de laetste interruptie best souden konnen rechten/ ende datse sedert verstaen hebbende het geene laetst was voor-gevallen/ wel eeniger mate gerust waren gestelt geweest/ maer datse echter oordeelden dat het noodich was/de Leden geseten hebbende in het Parlement/Anno acht en veertich weder daer inne te admitteren/ ende de plaetse van de overleden te vullen/ sonder haer eenigen Eedt ofte engagement eerst in quamen/ af te vorderen.

Om alles in de voorsz. Stadt ende Provintien in rust te houden/ sijn eenige Ruyteren derwaerts gesonden. Uyt Yrlandt quamen eenige Gecommitteerde Officiers van de Armée/ om aen het Parlement reeckenschap te geven van de saecken aldaer voorgevallen. De selve hebben eene beschuldinge over-gelevert tegens de Lieutenant-Generael Ludlow, Collonel Iohn Iones, Miles Corbet, ende Mathew Thomlinson; Ende daer op wierdt geresolveert dat alle de Commissien ende Volmachten voor desen aen de selve gegeven/ souden gehouden werden als ingetrocken. Wijders dat Mr. Weaver, Mr. Robbert Goodwin, Sr. Charles Coot, Sr. Herderesse Waller ende Collonel Marcham, als Commissarisen van het Parlement/ de saecken in Yrlandt souden beleyden/ ende tot dien eynde metten eersten een bondige Instructie door den Raedt van Staten werden ingestelt/ende ten laetsten dat de voornoemde vier Persoonen metten eersten souden moeten verschijnen om te antwoorden op de voorsz. beschuldinge. Het Parlement heeft oock goet gevonden dat duysent ponden sterlings Jaers in Landtgoederen aen den Heere Monck erffelijck voor hem ende sijn Erfgenamen soude gegeven werden tot een teycken van gunst ende respect van het Parlement, over de signale ende eminente diensten voor het Parlement ende de Republijck bewesen; Wijders dat Mr. Scot Secretaris van Staet/ ende Mr. Robinson, beyde als Leden ende Gecommitteerde van het Parlement den Heere Monck soude te gemoet rijden/ende hem van wegen het Parlement congratuleren over het goet succes het welck op sijne aenkomende devoiren was gevolcht/ om hem te verseeckeren dat het Parlement besich was om geldt-middelen te vinden tot betalinge van sijn onderhebbende Officieren ende Soldaten. De Stadt Londen heeft oock twee Gecommitteerde aen den Heere Monck gesonden/ in alle de Provintien ende Steden daer hy doortrock is met een besondere demonstratie van eer ende respect onthaelt/ en alle de voornaemste Edellupden gingen hem saluëren. Hy hielde alomme goede ordre over die Militie/ende onder sijne Troupen soo goeden discipline/alsmen noch opt in Engelandt hadde gesien.

De Generael Monck is op den sesten February met de Avantguarde van sijn

sijn Leger gekomen tot S. Albans, twintich Engelsche mijlen van Londen afgelegen. Den Vice-Admirael Lawson ende meer als twintich Capiteynen en Officiers van de Vloote hebben aldaer den selven wesen congratuleren en versekeren van hare goede genegentheyt. Op den negenden sijn aldaer oock by hem geweest drie Heeren van qualiteyt van wegen de Noblesse ende Ingesetenen van de Provintie van Nortfolck, versekerende dat de fluctuerende conditien van dese Natien door een vry Parlement soude mogen gestabilieert werden / die van Suffolck ende andere Provintien hebben mede gelijck versoeck gedaen / en daer op voor antwoort bekomen/dat soodanige saecken moesten geproponeert ende gelaten worden aen het oordeel van de Civile Hooge Overicheyt / met een generale verklaringe dat hy geern alle goede offitien soude contribueren tot herstellinge ende bevorderinge van het gemeene beste.

Hy sondt twee Lijsten / de eene inhoudende de Plaetsen ende Quartieren/ naer dewelcke hy voorsloech / dat men de Soldaten / welcke tot noch toe om ende in Londen gelogeert waren geweest / soude konnen verplaetsen / ende de andere behelsende een voorslach / hoe ende in wat voegen de Regimenten te Voet ende te Paerdt nu by hem zijnde / in en om de Stadt weder bequaem soude konnen verdeelt worden. Het Parlement heeft sich beyde de Lijsten wel laten gevallen / en geordonneert dat aen de Troupen die van daer souden vertrecken / een Maent gagie soude betaelt worden / en is ordre gestelt om die betalinge te doen en het volck te verplaetsen / maer verscheyden Compaignien hebben haer seer onwillich getoont om te scheyden voor en aleer datse haer volle achterstallinge souden bekomen / sommige hebben hare Officieren qualijck bejegent / ende genoechsaem opentlijck gemuteneert: Eenige Prentesen, aengemoedicht door het misnoegen van de Soldaten / sijn des nachts in Londen te samen gekomen / roepende dat sy een vry Parlement wilden hebben / het welck eenige Soldaten gewaer wordende / vermenghden haer onder den hoop / seggende: datse het selve mede sochten / ende datse haer op een plaetse soude brengen/ daerse Wapenen souden vinden/ en kregen haer soo in Leadenhal, daer eenige Compaignie in gelogeert waren / ende nae datse een Poorte wel beseth hadden / namen de Rocken en Hoeden van de voorsz. Prentesen/ en joegense soo nae huys toe. Den dertienden op den middach is den Generael Monck met een gevolch van omtrent hondert vijftich Edelluyden ende Officieren te Paerdt alhier gekomen / ende heeft sijn Logement in Whitehall genomen; Des selfs komste is van soodanige operatie geweest / onder de gemiscontenteerde Soldaten/ datse haer hebben laten geseggen/ ende sijn alle na datse een Maent gagie hadden ontfangen / van daer vertrocken in verscheyden Quartieren.

De Heer Nieupoort heeft vervolgens gevordert sijne aen-bevoolen last/ rakende het Noorden, de Marine, en de Weringe van de Kaperye.

Maendach den seftienden compareerde Monck in het Parlement, verselt door den Secretaris Schot, ende M. Robinson, in de Court, of Wards gekomen zijnde/ sondt het Parlement de Sergeant der Wapenen met sijn Staf, om den Generael Monck in het Parlements huys te geleyden / gaende voor aen; Monck aldaer gekomen wesende / was aen de slinckerhandt van de Bar een

stoel/met Fely gedeckt voor hem gestelt; waer op/nae dat sijn reverentie hadde gedaen / den Spreecker versocht dat hy wilde gaen sitten; maer hy excuseerde/ ten respecte van het Parlement, ende bleef achter de selve staen / leggende alleen sijn handt daer op. Waer nae den Spreecker aen hem een heerlijcke Oratie dede/ voorwendende: Dat het geen Menschelijcke, maer Goddelijcke bestieringe was, waer door de saecken in den jegenwoordigen Staet gestelt waren: Doch dat dies niet tegenstaende hem achten als een heerlijck instrument, daer door Godt belieft hadde dese Natie van sijne Miserien te redden, ende het selve aldus by het *Parlement* gevoelt wordende, hem over sijn wijs beleyt grootelijcks bedanckten, ende niet alleen hem, maer oock alle de Officiers die nevens hem haer soo heerlijck hadden gedragen. Waer op den Generael Monck wederom antwoorde: Dat Godt alleene moeste gedanckt worden voor het gene geschiedt was, ende hy soodanige eere, als hem hier bejegende, niet verdient hadde; Ende vervolgens seyde / dat hem in sijn *Marsch* van *Schotlandt* verscheyde petitien van het Volck waren *overgelevert*, *versoeckende* een *vry ende vol Parlement*, dat het *Parlement* hare *sittinge soude willen* bepalen, oprechten een goedt *Ministerium*, herstellen de Universiteyten, ende weder admitteren de *Leden*, die Anno *sestien hondert acht en veertigh* gesecludeert wierden sonder haer met een *Eedt* of eenigh engagement te beswaren: Waer op hem geantwoort wierdt / dat het tegenwoordige alreede een vry Parlement was / ende van wegen een goedt Ministerium ende herstellen der Universiteyten in de laetste declaratie genoechsaem hadden haer voornemen verklaert; Doch wat de uytgesloten Leden belanghde/ dat het Parlement over de selve hadde geoordeelt / ende dat men sich dat oordeel moest onderwerpen: Ende nieuwe Leden sonder een Eedt te admitteren dat het selve tegens den dienst van de Republijcke soude konnen zijn / ende diergelijcke meer. Voorder hoopende dat soo wel hier als in Yrlandt ende Schotlandt de affairen ten besten van het Parlement souden uytvallen / recommanderende de Unie van Engelandt met Schotlandt, ende eyndelijck dat men doch cito ordre op het civil Gouvernement soude willen stellen / als sonder het welck alles in disordre soude loopen.

Sedert by de tegenwoordige Regeeringe evenwel gemerckt wordende/dat de Stadt Londen geensints tot het tegenwoordigh Parlement genegen was/ soo heeft den Raedt van State voor-geslagen of niet best ware sich van de selve door de Militie te verseeckeren: Waer op het selve wierdt goet gekeurt ende geordonneert / dat de Poorten der Stadt souden worden afgebroocken ende de Kettingen al om wech genomen / om alsoo de Stadt gantsch machteloos te maecken: Gelijck dan oock geschiedt is; Men sprack oock van de muyren af te breecken/ oock is de gemeene Raedt van de Stadt Londen afgeset/ ende het Parlement soude een ander stellen / als mede een Hooft over de Militie van de Stadt.

De Commissarisen van de Armée wierdt gelast de Officiers/die laetst onwillich waren / om uyt te trecken / te apprehenderen of oock andere suspecte persoonen / gelijck sy dan oock al verscheyde persoonen uyt de Stadt hadden in hechtenis genomen / als eenen Tomas Brown, Daniel Spenser, Laurence

Bronfield,

Bronfield, Major Chamberlein, Richard Ford, Major Kox, Mr. Bludwooth, Mr. Penningh, en Lieutenant Collonel Jackson, om dat sy de nieuwe Taxt van het Parlement tegen waren. Daer sijn echter oock al eenige uyt dese Stadt geweest die met de petitie hen niet alleen met het tegenwoordige Parlement hadden gevoeght / maer oock versocht dat men niemandt in het Parlement / ofte in eenige Landt bedieninge soude ontfangen / ten ware sy Karel Stuart, ende de Linie des Konings Jacobi afswoeren. De meeste swarigheyt van het Parlement was over de geldt-middelen. Ondertusschen wierdt by het Parlement gedelibereert over de qualificatien van de persoonen die tot het Parlement souden worden geadmitteert. Daer waren oock Commissarisen over Schotlandt gestelt. In verscheyde Plaetsen vertoonden hen noch diversche moeyelijckheden tegens het Parlement / maer wierden sommige gestilt. Een gedeelte van het Regiment van Cockram nae Duynkercken sullende overgescheept werden hadde gemuytineert / maer de Wapenen wierden haer ontnomen / ende twee van de Belhamels na Londen gebracht.

Monck op die manier sterckte hem met het Parlement / buyten verwachten van de Stadt, ende van meest alle Provincien / die een vry Parlement begeerden. Hy eyschte van de Stadt hondert duysent pondt Sterlings maents / maer in als die van de Stadt difficulteerden / liet verscheyden Aldermans ende andere in den Touwr brengen / voort / als geseyt is / den Breden Raedt of *Commun Counsil* afsettende de Poorten van de Stadt ende Ketenen van de Straet wech-nemende / ende tot binnen in de Beurs een Corps de Guarde stellende / die echter als de Kooplieden vergaderden soo lang uytgingen.

Den twintichsten, des nachts weder uyt Londen tot Witehal komende / heeft des anderen daechs door twee Collonels een Brief aen den Heer Spreecker gesonden / daer mede hy in effect te kennen gaf / dat hy ende sijn onderhebbende Officiers harer ordre rakende de Poorten, Ketenen ende Posten in de Stadt Londen, hadden nagekomen / en geexecuteert. Dat hy met de Officiers en Soldaten onder sijn commandement verstaen hebbende / datse door de verraderye van eenige Officieren van de Armée geinterrumpeert waren / verklaert hadden / datse niet alleenlijck het Parlement souden soecken te herstellen / maer daer nevens te versekeren de vryheyt des volcx / te preserveren 's Lants gerechticheden / en te protegeren alle getrouwe en Godvruchtige inwoonders / als het establissement van de Vrede deser Natien; datse beducht waren dat het selve werck niet na behooren wiert behertight / datter noch Leden in het Huys saten / sijnde beschuldicht van verraet, dat verscheyde Leden, die in de Committé of Safety hadden geseten / noch niet waren uytgestelt / dat den Coll. Lambert hare ordren niet en obedieerde / en dat men het scheen door de vingeren te sien / dat Sir Henry Vane op een bloote pretensie wiert omtrent de Stadt gelaten / datter gevaerlijcke raetslagen wierden gehouden / en eenige persoonen in het Leger gecontinueert / die dangereuse maximen hadden / en die in de laetste defectie seer Actijf waren geweest; datse met hertelijck leetwesen haer erinnerden / hoe qualijck de engagementen / en Eeden waren onderhouden / en dat men noch voor had de Natien weder een Eedt op te dringen / tot welcken eynde / seydense / dat eene petitie weynich tijts te voren was in gegeven / dewelcke streckte

om ontallijcke vrome Luyden uyt alle bedieningen te houden / ende om veele treffelijcke Predicanten den mondt te sluyten. Daer nae versochtense / datse hare goede genegentheyt tot bevorderinge van het gemeene beste van die Natien wilden doen blijcken: Datse de vacante plaetsen in de Regimenten wilden vervullen / ende houden voor al aen / datse het Parlement wilden compleet maecken / dat tot dien eynde sonder uytstel beschrijvinge soude gedaen werden / datse metten eersten tot conclusie wilden brengen hare deliberatien / rakende de qualificatien; Dat niet alleenlijck alle / die actuelijcken in de Wapenen waren geweest tegens het Parlement, mochten geexcludeert werden / maer oock alle die geene die in den laetsten Oorlogh tusschen den Koninck ende het Parlement, haer ongenegentheyt tegens het Parlement getoont hadden: Wijders doende andermael groote instantien / om het huys ofte de plaetsen van de overleden ende absente Leden te suppleren / haer indachtich makende / dat den tijt naderde / op den welcken sy verklaert hadden / datse souden scheyden / om de suspitie wegh te nemen / datse haer selven wilden perpetueren / en om het volck te verseeckeren dat het Landt voortaen door *successive Parlementen* van hare eygen verkiesinge / soude geregeert worden. Tot besluyt / datse het hare schuldige plicht achten / soo wel de gewoonlijcke Wachten tot veyligheyt van de vergaderinge des Parlements te continueren / als om met de rest van de Troupen in de Stadt Londen te trecken / om des te beter de gemoederen aldaer gerust te stellen / ende die groote Stadt / soo vermaert door dese over hare resolute aenhanginge aen de Parlementarisse authoriteyt / tot een beter verstant te brengen / hoopende dat onder de beste / de considerabelste / ende geinteresseerde persoonen aldaer / den selven geest noch soude gevonden werden. Het besluyt was / dat / gelijckse hoopten / dat hare Actien in desen met een favorable interpretatie soude opgenomen worden / datse oock geloofden / dat het door Godes segen dienstich soude wesen tot bevorderinge van de Vrede / ende het establissement van die Natien. Op den selven tijt als de voorgemelde Collonels haer nae het Parlements-huys begaven / om de voorschreve Brief over te leveren / reedt den Generael Monck met eenige Officieren ende een Compaignie Ruyteren na de Stadt Londen, alwaer hy den Lord Major ende Aldermans sijne resolutie communiceerde / met verseeckeringe / dat hy met sijne Officiers ende Soldaten in de Stadt by haer soude blijven tot dat het Parlement effectivelijck soude hebben geordonneert dat die groote vergaderinge completelijck ende met volkomen Vryheydt ten spoedichsten soude konnen gehouden werden: Voorts hadde hy haer belooft te beschermen tegens de Sectarissen, ende allen andere / die eenige Troublen souden willen verwecken. Den Lord Major ende Aldermans hebben Monck daer op met alle demonstratie van respect ende estime bejegent / ende geaccompaigneert tot aen het Huys / daer hy goet hadde gevonden sijn Logement te nemen / het welcke tegens den avondt onder de Gemeente sijnde ruchtbaer geworden / soo sijn de gemoederen van de meeste Luyden met ongemeene blijtschap als uytgelaten geweest / ontstekende des nachts in alle de straten ongeloofelijcke veel vreuchde-vieren. Het Parlement heeft den Heer Generael Monck tien Ponden sterlings daechs toe-gevoecht / beginnende van de tijdt / dat hy uyt Schotlandt

naer Engelandt is gemarcheert geweest. Op Maendach den drie en twintichsten heeft het Parlement door den Sergeant des Armés, den Heere Lambert doen indagen tegens den ses en twintichsten, met last om alle sijne goederen te sequestreren / ingevalle hy niet soude compareren voor den Raedt van State. Sir Henry Vane is op den selven Maendach door ernstige ende gereitereerde ordre van het Parlement genootsaeckt geweest te vertrecken nae sijn Huys genaemt Belew in Lincolnshire. Het Parlement is meest besich geweest over de beschrijvinge van de Leeden in de plaets van de absente / ende overledene / ende oock over de qualificatien, als mede over het engagement / het welcke eyndelijck is vast gestelt in de plaets van den Eedt van abjuratie, in de navolgende maniere. Ick A. B. belove ende verklare, dat ick gehouw, en getrouw sal wesen aen de Republijck van Engelandt, ende het Gouvernement van de selve, in de wech van eene Republijck ende vryen Staet, sonder Kon. singulier persoon, ofte huys van Lords. De onlusten tot Bristol ontstaen / sijn weder by-gelept. Den Collonel Okey was aldaer aengekomen / met eenige Compaignien Ruyteren ende Soldaten. Den Adel van Yorckshire heeft eene Declaratie gesonden aen den Gen. Monck, als mede die van Oxfordshire, versoeckende een vol ende vrye Parlement, ofte de admissie van de Leeden / gesecludeert in den Jare sestien hondert acht en veertich. Hy heeft de Gecommitteerde diese overgegeven hebben / met groote beleeftheyt bejegent / en versekert / dat het Parlement doende was / om soodanige ordre dienaengaende te stellen / dat hy hoopte datse redenen souden hebben / om daer mede vergenoecht te wesen. De Soldaten in Londen hebben de Wapenen gehaelt uyt de Huysen van soodanige persoonen / die door den Lord Fleetwood, ende de Committée oft Safety waren gewapent geweest / ende hebben de selve Wapenen weder in den Towr gebracht.

Ondertusschen was hier gekomen de Heer Downingh in qualiteyt van Extraordinaris Envoyée; hy wierdt door den Agent de Heyde verseeckert / dat sijn persoon haer Ho. Mog. aengenaem was: Nae dat hy den seventienden haer Ho. Mog. door den Heer Presiderende hadde sijn aenkomste laten weten / ende noch vermoeyt sijnde van de reyse / hoopte binnen een dach ofte twee haer Ho. Mog. te komen begroeten als Extraordinaris Envoye.

Hy hadde sijn audientie den vier en twintichsten February. Hy verhaelde dat het Parlement hadde alreede in het Jaer een en vijftich laten aen desen Staet aenbieden een seer nauwe Alliantie ende Unie / hoewel het tegendeel / namelijck een Oorloch, daer op volchde: 't welck hy te kennen gaf te sijn geweest een effect van het refus van die Alliantie / *spreta injuria formæ*: Dat het Parlement hem altans gesonden hadde met nieuwe last ende macht van een Naeuwe verbintenis te maecken / allegerende de gemeene interessen van Religie, Commercie, &c.

Dat de tegenwoordige gelegentheyt van Europa sulcx seer aenrieden aen beyde Republijcquen.

Daer nae sprack oock van de Vrede in het Noorden, dat het Parlement de selve mede wilde bevorderen / geen reflexie nemende op het geen gepasseert was geduyrende den Oorlogh die Engelandt hadde gehadt tegens desen Staet:

Staet. Designerende Denemarcken. Daer mede weder een streeck gevende/ of retorquerende wat in het antwoordt aen den Heer Cojet verwijtelijck was geset / dat Sweeden aen desen Staet geduyrende den Oorlogh met Engelandt niet was soo behulpsaem geweest, als Denemarcken. In particuliere discoursen vermerckte men / dat Sr. Henry Vane, die te vooren het gesach hebbende aen Sweeden seer contrarie was/ nu geheel niet meer te seggen hadde: Ende dat Monck de authoriteyt in handen hebbende / meer Sweeds als Hollands was.

De Generael Monck seyde op de voorseyde wijse semblant maeckende van te willen mainteneren de Republijcque, ende hebbende de Stadt Londen in sijn gewelt / heeft daer nae getoont dat hy de wech haende tot veranderinge: want daer op terstondt volchde dat de in het Jaer acht en veertich gesecludeerde Membres (die doenmaels verstonden / dat men met den Koningh op het Eylandt Wicht zijnde/ behoorde te accorderen/ ende niet wyder tegen sijn persoon procederen) tachtich in het getal hebben in het *Parlement* Sessie genomen/ de voorige romp (soo wierden sy genaemt) *bleef uyt schaemte en onmacht* meest achter. Des anderen daechs is een Declaratie van den *Generael* uytgekomen/ die uytterlijck noch scheen Republijcks: als exhorterende de gesamentlijcke Leden / datse de droevige scheuringe in dese Natien souden trachten te heelen / haer verseeckerende dat hy niet anders voor oogen hadde als Godes glorie, ende het establissement van die Natien op de Fundamenten van een Republijck, dat hy voor sich selven sich volkomentlijck aen haer submitteerde/ om yet te wesen/ ofte niet in ordre tot de bevorderinge van dien/dat hy haer niet en wilde opdringen / raeckende het toekomende establissement/ begeerende datse in volkomen vryheyt mochten wesen: Alleenlijck gaf haer te bedencken/ dat de oude Fundatie soo seer waren verbroocken/ dat het in reden oogenschijnelijck was/ dat die niet weder opgebouwt konden worden/als op de ruïne van het volck van de Natien / sijnde tot voorstant van het Parlement/ende haer recht tegens den Koninck geengageert geweest: want als het volck soude beginnen / dat nae soo langen ende bloedigen Oorloch tegens den Koninck / ter saecke dat hy indracht dede tegens hare Vryheden / den selven echter weder souden moeten ingelaten ende aengenomen worden/ soo soude hy nae sijnen lust/ ende wille mogen regeeren/ende van Parlementen, ende Parlements-luyden disponeren / na sijn wel-gevallen / vermits het volck noyt weder tot haer assistentie in de Wapenen gebracht soude konnen worden; Wijders dat Londens interest in een Republijck lach / ende dat onder soodanigen Gouvernementlijck alleenlijck die Stadt de grootste Koopstadt van Christenheyt kon worden: Ten aensien van de Kerckelijcke Regeeringe / seecker zijnde / dat by aldien de Monarchie herstelt wierdt in den Staet / dat de Hierarchie in de Kercken soude moeten volgen/ ende de Prelacie weder in-gebracht werden / daer bybvoegende dat hy wel wist dat het volck sulcx niet soude verdragen/ solemnelijck daer tegens gesworen hebbende/ dat door eene moderate Presbyteriale Regeeringe met eene genoechsame vryheyt van conscientie / de Kercken tegenwoordich best souden konnen gestabilieert worden/ het interesse van de Lords, ende bysonderlijck die geene / die haer met dat volck

valck voorgende / Goedt ende Bloedt gewaeght hebben / seyde hy / dat in de wegh lagh / ende eenigerwelse qualijck souden konnen herstelt worden / als een distinct Huys / soo meende hy echter / dat het Parlement een expedient soude konnen bedencken / om haer erffelijck eer-teyckenen te doen hebben: Voorts seyde / dat hy tot de bevorderinge van de Vrede van die Natie niet dienstiger konde bedencken / als dat sy gesamentlijck souden gaen sitten in het Parlements-huys / om het beleyt van de Legers in de drie Natien soo te stabileeren / datse mochten dienen tot preservatie van de Vrede / ende veyligheyt van de selve / ende niet meer woelen door factie ende divisie / tot bederf van haer selven / ende de Natien. Ten tweeden, om gelt-middelen te besorgen tot onderhout van de Forces ter Zee / ende te Lande / betalinge van de achterstallen van beyden / ende verval van de andere Lasten van de Regeeringe. Ten derden, datse een Raedt van Staten souden appoincteren / met authoriteyt om de Civile Regeeringe / ende de Hoven van Justitie te herstellen in Schotlandt en Yrlandt, ende om te besorgen / dat het Parlement van de drie Natien mochten beschreven werden / om tot Westmunster te vergaderen op den twintichsten April naestkomende / met noodige qualificatie tot verseeckeringe van de publijcke cause / daerse in waren geengageert geweest / ende volgens de distributie die gebruyckt was geweest in het Jaer vier en vijftich. Ten vierden, om dit Parlement wettelijck te dissolveren / ende de wegh te banen voor successive Parlementen, tot besluyt / seyde hy / dat de Wachten omtrent het Parlement-huys, haer niet alleen seer willichlijck souden admitteren / maer dat hy self ende alle de Officieren onder sijn commando / ende (soo als hy geloofde) de Officieren ende Soldaten van de drie Natien souden haer Bloet voor haer / ende de successive Parlementen, bereyt wesen te spillen / ingevalle sy luyden de voorsz. wegen wilden volgen / andersins / by aldien se andere Resolutien souden willen nemen / seyde hy / dat hy reden hadde om beducht te wesen / dat de Natien aenstonts weder in geweld ende violentie souden geworpen worden / ende al de hoop van het gewenste stabilissement soude in disordre begraven worden; De voorsz. Declaratie is aenstonts met een Missive geteyckent door den Heere Generael / ende elf Collonellen / benevens eenige Lieutenants Collonels ende Majors, gesonden aen alle de respective Regimenten / ende Troupen in Engelandt, Schotlandt, ende Yrlandt, met versoeck datse yeder een Officier aen den Heer Generael souden willen opsenden / omme hem reeckenschap te geven van hare acquiescentie / ende datse tot naerder ordre van het Parlement / ofte den Raedt van State in verseeckeringe soude nemen alle Persoonen die de Vrede van de Republijck souden willen troubleeren / in faveur van Koningh Carel, ofte eenige andere gepretendeerde authoriteyt. Soo haest als de gemelde Leden in het Parlement waren geseten / hebbense datelijck geresolveert dat de Resolutien tegens haer genomen sedert den achtienden December des Jaers acht en veertich, tot dese tijdt toe / uyt de Registers van het Parlement souden geroyeert worden: Dat de Acte gemaeckt in de voorleden weeck / authoriserende vijf Commissarisen tot het Gouvernement ende beleyt van het Leger / ooch soude ingetrocken / ende geannulleert werden / ende dat den Generael Monck soude gemaeckt werden

door Commissie ende Acte des Parlements sonder limitatie van tijdt Capiteyn-Generael, ende Commandeur en Chef, onder het Parlement van alle de forces van Engelandt, Schotlandt ende Yrlandt; Den Vice-Admirael Lawson hebbense gecontinueert Vice-Admirael van alle de Zee forces: De persoonen van den Breeden-Raedt van Londen/ in den Towr gedetineert/ ende verscheyden Edelluyden, die in diverse plaetsen geapprehendeert waren/ om datse een vry Parlement versocht hadden/ sijn alle in vryheyt gestelt; Sir George Booth is op cautie van vijf duysent ponden sterlinghs mede ontslagen; Oock is ordre gegeven dat de sequestratie van sijne middelen/ soude werden opgehouden. Den Major Generael Browne heeft oock weder in het Parlement Sessie genomen. Daer is goetgevonden/ dat de Poorten van Londen, met de Schot-deuren, alsmede de Posten, ende Ketenen tot kosten van de Stadt souden gemaeckt ende herstelt worden: Wijders dat den laetst gekoornen Breeden-Raedt soude gecontinueert werden/ en dat de Stadt Londen hare eygen Militie soude mogen oprechten/ ende om de Soldaten ende Matroosen hare achterstallen te betalen/ heeft de Stadt Londen toegestaen eene Anticipatie van hondert duysent ponden sterlinghs/ op de laetst ingewillichde Maentlijcke schattinge. Den ophef van de Kostumen ende Excijs is oock vast gestelt.

Het Parlement heeft ooch geordonneert/ dat tegens den vijf en twintichsten April naestkomende Oude stijl, een nieuw Parlement soude beschreven worden. Oock sijn eenige Leden Gecommitteert/ om eenige qualificatie op te stellen.

De Commissien voor desen gegeven aen de Landt-Militien in de respective Provintien op te rechten sijn mede ingetrocken/ ende in plaetse van dien/ sijn Commissarisen gelast een Acte in te brengen/ om generalijcken de Militie in de respective Graefschappen te stabilieren. Verscheyden Aldermannen ende Leeden van den breeden Raedt van Londen sijn in het Parlement verscheenen/ ende hebben haer gecongratuleert over hare vereeninge/ door het herstellen van de Leeden, ende versochten dat de Militie van de Stadt Londen, soude mogen gestabilieert werden door Commissarisen/ welckers Namen sy by geschrifte overgaven. De selve sijn door den Spreecker bedanckt/ die haer oock verklaerde/ dat haer versoeck was toegestaen; Het Parlement heeft oock geresolveert dat een dagh van Danckseggingе sal werden gehouden in Westmunster, over de vereeninge van het Parlement/ ende de herstellinge van de Leden.

Den sesten Maert wierdt voor de derdemael gelesen ende vast gestelt een Acte constituerende George Monck Esquier, Capiteyn-Generael en Chef, onder het Parlement, van alle de Land-forces in Engelandt, Schotlandt ende Yrlandt.

Ende voor de eerstemael wierdt gelesen een Acte of Bil, door de welcke hem ende sijn Erfgenamen wierdt geschoncken de Heerlijckheyt ende Ambachts-heerlijckheyt van Hamptoncourt.

Ten selven tijdt wierdt voor de derde ende laetstemael gelesen de Acte/ waer by een nieuwe Raedt van State, ende hare Instructie wierdt vast gestelt/.

stelt / ende geannulleert de Acte van den tweeden January. Ende daer op vergaderde de nieuwe Raet des naemiddachs voor de eerste reyse/verkiesende tot President Mr. Ansley, outste Soon van den Lord of Valentia in Yrlandt, oock Clercken ende andere Suppoosten aengenomen. Op den achtsten wierdt in het Parlement een Proclamatie gearresteert / bevelende alle Officieren van de Armée, datse haer aenstonts souden verboegen by hare Compaignien / sonder datse haer van de selve souden absenteeren / sonder speciale ordre van den Lord-Generael, ende by aldien eenige van de Regimenten ofte Compaignien van de Armée machten vertrocken wesen sonder ordre van den Lord-Generael uyt de quartieren ofte guarnisoenen henluyden voor desen geadsigneert/ datse aenstondts weder derwaerts souden keeren / ofte nae soodanige andere als haer van den Lord-Generael souden geassigneert werden/ende laetstelijck dat die geene die in hare quartieren ofte guarnisoenen waren gebleven / daer in souden hebben te continueren / ende geensints te vertrecken sonder speciale ordre van den Lord-Generael.

Het Parlement heeft oock toegestaen dat den Raedt van State soude vermogen / de noodt sulcks vereysschende / tot preservatie van de publijcke veylicheyt te doen aentasten ende in verseeckeringe stellen soodanigen persoon / ofte persoonen diese op rechtmatige gronden souden vermoeden desseynen te drijven die dangereux waren voor het publijck / alhoewel dat soodanigen persoon / ofte persoonen Lidt ofte Leden mochten wesen van het tegenwoordige Parlement.

Op seecker ingekomen tijdinge / dat den Collonel Rich met sijn Regiment ende noch eenige andere gemiscontenteerde Troupen was gekomen tot Sint Edmonds Bury in Suffolck, heeft den Lord-Generael aenstondts den Heere Engelsby, die voor desen Collonel was geweest van het selve Regiment met ses Compaignien Ruyteren / nevens de Lijfguarde derwaerts gesonden / ende soo haest als de gemeene Ruyteren het selve hadden vernomen / hadden aenstondts den voornoemden Collonel Rich verlaten / ende sich gewillichlick herstelt onder den voornoemden haren eersten Collonel.

Het Parlement is voorts meest besich geweest met de Commissien over de oprechtinge van de Militie in Londen, ende verscheyden Provintien/ ooch over het Formulier van de Writs ofte Brieven van de Beschrijvinge van het toekomende Parlement / als mede over de qualificatien. Ooch is op het Rapport van den Raedt van State geresolveert / dat Mr. John Thomson Escuyer (sijnde voor desen in Schotlandt geemployeert geweest onder den Heere Generael Monck,) een van de Secretarisen van Staet soude wesen / ende dat Sr. John Thurloe ooch een ander Secretaris van Staet soude zijn.

Mr. Calamy ende Mr. Manton, beyde vermaerde Predicanten / hebben Danck-Predicatien gedaen op den achtsten voor het Parlement / ende hebben seer ernstelijck het werck van de Religie gerecommandeert/ ende daeghs daer aen heeft het Parlement eenige Leden gecommitteert om te letten hoe men op het heerlijckst het Ministerium best soude konnen stabi-

stabilieeren/ende alle saken raeckende de Religie en de Belijdenisse des Geloofs. Den elfden, is in het Parlement goetgevonden ende verstaen / dat men aengaende alle morgens rapport soude gedaen werden van het gebesoigneerde: Ende dat men een geheel uyr daer toe soude besteden / ende dat den Spreecker heulupden sulcx soude doen gedencken. Is mede geresolveert dat naest het werck van de Religie den tijdt alle morgens sal besteet werden over de Acte raeckende het establissement van de Militie in de respective Provintien / ende het Parlement heeft oock verklaert dat te tegenwoordige Vergaderinge op, ofte voor den vijftienden deses soude scheyden / oock den Raedt van Staet geauthoriseert om ordre te stellen op de Huysen, Bosschen, ende Percken aen de Republijck / ende om Bewaerders ende opsienders van de selve te stellen/ ende van het Hout-gewas ende anders van tijdt tot tijdt te disponeeren. Het Parlement heeft den twaelfden geresolveert / dat den Heer Generael Monck, ende den Heere Eduward Montague beyde Admiraels sullen wesen van die Republijck.

Op het Rapport van de Gecommitteerde tot de saecke van de Religie, heeft het Parlement vervolgens geresolveert dat een Acte soude gedruckt worden / behelsende de Belijdenisse des Geloofs van de Kercken van Engelandt (sijnde de selve de welcke in den Jare les en veertich door de Generale Vergaderingh der Theologanten tot Westmunster was ingestelt / ende aen het Parlement overgelevert / uytgesondert twee Artijckelen / het eene raeckende de Kerckelijcke Censure, ende de andere raeckende de Convocatie der Synode, ende andere Kerckelijcke Vergaderingen) welcken aengaende een Temperament is voor gestelt: Wyders isser een Acte des Parlements gemaeckt/ raeckende de approbatie der geenen die tot het Predick-ampt souden werden aengenomen / is oock goedt gevonden dat de solemnele Ligue ende Convenant, soude gedruckt ende gepubliceert werden / ende oock in yder Kerck gelesen.

Ten selven dage compareerde den Generael Lambert voor den Raedt van State, alwaer hem wiert voorgehouden dat hy cautie soude stellen eene somme van twintich Ponden sterlings, dat hy sich soude stille houden/ende den selven pogende sich te justificeren/ wierde noch dien avont met een Carosse/ ende een Compaignie Ruyteren van Whitehall in den Thour gebracht/ Sir Artur Haselrich, ende Coll. Rich. sijnde beyde Leeden des Parlements, sijn in het Parlement beschuldicht geweest / datse nieuwe onrusten hadden willen verwecken / maer beyde hebben genegeert / het geene haer te laste wiert geleyt. De Heer Generael Monck verwitticht zijnde/dat den Major Generael Overton van Hul, met de Officiers van de Compaignien aldaer Guarnisoen houdende/haer formaliseerden tegens de tegenwoordige proceduren des Parlements, als of de selve waren tenderende om den Koninck in te brengen / heeft den Coll. Aluret, met een Lieutenant-Collonel ende Major derwaerts gesonden om op alles goede ordre te stellen/ ende het Parlement heeft de Commissie van den selven Overton als Gouverneur van de voorsz. Stadt/ende Collonel van een Regiment voetknechten aldaer/ingetrocken ende vernietight.

Het Parlement heeft de Commissien van de Militie in de meeste Provintien

tien doen opmaecken/ ende geresolveert dat de saecken van de Religie, de Militie, ende de qualificatien, ende Writs, ofte Beschrijvinge van het aenstaende Parlement, alleenlijck souden verhandelt ende afgegeven werden.

Den Heer Generael is door het Gilden van de Sydelaecken-koopers in de Stadt Londen seer magnifijckelijck getracteert geweest. Den selven is door drie Aldermans ende eenige Leeden van den breeden Raedt, als Gecommitteerde van de selve Stadt versocht geweest/ dat hy haer Militie als Majoor Generael soude gelieven te commanderen. De Acte raeckende de Militie in de respective Provintien sijnde gelesen/ is geordonneert dat de Namen van de Commissarisen/ om de selve op te rechten daer in souden geinsereert werden/ en dan in het net geschreven en opgemaeckt werden. Op de Lecture van een Concepte Proclamatie raeckende de Executien van de Wetten en Statuten tegens Jesuiten, Paepsche Priesters, ende Recusanten, wierdt geresolveert dat een succint ende effectuele Proclamatie dienaengaende door Gecommitteerde Leeden soude werden ingestelt/ ende een Acte raeckende het inkomen van der Recusanten goederen. De Acte raeckende de convocatie van het Parlement tegens den vijf en twintichsten April/ is den achtienden Maert voor de eerstemael gelesen.

De Writs ofte de Brieven van Uytschrijvinge souden gaen op de Naem van de Keepers ofte Liberties of Engelandt.

Boven het Beeldt van Koning Karel de eerste, stondt te voor; *Exit Tyrannus Regum Angliæ ultimus, &c.* Sulcks is des nachts den vijf en twintichsten Maert door ordre van den Raedt wegh genomen ende in plaets gestelt/ *Exit non Tyrannus, sed Regum hominumque optimus, Anno Libertatis Angliæ amissæ primo.*

Den ses en twintichsten, scheyden het Parlement in den Jare veertigh geconvoceert/ dat tot tien uyren in de nacht hadde vergadert geweest/ laetende de Regeeringh in handen van den Raedt tot het aenstaende Parlement tegens den vijf en twintichsten April Ouden-stijl beschreven/ met sodanige qualificatien, als in de Acte des Parlements dienaengaende waren geexpresseert. Daer is oock eene andere Acte gedruckt/ raeckende de approbatie ofte admissie van Predicanten tot bedieninge des Goddelijcken woorts/ daer mede Doctor Reylnolts, Mr. Calamy, Mr. Manton, ende noch acht en twintich andere vermaerde Presbyteriale Predikanten wierden geauthoriseert/ *cum potestate substituendi* in dezre afgelegen quartieren/ om die geene die voorgedragen soude werden/ te examineren/ ende vervolgens te approberen/ ende te admitteren/ by aldien de selve in leer ende leven bevonden tot het *Ministerium* bequaem te wesen. Naer het scheyden van het Parlement heeft den Raedt drie Proclamatien door den Sergeant des Armes, geassisteert van de Lijfguarde te Paert/ doen publiceren. Met den eersten wierden alle Papisten ende Delinquanten gelast uyt de Steden Londen ende Westmunster te vertrecken voor den vierden deses/ ten ware datse consent bequamen om te blijven van den Heer Generael, ofte den Raedt van State. Met de tweede wiert geordonneert dat alle de gelicentieerde ende gemisconteneerde Officieren van de Armée, tegens den voornoemden tijdt haer oock souden begeven buyten de voornoemde Steden/ by aldiense geen consent hadden van den Heer Generael, ofte

Raedt van State. De derde Proclamatie was daer toe tenderende / dat alle by-een-komsten ende Vergaderingen van Soldaten om Remonstrantien en Declaratien te teyckenen / souden mogen verhindert ende geweert worden. Op den negen en twintichsten syn negen Gecommitteerde van den Lord Major, ende den Breeden-Raedt van Londen tot Whitehal verscheenen / en hebben den Raedt van State / ende den Heer Generael versocht (vermits sy wel bericht waren dat eenige ongeruste menschen woelden tegens de tegenwoordige Regeeringe) datse tot haer meerder securiteyt geliefden hare Vergaderinge des Parlaments te houden binnen Londen. Den Raedt heeft daer op geantwoort datse haer hooghlijck bedanckten over hare goede effectie / ende datse niet konden bedencken / datse behoefden hare Vergader-plaetse te veranderen / maer by aldienste naer desen redenen daer toe souden vinden / datse de vriendelijcke noodinge van de Stadt seer willichlijck souden aennemen. Daer nae wierdt den Raedt en den Generael op een Festijn genoodicht voor het Gilde van de Laeckenkoopers in hare Halle binnen Londen. Den Collonel Berry wierdt door ordre van den Raedt van State tot Lambeth in hechtenisse gestelt. Sir Arthur Haselrich, met de Collonels Desburrouw ende Kelsey hebben een Engagement geteeckent / ende belooft datse haer souden stil houden / ende niet molieren tegens de gemeene ruste / ende syn oock naer hare Huysen te Landewaerts vertrocken, In Yrlandt wierdt eene Vergaderinge Parlaments gewijse tot Dublin gehouden / ende dirigeerden de saecke daer toe datse voortaen soo absolutelijck niet en souden dependeren van Engelandt, hare principale Declaratien waren over gelt-middelen / om de Militie aldaer te betalen / om de Religie te stabilieren / de Commertien te beneficieren / ende van verscheyde andere saecken tot welstant van de Inwoonders aldaer te bevorderen.

Soo wel hier den Heer Downingh, als in Engelandt de Heer Nieupoort, hebben al geduyrich gearbeyt op het werck van het Noorden.

Den laetsten waren van wegen den Raedt de Heeren Sr. Jan Hollandt, Mr. Trever, ende den Secretaris Thurloe, ten huyse van den Heer Nieupoort, seggende: dat den Raedt hadde nae gesien de retroacten raeckende de bevredinge van de Noortsche Kroonen / ende dat de selve ryppelijck hadden hadden geexamineert / ende uyt de jonghste brieven van de Heeren Plenipotentiarisen verstaen / dat de saecken anders waren gelegen als den Ambassadeur Nieupoort hadde gerepresenteert / datse niet bevonden dat Sweeden te vreden was / dat de Vrede soude worden getroffen / achtervolgende de respective Tractaten gesloten in den Hage op den een en twintichsten May, ende den vier en twintichsten July des voorleden Jaers / nae dat den Koninck van Denemarcken het selve tegenwoordich niet wilde aennemen; Ende vermits de voornoemde Tractaten / alsmede dat van den vierden Augusty des voorleden Jaers door haer Ho. Mogende waren geratificeert ende geconfirmeert / dat den Raedt van State vastelijck betroude dat hare Ho. Mogende niet in gebreecke souden blijven den Koninck van Denemarcken als Refusant alle secours te onttrecken / ende wyders soodanigen ordre te stellen wegens de voor-geroerde respective Conventien / dat den Koninck van Denemarcken

ken

ken daer toe mocht gebracht werden / dat insereren sijne voorige verklaringen / gedaen den vijfen twintichsten Augusty laetstleden / den Oorlogh soo prejudiciabel ende schadelijck / eenmael mocht werden geassopieert / ende door het voorstel van vergoedinge van schaden, geene aenleydinge wierdt gegeven tot langer continuatie van de swarigheden uyt dien droevigen Oorlogh ontstaende. Dat den Raedt nevens hare antwoort op sijne Propositie by geschrifte (om te betoonen datse met alle confidentie in de voorschreve importante affairen genegen waren met hare Ho. Mogende te coopereren) daer nevens oock hadden gevoecht het verhael ofte bericht van de voorsz. Vrede-handelinge door de wel-gemelde Heeren Plenipotentiarisen herwaerts over-gesonden/alsmede het geschrift door de selve gesonden aen de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Gedeputeerden / op den veertienden February laetstleden.

Den Ambassadeur naest dancksegingh / vraeghden of den Raedt hadde gesien de Declaratie / gedaen door den Hoochstgemelden Koninck van Denemarcken op den drie en twintichsten February laetstleden / en de selve haer voor-gelesen hebbende / seyde / dat daer uyt geensins konde afgenomen werden / dat sijne Majesteyt volgens de voor-geroerde Tractaten was verworpen / ende deduceerde met veele redenen / dat het immers billijck ende redelijck was dat in consideratie van de over-groote schaden den Koninck van Denemarcken aengedaen / sedert dat de voornoemde conditien wegens de drie Staten beyde de Koningen waren aengeboden / ende door den Koninck van Sweeden onsterffelijcker memorie notoirlijck gerefuseert / als mede ten opsichte van de excessive kosten / dewelcke haer Ho. Mog. ter saecke van het voorschreve refuys aen de sijde van Sweeden genootsaeckt waren geweest te supporteren; Dat den Raedt soodanigen last ende Instructie geliefden te senden aen de Heeren haer Plenipotentiarisen / dat noch eenige conditien souden mogen bedongen werden / die wat favorabelder ende seeckerder voor Denemarcken souden mogen wesen / als de voorgaende / ende dat hy Ambassadeur het selve van wegen haer Ho. Mog. als noch gantsch ernstelijck was versoeckende: Hy seyt en dat daer mede de gewenschte Vrede soude om verre geworpen werden / als men soude willen afwijcken van het voorige geconvenieerde / dat den Raedt sulcks gantsch ondienstich was oordeelende; Hy repliceerende allegeerde verscheyde redenen / dat de minste oock Bornholm en Ween aen Denemarcken behoorden te blijven / ende daer toe de selve redenen dienden als ten aensien van Drontheym: 't welck sy seyden dat Sweeden soude afslaen ende tegengaen / ende bemerckende dat het quijtschelden van de bewuste vier hondert duysent Rijcksdaelders wierdt aengesien als een poinct daer men niet finalijck op soude blijven urgeeren / heeft hy haer omstandichlijck verhaelt / dat hem van wegens het Parlement ende den Raedt vaste verseeckeringe was gegeven / dat hy aldien haer Ho. Mogende geliefden de voorsz. Vrede te faciliteren niet ten uyttersten te insteren op Bornholm en Ween, dat dese Regeeringe de quijtscheldinge van de voorsz. vier hondert duysent Rijcksdaelders/en Drontheym als necessair ende *sine quo non* souden

souden houden / dattet selve oock door den Heere Downingh was verklaert; Voorts vertoonden haer dat de Actien daer over die groote somme wierde gepretendeert was voor-gevallen geduerende den Oorlogh ende voor het Rodschildsche Tractaet / ende dat oversulcks uyt krachte van dien / daer over geene vordere satisfactie behoorde geeyscht te worden / ende dat het Coninckrijck van Denemarcken door de violatie van het voorsz. Tractaet / soo was geruineert ende uytgeput / dat het onmogelijck was dat de obligatie geextorqueert door de inlegeringe van de Sweedtsche volckeren / ende anders / soude konnen voldaen werden; Sy daer op verklaert hebbende / datse den Koninck van Denemarcken geensints wilden verongelijcken / ende datse in der daedt den selven sochten te preserveren: Seyden datse nader rapport souden doen / ende ten spoedichsten antwoort laten toe-komen / raeckende de Artijckelen geconcerteert om de Roveryen ende de excessen van de *Kapers* te weeren / seyden datse de selve hadden nagesien / ende dat den *Raede in allen* deelen was genegen om ordre te stellen tegens de ongelegentheden / daer over hy soo ernstelijck van tijdt tot tijdt hadde geklaecht / *ende datse bereyt waren* tot dien eynde een Proclamatie te doen emaneren. Sy vertoonden haer dat de voorsz. Artijckelen van wegen die Regeeringe waren opgestelt geweest / *ende* als sy de substantie van de selve in forme van eene Proclamatie wilden brengen / met onderlinge verbintenisse van behoorlijcke Executie / dat sy vertrouwde dat haer Ho. Mogende daer niet tegen souden hebben / als maer die ondraeghlijcke excessen naer behooren gestuyt ende geweert wierden. Sy bewoesen mede datse het souden refereren.

Terstont daer na den Raet van Staten het rapport gehoort hebbende / heeft geresolveert / dat de Instructie af te senden aen de Plenipotentiarisen in Denemarcken in sulcker voegen soude werden gedresseert / datse oock nevens de Heeren Extraordinaris Gedeputeerde van haer Ho. Mog. de quijtscheldinge van de voorgeroerde vier hondert duysent Rijcksdaelders voor necessair souden houden / ende *sine quo non*. Wyders dat den Heere Secretaris Thurloe uyt de bewuste Artijckelen raeckende het weeren van Roveryen eene Proclamatie soude ontwerpen.

Aen den Heer Downingh wierdt den derden April gegeven een antwoordt van haer Ho. Mog. op sijn voor desen ingediende. Eerstelijck raeckende sijn aenbiedingh van Alliantie, dat men daer toe bereyt was / als hy soude believen het gevoelen van het Parlement nader te uyten.

De rest was raeckende het Noorden, daer van op die plaets ick breeder handele / ende is het selve / wat met den Heer Nieupoort in Engelandt wierdt getracteert.

Hoewel in de uytschrijvinge van het Nieu Parlement wierdt weynigh gesproocken van de restitutie van het Opperhuys, ende weynigh van den Koninck, soo sach men klaer dattet daer nae toe ginck. Het scheen nochtans dat de Koninck alsnoch ontraden wierdt daer om self te komen. Hy hadde het echter wel mogen doen: want in veel plaetsen riepmen openlijck *Godt blesse the Kingh*. Jae yeder een hadder de mondt vol van.

Den Generael Monck wiert den twintichsten van het Gilde der Goudtsmeden,

smeden, twee dagen daer nae van de Viskoopers, Fishmongers seer heerlijck getracteert. Sulcks is by alle andere vier en twintigh Gilden gevolcht.

Lambert eschappeerde uyt den Towr. Den Raedt liet hem indagen / ende hondert Pont sterlinghs op sijn lijf setten. Montagu vondt sich met de Vloot in Duyns, die men in May sach komen voor Schevelingh den Koningh halen/ alles toonde sich verheucht / alleen de Anabaptisten ende diergelijcke swaersinnige lieden murmureerden seer / doch in alle quartieren was goede ordre gestelt door de nieuwe Militie. De oude hier en daer vreesden dat met de restitutie des Koninckx sy afgeschaft wordende / geen betalinge souden krijgen. Echter stelden haer te vreden. In alle drie Natien wierdt een Beed-dagh gehouden den sestienden April.

Op de tijdinge dat de Generael Major Lambert omtrent Edgehil ende Northampton veel Troupen te Paerdt ende te Voet vergaderde / wierdt aenstondts alomme goede ordre gestelt om des selfs dessein te breecken. Den Heer Generael liet verluyden dat hy selfs wilde te Velde trecken / maer den Collonel Ingelsby met sijn Regiment Ruyteren tot Huntington ordre ontfangen hebbende om sich met eenige Troupen soo wel van de Armée als Lant-Militie te conjungeren / ende met de selve de voorsz. nieuwe beroerten te stutten/ heeft soodanigen diligentie gebruyckt dat hy op Sondach den tweeden May, den voornoemden Major-Generael / by hem hebbende omtrent vijf hondert Ruyteren / met weynich voetknechten/ heeft aengetroffen dicht by Daintrée in de voornoemde Provintie/ alwaer Ingelsby het geluck heeft gehadt/dat hy den tweeden Soone van S[r]. Arthur Haselrich met sijne Compaignie Ruyteren / ende noch eenige andere heeft bewoogen om Lambert te verlaten / ende toen op de andere indringende / bracht hyse op de vlucht / ende hy selfs beter als Lambert gemonteert zijnde/heeft hem gevangen gekregen/ende sijn volck namen mede in hechtenisse den Coll. Cobbet, ende den Major Creed, dewelcke den vierden voor den Raedt van State sijn gebracht/ en dien selven avondt naer den Towr gesonden.

Daer is maer een man doodt gebleven / alhoewel de partyen in het begin by nae even sterck waren. Den Raedt van State heeft de Collonellen Okey, Hewson, Salmon, ende den Major Generael Herrison ingedaecht / om binnen drie dagen voor haer te compareren.

De twaelf Regimenten te Voet van de Militie van Londen / ende een te Paerdt/sijn Dinghsdach den vierden May in het Hideparck in de Wapenen geweest. Den Heer Generael hadde gemeent selfs daer mede te verschijnen/ maer den Raedt van State oordeelende des selfs presentie noodich in den Raedt / vermidts seer importante deliberatien waren voorgevallen / sondt twee Gecommitteerde om het selve by den Lord Major ende Aldermans te excuseeren/ maer de Lijfguarde bestaende in hondert en tachtich jonge Edellupden/ vertoonden haer mede in het voorsz. Perck/alwaer ongeloofelijck veel menschen waren te samen gekomen. De Leeden des Parlements den vijfden May, voor de middach in de Parochie-Kerck van Westmunster een Predicatie van D[r]. Reynolds gehoort hebbende / sijn van daer gegaen naer het Parlements-Huys. Den Heere Generael met den Lord Fairfax (voor de

welcke den Sergeant des Armes de Mace droech) gingen voor aen/ ende de andere Leeden over de drie hondert in getale/ volchden ende namen Sessie in het Huys/ ende eligeerden Sr. Harbolte Grunstone, sijnde een Persoon van groote gheleertheyt ende ervarentheyt tot Spreecker, ende Mr. Jessop tot Klerck/ Mr. Dernel tot Assistent/ ende Mr. Norfolck tot Sergeant des Armes van het Parlement.

Op den selven tijdt vergaderden in het Lords-Huys de Graven ende Lords, de welcke aldaer saten in den Jare acht en veertich, sijnde noch achtien ofte negentien in ghetalle/ ende verkooren tot Spreecker *pro tempore* den Lord Manchestre, ende admitteerden tot Klerck Mr. Browne, die voor desen in de selve plaets is geemployeert gheweest. Daer naer wiert by haer goet gevonden op Maendach naestkomende beyde de Huysen in de voorschreve Kerck van Westmunster een Vast ende Biddach souden houden/ ende hebben daer op een Message aen het Huys van de Commons ghesonden/ met versoeck datse het mede wilden goet vinden. De welcke het selfde mede toestaende/ soo wiert den voorsz. Bid-dach vast gestelt/ Mr. Backster, Mr. Calamy ende Dr. Gaudy sijn versocht om den Dienst op den bestemden tijt met Predicken ende Bidden waer te nemen.

Den sesten heeft het Huys van de Commons door Mr. Herbert, ende andere Leeden van het selve/ een Message ghesonden aen het Huys van de Lords (daer de Soonen van de overledene Heeren/ die van het Parlement niet sijn afgeweecken gheweest/ mede sijn geadmitteert) tenderende om op den twintichsten deses een dach van Dancksegginge te houden in Londen, ende de omleggende Plaetsen over de verlossinge van de Natie uyt de dienstbaerheyt en slavernye; Ende veertien dagen daer naer over het geheele Landt/ het welcke by de Lords oock sijnde goet gevonden/ is daer op dienvolgende Resolutie genomen by de Lords ende Commons in het Parlement vergadert.

Den sevenden is goet gevonden dat het Huys soude geadjourneert worden tot Dingsdach aenstaende/ ende dat men dan soude beginnen te delibereren over de vast-stellinge van de Regeeringe.

De opgemelde rencontre van Lambert, sijnde het laetste effort tegens des Koninckx herstellingh gedaen/ wiert by andere op dese wijse verhaelt.

Sondach den tweeden Nieuwen-stijl, de verloren hoop (*enfans perdus*) beleyt door den Capiteyn Elsemore ontmoeten terstont den Capiteyn Hesselrich, hem gevangen nemende lieten hem terstont weder gaen/ op belofte van sijne Compagnie te sullen over-brengen/ gelijck hy datelijck deedt door sijn Cornel ende Quartiermeester. Ende wiert ghestelt aen de slincker-vleugel van Ingolsby.

Die van Lambert vervolgens/ versochten een Spraeck/ meenende Ingolsby te persuaderen nae sijn meeningh; 't welck was om te blijven (ghelijck hy te voor altijt gheweest was) aen de Republijcksche/ maer Ingolsby onbeweeghlijck blijvende/ stelden sich de partyen tot vechten.

Die van Lambert siende dat oock Capiteyn Barker, ende die van Collonel Allured haer hadden verlaten/ verloren de moedt/ deden haer best om

te ontkomen. Ingolsby terstont avanceerde op de persoon van Lambert die wel soude hebben ontkomen/ maer sijnde op een gheploeght Landt vonde sich geembarasseert; dies niet anders konnende/ begost te smeecken / ende seyde: Ick bidde u Heer, laet my eschapperen, *Pray, Sir, let me escape*, toonende in die occasie sijn kleynhartigheyt / hebbende te voor altijt seer groote reputatie gehadt van een vailliant ende resolupt man. Als nu was het glas verloopen/ ende sonder een Rappier te trecken gaf sich over. Gelijck oock Collonel Cobbet, Creed, Youngh, Clare Gregory, ende Spinage. De Collonel Oky ende Axtet, ende den Capiteyn Cleer, Swager van Oky wierden wel vier mijl vervolcht/ maer ontquamen.

Maendach den tienden May sijn de Lords met den Graef van Manchester Spreecker van haer Huys/ sijnde doen omtrent vijf en twintich in het getal gegaen in de Kercke van de Abdye van Westmunster, ende hebben aldaer ghehoort de Predicatien ende Gebeden van Doctor Reynolds, ende Mr. Hardy.

De Spreecker van het Huys der Commons, ende den Heer Generael met meer als driehondert Leden hielden ten selven tijde een Vast ende Bede-dagh in de Parochie Kerck van Westmunster, alwaer den Dienst van Preecken ende Bidden wierdt waer ghenomen door Mr.Calamy, Dr.Gauden, ende Mr.Richard Baxter.

Des anderen daeghs wierdt door den Raedt van State aen het Huys van de Communs rapport ghedaen van een Brief van den Koninck met dese navolgende superscriptie.

Aen onsen lieven ghetrouwen Generael Monck, om ghecommuniceert te worden aen den President van den Raedt van State, ende de Officieren van het Leger onder sijn gebiedt.

Korts daer nae wierdt het Huys aengediehent dat Sir Iohn Grinvil daer was ghekomen met een Brief van den Koningh/ den welcken binnen staende / verhaelde dat hy van Sijne Majesteyt was ghelast sijn Brief over te gheven/ sijnde gheschreven in het Hof tot Breda, den veertienden April, ende geaddresseert aen den Spreecker van het Huys van de Communs/ ende daer nevens was gevoeght sijne Majesteyts Declaratie / gedateert ter selver tijdt ende plaets.

Nae dat beyde waren gelesen/ wiert sonder tegenspreecken van yemandt geresolveert / dat Commissarisen souden gestelt worden / om een antwoordt ghereedt te maecken/ uytdruckende het groot ende blijdt gevoelen van het Huys over sijne gracieuse aenbiedinge ende haer ootmoedige ende hartelijcke danckseggingen aen Sijne Majesteyt/ over de selve/ met Professie van haer ghetrouwigheyt ende schuldige plicht aen Sijne Majesteyt / ende dat het Huys een spoedige antwoordt soude geven op Sijne Majesteyts gratieuse Propositien.

Daer wierdt oock geresolveert dat men aen Sijn Majesteyt soude vereeren van wegen het Huys vijftich duysent Ponden Sterlinghs / ende dat Commissarisen met den Lord Major, de Aldermans ende Breeden-Raedt van de Stadt Londen soude overleggen / ende oock hoe men de selve

somme spoedichst soude konnen bekomen. Den Koninck heeft aen de selve mede een Brief gesonden door den Heere Mordant, ende S^r. John Grinvil voornoemt / het welcke door Gecommitteerde Leden van de selve Stadt in het Parlement wierdt bekent gemaeckt/met versoeck datse daer op soude mogen antwoorden / ende daer toe heeft men haer consent gegeven. De voorgemelde Commissarisen hebben by de Stadt Londen te wege gebracht/ datse datelijck souden furneeren op Interesse tegens ses ten hondert in het Jaer hondert duysent Pont sterlings. Namentlijck de voorsz. vijftich duysent Ponden voor den Koninck, ende de andere vijftich duysent Ponden tot betalinge van de Armée, ende daer en boven heeft de ghemelde Stadt noch goet gevonden/ aen den Koninck te vereeren tien duysent ponden als boven.

Den voornoemden S^r. John Grinvil is over sijn genomen moeyte bedanckt met een present van vijf hondert Ponden tot eene gedachtenisse. De voorsz. Brieven aen den Heer Generael ende Spreecker, als mede des Koninghs Declaratie/sijn geinsereert in het Resolutie-boeck van het Parlement. Naer dat het Huys van Lords in Conferentie was geweest met het Huys van Commons over de Concepte antwoorde ende over het stabilissement van de Regeeringe/ soo heeft het laetste sich geconformeert met de Lords ende erkent ende verklaert dat volgens de oude fundamentale Wetten van dit Koninckrijck/ de Regeeringe bestont ende behoorde te bestaen in Koninck, Lords, ende Commons;. De opschrift op den voor-gerorden Brief/ ingestelt tot antwoort / is *To the Kings most Excellent Majestie.* Den Heere Generael heeft aen het Parlement gecommuniceert de addresse aen hem over-ghelevert van de Officiers van de Armée, naer dat hy des Koninckx Brief ende Declaratie haer hadde doen voorlesen / in de welcke sy luyden verklaerden dat den Inhout van de selve haer in haer gemoet merckelijck gerust stelde/ende haer deden verwachten / datse veel geluckx ende securiteyt souden komen genieten onder sijne Majesteyts Regeeringe. En in de Conclusie seyden/datse aen sijne Majesteyt / ende de geheele Werelt souden doen blijcken datse sijne Majesteyts beste Onderdanen waren/ende datse haer verplicht hielen tot de preservatie van de ware Protestantsche Religie, de eer ende digniteyt van den Koninck, de Privilegien des Parlements, de Vryheyt ende Prosperiteyt van de Onderdanen ende des Landts Fundamentale Wetten.

Men heeft in de Steden van Londen ende Westmunster des nachts tusschen den elfden en twaelfden Extraordinaris veel vreuchde-vuyren aengesteecken ende groote blijtschap getoont / het welcke noch alsomme te Landewaerts wiert naergevolcht. D^r: Clarges een Lidt des Parlements van wegen Westmunster, heeft permissie bekomen om de antwoort van de Heer Generael aen sijn Koninckliicke Majesteyt over te brengen / ende om de antwoorde van beyden de Huysen des Parlements aen sijne Majesteyt te behandigen / sijn uyt het Huys van Lords Gecommitteert de Heeren Graven van Oxford, Warwijck, ende Middelsex met de Lords Broke, Barckley, ende Hereford, ende uyt het Huys van Commons souden twaelf persoonen daer by gevoecht werden; Des anderen daechs de selve genomineert werden. Om de antwoort van de Stadt Londen / ende het present van tien duysent Ponden sterlingh

lingh aen den Koninck over te brengen / zijn drie Aldermans met den Recorder ende ses persoonen van den Breeden-Raedt gecommitteert.

De Engelsche hadden alreede in Februario getoont genegentheyt/ om/ siende de Vrede tusschen Vranckrijck ende Spangien, oock haer te accommoderen met Spangien, in welcke Landen sy veel Trafijcken hadden / maeckten oock tot dien eynde een soorte van stilstandt: En alsoo daer door den Koninck van Engelandt voorsach / dat men hem in de Spaensche Nederlanden niet soude willen dulden/ gelijck te voor was geschiedt in Vranckrijck, vondt goedt van self van daer te vertrecken/ en wiert gesegt dat hy soude gaen na Heydelbergh.

De Hartoch van Jorck soude sijn Generael van des Coninck van Spaengiens Galeyen/ ende den Hartoch van Glocester soude gaen by de Coningin sijn Moeder; maer de Coninck ging voor eerst niet verder als Breda, sich stil ende onbekent houdende / ende nu ende dan weder eens naer Brussel ende Antwerpen gaende ende komende / ende de tijden allengskens sich in Enghelandt brouillerende ende tot veranderinge stellende / wiert alhier niet ghedaen tegen sijn verblijf. Ondertusschen volghde de geheele veranderingh: 't was eerst geseyt dat hy weder soude gaen om uyt een der Vlaemsche Havens te overscheepen/ ofte van Calais; maer soo wel 't een als 't ander wiert hem afgheraden/ alsoo lichtelijck de Coninck van Vranckrijck ofte Spaengien hem in haer ghewelt hebbende/ eenige swaere condítien souden mogen voorleggen; sullende oock alrede by Tractaet hebben belooft niet alleen Jamaica en Duynkercken, wanneer hy herstelt wiert/ aen Spaengien weer te geven/ maer oock aen de Roomsgesinde te gheven vrye exercitie van Religie, is alsoo ghebleven tot Breda, afwachtende het succes van de verdeeltheden der Engelsche, de eenichste poorte waer door altijt gheoordeelt was/ dat hy weder soude inkomen. Om alles te faciliteren/ liet uytgaen een Proclamatie by de welcke hy beloofde een vry en generael pardon voor alle sijne Onderdanen die in dertich dagen nae de publicatie van het selve/ die souden aenvaerden / uytghenomen die persoonen die by het Parlement uytghesloten soude worden / belovende op sijn Conincklijcke woort / dat niemant om crime tegens hem ofte sijn Conincklijcke Vader begaen / voor soo veel in hem was / soude daerom aen goet noch lijf beschadicht worden.

Sijn Majesteyt stelde voorder een vryheyt voor de tedere conscientien, ende niemant moeyte soude worden aengedaen om verscheydentheyt van opinie in materie van Religie/ welcke de Lant Rust niet tegen was / ende dat de differentien van de verkoopinge der goederen ghedetermineert soude werden by het Parlement. Sijn Majesteyt voorder verklarende willvaerdich te zijn / te consenteren eenige Acten van het Parlement ten voorsz. eynde/ ende dat volkomen satisfactie van alle de achterstalligheden toekomende de Officiers ende Soldaten onder het commando van den Generael Monck, ende dat sy in sijn Majesteyts dienst soude worden genomen op goede conditien.

Hy schreef oock door den Ridder Grenvil een brief aen het Hoger / ende een aen het Lager-Huys: in den eersten / dat hy op haer sijn meeste vertrouwen hadden gestelt/ als wijse Raets-Lieden om sijn Coninckrijck en hem in 't selve te herstellen/ ende dat sijne goede meninge soude blijcken uyt de Declaratie

die daer ingheslooten was / vastelijck vertrouwende dat sy de rechten ende eere van hun Coninck, de Lords ende Gemeente tot ruste ende heyls des Landts soude veracpten/daer toe wenschende Godes zegen/dien sijn Majesteyt seyde speciael verplicht te zijn te dancken. Aen het Lager-Huys schreef/dat sy hadden ghesien onder soo menichvuldige veranderingen de miserie deser Natien/ doch heden schenen die qualen te willen remedieren/ dat hy haer versekerde van de grootachtinge die hy droegh tot de Parlementen, als het levendige deel van de constitutie van het Coninckrijck dat hy dieswegen oock altijt op hare raedts-plegingen soude achten / maer dat hy vertroude dat sy oock verstaen souden dat de conserveringh van de Coninckliicke authoriteyt noodich was voor de preservatie van het Parlement, ende derhalven soo jalours over sijn eer ende authoriteyt soude zijn/ als sy waren over hare vryheyt ende prosperiteyt / dat sijn vertrouwen soude blijcken uyt sijn Declaratie, ende noch ghesint was aen te vaerden watmen redelijck mochte voorslaen; dat sijn Majesteyt volstandich by de Protestantsche Religie was ghebleven / ende dat niet hadde naeghelaten om sijn affectie tot sijn volck te betoonen / ende voorts alles tot der selver heyl en beschermingе voor haer rechten en wetten tot reddinge van dese ellendige staet wilde aenwenden; wenschende daer op de Goddelijcke zegen op hare raets-plegingen.

Dese Brieven ende Declaratie (de gheheele Vergaderinge ontdeckt ende bloots hoofts staende) ghelesen zijnde/ wiert den achsten May vast ghestelt de volgende Proclamatie van beyde de Huysen des Parlements.

ALhoewel in geenderhande maniere kan ghetwijffelt worden, of sijn Majesteyts Recht ende Tytel tot sijn Kronen en Koninckrijcken is en was volkomentlijck vervult, door de doodt van sijn Alder-Koninckliickste Vader van glorieuse gedachtenisse, selfs sonder de Ceremonien en Solemniteyten van een Proclamatie; evenwel, nademael sodanige Proclamatien altoos in diergelijcke gevallen gebruyckelijck zijn geweest, ten eynde dat alle goede Onderdanen in die gelegenheyt hun plicht en respect souden mogen betuygen: En ondertusschen het gewapende gewelt, en de andere elendigheden van soo veel voorgaende Iaren, Ons tot noch toe van bequame gelegentheyt berooft hebben, by de welcke Wy onse trouwe en wettige behoorlickheyt aen sijn Majesteyt souden hebben konnen uytdrucken: SOO IS 't, dat Wy Heeren, en die van de Gemeente tegenwoordich in 't Parlement vergadert, beneffens den Heer Major, Aldermannen ende Gemeente van de Stadt *Londen*, en andere Vrymannen van dit Koninckrijck, nu tegenwoordich, volgens Onse plicht en wettich behooren, van herten, met vreuchde, en eendrachtelijck erkennen en proclameren, dat terstont na de doodt van Onsen laetsten Souvereynen Heer Koninck *Karel*, de Imperiale Kroon van het Koninckrijck van *Engelandt*, en al de Koninckrijcken, Heerschappyen en Rechten daer aen behoorende, uyt aenhangende ghebeorte recht, Wettige en ongetwijffelde Successie, vervallen en komen op sijn uytsteeckenste Majesteyt *Karel de tweede*, als zijnde by rechte Linie, gerechtelijck ende wettelick de naeste Erfgenaem van Konincks Bloedt, van dit Rijck, en dat Hy, door de goetheyt en voorsienigheyt van den Almachtigen

gen Godt, is den machtichsten en onghetwijffelden Koninck van *Engelandt*, *Schotlandt*, *Vranckrijck* ende *Yrlandt*, Beschermer des Geloofs, &c. En de welcke Wy seer ootmoedelijck en getrouwelijck Ons selven, als oock Onse Erfgenamen en Nakomelingen, voor eeuwich onderwerpen en verbinden. Gedateert den *achsten* dagh May *sestienhondert sestich*.

Godt bewaere den Coninck.

Hoe ende in wat maniere nu des Coninckx receptie / de aenkomste van de Engelsche Commissarien ende wat daer aen vast is / alhier passeerde / is te sien upt het volgende.

De Heer Schuylenburgh ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. presiderende / heeft den veertienden May haer in bedencken gestelt / nademael het Godt Almachtich naer sijne onbegrypelijcke bestieringe gelieft hadde de gemoederen in Engelandt soodanich te herstellen/en de saken aldaer in alsulcken standt te brengen/ dat naer alle menschelicke apparentie in weynich dagen het Parlement in beyde de Huysen tot Westmunster vergadert/ soude inroepen en restabilleeren den Koningh/tegenwoordich sich binnen Breda onthoudende/of de selve niet goet en souden vinden sijne Majest. daer over door Gedeputeerden te laten begroeten/complimenteren en saluëren: Waer op gedelibereert zijnde/is goet gevonden te committeren de Heeren Ripperda tot Buirse, Merode, Guldewagen, Vrybergen, Renswoude, Velsen, (Over-Yssel absent) Ysbrants, om den Hoochstgemelden Koninck upt den naem van haer Ho. Mog. te gaen verseeckeren van de goede/oprechte en ernstige genegentheyt van de selve tot sijne Majesteyts hoochstaensienlijcke Persoon/ Konincklijcke Huys / en prosperiteyt/ met betuyginge van 't contentement en innerlijcke vreuchde / daer mede haer Ho. Mog. de gepreparcerde herstellinge van sijne Majest. in den Throon sijner vooronderen aenschouden/ oock met bekentmaeckinge van de genegentheyt van desen Staet/ omme met sijne Majesteyt in de voorsz. qualiteyt/ ende sulcx met den Staet van Engelandt, onder des selfs Regeeringe / aen te gaen eene vaste ende eeuwichduyrende Alliantie, tot Conservatie en bevorderingh van elckanders Rijcken/Landen/ en Interessen; Daer byvoegende soodanige vordere expressien van Civiliteyt en genegentheyt / als de gemelde Heeren Gedeputeerden souden achten ter materie te dienen. Sullende by de E. Heeren Hertogen van Yorck ende Glochester: mitsgaders de Vrouwe Princesse Royale, mede de behoorlijcke offitien afleggen; De Heer Velsen, alhier aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslandt, heeft hier op doen aenteyckenen / dat hy belangende de voorsz. vaste ende eeuwichduyrende Alliantie, sich was refererende tot het welbehagen ende de vrye deliberatie van de Heeren sijne principalen.

Des anderen daechs op het gherepresenteerde by de Heeren Ripperda tot Buirse, ende andere hare Hooge Mogende Gedeputeerden / gaende naer Breda, ter Vergaderinge ghedaen: Is goet gevonden te lasten den Ontfanger Generael Doubleth, dat hy aen de ghemelde Heeren haer Ho. Mogende Gedeputeerden aenstonts soude hebben ter handen te stellen de somme van twee duysent Carolus guldens / daer van de selve gehouden

bleven.

dienerts vertreckenen tot haerder wederkomste/ ende souden mogen mede nemen een van des Lants-Trompetters. Des wiert geschreven aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam, datse tegens Maendach naestkomende omtrent de middach een bequaem Jacht wilden doen gereet maecken en houden / om de gemelde Heeren haer Ho. Mogende Gedeputeerden naer Breda te transporteren / ende aen den Gouverneur / ende in des selfs absentie aen den Commandeur der voorsz. Stadt Breda, dat hy niet alleen datelijck nae den ontfangh des Briefs behoorlijcke ordre op hare receptie soude hebben te stellen / gelijck dat gebruyckelijck was / en de digniteyt van den Staet vereyschte / nemaer oock te versorgen dat op hare aenkomste aldaer / van bequame Logementen mochten werden voorsien.

Des Sondachs den sestienden sijnde Pinghster, nae de Predicatie in deliberatie geleyt zijnde / wat verder te doen soude staen omtrent de besendinge naer den Koninck / is goet gevonden dat de Heeren Ripperda tot *Buirse*, ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot uytvoeringe van de voorsz. Besendinge Gecommitteert aen den Koninck / boven de Officien ende Expressien van Civiliteyt / vervat in der selver voorgaende resolutie / souden verklaren dat het haer Ho. Mog. ten allerhoochsten aengenaem was / dat sijne Majesteyt sich tegenwoordich tot Breda, alsoo in desen Staet bevont / met versoeck dat de selve daer inne verder geliefde in te treden / en sijne commoditeyt te nemen / in de een of de ander van de seven Geunieerde Provincien / naer des selfs welgevallen / ende 't sy dat den Koninck daer op de reyse aennam naer dese plaetse van den Hage, ofte wel elders / werwaerts het oock soude mogen wesen / dat de gemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden den selven over al souden accompagneren ende geleyden / oock desfroyeren ende tracteren tot kosten van de Generaliteyt / ende sulcks soo lange als sijne Majesteyt sich op den Bodem van desen Staet soude bevinden ende onthouden.

Ter selver tijt is oock ter Vergadering bekent gemaeckt / dat de Ed. Mog. Heeren van Hollandt, oock eenige uyt haer middel hadden Gecommitteert / om den Koninck te complimenteren / ende particulierlijck te noodigen / om in haer Provintie te willen komen / ende sijne commoditeyt nemen / ende in cas den Koninck daer toe inclinatie hadde / ende de reyse aennam / dat de gemelde Heeren Gecommitteerden van Hollant sijne Majesteyt op hare grensen souden ontfangen ende recipieren / oock herwaerts geleyden: Waer op gedelibereert / ende in achtinge ghenomen zijnde / hoe ende in wat manieren de Heeren Ripperda tot Buirse ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden haer in sulcken gevalle in de Concurrentie met de gemelde Heeren Gecommitteerde van Hollant souden hebben te gedragen / is by onderlinge communicatie ende bewilliginge verstaen / dat den Koninck van die tijdt af / dat hy als vooren / op de grensen van Hollant soude sijn gerecipieert ende ontfangen / tot kosten van de selve Provintie gedefroyeert / ende de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden alsdan door de Heeren Gecommitteerden van Hollandt geinviteert / genoodicht / ende getracteert souden worden tot kosten ende lasten van Hollant. Des souden de selve Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden over al hebben ende nemen de hooge sijde van de Tafel, latende de andere sijde aen de Heeren

Gecom-

Gecommitteerden van Hollandt. Op het gerepresenteerde by de Heeren Ripperda tot Buirse, en andere hare Ho. Mogende Gedeputeerden ter Vergaderinge gedaen / is goet gevonden te versoecken den Raedt van State / dat haer E. den Ontfanger Hausman tot Breda voorsz. wilden ordonneren / aen de gemelde Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden op der selver Recepisse soo veel Penningen te laten volgen / als van hem souden komen te vorderen / ende van nooden hadden tot het defroyement van den Koninck in het accompagneren ende gheleyden van sijne Majesteyt herwaerts ofte elders naer des selfs welgevallen.

Den negentienden op het gherepresenteerde by de Heeren Gedeputeerden van Hollandt ter Vergaderinge ghedaen/ oock diesaengaende door monde van den Secretaris Eyckbergh ingenomen wesende het advijs des Raedts van State / is goet gevonden dat sonder Resumptie Patenten met de daer toe gerequireerde Missiven souden werden ghedepescheert door de Compagnien Ruyteren van den Heere Prince Willem van Nassau en den Grave van Dona uyt Aernhem, Wassenaer uyt Heusden, Buat uyt Bergen op den Zoom, ende van der Lecq uyt Gornichem, omme in alle diligentie over nacht ende dach voor een korten tijdt te gaen naer de hooge Swaluwe, aldaer op de komste van den Koninck te wachten / ende de bevelen van de Heeren Staten van Hollandt, ofte van haer Gecommitteerde Raden te ontfangen ende naer te komen; Des souden de voorsz. Compagnien Ruyteren haer aenstonts weder, om hebben te begeven naer hare voorsz. Guarnisoenen / soo haest als de selve van wegen de Heeren Staten souden sijn gelicentieert.

Doen wiert ontfangen een Missive van de Heer Ambassadeur Nieupoort, geschreven tot Westmunster den veertienden deses / raeckende de herstellinge van den Koninck op den Throon van sijne Voor-Ouderen: Waer op gedelibereert zijnde / is goet gevonden dat Copye van de voorsz. Missive gesonden soude worden aen de Heeren haer Ho. Mogende Gedeputeerden tot Breda, met ordre dat de selve jegenwoordich als nu sonder eenige scrupule *in amplissima forma* (tot noch toe / om de wonderlijcke veranderingen van de Engelsche Regeeringh / hadde men twijffel) souden hebben te voltrecken alle het gene wat van hare Commissie was dependerende.

Donderdach den twintichsten ontfingen een Missive van de Heeren hare Ho. Mogende Gedeputeerden tot Breda, geschreven aldaer den negentienden deses / ende daer nevens twee Engelsche bylagen / houdende de voorschreve Missive onder anderen in effect / dat den Koninck hadde getoont / dat de noodinge om verder in eenige van de Geunieerde Provintien te komen/ hem seer aengenaem was/ ende de presentatie diesaengaende door haer gedaen/ wel liet gevallen/ dat voorts sy van ter sijden vernomen hebbende/ dat sijne Majesteyt genegen soude sijn sich te Water naer Hollandt te begeven/ te rade waren gheworden/ de Heeren Raden ter Admiraliteyt tot Rotterdam, ende in Zeelandt by Missive te versoecken / ordre te stellen dat alle Jachten in hare respective Districten zijnde / ten spoedichsten derwaerts aengesonden souden mogen werden tot transport ende dienst van den Koninck ende de andere aldaer aenwesende Koninckllijcke persoonen ende haer gevolch / waer op is geschreven

aen beyde de gemelde Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam ende in Zeelant, aensiens Briefs alle hare Jachten/ en alle haer Vaertuych tot transport van den Koninck en sijn gevolch naer de hooge Swaluwe te senden. Ook wiert de Raet van State versocht hare Jachten ten fine als vooren/ mede nae de Swaluwe te senden ingevalle sulcks alvereyts niet en soude sijn geschiet: mede is een aensienlijck getal van hooge Militaire Officieren/ Collonellen/ Lieutenants Collonellen/ Sergeants-Majoors/ soo te Paert als te Voet/ in de naestgelegen Plaetsen van den Hage haer onthoudende/ jegens den tijt van des Koninckx komste ten spoedichsten herwaerts te komen beschreven/ om des noot wesende omtrent de Ceremonien van de Receptie van Sijne Majesteyt/ende andersints nae gelegentheyt geemployeert te konnen worden.

Tot noch toe hadde de Princesse Royael de eer ghehadt van het woort tot Breda te geven. Maer als de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. daer quamen / quam het haer toe / deselve hebben het terstont gedefereert aen den Koningh. Hy gaf het woort Amsterdam. Een stil teecken van de weldaden die in sijnen tegenspoet van haer tot verscheydenmael onder de hant hadde ontfangen / beloopende wel tot hondert en vijftich duysent guldens/ soo men van ter sijde hoorde van de Engelsche self: want de Heeren van de Magistraet aldaer hadden haer verbonden met Eede/ om het secreet te houden / als sijnde tegens het Tractaet gemaeckt met Cromwel, die sulcks voor een hooge offensie soude hebben genomen.

Vrydach den een en twintichsten May, ontfingen een Missive van deselve Heeren/ houdende dat den Koninck geresolveert was aenstaende Maendach den vier en twintichsten van daer op te breken/en sich herwaerts na den Hage te begeven/ met intentie om aen de Moerdijck te embarqueren/ is goet gevonden te committeren de Heeren Graef van Flodrof, Wimmenum, Amerongen ende Ripperda, haer Ho. Mog. Gedeputeerden / om met den Heer Tresorier Generael Beverningh uyt den Raet van State/ordre te stellen op het defroyement van den Koninck / ende des selfs by-hebbende Koninckliicke personen met haer ghevolch / tot kosten ende lasten van de Generaliteyt te doen tot aen Dingsdach den vijf en twintichsten, als wanneer gepresupponeert wiert / dat de Koningh in den Hage soude zijn / het vorder defroyement latende aen Hollandt, als geseyt is.

Saterdach den twee en twintichsten wiert de Raet van State versocht een petitie te doen ter summa van driemael hondert duysent guldens/om daer uyt vervallen te werden het defroyement van wegen den Staet aen den Koninck/ ende des selfs by-hebbende Koninckliicke Persoonen met haer ghevolch te doen / gelijck den Raet oock versocht wiert op de voorschreve te doene petitie aenstonts by Negotiatie te vinden en te schieten de somme van hondert duysent guldens/om uyt de quota van de respective Provintien in de voorschreve driemael hondert duysent guldens geremplaceert ende afgeleght te werden. Voorts dat de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt oock versocht souden worden/ mede in *promptu* te willen furneren een somme van thien duysent gulden in minderinge van de Post van de defroyementen / op den Staet van Oorloge ten laste van de selve Provintie gebracht/om daer uyt vervallen

te

te werden den inkoop van Lywaet, ende eenige noodtwendige Meublen; Des is verstaen ende vast ghestelt/ dat soodanich in te koopen Lywaet en Meublen, niet alleen als nu in de voorschreve Actie/ nemaer oock daer naer by Ambassadeurs van wegen desen Staet buyten 's Landts gaende geemployeert sonde werden / ende dat tot dien eynde den Inventaris van de Meublen van de Generaliteyt daer met soude werden verhooght.

Een selven tijde oock is ghehoort het rapport van de Heeren Grave van Flodrof, ende andere haer Ho. Mogende Gedeputeerden met eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raedt van State in Conferentie gheweest sijnde om ordre te stellen op het defroyement tot kosten ende lasten van de Generaliteyt te doen/ waer op is goet gevonden te versoecken den Heere van Amerongen, de moeyte te willen nemen/ van met den Heer Tresorier Beverningh, in aller yle een keer naer Breda te doen/ ende sich te informeren op alle het geene wes eenichsints van het voorsz. defroyement ende receptie / soude mogen dependeren.

Den selven dach des avonts ten vijf uyren/ de Heer Prins Willem van Nassau Stadthouder / ende den Raet van State in de Vergaderinge gecompareert wesende/ is den Raet versocht/ in ghevolge van hare Ho. Mog. Resolutie van huyden morgen een petitie te willen doen op de voorsz. somme van driemael hondert duysent guldens/ ende op de voorschreve te formeren petitie aenstonts by Negotiatie/ of andersins uyt penningen ten Comptoire van den Ontfanger Generael Doublerh berustende / te vinden / ende te verschieten de somme van hondert duysent guldens; Ende heeft den Raedt aengenomen de voorsz. petitie metten allereersten in te stellen / ende aen haer Ho. Mog. toe te senden/ ende in plaetse van de voorsz. versochte hondert duysent guldens/ daer op aenstonts by maniere / ende onder conditie als vooren / te verschieten vijftich duysent guldens; Verklarende sich diesaengaende niet verder te konnen eslargeren/ waer op rypelijck gedelibereert/ ende te meermalen ombrage ghedaen zijnde/ hebben hare Ho. Mog. sich het gene voorsz. is wel laten gevallen/ ende den selven Raedt versocht/ soo mettet instellen van de voorsz. petitie/ als mettet furnissement van de voorschreve vijftich duysent guldens ten spoedichsten in het werck te willen treden; Des wierden de Heeren Gedeputeerden van Hollandt van gelijcken versocht/ soo haest de meer gemelde petitie gedaen/ ende by de Heeren Staten hare principalen daer op vruchtbarich consent gedragen soude zijn/ in den haren alle goede officien te doen/ ten eynde dat alsoan datelijck mede van wegen de selve Provintie ten fine als vooren / by provisie ghefurneert wierde gelijcke somme van vijftich duysent guldens in minderinge van hare quota in de meer gemelde driemael hondert duysent guldens / wel verstaende / dat onder beyde de opgemelde sommen / yder van vijftich duysent guldens niet en waren begrepen / als daer met geen gemeenschap hebbende / de thien duysent guldens die de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt dien morgen versocht waren in *promptis* te willen furneren / in minderinge van de Post van de defroyementen op den Staet van Oorloge ten laste van de selve Provintie staende / om daer uyt bevallen te werden den inkoop van Lywaet ende Meublen.

Maendach ontfingen weder een Brief van de selve Heeren van den voorigen dach / schrijvende dat de Koningh noch bleef van Resolutie om op dien dach ten elf uyren te wesen in de Jachten / alsoo het dan soude beginnen te vloeyen / Dingsdaechs middaechs daer noch in te eeten / en omtrent het Nieuwe Landt-Magasijn aen dese sijde Delft te Landen / alwaer sy niet en twijfelden of soude een goet aental van Carossen gereet staen.

Voor Moerdijck bevonden haer twaelf Jachten op stroom / waer onder een was gekomen uyt Zeelant, op Rotterdam, ende van daer nae Breda ghesonden / van het Collegie binnen Amsterdam waren geen te verwachten / alsoo alle buyten de Stadt waren. Tot Breda quamen dagelijcks meer ende meer van de gequalificeerste ende andere geaffectioneerde van sijne Majesteyt aen / ende veel tot Amsterdam van des selfs grootste partyen.

Maendach den vier en twintichsten, des naermiddaechs ten vier uyren / is goet ghevonden / dat den Agent de Heyde de Heeren Ambassadeurs van ghekroonde Hoofden alhier residerende / van wegen hare Ho. Mogende noch dien avont vrunt ende ernstelijck soude gaen versoecken / daer hare Carossen op morgen niet en wilden senden / op / ofte omtrent de receptie van den Koninck / ten eynde alle confusien / disordres ende ongemacken / die daer uyt ondermijdelijck souden komen te ontstaen / mochten gepreveniert werden. De Ambassadeurs hebben daer in geacquiesceert.

Oock is goet gevonden dat voor de Heeren Leden van hare Ho. Mogende Vergaderinge / ende oock andere particulieren / die eenich Silverwerck souden mogen komen te leenen om geemployeert te werden in het defroyement / Acten van indemniteyt souden werden gedepescheert / met belofte van dat / soo wanneer eenich van haer voorsz. te leenen Silverwerck mochte werden vermist / het selve by de Generaliteyt vergoet soude worden.

Geseyt hebbende / wat in den Hage by de Regeeringh was ghedaen / sal nu stellen wat tot Breda passeerde. De Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mo. waren daer gekomen Dingsdach den achtienden May, ontmoet aen het Fort Ter Heyde, door vier Compaignien Ruyterye / ende in de Stadt waren in Wapenen de twaelf Compaignien / ende van de Wallen wierden door 't Geschut verwillekomt.

De ceremonien van de audientie tot Breda waren als volcht: De Coninck liet haer ten elf uyren halen door den Lord Gerart uyt haer Logement met vier Carossen / yder met ses witte paerden / die haer brachte in 't Casteel alwaer de Coninck ghelogeert was. De Marquis van Ormont quam haer ontfangen aen de opperste trap / en deed haer komen in de Kamer van den Coninck / alwaer sy sijn Majesteyt vonden overeynde staende in het midden van de Kamer / met sijn hoedt op; maer soo haest hy haer sach / nam die af / ende quam drie ofte vier passen haer te gemoet. Na drie groote reverentien / ende dicht by den Coninck gekomen zijnde / wilde de Heer Ripperda beginnen te spreecken / maer sijn Majesteyt wilde haer obligeren de hoeden op te setten / thoonende sich mede te willen decken. Sy hadden de Caracter van Ambassadeurs niet / ende sy konden die by haer niet hebben / waerom sy haer in die staet geensints wilden stellen / maer bleven in haer plicht / ende obligeerden daer door sijn Majesteyt

steyt

stept de welcke haer zedighept niet en konde overwinnen / hoewel sonder haer schuldt en tegens haer intentie / mede bloodts hoofts te blyven soo langh als den eersten Gedeputeerde sprack. De substantie van sijn discours was: Dat de Staten Generael met groote blydtschap verstaen hadden de veranderinge der saecken in *Engelandt*, dat Godt de herten van de Inwoonders soo wel geraeckt hadde, datter nauwelijcx een persoon was die niet en riep na de *Naem van den Coninck*, en die met passien niet en wenschte hem wederom in sijn Rijck te sien, dat op seeckere advysen by haer Ho. Mog. ontfangen, sy gheoordeelt hadden datse hare Gedeputeerden aen sijn Majesteyt behoorden te senden om getuygenis te geven van het deel 't welck sy namen om de selve geluck te bidden in een saecke van soo groote importantie, ende aen de selve ende aen het gansche Coninckliecke Huys toe te wenschen alle zegen van den Hemel, ende alle prosperiteyt, die de selve naer soo veele ende bittere afflictien van Godt mochte wenschen; dat sy sulcx soo veel te yveriger wenschten, als sy wisten dat de ruste van dese Republicque eenichsints hing aen de ruste van hare Nabuyren, en datse de vriendtschap van de Engelsche niet wel ghenoten hadden als onder de *Monarchale Regeringh* van sijn Coninckliek Huys; datse verhoopten de selve in toekomende tijden noch te ghenieten onder de geluckige Regeringh van sijn Majesteyt, ende datse tot dien eynde hoopten dat de selve de goetheyt soude hebben met de Vereenichde Provincien te *vernieuwen de Alliancie*, die men alhier altoos geconsidereert hadde als een van de voornaemste van de Staet, ende het fondement van de conservatie van de gemeene interesten van de *twee* Natien; datse mede ordre hadden van hare Principalen, aen hem te remonstren dat het resideren tot *Breda* seer incommodabel ende verre afgelegen was, ende de selve ootmoedelijck te bidden te willen sijne residentie kiesen in een van hare Provincien, die de selve soude oordelen voor sijne saecken de bequaemste te zijn, om te vertoeven ende sich te embarcqueren; dat sy gelast waren sijn Majesteyt in sijne reyse te volgen, ende om de selve te dienen van alles wat hare Provintien besaten. De Coninck bedanckte haer Ho. Mog. van dese civiliteyt / ende verseeckerde haer van sijne vriendtschap / met seer obligerende ende krachtige termen / eyndigende seyde: Ick bemin dese Republicque, niet alleen om dat de *Princesse Royale* myn Suster, ende den *Prins van Orange* myn Neef, twee personen die Ick grootelijcx geneycht ben, aldaer woonen, maer oock door interest van Staet, voor de welstant van Myn Coninckrijcken, ende door een krachtige inclinatie die Ick hebbe haer goet te doen. Myn Heeren, Ick bemin waerlijck dese Provincien, jae soo seer, dat Ick selver *jalours soude zyn, indiense aen eenich ander Prins een grooter deel in haer vriendtschap souden geven als My*, die Ick gheloove meer als eenich ander Prins daer in behoore te hebben, dewyl Ickse beminne meer als andere Souverainen te gelijck.

Na den eeten hebben de reverentie gedaen aen den Hartogen van Jorck ende van Glochester, aen de Princesse Royale, alwaer de Heer Ripperda wederom de complimenten maeckte. Mr. Jermyn Stalmeester van den Hartoch van Jorck, quam haer in haer Logement afhalen / ende leyde haer ter audientie van dien / daer nae van den Hartoch van Glochester, ende komende uyt sijn quartier / ontmoeten sy den Heer Alexander Hunne, Hof-Meester van de

Princesse, die haer ghelepde in de Kamer van sijn Meesterse / de welcke maer vijftien ofte twintich passen van daer was. De twee Princen deden haer volkomen civiliteyt aen / haer ghelepdende by nae tot de deure van hare quartieren. Donderdach ten elf uyren voor de middach/hadden de Staten van Hollandt haer audientie van den Coninck / tot de welcke sy ingheb‍racht wierden door de selfde personen/ende met de selfde ceremonien als men die aen de Staten Generael ghedaen hadde. De Marquis van Ormont die het belept daer van hadde/haer ghevende de handt. De Heer van Beverweert, Hooft van de Deputatie/ deede het woort/ ende sprack op dese manier:

Heere; het is huyden de derdemael dat de Heeren Staten van *Hollandt* hare plicht aen U Majesteyt hebben laten doen wegen sijne komste tot de Croon; de *eerste* gheschiede wanneer sy daer toe ghekomen is uyt kracht van het fondementale recht van hare Staet, terstont na de doodt van den overleden Coninck van glorieuser en eeuwiger gedachtenisse; de *tweede*, wanneer de *Schotten* op dese selfde placts U Majesteyt quamen noodigen te gaen *possessie nemen van de* Kroon sijner Voorsaten; het is met groote droefheyt, *Heere*, dat wy gedencken de *twee* moeyelijcke rescontres; maer het is ons aen de andere zijde een groote vreuchde dat wy nu wegen de Staten van *Hollandt* onse Principalen, komen U Majesteyt geluck bieden over de tegenwoordige geluckige Staet van sijn saecken; Wy mogen seggen datse U Majesteyt alrede sien sitten in sijn Throon, ende datse alsoo het deel nemen, 't welck sy schuldich zijn aen het contentement 't welck de selve daer over behoort te hebben, ende soo veel te meer, om dat sy weten dat de onderlinge vrientschap tusschen *Engelandt* ende dese Republicque nimmermeer de minste alteratie onder de Regeringe van sijne Coningen gehad heeft. Sy beloven haer selven oock, *Heere*, datse beter als oyt te vooren onder de Regering van U Majesteyt sal geconserveert worden, ende sy sullen sich altoos grootelijcx ge-eert vinden met de Alliantie van de selve, gelijck mede met de Coninckliche goetgunstigheyt die U Majesteyt haer sal willen betonen. Sy bidden mede U Majesteyt haer daer van terstont een proef-stuck te willen geven, met U Hof te transporteren in hare Provincie, voor so weynich tijdts als U Majesteyt hebben sal in dese quartieren te verblyven, ende toe te laten datse aen de selve laten doen, ende in eygen Persoon doen geduyrende dien tijdt alle de diensten diese aen den soo grooten ende soo machtigen Monarch schuldich zijn, welckers vrientschap haer soo kostelijck ende nootsaeckelijck is.

Den Coninck gaf haer ten naesten by 't selven antwoort 't welck hy daechs te voor gedaen hadde aen de Staten Generael/seggende: Dat hy aen de Heeren Staten van *Hollandt* seer verobligeert was, over de affectie diese hem bethoonden, dat hy niet en refuseerde de presentatie diese hem deden van de commoditeyt van een ander verblyf in een Provincie, tot de welcke hy altoos een gantsch particuliere inclinatie ghehad hadde soo ter saecke van het *lieve* pant van de *Princesse Royale* sijn Suster, ende van den *Prins van Orange* sijn Neef, 't welck sy in bewaring hadde, als door een secrete beweghenisse, ende door groot interest van Staet; 't welck de Coninck sprack met soo groote goetheyt ende teerheyt/ dat de Gedeputeerden sich vindende grootelijcx geengageert in

soo

soo eene particuliere onderhoudinge / ende sijn Majesteyt bekendt maeckende dat sy met vreuchden hoorden spreecken van de saecke van het Noorden, opende sich t'eenemael / en ontsach sich niet te seggen dat hy verobligeert was den Coninck van Dennemarcken te adsisteren niet alleen van wegen de na Bloetverwantschap, ende wegen de affectie die de tegenwoordige Coninck so wel als den overleden Coninck sijn Vader / door sijne interesten ghetoont hadde / maer oock om dat hy oordeelde datter Engelandt en gansch Europa aengelegen was / de progressen van Sweeden in die quartieren te stuyten. De Gedeputeerde waren na de middach by haer Coninckl. Hoogheden by de welcke sy geleyt wierden door de selfde persoonen / ende ontfangen op de selfde maniere als de Staten Generael daechs te vooren getracteert ende ontfangen waren geweest.

Des avonts ten vijf uyren / hadden de Gedeputeerde van de Staten Generael particuliere audientie van den Coninck / om bekendt te maecken de inclinatie van den Staet tot een seer nauwe ende eeuwighe Alliancie met sijn Majesteyt; waer op de Coninck antwoorde met groote openhertigheyt ende affectie / seggende in seer obligerende ende krachtige termen: Dat niet een van de Coningen sijner Voorsaten soo groote affectie tot dese Republicque gehad hadden als men altoos in hem soude vinden, niet alleen ter oorsaecke van de interesten van twee persoonen die hem soo nae zijn, ghelijck sijn de Princesse Royale ende de Prins van Orange, maer oock door inclinatie, ende om veele redenen van Staet.

De Staten van Hollandt waren om het Pincxter-Feest gescheyden; maer ondertusschen seeckerheyt komende van des Coninckx herstellinghe / stelden haer weder in / gaven ordre tot defrayement des Coninckx soo haest hy op den Hollandtsche bodem quam; daer van aen de Heer van Wimmenum als Premier der Gecommitteerde Raden / de directie gebende.

De Magistraten van Dort, Delft ende Rotterdam, noodichden oock door haer Gedeputeerden den Coninck om door haer Steden te passeren ende te verversschen; maer de Coninck excuseerde / als spoedende ende niet willende haer incommoderen.

Sondachs wiert tot Breda in alle Kercken gedanckt voor des Coninckx herstelling / ende alle teeckenen van vreuchde getoont.

Ondertusschen was Maendach alhier groote Contestatie over den Rangh tusschen de Heeren Staten Generael ende die van Hollandt.

By Resolutie van haer Ho. Mogende van den sestienden was geseyt / dat de Heeren van Hollandt den Koningh souden mogen doen ontfangen / ende complimenteren wanneer hy in de Provintie quam / ende dat sy hem de eere van het Huys souden mogen doen / als sijnde Meesters daer van.

Maer de Staten Generael hadden het sedert doen weten / dat hare intentie was den Koningh te doen ontfangen door een grooter getal van Gedeputeerden alsser van harent wegen tot Breda geweest waren / ofte indien de Staten van Hollandt te ghelijck hem by Delft op den wegh van Rotterdam gingen ontfangen / alsdan de Staten Generael mede te ghelijck sijn Majesteyt souden gaen complimenteren tusschen Delft ende den Haegh, op de Plaets alwaer men gewoon is de Ambassadeurs te ontfangen / ende dat in het geleyden van

hem:

hem hare Carossen aldernaest souden volgen die van den Koningh. De Heeren van Hollandt daer van gheadverteert zijnde / en oock dat haer Ho. Mog. Gedeputeerden in hare Vergaderinge souden senden/ende pretenderende dat er, door desen niet dan al te veel dingen gepasseert waren tot prejuditie van het recht van haer Souverainiteyt, hebben de Gedeputeerden van de Steden van Dordrecht, Haerlem, Amsterdam, Alckmaer, ende Hoorn, genommeert/ die om met de Gedeputeerden van haer Ho. Mog. sijn verghelecrken/ dat indien de Staten van Hollant den Koningh door eenige Gedeputeerde tot Delft deden outfangen / men aen beyde sijden soude blijven in de termen van de resolutie van den sestienden, uyt kracht van welcke de Staten van Hollandt souden mogen alleen de eere in haer Provintie doen / ende den Koningh doen complimenteren over al waer het haer soude ghelieven / ende dat de Gedeputeerde van de Staten Generael, die sich by des Koninghs Persoon bevonden/ souden voorts met Respect getracteert worden/als representerende uytheemsche Souverainen, ende dat hare Carosse ofte Carossen/ indiense goedt souden vinden het getal van haer Gedeputeerden te vermeerderen / 't welck sy nochtans mondelingh beloofden niet te sullen doen / in die qualiteyt souden volgen terstont nae die van den Koningh / ende gaen voor die van de Gedeputeerden van Hollandt. Ingevolge van dies ordonneerden de Staten van Hollandt, dat de Heer van Wassenaer, Lieutenant-Admirael van Hollandt sich soude voegen by de Gedeputeerde die in de Resolutie van den dertienden Mey ghenomineert waren/ ende by den Heere van Wimmenum die den twee en twintichsten May gekoren was / en dat yeder Stadt uyt de hare een soude Deputeren om het compliment te gaen doen/te gelijck met den Raedt-Pensionaris wanneer de Koningh by Delft soude aen Landt komen.

Het gantsche Hof toogh den vier en twintichsten des morgens ten vier uyren nae Breda. De Gedeputeerde van haer Ho. Mog. twee uyren daer nae neffens den Hertogh van Yorck : De Princesse Royale ten acht uyren. De Koningh quam tusschen elf ende twaelf uyren aen de Moervaert, aldaer vindende eenige Esquadres Ruyterye in Batailie en de Gedeputeerde van Hollandt die den Koningh aen de Portiere van sijn Carosse door den Heer van Beverweert complimenteerden. De Koningh met civiliteyt gheantwoort hebbende / reedt voort tot het eynde van den Dijck alwaer een Brugh was gemaeckt van 't Hooft af tot in 't Jacht. De Koningh koos het Jacht voor desen ghemaeckt voor den Prins van Orangie, nu toekomende de Admiraliteyt van Rotterdam, als het grootste / ende 't selve hem seer wel aenstaende/ sprack van een soodanigen te sullen laten maken / soo drae hy in Engelandt quam. Op dat propoost procureerde de Heer van Vlooswijck, dat hem naemaels een soodanich is van wegen Amsterdam bereert.

De Koningh meende in 't Jacht sijn middachmael te houden ; maer de Windt was soo sterck ende het Water soo hol / dat de Princesse Royale Zeesieck wiert/ende moest te Bedde leggen. Het was drie à vier uyren eer se Dort passeerden/ alwaer de Wallen en de Kaey waren vol Menschen / de Borgers in Wapenen / met een Batterye van Geschut die alle den Koningh met eerschoten waren begroetende. Een quartier uyrs van de Stadt wierp de Vloot Ancker.

Ancker. Meynden daer des nachts te leggen. Maer over maeltijdt quam de Ridder Greenville aldaer uyt Engelandt, brengende tijdingh dat het Parlement den Koningh hadt possessie van sijn Kroon te nemen sonder eenige conditie. Oock dat Montagu met de Vloot was voor Schevelingh.

Dies hy voort tooch/ passerende des avonds voorby Rotterdam, van waer de Borgerye ende 't Canon hem desgelijcks van verre salüeerde / ende vervolgens voor Delfs-haven; bleef niet stil als tot Overschie, alwaer hy den dach wilde verwachten. Met het opgaen van de Son voort seylende / quam al te vijf uyren in de Voorstadt van Delft. Preventerende de Heeren van Hollandt, die meenden de aenkomste soude later zijn/ ende dat de receptie soude geschieden by het nieuw gemaeckte des Lants-Magazijn / een schoot weeghs buyten Delft. De Magistraet quam hem terstont salüeren ende versoecken sich in de Stadt te rusten ende verversschen; Terwijle de Gedeputeerde der Staten van Hollandt souden aenkomen. Maer de Koningh allegeerde dat sijn saecken geen vertoef toe-lieten. Dese anticipatie des tijdts kreeghmen hier des nachts; daer op terstont de Heeren van Hollandt vergaderden ende alle noodige ordre stelden. De Carossen begosten des morgens ten seven uyren van hier te rijden/ de Borgerye alhier stelde haer op de wegh na Delft, de tien Compagnien Guardes op de Vyverbergh tot aen 't Huys van Prins Maurits, alwaer de Koningh soude logeren.

De Gedeputeerde der Heeren van Hollandt, van yeder Lidt een / sijnde tot Delft gekomen / ende gesprooken hebbende met den geenen die den Koningh tot Breda gecomplimenteert / ende het beleyt van sijn Persoon in de reyse ghehadt hadden / deden voor eerst aen den Koningh communiceren de ordre / die gestelt was / op sijn Inkomste / Logement ende Tractement / op dat / ghelijck hare intentie was alles volkomelijck aen de wille van sijn Majesteyt te deffereren / hy soude mogen daer in / nae sijn believen / dit of dat te veranderen.

De Koningh alles geapprobeert hebbende ende de Gedeputeerde van haer Ho. Mog. genoodicht zijnde / dese Ceremonie met hare tegenwoordigheyt te vereeren / ende plaets te nemen recht achter de Carosse van den Koningh, wiert geordonneert dat de Carossen souden gestelt worden vervolgens nae den anderen langhs de Kaey van de Voorstadt.

Dat gedaen / sijn de Gedeputeerde van Hollandt gegaen in het Jacht van den Koningh/ende seyden in weynigh woorden door de mondt van den Heer Raedt-Pensionaris/datse aldaer waren van wegen haer Edele Gr. Mogende om Heer hare ootmoedige dienstten te representeren/te toonen hare Respectueuse affectie tot sijn Persoon / ende om hem te gheleyden tot de Plaetse van sijn Logement in den Hage. De Koningh bedanckte de Gedeputeerden met Civiliteyten wegens de moeyte diese ghenomen hadden ende de Proeven van affectie ende van yver die sy hem deden geven. Men bleef in de Jacht niet langer/als om sich een weynigh te onderhouden met de Compagnie/ de welcke behalven den Koningh bestondt in de Hertogen van Yorck ende Glochester, van de Princesse Royale, van den Prins van Orangie (die des morgens vroech uyt den Haegh aldaer oock ghekomen was) van de Gedeputeerde van de Staten Generael en van eenige Engelsche Heeren/ende de Koningh quam

terstont uyt om in de Carosse van de Princesse sijn Suster te treden/ de welcke dien dach de eere hadde van het Coninckklijcke Huys te voeren.

De Coninck stelde sich met de Princesse achter in/ de Hertogen van Yorck ende van Glochester voor in / ende de Heer Prince van Orangie in een van de Portiers: soo haest als sy plaets genomen hadden begon alles te marcheren om nae de Stadt van Delft te komen.

Den Coninck deedt anders niet als passeren / de Borgers die van het krieckendenvan den dach sich onder haer Vaendels gerangeert hadden / marcherende aen beyde sijden van de Carosse tot een Musquet-schoot buyten de Poort / alwaer sy bleven staen/ende sijne Majesteyt salüeerden met hare Musquetten/terwijl al de Klocken luyden ende het Geschut donderde van de Wallen ende Bolwercken van de Stadt.

Het was by nae tien uyren wanneer hy vertrock / ende meer als elf wanneer hy in den Haegh quam / alwaer de ses Compaignien Borgers hebbende ondertusschen haer Post ghenomen / ende sich in ordre gestelt op de wegh van Delft, tot aen de Valbrugh van den Haegh.

Voor aen marcheerden eenige Trompetters van den Staet/ ghekleedt met hare Rocken van Rood-Carmosijn-Fluweel geborduyrt met Gout en Silver. Nae de selve quamen veele Officiers van Oorlogh / eenige jonge Heeren ende Edellupden / uyt der maten wel gemonteert. Daer nae volchde een groot getal Engelsche Edellieden / ende Officiers van des Coninckx Huys / van de Princen / van de Princesse Royale ende van den Prins van Orangie. Nae de selfde quam de Heer van Wimmenum die in dese rescontre de Functie van Meester van de Ceremonien dede in sijn Carosse / waer in oock waren eenige Lords, immediatelijck voor de Carosse van de Princesse Royale, de welcke voerden de Persoon van sijn Majesteyt / ende het gantsche Coninckklijcke Huys gelijck geseyt is. De Gedeputeerde van de Staten Generael waren in de twee eerste Carossen nae die van den Coningh / de Gedeputeerde van de Staten van Hollandt in de ses volgende/ende de andere Carossen/ welcke waren in getal van twee en seventigh alle met ses ende vier Paerden / waren vol Engelsche ende Hollandsche Heeren.

De toeloop ende menichten van menschen uyt alle Steden en Provintien was boven maten groot / ende oock om die reeden marcheerden de Carossen seer langhsaem / en pompeuselijck / door de Hooghstraet over de Vyverbergh. Soo haest de Coningh aen het Hof van Prins Maurits was afgetreden / hebben de Gedeputeerden van haer Ho. Mogende haer geretireert/de eer van de Coningh te ontfangen ende te tracteren dien dach aen Hollandt latende.

De Coningh opgaende vondt boven op de trappen de Coninginne van Boheme sijn Moeye, gelept door den Hertogh van Brunswijck, Lunenborgh, die alreede oock tot Breda de eere gehadt hadde van de Coningh te salüeren / ende de Princesse Doüariere van Orangie, ghelept door Prins Willem Frederick van Nassau, haer Swager / ende vergeselschapt met de twee Princessen hare Dochters/Madame de Princesse van Nassau, en Mademoiselle van Orangie. De Coningh groete haer alle/ende sijnde in de Kamer gegaen/ alwaer de Gedeputeerden der Staten van Hollandt hem ghevolcht waren / ontfingh hy

aldaer

aldaer noch een kleyn Compliment van harent wegen / door de mondt van de Heere Raedt-Pensionaris / die hem niet anders seyde / als dat de Staten van Hollandt en Corps sich de eere souden geven / haer devoir aen sijne Majesteyt te doen / tot sijn commoditeyt. Den Coningh antwoorde / datse altoos wellekom souden zijn / ende nae het middaghmael haer audientie souden moghen nemen. Maer de Pensionaris repliceerde / dat / alsoo hy sonder twijffel vermoeyt was van de reyse / sy sijn ruste niet souden troubleeren / maer naerder senden om sijne ordres te ontfangen des anderen daeghs. De Coningh / die inder daet vermoeyt was / toonde dat hy in 't particulier wilde eeten / soo dat niemant by hem bleef als den Heere van Wimmenum, die op sich ghenomen hadde sijn Majesteyt in sijn middachmael te dienen / ende in alles te gehoorsamen / dat de selve soude believen hem te commanderen. De Princesse Royale, die de voorgaende nacht niet geslapen hadde / was de eerste die haer retireerde / ende obligeerde de andere door haer exempel / van gelijcken te doen. De Koninginne van Bohemen, ende de Princesse Doüariere van Orangie, volghden haer / ende de Koningh / die haer wilde geleyden / ende die de Koninginne by de handt nam / was soo goet / als / nae dat hy haer tot in de Carosse ghelept hadde / een Tour te doen om de Princesse Doüariere mede daer in te doen gaen. Daer bleef niemant by den Koningh middachmael houden / als de twee Princen sijne Broeders / die met hem aten. Eer sijne Majesteyt sich aen de Tafel stelde / wilde hy den Heere van Wimmenum de eere aendoen / van sijn Servet te doen nemen / om aen hem te presenteren / maer hy excuseerde sich door zedigheyt / ende gaf die avantagie over aen den Officier die ghewoon was die bedieninge by sijn Majesteyt te doen. De vermoeytheyt van de reyse / ende de weynigh ruste / die hy de twee voorgaende nachten gehadt hadde / dede hem wenschen sich te retireren. Ende men soude de Musketterye van de Borgers hebben konnen doen swijgen / indien het moghelijck hadde geweest de Algemeene blijtschap uyt te blusschen / die yder een in dese rescontre wilde bewijsen. Op haer schieten antwoorden acht en dertich Stucken Geschut / die men op de Vyverbergh geplant hadde / ende andere vijf en twintich groote Metale Stucken / die achter de Klooster-Kerck op de Wallen stonden / de mondt van de selfde gestelt sijnde nae de Duynen toe / door vreese dat het ghelupt van dien Donder / de muyren van het oude Paleys ende van de naest by gelegen Gebouwen schade soude doen. Dese inkomste des Coninghs geschieden Diogsdach den vijf en twintichsten May. Des namiddaechs hadden audientie de Ambassadeurs van Vranckrijck, ende van Denemarcken, hoewel in het volgende verhael sulcks gestelt is nae de audientien die de Heeren van Hollandt des anderen daeghs voor-middaechs / en de Heeren Staten Generael des nae-middaechs hadden / beyde en Corps. De Coninckliјcke Spaensche Ambassadeur hadde die gehadt alreede by de Moervaert. Haer Ho. Mog. waren vergadert des avonts te vier uyren / na dat den Coninck des middaegs was aengekomen. Resolverende / door den Agent de Heyde te laten vernemen wanneer het Zijn Majesteyt believen soude / haer audientie te geven. Geappointeert sijnde op vier uyren (sijnde Woensdach) quamen een half uyr te vooren by een in de Ordinaris kamer van haer Vergaderingh: te weten / de

Heeren Baron van Gent, de Heeren van Bemmel, Braeckel, Balveren, van der Steen, Ripperda van Buirse, de Graef van Flodrop, Schimmelpenningh, van der Oyen, Huygens ende Ommeren, Gedeputeerden van het Hartoghdom van Gelderlandt, Meerman, van Hoorn, ende de Raedt-Pensionaris wegen de Provintie van Hollandt, de Veth, Crommon, Vrybergen, Lampsins ende Kien voor Zeelandt, van Renswoude ende van Amerongen, Gedeputeerden van de Provintie van Uytrecht, Velsen voor de Provintie van Vrieslandt, Ripperda van Hengelo van Over-Yssel, ende Schuylenborgh ende Ysbrants voor de Stadt van Groeningen ende Ommelanden. Soo haest sy vergadert waren/ sijn twee ende twee gegaen/ recht nae het Logement van den Koningh.

Voor haer Ho. Mog. gingen Prins Willem Frederick van Nassau, Gouverneur van Vrieslandt, de Stadt Groeningen ende Ommelanden, de Rhijn-Graef Commissaris Generael van de Ruyterye van de Vereenichde Provintien/ ende Gouverneur van Maestricht, Mr. de Hauterive Chasteauneuf Colonel van een Regiment Frans Voetvolck in dienst van de Heeren Staten ende Gouverneur van Breda, ende veele andere Colonels/ Lieutenants-Colonels/ ende andere Officiers/ soo van Voetvolck als van Ruyterye/ alle met blooten Hoofde.

In het inkomen van des Konings Logement/ wierden gerescontreert van de Lord Craft, een van de vier Edelluyden van de Bedt-kamer/ vergeselschapt met veele Edelluyden. De Marquis van Ormont, Viceroy van Yerlant, ende in die qualiteyt de eerste ende confidentste persoon van gantsch Engelandt nae de Princen/ quam haer ontfangen op de hooghste trappen/ ende bracht haer in de Kamer van den Koningh. Wanneer alle de Hooge Officiers/ die voor uyt marcheerden/ binnen gekomen waren/ hadden de Heeren Staten moeyte om door de menichte die Extraordinaris groot was/ te passeren; By den Koningh gekomen zijnde/ heeft de Baron van Gent, als eerste Gedeputeerde van de Provintie van Gelderlandt, seggende:

HEERE: De Staten Generael van de Vereenichde Nederlantsche Provintien, hebbende aen U Majesteyt, door de Gedeputeerden diese aen de selve tot *Breda* toe-gesonden hebben ghehadt, doen ghetuygenisse geven, van het deel het welck sy nemen in de gheluckige successen, de welcke sijn wijs beleyt volgen, ende van de blijdschap diese hebben datse sien de selve de wech van sijn Koninckrijck van *Engelandt* nemen, om aldaer wederom te ontfangen de Scepter van *Groot Brittangien*, komen hier tegenwoordich te gelijck, om de waerheyt daer van door de sterckste, ende solemneelste demonstratien te ondersteunen. Het is de selfde Compagnie, *Heere*, die de eere heeft ghehadt sich aen Uwe Majesteyt op de selve plaets, in een droevige ende beweenelijcke Equipagie te presenteren, ende de welcke met meerder hertseer als sy kosten met woorden uytdrucken, prononceerden het swaermoedich gheluyt van een seer bittere droefschap, de welcke doenmael sloegh de Ziele niet alleen van Uwe Majesteyt, maer oock de Algemeene van dese gheheele Staet. Uyt die gront, *Heere*, welcke haer doenmael affictie mede deylde, spruyt tegenwoordich haer blijdtschap, namentlijck uyt de gront van een seer teere ende seer respectueuse affectie

affectie voor de Heylige Persoon van Uwe Majesteyt, ende van een seer ootmoedigen yver voor sijnen dienst, ende voor de welvaert van sijne saecken. De oorsaecke is soo rechtveerdich ende soo redelijck, *Heere*, dat wy hoopen dat Uwe Majesteyt lichtelijck ghepersuadeert sal worden over de waerheyt van de protestatien, die de Staten Generael van dese Republijck hier daer van doen, in presentie van Uwe Koninckl ijcke Persoon; Ende wy mogen stoutelijck seggen, dat haer blijtschap sich laet sien in haer gantsche uytstreckinge, de welcke soo veel te grooter is, als dese wonderlijcke uytkomste gheschieden in een tijt, waer in alle menschelijcke apparentie scheen de selfde t'eenemael te vernietigen. Men moet oock bekennen dat het de wonderlijcke daden van de Goddelijcke voorsienicheyt zijn, de welcke de herten van de Kinderen wederom tot haer Vader heeft doen komen, dat is te seggen, die van de Onderdanen tot haren Wettelijcken Koningh, ende de welcke den wegh bereyt heeft, waer door uwe Majesteyt tegenwoordich soo vreedsaem ende sonder bloetstortinge gaet op de magnifijcke ende heerlijcke trappen van sijn glorieuse ende triumphante Troon.

De Staten Generael van dese Vereenichde Nederlanden wenschen, *Heere*, dat dese groote en importante voorspoeden, die ons niet minder verrasschen, als wy die ghewenscht hebben, mogen ghevolght worden van de stantvastige gehoorsaemheyt van sijn volck, van respect van sijn naebuyren, en van Liefde van de een ende de ander, ende dat de Kroon, die den grooten Godt ghestelt heeft op het gesalfde ende Heylige Hooft van Uwe Majesteyt, vergeselschapt sijnde met alle de gunsten van den Hemel, aldaer moge blijven gheduyrende veele Jaren van gheluckige en glorieuse Regeeringe voor sijne Koninckl ijcke Persoon, ende eeuwich blijven in sijne heerlijcke prosperiteyt tot het eynde van de Werelt.

Wy sullen dese aenspraeck, *Heere*, eyndigen met ootmoedige danck die wy Uwe Majesteyt geven, van dat het de selfde ghelieft heeft, liever dit Landt als eenich ander te verkiesen, om van hier in sijn Koninckrijck te passeren, waer over de Staten Generael sich altoos ge-eert ende verobligeert sullen gevoelen, nochtans met droefschap siende, dat de receptie, diese aen hem uyt soo goeder herten laten doen, niet en is vergeselschapt met alle de pompe ende magnificentie, als de Majestueuse luyster van een soo groote ende machtige Monarch meriteert, die soo aengenaem ende kostelijck voor dese Staet is, en wiens goetgunsticheyt sy sullen trachten te verkrygen door alle de respecten en diensten, die Uwe Majesteyt sal konnen wenschen van sijne ware Vrienden, seer ghetrouwe Geallieerden, ende seer ootmoedige Dienaers.

Men remarqueerde in dese visite / dat den Coninck gantsch geen mine toonde van sijn Hooft te decken / niet dat sijn voornemen was de Staten Generael, die aldaer gesamentlijck waren / te verhinderen / sich te decken / dewijl hy die eere aen hare Gedeputeerden wel hadde willen doen / wanneer sy hem de reverentie tot Breda deden / maer sonder twijffel / om wat meer voor haer te doen / als hy niet soude konnen doen voor een Ambassadeur.

Het welcke klaerlijck bleeck in de visite die hy in eygen persoon dede aen de Staten Generael, ende aen de Staten van Hollandt, wanneer hy sijn afscheyt

 nam;

nam; alwaer hy sich deckte / om haer de vryheyt te geven van sulcks mede te doen / ende sijn Hoedt af nam / wanneer hy begon te spreecken / en bleef in die standt / soo langh als hy in hare Vergaderinge was.

De Heeren Staten wierden in het uytgaen van de audientie gheleydt door de selfde Heeren / die haer ontfangen hadden / ende wanneer sy in de selfde orde geretireert waren naer hare ordinarise Zael / sijnse gescheyden.

De twee andere souverayne Collegien, bestaende in Gedeputeerden van alle de Provincien / te weten: den Raet van State, ende de Kamer van Reeckeningen, gingen nae de audientie / achter die van de Staten Generael. Prins Willem Frederick van Nassau, dede het Compliment wegens den Raedt van State, als President / ende den Heere van Cauwerven-Reygersbergh, Gedeputeerde in de Kamer van Reeckeningen van de Vereenichde Provintien / wegen de Provintie van Zeelandt, sprack uyt de naem van de Kamer.

Men twijffelde / of de Ambassadeurs / haer in den Hage vindende / doch sonder Credentialen aen den Coningh / by de selve souden worden ontfangen als Ambassadeurs haer deckende. Don Estevan de Gamarra, Ambassadeur van Spaengien sulcx considererende / ende als de eere hebbende van in Brabant seer familiaerlijck met den Coninck te hebben geleeft / heeft onderwegens den Coninck als particulier ghesalüeert / daer nae desgelijcks in den Hage, het welck den Coninck soo aengenaem was / soo dat hy oock de Ambassadeur de eere deedt van by hem op des selfs invitatie te gaen eeten.

De Ambassadeur van Vranckrijck de Thou wiert in het Hof ontmoet van een van de eerste Edellieden van des Coninckx Kamer / en boven op de Trap door des Coninckx Capiteyn van de Guarde. De Coningh deckte sich ende de Ambassadeur oock.

Vervolgens hadden audientie de Heeren Otto Kraegh, en de Gotsche Buckwald, Extraordinaris Ambassadeurs van Denemarcken.

De eerste seyde: dat nadien het den almogende Godt belieft hadde sijn Majesteyt wederom in sijne Koningrijcken te roepen alwaer sijne groote verdiensten, ende het recht van sijne geboorte, hem over langen tijt hadden behooren te herstellen, sy niet hadden willen manqueren hem daer over te komen geluck wenschen, ende daer door sich te acquiteren van de schuldige plicht diese hadden, soo ten regarde van de Nabloetverwantschap die daer was tusschen sijne Majesteyt ende den Koningh haer Meester, als vande naeuwe alliantie altans ende altoos geweest sijnde tusschen de twee Koninckrijcken van *Engelant* ende *Denemarcken*: Datse oorsaecken hadden sich te verblijden over dese geluckige veranderinge, niet alleen ter oorsaecke vande glorie ende het geluck die sijne Majesteyt daer door verkreegh, maer oock ter oorsaecke van de avantage, die den Koninck ende het Koninckrijck van *Denemarcken* daer uyt souden trecken, welck Rijck nu een tijt langh geaffligeert en onrechtveerdelijck onderdruckt was geworden, alleen, om dat het Rijck van *Engelant* niet in staet was van sulcks te verhinderen. Dat den Koninck haer Meester, selfs niet soude mancqueren door een solemnele Ambassade hem te kennen te geven de blijdtschap die een soo subijte en soo extraordinarise veranderinge hem gaf, soo haest hy advijs daer van soude ontfangen hebben; en datse ondertusschen

hoop-

hoopten dat sijne Majesteyt soude continueren, met den Coningh haer Meester te leven in de vrientschap, alliantie en naeuwe confidentie, waer in hare Majesteyten altoos geleeft hadden, en die niet bevonden was geinterrompeert te sijn sedert eenige Jaren, als tot groote prejuditie van de een ende de ander; Ende dat sijne Majesteyt sich alsoo soude genereuselijck stellen tegen het ghewelt 't welck men haer Koningh aendede, ende dat hy hem soude secoureren tegen de onrechtvaerdige invasie, waer mede sijn Koninckrijck geaffligeert wiert. Aengaende de reste, dat sy sijne Majesteyt bedanckten wegen de eere die de selve haer gegeven hadde van haer te admitteren in sijne Konincklijcke teghenwoordicheyt, ende van de particuliere genade, die sy in haer persoonen ontfingen.

De Koningh bedanckte de Ambassadeurs wegen de affectie diese hem quamen bewijsen/ ende seyde/ dat hy seer wel wiste, datter niet alleen van allen tyden een seer naeuwe alliantie gheweest was tusschen de Koninckrijcken van Engelandt ende van Denemarcken, maer oock dat den overleden Koningh, sijn Vader, soo groote obligatie hadde aen den Koninck van *Denemarcken*, Vader van den tegenwoordigen, sijn goede Bloedtverwant, ende oock aen desen, dat een van de eerste sorgen, daer toe hy sich soude appliceren wanneer hy in sijn Koninckrijck gekomen soude zyn, wesen soude, de oude vrientschap met desen te vernieuwen, ende te doen bekent maecken, dat de Interesten van den Koningh van *Denemarcken* hem soo lief waren als sijne eygen Staten: Biddende de Heeren Ambassadeurs, den Koningh haer Meester daer van te verseeckeren, ende alwaer 't dat hy natuyrlijck geen schrick hadde voor oppressie ende onrechtvaerdicheyt, hy niet konde nalaten gevoelich te sijn van die, welcke men hem aendeedt, ende hem niet soude konnen weygeren de Proefstucken van affectie, diese van hem versochten.

De Ambassadeur van Portugael desgelijcks audientie versoeckende/ heeft de Koninck door den Ridder Nicolaes sijn Secretaris hem doen seggen/ dat komende uyt het Landt ende ghehoorsaemheyt des Koninckx van Spangien, daer hy veel civiliteyten hadde ontfangen/ het quade gratie soude hebben/ soo hy audientie gaf aen des selfs verklaerde vyant; Maer in Engelandt komende/ dat hy aen de Ministers van Portugael op behoorlijcke Credentien geen audientie soude weygeren. Des avonts ginck de Koninck besoecken de Koningin van Bohemen sijn Moeye/ en de Princesse Royale sijn Suster. Des avonts begeerde de Koninck in het particulier te eeten.

De Admirael Montaigu quam op de Reede van Schevelingh eerst met negentien Schepen/ maer daer nae quamen de gesondene van het Hooger ende Lager-Huys/ ende van de Stadt Londen, oock eenige Predicanten, en wiert het getal wel tot acht en dertich Schepen/ de meeste gemonteert met vijftich, sestich, ende seventich: De Admirael Naseby met tachtich, alle Metale Stucken.

De Heeren Staten van Hollandt en Corps hadden audientie des daeghs nae des Koninghs aenkomste des morgens ten negen uyren: de Koningh hadde haer die gepresenteert terstont nae sijn aenkomst/ ende voor alle andere. Maer sy lieten dien dach tot sijn ruste. Een weynich voor de uyt compare-

rende

rende in haer ordinaris Vergaderingh-kamer / de wegh van daer tot aen het Hof van den Koningh was beset door eenige Compagnien Gardes, en Haie, daer sy door marcheerden twee en twee. Voor aen gingh den Heer van Sterrenburgh, Collonel van het Regiment des Gardes, alleen ende bloots hooft. De Coningh hadde op het versoeck van haer Ed. Gr. Mogende oock ordre gestelt dat by de Coningh in de Kamer/ en in sijn Hof niemant vreemts soude wesen: want anders soude dat groot getal der Heeren van Hollandt niet hebben konnen staen omtrent sijn persoon. De Heer Raedt-Pensionaris voerde het woort; maer soo wel hy als daer nae de Heer Veth, hoewel niemant in welsprekentheyt wijckende/ hebben van haer Harangue geen Coppyen willen geven. Het Noortsche werck/ het welck haer Ed. Gr. Mogende seer ter harten namen / wiert oock soo doen als daer nae in particuliere Conferentien die de Heer Raedt-Pensionaris met den Koningh hadde / te propoost ghebracht. Voorts alles passerende met groote beleeftheyt ende teecken van vrientschap.

Haer Ed. Gr. Mogende/ als voor alle hare onderhoorige dat Compliment ghedaen hebbende / verstonden niet dat van wegen de Hoven van Justitie, de Reeckenkamer, Universiteyt van Leyden, het Consistorie, &c. sulcks soude worden gedaen.

Haer Ho. Mog. Committeerden Woensdagh den ses en twintichsten de Heeren van Gent, Guldewagen en Lampsins, om de Coningin van Bohemen, de Hertogen van Yorck ende van Glochester te complimenteren over dese ghelucklige veranderingen. De Heeren van Renswoude, Ripperda ende Ysbrants aen de Princesse Doüariere, ende den Prins van Orangie.

Ten middachmale waren by den Coningh/ de Heeren Ripperda van Buyrse, Guldewagen, Swanenburgh, Stavenisse, Renswoude, Velsen, Ripperda ende Schuylenburgh.

De Tafel was gemaeckt als een T of als een Hembdt. De Coningh sat boven aen/ hebbende de Coningin van Bohemen aen sijn rechter/ de Princesse Royale aen sijn slincker-handt / aen het rechter-eyndt van dien Tafel waren de Hartogen van Yorck ende Glocester, aen het slincker-eyndt by de Princesse Royale den Prins van Orange. Aen de ander Tafel (maeckende met die van den Coningh een dubbelden krommen elleboge) saten de opgemelde haer Ho. Mog. Gedeputeerde. Sulcks wiert alsoo in de volgende maeltijden oock geobserveert / behalven als de Prins van Orangien absent was: dan selden haer des Conings Broeders elck aen een eyndt van des Conings Tafel. Als men gesontheden dronck wiert het Geschut op de Vyverbergh los gheschooten. De Musijck wasser oock gedurich.

Nae de Maeltijt sijn de Commissarisen van beyde de Huysen des Parlements / ende van de Stadt Londen ghekomen de reventie doen aen den Coningh. Van het Opper-Huys waren ses. De Lord Aubery Vere, Graef van Oxford, de Lord Leonel Cranfield, Graef van Middelsex, Foulques, Grenvile, Lord Brooke, de Lord Charles Rich, Graef van Warwick, de Lord Leycester van Evreux, Vice-Graef van Herford, ende de Lord Jan Barclay; maer de Graef van Warwick, geincommodeert sijnde van het Flerecijn/ was genootsaeckt tot Londen te blijven / wanneer de andere Scheep gingen. Het

Lager-

Lager-Huys hadde gedeputeert de Lord Fairfax, voor desen Generael van het Parlement/ de welcke in dese occasie de curieusheyt ende de oogen van alle menschen nae sich trock/ ende die de Koninck in 't particulier hadde willen sien/ om sijn Pardon van het gepasseerde met Extraordinarise submissien te versoecken: De Lord Bruce, de Lord Falcklandt, de Lord Castleton, de Lord Herbert, de Lord Mandeville, Sir Horatio Townsens, Sir Antony Asley Cooper, Sir George Booth, die gene welcke over een Jaer een Leger geworven hadde/ om een vry Parlement te beroepen/ in faveur van den Coningh/ Denzil Hollis, Sir Jan Hollandt, ende Sir Henry Cholmbey. De Gedeputeerden van de Stadt van Londen, waren veel meerder in getal/ bestaende in twintich Persoonen/ ghetrocken eensdeels uyt de Magistraet/ ende eensdeels uyt de voornaemste Inwoonders/ en van de Militie van de Stadt van Londen. De eerste vergaderden in het Logement van de Extraordinarise Ambassadeurs, ende de andere in de Doele. Sy marcheerden beyde te voet/ by twee ende twee, hebbende voor haer een groot getal jonge Edellieden/ die in de selfde ordre marcheerden.

Wanneerse in de Kamer van de Coninck gekomen waren/ deden sy een seer groote ende ootmoedige reverentie. De Graef van Oxford sprack voor het Opper-Huys, die geenen welcke in dese Actie tegenwoordich sijn ghweest/ bekennen/ dat nimmermeer eenige Persoon gesprooken heeft met meerder affectie/ noch sich in beter termen uytgedruckt/ als de Heere Densly Hollis, de welcke het woort voerde voor de Gedeputeerden van het Lager-Huys, by welcke die van Londen geconjungeert waren. Hy streckte sich principalijck uyt over de miserien, onder de welcke dit Coninckrijck soo veele Jaren langh ghesucht hadde/ onder de regeeringe van Cromwel, die de Engelschen getyranniseert hadde in haer leven, in hare goederen, ende in hare conscientien, daer sy ter contrarie van de goetheyt van Sijne Majesteyt niet anders konden verwachten/ als ruste/ soeticheyt/ ende een Wettelijcke vryheyt/ de selve biddende/ met den eersten te willen in sijn Koninckrijck komen/ en wederom nemen de Scepter van sijne Voorvaders/ sonder eenige conditie/ het welcke de blijdschap in het Hof verdubbelde/ hoewel het alreede door de mont van de Ridder van Greenville daer van versekert was. De Coninck ontfingh haer met groote goetheyt/ als mede de Protestatien van gehoorsaemheyt ende getrouwigheyt/ diese hem deden in de naem van het Opper ende Lager-Huys van Engelandt, ende van de Stadt van Londen in particulier. Ende nae dat de Oratie gedaen was/ dedense reverentie aen den Coninck/ met een knye op der Aerde/ ende kusten sijn hant: Na datse uyt het quartier van de Coningh geretireert waren/ gingen sy nae het quartier van de Hertogen, aen welcke sy noch de complimenten deden uyt de naem van het Parlement, en van de Stadt. Sy gingen derwaerts/ noch te voet/ ende noch in de selfde ordre by de Coninginne van Bohemen, en by de Princesse Royale, alwaer sy de schuldige plicht afleyden/ volgens de ordre van het Parlament, ende van de Stadt.

Het Pallais van Prins Maurits hadde dese glorie. Wies eenigen tijdt daer na Ick de eer hebbende/ van Sijne Vorstel. Gen. de reverentie te doen/ en daer van komende te spreecken/ Sijne Vorstel. Gen. seyde: De Koningh is in mijn

Huys Koningh geworden. Nae de audientie van de voorsz. Gedeputeerden/ heeft de Coningh ontfangen veele Persoonen van conditie/ de welcke door impatientie van hem te sien/ de Zee gepasseert waren uyt haer eygen lust/ sonder particuliere Commissie. Sy deden hem alle reverentie op de selfde wyse als de Commissarisen gedaen hadden.

De Heer Friquet Raedt van de Keyser, en syn Extraordinaris Afgesante by de Staten Generael, hadden mede audientie/ ende dede hem syn Compliment in den naem van syn Meester/ den Voorzaet/ van welcke een gantsch particuliere affectie tot den Coningh ghetoont hadde/ selfs in syne groote persecutien.

Onder het getal van die geenen/ welcke op dien dach haer schuldigen plicht aen den Koningh quamen te doen/ wierde ghehouden de Capiteyn/ ofte de Schipper/ die de Coningh in syn Schip ontfingh op de Kusten van Engelandt/ en hem in Vranckrijck over bracht/ wanneer die uytnemende Dochter/ Jufvrouw Leanes, salveerde de Fortuyn van het Koninckrijck/ nae de ongeluckige slagh van Worchester, die sedert haer hadde gehouden alhier by de Coningin van Bohemen, en nu met den Coningh over toogh na Engelant.

De Coninck ginck daer nae besoecken de Koningin, sonder Ceremonien/ daer nae de Princesse Doüariere, die hem ontfingh aen de Trappen van de open Plaets. Hy presenteerde haer de hant/ ende geleyde haer in haer presentie-kamer/ alwaer de Coningh haer tracteerde met groote civiliteyt/ weygerende te sitten tot dat de Princesse op de selfde tyt haer plaets nam. Nae een conversatie van omtrent een half uyre/ nam den Coninck syn oorlof/ ende retireerde sich/ maer vernemende in de Voor-kamer/ dat de Princesse hem volghde/ keerde hy sich om/ ende wilde haer beletten hem te gheleyden/ tot dat hy nae een seer aenghename ende obligerende contestatie/ siende/ dat hy haer niet konde overwinnen/ haer wederom by de handt nam/ ende geleyde tot om laegh van de Trappe/ alwaer hy haer noch eenige civiliteyt aendede/ maer siende dat sy opiniatreerde hem haer devoir te doen tot in de open Plaets/ liet hy het eyndelijck toe/ en tradt in de Carosse/ en gingh by de Princesse Royale syn Suster/ alwaer den Ambassadeur van Vranckrijck was/ ende de eere hadde van hem langen tyt te onderhouden.

Des anderen daeghs den seven en twintichsten wierdt het Regiment des Gardes by het Huys te Sorghvliet (alwaer sich de vermaerde Heer Cats in syn hooge ouderdom hadde geretireert/ ende de meeste Heeren van het Parlement, oock van Londen, ende de Predikanten successivelijck te Gast hadde) ghebracht/ in Batallie doende de exercitie in presentie van des Coninghs Broeders/ de Hertogen van Brunswijck, Prins van Orange, Prins Willem, den Rhijn-Graef.

Dien dach waren van wegen haer Ho. Mogende by den Coninck ter middachmale de Heeren van Gent, Merode, Navander, Lampsins, Renswoude, Velsen, Ripperda ende Ysbrandts.

Vervolgens hadde noch audientie de Coninghlijcke Sweedtsche Extraordinarise Envoyé Cojet: In de Antichambre zijnde/ wiert door den Heer Wentworth ingehaelt.

Hy

Hy meende den Coningh te spreecken in het Latijn / maer alsoo sijne Majesteyt hem dede seggen/ dat die spraecke hem soo gemeen niet en was/om datelijck te konnen antwoorden op het gene hy hem soude mogen seggen/ dede hy hem sijn Compliment inde Fransche sprake / gelijck alle de andere Uytheemsche Princen ghedaen hadden/ sich extenderende over de tegenwoordige revolutie van de saecken van Engelandt, over de schoone ende groote qualiteyten van sijne Majesteyt / ende over de vrientschap die de Koningen en de Kroon van Sweeden altoos van de Koningen van Groot-Brittangien ontfangen hadden.

De Koningh antwoorden hem / dat de ghetuygenissen van affectie / die hy hem in dese occasie bewees / uyt de naem van den Koningh van Svveeden, hem seer aengenaem waren / en dat men hem altoos gedisponeert soude vinden/niet alleen om met oprechtigheyt te executeren de oude Tractaten/ welcke het gemeene Interest tusschen Engelandt ende Svveeden hadde doen maecken / maer mede om de selfde te confirmeren door nieuwe ende naeuwer alliantien.

Daer na heeft sijne Majesteyt sich geinformeert van de ouderdom van den Koningh van Svveeden, die tegenwoordich regeerde / van de Plaets alwaer de Koninginne woonde/ ende haer Soon tegenwoordich deedt opvoeden/ende van veele andere dingen / de welcke toonden de groote goetheyt / waer mede sijne Majesteyt de Ministers van Princen/ met de welcke sijne Voorsaten altoos in goede intelligentie geleeft hadden/wilde ontfangen. Na dese Familiare onderhoudinge/ gingh hy by de Hartogen van Yorck ende Glocester, ende gingh daer nae den Cancelier van Engelant sien/ met de welcke hy sprack van de tegenwoordige Staet van de saecken van het Noorden.

Den volgenden dach hadden audientie de Heeren van Vlooswijck, Maerseveen, Beuningen, ende de Pensionaris de Groot van wegen de Stadt van Amsterdam. De Heer Pensionaris seyde:

Heere. De Burgemeesters ende Magistraet van de Stadt van *Amsterdam*, de welcke in devotie ende yver voor de glorie ende voor de Interesten van Uwe Majesteyt niet en wijcken aen yemant ter werelt,geloovende,dat sy noch haer schuldige plicht, noch haer affectie voldaen hebben, door de generale getuygenisse, diese daer van gedaen hebben, door de mont van de Heeren *Staten Generael*, ende oock van de *Staten* van dese Provintie, hebben ons bevolen Uwe Majesteyt te bidden, haer een particuliere audientie te vergunnen,in de welcke sy mogen geven krachtiger proeven van beyde. Uwe Majesteyt sal die sien in de uyterlijcke blytschap, diese hebben, over de glorieuse herstellinge van Uwe Majesteyt op de Throon van sijne Voorsaten, waer van alle de circumstantien soo veel te considerabelder zijn, als dese wonderlijcke revolutie ghedaen is sonder eenige bloetstortinge, ende dat Uwe Majesteyt aen niemant geobligeert is, als alleen aen de machtige hant Godes: de welcke geageert heeft door gantich Extraordinarise middelen,maer Uwe Majesteyt sal de proeven daer van particulierlijck vinden in de ootmoedige gebede, die Wy ordre hebben aen de selve te doen, om haer *Stadt* te vereeren met Uwe Koninckllijcke tegenwoordicheyt, voor soo weynich dagen, als de selve sal konnen

nemen van de tijdt diese heeft, om in dese Provintie te blyven, op dat soo veele Uytheemse Natien, waer van haer *Stadt* bewoont is, ghetuygen mogen sijn van de eerbiedinge diese hebben, voor de persoon van Uwe Majesteyt, en van de passie diese hebben tot sijnen dienst.

De Coningh antwoordde met seer obligerende woorden / haer bedanckende van haren yver / waer van hy seyde heerlijcke proeven ontfangen te hebben / toonende seer droevigh te zijn / dat hy niet konde haer versoeck voldoen / nae dien hy geen minder inclinatie hadde tot die reyse / als de Heeren van Amsterdam begeerde / om hem in haer Stadt te sien / ende verseeckerende / dat hy eewich soude gedachtich sijn de vrientschap diese hem toedroegen.

Een sal niet buyten propoost zijn / alhier een woort te seggen van de maniere / soo den Koningh in sijne ordinarisse maeltijden gedient wierde / ende van de Staet van de onkosten die men alle dagen voor sijn Majesteyt dede.

Hier voor is ghesprooken van de Tafel / ende op wat maniere de Koninck-lijcke persoonen / die daer aten / geseten hebben. Men diende de selve anders niet als in groote Schotels Ovaelsche wijse / in vyf Gerechten / yder van ses Schotels en twaelf Tailleuren / want men vermeerderde de Tailleuren tweemael in yder Gerecht / ende yder Schotel was soo sterck dat men lichtelijck sal konnen representeren de onkosten / die men aldaer dede / wanneer men sal weten datter tot vier en twintich Faisanten in een Schotel waren / ende dat de andere Schotels van de selve forme sijn gheweest. Men diende daer en beneden vyf Tafels voor de Lords, ende een voor de Dames, als de Marquise van Worchester, &c. Alle in vier Gerechten / en by nae soo sterck ende ghevult met de selfde spijse als die van de Tafel van de Koningh / uytghenomen een Gerecht / dieder minder was tusschen de Potage ende het Gebraden.

Alle de Confituren, soo van de Tafel van de Koningh / als van de Lords ende de Dames, wierden in yder Maeltijt geplondert / en gestelt ter discretie van het volck / het welck sich ordinaris in groote menichte op / die uyren by den Koningh liet vinden. Ende men diende niet alleen allerley delicate Wijnen op de Tafels / maer de tappen liepen gestadich / dach ende nacht / en hielen nimmermeer op van loopen / soo voor de Engelschen, van wat conditie die mochten zijn / als voor alle die geenen welcke daer van quamen versoecken.

Yder Tafel was bereyt voor twaelf persoonen / ende hadde sijn Hofmeester / vier Bottelliers / soo veel helpers van de Bottelerie, ende twaelf Mannen die de spijse ende dranck dienden. Maer voor des Koninghs mont was dat in het particulier / datter een opsiender van de Keucken was voor de Pottages, een andere voor de Voor-spijsen / een andere voor de Pasteyen / een andere voor het Gebraden / een andere voor de Toe-spijsen / yder Opsiender hebbende vier Kocks onder sich voor yder Gerecht.

De geluckwenschinghe aen de Coninginne van Bohemen, Hartogen van Yorck ende Glochester, Princesse Royale, Princesse Doüariere ende Prince van Orange hebben de Heeren van Hollandt laten doen door de Heeren van Wimmenum, Hallingh, Maerseveen ende Hoochlandt.

Sondach den dertichsten, tracteerden de Heeren van Hollandt den Coningh des avonts in 't particulier / maer toe Gedeputeert wierden de Heeren

van

van Wassenaer, Wimmenum, door de Ridderschap, de Wit van Dordrecht, Fabricius van Haerlem, Graswinckel van Delft, Buytevest van Leyden, van Maerseveen van Amsterdam, Kant van der Goude, van der Meyde van Rotterdam, van der Kolck van Gorchum, van der Eyck van Schiedam, van der Kroeft van Schoonhoven, van den Bergh van den Briel, Teylingen van Alckmaer, Jager van Hoorn, Roemer Kant van Enckhuysen, Houtuyn van Edam, Houtingh van Monnickendam, Stellinghwerf van Medenblick, en Roothooft van Purmerent: By de welcke men voeghde de Heeren de Wit, Raedt-Pensionaris, ende van Beaumont, Secretaris van de Staten van de selfde Provincie.

Soo wel haer Ho. Mog. door den Heeren Ripperda van Buyrse, en Schuylenburgh, als de Heeren van Hollandt door de Heeren van Wimmenum, Hallingh, Maerseveen ende Hoochlant, lieten oock feliciteren de Commissarisen van het Parlement ende die van Londen.

Tot de onkosten soo van het defroyement / als presenten aen den Koningh ende sijn Broeders te doen / hebben de Heeren van Hollandt geordonneert ses mael hondert duysent guldens. Aen den Koningh wiert toegestelt een seer kostelijck Ledekant met de Meublen daer toe-hoorende.

Te vooren is aengeroert dat Don Estevan de Gamarra y Contreras, Ambassadeur van Spangien, den Koningh te gemoet was getogen tot Moerdijck, om aldaer aen Sijn Majesteyt te betoonen sijn blijtschap. De residentie die dien Koningh tot Brussel eenige Jaren gehadt hadde / alwaer Don Estevan de Gamarra de eere ghehadt heeft / van de twee Princen / Broeders van den Koningh / eenige dagen te logeren / dede hem gantsch anders considereren / als hy van sijn Character hadde konnen verhoopen / in een tijdt / wanneer der open Oorlogh was tusschen Spaengien ende Engelant, hoewel tegen de intentie van beyde de Koningen.

De Caressen die de twee Princen in dese rescontre hem gedaen hebben / ende de Extraordinarise Civiliteyten / die hy van den Coningh ontfangen heeft / sproten uyt een particuliere affectie / ghelijck mede van goetheyt / waer mede de Hartogen van Yorck ende Glocester haer selven noodichden op Donderdach den seven en twintichsten by hem middachmael te houden. De Marquis van Ormont ende veele andere Heeren / hadden daeghs te vooren haer middachmael aldaer gehouden / met de selfde familiariteyt / als de Lords Germain, Graef van S. Alban en Craft, ghegaen waren om middachmael te houden by den Ambassadeur van Vranckrijck, op den selfden dagh wanneer den Koningh in den Haegh quam / ende op de relatie die de voorsz. Heeren hadden gedaen aen hare Koninckl. Hoogheden / van de goede ciere die den Ambassadeur van Spangien haer aengedaen hadde / resolveerden sy des anderen daegs middachmael aldaer te houden. Maer den Coninck / die op dien dach in het publijck wilde Eeten / met de Coninginne van Bohemen, de Princesse Royale, de Prins van Orangie, ende de Gedeputeerde van de Staten Generael, hebbende begeert / dat de Princen sijne Broeders / van de Compagnie souden zijn / heeft den Ambassadeur / die hare Coninckljjcke Hoogheden verwacht hadde / de vryheyt genomen / van aen den Coninck railerende te klagen / dat

Hy sijne Gasten van hem wegh genomen hadde: Syne Majesteyt was soo goet / als hem te seggen/ dat met voornemen gheschiet was / dat hy haer verhindert hadde by hem te gaen Eten / om dat hy selfs van de parthye wilde zijn.

Ende in effect / de Coningh sijnde dien selfden dach Saterdach te Paerde na Schevelinge gereden/alwaer hy de Vloot sagh/ende de visite gedaen hebbende aen de Coninginne van Bohemen, gingh hy op den avont nae het Huys van den Ambassadeur van Spangien, alwaer sich mede bevonden de Koninginne van Bohemen, de Hartogen van Yorck en Glocester, de Princesse Royale, de Prins van Orange, de Marquis van Ormont, de Lords Digby, Kraft en Taf, Mevrouw van Stanop, Weduwe van de Heere van Heenvliet, aen wien de Coningh ghegeven heeft de qualiteyt van Gravinne van Chesterfield, ende Madame Howard, haer Schoon-Dochter / Staet-Juffrouw van de Princesse Royale. De Tafel was gedeckt in de Zael/ de welcke een van de schoonste en grootste is van den gantschen Haegh; maer het soude swaerlijck sijn een pertinente beschrijvinge van dese Feest te doen: want behalven dat men aldaer maer opdiende Visch ende Aerd-vruchten, was het nochtans een van de heerlijckste en kostelijckste die men by een particulier persoon gesien heeft.

Daer waren twee groote Gerechten van Visch, ofte liever van Zee-monsters, sonder de Pottages, en de voor ende tusschen-spijsen/ ende men diende aldaer op / soo groote quantiteyt van drooge ende natte Confituren, dat alle de persoonen van qualiteyt / de welcke ghekomen waren om dat Avondtmael te sien/alle wel-geladen van daer gingen: Want de Meester van het Huys hadde ordre gegeven tot alles wat men aldaer opdiende/ ende dat men Limonade, Hypocras, ende allerley delicate Wijnen soude presenteren aen alle persoonen die daer van mochten eysschen/ terwijl de Officiers van Syne Majesteyt/ en van hare Coninkl. Hoocheden/magnifijckelijck getracteert wierden in andere Kamers van het Huys. De Coningh verscheen aldaer met de beste humeur/ die men als noch in hem gesien hadde / ende thoonde / dat hy in dese Compagnie / de welcke by nae anders niet en was als van Syne familie / ende van persoonen die hy alle dagen sagh / dat hy aldaer bleef tot een uyre inder nacht toe/sonder datter nochtans eenige disordre/ofte de minste confusie/ de conversatie ende tijdt-kortinge troubleerde.

Alles was heerlijck ende magnifijck / maer het gheene dat alderremarkabelste gheschiede / was / dat men aldaer omtrent de middernacht sach komen de Heere Downingh, de welcke de saecken van Engelant by de Heeren Staten waerghenomen hadde in qualiteyt van Resident/ onder Olivier Cromwel, en vervolgens onder het gheprætendeerde Parlement, het welcke de forme van de Regeeringe verandert hebbende/nae dat het den laetsten Protecteur verjaeght hadde / sijn employ gecontinueert hadde / in de qualiteyt van Extraordinaris Afgesante. Hy hadde begonnen respect te dragen voor den persoon van den Koningh/ wanneer hy verstaen hadde datter niemendal meer en was 't welck konde resisteren de herstellinge van de Monarchiale Regeeringe/met een voornemen om Brieven van recommendatie aen den Generael Monck te versoecken. Desen Heer considereerde hem / soo ter oorsaecke van de Geboorte van

sijn

sijn Vrouw/ de welcke van een groot Huys is/ als om dat Downingh getoont hadde eenich respect voor hem te dragen / in een tijdt wanneer dese persoon van importantie noch niet en koste sijne intentien ontdecken. Hy hadde dese Brieven by sich / wanneer hy ter middernacht ten huyse van den Ambassadeur van Spangien quam/ gelijck ghesept is. Hy presenteerde die terstont aen den Koningh / die een weynich tydts daer nae van de Tafel opre es / las de Brieven / ontfingh de submissien van den Heere Downingh, en gaf hem pardon ende gratie, ten aensien van die ghene/ aen welcken hy niets koste weygeren. Eenige dagen daer nae heeft den Koningh hem Ridder gemaeckt / ende wilde dat men soude gelooven/ dat de krachtige afkeeringe/ die desen Minister van de Protector tegen hem hadden doen blijcken/ in alle occasien/ ende by alle persoonen indifferentelijck / selfs noch eenige weynige dagen voor de publijcque ende generale Declaratie van gantsch Engelant, niet en procedeerden uyt eenige quade intentie/ maer alleen uyt een groote dissimulatie / waer mede hy genootsaeckt was gheweest sijn waerachtich gevoelen te bedecken/ door vreese dat hy de saecken van Syne Majesteyt soude verongelijcken.

Sondaechs den dertichsten May, soude de Koningh in de Fransche Capelle ter Engelsche Predicatie gaen. Mr. Hardy soude Predicken / terstont nae het eynde van de Fransche Predicatie. Maer de Fransche/ in plaets van nae gewoonte / uyt de Kercke te gaen / bleven sitten / uyt kurieusheyt van den Koningh te sien.

De Voor-Leser eerst / daer nae de Fransche Predicant weder op de Stoel gaende / vermaende het volck uyt te gaen / om plaets te maecken aen de Engelsche/ maer haer ooren waren doof / ende namen die vermaningh niet aen als Godts woort: immers ghehoorsaemden t niet. Ende inder daet hadden gelijck / want sullende sijn een publijcke Godts-dienst, waerom waren sy niet soo wel bevoeght om daer te blijven / als de andere om daer te komen? Ende het was maer een pure ostentatie nae de Werelt. Dies de Coningh vreesende de al te groote overloop van volck / ende de kleenheyt van de Kerck / ginck in de Kamer van de Princesse Royale den dienst hooren. Alwaer de Predicant den Text nam uyt het ses en twintichste Capittel Esaiæ in 't negentiende Vs. Hy mocht beter ten propoost ghenomen hebben den Text uyt het volghende twintichste vers. Gaet heenen mijn volck, gaet in u binnenste slaepkamers; ende sluyt de Deuren nae u toe.

Nae dat de Predicatie ende de Liturgie ghedaen waren/ quamen daer veele Persoonen / die met Klieren gequelt waren / die den Koninck soude raecken/ ghelijck hy op Vrydach en Saterdach den acht en twintichsten en negen en twintichsten van dese Maent in 't particulier veele andere gheraeckt hadde. Ende alsoo dese Ceremonien ghedaen worden met remarkable Circumstantien/ veele verschillende van die/ welcke in Vranckrijck gedaen worden/ wanneer de Koninck de siecken aldaer raeckt/ sal het niet buyten propoost zijn/ alle de particulariteyten daer van hier te beschrijven/ alsoose mede sijn een van de Essentiele partyen van dit verhael / het welcke niets behoort achter wege te laten van het gene Syne Majesteyt in den Haegh gedaen heeft. Maer voor al eer in dit verhael te komen / sal het van noode zijn / te verlichten het verstant

van die geenen/ de welcke gelooven dat het geene/ het welck de Koningen van Engelandt in dese rescontre doen/ maer een Coppe is van het geene in Vranckrijck gedaen wort / ende dat het maer en is ter oorsaecke van de pretensie diese hebben op die Kroon / ende dat sy uyt kracht van de Tytel diese voeren / ende het Wapen het welck sy in haer schilt stellen/ haer selven attribueren een ghenade, die alleen ghegeven is aen de oudtste Soon van de Kerck. Want het is gantsch seecker / dat den Koninck van Groot-Brittannien dit recht ende dese avantage heeft/ niet als Koninck van Vranckrijck, hoewel hy de qualiteyt daer van in sijne Tytels neemt / maer als Koninck van Engelant, en om dat de Coningen/ sijne Voorsaten/ de selfde krachtelijck gebruyckt hebben / sedert de Regeeringe van Eduard, met toenaem de Confesseur, dat is te seggen/ Zedert het begin van de Elfste Eeuwe / ende al langh te vooren eer de Koningen van Engelant hare pretensien verklaert hebben/ wanneer Philippus de Valois tot de Kroone quam. Dese Ceremonie wort huyden ghedaen op volgende wijse.

Die geenen welcke sich geaffligeert bevinden van *het quaet/ het welck men* noemt Klieren, en de Engelschen/ the Kinghs evill, dat is te seggen / *het Koninghs quaet*, om dat de Koningh het selfde gheneest / moeten sich addresseren aen den eersten Chirurgijn van Sijne Majesteyt/ die haer visiteert. Ende indien hy oordeelt/ het quaet te zijn/ het welck de Koningh geneest/ geeft hy haer dagh ende uyre / om sich te laten vinden in de Kapelle, alwaer de Koninck haer moet raecken. Gelijck de Ceremonie van de Siecken te raecken / in Vranckrijck gheschiet des morgens/ nae dat den Koningh in de Predicatie en in de publijcque Gebeden geweest was: Want wanneer de Predicatie gedaen was/ heeft men een groote Stoel voor de Koningh ghestelt/ op een plaets/ die van het volck een weynich af was / ende soo haest als den Koningh ghesetén was/ heeft een van de Secretarisen van het Cabinet / sich aen de rechter-zijde van de Stoel ghestelt/ houdende in sijn rechter-hant soo veel Angelotten, yder aen een witte Sijde-Lint vast ghemaeckt/ alsser Siecken gepresenteert wierden om geraeckt te worden / de welcke doenmael aldaer gebonden wierden tot acht en veertich toe. Maer door dien de Angelotten (welcke een specie van Munt is/ alsoo genoemt / om datse ghemerckt is met de Figure van een Engel. weerdich sijnde omtrent ses guldens) soo raer waren/ dat men die swaerlijck konde krijgen / voornamentlijck in dese Provintien / diende het de Koningh sich ordinaris/ ghelijck men dede in de teghenwoordige occasie/ van een halve Karolus, even soo veel waerdigh zijnde. Het was de Capellaen / die de Predicatie voor den Koningh dede / ende die tot dien eynde gemeenelijck nam een Text die voor de Ceremonie bequaem was / de welcke vervolgens den dienst deedt / en sich stelde aen de slincker zijde van de Stoel / terwijl den Chirurgijn met de Siecken plaets nam / recht tegens over den Koninck, maer wat veer af / nochtans in dese occasie had de Text van de Predicant gantsch geen gemeenschap met de Ceremonie/ en het was de Capellaen niet de welcke de Predicatie dede die aldaer diende/ maer Doctor Brown, Capellaen van de Princesse Royale, die alle de functien dede/ representerende de Capellaen van den Koningh, gelijck hy gedaen hadde in alle diergelijcke rescontres tot Breda,

terwijl

terwijl sijne Majesteyt residentie aldaer hadde. Nae dat den Koningh Sijn plaets ghenomen hadde / hebbende den Secretaris ende den Chirurgijn voor sich / heeft de Capellaen die het nieuwe Testament in sijne handt hadde / verkoren de Text van S. Marcus, in het sestiende Capittel, van het veerthiende veers af tot het eynde van het Capittel / ende de Chirurgijn nemende ondertusschen een van de Siecken by de hant / nae dat sy beyde drie groote reverentien gedaen hadden / quam met die Persoon sich voor de Koningh op de knyen stellen / dicht aen de stoel / ende terwijl den Capellaen pronounceerde dese woorden van het selfde Evangelie / Sy sullen hare handen op de krancken leggen, ende sy sullen ghesont worden, heeft den Koningh sijne handen op beyde de wangen van de Siecken geleyt / het welck gedaen zijnde / heeft den persoon die gheraeckt was / sich geretireert / ende men bracht een ander Siecke voor den Koningh, die hem op de selfde wijse raeckte / de Capellaen repeterende de selve woorden soo menichmael alsser Siecken waren die van den Koningh gheraeckt wierden / en die men de eene nae den anderen voor de voeten van Sijne Majesteyt bracht. De Chirurgijn, die altoos op sijn knyen lach terwijl den Koningh raeckte / rees niet op / als wanneer den Koningh een eynde gemaeckt hadde van den laetsten te raecken / ende van dede hy noch drie groote reverentien / ende retireerde sich met de Siecken ter plaetse alwaer sy vooren waren / ende bleef daer tot dat de Capellaen een eynde ghemaeckt hadde van het lesen van de rest van sijn Text / die hy niet voorts en las tot dat den Koningh den laetsten Siecke geraeckt hadde. Dat gedaen zijnde / heeft den Capellaen wederom een andere Text begonnen / ghenomen uyt het eerste Capittel van het Evangelie van S. Jan, van het eerste vers tot het vijftiende, ende terwijl hy las / heeft den Chirurgijn de gheraeckte Persoonen wederom by den Koningh gebracht op de selde maniere als hy te vooren gedaen hadde / ende Sijne Majesteyt nemende uyt de handt van de Secretaris van het Cabinet, terwijl de Capellaen dese woorden uyt het Evangelie pronounceerde / Dit was het waerachtige Licht, het welck verlicht een yegelijck mensche komende in de Werelt, een van de Angelotten aen Lindt vast gemaeckt / heeft hy de selve gehangen aen den Hals van de Siecken / die de een nae den anderen by hem quamen / op de selfde maniere als sy gedaen hadden wanneer den Chirurgijn haer geleyt hadde om gheraeckt te zijn / den Capellaen mede repeterende die woorden soo menichmael alsser geraeckte persoonen waren. Dat ghedaen zijnde / hebbense alle sich wederom geretireert op haer eerste plaets / en doen maeckte de Capellaen een eynde van het Evangelie te lesen / tot het vers het welck ghesept is. Men heeft daer nae eenige andere passagien van de Heylige Schrifture gelesen / ende men eyndichde den gantschen dienst door het Vader ons, &c. Ende door een Gebedt 't welck men aen Godt dede / dat hem beliefde de Ceremonie / die den Koningh gedaen hadde / te zegenen.

Als de Liturgie geeyndicht was / heeft den Edelman Usher, die op de Koningh paste / welcke als doen was M. Sandijs, die dese functie dede / een Schotel / een Lampet / ende een Servet gebracht / ende hebbende sich doen vergesselschappen met twee Lords ofte Graven, te weten, Milord Leonel Cranfield, Graef van Middelsex, ende Lord Henry Germain, aen wien den Koningh

 een

een weynigh daer nae ghegeven heeft de qualiteyt van Graef van S. Alban, heeft hy de Schotel ende het Lampet ghepresenteert aen de jonghste van de twee die de slincker handt nam / ende den Edelman die het Servvet droegh/ nam de rechterhandt van de oudtste van de twee Lords.

Dese dan sich vindende in het midden van haer / marcheerde in dese orde nae den Koningh/ ende nae datse drie groote reverentien gedaen hadden/ hebbense alle drie sich op de knyen voor Syne Majesteyt gestelt / ende terwyl den Graef van S. Alban het Water op de handen van den Koninck schonck / nam de Graef van Middelsex, het Servvet van den Edelman Usher, ende presenteerde het selve aen Syne Majesteyt / die syne handen daer mede afdroeghde. Dat ghedaen zynde / syn de twee Lords ende den Edelman Usher opgeresen/ deden noch drie groote reverentien aen den Koningh/en retireerden sich/waer nae de Koningh mede oprees/en gingh in de Kamer van de Princesse Royale.

Het is seecker / dat den Koningh veele maelen de Siecken gheraeckt heeft/ soo tot Breda, alwaer hy twee hondert en sestich Persoonen gheraeckt heeft/ sedert Saterdach den seventhienden April, tot Sondach den drie en twintichsten Mey, als tot Brugge, en tot Brussel, terwyl hy syn residentie aldaer hadde / ende de Engelschen versekerden / dat het selfde niet alleen met succes gheschiet was / dewyl de experientie alle dagen een groot getal siecken derwaerts troch / selfs oock van de alderveerste gelegen Plaetsen van Hoochduytschlant; maer oock datter geen Siecke was / dieder soo volkomentlyck van ghenesen wiert/ ofte hy bleef van het selfde quaet noch geincommodeert / indien hy soo ongeluckigh was/ als te verliesen door versuym ofte andersints de Medaille, die den Koningh aen syn hals hingh/ wanneer hy hem raeckte/ sonder dat hy kon hoopen daer van ghenesen te worden/indien hy sich niet en liet andermael ghenesen / ende indien hy niet en liet een andere Angelot aen syn hals hangen. Men souden difficulteyt gemaeckt hebben / dese particulariteyten aen te raecken / indien veele deftige persoonen diemen van superstitie niet konde suspect houden/daer van niet en spraecken/als van een saecke die seer seecker was/ en van welcke men niet en hoefde te twyffelen.

Nae het vertrecken van daer / gingen de Koningh ende de Princen middachmael houden by de Princesse Royale, alwaer sy een gedeelte van den dach doorbrachten/ om haer in het particulier te vermaecken.

Op den avont gingh hy de visite doen aen de Koninginne van Bohemen, en tegen den avont heeft de gantsche Koninckljycke Familie sich bevonden in het Huys van Prins Maurits, alwaer de Staten van Hollandt hadden doen gereet maecken een seer magnifycke en kostelycke Maeltyt voor syne Majesteyt.

Daer is meer als eene Deure waer door men komt in de Zael / welcke is een van de beste stucken van het Gebouw / ende wanneer men komt door de middelste deure / de welcke is recht over de groote Trappe / welcke is een van de schoonste ende best ghemaeckte van Europa, want sy is dubbelt / seer breedt / ende t'eenemael van seer raer Indisch-Hout gemaeckt / siet men de Zael doorgaens / soo dat men op de selve tydt siet de Kruys-vensters de welcke op de Vyver ende op de Vyverbergh responderen/ in het aensicht twee Schoorsteenen van beyde zyden/ en in het midden van de Solder een openinge/ de welcke

sich

sich vertoondt ghelijck het achterste van een Lamp, besloten met Glasen / ende omcingelt met een Galerye / die daer rontomme gaet. Uyt het midden daer van quam een Koninckljjcke Kroon / seer fraey gemaeckt / in het midden van vier Luysters / ofte Cristallyne Candelaers / de welcke met veele andere Kandelaers ende Silvere Armen / nevens een groote menichte van Toortsen in alle de hoecken meer licht gaven / als de Son in volle middach ghedaen soude hebben. Sy gaven voornamentlijck een wonderlijck licht in de twee diepten van de Schoorsteen / die aen de slincker zijde is / alwaer twee gheschilderde Houte Verorkens waren besloten / met even soo veel Buffetten / gheladen met Cristallyne Glasen / ende met veele silvere ende verguldе Schotels.

De Zael was gemeubleert met ordinarise Tappyten / welcke sijn van roodt Carmoisy-Damast / ende hadde geen andere verciersels / dan datter hier ende daer eenige schoone Schilderyen waren / ende dat de uytterste Eynden van de Schoorsteenen / ende alles watter leegh boven de Kruys-vensters was / vercіert was met Festoenen ende Koordekens met groente behangen / die ghеladen waren met Orangie-Appelen / ende ghemengelt met allerley Bloemen / de welcke niet alleen maeckten een seer ordentelijcke verdeelinge / maer ververschten oock wonderlijck de Camer / ende gaven oock geen minder reuck door haer parfuym als sy plaisier gaven aen het gesicht / door de verscheydenheyt van de rijcke Emaille.

De Tafel was gemaeckt met een kromme Elleboogh, ende was soo gestelt dat het ghedeelte waer de Coninckljjcke Familie sat / dwars voor de Schoorsteen aen de rechterhant was / raeckende in het midden een Seet / de welcke begreep meer als twee derdendeelen van de lenghte van de Zael / en die was besloten met een Balustrade van drie voeten hoogh / die rontsom gingh / nochtans soo datter plaets genoech was tusschen de Stoelen van die-genen welcke in de maeltijt waren / om plaets te hebben voor de persoonen die tot haren dienst gedestineert waren. Dese Balustrade hadde veele Winckets, het inkomen van welcke gherecommandeert was aen de sorge van eenige Officiers van de Gardes, de welcke de vreemdelingen verhinderden sich daer te presenteren.

De Koningh nam sijn plaets onder een verhemelt van de selfde stoffe / al de rest van de Meubleringe was tusschen de Koninginne van Bohemen sijn Moeye / die aen sijn rechterhant sat / ende tusschen de Princesse Royale, sijn Suster. De twee Broeders van de Koningh waren aen een van de twee Eynden / nae de zijde van de Koninginne van Bohemen, ende de Prins van Orangie, aen het ander eynde nae de zijde van de Princesse sijn Moeder. De Koningh sat op soodanige wijse / dat hy van sijn plaets ghemarckelijck konde sien de Gedeputeerden van de Staten van Hollandt, de welcke saten op dat ghedeelte van de Tafel / welck quam uyt het midden van des Koninckx Tafel / ende saten volgens de rangh / die de Ridderschap ende de Steden in hare Vergaderinge hebben. Sy wilden wel dat den Rhijngraef, Commissaris Generael van de Ruyterye ende Gouverneur van Maestricht, de eere soude hebben van het Servіet aen den Coningh te geven. Maer Sijne Majesteyt liet sich dienen soo langh als de Maeltijt duyrde / van de Officiers van

 sijn

sijn Huys/ gelijck mede de andere Koninckl ijcke Persoonen door de hare. De Ritmeester Buat, ende de Lieutenant-Collonel Ittersum, deden het Ampt van Voorsnyders/ ende dienden de Tafel voor den Coninck/ ende voor de gantsche Coninckl ijcke Familie/ sich tot dien eynde stellende op de ledige plaets/ die de Staten van Hollandt gelaten hadden tusschen haer plaetsen en de Tafel van Sijne Majesteyt. De Heeren van Boetselaer, Taillefer, deden de selve functien aen de Tafel van de Staten/ sich houdende tusschen de Balustre ende de Tafel/ en nemende de Schotels uyt handen van de publijcque Bodens/ de welcke gewoon sijn te volgen de Gedeputeerden van de Steden in de Vergaderinge van de Staten om haer te dienen. De Tafel van de Coninck was ghedient van ses groote Beckens/ ovaels-gewijse/ ende twee andere Schotels dwers over de andere ghestelt/ alle geladen Pyramidisch-gewijse/ ende men diende de Gerechten vijf-mael. Daer waren op de Tafel van de Staten acht en twintich groote Schotels/ ende veel hollachtige Tailluren/ maer men veranderde die maer vier-malen/ om wat onderschept te maecken tusschen haer Tafel ende tusschen die van Sijne Majesteyt. Op de ordinarise dagen diendemen maer seven Tafels/ sonder die van de Dienaers/ maer op dien dach warender noch sestien andere/ seven van de welcke ghedient wierden als ordinaris in andere Kamers van des Conincks Logement/ en de negen andere in de Casteleynie, alwaer men expresse ordre hadde ghegheven/ te ontfangen ende te tracteren alle de Engelschen die sich souden presenteren. Het is onmogelijck te seggen de onkosten de welcke dien avont gedaen wierden.

De Coninck seyde des anderen daechs aen den Heere van Wimmenum, dat hy nimmermeer beter ghegeten hadde/ als op dien dach wanneer hy in den Haegh quam/ ende dat in alle de maeltijden diemen hem ghegeven hadde/ soo in Vranckrijck als in Spangien, in Hoochduytschlant, ende in Nederlant, alwaer men hem seer kostelijck getracteert heeft/ en onder anderen in de Maeltijdt die de Eertz-Hertogh Leopoldus ghedaen hadde in de Maent van May sestienhondert ses en vijftich, wanneer hy uyt Nederlant vertrock om nae Duytschlant te gaen/ niet een gesien hadde die eenichsints te vergelijcken was met die/ waer mede de Heeren Staten van Hollandt hem daechs te vooren geregaleert hadden.

Het waren twee dagen gheleden/ dat de Heeren Staten in den Haegh hadden doen komen twee Compagnien Ruyters/ ende dien avont hadden sy een gedeelte daer van doen logeren in kleyne Esquadres, op de Advenuen van des Conincks Logement/ en hadden de rest in Bataillie doen stellen op het Pleyn/ sijnde een plaets niet verre van het selfde Logement/ welck men wegen de schoonheyt van sijn Gebouw dieder rontsom is/ wel mach noemen de Koninckl ijcke Plaets van den Haegh. Het Regiment van Gardes, was ghestelt van een van de hoecken van het Logement af tot de Vyverbergh toe ende als als langhs van daer af/ tot het andere eynde nae de Plaets toe/ achter de Batterye van het Geschut. Wanneer men begon te drincken op de ghesontheyt van de Coninck/ gaf men het teecken met een Toortse aen een van de Vensters van het Logement/ welcke op de Vyver respondeeren/ om het Geschut te doen afschieten/ waer op antwoorde de Musketterie van de Guardes, ende het

verbolgens de Carabijnen van de Ruyterye / ende het Geschut van het Bol-werck. Dit geschiede vier-malen dat dese Musijck diende terwijl het Avont-mael op het Palleys duerde / ende men dede ondertusschen uyt een Schuyt welcke in het midden van de Vyver was / gelijck mede van het gantsche Palleys / schieten menichte van Vuyr-pijlen en andere konstige Vuyrwercken / de welcke een seer aengenaem vermaeck de gantsche nacht alle het volck aen-deden. Van wegen Zeelandt quam oock een Extraordinaris Deputatie / en uyt Vrieslant de Raets-Heer Harincxma, de Grietman Hottinga, de Grietman Baerdt, ende de Heer Jonghstal eerste en Presiderende Raedt in het Hof / beyde op Maendach den Coninck complimenterende.

Van de Quakers in Engelant quam ooch aen den Coningh een Brief / captee-rende sijn gunst. De selve naem is wat ghehaet en belachelijck / insonderheyt om dattet meest sijn arme Lieden / en niet isser belachelijcker als de armoede / maer alsmen sal volgen den klaren Text: Wat stater uytdruckelijck? als / Werckt u salicheyt in beven ende vreesen. Men seght oock datse geen Hoedt afnemen / self niet voor de Overicheyt. Nochtans is het gebodt; Eert Vader en Moeder; maer in wat Plaets van de gheheele Bybel staet / dat men willende eer aen doen / moet de Hoedt afnemen? het moet sijn in de Geest en waerheyt. Beza noemde de Waldensen het Reynste zaedt van de Religie. Maer alsmen siet de *gradus Reformationis*. Lutherus dede yet / Calvyn meer / Menno meest: want Menno heeft alle Formen ende Formulieren wech genomen. De Quaeckers hebben 't noch naerder geraffineert / maeckende de Religie puyr Mentael, nae de Geest en Waerheyt. Alsoo doen alle Secten in het begin / maer alsse door haer menichte of macht Meester worden / dan stellense een forme en formulieren; dan wordense Paeps. Dan stellense een forme van regeeringh soo wel in 't Kerckelijck als Wereltlijck, sonder welcke alles in onordeningh loopt. Hoe soude doch het Pausselijck soo langh hebben konnen bestaen / soo veel honderden van Jaren, sonder eene vaste forme ende formulieren? insonderheydt in het stuck der Gebeden, het Essentieelste van den Godtsdienst / maer in alsoo wiert geexorbiteert door de Reformatie / dat de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant, als ick dit schreef / hebben moeten voorsien ende ordre stellen / dat de Predikanten nae gewisse Formulieren moesten het gebedt doen / sonder de waerheyt ende geest te binden aen haer fantasie, daerom oock de Coninck weder in Engelant komende / de Godtsdienst weder vast maeckte aen gewisse formen ende formulieren. Dingsdach den eersten Juny, nae dat de Koningh des voorigen daechs hadde doen aenkondigen dat hy sijn afscheyt wilde nemen / sijn haer Ho. Mog. vergadert ten thien uyr / Deputerende de Heeren van Gent, Merode, Guldewagen, Stavenisse, Renswoude, Velsen ende Schuylenburgh, om den Coningh te halen ende geleyden tot in haer Vergaderingh. Prins Willem was versocht om te marcheren voor den Coninck met blooten hoofde. De Koningh hadt soo haest niet gehoort het Compliment van de Gedeputeerde / of hy deed de Heeren van sijn Suite marcheren / en volchde te voet / hoewel Carossen bestelt waren / voor heen ginck Prins Willem, ende de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. alle bloots hoofts / tusschen twee reyen der Soldaten van de Guarde.

Aen de trap van de groote Zael quamen hem haer Ho. Mog. gesamentlijck ontfangen/ ende haer openen volchden twee ende twee door de Zael ende Galderye / en Vertreck-kamer tot in de Zael van haer ordinaris Vergaderingh.

De President van de Vergaderinge heeft sijn Plaets in het midden van de Tafel/ maer hy hadde die doenmael verlaten/om te nemen de Plaets die daer recht tegen over is / alwaer de Ambassadeurs ende Ministers van uytheemsche Princen sich stellen / wanneer men haer audientie geeft/ ende in de Ordinarise Plaets van de President hadde men ghemaeckt een Voetbanck / van seven ofte acht voeten breet / ende eene voet hoogh / bedeckt met een voet Tapijt / de welcke sich streckte langhs de passage tot de Deure van de Vertreck-Kamer. Op de Voetbanck hadde men geleyt een groen Fluweele kleedt/ende om hoogh was gestelt een Fluweel verhemelt van de selfde couleur/ het welcke ghehangen was tusschen de Pourtraicts van de vier laetste Princen van Orange van het Huys van Nassau, die men van malkander ghesepareert hadde/ soo dat die van Prins Willem ende van Prins Maurits sich bevonden aen de rechter-zijde / ende die van Frederick Hendrick, ende van *Willem de tweede*, aen de slincker-zijde van het verhemelt.

De Coningh gekomen sijnde op sijn Plaets / welcke representeerde de ghedaente van een Throon, hebben Prins Willem van Nassau, ende eenige Engelsche Heeren sich ghestelt achter de Stoel/ ende den Coningh die overeynde stonde / tot dat alle de geenen welcke dien heerlijcken Senaet maeckten / die men noemt de Staten Generael (welckers getal op dien dach seer groot was/ door oorsaecke van de Extraordinarise Gedeputeerden / die in dese occasie aldaer verschenen) binnen ghekomen waren / wilde niet neder sitten / noch sich decken / tot dat alle de Heeren sich op haer plaetsen gerangeert hadden / ende doen sette hy sich neder / ende deckte sich/ maer bleef in die Staet / tot dat hy siende dat alle de Plaetsen ingenomen / ende alle de Heeren ghedeckt waren/ oprees / ende sich wederom ontdeckt hebbende / bedanckte hy de Staten Generael, in seer obligerende termen, wegen alle de civiliteyten diese hem aengedaen hadden sedert hy in het Landt ghekomen was, verseeckerde haer van de stantvasticheyt van sijne vrientschap, ende van sijne affectie tot het welvaren van dese Republijck, ende recommandeerde haer de Persoonen ende de Interesten van de *Princesse Royale*, sijn Suster, en van de *Prins van Orange*, sijn Neef. De Heere de Veth, de welcke doenmael Presideerde voor de Provintie van Zeelant, antwoorde in de Naem van de Vergaderinge/ in soodanige termen/ als deden te kennen gaven het respect / waer mede sy gevoelich waren van de eere diese quamen te ontfangen.

Dat gedaen zijnde / heeft Sijne Majesteyt sich geretireert door de selfde wech/ ende op de selfde maniere/ als hy binnen gekomen was/ Prins Willem marcherende met blooten Hoofde / ende de Staten / de welcke by twee ende twee nae hem gingen/ hem gesamentlijck gheleydende tot op het Hof beneden de Trappe van de Zael/ alwaer sy hem ontfangen hadden.

Tot meerder Lustre sal ick hier by stellen / hoe het in de publijcke Registers staet genotuleert van woort tot woort/ op den eersten Juny.

Den Koninck van Groot Brittangie is in ghevolge van het geresolveerde

van

van gisteren avont / door Gedeputeerde upt yder Provintie upt het Huys van den Heere Prince Maurits van Nassau ghehaelt tot beneden aen de Trappen van de groote Zael van het Hof alhier gelept / ende aldaer door de Vergaderinge van haer Ho. Mogende en Corps ontmoet en gerecipieert (tredende den Heer Prince Willem van Nassou Stadthouder / etc. daer toe versocht wesende / voor upt / ende Syne Majestept in dier voegen aenwysende den wegh en de passage daer door de selve achter volgende het voorsz. geresolveerde stonde gelept te worden / en heeft Syne Majestept believt upt de voorschreve hupsinge van den wel ghemelden Heere Prince Maurits af / tot in dese Vergaderinge toe continuelijck te blijven gaen ende staen met onghedeckten Hoofde, sulcks dat eerst de gemelde Heeren Gedeputeerden upt yeder Provintie/ ende daer naer haer Ho. Mogende oock dienvolgende ongedeckt ghebleven zijn/ gekomen sijnde tot aen de sit-plaets voor de selve geapproprieert / is sijn Majestept voor de Stoel over eynde met blooten Hoofde blijven staen / tot alle de Heeren Leeden van haer Ho. Mog. Vergaderinge waren binnen ghekomen/ ende haer op hare respective sit-plaetsen begeven hadden. Het welck geschiet zijnde/ is Syne Majestept neder geseten/ ende heeft sich gedeckt, gelijck oock vervolgens daer op de Leeden van Hooch-ghemelde Vergaderingh voor soo veel alsser plaets was / neder ghesetem zijn / ende haer gedeckt hebben. Korts daer aen is Syn Majestept wederom over eynde ghereesen / ende heeft staende met ongedeckten Hoofde, aen haer Ho. Mog. die te gelijck opgestaen en met blooten Hoofde over eynde gebleven zijn/ self mondelingh gedaen sijne Propositie / bestaende Eerstelijck, in eene obligeante danckseggingge over de Civiliteyten ende beleeftheden die Syn Majestept verklaerde van haer Ho. Mog. ontfangen te hebben. Ten anderen, in eene hertelijcke aenbiedinge van Syne vrientschap/ Correspondentie ende Alliantie; Ende ten derden in een versoeck/dat haer Ho. Mogende de Interessen van de Vrouwe Princesse Royale Syne Majesteyts Suster/en van den Heer Prince van Orangien haer Soon souden ghelieven ter herten te nemen / ende haer by occasie des van de Hooch-gemelde Vrouwe Princesse Royale versocht sijnde te willen doen genoelen de effecten van haer Ho. Mogende faveur / ghelijck Syne Majestept naderhant door de Heer Raedt-Pensionaris de Wit daer toe versocht zijnde/aen Syn E. heeft laten behandigen in gheschrifte het gene de selve Syne Majestept op het voorschreve derde Poinct in de Vergaderingh van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt *mutatis mutandis* hadde geproponeert hier naest volgende van woorde te woorde geinsereert.

MESSIEURS; D'autant que je laisse icy entre vos moins la *Princesse* ma Soeur, & le Prince d'*Orange* mon Neveu, deux personnes qui me sont extremement cheres, je vous prie, Messieurs, de vouloir prendre a Cœur leurs Interests, & leur faire sentir les effects de Vostres faveur, aux occasions, que la Princesse ma Seur, vous en priera ou pour elle meme, ou pour le Prince son fis; vous asseurant que tous les effets de vostre bienveuillance envers eux seront reconnus de moy, comme si je les aurois receu en ma propre personne.

(*Was geteeckent*) CHARLES R.

De

De voorschreve sijn Majesteyts Propositie gheeyndicht zijnde / is daer op door de mont van de Heer Veth jegenwoordich ter Vergaderingh Presiderende uyt den naem ende van wegen Haer Ho. Mog. geantwoort met expressien van erkentenis ende van vreughde / ende voorts, soo als gheoordeelt wierde op de selve Propositie best te quadreren / ende daer met is sijn Majesteyt uyt dese Vergader-plaetse vertrocken / ende door haer Ho. Mog. en Corps gereconduiseert door de selve wegh tot beneden aen de trappen van de voorschreve groote Zale van het Hof alhier / ende aldaer van de selve affscheyt nemende / is sijn Majesteyt ontmoet door de Vergaderingh van de Edele Mogende Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant en Corps, als voorgenomen hebbende haer Ed. Mog. mede die Contravisite te geven.

Soo haest was hy niet gekomen beneden de trap van de groote Zael / of de Heeren van Hollandt wacrender mede: Prins Mauritz alleen / marcheerde voor haer Ed. Gr. Mog. met blooten Hoofde / doende hy haer de selve functie als Prins Willem by de Staten Generael gedaen hadde. De ordre die men gegeven hadde voor de commodieteyt van het passeren / wierde soo wel gheobserveert / datter geen beletsel op het Hof was / soo dat de Lords die van de Suite van de Coninck waren / ende de Edellieden ende Officiers van het Lant / seer gemackelijck marcheerden tusschen twee ryen van Soldaten van de Gardes. Die van des Coninckx Hof en de Officiers gingen voor de Persoon van de Koninck / ende de Staten van Hollandt volchden hem / marcherende by twee ende twee, eerst alle die van de Ridderschap / ende daer nae de Gedeputeerden van de Steden / recht uyt van de groote Trappen tot de Deure van de Kamer van de Staten van Hollandt. Wanneer men in quam / heerdemen terstont nae de slincker-hant door een kleyne Galderye / de welcke ghelepde in de Kamer alwaer de Gecommitteerde Raden vergaderen / welcke maken den Raet van Staet van Hollandt / over welckers schoonheyt den Coninck verwondert was / considererende in passant de gestoelte van die Heeren / de welcke in absentie van de Staten / sijn als Souverayns in dat gedeelte van de Provintie / die ghenoemt wort Zuyt-Hollandt, welcke is in een parcket beslooten met een langwerpige Balustrade, met een Hemel bedeckt / ondersteunt met vier Pilaren / alles op een witte gront / verciert met vergulde Bloemen ende Bladeren.

In het uytgaen van daer / passeerde men door de Vertreck-kamers / waer van de Solders geschildert waren / maer op een andere maniere als de eerste / en die oock met kostelijcke Tapijten behangen waren. Daer na is de Coninck op de groote Trappe geklommen na de Zael / alwaer de Staten van Hollant gewoon sijn te vergaderen wanneer sy gesamentlijck beroepen zijn. Het is een Gebouw het welck men sedert soo weynich Jaren gemaeckt heeft / dat men dat heerlijcke werck / welckers verwulffel met Houtwerck beschoten ende fraey opgeciert is / noch niet konnen volmaecken / noch oock de kostelijcke Tapijten waer mede het ghemeubleert moest zijn / nochtans lijckt het niet seer schoon ende magnifijck te zijn / alsoo het seer hooch was / de Solder verwulfsels wijse gemaeckt / met veele Kruys-vensters / welcke respondeerden op de Vyver / tusschen twee schoone Schoorsteenen.

De

De Plaets is soo groot dat om de stemme van de Persoonen die spreecken/ niet in de Lucht te verliesen / is men genootsaeckt geweest een spetie van Retrenchement van groote Gordynen te maecken/ welcke van het verwulffel af tot de Vloer toe gaen / ter plaetse alwaer men een Balustrade moet maecken/ de welcke die ghedeelte van de Zael sal besluyten / aen welcke men met recht soude mogen geven de naem van Areopage, ofte liever van Heylichdom/ vermits in de selfde sijn de sit-plaetsen van de Persoonen/welcke delibereren over de alder-importantste saecken van de Provintie / ende consequentelijck van den gantschen Staet/ van welcke sy de voornaemste partye maeckt.

De sit-plaetsen sijn soo gedisponeert/dat men in het afkomen/van de Deure af / siet het achterste van een Banck / van drie stagies met leunen / bekleet met Groen-Laecken / gelijck mede de sit-plaetsen. Dese Banck is vergeselschapt met twee anderen/ de welcke sijn als twee vleugelen.

De rechter is gemaeckt van een lage ghestoelte / ende de slincker heeft twee stagies/ende dese Bancken sijn van de eerste afgesondert/welcke door die wyse in het midden is/ met een kleyne spatie/om daer door te mogen passeren.

De groote Banck is recht teghen over een van de Schoorsteenen / door de welcke op soodanige wijse een groote ledige plaets gemaeckt wort / de welcke tusschen de twee vleugelen vervult is met een langhachtige Tafel/ omcingelt met Stoelen / voor de Gedeputeerden van de Ridderschap van de Provintie/ die tegenwoordich maer negen zijn/en voor de Raedt-Pensionaris/de welcke/ hoewel een Minister van den Staet zijnde / laet niet sijn plaets aldaer te hebben : want alsoo hy de Charge heeft van de saecken te proponeren/de stemmen af te vragen/ende te concluderen/kan hy van de plaets alwaer hy is/ghemackelijck spreecken aen alle de Gedeputeerden van de Ridderschap / de welcke eerst haer opinien seggen / ende onder haer moeten accorderen / aleer sy eene stemme konnen formeren diese in de Staten van de Provintie hebben. De Gedeputeerden van Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, en van den Briel, sitten in de Banck van de rechter-vleugel. De eerste stagie van de groote Banck/ die recht tegens over de Schoorsteen is / is gantsch voor de Gedeputeerden der Stadt van Amsterdam, de welcke in grooten ghetalle zijn/om dat syder veel van hebben willen op dese Extraordinarise Deputatien / die ghemaeckt worden voor de saecken / welckers afhandelinge al te veel tijdt soude consumeren/indiense in volle Vergaderinge soude gedaen worden. De tweede stagie was voor de Gedeputeerden van der Goude en Rotterdam, en de derde voor die van Gornichum, Schiedam en Schoonhoven, ende de Banck van de slincker-vleugel is voor de Gedeputeerden van de Steden van Noort-Hollandt, die men in de Publijcque Acten noemt West-Vrieslandt, ende zijn/ Alckmaer, Hoorn, Enckhuysen, Edam, Munnickedam, Medenblick, ende Purmerent.

Men heeft dese kleyne Beschrijvinge van de Zael moeten doen/ om te beter te representeren de Circumstantien van dese remarcable visite, ter oorsaecke van de welcke men de ordinarise Tafel van de Ridderschap wech ghenomen hadde/ in plaets van dien was gestelt die van de Gecommitteerde Raden/die soo langh niet en is als de andere/niet juyst op de plaets van de eerste, maer

dwars voor de Schoorsteen/ de welcke op het eynde van de Zael is. Tusschen de Schoorsteen ende de Tafel hadde men ghemaeckt een voet-banck met drie treden op te gaen/ soo langh als de Tafel was na de syde van de Schoorsteen/ van de welcke die redelijck afstonde/ ende men hadde het Comptoir van de Secretaris nae de Vensters toe verset. De Voet-banck was bedeckt met een schoon Turcks Tapijt/ waer op stonde een Fluweele-stoel/ onder een verhemelt van de selfde stoffe/ het welcke aen de Schoorsteen vast ghemaeckt was.

In het inkomen van de Zael/geleyde men de Koningh langhs het achterste van de Banck van de slincker-vleugel/ tot sijn plaets/ alwaer sijne Majesteyt, over eynde stondt/ tot dat alle de Gedeputeerden van de Ridderschap en van de Steden hare ordinarise plaetsen ghenomen hadden. Prins Willem Gouverneur van Vrieslandt, die sich ghevoeght hadde by de Staten van Hollandt nae dat hy sijn functien ghedaen hadde by de Staten Generael/ hadde sijn slincker-handt steunende op de rugge van de stoel van de Koningh/ en Prins Mauritius, de welcke sich aen de slincker-hant van de Koningh gestelt hadde/ hadde aldaer sijn rechter-hant/ ende tusschen haer ende de Schoorsteen waren vier Heeren van de Suite van den Koningh.

Soo haest als de Gedeputeerden van de Steden in haer plaetsen gerangeert waren/ en die van de Ridderschap de hare genomen hadden/ aen de twee andere eynden van de Tafel/ ende van vooren/ nochtans soo dat een openinge in het midden gelaten zijnde/ den Koningh het ghesicht van de Bancken niet ontnomen wierde/ heeft sijne Majesteyt die gestadich over eynde en ongedeckt hadde gestaen/ sich neder geset ende gedeckt. Maer den Koningh bleef in die Staet niet langer als van nooden was voor de reste van de Vergaderinge/ om te sitten ende sich te decken/ ende alsdan opryssende ende sich ontdeckende/ sprack hy/ indien niet in de selfde termen/ ten minste op het selfde subject/ waer mede hy de Staten Generael onderhouden hadde in de visite die hy haer nu hadde gedaen. Het was maer een obligerende erkentenisse van de Civiliteyten/ die sijne Majesteyt seyde/ van de Staten van Hollandt ontfangen te hebben/ seer oprechte Protestatien van de eeuwige ende onverbreeckelijcke vrientschap met dese Provintie/ende recommandatien van de Persoon/ ende van de Interesten van de Princesse Royale, ende van de Prins van Orange haer Soon.

De Heer Raet-Pensionaris/ de welcke sijn plaets op die wijse hadde/ dat hy sich bevonden hy nae recht over de Koningh/ antwoorde haer op uyt de naem van de Staten van Hollant/ met sijn gewoonlijcke welsprekentheyt/ Sijne Majesteyt bedanckende wegen de Eere die de selve aen de Vergaderinge dede, Ende hem ghetuyghende de erkentenisse, die de Provintie Eeuwich soude hebben van het schoone teecken van sijne Koninckliicke affectie ende goetwillicheyt, het welck soo klaerlijck bleeck in die heerlijcke ende uytnemende *visite*. Hy seyde dat de Heeren Staten van *Hollandt* considereerden, *als* een effect van sijne Majesteyt goetheyt, de satisfactie, welcke de selve seyde te hebben, van het weynich het welck de tijt ende de staet van het Lant haer toegelaten hadden te doen, om te betoonen de algemeene blijdtschap, die sijne Majesteyt hadde konnen remarqueren, meer in de aengesichten van alle de

Inwoon-

Inwoonders, als in de receptie, ofte in het Tractement het welck de Staet hem aengedaen hadde. Dat sy met respect ontfangen de verseeckertheden, die sijne Majesteyt haer gaf van sijne vrientschap, ende dat deselve sich gantschelijck mochte verseeckeren, dat de eenichste consideratie haer obligeerde yverich te omhelsen de interesten van de *Princesse Royale* ende van de Prins van *Orange*, haer Soon, wanneer sy oock selfs daer toe niet verobligeert waren door andere redenen, gelijck sy zijn, om te erkennen de affectie ende de inclinatie die hare Koninckl. ijcke Hoocheyt altoos gehadt heeft voor het welvaren van de Staet, ende voornamentlijck van de Provincie van *Hollandt*. Ende wat aengaet de Prins van *Orange* dat de verdiensten van sijne voorsaten noch soo versch in hare Memorie waeren, datmen niet en hoefden te twijffelen, ofte de begeerten van sijne Majesteyt souden dienaengaende volbracht worden.

Dat gedaen zijnde / heeft sijne Majesteyt sich geretireert op de selfde wijse / ende inde selfde ordre als hy gekomen was / de Staten van *Hollandt* hem gesamentlijck volgende/met voornemen hem tot sijn logement te geleyden. Maer de Koninck was tot op het Hof afgegaen door de selfde wech als hy gekomen was/ nam sijn wech door het quartier van de Princesse Royale, het welcke in het selfde Paleys is / ende de Staten hem hebbende geleyt tot de eerste verdiepinge / namen haer afscheyt van hem / ende keerden wederom door de Galerye/ in de Zael van hare vergaderinge.

Yder een admireerde dese soo Koninckiijcke ende merckelijcke bejegeninge; Maer dese blijdtschap was eenichsints ghematicht door dien de plaets soo groot was / datniet tegenstaende het Retrenchement / het meeste deel van de Gedeputeerden de sin ofte de woorden van den Koningh niet hadden konnen hooren. De Raet-Pensionaris / de welcke daer op geantwoort hadde / seyde wel aen die geenen die hem het selfde op gevoegh afeyschten / dat hy de intentie van de Koninck volkomentlijck wel begrepen hadde ; maer dat hy op sich niet soude nemen om van woort tot woort te rapporteren het geene sijne Majesteyt geseght hadde aengaende het subject van de Princesse Royale , en van de Prins van Orange, het welcke was het geen sy meest begeerden te weten.

De Koninck van solcks geadverteert zijnde/was soo goet als in de Camer van de Princesse Royale te eysschen / papier / penne ende Inckt/ ende te senden aen den Raet-Pensionaris een Memorie geschreven ende geteeckent met sijn eygen hant in de Fransche tale/ waer van den inhout luyde als volght.

Myn Heeren; Alsoo Ick hier in U handen late de *Princesse* mijn Suster, ende de *Prins* van *Orange* mijn Neef, sijnde *twee* Persoonen die Ick seer lief hebbe, bidde Ick U Mijn Heeren, te willen ter herten te nemen haer Interesten, ende haer te doen gevoelen de effecten van Uwe gunste, in soodanige occasien als de Princesse, mijn Suster, u daer over sal versoecken, ofte voor haer selven, ofte voor de Prins haer Soon, U verseeckerende dat alle de Effecten van Uwe goetwillicheyt tot haer, van My erkent sullen worden, als ofte Ick die in mijn eygen Persoon ontfangen hadde.

(*Ende was onderteeckent*)

Charles R.

De Heere Raedt-Pensionaris heeft daer op geantwoort met een geschickt ende seer schoon discours/ ende soo heeftmen niet anders ghedaen/ als dat dese Memorie/ waer van men een Copye sondt aen de Staten Generael, geinsereert wierde in de Registers van de resolutien van de Generaliteyt / ende van de Provintie van Hollandt.

De Ambassadeurs hebben vervolgens oock den Koningh gevaledicteert. Specialijck hebben de opgemelde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden gevaledicteert. De Heer van Gent seyde:

Heer; De Staten Generael van de Vereenichde Provintien, geadverteert sijnde van wegen Uwe Majesteyt, dat de selve voorgenomen heeft, sich morgen te embarqueren, om sijn reyse nae *Engelant* te volbrengen, komen hier wederom, om te ontfangen de eere van sijne beveelen, aengaende sijn *vertreck*.

Indien Uwe Majesteyt niet en vint in haer aengesichten soodanige *vrolijckheyt*, als de selve heeft konnen remarqueren wanneer sy *de eere hadden de selve te komen* salüeren, wanneer hy hier quam, dat *is door oorsaecke van de* droefheyt diese hebben, om datse nu haest beroost sullen worden van *de luyster* van een soo schoonen licht, die Uwe Majesteyt in haer Staet heeft doen schijnen, in de korte tijdt dat de selve alhier heeft willen verblyven. Het geene dat haer eenichsints vertroost, *Heer*, is 't datse weten, dat de Interesten van uwe Majesteyt sijn vertreck aenporren, en dat het welvaren van de saecken van sijn Kroon, de selfde niet toelaet sulcx uyt te stellen. Nochtans laet het weynich vertoeven, 't welck uwe Majesteyt belieft heeft onder onate doen, ende de goetheyt, waer mede sy heeft willen ontfangen de devoiren, die wy ghedaen hebben om de selve te behagen, aldaer soo uytmuntende, krachtige, ende ontwijffelbare teeckens van sijne goetgunsticheyt tot ons, dat wy de Goddelijcke voorsienicheyt, aen wien wy die onvergelijckelijcke avantagien schuldich zijn, daer over eeuwich sullen dancken. De tegenwoordicheyt van de hooge Persoon van Uwe Majesteyt in hare Vergaderinge, *Heer*, ende de obligerende expressien, die sijn Heylige mont in onsen Raedt heeft willen doen, sijn soo klare ghetuygenissen van de dispositie diese heeft om dese Staet te eeren met haer Koninckelijcke gunste, datse meriteren, dat de gantsche posteriteyt de selve vinde gheschreven in hare Registers met Goude Letters, gelijck wy die diep in onse herten gegraveert hebben. Indien het Tractement, het welck aen uwe Majesteyt gedaen is, ende het welcke haer belieft heeft op soo een engagerende wyse te doen wel gevallen, geen proportie heeft met de grootheyt van een soo machtigen Monarch, bidden wy de selve seer ootmoedelijck, te gelooven, dat dit manquement eerder spruyt uyt gebreck van ons Landt, als uyt de wille van de Inwoonders, in welckers acclamatien ende blijtschap wy gepersuadeert zijn, dat uwe Majesteyt ooghschynelijck sal hebben konnen remarqueren de yverige wenschen, ende Geboden diese tot den Hemel dringevoor de prosperiteyt van de saecken, ende voor de glorie van de persoon van uwe Majesteyt. Ende nadien de Staten Generael van dese Provintien, door een onvermydelijcke nootsaeckelijckheyt, nu sullen beroost worden van de kostelijcke teghenwoordigheyt van uwe Majesteyt sullen sy ten minsten sijn

persoon

persoon accompagneren met hare gebeden, diese gheduyrich sullen doen, dat de Zee ende de Winden, sijn passage favoriseren, ende de selve doen arriveren in de Haven van sijn Coninckrijck, welcke het schoone weder ende de stilte van de Zee voor uwe Majesteyt geopent hebben, nae dat de Tempeest ende de stormwinden, die soo langhen tijdt voor de selfde gheduyrende soo veel Jaren gesloten hebben ghehadt. Soo haest als de Heeren Staten verstaen sullen hebben, dat uwe Majesteyt aen Landt sal gekomen zyn, sullen sy niet manqueren aen de selfde hare *Extraordinarise Ambassadeurs* te senden, soo om in sijn Koninckrijck te volbrengen de devoirs, diese alhier begonnen hebben, als om aldaer te ontfangen ende te doen particulierder openingen op het importante subject van een *Alliantie*, waer van uwe Majesteyt gelieft heeft hier yetwes in het generael aen te raecken, sijnde ghereet van harentwegen te conformeren met de goede ende sincere intentien, waer van sy de goetheyt gehadt heeft haer soo groote verseeckertheden te geven; Dewijl, neffens de affectie die wy hebben voor het beste van de saken, wy oock een sonderlingh respect hebben voor de *Heylige Charakter* van sijne salvinge, ende voor de onwaerdeerlijcke verdienste van Syne Koninckl ijcke persoon.

De Koningh dede niet anders / als tot sijn antwoordt confirmeren de verseeckertheden die hy alreede ghegeven hadde van de vrientschap die hy beloofte hadde voor dese Republijck / ende van de groote advantage die de Staet soude vinden in de Alliantie diese souden mogen vernieuwen met Engelandt, haer nochmael bedanckende van alle de Civiliteyten diemen hem aengedaen hadde / sedert hy in het Landt gekomen was.

Daer nae heeft de Koningh sijn afscheyt genomen van de Koninginne van Bohemen, Princesse Doüariere ende Royale.

De Heere van Wimmenum sich op den avont dienende van de occasie die den Koningh hem gaf / in het spreecken van de ghetuygenissen van de affectie die de Staten van Hollandt hem gegeven hadden / seyde aen sijne Majesteyt / dat de intentie van de Heeren Staten van Hollandt was / yets meer te doen / indien in hare Staet gevonden waren geweest eenige rariteyten / die men aen een soo grooten Prins soude hebben mogen doen. Nochtans dat se de vryheyt souden nemen van hem te doen accommoderen / ende met de Eerste gelegentheyt hem te senden eenige presenten / die sy baden / dat sijne Majesteyt wilde considereren / als Teecken van haer goeden wille / eerder als effecten van haer macht. De Koningh wilde sich daer over defenderen / seggende dat hy geen andere verseeckertheden van affectie van de Heeren Staten van Hollandt van nooden hadde / als die / welcke sy hem in de tegenwoordige ghelegentheyt gegeven hadden / dat hy daer van satisfactie hadde / ende dat hy haer bedanckte / niet alleen van de Effecten van het ghepasseerde / maer oock van de goede wille / diese hem voor het toekomende toonden. De Presenten die men voor hem gedestineert hadde / waren noch niet gereet / soo om dat de kostelijcke Ledikant van de Princesse Royale, welcke een ghedeelte daer van soude zijn / noch niet toegestelt was / als om dat men noch niet en wist wat sijne Majesteyt best soude mogen behagen. Derhalven wilde de Heere van Wimmenum

haer in niet meer insisteren/ maer gingh van daer aen het Logement van den Hartogh van Yorck, aen den welcken hy seyde/ dat de Heeren Staten van Hollandt, willende eenige teeckenen van haer affectien aen sijne Koninck-lijcke Hoocheyt geven / ende al hadden doen soecken yets dat waerdigh voor de selfde soude mogen zijn / ende alsoose niet hebben konnen vinden / door oorsaecke dat sijne Majesteyt ende de Princen sijne Broeders soo weynigh tijdt in het Lant bleven / nochtans niet konnende resolveren dat sijne Koninckljcke Hoocheyt soude vertrecken sonder hem te geven eenigh getuygenisse van haer respect/ ende van haer goede wille sy hem baden hem te willen laten wel-gevallen een Billet van seftich duysent guldens / die hy soude mogen ontfangen door sijnen Tresorier / het sy terstont in dese Stadt van de Heere Berckel, Ontfanger-Generael van de Provintie/ofte tot Londen, ofte ergens anders.

Aen den Heer Craft, die haer ter audientie geleyt hadde/gaven vier duysent guldens. Woensdach den tweeden Juny des morgens voor den dach / ja den gantschen nacht door was alles wacker ende in roere. De Heeren van Hollandt quamen gelijck te voor/ hem valediceeren / alle persoonen van qualiteyt gingen haer te gemoet/ende geleyden haer by den Coninck: Aen de welcke de Heer Raedt-Pensionaris seyde:

HEERE, Indien men moet oordeelen van het displaisir 't welck wy hebben, siende Uwe Majesteyt uyt onse Provintie vertrecken, door de satisfactie die wy ghehadt hebben van de selfde eenige dagen in possessie te hebben, en sullen wy niet seer bekommert zijn, het selvige haer te doen verstaen. Uwe Majesteyt heeft konnen remarqueren, uyt de aengesichten van alle ons volck de blijdschap welcke sy in haer herte hadden, siende by haer een *Prins* die van Godt bemint is, een Prins die *Miraculeus* is, ende een Prins, de welcke apparentelijck een gedeelte van haer ruste ende geluckfalicheyt sal maecken. *Uwe* Majesteyt sal wel heeft sien alle de straten vervult, alle de wegen bedeckt, ende alle de Duynen vol Volck, de welcke haer sullen volgen tot de plaetse van sijn Embarquement, ende die de selve niet souden verlaten, indiender was waer mede sy in U Koninckrijck mochten passeren. Onse vreuchde is ons gemeen met die van onse Ondersaten; maer alsoo wy beter, als zy, kennen de onwaerdeerlijcke prijs van het Tresoor 't welck wy besitten, sijn wy oock gevoelijcker van dese harde scheydinge. Sy soude, *Heere*, onverdraeghlijck voor ons zijn, indien wy in ons selven niet en gingen en niet en considereerden dat het een saecke is die wy aldermeest gewenscht hebben, ende de grootste avantagie, die wy alsnoch aen Uwe Majesteyt konnen wenschen. Wy resolveeren daer toe, om dat wy weten dat dese scheydinge niet minder noodsaeckelijck is, als glorieus voor uwe Majesteyt, ende dat het is in u Koninckrijck, alwaer wy moeten vinden de vervullinge van de gebeden die wy gedaen hebben en noch doen voor haer, ende voor ons: wy sullen oock niet manqueren ons daer van te dienen, soo wel als van de versekertheden die het haer gelieft heeft ons te geven, van een onveranderlijcke affectie voor het welvaren van dese Republijck. Wy bedancken Uwe Majesteyt daer voor ootmoedelijck, ende voornementlijck van de heerlijcke proeve, die het haer ghelieft heeft ons te geven

door

door de *glorieuse* visite, waer mede Sy onse Vergaderinge ge-eert heeft. Wy sullen de ghedachtenisse daer van dierbaer houden, ende wy sullen de teeckenen van dese goetheyt doen passeeren tot onse laetste posteriteyt, op dat se de selfde erkennen met het selve respect, als wy die ontfangen hebben. De Staet waer in wy uwe Majesteyt sien, die ghereet is om te Paerde te gaen sitten, om sijn reyse te continueren, verbiet ons, ons uyt te strecken over een materie, die ons nimmermeer soude vermoeyen indien wy konden vinden woorden die conform mochten sijn met ons respectueus ghevoelen. Maer het sy verre van ons dat sy souden vermeerderen de rechtvaerdige impatientie die uwe Majesteyt behoort te hebben van sich wederom in sijn Koninckrijck te sien.

Wy bidden Godt, *Heere*, dat sulcks spoedich ende geluckich moge gheschieden, ende dat, gelijck hy de herten ende de affectien van uwe Ondersaten gedisponeert heeft, om haer Souveraine ende Wettelijcke Prins te erkennen, hy mede de Zee, en de Winden wil commanderen, u reyse te favoriseren, op dat wanneer uwe Majesteyt op uwe Kusten sal ontfangen hebben de selfde acclamatien, van welcke ghy haest hooren sult de onse gheluyt maecken, ghy in uwe Koninckliicke Persoon, ende in uwe posteriteyt voor eeuwigh moocht genieten alle heyl ende prosperiteyt, als Uwe Majesteyt toewenschen sijne seer ootmoedige Dienaers.

De Koningh bedanckte de Heeren Staten van Hollandt voor de Civiliteyten diese hem aengedaen hadden, terwijl hy in haer Provincie gheweest was, als mede voor de affectie diese hem quamen betuygen, voor de gebeden diese deden voor het succes van sijn reyse, ende voor de prosperiteyt van sijn Rijck. Hy beloofde haer mede, dat hy niet alleen soude continueren met dese Republijck te leven in een volkomen goede intelligentie, maer dat hy oock groot playsier soude nemen in het maecken van een goede ende seer nauwe Alliantie met de selve.

Daer nae is de Koninck die nergens anders nae en haeckten als nae dit Compliment, uyt sijn Camer gegaen op de selfde tijt als de Staten van Holland sich retireerden; Hy nam de wech van het Paleys, ende van het quartier van de Princesse Royale, die hy wilde tot haren te sien, voor al eer hy te paerde gingh sitten, ende siende dat de Heeren Staten hem geleyden, wilde hy sich niet decken van sijn logement af tot de Camer van de Princesse, by de welcke gekomen zijnde, hebben de Staten sich geretireert in hare Zael, om in de Carosse te gaen wanneer sy den Koninck souden sien te paerde sitten. De conversatie die den Koninck met de Princesse hadde, was maer van een ogenblick; want hy quam terstont uyt, ende gingh af in het binnen Hof van het Paleys, alwaer hy te paerde gingh sitten met sijne broeders, ende nam de wech van Schevelinge, met het geluyt van het grof geschut, het welcke van het Bolwerck donderde, marcherende tusschen de twee Princen, en hebbende voor sich den Prins van Orange, vergeselschapt met Prins Willem van Nassau, Gouverneur van Vrieslandt, de Heere van Wassenaer Lieutenant-Admirael van de Provintie, ende met veele andere persoonen van hooge qualiteyt. De Koninginne van Bohemen, de Princesse Royale, de Princesse Douariere,

ende

ende de Princessen hare Dochters / gingen in de Carosse / ghelijck mede de Staten van Hollandt, die hem gesamentlijck wilden accompagneren tot de plaets van sijn scheep gaen: De Ambassadeurs/ ende anderen Ministers van uytheemsche Princen / die hare Carossen aldaer niet sonden / om de selfde reden die haer belet hadde in het inkoomen / ende by nae alle persoonen van conditie / waeren voor uytgegaen / ende hadden sich gerangeert langs de kuste/ alwaer de Borgerye/ de Ruyterye/ ende het Regiment van de Guardes sich in bataille gestelt hadden. Veele Inwoonders van de naest gelegen Steden hadden sich aldaer begeben/ ende die des morgens vroegh/ ofte des avonts te vooren uyt den Haegh niet gegaen waren / volghden de Koninckliijcke persoonen/ met soo groote menichte/ dat die plaetse/ die seer gepeupleert is / ende die het volck/ het welck van alle kanten van de Provintie aldaer was komen loopen/ niet hadden konnen logeren / sich in weynich uyren geabdonneert ende in een Woestijne verandert bevonde. Soo haest als men den Koninck sach aenkoomen op de hoochte / welcke het Dorp van Schevelingen nae de Zeekant bedeckt/ heeft alle het geschut/ welcke twee dagen te vooren van de Vyverbergh aen den over gebracht was geweest / hem gesalüeert / het welcke oock niet op hiel met gestadich te schieten / tot dat den Koninck van de kusten afgeseylt zijnde/ niet langer konde sien de eere/ die men hem socht aen te doen. De Borgers ende de Guardes antwoorden de selven met haer Musquetten / ende de Ruyterye met hare pistolen / ende nodichde alsoo de Engelsche Vloot alle haer geschut af te schieten / de welcke hebbende de lucht in vuyr gesteecken/ de selfde verdulde met soo dicken roock / dat die groote vlottende Casteelen in een ooghenblick verdwenen uyt het ghesicht van die geenen / welcken aen Lant waeren.

De Koninck sijnde van sijn paert afgetreeden / ontfingh door de mont van de Raedt-Pensionaris het laeste compliment van de Heeren Staten van Hollandt, die hem gesamenelijck tot de Kant van de Zee gebracht hadden / ende die hem eenige Gedeputeerden lieten / om hem tot in sijn Schip te geleyden. Sijne Majesteyt nam volgens sijn afscheyt van de Hartoch van Brunswijck Lunenborch, van de Princesse Doüariere van Orange, van de Princesse van Nassau, ende van Madamoiselle van Orange hare Dochters/ ende van alle de anderen persoonen van qualiteyt / die hem niet kosten volgen / ofte die hem souden hebben konnen incommoderen/ indiense hem souden geaccompagneert hebben tot in de Vloot. Daer waren maer sijne Na-Bloetverwanten / de Koninginne van Bohemen, de Princesse Royale, ende de Prins van Orange, die hem wilden geleyden tot in het Schip van den Admirael, het welck hem in Engelandt soude overvoeren. De Staten van Hollandt hadden doen accommoderen een van de grootste Schuyten voor de Koninckliijcke persoonen. Het lichaem daer van was met Tapijten behangen / op sijn Mast was de Koninckliijcke Vlagge ghestelt / ende de Sprieten waren versien met Festons ende treffelijcke Kroonen van groente ghemaeckt / onder de welcke eene was / waer aen een Wimpel vast ghemaeckt was / waer in stonde dit Devijs / *Quo fas & fata vocarunt*; om te betoonen / dat de Coninck sich embarquerende / gingh na de plaets / daer de rechtvaerdicheyt van sijne sake/ ende

ende de voorsienicheyt Godts hem gheroepen hadde / ende om een allusie te maecken op het ordinaris Devijs van de Koningen van Engelant / *Dieu & mon Droict*. Den Coninck ginck daer in met de gantsche Koninckliijcke Familie/maer siende aenkomen een bedeckte Chaloupe/ met Glasen ende Tappyten versien/de welcke den Admirael Montaigu van sijn Boort afgesonden hadde/ soo haest als den Coninck op het Strant hadde sien komen/is hy daer in gegaen ende de Koninginne van Bohemen volchden hem. Dese Chaloupe was vergeselschapt met veele anderen / soo van het Schip van den Admirael, als van alle de andere Schepen van de Vloot/ ende wierden met riemen van de Matroosen voortgetrocken / de welcke siende dat sy haren Souverayn en Prins in passessie hadden/ deden sy de gantsche bygelegen Kust klincken van haer gheroep / ende toonden groote vreuchde door allerley teeckenen / die men van Persoonen van die qualiteyt soude mogen vereysschen. De eenen werpende hare Mutsen in de Lucht / ende de anderen in de Zee / eenige oock daer in worpende hare Wambaysen/ ende Hembdtrocken.

De Lord Montaigu, de welcke de Vlagge van de gheprætenteerde Republijck verandert hadde / voor aleer hy van de Kusten van Engelandt vertrocken was/ende die ghevoert hadde de Vlagge van de drie Koninckrijcken, terwijl hy op de Ree lach/wanneer hy sach den Koninck aenkomen/heeft de Koninckliijcke Vlagge op de groote Mast / ende achter op het Schip doen stellen/ en ontfingh sijne Majesteyt met de grootste submissie / die men aen een Prins kan doen / op het opperste van de Ladder / waer mede men op het Schip klimt. De Coninck toonde hem alle ghetuygenissen van goetheyt en affectie/ die hy van een Souverayn konde verwachten/ welcke seer wel kende de groote diensten die hy hem gedaen hadde/als sijnde gheweest een van de krachtichste Instrumenten van sijne herstellinge/ waer van hy langen tijdt te vooren versekertheden hadde gegeven/ende een seer seeckere Proeve/ wanneer hy uyt de Sondt vertrock op de ordres van de Coninck / om te favoriseren het voornemen van George Booth, de welcke de Wapenen aengenomen hadde voor sijn Majesteyts dienst / onder pretext van een vry Parlement te versoecken.

Het was meer als elf uyren/ wanneer den Koninck in de Vloot quam / soo dat soo haest als sijne Majesteyt maer een weynich ontslagen was van de persoonen/die hem wilden tot in het Schip toe volgen/heeft hy sich in de Galderye van de Kajuyt aen Tafel gheset / nessens de andere Koninckliijcke Persoonen / ende dede daer en boven oock eenige Heeren van hooge qualiteyt / en van de confidentie van sijne Majesteyt in eenige andere Vertrecken tracteren. De Lord Montaigu doende soo schoone onkosten in die Maeltijt/ende in de andere daer aen volgende / dat in dese passage van den Coninck / welcke was maer twee dagen / hy meer als twee duysent Jacobussen besteedt heeft / hoe wel de Heeren Staten sijn Schip/ ende de rest van de Vloot / versien hadden van allerley Vivres, ende nootsakelijcke verversschingen / meer als van nooden was voor soo een kleyne passagie. Wanneer het middachmael gheeyndicht was/ heeft de Coninck nochmael de laetste Complimenten van eenige particuliere persoonen ontfangen. Hy dede groote civiliteyten aen de Gedeputeerden van de Staten van Hollant, voor de welcke den Heere van Wassenaer, Lieutenant

Admirael van de Provintie / het Woort voerde / ende gaf haer afscheyt / met nieuwe Protestatie van affectie ende vrientschap. De Zee was stille/ende de Lucht soo helder/ dat den Coningh noch eenmael lust hadde te sien dat Lant/ alwaer hy hadde ontfangen soo veel teeckenen van respect en liefde / Hy klom tot dien eynde op het opperste van het achter-Schip/ende siende dat het volck waer mede hy de Duynen bedeckt hadde gelaten/ aldaer noch bleef/ konde hy hy niet naelaten te seggen/ dat men moest bekennen dat het onmogelijck was/ dat sijne eygen Ondersaten meer teerheyt voor hem souden konnen hebben/ als dat volck over welckers affectien hy sagh dat hy niet minder regeerde/als hy gingh regeeren over de wille van de Engelschen.

Waer nae heeft hy den Prins van Orangie omhelst met soodanige affectie/ als hy voor sijn Soon soude konnen doen / ende gaf hem sijn zegen / ende nam sijn afscheyt van de Coninginne van Bohemen; maer wanneer hy moeste scheyden van de Princesse Royale sijn Suster / heeft die Princesse / de welcke met soo groote couragie/ ende by nae sonder anghst/over het hooft gesien hadde alle de gepasseerde ongelucken/ ende die sterck genoech hadde gheweest hare Broeders te vertroosten/ alle haer standvastigheyt van noden ghehadt/ *om te resolveren* tot het verdragen van dese scheydinge / waer nae sy met soo groote impatientie verlanght hadde / ende welckers vervolgh soo glorieus voor de een ende de ander behoorde te zijn.

De Coninck selfs / die resolutie genoech gehadt hadde van geen swackheyt te betoonen in sijne grootste ongheluckken / konde niet resisteren de tranen van een Suster / welcke veele andere consideratien / soo krachtich als die van de Geboorte haer uyttermaten deden lief hebben. Sy soude niet te vertroosten sijn geweest/ indiense geen hoope ghehadt hadde/ datse den Coninck wel haest in sijn Rijck soude sien/ ende men soude moeyte genoech gehadt hebben / haer uyt sijne Majesteyts Armen te disgageren/ indien Montaigu de Anckers niet hadde doen lichten / en het teecken aen de andere Schepen hadde doen geven/ van Zeyl te maecken. Het Schip van den Admirael nam alreede sijn Cours nae Engelandt, wanneer de Coninginne van Bohemen, de Princesse Royale, ende de Prins van Orangie in de Schuyt gingen / welcke haer aen Lant souden roepen: Alle het Geschut van het Strandt antwoorde daer op / neffens de Musketten van de Borgers ende Guardes. Het was omtrent ten vier uyren nae de middach/ wanneer de Vloot zeyl maeckte/ ende omtrent ten ses uyren was sy soo verre geseylt / dat het volck / 't welck van de Duynen niet afgeweken was / de selve hebbende uyt het ghesichte verloren/ sich retireerde / terwijl den Coninck sijn reyse continueerde nae sijne Coninckrijcken / met de selve prosperiteyt / waer mede men ghesien hadde dat sijne saecken / sedert eenigen tijdt vergeselschapt geweest waren.

Onder andere demonstratien van respect aen den Coninck / deden oock die van Hollandt dese / datse op sijn voorspraeck confereerden eenige Militaire Charges aen de geene die de Coningh recommandeerde. Die van Uytrecht proponeerden oock men behoorde hem te doen een notabel present. Aen de Koningin sijn Moeder hier zijnde / waren gegeven vijftich duysent gulden. Men sprack van eenige Tonnen Goudts hem te vereeren. Hollandt ende andere

namen

namen het qualijck/ men soude niet gaerne veel geven/ ende Hollant het meest daer in dragende/ soude nochtans niet meer als een sevende deel in de eer ende danck participeren / hebben daerom oock het defroyement en andere dingen alleen of affonderlijck gedaen/ op de wijse/ gelijck vooren gesept is/ om die eer en danck alleen te hebben.

Geduyrende des Coninckx genwesenheyt alhier/ wiert oock onder de hant veel gesproken van een Houwelijck tusschen hem ende de Princesse Marie van Orange; maer de geinveterceerde krackeelen ende disputen / met de Princesse Doüariere, waren oorsake / dat het by de Princesse Royale niet wiert aengheraden/ ende noch onlanghs was sy door het scherp memoriael van de Cheur-Brandenburchsche Minister van den sestienden April, elders te sien / weder verbittert; Ende de Ambassadeur van Vranckrijck in sijne discoursen wierp het verre: ja stelde het buyten apparentie/ ende daerom was het (volgens de emulatien onder de Monarchen) dat het de Coninck van Spangien in Engelant hier na liet expresselijck recommanderen / presenteerde een rijcke Bruytschat.

De Heer van Nieupoort dus langh Ambassadeur in Engelandt van daer te Huys komende / rapporteerde den vijfthienden Juny ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. dat de Heer Generael Monck verstaen hebbende dat Sijne hoochstghemelde Majesteyt op den tweeden Iuny van de Kust van Hollandt soude afzeylen/begon dien dach met de Lijfguarde te Paert/en vijf Regimenten Ruyteren van de Armée na Kent te marcheren / ende op den vierden bericht sijnde dat de Vloot met sijne Majesteyt onder het Lant was ghekomen/ reedt hy na Douvres, alwaer hy met de Grave van Lintsey Chanbellan van het Coninckrijck van Engelandt op de Strandt sich aen sijne Majesteyt/sijnde aen Landt getreden / presenteerde/ al knielende. Den Coninck omhelsden hem met seer genadige bewegingе / ende ginck onder een Hemel ofte Kranopy gedragen door vier Persoonen van qualiteyt in de Stadt Douvres, alwaer de Magistraet Sijne Majesteyt harangeerden/ ende presenteerden door den outsten Predicant aen sijne Majesteyt een Bijbel met Goudt beslach. Den Coninck sonder aldaer te vertoeven vertrock met Carossen na Canterbury, ende een uyr rijdens buyten Douvres ginck Sijne Majesteyt te Paerdt sitten. De wel-ghemelde Heer Generael altijts naest sijne Majesteyt bloots-hoofts rydende/ende op een vlacke Heyde op een uyr na by Canturbury leggende/vondt sijne Majesteyt over de tien duysent Lords, Ridders, Edelluyden en Ruyteren in Battaillions verdeylt / alle seer magnifijcquelijck gekleet en ghemonteert/ die met Extraordinaris acclamatien betoonde hare vreuchde over Sijne Majesteyts restauratien tot de Croon van sijne Voorvaderen. Den Koninck bleef den vijfden en sesten Iuny tot Cantelbury in het Palays / staende by de Cathedrale Kercke/ aldaer sijne Majesteyt doenmaels gaf aen de Heer Generael Monck de ordre van St. George, ende den Heere Hertoch van Yorck, bont hem selfs de Kousseband aen het Been. Op den sevenden vertrock sijne Majesteyt na Rochester, ende besichtichde noch dien avont het Arsenael ende de Koninckliijcke Schepen tot Chattam. Op den achtsten dede sijne intrée binnen Londen, sijnde den dach ende de Plaetse van Sijne Majesteyts geboorte/

doenmaels dertich Jaren out sijnde geworden. Den Lord Major ende de Aldermans op het kostelijckste sijnde toegemaeckt / en by haer hebbende omtrent drie ofte vier hondert ghequalificeerste Burgeren upt de respective Gildens / alle gekleet met swarte Fluweele rockjens ende Goude ketenen om hebbende / recipieerden den Coninck op het uyterste van de vryheyt van Londen, ende alle de Lords, Edellupden ende Rupteren / die noch veel meerder in getale waren als opt te vooren / marcheerden alle ordentelijck voor sijne Majestept van het begin van het Suytwerck tot Whitehall toe / alle met bloote Degens / dese omsinaepden op de grootste acclamatien van het volck dat met ongelooffelijcke menichte van alle kanten was te samen ghekomen. Den Lord Major reedt recht voor sijn Majestept op hebbende eene geborduyrde Calotte, ende dicht by hem ooch voor sijne Majestept den Heere Generael blootshoofts. Den Coninck reedt te Paerde tusschen de Heeren Hartogen van Yorck en Glocester, naer sijne Majestept volchden de Lijfguarde te Paerdt / en eenige Regimenten Rupteren van de Armée; Beyde de Hupsen van het Parlement met hare Sprekers recipieerden den Coninck binnen Whitehall, congratulerende hem met eene distincte Harangue sijne Majestepts gheluckige overkomste en herstellinge. Des avonts waren de Steden van Londen ende van Westmunster vol Vreuchde-vuyren / ende haer Ho. Mog. Ambassadeur verstaen hebbende upt de ghemeene Rapporten het Extraordinaris onthael van sijne Majestept in het Vereenichde Nederlandt / hadde achter het Hups van haer Ho. Mog. Ambassade aen den Oever van de Rebier met laegh water doen oprechten een Mast met veertich Picktonnen vijf hooch staende. Op den negenden wiert den Coninck van veel Lords ende Persoonen van qualitept tot Whitehall gesalüeert. Op den thienden compareerden de Heeren Hertogen van Yorck en Glochester in het Hups van de Lords, ende op den elfden verscheen sijne Majestept selfs aldaer / en op den selven tijdt waren de Leeden van het Hups van Commons daer ooch teghenwoordich. Sijne Majestept dede in dat complete Parlement van Coninck, Lords ende Commons eene Harangue met sulcke gratieuse ende obligeante expressien dat alle de Leden ten hoochsten daer over verheucht waren. Den Lord Cantzelier Hyde deduceerde den toestant der saecken / ende sijne Majestepts genadige intentien met meerder omstandigheden / ende seyde onder anderen / dat de wonden van de Natien seer wijt was geworden, ende dat de Pleyster naer proportie daer op tot heelinge en vereeninge behoorde geappliceert te werden.

Eyndelijck beliefde het sijne Majestept drie Acten van beyde de Hupsen door sijne Coninchlijck consent te perfectioneren; De eerste raeckende de Confirmatie van het tegenwoordich Parlement; De tweede van eene Maentlijcke schattinge van seventich duysent Ponden Steerlincks ter Maent over Engelant ende Walles, ende de derde raeckende de afschaffinge van de Guarde Noble, ende het geene daer aen dependeert / mits vast stellende in plaetse van het selve een Jaerlijcks inkomen ten behoeve van sijne Majestept van hondert duysent Ponden Steerlings. Den Coninck heeft dien dach ooch gedisponeert van de Hooge-ampten van het Hof / ende den Heere Marquis van Ormont gemaeckt Lord Hyge, Stewaert of the Howsholt, den Heer Generael Monck

Groot-

Groot-Stalmeester/ ende den Heere Grave van Manchester Lord Chambellan, of the Howsholt. Sijne Majesteyt formeerde oock sijnen geheymen Raet/ bestaende in den Heere Cancellier Hyde, de drie voornoemde Heeren hooge Beampten/ den Marquis van Hartfort, den Grave van Northumberlant, den Grave van Ocxfort, den Grave van Zuythamton, den Grave van Barckshire, den Grave van Norwich, den Grave van S^t. Albants, den Lord Say, Sir Anthony Asleykooper, M^r. Siltholtis, M^r. William Pierpoint, M^r. Arthur Annesla, M^r. Krew met Sir William Morris, ende Sir Eduart Nicholts sijne Majesteyts Secretarisen van Staet. Op den negenden Iuny voorsz. communiceerde haer Ho. Mog. ondergeschreve Ambassadeur aen den Heere Secretaris Nicholts het aenschrijvens van haer Ho. Mog. aen hem afgesonden op den negen en twintichsten May laetstleden/ doch by hem eerst ontfangen den derden Iuny, ende den selven nam aen dat hy het aen Sijne Majesteyt soude refereren/ ende een Paspoort procureren/ en op den elfden Iuny voorsz. sont sijn Ed. het Paspoort voorsz. geteeckent door sijne Majesteyt/ ende op den twaelfden is den selven Ambassadeur savonts ten vijf uyren van West-Munster gescheyden/ ende des Maendaechs daer aen des morgens goet tijts in de Mase gearriveert. De Koningin van Bohemen vertoonde noch voor het laetst den seventienden haer dringende noot/ en dat men mocht continueren in het subsidie van duysent gulden des Maents/ ghelijck men sedert vijf Jaer hadde gedaen; klagende/ of wel de Coninck nu was herstelt/ dat hy nochtans groote desordres en schulden in Engelant vont. Sulcks is toegestaen. Het eerste dat men sedert des Conincks vertreck ter hant nam/ was de Extraordinaris Ambassade, waer toe den twee en twintichsten wierden genomineert de Heer van Beverwaert, de Heer Symon van Hoorn Burgemeester tot Amsterdam, de Heer van Goch Rekenmeester in Zeelant, en de Heer Ripperda van Fermsum.

De aenwesende Heeren Gedeputeerden wegen de Provintie van Vrieslant hebben ter Vergaderingh geopent ende gelesen de speciale aenschrijvinge van de Heeren haer Principalen/ meldende dat sy mede ghereet ende gelast waren/ noopende het affenden van de Ambassade/ des dat in het decerneren van de selve daer toe nevens andere wierde ghedruckt een persoon by haer Heeren principalen voor te stellen/ de selve wesende haer Ho. Mog. aenghenaem/ ende daer inne voor desen niet bekent; doch vindende hun van dese communicatie ende employ boven vermoeden geheel geexcludeert/ konden hey selve niet anders opnemen als voor een nul-achtinge ende te rugh-stellingh in den rangh/ hun voor desen by de ghesamentlijcke Provintien in den Jare drie en vier en vijftich wegens hun bysonder Interest toegestaen/ daer nochtans nu wel geen minder/ eer meerder redenen waren de selve in te laten/ ghconsidereert mede de Provintie van Vrieslandt by ongheleghentheyt van saecken/ die uyt het aenstaende Tractaet met Engelant souden konnen voortkomen/ het meeste naest Hollant oock soude moeten presteren/ boven al het welcke de Heeren Gedeputeerde van Vrieslandt in de aenstaende besendingh voor als noch niet wijders konden consenteren/ dan moesten afwachten naerder last van de Heeren haer principalen. Maer het is by de voorschreve vier Persoonen gebleven. Vrieslandt kreegh een in de Ambassade nae Spangien.

Instructie van de Ho. Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden voor de Heeren van Beverweert, van Hoorn, van Goch, *ende* Ripperda van Farmsum, *gaende als Ambassadeurs Extraordinaris van wegen desen Staet aen den Koninck van Groot* Brittangien.

I. De gemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs sullen haer met den allereersten over Zee nae Engelant begeven met 's Lants Oorlogh-Schepen tot haer transport gedestineert, en voorts te Lande nae *Londen*, indien de Koningh daer of daer omtrent soude mogen wesen, of andersints ter plaetse daer sijne Majesteyt sal sijn aen te treffen.

II. Omtrent *Londen*, of ter plaetse als vooren gearriveert zijnde, sullen haer laten informeren van de ghestaltenis ende occurrentien *van 't Hof*, om haer onthael ende logeringh na het ghebruyck aldaer ende tot *des Lands eere te* doen besorgen.

III. En sullen na hare aenkomste audientie by den *Coning versoecken*, en na overleveringh van de Brieven van Credentie van haer Ho. Mogende hare Propositie doen aen sijn Majesteyt die voor eerst complimentair sal wesen, nae de jegenwoordige occurrentie van tijden en saecken, sullen oock vervolgens audientie versoecken aen den Hertogh van *Yorck, Princesse Royael*, en andere Grooten en Heeren van 't Rijck, die sy na ghelegentheyt van saken sullen oordelen te konnen contribueren tot facilitatie van hare aenbevolen negotiatie, en naer overlevering van hunne Brieven van *Credentie, recommandatie*, en *addresse*, respective, soodanich hunne Propositien formeren, als haer E. nae de qualiteyt van de Personagien sullen bevinden te behooren.

IV. Sullen voorts met alle de exteriteyt goede conduite, en directie, trachten uyt te wercken de Poincten en Articulen hier nae volgende van woorde te woorde geinsereert.

1. Dat tusschen den Hoochstgemelden *Koningh* ende sijne onder-hebbende Rijcken ter eenre, ende de Hooch-gemelde Heeren *Staten Generael*, en de Vereenichde Nederlantsche Provintien ter andere zijde, mitsgaders tusschen der selver Respective subjecten en Ingesetenen altijts sal sijn ende blijven eene oprechte, vertroude, vaste, onverbreeckelijcke en eeuwigh-duyrende vrientschap, eenicheyt en correspondentie, soo te Water als te Lande in alles ende over al, soo binnen als buyten *Europa*.

2. Dat wyders tusschen de selve sal sijn ende blijven eene naeuwe Alliantie, correspondentie, ende Unie tot onderhoudinge en maintenue van de ruste, Vrede, Vriendschap, ofte Neutraliteyt die den meer-Hoochstgemelden Koninck en sijne onderhebbende Rijcken ende de Hoochgemelde Heeren Staten Generael en de Vereenichde Nederlanden tegenwoordich met andere Koningen, Republijcquen, Princen, Staten, ende Steden sijn hebbende, of namaels noch souden mogen krygen; mitsgaders tot mutuele assistentie, defensie en conservatie van de Landen, Steden en Plaetsen den Hoochstgemelden *Koningh*, en de voorsz. Rijcken, of Hoochgemelde Heeren *Staten* Generael ende

de

de Vereenichde Provintien toebehoorende, of die de selve hier naemaels noch souden mogen aenkomen door Tractaten van Vrede of andere Conventien gesamentlijck aen te gaen, in maniere als hier nae breeder sal worden ghedeclareert, als mede van de Steden ende Plaetsen die de meer Hoochstgemelde Heeren *Staten* Generael met hare Guarnisoenen beset houden, in wat gedeelte van *Europa* de voorsz. Landen, Steden, of Plaetsen gelegen mochten zijn, oock tot conservatie en maintenüe van de Rechten, Vryheden, en immuniteyten, daer van de selve respectivelijck sijn joüisserende, of die by hun namaels noch souden mogen worden geacquireert door Tractaten van Paix, vrientschap, of Neutraliteyt, of oock door andere Conventien ende Stipulatien hoedanich die souden mogen worden ghenaemt, en voor al mede tot defensie en maintenue van wedersijts Navigatie, Commertie en Visscherye, tegens alle de gene die de voorsz. Vrede, Vriendschap, of Neutraliteyt verbrekende, den Hoochstghemelden Koninck en sijne Onderhebbende Rijcken of de Hoochgemelde Heeren Staten Generael ende de Vereenichde Nederlanden, Steden en Plaetsen, hier nae te Water of te Lande vyandelijck sullen komen aen te tasten, of in de voorsz. Rechten, Vryheden, Immuniteyten, Navigatie, Commertie, en *Visscherye*, te turberen, te beswaren ende te verongelijcken.

3. Dat dienvolgende de een Geallieerde des anderen best ende welvaren getrouwelijck sal soecken, ende daer toe met raedt ende daet helpen, ende bevorderinge doen by alle occasien.

4. Dat den Hoochgemelden *Koningh* ende de Hoochgemelde Heeren *Staten* noch selfs noch voor yemant anders, directelijck, heymelijck noch in 't openbaer sullen tracteren, handelen, doen of bewilligen, het gunt tot een van beyder schade, nadeel, of beswaernis soude konnen strecken, in eeniger manieren, maer ter contrarie alle soodanige raedslagen, die sy sullen bevinden tot een van beyder schade, nadeel of beswaernis te konnen strecken, malkander tijdelijck openbaren, ende de selve met alle getrouwigheyt ende sorchvuldicheyt soecken te verbreken en de executie van dien te verhinderen en af te weeren.

5. Veel min sullen de subjecten van den Hoochstgemelden *Koningh* of die gene die haer in sijne Rijcken en Landen onthouden, en de Onderdanen, ofte Ingesetenen van de voorsz. Nederlantsche Vereenichde Provintien eenige hostiliteyt of violence exerceren de een tegens de andere te Water of te Lande, onder wat naem of prætext sulcks oock soude mogen worden ondernomen, en sullen dienvolgende de selve subjecten en Inwoonderen niet vermogen eenige Commissien of Brieven van *Represalien* te nemen of te ontfangen van Princen of Staten met een van dese Geallieerde in Vyantschap of mesintelligentie wesende, veel min de Ingesetenen en Onderdanen van d'andere Geallieerde in kracht van soodanige Commissien of Brieven te schadigen, ghelijck oock den Hoochstgemelden *Koningh*, en de Hoochgemelde Heeren *Staten* geensints sullen ghedogen dat eenige soodanige *Commissievaerders* in de Havenen, Reden of Revieren onder haer gebiet by anderen, geen Onderdanen ofte Ingesetenen sijnde toegerust, geaccommodeert ofte oock getollereert worden, maer sullen soo de een als de ander, sulcks ondernemende, als Pyraten vervolght en rigoreuselijck ghestraft worden, boven de restitutie van de genomen Schepen

ende

ende goederen aen de rechte eygenaers en de reparatie van de schade den selven aengedaen, daer toe sy met der daet sullen worden gehouden ende geconstringeert: Ten welcken eynde t'allen tijden sulcx van de een of de ander der geallieerde gerequireert wordende, Conform den Inhoude deses, scherpe ende vigoreuse Placcaten geëmaneert of gerenoveert sullen worden.

6. Sullen de Hoochstgemelde *Koningh* en de Hoochgemelde Heeren Staten Generael geensints mogen ontfangen, ghedogen ofte toelaten, dat in hare Respective Havenen, Landen, Steden, of Ressorten door hare Onderdanen ofte Ingesetenen ontfangen, opghehouden, ofte gheherbercht worden eenige *Piraten* of *Rovers*, maer den selven doen vervolgen, achterhalen, apprehenderen ende ten exempel van andere straffen nae behooren. Sullen oock de *geroofde* Schepen en Goederen, die noch voor handen en in wesen bevonden worden, aen de rechte eygenaers, de selve reclamerende, worden gerestitueert.

7. Sullen mede geen Brieven van *Represalien*, of van *Marcquen*, *Arresten* en diergelijcke by de eene der Geallieerdens, wegens de subjecten van de andere, die voor desen souden mogen sijn verleent eenich effect hebben ter eene of ter andere zijde, maer sullen de selve sijn ende blijven nul ende krachteloos, ende sullen oock soodanige Brieven voor het toekomende niet mogen worden verleent, maer sal recht ende Justitie geadministreert worden aen yeder en sulcks als het behoort. Wel verstaende dat de particuliere Ingesetenen van de een en d'ander zijde niet en sullen mogen worden gearresteert, het sy in hare Persoonen of Goederen ter saecke van de schulden by den Hoochstgemelden Koninck, ende de Hooghgemelde Heeren Staten respectivelijck gemaeckt.

8. De Onderdanen ende Ingesetenen van de een ende de ander zijde, sullen onder den anderen hebben en reciproquelijck Jouïsseren van den vryen handel binnen het distrift van de wedersijts Staten en Landen in *Europa*, en sullen dienvolgende de subjecten van den Hoochstgemelden Coninck ende de Inwoonderen van de Landen onder des selfs ghebiedt gehoorende, vry en onbekommert in de Vereenichde Nederlantsche Provintien: mitsgaders in alle de Landen en Plaetsen in *Europa* onder het gebiedt van de Hoochgemelde Heeren *Staten* Generael behoorende, mogen invoeren, daer verkoopen, vermangelen, of andersints verhandelen, oock aldaer inkoopen of by permutatie machtich worden aen en van alle Persoonen ende een yegelijck sonder onderscheyt allerhande soorte van Waren, Goederen, Koopmanschappen, van wat Lant, Qualiteyt, of Nature de selve oock souden mogen wesen, waer van de Commertie in of uytvoer niet generalijck is verboden aen alle ende een yeder soo van de eygen Ingesetenen als van vreemde, ghelijck oock by reciprocatie de subjecten van de Hoochgemelde Heeren *Staten* Generael, en de Inwoonderen van de voorsz. Vereenichde *Nederlanden* de selve Vryheyt sullen mogen hebben ende gebruycken in *Engelandt*, *Schotlandt*, en *Yerlandt*; mitsgaders in alle de Landen ende Plaetsen in *Europa* onder het gebiedt van de Hoochstgemelde *Coningh* behoorende.

9. De Onderdanen ende Ingesetenen van de voorsz. Vereenichde Nederlandsche Provintien; mitsgaders over de Goederen, Waren ende Coopmanschappen, haer toebehoorende, sal soo van nu voortaen in de Havenen of op de

de Revieren van de voorsz. Rijcken geen hooger of meerder Tol of Coustumen afgevordert worden als wel de eygen subjecten, en over de Goederen de selve subjecten toekomende, sullende in de betalinge van de voorsz. Tollen ofte Coustumen ende alle andere inkomende ofte uytgaende recht, soo wel in de Rijcken en Landen van den Hooghstgemelden Coninck als in de voorsz. Nederlantsche Provintien eene *absolute egaliteyt* tusschen wedersijts Onderdanen geobserveert worden, oock sonder onderscheyt of de Goederen, Waren en Coopmanschappen in *Engelsche* ofte *Nederlantsche* Schepen in ofte uytgevoert worden.

10. Men sal niet mogen af of inkomen noch verblijven in de Havenen de eene van de andere met Schepen ende Volck van Oorloge in getal, het welck apparente suspitie, ofte quaet bedencken soude mogen geven, sonder verlof en toelatinge van de Geallieerde, onder de welcke de voorsz. Havenen zijn, ten ware men ghedreven wierden door tempeest, ofte ghedwongen het selve door noot, ende omme te schuwen eenige periculen ter Zee: In welcken ghevalle men gehouden sal zijn daer van, ende van de necessiterende oorsake van dien aenstonts aen de selve Geallieerde, of wel aen de Gouverneur, of naeste Magistraet over ofte omtrent de opgemelde Havenen gesach hebbende, kennisse te geven, ende oock de noot over zijnde, wederom uyt de selve Havenen te vertrecken.

11. Voor de *Schepen van Oorloge* van de een ende van de andere zyde niet sijnde in sulcken getal dat de selve eenige rechtmatige suspitie souden mogen geven, sullen wedersijts Havenen, Revieren ende Reden altoos open ende vry zijn, om daer in te vaeren, te blijven, te Anckeren, ende wederom uyt te vaeren, sonder eenige verhinderinge, ofte beler, de selve Oorloch-Schepen haer nochtans regulerende volgens die Wetten, Rechten ende Coustumen van de respective Plaetsen.

12. Wel-verstaende nochtans dat geene van weder-zijts Oorlochschepen ofte Commissievaerders, eenige Recherche ofte visitatie aldaer, ofte op de respective Kusten, ofte oock in volle Zee onderworpen sullen wesen, vorder dan alleen, om hare respective *Commissien* in wedersijts Havenen komende te vertoonen ende elders niet.

13. De selve Vryheyt sullen niet alleenlijck genieten alle *Oorlochschepen* ende particuliere *Commissievaerders* van de eene ende van de andere zijde, ten aensien van hare eygene Schepen, maer oock ten aensien van de *Prinsen*, die de selve op hare particuliere, ofte op de ghemeene Vyanden sullen hebben verovert, om de selve Prinsen, sonder eenige verhinderinge, Arrest, ofte bekommeringe te brengen ter plaetse daer de selve sulcx volgens hare Commissien te doen schuldich zijn, sonder dat oock de Capiteynen gehouden sullen wesen hare voorsz. Prinsen aen de Officiers van de Plaetsen aen te geven, ofte bekent te maken, ofte aen de selve, ofte aen yemant anders aldaer daer van eenich Recht te betalen: Sullende niettemin, des versocht zijnde, aen de selve Officieren verobligeert wesen hare respective Commissien te vertoonen.

14. De Schepen bevracht by de Onderdanen ofte Inghesetenen van een van de Geallieerden passerende voorby de Kusten van de andere, ende aldaer inloo-

inloopende op eenige Reede, ofte in eenige Haven, 't sy uyt necessiteyt door tempeest, ofte om eenige andere redenen, sullen niet gedwongen mogen worden *aldaer te ontladen*, ofte hare inhebbende Goederen te verkoopen ofte te verhandelen, nochte gehouden sijn eenige *Convoyen, Coustumen, Tollen*, ofte andersints te betalen, dan alleenlijck soo wanneer sy aldaer vrywillich ende uyt haer eygen movement komen last te breecken.

15. Wedersijts Koopluyden, Schippers, Pyloten, Scheepsvolck, hare Schepen ende Coopmanschappen, Waren en andere Goederen sullen *niet aengeslagen* ofte *gearresteert* mogen worden, 't sy in krachte van eenich bevel generael oft particulier, ende om wat oorsaecke oft andersints, ende generalijck sal van wedersijts subjecten en Ingesetenen niets genomen, ofte aengehouden mogen werden als met hun eygen consent, ende tegens behoorlijcke vergeldinge, daer onder men nochtans niet en verstaet te begrijpen de *arresten* ende aenslagingen van Justitie door de ordinaris wegen, ter oorsaecke van eygen schulden, Obligatien ende bondige Contracten van den genen tegens de welcke de voorsz. aenslagingen ofte Arresten sullen gedaen, waer inne geprocedeert sal werden, gelijck gebruyckelijck is nae recht ende redenen.

16. De Onderdanen ende Ingesetenen van de ghemelde Geunieerde Provintien sullen in alle seeckerheyt ende vryheyt mogen Varen en Trafijcqueren in alle Rijcken, Staten ende Landen, die sijn ofte sullen wesen in Pays, Vrientschap ofte Neutraliteyt met den Staet der voornoemde Geunieerde Provintien, sonder dat de selve Onderdanen ende Ingesetenen in de voorsz. Vryheyt sullen mogen werden getroubleert, ofte geinquieteert door de Schepen ende het Vaertuych van de Hoochstgemelde Coninck, ende de voorsz. Rijcken, of van de Onderdanen ende Ingesetenen van dien, ter occasie van de *Vyantschap* dieder is ofte namaels soude mogen sijn tusschen den selven Koninck, of sijne Successeurs, ende de Rijcken, Staten en Landen, ofte eenige der selver, die in Vrientschap of Neutraliteyt sijn met de Hoochgemelde Heeren Staten Generael der Geunieerde Provintien, en sal alle het selve mede plaets hebben ende van de Hoochgemelde Heeren Staten achtervolcht en naergekomen worden, in regarde van de Onderdanen en Ingesetenen van de Landen van den hooghgemelden Coninck.

17. Wel verstaende dat de Onderdanen en Ingesetenen van de voornoemde Geunieerde Provintien niet en sullen vermogen in de Rijcken, Staten ende Landen van die gene, die met de hoochgemelde Heeren Staten in vrientschap of Neutraliteyt zijn, en die hier naer den Hoochstgemelden Koninck, of sijne Successeurs te Water of te Lande met Oorloch souden mogen hebben aengetast, ghelijck mede de Onderdanen en Ingesetenen van de Landen van den Hoochstgemelden Koninck niet en sullen vermogen in de Rijcken, Staten en Landen van die gene die met den selven in vrientschap ofte Neutraliteyt zijn, en die hier naer de Hoochgemelde Heeren Staten en de Geunieerde Provintien te Water of te Lande met oorloch soude mogen aengetast hebben, te brengen eenige *Contrebande of verboden Waren*, en op dat sulcx te beter versoet en voorgekomen soude mogen werden, sullen den Hoochstgemelden Coninck, en de Hoochgemelde Heeren Staten Generael elck in den haren 't selve verbieden by expresse Placcaten ende Edicten.

18. Ende

18. Ende om te beter voor te komen de misverstandien die souden mogen ontstaen, beroerende de designatie van *Contrebande* en *verboden Waren*, is verklaert ende verdragen, dat onder de voorsz. woorden sijn begrepen *Kanon, Musquetten, Mortiers, Petarden, Bomben, Grenaden, Haukhijsen, Peck-kranssen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lonten, Salpeter, Kogels, Piecken, Degens, Morillons, Casquetten, Cuirassen, Hellebaerden, Paerden, toerustinge van Paerden, Pistoolen, Rappierhengsels, en alle toerustingen gefatsoeneert, en gemaeckt tot gebruyck van Oorloge.*

19. Ende om van gelijcken wyders te ontgaen alle materie van Dispuyt en Contentie, is verdragen, dat onder de naem van *Contrebande* en *Verboden Waren* niet en sullen sijn begrepen *Tarwe, Koorn*, ende andere soorten van *Graen, Erten, Boonen, Sout, Wijn, Olye, noch generalyck yets van 't gene behoort tot het voetsel en onderhout van het leven.* Maer sullen vry blijven, gelijck alle andere Coopmanschappen, die niet begrepen en sijn in het naest voorgaende Artijckel: waer van het Transport dienvolgende vryelijck sal mogen werden ghedaen naer Vyantlijcke Plaetsen, uytgesondert op Steden ende Plaetsen die *belegert, geblocqueert ofte beseth zijn.*

20. En omme te beletten dat de voorsz. Contrabande en verboden Koopmanschappen, sulcx als de selve gespecificeert sijn in de naest voorgaende Articulen niet en werden ghebracht aen de voorsz. Vyanden van de hoochstgemelden Coninck ofte van de Hoochgemelde Heeren Staten Generael, ende oock onder pretext van het selve te willen beletten de Vryheydt en sekerheyt van de Navigatie en Commertie niet en werde geretardeert, is verdragen dat de Schepen van de Onderdanen en Inwoonders der voornoemde Geunieerde Provintien met de Ingeladen Koopmanschappen ghekomen sijnde in eenige Haven van de hoochstgemelde Coninck, als mede de Schepen van de Onderdanen en Inwoonderen van de Landen van den selven Coninck met de Ingeladen Koopmanschappen als voren ghekomen sijnde in eenige Haven van de voornoemde Geunieerde Provintien, en van daer willende gaen nae de voorschreve Vyanden van den genen in wiens Haven die zijn, ghehouden sullen wesen aen de Officieren ghestelt op de selve Haven, van waer sy sullen willen vertrecken, te toonen hare *Passepoorten*, inhoudende specificatie van de ladinge van hare Schepen, geverifieert en gemarqueert met het Ordinaris Zegel ende tekeninge, ende erkent by de Officieren van de Admiraliteyt in de Quartieren daer sy eerst uytgevaren sijn, met declaratie van de Plaetse werwaerts sy het gemunt hebben, als in ordinaire en gewoonlijcke forme, naer welcke vertooninge van haer Paspoorten in de voorsz. forme, sy niet sullen mogen werden gemolesteert, nochte ondersocht, opgehouden ofte verachtert in hare reyse, onder wat pretext het oock soude mogen zijn.

21. De Schepen van de een en de ander zijde komende op eenige Reeden, sonder te willen komen in de Havenen, sullen niet ghehouden sijn exhebitie van eenige bescheyden te doen, ten ware merckelijcke suspitie viel, dat de selve souden willen toe-brengen aen de voorschreve Vyanden van de een of de ander eenige van de Contrebande of verboden Waren hier vooren gespecificeert.

23. Ende in 't selve Cas als de voorsz. Schepen op de Reeden ofte oock andersints, wanneer de selve in volle Zee ontmoet werden by eenige

Schepen van Oorloge van de eene zyde ofte particuliere Commissie van de selve hebbende, sullen de voorsz. Oorloch-schepen, ofte Commissie-vaerders om alle disordre voor te komen moeten blyven *buyten Kanonschoot*, ende vermogen te senden hare Chaloupen aen het Boort van de Schepen van de andere zijde, ende in de selve te doen overgaen *twee* of *drie* Man alleen, aen de welcke de Schippers in gevalle van merckelijcke suspitie als boven, ende anders niet, sullen vertoonen hare Passepoorten in sulcker forme als hier vooren is gespecificeert, ende oock hare Zee-brieven gecoucheert naer het *Formulier*, 't welck in 't eynde van 't tegenwoordich Tractaet sal worden ingelijft, waer by sal blijcken niet alleenlijck van de ladinge, maer oock van de plaetse van hare Residentie, ende van de naem van de Schipper, mitsgaders van het Schip, op dat men door beyde de voorsz. middelen soude mogen weten offer oock eenige *Contrebande* ofte *Verboden Waren* in de Schepen ingeladen zijn, ende van de qualiteyt van het Schip, alsmede van de Schipper van dien, ende sal de voorsz. Passepoorten ende Zee-brieven volkomen geloove gegeven worden, tot welcken eynde de voorsz. Zee-brieven van de zijde van de Hoochstgemelde Coninck, en die van de Hoochgemelde Heeren Staten sullen worden bekrachticht met Contremarcquen, om de validiteyt van dien te meerder te konnen bekennen, ende op dat de selve niet en souden werden vervalscht, welverstaende dat den Innehoude van het tegenwoordige Artijckel niet en sal mogen werden gepractiseert, soo wanneer eenige Coopvaerdyschepen varen onder Convoy en de Vlagge van de Hoochstgemelde Coninck, ofte van de Hoochgemelde Heeren Staten Generael.

23. Ende by soo verre door het voorsz. middel soude mogen worden bevonden dat eenige Schepen met Coopmanschappen van die soorten, die hier vooren verklaert sijn te wesen van Contrebande, gedestineert sijn naer Vyandelijcke Havenen als boven, sullen echter de Capiteynen van Oorloch niet vermogen te openen of op te breecken de Kisten, Kassen, Koffers, Tonnen, Baelen, ofte eenige andere Packen, veel min die te transporteren, ofte andersints te veralieneren, voor ende aleer de selve ordentelijck aen Lant gebracht, naer gemaeckten Inventaris ontladen, ende by de Rechters van de Admiraliteyt ofte anderen daer toe competent zijnde, van goeden Prinse verklaert en geconfisqueert sullen wesen, welcke Rechters de voorsz. confiscatie ten regarde van de voorschreve Contrebande Coopmanschappen in krachte van dit Tractaet sullen vermogen te doen, sonder dat nochtans daer door het voorsz. Schip ofte andere vrye, ende ghepermitteerde Coopmanschappen, die in het selve Schip bevonden worden, in eeniger manieren sullen mogen werden aengeslagen ofte geconfisqueert; Edoch in gevalle de voorsz. Coopmanschappen van Contrebande maer wesende een parthye van de Ladinge, den Schipper selfs soude mogen goetvinden de opghemelde Contrebande Coopmanschappen aen de Capiteynen van Oorloch in Zee over te leveren, ende met de overige ladinge reyse te vorderen, sal den Capiteynen van Oorloch in sulcken kas vermogen, ende oock gehouden wesen het selve aen te nemen, ende 't voorsz. Schip vorders sijne reyse, sonder eenige molestatie ofte verhinderinge te laten poursuiveren.

24. Is

24. Is mede verdragen dat de Goederen die by de Onderdanen van de Hoochstgemelde Coninck sijn gheladen in Schepen toebehoorende de vyanden van de Hoochgemelde Heeren Staten, als mede de Goederen van de Onderdanen en Ingesetenen van de selve Heeren Staten en de voorsz. Geunieerde Provintien, geladen in Schepen toebehoorende de vyanden van de hooghstgemelde Coninck, genomen schoon dat de selve niet en sijn van Contrebande, ofte verboden, echter sullen werden geconfisqueert, sonder eenige exceptie ofte reserve, maer anderfints sal vry sijn al het geen geladen sal wesen ofte bevonden werden in Schepen toebehoorende respectivelijck de Onderdanen van den hoochstgemelden Coninck, ende van de hoochgemelde Heeren Staten Generael, ghenomen schoon dat de ladinge ofte een ghedeelte van dien mochte toebehooren de vyanden van den eenen, ofte den anderen, uytgesondert Waren van Contrebande, ghedestineert naer Vyandelijcke Havenen als boven, in regarde van de welcke men sich sal reguleren naer het gunt in de voorgaende Artijckelen is gesecht.

25. Soo eenige Schepen, 't sy van Oorloge, Coopvaerdye ofte anderen van de een of de andere sijde door onweder of eenich ander ongeval mochten komen te stranden ofte te vergaen op de Kusten des een of des anders Landen, of oock by een gemeen Vyant genomen geweest zijnde, naderhant voor en aleer de selve in een Haven van de voorschreven gemeen Vyant opgebracht, ende by een competent Rechter van goeden prijs verklaert sullen zijn, by de Oorlochschepen of Commissievaerders, van een van dese Geallieerden mochten werden hernomen sullen de selvegheftrande ende hernomene Schepen met haer toebehooren, ofte het overgeblevene van dien, ende alles wat daer in geweest en geberght sal zijn, ofte het provenu van dien in Kas de selve ter oorsaecke van verderffelijckheyt ofte ander evidente necessiteyt mochten sijn verkocht, mogen werden gerelaxeert, ende gevordert binnen den tijt van een Jaer ende ses weecken door de rechte eygenaers, ofte het recht of Procuratie van de selve hebbende, ende sullen aen hun gerestitueert worden, sonder eenige forme van Proces, betalende alleen voor de gedane onkosten, ende een redelijck Berghloon, een negende part van de Waerde der voorsz. geberchde of hernomen Schepen ende Goederen sonder meer.

26. Boven ende behalven alle de bovenstaende Artijckelen, ende de particuliere condi.ien daer inne vervat, die ten wedersijden oprechtelijck ende ter goeder trouwe sullen werden geobserveert, ende naergekomen: Is wijders generalijck versproocken ende vast gestelt, gelijck versproocken ende vast ghestelt wort; mits desen, dat wedersijts Ingesetenen en Onderdanen in de Landen, Havenen ende Districten de eene van de andere: Mitsgaders oock in de ontmoetinge op Zee, ten regarde van de liberteyt der Commercie en Traffijcq, het betalen van Tollen in en omtrent het stuck van Marine, ende alles anders het gunt tot voordeel van elckanders Ingesetenen en Onderdanen kan dienen, soo favorabelijck sullen werden getracteert, als die gene van de vremde Natien die het favorabelste getracteert werden, ende dat oversulcks alle, en yder van de Conditien, Voordelen, Rechten, Vryheden, Immuniteyten, ende Prerogativen die by ofte ten behoeve van eenige andere Natie van een deser

Geallieerden jegenwoordich zijn, ofte hier naemaels noch souden mogen werden bedongen, ofte geobtineert, by desen aen de Onderdanen ende Ingesetenen van de andere Geallieerde van nu af aen mede geaccordeert en toegestaen werden, met beloofte van de selve daer van insgelijcx volkomentlijck te sullen laten gauderen ende jouïsseren.

27. Ende ten eynde het generael ooghmerck in het tweede Artijckel hier boven uytgedruckt, wat naerder ende particulierder geexpliceert en gereguleert mogen wesen, hebben den hoochstgemelden Coninck, en de hoochgemelde Heeren Staten den anderen beloofft, ende haer verobligeert, gelijck de selve den anderen beloven ende haer verobligeren by desen naer hun uytterste vermogen te sullen guaranderen, niet alleenlijck de Tractaten die de selve Respectivelijck sijn hebbende met andere Coningen, Republijcquen, Princen en Staten, daer van ten wedersijden exhibitie is gedaen, maer oock alle soodanige andere als sy hier naermaels gesamentlijck met andere Koningen, Republijcquen, Princen ende Staten sullen komen te maecken, in diervoegen, dat by soo verre den hoochstgemelden Coninck, ende de voornoemde Rijcken, ofte de hoochgemelde Heeren Staten Generael, ende de Vereenichde Nederlantsche Provintien, naermaels met verbreeckinge van de voorsz. Tractaten, ende in prejuditie van de Vrede, Vrientschap, Neutraliteyt: ofte oock van eenige andere clausulen daer inne vervat, 't sy te Water, 't sy te Lande, werden geattacqueert in de Rijcken, Provintien, Landen, Steden ofte Plaetsen hier voren in't voorsz. *tweede* Artijckel breeder geexpresseert, ofte andersints getroubleert, beswaert ofte verongelijckt in 't genot ende ghebruyck van de voorsz. Rechten, Vryheden, ende Immuniteyten, ofte in de exercitie van de Navigatie, Commertie, ofte *Visscherye*, den selven Coninck ofte sijne Successeurs, ende de voornoemde Heeren Staten verobligeert ende gehouden sullen sijn soo haest alsulcke attacque, trouble, beswaernisse, ofte verongelijckinge sal sijn ondernomen, ende in 't werck ghestelt, jae oock eer ende bevorens by soo verre men soodanich voornemen, ofte de apparentie van dien sal konnen voorsien ende waerschynelijck presumeren, gesamentlijck ende met gemeen overlegh alle oportune devoiren aen te wenden, ende al hun vermogen by te brengen om de voorsz. attacque, troublen, beswaernissen, ofte verongelijckinge te prevenieren, ofte andersints te doen cesseren, ende repareren als naer behooren.

28. Edoch ingevalle de voorsz. attacque, troublen, beswaernissen, ofte verongelijckinge in diervoegen niet geprevenieert, ofte de cessatie ende repartie van dien geobtineert konde werden, maer dat daer op eene openbare rupture quame te volgen, soo sal die gene van dese Geallieerden die in de voorsz. rupture niet sal wesen ingewickelt, verobligeert ende ghehouden sijn met en nevens sijn Mede-Geallieerden, insgelijcks *opentlijck te breecken* binnen *vier Maenden* te reeckenen van dien tijdt af dat hy daer toe versocht sal sijn by ofte van wegen de selve Geallieerden die in rupture sal wesen, geduyrende welcken tijdt van *vier Maenden* hy sal continueren alle efficatieuse devoiren aen te wenden door sijne Ambassadeurs ofte Ministers om te *moyenneren* ende uyt te wercken een equitabel accommodement tusschen de strijdende partyen, en niettemin gehouden sijn geduyrende den selven tijdt van *vier Maenden* aen sijn Geallieerde

een

een considerabel secours te presteren, sulcks ende in diervoegen als dienthalven by *separate Artijckelen* nader is geconvenieert, ende verdragen, welcke separate Artijckelen mitsdesen ghehouden werden, als of de selve hier inne van woorde te woorde waren geinsereert. Blijvende echter oock altijts aen de Keure van die gene deser Geallieerden die in *rupture* wesen sal om het voorsz. secours oock te mogen blijven genieten, oock naer de expiratie van de voorsz. *vier Maenden*, ingevalle de gelegentheyt van saecken soodanich wesen mochte dat hy voor sich voordeeliger oordeelde te gauderen van het effect en de continuatie van 't voorsz. *secours* als van het effort van de openbare *rupture* van sijn Mede-Geallieerden.

29. De voorgheroerde *vier Maenden* geexpireert wesende sonder dat middeler-wijle een accommodement als boven mochte wesen getroffen, en die gene der Geallieerden die oversulcks in rupture sal sijn gebleven, volgende de Keure als boven, aen hem ghereserveert, begeerende de cöoperatie van sijn Mede-Geallieerden door *openbare rupture*, soo sal de selve Mede-Geallieerden verobligeert sijn met ende nevens hem insgelijcks *opentlijck te breecken*, en dat niet alleen met uytterlijck *esclat*, maer door het *effectijf employ van alle sijne forces te Water ende te Lande*, doende de selve op het alderkrachtichste, ende op het alder vigoureuste ageren, 't sy geconjungeert met de macht van sijne Geallieerde, 't sy daer van gesepareert, 't sy door directe oppositie, 't sy door diversie, ofte op eenige andere wijse, sulcx ende in diervoegen als by onderlingh concert en overlegh geoordeelt sal worden het expedienste en efficacieuste te zijn, om den gemeenen Vyant op 't spoedichste te brengen tot een eerlijck, versekert, ende equitabel accommodement.

30. De voorsz. *openbare rupture* in 't werck gestelt wesende, en dienvolgende den Oorloch by de Geallieerden gesamentlijck ghevoert werdende in krachte ende in gevolge van het jegenwoordige Tractaet, sal naderhant by de selve Geallieerden met den ghemeenen Vyant *geene suspensie van Wapenen* mogen werden aengegaen, dan *gesamentlijck* ende *met wedersijts uytdruckelijcke bewilliginge*.

31. Sal mede in 't voorsz. Cas, nochte oock in 't gheval dat een van dese Geallieerden sal ghenieten de *secoursen* hier boven gementioneert, eene Negotiatie van Vrede ofte Treves voor eenige Jaren by een van dese Geallieerden mogen aengevangen worden, *sonder alvoorens daer van aen sijne Mede-Geallieerde kennisse gegeven*, ende voor den selven geprocureert te hebben de Vryheyt ende behoorlijcke seeckerheyt om sijne Ministers of geauthoriseerden te senden op de Handelplaets, sullende voorts oock ghehouden wesen sijn Mede-Geallieerde successivelijck ende van tijdt tot tijdt in alle oprechticheyt en confidentie te Communiceren wat in de selve onderhandelinge sal komen voor te vallen, en sal noch de een noch de ander van dese Geallieerde mogen procederen tot Besluyt van de voorsz. Vrede of Treves, sonder sijn Mede-Geallieerden daer in te begrijpen, ende den selven ten minsten te doen herstellen (soo hy sulcks begeert) in de possessie van de Landen, Steden, ende Plaetsen: mitsgaders in genot ende ghebruyck van de Rechten, Vryheden en Immuniteyten, die hy was besittende, ende daer van by was gauderende voor den Oorloch, en sonder voor hem te stipuleren ende te obtineren ghelijcke Voor-rechten, Vryheden, Immu-

Immuniteyten en andere Prerogativen als voor haer selven. Ten ware nochtans de Geallieerden hier inne om redenen anders mochten komen te bewilligen.

32. De andere Koningen, Republijcquen, Princen, ende Staten van Christenrijck, en voornamelijck die gene van de selve die geintereslcert sijn by de *Liberteyt van de Navigatie ende Commertie*, sullen van wegen den hoochstgemelden Koningh ende de hoochgedachte Heeren Staten Genereel met onderlinge communicatie versocht ende geinviteert worden, om in de jegenwoordige alliantie mede te willen intreden, en sullen de selve daer in te ontfangen en geadmitteert worden by gemeen goetvinden ende consent eerst van beyde de jegenwoordige Geallieerde, en vervolgens niet alleen van de selve maer oock van die gene, die albereyts ingelaten sullen sijn ende anders niet, mits aennemende het volgende Artijckel, ende haer verobligerende sich nae den Inhoude van die te sullen reguleren.

33. Alle Koningen, Republijcquen, Princen ende Staten die *in ghevolge* van het voorgaende Artijckel in de tegenwoordige alliantie *souden worden in* begrepen, sullen jouisseren ende gauderen van alle advantagien, beneficien, en voordelen by de selve alliantie ten behoove van de Contractanten gestipuleert en sullen reciproquelijck wederom verobligeert sijn aen de prestatie en executie van alle de conditien ende Artijckelen, daer inne tot last van de selve Contractanten influerende, even ende in sulcker voegen als of sy dese alliantie van den aenbegin aen mede gemaeckt ende geteeckent hadden; ende in specie sullen alle de *Geconfoedereerden*, soo Originele Contractanten als inbegrepenen, oock gehouden sijn den anderen te guaranderen de conditien van het jegenwoordige Tractaet, met expres bedingh, dat ingevalle hier nae een of eenige van de selve Geconfoedereerde yemant of eenigen van de Mede-Geconfoedereerden quam of quamen t'attacqueren, te troubleren, te beswaren of te verongelijcken, in manieren als hier vooren breeder uytgedruckt staet, alle de vordere Geallieerden gehouden sullen sijn tegens de selve turbateur of turbateurs eerst secoursen te verleenen, vervolgens openlijck te breecken, ende voorts daer jegen in alles, ende even op de selve wijse te procederen, als hier voor ten regarde van andere turbateurs, niet wesende van dese Confoederatie in 't breede uytgedruckt staet.

34. Nochte den hoochstgemelden Koninck of sijne Successeurs, nochte de Hoochgemelde Heeren Staten sullen hier namaels eenich Tractaet van Alliantie, Confoederatie, Vrientschap of andersints met andere Koningen, Republijcquen, Princen of Staten mogen aengaen dan mits d'een d'andere met alle hare Rijcken, Provintien ende Landen, daer in includerende, ingeval sulcx begeert wert, ende sullen de jegenwoordige Geallieerden oock gehouden wesen d'een d'andere van alle soodanige Tractaten Communicatie te geven.

35. Ende soo het gebeurde dat geduyrende dese Vrientschap, Confoederatie ende Alliantie, by een van beyde Geconfoedereerde of der selver Successeurs, of wel by de gecomprehendeerde Geallieerden, of hare Successeurs, of oock by de Onderdanen of Ingesetenen van d'een of de ander by inadvertentie of andersints tegen dit Tractaet te Lande ofte ter Zee, of op andere Wateren

Wateren mocht worden ghedaen of voorgenomen, sal evenwel daer door de Vrientschap, goede Correspondentie ende Alliantie tusschen de selve niet ghebroken worden, maer dien onaengesien in sijn geheel en volkomen kracht blijven, sullende in sulcken kas alleenlijck de gedane contraventien gerepareert, ende de contravenierende Onderdanen en Ingesetenen gestraft worden ende geen andere.

36. Ende op dat soo wel den Hoochstgedachten Koninck, als de Hoochgemelde Heeren Staten Generael volkomentlijck verseeckert mogen wesen van 't effect en de reële Executie van de jegenwoordige Confœderatie; Soo hebben de selve den anderen wel willen verklaren ende verseeckeren, gelijck sy den anderen verklaren en verseeckeren by desen, *dat sy met geene Tractaten of Conventien soodanich aen andere Koningen, Republijcquen, Princen, of Staten sijn verbonden, dat sy daer door directelijck of indirectelijck souden zijn, ofte konnen werden verhindert, dese Confœderatie in alle hare Poincten ende Clausulen, of in eenige van de selve nae de obligatie daer in vervat ter Executie te leggen, ende metter daet te presteren*, belovende sulcks oprechtelijck ende ter goeder trouwe te sullen doen ende nae-komen.

37. Het jegenwoordige Tractaet sal worden geaggreëert en geratificeert by den Hoochstgemelden *Koninck*, ende de Hoochgemelde Heeren *Staten* Generael in der bester ende krachtichster Forme, ende de Instrumenten van Ratificatie daer toe uytgewisselt binnen *twee* Maenden nae *dato* deses.

Dus verre het Concept, dat sy voor eerst souden overgeven/ daer benevens hadden de volgende secrete Concept Conventie, aengaende de forme en quantiteyt, noch qualiteyt van 't secours, by d'een aen d'ander te doen / ende achter de selve noch een secreet, nopende de quantiteyt, als hier na volcht. En na dat Secreter, continueert het getal van de Articulen van de Generale Instructie.

Secrete of separate Artijckelen.

Conventie *tusschen den Koningh van Groot*-Brittangie, *ende sijne onderhebbende Rijcken ter eenre, ende de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ter andere sijde tot explicatie ende voltreckinge van 't* acht en twintichste *Artijckel van 't Tractaet van Alliantie, Commertie, ende Marine, huyden tusschen de selve hooge parthyen geslooten.*

I. HEt Cas, in het voorsz. *acht en twintichste* Artijckel van het opgemelde Tractaet geexpresseert, komende t'exteren, sal den Hoochstgemelden Koningh ende sijne Successeurs gehouden sijn de Hoochgemelde Heeren Staten Generael en de Vereenichde Provintien, soo wanneer de selve geattaqueert, getroubleert, beswaert, of verongelijckt sullen wesen, als breeder in het selve Tractaet uytgedruckt staet, te adsisteren met een secours van *twaelf duysent* goede gewapende Soldaten, onder soodanige Regimenten, Compagnien Collonellen en andere Officieren, als den Hoochstgemelden Koningh ten meesten dienste van soodanich secours sal oordelen ende goedt vinden te stellen, ende de selve tot sijnen koste ende ten dienste van de Hoochgemelde Heeren

 Staten

Staten Generael onderhouden, soo lange de selve Heeren Staten het voorsz. secours, tot haer defensie, tegen sodanige aentastinge, als vooren, van nooden sullen hebben. Soo mede de Hoochgemelde Heeren Staten Generael in het voorsz. geval, den Hoochstgemelden Coninck aengetast wesende, gehouden sullen wesen de selve te adsisteren met een secours van *vier duysent* goede ende wel-gewapende Soldaten te Voet, mede onder soodanige Regimenten, Compagnien, Collonellen, ende andere Officieren, als de Hoochgemelde Heeren Staten ten meesten dienste van soodanich secours sullen oordeelen en goedtvinden te stellen, ende die tot haren kosten, ende ten dienste van de Hoochstgemelde Koninck te onderhouden, soo langh den selven Koninck het voorsz. secours tot sijne defensie tegens soodanige aentastinge, als vooren, van nooden sal hebben.

2. Die gene die vyandtlijck als vooren aengetast sal zijn, sal het vry staen het secours t'eenemael t'ontfangen in *Soldaten* ofte in *Gelde*, ofte een *gedeelte* in Soldaten, ende een gedeelte in Schepen, Wapenen, Amonitie van Oorloge, Gelt ofte andere Waren ten Oorloge dienstich: Sulcx dat *duysent* Soldaten op *thien duysent guldens ter Maent* (te rekenen naer den Cours van de Bancke tot *Amsterdam*,) sullen moeten genomen worden, nemende het Iaer op *twaelf* Maenden, ende sal dienvolgende de voorsz. betalinge ofte presentatie respective moeten werden ghedaen ten Inganck van yder maent, by esgale portien, in dien ver stande, dat in Cas de voorsz. betalinge ten deele ofte in 't gheheel in gelde sal worden ghedaen, sulcx sal gheschieden tot *Londen*, ende in *Amsterdam* respective, maer in Cas de voorsz. prestatie quame te geschieden ten deele ofte in 't geheel in Amunitie van Oorloch, in Schepen ofte andere Waren ten Oorloge dienstich, soo sal de geassisteerde de selve Amunitie van Oorlogh, ofte Schepen, moeten ontfangen ende selfs afhalen binnen 's Landts onder het gesach van den Assistent die het secours sal furneren.

3. Wanneer het secours in Soldaten wert gelevert, soo sullen de selve volkomentlijck het commandement ende de ordre van den genen die sy toegesonden sullen sijn onderworpen wesen, om die te mogen ghebruycken ende vervoeren op ende nae wat plaetse hem sulcx sal believen te Water ende te Lande, te Velde, in Belegeringen, Besettingen ende andersints, daer het den noot sal vereysschen, voorbehoudens nochtans dat de Compagnie niet geheel ende t'eenemael sullen mogen werden ghesepareert ende van malkanderen af ghescheyden, maer dat de selve by malkanderen sullen moeten blijven onder hunne Vaendels, ende dat ten minsten *twee* à *drie hondert* mannen van yder Regiment.

4. Het geformeerde secours van volck by den Assistent toegesonden ende by de geassisteerde ende geassailleerde parthye ontfangen wesende, sullen de te vaceren Militaire Ampten tot Vendrichs toe incluys, by de selve geassisteerde vergeven werden; mits dat de Persoonen, op wien de voorsz. Charges sullen werden geconfereert, sullen moeten ghekooren werden uyt de Trouppes van het secours.

5. Wanneer men nae gelegentheyt van saecken quame te vernemen, dat het voorschreve beloofde ende gepresteerde secours des noodt zijnde, soude dienen

dienen te werden vergroot, soo sullen de Hoochstgemelte Koninck ende de hoochstgemelde Heeren Staten Generael sich dienaengaende sien te vergelijcken.

Secreet Artijckel.

De Heeren extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet aen den Koninck van Groot-Brittaignen worden geauthoriseert om het secours van vierduysent man te voedt, breder ghementioneert in 't eerste artijckel van de conventie te verhandelen tusschen hoochstgemelde Koninck ende desen Staet, sich te mogen extenderen, tot ses duysent man te voet. Actum Hage den vijfden October sestien hondert sestich.

V. De Heeren Ambassadeurs sullen mede behartigen ende soecken te effectueren alle 't gene tot bevorderingh ende voortsettingh van de Navigatie ende commercie deser Landen soude mogen strecken, ende tot dien eynde d'Ingesetenen van dien alle hulp-middelen toebrengen.

VI. Sullen tot alle 'tgene voorsz. is ende elck point van dien na haer beste kennis ende wetenschap gebruycken alle bedencklijcke bewegelijcke redenen ende motiven, ten eynden daer op te beter van den Staet ende de goede Ingesetenen van dien de gewenschte effecten mogen comen te volgen.

VII. Geduyrende haer verblyf in 't Rijck van *Engelant*, sullen haer Edele met de Ambassadeurs ende andere Ministers van uytheemsche Koningen ende Republijcken, Princen ende Potentaten, vrunden ende Geallieerden van desen Staet, of met de selve in neutraliteyt staende, onderhouden goede correspondentie; om des te beter van alles den dienst van den Lande, directelijck of indirectelijck raeckende om soo geinformeert te connen worden.

VIII. De opgemelden extraordinaris Ambassadeurs sullen de *Hoocheyt* ende *Rangh* van haer Ho. Mog. allenthalven conserveren, soo in concurrentie met andere Ambassadeurs, als elders.

IX. Houdende *Rang* immediatelijck na de Ambassadeurs van de *Koningen* ende van de Republijcke van *Venetien*.

X. De meer-gemelde Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs sullen haer mede reguleren nae der selver Secrete resolutie van huyden *dato* deses hun nevens dese Instructie te behandigen ende den Inhoude van dien soecken te effectueren, als oock alle 't gene hun by aenschrijvens hier na op de voor te vallen saecken soude mogen worden aenbevolen.

XI. Ende haer Ho. Mog. t'haerder aenkomst tot Londen ende ter Plaetse daer de Coningh sal sijn aen te treffen, datelijck adverteren, oock daer naer ende van tijdt tot tijdt met alle occasien pertinentelijck overschrijven het gene by hen aldaer ende in die Quartieren in ghevolge van haer Last en Instructie, sal sijn gedaen ende verricht, ende wat hun daer op bejegent en wedervaert.

XII. De Secreetste saecken die dat sal vereysschen, adverterende by Cijfferen, daer van een Sleutel ghemaeckt ende hun by desen behandicht sal worden, addresserende in sulcken gheval hare Brieven aen den Griffier van haer Ho. Mog. volgens der selver resolutie van den *een en twintichsten July sestien hondert een en vijftich* op de groote Zael van 't Hof alhier genomen, daer van hun mede Extract sal worden behandicht.

XIII. Ende t'haerder wederkomste van haer verrichtinge ende wedervaren aen haer Ho. Mog. *Rapport* doen ende schriftelijck *Verhael* overleveren.

XIV. Van ghelijcken sullen sy Heeren Extraordinaris Ambassadeurs volgens haer Ho. Mog. resolutie van den *ses en twintichsten Octobris sestienhondert ses en vijfftich* binnen *twee* of ten hoochsten *drie* Maenden nae haer te huyskomste en gedaen *Rapport* haer *Declaratie* moeten overleveren.

XV. Noch sullen sy ghehouden sijn de *Stucken* uyt de Griffie van haer Ho. Mog. die hun onder behoorlijcke Inventaris ende Recepisse mede gegeven, of toegesonden souden mogen worden, om sich daer van te dienen tot in het uytvoeren van haer last t'haerder wederkomst hier te Lande nevens haer voorsz. *Verhael* by intreckinge van de voorsz. Inventaris ende Recepisse, behoorlijck te restitueren, ende daer benevens oock onder Inventaris over te leveren alle soodanige Originele ende andere *Stucken* als haer E. geduyrende dese Extraordinaris Ambassade bekomen sullen, om alsdan ter Griffie voorsz. gedeponeert te worden.

XVI. Eyndelijck hebben haer Ho. Mog. goedt ghevonden en verstaen dat de gemelde haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs haer precise sullen hebben te reguleren nae den Inhouden van der selver resolutie van den *tienden Augusty sestien hondert een en vijfftich* op 't stuck van *geene presenten* te ontfangen, genomen, hier nae volgende van woorde te woorde geinsereert.

(*Hier nae volchde de selve resolutie.*) Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderingh van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael in den *Hage* den *vijfden Octobr sestienhondert sestich*. De aenwesende Heeren Gedeputeerde van de Provintie van *Vrieslandt* hebben hier op geinhæreert hare voorgaende verklaringh, vervat in haer Ho. Mo. Notulen van den *negenden Marty* laetstleden, raeckende de Judicature van de Ministers van haer Ho. Mog. buytens Lands, gelijck oock d'aenwesende Heeren Gedeputeerden van *Stadt* ende *Landen* insgelijcks inhereren der selver resolutie, raeckende de voorsz. *Judicature*, hier bevoren ter Vergaderingh ingebracht.

Extract uyt het reces van de Geldersche Landt-dach in September, *ende* October, *des Iaers* sestien hondert sestich *binnen* Zutphen *gehouden.*

Lunæ den *achtsten* October *sestien hondert sestich.*

GEsien ende geexamineert hebbende de Concept resolutie van haer Ho. Mog. den *twaelfden* October deses Jaers gepresenteert, ende by deser Lantschaps Gedeputeerde ter Generaliteyt overgesonden, raeckende de Negotiatie van de Heeren haer Ho. Mog. Extraordinaris Ambassadeurs af te senden, respectivelijck aen de Koningen van *Vranckrijck* ende Groot *Brittangien*, omtrent het uytvoeren van haer respectivelijck mede te geven Instructie, heeft de Lantschap 't selve Concept sich alsoo laten ghevallen, en verstaen dat het selve gesecreteert, uyt de recesse ghelaten, ende daer van geen Copye gegeven sal worden, maer overgelevert aen den Hove Provinciael, om aldaer in bewaringh te blijven. (Onderstont) *in fidem posui*, (ende geteeckent

Theodorus Cremer, Secretaris.

Wat in ende op de voorsz. Articulen is genegotieert/sal stellen hier nae/als de Heeren Ambassadeurs waren in Engelandt/ alwaer het Bladt nu seer was omgeslagen/ ende men eyschte *rationem villicationis.*

Alreede tot Breda hadde de Koninck een soorte van Pardon ende Amnestie laten uytgaen; Edoch met exceptie van sodanige die schuldich waren aen des Koninckx-moordt, sich ghedragende tot de interpretatie van het Parlement. Gelijck daer nae gheschiet / ende gedistingueert is: Sullende hier alleen stellen soo veel de Persoonen aengaet/ luydende als volcht.

IS mede voorsien dat dese Acte, nochte yets daer in begrepen, sal strecken tot het Pardonneren ende ontlasten, ofte tot eenich voordeel sal strecken aen Iohn Lisle, William Sai, Sir Hardress Waller, Valentine Wauton, Thomas Harrison, Edward Whallei, William Heveningham, Isaac Penington, Henry Martin, Iohn Barckstead, Gilbert Millington, Edmund Ludlow, Sir Michael Livesey, Robert Titchborn, Owen Row, Robert Lilburn, Adrian Scroop, Iohn Okey, Iohn Hewson, William Gof, Cornelius Holland, Thomas Challoner, Iohn Iones, Miles Corbet, Henry Smith, Gregory Clement, Thomas Wogan, Edmon Harvey, Thomas Scot, William Cawley, Iohn Downs, Nicholas Love, Vincent Potter, Augustine Garland, Iohn Dixwel, George Fleetwood, Symon Meyn, Iames Temple, Peter Temple, Daniel Blagrave, Thomas Wait, Iohn Cook, Andrew Broughton, Edward Dendy, William Hewlet, Hug Peters, Francis Hakker, Daniel Axtel, nochte aen eenige van dien noch aen de *twee* Persoonen, ofte eenige van hun, die vervremdt waren met Pyen, ende vermomdt zijnde, hun vertoonden op het Schavot opgerecht voor Whitehal op den *dertienden* Ianuary *sestien hondert acht ende veertich*, alle welcke geseyde Persoonen om haer executabel verraedt in 't Sententiëren ter doodt, of het onderteyckenen van het Instrument tot het grouwelijck ende wrede moordadigh feyt van het wechnemen van het dierbaer leven van onsen voor-

 leden

leden Souverainen Heer *Karolus* den *Eersten*, van zaliger gedachtenisse, sijn ghelaten, om daer tegen te worden geprocedeert, als Verraders tegen sijne voorleden Majesteyt, volgens de Rechten van Engelandt, ende sijn uyt dese Acte totaliter gesecludeert.

Maer aengesien dat de ghesey de Owen Row, Augustine Garland, Edmond Harvey, Henry Smith, Henry Martin, Sir Hardress Waller, Robert Titchborn, George Fleetwood, Iames Temple, Thomas Wait, Simon Meyn, William Heveningham, Isaack Penington, Peter Temple, Robert Lilburn, Gilbert Millington, Vincent Potter, Thomas Wogan, en Iohn Downs, in eygener Persoonen sijn verschenen, ende hun hebben aengegeven, (ingevolgh van de Proclamatie in *dato* den *sesten* Iuny *sestien hond.rt sestich* tot het sommeren van de Persoonen daer in vermeldt, die Vonnis gaven ende assisteerden in het ghesey de grouwelick ende moordadich feyt, tegens den Persoon, van onsen voorleden Souverain, om te Compareren ende hun op te *geven) ende daer by* pretenderen voordeel te hebben aengaende eenige beduchte *dubieuse* woorden in de voorsz. Proclamatie.

En dat gedecreteert worde by dit tegenwoordich Parlement, ende *d'Authoriteyt* van dien, op het ootmoedich versoeck van de Heeren, ende Gemeente in 't Parlement vergadert, dat soo de geseyde Owen Row, Augustine Garlant, Edmond Harvey, Henry Smith, Henry Martin, Sir Hardress Waller, Robert Titchborn, George Fleetwood, Iames Temple, Thomas Wait, Symon Meyn, William Heveningham, Isaack Penington, Peter Temple, Robert Lilburn, Gilbert Millington, Vincent Potter, Thomas Wogan, and Iohn Downs, ofte eenige van hun, sullen Wettelijck beschuldicht worden van wegen het geseyde grouwelijck, ende moordadich feyt, dat alsdan, niet te min de executie van de ghesey de persoonen soo beschuldicht, sullen opgehouden worden, tot der tijdt dat sijne Majesteyt met advijs ende toestaen van de Heeren en Gemeente in 't Parlement, sullen ordonneren de executie, by Acte van 't *Parlement* te worden gepasseert, tot dien eynde.

Uytgesondert mede uyt dese tegenwoordige Actie, ende generale Amnestie, ofte Pardon Olivier Cromwel, Hendrick Ireton, Ian Bradshaw, en Thomas Prid, welcke alreeds overleden zijn.

Is mede voorsien, dat geen dingh in dese Acte begrepen, sal extenderen tot ontlastinge van de Landeryen, Huysen, Goederen, Gerechticheden, en andere Erffenissen van den overleden Olivier Cromwel, Henry Ireton, Iohn Bradshaw, ende Thomas Pride; ofte van Isaac Ewer, Sir Iohn Danvers, Sir Thomas Maleverer Baron, William Purefoy, Iohn Blakiston, Sir William Constable Baron, Richard Dean, Francis Aleyn, Peregrin Pelham, Iohn Moo , Iohn Aldred, alias Alured, Humphrey Edwards, Sir Gregori Northon Baron, Iohn Venn, Thomas Andrews Alderman, Anthony Stapeley, Thomas Horton, Iohn Fry, Thomas Hamond, Sir Iohn Bourchier, alle overleden, van sulcke straf Penael ofte Confiscatie, als by een naerdere Acte van het Parlement voorgenomen naer desen te passeren, tot dien eynde sal geexpresseert ende verklaert werden.

Is mede uytgesloten van dese tegenwoordige Acte den Lord Willem Mounson,

son, James Challoner, Sir Henry Mildmay, Sir Iames Harington, Iohn Phelps ende Robbert Wallop, welcke geseyde Persoonen hebben geageert en geseten in de verraderlijcke Vergaderinge, in de Maendt van Ianuary *sestien hondert acht en veertich*, agerende ende procederende om van het Leven te beroven onsen voorleden Souvereynen Koningh KAREL den *Eersten*: ende daerom gereserveert werden tot soodanige straffe penael ende verbeurte, niet streckende tot het leven, als by naerdere Acte voorgenomen te passeren, tot dien eynde hun opgeleyt sal werden.

Is mede uytgesondert Sir. Arthur Hesilrigh, voor soodanige straffe en verbeurte, niet streckende tot het Leven, als by naerdere Acte voorgenomen naer desen te passeren, tot dien eynde hem sal werden opgeleyt.

Is mede voorsien, dat Jan Hutchinson Schildknaep, en Francoys Lassels, sullen sijn voor eeuwich onbequaem gemaeckt tot de Executie ofte bedieninge van eenige plaetse, Offitie, ofte betrouwen, het zy Civil ofte Militair, binnen dit Koninckrijck, ende dat den voornoemden *Lassels* sal betalen aen onsen Souverainen Heer en Koningh, een geheel Iaer Inkomsten van alle sijne Middelen, yets ter contrarie hier vooren vermeldt.

Dat mede voorsien is dat dese Acte, ofte yets daer in begrepen, niet en sal strecken om te pardonneren ofte voordeel te geven aen Sir Henry Vane, Iohn Lambert, ofte yder van hun, maer dat zy, ende een yder van haer, sijn ende sullen wesen uytgesloten van dese tegenwoordige Acte van Pardon.

Is oock voorsien, dat soo Willem Lenthal, Willem Burton, Olivier S. Iohn, John Ireton Alderman, Kolonel Willem Sydenham, Kolonel Iohn Desborow, Iohn Blackwel of Morelack, Christopher Pack Alderman, Richard Keeble, Charles Fleetwood, Iohn Pyne, Richard Dean, Majoor Richard Creed, Philip Nye Klerck, Iohn Goodwyn Klerck, Sir Gilbert Pickering, Kolonel Tomas Lister, ende Kolonel Ralph Cobbet, sullen naer den laetsten dagh van *September*, deses Iaers *sestien hondert sestich* aenvaerden ofte exerceren eenich Offitie, het sy Kerckelijcke, Civile ofte Militaire of andersies, hun te laten ghebruycken binnen dit Koninckrijck van *Engelandt, Dominien van Wales*, ofte de Stadt van *Barwijck* op de Riviere de *Tweed*. Dat alsdan soodanige persoon ofte persoonen, die als dan sullen aenvaerden ende executeren als voorseyt is, sullen tot alle intentie in 't Recht aengesien zijn, als of hy, ofte zy, by namen totalijcken in dese Acte uytgesondert waren.

Is mede voorsien dat alle de gene die sedert den *vijfden* December *sestien hondert acht en veertich* Sententie ter Doodt geprononceert hebben, op eenige persoon of persoonen, in eenige van de leste onwettige tyrannige hooge Hoven van Iustitie, in *Engelandt* ofte *Wales*, ofte onderteyckent hebben de Acte tot het Executeren, van eenige Persoonen in de geseyde Hoven verwesen, uytgesondert Collonel Richard Ingolsby ende Collonel Matheew Tomlinson, sullen sijn en hier mede gemaeckt worden onbequaem van eenige Offitien, Kerckelick, Civiel, ofte Militair, binnen het Koninckrijck van Engelandt, of Dominie van *Walles*, of te mogen dienen als Lidtmaet in eenigh *Parlement*, na den *eersten* dach van September deses Iaers.

Veel van de selbe waren alreede gehangen. Het hooge Hof / om die te oordeelen /

deelen / ende een Jurij of getal van ghesworen Richters van wegen de Graefschap Middelsex, saten den negenden October Ouden-stijl.

De Ridder Orlando Bridgeman Lord Chief Baron dede een aenspraeck aen de Jury, ter materie dienende van de groote verraderye ende felonie der ghevangens. Des anderen daeghs wierden sy door den Ridder Robbertson Lieutenant van de Towr overgelevert aen den Sherif in verscheyden Koetsen / met een stercke Wacht gheleydet na Newgate, omtrent negen uyren des morgens / ende van daer ghebracht in Sessionshuys in Oud-Baili, werdende de aenklaginghe ghelesen door Eduward Schelton Schiltknape / Klerck van de Kroon. Eerst wierden voortgebracht de Collonel Waller, de Major Generael Harrison, ende Heveningham. De aenklachte was in effect datse hadden gecondemneert den Koningh tot de Doot. Waller wiert eerst gevraecht / Guilty or not Guilty, of hy de beschuldiginge bekende of ontkende. Hy socht een ende ander by te brengen / hem wiert ghesegt / sulcks daer nae te mogen doen; doch dat de stijl was te antwoorden / of hy bekende schuldich of onschuldich te zijn. Eyndelijck bekende ende stelde sich schuldich, ende soodanige is van open gelaten het versoeck van Pardon.

Thomas Harrison daer nae poochde oock veel te seggen / maer hy moest antwoorden / of hy sich kende schuldich, of niet schuldich. Seyde eyndelijck sich niet schuldich te kennen. Daer wiert gevraecht hoe hy wilde zijn geoordeelt / moest antwoorden *by God and the Contry*. Dat ghesegt hebbende seyde de Klerck. Godt sendt u een goede verlossingh.

Heveningham seyde oock noth quilty, niet schuldich.

Waller gaf over sijn Request om Pardon aen de Koninck en 't Parlement.

Pennington seyde mede noth quilty.

Henry Martin wilde allegeren dat hy niet was gheheeten Henry, maer Herry; maer dit wiert aengewesen ydel. Eyndelijck seyde / noth quilty.

Millington seyde / hy was een oudt Man ende Doof / versochte verlof om yet te seggen / maer eyndelijck seyde / noth quilty.

Tichborn seyde seer strict gevangen te hebben ghesetten sonder raedt / onbequaem om in recht te spreecken / versocht Raedt. Eyndelijck seyde in maten ende voegen als hy was beschuldicht niet schuldich te zijn: noth quilty.

Desgelijcks seyde Owen Roe.

Lilborn versocht oock Raedt, maer eyndelijck seyde / volgens beschuldiginghe niet schuldich te zijn.

Carew wilde oock yets voor hem seggen / maer moest eyndelijck antwoorden / niet schuldich te zijn.

Thomas Scot desgelijcks.

Clement seyde in veel dingen sich niet te konnen excuseren / maer soo als de beschuldingh lach niet schuldich te zijn.

Jan Coocke desgelijcks seyde niet schuldich te zijn.

Herwey, Smith, Downs, Potter, Garland seyden oock onschuldich te zijn.

George Fleetwood bekende schult / ende presende Request om Pardon.

Symon Mayn seyde van self te sijn ingekomen op de Proclamatie van Pardon / ende seyde onschuldich te zijn.

James

James Temple, Peter Temple, Thomas Wait desgelijcx seyden noch quilty.

Hug Peters, een fameus Predicant, desgelijcx gevraecht, of hy was schuldich of niet schuldich, seyde: Ick soude om geen thien duysent werelden seggen dat Ick schuldich was. Gevraecht hoe hy wilde geoordeelt zijn, seyde *by the Word of Godt*, by Godts Woort, daer over het Volck wiert lachende, men seyde hem hy moest seggen; By Godt ende het Landt: 't welck hy nae seyde.

Axtel wilde oock veel seggen, maer eyndelijck seyde, niet schuldich. Vermaent, hy moest seggen, hy wilde geoordeelt sijn by Godt ende 't Lant: seyde, Godt was niet plaetselijck op Aerden. Eyndelijck weder vermaent: seyde, by Godt ende 't Lant.

Den elfden Harrison, Scroop, Carew, Jones, Clement, ende Scot, weder komende tot de Bar, wiert hun gesept soo sy Pen, Inckt, of Papier begeerden, sy souden 't hebben. De Iury of ghesworenen voorkomende, wiert den Eedt afgenomen. Harrison calengeerde of repro cheerde veel van de selve. Daer na quamen de getuygen, en de Ridder Finch sprack langh op de materye, exaggererende het Crimen, gelijck oock deed de Ridder Turner. Eyndelijck seyde het Regicidium veel swaerder te zijn als het Parricidium: dat hier een Vader daer de Vader van 't Landt wiert verstaen vermoort te zijn.

De ghetuygen seyden datse Harrison hadden sien sitten onder die den Koninck hadden veroordeelt, met alle omstanden. Daer wiert oock getuycht dat hy hadde de Koninck gebracht van Hurst Castel nae Windsor, als een gevangen. Hy hadde oock mede geteekent de Warrant of ordre tot 's Koninckx doot.

Harrison eyndelijck sprack veel dat het ghepasseerde was begost niet in een Hoeck of Winckel, maer voor ende in de geheele Natie. Dat veel van die nu op de Banck saten waren geweest alsoo Actijf in de saecke als hy (hy wilde seggen in 't begin van den Oorlogh daer van des Koninckx moort eyndelijck een gevolch was.) Dat alles was gedaen door autoriteyt van het Parlement: dat alles was gedaen in de vreese des Heeren.

Hier wiert hy geinterrumpeert door 't Hof, hem seggende: Wech met sulcke discoursen, denckt waer ghy zijt. Ghy sijt onder Christenen, wilt ghy Godt maecken een Autheur van verradery ende moorden?

Daer nae seyde hy watter gedaen was, was door een Parlement van Engelant gedaen. Dat niemant konde worden gequestioneert die gehoorsaemt hadde dien Oppermacht.

Hem wiert geseyt, sulcke allegatie was een nieuwe verraderye, door het welck alleen hy de Doot verdiende. Hy continueerde nochtans steets staende te houden, dat hy niet gedaen hadde als wat hy schuldich was aen de Opperste Macht, verstaende het Parlement.

Die van het Hooge Hof seyden de Macht bestont by de Koningh, 't Hooger ende Lagerhuys. Dat immers de Koningh ende 't Hoogerhuys niet hadden geparticipeert in die macht, ende dat van 't Lagerhuys nauwelijcks een achtste part was present geweest, want de party van de Konings-moorders hadden de meeste part uyt het Huys gesmeten of geremoveert.

Hy bleef by sijn opinie, en beriep sich op Godt en sijn conscientie, dat hy die gevolcht hadde. Eyndelijck seyde hem de Ridder Bridgman sijne Sententie.

Ghy sult wederom werden gebracht van waer ghy sijt ghekomen, ende van daer gevoert op een Sleede tot de plaets van de Executie, en daer sult ghy werden gehangen by de Neck, en noch levende afgeworpen, u heymelijcke geleden afgesneden, u Ingewant uyt u lijf geruckt, om (ghy noch levende) voor u oogen gebrant te worden, u Hooft afgehouwen, u Lichaem in vier quartieren gedeelt, de quartieren te werden gestelt tot des Konincks believen: Ende de Heer sy u Ziel genadich.

Alle de andere gebruyckten meest de selve Justificatie / datse hadden gehadt Last ende Commissie van die doenmaels waren de Oppermacht.

In der daet/ de selve Oppermacht wiert niet alleen in Engelandt, maer by al de Nabuyrige Koningen gheapprobeert ende erkent / ende alles was wel/ was de Oppermacht gebleven alsse was.

Maer dis verandert zijnde/ was het kinderlijck te willen sich beroepen op een Macht die vervallen/ende doen sy noch kont/in der daet geen steunsel hadde als op het Swaert: op het *jus Belli & Victoriæ*.

Het is waer de Oorlogh was aengevangen door ende op authoriteyt van beyde de Huysen. Daer van sich de Koninck hadde gesepareert/de gantsche Engelsche ende Schotsche Natie voerden Oorloch tegen hem; 't begin was plausibel/ maer sy bleven't niet eens.

Het Opperhuys ende de meeste van 't Lagerhuys hadden noyt de handt ghehadt in de bloedige Procedueren ende Condemnatie des Koninckx.

Die de macht ende ghewelt in handen hadden / bleven eyndelijck selfs niet eens/ ende door haer tweedracht openden de Poort/ waer door de Koninck/en het Wettich Opper ende Nederhuys weder in quamen/ doen was het best geweest haer te onderwerpen den tegenwoordigen Macht, ende te recourreren tot bekentenis ende Pardon/ gelijck sommige deden. Veel andere siende haer onderlinge gedeeltheyt ende Jalousyen/ correspondeerden al in tijdts met den Coninck ende de Coninckische / ende vonden haer wel daer by / self de laetste Protector Richard: want anders soude hy niet sijn ontkomen/ want hy was met permissie des Coninex uyt Engelant ghetogen/ ende sijn Broeder de Lord Henry bleef vry ende vranck in Engelandt. Milton die soo bitter gheschreven hadde/ desgelijcks.

De Coninck hadde noch tot Breda geseyt tegen een gheloofweerdich persoon: Ick ben van natuyren Koninck van *Groot Brittangien* ende schuldich mijn volck te regeeren ende te beschermen, maer soo *ick* in mijn ghemoet bevont eenige wraeckgiericheyt te hebben, Ick soude van nu af aen Mijn Erfrecht versaken. Hy heeftet oock aen den Protector Richard, sijn Broeder, en andere getoont/als geseyt is. Hy was goedertierendt genoech / maer het Parlament moest Richter zijn/ ende daer waren veel die geleden hadden. *Vindicta bonum quo non jucundius ullum*. Elck wilde sijn moedt koelen. En Cicero seyde aen Cæsar, *Multa tibi facienda fuerunt in gratiam eorum, per quos vicisti*.

Het soude langh vallen alle de particulariteyten van de Criminale Processen te stellen / 't is oock buyten mijn propoost / 't weynige voorgaende is ghenoech. De gewesen Sollicitateur Generael van de Protector, ende een van de drie Fiscaels, Ian Coocke was een Rechtsgeleerde/en wilde veel by-brengen/

dat

dat hy noch Teyckenaer noch Rechter was geweest / maer gedient hadde als Advocaet / als hem sulcks al eenichsints konde excuseren/ soo wiert bewesen geseyt te hebben/ de Coninck moet sterven ende de Monarchie met hem, ende hy hadde de Coninck aengeklaecht als een Tyran, Verrader, ende Moorder. Hy seyde het waren niet sijn woorden/maer van de geen die hem de last gaven/ ende dat hy versocht *Iustitia in genere*, niet Iustitie tegen den Coninck; maer het waren ydele uytvluchten. Het *Crimen læsæ Majestatis* wort by alle Natien seer nauw gekeurt. Men schrijft dat yemant gedroomt hebbende / dat hy den Coninck vermoorde / daerom gedoodt wiert/ als gepresupponeert wordende/ dat hy sulcks hadde in sijn voornemen of gedachten gehadt. Ende dat is Criminel in dat Cas. Waer in sijn oock de gedachten niet Tolvry.

Het was wonder dat niemant van alle dese gecondemneerde upt reyte van Godts providentie die sy in haer voorspoet altijt in de mont hadden/ ende daer uyt haer saeck meest Justificeerde/ dat het Godt soo hadde geordineert, dat het Godt soo hadde belieft. Sy moesten nu desgelijcks haer de wille Godes hebben onderworpen.

Het was oock wonder dat sy niet allegeerden haer eygen Ialousien ende oneenicheyt. Datse oock niet beschuldichden den Generael Monck: want hem wiert van den Coninck ende haer vyanden de danck en eer gegeven van sijne restauratie ende dese veranderingh/ dat die haer hadde bedrogen: want hy noch tot Londen komende/eerst niet sprack als van de Republijcque te willen mainteneren/ geen singuliere regeeringh of Monarchie.

Op Saterdach den elfden October des morgens ten thien uyren wiert Harrison ghesleept op een Horde van Nieugate nae Charincrosz. alwaer een Galge was opgerecht / daer aen hy wert ghehangen / met sijn aensicht naer 't Banquetingh house, en Withehall, alwaer het Bloet van den laetsten Souverayn Carel de eerste wiert geplengt. Hy toonde sich heel moedich/seggende in substantie/niet te hebben gedaen als wat hy in sijn gemoedt vondt wel ende wettich gedaen / ende by aldien het te doen stonde dat hy het noch soude doen: wanneer hy half gehangen was/ wiert weder afgenomen / sijn Ingewanden verbrant/ sijn Hooft van sijn Lichaem ghescheyden / ende de quartieren op de voorschreve Horde wederom nae Newgat gesleept / om geplaetst te worden op de vier hoecken van Londen.

Iohn Coock tot Charingh-Crose geexecuteert wordende / sprack seer veel/ ende bad voor sijn tegenwoordige Majesteyt / en wetende dat Meester Pieters nae hem sterven soude/seyde: dat die noch niet bereyt was om te sterven/ende dat men de executie behoorde wat op te houden/ toonende sich onwillich in het klimmen. Hy was een stout spreecker ende Preecker ghe weest tegen des Koninckx partye ende daerom seer ghehaet: wanneer sijn Hooft was afgehouwen/ en op een Spiets ghesteecken / wierter soo groote blijdschap onder het volck gesien/ als of een groote Victorie was bekomen.

Hy hadde seer ghepreecht op Charingh-Crosʃ, als een overblijfsel van het Pausdom, wiert daerom gelijck oock het Gild-Crosse, of Gouden Cruycifix in Cheapside gherafeert / maer hy dacht weynich dat in de plaets van Charingh-Crosʃ soude geset worden een Galge voor hem. Hy hadde voor sich mede

 gealle-

gealleguëert veel goets ende dienst te hebben ghedaen aen veel Coninckische/ hem wiert geantwoort: ghy sijt hier niet om het goet, maer om het quaet dat ghy gedaen hebt.

Vervolgens wierden tot Charingh-Cross gheexecuteert Thomas Scot, Gregori Clement, Adriaen Scroop, ende Iohn Iones. Thomas Scot was het/ die begeert hadde/ dat op sijn Graf mocht staen/ dat hy den Coninck hadde verdoemt, maer sijn quartieren sijn geordonneert soo verre van malkanderen te brengen/ dat sy noyt onder een Grafstee of Tombe souden konnen gebracht worden. Gregory Clement toonde groot leetwesen/ en versocht dat het volck voor hem wilde bidden. Scroop ende Iohn Iones betuyghden geen minder leetwesen. Vervolgens wiert noch gheresolveert op de verstorvene Corpora van Cromwel, Ireton, Bradsaw ende Pride, eenige ten minsten Smaedt-straffe te doen/ te sien in Februario naestvolgende.

Het Parlement geboodt noch dat den Martijrdach van den Coninck Carel de eerste Iaerlijcks soude worden gevíert/ gelijckse in het Common Prayer-bouck, nessens de andere Heylige-dagen/ende als te sien is in het selve Boeck Anno twee en sestich gedruckt.

Van den Coninck alhier quamen in Iunio ende Iulio verscheyden Klaeghbrieven over Schepen by die van desen Staet ghenomen/ ghelijck van deses Staets wegen diergelijcke klachten in Engelant gedaen wierden/ geschiedende nu ende dan eenige satisfactie/ maer het meest is altijt overgebleven/ werdende noch veel gheremitteert om door de aenstaende Ambassade te werden beslicht/ ghelijck eyndelijck in de Alliantie des Iaers twee en sestich sal te sien zijn.

Nae dat de Ambassadeurs van desen Staet haer afscheyt hadden ghenomen/ sijn den negen en twintichsten October geembarqueert/ des anderen daechs in Zee geraeckt/ ende den eersten November voor Gravesande gearriveert/ versochten den Heer van Beverwaert, die alreede eenigen tijt te voren/ als particulier was naer Engelant getogen/ om by haer te komen.

De Coninck tooch doen nae Doures, om te ontfangen de Coninginne sijn Moeder/ ende de Princesse sijn Suster/ namaels ghetrout aen den Hartogh van Anjouw des Conincks Broeder.

De Graef van Soissons Ambassadeur van Vranckrijck, was tot Gravesande even voor den Ambassadeur van desen Staet ghekomen om door haer gerecipieert te worden.

Sedert is by haer gekomen de Heer Coterel, Maistre des Ceremonies/ die tot Gravesend was om den Ambassadeur van Vranckrijck daechs daer aen nae Londen te geleyden/ en hoewel sy haer arrivement aen dat Hof noch niet hadden doen bekent maecken/ echter heeft hy het selve van ter zijden verstaen hebbende/ haer uyt den naem van sijn Majesteyt verwellecomt/ ende geseyt dat het den Koninck leet was/ dat sy juyst waren gekomen op desen tijdt/ wanneer sijne Majesteyt sich vervaerdichde om de Coninginne Douariere/ de welcke tegen dien tijdt tot Calis soude zijn/ tot Doures te gaen ontmoeten/ ende overmits haer voor sijn weder-komste tot Londen geene audientie soude konnen geven/ alsoo in die dagen/ de welcke tusschen den tweeden November

ber

ber en Saterdach/sijnde den sesden als wanneer de reyse soude werden begonnen/sijn Majest. geoccupeert soude zijn/met het geven van audientie op Donderdach aen den Ambass. van Spaengien,en op Vrydach aen die van Vranckrijck,die door haer waren geariveert / waer op sy hebben geantwoort / dat sy sijn Majest. bedanckten voor de eere die 't hem beliefden haer Ho. Mo. Ambass. aen te doen/en dat sy de wederkomste van hoogst-gedachte sijne Majest. soude afwachten. Terwijl sy met dese discoursen besich waren/quam oock den Heer van Beverwaert van Londen by haer/waer na sy dan oock gesamentlijck met den voornoemde Maistre de Ceremonies overleyden waer sy ghevoeghlijckst des Coninckx wederkomste souden konnen afwachten. Hy verclaerden / dat het nae sijn oordeel niet beter als binnen Londen konde geschieden/ soo om dat haer Ho. Mog. aldaer van een Huys waren versien/ als om dat tot Gravesand seer slechte gelegentheyt om te verblijven was; zijnde oock niet tegens de digniteyt van de Ambassadeurs alsoo de selve niet aennemende dien Caracter ; maer sich als onbekent houdende / de waerdicheyt van den Staet in geenen deele wierde gequetst / welcke maniere van doen niet alleen daer door den Ambassadeurs van Spaengien soo ordinaris als Extraordinaris / maer van den eersten wel vijf weecken voor sijn audientie daer was geweest ende Denemarcken maer oock in andere Landen door verscheyde Ambassadeurs/ dickwils was gepractiseert ; haer vorders verseeckerende / dat / nae de wederkomste van Sijne Majesteyt ontrent de receptie ende audientie van haer Ho. Mog. Ambassade alle gewoonlijcke solemniteyten in sodanigen gelegentheden/ aen dat Hof gebruyckelijcke souden werden geobserveert / tot welcken eynde sy dan haer wederom nae buyten souden begeven ; waer op dan geresolveert hebben / om daechs daer aen nae Londen te vertrecken / latende de voornoemde Coterel tot dien eynde aldaer een van des Coninckx Barges, alhoewel hy die door den Ambassadeur van Vranckrijck hadde mede gebracht; Doch dewijl de voornoemde Ambassadeur op dien dach soo laet vertrock dat het getij by nae verloopen was/ sijn genootsaeckt geweest haer tot Donderdach binnen Gravesende op te houden.

Den sestienden des morgens ontrent tien uyren sijn met eenige Barges ende ander kleen vaertuygh naer Greenwich gevaren / alwaer sy naulijckx geariveert waren / of de Lord Richard tweede Soon vanden Marquis van Ormont, het welcke noyt voor desen aen yemant van haer Ho. Mog. Ambassadeurs in dat Rijck was geschiet/ dat een Heer van Qualiteyt de selve buyten Londen was komen ophalen me vier a vijf van de Edel-luyden van des Coninckx Prioy Chambre, neffens die geene / de welcken de plaets van de Maistre des Ceremonies, die op die tijde sieckelijck was / bekleede / quamen haer vinden/ ende uyt den naem van sijne Majesteyt verwellekomen / met veele beleefde expressien waer op sy in gelijcker maniere hebbende geantwoort/ sijn na twee a drie uyren verblijf/ met sijne Majest. Barges, naer Londen opgevoert/ ende voor den Tour aen de trappen door de Lord Craven ontfangen/ende naer een beleefde verwellekominge gesamentlijck in des Coninckx Carossen getreden/ en met een ghevolch van in de twintich Carossen met ses paerden / door Londen tot in het huys van Sir Abraham Williams gevoert/ gedefroyeert/ en-

de gherecipieert even en op de selve maniere / als men die van de ghekroonde hoofden gewent is te ontfangen.

Den negentienden des namiddachs sijnde opgehaelt door den Grave Ossory hebben haer eerste publijcke audientien gehadt/ende propositie gedaen alleen complimentair/ bestaende de selve in een bedanckinge van het faveur/ dat sijne Majesteyt haer Ho. Mog. hadde ghelieven te bewijsen / in het passeren door haer Landen naer dit Rijck / in geluckwenschinge over sijn heerlijck restablissement op den Throon van sijn voor-Ouderen/ met aenbiedinge van alle nabuyrigen correspondentie / ende vrientschap/ midtsgaders condoleantie over het overlijden van sijne Majesteyts Broeder den Hartoch van Glocester, oock aenroerende te maecken Alliancie, waer op sijn Majesteyt geliefde met civile expressien te antwoorden / dat de aenkomste van de Ambassadeurs hem seer aengenaem was / ende dat / wat de vrientschap ende de te maecken Alliantie aengingh/ sijne Majesteyt genegen was / niet alleen de voorige te vernieuwen/maer de selve noch nauwer ende vaster te maecken/gebruyckende het woort van *plus estroit*,om de Religie en 't gemeen interest van bey de Natien/ en op de condoleantie/dattet menselijcke saken waren; waer me met bedanckinge afscheyt namen; Aenstonts daer na hadden oock audientie by de Coninginne Moeder s'anderen daeghs by den Hartoch van Iorck, en de Princesse Royale.

Daer nae Audientie in het Cabinet by den Koninck hebbende / proponeerden dat de voornaemste oorsaecken haerder besendinge was / om vast te stellen tusschen Sijn Majesteyt ende haer Ho. Mog. een goede Correspondentie ende vrientschap / als van outs was geweest ende om die bondiger te maecken tot een eeuwich-duyrende Alliance/ welcke soude bestaen in een belofte van Garante, Commercie ende Navigatie. Dat de Garantie soude behelsen een defensie van wederzijts onderhebbende Rijcken ende rechten / gelijck die nu possideerden of naemaels by Contracten mochten acquireren tegen alle ende een yegelijck, die een van beyde mocht attacqueren. Dat om voor te komen/ dat sulcks wederzijts nodich werck niet wierd geluyeert / te gelijck mocht worden vast gestelt een seecker Reglement ende Tractaet van Commercie ende Marine, waer nae weederzijts Ingesetenen te water ende te lande sich souden hebben te dragen. Ende by sijn Majesteyt occasie gegeven zijnde om haer wat te extenderen op de nuttichevt van sodane vrienschap/ hebben geseyt die te sullen dienen tot vast-stellinge van beyderzijts Staten/ ende vermeerdering van interesten/ genoechsaem gemeen zijnde / bestaende in het maintien van de Commercie van de ware ghereformeerde Religie, jae niet alleen tot handthavinge van dien / maer om de selve door de gantsche werelt aensienlijck te maecken/ soo dat de openbare vyanden door gewelt/ ende de bedeckte door bedrogh/ daer niet souden konnen tegen doen ; doch dewijl het confereren over de ingredienten van soodanige Tractaet eenigen tijt requireerde / ende men sijn Majesteyt daer mede niet lang wilde ophouden/ versochten Commissarisen. Sijn Majesteyt antwoorde blijde te zijn de Ambassadeurs van haer Ho. Mog. in sijn Rijcken te sien / dat hem die wellekom waren ; de versochten Alliance aengaende / dat alreede in den Hage sijn Majesteyt sich hadde verklaert dat hy met niemant liever soude in Alliance treden als met haer Ho. Mog. dienvolgende

volgende genegen zijnde de oude verbonden niet alleen te onderhouden / maer te vermeerderen ende te versterchen/ende niet sonder jalousie soude aentien by aldien andere Princen of Potentaten in nauwer Alliance met haer Ho. Mog. souden komen : dat hy noch was van 't selve ghevoelen ende inclinatie / sullende tot dien eynde Commissarisen Deputeren over de ingredienten / uytdruckende dat aen sijner zijde hy sodane ordres soude geven dat alle onlusten ende verwijderingen tusschen wederzijts Ondersaten mochten werden wech genomen of geprevenieert. Dat dese twee Staten in goede Alliantien staende weynich voor uytheemsche macht te vreesen stont. Daer nae sijn vorder geraeckt in generale discoursen/ daer mede afscheyt nemende.

De Commissarisen sijn genoemt / den Hartoch van Albemarle, den Lord Groot Chambelaine, Lord Robberts, Mr. Controuler, Berckley, Secretaris Nicolas, Secretaris Maurice, Mr. Arthur Ansley, Mr. Anthony Asley Cooper, om met alle/ ofte drie van haer in besoignes te mogen werden getreden / Naderhant heeft het Sijne Majesteyt belieft den Marquis van Ormont daer by te voegen.

Over de inruyminge van het Eylant Pouleron aen die van de Engelsche Oost-Indische Compagnien noch geen richticheyt zijnde / is dese Maendt aen de Ambassadeurs last gegeven om daer in te doen.

De Heer van Beverwaert, de eerste van de Ambassade / schreef haer Ho. Mog. den derden December, dat hy den voorigen dach was in ervaringh gekomen dat de Koninck al over eenigen tijt aen sijn Soon van Odijck hadde geconfereert een beneficie van ontrent veertien a vijftien duysent guldens jaerlijcx/ dat hy het selve aenstonts aen de andere Heeren hare Ho. Mog. Ambassadeurs hadde bekent gemaeckt / ende voorts van sijn plicht geoordeelt alsoo daer geen apparentie was van hem te disponeren het voorschreve beneficie te willen laten varen daer van notificatie te doen aen haer Ho. Mog. omme der selver resolutie daer op te mogen verstaen / ofte het oock strijdich tegens den Eedt mochte ghevonden werden / ende in cas van jae/ was sijn seer Ootmoedich versoeck/ dat haer Ho. Mog. hem van dese ambassade geliefden te excuseren / in welcke hy sich van nu af aen / van de eerste Conferentie/ als mede van alle andere besoignes wilde onthouden / ter tijdt toe hare Ho. Mog. dese saecke souden hebben getermineert.

Onaengesien de Heer van Beverwaert sich om de voorschreve reden excuseerde/ sijn de andere getreden tot de Conferentie den sevenden December, en sijn nae de middach omtrent vier uyren nae Whitehall gereden/ende op de gewoonlijcke manier in de Raedt-Kamer geleyt / alwaer binnen gekomen zijnde/ vonden de Heeren Commissarisen alle staende / die haer beleefdelijck verwellekomden/ ende versochten te willen sitten/ het welcke sy deden aen de eene zijde van de Tafel aen de hooger handt / nemende hare Excellentie de andere zijde/ wanneer de voornoemde Heeren de Acte Commissoriael haer van de Coninck gegeven/ deden oplesen/ ende alsoo sy die ghehoort hebbende/ presenteerden oock haer pouvoir ofte Copye van dien/kregen tot antwoort / dat sy genoech achteden de Brieven van Credentie by haer overgelevert/ende aen de Secretaris van Staet getoont / doch alsoo sy de Fransche Tael gebruyckten/

seyden

seyden datter eenige onder haer waren die de selve niet en verstonden / en datmen behoorde te convenieren over een ander Tael / ofte yemant mede te brengen/ de Engelsche Tael verstaende/ ofte andersints een gemeene Tael / als de Latijnsche te ghebruycken / waer op sy antwoorden datse de Fransche Tael hadden gebruyckt/ om dat alle de Tractaten voor desen met de Coningen van Engelandt gemaeckt/in die Tael waren gecoucheert / ende dat sijn Majesteyt niet alleen haer/ maer oock meest alle Ambassadeurs in publijcke en particuliere audientien in die Tael hoorde ende antwoorde / doch dat de keure aen hare Excellentie souden laten in wat Talen men soude tracteren / waer op de Heere van Goch de moeyte nam / om het geproponeerde in 't Fransch, in het Engels nader te elucideren ; Dit soo ghepasseert zijnde/ verhaelden in 't korte/ dat de voornaemste reden / haerder Ambassade was om te proponeren ende presenteren aen sijne Majesteyt Tractaet van Vrientschap, Commertie, Navigatie, ende Guarantie, van weder-zijts Landen/ Vryheden/ Commertien/ Voorrechten/ende wat daer aen dependeert/ende dewijl daer in souden moeten komen veel ende verscheyde ingredienten / de welcke niet wel by monde gededuceert / ofte ghededuceert zijnde / met de memorie soude konnen werden gerecolleert.

Dat derhalven een Project/ behelsende de intentien van haer Ho. Mog. op het Papier hadden gebracht/ende gereet waren om 't selve hare Excellentien te behandigen. Indien sy sulcks goetvonden/ met aenbiedinge/ dat indien de selve / daer in eenige duystere ambiguiteyt ofte yets diergelijcks vonden / sy altijt bereyt souden zijn/ om met de selve in meerder Conferentie te komen/ en naer vermogen t'esclaircisseren / op dat soo goet ende voor beyde de Natien nut werck onder Godes genadigen segen tot een goet ende kort eyndt mochte werden ghebracht. waer toe sy van haer sijde alle sinceriteyt ende naerstigheyt souden bybrengen/ waer op de Heeren tot antwoort gaven / dat sy het ghepresenteerde gheschrifte souden overnemen / niet tegenstaende het in de Fransche Taele was gecoucheert / het selve in 't Engels doen Translateren/ ende haer het Translaet laten sien of het met het overgegeven Project over een quam/ het selve lesen ende examineren/ en met sijne Majesteyt gecommuniceert hebbende/alsdan haer antwoort souden laten toekomen/waer op aen haer Excellentien overleverden 't gene by haer Ho. Mog. in last was gegeven / voor te stellen/ sijnde in effecte de gantsche Instructie voor soo veel de selve het te maken Tractaet raeckte ; De Ambassadeurs hebben geoordeelt dat het de selve de gereetste wech/ om tot een goet eyndt te komen/ was/ en de welcke de minste aenstoot soude geven/hebbende oock gesien dat voorgaende Ambassadeurs van haer Ho. Mog. aldaer ende elders/den selven voet hadden gehouden/ende de acceleratie hebbende gerecommandeert / is die Sessie daer mede geeyndicht/ende sijn de Ambassadeurs op de gewoonlijcke maniere uytgeleyt/ ende wederom naer haer Ho. Mog. Logement gekeert. Raeckende het overleveren van Pouleron in Oost-Indien aen die van de Engelsche Compagnie sijn eenige Gedeputeerden van de selve Compagnie by haer ghekomen / seggende schrijvens van de Nederlantsche Compagnie bekomen te hebben / waer in de selve haer lieten weten/ dat die saecke van de restitutie van Pouleron, was

buyten

buyten haren macht / alsoo haer Ho. Mog. de selve aen haer hadden getrocken / ende sy derhalven haer aen dese Ambassadeurs hadden te addresseren/ ende dienvolgende ghekomen waeren om haer te remonstreren dat hare schepen gedestineert om possessie van het selve Eylant te gaen nemen / nu ghereet lagen / om op Maendach toekomende Zee te konnen kiesen / ende derhalven versochten/ dat sy de noodighe ordre wilden stellen/ dat hare Gemachtichden in Indien comende/mochten te rechte raken/protesterende by ontstenteniss van dien/ dat sy wilden onschuldich sijn van alle onheylen/ die andersints daer uyt soude commen ontstaen/also sy/het koste wat het wilde/geresolveert waren haer schepē te laten afgaen/ en possessie van dat Eylant te nemen/versoeckende daer op antwoort by geschrifte/waer op de Ambass. seyden/dat haer geen antwoort by geschriftē conden gevē/te meer om dat sy niets by geschrifte/maer by monde eyschten:en wel waer te sijn dat sy eenige ordre van haer Ho. Mog. noopende dat point / hadden bekomen / maer dat het selve niet tenderende om haer te onthouden het geene haer toequam/ maer dat de meyninge van haer Ho. Mog. was / dat / ghelijck het Tractaet / uyt crachten van het welcke sy Pouleron eyschte / was gemaeckt met kennisse ende ordre van wederzijts hooge Regieringe/dat oock de executie van het selve door tusschen comen van die Machten behoorde te geschieden/ende dat het vreemt soude sijn datmen eenich Lant soude gheven aen particulieren buyten kennisse ende approbatie van de Souverain/ het welcke was den Koninck van Groot Brittangien, ende dat sy niet twijffelden ofte indien sijne Majesteyts goet vondt dat het voornoemde Eylant aen haer soude werden ingeruymt / haer Ho. Mog. ofte die van de Nederlantsche Compagnien souden sorge dragen dat sy het effect van het accoort souden genieten / sonder dat daer toe eenige protestatien nodich waeren; sy replicerden dat sy die approbatie van de Koninck hadden/ende oock noch dagelijcks nieuwe conden crijgen.

De Ambassadeurs antwoorden / dat het dies te vremder was / dat haer die niet believden toonen ofte over te senden / waer op sy seyden / dat indien de Ambassadeurs last hadden / den selven getoont zijnde/ ordre te stellen / dat het voornoemde Eylant haer wiert gelevert / sy de voorsz. approbatie van sijn Majesteyt souden toonen ende ter hant stellen / waer op by de Ambassadeurs geseyt zijnde/ dat haer daer op niet positif conden antwoorden / maer alsoo de Heeren van Beverwaert ende van Goch niet present waren met haer te sullen spreecken.

Die van de Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie hebben ondertussen onder dato den sestienden Decembris ghesonden haer ordre aen Abraham Weyns Gouverneur ende den Raet over de Eylanden van Banda om de overleveringh van Pouleron te doen aen soodanige/die in de acte of commissie van den Koninck soude genomineert staen.

Desgelijcke ordre van overleveringh was alreede oock geschiet den sesten November des jaers vier en vijftich volgens uytspraeck doenmaels gedaen/ ende op sijn tijdt ende plaets te sien. Maer ten deele door kunsten / ten deele door versuym van de Engelsche achter ghebleven ; Men seyde dat onder de Engelsche Bewinthebbers selfs waren twee/ door welcher directie het wiert te

seyden datter eenige onder haer waren die de selve niet en verstonden / en datmen behoorde te convenieren over een ander Tael / ofte yemant mede te brengen / de Engelsche Tael verstaende / ofte andersints een gemeene Tael / als de Latijnsche te ghebruycken / waer op sy antwoorden datse de Fransche Tael hadden gebruyckt / om dat alle de Tractaten voor desen met de Coningen van Engelandt gemaeckt / in die Tael waren gecoucheert / ende dat sijn Majesteyt niet alleen haer / maer oock meest alle Ambassadeurs in publijcke en particuliere audientien in die Tael hoorde ende antwoorde / doch dat de Keure aen hare Excellentie souden laten in wat Talen men soude tracteren / waer op de Heere van Goch de moeyte nam / om het geproponeerde in 't Fransch, in het Engels nader te elucideren ; Dit soo ghepasseert zijnde / verhaelden sy 't kortt / dat de voornaemste reden / haerder Ambassade was om te proponeren ende presenteren aen sijne Majesteyt Tractaet van Vrientschap, Commertie, Navigatie, ende Guarantie, van weder-zijts Landen / Vryheden / Commertien / Voorrechten / ende wat daer aen dependeert / ende dewijl daer in souden moeten komen veel ende verscheyde ingredienten / de welcke niet wel by monde gededuceert / ofte ghededuceert zijnde / met de memorie soude konnen werden gerecolleert.

Dat derhalven een Project / behelsende de intentien van haer Ho. Mog. op het Papier hadden gebracht / ende gereet waren om 't selve hare Excellentien te behandigen. Indien sy sulcks goetvonden / met aenbiedinge / dat indien de selve / daer in eenige duystere ambiguiteyt ofte yets diergelijcks vonden / sy altijt bereyt souden zijn / om met de selve in meerder Conferentie te komen / en naer vermogen t'esclaircisseren / op dat soo goet ende voor beyde de Natien nut werck onder Godes genadigen segen tot een goet ende kort eyndt mochte werden ghebracht. waer toe sy van haer sijde alle sinceriteyt ende naerstigheyt souden bybrengen / waer op de Heeren tot antwoort gaven / dat sy het ghepresenteerde gheschrifte souden overnemen / niet tegenstaende het in de Fransche Taele was gecoucheert / het selve in 't Engels doen Translateren / ende haer het Translaet laten sien of het met het overgegeven Project over een quam / het selve lesen ende examineren / en met sijne Majesteyt gecommuniceert hebbende / alsdan haer antwoort souden laten toekomen / waer op aen haer Excellentien overleverden 't gene by haer Ho. Mog. in last was gegeven / voor te stellen / sijnde in effecte de gantsche Instructie voor soo veel de selve het te maken Tractaet raeckte ; De Ambassadeurs hebben geoordeelt dat het de selve de gereetste wech / om tot een goet eyndt te komen / was / en de welcke de minste aenstoot soude geven / hebbende oock gesien dat voorgaende Ambassadeurs van haer Ho. Mog. aldaer ende elders / den selven voet hadden gehouden / ende de acceleratie hebbende gerecommandeert / is die Sessie daer mede geeyndicht / ende sijn de Ambassadeurs op de gewoonlijcke maniere uytgeleyt / ende wederom naer haer Ho. Mog. Logement gevoert. Raeckende het overleveren van Pouleron in Oost-Indien aen die van de Engelsche Compagnie sijn eenige Gedeputeerden van de selve Compagnie by haer ghekomen / seggende schrijvens van de Nederlantsche Compagnie bekomen te hebben / waer in de selve haer lieten weten / dat die saecke van de restitutie van Pouleron, was

buyten

buyten haren macht / alsoo haer Ho. Mog. de selve aen haer hadden getrocken / ende sy derhalven haer aen dese Ambassadeurs hadden te addresseren/ ende dienvolgende ghekomen waeren om haer te remonstreren dat hare schepen gedestineert om possessie van het selve Eylant te gaen nemen / nu ghereet lagen / om op Maendach toekomende Zee te konnen kiesen / ende derhalven versochten/ dat sy de noodighe ordre wilden stellen/ dat hare Gemachtichden in Indien comende/mochten te rechte raken/protesterende by ontstenteuis van dien/ dat sy wilden onschuldich sijn van alle onheylen/ die andersints daer uyt soude connen ontstaen/alsó sy/het koste wat het wilde/geresolveert waren haer schepē te laten afgaen/ en possessie van dat Eylant te nemen/versoeckende daer op antwoort by geschrifte/waer op de Ambass. seyden/dat haer geen antwoort by geschriftē conden gevē/te meer om dat sy niets by geschrifte/maer by monde eyschten:en wel waer te sijn dat sy eenige ordre van haer Ho. Mog. noopende dat point / hadden bekomen / maer dat het selve niet tenderende om haer te onthouden het geene haer toequam/ maer dat de meuinge van haer Ho. Mog. was / dat / ghelijck het Tractaet / uyt crachten van het welcke sy Pouleron eyschte / was gemaeckt met kennisse ende ordre van weder-zijts hooge Regeringe/dat oock de executie van het selve door tusschen comen van die Machten behoorde te geschieden/ende dat het vreemt soude sijn datmen eenich Lant soude gheven aen particulieren buyten kennisse ende approbatie van de Souverain/ het welcke was den Koninck van Groot Brittangien, ende dat sy niet twijffelden ofte indien sijne Majesteyts goet vondt dat het voornoemde Eylant aen haer soude werden ingeruymt/ haer Ho. Mog. ofte die van de Nederlantsche Compagnien souden sorge dragen dat sy het effect van het accoort souden genieten / sonder dat daer toe eenige protestatien nodich waeren; sy repliceerden dat sy die approbatie van de Koninck hadden/ende oock noch dagelijcks nieuwe conden crijgen.

De Ambassadeurs antwoorden / dat het dies te vremder was / dat haer die niet beliefden toonen ofte over te senden / waer op sy seyden / dat indien de Ambassadeurs last hadden / den selven getoont zijnde/ ordre te stellen / dat het voornoemde Eylant haer wiert gelevert / sy de voorsz. approbatie van sijn Majesteyt souden toonen ende ter hant stellen / waer op by de Ambassadeurs geseyt zijnde/ dat haer daer op niet positif conden antwoorden / maer alsoo de Heeren van Beverwaert ende van Goch niet present waren met haer te sullen spreecken.

Die van de Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie hebben ondertussen onder dato den sestienden Decembris ghesonden haer ordre aen Abraham Weyns Gouverneur ende den Raet over de Eylanden van Banda om de overleveringh van Pouleron te doen aen soodanige/die in de acte of commissie van den Koninck soude genomineert staen.

Dergelijcke ordre van overleveringh was alreede oock geschiet den sesten November des jaers vier en vijftich volgens uytspraeck doenmaels gedaen/ ende op sijn tijdt ende plaets te sien. Maer ten deele door kunsten / ten deele door versuym van de Engelsche achter ghebleven ; Men seyde dat onder de Engelsche Bewinthebbers selfs waren twee/ door welcker directie het wiert

te rugh gehouden/ die daer door jaerlijcks een merckelijcke somme van de Nederlantsche Compagnie genooten.

De Koninck heeft niet langh daer na aen de Gouverneur ende Compagnie van de Engelsche Kooplieden gheauthoriseert / om tot haer eygen ende haerder Nakomelingen ghebruyck de possessie ende het Gouvernement van het voorsz Eylant te nemen/ ende de beplantinge ende versterckinge van dien te laten doen by sodanige persoon ofte persoonen / als sy souden goet dencken te deputeren. Doch dit werck is daer door noch niet klaer geraeckt/ maer in dispute gebleven/ gelijck hier na sal werden geseyt.

De Ambassadeurs hebben vervolgens aen den Koninck gheklaecht over seecker Bil tegen de vrye Visscherie, sulcx oock aen de Princesse Royale recommenderende; maer de Princesse viel des anderen daeghs kranck aen de kinder pockskens; daer van hier na.

Tegen dien Bil hebben vertoont het ongelijck aen de eene/ ende de verwijderinge, disputen en misverstanden die aen de andere zijde het soude veroorsaecken / stil-swijgende te kennen gevende dat het dese Staet niet soude lijden/ als zijnde in een immemoriale ende wettige possessie.

De Bil was alreede tweemael gelesen / edoch doen weder met alle stucken ghestelt in handen van Gecommitteerde / om nader geexamineert te worden. De Koninck gaf oock gunstich antwoort / dat men alle mesintelligentien moest voorkomen / dat hy met den Raedt / ende eenige Leeden souden spreecken.

De Heer Cancelier gaf noch klaerder antwoort / dat die saecke voor desemael wel geen voortganck soude hebben. Het concept was als volcht :

DE Heeren ende *Communen* uwe Majesteyts getrouwe ende gehoorsame Onderdanen in 't tegenwoordige *Parlement* vergadert, in seer ernstige consideratie nemende hoe veel de eere ende de grootheyt van uwe Majesteyt, ende de stercke ende welvaert van desselfs Coninckrijck ghelegen is, dat de *Schipvaert* ende *Zeeluyden* by alle mogelijcke middelen gehanthaeft en vermeerdert werden, daer van de *Visscherye* wel een van de grootste is, ende considererende datter geene Natie hoe machtich die oock sy ter Zee, soo considerabel is in *Visscherye*, datter oock Godt gelieft heeft dit Coninckrijck met veele goede ende bequame Havenen ende uwe Majesteyts Zéen met overvloet van allerhande Visschen te voorsien; Ende aengesien dat *vremde Natien uyt de selve groote schatten ende rijckdommen trecken*, veel van haer volck daer aen te werck gestelt, ende hare Steden *Volckrijck* ende welvarende worden, ende dat sy haer selven niet en contenteren met een sober ende matich gebruyck van de selve Vryheyt van Visschen op uwe Kusten, welcke haer by gunste van uwe Majesteyt toegestaen is, maer Visschen met *onwettige* Instrumenten, streckende tot uytroeyinge ende verdestrueringe van de Nesten der Visschen, selfs op sommige plaetsen van dit Rijck, daer door de Visch gansch wech ghejaecht, ende considerable Steden die haer met de selve *Visscherye* bequamelijck ende geluckichlijck geneerden, tot de uytterste armoede gebracht zijn, en op andere Plaetsen zeylende met gheheele Vlooten midden door de Netten ende ander Vaertuych van uwe Majesteyts

steyts Onderdanen tot groote schade ende verhinderinge in haer wettelijck beroep:. Bidden daerom op 't alderootmoedichste dattet recht van uwe Kroonen over hare Zéen gantschelijck ende vigoureuselijck vast gestelt en gemainteneert, ende soodanige Ordres ende Instructien aen uwe *Admiralen* ende *Commandeurs* ter Zee gegeven mogen werden, als ten dien effecte noodsaeckelijck sal zijn, ende dat volkomene, ende ghenoechsame voorkominge van alle soodanige abuysen by sijne Coninckclijcke Majesteyt met advijs ende consent van de *Heeren* ende *Communen* in dit tegenwoordige *Parlement* vergadert vast ghestelt moge werden, dat van ende nae den *Eersten* dach van *February*, des Iaers onses Heeren *een en sestich* geen Persoon ofte Persoonen, hy sy Inboorlingh of Vremdelingh acht mijlen van den Oever van de Kust van *Sussex*, af, nochte binnen ghelijcke distantie van eenich Deel van de Kust van *Englandt* van daer Westwaerts nae de Lantzijde sal mogen Visschen, met seecker Instrument genaemt *Troll* (een Net dat langs de grondt sleept) onder verbeurte van verlies van . . .

Ende dat niemant sal mogen Visschen ergens op de Custen van *Englandt* of minder als *Halver Zee* met eenich *Set*, ofte ander Netten met *kleyne Majen* (*Kleyn schoel*) daer door de voor-teelinge van de Visch benomen weit, op peyne van verlies van . . . . .

Dat vorders by authoriteyt als vooren vast gestelt werde, gelijck vast gestelt wert by desen, dat geen *Vreemdelingen* vermach uyt te werpen ofte leggen eenige Netten of *Sayne* in de Zee binnen *tien* mijlen van eenich deel van de Custe van *Englandt* tot verhinderinge van uwe Majesteyts Onderdanen in hare Visscherye ten tijde als de selve visschende sijn, op de boete van . . . .

Ende werden hier mede alle *Admirael* ende andere Commandeurs van uwe Majesteyts Oorlochsschepen geauthoriseert, en versocht aen te tasten, ende als *Prinse* in te brengen, alle soodanige Schepen als contrarie dese en voorgaende Clausule sullen doen; daer en boven is mitsdesen vast gestelt, dat geen Schip, Barck, of Boot sich van eenige Haven of Plaets van *Engelant*, *Yerlant*, *Walles*, het *Eylant* van *Guernsey* ende *Yersey*, ofte van de Stadt *Barwyck* op de *Tweed* op reys sal mogen begeven, nae 't Eylant *Westmoney*, ofte Noort-Zee voor den *veertienden* dach van *February* in yder Iaer, op dat alsoo 't *Kuyt* ende *Broetsel* van de Visch aldaer gepreserveert, ende niet ghevangen en verdestrueert en werde, als in de laetste Iaren is geschiet, op de verbeurte van 't verlies van . . .

Ende is voorts verstaen dat geen Bier geconsumeert werdende op de reyse van *Visch vanghst* of *Sout* verbruyckt werdende tot de bereydinge ofte bewaringe van de Visch *Excijs* subject sal zijn.

Ende voor soo veel de *Non-observantie* van de *Vischdagen* in de laetste Iaren een van de voornaemste oorsaeck is geweest van 't verval van de Visscherye, ende met reden niet kan verwacht werden, dat de renovatie van dien vigoureuselijck aengestelt sal werden, ten sy sorge ghedragen werde voor de slijtinge van de Visch, ende voor soo veel daer verscheyde goede ende heylsame Wetten diesaengaende gemaeckt zijn, is by authoriteyt als vooren vast gestelt, dat van ende na de eerste Woonsdach in de Maent *Maert* des Iaers *een en sestich* geen soorte van Vleesch geschaft, gegeten, ofte verkocht sal mogen werden in eenige Herberge, Logys, Ael, ofte Spijs-huys op eenige Woonsdach, op pœne van verlies

verlies van de weerde van alle alsulcke . . . De welcke alsdan geschaft, verkocht, ofte gegeten sullen zijn, ende van de Somme van . . . .

Ende dat van ende na den *Eersten* Woensdach in de Maent *October* die komen sal in 't Iaer *een en sestich* (Woensdach) sal alle weecken gehouden worden voor een Vischdach in alle andere Huysen, ende by alle andere Persoonen in soodanige maniere, ende onder alsulcke verbeurte, als by de Wetten van dit Rijck in desen voorsien is, &c.

In 't laetst van December hadden wederom eene conferentie. De Articulen van de Concept Alliantie ghelesen wordende; seyden de Heeren Engelsche, dat sy het eerste Artijckel aennamen; maer op het tweede, hadden dese bedenckinge / 1. Waerom den Inhout van dien geastringeert was aen Europa, daer het eerste Artijckel generael sprack / 2. Wat Tractaten dat men meenden onder de geene / die men souden moeten guaranderen / ende dat sy die alvooren soude moeten sien. 3. Versochten sy te weten wat Visscherye sy verstonden onder het generale woort / *de la Pesche*, ofte de Visscherye op de Kust / of oock wel die op sijn Majesteyts Zeen / soo sy die noemden.

Op het derde Artijckel / seyden zy / dat daer in resideerde een inegaliteyt / alsoo daer stont / datmen met alle macht malkanderen soude helpen defenderen / ende dat / dewijl de macht van haer Ho. Mog. niet was soo groot / als die van den Coninck de selve oock tot defensie van sijn Majesteyt niet soo veel hulps konde toebrengen / als van die zijde aen haer Ho. Mog. waer op de Ambassadeurs antwoorden / dat / wanneer een Alliantie van guarantie ende defensie soodanich wiert ghemaeckt / dat de Geallieerden uyt krachte van de selve geobligeert worden / tegens die geen de welcke yemant van de Geallieerden attacqueerde / te breecken de natuer van die Alliantie selve / ende sijn eygen Interest mede bracht / dat men dien Attacquant / nu ghewordden zijnde een openbaer Vyant van beyden met alle macht tegens moest gaen / sonder onderschept wie van de Geallieerden de meeste macht kon bybrengen / alsoo haer alle beyden ten uyttersten gelegen was / om den ghemeenen Vyant tegen te gaen / ende tot reden te brengen.

Op het vierde Artijckel hadden geene remarques. Op het vijfde waren sy mede eens in de saecke selve / maer seyden op de laetste Periode / dat sy niet wisten van wat Placcaten / die albereyts ten dien eynde souden sijn uytgegaen / men sprack / alsoo daer geen soodanige in Engelant waren geëmaneert / immers haers wetens / maer dat sy wel te vreden waren datmen de Transgressieurs van dit Artijckel soude straffen / volgens de ordre van het Landt; ende Admiraliteyten sijnde in den hare albereyts soodanigen ordre in Practijck / doch dat men daer by soude konnen voegen dese woorden / en soodanige Placcaten als by den Coninck en de Staten Generael by onderlingh Concert ten dien eynde sullen werden gemaeckt.

Op het seste Artijckel voechden zy / dat de Eygenaers haer Schepen ofte Goederen weerom bekomende / behoorden te betalen in redelijckheyt de onkosten die tot conservatie van hare Schepen en Goederen waren gedaen.

Op het sevende meenden dat het onbillijck soude zijn / dat wanneer yemant bekomen

bekomen hadde Sententie / by den Ordinaris Rechter van den Debiteur tegens sijn Majesteyt/ofte haer Ho. Mog. waer op geen Executie nochte compliment van Justitie konde volgen / de selve van het eenige remedie / welcke was Represaille, wierde versteecken/ waer op by de Ambassadeurs gediscoureert zijnde / dat men niet seer licht behoorde te komen tot de extremiteyt van Brieven van Marque, alsoo de selve waren voorloopers van den Oorloch, ende dat het niet te presumeren was/ dat Souverainen in redelijckheyt staende/ niet souden voldoen Vonnissen by haer eygen Rechters gewesen/daer het selve by is gebleven/waer mede het nu laet geworden zijnde/ ende de Heeren Commissarisen ghenootsaeckt om sich noch tot andere occupatie te verboegen / sijn voor dien avondt gescheyden/ ende de rest uytgestelt tot nae Nieuwe-Iaer.

Belangende de scrupel des Heeren van Beverwaert, waerom hy sich onthielt van de besoigne der Ambassade / hebben de Heeren van Hollandt ondertusschen geadviseert / dat de Heer van Odijck sijn Soon al langh voor dese Ambassade hadde veel habitude ende kennis gehadt aen dat Hof/ende sich soo aengenaem gemaeckt / dat hy van den Koninck hadde ontfangen het bewuste beneficie / soo dat sulcks was geschiet in consideratie van den Soon, niet van de Vader, die daer van geen kennis hadde gehadt.

Dat daerom de selve sake was opgenomen als niet strijdich tegen den Eed, die de Ambassadeurs en alle Publijcke Ministers sijn ghewoon te doen / volgens resolutie van den thienden Augusty sestien hondert een en vijftich. Dat dienvolgens de Heer van Beverwaert onbeswaert mocht sijn in de functie te continueren.

By de andere Provintien is dese sake overgenomen / werdende by veel geoordeelt een *casus conscientiæ*, van de welcke oock verscheydene Evangelische Theologanten hebben geschreven. Ick segh gheschreven, maer de Practijcke of Judicature/ als geblijckt/ is ghekomen aen de Politijcke, of welck aen een yeder self. (Volgens Text een yeder beproeve hem self)

In Spangien segtmen daerom te sijn een Raet van Conscientie: 't welck sijn Kerckelijcke Persoonen; Doch of de Judicature sy aen Politijcke, of aen Kerckelijck, of aen de Man self, 't sijn alle menschen; Maer is de regel waer: *Ignoscas aliis multa, nihil tibi*, soo souden de eerste twee manieren de bequaemste zijn. *Nam, se Iudice, nemo nocens absolvitur*. Ende hoewel veel spoock by veele daer van gemaeckt wiert / is eyndelijck ghebleecken niet als een *Chimæra* ende spoock te sijn geweest.

Desgelijcks was veel spoocks ende gheprael gheweest over het Clandestijn Houwelijck des Hartoghs van Yorck met des Cancelliers Dochter / doen sy noch Staet-Juffrouw was van de Princesse Royael, ende alsoo het genoechsaem was geschiet *Par Amourette*, ende buyten kennis des Coninckx/ende voor desselfs herstellingh tot de Kroon / soo is het echter daer nae verklaert Wettich nae de rechten van Engelandt/ende den Jongen Prins/ daer van alreede gheboren / Legitijm, ende de Heer Cancellier wiert ghemaeckt Graef van Clarendon.

De Princesse Royale is Maendach den vier en twintichsten December, Ouden of Engelsche-stijl / omtrent den middach overleden/ nae dat weynich

dagen te Bedde hadde gelegen. De Medecijnen seyden datse drie-derhande sieckte te gelijck gehadt hadde: te weten de Purpre, de Maselen, en de Kinder-pocken, ende hebben haer een half uyr voor haer doodt noch doen Laten op de voet / 't welck haer eenige verlichtinge scheen te brengen ende in sluymeringh bracht / maer uyt de selve raeckte sy in een flaeuwte / ende bevonden dat haer gesicht gebroocken was. Tot op het laetst heeftse haer volkomen verstant gehadt ende haer Testament ghemaeckt / om het welcke de Ambassadeurs van desen Staet bekent te maecken den Coninck gesonden heeft sijn Groot Chamberleyn den Grave van Manchester, seggende dat haer Koninckliicke Hoogheyt van hare affaires hadde gedisponeert en den Coninck gebeden om sorge voor den Persoon ende het Interest van haer Soon te willen dragen: Versoeckende met een dat oock het selve aen haer Ho. Mog. mocht worden gerecommandeert / ende dat sy begeert hadde sonder pompé by den Hertoch van Glocester te worden begraven / het welcke sijne Majesteyt te meer aen de Ambassadeurs liet weten / om dat haer Koninklijcke Hoogheyt hadde een relaes (dit waren sijn woorden) aen den Staet van haer Ho. Mog. Sy antwoorden met ghelijcke Complimenten / dat haer Ho. Mog. ten hooghsten souden sijn geaffligeert over dese droevige tijdinge / ende dat de Princesse niet min in Nederlandt als in Engelandt soude sijn geregretteert.

Ende wat den Persoon en het Interest van den Prince van Orangie aenginghe / dat niet twijffelden / of haer Ho. Mog. souden het selve volkomentlijck ter herten nemen / soo om dat sijn Hoogheyt de eere hadde van sijne Majesteyt soo nae te bestaen / als mede om de goede diensten die des selfs Voor-Ouders aen den Staet hadden bewesen / ende dat niet souden nalaten haer Ho. Mog. kennis van alles te geven.

Haer Testament was luydende als volcht / uyt het Engels overgeset:

In den Name Godes, AMEN.

ICk MARIA Princesse van *Groot-Britangie* Doüariere van *Orangie*, &c. sijnde gevisiteert met sieckte, en apparentelijck, dit leven jegenwoordich in een beter sullende veranderen, geve by desen mijne Ziele over in de handen van Godt mijnen Schepper vertrouwende op sijne Genade, door de verdiensten *Christi* mijnen Salichmaecker om behouden te worden aen Lijf ende Ziel, in de blijde t'samenkomste des eeuwigen Levens: Ick laet mijn Lichaem nae voor de Aerde om begraven te worden op soodanige behoorlijcke Christelijcke maniere, en in sulcken plaets als den Coninck mijnen Coninckliicken Broeder sal believen t'appoincteren, mijn versoeck sijnde om geleyt te worden nevens den Hartoch van *Glocester* mijnen overledenen lieven Broeder, soo het mach geschieden met sijn Majesteyts welgevallen: Ick bidde sijne Majesteyt ernstelijck, als mede de Coninginne mijne Coninckliicke Moeder om op haer te nemen de sorge van de Prince van *Orangie* mijnen Soon, sijnde de beste Ouders en Vrienden, daer ick hem aen kan recommanderen, en van de welcke hy met de meeste redenen heeft te verwachten alle goede hulpe, t'huys en buyten; biddende Godt om hem te segenen ende te maecken een gheluckich Instrument tot sijner eere en des Lands beste, soo wel als tot satisfactie ende advan-

tagie van sijne naeste Vrienden ende Geallieerden. Ick bidde sijn Majesteyt meest specialijck om een *Protecteur* ende Beschermer van hem ende sijne *Interessen* te wesen met des selfs Coninckklijcke faveur en influentie, en t'authoriseren soodanige als ick hier nae volgende sal noemen om Executeurs te wesen van dit mijn laetste wille en Testament. Biddende hare Majesteyt de Coninginne mijn Moeder te besorgen dat mijn Soons Iuweelen, sijnde die gene de welcke ick vonde in sijn Vaders Cabinet gheexpresseert in een Lijste, daer van gemaeckt, overgelevert worden aen hem of yemant die men de selve voor hem mach betrouwen. Mijne andere Iuweelen ende alle andere dingen overblijvende, nae mijn doodt eygentlijck my toebehoorende, late ick aen de Coninginne mijn Moeder, namentlijck: als alle mijne schulden ende d'achterstallen ende tractementen van mijne Dienaers aldereerst behoorlijck betaelt en voldaen zijn, allmede de Legaten hier navolgende gespecificeert aen mijn Dienaers en anderen; Tot welcken eynde ende intentie en om dat alle het geene my aengaet schulden ende overblijvende affairen, pretensien, gerechtigheden, profijten, en de reeckeningen wel mogen worden nagesien, gerecouvreert, en geordonneert: Soo bidde ick by desen den Hartogh van *Yorck* mijn lieve Broeder om sijne hulpe daer toe by te brengen, als mede den Heer *Germain* Graef van *S. Albans* met *Nicolaes Oudert* mijnen Secretaris, Raedsheer van mijn Soon, ende des selfs Commissaris alhier (de welcke mijn Coninckklijcke Vader, sijn jegenwoordige Majesteyt, en my selven, soo langh en trouwelijck heeft ghedient) begeerende dese drie te wesen die gene de welcke sijne Majesteyt by my gelijck voornoemt versocht is, t'authoriseren en macht te geven gelijck ick by desen authorisere ende macht geve, haer en der selver ghenoechsame Substituyten als *Executeurs* van dit mijn laetste wille ende Testament, en van alle vordere Actien, Gerechticheden, Pretensien, Schulden, en mijne Heerlijckheden soo wel in als omtrent de tutele van mijn Soon in Holland of andere Provintien van de Vereenichde *Nederlanden* mijn qualiteyt van Regente in Orange, mijn portie noch onbetaelt in Engelandt met de Interesten van dien of andere saecken in mijne overblijvende desolate familie, recommanderende aen hare Majesteyten beyde mijne Vrouwelijcke ende Mannelijcke Dienaers, ten eynde de selve mogen werden gesavoriseert met eenige competente provisie om haer selven te beter te onderhouden en maintineren, ghelijck mijne goede meyninge was voor haer te doen soo ick langer hadde geleeft: Dit verklare ick te sijn mijn laetste Wil en Testament om te staen en in kracht te wesen, doende te niet en by desen revocerende alle andere mijne voorgaende Wil of Willen, Testament, of Dispositie ter occasie van doodt, indien eenige soodanige haer openbaren en te voorschijn komen. Ick wete niet dat ick eenige soodanige in wesen hebbe gelaten. Tot bevestinge van dien hebbe ick nae distincte verhalinge van 't voorsz. aen my gedaen, dese Acte met mijn eygen handt onderteeckent, wesende in perfecte memorie en verstant, ende heb mijn geseyde Secretaris dit mede doen teeckenen ende met mijn Wapen besegelen, in het Palleys tot *Whytball*, den *vier en twintichsten* December *sestien hondert sestich* Oudestijl.

Geteeckent, ghesegelt ende overgelevert in de tegenwoordigheyt van ons

Geteeckent *Edward Ker. Rob. Wythe. Will. Dyke.*

Ick

ICk laet by Testament nae en geve aen de Gravinne van *Chesterviel* de somme van *vier hondert* Ponden Sterlings, en even soo veel aen mijn Vrouw *Heuwaert*, en ick versoecke dat aen yeder een van mijne Vrouwlijcke en Manlijcke Dienaers mach werden gegeven yeder soo veel als den Staet die ick nalaet kan lijden, en best kan recompenseren hare ghetrouwe ende goede diensten aen my, waer voor ick de selve bedancke. (Was geteeckent) MARIA. (Onderstont door haer Konincklijcke Hoogheyts ordre, en gecontrasigneert)

N. Oudart Secretaris.

CHARLES REX.

HEbbende ghesien ende overlesen de laetste Wille en Testament van mijn Lieve Suster MARIA Princesse van *Orangie*, in *dato* den *vier en twintichsten* December Oudestijl *sestien hondert sestich*, Soo authorisere ick volkomentlijck in ghevolge van haer versoeck daer in ghepresseert, en geve Macht aen mijn Coninckclijcke Broeder den Hartogh van *Yorck*, den Grave van *S. Albans*, en *Nicolaes Oudart*, en der selver genoechsame gesubstitueerden om Executeurs te sijn van haer geseyde wil; Ende om alle soodanige dingen te doen als in gevolge van de Executie ende tot volbrenginge van de selve noodtsaecklijck ghedaen moeten worden; Gegeven onder ons Handteecken, in het Palleys tot *Whitehall*, den *seven en twintichsten* dach van December, *sestien hondert sestich* Oudestijl, in 't *twaelfde* Iaer van onse Regeeringe. (Onderstont door sijne Majesteyts ordre, getekent.)

Edward Nicolas.

Het stuck van Orange meer ende meer in ghevaer komende; toonden de Princesse Groot-Moeder, alle mogelijcken yver om het te redden. Dede tot dien eynde haer Ho. Mog. wederom schrijven aen den Koninck van Vranckrijck; ende aen de Princesse Royale tot Brussel zijnde. Aen den Coninck wierden geallegeert de diensten van voorgaende Princen / ende wat hier tusschen de Princesse was ghepasseert. By de Princesse het interest van den Prince Pupille, die door de onderlinge twisten der Momboiressen soude komen te lijden; haer vermanende tot eendracht met de Princesse Groot-Moeder.

De Princesse Royale antwoorden gewenst te hebben datmen met haer hadde gecommuniceert eer men aen den Koninck hadde geschreven ende dat op aengeven van de Princesse Groot-Moeder alleen dienvolgens partydich; dat het beter was met gemeene Raedt daer in te gaen; Dat aen den Prince haer Soon / geen grooter dienst konde geschieden / als door het bemiddelen ende bewaren van des Coninckx liefde ende gunst / die altans ende sedert eenigen tijdt seer gelabefacteert was door de menees van de tegenwoordigen Gouverneur / sich soeckende redoubtabel te maecken met die van de Gereformeerde Religie, tot groot ombrage van den Koninck. Aen den welcken sulcx ondragelijck was om reden van Staet. Want hebbende aen die van de selve Religie benomen alle haer plaetsen van vertreck, ende sterckte, konde niet lijden / dat aldaer resteerde midden in sijn Landt een Fortresse van de selve Religie: die hem gants geen gehoorsaemheyt ja geen deferentie toonde; dattet spotte-

lijck

lijck was te ſpreecken van Iuſtitie in een ſaeck die ligitieux niet alleen tuſſchen den Prins ende Longueville, maer oock tuſſchen het Parlement van Provin- ce ende Prins was. Ende ſulcx niet zijnde/ dat het recht van Intereſt ſo wel in Vranckr. als elders gaf aen den Souvereyn de faculteyt / om te doen wat hy goet vont/ en konde doen. En dattet Pedanten waren die de Princesse Groot- Moeder rieden tot de allegatie van Iuſtitie, ende dat de Princesse Royale seer moeſt twijffelen aen de Juſtitie in Hollandt die haer hadden diſputabel ge- maeckt een expreſſe acte, waer by de overleden Prins aen haer hadde gege- ven het abſolut Gouvernement van O ange; het welck/ indien men het hadde gelaten aen haer / geen miſtrouwen ſoude hebben gebaert aen Vranckrijck, maer alles geconſerveert in den Staet daer in het was.

De Conſideratien die de Princeſſe Groot-Moeder hadde/ openbaerde ſy in het volgende aen haer Ho. Mog. geſchreven.

HO. *Mo. Heeren*; De eere die ons tockomt van wegens U Ho. Mog. hebbe ick ten allen tijden ſoo veel te hooger geacht, als ick weet dat de Princen van *Orange* haer moeyſaem leven hebben gheeyndicht met het vaſt vertrouwen dat ons geene protectie ſoude ontbreecken ſoo lange deſen Staet hem ſoude konnen erinneren van de diere belofte die haer belieft heeft aen hun te doen op de uyre van haer verſterf, yegelijcken een wetende dat Prins *Hendrick* ſijne ziele met blijtſchap aen God opofferde, als hy aen de eene zyde ſach het vernoegen dat den Staet hadde van ſijne Dienſten, ende aen de andere zyde dat U Ho. Mog. met hoochſte beleeftheyt verklaerde tot allen tijden te willen ſorgen voor des ſelfs Huys-Vrouw, ende Kinderen. Op ſulcken gront is het oock dat de Heer *Keur-Vorſt*, ſoo wel als Ick, voor weynich tijts hebbende vryheyt genomen U Ho. Mog. te moeyen met de becommeringe van ons Huys, ende haer te kennen gegeven, dat de *Perel* daer van ſtaet in pericul van verlooren te gaen, by aldien de Princeſſe *Royale* niet ſoude konnen ghediſponeert werden, hare pretenſien op *Orangie*, volgens Sententie ende verdragen, te laten aen de deciſie van *goeden Mannen* of de rechten alhier, immers als ſijne Majeſteyt van *Vranckrijck* niet ſoude konnen gediverteert werden de ſtercke hant te bieden aen deſſeynen, waer door getracht wert met gewelt wech te nemen het welcke na ſijn Natuyr ende toeſtant, niet anders als door ruſte, eenicheyt, ende ſachticheyt kan geconſerveert werden in de Huyſe van *Orangie*. Ende alſo het U Ho. Mog. belieft, daer over te ſchrijven aen de Princeſſe *Royale* niet alleen, maer oock aen ſijne Majeſteyt van *Vranckrijck*, ende mits dien te ghetuygen dat het de Staet ter Harten gaet, wat ons ende wat de Prince van *Orangie* ontmoet, gelijck ick giſteren noch meerder verſeeckeringe van eene innerlijcke goede ghenegentheyt hebbe de eere gehadt te ontfangen door de mont van de Heer *Muhrt*, Preſiderende ter vergaderinge van U Hoogh Mogende, ſoo hebbe ick my niet beletten konnen daer over U Hoogh Mog. mits deſen ſeer ghedienſtelijck te komen dancken, ende met eenen te repreſenteren, alſoo ick noch uyt de antwoort van de Princeſſe *Royale* aen U Ho. Mog. noch uyt andere berichten kan vernemen, datmen aen de zijde van de ſelve Princeſſe ſoo veel deferentie ſoude hebben aen onſe Remonſtrantien ende aen de welgemeende aenradinge van U Ho. Mog. dat de ſaecke daer door buyten gevaer, of wy buyten be-

kommeringe souden konnen ghestelt worden; maer in tegendeel dat alles slechts tot meerder *verbitterheydt ende verwyderinghe* wert ghedirigeert; soo verre oock dat men ons van de onware berichten beschuldicht, sonder de selve aen te wijten, ende datmen alles op sijn *eygen authoriteyt* neemt, sonder te dencken dat op niemant in de werelt meerder vertrouwen behoort gheset te worden als op den goeden Raet van dese Republijck, ende dat geen wantrouw kan vermoet werden by de gene die de *Iustitie* ende de natuyr hebben opgedragen de sorge om den Huyses welvaren als Voochden te helpen conserveren dat ick mijns deels, hoe seer ick daer over bedroeft ben, niet anders sien kan, als dat de selve plaetse *moet verloren gaen*, indien geen andere ende prompter middelen soude konnen gevonden werden van de Princesse *Royale* tot ghesondere resolutie te brengen: Vertrouwende U Ho. Mog. mede van het *selve gevoelen* sullen wesen, ende dienvolgens niet in ongoeden duyden dat *ick daerom* de Vryheyt neme mitdesen nochmaels gedienstelijck *te versoecken, ten eynde* der selver goede geliefte sy het ghewichte van dese *onse bekommeringe in* nader deliberatie te leggen, ende ons dienaengaende der selver Hooch*wijs advijs*, ende hoe sy oordelen mochten dat wy ons in desen sullen gedragen, *gunstelijck* mede te deelen, haer verseeckert houdende dat wy niet sullen manqueren dat selve sonder eenige andere reflexie gewillichlijck op te volgen.

Wy konnen U Ho Mog. daer by oock niet verbergen, alsoo men hoewel tot onse groote onschult, ons gaet insimuleren, als sochte hier in voornamentlijck alleen de Heere Grave van *Dona*, tegenwoordich Gouverneur van *Orange* in sijn Gouvernement te conserveren, om dat hy ons soo nae in bloedt bestaet, dat wy soo wel nu als ten allen tijden te vreden zijn, om soodane protext wech te nemen, de selve uyt sijn Gouvernement te laten vertrecken, mits volgens de observante van 't Huys wederom daer in ghestelt werde, eene persoon van *Gereformeerde Religie, uyt dese Landen*, ende van wiens ghetrouwicheyt soo wel den Prince als des selfs Erfgenamen souden konnen versekert zijn, om sijne goede conditien ende middelen op dat ick voor alle de werelt moge doen blijcken dat my geen Interesse, hoe het oock is, hooger ter harten gaet, als de conservatie van die geene, die mijn *Kints kint*, ende my voor Godt en de Hooge Overheyt mede aen vertrouwt is, als een *Pupil*. Versoeckende U Hooge Mog. daer over tot allen tijden my niet alleene de eere te willen doen van daer van te getuygen, maer oock in dese deliberatien hare *Mesures* daer naer onbeswaert te nemen, niet twijffelende of de Heer *Keur-Vorst van Brandenburch* hem sijns deels daer mede sal gelieven te conformeren.

Het doet ons leet, dat wy U Ho. Mog. in der selver hoochwichtige deliberatien met dese saecke moeten moeyen dan ghelijck ick vertrouwe dat Godt haer daerom soo veel te meer sal segenen, dat den Staet hem laet aengelegen sijn de Protectie van *Weduwen* ende *Weesen*, soo sal ick mijns deels ten allen tijden soecken sulcx in alle mogelijckheyt te erkennen, als zijnde

Hooge Mogende Heeren

U Ho. Mog. *Dienstwillige Dienaresse*,

(Geteeckent)

Amelie P. d'Orange.

Onder-

Ondertusschen naerder tijdingh komende / dat de Coninck den Grave van Dona hadde laten sommeren / tot overgeve van de Plaets / heeft ghedaen. Dese nieuwe klachte soo wel over de Princesse Royale, als over een Koningh beschuldigende de een over de Injustitie, den ander over ondienst tegen haer Kindt / ende hardicheyt tegen haer Schoon-Moeder.

Ho. Mog. Heeren;

Het is een overvloet van goetheyt ende affectie dat U Ho. Mog. onlanghs hare Mediatie ende Officien tusschen de Voochden van den Heere Prince van *Orangie* hebben willen aenbieden om de Princesse *Royale* tot *sachticheyt*, de Principauté van *Orangie* tot ruste, ende de *Voochdye* van de Prince *Pupille* tot soo noodigen *eenicheyt* te brengen. Ende moet ick mijns deels bekennen, dat ick geen dingh minder verwachtede, als de antwoorde die het de Princesse *Royale* eyndelijck gelieft heeft aen U Ho. Mogende daer over te senden, dat my oock noyt sake hooger heeft ter herten gegaen, als te sien dat men met soo weynich vertrouwen yvert, wat met soo hartelijcke volkomen genegentheyt gherepresenteert is, aen een Huys, wiens seeckerheyt nieuwers seecker is, als in de harten ende handen van dese Republijcque. Dan, Ho. Mogende Heeren, my vindende in die benautheyt, in soo diepen bekommernisse, moet ick bekennen dat my noch ten allen tijden voorstont, dat nochtans in soo goeden saecke de billickheyt in sulcken twijffelachticheyt van de Princesse *Royale* de onverdachte authoriteyt van U Ho. Mog. eyndelijck noch alles soude hebben konnen overwinnen, gelovende dat parthyen ten wedersijden hare reeckeninge ende verantwoordinge ten laetsten noch hadden konnen vinden in de behoudenisse van de *Pupille*, gelijck ick mijns deels my t'eenemael hadde overgegeven aen het goet-achten van U Ho. Mog. maer alsoo ick kort daer op door een Edelman van den Gouverneur expres ende te poste hier heen ghesonden tijdinge hebbe bekomen die capabel is, wie het oock zy, die maer liefde voor den Prince, ende eenige kennisse van de Werelt heeft, te *esbransleren*, ende te *benauwen: want wie soude van een Coninck anders als Iustitie, van den Allerchristelijcksten Coninck, sulcke resolutie, of wel van een Moeder tegen haer Kindt ende tegens haer Schoonmoeder soodanigen hardicheyt hebben konnen verwachten?*

Soo is het, Ho. Mog. Heeren, dat ick my niet hebbe konnen beletten my te addresseren aen de getrouste Vrienden van den *Huyse*, ende dienvolgens dat het onmogelijck is, het advijs van de Heere Cheur-Furst te hooren, van soo onverwachten toeval kennisse te geven aen U Ho. Mog. ten eynde der selver goede geliefte zy, dese saecke nochmalen in serieuse deliberatie te leggen, ende my met der selver Hooch-wijse Raedt ende aensien te assisteren, gelijck ick noyt veranderen sal, de selve sonder nadencken ende absolutelijck nae te komen ende op te volgen. Biddende Godt Almachtich dat hy de herten van U Ho. Mog. gelieve te dirigeren tot soodanige resolutie, waer by sy niet qualick vinden dat de Voochden van de Prince van *Orange* in het bedienen van haer Ampt wel willen dependeren van het adveu van dese goede Natie, ende sonderlingh dat de Weduwe van den *Prince Fredrick Hendrick* in soo teeren saecke haer toevlucht neemt tot de Executeurs van des selfs laetste Wille, op den *twee en twintichsten* February *sestien hondert sestich*. Ho. Mo. Heeren, U Ho. Mo. Dienstwill.

Amelie P. d'Orange.

Het ghepasseerde tusschen den Graef van Dona ende Milet, in het voorige memorie geroert/ is te sien upt het volgende.

Saterdach den sevenden Feb uary quam M. Milet, Onder-Gouverneur van den Hartogh van Anjou, met Brieven van Credentie van den Cardinael Mazarin, aen den Graef van Dona, hem seggende: dat de Koningh begeerde Meester te sijn over de saeck van Orangie, want alsoo der tweedracht was tusschen de Princessen/ ten aensien van de Hoogheyt/ dat den Coningh toequam daer over te sijn den Wettigen Voogh... of Middelaer; Ende dat de Graef van Dona hem in die qualiteyt soude hebben in handen te geven het Casteel.

De Graef seyde daer op/ dat hy was Gouverneur onder Eedt/ niet van den Coninck/ maer van den Prins/ die hem de bewaringh van dien hadt toe vertrout/ ende van de geauthoriseerde hooge Voogden/ die hem hadden daer in gecontinueert/ dat hy aen den Coninck niet en kan antwoorden/ voor dat hy soude hebben van de Princesse Douariere ontfangen ordre/ dat hy tot dien eynde een Courier ginck senden. Milet seyde/ dat de Coninck om dese saecke soo wel als om Marseillie ghekomen synde in Provence, niet soude vertrecken voor en aleer hy daer van sach een eynde/ dat hy ghepresseert was om te vertrecken/ dat hy twintich duysent man by der handt hadde om den Graef te dwingen: dat het senden van een Courier na den Hage een langhsaem werck was/ende wat soudet zijn/ soo de Princesse contrarie last gaf.

De Graef seyde niet anders te konnen antwoorden/ al schoon twintich duysent man lagen op de kant van de Gracht.

Milet seyde/ het is vreemdt, dat ghy alleen in Europe wilt wederstaen des Conincks wille. Daer mede vertrock Milet.

Den achtienden Maert quam de Maerschalck Plessis Pralin door 't Cortefon met twaelf hondert man te voet van 't Regiment de Guardes, ende vier hondert Curassiers/ ofte *Gens d'Armes* van de Guarde des Cardinaels. Terstont wierden de Poorten van de Stadt gesloten; maer nae ghehoudene raedt van twee uyren/ weder geopent/ ende de Maerschalck quam binnen met al sijn volck/ van de welcke hy schickte noch dien selven dach eene partye nae Jonquires een Dorp van dit Prinsdom, een half mijl van de Stadt. Naer de middach met de Officieren van sijn Leger en vijf en twintich Musquetiers des Conincks/ quam de plaets recognosceren/ van seer nae by.

De selve langh genoech geconsidereert hebbende/ gingh weder nae Courtefon, ontmoetende op den wegh de Caros van den Graef van Dona, in de welcke waren sijn Vrou ende de Heer van S^t. André Montbrun, sijn Schoonvader/ verlatende de Stadt ende gaende nae Carpentras.

Den negentienden quam 't geheele Hof tot Avignon. Den selven dach upt last van den Cardinael schickten de Maerschalck hondert Meesters van de Compagnie der Lijf-guarde van sijn Eminentie, gecommandeert door de Heeren Declaveau ende de Maupartuis nae Puilorent, gelegen in 't Landt van den Paus, een mijle van Orangie. De selve schickten veertich onder het beleyt van een Brigadier, om te logeren in Crochants, een Leen van 't Prinsdom een half mijle van de Stadt/stellende negen of tien man/als Wacht op de Brugh van

van Aigues, om te beletten alle uyt ende ingangh tot de Stadt.

Den twintichsten quam de Maerschalck met een Esquadron van Ruyterye wandelen/ tot op de Plaets/ alwaer hy geweest was den achtienden. En hoewel de Heere Grave doen alreede gesloten hadde sijn Tractaet/ deedt nochtans op dat hoopken los branden een vlucht van Canon, ende vijftich of sestich schoten van Musquetten, de welcke (Godt lof) niemant quetsteden: want sy waren niet geladen als met los kruydt.

Ingevolge van dat Tractaet quamen Milet, ende de Ridder de Gault van Mompelier (sullende commanderen de Plaets) in de Stadt / om te Inventariseren de Amunitien ende andere saecken op het Casteel.

Den twee en twintichsten gingen de Raden met verlof van den Graef de Sleutelen brengen aen den Maerschalck tot Cotteson, de selve quam ten twee uyren nae de middach in de Stadt met twee Compagnien Lijfguarden des Coninckx/ de eene Fransche, de andere Switsers, onder commandement van den Marquis de Tourilles. De selve deedt terstont retireren de Burgerwacht en het vreemt Guarnisoen/ 't welck stondt aen de Poorte de Langues, stellende aldaer een Corps de Guarde, als oock by de andere Poorten / ende eyndelijck oock een aen de eerste Poort van 't Casteel.

De ghemelde Maerschalck gingh logeren in het Huys van den Heer van Barguerolles, alwaer hy ter selver tijt wiert gharangueert door het Capittel, ende het Consistorie, twee uyren nae sijn aenkomst deedt de Graef hem begroeten met drie salves van 't Canon. Den drie en twintichsten schickten de Raden ende die van het Stadthuys eenige Gedeputeerde nae Avignon, om te Complimenteeren den Coninck, ende den Cardinael.

Des anderen en de volgende dagen wierden ghepackt ende vervoert alle de Bagage ende Wapenen, oock andere dingen daer van de Heer Graef mocht disponeren volgens Tractaet.

Door de aenkomste van die tijdingh was alhier tusschen de Princessen soo veel gewerckt/ dat een Provisioneel Accoort wiert gemaeckt. Als volght:

OP huyden den *vijf en twintichsten* February is door tusschen-spreecken van ons *Walter de Raet*, ende *Willem Goes*, als Commissarisen van den Hove van *Hollant*, den Heer van *Heenvliet* als Surintendent van de affairen haer Coninck-lijcke Hoocheden versocht, ende geinduceert, omme alle vordere inconvenienten, noopende de tegenwoordige toestant van het Prinsdom van *Orange*, te helpen voorkomen; Mitsgaders den Heer Cancelaer *Weyman*, uyt den naem ende van wegen hare Hoocheyt Mevrouwe de Princesse Douariere van *Orange*, soo voor haer selven als vervangende Sijne Cheur-Furstel. Doorl. van *Brandenburch*, ende is eyndelijck tusschen beyde verdragen, dat beyde haer Hoocheden respective, den anderen oft by haer selven, oft by Mediatie van haer Ho. Mog. de Heeren Staten Generael op het stuck van de *Regence* ende stellen van een Gouverneur van het Prinsdom van *Orange* voornoemt, in der Minne ende Vrientschap sullen verstaen, ofte by ontsteltenisse van dien, hare differenten dienaengaende stellen, aen de arbitrage van een of meer Commissarisen uyt den Hove van *Hollandt*, by den gemelden Hove daer toe te committeren, ende

sal van nu af aen hare Koninckliicke Hoocheyt met alle bedenckelicke middelen ende redenen werden gedisponeert om sonder eenich uytstel te schryven aen den Coningh van *Vranckrijck* in wat voegen men in desen is vergeleecken, ten eynde sijne Majesteyt ghelieve te supersederen van alle communicatien en Proceduren tegen den Grave van *Dona* die tegenwoordich soude mogen wesen gepleecht, ofte alsnoch by der hant genomen, oock omme voor soo veel de selve alreede gepleecht, soude mogen zijn, ofte doen, ende alles *in vorigen* staet te herstellen, ende doen herstellen, ende sal alles onder tusschen blyven in sulcken staet als het tot noch toe soo in 't regardt van het *Gouvernement* als van de *Regente* is gheweest, ter tijt toe by ontstentenisse van het voorsz. Accommodement by Commissaris, ofte by Commissarisen van den Hove anders sal wesen gedisponeert, ende hebben tot bekrachtinge van die desen met hant ende signature ter Presentie van ons Commissarisen, onderteeckent ten dage ende Iare als boven. (Was onderteeckent) J. van den *Kerckhove*, de *Heer Vliet*, ende *D. Weyman*, ende was by de Princesse Royale geratificeert, (Ondertekent, ende besegelt tot *Brussel* den *negen en twintichsten February* des 5. selven Jaers.

Men meende daer mede de saecke te stutten: maer den Koninck heeft dat niet geacht / ende sulcks heeft niet belet de overgaef van Orange, daer van de Capitulatie was dese.

Pouvoir du Roy donné à Mr. Milet pour les affaires d'Orange le 20. *Mars* 1660.

LE Roy se trouvant obligé pour empescher la continuation des divisions qui se sont formées dans la Principauté d'*Orange* au prejudice du repos des *sujetz* de Mons. le Prince d'*Orange*, & de ceux de sa Majesté des Provinces qui en sont voisines, d'establir une Guarnison dans le Chasteau d'*Orange* pour la *remettre* aud. Sieur Prince, lors qu'il aura atteint l'age de majorité, & estant necessaire pour convenir avec le Sieur Comte de *Dohna* Gouverneur de lad. Principauté ou le Sr. de *Ferrassieres. Monsbrun* son beau pere, ayant pouvoir de luy des conditions sous lesquelles Elle sera remise a sa Majesté de commettre une personne en la capacite, experience, fidelité & affection de qui elle se puisse confier, S. Maj. choisy pour cette fin le Sr. *Isure Milet* March. de ses Camps & Armeés & sous-Gouverneur de Monsr. le *Duc de Anjou* son frere, auquel Elle a donné & Pouvoir par la presente signée de sa main, de traitter & convenir a son nom avec led. Comte de *Dohna* au led. Sieur de *Ferrassiers Montbrun*, au nom dud. Comte de toutes les choses, qui seront a faire pour la remise de lad. place d'*Orange* au Pouvoir de sa Majesté aux conditions partées par les articles qui sont mis en ses mains, promet sa Majesté en foy & parole de Roy, de faire executer, observer, garders, entretenir tout ce qui aura esté par led. Sr. *Isure Milet* promis aud. Sr. Comte de *Dona*, ou aud. Sr. *de Ferrassiers*, pour luy, pour lad. remise, en conformité desd. articles sans y contre-venir, ny permettre qu'il y soit con-

contravenu en aucune maniere, faict en *Avignon* le 20. Mars 1660. Signé *Louys* & plus bas *le Tellier* seellé du Seau du Roy.

Pouvoir donné a Mr. le Comte de Ferrassiers Montbrum par M. le Comte de Dohna pour les affaires d'Orange le 17. Mars, 1660.

Je prometz de ratifier & approuver tout ce qui sera accorde par Mr. *de Ferrassiers Montbrun* mon Beau-pere pour les affaires d'*Orange* le 17. Mars, 1660. *Signe, Frederic de Dohna:*

Articles accordez par le Roy a Mr. le Comte de Dohna Gouverneur de la Principaute d'Orange pour la remise du Chasteau & Principaute d'Orange.

LE Roy ayant esté informée que les differents entre Madame la Princesse *Royale d'Orange* d'une part, & Madame la Princesse *Douariere d'Orange* & Mr. le Electeur de *Brandenbourgh* joint ensemble d'autre part pour raison de l'exercice de leur authorité dans l'administration de la place & de la Principauté d'*Orange*, avoit causé de la division entre les subjects de Mr. le Prince d'*Orange*, S. Majesté s'est employée depuis deux ans pour les faire cesser, mais voyant que ç'a este inutillement & que son entremise n'a pas est receve ny considerée, comme elle le devoit estre, que les divisions ont augmenté en sorte, que lesd. subjects & autres qui se son tjoinctz a eux ayants pris les Armes, ont commis plusjeurs actes d'hostilité, & faict diverses entreprises les uns contre les autres, que mesmes ces mouvements commencerent a se communiquer dans les Provinces du Royaume voisines de lad. Principauté & en alterer le rapos, dont elles doivent jouir en consequence de la paix. S. M. pour ces considerations & autres importantes a son service & pour appaiser toutes choses dans lad. Principauté faire que la justice soit rendue a un chacun & arrester le cours de ces desordres, dont la suitte pourroit nuire aux interests de M. le Prince d'*Orange* ayant resolu d'establir une Guarnison dans la place d'*Orange*, Elle auroit fait sommes plusjeurs fois le Sr. Comte de *Dohna*, Gouverneur d'icelle, de la luy remettre, & luy auroit faict declarer qu'en fauté d'y satisfaire. Elle employeroit sa puissance & son authorité pour l'y obliger; Sur quoy ayant supplié S. M. de luy donner un temps suffisant pour faire sçavoir ses intentions en *Hollande*, elle luy auroit accordé pour cette fin *trois* Sepmaines pour tout dilay, lesquelles estant expirées, & voulant que son intention fut effectuée sans plus de remise, Elle auroit Envoyé de-rechef le S. *Milet* aud. *Orange*, auquel led. S. Comte de *Dona* apres plusieurs voyages & remises auroit declaré ne pouvoir ny devoir executer ce qui luy estoit ordonné par sa Majeste a cause de l'accord qu'il alleguoit estre faict entre les deux Princesses, duquel accord la nouvelle luy estoit arrivée tandis que led. Sr. Milet estoit aud. *Orange*, a quoy sa Majesté ne voulant avoir esgard, Elle auroit fait declarer aud Sr. Comte de *Dona*, que non obstant les raisons susd. & alleguées, Elle vouloit pour des raisons importantes a son service & au bien de M. le Prince d'*Orange* que le Chasteau d'*Orange* luy fut remis sans delay. Et pour y obliger led. S. Comte de *Dona*, elle auroit faict advancer ses troupes dans la Principaute d'*Orange* & investy la place, & se seroit pour cet effect

effect rendu en personne en *Avignon*, pour passer plus outre, en ces que lad. place ne luy fust point remise aux conditions qui s'ensuivent.

1. SA Majesté fera payer aud. S^r. Comte de *Dohna* Gouverneur de la Ville & Chasteau d'*Orange* la somme de *deux cent mille* livres tournois, pour les remboursement des *frais & advances* qu'il a faictes pendant les troubles pour *l'entretenement de la* Garnison achept des munitions de Guerre & de Bouche, travaux & fortifications & autres choses necessaires dans lad. place suivant les memoires certifiez de luy qu'il en donnera.

2. Qu'il sera Caisible aud. S. Comte de *Dohna* de se retirer dans le Royaume & terres de l'obeissance de S. M. que bon luy semblera avec sa femme, ses enfans, & ses domestiques, Bagage & Equipage ou d'y passer pour aller en la *baronnye* de *Capet* proche de *Geneve*, s'il le disire ainsi, & que pour cette fin il luy sera donne les passeports & toutes autres seureté necessaire.

3. Que sa Majesté sera informée de tout ce qui a esté entrepris & commis pendant ces mouvements contre les interests de M. le Prince d'*Orange* & mesme contre la personne dud. S. Comte de *Dohna*, pour faire fairé justice & chastier exemplairement ceux qui s'en trouvent coulpables suivant les loix & ordonnances & faire en ce sujet ce que sera estime plus utile & advantageux au service de M. le Prince d'*Orange*, & afin que lesd. informations soyent faictes avec plus de facilité, ceux que led. S. Comte de *Dohna* declare pour supposes de ces crimes aux Commissaires qui seront envoye a Orange sa Majesté ne pouvront entrer dans lad. Principautè pendant *deux* mois, a compter de ce jourdhuy & que cependent le S. *Sylvius* demeurera prisonnier.

4. Qu'il sera donné une *Amnestie* generale de tout ce qui se trouvera avoir esté dit, faict, & commis pendant ces mouvements, a la reserve toutefois des crimes execrables, velz nocturnes, & sur le grandz chemains, & des faictz commis de partie a partie, en consequence de quoy led. S. Comte de *Dohna* ne pourra estre recherché de ce qui a esté faict dans lad. Principauté *sur les* biens de ceux du party contraire soit par ses ordonnances, ou par celles des Commissaires du Parlement & de ceux qui ont esté employez a l'execution d'icelles, ny pour raison d'autres ordonnances expedieés par led. Comte de *Dohna* dans lad. Principauté sur les finances & autres choses, dont les fermiers ne pourront estre recherchez.

5. Que tous arrests donnéz par le Parl. d'*Orange* contre led. Comte de *Dohna* & ceux de son party, depuis la sortie dud. Parlem^t. d'*Orange* jusques a present demeureront nulz & de nul effect & valeur, comme paraillement tout ce qui se trouvera avoir esté ordonné contre ceux dud. Parlem^t. & ceux de son party demeurrent nul & comme non advenu.

6. Que pour ce qui regarde la manutention des deux Conseillers d'augmentation aud. Parlem. sa Majesté trouve bon que l'Edict de creüe & *install. desd.* deux Officiers ait lieu jusques a ce qu'il en ait esté autrement ordonné.

7. Que l'interdiction donné par led. Parlem. contre ceux du mesme corps, qui auroyent quitté son party, sera levée & n'aura aucun effect, & qu'ilz seront restablis & serviront en icelles comme ils ont faict par le passée.

8. Qu'il

8. Qu'il sera choisy dud. Parlement des Officiers d'un & d'autre party pour former une *Chambre*, laquelle connoistra & purgera souverainement des differentz qui sont & pourront naistre cy apres entre ceux qui ont tenu l'un & l'outre party.

9. Que s'ilz ne peuvent s'accorder entr'eux & former lad. *Chambre*, il est permis aux parties, qui seront en contestation de se pouvoirs, sçavoir les catholiques au Parlem. d'*Aix*, & ceux de la *Religion pretendue reformée* a la *Chambre de l'Edict de Grenoble*.

10. Que la justice s'exercera au nom de M_r. le Prince *d'Orange*, sans qu'il soit faict mention d'aucun autre.

11. Que sa Majesté remettra ou fera remettre led. Chasteau & Principauté d'*Orange* a M_r. le Prince d'*Orange*, aussi tost qu'il aura atteint *l'aage de majorité*, ensemble toutes les munitions de Guerre, Canons, & armes qui se seront trouvées dans la place d'*Orange* & receües par *inventaire*.

12. Que S. M. conservera led. Chasteau & lad. Principauté d'*Orange* pendant la *minorité* de M. le Prince d'*Orange*, quelque pretension que qui ce soit, de qu'elle qualité qu'il puisse estre pourroit avoir sur icelle, & que sa Maj. les remettra es mains de mond. S. le Prince d'*Orange* lors de sa Majorité, comme il est dit cy dessus.

13. Que si M_r. le Prince d'*Orange* vient a deceder pendant sa minorité, S. M. remettra led. Chasteau & Principauté a Madame *l'Electrice de Brandenbourgh* ou a ses successeurs.

14. Sa Majesté fera pourvoir aux frais qui seront a faire pour le payement de la Garnison de lad. place, sans aucune repetition sur mond. S. le Prince d'*Orange* ny la Principauté, qui demeurera libre & au mesme estat qu'elle a esté jusques icy, sans porter d'autres ny plus grandes charges que celles qu'elle a accoustumée de payer a mond. S. le Prince *d'Orange*.

15. Qu'il ne sera mis aucune personné dans lad. Chasteau pour y commander, ny dans la Principauté qui soit suspecte aud. S. Comte de *Dohna*, ny a ses amis.

16. Que led. S. Comte de *Dohna* demeurera pour veu de la charge de Gouverneur pendant la *minorité* de M^r. le Prince d'*Orange*, sans toute fois qu'il en puisse faire les fonctions de lad. charge, qu'apres que lad. Principauté aura esté restituée & que led. S. Prince l'approuve.

17. Que tous les Officiers & autres de la Garnison dud. Chasteau d'*Orange*, qui ont du bien dans lad. Principauté, tant du costé de leurs femmes que de leurs acquisitions en pourront jouvir paisiblement sans qu'ils puissent y estre troublez ny inquietéz par qui que ce soit, & mesmes s'en pourront des faire les vendre ou engager & s'en servir comme bon leurs semblera.

18. Que les Offices & charges tant de la justice, police, Université, College, qu'autres seront exercées, comme ils l'ont esté cy devant, sans qu'il y puisse estre rien innové au prejudice de l'une & de l'autre *Religion* & les Officiers jouiront de leurs privileges, comme ils ont faict par le passé.

19. Que S.M. est content que les Offic. qui ont servy dans le Chasteau, dont led. S. Comte de *Dohna* donnera le rolle, soyent payer de leurs gages & appointementz montans a la somme de *quatre mille* livres par chascun au, jusques a ce qu'il

qu'il en ait esté autrement ordonné par ceux qui auront pouvoir de ce faire, & cependant sad. Majesté consent aussi qu'ilz soyent payez d'une année par les fermiers de lad. Principaute, comme aussi que le payement de gages ordonnez aux ministres, qui servent dans l'estendue de lad. Principaute, leur soyent continnéez.

20. Que S. M. accorde aud. S. Comte de *Dohna* que tous les proces civils & criminelz meus & a mouvoir en quelque Cour & jurisdiction qu'ils puissent estre pendants, esquelz led. S. Comte de *Dohna*, mad. sa femme ou le *S. de Ferrassieres Montbrun* son Beaupere auront interest, comme parties principales ou intervenants tant en demandant qu'en deffendant, soyent esvoquées & renvoyées en la *Chambre de l'Esdit de Castres*, dont il sera delivre aud. S. Comte de *Dohna* toutes les expeditions necessaires.

21. Que pour faire executer ce qui est porté par la declarations du Roy S. M. envoyera deux Commissaires d'une & d'autre *Religion*, pour establir la *Chambre* & les choses en l'Estat qu'elles estoyent avant ces mouvemens, & particulierement le peuge a *Balthesars*.

22. Que les deux *cens mille* livres mentionées au premier des Articles expediez, pour la remise de lad. place seront payez, scavoir *cinquante mille livres* lundy prochain 22. du present mois dans le Chasteau *d'Orange* es mains de M. de S. *André Montbrun*, qui en donnera son recepisse portant promesse de fournir la quittance de M. le Comte de *Dohna*, apres qu'il aura remis la place entre les mains du Roy, auquel jour 22. du present mais la Ville d'Orange sera remise a M. le March. du *Plessis Praslin*, qui la receura au nom de S. M. & le mesme jour M. de S. *André* fera executer l'ordre du Roy portant injonction a tous les subjectz de sa Majesté qui se trouveront dans le Chasteau a la reserve des domestiques de M. le Comte de *Dohna*, d'en sortir moyennant quoy il leur sera promis d'aller ou bon leur semblera, sans pouvoir estre recherchez, pour s'estre engagez dans led. Chasteau, ou il sera au mesms temps travaille a l'inventaire des pieces d'artillerie & munitions de Guerre, qui se trouveront dans led. Chasteau.

23. Le Lendemain mardy 23. du present mois les *cent cinquante mille* livres restants de lad. somme de *deux cent mille* livres seront payes en cette Ville d'*Avignon* a M. de *Ferrassieres*, lequel en donnera son recepisse, portant promesse de fournir la quittance de M. le Comte de *Dohna* (apres la sortie de la place) de *deux cent mille* livres en luy rendant le recepisse des *cincante mille* livres qui aura esté donné par M. de S. *André Montbrun*.

24. Le Ieudy 25. apres le payement desd. *deux cent mille* livres en la forme cy dessus expliquées led. S. Comte de *Dohna* mettra le Chasteau d'Orange a M. le March. du *Plissis Praslin*, qui le receura au nom de sa Maj. & ce bien que l'inventaire des pieces d'Artillerie & munitions de Guerre estants aud. Chasteau d'Orange ne fust pas parachevé pour l'expedition duquel led. Comte de *Dohna*, demeurera au Chasteau, s'il le desire, ou bien y mettera telle personne que bon luy semblera, pour adsister aud. inventaire & en emporter une Copie en bonne forme, & au cas que led. S. Comte de *Dohna* veuille restere present a la confection dud. inventaire en ce qui restera a faire apres qu'il aura remis led. Chasteau, il commandera a la Guarnis. qui aura esté establie par ordre de sa Majesté.

25. Que

25. Que tout ce qui ne sera porté par led. inventaire sera a la disposition dud. S. Comte de *Dohna*, qu'il pourra faire sortir pendant que l'inventaire se fera les meubles & autres choses a luy appartenants, & pour en faciliter la sortie, il sera commandé a la Ville d'Orange & a la Principauté d'en fournir le Carroy.

26. Que paraille chose sera faicte pour les Officiers de la Guarnison & pour ceux de la Ville qui estoyent dans le Chasteau.

27. Que pendant le terme de *douze* jours apres la place remise, il sera permis aud. S. Comte de *Dohna* & autres susmentionnéz de travailler a la sortie de ce qui sera resté dans le Chasteau non portés par l'inventaire.

28. Et si faute de Charray ou autre empeschement il ne pouvoit les retirer, il leur sera donnée une Chambre & un magazin dans led. Chasteau, dont ils auront la clef, pour le pouvoir retirer, comme il en sera convenu, avec le commendant & les Commissaires.

29. Que paraillement il sera donné maison a Orange & au S. *Esprit*, pour retirer ce qui ne se pourra transporter presentement.

30. Que ce qui restera dans lad. maison & magasin se pourra vendre, transporter, ou faire transporter par ceux qui en auront charge dud. S. Comte de *Dohna*, sans qu'ilz puissent estre arrestez ou empescher pour quelque cause que ce puisse estre.

31. Que incontinent apres que la place sera remise entre les mains du Roy & l'inventaire faict, il sera donné passeport & saufconduit au S. le Faucheur pour aller en *Hollande* porter led. inventaire aud. Con. du Prince.

32. Que les domestiques françois & autres de la Guarnison, mesme ceux qui ont eu quelque commerce avec led. S. Comte de *Dohna* jouiront de l'*Amnestie* & ne pourront restre recherchez pour cause des declarations par cy devant faictes au sujet de ces derniers mouvements,

Nous soussignéz S. de *Ieure Milet* Marc. de Camp des Armes du Roy, soubs-Gouverneur de *M.* frere unique de *S. M.* en vertu du pouvoir par Elle a nous donné, & nous S. de *Ferrassiere Montbrun* aussi soussi que ayant pouvoirs de *M.* le Comte de *Dohna* nostre Gendre, Gouverneur de la Principauté d'Orange, sommes convenus que les articles cy dessus transcritz pour le Remise de la Ville & Chasteau d'Orange au pouvoir de sa Majesté seront executez de poinct en poinct, sans qu'il y soit aucunement contrevenu. Nous S. de *Ferrassieres* promettant & nous obligeant de le faire executer par le S. Comte de *Dohna*, en ce qui le regarde, & de faire fournir a mond. S. *Milet*, dans tout le *vingt deuxieme* de present mois la ratification dud. S. Comte de *Dohna* sur lesd. articles; En tesmoin de quoy nous avous signé la presente en *Avignon* ce *vingtiesme de Mars* 1660 Signe *Ieure Milet*, & *Ferrassieres Montbrun*,

Terwijl de Koninck was tot Avignon, ontfingh hy ende de Cardinal eenige (soo haer dachte) scherpe schrijvens van de Vrouw Princesse Douariere. Sy hebben de selve beantwoort op volgende maniere / bedecktelijck taxerende de actien van den Heer Graef / dat hy hadde gemaeckt Cabales onder ende met die van de Gereformeerde Religie, trouwende een Dochter van een considerabel ende onder die van de selve Religie seer aensienlijck Edelman. In plaets

van

van dat sijn Heer Vader/ te voor Gouverneur van de plaets/ sich bemint ende familiaer ghemaeckt soo wel by de Rooms-Catholijcke Partij/ als by de andere/ houdende groote vrientschap met de Cardinael Bicchi Bisschop van Carpentras. De Cardinael Mazarin in sijn Brief/ raeckte sulcx wat naerder/ ende toonde dat de protestatie van Violentie ende injustitie (welcke woorden insinueerden in den brief van haer Hoogheyt) niet waren gefundeert. Synde oock de Fortificatie geweest een werck van groote onvoorsichticheyt/ veel honderd mijlen afgesondert van alle secours/ ende te meer/ na dat de party der Gereformeerde was gants onder voet/ konnende worden geseyt dat Orange nu was of soude sijn haer eenichste toevlucht of plaets van retraite, het welck was onlijdelijck voor een Koninck van Vranckrijck, insonderheyt in desen tijt/ daer hy triumfant ende ontsien was van buyten ende van binnen.

Aen haer Hoocheyt de Princesse Dovariere.

MA COUSINE J'ay creu ne pourvoir mieux considerer *suivant la priere* que vous m'en faites par vostre Lettre, l'interest d'un *Prince mineur*, pour qui j'ay d'ailleurs toute la tendresse, te affection possible, qu'en ne changeant rien à la resolution que j'avoys des-ja prinse sur l'affaire d'*Orange*, & vous demeureres sans doute d'Accord avec moy, que son veritable interest consiste plustost, à sa Conserver ma bien-veuillance & à oster pour l'avenir tout suject de dissension & mesintelligence, qu'a continuer une grande depense qu'on luy a fait faire jusques icy fort inutilement, & à la garde & à l'acroissement des forfications d'une place, qui, se trouvant au *milieu de mes Estats*, ne peuvent estre que contre moy meme, & ne luy servir jamais de rien, qu'a me donner, ou ses Commendants, peut estre à son insceu, & memes contre sa volonté, des occasions de mescontentement, comme il n'est que trop souvent arrivé, ou des ombrages qui luy seroient plus prejudiciables qu'avantagieux. Je seray cependant fort aise que les differents de la *Tutelle* soyent accommodés par la mediation, *dont on* est convenu depuis peu de jours, à quoy le changement de la Garnison, de la place n'apportera aucun trouble, ny empeschement, estant deux affaires toutes distinctes: & je ne veux pas finir, sans vous asseurer que je conserveray tousjours *plus d'affection*, & de reconnoissance envers la personne du jeune Prince, de ce que ses Ancestres ont contribué au bien publicq, qu'aucun de ceux qui dans cette occurrence seulement tesmoignent prendre tant de part a ses interests. La consideration memes de ma Cousine la Princesse d'*Orange* sa Mere seroit seule capable de me donner ces sentiments, & d'estouffer le souvenir, que je pourrois avoir de la *conduite peu obligeante, que vous aves tenu à mon egard pendant ma minorité au temps de la Negotiation de Munster, & en, beaucoup d'autres rencontres, ou je n'ay pas eu sujet de me Loüer de Vostre affection*: Et sur ce, je prie Dieu, qu'il vous ait, ma Cousine, en sa sainte & digne garde. Escrit a Avignon le 23. jours de Mars 1660.

Signé.

LOUIS.

MADAME.

J'ay receu la Lettre que U. A. a Prins la peine de m'escrire. Elle verra par celle du Roy, que bien loing que S. M. ait voulu employer ses forces, comme

elle

elle dit, contre *l'innocence d'un pupille, ny le traiter en Ennemy,* Elle n'a pas cru luy pouvoir donner une plus solide marque d'affection, que de ne rien changer en la premiere resolution, qu'elle avoit des-ja prinse. S. M. connoissant mieux le *veritable interest* de M. le Prince vostre petit fils, que ne font tous ceux qui tesmoignent prendre tant de part au changement de garnison d'*Orange*, laquelle ne pouvoit estre entretenüe qu'à grands fraiz, & fort inutilement, si l'on a dessein de ne jamais rien faire qui puisse deplaire au Roy, & prejudicier au Repos de ses sujects. Et si l'on a une dessein contraire, S. M. a eu raison d'y pourvoir suivant la maxime: dont vostre Alt. tesmoigne d'estre persuadée, & qui est fort veritable, *que la justice est la reigle de toutes les actions.* V. Alt. n'aura quod point de suject de protester ainsy qu'elle me mande qu'elle sera obligée de faire *devant Dieu & les hommes, & particulierement devant les peuples des Prov. Unies de la violence & injustice qu'on fait à un Prince mineur, & aux maisons de Brandebourgh, d'Orange, & de Nassauw.* Ou si ces sortes de protestations luy aggrent, il seroit en tout cas juste de les accompaigner de quelque *acte autentique*, par lequel vost. Alteze fit voir à *Dieu & aux hommes*, que quelcun des Roys predecesseurs de S. M. ont permis à Messieurs les Princes d'Orange *d'elever des Fortifications considérables contre eux mesmes* dans une place qui se trouve enclaveé dans leur estat, & à leurs Gouverneurs, de *faire des alliances parmy leurs sujets, sans leur permission, & toute sorte de pratiques, & de Cabales contre leur service.* Apres quoy je m'employeray bien volontiers auprés de S. M. si cest acte se trouve, pour la disposer à consentir que Monsieur le Prince d'Orange d'aujour-d'huy & ses Successeurs continuent a jouir de l'effect de cette grace, que les Roys Devanciers auroient accordée, aussi bien qu'ils peuvent faire estat certain de jouir fort seurement & fort paisiblement de tout le *revenu*, & de toutes les *prerogatives* legitimes deües à la Principauté d'Orange. Cependant je demeure,

MADAME De Vostre Alteze, Tres humble & tres-obeissant Serviteur *Le Card. Masarini.* d'Avignon le 24. Mars 1660.

Om de waerheyt te seggen/de Graef van Dona dede wijsselijcker/ noch nuttelijcker voor den Prince/ door het over gheven van het Casteel/ als Prins Maurits hadde gedaen in 't fortificeren gelijck Prins Hendrick self ende andere al in het begin hadden geoordeelt.

De quaet gunstige van den Graef van Dona, seyden het geheel werck van belegeringe of blocquade niet te sijn gheweest als een veynsing/ ende om de eere van den Heer Graef te bewaren; Dat alrede te voor het Accoord was ghemaeckt/ en dat om de gemelde oorsaecke de rest niet was als eene Ceremonie.

Den Heer Graef schreef aen den Keur-Vorst/ van S^t. Maurice in Dauffine tot sijn justificatie; biddende sijn Keur-Vorstel. Doorl. geliefde sijn oordeel te suspenderen/ tot dat hy selfs soude komen aenwijsen de onvermydelijcke nootwendicheyt van dit ongeluck/ dat hy door stercke ende onwederspreeckelijcke reden souden souden toonen/ qu'il n'y avoit aucun autre party a prendre, et que seulement, faute de pouvoir, il avoit cedé a la force, qui ne trouvoit nul opposition en ces quartiers. Aende Princesse Douariere desgelijcx schreef/ dat de Koninck in persoon was gekomen tot Avignon, met desseyn om niet te vertrecken voor dat dese saecke van Orange was afghedaen; Dat alle eerlijcke

ende verstandige luyden/ sijn confidenten/ hem hadden geraden te doen wat hy gedaen hadde / ende het konde niet sijn als tot avantage ende welbehagen van den Keur-Vorst, dat hy bedongen hadde dat de plaets soude werden overgegheven aen de Keur-Vostin by ontstentenis of defaut van den Prins ; ende voorts schreef als aen den Keur-Vorst; aen des Princen Raden desgelijcks. In der daet wast alsoo / datter geen hoop van Ressource, of wat set voor handen was / niet te min het bedingen van de tweemael hondert duysent guldens maeckte hem wat suspect. Ondertusschen; op aenraden van den Keur-*Vorst* was den elfden Maert ghecommitteert de Raedt ende Pensionaris van s' Hertogen Bosch Otto Copes, om te gaen tot reddinghe van de saecke / hem wiert tot fundament mee gegeven het opgemelde Accoort tusschen de Princessen/ ghemaeckt den vijfen twintichsten February, ende een Instructie: Dat hy by den Koningh audientie hebbende soude vertonen, *dat haer* Ho. Mog. 't sedert eenige tijt herwaerts met groote ongenuchte *hadden vernomen* de oneenicheden ontstaen tusschen de hooge Vooghden *van den Heer Prince* van Orangien, ter oorsaecke van de *Regence*, ende 't stellen *van een Gouver*neur in de selve *Principaute*.

Ende dat haer Ho. Mog. daeromme den *drie en twintichsten December* lestleden bewogen waren geworden, diesaengaende, ende ten eynde de *Principaute* in het Huys van den Heere *Prince* mochte werden geconserveert, eene geraisonneerde Missive te laten afgaen, daer van hem *Envoye* copye wierde ter handt ghestelt. Vastelijck gehoopt gehadt hebbende, dat om de bondige ende suffisante redenen, in de voorsz. missive geallegeert, daer op de gedesireerde effecten souden sijn gevolght. Maer dat haer Ho. Mog. by succes van tijdt, uyt de nadere advysen overghekomen, hadden bespeurt, dat de voorsz. oneenicheden van de hoochgemelde Vooghden, by den Koninck wierden gebruyckt, voor een *fundament*, om sich te bemoeyen, ende sijne handen te slaen aen het werck *van de* voorsz. Principaute.

Ende nademael sedert op den *vijf en twintichsten February* lestleden de hooge Vooghden, als namentdlijck de Vrouve Princesse *Royale* ter eenre, ende de Vrouwe Princesse *Douariere*, vervangende den Heer *Keur-Vorst* ter andere syde met malkanderen, uyt eygen beweginge, in 't minnelijck waren verdragen, vergeleecken volgens het schriftelijcke accoort by de Princesse *Royael* tot Brussel sijnde, dat haer Ho. Mog. considererende, dat de redenen ende 't fondament, die sijne Majesteyt hadden gemoveert tot de proceduren, omtrent het werck van Orangen aengevangen, wierden effectivelijck wech genomen.

Ende om alle de Werelt te betonen hoe seer den selven het welvaren van den hoochgemelte Prince, met eenparige genegentheyt ende liefde lieten ter herten gaen, in consideratie van de groote ende notable diensten, die desen Staet van sijne Hoocheyts Illustre ende Princelijcke Heeren Voorouders veele Iaren aen den anderen hadden genoten, mede haer erinnerende, *dat de* Koningen van *Vranckrijck* onsterffelijcker ende glorieuser memorie de voorgaende Princen van *Orangien*, altijdts seer veel hadden gheestimeert, ja selfs hare Koninckelijcke Wapenen ende Legers, onder hare conduitte ende commando toevertrouwt, ende dat de selve Princen van *Orangien* haer daeromme, ende in

alle

alle occurentien van saecken doorgaens tot volkomen contentement, ten diensten van hare Majesteyten hadden ghequeten, oock noeyt ghemanqueert aen de selve te deffereren ende te dragen alle behoorlijcke respect, sodanige groote Koningen competerende, nodich hadden geacht hem *Envoye* expressselijck in aller haeste aen sijn Majesteyt af te veerdigen om de selve, 't voorsz. restablissement van eenicheyt tusschen de Hoochgemelte hooge Vooghden, mondelinge te representeren. Ende op vast vertrouwen dat sijn Koninckklijcke Maj. geen minder estime hadde van den jegenwoordighe Prince *Pupille*, als de hooghstghemelte Koningen sijne predecesseurs voor de voorgaende hadden gehadt, hem hadden ghelast, daer nevens instantelijck, ende met allen ernst ende yver, in haer naem ende van haeren 't wegen seer ghedienstelijck te versoecken, dat de selve volgens sijne alomme bekende ende wytberoemde æquiteyt ende rechtmaticheydt, in conformite van de missive die de meerhoochstgemelte Vrouwe Princesse *Royale* aen sijn Majesteyt was schryvende, by hem als dan in die Actie over te leveren, hoe eerder hoe liever geliefde te doen *surcheren* de proceduereu jegens den Grave van *Dohna* aengevangen, ende de saecken van Orangien te laten in den staet daer die als doen waren; of wel (in cas buyten vermoeden, eenige veranderinge dienaengaende soude mogen wesen voorgevallen) de selve te herstellen, soo als die geweest waren voor de voorsz. ontstane oneenicheden.

Daer na soude hem desgelijcx aengeven by den Cardinael Mazarin, ende andere Ministers. Hy tooch den veertienden Maert uyt den Haege. Tot Breda sprack de Princesse Royale, die hem brieven mede gaf, soo aen den Koninck in Vranckrijck, als aen den Koningin haer Moeder, tot vorderingh vande saecke; hy quam den ses en twintichsten tot Parijs, alwaer hy de Koninginne Moeder van Enghelant op brieven van de Princesse Royale ende van haer Ho. Mog. audientie hebbende, sy den brief van haer Ho. Mog. eerst op brack, daer na die van de Princesse Royale, ende haer seer beerdich toonde om hem mede te geven brieven aen den Koninck ende Cardinael Mazarin. Den vierden April quam tot Lyons, alwaer hy hoorde het overgaen van Orangie. Den sevenden quam tot Avignon ende ginck van daer op Orange, om sich te informeeren op alles.

Den veertienden quam tot Carassone. Den Cardinael was seer geincommodeert van het Flerecyn. Den seventienden kreeg audientie, wordende door den Abt van Paraberre in geleyt, doch van den Cardinael, sitten op een leege stoel rustende beyde de voeten op kusseus tussens uyt oorsaecke des Flerecijns, den hoet leggende op een kleyn tafelken daer neffens staende; naer dat hy hem hadde gesalueert, wiert versocht te willen gaen sitten, op eenen anderen lage stoel, daer staende, sijne Eminentie seer beleefdelijck excuserende, dat hem niet eerder, vermits sijne indispositie, audientie hadde konnen geven; De Envoye zeyde, dat het hem leet was, sijne Eminentie die alle de hooge ende importance affaires van het Rijck moeste tracteren, in soo ongelegene staet te vinden, biddende dat niet qualijck mocht worden opgenomen, dat hy de selve soo menichmael hadde moeten doen importuneren om audientie te hebben. Nevder

der geseten zijnde/ het geene den Cardinael t'elckens urgeerde/ heeft volgens instructie ende na der saecken beschaepentheyt/ hem aenghesprooken. Den Cardinael den brief van de Koninginne ende van haer Ho. Mog. nevens sich nederleggende/ heeft wijtlopigh van de saecken van Orangie gesprooken/ in substantie hier in bestaende/ dat de intentien van den Koninck in het eerste niet en was geweest om sich meester van het Casteel van Orange te maecken/ maer dat sijne Majesteyt die saecke ten reguarde van de differenten der Hooge Voogden van den Heer Prince van Orangien voor gekomen zijnde/ naerdere bedenkinge op het gheheele werck hadde bekomen/ daer by voegende dat al te mets saecken by de eene reden in deliberatie werden geleght/ ende naederhant op andere redenen ende sich op doende considerațien/ werden getermineert/ dat sijne Majesteyt om de moeyelijckheyt van Marseille in die quartieren gekomen zijnde/ sijne gedachten nauwer over het gemelde werck hadde laten gaen/ ende geconsidereert dat soo een Fortresse als het Casteel van Orangie in sijne Majesteyts Landen leggende geenclaveert/ ende in de Nabuyrschap van de Provintien van Douphine, Languedocq, Sevennes, ende de Steden Montpelliers, Nismes, ende andere/ vol sijnde van luyden van de ghepretendeerde Gereformeerde Religie (soo noemde sijn Eminentien de selve) ongelegentheden souden konden veroorsaecken tot ondienste des Konincks/ dat oock den Heer Grave van Dona sich geallieert hebbende aen eene considerable Familie in die quartieren van de selve Religie/ meerder achter dencken hadde gegeven; waer door sijne Hoochgemelden Majesteyt was bewogen geweest Meester van die plaetse te willen wesen/ Dat oock die Fortresse sonder consent van de Koningen van Vranckrijck gebout zijnde/ niemant de proceduyren van sijne Majesteyt qualijck konde duyden/ hebbende de selve noeyt willen toelaten/ dat in het comtat van Avignon eenige Fortificatie soude gemaeckt worden/ daer nochtans het selve comtat van ongelijck meerder consideratie en grooter was/ als Orangie, ende was toekomende aen een Heer/ die in 't spirituel in soo hooge achtinge was by den Koninck/ behalven dat hy voor een Machtich Prins in het Temporel moeste gehouden worden. Noch seyde sijn Eminentie datter een Testament was van den ouden Prins van Orangien (sonder die te noemen/ doch verstont hy naderhant uyt een considerabel Heer aen het Hof/ dat Prins Philips daer mede gedenoteert wierde) die de Fortificatie van Orange aen sijne Erfgenamen expresselijck ghedissuadeert hadde/ dat insghelijcx den Heer Prince van Orangie hier by niet en was geinteresseert/ alsoo alle sijn rechten hem ten vollen soude worden gheconserveert/ ende dat hy nu over de vijftich duysent guldens jaerlijcx van sijn inkomen konde sparen/ die te vooren aen het Guarnisoen hadden moeten besteet worden; Dat sijne Majesteyt het beste van den Prince beter considereerden/ als andere. Den Envoye antwoorde daer op sijn Eminentie/ datter geen redenen waeren om umbraege te scheppen tegens een Fortresse/ die al de werelt wel wisten niet ghemaeckt te zijn/ om aen sijn Majesteyt soo machtigen Koninck te resisteren; ghelijck oock ten reguarde van de troublen over het stuck van de Religie in Vranckrijck geweest zijnde/ noeyt eenige de minste redenen van achterdencken door de Fortificatie van Orangie waren ghegeven/ soo als een yeder considererende de gepasseerde tijden/

den/ ende sonderlingh die van den Oorloch van Rochelle sulcx alles evidentelijck genoech konde afnemen; Aengaende de Alliantie van den Heere Grave van Dona ende de Umbrage die daer uyt konde geschept worden/ antwoorde dat daer tegens ghenoech hadde konnen versien worden sonder dese extreme middelen te gebruycken/ als maer alleene aen de Hooge Voogden de intentie van sijn Majesteyt in desen ware bekent gemaeckt geworden/ door dien alreede by de Hooge Voogden selfs daer over op het begeeren van de gemelde Grave deliberatien waren ghevallen; ende belangende het Testament ende den Raedt van den ouden Prince van Orangie/ waer van hy seyde niet gehoort te hebben dat een Souverain niet en was gebonden aen den Raedt van sijn Predecesseur; dat den jeghenwoordigen Heer Prince van Orangien den derden successeur was van die geenige die de dese Fortresse hadde doen maecken/ ende dat die altoos hadden gestaen sonder eenige belginge der voorgaende Koningen van Vranckrijck; dat dese Fortressen oock tot geenen andere eynde was dienende/ als om de Heere Prince te verseeckeren van sijn eygen goet/ tegen die geene die daer pretensien op souden mogen formeren. Hier op repliceerde den Heer Cardinael wel te weten/ wat hy seggen wilde/ dat hy wilde sprecken van de pretensien van de Hertogh van Longeville, ende seyde voorts/ dat den Koninck Orangie genoechsaem voor den Jongen Prince soude verseeckeren/ ende beter guaranderen/ als wel de bolwercken van het Casteel konden doen; dat daer inne by het accoord met den Grave van Dona gemaeckt/ volkomentlijck was versien/ ende dat over alles aen de Princesse Royale ende Princesse Douariere was geschreven/ en als hy Envoye sijn Eminentie voorhielde/ dat echter desen jongen Prince Pupille door den Koninck wierde gedepossideert ende hem de bewaringe van sijn eygen goet ende patrimonie wierde ontnomen/ sonder daer toe eenige occasie gegeven te hebben/ ofte eenige de minste disgratie gemeriteert ofte konnen gemeriteert hebben. Daer ter contrarie sijne voorsaten Hooghlijcke Memorie by de voorgaende Koningen van Vranckrijck veel waeren geestimeert ghewееst/ ende andere effecten van gunste ende estime van haere Majesteyten hadden ontfangen/ ja soo verre dat die oock haere Konincklijcke waepenen ende legers onder der selver conduicte ende commande hadden vertrout/ ende in alle occasien gesien/ dat de selve Hooghgemelten Heeren Princen van Orangie sich tot volkomen contentement van haere Majesteyten hadden gequeten/ ende noeyt gemanqueert alle behoorlijcke respecten soodanige groote Koningen competerende te defereren/ van welcke faveur/ ende estime den jongen Prince als hy tot sijn jaeren soude gekomen wesen/ door alle soorten van respecten tegen den tegenwoordige Koninck sich noch niet onweerdich soude maecken; hy voegde daer by/ dat de Mognanimiteyt/ ende erkentenisse der Koningen van Vranckrijck tegens die geene die diensten aen haere Majesteyten ofte aen het Rijck hadden gedaen/ seer hooch gheroemt wierden/ ende daer van noch soo versche preuve ten reguarden der Croon Sweeden in de tegenwoordige conjuncturen der Noortsche Oorlogen wierden gegeven; Maer dat dit exempel tegens een jonge onmondigen Prince/ wiens Voor-Ouders om haer bewesen diensten ende respecten alle faveur van de voorgaende Koningen hadden gemeriteert/ ende by de welcke de Fran-

sche Natie altoos soo veele Caressen/ende goet onthael hadden ontfangen/ dat Hooghgemelde Princen daer door de Jalousie van andere Natien tegens haer hadden verweckt / occasie konde geven om anders van het voorverhaelde te oordeelen. Den Heer Cardinael gaf hier op tot Antwoort / dat Orangie aen den jongen Prins was blijvende / ende met meerder profijt ende voordeel als te vooren/ ende dat den selven Prince sich oock niet minder als sijne Voorsaten van desen Koninck hadde te beloven / ende sich daer van konde verseeckeren ; waer toe haer Ho. Mog. voorspraeck ende recommandatie sijne Majesteyt merckelijck meer soude moveren.

Den Koninck quam den twintichsten tot Thoulouse, de Envoye sich aengevende by den jonge Graef van Brienne Secretaris van sijn Majesteyt/ verstont dat de selve hem des anderen daeghs ten tien uyren soude Audientie geven. Den Graef vraeghde naer den inhout van de Credentie, daer van hem Copie gegeven zijnde/ende met den Heere Bolloeil ende den Secretaris Giraut notitie van de Ceremonien houdende / is des anderen daeghs ter gesetter uyre door de twee laeste in een Koninckx Karos / gevolght van drie Valetten de Pied aen het Hof gebracht/alwaer hy een half uyr in de voorsalen bleef/tot dat Belloeil in des Koninckx Kamer geweest zijnde / hem quam aenseggen / dat hy ter audientie souden komen / ende heeft hem daer op nessens Monsieur Girault in de Kamer des Koninckx/ vol sijnde van groote Heeren ende Edelluyden gebracht / alwaer sijn Majesteyt bezijden het Ledtkant inde ruelle op een stoel was sittende; na gedaene gewoonlijcke reverentien/hadde hy Envoye aen sijn Majesteyt ghedaen haer Ho. Mog. gedienstige ghebiedenisse in des selfs goede gratie ghepresenteert / ende dat haer Ho. Mog. versochten dat sijn Majesteyt haer die geleefden te continueren ende voorts in gevolge van de inhout van sijn Instructie sijn Majesteyt aengesprooken.

Den Koninck hem goedertierentlijck gehoort hebbende / gaf tot antwoort/ dat de selve de brieven soude lesen / ende dat hy haer Hoogh Mogende konde verseeckeren dat sijn Majesteyt soo veele sorge voor het welvaren , ende interest van den Prince van Orangie soude dragen als yemant soude konnen doen; ende hier mede nam den Heer Envoye van sijn Majesteyt afscheyt ende heeft hem geretireert door de selve Heeren uytgeleyt. De ghemelde Heeren vraeghden den Envoye, ofte hy haer Majesteyt de Koninginne Moeder / niet en soude spreecken / seggende : datmen ghewoon was van alle saecken van importantie/ daer men den Koninck van hadde ghesprooken / aen haer Majesteyt oock kennisse te geven ; hier op hadde versocht hy de selve oock geintroduceert te werden/ ende is dienvolgende naer boven in het Koninckljjcke Hof/ alwaer het departement van de Koninginne was / ghevoert / ende nae dat den Heer Belloeil de Audientie hadde versocht / is tot de selve in de Anticambre geleyt/ vindende haer Majest. staende / en verscheyden groote Heeren en Dames daer omtrent/ naer gedane reverentien/ ende afgeleyden complimenten / hadde geseyt last te hebben van haer Ho. Mog. aen haer Majesteyt der selver ghedienstige ghebiedenisse in haere goede gratie te doen / ende alle gheluck/ heyl/ ende voorspoet toe te wenschen/ ende voorts in gevolge/ aen haer Majesteyt bericht gedaen van de saecken waeromme hy aen den Koninck was ghesonden / ende

sulcx

sulcx gedaen hebbende/ versocht haere Majesteyt dat het de selve mochte gelieven met haere Hooge Authoriteyt ende Coninckliicke credit de interessen van haer Ho. Mog. ende nu tegenwoordelijck die van den Heere Prince van Orangien by den Koninck te protegeren ende te patrocineren. Haere Majesteyt dit seer vriendelijck ende goedertierentlijck opnemende/ begeerde/ dat hy haer Ho. Mog. van de continuatie der goede genegentheyt/ die haere Majesteyt haer Ho. Mog. ende der selver Staet/ noch den Heere Prince van Orangien altoos hadde toe gedragen/ ten besten voor der selver Interessen/ mede in dese saecke/ soude verseeckeren ende vertrock daer mede haer Majesteyt naer haer Camer/werdende hy Endoye van de bovenghemelde Heeren wederom met des Koninckx Karosse gebracht in sijn Logement/ de selve voor haer genomen moeyten/bewesene eer ende courtoisie bedanckende/en gaf aen de Coetsier twee,ende aen de Valets de pied een pistolet.

Hy heeft mede sedert gesproken de Maerschal de Turenne, Marschal Villeroy en andere/de sake gerecommendeert; maer wel vermerckt dat in dese sake/ noch so vers zijnde/geen veranderingh soude worden gemaeckt/ende dat noch voor het vertreck des Koninckx naer de Frontieren van Spaengien soude worden geexpedieert/ gelijck geschiet is. Den Koninck met de Koninginne Moeder/ Hertogh van Anjou,ende den Cardinael, vertogen den drie en twintichsten van Thoulouse na Bajonne ende S. Ian de Lux, tot voltreckingh van het Huwelijck met de Infante van Spaengien. Den Envoye des Koninckx brieven aen haer Ho. Mog. aen de Coninginne van Engelant ende Princesse Royale ontfangen hebbende door den Grave van Brienne, is den ses en twintichsten van Thoulouse op Bordeaux gevaren/ende den twaelfden Mey tot Parys gekomen/rapport met overleveringh des briefs doende aen de hooghstgedachte Koningin/ die verklaerde haer leet te zijn dat de saecke soo was uytgevallen; hy seyde te sullen aen haer Ho. Mog. schrijven; Doch naederhant liet het excuseren door de absentie van haer Secretaris/ die de stijl van schrijven hadde/ ende datse die soude na stieren. Den een en dertichsten Mey quam in den Hage. Des Konincks brief continueerden que la resolutien que nous avons esté obliges de prendre pour la garde de cette place, non seulement ne sera pas præjudiciable aux droicts ny aux interest de nostre tres Cher et bien aimé Cousin le Prince d' *Orange*, et de sa maison, pour lequel nous conservons toujours la mesme affection, Mais que dans la suitte elle sera plustot advantagieuse en beaucoup manieres a la dite maison.

Die van den Cardinael seyde het selfden in andere woorden.

In den selven sin schreef aen den Coningin van Engelant ende Princesse Royale.

Den vijfden Iuny deed rapport ter vergaderingh van haer Ho. Mog. ende wiert bedanckt.

Hier moet worden wederhaelt dat ondertusschen den sestienden April de Keur-Brandenborchsche Minister Weyman in gaf het volgende Memorie,

ONder soo veel Droeffenissen, die het Huys van *Orangien* overcomen, sijn eenige tijdt geleden, onder soo swaere ongheluckken dieder schynen ghe-

 lijck

lijcksaem geconjureert te hebben, een Kindt in sijn *Wiege* te drucken, ist wel niet het gringste dattet Casteel van *Orange*, 't waerdichste van de Prince, de *Peerle van sijn Croone* hem den 20. Marty heeft moeten overgheven aen de macht van de Koninck van *Vranckrijck*, dattet selve nu komt van die, van d' welcke het de diere miriten van de afgheloofde Princen niet en conden verwachten, dat het werck selve schreyt tot in den hemel, dat de *Innocence* van een Wees-kint niet en is capabel geweest, om groote macht ter weer te stellen, en te wederhouden. Sulcx gelooft den ondergeschreven Minister, so swaer het oock is te overcomen, *dat* sijn Chur-Vorst. Doorl. sijn Heere en Minister lichtelijck sal connen *over het* hooft sien, om dat men in so groote saken, alsmen sijn eygen gemoet heeft voldaen, moet dencken, dat het is tegens Godt gheworstelt, alsmen woelt tegens de onmoghelijckheden, behalven dat het de natuyre van groote Princen is, *cum fænore* te vergelden, wat sy conden te cort gedaen hebben, aen andere. Dan dat sulcx het meestendeel comt *uyt den huyse selve* ende buyten de *verwachtinge*, die men hadde van 't geene dat de Princesse Royale hadde *belooft inghevolge* van 't Tractaet van den *vijf en twintichsten* February gemaeckt, *ten overstaen van* hare Ho. Mog. ende de Commissarisen van den Hove; Dit is het *dat hy on*dergeschreven Minister ghelooft, dat sijne Heere ende Meester oneyndelijck soude bedrouven, ten ware dat sijn Chur-Vorstel. Doorl. soo wel als H. H. de Princesse *Douariere van Orange*, het hooch-ghetuyghenis hadden van hare Ho. Mo. dat sy haerdeels niet en hebben onderlaten omme de plaetse te conserveren, ende soo droevigen toeval met alle voorsichticheyt voor te comen. Het is waer dat veele particulariteyten, reden, ende omstandicheden hoe het is afgegaen, noch niet aengecomen zijn, nochtans is de grondt oorsaecke van het overgaen, van sich selven leyder seer bekent, als dat alle hoope van Secours buyten apparentie, ende den Gouverneur ontbloot is gheweest van geldt ende alle behoeften, hebbende de Princesse Royale goetgevonden hem nu soolangen tijdt, niet tegenstaende so veele erinneringen, ter contrarie tegen te *gaen*, ende mits dien alle subsidien ende *revenues* of *intuil* te maecken, of *weg ghemelt* te laten wechnemen, sulcx dat het wel onnodich mochte wesen hare Ho. Mog. met veele communicatien dienaengaende te moeyen, echter alsoo de selve haers hoogendeels in desen oock altoos hare mede-dogentheyt ende goede genegentheyt voor 't huys effectivelijck hebben getoont, soo heeft den ondergeschreven Minister niet te min geoordeelt van sijn devoir te zijn, ghelijck het hem haer Hoocheyt dienaengaende heeft gelast, 't gene wat of aen sijn Chur-Vorstel. Doorl. ofte aen hare Hoocheyt dien-aengaende gecomen is, soo wel van de Heer Gouverneur van *Orangie*, als selve oock aen sijne Majesteyt van Vranckrijck ende sijn Keur-Vorstel. den Heere Cardinael mits desen neffens de *Capitulatie* copyelijck te communiceren, gelijck hy oock seer gedienstelijck doet mits-desen, versoeckende dat het haer Ho. Mog. ghelieve het selve naer haer eygen wysheyt in te sien ende te mesnageren, en het huys de eere te *continueren* van haer met der selver hoochwysen Raet ende goetduncken wyders te assisteren, sonder twyffel sal Godt geen *Pupel* verlaten, ende haer Ho. Mog. hoochwichtige deliberatie te meer segenen, terwyle sy haer de saecken aennemen van Weduwen ende Wesen. Actum s' Graven-hage den *vijftienden* April *sestien hondert sestich*, geteeckent, *D. Weyman*.

Dese

Dese scherpe memorie tot kennis komende van de Princesse Royale/ heeft het beantwoort den sevenden May. Eerstelijck versoeckende haer Ho. Mog. dat door den Heeren van Gent, Beuningen, ende de Hubert, genoemt tot de Ambassade in Vranckrijck/ de saeck van Orange mocht worden op het ernstighste gerecommandeert/ daer na seyde: Mais auparavant que fini ce Memoire, quoy que je sois bien asseurée que leur prudence n'est pas capable de se laisser surprendre aux artifices des personnes qui voudroient me rendre de mauvaix offices aupres d'eux, je ne puis neantmoins que je ne leur fasse pleinte d'un certain Memoire, que le Ministre de Monsieur l'Electeur de *Brandeb.* leur a depuis peu presenté, Par lequel avec *autant d'imprudence que de malignitte* il tache de justifier, a mes depens, *la mauvaise conduitte du Comte de Dona.* Puis, que sans m'arrester a tout ce que ledit *Comte a manque & failli* a mon esgard depuis la mort de Monsieur le Prince d'*Orange* mon Mari. Il est notoire a tout le monde, que l'origine de la confusion & des derniers des ordres d'*Orange*, *est venu du subject de cet Edict de Criée*, & cette *Iussion precipitée*, qu'il obtint de nous par *surprise*, & sur des motifs & allegations *non veritables*, dont ayant esté advertie & ayant desire qu'il vint nous informer de bouche de ce qui se passoit, il n'en fit aucun compte, mais par toutes *sortes de violences* reduisit la principauté au *miserable estat* auquel on la veüe, ayant de *son authorite* privée, & par une *violence inouye emprisonné & mis dans un cachot du Chasteau le Procureur general du Prince mon* fils, & chassé les officiers du Parlement de la justice ordinaire. & en suitte apres avoir donné *tresmal a propos, & tres imprudemment milles jalousies a la Cour de France*, remis la place de la facon & telle maniere que chacun sçait. C'est pourquoy je prie V. V. S. S. en cette occasion, de me faire la Iustice de ne souffrir pas que l'on me *calomnie* aupres d'elles aveq tant de *hardiesse & d'injustice*, & de vouloir faire voir á tous leurs peuples qu'elles n'ont pas moins de bonne volonté & d'affection pour la mere que pour le fils.

Daer na volghde des Koninckx herstellingh in Engelant. Een effect van sulcx was oock de nodingh, die de Steden van Haerlem ende Amsterdam deden aen de Princesse Royale en de Prins van Orange, om haer Steden te komen besien.

Op Dinsdach den vijftienden Iuny quam de Princesse Royale ende den Prins van Orangen neffens eenige andere groote in Amsterdam, werdende omtrent een uyr buyten de Stadt van een Compagnie Paerden/ van omtrent hondert Ruyters uyt de aensienlijckste van de Borgerye/ alle op 't kostelijckste ende heerlijckste toegemaeckt/ ontfangen ende nae de Stadt geconvoyeert/ een groot quartier uyrs waren eenige Gedeputeerde van de Regeringe/ die ged. Princesse ende Prins verwillekomden ende na de Stadt gheleyden/ aen de poort stont in goede ordre de Soldatesque van de Stadt/ bestaende in vier Compagnien/ waer sy in het midden door passeerden/ hunnen wech naer den Dam door-by het Stadt-Huys nemende/ soo haest sy in de Stadt waren schoten de Soldaten salve met Musquetten/ van gelijcken wiert oock gedaen uyt eenige stucken op de Blaeuwe Brugh geplant ende op de nevenstaende Bolwercken/ noch waren de Jachten/ die in goede ordre in een Admiraelschap bestonde (sijnde haer Hoocheden te gemoet gevaren) dese quamen neffens de

selve alsoo het stil was/ den Amstel sachjes afdryven/ ghedurich op malkanderen met lichte Stuckjes flanckerende. Soo haest haer Hoocheden den Dam door-by het Stadt-Huys gepasseert waren/losten de Borgers/die in ses troupen verdeelt waren / hunne musquetten / sijnde alle op het kostelijckste uytgedost. De Princesse Royale wiert geleyt naer het Heere-Logement/ende den Heer Prince na de Cloveniers Doele alwaer de Logementen ghereed waren.

Woensdach den sestienden, sijn haer Hoocheden in het Heere-Logement door de Stadt getracteert / ende besagen doen de Godts-huysen in de Stadt. Den seventienden wierden op 't Stadthuys ghetracteert / ende quamen ten ses uyren op den Dam twintich Stacy Wagens, om van haer Hoocheden aenschout te werden. De eerste Wagen vertoonde Nederlandt, de tweede, Koninck Iacobus van Engelandt, de derde Koninck Carolus Stuart de eerste/de vierde Cromwel, de vijfde Monck, de sesde de Gerechticheyt, de sevende Engelandt, de achste Schotlandt, de negende Yerlandt, de tiende Koninck Karel de tweede, de elfde de Princesse Royale, de twaelfde *D'eendracht*, de dertiende Keyser Adolph, de verrtiende Prins Willem de eerste, de vijftiende Prins Maurits, de sestiende Prins Frederick Henderick, de seventiende Prins Willem de tweede, de achtiende Prins Willem de derde, de negentiende de Danckbaerheyt, ende de twintichste de Koch, sijnde 't out Wapen van Amsterdam: 't welck gesien hebbende / sijn de Princesse ende Prins weder na haer Logementen ghereden. Als de derde wagen / die den Koninck Carel vertoonde gelijck hy geexecuteert wiert aenquam / toonde de Princesse Royale een afschrick ende mishagen / gelijck Cæsar aleer als men hem 't hooft van Pompeus bracht / riep *Aufer ab aspectu nostro*, &c.

Op Saterdach reet sijn Hoocheyt te Paerde met de Amsterdamse Ruyterye beginnende van de Kloeveniers-Doelen, ende quam omtrent ten tien uyren op den Dam. Sijn Hoocheyt was geseten op een Castange-bruyn Paert/ hebbende eene geborduyrde Star op de borst ende mantel / welcke mantel van een Edelman die achter reet wiert opgehouden. Voor reden de meeste Edellieden ende achter den Prince volghde den Ritmeester den Heer van Waveren met Orange Charpen ende pluymen, ghelijck oock meest alle de Ruyters met diergelijcke couleur waren toegerust. Van den Dam reden naer den Nieuwendyck, langs de Heeren ende Keysers graften / ende soo eyndelijck weer na het Logement van sijn Hoocheyt/ alwaer dien middach de Princesse Royale mede at. Naer den middach vermaeckte sijn Hoocheyt hem met Jachten in het Y, de Jachten waren over de hondert sterck / daer sijn Hoocheyts Jacht van Admirael was / gaende besien dat voor sijn Majesteyt van Engelandt verbaerdicht wiert/alle de schepen die op het Y pronckten met haer vlaggen/ ende die geschut voerden branden lustich af. Dien avont wierden haer Hoocheden met veele grooten van Mons. Davitson met een Collation heerlijck ghetracteert. Den twintichsten waren in de nieuwe Kerck / alwaer een Maeltijd voor haer was verbaerdicht met tappyten van binnen behangen ende buyten met groenen bloemen ende Orange Appelen seer aerdich ontbloot. Den een en twintichsten vertrocken haer Hoocheden / nemende haer wech door de Heeren

Reden naer Leyden, werdende door de Cavallerye een entweeghs gheconvoyeert / ende de Soldaten stonden aen de poorten in de Wapenen.

Maendach den acht en twintichsten Juny quamen de Princesse Royale ende Prins van Orangien binnen Haerlem, werdende door de Magistraet naer den middach omtrent ten ses uyren ten eynde van den Hout of Bos ontfangen / by haer hebbende vier en twintich Sergeanten / alle met Orangie Charpen ende Pluymen / die haer na de ontfanckenis ten wedersyden van de Karos daer haer Hoocheden insaten/ende de welcke noch veele andere volghden / verdoeghden / ende alsoo gheleydeden tot binnen de Stadt/ alwaer vier Vendelen Borgerye alle op 't heerlijckst toegerust/ van de Hout-Poorte tot de Marckt verdeelt waren/op de marckt komende/stonden aldaer die vier andere vendelen/ welcke (na dat haer Hoocheden door 't Stadthuys op een Theatrum, boven met verhemelsel/ dat met groene festoenen/ende met slingers van Orange-Appelen, Rosen, ende Lelien door-vlochten was / en daer op met fraye Instrumenten op wiert gespeelt) waren ghekomen/ alle driemael salve schooten en daer na aftrocken/ waer na de andere Vendels haer mede in ordre op de Marckt stelden / ende mede driemael salve gheschooten hebbende / met ordre af marcheerden. Sy wierden gelogeert/ de Princesse Royael in 't Princen-Hof/ende den Heer Prins op 't Stadthuys. Dinsdach sijn van de Magistraet vergast / ende na 't selve ghe weest in 't heerlijck ghebouw van den Heer Marcelis by Overveen. Op Woensdach, sijn getracteert by de Magistraet op het Stadthuys/werdende aldaer na den middach een Comedie vertoont. Op Donderdach waren buyten de Stadt om de plaisantie van Bleyckerien als andersints te besien / ende quamen den selven avont in de groote Kerck / die overal vol brandende keersen was ende daer Musijck gespeelt wiert/ende van daer op 't Stadthuys ghekomen sijnde/ sagen 't aensteecken van veele vuyrwercken op de Mart/ daer toe drie water-Schuyten aldaer waren ghebracht ende duyrde tot omtrent een uyr in den nacht. Des morgens den tweeden July sijn weder vertrocken / werdende door de gantsche Borgerye die in de de wapenen was / weder uytgeleyt/ varende met Jachten langhs den nieuwen vaert op Leyden.

Noch grooter teeckenen ende effecten van de Engelsche veranderinge waren de verscheyden gunstige resolutien van den Staet.

Alle Provintien yverden om te laten afgaen de Ambassaden soo wel na Engelandt als Vranckrijck ende Spangien. Na Engelandt waren reeden ghenomineert de Heeren van Beverwaert uyt de Ridderschap/ ende de Borghemeester Simon van Hoorn van Amsterdam, de Heer van Goch uyt Zeelandt, ende de Heer Ripperda van Fermsum van Stadt ende Landen. Na Vranckrijck de Heeren van Gent, van Beuningen ende de Huybert. Na Spangien de Heeren van Merode, Amerongen, ende Hinnalda; haer dach-gelden waren na gewoonte gestelt op vijf en 't negentich gulden / maer op aenstaen van die na Vranckrijck waren gedestineert/ wierden versocht hondert vijftich gulden daeghs.

De Heeren van Zeelandt hebben besonderlijck getoont de reflexie diese namen op de ghemelde Koninckx herstellingh; ende of om den Koninck of om haer

haer Gemeente te complaceren / hebben genomen de volgende Resolutie; met een sulcx recommenderende so aen haer Ho. Mog. als aen de Heeren van Hollandt, ende met een aen de Princesse Royale.

Aende Staten Generael.

Ho. Mog. Heeren;

NA dat wy in onse yegenwoordige Staets-gewijsen vergaderinge in eenige *sessien* naden anderen, seer ernstelijck hebben gedelibereert, over de eminente bedieninge by hare Hoogheden de Heeren *Princen van Orangie* onsterfflijcker memorie, wegens den Staet van dese Vereenichden Nederlanden successivelijck bedient. En vervolgens met rijpe deliberatie van Rade aendachtelijck overwogen wat over soo important subject met *den gevolge ende* aencleven van dien, in dese conjuncture van tijden en saecken *tot de meeste* eere, ende dienst van den Lande behoorde te worden *geresolveert: Soo hebben wy* hoochnodich en dienstich gheacht eenige Heeren uyt het midden *van onse* Vergaderinge extraordinaris te deputeren, om met den eersten ter Vergaderinge van u Ho. Mog. te verschynen, aldaer onse goede meyningh ende intentie te openen, ende met de gesamentlijcke leden van de Unie diesaengaende te treden in serieuse deliberatie. Het gene wy u Ho. Mog. niet en hebben willen onthouden, maer door desen tijde bekent maecken, niet twijffelende of de respective Provincien sullen op de overcomste van ons gemelte extraordinaris Gedeputeerde, soo vruchtbaerlijck sijn ghelast ende gheinstrueert, dat de voorsz. importante saecke nae voorgaende vriendelijcke conferentien en serieuse deliberatien, tot soodenigen gewenscht ende geluckigh besluyt sal connen worden gebracht, als waer door den dienst, eere, ende welstandt van den Staet aldermeest sal worden gevordert: waermede, den 7. Augusti 1660.

Aen de Staten van Hollandt.

Edele G. Mog. Heeren, besondere goede Vrienden, Nabuyren ende Bontgenoten.

NA dat wy in onse yegenwoordige Staets-gewyse vergaderinge eenige sessien na den anderen seer ernstelijck hebben gedelibereert over de Eminente bedieningen by hare Hoocheden de Heeren Prince van Orangen onsterffelijcker memorie soo wegens den Staet van de Vereenichde Nederlanden, als wegens de Provincien van Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslant distinctelijck bekleet, ende vervolgens met rype deliberatie van Rade aendachtelijck overwogen wat over het voorsz. subject met den ghevolge ende aenkleven van dien, in dese conjuncture van tijden en saecken, tot *de meeste* eere ende dienst van den Staet in 't gemeen, ende vande hoochgemelde Provintie van Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslandt in 't bysonder, behoorden te worden gheresolveert. Soo hebben wy hoochnodich, ende dienstich gheacht daer over, als mede over andere saecken van bysonder importantie,

daer

daer aen dependerende, en den dienst en welvaren van de meerhoochgemelte Provintien ten hoochsten betreffende, met uwe Ed. Gr. Mog. te treden in vriendelicke conferentie, en serieuse deliberatie, daer toe wy eenige Heeren uyt het midden van onse Vergaderinge hebben ghedeputeert, om haer ten eynde voorsz. soo haest na den Haegh te begeven, als uwe Ed. Gr. Mog. Staets-ghewyse sullen hebben vergadert, en gelegentheyt hebben de voorsz. conferentie, en deliberatie met ons aen te stellen, 't welck wy vrunt-nabuyrlijck versoecken, dat u Ed. Gr. Mog. ons tijdtlijck ghelieven te adverteren, om alsoo het meerghenoemde important subject te samen rypelijck te overwegen, oock tot soodanigen besluyt, en resolutie dirigeren, als waer door den meesten dienst, en welvaren van den gantschen Staet, en van de Provincien, van *Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt* best sal connen worden ghevordert ende gheassecureert. Waer mede, &c. den 7. Augusti 1660.

Aen de Princ. Royale, en Mutatis Mutandis aen de Princ. Douariere.

Doorluchtige, en Hoochgeboren Princesse.

NA dat den Allerhoogsten door sijne onbegrypelijcke bestieringe en providentie, de alghemeene droefheyt van de ontijdige doodt van sijne Hoogheyt de Heere Prince van *Orange* laest overleden, van glorieuser gedachtenisse, eeniger maeten hadde versacht, door de geluckige gheboorte van den tegenwoordigen Heere Prince van *Orange*, en den selven als een weerdige Spruyt en eenich nasaet van die Doorluchtige Stamme, in den boesem van desen Staet geconserveert, oock van sijne tere Jaeren af soodanich begaeft, dat wy ons al van den beginne aen in sijn Persoon veel hoope van geluck en heyl, ten dienste van het gemene Vaderlant hebben beginnen te beloven, ende daerom al over lange op diversche tyden gedelibereert en besloten, om aen sijne Hoogheyt de *Eminente qualiteyten en bedieningen* van sijne Doorluchtige Voor-vaders, soo veel in ons was, by designatie te confereren: Het gene door de ongeluckige, en perplexe toevallen van tyden en saecken, soodanich geluckich succes niet en heeft gehadt, als wy wel hadden gewenscht, Doch alsoo die door het Goddelijck besluyt nu ten besten sijn verandert, en meer Faveur belooven: Soo hebben wy dien tijt willen waernemen, onse voorige salutaire intententie op het confereren van de voorsz. Eminente bedieninge en qualiteyten te resumeren, ghelijck wy dan na aendachtige overweginge van al het geene in een saecke van die importantie conde komen in consideratie hebben ghenomen seeckere Resolutie die wy goet gevonden hebben U Koninckljjcke Hoocheyt hier nevens ghedienstich toe te senden en te communiceren, soo om dat wy weten wat part en deel U Koninckljjcke Hoocheyt neemt in de *eere en dignityten* die den Heere Prince hare kleenen Soon souden worden toegebracht, als dan Wy ons oock verseeckert houden, dat U Koninckljjcke Hoocheyt door haere Hooge Wijsheyt, en teere genegentheyt ontrent *deducatie* ende *opvoedinge* van de Hoochged. Heere Prince te meer sult sorgen om sijne goede aengeboorene inclinatie en Princel. Deugden meer en meer aen te queecken en op te

wecken, om te sijner tijt de gemeenen Staet van ons Lant en dese onse Provintie in het particulier, mitsgaders de goede Ingesetenen van dien, ende Kercke Godts, onder de selve geplant, daer van de gewenste vruchten te doen genieten en alsoo doen op volgen de loffelijck voetstappen van Sijne Doorluchtige voor-Ouders het gene wy van herten wenschen, en van Godts goetheyt afbidden, in wiens hoede wy uwe Koninckl ijcke Hoocheyt met toewenschinge van alle soorten van welstant beveelen.

Doorluchtige Hoochgebooren, &c. *7 Augusty* 1660.

Aen de Prince van Orangie.

Doorluchtige en Hoochgeboorene Vorst;

IN dese onse nevensgaende Resolutie, die wy hebben *goetghedacht* uwe Hoocheyt toe te senden, sijn begrepen de sorge die *wy voor den welstant* van den Staet van den Lande in het gemeen, en van onse Provintie *in het bysonder* voor oogen hebben, als mede de teeckenen van onse bysondere gunste en ghenegentheyt, die wy uwe Hoocheyt toedragen: En oock door alle bedenckelijcke wegen en middelen, soo ontrent de andere Provincien in het gemeen, als die van *Hollant* ende *West-Vrieslant* in het bysonder, trachten en pogen uyt te wercken, welcke onse goeden yver en sonderbare affectie wy ons vastelijck inbeelden, dat by uwe Hoocheyt te sijner tijt soo sullen worden beantwoort, dat uwe Hoocheyt de Loffelijcke voetstappen van Sijne Doorluchtige Voor-Vaders sorchvuldichlijck sal navolgen, en vervolgens Sijne meeste Glorie en Eere soecken in de *Welstant* van het gemeene Vaderlandt, om alsoo de *Eminente Bedieningen en qualiteyten*, daer mede U Hoocheyt soude worden becleet, tot contentement en genoegen van de Regeringe, en aengenaemheyt *van* goede Ingesetenen te exerceren, daer toe wy den aller Hoochsten bidden, *dat* hy de Princelijcke en Christelijcke deuchden, die haer albereyts in uwe *Hoog*heyts mindere Ia en vertoonen, met de vermeerderinge van de selve, oock wil doen wassen en toenemenen voorts uwe Hoocheyts Persoon genadelijck conserveeren, en met alle Princelijcke en Vorstelijcke welstant zegenen, *den seven den Augusty sestienhondert sestich.*

De Resolutie self was luydende als volght.

Extract uytte Resolutien van de Edele Mog. Heeren Staten van Zeelant, den 7 Augusty 1660.

DE Heeren Staten van *Zeelant*, seer serieuselijck met grooten aendacht op verscheyden sessien gedelibereert hebbende op den inhouden van het *vierde* poinct van beschrijvinge, spreeckende van de *respective eminente bedieningen* daer mede haer Hooch. de Heeren Princen van *Orangie* onsterffelijcke Memorie, de een na de ander, voor desen sijn becleet geweest, ende neerstichlijck geleth hebbende, wat by dese conjuncture van tijden en saecke tot de meest eere, welvaren, ende dienst soo van den Staet in het gemeen als van dese Provintien in het

by

bysonder voornamentlick behoorde betracht te werden, verclaren nochmaels te verstaen ende te oordelen (gelijck by de selve voor desen tot meermalen is geadvyseert) dat ten voorsz. fine het *hooch beleyt van de gemeene saecke* moeste werden gedefereert en toebetrout aen seeckere Hoofden en Heeren van *excellente qualiteyt* en *extractie*, gelijck sulcx by verscheyde Deductie, Remonstrantien en Resolutien soo van de Heeren Staten Generael, als van de respective Provintien in 't begin van de troublen, ende daer na krachtelijck is gherepresenteert geweest; en of wel het ongeluck van veele perplexe occurrentien die 't sedert eenige jaren herwaerts naer het overlyden van syn Hoogheyt Prins *Wilhelm de tweede* onsterffelijcke gedachtenisse sich hebben opgedaen, soo in dese als in de nabuyrige Landen, niet en heeft gedoocht, of oock wel kunnen lyden, dat op het aenstellen ende eligeren van sodanigen *Hooft*, met behoorlijck nadruck en gewenschte succes heeft konnen worden geresolveert; soo estimeren nochtans haer Ed. Mog. dat jegenwoordelijck de voorsz. ongelegentheden, ende becommeringen door Godes genadigen ende onbegrypelijcke providentie gekomen zijnde te cesseren, ende ten besten van het Christendom, ende specialijck van dese Landen, evidentelijck sich vertonende eene favorabelder constitutie van saecken, dat de selve in alle manieren tot redres ende vast-stellinghe van den Staet, niet en behoorde te werden genegligeert, en consequentelijck gheresumeert de salutaire intentie tot electie van d'een of d'ander gequalificeert Personage, aen de welcke het hooge Gouvernement so van den voorsz. Staet in 't gemeen, als van dese Provintien in 't particulier, weerdichlijck en met meeste confidentie soude konnen worden ghecrediteert; ende alsoo hoochghemelde Heeren Staten van *Zeelandt* geen sodanich personagie, en van meerder gewichte en aensien en kennen dan sijne Hoogheyt den tegenwoordigen Prince van *Orangien*, als wesende niet alleen een *Nazaet* van de hoochgemelde Heeren Princen, die met haer *goet ende bloedt* de fondamenten van dese Republicque hebben gelecht, ende voorts de selve door haer treffelick ende couragieus beleyt, ghebracht tot soo heerlijcke ende *glorieuse vryheyt*, daer inne sy haer tegenwoordelijck tot verwonderinge en jalousie van alle de werelt is bevindende, maer oock soo *door Bloede als affiniteyt en Alliantie geannexeert aen de grootste ende machtichste Potentaten van het Christenrijck*, van de welcke desen Staet in hare benautheden ende periculen, principalijck is ondersteunt geweest, en aen welckers vrientschap en confœderatie oock voor het toekomende haer meest is gelegen; gheconsidereert mede de princelijcke qualiteyten ende deuchden daer mede het Godt Almachtich sijne hoochgemelte Hoogheyt al van jongs af gelieft te begenadigen, seer wel over een comende met de Regeringhe en humeuren van dese Natie, de welcke oock daer over een sonderlinge aengenaemheyt en welgevallen schynt te scheppen, en oock veel gelucks en zegeninge haer te promitteren. En ghemerct daer nevens dat den selven Heere Prince seer veele heerlijcke ende aensienlijcke goederen in meest alle de districten en quartieren van den Staet, en naementlijck oock in dese Provintie is possiderende, en daer door met rechte ghesustineert kan werden in der selver conservatie ende welvaren boven alle anderen te sijn geinteresseert; Soo ist, dat haer Ed. Mog. Staets gewyse vergadert, en op het cas subject solemnelijck gheconvoceert en beschreven zijnde,

om de Geallegeerde en andere notable respecten meer haer krachtelijck ende efficacieulijck bewoogen, en gedisponeert hebben gevonden om met gemeen, en eenpa-ige stemmen te resolveren, en verstaen.

Eerstelijck, dat men van wegen dese Provintie *met en benevens de andere Bontgenoten* ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. den Heere Prince van *Orange*, sal *designeren* ende *nomineren*, tot *Capitain* en *Admirael Generael van de Vereenichde Nederlanden*, onder eene behoorlijcke commissie ende instructie met ende benevens de andere Provintien *alvooren* vast te stellen, ende te arresteren, ende met een pensioen van *hondert duysent* guldens Iaerlijcx over alle de Leden van de *Unie* op den Staet van Oorloge te repartieren, ingangh nemende met den tydt van de electie.

Ten welcken fine aenstonts uyt het midden van dese Vergaderinge een aensienlijck Deputatie sal werden gedeputeert, om ter Vergaderinge van de *Staten Generael* te compareren, ende aldaer aen haer Ho. Mog. met de beste redenen daer toe dienende, 't voorsz. point van *designatie* ernstelijck te representeren, smaeckelijck te maecken, mitsgaders tot eene gheluckige en spoedige uytcomste te beleyden.

Dat voorts aen den Hoochghemelten Heere met ende benevens *die van Hollandt* by *designatie* sal werden gedefereert de *Bedieninge* van het *Stadthouder-Gouverneur-Capiteyn-Generael-ende-Admiraelschap*, van beyde de Provintien onder een behoorlijck commissie ende instructie, mede alvoorens sonder uytstel te arresteren, daer toe de Hooch. Heeren Staten van *Hollandt* op het aldervriendelijckste sullen werden ghenoodicht, ende vervolgens uyt crachte van de oude Verbinteniſſen en ghemeene interessen van beyde de Provintien ende specialijck in crachte van de Societeyt van alle immemoriale tyden onderlinge ghemaeckt op 't stuck van *Supreme Iustitie* met alle bedenckelijcke officien yver en middelen van inductie gedisponeert, om met de Heeren Staten van *Zeelandt* by dese conjuncture van tyden ende saecken ontrent de voorsz. *designatie* te gaen, en procederen, gelyckelijck *pari passu*, *en op een en de selve voet*, en sulcx daer over te doen verlenen, en extraderen een *gemeene Commissie* ingestelt en geclausuleert, en oock gezegelt, gelijck doorgaens voor den Iare *seven en veertich* is ghepractiseert geweest.

Doch incas de selve Officien soo ter Generaliteyt als by de Heeren Staten van *Hollandt* op de *designatie* van beyde de voorsz. bedieningen buyten vermoeden niet en quame te succederen, gelijck wel wert gewenscht, ende contrarie de goede intentie van dese Vergaderinge uyt te vallen; soo sal op 't rapport, 't welck door de ghemelte Gedeputeerden, daer van alhier circumstantelijck sal werden ghedaen, op 't een of 't ander, of op beyde nader werden ghelet en ghedisponeert, soo als tot de meeste eere, welstant, en dienst van den Lande, bevonden sal werden te behooren.

Sijnde voorts het expres en eenparich ghevoelen van de Heeren Staten van *Zeelandt*, dat in allen gevalle den Hoochgemelten Heere Prince van *Orangien* de exercite, ende actuele bedieninge van de voornoemde *twee eminente Charges*, niet eerder sal mogen aenveerden, als op *sijn Hoocheyts achtien Iaren*; En sullen onderwysen de selve hooge Charges by niemant onder den Titul van *Luytenant* of andersints konnen werden bekleet noch gheexerceert, maer blyven in State,

soo

soo die jegenwoordich zijn, welcke beyde conditien in de voorsz. respective Commissien expressselijck sullen werden geinsereert.

Dat vorders *met gemene ende eenparige stemmen* van alle de Leden aen den hoochgemelten Heere Prince, als sijnde de notabelste ende gequalificeerste *Edele* van dese Provintie, en om andere weerdige respecten meer van nu af by *designatie* wert gedefereert den Staet en qualiteyt van *eerste* Edele in diervoegen, mitsgaders op de Clausulen restrictien, en præcautien als de selve digniteyt aen hare Hoogheden onsterffelijcker Memorie voor desen is opgedragen geweest, onvermindert ende sonder præjuditie van de gherecvticheden van de Provintien mitsgaders van de respective Leden ende Steden vandien, en'yder sijn Recht ende specialijck, onder verclaringhe dat men verstaet, den selven Staet niet te sijn *gheaffecteert aen eenich Huys, goet, qualiteyt, ofte familie*, onder expresse conditien, nochtans dat de voorsz. præminentie en qualiteyt door den jegenwoordigen Heere Prince van *Oranjien* niet eerder en sal mogen werden geexerceert, en gherepresenteert als op des selfs *achtien Iaren*, en oock sijne Hoocheyt als dan daer toe sal moeten employeren, als sijne Gedeputeerde ter plaetsen daer sulcx altijdt gebruyckelijck is geweest, en oock behoort, persoonen, niet alleen de Heeren Staten van *Zeelant aengenaem*; mitsgaders *Zeelant* in geboren, en convenabelijck gegoet, maer oock sijnde van de ware Christelijcke *Gereformeerde* Religie, en *buyten alle Militaire* bedieninge.

Dat aen den Heere Prince van *Orange* de hoochgemelde Charges en præminentien in maniere voorsz. by *designatie* ghedefereert sijnde op syn Hoocheyts Persoon, en opvoedinge met ernst sal werden ghelet, en vervolgens behoorlyck ordre ghestelt door de Heeren ordinaris Gedeputeerde ter Generaliteyt ten respecte van de eerste bedieninge; ende in regardt van het *tweede* door de Heeren gecommitteerde Raden van *Hollandt ende Zeelandt* respective, alles ten besten van den Staet, ende tot de meeste luyster van sijn Hoocheyts Persoon, digniteyten, en Illustre familie; Dat boven-dien aen sijne Hoochghemelte Hoocheyt op des selfs Iaren geaccordeert, en toegestaen sal werden acces tot den *Raet van Staete*, op den voet als sulcx aen sijne Hoocheyt Prince *Fredrick Hendrick*, des selfs *Groot-Vader* Hooghl. Memorie is vergunt geweest, om van jongs af geinbueert en gheinstrueert te mogen werden van de *fondamentale wetten ende maximen*, mitsgaders van de oude Loffelijcke Regeringe deser Landen, en oock van het naturel en conditie van der selver goede Ingesetenen.

De Princessen soo Royale als Douariere niet alleen/ maer ooch de Koning van Engelandt, en de Hartoch van Yorck, hebben de Heeren van Zeelandt daer over door expresse Missiven bedanckt.

Ondertusschen de Princesse Royale voorgenomen hebbende een reyse te doen na Engelandt, heeft sulcx soo wel aen haer Ho. Mog. als aen de Heeren van Hollandt bekent gemaeckt/ met volkomen genegentheyt om alle goede officien en diensten voor desen Staet by sijne Maj. te doen, en daeromme haer persoon offererende of daer yets ware, waerinne sy haer soudekonnen dienen.

Ende alsoo sy dienvolgende voor eenigen tijdt uyt dese Landen soude moeten wesen, dat haer de Moederlijcke affectie en schuldige plicht tot harenSoon

verbondt te versoecken, des selfs interessen in behoorlijcke recommandatie te nemen; ende hoewel sy gheensints en twijffelde of de intentie van den Staet was den ghemelten Prince haren Soon ghekomen wesende tot sijne Iaren (in consideratie van de meriten ende groote diensten by de loffelijcke Voor-Vaderen van de Hoochghemelte Prince haren Soon aen den Staet deser Landen in 't ghenerael, ende particulierlijck aen dese Provintie van *Hollandt* bewesen) te employeren, ende laten bedienen de Charges ende digniteyten by sijne loffelijcke Voor-Vaderen bekleedt, dat nochtans haer Koninckl. Hoocheyt seer aengenaem soude wesen, in ghevalle deses Staets goede geliefte ware haer daer toe *van nu af* goede hoope, en eenige verseeckeringe te geven, ende oock tot dien eynde het ooge te werpen op sijne *Educatie*, ende sorge te helpen dragen, dat hy, als een *Kindt van desen Staet*, naer behooren mocht werden opgetrocken tot dienst deser Landen, in de ware *Christelijcke Gereformeerde Religie*, in alle Princelijcke deuchden, ende in de kennisse van de humeuren, rechten ende costuymen van dese Landen, omme alsoo bequaem te werden tot de bedieninge van de vorsz. Charges ende Employen by sijne Voor-Vaderen bekleedt, met alle het geene den Staet naer hare hooge wysheyt souden oordelen daer toe meer van noden te wesen, niet twijffelende of den Prince haren Soone soude de loffelijcke voetstappen en deuchden van sijne Voor-Ouderen ten dienste deser Landen naervolgen, ende dat den Staet daer uyt soude trecken de ghewenschte vruchten, ten besten van haren Staet, alle 't welcke sy oock soude aennemen als eene particuliere gunste aen haer bewesen, diese met allen ernst in alle occasie, waerinne de selve desen Staet, ende particulierlijck dese Provintie van Hollandt soude konnen dienen, altijt soude soecken te verschuldigen, ende het beste van desen Staet betrachten ende bevorderen naer vermogen.

Nopende het eerste Lidt, sijn eenige Heeren gecommitteert uyt de Vergaderingh om haer te bedancken, ende tot de aengebodene officien by den Coninck, te versoecken; het tweede Lidt is overgenomen; Dan hebben de Heeren aenwesende Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslant ende Stadt ende Landen verklaert van doen af aen gereedt te zijn, om haer op te konnen addvijseren tot contentement van de Hooghgemelde Vrouwe Princesse Royale.

Den sestienden waren de Heeren Huygens, Stavenisse ende Hanbois tot Honsholredijck de Princesse adseu seggende: doch sy toonde yets naerder te hebben verwacht aengaende de designatie van den Prince.

De Heeren van Hollandt hebben op de gemelde twee poincten (de notificatie van hare reyse met aenbiedinge van haer dienst ende de versochte designatie) den dertichsten Iuly geresolveert.

Dat haer Koninckliijcke Hoocheyt over ende ter saecke van de voorgheroerde *notificatie* ende aenbiedingen van Officien uyt den naem ende van wegen haer Ed. Gro. Mog. inder bester forme soude worden bedanckt, met versoeck dat haer Conincklijcke Hoocheyt by den Hoochstgemelde Coningh haer Broeder, door haer veel vermoogent credijt, by alle occasien ten besten van desen Staet ende van de goede Ingesetenen van dien, geliefde te intercederen, en in sijn Majesteyt te helpen conserveren, oock meer ende meer verwec-

ken

ken alle goede ghenegentheyt tot den Staet in 't generael, ende tot haer Ed. Gro. Mog in 't particulier, onder verseeckeringh dat haer Ed. Gro. Mog. van hare tijde niet souden na laeten alles te contribueren ende by te brengen het gunt tot onderhoudinge ende vermeerderingh van alle goede vrunt en nabuyrschap, ouck tot bevestingh van de selve, met een nauwe confœderatie ende Alliance, soude connen dienen, met by voeginge van sodanige vordere expressien van civiliteyt en genegentheyt als daer toe soude sijn applicabel; ende wierdt tot het afleggen van het voorsz. Officie versocht ende Gecommitteert de Heer van *Merode*.

Ende voor soo veel het *tweede* Lidt van de voorsz Memorie belangde, dat het selve door Gecommitteerden van haer Ed.Gro. Mog. nader gepondereert ende overwogen, mitsgaders de vergaderingh dienthalve van advysen gedient soude worden waer toe versocht ende Gecommitteert sijn de Heeren van de *Ridderschap*, mitsgaders die van *Dordrecht*, van *Haerlem*, van *Delft*, van *Leyden*, van *Amsterdam*, van *Alcmaer*, van *Hoorn*, van *Enckhuysen*, ende van *Medenblick*, met den Raedt Pensionaris.

Uyt Zeelant quamen in September de Heeren Staten van die Provintie als *en corps*; de welcke audientie versoeckende in de vergaderingh van Hollant, den tienden, met wel twintich Carossen uyt haer Logement wierden gehaelt, alwaer de Heer Adriaen Veth Raedt Pensionaris dede de navolgende Propositie.

PROPOSITIE.

ED. GRO. MOG. HEEREN;

DE Heeren Staeten van *Zeelant* onse Committenten hebben ons gelast, U Ed. Gro. Mog. als haer beste Vrienden ende ghetrouwste Bontghenoten seer minnelijck te begroeten, met præsentatie van alle mogelijcke Officien ende toewenschinge van eene vordere ghesegende en vreedtsame Regeringe;

Ende by ordre om aen de selve voor te dragen eenige poincten van Importantie, betreffende den dienst soo van den Staet in 't gemeen, als van de twee Provincien in 't besonder, volgende de Brieven van Credentie ten dien eynde ons mede gegeven, die wy mits desen aen U Ed. Gro. Mog. syn exhiberende.

MYN HEEREN;

DIe geene die van de saecken van Politie schrijven, en hebben niet buyten propoosten de gelegentheyt van de Republijcken en Staten vergeleecken met de constitutie van een natuyrlijck Menschelijck Lichaem, als subject by kans ghelijcke verwisselingen, en accidenten, en oock requirerende de selve maniere en forme van Tracteren,

En infereren onder anderen daer uyt, dat gelijck een Mensche in geen periculeuser staet en is, en aldernaest eenige notable veranderinge, dan als sijn Dispositie schijnt aldersterckst en alderverseeckerst te wesen, het oock in dien deele alsoo ghelegen is met de natuyre van de Republijcken, de welcke noeyt meerder subject sijn eenige merckelijcke concussien en verwisselingen, dan als de selve sijn gekomen tot den top van alle prosperiteyt.

De

De experientie, de beste Meestersche in Wereltsche saecken, heeft sulcx tot allen tijden geleert, en specialijck oock ten respecte van dese Nederlanden,

De welcke florissant sijnde geweest ende geexubereert hebbende in alle voorspoet onder de Princen van *Bourgoigne*, sijn nae de doot van *Carel de Stoute*, onder de Regheringe van *Maria* sijn Dochter, en *Maximiliaen* haren Man weder t'eenemael gedeclideert, gelijck de selve naderhant gerevisseert en ghebracht sijnde tot hare eerste vigueur onder Keyser *Carel de vijfde*, weder sijn vervallen in een erbermelijck en deplorable gelegentheyt onder de Dominante Regeringe van *Philips* sijn Soon,

Soo oock in 't particulier desen Staet getrocken sijnde geworden, gelijck als uyt den vuyre en by het leven geconserveert door het gantsch voorsichtich en infatigabel beleyt van Prince *Willem de eerste*, bevesticht en krachtich geworden onder de Regeringe van Prince *Maurits*, en voorts geklommen tot de hoochte van alle eere en vryheyt door de Heroique daden en deuchden van Prince *Frederick Hendrick*, seer weynige Iaren daer na op het overlijden van Prince *Willem de tweede* door verscheyde Collusien so van binnen als van buyten aengekomen, vervallen is in verscheyden perplexe en seer difficile ongelegentheden.

Nu, ghelijckerwys oock de quellingen en Indispositien van het natuyrlijck Lichaem niet op de eene en selve maniere mogen werden ghecureert, maer daer ontrent seer voorsichtelijck ende onderscheydentlijck moet werden ghehandelt, soo wert oock het selfde vereyscht in reguard van de Remedien, die tot genezinge van eenige politique gebreecken en ontsteltenissen, of tot voorkominge van der selver gedreychde Ruine, behooren te werden geappliceert.

'T is buyten alle twijffel dat de groote en extraordinaire swaricheden, die gelijck als by een formeel Concert en verbintenisse van verscheyden Naburige Poteatoten, den Staet deser Landen soo in 't Westen, als in 't Noorden t'sedert eenige Iaren herwaerts sijn overkomen, als penetrerende tot aen het herte, niet min spoedichlijck als courasieuselijck, en met alle vermogen hebben moeten werden tegen gegaen.

Ende Gode sy danck, die de gebruyckte middelen soo genadichlijck heeft gesegent, en de pernicieuse aunslagen van de hoochstgemelte Potentaten door verscheyde onverwachte en miraculeuse wegen geconfondeert.

Noch is aen 't Lichaem van desen Staet, en specialijck in de forme van hare Regeringe overghekomen eene remarquable veranderinge door het afsterven van sijn Hoocheyt Prince *Willem de tweede* en is daer door oock dickwils geraeckt in merckelyck verstel by occasie dat veele resorten die het Radt van Regeringe ghemackelyck plegen te doen gaen, daer door quamen op te houden, en vervolgens te causeren eene merckelijcke alteratie in den gemenen cours van de affaires.

Over het Supplement van 't voorsz. defect, sijn soo voor als geduerende de groote Vergaderinge in de Iaren *sestien honderd vijftich* en *een en vijftich*, verscheyde serieuse conferentien, en deliberatien gehouden gheweest, tusschen beyde de Provintien, maer voor die tijdt gebleven buyten finale dispositie, vermits de discrepantien van opinien, en dat de nature van de saecke scheen wel te kunnen draegen, dat op andere betere gelegentheyt daer op naerder en bequamer

mer soude konnen werden gelet, als sijnde de voorsz. Provintien, doenmael Principalijck bekommert over de vast-stellinge van andere saecken, betreffende de gemene Unie, die geen uytstel en konde lyden.

Maer daer naer heeft het ongeluck van verscheyden perplexe en droeve occurentien van buyten geoccasioneert dat werck t'eenemael ghedisturbeert, en nu veele Iaren achter den anderen ghestelt niet alleen buyten posture, maer oock alle apparentie van resumptie;

Doch alsoo het Godt Almachtich gelieft door sijne goedertieren en onbegrypelijcke providentie de saecken van de Werelt jegenwoordelijck sulcx te disponeren, dat de voorsz. difficulteyten t'eenemael sijn komen te cesseren, en sich allesints notoirlijck op doet, ten besten van het gemene Christendom, en specialijck van dese Landen een favorabelder constitutie, soo hebben oock de Heeren Staten van *Zeelandt* ten propooste en dienstich gheoordeelt, dat de voorsz. noodige besoignes andermael by de handt werden genomen.

En by ordre op een point van so hooge Importantie, concernerende het restablissement van de Respective Eminente en aensienelijcke Charges by de voorgaende Heeren Princen van *Orangie, onsterffelijcker Memorie* successivelijck bekleet, met uwe *Ed. Gr. Mog.* als hare outste en confidentste Bontghenoten nader soude werden gheconvenieert, en de selve ghepermoveert, om benevens de Heeren Staten van *Zeelandt*, de Hoochghemelde bedieningen onder seeckere restrinctien en eene behoorlijcke Instructie by forme van Designatie te confereren aen sijn Hoocheyt den jegenwoordigen Prince van *Orangie*.

Tot recommandatie van welcke saecke, alhoewel wy onnoodich mochten achten veele argumenten of motiven aen uwe *Ed. Gr. Mog.* te representeren, als van de meriten van de selve ongetwijffelijck seer wel sijnde geinstrueert, nademael nochtans de voorsz. consideratien nu veele Iaren achter den anderen niet en sijn gebracht op het tapyt, en oock eenige van dien metter tijt wat aengenamer en smaeckelicker sijn geworden, eenige oock van nieus daer by gekomen, en dat oock de waerdicheyt van de materie sulcx wel schynt te requireren, soo sullen wy met permissie een weynich ons daer over extenderen, doende niettemin 't selve so distinctelijck en sommierlijck alst' eenichsints mogelick sal zijn.

De *Heeren Staten* van *Zeelant*, dan stellen voor *eerst* op 't cas subject voor een vast en principael fondament, dat de Nederlanden in 't generael of particulier noyt wel hebben konnen in ruste of Vrede werden geconserveert, sonder tot 't beleyt van de gemene sake te gebruycken Hoofden, en Heeren van Emin. qualiteyt.

Ende dit sustineren de selve niet, op de maximen ofte leringen van eenige uytheemsche Regeringen, ofte Scribenten, maer op het oordeel en Resolutie selve van onse voor-ouders, en van den gene die van alle tijden de beste kennisse van de nature en constitutie van de Regering deser Landen hebben gehad.

Gelijck notoirlijck om wel te kunnen jugeren van den aert en gelegentheyt van eenige Staet of Republick wert gerequireert dat men de selve tot in de gront en van sijn oorsponck af, pertinentelijck hebbe doorsocht en geexamineert.

Op het voors. fondament hebben de Heeren Staten van *Hollant* en van *Zeelant* al in den Iare 1572. den Heere Prince *Willem* als een voornaemste Litmaet der Generale Staten aengenomen voor een Beschermer en Hooft deser Landen.

Synde wel te noteren dat by het woort, *Hoofden*, niet altijdt zijn, of moeten werden verstaen de Heeren of Princen van de Landen, maer oock seer dickwils de hooge Ministers, en principalen Directeurs van den Staet, gelyck het selve op veele Plaetsen in de Historien en in ontallijcke Acten, Commissien, en Instructien wert gebruyckt.

In de nadere Unien tusschen de twee hoochstgemelde Provintien opgericht in den Iare *vyftien hondert vijf en seventich* en *ses en seventich* staen wel ten propooste dese woorden. *Dat alle Republijcquen en Gemeenschappen best werden behouden, gesterckt, en bevesticht by eenichheyt, de welcke alsoo niet wel en kan sijn by velen in wille en gemoet menichmael discreperende, mitsdien hoochnodich is, dat de Regeringe van de voorsz. Provintien gestelt werde en bevolen sy aen een Hooft en Overicheyt.*

En onder veele redenen die de Staten Generael aen die van *Hollandt* en *Zeelandt* door hare expresse Gedeputeerden hebben doen voorhouden in den Iare *vijftien hondert negen en seventich*, seggen de selve 't gene pertinentelijck alhier kan dienen ter materie, dat, die de ghelegentheyt van dese *Landen wel kennen*, lichtelijck konnen verstaen dat niet wel mogelijck *is* die *sonder een Hooft of Superintendent te regeren*, in respect dat de Provincien en Steden van de *selve* onder den anderen eguael sijn in Jurisdictie, preminentie, en authoriteyt, en dat de eene de andere niet en wil toegeven, maer een yder onder decksel van Privilegien, Usantien, of oock commoditeyt van de situatie ofte plaetse over de andere soeckt te heerschen of immers sich te prevaleren.

Soo spreecken oock uwe *Ed. Gro. Mog.* selve daer over in hare antwoorde op seeckere schriftelicke Propositie ingedient in den Iare *vijftien hondert seven en tachtich* door den Heere *Welkens*, Raedt van wegen de Koninginne van Engelandt, in den Raet van State, verhalende hoe dat de Landen van *Hollandt* ende *Zeelandt* t'sedert den tydt van *acht hondert* en meer Iaren herwaerts doorgaens sijn geregeert, en bericht gheweest door *Graven* en *Gravinnen*, dat de selve haer in hare Regeringe, altydt gedragen hebben met groote discretie en maticheyt, *ordinaris* voorsien en geassisteert met den goeden Raedt van de Edelen, *en* Ingeboren van den Lande, ende dat het selve geweest *is* een gantsch wettige Regeringe, en soo suyver van *Tyrannie* als oyt eenige andere bevonden is geweest, deducerende daer nevens noch verscheyden andere salutaire effecten die daer uyt sijn geresulteert;

Oock uwe *Ed. Gro. Mog.* schryvende aen de Staten van *Vrieslandt* in den Iare *vijftien hondert seven en t'negentich*, over de differenten die eenen *Roorda* aldaer moveerde tegens Grave *Willem*, ende by die occasie seer quade ende sinistre Impressien, over al trachte te gheven tegens de Regeringe van sijne Excellentie Prince *Mauritz*, en den welgemelten Grave, en detesterende met vele ernstige Expressien de voorsz. Proceduren, stellen voor eerst van woorde tot woorde voor een fondament van onse Regeringe de Generale Maxime hier *vooren* by ons geallegueert, ende sustineren voorts, dat noyt geen schadelijcker noch verderffelijcker opinie in de Provincien was ghevoert, ende dat sy oock daerom aen den selven *Roorda*, soo hy onder hare *Ed. Gro. Mog.* gebiet ware, soo exemplaire straffe souden aendoen, als de ghemene welvaert en conservatie van de loffelijcke reputatie van sijn Excell. ende Genade soude vereysschen.

De

De redenen van de voorsz Maxime werden grondichlijck gegeven, en aengeroert in seecker schriftelijck advis by de Heeren van den Hoogen en Provincialen Rade, mitsgaders die van de Camere van Reeckeninge alhier *Hollandt* in gegeven in den Iare *vijftien hondert vier en tahtich*, te weten, dat andersints aen den Staet deser Landen souden ontbreecken de fondamenten daer een goede Regeringe of Politie moet opgetimmert werden, de *eendrachticheyt* in 't resolveren, en *gehoorsaemheyt* in 't volbrengen van 't geene datter geresolveert is.

Het is daerom oock geen wonder, dat dese Landen in 't generael, geconsidereert, en voor soo veel de selve van outs begrepen sijn gheweest onder de Duytsche Natien, niet alleen over *acht hondert Iaren*, maer oock veele eeuwen te vooren, op geen andere forme van Gouvernementen sijn beleyt geweest, gevende aen de voornoemde hare Hoofden nu wel een meerder en absoluter, dan weder een minder, en in gebondener macht en Commissie, doch altijdt noodich achtende over haer te stellen eenige Personen van uytnemender aensien en digniteyt, en restringerende en munierende de selve doorgaens met behoorelijcke Wetten en reglementen tegens alle Excessen.

Dese forme van Regeringe is oock by de wyste van de Werelt tot allen tyden voor de seeckerste, equitabelste, en eerlijckste gepresen geweest.

Ende wert de selve met onwederspreeckelijcke Argumenten van allen anderen ghepreferereert, en oock gherecommandeert in seecker voortreffelijck Tractaet, gheschreven door *een eygen Ingebooren van dese Provintie*, en die, soo yemandt anders niet alleen de gaven en qualiteyten, maer oock de beste occasie heeft gehadt om den rechten aert ende constitutie der selver te penetreren.

Dragende het selve Tractaet den Titul van de *Outheyt van de Hollantse Repub.* en sijnde altijdt geweest by uwe *Ed. Gro. Mog.* in seer groote achtinge en estime.

Dan sijn seer remarquabel verscheyden passagien daer mede den Autheur van dien, sijne opinie op het alder efficatieuste aen dringht en recommandeert.

Seggende, *dat de voorsz. forme van Regeringe bestaet in de beste Consonantie en Harmonie, als gefondeert op een pure middelmaticheyt.*

Nu gelijck de selve middelmaticheyt geoordeelt wert daer inne te bestaen, dat de selve van beyde de extremiteyten evenveerre af wyckt, en van beyde yets participeert, soo is oock de voorsz. forme alsoo getempeert dat sy de Inconvenienten die resideren of in mere *Monarchale*, of mere populaire Regeringe alsoo declineert, dat sy niet te min het goede 't welck in beyde wert bevonden by maniere van imitatie participeert en na haer treckt;

Aen de eene zyde vertonende de *Majesteyt* door de representatie of prefecture van een eminent Hooft, en daer door vermydende alle Anarchie en confusie, en aen de andere zyde werende alle dominatie niet alleen door de wetten en precautien daer mede de voorsz. prefecturen werden ghelimiteert, maer oock door dien aen yder een van den Volcke den wech wert opengheftelt, om door sijne meriten en deuchden te kunnen deel hebben aen alle functien en bedieningen, van wat digniteyt of remarque die soude mogen wesen.

Dat oock de selve maniere van Regeringe best over een komt met de humeuren en 't naturel van dese Natien, als by experientie van soo vele eeuwen is gebleecken.

Dat so lange tijdt die in wesen is behouden en gemainteneert geweest, alles oock alhier is geweest in ruste en tranquiliteyt, en so wanneer men ter contrarie eenige veranderinge heeft willen plegen, veele moeyten en onrusten sijn ontstaen geweest, die niet en hebben kunnen werden gheremedieert, dan met revocatie van de selve nieuwicheden ende Regeringe of 't Gouvernement gebracht sijnde tot haren eersten Staet.

Dat oock onse Voor Ouders op 't voorsz. fondament na de abjuratie selve van Coningh *Philips*, als Grave van de Lande, de selve Landen, niet anders en hebben willen laten beleyden als door Hoofden in de persoonen van de Heeren *Princen van Orangie*, 't welck sonder interruptie oock is achtervolcht tot het afsterven van de laetst overleden Prince toe.

In der voegen dat so wy niet en willen schuldich bevonden werden aen notoire of onvoorsigticheyt, of ondanckbaerheyt, oock behooren standtvastichlijck te mainteneren de forme van Republijcken die ons van onse Voor-Ouders van handt tot handt is overgelaten, en niet alleen door de Outheyt, maer oock door de reden en experientie (daer op in materie van *Regeringe bysonderlijck* dient gereflecteert) wert aengepresen.

Dat wel waer is, dat de selve forme van Regeringe ghelijck oock andere subject is inconvenienten, maer dat daerom de selve niet en laet wesen de convenabelste voor desen Staet;

. Te meer also men van de meeste nutticheyt van een sake niet en moet ordeelen by abstractive speculatien, maer insiende wat de selve best kan lyden, en waer mede de respective Natien van alle tyde daer ontrent best sijn gedient geweest.

En 't is kennelijck voor al de Werelt, dat 't sedert het voorsz. remarcabel defect door het afsterven van de Heere Prince *Willem de tweede* is voorgevallen, verscheyden ghebreecken in de Regeringe sijn ontstaen, die oock niet anders als door 't supplement van 't selve defect en 't restablissement van een Opperhooft schynen te kunnen werden geremedieert;

Verserende de selve gebreecken ontrent verscheyden delen van de Regeringe, en specialick ontrent het stuck van de Patenten, en gemene Militie, ontrent het beleyt van de secrete correspondentien ontrent het dragen en furneren van de nodige consenten en andere pointen meer, ghelijck als sulcx van wegen de Heeren onse Committenten aen uwe *Ed. Gr. Mog.* in den Iare *sestien hondert twee en vijftich* wytlopich is gerepresenteert.

Behalven oock, dat soo wanneer by dese tijdt eenige disputen of onlusten soude mogen rysen tusschen eenige Provincien, den Staet in sulcken gevalle mist het middel van conciliatie, 't welck by de voorgaende Heeren *Princen van Orangie* als Hoofden van dien, seer geluckelijck en krachtelijck tot nederlegginge van de voorsz. differenten placht gebruyckt te werden.

En gelijck in alle gemeenschappen en Societeyten de saecke gewoon sijn te concenteren en te keren tot weynige.

Soo wert oock klaerlijck gespeurt dat veele delen van de functien *die by de* voornoemde Hoofden voor desen plachten geexercert te worden, jegenwoordig vervallen in handen van *eenige weynige* geensints daer toe sijnde gequalificeert of Commissie hebbende, en vervolgens dien aengaende niet sijnde responsabel.

Ten

Ten obsteert niet dat by eenige ter contrarie soude mogen werden gesecht, dat vermits nu geen Legers versamelt en werden, en geen Militie te Velde en gaet, geen Capiteyn Generael en soude van node wesen, vermits de Natuyrelijcke reden selve leert dat men in tyde van Vrede altijdt moet dencken op de swaricheden van 't Oorlogh, die van d'een oft d'andere kant lichtelijck soude konnen overvallen, en dat het dickwils te laet soude wesen op den Persoon van een Generael te dispicieren, als den Vyandt soude wesen voor de Poorte en in 't herte van 't Landt, behalven de discrepantie van opinien op 't cas subject geen resolutie en soude kunnen werden genomen, en vervolgens de Militie van 't Landt in so nodige conjuncture gedestitueert wesen van een Directeur, sonder de welcke haer niet mogelijck is te ageren,

En conform dese maxime, hebben veele van de voornaemste en voorsichtichste Natien, en onder de selve oock eenige van gepolicieerste Republijcken hare saecken van outs gedirigeert gehadt, ghelijck met irreprochable preuven, des noot zijnde, soude konnen werden geverifieert.

Dan het moet alle verstandige Regenten, insonderheyt voldoen, dat onse Voor-Ouders van alle tijden de selve gronden en maximen hebben ghevolcht gehadt, en tot beschermінge van dese Landen haer gereguleert naer den selven Cours, die oock Godt Almachtich gelieft heeft genadichlijck te zegenen;

Daerom oock de Heeren Staten van *Zeelandt*, niet hebben naergelaten t'sedert het afsterven van de laest overleden Prince, geduerichlijck aen te houden op de vervullinge van de voorsz. eminente bedieninge.

Het is waer, men heeft daer tegens doorgaens verscheyden exceptien en scrupulositeyten gheallegueert, dan de selve gunstichlijck overwogen, en niet ten scherpsten geesplucheert werdende, kunnen lichtelijck werden gesolveert.

Men seght voor *eerst*, dat den jegenwoordigen Heere *Prince van Orangie* noch te jongh van Iaren is, dan dat de selve de hoochgemelte Charges bequamelijck soude kunnen bedienen.

Onse Heeren Committenten staen dat geerne toe, en oordelen daeromme oock, dat men de selve honorable bedieningen aen sijn Hoocheyt behoorde te confereren niet puirlijck, maer alleen by forme van *designatie*, en onder expresse conditie, dat de selve tot de actuele exercitien van dien niet en sal mogen treden, dan op sijn *achtien Iaren*.

So men oock behoorlijcke reflexie wil nemen op den yegenwoordigen toestant van de persoon van sijn Hoogheyt, men kan *van nu af klaerlijck sien*, dat Godt de Heere, verscheyden goede deuchden en gaven in de selve genadichlijck heeft gelecht.

En particulierlijck een goet *aerdich en medegaende natuerel* wel over een komende met het humeur van dese Natie.

Daer door de selve oock veel goets en zegeninge schynt te belooven, ghekomen sijnde tot meerder naturiteyt en yverlijck te sullen imiteren de heroique qualiteyten die in sijne voorsaten soo heerlijck hebben geblоncken.

Dan men sal mogelijck seggen, die maniere van *designatie* is in dese Landen ongehoort en ongebruyckelijck, bysonderlijck in cas subject.

'T is waer, maer oock desen Staet en is ten selven Respecte noyt in sodani-

ge constitutie geweest, als yegenwoordich, en sulcx en is't niet noodich gheweest tot het employ van't voorsz. middel te recurreren.

Het welck andersints by andere Natien (soo de Historien en politique Scribenten ons leeren) veelsints is gepractiseert.

Maer de voorschreve *Designatien* sal men verder seggen, smaecken naer *survivances* die Odieus sijn en van sequele, en daerom oock in verscheyden Provintien by particuliere wetten en resolutien geprohibeert.

Waer tegens dient tot solutie, *Eerstelijck*, dat de *designatien en survivances*, alhoewel in een point accorderende, evenwel in alles niet en sijn van eenderley natuere en consideratie.

En ten *tweeden*, dat alhoewel oock waer is, dat de concessien van *Survivances* in eenige Landen om goede respecten ordinairlijck werden geinterdiceert of ontseght, niettemin in verscheyde gelegentheden daer van wert gedispenseert.

In reguart niet alleen van personages en Heeren van qualiteyt (als in faveur van de Heere *Prince van Orangie*, laest overleden by verscheyden Provintien is gedaen gheweest) maer oock van personen van minder conditie geappujeert door het credyt van de particuliere Regenten, ghelijck met veele exempelen soude kunnen werden gedoceert.

Mogelijck soude men oock vragen, wie de voorsz. bedieningen waernemen soude, tot dat sijn Hoocheyt tot den ouderdom van *achtien jaren* sal sijn ghekomen?

Naer de opinie van de Heeren onse Committenten, niemant, dan soo niet te min ondertusschen eenige extraordinaire en notable occurentien soude mogen voorvallen, in de welcke het employ van de voorsz. Charges soude werden gherequireert, menen de selve dat voor die tijdt en tot die speciale actien, een of meer van de voornaemste militaire Officieren van't Landt souden konnen werden geemployeert.

Afwysende daer mede de *Luytenance* en andere Titulen van *subsistentie* als de welcke uwe *Ed. Gr. Mog.* niet sonder probabile redenen doorgaens hebben gheoordeelt dat namaels strecken souden kunnen *tot sensible prejudicie van de hooghgemelde Heere Prince*, en tot collusie van andere hooge personages onder den anderen, aen welckers eenicheyt, en mutuele confidentie nochtans voor den dienst soo van het Landt als van sijn Hoocheyt tot uytvoeringe van de hoochgemelde Charges (daer van eenige nu bycans een geheele eeuwe by de Heeren Princen van *Orange* successivelijck en met soo groote reputatie sijn bekleet geweest) seer veel is gelegen.

Sommige hebben voor desen gemeent, en oock geloost gehad, dat den gemenen Staet of de respective Provincien tot het doen van de voorsz. *designatie* niet en souden kunnen treden, vermits daer door de posteriteyt in de vryheyt van hare deliberatien namaels soude werden geprejudicieert, en verhindert in 't cas subject te doen 't geene de selve als dan ten meeste dienste van de Lande soude oordelen te behooren.

Dan de Heeren onse Committenten die objectie naer meriten examinerende, en hebben niet konnen bevinden, dat de selve of naer rechten, of naer de ordre van de Regeringe eenichsints is gefondeert.

Als

Als decisoir en buyten alle contraversie zijnde, dat de hooge Overicheden en Staten van den Lande, die in den tijdt de Regeringe in handen hebben, in kracht van hare Souverainiteyt en opperste macht op alle saecken, hoedanich die souden mogen wesen, absolutelijck en naer haer believen mogen disponeren, en particulierlijck op 't vergheven van alle Ampten, en Bedieningen die binnen haren tijdt komen te vaceren, sonder dat het selve by hare nakomelingen en successeurs met fatsoen kan werden geretracteert;

Voornamentlijck als sulcx op goede of oock wel probabile redenen en gronden ghesschiet, en niet en stryt tegens eenige fondamentele Wetten van het Landt.

Op de eerste van welcke twee conditien, also de bewuste designatie principalijck wert gheurgeert, en de tweede met geen validiteyt daer toe kan werden geappliceert, soo is oock notoir dat met geen reden kan werden ghesecht, dat *daer door op het recht ofte vryheydt van de posteriteyt* soude werden geusurpeert, gelijck by alle de geene die van de Politie hebben geschreven eenparichlijck wert gesustineert.

Sijnde oock buyten twijffel, soo uwe *Ed. Gr. Mog.* als de Heeren Staten van *Zeelandt*, en eenige andere Provintien in 't verleenen van de geallegeerde Survivance aen de Heere *Prince van Orange* laetst overleden, van geene andere opinie of verstandt geweest.

Gelijck oock niet en sijn gheweest hare Successeurs het cas voorvallende, maer hebben sonder contradictie de voorsz. Survivance haer volkomen effect laten sorteren.

Hoe ware 't oock anders moghelijck dat van wegen de hooge Overicheden eenige verbonden, Contracten, of Resolutien op saecken van Importantie validelijck soude konnen werden aengegaen, of gearresteert, als het in de macht van de naerkomelingen soude staen, om onder pretext van de voorsz. liberteyt, de voorsz. acten altijdt te mogen revoceren.

Op sulcken wyse is 't niet doenlijck, dat eenich Landt, Republijcke ofte Regeringe soude konnen bestaen, als waer door der selver authoriteyt, ende Credit, t'eenemael soude werden gheren verseert, doch genomen schoon, dat in het doen van de voorsz. *Designatie*, yet wat nieuws of extraordinaris mochte werden ghepleecht, soo menen de Heeren Staten van *Zeelandt*, dat sulcx ghevoechelijck kan werden geexcuseert, *Eerstelijck*, *door de hooge extractie en Alliantien* van sijn Hoocheyt, als niet alleen ghedescendeert sijnde van soo considerabele Princen, maer oock vermaetschapt aen de grootste en machtichste Potentaten van 't Christenrijck, en eenige onder haer, die den Staet deser Landen in hare dangereuse swaricheden sonderlingh hebben ondersteunt gehadt, en aen welckers vrientschap dienvolgende de selve meest is gelegen.

Tacitus schryvende van de oude manieren van de Duytsche Natien (sijnde onder de selve Natien oock dese notoirlijck begrepen geweest) seght daer van 'tgeene alhier pertinentlijck applicabel is *insignis nobilitas, aut Patrum merita, Principis dignationem, etiam adolescentulis, assignant.*

Ten *tweeden* oock, om de notabele, Heerlijcke, en andere goederen die sijn Hoocheydt besidt, in meest alle de Quartieren van den Staedt, en consequen-

sequentelijck in der selver prosperiteyt en behoudenisse sonderlingh is gheinteresseert.

Op welck point by veele wyse Natien merckelijcke reflexie is genomen, als die oordeelden dat de Republijcque door geene Personen met meerder ernst en trouwe conden werden besorght, als den welcken, vermits haer particulier Interest aen der selver, welvaert, en verseeckeringe meest was gelegen.

Gelijck daerom oock in de Privilegien van verscheyden Steden van *dese* Nederlanden, onder anderen staet, *dat tot bedieninge van der selver Magistraten specialijck oock sullen werden geroepen de Rijckste en meest Gegoede van de Burgerye.*

Ten *derden* oock, om de groote extraordinarise Diensten by de Voorsaten van de Hoochstgemelte Heere Prince aen den Staet deser Lande bewesen.

De welcke soo bekent zijn, niet allen in de Historien, maer oock doorgaens in de Archiven en Registers van de Lande, dat niemant die kan ignoreren, oft oock niet dan met de grootste ondanckbaerheyt dissimuleren.

Immers van den beginne van de Troublen af, wert successivelijck daer van ghemaeckt seer treffelijcke ende heerlijcke mentie, ende specialijck in de Unien, soo tusschen de Provintien in 't gemeyn, als tusschen die van *Hollandt* ende *Zeelandt* in 't particulier opgerecht.

Maer boven al in de voorgemelte Brief, door uwe Ed. Gr. Mog. gheschreven aen de Heeren Staten van *Vrieslandt* in den Iare *vijftien hondert seven en t' negentich,* alwaer de selve in expresse termen seggen, *dat tot het beleyt van de Gemene saecken in dese Lande, geen personages te bedencken of te vinden en waren, die met meerder Confidentie, verseeckertheyt, en dienst konden werden gebruyckt, als de descendenten van den Heere Prince Willem de eerste, rememorerende de loffelijcke resolutien, heerlijcke expeditien, exploicten, ende actien by den hoochgemelte Heere Prince, ende sijne kinderen, sonder verschooninge van Lijf, Goet ofte Bloet, tot afweeringe der Spaensche Tirannye, ende bevorderinge der Nederlandtsche Vryheden ende welvaren, genomen, en gedaen, en hoe alle Patriotten haer daer door verbonden houden aen de selve Familie, ende particulierlijck u Ed. Gr. Mog. leet soude wesen, met raet, daet, of connivventie deel te hebben aen eenich ongelijck; welck den voorschreven Huyse aengedaen, of aen eenige sinister impressie, die tegens de selve soude mogen werden ghegheven, om de ondanckbaerheyt in sulcken stuck Gode de Heere en alle eerlijcken menschen, ten hoochsten misbaechelijck.*

Treffelijcke en cordate woorden, en die by alle Liefhebbers van het Vader-Landt wel dienen overdracht.

En waer ontrent wel te passe komt, niet alleen het voorgeroerde seggen van *Tacitus*, maer oock het geene *Cicero* annotteert in *Oratione pro Sestio: inprimis apud nos valere clarorum hominum, de Republica bene meritorum memoria; & remuneratio eorum jam fatis concessorum, fiers in filiis.*

Gelijck het dan oock doorgaens voor een tastelijck abuys wert ghehouden, ja oock by veelen beklaecht, dat ontrent de Collatien van de Ampten, *cæteris paribus*, niet principalijck wert gereflecteert op Kinderen van Regenten en notabile Ministers en Officieren die den Lande in haer leven getrouwelijck hebben gedient gehadt.

De Heeren onse Committenten, oock recollerende hare Memorie van het geene in de solemnele Conferentien tusschen beyde de Provintien in de Iaren *sestien hondert vijftich, een en vijftich* ende *twee en vijftich* gehouden, is gepasseert, en

naer

naer siende de verbalen dienaengaende ghedresseert, sijn seer wel indachtich, en bevinden aldaer oock aengheteeckent hoe dat uwe *Ed. Gro. Mog.* op occasie van de voorschreve gheprojecteerde Designatie op fondament van de voorschreve gheallegeerde motive, doenmaels op verscheyden tyden verklaerden in substantie, *dat de selve niet ongevoelich en waren van de groote ende notable diensten daer mede het Doorluchtich Huys van Orangien desen Staet heeft verobligeert gehadt, en oock wel waren geintentioneert om den longh geboren Prince ghekomen sijnde tot sijn Iaren van perfectie en bequaemheyt te employeren, ende oock voor andere te prefereren in het Capiteyn en Admiraelschap Generael, ja dat oock uwe Ed. Gro. Mog. vermidts de voorschreve extraordinaris meriten genegen waren aen sijn Hoocheyt alle beneficien toe te brengen, ghelijck de selve oock tot bewys van dien, als Peters over sijnen Doop hadden ghestaen, ja dat meer is, dat het welvaren van den Staet en de Interessen van het Huys van Orangie inseparatelijck dependeerden van den anderen;*

Uwe *Ed. Gro. Mog.* gelieven te geloven dat de voorschreve woorden sinceerlijck werden verhaelt soo de selve in de voorschreve verbaelen dadelijck na de Conferentien doenmael ter goeder trouwen sijn gheannoteert gheweest, die daerom alleenlijck werden verhaelt, op dat daer uyt blycke wat reflexie *uwe Ed. Gro. Mog.* altydt hebben gelieven te nemen op de voortreffelijcke diensten van de Voorsaten van de hoochgemelten Heere Prince om die na behoren te remunereren in hare posteriteyt.

Gelijck sulcx oock by verscheyden Provintien op 't houden van de groote Vergaderinge in den Iare *sestien hondert een en vijftich* in faveur van de jegenwoordigen Heere Prince, seer liberalijck en peremptoirlijck is gedeclareert gheweest, als uyt der selver schriftelijcke advysen als doen geexhibeert, can werden gesien.

U *Ed. Gro. Mog.* oock op 't houden van de Conferentien in 't cas subject, hebben voor desen niet buyten proposte ghesecht, dat men behoorde te letten op de Interessten, daer aen de jegenwoordien Heere *Prince van Orangie* is gheattacheert.

De selve sijn voor dese tydt buyten alle twyffel sodanich dat den Staet dienaengaende vrylijck mach wesen buyten alle bekommeringe.

Voor *eerst*, is sijn Hoocheyt door bloede gheannexeert aen de Huysen van *Orangie*, *en Nassauw*, aen de welcke dese Landen soo veel als alrede ghesecht is, ja noch meer in effecte schuldich zijn, als door welckers goet en bloet, en onverwinnelijcke couragie der selver Landen Vryheden, gherechticheden, en Privilegien, mitsgaders de oeffeninge van de waren Gereformeerden Godts-Dienst soo krachtelick sijn gevindiceert.

Ten *tweeden*, door Alliantie van den selven huysen, onder anderen principalijck aen de Huyse van *Brandenburgh*, aen welckers vrientschap desen Staet soo merckelijck is gheinteresseert ten Respecte van der selver Heerlickheden en besittingen hier beneden contermineren de vast aen de Frontieren deser Provintien, mitsgaders van die geene die ghelegen sijn soo in *Pomeren* als in *Pruyssen* rontom aen de *Oost-Zee*.

Behalven dat den Heere *Cheur-Vorst* niet alleen van de machtichste en considerabelste Vorsten is van 't Rijck, maer in 't selve bycans alleen overich van de

geene die voor desen professie hebben gedaen van de voorsz. *Gereformeerde* Religie.

Ende die in verscheyden ongelegentheden niet ontsien en heeft ter instantie en benevens desen Staet, alles te hazarderen tot repressie van eenige ruineuse en hoochgaende desseinen, die principalijck, soo het schynt, aengeleyt wierden tot verderf van de *Commertien* deser Landen, sijnde in effecte het leven ende Ziele van de selve.

Onder de selve Geallieerde door de zyde van Me-Vrouwe de *Princesse Royale* is mede de Kroone van *Vranckrijck*, welckers saecken met die van desen Staet altijdt veel gemeenschap hebben gehadt, en niet dan met merckelijcke ongelegentheyt en ongeluck van d'een en d'ander konnen werden geseparcert.

Maer voor al is in desen considerabel de Bloetverwantschap met sijne *Majesteyt* van *Groot Brittangie*, en der selver Heeren Broeders.

Want hoe grootelijcx dese Landen van noode hebben *de vruntschap* ende goede correspondentie met het selve Rijck ende Na*tien, is aen een yder die* maer van een gemeen en gesont oordeel is, genoechsaem bekent, *en oock by* de droeve experientie tot smerte van de goede Inghesetenen (dien het *selve* noch lange sal heugen) evidentelijck gebleecken.

Het is oock kennelijck wat al voor desen heeft moeten werden ghedissimuleert ende gedoocht, ja oock ghedaen, ende geaccordeert ('t geene men liever anders hadde gesien) tot nederlegginge van de misverstanden tusschen de twee Natien ontstaen.

Het welck indien alsoo heeft moeten geschieden om te believen een vremde Possesseur van 't hoochstgemelte Rijck; veel meer redenen sijnder dat desen Staet trachte tot haer te trecken de goede affectie van die geene die nu als wettelijcke Heer en Overheyt, door een miraculeuse bestieringe van Godt Almachtich aldaer gestelt is op den Throon, die oock alle de selfde stercke en vermogen in handen heeft, die rontom is beset en vereert met machtige Alliantien, die sijn Interesten na meriten apprehendeert, die van outs in vrientschap met dese Landen heeft geleeft gehadt, en laestmael hier zijnde, niet alleen de confirmatie, maer oock de vermeerderinge van dien so liberalijck en hertelijck heeft gepresenteert, en oock daer nevens met so tere en ernstige expressien, so by monde, als geschrifte gerecommandeert de particuliere versoecken en affaires van Mevrouw de *Princesse Royale*, en den Heere *Prince haren Soon*.

Daer op dan oock niet alleen die extraordinaire Demonstratien van eere en beleefthey aen sijne Majesteyt sijn ghedaen, maer oock ongetwijffelijck verscheyden soo niet expresse beloften en toeseggingen, ten minsten civile verklaringe, daer op de effecten wel behooren te volgen, en hoe eerder die geschieden, hoe de selve oock sullen wesen van meerder gratie en aengenaemheyt.

Te meer alsoo hare *Koninckleijcke Hoocheydt*, op voorgaende communicatie en aenschryven van de Coningh haren Broeder (soo wy werden onderricht) by schriftelijcke Memorien, soo ter Generaliteyt, als aen u *Ed. Gro. Mog.* Vergaderinge gepresenteert, niet min beleefdelijck als serieuselijck daer op aenhout, met beloften van 't selve in alle occurentien met alle mogelijcke reciproque Diensten en Officien te sullen erkennen.

Welcke

Welcke presentatie de Heeren onse Committenten oordelen dat voorsichtelijck behoorde te werden ghemesnageert, voornamentlijck op dese tijdt, op de welcke de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet ghereet zijn, om naer sijne Majesteyt te vertrecken, ende met de selve te vernieuwen, ende oock is 't moghelijck te extenderen ten respecte van de saecken van de Zee, die Alliantien die van alle oude tijden tusschen de twee Natien soo loffelijck en geluckelijck sijn onderhouden geweest.

Tot faciliteyt op retardement van welck werck den Cours die op de jegenwoordige deliberatien ter eenre of ter andere zyde sal werden ghehouden, veel sal kunnen geven.

Ten welcken Propooste wy u *Ed. Gro. Mog.* niet kunnen verbergen dat de Heeren Staten van *Zeelandt* vorders van opinie zijn, dat de bewuste Designatie soude moeten geschieden niet simpelijck op de gewoonlijcke Commissie, maer tot afweringe van alle ghebeurlijcke swaericheden en abuysen op een nadere behoorlijcke Commissie en Instructie, by de gemeene Bontgenoten dien-aengaende te arresteren voor het extraderen van de Delatie.

Want of 't wel niet mogelijck en is te stellen of te imagineren een Vorst of Personagie sonder gebreecken, en oock niet practicabel en is tegens alle de selve gebreecken naer behooren te kunnen voorsien, soo ist nochtans noodich, dat daer ontrent soo veel sorge gedragen werde, als den meesten dienst van den Landen en eere van sijne Hoocheyt tot uytvoeringe van soo eminente Charges, in bescheydentheyt sal comen te vereysschen, ghelijck by onse Voor-Ouders selfs onder de Graven wysselijck is gepractiseert.

En menen oock de Heeren onse Committenten om redenen, dat het dienstiger sy van nu af daer toe te gaen, dan als den Hoochstgemelten Heere *Prince* tot sijn meerder Iaren soude wesen geadvanceert.

Ende oock dat den Heere *Prince* gekomen sijnde tot sijn Iaren van discretie sich daer door te meer verobligeert sal vinden aen de Regeringe.

Overmits de Designatie en preferentie van sijn persoon soude sijn gheschiet in sijn mindere Iaren, vrywillichlijck sonder eenich uytterlijck insicht van Credit of andere wereltsche respecten, alleen uyt consideratie van de voortreffelijcke diensten van sijne Voorsaten.

Gelijck dan oock sijn Hoogheyt daer door te meer soude werden geanimeert om te volgen der selver loffelijcke voetstappen, op hoope dat oock de selve namaels in sijne posteriteyt gelijcke danckbare gedachtenisse soude mogen bejegenen.

Het is mede buyten alle twijffel dat door de voorsz. designatie een meerder nadruck sal werden ghegheven aen de opvoedinge en Instructie van de Heere Prince.

Ten respecte niet alleen dat de Guarde Noble van de selve alsdan genegen sal wesen nader daer op te letten, maer oock den gemenen Staet genoodtdruckt om uyt haer selven daer over behoorlijcke ordre te stellen, op dat de geene, aen de welcke de selve het principaelste deel van hare Regeringe, en vervolgens haer welvaren, toebetrout, 't sijner tijdt tot het waernemen van dien bequaem en gequalificeert soude mogen werden bevonden.

 De

De Heeren Staten van *Zeelandt* voorsiende onvermydelijck eens te moeten volgen 't geene nu gebracht wert op het tapyt, hadden daeromme al over lange uwe *Ed.Gr.Mo.* seer minnelijck doen versoecken, dat op de voorsz. *Educatie* met gemeen consert sorge soude mogen werden gedragen, en tot dien eynde aen sijne Hoocheyt toegevoecht werde eenige voorname personen, synde niet alleen van een stichtelijck, discreet, en civiel leven, maer oock wel ervaren en verstandich in saecken van Staet, en specialijck van de Vereenichde Nederlanden, die in 't ghemoet van sijne Hoocheyt dagelijcx mogen inplanten, de kennisse van onse Vaderlijcke Vryheden, en 't selve gewennen tot alle moderate intentien, vertoonende hoe tot conservatie van de selve Vryheden en weringe van alle excessen de voorsz. eminente bedieningen aen seeckere reglementen sijn gebonden, op wat fondamentele Wetten en Maximen de Regeringe deser Landen is gefondeert, en van wat humeur en naturel de Ingesetenen van dien zijn, op dat syn Hoocheyt al van Ionghs af geleert, en gewoon werde sich daer naer met alle circumspectie en aerdicheyt te *reguleren*.

Vorders wat betreft de Iaren op de welcke de voorsz. *Designatie eerst hare* operatie soude doen, en vervolgens den Hoochghemelte Heere *Prince* treden in de actuele functie van de voorsz. honorabile bedieningen, menen der Heeren onse Committenten de selve by haer schriftelijck advys soodanich te sijn gestelt, dat de Respective Provintien met reden daer aen konnen nemen contentement.

Als kennelijck sijnde dat ontrent den tydt van achtien Iaren het verstant van de Iongelingen in 't gemeen begint te comen tot hare eerste naturiteyt.

En bysonderlijck van die geene ontrent welckers opvoedinge en Instructie soo yverige ende assiduele sorge behoort te werden ghedragen, en die so veele occasie hebben, om boven anderen dagelijcx yet goets te hooren of te sien.

Behalven, dat by experientie bevonden wert dat Godt de Heere de geene die hy tot hooge saecken destineert, veeltydts eerder als andere, en van *Ionghs* op met *particuliere gaven sijnes Geestes begenadicht*.

Het is oock notoir dat den uytganck van de Tutele van soodanige *Vorstelijcke* Kinderen, 't sy by particuliere wetten van den Landen of Testamentaire dispositien van hare Ouders voor het meerder deel ontrent de selve tydt wert geprefigeert, ghelijck met verscheyde exempelen ten respecte selfs van de Huysen van Orangien soude connen werden bewesen.

Dat 't selve oock alsoo van wegen desen Staet voor redelijck is gheoordeelt, blyckt onder anderen uyt de Collatie van het *Gouverneur en Capiteynschap Generael van Hollandt ende Zeelandt* ghedaen in den Iare *vijftien hondert vier en taechtich* aen de Heere Prince Maurits noch maer *seventien* Iaren oudt zijnde, ghelijck oock aen den Heere Prince Frederick Henderick ontrent den selven tijdt acces is ghegheven in 't Collegie van den Raedt van State, op sijn *achtien* Iaren de besorginge van een Quartier in de belegeringe van de Stadt *Grave*, en op sijn *negentien* Iaren, nevens anderen toebetrouwt de uytvoeringe van een aensienelijck Ambassade naer den Koningh van Schotlandt.

Op noch veel minder Iaren werde aen de Heere Prince *Willem de tweede* by verscheyden Provintien verleent de meerghemelte acte van Survivance, ende

ende ontrent de selve tydt van wegen hare Ho. Mog. eene solemnele Commissie, omme by 't afsterven van sijn Heer Vader 't Leger te Velde zijnde, en Cheff en als Capiteyn Generael te commanderen.

De Koningen van *Iuda* wierden gheestimeert als meerder Iarich, en vervolgens toegelaten tot de administratie van soo grooten Rijck, en so moeyelijcke Natie op haer *dertien Iaren*.

'T selve wert gesustineert en gepractiseert by de Koningen van Vranckrijck in sulcken sin, der selver Majorenniteyt oock wert gheoordeelt integaen, niet met het expireren, maer met den aenvangh van de voorsz. Iaren, so op seecker notabel incident door den Chancelier de *l'Hospital* wiert gheadviseert, en by de Heeren van 't Rijck verstaen, op fondament van de Dispositie van de beschreven rechten, dicterende, *Quod in favorabilibus annus Captus haberi debeat pro completo.*

Het is oock by een groot Minister van Staet *Philippe de Comines* geremarqueert, dat alle personen die oyt groot sijn geweest in de Werelt en groote dingen hebben gedaen, seer vroegh en van jonghs aen hebben begonnen te ageren.

Ende generalijck wat vruchten en effecten van yemandt te verwachten zijn, can lichtelijck als men daer wel op leth in de jonge Iaren werden gesien.

En 't geene tot hier toe soo in 't brede en niet-te-min distinctelijck, soo wy vertrouwen, is gededuceert ten respecte van de Designatie van het Capiteynschap Generael van de Unie, met sommiere solutie van eenige difficulteyten die daer tegens of daer over soude mogen werden gemoveert, heeft de Heeren *Staten van Zeelandt* onse Committenten mede bewogen en gheanimeert, om met en beneffens *u Ed. Gro. Mog.* den hoochgemelten Heere Prince by gelijcke Designatie te deferen het Gouvernement en Capiteynschap Generael, en Admiraelschap van beyde de Provincien.

Dese Eminente bedieninge als kennelijck is, is mede vacant ghevallen door 't overlyden van *Prince Willem de tweede*, en tot noch toe niet kunnen werden gesuppleert, niet tegenstaende verscheyde ernstige instantien daer toe gedaen van wegen de Heeren *Staten van Zeelant*, so voor als op de groote Vergaderinge, en oock daer na in veele Conferentien, vermits verscheyden difficulteyten by *Uwe Ed. Gro. Mog.* daer tegens gheallegueert, slaende principalijck op de onbequaemheyt van de Heeren Prince, en onnodicheyt van de selve Charge.

De *eerste* objectie verhoopen wy dat hier boven ten genoegen is beantwoort.

Concernerende de *tweede*, of, namentlijck de hoochgemelde bedieninge voor den welstant van de twee Provintien noodich is, refereren wy ons niet alleen tot de Lecture van de Instructie van het Hof-Provinciael en de voorsz. Provinciaele Unien, maer oock van de Acten van Commissien die daer over van alle oude tyden sijn verleent.

Daer in pertinentelijck en distinctelijck werden aengetrocken de poincten soo van Regeringe en Politie, als van Iusticie die tot der selver kennisse en beleyt behooren.

De nutticheyt oock van de selve functie can afghenomen werden uyt hare outheydt als sijnde geintroduceert en in train geweest al over veele eeuwen, en vervolgens bekent in de archiven van het Landt, al van de tyden van *Hertoch Aelbrecht van Beyeren.*

De selve heeft sich oock altijdt, soo verre de geheugenisse van de *Historien* draeght, geextendeert over beyde de Provincien.

Gelijck oock die beyde sedert dat de selve geerigeert sijn geweest tot Graefschappen, nu ontrent *acht hondert Iaren* geleden en meer, door de eene en selfde Graven sijn geregeert geweest.

Van welcke strickte verbintenisse qualick eenige andere redene kunnen werden gegeven, als de Individuele Situatie en Viciniteyt, mitsgaders de conversatie en onderhandelingen die van oude tijden onder den anderen sijn geweest, daer door der selver Interesten soo gemeen, en Inseparabel sijn ghewordeu, dat bycans den welstant en subsistentie van de eene, dependeert van de andere, en de eene verlooren gaende, notoirlijck met haer soude trecken de ruine van de andere;

Daerom oock de selve twee Graefschappen in cas van versterf, *successie*, ofte delinge onder de naerkomelingen van de Graven *geensints* van den anderen mochte werden ghescheyden, maer altijdt onder*lingh hebben moeten* blyven geannexeert.

Gelijck sulcx by irreprochable Documenten specialijck gepasseert, ten *tyde* van *Hertoch Albrecht van Beyeren*, en *Grave Wilhem* Vader van *Vrouw Iacoba*, kan werden geverifieert.

En onder anderen expresselijck oock was bedongen en ghestipuleert in de Conditien daer op de Hoochstgemelte Graefschappen souden sijn gedefereert geweest aen mijn Heer *Prince Willem de eerste*.

Het is oock kennelijck dat uyt dese nauwe verbintenisse verders is geresulteert, dat de voorsz. twee Provintien, van over veele eeuwen, (sonder dat den aenvangh van dien rechtelijck can werden geweten) gesorteert hebben onder 't eene en 't selve Hof Provintiael van Iustitie.

Hebbende de selve oock ghestreckt tot een principael Fondament van de nadere Unien in 't begin van de Nederlantsche Troublen tusschen *beyde de* voorsz. Landtschappen opgericht in den Iaren *vyftien hondert vijff en seventich* en *ses en seventich*, en van de individuele enfraternelle correspondentie *die* by haer in alle Staets-ghewyse deliberatien en beleyt van de saecken van Regeringe doorgaens wierde gebruyct.

En by dien voet en maniere van doen (voor soo veel de selve op de jegenwoordighe conjuncture van tyden applicabel is) verstaen de Heeren *Staten van Zeelandt*, onse Committenten altijt te blyven, en sullen consequentelijck noyt genegen wesen om de palen by haer Voor-Ouders gestelt, te veranderen, soo lange als de selve ter contrarie niet en sullen werden ghenecessiteert 't sy door de uytterste noot, en Interest van Staet, of tot conservatien van hare Hoocheden, Privilegien en gherechticheden, de welcke sy religieuselijck hebben beswooren.

Het dede hare *Ed. Mog.* niet weynich seer, als het uwe *Ed. Gr. Mog.* gheliefde tusschen de Iaren *sestien hondert dertich* ende *sestien hondert veertich* verscheyden Acten te plegen, bysonderlijck in 't aenstellen van Officieren van de Iusticie, directelijck strydende tegens den inhouden van de Tractaten.

Maer noch meer smertede het haer, als de selve u *Ed. Gr. Mog.* niet tegenstaende

staende so ernstige en minnelicke Instantien van wegen de Provintie van *Zeelandt* den tydt van een geheel Iaer gedurende, ter contrarie gedaen, resolveerden in den Iare *sestien hondert ses en veertich* aen mijn Heer *Prince Willem* laest overleden als Stadt-Houder, te verleenen eene separate Commissie, ende oock daer by den *Lande van Voorn*, *en den Briel* te assigneren aen haer in 't particulier, directelijck tegens de gherechticheden van *Zeelandt*, het Privilegie van Vrouwe *Maria* ende de practijcque van outs daer op gevolcht tot die tydt toe, sonder eenige interruptie.

Het heeft oock de Heeren onse Committenten (ghelijck een yder van een gesont oordeel zijnde, wel can begrypen) niet weynich bedroeft ghehadt, dat niet alleen het welgemelde Hof Provinciael door uwe *Ed. Gr. Mog.* dissimulatie of weygeringe van behoorlijcke assistentie t'sedert eenige Iaren herwaerts in verscheyden saecken is gesterct gheworden in een cours directelijck, (soo sy sustineren) contrarierende hare Hoocheyt en gerechticheden, en by gevolch streckende tot hare kleynachtinge ende disrespect.

Maer dat oock uwe *Ed. Gr. Mog.* op soo onminnelijcke en onverwachte maniere van doen (als voor desen noch meermalen aen de selve is gherepresenteert) aen de Heeren *Staten van Zeelant* hebben gelieven te disputeren hare Souveraine Dispositie en gesach in 't stuck van de supreme Iustitie, de welcke haer noyt in gedachten is gekomen om door de gemeenschap en Societeyt in 't cas subject opgherecht, eenichsints af te gaen, of te abdiceren, veel min aen yemant daer toe expresse last of authorisatie te geven, gelijck in diergelijcke hooge Materien en alienatie van regalien nodelijck weet gerequireert.

Ende niet tegenstaende dat de Heeren onse Committenten uyt de voorsz. en andere proceduren met reden beducht waren, dat uwe *Ed. Gr. Mog.* souden mogen wesen gheintentioneert, om van de voorsz. loffelijcke formen by onse ghemene Voor-Ouders ghesticht en heylichlick onderhouden, allenxkens te willen afgaen, soo hebben de selve nochtans tot noch toe niet kunnen werden gepermoveert om sulcx van haren 't wegen in 't alderminste te volgen.

Noch oock gheresolveert sijn voor het toecomende in eenigen deele daer van af te wycken, immers soo langh als het haer mogelijck sal zyn, en haer *Ed. Mog.* om de Respecten boven ghealleguéert niet en sullen werden gedwongen contrarie te doen.

Niet tegenstaende dat de voorsz. gemeenschap en Societeyt van de Iustitie evidentelijck is streckende tot ondienst en kleynicheyt van de Provintie van *Zeelandt* tot verminderinge van der selver Finantien en ongheleghentheyt van hare goede Ingesetenen, gelijck aen u *Ed. Gr. Mog.* voor desen in 't brede is vertoont geweest.

En daerom oock al van den beginne van de Troublen af, tot voorkominge van de voorsz. prejudicien en moeyelickheden by onse Voor-Ouders, veeltyts is gedacht omme by erectie van een apart Hof Provinciael aen hare onderdanen de administratie van de Iustitie te laten bedienen binnen haer eygen Territoir, ghelijck alle Hooge Overheden schuldich en doorgaens ghewoon sijn te doen.

Maer 't selve is telckens door Intercessie van de Heeren Stadthouders achterge-

tergelaten gheweest, of wel ghehouden in surcheante, ten eynde dien *goeden* bant van Unie die van alle Immemoriale tijden tusschen beyden was *geweest*, en van Godt Almachtich soo genadelijck ghezegent soude blyven *geconser*veert, en in 't minste geene Infractie komen te lyden,

Als wel konnende dencken dat de separatie eenmael wesende geformeert, *seer* beswaerlijck soude wesen te redresseren,

En oock in 't particulier reformiderende de moeyelijckheden die uyt de diversiteyt van Opperhoofden in soo nabuerige en door den anderen gheenclaveerde Landen nootsaeckelijck soude comen te ontstaen,

Daer van de tijden onder de Graven seer manifeste en notabele preuven hebben gegeven,

En kan merckelijck alhier dienen ten propoosten, hoe dat tot wechneminge van diergelicke bekommeringe by *Keyser Carel de vijfde* in den Jare *vijftien hondert vier en dertich* is gearbeyt, en oock geeffectueert, dat het Sticht van *Uytrecht* onder een Stadthouderschap en Gouvernement soude *werden ghebracht* met de Provintie van Hollant, daer over dan oock ten *selven* tyde *eene formele* Unie is gecontracteert geweest,

Ende hoe dat de selve Unie door de Troublen gekomen sijnde te vervallen, de Heeren Staten van *Hollandt* ende *Zeelandt* niet alleen in den Jare *vijftien hondert seven en seventich* hebben ghetracht ghehadt, en oock geobtineert dat de voorsz. Landen wederom souden werden gebracht onder het gemeen Gouvernement van sijne Excellentie, maer oock naer het overlyden van *Prince Willem de eerste*, op de aenneminge van *Prince Mauritz* van nieuws hebben geresolveert ghehadt ten selven fine iterative debvoiren te doen, en daer nevens van de Hooghgemelde Prince wel expresselijck gestipuleert met hunlieden daer inne sericuselijck te concurreren,

Waer op alhoewel het gedesigneerde effect niet en is ghevolcht, soo heeft nochtans tot groot gheluck gedient ghehadt, dat de gemelden *Provintie van Uytrecht* haer successivelijck mede, alhoewel apart, gelieft heeft te *stellen* onder het Gouvernement niet alleen van de hoochghemelde Heere *Prince Mauritz*, maer oock van de navolgende Princen, ghelijck oock verscheyden anderen Provincien hebben gedaen,

Ende uyt kracht van de voorsz. particuliere Unie *Ed. Gro. Mog. Heeren*, hebben de Heeren onse Committeerden oock verstaen, dat met de selve niet alleen soude werden gheconvenieert over het Stadthouderschap en Gouvernement Provinciael, maer oock communicatie gegeven van haer sentiment op de designatie van het Capiteynschap Generael van de gemeene Unie,

Alhoewel beyde sijnde van diversche Nature, en 't laeste staende puyrlijck ter dispositie van de gesamentlijcke Bontgenoten,

Hier tegens soo wy werden geinformeert, soude by eenige werden *gesecht*, dat de Heeren *Staten van Zeelandt* door het nemen van de bewuste Resolutien op 't cas subject aen haer selven geen vryheyt soude hebben nagelaten van nadere Deliberatie, en dat oock die maniere van doen soude stryden met de Provinciale Unie,

Dan hier op dient kortelijck tot antwoort, *Eerstelijck*; dat de voorsz. Resolutien

tien niet en sijn te houden voor peremptoire Dispositiven, maer alleen voor *simpele advysen* en verklaringen, ende dat de Heeren onse Committenten daer door geensints sijn verhindert, om gehoort hebbende betere redenen en argumenten de voorsz. hare advysen te veranderen of oock, is't noodt, nader te elucideren.

En is oock ten *tweeden* die maniere van doen niet nieuw, maer doorgaens gehouden voor geoorloft, en specialijck by u *Ed. Gro. Mog.* in ontallijcke occurentien, staende dese Regeringe, gepractiseert.

Ende consequentelijck by de selve mede geoordeelt geensints te stryden met den inhouden van de nadere Unie, ghelijck oock uyt de Lecture van dien met verscheyden onwedersprekelijcke motiven kan werden ghedoceert, ende voorts by u *Ed. Gro. Mog.* selve elders is geconfesseert;

Over sulcx is wel waer, dat u *Ed. Groot Mog.* op verscheyden tijden met de Heeren onse Committenten over groote en sware saecken alvooren die ter Generaliteyt te brengen, hebben gecommuniceert en gehandelt gehadt.

Als nu en dan op't Redres van de saecken van de Zee, soo wanneer die waren ghekomen in extreem verloop, op't maecken van een Trefves ofte Vreede met den Koningh van Spangien, in den Iaren *sestien hondert acht*, *sestien hondert negen*, *sestien hondert drie en dertich* en daer naer veele Iaren achter anderen gedurende de Negotiatie tot *Munster*, en wederom in de Iaren *sestien hondert vijftich* ende *sestien hondert een en vijftich* op occasie van de defecten en alteratien gevallen in de hooge Regeringe van het Landt door het afsterven van den laest-overleden Prince.

Dan wederom hebben de selve op ontallijcke andere saecken van geen minder gewichte zijnde, en oock beyde de Provincien meest concernerende, sulcx gelieven te omitteren.

Inder voegen dat tot astructie van de voorsz. objectie niets concludent of fondamenteels en wert geallegueert.

Waeromme alsoo uyt 't geene tot noch toe distinctelijck is gheposeert seeckerlijck blyckt, dat dese Nederlanden soo in 't ghemeen als in 't particulier niet wel in ruste en vreede kunnen werden gheconserveert, ten sy tot het beleyt van der selver gemeene saecken gebruyckt werden *Hoofden en Personagien van qualiteyt*.

Dat het selve oock alsoo by onse Voor-Ouders van allen tijden is verstaen, en gepractiseert geweest.

Oock staende dese Regheringe tot naer de doodt van de laest-overleden Prince, sonder eenige Interruptie.

Dat de Collatie van de honorable en eminente bedieningen by de voorgaende Heeren *Princen van Orangien* successivelijck bekleet, vermits de notable, en extraordinaire diensten by de selve aen den Lande bewesen, en om andere respecten meer, aen den jegenwoordigen Heere Prince t'sijner tydt niet wel fatsoenelijck soude kunnen werden ontseght.

Dat oock in den selven van jonghst af, haer op doen verscheyden notoire Inditien, van een toekomende bequaemheyt en capaciteyt.

Soo versoecken de Heeren onse Committenten seer minnelijck en met

ernst, dat uwe *Ed. Gro. Mog.* met haer willen verstaen tot het doen ende bevorderen van de bewuste Respective *designatie*.

Welcken ernst, op dat de Heeren *Staten van Zeelandt*, te meer souden bewegen, soo hebben hare *Ed. Mog.* uyt enckele affectie, en sonder daer toe precise verobligeert te wesen aen de hoochgemelte Heere Prince by gelijcke *designatie* geconfereert de qualiteyt van *eerste Edele* binnen hare Provintie.

Principalijck consideratie nemende op de excellente meriten van sijne Voorsaten, Hoochloffelijcker memorie, en dat de selve jegenwoordich is de voornaemste en gequalificeerste onder de Edelen van *Zeelandt*.

Het sal buyten twyffel, *Ed. Gro. Mog.* Heeren, grootelijcx kunnen doen om de andere Leden van de Unie tot ghelijcken yver te bewegen, so wanneer de selve sullen sien, dat twee so notable Provintien haer daerinne so affectueuselijck voorgaen, en volgens hare loffelijcke gewoonte met den anderen so minnelijck concurreren in de Collatie van de voorsz. *eminente* bedieningen, concernerende, soo den Staet in 't ghemeen als hare Provintien *in 't bysonder*, en dat die geene, die van den beginne van de Troublen in hare meeste en *bekommerlijckste* swaricheden van de Heeren *Princen van Orangien*, aldermeest *sijn onderstunt* en geholpen geweest, oock de eerste en Principaelste zijn, om aen dese Ed. Spruyte, die in de hoochgemelde familie alleen noch overich is, alle demonstratie van eere en danckbaerheyt te betoonen.

Behalven, dat niet seeckerder en is (gelijck te vooren oock is gheadstrueert, en met de experientie van alle tyden wert bevesticht) dan dat een Staet of Republijck op geen beter gronden, fondamenten of maximen can werden ghemainteneert, dan daer op de selve *originelijck* is ghebouwt, en veele eeuwen ghelucklijck heeft gesubsisteert.

Ten welcken respecte eenige van de verstandichste Politicke van Scribenten advys zijn; dat niet dienstiger is tot behoudenisse en welstant van de voorsz. Republijcke, dan dat t'elckens nae seker verloop van Iaren neerstichlijck gelet werde, waer in, en waer ontrent den Cours van der selver Regeringe uyt het rechte spoor soude mogen wesen afgeweecken, en alle exorbitantien of abusen datelijck mogen worden geredresseert.

Verhalende verscheyden, die maximen amplecterende, daer by die sonderlingh wel en geluckelijck hebben geslagen.

En op dat fondament willen oock de Heeren onse Committenten vertrouwen, dat nademael *u Ed. Gro. Mog.* benevens haer de eerste en voornaemste sijn gheweest, om dese Republijcke te formeren op sodanige gronden en wetten die men daer toe de verseeckerste, eerlickste, en salutairste heeft konnen oordeelen, de selve oock sullen genegen en geresolveert wesen om met eenparige yver en Confidentie den Staet daer by te mainteneren.

Het welck alle goede Patriotten tot den meesten dienst, eere, en tranquilliteyt van het gemeene beste van beyde de Provintien by dese conjuncture van tydt bysonderlijck verwachten.

Wy sijn oock *Ed. Gr. Mog.* Heere specialijck gelast om by dese occasie met de selve nader te spreken over de differenten t'sedert eenige Iaren herwaerts ontstaen tusschen de Heeren onse Committenten, en de *Heeren van het Hof Provinciael* en

en in 't particulier over de disputen die het uwe *Ed Gr. Mog.* gelieft heeft de selve tegens alle meriten te moveren, ten respecte van haer *Souverain* ghesach in het stuck van de *supreme Iustice*, dan alsoo die materie is van veele en considerable ingredienten, en geen gemeenschap en heeft met de andere deliberatien, so sullen wy versoecken t'syner tijt daer over in dese hooge Vergaderinge te mogen doen eene bysondere propositie: bedanckende U Ed. Gr. Mog. over de minnelijcke begroetinge, beleefde receptie, en favorable audientie, en verwachtende vervolgens daer op eene aengename antwoorde, met versoeck, dat so uwe Ed. Gr. Mog. eenich nader esclaircissement soude mogem desireren op 't een of het ander point van onse propositie, de selve haer dienst van onse personen daer toe veel willen laten ghevallen, soo als wy die gedienstelijck by desen sijn presenterende.

Aldus dese Propositie door den *Raedt Pensionaris van Zeelandt* mondeling ghedaen in de Vergaderinge van de *Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt* op den *thienden*, en na dat de selve gestelt was in geschrifte, gelesen en geresumeert in de Vergaderinge van de Heeren extraordinaris en ordinaris Gedeputeerden van de Provintie van Zeelandt op den *achtienden* deser loopende Maendt September des Iaers *sestienhondert sestich*, om vervolgens overghelevert te werden aen hoochgemelte Heeren Staten van *Hollandt en West-Vrieslandt*, Onder stont: My present, en was onderteeckent ADRIAEN VETH.

De selve is daer na den acht en twintichsten oock in de Vergaderinge van haer Ho. Mog. gedaen / en daer van versocht Copye voor de Provintien / gelijck oock gedaen was by de Heeren van Hollant te voren.

Dat de Heeren van Vrieslandt alreede den achtsten September ouden stijl hadden geresolveert / geeft het volgende:

DE Staten van *Vrieslandt*, met rype deliberatie gesien ende geexamineert hebbende de Memorie by haer Hoogheyt, Me-Vrouwe de Princesse van *Groot Britaignen, Douariere van Orangien*, aen haer Ho. Mog. overgegeven, in de welcke haer Hoogheyt versoeckt eenige verseeckeringe van nu af, dat de Heere Prince van *Orangie* haren Soon, met de hooge *Charges* ende *Bedieningen* van sijn Doorluchtige Heeren Voor-Ouderen tot sijner tijdt bekleet mach worden: hebben als noch geconsenteert, gelijck Wy consenteren mits desen, conform onse voorige Resolutien, ende specialijck die van den *vier en twintichsten* Iuny *sestienhondert vier en vijftich*, dat beyde de hooge *Charges* van *Capiteyn* ende *Admirael Generael* van den Staet deser Landen, op hoochghemelte Heere Prince van *Orangie* werden gheconfereert om by den selven metter daet in ghelijcker voegen als van sijne hoochgeboren ende Doorluchtige Heeren Voor-Ouderen bekleedt ende bedient te worden, soo wanneer de selve tot de ouderdom van achtien Iaren sal wesen gekomen, op sodanige Instructie ende Commisse, als de gemeene Bontgenooten met *gemeen advys* ende onderlingh concert, tot dienste van den gantschen Staet, ende behoudenisse van de dier gekochte vryheyt ende privilegien der Landen, bevinden sullen te behooren: mogende tot dien eynde wel lyden, dat hoochghemelte Heere Prince van sijn *sestien* Iaren af, ofte oock wel eerder

(indien by de andere Provintien het selve oock alsoo wort verstanden) acces ende sessie hebbe in den *Raedt van State*. Vinden oock seer noodich dat van nu af beneffens haer Hoocheden de Vrouwen Princessen Moeder ende Groot-Moeder by haer Ho. Mo. mede goede ordre ende toeversicht worde gedragen op de opvoedinge van den hoochgemelte Heere Prince van *Orange*, door bequame Personen, goede Patriotten ende geaffectionneerden tot den Staet deser Landen, door de welcke sijne Hoocheyt in de *suyvere* ware *Gereformeerde Religie*, ende in de kennisse van de nature, aert ende maniere deser Landen, ende Privilegien mach worden onderwesen, waer toe Wy de somme van *een hondert duysent* guldens, tot tractement op den Staet van Oorloge over alle de Provintien te repartiren, ende de andere Bontgenooten vrient ende seriuselijck versoecken, oock hare consideratie daer over te laten gaen, ende in desen haer met de Onse tot dienste van den Staet te willen conformeren.

Aldus geresolveert op het Lantschaps Huys den *achsten* September *sestienhondert sestich*.

De Princesse Douariere schreef den twee en twintichsten September aen de Heeren van Hollandt.

ED. GR. MOG. HEEREN;

DIe *veertich* Iaren, die wy omtrent het geluck hebben gehadt in dese Landen toe te brengen, fourneren, soo veel merckelijcke dingen aen onse geheugenisse, dat wy noyt en hebben konnen twijffelen, of *Hollant*, sijnde een so considerable Provincie en so verre siende, soude noyt manqueren hare eerste genegentheyt te continueren aen een Huys, dat sijne interesten van den beginne af heeft vast gemaeckt aen 't welvaren en conservatie van dese Republijcque, Wy hebben veel gehoort van de voorgaende tijden ende Princen, maer als wy gedencken wat wy selve hebben gesien, en met wat affectie, met wat eer en liefde Prins *Hendrick* hoochl. memorie, onsen Heer en Man, sijne gedurige dienste opofferde aen den Staet, en dat wy konnen getuygen dat u Ed. Gr. Mo. de selve ten allen tijden hebben opgenomen met alle tekenen van vernoegen en danckbaerheyt, so hebben wy allesints vertrout dat geen verandering, geen toevallen van tijden machtich waren uyt den gront wech te nemen, 't welck soo diepen wortel had geset, en herten van so een *genereuse* Natie, en dienvolgens dat u Ed. Gr. Mo. sulcx mede inder daet soude betonen, so haest den tijt daer toe geboren en den tegenwoordigen Prins van *Orangie* onsen Soons Sone, als 't voornaemste overblijfsel van so veele doorluchtige Mannen, soude capabel zijn de effecten daer af te ontfangen en te genieten. U Ed. Gr. Mo. beliefde sulcx mede als getuyge by sijn doope te beloven, en gelijck d'expressien daer sy haer van hebben gelieven te dienen by verscheyde occasien, om ons te condoleren ofte congratuleren, ten allen tijden sijn geweest het krachtichste middel om ons tegens so veel droevige toevallen te troosten: So ist; dat wy gesien hebbende de goede inclinatien van de *Princesse Royale*, als Moeder en eerste Voochdesse van de *Prince*, hebben geoordeelt van ons devoyr te zijn u Ed. Gr. Mo. onses deels oock in bedencking te geven terwijl den Prins door Godes zegen tot redelijcke jaren begint te komen, en het de voochdye lichtelik na hare gelegentheyt te swaer vallen

len mochten op alles na behoren te letten, of niet tijdich en over sulx u Ed. Gr. Mo. niet en sullen oordelen nodich te wesen de handen mede aen te slaen, ten eynde op sijne *Educatie* middelen ende interesten met autoriteyt gelet en verder geresolveert werden moge tot sijn beste, ten eynde hy moge bequaem gemaeckt worden tot jaren komende, in de voetstappen van sijn loffelicke Voor-Vaders te treden: Wy betrouwen dat het sal wesen ten dienste van 't Vaderlant, en gelijck de Heer Keur-Vorst van *Brandenborch* onse hoochged. Mede-Voocht, ons heeft versocht neffens de *Princesse Royale* daer toe so veel mogelijck te contribueren, so hebben wy de vryheyt wel willen nemen u Ed. Gr. Mo. sulcx te gemoet te voeren, haer versekerende, gelijck den Prins tot sijner tijt sodanige goetheyt met alle danckbaerheyt sal soecken te verdienen, dat wy ten allen tijden ons oock sullen geobligeert houden, sulcx als teeckenen van een hertgrondige genegentheyt op te nemen en te erkennen, &c. *Turnhout den twee en twintichsten September sestienhondert sestich.*

Daer na den vijf en twintichsten verklaerden de Heeren van Hollant naerder op het versoeck van de Princesse Royale.

DE Staten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt* serieuselijck ende aendachtelijck geexamineert hebbende de memorie by de VrouPrincesse van *Groot Brittangien Douariere* van *Orangien*, den *dertichsten* Iuly lest-leden aen haer Ed. Gro. Mog. Gedeputeert daer by haer Koninckl. Hoocheyt belieft heeft uyt Moederlicke affectie tot den Prins van *Orangie* haren, soo haer Ed. Gr. Mog. te versoecken de interesse van de gemelte Heere Prince haren Soon in behoorlijcke recommandatie te nemen, met byvoeginge dat alhoewel haer Ko. Hooch. geensints en twyffelt of de intentie van haer Ed. G. Mo. is den meergemelte Prince haren Soon tot sijne bequame Iaren gecomen zijnde, in consideratie van die meritte in de groote diensten by sijne Loffel. Voor-Ouders aen de Staet deser Landen in 't generael en particulierlick aen dese Provincie bewesen te employeren ende hem te laten bedienen de *Charges ende Dignitteyten* by de Hoochgemelte sijne Loffelijcke Voor-Ouders becleet, het haer Koninckl. Hooch. nochtans seer aengenaem wesen soude, in gevalle het haer Ed. G. Mog. goede geliefte ware, haer daer toe *van nu af goede hoope ende eenige versekeringh te geven*, en oock tot dien eynde het ooge te werpen op sijne *Educatie*; hebben na rype-deliberatie daer op gehouden, verstaen en geresolveert, gelijck haer Ed. G. Mo. verstaen en resolveren midtsdesen, de *Educatie* van de Hoochgemelte Heere *Prince by de handt te nemen*, die te *behartigen*, en sorge te sullen helpen dragen dat hy als een *weerdich pant*, en *een instrument van groote hoope* voor desen Staet naer behooren mach werden opgetrocken *ten dienste deser Landen in de Ware Christelijcke Gereformeerde Religie, in alle Princelijcke deughden ende in de kennisse van de huysen rechten ende costumen deser Landen, om alsoo bequaem te worden tot bedieninge van dese hooge Charges en employen by sijne Voor-Vaderen en Bloedt-verwanten op commissie van de hoochgemelte Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt becleet*, dat voorts mede by hare Ed. G. Mog. de goede handt crachtelijck daer aen ghehouden sal werden, ten eynde de meer-welgemelte Heere Prince in sijne *Domeynen, Goederen, Rechten ende gerechtichheden*, so buyten als binnen 's Landts, allenthalven met *authoriteyt* ende directie van den Staet in 't generael,

ende van haer Ed Gr. Mog. in 't particulier, op het aller efficatieuste *geappuyeert* ende *geassisteert* mach werden, ende eyndelijck dat tot uytvoeringe van de voorschreve *Educatie* nae de digniteyt en waerdigheyt van soo een Illustre Personagie, mitsgaders *tot soulagement van sijne Finantien* te geven . . . . . *duysent* guldens Iaerlicx.

Aldus geresolveert in *s'Gravenhage* den *vijf en twintichsten* Septembris *sestienhondert sestich*. Onder stont ter ordonnantie van de Staten. Onderteeckent

Herbert van Beaumont.

De Princesse heeft daer op verklaert als volcht:

HAer Koninckl. Hoogheyt ontfangen hebbende u Ed. Gr. Mog. Resolutie in faveur van den Prins van *Orangie* haren Soon genomen, ende wel rypelijck ende met aendacht hebbende ghelet op den inhoude van dien, vint haer gheobligeert hier mede te verklaren, dat alhoewel haer Koninckl. Hoogheyt wel hadde verwacht ende ghewenst dat u Ed. Gro. Mog. in *consideratie* van de redenen ende motiven vervat in het Memoriael by de selfde haer Koninckl. Hoogheyt voor desen gepresenteert, haer *satisfactioirlijck* hadden gelieven te chargeren, soo wil haer Koninckl. Hoogheyt nochtans niet nalaten u Ed. Gr. Mo. hier mede seer te bedancken voor de *significante teeckenen* ende preuven van een goede genegentheyt die u Ed. Gro. Mog. by haer opgemelte Resolutie ten beste van de hoochgemelte Prince haren Soon, goet ghevonden hebben te betonen, ende de selve als een apparente inleydinge tot een verdere ende complete Resolutie seer geerne aen te nemen, de welcke hare Koninckl. Hoogheyt dan met verlangen sal afwachten, om daer door in haer hoop ende vertrouwen des te geruster te mogen werden gestelt, ende meer ende meer geencourageert, om de interessen van desen Staet, ende van u Ed. Gro. Mog. Provintie, mitsgaders de goede Ingesetenen van dien, ghedurende haer aenwesen in *Engelandt*, ende naederhandt allesints na hare uytterste vermogen te behertigen. *Hage den acht en twintichsten* September *sestienhondert sestich*.

In de Resolutie van haer Ed. Gro. Mog. was geen summe gestelt/ alsoo het de Leeden niet eens zijnde/ maer de meeste waeren geneyght tot op veertich duysent gulden.

Sy ondertusschen vertreckende naer Hellevoetsluys, heeft se gesonden de volgende Brief:

ED. GR. MOG. HEEREN;

HEbbende op desen morgen aen den Heer Raet Pensionaris van u Ed. Gr. Mog. behandicht het geene wy hebben geoordeelt te moeten antwoorden op u Ed. Gro. Mog. Resolutie van den *vijf entwintichsten* deses, die wy gisteren ontfingen, hebbende wy verders van Moederlijcke devoyr, geacht nochmaels voor ons vertreck uyt u Ed. Gro. Mog. Provintie, aen de selve te erinneren in wat voegen wy wel willen hoopen, ende oock bidden, dat wy u Ed. Gr. Mog. de voorgeroerde hare goede Resolutie met eene effective executie sullen ghelieven

lieven te bekrachtigen, committerende ende authoriserende ten dien fine, eenige uyt de Ordre van de *Ridderschap*, mitsgaders uyt de *Vroetschappen* van de Steden van u Ed. Gro. Mog. Vergaderinge sessie hebbende, omme onder de authoriteyt van u Ed. Gr. Mog. te behertigen, ende sorge te helpen dragen voor de *Educatie* van den Prince onsen Soon, in voegen ende ten fine als by de selve uwer Ed. Gro. Mog. Resolutie uytgedruct staet.

Ende nademael u Ed. Gro. Mog. verkiesinge hebben ghelieven te doen van het Lidt van de *Ridderschap*, mitsgaders van de Stede van *Dortrecht*, *Amsterdam* en *Alckmaer*, met de Heer Raet *Pensionaris* van u Ed. Gro. Mog. om aen ons den inhouden van de meergeroerde der selver Resolutie bekent te maecken; So konnen wy u Ed. Gro. Mog. oock verseeckeren dat het ons sonderling aengenaem sal zijn inghevalle u Ed. Gro. Mog. de Electie van de voorsz. te authoriseren Personen mede uyt de selve Leeden van u Ed. Gro. Mo. Vergaderinge gelieve te doen, ende wel specialijck inghevalle het u Ed. Gro. Mog. goede ghelieste mochte wesen ten dien eynde het ooge te laten vallen op de Heeren van *Bevervwaert* en van *Noortwijck* uyt de welgemelte Ordre van de *Ridderschap*, van de Heer van *Barendrecht* van *Dortrecht*, van de Heer van *Zuytpolsbroeck* van *Amsterdam*, ende van de Heere Reeckenmeester van *Foreest* van *Alckmaer*.

Ende gemerct u Ed. Gro. Mog. onder anderen mede de goetheyt en voorsichtigheyt gelieven te hebben ende te gebruycken om sorge te willen dragen dat den Prince onsen Soon van jongs wel gheinstileert werde *in de kennisse van de hantveuren, rechten ende costumen deser Landen*, welcken aengaende wy by experientie ondervonden hebben dat den voorsz Heer *Raet-Pensionaris*, gelijck hy wel de beste gelegentheyt heeft om daer van ten vollen bewust te zijn, oock ghewoon is *vrymoedichlijck* ende niet te min *oprechtelijck* goede onderrechtinge te geven, soo sal het ons insgelijcx seer aengenaem zijn, dat u Ed. Gr. Mog. den selven mede in de voorgeroerde authorisatie gelieven te begrypen.

Wy sullen hoopen ende ons verseeckert houden, dat u Ed. Gro. Mog. hier uyt sullen bespeuren het goet en vast vertrouwen dat wy aen de selve sijn stellende, ende dat onse inclinatie in desen, van u Ed. Gro. Mog. intentie, niet en sal discreperen, refererende ons nochtans in desen allen tot u Ed. Groot Mog. hooge wijsheyt ende dispositie; Wy sullen Godt bidden u Ed. Gro. Mog. Regeringe ende in personen te zegenen, ende mits dien blyven u Ed. Gro. Mog. Heeren allergeaffectioneerde Vriendinne, *geteeckent* MARIA. Uyt *Hellevoetsluys* den *negen en twintichsten* September *sestienhondert sestich*.

Om de Princesse ende den Koninck noch meer te caresseren/ hebben haer Ed. Gro. Mog. gegeven het volgende declaratie.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt in achtinge genomen hebbende dat op den *vierden May* des Iaers *sestien hondert vier en vijftich*, by haer Ed. Gro. Mog. is ghearresteert, ende vervolgens van wegen de selve aen wylen *Ol. Cromwel* doenmaels onder den naem van *Protector* van de Republijcque van *Englandt*, *Schotlandt*, en *Yrlandt*, het oppergesach over de selve Natien in handen hebbende, ghedaen extraderen seeckere acte van *Seclusie*, raeckende 't employ van

van de Heere Prince van *Orangie*, ende dat het sedert den grooten Godt, *na sijne* onbegryplijcke bestieringe, belieft heeft de gemoederen in *Engelandt* soodanich te herstellen, dat in de Maent van May lest-leden 't Parlement van *Engelandt* in beyde de Huysen tot *West-Munster* vergadert, wederom ingeroepen en de solemnelijck inghehaelt heeft den Koninck van *Groot Brittangie Charles de tweede* jegenwoordich aldaer regerende, indiervoegen dat daer mede niet alleen den voornoemde *Ol. Cromwel* (t'sedert overleden) ende des selfs Sone in sijn plaetse ghesuccedeert sijnde geweest, van alle ghesach over de voorgeroerde Natien versteecken, maer oock de geheele Regeringh van die tydt, ende de gansche ghedaente van de *Republijcke* aldaer verdwenen ende vernieticht is; Hebben na voorgaende rype deliberatie, en reflexie maeckende dat om redenen voorsz. de persoon of personen en 't gansche lichaem, 't welck uyt crachte van de voorsz. acte van Seclusie eenige Obligatie tot laste van haer Ed. Gro. *Mog.* soude metieren, niet meer in wesen is eenpaerlijck verstaen, ende verclaren by desen, dat de meergenoemde acte van Seclusie van 't voorsz. *restablissement* van de hoochstgemelte Koninck af, is geweest, als noch *is*, *ende voortaen sal* werden gehouden voor *ghemortificeert ende van geender tracht, waerde, of effect*. Aldus verstaen ende verclaert in *s'Gravenhage* den *negen en twintichste* September 1660.

Onder stont ter ordonnantie vande Staten. *Herbert van Beaumont.*

In Goereede waeren gekomen acht a tien Coninckliicke Engelsche Schepen / men meende dat oock de Hartogen van Iorck ende Glocester souden sijn daer by ghewees / maer in haer plaets sijn ghekomen de Heeren Montaigu, Oneal, Bercklai ende andere. De Hertoch van Glocester lach aen de Kinder Pockens.

De Princesse Douariere tot Turnhout zijnde / ende haer reyse na Cleef (om dat oock de komste van de Keur-Vorst aldaer seer langhsaem / ende niet voor diep in de winter soude zijn) scheen voor eerst te sullen achter blijven / hebbende door een Edelman aen de Princessen Royale te kennen gegeven bereyt te sijn hier te komen / om de selve gheluck op de Reyse te wenschen / soo haer verblijf noch soo langh hier moch zijn / welck compliment haer Coninckliicke Hoocheyt met gelijcke woorden van civiliteyt heeft gedaen beantwoorden.

De Princesse Royale toogh woensdach den negen en twintichsten September uyt den Hage op Delfs-Haven, men meende sy souden aldaer hebben afgewacht de komste van de Princesse Doüariere, die korts daer nae desgelijcx tot Delfs-Haven aenquam / maer haer Koninckliicke Hoocheyt tradt aldaer terstont in een jacht na den Briel, ende de Princesse Doüariere haer niet vindende / tooch terstont voort nae den Hage.

De Princesse Royale in den Briel van de Magistraet getracteert zijnde / is voortgegaen op Hellevoet Sluys aldaer embarquerende / ende raeckten noch s'anderen daeghs in Zee. Prins Willem, een weynich te laet komende begaf hem in een Galliot, ende sprack de Princesse in Zee / doende haer het compliment van valedictie / ende de excuse voor de Princesse Doüariere.

Aldaer ontfingh de Princesse Royale de tijdingh dat de Hartogh van Glocester was gestorven van de Kinder Pockens.

Haer

Haer Hoocheyt de Princesse Doüariere in den Hage komende, ende verstaende wat de Princesse Royale hadde gedaen heeft aen de Heeren van Hollant bekent gemaeckt het volgende.

ED. GRO. MOG. HEEREN;

WY houden ons verplicht u Ed.Gro. Mog. nochmaels seer gedienstichlick te dancken voor de goede genegentheyt, die de selve hebben gelieven te bethonen voor den Prins van *Orangie*, onsen Soons Sone by 't gheresolveerde van den 29. September; Ende gelijck wy seer hooch estimeren die eere van de antwoort en communicatie, die ons daer van door den Raet-Pensionaris *de Wit* in alle beleeftheyt is wedervaren, soo vertrouwen wy dat u Ed.Gro. Mog. niet in ongoeden sullen opnemen dat wy mitsdesen comen versoecken en recommanderen, dat niet alleen dienaengaende de middelen van *executie* sullen mogen werden vast-gestelt, maer dat voornamentlijck in behoorlijcke consideratie moghe werden opgenomen de personen die daer toe sullen werden gecommitteert; Wy sijn *Groot-Moeder*, en den *Heer Chur-Vorst* van *Brandenburg Oom*, beyde van Vaders wegen de naeste van den *Prince van Orangie*; wy sijn mede Voogden representerende de verstorvene zyde, en geloven dienvolgens dat ons niet qualijck afgenomen can werden, als wy na so veel experientie en kennisse van saecken, concurreren om ons sentiment te seggen in een werck, aengaende een pupille, van de welcke onse Dochter de Chur-Vorstinne van *Brandenburgh* is gesubstitueerde erfgenaem; Wy willen wel bekennen dat wy van die tijdt af dat wy verstonden de voorgenomen reyse van de *Princesse Royale*, niet tegenstaende onse indispositie, hebben geresolveert, oock met ons groot ongemack hier henen te comen en de *Princesse Royale* te sien, en daer mede van alles ons te bespreken, sijnde sonder eenige swaricheyt daer over te maecken van gevoelen gheweest, ons gerust te houden, ende de dispositie van alles aen de vryheyt en genereusheyt van u Ed.Gro. Mog. alleen te laten, gelijck wy daer van noyt yets anders verwachten, als alle goede movementen voor den Prince ende des selfs erfgenamen; Dan alsoo wy onvermoedelijck van ter syden af werden bericht dat het de *Princesse Royale* heeft belieft haerdeels, hoewel sonder onse kennisse of de minste communicatie, eenige personen by namen voor te slaen: Soo hebben wy ons daerom genootsaeckt gevonden de vryheyt te nemen u Ed.Gr. Mo. ons deels, oock so wel voor ons selven als van wegen den Heer Keur Vorst van *Brandenburgh* te ghemoet te voeren ende in bedencken te geven, of het niet ten hoochsten sy geraden dat uyt de ordre van de *Ridderschap de Heer van Wimmenum en den Heer van Merode* als bekledende de hoochste Collegien van u Ed. Gro. Mo. Provincie, ende dienvolgens in saecken van Policie en costumen van den Lande seer geverseert, mitsgaders de Heer van *Tils* van *Haerlem*, de Heer *vander Aa* van *Leyden*, de Heer *Burgemeester Haeck* uyt *Enchuysen*, met een van de Presidenten uyt de respective Hoven van Iustitie, mogen werden genomineert ende geauthoriseert, gelijck wy niet en twyffelen of de selve Personen sullen u Ed.Gr. Mog. niet minder aengenaem sijn als wy by ons de selve bequaem oordelen, tot *executie* van u Ed. Gro. Mog. Resolutie: Ende alsoo eenige van de wedersydts vooschrevene personen lichtelijck niet gestadigh sullen connen by der handt

wesen

wesen om op alle toevallen te helpen resolveren, sonder altemet bequame tijdt en gelegentheyt daer toe te verliesen, soo stellen wy insgelijcx aen u Ed. Gro. Mog. hoochwijs oordeel, of het mede niet seer dienstelijck sijn sal de commissien ende instructien van de te authoriseren personen, soo verre te extenderen, dat ten allen tijden met de presentie *drie* of minder stemmen soude konnen werden gebesoigneert ende geconcludeert. Wy, ons deels, konnen ons met permissie van u Ed. Gro. Mog. niet beletten hier mede te verklaren, dat wy het geloven seer noodich te sullen wesen, u Ed. Gro. Mo. dienvolgens seer gedienstelijck recommanderende, dat het hare goede geliefte zy, daer op alle serieuse reflexie te nemen, gelijck wy nochtans niet sullen in gebreecken blyven, ons in der selver beter gevoelen te schicken, als wy souden mogen de eere ghenieten daer over berecht te worden, biddende Godt &c. *V Ed. Gro. Mog. Dienstwillige Dienaresse*, geteeckent AMELIA *P. D'Orange.* Hage den *sesten* Octobris *sestienhondert sestich.*

Maer de Heeren van Hollandt hebben dese tweede nominatie van Opsichters gerecuseert/ sijnde gebleven by die van de Princesse Royale.

Ondertusschen heeft haer Hoocheyt de Princesse Doüariere willen te kennen geven dat sy niet min als de Princesse Royale macht had over de tutele ende opvoedinge van de Prins/ ende ten tweeden, dat (siende soodanige Eere van confidentie door de Princesse Royale ghedefereert aen Hollant) sy niet minder estime ende achtinge aen de selve Provintie ende Hooge Leeden van dien/ wilden betuygen.

Ondertusschen hebben soo wel een yeder / als de Heeren van Zeelant, self hier uyt ghesien ende afghenomen dat sy op dese wijse sijn ghesecludeert ende vermeerdert nae de mate ende proportie van de verhoginge die aen Hollandt geschiede.

Waer tegen de opinie ende verwachtinge was / dat sy soo wel als die van Hollandt hadden mogen werden genomineert tot de gemelde opsicht / te meer alsoo die van Zeelant dit ys eerst hadden gebroochen: Ende het contentement/ soodanich als het was/ aen den Prince aengebracht/ mogende seggen; *Hos ego versiculos feci.* Ende sijn de welgemelde Heeren Gedeputeerden van Zeelant op Dingsdach den vijfden Octobris s'morgens/ alle van hier vertrocken sonder eenige merckelijke Resolutien.

Het Quartier van Nimwegen hadde alreede in Iunius ghedaen de volgende verklaringh.

Extract uyt het Reces des Quartiers van Nimwegen.

Dominicâ den $\frac{17}{27}$ May sestienhondert sestich.

BY den Quartier in deliberatie gebracht zijnde, is goetgevonden ende verstaen dat den tegenwoordigen toestant van Regeringe, ende den dienst van den gemenen Staet deser Landen, ten hoochsten vereyst de wederaenstellinge van

van een *Capiteyn ende Admirael, Generael.* Waer by geconsidereert de ghetrouwe, groote, ende onvergetelijcke meriten en diensten by de Vereenighde Nederlanden ghesamentlijck, ende by desen Vorstendom ende Graefschap in 't besonder van de Voor-Vaderen van sijn Hoocheyt den Heere Prince van *Orange*, mitsgaders de Heeren Vorsten van *Nassouw* onsterffelijcker memorie, als mede van de tegenwoordige Vorsten, successivelijck ontfangen, heeft het Quartier met eenparige stemmen hoochgemelde Sijn Hoocheyt den Heere Prince van Orange voor soo veel haer Ed. Mog. aengaet *met gevolch van de andere Quartieren* deses Vorstendoms ende Graefschaps, mitsgaders van de andere Provintien van nu aen tot Capiteyn ende Admirael Generael ghedesigneert, ende daer by vast-gestelt de Electie van beyde de Heeren Vorsten van *Nassouw* tot *Velt-Martschalck* over de Militie van desen Staet in conformite van haer Ed. Mog. Resolutie tot *Arnhem* den *sevenden* November *sestien hondert vijf en vijftich* genomen, en dit alles op alsulcke Instructie als by de Generaliteyt over de bedieningh van die hooge Digniteyten ende Charges, ten meesten dienste van de Lande, gheprojecteert, ende aen de Landtschap hier namaels over gesonden sijnde, overkomen ende gheapprobeert sal worden. Ende mitsdien het Quartier verstaet dat de voorsz. dienst vereyst de hoochgedachte Prince van *Orange* na de humeuren deser Landen werde opgetoogen ende geeduceert, sullen de Gecommitteerde van dese Provintie ter Generaliteyt, daer het behoort, bearbeyden, dat sulcx in behoorlijcke achtinge genomen werde. Sullende dese Resolutie der Quartieren van *Zutphen* ende *Arnhem* toeghesonden worden, met versoeck dat haer Ed. Mog. ter naesten Lantdach, hun gelieven te bequamen, ten eynde met eene goede Harmonie over de voorsz. designatie, ende aenstellinge respectivelijck een eenparige Resolutie ghenomen ende gheformeert mach worden.

Den negentienden September **is op den Lantdach** tot Zutphen **by de Heeren van** Gelderlandt **ende Graefschap** Zutphen **geresolveert als volght:**

DE Staten des Furstemdoms *Gelre* ende *Graefschap Zutphen*, in nadere deliberatie geleyt hebbende, dat den dienst ende welstant van het Lant is vereysschende het aenstellen van een *Capiteyn* ende *Admirael Generael*, ende considerende die *groote ende onvergelijcke meriten*, ende gedane diensten by die Provintien in 't generael, ende dit Furstendom ende Graefschap in 't besonder van de Heeren Voor-Vaderen van sijn Hoogheyt den Heere Prince van *Oraige* genoten, hebben met *eenparigheyt* van stemmen sijn hoochged. Hoogheyt den Heere Prince van *Orangie van nu af aen*, met ghevolch van de andere Provintien, *ghedesigneert* en aengheſtelt tot *Capiteyn ende Admirael Generael*, aenvanck nemende met den ingange van sijn *achtien* jaeren, op soodanighe *Instructie* ende *Commissie* als die Provintien ten meesten dienste van den Lande te bevoorens onderlingh sullen convenieren. Ende dat sijn Hoogheyt in sijn *sestiende* Iaer ghetreden zijnde, ofte eerder, naer het goetvinden van de Provincien, in het Collegie van de Heeren *Raden van State* sessie sal mogen nemen, verstaende wyders dat den hoochgemelde Heere Prince eenige gequalificeerde Persoonen wegens die Re-

geeringe van desen Staet behooren te worden bygevoecht, de welcke alle vlyt inde sorge sullen hebben aen te wenden, ten eynde den selven in de ware Christelijcke Gereformeerde Religie opghetrocken, in alle Princelijcke deuchden onderwesen, ende tot sucht ende welstant van ons lieve Vaderlant geimbueert, ende opgevoet moge worden; waer toe haer Ed. Mog. sijn hoochged. Hoocheyt van nu aen accorderen een Iaerlijcx Tractement van *een hondert duysent* guldens, of soo veel als de gemeene Bontgenoten sullen goet vinden, tot welcken eynde het selve Tractement op den *Staet van Oorloge* gebracht, ende de selve daer mede sal verhoocht worden; versoeckende de andere Provintien die op dit subject als noch niet hebben geresolveert, haer met ons ten dienste van het gemeen, te willen conformeren. Onder stont *pro extractu authentico*, Was geteeckent JOSIAS VAN HARN, Secretaris.

De Princesse Royale quam den tweeden October in de Revière van Londen, al waer de Koninck self/ende Hartoch van Iorck, haer Heeren Broeders/ de selve quamen ontmoeten ende verwillekommen/ ende is alsoo onder het los branden van het Canon van de scheepen op de Revière leggende / gekomen op Whitehal, alwaer mede eenige stucken Canons wierden los geschooten / ende des avonts de klocken gelupt/ ende bonefires of vreuchden vuyren aengesteecken tot haerder eeren.

De Koninck hadde op het stuck van haer reyse na Engelant, geschreven de volgende Brief:

HAuts & puissants Seigneurs, Nos bons amis Alliez & confoederes: nous en voyons le Sieur *Oneale*, un de nos Domestiques, pour communiques a la Princesse *Royale* nostre sœur le desir que nous avons de la voir en ce pais; & comme nous nous asseurons qu'elle sera dans la mesme Disposition en ce qui nous regarde & qu'elle ne desagreera pas la proposition, que nous luy faisons, nous avons voulu vous prier de luy continuer vos civilitez & vos assistances, non seulement en ce qui est de son voyage, mais aussi en ce qui est de ses interests, & de ceux du Prince son Fils. Ce qui sera une obligation, que nous serons toujours disposé de reconnoistre. Et sur ce nous prions Dieu, Hauts & puissants Seigneurs, de vous avoir en sa sainte garde. Fait a *Whitehal* ce 4 Septemb. 1660. Et le 12. de nostre Regne. *Vostre bien bon Amy*, *signe* CHARLES R.

Des Koninck herstellingh in Engelant, causeerde alhier oock soo veel veranderingh / dat men in Hollant hem deed groote ende Koninckluche receptie/ ja alsoo / datmen aen een eygen Souvereyn niet meer soude hebben konnen doen/ende de Heeren van Zeelant door haer hier voorgestelde Harangue/toonden soo verre gekomen te zijn/ datse (om aen Engelant te compláceren) van nu af gaerne sagen de designatie van den Heer Prince tot de Eminente ampten by sijne Heeren Voor-vaders bekleedt. De gemeente was tot sulcx aldaer geneegen; ende de Regenten waren te prijsen / datse haer nae den tijt voegden; maer Hollandt hadde in haere actien ende Deductien van de jaren vier ende seven en vijftich wel getoont datse waren van een ander gevoelen.

Ende de Heer Raet Pensionaris Veth was qualijck gheinformeert in het geene

geene hy in sijne hier vooren ghestelde Harangue seyde van den Heer Carel Roorda; hem verachtelijck noemende eenen Roorda. De Heer Reyd op het jaer drie en negentich spreeckt van die questie: ende Bor op het jaer seven en negentich. De Heer Veth had gehoort de eene partye; maer het heet *audi alteram partem*.

Tot dien eynde sal hier stellen eene naeckte ende eenvoudige Refutatie van de voorschreven brief der Heeren van Hollant van den vijftienden Maert vijftien hondert seven en negentich, welcke refutatie of apologie by welgemelden Heer Roorda geschreven / ende noeyt in het licht gheweest zijnde / sal nae verloop van tijt altans de Heeren van Hollandt moeten doen bekennen datse doen ongelijck hadden / by aldien sy altans in desen tijt begeeren datmen haer maximen ende Consilien sal prijsen.

Ende het is een levendich exempel van der menschen ende werelts ongestadicheyt. De Heer van Oldenbarnevelt floreerde, door de gunst van Prins Maurits, ende dede Hollant dien tael dies tijts voeren als in dese Apologie te sien is: Sedert / tot het droevich eynde van sijn leven / spraecken Hollandt ende hy heel anders / ende souden haer wel ghewacht hebben van te schrijven als sy in het jaer seven en negentich hadden geschreven. Alsoo moetmen sluyten / dat elck doet ende spreeckt nae sijne passien / ende de passien sijn nae elcks interessen ende voordeel. Elck bemint daer hy sijn reeckeningh by vint.

Apologia *van d'Heer* Carel Roorda, *tegen den Brief der Heeren van Hollant in den Iare vijftienhondert seven en negentich.*

MY is voor eenige dagen ter handt gekomen Copye van sekere Brief gedateert den *vijftienden* Marty, geschreven als de onderteeckeninge en opschrift waren luydende) *by Myne Heeren de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, Aen de Heeren Staten van Vrieslandt*, in welcken Brief de voorschreve *Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt*, nae verhalinge der grooter weldaden van hooger ghedachte den Prince van *Orangien*, sampt sijnen Gebroederen, tegen dese Landen, en verthooninge, datmen tot beleyt der saecken gebruycken moet *Heeren van qualiteyt*, sulcke anders geene te vinden, ja te bedencken zijn, die tot meerder verseeckertheyt der Landen gebruyct konnen worden. Dan de *Descendenten* van sijne *Excellentie* en Gebroederen, sich seer verstooren over de *ondanckheyt* ende het *ongeluck*, welck de voorsz. *Heeren en Descendenten* aengedaen wordt, ende sonderlinge sijn Myn Heeren voorschreve seer verstoort over seeckeren Brief van *Karel Roorda*, geschreven aen den Mag^{rt}. en Secretaris van *Enckhuysen*, daer in hy niet alleen een persoon van de *Welgeboren Heere Graef Willem van Nassouw Gouverneur*, &c. maer oock Syn *Excellentie*, poocht aen te tasten en verdacht te maecken, met calumnien ende groote ondaeckbaerheyt tegens hunne signale meriten, &c.

Ende want *ondanckbaerheyt* onwederspreeckelijck in soo hooge saecken Gode, ende alle eerlijcke Luyden, door de gansche Weerelt mishagende, ende dat noyt Provintie noch Steden, eenighe datelijcke apprehensie ofte inbeeldinge van sinestre opinie tegens sijne Excellentie aengebracht zijn, sonder dat-

seer-

seer korts daer nae de gemene vyant sijne practijcquen daer door sulcx te wege gebracht hebben, dat niet tegenstaende de Gereformeerde Religie, de vryheyt ende welvaert des gemenen Vaderlants in 't beginsel, scheen gesocht te wesen, nochtans geen middelen gevonden hebben konnen worden, ofte men hebbe de selve in handen des gemenen vyants sien vallen.

Ende alsoo sy achten de dryvinge van den voorsz. *Roords* met sijne *Adherenten*, tegens den Persoonen van sijne *Excellentie* en *Genade*, tegenwoordich seer gevaerlijck te wesen, ende dat sy selve, indien alsulcke persoonen in hunnen bedryve sich onderhielde, daer over exemplaire Iustitie gedachten te doen, soo versoecken ende vermanen sy van gelijcken den Staten van *Vrieslant*, om tegens de voorsz. *Roords* ende sijnen *Aenhangen* (die sy bekennen seer sterck te wesen) mede alsulcke exemplaire straffe te doen als sy na der saecken gelegentheyt sullen bevinden te behooren.

Desen lesende, heb ick my ontset met geen kleyne verwonderinge, niet konnende gedencken ende weyniger ghelooven, dat myn Heeren *de Staten van Hollandt* der saecken van *Vrieslandt*, soo onervaren, ofte den selven *kennende*, soo onverdraechlijck souden wesen, dat sy in desen gevaerlijcken tijt, met al sulck schryven, den voorsz. Staten van *Vrieslandt*, gesocht souden hebben te inflammeren tegens hunne Vrienden, Verwanten, ende Leden des Landts, ja tegens het merendeel der *Staten*, ende alsoo tegens sich selven ende hun eyge lighaem, soo het onder de Staten van *Vrieslandt* altans ongetwijffelt is, dat de welgedachte Graef *Wilhelm* sijne commissie in veele poincten te buyten gaende, den Lande oock wel te kort doet, wesende de questie van de remedie, daer tegens dienende, &c.

Hebbe daerom noodich geacht tot beteren bericht van myn Heeren de Staten van *Hollandt*, ende anderen daer aen interest hebbende, den gront en waerheyt deser saecken met soo weynich woorden, als mogelijck sal zijn, te ontdecken, sonder my nochtans te bemoeyen met de voorsz. *Karel Roordas* Brieven, in desen gemeldet, die hy sal selver mogen verantwoorden als hy voor sich geraden sal vinden.

Ende voor eerst, alsoo myn Heeren van *Hollandt*, soo sorchvuldelijck arbeyden, om de Staten van *Vrieslandt* te doen ghedencken de goede diensten sijner *Excell. Ho. Ged.* ende sijner Gebroederen aen dese Vereenichde *Nederlanden* so generalijck als in 't particulier bewesen, dient daer op voor vrientelijck bericht, dat oock de Staten van *Vrieslandt*, de voorsz. diensten ende weldaden, voor soo veele sy daer van genooten, geensints en hebben, noch oock sullen vergeten, ja bekennen geerne, dat in tijden des uytersten noode, het Vaderlandt van de uytheemse Vyanden ten alderbloedichsten bevochten, van de Naghebuyren verlaten, van sijn eygen Ingesetenen, Verwanten ende Borgeren mede verlaten ende verraden zijnde, met ende door Godts genadige hulpe, by sijn Excell. en sijne *Broederen* verquict, gehanthaeft ende opgerecht is, der welcken getrouwigheyt, liefde ende yver tegens Godt ende hun Vaderlant, in aller vromen herten ingegraven soo lange de werelt sal staen, geenen tijdt, gewelt, noch ondanckbaerheyt sal konnen uytvegen; Welverstaende nochtans dat uyt kracht van den plicht aller redelijcke Creaturen tegens haren Godt, ende de mutuele verbin-

verbinteniſſe ſijner *Excell.* tot ſijnen Vaderlande, daer in hy, ende ſijne geboren ende getogen, gevordert, gegoedet, ende met eere ende digniteyten ghereyckt waren, ende met het welcke ſtaende ofte vallende, ſy mede nootwendelijcken ſtaen ofte vallen moeſten, ſy voor Godt ende alle verſtandige menſchen niet anders noch meer gedaen hebben, dan het geene hun plicht tegen Godt, ende het Vaderlandt was vereyſſchende; dat ſy oock niet weyniger hebben mogen doen om hun goet, Staat en Eere te beſchermen, ende niet met den anderen ontrouwelijck te vallen in gelijcken *Crimen* en ſcheldinge van diſcretie, &c.

Is mede waerachtich en kan oock niet ontkent worden. Dat gelijck ſijn *Excellentie* ſampt de Sijne, als Vroome Helden, Godt ende hun Vaderlandt getrouwen ende geſtadigen Dienſt gedaen hebben. Alſoo ſijn ſy in 't ſelvige doende ende om hunnen Staet ende goederen te recouvreren, wederom met de middelen des Vaderlandts crachtelijck geholpen, geſtyft, ende gheſterckt, ſonder den welcken henluyden gans onmogelijcken geweeſt waer van alles wes Godt ghehenget heeft, yets uyt te richten. Gelijck dan Godt Almachtich aen malcanderen met uytnemende Weldaden verbonden heeft alle ſijne creatuyren, ende met Mutuele bandt verknoopt, Vader ende Kindt, Vaderlandt ende Ingebooren, Burgeren ende Stenden tot Mutuele trooſt, hulpe, byſtandt in perijckel en noodt; Alſoo ſijn mede alle creatuyren, Kindt, Burgeren, &c. Gode voor eerſt, Vader, en hun Vaderlandt met allen dienſt verplicht, ende hebben oock naeſt Godt (die ſonder twijffel de eerſte eere, ende allen roem toecomt) *Sijn Excellentie Ho. Ged.* met Sijnen, alle den Roem, Danck ende Eere harer ghetrouwicheyt, die oyt eenige Helden ende Heeren *in Rebus publicis aut Regnis, &c.* gehadt mogen hebben; Daer ter contrarie alle *Deſerteurs*, *Velt-vluchtige* ende *Verraders*, ſampt alle andere, die ſich ſelven en hun middelen goede ende hun Vaderlande ontrecken, allen oneere, ſchande, vloecken ende ſtraffe weerdich zijn, ende ontfangen ſullen, ghelijck mede deſen voorſchreven roem niet en ſullen konnen behouden, ſulcken, die in de voorſz. Dienſten niet oprechtelick voortgaen, ofte die ſich ſelven met practiquen, ofte geweldt willen toeeygenen het geene ſy van des Vaderlandts goede ende gemeynen Vyandt hebben ontrocken. Ende en volght gans niet: *Mijne Heeren den Prince van Orangien, met den ſijnen, hebben met Godts hulpe en de middelen des Vaderlandts den Vyandt ontjaeght de Privilegien Vryheyt ende Rechten des Vaderlandts: Ergo, ſullen hunnen Deſcendenten ofte eenige van dien onder pretext van de Dienſten, de ſelve Privilegien, Vryheden, ende Rechten, voor ſich ſelven mogen behouden als roof, ofte ſulcx oock practiſeeren dat het Vaderlandt daer af de Name, ende ſy de cracht ende daet ſouden hebben. Blyvende onder des het Vaderlandt onder 't oude Iuck van Slavernye, ende niets genietende dan Veranderinge van eene Heere ofte Tyran, &c.* Deſe maniere van concluderen heeft noyt in eenige Republica ofte Staet van Politie plaets ghehadt. Het en heeft noch den Koninck *Pauſania* by die van *Lacedemonien*, noch *Hippias* by die van *Athenen*, noch *M. Manlio*, noch *Caſſio*, noch *Tiberio*, en *C. Grachis*, en anderen meer tot *Roomen in crimine affectati regni* yets connen helpen, dat hun Voor-Vaderen ende ſy ſelve grooten Dienſten gedaen hadden; Maer bevonden en overwonnen in den voorſz. tyden, ſijn daer over evenwel ghecondemneert ende geſtraft geweeſt.

Ick en wil hier niet ſeggen, dat of *Mijn Heere de Prince Ho. Ged.* ofte ſijnen Gebroederen

broederen eenige schult hier aen sonden gehadt hebben, daer van sy alsoo *wyt* ende vreemdt van alle Suspicie als van der daet selver altydt gheweest *zijn*; Noch mede van sijn Soone *Grave Maurits* gebooren Prince, &c. welckes generositeyt, modestie, en maticheyt, beneffens sijne andere uytnemende deuchden, soo in Republica als in Oorloge, altijdt gespeurt ende geproeft, sijn Excellentie buyten allen gissen ende nabedencken.

Maer sal alleen tot onderricht van Mijn Heeren van *Hollandt* voorsz. ende noodige onderkenninge der Waerheyt deser saecken een weynich spreecken van de *Sinisteren* ende *practijckigen* handelingen gheduyrende 't Gouvernement van *Graef Willem* voorsz. in *Vrieslandt* voorgevallen, de welcke sulcx sijn geweest, dat men van den beginne sijnder Regeringe, meer dan al te veele heeft mogen sien sijne begeerlickheyt van onwettelijcke en overmatelijcke Heerschappye met onderdruckinge ende krenckinge der Staeten der Landtschappe, daer toe hem niet weynich gedient heeft de oneenicheyt in *Vrieslandt*, wesende tusschen den *Gedeputeerden Staeten* ende den *Raet Provinciael*, item tusschen den *Platten Landen*, ende den *Steden*, die hy oock seer wel tot sijnen *voordelen heeft weten* te gebruycken, schoon voorts in den aenvangh sijnes Gouvernements de *Staten* des Landts sijn Tractement grootelijcx vermeerdert hadden, tot onderhout van sijne Graefs-Staet, verhoogende beyde sijne *Gagis van Colonel ende Gouverneur*, sulcx dat hy uyt den Landtschappe van *Vrieslandt*, alleen veele meer was treckende, als de voorige Gouverneurs uyt alle hun Gouvernementen ghetrocken hadden, en dat hy daer over wel oorsaecke van contentement hadde behooren te hebben, sonder andere Practiquen den Lande præjudiciabel te soecken, soo en heeft doch dit alles niet mogen helpen, maer soo veel te meer hem gheporret tot meerdere macht te hebben in de Regeringe, ende tot verclevninge der meerdere Regeringe der Gedeputeerde Staten.

Dese begeerlijckheyt heeft sich voorts laten sien, ende is te eenemalen uytgebroocken met de aencompste van den Graef van *Leycester* in dese Vereenichde Nederlanden.

Want wesende het *Gouvernement Generael* des voorsz. Graven van *Leycester* seer ampel, ende de macht den Lande Præjudiciabel, ende de begeerte tot meerder authoriteyt overmatich, heeft van ghelijcken *Graef Willem* sijn Gouvernement particulier van stonden aen gepooght, na advenant te extenderen, achtende de mede beleydinge den voorsz. Gedeputeerde Staten voor hem te wesen niet dan *ballast*, ende eenen *toom in sijnen mondt*. Ende wesende over sulcx, ende om den Graven van *Leycester* mede te begroeten in 't laetste van December *vijftien hondert vijf en tachtich* in *Hollandt* gereyst in 't periculeuste des Jaers, als de Vyandt was in 't rusten om 't Landt in den Vorst aen te gryden, ende daer nae in den Maendt January *vijftien hondert ses en vijftich* na onse Nederlaege tot *Bouum*, ende dat den Vyandt weder wegh was, is weder gecomen uyt *Hollandt*, ende sonder den Gedeputeerden, binnen Franeker Collegie houdende (alwaer hy oock doenmaels huys hieldt, ende altijdt gehouden hadde) stracx na *Leeuwaerden* ghetrocken, ende aldaer den Gedeputeerden, ende hare Regeringe te dinigreren en al heel te vernielen, soo hy best konde; Ende al hoewel de Gedeputeerden om wichtige redenen ende sonderlinge om meerder vreden wille, gedacht

dacht hadden, binnen *Franeker* Lant-dach te houden, (dewyle de saecken binnen *Leeuwaerden* qualijck stonden) heeft evenwel geobtineert, dat den Lantdach binnen *Leeuwaerden* voorsz. en gehouden worde, alwaer door dryvingen van de Domestiquen van sijn Gen. het groote misverstant binnen Leeuwaerden langen tijdt gesmoockt hebbende, soo verre is aenghestoocken, dat het gansch in brandt gekomen is; sulcx dat de Volmachten der Steden Resolutie genomen hebben, geene Gedeputeerden meer te willen hebben. Ende of schoon by den anderen, Leden der Landtschappe, als *Oostergoo*, *Westergoo*, ende den *Sevenwolden*, kiesinge gedaen worde, niet te gedogen dat het Collegie der Staten in de Steden gehouden worde.

Doen zijn dese groote misverstanden ende schadelijcke stormen, onweders, ende tumulten door Godes genade, ende tusschen redinge van Politijcke ende des Vaderlants liefhebbende vroome Luyden geslisset, ende heeft mede hy selven, siende den tempeest te sullen redunderen, op sijnen staet en Gouverneurschap ten laetsten de selve helpen stillen, ende alsoo den lyden over al de middelen des Lants, gedestineert tot den Oorloch, ghestelt worden in handen van den *Graef van Leycester*, ende men in *Vrieslandt* daer toe qualijck konde komen om groote redenen, heeft hy om den ontfang mede in sijne macht te hebben, groote contentien genomen, ende opentlijck gearbeyt den Ontfanger Generael *Iulius Aylva* af te setten, ende eenen Vreemdelingh daer in te krygen, ghenaemt *Luytbien Engelstede*, versiende dien met commissie van den voorschreve Graef van *Leycester*. Heeft oock ghedreven seer heftelijck, dat alle de Verpachtingen van consumptien ende andere generale middelen, de Commisen der voorschreve Graven ter handt mochten komen, latende by den Hof-Meester *Haarn* wel scherpelijck onder . . . . . ende in den Collegio der Gedeputeerde Staten omvragen, wie die geene mochte wesen die sulcx waren belettende; jae heeft sich niet ontsien op seecker calumnie, overgedragen zijnde, als dat een der Gedeputeerde Staten in sijne Propositie aen den Volmachten afradinge van de voorschreve periculose nyicheden doende, onder anderen gesegt soude hebben: *Dat Engelstede dit alles was dryvende uyt porringe van sijn Gen. om in voller Vergaderinge der Staten van Vrieslant met den gansschen Rade Provinciael in te dringen, ende onder de penne van den Griffier, den Staten af te vragen, wat daer van gesoght ende gedaen mochte wesen; doch is het selve gelijck het was, een ydele calumnie bevonden.*

Op desen handel heeft hy mede begost Ordinantie te geven op den *Ontfanger Generael*, voor de Hopluyden, met expresse dreygementen daer inne gestelt, dat in cas van weygeringe een Hopman geauthoriseert worde, met *twaelf* Soldaten den Ontfanger te executeren.

Ende heeft dit dryven geduyrt, tot datmen opentlijck ghesien, en hy selver mede heeft moeten mercken, datmen met den Graef van *Leycester* qualijck gescheept was.

Maer gelijck hy voor dien tijdt, sich hier inne bedrogen hadde ghevonden, ende sijn faute most bekennen, en dat de Gedeputeerde Staten de saecken beter hadden ingesien ende gewogen, alsoo en is nochtans de *ingewortelde begeerlijckheyt* niet lange stille geweest, dan volgende haren ouden cours, ende ander voet houdende, den voorigen lager, die dese misverstant ten allerhartsten gedreven

hadden, ja mede die de Spaensche practiquen ten besten hadden inghedroncken, als daeromme tot sijne gesochte Dominatie bequamer Instrumenten ende vyanden van een vrye Republijck altijt het selve gesocht, dat oock te *vorens* onder het dexel van de Graef van *Leycester* ghesocht was. Ende want ter selver tijdt by den Steden groot misverstant was in 't stellen van hunne Magistraten, voormaels by den Rade des Konincx plegende te geschieden, ende alsoo voorts by den onverstandigen een privilegie geacht, voortaen te geschieden, niet willende daer over (gelijck in de *Grien* de Griets-luyden, ende andere Officiers by den Staten gestelt worden) in de stellinge haerder Magistraten sich den Staten s'Landts onderwerpen, heeft hy 't voorsz. misverstandt, tot sijnen voordeele wel weten te appliceren, sonderlinge na dat die van *Leeuwaerden* eerst, ende die van *Franeker* daer na, sich oock den *Rade Provinciael* ontogen ende hare Magistraten selves begost hadden te stellen.

Heeft derhalven in het stellen der Magistraten in de andere Steden voor eerst ghebesoigneert met den Rade voorsz. na ghewoonte, *ende allenxkens* de saecken soo verre ghebracht, dat de Acten en Billetten *van nominatie alleen* t'sijnen Huyse gesonden worden, ende dat gans in sijnen keur staet *de kiesinge* tot sijnen huyse te doen met een ofte twee uyt den voorsz. Rade, daer over te roepen.

Ende om voorts t'eenemael te geraecken tot sijner intentie, heeft willen aen sich alleen trecken de stellinge van de Hopluyden, hooge Amptenaren ende Officieren ten Oorloge dienende. Item de legginge ende verlegginge der Guarnisoenen tot sijnen gelieven, ende daer uyt sluytende, de mede Regeringe der Gedeputeerden Staten, gans contrarie sijne Commissien ende s'Landts tot noch toe geobserveerden gebruycke, met dreigementen tegens den genen, die hem daer inne wederspreecken. *Ick wil mich noch anders doen respecteren, ende wil geen minder autboriteyt hebben als mine voorige Gouverneurs gehadt hebben. Men heeft wel eenen Ysselstein, Stolbergen ende andere van minderen conditien, macht gegeven, om hun eygen Hopluyden ende Amptenaren selfs te stellen. Waerom soude ick dan, wesende van grooteren Huyse, geenen macht hebben al sulcke Hooge ende lage Amptenaren te kiesen daer op ick my mach vertrouwen, en daer ick moet vechten? Ick wil daer aldus niet aen wesen: Qui se fait brebis, le loup le mange.*

Eenige van u willen met hunne Phantasien van een vrye Republique en Anarchie, confusie ende een Switsersche Regiment invoeren, jae tien Coningen hebben, ende den Gouverneurs niet respecteren. Waer op met beleeftheyt gevraecht zijnde, of hy dan gedachte de Souverainiteyt en de macht der Staten van Vrieslandt, al heel te niet te doen, ende met wat wegen hy sulcx dan wilde te wege brengen? Seyde met verbaesden gemoede: Ick en can niet lyden tien Koningen, &c. Ende als ick een Schellem wilde zijn, wiste ick daer toe wel middel, met meer andere dergelijcke, ende gans onsinnige propoosten, ende scheldingen tegens den genen, die hem voor 't recht van het Vaderlandt (hoewel met aller bescheydenheyt) waren *wedersprecckende*.

Staende alsoo den saecken in pointen voorsz. ende by blyvende in sijnen voornemen, ende soo langes soo meer verbittert op den voorsz. Gedeputeerde Staten, heeft ten laetsten opendlijck begost, deselve in vollen vergaderingen voor alle de Volmachten, Staten daer Landtschappe, te beschuldigen,

ende

ende om de selve oock onder sich twistich te maecken, eenige van hen met namen gheaccuseert, als *ondanckbare ende calumniateurs sijner diensten*, die hem aller meeste in het ooge waren, ende den *Volmachten* versocht, om hem de selvige uyt der Regeringe quyt te maecken, ofte andersints, dat den Lande geen dienst en konde ofte gedachte te doen.

Heeft mede sich laten gelusten de Brieven der *Gedeputeerde* der Landtschappe in de Vergaderinghe der Staten Generael komende uyt s'*Graven-Hage*, by des Lants-Boden aen den *Gedeputeerde Staten* ende andere Leden des *Collegii*, den Bode af te nemen, op te houden den gantschen nacht, ende geduchtende uyt sijne conscientie daer inne geport te worden, van den selvige op te breecken, die hem allermeest suspect waren. Ende dat erger is, als de voorsz. Gedepûteerde komende uyt s'*Graven-Hage*, om daer over te doleren, ende hy sulcx vernomen hebbende, heeft terstont de voorklachte gedaen, ende actie van *injurie* gemaeckt tegens de *Gedeputeerde* voorsz. roepende met luyder stemme in de volle Vergaderinge van de Staten, *Ich wil dyn bloeds haben*, &c. tegens niet alleen aller volckeren recht, reden, ende ghebruyck, maer oock sonder eenige bescheydenheyt ofte politijcke beleeftheyt.

Wat practijcken ende vervolgen hy oock gedaen heeft, ende noch dagelicx is doende, soo ten *platte Lande* als in de *Steden*, om nae sijnen wille *Volmachten* op den Lants-dagen te hebben, is notoyr in *Vrieslandt*. Item, hoe mede de *Volmachten*, om hem te vreeden te stellen, ende dienst daer van te hebben ghenoech tegens hun eygen gemoet ende geweten, eenige van hun oude ende best beproefde *Gedeputeerde* ende Dienaers afgeset, ende van hun Staet gedestineert hebben, is onnoodich te verhalen. Sulcx dat hy althans in *Vrieslandt*, alles machtich is, ende meer authoriteyts gebruyckende is, als oyt eenige Gouverneur te vooren, tot groote praejudicie ende afbreuck der wettelijcke macht ende Souverainiteyt der Staten van den Lande.

Ende hier mede wil ick my deporteren van wyderen verhael der particuliere geschillen, debatten, ende stryden, soo schriftelijck als mondelijck, tusschen hem ende de Staten tot meermalen verloopen, als langh ende verdrietelijck te deduceren. Ende is het geene nu verhaelt is, alsoo waerachtich als ghenoech, ende kan van alles wel geblycken des noot zijnde. Is mede in *Vrieslant* daer van geenen twijffel onder alle de Staten, dat hy veele buyten spoor gaende, het Lantschap grootelijcx verongelijckt. Wilden oock alle gelijcke het selve geerne behoorlijck geremedieert hebben; maer wat remedie best waer, is de vrage meestendeels, achtende de sommighe best, dat eerstdaechs al eer het quaet grooter wort, met *Commissie* van de Staten van *Vrieslandt*, hem te geven, ende andere prompte middelen, daer in versien worde. Andere achten dese middelen voor de tegenwoordigen tijt ondienstich, vreesende dat het *remedie* meer quaets causeren mochte als de kranckheyt selve, willende liever alles voor eenen tijdt dulden en dragen, als met dese sportelingen wederom in der Spaengiaerden handen vallen.

Dat hier en tegens gesegt soude mogen worden, datmen hem te onrechte met desen is beschuldigende, soo een yderen kennelijck is, *dat hy tot des Lants-bescherminge goets middelen heeft*. Is daer op den antwoort: dat sulcx wel bekent wort,

dat hy geene middelen altoos heeft om het Lant te beschermen ; maer dat met desen handel van het Lant, selve wel middel kan krygen om 't Lant te verderven, ende dat dit voorwerpen *auget crimen non minuit, nec tollit*. Hy weygert van de Staten van *Vriesland* commissie te ontfangen, sulcx nochtans sijn Excell. van de *Staten van Hollant*, *Zeelant* ende *Uytrecht* te ontfangen willich is gheweest, hy vermeynt sulx te sullen verminderen sijn reputatie, daer sijn Excell. 't selve geacht heeft te strecken (als de waerheyt is) tot vermeerderinge sijner eere en digniteyt, liever hebbende wettelijcke als cierlijcke digniteyt.

Dat hy dan meer poocht te wesen als sijn Excell. is een seecker teecken *affectati majoris imperii*, dan de Wet ende des Landts vryheyt, ende der Staten souverainiteyt lyden kan, wesende sijne daden soo tastelijcke, dat hy de selve niet kan verweren noch verduysteren.

Om dan te komen tot propooste op het schryven van *Myn Heeren van Hollandt*, hoewel dese dingen in *Vrieslant*, een naest benabuyrde *Provintie* niet van huyden noch van gisteren zijn, so schynt doch uyt desen schryven, dat sy van allen gene kentenisse en hebben, so sy alhier den voorsz. Graef *Willhelm* ende sijne diensten, niet alleen justificeren, maer oock ten hemel hooch opheffen, condemnerende de klagende partye, die sy *Karel Roordaes* aenhang noemen, om exemplaerlijck gestraft te worden. Dese zijn dan kort gesegt, alle vroome Patriotten ende de meesten van den Lande, ja de Staten selve, dien de voorsz. handelinge ende practijcken van de voorsz. Graef mishagen, ende daer over doleren. Ende kan men qualijck ghelooven, *dat myn Heeren van Hollandt* van de groote swarigheden ende kranckheden harer naesten geburen soo onbewust soude konnen wesen, dat sy daer van so langen tijdt, ende wesende seecker Luyden van goeden oordeele, politijcke, ende liefhebbers hares Vaderlants, ende der rechten, privilegien, ende vryheden des selvigen Lants, niet verstaen noch gehoort soude hebben ; maer dit sy hoe 't wil, sy hebben daer af wete, of geene. In allen ghevalle sijn sy gans buyten spoor van goede vriendelijckheyt ende nagebuyrschap, van goeden oordeel ende bescheydenheyt ; want hebben sy geen wetenschap daer van, hoe komen sy daer over so onverdrachtelijck te pronuncieren, oordelen, en sententieren tusschen partyen *extra territorium*, justificerende de eene partye, ende condemnerende de andere onverhoorder saecken, ende dat ten meesten vreemt is, ende te verwonderen, instigeren de Staten tot exemplaire straffe van der partye, die sy selven bekennen (als de waerheyt is) seer sterck te wesen.

Hebben sy daer van kennisse als men moet gelooven, van politijcken, ende in saecken van State, soo lange geoeffende Luyden, soo soudemen oock gewisselijck mogen, ja moeten sorgen, dat sy de *Vryheyt*, *Vrede*, ende *Welvaert* van hun goede Nageburen ende Bontgenoten niet so lief en hebben, als de *Wet* niet alleen der Christelijcke liefde, maer der warer Bontgenootschap is vereysschende. Soo eenen yederen wel lichtelijck aen te mercken is, dat in alsulcken staet ende ghelegentheyt alsulcke, ja gans geene straffe soude konnen ghschieden, sonder den ganschen staet der Landtschappe al heel omme te keeren ende het onderste boven te brengen.

Voorwaer *Mijne Heeren van Hollandt*, *&c.* ende alle de Werelt met hun, weten seer

seer wel, hoe lief sy hun rechten, privilegien, vryheden, vreede, ende welstant hebben, 't welck sy om geen goet ter werelt noch respect van eenich persoon, hoe goet, groot, lief, en waert de selve oock soude mogen zijn, oock in hun alderminste stelden souden willen verlaten.

Waerom is men dan die van *Vrieslant* so ongunstich? ofte wat mysterie mach het doch wesen, datmen een Provincie soo sterck ende in desen verbonde soo nutte ende noodich wesende, in plaets van te helpen genesen, hare Domestique qualen ende siecten, noch gaet verbitteren ende vervuylen, ende dat selve ter contemplatie van eene onrustigen persone, diemen wel konde te rugge houden, ende keeren met wettelijcker eere ende regeringe onder commissie der Staten te vreeden te wesen na het loffelijcke exempel van sijn Excellentie?

Het is wel waer, dat sy seggen: *Men moet hebben Heeren van qualiteyt*, maer waer toe? om daer mede gedient ende geholpen te wesen tegens den Vyandt ende *Tyran*, verdrucker der rechten, vryheden, ende privilegien des Landts, ende van de selve verdruckt te worden, ofte dat den selve gheoorloft soude zijn hun eygen roof-goet daer af te maecken. Datmen van des Lants eygen goet ende met des Lants eygen middel, den *Tyran* heeft afgetogen. Andersins waert nutter, datmen met luyden van minder qualiteyt geschooten waer; die sulcx niet en wilden noch konden bestaen. ghelijckmen gesien heeft in het exempel der *Switseren* (dat nochtans Graef *Wilhelm* altijt in 't ooge is) ende andere soo oude als nieuwe meer.

Is hy groot en vroom, en van grooten en vroomen Huyse, heeft hy ten Oorloge oock selves beneffens ofte onder de conduite van sijn Excell. goede diensten ghedaen. Het is waer, ende ontkent sulcx niemant; maer laet hy daerom volgen de voetstappen sijner grooten en vroomen afkomste, ende continueren in sijn goede diensten, gelijck ende met sijn Excell. ende verwachten sijne belooninge van Godt ende het Vaderlant.

Nulla ratio est, senones precipites dedisse, & senones imitari velle: wat schyn heeft het, datmen den Koninck van *Spaengien* (diemen niet ontkendt *Erf-Heer van den Lande geweest te zijn*) ter oorsaecke sijner *verdruckinge* ende *usurpatie van onwettelijcke macht*, de selvige macht soude benemen, om een ander daer mede te bekleden?

Ende hoe kan de voorschreve Koninck tot Iustificatie sijner excessen meer gedient worden, dan met alsulcke exempelen? ofte het Vaderlandt van sijne rechtvaerdighe actien ende Iustificatien schandelijcker berooft vvorden. In dien yemandt van wat aensien hy mach wesen, uyt pretexte sijner diensten (daer voor hy sijn heerlijck Tractement ende Gagie is treckende) des Landts vryheden, &c. soude mogen attenteren, ende daer over noch by *Myn Heeren van Hollandt* gepresen worden. *Hadde ick M. Manlius*, om van ontallijcke andere niet te seggen, *geen grooten dienst gedaen?* doch in sijne straffe, en tot sijn straffe, moest evenwel hooren dit verwyt: *Manlius eras mihi, cum precipites hinc ageres senones: postquam imitari capisti, factus es unus ex senonibus.*

Die dese Apologie Lesen/ sullen in Roorda met reden tapperen/ dat hy tegen stroom/ ende tegen eenen ongelijcken partp aenginck; de aensienlijckhept/ gesach/ ende meriten van den Heer Stadthouder waren soodanich dat het

een dwaesheyt was / hem daer tegen te stellen. Hy bekende in dit gheschrift/ dat hy hadde helpen vernietigen den wettigen Erf-Heer, dat was wel gelukt; maer hy was niet verseeckert dattet altijt/ hoewel ooch tegen een minder, soude wederom wel gelucken/ sulcke dingen laeten haer wel doen/ eenmael, maer niet t'elckens weder. Men had de Religie eens wel ende gelucklijck Gereformeert in het jaer ses en sestich, maer als de Remonstranten daer nae wilden de Catechismus, dat is/ de Reformatie weder Reformeren, dat gingh niet aen. Roorda moest hebben gedacht/ wat raeckte hem meer de saecke van Hufelt, als andere die wel het selve eerst mede handthaefden / maer daer nae lieten lopen / ende hy alleen moester 't ghelach betalen / hoewel sonder eenige verminderingh in eere ofte faem: Gelijck in het Jaer achtien de Remonstranten wierden t'ondergebracht; ende een alleen kreech den swaersten slach. Was het niet beter gheweest met stroom en wint te zeylen? *assentari quaestus est uberrimus*. Die het spul verliest / hoe hy meer ongheduldt toont / hoe hy meer bespot wort. De Koninck van Spaigien was een Mensch / Graef Willem was een Mensch/ de Engelen ende volmaeckte woonen in den Hemel. Ende de overwinner behaecht Godt.

De Heer Veth in sijn hier te voorghestelde Harangue/toonde wijser te zijn: ginck voor windt en voor stroom. Soo doen alle verstandigen. Het is waer de stantvasticheyt is een schoone deucht/ maer wat is schoon / dat met schade ende ongeluck vermengt is? van de oprijsende Son verwacht men warmte en cracht/ van de ondergaende niet als koude ende nacht.

De Heer Veth stelde in sijne Harangue veel losse ende ontware gronden/ nochtans hadde applaudissement/ om dat het was voor een apparent sterke partij/van de welcke hy steunsel ende voordeel was hoopende. Men spreeckt ooch veel van een *Prime Visier* by den Turck, van een *premier Ministre* in Vranckrijck, van een Privado in Spaengien, een Favorijt by de Princen / maer ick sie niet dat het in de Republijcken / in de Provincien veel anders gaet / een heeft de meeste directie. Gelijck my ooch van goeder-hant/jae van eenige Leden van Zeelant self is ghesecht / dat de Heer Veth de gheheele propositie uyt sijn eygen hooft alsoo hadde gealambiqueert / by een brengende alles wat sijn geest konde uytvinden / wat den Prince / desselfs Huys ende Hooge Bedienwanten mocht behaechlijck zijn /.om te toonen/ *quod sciret Regibus uti, & quod fastidiret olus*. Insulterende ondertusschen ende inquieterende de nu over een halven eeuwe gerust hebbende manes van den vroomen Roorda.

Mordacem cynicum sic eludebat (ut ajunt)
Scurror ego ipse mihi: populo tu.

Men sach de groote veranderingh in Engelant: De Heer Veth ende de sijne (die de partij van het Parlement niet weynich te voor hadden in alle deliberatien alhier begunsticht) vreesden yets desgelijcx / ende daerom hielen haer terstont aen hooger voordt/dachten:

Res agere, & captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis & caelestia tentat.

Maer wat gevangene doch ontfenderde hy? een schaduwe *umbram*. *Quam persequeris? canem mortuum*. Seyde David, hoewel hy noch leefde; maer de Heer

Veth

Veth dachte dat in alle manieren een groot lof was /, *Principibus placuisse viris*. Ende hy hadde groote cans/de man was doodt/hy konde hem veylich bijten/ sonder wederom gebeten te worden.

Om dat nochtans de opgemelde Propositie gepupliceert was ende door het Landt liep/ heeft de Heer Carel Roorda, Grietman van Idaendenadeel, broeders Soons Soon van den in de propositie geraeckten Heer Roorda, aen den Heer Veth geschreven den volgende Brief / om hem ende de eenvoudige te desabuseren/ volgens den regel qui quæ vult dicit, quæ non vult audit.

Aen den Heer Adriaen Veth, *Raedt-Pensionaris van Zeelant.*

Myn Heer;

Uwe Propositie onlangs gedaen in de Vergaderinge van de Staten van *Hollandt* hebbe ick gelesen, zijnde my, als verre van *Zeelandt*, ende noch landewaerts woonende, laet ende bygeval in handen gekomen. Volgens des Keysers ghebodt, *geef ick geerne een yeder het sijne.* U komt lof toe voor het geene met sulcken arbeyt, geleertheyt, ende welspreeckentheyt op het tapyt gebracht is, De hooghe Huysen van Groot *Brittannien*, *Orangien*, ende alle der selver goede Vrienden, sijn u daer door seer verbonden. Alhoewel ick, tot noch toe, niet kan vernemen dat de Heeren van Hollandt daerom een stap te verder sijn gegaen als sy te vooren in den sin hadden, nochte dat het u, ofte die van uwe Provincie soo grooten danck geweten wort, als komende in geene consideratie tot de honorable tutele ende opsicht over den tegenwoordigen Prince van *Orangien*: Ick vertrouwe ondertusschen soo veele van u bescheydenheyt ende redelijckheyt, dat ghy oock niet qualijck nemen sult, dat ick mijn schuldige plicht bewyse aen een van wiens naem ende bloedt ick ben. Ghy spreect van eenen *Roorda*, hem afmalende als *crimineel* ende *strafbaer*, ende nae uwe eygen woorden, schynt hy u soo wel, als de waerheyt selfs, nochtans onbekent te wesen, daerom siende u op een verkeerde wech, worde door het recht der naturen gedwongen u te huys te brengen (*nihil enim aque juris naturalis est, quam defensio vita & honoris, qui vitæ equiparatur*) ende niet alleen den selven *Roorda* beter aen u bekendt te maecken, maer met een u selfs oock aen u selven. Ick schame my niet die persoon, de welcke ghy aldaer op sulcken honorablen plaetse, soo lange na sijn doot, soo schandelijcken schavotteert, te agnosceren voor myn Oudt-Oom, ende uyt goede en bondige informatien, te houden voor een eere van sijn Geslacht, oock voor geen onnut nochte gering mede-instrument van de reductie ende reformatie van sijn lieve Vaderlant. Het loopt nae de *hondert* jaren dat hy eerst, benessens andere Patriotten, tegens de Spaensche de handt aen de ploech begost te slaen, na dat hy lange te vooren verscheyden lagen van den Bloet-Raet hier te Lande was ontkomen, als balling, om de Religie ende vryheyt, in Duytslant en Vranckrijck hadde omgesworven, ende den schrick van de Parysche moort aldaer mede uytgestaen. Al sedert de Pacificatie van *Gent*, in 't heetste van de tijden, is hy ter Vergaderinge van de hoochste Regeringe van desen Staet continuelijck geemployeert, tot den Iare *vyftienhondert vier en t'negentich*, ghelijck de publijcke Registers ende Historien getuygen, ende heeft hem onberispelijck

daer

daer in gedragen, alleen de querelle, daer in hy, door groote yver voor het Gemeen, in sijn oude dagen, het ongheluck hadde, met sijn Gen. Graef *Willem* te vervallen, wordt by d'een d'ander, door quaedt bericht, ofte om danck of ondanck, gelijck het veeltijdts in de werelt toegaet, meer in faveur van sijn Genade, als van Hem verhaelt. Maer uyt *Reyds* selfs (hoewel door eedt en plicht verbonden, om tegens hem partydich te zijn) blijft, dat het was een opinie van staet, niet alleen by hem, *Roorda*, maer by de meeste van de Provintie gedreven.

Het platte Landt van *Vrieslandt*, aleer het te degen in postuyr van defentie geraeckte, wierde door de geduyrige incursien van de *Malcontenten* jammerlijck verwoestet, en by experientie bevonden geen beter middel te wesen om sulcx te weren, als 't innemen, beschansen, en besetten van eenige passagien op de Frontieren, ende dat daer toe wel de bequaemste waren *Hasselt*, *Coevorden* ende *Boertange*, de welcke doen ter tijdt genoemt en gehouden wierden voor de poorten van *Vrieslandt*, die daerom oock haer uytterste vermogen, daer aen te kost hadde geleght, om de selve te bemachtigen ende te bewaren; te meer, dewyle die van *Over-Yssel* ende *Drente* selfs niet van vermogen, nochte wille waren om die na behoren ende de pressante noodt te defenderen: gelijck de andere Provincien rondom haer alsoo mede deden, ende *Hollandt* insonderheyt *Harderwijck*, *Campen* en *Staveren* indiervoegen beset hieldt, niet tegenstaende onder andere Gouvernementen alsdoen behoorende, ende eenige, ja *Zeelandt* selfs met de Generaliteyts vestingen van *Lillo*, *Liefkenshoeck*, *Axel*, *Ternense* en *Biervliet*, als noch doen, ende de Generaliteyt op verscheyden oorden van den Duytschen Bodem. Na 't overlyden van den Graef van *Meurs* en *Nieuwenaer*, de welcke doen Gouverneur was van *Gelderlandt*, *Vytrecht* en *Over-Yssel*, scheen de besettinge van *Hasselt* goede aenleydinge te geven, ende verscheyden andere in die quartieren goede hoope, om *Vrieslandt* ende *Over-Yssel*, ghelijck het te vooren was geweest, onder een Gouverneur weer te brengen, daer over *Roorda* en sijn Collegen, niet sonder kennisse ende goedt vinden van sijn Gen. haer beste sochten te doen, op dat daer door de voorsz. Frontier-plaetsen des te beter mochten wesen verseeckert: dan sijn Gen. liet sich door 't beleydt van den *Advocaet van Hollandt* ende het respect van Prins *Maurits*, daer van niet alleen diverteren, maer oock bewegen, om *Hasselt*, als onder sijn Excellentie Gouvernement behorende, wederom van 't Vriesche Garnisoen t'ontledigen (siende meer op de Generaliteyt, van de welcke hy doen alleen noch de commissie hadde, dan op de Provincie) tegens de borst, soo wel van Stadt, als die van *Vrieslandt*, ter oorsaecke van haer onderlinge contract ende Interest, ende dat dese in 't besonder vreesden, datse alsoo mettertijdt, gelijck namaels oock gebeurt is, de beste poorten ende sleutels van haer Landt, de welcke soo veel goet ende bloedt, van de Ingesetenen hadden gekost, souden verliesen: waer op vervolgens ontstaen sijnde eenige differenten tusschen sijn Gen. ende de Heeren Gedeputeerde, over de dispositie van de patenten, bewaringe van de voorsz. Schansen, vergeven van Militaire Ampten, ende andere pointen van directie, hebben de Staten van 't Landt, door behoorlijcke Instructien ende Resolutien 't selve gheregu-leert, ende daer mede die onlusten, na tijts gelegentheyt geassopieert, behalven 't misnoegen, dat sijn Gen. op nam tegens *Roorda*, om seeckeren Brief, in 't lan-

ge

ge te sien by *Bor*, die de selve uyt den *Hage* aen *Eco Ysbrandi*, des Landts Secretaris, door moeylijckheyt, dat de voorschreve saecken van *Hasselt*, niet ten besten van *Vrieslandt* afliepen, klaechswijse ghefchreven hadde, de welcke by sijn Genade geintercipieert, opgebroocken ende ghelesen zijnde, thoonde daer over groote indignatie, ende beklaechde *Roorda* aen de Staten van 't Lant, als ten hoochsten gheledeert in sijn goede naem ende reputatie, de welcke de verantwoordinge van *Roorda* daer op gehoort (als namelijck, dat hy niet anders, als de ronde waerheyt hadde geschreven, ende dat van saecken het gemeene best aengaende, *non animo injuriandi*, dan alleen om in den boesem van een vertrout Vrient sijn klachte uyt te storten, dat geen verdacht persoon, maer een ghetrou mede-dienaer van 't Lant was, verstaende veel eer en meer door het opbreecken van de brief, als sijn Genade door het inhouden van dien, *geinjurieert* te zijn) hebben verstaen, die saecke tusschen partyen particulier te wesen, ende de justitie aen te gaen, ende daerom de selve aen den Hove Provinciael gherenvoyeert. Alwaer dan het proces in cas van injurie in conventie en reconventie *hinc inde* aenghestelt, wel gedebatteert ende volschreven is. Ende hoewel lange voor het overlyden van *Roorda* in staet van wysen ghebracht, ende by hem om sententie instantelijck aengehouden, nochtans aen de spycker is blyven hangen. Ondertusschen maeckte sijn Genade sijn werck daer van by de Volmachten van de *Wouden*, om *Roorda* uyt de Regeringe te excluderen, ende alsoo by de gemeene man by provisie de naem te hebben, als of *Roorda* groot onghelijck hadde. Het welck sijn Genade door sijn aensienlijckheyt licht om doen viel, eensdeels, dewijl *Roorda* in dat Quartier weynich Vrienden ende aenhangh hadde, als zijnde uyt puyre consideratie van sijn goede diensten daer uyt soo lange ghecontinueert, anderdeels, om dat hy sich niet seer daer tegens stelde, als hebbende in een ouderdom van *vijf en seventich* jaren de ruste wel van noden. Wat aengaet nu het schryven van de Staten van *Hollandt* aen die van *Vrieslant*, dat was een pyl uyt de koker van den Heer van *Oldenbarnevelt*, de welcke van te vooren op *Roorda*, ter oorsaecke van eenige harde contestatien ter Generaliteyt gevallen, ghebeten, ende sich mede in de opgemelde Brief gheraeckt vindende, die occasie niet heeft vvillen verliesen, om Prins *Maurits* ende Graef *Willem* te complaceren, ende sijn eygen passie te voldoen, hoewel het selve by de Staten van *Vrieslandt*, als beter geinformeert zijnde, geene de minste operatie dede tot nadeel van *Roorda*. Men vveet hoe gemackelijck dien grooten Minister van *Hollandt* in de fleur van sijn credit en alsoo gerucht, de penne van die Provincie konde dirigeren, om sulcken tael te spreecken. Syn yver en arbeyt was in die tijden groot om Prins *Maurits* grooter en grooter te maken, om onder sijn Excell. naem ende authoriteyt 't gesach van *Hollant* in de Generaliteyt, ende sijn eygen in beyden meer en meer t'extenderen, weynich denckende dat dat vooroordeel was de rechte prognosticatie van den *swaren slach*, die hem daer na overquam, nochte dat dese Missive nu alsoo tegen sijn eygen Meesters misbruyct soude worden, want in der daet worden in de selve de tegenwoordige Regenten van *Hollant*, als naest eenige jaren van haer eygen aldaer gestelde maximen afgeweken, meer getaxeert en ten toon gestelt, als *Roorda*, de welcke noyt tegen het ampt van de Stadthouders is geweest, nochte oock dat de loffelijcke Huysen van *Orangien* en *Nassauw*, om haer besonderen

meriten ende andere goede consideratie, *ceteris paribus*, daer toe voor andere behoorden ghepreferereert te worden (als de selve allesins niet anders als in hooge estime gehouden hebbende, en oock de eere gehadt by de selve in sijn *employ*, voor dese questie, wel gesien te wesen) doch met dien verstande, dat de selve, soo wel als andere mindere Ampt-dragende personen, door eede en instructie tot betrachtinge van haer schuldige plicht ende respect aen de Staten van den Lande, als haer Meesters ende Souverainen, mede dienden verbonden te worden, om niet wederom te vervallen in die droevige inconvenienten, de welcke sy ende haer Voor-Ouderen onder de harde en ongebondene dominatie van de Saxensche, Bourgondische, en Spaensche Gouverneurs hadden uytgestaen. Immers *Roorda* is na die besoeckinge, om sijn beproefde integriteyt, ende goeden yver voor de gemeene saecken, van alle onpartidige ende vrome Patrioten niet minder geacht, ende al voor *seßtich* Jaren tot Leeuwaerden, onder de oogen van de Hoge Regeringe ende Iustitie met vrede in den Heere gerust. Van den doden, die haer niet verdedigen konnen, behoortmen liever *niet*, *als* qualijck te spreecken:

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Soudemen sulcken *censura morum & administrationis* met een yeder houden, daer souden wel andere Legenden voor den dach komen, ofte soo criminelijck tracteren alle die somtijdts opinien contrarie de andere leden van de Unie (die een yeder boven 't Gemeen haer besondere Interest en oogemercken hebben) ofte de Heeren Stadthouders (die oock menschen, ende dienvolgens mede dolingen onderworpen zijn) voeren, soo souden daer veele qualijck aen en *het* Landt niet wel gedient wesen. Den Zeeuschen handel in die materie, is de werelt oock niet gansch onbekent. Wat Provincie is meer singulier ende defectueux in verscheyden saecken van de Generaliteyt? en wat ghelegentheyt heeft het tot Middelburgh, de Hooft-Stadt van dien, naest *twintich* Iaren herwaerts gehadt? Alwaer die van uwe inclinatie het also wisten te beleyden, dat tet de Knuyt, favoryt van de Prins, aldaer noit te boven conde komen, dat altijdt wierden genomineert formele partyen: *een schoot vol jonge Wolven*, (ghelijck de uwe plegen te spreecken) die sijn Hoocheydt daer uyt nam, was altijdt een wolf. Daer na quam een verdeeltheyt: U. Ed. is bekent wie 't oor en gunst kreegh van Prins Willem; en hoe gylieden doen aen de lager wal raeckten, sodanich, dat, hadde dien Prins langer gheleeft, ghy ende alle uwe vrienden reet voor u laetste ancker. Wie weet niet op wat manier na s'Princen doodt, de Heeren *Tibaut* en de *Landtsbergen* het by rasen de gemeente hebben moeten besuyren, om uwe party weder baes te maecken; ende het schynt dat ghy selfs hebt vergeten, dat ghy en d'uwe doen waert van die men noemde *goet Hollandts*, ende van de voornaemste, die aen de Steden dede hebben ofte nemen haer eygen *Magistraets bestellinge*, ende haddet geern de *wessels* Steden mede gheperfuadeert: ghelijck ghy lieden oock meest hebt belet aen den Prins het exerceeren van de stem, als *Primier noble*. Ende om te tonen, dat ghy die noch oock in 't harte niet seer vreemt sijdt van sodanige maximen, so recommandeert ghy terstont naest aen *Roorda*, den Autheur van 't boeck der *Oudtheyt van de Hollandts Republycke*, dien beroemden *Hugo Grotius*, sustinerende dat *Hollandt* was een Republycke onder de erflijcke

erflijcke gehuldigde Graven ende Lants-Heeren, en volgens dien daer van gevryet zijnde, nu veel meer een vrye Staet; Sodanigh als hy in de volgende Jaren *sestien hondert sestien, seventien*, en *achtien* wel getoont, ende door sijn *Verantwoordinge van de Wettelycke Regeringe van Hollandt*, anders genaemt *Apologie*, genoechsaem te kennen gegeven heeft, ganschen al overeencomende met 't gene ghy dien *Roorda* soeckt op te dichten, hoewel hy daer van noit suspeckt ofte beschuldicht is geweest. So dat ick niet can bedencken waer u sinnen waren, doen ghy dese panegirycke digressie maeckten. De Fransman seyt seer wel, *La poche sent tous jours le hareng*. Het is soo onlanghs dat ghy u roxken hebt omgekeert, dat ghy somtyts oock onwetende noch spreeckt, gelijck ghy te vooren pleeght; Om u nu noch oock bekent te maecken aen die gene, de welcke ghy voorgenomen hebt te flatteren. Sy moeten weten, dat ghy niet den *Prins*, maer u *eygen best* en eergiericheyt soeckt: te vooren saght ghy kans om u te stabileren door de *Hollandtsche maxime*; nu wederom door de veranderingh in *Engelandt*, vertrout ghy over dien boeg geen Landt te beseylen; dies wendt ghy, te meer, siende de ongestadicheyt van de Zeeusche Gemeente, de gunst isser ebbe ende vloedt. De Exempelen sijn versch. Ghy sit wel en sacht: als *Roorda* ende andere de Geuserie eerst begosten, doen waren de Kussens vol distelen en doornen, men moester de lieden dickwils toedwingen; 't gincker soo gemackelijck niet toe, als nu: maer 't ergste is dat de kunst van ambitie en cuperie te gemeen wordt, dat allenthalven te veel bequame lieden worden ghevonden. Elck wil een beurt hebben. Om dan soodanige andere uyt te keren, ende u ende d'uwe alleen te mainteneren, is 't van noden, dat door een Stadthouder ende Illustre Hooft, het veelhoofdich beest der Gemeente werde in toom gehouden. Dat is 't Secreet van de misse; op dat u niet overcome, *à beau tour beau retour*. Om te besluyten, Mijn Heer, wilje glorie soecken door oreren, ende u fortuyn maecken met de opgaende Son t'adoreren, ick en benydt het u niet, maer doet het sonder eerlijcke luyden, die u noch d'uwe niet misdaen hebben, alsoo uyt het graf op te halen. En vaert wel. Den *twintichsten* Octobris *sestien hondert sestich*.

Die van Over-Yssel hebben den drie en twintichsten October geresolveert als volcht/ hoewel sy het niet voor den laetsten December inbrachten ter Generaliteyt/ ende doen wiert al lacchende geseyt: Siet, nu is de pluraliteyt voor den Prins, laet ons concluderen.

De Heeren B. I. Mulert, ende Schrieck, hebben in 't begin van het volgende Jaer den Prince/ tot Leyden, de ghemelde Resolutie aen ende toegebracht/ zijnde doen alreede bekent/ doch niet aen hem/ het overlijden van de Princesse sijn Vrou-Moeder in Engelant, daer van elders is gesproocken.

DE Staten van *Over-Yssel*, ghelesen ende rypelijck overwogen hebbende het Memoriael by hare Hoogheyt Me-Vrouwe de Princesse van *Groot Brittannien*, Douariere *van Orangie*, ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. ingesonden, in de welcke hare Hoogheyt versoeckt eenige verseeckeringe van nu af, dat de Heere Prince van *Orangie* haren Soon, met de hooge Charges ende bedieningen van sijne Doorluchtige Heeren Voor-Ouderen, tot sijner tijdt bekleedt

 mach

mach worden; ende in behoorlijcke betrachtinge genomen de vrucht *die den* Staet der Vereenichde Nederlanden in 't generael, ende dese Provintie *in het* particulier, in het verkrygen ende mainteneren van hare vryheyt ende privilegien onder de conduite van hoochghemelde sijne Hoogheyts Doorluchtige Heeren Voor-Ouderen heeft genooten. Hebben eenparich goet ghevonden, dat tot de Educatie ende opvoedinghe van hoochghemelde sijne Hoogheyt in de Ware Christelijcke Gereformeerde Religie, ende alle Princelijcke deuchden, ten besten dienste deser Landen, met het bestellen van daer toe bequame personen, de noodige ordre sal worden ghestelt, accorderende daer toe jaerlijcks *hondert duysendt* Carolus guldens, om daer mede den Staet van Oorloge te verhoogen; ende hebben volgens haer Ed. Mog. geresolveert sijne meer hoochgemelde Hoogheyt de Heere Prince van *Orangie* van nu af, met gevolge van de andere Provintien te designeren ende aen te stellen, gelijck haer Ed. Mog. den selven designeren ende aenstellen mitsdesen tot *Capiteyn en Admirael Generael* van den Staet der Geunieerde Provintien, om in ghelijckheyt *van sijne* hoochgeboorene en Doorluchtige Heeren Voor-Ouderen de *functien van dien aen* te nemen, met den inganck van sijn ouderdom van *achtien* Iaren, op alsulcke Instructie ende Commissie als bevoorens by de ghemeene Bondtghenooten, ten meesten dienste van den Lande, sal worden overkomen.

Ende dat immiddels hoochgemelde sijne Hoogheyt met den ouderdom van *sestien* Iaren ofte eerder, na het goetvinden van die t'samende Provintien, in 't Collegie van de Heeren *Rade van State*, sal worden geadmitteert.

Dat mede hoochgemelde sijne Hoogheyt, ten krachtichsten ende *op het alder*efficacieuste, met alle mogelijcke ende doenlijcke middelen by de gemeene Bondtgenooten allenthalven, sulcx sal werden geassisteert ende handt ghebo- den, daer mede de selve in sijne *Domeynen, goederen, rechten ende gerechtigheden* binnen ende buyten 's Landts ten vollen mach werden herstelt, ende blyven gemainteneert.

Aldus gedaen ter onser Vergaderinge binnen de Stadt *Swolle* den *drie en twintichsten* October *sestienhondert sestich*. Onder stont ter ordonnantie van welgemelde Heeren Staten, geteeckent D. ROELINCK.

Die van Zeelandt hebben aen de Princesse Royale geschreven als volcht:

DOORL. PRINCESSE;

DE Heeren Extraordinaris Gedeputeerde onlanghs gheweest hebbende in s'Graven-Hage, hebben ons ghetrouwelijck gherapporteert de singuliere en minnelijcke demonstrantien van beleeftheyt, daer mede het uwe Coninckl. Hoogheyt gelieft heeft de selve doorgaens aldaer te bejegenen, ende voornamelijck omtrent de saecken van importantie die haer in commissie waren ghegeven, niet alleen ten hoochsten prysende ende estimerende den inhoude van de Resolutie ghenomen by de Ed. Mog. Heeren Staten van *Zeelandt*, in faveur van den Heere Prince van *Orange*, maer oock iterativelijck ende met ernst versoeckende (selfs op het laetste afscheyt, 't welck de welgemelte Heeren Gedeputeerde de eere hadden om van uwe Coninckl. Hoogheyt te nemen) dat de hooch-

hoochgem. Heeren Staten van *Hollandt* en *West-Vrieslandt* niet anders konnen bemercken dan dat de selve haer de voorschreve recommandatie besonderlijck lieten ter herten gaen, ende *geensints* voor *satisfactoir* konde houden de presentatie van de hoochgemelde Provintie, ende dat inder waerheyt om diversche goede respecten: *Eerstelijck*, vermidts daer by niet deuchdelijck was verklaert door wie de bewuste nader Educatie ende Instructie van den hoochgemelten Heere Prince soude werden besorcht, of door die van *Hollandt*, of door de *gemeene Bontgenooten* (aen welck poinct nochtans voor den dienst soo van den Staet, als van sijne Hoogheyt in 't particulier seer veel ghelegen is.) *Ten tweeden*, dat volgens de eygen confessie van die van *Hollandt*, geene de minste hoope, veel min asseurantie daer by wiert gegeven, dat den Heere Prince gekomen tot meerder naturiteyt, ende bevonden bequam tot Gouvernement deser Landen, naemaels daer mede soude werden gegratificeert (gelijck nochtans uwe Coninckl. Hoogheyt by hare memorie in expresse termen hadde versocht.) Ende ten *derden*, dat daer by in 't geheel wierde gepreterieert de Charge van het Capiteyn en Admiraelschap Generael van de Unie, de welcke nochtans wel de eminentste is van alle de geene die by de Heeren Princen van *Orange* onsterffelijcker memorie voor desen sijn bekleedt gheweest, en de welcke de hoochghemelte Heeren Staten van *Hollant* (soo wy seeckerlijck sijn onderrecht) in alle manieren sullen trachten te mortificeren, welcke consideratien, alhoewel wy houden te zijn van sodanige meriten dat uwe Coninckl. Hoogheyt ten respecte van de selve noyt soude konnen werden ghepromoveert om volle satisfactie te konnen nemen met de voorsz. Resolutie van de Heeren Staten van *Hollant*, soo vernemen wy nochtans met verwonderinghe dat de selve uwe Coninckl. Hoogheyt by seeckere Missive geschreven op *Hellevoetsluys* den *negen en twintichsten* der voorleden Maent, gelieft heeft niet alleen de voorsz. Resolutie met verscheyde seer beleefde ende significante expressien naerder te acquiesceren, maer oock tot executie van dien betreffende de voorschreve opvoedinge, te nomineren diversche gequalificeerde personen uyt verscheyden notable Leden van de Vergaderinge van de hoochgemelde Staten van Hollant, sonder eenige mentie te maecken van de andere, ende specialijck niet van dese Provintie, 't welck ons met reden in twijffeling heeft gebracht of oock de intentie van uwe Coninckl. Hoogheyt in 't schryven van den voorschreve Brief, soude mogen hebben geweest om de saecke dienende tot de voorschreve Educatie ende Instructie gheheelijck ende privatelijck te defereren aen het beleyt ende dispositie van de selve Heeren van *Hollandt*, ende alsoo sulcks niet alleen na de letter wel het apparentste schynt te wesen, maer oock by hoochgemelde Heeren Staten van *Hollandt* seer wert geprediceert ende ghetrocken tot hare advantage, (als hebbende haer daer op de gedane recommandatie van de personen wel laten ghevallen, ende voorts appart, ende alleen by haer selven, ordre ghestelt tot de effective executie van het voorschreve poinct) soo sijn de Gedeputeerde van alle de andere, ende besonderlijck van dese Provintie, daer door merckelijck ontset ende gealtereert geworden, niet konnende bedencken door wat motiven uwe Coninckl. Hoogheyt op het cas subject, heeft konnen werden ghedimoveert van der selver eerster opinie gefondeert op soo solide gronden ende tot main-

tienement van de welcke het hunne Coninckl. Hoogheyt ghelieft de Heeren Extraordinaris Gedeputeerde van *Zeelandt* van den beginne van hare aenkomste tot op haer affscheyt, soo serieuselijck te doen encourageren, ende ouck hoe dat die van den Rade van uwe Coninckl. Hoogheyt de selve soo verre hebben durven abuseren, dat op een point van soo essentiele ende teere speculatien yets soude werden gestatueert sonder preallable kennis ende communicatie, onder anderen van de hoochgemelde Heeren Staten van *Zeelandt*, als onder welckers ghebiedt sijne Hoogheyt soo veel heerlijcke ende seigneuriale goederen besit, ende voorts ghedestineert is tot bekledinge, niet alleen van den eersten Staet ende preëminentien, maer oock van het Gouvernement van hare Provintie, zijnde notoirlijck haer Ed. Mog. op het hoochste daer aen ghelegen, dat een Personage aen de welcke de selve het edelste van hare Regeringe, ende het gemene best van hare goede Ingesetenen, so affectueselijck toebetrout, oock onder haer perticulier opsicht, ende tot der selver speciale satisfactie, werde geeduceert, 't welck nademael by de hoochgemelde Heeren Staten van *Zeelant* in der selver aenstaende Vergaderinge, ontwijffelijck mede alsoo worden verstaen, ende consequentelijck by hare Ed. Mog. oock eenige sullen werden geauthoriseert, niet alleen om sorge te dragen over de goederen van de hoochgemelde Heere Prince binnen dese Provintie ghesitueert, maer oock over de directie ende instructie van sijn Persoon (gelijck sulcx by de welgemelte Heeren Gedeputeerde van dese Provintie op haer affscheyt, aen de Heeren Gedeputeerde van Hollandt wel duydelijck is bekent gemaect) soo hebben wy niet konnen nalaten uwe Coninckliijcke Hoogheyt omtrent soo noodich werck met de selve genegen is oprechtelijck te blyven symboliseren, ende voorts ten dienst van der selver Illustre Familie in alle goede correspondentie te continueren, met des te beter fondament ende securiteyt dienaengaende eene bondighe ende cordate resolutie houden mogen nemen, of wel ter contrarie tot haer besondere droefheyt ende leetwesen, vernemende dat uwe Coninckl. Hoogheyt qualijck geinformeert zijnde door eenige wangunstige en onvoorsichtige Raetsluyden van hare eerste salutaire maxime soude zijn afgheweecken, ende met postpositien van die geene die voor het interest, ende dienst van de selve, ende van de Heere Prince haren Soon, sonder distinctie van tijden, doorgaens seer hebben geyvert ende gevigileert, voortaen soude gelieven te prefereren, ende besonderlijck het oor te leenen aen die geene die tegens het sentiment van de andere Provintien, de promotiven van den hoochghemelden Heere Prince op verscheyden notabele occurrentien, principalijck hebben verhindert gehadt, hare Ed. Mog. soude mogen weten waer nae de selve haer Staetsgewyse deliberatien voortaen soude moeten dirigeren, en of de selve genootsaect sullen wesen by haer selven ordre te stellen op het geene ten besten van sijne Hoogheyt binnen hare Provintie sal behooren te werden gedaen, sonder in 't minste te ghedogen dat eenige uyt andere Provintien, onder wat pretext of naem, sulcx soude mogen werden ghetenteert, daer omtrent soude werden erkent, 't welck verhoopende dat by uwe Coninckl. Hoogheyt alsoo mede sal werden begrepen, ende dat de selve ons sal continueren d'eere van hare aensienlijcke assistentie, mitsgaders hier op verwachtende met den eersten eene

favo-

avorable declaratie, sullen wy ons reverentelijck recommanderen in uwe Coninckliјcke Hoogheyts goede gratie. *Doorluchtichste Princesse, &c. In Middelburch den achsten October sestienhondert sestich.*

Sy antwoorde daer op in volgende manieren.

MEssieurs. Les soings que je doibs avoir pour mon fils, m'ont donnés tant plus de sujet devoir icy avecq satisfaction les Ambassadeurs des Provinces Unies & que leur Reception a este Comme vous l'eussiez peu souhaitter. espere que nous en Raporterons aussi les fruits a son temps. Cependant je veux bien vous asseurer que je ne suis en Rien changée qui Concerne le service de la *Zelande*, & des villes d'icelle mais que je m'y employeray voluntiers dans les occasions c'est par ou je feray paroistre le mal-entendu de la lettre des Deputez Extraordinaires de vostre Province a la quelle je n'ay encore Respondu, Croiant qu'un peu de patience les desabuseroit mieux. Mes intentions vous estants connues pour l'estabilissement de mon Fils aux charges & emplois de son Pere, je n'ay qu'a vous Renouvelles mes Reconnoissances de ce que vous y avez contribué & a vous prier d'estre tresperſuadez que je suis.

Messiieurs, Vostre tresaffectionne amie Signé, MARIE.

A. Whitehal le 23/14 Novemb. 1660. *A Messieurs les Estat de Zeelande*

De Princesse Douariere van Orange/ liet den seven en twintichsten November aen haer Ho. Mog. bekent maecken / dat op Woensdach den eersten December meende te gaen na Cleve, alwaer oock soude komen de Heer Chur-Vorst van Brandenburgh.

Van wegen haer Ho. Mog. wierden gecommitteert de Heer van Stavenesse, om haer Hoocheyt te dancken voor de notificatie/ ende met behoorlijcke complimenten te valediceren.

In de vergaderingh van Hollandt is den vijfden Mey in 't breede rapport gedaen: Dat namelijck; Door tusschen spreecken van den Heer *Friquet* extraordinaris gedeputeerde van den Roomsche *Keyser*, was ghepreparcert ende op het papier gebracht 't opgemelde *project*/'t selve noemende een *Sousabel accommodement* tusschen beyden, mitsgaders in wat voegen den Heer *Domdeken Brabeck* aengenomen hadde 't voorsz. geprepareerde, sulcx ende in diervoegen als het selve by gheschrifte was vervat, den Heere *Bisschop* soo veel in hem was smaeckelijck te maecken, ende dat van de andere syde den Heere Grave van *Flodrof*, sich hadde laten disponeren omme selfs in persoon een keer na *Munster* te doen ten fine om 't selve van gelijcken aen die van de Stadt ten besten te doen voorcomen; Waer op sijnde gedelibereert ende in achtinge genomen so 't voorsz. gheconcipieerde *Accoort*, als de maniere van doen daer ontrent gheobserveert, hebben haer Ed. Gro. Mog. haer 't selve gheconcipieerde, mitsgaders de conduicte daer ontrent gebruyckt wel laten gevallen, ende is dienvolgens verstaen ende gheresolveert, dat voorts by alle bequame wegen ende middelen, soude worden gelaboreert, ten eynde soo wel by den *Bisschop* als by de Stadt, ende soo wel by de Stadt als by den *Bisschop*, 't voorsz. geconcipieerde accoort aengenomen

men ende over sulcx daer op het gewenschte verdrach gesloten, gheteeckent, ende geratificeert mochte werden.

By een ende ander/specialijck by den Heer Raet-Pensionaris/ is tegens veer na geseyt / dat de Heer Bisschop geen groote swaricheyt daer in soude maecken/ maer de Graef van Flodrof in 't laest van April, ende dienvolgens al van dit rapport tot Munster geweest sijnde rapporteerde dat hy die van de Stadt tot dat project ('t welck door hem eerst aen die van de Stadt wiert gecommuniceert) gansch ongenegen hadt gevonden. Echter seyde oock/ dat veel modeste Lieden moede ende verdrietich werden in den onlust/ ende geern een eynde soude hebben van alle die moeyelijcke twisten. My wiert van wegen den Raet geschreven; Dat den Raedt het selve project soo onverwacht was voorghekomen, ende dattet met soo ghecontürbeerden ghemoet was gerecipieert dattet niet te seggen was; dat haer weder-partydige noyt de couragie hadden gehadt datse aen soo vrye ende eerlijcke Burgers sulcke conditien soude hebben dorven vergen, dat oock de Burgers noyt soo *abject ende lasche* souden zijn, die aen te nemen; jae dat sy voor haer beter ende eerlijcker souden achten *van alle hare* privilegien ende van het leven, met recht ofte met onrecht te werden berooft, *quam non convictos nec devictos tam turpiter victas dare manus*, geloofden dattet een ghebroetsel, soo niet misdiacht was van het *Bisschops* Hof; begeerden oock eerst te hooren hare Gedeputeerde de Heeren *Drachter* ende *Cluse*. De selve quamen aldaer in 't begin van May, na welcker rapport sy schreven aen haer Ho. Mo. onder dato den sevenden May, met een volmacht onder Stadts-Zegel aen My/ zijnde in effect een Instructie. Beyder inhoudt was: Dat het *gemelte Project* niet over een quam met hare Ho. Mog. veelmalige verklaringe, *van de Stadt by haer privilegien, rechten, ende gerechtigheden te handthaven*; maer datse door dat *Project* uyt *vrye* tot *Slaven*, ende uyt *onschuldinge* tot *misdadigen*, ende *lederende* in plaets van *geledeerde* gemaect wierden, dat het soude strecken by de posteriteyt tot hare eeuwige schande ende execratie, datse daerom liever met die van *Numantia* haer goedt ende bloedt door een wreede, doch eerlijcke doodt *pro aris & focis*, souden verliesen als haer prostitueren tot een *slavich Iock*; versochten het senden van Gecommitteerde tot *mediatie*, eenich maentlijck subsidie, ende een favorabel voorschryvinge aen den *Keyser*. Ende alsoo van hare tweedracht in de Stadt, veel wiert gheseyt, verklaerden sulcx onwaerachtich te zijn. Hoewel Ich nu seer aenhiel om te doen lesen den ghemelden Brief van Munster, soo is echter eerst ingenomen het rapport van de Heere Raet-Pensionaris ter Generaliteyt/ over het Project, 't welck eerst den negentienden May, (zijnde veel te doen met de preparatie ende Resolutien tot receptie van den Coninck van Engelandt) is voltrocken / ende doen in handen van den Heer Ommeren ende andere ghestelt.

Die van de Stadt gaven successivelijck te kennen / dat in 't Project abusivelijck gestelt was als of tegen des Keysers Sententie van den negenden July des verleden Jaers / geen remedie van rechten open stont / of geen hoop meer was van redintegratie, dat den Keyser daer in suymde/ om dat de Stadt tracteerde met desen Staet / sullende de Stadt haest verhooren / soo sy maer sich van desen Staet wilde separeren/ ende alles wat hier gedaen was/ renuncieren/

ren: Dat in het project niet te lyden was/ dat het Guarnisoen en de dispositie in 't Militair den Bisschop wiert toegestelt / dat de Sleutels wierden gedeelt/ de Sloten verdubbelt/niet alleen van de Poorten, maer oock voor de Toorens, 't welck noept te voor ghehoort / oock in de Keyserlijcke Sententie den Bisschop niet toegewesen was/dat/ alschoon de Sententie ter executie soude worden gestelt/ nochtans geen harder conditien de Stadt konden overkomen/ dat men/ volgens project ; de amnestie voor een groote genade soude moeten aennemen / dat alles waer in sich den Bisschop ende Geestelijcken beklaechden tot haer contentement wiert afgedaen/door de Stadt niet/ of uytgestelt. Dat specialijck de Stadt wiert verboden ende afgesneden/ haer derde Stem op den Landtdach/ haer Accynsen, ende gevallen/ Fortificatien, ende diergelijcken. De selve ende de redenen / waerom in het lange / hebbense oock in 't laest van Mey overgeschickt/ ende wederom versocht assistentie / ten minsten verschot van gelt op verseeckeringh van restitutie. Klaechden dat haer Gedeputeerden tot Coesvelt wierden opghehouden / tegens de publijcque trouw / datse wierden gedreycht met blockade/ werdende dagelijcx oock gheterght / ende geincommodeert / om die van binnen tot eenige uytval ende offensie te brengen/ waer op de Bisschop mocht de Blockade beginnen. De besicheden over ende ontrent de Engelsche saecken wat over zijnde / hebbe aengehouden om op Munster te dencken: entlijck was conferentie den achten Iuny, stuckswyse/ werdende geresumeert in presentie van den Raet van State den elfden, examinerende soo wel het project als de tegenwerpinge van de Stadt. Ende liep die deliberatie weder te niet door tijdinge / seer gheconfirmeert by den Heer Ripperda van Hengelo, dat de Bisschop presenteerde veel meer ende beter conditien als het project ; Ende de Syndicus Drachter schreef my sulcx expresselijck/dat de Heer Bisschop presenteerde gewenste verseeckeringh, afvoeringh van de Militie, ophoudinge van violentie, by provisie te volgen het Geistische Tractaet, Dat wederom de Stadt soude afstaen van vreemde hulp en handelingh, en dat den Bisschop selfs het project hadde onbillijck bevonden. Daer op heeft men eenige dagen ghewacht op continuatie van dese goede tijdingh/ maer sulcx entlijck verdwynende/hebbe ick nieuwe instantie gedaen/en specialijk den vijf en twintichsten Iuny by memorie vertonende/dat volgens brieven van den twee en twintichsten uyt de Stadt de selve sich bevont in groote perplexiteyt / werdende alles ghevangen watter uyt ende in ginck / dienvolgens vyantlijck getracteert/ op eenen tijt als haer Ho. Mog. door het hooch inportant Interest van Naghebuyrschap en Commertien bewogen/ doende waren om 't meergemelde project by alle bequame wegen en middelen / so wel by den Heer Bisschop/ als by de Stadt te doen aennemen. Ja op eenen tijdt als den Heer Bisschop selfs aen die van de Stadt hadde gedaen hopen noch beter conditien als wat in 't voorsz. project was gestelt: So dat die van Munster groote reden hadden om niet te precipiteren / maer af te wachten die avantageuse geproponeerde conditien van den Heer Bisschop/of wel te ontfangen de openingh van 't gemelde project. 't Welck haer noept door eene geauthoriseerde hant van wegen haer Ho. Mo. was voorgecomen/dienvolgens ignorerende of dat haer H. M. mening was om by die van Munster aengenomen te worden.

Dat uyt sulcks/ uyt de Resolutien van den dertichsten Marty deses Jaers (by de welcke de mediatie ende handthabinge der Stadt / by haer Ho. Mog. te doen/ aen de Heer Bisschop selfs was genotificeert/ ende een aenvang van het subsidie gemaeckt) ende andersints haer Ho. Mog. sagen/ hoe de selve goede Stadt geperst wiert te bidden om het effect: Ten minsten dat sy mochten sien ende hooren het ghemelde Project door bequame wegen/ 't welck niet anders konde zijn als door Gedeputeerden, om soo wel by den Heer Bisschop, als by de Stadt aen te wijsen/ dat het (gelijck altijdt selfs by die het Project hadden ghemaeckt / was klaer uyt beloofť) sonder oppressie van de Stadt konde aengenomen worden: dat by ontstentenis van dit nootsaeckelijck middel/ aen de goede Stadt/ haer vindende geabandonneert ende gefrustreert / geen ander wech als die van desperatie overich was; 't welck niet als groote beschimmeringe op de Frontieren/ aenlockinge van andere Oorlochs machten / ende een blame aen haer Ho. Mog. soo heylsame Resolutien / ende soo Christelijcke intentien van Vreede ende Accoort konde causeren. Alles door een spoedige besendinge ende openinge van Accoort/ komende werden gepreventeert.

Den negen en twintichsten Iuny heb weder aengehouden om een eyndelijcke Resolutie/ tot uytvoeringe van die van den dertichsten Marty lestleden/ beydes ghestelt in handen van de Heeren tot de Munstersche saecken ghecommitteert/ is den dertichsten Iuny gerapporteert: Ende geresolveert dat geschreven soude werden aen bey de parthyen, ende de selve gheexhorteert tot ruste ende vreede, ende dat dienvolgens de voorgenoemde Stadt al noch, immers in *substantie*, amplectere het bewuste Project in haer voorgaende Missive breder gementioneert. Dat voorts de selve Stadt door Gedeputeerden uyt haer Hooch Mog. Vergaderinge, op morgen te nomineren, soude werden besonden, om aen haer het voorsz. *Project* met redenen ter materie dienende, smaeckelijck te maecken, ende daer van notificatie te geven aen den Heere *Bisschop*, op dat de selve daer uyt haer Ho. Mog. ernst in desen mochte bespeuren; ghelijck mede den Heere *Friquet* alhier aenwesende Minister van den *Keyser* door de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de *Munstersche* saecken wiert versocht, by den Heer *Bisschop* alle goede ende efficacieuse officien aen te wenden, ten eynde hy in eenige pointen van het voorsz. *Project* accoort, daer in de meergemelde Stadt in redelijckheyt, billickheyt, ende rechtmatigheyt, eenige veranderingh versocht, sich in alle equiteyt ende moderatie wilde laten vinden.

Tot de besendinge wierden genomineert de Heeren van Balveren uyt Gelderlandt, Scheltinga van Vrieslandt, ende Tamminga uyt Stadt ende Lande, gaende met geen andere Instructie als die voorschreve Resolutie van den dertichsten Iuny. Ick hadde geern gesien datmen haer oock hadde gecredidteert/ om by den Bisschop gelijcke devoiren te doen; maer Hollandt was daer tegen/ seggende: den Bisschop soude de mediatie niet willen aennemen/ ende haer Ed. Gr. Mog. om te thoonen haer koelheyt / hebben uyt haer Provintie niemant begeert by de selve deputatie / daer andersints sy in alle commissien pretenderen twee te hebben. Sy namen den twaelfden Iuly haer afscheyt ter Vergaderinge / doende den ghewoonlijcken Eedt van suyveringh, togen des anderen daechs elck nae haer Provintie om haer te versorgen van penningen; gingen den

den vier en twintichsten July van Zutphen, komende des anderen daeghs door het Quartier tot Kinderhuys, alwaer op invitatie van de Generael Majoor Wielich, ende Overste Nagel, door den Landt-Commissaris Vogel, sy met den selven het middachmael hielden; daer na willende met hun Convoy van ses en dertich paerden na de Stadt rijden / wilde Wielich haer niet meer toelaten als vijftien, haer wijders met hondert van de sijne willende laten convoyeren tot aen de Stadt; daer viel oock dispute welcke Troup de hooger-handt soude hebben / de Heeren Gedeputeerden versochten seer de hondert Bisschoppelijcke paerden mochte achter blyven / vreesende de selve mochte eenich strategeme of verspiedinge op de Stadt machineeren / of wel door advertentie selfs met in de Stadt sluypen. Ende alsoo de Gecommitteerden sulcks niet obtineerden / sijn sy ter zijden afgereden / ende des nachts gebleven op een Woningh de Stadt Munster toekomende. Dit gaf wat geruchts / dat de Generael Wielich haer hadde kleynigheyt of belet aengedaen / dies hy een Brief schreef aen den Bisschop, ende dese liefse in den Hage communiceeren / inhoudende dat haer Luyden een donckeren nevel door den dronck was op de oogen ghevallen, die haer hadde doen sien wat niet was, ende haer ghegeven een ydele vrees. De Heeren Gedeputeerden zijn des anderen daeghs weder by den Generael te gaste geweest / ende des avonts tusschen vijf ende ses uyren by de Stadt gekomen / ontmoet door de Stadts Ruyterie buyten / ende door vier Heeren van de Magistraet by den slach-boom gherencontreert / ende door den Syndicus Drachter gecomplimenteert / passerende voorts door de Burgerye / ende Militie en haye gherangeert. Den negen en twintichsten wierden door den Syndicus in Carossen ter audientie van Burgemeesteren / Raden / Aldermans ende Gilden / geleyt op het Raethuys in de groote Zale / alwaer in het Jaer acht en veertich de Vreede was beswooren: Sy noemden haer Edele Achtbare Heeren, naest complimenten / seggende: Dat haer Ho. Mog. het bewuste *Project Accoort* oordeelden te zijn met sodanige præcautie en in sodanige termen ingestelt, dat haer Ed. Achtb. het selve, immers in substantie, behoorden te amplecteren, niet twijffelende of haer Ed. Achtb. souden het voorschreve haer Ho. Mog. welmenent advys in behoorlijcke achtinge nemen, ende in conformiteyt van dien metter daet door het aennemen van het Accoort betonen, dat haer niets nader ter herten ginck als de herstellinge van de rust, vreede, ende gewenste tranquilliteyt, daer aen haer Ho. Mog. ten opsichte van de nagebuyrschap, haer oock ten hoochsten lieten ghelegen zijn, met verseeckeringe, dat haer Ho. Mog. in desen, met geen mindere affectie ende genegentheyt het ooge hadden, ende vastelijck vermeenden te besorgen de welstant, beste, ende interessen van de Stadt, de gemeene Burgerschap ende goede Inghesetenen van dien, ghelijck daer van tot allen tijden met reële demonstratie door de geheele werelt, effectuele preuve gegeven was, ende dat haer Ho. Mo. tegenwoordich *niet min als voor heenen geintentioneert waren voor de maintenue van haer rechten ende privilegien te vigileren*, oock voor al de handt daer aen te helpen houden dat de selve in behoorlijcke securiteyt, ende buyten prijckel van oppressie, gestelt ende geconserveert mochten blyven. Sy Heeren Gedeputeerden presenteerden daer toe haer personen en allervlytichsten dienst, willende haer geern

allen arbeydt troosten om eene saecke te bearbeyden ende uyt te wercken, *die* strecken soude tot Godes eere, tot voorkominge van bloedt-storten, *verderf*, ende ruyne van het Landt ende Luyden, tot conservatie van de Commercien, contentement van haer Ho. Mog. ende van haer Ed. Achtb. haer vertrouwde Vrienden ende Naburen hoochste welvaert.

Die van Munster hebben doen ende by naerder conferentie geseyt / dat / tot acceptatie van het Project weynich apparentie was / edoch dat om tot de handeling te komen van noden was stilstant van wapenen / waer over de Heeren Gedep. schreven aen den Heer Bisschop; en in der daet / also volgens resolutie van den dertihsten Iuny, die de Heeren Gedep. diende voor Instructie/ de stadt niet gebonden wiert aen de letteren van 't Project, en so wel den Heer Friquet, als andere des Bisschops vrienden/ bekenden dat in sommige dingen konde een andere moderatie vallen/ ja hy hadde altijt gesegt/ dat in 't Project niet soude zijn als een apparentie voor den Bisschop, ende de substantie of realiteyt voor de Stadt; maer wat wast? men sach so lang soo meer / dat by *Hollandt* gans geen ernst was / ende dat alles maer pro forma geschiede; gelijck ick van van de voornaemste in Hollant hebbe hooren sustineren: Dat desen Staet genoech, ja te veel vaste plaetsen, of te veel Landt hadde, ende datse daerom weynich lust hadden om Munster aen haer te trecken.

Andere Provintien ter contrarie waren van ander ghevoelen / namen oock seer qualijck dat eenige weynige in Hollant, buyten kennis ende genoechsaem met exclusie van haer Ho. Mog. (soo sy seyden) maeckten een Project, ende dat van op die manier opdrongen aen een gheopprimeerde Stadt. De *Bisschop* wetende den last van de Gedeputeerden / ende waer Hollandt gelogeert was/ wilde na geen stilstant luysteren/ ja wilde niet alleen de Gedeputeerden tot mediatie niet admitteren/ maer oock niet de Staet selfs. Ick representeerde den dertichsten Iuly, soo op dat subject als op de kleynigheyt die in 't inkomen aen de Heeren Gedeputeerden by de Bisschoplijcke militie was gedaen; Te verwonderen te zijn dat den Heer *Bisschop* de vreedelievende ende vrient-nabuyrlijcke officien van haer Ho. Mog. soo onweerdelijck bejegende, nademael *Anno acht en veertich* de Heer Keur-Vorst van Keulen, een gebooren Prins, oock Bisschop van *Munster* ende van andere Stichten, door den Heer *Adolph van Lutzenaet*, desen Staet expressselijck liet inviteren tot interpositie tusschen hem, ende de Stadt *Luyck*, ende dat de grootste Monarchen van 't Christenrijck niet gewoon waren haer Ho. Mog. mediatie te declineren, konnende niet werden gheallegeert eenige belegeringe ofte bloccade, nademael de saecke was rechthangich, ende geen executie gedecerneert. Ende wat opgeworpen was tot sparringe van den pas, moest worden verstaen gedaen te zijn, alleen om haer Ho. Mog. ende der selver aensienlijcke besendinge, kleynigheyt aen te doen: zijnde niets bedost, als sedert hy Heer *Bisschop* verstaen hadde haer Ho. Mog. Resolutie *tot de* gesendinge. Zijnde oock frivool, dat *twintich* a *dertich* paerden (want met soo kleen getal versochten sy te passeren) opgenomen wiert voor een al te stercke ruyte, ende als of den Heer Bisschop gestelt was om te reigleren den trayn van haer Ho. Mog. besendinge, schynende dat hy gewoon was meer te defereren hen een *geproportioneert Convoy* (Ick designeerde daer door de Resolutie van haer Ho.

Ho. Mo. van den *twintichsten* Octobris des Iaers *seven en vijftich*, by de welcke vast gestelt wiert het doenmalige Secours) als aen dese tegenwoordige in alle manieren moderatie ende civile deputatie. Dat derhalven met seer groot recht ende reden in alle behoorlijcke eerbiedinge wierdt versocht haer Hooch Mogende geliefde aen haer lestelijcke Resolutie van den *vyftienden April anno acht en vijftich*, ende *negen en vijftich* den *dertichsten Marty* laetstleden kracht te geven, ende alsoo te ordineren als den noodt was vereysschende, tot waerneminge van het inseparabel ende gemeen interest, ende tot vast-stellinge van een goet, vreedsamich, ende eerlijck accoort; maer op alles quam niet, als dattet gestelt wierdt in handen van de Gecommitteerde tot de Munstersche saecke, ende dat was op de lange bane.

In dese tijt had den Bisschop geobtineert een strickter Keyserlijck bevel / *sub pœna banni*. Des Bisschops volck begosten oock een Fort te maecken een uyr van de Stadt / sy bedorven / verbranden / en vertraden over al het ghezayde / om ... te van de stadt den Oegst te beletten / deden oock alle vyantschap aen de Burgers.

In 't begin van Augustus, hebbe Ick weder aen haer Ho. Mo. voorgedragen: Dat ick my refereerde tot de iterative, ende bykans gedurige, soo mondt als schriftelijcke klachten, uyt last van de beangstichde Stadt ghedaen, dat de voor desen aen haer bewesen weldaden, ende de daer op gevolchde hoochgunstige resolutien ende beloften, hadden haer doen vertrouwen, sulcx noch doende; dat haer Ho. Mog. ernstige meninge was de selve Stadt te stellen buyten oppressie, tot dien eynde altans aen haer gekomen zijnde der selver aensienlijcke besendinge. Konnende daerom niet werden begrepen dat even op dien selven tijdt de Heer *Bisschop* hadde aengevangen de goede Stadt in 't gesicht, en tot kleynachtinge van haer Ho. Mo. en der selver besendinge meer als oyt te *onderdrucken*, ja te vuyr ende te swaerde te vervolgen, dat de onaenneemlijckheyt van 't *Project* accoort was haer Ho. Mog. meermael vertoont. Ende wat soude de goede Stadt baten sulcx aen te nemen, naedemael sich den Heer *Bisschop* aen sijn zijde niet alleen niet verklaerde, maer oock aen haer Ho. Mog. of der selver Heeren *Gesanten* noyt het minste gehoor hadde ghegeven. Ondertusschen den tijt verloopende, ende de extremiteyt naderende, wat stont anders te verwachten als dat den Heer *Bisschop* soude spotten soo wel met haer Ho. Mog. en de selver ongewapende besendinge, als met de goede Stadt selfs? soude niet al de werelt verbaest staen, siende dat haer Ho. Mog. nu verlieten watse *anno seven en vijftich* soo glorieuselijck hadden gesalveert? dat nu de Heere *Bisschop* met een hant vol volcks eludeerde haer Ho. Mog. goede intentien ende haer Interest van Nagebuyrschap, van verwantenis, van eere, ende van reputatie, 't welck hy te voor met een machtich Leger niet hadde dorven doen?

Doen waren haer Ho. Mog. elders belet, en den Heer Bisschop ge assisteert door de Legers van veel nabuyrige Cheur en Vorsten. Altans hadden haer Ho. Mo. de handen vry, en de eere van *dat groote Koningen der selver vredelievende Mediatie* hadden danckelijck aengenomen, wat apparentie wasser, dat den Heer *Bisschop* nu niet hebbende als een *Manipulum*, een hant vol Volcx soude derven *Instamgare*, soo maer haer Ho. Mog. beliefde haer ernstige meyningh hem eens te kennen te geven, ten minsten door de Heeren Gesanten.

Datter bleeck als de Son, dat de gepretenteerde *Sententie* was niet als *een Artifice*, alsoo sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt in effect de selve suspendeerde, oock tegen de on-Christenen, niet tegen goede Christenen sijn yver toonende, ende geen de minste last hebbende gegeven tot dese vyantlijcke onderdruckinge, die oock inder daet meer geschiede tot beschimpinge van haer Hooch Mog. ende der selver besendinge, als dat de Heere *Bisschop* gheloofde te sullen konnen daer mede yet verrichten als het haer Ho. Mog. beliefde de minste ordre te geven tot ontset, 't welck by al de weerelt, insonderheyt by de nabuyrige Princen ende Potentaten, (die al te samen door den Heer *Bisschop* aenghesocht om assistentie, 't selve hadden gheweygert) soude werden geapplaudisseert, en voor haer Ho. Mog. voor de *tweede* mael baren een onsterffelijcke naem, van geconserveert te hebben een nabuyrige Stadt die haer Ho. Mog. alreede *Anno seven en vijftich* door soo roemwaerdige Actie hadden de *Hare* gemaeckt. Dies haer Ho. Mog. wierden van wegen de opgemelde ten aller uyttersten *beangstichde* ende (naest Godt) op haer alleen betrouwende Stadt, om *spoedige hulpe* ende resolutie op het alder ootmoedichste aengeroepen.

De Gedeputeerden schreven desghelijcx waer se mochten om den Heer *Bisschop* odieux te maecken / dat hy haer niet gaf de behoorlijcke bejegeningh in sijn brief / immers niet soo als hy in 't Jaer seven en vijftich aen die van desen Staet gedaen hadde. Versochten daer op haer Ho. Mog. goetduncken / maer 't heeft alles weynich geopereert: Ende die van de Stadt konden tot het Project niet verstaen. Sy deden desen

Onverbintelijcke Voorslach.

Alvoorens soude de *Ingressus projecti*, als oock het *punctum Amnistiæ* sich in *Progressu Tractatum* lichtelijck vinden, ende conde tot daer toe uytgestelt werden.

2. Dat een perpetuelijck bestendich verghelijck was de beste, ende conde versocht, andersints *provisionaliter ad certos annos* gemaeckt werden.

3. *Ratione Præsidii* en twijffelt *Senatus* niet, of sullen hare dieswegen sonderlick gemoveerde *Gravamina* wel geponderreert ende behertícht werden, dewyle daer by des Stadts *Privilegia* ende der selver maintenue by haer Ho. Mog. hoochgenegen versproocken, voornamentlijck periclitreren.

4. Edoch geschiet *in hoc puncto* de onvervanckelicke voorslach, of niet *tempore belli, de quo imprimis debitè cognoscendum*, twee Commandanten een *ex parte Principis, alter ex parte Civitatis* aen te stellen sy, en yeder in sijn Vorstelijcke Genade, der Landt-Stenden, ende des Stadts Eet te staen.

5. Item de noodich bevonden besettinge ofte Guarnisoen ten gedeelte uyt het Vorstelijcke Lant-Volck, ende ten anderen gedeelte uyt des Stadts Volck te nemen, als oock in opghemelten Eet te staen, ende daer nevens den Commandanten uyt de gemene Lants-Middelen met Maentlijcke Soldye, Servys, ende Wachthout te onderhouden, edoch dat de Stadt ofte haer Gedeputeerden de onderhout voor hare helft van de Penninck-Camer ghelevert werde, oock haer vry ende voorbehouden blyve, een ofte andere Compagnien voor sich uyt eygen middelen te onderhouden.

6. Item

6. Item soo wanneer in toecomende sich tusschen sijne Hooch-Vorstelicke Genade ende de Stadt wederom eenige sware stryt ende vyantschap verheffen mochte, dat als dan de Soldaten hares Eets, soo veel sijne Hooch-Vorstelijcke Genade ende de andere Lant-Stenden aengaet, *ipso facto* sullen ontslagen zijn, ende met de beyden Commandanten by de Stadt alleen sullen staen ende houden.

7. De Sleutels moeten *pure & privative* aen de Stadt verblyven, ghelijck het van aen-begin geweest is.

8. Het *Woort* ofte *Parole*, soude van Sijn Hooch-Vorstel. Genade wanneer hy alhier *in Persona* tegenwoordich is, edoch *citra prejudicium* van Burgemeesteren ende Raet, andersints by sijne absentie van Burgemeesteren ende Raet den Commandanten ende andersints gewoonlijcker wyse uytgedeelt worden.

9. Alsdan willen Burgemeesteren ende Raet sijne Hooch-Vorstel. Genade t'allen tijden, na dat het den noot vereyscht de Poorten openen, ende daer by behoorlijcke eer ende respect bewysen laten.

Tempore pacato soude geene Commandant ofte andere Garnisoen van nooden, &c.

Voorts hebben sy oock vervolgens op het papier gebracht, een contra project. Waer op by die, die het ander project hadden gemaeckt, geseyt wiert; dat het de Stadt selve, als of sy een Sententie tot nadeel van de Bisschop, ende niet den Bisschop tot nadeel van de Stadt hadde bekomen.

Den dertienden Augusty hebben wederom vertoont de onrechtmatichheyt van de Bisschoplijcke procedueren, sijnde in effect eene wederhalinge van wat voor desen hadde geseyt; ende specialijck noopende den last aen de Heeren Gedeputeerde gegeven, ende dat de Heer Bisschop die wilde disputeren, waer op ick seyde; hem niet te konnen onbewust sijn het *Jus proximitatis*, volgens den text, *Quis est meus proximus?* dat namelijck desen Staet was de *naeste*, ende niet konde voorbygaen; als de *Priester* ende *Levyt*.

Ja alwaer 't oock schoon soo, dat, haer Ho. Mog. niet hadde belieft te verclaren den *vijftienden April* des Iaers *acht en vijftich*, behoorlijck acht te sullen nemen op de *privilegien, recht, ende gerechticheden* van de Stadt. Item den *dertichsten Marty lest-leden, dat om voor te comen meerder onheyl ende de totale verhinderinge van de Commercien, haer Ho. Mog. genootsaeckt waren haer tijdelijck te interponeren.*

De prolixe doch vreemde antwoort van den *sevenden April* die sijn Vorstel. G. daer op beliefde te schryven ende hier doen drucken, als oock de geheele Negotiatie van den Heer *Brabeck*, gaf immers genoech te kennen, dat sijn Vorstel. Genade sulcx wel wiste, ende nu niet behoorde te twijffelen aen den last ende goede intentie van haer Ho. Mog. tot interpositie ende bevorderinge van Vrede.

Waer toe, alsoo sijn Vorstel. Genade toonde soo weynich genegentheyt te hebben, ende aen de goede Ingesetenen der *Stadt* opende den wech van *desperatie*: Soo wierden haer Ho. Mog. seer eerbiedelijck versocht, om 't effect van der selver voor aengetogene Resolutien.

Van de Heeren Gedeputeerden quam ondertusschen anders niet als dat de

Bisschop-

Bisschoplijcke dagelijcx continueerden haer vyantschap ende devastatie/ ende dat die van de Stadt/ waer sy konden/ den Bisschoplijcken noch afbreuck deden/ niet connende verstaen tot het project, exhiberende het Privilegien *Patriæ* ende andere daer tegen. Den sestienden Augusty zijn alle der selver brieven door de Heeren Ommeren, Guldewagen, Ripperse, Staveniße, Glinstra ende Gruys, geexamineert ende goetgevonden/ dat aen de Heeren Gedeputeerde tot Munster gerescribeert soude worden/ dat hy alnoch/ in gevolge van haren last ende Instructie/ by de Magistraet aldaer/ alle efficacieuse officien wilden continueren aen te wenden/ ten eynde dat het bewuste project van Accoordt by de selve Magistraet aenghenomen wierde/ ende voorts haer Ho. Mog. ten spoedichsten oversenden naerder verclaringe van de ghemelde Magistraet op 't voorsz. subject.

Onder dato den vier en twintichsten, schreven de Gedeputeerden dat haer dagelijcx veel ende menichvuldige klachten/ soo by monde als geschrifte/ van verscheyde bedruckte ende arme benaeude persoonen te vooren quamen/ die met desen bedroefden tijdt t'eenemael geruineert, ende van hare middelen gedestitueert wierden/ 't welck aen weder-syden groote verbitteringe causeerde/ die soo langh soo meer aengroeyde/ versochten naerder instructie/ of revocatie/ om niet aldaer vruchteloos te blyven leggen.

Den acht en twintichsten is aen de Heeren Gedeputeerden gheschreven/ dat haer Ho. Mog. uyt de brieven ende bylagen hadden bespeurt, dat de Regeringe der Stadt bleef difficulteren, datse alnoch ingevolge van haer eerste *Propositie* alle mogelijcke devoiren wilden doen ten eynde de Stadt gepermoveert moghte werden, het project, immers in substantie t'amplecteren, de selve tot meerder bevorderinge van dien, representerende de swaricheden ende perijckulen, die by langer weygeringe van dien daer uyt voor haer onvermydelijck stonden te resulteren, ende in cas, boven vermoeden, de Stadt mochte blyven difficulterende, datse alsdan ten spoedichsten *herwaerts souden hebben te comen om* van haer wedervaren ende verrichtinge rapport te doen aen haer *Ho. Mog.* vergaederinge.

Noch wiert genomen dese secrete Resolutie.

Sabbati den 28. *Augusti* 1660.

IN deliberatie geleyt zijnde, is goet ghevonden ende verstaen, mits desen te versoecken de Heeren van *Ommeren, Haubois ende Ysbrandts*, dat de selve respectivelijck de Heeren van *Beltveren, Scheltinga ende Tamminga*, haer Ho. Mog. gedeputeerden, tot *Munster* door haer schryvens willen bekent maecken, dat de inclinatie van haer Ho. Mog. daer henen gaet ende lecht, om in cas de Regeringe der voorsz. Stadt het bewuste *Project van accoordt*, met den Heer Bisschop van *Munster*, immers in *substantie*, amplecteert, ende accepteert, ende dat dienvolgens daer op een accoordt wierde ghesloten, 't selve alsdan van wegen desen Staet in de beste ende crachtichste forme te guaranderen, met byvoegingh dat sy Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde eenige Heeren van de Magistraet aldaer, 't meeste ghesach ende credyt hebbende, sulcx onder de handt sullen mogen

en verseeckeren, om haer daer door des te eerder ende meerder tot het aennemen van het selve Accoort immers in substantie als vooren te animeren en e disponeren. De Heeren Ordinaris Gedeputeerde van *Zeelant* siende de eenparigheyt van advysen van de andere Provintien, hebben in de bovenstaende Resolutie mede geconsenteert op het adveu ende welbehagen van de Heeren hare Principalen. Gelijck mede de Ordinaris Heeren van de Provintie van *Utrecht*.

Na dat de Gedeputeerde dien last gekregen hadden / hebben voor het laetste getracht de Stadt te disponeren tot aenneminge van het Project, tot dien eynde haer voorleggende den teneur van de voorsz. haer Ho. Mog. Resolutie / ende de redenen daer inne vervat; maer alsoo sy absolutelijck verklaerde daer in niet te konnen condescenderen / maer noch eenige dagen van uytstel versochten / als wesende soo eene importante ende considerable saeck / de welcke wel eenige deliberatien meriteerde / om op haere meenichvuldighe voorstellen een schriftelijcke verklaringe te sullen geven: soo hebben de Heeren Gedeputeerde evenwel tot voldoeninge van de gemelde Resolutie haer gheprepareert om te repatrieren / ende om een Convoy nae Zutphen geschreven.

Ondertusschen schickte des Stadts Gecommitteerde tot Ween aen My / gelijck oock by andere / het selve was het volgende Keyserlijck gheschrift aen den Heer Bisschop ende Stadt.

Keyserlijck Mandaet, tot ophoudinge van de Hostiliteyt voor de Stadt Munster.

LEOPOLD, &c.

ONS is omstandelijck voorgedragen, wat dyne aendacht tegen de Stadt *Munster* van wegen hare geduyrige ongehoorsaemheyt, moetwille ende exces, met uytvallen, roven, plunderen, vangen, ende doot-slaen, soo wel van onse eygene Soldaten als van den dynen, het geduyrich solliciteren om vreemde hulp ende in andere manieren aen ons klagende, hebt laten gelangen ende om onse Keyserlijcke hulp gebeden.

Ende alsoo wy aen alle dierghelijcke exces ende dadelijckheden, daer uyt lichtelijck groote verwyderingh, niet alleen tot merckelijcke pericul ende onseeckerheyt van de Nabuyrige Stenden ende van de gantsche Westphaelsche Kreyts ontstaen konde, gantsch en t'eenemael geen behagen hebben, soo hebben wy niet konnen onderlaten aen Burgemeesteren ende Raet tot *Munster*, huyden op dato deses ernstelijck te rescriberen ende te bevelen dat sy alle datelijckheden soo terstont instellen, ende sich van alle vordere dadelijcke handelingen ende Attentaten gantschelijck abstineren, maer aen de verordineerde Keyserlijcke Commissie plaets gheven ende den uytganck van dien, als oock onse Keyserlijcke Decisien ende vordere ordre af te wachten sullen.

Maer wy mogen oock dyne aendacht hier en tegen ghenadichst niet bergen, hoe dat by ons de meer-ghesey de Stadt Munster haer desghelijcken tegen

gen dyne aendacht seer hooch beklaeget, dat de selve niet alleen de aengeordineerde Keyserlijcke Commissie als noch niet werckstelligh hebt gemaeckt, maer oock in veele manieren tegen de Stadt allerhande dadelijckheden voorneemt ende attenteert, oock de selve nu gantsch geblocqueert hout, met onderdanichste bede, dat ons deswegen ghenadichst believen mocht haer onse nootdruftige Keyserlijcke hulpe van rechte mede te deelen, ende uytgaen te laten, gelijck de selve uyt den ingeslotenen met meerderen hebt te sien.

Dewyle nu wy dese geclaeghde Proceduyren ende Attentaten niet konnen vinden conform den rechten ende den Keyserlijcken Rijcx-constitutien, oock onsen uytghelatenen Keyserlijcke ordren, maer die selve, gelijck dyne aendacht self vernuftelijck can afnemen, niet als tot gevaerlijcke wytlopicheyt ende meerdere verbitteringh ghedyen, als oock de saecken selfs meer schadelijck als vorderlijck zijn can.

Soo bevelen wy dyne aendacht genadichst ende ernstelijck, de gheklaechde dadelijckheden ende Attentaten alsoo terstondt af te stellen, de ghevangene Burgers ende Inwoonders, oock der selver Knechten ende Maeghden ende andere aengehoorige, sonder alle ontgeldinge, so terstont op vrye voeten stellen, de Commercien in ende uyt de Stadt, als oock de Burgers ende Inwoonders der selve op s'Heeren Straten onghehindert, vry ende seecker passeren ende repasseren laten, oock alles in den Stant, gelijck ten tijde van de geresolveerde Keyserlijcke Commissie bevont, restituerende, ende sich in 't overige tot den gantschelijcken uytdraegh der saecken ende onse vordere Keyserlijcke ordre van alle wydere dadelijckheden ende eygen machtige Proceduyren gantschelijck onthoude: Daer aen geschiet onse ernst ende toeverlatige wil en meyningh, ende wy blyven hier mede dyne aendacht, met &c.

Grats den elfden Augusty 1660.

Sulcx heb ick getranslateert laten drucken ende aen haer Ho. Mog. bekent gemaeckt/ dat daer uyt nu bleeck dat de pretense Sententie ruste op valsche gronden/ dat in allen geval den Heer Bisschop, sijnde party/ niet toequam selfs te sijn executeur, dienvolgende dat de tegenwoordige/ bloedige/ Landt-verderffelijcke/ onchristelijcke Belegeringe *in media pace* was een onverantwoordtlijcke violentie/ daer-en-boven noch vermenght met uytstroyssels van dat de Nabuyrige Cheur ende Vorsten meer trouppen tot hem souden senden: Dat sulcx also onwaerachtich was als dat de Stadt soude hebben eenige oorsaecke gegeven tot dese openbare Vreede breeckinge. Ende al schoon sulcx was, so wist immers den Heer *Bisschop* wel dat sijn Roomsch Keyserlijcke Majesteyt was Rechter boven hem, soo wel als boven de *Stadt*, aen den welcken sulcx ordentlijck moest worden geclaeght, ende op welckers Sententie hy sich sonderde, konnende niet werden gheexcuseert dat hy Heer Bisschop trat *in het* offitie van sijn Rooms Keyserl. Majesteyt. Soo verre was 't van daer, dat sijn Rooms Keyserl. Majesteyt soude improberen dat haer Ho. Mog. tot noch toe hadden de protegerende hant aen de Stadt gehouden; ende wat aenginck het bewuste *project*, hoop te men niet oyt de meninge geweest te zijn, haer Ho. Mog. soo oprechte ongeclausuleerde beloften daer mede te restringeren.

Dat

Dat aen de Keyserlijcke approbatie, aen 't applaudissement van alle Nabuyrige Chur ende Vorsten niet was te twyffelen, dat eenige de minste vertoningh van haer Ho. Mog. Troupen ende goede meningh soude den Heer Bisschop doen omsien, ende de saecke laten comen tot een lydelijck accoort. Dat sulcx strecken soude tot haer Ho. Mog. onsteffelijcke roem ende tot rust van de Frontieren.

Op sulcx wiert den seventienden Septembris geresolveert / en den Heeren Gedeputeerden tot Munster aengeschreven / datse aldaer noch souden verblyven / tot naer ordre / haer met eenen toesendende een coppe van 't gemelde Rescriptum; Maer de Boode met dese aenschryvinge vont haer alrede op haer wederkomste tot Zutphen. Die van de Stadt hadden seer gebeden / om haer langer verblijf / ja eenige Vrouwen ende onbescheydene personen wilden haer met gewelt aldaer houden. Maer sy wesen haer aen / datse in den Haegh door haer rapport meer goedt souden konnen doen voor de Stadt. Alsoo sijnse eyntlijck gedimitteert / ende komende in 't Quartier van wegen den Heer Bisschop geinviteert om tot Coesvelt met hem de maeltijdt te doen. Aldaer komende / ontfingen geen sonderlinge receptie / ende sullende eeten / ginck de Heer Bisschop self eerst sitten / onder een troon, ende daer na de Heeren Gedeputeerde. Over de maeltijdt vielen meest de discoursen / over de saeck van Munster. Hy sprack seer van sijn macht / ende van sijne Geallieerden / dat hy toelage hadde van Spangien, ingeval van dese Staet yets soude worden geattenteert / dat hy wel stont met Vranckerijck ende Sweden, dat de Geallieerde Cheur- ende Vorsten oock waren syn geconfedereerde / dat hy des Keysers Troupen ende Sententie voor sich hadde / met een woort / dat hy wel betrouwde sijn saeck uyt te voeren; ende des noot te sullen konnen sterck worden dertich duysent man. Waer op alsoo de Gedepateerde seyden / dat weynich Koningen de macht hadden / om met dertich duysent man te velde te komen. Daer op seyde hy / 't was waer / maer hy soude 't oock niet konnen doen / als voor een korte wyle. S' morgens vrouch scheyden sy van daer / sonder hem verder te spreecken / ende sonder veel ceremonien. Hy heeft namaels tot verantwoordingh van de magere bejegeningh geseyt / dat de selve Heeren Gedeputeerde geen credentialen aen hadden / dienvolgens dat hy haer niet anders konde aensien als voor particuliere. De Heeren Gedeputeerden hadden oock wel konnen haer excuseren van hem te besoecken / maer sijnde in sijn Landt / ende onder sijne Militie / vreesden ongemack / of andere effecten van sijne offensie.

De Heeren Gedeputeerde weder in den Hage komende / deden den vier en twintichsten September rapport / daer van de substantie alreede hier te voor is gestelt. Het principaelste was / dat die van de Magistraet / soo wel als Gilden, aen haer gaven de volgende acten ende presentatien. Als eerstelijck, dat van 't Schouhuys of van de Gilden, luydende als volght. Anno sestien hondert sestich den dertienden September in congregatione.

Als ter begeerte van de Heeren *Onderluyden* uyt alle *Gilden*, eenige Gedeputeerden sijn verschenen, ende dat hun gesamentlijck het *Contra project Tractatus Pacis*, 't welck vermeynt wiert, dat by sijne hooch-Vostel. Genade soude werden ingegaen ende geaccepteert, is voorgelesen geworden ende hunner aller

meeninge daer over begeert, maer dat seeckere Resolutie van wegen *het veel* knorren ende morren, niet en heeft konnen werden verstaen nochte *gehoort*, waerom de selve gesamentlijck sijn wech ghewesen, met aenduydinge, dewijl sy lieten verluyden, ende dat men verstont, als of de Heeren *Onderbuyden* ende *Gedeputeerden* van de Heeren Staten Generael niet genoechsaem aen presenteerden, dat hy aen *twee* uyt haren middel, als *Brochtrup* ende *Maerle* hare meeninge wilden openbaren, wat men aen de Heeren Staten soude presenteren ende doen; waer op de selve sijn ingetreden, ende voor de Boomen opentlijck uytgesproocken, der gesamentlijcke Gilden meeninge te zijn, dat men de Tractaten met sijn hooch Vorstelijcke Genade soude *abrumperen*, de Poorten sluyten, ende alleen met de Heeren Staten tracteren, sy waren geresolveert liever aen de Heeren Staten *alles te willen geven wat den Vorst pretendeert, jae liever de gantsche handt aen de Heeren Staten, als aen de Vorst een eenige vinger, pro extractu protocolli, uyt het Schoonhuys.* geteeckent *Herman Rovecamp*.

Uyt den text is te sien dat het eenichsints met tumult aldaer toegingh/ weynich daer nae hebben oock die van de Magistraet een Acte op het werck/ ende ten selven proposte gegeven/ luydende als volcht:

NAdemael Landt ende weereltkundich is, dat sijne Vorstelijcke Genade de Heere Bisschop tot *Munster litispendente exclusa & postposita juris ordinarii viâ*, tegens de constitutien van rechten, als mede tegens het *Instrumentum Pacis, jura gentium & natura*, de Stadt *Munster* op het nieuw vyantlijck heeft aengetast, ende niet alleen ondernomen, der Burgeren goederen, Vee, ende Coren tot irreparable schade te ruyneren, bederven, ende ten deele Barbarische wyse in de assche te leggen, maer sulcx oock effectivelijck in 't werck heeft gestelt, ende dagelijcx continueert de Borgeren ende Inwoonders openbaerlijck als *Rebellen*, te vuyr ende te swaerde op het uytterste te vervolgen ende te prosequeren, latende uytdruckelijck verluyden, de Stadt me de uytterste macht onder sijn *gewelt*, ende mitsdien in een eeuwige *servituyt* ende *slavernye* te stellen.

Soo en staet de Stadt *Munster* niet te verdencken, maer is de selve bevoecht ende gerechticht, jae ten uyttersten gedwongen, van sich rechtmatichlijck te dienen van defensie, *ex nova hac causa & in effectu fracta pacis publica*.

Derhalven versoect de opgemelte Stadt, mitsgaders de Borgerye onderdanich ende gedienstich biddende, u Ho. Mog. gelieven *vigore Instrumenti Pacis publica, Juris naturalis & gentium, fœderis Hanseatici, vicinia, societatis factarumque firmissimarum appromissionum & assecurationum*, de goede Stadt, de Borgerye ende Inwoonders van dien in hare tegenwoordige noot ende pressuren *licita defensionis via*, na der selver goetvinden door Wapenen ende Krijchsmacht, toesendinge van noodighe defensions volckeren, ende andere vereyste middelen, soo binnen *als* buyten des Lants te redderen, salveren, conserveren, ende mainteneren.

Waer tegens de Stadt ende Burgerie sich verplichten, soodanige ghenade, ende weldaet op het alderschuldichste ende willichste te sullen erkennen, ende verdienen, uytdruckelijck mitsdesen sich erbiedende, verklarende, ende vastelijck belovende, soo wanneer u Ho. Mog. de selve op hare verwachtingen komen te verlossen ende te salveren, dat aen u Ho. Mog. als dan het geene dat in

puncto

uncto juris præsidii in 't *contra project staet vervat* (*salvis cæteris civitatis juribus, privilegiis & bertatibus*) *sal werden ingeruymt ende afgestaen.* Oircondelijck des hier op gedructen stadts secreet Zegel, *signatum Munster* den *sestienden September sestienhondert festich.*

De selve Acte was by de meeste Provintien smakelijck; Hollant dachtet niet so veel te zijn als 't wel scheen/insonderheyt dat van de Magistraet/ als gerestringeert tottet *contra project*, waer by aen de Bisschop weynig wiert toegestaen.

Contra Project *van wegen den Staet opgestelt.*

KEnnelijck sy mits desen eenen ygelijck, maer insonderheyt den geenen de welcke sulcks behooren te weten, na dat in de jongst verscheene jaren tusschen den hoochwaerdichsten Vorst ende Heere, Heere *Christof Barnhart* Erveeldte ende bevestichde Bisschop, tot *Munster*, des heyl. Rooms Rijcx *Vorst*, Burch-Grave tot *Stromberch*, ende Heere tot *Berchelo*, &c. ter eenre, ende de Stadt *Munster* ter andere zijde *in puncto juris præsidii, clavium, portarum, vallorum, murorum, symbolis seu tesseræ militaris, &c.* onlusten sijn opgeresen, waer uyt aen het Keyserlijcke Hof proces is ontstaen, soo verre, dat vervolgens op den *negenden July sestienhonhert negen en vijftich* tot voordeel van sijne Vorstel. Genade tegens de Stadt *Munster* sententie is gewesen, en daer na *executoriales simplices* erkent, daer tegens de Stadt *Munster ex capite nullitatis* ende *erroris* klaecht daer by gegraveert te zijn, en daer tegens versocht heeft *restitutionum in integrum*, edoch tot noch toe niet geobtineert; maer dewyle te besorgen stont, dat door sodane oneenigheyt, in cas die niet in der minne soude kunnen werden bygeleyt, groote swarigheden ende Landtverderffelijcke Oorlogen hadden mogen ontstaen, aengesien daer door so wel de gemoederen allerzijts tot verbitteringe, als de saecke selfs in eene merckelijcke verwyderinge mochte zijn ghestelt worden; sulcx dat eyndelijck sijne hooch Vorstel. Genade, na des selfs hoochverlichten verstant deser saecken innerlijcke beschapenheyt nader heeft ingesien; daerom als de selve heeft geconsidereert de sware consequentie, ende insonderheyt hoe dat daer door de Stadt *Munster*, ende de Onderdanen des Lants, hem van Godt aenvertrout, in 't uytterste verderf soude kunnen worden gebracht, ende gestort, ende om des selfs liefde affectie ende goedertierentheyt, so wel tegens de goede Inwoonders van de Stadt, als tegens een ygelijck te betoonen, dat des selfs intentie noyt anders is geweest, als in dese beswaerlijcke tijden naer behooren in acht te nemen de verseeckerheyt van den Lande ende van de Stadt, ende om verdere verwyderingen voor te komen, heeft sich de selve met Burgemeesters ende Raet, Ouder-ende Meester-Luyden, mitsgaders met de Gemeente der Stadt *Munster* vergeleecken op volgende manieren.

Dat alle het geene wat tot dato by den eenen ende anderen gedaen, en voorgenomen is geweest, gansch ende t'eenemael sal vergeten ende gemortificeert sal zijn, daeromme oock dieswegen eene algemeene volkomene *amnestia* hier mede en in krachte deses voor alle en ygelicken sal gegeven zijn; maer de stadt *salva ubivis actione damni*, verplicht blyven, by alle occasien sich soodanich te bethoonen, dat niet alleen sijne hooch Vorstelijcke Genade met behoorende respect, gelijck sulcx des selfs loffelijcke Voor-Vaderen is wedervaren, voortaen mach werden bejegent, maer oock alle andere des selfs hooge Lants-Vorstelijcke

lijcke Rechten, regalien ende gerechtigheden in volkomen kracht mogen *blyven* gheconserveert, ende onaengevochten ghelaten, ghelijck van sijne hooch Vorstelijcke Genade daer tegens genadichst is belooft, meergemelte Stadt by alle hare in besit hebbende Heerlijckheden, privilegien, vryheden, ende ghewoonheden recht, ende gerechtigheden, sulcx als die van oude tijden sijn geweest, ende ghelijck by sijner hooch Vorstelijcke Genade inauguratie oock is geschiet, al noch in genaden te mainteneren ende beschermen, midtsgaders oock de privilegien des selfs gehoorsame Stenden ende Onderdanen competerende, ende in alle occasien te betoonen, dat de selve niets lievers ende aengenaem sal wesen, als het geene hem van Godt aenbevolen is, in goeden welstant ende outste te mogen conserveren.

Belangende nu de opgemelde *præsidiale* saecke, voor soo veel die in Rechten aenhangich is, soo hadde sijne hooch Vorstelijcke Genade wel geern ghesien, dat de selve uyt den gronde wierde wech ghenomen, maer considererende dat sulcx in des selfs macht niet heeft gestaen, hoe seer de selve sulcx oock is wenschende; soo is het

Voor het *tweede* daer heenen bemiddelt ende bedongen, dat de voorschreve saecke op *vijf en twintich* Iaren van nu aen te reeckenen, indien stant, daer in die sich in *dato* deses voor den Keyserlijcken hoochloffelijcken *Rijcx-Hofraet* bevint, sal stilstaen ende *in suspenso* blyven, onder dese expresse *reserve* nochtans, dat soo wel sijne hooch Vorstelijcke Genade, als de Stadt daer door aen haer hebbende Rechten ondertusschen niets werde benomen, nochte gepræjudiceert, maer dat ten wederzijden gereserveert ende voorbehouden blyve, nae verloop van soo veel Iaren, in cas als dan de gemoederen noch niet tot een minnelijck ende finael verdrach sullen zijn gebracht, 't welck nochtans al voorens sal werden getenteert, dit proces voor den welgemelten Keyserlijcke *Hofraet* hangende, te reassumeren, ende ten eynde toe te vervolgen, ende uyt te voeren, ghelijck dan ten wederzijden mitsdesen is vast ghestelt ende belooft het geene als dan sal werden uytgesproocken ende eyndelijck gewesen, allerdings sonder eenige contradictie ofte uytvlucht te sullen nakomen ende achtervolgen;

Op dat nu in desen, en gedurende den stilstant van Rechten, oock de Stadt soo wel als het Landt, in tijdt der noot, over manquement van ghenoechsame *besettinge* niet in schade ende pericul kome te geraecken, soo is daer by allerzijts verder

3. Ende voor het *derde* vergeleecken, ende bedongen dat sijne Hooch-Vorstelijcke Genade met toetreckinge ende consent gemener Landt-Stenden en namentlijck der Stadt *Munster*, een Garnisoen in de Stadt sal leggen, ende als nu, ende naer de gelegentheyt van de tegenwoordige conjuncturen maer van *drie hondert* man te voet, ter halfscheyt van Vorstelijcke Lantschap, ende ter andere halfscheyt van tegenwoordige des Stadts Volckeren, der ghestalt, dat de Soldye voor des Stadts Volckeren als voor desen gheschiet is, den Magistraet ingelevert sal werden, den *Commandant* (waer toe voor ditmael den Generael Wacht-Meester *Renmont* genadichst wederom verordenet ende onderdanichst aengenomen is) naer goetvinden ende inhout des *Geistlischen recessus* stellen, den selven nevens de Officieren ende Soldaten, volgens het Lants ghebruyck, sijner

sijner Hooch-Vorstel. Genade ende des selfs ghesamentlijcke Lant-Stenden ende Stadt te be eedigen, uyt gemene Landts middelen te onderhouden, ende door de selve de wachten ende verseeckeringe der Stadt alsoo versien, gelijck de selve goetachten sullen sulcx de gemeene seeckerheyt te vereyschen; maer soo wanneer de tijden hier namaels souden comen te veranderen ende het gevaer ('t welck Godt verhoede) in 't Roomsche Rijck ofte in de Nabuyrige Landen soodanich quame toe te nemen, dat de Stadt eene effective *belegeringe* ofte *surprise*, ende het Landt eenige Vyantlijcke *invasie* ofte *overval* hadde te vresen, ende dat daer door een kennelijck pericul soo voor de Stadt, als het Landt voorhanden ware, ende sijne Hooch-Vorstelijcke Genade ende des selfs Successeurs alsdan souden goetvinden, met meerder Guarnisoen de Stadt te versien, met genoechsame kennisse ende niet sonder consent der ghesamentlijcke Lant-Stenden ende der Stadt, soodanige besettinge van *drie hondert man*, met noch *twee, drie* ofte *vier hondert man* te voet, en *hondert* man te paerde te versterc-ken, reserverende de Landt-Vorst noch daer en boven tot allen tijden, so menichmael sijne hooch Vorstelijcke Genade selfs in de Stadt sal komen, dat de selve sijne ordinaris *Lijf-guarde* te voet ende te paerde mede sal mogen invoeren, ende daer inne laten, soo lange als sijne hooch Vorstelijcke Genade aldaer sal verblyven.

Voorts is noch geaccordeert, wanneer hiernamaels in tijt der noot, ende gevaerde voorsz. Troupes niet bestant waren, om de Stadt te defenderen, dat in sulcken geval sijne hooch Vorstelijcke Gen. met den gesamentlijcken Landt-Stenden, ende der Stadt, de verdere nootdruft tot defensie der Stadt sal bedencken ende verordenen; edoch de Stadt alle tijdt verblyven nae inhout des *scheone fleitischen* ende *geistlichen recessen*, een Compagnie voor sich selfs te hebben ende onderhouden, oock daer by neerstige sorge dragen, dat de Burgerie ende Soldaten malkanderen vreedsaem, ende vriendelijck bejegenen ende verdragen; maer de noodige *Servicien* ende *Wachthout*, sullen uyt de gemeene Lants-middelen verschaft, ende de Logementen ofte Quartieren van de Officieren ende Soldaten selfs gesocht worden: Oock staet het tot sijner hooch Vorstel. Gen. genadichste believen, of ende hoe veel de selve nae gelegentheyt van tijt ende saecken, met genoechsame kennisse ende consent *der Stenden ende Stadt*, van het voorgemelde Guarnisoen uyt de Stadt *Munster* sal willen uytnemen, ende op andere plaetsen verleggen ofte verwisselen: gelijck nu sijne hooch Vorstelijcke Genade in desen niet anders doet als wat des selfs Vorstelijcke Ampt ende Standt is vereysschende, ende van herten wenst om een ygelijck van sijne hier onder verserende oprechte intentie te mogen verseeckeren, ende daer mede alle quade gedachten ende mistrouwen, allersints uyt de wegh leggen, soo verklaert de selve, om sulcx metter daet te betoonen, mitsdesen te vrede te zijn.

Dat ten *vierden* de Commandant, ende den naesten Officier, de welcke in absentie of door andere verhinderingh des Commandant, van nu af aen sal werden geordonneert, om des selfs plaetse waer te nemen, voortaen hare plichten sullen betoonen in 't bywesen van de Gedeputeerden der *drie Stenden* des *Stifts*, ende daer benevens aen de selve, ende in specie de Stadt *Munster* uytdruckelijck sweren, tegens den inhout van de Provisioneel verdrach, tot allen tijden niets te

te sullen doen, nochte gedoogen gedaen te worden, maer daer na te trachten, ten eynde het selve in alle sijne Articulen, ende clausulen sonder eenige contraventie (ghelijck het Formulier van Eedt soo wel voor den Officier, als Soldaten met gemeen consent, daer na sal werden ingestelt) werde achtervolght, oock in specie geen meerder ofte grooter Garnisoen te sullen innemen of te verwisselen, als hier boven staet gedisponeert.

Oock sal ten *vijfden*, de Stadt vrystaen naer gelegentheyt der saecken, ende tijden hare Burgerye ende aengehoorige inde wapenen te breagen, soo dan in de Walle, Poorten, ende waer sy het noodich achten, nevens de ordinaris militaire besettinge, de Burgerlijcke posten ende wachten te verordenen; edoch der gestalt, dat tot vermydinge aller confusie, met den aengeordenente Commandanten te vooren sal geredet ende van wegen de wachten eens seeckeren vergeleecken werden.

De *Iustitie* ofte straffe der *Soldatesca* in militaire excessen, sal ten *sesten* privative blyven alleen by den Commandanten, volgens de Kryghs-rechten ende Keyserlijcke artikels-brieven.

Gelijck ten *sevenden* de voornoemde *Soldatesca* van alle personele Burger-luyden lasten ende beswaernissen allesints exempt ende vry sal zijn.

Soo wil daer tegens oock voor 't *achste*, de Stadt hare tegenwoordige Krijgs-Volckeren, soo veel van dien, als boven geseyt is, inder Stadt dienst niet verblyven, afdancken, onder conditie dat het sijne Hooch-Vorstel. Genade vry staet, de selve na sijn believen wederom in dienst aen te nemen ende te ghebruycken.

Voor soo veel ten *negende* ende *tiende* de Sleutels belanckt sijn Burgemeesters ende Raet willich ende eerbiedich, sijne Hooch-Vorstel. Genade tot onderdanichsten respect, naer sijnen Genadichsten believen, ende soo dickwils het noodich, de Poorten te openen, ende daer by alle schuldige eer ende respect bewysen te laten.

Het *Ius tessera seu symboli Militaris*, Is voor 't *elfde* vergheleecken, dat het selve van sijne Hooch-Vorstel. Gen. en des selfs Successoren, wanneer de selve sich personelijck in de Stadt bevindet, den Burgemeesteren ende Raet ghegeven, doch by des selfs absentie van gemelten Burgemeesteren ende Raet den *Commandanten* gegeven sal werden.

Ten *twaelfden*, sal de Stadt niet vermogen de tegenwoordige *Fortificatie* ende *Vestinge* ghelijck die sich aen ende om de Stadt bevint, te vermeerderen ofte te extenderen, ten sy dat den *Dominis jurisdictionis & fundorum* behoorlijcke æquivalens ende satisfactie geschiede.

Dewyle oock ten *dertienden*, sijne Hooch-Vorstel. Gen. gantsch ongern verneemt, dat sich verscheydene gravamina tusschen het *Dom Capittel* ende de Stadt *Munster* openbaren, waer uyt seer nadenckelijcke oneenicheden ende scheuringe der gemoederen staen te vresen, ende nochtans sijne Hooch-Vorstelijcke Gen. sich niet meerder laet aengelegen zijn, als het goet vertrouwen, liefde ende eenicheyt tusschen des selfs Stenden ende ghehoorsame Onderdanen te stichten ende te conserveren.

Soo is aen de zyde der Stadt geresolveert, ende aengenomen dat het hooch-

weerdich

weerdich *Dom-capittel*, ende des selfs bediente in specie, &c. *Syndicus*, *Secretarius*, *Staf-ende Casters der Domkercke*, als oock andere *Geestelijcke* voor hare persoonen en wat tot hare eygene nootdruft ende huyshoudinge toeghevoert, mochte werden, met geene, *Wagen-teycken* beswaert, sy oock noch als vooren, van den *Multerstuyren* vry ende exempt sijn sullen.

Gelijckermaten sullen de op den ghewoonlijcken deser *Stadt vryheden* nedersittende, hare vryheyt van *Wacht*, *Dienst*, *ende Schattingen*, by vredelijcke tyden, als voor henen genieten; edoch met dien voorbehouden, dat sy tot den in krijchs ende noots-tyden gemaeckte schulden haer contingent mede bydragen sullen.

Daer tegens sullen die aen het Keyserl. *Rijck-hooft-raedt over de Wagent eyc kenen ende Multer-stuyren* voorghenomene processen, opgheheven, oock de deswegen gedane arresten, enee declarationes, so wel tegens de Stadt in het gemeen, als tegens der Borgers goederen in 't particulier, niemant uytgenomen, hoe die oock zijn, hier mede af ende doot zijn.

Gelijcker gestalt sullen de buyten en om de Stadt noch in *recenti* aengeordente nieuwe *Tollen en Bruggen-gelt afgeschaft, en den gemeenen commercys* den vryen loop gelaten worden.

Oock soo veel de tusschen het hoochweerdich *Dom-Capittel* ende der Stadt sich onthoudende strydicheden belanght, sijn Burgemeesteren ende Raedt eerbiedich, dat alsoo voort versocht werde, om de selve in der minne by te leggen, doch in cas het selve tegens hoopen niet toelangen mochte, dat als dan de selve saecken, de welcke *in lite pendente* begrepen zijn, daerhenen geremitteert, de andere *apud Iudicem competentem* voorgenomen en gedecideert sullen werden.

Indien oock de Stadt eenige *Gravamina* aen hare zyde tegens den Lant-Vorst soude mogen hebben, soo verclaert sijne Hooch-Vorstel. Gen. mitsdesen, dat de selve diesaengaende besondere te samencomsten en conferentien sal aenstellen, de Stadt daer over in genaden horen, de saecken grondelijck ondersoecken, en niets nalaten, waer door de selve inder minne sullen mogen werden bygeleyt, gelijck dan de selve sich daer by sodanich wil betonen dat de Stadt oorsaeck sal hebben, om sich over de s selfs genade en affectie te verheugen; dan in cas buyten vermoeden, de minnelickheyt niet soude connen plaetse hebben, so sal daer over naer rechten werden vervaren.

Oock is ten *veertienden* verafredet, en vergeleecken, dat de Stadt gene *confoederatie* ofte *verbintenisse* maecken ofte aengaen, sal voor so veel de selve den Rijcx afscheyden ende *instrumento pacis* contrarierende zijn, waer tegens sijn Hooch-Vorstel. Gen. sich genadichst verclaert en nochmaels versproocken heeft den *privilegio patria*, sich conform te houden.

Voor 't *vijftienden sal dit Verdrach* in alle sijne clausulen en Articulen werden geobserveert, na verloop der gestipuleerde *vijf en twintich Iaren*, en dat soo lange tot dat *punctus præsidii* ofte geheliick sal sijn veraccordeert ofte aen het Keyserl. Hof finalijck gedetermineert, waer by alsdan gelijck voren, sal werden *geacquiesceert*.

Vrieslant bracht den vier en twintichsten September haer advys in / dat men soude door de macht en wapenen van desen Staet de Stadt verlossen van de benauwing / bloccade / en onderdruckinge. De Heeren van Zeelandt advi-

seerden ten selven tijde dat de Stadt door de belofte ende op vertrouwen van desen Staet haer hadde geengageert in dese belegeringe/ende soo men haer niet hielp / dat haer bloedt op ons soude druypen. De advijsen van Gelderlandt, Over-Yssel ende Stadt ende Lande, discrepeerden niet veel daer van; maer Hollant seyde / men kon geen Oorloch resolveren als met ghemeene stemmen van de Bontgenooten. Alsoo wierdt het t'elckens ghestelt in handen van de Commissarisen. Het meeste dat men obtineerde was een vrient-nabuyrlijck schrijven aen de Bisschop ende de Stadt om af te staen van feytlijckheyt: sulcx heeft de Bisschop beantwoort met contra dehortatorien, dat hy sich niet soude willen bemoeyen met het geen wat desen Staet voornam / des ghelijcx versoeckende/ niet willende toestaen het passeren van den Trompetter naer Munster. De Keur-Brandenburchsche ooch onder de handt / deden watse mochten om desen Staet te diverteren van het Secours / met dese woorden: dewijl het beyde waren groote extremiteyten / de Stadt te verlaten ofte te ontsetten / dat nochtans het eerste om veel reden was het veylichste ende raetsaemste. Ende Hollant van selfs doch ongenegen zijnde/ luysterde te meer daer nae.

Ick hebbe den dertichsten September wijtloopich weder verthoont soo aen haer Ho. Mog. als aen Hollant het navolgende: Dat de selve wierden van wegen de Burgemeesteren ende Raet, oock Alder en Meester-Luyden der Stadt, seer onderdienstelijck bedanckt van dat den selven so door instellen ende voorslaen, als door het presenteren van een project Accoort, met de Heer Bisschop hadde belieft te betuygen hare geduyrige affectien.

Maer gelijck deses Staets meeninge noyt was geweest om de goede Stadt te laten onderdrucken, maer wel ter contrarie by te brengen, alles wat tot conservatie, versoeckeringe ende vermeerderinge van de privilegien, vryheden, rechten ende gerechtigheden van de Stadt noch dienen, (zijnde de formale woorden van den affscheyt aen de Munstersche Gedeputeerden gegeven den vijfthienden April sesthienhondert acht en vijftich, sulcx noch by Resolutie van den dertichsten Marty laetstleden was gheconfirmeert) soo vertrouden sy, desen Staet soude selfs prysen dat de selve declineerde het Project, als door de Heeren Keyserlijcke ende Keur-Brandenburchsche Ministers alhier ontworpen, alleen tot dien eynde om den Heer Bisschop (soo sy spraecken) te menageren, ende te beletten dat hy gewapent zijnde, sich niet mocht conjungeren by haer vyanden, gelijck hy opentlijck dreychde, ende waer door hy oock de Keyserlijcke Rijcx-Hofraet bewooch om by rescriptum van den negenden Iuly des voorleden Iaers voor den Heere Bisschop te verklaren het jus præsidii, ende dat de Stadt niet genoech hadde bewesen het jus clavium, portarum, vallorum, murorum, tesseræ; zijnde eene tastelijcke errour sulck bewys op te leggen aen een Stadt die het ghepossideert hadt langer tijdt als de brieven ende Documenten daer van zijnde, soude konnen duyren.

Zijnde oock strydich tegens de natuyr, dat een Stadt haer eygen Magistraets kiesinge, hare hooge, lage, ende middelbare Iurisdictie hebbende, eene ontwijffelijcke Hanse ende treffelijcke Koop-Stadt, ende metropolis van Westphalen zijnde, soude niet hebben haer eygen jus præsidii, clavium, vallorum, murorum, &c. gelijck dan oock in allen geval den Bisschop by dat rescriptum niet was toegewesen als het jus præsidii, de rest niet. Ende alsoo nochtans by Project, hem wierde toegestaen

gestaen de *halve Sleutels*, volchde dat hy by het *Project* meer soude krygen als wat hem was toegestaen by het gemelde rescript ofte sententie, 't welck selfs te executeren nochtans niet hem, als partye toequam, gelijck dan oock tot de restitutie tegen de selve sententie seer groote apparentie was, zijnde tot dien eynde nu tweemael (als een preparatoir tot de restitutie) van wegen sijn Rooms Keyserl. Majesteyt gemandeert alle violentie, belegeringe, versparringe van de posten ende commercien ende andere attentaten af te stellen.

Blijckende alsoo in alle manieren, dat sijn Ro. Keys. Maj. self soude sijn onaengenaem geweest het accepteren van 't selve project, ghelijck de selve door de mandaten verclaerde, dat des Bisschops geweldadige proceduren ende continuatie van dien, waren infractie ende perturbatien van de publycque vrede ende algemene rust.

Dat daer by quam het groot interest van Nagebuyrschap, van commercien de loffelijcke retroacten van 't Iaer *festien hondert seven en vijftich*, de sedert gedane opgemelde belasten, de emergerende schade der Koopluyden, specialijck tot *Amsterdam* wel tot een millioen monterende.

Ende alsoo de meningh van den Staet (siende de Iustitie, door de Keyserlijcke mandaten, soo claer te sijn aen de syde van de Stadt) by aenschryvingh van den *seventienden September*, als hier voor ghesevt is, was dat de Heeren Gedeputeerde tot nader ordre soude tot Munster blyven, dienvolgens in continueren in de *Mediatie*.

Ende de Stadt ten hoochsten genegen was, om door deses Staets Intercessie tot een eerlijck ende draeghlijck accoort te geraecken.

Soo versocht ick seer yverich de Christelijcke ende voorsichtige genegentheyt van den Staet mocht sijn ende blyven dat de welgedachte Heeren Gedeputeerden met byvoeginge van yemant uyt het midden van de Vergaderingh van *Hollandt*, de bevredinge ende intercessie mochten continueren ofte resumeren, met vertrouwen dat de saeck wel haest tot een wederzyts lydelijck accoort komen, ende alle extremiteyten verhoedet souden worden: Ick urgeerde seer by Hollandt (alle leden in 't particulier aenspreeckende) het adjungeren van yemandt van de hare: dat sulcx soo wel soude by de Stadt als by de Bisschop groot gewichte aenbrengen tot persuasie/ alsoo sy (om dat niemandt van Hollant daer by was) niet konden geloven dattet by Hollandt ernst was.

Een weynich daer na/ hoorde men dat den Heer Bisschop oock hadde geteekent de Ligue met den Koninck van Vranckrijck sampt Keur- ende Vorsten tot Francfort voor desen gemaeckt/ sulcx wiert geallegeert als een nieu argument om desen Staet niet tegens den Bisschop te moveren.

Den achten October hebben de Heeren Gedeputeerde tot de saecken van Munster in gevolge van hare Ho. Mog. resolutie van den dertichsten September ende vijfden, deses met ende nevens de Gedeputeerden nu laest tot Munster geweest zijnde/ en eenige Gecommitteerden uyt den Raedt van State geexamineert 't gemelde mijn memorie/ als oock het verhael van de ghemelte Heeren Gedeputeerden met seeckere twee Acten/ van wegen die van Munster haer gehantreyckt hier voor gestelt ende gerapporteert: dat sy considererende de importante verclaringe van de gemelte Stadt, soo by monde als by 't selve

 geschrifte

geschrifte aen de voornoemde Gedeputeerden ghedaen, de declaratoiren van haer Ho. Mog. van den *vijftienden April* des Jaers *acht en vijftich* ende nu laetstlijcken van den *dertichsten Maert*, alle in faveur van de Stadt ghedaen, specialijck de *interesten* van desen Staet mondeling in het breede by den *Raedt van Staet* in haer Ho. Mog. vergaderinge gededuceert, als mede het *mandatum Cæsareum* tegens de proceduren van den Heer *Bisschop*, onder het welnemen van haer Ho. Mog. van advys souden zijn, dat de *Deputatie op het spoedichste weder diende by de handt genomen te werden*, ende bekleet door *vier* persoonen uyt *vier* verscheyde Provintien, ende de selve ghedecerneert soo wel aen de Heer *Bisschop* voornoemt als aen de Stadt, werdende daer by eerst ende voor al geinsteert tot afstant van alle feytlijckheden ten wederzijden en aftreck van de Krijchsvolckeren, om vervolgens te bequamer te moyenneren het accommodement tusschen de stryden de partyen, ende ten eynde dese hare Ho. Mog. goede intentie te beter effect soude mogen sorteren, ende de saecke krachtiger nadruck *geven*, *dat* ten eersten een besoigne mocht werden aengestelt om te dispicieren *soodanige* compagnien te paert ende te voet als na constitutie van saecken tot *uytwerckinge* van haer Ho. Mog. Resolutie soude mogen noodich geoordeelt werden; waer op gedelibreert zijnde, is de voorschreve saecke by de Heeren Gedeputeerde van *Hollandt* overgenomen; ende wierden de Provintien versocht ten spoedichsten sich daer op te verklaren.

Dit scheen yet / maer was niet / al worden de saeck daer mede weder ghe-schoben op de lange baen.

Den negenden, heeft de Heer Raet-Pensionaris de Wit, ter Vergaderinge van de Staten van Hollant gerepresenteert den tegenwoordigen toestandt van saecken der Stadt / ende in wat voegen de strydigheden tusschen den Heere Bisschop ende de Stadt dagelijcks noch meer en meer waren toenemende / ende is daer benevens mede gelesen mijne opgemelde den dertichsten September van wegen de selve Stadt aen haer Ed. Groot Mog. gepresenteerde Memorie. Daer op is goet gevonden de voorsz. Memorie / mitsgaders het schriftelijck rapport van de Heeren extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet jongst tot Munster gheweest zijnde / door voorige Gecommitteerden van haer Ed. Groot Mog. te laten examineren / ende de Vergaderinge dienthalven van advijse te dienen. Ende dat middelerwylen van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter Generaliteyt de saecke daer henen soude werden gedirigeert, ten eynde van wegen haer Ho. Mo. so aen die van de Stadt directelijck, als mede door middel van de Heere *Friquet* extraordinaris Keyserlijcke Gedeputeerde, by den Heer *Bisschop* alle efficatieuse devoyren mochten werden aengewent om de selve respectivelijck te disponeren tot aenneminge van het bewuste *Project*, hier voor gestelt ende in voorgaende notulen onder date den *vijfden* May laetstleden *breder* gementioneert; ende in ghevallen middelerwylen eenige commissie ofte besoigne dienthalven soude mogen werden ghedecerneert, dat daer in *yemant* ofte eenige van de Provintie van *Hollant* mede geemployeert mochten werden.

Door dese koele resolutie van Hollant, wiert de yver van de andere Provintien mede getempert / ende alsoo nochtans by My wiert geurgeert / is den dertienden op het gerepresenteerde van wegen de Provintie van Vrieslandt ter

Verga-

Vergaderinge gedaen/ goet gevonden te committeren de Heeren van Ommeren, Guldewagen, Raet-Pensionaris de Wit, Stavenisse, Boorsma, ende Gruys, om met de Heere Friquet in conferentie te treden/ ende te consertteren / hoe dat de swevende differenten tusschen den Heer Bisschop ende de Stadt/ best ter neder gelept soude konnen werden / oock om van den selven te verstaen of het bewuste Keyserlijck Mandaet tot opschortinge van alle feytlijckheden niet aen den Heere Bisschop ende Stadt was geinsinueert. Hollant bleef steets by haer Project, toonden schou te zijn van alles wat haer mocht inwickelen in Oorloch. Een Trompetter gesonden met dehortatorien, soo wel aen de Stadt als aen den Bisschop/ wiert in 't Quartier by Kinderhuys op/ en wel twee dagen in bewaringe gehouden/sonder te passeren; weder komende/wiert by den Heer Glinstra wegens Vrieslant voorgeslagen/men mocht de deputatie senden/ende by provisie te sustineren tot Stenfort; maer Hollant seyde/als nochtans de Bisschop niet luysterde dattet soude zijn despectueus voor den Staet. Wederom sloech voor de Heer Glinstra, datmen hier soude spreken met den Heer Friquet en Weyman tot mindering en versachtinge van 't Project, specialijck nopende de grootheyt van 't Garnisoen. Den vijftienden October quam uyt Munster een kleyn billet aen My in cyffer/ in latijn van wegen de Magistraet/zijnde de hant van den Secretaris Hollant; de formale woorden waren: men bidt uyt alle krachten dat aen Munster werde secours toegebragt, wilt dringen, aen persisen, om Hollandt te bewegen, op dat de Stadt effectivelijck werde verlost. De Heeren Gedeputeerden hier gheweest zijnde, hebben secreten te openbaren; onse poorten sullen open staen; watter voor hoop is, wilt door tooner antwoorden; 't was sonder dato, maer de Brenger seyde/vijf dagen te zijn onder weegh geweest/hy wiste noch van geen linien van communicatie of circumvalatie.

Dit heb Ick terstont aen de Heeren Gecommitteerde tot de Munstersche saken/en aen den Raet-Pensionaris gecommuniceert/en alsoo in 't selve Billet mede geklaecht wiert/ dat de Bisschop/tegen gegeven parole, ophielt de Wagens en paerden die uyt Munster hadden ghevoert de Bagagie van de Heeren Gedeputeerden/ soo hebben de Heeren Balveren ende Scheltinga, heftich daer over geklaecht: want oock sy selfs haer hadden verobligeert/ om de selve wagens ende paerden te sullen weder in de Stadt leveren. Dies is serieusselijck geschreven aen den Bisschop tot los-gevinge van de selve; maer hy heeft naemaels geantwoort/ dat de Voerluyden van selfs waren buyten ghebleven/als wetende datter geen voeragie in de Stadt was / datse oock verbole Brieven hadden gedragen.

Op het gemelte advys uyt de Stadt / wiert verstaen / dat de Heer Raedt Pensionaris soude spreecken met den Heer Friquet, om in de vertreck-Kamer met de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerde te confereren over dese saecke/ die maeckte swarigheyt in de vertreck-Kamer te comen/maer te sullen compareren in het huys van yemant van de Heeren (om te evitteren seecker scrupel van ceremonien) waer toe is gekosen het Logys van de Heer van Ommeren; echter den Heer Raet-Pensionaris van Huys treckende/wiert het den vyf en twintichsten October eer men te samen quam.

In dese tijdt quam oock het advys van Gelderlandt, gevallen tot Zutphen

den negentienden Octobris nieuwe Stijl / inhoudende: dat op het gedane *rapport* van den Heer van *Bolveren*, raeckende de versochte assistentie *van de* voorsz. Stadt, gelesen zijnde de opgemelde *twee Acten* van de Magistraet en Gilden van *Munster*; de Landtschap verstont dat het gepresenteerde *jus præsidii* behoorde aengenomen te worden, in consideratie die selve Stadt was een *bolwerck* van dese Staet, ende om andere pregnante redenen meer, ende noch daer by te bedingen soo veele avantagieuse conditien als mogelijck, immers voor al te urgeren op die vryheyt van de Religie, dat de selve hare vrye exercitie daer mochte ghenieten, ende daer tegen met alle vigeur ende spoet de selve Stadt behoorde geassisteert, ende van de bloccade des Bisschops ontset te worden.

Den Heer Ambassadeur van Vranckrijck hebbe mede besocht / die seyde / dat nu de Bisschop oock hadde getreckent de Alliantie, die de Keur en Vorsten tot Franckfort hadden voor eenigen tijdt / ghemaeckt met Vranckrijck ende Sweeden, dat het conseil des allies (soo noemde hy de aldaer aenwesende Gedeputeerde Volmachten van de groot ghemelde Geallieerde) soude schrijven aen desen Staet tot afmaninge, ende Ick merckte datse aen hem oock hadden ghescreven. Hy vermaende tot accommodatie; Ick seyde: anders niet te soecken / maer dat daer toe noodich was eene Deputatie van desen Staet: hy seyde / een deputatie van het opgemelde conseil des allies was beter / want dat de Bisschop niet soude willen aennemen die van desen Staet. Ick seyde / dat men wel de Noortsche Koningen hadde geobligeert tot het aennemen van deses Staets mediatie, dat den Heer Bisschop niet meer was als Koningen. Hy sprack mede of ick wat rude had den Bisschop getracteert in mijn memorien! Ick seyde: Hy tracteert ons noch harder, hy vervolcht ons te vuyr en te swaerde, hy dreycht ons met galgh en met rat, hy is ons vyandt, de Keyser is ons Overhooft, die heeft gemandeert afstant van vyantschap, hy achtet niet. Hy quam weder op de Alliance, dat hy nu een Mede-ghelidt van dien was. Ick seyde: Hessen hadde des Bisschops reeckeninge niet willen aennemen, als onder conditie van de Stadt ongequelt te laten.

Na veel aenhouden / wiert den acht en twintichsten October gerapporteert / dat men achtervolgens hare Ho. Mog. Resolutie van den dertienden, met ende nevens den Heer Friquet Afgesante van de Keyser / mitsgaders met den Heer Weymans Cancelier van de Heer Keur-Vorst van Brandenburch ende met My / was in conferentie geweest / ende met de selve geconcerteert hadde / hoe dat de swevende differenten tusschen den Heer Bisschop ende de Stadt Munster, best ter neder geleyt soude konnen werden: ende is dienvolgens den gemelten Heer Friquet versocht te willen schrijven aen den Keyser, ten eynde door des selfs authoriteyt de voorsz. swevende verschillen geliefde ter neder te doen leggen: dat oock de selve gheliefde sijne Troupes van Secours den Heer Bisschop toeghesonden / te revoceren / ende voorts door sijne Ministers de rigidigheyt der conditien de gemelte Stadt Munster voorgehouden te helpen mitigeren.

Ende daer nessens is genomen den secrete resolutie / daer van de formale woorden luyden als volght.

Noch-

NOchmaels ter Vergaderinge voortgebracht sijnde de iterative memorien by den Heere Resident *Aitzema*, aen haer Ho. Mog. gepresenteert, is na deliberatie goetgevonden ende verstaen, dat aen den selven Heere Resident te gemoet gevoert sal werden, dat de Stadt *Munster* van desen Staet *niet sal hebben te verwachten in geval de selve niet aen en neemt het bewuste project van accommodement, hun voor desen van wegen haer Ho. Mog. voorgehouden.*

De aenwesende Gedeputeerden van de Provintien van Gelderlant, Zeelant, Vrieslant, ende Stadt ende Lande, verclaerden datse hadden wel ghewenscht/ dat de gesamentlijcke Provintien met vigeur hadden believen by der handt te nemen/ de reele assistentie van de Stadt Munster, volgens de intentie van de Heeren Staten der selver respective principalen/ maer siende dat eenige Provintien daer toe niet connen werden bewogen/ hebben haer genootsaeckt gevonden in de bovenstaende conclusie te consenteren/ om soo veel doenlijck de verdere ruine van de gemelte Stadt te preventeren.

Met coppe authentijck/ tot aen de woorden (de aenwesende, &c.) door den Heer Velsen geparapheert/ ende den Heer Griffier Ruysch geteeckent/ hebbe ick noch dien selven dagh den uyt Munster voor veertien dagen aen my gecomen persoon ghedepecheert/ haer na mijn vermogen aenradende tot aennemingh/ dat het sijn Vorstel. Gen. Prins Willem oock riedt/ datter haer beter was te hebben *aliquam Remp.* als *nullam*.

Den eersten November quam weder een expres uyt Munster; was van daer gegaen den vier en twintichsten October, met een Brieffken in cyffer ende in 't Latijn: luydende in 't duyts; In de uytterste benaeutheyt roepen ende bidden wy de Hoge ende Mogende Heeren Staten, datse entlijck volgens belofte willen effectivelijck bevryden de agoniserende Stadt, datse de toegeseyde assistentie senden, ende niet langer toeven, want de vyant dagelijcx meer nadert ende de Stadt omcingelt, ende hier accresseert het gebreck van alle nootwendicheden. Godt sal buyten twyffel bystaen soo heylsaem werck, de ghehele Werelt sal 't approberen: Hare Ho. Mog. sullen roem, eere, ende satisfactie daer van dragen. Ons wort kracht en onrecht gedaen, de saeck litis pendent zijnde. De poort sal open staen, wy bidden, arbeyt yverigh ende schrift wat hoop daer is.

Dit gedecifreert hebbende/ gingh na de Vergaderinge/ die even gescheyden was; edoch vont ick noch den Heeren van Renswoude, Velsen, Bootsma, ende Haren: haer de selve communicerende/ daer na oock den Heer van Ommeren, Schuylenborgh, ende ande andere. Des anderen daeghs badt ick by memorie volgens inhoudt van 't brieffken/ maer ick kreegh niet als een duplicat van de opgemelde Resolutie van den acht en twintichsten October; met het welcke ick hebbe dien tweede Bode dien selven dach weghgesonden/ hebbe oock een triplicaet daer van gesonden/ aen de Commandeur van Wesel, die te kennen hadde gegeven/ dat hy wel middel wist/ om brieven daer in te senden. Haer Ho. Mog. begeerden by monde/ dat Ick die van Munster door mijn particuliere brieven wilde op het yverichste raden tot aennemingh van 't project, of datse 't gheheele werck wilden stellen in handen van hare Ho. Mog.

sulcx

presentemente memorien die geheele saecke ende aenneminge van het *Project* gestelt is in handen van u Ho. Mog. met alle eerbiedige yver ende instantie doen gelijck sy als nu, weder versoeckende u Ho. Mog. gelieve volgens concept resolutie van den *achten October*, de Deputatie soo aen den Heer *Bisschop* als aen de *Stadt* te entameren, of op andere wyse het heylsame werck van rust ende vrede op de Frontieren van desen Staet (gelijck selfs tusschen de *Noordsche Koningen* soo loffelijck is uytgevoert) by der hant te nemen, ende tot een kort goet besluyt te brengen.

Echter sonder effect, den achsten stelde Hollant voor, om een Trompetter te senden naer Munster, om haer te verklaren op het Project.

Den negenden, viel de volgende secrete Resolutie:

Synde gehoort het rapport van de Heeren van Ommeren ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van *Munster*, is na deliberatie goet gevonden ende verstaen, dat haer Ho. Mog. secrete Resolutie van den *acht en twintichsten October* laetstleden in de voorschreve saecken genomen, in een beslooten Missive gesonden sal werden aen de Magistraet der Stadt *Munster*, met versoeck dat se haer op den inhoudt van dien, ten spoedichsten willen verklaren; des sal den te schryven Brief door een Trompetter van desen Staet, derwaerts gesonden, ende den Heer *Friquet* extraordinaris Gedeputeerde van den Keyser, door den *Agent de Heyde* versocht werden, alle goede ende efficatieuse officien by den Heere Bisschop van *Munster* aen te wenden, ten eynde dat by den selven Heer Bisschop aen de passage van de voorschreve af te senden Trompetter, geen obstacul ofte empeichement toegebracht moge werden: sullende oock door den selven *Agent* aen den gemelten Heer *Friquet* verhantreyckt werden, copye van de voorschreve hare Ho. Mog. Resolutie van den *acht en twintichsten October*, om te strecken tot des selfs narechtinge.

Wyders is geresolveert, dat de af te senden Missive ende Resolutie, by forme van duplicate, oock geaddresseert sal werden aen den Commandeur *Marten van Juchem*, met ordre, dat hy een bequaem Persoon sal hebben te disponeren, om met de voorschreve Missive af te gaen, ende de selve door de bequaemste ende secreetste wegen, binnen *Munster* te brengen, beloovende hem tot een *premium*, in cas dat hy den selven Brief wel sal hebben bestelt, ter somme van *hondert* guldens, die hy oock sal vermogen te extenderen tot *hondert en vijftich* guldens, in cas van goet succes, als vooren. Geteeckent *Jan van IJsselmuyde*, ende *N. Ruysch*.

De Agent de Heyde gewerckt hebbende by den Heer Friquet/ om te versoecken sijn schryven aen den Heer Bisschop, achter volgens de Resolutie voorsz./ heeft hy ghesegt te wenschen eerst te spreecken met haer Ho. Mog. daer toe de Heer van Ommeren is versocht/ ende soo langh moest de Trompetter opgehouden. Maer de ander Post van Marten van Juchem is voortgegaen/ doch sonder effect. De Heer van Ommeren maeckte swaricheyt/ alleen met den Heer Friquet te spreecken/ versocht noch twee Gecommitteerden/ welck is toegestaen.

Even op desen tydt klaeghden die van de Admiraliteyt hier aen voorsende/ dat

die van 't Landt van Munster, gelijck oock die van Emden ende Oost-Vries-lant waren, beletten de den ende[?] van de Licenten in 't Fort Bourtangue, van alles wat de versche Embs en voet/ sonde een ende slachte.

Nu hadden die van de Bourtangue drie soodane Schepen de Eems opgaen-de genomen/ ende de Boeren uyt het Landt van Munster hadden met gewelt de selve weder ontset.

Den dertienden December wiert van 't Munstersche werck gheremon-streert/ dat de Heer Friquet gheraden ende ghevoeet was te schrijven aen den Bis-schop, echter noodeelde/ hy soude lieber een van sijn eygen luyden met een brief in de Stadt senden/ als de Trompetter door laten. Men seyde oock/ dat de Bis-schop self hadde geschreven/ dat twee van de Boden/ die van hem waren na de Stadt ghedeputeert/ daer waren ingekomen/ dat daer uyt bleeck/ dat die van de Stadt wel gheinformeert waren/ van de intentie van desen Staet/ ende soo haer de selve geopent/ hoe se al reede weder souden hebben geschreven.

Men riet oock/ men soude schrijven aen den Chuer-Vorst van Brandenburgh, dat vont men niet reprobabel.

Den veertienden wierde vast gestelt/ het senden van een Trompetter/ ende de Heer Friquet soude schrijven.

Daer na hadden die van de Stadt geschreven/ dat se schreven aen een Hoochleer-aerde tot Wesel Dr. Marle, ende aen haer den volgenden Brief.

Accepimus & cum summa tristitia legimus extractum registri 28. Octobris quia vero præcipue tuæ & statuum gen. Literæ cum aliis interceptæ sunt ab Episcopo, nec nobis possibile quenquam è gremio nostro emittere, Doctori *Marle* vicino commisimus, ut te humanissime salutet, & de statu nostro inquiret rogantes fidelem constantemque operam suam nobis impartiri dignetur ulterius, quippe durissimum, iniquissimum & *sanguineis lachrymis* deplorandum censemus, si hæc civitas *pace & bello famosa*, tot avitis privilegiis clara, per *projectum*, nobis inauditis conceptum, quod certo pro pacto aut mutuo contractu non haberi, minus ex qui potest, facto Ordinum Generalium in *turpissimam ac perpetuam* *servitutem redigi* debet. Episcopus sæpius dixisse fertur: *Ordines vel me vel, vel Urbem decipiunt*. In nos, pro dolor, cecidit, vox populi est, & sine *gravi & injustissima injuria* denegari non potuit, audiri debuimus, nec innocentes & inauditi per *projectum* condemnari. Sed, quod si à Cæsare nondum arctiora mandata advenerint nec propinqua spes eorum affulgent, nos de his primitus avisati mentem nostram super *projecto* finaliter sine mora aperiemus, petentes ut, si fieri posset, salvus conductus pro uno aut altero ex gremio nostro ad vos deputando ad tractandum & transigendum super *projecto* per Ordines, vel Residentem Cæsaris, ab Episcopo obtineatur. Interim via ad hoc ibidem aperta conservetur, nec noceat si forte hic cum Episcopo nos Tractare spargeretur. Optaremus quoque scire tenorem literarum Ordinum aliarumque interceptarum. Valeat & faveat constanter 13. Decembris, sign. *Hollant*, scribatur quoque *Viennam*, ut urgeatur apud *Cæsarem*.

De selve Doctor Marle versocht hier oock aen haer Ho. Mo. dat op de een of de ander wyse macht worden becregen een vrypas voor een of twee uyt

het middel van de Magistraet om alhier te tracteren op het bewuste Tractaet. Sulcks wiert al weder gestelt in handen van de Heeren Commissarisen tot de Munstersche saecken/ ende dat was niet met al. Het vervolch in 't naeste Jaer.

Over de saecke van Munster, was den sesten January conferentie/ mede voorgeslagen een geraisonneerde Brief te schrijven aen den Bisschop/ item, aen den Keyser/ ooch te spreecken met den Heer Friquet, want Hollandt abhorreerde van alls wat den Staet mocht engageren tot Oorloch. Den Domdeecken Brabeck hier eenige dagen geweest zijnde onder pretext van af te handelen wat noch resteerde aengaende het Accoordt van Bevergeerde ende het eerste termijn betalende/ vertrock omtrent den sevenden.

Hem wiert van wegen sijn Hoogheyt vereert een Engels Paert van duysent guldens.

Vrydach den negenden, wierdt gerapporteert van te schrijven aen den Bisschop/ ooch aen de Stadt/ ende te antwoorden aen den Heer *Friquet*, maer alles wierdt noch by Hollandt ende andere overgenomen.

In het laetst van Ianuarius quam hier de Syndicus Drachter, waer door de ander hier t'sedert eenigen tydt gheweest zijnde Syndicus Eitzen ghemeechsaem wiert als gherevoceert; haer Ho. Mog. door een Memorie versochte om expeditie/ stelden in handen van de Heeren tot de Munstersche saecken. Den tweeden February representeerden de Munstersche Gedeputeerde dat omtrent haer Stadt aengekomen was de Colonel Faber met vijfhondert Duytsche/ ende de Colonel Haraud met veel Italiaensche Ruyters/ noch de Colonel Premont ende Ramsdorp, elck met een Regiment te voet / versoeckende de Munstersche al noch haer Ho. Mog. verklaringe noopende de versochte assistentie/ ten minsten mediatie: de Heer Prins Maurits, en de Commandeur van Iuchem van de gemelde Troupen/ advyseerden 't selve/ alles wiert ghestelt in handen van den Raedt van State.

Den vijfden, heeft den Bisschop door sijn Agent Hessing aen haer Ho. Mo. te kennen gegeven: Alsoo de Magistraet van *Munster* niet alleen sich opposeerde den wech rechtens, om te eluderen de Keyserlijcke Sententie *in puncto juris præsidii, &c.* gepronunceert, maer oock om hare wettelijcke Overigheyt en consequentelijck de salutaire Statuten des Roomsche Rijcx te declineren, ende te verwerpen, oock niet weynich scheen te inclineren tot vreemde ende uytheemsche Machten ende Guarnisoenen te imploreren ende aen te nemen, dat dieswegen sijn Vorstel. Genade als een Rijcx-Vorst om so schadelijck voornemen by goeder tijt ende soo het behoorde te prævenieren, was ghenootsaeckt geworden sijn toevlucht te nemen tot sijn Keyserlijcke Majesteyt, als *ad judicem causæ & caput supremum sacri Romani Imperii*, ende de selve om advys ende protectie in het eene ende het ander te versoecken, dat daer op sijn Keyserl. Majesteyt was bewogen geworden om voor eerst eenige Regimenten nae het Sticht *Munster* te schicken, tot afkeeringe van de hooch-ghevaerlijcke schade, welcke uyt dese saecke voor het Roomsche Rijck stont te besorgen, ende aenghesien dat misschien sulcx so hier als elders, allerhande consideratien souden mogen veroorsaecken, dat oock by die van de Stadt Munster het selve anders als het in

der

der daet is, ende tot exacerbatie geduydet soude mogen werden; nochtans hy haer Ho. Mog. verseeckerde dat de selve Regimenten tot geens menschen offensie, maer alleenlijck tot een bloote verseeckeringe van sijns Vorstelijcken Genaden Stift *Munster* waren gesonden ende aengenomen, ende dat sijne Vorstelijcke Genade niet soude manqueren in alle manieren te trachten, ten eynde in dese saecke niet alleen met alle doenlijcke sachtigheyt, maer oock sodanich soude werden geprocedeert dat niemant oorsaeck mocht hebben met reden hem daer over te beklagen.

Met de Heeren Drachter ende Clute, hebbe Ick audientie ghehadt in den Raedt van State den vijfden, alwaer Ick deduceerde de saecke en de tegenwoordige gelegentheyt; Eyntlijck versoeckende een goet advys / dat de eerste gunst soude zijn/ geholpen te worden; de tweede, dat men haer claer ende spoedich mocht openbaren wat den Staet believde te doen.

Zijnde notabel dat in dese tijdt de Koninck van Sweden noch leefde / ende onder de handt met de Stadt tracteerde / ooch (soo my de Heer Cojet seyde) aenboodt hulp / ende geen vrede te sullen maecken sonder haer insluytinge. Maer die van de Stadt waren veel meer genegen tot desen Staet / ende dese Staet was geensints genegen om de Stadt te laten comen aen Sweden. Almaer om de principaelste alhier/begosten meer ende meer gunstich te worden aen Munster.

Den negenden dede den Raet en corps door den mondt van den Heer Huygens presiderende/ rapport in 't lang van de Munstersche saecke. Den elfden gaven het over in geschrifte: Dat haer Ho. Mog. vermits de Nabuyrschap, interesse van Staet, ende acte obligatoir in dato den *vijftienden April sestienhondert acht en vijftich*, als breeder mondelingh ter Vergaderinge is ghededuceert, verbonden waren, ende behoorden haer te interponeren ende aen te wenden by den Heer Resident *Friquet*, wegens sijn Keyserlijcke Majesteyt de Heere Bisschop van Munster, ende de Stadt Munster alle efficatieuse devoyren ende Mediatien, ten eynde de sweevende differenten tusschen voorseyde Heer Bisschop ende de Stadt, by den wegh van amicable compositie mochten gheappaiseert ende getermineert werden, met verklaringe ende verseeckeringe, dat haer Ho. Mogende niet souden konnen gedogen ende met goede oogen aensien dat de gemelde Stadt gewaldadiger wyse benauwt ende beslooten wierde, ende dat by sulcken onverhoopten toeval haer Ho. Mogende genootsaeckt souden worden om te dencken op middel van Secours ende assistentie van hare Naburen, die haer Godt ende de Natuyr souden suppediteren, ende ondertusschen tot dat de saecke by boven ghemelte middelen van accommodatie tot een goet eynde soude wesen gebracht, soude haer Ho. Mog. op het versoeck van de selve Stadt by forme van leeninge tegens Acte obligatoir van te restitueren, ende sich met geen andere, buyten voorweten ende toe-staen van desen Staet, te sullen confœdereren, ofte der selver Guarnisoen in-nemen konnen, van tijdt tot tijdt verstrecken sulcke somme van penningen als haer Ho. Mog. genegentheyt of der selver Stadts versoeck en noot soude vereyschen; ook souden haer Ho. Mo. gevoechlijck de gereformeerde Officieren, pensioenen van den Staet treckende, konnen dispenseren ende licentieren, dienst by die van de Stadt *Munster* te

 mogen

het middel van de Magistraet om alhier te tracteren op het bewuste Tractaet. Sulcks wiert al weder gestelt in handen van de Heeren Commissarisen tot de Munstersche saecken/ ende dat was niet met al. Het vervolch in 't naeste Jaer.

Over de saecke van Munster, was den sesten January conferentie/ werdende voorgeslagen een geraisonneerde Brief te schryven aen den Bisschop / item, aen den Keyser / oock te spreecken met den Heer Friquet, want Hollandt abhorreerde van alls wat den Staet mocht engageren tot Oorlogh. Den Domdeecken Brabeck hier eenige dagen geweest zijnde onder pretext van af te handelen wat noch resteerde aengaende het Accoordt van Bevergeerde ende het eerste ter mijn betalende/ vertrack omtrent den sevenden.

Hem wiert van wegen sijn Hoogheyt vereert een Engels Paert van duysent guldens.

Vrydach den negenden, wierdt gerapporteert van te schrijven aen den Bisschop/ oock aen de Stadt/ ende te antwoorden aen den Heer Friquet, maer alles wierdt noch by Hollandt ende andere overgenomen.

In het laetst van Ianuarius quam hier de Syndicus Drachter, waer door de ander hier t'sedert eenigen tydt gheweest zijnde Syndicus Eitzen ghenoechsaem wiert als ghereboceert; haer Ho. Mog. door een Memorie versocht om expeditie/ steldent in handen van de Heeren tot de Munstersche saecken. Den tweeden February representeerden de Munstersche Gedeputeerde dat omtrent haer Stadt aengekomen was de Colonel Faber met vijfhondert Duytsche/ende de Colonel Haraud met veel Italiaensche Ruyters/noch de Colonel Premont ende Ramsdorp, elck met een Regiment te voet / versoeckende de Munstersche al noch haer Ho. Mog. verklaringe noopende de versochte assistentie/ten minsten mediatie: de Heer Prins Maurits, en de Commandeur van Iuchem van de gemelde Troupen/ advijseerden 't selve/ alles wiert ghestelt in handen van den Raedt van State.

Den vijfden, heeft den Bisschop door sijn Agent Hessing aen haer Ho. Mo. te kennen gegeven: Alsoo de Magistraet van *Munster* niet alleen sich opposeerde den wech rechtens, om te eluderen de Keyserlijcke Sententie *in puncto juris præsidii,&c.* gepronunceert, maer oock om hare wettelijcke Overigheyt en consequentelijck de salutaire Statuten des Roomsche Rijcx te declineren, ende te verwerpen, oock niet weynich scheen te inclineren tot vreemde ende uytheemsche Machten ende Guarnisoenen te imploreren ende aen te nemen, dat dieswegen sijn Vorstel. Genade als een Rijcx-Vorst om so schadelijck voornemen by goeder tijt ende soo het behoorde te prævenieren, was ghenootsaeckt geworden sijn toevlucht te nemen tot sijn Keyserlijcke Majesteyt, als *ad judicem causa & caput supremum sacri Romani-Imperii*, ende de selve om advys ende protectie in het eene ende het ander te versoecken, dat daer op sijn Keyserl. Majesteyt was bewogen geworden om voor eerst eenige Regimenten nae het Stift *Munster* te schicken, tot afkeeringe van de hooch-ghevaerlijcke schade, welcke uyt dese saecke voor het Roomsche Rijck stont te besorgen, ende aenghesien dat misschien sulcx so hier als elders, allerhande considératien souden mogen veroorsaecken, dat oock by die van de Stadt Munster het selve anders als het in

der

der daet is, ende tot exacerbatie geduydet soude mogen werden; nochtans hy haer Ho. Mog. verseeckerde dat de selve Regimenten tot geens menschen offensie, maer alleenlijck tot een bloote verseeckeringe van sijns Vorstelijcken Genaden Stift *Munster* waren gesonden ende aengenomen, ende dat sijne Vorstelijcke Genade niet soude manqueren in alle manieren te trachten, ten eynde in dese saecke niet alleen met alle doenlijcke sachtigheyt, maer oock sodanich soude werden geprocedeert dat niemant oorsaeck mocht hebben met reden hem daer over te beklagen.

Met de Heeren Drachter ende Clute, hebbe Ick audientie ghehadt in den Raedt van State den vijfden, alwaer Ick deduceerde de saecke en de tegenwoordige gelegentheyt; Eyntlijck versoeckende een goet advys / dat de eerste gunst soude zijn/ geholpen te worden; de tweede, dat men haer claer ende spoedich mocht openbaren wat den Staet beliefde te doen.

Zijnde notabel dat in dese tijdt de Koninck van Sweden noch leefde / ende onder de handt met de Stadt tracteerde / oock (soo my de Heer Cojet seyde) aenboodt hulp / ende geen vrede te sullen maecken sonder haer insluytinge. Maer die van de Stadt waren veel meer genegen tot desen Staet / ende dese Staet was geensints genegen om de Stadt te laten comen aen Sweden. Alwaer om de principaelste alhier/begosten meer ende meer gunstich te worden aen Munster.

Den negenden dede den Raet en corps door den mondt van den Heer Huygens presiderende/ rapport in 't lang van de Munstersche saecke. Den elfden gaven het over in geschrifte: Dat haer Ho. Mog. vermits de Nabuyrschap, interesse van Staet, ende acte obligatoir in dato den *vijftienden April sestienhondert acht en vijftich*, als broeder mondelingh ter Vergaderinge is ghededuceert, verbonden waren, ende behoorden haer te interponeren ende aen te wenden by den Heer Resident *Friquet*, wegens sijn Keyserlijcke Majesteyt de Heere Bisschop van Munster, ende de Stadt Munster alle efficatieuse devoyren ende Mediatien, ten eynde de sweevende differenten tusschen voorseyde Heer Bisschop ende de Stadt, by den wegh van amicable compositie mochten gheappaiseert ende getermineert werden, met verklaringe ende verseeckeringe, dat haer Ho. Mogende niet souden konnen gedogen ende met goede oogen aensien dat de gemelde Stadt gewaldadiger wyse benauwt ende beslooten wierde, ende dat by sulcken onverhoopten toeval haer Ho. Mogende genootsaeckt souden worden om te dencken op middel van Secours ende assistentie van hare Naburen, die haer Godt ende de Natuyr souden suppediteren, ende ondertusschen tot dat de saecke by boven ghemelte middelen van accommodatie tot een goet eynde soude wesen gebracht, soude haer Ho. Mog. op het versoeck van de selve Stadt by forme van leeninge tegens Acte obligatoir van te restitueren, ende sich met geen andere, buyten voorweten ende toe-staen van desen Staet, te sullen confœdereren, ofte der selver Guarnisoen in-nemen konnen, van tijdt tot tijdt verstrecken sulcke somme van penningen als haer Ho. Mog. genegentheyt of der selver Stadts versoeck en noot soude vereyschen; ook souden haer Ho. Mo. gevoechlijck de gereformeerde Officieren, pensioenen van den Staet treckende, konnen dispenseren ende licentieren, dienst by die van de Stadt *Munster* te

 mogen

[illegible] mogen nemen, ende de selve te stellen voor [illegible] geval van hare pensioenen.

De Munstersche Gedeputeerde hebben den dertienden [illegible] dat haer de [illegible] Vorsten van Ments, Keulen, Trier, Nyburch, ende andere, presenteerden tot Mediateurs [illegible]; [illegible] de mediatie van desen Staet, dat van wegen Sweeden [illegible] wiert gecorrespondeert door een Sweetse Minister Steiniger, tot Bremen residerende: daer over quamen in conferentie, versochten van desen Staet hulp.

Eyndelijck wiert den Munsterschen selfs geraden, te versoecken een lening van thien a twaelf duysent Rijcksdaelders, om haer te [illegible] van het handelen met Sweeden. [illegible] echter namen de Heeren van Hollant [illegible]; het gaf nochtans soo veel jalousie, dat het [illegible] van den Domdeecken Brabeck; ende de Heer Keyserlijcke Minister sprack [illegible] dat hy terstont [illegible] soude vertrecken [illegible] de [illegible] wijse seconteerde, ende dat het Rijck sal [illegible] dat de Keyserlijcke Regimenten [illegible] Munster niet [illegible] gekomen om de Stadt te belegeren, maer [illegible] Troupen inquamen; [illegible] gelijck oock het voorschreve dreygement.

Den laetsten February waren de Heeren vander Hooch, Borre, van Amerongen ende de Tresorier, in conferentie met die van haer Ho. Mog. zijnde besloten een ernstich schryven aen den Bisschop te laten afgaen; den eersten Maert wiert gerapporteert: de clausule comminatoir stondt die van Hollandt niet aen, souden men Mediateurs zijn, soo moesten men sonder dreygement ende onpartijdich blyven. Daer wiert goetgevonden met de Munsterschen te spreken, op wat wijse sy de penningen soude ontfangen; den derden wiert verklaert haer te sullen verschieten thien duysent Rijcxdaelders, op Interest tegen vier per cento; sulcks wilde Hollant eerst, dat de naest aen Munster leggende Provintien souden opschieten; eenige wilden oock, Munster soude haer verbinden met niemant anders te handelen, doch beyders wiert gheimprobeert; de innerlijcke meeningh nochtans was niet om dat secours te continueren, want met den Bisschop of den Domdeecken Brabeck [illegible] gecorrespondeert [illegible] Verdrach te maecken, ende de Heer Friquet sprack oock gebuyrlick van accoort, [illegible] Munster, soude favorabel zijn, dat de schijn ofte respect [illegible] aen den Bisschop maer de toeverlaet aen de Stadt, [illegible] oppositie.

De Heer Brabeck quam eerst [illegible] tot Delft, daer naer in den Hage, confereerde dagelijcx met de Keyserlijcke ende Brandenburchsche Ministers, ende de Raet-Pensionaris [illegible] accoort te vinden, de Heer van Flodrof, de Tresorier, ende de Pensionaris de Groot, [illegible] mede overgaen; de Munstersche Gedeputeerde wiert wel [illegible] het haer te seggen, maer verklaerden geen last te hebben [illegible] oock de Stadt selfs schreef: [illegible] Memorie gegeven [illegible] Heer Friquet [illegible]

dat de Stadt mochte blijven buyten oppressie; ende dat het mochte blijven binnen de palen van 't Cleefsche Tractaet / ende dat van alles dese Staet mochte blijven guarant.

De Bisschop beroemende dat de Stadt hier geen geldt soude [illegible] Obligatie / schreef den [illegible] en twintichsten een Brief van protestatie / dat de Stadt / als sijnde sijn ende Municipael / niet vermocht haer t'obligeren / sonder sijn toelatinge / ende dat hy ende sijn Nakomelingen sulcx souden houden voor nul / ende krachteloos. Dat de [illegible] der Stadt daer uyt bleeck / doordien de Syndicus Drachter was ghevangen / improberende wat by den Syndicus Birzen was gedaen. Eyndelijck wiert geresolveert den dertichsten Maert / ende vervolgens geschreven aen den Bisschop / dat haer Ho. Mog. waren niet sonder hertelijcke droufheyt uyt verscheyden gewesten meermalen bericht geworden, van de Krijghspreparatien, die sijne Vorstel. Doorl. een tydt langh herwaerts soude beginnen hebben te maecken, insonderheyt met het aen ende over nemen, oock te samen voeren van verscheyden volckeren, soo te voet als te paerde, niet sonder stercke presumptie, als of sulcx soude dienen om de *Stadt Munster* te besluyten, ende soodanich te benauwen, dat daer uyt niet anders als een totale ende seeckere verhinderingh van de Commercie tusschen de Inghesetenen deser Landen, ende die van de opghemelde Stadt te gemoet gesien soude connen werden, als mede dattet invoeren, ende onderhouden van vreemt Krijghs-volck, by forme van inquartieringh, op ende ontrent dese Frontieren, 't gene dan oock misschien andere Troupen derwaerts soude trecken, voor haer perniculeus mochte werden; Daer by comende dat de *Stadt Munster* haer van deser zijds Secours ontbloot blyvende, seer licht tot desperate consilien mochte vervallen, ende haer aen vreemde Koningen ende Potentaten addresseren, om door der selver assistentie van soodane feytlijckheden, ende ghedreyghde belegeringh verlost te mogen werden, waer uyt onvermydelijck te verwachten stonde, of dat de fackel van een nieuwen Oorlogh in dese Nabuyrige ende omleggende Quartieren soude gestelt worden, ende haer Ho. Mog. by gevolge tot hare defensie ende securiteyt, lichtelijck daer mede inghewickelt, 't gene sy in alle manieren haer schuldich achteden te moeten voorcomen ende wederhouden, of dat de gemelde Stadt haer quame t'engageren aen soodanige Coningen ende Potentaten, welckers Nabuyrschap, insonderheyt in dese conjuncturen van tyden ende saecken, desen Staet suspect ende nadelich mochte wesen, dat sy daerom niet conden ledich staen, haer soodanich t'interponeren, daer mede sy meenden dat de noch swevende differenten ende daer uyt ontstane animositeyten, ende alle stortinge van veel onnosel Christen bloet, op het aequitabelste souden connen werden voorghecomen. Waer toe alsoo sijn Vorstel. Doorl. als oock de Gedeputeerde der *Stadt Munster* belieft hadden haer Ho. Mog. aenleydinge ende *ouverture* te gheven, dat dit schryven dan diende om sijne Vorstel. Doorl. ernstich ende vrient-nabuyrlick te versoecken, gelijck aen de *Stadt Munster* mede waren om te willen prefereren den wech van amicable Compositie, voor die van feytlijckheyt, niet min ghevaerlijck in sijne executie, als uytkomste; Ende dat u Vorstel. Doorl. ten dien eynde op het spoedichste, ende soo 't eenichsints doenlijck wilden doen afsteken de inghe-

trockene

den negentienden Octobris nieuwe Stijl / inhoudende: dat op het gedaane rapport van den Heer van *Beveren*, raeckende de versochte assistentie van de voorsz. Stadt, gelesen zijnde de opgemelde *twee Acten* van de Magistraet en Gilden van *Munster*; de Landtschap verstont dat het gepresenteerde *jus praesidii* behoorde aengenomen te worden, in consideratie die selve Stadt was een *bolwerck* van dese Staet, ende om andere pregnante redenen meer, ende noch daer by te bedingen soo veele avantagieuse conditien als mogelijck, immers voor al te urgeren op die vryheyt van de Religie, dat de selve hare vrye exercitie daer mochte ghenieten, ende daer tegen met alle vigeur ende spoet de selve Stadt behoorde geassisteert, ende van de bloccade des Bisschops ontset te worden.

Den Heer Ambassadeur van Vranckrijck hebbe mede besocht / die seyde/ dat nu de Bisschop oock hadde geteeckent de Alliantie, die de Keur en Vorsten tot Franckfort hadden voor eenigen tijdt / ghemaeckt met Vranckrijck ende Sweeden, dat het conseil des allies (soo noemde hy de aldaer aenwesende Gedeputeerde Volmachten van de groot ghemelde Geallieerde) soude schrijven aen desen Staet tot afmaninge, ende Ick merckte datse aen hem oock hadden ghescheven. Hy vermaende tot accommodatie; Ick seyde: anders niet te soecken/ maer dat daer toe noodich was eene Deputatie van desen Staet: hy seyde/ een deputatie van het opgemelde conseil des allies was beter/ want dat de Bisschop niet soude willen aennemen die van desen Staet. Ick seyde / dat men wel de Noortsche Koningen hadde geobligeert tot het aennemen van deses Staets mediatie, dat den Heer Bisschop niet meer was als Koningen. Hy sprack mede of ick wat rude had den Bisschop getracteert in mijn memorien/ Ick seyde: Hy tracteert ons noch harder, hy vervolcht ons te vuyr en te swaerde, hy dreycht ons met galgh en met rat, hy is ons vyandt, de Keyser is ons Overhooft, die heeft gemandeert afstant van vyantschap, hy achtet niet. Hy quam weder op de Alliance, dat hy nu een Mede-ghelidt van dien was. Ick seyde: Hessen hadde des Bisschops reeckeninge niet willen aennemen, als onder conditie van de Stadt ongequelt te laten.

Na veel aenhouden/ wiert den acht en twintichsten October gerapporteert/ dat men achtervolgens hare Ho. Mog. Resolutie van den dertienden, met ende nevens den Heer Friquet Afgesante van de Keyser / mitsgaders met den Heer Weymans Canceller van de Heer Keur-Vorst van Brandenburch ende met My/ was in conferentie geweest / ende met de selve geconcerteert hadde/ hoe dat de swevende differenten tusschen den Heer Bisschop ende de Stadt Munster, best ter neder gelept soude konnen werden: ende is dienvolgens den gemelten Heer Friquet versocht te willen schrijven aen den Keyser, ten eynde door des selfs authoriteyt de voorsz. swevende verschillen geliefde ter neder te doen leggen: dat oock de selve ghelieffde sijne Troupes van Secours den Heer Bisschop toegesonden / te revoceren/ ende voorts door sijne Ministers de perdigheyt der conditien de gemelte Stadt Munster voorgehouden te helpen mitigeren.

Ende daer nessens is genomen den secrete resolutie/ daer van de formale woorden luyden als volght.

Noch-

NOchmaels ter Vergaderinge voortgebracht sijnde de iterative memorien by den Heere Resident *Aitzema*, aen haer Ho. Mog. gepresenteert, is na deliberatie goetgevonden ende verstaen, dat aen den selven Heere Resident te gemoet gevoert sal werden, dat de Stadt *Munster* van desen Staet *niet sal hebben te verwachten in geval de selve niet aen en neemt het bewuste project van accommodement, hun voor desen van wegen haer Ho. Mog. voorgehouden.*

De aenwesende Gedeputeerden van de Provintien van Gelderlant, Zeelant, Vrieslant, ende Stadt ende Lande, verclaerden datse hadden wel ghewenscht/dat de gesamentlijcke Provintien met vigeur hadden believen by der handt te nemen/ de reele adsistentie van de Stadt Munster, volgens de intentie van de Heeren Staten der selver respective principalen/ maer siende dat eenige Provintien daer toe niet connen werden bewogen/hebben haer genootsaeckt gevonden in de bovenstaende conclusie te consenteren/om soo veel doenlijck de verdere ruine van de gemelte Stadt te preventeren.

Met coppe authentijck/ tot aen de woorden (de aenwesende, &c.) door den Heer Velsen geparapheert/ ende den Heer Griffier Ruysch geteeckent/ hebbe ick noch dien selven dagh den uyt Munster voor veertien dagen aen my gecomen persoon ghedepecheert/ haer na mijn vermogen aenradende tot aenneminghe/ dat het sijn Vorstel. Gen. Prins Willem oock riedt/dattet haer beter was te hebben *aliquam Remp.* als *nullam*.

Den eersten November quam weder een expres uyt Munster; was van daer gegaen den vier en twintichsten October, met een Brieffken in cyffer ende in 't Latijn: luydende in 't duyts: In de uytterste benaeutheyt roepen ende bidden wy de Hoge ende Mogende Heeren Staten, datse entlijck volgens belofte willen effectivelijck bevryden de agoniserende Stadt, datse de toegeseyde assistentie senden, ende niet langer toeven, want de vyant dagelijcx meer nadert ende de Stadt omcingelt, ende hier accresseert het gebreck van alle nootwendicheden. Godt sal buyten twyffel bystaen soo heylsaem werck, de ghehele Werelt sal 't approberen: Hare Ho. Mog. sullen roem, eere, ende satisfactie daer van dragen. Ons wort kracht en onrecht gedaen, de saeck litis pendent zijnde. De poort sal open staen, wy bidden, arbeyt yverigh ende schrift wat hoop daer is.

Dit gedecifreert hebbende/ gingh na de Vergaderinge/ die eben gescheyden was; edoch vont ick noch den Heeren van Renswoude, Velsen, Bootsma, ende Haren: haer de selve communicerende/ daer na oock den Heer van Ommeren, Schuylenborgh, ende ande andere. Des anderen daeghs badt ick by memorie volgens inhoudt van 't brieffken/maer ick kreegh niet als een duplicat van de opgemelde Resolutie van den acht en twintichsten October; met het welcke ick hebbe dien tweede Bode dien selven dach weghgesonden/ hebbe oock een triplicaet daer van gesonden/ aen de Commandeur van Wesel, die te kennen hadde gegeven/ dat hy wel middel wist/ om brieven daer in te senden. Haer Ho. Mog. begeerden by monde/ dat Ick die van Munster door mijn particuliere brieven wilde op het yverichste raden tot aenneminghe van 't project, of datse 't gheheele werck wilden stellen in handen van hare Ho. Mog.

sulcx

sulcx hebbe ick ghedaen. De voornaemste van Hollant, ende specialijck den Heer Raet-Pensionaris, gelijck mede de Heeren Fricquet ende Weyman, itereerden ende verseeckerden geduyrich/ dat dese Staet niet een paert soude sadelen voor Munster, ende dat ick de Stadt niet wilde abuseren.

Den tienden November quam weder uyt Munster, een briefken in Cyfer/ door een ghereformeert Luytenant te Paerde / een Fransman / die noch seer onlanghs hadde onder den Colonel Fabri ghedient / ende paspoort hebbende/ was gegaen in de Stadt. De Brief in 't Duyts luyde als volght. Het is nu de derde Maent, dat wy verwachten het beloofde secours, ende soo 't niet haest compt ; sijn Wy verlooren. De Vereenichde Provintien connen noch voor Godt, noch voor de Werelt niet verdedigen, datse ons door haer schult laten omcomen, want sy connen ons lichtelijck verlossen, ende sonder eenige offensie van den Keyser of van 't Rijck : Ia met glorie. Urgeert dan onse verlossinge, gelijck de uytterste noot, ghegheven Trouw (*Data fides*) de liefde tot den Evennaesten, ende de billickheyt sulcx belast, want de *Bisschop sal niet* op houden voor dat hy ons sal hebben door honger *gedoot, of door ghewelt* verplettert. Wilt daerom extremelijck aenhouden, ende besorght dat ons seeckerlijck werde bekent gemaeckt wat hoop daer is, van 't gene de Heeren Gedeputeerden ons soo heylichlijck hebben belooft. van drie uytgesondene Boden is niemant weder gecomen. De Vereenichde Provintien connen ons niet verlaten, sonder haer eygen schande, noch haer trouwe breecken, sonder ons onderganck. Wilt couragieuselijck aenhouden, op dat entlijck het bloet vergieten ende dese belegeringh een eynde neme.

Dese Brief wel overleggende ende met de Intentie van den Staet confererende/ hebbe goetgedacht over te geven het volgende den elfden November.

HO. MOG. HEEREN;

HEt heeft u Ho. Mog. seer voorsichtichlijck belieft tot vier distincte tyden, de goede Stadt *Munster* door 't senden van autentijcque Copyen van de Resolutie van den *acht en twintichsten Octobris* te nodigen tot acceptatie van het bewuste project. Door de stricte Bloccade, heeft de selve Stadt reden van excuse van datse niet antwoort ; Op welcke formaliteyt u Ho. Mog. eerbiedelijck werden versocht, geen reflexie te nemen, maer haer goedertierentlijck te laten vergenogen, dat de ondergeschreven van wegen de selve Stadt by u Ho. Mog. gecreditiveert ende gevolmachtichde Minister verklare dat de selve Stadt de gheheele saecke stelt in handen van u Ho. Mog. om volgens of omtrent het dick-ghemelde project alle andere bloetstortinge, oock tegenwoordige ende toecomende, noch meerdere calamiteyten die veel lamentatien ende reprochien souden connen causeren, voor te comen, dienvolgens dat u Ho. Mog. gelieve sonder vorder tijt verlies hoochgunstelijck ter hant te nemen, *'t selve* Christelijck werck door soodanige wech ende wyse, als de selve bevinden sullen dienstichst te zijn.

Daer op ten Huyse van de Heer Ommeren quamen de Heeren Fricquet, ende Weyman, sampt/ Guldenwagen, Raet-Pensionaris, Stavenisse, Bootsma, Gruys.

Gruys. De Heer Ommeren proponeerde/ wat by My van wegen de Stadt was versocht; Namelijck dat ick/ als gecreditiveert Minister van de Stadt het project ende acceptatie van dien/ selve in handen van haer Ho. Mog. mits gemodereert wordende/ soo aengaende het Garnisoen als andersints/ gelijck de Heer Fricquet self wel hadde voorgeslagen: De Heer Fricquet seyde/ van herten te wenschen het accommodement: dat hy soo wel den Bisschop als de Stadt schult gaf: dat hy van den Keyser geen last hadde/ echter uyt liefde van vrede alles gedaen hadde/ ende noch soude doen/ om den Bisschop het induceren tot Vrede; maer hy seyde te wenschen dat Ick expresse last van de Stadt conde toonen; De Heer Weyman seyde bycans het selve; De beurt tot my comende seyde: my te gedragen tot mynen credentialen/ dat die uyt de Stadt comende brieskens spraecken van grooten noot: dat Ick my verbonden vont die goede lieden te preserveren van haer totalen ondergangh/ dat sy niet mochten werden gehangen/ gekopt/ of geschent aen Lijf/ eer/ ende goet/ ghelijck den Bisschop haer dreyghde. De Heer Weyman seyde/ niet te gelooven dattet soo verre gecomen was/ datse noch niet genouch ghemortificeert waren/ dat men noch wel konde wachten offer uyt de Stadt geen naerder tydingh quam/ op myne ghesondene secrete Boden. Ick seyde ende versocht/ datmen een openbaer Bode wilde senden aen den Bisschop, ende versoecken passage/ om die van de Stadt te summeren op het project: dit geviel haer niet qualijck. Echter wiert verstaen/ men soude noch wat wachten; daer van den vijftienden November gerapporteert zijnde/ is dese dispositie op het selve subject alnoch opgehouden. Ondertusschen schreef de Ambassadeur Boreel uyt Vranckrijck oock dat de Bisschop in de ligue met dien Koninck was ingetreden/ ende dat de Mareschalck de Fabert met eenige troupen soude gaen tot hulpe van de Bisschop. Sulcx schryven wiert den seventienden in handen ghestelt van de Heeren tot de Munstersche saecken. De aentocht van Fabert was niet als een bulleback. Den drie en twintichsten hebbe Ick weder schrift ende mondelijck aengehouden/ waer op koel wiert verstaen/ men moest noch afwachten naerder bescheyt van Munster/ ende het was notoir/ datter niemant uyt noch in konde. Twee dagen daer na wiert Hollandt versocht haer te verklaren.

Den negen en twintichsten November/ hebbe ick so aen haer Ho. Mog. als *mutatis mutandis* aen de Heeren van Hollant overgegeven het volgende:

Ho. Mog. Heeren;

ALsoo het u Ho. Mog. belieft heeft tot *vier* distincte tijden uyt te geven autentijcke Copye van u Ho. Mog. Resolutie van den *acht en twintichsten Octobris laestleden*, inhoudende dat die van de Stadt *Munster* van desen *Staet* niet souden hebben te verwachten, ten ware sy aennamen het bewuste *project accoort den vijfden May in Hollandt*, den *negentienden May* laestleden aen u Ho. Mog. gerapporteert, ende door de bloccade belet wort uyt of in de Stadt, wat diligentie oock ghedaen wort, eenich brief meer te krygen.

Soo heeft de onderschreve van wegen de selve Stadt by desen Staet *ghecrediteerde* Minister alreede den *dertienden* ende *vijf en twintichsten* deses by ex-

 presse

presse memorien die geheele saecke ende aenneminge van het *Project* gestelt in handen van u Ho. Mog. met alle eerbiedige yver ende instantie doen gheiijck altans, weder versoeckende u Ho. Mog. gelieve volgens concept resolutie van den *achten Octobris*, de Deputatie soo aen den Heer *Bisschop* als aen de *Stadt* te reassumeren, of op andere wyse het heylsame werck van rust ende vrede op de Frontieren van desen Staet (gelijck selfs tusschen de *Noordtsche Koningen* soo loffelijck is uytgevoert) by der hant te nemen, ende tot een kort goet besluyt te brengen.

Echter sonder effect/ den achsten stelde Hollant voor/ men mocht een Trompetter senden naer Munster, om haer te verklaren op het Project.

Den negenden, viel de volgende secrete Resolutie:

Synde gehoort het rapport van de Heeren *van Ommeren* ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van *Munster*, is na deliberatie goet ghevonden ende verstaen, dat haer Ho. Mog. secrete Resolutie van den *acht en twintichsten October* laetstleden in de voorschreve saecken genomen, in een beslooten Missive gesonden sal werden aen de Magistraet der Stadt *Munster*, met versoeck datse haer op den inhoudt van dien, ten spoedichsten willen verklaren; des sal den te schryven Brief door een Trompetter van desen Staet, derwaerts gesonden, ende den Heer *Friquet* extraordinaris Gedeputeerde van den Keyser, door den *Agent de Heyde* versocht werden, alle goede ende efficatieuse officien by den Heere Bisschop van *Munster* aen te wenden, ten eynde dat by den selven Heer Bisschop aen de passage van de voorschreve af te senden Trompetter, geen obstacul ofte empeschement toegebracht moge werden: sullende oock door den selven *Agent* aen den gemelten Heer *Friquet* verhantreyckt werden, copye van de voorschreve hare Ho. Mog. Resolutie van den *acht en twintichsten October*, om te strecken tot des selfs narechtinge.

Wyders is geresolveert, dat de af te senden Missive ende Resolutie, by forme van duplicate, oock geaddresseert sal werden aen den Commandeur *Marten van Iuchem*, met ordre, dat hy een bequaem Persoon sal hebben te disponeren, om met de voorschreve Missive af te gaen, ende de selve door de bequeemste ende secreetste wegen, binnen *Munster* te brengen, beloovende hem tot een *premium*, in cas dat hy den selven Brief wel sal hebben bestelt, ter somme van *hondert* guldens, die hy oock sal vermogen te extenderen tot *hondert en vijftich* guldens, in cas van goet succes, als vooren. Geteeckent *Lin van Ysselmuende*, ende *N. Ruysch*.

De Agent de Heyde gewweest synde by den Heer Friquet/ om te versoecken syn schryven aen den Heer Bisschop, gehiet volgens de Resolutie voorsz./ hadde hy ghesept te wenschen eerst te spreecken met haer Ho. Mog. daer toe is Heer van Ommeren is versocht/ ende soo langh weert de Trompetter opgehouden. Maer de ander Post van Marten van Iuchem is voortgegaen/ doch sonder effect. De Heer van Ommeren maeckte swaricheyt/ alleen met den Heer Friquet te spreecken/ versocht noch twee Gecommitteerden/ 't welck is toegestaen.

Even op desen tydt klaeghden die van de Admiraliteyt hier aenwesende/ dat

die

die van 't Landt van Munster, gelijck oock die van Emden ende Oost-Vrieslant waren, beletteende den ophef van de Licenten in 't Fort Bourtangue, van alles wat de versche Embs op voer/ hebbende een oude klachte.

Nu hadden die van de Bourtangue drie soodane Schepen de Eems opgaende gehouden/ ende de Boeren uyt het Landt van Munster hadden met gewelt de selve weder ontset.

Den dertienden December, wiert van 't Munstersche werck gherapporteert/ dat de Heer Friquet ghenegen ende ghereet was te schrijven aan den Bisschop, echter oordeelde / hy soude liever een van sijn eygen luyden met een brief in de Stadt senden/ als de Trompetter door laten. Hy seyde oock/ dat de Bisschop self hadde geschreven/ dat twee van de Raden/ die van hem waren na de Stadt ghedeputeert / daer waren ingekomen/ dat daer uyt bleeck / dat die van de Stadt wel gheinformeert waren / van de intentie van desen Staet/ ende soodane de selve geweest/ datse alreede weder souden hebben geschreven.

Hy riet oock/ men soude schrijven aen den Chuer-Vorst van Brandenburgh, dat vontmen niet reprochabel.

Den veertienden wiert vast gestelt / het senden van een Trompetter / ende de Heer Friquet soude schrijven.

Daer na hadden die van de Stadt gelijck/ datse schreven aen een Rechtsgeleerde tot Wesel Dr. Marle, ende aen den volgenden Brief.

Accepimus & cum summa tristitia legimus extractum registri 28. Octobris quia vero præcipue sua & statuum gen. Literæ cum aliis interceptæ sunt ab Episcopo, nec nobis possibile quenquam è gremio nostro emittere, Doctori *Marle* vicino commisimus ut te humanissime salutet, & de statu nostro inquirat rogantes fidelem constantemque operam suam nobis impartiri dignetur ulterius, quippe durissimum, iniquissimum & *sanguineis lachrimis* deplorandum censemus, si hæc civitas *pace & bello famosa*, tot avitis privilegiis clara, per *projectum*, nobis inauditis conceptum, quod certo pro pacto aut mutuo contractu non haberi, minus exequi potest, facto Ordinum Generalium in *turpissimam ac perpetuam servitutem redigi* debet. Episcopus sæpius dixisse fertur: *Ordines vel me vel, vel Urbem decipient*. In nos, pro dolor, cecidit, vox populi est, & sine *gravi & injustissima injuria* denegari non potuit, audiri debuimus, nec innocentes & inauditi per *projectum* condemnari. Sed, quod si à Cæsare nondum arctiora mandata advenerint nec propinqua spes eorum affulgent, nos de his primitus avisati mentem nostram super *projecto* finaliter sine mora aperiemus, petentes ut, si fieri posset, salvus conductus pro uno aut altero ex gremio nostro ad vos deputando ad tractandum & transigendum super *projecto* per Ordines, vel Residentem Cæsaris, ab Episcopo obtineatur. Interim via ad hoc ibidem aperta conservetur, nec noceat si forte hic cum Episcopo nos Tractare spargeretur. Optaremus quoque scire tenorem literarum Ordinum aliarumque interceptarum. Valeat & faveat constanter 13. Decembris, sign. *Hellant*, scribatur quoque *Viennam*, ut urgeatur apud *Cæsarem*.

De selve Doctor Marle versocht hier oock een brief, dat op de een of de ander wyse mocht worden becregen een nabreyt door een of twee uyt het

het middel van de Magistraet om alhier te tracteren op het bewuste Tractaet. Sulcks wiert al weder gestelt in handen van de Heeren Commissarissen tot de Munstersche saecken/ ende dat was niet met al. Het vervolch in 't naeste Jaer.

Over de saecke van Munster, was den sesten January conferentie/ werdende voorgeslagen een geraissonneerde Brief te schrijven aen den Bisschop/ item, aen den Keyser/ oock te spreecken met den Heer Friquet, want Hollandt abhorreerde van alls wat den Staet mocht engageren tot Oorlogh. Den Domdeecken Brabeck hier eenige dagen geweest zijnde onder pretext van af te handelen wat noch resteerde aengaende het Accoordt van Bevergeerde ende het eerste termijn betalende/ vertrock omtrent den sevenden.

Hem wiert van wegen sijn Hoogheyt vereert een Engels Paert van duysent guldens.

Vrydach den negenden, wierdt gerapporteert van te schrijven aen den Bisschop/ oock aen de Stadt/ ende te antwoorden aen den Heer *Friquet*, maer alles wierdt noch by Hollandt ende andere overgenomen.

In het laetst van Ianuarius quam hier de Syndicus Drachter, waer door de ander hier t'sedert eenigen tijdt gheweest zijnde Syndicus Eitzen ghenoechsaem wiert als gherevoceert; haer Ho. Mog. door een Memorie versocht om expeditie/ steldent in handen van de Heeren tot de Munstersche saecken. Den tweeden February representeerden de Munstersche Gedeputeerde dat omtrent haer Stadt aengekomen was de Colonel Faber met vijfhondert Duytsche/ ende de Colonel Haraud met veel Italiaensche Ruyters/ noch de Colonel Premont ende Ramsdorp, elck met een Regiment te voet/ versoeckende de Munstersche al noch haer Ho. Mog. verklaringe noopende de versochte assistentie/ ten minsten mediatie: de Heer Prins Maurits, en de Commandeur van Iuchem van de gemelde Troupen/ advijseerden 't selve/ alles wiert ghestelt in handen van den Raedt van State.

Den vijfden, heeft den Bisschop door sijn Agent Hessing aen haer Ho. Mo. te kennen gegeven: Alsoo de Magistraet van *Munster* niet alleen sich opposeerde den wech rechtens, om te eluderen de Keyserlijcke Sententie *in puncto juris presidii, &c.* gepronunceert, maer oock om hare wettelijcke Overigheyt en consequentelijck de salutaire Statuten des Roomsche Rijcx te declineren, ende te verwerpen, oock niet weynich scheen te inclineren tot vreemde ende uytheemsche Machten ende Guarnisoenen te imploreren ende aen te nemen, dat dieswegen sijn Vorstel. Genade als een Rijcx-Vorst om so schadelijck voornemen by goeder tijt ende soo het behoorde te prævenieren, was ghenootsaeckt geworden sijn toevlucht te nemen tot sijn Keyserlijcke Majesteyt, als *ad judicem causa & caput supremum sacri Romani Imperii*, ende de selve om advys ende protectie in het eene ende het ander te versoecken, dat daer op sijn Keyserl. Majesteyt was bewogen geworden om voor eerst eenige Regimenten nae het Stift *Munster* te schicken, tot afkeeringe van de hooch-ghevaerlijcke schade, welcke uyt dese saecke voor het Roomsche Rijck stont te besorgen, ende aenghesien dat misschien sulcx so hier als elders, allerhande considératien souden mogen veroorsaecken, dat oock by die van de Stadt Munster het selve anders als het in

der

der daet is, ende tot exacerbatie geduydet soude mogen werden; nochtans hy haer Ho. Mog. verseeckerde dat de selve Regimenten tot geens menschen offensie, maer alleenlijck tot een bloote verseeckeringe van sijns Vorstelijcken Genaden Stift *Munster* waren gesonden ende aengenomen, ende dat sijne Vorstelijcke Genade niet soude manqueren in alle manieren te trachten, ten eynde in dese saecke niet alleen met alle doenlijcke sachtigheyt, maer oock sodanich soude werden geprocedeert dat niemant oorsaeck mocht hebben met reden hem daer over te beklagen.

Met de Heeren Drachter ende Clute, hebbe Ick audientie ghehadt in den Raedt van State den vijfden, alwaer Ick deduceerde de saecke en de tegenwoordige gelegentheyt; Eyntlijck versoeckende een goet advys / dat de eerste gunst soude zijn/ geholpen te worden; de tweede, dat men haer claer ende spoedich mocht openbaren wat den Staet beliefde te doen.

Zijnde notabel dat in dese tijdt de Koninck van Sweden noch leefde / ende onder de handt met de Stadt tracteerde / oock (soo my de Heer Cojet seyde) aenboodt hulp / ende geen vrede te sullen maecken sonder haer insluytinge. Maer die van de Stadt waren veel meer genegen tot desen Staet / ende dese Staet was geensints genegen om de Stadt te laten comen aen Sweden. Alwaer om de principaelste alhier/begosten meer ende meer gunstich te worden aen Munster.

Den negenden dede den Raet en corps door den mondt van den Heer Huygens presiderende/ rapport in 't lang van de Munstersche saecke. Den elfden gaven het over in geschrifte: Dat haer Ho. Mog. vermits de Nabuyrschap, interesse van Staet, ende acte obligatoir in dato den *vijftienden April sestienhondert acht en vijftich*, als breeder mondelingh ter Vergaderinge is ghededuceert, verbonden waren, ende behoorden haer te interponeren ende aen te wenden by den Heer Resident *Friquet*, wegens sijn Keyserlijcke Majesteyt de Heere Bisschop van Munster, ende de Stadt Munster alle efficatieuse devoyren ende Mediatien, ten eynde de sweevende differenten tusschen voorseyde Heer Bisschop ende de Stadt, by den wegh van amicable compositie mochten gheappaiseert ende getermineert werden, met verklaringe ende verseeckeringe, dat haer Ho. Mogende niet souden konnen gedogen ende met goede oogen aensien dat de gemelde Stadt gewaldadiger wyse benauwt ende beslooten wierde, ende dat by sulcken onverhoopten toeval haer Ho. Mogende genootsaeckt souden worden om te dencken op middel van Secours ende assistentie van hare Naburen, die haer Godt ende de Natuyr souden suppediteren, ende ondertusschen tot dat de saecke by boven ghemelte middelen van accommodatie tot een goet eynde soude wesen gebracht, soude haer Ho. Mog. op het versoeck van de selve Stadt by forme van leeninge tegens Acte obligatoir van te restitueren, ende sich met geen andere, buyten voorweten ende toe-staen van desen Staet, te sullen confœdereren, ofte der selver Guarnisoen in-nemen konnen, van tijdt tot tijdt verstrecken sulcke somme van penningen als haer Ho. Mog. genegentheyt of der selver Stadts versoeck en noot soude vereyschen; ook souden haer Ho. Mo. gevoechlijck de gereformeerde Officieren, pensioenen van den Staet treckende, konnen dispenseren ende licentieren, dienst by die van de Stadt *Munster* te

 mogen

[illegible] nemen, ende de selve te stellen voor [illegible] van hare pensioenen.

De Munstersche Gedeputeerde [illegible] dat haer de [illegible] van Ments, Keulen, Trier, Nyburch, [illegible] dere/ presenteerden [illegible] de mediatie van desen Staet / dat [illegible] Sweeden [illegible] wierd gecorrespondeert door den Sweedse Minister Steinjger, tot Bremen [illegible] sidende: daer over quamen in conferentie/ versochten [illegible] desen Staet [illegible].

[illegible] Munstersche [illegible] van thien a twaelf duysent Rijcx [illegible] delen met Sweeden. [illegible] van Hollant [illegible] veel jalousie/ dat het [illegible] Brabeck; ende de Heer Keyserlijcke Minister [illegible] / dat [illegible] de wijse [illegible] / ende dat het [illegible] dat de Keyserlijcke Regimenten [illegible] / dat Munster [illegible] gekomen om de Stadt te belegeren / [illegible] Troupen [illegible] gelijck oock het voorschreve Regement.

Den laetsten February [illegible] van der Hooch, Borre, van Amerongen ende de Tresorier, in conferentie met die [illegible] scheppen [illegible] Bisschop te [illegible] Maert wiert gerapporteert de clausule [illegible] die van Hollandt [illegible] onpartijdigh blyven. Daer wiert [illegible] Munstersche [illegible] op wat wijse sy de penningen souden aen [illegible] dorden [illegible] haer te sullen verschieten thien duysent [illegible] tegen vier per cento; [illegible] Hollantse [illegible] Munster [illegible] souden opschieten; [illegible] Munster souden haer [illegible] met niemant anders te handelen [illegible]; De [illegible] met den Bisschop of den Domdeecken Brabeck [illegible] wiert gecorrespondeert [illegible] te maecken, ende de Heer Friquet sprack oock gedurigh van accoort / [illegible] Munster, soude [illegible] vel zijn / dat de schijn ofte respect [illegible] den Bisschop maer de tractaet aen de Stadt / dat [illegible] oppositie.

De Heer Brabeck quam eerst [illegible] Delft, daer naer in den Hage, confereerde dagelijcx met de Keyserlijcke ende Brandenburchsche Ministers/ ende de Raet-Pensionaris [illegible] accoort te binden, de Graef van Flodrof, de Tresorier, ende de Pensionaris de Groot, [illegible] mede overgaen; de Munstersche Gedeputeerde [illegible] het haer te seggen/ maer [illegible] oock de Stadt [illegible] Memorie gegeven [illegible] Heer Friquet [illegible]/

dat

dat de Stadt mocht blijven buyten oppressie, ende dat het machtich blijven binnen de palen van 't Geestelijcke Tractaet, ende dat daer alles dese Staet mochte blijven guarant.

De Bisschop vermetende dat de Stadt hier eenich gelt soude ingenomen op Obligatie, schreef den een en twintichsten een Brief van protestatie, dat de Stadt, als sijnde sijn ende Municipael, niet vermocht haer t'obligeren, sonder sijn toestemminge, ende dat hy ende sijn Nakomelingen sulcx souden houden voor nul ende krachteloos. Dat de stijfhoofdicheyt der Stadt haer uytbleeck, terwijl men de Syndicus Drachter was gevangen, improbeerende wat by den Syndicus Hirzen was gedaen. Eyndelijck wiert geresolveert den dertichsten Maert, ende dienvolgens geschreven aen den Bisschop, dat haer Ho. Mog. waren niet sonder hertelijcke droufheyt uyt verscheyden gewesten meermaelen bericht geworden, van de Krijghspreparatien, die sijne Vorstel. Doorl. een tydt langh herwaerts soude beginnen hebben te maecken, insonderheyt met het aen ende over nemen, oock te samen voeren van verscheyden volckeren, soo te voet als te paerde, niet sonder stercke presumptie, als of sulcx soude dienen om de *Stadt Munster* te besluyten, ende soodanich te benauwen, dat daer uyt niet anders als een totale ende seeckere verhinderingh van de Commercie tusschen de Ingesetenen deser Landen, ende die van de opghemelde Stadt te gemoet gesien soude connen werden, alsmede dattet invoeren, ende onderhouden van vreemt Krijghs-volck, by forme van inquartieringh, op ende ontrent dese Frontieren, 't gene dan oock misschien andere Troupen derwaerts soude trecken, voor haer periculeus mochte werden; Daer by comende dat de *Stadt Munster* haer van deser zijde Secours ontbloot blyvende, seer licht tot desperate consilien mochte vervallen, ende haer aen vreemde Koningen ende Potentaten addresseren, om door der selver assistentie van soodane feytlijckheden, ende ghedreyghde belegeringh verlost te mogen werden, waer uyt onvermydelijck te verwachten stonde, of dat de fackel van een nieuwen Oorlogh in dese Nabuyrige ende omleggende Quartieren soude gestelt worden, ende haer Ho. Mog. by gevolge tot hare defensie ende securiteyt, licht daer mede ingewickelt, 't geen sy in alle manieren haer schuldich achteden, te moeten voorcomen ende wederhouden, of dat de gemelde Stadt haer quame t'engageren aen soodanige Coningen ende Potentaten, welckers Nabuyrschap, insonderheyt in dese conjuncturen van tyden ende saecken, desen Staet suspect ende nadelich mochte wesen, dat sy daerom niet conden ledich staen, haer soodanich t'interponeeren, dat mede sy meenden dat de noch swevende differenten ende daer uyt ontstane animositeyten, ende alle stortinge van veel onnosel Christen bloet, op het aequitabelste souden connen werden voorgecomen. Waer toe alsoo sijn Vorstel. Doorl. als oock de Gedeputeerde der *Stadt Munster* belieft hadden haer Ho. Mog. aenleydinge ende *ouvertures* te gheven, dat dit schryven dan diende om sijne Vorstel. Doorl. ernstich ende vrunt-nabuyrlick te versoecken, gelijck sy de *Stadt Munster* mede waren te willen prefereren den wech van amicable Compositie, voor die van feytlijckheyt, niet min gevaerlijck in sijne executie, als uytkomste; Ende dat u Vorstel. Doorl. ten dien eynde op het spoedichste, ende soo ras doenlijck wilden doen afsteecken de inghe-

trockene

trockene ende versamelde Volckeren, met herstellinge van alles in sijn voorige Staet, dat haer Ho. Mog. blyven als voor desen ghenegen ende gherect in sulcken geval hier of door haer Gedeputeerde derwaerts te senden, alle goede Officien by te brengen, tot een æquitabel ende eerlijck accommodement, sullende daer in altoos regart doen nemen op sijn Vorstel. Doorl. antwoort op het spoedichste met brenger deser afwachtende, &c.

Aen de Stadt schreven diergelijck/ende eyndichden met de Clausule/ datse souden volgens voorige verklaringh van den vijftienden April des Jaers sestien hondert acht en vijftich behoorlijck regardt doen nemen/ op de Privilegien/ Rechten/ ende gherechticheden van de Stadt. Aen den Heer Fiquet gaven een schriftelijck antwoort/ continuerende al mede de selve persuasien. Entlijck dat haer Ho. Mog. om hae. Interest genootsaeckt waren haer tydelijck t'interponeren, ende soodanich daer mede haer Ho. Mog. meenden sulcx ende meerder onheyl op het æquitabelste soude konnen werden voorghecomen, hebbende geraetsaem gheoordeelt, diensthalven en ter occasie van voorgedachte wederzyts gegevene ouvertures, hoochgemelte Heer Bisschop te versoecken, den wech van amicable compositie te willen prefereren die van feytlijckheyt, doende de volckeren ten spoedichsten wederom aftrecken, met herstellingh van alles in sijn voorigen Staet, op dat haer Ho. Mog. by ontstentenis van dien hier inne mochten werden ingewickelt. Werdende hem oock gegeven Copye van wat aen de Bisschop ende Stadt was geschreven.

De Obligatie wierd begeert/ dat de Stadt beloofde de selve tien duysent Rijcxdaelders/ na voorgaende opsegginge/ weder te betalen met den Interest van dien tegen vier per cento in 't Jaer/ tot de effectuele aflossinge toe/ daervoor sy verbonden/ niet alleen haer personen/ maer insonderheyt alle de Stadts middelen/ incomen ende goederen/ geen uytgesondert/ hoedanich de selve souden mogen ghenaemt werden/ de selve submitterende tot dien eynde alle Rechten ende Rechteren/ende insonderheyt de militaire executie van haer Ho. Mog.

De concernerende woorden van de Resolutie waren: dat de voorsz. Stadt van wegen desen Staet by provisie, ende tot dat de differenten tusschen den Bisschop van Munster ende de selve Stadt opgheresen, by middel van accommodement of andersints tot een goet eynde souden wesen ghebracht, in Maentlijcke Termynen by leningen souden werden verstreckt alsulcke Somme van penningen, als hare jegenwoordige Necessiteyt quam te vereysschen, en met gemeen consent van de Provintien soude connen werden goetghevonden, en als nu by provisie ende voor eerst de voorsz. *tien duysent* Rijcxdaelders of *vijf en twintich duysent* guldens tegens de voorsz. te passeren Obligatien.

De Heer Bisschop heeft de opghemelde brief van haer Ho. Mog. beantwoort/ den sevenden deses seer wijtloopich/ refuterende der selver redenen/ onder andere seggende/ dat dese Staet niet meer bevought was haer te mengen inde saecken van *Munster* als hy soude gheweest sijn sich te steecken in de onlangs gewesene onlusten, omtrent *Deventer* ende *Hassel*, haer oock vragende, alsoo sy spraken datse 't deden in faveur van de Commercien, waerom datse niet afschaften de nieuwe *Convoye* in *Boertangen* op de gront van sijn Sticht: Item op den

den *Rhyn* ende elders, geduyrende den Spaenschen Oorloch op ghestelt. Hy vermaende haer Ho. Mog. dat pretext te willen matichlijck gebruycken, op datse haer niet op den hals haelden den haet van de Nabuyrige Natien; Voort retorqueerde ende refuteerde hy alles wat in haer Ho. Mog. Brief stont/ het kort begryp van alles zijnde/ dat de saecken desen Staet niet roerde.

De Gedeputeerde van Munster hebbende de opgemelde penningen ontfangen/ verlanghden na huys/ versoeckende haer dimissie/ die haer wiert toegestaen. Ondertusschen voerden de Keyserl. ende Brandenburghsche Ministers met den Domdeecken voort/ tot voltreckinge van een concept accoort/ waer op nochtans de Gedeputeerde verklaerden geen last te hebben. Sy sijn in het lest van April vertrocken/ ende omtrent den selven tijdt oock de Graef van Flodrof met het project accoort/ ter requisitie van die het hadden geformeert. De Regeringh tot Munster sulcx gelesen ende geexamineert hebbende/ schickten my Copye; met verclaringh dat sy sulcx nu noch noyt souden aennemen. Men hadde het selve hier tot noch toe secreet gehouden/ maer vernemende dat ick het hadde/ ende dattet by Munster wiert gheproponeert ghereijecteert/ hebben goetghevonden daer van soo aen Hollandt, als daer na aen haer Ho. Mog. daer van te rapporteren ende kennis te geven. Het dickgemelde Project was luydende als volght.

KEnlijck sy hier mede een yegelick, insonderheyt die het behoort te weten; Alsoo in jonghst-verweeckene Iaren tusschen den Hoochwaerd. Vorst en Heere, Heer *Christofer Bernart*, erweesde ende bestedigste Bisschop tot *Munster*, den Heyligen Roomschen Rijcx-Vorst, &c. ter eenre, ende syne Stadt *Munster* ter andere zyde, *in puncto juris præsidii, clavium, portarum, vallorum, murorum simboli, seu tesseræ militaris* geschil, ende daer uyt proces aen het Keyserlick Hof soo verre was ontstaen, dat op den *negenden July* des Iaers *negen en vijftich*, daer over een eynde oordeel is gegaen, waer by het gedachte *jus præsidii cum annexis* sijne Hoog-Vorstelijcke Genade toe, ende de gedachte Stadt afgekent is, gelijck dan die *executoriales* ende andersints een ende andere *paritoria* daer op sijn gevolcht, de Stadt Munster, echter daer tegen *ex capite nullitatis & erroris* sich daer by beswaert te sijn beklaget, oock *restitutionem in integrum* gebeden, hoewel tot noch toe niet bekomen: Synde te besorgen geweest dat door soodane oneenicheyt, als het niet by tydts wech genomen wiert, groote swaricheyt ende Landtverderffelijcke Oorlogen mochten ontstaen, sijnde alrede so verre gekomen, dat schier niet te twyffelen was, of sijn Rooms Keyserlijcke Majesteyt soude sijn hooge ampt entlick hebben moeten plegen, om de voltreckinge van het oordeel te bewercken, om dat de Stadt haer by uytlantsche hadde aengegheven, ende by den selven door eenige uyt de haren om werckelicke stercke hulpe gesproocken ende gehandelt hadde; waer door dan de gemoederen allerzydts tot verbitteringh ende de saecke in eene merckelijcke verwyderingh is geset, dat in 't laetste sijne Hooch-Vorstelijcke Genade na sijn Hoochverlichte verstant dese der saecken innerlijcke beschapenheyt Lant-Vorstelijck ende Vaderlijck heeft aengesien. Derhalven als hy aen de eene syde recht ende macht, als behoort, ende aen de andere zyde de sware gevolgen, ende insonderheyt hoe zyne hem van Godt aenvertroude Onderdanen sonder schult, ende

 sonder

sonder oorsaecken in 't uytterste verderf soude werden ghestort, medelydentlijck gheconsidereert heeft, ghelijck dan sijne lieve affectie, ende goedigheyt, oock voor de goede Borgerie van sijne Stadt *Munster* soo wel als aen een yeder te bewysen, dat sijne intentie noyt anders is geweest, als by dese beswaerlijcke tijden de seeckerheyt des Landts ende der Stadt behoorlijck in acht te nemen, ende vordere verwyderinge voor te komen, sich met Burgemeesteren, Raedt, Alte en Meester-Luyden, oock Gemeente der Stadt *Munster* op volgende maten vergeleecken ende vereenicht heeft, dat te vooren sijne Hooch Vorstel. Gen. uyt Vorst-Vaderlijcke mildadigheyt, ende op gedane onderdanichste aensoeckinge, alles wat op voorgedachte wyse, ondertusschen van een en andere ghedaen ende voorgenomen is, grondelijck is vergeven ende vergeten. Daerom oock dieswegen eene algemeene volkomene *amnestie* hier mede, ende in kracht deses voor alle ende een yeder ghegeven ende uytghedeelt heeft, ende dat de Stadt sal gehouden zijn dese genade met ghehoorsaemste danck aen te nemen, ende te verklaren, oock by alle ghelegentheden sich alsoo te bewysen, dat niet alleen sijn hooch Vorstel. Genade met schuldichste respect, trouwe, ende gehoorsaemheyt, als Onderdanen hare Lants-Vorstelijcke Overigheyt schuldich zijn, ende het andersints yemant van sijn loffelijcke Voor-Heeren is wedervaren in 't toekomende bejegent, maer oock alle andere sijne hooge Lant-Vorstelijcke Overigheytlijcke Rechten, Regalien ende gherechtigheden, in sijne Stadt *Munster* ende andersints, by vollen krachten erhouden ende onaenghevochten gelaten werden. Gelijck dan sijn hooch Vorstel. Genade daer tegen genadicht belooft sijne meer ghemelde Stadt alle hare hebbende rechten ende gerechtigheden, in sulcker voegen als het van allen tijden is hergebracht, oock by sijner hooch Vorstelijcke Genade inauguratie geschiet is, nochmael in ghenaden te confirmeren ende te bevestigen: sulcx al noch hier mede doende in de beste manier, vast beloovende, de selve daer by, als oock sijnen anderen gehoorsamen Stenden en Onderdanen competerende previlegien op het crachtichsten te mainteneren ende te beschutten, oock anders in alle gelegentheden te bewysen, dat hem niet liever ende aenghenamer sy, als die geene, die hem van Godt sijn aenbevolen, in goeden welstant ende rust te bewaren.

Wat nu die voorghedachte *præsidiael* saecke selfs, voor soo veel sy in rechten aenhangich is, betreft, soo hadde sijn hooch Vorstel. Genade wel gaerne ghesien, dat de selve grondelijck mochte worden opgeheven, maer in betrachtinge dat het in sijne macht niet stondt, hoe seer hy het oock mochte wenschen, daer in de Stadt bysondere ghenade te bewysen, (niet konnende den Kercke het harige wech geven ende schade veroorsaecken) soo is het

Voor het *tweede* daer henen vermiddelt ende versproocken, dat desen t'halven op *vijf en twintich* Iaren van nu aen te reeckenen op gemelde saeck in den Staet, waer in het sich op dato deses voor den Keyserlijcken Hooch-Loffel. Rijcx-Hofraet bevint, stilstaen ende *in suspenso* blyven sal. Edoch met desen uytdruckelijcken bedingh, dat so wel sijn Hooch-Vorstel. Gen. als sijne Stadt, daer door aen haer hebbende rechten, ondertusschen niet al gaen noch prejudicieren, maer beyden desen gereserveert ende voorbehouden sijn sal, na verloop van de selve Iaren, by aldien anders als dan die gemoederen noch niet tot

goet-

goetlijckheyt ende eyndelijcke vergelijckinge bereyts gebracht ofte te buygen sijn ('t welck dan noch te voor versocht sal worden) delen voor den welgemelde Keyserlijcken Hofraet swevende Proces te reassumeren, oock ten eynde toe vervolgen ende uyt te wercken. Gelijck dan by de delen haer hier mede verbinden, en de Stadt *Munster* in 't bysonder noch op het hoochste voor haer ende haer nacomelingen verspreeckt, alle 't gene wat daer by uytgesproocken ende verordineert werden mochte, allerdings ende sonder eenige contradictie ofte uytvlucht na te komen ende na te leven, dienvolgens noch binnen noch buyten 't Rijck daer tegen of andersints *hulp ofte assistentie*, hoe het oock mochte zijn ofte geschien konde, *directe of indirecte*, *selfs of door anders*, te soecken ofte aen te nemen

Ende op dat ondertusschen ende gedurende soodanigen stilstant van rechte, oock sonder dat de Stadt soo wel als het Lant door gebreck van ghenoechsame besettinge niet in schade ende pericul geraecken mogen, soo is daer over allersijts verder.

Ende voor het *derde* vergeleecken dat sijn Hooch-Vorstel. Gen. voor als nu ende na gelegenheyt der tegenwoordige conjuncturen, maer een Garnisoen van *vijf hondert* man te voet in de Stadt leggen, den Commandant ende Officieren daer over na goetvinden ordineren sal, de welcke nevens de Soldaten na Lants ghewoonheyt be-eedicht, verplegen, de wachten ende bewaringh der Stadt alsoo versien sullen, ghelijck sy oordelen sullen dat de ghemene seeckerheyt vereyst. Maer soo wanneer hier na de tyden mochten veranderen, ende het gevaer, 't welck Godt wil verhoeden, in 't Roomsche Rijck of in de benabuyrde Landen alsoo soude annaderen, dat de Stadt eene werckelijcke belegeringh of surprinse, ende het Lant eene vyantlijcke invasie of overval vreesde, daer uyt een openbaer peryckel soo wel voor de Stadt als voor 't Lant mocht ontstaen, ende als dan sijne Hooch-Vorstel. Gen. of sijne Successeurs souden goetvinden met een stercker Garnisoen de Stadt te versien: Soo sal hun vrystaen op voorgaende notificatie, ende alsoo met genoechsame wetenschap der Stadt, sulcke besettingh van *vijf hondert* man met noch *vier hondert* man te voet, ende *hondert* man te paerde te versteercken. Gelijck als den Lant-Vorst oock noch daer-en-boven tot allen tijden vry blyft, soo dickmael sijne Hooch-Vorstel. Gen. self in de Stadt komt, sijn ordinaris *Lijfgarde* te voet ende te paerde met in te voeren, en daer in te laten so lang sijn Ho. Vorst. Gen. daer in verblyft. Verder is vergeleecken, wanneer de tijtlijcke Lants-Vorst bevinden soude, dat soodane troupen noch niet bestant waren, de Stadt te defenderen, dat in sulcken gheval de Magistraet (doch op ghenadichste bewilligingh van sijne Hooch-Vorstel. Genade) op Stadts kosten *twee, drie*, of *vier hondert* man sal mogen aennemen, de Officieren daer toe bestellen, edoch van sijne Hooch-Vorstelijcke Genade te confirmeren, oock van hem de *Vaendels* te ontfangen, ende alsoo nevens andere onder de ordre van de Vorstelijcke Commandant dienst doen te laten, ofte soo hem sulcx bedencklijck of niet doenlijck was, te consenteren, dat op des Lants-kosten van den uytschot der naest gelegene harspelen soo veel daer in werden gelecht, als noodich geacht werden mocht, om de Stadt buyten gevaer te houden. Waer by dan oock is versproocken dat ghe-

dachte Stadt alle Soldaten, die sy op sijne Hooch-Vorstel. Gen. ghenadichst believen, op voorgaende wyse mochten aenwerven, uyt haer eygene middelen, sonder des lants beswarenis onderhouden ende verplegen, ande oock nodige *Logementen* ende *Quartieren* aen het overige voorgedachte Garnisoen, by de Borgerye ('t welck dan alsoo oock met de Vorstelijcke Guarde so lange sijn Hooch Vorstelijcke Genade in de Stadt is sal gedaen worden) geven ende verschaffen gelijck oock andersints met alle vlyt versorgen sullen, dat de Borgery ende Soldaten met een ander rust ende vriendelijck omme gaen, het noodige servicie gelt sal uyt de ghemeene Lants middelen by ghebracht worden. Soo blyft het oock deswegen in sijn Hooch-Vorstel. Genade genadichsten, believen, of ende hoe veel hy na gelegentheyt des tijdts en des saecken van het meergemelde Garnisoen uyt de Stadt *Munster* nemen ende elders verleggen sal willen. Gelijck nu sijn Hooch-Vorstel. Genade hier in niet anders doet, als wat sijn Vorstelijcke ampt ende Staet vereyscht, ende hy van herten wenschet aen een yeder van sijne oprechte intentien verseeckeringh te geven, om daer door alle ongelijcke gedachten ende quade mistrouwen grondelijck wech te nemen, soo wil hy om sulcx inderdaet te betonen oock hier mede wyders verclaert hebben te vreden te zijn, des wegen te verordenen.

Ten eynde voor het *vierde* sijne Vorstelijcke *Commandant* en de naeste Officier, de welcke in afwesen of door andere verhinderingen van den Commandant van nu af sal verordineert, worden des selven plaets te vertreden, voortaen sijne plichten in presentie der Gedeputeerden van de drie Standen des *Stichts* afleggen, en daer by uyt druckelijck sweeren sal, tegens den inhout van dit provisioneel verdrach, tot genen tijden yets te doen of geschieden te laten, maer so veel in hem is, te trachten dat het in alle sijnen Articulen ende clausulen sonder eenige contradictie (gelijck oock het formulier van den Eedt daer na sal gestelt sijn) nagevolght werde, specialijck oock geen meerder of grooter Garnisoen in te nemen als hier boven gedisponeert is.

So wil oock voor het *vijfde* sijn Hooch-Vorstel. Gen. niet behinderen maer genadichst toestaen, dat de Burgers na gelegentheyt van saecken ende tijden, aen alle Poorten ende waer zy het anders noodich achten, nevens de ordinaris militarie besettinge, hare Posten ende Wachten mogen nemen ende hebben: Edoch alsoo dat den Vorstel. Commandant, ofte die des selfs plaets, als geseyt is, vertreden mocht, oock daer over, om confusie te vermyden, als het tot de wapenen soude comen, de opperste directie vry ende gereserveert blyve. Ende sal oock andersints den voorgedachten Vorstelijcke Commandanten ende Officieren niet alleen in *militaribus* van de Burgerye geen indracht geschieden, maer veel meer in alle occasien betamelijcke eer ende respect bewesen werden.

De gerechts-dwangh ofte de straffe sal voor het *seste* by den Vorstel. *Commandanten* volgens Krijghs-Recht ende articuls brieven alleen bestaen.

Gelijck als voor 't *sevende* de gemelde *Soldatesque* van alle Borgerlijcke lasten ende beswaernissen oock allerdings vry ende geeximeert sal zijn.

Daer tegens is voor 't *achtste* de Stadt gehouden hare altans hebbende Krijgsvolck, wie die oock zijn, terstont af te dancken. Edoch dat sijn Hooch-Vorst. Gen. vry blyve, de selve, so hy wil, in sijn dienst weder aen te nemen ende de selve na sijn gevalle te gebruycken.

Maer

vyens wesen bewoort en versloten moet worden, tot jeder tweederleye Sloten, en tot jeder Slot eenen ysonderen sleutel laten maecken, daer mede het wyders op nabeschrevene wyse sal gehoude worden.

Wanneer sijn Hooch-Vorstel. Ge. ten eersten male na dit gesloten verdrach vil in de Stadt comen, so sal Borgemeesters en Raet hem den selven als altans egerende Lants-Vorst en Heer buyten de Stadt voor de Poorten, ende na sijn lootlijcken afgangh ('t welck Godt noch lang verhoeden wil) sijne Heeren successeurs, als sy vercoren zijn, en tot sijne *intronisatie* den gewoonlijcken in-rede in sijne Stadt *Munster* doen sal, *alle de gemelde sleutels*, oock buyten de Stadt, en aen die plaetse waer sy anders den nieu-gekoren Lants-Vorst na ouden gebruck plegen te ontfangen, door haer ouste Burgem. met behoorlijcke onderdanige reverentie presenteren en overleveren laten, waer van dan sijn Hooch-Vorst. Gen. en sijne Heeren Successeurs de helfte by sich aen het Vorst. Hof, of in afwesen by sijn tijtlijck *Comm.* wil laten bewaren; Maer de *andere helfte* betreffende, erbiet en verplicht sijn Hooch-Vorstel. Gen. hier mede en voor sijne Heeren Successeurs, die selve den Burgemeesteren en Raet uyt besondere genade weder te ruch te leveren en aen te vertrouwen: Edoch met desen bedingh dat sy daer by te gelijck yedermael met behoorlijck respect en gehoorsaemheyt voor haer en de samentlijcke Borgery vastelijck verspreken en belooven sullen, by den Eet, welcke die Stadt na inhout van de hier na gestelde *sestiende* en *achtiende* Articulen den volgenden dach sweren moet, de gedachte *helfte der sleutelen* niet alleen in onderdanichste bescheydenheyt, maer oock alsoo te gebruycken, dat daer door noch den tijdelijcken Lants-Vorst, aen sijn Hooch respect en rechten, noch oock het Lant aen hare seeckerheyt eenich gevaer en nadeel toegetogen of tegens dit verdrach eeniger wyse gehandelt werde.

Waer by dan noch voor het *tiende* sijn Hooch-Vorstel. Genade te vreden is ende verordonneren wil, dat sijn *Commandant* de Poorten na gewoonheyt ende te rechter tijdt, neffens die van de Magistraet openen ende sluyten sal. Tot welcken eynde dan de selve de helfte van de haer opgemelde wyse aenvertroude sleutelen brengen, ende weder tot sich nemen sullen ende mogen. Ende als sijn Hooch-Vorstel. Genade vorders in meer-gemelde sijne Stadt *Munster* sal comen of uyttrecken willen, hoe ende wanneer het oock is, soo sal de Magistraet met den haer aenvertroude *helfte der Sleutelen* sonder eenich vertoef verdich zijn, oock den selven voor sijne Hooge Persoon ende Vorstelijcke Comitat, in alle wilvaerdicheyt by sijn in ende uyttocht yedermael schuldichste ende gehoorsaemste respect bewysen. Daer neven sal oock sijn *Commandant* vryftaen, wanneer anders yemant van het Hooghweerdige *Dom-Cappittel* oock andere voorneme Stants personen haer mochten versuymt hebben, of het doch in 't publijcke of Landtsaecken de noot vereyschte, by *nacht-tijt* de Stadts Poorten te openen, en de selve in ofte uyt te laten, edoch dat hy t'elckemalen sulcx den outsten Burgemeester (die sich dan daer by niet swaerhoofdich sal betonen) te voor te weten doen, en daer na met de openingh in opgedachte wyse, edoch oock met nodige voorsichticheyt en discretie sal en mach voortvaren.

Het *jus tesseræ seu Symboli militaris vulgo* het woordt, blyft voor het *elfde aen sijn* hooch Vorstelijcke Genade ende sijne Heeren Successeurs *gantsch alleen*, also dat sy selfs wanneer sy tegenwoordich zijn, of in haer afwesen, haer tijtlijcke *Commandant* het aen de *Militie* ende *Burgerye* sal hebben te geven ende uyt te delen.

In 't overige ende voor het *twaelfde*, sal de Stadt niet bemachticht zijn de tegenwoordige Fortificatie ende Vestinge, altans aen de Stadt zijnde, te *vergroten* ofte te *verklynen*, als met voorweten ende believen van den tijtlijcken Lant-Vorst, soo wel als van den geenen dien de Iurisdictie ende de grondt eygendoemlijck toe-komt, hoewel de Stadt nochtans de Fortificatien ende wercken na nootdruft sal *repareren*.

Alsoo dan oock voor het *dertienden*, sijn hooch Vorstelijcke Genade gantsch ongeerne siet, dat verscheydene *inbreucken* ende *gravamina* tusschen het *Domcapittel* ende de Stadt *Munster* sijn swevende, ende sonderlingh daer over, dat de Stadt sedert ende gedurende dese misverstanden op allerhande *uyt ende ingaende* Waren een seecker on-gelt hebben ingevoert, specialijck *op die alsoo genaemde Wagen-teecken* ende *Mullersluyren*, sonder sijne als des Landts-Vorsten *consent* aengeleyt, ende daer mede niet alleen alle ende yeder *Geest* ende *Wereltlijcke*, maer oock het *Domcapittel* selfs ten deele wierden beswaert, waer uyt seer nadenckelijcke oneenigheden ende ontstelteniffen der gemoederen te besorgen waren, ende sijn hooch Vorstel. Genade sich niet hooger liet aengelegen zijn, als goet voornemen, liefde, eenigheyt, ende vertrouwen tusschen sijne Standen ende gehoorsame Onderdanen te stichten ende onderhouden: soo heeft hy eyndelijck het daer heen genadichst vervoecht, ende is van sijne Stadt *Munster* aengenomen, dat voor eerst niet alleen het *Domcapittel* ende gantsche *Clergie*, maer oock die geene die op de *immuniteyten* ende *vryheden* woonen, neffens den bedienden, die tot sulcke *exemptie* gerechticht sijn mogen, met voorgemelte *Wagen-teecken*, *Mulcersluyren*, ende andere diergelijcke lasten ende Burgerlijcken *oplegen*, hoe die oock sijn mogen, nu of tot eenigen tijdt gantsch ende t'eenemael niet beswaert worden sullen.

Gelijck dan oock wyders de Stadt vastelijck belooft, sonder des Landts-Vorsten uytdruckelijck consent ende believen, hier naer gene Lasten of Impoften waer mede de buyten de Stadt wonende beswaert, of oock de Commercien behindert worden aen te leggen, ingeval anders by nederleggingh of decisie der *Gravaminum* het sich bevont dat sy daer toe niet berechticht waren. Daer nevens sal de Stadt verplicht sijn ende blyven, het *Dom-Capittel* ende ghesamentlijcke *Clergie*, in of buyten de Stadt in haer oude Jurisdictien, Immuniteyten, Vry-ende Gerechticheden in 't minste geen indracht te doen, maer den selven veel meer alle schuldige reverentie, eer, ende goede wille te bewysen, en sich dienthalven alsoo te dragen, dat noch in 't gemeen, noch yemant in 't bysonder bevoegde oorsaecken hebben mogen sich daer over te beclagen. Gelijck dan oock wat hier tegen tot noch toe op wat wyse het oock is, geschiet en verhandelt, gansch onschadelijck zijn sal.

Ende soo veel in 't overige de gebreecken des *Dom-Cappittels* ende de Stadt betreft, deswegen wil sijn Hooch Vorstel. Gen. beydedelen vorderlijcx voor sich laten comen, den selven in haren aen ende voorbrengen, mondelijck hooren

hooren ende mogelijcke vlyt aenwenden, om haer daer over in der goede te vergelijcken. Ende by aldien boven vermoeden sulcx niet gheluckte, is versproocken dat die saecke in vier genoegsame schriften voor sijn Hooch-Vorst. Gen. Hof ofte Officialats gerichte geinstrueert, ende 't zy door sijn Officialat of Hofgerichte, ofte oock wel als beyde of eendeels sulcx begeren soude, door ingehaelde Raet van onpartydige buyten-landtsche Rechts-geleerden ontscheyden, en wat alsoo uytgesproocken mocht worden, soude wydere provocatie, appel, of revisie aengenomen, ende diermaten sonder eenige tegenstant tot werckelijcken effect gebracht worden sal, op dat daer mede alle oneenicheden ende tweedracht ganschelijck cesseren ende ophouden mogen.

By aldien oock de Stadt eenige *Gravamina* hares deels tegen den *Landt-Vorsten* mochten hebben, soo verclaert sijn Hooch-Vorstel. Gen. hier mede, dat hy daer over bysondere te samen comst ende conferentie aenleggen, de Stadt daer over in genaden horen, de saecke grondelijck ondersoecken ende niet onderlaten wil, waer door de selve inder goede wechgenomen ende bygelecht worden mogen, gelijck hy dan oock daer in alsoo sich wil bewysen dat de Stadt oorsaecke kan hebben sich over sijne genadige affectie te verheugen; maer by aldien boven vermoeden, het inder goede niet en geluckte, soo sal daer over rechtelijck worden geprocedeert.

Soo heeft oock voor het *veertiende*, de Stadt niet alleen vastelijck belooft en versproocken, *voortaen om geen vreemde hulp of verbondt* in of buyten het Rijck, noch selfs, noch door andere, onder wat schyn of pretext het oock sijn mochte aen te soecken, maer gehoorsaemst te volgen wat die Landt-Vorstelijcke Overigheyt Amptshalven, ende na inhoudt deses, of oock wel wat de Keyserl. Majesteyt in allen voorvallende saecken verordineren, oordelen ende uytspreecken sullen, gehoorsaemst in te volgen, ende sich daer aen genoegen te laten; dienvolgens oock alle ende een yeder *Confœderatien* ende *Verbonden* in ende buyten het Roomsche Rijck, alwaer eenige voorhanden zijn, ofte wat deserhalven so schrift als mondeling gebeden, gesocht, ofte erhouden, ende sijn hooch Vorstelijcke Genade hooge Landts-Vorstel. Overigheyt contrarie soude mogen zijn te renuncieren, gelijck sulx oock hier mede ende uytdruckelijck in krachte deses, sulcx alsoo geschiedt, dat die selve voor nul ende ongeduldich, oock als of die noyt waren geweest, geacht worden sullen.

Voor het *vijftienden*, sal dit Verdrach in alle sijnen clausulen ende articulen oock gehouden worden nae verloop der vergeleeckene *vijf en twintich* Iaren, en soo lange tot dat de *punctus præsidii*, of grondelijck vergeleecken, ofte aen 't Keyserlijck Hof, eyndelijck sal gedetermineert ende ontscheyden zijn, als dan daer by gelijck voor gemelt is, te acquiescceren.

Soo heeft oock voor het *sestiende*, de Stadt tot meerder seeckerheyt aengenomen ende haer verbonden, dat sy alle malen *tempore inaugurationis novi Principis*, ende anders alle Iaren terstont naer des nieuwen Magistraets verkiesinge, de Burgemeesteren ende Raedt, oock Aldermans, Gilde-Meesters, ende Gedeputeerde der Gemeente voor sich, ende van wegen de Burgerie der gantsche Stadt, dit provisioneel Verdrach *vel coram ipso Principe vel ejus deputatis*, in specie besweeren ende belooven sullen ende willen, het selve allerdings na te komen, en

sich

sich als een getrouw ende gehoorsaeme *Landt-stadt* behoorlijck te comporteren ende te houden.

Gelijck dan voor het *seventienden* oock beslooten is, dat alle het voorschreve-ne, t'welck de Stadt *Munster* heeft belooft, niet alleen op Syne Hooch-Furste-lijcke Genade haren altans regerende Lant-Furst ende Heer, maer oock op sijne Heeren *Successeurs sede vacante* op het Hoochwaerdich *Dom-Capittel*, die *Regim* administrerende, verstanden, ende den selven alsoo gepræsteert werden sal.

Dewyle voor het *achtienden* nu voor dit Iaer de Magistraets verkiesinge tot *Munster* onlangs bereyts is geschiet, so sullen oock de tegenwoordige Borgeme-steren, Raet, oock Oude ende Meester-luyden, neffens Gedeputeerde uyt de gemeente der Stadt *Munster* eerst daegs nae Sijn Hooch-Vorstelijcke Genade incomste, den voorgemelten *Eedt* hares deels oock op die voorgesette manier af te leggen, schuldich ende gehouden sijn, Gelijck dan Syn Hooch-Furstelijc-ke Genade oock sich hier met verclaert, ende by Sijn Furstelicke woort, Eer, ende gheloove verspreeckt, dit verdrach ende wat daer in staet, sijnes Hoogen oorts, volcomentlijck te belooven, oock andersints het daer heen te richten dat Sijn *Dom-Capittel* by toecomstige capitulatie, gelijck anders des Lants Pri-vilegien ende verdragen, alsoo oock dese Provisionele vergelijckinge in specie gedencken, ende den Lant-Fursten daer aen verbinden sal ende wil. Gelijck dan Sijn Hooch Furstel. Genade verspreeckt over soodane vergelijckinge, sijnes hoogen deels, oock dier maten te houden, als of het in de hier te voor tusschen hem ende het *Dom-Capittel* gemaeckte Capitulatie alreede in specie was vermelt. Tot meerder valthoudinge sal dit verdrach *in triplo*, een tot behoef van Sijn Hooch Furstel. Genade, het *ander* voor het *Dom-Capittel*, ende het *derde* voor de meer gedachten Stadt *Munster* uytgevaerdicht, ende van Hoochstgedachte Sijn Hooch-Furstel. Genade met sijn Furstel. Hant teecken, oock soo wel zy-ne, als oock des Dom-Capittels *secreet*, en aende syde van de Stadt met haer ge-woonlijcke *Zegel* bekrachtigen, ende daer nae Syn Keyserlicke Majesteyt aller genadichsten confirmatie hier over gebeden ende ingehaelt worden.

Hoe dit project die van de Stadt (als geheel buyten haer kennis gemaeckt) aenstont, is te sien uyt het geene wat hier na volcht; maer alsoo sy meer en meer sagen, dat desen Staet, ende sonderlingh Hollandt koel wiert, soo was beter gheweest, *habere aliquam Rempublicam, quam nullam*, gelijck daer na door haer ondergangh geheurde.

Haer Ho. Mog. schreven den seventienden February aen den Vorst van Oost-Vrieslant haer geklaecht te zijn dat de Stenden wierden door sijne Mi-nisters belet in de collectatie der penningen, noodich tot betalingh van het derde termijn, die volgens resolutie van den achsten February seven en vijf-tich sy aen den Staet schuldich waren, versoeckende ende serieuselijck verma-nende dat de Vorst alle gehoorsamige daer toe te willen houden, dat sy opbrach-ten wat sy schuldich waren, sonder daer tegen eenigen exceptie te maecken, dat haer Ho. Mog. anders niet souden laten de stercke handt tot executie te ver-leenen, De Vorst antwoorden daer op den twee en twintichsten January, soo-danige wan-betalingh den assignatoribus te sullen scherpelijck verbieden, dat

Digitized by Google

(*nu sulcx seyde de Vorst wyders in synen brief*) by dese hier te lande, vreedsame tyden ende continuerende vruchtbare Iaren, door mangel van gelt soude sijn ghe-schiet, daer nochtans het credyt van onse Lantschap, soo hooch, als in eenich ander Landt is gheclommen, ende dat by de Landts reeckeninge van voorige Iaren een goet overschot in baren gelde, aen Pacht restanten ende liquide achterwesen, by voorname ende welgesetene Reliquatoribus, de welcke mede voor een ghedeelte over het maniement der ghemene middelen sitten, is bevonden: Soo is sulcx (met permissie van u Hooch Mogende) geensints gelooffelijck, ende heeft even weynich schyn, dat door 't beletsel van onse Ministers eenich ghelt-mangel in des Landtschaps Arario soude ghecauseert werden. Wy ontkennen wel niet, dat wy op onse wedercomste uyt Gelderlandt in den lest voorleden herfst eenige misverstanden tusschen onse Raden ende de Assignatoren hebben ghevonden, waerinne wy niet en hebben gheweten onse Raden ongelijck te geven, hebbende derhalven, om alle sinistere onderrichtinge ende naspraeck voor te comen, oock uwer Ho. Mog. contenteringe niet aen een zy te stellen, liever vijf willen laten even blyven, ende het redres der veelvoudige informaliteyten ende onbillijckheden, aen de zyden der *Assignatoren* tegens het recht ende tegens de accorden ghepleecht tot op een anderen tijdt uytgestelt.

Wy hadden mogen wenschen, dat soodane onse Dienaren, de welcke beschuldicht werden de Collecten ende Invorderinge der contributien te hebben beleth, naemhaftich waren gemaeckt, alsdan souden wy u Ho. Mo. nader bericht connen geven; Dan vermits sulcx niet en is geschiet, so versoecken wy Vrunt-Nabuyrlijck u Ho. Mog. gelieven oock dit point, mede te stellen in de afhandelinge der differenten, waer over onse Lant-Stenden by u Ho. Mo. albereyts sijn ontboden. Alsdan sal de ware beschapentheyt der saken blycken ende de ongefondeertheyt over dese beschuldiginge claerlijck schynen. Ondertusschen hebben wy dat goede vertrouwen u Ho. Mog. sullen onse Onderdanen met executien verschonen, om de welcke te verrichten wy genoegsame macht in hande hebben en oock daer toe genege zijn, en daerom niet gedogen, dat onse Ministers eenich beleth werde aengedaen, op dat niet occasie werde gegeven aen onwillige ende onvergenoegden Menschen, die sich in alle Landen ende Regieringe vinden, om de ordentelijck Regieringe te stooten ende in trouble waters te Visschen, oock de Poorten te openen tot uytterlijcke Invasien, gelijck wel daer bevoorens is geschiet. Indien het anders gepermitteert is met recht ende niet soo frivel te doleren, Soo hadden wy wel redenen ons ten hoochsten te beswaren, dat U Ho. Mog. de defensie van dit Landt ende de voldoeninge van onse *liquide aenvorderinge* op onse Lant-Stenden, tot noch toe niet soodanich hebben ter herten ghenomen, dat de effecten van het eene ende het ander sijn comen te volgen, wy versoecken nochmaels vruntnabuyrlijck u Ho. Mo. gelieven dese twee saecken, so niet om onsent wille nochtans wegen haer eygen voordeel ter herten te nemen ende hoochvernustich te considereren, dat onse verseeckertheyt oock hare grensen verseckeren, en wanneer wy in onse *aenvorderingh* sijn geconsenteert, dat oock u Ho. Mog. dies te beter wegen haer op ons hebbende vorderinge contentement conne erlangen.

De Vorstelijcke hadden soo veel te weegh gebracht dat haer een klein getal van de Stenden separeerden / daer van de Heer Iooft Hane tot Upgant van wegen de Ridderschap drouch als priemier hebbende Aurick, oock ten deele Norden ende eenige van den derden stant met sich ondersteunt door den Vorst / ende wederom alles doende tot behagen van dien / waer tegen haer houden de geheele resterende Ridderschap, de Stadt Emden, ten deel Noorden, ende het meerendeel van den derden of Huysmannen Stant, gelijck naderhant door de Heeren haer Ho. Mog. Gecommitteerden bevonden is / de pluraliteyt by dese party te zijn.

De Vorst hadde oock so in December als Februario laestleden/ laten aenhouden by haer Ho. Mog. om eenige Gedeputeerden der Stenden in den Hage t'ontbieden / om door haer Ho. Mog. interpositie de differenten te laeten slissen/ als mede op wat wijse het Vorstendom voor alle invasien ende overtochten, daer by desen Staet Interessen hadde mocht worden verseeckert. De Stenden hadden gerescribeert dat dergelijcken besendinge ende Tractaten / geheel langsaem / ende hun seer kostbaer vielen / ende daeromme noodich hadden geoordeelt / de verschillen binnen s' Lants af te doen; alsoo den Vorst selfs sich daer toe veelvoudich genegen te sijn/ verclaert hadde / niet twijffelende of het soude door Godes genade goeden succes ende effect becomen datse tot dien eynde oock niet in gebreecke waren gebleven terstont eenige uyt haer middel te deputeeren / om sonder uytstel dit werck voor te neemen / ende dat daer aen des te weyniger te twijffelende soude wesen / als het haer Ho. Mog. believen mochte het selve aen Zijn Vorstel. Doorl. door eene Missive serieuselijck te recommanderen / Ende wat de verseeckeringe aenginck / dat sy verhoopten dat de periculen by den tegenwoordigen Staet van Oorlogen eenigermaten quame te cesseren: Versoeckende dat haer Ho. Mog. het alsoo mede goet vinden / ende in hare goede affectie tot haer/ ende 't welgemelde Vorstendom continueren wilden. Waer op den dertienden April is goetgevonden te consenteeren in 't voorschreven versoeck / ende is dienvolgens ten fine als boven aen de Vorst geschreven.

Korts daer nae is de Vorst van Godt besocht met kranckheyt ende den veertienden April ouden stijl s' morgen ten drie uyren koomen t'overlyden/ nalatende twee jonge Princessen / den selven als oock de Princesse Doüariere van den huyse van Barby met milden onderhout bespreeckende/ ende haer Ho. Mog. tot voornaemste voogden oock executeurs van sijn Testament stellende/ 't welck de Princesse Doüariere den . . . Aprilis aen haer Ho. Mog. notificeerde. Zijn outste Broeder Graef Georgh Christian heeft terstont de Regeeringh aengetreeden ende eenen Lantdach uytgeschreven/ maer de Ordinaris Gedeputeerden hebben by missive hem te ghemoet ghevoert dat het tegen d'Oost-Vrieſsche Accoorden in specie tegen 't eerste Artikel van den Concordaten was als gestatueert/ ende van Graef Enno toegestaen dat hy de Regeeringh met bewilligingh van Ridderschap, Steden ende derden Stant wilde aenvaerden / willende dat eerst de Gravamina mochten worden afgedaen/

Terstont daer na is 't gebeurt / dat de Col. Ailva Drost/ met den Amptman Wyarda, sijn op Saterdach voor Paesschen na Wener in Reyderlandt

gereden

gereden / om aldaer in faveur van de eygen-erfde Landt-gebruyckers / tegen de slechte werfs-of arbeyts-luyden / seecker ghemene Weyde of opslach van Beesten betreffende / een executie te verrichten / daer komende heeft uyt de nieuwe Schans acht Musquettiers / ende Wyarda van de Graefflycke vier Musquettiers / neffens de Voochden ende gerichts-Dienaers tot sich genomen / waer by de eygen-erfde tot welckers faveur de executie soude geschieden / sich mede met Roeren hebben gevoecht. Komende nu op het velt van de Weyde / sijn de arbeyts-luyden van Wener ende Holthuysen met Vrouwen ende Kinderen ontrent twee hondert sterck uytgekomen / om haer Vee te beschermen / hebbende te voor ander haer ghereſolveert / indien van de party op haer wiert geschooten / dat sy alsdan met gemeenderhant met haer stocken / borcken / ende mest-gavelen souden invallen. Als sy nu soo te samen gekomen / ende een tijdt langh met woorden hadden ghetwist / klagende de arbeyts-luyden over ongelijck / seggende / wilde men haer de Weyde voor hare Beesten ontweldigen, men mocht hare Kinderen oock tot sich nemen, welcke sy buyten dat niet konden onderhouden. Onder dese woorden ende weer-woorden / sijn sy ondertusschen aen malkanderen gekomen / waer op aen de syde van den Oversten Ailva soo men seyde / een schoot is geschiet: De arbeyts-luyden sulcx siende / heeft een van de selve den Oversten Ailua met een borck op het hooft geslagen / ende een wonde / hoewel niet doodelijck / gegeven. Den Oversten siende dat het bloet over sijn kleederen liep / riep tegen sijn Soldaten schiet: willende ondertusschen van de Arbeyts-Luyden na sijn Troup aen een syde gaen / waer op de Soldaten ende Gericht-Dienaers al te broech vier gevende / hebben den voorsz. Oversten selver doodt geschoten / gelijck sijn Dienaer / met ses wonden daer van komende / berichte / ende alles tot soo verre ghesien te hebben / maer als hy ondertusschen by den Oversten van wegen de ontfangen wonden in onmacht hadde ghelegen / heeft verder niet konnen sien. Naderhant weder by sich selfs komende / sach den Collonel met drie van de werf-luyden by sich doot leggen / ende de rest soo van de een als de ander party verloopen / sijnde wedersijts over de seventich verwont / waer van sedert verscheydene sijn ghestorven. De Graef heefter daer na een deel Soldaten weder na toe gesonden / doch de arbeyts-luyden waren meest verloopen / latende hare Huysen ledich staen.

In desen tijdt de Heer Pieter de Groot, geboren Raet en Pensionaris van Amsterdam, resigneerden sijn Residentschap op sijn Ooms Soon Mr. Iacob de Groot.

De Stenden hadden alrede den tienden Marty tot Marienhove op den Landtdach gheconsenteert tot betalingh van 't vierde termyn twee Capitale ende tien personele schattingen. Sulcx den veertienden Augusty latende aenplacken / om te werden gecollecteert.

De Heer Hane met de sijne / hebben affsonderlijck laten uytschryven twee Capitale ende ses personele schattingen. Edoch dat het register geredideert ende in gelijcke ordre gebracht waren / en so wanneer daer aen noch yets soude ontbreecken / dat de selve uyt die voor desen geredideerde restanten ende aenstaende pachtpenningen gesuppleert souden werden.

De Heer Blom was by de overleden Vorst Raet ende seer in genade geweest / maer terstont na syn doot prevaleerden syn misgunstige soo veel / dat hy in arrest wiert genomen / ende gedimitteert / daer na quam hier in September van wegen de Vorstinne Douarie, hadde den vyftienden audientie; versoeckende / dat haer Ho. Mog. de voor-mondtschap over de Jonge Princessen mochten aennemen: daer in was men difficyl / ende de Graeflijcke seyden / dat de overleden geen macht hadde gehadt / om so groote Legaten aen syn Kinderen te laten. De Heer Graef had oock in dienst genomen eenen D^r. Hofner tot Cancelier, een geleert en wel bedreven man / maer den Sweden gedient hebbende / niet wel met de vrye humeuren der Oost-Vriesen over een komende. Dies over sijne strenge ende onbuyghsame maximen seer wiert geklaeght.

De opgemelde tweespalt onder de Stenden gaf oock oorsaecke aen de stercksste partye / om haer te verbinden / den acht en twintichsten September tot voorstant van der Stenden Rechten ende Vryheden. Tot dien eynde noch drie Compagnyen aennemende / om benessens de andere noch overige drie geemployeert te worden / daer het van nooden soude werden geacht.

Ende alsoo door de Menees van de Graeflijcke het invorderen van de omgeslagene schattingen wiert belet / hebben korts daer na onder den Capiteyn Simon Max uytghesonden twee hondert man / insonderheyt tegen die van Marienhove, alwaer komende (volgens klachte die de Heer Hane van Upgant namaels quam doen) quam eene partye uyt / begerende te sien de ordre. Het welck de selve Capiteyn refuserende / hadde door seftien Musquettiers daer onder laten schieten / onder anderen eenen ouden man van tachtich Jaer / niet sonder stock konnende gaen / sijnde een bour-meester / nessens twee andere doorschietende / ende veel met fenynige kogels quetsende / soo dat eenige daer van ghestorven / andere met ongheneeslijcke wonden bleven leggen. Die van de Stenden seyden / dat die van Marienhove eerst hadden geschoten. De Capiteyn voortgaende hadde sich gelogeert in de Kercke / executerende de omgeslagene schattinge. De Graef ondertusschen dede al sijn Landt-volck in Wapenen comen / de Heer Hane seyde wel tot drie duysent man. Waer nae de Capiteyn Max sich weder begaf nae Embden. De Heer Hane seyde oock dat de Stenden den vyfden October hadden uytgesonden sestich man nae sijn Huys tot Upgandt, om hem te vangen / maer hy was even te voren na Aurick ghetoogen: Den volgenden dach toonden haer vier hondert man met drie Stucken Geschut van der Stenden-volck voor Aurick, om door dien schrick te veroorsaecken / dat geen Gedeputeerde op den Landtdach soude mogen komen.

Over sulcx alles ende veel andere klachten over de onwettige ende seditieuse procedueren (soo de Heer Hane seyde) der andere Stenden / de Heer Hane den derden November een lange Deductie met veel Documenten hier over gaf; versoeckende dat de Resolutie op valsche Narrata (soo hy seyde) tot inninge van de Schattingen hier bekomen / mocht worden ingetrocken. De Heer Wyarda hadde alrede des voorigen daeghs audientie gehadt / ende aengewesen / dat de Heer Hane met de syne hadden de pluraliteyt / ende dat maer een kleyn getal daer tegen waren.

Den

Den sesten wiert goetgevonden/ dat van wegen de Stenden/ en Stadt Emden noch mocht werden gesonden/ als ooch om het vierde termyn / of bericht van haer finantien. De Heeren Wyarda ende Hane versochten vervolgens aenschryvinge aen de Commandeurs om de executie der penningen op te houden; het wiert ghestelt in handen. Den sestienden, den Heer Secretaris Westendorp van wegen de Stenden hier gekomen / wiert door de Heer Hane ghedisputeert (hoewel te vergeefs) syn credentiael/ als niet komende van de rechte/ ende versocht dat hem geen audientie mocht worden verleent: Item/ dat de Lant-Rentmeester Coneringh mocht worden ontbooden / om hier syn Boecken t'exhiberen. De Heer Graef schreef desgelijcx op de Materie. Ende alsoo by absentie van de Commandeur Erentrieter, de Stadt gebruyckte een van Stadts Capiteyns/ is aen Erentrieter geschreven in persoon na Embden te gaen / ende vertreckende / dat hy geen Capiteyn van de Stadt / maer een van de Staetsche stellen soude.

Nae eenige conferentien is ghenomen den derden December de volgende Resolutie.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van *Braeckel*, *Ripperssen*, *Vryberger*, *Boetsma*, *Isselmuyden ende Schulenburg*, haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken *Oost-Vrieslant* achtervolgens der selver voorgaende Resolutie, gevisiteert ende gheexamineert hebbende, veele en verscheyden Missiven, Propositien ende Memorialen met de stucken en bylagen daer toe specterende, aen haer Ho. Mog. geaddresceert, ende in der selver Vergaderinge ghedaen ende overgegeven respectivelijck, soo by, ende wegen den Heere *Grave*, de Heeren *Stenden* ende Administratoiren van *Oost-Vrieslandt* voorsz. ende Burgemeesteren ende Raet der Stadt *Embden*, als by der selver respective alhier aenwesende Afgesanten, Gecommitteerden ende Ministers, oock de voornoemde Afgesanten, Gecommitteerden ende Ministers tot diversche malen over ende weder over mondelinge gehoort, raeckende de opgeresene verschillen, over de executien van Penningen die in de voorsz. Graefschap werden gedaen:. Waer op gedelibereert sijnde hebben hare Ho. Mog. de ghemelte Heeren der selver Gedeputeerden voor de genomene moeyte bedanckt, ende voorts tot onderhoudinge van de ruste, vrede, eenicheyt, ende goede correspondentie tusschen de verschillende parthyen goetgevonden ende verstaen, mitsdesen te verclaren, dat in plaetse van *ses* ofte *tien* Personele Schattingen, waer over dese disputen gevallen sijn by forme van Interim, als nu met den aller eersten over de ghemelte Graefschap twee Capitale ende acht Personele Schattingen sullen werden omgeslagen ende geinnet, om daer uyt vervallen te werden de betalinge van de bewusten *vierden* Termyn die de voornoemde Stenden van *Oost-Vrieslandt* aen desen Staet schuldich zijn, met dat vast vrundt, ende Nabuyrlijck vertrouwen, dat de saecke ten principalen ende de opgheresene verschillen ende strydicheden tusschen de voorsz. parthyen in der goede ende minne onderlinge gevonden ende ter neder gelecht sullen werden, doch dat de selve by onverhoopte ontstentenisse van dien, hare respective *Afgesanten*, *Gecommitteerden* ende *Ministers* weder herwaerts sullen senden, jegens den *eersten Aprilis* naest co-

men, nieuwen styl, volcomen gelast ende geinstrueert, oock gemunieert, met sodanige boecken, stucken ende papieren als sy respectivelijck sullen vermeynen tot staenhoudinge van hare sustenuen van noden te wesen, om naer ingenomene kennisse van alles, de voorsz. saecke ten principalen, ende de opgeresene verschillen ende strydicheden by haer Ho. Mog. of der selver Gedeputeerde in crachte van de *Oost-Vriessche* accoorden ende verdragen gedecideert te te werden: Des is mede goetghevonden gelijck haer Ho. Mog. goetvinden ende ordonneren mitsdesen, dat die allerzyts nieu aengenomene *Soldatesque* ofte *Volckeren* datelijck ende de facto sullen moeten werden *gecasseert* ende dat men sich oock allerzyts van *feytelijckheden* sal hebben te wachten ende t'onthouden, op pene dat men de ongemacken ende schade daer uyt andersints te resulteren, sal verhalen op die gene, die contrarie dese hare Ho. Mog. goede meninge en vredelievende intentie sal comen te doen;

Dat voorts de voornoemde *administrateurs* sullen hebben te besorgen, dat de *salaria* albereyts verschenen en noch te verschynen aen *de Heeren van 't Hofgerichte* van tijdt tot tijdt promptelijck werden betaelt in conformite van hare Ho. Mog. Resolutie de anno *negentien* by die van de Iare *vijftich* geconfirmeert: En dit alles by provisie ende sonder eenige de minste prejuditie van de Hooch en gerechticheden van de welgemelten Heere *Grave*, nochte van de *Standen* ende de Regeringe des voornoemde Landts van *Oost-Vrieslandt*, sullende extract van dese hare Ho. Mog. Resolutie gesonden werden aen de voorsz. respective verschillende parthyen, met Vrunt-ende Nabuyrlijck versoeck, dat de selve haer daer naer in allen delen willen reguleren.

Tusschen den Heer Graef ende syn jonger Broeder was oock dispute/ ende sy hadden ten delen de Erffenis van haer Grootm-Moeder / van den huyse Hessen Darmstadt, in 't Lant te Brunswiech (daer sy haer oock om de meeste heyt / tusschen haer en de overleden Vorst haer Soon/ hadde geretireert ende een Lantgoedt gekocht) overleden. In December hadde Christiaen Ludowich Hartoch tot Brunswiech ende Lunenborch, eenige van de syne na Breemen ghesonden / om die questie neder te leggen/ versoeckende dat oock de Princesse Doüariere van Oost-Vrieslant ten aensien van haer kinderen der waerts mocht senden. Sy schreef sulcx aen haer Ho. Mog. ten eynde die / als voormombers/ desgelijcx mochten doen/ maer om de voor aengeroerde irresolutheyt / is alnoch niet geschiet / dies sonder haer de erfdeelingh daer is gedaen.

Den twintichsten February deses Jaers/ hebben de Heeren van Hollant by Placcaet verclaert in ervaringh te syn gekomen dat de Eeden in 't voorleden Jaer geaggresseert/ ten aensien van de imposten op 't gemael, Bestiael, Bieren, ende Wijnen, in plaetse van exacte ordre ende voordeel ten beste van de finantien te opereren/ geschapen waren veele scrupuleuse obstaculen/ confusien/ ende anderen inconvenienten te sullen veroorsaecken / voornamentlijck ten aensien van tedere/ ende nochtans voor den dienst van den Lande welgeintentioneerde herten ende gemoederen.

Dies hebben goetgevonden dien Eedt t'abolieren ende te vernietigen.

De Doopsgesinde alhier klaeghden in desen Maent soo aen haer Ho. Mog. als

als aen Hollant over het quaet tractement dat die van Bern in Switzerlant deden aen die van haer gesintheyt/ hebbende seven van de selve gehangen/ ende de anderen alle verjagende sonder haer tijdt te geven tot vercoopinge van haer goederen/ dienvolgens haer de selve benemende / daer over is aen die van Bern geschreven. Het waren meest soo Lant als andere gheringe Lieden: Oock tedere conscientie/ die (gelijck elders) haer afsonderden van die van de publijcke Religie / die gelijck men in de vryheyt ende Licentie gemeenlijck verargert en verslimmert/ een ongebonden leven waren leydende / oock om de aensienlijckheyt ende rijckdom haer tot pracht ende overdaet gaven. Ende 't is niet nieu/ *Stultitiam patiuntur opes.* Hier te Lande als de Mennisten rijck worden / sy laten de geck oock terstont uyt de mouw kijcken. Dan gevenset eerst tot de Remonstranten of Libertynen: Entlijck sin krygende tot het Raedt-Huys, gheven haer tot de publyque Kercken. Soo ginck het in Engelandt met de Puritains, de tedere conscientien konden de aensienlijckheyt (oock liever overdaet onder) van de Bisschoppen niet lyden. Met de Pauselijcke was het te vooren oock so/ Om dat Christus en sijn Apostelen ghelesen wierden te sijn eerst arm: Men meende de Kercke most nu oock soo arm zijn. Maer de Apostelen suppleerden alles met Heyligheyt: Christus met sijn almacht/ die hadt geen uytterlijcke middelen van doen. Maer sedert / als de Heylicheyt minderde/ doen greep plaets de leere: Doet alles eerlijck en met ordre. De Kercke most alsoo wel door middelen worden gheregeert als het Raedthuys. By de Pauselijcke is aengaende de tedere gemoederen versien: Die de werelt niet aenstaet/ moet of behoeft sich daer van niet te separeren/ of te scheuren van de Kercke of van de Eenicheyt, gelijck de Mennisten meest doen/ maer daer toe sijn de Kloosters: Ende van minder of meerder regel/ nae dat yders afkeer van de Werelt groot is. Ondertusschen blyven andere genoech in de Werelt / om die waer te nemen. De Eenicheyt in de Pauselijcke Kerck blyft ongeluceert.

Alsoo tegen 't uytgaen van February weder van 't equiperen wiert ghesprooken was groot debat/ Zeelant stelde sich seer tegen het Last en veyl-gelt, recommanderende haer Cruycers ende Premien, Hollant ter contrarie tusschen de Admiraliteyten t' Amsterdam ende 't Noorder-Quartier was in desen tijt veel te doen nopende 't dispuyt van haer Comtoiren: In Texel was gekomen een Schip met Sweets yser/ men presumeerde dattet aen Sweetse was toebehoorende/ die van Amsterdam schicten om 't yser daer uyt te halen/ maer die van 't Noorder-quartier sonden Soldaten om sulcx voor te komen/ Elck pretendeerde de judicature / gelijck dan oock die van Amsterdam niet konden gedoogen dat van de waren *per asse* gaende ende comende van Italien na of uyt Amsterdam, soude worden betaelt licent tot Zwol/ aen Noort Hollants Comtoir / dies daer na is gepractiseert de passage over Zutphen, Sijnde tot bequaem maeckingh van eenige quade wegen by die van Amsterdam opgeschooten over de hondert duysent Guldens.

Verbot nae ghewoonte ghedaen sijnde tegen 't uytloopen van de Scheepen naer Oosten, is by den Heer Douningh daer tegen gedaen doleance/ ende dat sulcx geen plaets kan hebben tegen de Engelschen.

Alsoo hier in 't stuck van den Accijs op de Rynsche wynen wiert ghevarieert/

tieert/ ende op de nederrynse als Mosol ende andere Wynen/ voorpunck/ op de Hooge rynse byp van hooger accijs wierdt ghegeven/ hebben de Rijnsche Cheur-Vorsten daer over geklaecht.

Die van de Regeeringh der Stadt s'Hartogenbosch, sedert eenigen tijt klagende over het inbrengen van te veel nieuwe Raden, hebben geobtineert dat haer Ho. Mog. den twaelfden Maert verclaerden/ dat de Regeringh aldaer soude worden vast gestelt op een gelimiteert getal van veertich persoonen/ sijnde alle van de gequalificeerste/ nutste/ vreedsaemste ende van de ware gereformeerde Religie, ghelijck de selve al omme in de publijcke Kercken deser Landen jegenwoordich wiert ghepredickt ende geleert/ met dien verstanden nochtans dat soo wanneer van de jegenwoordige Raets persoonen/ twee souden wesen overleden/ ofte metter woon uyt de Stadt vertrecken/ t'elckens een persoon/ gequalificeert als in dit jegenwoordige Octroy vermelt/ in plaetse van de twee afghestorvene/ ten ghewoonlijcke tijt tot Schepen van de selve Stadt/ soude mogen werden verkosen/ ende sulcx ter tijt toe/ de gemeene Regieringe als vooren/ tot het getal van veertich soude sijn gecoomen/ ende soude ondertusschen soo lange de voorsz. Regieringe a.s by afsterven/ vertreck of andersints/ niet gebracht was beneden het voorsz. getal van veertich, de electie van Schepenen by haer Ho. Mog. gedaen worden/ uyt het getal der gener die alberepts in de voorsz. Regeringe bevonden wierden/ en so wanneer de selve Regeringe by afsterven/ vertrecken/ of andersints/ als vooren beneden het selve getal van veertich ghebracht soude zijn/ dat als dan de vacante plaetsen ofte vacerende plaetsen/ open gelaten soude werden tot den ordinaris tijt van de veranderinge des Schepens stoels/ ende dat haer Ho. Mog. alsdan by de te doene Electie van Schepens t'elckens soo veel persoonen van buyten de voorsz. Regieringe soude in kiesen/ als daer plaetse beneden 't voorgeroerde getal vacant soude wesen/ op dat alsoo de nieuwe aen te stellen Magistraet persoonen naer ouder ghewoonte door het Scheepen Ampt in de Regeringe gebracht mochten worden/ dat voorts de ghemelten Stadt van s'Hertogenbosch geoctroyeert ende gepriviligeert soude werden/ gelijck die by haer Ho. Mog. geoctroyeert ende gepriviligeert wiert mits desen/ dat van nu voortaen niemant tot den voorsz. Schepen-stoel gepromoveert of gheassumeert soude werden/ als Eerstelijck die gene/ die in de selve Stadt gebooren waren/ ofte het H. Doopsel aldaer ontfangen hadden. Ten tweeden, Dat mede tot den voorseyde Schepen stoelen gheneerlijck sullen mogen werden gepromoveert alle Ingeboorne Brabanders binnen meergemelte Stadt woonachtich/ mits Poorters ende Burgers zijnde/ ende die aldaer ten minsten den tijt van drie achter een volgende Jaren niet alleen Domicilium gehadt/ maer oock met haere gantsche familie formelijck gewoont sullen hebben. Ten derden, oock soodanige andere/ als haer Ho. Mog. souden mogen goetvinden voortaen voor Brabanders te naturaliseeren ende qualificeeren/ mits dat alsulcke genaturaliseerde, naer date van de selve naturalisatie, ten minsten den tijt van ses achter een volgende Jaren/ binnen de meergemelte Stadt niet alleenlijck Domicilium gehadt/ maer oock met hare gansche familie hare formele woninge gehouden/ ende het Poorter-Recht verkregen sullen hebben; doch ingevalle soodanige

danige ghenaturaliseerde ghetrouwt zijn / aen een Burgers Dochter van s'Hertogenbosch voorschreven/dat de selve tot het Schepen-ampt aldaer sullen mogen gheadmitteert worden / soo haest de selve binnen de voorschreve Stadt/naer dato van de naturalisatie ende van haren trouwdach den tijdt van drie Jaren/ als boven hare formele wooninge gehouden/ ende oock het Poorter-Recht verkregen sullen hebben. Ten vierden, dat mede niemandt tot het Schepen ampt der selver Stede gheprornodeert/ ofte gheassumeert sal werden / dan die geene die in Brabandt, onder het ressort van desen Staet achtervolgende de oude Privilegien/ ordres/ ende Reglementen/ van de Hertogen in dier tijdt/gegoet zijn: Namentlijck den President Schepen vijf, ende de andere Schepenen vier duysent guldens waerdich. Eyndelijck, voor soo veel belanght 't verder versoeck van de Remonstranten om geadmitteert te worden tot eenige nominatie van Dubbelt, Tripel, Quadrupel, ofte meerder getal van personen/ daer uyt haer Hooch Mogende de voornoemde Electie van Schepenen souden doen / het selve werdt om verscheyden pregnante redenen gedeclineert ende gheexcuseert. Ende is van alle het geene voorschreve is by forme van Octroy ende Privilegie ten behoeve van de meer-ghemelde Stadt/ Acte in behoorlijcke forme / onder het groote Zegel van den Staet ghedepescheert ende verveerdicht/alles onvermindert hare Privilegien ende oude observantien, voor soo veel de selve door desen niet en sijn gealtereert ofte gederogueert.

Van wegen die van de Oost-Indische Compagnien sijn in April aen de Vergaderingh van Hollandt, ende daer na aen haer Ho. Mog. ingebracht de volgende pointen/ door den Heer Pensionaris van Slingelandt.

In den eersten, omme te hebben rembourssement van twee derde parten van de penningen die de selve Compagnien volgens de bekende uytspraecke van weder sijts Commissarisen ter somme van acht en tachtich duysent ses hondert vijftien ponden Sterlinghs van de Engelsche Oost-Indische Compagnie heeft moeten uytkeren / werdende het selve gesustineerde ghefundeert op haer Ho. Mog. Resolutien in dates respective den negentiende July des Jaers sestienhondert twee en dertich, mitsgaders den seven en twintichsten September, vier en twintichsten October ende den sesten November des Jaers sestien hondert drie en dertich, met de confirmatoire Resolutie van haer Edele Groot Mogende/ in date den drie en twintichsten Augusty des Jaer sestien hondert een en veertich daer op gevolght.

Ten anderen, omme te hebben voldoeninge van het geene de meergemelde Compagnie noch is competerende over de extraordinaris Equipagie / gheduyrende den jonghstleden Engelschen Oorloch ten dienste van den Lande gedaen / uyt crachte van seeckere contractatie dienaengaende tusschen haer Ho. Mog. ter eenre / ende die van de selve Oost-Indische Compagnie ter andere syde op den twintichsten Iuly des Jaers sestien hondert twee en vijftich ingegaen/ ende volgens reeckeninge daer van in December des Jaers sestien hondert vier en vijftich aen haer Ho. Mog. overghelevert/ monterende ter somme van vier hondert, vier en negentich duysent, vier hondert, vier en sestich gulden/elf stuyvers.

Ten derden, omme sonder langer uytstel/ te hebben betalinge van het geene den Staet aen de opgemelte Compagnie noch schuldich was over de Equipagie by de selve al in den Jare sestienhondert negen en dertich tegens de Spaensche Vloote in Duyns gedaen/ ter somme van seven en dertich duysent vijfhondert negen en dertich guldens seven stuyvers/ blijckende het selve breder ende specifice by haer Ho. Mog. Resolutie in dato den een en dertichsten January des Jaers sestienhondert veertich, midtsgaders by de Ordonnantie dienthalven op ordre van haer Ho. Mog. by den Raedt van State den derden February daer aenvolgende tot laste van den Ontfanger Generael Philips Doublet gedepescheert.

Ten vierden, omme te bekomen restitutie van de somme van duysent guldens by meergemelten Oost-Indische Compagnie op ordre ende resolutie van haer Ho. Mog. van den vijf en twintichsten April des Jaers sestienhondert seven en dertich ter handen gestelt aen de Heer Laurens Reael, tot inkoop van de Instrumenten noodich tot ondersoeck van het geene *Galileus de Galileis* aen haer Ho. Mog. hadde bekendt ghemaeckt in 't reguart van de nieuwe observantie in den loop des hemels.

Ende eyndelijck de vijfde, omme te hebben rembourssement van twee duysent ende t'seventich guldens op ordre ende resolutie van haer Ho. Mog. van den twaelfden July des Jaers sestienhondert acht en dertich betaelt aen wijlen den Professor Hortensius voor het geene tot verval van sijne reys-kosten naer Galileus de Galileis voornoemt/ als doen wesende in Italien, was toegelept/ mitsgaders tot een recompense van de moeyten by den voornoemde *Hortensius* gedaen.

Waer op is verstaen/ dat voor soo veel als aengingh de tweede, *derde ende* vijfde poincten van wegen haer Ed. Groot Mog. ter Generaliteyt de saecke daer-heenen soude werden gedirigeert/ ten eynde al voren door Commissarissen in conferentie getreden met die van de meer gemelte Oost-Indische Compagnie/ ende de boven geroerde reeckeninge nae ordre gesloten ende opgenomen zijnde/ soodanige expedienten bedacht/ ende al sulcke middelen beraemt mochten werden/ waer door aen de gemelte Compagnie tot des selfs contentement ende genoegen/ ende met de minste beswaernisse van de Financie van Staet/ satisfactie mochte werden gegeven.

Ende wat belanght het eerste poinct van de bovenstaende praetensien/ by den gemelten Heere van Slingelandt dienthalven sijnde gerefereert/ dat als vooren dienaengaende by resolutie van haer Ed. Gr. Mog. in dato den tweeden December des Jaers sestien hondert vijf en vijftich was verstaen/ en verclaert/ dat den Staet in de voorsz. praetensie niet en was gehouden/ ende dat dienvolgende ter Generaliteyt by provinciael advys van wegen haer Ed. Gr. Mog. de selve praetensie met de redenen daer toe dienende/ geexcuseert ende aldaer tegen gesproocken soude worden/ dewijle echter by verscheyden remonstrantien door die van de ghemelte Oost-Indische Compagnie naderhant ter Vergaderinge van haer Ed. Groot Mog. ingedient redenen wierden ghededuceert die by verscheyde Leden van het voorschreve besoigne geoordeelt waren gheweest van merckelijcke gewichte ende consideratien te wesen/ aen de welcke nae der

selver

selver voordeel souden konnen ende behooren gedefereert te worden / sy Commissarisen / onder het welnemen van haer Ed. Groot Mog. van advijse waren / dat al vooren aengaende het selve point yetwes finalijck by resolutie te disponeren / alle de stucken daer toe specterende / souden dienen ghestelt te worden in handen van twee ofte drie Heeren uyt het midden van haer Ed. Groot Mog. Vergaderinge / omme met ende neffens een ofte twee Heeren uyt beyde de Raden van Justitie de selve stucken rijpelijck te examineren / mitsgaders de selve in sijn gronden ende fondamenten te overwegen ende te ponderéren / ende vervolgens al vooren ingenomen zijnde het bericht van de Heeren Raden Alemonde ende Rodenburch, twee van haer Ho. Mog. Commissarisen tot Londen geweest zijnde over de bewuste uytspraecke / mitsgaders gehoort die van de Oost-Indische Compagnie / ende voorder soodanige als gemelte Heeren souden noodich oordeelen tot der selver beter informatie ghehoort te moeten worden / haer Ed. Groot Mog. te dienen van een pertinent ende gheraisonneert schriftelijck advijs / omme het selve ghesien / als dan dienaengaende soodanige resolutie te werden ghenomen / als nae exigentie van saecken bevonden soude werden te behooren : van welck voorschreve geadvijseerde by verscheyden Leden toppe versocht zijnde / omme daer op te verstaen de consideratien van de Heeren der selver principalen / is de resolutie dienthalven te nemen / opgehouden tot nader deliberatie.

Die van de ghemelde Compagnie selfs / hebben oock aen haer Ho. Mog. te kennen gegeven / dat sy in October des Jaers vier en twintich tot Gouverneur Generael in Oost-Indien aengenomen hebbende / den Persoon van Ian Pieters Coen, te vooren nochmaels in die qualiteyt aldaer geweest zijnde / en dat om met de eerste bequame gelegentheyt van hier derwaerts te vertrecken / haer Ho. Mog. op het te kennen gheven / ende ernstich aenhouden van de Heer Amb. Carleton hadden verstaen / ende den voornoemde Coen aengeschreven ende belast gehadt / dat hy hem niet soude hebben te vervorderen na Indien te vertrecken. In voegen dat hy daer op genootsaeckt sijnde geweest tot in Maert des Jaers seven en twintich, hier te Lande te verblijven / te weten tot tijde ende wylen toe sijn Majesteyt van Groot Britangien Iacobus hooch-loffelijcke Memorie was comen te overlyden / ende haer Ho. Mog. dien volgende sijn vertreck by conniventie toestonden / des selfs Erfgenamen sodert van de ghemelte Comp. hebben ghepretendeert / ende nu jonghst by mandement van den Hove van Hollandt, in den voorleden Jare negen en vijftich geliteght de Bewinthebberen ghecontendeert / om te hebben betalinge van twee en twintich Maenden ende twintich dagen Gagie / te weten / van den vier en twintichsten April des Jaers vijf en twintich, tot den negenden Maert des Jaers seven en twintich, sijnde den dach van sijn vertreck tot twaelf hondert guldens ter Maent / monterende ter somme van seven en twintich duysent twee hondert gulden / noch over twee per cento van de Prinsen / in Indien becomen (volgens haer voorgheven omtrent drie tonnen gouts bedragende) een somme van ses duysent gulden / item / twee hondert Realen s' Maents die hem voor sijn taeffel souden sijn toegeleyt / ende dat alles met den Interesse van dien / ende boven dies noch een erkentenisse ende vergoedingh van de toerustinge tot de Reyse

 ende

ende opbreeckinge van sijn Huys-houdingh. Ende hoewel de Bewinthebberen voornoemt niet en conden sien / dese aengaende in de voorsz. Erfgenamen gehouden te zijn / en datter verscheyden redenen dienen / waeromme de selve souden connen werden afghewesen : Soo hadden sy Bewinthebberen evenwel niet cunnen nalaten het selve aen haer Hooch Mog. te remonstreren ende bekent te maecken/ ende sulcx den aenvanck van dat proces voor af te denuncieren.

De Heeren van Hollandt, na dat oock de Noordtsche onrust was uyt de wech geleyt/ hebben haer gedachten wederom laten gaen omtrent de menage, ende na lange deliberatie den vijfden October in achtinge genomen/ dat al op den twee en twintichsten Mey des Jaers vier en vijftich by formele Resolutien van haer Ed. Gro. Mog. vastgestelt was/ dat alle vacerende Compagenien Krijghs-Knechten, ende die successivelijck noch vacant souden comen te vallen/ by forme van combinatie souden worden onderghesteecken / ende in cas daer op ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. binnen corten tijdt geene conclusie soude connen werden uytgewercht/ dat alsdan van wegen dese Provincie ter Generaliteyt soude werden gedenuncieert/ dat haer Ed. Gro. Mo. in de last ende de betalinge van de Militie niet hoger ofte verder/ oock niet anders dan onder conditien van de voorgeroerde combinatie, ofte ondersteeckinge waren consenterende/ende dat vervolgens oock de voorsz. hare Ed. Gr. Mo. resolutie ten aensien van de Militie / staende op hare repartitie Provincialijck ter executie geleyt/en de vrucht van dien by haer Ed. Gr. Mo. effective genoten soude worden alles onder vergunninge van pensioenen ofte tractementen aen de uytvallende Officieren en andersints/ geconsidereert mede dat de voorsz. denunciatie ofte bekent makinge ter Generaliteyt by overleveringe van schriftelijcke Acte van consent in dato den vier en twintichsten Marty des Jaers sestienhondert vijf en vijftich, op den naem van haer Ed. Gr. Mo. ingestelt/ formelijck was gedaen/ en dat dien onaenghesien de voorsz. voorslagen by de andere Provintien tot noch toe / ofte t'eenemael verworpen / ofte in weynich consideratie ghenomen waren / hebben nae iterative deliberatien en communicatien in respective vroetschappen daer over gehouden/ verstaen en geresolveert/dat by de tegenwoordige conjuncture van tijden en saecken/ in de welcke alle naburige Potentaten in vrede zijnde/ hare Finantien met verminderinge van hunne Militie so veel moghelijck soulageerden / de voorgheroerde hare Ed. Gr. Mo. resolutie van den 22 May des Jaers vier en vijftich sonder langer uytstel reelijck en met der daedt ter executie gestelt / en dienvolgende de voorsz. combinatie ofte ondersteeckinge ten aensien van de Militie staende ter besoldinge van haer Ed. Gr. Mo. effectivelijck te wercke geleyt sal worden/ des dat de numbre van twaelf Compagnien uyt die geene die tegenwoordich vacant zijn buyten de voorsz. combinatie geconserveert/en daer mede soo veele van de meest meriterende Officieren gebeneficeert werden souden.

Ende zijn/om de bovenstaende haer Ed. Gr. Mo. resolutie op de bequaemste wijse ten effecte te brengen de Heeren Gecommitteerde Raden gheauthoriseert en gelast de voorsz. gheresolveerde ondersteeckinge tegens de aenstaende Vergaderinge volkomentlijck te prepareren tot de actuele combinatie exclus,

ende

ende sulcks op het papier te samen te voegen de Compagnien die by combinatie gheaugmenteert ende die geene die onder de selve te augmenteren Compagnien geincorporeert souden dienen te worden / om daer van ter Vergaderingh rapport ghedaen zijnde / by haer Ed. Groot Mogende de laetste handt daer aengelept/ende het voorschreve gebesoigneerde in dier voegen met de reele executie bekrachticht te werden.

Prins Willem ende den Raet van State hebben veel reden daer tegen ende andere voorslach van menage gedaen/ te sien in 't volgende.

Ho. Mog. Heeren ;

SYne Vorstel. Doorluchtigheyt, Stadthouder van *Vrieslandt*, op,en den Raedt van State, hadden haer geprepareert om tijdelijck over den toestandt van de gemeene saecken deser Landen te delibereren, ende vervolgens gemeent hare consideratien omtrent de gheneralе petitien, ende den Staet van Oorloge voor den Iare *sestienhondert een en t'sestich* op te stellen, met een serieuse reflectie op de tegenwoordige constitutie van tijden ende saecken, soo buyten als binnens Landts, om de selve soo veel doenlijck tot eenige ontlastinge van de respective Provintien, soo te Lande als te Water te dirigeren, ende die aen uwe Hooch Mogende soo tijdelijck te doen overbrengen, datmen daer op de consenten van de respective Provintien noch in het eynde van dit loopende Iaer, ende voor het aengaen van het toekomende Iaer hadden mogen bekomen, en daer mede de deliberatien ende conclusien over die gewichte poincten brengen op den ouden voet, van tijdelijck ghepresenteert, ende vervolgens tijdelijck gearresteert te worden, maer hebben omtrent den aenvang van hare deliberatien, kennisse van ter zijden bekomen van een Provinciale resolutie, die by de Heeren Staten van *Hollant* ende *West-Vrieslant* al op den *vijfden* van de voorleden Maendt genomen was ; by de welcke wierde vast gestelt, dat alle de *vacerende Compagnie* Krychs-knechten, ende die successivelijck noch vacant souden komen te vallen, staende ter repartitie van hare Provincie, by forme van *Combinatie* soude werden ondergesteken, en dat de Heeren Gecommitteerde Raden van welgemelte Provintie, om de voorsz. Resolutie op de bequaemste wyse ten effect te brengen, waren geauthoriseert en gelast, de voorschreve geresolveerde *ondersteckinge* tegens de aenstaende Vergaderinge volkomentlijck te prepareren, tot de actuele combinatie excluys, om daer aen ter eerster Vergaderinge de laetste handt geleyt, ende het voorschreve ghebesoigneerde in diervoegen met de reële executie bekrachticht te worden ; 't welck sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt en den Raedt van State omtrent de voorschreve hare deliberatien niet weynich verset ende becommert heeft ; de Provinciale Resolutie considererende, als een saecke van seer groote ende *dangereuse consequentie*, ende die nae sich sleepen moeste een generale disordre ende confusie, soo omtrent den Staet van Oorloge, daer toe sy haer als het notabelste ingredient van hare gheneralе Propositie hadden begonnen te prepareren, als omtrent de *besettinge der Frontiuren*, ende de Lysten die daer van tot noch toe ordentelijck ghehouden zijn, ende besonderlijck oock, dat onvermydelijck daer uyt verwachten stondt, dat yeder Provintie apart in den haeren over saecken van die Nae-

tuyre, buyten kenniſſe van de mede Bondtgenooten, ende ſonder communicatie ofte advys van den Raedt van State reſolverende, alle de ſaecken van Militie, ende van beſettinge van het Landt ſoude komen tē vervallen, tot een generale diſordre ende confuſie van binnen, ende vervolgens tot een groot diſreſpect ende kleynachtinge by uytheemſche Potentaten, ende de Nagebuyren, ende hebben derhalven ſijn Vorſtelijcke Doorluchtigheyt ende den Raet, niet alleen ghedocht van haer devoyr, maer oock ſelfs nae hare Inſtructie, ende de onveranderlijcke daer op gevolchde practijcke van hare directie te zijn, om de voorſchreve reſolutie in den beginne, ende voor de reële executie der ſelver ſoo veel mogelijck tegen te gaen, ende met alle betamelijcke middelen te ſluyten; ende hebben tot dien eynde met verſcheyden krachtige redenen aen de Heeren Gecommitteerde Raden van welghemelte Provincie, de onbehoorlijckheyt van voorſchreve *affonderlijcke* reſolutie ghedaen voorſtellen, ende volgens den ouden voet omtrent diergelijcke ſaecken altijt geobſerveert, aen den ſelven conferentie aengeboden, om daer over van redenen *ende conſideratien* te wiſſelen, ende de ſelve ſoo veel doenlijck te perſuaderen, om *met efficatieuſe* devoyren by de Heeren hare Principalen te willen arbeyden, ten eynde de voorſchreve affonderlijcke ghenomene reſolutie, mochte worden ghehouden ende gelaten buyten executie: waer over dan van wegen de opgemelte Heeren Gecommitteerde Raden verſcheyde redenen ſijn bygebracht tot juſtificatie van de voorſchreve reſolutie, gefundeert op het *verloop ende de ſchaerſheyt van de Finantie* van die Provintie, die ſodanich was, dat ſy de groote laſten vervat in de generale *petitien*, ende ſpecialijck in den *Staet van Oorloge* omtrent de *Militie* niet langer konden dragen op de conjuncturen van de tijden ende ſaecken, in de welcke alle naburige Potentaten in vrede zijnde, hare *Finantien met verminderinge van hunne Militie* ſoo veel ſoulageren, ende op de generale *regelen* ende maximen van alle goede Financiers, die by tijde van Vreede ſoecken te herſtellen, ende te ſtercken de zenuen van den Staet, die by ſware tijden van Oorloge vervallen ende verſwackt zijn, om ſoo weder tegens den aenſtaenden noot met nieuwe krachten ghemunieert te worden, ende onder anderen oock op de ordre die geallegueert wort in deſen wel gheobſerveert te zijn, als zijnde al in *Martio* van den Jare *ſeſthienhondert vijf en vijftich* van de ſelve reſolutie kenniſſe ter Generaliteyt gegeven.

Ende aen de anderen zyde van wegen ſijne Vorſtel. Doorl. ende Raet ſijn gededuceert, dat ſoodanige ontlaſtinge tot ſoulagement van de Finantien egalijck ende op eenen voet door de gewoonelijcke middelen mocht werden gedecreteert, ende dat wel mogelijck eenige ouverture eens ter Generaliteyt van de bewuſte Reſolutie mochte ſijn gegeven, maer dat t'ſedert veele Jaren verloopen ende veel nieuwe incidenten omtrent de ſaecken van de Werelt, ende ſpecialijck van dit Landt waren voorgevallen, daer mede die voorſz. denunciatie geinterrumpeert, ende het effect van die Reſolutie was gebleven buyten executie, ende was het *Reſultat* van die conferentien gheweeſt, dat ſijn Vorſtel. Doorl. ende den Raet, conſidererende den grooten ernſt, daer mede de welgemelde Heeren Gecommitteerde Raden op hare ſuſtenuen, ende dienvolgens op een conſiderable *meſnage* bleven inſiſteren, ende dat ſy ſpecialijck by

reſo-

resolutie van hare Heeren Principalen, ghebonden zijnde, daer van niet en scheenen gediverteert te cunnen werden, oock ten dien insichte serieuselijck hare gedachten souden laten gaen, over alle de Ingredienten van de Petitien, ende van den Staet van Oorloge, ende aen de eene zyde volgens haer devoir, behartigende de verseeckertheyt ende securiteyt van 't Landt, oock aen de andere zyde by hare voorslagen, soo veel souden soecken te contribueren tot soulagement ende ontlastinge van de gesamentlijcke Provincien, als de Constitutie van tijden eenichsints soude connen lyden; Hebbende sijn Vorstel. Doorl. ende den Raet onder des de welgemelde Heeren Gecommitteerde Raden seer ernstelijck versocht, om by alle mogelijcke devoiren omtrent de Heeren hare Principalen, tot steuytinge van de voorsz. prejudiciable Resolutie te willen contribueren, van alle het welcke aen u Ho. Mog. met veele particulariteyten nu nader Communicatie gegeven is.

Soo hebben dan by ghevolgh, sijn Vorstel. Doorl. ende den Raet serieuselijck hare gedachten laten gaen over den geheelen Staet van het gemene Vaderlandt, den Staet van Oorloge, ende de Lysten van besettinge van de Frontieren met aendacht nagesien, ende de selve gecompasseert met de constitutie van den jegenwoordigen tijdt, soo binnen als buyten s'Landts, ende daer ontrent geconsidereert, dat het den goeden Godt na sijne sonderlinge genade geliest heeft, den Staet van ons lieve Vaderlandt soodanich te zegenen, dat eerst een vasten Vreede in den Iare *sestien hondert acht en veertich* tusschen den Coninck van *Spangien* ende dese Vereenichde Nederlanden, ende tot noch toe, sonder eenige interruptie gecultiveert ende onderhouden is, dat de onlusten ende verwyderingen met de Republycque van *Englandt* t'sedert voorgevallen, niet alleen sijn bygheleyt, maer oock de macht ende directie van dat Rijck, nae de rechtmatige oordeelen Godts herstelt is in handen van den *wettigen Successeur* en *Souverain*, daer van u Ho. Mog. alle vertroude Vrunschap ende Nabuyrlijcke correspondentie te hoopen ende te verwachten hebben, ende dat over de differenten tusschen de *Noordsche* Koningen al vervolgens voorgevallen soodanige fortable expedienten van accommodement sijn uytgewrocht, dat den Staet deser Landen, die seer verre in de selve was ingewickelt, met reputatie ende gerustheyt, oock met fortable Tractaten daer uyt is gedesengageert gheworden, ende dat derhalven die groote en excessive, soo Ordinarisse als extraordinarisse oncosten daer toe de ongelegentheyt der voorgaende tijden den Staet geduyrichlijck tot hare noodige defensie geobligeert heeft, met sodanigen nootsaeckelijckheyt, ende tot soo grooten beswaer voor het toecomende, immers voor eerst niet en schynen gherequireert te zijn, ende daer benevens overleggende de ghelegentheyt van de Nabuyrige Princen ende Potentaten, ende in wat postuyre van Oorloge de selve zijn, ende specialijck dat die allesints met verminderinge van Militie haer Onderdanen ontlasten, ende hare finantien soo veel doenlijck soulageren, hebben gemeent, dat sy een saecke souden doen, de respective Provintien niet alleen dienstich, maer noodich, ende de gemeene defensie van den Staet niet nadeelich: Indien sy oock aen u Ho. Mog. deden voorstellen eenige middelen ende poincten van *Mesnage*, die sy menen dat ontrent de *Militie* soude connen ende behooren gevonden te worden, bysonderlijck

lijck als sy souden het geluck hebben aen de eene zyde, daer mede te beletten ende te stuyten alle *affonderlijcke deliberatien ende Resolutien*, over saecken die den gemenen welstandt, ende de gemene defensie concerneren, ende aen de andere zyde de gesamentlijcke Bontgenooten met een eenparigh concert te houden in dien vasten ende onverbreeckelijcken bandt van *Unie*, die alleen (naest den zegen van Godt) is geweest de behoudenisse van desen Staet tegen de machinatie van alle hare Vyanden; Sijn Vorstel. Doorl. ende den Raet sullen dan aen u Ho. Mog. cortelijck voorstellen, dat sy menen datter een considerable *mesnage* soude connen gevonden worden in de navolgende poincten. *Voor eerst*, dat alle Compagnien te voet op den Staet van Oorloge staende met *hondert* coppen, souden connen werden gereduceert op *tachtich*, ende alle de Compagnien van *vijf en seftich*, tot *vijftich* coppen, daer mede dan alle de Compagnien in den dienst van 't Landt zijnde, genoechsaem souden sijn geeslageert, ende tot eenparige wachten ende functien gereguleert.

Ende dat men oock van het geheele corpus van de *uytheemsche Natien* na proportie soude mogen casseren *ses en twintich* Compagnien te voet, en dewyle een groot getal van sodanige Compagnien op de repartitie van de Provintien van *Hollandt ende West-Vrieslandt* staende, jegenwoordich vacant is, 't welck in de andere Provintien soo niet en wort gevonden, om soo veel doenlijck te conserveren de Capiteynen jegenwoordich in leven, ende in dienst zijnde, ende noch een particuliere *Mesnage* te vinden in het besparen van de *Pensioenen*, die men anderfints aen de uytvallende Capiteynen soude behooren te geven.

Dat soodanige *ses en twintich* Compagnien op de repartitie van *Hollant* staende, door directie van sijn Vorstel. Doorl. ende den Raet souden mogen werden gecasseert, ende de Heeren van *Hollandt* op den Staet van Oorloge tot voldoeninge van haer quote weder aengheslagen met andere compleete Compagnien respectivelijck van de selve Natien, ende soo wedergebracht in esgaliteyt met de andere Provintien.

Dat oock daer omtrent soude behooren gelet te worden, om de respective Regimenten, die niet *egalijck*, ende tot het selve ghetal vacante Compagnien hebben, by nader verdeelinge weder mochten werden gebracht in *esgaliteyt*, soo als tot noch toe is geobserveert geweest, ende specialijck, dat in conformiteyt van de laetste practijck ontrent de Cassatie geobserveert, die uytvallende *Luytenants* ende *Vaendrichs* van die ghecasseerde Compagnien favorabel mochten werden ghetracteert, soo met *Pensioenen* op den Staet van Oorloge, als met verseeckeringe van Herstellinge tot hare voorige functien tot verder advancement.

Ende dewyl by de voorsz. conferentie van wegen de Heeren Gecommitteerde Raden, oock was geurgeert de Cassatie van twaelf Compagnien in gevolge ende op 't fondament van een Resolutie by de Heeren Staten van *Hollandt* mede genomen in Martio des Iaers *vijf en vijftich*, is van wegen sijn Vorstel. Doorl. ende den Raedt, aen den selven in allen ernst tegemoet ghevoert, dat na alle de maximen van Militie tusschen het getal van Ruyteren ende Knechten, moet sijn en blyven een gereguleerde proportie, ende dat na advenant van het blyvende voet-volck geene Compagnien Ruyteren en souden connen werden

werden ghecasseert, datmen oock seer beswaerlijck, ende niet als met groote onkosten een nieuw *Corpus* van Ruyteren kan formeeren, ofte de swacke Compagnien suppleren, om dat gedresseerde Ruyters met hare Equipagie beswaerlick te bekomen zyn, daer nochtans den Staet van het Landt, soo tot noodighe defensie van haer selven, als tot assistentie van de Nabuyren een aensienlijker *Corpus* van Ruyterie in 't velt behoort te connen brengen, Datmen derhalven ontrent de Ruyterie soude konnen doen een reductie van eenige Ruyters over de respective Compagnien retrancherende *hondert* paerden van de Compagnie *Guardes*, geleyt by den Graef van *Dona twintich* van die geleyt by Sr. de *Buat*; *thien* van alle de Compagnien van *sestich* om die te brengen op *vijftich*, ende voorts *vijf* van de resterende af te nemen, om die te reduceren tot op *vijf en veertich* paerden.

Dat oock de Compagnien soo te paert als te voet ghebracht zynde tot soo kleynen getale van Ruyters ende knechten, voortaen wel souden konnen werden geleyt door *twee* Officieren, ende sulcx de *Luytenants* soo te *paert* als te *voet* van de ordinarise ende ghemeene Compagnien voortaen souden mogen versterven, ende dat geene anderen by der selver overlyden, oock ondertusschen niet by verlatinge of versettinge soude mogen werden gesurrogeert als alleen van de Compagnien *Colonnellen*, *Guardes* ende van de *Majoors* te *voet*, dewyle die Compagnien by absentie van de hooge Officieren door een *Cornet* ofte *Vendrich* alleen niet en souden behooren geregeert te worden, Ende dat eyndlijck oock omtrent dese *mesnage*, in Consideratie behoort te komen de *Egalisatie* van de *Soldien* over de betalinge van de Respective Compagnien voetknechten daer over een *egalen* voet by ordres, ende de lyste is vast ghestelt, nochtans met die distinctie, dat de respective betaels-Heeren daer omtrent souden moeten in achtinge nemen de gelegentheyt van hare finantien ende de prompter ofte later betalinge die sy aen Compagnien van haere particuliere sijn ghewoon te doen, om dat laetste poinct met discretie ende in rechtmaticheyt daer nae te reguleren, maer Sijn Vorstel. Doorluchticheyt ende den Raedt op die maniere soo veel de Staet van het Lant eenichsints kan lyden, de Provintien in de ongelegentheyt van haere Finantien soeckende te gemoet te comen, meenen aen de anderen zyde dat de respective Bontgenoten haer souden behooren te verdragen eens voor al op eenen vasten ende permanenten *Staet van Oorloge*, die geduyrende desen calmen tijt, en den algemenen Vrede soude behooren geobserveert te worden, om eens van alle *Combinatien*, verdere *Cassatien*, ende *reductien* ende de moeyelijckheden van soodanige deliberatien verlost te blyven, ende een yegelijck eenige gherustheyt te gheven ontrent sijnen Staet sijnde nae het oordeel van Sijn Vorstel. Doorluchticheyt ende van de Raedt, de Constitutie van de tyden aen de eene zyde favorabel, datter menschelijcker wyse te oordeelen geen beter en konnen verwacht worden, ende dese voorgeslagene *mesnage* aen de andere zyde omtrent de Militie van het Lant soo nauw genomen, als de securiteyt van Staet eenichsints kan lyden, dat oock het overschot ende proffijt van dese voorgestelde *Mesnage* allesints ten besten soude behoren geemployeert te worden, ende specialijck tot een prompter betalinge van de Compagnien tot yders laste gherepartieert, Ende der ven Sijn Vorstelijcke Doorl.

ende den Raedt daer van verwachten, soo die betalinghe promptelijck werde ghereguleert, de Placcaten van *Monsteringe* vigoureuser daer op weder in twyn gebracht, ende de nalatige rigoreuselijck over alle wandebvoyren gheftraft, dat de selve voorgestelde *Reductie* ende *cassatie* niet soo groote verminderinge in het ghetal der *Combatanten* ende effective dienst doende Ruyteren ende Soldaten souden uytbrengen; 't welck daeromme van sonderlinge consideratie behoorde te zijn.

Ten selven eynde meenen sijn Vorstel. Doorl. ende den Raedt van State voorts, *dat alle de oude, verminckte ende impotente Ruyteren ende Soldaten*, soude behooren gesepareert te werden van de respective Compagnien ende het getal der selver gesuppleert, met goede bequame Ruyters ende Knechten, die in voorvallende occasien konnen dienst doen, ende dat die *Appointés* souden behooren haer subsistentie te vinden, uyt een considerable post tot dien eynde al van over lange op den *Staet van Oorloge* gebracht, ende tot noch toe daer op gelaten.

Soo souden oock ten hoochsten dienstich ende selfs noodich zijn, dat het verlies van Officieren, Ruyteren ende Soldaten by de voorschreve *Cassatie* ende *Reductie* te doen, met het aenstellen van nieuwe Officieren, in alle de resterende vacante Compagnien gesuppleert wierden, ende dat daer toe buyten gunst en particuliere Interessen, bysonderlijck, oock sonder gelt ende corruptien mochten werden gheadvanceert, de oudtste ende ervarentste onder Officieren ende andere, die haer in inlantsche ofte uytheemsche dienst hebben ghesignaleert, ende tot sodanigen *Charges* bequaem gemaeckt, ende dat alle de respective Officieren, hooge ende lage, soo van de eene als van andere repartitie, by de betaels-Heeren *precise* ende strictelijck behooren gehouden te worden, om in hare Guarnisoenen soo veel doenlijck, *present* te zijn, om haer selven ende hare onderhebbende Ruyteren ende Soldaten gheduyrichlijck te oeffenen, ende den dienst van het Landt in voorvallende occasien gereet te houden.

Ende sal ten laetsten omtrent dese geheele deliberatie, oock serieuselijck by de respective Provintien moeten werden gelet, dat de voorgestelde *Cassatien* en *Reductie* nae sich slepende de verminderinge van een goet ghetal van de Militie uyt de Frontieren van het Landt, die voor al sullen moeten voorsien, ende beset blyven, ende dat tot dien eynde uyt de respective *stemmende* Provincien sullen moeten werden uytgenomen eenige Compagnien te *paert* ende te *voet* om die voorsieninge te doen, daer toe de selve dan oock hare gewillige dispositie sullen moeten toebrengen.

Alle welcke poincten ende consideratien soo van mesnage, als van ordre, en van securiteyt, sijn Vorstel. Doorl. ende den Raedt u Ho. Mog. by desen hebben willen voorstellen, met ghedienstich versoeck dat de selve met den aldereersten aen de respective Provintien mogen werden overghesonden, om daer op soo ras doenlijck, immers voor half January *sesthienhondert een en sestich* de advysen ende consenten van de gesamentlijcke Provintien te mogen bekomen, zijnde sijn Vorstel. Doorl. ende den Raedt ghemeent dien tijdt af te wachten, al eer sy haer tot het afdoen ende arresteren van den Staet van Oorloge verder inlaten, verhoopende ende Godt biddende, dat hy de ghesamentlijcke Bondtgenoten sal en wil inspireren met sijnen goeden geest van eendracht ende harmonie,

nonie, ten eynde de saecken van het Landt met eenparige vigoureuse resolutien moge werden gehanthaeft, ende sijn Vorstel. Doorl. ende den Raet daer by bequaem gemaeckt om tot onderlinge contentement van de Regenten, ende securiteyten van de Regeringe, alle hare deliberatien te termineren.

Aldus gedaen in den Rade van State, in s'Graven-Hage den *elfden November zestienhondert sestich*, was geparapheert I. GORES, onder stont, ter Ordonnnantie van den Raedt van State der Vereenichde Nederlanden, geteeckent *I. Eyckberg*.

Het selve advys is gesonden aen de Provintien / met serieus versouck dat de selve aenstonts hare Staetsche Vergaderingen wilden convoceren ende op 't voorsz. subject haer advysen ten spoedichsten inbrengen / ende wierden de Heeren van Hollandt versocht met de executie van de combinatie te supersederen.

Dese hebben den tweeden December ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. bekent gemaeckt / datse de selve voorslagen / soo die lagen / amplecteerden / de andere Provintien vermaende tot een promt besluyt / voorbehoudens nochtans ende sonder prejuditie van de vryheyt der respective Provintien, Jaerlijcx / in 't dragen van consenten op de petitien van den selven Raet / ende de Staten van Oorloge als ingredienten van de selve / volgens de ordre van de Regeringe competerende; Des dat de voorgeslagene cassatie van ses en twintich Compagnien Voet-Knechten niet over de repartitie van Hollandt alleenlijck / maer over de gantsche Massa van de Militie op alle de Provintien gherepartieert / na proportie van yders contingent ter executie ghelept soude werden.

De Koninck van Engelandt liet door een Edelman de Heeren Ambassadeurs van desen Staet / by hem aenwesende / versoucken dat die van sijne Natien mochten worden verschoont. Maer als sulcx oock van wegen Vranckrijck soude werden versocht / soo quam de cassatie aen op de Inlantsche / dies daer in niet kon werden getreden.

De approbatie in Zeelandt op desen voorslach / is den vijf en twintichsten Novembris gedaen / uyt de andere Provincie is in 't volgende Jaer oock ingekomen. Hollandt quam daer in te versparen Jaerlijcks vier hondert een en tachtich duysent acht honder vier en vijftich gulden, een stuyver acht penningen, de andere naer advenant.

Woensdach den sevenden Iuly gingen van hier twee Compagnien Guardes / ende twee Compagnien Paerden van elders / ten versoecken van de Staten van Uytrecht, tot maintenue van haer politijcke bevelen / sijnde alsoo gelegen / dat aldaer by de meeste Predicanten wiert gesustineert / dat de Geestelijcke goederen wierden misbruyckt ende ghesecularisseert / in plaets datse behoorden te komen tot het ghebruyck van 't Kerckelijck; of tot onderhout van meer Predicanten. Voor desen is het meeste deel of pluraliteyt der Stadts Regeringh geweest met de Predicanten / maer door versterf ende afganck van verscheyden Magistraets-Persoonen is de saecke soo wydt verandert / dat nu de pluraliteyt van de Magistraets-Persoonen was tegen de Predicanten / die daer en tegen hadden het meestendeel van de Borgerye en gemeente voor haer.

Daer was noch questie aengaende de sessie van eenige Magistraets Persoonen in 't Consistorie, 't welck de Predicanten weygerden.

Sy seyden dat ordinaris meer als twee, jae veeltÿdts ses a seven, soo uyt de Magistraet / als andere Politÿcke Collegien in den Kercken-Raedt waren. Echter ende boven dat / weygerden met de admissie van de twee daer en boven versochte Magistraets Persoonen; maer de Magistraet klaechde dat de Predicanten als dan al haer saecken niet proponeerden / maer hier en daer afsonderlÿcke Vergaderingen hielden/ende of wel eenige Leden uyt de Magistraet mede ordinaris in de Kercken-Raedt saten / dat het waren Creaturen ende aenhangers van de Predicanten. Sulcks sy meenden dat het haer behoorde bÿ te staen / sullende in de Heylige Schrift niet konnen werden bewesen dat de Politÿcque meer recht hebben om haer te dringen in het Kerckelÿcke als de Kerckelÿcke om haer te steecken in de Politÿcque Raden. Waer van een groot exempel was in Engelandt / alwaer de Kerckelÿcke de eerste ende voornaemste sÿn gheweest in de Staetsche Vergaderingen. Gelÿck dan oock van ouden tÿden af in de Christelÿcke Kercke / ende onder de Roomsche al noch de Geestelÿcke hebben niet alleen de precedentie/maer oock de directie ghehadt in de saecken van de Regeringh. Van sulcks hebben haer de eerste Reformateurs gereformeert. Also wierden de Colonels/ Capiteyns/ ende andere Officiers ghereformeert ab equis ad asinos d'Evesque meunier. Doch dese questie mochten de Bisschoplÿcke ende Presbyterianen demoleren in Engelant, de Magistraten ende Predicanten tot Uytrecht.

Aldaer waren twee ghedeelten / acht Predicanten ende acht Magistraets Pesonen/ ofte acht van de Veertigen aen d'een zÿde / ende de vier Predicanten met de resterende / immers vier en twintich van de Veertigen aen de andere zÿde. Het sustineren van de eerste ofte meeste part der Predicanten was / dat aen de Kercke als Kercke alleen toequam de eygentlÿcke / innerlÿcke / geestelÿcke Kerckelÿcke Macht / doch inferieur ende ministeriael; maer dat aen Christus als Middelaer ende Hooft van de Kerck toequam de Konincklÿcke/ domineerende/ ende opperste macht.

Dat nae het Goddelÿck recht aen Koningen als Koningen / Magistraten als Magistraten / ende Patronen als Patronen / noch in 't geheel / noch ten deel sodanige macht competeerde.

Dit beyde vast gestelt zÿnde/ ontkenden nochtans dat daer door ingevoert wiert een collaterale Republÿcque/ gelÿck de Remonstranten seggen / ofte een Republÿcque in eene Republÿcque,/ als Grotius segt/ of een Imperium in Imperio, als voor weynich Jaren onder den Protector in Engelandt heeft gheschreven een Soon van den ouden Molinæus.

Dat de Koningen die sulcke macht pretenderen / doen gelÿck Achab die de Wÿngaert van Naboth pretendeerde / of ghelÿck een Prins die de maritale macht van yemant sÿner Onderdanen pretendeerde. Dat nochtans dese sententie van de Gereformeerde Kercken niet over een komt met de Pausselÿcke : want sy geeft aen de Magistraet subsequens, approbativum, discretionis judicium, een volgende ende approberende oordeel van discretie / ende niet een de opperste dirigerende ende rechtspreeckende macht met het ghebiedt / over

de

de Kerckelijcke saecken / Persoonen ende Machten; maer sodanige macht die uyterlijck / niet innerlijck sy/ objectiva non formalis, formalijck ende in sijn natuyr politijck ende seculier, niet Kerckelijck/ heyligh noch Geestelijck. Gelijck een Prins heeft een Opperste ende uytwendige macht omtrent de maritale Machten / ende omtrent alle Echte Vrouwen ende Mans in sijn Republijcque.

De Predicanten seyden oock/ dat de ingebeelde macht van de Magistraten in 't Kerckelijck/ was een inventie van de Sectarisen, om de Kercke te stooren.

Dat het street met de macht der sleutelen ende des Christelijcken bans.

Dat het street met de gereformeerde Catechismus, Vrage twee en tachtich, vijf en tachtich, ende met de confessie artijckelen dertich, een en dertich, twee en dertich.

Dat de exempelen van Moses, van Melchisedech, van Numa Pomplius, van Rex Anius sijn fabulæ aniles, ten deel belachelijck/ ten deel lasterlijck.

In summa/ dat den Christelijcken Magistraet uyt kracht van sijn Ampt of van sijn gereformeert Christendom niet competeerde eenige formale Kerckelijcke macht.

Dienvolgens dat haer niet toebehoorde de macht van Consistorien te constitueren.

Kerckelijcke Acten met de Predicanten te exerceren.

In heylige saecken het presiderende of directijf oordeel te voeren.

Predicanten te beroepen.

De forme van Religie te veranderen of te constitueren.

Maer dat de principale macht van alle het selve / toequam Christo als Hooft van sijn Kercke.

Ende aen de Ministers van de Kercke de ghedelegeerde Ministeriale macht.

De Regeerders der Stadt Amsterdam hebben sedert oock op het versoeck van die van Uytrecht, noch drie stercke Compagnien gesonden na Uytrecht.

De Stadt alsoo van binnen verseeckert zijnde/ wierden twee Predicanten/ als Domine Abrahamus van de Velde, ende Iohannus Telingius op de volgende briefkens ter Stadt ende Provintie uytgewesen. Van wegen de Stadt wiert geseyt: De Vroetschap der Stadt Uytrecht heeft om redenen haer daer toe moverende gheresolveert, dat de Persoon van A. vande Velde op huyden voor ses uyren na Noen uyt dese Stadt ende vryheyt van dien sal hebben te vertrecken, sonder daer weder in te komen op pæne van bannissement. Actum den seventienden Iuly ouden styl.

Het andere hiel: De Staten van den Lande van Uytrecht hebben om reden haer soo moverende geresolveert ende verstaen, dat D. Abrahamus van de Velde Predicant tot Uytrecht, binnen den tijdt van vier en twintich uyren na de insinuatie deses uyt dese Provintie sal hebben te vertrecken, sonder daer in, buyten ons voorgaende consent te mogen comen, beyde op pæne van bannissement. Sulcx is desgelijcx geinsinueert ende geseyt oock aen Teelingius.

Daer op volchde den vier en twintichsten de Resolutie ende Decisien alhier geinsereert.

Resolutie by de Ed. Mog. Heeren Staten s' Landts van Uytrecht genomen ende gearresteert; Waer na de Kercken-Dienaren van de selve Provincie haer sullen hebben te reguleren.

DE Staten van den Lande van Uytrecht, Staets-gewyse vergadert, oock specialijck beschreven zynde, om te delibereren over de Resolutie, by de Classis der Stadt Uytrecht genomen, ter saecke dat de Vroedtschap alhier, twee uyt der selven Collegie hadden gecommitteert in de Kercken-raedt, mitsgaders over den aencleven ende gevolge van dien, reguard nemende op 't geene de voorsz. Vroedtschap in haer bericht, noopende de voorsz. saecke gedaen, ons hadden te gemoet gevoert, als dat niet dan al te notoyr waren de overvloedige redenen, tot het jegenwoordich decerneren van de voorsz. commissie, door het *licentieus Predicken* ende anders gegeven; ende daer op, in opmerckinge nemende, dat door de selve commissie, soodanige *licentie ende exorbitantie* niet gesien is genouchsaem of volkomentlijck te konnen werden voorgekomen of gecomprimeert, ende dat daer inne nochtans, tot conservatie der ruste van de Kercke, ende Policie, met ernst ende promptitude dient te werden gheremedieert, als hebbende nevens die van de Vroedtschappe (als voorsz.) oock veele van ons, met groote droefheyt, al over lange, ende oock sedert dato van de voorsz. commissie, selfs aengehoort, ende voorts alomme notoyr zijnde, respective, dat de licentie in de voorsz. te gemoet voeringe van de Vroedtschap gedenoteert, soo verre gegaen is, dat op diversche tijden, sommige Predicanten ghedaen hebben seer licentieuse Predicatien, daer by de verdragen ende tractaten by den Staet van den Lande in het ghemeen met andere Potentaten ofte Landen aengegaen, mitsgaders de Politique Resolutien, acten *ende qualiteyten* der Regenten van dese, ende andere Naburige Provintien *ende Bontgenoten* op de Predick-stoel, *met seer odieuse termen syn getaxeert, gedesavoueert*, ende gedecrieert; hebbende seecker Tractaet by den Staet opgerecht, noch in figeur zijnde, voor vervloeckt ende Godtloos geexecreert, met exclamatie, dat Godt de Heere, de Vreede van den hemel hadde beschreyt met *het natte Laer regens*, dat sedert de selve, de Landen plage op plage hadden ontfangen, ende waer over als zijnde een *sonde van Staet*, Godt met ons in tegenheyt wandelde; hebbende mede de Regenten van Verbondt-breeckinge beschuldicht, de woorden van de conventie by den Staet gemaeckt, op stoel verhaelt, ende daer op den volckeren gegeven in bedencken, of de Verbondt-breeckinge daer mede niet en wierde vast gemaeckt: de uytschryvinge van seeckeren Danck ende Bede-dagh, by hare Ho. Mog. gedaen, voor eenen *Laugen-brief* of *leugens* continerende, ghescholden, met byvoeginge, dat het niet aen de Overigheyt, maer aen de Kercckelijcken stondt, soodanige uytschryvinge te doen of te formeren; hebbende oock eenige passagien van een gedruckt Boeckjen, by de Magistraet doen ophalen, ende daer over den Drucker in een boete ghecondemneert is, van de Predick-stoel de Gemeente voorgehouden, voorgelesen, en gherecommandeert, tot een publicque verachtinge van de authoriteyt der Regieringe, tot spyt ende vilipendie van de Magistraet, ende voorts de Regenten ghedescribeert, als of onder

nder de selve saten, ende gevordert wierden *Atheisten, Libertynen, Machiavellisten, Ichristophels, &c.* Ende oock afgegeven, dat eenige het kussen wel mochte weren t'huys ghesonden, ende de hecken verhangen; ende als de Vroedtschap ler Stadt Uytrecht, op het versoeck by den Kercken-Raedt, om augmentatie van Predicanten gedaen, hadden goet gevonden al voorens te weten het ghetal van de Ledematen deser Kercke, van de Predick-stoel uytgesmeeten, dat, il hadde den Duyvel selver in de Vergaderinge gepresideert, hy geen slimmer voorslach hadde konnen doen: Ende ghedurende de voorschreve verleende Commissie (met ghenoechsame designatie, van dat sulcks ter oorsaecke van het decerneren van dien, geseyt wierde) dat den Duyvel ende sijne instrumenten tegens de Kercke woelden: dat alle de geene, die haer tegens de Kercke setten, voor haer, ende hare Nakomelingen, soude worden te schande ghemaeckt, ende verbrysselt. Dat men hoorde van Predicanten uyt te setten, dat veel eer de Heeren uyt haere Huysen souden raecken: ende by gelegentheyt van het aenstaende Avondtmael, dat men het selve soude uytdeelen, indien het de boosheyt van de tijden niet quame te beletten; zijnde niet alleen in de Kercken-Raedt geurgeert, dat men om de commissie tot sessie aldaer, by de Magistraet gedecerneert, ende de resolutien daer over ghevallen, het selve Avontmael de Gemeente behoorde te onthouden, maer oock geresolveert de Regenten over de selve Proceduyren, door de Leeraren van de quartieren met hare Ouderlingen, Kerckelijck aen te spreecken, daer nochtans die van den Kercken-raedt, haer selfs daer inne gestelt hadden, ende droegen als opposanten, ende partye formeel, ende onse decisie ende authoriteyt versocht hadden, ende verwachtende waren; ende op occasie dat eenige van s'Landts ordinaris Militie in de Stadt was ghecomen, dat men oock wel Soldaten mochten sien, alhoewel de selve voor desen, tot sijns Predicants leetwesen, waren gheaffronteert, ende andere exorbitantien van soodanigen quaden stoffe meer: alles van stoel ge-ejaculeert hebbende met de selve woorden of diergelijcke in substantie. En dat daer by, veele van ons oock tot meermalen, hebben aengehoort, dat sommige Predicanten geattaqueert hebben de besittinge der *Canonicale Prebenden ende geraemde Geestelijcke goederen* alhier, by de gemene Lants Unie, uytspraecke van den Landt-Raet, contracten, resolutien ende solemnele beloften gereformeert, gereguleert, ende van tijdt tot tijdt geagnosceert, ende bevesticht, met de Collegien, Ordres, ende standt van dien (daer uyt het eerste Lith ofte Staet van de Soverainiteyt ende Hoge Regeringe deser Provincie, van allen ouden tijden, wort gheconstitueert) ende de Possesseurs van de selve Goederen ende Beneficien, de welcke daer van, uyt krachte van 't geene voorsz. is, competerende was de vrye ende geruste possessie, ende die oock voor het meerendeel van dien de selve Prebenden met een onoreusen titel, ende equivalenten gelde, jae alle met speciale aggreatie op yeder van dien, by Ons ofte onse Ordinaris Gedeputeerden, verleent, ende al sulcks met interventie van onse publique authoriteyt, hadden geacquireert, niet en hebben opgehouden, openbaerlijck op den Predick-stoel voor den Volcke, als oock in hare Catechisatien voor de Jeught, respectivelijck te taxeren ende te traduceren, als of de selve hare Goederen onrechtvaerdelijck besaten, ende onder andere de Kercke onthielden,

oock

oock met sodanige expostulatoire vehementie, dat de selve Possesseurs by haer van den Perdick-stoel sijn uytgecreten *voor Dieven, ende schuldich aen Sacrilegie, of Kerck-roverye*, het selve applicerende op de sonde van Achan, die tegens expres speciael ende pœnael verbodt van Godt den Heere, het verbannen goet verborgen of gestolen hadde, noemende seecker Predicant, by sijn missive, de besittinge der voorsz. goederen, den Vloeck, of Ban, van de Provincie, met byvoeginge, dat hy daer tegens *ex professo*, of met opset, ende determinatie hadde gepredict, en geresolveert, of gereet was, in het geven van getuygenisse (denoterende daer mede sijn te vooren ghementioneerde Predicken) stantvattelijck te presevereren, daer *mochte* (*Nota*) *eyndelijck* afkomen of gebeuren wat het wilde: ende daer op considererende, dat alle soodanige publique exprobatien, ende bittere invectiven, strecken, om de Hoge Overicheyt ende Regenten, met de voorsz. goede Ingeletenen, alomme *verhaet*, *verdacht*, *ende buyten respect te brengen*, ende de Gemeente van de selve ghealieneert ende afkerich te maecken, daer door eenige ongerustige, quaetwillige of swacke Menschen mochten werden opgehist, om haer tegens de selve in gewelt, factie ende datelijckheyt te verlopen, ende alsoo, tot innerlijcke hert-seer van de Regenten, op haren hals te halen ende te laden onse rechtvaerdige straffe, ende indignatie: Ende alhoewel wy alle 't selve, tot een yeders verwonderinge, eenige Jaren langh gesocht hebben te overwinnen met een sonderlinge patientie, ende gedurige hope, van dat de voorschreve Kercken-Dienaren, haer voor oogen stellende de gehoorsaemheyt, liefde ende eerbiedinge, die sy de Overicheden ende Magistraten schuldich zijn, onse patientie niet langer en souden hebben misbruyckt, maer de onbehoorlijckheyt van haer doen bemerckt, ende naghelaten; Te meer, daer al over lange onse Ordinaris Gedeputeerden, by schriftelijcke *Resolutie*, specialijck over de voorsz. publique taxatie van de besittinge der voorsz. ghenaemde Geestelijcke Goederen, haer misnoegen hadden getoont, ende dat als over een saecke, daer mede op de Souveraine Regeringe van dese Provincie, rust, ende welvaert van dien wierde geimpieteert, ende dat daer op de Kercken-raedt, oock by schriftelijcke Resolutie, belooft hadden van die saecke, niet dan met behoorlijcke circumspectie, ende discretie, tot gemeene stichtinge ende Vrede der Gemeente te spreecken; dat oock een geruymen tijdt daer na, al wederom soodanige invectiven van de Stoel uytgeworpen werdende, de voorsz. Kercken-raedt nochmael haer voorsz. beloften ende resolutie hadden gerenoveert, ende gerepeteert, ende dat evenwel de saecke (tot ons sonderlinge droefheyt) sich sulcx heeft toegedragen, dat ter occasie van de meer-ghementioneerde Commissie van de Vroetschap in den Kercken-raedt, de voorschreve bittere Predicatien van sommige Kercken-Dienaren niet alleen ghecontinueert, maer oock geaccrescee rt en geexaspereert zijn. En gelijck wy ter eenre zyde van herten genegen zijn, de Dienaers van Godes H. Woort (om haer wercks wille) te houden ende doen houden in behoorlijcke waerdicheyt ende achtinge, ende alsulcx oock, soo lange de selve blyven by 't selve haer werck, ende niet en egredieren de limiten van haer functie, beroep of professie: soo hebben wy oock ter andere zyde geconsidereert, dat de voorsz. Persoonen haer niet en hadden behooren te laten transporteren, om te verhandelen

len Politique saecken, de Regieringe concernerende, noch oock mogen de gauderen van haer eygen sentiment en oordeel van discretie in het particulier, te onderstaen publiquelijck op den Predick-stoel te improberen ende t'exagiteren saecken by Ons gedetermineert, ende principalijck 't geene daer op, ende uyt de Hooge Regieringe van den Lande, ende de fundamentele ordre van dien geformeert ende gefundeert wort: dat oock sommige van de voorschreve Kercken-Dienaren, haer met 'tgene voorsz. is, sulx aenstellen, en genoechsaem sodanige tale voeren, als of alle saecken van Regieringe haer Kerckelijck oordeel, ende publique censure, oock op den Predick-stoel, subject waren, om alsoo haer selven, onder 't pretext of forme *van een morale kerckelijcke of theologisce respect, ende verhandelinge*, te erigeren tot een *hooghsten ressort* van judicature over de gantsche Politie, ende daer door de Overigheyt verplicht te maecken, om van alle haer Polititicq bedrijf reeckenschap aen de selve te geven, ende by gevolge openinge te doen van alle Acten, Handelingen, Resolutien, secrete intelligentie, ende anders, daer op de geresolveerde saecken veel tijds haer reflectie ende fundament hebben, sulcx dat in cas de Decreten der Overheden, met hare particuliere Opinien, ende dickwils cerebrine speculatien, niet en quamen te accorderen, de Kercken-dinaren recht ende vermogen souden hebben, daer tegens voor den volcke publiquelijck te declameren, ende alsoo de gemoederen van de selve te ontstichten, t'ontrusten, ende onder elkanderen te distraheren: 't Welck wy houden te zijn een saecke van vervaerlijcken gevolge, ende voor den welstandt van den Lande, ende noodige authoriteyt der Regenten intolerabel: ende hebben Wy daeromme oock geoordeelt, dat Godt den Heere van onse handen soude comen af te eysschen, indien Wy na Eedt ende conscientie, tot afweeringe van soodanige usurpatien, ende voorcominge van onheyl, die tot blasme van de ware Religie, ende d'eerweerdige ordre der Kercken-dienaren, troubel van Kercke, ende Politie, daer uytgeschapen zijn te ontstaen, niet en *gebruyckten sodanich recht, macht ende middel*, als Godt ons daer toe heeft ter handen ghestelt. *Soo ist*, Dat Wy de voorsz. saecke, met 't geene vooren verhaelt is, rijpelijck ende met alle circumspectie, na de grootheyt ende importantie van dien, overwogen, ende gepondereert hebbende, ons genootdruckt gevonden hebben te resolveren, t'ordonneren, ende statueren, als Wy eenparichlijck ordonneren, resolveren ende statueren by desen.

1. Dat de Dienaren des Goddelijcken Woorts inde Stadt, Steden en Landen van Uytrecht, als nu staende, ende die daer noch beroepen sullen worden in 't Predicken, Catechiseren, ende Kerckelijcke vergaderingen, niet en sullen vermogen aftewijcken van 't gene geresolveert ende gedefinieert is, in de Synode Nationa l deser Vereenichde Nederlanden, Anno *sestienhondert achtien* ende *negentien* tot Dordrecht gehouden; niet alleen in 't gene de Leere is raeckende, maer oock de Kercken-ordre aldaer beraemt, ende by ons goet gevonden en gearresteert ende bysonderlick van het *acht en twintichste, seven en dertichste, vijf en vijftichste* ende *seven en sestichste* Articulen van de selve Kercken-ordre, gelijck oock niet van depost-Acten Synodael van de voorsz. Synode, specialijck die den Sabbath ofte Sondach zijn concernerende.

Item dat sy haer sullen hebben te wachten van te censureren, of in 't pre-

 dicken,

dicken, of Catechiseren, te taxeren, ofte tegen te spreecken, saecken de Politie, of Regeringe, of oock den Staet der Capittelen, ende der selver goederen raeckende.

3. Dat de geene, die de voorsz. Articulen sal comen te overtreden, by de *Regeerders, daer des behoort, ofte in Iustitie gecorrigeert sal worden, naer exigentie van saecken.*

4. Dat de Predicanten, die voortaen in de Kercken-dienst aengenomen sullen worden, voor hare admissie, dese Articulen sullen hebben te onderteeckenen; ende in cas van weygeringe van den dienst in dese Provincie afgehouden worden. Gedaen ende gearresteert tot Uytrecht, den *vier en twintichsten July sestien hondert sestich.*

Was geparapheert *Iohan van Reede v^t.* Onderstont, *Ter Ordonnantie van Mijn voornoemde Heeren de Staten. Geteeckent A N T. van HILTEN.*

Hebbende ter syden gedruckt het Cachet van de wel-gemelte Heeren Staten in roden Wassche.

Decisie by de Staten s'Landts van Uytrecht gedaen, raeckende den xxxvij^e *Articulen van de Kercken-ordre, beraemt in de Nationale* Synode, *tot Dordrecht, Anno* 1618. *ende* 1619. *gehouden, ende by de selve* Staten s'Landts *van Uytrecht goedt gevonden ende gearresteert.*

DE Staten van den Lande van Uytrecht, na voorgaende, oock speciale Beschryvinge, hier toe vergadert, gesien ende rijpelijck geexamineert hebbende 'tgene by de Vroedtschap der Stadt Uytrecht de selve is voorgedragen, nopende seeckere Resolutie by de Classis van Uytrecht, op het voorstellen van den Kercken raedt alhier genomen, ter saecke dat de ghemelte Vroedtschap op den *negen en twintichsten* Marty lestleden twee uyt het midden van haer gecommitteert hadden, om te nemen Sessie in de Kerckenraedt aldaer, mitsgaders de reden, ende het bericht by die van de gemelte Classis, ende Kerckenraedt respective, noopende de voorsz. commissie ingelevert, ende voorts het geallegeerde van de voorsz. Vroetschap tegens de voorsz. memorie ende bericht ghedaen, met wedersydtsche verwachtinge van onse interpretatie, verstandt ende decisie, ende op by ons nagesien, ende overwogen sijnde den inhouden van het *seven en dertichste* Articule van de Kercken-ordre van den Iare *sestien hondert achtien* ende *negentien* luydende van woorde tot woorde, als volcht.

In allen Kercken sal een Kercken-Raedt zijn, bestaende uyt Dienaren des Woorts ende Ouderlingen, de welcke ten minsten alle weecken eens t'samen komen sullen, alwaer den Dienaer des Woorts (ofte Dienaren, soo daer meer zijn) by gebeurte presiderende en die Actie regeren sal. Ende sal ook de Magistraet van de plaetse respectivelijck indien het haer geliefst, een ofte twee van den haren, wesende Lidtmaten der Gemeente, by den Kercken-Raet mogen hebben, om te aenhooren ende mede van de voorvallende saecken te delibereren.

Ende regardt nemende, dat de voorsz. Kercken-ordre, ende daerinne het selve *seven en dertichsten* Articule by de Nationalen Synode, tot Dordrecht in den voorsz. Iare *sestien hondert achtien* ende *negentien* ghehouden, selfs is beraemt ende geconcipieert, ende daer op oock by ons den *sesten* Augusty *sestien hondert negentien* goet-

goetgevonden, ende gearresteert, ende daerenboven dat alle ende een ygelijck van de Provinciale Synode alhier expressselijck ghevraecht zijnde, of daer yetwes in de voorsz. Kercken-ordre ware, daer inne sy eenige swarigheyt vonden, gesamentlijck hebben geprofiteert, ende verklaert hare hertelijcke blytschap over het goetvinden ende arresteren van de selve Kercken-ordre, ende voorts door den Præses solemnelijcke in den name Iesu Christi sijn vermaent, ende betuyght de meergenoemde Kercken-ordre ghetrouwelijck ende neerstelijck te onderhouden, ende dat daer by de Predicanten, en Ouderlingen der Stadt Uytrecht tot noch toe in den aenvanck van haer dienst, by speciale onderteeckende acte belooft hebben, 'haer in den selven dienst te sullen dragen in conformité van de voorschreve ghearresteerde Kercken-ordre, oock op byghevoeghde pæne van ontseggingе van den dienst, ende noch specialijck dat de selve solemnele ende pœnale belofte, met soodanige onderteeckeninge, by de Predicanten, jegenwoordich alhier in dienst zijnde, ghedaen is: Ende niet meer ter herten nemende, als de handthavinge van de ware Christelijcke Gereformeerde Religie, midtsgaders de goede ordre, ruste ende welstandt van de Kercke, met de conservatie van de wettelijcke authoriteyt, recht ende gherechticheden der Regieringe, hebben de meergemelte Staten daer op verstaen, verklaert ende ghearresteert om onverbreeckelijck te worden gheobserveert dat de Vroedtschap der Stadt Uytrecht, volgens de klare dispositie van het *seven en dertich* Articule, en in conformité van dien, bevoecht ende gerechticht is t'allen tijden, als haer sulcx sal gelieven, *een* ofte *twee* uyt het midden van haer te mogen hebben, ende committeren by den Kerckenraedt alhier, ende alsulcx buyten, ende benevens het Lichaem of Collegie van den selven Kerckenraedt, ende dat de commissie daer toe, jegenwoordich by de Vroedtschap gedecerneert, sal hebben en sorteren sijn volcomen effect, ende executie, ende den Kerckenraedt gehouden wesen de selve Commissarisen, ten fine als in 't voorsz. *seven en dertichste* articulen te admitteren, te gedogen, ende te respecteren naer behooren.

Gedaen ende gearresteert tot Uytrecht, den xxiiij. *July* 1660. Was geparapheert, *Iohan van Reeden*, Onderstont, *Ter Ordonnantie van Mijne voornoemde Heeren die Staten*. Geteecken, *ANT. van HILTEN*.

Hebbende ter syden op 't spatium gedruckt 't Cachet van de wel-gemelte Heeren Staten in roden Wassche.

Extract uyt de Kercken-ordeninge.

Artijckel 28.

GElijck het Ampt der Christelijcke Overheden is, den H. Kerckendienst in alle manieren te bevorderen, den selven met haer exempel den Onderdanen te recommanderen, ende den Predicanten, Ouderlingen ende Diaconen in alle voorvallende noodt de handt te bieden, ende by hare goede ordeningen te beschermen: Alsoo zijn alle Predicanten, Ouderlingen ende Diaconen schuldich de gantsche Gemeente vlyttichlijck ende oprechtichlijck in te scherpen de gehoorsaemheyt, liefde ende eerbiedinge, die sy den Magistraten schuldich

digh zijn. Ende sullen alle Kerckelijcke personen met haer goedt exempel in desen de Gemeente voorgaen, ende door behoorlijck respect en de correspondentie, die gunst der Overheden tot de Kercken soecken te verwecken ende te behouden, ten eynde een yeder het sijne in des Heeren vreese, aen wederzijden doende, alle achterdencken ende wantrouwen moge werden voorgekomen, ende goede eendracht tot Kercken welstandt onderhouden.

Art. 37. In allen Kercken sal een Kerckenraedt zijn, bestaende uyt Dienaren des Woorts en Ouderlingen, de welcke ten minsten alle weecke eens 'tsamen comen sullen, alwaer den Dienaer des Woorts (ofte Dienaers, soo daer meer zijn) by gebeurte presideren, ende die Actie regeren sal. En sal oock de Magistraet van de plaetse respectivelick indien 't haer gelieft, een ofte twee van den haren, wesende Lidmaten der Gemeente, by den Kerckenraedt mogen hebben, om te aenhooren en mede vande voorvallende saecken te delibereren.

Art. 55. Niemant van de Gereformeerde Religie sal hem onderstaen eenich Boeck ofte Schrift van hem ofte van eenen anderen gemaeckt *ofte overgeset*, handelende van de Religie, te laten drucken ofte andersins uyt te *geven, dan* 'tselfde voor henen doorsien, ende goetgekent zijnde van de Dienaren des Woorts syns Classis, ofte particulieren Synodi ofte Professoren der Theologie van dese Provincien, doch met voorweten synes Classis.

Art. 67. De Gemeenten sullen onderhouden, beneffens den Sondach, oock den Christ-dach, Paesschen ende Pincxsteren, met den navolgenden *dach*: Ende dewijl in de meeste Steden ende Provincien van Nederlant, daerenboven noch gehouden worden, den dach van de Besnydinge, ende Hemelvaert Christi, sullen de Dienaers over al daer dit noch niet in 'tgebruyck en is, by de Overheden arbeyden, datse sich met de andere mogen conformeren.

De vier van de twaelf Predicanten aldaer waeren moderaet ende hadden al te voor uytghegeven een bericht over het ghebruyck der goederen / die men geestelijck noemt.

De Professor Voetius ter contrarie / hadde al voor eenige Jaren uytgegeven een Theologisch advijs / of welcke van getuygen, al te samen klagende over de secularisatie der Geestelijcke goederen.

Na dat het Reglement van de Ed. Mog. Heeren Staten / de Predicanten der Stadt Uytrecht gheinsinueert was / hebben sy ter Vergaderinge van de Ed. Mog. Heeren Staten s' Landts van Uytrecht / ofte aen haer Edele Mogende Ordinaris Gedeputeerden versocht hunne te geeven / seecker gheschrift / Raeckende het Ghebruyck der Geestelijcke Goederen, soo ghenaemt / in dese Provintie ghelegen / waer van de Principale ghesamentlijck by haer is Onderteyckent / ende oock als noch berustende is, aen mede sy alle seggen te vreden te zijn; luydende van woorde tot woorde als hier naer volcht:

Aende Ed. Mog. Heeren Staten s'Lants van Vytrecht of haer Ed. Mog. Ordinaris Gedeputeerden.

ALsoo over 't gebruyck der Geestelijcke Goederen, in V Ed. Mog. Provincie dickwils veele ende verscheyde onlusten sijn geresen, tot ontrustinge van de Politie en Kercke: Soo is het dat de Broeders Predicanten om de selve wegh te nemen, in de vrese des Heeren, eendrachtelijck met den anderen hebben goetgevonden, V Ed. Mog. toe te dienen het naervolgende project van Reformatie, ende te versoecken, dat het by de selve mocht worden goet gevonden, ende gearresteert:

I. Dat de aenstotelijcke oude benamingen ende titulen van Canoniken, Dom-heeren, Capitulen, Ecclesien, Cathedrale-Kerck, Proosten, Archi-Diaconen, Scholasters, Ziel-priesters, Vicarisen &c. midsgaders dese en geene Paepse Ritus en gewoonten ontrent de Eeden, als mede presentie-gelden, ende diergelijcke afgeschaft, verandert en verbetert worden.

II. Dat de Leden der Collegien verplicht souden sijn door Studien, wapenen, of eenige andere eerlijcke Chargie het gemeen te dienen, ende alsoo behoorlijck gequalificeert sijn.

III. Dat de subsidien uyt de goederen tot dienst van Kercken en Scholen &c. sulcx sullen worden geformeert en ghestelt, als de Heeren Staten van de Lande sullen bevinden en verstaen nae recht te behooren.

De Predicants-gesinde seyde/ als men gheloofde dat de Gereformeerde Kerck was de rechtsinninge/ ende Bruydt Christi, dat het den Politijcken niet toestont haer te muylbanden. Als die honden doolen of buyten slaen/ hoe men konde verseeckert sijn datse noch in de eerste troublen tegen de Overicheyt/ den Koninck van Spaengien/ preeckende niet hadden gedoolt/ ende buyten geslagen; seyden dat

't Vry preecken was geweest den oorspronck van den Staet,
Ondanckbaer Kint dat nu sijn eygen Moeder slaet.

De waerheyt was dat de Geestelijck goederen waren in handen van de voornaemste van de Provintie/ geen familie wasser vry van/ ende dien Kolf uyt Hercules handt te dwingen met preecken/ was onmoghelijck/ ende het was haer eygen schult/ datse de Roomsche Kerck soo tumultueuslijck hadden onder voeten geruckt/ eerse haer eygen hadden weder ghemaeckt/ Sy Reformeerden haer selfs/ haer ontblotende van allen uyterlijcken aensien/ gesach/ ende digniteyt; Alles met de Geestelijcke goederen overlatende aen de seculiere Magistraten. De Engelsche waren wijser/ behielen haer sessie in 't Parlement ende andere gesach/ beneficien/ ende aensienlijckheyt/ boven de seculiere/ beneffens eene gheordineerde ende gesubordineerden Overicheyt ende Respective subjectie onder haer/ sonder 't welck de Predicanten om de gelijckheyt, geen vreede konnen houden/ ghelijck sedert de voorige affettinge der Bisschoppen in Enghelant ghesien is/ verscheyden Bouckens wierden gheschreven voor en tegen de Predicanten; Maer de Overicheyt/ als machtiger ende bewapent/ hebben haer gemainteneert/ ende Godt helpt den stercksten. D. Teelingius wiert korts daer nae beroupen tot Campen, een man

van grooter welsprekentheyt. Vande Velde wiert beroupen tot Medenblick, maer de Magistraet heefter sich tegen ghestelt / ende hy ondertusschen tot Arnemuyden predikende met grooten toeloop / wiert eyndlijck beroepen tot Middelburgh. Een teecken dat op haer leer ende leven niet te seggen viel / alwaerom oock sy van het Consistorie tot Uytrecht bequamen elck een seer eerlijck getuygenis ende afscheyt.

Attestatien ghegheven aen D. D. Abrahamus van de Velde *en* Iohannes Telingius, *wegens de groote Vergaderinge van Predicanten, Ouderlingen, en Diaconen.*

D. *Abrahamus vande Velde* (of *D. Iohannis Telingius*) Dienaer des Heyligen Evangelius, binnen *Vytrecht* onse waerden medebroeder, heeft sich geduyrende den gantschen tijdt sijnes dienstes, onder ons, in *sijn leven ende wandel exemplairlijck, stichtelijck gedragen, gesont in de leere,* die na de *Godtsaligheyt is*, in alle deelen sijnes dienstes seer getrouw ende yverich, met groote betooninge van Geestelijcke kracht in onderwysinge, vermaninge, bestraffinge, waerschouwinge, en vertroostinge na ghelegentheyt: is noyt van eenich Collegie (soo ons bekent is) aen sijn Ed. Persoon of by den Kercken-Raet, of andere Kerckelijcke Vergaderinge, eenige beschuldinge ofte aenklachten over sijn E. gedaen: Actum in onse Consistoriale Vergaderinge *præsentibus Diaconis*, den *negentienden Iuly sestien hondert sestich* binnen *Vytrecht*. Onderstont. Uyt de naem en last van de voorgemelte Vergaderinge, en was onderteeckent. *Arn. Teckmannus.*

Den eersten van dit Jaer heeft de Ambassadeur van Vranckrijck aen haer Ho. Mog. overgegeven het volgende memorie tot notificatie van de vrede met Spangien, ende dat oock de Oorlogh in 't Noorden mochte werden bygelegt.

DE ondergeschreven Ambassadeur van *Vranckrijck* heeft geloost dat hy niet vermocht noch behoorde aen haer Ho. Mog. eerder communicatie te geven van de Vreede den *sevenden November* onderteeckent tusschen den alder Christelijckxsten Koninck van *Vranckrijck* ende van *Navarre*, ende den *Catholijcken* Coninck, als na de expeditie van de ratificatien van de welcke hebbende advys becomen by de laeste depesche van de Heere Graef van *Brienne*, uyt *Thoulouse* den *veertienden* van de voorleden Maent, notificeert hy tegenwoordich hare Ho. Mog. de tydinge van de conclusie van dat groot werck, het welcke soo veel moeyten, sorgen, ende arbeyt ghekost heeft aen de *eerste Ministers* van de twee Koningen, de welcke in een soo wichtige occasie (alsoo de selve raeckte de ruste van het gansche *Christenrijck*) hebben doen sien, hoedanich den yver ende oprechticheyt van de intentien van hare Meesters is in dese vrede, ende 't geene men sich kan beloven van de geduyricheyt van dien, ende van de goede trouwe, waer mede sy geageert hebben, na dien de selfde, ja oock al eerse geratificeert is geweest, bevonden wort geexecuteert te sijn in eenige seer considerable

derable hooftpoincten, als in dat van de restitutie van de plaetsen van *Piedmont*, van het *Milanees*, ende van een van de Frontieren van *Picardie*.

Nae het communiceren van dese Vrede, heeft de ondergeschreven Ambassadeur mede ordre gekregen op de selfde tijdt wegen den Koninck sijn Meester aen haer Ho. Mog. te verclaren, dat hy de selve considererende als sijne goede ende oude Vrienden, altoos regardt sal nemen op hare Interesten, ende dat tot haer conservatie sy altoos *Vranckrijck* sullen vinden favorabel gedurende sijne Regeringe, gelijck sy gheweest is, gedurende de Regeringe van de overleden Koningen, sijn Vader, ende *Hendrick de Grote*, sijn Groot-Vader, van gloriuse ende triumpherende ghedachtenisse. Dat sijn Majesteyt hare advantagien niet minder wil considereren, *als sijne eygen*, ende dat soo lange sy sullen sijn in alliantie ende goede correspondentie met *Vranckrijck*, gelijck gedaen is geweest gedurende den tijt van die twee Groote Coningen, sullen sy tot alle tyden, ende in alle occasien mogen staet macken van sijne vrientschap, ende sijne goede gratie. Dat door het gene gepasseert is sy hebben connen erkennen, ofte sy oyt beproeft hebben *stantvastiger, krachtiger*, ende *grooter affectie* als die van *Vranckrijck*; ende sy connen oock daer door oordelen van het gene sy sich connen beloven gedurende de vrede, nae de qualiteyt van de secoursen ende assistentien, diese getrocken hebben gedurende den Cours van Oorlogh, die *Vranckrijck* soo veel gekost heeft. Maer alsoo sijn Majesteyt niet genegen is geweest om de vrede te begeren als door een ghemoet van chariteyt ende van reconciliatie, conde de selve niet nalaten de selfde te procureren voor andere Christen Princen, ende sijne goede ende oude vrienden te vermanen gelijckse gedaen heeft, om met de selfde te concurreren in een soo Godsaligh, soo Pryslijck, ende soo genereus desseyn: Ende also den Doorluchtigen Koning van *Sweden* toont een volcomen dispositie om de vrede te maecken, niet alleen met den doorluchtigen Koning van *Polen* ende van *Denemarcken*, maer oock met alle sijne andere vyanden, twijffelt de selve niet, of sy sullen mede contribueren alles wat van haer credyt ende macht dependeert tot avancement van soo een ghewenste saecke voor gansch *Europa*. Het is daerom dat de voorsz. Ambassadeur ordre van sijn Meester heeft om haer daer toe te vermanen ende te noodigen, ende met eenen van sijnent wegen haer toe te wenschen allerley gheluck *in 't Nieu-Iaer*, het welcke sal zijn, indien sijne wenschingen ende goede intentie plaets hebben, een *algemeene Vrede*.

Aengaende Sweden hadde de Ambassadeur aen een van Hollant geseyt: dat sijn Koning Sweden soude assisteren in Duytslandt/soo veel als Sweden soude begeeren/ Ja in persoon/ wast noodt/opsitten/ maer begeerde oock dat Sweden soude vreede maecken met Denemerck.

De Deensche echter gaven te kennen datse hoopten continuatie van Oorlogh/ tot datse alles weder hadden/ ende daer wiert gehaest met de extraordinaris Ambassade van Denemerck na herwaerts; sijn gaven voor/ soo goede conditien hier te sullen proponeren/ dat men soude daer na luysteren.

In het laest van January was in Hollandt weder grooter yver tegens het Fransche Last-gelt/ ja datmen de Fransche Manifacturen hier soude verbieden/ 't welck was den voorslagh van de Admiraliteyt tot Amsterdam/ maer het verkoelde weder.

De

De Heer Ambassadeur de Thou my den dertichsten Iannuarii besoeckende/ seyde / met bevreemdingh vernomen te hebben / wat haer Ho. Mog. wijens resolutie van den negen en twintichsten December laestleden aen my hadden laten insinueren noopende het opgestelde Last-geldt, dat sulcx in Engelandt door den Heer Ambassadeur van desen Staet by de Regheringe / desgelijcx wiert gedaen/ende op dat stuck met de selve aldaer te willen handelen ; dat het Last-geldt een gerings bedroegh / dat een Koningh in sijn Landt niet dependeerde van sijn Nagebuyren ; dat by Tractaten ende andersints om consideratien/ een Koningh aen sijn Nabuyr wel yet nagaf of indulgeerde/ maer dat sulcx was vrywilligh ende arbitair / vertroude dat de loflijcke Regering der Hanse-Steden haer daer niet in souden mengen/dat inde aenstaende Ambassade van desen Stadt nae Vranckrijck/ daer van konde worden gehandelt/ ende sulcx niet t'improberen ; maer konde niet begrijpen dat haer Ho. Mo. op sodanige wyse soo by de Hanse-Steden als in Engelant deden ageren. Repeteerende meermael te vertrouwen dat de Hanse-Steedtsche Regering soude haer daer buyten houden : hy verhaelde oock van haer vrede met Spaengien, ende van de inclusie, noemende verscheyden geincludeerde/daer onder wel uytdruckelijck niet waren de Hoochghedachte Hanse-Steden ; maer seyde datter een Jaer tyt bestemt was / binnen 't welck een yder / de inclusie begerende / sich mocht aengeven; echter seyde een artikel te sijn dat voor geincludeert wierden gehouden alle die in't Tractaet Vervins vijftien hondert acht en negentig waren ingesloten,en dat sulx genoegh was:in 't begin van Februarius hebben die van Hollandt op het tappyt ghebracht het senden van de Ambassaden na de Westersche Cronen tot congratulatie van Vrede aen beyde/ en om in Vranckrijck een nieu Tractaet te maecken. Van wegen Amsterdam wiert genomineert de Heer Burgermeester Simon van Hoorn naer Engelandt, en den Heer Coenraet van Beuningen nae Vrancrijck. Aen den Ambassadeur Boreel wiert gepermitteert een keer herwaerts te doen / ende dan met de extraordinaris Ambassadeurs weder derwaerts te gaen.

De Ambassadeur de Thou heeft den ses en twintighsten February by memorie gheklaecht over de vervolging ende harde proceduren die de Walsche Kercken alhier deden tegen den Predicant Morus. Versocht reparatie ende ordre daer tegen/ specialijck dat by de selve Kercken geen Synode meer mocht werde gehouden/ten sy daer oock eenige politijcque Gecommitteerde van den Staet wierden by gedaen.

De Heer Boreel hier gekomen / heeft den vierden Maert audientie gehadt/ gesprocken onder andere / van het nieu Last-gelt : datse tot Brussel de ooren seer lieten hangen over de slechte vreede/gemaeckt met Vranckrijck: Hy sprack dapper van des Konings groot incomen / dattet monteerde op seventig millioenen ; hoopende te brengen op hondert millioenen ; daer van niet meer als de helfte soude werden uytgegeven / de rest ghespaert. Hy sprack seer dat in Vranckrijck veel vaertuych wiert aengebout / ende aengesocht / om self haer ende andere waren te transporteren ende de ingesetenen uyt de Zee te houden. Dies hier te meer wiert geyvert in 't maecken vande instructie voor de Ambassade derwaerts. Voor desen/ als van besending ende Alliance met Vranc-

krijck

rijck wierdt ghesprooken soo quam altijt Engelant te gelijck in een graedt in consideratie. Althans wiert van Engelandt niet eens gerept/ om dat het was buyten postuyr / hoewel men wel konde sien waer het heen wou / soo ras als Monck de ghesecludeerde Members weder in het Parlement bracht/'t welck was ontrent het begin van Maert.

De Instructie voor de Ambassadeurs nae Spangien wiert oock ingestelt; maer die was niet als complimenteur.

Van wegen Vrieslant wiert ingebracht een resolutie / dat in de Instructien soude influeren dat de Ambassadeurs souden ghehouden ende responsabel sijn van haer actien, aen de judicature van de Generaliteyt: in soo wydt renuncerende het recht de non evocando. Maer Hollandt heeft dat niet willen toestaen. In Maert wierden tot de Ambassade na Vranckrijck genoemt de Heeren van Gent/ van Beuningen, en een uyt Zelant namaels naemhaftich gemaeckt; de Heer de Hubert Borgemeester tot Ziricxse.

De Fransche Ambassadeur den vyftienden Maert had een lange audientie / klagende dat men den Heeren Deensche te seer favoriseerde tegen Sweden, onder andere gebruyckende dese woorden:

Mais si non obstant tous ces debvoirs, Dieu, irrité par les crimes, & les pechez des hommes, ne permettoit pas, que la paix se peut conclurre sur ces fondements, j'ay charge du Roy mon Maistre en ce cas de declarer a Vos Seigneuries qu'il n'abondonnera point le *Serenissime Roy de Suede*, & sa Couronne, son Ancienne Alliée, mais qu'il la secourrera de *toute la force* de ses armes victorieuses, dont il n'a retranché un seul soldat, & qui sont augmentées de celles qui ont esté commandées par son Altesse Serenissime Monseigneur le Prince de *Condé*, & l'assistera en outre de tous les tresors de son s'Espargne, & de toutes les finances de Son Royaume.

Et sa Maj. se trouve obligée de faire un si haut & si advantageus declaratoir en faveur de son Allié, par les principes d'honneur, de generosité, & de la recognoissance, qu'elle croit devoir a la Constance & a la fidelité de l'alliance que ladite Couronne de *Suede* a entretenüe aveq elle, n'ayant jamais pu estre esbranslée par craintes ou menaces, ni tentée par aucunes promesses ou advantages de se separer de Sa Maj. dans cette grande & difficile guerre d' *Allemaigne*, qu'elle a soustenue fidelement, & courageusement, aveq Sa Majesté jusques a la conclusion de la paix, qu'elle a aussi faite, conjoinctement aveq elle a Munster & Osnabrugh.

Daer nae aengaende wat haer Ho. Mo. in 't verleden Jaer hadden gedaen tegen het Vat-gelt in Vranckrijck opgestelt: seyde de volgende woorden.

Mais auparavant que sortir de vostre audience, j'ay ordre du Roy mon Maistre, de porter a V. V. S. S. une plainte douleureuse de sa part des instances & sollicitations qu'elles font faire, depuis quelque temps, & aveq beaucoup de chaleur & d'empressement, en *Angleterre* & a *Lubecq*, pour enciter cette puissante & considerable nation, Amye & Allié de sa Majesté & les *Villes Hanseatiques*, qui sont aussi ses alliés, contre une certaine imposition de *cinquante sols*, sur tonneau des Vaisseaux Estrangers qui chargent en *France*, laquelle imposition est d'une grande consequence a Sa Majesté, & de nulle & tres petite charge pous

Vos subjects, qui d'ailleurs font de si grands & si considerables profits en France, que l'on peut dire qu'ils en font tout le Commerce & en tirent presque tout le fruit, & tous les emoluments.

Vous sçavez tres bien; Messieurs, que chaque souverain se reserve la liberté de faire ches soy telles loix, qu'il luy plaist, & qu'il croit estre les plus advantageuses pour le bien de son Estat, & celuy de ses subjects, aussi sa Majesté ne se plaint pas, que vous ayes fait chez vous des placcards en cette occasion (quoy qu'il y eust peut estre quelque chose a redire aux termes dans lesquels ils sont conceus) mais d'aller solliciter ses voisins & Alliez pour les *desbaucher* de son Amitié, & luy en faire perdre la bienveillance, qu'il estime infinement & dont il fait Estat, comme d'un *rempart* & d'une *fortresse* au dehors, pour son Royaume, C'est ce qu'il ne peut souffrir sans Vous en tesmoigner des derniers ressentiments & Vous declarer par ma bouche, que si *directement ou indirectement vous persistéz a continuer ces sollicitations en Angleterre & a Lubecq, que Sa Majesté ne peut considerer, que comme des prattiques & des menees pour former une ligue contre son Estat, il donnera au vostre toutes les dernieres marques de ressentement & d'indignation qui seront en son pouvoir.*

Haer Ho. Mog. schrebven aen den Koninck/ ende antwoorden aen den Ambassadeur wijdloopich/ beydes hier te langh/ ende onnoodich om te stellen/ want het waren de selve middelen/ die in het antwoort/ aen den Heer Cojet gegeven/ te sien zyn/ ende hier voor te vinden onder de Sweedtsche ende Deensche saecken/ ende aengaende het Vat-gelt/ is oock op sijn tijt ende plaets gestelt/ wat men daer tegen hadde.

In 't begin van April, hieltmen een expresse conferentie met den Ambassadeur van Vranckrijck over het Last-geldt, ende raeckende de harde tael die de Ambassadeur gevoert hadde in de laetste Propositie/ dat sulcx hier de ghemeente ontroerde/ datter verbitteringe maeckte tegens de goede correspondentie/ dat Koninck Hendrick aleer door den Heer de Morlans ende Burenval/ in 't Jaer vijftien hondert drie en 't negentich niet douckter te kennen gaf/ door hulp van desen Staet te sijn gekomen aen de Kroon; Dat Vranckrijck tien, jae twintichmael hadde belooft die van desen Staet te tracteren/ ende niet meer te beswaren als sijn eygen Ingesetenen; Eyndelijck hadden geweygert Sweden t'induceren tot cessie van Bornholm. De Ambassadeur hadde geantwoort/ aengaende het hart spreecken/ dat hy daer toe hadde last gehadt/ dat dese Staet daer toe hadde oorsaecke gegeven door de quade officien/ diese tegen het Last-gelt hadde laten doen tot Londen ende hier/ volgens elders gemelte Resolutie aen my wegens de Hanse-Steden gegeven/ seyden sich te refereren tot het geene wat de Ambassadeurs van desen Staet in Vranckrijck souden konnen doen. In 't cederen van Bornholm, mende hy dat Sweden soude geen swaricheyt maecken.

Den tienden April heeft hy de Eerste visitie gedaen aen de Spaensche Ambassadeur als laest gekomen van Brussel.

Hy heeft oock in desen tijt ingegeven een seer serieus Memorie tegens seeckere executie die den Raedt van Brabant hier wilde doen in Ravesteyn, tot nadeel van den Hartoch van Nyborgh, die seyde/ dat volgens oude concordaten

tusschen den Hartogen van Brabant ende Gulick, de een tegen de ander niet mochte procederen feytlijck; Maer dat men de gheschillen most laten komen tot Arbiters/ ende verclaerde sy Heer Ambassadeur / in gevalle den Hartoch tot Ravesteyn yet feytlijcks bejegende, dat sijn Koninck sijn Geallieerde was, ende hem soude assisteren; Daer op is de executie by provisie achter ghebleven.

In de volgende dagen wiert gedelibereert over de Instructie nae Vranckrijck, ende alsoo de selve ginck tot vernieuwingh van de oude Alliance/ toonden de meeste haer daer seer tegen/ uyt vreese van te sullen nadelich sijn aen die van de Religie, ghelijck van andere het sich oock soude volgen/ want men kan sich qualijck aen de een naerderen / of men gaet van anderen af/ ende met Engelandt stont het soo/ dat men niet wist of het oock niet soude hinderen aen den Koninck.

In wat manieren Vranckrijck in May deses Jaers heeft ghepacificeert met den Aerts-Hartoch Ferdinand Carel van Inspruck, is te sien uyt het volgende.

Le Roy ayant donné assez a connoistre a toute la Chrestienté combien il a a cœur la punctuelle execution du Traicté de Paix, conclu a *Munster* le 24. *d'Octobre* 1648. en tous ces poincts; par les soigne qu'il a pris incessamment, & par les despenses mesmes qu'il a faictes, tant pour empescher qu'il ny fut faict aucune contravention que pour faire repares les infractions qui y auroient peu estre faictes; non moins a lesgard des autres Princes qu'a ce sien, Sa Majest. se promet que tout l'Empire aura bien jugé & reconnu que le seul deffaut de l'acte de Renonciatien, qui devoit estre fourny par le Roy *Chatholique*, de ses droicts: & pretensions sur le *Landgraviat* de la haulte & basse *Alsace*, *Brisac*, & *Zundg*. & generalement sur tout ce qui a esté cede a la Couronne de *France* par le dict Traicté, a esté la seule Cause qui a jusques a present retardé l'Execution de l'Article de l'Instrument de Paix, par lequel pour recompense des Cessions faictes au Roy sa Majest. devoit payer a Monsieur l'Archiduc d'Autriche *Ferdinand Charles*, Residant a *Inspruck*, ou a ses depatéz en la Villé de *Basle trois millions* de livres *tournois* dans les années 1649. 1650. & 1657. Sad. Majest. ayant tousjours offert de payer lad. somme pourveu qui la *renonciation d'Espagne* luy fust fournie suivant la disposition du mesme Traicté. Et comme il estoit bien justé d'ailleurs qu'en debour, sant une somme de cette consideration Elle pourveut pour elle & pour ses successeurs Roys, a l'entiere seureté de cette acquisition, sans qu'il en peut naistre a l'advenir aucun embaras capable d'alterer les Repos de l'Allemagne & de la Chrestienté. En effect lad. Renonciation ayant esté faicte par le Roy *Catholique* dans le Traicté de Pais que sa Majest. a conclu avec luy le 7. Novembre de l'année derniere 1659. & Monsieur l'Arhiduc d'Autriche *Ferdinant Charles agant* depuis envoyé vers Sa Majest. le Sr. *Ioan Francois de Wica* Son Conseil. en la Chambre des Provinces superieures *d'Austriche* en qualité de son procureur, avec plain pouvoir & Commission de demander pour suivre, & recevoir le payement dead. *trois millions* de livres tournois, Sad. Majest. auroit aussy tost pour y satisfaire avec le seuretez qu'il convient, commis le Sr. Com-

 te de

te de *Brienne* Con. ordinaire en tous ses Con. Commandeur de ses ordres & Ministre & Secretaire d'Estat, & le Sr. de *Lyonne* Marquis de Fresne, Seigneur de Beroy aussi Command. de ses ordres Con. ord. en tous ses Cons. & Ministre d'Estat. Et le Comte de *Brienne* filz aussy Cons. ord. en tous ses Cons. & Secretaire d'Estat & de ses commandaments; lesquels, pour terminer cette affaire en sorte qu'il ne puisse a l'advenir naistre aucun sujet de Contestation tant pour les Estats, Pays, villes & places cedelées a Sad. Majest. que pour la satisfaction & recompense qui en sera donnée a Monsieur l'Archiduc. Sont en vertu de leurs pouvoirs respectifs qui seront inserez a la fin des presentes convenus avec led. Sieur de *Wicq*; de ce qui s'ensuit, &c.

Premierement Monsieur l'Archidice *Ferdinand Charles d'Autriche* declare avoir entendu & entendre que dans la Cession, qui a esté faicte a la Couronne de France, de la haulte & basse *Alsace* & du *Zundgaw* par led. Traicté de *Munster* au paragraphe, *tertio Imperator*, &c. a esté & c'est compris le Comtée *de Ferrete* & par consiquent qu'il a renencée & renonce encore presentement a *tous droicts* generalement quelconques, sans rien reserver, ny retenir, Sçavoir tels qued'anciennneté & en tous temps ilz lui avoyent appartenu sur led. Comté de *Ferrete*, ses appartenances, & dependances, ainsi qu'il en jouissoit avant lad. Cession, comm'aussy a toutes protestationis & exceptions qu'il pourroit avoir faictes au contraires, sans toutesfois que cette declaration & renonciation puissent l'obliges a aucune *garentie*, ny le charges directement ny indirectement d'en rendre raison a qui que ce soit, en cas qu'il y survint d'ailleurs quelques difficultez, & qu'il fust faict des protestations & exceptions par d'autres sur ce sujet.

Sa Majeste promet & s'oblique de payer a Monsieur l'Archiduc ou a ses deputez ayans de luy pouvoir a cet effect dans les termes & aux *Especes de* Mennoye qu'il sera dit cy apres *trois millioen de livres tournois* a luy deubz, suivant & en vertu du paragraphe *Pro Recompensatione, &c.* Et ce non obstant toutes oppositions, saisies, & empeschements quelquonques qui pourroient estre formées par qui que ce soit, soubz quelques cause pretexte & occasion que ce pust estre.

Touchant les Termes des Payements, a faire desd. *trois millions.* Il a esté convenu que la *Ratification* de la presente transaction ayant esté fournie par Monsieur l'Archiduc, il luy sera payé quinze jours apres ou a ses deputez dans la ville de *Basle*, la somme de *trois cens mille* livres *tournois* & au dernier jour du mois de *Mars* de l'ann. prochaine 1661. luy sera aussi payé dans lad. ville autre pareille somme de *trois cens mille* livres tournois & au jour de la Feste S. Iean Baptiste de la mesme année la Somme de quatre cens mille livres tournois. Lesquelles jointes ensemble font nn *million* de livres pour le premier terme. Et pour le *second* terme. Il a este convenu que le xxxj. du mois de *Mars* de l'année 1662. le luy sera payé & compté dans la mesme ville de *Basle* un autre *million de livres tournois* en un seul payement. Et pour le *troisiesme* terme. Il a esté pareillement Convina qu'il luy sera paye dans la mesme lieu. Un autre *million de* livres tournois au xxxj. du mois de Mars de l'année 1663. aussi en un seul payement. De tous lesquels payements Monsieur l'Archiduc fournira les quittances aux fins & a mesure qu'ilz se feront suivant le Project qu'en sera cy dessoubs transcript.

A l'esgard

A l'esgard de l'evaluation des Monnoyes bien que Monsieur l'Archiduc ayt pretendu qu'il y ait eu certain accord particulier & hors du traicte public, entre le feu *S. Servien* Ambassadeur Extraor. & Plenipotentiaire de sad. Maj. a *Munster*, & les Plenipotentiaires de l'Empereur, Suivant une Attestation fournie par le Nonce de *Sa Sainteté* & l'Ambassadeur de *Venise*, qui estoit aussi alors a *Munster* du 4. de Novembre 1648. qui porte que led. S. *Servient* leur auroit declaré, que deux livres & demis tournois en faisant le payement desd. *trois millions*, seroient comptées pour une *Reisdaler*, & qu'en outre Monsieur l'Archiduc ayt pretendu les *Interests* de la Somme principale depuis l'escheance des termes de lad. Satisfaction portée par led. Traitté de *Munster*. Toutesfois comme dans le Texte dud. Traicté il n'est faicte aucune mention de *l'Evaluation* cy dessus ditte, & que d'aut. part Sad. Maj. ne peut estre tenue a payer aucuns *Interests*, veu quelle n'a jamais esté en demeure de payer, & que ce Retardement ne doibt estre attribué qu'a celuy du Roy *Catolique* de fournir suivant la disposition du mesme Traité l'acte de sa *Renonciation* a ses droicts & pretensions sur *l'Alsace* & autres pays cedez a la Couronne de *France*. Il a este en fin arresté & convenu apres diverses contestations sur ce sujeсt que Monsieur l'Archiduc renoncera entierement comme il renonce des a present, tant auxd. pretendu accord & atestation qu'a tous Interests par luy pretendus ou a pretendre de la Couronne de France, en sorte qu'il se tiendra pour content du Capital desd. *trois Millions de livres tournois*, comme il est dit cy dessu, a condition que Sad. Maj. luy fera payer lad. somme dans la ville & aux termes cy dessus mentionnez en Especes d'*Escu blancs de France ou Louis d'argent*, & non aut. de bon alloy & ayant cours, a compter chasque piece pour *trois livres tournois*, sans que Sad. Maj. retienne ou retarde aucuns desd. payements pour quelque cause ou pretexte que ce soit, ny mesme sur aucunes poursuittes & instances de qui que ce puisse estre, &c.

S'ensuit le Formulaire de la quittance qui sera fournie par Monsieur l'Archiduc a chacun payement qui luy sera faict.

NOS *Ferdinandus Carolus*, Dei gratia Archiduc *Austriæ*, Dux *Burgundiæ*, &c. Datemur hisce & testamur, postquam in Instrumento Pacis inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dom. *Ferdinandum Tertium*, Romanorum Imperatorem piissimæ memoriæ, ejusque fœderatos ex una & Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Domin. *Ludovicum* XIV. *Galliarum* & *Navarræ* Regem Christianissimum ejusq; fœderatos ex altera parte, *Monasterii Westphalorum* die 24. Mensis Octobris anni 1648. confecto & concluso, inter cetera conventum & a prælaudato Christianissimo Rege in paragrapho incipiente. *Item Rex Christianissimus*, &c. promissum fuit, quod pro compensatione partium sibi à nobis totaque Dom. Nostra *Austriaca* cessarum, & in eodem Instrumento Pacis enarratarum, *solvere curabit nobis tres Milliones librarum Turonensium, annis proxime secuturis. scilicet* 1649. 1650. & 1651. Festo *sancti Iohannis Baptistæ*, quolibet anno tertiam partem, *in moneta bona & Basiliæ*, quod in executionem ejusdem Instrumenti Pacis, & *vera hac superre Parisiis die*.. *Mensis*.. 1660. *Transactionis facta* Idem Christianissimus

Rex effective & realiter solverit & nobis ad nostras nostrorumq; manus in moneta conventa in deductionem præfati ū *trium Millionum librarum Turonensium* pro primo solutionis termino, uti in modo dicta transactione conventum fuit die . . Mensis . . . . anni 1660 sincere & fideliter numeraverit *Trecenta librarum Turonensium Millia*. Hinc iterum laudatum *Christianissimum* Regem ejusque successores de præfata summa, hisce liberamus, quittamus, Renunciantes pro nobis & Nostris Successoribus, omnibus exceptionibus, præcipue doli, metus, non numeratæ pecuniæ, simulationis, aliiive remediis, quæ de facto vel jure competere aut objici possent: Ita at sæpe nominatus Rex *Christianissimus* ejusque successores in æternum sint & manere debeant liberi à prædicta summa *trecentum mille librarum Turonensium* solutarum in deductionem memoratarem trium Millionum librarum. In vigorem hujus ac perpetuam rei comprobationem hancce quittantium propria manu subscripsimus, atque sigillum nostrum Archiducale appendimus. Datum, &c.

S'ensuit la teneur du pouvoir desd. Commissaires du Roy.

LOVIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre a tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Comme par la Traicté de Paix conclu a *Munster* le xxiiij du mois d'Octobre 1648. entre nous & nos alliez d'une part, & feu nostre trescher & tres amé bon Frere & Cousin l'Empereur *Ferdinand troisiesme* & les Electeurs Princes & Estats du S. Empire Romain d'autre. Il auroit esté entre autres choses convenu que pour Recompense de la Cession faicte par led. Traicté a nous & a nostre Couronne, de tous les Droicts, proprietez, domaines, jurisdictions & pretensions qui avoient appartenu a l'Empereur, a l'Empire & a Nation d'Autriche sule *Landgraviat* de la haulte & basse *Alsace*, *Brisac & Zundgaw* & à la prefecture Provinciale des dix villes Imperiales sicqueés en *Alsace* avec leurs appartenances & dependances, ainsi, quelles sont plus au long enoncées dans led. Traicté, nous ferions payer a nostre trescher & bien Amé Cousin *Ferdinand Charles*, Archiduc d'*Austriche* la somme de *trois millions* de livres Tournois dans les anneés 1649. 1650. 1651. au jour & feste de *S. Iean Baptiste*, chacque année une troisiesme partie en bonne monnoye de bon alloy & ayant cours, ex mains de nostre d'Cousin l'Archiduc *Ferdinand Charles* ou de ses deputtez en la ville de Basle. Nous dont le Principal soing a tousjours esté de nous acquiter des Choses ausquelles nous nous sommes engagez, luy aurions en divers temps offert de satisfaire au payement de lad. somme en rapportant par leur la *Renonciation* des Choses susd. en bonne & deüe forme du *Roy Catholique* des Espagnes, comme il estoit dit par le mesme traicté de Paix que cet acte nous seroit fourny, Mais nostre d'Cousin ne l'ayant pû obtenir, nos fin esté faicte par led. Roy Catholique dans le Traicté de Paix qui a esté conclu entre nous & luy le septieme Novembre mille sixcens cinquante neuf offres seroient demeurées Inutiles jusques a ce que lad. Renonciation ayant en Nostre d'Cousin auroit depuis deputez vers nous le *S. Iean Francois de Wiltz* son Con. en la Chambre des Provinces Superieures d'Autriche en qualité de son Procureur, avec plain pouvoir & commission de demander & poursuivre le paye-

payement desd. *trois Millions* de livres Tournois, & recevoir lad. somme en une seule ou diverse fois, & en donner une ou plusieurs quittances selon ces payements qui en seront faictes. Surquoy ayant aussy affaire Choix de nostre part de personnes sur la capacite & fidelité desquelles nous nous puissions remettre de conveair avec led. Sieur de Wika des termes du payement de lad. somme en consequence des autres seuretés reciproque pour la conclusion de cette affaire. Nous avons jetté les jeux sur le *S. Comte de Brienne* Commendeur de nos Ordres Conf. en tous nos Con. Ministre & Secretaire d'Estat, le *S. de Lyonne* Marquis de Fresne, Seigneur de Berny, aussy Commendeur de nos Ordre Con. en tous nos Con. & Ministre d'Estat, & le Comte de *Brienne* filz Con. en tous nos Con. Secretaire d'Estat & de nos Commendements, dans la creance que nous ne pouvens confier la direction de cette affaire en de meilleures mains veu les preuves qu'ilz ont données de leur suffisance, experience, & affection a nostre Service en plusieurs Importantes Negotiations ou ils ont esté employez & ont heureusement recessy a l'avantage de nos affaires a ces. Causes & autres a ces nous mouvans de l'advis de nostre Con. ou estoient la *Reyne* nostre tres-honorée dame & mere. Nostre tres-ches & tres aime Frere unique le *Duc d'Anjour* Plusieurs Princes, Ducs Pairs & Officiers de nostre Couronne grands & notables personnages de nostre Con. Nous avons Commis ordonné & deputé, commettons, ordonnons & deputons par ces presentes signées de nostre main, lesd. S. de *Brienne, de Lyonne* & de *Brienne Filz* avec plain pouvoir de promettre en nostre nom tout ce qui regardera le payement & acquit de lad. Somme des *trois Millions* de livres Tournois stipulée par led. Traicté de Manster devoir estre payée a nostre d'Cousin l'Archiduc *Ferdinand Charles*, convenir avec led. S. de *Wika* son deputé de luy suffisamment authorisé a cet effect, du lieu, du jour, & des Termes aux quelles se devra se led. payement, en signer tels actes quilz jugeront a propos & de la forme des quittances qui en devront estre données, & generalement resoudre tout ce qu'il sera necessaire de faire pour terminer cette affaire, en sorte quil ne puisse a l'advenir naistre aucun suject de contestation pour les Choses susd. entre nous & nostre d'Cousin, & ces Princes de la maison d'Autriche & autres. Promettant en foy & parole de Roy d'accomplir & faire executer ce qui aura esté promis, stipulé & arresté par lesd. S. de *Brienne, de Lyonne*, & de *Brienne Filz*, avec led. S^r. de Wika & d'enfournir toutes lettres de Ratification en bonne & deüe forme dans le temps & ainsy quilz auront convenu. Car tel est nostre plaisir. En tesmoing de quoy nous avons faict mettre nostre Seél a cesd, presentes. Donné a Paris le 6. Iour d'Octobre l'an de grace mille six cens soixante & de nostre regne le dixhuictiesme, Signé. *Louis* & sur le Reply par le Roy le *Tellier* & Seellé, &c.

S'ensuit la teneur du pouvoir dud. Deputé de Monsieur l'Archiduc.

NOS *Ferdinandus Carolus* Dei gratia Archidux *Austria*, Dux *Burgundia*, &c. Fatemur hisce & testamur, postquam in Instrumento Pacis inter Ser. & pot. Principem ac Dominum *Ferdianndum Tertium* Romanorum Imperatorem piissimæ memoriæ, ejusque fœderatos ex una, & Ser. ac Potent. Principem ac Dominum *Ludov.* XIV. *Galliarum & Navarre* Regem Christianissimum, ejusque fœderatos

ratos ex altera parte, *Monasterii* Westphalorum die 24. Octobris mensis, an. 1648. confecto & concluso, inter cetera conventum, & a prælaudato Christianissimo Rege in paragrapho: *Item Rex Christianissi*, &c. promissum fuit quod pro recompensatione partium sibi a nobis, totaque domo nostra Austriaca, cessarum, & a eodem Instrumento Pacis enarratarum, solvere curabit nobis *tres Miliones librarum* Turonensium annis proxime, secuturis, scilicet millesimo sexcentesimo quadragesimo nono, quinquagesimo & quinquagesimo primo, in festo S. *Ioannis Baptistæ*, quolibet anno tertiam partem, in moneta bona & proba *Basileæ*. Quod decrevimus in procuratorem nostrum constituere & actualiter hisce constituimus omni meliori modo nobis fidelem & dilectum *Iohannem Franciscum de Wachs* consiliarium nostrum Cameræ superiorum provinciarum nostrarum Austriacarum, illumque ad iterum laudatum Regem Christ. ablegare, prout eundem ablegamus, cum plenissima & omnimoda ac libera potestate & mandato, quo ad dictus de *Wachs* præmemoratum prætensionem vigoreante nominati Instrumenti nobis Competentem, requirere, exigere ac integram recipere, easque propter liberationem sive quittantium, unam de omni debita, vel plures de particularibus solutionibus, sua manus subscriptione ac sigilli oppositione corroborates (quæ æque valorem ac in posterum vim probandi habeant, ac si a nobis subscriptæ & sigillatæ essent) extradere & consignare possit ac debeat. Cavemus quoque hisce & promittimus, pro nobis ac nostris heredibus & successoribus. Nos omnia quæ idem *de Wachs*, exigendo & recipiendo præfatum debitum, & ejus solutionem, gesserit, firma ac rata habituros: Concedendo ei omnem ulteriorem facultatem & potestatem, si qua opus haberet, & si in hoc instrumento specialiter expressa non sit. In quorum omnium fidem, *Procuratorium* hocce propria manu nostra subscripsimus, & sigillo nostro *Archiducali* communiri jussimus.

Datum in *Stubach*, prope residentiam nostram *Oenipontum*, *vigesima Maii*, *Anni millesimi sexcentesimi exagesimi*, Signé *Ferdinand Carolus*, *& Seell*.

Faict a *Paris* le *seiziesme* jour de *Decembre mille six cens Soixante*. *De Lionne*.

Eer ick voorder gae; sal hier stellen wat tot bevestinge der Vrede ende het Koninckliick Houwelijck is gepasseert.

De Ratificatien van beyde/ quamen in 't laest van 't verleden Jaer tot S. Ian de Luz, waer na men begon te spreecken van des Koninghs Voyage derwaerts/ doch hy tooch noch eerst nae Marseille, voor uyt sendende eenich Krijghsvolck/ die de Stadt goetwillich innamen.

Den Hartoch van Orleans is den tweeden February tot Bloix overleden van een defluxie op sijn borst/ daer door wiert de Prins van Condé eerste Prins van den bloede.

De Koninck in 't begin van Maert toe Marseille hebbende ordre ghestelt/ veranderingh gemaeckt in de Magistraet/ ende een citadelle gheordineert/ is getogen op Bourdeaux.

Het Hof van Spaengien quam den vier en twintichsten April tot Burgos. De Koning van Vranckrijck was den sevenden May gekomen tot Bajonne. De restitutie van de beloofde plaetsen ondertusschen geschiedende/ gaf eenige retardatie. Eerwyl de Hooft-Ministers/ de Cardinael Mazarin ende Don

Louys

Louys de Haro over de bylegging van alles wat resteerde/confereerden. Den dartichsten Mey was alles verdragen. De Koning van Spaengien quam den tweeden Iunii tot Fontarabie / alwaer des anderen daegs de Ceremonien van 't Huwelijck geschiede door den Bisschop van Pamphelune, geassisteert van den Patriarch van Indien, in presentie van den Bisschop van Frejeux, en drie a vier hondert Fransen/ welcke derwaerts waren gegaen om de Ceremonien te sien. Madamoiselle bevondt haer oock aldaer onbekent/ als in de Suyte van Madame de Novailles, doch echter hadden de Officiers van de Guardes van de Coningh van Spangien eenige bysondere voorsorgen/ terwyl de Misse duyrde/ omtrent haer/ welcke geeyndicht zijnde/ vertoonde Don Louys de procuratie die hy hadde van den Coningh van Vranckrijck welcke wiert gelesen / en waer nae de Trou geschiede/ doch meest gelijck alle andere/ alleen met dit onderscheyt / dat de Infante tweemael op haer knyen viel voor de Koningh haer Vader/ de eerstemael om de Benedictie van hem te versoecken / ende de anderemael voor het seggen van het Ia-woort. Onder het welcke men haer eenige Tranen sach storten die wat verslagen geleeck/ doch duyrde niet langh/ want vertoonde haer aenstonts seer resoluyt. De Coningh van Spaengien/ die terwyl de Ceremonien duyrde/ ghedeckt bleef / nam naer het selve de Trou-Ringh en Kruys / en stack de Ringh aen de vinger van sijn Dochter/ waer nae Syn Majesteyt alle eerbiedigheyt aen haer bewees / als de waerdigheyt van een Coninginne vereyste/ gevende haer de rechterhandt, en geleyde haer in sijn verblijf/ dat de Coningh haer cedeerde voor het hare : en doenmaels at de nieuwe Coningin/ die men noch niet publijck gesien hadde/ in een groote zael / in 't puplijck : waer Madamoiselle / en veele Fransen / onder de menichte van Volck mede inquam: en als sy van de Tafel ging/ lachte sy Madamoiselle toe/ seggende haer / dat sy de onbekende wel kende; welcke sy in haer kamer dede komen/ en betoonde haer groote affectie van vrientschap. Ten selven dage nae de middach / omtrent ten twee uyren/ wiert de tydinge hier van aen den Coningh van Vranckrijck gebracht; daer over groote vreuchde wiert betoont / en savonts verscheyde Baletten van den Coningh en andere Grooten gedanst. Den vierden Iunii des morgens is Duc de Crequy met een seer schonen treyn van S. Ian de Luz vertrocken/ om de presenten aen de nieuwe Coninginne te brengen : welcke bestonden in twee complete toerustingen/ de eene t'eenemael van Diamanten / en de andere gemenght van Esmerauden, item/ een gestelt van twaelf Baggen/ in 't midden van 't selve de grote Diamant van de voorleden Reyne Mere, die sijn Eminentie gekocht hadde gehadt/ item vier oor pendanten van rubynen en Saphirs/ en de laetste van alle soorten van Edel Gesteenten samen gevoecht: 't welck men alles estimeert op drie hondert duysent Cronen: sonder daer in te begrypen een paer pendanten, gemaeckt van vier Diamanten, seer kostelijck/ die de Coningh selfs aen de Coningin sijn Vrou soude vereeren/ wanneer sy quam: s'namiddachs ten twee uyren/ begaf haer de oude Coningin op 't Eylant van de Conferentien/ alwaer sy sach aenkomen de Coning van Spaenjen met de Coningin haer toekomende Schoon dochter/ in een verguldе Barck / gevolcht van noch een ander / daer in Louys de Haro en eenige Grooten van Spanjen waren / en dese wiert gevolcht van een oneyndelijck

lijck getal van andere/ daer in 't gantse Spaensche Hof was: De eerste Barck leyde aen de zyde aen/ daer de Spaensche Gallery was/ daer de Koninck te Lande tradt/ en gaf de handt aen sijn Dochter/ die een glinsterent Silver kleet aen hadde/ aen beyde de zyde van het water was ongelooffelijck veel volck/ om het Landen van dese hare Majesteyten te sien/ die voort nae de Camer van de Conferentien gingen/ alwaer de oude Koningin, Monsieur, ende sijn Eminentie was. Men wist niet eygentlijck wat daer binnen geschiede/ maer uytkomende waren alle wel vernoecht: Terwijl dese te samenkomste duyrde/ sadt de Koninck te paerde/ doch onbekent/ nevens den Prince van Conty, en den Grave de Soissons, ende d'Armagnacq ende anderen Grooten/ omtrent een Musquet schoot van daer/ tusschen een Bergh by seecker afloopent Vlietje omme voort de Riviere/ die om het Eylandt vloeyt/ te passeren/ ende dan soo in passant de nieuwe Koninginne met de Reyne Mere, in een venster te sien; Maer sijn Majesteyt veranderde van voornemen/ door te groote begeerte om te sien/ ende gingh alleenlijck door de poorte van de Gallerye/ tot aen de poort van de Kamer/ alwaer seer perfectelijck sach de Koninck van Spaengien, ende de Koninginne sijn Vrouw/ doch sijn Eminentie stelde hem voor de Deur om sijn Majesteyt te verschuylen: De Koninck weder van daer komende/ betoonde aen veele sijn contentement/ ende dat de Koninginne nae sijn genoegen schoon/ ende wel ghemaeckt was/ en noch van dat ghesicht niet vernoucht/ gingh op de kant van de Riviere staen/ selfs bloots hoofts/ met den hoet onder den arm/ om haer soo te sien/ ghelijck gheschiede; Men heeft echter niet gesien dat de Koninginne eenige mijnen heeft gemaeckt sijn Majesteyt te kennen/ hoewel men wel geloofde dat sy de Koninck ghesien hadden: de Koninck van Spaengien heeft sich in de samenkomste seer deftich gedragen.

Op den 18. Iuny is de t'samenkomst van beyde de Koningen gheschiet/ alwaer beyde hare Maj. de Vrede hebben besvvooren/ en de Acte van den Eedt geteeckent: In de selve Ceremonien sijn niet als de Koninckliijcke persoonen de twee Hooft-Ministers/ en de twee Secretarisen van Staet geweest/ na den gedane Eedt/ omhelsden beyde de Koningen malkanderen/ en de Guardes van beyde de zyden schooten drie Salves/ die van de Franse maeckten drie Esquadrons/ d'eerste van Wapenluy, de tweede van Guardes du Corps, ende de derde van lichte Paerden, en twee Bataillons/ d'eene van de Coninckx Musquettiers/ en de andere van de Fransche en Switserssche Guardes/ alle in blauwe Casacken. De Spaengiaerden maeckten vijf Esquadrons, ende een groote Bataillion, alle in geele Casacken. De Spaensche wapenen waren het Cruys van S. Andries. Den sevenden wiert noch een nader Conferentie ghehouden/ in welcke de nieuwe Coninginne wiert overgegeven/ logerende nu by de Reyne Mere.

De Acte van den Eedt/ is gedresseert geweest conform die in de Vrede van Vervius wiert besvvooren/ ende die beyde de Hooft-Minister te samen hadden gewisselt: Sy vertrocken doenmaels met de andere presente persoonen/ en lieten hare Majesteyten alleen/ welcke in 't particulier hare laetste afscheyt aen malkander begeerden te geven/ als wanneer de nieuwe Koninginne haer Vader omhelsende/ begonde seer te weenen; waer op de Vader oock sijne Tranen

niet

niet en konde weerhouden / ghelijck oock niet de Koninginne Moeder / ende selfs wiert de gedachte Koning so beweegt dat hy hem ter zijde moest vertrecken om sijn Tranen af te wissen ; men heeft oock geremarqueert/ dat den Koning van Spaengien / aen een yder adieu geseyt hebbende / noch door een verruckte affectie was ghekomen tot op de zijde van Vranckrijck, om andermael sijn Dochter te omhelsen/ welcke wierdt ontfangen door Duc de Bournoville Chevalier d'Honneur, en den Grave de Hautefort eersten Stalmeester die haer geleyde in de schoone Carosse/ die den Koning haer hadde gegeven / daer in saten de Koning ende Koninginne achter uyt/ de Koninginne Moeder voor uyt/ Monsieur d'Anjou in de lincker portier/ en Madamoiselle in de rechter. De nieuwe Koninginne weende geduyrich / 't welcke de Koninginne Moeder haer dede vragen / of sy lieber weder nae Spaengien wilde vertrecken/ om daer haer tranen af te drogen: daer op sy antwoorde: Dat sy dat de Vaderlicke sucht moest toeschryven/ en dat sy geen tegenheyt hadde om Spaengien te verlaten/ dewyl daer door den Oorloch was geeyndigt. Zijnde dus met het brandende licht van de Flambeaux gekomen tot S. Ian de Luz, nam de Koning sijn Bruydt by de handt/ en bracht haer in 't verblijf van de Koninginne Moeder, gheduyrich gevolcht van vijf en twintich Spaensche Dames / die haer altijt hebben verselt. Men vraeght aen haer Majesteyt of sy alleenich wilde eeten: maer op sy niet en antwoorde ; soo at sy in 't gemeen / te weten met hare Majesteyten/ Mons. d'Anjou ende de drie Princessen. Den Koning onderhielt sijn Bruydt / en verlietse niet tot dat sy te bedde gingh / ende des anderen daeghs quam den Koning haer weder vinden soo sy opstont / en saghse kleden t'eenemael op sijn Spaens. Nae den eeten wiert toegebracht met het sien van haer kleederen / die sijne Majesteyt seer heerlijck oordeelde. De Nieuwe Koninginne heeft t'sedert sy in Vranckrijck is ghewee st / altijdt by de Koninginne Moeder gelogeert / die alle vlijt aenwende om haer Vader ende Vaderlant te doen vergeten. Sy schreef den achsten een Brief aen den Koninck haer Vader/ welcke sy niet en wilde sluyten door den Koninck die hadde gelesen/ omme te betoonen dat sy niet en begeerde te doen dat suspect aen den Coninck mochte wesen / doch sijne Majesteyt weygerde sulcks / latende haer de Fransche libertevt. Voor de voltreckinge van het Huwelijck/ 't welcke geschiede den negenden Iuny, is noch veel spel ghewee st over de voorsittinge van de personen/ doch daer is weynich reguart geslagen als op die de Ceremonien selfs bediende/ gelijck als Monsieur die de Coninginne tot de Ceremonie geleyde / Madamoiselle d'Alancon en de Valois, droegen de slip van de Coninckljcke Mantel/ die meer als ses ellen langh was/ met Madame de Caringnan, wiens slippen weder door andere wierden gedragen. Monsieur presenteerde een van de Was-Lichten tot de Offerhande/ ende Madamoiselle die Monsieur Mancim de slip droech / de andere ; nae de middach ten drie uyren / eyndichde de Ceremonie/ waer sijn Eminentie eyndelingh het Evangelium bracht te kussen aen hare Majesteyt/ zijnde tot dien eynde met de eene knye op de aerde gelegen / en eyndelijck presenteerde hy haer noch den Vreede, als den laetsten plicht / van het ampt van den Grooten Aelmoessenier, ende tot continuatie van sijn Employ van Plenipotentiaris. De Coninginne at dien dach alleenich / en de Co-

 ninck

ninck en Coninginne Moeder te samen; waer naer veele goude ende silvere Medalien onder het volck wierden ghewoorpen / daer op de afbeeldinge van de Coninck ende Coninginne stonden / met dese woorden: Non letior alter. Des avonts aten haer Majesteyten te samen by de Coninginne Moeder, die haer niet en verliet voor dat sy te bedde gingen / sy stonden niet op voor des anderen daechs ten elf uyren. Daer wiert voort noch sterck gebesoigneert om de overige differenten van Savoyen, Mantoua ende selfs van Portugael te vereffenen / daer over den thienden noch een Conferentie wierdt gehouden die wel negen uyren duyrde: doch de vordere differenten wierden na Parys verschoven / om het Hof op de Frontieren niet op te houden.

De Coninck ende Coninginne quamen den drie en twintichsten Iuny tot Bourdeaux, den dertienden Iuly tot Fontainebleau. Ondertusschen wierden de voorbereytselen gemaeckt tot de heerlijcke intree tot Parys, allerhande Toneelen / triumphale bogen / ende diergelijcke.

Den twintichsten quamen de Coninck ende Coninginne tot Vincennes, daer sy van de Grooten ende Collegien van dach te dach wierden begroet.

Den veertienden Augusty bracht M. de Rodes (Groot Meester van de Ceremonien) in 't Parlement een Brief / de Cachet van den Coninck / waer in de selve de Vergaderinge belasten / dat sy haer op den ses en twintichsten vergaderen souden / en in haer roode Rocken hen transporteren voor den Throon opgerecht in de Fauxbourch van S. Anthoine, tot de intrede van haer Majesteyten / welcke aldaer de harangues van de Souveraine Hoven soude hooren.

De inkomste is geschiet Donderdach den ses en twintichsten. Den vijf en twintichsten tooch Duc de Borneville Gouverneur van Parys met alle sijn volck / die de Parade voor hare Majesteyten tot Vincennes deden / bestaende in sestien Batailions / yeder party gecouleurt even als haer Capiteyn. Des anderen daechs des morgens / begaf hem gedachte Borneville met sijne Troupen op de passagie van hare Majesteyten den Coninck ende Coninginne / welcke in een seer heerlijcke Karosse daer door quamen rijden / ghevolcht van het gantsche Hof / werdende soo geconvoyeert in de Fauxborch van S. Anthone, alwaer een seer heerlijcke Theatrum, ende daer beneven een Coninckliicke Sale was opgerecht: haer Majesteyten namen haer sit-plaetsen op het ghedachte Theatrum, zijnde weder zijdts omringt van de voornaemste Edelen en Dames. De Souverayne Hoven en andere Collegien alle op het kostelijckste ghekleedt / quamen aldaer de Coninck ende Coninginne begroeten / duyrende van des morgens van ses a seven uyren tot den middach toe; als wanneer de Coninck en Coninginne hen na de Coninckliicke Sale begaven / alwaer het middachmael bereyt was / werdende ondertusschen allerhande vreuchde teeckenen binnen de Stadt aengerecht. Naer de middach quamen alle Raden / met het Parlement hare Majesteyten inhalen / ende ghelepde die in onse lieve Vrouwe Kerck, aldaer het te Deum wiert gesongen / ende van waer sy voorts nae het Hof sijn vertrocken / wesende alles boven maten heerlijck toeghegaen. De Coninck en Coninginne reden yeder in een bysondere Bende: by de Coninck reedt Duc d'Anjou, den Prince van Condée, ende veele Grooten: by de Coninginne waren alle de Prinsen van het Huys van Lorainen en veele an-

dere

dere. Daer sijn oock verscheyde Arcken triumphaels en heerlijckheden te sien geweest/ te veel om hier te gedencken.

De Coninginne Moeder hadde oock tot Amsterdam laten timmeren ende equiperen een Schip genaemt S. Louys, om te senden na China, ende door het senden van eenige religieusen aldaer voort te planten de Christelijcke Religie.

Dit gaf aen de Oost-Indische Compagnie veel jalousie/ende daerom wiert het door die van de Admiraliteyt van tijdt tot tijdt belet ende ghetraineert/ de Ambassadeur dede veel instantien daer tegen/oock protestatien ende expostulatien onder anderen de volgende:

LE soubsigné Amb. de France ne peut plus dissimuler a leurs Seigneuries le juste ressentiment qu'il est oblige de leur tesmoigner, de la part du Roy son Maistre, des *longueurs affectéz*, qui presentement ne se peuvent plus excuser, que l'on apporte a accorder la licence qu'il demande, depuis tant de temps, & aveq des instances si souvent reiterées pour faire partir le vaisseau du Roy nommé le S. *Louis du Port d'Amsterdam* vers *Havre de Grace*, lequel Vaisseau, depuis quelques jours a esté exposé, par ce retardement, & par la qualité & situation du lieu ou Messieurs de l'Admirauté d'*Amsterdam*, l'ont fait placer, a une si furieuse tempeste qu'il ne s'est sauve que par un extreme bonheure, & comme par miracle, de sorte qu'il ne peut se dispenser de protester de nouveau, contre leurs Seigneuries, de tout le Dommage, qui pourra arriver audit Vaisseau, lequel ne peut estre plus longtemps retenu apres toutes les diligences, qui ont este faictes par led. Ambassadeur en Amsterdam, & icy qu'aveq *injure, & offense* du Roy son Mestr. de sorte que si on differe d'avantage a donner la licence necessaire pour la sortie dud. Vaisseau, & qu'on le retienne soubz quelque pretexte que ce puisse estre, puisqu'il n'y en peut avoir de legitime, leurs Seigneuries peuvent juger si sa Maj. n'aura pas lieu de s'en ressentir par toutes les voyes ordinaires & extraordinaires, qui seront en son pouvoir & que la dignité & grandeur de la Couronne, l'obligeront deprendre, sus ce subject, & en cette occasion; C'est surquoy leurs seigneuries feront par leur prudence, la reflexion convenable, & surquoy led. Amb. leur demande une prompte & decisive response. Fait a la Haye ce 28. Novembre 1660. signé.

Iacques Auguste de Thou Comte de Meslay.

Hy klaeghde oock seer scherpelijck over het drucken ende divulgeren van seecker Boeckken/ sijnde een satyrique Historien van impieteyten/ begaen in de Hoven van Hendrick de derde ende de vierde, sulcke Memorie wiert gesonden in alle Provincien om tegen de Autheur ende Drucker van dat Libel te inquireren ende te procederen.

Aengaende het schip St. Louys hebben haer Ho. Mog. die van de Admiraliteyt eyndelijck aengeschreven/ dat sy het voorsz. Schip/mits alvoorens de noodige ende gerequireerde cautie gestelt zijnde/ van dat het selve niet geemployeert soude worden tot nadeel, schade, of afbreuck van de Inghesetenen deser Vereenichde Nederlanden, ofte van de Geallieerden ende Vrunden van desen Staet, ende daer van ghelicht zynde soodanige Onderdanen ofte In-

woonderen deser Landen, als bevonden soude worden haer daer op jegens voorgaende Placcaten in dienst begeven te hebben, vry ende onbecommert van voor de palen van Amsterdam nae Havre de Grace laten vertrecken, sonder daer tegens eenige verdere verhinderinge ofte empeschement te doen ofte te laten geschieden.

Daer tegen klaechde hy wederom/ dat sodane cautie (in sich selfs oock impracticabel / want wie soude hier willen daer voor caveren) geen plaets hadde tegens de Coninginne, dat desen Staet altans geen Vrienden hadde/ of het waren oock Vrienden van Vranckrijck; dat de persoonen daer op gehuyrt/ het niet verder soude brengen als tot Havre, datse van daer konden gaen waer 't haer beliefde of van haer Overigheyt belast wiert; ende alsoo het Schip door ordre van de Admiraliteyt was gheleyt op een ondeugende plaets / gebonden aen touwen by die van de Admiraliteyt daer toe bestelt / die gebroocken waren / ende waer door het Schip alrede was op droogh geraeckt in pericul van te vergaen/ dat hy protesteerde van alle kosten/ schade/ ende onheyl.

Dat oock soo veel duysent Fransche haer in dienst van desen Staet hadden begeven ende noch waren; dat het refus van eenige weynige Matrosen op dit Schip soude sijn een groote ondanckbaerheyt. Eyndelijck seyde: Ledit Ambassadeur ne pouvant pas leur dissimuler que s'ils refusent a sa Majesté ces deux choses qu'ellles peuvent luy accorder, sans tirer a consequence pour l'advenir que leurs Seigneuries se mettront en estat *de ne jamais rien obtenir de sa Majesté*, & de s'obliger a les refuser des moindres choses & des moindres qu'elles pourroyent cy apres desirer d'elle.

Ondertusschen quam tydingh dat het Schip in de laeste storm ontrent den twintichsten December in Texel was verongeluckt: dies versocht met groote expostulatie dat alles mocht worden vergoedt ende gerepareert.

Naerkende de Ambassade na Vranckrijck, wiert in October gereet de Instructie te sien in 't volgende Jaer/ by den aenganck van de Conferentien; de Heer Boreel nam sijn afscheyt voor af den veertienden, de andere den acht en twintichsten/ alle gingen over Brabant te Lande. Tot Parijs onbekent komende/ hebbben daer van aen behoorlijcke plaets kennis gegeven/ om na gewoonte te werden van St. Denijs ingehaelt / gelogeert / ende gedefrayeert. Sulcx wiert te Hove tamelijck getraineert / immers soo lang / dat sy toonden daer over ontsticht te zyn/ datmense negligeerde/ dolerende / door den Heer Boreel (alsoo de andere geen Character hadden / die te Hove bekent was) den Grave van Brienne doende vermanen. Men excuseerdent / door dien men noch geen bequaem Huys tot haer provisionel Logement ende defrayement hadde konnen vinden/ dattet uyt geen ongenegenheyt geschiede: Eyntlijck Sondach den negentienden Decembris, heeft de Heer Girault uyt des Coninckx naem haer aengemelt/ dattet aen haer believen soude staen den volgende dach haer Entrée van S. Denijs in Parijs te doen / dat de Heere Fabert Mareschal de France nevens den Heer Grave van Berlise haer met de Carosse van sijn Majesteyt ende van de twee Coninginne ter voorseyder Stede soude comen ophalen/ ende in de huysinge / staende in de strate van Tournon ende voor desen tot de inleydinge van uytheemsche Ambassadeurs altoos gebruyckt / souden introduceren.

Hoe

Hoewel haer den tijdt seer kordt viel / om volgens costume aen de Princen ende Princessen van des Coninckx bloet / Heeren Ambassadeurs van uytheemsche Potentaten ende Republijcken aen dat Hof resider̄ende / ende andere Persoonen van qualiteyt / den Staet van haer Ho. Mog. toegedaen / de voornoemde tijdt van haer entrée, te laten notificeren / ende het verghesellschappen van der selver Carossen beleefdelijck te versoecken / hebben nochtans alle naerstichheyt aengewent om dese gerequireerde Ceremonien ter eeren van haer Ho. Mog. te voltrecken / op dat geen occasie tot verder uytstel ontrent dese saecke mochten veroorsaecken / die haer tot versuym soude connen geimputeert worden: Dienvolgende sijn ten voorseyden dage uyt Parys nae S. Denys gereden s'morgens ontrent ten tien uyren, met vier Carossen met ses Paerden / vergeselschapt beneffens haer gheheele Suyte van meest alle de Nederlandtsche Jonge Luyden / daer aenwesende.

Datelijck na haer aencomste aldaer / sijn van wegens de Heeren Ambassadeurs van Spangien, van die van Venetien, den Heere Prince van Turenne door desselfs Edelluyden / die sy by haer ter maeltijdt nodichden / als mede wegens de Heer van Hauterive, ende van Estrade verwellecomt. Kort daer aen quam de Mareschal de Fabert, beneffens den Grave van Berlise, ordinaris Introducteur van uytheemsche Ambassadeurs ende de Heere Girault, vergeselschapt met eenige Fransche Edellieden / met de Carossen van sijne Majesteyt ende van beyde de Coninginnen / mitsgaders van de Hartoch van Anjouw, yder met ses Paerden.

Dese sijn gevolcht van de Carossen van Madame ende Madamoiselle, van de Princesse van Carignen ende van de Gravinne van Soissons met ghevolch van alle de welcke / en andere meer / sy haer op de wech hebben begeven. Gaende sitten met den Mareschal de Fabert ende den Grave van Berlise in de Carosse van den Coninck / nemende in de selve den voorrangh / ende de hooger-hant.

De ordinaris Edelluyden van haer ghevolch / ende alle de resterende sich verfoegende in de andere gemelte Carossen / ende sijn soo des avonts ten vijf uyren binnen Parijs in 't meergedachte Logement / dat aensienlijck / wegens Hoochstgemelte Majesteyt was gemeubleert / ingereden ende ingegaen / waer den Heere Mareschal de Fabert, ende den Grave van Berlise, naer dat sy haer door een groote Camer / behangen met costelijcke Tappyten / ende een gheborduert Deix. in een ander op gelijcke wyse gestoffeert / hadde ghebracht / haer affscheyt hebben genomen / met veele woorden van beleeftheyt / ende civiliteyt van wedersyden / op dusdanige gelegentheyt passende.

Des anderen daegs quam den Heer Grave van Berlise ende de Heere Girault haer vergasten: Ende naer gehoudene maeltydt sijn haer comen verwellecomen van wegens den Coninck / den Heer Marquis de Saucours Primier M^re^. de la guarde robbe, van wegens de Coninginne Moeder den Heer Marquis van S. Ange, Premier M^re^. d'Hostel, van wegens de Coninginne Regente den Heer Marquis van Villers, Primier Maistre d'Hostel, van wegens den Hartoch van Anjouw, de Heer Marquis van Viantes grand Maistre de la guarde robbe van den gemelden Hartoch / ende van wegens den Heer Cardinael

dinael l'Abbé de Parabaire', Premier Maistre de la Chambre Son Eminente.

Des Woensdachs voormiddachs ten elf uyren / zijn door de selve Heeren Mareschal de Fabert, de Grave van Berlise, ende de Heer Girault, met de Carossen van de Koninck/ van beyde de Coninginnen/ ende van de Hartoch van Anjou, voor de eerste mael ter audientie ghebracht; vonden het pleyn voor de Louvres beset met een lange haye van des Koninckx Guardes / met slaende Trommelen; gingen op de Londre door de kleyne Poorte tot in de Camer van de Heer Marquis van Villequiers/ Capiteyn van de Guardes, bleven aldaer ontrent een uyre wachtende naer de gelegentheyt van Hoochstghedachte Majesteyt / ende van daer wederom beneden gaende / wierden geleyt door de rangeés van de Guardes de corps. die aen beyde syden van de groote trap stonden/ dicht aen de anderen tot boven in een groote Sale/ alwaer de voorsz. Heer Marquis haer te gemoete quam/ ende vergeleyde door een andere Guarde van des Coninckx Hellebardiers tot in de Bedtcamer van sijne Majesteyt / gevende welgemelte Heere Mareschal de Fabort haer alomme/ als vooren / de hooghehant ende voorgangh. Sijn Hoochstghemelte Majesteyt sat ter syde des selfs Bedde/ in de ruelle binnen een vergult besslooten ballustre, hebbende aen de eene syde den Heere Hartoch van Anjou, ende aen de andere de Heer Prince van Condé.

Soo haest als sijne Majesteyt haer in 't gesichte creegh/ rechte sich de selve overeynde / verwachtende hare eerbiedige reverentie al staende, ende haer doende decken / heeft ontfangen de complimenten van congratulatie over den ghemaeckten Vrede, ende 't Coninckliijck Huwelijck, volgens den last haer aenbevoolen/ betoonende/ende met woorden het uytende/ met aengenaemheyt op te nemen het respect ende de geluckwenschinge die uyt den naem van haer Ho. Mog. aen de selve wierde toegebracht / met expressie van gheneghentheyt tot den Staet der Vereenichde Nederlanden.

Sy hebben naer het afleggen van 't voorseyde compliment / haer brieven van credentie in handen van sijne Majesteyt overgelevert/ seggende/ dat se onder anderen waren spreeckende van vernieuwinge van Alliancie met sijn Majesteyt / edoch dat niet willende misbruycken des selfs gedult in 't verlenen van dese haer eerste audientie een andere bequame uyre soude waernemen / ter believe van sijne Majesteyt om haer daer over aen de selve ofte voor Commissarisen daer toe te vergunnen / naerder ende omstandiger t'expliceren.

De Heer Mareschal de Fabert in de Louvre aen de Carosse van haer sijn afscheyt nemende / met aenbiedinge van des selfs verdere diensten/ hebben de Heere Grave van Berlise, ende de Heer Girault haer wederom tot in de binnen Cameren van de voorseyde Coninckliijcke Huysinge gereconduiseert.

s' Avonts tegens vijf uyren/gingen/geleyt door d'selve Heeren als boven/ter audientie by de Coninginne Moeder/ gaende weder door een rang van Guardes en Hellebaerdiers tot in de Raet-Camer van de Koninck/ en na 't verblijf van een half uyre weder uytgeleyt werdende / wierden ontfangen van de Heer Marquis van Guirault Cap. van de Gardes van Hoochstg. Coningin/ en op gelijck maniere als by de Coninck / geleyt tot in de Camer van haer Majestept

steyt die vergeselschapt was met haren Soone den Hartoch van Anjou, Mevrou de Hartogin van Orleans, Madamoiselle ende de Princesse hare Hoogheyts Susters van het tweede bedde/ nessens een groot getal van andere Furstinnen ende Dames van grooter ende minder qualiteyt/ haer onbekent / alwaer sy van ghelijcken haer hebben gedecharzeert van de complimenten ter voorseyder Materie dienende/ die met ghelijcke civiliteyt als van de Coninck wierden beantwoort / ende naer de selve overleverende haer brieven van credentie ende behoorlijck afscheyt ghenomen hebbende / sijn sonder verder vertreck gegaen naer boven / naer het appartement van de Coninginne Regnante, altoos vergeselschapt van de selve Heeren als voorsecht/ ende sijn aldaer op gelijcke wijse aen de deure van desselfs Voor-camer bejegent ende gerecipieert van den Heer Marquis de Hautefort, Capiteyn van de Guardes van de Coninginne / Sy hebben by haer Majesteyt gevoert de selve Tale naer gelegentheyt van het geen in 't subject van de conjouissance op der selver persoon was passende/ ende sijn daer op met betuyginge van aengenaemheyt bejegent/ende sijn vorders na genomen afscheyt/ met de selve Ceremonien als in de audientie by den Coninck afgeleyt.

Donderdach 's morgens de klock elf/ gingen weder ter audientie by den Hartoch van Anjou, met de Carossen van haer H. Mo. geleyt door de Heer Geraut.

Aen sijn Coninckl. Hoogheyts Hof komende/ wierden om lage aen de Trap ontfangen van de meergedachte Grave van Berlise, die haer sonder vertoeven leyde / als vooren / door de Guardes tot in een groote voorzael/ daer de Heer Grave de Claire, Capiteyn van de Guardes van de Hoochgemelde Hartoch haer ontfingh / ende voorts verselde tot in de Camer van Sijn Coninckl. Hoogheyt / die by haer inkomste in de Camer van sijn stoel opgherefen zijnde/ binnen de ballustre haer compliment heeft aengenomen / ende met reciprocatie van goede gheneghentheyt tot de Staet van haer Ho. Mog. beleefdelijck beantwoort.

Sy hadden haer mede doen aenmelden om vervolgens acces te hebben tot de Heere Cardinael, maer is het selve op de onpasselijckheyt van sijn Eminentie van wegens de selve gheexcuseert/ met een beleefde verklaringe van dat hy met ongheduit afwachten soude/ een bequame uyre/ om haer Ho. Mog. Ambassadeurs te ontfangen/ ende daer mede den vierden dach/ de tijt van 't Tractement van de Koninck geeyndicht zijnde / sijn tegens den avont wederom in het Logement van haer Ho. Mog. overgegaen.

Diergelijcke visiten/ hebben ghedaen aen den Hartogin van Orleans, aen Madamoiselle, en aen haer Suster van het tweede bedde/ noch aen den Prins van Conde/ Hartoch van Anguien, de Princesse van Conty, ende andere.

Aengaende de receptie ende audientie wiert by de curieuse genoteert / dat de Ambassadeurs van Venetien in Vranckrijck werden ingehaelt door een Prins/ 't welck Savoyen mede pretendeert/ maer niet konde verkrygen/ ghelijck te Romen desgelijcks Venetien gaet voor Savoyen, ende met meer ceremonien wert getracteert/ specialijck dat seecker klocxken te Hove wert geluyt als de Ambassadeurs van Venetien (ghelijck oock als de Koninckljjcke) gheintroduceert werden : Men verhaelt dat op een tijdt als een Savoische

Ambassadeur geintroduceert wiert/ seecker Stuffier (daer toe door de Savoysche gesuborneert) het klocken trock / sulcx / als een nieuwicheyt / wiert seer qualijck ghenomen dat de Pausselijcke Officier (op de receptie ghestelt) den Stuffier daer nae met stocken slouch ende wech jaechde. Blyvende als noch dese uyt soodanige differentie; daerom sedert Savoyen heeft aengenomen seecker Oude qualiteyt van Roy de Cypres, om daer door contentement te krijgen/ maer tot noch toe vergeefs.

Den eersten January heeft de Agent de Heyde van wegen haer Ho. Mog. my bekent gemaeckt der selver Resolutie van den negen en twintichsten December, raeckende het invoer van het nieuwe Last of Vatgelt in Vranckrijck, in 't voorgaende Jaer ghestelt onder de Fransche saecken. Ick hebbe aengenomen het selve aen de Heeren myne Principalen behoorlijck over te senden. Namaels hebben haer Ho. Mog. in 't Jaer twee en sestich daer in bekomen moderatie/ ende hoewel volgens Tractaet sulcx oock competeerde aen de Hanse-steden heeft echter Vranckrijck daer in gedifficulteert.

Van wegen Hamburch hebbe den dertienden February vertoont/ dat op hevige instantie des Heeren van Maesdam dies tijts Extraordinaris Ambassadeur in 't Noorden/ ende op schryven van haer Ho. Mo. de Heeren van Hamborgh eenich tijt geleden/ hadde gedaen arrest op het Schip van Colart Capiteyn ten dienst van Portugael, dat nu de Koninck daer tegen hadde tot Lissebon ghearresteert twee rijck geladen Schepen van Hamborch. Ick versocht dat nu van haer Ho. Mog. beliefde by de Portugysche Ambassadeur alhier te laten doen / tot relaxatie van die Schepen / maer daer was niet een Provintie voor Hamborch, alle seyden dat de selve Stadt niet genoech hadde gedaen. Dies de Stadt sulcx selfs moste afmaecken soo sy best konden. Soo gaet het meest den swacken/ die met stercker te doen hebben.

Tot Amsterdam hadden de Heeren Raden ter Admiraliteyt geconfisqueert een Lubs Schip/ als hebbende gepecceert tegen het placcaet verbiedende toevoer van Contrebande na Portugael/ daer met desen Staet in Oorlogh stont/ hoewel de Schipper aenwees dat hy het gemunt hadde op Galicien. Dan van Revisie impetrerende/ wiert bevonden dat alle seven Heeren adjuncten addviseerden Erreur begaen te sijn in de Sententie: Echter hebben de Heeren Raden gemainteneert/ ende gepersisteert by haer Sententie.

De geinteresseerde klaechden daer over aen haer Ho. Mog. dat *causa fisci in pœnis nunquam sit favorabilis*, versochten dat haer Ho. Mog. *ex plenitudine potestatis* geliefden gratieuselijck het Schip ende goet te doen restitueren.

Een van de Heeren Adjuncten securdeerde dat met een schryven aen een Lidt van de Staten Generael: Dat de Heeren Raden ter Admiraliteyt met grooten yver gemiliteert hadden voor hare sententie tot soo verre, dat onaengesien alle de Heeren adjuncten van dat sentiment waren geweest, datter Erreur in de Sententie was ghecommitteert, ende dat de Impetranten van revisie daer by waren verongelijckt, dat echter hare Ed. Mog. tot geen veranderinge te brengen waren geweest, het sy dan dat hare Ed. Mog. meynden dat sulcx soude strecken tot kleynachtinge, ofte anders dat hare Ed. meynden in toekomende alle revisien te weren, ende haer door dat middel absoluyt meester te maecken

van

van het recht, in hoedanigen geval hare Ho. Mog. geen adjuncten, die rechtsgheleerden waren, behoefden te committeren, ende alsoo door sulcke ende diergelijcke saecken de Iustitie verdruckt wiert, ende de verongelijckte partye ongeholpen ghelaten, soo was hy niet van meyninge hem oyt in toekomende in diergelijcke saecken te laten committeren, ten ware hare Ho. Mog. daer in anders quamen te voorsien, met versoeck de goede handt daer toe te bieden daer inne Staets-gewyse voorsien, ende de luyden geholpen mochten werden.

Haer Ho. Mog. hebben wel de saecke ghestelt in handen om te examineren/ daer nae oock versocht 't advys van de Hove/ om in dit ende toekomende ghelijcke gevallen yets te regleren / maer daer op is niet gevolcht. Sijnde nochtans notabel dat de meeste leden van de Admiraliteyt geen rechtsgeleerde waren die tegen de adjuncten, alle oude Raets-Heeren of rechtsgeleerde/ niet behoorden te konnen opwegen.

Al seedert veel jaeren ende geduyrich/oock altans/continueerden de Heeren van Zeelant te patrocineren seeckere Borgers van Middelborgh Isaac ende Ian Smeeckers, klagende dat haer wiert justitie geweygert tot Bremen, versouckende represaillen.

Alreede in 't Jaer seven en veertich den tweeden November hadt het Hof van Hollant ten versoucke van haer Ho. Mog. geadviseert tot nadeel van de Smeeckers, ende dat sy self in mora waren.

Sedert de saecke vervolgende/kregen sententie tot haer voordeel tot Bremen maer de ghecondemneerden appelleerden nae Spier: Derwaerts de Smeeckers niet willende volgen/urgeerden om executie/niet tegenstaende 't appel: Sulcx was niet in de macht van de Stadt; des onaengesien sollicireerden sy haer Ho. Mog. om represaillen tegen Bremen, waer in de selve niet condescenderende/hadden echter de Heeren Staten van Zeelant ghegheven de volgende Acte.

Andermael met ernst geleth sijnde op de saecke van *Ian* ende *Isaac de Smeecker*, die hier ter Vergaderinge soo menichmael is gheventileert, is goetgevonden en de Heeren ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteyt aen te schryven, dat sy nochtans aldaer willen aenhouden, ten eynde van de Supplianten de versochte brieven van *Marques* of *Represalien* tegen de Ingesetenen van de Stadt *Bremen* soude mogen werden verleent, ende dat by provisie aen de selve sullen werden verleent binnen dese Provintie arresten op alle de Goederen ende effecten die aldaer sullen werden bevonden, aenkomende eenige Borgers ofte Ingesetenen van de voornoemde Stadt. Aldus gedaen ter Vergaderingh van de welgemelte Heeren Staten in 't Hof van *Zeelant* tot *Middelburgh* den *een en twintichsten Marty sestien hondert negen en vijftich*. my present, was geteyckent *P. de Huybert*.

't Welck vreemt was dat een Provintie alleen soodane brieven van arrest of van Marque soude verlenen. De Smeeckers daer mede niet te vreden zynde/quamen dit jaer dergelijcke brieven versoecken aen haer Ho. Mog. alwaer het de Heeren van Hollant overnamen / ende den tweden Mey des jaers drie en sestich (nae dattet door de Heeren Pensionarissen vander Dussen, Wevelinckhoven, de Groot ende Schagen was gheexamineert) hebben haer Ed. Gro. Mog. verklaert het versouch van Represalien ongefundeert te zijn/

 sulcx

sulcx den negentienden May des selven jaers ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. inbrengende.

De Zee aengaende/waren hier in Januario beschreven die van de respective Collegien ter Admiraliteyt / om te advisen tot provianderingh van de Vloote in de Sont, ende op het equiperen van eene nadere Vloote van acht en veertich schepen van Oorloch buyten de geene die in de Sont waren.

Op het eerste seyde / dat tot dien eynde noodich waren ernstige vermaningen van de Provintien tot opbrengingе van haer quoten der in 't verleden Jaer ghepetitioneerde ses millioenen, in handen van den Ontfanger Generael Doublet. Op het tweede, dat hare Ho. Mog. beliefde te beramen ende aen te wijsen / waer uyt de onkosten van dien buyten verdere beswarenis van de Collegien ter Admiraliteyt souden konnen worden gevonden.

Aen 't Collegie tot Amsterdam waren van wegen hare H. Mo. gesonden autentijcke Copyen van informatie / genomen by den Fiscael Westrene tot laste van de Capiteynen ter sake van de wandevoir die gepleegt soude wesen in November des Jaers 1658. in de rescontre tussen de Vloot van desen Staet en de Sweetse, in de Orisont; die van de Admiraliteyt sulcx hebbende geexamineert/ schreven den 12. February, daer uyt niet te hebben konnen vinden / dat by de Officieren die de selve verklaringen gedaen hadden / yetwes wiert ghesept tot laste van de Capitainen van haer Resorte / ofte dat eenich wandevoir by de selve soude sijn ghepleecht ghweest / (volgens het schrijven van den Heeren Luytenant Admirael den Heere van Wassenaer, daer by alle Capitainen generaelijck wierden beschuldicht) maer wel / dat van de selve goede getuygenisse gegeven wiert/ van haer in alles wel ende nae vermogen soodanich gequeten te hebben / alsmen van de selve / naer Soldaet ende Zeemanschap/ oock in ghevolge van ordres by den welgemelten Heere Luytenant Admirael aen haer gegeven/soude connen verwachten / sulcks dat by die van de gemelte Admiraliteyt geen redenen gevonden wordende / waerom sy de voorsz. Capitainen langer in reatu souden behouden / geresolveert hadden de selve de occasie presenterende/ te employeren als voor de voorsz Calange geschiet was/als daer by gegradeert zijnde / op dat sy mochten continueren in de goede reputatie / die sy voor desen becoomen hadden / ende gheanimeert blyven / om den Staet met allen yver dienst te doen.

Alsoo den Oorloch in de Sont, ghelijck oock de Sweetse ende Portugysche Roveryen noch duyrden/hebben de Heeren van Hollant den een en twintichsten February ter Generaliteyt ingebracht / dat de schepen in de Sont mochte worden geprovandeert en bequaem gemaect tot langer continuatie in 't selve employ: Voorts tot equipagie van andere acht en veertich schepen/daer van twaelf soude worden ghebruyckt tegens de Turckse Robers / hebben oock daer nae ghetonsenteert dat het Last ende Veyl-gelt in den Jare twee en vijftich op ghestelt / ende naderhant tot op de helft vermindert / wederom in het geheel gegeven ende betaelt soude worden.

Elders is ghemeldt dat door 't arresteren van den Heer de Huybert Raedt ter Admiraliteyt in Noord-Hollandt om schult van dat Collegien / questie rees/of ende hoe verre de Collegien ter Admiraliteyt ende de Raden of Leden van

van dien de judicature van de Provinciale Hoven van Justitie ofte Recht-bancken subject souden wesen.

De Heeren van Vrieslandt hebben in Martio daer over ingebracht haer advys / dat buyten alle disputen de Collegien ter Admiraliteyt ende de Raden in de selve residerende / alleen ende Privative subject waren / ende souden blyven aen de Iudicature van haer Ho. Mog. als sy ende Generaliteyts Collegien ende Ministers. Ende hebben by dese occasie willen vernieuwen dat de Ambassadeurs / Gedeputeerden ofte andere Ministers / hare commissie hebbende van hare Ho. Mog. de selve hare commissie komende te excederen in 't eene ofte andere point van hare Instructie / daer over Justitiabel ende strafbaer waren / ende soude wesen / voor ende by haer Ho. Mog. alleen, ende niet voor de Staten ofte Hoven van de particuliere Provintien / ten minsten ter eerster instantie. Vonden daeromme noodich ende dienstich voor den geheelen Staet dat de Extraordinaris Ambassadeurs aen de Coningen van Vranckrijck ende Spangien af te senden / en allen andere Gedeputeerden of Ministers van hare Ho. Mog by een expres Articul in hare Instructie t'influeren / soude hebben te renuncieren de Judicature van de Heeren ofte Hoven van Justitie der particuliere Provintien / ende haer alleen ter eerster instantie te submitteren de judicature van haer Ho. Mog. ten dienste van den ganschen Staet deser Vereenichde Nederlanden / ghelijck by de oude ende incorruptible tijden van dese Regeringe / sy seyden / gebruyckelijck geweest te zijn.

Alsoo men eenige malen hadde gesien de scharsheyt van Bootgesellen, tot bemannen der Oorlochs-schepen / is dit Jaer ende insonderheyt in Martio conferentie geweest tusschen eenige Gedeputeerden van hare Ho. Mog. ende uyt den Raedt, om tot allen tijden vast te hebben een ghetal van ses duysendt Bootsgesellen. Aengaende welcke practijcke wierden geallegueert thien difficulteyten of vragen / ten eersten, hoe de voorsz. Bootsghesellen souden worden aenghenomen? 2. Onder wiens beleydt? 3. Hoe de selve compleet te houden? 4. In wat Steden te vinden? 5. Op wiens last haer souden moeten instellen. 6. Of by beurte / lotinge / ofte anders / tot den dienst te roepen? 7. Waer ende hoe te betalen? 8. Hoe te monsteren? 9. Wat te doen met de oude ende onbequame? ende ten thienden, wat verseeckertheyt men soude hebben van dat sy haer den dienst niet ontrecken souden.

Ende hoewel de Heeren Gedeputeerden wijtloopich aenwesen / hoe de selve vragen souden konnen worden gesolveert ende voldaen / so is echter dit werck een concept gebleven. Gelijck voor de volgende Vreede in 't Noorden d'Equipagie der acht en veertich scheepen oock is gereculeert.

In Augusto wiert gesprocken van te senden achtien scheepen tot bevorderingh van de verlossinge der Christen Slaven.

Den overslach wierdt gemaeckt / dat geequipeert soude worden /

By het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam drie scheepen / als een schip gemant met tweehondert vijftich koppen / en ghemonteert met vijftich stucken; het tweede schip te mannen met hondert vijf en t'seventich koppen / en gemonteert met veertich à twee en veertich Stucken / en het derde Schip of Fregat te mannen met hondert twintich koppen / ende gemonteert tot vier

en twintich, ses en twintich, ende acht en twintich Stucken.

By het Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam ses Schepen / van yder twee, in soorten gemant ende gemonteert als boven.

By het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelant drie Schepen respectivelijck gemant ende ghemonteert als die van het Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam.

By het Collegie ter Admiraliteyt in het Noorder-Quartier gelijcke drie Schepen/ ende gemant ende gemonteert als boven.

Ende by het Collegie ter Admiraliteyt in Vrieslandt mede drie Schepen van manninge ende monture als boven.

Opbrengende te samen het ghetal van de voorsz. achtien soo Schepen als Fregatten van Oorloge.

Welcke achtien Schepen in actuelen dienst ende employ blyvende den tijdt van twaelf Maenden, souden by ramingh gheduyrende den selven tijdt komen te kosten als mede volcht:

Het kost-gelt van drie duysent twee hondert seventich koppen op de voorsz. Scheepen van Oorloge jegens seven stuyvers s'daegs/komt ter maent te belopen vier en dertich duysent twee hondert vijf en dertich guldens / ende in twaelf maenden vier hondert twaelf duysent en twintich guldens.

Ende der selver Soldye ter lopende maent jegens vijftien guldens op yder hooft s'maents/de Tractementen van de Hooft-Officieren daer onder ghereekent negen en veertich duysent vijftich guldens/ ende in twaelf maenden vijf hondert acht en tachtich duysent ses hondert.

Voor de Equipagie ende slytage van de voorsz. Scheepen / de eene door de andere ghenomen op twee duysent guldens ter maent / belopende in twaelf maenden vier hondert twee en dertich duysent guldens.

Maeckende t'samen een somme van een millioen vier hondert twee en dertich duysent ses hondert en twintich guldens.

Edoch is voor als doen noch niet geresolveert/ om de achterheyt der Collegien.

Die van de Admiraliteyt tot Amsterdam hebben in October gheadviseert/ het Last en Veyl-gelt ten opsicht van de groote achterstallen der Collegien over de swaere Equipagien/ eenige Jaren herwaerts daer op gedaen/ insufficant te wesen/ dat oock door de introductie van 't selve geheele Last ende Veyl-gelt sodanige diversie in de schipvaert en Commercie deser Landen te gemoet wert ghesien/ dat het verwachte voordeel soude comen te verdwynen / ende dat het noodich soude sijn de Collegien te beschryven om grondige kennis te nemen van de voorsz. achterstallen/ de oorsaecke te penetreren / waer uyt sulcks was ontstaen/ ende op middelen van remedie te dencken / in 't laest van October daer op by een comende / hebben den acht en twintichsten ghestelt het volgende.

Con-

Concept tot ontlastinge ende herstellinge van de respective Collegien ter Admiraliteyt *in de Geunieerde Nederlanden, mitsgaders conservatie ende beneficien van de Commercie door het afschaffen van verscheyde* schadelijcke lasten *ende introductie van andere min beswaerlijcke ende meer met de nature van de Commercie overeencomende.*

1. Om 't welcke met goede ordre ende kennisse te doen, soude voor eerst geformeert konnen worden pertinente en oprechte Staten van het *achterwesen* van opgemelde Collegien ter Admiraliteyt ter saecke van de extraordinaris gedane Equipagien in den Iaere *sestien hondert seven en veertich, negen en veertich*, ende *een en vyftich* tot secours van de West-Indische Compagnie op de Cust van *Brasilien*.

Item ter saecke van extrordinaris Equipage op het bewuste verhooginge der Convoyen anno *sestienhondert een en vyftich* gheintroduceert tot weeringe van de meenichvuldige roverye, soo in de Middelantsche Zee als elders.

Item, ter saecke van de extraordinaris Equipage gedurende den Engelschen Oorlogh, aengevangen in den Iaere *twee en vyftich*.

En eyndelijck ter saecke van de extraordinaris Equipage gedaen op het *halve Last en veyl-gelt* t' sedert den Iare *sestienhondert ses en vyftich* tot de administratie van meer opgemelte Collegie ter Admiraliteyt gestelt ende geemployeert, soo in den Oorlogh gedenunciert tegens de Coninck van *Portugal*, Secours van *Dansick* tegens de Coninck van *Sweden*, bevorderinge van de vrede tusschen de *Noorder* Croonen, ende specialijck secours van den Coninck van *Denemarck*.

2. Het voorschreven *achterwesen* wel uytgevonden ende ter neder gestelt wesende, soude daer tegen ondersocht ende uytghevonden konnen werden hoe veel de respective Provincien noch defectueux waren in het suyveren ende voldoen van de *consenten* in de subsidien tot versterckinge der voorsz. lopende middelen tot verval van de voorsz. lasten respectivelijck gedragen, ende op nader middelen gedacht om de selve te disponeren tot quytinge ende voldoeninge der voorsz. *consenten*, om te strecken in minderinge ende tot afkortinge van het voorsz. achterwesen.

3. Doch alsoo de restanten der gemaeckte lasten de voorsz. defecten der *consenten* soo verre sullen komen te surmonteren, ende dat de meergemelde Collegien oock nootsaecklijck daer van dienen ontheven te werden om haere ordinaris geassigneerde lopende middelen te konnen employeren tot protectie van de *Commercie*, daer toe de selve eygentlijck worden geheven ende sijn geaffecteert, oock buyten diversie behooren te werden geconserveert, ende de *Oorloge van Staet* ter Zee gevoert ende vervallen uyt andere extraordinaris middelen daer toe te consenteren ghelijck ten tyde van de besettinghe van de *Cust van Vlaenderen*, gedurende den Oorloch met den Coninck van *Spangien*, sulcx tot laste van de respective Provincie buyten becommeringe van de voorsz. ordinaris lopende middelen der *Convoyen ende Licenten* is geschiet, daer door dan de Zee soo veel de protectie van de commercie vereyscht volgens de ordonnaris su-

stenue

stenue sich selven souden connen bedropen: Soude wel behoorlijck ende noodsaeckelijck wesen dat de voorsz. restanten by *petitien Supplitoir* over de welgemelde Provincie wierden gebracht, ende by de selve voldaen, als zijnde alte-samen of immer voor het meerder gedeelte resulterende uyt Oorlogen buyten contradictie om redenen van Staet gevoert; maer geconsidereert dat daer onder is gemenght voorgemelde beveylen van de Zee anno *sestinhondert een en vyftich* geordonneert, ende het selve geseyt soude connen worden wel meest gesien te hebben op de beneficie ende protectie van de *Commercie*, gelijck oock het secours aen die van *Dantsick* gedaen ende nae alle apparentie seer difficijl soude vallen de respective Provintie de effective ende prompte suyveringe der albereyts gedragene *consenten*, tot ontlastinge van de meer welgemelde Collegien ter Admiraliteyt noch te disponeren tot nieuwe *consenten* op de voorsz. *petitien supplitoir*, ten regarde van de voorsz. restanten, soude de selve gelaten connen werden tot lastinge ende besorginge van meer welgemelde Collegien ter Admiraliteyt.

4. Doch die oock by haer selven geen middelen hebbende, als sodanige die by den Staet worden gheconsenteert ende geordoneert te heffen op de incomende ende uytgaende goederen, en gesupponeert dat de ordonaris middelen der *Convoyen* in manieren als vooren is geseyt, geaffecteert sijnde tot protectie van de commercie, ende buyten *diversie*, daer toe noch insuffisant, veel min bequam om daer uyt eenige oude of andere schulden te connen betalen, echter wel lopende middelen onder beste ende gevoegelijxte maniere doenlijck soude dienen gevonden te worden, omme daer uyt de voorsz. restanten af te doen, het sy by continuatie van de albereyts gedane *verhooginge* ofte introductie van andere min-aenstotelijcke, in plaetse, ende geconsidereert dat *den ophef van* het *derde part der convoyen sestinhondert een en vyftich* om redenen hier vooren gemelt geintroduceert, mitsgaders noch een *derde part* op de goederen den *Orisont* passerende anno *sestinhondert drie en vyftich* opgestelt ten regarde van het bewuste Tractaet van *Resciße* der Orisontsche tollen door verscheydentheyt van reeckening seer aenstotelijck is voor de Kooplieden in 't verclaren haerer goederen, ende bygevoegde lastgelt noch veel meer, niet alleen ten aensien van de importante beswaernisse, nemaer voornamentlijck om dat het selvige gevordert wordende na der waerdyen der coopmanschappen, geene proportie houdt met de lijste der *Convoyen*, de welcke met sodanige circumspectie is geformeert, dat de selve oock nevens de belastinge behelst een beneficie voor de *commercie*, ten respecte van verseyde soorten van coopmanschappen die daer door werden geweert ofte getrocken, met het welcke het voorsz. *last ende veyl-geldt* in verscheydene occasien by de respective Collegien ter Admiraliteyt ten *hooghsten ondienstich ende bederffelijck* voor de Negotie is verclaert, soude tot weeringe van verscheydentheyt van rekeninge in het verklaeren der goederen, mitsgaders groote belastingen voor den Staet daer op volgende ende diversie van Negotie (daer niet sonder redenen soo grootelijcks over wert geclaeght) alle de voorsz. extraordinaris opheven buyten de twee eerste colomnen van de nieuwe gecorrigeerde Lyste der Convoyen met den laesten December deses lopende Iaers *sestinhondert sestich* connen werden afgeschaft, ende van dien tyt voorwaert geheven het

dubbelt

dubbelt recht der Convoyen nae de voorsz. lyste, ende gecontinueert het *Last-gelt* over de Schepen soo des raetsaemst geoordeelt soude worden, hoewel om verscheyden redenen oock 't afschaffen als 't continueren dienstiger soude wesen.

5. Welck middel grootelijcx gebeneficieert soude connen werden door *onpartichheyt in den ophef en practique* van de gerequireerde ordre by ampliatie op voorgaende Placcaten den *twintichsten October sestien hondert drie en vijftich* geemaneert, ende tot noch toe tot grooten ondienst van het Landt sonder effect gehouden, het welck geschiedende nae alle apparentie s'Lants middelen meerder souden wesen als nu onder so veel verscheyde titulen ontfangen wort, ja by introductie van 't geheele *Veylen Last-gelt* ontfangen soude worden, behalven dat daer door de voorsz. inconvenienten diverse aenstotelijckheden ende veel belastingen voorgecomen ende verhoedt soude connen werden.

6. Doch om den voorsz. *dubbelden ophef* van 't recht der *convoyen* niet buyten dese extraordinaris dringende noot te doen continueren ofte æterniseren, soude het consent van de voorsz. *verdubbelinge* connen werden gheattacheert aen de voldoeninge der voorsz. Restanten daer toe geen subsidien van de Respective Provintie op nieuw uyt te schryven petitien te verwachten soude wesen, ende tot dien eynde van nu af gemaeckt worden een vaste Lyste der voorsz. restanten 't sy door de gemelte Collegien nochte betalen staende, of door genegotieerde penningen alrede betaelt; daer by gevoucht soude dienen te worden de capitalen by 't Collegie ter Admiraliteyt residerende binnen *Amsterdam* genegotieert; ende by ordre van den Staet behoort aen de Coninck van *Denemarcken* soo tot *Redemptie van de Orisontsche tollen*, als om 't effectueren het voorsz. *Tractaet van Recissie*, de welcke afgelost ende voldaen zijnde, oock den voorsz. *dubbelden ophef* soude connen werden afgheschaft, ende van nu aen vast gestelt worden te sullen cesseren, ten ware alsdan redenen van Staet contraire mochten wesen.

7. Om 't welcke met deste beter ordre te executeren ende verhoeden alle de *byvlantsinge ofte verhogingе* van schulden, t'elckens in de Maent *January* des verleden Iaers by de Ho. Mog. Heeren Staten Generael beschreven soude konnen werden Gecommitteerde uyt alle de Collegien ter Admiraliteyt om over te brengen perfecten Staet van den *ontfangh* in 't voorige Iaer gevallen ende betalinge der schulden daer mede ghedaen, omme by een ghevoecht ende op de voorsz. Lyste, of geschreven sijnde ter Griffie van haer Ho. Mog. tot het volgende Iaer geseponeert te worden, ende oock aen de Ontfangers Generael in de respective quartieren geordonneert van de voorsz. extraordinaris ontfangh ende uytgave by separate Reeckeninge te verantwoorden sonder de selve met haer ordinaris Reeckeninge te vermengen.

8. Ende op dat de voorsz. extraordinaris *ophef* der gesamentlijcke Collegien ter Admiraliteyt soude connen ontlasten ende te nutte comen, soude geordonneert ende vast gestelt connen werden, dat den ontfangh eerst alvoren soude worden geappliceert tot afdoeninge der schulden in de quartieren respectivelijck daer de selve sal geschieden, ende soodanich Collegie ontheven wesende, het overschot ende vervolgh te distribueren aen andere Collegien die noch ten achteren zyn, ende daer inne te continueren tot der tijt de selve alle te samen van de voorsz. *Restanten* ontheven ende op eenen effen bodem gestelt souden

den wesen, als wanneer op 't cesseren van 't *middel* can werden gedisponeert in voegen als vooren verhaelt. *Actum den achte en twintichsten October sestien hondert sestich.*

s'Anderen daeghs seyden / datse 't nochtans souden overnemen om elck in haer Collegien te communiceren / en excuseerden haer alle noch van de Equipagie der achtien schepen / om dat noch niet waren gepetitioneert / wel mits haer ter handen gestelt de versochte veertien hondert twee en dertich duysent ses hondert en twintich gulden tot de Equipagie versocht.

Ter selver tijdt gaven die van het Collegien van Rotterdam te kennen / dat sy wel by afflixie hadden doen in treyn brengen het bewuste gheheele last ende Veyl-gelt, maer vernamen / dat het by de andere niet wiert in practijcke ghebracht ; datse daerom niet alleen sulcx oock souden moeten discontinueren / maer aen de Coopluyden restitueren wat reede betaelt was.

Wat by die van de Admiraliteyt van Amsterdam ende van de Oost-Indische Compagnien tegen het Coninckliick Fransch schip St. Louys in desen tijt gedaen wiert / is onder de Fransche saecken te sien.

Den eersten January heeft den Spaenschen Secretaris Richard, haer Ho. Mo. door den Heer presiderende / laten wenschen een geluckshalich nieuw Jaer; dat de sieckte van den Prins van Spaignen daer van veel wiert ghesprocken was een verciersel / dat de Vrede ende restitutie van plaetsen voortginck / dat de Prins van Conde den negen en twintichsten December was van Brussel vertrocken / dat de Ambassadeur binnen thien a twaef dagen hier soude zijn. Hy is door den Agent bedanckt.

In dese Maent is by haer Ho. Mog. aen den Koninck gheschreven in faveur van den Prins van Oraignen dat hy mocht worden betaelt.

In 't laest van Januarius versocht de Spaensche Minister vry wt voer voor de meublen van Don Louys de Haro, oock nopende de Chambre myparti.

In Februario is ghehandelt over een Interim in de landen van Overmaze, den lesten wiert het by Uytrecht overghenomen. Korts daer naer is dat gestelt : daer nae weder in handen van de Commissarisen / alsoo de Koninckl. Spaensche Minister Richard daer in eenige scrupulen vonde.

Den eersten Marty was met hem Conferentie over 't Interim : men had ghestelt de justitie van Valckenburgh aen desen Staet / die van Dalem ende Rolduc aen de Spaensche / s'anderen daegs weder / maer te vergeefs.

Ondertusschen quam de Ambassadeur self / had audientie ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. den sevenrienden April, ratificeerde 't Huwelijck ende Vrede tusschen Spaengien ende Vranckrijck, dat daer in oock was begrepen desen Staet / voorts raeckende de deylinge van Overmaze, op alle 't selve dede de volgende aenmerckelijcke propositie.

LE soul signé Amb: d'*Espaigne* ayant pris audience ce jour d'huy de Mess.rs le Estats generaux, apres leur avoir renouvelles les asseurance de son service & particulier. Il leur dit qu'il croyoit estre de son devoir de donner part a L.L.S.S. au nom du Roy son Maist. *de la Ratification* & perfection du traicté de *Paix* entre S.M. & le Roy treschristin, lequel estant affermy par le Mariage de la Serenissi-

me *Infante* aveq ledit Seign. Roy, qui a esté comme le dernir seau de ce grand ouvrage, promet un eternelle dureé, & un siecle d'or aux suiets de ce deux puissants Monarques; qu'il ne pouvoit pas doubter de la grande joye que leurs S.S. vocient conceu de ce bonheur universel de la Chrestienté, tant pour les bonnes inclinations qu'elles ont tousjours tesmoigné a son repos, comme pour l'avantage qui en reviendera au *Commerce & Trafiq* de leurs sujects, lequel fleurira a present à la faveur de la paix, qui fera cesser touts les obstacles & troubles que la guerre a coustume d'y apporter; Que le Roy son Maist. ne perdant aucune occasion de donner a L.L.S.S. toutes sortes de Marques de la Royale bien veillance, leur avoit voulu faire paroistre en ce rencontre les sinceres & droittes intentions que sa Maj. a de conserver aveq c'est Estat une bonne, & inviolable Correspondence, les ayant nommés & *compris* dans ledit Traitté de Paix parmy ses Allies, & luy ayant commandé d'asseurer L.L. S.S. qu'elle leur auroit donnes les mesmes tesmoignages de son Amitié & affection, s'il s'y en rencontre quelque autre occasion, ou elle les eu pû obliger & gratifier, ainsy qu'elle le fera aveq joye en toutes les autres qui se pourront presenter; Qu'il estoit tres asseuré qu'elles recevroient aveq toute sorte de recognoissance ces effects si favorables des bonnes volontes du Roy son Maistre & que leurs intentions estoient conformes a celles de sa Maj. pour le maintien & accroissement de la bonne intelligence, mais que comm' il s'y rencontroit encore quelques obstacles qui la pourroient alterer, il seroit tres necessaire de s'efforcer de part & d'autre de les oster, & d'esloigner toutes les difficultés pour petites qu'elles puissent estre, afin qu'elles n'en fissent pas naistre d'autres de plus grande consequence. Que pour cela il avoit hasté son retour, autant que les occupations importantes du service du Roy son Maistre, qui l'avoient arresté au Pais-Bas, l'avoient pû permettre, & qu'il venoit en personne a leur Illustre Assembleé, prier, & Requerir tres instamment L.L. S.S. de vouloir authoriser de nouveau les sieurs leurs deputes, afin de reprendre auplustost les Conferences sur le fait des *Payx d'outremeuse*, & travailler sans perte de temps a l'adjustement de ce fascheux different, dont la dureé pourroit entraisnes de si dangereuses suittes; ainsy que l'experience des anneés precedentes ne l'a fait que trop cognoistre; les autres qui restent, n'estants pas de si haute considera-tion. Que pour prevenir touts mesentendus & empescher les foulles des habitants desdits Pais. Il avoit consenty que l'on traitta en son absence d'un *Interim*, lequel auroit esté aroché, lors qu'on le pouvoit juger entierement conclu, & arresté, mais que maintenant il estoit resolu de Traitter de cette affaire essentiellement sans s'arrester a aucun accommodement provisionel, & de faire une decision dudit different par un partage juste, & equitable *de chacun desdits trois Pais par moitié en* suitte de l'accord qui avoit esté signé & arresté entre luy & les sieurs Deputés de L.L. S.S. le 25. de Fevrier & 27. de Mars de l'anneé 1658. Qu'il prioit L.L. S.S. de se souvenir des offres si raisonnables & advantageuses qu'il avoit faites dans son Memoire du 17. de Mars de l'anneé passeé, se contentant que *la balance* des partages se fit *par une des deux parties, & que celle qui la feroit, donnât le Choix à l'autre, ou bien qu'elle se dressa par deputés des deux costés conjointement, & qu'on ne sans en jettâ le sort*. qu'il persistoit encore *dans les mesmes bonnes intentions*, & que com-

m'il apprehendoit qu'il ne se pourroit arrester gueres longtemps par deçà, il requeroit tresinstamment L. L. S.S. de luy vouloir faire donner une prompte Responce sur cette Proposition, qui estoit si equitable, qu'il ne sçauroit point douter que L.L. S.S. ne l'embrassent de grand cœur, & tesmoignent par leur promptitude le sincere desir qu'elles ont de concourir a bon escient de leur costé a l'appaisement de ce *long differend*, & d'oster toutes les pierres d'chopement, qui pourroient donner le moindre sujet d'atterer la bonne Correspondente entre sa Maj. & L. L. S. S. Faict a la Haye le 17. d'Avril 1660.

Het was notabel dat de Koningh van Spangien hadde van sijne zyde in de Vrede gecomprehendeert oock desen Staet/ en datter de Koninck van Vranckrijck niet hadde gedacht. Als ick cort daer na eens quam te spreecken met den Ambassadeur de Thou, seyde al lachende: een groote eer, de Koninck van Spangien comprehendeert haer; maer steltse aen de zyde van den Prince van Guastallo: *une Principaute comme Ryswijck*. Willende alsoo als bespotten ende extenueren de selve inclusie; maer inder daet/ Vranckrijck dede niet met al/ alsoo dat het noch eerst door de Ambassadeurs van desen Staet moest worden versocht.

De Heer Fransche Ambassadeur hadde alrede den tienden deses/ de eerste Visite ghegheven aen de Spaensche. Hy reedt tot hem met ses Carossen en een groot ghetal Fransche Officieren ende Edelieden; ende duyrde de Visite wel drie vierendeel uyrs. Hy dede dese eerste Visite aen de Spaensche/ om dat de Spaensche was laest gekomen van Brussel. Kort daer na dede hy weder de visite aen de Fransche/ alles met reciproque demonstratien van vrientschap. Ende alsoo op desen selven tijdt de Koninck van Vranckrijck door de Wapenen liet innemen het Casteel ende Prinsdom van Orangien, moest men aenmercken de veranderlijckheyt van de Werelt/ dat vrienden vyanden, en Vyanden Vrienden konnen werden.

Den seventienden Iuly dede klachte over de lange absentie van veser zijdts Rechters in de Chambre Mypartye, tegen den inhoudt ende intentie van de aenstellinge der Chambre, ende tot groote verachteringh van de Iustitie. Dat het eerste Artijckel van de ampliatie gaf macht aen de Richters om haer te verklaren competent of niet competent tot de saecken die sy souden oordeelen aen haer te behooren of niet te behooren; dat contrarie sulcx haer Ho. Mog. de hare toelieten haer t'absenteren; niet deciderende: jae dat haer Ho. Mog. veel ende verscheyden interdicten hadden gedaen van saecken die de Chambre in volle Vergaderingh verstaen tot haer kennis te staen/ als de saecke van Ravesteyn, de Vrouw Levine de Schenck, ende andere/ met dreygement/ soo de Chambre voort voer; daer van hy de Copyen vertoonde/ niet streckende als tot enervatie ende elusie van de macht der Chambre. Dat de Chambre hebbende ghesententieert voor Michel van den Bergh tegen de West-Indische Compagnie tot restitutie van 't Schip S. Philippe, al vier Jaer geleden/ geen executie konde krygen. Dat sedert haer Ho. Mog. hebbende goetghevonden tot sparinge van kosten/ dat alleen twee Richters souden vaceren tot Instructie van de Processen/ om daer nae gedecideert te worden door een competent

getal

getal/ de Koninck daer in hadde geacquiescéert: mits dat aenstonts souden worden ghedecideert de gheinstrueerde/ over de hondert in 't ghetal: Dat in plaets van sulcx haer Ho. Mog. in de Jaren acht ende negen en vijftich hadden gereduceert de hare/ uytgenomen twee/ welcker Commissien in December daer na oock expirerende/ was de Chambre desert geworden van die van dese zyde/ niet tegenstaende verscheyden instantien by monde/ by Conferentien/ ende wel elf a twaelf memorien van tijdt tot tijdt ingegeven/ oock verscheyden brieven ende remonstrantien van de Chambre self/ oock sonder reflexie te nemen/ dat de Koninck de sijne tot soo groote kosten ter plaetse self jonghst tot Dorth hadde onderhouden/ dat sulcx was een notoire infractie van de Vrede; Ende dat immers de Justitie niet konde stil staen/ versocht satisfactie van haer Ho. Mog. aen den Koninck/ die hy seyde geresolveert te sijn te mainteneren de Chambre/ ende niet behoorten haer macht of ghetal/ maer eer te vermeerderen.

Haer Ho. Mog. hebben geinsisteert het maecken van een reglement voor de twee Commissarisen instructeurs.

In 't laest van Iulius klaeghde dat de Officiers van desen Staet hadden omgeslagen in 't Landt van Valkenborgh tot veertich duysent guldens/ en in s'Hartogen-Raden omtrent negen duysent gulden/ sonder eenige interventie, weyniger consent van de Staten des Lants/ om op te brengen binnen ses Weecken op pene van executie. Hoewel immers de Koningh daer oock het halve gesach toe quam. Haer Ho. Mog. hebben daer in laten doen surseance. Maer korts daer nae klaeghde dat de Officieren niet pareerden/ oock over verscheyden andere exorbitantien/ oock over seecker exces van een Zeeuws Capiteyn in Zee.

Den vijftienden October hebben haer Ho. Mog. alle de Landen van Over-Maze gesurcheert allerhande rechtspleginge ende alle executien/ uytghesondert de ordinaris beden: mits dat van de syde van Spangien desgelijcx gheschiede: daer na wiert de surceance ghecontinueert tot den laesten December. Met sulcx heeft de Ambassadeur sich geconformeert.

Ende wiert verdragen/ dat men aen den Heer Ambassadeur soude gheven een besloten Papier/ contineerende een deylingh/ uyt de welcke hy een soude kiesen/ binnen acht dagen/ soo niet; dat de Commissarisen van desen Staet/ uyt een dergelijck besloten papier/ van den Ambassadeur t'ontfangen/ souden kiesen/ binnen acht dagen/ ende beyde niet kiesende/ weder in conferentie comen/ ende elckander in eenige partien accommoderen/ om alsoo eens tot deylingh te komen van de dick-gemelde drie Landen van Over-Mase. Watter op gevolght is/ siet hier na in Maert des volgenden Jaers.

In 't begin van November versocht weder en alnoch eene Resolutie raeckende de Chambre Mypartie.

Raeckende de absentie van de Rechters in de selve van deser zyde/daer over van wegen Spangien so veel was geklaeght ende versocht/ten eynde haer Ho. Mog. soodanigen ordre souden gelieven te stellen/ dat een behoorlijck en competent getal van Rechteren mochte worden gecommitteert/ omme met/ ende nevens die van de Koninck te treden tot decisie van soodanige saecken/ die

voor de gemelte Chambre Mypartie geinstrueert ende in state van wysen ghebracht waren; Oock gelet op verscheydene nadere doleantien soo by Requestien/ Memorien van de Heere Ambassadeur Gamarra, als andersints van wegen ten Hooghst-gemelten Koninck over 't selve subject gedaen; Is den vierden December goetgevonden en verstaen te consenteren in 't voorsz. versoeck ende dat tot executie van dien de versochte ordre soude werden gestelt/ behoudelijck van de syde van Spangien achtervolgende de presentatie by den gemelden Heer Ambassadeur Gamarra, onder conditie van soodanige bewilliginge van haer Ho. Mog. iteratievelijck gedaen/ metterdaet geaccepteert werde de gedane voorslach om te stellen vier Commissarisen Instructeurs, te weten twee van yder zyde / door de welcke alle nieuwe saecken achtervolgende het Tractaet van Vrede/ tot kennisse van de voorsz. Chambre behoorende / ende die gene van de selve nature die alrereets door de selve Chambre geinstrueert ende noch niet in state van wysen gebracht waren / in conformite van 't reglement ofte de Instructie daer op specialijck te beramen / gheinstrueert ende in state van wysen gebracht souden werden / en dat het meerder getal van Rechteren blyvende gehouden achtervolgende het negende Artickel van de voorsz. Instructie dagelijcx des voor-ende-namiddachs 't elckens drie uyren te besoigneren tot dat de voorsz. geinstrueerde saecken souden wesen afgedaen/ naer het selve afdoen sich van den anderen souden separeren/ ende naderhandt een goede quantiteyt van saecken door de voorsz. Commissarisen Instructeurs in state van wysen gebracht zijnde/ op convocatie van de selve tegens een bequamen tijdt te doen weder by een comen / en besoigneren als vooren / ende dat over mitsgaders over het instellen van 't voorsz. Reglement ofte Instructie, door de Heeren Huygens ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van de meergemelde Chambre, met den welgemelde Heer Ambassadeur Gamarra naerder geconcerteert soude werden op rapport daer van aen haer Ho. Mog. te doen/ dat wyders geschreven soude werden aen alle de Provincie met versoeck/ dat haer Ed. Mog. hunne Gecommitteerden tot delegatie in de meergemelte Chambre te presenteren voortaen niet meer willen limiteren aen seeckere corten tijdt, maer de selve laten continueren ter tijdt ende wylen toe / het proces/ ofte de saecke / welckers stucken sy souden hebben begonnen te lesen/ soude sijn geabsolveert ende finaliter afgedaen.

Zijnde oock ter Vergaderinge nochmaels voorgebracht de missive van de President ende andere Raden in de Chambre Mypartie, geschreven tot Dordrecht den elfden Mayy sestien hondert vijf en vijftich, houdende onder anderen in effect/ dat in seeckere saecke door de gemelte Chambre ghevendeert/ de stemmen van de Raden in gelijck getal tegens den anderen waren comen te steecken, sulcx dat in gevolge van 't sevende Artickel van de Instructie door de gemelte Chambre gearresteert/ by de voorgeroerde Raden noch drie andere ervaren Persoonen souden moeten werden toegevoecht/ twee van de een, ende een van de andere zyde, ende by lootinge gedecideert van wat syde twee, ende van wat zyde een Persoon gestelt soude werden / versoeckende den ghemelten President ende andere Raden daer op te mogen verstaen hare Ho. Mog. goede meninge ende intentie/ mitsgaders by ende door wien de voorsz. lootinge soude

hebben

hebben te geschieden: Is te verclaren dat hare Ho. Mog. van hare syde verstaen/ dat de voorsz. lootinge soude geschieden tusschen de twee eerste Rechteren/ de eene van de eene/ ende de andere van de andere zyde present wesende/ by trecken van billetten ofte op soodanige andere wyse/ als sylupden dienstich souden achten/ ende dat in de ordinaris Raet-Camer ter presentie van hunne mede Broederen: Dat mede de Electie van de voorsz. t'adjungeren Personen gevoechlijckst soude geschieden door de gemelte Heeren Rechteren selfs: Sullende de namen van de selve Personen/ indiervoegen vercoosen zijnde/ door de ghemelte Chambre toeghesonden werden aen wederzydts Committenten, omme mede met behoorlijcke Commissie versien/ende door 't afnemen van de Eedt daer toe geaerresteert/ tot de besoignes nevens de andere Raden gequalificeert te worden. Des werden de Heeren Huygens ende andere hare Ho. Mog. Gedeputeerden tot de saecken van de meergemelde Chambre versocht/ om over 't geene voorsz. is/ met den Heer Ambassadeur van Spangien in conferentie te treden/ende te concerteren op rapport daer van aen haer Ho. Mog. te doen.

Desgelijcx is goetgevonden ende verstaen/ 't arresteren ende vast te stellen/ dat voortaen niemandt op de presentatie van desen Staet als Rechter in de bewuste Chambre Mypartie geemployeert soude werden/ van Persoonen in Rechten ervaren: Dat mede de Advocaten ende den Procureur van de Staet daer toe souden worden gelast ende gehouden/ dat sylupden haer continuelijck souden laten vinden ter plaetse van de residentie der voorsz. Chambre, so wanneer aldaer eenige saecken/ den Staet concernerende/ souden dienen/ sonder haer in soodanigen tijdt van daer t'absenteren. Dat oock den Griffier van deselve Chambre gelast soude werden/ een ofte meer registers te houden/ van incomende ende uytgaende brieven/ oock van andere saecken/ soo sulcx by ghemelte Chambre, of wel by de Rechteren van deser zyde gedesireert ende goetgevonden mochte werden.

Een Concept Instructie voor de Commissarisen Instructeurs/ is wel van dese syde op het papier gebracht/ maer het contineerde/ dat alleen alle contraventien van het Tractaet van Vrede by den Koninck of Staten Generael/ tractanten of contrahenten self/ begaen/ ten eersten voor de Chambre geca(u)seert of gebracht souden worden/ ende dat alle contraventien door eenige particuliere gedaen/ nergens anders souden worden aengeklaecht/geintroduceert of vervolght als voor de ordinaris Iustitie ter plaetse van de begane contraventie, of der woonplaets van de contraventeurs. Sulcx heeft de Spaensche Ambassadeur/ als contrarie de voorgaende Instructie van de Chambre/ niet willen noch konnen toestaen/ oordeelende/ dat de meeste contraventien gebeurden aen dese syde.

Den 18. December is ter Vergaderinge gelesen seecker advys van de aenwesende Heeren Gecommitt. uyt de respective Coll. ter Admiraliteyt/geformeert op de Missive van de Consuls Iacomo van den Hove en Hendrick van Doetecom residerende tot Cadis en Seville respective/ raeckende de visitatien gedaen werdende by de Ministers van de Koninck van Spaignen aen de coopvaerdyschepen deser Landen in de selve plaetse habenende/ waer op gedeli-

bereert

geëxecuteert zijnde/ oock gelet dat de voorsz. visitatien ende verdere excessen die by de voorsz. Ministers in de Havenen van Spanjen wierde gepleecht/ regel recht strydich waren tegens het Tractaet van Marine ende in specie het achtste ArticKel van dien / Is verstaen dat de voorsz. missiven met de bylagen daer toe specterende / souden gesonden werden aen de Heeren extraord. Ambassadeurs van desen Staet in Spangien, met versoeck dat allenthalven wilden insisteren op de exacte prestatie en nacominge van 't voorsz. Tractaet van de Marine, en specialijck oock alle ernstige devoiren aenwenden sulcx ende daer 't behoort/ ten eynde dat de selve visitatien mochten comen op te houden / ende niet meer gepleecht werden / als streckende sulcke proceduren van de gemelte Ministers meer om haer handen te slaen in 't geene haer niet en competeert/ als om sijne Majesteyt dienst daer by te betrachten/ met Reductie dat het onmogelijck is/ de Commercie-Schepen van een generael passepoort van alle hare inhebbende goederen/ als geprætendeert wert te voorsien / alsoo de selve waren veeltijts van vele en verscheyden plaetsen comende / en oock dickwils binnen s'Lants niet werden ingeladen/ maer veeltijdts aen boort van de Schepen werden gebracht / dewijle de selve voor Zee, in Texel, de Balch ende in 't Vlie, ende elders gereet sijn leggende/ om uyt te loopen: Dat mede het presupposé/ vyanden goederen in te hebben, by nae ten eenemael comt te cesseren / dewijle sijne Majesteyt jegenwoordich in vrundtschap is getreden met verscheyden Potentaten ende alsoo niet lydelijck is voor de Commercie dat den Consul Richardt tot Amsterdam in crachte van seecker Placcaet in Spangien ghepubliceert/ Passepoorten was gevende van de goederen derwaerts werdende verhandelt/ welck mede strydich was tegens 't gemelte Tractaet van Marine, soo is aen de respective Collegien ter admiraliteyt geschreven / dat sy soodanige passepoorten niet en wilden gedoogen; Ende is Extract van dese Resolutie mede gesonden aen de gemelte Consuls om te strecken tot hare narichtinge.

In 't laest van December sullende expireren den Stilstant in de Landen van Overmase, wiert by de Heer Huygens gheproponeert een nieuwe prolongatie, daer over conferentie zijnde den dertichsten, wiert geprolongeert tot den twee en twintichsten January, ende alsoo seedert eenige tijdt alleen vier van de Gecommitteerde die besoigne van sarceance ende deyling der landen van Overmase onder haer hielen/ wiert by de andere gedoleert/ seggende: sy wilden daer mede kennis van hebben/ gelijck geschiet is.

Tot de Ambassade na Spangien, waren alre in Maert genomineert d'Heeren Ian van Merode groot Baillou van Kennemerlant, Groedfried Adriaen van Reede Baron van Amerongen ende Ginkel Ridder van de ordre van Dennemarck, ende Philips van Humalda Heer van Ee ende Iuwswier, alle gedeputeerde in haer Ho. Mog. vergaderingh van wegen de Provintien van Hollant, Uytrecht ende Vrieslant, op de instructie hier na volgende:

DE gemelte Heeren extraordinaris Ambassadeurs sullen haer met den aldereersten over Zee naer de custe van *Spangien* begeven met s'Landt Oorloch-Schepen.

Ende haer ter gelegenster plaetse aen Landt laten setten, 't sy tot *S. Sebastiaen*

of

of elders, en dan hare reyse over den bequaemsten wegh naer *Madrit* ofte daer den Hoochst-gemelte Koninck sich sal onthouden bevorderen.

Ontrent *Madrit* ofte ter Plaetse als vooren ghearriveert zijnde, sullen sy by haer bescheyden Ir. *Henrick van Reede van Renswoude* jegenwoordich haer Ho. Mo. Minister aldaer, ende haer door hem ende andersints, neerstelijck informeren ende laten informeren op den voet ende ordre in 't Hof van den Hooch-gemelden Koninck ontrent dusdanige gelegentheyt ghebruyckelijck, ende vervolgens voor hare aencomste door den voornoemden Ir. *Henrick van Reede* of yemant van hare Suite advertentie geven, sulcx ende daer 't behoort, ten eynde op hare receptie behoorlijcke ordre werde gestelt.

Sullen de saecke daer henen dirigeren ende laten dirigeren, ten eynde dat de voorsz. receptie op gelijcken voet gheschiede als aen de Ambassadeurs van de Republijcke van *Venetien* gedaen wert, ende soo als tot *Munster* is ghepractiseert geweest.

De meergemelde extraordinaris Ambassadeurs sullen t'sijner tijdt naer het gebruyck in *Spangien* in observantie wesende, hare brieven van credentie overleveren, ende daer op audientie versoecken.

De welcke bekomen hebbende, sullen naer betuyginge van haer Ho. Mog. affectie tot sijn Koninckl. Majesteyts hooch-aensienlijcke persoon, des selfs Koninckrijcken, Landen, Luyden ende Onderdanen, de selve voordragen, dat haer Ho. Mog. hun Heeren Ambassadeurs expresselijck hebben afgesonden om sijn Koninckl. Majesteyt te congratuleren over den gemaeckten Vrede tusschen den selven ende den Koninck van *Vranckrijck*, als oock over het Koninckl. huwelijck.

Ende met eenen sijne Koninckl. Majesteyt te verseeckeren van de continuatie van de oprechte ende sincere intentie van desen Staet, tot onderhoudinge van de Tractaten van *Vrede* ende *Marine*, respective tot *Munster* ende alhier in den *Hage* gesloten, ende van alle Nabuyr ende vriendtschap, oock vertroude correspondentie met sijn Koninckl. Majesteyt ende des selfs Rijcken ende Landen.

Ende sullen de gemelde Heeren extraordinaris Ambassadeurs daer by voegen soodanige complimenten, oock redenen van excuse van het retardement van dese Ambassade, ten regarde van de *Vrede* tusschen sijne Majesteyt ende desen Staet, so als sy na exigentie van saecken sullen bevinden te behooren, ende ter materie te dienen, ende daer met voor die reyse hare propositie eyndigen.

De gemelte Heeren hare Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs, sullen ter bequaemster ghelegentheyt audientie versoecken by de *Koninginne van Spaengien* ende haer Koninckl. Majesteyt na overleveringe van haere Brieven van Credentie, mede soo over den voorsz. gemaeckten *Vrede* als het Koninckl. *Huwelijck* van wegen haer Ho. Mog. congratuleren, salveren ende begroeten.

Oock de Prince van *Spaengien* de visite geven ende complimenteren.

De gemelde Heeren extraordinaris Ambassadeurs, sullen mede nae ingenomene informatie van wegen haer Ho. Mog. begroeten den Heere Prince *Don Ian van Oostenrijck* gewesene Gouverneur ende Capiteyn Generael in de Spaensche Nederlanden, ende sijne Hoogheyt, onder andere complimenten ver-

seeckeren van de continuatie van hare Ho. Mog. ghenegentheyt tot sijn persoon, ende dat de selve by alle voorvallende occasien sulcx nader metter daedt sullen soecken te betuygen.

Van gelijcken den Heere *Don Louys de Haro*, eerste Minister van den hoochstgemelden Koninck, ende eenige Grooten van *Spaengien* meer, aldaer in credit zijnde; ten welcken eynde hun mede gegeven sullen werden Brieven van Credentie met ende sonder superscriptien, om haer daer van nae ghelegentheyt te mogen dienen.

Daer nae in de volgende audientie, sullen hare E. sijne Koninckl. Majesteyt van wegen hare Ho. Mog. bedancken voor dat het de selve belieft heeft ghehadt in conformite van het *drie en vijftichste* artyckel van 't voorsz. Tractaet van *Vrede* tusschen sijn Koninckl. Majesteyt ende haer Ho. Mog. tot *Munster* ghesloten by sijn Rooms Keyserl. Majesteyt onsterffelijcker memorie, te procureren de continuatie ende observatie van de *Neutraliteyt*, vriendtschap ende goede Nabuyrschap van wegen sijn hoochstghemelde Rooms Keyserl. Majesteyt met desen Staet, volgens de acte confirmatoir daer van zijnde, *in dato den sesten July* des Iaers *acht en veertich*, de welcke wylen d'Heer *Brun* ordinaris Ambassadeur van den Koninck van *Spaengien*, doenmaels alhier in s'Graven-Hage residerende, den *twee en twintichsten* Octobris *sestienhondert negen en veertich* in originali aen haer Ho. Mog. heeft overgelevert, tot welcke continuatie ende observatie haer Ho. Mog. van wegen desen Staet alles sullen contribueren ende bybrengen wat eenichsints van de selve soude konnen werden gedesireert.

Ende nademael tot noch toe na verloop van soo veel Iaren niet en *is uytgewerct de Acte van neutraliteyt van het Roomsche Rijck*, daer toe den hoochghemelden Koninck sich mede by het voorschreve artyckel van het voornoem*de tractaet* van *Vrede* expressselijck heeft verbonden: Sijn Majesteyt versoecken *de verdere* moeyte te willen nemen van te procureren, dat niet alleenlijck de voorsz. Acte van 't Hooch-gemelde Roomsche Rijck als noch worde uytghebracht, maer oock dat by den tegenwoordigen nieuwen Keyser mede een nieu acte van *neutraliteyt* als boven indebita forma gedepescheert ende haer Ho. Mog. gheemaneert moge worden, daer toe gebruyckende alle bedenckelijcke redenen.

De gemelde Heeren extraordinaris Ambassadeurs sullen oock aenhouden ende met allen ernst insisteren ten eynde het *achtste* artickel van het voorsz. tractaet van Vrede in allen delen moge werden geobserveert ende gepractiseert, dicterende *dat de Onderdanen ende Inwoonderen van de Landen van den Heere Koninck van Spaengien ende de Heeren Staten Generael doende trafijck in de Landen de een van de andere, niet gehouden sullen wesen te betalen meerder rechten en impositien als de eygen Onderdanen respective, en voegen dat de Ingesetenen ende Onderdanen van de gheunieerde Provincien sullen sijn ende blyven geeximeert van seeckere twintich per cento, of oock diergelijcke mindere meerdere of eenige andere impositie die de Koninck gedurende den twaelf Iarigen Treves geheven heeft, of hier na directelijck of indirectelijck soude willen heffen op de voornoemde Ingesetenen van de geunieerde Provincien, of tot laste van de selve hooger of meerder als sijn eygen Onderdaenen*; Ende dat dienvolgende mach werden afgedaen de nieuwicheyt tot *Messina* en *Palermo* in den verleden Iaren ondernomen; alwaer men de Ingesetenen ende Onderdanen van dese Nederlandtsche Provincie *drie ten hondert* meer voor Tol op uytgaende en in-

incomende goederen heeft afgevordert als de *Messinesen* ende *Palermitanen* betalen, breder gementioneert in haer Ho. Mog. Resolutie van den *elfden* December *sestien hondert negen en vijftich*.

Ende alsoo haer Ho. Mog. soo nu soo dan sijn klachten voorgecomen, dat de Ingesetenen deser Landen handelende ende traficquerende in *Spangien*, dickwils werden gemolesteert soo door ondersoeckinge van de Iustitie in haer huysen, boecken en brieven, tot groot nadeel van de commercie, soo sullen de meergemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs alle mogelijcke devoiren doen ende goede officien aennemen, by den Hoochst-gemelden Koninck, ten eynde dat sijn Majesteyt in *Spangien* ende in de Rijcken van Spangien, ordre gelieve te stellen in conformite van het *tienden*, *elfden* en *seventienden* artickel, van het voornoemde tractaet van vrede, dat de Inghesetenen deser Landen in de hoochst-gemelde Rijcken mogen genieten de oude Vryheyt van Tollen, van de welcke sy in vredelijcke possessie geweest sijn voor het begin van den Oorlogh, ende dat de handteringh, ingangh en de Commercie tusschen sijn Majest. Onderdanen ende die van desen Staet niet en werden verhindert: Ende indien eenige verhinderinge ware ghebeurt ghelijck in 't naest voorgaende Artickel staet verhaelt, dat de selve reelijck ende metter daet mach werden wech ghenomen.

Sullen tot alle 't geene voorsz. is, ende yeder poinct van dien nae haer beste kennis ende wetenschap, ghebruycken alle bedencklijcke ende beweeghlijcke redenen ende motiven, ten eynde daer op ten beste van den Staet en de Ingesetenen van dien, de gewenste effecten mogen comen te volgen.

Ende gheduyrende haer verblyf in de Rijcken van *Spangien*, sullen haer Edele met de Ambassadeurs ende andere Ministers van de uytheemsche Koningen ende Republijcken, Princen en Potentaten, Vrunden ende Geallieerden van desen Staet, of met de selve in neutraliteyt staende, onderhouden goede correspondentie om des te beter ende alles den dienst van den Lande directelijck of indirectelijck raeckende geinformeert te connen werden.

De opgemelde extraordinaris Ambassadeurs sullen de Hoocheyt den Rang van haer Ho. Mog. allenthalven conserveren soo in concurrentie met andere Ambassadeurs als elders, houdende rangh immediatelijck na de Ambassadeurs van Koningen ende van de Republijcke van *Venetien*.

De meergemelde Heeren hare Ho. Mog. extraordinaris Ambassadeurs sullen haer mede reguleren na de memorie hun neven dese Instructie te behandigen, ende den inhoude van dien soecken te effectueren, als oock alle 't geene hun by aenschryven hier nae op de voor te vallen saecken soude mogen werden aenbevolen.

Ende haer Ho. Mog. t'hare aencomste tot *Madrit* ofte ter Plaetse daer den Koninck sal sijn aen te treffen, datelijck adviseren, oock daer nae ende van tijt tot tijdt met alle occasien ende ghelegentheden pertinentelijck overschryven, 't geene by hun aldaer ende in de quartieren in de gevolge van dese haren last en Instructie sal zijn ghedaen ende verricht, ende wat hun daer op bejegent ende wedervaert.

De secrete saecken die dat sullen vereysschen adverterende by *cyfre*, daer van

een sleutel gemaeckt ende hun nevens desen behandicht sal werden, addresserende in sulcken gevalle hare brieven aen den Griffier van haer Ho. Mog. volgens der selver Resolutie van den *een en twintichsten* July *sestien hondert een en vijftich* op de groote Zale van den Hove alhier genomen.

Ende t'harer wedercomste, van hare verrichtinge aen haer Ho. *Mog.* Rapport doen ende schriftelijck verbael overleveren.

Van gelijcken sullen sy Heeren Extraordinaris Ambassadeurs volgens haer Ho. Mo. Resolutie van den *ses en twintichsten Octobris sestien hondert ses en vijftich* binnen den tijt van twee of ten uyttersten van *drie maenden* nae haer te huys comste ende gedaen rapport, haer *declaratien* moeten overleveren.

Noch sullen sy ghehouden sijn de stucken uyt de *Griffie* van haer Ho. Mog. die hun onder behoorlijcken inventaris ende recipisse mede gegeven of toegesonden soude mogen werden om sich daer van te dienen in 't uytvoeren van haer last t'haerder wedercomste hier te lande, nevens haer voorsz. verbael by intreckinge van den voorsz. Inventaris en recipisse behoorlijck te restitueren, ende daer nevens oock onder Inventaris overleveren alle soodanige originele ende andere stucken als haer E. ghedurende dese Extraordinaris Ambassade bekomen sullen, om alsdan ter Griffie voorts gesepareert te werden.

Eyntlijck hebben haer Ho. Mo. goetgevonden ende verstaen, dat de gemelde Heeren haer Ho. Mo. extraordinaris Ambassadeurs haer precise sullen hebben te reguleren na den inhoude van de selve Resolutie van den *tienden Augusti sestien hondert een en vijftich* op 't stuck van gene presenten te ontfangen, genomen.

Aldus gedaen den *sesten Octobet sestien hondert sestich*, geparapheert P. *Swanenburgh* ende ter ordonnantie van haer Ho. Mog. N. *Ruysch*.

De naerder instructie was begrepen in de navolgende.

Memorie voor de Heeren van Merode, *van* Amerongen, *ende van* Humalda, *gaende als Ambassadeurs Extraordinaris van wegen desen Staet na den Koninck van* Spangien, *van den selven* dato.

DE gemelde Heeren Extraordinaris Ambassadeurs sullen haer by den Heer Ambassadeur *Don Estevan de Gamarra* informeren wat tale aen 't Hof van den Koninck van *Spangien* by uytheemsche Ambassadeurs meest gesproocken wert, en welcke aldaer aenghenaemst is, ende daer uyt kiesen die gene die haer E. goet kennen sullen om by haer aen 't Hoochghemelde Hof in hare publijcke audientie conferentie ende aenspraecke ghebruyckt te werden, 't welck dienvolgens aen haere discretie gelaten wert.

Sullen de saecken van den Prins van *Orange*, die sijn Hoocheyt aen 't Hof van *Spangien* uytstaende heeft, met alle ernst ende yver bevorderen, ende na verloop van so veel Iaren tot een gewenst eynt soecken te brengen, op dat sy dienaengaende te beter mogen sijn geinformeert, sullen haer E. nevens desen behandicht worden copyen van de brieven die daer over 't sedert eenige Iaren herwaerts aen den Hoochstghemelden Koninck sijn geschreven, ende de Retroacten

troacten in haer Ho. Mog. vergaderinge ghevallen, als oock de particuliere tractaten by wylen de Heeren Princen van *Orangie* met sijn Majesteyt ghemaeckt.

Gelijcke Devoyren sullen de ghemelte Heeren Extraordinaris doen ende aenwenden in faveur van alle Onderdanen en Ingesetenen deser Landen, insonderheyt van die gene die *nominatim* in het voorsz. Tractaet van vrede begrepen ende ghecompre hendeert zyn, de welcke yetwes aen het meer hoochgemelde Hof van *Spangien* te pretenderen ofte te verrichten soude mogen hebben, ofte gedurende haer verblijf aldaer krygen.

De Heeren Extraordinaris Ambassadeurs sullen mede gegeven worden copyen van de *contraventien* tegens het Tractaet van *Vrede* ende *Marine* hier becomen, soo van wegen den Koninck van *Spangien* als van deser zyde opghestelt, mitsgaders dubbelt van seecker bylage die Ir. *Hendrick van Rede van Renswoude*, nevens sijne missive van den *twintichsten* Ianuary *sestien hondert acht en vijftich* herwerts heeft overghesonden, raeckende de klachten aen 't Hof van *Madrid* van wegen desen Staet gedaen over 't ongeluck en geweldt de Ingesetenen deser Landen geschiet, breder gementioneert in haer Ho. Mo. Resolutien van den *ses en twintichsten* Augusti *sestien hondert acht en vijftich* om haer daer van nae gelegentheyt te connen dienen nae behooren.

Sullen met alle ernst en yver klagen ende doleren over *excessen*, *violentien*, *ende pirateryen*, die de *Commissievaerders* van *Biscayen* nu eenige jaren herwaerts tegen de Tractaten van vrede en Marine tot laste en nadeel van de Onderdanen ende Ingesetenen deser Landen hebben gepleecht, en daer op insisteren dat niet alleenlijck de gheledene schade reelijck ende metterdaet sonder eenich uytstel vergoedet, ende de schuldige andere tot exempel nae exigentie van saecken gestraft, nemaer oock soodanige ongheregeltheden en roveryen in toecomende voorgecomen en geweert mogen werden, sullende desen aengaende tot haer informatie dienen haer Ho. Mog. Resolutie van den *veertienden* September *sestien hondert acht en vijftich*, ende andere meer dat subject raeckende.

Oock sullen de gemelde Heeren extraordinaris Ambassadeurs nevens desen copyelijck ter hande gestelt worden de stucken ter Griffie van haer Ho. Mo. berustende, raeckende de sake van *Portugael en Brasil*, gementioneert in 't *vijfde en feste* Artickel van 't Tractaet van *Vrede*, ende onder andere Dubbelt van de Procuratie by wylen den Heer Ambassadeur *Brun* den *vier en twintichsten* Iuly in den Iare *sestien hondert drie en vijftich* desen aengaende aen haer Ho. Mog. overgelevert met de resolutien, soo ten selven dage als den *twintichsten* Iuly daer te vooren genomen, om te strecken tot de selver narichtinge, dan ingevalle hun daer van in Spangien yetwes soude mogen voorcomen, sullen 't selve herwerts aen haer Ho. Mog. overschryven, om daer op alhier soodanich regard genomen te werden als men bevinden sal te behooren.

Noch sullen de ghemelte haer Ho. Mog. Ambassadeurs extraordinaris ter hande gestelt worden extracten van der selver Resolutien van den *achsten* Iuny *sestien hondert acht en vijftich* en tienden Marty *sestien hondert negen en vijftich* raeckende het halen van Sout aen *Punto de Rey*, met copye van brieven van Ir. *Henrick van Rede van Renswoude*, dat subject raeckende, ende 't gene verders diesaengaen-

de ter Griffie van haer Ho. Mog. soude mogen berusten, ende sulcx tot sine en effecte als in 't voorgaende Artyckel.

Sullen de saecke van de *Ioodtsche Natie* tot *Amsterdam* ende elders hier te Lande woonende, die sy in de Rijcke van *Spangien* uytstaende hebben en noch aldaer voorvallen souden mogen, met allen ernst ende yver hebben te bevorderen, ende dienvolgende sijn Majesteyt representeren de verclaringen ghementioneert in hare Ho. Mog. Resolutien van den *seventienden* Iuly *sestien hondert seven en vijftich*, en *vier en twintichsten* Novembris *sestien hondert acht en vijftich*: Dat namentlijck die van de voorsz. *Ioodtsche Natie* waerlijck sijn Onderdanen en Ingesetenen deser Vereenighde Nederlanden, ende dat de selve dienvolgende . . . . ende Gauderen van de conditien rechten ende . . . by de voorgeroerde tractaten van Vrede ende Marine voor de Ingesetenen van desen Staet bedongen ende gestipuleert.

Dewyle in de Rijcken ende Landen van meer Hoochst-gemelten Koninck tot noch toe geene eerlijcke plaetse sijn aengewesen tot *begraeffenis van de Lichamen* van die van de *Gereformeerde* Religie volgens 't *achtiende* Artickel van het voorschreve Tractaet van Vrede, soo sullen haer Ed. hun dies-aengaende in Spangien eenige klachten voorcomende, daer op insisteren, dat het voorsz. *achtiende* Artickel alsnoch sonder verder uytstel mach voldaen worden, volgens haer Ho. Mog. Resolutie van den *achtienden* September, *een en twintichsten* November *sestien hondert ses en vijftich*, den *twee* en *derden* Ianuary 1658.

Drie Oorlogh-Schepen lagen gereet by Goereede tot haer transport.

Donderdach den veertienden October namen haer afscheyt ter vergaderinge van haer Ho. Mog. doende den getrouwelijcken Eedt van suyverheyt/ hoewel discoursen vielen/ vreemt te zijn; also haer Ho. Mog. selfs presenten gaben aen andere Ambassadeurs/ dattet de hare verboden was: als of sy de hare mistrouden; maer Hollant bleef by haer maxime/ om de eer en reputatie van incorruptibel te zijn.

Den twee en twintichsten geraeckten in Zee met een goeden windt: Maer de selve veranderde/ ende stil wordende/ wierpen tweemael 't Ancker/ ende quamen na vier etmaeln in de Hoofden/ door een contrarie windt ende blijvende Storm wierden belet in Duyns te loopen/ moetende in open Zee het af ryden. Den vijf en twintichsten schoot den windt uyt den Noorden/ met de welcke sy Ancker lichtende/ende hem favorabel houdende/ sijn soodanich ghavanceert op den seven en twintichsten des morgens haer bevonden op de hoochte van 't Eylandt Wicht.

Den een en dertichsten sijn in de Spaensche Zee gecomen/ des anderen daegs over viel haer een seer swaren storm uyt den Noort-Oosten/ so dat sy het een gheheel etmael lieten dryven/ sijnde het Schip van den Heer van Merode soo leck/ even boven water/ datse met groote moeyte ende gestadich pompen het boven hielden. Den tweeden November het weer afnemende/ ende met Marsseyls coelde de wint favorabel continuerende/ hebben op den derden met het lumineren van den dach de hooge Biscaysche Gebergen/ naer gissinge ontrent veertien a vijftien mylen uyt Zee ontdeckt/ dan alsoo dien dach te cort viel/

viel/ om de een of de ander Haven te kiesen/ende op den avont het Landt niet dorsten aen doen/ hielden dien nacht by/ ende sijn des anderen daeghs op de Middach den vierden met een Noorden wint / de Bay van de Loredo ofte S. Anthoni geluckelijck ingekomen/ alwaer een uyr na haer arrivement is aen boort gekomen den Alcalda van S. Anthoni, genaemt Don Ieronimo de Pellerin, sijnde soo veel als Borgemeester van die plaetse/ die haer met veel beleeftheden heeft komen verwellekomen. Tot den elfden hebben besich geweest om uyt te vinden genoechsame quantiteyt van Mulen tot transport van haer Train ende bagagie na Madrit: Ende alsoo de selve alomme uyt het Landt moste op ontboden werden / ende dat sy eyndelijck die door behulp van Don Gabriel de Dias de Questa Corregeder de las quatro Villas de Castilla, Vilga, wesende soo veel als Gouverneur van die Provintie woonende tot Loredo, bekomen hadden/ die vorder berichte dat de passagie van daer na Burgos (sijnde ontrent dertich mylen) was seer penibel/ ten opsichte van de hooge ende steyle Bergen die meerendeel met Sneeu bedeckt leggen / ende maer met een Muyl seffens konden ghefileert werden / en oock geen ofte seer slechte Logementen/ mitsgaders groote schaersheyt van vivres ende voeragie voor Menschen ende Paerden tusschen wege was: Soo hebben geresolveert haer in drie Troupen te verdeylen / om de een voor ende de ander na te reysen na S. Augustijn sijnde ses a seven mylen van Madrit, alwaer/ soo den voornoemde Corregedor mede berichte/ alle vremde Ministers van Potenten ghewoon waren haer eenige dagen op te houden / ende hun arrivement van daer te Hove bekent te maecken. Sy hebben de Heere Henderick van Reede, haer Ho. Mog. Minister tot Madrit van haer aenkomste kennisse ghegheven / ende den selven versocht haer tot S. Augustijn voornoemt / te ontmoeten / om haer t'informeren.

Hare Reyse vorderende/hebben soo veel moeyelijckheden door de hooge steyle Klippen/ droge enge passagien/ellendige Logementen/schaersheyt van Vivres/ onkende der Sprake / de onbequaemheyt in 't mede voeren van hare Karossen ghemoet / dat de Heer van Amerongen eerst den negentienden November tot Burgos quam/ de andere twee waren wat te vooren aengekomen. Den ses en twintichsten waren tot Valladolid; welcke Stadt vier a vijf myl van de rechte wech afleggende/ sy ghenoodtsaeckt waren geweest aen te doen/ eensdeels om dat de wech bequamer was met Carossen te ghebruycken/ ende ten anderen / om aldaer eenige verversschinge van vivres en andersints te bekomen/ die soo schaers tusschen wegen is geweest/ dat op de eene plaets broot/ ende op de ander wijn ende vleesch ghebreck hadden gehadt;. De kou was daer dies tijdts seer fel / ende vroos by nae alle nacht een overgangh Ys/ dan gaf die advantage / dat sy op de wech hadden ghestadige droochte ende helder weer/ sonder 't welcke onmogelijck ware geweest de wegen/die ofte van Clippen ofte van diepe sleyp/waren te passeren.

De President van de Cancelerie des Contracts/ ghenaemt Don Francisco de, Serata, aldaer representerende het Hooft van de supreme Justitie / ende de eerste van de Stadt/ hebben haer arrivement doen bekent maecken / hy heeft haer in civile termijnen betuyght/ dat haer comste aen 't Hof aengenaem soude

wesen,

wesen/met aenbiedinge van alle officieuse diensten/ soo dies mocht e requireren.

Den derden Decembris syn tot Foncarel een Dorp twee mylen van Madrid aengekomen / ende hebben aldaer verstaen dat den Heere Humalda syne reyse tot Alcorentas een myl van die plaetse / had gheavanceert/ daechs daer aen malcanderen geconjungeert hebbende / hebben twee van haer Edelluyden ghesonden nae Madrid aen haer Ho. Mog. Minister, ende den selven versocht tot haer te willen afcomen / hebbende al diversche malen te vooren met de Heer Humulda tot Alcorentas geabboucheert / den selven is noch dien voormiddach met syn Carossen met ses Muylen ende acht a tien Dienaers in het Levrey/ waer onder twee Pages, tot Foncorael comen vinden / met de welcke sy in voldoeninge van haer ordre hebben geconfereert in wat voegen sy ons arivement te Hove souden bekent maecken/ en of sy niet ter eeren van haer Ho. Mog. met eenige uytterlycke ceremonien gelyck in Vranckrijck, Engelandt, Dennemarcken ende elders geschiet/ soude ingehaelt worden; den voornoemde Minister heeft haer bericht dat soo veel aengingh de Notificatie van het arivement / misgaders het Publyck inhalen van eenige Ambassadeurs van buyten in die Stadt/naer gebruyck van het Hof sulcx noyt en geschiede/maer dat de selve altyt incognito haer bagage ende train voor af sendende / inquamen/ ende hun eenige dagen secretelyck in haer Huys ophielden/ ter tyt toe sy in 't adjusteren ende meubleren van haer Loghement ende Livreye gheree waren/ waer nae sy haer arrivement aen de Heer Don Louys de Haro deden verwittigen/ende te gelyck by hem de eerste visite versoecken/de welcke alsdan de uytheemsche Ministers reciproquelyck besent ende deed complimenteren/ en te gelyck haer een tyt assigneerde op de welke sy hem in 't particulier sonder eenich gevolch konden comen visiteren/ in welcke visite alsdan versocht wiert de audientie by den Coninck; heeft verder gerapporteert op dat in desen niet van 't respect van haer Ho. Mog. soude werden geomitteert/ maer in allen deelen gheadimpleert dat voor haer aencomste sich exactelyck hadde geinformeert dat sulcx met andere Ambassadeurs/ende voornamentlyck met de laetste aengecomene van Venetien, alsoo waren gepleecht/ uyt ghesondert met de Heere Mareschal de Grammont, de welcke met eenige uytterlyck ceremonien *quant est quant* was te Hove gebracht by den Koninck / alwaer opgemelte Heer syn propositie heeft gedaen. Alsoo hebben sy dan op syn bericht die noch verstendichde dat syne Majesteyt voor de Ambassadeurs hadde een Huys ghepordonneert/ geoordeelt niet te connen misdoen/ dat sy ons onbekent in de Stadt souden vervoegen/ ende haer bagage ende Train een dach of twee voor af ghesonden hebbende / syn den vijfden op de Middach aldaer secretelyck met de Caros van de Heere van Rede binnen gecomen/ende gelogeert in 't Huys van syne Majesteyt / het welcke soo groot was dattet meer als hondert Camers hadde, in alle de welcke maer eene schoorsteen was/ dat haer in die extreme coude seer incommodeerde/ ende voorders soodanich ghedisproportioneert ende ontmeubelt / dat sy nauwelycx drie Loghementen voor haer persoonen hadden connen uytvinden/ ende voor de rest niet anders van 't selve hebben/ als dack/ muyr/en floeren/ by aldien sy een ander hadde connen huyren souden haer daer

van

van hebben geexcuseert/ dan het selve was niet te bekomen; voort waren ver- sich om haer so veel doenlijck ter meeste eere van den Staet ende minste costen in dat groot Logement/ alwaer de Heere Mareschal den Grammont te vooren hadde ghelogeert/ te meubleren/ maer van sy drie vierde parten lieten ledich staen/ ende echter met omtrent rechtich Persoonen daer in logeerden/ 't welck haer noch een dach drie a vier verhinderde eer sy audientie by de Heere Don Louys konden versoecken.

Van uytheemsche Ministers bevonden sich aldaer geen andere als de Am- bassadeurs van Denemercken/ Polen ende Venetien/ sijnde die van Vranck- rijck noch niet aengekomen/ ende die van den Keyser onlanghs vertrocken/ mitsgaders eenige Ministers van minder caracter als van Engelandt ende Savoyen.

Sy notificeerden den tienden haer aenkomste door haren Secretaris aen Don Louys de Haro, ende versochten tijdt ende plaetse/ om hem/ als eerste Minister van dat Rijck te mogen salueren. Hy heeft den Secretaris aen- stonts doen by hem comen in sijne audientie Camer/ ende hem/ alvoorens te permitteren om sijn compliment af te leggen/ doen sitten ende decken/ ende daer na tot antwoort ghebrocht/ dat de aencomste van de Ambassadeurs aen sijne Majesteyt ten hoochsten aengenaem was/ ende dat de selve hier al langs waren gedesidereert, ende wat belanghde de versochte audientie by sijn Per- soon/ dat hy achte van sijn devoir te wesen de Ambassadeurs/ volgens het respect dat haer toequam/ over haer geluckige aencomste aen dat Hof/ alvoo- rens te doen verwellecomen/ waer mede den Secretaris voor dat mael wier- de ghedimitteert; Daeghs daer aen is by haer ghecomen/ Don Christwal de Creytsenbach, Secretaris van Don Louys de Haro van Natie een Duytser, sprekende de Fransche/ Spaensche/ ende Hoochduytsche tale/ de welcke haer in 't Spaensche met veele beleefde expressien uyt de naem van sijn Mees- ter heeft comen verwellecomen. Sy hebben niet onderlaten soodanige civili- teyten met reciproque beleeftheden te beantwoorden/ ende daer by te verstaen gegeven de groote genegentheyt die haer Ho. Mog. al over langen tijt gehadt hadden om door een extraordinaris Ambassade by sijne Majesteyt af te leg- gen het respect datse aen de selve schuldich kenden/ dan dat sulcx door ver- scheyde incidenten tot haer leetwesen was verhindert.

Naer eenige particuliere discoursen in de Fransche ende Engelsche tale, is den voorsz. Secretaris van haer vertrocken/ sonder voor die tijdt de versoch- te audientie by sijn Meester te assigneren. Daeghs daer aen hebben wederom haer Secretaris aen 't huys van Don Louys gesonden om te verstaen wan- neer hem soude gevallich sijn de visite/ waer op tot antwoort bequam/ dat hy haer Sondachs avonts wesende den twaelfden, soude verwachten ten ses uyren in cognito sonder eenich gevolch/ op welcke uyre sy met de Carosse van haer Ho. Mog. Minister de Heer van Reede naer sijn Logement sijn gereden/ ende by den Camerero ende Secretaris van de Carosse ingehaelt/ ende ghe- bracht door een besonder appartement tot in de antechambrer, de welcke in het midden van de selve staende bloots hooft aenstonts is geavanceert tot aen de deure/ daer hy op de Spaensche wyse/ met het uytrecken van de handt haer

salueerde / en na eenige beleefde conversatien te hebben/eerst ingeleyd in een seer magnifijcque audientie-Camer/ alwaer aen 't hooge eynde van de selve stonden twee arm-stoelen/en een voor sijn Excell. beneden aen; Nedergeseten en gedeckt zijnde/ hebben naer de overlevering van haer Credentialen benevens copie van die van sijne Maj. tot supplement van het dertiende Art. van haer Instructie/ met een kort compliment afgeleyt in de Fransche tale / het gene de selve was aenbevolen/ sijn Excellencie heeft daer op in 't Spaensche gerepliceert dat hy haer H. M. gedienstich was/bedanckende voor de groote eer die sy hem deden/ mitsgaders voor de Confidentie die sy hadden in sijn persoon/als geweest hebbende (so sy in haer Propositie hadden aengeroert) het eerste ende voornaemste instrument door 't welck den Vrede was geestabliseert die het haer Ho. Mog. de eere hadden met sijn Koninckliijcke Majesteyt nu eenige Jaren herwaerts onverbreeckelijck te cultiveren / ghelijck ooch jegenwoordich van die van dat Rijck met de Koninck van Vranckrijck/ waer in het sijne Majesteyt belieft hadde haer Ho. Mog. Staet te includeren. Ende dat sy haer Ho. Mog. conden verseeckeren / dat hy by voorvallende occasie tot corroboratie van de selve soude contribueren / alles wes van een ghetrouw Minister van den Coninck sijnen Heer tot beneficie van wedersijdts Onderdanen ende conservatie van de Commercie soude werden gedesidereert/met veele andere beleefde expressien meer. Ende voorders met een particulier discours van de ghelegentheyt ende aengenaemheyt van dit Rijck/ende haer reyse by na een half uyr geconsumeert zijnde / hebben hy het nemen van haer afscheyt aen hem versocht te mogen weten / wat tijdt het sijne Coninckliijcke Majesteyt soude believen haer tot de publijcke audientie t'admitteren. Waer op tot antwoort bequamen sulcx sijn Majesteyt met den eersten soude werden aengedient/ ende dat de selve niet een Moment buyten occupatie ('t welck waren sijn eygen woorden) soude laten eschapperen / om haer die t'accorderen / dan dat hy duchte dat het selve noch wel eenige dagen conde aenloopen/vermits de Feestdagen van eenige Sanctos (soo hy die beliefde te noemen) ende dat haer Majesteyten op die tijdt haer devotien souden doen by de Discalsos Reales sijnde Coninckliijcke Barrevoets Bagynen, waer op sy hebben geduppliceert/ datter niets was/ dat haer presseerde om hare Majesteyten met haer audientie te verhaesten / maer dat sy indien deele seer geerne souden afwachten de bequaemste commoditeyten. Daer na heeft Don Louys in 't uytgaen haer wederom gegeven de rie ende de hooger handt / ende geleyt uyt sijn audientie Camer door de Antechambre tot in een tweede voor aen de deur / alwaer de Ambassadeurs voorders met veele witte Flambeauwen alle gedragen door Pages/ door den opgemelte Camerero ende Secretaris sijn wederom geleyt tot in haer Carosse.

Den vijftienden quam de Secretaris van Don Louys haer aenseggen/ dat het sijne Majesteyt beliefde haer den seventienden voormoens ten elf uyren ter audientie te ontfangen; Naer costume van dat Hof / hebben sy daer van kennisse gegeven aen de aenwesende uytheemsche Ministers/ ende versocht/ dat de selve Domestijcque met haer te Hove wilden laten opgaen gelijck gebruyckelijck is/ 't welck sy al te samen hebben aengenomen.

Den sestiende quam Don Christoval de Gaviria introducteur van vreemde

de Ministers met twaelf Hellebaerdiers den Ambassadeurs bekent maecken-de sijne charge, mitsgaders sijn ordre om haer daechs daer aen te Hove te ghe-leyden jegens de clocke elf vanden Noene/ ende dat hy nevens de Heere Don Pe-dro de Sapata Condé de Barayas, Major Domo van sijn Majesteyt met ses en dertich a veertich Rijd-Paerden aen haer Logement soude comen / om haer op te halen / gelijck van daegs daer aen de opgemelte Heere met sodanigen ge-tal van schoone Spaensche ry-Paerden ten behoeve van haer Edellieden ende Suyte/ maer onder vier uytermaten fraye hengsten geadjusteert met swarte geborduyrde fluweele Salen ende housens voor de Ambassadeurs ende Mini-ster/ om op te rijden/ met een groot getal van Cavalliers van het Hof ; On-trent de clocke tien uren sijn aen het Logement ghecomen / den opghemelde Heere Grave aendienende dat hy ordre hadde om haer op te halen / ende dat alles tot dien eynde gereet was / sy hadden naer 't gebruyck al voorens in een Salet apart doen neder setten een Collatie/ waer mede men gewoon is sooda-nige persoonen / mitsgaders de Domestiqven van uytheemsche Ministers voor het te Hof gaen/ te regaleren/ ende sijn een half ure daer na uyt haer Lo-gement met omtrent een Suyte van hondert Persoonen/ de welcke alle te paert waren uytreden / mitsgaders een Carosse van sijne Majesteyt ende vier van de Ambassadeurs/ benevens acht a tien van de uytheemsche Ministers/ alle ge-trocken van vier paerden ofte muylen / die achter haer aenquamen/ geconduy-seert door de voornoemde Heeren Major Domo ende Introducteur door de magnifijckste straten van Madrid, gaende de Dienaers van de Ambassadeurs met Livreye van haer Ho. Mog. omtrent een dertich in 't geheel/ (alsoo sy haer Edellieden noch ordinaris als extraordinaris gheobligeert hadden haer Dienaers die mede te laten aentrecken) haer optocht tot in het Paleys van den Coninck / alwaer voor een Trap / van de Paerden afghetreden/ sijn ontfangen van een groot getal Cavalliers/ ende opgeleyt tot boven op een groote Galerye in een Sael/ door een Ante-Chambre in de audientie Camer van den Coninck/ sijnde de Trap ende Galerye van onderen tot boven ten wedersijden gherangeert met Hellebardiers van de Spaensche ende Duytsche Guarden/ alle in 't Livereye van sijn Majesteyt. Sy hebben in de presentie Ca-mer jegens een Tafel op een Turcx tapijt vlack op de vloer ghelegen / vinden staen sijn Majesteyt met de ordre van 't Gulde-vlies om den Hals/ ende aen de slinckerhant van de selve ses a seven Grandes, waer onder de Hartogen van Medina de las Torres ende Terra Nuera, met gedeckten hoofde / nevens eeni-ge andere Heeren ende Geestelijcke persoonen bloots hoofts/ ende aen de rech-ter hant een incarnaet fluweel gheborduyrt Ledekant. Op het maecken van haer tweede Reverentie/ heeft sijne Majesteyt belieft den hoet af te nemen/ ende hem te laten sacken tot op de knye / ende met de derde ghe-avanceert sijnde tot voor de selve/ heeft haer geseyt cubreos, 't welck soo veel is te seggen/ als deckt u, gelijck is geschiet / ende haer wederom ontdeckt hebbende in de aenspraecke met het woort van Sire, ende aenstonts de hoede wederom op geset hebbende/ met overleveringe van haer credentialen/ heeft sijne Majesteyt aengehoort haer propositie in de Fransche tale/ die sprack het selve, soo ende ende anderen Materien van haer Instructie hadde gerecommandeert: sijne Majesteyt heeft haer

na 't eyndigen van de selve in 't Spaens met veele bequame woorden in substantie geantwoort/ dat hy veel estimeerde 't gene sy hem in de naem van haer Ho. Mog. representeerden/ ende dat hy een particuliere estime hadde van de Ambassade die het de selve hadde believen hem toe te senden/ dat hy den Vrede met haer Ho. Mog. gemaeckt/ punctuelijck soude doen observeren/ ende oock besorgen/ dat/ gelijck sy der selver Staet hadde doen includeren in 't Tractaet met Vranckrijck het selve ten allen tijden te doen effectueren/ ende nae dat haer Edellupden vijftien in 't ghetal/ op ons haer versoeck tot sijne Majesteyt waren toegelaten om de handen te kussen/ sijn de Ambassadeurs gedimitteert in voegen [illegible] waren gerecipieert/ ende [illegible] op de selve manieren ingeleyt in de audientie Camer van de Coninginne/ vindende haere Majesteyt staende met de rugh jegens een venster op een Turcx tapijt/ op haer slinckerhandt de Princesse Infante, ende op de rechter verscheyden Dames van Conditie/ als de Hartoginne van Medina, Tierra Nova, ende anderen; Ende na sy ghelijcke reverentie hadden gedaen als voor den Koninck/ hebben volgens de Brieven van Credentie/ ende de [illegible] haer [illegible]/ haere Majesteyt eerst met gedeckten hoofde/ also de selve haer [illegible] believe te commanderen/ in de Duytsche Tale wegens haer Ho. Mog. gecomplimenteert/ ende over het Huwelijck van de Princesse Infante, ende de Vrede met Vranckrijck geconguratuleert/ met aenbiedinge van haer Ho. Mog. diensten/ ende dat haere Majesteyt believe by voorvallende occasien der selver saecken met haer Coninckljcke credit by sijn Majesteyt te gratificeren.

Hare Majesteyt heeft in 't Spaensch met een seer beleefde antwoort uit een eygener monde voor sijn een ende ander bedanckt/ ende [illegible] die sy hadden gedaen/ gunstelijck opghenomen/ daer mede met des selfs promisse haer geaddresseert hebbende aen de Princesse Infante; hebben insgelijcks Brieven van Credentie overgelevert/ ende aen de selve een compliment daer op passende uyt den naem van haer Ho. Mog. ghedaen/ de welcke met [illegible] woorden voor haer Ho. Mog. heeft bedanckt/ ende na dat haer Edellieden ghelijck acces hadden om de Coninginne de handen te cussen/ sijn ghedimitteert/ ende door den meerghemelte Major Domo ende Introducteur ghelept tot beneden in de Carosse van sijne Majesteyt, ende alsoo vervolgens met alle de andere geconduiseert door de Heeren voornoemt/ tot in haer Logement/ latende alle de ry-Paerden aen 't Hof. Den Heere Prince van Spangie, die sy mede versocht hadden dien dach te sien/ wierde haer aengedient dat niet gereet was/ maer dat men een anderen dach daer toe soude prefigeren. Hebben alsoo afgeleyt de curialen/ ende soo de Spangiaerts wilden doen gelooven met satisfactie van den Koninck ende contentement van de Inwoonderen van de Staet/ de welcke/ soo groote als kleyne met duysenden van menschen ende honderden van Carossen langs de straten stonden/ door de welcke sy passeerden. Sondachs daer aen hebben de eerste Publijcke visite aen de Heere Don Louys de Haro ghegheven/ ende naer repetitie van voorgaende complimenten/ sijn Excellentie bedanckt voor de favorable audientie die het de selve hadde belieft haer te procureren by sijne Majesteyt/ van de welcke ten respecte van haer Ho. Mog. met soo veel satisfactie waren bejegent/ ende sijne Excel-

lentie

lentie versocht/ dat deselve vorders beliefde te begunstigen met sijn vermogens credit ontrent den Coninck/ de saecken die haer waren in mandatis ghegeven/ ende waer van sy na de Feestdagen in een particuliere audientie soo het sijne Majesteyt mochte ghevallich hebben/ benevens overleveringe van eene Memorie souden openinge doen/ alle tenderende tot nader corroboratie van de vrede ende beneficie van wedersijts Onderdanen: hy heeft in 't cort daer op geantwoort / dat hy haer Ho. Mog. persoonen ende Staet veel was estimerende/ ende haer conde verseeckeren / dat de Ambassade van haer Ho. Mog. aenghenaem was/ ende dat hy seer geerne hadde verstaen haer Ho. Mog. standvastige Resolutie tot Maintien van de vrede ende het Tractaet van Marine, ende van sijn syde alles daer toe soude contribueren wes was gerequireert/ gelijck oock dat sy cort nae de Feestdagen tot de tweede audientie by sijne Majesteyt soude gheadmitteert worden ; De Credentialen aen Don Ioan de Austria die sich vont drie mijlen van de Stadt/ hadde tot noch toe niet overgelevert/ alsoo door een aensienlijcke Minister hadden verstaen datter niets was 't welck haer behoefden te presseren om sulcx te doen. De vordere Credentialen aen Grandes ende andere Heeren aen dat Hof/ haer mede gegeven/ vernamen dat buyten 't gebruyck was die over te leveren/ alsoo daer door eenichsints soude ghediminueert worden het respect van sijne Majesteyt desselfs Coninckliјcke Huys ende de Heere Don Louys ; derhalven soodanige sonder exhibitie van deselve souden visiteren. Sy sijn noch den eygen dach van de Publicke audientie / ende daer nae met veele beleefde bejegeninge verwellecomt van de Heeren Ambassadeurs van Dennemarcken, Polen en Venetien , ende de Ministers van Engelant, Parma, Genua, ende Inspruck.

De Ambassadeur van Venetien haer de visite gevende/ hadde veel gesproocken van de genegentheyt sijner Republicque tot een vernieuwinge der alliance.

Sedert quamen aen de Feestdagen/ gheduyrende de welcke geen publijcke besoignes vielen/ ende hare Majesteyten hun occupeerden met het plegen van hare devotien in verscheyde Kercken ende Cloosters / immiddels hadden de Ambassadeurs de visiten en contravisiten gegeven aen eenige Heeren van de Raet van State / als den Hertoch van Terra-Nova ende den Graef van Castrillo, Oom van de Heer Don Louys de Haro, en alle de uytheemsche aenwesende Ministers. Den dertichsten hadden audientie by den Coninck/ Coninginne / ende de Heer Prins van Spangien , om naer usantie van dat Hof/ deselve te fœliciteren / en complimenteren over de Hoochtyden van Kersmis en Nieujaer , welcke officie door twee dagen by de Heeren Ambassadeurs van Polen en Venetien en Denemerck was afgeleyt.

Sy hebben vervolgens verscheyden memorien / concernerende de verscheyden poincten van haer Instructie/ gestelt ende aen den Koninck over gegeven. Voor haer aencomste was aldaer door den druck ghemeen ghemaeckt een remonstrantie / de welcke seecker Secretaris van de Cardinael van Hessen tot dien eynde specialijck afgesonden/ aen sijn Majesteyt hadde overgelevert/ contineerende groote klachten over haer Ho. Mog. ende de Staten van de respective Provintie/ ende met namen/ Gelderlandt , Uytrecht, en Vrieslandt ende de Stadt Haerlem, van dat de selve aen de ordre van Malta onthouden eenige

Commanderien met hare opkomsten gelegen in de Heerlijckheyt, item introducerende dien Coninck nevens den Keyser, Denemercken ende andere Princen van 't Rijck die hy seyde het selve albereyts gedaen te hebben door sijne Minister in den Hage aen haer Ho. Mog. te doen representeren de onrechtmatigheyt van dien daer toe ghebruyckende verscheyden inventien om haer Ho. Mog. Staet by dien Coninck verdacht te maecken/ dan hadden niet connen vernemen dat op de voorsz. memorie aldaer eenige reflectie ghemaeckt wiert. Gelijck dan van wegen Spangien op dat stuck noyt in den Hage is gesprooken. Als wel wesende dat de Spaensche interesse niet soude helpen/ als de Fransche niet opereerde.

De Heeren van Langen, ende Baron van Kniphuysen, Heer van Luzburg, dese Somer als Commissarisen Deciseurs sijnde tot Mastricht, hebben door last van haer Ho. Mog. in Iulio gedaen een reyse na Luyck, ende aldaer komende/ haer doen aengheven te Hove. De Heer Bisschop en de Prins heeft haer terstont door den Baron van Moha laten complimenteren. Den een en dertichsten Iuly, sullende audientie hebben/ wierden uyt haer Logement ghehaelt door des Princen/ Heeren Commissarisen Deciseurs, in des selfs Carosse/ ende ghebracht in de Antichambre, alwaer haer ontfingh de Graef van Furstenbergh, en geleyde in de Camer van audientie: Sijne Cheur-Vorstel. Doorl. quam haer tegen tot aen de deure/ haer verwillecomende/ dan waer wedercomme binnenwaerts ghetreden zijnde/ leverden over haer Ho. Mog. Crediriven; De welcke alsse sijne Hoocheyt gelesen hadde/ deden de volgende Propositie; De welcke met attentie aengehoort hebbende/ gaf sijne Hoocheyt in substantie tot antwoorde/ dat niet liever en sochte als met haer Ho. Mog. te leven in alle Vrundt- ende Nabuyrlijcke correspondentie/ ende dat sulcx hy alle occasien betoont hadde/ en noch verder gemeent was te betuygen: Dan belangende de Doleances by haer voortgebracht/ te geloven de selve gefabriceert/ ende haer Ho. Mog. voorgecomen te sijn van sijn Hoocheyts eygene Luyden/ turbulente geesten, die niet anders en sochten als hem de middelen te ontrecken van te connen onderhouden/ de noodige Militie, sijnde 't middel om haer luyden te beletten van sich te connen dienen van de humeuren van de brouillante ghemeente in die Stadt; Ende de schattinge selfs belangende daer over geclaeght wiert/ seyde te sijn gheringh/ oock te meynen dat het hem niet minder vry en stont als haer Ho. Mog. ofte den Koninck van Spangien, de selve in sijn Landt met goetvinden sijner Stenden op te setten; Dat mede sijne belastingen van den festichsten Penningh veel ouder waren als die de welcke by de Coninck van Spangien tot Navaigne ghegheven wierden/ waeromme dat men dan niet liever met hem hadde gecorrespondeert tot bevorderinge van de afdoeninge van soodanige ende meer beswaerlijcke nieuwicheyt aldaer/ als met de sulcke/ de welcke haer Ho. Mog. selfs oordeelden/ dat de selve met geene de minste apparentie van Recht na den gemaeckten Vrede te continueren/ tegen hem te correspondeeren/ ende in allen ghevallen daer geen reden en was/ waerom men hem eer ende meerder als die/ tot afschaffinge van soodanige belastinge wilde constringeren/ ende dat de Spaenschen voorgaende/ by hem weynich difficulteyt soude resteren; Dat daer-en-boven bereyt-willich was/ om

om haer Ho. Mog. Ondersaten in saecken van grooter importantie als dese/ (de welcke alles te Water ende te Lande over last-breeckende ende geen last-breeckende Coopmanschappen niet meer als vijf en vijftich duysent Rijcx-daelders emporteerden) te sullen gratificeeren met vermindetinge van de Tollen op den Rijnstroom tot eenige hondert duysenden guldens Jaerlijcx; En belangende der Schipperen vordere grieven/ van binnen acht dagen ende niet langer hare Waren uyt de Schepen te mogen venten/ ende niet anders als aen Luyckenaers; Daer inne was alrede eenigh yets ghedaen/ ende wilde haer Ho. Mog. Ingesetenen daer inne noch vorder ende soo veel doenelijck/ te ghemoet comen/ ende 't een ende 't ander naerder doen examineren/ oock Commissarisen ordonneren de welcke met haer over alles souden concerteren ende confereren. Op alle 't welcke/ alsoo 't meest in de schriftelijcke Propositie by preoccupatie beantwoort stont/ refereerden haer daer meest toe; Daer by voegende dat het haer Ho. Mog. ten hooghsten soude aengenaem zijn/ sijn Hoocheyts betuyginge tot verder correspondentie; Ende aengaende het verdacht houden van sijne Hoocheyts Ondersaten/ dat sy niet en costen ghelooven haer Ho. Mog. voorgebrachte Doleances ergens anders van daen haren oorspronck costen hebben/ als van de Schippers ende Cooplupden selfs/ de welcke van de lasten gedruckt wordende/ gepresumeert mosten werden/ oock de gene te sijn de welcke om assistentie hadden gheroepen/ ende aen sulcke aende welcke sy sich wettelijck met reden costen ende mosten addresseren; Dat de ophoudinge mede van het weynige/ dat van dese belastingen/ besonderlijcken over 't gene sonder last-breecken passeerde/ daer meest over geclaeght was/ geseyt wiert te procederen/ oock niet veel beletsel coste geven aen sijne Hoocheyts desseyn tot continuatie van des selfs noodige Militie, waer toe sijne Hoocheyt bekent was veel andere middelen voor suppliment te connen gevonden werden. Ende de geallegeerde haer Ho. Mog. devoiren ontrent den Ambassadeur van Spangien belangende/ dat sy daer by geen ander intentie gehadt en hadden/ als omme door de representatie van de redelijckheyt van haer intentie in 't regaert van sijne Hoocheyt/ oock met eenen te vertoonen den plicht/ de welcke daer uyt stonde te resulteren aen de zyde van sijne Majesteyt van Spangien, de welcke noch wel wiste dat niet en soude connen van een ander vergen 't gene selfs niet en soude willen practiseren/ omme alsoo door dien middel 't een ende 't ander te doen ophouden tot meerder voortsettinge van de Commercie.

De Grave van Furstenbergh ende des selfs Broeder der namiddaghs haer de Visite gevende/ heeft in substantie ende meest de selve discoursen gevoert als sijne Hoocheyt ghedaen hadde/ als alleene dat de selve in specie seyde/ dat het *Collegium Electorale* albereyts gheresolveert hadde/ meest door sijne directie/ de Tollen op den Rijn ende Moesel voor een derde te verminderen/ ende dat het op den Rijn mede met den eersten stont te gheschieden. Den sestichsten Penninck belangende/ daer op hadde noch dit singuliers voor reden van ghesontheyt. Dat de selve by het *Collegium Electorale* gheapprobeert zijnde/ aen de wettelijckheyt niet meer en resteerde; Dat dien onvermindert het seeckert was/ wanneer sijne Majesteyt van Spangien de Tol tot Navaigne afschaffen wilde/ sijne Hoocheyt van ghelijcken doen soude; Waer op sy seyden/ niet te

weten

weten wat van de approbatie was; Dat de selve blijcken moste / ghelijck sy noch de selve niet hebben connen comen te sien; Datse volgens de gheallegeerde twee en twintich ende drie en twintichste Articul van de Wael-capitulatie niet geschieden en coste / als na verhoor der geinteresseerde Nabuurige Standen, ende andere redenen meer.

De Propositie / continerende veel aenmerckelijcke pointen / raeckende den Maes handel, hebbe goede gedacht hier te stellen.

Doorluchtichste Keur-Vorst

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, de Heeren onse Committenten, hebben ons gelast, Dat wy uyt der selver name uwe Hoocheyt souden gaen begroeten met verseeckeringe van haer Ho. Mog. sincere genegentheyt omme met uwe Chur-Vorstel. Doorluchticheyt te onderhouden alle goede vrunt nabuyrlijcke ende vertrouwelijcke correspondentie, *niet twijffelende* of sullen van uwe Hoocheyts over al gerenommeert equitabel *ende pacifiicq* gemoet, van gelijcken hebben te verwachten.

Dan gelijck haere Ho. Mog. oordeelen, de selve niet te connen met bestandicheyt werden ghecontinueert, soo se niet en werden geaccompagneert met soodanigen oprechticheyt dat van alle 't gene aen d' een of de ander zyde soude mogen ghemeynt werden de selve eenichsints te traverseren, daer van tijtlijck werde gegeven soodanige overture, de welcke aenleydingen moge geven tot wechneminge van soodanige steenen des aenstoots door ghevoechlijcke beden wedersijts by te brengen, op welck fondament haere Ho. Mog. bouwende, hebben nodich gheoordeelt ons herwaerts te seynden ende t'ordonneren sonder ommewegen in den schoot van uwe Hoocheyt neder te leggen eenige saecken van consideratie, de bevorderinge van de Commercie ende Trafique tusschen wedersijts Landen ende Onderdanen ten Hoochsten betreffende, bestaende de selve in eenige importante Doleantien haere Ho. Mog. voorgecomen uyt den name ende van wegen de ghesamentlijcke Schipperen ende Coopluyden, hare Waren ende Coopmanschappen de *Masse* op en af brengende, klaechlijck te kennen gevende, dat uwe Hoocheyt als Prince van *Luyck* in den Iare *sestien hondert vijftich* over alle incomende ende passerende goederen, so te water als te Lande, heeft op gestelt ende gedaen heffen seeckeren *sestichsten penninck*, ende op yeder hondert Souts *vijf en twintich* Rijcxdaelders, wesende den *vier*, *vijf* of den *sesten* penning nae *Rate* van Hooger of Lager prijs, daer voor het voorseyde Sout wert inghecocht, waer door alsoo de ghemeyne Negotie merckelijcke moste comen te lyden, ende particulierlijck de *Maes handel*, waere daer uyt niet anders te verwachten als eene totale diversie van Negotie in dese gewesten, voornamentlijck ingevalle haer Ho. Mog. ghelijcke beswaernissen wilden opleggende.

Soo hebben de ghemeene geinteresseerde Negotianten daer by ghedemonstreert, dat het wel waer sy dat dergelijcke beswaernissen by die van *Luyck* nu en dan waren getenteert geweest.

Maer door de Hartogen van *Brabant*, *Gelder*, *Namen* &c. als by haer selven onwettich

onwettich ende repugnant aen haer Recht, ende aen de interessen van haer Onderdanen, door *contre Tollen, tienden Penninck*, oock door *Arresten* ende *Represalien* waren afgestelt ende gheweert geworden, soo verre, dat den Landt ende *Maes-handel* ontrent de *vijftich* Iaren langh daer af bevryt en ongemoeyt sy gebleven, ten welcken eynde sy aen ons hebben overgegeven, verscheyde Documenten tot adstructie van de waerheyt van dien.

Waer onder bysonderlijck het Accoort van den *veertienden* Ianuary *vijftien hondert vijf en tachtich*, ende de Missive van de Heere doenmaels Bisschop, van den 21. September *vijftien hondert t'negentich*, ende Resolutie van de Secreten Raet, van den *negentienden* December *vijftien hondert acht en t'negentich*, considerabel zijn, gelijck mede de Repressalien op 't weder invoeren *vijftien hondert vijf en t'negentich* van den *sestichsten* penninck, ende het Accort van den *tienden* December *vijftien hondert acht en t'negentich* daer op ghevolcht, waer by sijne Hoogheyts priveén Raet expressélijck secht. Dat aengaende het *punctum sexagesima, qua ibidem superioribus annis collecta fuit*, geantwoort zy, *quod parati sint ipsis gratificari in eo, quod nemo in posterum directé aut indirecté sexagesimam ex parte nostra levabil & colliget*; Ende op de contraventien hier en tegen eenige Iaren by die van *Luyck* evenwel in het werck ghelecht, is mede ghevolcht eene *Retorsionele* opheve van den *tienden* penninck op alle Luycksche goederen, door seeckere ordonnantie des Coninckx van Anno *vijftien hondert negen en t'negentich*, ende alsnoch de selve continueerden, is door opene brieven van haer Hoocheden in dato den *negentiende* Ianuary *sestien hondert seven*, effectivelijck binnen *Maestricht* weder opgestelt ende gedaen heffens eene *dobbele contre Tol* op alle *Luycksche* goederen de *Maze* op ende afvarende, welcke oock eenige Iaren daer na gecontinueert heeft; Waer uyt uwe Hoocheyt lichtelijck sal connen oordeelen, hoe weynich de *possessie* die nimmermeer, paisibel is geweest, soude connen bybrengen tot eenich recht tot de *gabellen* in questie.

Dat oock de redenen en fondamenten van de voorgeroerde oppositie ende afweringen der voorseyde belastingen hebben berust op de constitutien ende Wael-capitulatien van het Duytsche Rijck, waer onder den Staet van *Luyck* notoirlijck een Litmaet is, blijckt hier inne, dat geene *Tollen* noch andere belastingen op de Commercie te Water ende te Lande mogen geheven, verhoocht, noch gheprorogeert werden sonder voorgaende behoorlijcke reflexie op het goetvinden van de gheinteresseerde Nabuyrige Standen, ende sonder wille ende toelatinge van alle de *seven* Chur-Vorsten, ende van den *Collegialen Raet* gevolgt van een eenparich besluyt in dit stuck, indiervoegen dat gene den anderen Chur-Vorst tegenspreecke, maer alle ende yegelijck Collegiale stemme over een come, ghelijck breder te sien is in de laetste *Wael-capitulatie* de Anno *sestien hondert acht en vijftich*.

Waer uyt can mede lichtelijck volgen sal wat in desen te oordeelen sy van 't gene by ghebracht wert *ad probandum titulum*, aengaende de toestemminge alleene van de Standen deses Prinsdoms, de welcke men immers wel weet dat naer den ordinaris loop van alle Menschen wel sullen mogen lyden dat andere op sich nemen 't gene andersints selfs souden moeten contribueren.

Het en can, bekennen wy, niet werden ontkent, dat het aen een Prince

vry staet, 't sy eygener authoriteyt, of met consent als vooren gesecht is, over sijnen bodem soodanige belastingen op te stellen, ten respecte van eenige oorsaecken, 't sy van *bevrylingen* der passagien, *verdiepingen* van ondiepten, oncosten over 't stellen van *Baecken, Tonnen*, onderhoudinge van *Bruggen* ofte *wegen*, als hier inne de mate niet en wert geexcedeert, soo en wert evenwel hier niets bevonden, dat den Staet van *Luyck* eenige soodanige commoditeyten aen de passerende commercie bybrenght ofte behoeft by te brengen.

Dat men nu hier tegen soude willen regereren, dat haer Ho. Mog. selfs *Veyl-Convoy*, ende *Licent-gelden* in hare Provintien op de uytgaende ende incomende Waren t'allen tyden gewoon sijn te trecken, soo dient hier op ende tot solutie, wel ingenomen ende gheapprehendeert de onghelijckheyt van de comparatie van den Staet van hare Ho. Mog. met die van 't Prinsdom van *Luyck*, namentlijck dat het Vereenichde Nederlant niet anders en moet werden gereputeert, als een *Packhuys* ende *Schuyre* van *Europa*, daer allerhande Waren ende Coopmanschappen uyt alle de delen des werelts als door passerende in ende *uytgebracht* werden, waer toe nootsaeckelijck vereyscht werdende groote Convoyen tot excessive costen, sijn de selve niet sonder groote redenen by alle onpartydige altijdt geoordeelt bevoeght te zijn, omme onder de name van *Convoy* ende *Licent-gelden* op in ende uytgaende Coopmanschappen belastingen in te voeren, welcke reden gelijck gesecht is, in regarde van dit Prinsdom niet en can wesen applicabel, insonderheyt niet by tyden van Vrede, de welcke soo wel in het Rijck als in Nederlandt tegenwoordich genooten werdende, behoort te doen ophouden alle versperringh en belastingen op de Commercie met introductie van een volcomene liberteyt, omme alle de Inwoonderen uyt de ongemacken van de Oorloge te doen revivisceren, gelijck haer Ho. Mog. daer van een loffelijck exempel gegeven hebben na den gemaeckten Vrede met *Spangien*, veelerhande specien in de *Convoyen* ende andersints van *hondert tot tien* gulden, en onder anderen een *Oxhooft* Fransche Wijn van *vijf en vijftich* st. tot *ses ende veertich* st. verminderende, oock daer beneffens een oudt recht van *passagie-gelt* haer ontwyffelijck, ende selfs met adveu van die van *Luyck* binnen *Maestricht* toestaende, hebbende afgestelt, waer mede dan oock niet weynich de Ingesetenen van *Luyck* verlicht sijnde geworden, soude het niet seer quadreren, dat de goede Ingesetenen van 't Vereenichde Nederlandt evenwel boven de onredelijckheyt diese van die van *Navaigne* lyden moeten, daer-en-boven hier noch mede souden blyven gegraveert; Alle 't welcke by uwe Cheur-Vorstelijcke Doorl. volgens des selfs hooge wysheyt wel ende rypelijck overwogen zijnde, willen wy geensints twyffelen of de selve sal hare Ho. Mog. met soo veele redenen dolerende Ondersaten doen genieten de langh gewenste effecten van den gheneralen Vrede, waer van uwe Hoogheyt de eere boven allen anderen niet weynich toegeschreven wert, ende hare Ho. Mog. ende dese Luyden hier door te meer reden gegeven sal werden omme des selfs paisibel ende goedertierentheyt over al te roemen de loffelijcke effecten van dien ghevoelende, connende uwe Cheur-Vorstel. Doorl. daer by verseeckeren, dat hare Ho. Mo. reciproquelijck in alle 't geene uwe Cheur-Vorstel. Doorl. van de selve, 't sy voor sijn Persoon, Landen of Luyden sal believen te eysschen ofte begeeren, altijdt

tijdt sal vinden so veele redelijckheyt ende satisfactie, als men van goede vrunden ende so Nagebuyren eenichsints soude connen wenschen: Ende by aldien uwe Cheur-Vorstel. Doorl. goede geliefte sy onse geringe personen daer toe te employeren, sullen niet mancqueren ten selven fine mede alles te contribueren, wat onse geringe vermogen sal connen bybrengen.

Wy sullen hier noch moeten byvoegen, dat mede de gemeene Traficquanten en Maes-Schippers seer gevoelich voorgecomen is, dat eenige particuliere Ingesetenen ende Inwoonders der Stadt *Luyck*, of uyt ignorantie, of uyt afgunst ende baetsucht ontrent het recht ende ghebruyck, dat de Schippers van immemoriale tyden hebben gehadt in 't coopen ende vercoopen, ruylen ende verhandelen van hare Coopmanschappen aen ende binnen der Stadt van *Luyck* in den voorleden Iare *sestienhondert negen en vijftich* hebben ghetracht eenige veranderinge te doen brengen, ende niet tegenstaende alle goede remonstrantien daer tegens overgereyckt, oock de serieuse brieven ende versoecken van hare Ho. Mog. die by 't Hoochwaerdige Dom-Capittel voor rechmatich sijn erkent gheworden, soo veele hebben te wege ghebracht, dat de Heeren Borgemeesters ende Raedt der Stadt *Luyck* in desen Iaren aen hare voornoemde Inwoonders hebben geoctroyeert ende gewillekeurt verscheyden Ordonnantien ende Reglimenten die voor de *Maes-Schippers* t'eenemael ruineux ende inpracticabel zijn, gelijck ten regarde van de *Kaersemaeckers* wort geseyt, dat de Schippers de Waren van *Ruyt*, *Seep*, *Teer*, *Olye*, ende andere, 't voorsz. Ambacht ghehoorende, maer acht dagen na den anderen uyt hare Schepen sullen mogen vercoopen, en dan met hare Schepen acht dagen vertrecken aleer sy wederomme eenige goederen souden mogen venten. Dat immers ten regarde van de groote *Maes-Schepen* onmogelijck is, die al te met *ses*, *seven*, *acht* ende meerder Maenden van nooden hebben voor dat sy uytghecocht zijn, ende onder die continuele verplaetsinge van *acht* tot *acht* dagen, van de groote ofte cleyne wateren, ende oock by Ys-ganck ofte andersints niet weten souden waer te anckeren, of vast te leggen, ende daer door haer leven ende Schepen aen duysent periculen souden prostitueren.

Waer by comt dat in 't volgende Artickul oock aen de *Maesschippers* benomen wort de faculteyt ende liberteyt omme de voorsz. haere Waren ende Coopmanschappen aen *Vreemde persoonen* te vercoopen ofte te verhandelen tegens alle recht der Volckeren, ende tegens het gebruyck van alle andere *Maes-Steden*, geene uytgesondert.

Wesgelijcken inpracticabele Ordonnantien oock ghegeven sijn ontrent de *Stockvisch* ende andere *Visch waren*, Alle welcke of wel niet anders als tegens de cleyne *Marcktschuyten* ende *Ponten*, die uyt de binnenlantsche ende andere Dorpen eenigen Eetwaren ofte Coopmanschappen naer *Luyck* verbrengen ende aldaer vermercken, connen gheduyt ofte geappliceert worden, nochtans oock tegens de voorsz. *Maesschippers* worden geinterpreteert en gebruyckt.

Waer tegens, en omme de voorsz. *Maesschippers* te doen jouisseren van het oudt ende behoorlick gebruyck buyten oppositie van de gemeene Inwoonders der voorsz. Stadt, soo hebben de selve gants noodich ende dienstich gevonden te ontwerpen de volgende vijf poincten.

 Ten

Ten *eersten* dat de Onderdanen van hare Ho. Mo. ende alle andere Coopluyden en Schippers ofte hunne Dienaers, die op den Maesstroom handelen, aen ende in de Stadt *Luyck* sullen mogen coopen, vercoopen, laden, lossen, rylen, buyten, ende andersints doen nae Coopmans ghebruyck, sonder aen eenigen tijt, plaetse, persoonen ofte Natien verbonden te zyn, soodanich als aen de Onderdanen van sijne Hoochstgemelten Hoogheyt alomme in *Nederlant* wort toegelaten, sonder dat nochtans daer onder begreepen wort de cleyne *winckel Neeringh* die alleen sullen mogen gedaen worden door de kleyne Winckeliers ofte andere die daer recht toe hebben.

Dat oock wederomme vermindert en afghedaen sullen worden de verhoogingé die t'sedert den Iare *sestienhondert veertich* op het *meeten, bessen, schryven* ende *bysetten*, ofte nae de maet te brengen van 't Sout sijn gestelt.

Dat oock voortaen aen de voornoemde Coopluyden ende Schippers vry sal staen, omme alsulcke arbeyden ofte arbeyders aen te stellen, omme het *Sout* by de maet te arbeyden of brengen, als mede die het ghemeeten Sout aen sullen schryven, als sy luyden daer toe beste bequaem sullen oordelen, ghelijck sulcx voormaels aen de selve Coopluyden en Schippers heeft vry gestaen, mits dat nochtans het stellen ende be-eedigen van de *Meeters* van 't *Sout* sal sijn ende blyven aen de Heeren Magistraet der Stadt *Luyck*.

Item dat het *Sout* ende andere Hollantsche Coopmanschappen die de voornoemde Negotianten van *Luyck* vervoeren willen, sonder *dragen, meeten, wegen*, ofte *tellen*, sullen mogen vervoert worden, sonder *draech-meet-waech* ofte *Tol-gelt* daer van te betalen indifferentelijck, of die vercocht zyn, of niet.

Dat hoewel aen de selve Stadt *Luyck* volgens het exempel van alle Steden langhs de *Maesstroom* beneden *Luyck*, tot *Dordrecht* en *Amsterdam* incluys, geen visite ofte *Keur* behoorde te ghesschieden van eenigerley Coopmanschappen, die met Schepen den *Maesstroom* opcomen, die evenwel nochtans den *beringh* die tot *Luyck* met de stuck ofte ghetal uytgesleten wert, door niemant als alleen door de be-eedigde Keur-meesters geopent, ende gekeurt soude moeten werden, ende dat de vercoper het sy Coopman ofte Schipper daer voor sal betalen van yeder *Tonne een stuyver*; Edoch soo eenige persoonen den *beringh* die sy van Luyck nae andere plaetsen willen vervoeren, souden begeeren *gekeurt* ende gheopent te hebben, dat sulcx oock op hun versoeck en anders niet soude mogen geschieden, mits dat van de gene die gekeurt wert, ende van anders geene sal betalen als vooren, sonder dat over eenige andere de *Maes* opcomende Coopmanschappen visite ofte *Keur* sal mogen geschieden.

D'welcke u Hoogheyt versocht wort aen d'Heeren Burgemeesteren en Raden der Stadt *Luyck* so verre smakelijck te maken, dat de selve aldaer als *Recessen* of Magistrate Resolutien mogen gearresteert ende geregistreert worden, op dat den verdorven *Maeshandel* niet t'eenemael te gronde en gheraecke, ende dat de Schippers ende Coopluyden vergoedt werdende in haere geledene ende noch te lyden schade ende interessen, onder benefitie van eene alomme gerecipieerde liberteyt in 't stuck van de *Commercie* den *Maesstroom* mogen blyven bevaren, waer voor Keyser Carel in sijn *Eeuwich Edict* de Anno *vyftien hondert veertich* soodanige sorge heeft gedragen dat by Artickel *seven*, expresselijck heeft verboden

verboden alle Steden, Gemeenten ende Collegien van Coopluyden, Consullen, ende Suppoosten, Lichamen van Ambachten of Gilden, ende allen anderen, te maecken eenige Statuten ende Ordonnantien, smaeckende *Monopolien* of prejuditiabel de ghemeyne welvaert te niet doende, ende abolerende alle ghelijck die hier voortijdts gemaeckt sijn gheweest, als nul ende van onwaerden, niet tegenstaende eenige confirmatie ghenerael ofte speciael hier op verworven.

Welcken volgende verhoopt wort, dat als eenige prejudiciable Reglementen aen de *Gilden* der Stadt *Luyck* van outs hen souden mogen geoctroyeert zijn, daer af doch tot noch toe geene possie can werden geallegeert, op de naerdere representatie van wegen uwe Hoogheyt te doen daer sulcx behoort, geene meerdere swaericheyt by de Heeren Borgemeesteren ende Raden der Stadt *Luyck* sal worden gemaeckt in de continuatie van 't oude gebruyck, als de selve ghetoont hebben, met hare declaratie van den *vijftienden* Iuly jonghst gheleden ontrent de disobservantie, ende abrogatie van den *seventiende* artickel van seecker Reglement des Iaers *sestienhondert twee en dertich* daer by aen de *Maes-Schippers* verboden was met hare Schepen hooger op te varen, sonder alvooren binnen *Luyck* te hebben gemerckt gehadt, hoewel dat daer over noyt contestatie en is geweest, oock in de *Luycksche* Remonstrantie van den *twee en twintichsten* November *sestienhondert negen en vijftich* en Magistraets Ordonnantie van den *achsten* Iuny jonghstleden daer af geen mentie en wort gemaeckt.

De Cheur-Vorstelijcke verklaringh / raeckende de belastinge van den sestichsten penninck, was / die niet te konnen afschaffen / voor ende aleer / insonderheyt / die tot Navaigne, item / het veyl-gelt ende Licenten van haer Ho. Mog. tot Maestricht, ende in de Landen van Over-Maze, bysonderlijck over goederen de welcke comende van den Luycksche Bodem / haer eygen gewas / ende dickwils een kleyn hoeckje alleen van de Landen van Over-Mase passeren mosten / omme weder te comen op den Luyckschen Bodem (ghelijck die Landen seer tusschen de Luycksche gheenclaveert leggen) van ghelijcken wierden afgestelt.

Aengaende de pointen die de Magistraet van Luyck raeckten / hebben geobtineert / dat in plaetse nu eenigen tijt herwaerts geconstringeert waren hare Coopmanschappen alleene aen Luyckenaers, ende gene vreemde te vercopen / die dan dickwils monopolie maeckten / tot groot achterdeel / jae ruyne van de Maes-handel, nu souden mogen vercopen aen wien het haer beliefde. Dat mede in plaetse de Luycksche ordonnantie boven 't vorige noch mede bracht / dat niet langer als acht dagen uyt hare Schepen hare Waren souden mogen venten / sulcx nu souden mogen doen soo lange het haer en gros geliefde.

Dan aengaende de onlydelijcke belastingen op het Sout, waer van den vierden, vijfden, en sesten Penninck dickwils was gheheven / heeft sijn Cheur-Vorstel. Doorl. mondelinge afgegeven den sestichsten Penninck alleen / ende dat by provisie te sullen doen heffen / ende soo lange tot dat de belastingen op de Maes generalijck souden worden afgheschaft / waer toe in aller manieren nessens haer Ho. Mog. coopereren wilde. Ende soo veel aengingh den nieuwen

Tol/by haer genaemt tourne du pont, by de Magistraet van Luyck, gelijck de selve seyden/ alleene ad tempus ende voor ses Jaren opgestelt/ wilde oock hebben/ dat dien tijdt niet soude worden geprolongeert.

Voor de Heer Graef Willem Adriaen van Hoorn hebben haer Ho. Mog. aen dien Prins gheschreven ende versocht/ dat hy uyt crachte van de Vredens Articulen met de Croon Spangien tot Munster opgerecht/ in de possessie der Graefschap Hoorn mocht worden gerestitueert/ als wesende sijnen voorsaet Renatus van Cerclere, naer dat hem de selve door de voorgaende Chur-Vorst was toegekent/ ende goedtwillich ingeruymt geweest/ door desen door Graef Hendrick van den Bergh, *jure belli* ontnomen ende daer uyt verstoten.

Hy antwoorde anders niet te connen bevinden/ als dat het berichte haer Ho. Mog. overgebracht aensich selfs was abusif/ maer daer tegen kennelijck ende bewijsselijck/ dat den Bisschop inder tijdt ende de Kercke tot Luyck, albereyts over twee en dertich Jaer in vreedtsaem besit van de gemelde Graefschap Hoorn was geweest eer ende alvorens de voorsz. belenringe door Cheur-Vorst Ernst aen den gemelden Renatus Cerclere was vergunt/ sulx/ dat egeen *jus belli* tegens den selven hadde connen komen te ontstaen/ dattet oock met de belentinge van Cheur-Vorst Ernesto dese beschapentheyt hadde/ dat de selve was geschiedt buyten kennes ende voorweten van 't Dom-Capittel tot Luyck, daer nae dat de Graefschap Hoorn, gelijck vooren vermelt albereyts twee en dertich Jaren te vooren de Bisschoplijcke tafel was inverlijft/ maer door vervolgens die belentinge crachteloos ende van onwaerden was geweest/ gelijck dan de selve oock daer na op aenmaninge des Dom-Capittels was gerevoceert/ ende wederom ingetrocken: Schoon oock dat sulcke revocatie niet en ware geschiedt/ hadt echter die belentinge niet langer effect connen hebben/ als geduyrende het leven van Cheur-Vorst Ernst, in cas oock mochte gebeurt wesen/ dat den meergemelten Renatus Cerclere eenige gewapende Mannen op 't Slot Hoorn hadde gehadt/ ende dat de Graef van den Berch, als Spaensche Krijghs-Overste/ occasie hadde ghenomen om de selve als sijne vyanden daer uyt te verdryven/ soo conden doch haer Ho. Mog. lichtelijck afmeten dat sulcx de gerechtichejt van 't Sticht Luyck tot de gemelde Graefschap niet en con gheven ofte benemen/ ende quam over sulcx het besluyt te volgen/ dat den gemelden Munsterschen Vrede hem Graef Willem Adriaen van Hoorn in geenderley manieren te hulp ofte te bate en con comen/ veel minder hem Keur-Vorst als Tertium diesaengaende verbinden; Edoch in cas hy soude vermeynen eenige rechtmatige aenspraeck tot de meergemelte Graefschap Hoorn te hebben/ ende voornemens was sulcx *in peritorio* voor te brengen ende uyt te voeren/ soude hem den wech van rechten geerne open stellen.

Van den Groot-Vorst van Muschovien quam hier een genaemt Hebdon in December: Den tweeden wiert hy door den Agent de Heyde met een Carosse met vier Paerden uyt sijn Logement gehaelt/ door de Heeren Kien ende Shrieck, boven aen de trap ghereciepieert in de Vergaderinge ghecondusieert en op een groote laeckenstoel met armen/ nedergeseten zijnde/ heeft uyt krachte van des selfs credentiael/ ghedaen sijne Propositie/ oock de selbe by ghescbrifte overghelevert: Ende heeft den Heer Boodtsma ter Vergaderinge

geses-

presiderende den voornoemde Resident geantwoort met de complimenten op diergelijcke gelegentheye passende.

Sijn Propositie gedaen by monde / gaf in geschriste luydende als volcht.

Den Grooten Heer Zaer ende Groot-Vorst Alexey Michailowitz van geheel Groot Kleen en Wit Ruslandt selfs erhouder van Moschovien, &c.

DOen te laten groeten de vrye Vereenichde ende wel Edelen, Heeren de Staten Generael der Nederlandtsche, Hollandtsche Landen ende andere Vorstendommen, ende heeft my bevolen sijn Zaersche Majesteyt vertrouwe Resident dese sijne Zaersche Majesteyts brief aen de wel Edele Heeren Staten Generael, over te leveren, dat sy de wel Edelen Heeren Staten Generael tot eere van soo een grooten Heere sijn Zaersche Majesteyt gelieven met reverentie te ontfangen, ende my sijne Zaersche Majesteyts Grooten Heer sijn Resident antwoort daer op geven, gelijck geschreven is in den grooten Heer, sijn Zaersche Majesteyts brief dat de oude Alliantie, goede correspondentie, oock de Commercie tusschen de Onderdanen van de grooten Heer sijn Zaersche Majesteyt ende wel Edelen Heeren Staten Generael te meer te doen aengroeyen ende continueren. Geteecken *Ian Hebdon*.

Sijn Credentiael getranslateert zijnde/wiert gelesen den sevenden, luydende als volght.

Wy Grooten Heer Zaer en Grooten Vorst Alexey Michailowitz, &c.

AEn de Nederlantsche, Hollansche Landen ende andere Vorstendommen; De wel Edele vrye Vereenichde Heeren Staten Generael: Door onse *Zaersche* Majesteyts bevel is ghesonden in de Christelijcke Rijcken, ende in uwe wel Ed. Provintien en in Hollandt, om onse Majesteyts saecken te verrechten, onse *Zaersche* Majesteyt vertroude Resident, *Iohan Iohans Soone Hebdon*, ende als hy in uwe wel Ed. Provintien ende in *Hollandt* sal gecomen zijn, ende van onse Majesteyts saecken, van de welcke wy hem door onse *Zaersche* Majesteyts bevel hebben bevoolen te spreecken, yetwes sal seggen dat u wel Ed. Heeren Staten Generael hem daer in geloof geven, ende hem met alderley behoorlijck behultsaemheyt assisteren, en hem gelieve te laten wederkeren, met sijn Suyte, ende alle het geene dat hy by hem soude mogen hebben, sonder eenige ophoudinge ofte terdatien, naer onse *Zaersche* Majesteyts Rijck; Ende wy grooten Heer ende *Zaersche* Majesteyt sullen daer tegen ordonneren u wel Edele Heeren Staten Generael haer saecken insgelijck te bevorderen, soo veel doenlijck sal mogen zijn. Geschreven in onsers Rijcx-Hof in de Zaerschelijcke Residents Stadt Moscouw. In 't Iaer naer de Scheppinge des Werelts 7168 in Iulio den *dertienden* dach.

Het

Het was een gebooren Engelsch-man/ die door de Commertie in der Muschou sijn Fortuyn hadde ghemaeckt: Gaende van hier nae Enghelandt, om sijn Vaderlandt ende Vrienden te sien. Sedert heeft men niet sonderlinghs meer van hem gehoort.

Eynde van het Iaer 1660. ende 't negende deel.

